

Bisale-i Nur Külliyyatından

Sözler

İNDEKS - DİPNOT - SÖZLÜK - KRONOLOJİK BİLGİ

Müellifi

Bediüzzaman
SAİD NURSÎ

İçindekiler

Takdim	9
Bediüzzaman Said Nursî kimdir?	11
Birinci söz	15
Güzel bir temsil ile Bismelenin ehemmiyetini izah eder.	
On Dördüncü Lem'anın İkinci Makamı	19
“Bismillâhırrahmanırrahîm” cümlesinin binlerce sırlarından altı sırrını anlatır.	
İkinci Söz	32
Gayet hoş bir temsil ile imanın bitmez bir hazine olduğunu ispat eder.	
Üçüncü Söz	35
Mantıkî bir temsil ile ibadetin insan için büyük bir manevî ticaret olduğunu ispat eder.	
Dördüncü Söz	39
Namazın ehemmiyetini ve namazsız insanın ne kadar zararda olduğunu güzel bir temsil ile açıklar.	
Beşinci Söz	42
Namaz kılmakla beraber, büyük günahlardan sakınmanın insanın hakikî vazifesi olduğunu hakikattar bir hikâye ile izah eder.	
Altıncı Söz	46
Cenab-ı Hakkın bize emanet olarak verdiği nefis ve malı yine Ona satmak demek olan, Onun namına kullanmanın insan için ne derece kârlı olduğunu güzel bir temsille izah eder.	
Yedinci Söz	53
İman esaslarından ikisi olan Allah'a ve ahirete imanın insan için lüzumunu, dünya hayatındaki tesirlerini göstererek izah ve ispat eder.	
Sekizinci Söz	60
Hazret-i İbrahim'e gönderilen suhufta yer alan bir temsille, insanın ve dünyanın mahiyetini gayet güzel izah eder.	
Dokuzuncu Söz	70
Namazın beş vakte tahsisini ve beş vakit namaz hakkındaki ayetlerin tefsirini yapar.	
Onuncu Söz	82
Öldükten sonra dirilmenin lüzumunu ve gerçekleşeceğini, ahiretin varlığını gayet açık bir şekilde, güzel bir temsille izah ve ispat eder.	

On Birinci Söz	197
Cenab-ı Hakkın kâinattaki tecelliyatını, insanın mahiyeti ve o mahiyetteki kul- luk vazifesiyle karşılaştırarak izah eder.	
On İkinci Söz	214
Kur'ân'ın hikmet ve faziletini, felsefenin hikmeti ile mukayese ederek izah ve ispat eder.	
On Üçüncü Söz	225
Birinci Makam	225
Kur'ân'ın kudsi ve geniş hikmetini, şiir olmadığını anlatan ayetleri tefsir eder.	
İkinci Makam	232
Gençliği dalâlet ve sefahat uçurumuna düşmekten kurtaran imanî meseleleri misallerle izah ve ispat eder.	
On Dördüncü Söz	266
Kur'ân ve hadisin yüksek ve ulvî bir kısım hakikatlerinin anlaşılmasını kolaylaştı- racak hususları izah eder.	
On Beşinci Söz	287
Şeytan ve melâikenin çarpışmaları ile ilgili ayetlerin güzel bir tefsiri olup; Kur'ân'ın Allah kelâmı, Hazret-i Muhammed'in (a.s.m.) Allah'ın resulü olduğu- nu ikna edici delillerle ispat eder.	
On Altıncı Söz	314
Allah'ın tek ve bir olmasıyla beraber yardımcısız olduğunu; mekândan münez- zeh olmakla beraber her yerde hazır bulunduğunu ve sonsuz yüceliğiyle bera- ber her şeyle yakın olduğunu anlatan ayetlerin bir tefsiridir.	
On Yedinci Söz	328
Dünya hayatının lezzeti içindeki ölüm elemiini, neşe ve kavuşmak içindeki ay- rılık elemiini anlatan ayetlerin güzel bir tefsiridir. İman sayesinde dünyanın ele- mini güzel bir lezzete çevirmenin mümkün olacağını izah eder.	
On Sekizinci	363
İnsanın nefsini şöhret hırsı ve gururdan men eden ayetlerin, Allah'ın yarattığı her şeyin güzel olduğunu ifade eden ayetlerin ve Peygamberimiz Aleyhissalâtü Vesselâmın peygamberliğini ilân eden ayetlerin güzel bir tefsiridir.	
On Dokuzuncu Söz	370
Peygamber Efendimizin risaletini izah ve ispat eden gayet kuvvetli bir risaledir.	
Yirminci Söz	387
Birinci Makam	387
İnsanın kalbine şeytanın attığı üç mühim şüpheyi izale eden ve Kur'ân'ın mu'ci- zeliğini ispat eden izahlardır.	

İkinci Makam	398
Peygamberlerin mu'cizelerini zikreden Kur'an ayetlerinin medeniyet ve teknoloji harikalarının birer ipucu ve onların en mükemmel neticelerini gösterdiğini izah ve ispat eden tefsiridir.	
Yirmi Birinci Söz	424
Birinci Makam	424
Namazın kıymetini ve faydasını anlatır.	
İkinci Makam	433
Şeytanın kalbe verdiği vesvesenin ilâcını gösteren reçete hükmünde bir risaledir.	
Yirmi İkinci Söz	442
Birinci Makam	442
Güzel ve parlak temsili bir hikâye ile Cenab-ı Hakkın vahdetini ve ehadiyetini bütün isim ve sıfatlarıyla ispat eder.	
İkinci Makam	463
Tevhidin hakikatini ve hakikî Tevhidin ne olduğunu izah ve ispat eder.	
Yirmi Üçüncü Söz	495
En güzel bir surette yaratılan insanın ancak iman ile hakikî insan olduğunu, eğer iman olmazsa hiç kıymeti olmayan adî bir varlık hâline düştüğünü izah ve ispat eder.	
Yirmi Dördüncü Söz	531
Cenab-ı Hakkın Esmâ-i Hüsnasının cilveleri hakkındaki ayetlerin bir hakikatini tefsir eder.	
Yirmi Beşinci Söz	586
Kur'an'ın kırk cihetle mu'cizeliğini izah ve ispat eden bir tefsirdir.	
Yirmi Altıncı Söz	751
İmanın altı esasından kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine iman etmenin sırrını izah ve ispat eder.	
Yirmi Yedinci Söz	778
İçtihadı dair ayetlerin bir tefsiri olup, muhtelif mezhepler bulunmasının sebeplerini izah ve ispat eder. Bu risalenin sonunda ise Sahabe-i Güzin hakkında gayet parlak ve güzel izahlarda bulunulur.	
Yirmi Sekizinci Söz	807
Cennet ve Cehennem varlığı ile lüzumunu izah ve ispat eden bir tefsirdir.	
Yirmi Dokuzuncu Söz	818
Melâike ve ruhanîlere imanın sırları ile ruhun bekasını ispat eder; haşır ve kıyametin vücut ve tahakkuklarını ispat eder.	

Otuzuncu Söz	872
İnsandaki "ene"nin mahiyetini anlatır. Tahavvülât-ı zerrat olarak tabir edilen atomların ve moleküllerin muhtelif maddelerin teşekkülünde vazife görmelerinin mahiyetini izah eder.	
Otuz Birinci Söz	910
Peygamber Efendimizin Miraç mu'cizesinin hakikatini, lüzumunu ve tahakkukunu izah ve ispat eder harika bir risaledir.	
Otuz İkinci Söz	962
Cenab-ı Hakkın vahdaniyetini öyle ispat eder ki, şirk ve küfür yolunu bütün kâinattan tart eder; vahdet ve ehadiyet-i İlâhiyeye dair gelen şüphe ve itirazları kat'î bir şekilde reddeder; ehl-i dalâlet ve ehl-i hidayetin dünya hayatına bakış açılarını izah eder.	
Otuz Üçüncü Söz	1064
Her şeyde Cenab-ı Hakka açılan bir pencere bulunduğunu izah eden, bunun otuz üç numunesini gayet mükemmel bir surette gösteren Otuz Üç Pencere'li bir saray hükmünde harika bir risaledir.	
Lemaat	1127
Nazma benzer şekilde kaleme alınmış, Risale-i Nur Külliyyatının çekirdeği hükmünde olan bir risaledir.	
Konferans	1215
Fihrist	1257
Ekler	1281
Sözlerin Telif Tarihçesi	1282
Şahıs Bilgileri	1283
Yer Bilgileri	1305
Ayet İndeksi	1313
Hadis İndeksi	1354
Şahıs İndeksi	1357
Yer İndeksi	1359
Genel İndeks	1361
Tarihsel Gelişim ve Olaylar İçinde Bediüzzaman Said Nursî	1469

* * *

Takdim

“Doğrudan doğruya Kur’ân’dan alıp ilhamı, / Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâmı.”

Din, vatan ve hürriyet şairi Mehmed Akif’in, Kur’ânî bir nur ve mukaddes kitabımızdan müjdeli bir mesaj beklentisi içindeki İslâm dünyası adına bu mısralarla dile getirdiği ideal, elinizdeki eserin müellifi Bediüzzaman Said Nursî tarafından telif edilen *Risale-i Nur Külliyyatı* ile gerçekleşmiş; Kur’ân’ın çağımız insanına verdiği mesajlar bu eserlerle ortaya konulmuştur.

Modern çağ insanının aradığı Kur’ân yorumunu, en mükemmel şekliyle *Risale-i Nur*’da bulmak mümkündür. Bu yorum, “ruh-u aslî”yi rencide etmeden, asrın idrakine uygun izahları ihtiva eden bir hususiyete sahiptir. *Risale-i Nur*, Kur’ân’ın bu asra bakan mesajını anlayıp yorumlama hususunda “tecdit” vazifesini ifa etmiştir.

Çağımızın hususiyetlerini derin bir vukuf la tahlil ve manevî hastalıklarını isabetle teşhis eden Bediüzzaman, “Zaman iman kurtarmak zamanıdır” formülü çerçevesinde kaleme aldığı *Risale-i Nur*’la, bu zamanın manevî ihtiyaçlarına tatminkâr cevaplar veren bir iman hazinesini ortaya koymuştur.

Neden zaman, iman kurtarmak zamanıdır?

Çünkü çağımızda iman, eski devirlerde görölmemiş hücum ve taarruzlara maruzdur. Eskiden iman, böylesine büyük tehlikelerle karşı karşıya değildi. Cemiyetlere, büyük ölçüde teslimiyete dayalı bir iman hâkimdi. O itibarla, büyük zatların sözleri, delilsiz de olsa kabul ediliyordu. Bugün ise, materyalist cereyanların yaygın hâle gelmesi sebebiyle, bu imanı tehdit eden şüpheler birçok zihni meşgul edecek seviyeye ulaşmıştır. Asırlardır Kur’ân aleyhine yığılagelen şüphe, itiraz ve evhamlar, bu asrın çalkantıları içinde yol bulup, çağın modern imkânları kullanılarak birçok insana mal edilebilmiştir.

İşte Bediüzzaman Said Nursî, bu gelişmelerin, Müslümanların dahi imanını tehlikeye sokacağını görerek, bir sel gibi gelen inançsızlık telkinleri karşısında, doğrudan doğruya Kur’ân’dan ilham alarak telif ettiği *Risale-i Nur* gibi muhkem bir seddi tesise muvaffak olmuştur.

Bu eserlerde, her insanın zihnini meşgul eden ve modern çağ insanlarının da bigâne kalamayacağı, “Ben kimim? Nereden geldim? Nereye gidiyorum? Bu dünyadaki vazifem nedir?” suallerine doyurucu izahlar getirilmekte; başta Allah’a iman olmak üzere bütün iman esasları izah ve ispat edilmekte; bu konularda fen ve felsefe adına ortaya konulan şüphe ve sualler ikna edici bir üslûpla cevaplandırılmakta; ilimle dinin uzlaşmazlığı yolundaki iddialar püskürtülerek, ilme din namına sahip çıkılmakta; İslâmı dejenere etmek maksadıyla girilen tahrifatçı tahrip teşebbüsleri boşa çıkarılmakta; maddeci anlayışa bina edilen medeniyetin insanlığı sürüklediği manevî buhranlar, Kur’ân’ın tevhit ve haşir gibi geniş hakikatlerine dair akli doyuran, ruhu okşayan, kalbi tatmin eden tatlı izahlarla tedavi edilmekte; ruhun ve kalbin vazifesizliğinden doğan sıkıntıların sürüklediği sefahat ve başıboşluk hâli, Kur’ân mesajıyla izale edilmektedir.

Risale-i Nur'un çok büyük önem taşıyan bir diğer özelliği de, çağımızın sosyal ve siyasî problemlerine; din ve demokrasi, din ve siyaset, cihad, terör gibi tartışma konularına küresel boyutta ve kalıcı geçerlilik taşıyan ufuk açıcı yorumlarıyla sağlam ve tutarlı çözümler getirmesi; demokrasiyi, hak ve hürriyetleri, sivil toplumu önceleyen ve müspet hareket esasına dayanan orijinal ve örnek bir hizmet metoduna kaynaklık etmesidir.

Risale-i Nur'un pek çok dünya diline çevrildiği; dünya üniversitelerinde tezlere ve ilmi araştırmalara konu olduğu; hakkındaki peşin hükümlerin sür'atle yıkılmaya yüz tuttuğu; muhteva ve mesajının her geçen gün daha iyi anlaşıldığı şu günlerde, bu paha biçilmez kıymetteki eserleri orijinal bir tanzimle ve istifadeyi kolaylaştıracak yeniliklerle tekrar neşrederek, önemli bir hizmeti daha ifa ettiğimiz inancındayız.

Yapılan yenilikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Metinde geçen bilinmeyen kelimelerin anlamları aynı sayfada verilmiş; kelimelerin seçiminde 8-11. sınıf öğrenci düzeyi esas alınmıştır. Kelimeye, geçtiği yerdeki anlamın verilmesine özen gösterilmiş; farklı anlamları peş peşe sıralanmıştır. Ayrıca, bilinen sözlük anlamının dışında, *Risale-i Nur*'un orijinal üslûbu içinde kendisine has bir anlamda kullanılan kelime veya kelime gruplarının açıklaması da, buna uygun şekilde yapılmıştır.

2. *Risale-i Nur*'un metni, üslûp ve özelliği de dikkate alınarak, Türkçenin imlâ kurallarına göre dizilmiştir.

3. Müellif Bediüzzaman Said Nursî'nin kısa biyografisinden başka; onun hayatında önem taşıyan tarihlerin sıralandığı bir tarih cetveline, ayrıca yer verilmiştir. Bu cetvel, aynı tarihlerde Türkiye'de ve dünyada meydana gelen önemli olayları da ihtiva etmektedir. Bu tercih ile, *Risale-i Nur*'a taallük eden önemli olayların, cereyan ettikleri konjonktür çerçevesinde değerlendirilebilmesi hedeflenmiştir.

4. *Risale-i Nur*'da geçen şahıs ve mekân bilgilerinin yer aldığı listelerle birlikte, "şahıs ve mekân indeksi" de mevcuttur. Böylece okuyucu, şahıs ve mekânlar hakkında bilgilenmekle birlikte, onların metindeki yerlerine de kolaylıkla ulaşabilecektir.

5. Metinde geçen ayet ve hadisler için iki ayrı başlık altında indeks hazırlanmıştır. İndekslerin alfabetik sıralanışında, metinlerin Türkçe okunuşları esas alınmıştır. Böylece, Arap alfabesini bilmeyenlerin de indeksten istifade edebilmesi hedeflenmiştir.

6. Genel indeks, konu başlıkları belirlenirken alt başlıkların da dikkate alındığı bir titizlikle hazırlanmıştır.

7. Her risalenin "telif tarihi" ile ilgili olarak elde bulunan bilgiler hem o risalenin başlangıcına, hem de liste olarak eserin sonuna konulmuştur.

YENİ ASYA NEŞRİYAT

Bediüzzaman Said Nursî kimdir?

1878'de Bitlis'in Hizan ilçesinin Nurs köyünde doğan Bediüzzaman, ilk eğitimini ağabeyi Molla Abdulah'tan aldı. Değişik medreselerde kısa aralıklarla kalarak beş yıl süren tahsil hayatına, Tağ Köyünde sekiz yaşında başladı. Sonunda, Doğubayazıt'ta Seyh Mehmet Celâlî'nin medresesinde üç ay süren bir eğitimden sonra icazetini aldı ve Doğubayazıt'tan ayrıldı. İlmî münazaralardaki başarısı, genç yaşta ulaştığı seviye, anlaşılması en zor konuları kolaylıkla anlaması ve mütalâa ettiği kitapları kolaylıkla ezberine alması gibi farklılıkları sebebiyle, zamanın âlimleri ona "Bediüzzaman" lâkabını uygun gördüler.

Bitlis'e gelen Bediüzzaman, Vali Ömer Paşanın konağında iki yıl kaldıktan sonra Van'a gitti. Burada kaldığı on yıl boyunca, çalışmalarını pek çok farklı ilimde derinleştirirken, Horhor Medresesini kurarak dersler de vermeye başladı. Eğitim çalışmaları sırasında, fen ilimleri ile din ilimlerinin birlikte okutulacağı, "Medresetüzzehra" adını verdiği üniversite projesinin eğitim esasları ve yönetim şeklini de belirledi.

Vali konağında bir gazetede okuduğu haber üzerine Bediüzzaman, hayatının bir gayesi olarak "Kur'an'ın bu asra bakan manevî mu'cizesini insanlara ispat ederek gösterme" kararını verdi. Bu haber, İngiliz Sömürgeler Bakanı Gladstone'un ağzından bir "oyun"u dile getiriyordu: "İslâm dünyasına hâkim olmak için, ya Kur'an Müslümanların elinden alınmalı, ya da Müslümanlar Kur'an'dan soğutulmalı." Van'daki uzun ikametinin sonucu olan bu karar ve Şarkta kurulmasını istediği üniversite fikri, Said Nursî'nin bundan sonraki hayatını şekillendiren en önemli iki hedefti.

Üniversite düşüncesini hükümete iletmek isteyen Said Nursî, Van valisi İskodralı Tahir Paşanın teşviği ve referansıya, 1907 yılının başlarında İstanbul'a gitti. İlk iş olarak, Doğuda kurulmasını istediği üniversite ile ilgili bir dilekçeyi padişahın özel kalem dairesi olan Mabeyn-i Hümayuna sundu. Ancak, hükümet dilekçenin konusunu gerçekleştirmek için hiçbir girişimde bulunmadı. Gelişinden iki ay sonra Fatih'teki Şekerci Handa kalmaya başladı. "Burada her suale cevap verilir, her müşkül hallolunur; fakat sual sorulmaz" şeklinde bir daveti kapısına asması, kısa sürede bütün İstanbul'da değişik çevrelerde yankı buldu. Evhamlanan hükümet tarafından birkaç kere tutuklanan Bediüzzaman, hukukî açıdan suç isnat edilemeyince, serbest bırakıldı. Ancak, suçsuzluğu onu Toptaşı Timarhanesine gönderilmekten kurtaramadı.

Doktorların "sağlam" raporu vermesine rağmen, o gözetimde kalmaya devam etti, sadece yeri değişti; timarhaneden tekrar hapishaneye gönderildi. Çünkü, hükümet ile uzlaşmamıştı. Zaptiye Nazır Sefik Paşanın, "İhsan-ı Şahane" ile birlikte getirdiği Padişah selâmını reddetmişti—kurulmasını önerdiği üniversitenin rektörü tayin edilmesine ve rektörlük maaşının hemen ödenmeye başlanacağı sözünü almasına rağmen. Bu arada, elbette, eğitim hakkındaki teklifi Bakanlar Kurulunun gündemine alınacak ve görüşülmesi sağlanacaktı. Bediüzzaman, bu teklifleri sus payı olarak gördüğünden kabul etmedi ve hapishaneye gönderilmeyi tercih etti.

23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyetin ilân edilmesiyle serbest bırakılan Bediüzzaman Said Nursî, İstanbul'da çok hareketli bir siyasi hayat yaşamaya başladı. Gazetelerde, "Hürriyete Hitap" adıyla yayınlanan nutkunu, önce hürriyetin üçüncü gününde Sultanahmet'teki mitingde, daha sonra İttihatçıların ileri gelenleriyle birlikte gittiği Selânik Meydanında okudu.

İstanbul'daki sosyal hayatı devam ederken, cemiyetlere üye oluyor, gazetelerde makaleler yazıyor, konferanslara ve toplantılara katılıyor, kendisine yakın bulduğu toplumsal gruplara görüşlerini aktarıyordu. Meşrutiyetin ilânı ile birlikte, çeşitli çevrelerde meydana gelen tepkiyi ortadan kaldırmak için, önemli teşebbüslerde bulundu. Bediüzzaman imzasıyla Sadrazamlık aracılığı ile Doğu illerindeki nüfuzlu şahıslara telgraflar çekti. İstanbul'un muhtelif yerlerindeki avcı taburlarını dolaştı. Medrese mensuplarının toplandıkları yerlere gitti. Meşrutiyetin ve anayasal sistemin İslâmiyete aykırı olmadığını, Asr-ı Sadetteki yönetim ruhuna uygunluğunu anlatarak, gerilimi hayli yatıştırdı.

Tarihe 31 Mart Vak'ası olarak geçen ayaklanmada yatıştırıcı bir rol oynamasına rağmen, Bediüzzaman da, sıkıyönetim mahkemesinde, diğerleri gibi idam talebiyle yargılandı.

Meşrutiyetin İslâmiyete olan uygunluğunu ve ülke için gerekliliğini içeren kapsamlı bir savunmanın sonunda beraat etti. Serbest bırakıldıktan sonra İstanbul'dan ayrıldı. Bu müdafaası, *İki Mekteb-i Musibe - tin Şehadetnamesi* veya *Divan-ı Harb-i Örfî* adıyla neşredildi.

1910 yılı baharında Van'a ulaşan Bediüzzaman, birkaç ay Horhor Medresesinin yeniden düzenlenmesi işiyle meşgul oldu. Hakkâri, Bitlis, Muş, Diyarbakır ve Urfa yörelerindeki aşiretleri ziyaret etti. Meşrutiyeti, hürriyeti, anayasayı ve bunların İslâmî temellerini, meşrutiyetin nimetlerinden faydalanmaları için gayret göstermelerinin gerekliliğini anlattı. Daha sonra bu görüşmelerin ve açıklamaların özetini *Mûna - zarat* adı altında yayınladı.

Kış mevsiminin girmesiyle Şam'a giden Said Nursî, âlimlerin daveti üzerine Emeviye Camiinde, sonradan *Hutbe-i Şamiye* adı ile neşredilen, İslâm dünyasının siyasi, ekonomik ve sosyal sorunları ve çözüm yollarını anlattığı bir hutbe okudu.

Üniversite projesini iletmek amacıyla İstanbul'a dönen Bediüzzaman, Sultan Reşad'a, Rumeli seyahatinde Doğu Vilâyetlerini temsilken, eşlik etti. Daha sonra, Balkan Savaşının başlamasıyla inşası durdurulan Üsküp Üniversitesi için ayrılan tahsisatın aktarılması ile birlikte Bediüzzaman'ın "Doğuda bir üniversite

kurulması" teklifi, hükümetçe kabul edildi. Üniversitenin temeli, 1913 yılında atıldıysa da, I. Dünya Savaşı'nın başlaması bu projenin de ertelenmesine sebep oldu.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Doğu İllerimizin Ruslar tarafından işgal edilmesi üzerine, talebeleriyle beraber Doğu Milis Teşkilatını kurdu ve Van-Bitlis cephesinde gönüllü alay komutanı olarak Ermenilere ve Ruslara karşı savaştı. Bitlis savunması sırasında Ruslara esir alınan *Hakikat Çekirdekleri*, ahlâk ve ubudiyet derslerini ihtiva eden *Habbe, Zerre ve Şemme* adlı risalelerini yazdı ve yayınladı.

Gelişi büyük bir ilgiyle karşılanan Bediüzzaman, Harbiye Nazırı Enver Paşanın teklifi üzerine, İstanbul'da kurulma aşamasında olan Dârülhikmeti'l-İslâmiyeye üye tayin edildi. Şeyhülislâm Mûsa Kâzım Efendinin teklifi ile de, Sultan Vahdettin tarafından kendisine ilmiyede "Mahreç" payesi verildi. "Mahreç Mevleviyyeti" olarak da anılan bu paye, Osmanlı ülkesindeki bütün resmî ulemanın reisi olan "Başmüderris"ten sonraki ilmi rütbe anlamına geliyordu.

Çamlıca'da, Yusuf İzzettin Paşa Köşkünde kalan Bediüzzaman, Kur'ân'ın mu'cizeliğini çağın insanına göstermek için yazdıklarını neşretmeye başladı.

İman rükünlerinin ispatına dair *Nokta*, çeşitli ayet ve hadisleri tefsir eden *Sünubat*, Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliğini ispat eden *Suaat*, Kur'ân'ın mu'cizeliğini anlatan *Rumuz*, sosyal konularda *Tulûat*, tevhidin ispatı hakkında *Katre*, özlü sözleri içine alan *Hakikat Çekirdekleri*, ahlâk ve ubudiyet derslerini ihtiva eden *Habbe, Zerre ve Şemme* adlı risalelerini yazdı ve yayınladı.

Bu sırada Birinci Dünya Savaşı da bitmiş ve İngilizler payitahtı işgal etmekle kalmamış, Türkiye'de kendi politikalarını destekleyecek bir kamuoyu da oluşturmaya başlamışlardı. Kamuoyunda ciddi kuvvet kazanan İngiliz taraftarlığı, etkisini, Bediüzzaman'ın *Hutuvat-ı Sitte* adlı eserini İstanbul'un önemli yerlerinde dağıtmasıyla, kaybetti.

Anadolu'da başlayan İstiklâl Savaşı'nın ve Kuva-i Milliye'nin aleyhine, İngilizlerin etkisinde kalan bazı çevrelerin baskısıyla çıkarılan Şeyhülislâm fetvasına karşı bir fetva yayınladı. Yazı ve makalelerinde İstiklâl Savaşı'nı "cihad," Kuva-i Milliyecileri de "mücahit" ilân ederek istiklâl mücadelesini destekledi. Büyük Millet Meclisi Hükûmeti de, Bediüzzaman'ı yakından takip ettiğinden, ısrarla Ankara'ya davet etti.

Bediüzzaman, 25 Kasım 1922'de Ankara'da Büyük Millet Meclisinde düzenlenen resmî "hoş geldin" merasimiyle karşılandı. Bir yandan meclis çalışmalarına katılıyor, bir yandan da milletvekilleriyle önemli konuları tartışıyordu. Yeni kurulan devletin yapılanmasına katkıda bulunmak için 10 maddelik bir beyanname hazırlayarak milletvekillerine dağıttı. Bu faaliyetleri bazı çevreleri oldukça rahatsız ettiğinden, Büyük Millet Meclisi başkanı Mustafa Kemal Paşa ile aralarında ciddi bir tartışmaya yol açtı. Mustafa Kemal özür dileyip tartışmayı daha fazla uzatmasa da, bu olay Bediüzzaman ve yeni rejimin kurucuları arasındaki görüş farklılıklarının ilk işareti oldu.

Ankara'da kaldığı sırada, tabiatcılığı ve inkârcılığı ortadan kaldırmayı hedef alan, *Hubab ve Zeylû'z-Zeyl* gibi eserlerini yayınladı. Sultan Reşad döneminde karar verildiği hâlde, savaş yüzünden inşası sürdürülemeyen Medresetüzzehra'nın yeniden kurulması için TBMM'ne sunulan teklif kabul edilerek kanunlaştı.

Bediüzzaman, bu çalışmaları sırasında, yeni rejimin önde gelenlerinin farklı bir yolda olduğunu ve onlarla birlikte hareket etmenin mümkün olmadığını anladı. Kendisine Ankara'da kalma karşılığında sunulan, Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin en yüksek dinî makamı olan Şark Umumi Vazîliği ve milletvekilliği imkânlarını reddederek 1923 yılının Mayıs ayı başlarında Van'a gitti.

Bir süre sonra Ereğ Dağında, talebeleriyle ders yapmaya başladı. Bu arada Ankara'ya karşı tepkiler artıyordu. Mektup yazarak ayaklanmada kendisinden destek isteyen Şeyh Said'i planından vazgeçirmeye çalıştı. Hamidiye paşalarından Kör Hüseyin Paşayı Şeyh Said'e destek kararından vazgeçirtti. Yatıştırıcı bir rol oynamasına rağmen, Şeyh Said Hâdisesi sonrası, Doğudaki diğer nüfuzlu kimseler gibi, o da Burdur'da zorunlu ikamete gönderildi.

1925 yılının Mayıs ayı ortalarında getirildiği Burdur'da *Nurun İlk Kapısı* adı ile kitaplaştırdığı iman hakikatlerini anlatmaya başladı. Daha önce Arapça olarak yazdığı *Şemme* ve *Şule* risalelerinin ek parçalarını kaleme aldı. Yine hükûmetin emriyle, 25 Ocak 1926'da önce Isparta'ya, sonra da ücra bir köy olan, Barla'ya nakledildi.

Öldükten sonra dirilişi ispatlayan *Haşir Risalesi*, Kur'ân-ı Kerim'i esas alan ve insanların imanlarını kurtarmalarına vesile olan *Sözler* ve *Mektubat* tamamen, *Lem'alar* ise 26. Lem'aya kadar, Barla'da yazıldı.

Bu sırada Ankara'da, yeni yönetim dinden uzak dünyevî bir temel üzerine oturtulmaya çalışılıyordu. 1928 yılında gerçekleşen harf inkılâbı ile, Arap harfleriyle kitap yayınlamak yasaklanınca, risaleler el yazısıyla yüz binlerce yazılarak çoğaltılmaya başlandı.

Sekiz yıllık Barla hayatından sonra Bediüzzaman 1934 yılının yaz aylarında Isparta'nın merkezine getirildi. 20 Nisan 1935'de savcının talimatıyla evi aranan Said Nursi'nin kitaplarına el konuldu. Bediüzzaman'la birlikte Isparta ve havalisinden 120 Nur Talebesi, tutuklanarak askerî araçlarla Eskişehir hapishanesine gönderildi.

Bediüzzaman, Eskişehir hapishanesinde Yirmi Yedinci, Yirmi Sekizinci, Yirmi Dokuzuncu ve Otuzuncu Lem'alar ile Birinci ve İkinci Şua risalelerini yazarak *Risale-i Nur*'un telifine devam etti. Eskişehir Ağır

Ceza Mahkemesi, 19 Ağustos 1935 tarihinde verdiği kararla, Said Nursî'ye, hukukî bir suç isnat edilememesine rağmen, *Tesettür Risalesi* bahanesiyle, ancak "kanaat-i vicdaniye"ye dayanarak, 11 ay hapisle birlikte Kastamonu'da "mecburî ikamet" cezası verdi. On beş talebesini ise altışar ay hapis ile cezalandırdı.

Tahliye edildiğinde serbest bırakılmayarak, polis gözetimi altında mecburî ikamet için Kastamonu'ya gönderildi. Üçüncü Şua olan *Münacat Risalesi*, Dördüncü Şua olan *Hasbiye Risalesi*, Altıncı Şua ve Yedinci Şua olan *Ayetü'l-Kübra* Risalesi burada yazıldı.

Bediüzzaman, 20 Eylül 1943'de Isparta Savcısından gelen talimat üzerine yeniden tutuklanıp, 3 Ekim 1943 tarihinde Isparta'ya gönderildi. Önce askerî konvoy eşliğinde kara yoluyla Çankırı üzerinden Ankara'ya, sonra Isparta'ya getirildi. *Risale-i Nur* ile ilgili davaların birleştirilmesi kararı alındığı için, Isparta, Kastamonu ve Denizli'deki Nur Talebeleriyle beraber 25 Ekim 1943'te Denizli'ye sevk edildi.

Tecrit altında başlayan Denizli hapsinde On Birinci Şua, On İkinci ve On Üçüncü Şuaları yazdı. 15 Haziran 1944 günü Denizli Ağır Ceza mahkemesinden beraat ve tahliye kararı çıkmasına rağmen serbest bırakılmadı. Bakanlar Kurulu kararıyla Emirdağ'da zorunlu ikamete tâbi tutuldu. Burada, camie gitmesine bile müsaade edilmeyecek kadar ağır takip ve tarassuda uğruyordu. Bediüzzaman, hayatı boyunca yirmi üç defa denenecek zehirlenme teşebbüslerinin ilk üçünü Emirdağ'da yaşadı.

Bu arada Yargıtay Birinci Ceza Dairesi, 30 Aralık 1944 tarihinde verdiği kararla, savcı tarafından temyiz edilen Denizli Ağır Ceza Mahkemesinin beraat kararını onayladı. 1946 yılından itibaren Isparta ve İnönü'da *Risale-i Nur*'lar teksir edilmeye başlanmış ve 1947 yılında, haccin sınırlı da olsa serbest bırakılmasıyla, Nurların İslâm âlemine yayılması sağlanmıştı. Yeni yazı ile teksir edilen *Asa-yı Mûsa* ve baskısı yapılan *Gençlik Rehberi* gibi risaleler Hristiyan misyonerlere verilmiş ve *Risale-i Nur*'lar Amerika'ya kadar gönderilmişti.

Bu tür gelişmelerden duyulan rahatsızlıkla, 17 Ocak 1948 günü Said Nursî ve *Risale-i Nur* Talebeleri Afyon Ağır Ceza Mahkemesine sevk edildi. Denizli mahkemesinde gizli cemiyet kurma, rejim aleyhinde olma, inkılâpları kabul etmeme, Mustafa Kemal'i tahkir, v.b. gibi iddialarla yargılanıp beraat kararı almalarına rağmen, Afyon Ağır Ceza Mahkemesinde de aynı iddialarla yargılandılar. Said Nursî, Afyon Cezaevinin bütün ağır ve zor şartlarına rağmen, On Dördüncü ve On Beşinci Şuaları burada yazarak *Risale-i Nur*'ların telifini tamamladı.

Mahkeme, 6 Aralık 1948 tarihinde Said Nursî hakkında 20 ay ağır hapis cezasına hükmetti. Temyiz edilen karar Yargıtay, Bediüzzaman'ın lehine bozdu. Ancak, Afyon Ağır Ceza Mahkemesi yargılamayı uzatarak, 20 aylık sürenin cezaevinde geçmesini sağlayıp 20 Eylül 1949'da serbest bıraktı. 72 gün Afyon'da polis kontrolünde iskâna tâbi tutulup, ancak 28 Aralık 1949 tarihinde mecburî ikamet yeri Emirdağ'a dönebildi.

Bediüzzaman, 14 Mayıs 1950'de başlayan çok partili dönemi, 23 Ağustos 1953'e kadar kaldığı Emirdağ'da karşılamıştı. Türkiye'de 27 yıl aradan sonra yeniden başlayan demokratikleşme dönemini büyük bir sevinç ve ümitle karşılayan Bediüzzaman, talebeleriyle birlikte demokratlara çok önemli bir destek sağladı. Toplumun iç dinamiklerine ve bünyesine uygun değişiklikleri teşvik eden Bediüzzaman, hayatının sonuna kadar Demokratlardan ve demokrasiden yana olan tavırını korudu. 1952 yılında İstanbul'da, *Gençlik Rehberi* adlı kitabı hakkında Bediüzzaman'a bir dava daha açıldı. 5 Mart 1952'de yapılan son duruşmada, dava konusu kitabın 1943 yılında Denizli mahkemesinden beraat kararı aldığı ve bu kararın da Yargıtayca onaylanmış olduğu anlaşıldığından, men-i muhakeme kararı verilerek dava sonuca bağlandı. Ardından, Said Nursî Emirdağ'a döndü.

Daha sonra 1953 yılı başlarında İstanbul'a gelen Bediüzzaman, Fener Rum Patrikhanesini de ziyaret etti. Patrik Athenagoras ile görüşmesinde Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliğini, Kur'ân-ı Kerim'in de Allah'ın kitabı olduğunu kabul etmeleri hâlinde, Hristiyanları kastederek, ehl-i necat olacaklarını bildirdi.

23 Ağustos 1953'te yerleşmek üzere geldiği Isparta'da açılan bir davanın daha sorgu hâkimliğinde iken reddedilmesi ile Bediüzzaman'la ilgili mahkemeler devri kapandı.

Bu arada biyografisi talebeleri tarafından kaleme alındı; Bediüzzaman tarafından düzeltmeler yapılarak *Tarihçe-i Hayat* ismi ile *Risale-i Nur Külliyyatı*na dahil edildi.

Bediüzzaman, bundan sonraki hayatını ziyaretle geçiriyor, gittiği yerlerde talebelerine dersler yapıyordu. Takvimler 21 Mart 1960 tarihini gösterirken, ağır hasta bir vaziyette, yanındaki talebeleriyle Urfa'ya gitti. Seksen iki yıllık ömrünü 23 Mart 1960 günü, İpek Palas Otelinde 27 numaralı odada sabaha karşı tamamladı.

Ömrü boyunca verdiği iman ve hürriyet mücadelesi yüzünden baskı altında kalan Bediüzzaman, 27 Mayıs 1960'daki hükümet darbesinden sonra kabrinde de rahat bırakılmadı. Halilürrahman Dergâhına defnedilen naaşı, 12 Temmuz 1960 gecesi kabrinden alınarak Isparta-Afyon civarında kimsenin bilmediği bir mezara defnedildi.

Dayanılması güç baskılara maruz bırakılmasına rağmen, hayat tarzıyla bir destan yazan Bediüzzaman, arkasında miras olarak Kur'ân'ın çağa dersi ve mesajı olan *Risale-i Nur Külliyyatı* ile milyonlarca Nur Talebesini bıraktı. □

1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

2 وَبِهِ نَسْتَعِينُ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
3 وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

âl: soy.

âlem: bütün yaratılmışlar ve mevcutlar.

ashap: Peygamber Efendimizi gören ve ona en samimî ve içten bağlı, yakın dostları olan Müslümanlar; Sahabeler.

avam: halk, sıradan insanlar.

avam lisanı: halk dili.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

ebed: sonsuzluk.

ezel: başlangıcı belli olmayan, öncesizlik.

hakikat: gerçek.

hamd: övgü ve teşekkür.

istifade: yararlanma, faydalanma.

lisan: dil, anlatma şekli.

mahsus: kişiye has olan; lâıyk.

minnet: iyiliğe karşı duyulan şükür hissi.

muhtaç: ihtiyaç sahibi, ihtiyacı olan.

nasihat: öğüt, tavsiye.

nefis: daima kötülüğü emreden insandaki duygu • bir şeyin kendisi, zâtı.

övgü: methetme, medih.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

Rahim: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi, çok bağışlayıcı olan Allah.

Rahman: sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

salât: dua.

selâm: bütün korkulardan emin olma; Allah'ın rızasına erişmek için mü'minlerin birbirlerine yaptığı dua.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnurluk gösterme.

temsîlât: örneklemeler.

ziyade: çok.

Ey kardeş!

Benden birkaç nasihat istedin. Sen bir asker olduğun için, askerlik temsîlâtıyla, sekiz hikâyecikler ile birkaç hakikati nefsimle beraber dinle. Çünkü, ben nefsimi herkesten ziyade nasihate muhtaç görüyorum. Vaktiyle sekiz ayetten istifade ettiğim “Sekiz Söz”ü, biraz uzunca, nefsimde demiştim. Şimdi, kısaca ve avam lisanıyla nefsimi diyeceğim. Kim isterse beraber dinlesin.

* * *

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

2. Ve sadece Ondan yardım dileriz.

3. Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Efendimiz Muhammed'e (a.s.m.), onun bütün Âl ve Ashabına salât ve selâm olsun.

Birinci Söz

* Birinci Söz, Barla'da
1926'da Türkçe olarak
telif edilmiştir.

ÖSİMİLLÂH her hayrın başıdır. ¹ Biz dahi başta ona başlarız. Bil ey nefsim! Şu mübarek kelime İslâm nişanı olduğu gibi, bütün mevcudatın lisan-ı hâliyle vird-i zebanıdır.

Bismillâh ne büyük tükenmez bir kuvvet, ne çok bitmez bir bereket olduğunu anlamak istersen, şu temsili hikâyeciğe bak, dinle. Şöyle ki:

Bedevî Arap çöllerinde seyahat eden adama gerektir ki, bir kabile reisinin ismini alsın ve himayesine girsin—tâ şakilerin şerrinden kurtulup, hacatını tedarik edebilsin. Yoksa, tek başıyla, hadsiz düşman ve ihtiyacatına karşı perişan olacaktır.

İşte böyle bir seyahat için, iki adam sahraya çıkıp gidiyorlar. Onlardan birisi mütevazî idi, diğeri mağrur. Mütevazî bir reisin ismini aldı, mağrur almadı. Alanı her yerde selâmetle gezdi. Bir katıüttarika rast gelse, der: “Ben filân reisin ismiyle gezerim.” Şaki defolur, ilişemez. Bir çadıra girse, o nam ile hürmet görür. Öteki mağrur, bütün seyahatinde öyle belâlar çeker ki, tarif edilmez. Daima titrer, daima dilencilik ederdi. Hem zelil, hem rezil oldu.

defolma: uzaklaşma, çekip gitme.
hacat: ihtiyaçlar, gerekli şeyler.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hayır: iyilik, iyi işler işlemek.
himaye: koruma, korunma.
hürmet: saygı.
ihtiyacat: ihtiyaçlar.
İslâm: insanlığa gönderilen en son din.
kabile: birlikte yaşayan, konup göçen, bir sülâleden gelen insanlar.
katıüttarik: yol kesen, eskiya.
lisan-ı hâl: bir şeyin duruşu ve görünüşü ile bir şeyler ifade etmesi.
mağrur: gururlu, kibirli, kendini beğenmiş.
mevcudat: dünyada var olan, mevcut olan şeyler; varlıklar.
mübarek: uğurlu, hayırlı.
mütevazî: gururlu olmayan, alçak gönüllü.
nam: isim, ün, şan.
nefis: daima kötülüğü emreden insandaki duygu • bir şeyin kendisi, zatı.
nişan: alâmet, işaret.
perişan: kötü duruma düşme.
rast gelmek: umulmayan bir anda karşılaşmak.
reis: başkan, sorumlu kişi.
rezil: maskara, başkasının eğlenmesi.
sahra: büyük çöl.
selâmet: tehlikeden, korkulardan ve kötülüklerden kurtulma.
seyahat: gezme, dolaşma, yolculuk.
şaki: haydut, yol kesen, asi.
şer: kötülük, fenalık, zarar.
tarif: anlatıp tanıtmak; tanım.
tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.
temsili: gerçeği akla yaklaştıran örnek; sembolik.
vird-i zeban: dilden düşmeyen zikir.
zelil: aşağılanmış, alçalmış.

1. Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, 2:359; Neseî, *Sünenü'l-Kübra*, 6:127, 128; İbni Hibban, *Sahih*, 1:173, 174.

bedevî: göçebe hayatı yaşayan; çölde yaşayan. **yol açan olay.** **lah için, Allah'ın adı ve izni ile.**
bereket: bolluk. **daima:** her zaman, sürekli olarak.
belâ: büyük zarar ve sıkıntıya **bismillâh:** Allah namına, Al-

İşte, ey mağrur nefsim, sen o seyyahsın. Şu dünya ise bir çöldür. Aczin ve fakrın hadsizdir. Düşmanın, hacatın nihayetsizdir. Madem öyledir; şu sahranın Malik-i Ebedî'si ve Hâkim-i Ezeli'sinin ismini al—tâ bütün kâinatın dilenciliğinden ve her hâdisatın karşısında titremeden kurtulasın.

Evet, bu kelime öyle mübarek bir definedir ki, senin nihayetsiz aczin ve fakrın, seni nihayetsiz kudrete, rahmete raptedip, Kadîr-i Rahîm'in dergâhında aczi, fakrı en makbul bir şefaathî yapar. Evet, bu kelime ile hareket eden, o adama benzer ki: Askere kaydolur. Devlet namına hareket eder. Hiç bir kimseden pervası kalmaz. Kanun namına, devlet namına der. Her işi yapar, her şeye karşı dayanır.

Başta demiştik: Bütün mevcudat lisan-ı hâl ile, “Bismillâh” der. Öyle mi?

Evet. Nasıl ki, görsen bir tek adam geldi, bütün şehir ahalisini cebren bir yere sevk etti ve cebren işlerde çalıştırdı. Yakînen bilirsin, o adam kendi namıyla, kendi kuvvetiyle hareket etmiyor. Belki o bir askerdir, devlet namına hareket eder, bir padişah kuvvetine istinat eder.

Öyle de, her şey Cenab-ı Hakkın namına hareket eder ki, zerrecikler gibi tohumlar, çekirdekler, başlarında koca ağaçları taşıyor, dağ gibi yükleri kaldırıyorlar. Demek her bir ağaç “Bismillâh” der; hazine-i rahmet meyvelerinden ellerini dolduruyor, bizlere tablacılık ediyor.

acz: güçsüzlük, kuvvetsizlik.

ahali: halk.

bismillâh: Allah namına, Allah'ın adı ve izni ile.

cebre: zorla, zoraki.

Cenab-ı Hak: Allah.

define: hazine, gömü.

dergâh: huzur, kapı.

fakr: fakirlik, ihtiyaç, yoksulluk, azlık, muhtaçlık.

hacat: yaşamak için gerekli şeyler, ihtiyaçlar.

hâdisat: hâdiseler, olaylar.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

Hâkim-i Ezeli: başlangıcı ve sonu olmayan, daimî hüküm ve idare sahibi Allah.

hazine-i rahmet: rahmet hazine-si.

istinat etme: dayanma, güvenme.

Kadîr-i Rahîm: sonsuz merhametli ve şefkatli sonsuz kudret sahibi Allah.

kâinat: Allah'ın dışında var olan her şey, bütün varlıklar; yaratılanlar.

kanun: yasa.

kudret: güç, takat.

lisan-ı hâl: bir şeyin duruşu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.

mağrur: gururlu, kibirli.

makbul: kabul edilen, geçerli.

Malik-i Ebedî: her şeyin tek ve ebedî sahibi olan Allah.

mevcudat: var olan, mevcut olan şeyler; varlıklar.

mübarek: uğurlu, hayırlı.

nam: ad, isim, ün, şan.

namına: adına, hesabına.

nefis: daima kötülüğü emreden insandaki duygu • bir şeyin kendisi, zatı.

nihayetsiz: sonsuz.

perva: korku.

rahmet: şefkat etme, merhamet etme, esirgeme.

raptetmek: bağlamak; birbirine kenetlemek.

sahra: çöl, geniş saha, kır, ova.

sevk: önüne katıp sürme.

seyyah: çok seyahat eden.

şefaathî: af için sebep ve aracı.

tablacı: yiyecek sunan, takdim eden.

yakinen: şüphesiz olarak bilme.

zerre: maddenin en küçük parçası; çok küçük parça.

Her bir bostan, “Bismillâh” der, matbaha-i kudretten bir kazan olur ki, çeşit çeşit pek çok muhtelif leziz taamlar, içinde beraber pişiriliyor.

Her bir inek, deve, koyun, keçi gibi mübarek hayvanlar “Bismillâh” der, rahmet feyzinden bir süt çeşmesi olur. Bizlere Rezzak namına en lâtif, en nazif, âb-ı hayat gibi bir gıdayı takdim ediyorlar.

Her bir nebat ve ağaç ve otların ipek gibi yumuşak kök ve damarları “Bismillâh” der, sert olan taş ve toprağı deler, geçer. “Allah namına, Rahman namına” der; her şey ona musahhar olur.

Evet, havada dalların intışarı ve meyve vermesi gibi, o sert taş ve topraktaki köklerin kemal-i sühuletle intışar etmesi ve yer altında yemiş vermesi; hem şiddet-i hararete karşı aylarca nazik, yeşil yaprakların yaş kalması, tabiiyyunun ağzına şiddetle tokat vuruyor. Kör olası gözüne parmağını sokuyor. Ve diyor ki: “En güvendiğin salâbet ve hararet dahi emir tahtında hareket ediyorlar ki, o ipek gibi yumuşak damarlar, birer asa-i Mûsa (a.s.) gibi,

¹ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ emrine imtisal ederek taşları şakke eder. Ve o sigara kâğıdı gibi ince nazenin yapraklar, birer aza-i İbrahim (a.s.) gibi, ateş saçan hararete karşı, ² يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا ayetini okuyorlar.”

Madem her şey manen, “Bismillâh” der, Allah namına Allah’ın nimetlerini getirip bizlere veriyorlar. Biz dahi,

him'in organları, vücudu.
bismillâh: Allah namına, Allah için, Allah'ın adı ve izni ile.
bostan: sebze meyve bahçesi.
emir: buyruk, komut.
feyiz: bolluk, bereket.
hararet: sıcaklık.
imtisal: uyma.
intışar: yayılma, dağılma; üreme.
kemal-i sühulet: tam bir kolaylık.
lâtif: güzel, hoş.
leziz: çok lezzetli.
manen: mana itibarıyla kendi dünyasında.
matbaha-i kudret: ilâhî kudretin mutfağı.
muhtelif: çeşitli; çeşit çeşit.
musahhar: emre verilmiş, itaat ettirilmiş.
mübarek: uğurlu, hayırlı.
nam: ad, isim, ün, şan.
namına: hesabına, adına.
nazenin: ince, nazik, lâtif, nazlı.
nazif: temiz, pak, nazik.
nazik: zarif, ince, dayanıksız.
nebat: bitki.
nimet: iyilik, ihsan, giyecek ve yiyecek gibi şeyler.
Rahman: sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.
rahmet: şefkat etme, merhamet etme, esirgeme.
Rezzak: bütün yaratılmışların rızıkını veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah.
salâbet: sağlamlık, sertlik.
selâmetli: emin, güven altında.
şakketmek: yarmak, bölmek.
şiddet-i hararet: sıcaklığın yükseklığı, ısının fazlalığı.
şiddetle: kuvvetlice, etkili şekilde.
taam: yemek, yiyecek, gıda.
tabiiyyun: her şeyin yapılış ve icadını tabiatı verenler; tabiatçıları.
tahtında: altında.
takdim: sunma, sunuş.

1. “Asanı taşa vur!” dedik. (Bakara Suresi: 60.)

2. Ey ateş! Serin ve selâmetli ol. (Enbiya Suresi: 69.)

âb-ı hayat: hayat suyu; hayat için lüzumlu sıvı.
asa: değnek, baston.

asa-i Mûsa: Hz. Mûsa'ya Allah tarafından verilen mu'cizeli değnek.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi; işaret.
aza-i İbrahim: Hazret-i İbra-

“Bismillâh” demeliyiz. Allah namına vermeliyiz. Allah namına almaliyiz. Öyle ise, Allah namına vermeyen gafil insanlardan almamaliyiz.

Sual: Tablacı hükmünde olan insanlara bir fiyat veriyoruz. Acaba, asıl mal sahibi olan Allah ne fiyat istiyor?

Elcevap: Evet, o Mün'im-i Hakikî, bizden o kıymettar nimetlere, mallara bedel istediği fiyat ise, üç şeydir: Biri zikir, biri şükür, biri fikirdir.

Başta “Bismillâh” zikirdir. Ahirde “Elhamdülillâh” şükürdür. Ortada, bu kıymettar harika-i sanat olan nimetler Ehad, Samed'in mu'cize-i kudreti ve hediye-i rahmeti olduğunu düşünmek ve derk etmek fikirdir.

Bir padişahın kıymettar bir hediyesini sana getiren bir miskin adamın ayağını öpüp, hediye sahibini tanımamak ne derece belâhat ise; öyle de, zahirî mün'imleri medih ve muhabbet edip, Mün'im-i Hakikî'yi unutmak ondan bin derece daha belâhattir.

Ey nefis! Böyle ebleh olmamak istersen; Allah namına ver, Allah namına al, Allah namına başla, Allah namına işle, vesselâm.

ahirde: sonunda.

asıl: gerçek, gerçekten.

bedel: karşılık, yerine.

belâhat: ahmaklık, düşüncesizlik,

ne yaptığını iyi bilememek.

bismillâh: Allah'ın adı ve izni ile.

derk: iyice anlama.

ebleh: ahmak, budala, aptal.

Ehad: bir, tek; zatı tek olan anlamında Allah'ın ismi.

elcevap: cevap, cevaben.

elhamdülillâh: ezelden ebede

kadar her ne türlü hamd ve şükür, övgü ve minnet Allah'a mahsustur.

fikir: düşünce, etrafıca düşünme.

fiyat: ücret.

gafil: dikkatsiz, iyi düşünmeyen.

harika-i sanat: çok az bulunur değerinde sanat eseri.

hediye-i rahmet: Allah'ın rahmetinin bir hediyesi.

hükmünde: durumunda, görevini yapan.

kıymettar: değerli, pahalı, kıymetli.

medih: övme, yüceltme.

miskin: zavallı.

mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.

muhabbet: sevgi beslemek.

mün'im: nimet veren.

Mün'im-i Hakikî: nimetin gerçek vericisi olan Allah.

namına: hesabına, adına.

nefis: öz varlık; bir şeyin zatı olan, kendisi.

nimet: varlıkların her türlü ihtiyaçlarını karşılamak üzere Cenab-ı Hakkın verdiği, ikram ettiği her şey.

Samed: her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, kendisi

hiç bir şeye muhtaç olmayan Allah.

sual: soru.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnurluk gösterme.

tablacı: sunan, takdim eden, gerçek sahibi olmadığı hâlde, aracılık yapan.

vesselâm: işte o kadar.

zahirî: öyle gibi görünen, görünüşte.

zikir: Allah'ı çok çok anıp, büyüklüğünü düşünme.

On Dördüncü Lem'anın İkinci Makamı

* Bu Risale, 1933'te Barla'da Türkçe olarak telif edilmiştir.

[Makam münasebetiyle buraya alınmıştır.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'in binler esrarından altı sırrına dairdir.

İHTAR: Bismelenin rahmet noktasında parlak bir nuru, sönük aklıma uzaktan gördü. Onu kendi nefsim için nota suretinde kaydetmek istedim ve yirmi otuz kadar sırlar ile, o nurun etrafında bir daire çevirmek ile aulamak ve zaptetmek arzu ettim. Fakat, maatteessüf, şimdilik o arzuma tam muvaffak olamadım; yirmi otuzdan beş altıya indi. "Ey insan!" dediğim vakit, nefsimi murat ediyorum. Bu ders kendi nefsimde has iken, ruhen benimle münasebettar ve nefsi nefsimden daha hüşyar zatlara, belki medar-ı istifade olur niyetiyle, On Dördüncü Lem'anın İkinci Makamı olarak, müdakkik kardeşlerimin tasviplerine havale ediyorum. Bu ders akıldan ziyade kalbe bakar; delilden ziyade zevke nazırdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوْا إِنِّي أُلْقِيَ الْكِتَابَ كَرِيْمٌ ۝ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٍ
وَأَنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹

Şu makamda birkaç sır zikredilecektir.

Birinci Sır: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'in bir cilvesini şöy-

le gördüm ki: Kâinat simasında, arz simasında ve insan simasında, birbiri içinde, birbirinin numunesini gösteren üç sikke-i rububiyet var.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Belkis, "Ey kavmimin ileri gelenleri," dedi. "Bana mühim bir mektup bırakıldı. • Süleyman'dan geliyor ve Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlıyor." (Neml Suresi: 29-30)

âl: sülâle, soy.
Âlemlerin Rabbi: var alan tüm âlemleri ve içindekileri var edip bakan ve büyüten, sevk ve idare eden Allah.
arz: dünya, yer, yeryüzü.
arzu: istek.
asa: değnek.
besmele: Allah'ın adı ve izni ile başlama; her hayırlı şeyin

başı.
cilve: görünme, akis, yansıma.
dair: ait, ilgili.
delil: bilinmeyi keşfetmek veya bilinenin doğruluğunu göstermek için vasıta olarak kullanılan husus.
ebed: sonsuzluk.
esrar: bilinmeyen şeyler; gizli

hikmetler ve manalar.
ezel: başlangıcı belli olmayan, öncesizlik.
hamd: Allah'a şükretme, Onu övme.
has: özel, hususî, mahsus.
havale: bir işi veya bir şeyi başka birisine bırakma, ısmarlama.
hüşyar: uyanık, akıllı.

ihtar: hatırlatma, ikaz, uyarma, dikkat çekme.
kâinat: Allah'ın dışında var olan her şey, bütün varlıklar, dünya.
kavim: insan topluluğu.
lem'a: parıltı.
maatteessüf: üzülerek, üzüntüyle ifade etmek gerekir ki; ne yazık ki.
makam: seviye, konu, nokta.
medar-ı istifade: faydalanmaya yarayan, faydalanılabilir.
minnet: iyiliğe karşı duyulan şükür hissi.
murat etmek: kastetmek, muhatap yapmak.
muvaffak: başarılı.
müdakkik: inceden inceye dikkatle araştıran.
mühim: önemli.
münasebet: iki şey arasındaki uygunluk, yakınlık, bağlılık.
münasebettar: ilgili, alâkalı, bir şeye uygun ve yakın olan.
nazır: bakan, yönelen.
nefis: insanı her türlü kötülüğe sevk eden ve yaptırıcı duygu; kendisi.
niyet: kasıt; kalbin bir şeye yönelmesi.
nota: ikaz, uyarı, nasihat.
numune: örnek, misal.
nur: aydınlık, parıltı.
Rahîm: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi, çok bağışlayıcı olan Allah.
Rahman: sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.
rahmet: şefkat etme, merhamet etme, esirgeme.
ruhen: ruh bakımından.
sadece: yalnızca.
sır: gizli hakikat.
sikke-i rububiyet: Allah'ın "terbiye edicilik" sıfatını gösteren mühür.
sima: çehre; yüz.
sure: Kur'an'ı Kerim'in 114 bölümünden her biri.
suretinde: şeklinde, tarzında.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme.
tasvip: uygun ve doğru bulma.
vakit: zaman.
zaptetmek: tutmak.
zat: kendi, aslı.
zevk: hoşlanma, haz, lezzet.
zikretmek: söylemek, anlatmak.
ziyade: fazla, çok.

âlem: dünya, kâinat.

ars: gök, sema. • Allah'ın büyük-
lüğü'nün ve yüceliğinin tecelli et-
tiği yer. • yüce makam.

cilve: görünme, akis, yansıma.

dekaik-i şefkat: ilâhî şefkatin in-
celikleri.

ehadiyet: Allah'ın her bir şeyde
birliğini göstermesi.

eşya: şeyler.

ferş: yer, dünya; yeryüzü.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hat: yazı; çizgi.

hayt: ip, bağ.

hayvanat: hayvanlar.

heyet-i mecmua: her şeyi ile bir-
likte; tümü, tamamı.

idare: yönetim.

ihata: içine alma; tam kavrama;
kuşatma.

insani: insana ait.

insicam: düzgünlük, uyumluluk.

intizam: tertip, düzen.

kâfir: inanmayan, inançsız.

kâinat: Allah'ın dışında var olan
her şey.

kesret-i mahlûkat: yaratıkların
çokluğu.

kudsî: kusursuz, yüce, temiz.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıkla-
malarıyla akılları benzerini yap-
maktan âciz bırakan Kur'ân.

küre-i arz: yer küre, dünya.

letaif-i re'fet: ilâhî şefkat ve mer-
hametin incelikleri ve güzelliği.

lütuf: ikram, ihsan, iyilik.

mahiyet-i camia: kapsamlı ve
geniş özellik, yapı, mahiyet.

mecmu-u ziya: ışığın tamamı, ışı-
ğın tüm unsurları.

merhamet: acıma, koruma, iyilik
etme.

nebatat: bitkiler.

nüsha-i musağğara: küçültülmüş
numune, örnek.

nüzul: inmek.

Rahman: sonsuz merhamet ve
şefkatle bütün varlıkları rızıkla-
dıran Allah.

rızık: her canlıya ayrılmış nimet.

sahife-i âlem: bütün yaratılmış-
lar sayfası; kâinat sayfası.

satır-ı nuranî: aydınlık, parlak
yazı, cümle, ifade.

semere-i kâinat ve âlem: kâinat
ve içindeki her şeyin meyvesi ve
neticesi.

sikke-i ehadiyet: Cenab-ı Allah'ın
her bir şeyde birliğine delâlet
eden mühür.

sikke-i kübra-i rahmaniyet: Al-
lah'ın her şeye en münasip rızık-
nı son derece büyük bir merha-
metle verici oluşunun en büyük
mührü.

sikke-i kübra-i ulûhiyet: Allah'ın
her şeyin ilâhî olduğunu gösteren

• Biri, kâinatın heyet-i mecmuasındaki teavün, tesa-
nüt, teanuk, tecavüpten tezahür eden sikke-i kübra-i ulû-
hiyettir ki, ¹ بِسْمِ اللَّهِ ona bakıyor.

• İkincisi, küre-i arz simasında nebatat ve hayvanatın
tedbir ve terbiye ve idaresindeki teşabüh, tenasüp, inti-
zam, insicam, lütuf ve merhametten tezahür eden sikke-i
kübra-i rahmaniyettir ki, ² بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ ona bakıyor.

• Sonra, insanın mahiyet-i camiasının simasındaki
letaif-i re'fet ve dekaik-ı şefkat ve şuaat-ı merhamet-i
îlâhiyeden tezahür eden sikke-i ulya-i rahîmiyettir ki,
الْأَرْحِيمِ ³ 'deki بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ona bakıyor.

Demek, بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ sahife-i âlemde bir sa-
tır-ı nuranî teşkil eden üç sikke-i ehadiyetin kudsî ünva-
nıdır ve kuvvetli bir haytıdır ve parlak bir hattıdır. Yani,
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ yukarıdan nüzul ile, semere-i kâ-
inat ve âlemin nüsha-i musağğarası olan insana ucu da-
yanıyor. Ferşi Arşa bağlar; insanî arşa çıkmaya bir yol
olur.

İkinci Sır: Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan, hadsiz kesret-i
mahlûkatta tezahür eden vahidiyet içinde ukulü boğma-
mak için, daima o vahidiyet içinde ehadiyet cilvesini gös-
teriyor. Yani, meselâ, nasıl ki güneş, ziyasıyla hadsiz eş-
yayı ihata ediyor. Mecmu-u ziyasındaki güneşin zatını

1. Allah'ın adıyla.

2. Dünyada mü'min, kâfir ayırt etmeden rızık verici Rahman olan Allah'ın adıyla.

3. Yaratıklarına karşı pek merhametli ve şefkatli olan Rahîm.

en büyük mühür.

sikke-i ulya-i rahîmiyet: Al-
lah'ın rahmet edici sıfatının
en yüksek mührü.

sima: çehre; yüz.

sır: gizli gerçek; giz.

şefkat: acıyarak, esirgeyerek
sevme, karşılıksız merhamet.

şuaat-ı merhamet-i îlâhiye:
İlahî merhametin parıltıları.

teanuk: birbirine sarılma, bir-
birine yan yana gelme.

teavün: yardımlaşma.

tecavüp: birbirinin ihtiyacına
cevap verme.

tedbir: sevk ve idare, bakım.

tenasüp: uygunluk.

terbiye: yetiştirme, büyütmek.

tesanüt: dayanışma.

teşabüh: benzerlik; birbirine

benzeme.

teşkil: meydana getirme.

tezahür: ortaya çıkma, gö-
rünme.

ukul: akıllar.

ünvan: isim, nam.

vahidiyet: her şeyde görü-
nen Allah'ın birliği.

zat: kendisi, aslı.

ziya: ışık, aydınlık.

mülâhaza etmek için, gayet geniş bir tasavvur ve ihatalı bir nazar lâzım olduğundan, güneşin zatını unutturmak için, her bir parlak şeyde güneşin zatını, aksi vasıtasıyla gösteriyor. Ve her parlak şey, kendi kabiliyetince güneşin cilve-i zatîsiyle beraber ziyası, harareti gibi has-salarını gösteriyor. Ve her parlak şey, güneşi bütün sıfâtıyla, kabiliyetine göre gösterdiği gibi; güneşin ziya ve hararet ve ziyadaki elvan-ı seb'a gibi keyfiyatlarının her birisi dahi, umum mukabilindeki şeyleri ihata ediyor. Öyle de, **وَلِلَّهِ الْمِثْلُ الْأَعْلَى**¹ (temsilde hata olmasın) ehadiyet ve samediyet-i İlâhiye, her bir şeyde, hususan zihayatta, hususan insanın mahiyet âyinesinde bütün esmasıyla bir cilvesi olduğu gibi; vahdet ve vahidiyet cihetiyle dahi, mevcudat ile alâkadar her bir ismi, bütün mevcudatı ihata ediyor.

İşte vahidiyet içinde ukulü boğmamak ve kalpler Zat-ı Akdes'i unutmamak için, daima vahidiyetteki sikke-i ehadiyeti nazara veriyor ki, o sikkenin üç mühim ukdesini irae eden **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** 'dir.

Üçüncü Sır: Şu hadsiz kâinatı şenlendiren, bilmüşahede, rahmettir. Ve bu karanlıklı mevcudatı ışıktandıran, bilbedahe, yine rahmettir. Ve bu hadsiz ihtiyacat içinde yuvarlanan mahlûkatı terbiye eden, bilbedahe, yine rahmettir. Ve bir ağacın bütün heyetiyle meyvesine müteveccih olduğu gibi, bütün kâinatı insana müteveccih eden ve her tarafta ona baktıran ve muavenetine koşturan,

kâinat: varlıklar.
keyfiyat: durumlar, hâller.
lâzım: gerekli.
mahiyet: bir şeyin esası, yapılış ve yaratılış maksadı, özellikleri.
mahlûkat: yaratıklar.
mevcudat: varlıklar.
muavenet: yardım.
mukabilinde: karşılığında.
mühim: önemli.
mülâhaza: iyice düşünüp bir işin hakikatini incelemek.
müteveccih: yönelmiş.
nazar: bakış, düşünme.
nazara vermek: göz önüne koymak.
rahmet: şefkat etme, esirgeme.
sıfât: nitelikler, özellikler.
sikke: mühür.
sikke-i ehadiyet: Cenab-ı Allah'ın her bir şeyde birliğine delâlet eden mühür.
sır: gizli gerçek.
şenlendirme: neşeli, sevimli, coşkulu hâle getirme.
tasavvur: tasarı; tasarlama.
temsilde hata olmasın: yanlış bir örnek olmasın.
terbiye: beslemek, büyütme.
ukde: düğüm, bağ.
ukul: akıllar.
umum: hep, bütün.
vahdet: birlik.
vahidiyet: Allah'ın birliği.
vasıtasıyla: aracılığı ile.
yüce: yüksek ve mükemmel.
zat: kendi, aslı.
zâtî: kendinden; zata mensup, kendisine ait; kendiyle alâkalı, hususî, özel.
Zat-ı Akdes: her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak olan zat, Allah.
zihayat: hayat sahibi; canlı varlık.
ziya: ışık.

1. En yüce sıfatlar Allah'ındır. (Nahl Suresi: 60.)

aksi: yansıması.
alâkadar: ilgili.
âyine: ayna.
bilbedahe: apaçık bir şekilde.
bilmüşahede: gözle görme derecesinde.
cihetiyle: yönüyle, noktasından.
cilve: akis, yansıma, görüntü.
cilve-i zatî: kendisinin, cisminin yansıması, görüntüsü.

daima: her zaman.
ehadiyet ve samediyet-i İlâhiye: Allah'ın her bir şeyde birliğini göstermesi ve hiçbir şeye muhtaç olmayıp, her şeyin Ona muhtaç olması sıfatı.
elvan-ı seb'a: yedi ana renk.
esma: isimler.
hadsiz: sınırsız.
hararet: sıcaklık.
hassa: özellik.

heyetiyle: her şeyiyle, bütünüyle.
hususan: özellikle.
ihata: içine alma, kavrama.
ihatalı: her şeyi içine almış bir şekilde.
ihtiyacat: gerekli olan şeyler, ihtiyaçlar.
irae etmek: göz önüne koymak, göstermek.
kabiliyet: yetenek, özellik.

bilbedahe, rahmettir. Ve bu hadsiz fezaı ve boş ve hâli âlemi dolduran, nurlandıran ve şenlendiren, bilmüşahe-
de, rahmettir. Ve bu fânî insanı ebede namzet eden ve
ezeli ve ebedî bir Zata muhatap ve dost yapan, bilbeda-
he, rahmettir.

Ey insan! Madem rahmet böyle kuvvetli ve cazibedar
ve sevimli ve medetkâr bir hakikat-i mahbubedir;

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ de, o hakikate yapış ve vahşet-i
mutlakadan ve hadsiz ihtiyacatın elemelerinden kurtul. Ve
o Sultan-ı Ezel ve Ebed'in tahtına yanaş ve o rahmetin
şefkatiyle, şefaatiyle ve şuaatıyla o Sultana muhatap ve
halil ve dost ol.

Evet, kâinatın envaını hikmet dairesinde insanın etra-
fında toplayıp bütün hacatına kemal-i intizam ve inayet
ile koşturmak, bilbedahe, iki hâletten birisidir:

Ya kâinatın her bir nev'i kendi kendine insanı tanıyor,
ona itaat ediyor, muavenetine koşuyor. Bu ise, yüz dere-
ce akıldan uzak olduğu gibi, çok muhalâtı intaç ediyor.
İnsan gibi bir âciz-i mutlakta, en kuvvetli bir sultan-ı mut-
lakın kudreti bulunmak lâzım geliyor. Veyahut, bu kâi-
natın perdesi arkasında bir Kadîr-i Mutlak'ın ilmi ile bu
muavenet oluyor. Demek kâinatın envaı insanı tanıyor
değil; belki, insanı bilen ve tanıyan, merhamet eden bir
Zatın tanımasının ve bilmesinin delilleridir.

Ey insan, aklını başına al! Hiç mümkün müdür ki,
bütün enva-ı mahlûkatı sana müteveccihen muavenet

âciz-i mutlak: her bakımdan
gücsüz.

âlem: dünya, kâinat.

bilbedahe: apaçık bir şekilde.

bilmüşahe: gözle görür bir şe-
kilde.

cazibedar: çekici.

delil: kılavuz, doğru yolu göste-
ren, iz, nişan, emare.

ebed: sonsuzluk.

ebedî: sonsuz, sonsuzla ilgili, bit-
meyen.

elem: ağrı, acı, keder, dert, gam,
kaygı.

enva: çeşitler, türler, cinsler, nevi-
ler.

enva-ı mahlûkat: varlıkların tür-
leri, çeşitleri.

ezeli: başlangıcı olmayan, de-
vamlı var olup varlığının başlangı-
cı olmayan, öncesiz.

fânî: geçici, sonu olan, son bulan.
feza: yıldızlar arasındaki geniş
boşluk, uzay, gökyüzü.

hacat: ihtiyaçlar.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hakikat: gerçek.

hakikat-i mahbube: sevimli ha-
kikat, sevilen gerçek; sevgi kay-
nağı, muhabbetin hakikati.

hâlet: durum, hâl, vaziyet, keyfi-
yet.

hâli: تنها, boş, ıssız.

halil: dost.

hikmet dairesi: yaratılıştaki lâhî
gaye çerçevesi, herkesin bilmedi-
ği gizli sebep çerçevesi.

ihtiyacat: ihtiyaçlar.

ilim: bilme, bilis, bilgi.

intaç etmek: netice vermek, do-
ğurmak.

itaat: söz dinleme.

Kadîr-i Mutlak: kudreti mutlak
olan ve her şeye gücü yeten,
sonsuz kudret sahibi Allah.

kâinat: Allah'ın dışında var olan
her şey, bütün varlıklar, dünya.

kemal-i intizam ve inayet: mü-
kemmel, tam, eksiksiz düzen ve
Allah'ın yardımı.

kudret: güç, takat; Cenab-ı Hak-
k'ın bütün kâinata hükmeden
ezeli ve ebedî kudsi sıfatı.

lâzım: gerekli.

medetkâr: inayet eden, yardımcı
olan, imdat eden.

merhamet: acımak, şefkat
göstermek; korumak, iyilik
etmek; esirgemek.

muavenet: yardımlaşma,
yardım.

muhalât: muhaller, imkânsız-
lıklar.

muhatap: söyleyeni dinle-
yen, kendisine hitap edilen.

mümkün: olabilir.

müteveccihen: doğru, yöne-
lerek.

namzet: aday.

nevi: çeşit; cins.

rahmet: şefkat etme, merha-
met etme, esirgeme.

Sultan: mutlak iktidar sahibi
olan Allah.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: varlığı-
nın başlangıcı ve sonu olma-
yan kudret ve hâkimiyet sa-
hibi Allah; ezel ve ebed sulta-
nı Allah.

sultan-ı mutlak: hâkimiyeti
sınırsız sultan. Allah.

sefkât: karşılıksız, safi sevgi
besleme; başkasının kederiy-
le alâkalanma, acıyarak mer-
hamet etme.

şuaat: ışık demetleri, parıltı-
lar, nurlar, ışıklar.

taht: hükümdarların oturu-
ğu büyük koltuk.

vahşet-i mutlaka: tam bir
kimsesizlik ve ıssızlık; sonsuz
korku ve ürküntü.

zat: kişi, şahıs.

ellerini uzattıran ve senin hacetlerine “Lebbeyk!” dedirten Zat-ı Zülcelâl seni bilmesin, tanımasın, görmesin?

Madem seni biliyor, rahmetiyle bildiğini bildiriyor; sen de Onu bil, hürmetle bildiğini bildir. Ve kat’iyen anla ki, senin gibi zaif-i mutlak, âciz-i mutlak, fakir-i mutlak, fânî, küçük bir mahlûka koca kâinatı musahhar etmek ve onun imdadına göndermek, elbette hikmet ve inayet ve ilim ve kudreti tazammun eden hakikat-i rahmettir.

Elbette böyle bir rahmet, senden küllî ve halis bir şükür ve ciddî ve safî bir hürmet ister. İşte o halis şükrün ve o safî hürmetin tercümanı ve ünvanı olan

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'i de; o rahmetin vusulüne vesile ve o Rahman'ın dergâhında şefaataçı yap.

Evet, rahmetin vücudu ve tahakkuku, güneş kadar zahirdir. Çünkü, nasıl merkezî bir nakış, her taraftan gelen atkı ve iplerin intizamından ve vaziyetlerinden hâsıl oluyor; öyle de, bu kâinatın daire-i kübrasında bin bir ism-i İlâhînin cilvesinden uzanan nuranî atkılar, kâinat simasında öyle bir sikke-i rahmet içinde bir hatem-i rahîmiyeti ve bir nakş-ı şefkati dokuyor ve öyle bir hatem-i inayeti nescediyor ki, güneşten daha parlak kendini akıllara gösteriyor.

Evet, şems ve kameri, anasır ve maadini, nebatat ve hayvanatı bir nakş-ı azamın atkı ipleri gibi, o bin bir isimlerin şualarıyla tanzim eden ve hayata hadim eden ve nebatî ve hayvanî olan umum validelerin gayet şirin ve

âciz-i mutlak: her bakımdan güçsüz.
anasır: unsurlar, elementler.
ciddî: aklı başında.
cilve: görünme, akis, yansıma; Allah'ın isimlerinin varlıklar üzerinde aksederek görünmesi.
daire-i kübra: en büyük, en geniş daire.
dergâh: huzur, kapı.
fakir-i mutlak: sonsuz ihtiyaç içinde olan.

fânî: geçici, sonu olan, ölümlü.
gayet: son derece, oldukça.
hacet: gerekli olan ve ihtiyaç olan istekler.
hadim: hizmet eden, hizmetkâr.
hakikat-i rahmet: merhamet ve şefkat esası, gerçeği.
halis: hilesiz, katıksız, saf; sırf Allah rızası için olan.
hâsıl: husule gelen, çıkan, meydana gelen.

hatem-i inayet: yardım mührü, yardım gerçeği.
hatem-i rahîmiyet: Allah'ın sonsuz şefkat ve merhamet mührü.
hayvanat: hayvanlar.
hayvanî: hayvana ait, hayvanın.
hikmet: ilim; iyilik, güzellik, faydalılık.
hürmet: saygı.
ilim: bilme, biliş, bilgi,

imdadına göndermek: yardımına koşturmak.
inayet: yardım, lütuf.
intizam: tertip, düzen.
ism-i ilâhî: Allah'ın ismi.
kâinat: Allah'ın dışında var olan her şey, bütün varlıklar, dünya.
kamer: ay.
kat'iyen: kesin olarak, kesinlikle.
kudret: güç, kuvvet.
küllî: geniş ve genel; her şey için.
lebbeyk: buyurunuz, emrediniz.
maadin: madenler.
mahlûk: yaratılmış, yoktan var edilmiş olan; yaratık.
merkezi: orta noktada birleşen, dairesel olan.
musahhar etmek: emrine vermek, itaat ettirmek.
nakış: işleme, süsleme.
nakş-ı azam: geniş ve büyük bir süsleme ve işleme.
nakş-ı şefkat: şefkat nakışı, sevgi süslemesi.
nebatat: bitkiler.
nebatî: bitkiye ait, bitkiden.
nescetmek: dokumak, örmek.
nurani: aydınlık, ışıklı.
Rahman: sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.
rahmet: şefkat etme, merhamet etme, esirgeme.
safî: temiz, pak, duru.
sikke-i rahmet: rahmet sikkesi, Allah'ın rahmet, acıma, esirgeme mührü.
sima: yüz, çehre.
şefaataçı: af için sebep ve vesile olması ümit edilen.
şems: güneş.
şirin: sevimli, cana yakın, tatlı.
şua: bir ışık kaynağından uzanan ışık huzmesi.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme.
tahakkuk: delil ile ispat edilme, gerçekleşme.
tanzim: düzene koyma, sıralama, düzenleme.
tazammun: içinde bulundurma, içine alma, ihtiva etme, kapsamlı olma.
tercüman: çevirici, çevirmen.
umum: hep, bütün, cümle, herkes.
ünvan: isim, lâkap, nam, ün.
valide: anne.
vaziyet: durum, duruş.
vesile: sebep, vasıta, fırsat, bahane.
vusul: kavuşma, ulaşma, erişme.
vücut: varlık, var olma.
zahir: görünen, açık, dış yüz.
zaif-i mutlak: sonsuz derecede zayıf.
Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi zat, Allah.

bilbedahe: apaçık bir şekilde.
bilmüşahede: gözle görür şekilde.
camiiyet: toplayıcılık, pek çok şeyi bünyesinde bulundurabilme özelliği.
cilve: görünme, akis, yansıma.
delil: ispat edici unsur, kanıt.
ehemmiyet: önem.
fedakârâne: fedakârca, canını feda edercesine.
hatem-i ehadiyet: Allah'ın birliğini her bir şeyde gösteren mühür.
hatem-i rahmet: Allah'ın şefkat ve merhametinin mühürü, damgası.
hayat-ı insaniye: insan hayatı.
hayvanat: hayvanlar.
hikmet: felsefe, ilim; iyilik, güzellik, faydalılık.
hükmünde: değerinde; onun gibi.
idare: bir işi yürütme, çekip çevirme, yönetme.
ihtiyac-ı mutlak: sınırsız ihtiyaç, her şeye muhtaç olma.
inayet: yardım, lütuf.
istiğna-i mutlak: mutlak istigna, Allah'ın sonsuz zenginliğe sahip olması, hiç bir şeye muhtaç olmaması.
izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma; gösterme.
kâinat: Allah'ın dışında var olan her şey, bütün varlıklar, dünya.
kat'i: kesin.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
küre-i arz: yerküre; dünya.
mahiyet-i maneviye: manevî özellik, yapı; ruhsal yapı.
makbul: kabul edilen, geçerli, saygın.
mevcudat: mevcut olan şeyler; varlıklar.
muhtelif: çeşitli.
musahhar: emre verilen, itaat ettirilen.
nakş-ı azam: geniş ve büyük bir süsleme ve işleme.
nebatat: bitkiler.
nokta-i mihrakıye: hareket noktası, odak noktası.

fedakârâne şefkatleriyle şefkatini gösteren ve zevilhayatı, hayat-ı insaniyeye musahhar eden ve ondan rububiyet-i İlâhiyenin gayet güzel ve şirin bir nakş-ı azamını ve insanın ehemmiyetini gösteren ve en parlak rahmetini izhar eden o Rahman-ı Zülcemal, elbette kendi istiğna-i mutlakına karşı rahmetini, ihtiyac-ı mutlak içindeki zihayata ve insana makbul bir şefaataçı yapmış. Ey insan! Eğer insan isen, بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ de, o şefaataçıyı bul.

Evet, zeminde dört yüz bin muhtelif ayrı ayrı nebata-tın ve hayvanatın taifelerini, hiç birini unutmuyarak, şaşırmayarak, vakti vaktine, kemal-i intizam ile, hikmet ve inayet ile terbiye ve idare eden ve küre-i arzın simasında hatem-i ehadiyeti vazeden, bilbedahe, belki bilmüşahede, rahmettir. Ve o rahmetin vücudu, bu küre-i arzın simasındaki mevcudatın vücutları kadar kat'î olduğu gibi, o mevcudat adedince, tahakkukunun delilleri var.

Evet, zeminin yüzünde öyle bir hatem-i rahmet ve sikke-i ehadiyet bulunduğu gibi, insanın mahiyet-i maneviyesinin simasında dahi öyle bir sikke-i rahmet vardır ki, küre-i arz simasındaki sikke-i merhamet ve kâinat simasındaki sikke-i uzma-i rahmetten daha aşağı değil. Âdeta bin bir ismin cilvesinin bir nokta-i mihrakıyesi hükmünde bir camiiyeti var.

Ey insan! Hiç mümkün müdür ki, sana bu simayı veren ve o simada böyle bir sikke-i rahmeti ve bir hatem-i ehadiyeti vazeden Zat, seni başıboş bıraksın; sana

Rahman-ı Zülcemal: sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran sınırsız güzellik sahibi Allah.
rahmet: şefkat etme, merhamet etme, esirgeme.
rububiyet-i İlâhiye: Allah'ın terbiye ediciliği.
zemin: yer, yeryüzü.
sikke-i ehadiyet: Cenab-ı Allah'ın her bir şeyde birliğine delâlet eden mühür.

sikke-i merhamet: acımanın olduğunu gösteren işaret.
sikke-i rahmet: rahmet sikkesi, Allah'ın rahmet, acıma, esirgeme alâmeti.
sikke-i uzma-i rahmet: Allah'ın rahmetinin en büyük damgası.
sima: yüz, çehre.
şefaataçı: af için sebep ve vesile olması ümit edilen.
şefkat: karşılıksız, safi sevgi besleme.

tahakkuk: delil ile ispat edilme, gerçekleşme.
taife: kavim, kabile, takım, hususî bir sınıf meydana getiren insanlar.
terbiye: beslemek, yetiştirmek, büyütme.
vazeden: koyan.
vücut: varlık, var olma.
zemin: yer; yüzey, sath.
zevilhayat: canlılar, hayat sahipleri.
zihayat: hayat sahibi, canlı.

ehemmiyet vermesin, senin harekâtına dikkat etmesin, sana müteveccih olan bütün kâinatı abes yapsın, hilkat şeceresini meyvesi çürük, bozuk, ehemmiyetsiz bir ağaç yapsın, hem hiç bir cihetle şüphe kabul etmeyen ve hiç bir vecihle noksanıyeti olmayan, güneş gibi zahir olan rahmetini ve ziya gibi görünen hikmetini inkâr ettirsin? Hâşâ!

Ey insan! Bil ki, o rahmetin arşına yetişmek için bir miraç var. O miraç, **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** 'dir. Ve bu miraç ne kadar ehemmiyetli olduğunu anlamak istersen, Kur'an-ı Mu'cizülbeyan'ın yüz on dört surelerinin başlarına ve hem bütün mübarek kitapların iptidalarına ve umum mübarek işlerin mebdelerine bak. Ve Besmelenin azamet-i kadrine en kat'î bir hüccet şudur ki, İmam-ı Şafîî (r.a.) gibi çok büyük müçtehitler demişler: "Besmele tek bir ayet olduğu hâlde, Kur'an'da yüz on dört defa nazil olmuştur."¹

Dördüncü Sır: Hadsiz kesret içinde vahidiyet tecellisi, hitab-ı **أَيَّاكَ نَعْبُدُ**² demekle herkese kâfi gelmiyor; fikir dağılıyor. Mecmuundaki vahdet arkasında Zat-ı Ehadiyet'i mülâhaza edip, **أَيَّاكَ نَعْبُدُ وَأَيَّاكَ نَسْتَعِينُ**³ demeye küre-i arz vüs'atinde bir kalp bulunmak lâzım geliyor. Ve bu sırra binaen, cüz'iyatta zahir bir surette sikke-i ehadiyeti gösterdiği gibi, her bir nevde sikke-i ehadiyeti göstermek ve Zat-ı Ehad'i mülâhaza ettirmek için, hatem-i rahmaniyet içinde bir sikke-i ehadiyeti gösteriyor. Tâ, külfetsiz,

hilkat: yaratılış, yoktan var ediliş.
hitap: konuşma, söyleme.
hüccet: delil, kanıt.
İmam-ı Şafîî: Şafîî mezhebinin imamı.
inkâr: inanmama, reddetme.
iptida: başlangıç.
kâfi: yeterli.
kâinat: Allah'ın dışında var olan her şey, bütün varlıklar, dünya.
kat'î: kesin.
kesret: çokluk, sıklık.
Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim.
külfetsiz: yüksüz, zahmetsiz, sıkıntısız, zorlanmadan.
küre-i arz: yerküre; dünya.
mebde: başlama, başlangıç, kaynak, kök, esas.
mecmuu: tamamı, hepsi, bütünü, toplamı.
Mirâç: Peygamberimizin (a.s.m.) Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
mübarek: İlâhî hayrın bulunduğu şey, bereketlenmiş, uğurlu, hayırlı.
müçtehit: içtihat eden, ayet ve hadisler başta olmak üzere diğer dinî delillerden hüküm çıkaran büyük İslâm âlimleri. İmam-ı Azam ve İmam-ı Şafîî gibi.
mülâhaza: dikkatle bakmak, düşünme, iyice düşünüp bir işin hakikatini incelemek.
müteveccih: yönelmiş, dönmüş, bir yere doğru yola çıkan.
nâzil: inen, nüzul eden, yukarıdan aşağıya inen, bir yere konan.
nevi: çeşit; cins.
noksaniyet: eksiklik.
rahmet: şefkat etme, merhamet etme, esirgeme.
sikke-i ehadiyet: Cenab-ı Allah'ın her bir şeyde birliğine delâlet eden mühür.
sır: gizli hakikat.
sure: Kur'an-ı Kerim'in 114 bölümünden her biri.
secere: ağaç.
tecelli: görünme, bilinme; Allah'ın her bir isminin manasını icra etmesi.
umum: hepsi, bütün, herkes.
vahdet: birlik.
vahidiyet: birlik, Allah'ın birliği.
vecih: cihet, yön, taraf, cephe, tarz, şekil, sebep.
vüs'at: genişlik.
zahir: görünür, apaçık.
Zat-ı Ehad: tek ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.
Zat-ı Ehadiyet: tek olan ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.
ziya: ışık, aydınlık.

1. Şafîî, el-Ümm, 1:208; Gazalî, Müstasfâ, 1:82; Cevzî, Tahkik fî Ehadisi'l-Hilaf, 1:345-347.

2. Ancak Sana kulluk ederiz... (Fatiha Suresi: 5.)

3. Ancak Sana kulluk eder ve ancak Senden yardım isteriz. (Fatiha Suresi: 5.)

abes: boş ve manasız.

arş: yüce makam, sema.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

azamet-i kadir: itibarın kıymetinin büyüklüğü.

Besmele: "Bismillâhırrahmanırrahim"e verilen isim.

binaen: bağlı olarak, dayanarak, -den dolayı, bu sebepten.

cihetle: yönüyle, tarafıyla.

cüz'iyat: bir bütünün parçaları, bir cins ve türün bireyleri.

ehemmiyet: önem.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

harekât: hareketler.

hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah korusun.

hatem-i rahmaniyet: Allah'ın bütün varlıkların ihtiyaç ve ihtiyaçlarını merhamet ve şefkatle verişinin mührü.

hikmet: ilim; iyilik, güzellik, faydalılık.

herkes her mertebede ¹ **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** deyip, doğrudan doğruya Zat-ı Akdes'e hitap ederek müteveccih olsun.

İşte Kur'an-ı Hakîm bu sırr-ı azîmi ifade içindir ki, kâinatın daire-i azamında, meselâ semavat ve arzın hilka-tinden bahsettiği vakit, birden, en küçük bir daireden ve en dakik bir cüz'iden bahseder; tâ ki, zahir bir surette hatem-i ehadiyeti gösterebilir. Meselâ, hilkat-i semavat ve arzdan bahsi içinde, hilkat-i insandan ve insanın sesinden ve simasındaki dekaik-ı nimet ve hikmetten bahis açar; tâ ki fikir dağılmasın, kalp boğulmasın, ruh ma'budunu doğrudan doğruya bulsun. Meselâ,

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ
وَالْوَانِكُمْ ²

arz: yer, dünya.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bahis: konu.
cazibedar: çekici.
celp etmek: çekmek, kazanmak.
cüz'î: az ve ufak olan.
daire: çember, halka.
daire-i azam: çok büyük daire.
dakik: ince, derin, hassas.
dekaik-i nimet ve hikmet: lütuf ve ihsan ile yaratılışın gizli kalmış incelikleri.
delil: işaret, kanıt.
Ehadiyet: teklik; Allah'ın her bir şeyde birliğini göstermesi.
envai: çeşitleri, türleri, cinsleri.
gayet: çok, pek çok.
hakikat: gerçek.
hakiki: gerçek.
hatem-i ehadiyet: Allah'ın birliğini her bir şeyde gösteren mühür.
hatıra gelmek: akla gelmek.
hikmet: incelik, faydalılık; manalı ilâhî gaye.
hilkat: yaratılış.
hilkat-i insan: insanın yaratılışı.
hilkat-i semavat: göklerin yaratılması.
hitap: konuşma, söz söyleme.
ifade: söz, anlatım.
kâinat: yaratılan tüm varlıklar.
kesret: çokluk.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
lâzım: gerek.
ma'bud: kendisine ibadet edilen, ibadete lâyık olan.
mahlûkat: yaratıklar.
mertebe: derece, mevki, yer.

ayeti mezkûr hakikati mu'cizâne bir surette gösteriyor.

Evet, hadsiz mahlûkatta ve nihayetsiz bir kesrette vahdet sikkeleri, mütedahil daireler gibi, en büyüğünden en küçük sikkeye kadar envai ve mertebeleri vardır. Fakat, o vahdet, ne kadar olsa, yine kesret içinde bir vahdettir; hakikî hitabı tam temin edemiyor. Onun için, vahdet arkasında ehadiyet sikkesi bulunmak lâzımdır; tâ ki, kesreti hatıra getirmesin, doğrudan doğruya Zat-ı Akdes'e karşı kalbe yol açsın.

Hem, sikke-i ehadiyete nazarları çevirmek ve kalpleri celp etmek için, o sikke-i ehadiyet üstünde gayet cazibedar bir nakış ve gayet parlak bir nur ve gayet şirin bir

1. Ancak Sana kulluk eder ve ancak Senden yardım isteriz. (Fatiha Suresi: 5.)

2. Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinize farklılığı da yine Onun varlık ve birliğinin delillerindendir. (Rum Suresi: 22.)

meselâ: örneğin.

mezkûr: sözü edilen, zikredilen.

mu'cizâne: mu'cize gibi.

mütedahil: iç içe, birbiri içinde.

müteveccih: yönelmiş.

nakış: işleme, süsleme.

nazar: bakış, akıl gözü.

nihayetsiz: sonsuz.

nur: aydınlık, ışık.

ruh: hayatın temeli ve sebebi olan cevher; insanın özü.

semavat: gökler.

sikke: damga, mühür.

sikke-i ehadiyet: Cenab-ı Allah'ın her bir şeyde birliğine delâlet eden mühür.

sima: yüz, çehre.

sırr-ı azîm: büyük sır.

surette: biçimde, şekilde.

temin: sağlama, karşılama.

vahdet: birlik, tek oluş.

zahir: görünür; apaçık.

Zat-ı Akdes: her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak zat olan Allah.

halâvet ve gayet sevimli bir cemalet ve gayet kuvvetli bir hakikat olan rahmet sikkelerini ve rahîmiyet hatemini koymuştur. Evet, o rahmetin kuvvetidir ki, zîşuurun nazarlarını celp eder, kendine çeker ve ehadiyet sikkesine isal eder. Ve Zat-ı Ehadiye'yi mülâhaza ettirir ve ondan, ¹ **اَيَّاكَ نَعْبُدُ وَاَيَّاكَ نَسْتَعِينُ** 'deki hakikî hitaba mazhar eder.

İşte **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** Fatiha'nın fihristesi ve Kur'ân'ın mücmel bir hulâsası olduğu cihetle, bu mezkûr sırr-ı azîmin ünvanı ve tercümanı olmuş. Bu ünvanı eline alan, rahmetin tabakatında gezebilir. Ve bu tercümanı konuşturan, esrar-ı rahmeti öğrenir ve envar-ı rahîmiyeti ve şefkati görür.

Beşinci Sır: Bir hadis-i şerifte varit olmuş ki:

² **إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَى صُورَةِ الرَّحْمَنِ** (ev kemâ kâl).

Bu hadisi, bir kısım ehl-i tarikat, akaid-i imaniyeye münasip düşmeyen acip bir tarzda tefsir etmişler. Hatta onlardan bir kısım ehl-i aşk, insanın sima-i manevîsine bir suret-i Rahman nazarıyla bakmışlar. Ehl-i tarikatin ekserinde sekir ve ehl-i aşkın çoğunda istiğrak ve iltibas olduğundan, hakikate muhalif telâkkilerinde belki mazurdurlar. Fakat, akli başında olanlar, fikren, onların esas-ı akaide münafi olan manalarını kabul edemez; etse, hata eder.

Evet, bütün kâinatı bir saray, bir ev gibi muntazam idare eden; ve yıldızları, zerreler gibi, hikmetli ve kolay

ev kemâ kâl: "veya Peygamber (a.s.m) nasıl söylemişse..." demektir. Hadis-i şerifi lâfzıyla aynen nakletmekte bir hata olmuşa, mes'uliyetten kurtulmak için söylenir.

Fatiha: Kur'ân'ın ilk suresi.

fihriste: bir kitabın içinde bulunan şeyleri sıra ile gösteren liste.

fikren: düşünce bakımından.

hadis-i şerif: Peygamberimizin bizzat sözleri ve söyledikleri ile yaptıklarını anlatan ifade.

hakikat: gerçek.

hakiki: gerçek.

halâvet: tatlılık, şirinlik.

hatem: damga.

hikmetli: faydalı ve güzel maksatlar taşıyan.

hitap: söz, ifade, konuşma.

hulâsa: öz, özet.

iltibas: şaşırıp birbirine karıştırma.

isal etmek: ulaştırmak.

istiğrak: Allah aşkıyla dünyayı unutup bütün bütün kendinden geçmek.

kâinat: yaratılan tüm varlıklar, dünya.

mana: anlam.

mazhar etmek: ayna yapmak, gösterici kılmak.

mazur: özür, mazeretli.

mezkûr: sözü edilen, zikredilen, bahsedilen.

muhalif: uymayan, zıt olan, aykırı.

muntazam: düzenli bir şekilde.

mücmel: kısa.

mülâhaza ettirme: düşündürme.

münafi: zıt, ters, aykırı.

münasip düşmek: uygun olmak.

nazar: bakış, dikkat.

nazarıyla: noktasından; hükmüyle.

rahîmiyet: merhamet edicilik, ahirette ebedî mükâfat vericilik vasfı.

Rahman: sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

rahmet: şefkat etme, merhamet etme, esirgeme.

sekir: mest oluş, kendinden geçiş.

sikke: mühür.

sima-i manevî: manevî yüz, çehre, şahsiyet.

sırr-ı azîm: büyük sır.

suret-i Rahman: Rahman'ın yüzü, çehresi, görünüşü.

şefkat: karşılıksız, safi sevgi besleme; acıyarak merhamet etme.

tabakat: tabakalar.

tarz: usul, şekil, üslup.

tefsir: açıklama, yorumlama.

telâkki: anlama, anlayış, kabul etme.

tercüman: tercüme eden, çeviren.

ünvan: isim.

varit olmak: ortaya konulmak; ifade edilmek.

Zat-ı Ehadiye: tek olan ve hiç bir şeye muhtaç olmayan Allah.

zerre: atom.

zîşuur: şuur sahibi.

1. Ancak Sana kulluk eder ve ancak Senden yardım isteriz. (Fatiha Suresi: 5.)

2. Muhakkak ki Allah, insanı Rahman ismini tamamiyle gösterir bir surette yaratmıştır. (Buharî, İstîzan: 1. Bab; Müslim, Birr: 115, Cennet: 28, Müsned, 2:244, 251, 315, 323, 434, 463, 519. Kaynaklarda "Kendisini tamamiyle gösterir bir surette" şeklinde geçmektedir.)

acip: garip, tuhaf.

akaid-i imaniye: iman esasları.

celp etmek: yöneltmek, çekmek.

cemal: güzellik.

cihetle: yönüyle, tarafıyla.

ehadiyet: Allah'ın her bir şey-

de birliğini göstermesi.

ehl-i aşk: kalpleri Allah sevgisiyle dolu olup, vakitlerini Allah'ı zikir ve tefekkürle geçiren insanlar.

ehl-i tarikat: bir tarikate bağlı olanlar.

ekser: pek çok.

envar-ı rahîmiyet: Allah'ın her bir mahlûka merhamet ve şefkatinin parıltıları.

esas-ı akait: iman hakikatlerinin ruhu; imana ait esaslar.

esrar-ı rahmet: Cenab-ı hak- kın şefkat ve merhametinin sırları.

akis: yansıma.
âyine: ayna, görüntü.
beyan etme: açıklama, anlatma.
cilve: parıltı yansıma.
cilve-i etem: tam ve mükemmel görüntü, yansıma.
delâlet: delil olma; gösterme, işaret etme.
delil: kanıt, ispat edici; gösterici, işaret edici.
ehl-i vahdetülvücüt: "Allah'tan başka mevcut yoktur" diyenler.
esma: isimler.
galip: üstün.
hadis-i şerif: Peygamberimizin bizzat sözleri ve söyledikleri ile yaptıklarını anlatan ifade.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hikmet: faydalı ve güzel maksatlar, hedefler.
ism-i Rahman: Allah'ın Rahman ismi.
istihdam: çalıştırma, kullanma, hizmet ettirme.
işareten: işaret ederek.
kâinat: yaratılan tüm varlıklar.
kemal-i münasebet: tam uygun bir ilişki, bağlantı.
kudret: güç, kuvvet.
makasıt: maksatlar, gayeler.
mazhar: yansıma, ortaya çıkma ve görünme yeri.
mesel: ibretli küçük hikâye veya veciz söz.
mezkûr: sözü edilen, zikredilen, bahsedilen.
mıkyas: ölçek, ölçü aleti, ölçü.
misal: benzer, örnek.
misil: aynı, eşit.
muntazam: düzenli, intizamlı.
mutedil: ileri ve geri olmayan, orta yolda olan.
nazir: benzer, taklit, kopya.
nid: denk.
nokta-i nazar: görüş, bakış açısı.
rububiyet-i mutlaka-i ilâhiye: her şeyin ilâhî ve ma'budu olan Allah'ın terbiye ediciliği.
sabıkan: bundan önce, önceden.
sıfât: nitelikler, vasıflar.
sima: yüz, çehre.
suret-i camia: kapsamlı mana ve özellikler taşıyan görünüş, çehre.
suret-i Rahman: Rahman'ın görünüşü, çehresi.
şebih: benzer, tıpkısı.
şerik: ortak.
şua: ışın.
şuunat: faaliyetler, işler ve durumlar.
tecelli etmek: görünmek.
temsil: örnekendirme, canlandırma.
tezahür etme: görünme, belirme, ortaya çıkma.

çeviren ve gezdiren; ve zerratı muntazam memurlar gibi istihdam eden Zat-ı Akdes-i İlâhînin şeriki, naziri, zıddı, niddi olmadığı gibi, **لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ**¹ sırrıyla, sureti, misli, misali, şebihî dahi olamaz. Fakat, **وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ**² sırrıyla, mesel ve temsil ile şuunatına ve sıfât ve esmasına bakılır. Demek, mesel ve temsil, şuunat nokta-i nazarından vardır.

Şu mezkûr hadis-i şerifin çok makasından birisi şudur ki:

İnsan, ism-i Rahman'ı tamamıyla gösterir bir surettedir. Evet, sabıkan beyan ettiğimiz gibi, kâinatın simasında bin bir ismin şualarından tezahür eden ism-i Rahman görüldüğü gibi, zemin yüzünün simasında rububiyet-i mutlaka-i İlâhiyenin hadsiz cilveleriyle tezahür eden ism-i Rahman gösterildiği gibi, insanın suret-i camiasında, küçük bir mıkyaasta, zeminin siması ve kâinatın siması gibi yine o ism-i Rahman'ın cilve-i etemmini gösterir demektir.

Hem işarettir ki, Zat-ı Rahmanirrahîm'in delilleri ve âyineleri olan zihayat ve insan gibi mazharlar, o kadar o Zat-ı Vacibü'l-Vücud'a delâletleri kat'î ve vazıh ve zahirdir ki, güneşin timsalini ve aksini tutan parlak bir âyine parlaklığına ve delâletinin vuzuhuna işareten, "O âyine güneştir" denildiği gibi; "İnsanda suret-i Rahman var" vuzuh-u delâletine ve kemal-i münasebetine işareten denilmiş ve denilir. Ve ehl-i vahdetülvücudun mutedil kısmı,

1. Onun hiç bir benzeri yoktur. O her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkıyla görendir. (Şûra Suresi: 11.)

2. Göklerde ve yerde tecelli eden en yüce sıfatlar Onundur. Onun kudreti her şeye galiptir; O her şeyi hikmetle yapar. (Rum Suresi: 27.)

timsal: görüntü, örnek, numune.
vazıh: açık, aşikâr, besbelli.
vuzuh: açık ve anlaşılır olma; netlik.
vuzuh-u delâlet: işaret ve ifadenin açık oluşu.
zahir: görünür, apaçık.

Zat-ı Akdes-i İlâhî: her türlü noksanlardan uzak, en kudsi ilâhî zat; Allah.
Zat-ı Rahmanirrahîm: yardım, ihsan ve merhamet sahibi zat olan Allah.
Zat-ı Vacibü'l-Vücud: varlığı vacip olan, zatî ve ezeli varlık

sahibi Allah.
zemin: yer.
zerrat: atomlar.
zihayat: hayat sahipleri, canlılar.
zıt: bir şeyin aksî, tersi, karşıtı.

¹ لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ , bu sırra binaen, bu delâletin vuzuhuna ve bu münasebetin kemaline bir ünvan olarak demişler.

اَللّٰهُمَّ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيْمٌ بِحَقِّ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اِرْحَمْنَا
كَمَا يَلِيْقُ بِرَحِيْمَتِكَ وَفَهِّمْنَا اَسْرَارَ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
² كَمَا يَلِيْقُ بِرَحْمَنِيَّتِكَ اٰمِيْنَ

Altıncı Sır: Ey hadsiz acz ve nihayetsiz fakr içinde yuvarlanan biçare insan! Rahmet ne kadar kıymettar bir vesile ve ne kadar makbul bir şefaathçi olduğunu bununla anla ki: O rahmet, öyle bir Sultan-ı Zülcelâl'e vesiledir ki, yıldızlarla zerrat beraber olarak, kemal-i intizam ve itaatle, beraber, ordusunda hizmet ediyorlar. Ve o Zat-ı Zülcelâl'in ve o Sultan-ı Ezel ve Ebed'in istiğna-i zatîsi var ve istiğna-i mutlak içindedir. Hiç bir cihetle kâinata ve mevcudata ihtiyacı olmayan bir Ganî-i Alelîtlak'tır. Ve bütün kâinat taht-ı emir ve idaresinde; ve heybet ve azameti altında nihayet itaatte, celâline karşı tezellüldedir.

İşte, rahmet seni, ey insan, o Müstağni-i Alelîtlak'ın ve Sultan-ı Sermedî'nin huzuruna çıkarır ve Ona dost yapar ve Ona muhatap eder ve sevgili bir abd vaziyetini verir. Fakat, nasıl sen güneşe yetişemiyorsun, çok uzaksın, hiç bir cihetle yanaşamıyorsun; fakat güneşin ziyası, güneşin aksini, cilvesini senin âyinen vasıtasıyla senin eline verir. Öyle de, o Zat-ı Akdes'e ve o Şems-i Ezel ve Ebed'e biz çendan nihayetsiz uzağız, yanaşamayız; fakat Onun ziya-i rahmeti Onu bize yakın ediyor.

1. Ondan başka hiç bir şey mevcut değildir.

2. Ey Rahman ve Rahîm olan Allah'ım! "Bismillâhırrahmanırrahîm" hürmetine, rahîmiyetine yarışık şekilde bize merhamet et, rahmaniyetine yarışık şekilde, bize Bismillâhırrahmanırrahîmin sınırlarını anlamayı nasip eyle. Âmin.

abd: kul.
acz: güçsüzlük, kuvvetsizlik.
akis: yansıma.
âyine: ayna, görüntü.
azamet: büyüklük.
biçare: çaresiz, zavallı.
binaen: bağlı olarak, dayanarak, -den dolayı, bu sebepten.

celâl: büyüklük, ululuk.
cihet: yön, taraf; vesile, sebep, bahane.
cilve: görünme, yansıma.
çendan: gerçi.
delâlet: delil olmak.
dost: yakın, sevgili.
fakr: fakirlik.

Ganî-i Alelîtlak: her cihetle sonsuz zenginlik sahibi Allah.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
heybet: hürmetle beraber korku hissini veren hâl.
hizmet: görev yapma.
huzura çıkma: karşısında gelme, yanında bulunma.

ihtiyaç: gereksinim, muhtaçlık.
istiğna-i mutlak: tam ve kesin ihtiyaçsızlık halinde olma.
istiğna-i zatî: zatından ayrılması mümkün olmayan ihtiyaçsızlık.
itaat: söz dinleme, boyun eğme.
itaatle: söz dinleyerek.
kâinat: yaratılan bütün varlıklar.
kemal: eksiksizlik, mükemmellik.
kemal-i intizam ve itaat: mükemmel, tam bir itaat ve düzen.
kıymettar: değerli, pahalı, kıymetli.
makbul: kabul edilmiş, geçerli.
mevcut: var; varlık.
mevcudat: var olan her şey.
muhatap: kendisi ile konuşulan.
münasebet: ilişki, bağ, irtibat.
Müstağni-i Alelîtlak: hiç bir şeye hiç bir şekilde muhtaç olmayan Allah.
nasip eylemek: kavuşturmak.
nihayet: son.
nihayetsiz: sonsuz.
rahmaniyet: Allah'ın sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandırıcılığı.
rahmet: şefkat etme, merhamet etme, esirgeme.
rahimiyet: merhamet edicilik, ahirette ebedî mükâfat vericilik vasfı.
sır: gizli gerçek.
Sultan-ı Ezel ve Ebed: varlığının başlangıcı ve sonu olmayan kudret ve hâkimiyet sahibi Allah.
Sultan-ı Sermedî: ebedî saltanat sahibi olan Allah.
Sultan-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi sultan olan Allah.
şefaathçi: af için sebep ve vesile olması ümit edilen.
Şems-i Ezel ve Ebed: varlığının başlangıcı olmayan ve ebediyen var olan her şeyi nurlandıran Allah.
taht-ı emir ve idare: hükmü ve emri altında olma.
tezellül: alçalma, hor ve hakir olma, zillete düşme.
ünvan: isim, lâkap, nam, ün.
vasıtasıyla: iki şeyi birbirine birleştirmesiyle.
vaziyeti: durumu, durumu, hâli.
vesile: sebep, vasıta, fırsat.
vuzuh: açıklık, açık ve anlaşılır şekilde olmak, netlik.
Zat-ı Akdes: her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak olan zat, Allah.
Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi zat olan Allah.
zerrat: atomlar, zerreciler.
ziya: ışıık, aydınlık.
ziya-i rahmet: ilâhî rahmet ışııkı.

âlem: dünya, kâinat.

aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun meâlinde Peygamberimize yapılan dua.

belîğ: maksadı tam olarak, noksanzsız ve güzel bir üslûpla ifade eden söz.

dellâl: ilân edici, davet eden.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ebedî: sonsuz, sonsuza kadar.

elhâsıl: kısacası, netice olarak, özetle.

hadsîz: sınırsız, sonsuz.

hazine: zengin ve değerli kaynak.

hazine-i nur: her işini aydınlatan bir nur hazinesi.

hazine-i rahmet: Allah'ın şefkat ve merhamet hazinesi.

hediye-i ilâhiye: ilâhî armağan.

ispat etme: doğruyu delil göstererek meydana koyma, kanıtlama.

ittihaz: kabul etme, kabullenme, edinme.

kesretle: çoklukla.

kıymettar: değerli, pahalı, kıymetli.

lisan: konuşan dil.

mana: anlam.

misal: benzer, örnek.

mücessem: cisimleşmiş.

mümessil: temsili.

ırlanta: parlak elmas.

rahmet: şefkat ve merhamet etme, esirgeme.

rahmeten lilâlemîn: âlemlere rahmet olan. • Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed.

rahmet-i mücesseme: Cenab-ı Hakkın adeta vücut giymiş şefkat ve merhameti.

rahmet-i Rahman: yaratıklara sonsuz şefkat ve merhametle davranan Allah'ın rahmeti.

salât: dua, niyaz.

salâvat: Peygamberimiz Hz. Muhammed'e memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.

selâm: bütün korkulardan emin olma; Allah'ın rızasına erişmek için mü'minlerin birbirlerine yaptığı dua.

suret: biçim, tarz, yol, üslûp.

sünnet: Peygamberimizin söylediği söz, yaptığı hareket ve başkalarının yapıp da hoş karşıladığı davranışlar.

tebaiyet: uyma, tâbi olma, bağlanma.

teslimiyet: boyun eğmek.

tesmiye: isimlendirme, ad verme.

umum: hep, bütün, cümle, her-

İşte, ey insan! Bu rahmeti bulan, ebedî tükenmez bir hazine-i nur buluyor. O hazineyi bulmasının çaresi, rahmetin en parlak bir misali ve mümessili ve o rahmetin en belîğ bir lisanı ve dellâlı olan ve "Rahmeten Lilâlemîn" ünvanıyla Kur'an'da tesmiye edilen ¹ Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın sünnetidir ve tebaiyetidir. Ve bu rahmeten lilâlemîn olan rahmet-i mücessemeye vesile ise, salâvattır. ²

Evet, salâvatın manası rahmettir. Ve o zîhayat mücessem rahmete rahmet duası olan salâvat ise, o Rahmeten Lilâlemînin vusulüne vesiledir. Öyle ise, sen, salâvatı kendine o Rahmeten Lilâlemîne vesile yap ve o zatı da rahmet-i Rahman'a vesile ittihaz et. Umum ümmetin, rahmeten lilâlemîn olan Aleyhissalâtü Vesselâm hakkında, hadsiz bir kesretle rahmet manasıyla salâvat getirmeleri, rahmet ne kadar kıymettar bir hediye-i ilâhiye ve ne kadar geniş bir dairesi olduğunu parlak bir surette ispat eder.

Elhâsıl: Hazine-i rahmetin en kıymettar pırlantası ve kapıcısı Zat-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm olduğu gibi, en birinci anahtarı dahi بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'dir. Ve en kolay bir anahtarı da salâvattır.

اللَّهُمَّ بِحَقِّ اسْرَارِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ
رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ كَمَا يَلِيقُ بِرَحْمَتِكَ وَبِجُرْمَتِهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ

1. Bkz. Enbiya Suresi, 107: "Seni de ancak âlemlere bir rahmet olarak gönderdik."

2. Bkz. Ahzab Suresi: 56: "Peygambere Allah rahmet eder, melekler de dua eder. Ey iman edenler, siz de teslimiyetle ona salât ve selâm getirin."

kes.

ümme: bir peygambere inanın onun yolunda gidenlerin hepsi.

ünvan: isim, nam, ün.

vesile: yol, vasıta, bahane, sebep, fırsat.

vusul: kavuşma, ulaşma, eriş-

me.

Zat-ı Ahmediye: Peygamberimizin zatı.

zihayat: hayat sahibi, canlı.

أَجْمَعِينَ وَارْحَمْنَا رَحْمَةً تُغْنِينَا بِهَا عَنْ رَحْمَتِ مَنْ سِوَاكَ

مِنْ خَلْقِكَ أَمِينَ¹

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

âl: sülâle, soy, hanedan.

âlem: dünya, kâinat.

âmin: "Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" manasında duadan sonra söylenir.

ashap: Peygamber Efendimizi gören ve onunla birlikte olanlar; Sahabeler.

Bismillâhırrahmanirrahîm: Rahman ve Rahîm olan Allah namına, Allah için, Allah'ın adı ve izni ile.

hamd: Allah'a hamd etme, Onu övme, şükür.

hikmet: İlâhî gaye.

hürmet: saygı.

ihtiyaç: gereklilik, lüzumluluk hâli, muhtaç oluş.

mahlûk: yaratılmış, yoktan var edilmiş olan.

mahsus: özel.

merhamet: acımak, şefkat göstermek.

minnet: iyiliğe karşı duyulan şükür hissi.

muhakkak: doğru gerçek.

Rahman: "sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran" anlamında Allah'ın bir ismi.

rahmet: şefkat etme, merhamet etme, esirgeme.

salât: dua, niyaz.

salâvat: Peygamberimiz Hz. Muhammed'e, memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.

selâm: bütün korkulardan emin olma; Allah'ın rızasına erişmek için mü'minlerin birbirlerine yaptığı dua.

sir: gizli hakikat.

sure: Kur'an-ı Kerim'in 114 bölümünden her biri.

şefkat: karşılıksız, safi sevgi besleme; başkasının kederiyle alâkalanma, acıyarak merhamet etme.

tenzih: Allah'ı her çeşit kusur, noksan ve ortaktan uzak bilip söyleme.

1. Allah'ım! Bismillâhırrahmanirrahîmin sırları hürmetine, âlemlere rahmet olarak gönderdiğin zata ve onun bütün âl ve ashabına, Senin rahmetine ve onun hürmetine yaraşır şekilde salât ve selâm eyle. Bize de, Senden başka, hiç bir mahlûkunun merhametine ihtiyaç bırakmayacak bir şefkat ve rahmetle merhamet eyle. Âmin.

2. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiç bir bilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

* İkinci Söz, Barla'da
1926'da Türkçe olarak
telif edilmiştir.

İkinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ

âciz: güçsüz.

ahlâk: Kur'an ve sünnet ile sınırları çizilen iyi ve güzel davranışlarının tümü.

azap: büyük sıkıntı.

bahtiyar: mes'ut, kutlu.

bedbin: kötümser, karamsar.

bedbinlik: karamsarlık.

bîçare: çaresiz.

cenaze: ölmüş insan veya hayvan cesedi.

ceza: karşılık.

ecnebi: yabancı, başka milletten olan.

elîm: üzücü, sıkıntı verici, acı verici.

fena: kötü.

hakendiş: hak taraftan, hak üzerine titreyen.

hâl: durum.

hâlet: durum, hâl, vaziyet.

hazin: hüznün veren, üzücü.

hikâye: örnek olarak anlatılan ibret verici olay.

hodbin: bencil, kibirli, kendini beğenmiş.

hodendiş: kendisi için endişe eden, sadece kendini düşünen.

hodgâm: sadece kendi rahatını ve keyfini düşünen.

hudabin: Cenab-ı Hakki tanıyan, hak ve hakikati gören.

hudaperest: Allah'a ibadet eden, Allah'ı çok seven ve emrine uyan.

iman: inanmak; İslâm dininin esaslarını tasdik etmek.

keyif: yaptığı şeylerden hoşlanma hissi.

lezzet: haz, keyif.

matemhane-i umumî: herkesin yas tuttuğu yer.

memleket: yaşanılan şehir, yurt.

me'yusâne: ümitsizce.

muzlim: karanlıklı.

müthiş: dehşet veren.

nazar: bakış, düşünme.

nîmet: iyilik, ihsan.

Rahman: tüm varlıkların nızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmet sahibi Allah.

Rahîm: çok merhametli, esirgeyen, koruyan Allah.

saadet: mutluluk.

seyahat: yolculuk.

sülûk: bir yolu takip etme.

tahrîbat: yıkımlar.

takva: Allah'tan korkma, günahlardan kaçınma.

tâlî'siz: bahtsız, mutsuz.

ŞİMDİ ne kadar büyük bir saadet ve nimet ve ne kadar büyük bir lezzet ve rahat bulunduğunu anlamak istersen, şu temsîlî hikâyeciğe bak, dinle.

Bir vakit, iki adam hem keyif, hem ticaret için seyahate giderler. Biri hodbin, tâlî'siz bir tarafa; diğeri hudabin, bahtiyar diğer tarafa sülûk eder, giderler.

Hodbin adam, hem hodgâm, hem hodendiş, hem bedbin olduğundan, bedbinlik cezası olarak nazarında pek fena bir memlekete düşer. Bakar ki, her yerde âciz bîçareler zorba, müthiş adamların ellerinden ve tahribatlarından vaveylâ ediyorlar. Bütün gezdiği yerlerde böyle hazin, elîm bir hâli görür. Bütün memleket bir matemhane-i umumî şeklini almış. Kendisi şu elîm ve muzlim hâleti hissetmemek için sarhoşluktan başka çare bulamaz. Çünkü herkes ona düşman ve ecnebi görünüyor. Ve ortalıkta dahi müthiş cenazeleri ve me'yusâne ağlayan yetimleri görür. Vicdanı azap içinde kalır.

Diğeri hudabin, hudaperest ve hakendiş, güzel ahlâklı idi ki, nazarında pek güzel bir memlekete düştü. İşte bu

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • O takva sahipleri ki, görmedikleri hâlde Allah'a ve Onun bildirdiklerine iman ederler. (Bakara Suresi: 3.)

temsili: hakikati gösteren örnek.

ticaret: alım ve satım.

vakit: zaman.

vaveylâ: çğlık, feryat.

vicdan: insanın içindeki iyiyi kötüden ayırabilen ve iyilik

etmekten lezzet duyan ve kötülükten acı duyan his.

yetim: babası ölmüş çocuk.

zorba: baskıcı.

iyi adam, girdiği memlekette bir umumî şenlik görüyor. Her tarafta bir sürur, bir şehrayın, bir cezbe ve neşe içinde zikirhaneler... Herkes ona dost ve akraba görünüyor. Bütün memlekette yaşasınlar ve teşekkürler ile bir terhisat-ı umumiye şenliği görüyor. Hem tekbir ve tehlil ile mesrurâne ahz-ı asker için bir davul, bir musiki sesi işitiyor. Evvelki bedbahtın hem kendi, hem umum halkın ele mi ile müteallim olmasına bedel, şu bahtiyar hem kendi, hem umum halkın süruru ile mesrur ve müferrah olur. Hem güzelce bir ticaret eline geçer; Allah'a şükreder.

Sonra döner, öteki adama rast gelir, hâlini anlar. Ona der: "Yahu, sen divane olmuşsun. Batnındaki çirkinlikler, zahirine aksetmiş olmalı ki, gülmeyi ağlamak, terhisatı soymak ve talan etmek tevehhüm etmişsin. Aklını başına al, kalbini temizle. Tâ şu musibetli perde senin nazarından kalsın. Hakikati görebilesin. Zira nihayet derecede adil, merhametkâr, raiyetperver, muktedir, intizamperver, müşfik bir melikin memleketi, hem bu derece göz önünde asar-ı terakkiyat ve kemalât gösteren bir memleket, senin vehminin gösterdiği surette olamaz."

Sonra o bedbahtın akli başına gelir, nedamet eder:

"Evet, ben işretten divane olmuşum. Allah senden razı olsun ki, Cehennemî bir hâletten beni kurtardın" der.

Ey nefsim! Bil ki, evvelki adam kâfirdir veya fasık gâfildir. Şu dünya onun nazarında bir matemhane-i umumiye'dir. Bütün zihayat firak ve zeval sillesiyle ağlayan yetimlerdir. Hayvan ve insan ise, ecel pençesiyle parçalan kimsesiz başıbozuklardır. Dağlar ve denizler gibi

hakikat: gerçek.
hâl: durum.
hâlet: hâl, durum.
intizamperver: tertip ve düzeni çok seven.
işret: içki içme.
kâfir: dinsiz.
kemalât: mükemmellikler.
matemhane-i umumiye: herkesin yas tuttuğu bir yer.
melik: mülk sahibi, ülke sahibi; padişah.
memleket: yaşanılan şehir, yurt.
merhametkâr: merhamet eden.
mesrur: sevinçli.
mesrurâne: sevinçli bir şekilde.
muktedir: kuvvetli, güç sahibi.
musibet: belâ, başa gelen acı durumlar.
musiki: güzel sesler.
müferrah: rahat.
müşfik: şefkatli.
müteallim: üzüntülü ve sıkıntılı; acı çeken.
nazar: bakış, düşünme.
nedamet: pişmanlık.
nefis: kendi, şahıs.
neşe: sevinç.
nihayet: son.
pençe: etkisinden kurtulmak imkânsız olan güç.
raiyetperver: halkını seven ve onları iyi idare eden.
rast gelmek: karşılaşmak, rastlamak.
razı olmak: hoşnut olmak.
sille: tokat.
suret: biçim, şekil.
sürur: neşe, sevinç.
şehrayın: panayır yeri.
şükretme: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme.
talat etmek: yağmalama.
tehlil: "Lâ ilâhe illallah" sözünün tekrar edilmesi.
tekbir: "Allah en büyüktür" manasına gelen "Allahü Ekber" kelimesini söyleme.
terhisat: terhisler, serbest bırakmalar.
terhisat-ı umumiye: genel salıverilme, serbest bırakılma.
teşekkür: yapılan bir iyiliğe karşı duyulan hoşnutluğu anlatmak.
tevehhüm: yok olanı var zannetmekle, kuruntuya kapılmak.
ticaret: alım ve satım sonucu elde edilen kazanç.
umum: hep, bütün; umumî: genel, tamamı.
vehim: belirsiz ve manasız korku.
yetim: babası ölmüş çocuk.
zahir: dış yüz.
zeval: sona erme, yok olma.
zihayat: hayat sahibi.
zikirhane: Allah'ın zikredildiği yer.

adil: adaletli.
ahz-ı asker: asker alımı.
akraba: yakın.
aksetmek: ışığın bir yere vurmaması, yansımak; yayılmak.
asar-ı terakkiyat: ilerleme, gelişme eserleri.
bahtiyar: bahtlı, mutlu.
başıbozuk: düzensiz.

bâtın: iç yüz.
bedbaht: kötü bahtlı, mutsuz.
bedel: karşılık.
Cehennemî: Cehennem gibi.
cezbe: Allah'ı zikredip, Allah sevgisiyle kendinden geçer bir hâle gelme.
divane: deli.
dost: sevilen insan.

ecel: her mahlûkun ve canlının Allah tarafından takdir edilen ölüm vakti.
elem: sıkıntı, acı.
evvelki: önceki.
fasık: günahkâr, günaha giren.
firak: ayrılık.
gafil: iyi düşünmeyen.

ahz-ı asker: asker alımı.
âlem: dünya, kâinat.
beşer: insan.
Cenab-ı Hâlık: her şeyin yaratıcısı olan Allah.
cenaze: ölmüş insan; ölüm hâli.
dağdağasız: gürültüsüz.
daima: devamlı.
dalâlet: dinden ayrılma; azma.
dâr-ı fânî: ölümlü dünya.
dehşetli: duyulan ürküntü; şaşkınlık.
elim: acı veren.
emniyet: güven.
evham: olmayan bir şeye vücut rengi vermek, kuruntular.
hakikat: gerçek.
hamd: Allah'a hamd etme, Onu övme, şükür.
hizmetkâr: hizmetçi.
hükümünde: değerinde.
ihсан: bağışta bulunmak.
iman: inanmak, itikat; Resul-i Ekrem'in (a. s. m.) tebliğ ettiği inanılması gerekli esasları tasdik etmekten doğan bir nurdur.
İslâmiyet: Müslümanlık.
küfür: Allah'ı inkâr etme, inançsızlık.
lâtif: güzel.
leziz: çok lezzetli.
Malik-i Rahim: çok merhametli, ve her şeyin sahibi olan Allah.
manen: mana itibarıyla ve mane-vî olarak.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
memnun: sevinmek.
mesrur: sevinçli.
mesrurâne: sevinçli bir şekilde.
mevcudat: varlıklar, yaratılan her şey.
meydan-ı imtihan-ı insûcan: insan ve cinlerin imtihan meydanı.
munis: alışılmış.
muvazzaf: vazifeli.
mükemmel: tamam, olgun.
mü'min: Allah'a ve emirlerine, kanunlarına iman eden, inanan.
müstakim: istikamette giden, doğru yolda olan.
müthiş: dehşet veren.
nazarında: göre, bakımından.
nağamat: güzel sesler.
neş'et: çıkma, kaynaklanma; meydana gelme.
nimet: iyilik, ihсан.
paydos: tatil.
sahip: her hangi bir şey üstünde mülkiyeti bulunan, malik.
seda: ses.
selâmet: tehlikeden, kurtulma.
Seyyid-i Kerim: sonsuz ikram ve ihسان sahibi, Allah.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnurluk gösterme.
takva: bütün günahlardan kendini korumak.

büyük mevcudat ruhsuz, müthiş cenazeler hükmündedirler. Daha bunun gibi çok elim, ezici, dehşetli evham, küfüründen ve dalâletinden neş'et edip, onu manen tazip eder.

Diğer adam ise mü'mindir. Cenab-ı Hâlık'ı tanır, tasdik eder. Onun nazarında şu dünya bir zikirhane-i Rahman, bir talimgâh-ı beşer ve hayvan ve bir meydan-ı imtihan-ı insücandır. Bütün vefiyat-ı hayvaniye ve insaniye ise terhisattır. Vazife-i hayatını bitirenler bu dâr-ı fânîden, manen mesrurâne, dağdağasız diğer bir âleme giderler; tâ yeni vazifedarlara yer açılsın, gelip çalışsınlar. Bütün tevellüdat-ı hayvaniye ve insaniye ise, ahz-ı askere, silâh altına, vazife başına gelmektir. Bütün zihayat birer muvazzaf mesrur asker, birer müstakim memnun memurlardır. Bütün sedalar ise, ya vazife başlamasındaki zikir ve tesbih ve paydostan gelen şükür ve tefrih veya işlemek neşesinden neş'et eden nağamattır. Bütün mevcudat, o mü'minin nazarında, Seyyid-i Kerim'inin ve Malik-i Rahim'inin birer munis hizmetkârı, birer dost memuru, birer şirin kitabıdır. Daha bunun gibi pek çok lâtif, ulvî ve leziz, tatlı hakikatler imanından tecelli eder, tezahür eder.

Demek, iman bir manevî Tuba-i Cennet çekirdeğini taşıyor. Küfür ise manevî bir Zakkum-u Cehennem tohumunu saklıyor. Demek selâmet ve emniyet yalnız İslâmiyette ve imandadır. Öyle ise biz daima ¹ **الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ وَكَمَالِ الْإِيمَانِ** demeliyiz.

* * *

1. İslâm dinini ve mükemmel iman nimetini ihسان ettiği için Allah'a hamd olsun.

talimgâh: eğitim yeri.

talimgâh-ı beşer: insanların öğrenme yeri, dünya.

tasdik: onaylama, doğrulama.

tazip: acı çektiirme.

tecelli: belirgin olma, yansıma.

tefrih: ferahlandırma, gönül açma.

terhisat: terhisler, serbest bırakmalar.

tesbih: Allah'ın şanını yüceltme, noksan sıfatlardan uzak tutmak.

tevellüdat-ı hayvaniye ve insaniye: insan ve hayvan doğumları.

tezahür: görünme.

Tuba-i Cennet: kökleri göklerde ve nuranî Cennet ağacı.

ulvî: yüce, yüksek.

vazife: ödev, görev.

vazifedar: vazifeli.

vazife-i hayat: hayat vazifesi.
vefiyat-ı hayvaniye ve insaniye: hayvan ve insan ölümleri.

Zakkum-u Cehennem: Cehennemde bir ağacın ismi.

zihayat: hayat sahibi.

zikir: Allah'ı anıp, hatırlamak.

zikirhane-i Rahman: sonsuz merhamet ve şefkatle rızık veren Allah'ın zikredildiği yer.

Üçüncü Söz

* Üçüncü Söz, Barla'da
1926'da Türkçe olarak
telif edilmiştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا¹

BADET ne büyük bir ticaret ve saadet; fısk ve sefahat ne büyük bir hasaret ve helâket olduğunu anlamak istersen, şu temsili hikâyeciğe bak, dinle:

Bir vakit, iki asker, uzak bir şehre gitmek için emir alıyorlar. Beraber giderler. Tâ yol ikileşir. Bir adam orada bulunur. Onlara der:

“Şu sağdaki yol, hiç zararı olmamakla beraber, onda giden yolculardan ondan dokuzu büyük kâr ve rahat görür. Soldaki yol ise, menfaati olmamakla beraber, on yolcusundan dokuzu zarar görür. Hem ikisi, kısa ve uzunlukta birdirler. Yalnız bir fark var ki; intizamsız, hükümet-siz olan sol yolun yolcusu çantasız, silâhsız gider. Zahirî bir hiffet, yalancı bir rahatlık görür. İntizam-ı askerî altındaki sağ yolun yolcusu ise, mugaddi hulâsalardan dolu dört okkalık bir çanta ve her adüvvü alt ve mağlûp edecek iki kıyyelik bir mükemmel mirî silâhı taşımaya mecburdur.”

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Ey insanlar! Rabbinize kulluk ediniz. (Bakara Suresi: 21.)

adüv: düşman.
asker: er.
emir: buyruk.
fısk: Allah'ın emirlerini terk ve günaha dalma.
hasaret: zarar.
helâket: mahvolma.
hiffet: hafiflik.
hikâye: bir olayın sözlü veya yazılı anlatımı.

hulâsa: öz, numune.
hükûmetsiz: yönetimsiz.
ibadet: kulluk vazifesi.
intizam-ı askerî: askerî disiplin.
intizamsız: düzensiz.
kâr: kazanç.
kiyye: okka; eskiden kullanılan bir ağırlık ölçüsü (1282 gram).

mağlûp etmek: yenmek, galip gelmek.
mecbur: yükümlü, bir şeyi yapmak zorunda.
menfaat: fayda, kazanç.
mirî: devlet malı.
mugaddi: gıda verici, besleyici.
mükemmel: tamam, eksiksiz.

okka: eski ağırlık birimi, yaklaşık 1282 gram.
rahat: huzur.
Rahman: tüm varlıkların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmet sahibi Allah.
Rahim: çok merhametli, esirgeyen, koruyan Allah.
saadet: mutluluk.
sefahat: eğlence ve yasak şeylere düşkünlük.
silâh: korunma aracı.
temsili: hakikati gösteren örnek.
ticaret: kazanç.
vakit: zaman.
zahirî: görünüşte.
zarar görmek: kaybetmek, kötü sonuç almak.

O iki asker, o muarriif adamın sözünü dinledikten sonra, şu bahtiyar nefer sağa gider. Bir batman ağırlığı omzuna ve beline yükler. Fakat kalbi ve ruhu binler batman minnetlerden ve korkulardan kurtulur. Öteki bedbaht nefer ise, askerliği bırakır. Nizama tâbi olmak istemez; sola gider. Cismi bir batman ağırlıktan kurtulur. Fakat kalbi binler batman minnetler altında ve ruhu hadsiz korkular altında ezilir. Hem herkese dilenci, hem her şeyden, her hâdiseden titrer bir surette gider. Tâ mahall-i maksuda yetişir. Orada, asi ve kaçak cezasını görür.

abes: faydasız, boş ve manasız.
âbid: ibadet eden.
ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem, ikinci hayat.
âlem-i ervah: ruhlar âlemi.
asi: isyan eden, isyankâr.
bahtiyar: bahtlı, mes'ut.
batman: yaklaşık sekiz kilo karşılığı eski bir ağırlık ölçüsü.
bedbaht: kötü bahtlı, mutsuz.
ceza: karşılık.
cisim: beden, vücut.
çendan: gerçi, her ne kadar.
hâdis: olay.
hadsiz: sınırsız.
Hakim: her şeyi son derece mükemmel ve sonsuz faydalarla yâ-pabilen sonsuz bilgi sahibi Allah.
Hâlık: yaratıcı; her şeyi yoktan var eden Allah.
havf etme: korkma.
heva: istek, nefsin arzusu.
ibadet: Allah'ın emirlerini yerine getirme; kulluk vazifesi.
ihsan: bağışta bulunmak.
itikat etme: gönülden tasdik ederek inanma.
kabir: mezar.
mahall-i maksut: varılmak istenen yer.
mana: anlam.
matlûp: talep edilen, istenen.
menfaat: fayda.
merhamet: şefkat göstermek; korumak, iyilik etmek.
minnet: iyiliğe karşı duyulan şükür hissi.
muarriif: tarif eden, bildiren.
muhafaza: koruma.
muti-i kanun-u ilâhi: ilâhi kanuna itaat eden, uyan.
mükâfat: ödül.
münasip: uygun, yakışır, yaraşır.
namaz: İslâmın şartlarından biri.
namuslu: kanunlara uyan; güzel ahlâklı.
nefer: asker, er.
nefs-i serkeş: isyan eden başıbozuk nefis.

Askerlik nizamını seven, çanta ve silâhını muhafaza eden ve sağa giden nefer ise, kimseden minnet almaya-rak, kimseden havf etmeyerek, rahat-ı kalp ve vicdan ile gider. Tâ, o matlûp şehre yetişir. Orada, vazifesini güzelce yapan bir namuslu askere münasip bir mükâfat görür.

İşte ey nefis-i serkeş! Bil ki: O iki yolcu, biri muti-i kanun-u İlâhî, birisi de asi ve hevaya tâbi insanlardır.

O yol ise, hayat yoludur ki, âlem-i ervahtan gelip, kайдan geçer, ahirete gider.

O çanta ve silâh ise ibadet ve takvadır. İbadetin, çendan, zahirî bir ağırlığı var. Fakat, manasında öyle bir rahatlık ve hafiflik var ki, tarif edilmez. Çünkü, âbid, namazında der: **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ**¹. Yani, “Hâlık ve Rezzak

Ondan başka yoktur. Zarar ve menfaat Onun elindedir.² O hem Hakîm'dir, abes iş yapmaz; hem Rahîm'dir, ihsanı, merhameti çoktur” diye itikat ettiğinden, her şeyde

1. Şahadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 102; Âl-i İmran Suresi: 26; Nisâ Suresi: 26; Maide Suresi: 79; v.d.)

2. Bkz. Bakara Suresi: 102; Âl-i İmran Suresi: 26; Nisâ Suresi: 79; Maide Suresi: 76; En'am Suresi: 71; A'raf Suresi: 188; Tevbe Suresi: 51; Yunus Suresi: 18; Ra'd Suresi: 16; Tâhâ Suresi: 89; v.d.

nizam: düzen, disiplin.

rahat-ı kalp ve vicdan: kalp ve vicdan huzuru.

Rahîm: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi, çok bağışlayıcı olan Allah.

Rezzak: bütün yaratılmışların

rızkını veren Allah.

ruh: asıl, cevher.

surette: şekilde, biçimde.

şahadet: tanıklık.

tâbi olmak: uymak, itaat etmek, bağlı olmak.

takva: Allah'ın yasak ettiği

şeylerden, yani günahlardan korunmak.

tarif etmek: anlatıp, tanımlamak.

vazife: ödev.

zahiri: görünüşte, maddî bakımdan.

bir hazine-i rahmet kapısını bulur. Dua ile çalar. Hem her şeyi kendi Rabbisinin emrine musahhar görür. Rabbisine iltica eder; tevekkül ile istinat edip, her musibete karşı tahassun eder. İmanı ona bir emniyet-i tamme verir.

Evet, her hakikî hasenat gibi, cesaretin dahi menbai imandır, ubudiyettir. ¹ Her seyyiat gibi, cebânetin dahi menbai dalâlettir. ²

Evet, tam münevverülkalp bir âbidi, küre-i arz bomba olup patlasa, ihtimaldir ki, onu korkutmaz. Belki harika bir kudret-i Samedâniyeyi, lezzetli bir hayret ile seyredecek. Fakat, meşhur bir münevverülakıl denilen kalpsiz bir fasık feylesof ise, gökte bir kuyruklu yıldızı görse, yerde titrer. “Acaba bu serseri yıldız arzımıza çarpmasın mı?” der, evhama düşer. (Bir vakit böyle bir yıldızdan koca Amerika titredi. Çokları gece vakti hanelerini terk ettiler.)

Evet, insan nihayetsiz şeylere muhtaç olduğu hâlde, sermayesi hiç hükmünde bir şey. Hem nihayetsiz musibetlere maruz olduğu hâlde, iktidarı hiç hükmünde bir şey. Âdeta sermaye ve iktidarının dairesi, eli nereye yetişirse o kadardır. Fakat emelleri, arzuları ve elemeleri ve belâları ise; dairesi, gözü, hayali nereye yetişirse ve girdinceye kadar genişir.

İşte bu derece âciz ve zayıf, fakir ve muhtaç olan ruh-u beşere ibadet, tevekkül, tevhit, teslim ne kadar azîm bir kâr, bir saadet, bir nimet olduğunu, bütün bütün kör olmayan görür, derk eder. Malûmdur ki, zararsız yol,

hakikî: gerçek.
hâlde: durumda.
hane: ev.
harika: imkânların üstünde olan şey.
hasenat: hayırlar, iyilik ve güzelliğler.
hayali: hayale ait.
hayret: şaşkınlık.
hazine-i rahmet: rahmet hazinesi.
hiç: yok olan, değersiz.
hükmünde: kıymetinde.
ibadet: kulluk vazifesi.
ihimal: mümkün olma, olabilirlik.
iktidar: güç, kuvvet.
iltica: sığınma.
iman: Resul-i Ekrem'in tebliğ ettiği inanç esaslarını tasdik etmek.
istinat: dayanma, güvenme.
kalpsiz: vicdansız, duygusuz.
kâr: kazanç.
kudret-i Samedâniye: hiçbir şeye muhtaç olmayan ve her şey kendisine muhtaç olan Allah'ın gücü.
küre-i arz: yer küre; dünya.
lezzet: tat.
malûm: bilinen.
maruz olmak: bir şeyden etkilenecek olmak.
menba: kaynak, merkez.
meşhur: ünlü, herkesçe bilinen.
muhtaç: ihtiyaç duyan.
musahhar: itaat eden, boyun eğen; itaatkâr.
musibet: belâ, felâket.
münevverülakıl: akıllı yalnız bilim ile aydınlanmış olan.
münevverülkalp: kalbi nurlanmış, imanla aydınlanmış olan.
nihayetsiz: sonsuz.
nimet: iyilik, ihsan.
Rab: besleyen, yetiştiren, terbiye eden Allah.
ruh-u beşer: insan ruhu.
saadet: mutluluk.
sermaye: ana para, iş yapabileceği her türlü imkân ve güç.
serseri: başıbozuk.
seyyiat: kötülükler, günahlar.
tahassun: sığınma, korunma.
terk: bırakma, ayrılma.
teslim: bir emaneti sahibine verme.
tevekkül: sebeplere sarıldktan sonra neticesini Allah'a bırakma.
tevhit: birleme, Allah'ın bir olduğuna ve Ondan başka ilâh olmadığına inanma.
ubudiyet: kulluk, kul olduğunu bilip Allah'a itaat etme.
vakit: zaman, an.

1. Bkz. Âl-i İmran Suresi: 173.

2. Bkz. Âl-i İmran Suresi: 173; Enfal Suresi: 12.

âbid: ibadet eden.
âciz: güçsüz, eli ermez.
âdeta: sanki.
arz: yer, dünya.
arzu: istek.
azîm: büyük.
belâ: büyük zarar ve sıkıntıya yol açan olay.
cebânet: korkaklık.

cesaret: yürekli, gözüpeklik.
daire: alan.
dalâlet: hak ve hakikatten, dinden ayrılma; sapkınlık.
derece: seviye.
derk etme: iyice anlama.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
elem: üzüntü, sıkıntı, acı.

emel: şiddetli istek, gaye.
emniyet-i tamme: sonsuz güven.
evham: olmayan bir şeyi olur zannı ile zihne gelen kuruntular.
fasık: büyük günahları işleyen, günahkâr.
feylesof: filozof, felsefeci.

zararlı yola—velev on ihtimalden bir ihtimal ile olsa—tercih edilir. Hâlbuki, meselemiz olan ubudiyet yolu, zarsarsız olmakla beraber, ondan dokuz ihtimal ile bir saadet-i ebediye hazinesi vardır. Fısk ve sefahat yolu ise—hatta fasıkın itirafıyla dahi—menfaatsiz olduğu hâlde, ondan dokuz ihtimal ile şekavet-i ebediye helâketi bulunduğu, icma ve tevatür derecesinde, hadsiz ehl-i ihtisasın ve müşahedenin şahadetiyle sabittir ve ehl-i zevkin ve keşfin ihbaratıyla muhakkaktır.

Elhâsıl: Ahiret gibi, dünya saadeti dahi ibadette ve Allah'a asker olmaktadır. Öyle ise, biz daima

¹ **الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى الطَّاعَةِ وَالتَّوْفِيقِ** demeliyiz ve Müslüman olduğumuza şükretmeliyiz.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem, öte dünya.

daima: sürekli.

derece: seviye.

ehl-i ihtisas ve müşahede: şahit olanlar ve uzmanlar.

ehl-i zevk ve keşif: Cenab-ı hakkın lütuf ve ihsanı ile bazı hakikatleri bilen manevî zevk sahibi velîler.

elhâsıl: kısacası, özetle.

fasık: günahkâr.

fısk: günah.

hadsiz: sınırsız.

hâlbuki: oysa ki.

hâlde: durumda.

hamd: Allah'a hamd etme, Onu övmek, şükür.

hayal: zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düşünce, hülya.

hayırlı: iyilik dolu.

hazine: altın, gümüş, mücevher gibi değerli eşya yığını.

helâket: mahvolma, yok olma.

ibadet: kulluk vazifesi.

icma: bir meselede âlimlerin ittifak etmesi.

ihbarat: haber vermeler.

ihtimal: mümkün olma, olabilirlik.

ilâh: her şeyin ma'budu olan Allah.

intizam: tertip, düzen.

itaat: söz dinleme.

itiraf: kabahatini gizlemeyip söylemek.

menfaatsiz: faydasız.

mesele: ehemmiyetli iş.

muhakkak: asıl ve gerçeği belli olmuş, doğru.

Müslüman: İslâm dinini kabul eden.

müşahede: görme, şahit olma.

saadet: mutluluk.

saadet-i ebediye: sonsuz saadet.

sabit: kanıtlanmış, ispat edilmiş.

1. Emirlerine itaate ve hayırlı işlerde başarıya ulaştırdığı için Allah'a hamd olsun.

sefahat: eğlence ve yasaklara düşkünlük, uçanlık.

şahadet: şahit olma, tanıklık.

şekavet-i ebediye: ebedî, sonsuz sıkıntı.

şükretmek: memnunluk ifade etmek, minnettarlık.

tercih: bir şeyi üstün tutma.

tevatür: içinde yalan ihtimali bulunmayan ve birbirlerine

kuvvet veren nakillerden oluşan haber.

ubudiyet: kul olduğunu bilip Allah'a itaat etme.

velev: eğer.

Dördüncü Söz

* Dördüncü Söz, Barla'da 1926'da Türkçe olarak telif edilmiştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ

NAMAZ ne kadar kıymettar ve mühim, hem ne kadar ucuz ve az bir masraf ile kazanılır, hem namazsız adam ne kadar divane ve zararlı olduğunu iki kere iki dört eder derecesinde kat'î anlamak istersen, şu temsili hikâyeciğe bak, gör:

Bir zaman, bir büyük hâkim, iki hizmetkârını, her birisine yirmi dört altın verip, iki ay uzaklıkta, has ve güzel bir çiftliğine ikamet etmek için gönderiyor. Ve onlara emreder ki:

“Şu para ile yol ve bilet masrafı yapınız. Hem oradaki meskeninize lâzım bazı şeyleri mübayaa ediniz. Bir günlük mesafede bir istasyon vardır; hem araba, hem gemi, hem şimendifer, hem tayyare bulunur. Sermayeye göre binilir.”

İki hizmetkâr ders aldıktan sonra giderler. Birisi bahtiyar idi ki, istasyona kadar bir parça para masraf eder. Fakat, o masraf içinde, efendisinin hoşuna gidecek öyle

hizmetkâr: hizmetçi.
ikamet: oturma, yerleşme.
istasyon: durak.
kat'î: kesin.
kıymettar: değerli, pahalı, kıymetli.
lâzım: gerekli.
masraf: harcama.
mesafede: uzaklıkta.
mesken: konut, oturulan yer.
mübayaa: satın alma.
mühim: önemli.
namaz: İslâmın beş şartından birisi.
namazsız: namaz kılmayan.
Rahman: tüm varlıkların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmet sahibi Allah.
Rahim: çok merhametli, esirgeyen, koruyan Allah.
sermaye: ana para.
şimendifer: demiryolu katarı, tren.
tayyare: uçak.
temsili: hakikati gösteren örnek.
zararlı: maddî, manevî kayıp içinde olan.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla • Namaz dinin direğidir. (Keşfü'l-Hafla, 2:3, hadis no: 1621; Tirmizî, İman: 8; İbni Mâce, Fiten: 12; Müsned, 5:231, 237.)

bahtiyar: bahtı açık mes'ut.	çen	hâkimiyet sahibi.
derece: kadar; kesinlik.	emreder: buyruk verir, talimat verir.	has: özel.
divane: deli, budala.	hikâye: bir olayın sözlü ve yazılı anlatılması.	
efendi: buyruğu ve sözü ge-	hâkim: egemen, hükmeden,	

güzel bir ticaret elde eder ki, sermayesi birden bine çıkar. Öteki hizmetkâr bedbaht, serseri olduğundan, istasyona kadar yirmi üç altınını sarf eder. Kumara mumara verip zayi eder. Bir tek altını kalır. Arkadaşı ona der:

“Yahu, şu liranı bir bilete ver. Tâ, bu uzun yolda yayan ve aç kalmayasın. Hem bizim efendimiz kerimdir; belki merhamet eder, ettiğin kusuru affeder. Seni de tayyareye bindirirler. Bir günde mahall-i ikametimize gideriz. Yoksa, iki aylık bir çölde aç, yayan, yalnız gitmeye mecbur olursun.”

Acaba, şu adam inat edip, o tek lirasını bir define anahtarı hükmünde olan bir bilete vermeyip, muvakkat bir lezzet için sefahate sarf etse; gayet akılsız, zararlı, bedbaht olduğunu en akılsız adam dahi anlamaz mı?

İşte ey namazsız adam! Ve ey namazdan hoşlanmayan nefsim!

O hâkim ise; Rabbimiz, Hâlik’ımızdır.

O iki hizmetkâr yolcu ise; biri mütedeyyin, namazını şevk ile kılar; diğeri gafil, namazsız insanlardır.

O yirmi dört altın ise, yirmi dört saat her gündeki ömürdür.

O has çiftlik ise, Cennettir.

O istasyon ise, kabirdir.

O seyahat ise; kabre, haşre, ebede gidecek beşer yolculuğudur. Amele göre, takva kuvvetine göre o uzun

affetmek: bağışlamak.

amel: iş, emek.

bedbaht: bahtsız, kötü bahtlı, mutsuz.

beşer: insan.

dahi: bile.

define: çok değerli hazine.

ebed: sonsuzluk.

gafil: gaflette bulunan, iyi düşünmeyen.

gayet: oldukça, son derece.

hâkim: egemen, hâkimiyet sahibi, idare eden Allah’ın ismi.

Hâlik: “yaratıcı, her şeyi yoktan yaratan” anlamında Allah’ın bir ismi.

has: özel.

haşır: yeniden dirilip toplanmak.

hizmetkâr: emrinde çalışan.

hükmünde: değerinde.

inat: sözünde ayak direme, diki ne gitme.

kabir: mezar.

Kerim: “ikram ve ihsanı bol olan” anlamında Allah’ın bir ismi.

kusur: hata.

lezzet: her hangi bir şey karışında duyulan zevk, haz.

mahall-i ikamet: oturulan yer.

mecbur: zorunlu tutulan.

merhamet: acımak, şefkat göstermek.

muvaqqat: geçici.

mütedeyyin: dindar.

namaz: İslâmın beş şartından birisi.

nefis: kendi, şahıs.

ömür: yaşama süresi, hayat.

Rab: bakan, besleyen, sevk ve idare eden Allah.

sarf: harcama, masraf.

sefahat: eğlence ve yasak şeylere düşkünlük.

sermaye: ana para.

serseri: başıboş.

seyahat: gezme, yolculuk.

şevk: çok şiddetli arzu, neşe.

takva: bütün günahlardan kendini korumak.

tayyare: uçak.

ticaret: alım, satım ile gelen kazanç.

zayi: elden çıkan, kaybolan.

yolu mütefavit derecede katederler. Bir kısım ehl-i takva, berk gibi, bin senelik yolu bir günde keser. Bir kısmı da, hayal gibi, elli bin senelik bir mesafeyi bir günde kateder. Kur'ân-ı Azîmüşşan şu hakikate iki âyetiyle işaret eder.¹

O bilet ise namazdır. Bir tek saat, beş vakit namaza abdestle kâfi gelir. Acaba, yirmi üç saatini şu kısacık hayat-ı dünyeviyeye sarf eden ve o uzun hayat-ı ebediyeye bir tek saatini sarf etmeyen ne kadar zarar eder, ne kadar nefesine zulmeder, ne kadar hilâf-ı akıl hareket eder! Zira, bin adamın iştirak ettiği bir piyango kumarına yarı malını vermek, akıl kabul ederse—hâlbuki, kazanç ihtimali binde birdir—sonra yirmi dörtten bir malını yüzde doksan dokuz ihtimal ile kazancı musaddak bir hazine-i ebediyeye vermemek, ne kadar hilâf-ı akıl ve hikmet hareket ettiğini, ne kadar akıldan uzak düştüğünü kendini âkıl zanneden adam anlamaz mı?

Hâlbuki, namazda ruhun, kalbin, aklın büyük bir rahatı vardır. Hem, cisme de o kadar ağır bir iş değildir. Hem, namaz kılanın diğer mübah dünyevî amelleri, güzel bir niyet ile ibadet hükmünü alır. Bu surette bütün sermaye-i ömrünü ahirete mal edebilir. Fânî ömrünü bir cihette ibka eder.

1. Bkz. Secde Suresi 5 ve Mearic Suresi 4. âyetler:

“O, göklerden yere kadar her işi yerli yerince tedbir ve idare eder. Sonra bütün işler, sizin gününüzle bin sene kadar uzun olan kıyamet gününde Ona arz edilir.” (Secde Suresi: 5.)

“Melekler ve Cebrail, elli bin sene uzunluğunda bir gün olan kıyamet gününde, Allah'ın emrini almak üzere Arşa yükselirler.” (Mearic Suresi: 4.)

abdest: namaz ve sair ibadetler öncesinde yapılan temizlik.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem, öte dünya.
âkıl: akıllı.

amel: fiil, iş, emek.
arş: göğün en üst tabakası.
arzedilme: sunulma.

âyet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
berk: şimşek.

Cebrail: Dört büyük melekten, vahiy indirmekle görevli olanı.

cihet: yön, taraf.

derece: seviye, mertebe.

dünyevi: dünyaya ait.

ehl-i takva: Allah'tan korkan, emirlerine bağlı olan dindar kimseler.

fânî: geçici, sonu olan.

hadis: Peygamber Efendimizin genel kural değerindeki söz ve davranışları.

hakikat: gerçek.

hayal gibi: çok sür'atlı yol alan.

hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.

hayat-ı ebediye: sonsuz hayat.

hazine-i ebediye: ebedî hazine; Cennet.

hikmet: ilâhî gaye.

hilâf-ı akıl: akla ters.

hükmünü alma: değerini alma.

ibadet: kulluk vazifesi.

ibka: bakileştirme, sonsuzlaştırma.

ihtimal: mümkün olma; olabilirlik.

iman: Resul-i Ekrem'in tebliğ ettiği inanılması gerekli esasları kabul etme.

işaret: hatırlatma, bildirme.

iştirak: ortaklık.

kâfi: yeterli.

katetmek: aşip geçmek.

kısım: bölüm, kesim.

Kur'ân-ı Azîmüşşan: şanı yüce Kur'ân.

mal: dünyada sahip olunan şeyler; zaman.

mesafe: uzaklık.

musaddak: tasdik ile doğrulanan.

mübah: yeme, içme, yürüme gibi günlük davranışlar.

mütefavit: çeşitli.

namaz: İslâmın beş emrinden birisi.

nefis: kişiyi, her zaman kötülüğe götürmeye zorlayan duygu; kendisi.

Rahim: “sonsuz şefkat ve merhamet sahibi, çok bağışlayıcı olan” anlamında Allah'ın bir ismi.

Rahman: “sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran” anlamında Allah'ın bir ismi.

sarf: harcama.

sermaye-i ömür: ömür sermayesi.

surette: şekilde.

tedbir: idare, çekip çevirme.

zulmetmek: haksızlık etmek.

* Beşinci Söz, Barla'da
1926'da Türkçe olarak
telif edilmiştir.

Beşinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ¹

acemi: tecrübesiz; yabancı; yeni, müptedi.

angarya: karşılıksız, ücretsiz olan iş.

asıl: temel, kaide, esas.

cihad: Allah yolunda vatan ve din için düşmanla savaşma.

cihazat: cihazlar, maddî manevî aletler, lüzumlu edevat.

erzak: rızıklar, nimetler.

fitrî: doğuştan, yaratılıştan, fitrata ait ve yaratılışa ilgili; tabiiîlik.

günah: Allah'ın emirlerine aykırı davranış, dinî suç.

hakiki: gerçek.

harp: savaş.

hikâye: olmuş veya olması mümkün olayları yazılı veya sözlü olarak anlatma,

indelhace: ihtiyaca göre, ihtiyaç duyulduğunda.

karavana: askerlere yemek dağıtmakta kullanılan derince bakır kap.

muallem: eğitim görmüş, bilgili.

münasip: uygun, denk.

nafaka: yiyecek parası, geçinmek için gerekli olan şey.

namaz: İslâmiyetçe günün belirli vakitlerinde yerine getirilen ibadet, dua, beş vakit ibadet.

nefer: asker, er.

nefisperver: kendini beğenen, nefisini seven.

netice-i hilkat-i beşeriye: insanın yaratılışının neticesi.

Rahman: tüm varlıkların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmet sahibi Allah.

Rahim: çok merhametli, esirgeyen, koruyan Allah.

seferberlik: harbe hazır bulunmaklık.

şikemperver: mideye düşkün.

tabur: bölüklerden teşekkül eden bir askerî birlik.

takva: Allah korkusu; günahlardan kaçınma.

talim: öğretme, yetiştirme, eğitme.

tayinat: erzak, yiyecek, gıda, tayınlar.

tedavi: iyileştirme.

temsili: hakikati gösteren örnek,

NAMAZ kılmak ve büyük günahları işlememek ne derece hakikî bir vazife-i insaniye ve ne kadar fitrî, münasip bir netice-i hilkat-i beşeriye olduğunu² görmek istersen, şu temsili hikâyeciğe bak, dinle:

Seferberlikte, bir taburda, biri muallem, vazifeperver, diğeri acemi, nefisperver iki asker beraber bulunuyordu. Vazifeperver nefer talime ve cihada dikkat eder, erzak ve tayinatını hiç düşünmezdi. Çünkü anlamış ki, onu beslemek ve cihazatını vermek, hasta olsa tedavi etmek, hasta indelhace lokmayı ağzına koymaya kadar devletin vazifesidir. Ve onun asıl vazifesi, talim ve cihaddır. Fakat, bazı erzak ve cihazat işlerinde işler: Kazan kaynatır, karavanayı yıkar, getirir.

Ona sorulsa: “Ne yapıyorsun?”

“Devletin angaryasını çekiyorum,” der. Demiyor: “Nafakam için çalışıyorum.”

Diğer şikemperver ve acemi nefer ise, talime ve harbe dikkat etmezdi. “O devlet işidir. Bana ne!” derdi.

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. • Şüphesiz ki Allah takvaya sarılanlarla, iyilik yapan ve iyi kullukta bulunanlarla beraberdir. (Nahl Suresi: 128.)

2. Bkz. Nisâ Suresi: 31; Şûra Suresi: 37; Necm Suresi: 32.

akla yaklaştıran örnek, sem-bolük.

vazife: görev, yapılması gere-

kenler, işler.

vazife-i insaniye: insanlık vazifesi, insan olmanın gerektir-

diği görev.

vazifeperver: vazife sever; çalışmayı sever.

Daim nafakasını düşünüp, onun peşinde dolaşır, taburu terk eder, çarşıya gider, alış veriş ederdi.

Bir gün, mualllem arkadaşı ona dedi:

“Birader, asıl vazifen talim ve muharebedir. Sen onun için buraya getirilmişsin. Padişaha itimat et. O seni aç bırakmaz. O, onun vazifesidir. Hem sen âciz ve fakirsin, her yerde kendini beslettiremezsin. Hem mücahede ve seferberlik zamanıdır. Hem sana, ‘Asidir’ der, ceza verirler.

“Evet, iki vazife peşimizde görünüyor: Biri padişahın vazifesidir, bazen biz onun angaryasını çekeriz ki, bizi beslemektir; diğeri bizim vazifemizdir, padişah bize teshilât ile yardım eder ki, talim ve harptir.”

Acaba o serseri nefer, o mücahit muallleme kulak vermezse, ne kadar tehlikede kalır, anlarsın!

İşte, ey tembel nefsim!

O dalgalı meydan-ı harp, bu dağdağalı dünya hayatıdır.

O taburlara taksim edilen ordu ise cemiyet-i beşeriye-dir. Ve o tabur ise şu asrın cemaat-i İslâmiyesidir.

O iki nefer ise, biri feraiz-i diniyesini bilen ve işleyen ve kebairi terk ve günahları işlememek için nefis ve şeytanla mücahede eden müttakî Müslümandır. Diğeri, Rezzak-ı Hakikî’yi ittiham etmek derecesinde derd-i maişete

âciz: güçsüz, gücü yetmez olan; beceriksiz, eli ermez; kabiliyetsiz.
angarya: karşılıksız, ücretsiz olan iş.
asi: isyan eden, isyankâr, karşı gelen.
asıl: esas, aslı, temeli, kaidesi.

asir: yüzül.
birader: kardeş.
cemaat-i İslâmiye: Müslüman topluluklar; İslâm toplumu.
cemiyet-i beşeriye: toplum; insanların oluşturduğu topluluk veya kurumlar.

ceza: karşılık.
dağdağalı: gürültülü, patırtılı.
daim: devam eden, devamlı.
derd-i maişet: geçim derdi ve zorluğu, geçim sıkıntısı.
derece: seviye, makam
fakir: muhtaç, ihtiyaç sahibi, düşkün, yoksul, zavallı, bîçare.

re.

feraiz-i diniye: dinin emrettiği farzlar.

günah: Allah’ın emirlerine aykırı davranış, dini suç.

harp: savaş.

itimât: güvenme, emniyet etme, bir şeye kalben güvenip dayanma.

ittihâm: suçlama; suçlu duruma düşürme.

kebair: büyük günahlar.

meydan-ı harp: harp meydanı, savaş alanı.

mualllem: eğitim görmüş, bilgili.

muharebe: savaşma, harp etme.

mücahede: cihad etme, çarpışma, savaş.

mücahit: cihad eden, din için çalışan, din için düşmanla çarpışan.

Müslüman: İslâm dininden olan, mü’min, Müslim.

müttakî: kendisini Allah’ın sevmediği fena şeylerden koruyan; haramdan ve günden çekinen; takva sahibi, dindar.

nafaka: yiyecek parası, geçinmek için gerekli olan şey.

nefer: asker, er.

nefis: bedenin hissi istekleri; can, kişi, öz varlık; bir şeyin zatı olan, kendisi.

Rezzak-ı Hakikî: gerçek rızık verici Allah.

seferberlik: harbe hazır bulunmaklık.

serseri: başıboş, işi gücü olmayıp boşa dolaşan, haylaz, derbeder, avare.

tabur: bölüklerden teşekkül eden bir askerî birlik.

taksim: bölmek, paylaşmak, kısımlara ayırmak.

talim: öğretme, yetistirme, eğitime.

terk: bırakma, saliverme, vazgeçme.

teshilât: kolaylaştırmalar.

vazife: görev, yapılması gerekenler, işler.

âciz: güçsüz, gücü yetmeyen.
acz: güçsüzlük, kuvvetsizlik.
ahlâk-ı rezile: kötü ahlâk.
bâr: yük, zahmet, eziyet, sıkıntı.
bizzat: kendisi.
canavar: zararlı hayvan.
Cenab-ı Rezzak-ı Kerim: sınırsız ikram sahibi ve bütün varlıkların rızkını veren Allah.
cin: bir cins atesten yaratılmış olup dünyanın insandan sonra en mühim sakini.
delil: kanıt, belge.
derd-i maişet: geçim derdi.
emniyet: güven.
fasık-ı hasır: zarar ve ziyanda olan, bilerek günah işleyen.
feraiz: farz kılınan ibadetler.
günah: Allah'ın emirlerine aykırı davranış, dini suç.
harika-i hikmet-i Rabbaniye: her şeyi terbiye eden Allah'ın yarattığı hikmet harikası.
harp: savaş.
helâket-i ebediye: ebedî mahvoluş, ebedî bitiş.
heva: istek, heves, nefsin arzusu.
ibadet: kulluk vazifesi.
idame: devam ettirme.
ihtiyar: irade, kendi isteğiyle seçme ve hareket etme, isteme; arzu etme.
iktidar: güç, kuvvet.
ins: insan.
kâfi: yeterli.
mahlûk: yaratılmış, yoktan var edilmiş olan.
maişet: geçinme, geçiş, yaşama için gerekli olan şey.
matbaha-i rahmet: Allah'ın rahmet mutfağı.
mertlik: çeviklik, yiğitlik, zinde hareketlilik.
mu'cize-i sanat-ı Samedâniye: hiçbir şeye muhtaç olmayan ve her şey kendisine muhtaç olan Allah'ın sanatının mu'cizesi.
muvazene: ölçülülük, dengeli olma; tartma, ölçme; düşünme, karşılaştırma.
mücadele: cihad etme, çarpışma, savaş.
namaz: Günün beş vaktinde yerine getirilen ve İslâmın beş şartından biri olan ibadet.
nazik: terbiyeli, zarif, ince, dayanıksız.
nefer: asker, er.
nefis: insanı daima kötülüklerle sevk eden duygu.
perestiş: aşırı bağılılık, tapar dercede sevme, mükemmel sevgi.
rastgelen: doğru gelen, düzgün gelen.
rızık: Allah'ın herkese lütuf ve ihsan ettiği nimetler, yiyecekler.
siper: arkasında saklanılan şey.

dalıp, feraizi terk eden ve maişet yolunda rast gelen günahları işleyen fasık-ı hasirdir.

Ve o talim ve talimat ise—başta namaz—ibadettir.

Ve o harp ise; nefis ve heva, cin ve ins şeytanlarına karşı mücadele edip günahlardan ve ahlâk-ı rezileden, kalp ve ruhunu, helâket-i ebediyeden kurtarmaktır.

Ve o iki vazife ise; birisi hayatı verip beslemektir, diğeri hayatı verene ve besleyene perestiş edip yalvarmaktır, Ona tevekkül edip emniyet etmektir.

Evet, en parlak bir mu'cize-i sanat-ı Samedâniye ve bir harika-i hikmet-i Rabbaniye olan hayatı kim vermiş, yapmış ise; rızıkla o hayatı besleyen ve idame eden de odur. Ondan başka olmaz! ¹

Delil mi istersin? En zayıf, en aptal hayvan en iyi beslenir—meyve kurtları ve balıklar gibi. Hem en âciz, en nazik mahlûk, en iyi rızkı o yer—çocuklar ve yavrular gibi.

Evet, vasita-i rızk-ı helâl, iktidar ve ihtiyar ile olmadığı, belki acz ve zaaf ile olduğunu anlamak için balıklar ile tilkileri, yavrular ile canavarları, ağaçlar ile hayvanları muvazene etmek kâfidir. Demek, derd-i maişet için namazını terk eden,² o nefere benzer ki, talimi ve siperini bırakıp çarşıda dilencilik eder. Fakat namazını kıldıktan sonra, Cenab-ı Rezzak-ı Kerim'in matbaha-i rahmetinden tayinatını aramak; başkalara bâr olmamak için kendisi bizzat gitmek güzeldir, mertliktir. O dahi bir ibadettir.

1. Bu manalar için bkz. Bakara Suresi: 22, 60; En'am Suresi: 99, 141, 142, 151; A'raf Suresi: 32, 160; Enfal Suresi: 26; Yunus Suresi: 31, 59, 93; Hüd Suresi: 6; İbrahim Suresi: 32; Hicr Suresi: 20; Nahl Suresi: 72, 112, 114; İsra Suresi: 70; Ankebut Suresi: 17, 60, 62; Rum Suresi: 37, 40; Sebe Suresi: 15, 24, 36; Yâsin Suresi: 47; Zümer Suresi: 52; Mü'min Suresi: 13, 64; Fussilet Suresi: 10; Şûra Suresi: 12, 27; Zariyat Suresi: 22, 58; Cuma Suresi: 11; Talâk Suresi: 3; Mülk Suresi: 15, 21.
2. Bkz. Taha Suresi: 132; Zariyat Suresi: 57-58.

şeytan: her türlü kötülüğü yapan ve teşvik eden kimse.
talim: öğretme, eğitime.
talimat: talimler, eğitimler.
tayinat: erzaklar, yiyecekler.
terk: bırakma, salıverme,

vazgeçme.
tevekkül: sebeplere sanıldıktan sonra neticesini Allah'a bırakma, neticeye rıza gösterme.
vasita-i rızk-ı helâl: helâl rızık kazanma aracı, sebebi.

vazife: görev, yapılması gerekenler, işler.
zaaf: zayıflık, iktidarsızlık, kudretsizlik.

Hem, insan ibadet için halk olunduğunu, fıtratı ve cihazat-ı maneviyesi gösteriyor. Zira, hayat-ı dünyeviyesine lâzım olan amel ve iktidar cihetinde en edna bir serçe kuşuna yetişmez. Fakat, hayat-ı maneviye ve uhreviyesine lâzım olan ilim ve iftikar ile tazarru ve ibadet cihetinde hayvanatın sultanı ve kumandanı hükmündedir.

Demek ey nefsim! Eğer hayat-ı dünyeviyeyi gaye-i maksat yapsan ve ona daim çalışsan, en edna bir serçe kuşunun bir neferi hükmünde olursun. Eğer hayat-ı uhreviyeyi gaye-i maksat yapsan ve şu hayatı dahi ona vesile ve mezraa etsen ve ona göre çalışsan, o vakit hayvanatın büyük bir kumandanı hükmünde ve şu dünyada Cenab-ı Hakkın nazlı ve niyazdar bir abdi, mükerrem ve muhterem bir misafiri olursun.

İşte sana iki yol. İsteddiğini intihap edebilirsin. Hidayet ve tevfiği Erhamürrâhimîn'den iste.

abd: kul, köle, hizmetçi.
amel: fiil, iş, emek.
Cenab-ı Hak: Allah.
cihazat-ı maneviye: manevî organlar; hisler ve duygular.
cihetinde: yönünde, yanında, tarafında.
daim: devam eden, devamlı.
edna: en adî, en aşağı.
Erhamürrâhimîn: merhamet edenlerin en merhametlisi.
fıtrat: yaratılış, huy, tabiat.
gaye-i maksat: asıl gaye, isteklerin amacı.

halk olunmak: yaratılmak, var edilmek.
hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.
hayat-ı maneviye: manevî hayat.
hayat-ı uhreviye: ahiret hayatı.
hayvanat: hayvanlar.
hidayet: doğru yol üzere olmak; İslâmiyet.
hükmünde: değerinde.
ibadet: kulluk vazifesi.
iftikar: fakirliğini bilmek, al-

çak gönüllülük.
iktidar: güç, kuvvet.
intihap: seçme, tercih etme.
kumandan: komutan, askeri birliğin başındaki rütbeli kişi.
lâzım: gerek, gerekli, lüzumlu.
mezraa: ekilip mahsul alınan yer; tarla.
misafir: konuk, seyahatte olan, yolculuk sırasında birinin evine konan.
muhterem: saygıdeğer; kıymetli ve şerefli kimse.

mükerrem: kerîm olan, hürmet ve tazim olunan.
nazlı: cilveli, naz yapan.
nefer: asker, er.
nefis: arzu ve istekler, meyiller, bedeninin hissî istekleri; can, kişi, öz varlık; bir şeyin zatı olan, kendisi.
niyazdar: duacı, yalvaran, muhtaç olan.
sultan: hükümdar.
takva: bütün günahlardan kendini korumak; dinin yasak ettiği şeylerden kaçınmak.
tazarru: yakarış, kendi kusurlarını bilip kibirden vazgeçip tevazu ile Allah'a yalvarma.
tevfiği: Allah'ın yardımı, başarılı kılması.
vakit: zaman, an,
vesile: sebep, vasıta, fırsat, bahane.

* Altıncı Söz, Barla'da
1926'da Türkçe olarak
telif edilmiştir.

Altıncı Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

NEFİS ve malını Cenab-ı Hakka satmak ve Ona abd olmak ve asker olmak ne kadar kârlı bir ticaret, ne kadar şerefli bir rütbe olduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciği dinle:

Bir zaman, bir padişah, raiyetinden iki adama, her birisine emaneten birer çiftlik verir ki; içinde fabrika, makine, at, silâh gibi her şey var. Fakat fırtınalı bir muharebe zamanı olduğundan, hiçbir şey kararında kalmaz. Ya mahvolur veya tebeddül eder, gider.

Padişah, o iki nefere, kemal-i merhametinden bir yaver-i ekremini gönderdi. Gayet merhametkâr bir ferman ile onlara diyordu:

“Elinizde olan emanetimi bana satınız. Tâ sizin için muhafaza edeyim. Beyhude zayi olmasın. Hem, muharebe bittikten sonra size daha güzel bir surette iade edeceğim. Hem, güya o emanet, malınızdır; pek büyük bir fiyat size vereceğim. Hem, o makine ve fabrikadaki aletler, benim namımla ve benim tezgâhımda işlettirilecek;

abd: kul, köle.
alet: araç, makine.
beyhude: boşuna, faydasız.
Cenab-ı Hak: Allah.
emanet: birisine koruması için geçici olarak bırakılan şey.
ferman: emir, tebliğ.
güya: sanki, âdeta
hikâye: olmuş veya olması mümkün olayları yazılı veya sözlü anlatım.
iade etmek: geri vermek, ödemek.
işlettirilmek: çalıştırılmak.
kemal-i merhamet: tam ve kusursuz merhamet.
mahvolma: yok olma, harap olma.
merhametkâr: merhamet eden, acıyan.
muhafaza: korumak.
muharebe: savaş, harp; savaşıma, harp etme.
mü'min: iman eden, inanan.
nam: isim, ün, ad.
nefer: asker, er.
nefis: her zaman kötülüğe meylettiren duygu; kendisi.
padişah: hükümdar, sultan.
raiyet: halk.
Rahman: tüm varlıkların nızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmet sahibi Allah.
Rahîm: çok merhametli, esirgeyen, koruyan Allah.
rütbe: derece, makam.
surette: şekilde, durumda.
şerefli: onurlu, övünülecek, üstün.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, karşılığında onlara Cennet vermek suretiyle satın almıştır. (Tevbe Suresi: 111.)

tebeddül: başkalaşma, değişme.

temsili: hakikati gösteren ve akla yaklaştıran örnek; sem-

bolik.

tezgâh: iş yeri; düzen.

ticaret: alım satım sonucu elde edilen kazanç.

yaver-i ekrem: en cömert, en yakın dost ve yardımcı olan Hz. Peygamber (a.s.m.).
zayi: kaybolmak, zarar.

hem fiyatı, hem ücretleri birden bine yükselecek. Bütün o kârı size vereceğim. Hem de, siz âciz ve fakirsiniz. O koca işlerin masarifatını tedarik edemezsiniz. Bütün masarifatı ve levazımatı ben deruhte ederim. Bütün varidatı ve menfaati size vereceğim. Hem de terhisat zamanına kadar elinizde bırakacağım. İşte beş mertebe kâr içinde kâr.

“Eğer bana satmazsanız; zaten görüyorsunuz ki, hiç kimse elindekini muhafaza edemiyor; herkes gibi elinizden çıkacak. Hem beyhude gidecek, hem o yüksek fiyattan mahrum kalacaksınız. Hem o nazik kıymettar aletler, mizanlar, istimal edilecek şahane madenler ve işler bulmadığından, bütün bütün kıymetten düşecekler. Hem idare ve muhafaza zahmeti ve külfeti başınıza kalacak. Hem, emanette hıyanet cezasını göreceksiniz. İşte beş derece hasaret içinde hasaret. Hem de bana satmak ise, bana asker olup, benim namımla tasarruf etmek demektir. Adî bir esir ve başıbozuğa bedel, âlî bir padişahın has, serbest bir yaver-i askeri olursunuz.”

Onlar, şu iltifatı ve fermanı dinledikten sonra, o iki adamdan aklı başında olanı dedi:

“Başüstüne, ben maalfitihar satarım. Hem, bin teşekkür ederim.”

Diğeri mağrur, nefsi firavunlaşmış, hodbin, ayyaş; güya ebedî o çiftlikte kalacak gibi, dünya zelzele ve dağdağlarından haberi yok. Dedi:

âciz: güçsüz, beceriksiz.
adi: basit, sıradan.
âli: yüce, yüksek.
ayyaş: sarhoş.
başıbozuk: sorumsuz, düzensiz.
bedel: karşılık, yerine.
beyhude: boşuna, faydasız.

dağdağa: sıkıntı; telâş ve zorluklar.
derece: mertebe, kademe, basamak.
deruhte: yapma, yerine getirme.
ebedî: sonsuza kadar.

emanet: birisine koruması için verilen sey.
esir: tutsak, savaşta düşman eline düşen.
ferman: emir, buyruk.
firavunlaşmak: içlerinde ilâhlık dava edenlerin de bulun-

duğu eski Mısır hükümdarlarına benzemek.
güya: sanki, âdeta.
has: özel, hususî, mahsus.
hasaret: zarar, ziyan, kayıp.
hıyanet: güveni kötüye kullanma.
hodbin: bencil, kibirli.
iltifat: ilgi, övgü.
istimal: kullanma.
kıymet: değer.
kıymettar: değerli, pahalı.
külfet: yük, zorluk.
levazımat: gerekli olan şeyler.
maalfitihar: seveerek, isteyerek.
maden: asıl, esas, kaynak.
mağrur: gururlu, kibirli.
mahrum kalmak: kaybetmek, ele geçmemek.
masarifat: harcamalar.
menfaat: fayda.
mertebe: kademe.
mertebe: mevki, makam.
mizan: terazi, ölçü.
muhafaza: korumak.
nam: isim, ün, ad.
nazik: ince, dayanıksız.
nefis: her zaman kötülüğe meylettiren duygu; kendisi.
padişah: hükümdar, sultan.
serbest: hür, kendi başına.
şahane: pek güzel, çok iyi.
tasarruf: idare etme, kullanma.
tedarik: sağlama, karşılama.
terhisat: serbest kalma, görevi bitirme.
varidat: gelirler.
yaver-i asker: asker yardımcısı.
zahmet: sıkıntı, eziyet.
zelzele: deprem, sarsıntı.

“Yok yok, padişah kimdir? Ben mülkümü satmam, keyfimi bozmam.”

Biraz zaman sonra, birinci adam öyle bir mertebeye çıktı ki, herkes hâline gıpta ederdi. Padişahın lütfuna mazhar olmuş, has sarayında saadetle yaşıyor. Diğeri öyle bir hale giriftar olmuş ki; hem herkes ona acıyor, hem “Müstahak!” diyor. Çünkü hatasının neticesi olarak hem saadeti ve mülkü gitmiş, hem ceza ve azap çekiyor.

İşte, ey nefs-i pürheves! Şu misalin dürbünü ile haki-katin yüzüne bak:

Amma, o padişah ise, ezel ebed sultanı olan Rabbin, Hâlık'ındır.

Ve o çiftlikler, makineler, aletler, mizanlar ise, senin daire-i hayatın içindeki mâmelekin ve o mâmelekin içindeki cisim, ruh ve kalbin ve onlar içindeki göz ve dil, akıl ve hayal gibi zahirî ve bâtinî hasseleridir.

Ve o yaver-i ekrem ise, Resul-i Kerîm'dir.

Ve o ferman-ı ahkem ise, Kur'ân-ı Hakîm'dir ki, bahsinde bulunduğumuz ticaret-i azîmeyi şu ayetle ilân ediyor:

1 إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

Ve o dalgalı muharebe meydanı ise, şu fırtınalı dünya yüzüdür ki; durmuyor, dönüyor, bozuluyor ve her insanın aklına şu fikri veriyor: “Madem her şey elimizden çıkacak, fânî olup kaybolacak. Acaba bâkîye tebdil edip,

1. Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, karşılığında onlara Cennet vermek suretiyle satın almıştır. (Tevbe Suresi: 111.)

Aleyhissalâtu Vesselâm.

saadet: mutluluk.

sultan: hükümdar, saltanat sahibi.

suret: tarz, usul, yol.

tebdil: değiştirme.

ticaret-i azîme: büyük ticaret.

yaver-i ekrem: Cenab-ı Hak-
kın emrinde çalışan, en mak-
bul ve cömert memuru.

zahiri: dışa, maddî yüze ait.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

azap: ceza, eziyet.

bahis: konu.

bâki: ebedî, daimî, ölmez, sonsuz,

bâtını: içe ait, içte olan.

cisim: beden.

daire-i hayat: hayat dairesi.

dürbün: uzağı görmeye yarayan alet.

ebed: sonsuzluk.

ezel: geçmiş ve geleceği birlikte kapsama, zamanla sınırlı olma-
ma.

fânî: geçici, son bulan.

ferman-ı ahkem: kuvvetli emir.

gıpta etmek: imrenmek, özen-
mek.

giriftar: tutulmuş, yakalanmış.

hakikat: gerçek.

Hâlık: her şeyi yoktan yaratan
Allah.

has: özel, hususî.

hasse: duygu.

hayal: zihinde tasarlanan, düş.

keyif: memnunluk, neşe.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve su-
resinde sayısız hikmet ve fayda-
lar bulunan Kur'ân.

lütuf: hoşluk, iyilik.

mâmelek: sahip olunan şey.

mazhar olmak: ulaşma, kavuş-
mak.

mertebe: mevki, makam.

misal: örnek.

mizan: terazi, ölçü.

muharebe: savaş, harp.

mü'min: Allah'a inanan.

mülk: mal.

müstahak: hak eden.

nefs-i pürheves: istek ve arzular-
la dolu nefis.

netice: sonuç.

Rab: besleyen, yetiştiren, terbiye
eden Allah.

Resul-i Kerîm: Peygamberimiz

ibka etmek çaresi yok mu?” deyip düşünürken, birden semavî seda-i Kur’ân işitiliyor.

Der: “Evet, var. Hem, beş mertebe kârlı bir surette güzel ve rahat bir çaresi var.”

Sual: Nedir?

Elcevap: Emaneti Sahib-i Hakikî’sine satmak. İşte o satışta beş derece kâr içinde kâr var.

Birinci kâr: Fânî mal beka bulur. Çünkü Kayyum-u Bâkî olan Zat-ı Zülcelâl’e verilen ve Onun yolunda sarf edilen şu ömr-ü zail, bâkîye inkılâp eder. Bâkî meyveler verir. O vakit, ömür dakikaları, âdeta tohumlar, çekirdekler hükmünde, zahiren fena bulur, çürür. Fakat, âlem-i bekada saadet çiçekleri açarlar ve sümbüllenişirler. Ve âlem-i berzahda ziyadar, munis birer manzara olurlar.

İkinci kâr: Cennet gibi bir fiyat veriliyor.

Üçüncü kâr: Her aza ve hasselerin kıymeti, birden bir ne çıkar. Meselâ, akıl bir alettir. Eğer Cenab-ı Hakka satmayıp, belki nefis hesabına çalıştırsan, öyle meş’um ve müz’ic ve muacciz bir alet olur ki, geçmiş zamanın âlâm-ı hazinânesini ve gelecek zamanın ehval-i muhavvifânesini senin bu bîçare başına yükletecek yümünsüz ve muzır bir alet derekesine iner. İşte bunun içindir ki, fasık adam, aklın iz’ac ve tacizinden kurtulmak için galiben ya sarhoşluğa veya eğlenceye kaçır. Eğer Malik-i Hakikî’sine satılsa ve Onun hesabına çalıştırsan, akıl öyle tılsımlı bir anahtar olur ki, şu kâinatta olan nihayetsiz rahmet

ibka: sonsuzlaştırma.
inkılâp: dönüşme, değişme.
iz’ac: rahatsız etme, bunaltma.
kâinat: bütün varlıklar, dünya.
Kayyum-u Bâkî: sonsuz ve varlığının devamı için hiçbir şeye muhtaç olmayıp, her şeyi ayakta tutan Allah.
kıymet: değer.
Malik-i Hakikî: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.
mertebe: derece, katbekat.
meş’um: kötü, uğursuz.
muacciz: sıkıcı, rahatsız edici, bıktırıcı.
munis: cana yakın, sevimli.
muzır: ziyan veren, zararlı.
müz’ic: eza veren, sıkıntılı.
nefis: her zaman kötülüğe meyl ettiren duygu; kendi.
nihayetsiz: sonsuz.
ömr-ü zail: geçici, yok olup giden ömür.
rahmet: şefkat etme, esirgeme.
saadet: mutluluk.
Sahib-i Hakikî: esyanın gerçek sahibi olan Allah.
sarf etmek: harcamak, kullanmak.
seda-i Kur’ân: Kur’ân’ın sesi.
semavi: Cenab-ı Hak tarafından gönderilen, gökten gelen.
sual: soru.
suret: tarz, yol, usul.
taciz: rahatsızlık verme, incitme.
tılsım: sırlı, sihirli.
yümünsüz: bereketsiz, kuvvetsiz.
zahiren: görünüşte.
Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi zat, Allah.
ziyadar: ışıklı.

ehval-i muhavvifâne: ürperen dehşet veren korkular.
âlâm-ı hazinâne: hüzn verici, üzüntü verici acılar, elemeler.
âlem-i beka: sonsuzluk âlemi; ahiret.
âlem-i berzah: ölenlerin, kıyamete kadar bulundukları âlem.
bâkî: kalıcı, sonsuz, ölümsüz.
beka: devamlılık, sonsuzluk.
bîçare: çaresiz, zavallı.
dereke: mertebe, seviye.
elcevap: cevap.
emanet: birisine koruması için verilen şey.
fânî: geçici.
fasık: günahkâr, büyük günahları işleyen.
fenâ bulmak: son bulmak.
galiben: genellikle, çoğunlukla.
hasse: duygu.

hazinelerini ve hikmet definelerini açar. Ve bununla sahibini, saadet-i ebediyeye müheyya eden bir mürşid-i Rabbanî derecesine çıkar.

Meselâ, göz, bir hassedir ki, ruh bu âlemi o pencere ile seyrederek. Eğer Cenab-ı Hakka satmayıp, belki nefis hesabına çalıştırsan, geçici, devamsız bazı güzelliği, manzaraları seyir ile şehvet ve heves-i nefsanîye bir kavvat derekesinde bir hizmetkâr olur. Eğer gözü, gözün Sâni-i Basîr'ine satsan ve Onun hesabına ve izni daire-sinde çalıştırsan, o zaman şu göz, şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir mütalâacısı ve şu âlemdeki mu'cizat-ı sanat-ı Rab-baniyenin bir seyircisi ve şu küre-i arz bahçesindeki rah-met çiçeklerinin mübarek bir arısı derecesine çıkar.

Meselâ, dildeki kuvve-i zaikayı Fâtır-ı Hakîm'ine sat-mazsan, belki nefis hesabına, mide namına çalıştırsan, o vakit midenin tavlâsına ve fabrikasına bir kapıcı dereke-sine iner, sukut eder. Eğer Rezzak-ı Kerîm'e satsan, o za-man dildeki kuvve-i zaika, rahmet-i İlâhiye hazinelerinin bir nazır-ı mahiri ve kudret-i Samedâniye matbahlarının bir müfettiş-i şakiri rütbesine çıkar.

İşte ey akıl, dikkat et! Meş'um bir alet nerede, kâinat anahtarı nerede?

Ey göz, güzel bak! Adî bir kavvat nerede, kütüphane-i İlâhînin mütefennin bir nazırı nerede?

Ve ey dil, iyi tat! Bir tavla kapıcısı ve bir fabrika yasak-çısı nerede, hazine-i hassa-i rahmet nazırı nerede?

adi: basit, normal.
âlem: dünya, cihan.
define: saklı ve gömülü. kıymetli ve değerli şeyler.
derece: seviye, makam.
dereke: aşağı mertebe, alt dere-ce, negatif seviye.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir mak-sada uygun ve hikmetle benzer-siz bir şekilde yaratan Allah.
hasse: duyu organı.
hazine-i hassa-i rahmet: yalnız-ca Allah'a ait olan rahmet hazine-si.
heves-i nefsanîye: nefse ait is-tekler.
hikmet: ilim; ilâhî gaye.
hizmetkâr: hizmetçi.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kavvat: kendisindeki bir emaneti başkasına peşkeş çeken, satan.
kitab-ı kebir-i kâinat: büyük bir kitap gibi manalar ve hikmetler ifade eden kâinat.
kudret-i Samedâniye: hiçbir şe-ye muhtaç olmayan ve her şey kendisine muhtaç olan Allah'ın gücü.
kuvve-i zaika: tat alma duyusu; dil.
küre-i arz: yerküre; dünya.
kütüphane-i İlâhî: Allah'ın yarat-tığı bütün varlıkların tanıtıldığı kütüphane, tabiat.
matbah: mutfak.
meş'um: kötü; uğursuz.
mu'cizat-ı sanat-ı Rabbanîye: her şeyi terbiye ve idare eden Al-lah'ın sanat mu'cizeleri.
mübarek: uğurlu, hayırlı.
müfettiş-i şakir: verilen nimetle-re şükreden müfettiş.
müheyya etmek: hazır hale ge-tirmek.
mürşid-i Rabbanî: her şeyi terbi-ye, sevk ve idare eden Allah'a yö-nelten yol gösterici.
mütalâacı: bir şeyi etrafıca inceleyen, düşünen ve okuyan.

mütefennin: fen bilgisi olan, fenlerden anlayan.
nazır-ı mahir: kabiliyetli ne-zaretçi, bakıcı.
nazır: yardımcı, yöneten.
nefis: kötülüğü isteyen, ona yönlendiren, iyilikten alıko-yan güç.

rahmet: şefkat etme, esirge-me.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın rahmeti.
Rezzak-ı Kerîm: Ikram sahibi olan rızık verici Cenab-ı Hak.
rütbe: derece, makam.

saadet-i ebedîye: sonsuz mutluluk; Cennet hayatı.
Sâni-i Basîr: her şeyi hakkıyla gören ve her şeyi sanatla ya-ratan Allah.
sukut: düşüş, alçalış.
şehvet: cinsî istek, iştihâ.
tavla: at ahır.

Ve daha bunlar gibi başka aletleri ve azaları kıyas et- sen anlarsın ki, hakikaten mü'min Cennete lâıyk ve kâ- fir Cehenneme muvafık bir mahiyet kesb eder. Ve onla- rın her biri öyle bir kıymet almalarının sebebi, mü'min, imanıyla Hâlık'ının emanetini, Onun namına ve izni da- iresinde istimal etmesidir. Ve kâfir, hıyanet edip nefsi- emmare hesabına çalıştırmasıdır.

Dördüncü kâr: İnsan zayıftır, belâları çok; fakirdir, ih- tiyacı pek ziyade; âcizdir, hayat yükü pek ağır. Eğer Ka- dîr-i Zülcelâl'e dayanıp tevekkül etmezse ve itimat edip teslim olmazsa, vicdanı daim azap içinde kalır. Semere- siz meşakkatler, elemeler, teessüfler onu boğar; ya sarhoş veya canavar eder.

Beşinci kâr: Bütün o aza ve aletlerin ibadeti ve tesbi- hatı ve o yüksek ücretleri en muhtaç olduğun bir zaman- da Cennet yemişleri suretinde sana verileceğine, ehl-i zevk ve keşif ve ehl-i ihtisas ve müşahede, ittifak etmiş- ler.

İşte bu beş mertebe kârlı ticareti yapmazsan, şu kâr- lardan mahrumiyetten başka, beş derece hasaret içinde hasarete düşeceksin.

Birinci hasaret: O kadar sevdiğin mal ve evlât ve pe- restiş ettiğin nefis ve heva ve meftun olduğun gençlik ve hayat zayı olup kaybolacak. Senin elinden çıkacaklar. Fakat günahlarını, elemelerini sana bırakıp boynuna yük- letecekler.

âciz: güçsüz, gücü yetmez olan.
alet: vasıta, uzuv.
aza: bedenın her bir uzvu.
azap: ceza, sıkıntı.
belâ: musibet; sıkıntılı durum.
Cehennem: ahiretteki azap yeri.

ehl-i ihtisas ve müşahede: ilimlerde gelişmiş ve sırları açmaya gayret eden bilim adamları.

ehl-i zevk ve keşif: Allah'ın ince sırlarını öğrenmeyi zevk edenler, sevenler, velîler .

elem: acı, keder, dert, kaygı, üzüntü.
emanet: korunması için veri- len şey.
günah: kötülük, haram.
hakikaten: gerçekten.
Hâlık: yoktan var eden yara- tıcı olan Allah.

hasaret: zarar, ziyan.
hayat: içinde yaşanılan şartlar.
heva: istek, heves, nefsin arzusu.
hıyanet: güveni kötüye kullan- mak, suiistimal etmek.
ibadet: kulluk vazifesi.
iman: Allah'a ve indirdiklerine inanma.
istimal: kullanma.
itimat: güvenme, emniyet etme.
ittifak: fikir birliği.
Kadîr-i Zülcelâl: büyüklük sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.
kâfir: Allah'ı ve İslâmîyeti inkâr eden, dinsiz.
kesb: kazanma.
kıyas: benzetme, karşılaştırma, mukayese etme.
kıymet: değer.
mahiyet: durum, şekil, esas.
mahrumiyet: yoksun kalmak, mahrum olmak.
meftun: âşık, tutkun,
meretebe: derece, makam.
meşakkat: sıkıntı, zorluk.
muhtaç olmak: gerek duymak.
muvafık: uygun olan, uyan.
mü'min: Allah'a inanan.
nam: isim, ün.
nefis: bedenî canlılık; yeme içme gibi biyolojik ihtiyaçlara duyulan istek.
nefs-i emmare: kötülüğü teşvik eden nefis.
perestiş: aşın bağıllık.
semeresiz: neticesiz, sonuçsuz.
suret: şekil.
teessüf: üzülme, pişmanlık.
tesbihat: tesbihler; Allah'ı bütün eksik sıfatlardan uzak tutmalar, onun şanını yüceltmeler.
teslim: bırakma, terk etme.
tevekkül: sebeplere sarıldktan sonra neticesini Allah'a bırakma.
vicdan: insanın içindeki iyiyi kö- tüden ayırabilen manevî his.
zayı: elden çıkan, kayıp olma.
ziyade: fazla, çok.

İkinci hasaret: Emanette hıyanet cezasını çekeceksin. Çünkü, en kıymetli aletleri en kıymetsiz şeylerde sarf edip nefsinde zulmettin.

Üçüncü hasaret: Bütün o kıymetli cihazat-ı insaniyeyi hayvanlıktan çok aşağı bir derekeye düşürüp, hikmet-i İlâhiyeye iftira ve zulmettin.

Dördüncü hasaret: Acz ve fakrın ile beraber, o pek ağır hayat yükünü zayıf beline yükleyip, zeval ve firak sillesi altında daim vaveylâ edeceksin.

Beşinci hasaret: Hayat-ı ebediye esasatını ve saadet-i uhreviye levazımâtını tedarik etmek için verilen akıl, kalp, göz ve dil gibi güzel hediye-i Rahmaniye'yi Cehen-nem kapılarını sana açacak çirkin bir surete çevirmektir.

Şimdi satmaya bakacağız. Acaba, o kadar ağır bir şey midir ki, çokları satmaktan kaçıyorlar? Yok! Kat'a ve asla! Hiç öyle ağırlığı yoktur. Zira, helâl dairesi geniştir, keyfe kâfi gelir. Harama girmeye hiç lüzum yoktur. Feraiz-i İlâhiye ise hafiftir, azdır. Allah'a abd ve asker olmak öyle lezzetli bir şereftir ki, tarif edilmez. Vazife ise, yalnız bir asker gibi, Allah namına işlemeli, başlamalı. Ve Allah hesabıyla vermeli ve almalı. Ve izni ve kanunu dairesinde hareket etmeli, sükûnet bulmalı. Kusur etse istiğfar etmeli: "Yâ Rab, kusurumuzu affet. Bizi Kendine kul kabul et. Emanetini kabzetmek zamanına kadar bizi emanette emin kıl. Âmin!" demeli ve Ona yalvarmalı.

* * *

abd: kul, yaratıcısına ibadet eden.
acz: güçsüzlük, kuvvetsizlik.
alet: vasıta, araç, makine.
âmin: "Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" manasında duadan sonra söylenir.
asla: hiç bir zaman; kesinlikle.
cihazat-ı insaniye: insandaki maddî ve manevî organlar.
daim: devamlı.
dereke: alt derece, düşük seviye.
emanet: birisine koruması için verilen şey
emin: emniyette, koruma altında.
esasat: esaslar, temeller; prensipler.
fakr: ihtiyaç, yoksulluk.
feraz-i İlâhiye: Allah'ın emirleri.
firak: ayrılık, ayrılma.
hafif: ağır olmayan.
haram: İslâmiyetçe yasaklanan iş ve şeyler.
hasaret: zarar, ziyan, kayıp.
hayat-ı ebediye: sonsuz hayat.
hediye-i Rahmaniye: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi olan Allah'ın verdiği nimetler.
helâl dairesi: İslâmiyetçe yasaklanmayan her şey.
hikmet-i İlâhiye: Allah'ın her şeyi bir sebebe bağlaması.
hıyanet: hainlik, vefasızlık.
iftira: yalan yere birisini suçlu göstermek, birisine suç atmak.
istiğfar: Cenab-ı Allah'tan kusurların affedilmesini, günahların bağışlanmasını isteme.
kabzetmek: almak, tutmak.
kâfi: yeterli.

kat'a: asla, kesinlikle.
keyif: hoşlanma, memnurluk.
kıymetli: değerli, pahalı, kıymetli.
kusur: hata, yanlış.
levazimat: gerekli olan şeyler.

nefis: kendi, şahıs.
saadet-i uhreviye: ahiret sadeti, huzuru.
sarf: harcaması.
sille: tokat.
suret: şekil.
sükûnet: rahat, huzur, dinginlik.

tedarik: hazırlama, sağlama, karşılama.
vaveylâ: çığlık, feryat.
vazife: görev.
yümün: kuvvetli uğur, bereket.
zeval: sona erme, yok olma.
zulüm: haksızlık, eziyet.

Yedinci Söz

* Yedinci Söz, Barla'da 1926'da Türkçe olarak telif edilmiştir.

ŞU KÂİNATIN tılsım-ı muğlâkını açan,

¹ اَمَنْتُ بِاللّٰهِ وَيَا أَيُّهَا الْآخِرِ ruh-u beşer için saadet kapı-

sını fetheden, ne kadar kıymettar iki tılsım-ı müşkülküşa olduğunu; ve sabır ile Hâlık'ına tevekkül ve iltica ve şükür ile Rezzak'ından sual ve dua, ne kadar nafi ve tiryak gibi iki ilâç olduğunu; ve Kur'ân'ı dinlemek, hükmüne inkıyat etmek, namazı kılmak, kebairi terk etmek ebedülâbâd yolculuğunda ne kadar mühim, değerli, revnaktar bir bilek, bir zâd-ı ahiret, bir nur-u kabir olduğunu anlamak istersen, şu temsili hikâyeciğe bak, dinle:

Bir zaman, bir asker, meydan-ı harp ve imtihanı, kâr ve zarar deveranında pek müthiş bir vaziyete düşer. Şöyle ki:

Sağ ve sol iki tarafından dehşetli derin iki yara ile yaralı ve arkasında cesim bir aslan ona saldırmak için bekliyor gibi duruyor. Ve gözü önünde bir darağacı dikilmiş. Bütün sevdiklerini asıp mahvediyor. Onu da bekliyor. Hem, bu hâli ile beraber, uzun bir yolculuğu var, nefyediliyor.

O bıçare, şu dehşet içinde me'yusâne düşünürken, sağ cihetinde Hızır gibi bir hayırhah, nuranî bir zat peyda olur, ona der:

Hızır: Hz. Hızır.
iltica: sığınma.
imtihan: sınav.
inkıyat: boyun eğmek, itaat etmek.
kâinat: Allah'ın dışında var olan her şey.
kebair: büyük günahlar.
kıymettar: değerli, pahalı.
mahvetmek: yok etmek, silmek.
meydan-ı harp: savaş alanı.
me'yusâne: ümitsizce, üzülerek.
mühim: önemli.
müthiş: dehşet veren,
nafi: menfaatli, faydalı, şifalı.
namaz: belli vakitlerde yapılan ibadet.
nefiy: sürgün etme.
nuranî: nurlu.
nur-u kabir: kabir nuru, ışığı.
peyda: meydana çıkmak.
revnaktar: göz alıcı bir parlaklık ve güzellikte.
Rezzak: bütün yaratılmışların rızasını veren Allah.
ruh-u beşer: insan ruhu.
saadet: mutluluk.
sabır: dayanma, katlanma.
sual: isteme, sorma.
sual ve dua: arzu ve istek.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme.
temsîl: örnek, benzetme.
tevekkül: sebeplere sarıldktan sonra neticesini Allah'a bırakma.
tılsım-ı muğlâk: bu âlemin gizli ve sır perdesi ile kaplı yönleri.
tılsım-ı müşkülküşa: zor açılabilen tılsım; zor çözülen şifre.
tiryak: ilâç, panzehir.
vaziyet: durum.
zâd-ı ahiret: ahiret azığı.
zat: kişi.

1. Allah'ın varlığına, birliğine ve ahiret gününe iman ettim.

bıçare: çaresiz.
cesim: büyük, iri, kocaman.
cihet: yön, taraf.
darağacı: idam işinin yapıldığı

sehpa.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ebedülâbâd: ahiret, ebedî hayat.

fetih: elde etme, kazanma, açma.
Hâlık: yaratıcı
hayırhah: iyilik isteyen.

“Me’yus olma! Sana iki tılsım verip öğreteceğim. Güzelce istimal etsen, o aslan sana musahhar bir at olur. Hem, o darağacı sana keyif ve tenezzüh için hoş bir salıncağa döner. Hem, sana iki ilâç vereceğim. Güzelce istimal etsen, o iki müteaffin yaraların, iki güzel kokulu gül-ü Muhammedî Aleyhissalâtü Vesselâm denilen lâtif çiçeğe inkılâp ederler. Hem, sana bir bilet vereceğim. Onunla, uçar gibi, bir senelik bir yolu bir günde kesersin. İşte, eğer inanmıyorsan, bir parça tecrübe et; tâ doğru olduğunu anlayasın.”

Hakikaten bir parça tecrübe etti. Doğru olduğunu tasdik etti.

Evet, ben, yani şu bîçare Said dahi bunu tasdik ederim. Çünkü, biraz tecrübe ettim, pek doğru gördüm.

Bundan sonra birden gördü ki, sol cihetinden şeytan gibi derras, ayyaş, aldatıcı bir adam çok ziynetler, süslü suretler, fanteziler, müskirler beraber olduğu hâlde geldi. Karşısında durdu. Ona dedi:

“Hey arkadaş! Gel, gel. Beraber işret edip keyfedelim. Şu güzel kız suretlerine bakalım. Şu hoş şarkıları dinleyelim. Şu tatlı yemekleri yiyelim. Hâ, hâ, nedir ağzında gizli okuyorsun?”

“Bir tılsım.”

“Bırak şu anlaşılmaz işi. Hazır keyfimizi bozmayalım. Hâ, şu ellerindeki nedir?”

“Bir ilâç.”

ayyaş: sarhoş.
bîçare: çaresiz.
cihet: yön, taraf
darağacı: idama mahkûm olanların asıldıkları sehpa.
derras: aldatıcı, sahtekâr.
fantezi: kaide dışı istekler, arzular.

gül-ü Muhammedî: kırmızı renkli bir gül çeşidi.
hakikaten: gerçekten
inkılâp: dönüşme.
istimal: kullanma.
işret: içki içmek.
kesmek: yol almak, bitirmek.

keyif: neşe; rahatlık; hoşlanma, memnurluk.
lâtif: güzel, hoş.
me’yus olmak: ümitsizliğe düşmek; üzülme.
musahhar: emir altında olan, itaatkâr,
müskir: sarhoş edici içki.

müteaffin: kokmuş.
suret: resim, şekil,
tasdik: onaylama.
tecrübe: deneme.
tenezzüh: gezinti,
tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sifre.
ziynet: süs.

“At şunu. Sağlamsın. Neyin var? Alkış zamanıdır. Hâ, şu beş nişanlı kâğıt nedir?”

“Bir bilet. Bir tayinat senedi.”

“Yırt bunları. Şu güzel bahar mevsiminde yolculuk bizim nemize lâzım” der. Her bir desise ile onu iknaa çalışır. Hatta o bîçare ona biraz meyleder.

Evet, insan aldanır. Ben de öyle bir dessasa aldandım.

Birden sağ cihetinden, ra'd gibi bir ses gelir. Der:

“Sakın aldanma! Ve o dessasa de ki: ‘Eğer arkamdaki aslanı öldürüp, önümdeki darağacını kaldırıp, sağ ve solumdaki yaraları defedip peşimdeki yolculuğu menedecek bir çare sende varsa, bulursan; haydi yap, göster, görelim. Sonra de, “Gel keyfedelim.” Yoksa sus, hey sersem!’ Tâ, Hızır gibi bu zat-ı semavî, dediğini desin.”

İşte ey gençliğinde gülmüş, şimdi güldüğüne ağlayan nefsim! Bil:

O bîçare asker ise, sensin ve insandır.

Ve o aslan ise eceldir.

Ve o darağacı ise, ölüm ve zeval ve firaktır ki; gece gündüzün dönmesinde her dost veda eder, kaybolur.

Ve o iki yara ise; birisi, müz’îç ve hadsiz bir acz-i beşerî, diğeri elîm, nihayetsiz bir fakr-ı insanîdir.

Ve o nefiy ve yolculuk ise, âlem-i ervahtan, rahm-ı maderden, sabavetten, ihtiyarlıktan, dünyadan, kabirden, berzahtan, haşirden, Sıratı geçen bir uzun sefer-i imtihandır.

acz-i beşerî: insanlığa ait güçsüzlük, zaaf.
âlem-i ervah: ruhlar âlemi.
alkış zamanı: neşe, sevinç, eğlence zamanı.
berzah: ölümden sonra, kıyamete kadar yaşanacak âlem,
bîçare: çaresiz, zavallı.

cihet: yön, taraf;
çare: çıkış yolu, tedbir.
darağacı: idama mahkûm olanların asıldıkları sehpa.
defetme: uzaklaştırma, itme, kovma.
desise: hile, oyun.
dessas: aldatıcı, kandırıcı.

ecel: ölüm.
elîm: acı veren, üzüntü veren.
fakr-ı insanî: insanın yapısında ve yaratılışında olan yoksulluk.
firak: ayrılık, ayrılma.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
haşir: insanların öldükten

sonra tekrar diriltilip bir yerde toplanmaları.
Hızır: Hz. Hızır.
ikna: inandırmak.
kabir: mezar.
menetmek: başından savmak, engellemek.
meyil: yönelme, eğilim.
müz’îç: rahatsız eden, sıkıntı veren.
nefis: kendi.
nefiy: sürgün.
nişanlı: işaretli.
ra'd: gök gürültüsü.
rahm-ı mader: ana rahmi.
sabavet: çocukluk.
sefer-i imtihan: imtihan yolculuğu.
senet: evrak, vesika.
sersem: dengesiz, ölçsüz.
sırat: Cennete gidebilmek için herkesin üzerinden geçmek zorunda olduğu ve Cehennem üzerine kurulmuş olan köprü.
tayinat: erzak, yiyecek.
zat-ı semavî: yüce zat, yüksek zat.
zeval: sona erme, yok olma.

acz: güçsüzlük, kuvvetsizlik.
ahiret: kıyametten sonra kurulacak ebedî âlem.
arîf-i billâh: Allah'ı tanıyan, bilen kimse.
bostan-ı cinan: Cennet bahçeleri.
Burak: Cennete mahsus bir binek,
darağacı: idama mahkûm olanların asıldıkları sehpa.
emr-i 'KUN FİYAKUN: verildiği anda mutlaka yerine getirilen "Ol!" emri; Allah'ın gücü, kudreti.
fırak: ayrılık.
hakikat: gerçek.
hâlet: durum, hâl, vaziyet.
Hâlık: yoktan var eden yaratıcı olan Allah.
havarik-ı kudret: Allah'ın kudretinin olağanüstü eserleri.
havf: korku, korkma.
hikmet: ilim; iyilik.
huzur-u Rahman: Rahman'ın huzuru.
iman: inanç.
insan-ı mü'min: inançlı insan.
istinat: dayanma, güvenme.
itimât: güvenme, emniyet etme.
itminan-ı kalp: kalben emin oluş.
kâmil: olgun, kemal sahibi.
kemal-i lezzet: tam lezzet.
kudret: güç, takat.
kudsî: mukaddes, yüce, temiz.
leziz: tatlı, zevkli, lezzetli.
lezzet: tat, zevk.
malik: sahip olan.
mehafetullah: Allah korkusu.
memat: ölüm.
mu'cizat-ı nakış: süslemedeki mu'cizeler.
musahhar: emre verilmiş, uysal.
musibet: belâ, felâket.
mürur-u zaman: zaman aşımı.
müthiş: dehşet veren, korkutan.
perva: korku.
Rabb-i Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi ve her şeyi terbiye eden Allah.
sabır: dayanma, katlanma.
Sânî-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.
seyir: ibret için bakma; gezip görme.
sine: göğüs.
sual etmek: sormak.
Sultan-ı Cihan: cihanın sultanı olan Allah.
suretini: şeklini, durumunu.
şefkat: safi sevgi besleme.
tebeddül: başkalaşma, değişme.
tecelliât-ı rahmet: rahmet tecellileri, görüntüleri.
telezzüz: tat ve zevk almak.

Ve o iki tılsım ise, Cenab-ı Hakka iman ve ahirete imandır. Evet, şu kudsî tılsım ile ölüm, insan-ı mü'mini zindan-ı dünyadan bostan-ı cinana, huzur-u Rahman'a götüren bir musahhar at ve Burak suretini alır. Onun içindir ki, ölümün hakikatini gören kâmil insanlar, ölümü sevmişler. Daha ölüm gelmeden ölmek istemişler.¹

Hem zeval ve fırak, memat ve vefat ve darağacı olan mürur-u zaman, o iman tılsımı ile, Sâni-i Zülcelâl'in taze taze, renk renk, çeşit çeşit mu'cizat-ı nakşını, havarik-ı kudretini, tecelliât-ı rahmetini, kemal-i lezzetle seyir ve temaşaya vasıta suretini alır. Evet, güneşin nurundaki renkleri gösteren âyinelerin tebeddül edip tazelenmesi ve sinema perdelerinin değişmesi daha hoş, daha güzel manzaralar teşkil eder.

Ve o iki ilâç ise, biri sabır ile tevekküldür. Hâlık'ının kudretine istinat, hikmetine itimattır. Öyle mi? Evet, emr-i **'KUN FİYAKUN**² 'e malik bir Sultan-ı Cihan'a acz tezkeresiyle istinat eden bir adamın ne pervası olabilir? Zira, en müthiş bir musibet karşısında, **أَنَا لِلَّهِ وَأَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ**³ deyip, itminan-ı kalp ile Rabb-i Rahîm'ine itimat eder.

Evet, ârif-i billâh, aczden, mehafetullahtan telezzüz eder. Evet, havfta lezzet vardır. Eğer bir yaşındaki bir çocuğun aklı bulunsa ve ondan sual edilse: "En leziz ve en tatlı hâletin nedir?" Belki diyecek: "Aczimi, zaafımı anlayıp, validemin tatlı tokadından korkarak, yine validemin şefkatli sinesine sığındığım hâlettir."

1. Bkz. Yusuf Suresi: 101.

2. "Ol!" der, olurur. (Yâsin Suresi: 82.)

3. Biz Allah'ın kullarıyız; sonunda yine Ona döneceğiz. (Bakara Suresi: 156.)

temaşa: hoşlanarak bakmak, seyretmek.
teşkil etmek: meydana getirme, oluşturma.
tevekkül: sebeplere sarıldktan sonra neticesini Allah'a bırakma.

tezker: belge.
tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır
valide: anne.
vasıta: neden, sebep.
vefat: ölüm.
zaaf: iktidarsızlık, kudretsizlik.

lik. zayıflık.
zeval: sona erme, yok olma.
zindan-ı dünya: dünyanın ehl-i iman için Cennete nispeten zindan hükmündeki havyatı.
zira: çünkü.

Hâlbuki bütün validelerin şefkatleri, ancak bir lem'a-i tecelli-i rahmettir.¹ Onun içindir ki, kâmil insanlar aczde ve havfullahta öyle bir lezzet bulmuşlar ki, kendi havl ve kuvvetlerinden şiddetle teberri edip, Allah'a acz ile sığınmışlar. Aczi ve havfı kendilerine şefaathçi yapmışlar.

Diğer ilâç ise, şükür ve kanaat ile talep ve dua ve Rezak-ı Rahîm'in rahmetine itimattır. Öyle mi? Evet, bütün yeryüzünü bir sofr-a-i nimet eden ve bahar mevsimini bir çiçek destesi yapan ve o sofranın yanına koyan ve üstüne serpen bir Cevad-ı Kerîm'in misafirine, fakr ve ihtiyaç nasıl elîm ve ağır olabilir? Belki fakr ve ihtiyacı, hoş bir iştiha suretini alır. İштиha gibi, fakrın tezyidine çalışır. Onun içindir ki, kâmil insanlar, fakr ile fahretmişler. Sakın yanlış anlama, Allah'a karşı fakrını hissedip, yalvarmak demektir. Yoksa, fakrını halka gösterip, dilencilik vaziyetini almak demek değildir.

Ve o bilet, senet ise, başta namaz olarak, eda-i feraiz ve terk-i kebairdir. Öyle mi? Evet, bütün ehl-i ihtisas ve müşahedenin ve bütün ehl-i zevk ve keşfin ittifakıyla, o uzun ve karanlıklı ebedülâbâd yolunda zâd ve zahîre, ışık ve burak ancak Kur'an'ın evamirini imtisal ve nevahisinden içtinap ile elde edilebilir. Yoksa fen ve felsefe, sanat ve hikmet o yolda beş para etmez. Onların ışıkları kabrin kapısına kadardır.²

İşte ey tembel nefsim! Beş vakit namazı kılmak, yedi kebairi terk etmek ne kadar az ve rahat ve hafiftir. Neticesi, meyvesi ve faydası ne kadar çok, mühim ve büyük

yüklük taslamak.
fakr: ihtiyaç, yoksulluk.
felsefe: bir şeyin teorik yönü.
fen: ispata dayanan ilimler; tecrübî ilimler.
havf: korku, korkma.
havfullah: Allah korkusu.
havl: güç.
hikmet: felsefe, ilim.
icthinap: sakınma, kaçınma.
imtisal: uyma, sarılma.
inanc: bir fikre bağlanma.
istiha: meyil, haz, arzu.
itimat: güvenme.
ittifak: birleşme.
kabir: mezar.
kâmil: olgun, kemal sahibi.
kanaat: aç gözlü olmayıp hırs göstermemek.
kebair: büyük günahlar.
lem'a-i tecelli-i rahmet: Cenab-ı Hakkın rahmetinin tecellisinin bir parçası.
mühim: önemli.
nefis: kötülüğe meylettiren duygu; kendisi.
nevahi: yasaklar.
rahmet: şefkat etme, esirgeme.
Rezzak-ı Rahîm: merhametiyle rızık veren Allah.
senet: sahiplik belgesi.
sofra-i nimet: nimet sofrası.
şefaathçi: af için sebep ve vesile olması ümit edilen.
şefkat: acıma ve yardım duygularıyla dolu karşılıksız sevgi.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme.
talep: istek.
teberri: anınma, uzaklaşma.
terk-i kebair: büyük günahları işlemekten kaçınma.
tezyit: arttırma, çoğaltma.
vakit: zaman; kere, defa.
valide: anne.
vaziyet: durum.
zâd: azık, gıda.
zahire: gıda malzemeleri.

1. Bkz. Buhârî, Edep: 19; Müslim, Tevbe: 17, 20, 21; Tirmizî, Daavat: 99; İbni Mâce, Züht: 35; Darimî, Rikak: 69; Müsned, 2:334, 434, 484, 526, 3: 55, 4:312, 5:439.

2. Buhârî, Rikak: 42; Müslim, Züht: 5; Neseî, Cenaiz: 52; Müsned, 3:110.

acz: güçsüzlük, kuvvetsizlik.
burak: Cennete mahsus bir binek.
Cevad-ı Kerîm: sonsuz ikram ve iyilik sahibi olan Allah.
deste: bağ, demet.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ebedülâbâd: ahiret, ebedî hayat.
eda-i feraiz: farzların yerine getirilmesi.
ehl-i ihtisas ve müşahede: gören ve bilen uzman kişiler, bilginler.

ehl-i zevk ve keşif: mana âlemi ile ilgili gönül insanları, velîler.
elîm: çok acıklı, üzüntü veren.
evamir: emirler, kanunlar.
fahretmek: övünmek, bü-

olduğunu aklın varsa, bozulmamış ise anlarsın. Ve fışk ve sefahate seni teşvik eden şeytana ve o adama dersin:

“Eğer ölümü öldürüp, zevali dünyadan izale etmek ve aczi ve fakrı beşerden kaldırıp kabir kapısını kapamak çaresi varsa, söyle; dinleyelim. Yoksa sus! Kâinat mes-cid-i kebirinde, Kur’ân, kâinatı okuyor. Onu dinleyelim. O nur ile nurlanalım. Hidayetiyle amel edelim. Ve onu vird-i zeban edelim. Evet, söz odur ve ona derler. Hak olup, Hak’tan gelip, Hak diyen ve hakikati gösteren ve nuranî hikmeti neşreden odur.”

اَللّٰهُمَّ نَوِّرْ قُلُوْبَنَا بِنُوْرِ الْاِيْمَانِ وَالْقُرْآنِ ﴿١﴾ اَغْنِنَا بِالْاِفْتِقَارِ اِلَيْكَ
وَلَا تُفَقِّرْنَا بِالْاِسْتِغْنَاءِ عَنْكَ تَبَرُّاْنَا اِلَيْكَ مِنْ حَوْلِنَا وَقُوَّتِنَا وَالتَّجَنُّنَا
اِلَى حَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ فَاجْعَلْنَا مِنَ الْمُتَوَكِّلِيْنَ عَلَيْكَ وَلَا تَكُنْ لَنَا اِلَى
اَنْفُسِنَا وَاحْفَظْنَا بِحِفْظِكَ وَارْحَمْنَا وَارْحَمِ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَنَبِيِّكَ وَصَفِيِّكَ وَخَلِيْلِكَ
وَجَمَالَ مُلْكِكَ وَمَلِيْكَ صُنْعِكَ وَعَيْنِ عَنَانِيَّتِكَ وَشَمْسِ هِدَايَتِكَ
وَلِسَانِ مُحِجَّتِكَ وَمَثَالِ رَحْمَتِكَ وَنُوْرِ خَلْقِكَ وَشَرَفِ مَوْجُوْدَاتِكَ
وَسِرَاجِ وَحْدَتِكَ فِيْ كَثْرَةِ مَخْلُوْقَاتِكَ وَكَاشِفِ طُلُومِ كَاِنَاتِكَ
وَدَلَالِ سُلْطَنَةِ رُبُوْبِيَّتِكَ وَمُبَلِّغِ مَرْضِيَّاتِكَ وَمُعَرِّفِ كُنُوْزِ اَسْمَائِكَ
وَمُعَلِّمِ عِبَادِكَ وَتَرْجُمَانِ اَيَاتِكَ وَمِرَاةِ جَمَالَ رُبُوْبِيَّتِكَ وَمَدَارِ

acz: güçsüzlük, kuvvetsizlik.

amel: fiil, iş.

beşer: insan.

fakr: fakirlik, yoksulluk.

fışk: günah.

hak: doğru.

hakikat: gerçek.

hidayet: istikametli ve doğru yol; İslâmiyet.

hikmet: ilâhî gaye.

izale: ortadan kaldırma, yok etme.

kâinat: Allah'ın dışında var olan her şey.

mescid-i kebir: büyük mescit, âlem mescidi.

neşretme: yayma.

sefahat: yasak şeylere düşkün-
lük, israf.

teşvik: şevklendirmek, cesaret vermek.

vird-i zeban: dilden düşmeyen
dua, zikir.

zeval: kaybolma, yok olma.

شُھُودَكَ وَاشْهَادَكَ وَحَبِيبَكَ وَرَسُولَكَ الَّذِي أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً
لِّلْعَالَمِينَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَعَلَى إِخْوَانِهِ مِنَ النَّبِيِّينَ
وَالْمُرْسَلِينَ وَعَلَى مَلَائِكَتِكَ الْمُقَرَّبِينَ وَعَلَى عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ۞ آمِينَ¹

1. Allah'ım, kalplerimizi iman ve Kur'ân nuruyla nurlandır. Allah'ım, bizi Sana muhtaç olduğumuzun suuruyla zenginleştir; Senden müstağni durma fakirliğine düşürme. Kendi güç ve kuvvetimizden teberri ediyor, Senin havl ve kuvvetine sığınıyoruz. Bizi Sana tevekkül edenlerden kıl. Bizi nefsimizin eline bırakma. Bizi, koruyuculuğuyla muhafaza eyle. Bize ve erkek, kadın bütün mü'minlere merhamet et. Kulun, peygamberin, seçtiğin, dostun, mülkünün güzelliği, masnuatının meliki ve sultanı, inayetinin göz bebeği, hidayetinin güneşi, hüccetinin lisanı, rahmetinin timsali, mahlûkatının nuru, mevcudatının şerefi, mahlûkatının çokluğu içinde birliğinin kandili, kâinat tılsımının keşşafı, rububiyet saltanatının dellâli, hoşnut olduğun şeylerin tebliğ edicisi, gizli isimlerinin tanıtıcısı, kullarının muallimi, ayetlerinin tercümanı, rububiyet güzelliğinin aynası, şuhut ve işhadının medarı, âlemlere rahmet olarak gönderdiğin habibin ve resulün olan Efendimiz Muhammed'e, onun bütün Âl ve Ashabına, kardeşleri olan diğer peygamber ve resullere, melâike-i mukarrebine ve salih kullarına salât ve selâm eyle. Âmin.

Âl: Peygamber Efendimizin aile
efradı ve soyundan gelenler.

âlem: dünya, kâinat.

Ashap: Peygamberimizin devrinde yaşayan Müslümanlar.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi

dellâl: ilân edici.

habip: sevgili.

havl: güç.

hidayet: Allah'a giden yol; İslâmiyet.

hoşnut: memnun, razı.

hüccet: varlık delili.

inayet: yardım, lütuf.

işhat: delil göstermek, şahit göstermek,

keşşaf: keşfeden, açan.

lisan: dil, anlatma şekli.

mahlûkat: yaratıklar.

masnuat: sanatla yapılmış olan varlıklar.

medar: sebep, vasıta.

melâike-i mukarrebîn: Allah'a en yakın melekler.

melik: sahip.

merhamet: acımak, şefkat göstermek.

mevcudat: varlıklar.

muallim: öğretmen, ilim öğretene.

müstağni: minnetsiz, uzak, muhtaç olmayan.

nur: ışık, aydınlık.

rahmet: şefkat etme, esirgeme.

resul: kendisine kitap verilen peygamber.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde ve her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

salât: dua.

salih: dindar, dinî emirlere uyan.

saltanat: hâkimiyet, sultanlık.

şeref: manevî büyüklük.

şuhut: şahit olma, müşahade etme.

suur: anlayış, idrak.

teberri: arınma, uzaklaşma.

tebliğ: ulaştırmak, bildirmek.

tercüman: tercüme eden, çeviren.

tevekkül: sebeplere sarıldıktan sonra neticesini Allah'a bırakma.

tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır

timsal: sembol, örnek.

* Sekizinci Söz, Barla'da
1926'da Türkçe olarak
telif edilmiştir.

Sekizinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ۝ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ¹

âlem: dünya, kâinat.
bedbaht: mutsuz, kötü.
beka: varlığı devam ettirme; sonsuzluk.
ciddi: ağırbaşlı.
din-i Hak: hak din, İslâmiyet.
ebedi: sonsuz, bitmeyen.
emniyet: güven.
ezeli: devamlı var olup varlığının başlangıcı olmayan.
Hayy: gerçek hayat sahibi Allah.
hürriyet: serbestlik, hür oluş.
ibadet: kulluk vazifesi.
ihtiyacı olmak: gereği bulunmak.
ihtiyar: irade, isteme.
İlâh: her şeyin ma'budu olan Allah.
intihap: seçme, tercih etme.
kanun: yasa.
katında: yanında, nezdinde.
Kayyum: varlığı her an için olup, her hususta iktidarı olan Allah.
kıymet: değer.
külfet: sıkıntı, zorluk.
lâyık: yakışan, yakışır.
mahiyet: aslı, iç yüzü.
mahlûk: yaratılmış, yoktan var edilmiş olan.
makbul: kabul edilmiş olan, geçerli.
malik: sahip olan, mülk sahibi.
mecburiyet: zorunluluk.
nizam: düzen.
Rahîm: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi, çok bağışlayıcı olan Allah.
Rahman: sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.
ruh-i beşer: insan ruhu.
ruh-i insani: insanın benliği, ruhu.
saadet: mutluluk.
serbestiyet: serbestlik, başıboşluk.
şekavet: bedbahtlık, bahtı karalık.
tebaiyet: uyma, bağlanma.
tedbir: önlem.
temsili: hakikati gösteren örnek.
tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır;
vücut: varlık, var olma.
zindan: sıkıntılı ve karanlık yer.
zulûmat: karanlıklar, eziyetler.

ŞU DÜNYA ve dünya içindeki ruh-i insanî ve insanda dinin mahiyet ve kıymetlerini; ve eğer Din-i Hak olmazsa, dünya bir zindan olması ve dinsiz insan, en bedbaht mahlûk olduğunu; ve şu âlemin tılsımını açan, ruh-i beşeri zulûmattan ² يَا اللَّهُ ve ³ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ olduğunu anlamak istersen, şu temsili hikâyeciğe bak, dinle:

Eski zamanda, iki kardeş, uzun bir seyahate beraber gidiyorlar. Git gide, tâ yol ikileşti. O iki yol başında ciddi bir adamı gördüler. Ondandır sordular:

“Hangi yol iyidir?”

O dahi onlara dedi ki:

“Sağ yolda, kanun ve nizama tebaiyet mecburiyeti vardır. Fakat o külfet içinde bir emniyet ve saadet vardır. Sol yolda ise, serbestiyet ve hürriyet vardır. Fakat o serbestiyet içinde bir tehlike ve şekavet vardır. Şimdi intihaptaki ihtiyar sizdedir.”

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Allah Teâlâ ki, Ondandır başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. O Hay'dır; ezeli ve ebedî hayat sahibidir. O Kayyum'dur; varlığı için hiçbir sebebe ihtiyacı olmadığı gibi, her şey Onun yaratmasıyla ve tedbiriyle vücut bulur, devam eder ve vücutta kalır, beka bulur. (Bakara Suresi: 255.) • Şüphesiz ki, Allah katında makbul olan din, İslâm dinidir. (Âl-i İmran Suresi: 19.)

2. Ey her şeyin sahibi, maliki ve idarecisi olan Allah!

3. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. (Saffat Suresi: 35; Muhammed Suresi: 19.)

Bunu dinledikten sonra güzel huylu kardeş sağ yola
¹ **تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ** deyip gitti. Ve nizam ve intizama tebaiyet-

ti kabul etti. Ahlâksız ve serseri olan diğer kardeş, sırf serbestlik için sol yolu tercih etti. Zahiren hafif, manen ağır vaziyette giden bu adamı hayalen takip ediyoruz:

İşte bu adam, dereden tepeden aşır, git gide, tâ hâlî bir sahraya girdi. Birden müthiş bir seda işitti. Baktı ki, dehşetli bir aslan, meşelikten çıkıp ona hücum ediyor. O da kaçtı. Tâ altmış arşın derinliğinde susuz bir kuyuya rast geldi. Korkusundan kendini içine attı. Yarısına kadar düşüp, elleri bir ağaca rast geldi, yapıştı. Kuyunun duvarında göğermiş olan o ağacın iki kökü var. İki fare, biri beyaz biri siyah, o iki köke musallat olup kesiyorlar. Yukarıya baktı, gördü ki, aslan nöbetçi gibi kuyunun başında bekliyor. Aşağıya baktı, gördü ki, dehşetli bir ejderha içindedir. Başını kaldırmış, otuz arşın yukarıdaki ayağına takarrüp etmiş. Ağzı, kuyu ağzı gibi geniştir. Kuyunun duvarına baktı, gördü ki, ısırıcı, muzır haşerat etrafını almışlar. Ağacın başına baktı, gördü ki, bir incir ağacıdır. Fakat harika olarak, muhtelif, çok ağaçların meyveleri, cevizden nâra kadar başında yemişleri var.

İşte, şu adam, suifehminden, akılsızlığından anlamıyor ki, bu adî bir iş değildir. Bu işler tesadüfî olamaz. Bu acip işler içinde garip esrar var. Ve pek büyük bir işleyici var olduğunu intikal etmedi. Şimdi bunun kalbi ve ruh ve akı, şu elîm vaziyetten gizli feryadüfğan ettikleri hâlde; nefs-i emmaresi, güya bir şey yokmuş gibi tecahül edip,

hâlî: boş, tenha.
harika: hayret uyandıran şey.
haşerat: böcek, akrep.
hayalen: hayal ederek.
huy: mizaç, ahlâk.
hücum etmek: saldırmak.
intikal: anlama, kavrama.
intizam: nizam üzere olmak.
işleyici: süslü ve düzgün bir şekilde yapan.
manen: mana itibarıyla.
muhtelif: çeşitli.
musallat: devamlı olarak üzerine gitmek.
muzır: zararlı.
müthiş: dehşet veren, korkutan.
nefs-i emmare: kötülüğü teşvik eden, emreden nefis.
nizam: düzen, kaideler.
nöbetçi: bekçi.
rast gelmek: karşılaşmak.
sahra: büyük çöl, geniş saha.
seda: ses.
serseri: başıboş, haylaz, derbeder.
suifehim: yanlış anlayış, kötüye yorma.
takarrüp: yaklaşmak.
takip: arkasından gitme.
tebaiyet: uyma, bağlanma.
tecahül: bilmezlikten gelme, bilmiyor görünme.
tercih: seçme.
tesadüfî: rastgele, tesadüf olarak.
tevekkül: sebeplere sarıldıktan sonra neticesini Allah'a bırakma, neticeye rıza gösterme.
vaziyet: durum, hâl.
zahiren: görünüşte.

1. Allah'a tevekkül ettim (Hüd Suresi: 56.)

acip: hayret uyandıran.
adi: basit, sıradan.
alâkadar: ilgili.
arşın: 68 cm olan eski bir uzunluk ölçüsü.

avare: dağınık, perişan.
dehşetli: korkunç, ürkütücü.
ejderha: büyük canavar.
elîm: acı veren, üzüntü veren.
esrar: gizler, sırlar.

feryat: bağırp çağırma.
figan: ağlayıp sızlama.
garip: şaşırtıcı, bambaşka.
göğermiş: yeşermiş.
güya: sanki.

ruh ve kalbin ağlamasından kulağını kapayıp, kendi kendini aldatarak, bir bahçede bulunuyor gibi o ağacın meyvelerini yemeye başladı. Hâlbuki, o meyvelerin bir kısmı zehirli ve muzır idi.

Bir hadis-i kudsîde Cenab-ı Hak buyurmuş:

¹ **أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي** Yani, “Kulum Beni nasıl tanırsa, onunla öyle muamele ederim.”

İşte bu bedbaht adam, suizan ile ve akılsızlığı ile, gördüğünü adî ve ayn-ı hakikat telâkki etti. Ve öyle de muamele gördü. Ve görüyor. Ve görecektir. Ne ölüyor ki kurtulsun, ne de yaşıyor; böylece azap çekiyor. Biz de, şu meş’umu, bu azapta bırakıp döneceğiz. Tâ öteki kardeşin hâlini anlayacağız.

İşte şu mübarek akıllı zat gidiyor. Fakat biraderi gibi sıkıntı çekmiyor. Çünkü güzel ahlâklı olduğundan güzel şeyleri düşünür, güzel hülyalar eder. Kendi kendine ünsiyet eder. Hem, biraderi gibi zahmet ve meşakkat çekmiyor. Çünkü nizamı bilir, tebaiyet eder. Teshilât görür. Asayiş ve emniyet içinde serbest gidiyor.

İşte bir bahçeye rast geldi; içinde hem güzel çiçek ve meyveler var, hem bakılmadığı için murdar şeyler de bulunuyor. Kardeşi dahi böyle birisine girmişti. Fakat murdar şeylere dikkat edip meşgul olmuş, midesini bulandırmış, hiç istirahat etmeden çıkıp gitmişti. Bu zat ise, “Her şeyin iyisine bak” kaidesiyle amel edip, murdar şeylere hiç bakmadı. İyi şeylerden iyi istifade etti. Güzelce istirahat ederek çıkıp gidiyor.

adi: basit, sıradan.
amel: işlemek, yapmak.
asayiş: güvenlik.
ayn-ı hakikat: hakikatin ta kendisi.
azap: sıkıntı, eziyet.
bedbaht: mutsuz, fena.
birader: kardeş.
Cenab-ı Hak: Allah.
emniyet: korkusuzca.
hadis-i kudsî: manası Allah’a, sözü Hz. Muhammed’e ait olan hadis.
hâl: durum, vaziyet.
hülya: hayal.
istifade: yararlanma, faydalanma.
istirahat: dinlenme.
kaide: kural, prensip.
kul: insan.
meş’um: uğursuz, bedbaht.
meşakkat: sıkıntı, güçlük.
meşgul olmak: ilgilenmek.
muamele etmek: davranmak.
muamele görmek: karşılık görmek.
murdar: pis, kirli.

1. Buhârî, Tevhit: 15; Tirmizî, Tevbe: 1, Züht: 51; İbni Mâce, Edep: 58; Müsned, 2:251, 315; Darimî, Rikak:22; Müslim, Tevbe: 1, Zikir: 2, 19.

muzır: zararlı.
mübarek: uğurlu, hayırlı.
nizam: ölçü, düzen.
rast gelmek: karşılaşmak.

suizan: kötü düşünceye sahip olma.
tebaiyet: uyma, bağlanma.
telâkki: anlama, kabul etme.

teshilât: kolaylıklar.
ünsiyet: dostluk, yakınlık.
zahmet: eziyet, zorluk.
zat: kişi.

Sonra, git gide, bu dahi evvelki biraderi gibi bir sahra-i azîmeye girdi. Birden hücum eden bir aslanın sesini işitti, korktu. Fakat biraderi kadar korkmadı. Çünkü, hüsnü-zannıyla ve güzel fikriyle, “Şu sahranın bir hâkimi var. Ve bu aslan, o hâkimin taht-ı emrinde bir hizmetkâr olması ihtimali var” diye düşünüp, teselli buldu. Fakat yine kaçtı. Tâ altmış arşın derinliğinde bir susuz kuyuya rast geldi; kendini içine attı. Biraderi gibi, ortasında bir ağaca eli yapıştı. Havada muallâk kaldı. Baktı; iki hayvan, o ağacın iki kökünü kesiyorlar. Yukarıya baktı, aslan; aşağıya baktı, bir ejderha gördü. Aynı kardeşi gibi, bir acip vaziyet gördü. Bu dahi tedehhüş etti. Fakat kardeşinin dehşetinden bin derece hafif. Çünkü güzel ahlâkı ona güzel fikir vermiş. Ve güzel fikir ise, ona her şeyin güzel cihe-tini gösteriyor. İşte bu sebepten şöyle düşündü ki:

“Bu acip işler birbiriyle alâkadardır. Hem, bir emir ile hareket ederler gibi görünüyor. Öyle ise, bu işlerde bir tılsım vardır. Evet, bunlar bir gizli hâkimin emriyle dönerler. Öyle ise, ben yalnız değilim. O gizli hâkim bana bakıyor, beni tecrübe ediyor, bir maksat için beni bir yere sevk edip davet ediyor.”

Şu tatlı korku ve güzel fikirden bir merak neş’et eder ki: “Acaba, beni tecrübe edip, kendini bana tanıttırmak isteyen ve bu acip yol ile bir maksada sevk eden kimdir?”

Sonra tanımak merakından tılsım sahibinin muhabbeti neş’et etti. Ve şu muhabbetten tılsımı açmak arzusu neş’et etti. Ve o arzudan tılsım sahibini razı edecek ve hoşuna gidecek bir güzel vaziyet almak iradesi neş’et etti.

acip: şaşılan ve hayret uyandıran hâl.
alâkadar: ilgili.
arşın: 68 cm olan eski bir uzunluk ölçüsü.
arzu: istek.
birader: kardeş.
cihet: taraf.

davet: çağırma.
dehşet: ürüntü, korku.
ejderha: büyük canavar.
emir: komut, buyruk.
evvelki: önceki.
fikir: düşünce.
hâkim: hükmeden, hâkimiyet sahibi

hareket: kımıldanma.
hizmetkâr: hizmetçi.
hücum: saldırma.
hüsnüzan: iyi zan, güzel düşünme.
ihhtimal: olabirlik nispeti.
irade: istek, arzu.
maksat: amaç, niyet.

merak: çok şiddetli arzu.
muallâk: boşlukta duran.
muhabbet: sevgi.
neş’et: çıkma, doğma.
rast gelmek: karşılaşmak.
razi: memnun.
sahra: büyük çöl.
sahra-i azîme: büyük çöl.
sevk etme: yönlendirme, gönderme, hareket ettirme.
taht-ı emir: emir altında.
tecrübe: deneme.
tedehhüş: dehşet hissine kapılma.
teselli: avunma.
tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır
vaziyet: durum, hâl.

Sonra ağacın başına baktı, gördü ki, incir ağacıdır. Fakat, başında binlerle ağacın meyveleri vardır. O vakit bütün bütün korkusu gitti. Çünkü, kat'î anladı ki, bu incir ağacı bir listedir, bir fihristedir, bir sergidir. O mahfî hâkim, bağ ve bostanındaki meyvelerin numunelerini bir tılsım ve bir mu'cize ile o ağaca takmış ve kendi misafirlerine ihzar ettiği et'imeye birer işaret suretinde o ağacı tezyin etmiş olmalı. Yoksa, bir tek ağaç, binler ağaçların meyvelerini vermez.

Sonra niyaza başladı. Tâ, tılsımın anahtarı ona ilham oldu. Bağırды ki: "Ey bu yerlerin Hâkim'i! Senin bahtına düştüm. Sana dehalet ediyorum ve Sana hizmetkârım ve Senin rızanı istiyorum ve Seni arıyorum."

Ve bu niyazdan sonra birden kuyunun duvarı yarılıp şahane, nezih ve güzel bir bahçeye bir kapı açıldı. Belki ejderha ağzı o kapıya inkılâp etti. Ve aslan ve ejderha iki hizmetkâr suretini giydiler. Ve onu içeriye davet ediyorlar. Hatta, o aslan, kendisine musahhar bir at şekline girdi.

İşte ey tembel nefsim ve ey hayalî arkadaşım! Geliniz, bu iki kardeşin vaziyetlerini muvazene edelim. Tâ, iyilik nasıl iyilik getirir ve fenalık nasıl fenalık getirir, görelim, bilelim.

Bakınız, sol yolun bedbaht yolcusu, her vakit ejderhanın ağzına girmeye muntazırdır, titriyor. Ve şu bahtiyar ise, meyvedar ve revnaktar bir bahçeye davet edilir.

Hem o bedbaht, elîm bir dehşette ve azîm bir korku içinde kalbi parçalanıyor. Ve şu bahtiyar ise leziz bir

azîm: büyük.
baht: kismet, tâlî.
bahtiyar: bahtlı, mutlu, kutlu.
bedbaht: bahtsız, mutsuz.
bostan: bahçe.
davet: çağırma.
dehalet: sığınmak.
dehşet: ürküntü.
elim: acı veren.
et'im: yiyecekler.
fihriste: içindekiler, katalog.
hâkim: hükmeden.
hayalî: hayale dalmış.
hizmetkâr: hizmetçi.
ihzar: hazırlamak.
ilham: Allah tarafından kalbe ih-san edilen feyiz ve hakikatler.
inkılâp: dönmek, değişme.
işaret: belirti.
kat'î: kesin.
leziz: çok lezzetli.
mahfî: gizli.
meyvedar: meyveli.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
muntazır: beklemekte.
musahhar: emre verilmiş, itaat-kâr.

muvazene: düşünme, karşı-laştırma.
nefis: kendi, şahıs.
nezih: temiz, pak.
niyaz: yalvarma, dua.
numune: örnek, misal.

revnaktar: göz alıcı, süslü.
rıza: hoşnutluk, memnunluk; tasvip etme, kabul.
suret: şekil, görünüş.
suretinde: şeklinde, tarzında.
şahane: pek güzel.

tezyin: süslemek, donatmak.
tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır.
vakit: zaman.
vaziyet: durum.

ibret, tatlı bir havf, mahbup bir marifet içinde garip şey-
leri seyir ve temaşa ediyor.

Hem, o bedbaht, vahşet ve me'yusiyet ve kimsesizlik
içinde azap çekiyor. Ve şu bahtiyar ise, ünsiyet ve ümit
ve iştiyak içinde telezzüz ediyor.

Hem, o bedbaht, kendini vahşî canavarların hücumu-
na maruz bir mahpus hükmünde görüyor. Ve şu bahtiyar
ise, bir aziz misafirdir ki, misafiri olduğu Mihmandar-ı
Kerîm'in acip hizmetkârları ile ünsiyet edip eğleniyor.

Hem, o bedbaht, zahiren leziz manen zehirli yemişle-
ri yemekle azabını tacil ediyor. Zira, o meyveler, numu-
nelerdir; tatmaya izin var. Tâ, asıllarına talip olup, müs-
teri olsun. Yoksa, hayvan gibi yutmaya izin yoktur. Ve şu
bahtiyar ise tadar, işi anlar, yemesini tehir eder ve intizar
ile telezzüz eder.

Hem, o bedbaht, kendi kendine zulmetmiş. Gündüz
gibi güzel bir hakikati ve parlak bir vaziyeti, basiretsizliği
ile kendisine muzlim ve zulümatlı bir evham, bir Cehen-
nem şekline getirmiş. Ne şefkate müstahaktır. Ve ne de
kimseden şekvaya hakkı vardır. Meselâ, bir adam, güzel
bir bahçede, ahbablarının ortasında, yaz mevsiminde,
hoş bir ziyafetteki keyfe kanaat etmeyip, kendini pis
müskirlerle sarhoş edip, kendisini kış ortasında canavar-
lar içinde, aç, çıplak tahayyül edip bağırmaya ve ağla-
maya başlasa, nasıl şefkate lâayık değil, kendi kendine
zulmediyor, dostlarını canavar görüp tahkir ediyor. İşte
bu bedbaht dahi öyledir.

hizmetkâr: hizmetçi.
hükmünde: imiş gibi, gibi.
ibret: uyanıklığa sebep olan.
intizar: ümit ederek bekleme.
ıştiyak: aşırı istek.
kanaat: razı olmak.
keyif: neşe, mutluluk.
lâyık: uygun, hak etme.
leziz: çok lezzetli.
mahbup: sevilen.
mahpus: hapis.
manen: mana itibarıyla.
marifet: bilgi, bilme, tanıma.
maruz: uğrayan.
me'yusiyet: ümitsizlik.
Mihmandar-ı Kerim: dünya mi-
safirhanesinde kullarına yardım
eden ve nimet veren Rabbimiz.
misafir: konuk.
muzlim: karanlık, korkutucu.
müskir: sarhoş edici içki.
müstahak: hak eden.
müşteri: alıcı.
numune: örnek.
seyir: gezmek.
şefkat: karşılıksız sevgi.
şekva: şikâyet etmek, sızlanmak.
tacil: hızlandırma, çabuklaştırma.
tahayyül: hayalinde canlandır-
ma.
tahkir: horlamak, aşağılamak.
talip: isteyen.
tehir: erteleme.
telezzüz: tat ve zevk almak.
temaşa: hoşlanarak bakmak.
ünsiyet: alışkanlık, dostluk.
ünsiyet: dostluk, yakınlık.
vahşet: dehşete düşmüşlük; kor-
ku ve ürküntü hâli.
vahşî: yırtıcı; dehşet verici.
vaziyet: durum, hâl.
zahiren: görünüşte.
ziyafet: yemekli toplantı.
zulmetmek: eziyet vermek.
zulümatlı: korkunç, karanlık.

acip: şaşılın ve hayret uyan-
dıran.
ahbab: dostlar, sevilenler.
asıl: aslı, bizzat kendisi.
azap: ceza, işkence; dünyada
günah işlemiş olanlara ahiret-
te verilecek ceza.
aziz: sevgili, dost.
bahtiyar: bahtlı, mutlu, kutlu.
basiretsizlik: ileri görüşlü ol-
mamaklık.
bedbaht: bahtsız, mutsuz.

dost: arkadaş.
evham: kuruntular.
garip: normal olmayan, aca-
yip.
hakikat: gerçek.
havf: korku.

ahkâmıyla: hükümleriyle.
âkıl: akıllı.
amel etmek: yaşamak.
amel: fiil, iş, emek.
bahtiyar: bahtlı, mutlu, kutlu.
bedbaht: bahtsız, mutsuz.
cemiyet-i beşeriye: insan topluluğu.
derk: iyice anlama.
evvelki: önceki.
fazilet: ilim ve iman.
fehmetmek: anlamak, kavramak.
feyiz: bolluk, bereket.
hakikat: gerçek.
hakikat-i din: dinin gerçeği.
hakikat-i dünya: dünyanın gerçeği.
hakikat-i iman: imanın gerçeği.
hakikat-i insan: insanın gerçeği.
hayat-ı içtimaiye: sosyal hayat.
hayır ve şer: iyilik ve kötülük.
hikâye-i temsiliye: bir şeyi göz önünde canlandıran hikâye.
hük-m-ü Kur'ânî: Kur'ân'ın hükmü.
hüküm: emir.
hürmet: saygı.
hüsnüfikir: iyi ve güzel düşünce.
hüsnühaslet: iyi haslet, güzel huy.
hüsnüniyet: iyi ve güzel niyet.
hüsnüzan: iyi ve güzel kanaat.
hüsün: güzellik.
ihsan: iyilik.
ihzar: hazırlamak.
istihraç: çıkarmak, bulmak.
kaidesiyle: kuralıyla.
kalb-i fasık: bile bile günah işleyen ve Allah'ın emirlerine uymayan kimsenin kalbi.
kalb-i salih: iyi ve faydalı işler yapan, Allah'a olan görevlerini yerine getiren kimsenin kalbi.
keder: tasa, kaygı, gam.
kemal: eksiksizlik.
manevi: manaya ait, maddî olmayan.
mazhar: kavuşma.
medeniyet-i insaniye: insanların çalışmasıyla oluşan medeniyet.

Ve şu bahtiyar ise, hakikati görür. Hakikat ise, güzeldir. Hakikatin hüsnünü derk etmekle, Hakikat Sahibinin kemaline hürmet eder, rahmetine müstahak olur. İşte, “Fenalığı kendinden, iyiliği Allah'tan bil”¹ olan hük-m-ü Kur'ânînin sırrı zahir oluyor.

Daha bunlar gibi sair farkları muvazene etsen, anlayacaksın ki, evvelkisinin nefs-i emmaresi ona bir manevî Cehennem ihzar etmiş. Ve ötekisinin hüsnüniyeti ve hüsnüzannı ve hüsnühasleti ve hüsnüfikri onu büyük bir ihsan ve saadete ve parlak bir fazilete ve feyze mazhar etmiş.

Ey nefsim ve ey nefsimle beraber bu hikâyeyi dinleyen adam! Eğer bedbaht kardeş olmak istemezsen ve bahtiyar kardeş olmak istersen, Kur'ân'ı dinle ve hükmüne mutî ol ve ona yapış ve ahkâmıyla amel et.

Şu hikâye-i temsiliyede olan hakikatleri eğer fehmettin ise, hakikat-i dini ve dünyayı ve insanı ve imanı ona tatbik edebilirsin. Mühimlerini ben söyleyeceğim, incelemeni sen kendin istihraç et.

İşte bak: O iki kardeş ise: Biri ruh-i mü'min ve kalb-i salihdir, diğeri ruh-i kâfir ve kalb-i fasıktır. Ve o iki tarik-ten sağ ise, tarik-ı Kur'ân ve imandır. Sol ise, tarik-ı isyan ve küfrandır.

Ve o yoldaki bahçe ise, cemiyet-i beşeriye ve medeniyet-i insaniye içinde muvakkat hayat-ı içtimaiyedir ki, içinde hayır ve şer, iyi ve fena, temiz ve pis şeyler beraber bulunur. Âkıl odur ki, **خُذْ مَا صَفَا دَعْ مَا كَدَرَ**² kaide-
 siyle amel eder, selâmet-i kalp ile gider.

1. Nisâ Suresi: 79.

2. Güzel ve huzur veren al, çirkin ve keder veren bırak.

mutî olmak: baş eğmek, uymak, itaat etmek
muvakkat: geçici.
muvazene: karşılaştırma.
mühim: önemli.
müstahak: hak eden.
nefis: kötülüğü emreden duygu; kendisi.
nefs-i emmare: kötülüğü teşvik eden, emreden nefis.

rahmet: şefkat etme, esirgeme.
ruh-i kâfir: imansızın, inananın, inkârcının kalbi.
ruh-i mü'min: inanan, iman sahibi olan kimsenin kalbi.
saadet: mutluluk.
sair: başka, diğer.
selâmet-i kalp: kalbin korku ve kötülüklerden kurtulması.

sır: gizli hakikat.
tarik: yol.
tarik-ı isyan ve küfran: isyan ve küfür yolu.
tarik-ı Kur'ân ve iman: iman ve Kur'ân yolu.
tatbik: uygulamak.
zahir olmak: görünmek, açıklanmak.

Ve o sahra ise, şu arz ve dünyadır.

Ve o aslan ise, ölüm ve eceldir.

Ve o kuyu ise, beden-i insan ve zaman-ı hayattır.

Ve o altmış arşın derinlik ise, ömr-ü vasatî ve ömr-ü galibî olan altmış seneye işarettir.

Ve o ağaç ise, müddet-i ömür ve madde-i hayattır.

Ve o iki siyah ve beyaz hayvan ise, gece ve gündüzdür.

Ve o ejderha ise, ağız kabir olan tarik-ı berzahiye ve revak-ı uhrevîdir. Fakat o ağız, mü'min için zindandan bir bahçeye açılan bir kapıdır.¹

Ve o haşerat-ı muzırta ise, musibat-ı dünyeviye'dir. Fakat, mü'min için, gaflet uykusuna dalmamak için tatlı ikazat-ı İlâhiye ve iltifatat-ı Rahmaniye hükmündedir.

Ve o ağaçtaki yemişler ise, dünyevî nimetlerdir ki, Cenab-ı Kerim-i Mutlak onları ahiret nimetlerine bir liste, hem ihtar edici, hem müşabihleri, hem Cennet meyvelerine müşterileri davet eden numuneler suretinde yapmış.²

Ve o ağacın, birliğiyle beraber muhtelif başka başka meyveler vermesi ise, kudret-i Samedâniyenin sikkesine ve rububiyet-i İlâhiyenin hatemine ve saltanat-ı ulûhiyetin turrasına işarettir. Çünkü, bir tek şeyden her şeyi yapmak, yani, bir topraktan bütün nebatat ve meyveleri yapmak, hem bir sudan bütün hayvanatı halk etmek,³

iltifatat-ı Rahmaniye: sonsuz merhamet sahibi Allah'ın insana güzel davranışları.

işaret: gösterge, belirti.

kabir: mezar.

kudret-i Samedâniye: hiçbir şeye muhtaç olmayan ve her şey kendisine muhtaç olan Allah'ın gücü.

madde-i hayat: hayat için lüzumlu madde.

muhtelif: çeşitli

musibat-ı dünyeviye: dünyadaki sıkıntılar.

müddet-i ömür: ömür süresi.

mü'min: Allah'a ve emirlerine inanan.

müşabih: benzer.

müşteri: alıcı.

nebatat: bitkiler.

nimet: giyecek ve yiyecek gibi şeyler.

nimet: iyilik, ihsan, giyecek ve yiyecek gibi şeyler.

numune: örnek.

ömr-ü galibî: çoğunluğun yaşama süresi.

ömr-ü vasatî: ortalama yaşama süresi.

revak-ı uhrevî: ahiret alemi.

rububiyet-i İlâhiye: Allah'ın terbiye ediciliği.

sahra: geniş saha.

saltanat-ı ulûhiyet: kâinata şerik kabul etmez İlâhî saltanat.

sikke: damga.

suretinde: şeklinde.

tarik-ı berzahiye: ahiret yolu.

turra: imzası.

zaman-ı hayat: hayat zamanı
zindan: hapisane.

1. Buharî, Cenaiz: 68, 87; Müslim, Cennet: 70; Neseî, Cenaiz: 110; Müsned, 3:3, 4:287.

2. Bkz. Bakar suresi: 25.

3. Bkz. Enbiya Suresi: 30.

ahiret: öteki dünya.

arşın: 68 cm olan eski bir uzunluk ölçüsü.

arz: yeryüzü.

beden-i insan: insan vücudu.

Cenab-ı Kerim-i Mutlak: sınırsız ikram sahibi olan Allah.

davet: çağırma.

dünyevi: dünya ile ilgili.

ecel: her mahlûkun ve canlının Allah tarafından takdir edilen ölüm vakti.

ejderha: canavar, vahşî hayvan.

gaflet: nefesine uyarak Allah'ı ve emirlerini unutmak.

halk etmek: yaratmak.

haşerat-ı muzırta: zararlı böcekler.

hatem: mühür.

hayvanat: hayvanlar.

hükmünde: değerinde, yerinde.

ihtar: hatırlatma, uyarma.

ikazat-ı İlâhiye: Allah tarafından yapılan uyarılar.

ayet: delil.
batın: mide.
beka bulmak: ebedileşmek, sonsuzlaşmak.
bostan-ı beka: sonsuzluk bahçesi, yani Cennet.
Cennet-i kâzibe-i dünyeviye: yalancı dünya Cenneti.
cihazat-ı hayvaniye: hayvanlara, canlılara has organlar.
cild-i basit: deri.
ehl-i dalâlet: doğru ve hak yoldan sapanlar.
ehl-i dalâlet ve tuğyan: sapkınlar ve günahkârlar topluluğu.
ehl-i hidayet: doğru yolda olanlar.
ehl-i Kur'ân ve iman: Kur'ân'a inanan ve iman edenler.
ehl-i Kur'ân: Kur'ân'a inanıp, ona uyanlar.
ejderha: canavar.
elîm: acı veren.
ezeli ve ebedi: başlangıcsız, öncesiz ve sonsuz, daimî.
firak-ı ebedi: sonsuz ayrılık.
Hâlik: yoktan yaratan Allah.
has: ait.
hatem-i mahsus: özel mühür.
hizmetkâr: hizmetçi.
ibadet: kulluk.
icat etme: yoktan var etme.
idhal: dahil olma, girme.
ihraç: çıkarılma.
inkılâp: dönüşme.
kabir: mezar.
Kadîr-i Külli Şey: her şeye gücü yeten Allah.
Kayyum: her şeyin varlığı ona bağlı olan ve devam eden Allah.
lâhm-ı mahsus: her canlıya has doku.
lâyık: ehil.
mahbubat: sevilenler.
mahsus: ait olan.
malik: sahip.
mevt: ölüm.
meydan-ı imtihan: imtihan meydanı.
mezar: öldükten sonra konulan yer.
miftah: anahtar.
muhtelifülcins: çeşit çeşit; cins cins.
munis: sevimli, dost, itaatkâr.
musahhar: emre verilmiş.
nisyan: unutmama.
nişan: özellik, işaret.
rahmet-i Rahman: yaratıklara sonsuz şefkat ve merhametle davranan Allah'ın rahmeti.
ravza-i cinan: Cennet bahçesi.
sikke-i hassa: özel damga.
sırr-ı hikmet-i hilkat: yaratılış hikmetinin sırrı.
sırr-ı iman: iman hakikati.
Sultan-ı Ezel ve Ebed: varlığının

hem basit bir yemekten bütün cihazat-ı hayvaniyeyi icat etmek; bununla beraber, her şeyi bir tek şey yapmak, yani, zihayatın yediği gayet muhtelifülcins taamlardan, o zihayata bir lâhm-ı mahsus yapmak, bir cild-i basit doku gibi sanatlar Zat-ı Ehad-i Samed olan Sultan-ı Ezel ve Ebed'in sikke-i hassasıdır, hatem-i mahsusudur, taklit edilmez bir turrasıdır.

Evet, bir şeyi her şey ve her şeyi bir şey yapmak, her şeyin Hâlik'ına has ve Kadîr-i Külli Şey'e mahsus bir nişandır, bir ayettir.

Ve o tılsım ise, sırr-ı iman ile açılan sırr-ı hikmet-i hil-kattir.

Ve o miftah ise,

يَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ • اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ¹ dur.

Ve o ejderha ağzı bahçe kapısına inkılâp etmesi ise işarettir ki, kabir, ehl-i dalâlet ve tuğyan için vahşet ve nisyan içinde zindan gibi sıkıntılı ve bir ejderha batnı gibi dar bir mezara açılan bir kapı olduğu hâlde, ehl-i Kur'ân ve iman için zindan-ı dünyadan bostan-ı bekaya ve meydan-ı imtihandan ravza-i cinana ve zahmet-i hayattan rahmet-i Rahman'a açılan bir kapıdır.²

Ve o vahşî aslanın dahi munis bir hizmetkâra dönmesi ve musahhar bir at olması ise, işarettir ki, mevt, ehl-i dalâlet için bütün mahbubatından elîm bir firak-ı ebedîdir. Hem, kendi Cennet-i kâzibe-i dünyeviyesinden ihraç ve vahşet ve yalnızlık içinde, zindan-ı mezara idhal ve hapis olduğu hâlde, ehl-i hidayet ve ehl-i Kur'ân için, öteki

1. Ey her şeyin sahibi, maliki ve idarecisi olan Allah! • Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19) • Allah Teâlâ ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. O Hay'dır; ezeli ve ebedî hayat sahibidir. O Kayyum'dur; varlığı için hiçbir sebebe ihtiyacı olmadığı gibi, bütün eşya Onun yaratmasıyla ve tedbirıyla devam eder ve vücutta kalır, beka bulur. (Bakara Suresi: 255.)

2. Müsned, 3:38; Darimî, Rikak: 94; Tirmizî, Kıyamet: 26.

başı ve sonu olmayan kudret ve hâkimiyet sahibi Allah.
taam: yemek, yiyecek, gıda.
taklit: benzerini yapmak.
tedbir: önlem, çare.
tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır.

turra: padişah imzası.
vahşet: korku ve ürküntü.
vahşi: merhametsiz.
zahmet-i hayat: hayat yükü.
Zat-ı Ehad-i Samed: tek ve sonsuz hayat sahibi Allah.
zihayat: canlılar.

zindan: hapishane.

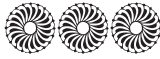
zindan-ı dünya: Cennete göre karanlık ve hapishane hükmündeki dünya hayatı.

zindan-ı mezar: kabir, mezar hapishanesi.

âleme gitmiş eski dost ve ahabplarına kavuşmaya vesile-
dir. Hem, hakikî vatanlarına ve ebedî makam-ı saadetle-
rine girmeye vasıta. Hem, zindan-ı dünyadan bostan-ı
cinana bir davettir. Hem, Rahman-ı Rahîm'in fazlından,
kendi hizmetine mukabil, ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir.
Hem, vazife-i hayat külfetinden bir terhistir. Hem, ubu-
diyet ve imtihanın talim ve talimatından bir paydostur.

Elhâsıl: Her kim hayat-ı fâniyeyi esas maksat yapsa,
zahiren bir Cennet içinde olsa da, manen Cehennemde-
dir. Ve her kim, hayat-ı bâkiyeye ciddî müteveccih ise,
saadet-i dâreyne mazhurdur. Dünyası ne kadar fena ve sı-
kıntılı olsa da, dünyasını Cennetin intizar salonu hük-
münde gördüğü için, hoş görür, tahammül eder, sabır
içinde şükreder.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ وَالسَّلَامَةِ وَالْقُرْآنِ وَالْإِيمَانِ آمِينَ
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ بِعَدَدِ جَمِيعِ
الْحُرُوفَاتِ الْمُتَشَكِّلَةِ فِي جَمِيعِ الْكَلِمَاتِ الْمُتَمَثِّلَةِ بِإِذْنِ الرَّحْمَنِ
فِي مَرَايَا تَمْوجَاتِ الْهَوَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ
قَارِءٍ مِنْ أَوَّلِ النُّزُولِ إِلَى آخِرِ الزَّمَانِ وَارْحَمْنَا وَوَالِدَيْنَا وَارْحَمِ
الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَعْدَهَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ آمِينَ
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ¹

1. Allah'ım, bizi saadet, selâmet, Kur'ân ve iman ehlinde eyle. Âmin. • Allah'ım, Efendimiz Muhammed'e, onun Âl ve Ashabına, indiği günden itibaren tâ kıyamete kadar, onu okuyan her okuyucunun her kelimesini okuması esnasında Allah'ın izniyle hava dalgalarının aynasına yansıyan bütün Kur'ân kelimelerinin bütün harfleri adedince salât ve selâm eyle. Bize, ane ve babamıza, erkek ve kadın bütün mü'minlere bu salâvatlar adedince merhamet et. Bu nu rahmetinle yap, ey merhametlilerin en merhametlisi! Duamızı kabul buyur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.

adedince: sayısınca.

ahbap: dostlar, sevilenler.

ahz-ı ücret: ücret alma.

Âl: sülâle, soy.

Ashap: Peygamberimizin ar-
kadaşları; o devirde yaşamış

olan Müslümanlar.

beka: devamlılık, sonsuzluk.

bostan-ı cinan: Cennet bah-
çeleri.

ciddi: gerçekten.

davet: çağrı.

dua: niyaz, yalvarma.

ebedi: sonsuz, bitmeyen, so-
nu olmayan.

ehil: yabancı olmayan; dost.

elhâsıl: netice olarak.

esas: temel, ana, başlıca.

esnasında: anında, sırasında.

ezeli: başlangıcı olmayan.

fazl: bağış, karşılıksız iyilik.

fena: kötü.

hakiki: gerçek.

hamd: Allah'ı övme; şükür.

hayat-ı bâkiye: sonsuz ahiret ha-
yatı.

hayat-ı fâniye: geçici dünya ha-
yatı.

hükümünde: değerinde.

imtihan: sınav, deneme.

intizar: bekleme.

keder: üzüntü.

kıyamet: dünyanın sonu.

külfet: yük, zorluk.

makam-ı saadet: mutluluk yeri.

makbul: geçerli.

maksat: amaç.

manen: iç dünyasında.

mazhar: kavuşma.

merhametli: rahmeti bol olan.

mukabil: karşılık olarak.

mü'min: Allah'a ve emirlerine
inanın.

müteveccih: yönelmiş.

öteki âlem: ahiret.

paydos: serbest kalma.

Rahim: sonsuz şefkat ve merha-
met sahibi, çok bağışlayıcı olan
Allah.

Rahman: sonsuz merhamet ve
şefkatle bütün varlıkları nızıkla-
dıran Allah.

Rahman-ı Rahim: dünya ve ahi-
rette yaratıklara sonsuz rahmet,
şefkat ve merhametiyle davra-
nan Allah.

rahmet: şefkat etme, esirgeme.

saadet-i dâreyn: hem dünya ve
hem ahiret saadeti.

sabır: dayanma, direnme.

salât: dua.

salâvat: Peygamberimiz Hz. Mu-
hammed'e memnuniyet ve bağli-
lık için yapılan rahmet duaları.

selâmet: korktuklarından kurtul-
ma; kurtuluş.

şükretmek: memnunluk ve min-
nettarlık duymak.

tahammül: katlanma.

talim: öğrenme, eğitim.

talimat: eğitimler.

tedbir: önlem.

terhis: kurtuluş.

tevekkül: sebeplere sarıldktan
sonra neticesini Allah'a bırakma.

ubudiyet: kulluk.

vasıta: sebep, vesile.

vazife-i hayat: hayat vazifesi.

vesile: sebep, vasıta.

vücut: varlık, var olma.

zahiren: görünüşte.

zindan-ı dünya: Cennete göre
karanlık ve hapishane hükümün-
deki dünya hayatı.

* Dokuzuncu Söz, Bar-la'da 1926'da Türkçe olarak telif edilmiştir.

Dokuzuncu Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ
فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ¹

﴿Y BİRADER! Benden namazın şu muayyen beş vakte hikmet-i tahsisini ² soruyorsun. Pek çok hikmetlerinden yalnız birisine işaret ederiz:

Evet, her bir namazın vakti, mühim bir inkılâp başı olduğu gibi, azîm bir tasarruf-u İlâhînin âyinesi ve o tasarruf içinde ihsanat-ı külliye-i İlâhiyenin birer ma'kesi olduğundan, Kadîr-i Zülcelâl'e o vakitlerde daha ziyade tesbih ve tazim ve hadsiz nimetlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnuna karşı şükür ve hamd demek olan namaza emredilmiştir. Şu ince ve derin manayı bir parça fehmetmek için Beş Nükteyi nefsimle beraber dinlemek lâzım.

Birinci Nükte: Namazın manası, Cenab-ı Hakkı tesbih ve tazim ve şükürdür. Yani, celâline karşı kavlen ve fiilen ³ سُبْحَانَ اللَّهِ deyip takdis etmek; hem, kemaline karşı

âyine: ayna.
azîm: büyük.
birader: kardeş.
celâl: büyüklük.
Cenab-ı Hak: Allah.
fehmetmek: anlamak, kavramak.
fiilen: yaparak, işleyerek.
hadsiz: sınırsız.
hamd: övme, yüceltme.
hikmet: ilâhî gaye; sebep.
hikmet-i tahsisî: bağlanmasının sebebi.
ihsanat-ı külliye-i İlâhiye: Allah'ın her yerde bulunan bütün iyilikleri.
inkılâp: köklü değişim.
Kadîr-i Zülcelâl: büyüklük sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.
kavlen: konuşarak.
kemal: mükemmellik.
ma'kes: yansıma.
muayyen: belirtilmiş olan.
mühim: önemli.
nefis: kendi, şahıs.
nimet: iyilik, ihsan.
nükte: dikkatle anlaşılabilen anlam.
Rahîm: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi, çok bağışlayıcı olan Allah.
Rahman: sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Akşama erdiğinizde ve sabaha kavuştuğunuzda Allah'ı tesbih edin. • Göklerde ve yerde olanların hamd ve senası Ona mahsustur. Gündüzün sonuna doğru ve öğle vaktine girince de Allah'ı tesbih edip namaz kılın. (Rum Suresi: 17-18.)
2. Namazın beş vakte has kılınması ile ilgili olarak Bakara Suresinin 238. ayetiyle birlikte, Bu-hârî, Zekât: 1, 41; Müslim, İman: 8, 29, 31, 259, Mesacîd: 166, Ebu Davud, Salât: 1, 9, Vitr: 2; Ne-seî, Salât: 1, 4, 6, İman: 23; İbnî Mâce, İkametü's-Salât: 194; Darîmî, Taharet: 1, Ezan: 208 gibi hadis kaynaklarına da bakılabilir.
3. Allah her türlü kusur ve noksandan uzaktır.

sena: övme, yüceltme.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk.
takdis: Allah'ı noksan ve kusurlardan pak ve yüce kabul

etmek.
tasarruf: mülkünü istediği gibi kullanma, idare.
tasarruf-u İlâhî: Allah'ın kâinatındaki idaresi.

tazim: hürmet.
tesbih: Allah'ın şanını yüceltme.
yekûn: bütün.
ziyade: fazla.

lâfzen ve amelen ¹ **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip tazim etmek; hem, cemaline karşı kalben ve lisanen ve bedenlen ² **الْحَمْدُ لِلَّهِ** deyip, şükretmektir.

Demek tesbih ve tekbir ve hamd, namazın çekirdekleri hükmündedirler. Ondandır ki, namazın harekât ve ezkârında, bu üç şey, her tarafında bulunuyorlar. Hem, ondandır ki, namazdan sonra, namazın manasını te'kit ve takviye için şu kelimat-ı mübareke, otuz üç defa tekrar edilir. ³ Namazın manası, şu mücmel hulâsalarla te'kit edilir.

İkinci Nükte: İbadetin manası şudur ki: Dergâh-ı İlâhîde abd kendi kusurunu ve acz ve fakrını görüp, kemal-i rububiyetin ve kudret-i samedâniyenin ve rahmet-i İlâhiyenin önünde hayret ve muhabbetle secde etmektir.

Yani, rububiyetin saltanatı, nasıl ki ubudiyeti ve itaati ister; rububiyetin kudsiyeti, paklığı dahi ister ki, abd, kendi kusurunu görüp istiğfar ile ve Rabbini bütün nekaisten pak ve müberra ve ehl-i dalâletin efkâr-ı batılasından münezzeh ve muallâ ve kâinatın bütün kusuratından mukaddes ve muarra olduğunu tesbih ile, ⁴ **سُبْحَانَ اللَّهِ** ile ilân etsin.

Hem de, rububiyetin kemal-i kudreti dahi ister ki, abd, kendi zaafını ve mahlûkatın aczini görmekle, kudret-i samedâniyenin azamet-i âsârına karşı istihsan ve hayret içinde **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip, huzû ile rûkûa gidip, Ona iltica ve tevekkül etsin.

1. Allah en büyüktür, en yücedir.

2. Ezelden ebede her türlü hamd, şükür, övgü ve minnet Allah'a mahsustur.

3. Müslim, Mesacid: 144, 146; Tirmizî, Daavat: 25; Neseî, Sehv: 92; İbni Mâce, İkametüssalât: 32.

4. Allah her türlü kusur ve noksandan uzaktır.

abd: kul, köle.

acz: güçsüzlük.

amelen: yaptıklarımıza yansıtarak.

azamet-i âsâr: eserlerin büyüklüğü.

bedenen: vücutla, bedenle, cisimle.

cemal: Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile tecellisi.

dergâh-ı ilâhî: Allah'ın huzuru, makamı, indî.

ebed: sonsuzluk, sonu olmayan.

efkâr-ı batıla: boş ve asılsız fikirler.

ehl-i dalâlet: hak yoldan sapanlar.

ezel: başlangıcı olmama.

ezkâr: zikirler.

fakr: fakirlik.

hamd: Allah'ı övmek, yüceltme.

harekât: hareketler.

hayret: şaşkınlık.

hulâsa: özet.

huzû: alçak gönüllülük, tevazu hâli.

hükümde: yerinde, anlamında.

ibadet: kulluk.

ilân: duyurma.

iltica: sığınma.

istiğfar: af dileme.

istihsan: beğenme, güzel bulma.

itaat: uyma, boyun eğme, kabul lenme.

kâinat: âlemler, varlıklar.

kelimat-ı mübareke: mübarek kelimeler.

kemal-i kudret: kudretin mükemmelliği.

kemal-i rububiyet: Cenab-ı Hakkın yaratıklarını terbiye edicilik ve besleyip gözeticilik vasfının mükemmelliği.

kudret-i Samedâniye: hiçbir şeye muhtaç olmayan ve her şey kendisine muhtaç olan Allah'ın gücü.

kudsiyet: yücelik.

kusurat: kusurlar.

lâfzen: sözlü olarak.

lisanen: konuşarak, lisanımızla.

mahlûkat: yaratıklar.

muallâ: yüce, yüksek.

muarra: arı, pak, temiz.

muhabbet: sevgi.

mukaddes: kudsî.

müberra: temize çıkmış, arınmış.

mücmel: kısa, öz.

münezzeh: arı, temiz, pak.

nekais: noksanlıklar.

nükte: dikkatle anlaşılabilen anlam.

pak: temiz.

rahmet-i İlâhiye: Allah'ın merhameti.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde ve her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi.

rûkû: namazda iken eğilme.

saltanat: otorite, hâkimiyet, hükümdarlık.

secde: namazda alınla burun değecek şekilde başı yere koyma.

şükür: görülen iyiliğe karşılık, hoşnutluk, memnunluk ifade etme, tezekkür; Allah'a dil ile hamd etme.

takviye: destekleme.

tazim: hürmet.

tekbir: Allah'ın büyüklüğünü söyleme.

te'kit: kuvvetlendirme.

tesbih: Allah'ın şanını yüceltme; sık sık dile getirme.

tevekkül: sebeplere sarıldktan sonra neticesini Allah'a bırakma.

ubudiyet: kulluk.

zaaf: zayıflık, kudretsizlik.

Hem, rububiyetin nihayetsiz hazine-i rahmeti de ister ki, abd, kendi ihtiyacını ve bütün mahlûkatın fakr ve ihtiyacatını sual ve dua lisaniyla izhar ve Rabbinin ihsan ve in'amatını şükür ve sena ile ve ¹ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ile ilân etsin.

Demek, namazın ef'al ve akvali, bu manaları tazammun ediyor ve bunlar için taraf-ı İlâhîden vazedilmişler.

Üçüncü Nükte: Nasıl ki, insan, şu âlem-i kebirin bir misal-i musağğarıdır. Ve Fatiha-i Şerife şu Kur'ân-ı Azîmüşşan'ın bir timsal-i münevveridir. Namaz dahi, bütün ibadatin envanını şamil bir fihriste-i nuraniyedir. Ve bütün esnaf-ı mahlûkatın elvan-ı ibadetlerine işaret eden bir harita-i kudsiyedir.

Dördüncü Nükte: Nasıl ki, haftalık bir saatin saniye ve dakika ve saat ve günlerini sayan milleri birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmünü alırlar. Öyle de, Cenab-ı Hakkın bir saat-i kübrası olan şu âlem-i dünyanın, saniyesi hükmünde olan gece ve gündüz deveranı ve dakikaları sayan seneler ve saatleri sayan tabakat-ı ömr-ü insan ve günleri sayan edvar-ı ömr-ü âlem birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmündedirler ve birbirini hatırlatırlar.

• Meselâ *fecir zamanı*—tulûa kadar—evvel-i bahar zamanına, hem insanın rahm-ı madere düştüğü âvânına, hem semavat ve arzın altı gün hilkatinden birinci gününe benzer ve hatırlatır ve onlardaki şuunat-ı İlâhiyeyi ihtar eder.

abd: kul.
akval: sözler, konuşmalar.
âlem-i dünya: dünya âlemi.
âlem-i kebir: büyük âlem.
arz: yer.
âvân: zamanlar.
Cenab-ı Hak: Allah.
deveran: dolaşım.
ebed: sonsuzluk.
edvar-ı ömr-ü âlem: kâinat ömrünün devirleri.
ef'al: hareketler.
elvan-ı ibadet: değişik kulluk görevleri.
enva: çeşitler.
esnaf-ı mahlûkat: yaratılmışların cinsleri.
evvel-i bahar: baharın başlangıcı.
ezel: başlangıçsızlık.
fakr: fakirlik, yoksulluk.
fecir: tan yerinin ağarması.
fihriste-i nuraniye: nurlu liste.
hamd: methetme, övme, yüceltme.
harita-i kudsiye: kudsî harita.
hazine-i rahmet: rahmet hazine-si.
hilkat: yaratılış.
hükmünde: değerinde.
ibadat: kulluk görevleri.
ihsan: iyilik.
ihtar: dikkat çekme.
ihtiyacat: ihtiyaçlar.
in'amat: nimetlendirmeler.
izhar: gösterme.
Kur'ân-ı Azîmüşşan: şanı yüce Kur'ân.
lisaniyla: diliyle.
mahlûkat: yaratıklar.
mahsus: lâyük, kişiye özel.
meselâ: örneğin.
mil: dönmeyi sağlayan ve kolaylaştıran mihver, nokta.
minnet: iyiliğe karşı duyulan teşekkür hissi.
misal-i musağğar: küçültülmüş örnek.
nihayetsiz: sonsuz.
Rab: terbiye edici Allah.

1. Ezelden ebede her türlü hamd, şükür, övgü ve minnet Allah'a mahsustur.

rahm-ı mader: ana rahmi.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.
saat-i kübra: en büyük saat.
semavat: gökler.
sena: övmek.
sual: isteme.

şamil: içine alan.
şuunat-ı İlâhiye: Allah'ın işleri.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme.
tabakat-ı ömr-ü insan: insan ömrünün tabakaları, safhaları.
taraf-ı İlâhî: Allah tarafından.
tazammun: içinde bulundurma.
timsal-i münevver: nurlu örnek.
tulû: doğma zamanı.
vazetmek: konmak, tayin etmek

• *Zuhr zamanı* ise yaz mevsiminin ortasına, hem gençlik kemaline, hem ömr-ü dünyadaki hilkat-i insan devrine benzer ve işaret eder. Ve onlardaki tecelliyat-ı rahmeti ve füyuzat-ı nimeti hatırlatır.

• *Asr zamanı* ise güz mevsimine, hem ihtiyarlık vaktine, hem ahir zaman Peygamberinin (Aleyhissalâtu Ves-selâm) Asr-ı Saadetine benzer. Ve onlardaki şuunat-ı İlâhiyeyi ve in'amat-ı Rahmaniye'yi ihtar eder.

• *Mağrip zamanı* ise, güz mevsiminin ahirinde pek çok mahlûkatın gurubunu, hem insanın vefatını, hem dünyanın kıyamet iptidasındaki harabiyetini ihtar ile, tecelliyat-ı Celâliye'yi ifham ve beşeri gaflet uykusundan uyandırır, ikaz eder.

• *İşâ vakti* ise, âlem-i zulûmat, nehar âleminin bütün âsârını siyah kefeni ile setretmesini, hem kışın beyaz kefeni ile ölmüş yerin yüzünü örtmesini, hem vefat etmiş insanın bakıye-i âsârı dahi vefat edip nisyan perdesi altına girmesini, hem bu dâr-ı imtihan olan dünyanın bütün bütün kapanmasını ihtar ile, Kahhar-ı Zülcelâl'in celâli tasarrufatını ilân eder.

• *Gece vakti* ise hem kışı, hem kabri, hem âlem-i berzahı ifham ile, ruh-u beşer rahmet-i Rahman'a ne derece muhtaç olduğunu insana hatırlatır. Ve gecede tehec-cüt ise, kabir gecesinde ve berzah karanlığında ne kadar lüzumlu bir ışık olduğunu¹ bildirir, ikaz eder. Ve bütün bu inkılâbat içinde, Cenab-ı Mün'im-i Hakikî'nin nihayetsiz nimetlerini ihtar ile, ne derece hamd ve senaya müstahak olduğunu ilân eder.

gerçek nimet verici Allah.

dâr-ı imtihan: imtihan yeri.

derece: değer, miktar.

devir: dönem.

füyuzat-ı nimet: nimetlerin bolluğu.

gaflet: aymazlık; gözardı etme.

gurup: batış, bitiş.

hamd: övgü, teşekkür.

harabiyet: yıkılma.

hilkat-i insan: insanın yaratılışı.

ifham (إفهام): bildirme, anlatma.

ihtar: hatırlatma, dikkat çekme.

ikaz: uyandırma.

ilân: herkese duyurmak.

in'amat-ı Rahmaniye: Rahmânî nimetler.

inkılâbat: değişiklikler.

iptida: başlangıç, öncesi.

işâ: yatışı namazı vakti.

kabir: mezar.

Kahhar-ı Zülcelâl: kahretmeye gücü yeten büyüklük sahibi Allah.

kefen: cesedi sarmak için kullanılan kumaş; ölü elbisesi.

kemal: olgunluk.

kıyamet: kâinatın belirlenen bir vakitte yıkılıp mahvolması.

mağrip: akşam namazı vakti.

mahlûkat: yaratıklar.

muhtaç: ihtiyaç duyan.

müstahak: hak eden.

nehar: gün aydınlığı.

nihayetsiz: sonsuz.

nimet: iyilik, ihsan.

nisyan: unutkanlık.

ömr-ü dünya: dünya ömrü.

rahmet-i Rahman: yaratıklara sonsuz şefkat ve merhametle davranan Allah'ın rahmeti.

ruh-u beşer: insan ruhu.

sena: methetmek, övülmek.

setretme: örtme, gizleme.

şuunat-ı İlâhiye: Allah'ın işleri, fiilleri.

tasarrufat: idareler, yönetimler.

tecelliyat-ı Celâliye: Allah'ın büyüklüğünün görüntüleri.

tecelliyat-ı rahmet: rahmet görüntüleri.

tehecçüt: gece namazı.

vefat: ölme.

zuhr: öğle namazı vakti.

1. Bkz. İbni Mâce, Mesacid: 14; Ebu Davud, Salât: 49.

ahir: son.

ahir zaman: dünyanın son dönemi, kıyamete yakın dönem.

âlem: dünya.

âlem-i berzah: kabir âlemi;

ruhların bulunduğu âlem.

âlem-i zulûmat: karanlıklar

âlemi.

âsâr: eserler.

asr: ikindi namazı vakti.

Asr-ı Saadet: Peygamber Efendimizin (a.s.m.) peygamber olarak dünyada bulunduğu devir.

bakıye-i âsâr: eserlerden ge-

riye kalanlar.

berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer; kabir ötesi âlem.

beşer: insanlık.

celâl: büyük, ulu.

Cenab-ı Mün'im-i Hakikî:

âciz: güçsüz.
alâkadar etmek: ilgilendirmek.
âlem: dünya; vakit, zaman.
arz-ı hâl: durumunu bildirme.
asrî: asırlık.
bâkî: kalıcı, devamlılığı olan.
bedaheten: açıklıkla, açıkça.
berzah: kabir ötesi; ruhların kıyamete kadar bekleyeceği dünya ile ahiret arasındaki yer.
dehrî: zamana ait.
dergâh: huzur.
elzem: çok gerekli.
ensep: en uygun.
esas-ı ubudiyet: kulluğun esası.
farz: kesin dinî emir.
fecir: tan yerinin ağarması.
fırak: ayrılma.
fitraten: yaratılıştan.
gayet: çok, pek çok.
haşîr: öldükten sonra dirilip toplanma.
hedâyâ: hediyeler.
ihtar: hatırlatma.
ihtiyacat: ihtiyaçlar.
iktidar: güç, kuvvet.
iktidarsız: gücü yetmez.
inkılâp: köklü değişim.
insaniyet: insanlık.
Kadîr-i Zülcelâl: büyüklük sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.
kâinat: varlıklar, bütün âlem.
kat'î: kesin.
kat'iyet: kesinlik.
kudret: Cenab-ı Hakkın bütün kâinata hükmeden ezeli ve ebedî kuvveti.
kudret-i Samedâniye: hiçbir şeye muhtaç olmayan ve her şey kendisine muhtaç olan Allah'ın gücü.
maksat: istenilen şey, meram, varılmak istenen nokta.
makul: akla uygun.
medet: yardım, imdat.
mu'cizat: mu'cizeler.
mühim: önemli.
müracaat: başvurma.
müteallim etmek: acı çektirmek.
müteessir etmek: üzme.
mütemadiyen: durmadan, devamlı.
niyaz: yalvarma, dua.
nokta-i istinat: dayanak noktası.
nükte: dikkatle anlaşılabilen anlam; ince mana.
Rahîm-i Zülcemal: yaratıklarına karşı sonsuz şefkat ve merhametli olan Allah.
rahmet: şefkat etme, esirgeme.
sabah-ı haşîr: diriliş sabahı.
senevî: senelik.

• *İkinci sabah* ise, sabah-ı haşîr ihtar eder. Evet, şu gecenin sabahı ve şu kışın baharı ne kadar makul ve lâzım ve kat'î ise, haşîrin sabahı da, berzahın baharı da o kat'iyettedir.

Demek bu beş vaktin her biri, bir mühim inkılâp başında olduğu ve büyük inkılâpları ihtar ettiği gibi,¹ kudret-i samedâniyenin tasarrufat-ı azîme-i yevmiyesinin işaretiyle hem senevî, hem asrî, hem dehrî, Kudret'in mu'cizatını ve Rahmet'in hedâyâsını hatırlatır. Demek asıl vazife-i fitrat ve esas-ı ubudiyet ve kat'î borç olan farz namaz, şu vakitlerde lâyıkıtır ve enseptir.

Beşinci Nükte: İnsan fıtraten gayet zayıftır; hâlbuki her şey ona ilişir, onu müteessir ve müteallim eder. Hem gayet âcizdir; hâlbuki belâları ve düşmanları pek çoktur. Hem gayet fakirdir; hâlbuki ihtiyacatı pek ziyadedir. Hem tembel ve iktidarsızdır; hâlbuki hayatın tekâlifi gayet ağırdır. Hem, insaniyet onu kâinatla alâkadar etmiştir; hâlbuki sevdiği, ünsiyet ettiği şeylerin zeval ve fırakı mütemadiyen onu incitiyor. Hem, akıl ona yüksek mak-satlar ve bâkî meyveler gösteriyor; hâlbuki eli kısa, ömrü kısa, iktidarı kısa, sabrı kısadır.

• İşte bu vaziyette bir ruh, *fecir zamanında* bir Kadîr-i Zülcelâl'in, bir Rahîm-i Zülcemal'in dergâhına niyaz ile, namaz ile müracaat edip arz-ı hâl etmek, tevfik ve medet istemek ne kadar elzem ve peşindeki gündüz âleminde başına gelecek, beline yüklenecek işleri, vazifeleri tahammül için ne kadar lüzumlu bir nokta-i istinat olduğu bedaheten anlaşılır.

1. Bkz. *Buharî*, Mevakitü's-Salât: 17, Enbiya: 50, Fezailü'l-Kur'ân: 17, Tevhid: 31, 47; *Müsned*, 2:121, 124, 129; *Tirmizî*, Edep: 82.

tahammül: katlanma, dayanma.
tasarrufat-ı azîme-i yevmiye: günlük büyük tasarruflar.

tekâlif: yükler, sorumluluklar.
tevfik: Allah'ın kuluna yardım etmesi, başarılı kılması.
ünsiyet: alışkanlık, yakınlık.

vazife-i fitrat: yaratılış vazifesi.
zeval: yok olma.
ziyade: fazla, çok.

• *Ve zuhr zamanında*—ki o zaman, gündüzün kemali ve zevale meyli ve yevmî işlerin âvân-ı tekemmülü ve meşagilin tazyikinden muvakkat bir istirahat zamanı ve fânî dünyanın bekasız ve ağır işlerin verdiği gaflet ve sersemlikten ruhun teneffüse ihtiyaç vakti ve in'amat-ı İlâhiyenin tezahür ettiği bir andır—ruh-u beşer o tazyikten kurtulup, o gafletten sıyrılıp, o manasız ve bekasız şeylerden çıkıp, Kayyum-u Bâkî olan Mün'im-i Hakikî'nin dergâhına gidip el bağlayarak, yekûn nimetlerine şükür ve hamd edip ve istiane etmek ve celâl ve azametne karşı rükû ile aczini izhar etmek ve kemal-i bîzevaline ve cemal-i bîmisaline karşı secde edip hayret ve muhabbet ve mahviyetini ilân etmek demek olan zuhr namazını kılmak ne kadar güzel, ne kadar hoş, ne kadar lâzım ve münasip olduğunu anlamayan insan, insan değil...

• *Asr vaktinde* ki, o vakit hem güz mevsim-i hazinânesini ve ihtiyarlık hâlet-i mahzunânesini ve ahir zaman mevsim-i elîmânesini andırır ve hatırlattırır; hem yevmî işlerin neticelenmesi zamanı, hem o günde mazhar olduğu sıhhat ve selâmet ve hayırlı hizmet gibi niam-ı İlâhiyenin bir yekûn-u azîm teşkil ettiği zamanı, hem o koca güneşin ufule meyletmesi işaretiyle insan bir misafir memur ve her şey geçici, bîkarar olduğunu ilân etmek zamanıdır.

Şimdi, ebediyeti isteyen ve ebed için halk olunan ve ihsana karşı perestiş eden ve firaktan müteallim olan ruh-u insan, kalkıp, abdest alıp, şu asr vaktinde ikinci namazını kılmak için Kadim-i Bâkî ve Kayyum-u Sermedî'nin dergâh-ı samedâniyesine arz-ı münacat ederek;

acz: güçsüzlük, kuvvetsizlik.
ahir zaman: kıyametten evvel dünyanın son dönemi.
arz-ı münacat: dua arz etmek.
asr: ikinci namazı vakti.
âvân-ı tekemmül: gelişip olgunlaşma dönemi, süreci.

azamet: büyüklük.
bekasız: devamlı olmayan, sonsuz olmayan.
bîkarar: kararsız.
celâl: ululuk.
cemal-i bîmisal: benzeri bulunmayan eşsiz güzellik.
dergâh: huzur, kapı.

dergâh-ı samedâniye: hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah'ın huzuru.
ebed: sonsuzluk.
ebediyet: sonsuzluk.
fânî: geçici.
firak: ayrılık.
gaflet: Allah'ı unutmak.

hâlet-i mahzunâne: üzüntülü hâlleri.
halk: yaratma.
hamd: övme, şükür.
hayret: şaşkınlık.
ihsan: iyilik etmek.
ihtiyarlık: yaşlılık.
ilân: açıklamak.
in'amat-ı İlâhiye: Allah'ın nimetlendirmesi.
istiane: yardım dileme.
istirahat: dinlenme.
izhar: gösterme.
Kadim-i Bâkî: varlığının öncesi ve sonu olmayan Allah.
Kayyum-u Bâkî: varlığının başlangıcı ve sonu olmaksızın her şeyi kendi varlığı ile ayakta tutan Allah.
Kayyum-u Sermedî: varlığının sonu her şeyi sürekli ve ebedî olarak ayakta tutan Allah.
kemal: tam olgunluk.
kemal-i bîzeval: sona ermeyen olgunluk.
lâzım: gerekli.
mahviyet: alçak gönüllülük.
mazhar: kavuşma.
meşagil: işler, güçler, meşagil.
mevsim-i elîmâne: acı veren mevsim.
mevsim-i hazinâne: hüznülü mevsim.
meyil: yönelme.
meyletme: yönelme, eğilim, arzu duyma.
muhabbet: sevgi.
muvakkat: geçici.
Mün'im-i Hakikî: gerçek nimet verici olan Allah.
münasip: uygun.
müteallim: acı çeken.
netice: sonuç.
niam-ı İlâhiye: Cenab-ı Hakkın nimetleri.
nimet: iyilik, ihsan.
perestiş: aşırı bağlılık, düşkünlük.
ruh-u beşer: insan ruhu.
rükû: namazda eğilme.
secde: namazda alınla burun değecek şekilde başı yere koyma.
selâmet: tehlikeden, korktuklarından ve kötülüklerden kurtulma.
sersemlik: dengesizlik, ölçsüzlük.
sıhhat: sağlık, afiyet.
şükür: memnunluk gösterme.
tazyik: sıkıntı, baskı.
teneffüs: soluklanma.
teşkil: ortaya koyma.
tezahür: ortaya çıkma.
uful: batmak.
yekûn: bütün.
yekûn-u azîm: büyük toplam.
yevmî: günlük.
zeval: sona erme.
zuhr: öğle namazı vakti.

âlem: mevsim.

arş-ı azamet: Cenab-ı Hakkın büyüklüğünün arşı.

asr: ikinci namazı vakti.

âyine-i müstak: Allah'ı görmeyi çok özleyen ayna gibi olan insan.

azim: büyük, yüce.

Bâkî-i Lâyezal: asla yok olmaya-
cak ve sonu bulunmayacak olan Allah.

borc-u fitrat: yaratılış borcu.

cemal: güzellik, hüsün.

Cemal-i Bâkî: sonsuz ve ebedî olan nihaysiz güzellik sahibi Allah.

cesim: çok büyük.

Daim-i Bâkî: bekası sürekli kesintisiz olan Allah.

dâr-ı imtihan: imtihan salonu.

ebed: sonsuzluk.

eda: yerine getirme, ödemek.

ezel: başlangıcı olmayan.

fânî: geçici, ölümlü.

fırak-ı elimâne: acı veren ayrılık.

fitraten: yaratılıştan.

gurup eden: kaybolan, batan.

hakîkî: gerçek.

hamd: övme, şükretme.

hizmet-i Mevlâ: Allah için görev yapma.

huzur-u kibriya: ulu, yüce kat.

ikaz: uyandırma, uyarma.

iltica: sığınma.

iltifat: ilgi, ikram.

izzet-i rububiyet: Allah'ın yaratıkları terbiyede gösterdiği izzet.

kabir: mezar.

Kadim-i Lemyezel: öncesi ve sonrası olmayan Allah.

kemal: olgunluk, mukemmellik.

kemberbeste-i ubudiyet: kulluk için el bağlama.

kıyam: ayakta durma.

mağrip: akşam.

mahbup: sevgili, sevilen.

mahlûkat: yaratıklar.

mahviyetkârâne: alçak gönüllü bir tarzda.

minnet: iyiliğe karşı duyulan şükür hissi.

misilsiz: benzersiz.

münasip: uygun, denk.

zevalsiz ve nihaysiz rahmetinin iltifatına iltica edip, he-
sapsız nimetlerine karşı şükür ve hamd ederek; izzet-i ru-
bubiyetine karşı zelilâne rûkûa gidip, sermediyet-i ulûhi-
yetine karşı mahviyetkârâne secde ederek; hakikî bir te-
sellî-i kalp, bir rahat-ı ruh bulup, huzur-u kibriyasında ke-
merbeste-i ubudiyet olmak demek olan asr namazını kıl-
mak ne kadar ulvî bir vazife, ne kadar münasip bir hizmet,
ne kadar yerinde bir borc-u fitrat eda etmek; belki gayet
hoş bir saadet elde etmek olduğunu, insan olan anlar.

• *Mağrip vaktinde*—ki, o zaman—hem kışın başlama-
sında yaz ve güz âleminin nazenin ve güzel mahlûkatının
veda-i hazinânesi içinde gurup etmesinin zamanını andı-
rır; hem, insanın vefatıyla bütün sevdiklerinden bir firak-ı
elimâne içinde ayrılıp kabre girmek zamanını hatırlatır;
hem, dünyanın zelzele-i sekerat içinde vefatıyla bütün se-
kenesi başka âlemlere göçmesi ve bu dâr-ı imtihan lâm-
basının söndürülmesi zamanını andırır, hatırlatır; ve ze-
valde gurup eden mahbuplara perestîş edenleri şiddetle
ikaz eder bir vakittir.

İşte, akşam namazı için, böyle bir vakitte, fitraten bir
Cemal-i Bâkî'ye âyine-i müstak olan ruh-u beşer,

• şu azîm işleri yapan ve bu cesim âlemleri çeviren,
tebdil eden Kadim-i Lemyezel ve Bâkî-i Lâyezal'in arş-ı
azametine yüzünü çevirip, bu fânîlerin üstünde ¹ **اللَّهُ أَكْبَرُ**

deyip, onlardan ellerini çekip, hizmet-i Mevlâ için el bağ-
layıp, Daim-i Bâkî'nin huzurunda kıyam edip; ² **الْحَمْدُ لِلَّهِ**

demekle kusursuz kemaline, misilsiz cemaline, nihaysiz

1. Allah en büyüktür, en yücedir.

2. Ezelden ebede her türlü hamd, şükür, övgü ve minnet Allah'a mahsustur. (Fatiha Suresi: 2.)

nazenin: lâtîf, nazlı.

nihaysiz: sonsuz.

nimet: ihsan, bağış, ikram.

perestîş: tapar derecesinde
sevme.

rahat-ı ruh: ruhun rahatı.

rahmet: şefkat etme, esirge-
me.

ruh-u beşer: insan ruhu.

rûkû: namazda eğilmek.

saadet: mutluluk.

secde: namazda alınla burun
değecek şekilde başı yere
koyma.

sekene: sakinler, oturanlar.

sermediyet-i ulûhiyet: Al-
lah'ın ilâhlığının sonsuzluğu.

şükür: memnurluk göster-
me.

tebdil: değiştirme.

tesellî: ferahlandırma.

ulvî: yüce, yüksek.

veda-i hazinâne: hüznünlü bir
şekilde ayrılmak.

vefat: ölüm.

zelilâne: alçakça, horca, ha-
kirce.

zelzele-i sekerat: ölüm anın-
daki titreme.

zeval: sona erme, yok olma.

rahmetine karşı hamdüsena edip; ¹ **أَيَّاكَ نَعْبُدُ وَأَيَّاكَ نَسْتَعِينُ**

demekle muinsiz rububiyetine, şeriksiz ulûhiyetine, vezir-siz saltanatına karşı arz-ı ubudiyet ve istiane etmek;

- hem nihayetsiz kibriyasına, hadsiz kudretine ve acz-siz izzetine karşı rûkûa gidip, bütün kâinatla beraber zaaf ve aczini, fakr ve zilletini izhar etmekle ² **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ**

deyip, Rabb-i Azîm'ini tesbih edip;

- hem zevalsiz cemal-i zatına, tagayyürsüz sıfât-ı kud-siyesine, tebeddûlsüz kemal-i sermediyetine karşı secde edip, hayret ve mahviyet içinde terk-i masiva ile muhab-bet ve ubudiyetini ilân edip, hem bütün fânîlere bedel bir Cemîl-i Bâkî, bir Rahîm-i Sermedî bulup ³ **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى**

demekle zevalden münezzeh, kusurdan müberra Rabb-i Âlâ'sını takdis etmek;

- sonra teşehhüt edip, oturup bütün mahlûkatın tahiy-yat-ı mübarekelerini ve salâvat-ı tayyibelerini kendi hesa-bına o Cemîl-i Lemyezel ve Celîl-i Lâyezal'e hediye edip ve Resul-i Ekremine selâm etmekle biatını tecdit ve eva-mirine itaatini izhar edip ve imanını tecdit ile tenvir et-mek için şu kasr-ı kâinatın intizam-ı hakîmânesini müşa-hede edip Sâni-i Zülcelâl'in vahdaniyetine şahadet et-mek;

- hem, saltanat-ı rububiyetin dellâlı ve mübelliğ-i mar-ziyatı ve kitab-ı kâinatın tercüman-ı ayatı olan Muham-med-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâmin risaletine şahadet etmek demek olan mağrip namazını kılmak ne kadar

ebedî mükemmellik.

kibriya: büyüklük.

kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.

kudret: güç, kuvvet.

kusur: hata, eksik.

mağrip: akşam.

mahlûkat: yaratıklar.

mahviyet: alçak gönüllülük.

muhabbet: sevgi.

Muhammed-i Arabî: Arapların içinden çıkan Peygamber Efendi-miz Aleyhissalâtü Vesselâm.

muinsiz: yardımcısız.

mübelliğ-i marziyat: istenilen şeyleri haber veren.

müberra: arınmış.

münezzeh: uzak olan.

müşahede etmek: gözle görmek.

nihayetsiz: sonsuz.

Rabb-i Âlâ: Yüce Allah.

Rabb-i Azîm: büyük Allah.

Rahîm-i Sermedî: sonsuz olan merhamet sahibi Allah.

rahmet: şefkat etme, esirgeme.

Resul-i Ekrem: Peygamberimiz Aleyhissalâtü Vesselâm.

risalet: peygamberlik.

rububiyet: Cenab-ı Hakkin terbi-ye etmesi ve idaresi altında bu-lundurması vasfı.

rûkû: baş eğme.

salâvat-ı tayyibe: Hz. Muham-med için yapılan rahmet duaları.

saltanat: hâkimiyet, sultanlık.

saltanat-ı rububiyet: Allah'ın kâ-inatı terbiye ve idare edicilik sıfa-tının saltanatı.

Sâni-i Zülcelâl: her şeyi sanatla yaratan Allah.

secde: alın ve baş yere konarak yapılan namazdaki bir hareket.

sena: methetme, övme.

sıfât-ı kudsiye: kudsi sıfatlar.

şahadet: tanıklık.

şeriksiz: ortaksız.

tagayyürsüz: başka şekle çevril-meyen.

tahiyyat-ı mübareke: mübarek selâm ve dualar.

takdis: yüceltme, kutsama.

tebeddûlsüz: değişmeyen.

tecdit: tazeleme, yenileme.

tenvir: aydınlatma, nurlandırma.

tercüman-ı ayat: ayetleri açıkla-yıcı.

terk-i masiva: dünyayı, her şeyi görmezden gelme, bırakma.

teşehhüt: namazda Ettahiyat'ın okunduğu oturuş.

ubudiyet: kulluk.

ulûhiyet: ilâhlık.

vahdaniyet: tek ve benzersiz ol-ma.

vezirsiz: yardımcısız.

zaaf: zayıflık.

zeval: sona erme, yok olma.

zillet: aşağılık, horluk.

1. Ancak Sana kulluk eder, ancak Senden yardım isteriz. (Fatiha Suresi: 5.)

2. Yüce olan Rabbimi her türlü noksandan tenzih ederim.

3. En yüce olan Rabbimi her türlü noksandan tenzih ederim.

acz: güçsüzlük, kuvvetsizlik.

aczsiz: güçsüz olmayan.

arz-ı ubudiyet: kulluğun su-nulması.

biat: bağlılığını.

Celîl-i Lâyezal: Cenab-ı Al-lah'ın yok olmayan sonsuz büyüklüğü.

cemal-i zat: Zat-ı İlâhinin gü-zelliği.

Cemil-i Bâkî: sonsuz güzellik ve beka sahibi Allah.

Cemil-i Lemyezel: ezeli son-suz güzellik sahibi olan Allah.

dellâl: ilân edici.

evamir: emirler.

fakr: fakirlik, muhtaçlık.

fânî: geçici, son bulan.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hamd: övme, şükretme.

hamdüsena: övme, yücelt-me.

hayret: şaşkınlık.

intizam-ı hakîmâne: hikmet-li ve faydalı olan düzen.

istiane: yardım dileme.

izhar: gösterme.

izzet: değer, kıymet.

kasr-ı kâinat: kâinat sarayı.

kemal-i sermediyet: ezeli ve

âciz: güçsüz, eli ermez.
ahiret: öteki dünya, kıyametten sonra kurulacak âlem.
âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
azamet: büyük.
azîm: müthiş, büyük.
aziz: çok izzetli.
bâki: ebedî, daimî, sonu gelmez, ölmez.
bâkiyâne: sürekli, bitmeyen.
bakiye-i âsâr: geride kalan izler.
bârid: soğuk.
daimâne: devam edegelen.
ehl-i kubur: kabirdekiler, ölümler.
fakir: yoksul.
fânî: geçici.
Hakim-i Zülkemat: her şeyi faydalı ve hikmetli yaratan Allah.
hakikat: gerçek.
hakir: küçük, önemsiz.
Hâlık-ı Arz ve Semavat: yeri ve göğü yoktan var eden Allah.
Hâlık-ı Mevt ve Hayat: ölümü ve hayatı yaratan Allah.
harap: yıkılmış.
icraat-ı İlâhiye: Allah'ın yaptıkları.
inkışaf: gelişme, açılma.
ispat: kanıtlama.
istikbal: gelecek.
ışa: yatsı.
Kadîr-i Mutlak: sonsuz kudret sahibi olan Allah.
Kadîr-i Zülcelâl: büyüklük sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.
lâtîf: hoş, güzel.
leziz: çok lezzetli.
Ma'bud: ibadete lâyık olan.
Mahbub-u Hakikî: gerçek sevgili olan Allah.
malik: mülk sahibi.
misafirhane: geçici olarak kalınan yer.
muhtaç: ihtiyaç duyan, yoksun.
Mutasarrıf-ı Hakikî: gerçek tasarruf edici olan Allah.
mürur-u zaman: zaman aşımı, zamanla.
müzeyyen: süslü.
nazîf: temiz.
nihayetsiz: sonsuz.
saadet: mutluluk.
sekerat: ölüm anı; can çekişme.
sühulet: kolaylık.
suunat-ı İlâhiye: Allah'ın işleri.
tasarrufat-ı Celâliye: büyük tasarrufları.
tasarrufat-ı Rabbaniye: her şeyi özelliği ve yeteneğine uygun biçimde terbiye eden Allah'ın iradesi.
tecelliyat-ı cemaliye: güzellik görüntüleri.
ubudiyet: kulluk.
ufuk: gökle yer veya denizin birleşme çizgisi.
vazife: görev.
zulûmat: karanlıklar.

lâtîf, nazîf bir vazife, ne kadar aziz, leziz bir hizmet, ne kadar hoş ve güzel bir ubudiyet, ne kadar ciddi bir hakikat ve bu fânî misafirhanede bâkiyâne bir sohbet ve daimâne bir saadet olduğunu anlamayan adam, nasıl adam olabilir?

• İşâ vaktinde ki, o vakit gündüzün ufukta kalan bakiye-i âsârı dahi kaybolup, gece âlemi kâinatı kaplar.

¹ **مَقْلَبُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ** olan Kadîr-i Zülcelâl'in, o beyaz sahi feyi bu siyah sahifeye çevirmesindeki tasarrufat-ı Rabbaniyesiyle, yazın müzeyyen yeşil sahifesini kışın bârid beyaz sahifesine çevirmesindeki ² **مُسَخَّرُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ** olan

Hakîm-i Zülkemat'ın icraat-ı İlâhiyesini hatırlatır. Hem, mürur-u zamanla ehl-i kuburun bakiye-i âsârı dahi şu dünyadan kesilmesiyle bütün bütün başka âleme geçmesindeki Hâlık-ı Mevt ve Hayat'ın ³ suunat-ı İlâhiyesini andırır. Hem, dar ve fânî ve hakir dünyanın tamamen harap olup, azîm sekeratıyla vefat edip, geniş ve bâkî ve azametli âlem-i ahiretin inkışafında, Hâlık-ı Arz ve Semavat'ın ⁴ tasarrufat-ı celâliyesini ve tecelliyat-ı Cemaliyesini andırır, hatırlattırır bir zamandır. Hem, şu kâinatın Malik ve Mutasarrıf-ı Hakikî'si, Ma'bud ve Mahbub-u Hakikî'si o zat olabilir ki; gece gündüzü, kış ve yazı, dünya ve ahireti bir kitabın sahifeleri gibi sühuletle çevirir, yazar, bozar, değiştirir; bütün bunlara hükmeder bir Kadîr-i Mutlak olduğunu ispat eden bir vaziyettir.

İşte, nihayetsiz âciz, zayıf, hem nihayetsiz fakir, muhtaç, hem nihayetsiz bir istikbal zulûmatına dalmakta,

1. Gece ve gündüzü çeviren. (Bkz. Nur Suresi: 44.)

2. Güneşe ve aya boyun eğdiren. (Bkz. Ra'd Suresi: 2.)

3. Ölüm ve hayatın yaratıcısı olan Allah. (Bkz. Mülk Suresi: 2.)

4. Göklerin ve yeryüzünün yaratıcısı olan Allah. (Bkz. Bakara Suresi: 164, Âl-i İmran Suresi: 190, 191; En'am Suresi: 1, 73; A'raf Suresi: 54; v.d.)

hem nihayetsiz hâdisat içinde çalkanmakta olan ruh-u beşer, yatsı namazını kılmak için şu manadaki işâda,

- İbrahimvari ¹ لَا أَحِبُّ الْآفِلِينَ deyip, Ma'bud-u Lem-

yezel, Mahbub-u Lâyezal'in dergâhına namaz ile iltica edip ve şu fânî âlemde ve fânî ömürde ve karanlık dünyada ve karanlık istikbalde, bir Bâkî-i Sermedî ile münacat edip, bir parçacık bir sohbet-i bâkîye, birkaç dakikacık bir ömr-ü bâkî içinde dünyasına nur serpecek, istikbalini ışıklandıracak, mevcudatın ve ahabının firak ve zevalinden neş'et eden yaralarına merhem sürecek olan Rahman-ı Rahîm'in iltifat-ı rahmetini ve nur-u hidayetini görüp istemek;

- hem, muvakkaten onu unutan ve gizlenen dünyayı o dahi unutup, dertlerini kalbin ağlamasıyla dergâh-ı rahmette döküp;

- hem ne olur ne olmaz ölüme benzeyen uykuya girmeden evvel son vazife-i ubudiyetini yapıp, yevmiye defter-i amelini hüsnühatime ile bağlamak için salâta kıyam etmek, yani bütün fânî sevdiklerine bedel, bir Ma'bud ve Mahbub-u Bâkî'nin ve bütün dilencilik ettiği âcizlere bedel, bir Kadîr-i Kerîm'in ve bütün titrediği muzırların şer-rinden kurtulmak için bir Hafîz-i Rahîm'in huzuruna çıkmak;

- hem Fatiha ile başlamak, yani, bir şeye yaramayan ve yerinde olmayan nakıs, fakir mahlûkları medih ve minnettarlığa bedel, bir Kâmil-i Mutlak ve Ganî-i Mutlak ve Rahîm, Kerîm olan Rabbülâlemîn'i methüsena

kapısı.

dergâh-ı rahmet: Allah'ın rahmet kapısı.

fânî: geçici.

firak: ayrılık.

Ganî-i Mutlak: sonsuz zengin olan Allah.

hâdisat: olaylar.

Hafîz-i Rahîm: çok koruyucu olan Allah.

hüsnühatime: güzel son.

İbrahimvari: Hz. İbrahim (a.s.) gibi.

iltica: sığınma.

iltifat-ı rahmet: Allah'ın sonsuz rahmetinin lütuf ve ihsanı.

istikbal: gelecek.

işâ: yatsı namazı.

Kadîr-i Kerîm: ikramı bol ve her şeye gücü yeten Allah.

Kâmil-i Mutlak: her şeyiyle mükemmel olan Allah.

Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan Allah.

kıyam etmek: kalkmak.

ma'bud: kendisine ibadet edilen.

Ma'bud-u Lemyezel: hiçbir zaman yok olmayan Allah.

Mahbub-u Bâkî: ölümsüz ve sonsuz sevgili olan Allah.

Mahbub-u Lâyezal: hiçbir zaman yok olmayan sevgili olan Allah.

mahlûk: yaratık.

medih: övme.

merhem: ilâç.

methüsena: övmek.

mevcudat: varlıklar.

minnettar: teşekkür duygusu içinde olmak.

muvakkat: geçici olarak

muzır: zararlı.

münacat: dua, yakanış.

nakıs: noksan.

neş'et: meydana gelme.

nihayetsiz: sonsuz.

nur-u hidayet: hak ve hakikat ve iman yolunun ışığı.

ömr-ü bâkî: sonsuz ömür.

Rabbülâlemin: âlemlerin Rabbi.

Rahîm: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi olan Allah.

Rahman-ı Rahîm: dünya ve ahirette sonsuz rahmet, şefkat ve merhametiyle davranan Allah.

ruh-u beşer: insan ruhu.

salât: namaz.

sohbet-i bâkî: kalıcı sohbet.

şer: kötülük.

vazife-i ubudiyet: kulluk vazifesi.

yevmiye: günlük.

zeval: yok olma.

1. Ben batıp gidenleri sevmem. (En'am Suresi: 76.)

âciz: güçsüz.

ahbap: sevilenler, dostlar.

âlem: dünya.

Bâkî-i Sermedî: varlığı daimî

ve sürekli olan Allah.

bedel: karşılık, yerine.

defter-i amel: iyilik ve kötü-

lüklerimizin yazıldığı defter.

dergâh: sığınma yeri, huzur

âlem-i gayp: mahiyeti Allah tarafından bilinen, fakat bizim görmediğimiz başka dünyalar.
arz: yeryüzü.
cemaat-i kübra: çok büyük topluluk.
cemiyet-i uzma: en büyük topluluk.
ebed: sonu belli olmayan.
ehemmiyetli: önemli.
enva-ı mevcudat: çeşitli varlıklar.
Ezel ve Ebed Sultanı: başlangıcı ve sonu olmayan Allah.
ezel: başlangıcı belli olmayan.
gurup: batış, bitiş.
hayvanat: hayvanlar.
hidayet: doğruluk, iyilik.
hitap: konuşma, nutuk.
hüşyar: uyanık.
ibadat: ibadetler.
intisap: bağlanmak.
intizam: düzen.
istianat: yardım dilemeler.
istikbal: gelecek.
kâinat: varlıklar, bütün âlemler.
kibriya: büyüklük.
kulluk: ibadet.
mahlûkat: yaratıklar.
makam: memuriyet, mevki.
misafirhane-i âlem: geçici dünya hayatı.
misillü: gibi, benzeri.
muntazam: düzenli.
musahhar: boyun eğen.
mutî: söz dinleyen, itaat eden.
nazdar: nazlı.
nebatat: bitkiler.
nefer: rütbesiz asker, er.
nihayet: son derece.
nuranî: ışıklı.
rükû: baş eğmek.

etmek, hem ¹ **أَيَّاكَ نَعْبُدُ** hitabına terakki etmek, yani küçüklüğü, hiçliği, kimsesizliği ile beraber, Ezel ve Ebed Sultanı olan ² **مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ** 'e intisabıyla şu kâinatta nazdar bir misafir ve ehemmiyetli bir vazifedar makamına girip, ³ **أَيَّاكَ نَعْبُدُ وَأَيَّاكَ نَسْتَعِينُ** demekle bütün mahlûkat namına, kâinatın cemaat-i kübrası ve cemiyet-i uzmasındaki ibadat ve istianatı Ona takdim etmek;

- hem, ⁴ **اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ** demekle, istikbal karanlığı içinde saadet-i ebediyeye giden nuranî yolu olan sırat-ı müstakime hidayeti istemek;

- hem, şimdi yatmış nebatat, hayvanat gibi gizlenmiş güneşler, hüşyar yıldızlar, birer nefer misillü emrine musahhar ve bu misafirhane-i âlemde birer lâmbası ve hizmetkârı olan Zat-ı Zülcelâl'in kibriyasını düşünüp, ⁵ **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip rükûa varmak;

- hem bütün mahlûkatın secde-i kübrasını düşünüp, yani şu gecede yatmış mahlûkat gibi her senede, her asırdaki enva-ı mevcudat, hatta arz, hatta dünya birer muntazam ordu, belki birer mutî nefer gibi, vazife-i ubudiyet-i dünyeviyesinden emr-i ⁶ **كُنْ فَيَكُونُ** ile terhis edildiği zaman, yani, âlem-i gayba gönderildiği vakit, nihayet intizam ile zevalde gurup seccadesinde, **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip secde ettikleri; hem emr-i **كُنْ فَيَكُونُ** 'den gelen bir sayha-i ihya ve ikaz ile yine baharda kısmen aynen,

-
1. Ancak Sana kulluk ederiz. (Fatiha Suresi: 5.)
 2. O, hesap gününün sahibidir. (Fatiha Suresi: 4.)
 3. Ancak Sana kulluk eder, ancak Senden yardım isteriz. (Fatiha Suresi: 5.)
 4. Bizi doğru yola ilet. (Fatiha Suresi: 6.)
 5. Allah en büyüktür, en yücedir.
 6. "Ol!" der, olur. (Yâsin Suresi: 82.)
-

saadet-i ebediye: Cennet hayatı, sonsuz mutluluk.
seccade: namazlık.
secde: yere yüz sürmek.
secde-i kübra: en büyük secde.

sırat-ı müstakim: Kur'an'ın gösterdiği doğru yol.
takdim: sunma.
terakki: yükselme.
terhis: serbest bırakma, salıverilmek.

vazifedar: görevli.
vazife-i ubudiyet-i dünyeviye: dünyadaki kulluk vazifesi.
Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi zat, Allah.
zeval: sona erme, yok olma.

kısmen mislen haşrolup, kıyam edip kemerbeste-i hizmet-i Mevlâ oldukları gibi; şu insancık, onlara iktidaen o Rahman-ı Zülkema'l'in, o Rahîm-i Zülcema'l'in bârigâh-ı huzurunda hayretâlûd bir muhabbet, bekaâlûd bir mahviyet, izzetâlûd bir tezellül içinde, **اللَّهُ أَكْبَرُ**¹ deyip sücuda

gitmek, yani, bir nevi Miraca çıkmak demek olan işâ namazını kılmak ne kadar hoş, ne kadar güzel, ne kadar şirin, ne kadar yüksek, ne kadar aziz ve leziz, ne kadar makul ve münasip bir vazife, bir hizmet, bir ubudiyet, bir ciddî hakikat olduğunu elbette anladın.

Demek, şu beş vakit, her biri birer inkılâb-ı azîmin işâratı ve icraat-ı cesime-i Rabbaniyenin emaratı ve in'amat-ı külliye-i İlâhiyenin alâmatı olduklarından, borç ve zimmet olan farz namazın o zamanlara tahsisi nihayet hikmettir.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ مُعَلِّمًا لِعِبَادِكَ لِيُعَلِّمَهُمْ كَيْفِيَّةَ
مَعْرِفَتِكَ وَالْعُبُودِيَّةَ لَكَ وَمَعْرِفًا لِكُنُوزِ أَسْمَائِكَ وَتَرْجُمَانًا لآيَاتِ
كِتَابِ كَأَنَّنَا لَكَ وَمِرَاتًا بُعُودِيَّتِهِ لِحِمَالِ رُبُوبِيَّتِكَ وَعَلَى آلِهِ
وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَارْحَمْنَا وَارْحَمِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
أَمِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ³

* * *

1. Allah en büyüktür, en yücedir.

2. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

3. Allah'ım, Seni nasıl tanımalan, Sana nasıl kullukta bulunmalan gerektiğini öğretmek için kullarına muallim, isimlerinin hazinelerini tanıtıcı, kâinat kitabının ayetlerinin tercümanı, kulluğuyla rububiyet güzelliğinin aynası olarak gönderdiğin zata, onun bütün âl ve ashabına salât ve selâm eyle. Bize ve erkek, kadın bütün mü'minlere merhamet eyle. Âmin. Bunu rahmetinle yap ey, merhamet edenlerin en merhametlisi!

Âl: Peygamberimizin ailesini meydana getiren fertler.
alâmat: semboller.
aynen: tıpkısı, aynısı.
aziz: yüce, izzetli

bârigâh-ı huzur: dua ve ibadet edilen makam.
bekaâlûd: sonsuzlukla karışık.
ciddî: önemli, değer verilen.

emarat: belirtiler.
farz: Allah'ın kesin emirleri.
hakikat: gerçek.
haşrolmak: yeniden dirilip toplanmak.

hayretâlûd: hayretle karşık.

hikmet: belirli gayelere yönelik anlamlı, faydalı ve yerli yerinde oluş.

icraat-ı cesime-i Rabbaniye: terbiye edici Cenab-ı Hakkın büyük icraatları.

iktidaen: uyarak.

in'amat-ı külliye-i İlâhiye: Cenab-ı Hakkın bütün mahlûkata sunduğu hadsiz nimetler.

inkılâb-ı azim: büyük değişiklik.

işâ: yatısı.

işarat: işaretler.

izzetâlûd: izzetle karşık.

kemerbeste-i hizmet-i Mevlâ: Allah'a hizmet yolunda hazırlanma.

kısmen: bir bölümü, bir kısmı.

kıyam: ayakta durmak.

leziz: çok lezzetli.

mahviyet: alçak gönüllülük.

makul: akla uygun.

merhamet: acımak, şefkat göstermek; korumak, iyilik etmek; esirgemek.

Miraç: Peygamberimizin Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen ve hâlen çıkması mu'cizesi.

mislen: benzeri olarak.

muallim: öğretmen.

muhabbet: sevgi.

münasip: uygun, lâıyk.

nihayet: son derece.

Rahîm-i Zülcema'l: sonsuz şefkat ve merhametli olan güzellik sahibi Allah.

Rahman-ı Zülkema'l: kemal ve olgunluk sahibi Allah.

rububiyet: rablık, ilâhlık, Allah'ın her varlığını ihtiyacı karşılaması ve terbiye, tedbir, sahiplik ve besleyiciliği durumu.

salât: Peygamberimiz için "Allahümme..." şeklinde söylenen dua.

sayha-i ihya ve ikaz: uyarma, uyandırma ve diriltme sesi.

sücut: yere yüz sürmeler.

tahsis: ayrılmış olma.

tenzih: Allah'ı her çeşit kusur, noksan ve ortaktan uzak bilip söyleme.

tercüman: çevirmen, bir başka dile çeviren.

tezellül: aşağılanma.

ubudiyet: kulluk.

vazife: görev.

zimmet: sorumluluk.

* Onuncu Söz, Barla'da
1926'da Türkçe olarak
telif edilmiştir.

Onuncu Söz

Haşır Bahsi

İHTAR: Şu risalelerde teşbih ve temsilleri hikâyeler suretinde yazdığının sebebi, hem teshil, hem hakaik-i İslâmiye ne kadar makul, mütenasip, muhkem, mütesanit olduğunu göstermektir. Hikâyelerin manaları, sonlarındaki hakikatlerdir. Kinaiyat kabîlinden yalnız onlara delâlet ederler. Demek, ha-yalî hikâyeler değil, doğru hakikatlerdir.

ahiret: öteki dünya, kıyametten sonra kurulacak âlem.
avam: halk.
basit: kolay.
beyan: açıklama, izah.
birader: kardeş, erkek kardeş.
delâlet: delil olma, işaret etme.
gasp: zorla alma.
hakaik-i İslâmiye: İslâmiyetin gerçekleri, esasları.
hakikat: gerçek.
hane: ev, oturulan yer.
haşır: insanların öldükten sonra tekrar dirilitilip Allah'ın huzurunda toplanmaları
hayalî: gerçek olmayan.
heves: nefsin arzu ve istekleri.
hikâye: olmuş veya olması mümkün olayları yazılı veya sözlü olarak anlatma.
ihtar: hatırlatma.
kabil: gibi, benzer, denk.
kadir: her şeye gücü yeten.
kinaiyat: kinayereler, maksadı kapalı bir şekilde anlatan sözler.
lisan: dil.
makul: akla uygun.
mana: anlam.
muhafaza: koruma
muhkem: sağlam, kuvvetli.
mütenasip: uygun, ölçülü ve uyumlu.
mütesanit: birbirini destekleyen.
nefis: kendi, şahsı.
nevi: çeşit, tür.
Rahîm: merhametli, acıyan, acıyıp esirgeyen.
Rahman: ister mü'min, ister kâfir; ister iyi isterse kötü olsun; rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.
rahmet: acıma, esirgeme, bağışlama.
risale: belli bir konuda yazılmış

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخَيِّ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

ŞİRADER, haşır ve ahireti basit ve avam lisanıyla ve vazih bir tarzda beyanını istersen; öyle ise şu temsili hikâyeciğe nefsimle beraber bak, dinle:

Bir zaman, iki adam, Cennet gibi güzel bir memleket (Şu dünyaya işaretler.) gidiyorlar. Bakarlar ki herkes ev, hane, dükkân kapılarını açık bırakıp, muhafazasına dikkat etmiyorlar. Mal ve para, meydanda sahipsiz kalır.

O adamlardan birisi, her istediği şeye elini uzatıp ya çalışıyor, ya gasp ediyor. Hevesine tebaiyet edip her nevi

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor? Bunu yapan, elbette ölüleri de öylece diriltecektir; O her şeye hakkıyla kadirdir. (Rum Suresi: 50.)

küçük kitap, broşür
suret: tarz, şekil, biçim.
tebaiyet: tâbi olma, uyma.

temsil: benzetme.
temsili: örnek olarak verilen.
tarz: biçim, şekil.

teshil: kolaylaştırma.
teşbih: benzetme.
vazih: açık, anlaşılır.

zulmü, sefahati irtikâp ediyor. Ahali de ona çok ilişmiyorlar. Diğer arkadaşı ona dedi ki:

“Ne yapıyorsun? Ceza çekeceksin, beni de belâya sokacaksın. Bu mallar mirî malıdır. Bu ahali, çoluk çocuğuyla asker olmuşlar veya memur olmuşlar. Şu işlerde sivil olarak istihdam ediliyorlar. Onun için sana çok ilişmiyorlar. Fakat, intizam şedittir. Padişahın her yerde telefonu var ve memurları bulunur. Çabuk git, dehalet et” dedi.

Fakat, o sersem inat edip dedi:

“Yok, mirî malı değil, belki vakıf malıdır, sahihsizdir; herkes istediği gibi tasarruf edebilir. Bu güzel şeylerden istifadeyi menedecek hiçbir sebep görmüyorum. Gözümlle görmezsem inanmayacağım” dedi. Hem, feylesofâne çok safsatıyatı söyledi.

İkisi arasında ciddi bir münazara başladı. Evvelâ, o sersem, dedi:

“Padişah kimdir; tanımam?”

Sonra, arkadaşı ona cevaben, “Bir köy muhtarsız olmaz, bir iğne ustasız olmaz, sahihsiz olamaz, bir harf kâtipsiz olamaz; biliyorsun. Nasıl oluyor ki, nihayet derecede muntazam şu memleket hâkimsiz olur? Ve bu kadar çok servet ki, her saatte bir şimendifer ^(HAŞİYE) gapti gelir gibi, kıymettar, musanna mallarla dolu gelir.

HAŞİYE: Seneye işarettir. Evet, bahar mahzen-i erzak bir vagondur; gapti gelir.

ahali: halk.
belâ: büyük sıkıntı.
ciddi: önemli, gerçek.
dehalet: sığınmak, aman dileme, af dileme.
evvelâ: öncelikle, ilk olarak.
feylesofâne: filozof gibi.
gaip: görünmeyen, kayıp.

hâkim: idareci, hükümdar.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.
inat: ısrar etme, ayak direme.
intizam: düzen.
irtikâp: yapmak, işlemek.
istifade: faydalanma.
istihdam: hizmet ettirme, çalıştırma.

kâtip: yazar, yazıcı.
kıymettar: değerli, kıymetli.
mahzen-i erzak: yiyecek deposu.
men etmek: yasaklamak.
miri: devlete ait.
muhtar: seçilmiş köy veya mahalle yöneticisi.

muntazam: düzgün, düzenli.
musanna: sanatlı.
münazara: tartışma.
nihayet: son derece.
safsatiyat: görünüşte doğru, hakikatte yanlış olan kıyaslar.
sefahat: faydasız, zararlı, haram ve yasak şeylere düşkünlük.
sersem: dengesiz, akıllı ve zihni karışmış olan, dağınık, ölçsüz kişisi; beyinsiz.
sivil: asker olmayan, başıbozuk.
şedit: şiddetli.
şimendifer: tren.
tasarruf: kullanma.
vakıf malı: halkın faydasına sunulmuş mal.
zulüm: haksızlık, eziyet, kötülük.

Burada dökülüyor, gidiyor. Nasıl sahipsiz olur? Ve her yerde görünen ilânnameler ve beyannameler ve her mal üstünde görünen turra ve sikkeler, damgalar ve her köşesinde sallanan bayraklar nasıl maliksiz olabilir? Sen, anlaşıyor ki, bir parça Frengî okumuşsun. Bu İslâm yazılarını okuyamıyorsun, hem de bilenden sormuyorsun. İşte, gel; en büyük fermanı sana okuyacağım.”

O sersem döndü dedi:

“Haydi, padişah var; fakat benim cüz’î istifadem ona ne zarar verebilir? Hazinesinden ne noksan eder? Hem, burada hapis mapis yoktur, ceza görünmüyor.”

Arkadaşı ona cevaben dedi:

“Yahu, şu görünen memleket bir manevra meydanıdır. Hem, sanayi-i garibe-i sultaniyenin meşheridir. Hem muvakkat, temelsiz misafirhaneleridir. Görmüyor musun ki, her gün bir kafil gelir, biri gider, kaybolur; daima dolur, boşanır. Bir zaman sonra şu memleket tebdil edilecek; bu ahali başka ve daimî bir memlekete nakledilecek. Orada, herkes hizmetine mukabil ya ceza, ya mükâfat görecektir” dedi.

Yine o hain, sersem, temerrüt edip, “İnanmam. Hiç mümkün müdür ki, bu memleket harap edilsin, başka bir memlekete göç etsin?” dedi.

Bunun üzerine emin arkadaşı dedi:

“Madem bu derece inat ve temerrüt edersin; gel, had ve hesabı olmayan delâil içinde, On İki Suret ile sana

ahali: halk, topluluk.

beyanname: bildiri, açıklama.

ceza: suçun karşılığı.

cüz’î: az, küçük; parça.

damga: mühür.

delâil: kanıtlar, işaretler.

emin: inanılır, güvenilir.

ferman: emir, buyruk.

Frengî: Frenkçe; Avrupa dili ve kültürü; Lâtin alfabesi.

gaip: görünmeyen âlem.

had ve hesabı olmayan: sınırsız ve sonsuz.

had: sınır, derece.

hain: ihanet eden.

harap: yıkılma, yok edilme.

haşiye: açıklayıcı not, dipnot.

ilânname: ilân yazısı, ilân metni.

inat: anlamsız ısrar, ayak direme.

İslâm: en son hak din, İslâm dini.

istifade: faydalanma.

kafile: grup, topluluk.

malik: sahip

manevra meydanı: eğitim ve deneme yeri, tatbikat yeri.

meşher: sergi, gösterme yeri.

mukabil: karşı, karşılık, muadil.

muvakkat: geçici, süreli.

mükâfat: ödül.

nakletmek: taşımak.

sanayi-i garibe-i sultaniye: padişaha ait hayrete düşüren sanatlar.

sersem: dengesiz, akli ve zihni karışmış olan.

sikke: konulduğu yere sahibini bildiren mühür.

suret: tarz, yol.

tebdil edilmek: değiştirilmek.

temerrüt: inat, dik başlılık.

turra: mühür, padişahın imzasını taşıyan mühür.

göstereceğim ki, bir mahkeme-i kübra var, bir dâr-ı mü-kâfat ve ihsan ve bir dâr-ı mücazat ve zindan var. Ve bu memleket her gün bir derece boşandığı gibi, bir gün gelir ki bütün bütün boşanıp harap edilecek.”

Birinci Suret:

Hiç mümkün müdür ki, bir saltanat, bahusus böyle muhteşem bir saltanat, hüsnühizmet eden mutîlere mü-kâfatı ve isyan edenlere mücazâtı bulunmasın. Burada yok hükmündedir.

Demek, başka yerde bir mahkeme-i kübra vardır.

İkinci Suret:

Bu gidişata, icraata bak! Nasıl en fakir, en zayıftan tut, tâ herkese mükemmel, mükellef erzak veriliyor, kimsesiz hastalara çok güzel bakılıyor. Hem, gayet kıymettar ve şahane taamlar, kaplar, murassa nişanlar, müzeyyen el-biseler, muhteşem ziyafetler vardır.

Bak, senin gibi sersemlerden başka herkes vazifesine gayet dikkat eder, kimse zerrece haddinden tecavüz etmez. En büyük şahıs, en büyük bir itaatle, mütevaziâne bir havf ve heybet altında hizmet eder.

Demek, şu saltanat sahibinin pek büyük bir keremi, pek geniş bir merhameti var; hem, pek büyük izzeti, pek celâlli bir haysiyeti, namusu vardır. Hâlbuki, kerem ise in'am etmek ister; merhamet ise, ihsansız olamaz; izzet ise, gayret ister; haysiyet ve namus ise, edepsizlerin tedibini ister.

bahusus: özellikle.
celâlli: görkemli, yüce, yüksek.
dâr-ı mücazat: ceza yeri.
dâr-ı mükâfat ve ihsan: ödül ve ikram yeri.
edepsiz: kötü ahlâklı, terbiyesiz.

erzak: yiyecek ve içecekler.
gayet: son derece.
gayret: mukaddes değerlere saldırmaya uyanan duygu.
had: sorumluluk.
hâlbuki: doğrusu budur ki.

harap etmek: yıkmak, bozmak.
havf: korku, korkma.
haysiyet: değer, onur, itibar.
heybet: saygı ve hayranlık.
hizmet: görevi yerine getirmek.
hükmünde: değerinde.

hüsnühizmet: güzel hizmet.
icraat: işler.
ihsan: iyilik etme.
in'am: nimet verme, iyilik yapma.
isyan: baş kaldırma.
itaat: emre titizlikle uyma.
izzet: değer, şeref, yücelik.
kerem: cömertlik.
kıymettar: değerli, pahalı.
mahkeme-i kübra: ahiretteki büyük mahkeme.
merhamet: acımak, bağışlamak, şefkat etmek.
muhteşem: görkemli, ihtişamlı.
murassa: süslü.
mutî: emre uyan.
mücazat: ceza.
mükâfat: ödül.
mükellef: tam, eksiksiz hazırlanmış.
mükemmel: tam, kusursuz.
mütevaziâne: alçak gönüllülükle.
müzeyyen: süslenmiş.
namus: kanun, nizam.
nişan: yapılan görevi gösteren işaret.
saltanat: hâkimiyet, hükümranlık.
sersem: dengesiz.
suret: tarz, yol.
şahane: mükemmel, muhteşem.
taam: yiyecek, aş.
tecavüz: aşma, ileri gitme.
tedip: edeplendirme, cezalandırarak terbiye etme.
vazife: görev.
zerrece: en küçük bir şekilde.
zindan: hapisane.
ziyafet: yemekli büyük toplantı.

Hâlbuki, şu memlekette o merhamet, o namusa lââyık binden biri yapılmıyor. Zalim izzetinde, mazlum zilletinde kalıp, buradan göçüp gidiyorlar.

Demek bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor.

Üçüncü Suret:

Bak, ne kadar âli bir hikmet, bir intizamla işler dönüyor. Hem, ne kadar hakikî bir adalet, bir mizanla muameleler görülüyor.

Hâlbuki, hikmet-i hükûmet ise, saltanatın cenah-ı himayesine iltica eden mültecilerin taltifini ister; adalet ise, raiyetin hukukunun muhafazasını ister. Tâ hükûmetin haysiyeti, saltanatın haşmeti muhafaza edilsin.

Hâlbuki, şu yerlerde o hikmete, o adalete lââyık binden biri icra edilmiyor. Senin gibi sersem, çoğu ceza görmeden buradan göçüp gidiyorlar.

Demek bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor.

Dördüncü Suret:

Bak, had ve hesaba gelmeyen şu sergilerde olan misilsiz mücevherat, şu sofralarda olan emsalsiz mat'umat gösteriyorlar ki, bu yerlerin padişahının hadsiz bir sahaveti, hesapsız dolu hazineleri vardır.

Hâlbuki, böyle bir sahavet ve tükenmez hazineler, daimî ve istenilen her şey içinde bulunur bir dâr-ı ziyafet ister. Hem, ister ki, o ziyafetten telezzüz edenler, orada devam etsinler; tâ zeval ve firak ile elem çekmesinler.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, hakkanîyet, âdillik.
âli: yüce, yüksek.
cenah-ı himaye: koruma kanadı.
ceza: suçun karşılığı.
daimî: sürekli, devamlı.
dâr-ı ziyafet: ziyafet yeri.
elem: üzüntü, kaygı, acı.
emsalsiz: eşsiz, benzersiz.
firak: ayrılık.
had ve hesaba gelmeyen: sınırsız ve sayısız.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikî: gerçek.
haşmet: büyüklük.
haysiyet: şeref, onur, itibar.
hazine: kıymetli şeylerin bulunduğu yer.
hesapsız: sayısız.
hikmet: fayda, gaye.
hikmet-i hükûmet: hükûmetin kanunlarını uygulama gayeleri.
hukuk: haklar.
icra: yürütmeye, yapma, yerine getirme.
iltica: sığınma.
intizam: düzen.
izzet: itibar, şeref.
lâyık: yakışan, yaraşır.
mahkeme-i kübra: ahiretteki büyük mahkeme.
mat'umat: yiyecekler.
mazlum: zulüm görmüş, kötülük yapılan kişi.
merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak.

misilsiz: benzersiz, eşsiz.
mizan: ölçü.
muamele: davranış.
muhafaza: koruma.
mücevherat: değerli taşlar.
mültecî: sığınmacı.
namus: kanun, nizam.
raiyet: halk, vatandaşlar.

sahavet: cömertlik, el açıklığı.
saltanat: hâkimiyet, hükümlerlik.
sersem: dengersiz.
suret: tarz, yol.
taltif: iyilikte bulunma, ödüllendirme.

telezzüz etmek: lezzet almak, tad almak.
zalim: zulmeden, başkalarına kötülük yapan.
zeval: sona erme, yok olma.
zillet: perişanlık, kötü durum.
ziyafet: yemekli davet, şölen.

Çünkü, *zeval-i elem lezzet olduğu gibi, zeval-i lezzet da-
hi elemidir.*

Bu sergilere bak ve şu ilânlara dikkat et ve bu dellâlla-
ra kulak ver ki, mu'ciznüma bir padişahın antika sanat-
larını teşkil ve teşhir ediyorlar, kemalâtını gösteriyorlar,
misilsiz cemel-i manevîsini beyan ediyorlar, hüsnümahfî-
sinin letaifinden bahsediyorlar. Demek, onun pek mü-
him, hayret verici kemalât ve cemel-i manevîsi vardır.

Gizli, kusursuz kemal ise, takdir edici, istihsan edici,
“Maşaallah” deyip müşahede edicilerin başlarında teşhir
ister. Mahfî, nazirsiz cemel ise, görünmek ve görmek is-
ter. Yani, kendi cemalini iki vecihle görmek—biri muhte-
lif âyinelerde bizzat müşahede etmek, diğeri müştak se-
yirci ve mütehayyir istihsan edicilerin müşahedesini ile mü-
şahede etmek—ister; hem görmek, hem görünmek,
hem daimî müşahede, hem ebedî iştah ister. Hem o da-
imî cemel, müştak seyirci ve istihsan edicilerin devam-ı
vücutlarını ister. Çünkü, daimî bir cemel, zail müştaka ra-
zı olamaz. Zira, dönmek üzere zevale mahkûm olan
bir seyirci, zevalin tasavvuruyla, muhabbeti adavete dö-
ner, hayret ve hürmeti tahkire meyleder. Çünkü, insan
bilmediği ve yetişmediği şeye düşmandır.

Hâlbuki şu misafirhanelerden, herkes çabuk gidip kay-
boluyor; o kemal ve o cemalin bir ışığını, belki zayıf bir
gölgesini, bir anda bakıp doymadan gidiyor.

Demek, bir seyrangâh-ı daimîye gidiliyor.

adavet: düşmanlık.
antika: benzersiz, çok değer-
li.
âyine: ayna.
beyan: bildirme, gösterme,
ortaya koyma.
bizzat: kendisi, şahsen.
cemel: güzellik.

cemel-i manevî: manevî gü-
zellik.
daimî: ebedî, sonsuz.
dellâl: ilân edici, duyurucu.
devam-ı vücut: varlığın de-
vamı.
ebedî: sonsuz.
elem: üzüntü, acı.

hayret: hayranlık.
hürmet: saygı.
hüsnümahfî: gizli güzellik.
ilân: duyuru, bildiri.
ilân: duyuru.
istihsan: güzel bulma, beğen-
me.
iştah: şahitlik, tanıklık.

kemal: mükemmellik.
kemalât: mükemmellikler.
letaif: incelikler, güzellikler.
mahfî: gizli, saklı.
mahkûm: mecbur.
maşaallah: Allah'ın istediği gibi,
Allah'ın istediği olur.
meyl: yönelme, .
misilsiz: eşsiz, benzersiz.
mu'ciznüma: mu'cizeler göste-
ren; benzersiz, harika işler yapan.
muhabbet: sevgi.
muhtelif: çeşitli, farklı.
mühim: önemli, değerli.
müşahede: seyretme, bakma.
müştak: şiddetle arzulayan.
mütehayyir: hayret eden.
nazirsiz: benzersiz, eşsiz.
sanat: eserler.
seyrangâh-ı daimî: devamlı bir
seyir ve gezme yeri.
tahkir: hakaret etme, aşağılama.
takdir: beğendiğini belirtme, kıy-
metini anlama.
tasavvur: bir şeyi zihinde şekil-
lendirme, tasarlama, kurma.
teşhir: sergileme, gösterme.
teşkil: meydana getirme, oluş-
turma.
vecihle: yönüyle.
zail: yok olan.
zeval: yok olma, sona erme.
zeval-i elem: üzüntü ve acının
yok olması.
zeval-i lezzet: lezzetin sona er-
mesi.
zira: çünkü.

Beşinci Suret:

Bak, bu işler içinde, görünüyor ki, o misilsiz zatın pek büyük bir şefkati vardır. Çünkü, her musibetzedenin imdadına koşturuyor, her suale ve matlûba cevap veriyor.¹ Hatta, bak, en edna bir hacet, en edna bir raiyetten görse, şefkatle kaza ediyor. Bir çobanın bir koyunu, bir ayağı incinse, ya merhem, ya baytar gönderiyor.

Şimdi gel, gidelim. Şu adada büyük bir içtima var; bütün memleket eşrafı orada toplanmışlar. Bak, pek büyük bir nişanı taşıyan bir yaver-i ekrem, bir nutuk okuyor. O şefkatli padişahından bir şeyler istiyor. Bütün ahali, “Evet, evet! Biz de istiyoruz” diyorlar. Onu tasdik ve teyit ediyorlar. Şimdi dinle, bu padişahın sevgilisi diyor ki:

“Ey bizi nimetleriyle perverde eden sultanımız! Bize gösterdiğin numunelerin ve gölgelerin asıllarını, menbalarını göster; ve bizi makarr-ı saltanatına celp et. Bizi bu çöllerde mahvettirme; bizi huzuruna al, bize merhamet et. Burada bize tattırdığın leziz nimetlerini orada yedir. Bizi zeval ve teb'id ile tazip etme. Sana müştak ve müteşekkir şu muî raiyetini başıboş bırakıp idam etme” diyor ve pek çok yalvarıyor; sen de işitiyorsun.

Acaba bu kadar şefkatli ve kudretli bir padişah, hiç mümkün müdür ki, en edna bir adamın en edna bir meramını ehemmiyetle yerine getirsin, en sevgili bir yaver-i ekreminin en güzel bir maksudunu yerine getirmesin? Hâlbuki, o sevgilinin maksudu umumun da maksududur; hem padişahın marzîsi, hem merhamet ve adaletinin muktezasıdır, hem ona rahattır, ağır değil.

adalet: hak sahiplerine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, hakkanıyet, âdillik.

ahali: halk.

asıl: gerçek.

baytar: hayvan hekimi, veteriner.

celp: çekme, götürme.

edna: basit, küçük, değersiz, sıradan.

ehemmiyet: önem.

eşraf: şeref ve itibar sahibi kimseler, ileri gelenler.

hacet: ihtiyaç, gereksinim.

içtima: toplantı.

imdat: yardım.

kaza: gidermek, yerine getirmek.

kudret: güç, kuvvet.

leziz: lezzetli, tatlı.

mahvettirme: yok ettirme, perişan etme.

makarr-ı saltanat: hâkimiyet merkezi.

maksut: istek, arzu.

marzî: hoşnutluk.

matlûp: ihtiyaç, lâzım olan şey.

menba: kaynak.

meram: istek, arzu.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, iyilik etmek.

merhem: yaraya sürülen ilaç.

misilsiz: benzersiz, eşsiz.

mukteza: gereken, lâzım gelen.

musibettede: felâkete uğrayan, zor durumda kalan.

muî: itaat eden, emirlerini dinleyen.

müştak: arzulayan, özleyen, gör-

1. Bkz. Mü'min Suresi: 60.

mek için can atan.

müteşekkir: şükreden.

nimet: maddi ve manevî ikram, rızık.

nişan: işaret; peygamberlik vazifesi; seçkin özellik.

numune: örnek, misal.

nutuk okuma: konuşma yapma, söz söyleme.

padişah: sultan, hükümdar; Allah.

perverde: besleme; donatma.

raiye: halk, kullar.

sual: istek.

sultan: padişah, hükümdar; Allah.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek karşılıksız sevgi.

tasdik: doğrulama, onaylama.

tazip: azap verme, acı çektirme.

me.

teb'id: uzaklaştırma, huzurdan kovma.

teyit: doğrulama, destekleme.

umum: herkes, bütün varlıklar.

yaver-i ekrem: en değerli ve en cömert memur.

zat: kişi, şahıs.

zeval: sona erme, yok olma.

Bu misafirhanelerdeki muvakkat nüzhetgâhlar kadar ağır gelmez. Madem numunelerini göstermek için beş altı gün seyrangâhlara bu kadar masraf ediyor, bu memleketi kurdu; elbette, hakikî hazinelerini, kemalâtını, hünerlerini makarr-ı saltanatında öyle bir tarzda gösterecek, öyle seyrangâhlar açacak ki, akılları hayrette bırakacak.

Demek bu meydan-ı imtihanı olanlar, başıboş değiller; saadet sarayları ve zindanlar onları bekliyorlar.

Altıncı Suret:

İşte gel, bak. Bu muhteşem şimendiferler, tayyareler, teçhizatlar, depolar, sergiler, icraatlar gösteriyorlar ki, perde arkasında pek muhteşem bir saltanat vardır; ^(HAŞİYE)

HAŞİYE: Meselâ, nasıl şu zamanda manevra meydanında, harp usulünde “Silâh al, süngü tak!” emriyle koca bir ordu baştan başa dikenli bir meşegâha benzediği gibi; her bir bayram gününde, resmigeçit için, “Formalarınızı takıp nişanlarınızı asınız!” emrine karşı, ordugâh serâser, rengârenk çiçek açmış müzeyyen bir bahçeyi temsil ettiği misillü; öyle de, rûy-i zemin meydanında, Sultan-ı Ezeli’nin nihaysiz enva-ı cünudundan melek ve cin ve ins ve hayvanlar gibi şuursuz nebatat taifesi dahi hıfz-ı hayat cihadında, emr-i ¹ **فَيَكُونُ** ile, “Müdafaa için silâhlarınızı ve cihazınızı takınız!” emr-i İlâhîyi aldıkları vakit, zemin baştan aşağıya bütün ondaki dikenli ağaçlar ve nebatlar süngücüklerini taktıkları zaman, aynen süngülerini takmış muhteşem bir ordugâha benziyor.

Hem, baharın her bir günü, her bir haftası birer taife-i nebatatın birer bayramı hükmünde olduğu için, her bir taifesi dahi kendi Sultanının o taifeye ihsan ettiği güzel hediyeleri teşhir için, ona taktığı murassa nişanları birer resmigeçit tarzında, o Sultan-ı Ezeli’nin nazar-ı şuhut ve işhadına arz ettiğinden ve öyle bir vaziyet gösterdiğinden, bütün nebatat ve eşcar, güya “Sanat-ı Rabbaniye murassaatını ve çiçek ve meyve denilen fitrat-ı İlâhiyenin nişanlarını takınız, çiçekler açınız!” emr-i Rabbaniyeyi dinliyorlar ki, rûy-i zemin dahi gayet muhteşem bir bayram gününde, şahane

me ve içmeleri olmayan, çeşitli şekillere girebilen, göze her zaman görülemeyen, Allah’ın emirlerine tam itaat eden mahlûk.

meşegâh: meşe ağaçlarının bulunduğu yer.

meydan-ı imtihan: imtihan meydanı, dünya.

misafirhane: gelip geçen insanların geçici kalıp ağırlandığı yer.

misillü: gibi.

muhteşem: haşmetli, ihtişamlı, görkemli, harika, çok büyük.

murassa: süslü.

murassaat: süslemeler.

muvakkat: geçici, fânî.

müdafaa: savunma, korunma.

müzeyyen: süslü, bezenmiş, donanmış.

nazar-ı şuhut: görüş, bakış.

nebat: bitki.

nebatat: bitkiler.

nihayetsiz: sonsuz, sayısız.

nişan: yapılan görevi gösteren işaret.

numune: örnek, misal.

nüzhetgâh: gezinti ve seyr yeri.

ordugâh: ordunun konakladığı yer.

rengârenk: renk renk.

resmigeçit: önemli günlerde yapılan geçiş töreni.

rûy-i zemin: yeryüzü.

saadet: mutluluk.

saltanat: hâkimiyet, hükümlerlik egemenlik; sulta.

sanat-ı Rabbani: Allah’ın sanatı.

serâser: baştan başa, tamamiyla.

seyrangâh: manzaralı gezinti yeri.

sultan: padişah; Allah.

Sultan-ı Ezeli: ezeli sultan; kudret, kuvvet ve hükümlerliğinin başlangıcı olmayan Allah.

süngü: tüfeğin ucuna takılan büyük bıçak.

şahane: mükemmel, muhteşem.

şimendifer: tren.

şuur: anlama, tanıma ve kavrama gücü; anlayış, bilinç.

taife: grup, kabile, takım.

taife-i nebat: bitki çeşitleri.

tarz: şekil, suret.

tayyare: uçak.

teçhizat: araç ve gereç, donanım.

temsil: benzetme.

teşhir: gösterme, sergileme.

usul: metot, yol, tarz, şekil.

zemin: yeryüzü.

zindan: hapishane.

1. “Ol!” der; olurur. (Yâsin Suresi: 82.)

cihad: savaş.

cihazat: maddî manevî aletler, araç ve gereçler.

emr-i İlâhî: Allah’ın emri.

emr-i Rabbaniye: Allah’ın emri.

enva-ı cünud: orduların çeşitleri.

eşcar: ağaçlar.

fitrat-ı İlâhiye: Allah’ın varlıkları farklı yapılarda ve görev-

lerde yaratması.

forma: resmî elbise.

harp usulü: savaş taktiği.

haşiye: açıklayıcı not, dipnot.

hıfz-ı hayat: hayatın korunması.

hüner: ustalık, beceri, maharet, yetenek.

icraat: yapılan işler, uygulamalar.

ihsan: iyilik etme, ikram et-

me; bir şey verme.

ins: insan.

işhat: şahitlik.

kemalât: mükemmellikler,

sahip olunan kabiliyetler.

makarr-ı saltanat: hâkimiyet merkezi.

manevra: deneme ve eğitim, tatbikat.

melek: Allah’ın nurdan yarat-

adî: sıradan, basit, küçük.
ahali: halk.
antika: değerli eser.
ehemmiyetsiz: önemsiz, küçük, basit.
forma: elbise.
Hâkim: her şeye hükmeden, her şeyi hükmü altında tutan, her şeye galip olan Allah.
Hakim: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.
halis: kusursuz; saf.
harika: muhteşem, olağanüstü, hayranlık uyandıran.
hasiye: dipnot.
hazine: kıymetli şeylerin saklandığı yer, define.
hikmet: her şeyin yerli yerinde olması.
hükmetmek: hâkim olmak, nüfuzu altında bulundurmak.
ihsanat: hediyeler, iyilikler, nimetler.
intizam: düzen.
istidat: kabiliyet, yetenek; liyakat.
Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
kat'î: kesin, hiç şüphesiz.
kâtip: yazıcı.
kıymettar: kıymetli, değerli, paha biçilmez.
lâyık: yakışan, yaraşır, yakışır.
manevra: deneme ve eğitim, tatbikat.
medenî: şehirli, modern.
mesken: oturulacak yer, kalınacak yer.
meşher: teşhir yeri, sergi, gösterme yeri.
meydan-ı imtihan: İmtihan meydanı, dünya.
misafirhane: yolculuk esnasında kalınan yer; dünya.
murassa: işlemeli, süslü.
müstemir: devamlı, sürekli.

hükmediyor. Böyle bir saltanat, kendisine lâayık bir raiyet ister. Hâlbuki, görüyorsun, bütün raiyet bu misafirhane- de toplanmışlar; misafirhane ise, her gün dolar boşanır. Hem, bütün raiyet, manevra için bu meydan-ı imtihan- da bulunuyorlar; meydan ise, her saat tebdil ediliyor. Hem, bütün raiyet, padişahın kıymettar ihsanatının numunelerini ve harika sanatlarının antikalarını sergilerde temaşa etmek için şu teşhircâhta birkaç dakika durup seyre- diyorlar. Meşher ise, her dakika tahavvül ediyor; giden gel- mez, gelen gider.

İşte bu hâl, şu vaziyet kat'î gösteriyor ki, *şu misafirha- ne ve şu meydan ve şu meşherlerin arkasında daimî sa- raylar, müstemir meskenler, şu numunelerin ve suretlerin halis ve yüksek asıllarıyla dolu bağ ve hazineler vardır.*

Demek burada çabalamak onlar içindir. Şurada çalış- tırır, orada ücret verir. Herkesin, istidadına göre, orada bir saadeti var.

Yedinci Suret:

Gel, bir parça gezelim; şu medenî ahali içinde ne var, ne yok görelim. İşte bak: Her yerde, her köşede, müte- addit fotoğraflar kurulmuş; suret alıyorlar. Bak, her yerde müteaddit kâtipler oturmuşlar, bir şeyler yazıyor- lar, her şeyi kaydediyorlar, en ehemmiyetsiz bir hizmeti, en adî bir vukuatı zaptediyorlar.¹ Hâ, şu yüksek dağda

resmigeçitte, sürmeli formları ve murassa nişanları parlayan bir ordugâ- hı temsil ediyor.

İşte şu derece hikmetli ve intizamlı teçhizat ve tezyinat, elbette nihayet- siz kadîr bir Sultanın, nihayet derecede hakîm bir Hâkimin emriyle oldu- ğunu, kör olmayanlara gösterir.

1. Bkz. Kehf Suresi: 49; Kaf Suresi: 17, 18; İnfitar Suresi: 10-12.

müteaddit: birçok, çeşitli.

nihayetsiz: sonsuz.

nişan: madalya, törenle takı- lan özel işaret.

numune: örnek.

ordugâh: ordunun konakladığı yer.

raiye: halk.

resmigeçit: resmî geçit mera- simi, geçit töreni.

saadet: mutluluk.

saltanat: hükümdarlık, dev- let.

sanat: ustalık, hüner; eser.

Sultan: Padişah; sonsuz hâki- miyet sahibi Allah.

suret: görüntü, görünüş; tarz, yol.

sürmeli: süslü.

tahavvül: hâl değiştirme.

tebdil: değiştirme, başka hale getirme.

teçhizat: donanım.

temaşa: dikkatle bakma, hayranlıkla seyretme.

temsil: sembolü olma, ben- zeme.

teşhircâh: sergi yeri.

tezyinat: süsler, süslemeler.

vaziyet: durum, hâl.

vukuat: olaylar.

zaptetmek: kaydetmek.

padişaha mahsus bir büyük fotoğraf kurulmuş ki, **(HAŞİYE)** bütün bu yerlerde ne cereyan eder, suretini alıyorlar. Demek, o zat emretmiş ki, mülkünde cereyan eden bütün muamele ve işler zaptedilsin. Demek oluyor ki, o zat-ı muazzam bütün hâdisatı kaydettirir, suretini alır. İşte şu dikkatli hıfz ve muhafaza, elbette bir muhasebe içindir.

Şimdi, en adî raiyetin en adî muamelelerini ihmal etmeyen bir Hâkim-i Hafız, hiç mümkün müdür ki, raiyetin en büyüklerinden en büyük amellerini muhafaza etmesin, muhasebe etmesin, mükâfat ve mücazat vermesin. Hâlbuki, o zatın izzetine ve gayretine dokunacak ve şe'n-i merhameti hiç kabul etmeyecek muameleler, o büyüklerden sudûr ediyor. Burada cezaya çarpmıyor.

Demek, bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor.

Sekizinci Suret:

Gel, ondan gelen bu fermanları sana okuyacağım. Bak, mükerrer vadediyor ve şiddetli tehdit ediyor ki: “Sizleri oradan alıp, makarr-ı saltanatıma getireceğim ve

HAŞİYE: Şu Suretin işaret ettiği manaların bir kısmı Yedinci Hakikatte beyan edilmiş. Yalnız, burada padişaha mahsus bir büyük fotoğraf işareti ve hakikati Levh-i Mahfuz demektir. Levh-i Mahfuzun tahakkuk-u vücudu Yirmi Altıncı Sözde şöyle ispat edilmiş ki: Nasıl küçük küçük cüzdanlar, büyük bir kütüğün vücudunu ihsas eder ve küçük küçük senetler bir defter-i kebirin bulunduğunu iş'ar eder ve küçük kesretli tereşşuhatlar büyük bir su menbaını içmam eder; aynen öyle de, küçük küçük cüzdanlar hükmünde, hem birer küçük Levh-i Mahfuz manasında, hem büyük Levh-i Mahfuzu yazan kalemden tereşşuh eden küçük küçük noktalar suretinde olan benî beşerin kuvve-i hafızaları, ağaçların meyveleri, meyvelerin çekirdekleri, tohumları, elbette bir hafıza-i kübrayı, bir defter-i ekberi, bir Levh-i Mahfuz-u Azamı ihsas eder, iş'ar eder ve ispat eder, belki keskin akıllara gösterir.

adî: küçük, değersiz, basit.
amel: fiil, iş, emek.
benî: oğullar, çocuklar.
benibeşer: insanoglu.
beşer: insan, insanlık, âdemoğlu.
beyan: anlatma, bildirme, izah etme.
cereyan: oluşma, meydana gelme.
ceza: suçun karşılığı.
cüzdan: şahsî bilgilerin yazıldığı küçük defter, nüfus cüzdanı.

defter-i ekber: en büyük defter.
defter-i kebir: büyük defter, kütük defteri.
ferman: emir, buyruk.
gayret: mukaddes değerlere saldırıldığında uyanan duygu.
hâdisat: olaylar, yaşananlar.
hafıza-i kübra: en büyük hafıza.
Hâkim-i Hafız: her şeyi koruyan ve her şeye hükmeden, Allah.
haşiye: dipnot.

hıfz: saklama, koruma, muhafaza.
ihmal: önemsememe, dikkatsizlik.
ihsas: hissettirme, sezdirme.
ispat: kanıtlama, delille doğruluğunu ortaya koyma.
iş'ar: yazı ile anlatma, bildirme.
iş'ar etmek: yazı ile anlatmak, bildirmek.
ışmam: hissettirme, bildirme.
izzet: şeref, yücelik, büyüklük.

kesretli: çok, fazla.
kuvve-i hafıza: hafıza duygusu.
kütük: şahsî bilgilerin yazıldığı büyük defter, nüfus kütüğü.
Levh-i Mahfuz: Allah'ın ezeli ilmiyle kâinata olmuş ve olacak şeylerin yazılı olduğu levha.
Levh-i Mahfuz-u Azam: Allah'ın ezeli ilminin kâinata olmuş ve olacak şeyleri takdir ettiği manevî levha, ilm-i ezeli.
mahkeme-i kübra: ahiretteki büyük mahkeme.
mahsus: ait, has, lâyük.
makarr-ı saltanat: hâkimiyet merkezi.
menba: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.
muamele: davranış.
muhafaza: koruma, saklama.
muhasebe: hesaplaşma.
mücazat: ceza.
mükâfat: ödül.
mükerrer: tekrarlar, birçok kere.
mülk: ülke.
raiyet: halk.
sudûr: meydana çıkma, olma.
suret: resim, görüntü.
şe'n-i merhamet: merhametin, şefkatin gereği.
tahakkuk-u vücüt: varlığın gerçekleşmesi, varlığın meydana çıkması.
tehdit: göz dağı verme, birisini korkutma.
tereşşuh: sızma, sızıntı yapma.
tereşşuhat: damlamalar, sızıntılar.
vaat: söz verme, bir şeyi yapacağını söyleme.
zaptetmek: kaydetmek.
zat: şahıs, kişi.
zat-ı muazzam: büyük şahıs, azametli kişi.

mutîleri mes'ut, asileri mahpus edeceğim. O muvakkat yeri harap edip, müebbet sarayları, zindanları havi diğer bir memleket kuracağım.” Hem, o vadettiği şeyler ona gayet rahattır; raiyetine gayet mühimdir. Vaadinde hulf ise, izzet-i iktidarına gayet zıttır. ¹

İşte bak, ey sersem! Sen yalancı vehmini, hezeyancı aklını, aldatıcı nefsinı tasdik ediyorsun. Ve hiçbir vecihle hulf ve hilâfa mecburiyeti olmayan ve hiçbir cihetle hilâf haysiyetine yakışmayan ve bütün görünen işler sıdkına şahadet eden bir zatı tekzip ediyorsun; elbette büyük bir cezaya müstahak olursun.

Misalin şuna benzer ki: Bir yolcu, güneşin ziyasından gözünü kapıyor, hayaline bakıyor; vehmi, bir yıldız böceği gibi kafa fenerinin ışığıyla dehşetli yolunu tenvir etmek istiyor. Madem vadedmiş, yapacaktır. Hâlbuki, ifası ona çok rahat ve bize ve her şeye; ve ona ve saltanatına pek çok lâzımdır.

Demek bir mahkeme-i kübra, bir saadet-i uzma vardır.

Dokuzuncu Suret:

Şimdi gel, bu dairelerin ve cemaatlerin bazı rüesaları-na ki, ^(HAŞİYE) her biri bizzat padişahla görüşecek hususî birer telefonu var. Hem bazı onun huzuruna çıkmışlar. Ne diyorlar, bak: Bunlar ittifakla ihbar ediyorlar ki, o

HAŞİYE: Şu Suretin ispat ettiği manalar Sekizinci Hakikatte görünecek. Meselâ, dairelerin reisleri şu temsilde enbiya ve evliyaya işaretler. Ve telefon ise, ma'kes-i vahiy ve mazhar-ı ilham olan kalpten uzanan bir nispet-i Rabbaniyedir ki, kalp o telefonun başıdır ve kulağı hükmündedir.

1. Bkz. Bakara Suresi: 80; Âl-i İmran Suresi: 194; Ra'd Suresi: 31; İbrahim Suresi: 47; Hac Suresi: 47; Rum Suresi: 6; Zümer Suresi: 20.

asi: isyan eden, karşı çıkan.
bizzat: şahsen, direkt kendisi.
cihet: sebep, bahane.
dehşetli: korkunç, ürkünç
enbiya: peygamberler.
evliya: erenler, velîler.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek.
harap etme: yıkma, bozma.
haşiye: dipnot.
havi: içinde bulunduran.
haysiyet: şeref, onur, itibar.
hezeyan: saçmalama.
hilâf: cayma, vazgeçme.
hulf: verdiği sözü tutmama, vazgeçme.
hususî: kişiye has, özel.
ifa: yapma, yerine getirme.
ihbar: haber verme, bildirme.
ispat: kanıtlama, delille doğruluğunu ortaya koyma.
ittifak: fikir birliği etme, aynı şeyi söyleme.
izzet-i iktidar: yönetiminin şerefi.
ma'kes-i vahiy: vahyin indiği yer.
mahkeme-i kübra: ahiretteki büyük mahkeme.
mahpus: hapsedilmiş olan, mevkuf.
mana: anlam.
mazhar-ı ilham: ilhama muhatap, ilhamın görüldüğü yer.
mecburiyet: mecbur olma, mecburluk, zarurîlik durumu.
mes'ut: saadetli, mutlu.
misalin: durumun, hâlin.
muti: itaat eden, boyun eğen.
muvakkat: belirli bir zamana mahsus, vakitli, süresiz, geçici.
müebbet: sonsuz, ebedî, devamlı.

mühim: önemli.
müstahak: hak eden, hak etmiş.
nefis: kötülüğe yönlendiren, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nispet-i Rabbaniye: Allah'la olan kalbi yakınlık.
raiyet: halk.
reis: başkan.
rüesa: reisler, başkanlar.

saadet-i uzma: en büyük ebedî mutluluk.
saltanat: hükümdarlık, devlet.
sıdk: doğruluk, güvenilirlik.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
tasdik: doğrulama.
tekzip: yalanlama.
temsil: benzetme, örnek.
tenvir: aydınlatma, ışıklandırma.

ma:
vaat: söz verme, bir şeyi yapacağını söyleme.
vecih: yön.
vehim: şüphe, kuruntu; bir şeyi olmadığı hâlde var zannetme duygusu.
zat: kişi.
zıt: aksi, tersi.
ziya: ışık.

zat, mükâfat ve mücazat için pek muhteşem ve dehşetli bir yer ihzar etmiş. Gayet kavi vaat ve şiddetli tehdit ediyor. Hem, onun izzet ve celâleti hiçbir vecihle hulfülvaade tenezzül edip, tezellülü kabul etmez.

Hâlbuki, o muhbirler hem tevatür derecesinde çok, hem icma kuvvetinde bir ittifakla haber veriyorlar ki, şu bazı âsârı görünen saltanat-ı azîmenin medarı ve makarrı, buradan uzak bir başka memlekettedir ve şu meydan-ı imtihanda binalar muvakkattırlar. Sonra daimî saraylara tebdil edilecek; bu yerler değişecekler.

Çünkü, eserleriyle azameti anlaşılan şu muhteşem, zevalsiz saltanat böyle geçici, devamsız, bîkarar, ehemmiyetsiz, mütegayyir, bekasız, nakıs, tekemmülsüz umurlar üzerinde kurulmaz, durulmaz. Demek, ona lâıyk, daimî, müstakar, zevalsiz, müstemir, mükemmel, muhteşem umurlar üzerinde duruyor.

Demek, bir diyar-ı aher var; elbette o makarra gidilecektir.

Onuncu Suret:

Gel, bugün nevrüz-u sultanîdir. ^(HAŞİYE) Bir tebeddülât olacak, acip işler çıkacak. Şu baharın şu güzel gününde,

HAŞİYE: Bu Suretin remzini Dokuzuncu Hakikatte göreceksin. Meselâ, Nevruz günü bahar mevsimine işaretler; çiçekli, yeşil sahra ise bahar mevsimindeki rüy-i zemindir. Değişen perdeler, manzaralar ise fasl-ı baharın iptidasından yazın intihasına kadar, Sâni-i Kadîr-i Zülcelâl'in, Fâtır-ı Hakîm-i Zülcemal'in kemal-i intizam ile değiştirdiği ve kemal-i rahmet ile tazelandirdiği ve birbiri arkasında gönderdiği mevcudat-ı bahariye tabakatına ve masnuat-ı sayfiye taifelerine ve erzak-ı hayvaniye ve insaniyeye medar olan mat'umata işaretler.

acip: hayret veren, şaşırtan.
âsâr: eserler, izler, belirtileri.
azamet: büyüklük, ululuk, yücelik.
bekasız: sonlu, yok olan.
bîkarar: kararsız, bozulan.
celâlet: büyüklük, ululuk, heybetlilik.
daimî: sürekli, devamlı.
dehşetli: korkutucu.
diyar-ı aher: başka bir yer, başka bir âlem.
ehemmiyetsiz: önemsiz.
erzak-ı hayvaniye ve insani-

ye: insanların ve hayvanların nizıkları.
eser: sanatla yaratılan varlıklar.
fasl-ı bahar: ilkbahar.
Fâtır-ı Hakîm-i Zülcemal: her şeyi bir maksada uygun ve hikmette, benzersiz bir şekilde yaratan, güzellik sahibi Allah (C.C.).
haşiye: dipnot, ek.
hulfülvaat: sözünden dönme, cayma.
icma: bir konuda fikir birliği-

ne varma.
ihzar: hazırlama.
intiha: son.
iptida: başlangıç.
ittifak: bir konuda anlaşma, fikir birliğine varma.
izzet: şeref, yücelik, büyüklük.
kavi: kuvvetli.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
kemal-i rahmet: mükemmel ve kusursuz rahmet.
makar: merkez, sürekli kalı-

nacak yer; ahiret.
masnuat-ı sayfiye: yazın ortaya çıkan sanatlı varlıklar.
mat'umat: yiyecekler.
medar: sebep, vesile; kaynak.
mevcudat-ı bahariye: baharda ortaya çıkan varlıklar.
meydan-ı imtihan: imtihan meydanı, dünya.
muhbir: haber veren, haberci.
muhteşem: ihtişamlı, görkemli, debdebeli.
muvakkat: geçici.
mücazat: ceza.
mükâfat: ödül.
mükemmel: tam, eksiksiz, kusursuz.
müstakar: kararlı, bozulmayan, sabit duran.
müstemir: devam eden, sürekli, aralıksız.
mütegayyir: bozulan, başkalaşan.
nakıs: noksan, eksik, kusurlu.
nevrüz: ilkbahar başlangıcı.
nevrüz-u sultanî: Sultan Celâlettin Melikşah'ın takvimine göre nevrüz, yani yılbaşı.
remiz: işaret.
rüy-i zemin: yeryüzü.
sahra: ova.
saltanat: hâkimiyet, hükümlanlık.
saltanat-ı azîme: büyük hâkimiyet, büyük idare.
Sâni-i Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz celâl ve kudret sahibi olan ve her şeyi bir izzet, heybet ve hikmet ile yaratıp, sanat ile donatan Allah.
şiddet: kuvvet.
tabakat: tabakalar.
taife: aile, bölük, takım, aile.
tebdil: değiştirme.
tebeddülât: değişiklikler, başkalaşmalar.
tehdit: uyarma, göz dağı verme, korkutma.
tekemmülsüz: mükemmelleşemeyen, kusurlardan arınmayan.
tenezzül: kendine aykırı düşen bir işi veya durumu kabul etme, alçalma.
tevatür: sağlam bilgi, doğru haber.
tezellül: aşağılık duruma düşme.
umur: işler, maddeler, şartlar.
vaat: söz verme, bir şeyi yapacağını söyleme.
zevalsiz: yok olmayan, sona ermeyen.

şu güzel çiçekli olan şu yeşil sahraya gidip bir seyran ederiz.

İşte bak, ahali de bu tarafa geliyorlar. Bak, bir sihir var; o binalar birden harap oldular, başka bir şekil aldı. Bak, bir mu'cize var; o harap olan binalar birden burada yapıldı. Âdeta bu hâlî bir çöl, bir medenî şehir oldu. Bak, sinema perdeleri gibi, her saat başka bir âlem gösterir, başka bir şekil alır.

Buna dikkat et ki; o kadar karışık, sür'atli, kesretli, hakikî perdeler içinde ne kadar mükemmel bir intizam vardır ki, her şey yerli yerine konuluyor. Hayalî sinema perdeleri dahi bunun kadar muntazam olamaz. Milyonlar mahir sihirbazlar dahi bu sanatları yapamazlar. Demek, bize görünmeyen o padişahın çok büyük mu'cizeleri vardır.

Ey sersem! Sen diyorsun: “Nasıl bu koca memleket tahrip edilip, başka yere kurulacak?”

İşte görüyorsun ki, her saat, senin aklın kabul etmediği o tebdil-i diyar gibi, çok inkılâplar, tebdiller oluyor. Şu toplanmak, dağılmak ve şu hâllerden anlaşılıyor ki, bu görünen sür'atli içtimalar, dağılmalar, teşkiller, tahripler içinde başka bir maksat var. Bir saatlik içtima için on sene kadar bir masraf yapılıyor. Demek bu vaziyetler maksud-u bizzat değil; bir temsildir, bir taklittirler; o zat, mu'cize ile yapıyor. Tâ suretleri alınıp terkip edilsin ve neticeleri hıfzedilip yazılsın—nasıl ki, manevra meydan-ı imtihanının her şeyi kaydediliyordu ve yazılıyordu.

âdeta: sanki.

ahali: halk.

âlem: dünya, bütün yaratılmışlar, varlık sınıflarından her biri.

hakiki: gerçek.

hâl: durum, vaziyet.

hâlî: boş, ıssız.

harap olma: yıkılma, bozulma.

hayali: gerçek olmayan, sanal.

hıfzedilmek: korunmak, saklanmak.

içtima: toplanma.

inkılâp: değişim, dönüşüm.

intizam: düzen.

kesretli: sayıca fazla.

mahir: hünerli, becerikli, yetenekli.

maksat: amaç, gaye.

maksud-u bizzat: asıl amaç, esas gaye.

manevra: deneme ve eğitim, tatbikat.

medenî: gelişmiş, modern.

meydan-ı imtihan: imtihan meydanı; dünya.

mu'cize: olağanüstü ve benzersiz eser ya da iş.

muntazam: son derece düzensiz, çok düzgün.

mükemmel: kusursuz, eksiksiz.

sahra: çöl.

sanat: eser.

seyran: gezinme, gezinti.

sihir: olağanüstü işler gören güç.

sihirbaz: büyü yapan, büyücü.

suret: görüntü, resim

sür'atli: hızlı, çabuk.

tahrip: yıkma, bozma.

taklit: gerçeğinin benzeri.

tebdil: değişim.

tebdil-i diyar: göç, ülke değiştirme.

temsil: örnek, misal.

terkip: birleştirme, sentez.

teşkil: şekil verme, yapma, meydana getirme.

Demek, bir mecma-ı ekberde muamele, bunlar üzerine devam edip dönecek. Hem, bir meşher-i azamda daimî gösterilecek. Demek, şu geçici, kararsız vaziyetler; sabit suretler, bâkî meyveler veriyorlar.

Demek, bu ihtifalât bir saadet-i uzma, bir mahkeme-i kübra, bilmediğimiz ulvî gayeler içindir.

On Birinci Suret:

Gel, ey muannit arkadaş! Bir tayyareye, ya şarka ve ya garba, yani mazi ve müstakbele giden bir şimendife-re binelim. Şu mu'cizekâr zatın, sair yerlerde ne çeşit mu'cizeler gösterdiğini görelim.

İşte bak, gördüğümüz menzil ve meydan ve meşher gibi acayıpler, her tarafta bulunuyor; lâkin sanatça, suretçe birbirinden ayırdırlar. Fakat, buna iyi dikkat et ki: O sebatsız menzillerde, o devamsız meydanlarda, o bekasız meşherlerde ne kadar bâhir bir hikmetin intizamâtı, ne derece zahir bir inayetin işaretatı, ne mertebe âlî bir adaletin emaratı, ne derece vâsi bir merhametin semeratı görünüyor. Basiretsiz olmayan herkes yakînen anlar ki, onun hikmetinden daha ekmel bir hikmet ve inayetinden daha ecmel bir inayet ve merhametinden daha eşmel bir merhamet ve adaletinden daha ecell bir adalet olamaz ve tasavvur edilemez.

Eğer faraza, tevehhüm ettiğin gibi, daire-i memleketinde daimî menziller, âlî mekânlar, sabit makamlar, bâkî meskenler, mukim ahali, mes'ut raiyeti bulunmazsa, şu

acayıp: şaşırtıcı, hayret verici şeyler.
adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi.
ahali: halk.
âli: yüce, yüksek.
bâhir: açık.

bâkî: sürekli, kalıcı, yok olmayan.
basiretsiz: sezgisiz, uzak görüşlü olmayan, ferasetsiz.
bekasız: geçici, sürekli olmayan.
daimî: devamlı, sürekli.
daire-i memleket: memleket

sınırlarının içi.
ecell: en büyük, en üstün.
ecmel: en güzel.
ekmel: en mükemmel ve en kusursuz.
emarat: deliller, eserler, belirtiler.
eşmel: en fazla kuşatan ve

kaplayan.

faraza: farz edelim ki, ola ki.

garp: batı.

gaye: amaç, maksat.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması; herkesin bilmediği gizli sebep; gizli, bilinmeyen nokta.

ihlifalât: törenler, merasimler.

inayet: yardım, ihsan.

intizamât: düzenlemeler, düzenler.

işarat: işaretler, belirtiler.

kararsız: bozulabilen.

lâkin: fakat.

mahkeme-i kübra: ahiretteki en büyük mahkeme.

makam: mevki, yer.

mazi: geçmiş zaman.

mecma-ı ekber: en büyük toplanma yeri; ahiret.

mekân: yer, mahal.

menzil: yer, mekân.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, iyilik etmek.

mertebe: derece.

mes'ut: saadetli, mutlu.

mesken: oturulacak yer.

meşher: sergi.

meşher-i azam: çok büyük sergi yeri.

mu'cize: olağanüstü ve benzersiz eser ya da iş.

mu'cizekâr: mu'cizeler gösteren.

muamele: davranma, davranış, yargılama.

muannit: inatçı.

mukim: yerleşmiş.

müstakbel: gelecek zaman.

raiye: tebaa, halk.

saadet-i uzma: en büyük ebedî mutluluk.

sabit: değişmeyen, bozulmayan.

sair: diğer, başka.

sebatsız: yerinde durmayan, değişen.

semerat: meyveler, neticeler.

suret: şekil, biçim, yapı • görünüş, resim • tarz, yol.

şark: doğu.

şimendifer: tren.

tasavvur: düşünme.

tayyare: uçak.

tevehhüm: zannetme, sanma.

ulvî: yüksek, yüce.

vâsi: geniş.

vaziyet: hâl, durum.

yakînen: kesin olarak, şüphesiz.

zahir: görünen, açık.

zat: kişi, şahıs.

hikmet, inayet, merhamet, adaletin hakikatlerine, şu bekasız memleket mazhar olamadığı malûm. Ve onlara mazhar olacak, başka yerde de bulunmazsa, o vakit gündüz ortasında güneşin ışığını gördüğümüz hâlde güneşi inkâr etmek derecesinde bir ahmaklıkla, şu gözümüz önündeki hikmeti inkâr etmek ve şu müşahede ettiğimiz inayeti inkâr etmek ve şu gördüğümüz merhameti inkâr etmek ve şu pek kuvvetli emarâtı, işaret görünen adaleti inkâr etmek lâzım gelir.

Hem, bu gördüğümüz icraat-ı hakîmâne ve ef'al-i kerîmâne ve ihsanat-ı rahîmânenin sahibini—hâşâ, sümme hâşâ—sefiî bir oyuncu, gaddar bir zalim olduğunu kabul etmek lâzım gelir. Bu ise, hakikatlerin zıtlarına inkılâbıdır. Hâlbuki, inkılâb-ı hakaik, bütün ehl-i aklın ittifakıyla muhaldır, mümkün değildir. Yalnız, her şeyin vücudunu inkâr eden Sofestâi eblehler hariçtir.

Demek, bu diyardan başka bir diyar vardır. Onda, bir mahkeme-i kübra, bir ma'dele-i ulya, bir mekreme-i uzma vardır ki; tâ şu merhamet ve hikmet ve inayet ve adalet tamamen tezahür etsinler.

On İkinci Suret:

Gel, şimdi döneceğiz, şu cemaatlerin reisleriyle ve zabitleriyle görüşeceğiz ve teşhizatlarına bakacağız ki; o teşhizat, yalnız o meydandaki kısa bir müddet içinde geçinmek için mi verilmiştir, yahut başka yerde uzun bir saadet hayatı tahsil etmek için mi verilmiştir, görelim. Herkese ve her teşhizata bakamayız; fakat, numune için

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi.

ahmak: akılsız.

bekasız: geçici, sonlu.

diyar: memleket, yer.

ebleh: ahmak, aptal, budala.

ef'al-i kerîmâne: cömertçe yapılan işler.

ehl-i akıl: akıllılar, akıl sahipleri.

emarât: eserler, deliller.

gaddar: acımadan çok eziyet eden.

hakikat: gerçek; bir şeyin mahiyeti.

hâşâ: asla, kat'iyen.

hayat: yaşam.

hikmet: her şeyin belirli gayeler yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

icraat-ı hakîmâne: hikmetli icraat, gayeli, faydalı, neticeleri gözeterek iş yapma.

ihsanat-ı rahîmâne: Allah'ın, mahlûkatına şefkat ve merhametle verdiği hediyeler.

inayet: yardım, ihsan.

inkâr: reddetme, kabul etmeme, tanımama, kabul ve tasdik etmeme, inanmama.

inkılâb-ı hakaik: hakikatlerin değişimi, dönüşümü.

inkılâp: değişim, dönüşüm.

işaret: işaretler, belirtiler.

ittifak: birleşme.

lâzım: gerekli, lüzumlu.

ma'dele-i ulya: büyük İlâhî adalet yeri.

mahkeme-i kübra: ahiretteki en büyük mahkeme.

malûm: bilinen, belli.

mazhar: kavuşma; nail olmuş, erişmiş, kavuşmuş, sahip.

mekreme-i uzma: büyük ikram ve ihsan yeri.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, iyilik etmek.

muhâl: imkânsız, ihtimal dışı.

müddet: an, zaman.

mümkün: gerçekleşme ihtimali olan.

müşahede: şahit olma, gözle görme.

numune: örnek.

reis: başkan.

saadet: mutluluk.

sefiî: beyinsiz; zevk ve eğlenceye düşkün; adi, aşağılık.

Sofestâi: Allah'ı kabul etmek için, kendisi de dahil, her şeyin varlığını inkâr eden.

sümme: tekrar ve tekrar.

tahsil: elde etme, kazanma.

teşhizat: donanım, araç ve gereçler.

tezahür: görünme, ortaya çıkma..

vücut: varlık.

zabit: subay, rütbeli asker.

zalim: zulmeden.

zıt: bir şeyin aksi, tersi.

şu zabitin cüzdan ve defterine bakacağız. Bu cüzdanda zabitin rütbesi, maaşı, vazifesi, matlûbatı, düstur-u harekâtı vardır.

Bak, bu rütbe birkaç günlük için değil, pek uzun bir zaman için verilebilir. “Şu maaşı hazine-i hassadan filân tarihte alacaksın” yazılıdır. Hâlbuki o tarih, çok zaman sonra ve bu meydan kapandıktan sonra gelir. Şu vazife ise; şu muvakkat meydana göre değil, belki padişahın kurbünde daimî bir saadeti kazanmak için verilmiştir. Şu matlûbat ise, birkaç günlük bu misafirhanede geçinmek için olamaz; belki, uzun ve mes’udâne bir hayat için olabilir. Şu düstur ise, bütün bütün açığa verir ki, cüzdan sahibi başka yere namzettir, başka âleme çalışır.

Bak, şu defterlerde, aletler teşhizatının suret-i istimali ve mes’uliyetler vardır. Hâlbuki, eğer yalnız bu meydana başka âli, daimî bir yer bulunmazsa, şu muhkem defter, o kat’î cüzdan bütün bütün manasız olur. Hem, şu muhterem zabıt ve mükerrem kumandan ve muazzez reis, bütün ahaliden aşağı, herkesten daha bedbaht, daha biçare, daha zelil, daha musibetli, daha fakir, daha zayıf bir derekeye düşer. İşte buna kıyas et. Hangi şeye dikkat etsen, şahadet eder ki, bu fânîden sonra bir bâkî var.

Ey arkadaş! *Demek, bu muvakkat memleket bir tarla hükmündedir, bir talimgâhtır, bir pazardır.* Elbette arkasında bir mahkeme-i kübra, bir saadet-i uzma gelecektir. Eğer bunu inkâr etsen, bütün zabıtlardaki cüzdanları, defterleri, teşhizatları, düsturları, belki şu memleketteki

kat’î: kesin, şüphe edilmeyecek.
kıyas: karşılaştırma, değerlendirme.
kurb: yakınlık.
maaş: çalışanlara verilen para.
mahkeme-i kübra: en büyük mahkeme.
matlûbat: istenilen şeyler, alacaklar.
mes’udâne: mutluca, mutlu geçecek şekilde.
mes’uliyet: sorumluluk.
muazzez: izzet ve şeref sahibi, saygı gören.
muhkem: sağlam.
muhterem: saygı değer, hürmete lâyık.
musibetli: felâketli, dertli, sıkıntılı.
muvakkat: geçici.
mükerrem: şerefli, ikram olunmuş.
namzet: aday.
reis: başkan.
rütbe: derece, mertebe.
saadet: mutluluk.
saadet-i uzma: en büyük ebedî mutluluk.
suret-i istimal: kullanma şekli.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
talimgâh: eğitim yeri, öğrenme yeri.
teçhizat: donanım, araç ve gereçler.
zabıt: subay, rütbeli asker.
zelil: aşağılık, aşağılanmış.

ahali: halk.
âlem: dünya.
alet: araçlar.
âli: yüce, yüksek.
bâkî: sürekli, kalıcı olan, yok olmayan.
bedbaht: talihsiz, zavallı.
biçare: çaresiz, zavallı.

cüzdan: şahsî bilgilerin yazıldığı küçük defter
daimî: sürekli, devamlı.
dereke: aşağı derece, aşağı mertebe.
düstur: kanun, kural, prensip.
düstur-u harekât: hareketleri düzenleyen kurallar.

fânî: geçici, yok olan.
filân: ilerideki bir, belli olan bir.
hayat: ömür.
hazine-i hassa: padişaha ait iç hazine.
inkâr: kabul etmeme, inanmama.

bütün intizamâtı, hatta hükûmeti inkâr etmeye mecbur olursun. Ve bütün vaki olan icraatın vücudunu tekzip etmek lâzım gelir. O vakit sana insan ve zîşuur denilmez; Sofestaîlerden daha akılsız olursun.

Sakın zannetme; tebdil-i memleket delilleri bu “On İki Suret” e münhasırdır. Belki, had ve hesaba gelmez emareler, deliller var ki; şu kararsız, mütegayyir memleket, zevalsiz, müstakar bir memlekete tahvil edilecektir. Hem, had ve hesaba gelmez işaretler, alâmetler var ki; bu ahali, şu muvakkat misafirhanelerden alınacak, saltanatın makarr-ı daimîsine gönderilecek.

Bahusus, gel sana On İki Suret kuvvetinden daha kuvvetli bir bürhan daha göstereceğim.

İşte gel, bak! Şu uzaktaki görünen cemaat-i azîme içinde, evvel adada gördüğümüz büyük nişan sahibi yaver-i ekrem bir tebligatta bulunuyor; gidelim, dinleyelim. Bak, o parlak yaver-i ekrem, bak o yüksekte talik edilmiş ferman-ı azamı ahaliye bildiriyor ve diyor ki:

“Hazırlanınız; başka, daimî bir memlekete gideceksiniz. Öyle bir memleket ki, bu memleket ona nispeten bir zindan hükmündedir.¹ Padişahımızın makarr-ı saltanatına gidip, merhametine, ihsanlarına mazhar olacaksınız—eğer güzelce bu fermanı dinleyip itaat etseniz! Yoksa, isyan edip dinlemezseniz, müthiş zindanlara atılacaksınız,” gibi tebligatta bulunuyor.

ahali: halk.
alâmet: iz, belirti, işaret.
bahusus: özellikle.
bürhan: delil, ispat vasıtası.
cemaat-i azîme: büyük cemaat.
delil: kanıt.
emare: eser, belirti.
ferman: yazılı emir, buyruk.
ferman-ı azam: en büyük yazılı emir, buyruk.
had ve hesaba gelmez: sayısız ve sınırsız.
hükmünde: yerinde, değerinde.
icraat: yapılan işler, faaliyetler.
ihsan: iyilik etme, güzel davranma.
inkâr: kabul etmeme, inanmama.
intizamât: düzenlemeler, düzenler.
isyan: emre aykırı hareket etme, baş kaldırma.
itaat: emre göre hareket etme.
lâzım: gerek.
makarr-ı daimî: sürekli merkez, sürekli kalınacak yer, daimî oturma yeri.
makarr-ı saltanat: hâkimiyet merkezi.
mazhar: kavuşma, erişme.
mecbur olmak: zorunda kalmak.
merhamet: acımağ, şefkat göstermek, iyilik etmek.
misafirhane: yolculuk esnasında kalınan yer.
muvakkat: geçici.
münhasır: has, sınırlı.
müstakar: yerleşmiş, sabit.
mütegayyir: değişen, başkalaşan.
müthiş: dehşet veren, korkunç.
nispeten: kıyasla, oranla.
nişan: yapılan görevi gösteren işaret.
saltanat: hâkimiyet, hükümlanlık.
Sofestaî: her şeyin varlığını inkâr edenler.
suret: tarz, yol.
tahvil: bir hâlden bir hale getirme.
talik edilmiş: asılmış, asılı.
tebdil-i memleket: memleketin başka şekle dönüşmesi.
tebligat: bildirmeler, bir emri ya da haberi başkalarına ulaştırma-

1. Dünya mü'minin zindanı, kâfirin Cenneti hükmünde olduğu hakkında bkz. *Müslim*, Züht: 1; *Tirmizî*, Züht: 16; *İbni Mâce*, Züht: 3; *Müsned*, 2:197, 323, 389, 485.

lar.

tekzip: yalanlama.

vaki: meydana gelmiş, olmuş.

vücut: varlık, gerçekleşme.

yaver-i ekrem: en değerli ve en cömert memur.

zannetme: sanma.

zevalsiz: sona ermeyen, yok olmayan.

zindan: hapishane.

zîşuur: şuurlu, şuur sahibi.

Sen de görüyorsun ki, o ferman-ı azamda öyle i'caz-kâr bir turra var ki, hiçbir vecihle kabil-i taklit değil. Senin gibi sersemlerden başka, herkes o ferman padişahın fermanı olduğunu kat'î bilir. Ve o parlak yaver-i ekremde öyle nişanlar var ki, senin gibi körlerden başka herkes o zatı, padişahın pek doğru tercüman-ı evamiri olduğunu yakînen anlar.

Acaba o yaver-i ekrem o ferman-ı azamla beraber bütün kuvvetiyle dava edip tebliğ ettikleri şu tebdil-i memleket meselesi, hiç kabil midir ki, itiraz kabul etsin? Evet, kabil değil—illâ ki bütün bu gördüğümüz her şeyi inkâr edesin.

Şimdi ey arkadaş! Söz senindir, söyle; ne diyorsan de.

“Ben ne diyeceğim? Daha buna karşı bir şey denilebilir mi? Gündüz ortasında güneşe karşı söz söylenebilir mi? Yalnız, derim ki: ‘Elhamdülillâh, yüz bin defa şükür olsun ki, vehim ve heva tahakkümünden, nefis ve heves esaretinden kurtulup, daimî hapis ve zindandan halâs oldum. Ve inandım ki, bu karma karışık, kararsız misafirhanelerden başka ve kurb-u şahanede bir diyar-ı saadet vardır; biz de ona namzediz.’”

İşte, haşir ve ahiretten kinaye ve ibaret olan şu hikâye-i temsiliye burada tamam oldu. Şimdi tevfiğ-ı İlâhî ile hakikat-i ulyaya geçeceğiz. Geçmiş On İki Surete mukabil, on iki mütesanit Hakikat ile bir Mukaddime beyan edeceğiz.

* * *

ahiret: öbür dünya, kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
beyan: anlatma, açıklama, izah.
daimî: sürekli, devamlı, sonsuz.
diyar-ı saadet: mutluluk yeri.

Elhamdülillâh: Allah'a hamd olsun, hamd Allah'a aittir.
esaret: esirlik, tutsaklık.
ferman: yazılı emir, buyruk.
ferman-ı azam: en büyük yazılı emir, buyruk.
hakikat: gerçek.
hakikat-i ulya: yüce gerçek.

halâs olma: kurtuluşa erme.
haşir: kıyametten sonra bütün insanların diriltilip bir yere toplanmaları.
heva: istek, arzu, nefse ait olan şeylere düşkünlük.
heves: nefsin geçici istekleri.
hikâye-i temsiliye: karşıla-

tırma için verilen hikâye.

i'caz-kâr: mu'cizeli, benzeri yapılamayan.

illâ: ancak, yalnız.

inkâr: yok sayma, kabul etme-me.

itiraz: bir fikri, hükmü veya durumu kabul etmeyip çürütmeye kalkışma, karşı çıkma.

kabil: olan, olabilir, mümkün, ihtimal dairesinde.

kabil-i taklit: taklit edilebilir.

kat'i: kesin, şüphesiz.

kinaye: maksat.

kurb-u şahane: padişaha yakın olma.

misafirhane: yolculuk esnasında kalınan yer.

mukabil: karşılık.

mukaddime: başlangıç, giriş.

mütesanit: birbirini destekleyen.

namzet: aday.

nefis: insanın kötülüğü isteyen ve sevk eden yanı.

nişan: yapılan görevi gösteren işaret.

suret: tarz, yol.

şükür: nimete karşı memnuniyet ifadesi.

tahakküm: hükmü altına alma, baskı.

tebdil-i memleket: memleketin başka şekle dönüşmesi.

tebliğ: bildirme, bir emri ya da haberi başkalarına ulaştırma.

tercüman-ı evamir: emirleri açıklayan, izah eden.

tevfiğ-i İlâhî: Allah'ın yardımı ve başarılı kılması.

turra: mühür, damga.

vecih: yön, taraf.

vehim: bir şeyi olmadığı hâlde var zannetme duygusu.

yakînen: kesin bir bilgiyle, şüpheye düşmeden.

yaver-i ekrem: en değerli ve en cömert memur.

zindan: hapishane.

Mukaddime

Birkaç “İşaret”le başka yerlerde, yani Yirmi İkinci, On Dokuzuncu, Yirmi Altıncı Sözlerde izah edilen birkaç meseleye işaret ederiz.

BİRİNCİ İŞARET

Hikâyedeki sersem adamın, o emin arkadaşıyla üç hakikatleri var:

- *Birincisi*: Nefs-i emmarem ile kalbimdir.
- *İkincisi*: Felsefe şakirtleriyle, Kur’ân-ı Hakîm tilmizleridir.
- *Üçüncüsü*: Ümmet-i İslâmiye ile millet-i küfriyedir.

Felsefe şakirtleri ve millet-i küfriye ve nefis-i emmarenin en müthiş dalâleti Cenab-ı Hakkı tanınamaktadır. Hikâyede, nasıl emin adam demişti: “Bir harf kâtipsiz olmaz, bir kanun hâkimsiz olmaz.” Biz de deriz:

Nasıl ki, bir kitap, bahusus öyle bir kitap ki, her kelimesi içinde küçük kalemle bir kitap yazılmış, her harfi içinde ince kalemle muntazam bir kaside yazılmış; kâtipsiz olmak, son derece muhaldir.

Öyle de, şu kâinat nakkaşsız olmak, son derece muhal ender muhaldir. Zira, bu kâinat öyle bir kitaptır ki, her sahifesi çok kitapları tazammun eder. Hatta, her kelimesi içinde bir kitap vardır, her bir harfi içinde bir kaside vardır. Yeryüzü bir sahifedir; ne kadar kitap, içinde var.

bahusus: özellikle, hele.

Cenab-ı Hak: Allah.

dalâlet: doğru yoldan ayrılmak.

emin: inanılır, güvenilir.

ender: çok seyrek ve az bulunan.

felsefe: dine dayanmayan, hakikat bulamayan, hakikatlere sırt çeviren, çelişkiler içerisinde bocalayan düşünce sistemi.

hakikat: gerçek.

hâkim: yargıç, karar verici.

izah: ortaya koyma, eksiksiz anlatma.

kâinat: varlık âlemi, âlem.

kanun: yasa, kural.

kaside: övgü şiiri.

kâtip: yazar, yazıcı.

kâtipsiz: yazarsız, yazıcısız.

mesele: konu.

millet-i küfriye: kâfirler, inkâr edenler.

muhâl: imkânsız, olması mümkün olmayan.

mukaddime: ön söz, başlangıç, giriş.

muntazam: düzgün, düzenli.

müthiş: dehşet veren, korkunç, kötü.

nakkaşsız: nakış işleyensiz.

nefs-i emmare: insanı kötüliğe sürükleyen nefis.

sersem: dengersiz.

şakirt: talebe, öğrenci.

tazammun: içinde bulundurma, içine alma.

tilmiz: öğrenci, talebe.

ümmet-i İslâmiye: İslâm ümmeti, Müslümanlar.

zira: çünkü.

Bir ağaç bir kelimedir; ne kadar sahifesi vardır. Bir meyve, bir harf; bir çekirdek, bir noktadır. O noktada koca bir ağacın programı, fihristesi var. İşte böyle bir kitap, evsaf-ı celâl ve cemale, nihayetsiz kudret ve hikmete malik bir Zat-ı Zülcelâl'in nakş-ı kalem-i kudreti olabilir. Demek, âlemin şuhuduyla, bu iman lâzım gelir—illâ ki dalâletten sarhoş olmuş ola.

Hem nasıl ki, bir hane ustasız olmaz. Bahusus öyle bir hane ki; harika sanatlarla, acip nakışlarla, garip ziynetlerle tezyin edilmiş. Hatta, her bir taşında bir saray kadar sanat derç edilmiş. Ustasız olmak, hiçbir akıl kabul edemez; gayet mahir bir sanatkâr ister. Bahusus, o saray içinde, sinema perdeleri gibi, her saatte hakikî menziller teşkil edilip, kemal-i intizamla, elbise değiştirdiği gibi değiştiriyor. Hatta, her bir hakikî perde içinde müteaddit küçük küçük menziller icat ediliyor.

Öyle de, şu kâinat nihayetsiz hakîm, alîm, kadîr bir Sâni ister. Çünkü, şu muhteşem kâinat öyle bir saraydır ki; ay, güneş lâmbaları; yıldızlar, mumları; zaman bir ip, bir şerittir ki, o Sâni-i Zülcelâl her sene bir başka âlemi ona takıp gösteriyor. O taktığı âlemin içinde üç yüz altmış tarzda muntazam suretlerini tecdit ediyor, kemal-i intizamla ve hikmetle değiştiriyor. Yeryüzünü bir sofrayı niyet yapmış ki, her bahar mevsiminde üç yüz bin enva-ı masnuatıyla tezyin ediyor, had ve hesaba gelmez enva-ı ihsanatıyla dolduruyor. Öyle bir tarzda ki, nihayet ihtilâl içinde ve karışmış oldukları hâlde, nihayet derecede imtiyaz ve farkla birbirlerinden ayrılıyor. Başka cihetleri

acip: hayrette bırakan, şaşırtan.
âlem: dünya.
Alîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.
bahusus: özellikle, hele.
cihet: yön.
dalâlet: doğru yoldan ayrıl-

mak.
derç: yerleştirme.
enva-ı ihsanat: iyilik ve nimetlerin çeşitleri.
enva-ı masnuat: sanatlı yapılmış varlıkların çeşitleri.
evsaf-ı celâl ve cemal: lâhî güzelliğin ve büyüklüğün ni-

telikleri.
fihriste: liste, katalog.
garip: hayret verici.
had ve hesaba gelmez: sayısız ve sınırsız.
hakikî: gerçek.
Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan,

hikmet sahibi Allah.

hane: ev.

harika: olağanüstü vasıflar taşıyan ve hayranlık hissi uyandıran.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

icat: yoktan var etmek.

ihtilâl: karışıklık.

illâ: ancak, yalnız.

iman: inanç, Allah'a inanma.

imtiyaz: seçilmişlik.

Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

kâinat: evren, tüm yaratıklar, varlıklar.

kemal-i hikmet: her şeyin mükemmel olarak belirli gayelere yönelik, faydalı ve tam yerinde olması.

kemal-i intizam: mükemmel düzen.

kudret: güç, kuvvet.

lâzım gelme: gerekli olma.

mahir: maharetli, elinden iyi iş gelen.

malik: sahip.

menzil: yer, mekân.

muhteşem: ihtişamlı, görkemli, .

muntazam: düzene girmiş, düzenli.

müteaddit: birçok, çeşitli.

nakış: süs, ziynet.

nakş-ı kalem-i kudret: kudret kalemiyle yapılan işleme.

nihayet: son derece.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

sanat: ustalık; güzellik ve estetik.

sanatkâr: işi ustalıkla yapan.

Sâni: her şeyi sanatla yaratan Allah.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi olan ve her şeyi sanatla yaratan, Allah.

saray: muhteşem, görkemli büyük yapı.

sarhoş: kendinden geçmiş, aklı başında olmayan.

sofra-i nimet: nimet sofrası.

şerit: üzerinde görüntülerin dizildiği parça; film şeridi.

şuhut: kâinatta Allah'ın varlık ve birliğini gösteren delilleri görme.

tarz: biçim, şekil, suret.

tecdit: yenileme, tazeleme.

teşkil: yaratıp şekil verme.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

ziynet: süs.

buna kıyas et. Nasıl böyle bir sarayın Sâniinden gaflet edilebilir?

Hem nasıl ki, bulutsuz gündüz ortasında, güneşin deniz yüzünde bütün kabarcıklar üstünde ve karada bütün parlak şeylerde ve karın bütün parçalarında cilvesi göründüğü ve aksi müşahede edildiği hâlde, güneşi inkâr etmek, ne derece acip bir divanelik hezeyanıdır. Çünkü, o vakit bir tek güneşi inkâr ve kabul etmemekle, katarat sayısınca, kabarcıklar miktarınca, parçalar adedince hakikî ve bilasale güneşçikleri kabul etmek lâzım geliyor. Her zerrecikte—ki, ancak bir zerre sıkışabildiği hâlde—koca bir güneşin hakikatini, içinde kabul etmek lâzım geldiği gibi; aynen öyle de, şu sıravari içinde her zaman hikmetle değişen ve düzgünlük içinde her vakit tazelenen şu muntazam kâinatı görüp, Hâlık-ı Zülcelâl'i evsaf-ı kemaliyle tasdik etmemek, ondan daha berbat bir dalâlet divaneliğidir, bir mecnunluk hezeyanıdır. Zira her şeyde, hatta her bir zerrede bir ulûhiyet-i mutlaka kabul etmek lâzımdır.

acip: tuhaf, şaşılacak.

adedince: sayısı kadar, miktarı kadar.

aksi: yansıması.

berbat: fena, kötü.

bilasale: kendisinin aynısı.

cilve: görüntü.

dalâlet: doğru yoldan ayrılmak.

divanelik: delilik, akılsızlık.

evsaf-ı kemaliye: Allah'ın mükemmel ve kusursuz sıfatları.

gaflet: bir şeyin varlığını unutmak ya da göz önünde bulundurmamak.

hakikatini: sahip olduğu özellikleri.

hakikî: gerçek, sahici.

Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi yaratıcı, Allah.

hey'et: hâl, durum, keyfiyet..

hezeyan: saçmalama.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

inkâr: bir şeyin varlığını kabul etmeme.

katarat: damlalar.

kıyas: karşılaştırma, değerlendirme.

kudret: güç, kuvvet.

lâzım: gerek, gerekli, lüzumlu.

malik: sahip.

masnu: sanatla yapılmış varlık.

mecnun: çılgın, deli.

muhit: her şeyi kuşatan, saran.

muntazam: düzene girmiş, düzenli.

müşahede etme: şahit olma, görme.

Sâni: her şeyin sanatkârı ve ustası olan Allah.

sıravari: sıra gibi.

suret: şekil.

tarz-ı teşkilât: meydana geliş şekli; oluş şekli.

tasdik: bir şeyin varlığını ve doğruluğunu kabul etme.

ulûhiyet-i mutlaka: hiç bir kayda ve şarta bağlı olmaksızın ilâh olma.

zerre: atom; küçük su damlacığı.

zira: çünkü.

Meselâ, toprakta, her bir zerresi, kabildir ki, muhtelif bütün tohumlar ve çekirdeklere medar ve menşe olsun. Eğer memur olmazsa, lâzım geliyor ki, otlar ve ağaçlar adedince manevî cihazat ve makineleri tazammun etsin; veyahut onların bütün tarz-ı teşkilâtını bilir, yapar, bütün onlara giydirilen suretleri tanıır, dikebilir bir sanat ve kudret vermek lâzım gelir.

Daha sair mevcudatı da kıyas et; tâ anlayacaksın ki, her şeyde aşikâre vahdaniyetin çok delilleri var.

Evet, bir şeyden her şeyi yapmak ve her şeyi bir tek şey yapmak, her şeyin Hâlık'ına has bir iştir.

¹ **وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ** ferman-ı zîşanına dikkat et.

Demek, Vahid-i Ehad'i kabul etmemekle, mevcudat adedince ilâhları kabul etmek lâzım gelir.

İKİNCİ İŞARET

Hikâyede bir yaver-i ekremden bahsedilmiş ve denilmiş ki: Kör olmayan herkes onun nişanlarını görmekte anlar ki, o zat, padişahın emriyle hareket eder ve onun has bendesidir. İşte o yaver-i ekrem, Resul-i Ekremdir (aleyhissalâtü vesselâm).

Evet, şöyle müzeyyen bir kâinatın, öyle mukaddes bir Sâniine böyle bir Resul-i Ekrem, ılık şemse lüzumu derecesinde elzemdir. Çünkü, nasıl güneş ziya vermeksizin mümkün değildir; öyle de, ulûhiyet de peygamberleri göndermekle kendini göstermeksizin mümkün değildir.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
hareket: kımıldama.
has: ait, mahsus; en değerli.
hikâye: olmuş veya olması mümkün.
ilâh: tanrı, yaratıcı.
kabil: mümkün.
kâinat: evren, tüm varlıklar.
kıyas: karşılaştırma, değerlendirmek.
kudret: güç, kuvvet.
manevî: maddî olmayan.
medar: sebep, vesile.
memur: emir ile hareket eden, görevli.
menşe: bir şeyin çıktığı yer, kaynak.
mevcudat: var olan her şey, varlıklar.
muhtelif: çeşitli, farklı.
mukaddes: kusur ve noksanlardan uzak, kutsal.
mümkün: olabilirlik.
müzeyyen: süslenmiş, süslü.
nişan: yapılan görevi gösteren işaret.
Resul-i Ekrem: en şerefli elçi olan Peygamberimiz.
sair: diğer.
sanat: ustalık, maharet, ustalık eseri.
Sâni: kâinatı sanatlı bir şekilde yaratan Allah.
suret: şekil, biçim.
şems: güneş.
tarz-ı teşkilât: meydana geliş şekli.
tazammun: içinde bulundurma.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.
ulûhiyet: ilâhlık, Allah'lık.
vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.
Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.
yaver-i ekrem: en değerli ve en cömert yardımcı, temsilci.
zat: kişi.
zerre: atom, en küçük parça.
ziya: ılık.

1. Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp, Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

adedince: sayısınca, miktarınca.
aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.

aşikâre: apaçık, açık bir şekilde.
bahsetmek: anlatmak.
bendes: kulu, hizmetkâr.
cihazat: organlar, azalar.

delil: kanıt, ispat vasıtası.
elzem: daha lâzım, daha lüzumlu.
ferman-ı zîşan: şan ve şeref sahibi zatın buyruğu, ayet.

Hem, hiç mümkün olur mu ki, nihayet kemalde olan bir cemal, gösterici ve tarif edici bir vasıta ile kendini göstermek istemesin?

Hem, mümkün olur mu ki, gayet cemalde bir kemal-i sanat, onun üzerine enzar-ı dikkati celp eden bir dellâl vasıtasıyla teşhir istemesin?

Hem, hiç mümkün olur mu ki, bir rububiyet-i amme-nin saltanat-ı külliyesi, kesret ve cüz'iyat tabakatında, vahdaniyet ve samedâniyetini zülcenaheyn bir mebus vasıtasıyla ilânını istemesin? Yani, *o zat, ubudiyet-i külliye cihetiyle kesret tabakatının dergâh-ı İlâhiye elçisi olduğu gibi, kurbiyet ve risalet cihetiyle dergâh-ı İlâhînin kesret tabakatına memurdur.*

Hem, hiç mümkün olur mu ki, nihayet derecede bir hüsnüzatî sahibi, cemalinin mehasinini ve hüsnünün letaifini âyinelerde görmek ve göstermek istemesin? Yani, bir habip resul vasıtasıyla—ki, hem habiptir, ubudiyetle kendini Ona sevdirebilir, âyinedarlık eder; hem resuldür, Onu mahlûkatına sevdirebilir—cemal-i esmasını gösterir.

Hem, hiç mümkün olur mu ki, acip mu'cizelerle, garip ve kıymettar şeylerle dolu hazineler sahibi, sarraf bir tarif edici ve vassaf bir teşhir edici vasıtasıyla enzar-ı halka arz ve başlarında izhar etmekle, gizli kemalâtını beyan etmek irade etmesin ve istemesin?

Hem, mümkün olur mu ki, bu kâinatı bütün esmasının kemalâtını ifade eden masnuatla tezyin ederek seyir için

acip: hayret verici, şaşırtıcı.
arz: sunma, takdim.
beyan: bildirme, ortaya çıkarma.
celp etme: çekme.
cemal: yüz; güzellik.
cemal-i esma: Cenab-ı Allah'ın isimlerinin güzelliği.
cihet: yön, taraf, vazife.
cüz'iyat: parçalar, küçük şeyler.
dellâl: ilân edici, duyurucu.
dergâh-ı İlâhiye: Allah katı, Allah'ın huzuru.
enzar-ı dikkat: dikkatli bakışlar.
enzar-ı halk: halkın bakışları, insanların dikkatleri.
esma: isimler.
garip: bambaşka, görülmemiş.
gayet: son derece.
habip: sevilen.
hazine: zenginlik.
hüsnüzatî: güzelliği harici bir sebeple olmayıp kendisinden olan.
hüsün: güzellik.
ifade: anlatma, anlatım, anlatış.
ilân: duyuru.
irade etmek: dileme, isteme.
izhar: gösterme, meydana çıkarma.
kemal: mükemmellik, kusursuzluk.
kemalât: mükemmellikler, kusursuzluklar.
Kemal-i sanat: sanattaki mükemmellik ve kusursuzluk.
kesret tabakatı: çokluk tabakaları, varlık türleri.
kesret ve cüz'iyat tabakatı: azlık ve çokluk tabakaları.
kesret: çokluk.
kıymettar: kıymetli, değerli.
kurbiyet: yakınlık.
letaif: güzellikler, incelikler.
mahlûkat: Allah tarafından yaratılan varlıklar.
masnuat: sanatta yapılmış varlıklar.
mebus: elçi, Allah tarafından peygamber olarak gönderilmiş olan.
mehasin: güzellikler.
memur: görevli.
mu'cize: olağanüstü ve benzersiz eser ya da iş.

mümkün: olabilirlik.
nihayet: son derece.
resul: elçi, peygamber.
risalet: elçilik.
rububiyet-i amme: Cenab-ı Allah'ın her şeyi içine alan terbiye ediciliği.
saltanat-ı külliye: her şeyi kuşatan ve her şeyi hükmeden hâkimiyet.
Samedâniyet: her şey kendi-

sine muhtaç olduğu hâlde, Allah'ın hiç bir şeye muhtaç olmaması.
sarraf: bir şeyin gerçek değerini anlayan.
seyir: zevk almak için bakma.
tarif edici: anlatıcı, tanıtıcı.
teşhir: gösterme, sergileme.
tezyin: süsleme, ziynetlendirme.
ubudiyet: kulluk.

ubudiyet-i külliye: bütün yaratıkların ibadetlerini içine alan kulluk.
vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.
vasıta: aracı.
vassaf: niteleyen, vasıflandıran, öven.
zat: şahıs.
zülcenaheyn: iki kanatlı, iki taraflı.

garip ve ince sanatlarla süslenilmiş bir saraya benzetsin de, rehber bir muallim tayin etmesin?¹

Hem, hiç mümkün olur mu ki, bu kâinatın sahibi, şu kâinatın tahavvûlâtındaki maksat ve gaye ne olacağını müş'ir tılsım-ı muğlâkını, hem mevcudatın “Nereden? Nereye? Necisin?” üç sual-i müşkülün muammasını bir elçi vasıtasıyla açtırmasın?

Hem, hiç mümkün olur mu ki, bu güzel masnuat ile kendini zîşuura tanıttıran ve kıymetli nimetler ile kendini sevdiren Sâni-i Zülcelâl, onun mukabilinde zîşuurdan marziyatı ve arzuları ne olduğunu bir elçi vasıtasıyla bildirmesin?

Hem, hiç mümkün olur mu ki, nev-i insanı şuurca kesrete müptelâ, istidatça ubudiyet-i külliyye müheyya suretinde yaratıp, muallim bir rehber vasıtasıyla onları kesretten vahdete yüzlerini çevirmek istemesin?

Daha bunlar gibi çok vezaif-i nübüvvet var ki, her biri bir bürhan-ı kat'îdir ki, ulûhiyet risaletsiz olamaz.

Şimdi, acaba âlemde Muhammed-i Arabî Aleyhissalâ-tü Vesselâmdan, beyan olunan evsaf ve vezaife, daha ehil ve daha cami kim zuhur etmiş? Ve rütbe-i risalete ve vazife-i tebliğ ondan daha elyak, daha evfak, hiç zaman göstermiş midir? Hayır, asla ve kat'a! Belki o, bütün resullerin seyyididir, bütün enbiyanın imamıdır, bütün asfiyanın serveridir, bütün mukarrebînin akrebidir, bütün mahlûkatın ekmelidir, bütün mürşitlerin sultanıdır.

1. Bkz. *İbni Mâce*, Mukaddime: 17; *Darimî*, Mukaddime: 32.

akreb: en yakın, daha yakın.
asfiya: Hz. Peygamberin (a.s.m.) vârisi hükmünde, onun meslek ve gayelerini hayata geçirmeye ve tatbika çalışan âlim zatlar.
asla: hiç bir zaman.
beyan: anlatma, ortaya koy-

ma.
bürhan-ı kat'î: kesin delil.
camî: pek çok farklı özelliği kendinde bulunduran.
ehil: uygun, lâyük.
ekmel: daha mükemmel.
elyak: daha lâyük.
enbiya: peygamberler.

evfak: daha uygun.
evsaf: sıfatlar, nitelikler, özellikler.
garip: görülmemiş, bambaşka.
gaye: maksat, hedef, ulaşıl-mak istenen netice.
imam: önder.

istidat: kabiliyet, yetenek.
kat'a: asla, kesinlikle hayır.
kesret: çokluk, bolluk.
mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.
maksat: amaç, hedef.
marziyat: razı olunacak şeyler.
masnuat: sanatla yapılmış varlıklar.
mevcudat: varlıklar.
muallim: öğretmen, öğretici, öğreten.
muamma: bilmece, anlaşılması zor olan sır.
Muhammed-i Arabî: Arapların içinden çıkan Peygamberimiz Hz. Muhammed.
mukabil: karşılık.
mukarrebîn: Allah'a yakın olanlar.
müheyya: hazırlanmış, uygun.
mümkün: olabilir, gerçekleşebilir.
müptelâ: düşün, tutkun.
mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren.
müş'ir: haber veren, yazılı olarak bildiren.
nev-i insan: insan cinsi, insanoglu.
nîmet: iyilik, maddî ve manevî ih-san.
rehber: tarif eden, tanıtan, yol gösteren.
resul: peygamber.
risalet: elçilik, peygamberlik.
rütbe-i risalet: peygamberlik rütbesi.
sanat: hüner, ustalık.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi olan ve her şeyi sanatla yaratan, Allah.
server: baş, başkan, reis.
seyyid: efendi, reis.
sual-i müşkül: cevaplanması zor soru.
sultan: padişah, hükümdar.
şuur: bir şeyi anlama, tanıma ve kavrama gücü.
tahavvûlât: hâl değiştirmeler, hâlden hale girmeler.
tayin: görevlendirme, atama.
tılsım-ı muğlâk: anlaşılması zor, kapalı, gizli sır.
ubudiyet-i külliye: bütün yaratıkların ibadetlerini içine alan kul-luk.
ulûhiyet: ilâhlık, Allah'lık.
vahdet: birlik.
vasıta: aracı.
vazife-i tebliğ: bildirme vazifesi, peygamberlik vazifesi.
vezaif: vazifeler, görevler.
vezaif-i nübüvvet: peygamberlik vazifeleri.
zîşuur: şuurlu, şuur sahibi.
zuhur: meydana çıkma, görün-me.

azap: acı ve sıkıntı.
azîm: büyük.
bahr-i hakaik: apaçık hakikatler denizi, gerçekler denizi.
bahsetmek: anlatmak.
balîğ: ulaşmış.
bilhassa: özellikle.
camiiyet-i fitrat: bir çok kabiliyet ve özellikleri içine alan yaratılış.
Cenab-ı Hak: Allah.
cilve: görünme, yansıma.
cinayet: ağır suç.
delâil-i nübüvvet: peygamberlik delilleri.
delil: kanıt.
dellâl-ı saltanat-ı İlâhiye: İlâhî saltanatın ilâncısı.
dereke: aşağı derece.
ebedî: sonsuz, süreklî.
ehemmiyet: önem, değer, kıymet.
ehl-i tahkikat: hakikatleri delille-riyle bilen âlimler.
esma-i kudsiye-i İlâhiye: Allah'ın kutsal, mukaddes ve muazzez isimleri.
gayesiz: amaçsız.
gayrimütenahi: sonu olmayan.
had ve hesaba gelmez: sayısız ve sınırsız.
hakkanîyet: hak ve adalete uygunluk.
hatıra gelmek: akla gelmek, kal-be gelmek.
icap etme: gerektirme.
inkâr: kabul etmeme.
ittifak: bir konuda aynı fikirde olma.
kâfi: yeterli.
karip: yakın.
Kur'ân-ı Azîmüşşan: şan ve şerefi yüce olan Kur'ân.
küfür: inkâr, red; Allah'ın varlığına, birliğine inanmama.
mazhar: nail olma, şereflenme, kavuşma.
mektubat-ı Samedâniye: Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarını anlatan, Allah'ın birliğini gösteren varlıklar.
mevcudat: varlıklar, yaratılmışlar.
mu'cizat: mu'cizeler, olağanüstü ve benzersiz eser ya da işler.
mu'cize: olağanüstü ve benzersiz eser ya da iş.
mu'cize-i kübra: en büyük mu'cize.

Evet, ehl-i tahkikatın ittifakıyla, şakk-ı kamer ve parmaklarından su akması gibi bine balığ mu'cizatından had ve hesaba gelmez delâil-i nübüvvetinden başka, Kur'ân-ı Azîmüşşan gibi bir bahr-i hakaik ve kırk vecihle mu'cize olan mu'cize-i kübra güneş gibi risaletini göstermeye kâfidir. Başka risalelerde ve bilhassa Yirmi Beşinci Sözde Kur'ân'ın kırka karip vücuh-u i'cazından bahsettiğimizden burada kısa kesiyoruz.

ÜÇÜNCÜ İŞARET

Hatıra gelmesin ki, bu küçücük insanın ne ehemmiyeti var ki, bu azîm dünya onun muhasebe-i a'mali için kâpansın; başka bir daire açılın? Çünkü, bu küçücük insan, camiiyet-i fitrat itibarıyla şu mevcudat içinde bir uestabaşı ve bir dellâl-ı saltanat-ı İlâhiye ve bir ubudiyet-i küliyyeye mazhar olduğundan, büyük ehemmiyeti vardır.

Hem, hatıra gelmesin ki, kısacık bir ömürde nasıl ebeldî bir azaba müstahak olur? Zira küfür, şu mektubat-ı Samedâniye derecesinde ve kıymetinde olan kâinatı manasız, gayesiz bir derekeye düşürdüğü için, bütün kâinata karşı bir tahkir olduğu gibi, bu mevcudatta cilveleri, nakışları görünen bütün esma-i kudsiye-i İlâhiyeyi inkâr ile red ve Cenab-ı Hakkın hakkanîyet ve sıdkını gösteren gayrimütenahi bütün delillerini tekzip olduğundan, nihayetsiz bir cinayettir. Nihayetsiz cinayet ise, nihayetsiz azabı icap eder.

muhasebe-i a'mal: amellerin değerlendirilmesi.
müstahak: hak eden, hak etmiş.
nakış: işleme, eser.
nihayetsiz: sonsuz.
red: kabul etmeme, tanıma.

risale: Risale-i Nur'un bölümleri.
risalet: peygamberlik, elçilik.
sıdk: doğruluk, gerçeklik.
şakk-ı kamer: ayın ikiye bölünmesi.
tahkir: hakaret etme, aşağılama.

tekzip: yalanlama.
ubudiyet-i külliye: bütün yaratıkların ibadetlerini içine alan kulluk.
vecih: yön, taraf.
vücuh-u i'caz: mu'cizelik yönleri.
zira: çünkü.

DÖRDÜNCÜ İŞARET

Nasıl ki, hikâyede On İki Suretle gördük ki, hiçbir cihetle mümkün değil, öyle bir padişahın öyle muvakkat misafirhane gibi bir memleketi bulunsun da, müstakar ve haşmetine mazhar ve saltanat-ı uzmasına medar diğer daimî bir memleketi bulunmasın.

Öyle de, hiçbir vecihle mümkün değil ki, bu fânî âlemin bâkî Hâlık'ı bunu icat etsin de, bâkî bir âlemi icat etmesin.

Hem mümkün değil, şu bedî ve zail kâinatın Sermedi Sâniî bunu halk etsin de, müstakar ve daimî diğer bir kâinatı icat etmesin.

Hem mümkün değil, bu meşher ve meydan-ı imtihan ve tarla hükmünde olan dünyanın Hakîm ve Kadîr ve Rahîm olan Fâtır'ı onu yaratsın, onun bütün gayelerine mazhar olan dâr-ı ahireti halk etmesin.

Bu hakikate on iki kapı ile girilir; On İki Hakikat ile o kapılar açılır. En kısa ve basitten başlarız.

* * *

âlem: dünya, kâinat.
bâkî: ebedî, sonsuz, sürekli, yok olmayan
basit: kolay.
bedî: eşsiz güzellikte olan, harika.
cihet: yön, taraf.
daimî: sürekli, devamlı.

dâr-ı ahiret: ahiret yurdu.
fânî: geçici, yok olan.
Fâtır: benzersiz ve harika şeyleri yaratan, her şeyi farklı fitratlarda yaratan Allah.
gaye: istek, amaç.
Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle yaratan.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
halk: yaratma.
haşmet: büyüklük, heybet
hikâye: olmuş veya olması mümkün olayları sözlü veya yazılı olarak anlatma.
icat: vücuda getirme, yoktan

yaratma.

Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

kâinat: evren, tüm varlıklar.

mazhar: gösteren.

medar: sebep, vesile.

meşher: sergi, gösterme yeri.

meydan-ı imtihan: imtihan meydanı, dünya.

muvakkat: geçici.

mümkün: olabilirlik.

müstakar: değişmeyen, sabit.

Rahîm: merhametli, acıyan, acıyıp esirgeyen.

saltanat-ı uzma: en büyük hâkimiyet.

Sâni: sanatla yaratan usta, Allah.

Sermedi: ebedî, sürekli, daimî, ölümsüz.

suret: şekil, tarz, biçim.

vecih: yön, yan.

zail: sona eren, yok olan.

Birinci Hakikat

âciz: eli yetmez, gücü yetmez, güçsüz.

âlem: dünya.

âli: yüce, yüksek.

âsâr: eserler.

bab-ı kerem ve rahmet: şefkat, merhamet ve cömertlik, ikram ihsan kapısı.

bab-ı rububiyet ve saltanat: terbiye edicilik ve hâkimiyet kapısı.

bahusus: özellikle.

binaen: ... den dolayı, dayanarak.

cilve: görüntü, yansıma.

delil-i kat'î: kesin delil.

derd-i maişet: geçim sıkıntısı.

dıyk-ı maişet: geçim darlığı.

ehl-i dalâlet: dalâlette gidenler, inkâr edenler.

gayat: hedefler, amaçlar.

gaye: hedef, amaç.

gayet: son derece.

gayret: koruma muhafaza etme duygusu; haysiyet.

gidişat: olayların gelişme biçimi.

hakikat: gerçek.

haşiye: dipnot, ek.

hile: aldatma, kandırma.

hüsnumaişet: geçim güzelliği; güzelce beslenmek.

icâd: vücuda getirme, yoktan yaratma.

iftikar: fakirlik, fakir olduğunu göstermesi.

ihtiyar: seçme, irade.

iktidar: güç, kudret, gereken kuvvet.

iktidarsız: güçsüz.

iman: inanma, inanç.

ism-i Rab: Cenab-ı Hakkın terbiye edici Rab ismi.

izzet: değer, itibar, şeref, yücelik, üstünlük.

kavi: kuvvetli, güçlü.

kemalât: mükemmellikler, kusursuzluklar.

kerem: cömertlik, lütuf, ihsan, bağış.

Kerim: kimseye muhtaç olmayan, sonsuz ikram ve gerçek zenginlik sahibi Allah.

lâyık: yakışan, yakışır, münasip.

makasid: amaçlar, neticeler.

maksat: amaç; netice.

makusen mütenasip: ters orantılı.

mukabele: karşılık verme, karşılama.

muktedir: güçlü, kuvvetli.

mücazat: bir suça karşı verilen ceza.

mükâfat: ödül.

mü'min: iman eden, inanan.

mümkün: olabilirlik.

müptelâ: düşkün ve tutulmuş olan.

Bab-ı rububiyet ve saltanattır ki, ism-i Rabbin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, şe'n-i rububiyet ve saltanat-ı ulûhiyet, bahusus böyle bir kâinatı, kemalâtını göstermek için gayet âli gayeler ve yüksek maksatlar ile icad etsin, onun gayat ve makasidına karşı, iman ve ubudiyetle mukabele eden mü'minlere mükâfatı bulunmasın ve o makasidı red ve tahkir ile mukabele eden ehl-i dalâlete mücazat etmesin?

İkinci Hakikat

Bab-ı kerem ve rahmettir ki, Kerîm ve Rahîm isminin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, gösterdiği âsâr ile nihayetsiz bir kerem ve nihayetsiz bir rahmet ve nihayetsiz bir izzet ve nihayetsiz bir gayret sahibi olan şu âlemin Rabbi, kerem ve rahmetine lâîk mükâfat, izzet ve gayretine şayeste mücazatta bulunmasın?

Evet, şu dünya gidişatına bakılsa, görülüyor ki, en âciz, en zayıftan tut, ^(HAŞİYE) tâ en kaviye kadar her canlıya lâîk bir rızık veriliyor. En zayıf, en âcize en iyi rızık veriliyor.

HAŞİYE: Rızık-ı helâl iktidar ile alınmadığına, belki iftikara binaen verildiğine delil-i kat'î, iktidarsız yavruların hüsnumaişeti ve muktedir canavarların dıyk-ı maişeti, hem zekâvetsiz balıkların semizliği ve zekâvetli, hileli tilki ve maymunun derd-i maişetle vücutça zayıflığıdır. Demek, rızık iktidar ve ihtiyar ile makusen mütenasiptir; ne derece iktidar ve ihtiyarına güvense, o derece derd-i maişete müptelâ olur.

nihayetsiz: sonsuz.

Rahîm: sonsuz merhamet sahibi ve mahlûkata çok şefkat eden Allah.

rahmet: acıma, merhamet etme, esirgeme, bağışlama, şefkat gösterme.

red: kabul etmeme.

rızık: hayatı devam ettirmeye yetecek miktarda yiyecek.

rızık-ı helâl: helâl rızık.

saltanat-ı ulûhiyet: ortak kabul etmeyen lâhî hâkimiyet.

semiz: besili, etine dolgun.

şayeste: yakışır, uygun, lâîk, münasip.

şe'n-i rububiyet: terbiye ediciliğin gereği.

tahkir: hakaret etme, aşağılama.

ubudiyet: kulluk, itaat.

vücut: beden.

zekâvet: zekilik, kavrama kabiliyeti.

Her dertliye ummadığı yerden derman yetiştiriliyor. Öyle ulvî bir keremle ziyafetler, ikramlar olunuyor ki, nihayetsiz bir Kerem Eli, içinde işlediğini bedaheten gösteriyor.

Meselâ, bahar mevsiminde, Cennet hurileri tarzında bütün ağaçları sündüsmisal libaslar ile giydirip, çiçek ve meyvelerin murassaatıyla süslendirip, hizmetkâr ederek, onların lâtif elleri olan dallarıyla çeşit çeşit en tatlı, en muşanna meyveleri bize takdim etmek; hem, zehirli bir sineğin eliyle şifalı en tatlı balı bize yedirmek; hem, en güzel ve yumuşak bir libası elsiz bir böceğin eliyle bize giydirmek; hem, rahmetin büyük bir hazinesini küçük bir çekirdek içinde bizim için saklamak, ne kadar cemil bir kerem, ne kadar lâtif bir rahmet eseri olduğu bedaheten anlaşılır.

Hem, insan ve bazı canavarlardan başka, güneş ve ay ve arzdan tut, tâ en küçük mahlûka kadar her şey kemal-i dikkatle vazifesine çalışması, zerrece haddinden tecavüz etmemesi, bir azîm heybet tahtında umumî bir itaat bulunması, büyük bir Celâl ve İzzet Sahibinin emriyle hareket ettiklerini gösteriyor.

Hem, gerek nebatî ve gerek hayvanî ve gerek insanî bütün validelerin o rahîm şefkatleriyle **(HAŞİYE)** ve süt gibi

HAŞİYE: Evet, aç bir aslan zayıf bir yavrusunu kendi nefesine tercih ederek, elde ettiği bir eti yemeyip yavrusuna vermesi; hem, korkak tavuk, yavrusunu himaye için ite, aslana saldırması; hem, incir ağacı kendi çamur yiyerek yavrusu olan meyvelerine halis süt vermesi, bilbedahe nihayetsiz Rahîm, Kerîm, Şefîk bir Zatın hesabıyla hareket ettiklerini kör olmayana gösteriyorlar. Evet, nebatat ve behimiyat gibi şuarsızların gayet derecede şuurkârâne ve hakîmâne işler görmesi, bizzarure gösterir ki, gayet derecede Alîm ve Hakîm birisi vardır ki, onları işlettiriyor; onlar, Onun namıyla işliyorlar.

alim: çok bilen, en çok bilen.
arz: yer, dünya.
azîm: büyük, yüce.
bedaheten: apaçık.
behimiyat: hayvanî varlıklar.
bilbedahe: apaçık.
bizzarure: zarurî olarak, kaçınılmaz bir şekilde, kesinlikle.

Celâl: haşmet, görkem, yücelik.
Celâl ve İzzet Sahibi: yücelik ve şeref sahibi olan Allah.
cemil: güzel.
derman: ilâç.
had: sınır, gücünün üstüne çıkma.

Hakîm: her şeyi hikmetle, belirlî gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratan Allah.
hakîmâne: hikmetle iş yapana yakışacak surette.
halis: hilesiz, katıksız.
hareket: oynama, deprenme.

hasiye: dipnot.
hayvanî: hayvansal.
heybet: korku, hürmet, saygı.
himaye: koruma, esirgeme.
hizmetkâr: hizmetçi.
huri: Cennet kızı.
ikram: iltifat için bir şeyler verme.
insanî: insanlık.
işlemek: iş yapmak, çalışmak.
işlettirmek: çalıştırmak.
it: köpek.
itaat: boyun eğme.
izzet: değer, kıymet, şeref, yücelik.
kemal-i dikkat: tam ve mükemmel bir dikkat.
kerem: cömertlik, bağış.
Kerem Eli: ikram sahibi olan Allah'ın eli.
Kerîm: sınırsız ikram, ihsan ve cömertlik sahibi Allah.
lâtif: hoş, güzel.
libas: elbise, giysi.
mahlûk: yaratılmış, yaratık.
murassaat: değerli taşlarla süslenmiş şeyler.
musanna: sanatlı.
nam: isim, ünvan.
nebatat: bitkiler.
nebatî: bitkisel.
nefis: istek ve arzu.
nihayetsiz: sonsuz.
Rahîm: merhametli, şefkatli.
• rahmeti her şeyi kuşatan, sonsuz şefkat ve merhamet sahibi olan Allah.
rahmet: acıma, merhamet etme.
sündüsmisal: ipekli elbise gibi.
Şefîk: şefkatli, merhamet eden ve esirgeyen Allah.
şefkat: acıma ve esirgeme.
şifa: sağlık, şifa bulmak.
şuur: bilinç, anlayış, idrak.
şuurkârâne: bilinçli ve şuurlu bir şekilde.
takdim: arz etme, sunma.
tarz: biçim, şekil.
tecavüz: haddini aşma.
tercih: bir şeyi diğerlerinden üstün tutma.
ulvî: yüce, yüksek.
umumî: genel.
valide: ana, anne.
zerrece: azıcık; en küçük miktarda.
ziyafet: ikram için verilen yemek, yemekli davet, şölen.

âciz: eli yetmez, gücü yetmez, güçsüz.
âlem: kâinat.
asi: isyan eden, baş kaldıran.
azap: ceza.
bedaheten: apaçık.
celâl: haşmet, görkem, yücelik; nihayet derecede büyüklük, azamet, ululuk.
cereyan etmek: meydana gelmek.
ceza: yanlış hareket sonunda uyulanan yaptırım.
cilve: Esma-i ilâhînin yansıması.
cüz: kısım, parça.
dâr-ı mücazat: ceza verilme yeri.
dâr-ı saadet: mutluluk yeri, Cennet.
edepsiz: ahlâksız, terbiyesiz.
ehemmiyetli: önemli.
ekseriya: çoğunlukla.
elem: acı, sıkıntı.
fânî: ölümlü, geçici.
gayret: haysiyet, şeref.
gıda: yiyip içilen şeyler.
hakikat-ı rahmet: rahmetin aslı, esası, gerçek mahiyeti.
hırkat: ayrılık ateşi.
ihsan: iyilik etme, bağışlama.
ikram: ağırlama, saygı gösterme, hürmet etme.
inkâr: inanmamak.
intifa: sönme, yok olma, ortadan kalkma.
istidat: kabiliyet
izzet: değer, kıymet, itibar, şeref, yücelik.
kavim: insan topluluğu.
kerem: cömertlik, lütuf, ihsan, bağış.
kurun-u salife: geçmiş asırlar.
lâtîf: tatlı, şirin.
lâzım: gerek, gerekli, lüzumlu.
madem: değil mi ki.
mahkeme-i kübra: öldükten sonra bütün insanların diriltilerek Allah huzurunda hesaba çekileceği mahkeme.
maruz: tesirinde ve karşısında olma.
mazlum: zulüm görmüş, zulme uğramış.
meş'um: kötü, uğursuz.
mevcudat: varlıklar.
muhabbet: sevgi, sevmek, dostluk.
muntazam: intizamlı, düzgün, tertipli.
musibet: felâket, belâ, sıkıntı.
mutasarıf: sonsuz tasarruf hakkı ve yetkisi olan, her işi kendi istek ve kurallarına göre idare eden Allah.
mümkün: olabilir.
mütemerrit: dik başlılık eden,

o lâtîf gıda ile o âciz ve zayıf yavruların terbiyesi, ne kadar geniş bir rahmetin cilvesi işlediği bedaheten anlaşılır.

Bu âlemin Mutasarrıfının madem nihayetsiz böyle bir keremi, nihayetsiz böyle bir rahmeti, nihayetsiz öyle bir celâl ve izzeti vardır; nihayetsiz celâl ve izzet, edepsizlerin tedibini ister; nihayetsiz kerem, nihayetsiz ikram ister; nihayetsiz rahmet, kendine lâîk ihsan ister. Hâlbuki, bu fânî dünyada ve kısa ömürde, denizden bir damla gibi, milyonlar cüzden ancak bir cüz'ü yerleşir ve tecelli eder. Demek o kereme lâîk ve o rahmete şayeste bir dâr-ı saadet olacaktır. Yoksa, gündüzü ışıyla dolduran güneşin vücudunu inkâr etmek gibi, bu görünen rahmetin vücudunu inkâr etmek lâzım gelir. Çünkü, bir daha dönmek üzere zeval ise, şefkati musibete, muhabbeti hırkate ve nimeti nikmete ve akli meş'um bir alete ve lezzeti eleme kalbettirmekle, hakikat-i rahmetin intifası lâzım gelir.

Hem, o celâl ve izzete uygun bir dâr-ı mücazat olacaktır. Çünkü, ekseriya, zalim izzetinde, mazlum zilletinde kalıp, buradan göçüp gidiyorlar. Demek, bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor, tehir ediliyor; yoksa bakılmıyor değil. Bazen dünyada dahi ceza verir. Kurun-u salifede cereyan eden asi ve mütemerrit kavimlere gelen azaplar gösteriyor ki, insan başıboş değil; bir celâl ve gayret sillesine her vakit maruzdur.

Evet, hiç mümkün müdür ki, insan, umum mevcudat içinde ehemmiyetli bir vazifesi, ehemmiyetli bir istidadı olsun da, insanın Rabbi de insana bu kadar muntazam

inatçı.

nihayetsiz: sınırsız, sonsuz.

nikmet: sıkıntı, azap.

nimet: iyilik, ihsan, bağış.

rahmet: acıma, merhamet etme, esirgeme.

sille: tokat.

şayeste: uygun, lâîk, müna-

sip.

sefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek.

tecelli: yansıma, görünme.

tedip: edeplendirme, edep verme.

tehir: geciktirme, erteleme.

terbiye: yetiştirme, besleyip

büyütmek.

umum: bütün, genel, hepsi.

vakit: zaman.

vücut: var olma, varlık.

zalim: zulmeden, haksızlık eden.

zeval: sona erme, yok olma.

zillet: hakirlik, aşağılık.

masnuatıyla Kendini tanıttırsa, mukabilinde insan iman ile Onu tanımazsa; hem, bu kadar rahmetin süslü meyveleriyle Kendini sevdirse, mukabilinde insan ibadetle kendini Ona sevdirmese; hem, bu kadar bu türlü nimetleriyle muhabbet ve rahmetini ona gösterse, mukabilinde insan şükür ve hamd ile Ona hürmet etmese, cezasız kalsın, başıboş bırakılsın, o izzet, gayret sahibi Zat-ı Zülcelâl, bir dâr-ı mücazat hazırlamasın?

Hem, hiç mümkün müdür ki, o Rahman-ı Rahîm'in kendini tanıttırmasına mukabil iman ile tanımakla; ve sevdirmesine mukabil ibadetle sevmek ve sevdirmekle; ve rahmetine mukabil şükür ile hürmet etmekle mukabele eden mü'minlere bir dâr-ı mükâfatı, bir saadet-i ebediyeyi vermesin?

Üçüncü Hakikat

Bab-ı hikmet ve adalet olup, ism-i Hakîm ve Âdil'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, (HAŞİYE) zerrelere güneşlere kadar cereyan eden hikmet ve intizam, adalet ve mizan

HAŞİYE: Evet, "Hiç mümkün müdür ki..." Şu cümle çok tekrar ediliyor. Çünkü, mühim bir sırrı ifade eder. Şöyle ki:

Ekser küfür ve dalâlet istib'attan ileri gelir. Yani, akıldan uzak ve muhal görür, inkâr eder. İşte, "Haşir Sözü"nde kat'iyen gösterilmiştir ki, hakikî istib'at, hakikî muhaliyet ve akıldan uzaklık ve hakikî suubet, hatta imtina derecesinde müşkülât küfür yolundadır ve dalâletin mesleğindedir. Ve hakikî imkân ve hakikî makuliyet, hatta vücup derecesinde sühulet iman yolundadır ve İslâmiyet caddesindedir.

Elhâsıl, ehl-i felsefe istib'at ile inkâra gider; Onuncu Söz, istib'at hangi tarafta olduğunu o tabir ile gösterir, onların ağızlarına bir şamar vurur.

adalet: hakkaniyet; her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi.
âdil: adaletli olan.
bab-ı hikmet ve adalet: maslahat ve adalet kapısı.
cereyan etmek: var olmak, geçerli olmak.

ceza: karşılık; suç ve kusura uygulanmış müeyyide
dalâlet: sapma; iman ve İslâmiyetten ayrılma.
dâr-ı mücazat: ceza yeri.
dâr-ı mükâfat: mükâfat yurdu, Cennet.
ehl-i felsefe: felsefe ile uğra-

şanlar.
ekser: en çok.
elhâsıl: özetle.
gayret: haysiyet, şeref
hakikat: gerçek, delil.
hakikî: gerçek, sahici.
hamd: Allah'a karşı olan şükran ve memnuniyetini onu

överek bildirme.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları.

haşiye: dipnot, ek.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması; İlâhî gaye.

hürmet: saygı.

iman: inanç, itikat, tasdik.

imkân: olabilirlik.

imtina: kaçınma.

inkâr: reddetme, tanımama, inanmama.

intizam: düzgünlük, tertipli olma.

ism-i Hakîm ve Âdil: Allah'ın her şeyi faydalı ve hikmetli yapan Hakîm ve her fiilinde adaletli olan Âdil ismi bölümü.

istib'at: akıldan uzak görme.

izzet: şeref, yücelik, kuvvet ve kudret.

kat'iyen: kesin olarak.

küfür: inkâr, inanmama.

makuliyet: akla uygun olan şeyin hâli.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mizan: ölçü.

muhabbet: sevgi, sevmek.

muhal: imkânsız.

muhaliyet: imkânsızlık.

mukabele etmek: karşılık vermek.

mukabil: karşı, karşılık, muadil.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

mü'min: iman eden, Allah'a ve onun bildirdiği her şeye inanan.

mümkün: var edilmiş olanlar, yaratılanlar.

müşkülât: güçlükler, zorluklar.

Rahman-ı Rahîm: dünya ve ahirette yarattıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhametiyle muamele eden Allah.

rahmet: acıma, merhamet etme.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

sır: gizli iş veya söz.

suubet: güçlük, zorluk.

sühulet: kolaylık.

şamar: tokat.

şükür: görülen bir iyiliğe karşılık hoşnutsuluk.

tabir: ifade, söz.

vücup: varlık, gerekme.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

zerre: maddenin en küçük parçası, atom.

ile rububiyetin saltanatını gösteren Zat-ı Zülcelâl, rububiyetin cenah-ı himayesine iltica eden ve hikmet ve adalete iman ve ubudiyetle tevfik-i hareket eden mü'minleri taltif etmesin ve o hikmet ve adalete küfür ve tuğyan ile isyan eden edepsizleri tedip etmesin?

Hâlbuki, bu muvakkat dünyada, o hikmet, o adalete lâayık binden biri insanda icra edilmiyor, tehir ediliyor. Ehl-i dalâletin çoğu ceza almadan, ehl-i hidayetin de çoğu mükâfat görmeden buradan göçüp gidiyorlar. Demek, bir mahkeme-i kübraya, bir saadet-i uzmaya bırakılıyor.

Evet, görünüyor ki, şu âlemde tasarruf eden Zat, nihayetsiz bir hikmetle iş görüyor. Ona bürhan mı istersin? Her şeyde maslahat ve faydalara riayet etmesidir. Görüyor musun ki, insanda bütün aza, kemikler ve damarlarda, hatta bedenin hüceyratında, her yerinde, her cüz'ünde faydalar ve hikmetlerin gözetilmesi, hatta bazı azası, bir ağacın ne kadar meyveleri varsa, o derece o uzva hikmetler ve faydalar takması gösteriyor ki, nihayetsiz bir hikmet eliyle iş görülüyor. Hem, her şeyin sanatında nihayet derecede intizam bulunması gösterir ki, nihayetsiz bir hikmet ile iş görülüyor.

Evet, güzel bir çiçeğin dakik programını, küçücük bir tohumunda derç etmek, büyük bir ağacın sahife-i a'malini, tarihçe-i hayatını, fihriste-i cihazatını küçücük bir çekirdekte manevî kader kalemiyle yazmak, nihayetsiz bir hikmet kalemi işlediğini gösterir.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi; hakkanîyet, âdillik.
âlem: kâinat.
aza: organ.
beden: vücut.
bürhan: delil, tanık.
cenah-ı himaye: koruma tarafı.
ceza: yanlış hareket sonunda tatbik edilen müeyyide.
cüz: parça, bölük.
dakik: ince, nazik.
derç: yerleştirmek, sıkıştırma.
edep: iyi ahlâk, güzel terbiye.
ehl-i dalâlet: hak yoldan sapkın kimseler.
ehl-i hidayet: doğru yolda olanlar.
fihriste-i cihazat: maddî manevî unsurların listesi.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması; herkesin bilmediği gizli sebep, ilâhî gaye.
hüceyrat: hürecikler.
icra: yürütme, yerine getirme.
iltica: sığınma.
iman: inanç.
intizam: düzgünlük, tertipli olma.
isyan: baş kaldırma, itaatsizlik.
kader: Allah'ın meydana gelecek şeyleri olmadan önce plânlaması.
küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama.
mahkeme-i kübra: ahirette Allah huzurunda yapılacak büyük mahkeme.
manevî: maddî olmayan, manaya ait.
maslahat: gaye, fayda.
muvakkat: süresiz, geçici.
mükâfat: ödül.
nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.
riayet: uyma, gözetme.
rububiyet: rablık; Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi; terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması.

saadet-i uzma: en büyük mutluluk
sahife-i a'mal: işlerin yazılmış olduğu sayfa.
saltanat: hükümdarlık.
taltif: iyilikte bulunmak.
tarihçe-i hayat: bir kimsenin özetlenmiş hayat hikâyesi.

tasarruf: hükmetmek, yönetmek.
tedip: edeplendirme, edep verme.
tehir: geciktirme, erteleme.
tevfik-i hareket: uygun davranışta bulunma.
tuğyan: azma, taşkınlık, baş

kaldırma.
ubudiyet: kulluk.
uzuv: organ.
Zat: Allah.
Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyük-
lük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

Hem, her şeyin hilkatinde gayet derecede hüsnüsanat bulunması, nihayet derecede hakîm bir Sâniin nakşı olduğunu gösterir. Evet, şu küçücük insan bedeni içinde bütün kâinatın fihristesini, bütün hazain-i rahmetin anahtarlarını, bütün esmalarının âyinelerini derç etmek, nihayet derecede bir hüsnüsanat içinde bir hikmeti gösterir.

Şimdi, hiç mümkün müdür ki, şöyle icraat-ı rububiyette hâkim bir hikmet, o rububiyetin kanadına iltica eden ve iman ile itaat edenlerin taltifini istemesin ve ebedî taltif etmesin?

Hem, adalet ve mizan ile iş görüldüğüne bürhan mı istersin? Her şeye hassas mizanlarla, mahsus ölçülerle vücut vermek, suret giydirmek, yerli yerine koymak, nihayetsiz bir adalet ve mizan ile iş görüldüğünü gösterir.

Hem, her hak sahibine istidadı nispetinde hakkını vermek, yani vücudunun bütün levazımâtını, bekasının bütün cihazatını en münasip bir tarzda vermek, nihayetsiz bir adalet elini gösterir.

Hem, istidat lisanıyla, ihtiyaç-ı fitrî lisanıyla, ıztırar lisanıyla sual edilen ve istenilen her şeye daimî cevap vermek, nihayet derecede bir adl ve hikmeti gösteriyor.

Şimdi, hiç mümkün müdür ki, böyle en küçük bir mahlûkun, en küçük bir hacatının imdadına koşan bir adalet ve hikmet, insan gibi en büyük bir mahlûkun beka gibi en büyük bir hacetini mühmel bıraksın, en büyük

hazain-i rahmet: rahmet hazineleri.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

hüsnüsanat: sanatın güzelliği.

icraat-ı rububiyet: Cenab-ı Hak-
kın mahlûkâtın üzerindeki terbiye ve tedbir ile ilgili icraatı.

ihtiyac-ı fitrî: yaratılıştan gelen ihtiyaç.

iltica: sığınma, barınma.

imdat: yardım.

istidat: kabiliyet, yetenek.

itaat: boyun eğme.

ıztırar: çaresizlik, zorunluluk.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin toplamı.

levazımât: gerekli olan şeyler.

lisan: dil.

mahlûk: yaratık.

mahsus: özel.

mizan: ölçü; terazi.

mühmel: ihmal edilmiş, terk edilmiş.

münasip: uygun, lâıyk.

nakış: işleme.

nispet: ölçü, oran.

rububiyet: rablik, Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sual: istek.

suret: şekil.

taltif: iyilikte bulunma.

vücut: var etmek, varlık.

adalet: doğruluk; eşitlik ilkesine dayalı olarak düzenli ve dengeli davranmak; her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi..

adl: adalet, her hak sahibine hakkını verme.

âyine: ayna.

beke: süreklilik, devamlılık.

bürhan: delil, tanık.

cevap: soruya verilen karşılık.

cihazat: donanım, cihazlar.

daimî: sürekli, devamlı.

derç: yerleştirme, sıkıştırma.

ebedî: sonu olmayan, sürekli.

esma: adlar, isimler.

fihrist: liste, içindekiler.

hacat: ihtiyaçlar.

hacet: ihtiyaç.

hakim: her şeye hükmeden Allah.

hakim: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle yaratan.

hassas: duyarlı.

istimdadını ve en büyük sualini cevapsız bıraksın; rububi-yetin haşmetini, ibadının hukukunu muhafaza etmekle, muhafaza etmesin?

Hâlbuki, şu fânî dünyada kısa bir hayat geçiren insan, öyle bir adaletin hakikatine mazhar olamaz ve olamıyor. Belki bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor. Zira, *hakikî adalet ister ki, şu küçücük insan, şu küçüklüğü nispetinde değil, belki cinayetinin büyüklüğü, mahiyetinin ehemmiyeti ve vazifesinin azameti nispetinde mükâfat ve mücazat görsün. Madem, şu fânî, geçici dünya, ebed için halk olunan insan hususunda öyle bir adalet ve hikmete mazhariyetten çok uzaktır; elbette, âdil olan o Zat-ı Celîl-i Zülcemal'in ve hakîm olan o Zat-ı Cemîl-i Zülcelâl'in daimî bir Cehennemi ve ebedî bir Cenneti bulunacaktır.*

Dördüncü Hakikat

Bab-ı cûd ve cemaldır; ism-i Cevâd ve Cemîl'in cilve-sidir.

Hiç mümkün müdür ki, nihayetsiz cûd ve sahavet, tükenmez servet, bitmez hazineler, misilsiz sermedî cemal, kusursuz ebedî kemal, bir dâr-ı saadet ve mahall-i ziyafet içinde daimî bulunacak olan muhtaç şakirleri, müştağ âyinedarları, mütehayyir seyircileri istemesinler?

Evet, dünya yüzünü bu kadar müzeyyen masnuatıyla süslendirmek, ay ile güneşi lâmba yapmak, yeryüzünü bir sofa-i nimet ederek mat'umatın en güzel çeşitleriyle doldurmak, meyveli ağaçları birer kap yapmak, her

adalet: eşitlik ilkesine dayalı olarak düzenli ve dengeli davranmak.

Âdil: adaletli olan, doğruluk gösteren.

âyinedar: ayna tutan.

azamet: büyüklük.

bab-ı cûd ve cemal: cömertlik ve güzellik kapısı.

Cehennem: ceza mahalli.

cemal: güzellik.

Cemîl: güzellik sahibi olan Allah.

cilve: yansıma, görüntü.

cinayet: büyük suç.

cûd: cömertlik, el açıklığı.

daimî: sürekli, devamlı.

dâr-ı saadet: mutluluk yeri, Cennet.

ebed: sonsuzluk, ahiret.

ebedî: sonsuz.

ehemmiyet: önem.

fânî: ölümlü.

hakikat: gerçek.

hakikî: gerçek.

Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan Allah.

halk: yaratılmak.

haşmet: büyüklük, görkem.

hazine: kıymetli şeylerin saklandığı sağlam yer.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hukuk: haklar.

husus: bakımından.

ibad: kullar.

İsm-i Cevâd: sınırsız cömertlik.

istimdat: yardıma çağırma.

kemal: olgunluk.

mahall-i ziyafet: ziyafet yeri, şölen yeri.

mahiyet: esas, nitelik, özellik.

mahkeme-i kübra: öldükten sonra bütün insanların diriltilerek Allah huzurunda hesaba çekileceği mahkeme.

masnuat: sanat eseri şeyler.

mat'umat: yenecek şeyler.

mazhar: erişme, sahip olma.

mazhariyet: elde etme, nail olma, kavuşma, şereflenme.

misilsiz: benzersiz.

muhafaza: koruma.

muhtaç: ihtiyaçlı olan.

mücazat: ceza.

mükâfat: ödül.

müştağ: arzulu, özleyen.

mütehayyir: hayrette kalan, şaşkın.

müzeyyen: süslenmiş.

nispet: ölçü, oran.

rububiyyet: rablık, Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç oldu-

ğu şeyleri vermesi, terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması.

sahavet: cömertlik, el açıklığı.

sermedî: sürekli.

servet: zenginlik, varlık, mal, mülk.

sofra-i nimet: nimet sofrası.

sual: soru.

şakirt: talebe, öğrenci.

Zat-ı Celîl-i Zülcemal: Cemal sahibi ve sonsuz büyük olan Allah.

Zat-ı Cemîl-i Zülcelâl: Celâl sahibi ve sonsuz güzellikte olan Allah.

mevsimde birçok defalar tecdit etmek, hadsiz bir cûd ve sahaveti gösterir. Böyle nihayetsiz bir cûd ve sahavet, öyle tükenmez hazineler ve rahmet, hem daimî, hem arzu edilen her şey içinde bulunur bir dâr-ı ziyafet ve mahall-i saadet ister. Hem kat'î ister ki, o ziyafetten telezzüz edenler, o mahall-i saadete devam etsinler, ebedî kalsınlar; tâ zeval ve firakla elem çekmesinler. Çünkü, *zeval-i elem lezzet olduğu gibi, zeval-i lezzet dahi elem*dir. Öyle sahavet, elem çektiirmek istemez.

Demek, ebedî bir Cenneti, hem içinde ebedî muhtaçları ister. Çünkü, nihayetsiz cûd ve seha, nihayetsiz ihsan etmek ister, nimetlendirmek ister. Nihayetsiz ihsan ve nimetlendirmek ise, nihayetsiz minnettarlık, nimetlenmek ister. Bu ise, ihsana mazhar olan şahsın devam-ı vücudunu ister; tâ daimî tenaumla o daimî in'ama karşı şükür ve minnettarlığını gösterebilir. Yoksa, zeval ile acılaştan cüz'î bir telezzüz, kısacık bir zamanda öyle bir cûdusehanın muktezasıyla kabil-i tevfiğ değıldir.

Hem dahi, meşher-i sanat-ı İlâhiye olan aktâr-ı âlem sergilerine bak, yeryüzündeki nebatat ve hayvanatın ellerinde olan ilânat-ı Rabbaniyeye dikkat et, ^(HAŞİYE) mehasin-i rububiyetin dellâlları olan enbiya ve evliyaya kulak ver. Nasıl müttefikân Sâni-i Zülcelâl'in kusursuz

HAŞİYE: Evet, kemik gibi bir kuru ağacın ucundaki tel gibi incecik bir sapta gayet münakkaş, müzeyyen bir çiçek ve gayet musanna ve murası bir meyve, elbette gayet sanatperver, mu'cizekâr ve hikmettar bir Sâniin mehasin-i sanatını zîşuura okutturan bir ilânnamedir. İşte, nebatata hayvanatı dahi kıyas et.

aktâr-ı âlem: âlemin dört bir yanı.
arzu: istek, heves.
cûd: cömertlik, el açıklığı.
cüz'î: az.
daimî: sürekli, devamlı.
dâr-ı ziyafet: ziyafet yeri, dünya.

dellâl: ilân edici.
devam-ı vücut: varlığın devamı.
ebedî: sonu olmayan, sürekli.
elem: acı, üzüntü.
enbiya: peygamberler.
evliya: keramet sahibi olanlar.

firak: ayrılma.
gayet: son derece, oldukça.
hazine: zengin ve değerli kaynak.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

ihsan: iyilik etme.
ilânat-ı Rabbaniye: Allah'ın ilânları.
ilânname: duyuru.
in'am: nimetlendirme.
kabil-i tevfiğ: bağdaşan.
kat'î: tereddüde mahal bırakmayan.
kıyas: benzetme yapma.
lezzet: zevk, haz, keyif.
mahall-i saadet: saadet ve mutluluk yeri.
mazhar: erişmiş, kavuşmuş.
mehasin-i rububiyet: rububiyetin güzelliği.
mehasin-i sanat: sanat güzelliği.
meşher-i sanat-ı İlâhiye: Allah'ın sanatının teşhir yeri.
minnettar: bir iyiliğe karşı minnet duyan.
mu'cizekâr: mu'cize gösteren.
muhtaç: ihtiyacı olan.
mukteza: gereklik.
murassa: süslenmiş.
musanna: sanatlı.
münakkaş: nakışlı, resimli.
müttefikân: el birliğiyle.
müzeyyen: süslenmiş, süslü.
nebatat: bitkiler.
nihayetsiz: sonsuz.
nimet: iyilik, ihsan, bağış.
rahmet: acıma, merhamet etme.
sahavet: cömertlik, el açıklığı.
sanatperver: sanata düşkün.
Sâni: her şeyi sanatla yapan Allah.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi olan ve her şeyi sanatla yaratan, Allah.
seha: cömertlik, el açıklığı.
şükür: görülen bir iyiliğe karşılık hoşnutluk.
tecdit: yenileme, tazeleme.
telezzüz: tad alma.
tenaum: nimetlenme.
zeval: sona erme, yok olma.
zeval-i elem: sıkıntının yok olması.
zeval-i lezzet: lezzetin sona ermesi.
zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.
ziyafet: misafire yedirip içirme.

kemalâtını, harika sanatlarını teşhiriyle gösteriyorlar, beyan ediyorlar, enzar-ı dikkati celp ediyorlar.

Demek, bu âlemin Sâniinin pek mühim ve hayret verici ve gizli kemalâtı vardır; bu harika sanatlarla onları göstermek ister. Çünkü; gizli kusursuz kemalât ise, takdir edici, istihsan edici, “Maşaallah” diyerek müşahade edicilerin başlarında teşhir ister. Daimî kemalât ise, daimî tezahür ister. O ise, takdir ve istihsan edicilerin devam-ı vücudunu ister. *Bekası olmayan istihsan edicinin nazarında, kemalâtın kıymeti sukut eder.* (HAŞİYE 1)

Hem dahi, kâinatın yüzünde serilmiş olan gayetle güzel ve sanatlı ve parlak ve süslü şu mevcudat, ışık güneşi bildirdiği gibi, misilsiz manevî bir cemalin mehasinini bildirir ve nazirsiz, hafî bir hüsnün letaifini iş’ar ediyor. (HAŞİYE 2) O münezzeh hüsn, o mukaddes cemalin cilvesinden, esmalarda, belki her isimde çok gizli define-ler bulunduğunu işaret eder.

adi: değersiz.
âlem: dünya, cihan.
ayat: Kur’ân ayetleri.
âyinemisal: ayna gibi.
beka: kalıcılık, devamlılık.
beyan: açıklama.
celp: çekmek.
cemal: güzellik.
Cemal-i Mukaddes: her türlü noksanlık ve kusurdan uzak olan güzellik sahibi Allah
cilve: yansıma.
define: hazine.
devam-ı vücut: varlığın devamı.
durub-u emsal: meşhur sözler, örnekler; atasözleri.
emarat: belirti, deliller.
enzar-ı dikkat: dikkatli bakışlar.
esma: adlar, isimler.
fenâ: yok olma, yokluk.
gayetle: son derece, oldukça.
hafî: gizli, saklı.
harika: hayret uyandıran, görülmedik derecede kıymetli; olağanüstü vasıflar taşıyan şey.
haşiye: dipnot.
hayret: şaşkınlık.
Hüsn-ü Münezzeh: hiçbir eksik yönü olmayan güzellik sahibi Allah.
hüsn: güzellik, iyilik, tamamlık.
istihsan: güzel bulma, beğenme.
iş’ar: bildirme.
kemalât: üstünlükler, iyilikler, mükemmellikler.
letaiף: güzellik.
manevî: manaya ait.
maşaallah: Allah dilemiş ve ne güzel yapmış.
meftun: âşık, aşırı derecede bağlanmış.

HAŞİYE 1: Evet, durub-u emsaldendir ki, bir dünya güzeli bir zaman kendine meftun olmuş adı bir adamı huzurundan tart eder. O adam kendine teselli vermek için, “Tuh, ne kadar çirkindir!” der, o güzelin güzelliğini nefyeder. Hem, bir vakit, bir ayı gayet tatlı bir üzüm asması altına girer. Üzümleri yemek ister. Koparmaya eli yetişmez. Asmaya da çıkamaz. Kendi kendine teselli vermek için kendi lisanıyla, “Ekşidir” der, gümler gider.

HAŞİYE 2: Âyinemisal mevcudatın birbiri arkasında zeval ve fenalarıyla beraber, arkalarından gelenlerin üstünde ve yüzlerinde aynı hüsn ve cemalin cilvesinin bulunması gösterir ki, cemal onların değil, belki o cemaller bir Hüsn-ü Münezzeh ve bir Cemal-i Mukaddes’in ayatı ve emaratıdır.

mehasin: güzellikler, iyilikler.
mevcudat: mahlûklar.
misilsiz: benzersiz, eşsiz.
mukaddes: her türlü kusur ve eksiklikten yüce, kutsal.
münezzeh: her türlü kusur ve çirkinlikten arınmış.
müşahade: gözlem.

nazirsiz: benzersiz.
nefî: yok saymak.
sanat: bir şeyi yapmada gösterilen ustalık, ustalık, hüner, marifet.
Sâni: her şeyi sanatla yapan Allah.
sukut: düşme.

takdir: kıymet verme, ölçme
tart etmek: koymak.
teselli: avutma.
teşhir: sergileme.
tezahür: zuhur etme, ortaya çıkma
tuh: benimsememe nidası.
zeval: kaybolma, gelip geçici.

İşte şu derece âlî, nazirsiz gizli bir cemal ise, kendi mehasinini bir mir'atta görmek ve hüsnünün derecatını ve cemalinin mikyaslarını zîşuur ve müştak bir âyinede müşahede etmek istediği gibi, başkalarının nazarıyla yine sevgili cemaline bakmak için, görünmek de ister.

Demek, iki vecihle kendi cemaline bakmak—*biri*, her biri başka başka renkte olan âyinelerde bizzat müşahede etmek; *diğeri*, müştak olan seyirci ve mütehayyir olan istihsancıların müşahedesini ile müşahede etmek—ister.

Demek, hüsnü ve cemal, görmek ve görünmek ister. Görmek, görünmek ise, müştak seyirci, mütehayyir istihsan edicilerin vücudunu ister.

Hüsnü ve cemal ebedî, sermedî olduğundan, müştakların devam-ı vücutlarını ister. Çünkü, daimî bir cemal ise, zail bir müştaka razı olamaz. Zira, dönmemek üzere zevale mahkûm olan bir seyirci, zevalin tasavvuruyla muhabbeti adavete döner; hayreti istihfafa, hürmeti tahkire meyleder. Çünkü, hodgâm insan, bilmediği şeye düşman olduğu gibi, yetişmediği şeye de zıttır. Hâlbuki, nihayetsiz bir muhabbet, hadsiz bir şevk ve istihsan ile mukabeleye lâayık olan bir cemal karşı zımnî bir adavet ve kin ve inkâr ile mukabele eder. İşte, kâfir, Allah'ın düşmanı olduğunun sırrı bundan anlaşılıyor.

Madem, o nihayetsiz sahavet-i cûd, o misilsiz cemal-i hüsnü, o kusursuz kemalât; ebedî müteşekkiri, müştakları, müstahsinleri iktiza ederler. Hâlbuki, şu misafirhane-i dünyada görüyoruz; herkes çabuk gidip, kayboluyor.

adavet: düşmanlık, husumet.
âli: yüce.
âyine: ayna.
cemal: güzellik.
cemal-i hüsnü: cemal ve güzellik.
derecat: dereceler.
devam-ı vücut: varlığın de-

vamı.
ebedî: sonu olmayan, sonsuz.
hadsiz: sınırsız.
hodgâm: bencil.
hürmet: saygı.
hüsnü: güzellik.
iktiza: gerekme.
inkâr: inanmama, kabul et-

meme.
istihfaf: küçümseme, hafife alma.
istihsan: güzel bulma, beğenme.
kâfir: inanmayan, inkârcı.
kemalât: mükemmellikler, üstünlükler.

mahkûm: mecbur.
mehasin: güzellikler.
mikyas: ölçü.
mir'at: ayna.
misafirhane-i dünya: dünya misafirhanesi.
misilsiz: benzersiz, eşsiz.
muhabbet: sevgi.
mukabele: karşılık.
müstahsin: güzel bulan, beğenen.
müşahede: görme.
müştak: âşık, düşkün.
mütehayyir: hayrete düşen.
müteşekkiri: teşekkür eden.
nazirsiz: benzersiz.
nihayetsiz: sonsuz.
sahavet-i cûd: çok cömertlik.
sermedî: sürekli, devamlı.
sır: gizli iş, sebep veya söz.
şevk: arzu, aşın istek.
tahkir: hakaret, küçümseme.
tasavvur: düşünme, hayal.
vecih: yön.
vücudunu istemek: varlığını istemek.
zail: yok olan, gidici.
zeval: yok olma.
zımnî: gizlice.
zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.

abd: kul.

âläyiiliyyin: Allah katında en iyilerin derecesi.

arz: yer, dünya.

bab-ı şefkat ve ubudiyet-i Muhammediye: Hazret-i Muhammed'in şefkat ve kulluğuna dair bölüm.

beka: süreklilik, kalıcılık.

Cemal: güzellik.

cilve: görünme, ortaya çıkma.

dâr-ı ahiret: ahiret yurdu.

delâlet etme: delil olma, işaret etme, ispat etme.

edna: önemsiz, basit.

ekser: pek çok.

elhâsıl: özetle, sonuç olarak.

enva-ı kâinat: kâinattaki varlıkların türleri.

esfel-i safilin: aşağıların en aşağısı.

esma-i kudsiye: Allah'ın kutsal, her türlü kusur ve noksanlıktan yüce isimleri.

evamir: emirler.

hacet: ihtiyaç.

hakikat: gerçek.

Hâlık: yoktan yaratan Allah.

haşiye: dipnot, açıklayıcı not.

hums: beşte bir.

icabet: cevap verme.

ihсан: iyilik etme, bağış.

imdat: yardım.

inkıyat: boyun eğme.

is'af: isteğini kabul edip yerine getirme.

ism-i Mucib ve Rahim: Allah'ın ihtiyaçlara cevap veren Mucib ve yarattıklarına merhamet eden Rahim ismi.

istidat: kabiliyet, yetenek.

iştihâ: fazla istek, arzu.

Kadiü'l-Hacat: bütün ihtiyaçları yerine getiren Allah.

kâinat: evren, yaratılmış şey, tüm varlıklar.

kâl: söz, lâf.

kat'i: kesin.

kemal: mükemmel, kusursuz..

kemalât: iyilikler, üstünlükler, olgunluklar.

kemal-i itaat: tam itaat, emre uyma.

kemal-i şefkat: tam ve mükemmel şefkat.

lisan-ı hâl ve kâl: hâl ve konuşma dili.

mahbub-u kulûp: kalplerin sevgilisi.

mahlûk: yaratık.

memuriyet: emir altında olmak, bir işi yapmakla görevli.

merhamet: acımak.

mevcudat: varlıklar.

meyve-i mu'cize: mu'cizenin

O sahavetin ihsanını ancak az bir parça tadar, iştihâsı açılır; fakat, yemez gider. O cemal, o kemalin dahi, ancak biraz ışığına, belki bir zayıf gölgesine bir anda bakıp, doymadan gider. Demek, bir seyrangâh-ı daimîye gidiliyor.

Elhâsıl: Nasıl ki şu âlem bütün mevcudatıyla Sâni-i Zülcelâl'ine kat'î delâlet eder; Sâni-i Zülcelâl'in de sıfât ve esma-i kudsiyesi, dâr-ı ahirete delâlet eder ve gösterir ve ister.

Beşinci Hakikat

Bab-ı şefkat ve ubudiyet-i Muhammediyedir (aleyhissalâtü vesselâm); ism-i Mucib ve Rahim'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, en edna bir haceti, en edna bir mahlûkundan görüp kemal-i şefkatle ummadığı yerden is'af eden; ve en gizli bir sesi, en gizli bir mahlûkundan işitip imdat eden; lisan-ı hâl ve kâl ile istenilen her şeye icabet eden nihayetsiz bir şefkat ve bir merhamet sahibi bir Rab, en büyük bir abdinden, ^(HAŞİYE) en sevgili

HAŞİYE: Evet, bin üç yüz elli sene saltanat süren ve saltanatı devam eden ve ekser zamanda üç yüz elli milyondan ziyade raiyeti bulunan ve her gün bütün raiyeti onunla tecdid-i biat eden ve onun kemalâtına şahadet eden ve kemal-i itaatle evamirine inkıyat eden; ve arzın nısıfı ve nev-i beşerin humsu o zatın sıbgı ile sıbgalansa, yani manevî rengiyle renklense ve o zat onların mahbub-u kulûbu ve mürebbî-i ervahı olsa, elbette o zat, şu kâinata tasarruf eden Rabbin en büyük abdidir.

Hem, ekser enva-ı kâinat o zatın birer meyve-i mu'cizesini taşımak suretiyle onun vazifesini ve memuriyetini alkışlasa, elbette o zat şu kâinat Hâlık'ının en sevgili mahlûkudur. Hem bütün insanıyet, bütün istidadıyla istediği beka gibi bir haceti ki, o hacet ise, insanı esfel-i safilinden âläyiiliyyine çıkarıyor. Elbette o hacet en büyük bir hacettir ve en büyük bir abd, umumun namına onu Kadiü'l-Hacat'tan isteyecek.

meyvesi, neticesi.

mürebbî-i ervah: ruhları terbiye eden.

nam: ad, isim.

nev-i beşer: insanlığı.

nısf: yarım yan.

Rab: yaratan, terbiye eden, besleyip yetiştiren Allah.

Rahim: rahmeti her şeyi kuşatan, sonsuz şefkat ve merhamet sahibi Allah.

raiyet: halk.

sahavet: cömertlik.

saltanat: hükümdarlık, ege-menlik.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi olan ve her şeyi sanatla yaratan, Allah.

seyrangâh-ı daimî: devamlı gezinti yeri.

sıbga: boya.

sıfât: özellikler, nitelikler.

sıfât ve esma-i kudsiye: Allah'ın kudsi isim ve sıfatları.

suret: şekil, biçim.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek.

tasarruf: her şeyi dilediği gibi idare edip kullanan.

tecdid-i biat: bağlılık sözünü yenilemek.

umum: genel, herkes.

bir mahlûkundan en büyük hacetini görüp bitirmesin, is'af etmesin, en yüksek duayı iştirip kabul etmesin?

Evet, meselâ hayvanatın zayıflarının ve yavrularının rızık ve terbiyeleri hususunda görünen lütuf ve sühuleti gösteriyor ki, şu kâinatın Maliki, nihayetsiz bir rahmetle rububiyet eder. Rububiyetinde bu derece rahîmâne bir şefkat, hiç kabil midir ki, mahlûkatın en efdalinin en güzel duasını kabul etmesin? Bu hakikati On Dokuzuncu Sözde izah ettiğim veçhile, şurada dahi mükerreren şöyle beyan edelim:

Ey nefsimle beraber beni dinleyen arkadaş! Hikâye-i temsiliyede demiştik: “Bir adada, bir içtima var. Bir yaver-i ekrem, bir nutuk okuyor.” Onun işaret ettiği hakikat şöyledir ki:

Gel, bu zamandan tecerrüt edip, fikren Asr-ı Saadete ve hayalen Ceziretülarap’a gidiyoruz. Tâ ki, Resul-i Ekremi (aleyhissalâtü vesselâm) vazife başında ve ubudiyet içinde görüp, ziyaret ederiz.

Bak: O zat, nasıl ki risaletiyle, hidayetiyle saadet-i ebediyenin sebab-i husulü ve vesile-i vusulüdür; onun gibi, ubudiyetiyle ve duasıyla o saadetin sebab-i vücudu ve Cennetin vesile-i icadıdır.

İşte bak: O zat, öyle bir salât-ı kübrada, bir ibadet-i ulu yada saadet-i ebediye için dua ediyor ki, güya bu cezire, belki bütün arz onun azametli namazıyla namaz kılar, niyaz eder. Çünkü ubudiyeti ise, ona ittiba eden ümmetin

mahlûk: yaratılmış, yaratık.

mahlûkat: yaratıklar.

malik: sahip.

mükerreren: tekrarlayarak tekrartekrar.

niyaz: yalvarma.

nutuk: konuşma.

rahimâne: şefkat ve merhametle.

rahmet: acıma, merhamet etme.

risalet: peygamberlik.

rızık: canlıların ihtiyacı olan yiyecek, içecek ve giyecekleri her şey.

rububiyet: rablik, Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması.

saadet: mutluluk.

saadet-i ebediye: sonu olmayan mutluluk.

salât-ı kübra: en büyük namaz.

sebeb-i husul: meydana gelme sebebi.

sebeb-i vücud: varlık sebebi.

sühulet: kolaylık.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek.

tecerrüt: sıyınma.

terbiye: yetiştirme, büyütmek

ubudiyet: kulluk.

ümmet: hak dine davet etmek için Allah tarafından kendilerine peygamber gönderilen ve bu peygambere inanıp bağlanan cemaat.

vecih: yön.

vechile: yolla, tarzla, şekilde.

vesile-i icad: icat vesilesi.

vesile-i vusul: kavuşma sebebi.

yaver-i ekrem: çok değerli, yüksek rütbeli memur.

arz: yer, dünya.

Asr-ı Saadet: Peygamberimizin yaşadığı dönem, mutluluk asrı.

azametli: büyük, yüce, yüksek.

beyan: açıklama.

cezire: ada.

Ceziretülarap: Arap Yarımadası

dua: yalvarma, niyaz.

efdal: en üstün.

fikren: düşünerek, zihnen.

güya: sanki, âdeta.

hacet: ihtiyaç.

hakikat: gerçek.

hayalen: zihinde tasarlayıp canlandırarak.

hidayet: doğru ve hak oluş, İslâmiyet.

hikâye-i temsiliye: temsili hikâye.

husus: konu.

ibadet-i ulya: en yüce ibadet.

içtima: toplanma.

is'af: isteğini kabul edip yerine getirme.

işaret: göstermek.

ittiba: uyma, itaat etme.

izah: açıklama.

kabil: mümkün, olabilir.

lütuf: ikram, iyilik, güzellik, bağış.

abesiyet: faydasız, gayesizlik.
âlâyılliyyin: Allah katında en iyi-
 lerin derecesi.
âmin: Allah'ım kabul eyle.
âmin-i daimî: sürekli tekrarlanan
 "Allah'ım kabul eyle" duası.
asır: yüzyıl, yaşadığımız çağ.
beka: devamlılık ve kalıcılık, son-
 suzluk.
beniâdem: âdemoğulları.
beşer: insan, insanlık.
cemaat-i uzma: çok büyük ce-
 maat.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ehl-i arz: dünyadakiler.
ehl-i semavat: semavat ehli, me-
 lekler.
enbiya: peygamberler.
esfel-i safilin: aşağıların en aşağı-
 sı.
fenâ-i mutlak: sonsuz yok oluş.
fert: kişi, şahıs.
fitrat-ı insaniyet: insanlığın yara-
 tılış, tabiatı.
hacet-i amme: herkesin ihtiyacı
 olan şey.
haşiye: dipnot, ek.
hazinâne: hüznünlü bir şekilde,
 üzücü.
Hazret-i Âdem: ilk insan ve ilk
 peygamber.
iktida: uyma.
iştirak: katılma, benimseme.
iştirak-i umumî: genel katılım.
kamet: farz namaza durmadan
 önce okunan ezan.
kâmil: olgunluk ve kemal sahibi.
karin: yakın.
kıyamet: dünyanın sonu.
kıymet: değer.
lisan-ı hâl: hâl ve beden dili.
mahbubâne: severek, sevimli bir
 şekilde.
mahlûkat: yaratıklar.
maksat: kastedilen, istenilen şey.
mektubat-ı Samedâniye: Allah
 tarafından gönderilmiş birer
 mektup gibi, suur sahiplerine ilâ-
 hî sanatı anlatan eserler.
mevcudat: var olan her şey.
muvafakat: uygunluk.
münacat-ı Ahmediye: Peygam-
 berimizin duası.
müştakane: çok isteyerek, se-
 vercesine.
nam: ad, isim.
nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.
niyaz: yalvarma, dua.
nuranî: nurlu, parlak.
Rabbena: Ey Rabbimiz!
saadet: mutluluk.
saadet-i bâkiye: sonsuz mutlu-
 luk.
saadet-i ebediye: sonu olmayan
 mutluluk, sonsuz mutluluk.

ubudiyetini tazammun ettiği gibi, muvafakat sırrıyla, bü-
 tün enbiyanın sırr-ı ubudiyetini tazammun eder. Hem o,
 salât-ı kübrayı öyle bir cemaat-i uzmada kılar, niyaz edi-
 yor ki, güya beniâdemin Hazret-i Âdem'den asrımıza ka-
 dar, belki kıyamete kadar bütün nuranî ve kâmil insanlar
 ona tebaiyetle iktida edip, duasına "Âmin" derler. (HAŞİYE)

Bak: Hem öyle beka gibi bir hacet-i amme için dua
 ediyor ki, değil ehl-i arz, belki ehl-i semavat, belki bütün
 mevcudat niyazına iştirak edip lisan-ı hâl ile, "Oh, evet
 yâ Rabbena! Ver; duasını kabul et. Biz de istiyoruz" di-
 yorlar. Hem bak, öyle hazinâne, öyle mahbubâne, öyle
 müştakane, öyle tazarrukârâne saadet-i bâkiye istiyor
 ki,¹ bütün kâinatı ağlattırıp, duasına iştirak ettiriyor.

Bak: Hem öyle bir maksat, öyle bir gaye için saadet
 isteyip dua ediyor ki, insanı ve bütün mahlûkatı esfel-i
 safilin olan fenâ-i mutlaka sukuttan, kıymetsizlikten, fay-
 dasızlıktan, abesiyetten âlâyılliyyin olan kıymete, beka-
 ya, ulvî vazifeye, mektubat-ı Samedâniye olması derece-
 sine çıkarıyor.

HAŞİYE: Evet, münacat-ı Ahmediye (a.s.m.) zamanından şimdiye kadar
 bütün ümmetin bütün salâtları ve salâvatları onun duasına bir âmin-i da-
 imî ve bir iştirak-i umumîdir. Hatta ona getirilen her bir salâvat dahi onun
 duasına birer âmindir ve ümmetinin her bir ferdi, her bir namazın içinde
 ona salât ve selâm getirmek² ve kametten sonra Şafililerin ona dua etme-
 si,³ onun saadet-i ebediye hususundaki duasına gayet kuvvetli ve umumî
 bir âmindir. İşte bütün beşerin fitrat-ı insaniyet lisan-ı hâliyle, bütün kuv-
 vetiyle istediği beka ve saadet-i ebediye, o nev-i beşer namına Zat-ı Ah-
 mediye (a.s.m.) istiyor ve beşerin nuranî kısmı, onun arkasında "Âmin"
 diyorlar. Acaba hiç mümkün müdür ki, şu dua kabule karin olmasın?

1. Bkz. Tirmizî, Daavat: 30.

2. Buharî, 33:10, Enbiya: 10, Daavat: 31, 32; Müslim, Salât: 65-69. Ebû Davud, Salât: 179.

3. Bkz. Nevevî, Minhacü't-Talibin, s. 9.

salât: Peygamberimiz için ya-
 pılan dua.
salât-ı kübra: en büyük na-
 maz.
salâvat: Peygamberimiz Hz.
 Muhammed'e rahmet ve
 esenlik dileme.
selâm: barış, rahatlık.
sırr-ı ubudiyet: kulluğun sırrı.

sukut: düşüş.
Safîi: Şafîî mezhebinden olan.
tazammun: içirme, içine al-
 ma.
tazarrukârâne: yalvarıp ya-
 kararak.
tebaiyet: tâbi olma, uyma.
ubudiyet: kulluk.
ulvî: yüksek, yüce.

ümme: hak dine davet et-
 mek için Allah tarafından
 kendilerine peygamber gön-
 derilen ve bu peygambere
 inanıp bağlanan cemaat.
yâ: ey, hey.
yâ Rabbena: Ey Rabbimiz!
Zat-ı Ahmediye: Hz. Peygam-
 berin kişiliği.

Bak: Hem öyle yüksek bir fizar-ı istimdatkârâne ile istiyor ve öyle tatlı bir niyaz-ı istirhamkârâne ile yalvarıyor ki, güya bütün mevcudata, semavata, arşa işittirip, vecde getirip duasına, “Âmin, Allahümme âmin” dedirtiyor. (HAŞİYE)

Bak: Hem öyle Semî ve Kerîm bir Kadîr'den, öyle Basîr ve Rahîm bir Alîm'den saadet ve bekayı istiyor ki, bilmüşahede en gizli bir zîhayatın en gizli bir arzusunu, en hafî bir niyazını görür, iştir, kabul eder, merhamet eder, lisan-ı hâl ile de olsa icabet eder. Öyle suret-i hakîmâne, basîrâne, rahîmânede verir ve icabet eder ki, şûphe

HAŞİYE: Evet, şu âlemin Mutasarrıfı, bütün tasarrufatı bilmüşahede şuurâne, alîmâne, hakîmâne olduğu hâlde, hiçbir cihetle mümkün değildir ki, o Mutasarrıf, kendi masnuatı içinde en mümtaz bir ferdin hareketına şuru ve ittîlâi bulunmasın.

Hem hiçbir cihetle mümkün değildir ki, o Mutasarrıf-ı Alîm, o ferd-i mümtazın hareketına ve daavatına (dualarına) ittîlâi bulunduğu hâlde, ona karşı lâkayt kalsın, ehemmiyet vermesin.

Hem hiçbir cihetle mümkün değildir ki, o Mutasarrıf-ı Kadîr-i Rahîm, onun dualarına lâkayt kalmadığı hâlde, o duaları kabul etmesin.

Evet, zat-ı Ahmediyenin (a.s.m.) nuruyla âlemin şekli değişti, insan ve bütün kâinatın mahiyet-i hakikiyeleri o nur, o ziya ile inkişaf etti ve göründü ki, şu kâinatın mevcudatı esma-i İlâhiyeyi okutan birer mektubat-ı Samedâniye, birer muvazzaf memur ve bekaya mazhar kıymettar ve manidar birer mevcutturlar. Eğer o nur olmasa idi, mevcudat fenâ-i mutlaka mahkûm ve kıymetsiz, manasız, faydasız, abes, karma karışık, tesadûf oyuncağı bir zulmet-i evham içinde kalırdı.

İşte şu sırandır ki, insanlar zat-ı Ahmediyenin (a.s.m.) duasına “Âmin” dedikleri gibi, arş ve ferş ve serâdan Süreyya'ya kadar bütün mevcudat onun nuruyla iftihar edip, alâkadarlık gösteriyorlar. Zaten ubudiyet-i Ahmediyenin (a.s.m.) ruhu, duadır. Belki, kâinatın hareketi ve hidematı bir nevi duadır. Meselâ, bir çekirdeğin hareketi, Hâlık'ından, bir ağaç olmasına bir nevi duadır.

abes: boş, faydasız, gayesiz.

alâkadar: ilgili, ilişkili.

Alîm: her şeyi hakkıyla bilen, sonsuz ilim sahibi Allah.

alîmâne: her şeyi çok iyi bilen şekilde.

Allahümme: ey Allah'ım.

âmin: Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle.

arş: göğün en yüksek katı.

arzu: bir şeye karşı duyulan istek.

Basîr: her şeyi gören Allah.

basîrâne: görerek, bilerek.

beka: sonsuzluk.

bilmüşahede: görüldüğü gibi.

cihet: şekil.

daavat: dualar.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

fenâ-i mutlak: sonsuz yok oluş.

ferd-i mümtaz: üstün şahıs, seçilmiş kişi.

fert: kişi, şahıs.

fizar-ı istimdatkârâne: yarıdım dileyerek sesli ağlama.

hafî: gizli.

hakîmâne: hikmetli bir surette.

Hâlık: yaratıcı, Allah.

harekât: hareketler.

hareket: davranış.

haşıye: dipnot, ek.

hidemat: hizmetler.

icabet: cevap verme.

iftihar: övünme.

inkîşaf: açılma, görölme.

ittîlâ: tanıma, bilme.

Kadîr: her şeye gücü yeten Allah.

kâinat: tüm varlıklar.

Kerîm: sınırsız ikram, lütuf, ihsan ve cömertlik sahibi Allah.

kıymettar: kıymetli, değerli.

lâkayt: kayıtsız, ilgisiz.

lisan-ı hâl: beden dili, hâl dili.

mahiyet-i hakikiye: gerçek mahiyet.

mahkûm: hükmedilen; hüküm verilmiş; hükümlü.

manidar: anlamlı, manalı.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mazhar: erişme, sahip olma.

mektubat-ı Samedâniye: Cenab-ı Hakkin isim ve sıfatlarını anlatan, Allah'ın birliğini gösteren varlıklar.

memur: emir ile hareket eden.

merhamet: acımak, şefkat göstermek.

mevcudat: varlıklar.

Mutasarrıf: sonsuz tasarruf sahibi olan Allah.

Mutasarrıf-ı Kadîr-i Rahîm: her şeyde dilediği gibi tasarrufta bulunan Allah.

muvazzaf: vazifelendirilmiş.

mümtaz: üstün tutulmuş, seçkin.

nevi: çeşit.

niyaz: yalvarma, yakarma.

niyaz-ı istirhamkârâne: yalvararak, yalvarıncasına dua etme.

Rahîm: rahmeti her şeyi kuşatan sonsuz merhamet sahibi Allah.

rahîmâne: şefkatli, merhametli bir şekilde.

semavat: gökler.

Semî: işiten, işitici. Allah

serâ: arz, yeryüzü.

suret-i hakîmâne: hikmetli bir şekilde.

Süreyya: Ülker yıldız kümesi.

şuur: tanıma ve kavrama gücü.

şuurâne: şuurlu bir şekilde.

tesadûf: rastgelme, rastlantı.

ubudiyet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) mükemmel kulluk ve ibadeti.

vecd: kendinden geçecek derecede dalma veya baygınlık.

zat-ı Ahmediye: Hz. Peygamberin zatı, kişiliği.

zîhayat: canlı.

ziya: ışık, parlaklık.

zulmet-i evham: kuruntu karanlığı.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

Arş-ı Azam: Cenab-ı Hakkın kudret ve saltanatının en büyük da-iresi.

arz: yer, dünya.

Basîr: gören, görücü.

beka: süreklilik, kalıcılık.

benîâdem: Âdemoğulları, insanlar.

camî: kapsayan, içine alan.

delâil-i vücüt: varlık delilleri.

derç: yerleştirmek.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

enva-ı masnuat: sanat eseri var-lık çeşitleri.

esbab-ı mucibe: gerektiren se-bepler.

esma: isimler.

esma-i kudsiye-i İlâhiye: Allah'ın her türlü kusur ve noksandan uzak yüce isimleri.

Fahr-i Kâinat: kâinatın kendisiyle övündüğü zat olan Peygamberi-miz.

ferid-i kevnüzaman: zamanın ve yaratılan her şeyin bir tanesi.

had: sınır.

hakikat-ı ubudiyet-i Ahmediye: Peygamberimizin kulluğunun gerçeği.

Hâlik-ı Rahim: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi ve her şeyi yok-tan yaratan Allah.

harika: olağanüstü vasıflar taşı-yan ve hayranlık hissi uyandıran.

has: özel.

haşır: öldükten sonra tekrar diril-mek.

haşiye: dipnot, açıklayıcı not.

hayretfeza: hayret veren, şaşır-tan.

hesap: sayı.

hilkat: yaratılış.

hulâsa-i ubudiyet: kulluğun özü.

icat: vücuda getirme, getirilme, yoktan var etme, ibda.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.

Kerîm: yarattıklarına bağışta bu-lunan Allah.

kıyamet: dünyanın sonu, varlığın bozulup dağılması.

kudret: güç, iktidar.

lâtîf: hoş, güzel.

mahsus: özel, özgü.

maşher: toplanılacak yer.

mevcudat: varlıklar.

misal: benzer, örnek.

muntazam: nizamlı, intizamlı.

bırakmaz, o terbiye ve tedbir, öyle Semî ve Basîr'e mah-sus, öyle bir Kerîm ve Rahîm'e hasır.

Acaba, bütün benîâdemi arkasına alıp şu arz üstünde durup, Arş-ı Azama müteveccihen el kaldırıp, nev-i be-şerin hulâsa-i ubudiyetini camî hakikat-i ubudiyet-i Ah-mediye (a.s.m.) içinde dua eden şu şeref-i nev-i insan ve ferid-i kevnüzaman olan Fahr-i Kâinat (a.s.m.) ne istiyor; dinleyelim:

Bak: Kendine ve ümmetine saadet-i ebediye istiyor, beka istiyor, Cennet istiyor; hem, mevcudat âyinelerinde cemallerini gösteren bütün esma-i kudsiye-i İlâhiye ile beraber istiyor. O esmadan şefaât talep ediyor; görüyor-sun.

Eğer ahiretin hesapsız esbab-ı mucibesi, delâil-i vücu-du olmasa idi, yalnız şu zatın tek duası, baharımızın ica-dı kadar Hâlık-ı Rahîm'in kudretine hafif gelen şu Cen-netin binasına sebebiyet verecekti. (HAŞİYE)

Evet, baharımızda yeryüzünü bir maşher eden, yüz bin haşır numunelerini icat eden Kadîr-i Mutlak'a, Cennetin icadı nasıl ağır olabilir?

HAŞİYE: Evet, ahirete nispeten gayet dar bir sahife hükmünde olan rüy-i zeminde had ve hesaba gelmeyen harika sanat numunelerini ve ha-şır ve kıyametin misallerini göstermek ve üç yüz bin kitap hükmünde olan muntazam enva-ı masnuatı, o tek sahifede kemal-i intizam ile yazıp derç etmek, elbette geniş olan âlem-i ahirette lâtîf ve muntazam Cennetin bi-nasından ve icadından daha müşküldür. Evet, Cennet bahardan ne kadar yüksek ise, o derece, bahar bahçelerinin hilkati o Cennetten daha müş-küldür ve hayretfezadır, denilebilir.

müşkül: zor.

müteveccihen: yönelerek.

nev-i beşer: insanoğlu, insan-lar.

nispeten: oranla.

numune: örnek.

Rahîm: merhametli, acıyan, acıyıp esirgeyen Allah.

rüy-i zemin: yeryüzü.

saadet-i ebediye: sonu ol-mayan , sonsuz mutluluk.

sanat: ustalık, hüner, marifet.

sebebiyet: sebep olma.

Semî: işiten, işitici. Allah.

şefaât: bağışlanmak için ara-cılık.

şeref-i nev-i insan: insanoğ-lunun şerefi.

talep: istemek.

tedbir: idare etme, çekip çe-virme.

terbiye: öğrenme, öğretme.

ümmet: peygambere inanıp arkasında gidenler.

Demek, nasıl ki onun risaleti şu dâr-ı imtihanın açılmasına sebebiyet verdi, ¹ **لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْآفَلَآكَ** sırrına mazhar oldu; onun gibi, ubudiyeti dahi öteki dâr-ı saadetin açılmasına sebebiyet verdi.

Acaba hiç mümkün müdür ki, bütün akılları hayrette bırakan şu intizam-ı âlem ve geniş rahmet içinde kusursuz hüsnüsanat, misilsiz cemel-i rububiyet, o duaya icabet etmemekle, böyle bir çirkinliği, böyle bir merhametsizliği, böyle bir intizamsızlığı kabul etsin? Yani, en cüz'î, en ehemmiyetsiz arzuları, sesleri ehemmiyetle işitip ifa etsin, yerine getsin; en ehemmiyetli, lüzumlu arzuları ehemmiyetsiz görüp işitmesin, anlamasın, yapmasın. Hâşâ ve kellâ, yüz bin defa hâşâ! Böyle bir cemel, böyle bir çirkinliği kabul edip çirkin olamaz. **(HAŞİYE)**

Demek, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm, risaletiyle dünyanın kapısını açtığı gibi, ubudiyetiyle de ahiretin kapısını açar.

عَلَيْهِ صَلَوَاتُ الرَّحْمَنِ مَعَ الدُّنْيَا وَدَارِ الْجَنَانِ ❀ اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ

HAŞİYE: Evet, inkılâb-ı hakaik ittifaken muhaldir ve inkılâb-ı hakaik içinde, muhal ender muhal, bir zıt kendi zıddına inkılâbıdır. Ve bu inkılâb-ı ezdat içinde, bilbedahe bin derece muhal şudur ki:

Zıt, kendi mahiyetinde kalmakla beraber, kendi zıddının aynı olsun. Meselâ, nihayetsiz bir cemel, hakikî cemel iken, hakikî çirkinlik olsun. İşte, şu misalimizde meşhut ve kat'ıyyülvücut olan bir cemel-i rububiyet, cemel-i rububiyet mahiyetinde daim iken, ayn-ı çirkinlik olsun. İşte, dünyada muhal ve batıl misallerin en acibidir.

1. Eğer sen olmasaydın, kâinatı yaratmazdım. (Hadis-i kudsi: Aclûni, Keşfü'l-Hafa, 2:164; Ali el-Kari, Şerhü's-Sıfa, 1:16.)

acip: ilginç, şaşırtıcı.
ayn-ı çirkinlik: çirkinliğin ta kendisi; bizzat çirkinlik.
batıl: yalan ve sahte.

bilbedahe: açıkça.
cemel: güzellik.
cemel-i rububiyet: Allah'ın rablığına has olarak bütün

mahlûkatı besleme, büyütme ve terbiye etmedeki güzelliği.
cüz'i: kıymetsiz, önemsiz.
daim: devamlı, sürekli.

dâr-ı imtihan: imtihan yeri. Dünya.
dâr-ı saadet: mutluluk yeri, Cennet.
ehemmiyetsiz: önemsiz, değersiz.
ender: çok seyrek ve az bulunan.
hakikî: gerçek.
hâşâ: asla, kat'iyen.
haşiye: dipnot, ek.
hüsnüsanat: sanat güzelliği.
icabet: cevap verme.
ifa: yerine getirme.
inkılâb-ı ezdat: zıtların değişimi.
inkılâb-ı hakaik: gerçeklerin değişimi, dönüşümü.
inkılâp: bir hâlden diğer hale geçme.
intizam: düzenlilik.
intizam-ı âlem: kâinatta görülen tertip, âlemdeki düzenlilik.
ittifak: fikir birliği, birleşmek.
kat'ıyyülvücut: varlığı kesin olmak.
kellâ: asla, kesinlikle.
mahiyet: özellik, nitelik.
mazhar olmak: erişmek.
merhamet: acımak, şefkat göstermek.
meşhut: görünen.
misilsiz: benzersiz.
muhal: imkânsız.
nihayetsiz: sonsuz.
rahmet: acıma, merhamet etme.
Resul-i Ekrem: Hazret-i Muhammed.
risalet: peygamberlik, elçilik.
sebebiyet: sebep olma.
sır: gizlilik, gizem.
ubudiyet: kulluk.
zıt: bir şeyin aksi, tersi.

ahiret: öbür dünya.

Âl: Peygamberimizin aile fertleri.

âli: yüce, yüksek, yüce.

âmin: Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!

arz: yer, dünya.

Ashap: Sahabeler.

azamet: büyüklük, yücelik.

bab-ı haşmet ve sermediyet: Cenab-ı Hak'ın ihtişamlılığı ve sonsuz oluşu ile ilgili bölüm.

bâki: sürekli ve kalıcı olan.

cilve: yansıma.

cin: lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

daire-i haşmet: gösterişlilik daire-i.

dehşet: korkma, ürkme.

ebedi: sonu olmayan, sürekli.

emirber: er, emir eri.

fânî: ölümlü.

habip: sevgili.

hakikat: gerçek.

harekât: hareketler.

haşmet-i rububiyet: Allah'ın bütün varlıklar terbiye ve idare edilişinin büyüklüğü.

icat: var etme, yaratma.

icraat: işler, uygulanan şeyler.

ins: insan.

ism-i Celîl ve Bâkî: Cenab-ı Hak'ın Celîl ve Bâkî ismi.

küre-i arz: dünya, yer küre.

lâyık: yakışan.

manevî: manaya ait.

mazhar: yansıma ve görünme yeri.

medar-ı iftihar: övünme sebebi.

medar-ı rububiyet: İlâhî rububiyetin cereyan ettiği yer.

mevduat: varlıklar.

misafirhane-i dünya: dünya misafirhanesi.

muazzam: çok büyük.

muhteşem: ihtişamlı, görkemli.

muvakkat: geçici.

nefer: rütbesiz asker.

raiyyet: halk.

resul: elçi, peygamber.

rububiyet: rablık, ilâhîlik.

saadet: mutluluk.

salât: dua.

saltanat: hükümdarlık.

saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah'ın saltanatı.

selâm: barış, esenlik, rahatlık.

sermedi: devamlı, sürekli.

sermediyet: süreklilik.

seyyarat: gezegenler.

şayeste: lââyık.

tahvilât: değişimler.

tayyare: uçak.

teshir: emri altına alma.

teshirat: itaat ettirmeler.

vesile: vasıta.

zerre: çok küçük parça.

عَلَى عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ ذَلِكَ الْحَبِيبِ الَّذِي هُوَ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَفَخْرُ
الْعَالَمِينَ وَحَيَاةُ الدَّارَيْنِ وَوَسِيلَةُ السَّعَادَتَيْنِ وَذُو الْجَنَاحَيْنِ
وَرَسُولُ الثَّقَلَيْنِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَعَلَى
أَخْوَانِهِ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ آمِينَ¹

İftinacı Hakikatı

Bab-ı haşmet ve sermediyet olup, ism-i Celîl ve Bâkî cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, bütün mevcudatı güneşlerden, ağaçlardan zerrelere kadar emirber nefer hükmünde teshir ve idare eden bir haşmet-i rububiyet, şu misafirhane-i dünyada muvakkat bir hayat geçiren perişan fânîler üstünde dursun, sermedi, bâkî bir daire-i haşmet ve ebedî, âlî bir medar-ı rububiyeti icat etmesin?

Evet, şu kâinatta görünen mevsimlerin değişmesi gibi haşmetli icraat; ve seyyaratın tayyaremisal hareketleri gibi azametli harekât; ve arzı insana beşik, güneşi halka lâmba yapmak gibi dehşetli teshirat; ve ölmüş, kurumuş küre-i arzı diriltmek, süslendirmek gibi geniş tahvilât gösteriyor ki, perde arkasında böyle muazzam bir rububiyet var, muhteşem bir saltanatla hükmediyor. Böyle bir saltanat-ı rububiyet, kendine lââyık bir raiyyet ister ve şayeste bir mazhar ister.

1. Rahman'ın dünya ve Cennetler dolusu salât ve selâmı onun üzerine olsun. Allah'ım! Kulun ve resulün olan, iki cihanın efendisi, iki âlemin medar-ı iftihar, iki dünyanın hayat vesilesi, dünya ve ahiret saadetinin sebebi, peygamberlik ve kulluk olmak üzere iki manevî kanadın sahibi, ins ve cinnin peygamberi olan Habibine, onun bütün âl ve ashabına, kardeşleri olan diğer peygamber ve resullere salât ve selâm eyle. Âmin.

Hâlbuki, görüyorsun; mahiyetçe en cami ve mühim raiyeti ve bendeleri, şu misafirhane-i dünyada, perişan bir surette, muvakkaten toplanmışlar. Misafirhane ise, her gün dolar, boşanır.

Hem, bütün raiyet, tecrübe-i hizmet için şu meydan-ı imtihanı muvakkaten bulunuyorlar. Meydan ise, her saat tebeddül eder.

Hem, bütün o raiyet, Sâni-i Zülcelâl'in kıymettar ihşanatının numunelerini ve harika sanat antikalarını çarşı-yı âlem sergilerinde, ticaret nazarında temaşa etmek için, şu teşhircâhta birkaç dakika durup seyrediyorlar, sonra kayboluyorlar. Şu meşher ise, her dakika tahavvül ediyor; giden gelmez, gelen gider.

İşte bu hâl ve şu vaziyet kat'î gösteriyor ki, şu misafirhane ve şu meydan ve şu meşherlerin arkasında, o sermedî saltanata medar ve mazhar olacak daimî saraylar, müstemir meskenler, şu dünyada gördüğümüz numunelerin ve suretlerin en halis ve en yüksek asıllarıyla dolu bağ ve hazineleri vardır. Demek, burada çabalamak, onlar içindir; şurada çalıştırır, orada ücret verir. Herkesin istidadına göre—eğer kaybetmezse—orada bir saadeti vardır. Evet, öyle sermedî bir saltanat, muhaldır ki, şu fânîler ve zail zeliller üstünde dursun.

Şu hakikate, şu temsil dürbünüyle bak ki: Meselâ, sen yolda gidiyorsun. Görüyorsun ki, yol içinde bir han var. Bir büyük zat, o hanı kendine gelen misafirlerine yapmış. O misafirlerin bir gece tenezzüh ve ibretleri için,

mesken: oturulacak yer.
meşher: sergi, gösterme yeri.
meydan-ı imtihan: imtihan meydanı, dünya.
misafirhane-i dünya: dünya misafirhanesi.
muhâl: imkânsız, olması mümkün olmayan
muvakkaten: geçici olarak.
mühim: önemli.
müstemir: değişmez, sabit, sağlam.
numune: örnek, misal.
perişan: dağınık, karışık.
raiye: halk.
saadet: mutluluk.
saltanat: sultanlık, hükümdarlık.
sanat: ustaca yapılmış eser.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi olan ve her şeyi sanatla yaratan, Allah (cc).
sermedi: ebedî, sürekli, sonsuz.
suret: tarz, şekil.
tahavvül: başkalaşma, hâl değiştirme.
tebeddül: değişme.
tecrübe-i hizmet: hizmet deneyimi.
temaşa: bakma, bakıp seyretme.
temsil: misal getirme.
tenezzüh: gezinti, seyir.
teşhircâh: sergi yeri.
zail: göçüp giden, yok olan.
zelil: aşağılanmış, hor görülen.

âlem: dünya, cihan.
antika: eser veya tarihi değeri olan eski eşya.
bende: bağlı, esir.
camî: kapsayıcı, toplayan.
çarşı-yı âlem: dünya çarşısı.

fânî: ölümlü.
hâl: durum.
hâlbuki: oysa ki.
halis: saf, duru.
han: misafirhane, konak.
harika: olağanüstü, kusursuz.

ihşanat: iyilikler, bağışlar
istidat: yetenek, kabiliyet.
kat'î: değişmez, kesin.
mahiyet: esas, nitelik.
mazhar: nail olma, kavuşma.
medar: vesile, sebep.

o hanın tezyinatına milyonlar altınlar sarf ediyor. Hem o misafirler, o tezyinattan pek azı ve az bir zamanda bakıp, o nimetlerden pek az bir vakitte az bir şey tadıp, doymadan gidiyorlar. Fakat, her misafir kendine mahsus fotoğrafıyla, o handaki şeylerin suretlerini alıyorlar. Hem, o büyük zatın hizmetkârları da, misafirlerin suret-i muamelelerini gayet dikkat ile alıyorlar ve kaydediyorlar.

Hem, görüyorsun ki; o zat, her günde o kıymettar tezyinatın çoğunu tahrip eder, yeni gelecek misafirlere yeni tezyinatı icat eder.

Bunu gördükten sonra, hiç şüphen kalır mı ki, bu yol da bu hanı yapan zatın daimî, pek âlî menzilleri, hem tükenmez pek kıymetli hazineleri, hem müstemir pek büyük bir sahaveti vardır. Şu handa gösterdiği ikram ile, misafirlerinin, kendi yanında bulunan şeylere iştihalarını açıyor ve onlara hazırladığı hediyelere rağbetlerini uyandırıyor.

Aynen onun gibi, şu misafirhane-i dünyadaki vaziyeti sarhoş olmadan dikkat etsen, şu dokuz esası anlarsın:

• **BİRİNCİ ESAS:** Anlarsın ki, o han gibi bu dünya dahi kendi için değil; kendi kendine de bu sureti alması muhaldir. Belki, kafil-i mahlûkatın gelip konmak ve göçmek için dolup boşanan, hikmetle yapılmış bir misafirhanesidir.

• **İKİNCİ ESAS:** Hem, anlarsın ki, şu hanın içinde oturanlar, misafirlerdir; onların Rabb-i Kerîm'i, onları dârüselâma davet eder.¹

âli: yüce, yüksek.

dârüselâm: Cennet.

esas: asıl, temel konu.

han: konaklama yeri; otel; misafirhane, konak.

hazine: değerli eşya, yığını.

hizmetkâr: hizmet eden, hizmetçi.

icat etme: yeniden yaratma.

ikram: iltifat için bir şeyler verme.

iştîha: istek, arzu.

kafil-i mahlûkat: yaratıkların kafilesi.

kıymettar: kıymetli, değerli.

mahsus: özel, hususî.

menzil: konak yeri.

misafirhane: yolculuk esnasında kalınan yer.

1. Bkz. Yunus Suresi: 25; En'am Suresi: 127.

misafirhane-i dünya: dünya misafirhanesi.

muhal: imkânsız, olması mümkün olmayan.

müstemir: sürekli, kesintisiz.

Rabb-i Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan ve her şeyi terbiye eden Allah.

rağbet: istek, meyil.

sahavet: cömertlik.

sarf: harcama.

suret-i muamele: davranış şekli.

tahrip: bozma, yıkma.

tezyinat: süsler, süslemeler.

• **ÜÇÜNCÜ ESAS:** Hem, anlarsın ki, şu dünyadaki tezyinat, yalnız telezzüz veya tenezzüh için değil. Çünkü, bir zaman lezzet verse, firakıyla birçok zaman elem verir. Sana tattırır, iştihayı açar, fakat doyurmaz. Çünkü, ya onun ömrü kısa, ya senin ömrün kısadır; doymaya kâfi değil. Demek, kıymeti yüksek, müddeti kısa olan şu tezyinat ibret içindir, ^(HAŞİYE 1) şükür içindir, usul-ü daimîsine teşvik içindir, başka gayet ulvî gayeler içindir.

• **DÖRDÜNCÜ ESAS:** Hem anlarsın ki, şu dünyadaki müzeyyenat ise, ^(HAŞİYE 2) Cennette ehl-i iman için rahmet-i Rahman'la iddihar olunan nimetlerin numuneleri, suretleri hükmündedir.

HAŞİYE 1: Evet, madem her şeyin kıymeti ve dekaik-ı sanatı gayet yüksek ve güzel olduğu hâlde, müddeti kısa, ömrü azdır. Demek, o şeyler numunelerdir, başka şeylerin suretleri hükmündedirler. Ve madem müşterilerin nazarlarını asıllarına çeviriyorlar gibi bir vaziyet vardır; öyle ise, elbette “Şu dünyadaki o çeşit tezyinat, bir Rahman-ı Rahîm'in, rahmetiyle, sevdiği ibadına hazırladığı niam-ı Cennetin numuneleridir” denilebilir ve denilir ve öyledir.

HAŞİYE 2: Evet, her şeyin vücudunun müteaddit gayeleri ve hayatının müteaddit neticeleri vardır. Ehl-i dalâletin tevehhüm ettikleri gibi, dünyaya, nefislerine bakan gayelere münhasır değildir; tâ, abesiyet ve hikmet-sizlik içine girebilsin. Belki her şeyin gayat-ı vücudu ve netaic-i hayatı üç kısımdır:

Birincisi ve en ulvîsî Sâniine bakar ki; o şeye taktığı harika-i sanat murrassaatını Şahid-i Ezeli'nin nazarına resmigeçit tarzında arz etmektir ki, o nazara bir an-ı seyyale yaşamak kâfi gelir. Belki, vücuda gelmeden, bilkuvve niyet hükmünde olan istidadı yine kâfidir. İşte, seriüzzeval lâtif masnuat ve vücuda gelmeyen, yani sümbül vermeyen birer harika-i sanat olan çekirdekler, tohumlar şu gayeyi bitamamiha verir. Faydasızlık ve abesiyet onlara gelmez. Demek her şey, hayatıyla, vücuduyla Sâniinin mu'cizat-ı kudretini ve âsâr-ı sanatını teşhir edip, Sultan-ı Zülcelâl'in nazarına arz etmek birinci gayesidir. ➡

abesiyet: faydasız ve boş olma.
an-ı seyyale: su gibi akıp geçen an.
arz etmek: sunmak, takdim etmek.
âsâr-ı sanat: sanat eserleri
asıl: esas.

bilkuvve: henüz ortaya çıkmadan önce potansiyel olarak var olma, düşünce hâlinde.
bitamamiha: tamamen.
dekaik-ı sanat: sanatın incelikleri.
ehl-i dalâlet: dinsiz, azgın ve

sapkın kimseler.
ehl-i iman: Müslümanlar.
elem: dert, üzüntü.
firak: ayrılık, ayrılma.
gayat-ı vücut: varlık sebepleri.
gayet: maksat, hedef.
hâl: durum.

harika-i sanat: sanat harikası.
haşiye: dipnot, ek.
hikmet: maksat, amaç.
hükmünde olma: yerinde olma; şeklinde, tarzında olma.
ibad: kullar, ibadet edenler.
ibret: ders alma, ders çıkarma.
iddihar: biriktirme, depolama.
istidad: kabiliyeti.
iştihâ: istek, fazla istek, arzu.
kâfi: yeter, yeterli.
lâtif: yumuşak, hoş, güzel.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mu'cizat-ı kudret: kudret mu'cizeleri.
murassaat: değerli bir şekilde yapılmış varlıklar.
müddet: zaman, süre.
münhasır: özel, sınırlı.
müteaddit: birçok, türlü, çeşitli.
müzeyyenat: süslenmiş şeyler, süslü şeyler.
nazar: bakma, bakış, göz atma.
netaic-i hayat: hayatın sonuçları, neticeleri.
niam-ı Cennet: Cennet nimetleri.
nimet: iyilik, ihsan, bağış.
numune: örnek, misal.
Rahman-ı Rahim: dünya ve ahirette yarattıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhametiyle muamele eden Allah.
rahmet: acıma, merhamet etme.
rahmet-i Rahman: Sonsuz merhamet ve şefkat sahibi olan Allah'ın rahmeti.
resmigeçit: geçit töreni.
Sâni: yapan, işleyen, yaratan.
seriüzzeval: hızla göçüp giden, çabuk yok olan.
Sultan-ı Zülcelâl: sonsuz, haşmet ve büyüklük sahibi sultan olan Allah.
suret: görüntü, resim.
Şahid-i Ezeli: ezelden ebede her şeyi gören ve her şeye şahit olan Cenab-ı Hak.
şükür: görülen bir iyiliğe karşılık hoşnutluk, memnunluk ve minnettarlık ifade etme, teşekkür.
telezzüz: lezzet, tad alma.
tenezzüh: gezme, eğlenme.
teşhir: gösterme, sergileme.
teşvik: yöneltmek.
tevehhüm etme: kafada kurma, kuruntuya kapılma.
tezyinat: süsler, süslemeler.
ulvî: yüksek, yüce.
usul-ü daimî: sürekli olan asıllar.
vücut: varlık, var olma.

âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, Cennet.

arz: yer, dünya.

azim: büyük, yüce.

beka: sonu olmama.

beyan: açık söyleme.

bigayrihisap: hesapsız, sayısız.

cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

cûd: çok cömertlik.

cüz'î: az, pek az.

davet: çağırma, çağrı.

ehl-i ebed: ebedî, sonsuz olanlar.

enzar: bakmalar, nazar etmeler.

esas: asil, temel.

fânî: ölümlü.

fenâ: yok olma.

gaye: netice, son, sonuç.

gaye-i vücüt: varlık gayesi, amacı.

haşmet: gösterişlilik.

hıfz-ı hudut: sınır koruma

hikmet: herkesin bilmediği gizli sebep, ilâhî gaye.

hubub: tohumlar, taneler.

ibretnüma: ibretli, ibret verici.

ictima: toplanma.

iktisat: israf etmeden, yerli yerince, israfsızlık, tasarruf.

ism-i Cevâd: Cenab-ı Hakkın "cömertliğinin sınırı olmayan" anlamındaki ismi.

ism-i Hakîm: Cenab-ı Hakkın "hikmetle, faydaları takip ederek iş gören" manasındaki ismi.

kâfi: yeter.

kaside-i letafetnüma: hoş ve güzel görülen, şiir gibi ölçülü her bir mahlûk.

kelime-i hikmeteda: çok değerli söz.

kemal-i hikmet: istenilen mükemmellik.

mahvolmak: yok olmak.

masnuat: sanatta yapılmış şeyler.

matlûp: istenilen, aranan şey.

medar: sebep.

mektub-u hakaiknüma: doğruları anlatan mektup.

melâike: melekler, nurdan yaratılmış, Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûklar.

mevcut: var olan.

muavazene: ölçü, denge.

mücadebe-i a'dâ: düşmanlarla savaşma.

münafi: zıt, aykırı.

mütalâa: okuma düşünme.

mütalâagâh: okuma ve inceleme yeri.

nesc: örme, dokuma.

netice-i hayat: hayatın sonucu, neticesi.

nihayetsiz: sonsuz.

nokta-i nazar: görüş açısı, bakış açısı, fikir.

sair: diğer, başka.

Sâni: yapan, işleyen.

• **BEŞİNCİ ESAS:** Hem, anlarsın ki, şu fânî masnuat fenâ için değil. Bir parça görünüp, mahvolmak için yaratılmamışlar. Belki, vücutta kısa bir zaman toplanıp, matlûp bir vaziyet alıp; tâ suretleri alınsın, timsalleri tutulsun, manaları bilinsin, neticeleri zaptedilsin. Meselâ, ehl-i ebed için daimî manzaralar nescedilsin, hem âlem-i bekada başka gayelere medar olsun.

İkinci kısım gaye-i vücut ve netice-i hayat zîşuura bakar. Yani, her şey Sâni-i Zülcelâl'in birer mektub-u hakaiknüma, birer kaside-i letafetnüma, birer kelime-i hikmeteda hükmündedir ki, melâike ve cin ve hayvanın ve insanın enzarına arz eder, mütalâaya davet eder. Demek, ona bakan her zîşuura ibretnüma bir mütalâagâhtır.

Üçüncü kısım gaye-i vücut ve netice-i hayat, o şeyin nefesine bakar ki, telezzüz ve tenezzüh ve beka ve rahatla yaşamak gibi cüz'î neticelerdir. Meselâ, azim bir sefine-i sultaniyede bir hizmetkârın dümencilik ettiğinin gayesi, sefine itibarıyla yüzde birisi kendisine, ücret-i cüz'îyesine ait, doksan dokuzu sultana ait olduğu gibi; her şeyin nefesine ve dünyaya ait gayesi bir ise, Sâniine ait doksan dokuzdur.

İşte bu taaddüd-ü gayattandır ki, birbirine zıt ve münafi görünen hikmet ve iktisat, cûd ve seha ve bilhassa nihayetsiz seha ile sırr-ı tevfiği şudur ki:

Birer gaye nokta-i nazarında cûd ve seha hükmeder; ism-i Cevad tecelli eder. Meyveler, hubublar, o tek gaye nokta-i nazarında bigayrihisaptır; nihayetsiz cûdu gösteriyor. Fakat, umum gayeler nokta-i nazarında, hikmet hükmeder, ism-i Hakîm tecelli eder. Bir ağacın ne kadar meyveleri var, belki her meyvenin o kadar gayeleri vardır ki, beyan ettiğimiz üç kısma tefrik edilir. Şu umum gayeler, nihayetsiz bir hikmeti ve iktisadı gösteriyor. Zıt gibi görünen nihayetsiz hikmet, nihayetsiz cûd ile, seha ile içtima ediyor. Meselâ, asker ordusunun bir gayesi temin-i asayıştır. Bu gayeye göre ne kadar asker istersen var ve hem pek fazladır. Fakat, hıfz-ı hudut ve mücadebe-i a'dâ gibi sair vazifeler için, bu mevcut ancak kâfi gelir, kemal-i hikmetle muvazenededir. İşte, hükümetin hikmeti haşmet ile içtima ediyor. O hâlde, "O askerlikte fazlalık yoktur" denilebilir.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi olan ve her şeyi sanatta yaratan, Allah.

sefine: gemi, vapur.

sefine-i sultaniye: hükümdarlık gemisi.

seha: bolca veren, ikram sahibi; el açıklığı.

sırr-ı tevfiği: uygunlaştırmanın sırrı ve gayesi.

suret: biçim.

taaddüd-ü gayat: amaçların, gayelerin çoğalması.

tecelli etmek: görünmek, parıldamak.

tecelli: açıkça ortaya çıkma

tefrik: ayırt etme.

telezzüz: lezzet, hoşlanma.

temin: sağlama.

tenezzüh: gezinti, seyir.

timsal: resim, suret, şekil.

umum: bütün.

ücret-i cüz'îye: az bir ücret.

zîşuur: akıl, şuur sahibi.

zıt: bir şeyin aksi, tersi.

Eşya beka için yaratıldığını, fenâ için olmadığını; belki sureten fenâ ise de, tamam-ı vazife ve terhis olduğu, bununla anlaşılıyor ki; fânî bir şey, bir cihetle fenâyâ gider, çok cihetlerle bâkî kalır. Meselâ, Kudret kelimelerinden olan şu çiçeğe bak ki, kısa bir zamanda o çiçek tebessüm edip bize bakar; derakap, fenâ perdesinde saklanır. Fakat, senin ağzından çıkan kelime gibi o gider. Fakat, binler misallerini kulaklara tevdi eder. Dinleyen akıllar adince manalarını akıllarda ibka eder. Çünkü, vazifesi olan ifade-i mana bittikten sonra kendisi gider. Fakat, onu gören her şeyin hafızasında zahirî suretini ve her bir tohumunda manevî mahiyetini bırakıp öyle gidiyor. Güya her hafıza ile her tohum, hıfz-ı ziyneti için birer fotoğraf ve devam-ı bekası için birer menzildirler. En basit mertebe-i hayatta olan masnu böyle ise, en yüksek tabaka-i hayatta ve ervah-ı bâkiye sahibi olan insan ne kadar beka ile alâkadar olduğu anlaşılır. Çiçekli ve meyveli koca nebatatın bir parça ruha benzeyen her birinin kanun-u teşekkülâtı, timsal-i sureti, zerrecikler gibi tohumlarda kemal-i intizamla, dağdağalı inkılâplar içinde ibka ve muhafaza edilmesiyle, gayet cemiyetli ve yüksek bir mahiyete malik, haricî bir vücut giydirilmiş zîşuur, nuranî bir kanun-u emrî olan ruh-u beşer ne derece beka ile merbut ve alâkadar olduğu anlaşılır.

• **ALTINCI ESAS:** Hem anlarsın ki, insan, ipi boğazına sarılıp, istediği yerde otlamak için başiboş bırakılmamıştır. Belki, bütün amellerinin suretleri alınıp yazılır ve bütün fiillerinin neticeleri muhasebe için zaptedilir.¹

1. Bkz. Kehf Suresi: 49; Kaf Suresi: 17-18; İnfitar Suresi: 10-12.

âdet: görenek.

alâkadar: ilişkili, bağlı.

bâkî: sürekli ve kalıcı olan.

basit: kolay.

beke: ebedilik, sonu olmama.

cemiyetli: birlik oluşturacak şekilde.

cihet: yön, taraf.

dağdağa: gürültü, patırtı.

derakap: hemen.

devam-ı beka: devamlılık.

ervah-ı bâkiye: kalan, ebedî ruhlar.

esas: temel.

fânî: ölümlü.

fenâ: yok olma.

fiil: iş.

gayet: son derece.

hafıza: insanda hatırlama gücü, bellek.

haricî: dışına.

hıfz: saklama, koruma.

ibka: sürekli kılma.

ifade-i mana: mana ifadesi.

inkılâp: değişim.

kanun-u emri: işlere ait kanunlar.

kanun-u teşekkülât: oluşum ve gelişimin formülü, yaratılış kanunları.

kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.

Kudret: güç, kuvvet.

mahiyet: nitelik.

malik: sahip.

manevî: madde dışı olan.

masnu: sanatla yapılmış.

menzil: inilen yer, konulacak yer.

merbut: bağlı.

mertebe-i hayat: hayat mertebesi.

muhafaza: koruma.

muhasebe: hesaplaşma.

nebatat: bitkiler.

netice: sonuç.

nurani: nurlu.

ruh: hayatın temeli, dirilik kaynağı.

ruh-u beşer: insanın ruhu.

suret: biçim.

tabaka-i hayat: hayat tabakası.

tamam-ı vazife: görevin hepsi.

tebessüm: gülümseme.

terhis: görev bitimi.

tevdi: teslim etme.

timsal-i suret: resmin, görünüşün örneği, resmin numunesi.

zahiri: görünen.

zaptedilmek: kaydedilmek.

zerre: en küçük parça, atom.

zîşuur: şuurlu.

ahiret: öteki dünya.
âlem: dünya, cihan.
amenna: inandık.
arz: yer, dünya.
bab-ı hıfz ve hafiziyet: muhafaza ve koruyuculuk bölümü.
bâki: sürekli ve kalıcı olan.
cilve: ilâhî kudret eserlerinin beliriş görünmesi.
erzak: yenilecek, içilecek şeyler, azıklar.
esas: asıl, temel, kök.
fânî: muvakkat, geçici.
gaflet: boş bulunma, dikkatsizlik.
güz: sonbahar.
hafiziyet: muhafaza edicilik, koruyuculuk.
has: mahsus, hususî, özel.
haşiye: izah yazısı, dipnot.
hazine: kıymetli esyanın saklandığı özel yer.
hitam: son, sona erme.
hizmet: iş, vazife.
hutur: hatırlama.
ibad: kullar, ibadet edenler.
ibretnüma: ibret alınan, ibretli.
idam: yok olmak, öldürmek.
ihtiyar: yaşlı.
ihvan: kardeşler.
ihzarat: hazırlanmalar.
ikazat-ı Sübhaniye: Allah'ın uyarıları.
ikram: iyi bir armağan verme.
iman: inanç, itikat.
ism-i Hafiz: Cenab-ı Hak'ın koruyan manasına gelen ismi.
kalb-i beşer: insan kalbi.
mahlûkat: yaratıklar.
maşer-i acayip: hayret verici toplanma yeri.
maşernüma: maşeri anıran.
mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.
Rahman: bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.
rahmet: acıma, merhamet etme.
rakib: gözeten, bekleyen.
Sânî: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sermedi: sürekli, daimî, ölümsüz.
set: perde, engel.
sevk: gönderme.
secere: ağaç.
secere-i hayretnüma: hayret uyandırıcı ağaç.
secere-i kudret: kudret ağacı.
şükür: memnuniyetle razı olma, iyilik sahibine teşekkür etme.

• **YEDİNCİ ESAS:** Hem anlarsın ki, güz mevsiminde yaz, bahar âleminin güzel mahlûkatının tahribatı idam değil. Belki, vazifelerinin tamamıyla terhisatıdır. **(HAŞİYE)** Hem, yeni baharda gelecek mahlûkata yer boşaltmak için tefrigattır ve yeni vazifedarlar gelip konacak ve vazifedar mevcudatın gelmesine yer hazırlamaktır ve ihzarattır.

Hem zîşuura vazifesini unutturan gafletten ve şükrünü unutturan sarhoşluktan ikazat-ı Sübhaniyedir.

• **SEKİZİNCİ ESAS:** Hem anlarsın ki, şu fânî âlemin sermedi Sâni için başka ve bâkî bir âlemi var ki, ibadını oraya sevk ve ona teşvik eder.

• **DOKUZUNCU ESAS:** Hem anlarsın ki, öyle bir Rahman, böyle bir âlemde öyle has ibadına, öyle ikramlar edecek; ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne kalb-i beşere hutur etmiştir.¹ Amenna.

Yedinci Hakikat

Bab-ı hıfz ve hafiziyet olup ism-i Hafız ve Rakib'in cilvesidir.

HAŞİYE: Evet, rahmetin erzak hazinelerinden olan bir şecerenin uçlarında ve dallarının başlarındaki meyveler, çiçekler, yapraklar, ihtiyar olup vazifelerinin hitama ermesiyle gitmelidirler; tâ, arkalarından akıp gelenlere kapı kapanmasın. Yoksa, rahmetin vüs'atine ve sair ihvanlarının hizmetine set çekilir. Hem, kendileri gençlik zevaliyle hem zelil, hem perişan olurlar.

İşte, bahar dahi maşernüma bir meyvedar ağaçtır, her asırdaki insan âlemi ibretnüma bir şeceredir, arz dahi maşer-i acayip bir şecere-i kudrettir, hatta dünya dahi meyveleri ahiret pazarına gönderilen bir şecere-i hayretnümadır.

1. Secde Suresi: 30; Zuhur Suresi: 71; *Buhârî*, Bed'ü'l-Halk: 8, Tevhit: 35; *Müslim*, İman: 312, Cennet: 2-5; *Müsned*, 5: 334.

tahribat: yıkılıp bozulmalar.
tefrigat: boşaltmalar.
terhisat: görev bitimi.
teşvik: destek olmak.

tevhit: birleme, birleştirme.
vazife: ödev, görev, yükümlülük.
vazifedar: vazifeli, görevli.

vüs'at: genişlik, bolluk.
zelil: aşağılanan, hor görülen.
zeval: sona erme.
zîşuur: şuur sahibi.

Hiç mümkün müdür ki, gökte, yerde, karada, denizde yaş kuru, küçük büyük, adı âli her şeyi kemal-i intizam ve mizan içinde muhafaza edip, bir türlü muhasebe içinde neticelerini eleyen bir hafızıyet, insan gibi büyük bir fıtratta, hilâfet-i kübra gibi bir rütbede,¹ emanet-i kübra² gibi büyük vazifesi olan beşerin rububiyet-i ammeye temas eden amelleri ve fiilleri muhafaza edilmesin, muhasebe eleğinden geçirilmesin, adalet terazisinde tartılmasın, şayeste ceza ve mükâfat çekmesin? Hayır, asla!

Evet, şu kâinatı idare eden Zat, her şeyi nizam ve mizan içinde muhafaza ediyor. Nizam ve mizan ise, ilim ile hikmet ve irade ile kudretin tezahürüdür. Çünkü görüyoruz, her masnu, vücudunda gayet muntazam ve mevzun yaratılıyor. Hem, hayatı müddetince değiştirdiği suretler dahi birer intizamlı olduğu hâlde, heyet-i mecmuası da bir intizam tahtındadır. Zira görüyoruz ki, vazifesinin bitmesiyle ömrüne nihayet verilen ve şu âlem-i şahadetten göçüp giden her şeyin, Hafız-i Zülcelâl, birçok suretlerini elvah-ı mahfuza hükmünde olan ^(HAŞİYE) hafızalarda ve bir türlü misalî âyinelerde hıfzedip, ekser tarihçe-i hayatını çekirdeğinde, neticesinde nakşedip yazıyor. Zahir ve bâtın âyinelerde ibka ediyor. Meselâ, beşerin hafızası, ağacın meyvesi, meyvenin çekirdeği, çiçeğin tohumu, kanun-u hafızıyetin azamet-i ihatasını gösteriyor.

Görmüyor musun ki, koca baharın hep çiçekli, meyveli bütün mevcudatı ve bunların kendilerine göre bütün sahaif-i a'mali ve teşkilâtının kanunları ve suretlerinin

HAŞİYE: Yedinci Suretin haşiyesine bak.

nın büyüklüğü.
bâtın: görünmeyen.
beşer: insan.
ceza: karşılık, azap.
ekser: genel, bütün.
elvah-ı mahfuza: her şeyin kaydedilip korunduğu levhalar
emanet-i kübra: büyük emanet.
fiil: iş, hareket.
fıtrat: yaratılış.
hafıza: bellek.
Hafız-i Zülcelâl: yarattıklarını koruyup muhafaza eden sonsuz haşmet sahibi Allah.
hafızıyet: muhafaza edicilik.
hâlde: durumda.
haşiye: dipnot yazısı.
heyet-i mecmua: bütünü, hepsi.
hıfz: saklama, koruma.
hikmet: tam bir düzgünlük ile lâhî gayeye uygunluk.
hilâfet-i kübra: en büyük hilâfet.
hükmünde: yerinde, değerinde.
ibka: devamlı kılma.
intizam: düzen, düzgün dizilme.
irade: istek ve arzu.
kâinat: bütün âlemler.
kanun-u hafızıyet: koruma, muhafaza etme kanunu.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
kudret: güç ve kuvvet.
masnu: sanatlı.
mevcudat: var olan her şey.
mevzun: düzgün.
misalî âyine: misallerini gösteren, benzer ayna.
mizan: ölçü.
muhafaza: koruma.
muhasebe: hesaplama.
muntazam: düzenli.
müddet: süre.
mükâfat: ödül.
nakşetmek: resmetmek, kazımak.
netice: sonuç.
nizam: düzen.
rububiyet-i amme: Cenab-ı Allah'ın her şeyi içine alan terbiye ediciliği.
rütbe: derece, mertebe.
sahaif-i a'mal: yapılanların kaydedildiği sayfalar.
suret: biçim, şekil görünüş; tarz, usul.
şayeste: uygun.
tarihçe-i hayat: hayatın plan ve programı.
temas: bahsetme.
teşkilât: yapı, yapılış.
tezahür: ortaya çıkması.
zahir: görünen.

1. Bkz. Bakara Suresi: 30; En'am Suresi: 165; Yunus Suresi: 14; Enbiya Suresi: 105; Tevbe Suresi: 62; Müslim, İman:312, Cennet:2-5; İbnî Mâce, Züht: 39.

2. Ahzab Suresi: 72.

adalet: hak.

adi: değersiz.

âlem-i şahadet: gözle gördü-

ğümüz şu dünya hayatı.

âli: yüce, yüksek, ulu.

amel: iş, işlem.

asla: olması imkânsız.

âyine: ayna.

azamet-i ihata: kuşatması-

adi: değersiz, geçici.
âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
âlem-i ervah: ruhlar âlemi.
âlem-i gayp: bilinmezler âlemi, bilinmeyenlerin dünyası.
amel: fiil, iş, emek.
asla: imkânsız.
bekasız: sonu olmama.
beşer: insan.
bilhassa: özellikle.
cereyan: bir tarafa doğru akış, meydana gelen.
dellâl: ilân edici; bir haberi yüksek sesle duyuran, tellâl.
ehemmiyet: kıymet, değer.
ehemmiyetsiz: değersiz.
ekser: en çok.
emanet: istikamet üzere bulunmak, başkasının hukuku için de güvenilip inanılan insana bırakılan şey.
fiil: iş, oluş, davranış, hareket.
hafiziyet: muhafaza edicilik, koruyuculuk.
hâkimiyet: her şeye emri ve hükmü geçme.
hesap: sayım ve kontrol.
hıfz: saklama, muhafaza edicilik.
hikmet: tam bir düzgünlük ile ilâhî gayeye uygunluk.
hilâfet: halifelik, vekillik.
ihata: kuşatma, kapsama.
ihتمام: dikkat gösterme.
ilân: duyurma, bildirme.
inzibat: kayıt altına alma.
kabil: olabilir, kabul edilir, mümkün.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzgünlük.
kesret daireleri: çokluk sahaları, yerleri.
külliyat-ı şun: işlerin bütünlüğü, kapsamlılığı.
mahdud: sınırlı, az.
mahiyyet: bir işin aslı, esası, hakikatı, iç yüzü..
mahlûk: yaratılmış.
malik: sahip.
mevcudat: var olan her şey.
miktar: parça, adet sayısı.
mizan: ölçü, tartı.

timsalleri, mahdud bir miktar tohumcuklar içlerinde yazarak, muhafaza ediliyor. İkinci bir baharda, onlara göre bir muhasebe içinde sahife-i amellerini neşredip, kemal-i intizam ve hikmet ile koca diğer bir bahar âlemini meydana getirmekle, hafiziyetin ne derece kuvvetli ihata ile cereyan ettiğini gösteriyor. Acaba geçici, adî, bekasız, ehemmiyetsiz şeylerde böyle muhafaza edilirse, âlem-i gaypta, âlem-i ahirette, âlem-i ervahta rububiyet-i ammede mühim semere veren beşerin amelleri hıfz içinde gözetilmek suretiyle, ehemmiyetle zaptedilmemesi kabil midir? Hayır ve asla!

Evet, şu hafiziyetin bu surette tecellisinden anlaşılıyor ki, şu mevcudatın Malik'i, mülkünde cereyan eden her şeyin inzibatına büyük bir ihtimamı var. Hem, hâkimiyet vazifesinde nihayet derecede dikkat eder. Hem, rububiyet-i saltanatında gayet ihtimamı gözetir. O derece ki, en küçük bir hâdiseyi, en ufak bir hizmeti yazar, yazdırır. Mülkünde cereyan eden her şeyin suretini müteaddit şeylerde hıfzeder. Şu hafiziyet işaret eder ki, ehemmiyetli bir muhasebe-i a'mal defteri açılacak ve bilhassa mahiyetçe en büyük, en mükerrem, en müşerref bir mahlûk olan insanın büyük olan amelleri, mühim olan fiilleri, mühim bir hesap ve mizana girecek. Sahife-i amelleri neşredilecek.

Acaba hiç kabil midir ki, insan hilâfet ve emanetle mükerrem olsun, rububiyetin külliyat-ı şunununa şahit olarak, kesret dairelerinde vahdaniyet-i İlâhiyenin dellâllığını ilân etmekle, ekser mevcudatın tesbihat ve ibadetlerine

muhafaza: koruma, saklama.
muhasebe: hesaplama.
muhasebe-i a'mal: amellerin muhasebesi.
mühim: önemli.
mükerrem: ikram edilmiş.
mülk: sahip olduğu mal ve mülkü.
müşerref: şerefli, şereflendirilmiş.

müteaddit: birçok, birden fazla.
neşretme: yayma, saçma, serpm.
rububiyet: Allah'ın her şeyi terbiye ve idare ediciliği.
rububiyet-i amme: Cenab-ı Allah'ın her şeyi içine alan terbiye ediciliği.
sahâif-i a'mal: iş ve hizmetlerin yazıldığı sayfalar.

sahife-i amel: yapılan işin kaydedildiği sayfa.
semere: kâr, menfaat.
suret: biçim, şekil.
şahit: şahit, tanık.
tecelli: belirme, görünme.
tesbihat: tesbihler.
timsal: örnek, numune.
vahdaniyet-i İlâhiye: Allah'ın bir, tek olması.
zapt: kaydetme.

müdahale edip zabıtlık ve müşahitlik derecesine çıksın da, sonra kabre gidip rahatla yatsın ve uyandırılmasın, küçük büyük her amellerinden sual edilmesin, mahşere gidip mahkeme-i kübrayı görmesin? Hayır ve asla.

Hem, bütün gelecek zamanda olan ^(HAŞİYE) mümkünata kadir olduğuna, bütün geçmiş zamandaki mu'cizat-ı kudreti olan vukuatı şahadet eden ve kıyamet ve haşre pek

HAŞİYE: Evet, zaman-ı hâzırda tâ iptida-i hilkat-i âleme kadar olan zaman-ı mazi umumen vukuattır. Vücuda gelmiş her bir günü, her bir sene-si, her bir asrı birer satırdır, birer sahifedir, birer kitaptır ki; kalem-i kader ile tersim edilmiştir. Dest-i Kudret, mu'cizat-ı ayatını onlarda kemal-i hikmet ve intizam ile yazmıştır. Şu zamandan tâ kıyamete, tâ Cennete, tâ ebede kadar olan zaman-ı istikbal, umumen imkânattır. Yani, mazi vukuattır, istikbal imkânattır.

İşte, o iki zamanın iki silsilesi birbirine karşı mukabele edilse, nasıl ki dünkü günü halk eden ve o güne mahsus mevcudatı icat eden Zat, yarınki günü mevcudatıyla halk etmeye muktedir olduğu hiçbir vecihle şüphe getirmez; öyle de, şüphe yoktur ki, şu meydan-ı garaip olan zaman-ı mazinin mevcudatı ve harikaları bir Kadir-i Zülcelâl'in mu'cizatıdır. Kat'î şahadet ederler ki; o Kadir, bütün istikbalin, bütün mümkünatın icadına, bütün acayibinin izhanına muktedirdir.

Evet, nasıl ki bir elmayı halk edecek, elbette dünyada bütün elmaları halk etmeye ve koca baharı icat etmeye muktedir olmak gerektir. Baharı icat etmeyen, bir elmayı icat edemez. Zira o elma, o tezgâhta dokunuyor. Bir elmayı icat eden, bir baharı icat edebilir. Bir elma, bir ağacın, belki bir bahçenin, belki bir kâinatın misal-i musağğarıdır. Hem, sanat itibarıyla, koca ağacın bütün tarih-i hayatını taşıyan elmanın çekirdeği itibarıyla öyle bir harika-i sanattır ki, onu öylece icat eden, hiçbir şeyden âciz kalmaz. Öyle de, bugünü halk eden, kıyamet gününü halk edebilir. Ve baharı icat edecek, haşrın icadına muktedir bir Zat olabilir. Zaman-ı mazinin bütün âlemlerini zamanın şeridine kemal-i hikmet ve intizam ile takıp gösteren, elbette istikbal şeridine dahi başka kâinatı takıp gösterebilir ve gösterecektir. Kaç Sözlerde, bilhassa Yirmi İkinci Sözde gayet kat'î ispat etmişiz ki, her şeyi yapamayan hiçbir şeyi yapamaz ve bir tek şeyi halk

acayip: şaşırtıcı.
âciz: gücü yetmez, güçsüz.
âlem: bütün yaratılmışlar.
asır: yüzyıl.
asla: imkânsız, olmaz.
dest-i kudret: yapabilme gücü, kuvvet eli.
ebed: sonsuzluk, daimilik.
halk etmek: yaratmak, var etmek.
harika: olağanüstü vasıflar

taşıyan ve hayranlık hissi uyandıran, kusursuz, eksiksiz olan.
harika-i sanat: sanat harikası.
haşir: Allah'ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması, kıyametten sonraki diriliş.
haşiye: dipnot.
icat: meydana getirme, var etme, yaratma.

imkânât: olma ve olmama ihtimali eşit olan gelecektekiler.
intizam: düzen.
iptida-i hilkat-i âlem: âlemin yaratılışının başlangıcı
ispat: doğruyu ortaya koyma.
istikbal: gelecek.
itibarıyla: bakımından, sayılmak üzere.
izhar: açığa vurma.

kadir olmak: gücü yetmek.

Kadir: her şeye gücü yeten Allah.

Kadir-i Zülcelâl: haşmet ve kudret sahibi, Allah.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler, varlıklar.

kalem-i kader: kader kalemi, Allah'ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip yazması, takdir etmesi.
kat'i: kesin, kararlaştırılmış.

kemal-i hikmet: tam ve eksiksiz bir hikmet, mükemmel bilgi, mükemmel gaye.

kıyamet: dünyanın ölümlü, sonu; kâinatın son bulması.

mahkeme-i kübra: öldükten sonra bütün insanların dirilitilerek Allah huzurunda hesaba çekileceği büyük mahkeme.

mahsus: hususî, özel.

maşer: dirilip, toplanılacak yer.

mazi: geçmiş zaman.

mevcudat: var olan her şey

meydan-ı garaip: garip, şaşılacak şeylerin meydanı.

misal-i musağgar: küçük bir örnek.

mu'cizat: çaresiz hale getiren, insanı aceze düşüren olaylar, mu'cizeler.

mu'cizat-ı kudret: kudret mu'cizeleri.

mukabele: karşılık verme.

muktedir: gücü yeten, iktidar sahibi.

müdahale: el atma, el koyma.

mümkinat: imkân dahilindekiler; yaratılanlar, var olan her şey ve yaratılacaklar.

müşahit: gözlemci.

saḥife: üzerine yazı yazılan kağıdın her bir yüzü, sayfa.

sanat: ustalık, hüner, üstün bilgi beceriyle yapılan.

satır: yazı sırası.

silsile: birbirini takip eden şeylerin meydana getirdiği sıra.

sual: soru, soruşturma.

şahadet: şahit olma.

şüphe: kararsızlık, kuşku.

tarih-i hayat: hayat serüveni, ömür tarihi

tersim: resmini yapma.

tezgâh: dokuma, ilâhî emir ve kuvvet eliyle dokunan.

umumen: tamamen, bütün, genel.

vukuat: hâdiseler, olaylar, olmuş işler.

vücut: var olma.

zabit: idare etme gücü.

zaman-ı hâzır: şimdiki zaman.

zaman-ı istikbal: gelecek zaman.

zaman-ı mazi: geçmiş zaman

zat: şahıs, kişi.

zira: çünkü.

benzeyen kış ile baharı her vakit bilmüşahede icat eden bir Kadîr-i Zülcelâl'den, insan nasıl ademe gidip kaçabilir, toprağa girip saklanabilir? Madem bu dünyada ona lââyık muhasebe görülüp hüküm verilmiyor; elbette bir mahkeme-i kübra, bir saadet-i uzmaya gidecektir.

Sekizinci Hakikat

Bab-ı vaat ve vaittir; ism-i Cemîl ve Celîl'in cilvesidir.

acz: güçsüzlük.
adem: yokluk.
Alîm-i Mutlak: gerçek ilim sahibi olan Allah.
bab: bölüm, kısım.
bab-ı vaat ve vait: mükâfatlandırmak ve cezalandırmak için verilen sözle ilgili bölüm.
bilmüşahede: görerek.
cehil: bilgisizlik, cahillik.
Celîl: Celâl sahibi. Nihayet derecede büyüklük, hisim, hiddetlilik.
Cemîl: güzel, Cenab-ı Hakkın bir ismi.
cilve: tecelli, iyi şekilde ortaya çıkma.
emir: buyruk.
enbiya: peygamberler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
evliya: erenler, Allah korkusu ve ibadette ileride olanlar.
hafif: ağırlığı olmayan.
hakikat: gerçek, doğru.
haşiye: dipnot.
hulfülvaat: sözünden dönme, verdiği sözü yerine getirmeme.
iade: geri gönderme.
icat: vücuda getirme, yaratma.
icma: fikir birliği.
ifa-i vaat: sözünü yerine getirmek.
ihata-i ilmiye: ilmin kuşatıcılığı.
imtina: çekinme.
isnat: dayanma, dayandırma.
izzet-i iktidar: kudretinin yüce şerefi.
Kadîr-i Mutlak: sonsuz kudret sahibi, Allah.
Kadîr-i Zülcelâl: haşmet ve kudret sahibi, Allah.
kesret: çokluk.
kısmen: bir kısım.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
lâyık: yakışan, uygun.
lâzım: gerek.
mahkeme-i kübra: öldükten sonra bütün insanların diriltilecek Allah huzurunda hesaba çekileceği büyük mahkeme.

Hiç mümkün müdür ki, Alîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak olan şu masnuatın Sâniî, bütün enbiyanın tevatürle haber verdikleri ve bütün siddîkîn ve evliyanın icma ile şahadet ettikleri mükerrer vaat ve vaid-i İlâhîsini yerine getirmeyip, hâşâ, acz ve cehlini gösterebilir? Hâlbuki, vaat ve vaidinde bulunduğu emirler, kudretine hiç ağır gelmez. Pek hafif ve pek kolay, geçmiş baharın hesapsız mevcudatını gelecek baharda kısmen aynen, (HAŞİYE 1) kısmen mislen (HAŞİYE 2) iadesi kadar kolaydır. İfa-i vaat ise, hem bize, hem her şeye, hem Kendisine, hem saltanat-ı rububiyetine pek çok lâzımdır. Hulfülvaat ise, hem izzet-i iktidarına zıttır, hem ihata-i ilmiyesine münafidir. Zira, hulfülvaat ya cehilden, ya aczden gelir.

eden her şeyi yapabilir. Hem, eşyanın icadı bir tek Zata verilse, bütün eşya bir tek şey gibi kolay olur. Ve sühulet peyda eder. Eğer müteaddit esbaba verilse ve kesrete isnat edilse, bir tek şeyin icadı bütün eşyanın icadı kadar müşkülâtlı olur ve imtina derecesinde suubet peyda eder.

HAŞİYE 1: Ağaç ve otların kökleri gibi.

HAŞİYE 2: Yapraklar, meyveler gibi.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mevcudat: var olan her şey.
mislen: benzer olarak.
muhasebe: hesaplama, hesap görme.
mükerrer: tekrar olunmuş.
mümkün: olabilir, kabil.
münafi: aykırı.
müşkülât: zorluklar, sıkıntılar.
müteaddit: birçok, birden fazla.

peyda etmek: açık, aşikâr, meydana gelen.
saadet-i uzma: ahiret saadeti, sonsuz mutluluk diyarı.
saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah'ın saltanatı.
Sâni: her şeyi sanatlâ olarak yaratan Allah.
siddîkîn: samimiyetle iman etmiş olan ve bunun gereği-ne tam olarak uyanlar, doğru sözlü olanlar.

suubet: zorluk.
sühulet: kolaylık.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
tevatür: bir haberin ağızdan ağza dolaşarak yayılması.
vaat: Allah'ın kullarına lütfu olarak verilecek ahiret mükâfâtı, verilen söz.
vait: cezasını söyleyerek fenalıktan sakındırma.
zat: şahıs, fert, kişi; Allah.
zıt: ters.

Ey münkir! Bilir misin ki, küfür ve inkârın ile ne kadar ahmakça bir cinayet işliyorsun ki, kendi yalancı vehmini, hezeyancı aklını, aldatıcı nefsin tasdik edip, hiçbir vecihle hulf ve hilâfa mecburiyeti olmayan ve hiçbir vecihle hilâf Onun izzetine, haysiyetine yakışmayan ve bütün görünen şeyler ve işler sıdkına ve hakkaniyetine şahadet eden bir Zatı tekzip ediyorsun. Nihayetsiz küçüklük içinde, nihayetsiz büyük cinayet işliyorsun. Elbette, ebedî, büyük cezaya müstahak olursun. “Bazı ehl-i Cehennem’in bir dişi, dağ kadar” ¹ olması, cinayetinin büyüklüğüne bir mikyas olarak haber verilmiş. Misalin şu yolcuya benzer ki, güneşin ziyasından gözünü kapar, kafası içindeki hayaline bakar. Vehmi, bir yıldız böceği gibi kafa fenerinin ışığıyla dehşetli yolunu tenvir etmek istiyor.

Madem şu mevcudat hak söyleyen sadık kelimeleri, şu hâdisat-ı kâinat doğru söyleyen natık ayetleri olan Cenab-ı Hak vadedmiş; elbette yapacaktır, bir mahkeme-i kübra açacaktır, bir saadet-i uzma verecektir.

Dokuzuncu Hakikat

Bab-ı ihya ve imatedir; ism-i Hayy-ı Kayyum’un, Muhyî ve Mümît’in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, ölmüş, kurumuş koca arzı ihya eden ve o ihya içinde, her biri beşer haşri gibi acip üç yüz binden ziyade enva-ı mahlûkatı haşir ve neşredip kudretini gösteren ve o haşir ve neşir içinde nihayet derecede karışık ve ihtilâl içinde, nihayet derecede imtiyaz

adı.
hak: gerçek, doğru.
hakkaniyet: hakka bağlı kalma, doğruluk.
haşir: ölümden sonra dirilip bir araya gelme.
haysiyet: dipnot, ek.
Hay: hayat sahibi olan ve hayatı, varlığı başlangıçsız; sonsuz olan Allah.
hayal: insanın zihninde tasarlayıp, canlandırdığı şey.
haysiyet: şeref, onur, itibar.
Hayy-ı Kayyum: her hususta iktidarı olan, her canlıya hayat veren ve onları ayakta tutan, ezeli ve ebedî hayat sahibi olan Allah.
hezeyan: saçmalama.
hilâf: aykırı, zıt.
hulf: sözünden cayma, vazgeçme.
ihtilâl: karışıklık.
ihya: hayat verme, diriltme, canlandırma.
imate: öldürme, cansız kılma.
imtiyaz: üstünlük.
inkâr: reddetme.
izzet: şeref, yücelik.
Kayyum: bütün yaratıkların idaresini bizzat yapan, yürüten, hepsinin varlığı ona bağlı olan Allah.
kudret: güç, kuvvet.
küfür: Allah’a inanmama, inancsızlık.
mahkeme-i kübra: öldükten sonra bütün insanların dirilitilerek Allah huzurunda hesaba çekileceği büyük mahkeme.
meal: anlam.
mecburiyet: mecburluk, zorunluluk.
mevcudat: var olan her şey.
mikyas: ölçü.
Muhyî: hayat veren, dirilten.
Mümît: öldüren.
münkir: inkârcı dinsiz.
müstahak: hak etmiş.
natık: konuşan.
neşir: dağıtma, yayma.
nihayet: son derece.
saadet-i uzma: ahiret saadeti, sonsuz büyük mutluluk.
sadık: doğru.
sıdk: doğruluk.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
tasdik: doğru olduğunu kabul etme, onaylama; onay.
tekzip: yalanlama.
tenvir: aydınlatma.
vaat: yapılmasına söz verilen şey.
vecih: yön, taraf.
vehim: zan, şüphe, kuruntu.
zat: kişi, fert; Allah’ın birliğini ifade eder.
ziya: ışık.
ziyade: fazla, çok.
züht: nefsi ve dünyevi arzuları terk etme.

1. Müslim, Cennet: 44, 55; Tirmizî, Cehennem: 3; İbni Mâce, Züht: 38.

acip: tuhaf, hayret veren.

ahmak: pek akılsız

arz: yer, dünya.

ayet: yaratılmış varlıkların tamamı kendi özel dilleriyle yatanlarını tesbih eder.

bab: bölüm, kısım, kapı.

bab-ı ihya ve imate: diriltme

ve öldürmeyle ilgili bölüm.

beşer: insan.

Cehennem: Allah’ı inkâr edenlerin kapatılacakları hapis yeri.

ceza: karşılık; suç ve kusura karşı uygulanan.

cilve: ilâhî isimlerin izahı ile görülmesi.

cinayet: cana kıyma, katl.

ebedi: sonu olmayan.

ehl-i Cehennem: Cehennemi

hak edenler.

elbette: gayet tabîi.

enva-ı mahlûkat: yaratılmış olanların türleri, çeşitleri.

haber: her hangi bir konuda alınan bilgi.

hâdisat-ı kâinat: kâinata meydana gelen olaylar.

hadis-i şerif: Peygamberimizden aktarılan sözlerin genel

âlem: dünya, cihan.

Alîm-i Hakîm: her şeyi hikmetle yapan ve her şeyi bilen Allah.

asır: zaman, devir.

azamet-i rububiyet: Allah'ın terbiye ediciliğinin büyüklüğü.

beşer: insan, âdemoğlu.

camî: cem eden, toplayan.

Cehennem: Allah'ı inkâr edenlerin kapatılacakları hapis yeri.

ehemmiyet: pek önemli olma, değerlilik.

emir: iş buyurma.

emsal: numuneler, örnekler.

enva: çeşitler.

enzar: bakışlar.

ezcümle: bu cümleden olarak.

ferman: emir, buyruk.

hâşâ: asla, kat'iyen.

haşır: ölümden sonra dirilip toplanma.

haşr-i baharî: bahar mevsiminde bitkilerin ve hayvanların dirilişi.

haşr-i ekber: büyük diriliş.

iade: geri gönderme.

ibad: kullar, ibadet edenler.

icat: vücuda getirme, yaratma.

ihata-i ilmiye: ilmin genişliği.

ihya: canlandırma, hayat verme, diriltme, can verme.

irade: dileme.

işarat: işaretler, âlâmetler, belirtiler.

ittihaz: edinme, alma.

kabil: mümkün.

Kadîr-i Rahîm: çok merhametli olan ve her şeye gücü yeten, Allah.

kellâ: hiç bir zaman.

kemal-i imtiyaz ve teşhis: bir şeyi diğerinden en mükemmel şekilde ayırma, ayrı kılma ve tanıma, tanımlama.

kemal-i imtiyaz: mükemmel bir şekilde birini diğerinden ayırma, ayrıcalık verme.

kemal-i intizam: intizamın düzgün mükemmel oluşu.

mahkeme-i kübra: öldükten sonra bütün insanların diriltilerek Allah huzurunda hesaba çekileceği büyük mahkeme.

mevcudat: var olan her şey.

meydan-ı kıyamet: kıyamet meydanı, alanı.

misliyet: benzeri ve misli olmak.

mizan: ölçü, uyum, ahenk.

muhatap: konuşulan kimse.

musahhar: boyun eğen; emir altına giren.

Mutasarrıf-ı Zîşan: her şeyin gerçek sahibi, mutasarrıfı.

muvasakat: belirli bir zamana mahsus.

nazdar: nazlı.

nazenin: nazik, ince yapılı.

nazik: narin, ince.

nebatat: bitkiler.

ve tefrik ile ihata-i ilmiyesini gösteren ve bütün semavî fermanlarıyla beşerin haşrını vadetmekle bütün ibadının enzarını saadet-i ebediyeeye çeviren ve bütün mevcudatı baş başa, omuz omuza, el ele verdirip, emir ve iradesi dairesinde döndürüp, birbirine yardımcı ve musahhar kılmakla azamet-i rububiyetini gösteren ve beşeri şecere-i kâinatın en camî ve en nazik ve en nazenin, en nazdar, en niyazdar bir meyvesi yaratıp, kendine muhatap ittihaz ederek, her şeyi ona musahhar kılmakla insana bu kadar ehemmiyet verdiğini gösteren bir Kadîr-i Rahîm, bir Alîm-i Hakîm, kıyameti getirmesin, haşrı yapmasın ve yapamasın, beşeri ihya etmesin veya edemesin, mahkeme-i kübrayı açamasın, Cennet ve Cehennemi yarata masın? Hâşâ ve kellâ!

Evet, şu âlemin Mutasarrıf-ı Zîşan'ı, her asırda, her sende, her günde bu dar, muvakkat rû-yi zeminde haşr-i ekberin ve meydan-ı kıyametin pek çok emsalini ve numunelerini ve işaratını icat ediyor.

Ezcümle: Haşr-i baharîde görüyoruz ki, beş altı gün zarfında küçük ve büyük hayvanat ve nebatattan üç yüz binden ziyade envaı haşredip neşrediyor. Bütün ağaçların, otların köklerini ve bir kısım hayvanları aynen ihya edip iade ediyor. Başkalarını ayniyet derecesinde bir misliyet suretinde icat ediyor. Hâlbuki, maddeten farkları pek az olan tohumcuklar o kadar karışmışken, kemal-i imtiyaz ve teşhis ile, o kadar sür'at ve vüs'at ve sühulet içinde, kemal-i intizam ve mizan ile, altı gün veya altı hafta zarfında ihya ediliyor. Hiç kabil midir ki, bu işleri

neşir: dağıtma.

niyazdar: yalvaran.

numune: örnek, misal.

rû-yi zemin: yeryüzü.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

semavî: Allah tarafından olan, ilâhî.

sühulet: kolaylık.

sür'at: hızlilik.

şecere-i kâinat: kâinat ağacı.

tefrik: birbirinden ayırma.

teşhis: tanıma, fark etme, seçme.

vaat: söz verme.

vüs'at: genişlik, bolluk.

ziyade: çok.

yapan Zata bir şey ağır gelebilsin, semavat ve arzı altı günde halk edemesin, insanı bir sayha ile haşredemesin? Hâşâ!..

- Acaba, mu'ciznüma bir kâtip bulunsa, hurufları, ya bozulmuş veya mahvolmuş üç yüz bin kitabı tek bir sahife karıştırmaksızın, galatsız, sehivsiz, noksansız, hepsini beraber, gayet güzel bir surette bir saatte yazarsa; birisi sana dese: “Şu kâtip, kendi telif ettiği senin suya düşmüş olan kitabını, yeniden bir dakika zarfında hafızasından yazacak.” Sen diyebilir misin ki, “Yapamaz ve inanmam.”

- Veyahut bir sultan-ı mu'cizekâr, kendi iktidarını göstermek için veya ibret ve tenezzüh için bir işaretle dağları kaldırır, memleketleri tebdil eder; denizi karaya çevirdiğini gördüğün hâlde; sonra görsen ki büyük bir taş dereye yuvarlanmış, o zatın kendi ziyafetine davet ettiği misafirlerin yolunu kesmiş, geçemiyorlar. Biri sana dese: “O zat, bir işaretle o taşı, ne kadar büyük olursa olsun, kaldıracak veya dağıtacak. Misafirlerini yolda bırakmayacak.” Sen desen ki: “Kaldırmaz veya kaldıramaz.”

- Veyahut bir zat, bir günde yeniden büyük bir orduyu teşkil ettiği hâlde, biri dese: “O zat bir boru sesiyle, efradı istirahat için dağılmış olan taburları toplar; taburlar, nizamı altına girerler.” Sen desen ki, “İnanmam.” Ne kadar divanece hareket ettiğini anlarsın.

İşte şu üç temsili fehmettin ise, bak; Nakkaş-ı Ezelî, gözümüzün önünde, kışın beyaz sahifesini çevirip, bahar

arz: yer, dünya.
davet: çağırma, çağrı.
divanece: delice.
efrat: fertler.
fehmetmek: anlamak.
galat: yanılma, hata, bozul-

ma.
hafıza: ezber, bellek.
halk: yaratma, yaratış.
hareket: davranış.
hâşâ: asla, kat'iyen.
haşır: toplanma.

huruf: harfler.
iktidar: güç yetme.
istirahat: dinlenme, rahatlatma.
kâtip: yazar, yazıcı.
mahv: yok etme.

mu'ciznüma: mu'cize derecesinde bir iş ortaya koyan.
Nakkaş-ı Ezelî: ezeli nakışlar yapan, isleyen.
nizam: düzen.
noksan: eksik.
sayha: ses, haykırma, çığlık.
sehiv: yanılma.
semavat: gökler.
sultan-ı mu'cizekâr: mu'cize gösteren sultan; Allah.
tabur: bin kişiden oluşan askeri birlik.
tebdil: değiştirme.
telif: yazma.
temsîl: misal getirme.
tenezzüh: gezinti.
teşkil: şekillendirme, oluşturma.
ziyafet: şölen.

ve yaz yeşil yaprağını açıp, rûy-i arzın sahifesinde üç yüz binden ziyade envaı, kudret ve kader kalemıyla ahsen-i suret üzere yazar; birbiri içinde birbirine karışmaz. Bera-ber yazar; birbirine mâni olmaz. Teşkilce, suretçe bir- birinden ayrı, hiç şaşırtmaz; yanlış yazmaz. Evet, en büyük bir ağacın ruh programını bir nokta gibi en küçük bir çe- kirdekte derç edip, muhafaza eden Zat-ı Hakîm-i Hafız, vefat edenlerin ruhlarını nasıl muhafaza eder, denilir mi? Ve küre-i arzı bir sapan taşı gibi çeviren Zat-ı Kadîr, ahi- rete giden misafirlerinin yolunda, nasıl bu arzı kaldıracak veya dağıtacak, denilir mi?

Hem hiçten, yeniden bütün zihayatın ordularını bütün cesetlerinin taburlarında kemal-i intizamla zerratı emr-i **كُنْ فَيَكُونُ**¹ ile kaydedip yerleştiren, ordular icat eden Zat- ı Zülcelâl, tabur misal cesedin nizamı altına girmekle, bir- biriyle tanışan zerrat-ı esasiye ve ecza-i asliyesini bir say- ha ile nasıl toplayabilir, denilir mi?

Hem, bu bahar haşrine benzeyen, dünyanın her dev- rinde, her asrında, hatta gece-gündüzün tebdilinde, hat- ta cevvi havada bulutların icat ve ifnasında haşre numu- ne ve misal ve emare olacak ne kadar nakışlar yaptığını gözünle görüyorsun. Hatta, eğer hayalen bin sene evvel kendini farz etsen, sonra zamanın iki cenahı olan mazi ile müstakbeli birbirine karşılaştırsan, asırlar, günler ade- dince misal-i haşir ve kıyametin numunelerini görecek- sin. Sonra, bu kadar numune ve misalleri müşahede et- tiğin hâlde, haşr-i cismanîyi akıldan uzak görüp istib'at

adet: sayı, rakam.
ahiret: öteki dünya.
ahsen-i suret: şeklin en güzeli.
arz: yer, dünya.
ceset: ten, vücut, beden.
cevv-i hava: hava boşluğu.
derç: arasına koyma, sıkıştırma.
ecza-i asliye: vücutta temel teş- kil eden organlar.
emare: alâmet, işaret, iz.
enva: çeşitler.
haşir: toplanma.
haşr-i cismani: cesetle diriltme.
icat: vücuda getirme, yaratma.
ifna: sona erdirmeye, sonlandırma.
istib'at: uzak görme.
kader: ilâhî iradeyle belirlenen plân, program.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
kudret: güç, kuvvet.
küre-i arz: dünya, yer küre.
mâni: engel olan.
mazi: geçmiş zaman.
misal: bir şeyin benzer hâli; ör- nek, numune.
muhafaza: koruma, hıfzetme.
müstakbel: gelecek.
müşahade: gözle görme.
nizam: düzen.
numune: örnek, misal.
ruh: insan ve hayvanlardaki diri- lik kaynağı, hayatın temeli ve se- bebi, maddî olmayan cevher, ma- nevî varlık.
rûy-i arz: yeryüzü.

1. "Ol!" der, olur. (Yâsin Suresi: 82.)

sayha: ses, haykırma, çığlık.
suret: biçim, şekil.
tabur: askerî birlik.
tebdil: değiştirme.
teşkil: şekillendirme, şekil verme.

Zat-ı Hakîm-i Hafız: her şe- yin aslını koruyan ve her şeyi hikmetli ve faydalı yapan zat, Allah.
Zat-ı Kadîr: her şeye gücü yeten Allah.

zerrat: çok ufak parçalar, mo- leküller, atomlar.
zerrat-ı esasiye: esas atom- lar, temel parçalar.
zihayat: hayat sahibi, canlılar.
ziyade: çok.

etmekle inkâr etsen, ne kadar divanelik olduğunu sen de anlarsın. Bak; ferman-ı azam, bahsettiğimiz hakikate dair ne diyor?

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

1 إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Elhâsıl: Haşre mâni hiçbir şey yoktur; muktazi ise, her şeydir. Evet, mahşer-i acayip olan şu koca arzı adı bir hayvan gibi imate ve ihya eden ve beşer ve hayvana hoş bir beşik, güzel bir gemi yapan ve güneşi onlara şu misafirhanede ışık verici ve ısındırıcı bir lâmba eden, seyyaratı meleklerine tayyare yapan bir Zatın, bu derece muhteşem ve sermedi rububiyeti ve bu derece muazzam ve muhit hâkimiyeti, elbette yalnız böyle geçici, devamsız, bîkarar, ehemmiyetsiz, mütegayyir, bekasız, nakıs, tekemmülsüz umur-u dünya üzerinde kurulmaz ve durmaz. Demek, Ona şayeste, daimî, berkarar, zevalsiz, muhteşem bir diyar-ı aher var, başka bâkî bir memleketi vardır. Bizi onun için çalıştırır. Oraya davet eder ve oraya nakledeceğine, zahirden hakikate geçen ve kurb-u huzuruna müşerref olan bütün ervah-ı neyyire ashâbı, bütün kulüb-u münevvere aktabı, bütün ukul-ü nuraniye erbabı şahadet ediyorlar ve bir mükâfat ve mücazat ihzar ettiğini müttefikan haber veriyorlar ve mükerreren pek kuvvetli vaat ve pek şiddetli tehdit eder, naklederler.

Hulfülvaat ise, hem zillet, hem tezellüldür; hiçbir cihetle celâl-i kudsiyetine yanaşamaz. Hulfülvait ise, ya aftan,

daimî: sürekli, devamlı.
davet: çağırma, çağrı.
divane: deli.
diyar-ı aher: diğer memleket.
ehemmiyet: önem, değerlilik.
elhâsıl: netice itibarıyla.
erbap: sahipler.
ervah-ı neyyire: nur saçan ruhlar.
eser: nişan, iz, alâmet.
ferman-ı azam: en büyük buyruk.
haber: her hangi bir konuda alınan bilgi.
hakikat: gerçek, doğru.
hâkimiyet: hâkim olma hâli.
haşir: toplanma.
hulfülvaat: sözünden dönme.
hulfülvait: vaat edilmiş azabı yapmama, cezayı yerine getirme.
ihya: canlandırma.
ihzar: hazırlama.
imate: öldürme.
inkâr: reddetme.
kadir: her şeye kudreti yeten, Allah.
kulüb-u münevvere: aydın kalplere sahip olanlar.
kurb-u huzur: huzura yakın olma.
mahşer-i acayip: hayrete düşürücü mahşer.
mâni: engel.
muazzam: çok büyük.
muhit: ihata eden, kapsamlı.
muhteşem: ihtişamlı, büyük.
muktazi: gerektiren, icap ettiren.
mücazat: mutlak ceza.
mükâfat: ödül.
mükerreren: tekrar be tekrar.
müşerref: şerefendirilmiş.
mütegayyir: değişen, başkalaşan.
müttefikan: ittifak ederek, birleşerek.
nakıs: noksan, eksik.
rahmet: acıma.
rububiyet: rablık, ilâhlık; her şeyi terbiye eden, kuşatıcı iradesiyle yöneten Allah'ın rablık faaliyeti.
sermedi: sürekli, daimî, ölümsüz.
seyyarat: gezegenler.
şahadet: şahit olma.
şayeste: uygun, lâıyk, münasip.
tayyare: uçak.
tehdit: gözdağı verme.
tekemmül: olgunlaşma.
tezellül: aşağılanma.
ukul-ü nuraniye: doğru olan dinin ışığıyla aydınlanmış akıllar.
umur-u dünya: dünya işleri.
vaat: söz verme.
zahir: görünen, görünücü.
zeval: sona erme, yok olma.
zillet: aşağılık.

1. Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan, elbette ölüleri de öylece dirilecektir; O her şeye hakkıyla kadirdir. (Rum Suresi: 50.)

adi: sıradan, basit.
af: bağışlama.
aktap: kutuplar, Allah dostları.
arz: yer, dünya.

bâkî: sürekli ve kalıcı olan.
beka: sonu olmama.
berkarar: kararlı.
beşer: insan, âdemoğlu.
bîkarar: kararsız.

celâl-i kudsiyet: her türlü kusur ve noksandan uzak oluşun yüceliği, kudsiyetin yüceliği.
cihet: yönde.

acz: güçsüzlük.
adem-i af: affın olmayışı.
af: bağışlama.
âyine: ayna.
aziz: muhterem, saygın.
beyder: ekin harmanı.
cilve-i esma: Allah'ın isimlerinin varlıklardaki eseri.
cinayet-i mutlaka: kesin, şüphesiz cinayet.
derece: mertebe, kademe, aşama.
ehl-i ihtisas: uzman olanlar.
ehl-i ispat: doğruyu ortaya çıkarırlar.
elhâsıl: kısacası.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
haber: nakledilen söz.
hakikat: gerçek.
harman: tahıl tanelerinin samandan ayrılması için yapılan işlem.
haşiye: dipnot, açıklayıcı alt yazı.
hayır: iyilik.
hayri: hayra ait.
hilâl: ay.
hukuk: haklar.
icma: fikir birliği.
ifsat etmek: bozmak.
ihbar: haber verme.
iktiza etmek: gerekmek.
inkâr: reddetme.
iskat: düşürme.
istidad-ı insaniye: insanın yaratılışında var olan kabiliyet.
ittihâm: suç altında bulunma.
kabil: olabilir, mümkün.
kabiliyet: beceriklilik, yetenek.
 kabul: razı olma.
Kadir-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
kemal-i ittifak: birleşme mükemmelliği.
kesret: çokluk.
keyfiyet: durum, özellik, husus.
kiymet: değer.
küfür: hak dini reddeden; imansızlık, dinsizlik.
liyakat: ehliyet, hak ediş.
mahlûkat: yaratılmışlar.
maşer: toplanılacak yer.
mahzen: içinde eşya saklanacak yer.
mana: anlam.
meslek: takip edilen, gidilen yol.
meşrep: tutum, meslek.
mevcudat: var olan her şey.
mezhep: dinde tutulan yol.
mezraa: tarla.
muhafaza: koruma.
muhakkak: gerçek.
muhbir: haber veren, haberci.
muhtelif: çeşitli, çeşit çeşit, farklı.
mukaddes: ayıp ve noksanlardan kurtulmuş.
münezzeh: muhtaç olmayan.
münkir: inkâr eden

ya aczden gelir. Hâlbuki, küfür cinayet-i mutlaka-dır, ^(HAŞİYE) affa kabil değil. Kadir-i Mutlak ise, aczden münezzeh ve mukaddestir.

Şahitler, muhbirler ise, mesleklerinde, meşreplerinde, mezheplerinde muhtelif oldukları hâlde, kemal-i ittifak ile şu meselenin esasında müttehittirler. Kesretçe tevatür derecesindedirler; keyfiyetçe icma kuvvetindedirler; mevkice her biri nev-i beşerin bir yıldızı, bir taifenin gözü, bir milletin azizidirler; ehemmiyetçe şu meselede hem ehl-i ihtisas, hem ehl-i ispattırlar. Hâlbuki, bir fen-de veya bir sanatta iki ehl-i ihtisas, binler başkalardan müreccahtırlar ve ihbarda iki müsbet, binler nafilere tercih edilir. Meselâ, Ramazan hilâlinin sübutunu ihbar eden iki adam, binler münkirlerin inkârlarını hiçe atarlar.

Elhâsıl, dünyada bundan daha doğru bir haber, daha sağlam bir dava, daha zahir bir hakikat olamaz. Demek, şüphesiz *dünya bir mezraadır*,² maşer ise, bir beyderdir, harmandır. Cennet, Cehennem ise birer mahzendir.

HAŞİYE: Evet, küfür mevcudatın kıymetini iskat ve manasızlıkla ittihâm ettiğinden, bütün kâinata karşı bir tahkir ve mevcudat âyinelerinde cilve-i esmayı inkâr olduğundan, bütün esma-i İlâhiyeye karşı bir tezyif; ve mevcudatın vahdaniyete olan şahadetlerini reddettiğinden, bütün mahlûkata karşı bir tekzip olduğundan, istidad-ı insaniyi öyle ifsat eder ki, salâh ve hayn kabule liyakati kalmaz. Hem, bir zulm-ü azîmdir ki, umum mahlûkatın ve bütün esma-i İlâhiyenin hukukuna bir tecavüzdür.

İşte, şu hukukun muhafazası ve nefis-i kâfir hayra kabiliyetsizliği, küfrün adem-i affını iktiza eder. ¹ **إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ** şu manayı ifade eder.

1. Muhakkak ki şirk pek büyük bir zulümdür. (Lokman Suresi: 13.)

2. Acİünü, Keşfü'l-Hafâ, 1:495; Aliyyü'l-Kârî, Esrarü'l-Merfua, s. 205.

müreccah: uygun bulunan.
müsbet: ispat eden.
müttehit: birleşik.
nafi: inkâr edici.
nefis: hayat, ruh, can.
nev-i beşer: insanoğlu.
salâh: iyileşme, iyilik.
sübut: gerçekleşme.

şahadet: şahit olma.
tahkir: hor görme, küçük görme.
tecavüz: haddini aşma.
tekzip: yalanlama.
tercih: seçme.
tevatür: bir haberin ağızdan ağza dolaşarak yayılması.

tezyif: küçük düşürme.
umum: herkes, genel.
vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.
zahir: açık, belli.
zulm-ü azîm: büyük zulüm.
zulüm: haksızlık.

Onuncu Hakikat

Bab-ı hikmet, inayet, rahmet, adalettir; ism-i Hakîm, Kerîm, Âdil, Rahîm'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, şu bekasız misafirhane-i dünyada ve şu devamsız meydan-ı imtihanı ve şu sebatsız teşhîrgâh-ı arzda bu derece bâhir bir hikmet, bu derece zahir bir inayet ve bu derece kahir bir adalet ve bu derece vâsi bir merhametin âsârını gösteren Malikü'l-Mülk-ü Zülcelâl'in daire-i memleketinde ve âlem-i mülk ve melekûtunda daimî meskenler, ebedî sakinler, bâkî makamlar, mukim mahlûklar bulunmayıp, şu görünen hikmet, inayet, adalet, merhametin hakikatleri hiç insanı?

Hem, hiç kabil midir ki, o Zat-ı Hakîm şu insanı bütün mahlûkat içinde kendine küllî muhatap ve cami bir âyine yapıp, bütün hazain-i rahmetinin müstemilâtını ona tattırsın, hem tarttırsın, hem tanıttırsın; Kendini bütün esmasıyla ona bildirsın, onu sevsin ve sevdırsın; sonra, o bîçare insanı o ebedî memleketine göndermesin, o daimî saadetgâha davet edip mes'ut etmesin?

Hem, hiç makul mudur ki, hatta çekirdek kadar her bir mevcuda bir ağaç kadar vazife yükü yüklesin, çiçekleri kadar hikmetleri bindirsin, semereleri kadar maslahatları taksın da, bütün o vazifeye, o hikmetlere, o maslahatlara dünyaya müteveccih yalnız bir çekirdek kadar gaye versin, bir hardal kadar ehemmiyeti olmayan dünyevî bekasını gaye yapsın; ve bunları, âlem-i manaya

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi; eşitlik ilkesi.
âdil: adaletli olan.
âlem-i mana: mana âlemi.
âlem-i mülk ve melekût: görünen ve görünmeyen varlıklar âlemi.
âsâr: eserler.
âyine: ayna, mir'at.
bab-ı hikmet: Cenab-ı Hakkın her şeyi hikmetli ve maslahatlı yaratması.

bâhir: apaçık
bâkî: daimî, sonu gelmez.
beka: sonu olmama.
bîçare: çaresiz.
camî: içine alan.
cilve: rahmet eserlerinin görülmesi.
daimî: devamlı.
daire-i memleket: mülkiyet alanı; ülke sathı.
davet: çağırma.
dünyevi: dünyaya ait.
ebedî: sonu olmayan.

esma: isimler.
gaye: netice, sonuç.
hardal: küçük tohum.
hazain-i rahmet: rahmet hazineleri.
hikmet: herkesin bilmediği gizli sebep; varlıkların ilâhî gayeye uygunluğu, anlamsız olmayışı.
inayet: yardım.
ism-i Hakîm: Hakîm ismi.
kabil: olur, mümkün.
kahir: üstün.

Kerîm: affeden Allah.
külli: bütün, hepsi.
mahlûk: yaratılmış.
mahlûkat: yaratılmışlar.
makam: mevki.
makul: akli, mantıkî.
Malikü'l-Mülk-ü Zülcelâl: mülkün celâl sahibi olan Allah.
maslahat: iş, emir.
melekût: melekler ve ruhlar âlemi.
merhamet: acımak, bağış, şefkat göstermek.
mesken: oturulacak yer.
mes'ut: bahtiyar, kutlu.
mevcut: var olan.
meydan-ı imtihan: imtihan meydanı, dünya.
misafirhane-i dünya: dünya misafirhanesi.
muhatap: kendisine söz söylenilen.
mukim: oturan.
müstemilât: teferruat.
müteveccih: yönelen.
Rahîm: merhameti, affı sonsuz olan Allah.
rahmet: acıma, merhamet etme.
saadetgâh: saadet yeri, mutluluk yeri.
sakin: bir yerde oturan.
sebat: kararlı olma.
semere: meyve.
teşhîrgâh-ı arz: yeryüzü sergisi.
vâsi: geniş.
zahir: görünen.
Zat-ı Hakîm: her şeyi hikmetle yaratan zat olan Allah.

çekirdekler ve âlem-i ahirete bir mezraa yapmasın; tâ, hakikî ve lâîk gayelerini versinler ve bu kadar mühim ihtifâlât-ı mühimmeyi gayesiz, boş, abes bıraksın, onların yüzünü âlem-i manaya, âlem-i ahirete çevirmesin; tâ, asıl gayeleri ve lâîk meyvelerini göstereyin?

Evet, hiç mümkün müdür ki, bu şeyleri böyle hilâf-ı hakikat yapmakla, Kendi evsaf-ı hakikiyesi olan Hakîm, Kerîm, Âdil, Rahîm'in zıtlarıyla—hâşâ, sümme hâşâ—muttasîf gösterip, hikmet ve keremine, adl ve rahmetine delâlet eden bütün kâinatın hakaikını tekzip etsin, bütün mevcudatın şahadetlerini reddetsin, bütün masnuatın delâletlerini iptal etsin?

Hem, hiç akıl kabul eder mi ki, insanın başına ve içindeki havâssına saçları adedince vazifeler yükletsin de, yalnız bir saç hükmünde ona bir ücret-i dünyeviye versin, adalet-i hakikiyesine zıt olarak ve hikmet-i hakikiyesine münafi, manasız iş yapsın?

Hem hiç mümkün müdür ki, bir ağaca taktığı neticeler, meyveler miktarınca, her bir zihayata, belki lisan gibi her bir uzvuna, belki her bir masnua o derece hikmetleri, maslahatları takmakla, Kendisinin bir Hakîm-i Mutlak olduğunu ispat edip göstereyin, sonra bütün hikmetlerin en büyüğü ve bütün maslahatların en mühimi ve bütün neticelerin en elzemi ve hikmeti hikmet, nimeti nimet, rahmeti rahmet eden ve bütün hikmetlerin, nimetlerin, rahmetlerin, maslahatların menbâ ve gayesi olan beka ve likayı ve saadet-i ebediyeyi vermeyip terk ederek,

abes: saçma, boş, faydasız.
adalet-i hakikiye: gerçek adalet.
Âdil: adaletli olan.
adl: adalet, yerinde yapma.
âlem-i mana: mana âlemi.
asıl: esas, doğrusu.
beka: sonsuzluk.
delâlet etme: işaret etme, yol gösterme.
elzem: gerekli.
evsaf-ı hakikiye: hakikî sıfatlar.
gaye: maksat, amaç; netice, son, sonuç.
gayesiz: maksatsız.
hakaik: gerçekler.
hakikî: gerçek.
Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.
Hakîm-i Mutlak: sonsuz hikmet sahibi Allah.
hâşâ: hiçbir vakit.
havâs: duygular, duygular.
hikmet: herkesin bilmediği gizli sır, Allah tarafından istenilen bütün maksat, gaye.
hikmet-i hakikiye: hakikî üstün maksat ve gayeler.
ihfâlât-ı mühimme: önemli gösteriler, şenlikler.
iptal: boş, geçersiz.
ispat: doğruyu ortaya koyma, delil.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kerem: cömertlik.
Kerîm: nimetler ihsan eden Allah.
lâyîk: yakışan.
lika: buluşma, kavuşma.
maslahat: yerine göre, icap eden faydalı iş.
masnu: sanatla yapılmış.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
menba: kaynak.
mevcudat: var olan her şey.
mezraa: tarla.
muttasîf: vasıflandırılan.
mühim: önemli.
münafi: zıt.

nimet: ihsan, bağış, ikram, Allah korusun.
bağış:
Rahim: merhametli olan.
rahmet: acıma, merhamet, şefkat etme.
saadet-i ebediye: sonu olmayan mutluluk. Cennet.
sümme hâşâ: kat'iyen olmaz,

şahadet: şahit olma.
tekzip: yalanlama.
ücret-i dünyeviye: dünyaya ait ücret.
zihayat: hayat sahibi.
zıt: karşıt, ters.

bütün işlerini abesiyet-i mutlaka derekesine düşürsün; ve kendini o zata benzetsin ki, öyle bir saray yapar, her bir taşında binlerce nakışlar, her bir tarafında binler ziynetler ve her bir menzilinde binler kıymettar alât ve levazımat-ı beytiye bulundursun da, sonra ona dam yapmasın; her şey çürüsün, beyhude bozulsun. Hâşâ ve kellâ!.. *Hayr-ı Mutlak'tan hayır gelir, Cemil-i Mutlak'tan güzellik gelir,*¹ *Hakîm-i Mutlak'tan abes bir şey gelmez.*

Evet, her kim fikren tarihe binip mazi cihetine gitse, şu zaman-ı hâzırda gördüğümüz menzil-i dünya, meydan-ı iptilâ, meşher-i eşya gibi, seneler adedince vefat etmiş menziller, meydanlar, meşherler, âlemler görecek. Suretçe, keyfiyetçe birbirinden ayrı oldukları hâlde, intizamca, acayıpçe, Sâniin kudret ve hikmetini göstermekçe birbirine benzer. Hem görecek ki, o sebatsız menzillerde, o devamsız meydanlarda, o bekasız meşherlerde o kadar bâhir bir hikmetin intizamâtı, o derece zahir bir inayetin işaratı, o mertebe kahir bir adaletin emaratını, o derece vâsi bir merhametin semeratını görecek. Basiretsiz olmamak şartıyla, yakînen bilecek ki; o hikmetten daha ekmel bir hikmet olamaz ve o âsârı görünen inayetten daha ecmel bir inayet kabil değil ve o emaratı görünen adaletten daha ecell bir adalet yoktur ve o semeratı görünen merhametten daha eşmel bir merhamet tasavvur edilmez.

Eğer, farz-ı muhal olarak, şu işleri çeviren, şu misafirleri ve misafirhaneleri değiştiren Sultan-ı Sermedî'nin daire-i memleketinde daimî menziller, âlî mekânlar, sabit

zişten mahrum olma.
bekasız: sonu olan.
beyhude: boşu boşuna.
Cemil-i Mutlak: her şeyiyle güzel olan Cenab-ı Allah.
cihet: taraf, yön.
daire-i memleket: memleket sâhası.
dam: çatı, tavan.
ecell: en yüce.
ecmel: en güzel.
ekmel: en mükemmel.
emarat: alâmetler, işaretler.
eşmel: en kapsamlı.
farz-ı muhal: farz etme, var sayma.
Hakîm-i Mutlak: her şeyi gayeli ve faydalı yaratan Allah.
hâşâ: asla, Allah göstermesin.
hayr-ı mutlak: hayrın tâ kendisi.
hikmet: gizli sebep gizli sır, Allah tarafından istenilen çok maksat ve faydaların görülmesi.
inayet: ihsan, ilâhî yardım.
intizam: düzgün dizilme.
intizamât: düzenlemeler.
işarat: belirtiler.
kabil: mümkün, olabilir.
kahir: üstün.
kellâ: hiç bir zaman.
keyfiyet: nasıllık, durum.
kudret: güç ve kuvvet.
levazımat-ı beytiye: ev için gerekli olan eşyalar
mazi: geçmiş.
mekân: yer.
menzil: ulaşılacak yer.
menzil-i dünya: dünya hayatı.
merhamet: acıma ve şefkat.
mertebe: derece.
meşher: sergi.
meşher-i eşya: bütün varlıkların gözlere arz edildiği, sergilendiği yer.
meydan-ı iptilâ: musibete düşme, belâyâ uğrama dünyası.
nakış: süsleme sanatı.
sabit: yerinde duran.
Sâni: yapan, yaratıcı, Allah.
saray: konak.
sebatsız: yerinde durmama.
semerat: karşılık, meyve.
Sultan-ı Sermedî: hükümdarlığının sonu olmayan Allah.
suret: biçim, şekil.
tasavvur: düşünme.
vâsi: geniş.
yakînen: şüpheye düşmeden.
zahir: açık.
zaman-ı hâzır: şimdiki zaman.
ziynet: süs.

1. Bkz. Müslim, İman: 147; Müsned, 1:399, 4:133, 134, 151; İbni Hibban, Sahih, 12:280.

abes: çirkin, kötü, boş.
abesiyet-i mutlaka: mutlak faydasızlık.
acayıp: şaşırtıcı ve hayret verici şeyler.

adalet: eşitçe, her şeyin yerli yerince yapılarak hakkın gözetilmesi; denge.
adet: sayı, sayısınca.
alât: aletler, araçlar.

âlem: kâinat.
âli: yüce.
âsâr: izler, eserler.
bâhir: apaçık.
basiretsiz: sağduyudan, se-

adalet: hakkaniyet, eşitçe, doğru yapılan.
ahali: halk, millet.
âli: yüce, yüksek.
anasır-ı maneviye: manevî unsurlar.
anasır-ı zahiriye: maddî unsurlar.
bâki: daimî.
bedahet: apaçık.
bekasız: geçici dünya, fânî dünya.
çendan: gerçi.
divanelik: delilik.
ekser: en çok.
emarat: emareler, alâmetler.
Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.
hads-i kat'î: kesin ve doğru idrak.
hadsiz: sınırsız.
hakikat: gerçek, doğru.
haşiye: dipnot, açıklayıcı alt yazı.
hayat: dirilik, canlılık.
hikmet: gizli sır, gizli sebep.
hukuk: haklar.
hükûmran: hâkim, emri altında tutan.
ıztırar: çaresizlik.
ibad: kullar.
icraat-ı hakîmâne: yaptığı her işte bir hikmet ve faydayı takip eden Cenab-ı Hakkın işleri.
ihata: kuşatma.
ihsas: hissettirme.
ihtiyac-ı fitrî: yaratılış gereği olan ihtiyaç.
inayet: yardım.
inkâr: reddetme.
ispat: delillerle gösterme.
istidat: kabiliyet, yetenek.
ışarat: işaretler.
kâinat: bütün âlemler.
kat'î: kesin.
lâzım: lüzumlu.
mafiha: içindekiler.
mahsus: hususî olarak.
makam: mevki.
malûm: bilinen.
matlûbat: talep edilenler.
mazhar: kavuşma, şereflenme.
mekân: yer.

makamlar, bâkî meskenler, mukim ahali, mes'ut ibadî bulunmazsa, ziya, hava, su, toprak gibi kuvvetli ve şü-mullü dört anasır-ı maneviye olan hikmet, adalet, inayet, merhametin hakikatlerini nefyetmek ve o anasır-ı zahiriye gibi görünen vücutlarını inkâr etmek lâzım gelir. Çünkü, şu bekasız dünya ve mafiha, onların tam hakikatlerine mazhar olamadığı malûmdur.

Eğer, başka yerde dahi onlara tam mazhar olacak me-kân bulunmazsa, o vakit, gündüzü dolduran ziyayı gör-düğü hâlde, güneşin vücudunu inkâr etmek derecesinde bir divanelikle, şu her şeyde bulunan gözümüz önündeki hikmeti inkâr etmek, şu nefsimizde ve ekser eşyada her vakit müşahede ettiğimiz inayeti inkâr etmek ve şu pek kuvvetli emaratı görünen adaleti inkâr etmek (**HAŞİYE**) ve şu her yerde gördüğümüz merhameti inkâr etmek lâzım geldiği gibi, şu kâinatta gördüğümüz icraat-ı hakîmâne

HAŞİYE: Evet, adalet iki şıktır: *biri* müspet, *diğeri* menfidir.

Müspet ise, hak sahibine hakkını vermektir. Şu kısım adaletin bu dün-yada bedahet derecesinde ihataşı vardır. Çünkü, Üçüncü Hakikatte ispat edildiği gibi, her şeyin istidat lisaniyla ve ihtiyac-ı fitrî lisaniyla ve ıztırar li-saniyla Fâtır-ı Zülcelâl'den istediği bütün matlûbatını ve vücut ve hayatına lâzım olan bütün hukukunu, mahsus mizanlarla, muayyen ölçülerle bilmüşahede veriyor. Demek, adaletin şu kısmı, vücut ve hayat derecesinde kat'î vardır.

İkinci kısım menfidir ki, haksızları terbiye etmektir. Yani, haksızların hakkını, tazip ve tecziye ile veriyor. Şu şık ise, çendan tamamıyla şu dün-yada tezahür etmiyor, fakat o hakikatin vücudunu ihsas edecek bir suret-te hadsiz ışarat ve emarat vardır.

Ezcümle: Kavm-i Âd ve Semud'dan tut, tâ şu zamanın mütemerrit ka-vimlerine kadar, gelen sille-i tedip ve tâziyâne-i tazip, gayet âli bir adale-tin hükûmran olduğunu hads-i kat'î ile gösteriyor.

menfi: olumsuz.
merhamet: acımak.
mesken: oturulacak yer.
mes'ut: bahtiyar, kutlu.
mizan: ölçü.
muayyen: belirli.
mukim: ikamet eden.
müspet: olumlu.

müşahede: bir şeyi gözle gör-me.
mütemerrit: inatçı.
nefyetme: inkâr etme.
sille-i tedip: terbiye tokadı.
suret: biçim.
şık: seçenek, kısım, bölüm.
şümül: kapsam.

tazip: eziyette bulunma.
tâziyâne-i tazip: eziyet kam-qısı.
tecziye: ceza verme.
terbiye: eğitime.
tezahür: ortaya çıkma.
vücut: varlık; var olma.
ziya: ışık, aydınlık.

ve ef'al-i kerîmâne ve ihsanat-ı rahîmânenin sahibini, hâşâ, sümme hâşâ, sefiî bir oyuncu, gaddar bir zalim olduğunu kabul etmek lâzım gelir ki; nihayetsiz muhal bir inkılâb-ı hakaiktir. Hatta her şeyin vücudunu ve kendi nefsinin vücudunu inkâr eden ahmak Sofestâiler dahi bunun tasavvuruna kolay kolay yanaşamazlar.

Elhâsıl: Şu görünen şuunat, dünyadaki vüs'atlı içti-maat-ı hayatiye ve sür'atlı iftirakat-ı mevtiye ve haşmetli toplanmalar ve çabuk dağılmalar ve azametli ihtifalât ve büyük tecelliyat ile ve onların bu âleme ait bu dünya-i fânîde kısa bir zamanda malûmumuz olan semerat-ı cüz'iyeleri, ehemmiyetsiz ve muvakkat gayeleri mabey-ninde hiç münasebet olmadığından, âdeta küçük bir ta-şa bir büyük dağ kadar hikmetler, gayeler takmak, bir büyük dağa, bir küçük taş gibi muvakkat bir gaye-i cüz'iyeye vermeye benzer ki, hiçbir akıl ve hikmete uygun gelemes.

Demek, şu mevcudat ve şuunat ile ve dünyaya ait gayeleri ortasında bu derece nispetlilik, kat'iyen şahadet eder ki, bu mevcudatın yüzleri âlem-i manaya müte-vecchihtir. Münasip meyveleri orada veriyor ve gözleri es-ma-i kudsiyeye dikkat ediyor. Gayeleri o âleme bakıyor. Ve özlere dünya toprağı altında, sümbülleri âlem-i misal-de inkişaf ediyor. İnsan, istidadı nispetinde burada ekiliyor ve ekiliyor, ahirette mahsul alıyor.

Evet, şu eşyanın esma-i İlâhiyeye ve âlem-i ahirete mütevecchi yüzlerine baksan göreceksin ki; mu'cize-i kudret olan her bir çekirdeğin bir ağaç kadar gayesi var,

âdeta: sanki.
ahmak: akılsız.
âlem: dünya, cihan.
âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
âlem-i mana: gözle gördüğümüz âlemin dışındaki âlem.
âlem-i misal: görüntüler âlemi.

azamet: büyük.
dünya-i fânî: geçici dünya.
ef'al-i kerîmâne: cömertçe yapılan işler.
ehemmiyetsiz: pek önemli olmayan.
elhâsıl: netice itibarıyla.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isim-

leri.
esma-i kudsiye: kutsal isimler.
gaddar: zulüm eden.
gaye: maksat, netice, sonuç.
gaye-i cüz'iyeye: küçük, azıcık gaye.
hâşâ: asla, Allah korusun.

haşmet: ihtişam, görkemli görünüş.

hikmet: gizli sebep, İlâhî gaye, üstün bilgi, İlâhî iradenin gayesi.

ic̣timaat-ı hayatiye: hayatın gerektirdiği topluluklar.

iftirakat-ı mevtiye: ölüm ayrıntıları.

ihsanat-ı rahîmâne: Cenab-ı Hakkın mahlûkatına karşı şefkat ve merhametli bir şekilde verdiği hediyeler.

iḥtîfâlât: törenler.

inkâr: red, doğrulamama.

inkılâb-ı hakaik: hakikatlerin değişimi, dönüşümü.

inkişaf: meydana çıkma.

istidat: kabiliyet, yetenek.

kat'iyen: kesin olarak.

mabeyin: arasında.

mahsul: mükâfat, karşılık.

malûm: bilinen.

mevcudat: var olan her şey; yaratılmış şeylerin tamamı.

mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.

muhal: olması mümkün olmayan.

muvakkat: geçici.

münasebet: alâka, ilgi.

münasip: uygun.

mütevecchi: yönelen.

nispet: ölçü, oran.

nispetlilik: ölçüsüz, oransız.

sefiî: adî, beyinsiz.

semerat-ı cüz'iyeye: pek az neticeler.

Sofestâi: her şeyin göreceli olduğunu öne süren felsefe akımına mensup.

sümbül: filiz, salkım, çiçek.

sümme: tekrar ve tekrar.

sür'at: çabukluk.

şahadet: şahitlik.

şuunat: hâdiseler.

tasavvur: tasarlama, düşünme.

tecelliyat: belirmeler, görülmeler.

vüs'at: genişlik.

zalim: zulmeden.

kelime-i hikmet olan her bir çiçeğin (HAŞİYE) bir ağaç çiçekleri kadar manaları var ve o harika-i sanat ve manzume-i rahmet olan her bir meyvenin, bir ağacın meyveleri kadar hikmetleri var. Bizlere rızık olması ise, o binler hikmetlerinden bir tek hikmettir ki, vazifesi biter, manasını ifade eder, vefat eder, midemizde defnedilir.

Madem, bu fânî eşya başka yerde bâkî meyveler verirler ve daimî suretler bırakır ve başka cihette ebedî manalar ifade eder, sermedî tesbihat yapar ve insan ise, onların şu cihetine bakan yüzlerine bakmakla insan olur; fânîde bâkîye yol bulur.

Demek, bu hayat ve mevt içinde yuvarlanan, toplanıp dağılan mevcudat içinde başka maksat var. Temsilde kusur yoktur; şu ahval, taklit ve temsil için teşkil ve tertip edilen ahvale benzer. Nasıl, büyük masrafla kısa içtimalar, dağılmalar yapılıyor—tâ, suretler alınsın, terkip edilsin, sinemada daim gösterilsin; onun gibi, bu dünyada, kısa bir müddet zarfında, hayat-ı şahsiye ve hayat-ı içtimaiye geçirmenin bir gayesi şudur ki: Suretler alınıp terkip edilsin, netice-i amelleri alınıp hıfzedilsin; tâ bir mecma-ı ekberde muhasebesi görülsün ve bir meşher-i azamda gösterilsin ve bir saadet-i uzmaya istidadı gösterilsin.

HAŞİYE: Sual: Eğer dense, “Neden en çok misalleri çiçekten ve çekirdekten ve meyveden getiriyorsun?”

Elcevap: Çünkü onlar hem mu’cizat-ı kudretin en antikaları, en harikaları, en nazeninleridirler, hem ehl-i tabiat ve ehl-i dalâlet ve ehl-i felsefe onlardaki kalem-i kader ve kudretin yazdığı ince hattı okuyamadıkları için onlarda boğulmuşlar, tabiat bataklığına düşmüşler.

ahval: hâller, durumlar.
antika: kıymetli, değerli.
bâkî: ebedî, sonsuz, kalıcı olan.
defin: gömme.
ebedî: sonu olmayan.
ehl-i dalâlet: dinsizler.
ehl-i felsefe: felsefeciler.
ehl-i tabiat: tabiatçılar.
elcevap: sorulan şeye verilen karşılık.
fânî: ölümlü.
gaye: esas, maksat.
harika: olağanüstü.
harika-i sanat: sanat harikası.

haşîye: derkenar, dipnot.
hayat-ı içtimaiye: sosyal hayat.
hayat-ı şahsiye: kişisel hayat.
hıfz: saklama, koruma.
hikmet: gizli sebep, ilâhî sırlarla istenilen netice.
içtima: toplama.
istidat: kabiliyet.
kalem-i kader: kader kalemi.
kelime-i hikmet: hikmet kelimesi.
kudret: güç, kuvvet merkezi.

kusur: hata.
maksat: kastedilen, istenilen.
manzume-i rahmet: ilâhî bağış ve ikram sistemi.
masraf: harcanan.
mecma-ı ekber: en büyük toplanma yeri.
meşher-i azam: büyük haşır meydanı.
mevcudat: var olan her şey.
mevt: ölüm.
muhasebe: hesap.
müddet: zaman.
nazenin: ince yapılı, nazik.

netice-i amel: yapılan işin sonucu, karşılığı.
saadet-i uzma: en büyük saadet.
Sermedî: ebedî, bitmeyen.
sual: soru.
suret: biçim, şekil.
taklit: benzemeye çalışma.
temsil: örnekleme.
terkip: birleştirme.
tertip: düzen.
tesbihat: tesbihler.
teşkil: şekillendirme.

Demek, hadis-i şerifte, “Dünya ahiret mezraasıdır”¹ diye, bu hakikati ifade ediyor.

Madem dünya var ve dünya içinde bu âsârıyla hikmet ve inayet ve rahmet ve adalet var; elbette, dünyanın vücudu gibi kat’î olarak ahiret de var. Madem dünyada her şey bir cihette o âleme bakıyor; demek oraya gidiliyor. Ahireti inkâr etmek, dünya ve mafihayı inkâr etmek demektir.

Demek ecel ve kabir insanı beklediği gibi, Cennet ve Cehennem de insanı bekliyor ve gözlüyor.

Ön Birinci Hakikat

Bab-ı insaniyettir; ism-i Hakkın cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, Cenab-ı Hak ve Ma’bud-u Bilhak, insanı şu kâinat içinde rububiyet-i mutlakasına ve umum âlemlere, rububiyet-i ammesine karşı en ehemmiyetli bir abd ve hitabat-ı Sübhaniyesine en mütefekkir bir muhatap ve mazhariyet-i esmasına en cami bir âyine ve onu İsm-i Azamın tecellisine ve her isimde bulunan ism-i azamlık mertebesinin tecellisine mazhar bir ahsen-i takvimde en güzel bir mu’cize-i kudret ve hazain-i rahmetinin müstemilâtını tartmak, tanımak için en ziyade mizan ve aletlere malik bir müdakkik ve nihayetsiz nimetlerine en ziyade muhtaç ve fenâdan en ziyade müteallim ve bekaya en ziyade müştak ve hayvanat içinde en nazik ve en nazdar ve en fakir ve en muhtaç ve hayat-ı dünyeviyece en müteallim ve en bedbaht ve istidatça en ulvî ve

hayvanat: hayvanlar.
hazain-i rahmet: Allah’ın şefkat ve merhamet hazineleri.
hikmet: gizli sebep, lâhî gaye.
hitabat-ı Sübhaniye: kusursuz olan Allah’ın konuşması.
inayet: yardım.
inkâr: reddetme.
ism-i Adil: bütün varlıkların adaletle idare eden Allah’ın ismi.
İsm-i Azam: en büyük isim.
İsm-i Hakim: her şeyi bir gaye ile yaratan Allah’ın ismi.
İsm-i Kerim: ihsan ve ikramı sonsuz Allah’ın ismi.
İsm-i Rahim: yarattığı canlıları şefkatle besleyen rahmet sahibi.
istidat: kabiliyet, yetenek.
kabir: ölüleri defnetmek için kazılan çukur.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar, dünya.
kat’î: kesin.
Kesfû’l-Hafa: hadis kitabı.
Ma’bud-u Bilhak: ibadet edilme-ye tam lâyık Zat.
mafiha: içindekiler.
malik: sahip.
mazhar: erişmiş, kavuşmuş.
mazhariyet-i esma: Allah’ın isimlerinin tezahür ve görünme yeri olma.
mertebe: derece, basamak.
mezraa: tarla.
mizan: terazi, ölçü aleti.
mu’cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu’cizesi.
muhatap: kendisine söz söylenilen, konuşulan kimse.
muhtaç: ihtiyacı olan, yoksul, fakir.
müdakkik: inceleyen, araştıran.
mümkün: olabilir.
müştak: istekli, özleyen.
müstemilât: kapsamında olan şeyler, içinde bulunanlar.
müteallim: elemli, hüznü, acı duyan, içi sızlayan, acılı.
mütefekkir: her şeyi hikmetince, ibret almak ve kavramak üzere düşünen, düşünür.
nazdar: nazlı.
nazik: narin, ince.
nihayetsiz: sonsuz, hesapsız.
nimet: Allah’ın bağışladığı maddî ve manevî ikramlar.
rububiyet-i amme: Cenab-ı Allah’ın her şeyi içine alan terbiye edilişi.
rububiyet-i mutlaka: Cenab-ı Hakkın tüm varlıkların mükemmel, sonsuz ve tam bir şekilde bakıp, besleyip, terbiye edilişi.
tecelli: açılıp belirme, görünme, bilinme.
ulvî: yüksek, yüce, ruhanî.
umum: bütün, genel olma.
ziyade: çok, gerekenden fazla.

1. Aclûnî, *Kesfû’l-Hafâ*, 1:320; Aliyyü’l-Kârî, *Esrarü’l-Merfua*, s. 205.

abd: kul.
adalet: hakkaniyet, âdillik.
ahiret: öbür dünya.
ahsen-i takvim: en güzel biçim, kıvam.
âlem: dünya, bütün yaratılmışlar.
alet: bir iş yapmada kullanılan araç.
âsâr: eserler.
âyine: ayna, mir’at.

bab-ı insaniyet: insanlığı anlatan bölüm.
bedbaht: bahtsız, bahtı kara, mutsuz.
beka: sonsuzluk, süreklilik.
camî: toplayan, içine alan, kaplayan.
Cehennem: ceza mahalli.
Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

cilve: yansıma, görünme.
ecel: Allah tarafından takdir edilen ölüm vakti.
ehemmiyet: önem.
fakir: zavallı, muhtaç, yoksul.
fenâ: yok olma, son bulma.
hadis-i şerif: Peygamberimizin söz ve davranışları.
hakikat: gerçek.
hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.

âciz: eli yetmez, gücü yetmez.
alet-i tazip: sıkıntı, işkence aleti.
alet-i tes'it: mutluluk vasıtası.
bedbaht: talihsiz, mutsuz.
bîçare: çaresiz, zavallı.
cihazat: cihazlar; organlar.
cüz'i: parçaya ait olan, pek az.
dâr-ı ebediye: sonsuz diyar, sonu olmayan âlem, ahiret.
dereke: aşağı derece.
elhâsıl: sonuç olarak, özetle.
Emanet-i Kübra: en büyük emanet.
fiilen: yaparak, işleyerek.
gaye: maksat, hedef, sonuç.
Hakkikat-i insaniye: insana ait hakikat.
Hâkim-i Bilhak: adalet ve insafla hükmeden, iradesiyle, her şeye hakkıyla ilgilenen.
hakkanîyet: hak ve adaletle uygunluk, doğruluk.
Hâlik: her şeyi yoktan var eden, yaratıcı, Allah.
hâşâ: asla, öyle değildir.
hayvani: hayvansal, hayvan ile ilgili.
hediye-i hikmet: ilâhî gayelerle verilen hediyeler.
hikâye-i temsiliye: örnek verilen hikâye.
hikmet-i mutlaka: sonsuz hikmetler.
hilâfet: Allah'ın ilk insanın şahsında insanlığına lûtfettiği manevî paye.
icraat-ı ilâhiye: Allah'ın icraatı.
iptal: ortadan kaldırma, boşa çıkarma.
istidat: kabiliyet, yetenek.
kabil: olabilir, mümkün, ihtimal.
kâlen: sözle, söyleyerek.
kellâ: asla, kat'iyen, kesinlikle.
küllî: bütüne ait, genelle ilgili.
küllîyen: büsbütün, tamamiyla.
lâyık: yakışan, uygun, münasip.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası.
mahlûkat: yaratılan varlıklar.
merhamet-i mutlaka: sonsuz, sınırsız şefkat ve merhamet.
meş'um: kötü, uğursuz.
mıkyas: kıyas edecek, ölçü aleti.
muhit: ihata eden, etrafını çeviren, kuşatan, saran.
musibetzedde: belâya, kazaya uğrayan.
mübarek: bereketli, hayırlı.
müdahale: karışma, ortak olma.
münafi: zıt, muhalif, aykırı.
müstait: yetenekli.
müştak: istekli, arzulu.
nazdar: nazlı.
nazenin: narin, ince yapılı.
nebatî: bitkisel, bitki ile ilgili.
nevi: çeşit, tür.
nurani: nurlu, ışıklı.
Rahim-i Mutlak: kayda, şarta bağlı olmayan sonsuz merhamet

en yüksek surette, mahiyette yaratsın da, onu müstait olduğu ve müştak olduğu ve lâayık olduğu bir dâr-ı ebediye göndermeyip, hakikat-i insaniyeyi iptal ederek, Kendi hakkaniyetine taban tabana zıt ve hakikat nazarında çirkin bir haksızlık etsin?

Hem, hiç kabil midir ki, Hâkim-i Bilhak, Rahîm-i Mutlak, insana öyle bir istidat verip, yer ile gökler ve dağlar tahammülünden çekindiği Emanet-i Kübrayı ¹ tahammül edip, yani küçücük, cüz'î ölçülerıyla, sanatçılarıyla Hâlik'ının muhit sıfatlarını, küllî şuuatını, nihayetsiz tecelliyatını ölçerek bilip; hem, yerde en nazık, nazenin, nazdar, âciz, zayıf yaratıp, hâlbuki bütün yerin nebatî ve hayvanî olan mahlûkatına bir nevi tanzimat memuru yapıp, onların tarz-ı tesbihat ve ibadetlerine müdahale ettirip, kâinattaki icraat-ı İlâhiyeye küçücük mikyasta bir temsil gösterip, rububiyet-i Sübhaniyeyi fiilen ve kâlen kâinatta ilân ettirmek; meleklerine tercih edip, hilâfet rütbesini verdiği hâlde, ² ona bütün bu vazifelerinin gayesi ve neticesi ve semeresi olan saadet-i ebediyeyi vermesin, onu bütün mahlûkatının en bedbaht, en bîçare, en musibetzedde, en dertmend, en zelil bir derekeye atıp, en mübarek, nuranî ve alet-i tes'it bir hediye-i hikmeti olan aklı o bîçareye en meş'um ve zulmanî bir alet-i tazip yapıp, hikmet-i mutlakasına büsbütün zıt ve merhamet-i mutlakasına küllîyen münafi bir merhametsizlik etsin? Hâşâ ve kellâ!

Elhâsıl: Nasıl hikâye-i temsiliyede bir zabitin cüzdanına ve defterine bakıp görmüş idik ki; hem rütbesi,

1. Bkz. Ahzab Suresi: 72.

2. Bkz. Bakara Suresi: 30; En'am Suresi: 165; Yunus Suresi: 14; Enbiya Suresi: 105; Neml Suresi: 62; Kasas Suresi: 5; Fâtır Suresi: 39

sahibi Allah.

rububiyet-i Sübhaniye: her türlü noksandan uzak Allah'ın besleyip büyütcülüğü, terbiye ediciliği.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

semere: meyve, fayda, verim.

suret: biçim, görünüş, hâl.

suunat: olaylar, işler, emirler,

kasıtlar, istekler.

tahammül: bir yükü üstüne alma, zora dayanma, sabretme.

tanzimat: nizam vermeler, düzenlemeler.

tarz-ı tesbihat: tesbihat şekli, Allah'ı anma usulü.

tecelliyyat: tecelliler, Allah'ın isimlerinin özellikleriyle gö-

rülmeleri.

temsil: benzetme, bir şeyin sembolü olma.

tercih: öne alma, seçme.

vazife: ödev, görev.

zabit: subay, rütbeli asker.

zelil: aşağılanmış, hor görülmüş.

zıt: aykırı, ters, karşıt.

zulmanî: zulmetli, karanlıklı.

hem vazifesi, hem maaşı, hem düstur-u hareketi, hem cihazatı bize gösterdi ki, o zabıt, o muvakkat meydan için değil, belki müstakar bir memlekete gidecek de, ona göre çalışıyor. Aynen onun gibi, insanın kalp cüzdanındaki letaif ve akıl defterindeki havâs ve istidadındaki cihazat tamamen ve müttefikân saadet-i ebediyeye müteveccih ve ona göre verilmiş ve ona göre teşhiz edilmiş olduğuna ehl-i tahkik ve keşif müttefiktirler.

Ezcümle: Meselâ, aklın bir hizmetkârı ve tasvircisi olan kuvve-i hayaliyeye denilse ki, sana bir milyon sene ömür ile saltanat-ı dünya verilecek, fakat ahirde mutlaka hiç olacaksın. Tevehhüm aldatmamak, nefis karışmamak şartıyla “Oh” yerine “Ah” diyecek ve teessüf edecek. Demek, en büyük fânî, en küçük bir alet ve cihazat-ı insaniyeyi doyuramıyor.

İşte bu istidattandır ki, insanın ebede uzanmış emelleri ve kâinatı ihata etmiş efkârları ve ebedî saadetlerinin envana yayılmış arzuları gösterir ki, bu insan ebed için halk edilmiş ve ebede gidecektir; bu dünya, ona bir misafirhanedir ve ahiretine bir intizar salonudur.

Ön İkinci Hakikat

Babü'r-rişalet ve't-tenzildir; “Bismillâhirrahmanirrahîm”in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki, bütün enbiya, mu'cizelerine istinat ederek, sözünü teyit ettikleri; ve bütün evliya, keşif ve kerametlerine istinat edip, davasını tasdik ettikleri;

ahirde: sonunda.
ahiret: öbür dünya, ikinci hayat.
alet: organ, uzuv.
bab-ı rişalet ve tenzil: peygamberlik ve peygamberlere tarafından indirilenlerle ilgili bölüm.
Bismillâhirrahmanirrahîm: esirgeyen, bağışlayan Allah'ın adıyla.
cihazat: alet, edevat; maddî-manevî uzuv ve organlar.
cihazat-ı insaniye: insanın

duyguları.
cilve: güzel ve hoş bir biçimde görünme.
dava: iddia, iddia edilen, iddal.
düstur-u hareket: hareket kaidesi, davranış prensibi.
ebed: sonsuzluk, dâmilik.
ebedi: sonu olmayan, sürekli.
efkâr: fikirler, görüşler.
ehl-i tahkik: gerçeği araştıranlar.
emel: ümit, umma.
enbiya: nebîler, peygamber-

ler.
enva: çeşitler, türler.
evliya: ibadet ve takvada üstün ahlâk sahibi kimseler.
ezcümle: özellikle, bu cümleden olarak.
fânî: ölümlü, geçici.
havâs: hasseler, duygular.
hizmetkâr: hizmet yapan kimse, hizmetçi.
ihata: sarma, kuşatma.
intizar: bekleme, gözleme.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istinat: dayanma, delil.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
keramet: Allah'ın velî kullarında görülen olağanüstü hâller.
keşif: bir şeyin ilham edilmesi, kalp gözüyle görme.
kuvve-i hayaliye: hayal gücü.
letaif: lâtifeler, güzel huylar.
maaş: aylık, ücret.
misafirhane: konuk evi.
mu'cize: Allah tarafından verilip, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika iş; olağanüstü.
mutlaka: kesin, kat'î.
muvakkat: vakitli, geçici.
müstakar: kararlı; değişmeyen.
müteveccih: teveccüh eden, yönelen.
müttefik: birleşen, fikirce beraber olan.
müttefikân: hep beraber, birleşerek; birlikte.
nefis: kötülüğe sevk eden duygu.
saadet: mutluluk, bahtiyarlık.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
saltanat-ı dünya: dünyayı yönetme.
tasdik: doğrulama, onaylama.
tasvir: resmini yapma.
teçhiz: donatılmış.
teessüf: üzülmeye, acı duyma.
tevehhüm: gerçekte var olmaya- nı var sanma.
teyit: doğrulama, doğru çıkarma.
zabıt: koruyucu, kollayıcı memur.

ahiret: öbür dünya, ikinci hayat.
asfiya: samimi âlim zatlar.
ayat: Kur'ân ayetleri.
ayat-ı kat'iye: kesin ve doğru deliller, ayetler.
ayat-ı tekviniye: bütün varlığın Cenab-ı Hak'ın varlık ve birliğine olan işaretleri, delil oluşları.
berahin: deliller, ispatlar, kanıtlar.
Cennet: Allah'ın insanlara müjdediği, ölümden sonraki âlemde bulunan, sonsuz mutluluk yurdu.
dâr-ı bâki: sonsuz hayat yeri.
dâr-ı fânî: ölümlü yer, dünya.
delâil-i haşriye: haşre ait deliller.
emare: ipucu, belirti.
esma: adlar, isimler.
had: yetki.
hakaik: hakikatler, doğrular.
hakikat: bir şeyin aslı ve esası; görülen, mevcut olan en doğru.
hakikat-ı rasiha-i âliye: yüce sağlam hakikat.
hakkanîyet: doğruluğa uygunluk.
Hâlık: yaratıcı; Allah.
hâşâ: asla, Allah göstermesin.
haşir: Allah'ın ölüleri diriltip mahsere çıkarması.
iktiza: varlığının gerekliliği.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
istinat: dayanma, delil.
işaret: gösterme, bildirme.
ittifak: uyuşma, söz birliği.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kat'iyyet: kat'îlik, kesinlik.
kavi: kuvvetli, sağlam.
kellâ: asla, kesinlikle.
Kur'ân-ı Hakîm: Her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
küre-i arz: dünya, yer küre.
küşat: ilk açılış merasimi.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey.
mu'cizat: mu'cizeler, büyük harika işler.
mu'cize: olağanüstü büyük harika iş.
münhasır: sınırlanmış, sınırlı.
müstesna: ayrı tutularak, hariç.
rasihi: sağlam, temeli kuvvetli.
Resul-i Ekrem: Hz. Muhammed.
Sallâllâhü Aleyhi Vesellem: Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun.
sıfât: hâl, özellik, nitelik, vasıf.

ve bütün asfiya, tahkikatına istinat ederek hakkaniyetine şahadet ettikleri Resul-i Ekrem Sallâllâhü Aleyhi Vesellem tahakkuk etmiş bin mu'cizatının kuvvetine istinat edip, bütün kuvvetiyle, hem kırk vecihle mu'cize olan Kur'ân-ı Hakîm, binler ayat-ı kat'iyesine istinat ederek, bütün kat'iyetle açtıkları ahiret yolunu ve küşat ettikleri Cennet kapısını, sinek kanadı kadar kuvveti bulunmayan vâhî vehimler, ne haddi var ki, kapatabilsin?

* * *

Geçen hakikatlerden anlaşıldı ki, haşir meselesi öyle rasih bir hakikattir ki, küre-i arzı yerinden kaldıracak, kırıp atacak bir kuvvet, o hakikati sarsamaz. Zira, o hakikati, Cenab-ı Hak bütün esma ve sıfâtının iktizası ile tespit ediyor; ve Resul-i Ekremi, bütün mu'cizat ve berahiniyle tasdik ediyor; ve Kur'ân-ı Hakîm, bütün hakaik ve ayatıyla onu ispat ediyor; ve şu kâinat, bütün ayat-ı tekviniye ve şuunat-ı hakîmânesi ile şahadet ediyor. Acaba, hiç mümkün müdür ki, haşir meselesinde, Vacibü'l-Vücud ile bütün mevcudat—kâfirler müstesna olarak—ittifak etmiş olsun; kıl kadar kuvveti olmayan şüpheler, şeytanî vesveseler o dağ gibi hakikat-i rasiha-i âliye sarsın, yerinden kaldırsın? Hâşâ ve kellâ!..

Sakın zannetme, delâil-i haşriye, bahsettiğimiz On İki Hakikate münhasırdır. Hayır, belki yalnız Kur'ân-ı Hakîm, geçen şu On İki Hakikatleri bize ders verdiği gibi, daha binler vücuha işaret edip; her bir vecih kavi bir emaredir ki, Hâlık'ımız bizi bu dâr-ı fânîden bir dâr-ı bâkiye nakledecektir.

şahadet: şahitlik, tanıklık.
şeytani: aldatan şeytanla ilgili.
şuunat-ı hakîmâne: faydalı ve hikmetli işler
tahakkuk: doğruluğunun, anlaşılmaması.
tahkikat: araştırmalar, soruş-

turmalar.
tasdik: gerçekliğini kabul etme, onaylama.
tespit: kanıtlama, ispatlama.
Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan

Allah.
vâhi: boş, faydasız, manasız.
vecih: yön, taraf.
vehim: sebepsiz korku, şüphe.
vesvese: şüphe, işkil, kuruntu.
vücu: taraflar, yönler.

Hem, sakın zannetme ki, haşri iktiza eden esma-i İlâhiye, bahsettiğimiz gibi yalnız Hakîm, Kerîm, Rahîm, Âdil, Hafız isimlerine münhasırdır. Hayır, belki kâinatın tedbirinde tecelli eden bütün esma-i İlâhiye ahireti iktiza eder, belki istilzam eder.

Hem, zannetme ki, haşre delâlet eden kâinatın ayat-ı tekviniyesi şu geçen bahsettiğimize münhasırdır. Hayır, belki ekser mevcudatta, sağa sola açılır perdeler gibi, vecih ve keyfiyetleri vardır ki, bir veçhi Sânia şahadet ettiği gibi, diğer veçhi de haşre işaret eder.

Meselâ, insanın ahsen-i takvimdeki hüsnümasnuiyeti Sâniî gösterdiği gibi, o ahsen-i takvimdeki kabiliyet-i camiasıyla kısa bir zamanda zeval bulması haşri gösterir. Bazı kere, bir vecihle, iki nazarla bakılsa, hem Sâniî, hem haşri gösterir.

Meselâ, ekser eşyada görünen hikmetin tanzimi, inayetin tezyini, adaletin tevezini ve rahmetin taltifi, nasıl ki, mahiyetlerine bakılsa, bir Sâni-i Hakîm, Kerîm, Âdil, Rahîm'in dest-i kudretinden çıktığını gösterirler; onun gibi, bunların kuvveti ve hadsizlikleriyle beraber, şunların mazharları olan şu fânî mevcudatın ehemmiyetsiz ve az yaşamasına bakılsa, ahiret görünür. *Demek ki, her şey lisan-ı hâl ile, ¹ اَمْنْتُ بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ okuyor ve okutturuyor.*

* * *

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
fânî: muvakkat, geçici.
hadsiz: sınırsız, sayısız.
Hafız: koruyan, saklayan.
Hakim: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, Allah.
haşir: Allah'ın, ölüleri diriltip mahşerde toplaması.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki İlâhî gaye
hüsnümasnuiyet: yaratılıştaki güzellik.
iktiza: gereklilik, gerekli olma; lâzım gelme.
inayet: yardım, ihsan.
istilzam: gerekli görme, lüzumlu.
kabiliyet-i camia: çok kabiliyetli, yetenekli.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar, evren.
Kerim: yarattıklarına karşılık beklemeden bağışta bulunan kullarına nimetler ihsan eden, Allah.
keyfiyet: hâl, durum, vaziyet.
lisan-ı hâl: hâl dili, vücut dili.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası.
mazhar: bir şeyin çıktığı yer, görüldüğü yer.
meselâ: misal olarak, söz gelişi.
mevcudat: varlıklar.
münhasır: sınırlanmış, sınırlı.
nazar: bakış, niyet.
Rahim: şefkati, merhameti her şeyi kapsayan Allah.
rahmet: acıma, merhamet etme, bağışlama, şefkat gösterme.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
Sâni-i Hakim: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
taltif: iltifat etme, gönül okşama.
tanzim: sıralama, düzenleme.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tedbir: idare etme.
tevzin: tartma, denkleştirme.
tezyin: süsleme, donatma.
vecih: yön, taraf.
zeval: sona erme, ölüm.

1. Allah'a ve ahiret gününe iman ettim.

adalet: eşitçe, doğru paylaşım.
Âdil: adaletli olan, doğruluk gösteren.
ahiret: öbür dünya, ikinci hayat.

yat.
ahsen-i takvim: insana Allah tarafından verilen en güzel ve en mükemmel biçim.
ayat-ı tekviniye: yaratılış mu'cizeleri, varlığa ait deliller.
delâlet: işaret, iz, delil olma.
dest-i kudret: Allah'ın ezeli gücünün eli.
ekser: en çok, daha ziyade.

akis: çarpma, yansıma.
asan: kolay, hafif.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
ayet-i kerime: Kur'an'ın ayeti.
bahis: konu
cilve: güzel ve hoş bir biçimde görünme.
diritnot: büyük savaş gemisi.
elmas: çok değerli.
ene: ben, enaniyet.
had: yetki, hak.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: sahih, asıl, esas.
halk: yaratma, icat etme.
halk olunmak: yaratılmak.
haşir: Allah'ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
haşredilmek: öldükten sonra dirilitmek.
haş-i imani: imanın şartlarından biri olan haşir, yani öldükten sonra dirilip toplanmaya inanma.
hatime: nihayet, son söz.
hısn-ı hasin: çok sağlam kale.
hulâsa: kısaca, esas olarak.
ifade etmek: anlatmak, açıklamak.
ihtiyar: seçme, tercih, hür irade.
intizam: düzgünlük, tertipli olma.
ittihat: birleşme, fikir birliği etme.
kudret-i ilâhiye: Allah'ın kudreti, tasarrufu.
Mesnevî-i Nuriye: Risale-i Nur Külliyyatından bir eser.
muhkem: sağlam, eksiksiz.
müracaat: başvurma, danışma, başvuru.
müsavi: denk, eşit.
nam: ad, isim.
neşretme: yayımlama.
netice: son, sonuç.
nispeten: kıyaslayarak, oranla.
nuraniyet sırrı: nurlu oluş, aydınlık, insanın aklının erişemediği ilâhî hikmet.
sıfat: hâl, özellik, nitelik, vasıf.
sır: insanın aklının erişemediği ilâhî hikmet.
sur: koruyucu duvar, kale duvarı.
sühulet: kolaylık vasıtası, uygunluk.
şeffafat: şeffaf, saydam olanlar.
şeffafiyet: şeffaflık, saydamlık.
tafsilen: uzunca, ayrıntılı olarak.
tekml: tamamlama, mükemmelleştirme.
temsil: benzetme, örnek.
temsilât: temsiller, örnekler.
teyit: kuvvetlendirme, doğrulama.
vehim: yanlış düşünce, zan.
zerre: maddenin en küçük parçası, atom.
zerre-i şeffaf: küçük saydam madde.

Geçen On İki Hakikat, birbirini teyit eder, birbirini tek-mil eder, birbirine kuvvet verir. Bütün onlar birden ittihat ederek, neticeyi gösterir. Hangi vehmin haddi var şu demir gibi, belki elmas gibi on iki muhkem surları delip ge-çebilsin; tâ, hısn-ı hasinde olan haş-i imaniyi sarssın?

¹ **مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَفَّسٍ وَاحِدَةً** ayet-i kerimesi ifade ediyor ki, “Bütün insanların halk olunması ve haş-redilmesi, kudret-i İlâhiyeye nispeten, bir tek insanın hal-ki ve haşri gibi asandır.”

Evet öyledir. “Nokta” namında bir risalede haşir bah-sinde şu ayetin ifade ettiği hakikati tafsilen yazmışım; bu-rada, yalnız bir kısım temsilâtıyla, hulâsasına bir işaret edeceğiz. Eğer istersen o Noktaya müracaat et. ²

Meselâ: ³ **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** —Temsilde kusur yok—Nasıl ki, nuraniyet sırrıyla, güneşin cilvesi, kendi ihtiyarıyla ol-sa da, bir zerreye sühuletle verdiği cilveyi, aynı sühuletle hadsiz şeffafata da verir.

Hem, şeffafiyet sırrıyla, bir zerre-i şeffafenin küçük göz bebeği, güneşin aksini almasında, denizin geniş yü-züne müsavidir.

Hem, intizam sırrıyla, bir çocuk parmağıyla gemi su-retindeki oyuncağını çevirdiği gibi, kocaman bir diritno-tu da çevirir.

1. Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. (Lokman Suresi: 28.)

2. Nokta Risalesi, Mesnevî-i Nuriye'nin ahirinde nesredilmiş olup, Üstadımızın sonuna koyduk-ları nota göre, o risalenin İkinci Kısım bu Onuncu Söz ile Yirmi Dokuzuncu Söz, Üçüncü Kısım ise Nur'un İlk Kapısı isimli risaledir.

3. En yüce sıfatlar Allah'ındır. (Nahl Suresi: 60.)

Hem, imtisal sırrıyla, bir kumandan, bir tek neferi bir arş emriyle tahrik ettiği gibi, bir koca orduyu da aynı ke- lime ile tahrik eder.

Hem, muvazene sırrıyla, cev-v-i feza da bir terazi ki, öy- le hakikî hassas ve o derece büyük farz edelim ki, iki ce- viz terazinin iki gözüne konulsa hisseder. Ve iki güneşi de istiap edip tartar. O iki kefesinde bulunan iki cevizi biri- ni semavata, birini yere indiren aynı kuvvetle, iki şems bulunsa, birini arşa, diğerini ferşe kaldırır, indirir.

Madem şu adî, nakıs, fânî mümkünatta nuraniyet ve şeffaflık ve intizam ve imtisal ve muvazene sırlarıyla en büyük şey en küçük şeye müsavi olur, hadsiz hesapsız şeyler bir tek şeye müsavi görünür; elbette Kadîr-i Mut- lak'ın zatî ve nihayetsiz ve gayet kemalde olan kudreti- nin nuranî tecelliyatı ve melekûtiyet-i eşyanın şeffaflığı ve hikmet ve kaderin intizamı ve eşyanın evamir-i tek- viniyesine kemal-i imtisali ve mümkünatın vücut ve ade- minin müsavatından ibaret olan imkânındaki muvazene- si sırrıyla, az-çok, büyük-küçük Ona müsavi olduğu gibi, bütün insanları bir tek insan gibi bir sayha ile haşre geti- rebilir.

Hem, bir şeyin kuvvet ve zaafça meratibi, o şeyin içine zıddının müdahalesidir. Meselâ, hararetin derecatı, soğğun müdahalesidir; güzelliğin meratibi, çirkinliğin müdahalesidir; ziyanın tabakatı, karanlığın müdahalesi- dir. Fakat, bir şey zatî olsa, arızî olmazsa, onun zıddı ona müdahale edemez. Çünkü, cem-i zıddeyn lâzım gelir.

adem: yokluk, hiçlik.
âdem: insan.
adî: bayağı, değersiz.
Allah: kâinatı yaratan ve ida- re eden tek mutlak varlık, varlığı kendinden olan ve ke- mal sıfatlarını kendinde top- layan hakikî ma'budun özel

ismi.
arızî: varlığı kendinden olma- yan, bir başkasına bağlı veya muhtaç olan.
arş: göğün en yüksek katı.
arş emri: hareket komutu.
cem-i zıddeyn: iki zıddın bir araya getirilmesi.

cev-v-i feza: gökyüzü, uzay.
derecat: dereceler, basamak- lar.
evamir-i tekvinîye: yaratma içeren emirler, idare eden ka- nunlar.
fânî: muvakkat, geçici.
farz etmek: var saymak.

ferş: yeryüzü, zemin.
gayet: son derece.
hadsiz: sınırsız.
hakikî: gerçek.
hararet: sıcaklık, ateş.
hassas: ölçüleri sağlıklı ve kesin olarak veren.
haşır: Allah'ın, ölüleri diriltip mahşerde toplaması.
hesapsız: sayılamıyacak çokluk- ta.
hikmet: Kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.
imkân: varlığın olma veya olma- ma olasılığının eşitliği.
imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma.
intizam: düzen.
intizam: tertipler, düzenleme- ler.
istiap: içine alma, içine sığdırma.
kader: takdir, ilâhî hükümlerin geçerliliği.
Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
kefe: terazinin gözlerinden her biri.
kemal: kusursuz değer, mü- kemmellik.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çev- releyen ezeli kuvveti.
kumandan: emirleriyle erleri yö- neten komutan.
lâzım gelmek: gerekmek.
melekûtiyet-i eşya: varlıkların görünmeyen iç yüzü, esası, meta- fizik özellikleri.
meratip: mertebeler, kademeler, dereceler.
muvazene: eşit olma hâli, den- lik, denge.
müdahale: karışma, el atma.
mümkinat: yaratılan tüm varlık- lar, varlık âlemi.
müsavat: beraberlik, eşitlik.
müsavi: eşit, denk.
nakıs: noksan, eksik.
nefer: rütbesiz asker, er.
nihayetsiz: sonsuz, uçsuz, netice- siz.
nuranî: nurlu, ışıklı.
nuraniyet: nurlu oluş, aydınlık.
sayha: çağırma, haykırma.
semavat: semalar, gökler.
şeffaflık: şeffaflık, saydamlık.
şems: güneş.
tabakat: tabakalar.
tahrik: hareket ettirme.
tecelliyat: tecelliler, güzel görün- meler.
vücut: var oluş, varlık.
zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.
zati: zata ait, özel.
zıt: bir şeyin aksı, ters, karşıt.
ziya: ışık, aydınlık, nur.

acz: zayıflık, güçsüzlük.
arızı: varlığı bizzat kendinden olmayan, bir başkasına bağlı olan.
asıl: özbeöz.
beyanat: açıklamalar, izahlar.
ehven: daha kolay.
esbap: nedenler, vasıtalar.
eser: nişan, iz.
feyiz: bolluk, bereket, verimlilik.
hakikat: esas, doğru.
halk: yaratma, yaratış.
hamile: gebe (kadın), yüklü.
haşır: Allah'ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
ihlâs: samimiyet, içtenlik.
ihya: canlandırma, diriltme.
ihzar: hazır etme, hazırlama.
ilâh: tanrı.
isnat: dayanma, dayandırma.
kadir: her işi yapmaya gücü yeten.
Kadir-i Mutlak: her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
kâfir: Allah'ı inkâr eden.
kalp: insanın manevî bünyesindeki hislerin ve duyguların merkezi.
kemal-i mutlak: mutlak, sınırsız, sonsuz mükemmellik.
kıyamet: dünyanın son günü.
kudret: güç, kuvvet.
Kur'ân-ı Hakîm: hikmetli Kur'ân.
lâkin: ama, fakat, ancak.
meratip: mertebeler, kademeler.
mesele-i haşır: dirilişle ilgili mesele.
muhakkak: şüphesiz, mutlak, doğru.
muhal: imkânsız, olmaz.
mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar.
nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî ikramlar.
rahmet: acıma, merhamet etme, bağışlama.
suret: biçim, görünüş.
teâlâ: yüce.
tedahül etmek: karışmak, içine girmek, müdahale etmek.
temsîl: benzetme, bir şeyin aynıını yapma.
teslim: doğru olduğunu kabul etme.
zâtî: zata ait, hususî, özel.
zıt: aksi, ters, karşıt.

Bu ise, muhaldır. Demek asıl, zatî olan bir şeyde meratip yoktur. Madem, Kadîr-i Mutlak'ın kudreti zatîdir, mümkinat gibi arızî değildir ve kemal-i mutlaktır. Onun zıddı olan acz ise, muhaldır ki, tedahül etsin. Demek, bir baharı halk etmek, Zat-ı Zülcelâl'ine bir çiçek kadar ehvendir. Eğer esbaba isnat edilse, bir çiçek, bir bahar kadar ağır olur. Hem, bütün insanları ihya edip haşretmek, bir nefsin ihyası gibi kolaydır.

Mesele-i haşrin başından buraya kadar olan temsil suretlerine ve hakikatlerine dair olan beyanatımız, Kur'ân-ı Hakîm'in feyzindendir. Nefsi teslime, kalbi kabule ihzardan ibarettir. Asıl söz ise Kur'ân'ındır. Zira söz odur ve söz onundur. Dinleyelim:

فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ¹ ۞ فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ² ۞ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ³ ۞ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ⁴ ۞ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ⁵ ۞ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ⁶ ۞ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا ⁷ ۞ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ⁸ ۞ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي

1. Tam ve kesin delil Allah'ındır. (En'am Suresi: 149.)

2. Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan, elbette ölüleri de öylece diriltecektir; O her şeye hakkıyla kadirdir. (Rum Suresi: 50.)

3. Dedi ki: "Çürümüş kemikleri kim diriltecek?" • De ki: Onu ilk önce kim yaratmışsa tekrar O diriltecek. O her şeyin yaratılışını hakkıyla bilendir. (Yâsin Suresi: 78-79.)

4. Ey insanlar, Rabbinizden korkun. Kıyamet gününün zelzelesi, muhakkak ki pek büyük bir şeydir. Onu gördüğünüz gün, her bir emzikli kadın emzirdiğini unuttur, her bir hamile kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş görürsün, hâlbuki onlar sarhoş değildirler; lâkin Allah'ın azabı pek şiddetlidir. (Hac Suresi: 1-2.)

5. Allahü Teâlâ ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. And olsun ki, geleceğinden şüphe olmayan kıyamet gününde O sizi kabirlerinizden toplayıp diriltecektir. Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır? (Nisâ Suresi: 87.)

جَحِيمٌ ﴿٦﴾ اِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿٦﴾ وَآخَرَجَتِ الْأَرْضُ
 أَنْقَالَهَا ﴿٦﴾ وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿٦﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٦﴾
 بَانَ رَبُّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٦﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَاءُ
 لَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٦﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
 شَرًّا يَرَهُ ﴿٧﴾ الْقَارِعَةُ ﴿٧﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٧﴾ وَمَا أَدْرِيكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٧﴾
 يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٧﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ
 الْمَنْفُوشِ ﴿٧﴾ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٧﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾
 وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٧﴾ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٧﴾ وَمَا أَدْرِيكَ مَا هِيَةٌ
 نَارٍ حَامِيَةٍ ﴿٨﴾ وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ
 إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ
 عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾

Daha bunlar gibi ayat-ı beyyinat-ı Kur'âniyeyi dinle-
 yip, amenna ve saddakna diyelim.

أَمِنْتُ بِاللَّهِ وَمَلِكَتِهِ وَكُتِبَ وَرُسُلُهُ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ
 وَشَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَىٰ وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ
 وَالنَّارَ حَقٌّ وَأَنَّ الشَّفَاعَةَ حَقٌّ وَأَنَّ مُنْكَرًا وَنَكِيرًا حَقٌّ وَأَنَّ اللَّهَ
 يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ أَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا

amel: iş, emek.
amenna ve saddakna: inanıyor
 ve tasdik ediyoruz.
ayat-ı beyyinat-ı Kur'âniye:
 Kur'an'ın apaçık ayetleri.
felâket: çok zarar, belâ.
hâviye: Cehennem'in derin yeri
kiyamet: kâinatın yıkılması, so-
 nu.
kudret: güç, kuvvet.
mahsus: özel.
mizan: ölçü.
mükâfat: karşılık, ödül.
müthiş: dehşetli, korkunç.
pervane: gece keleşbeği.
zerre: azıcık.

6. İhlâs ile kulluk edenler, nimetlerle dolu Cennet içindedir. • Günaha dalan kâfirler ise Ce-
 hennem ateşindedir. (Infitar Suresi: 13-14.)

7. Ne zaman ki yer müthiş bir sarsıntıyla sarsılır. • Ve yer bütün ağırlıklarını dışarı çıkarır. •
 Ve insan "Ne oluyor buna?" der. • O gün yer, üzerinde herkesin ne iş yaptığını haber verir. •
 Çünkü Rabbin ona konuşmasını emretmiştir. • O gün insanlar amelleri kendilerine gösteril-
 mesi için hesap yerine bölük bölük dönerler. • Kim zerre kadar bir iyilik yaparsa onun mü-
 kâfatını görür. • Kim zerre kadar bir kötülük yaparsa onun cezasını görür. (Zilzal Suresi: 1-8.)

8. Çarpacak olan felâket! • Nedir o çarpacak olan felâket? • O çarpacak felâketin ne olduğun-
 u bilir misin? • O gün insanlar ateşe çarpıp yere serilmiş pervanelere döner. • Dağlar ise atıl-
 mış rengârenk yün gibi olur. • Mizanı ağır gelen, hoşnut olacağı bir yaşayış içindedir. • Miza-
 nı hafif gelenin sığınacağı yer de hâviyedir. • Hâviyenin ne olduğunu bilir misin? • O kızgın
 bir ateştir. (Karia Suresi: 1-10.)

9. Göklerin ve yerin gizliliklerini
 bilmek Allah'a mahsustur. Kıya-
 metin gerçekleşmesi ise göz açıp
 kapayıncaya kadar, yahut ondan
 da yakındır. Şüphesiz ki Allah'ın
 kudreti her şeye yeter. (Nahl Su-
 resi: 77.)

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى الْطُفِّ وَاشْرَفِ وَأَكْمَلِ وَأَجْمَلِ
ثَمَرَاتِ طُوبَاءَ رَحْمَتِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ وَوَسِيلَةً
لِّوُصُولِنَا إِلَى أَزِينِ وَأَحْسَنِ وَأَجَلَى وَأَعْلَى ثَمَرَاتِ تِلْكَ الطُّوبَاءِ
الْمُتَدَلِّيَةِ عَلَى دَارِ الْآخِرَةِ أَيْ الْجَنَّةِ اللَّهُمَّ أَجِرْنَا وَأَجِرِ وَالِدَيْنَا
مِنَ النَّارِ وَأَدْخِلْنَا وَأَدْخِلِ وَالِدَيْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ بِجَاهِ

نَبِيِّكَ الْمُخْتَارِ آمِينَ¹

* * *

Ey şu risaleyi insaf ile mütalâa eden kardeş! Deme, “Niçin bu Onuncu Sözünü birden, tamamıyla anlayamıyorum?” Ve tamam anlamadığın için sıkılma. Çünkü, İbni Sina gibi bir dâhî-i hikmet,²

demiş, “İman ederiz, fakat akıl bu yolda gidemez” diye hükmetmiştir. Hem, bütün ulema-i İslâm, “Haşır, bir mesele-i nakliyedir, delili nakildir; akıl ile ona gidilmez” diye müttefikan hükmettikleri hâlde, elbette o kadar derin ve manen pek yüksek bir yol, birdenbire bir cadde-i umumiye-i akliye hükmüne geçemez. Kur’ân-ı Hakîm’in feyziyle ve Hâlık-ı Rahîm’in rahmetiyle, şu taklidi kırılmış ve teslimi bozulmuş asırda, o derin ve yüksek yolu şu derece ihsan ettiğinden, bin şükür etmeliyiz. Çünkü, imanımızın kurtulmasına kâfi gelir. Fehmettiğimiz miktarına memnun olup, tekrar mütalâa ile izdiyadına çalışmalıyız.

1. Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah’tan geldiğine inandım. Hiç şüphesiz öldükten sonra diriliş hakır, Cennet hakır, Cehennem hakır, şefaathakır, Münker ve Nekir melekleri hakır. Allah’ın kabirlerdeki ölüleri tekrar dirilteceğine iman ettim. Allah’tan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh olmadığına ve Muhammed’in (a.s.m.) Allah’ın resulü olduğuna şahadet ederim.

Allah’ım! Senin rahmet ağacının en lâtif, en şerif, en mükemmel ve en güzel meyvesi olan, âlemlere rahmet olarak ve Senin rahmet ağacının ahiret yurdu üzerine sarkan en süslü, en güzel, en parlak ve en yüce meyvelerine, yani Cennete ulaşmamıza vesile olarak gönderdiğin zata salât ve selâm eyle.

Allah’ım! Seçtiğin Peygamberinin hürmetine, bizi, anne ve babamızı Cehennem ateşinden kuru. Bizi, anne ve babamızı iyilerle beraber Cennete koy. Duamızı kabul buyur.

2. Bkz. Gazalî, *el-İktisad fî’l-İtikad*, s. 210-213; İbni Haldun, *Mukaddime*: 2:1254.

ahiret: öteki dünya
akıl: idrak, düşünce.
âlem: bütün kâinat.
asır: zaman, devir.
cadde-i umumiye-i akliye: akla en uygun gelen yol.
dâhî-i hikmet: son derece zeki felsefe âlimi.
delil: şahit, belge.
fehmetmek: anlamak.
feyiz: ilham, bereket.
hak: doğru, gerçek.
Hâlık-ı Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi yaratıcı, Allah.
haşır: ahirette diriliş.
hayır: iyilik.
hükmetmek: karar vermek.
hürmet: haysiyet, şeref.
ihsan: bağış, yardım.
iman: inanmak.
insaf: vicdan.
izdiyad: çoğalma, artma.
kader: yazgı.
kâfi: yetecek.
Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.
lâtif: hoş, güzel.
manen: mana itibarıyla, manaca.
memnun: hoşnut, razı.
mesele-i nakliye: vahiyle bildirilen mesele.
miktar: ölçü, değer.
mükemmel: tam, eksiksiz.
Münker ve Nekir melekleri: sor-gu melekleri.
mütalâa: iyice düşünme, dikkatli okuma, inceleme.
müttefikan: el birliğiyle, hep beraber.
nakil: vahiy, ayet ve hadis.
rahmet: acıma, bağışlama, merhamet, şefkat.
resul: peygamber.
risale: kitapçık.
salât: dua.
selâm: barış, rahatlık.
şahadet: şahitlik, inanmak.
şefaathakır: bağışlanmasını dileme.
ser: kötülük.
şerif: şerefli, yüce.
şükür: teşekkür.
taklit: benzetme.
teslim: şekli.
ulema-i İslâm: İslâm âlimleri.
vesile: sebep.
zat: Hz. Muhammed.

Haşre, akıl ile gidilmemesinin bir sırrı şudur ki:

Haşr-i Azam, İsm-i Azamın tecellisiyle olduğundan, Cenab-ı Hakkın İsm-i Azamının ve her ismin azamî mertebesindeki tecellisiyle zahir olan ef'al-i azîmeyi görmek ve göstermekle, haşr-i azam bahar gibi kolay ispat ve kat'î iz'an ve tahkikî iman edilir.

Şu Onuncu Sözde, feyz-i Kur'ân ile, öyle görülüyor ve gösteriliyor. Yoksa, akıl, dar ve küçük düsturlarıyla kendi başına kalsa, âciz kalır, taklide mecbur olur.

âciz: güçsüz.
azamî: nihayet derecede.
ef'al-i azîme: en büyük işler.
feyz-i Kur'ân: Kur'ân'ın verdiği ilham.
haşir: ahirette dirilip toplanma.
haşr-i azam: en büyük dirilme ve toplanma.
İsm-i Azam: Cenab-ı Hakkın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.
ispat: kanıtlama.
iz'an: anlayış, kavrayış.
kat'î: kesin, şüphesiz.
mecbur: zorunda kalma.
mertebe: derece.
sır: gizli taraf.
tahkiki: araştırarak ve kesin delillere dayanarak.
taklit: benzetme.
tecelli: yansıma, görünme.
zahir: açık, belli.

Onuncu Sûzin Mühim Bir Zeyli ve Lâhikasının Birinci Parçası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿٢﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ
مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿٣﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ
بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٤﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا
لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٥﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ
الْأَسْتَكْمِ وَالْوُانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٦﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ
مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٧﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْزِلُ مِنَ
السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ
يَعْقِلُونَ ﴿٨﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا
دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٩﴾ وَلَهُ مَنْ فِي

Lâhika: ilâve, ek.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
zeyil: ilâve.

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهٗ قَانِتُونَ ﴿٦﴾ وَهُوَ الَّذِي يَدُدُّ الْوَسْطَ الْوَسْطَ وَيُدْخِلُ السَّمَاءَ فِي يَوْمٍ ثَلَاثٍ أَلْفِ سَنَةٍ مَّا تَعْلَمُ السَّاعَةَ ﴿٧﴾ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٨﴾

İmanın bir kutbunu gösteren bu semavî ayat-ı kübranın ve haşri ispat eden şu kudsî berahin-i uzmanın bir nükte-i ekberi ve bir hüccet-i azamı, bu Dokuzuncu Şuada beyan edilecek.

Lâtif bir inayet-i Rabbaniyedir ki, bundan otuz sene evvel, Eski Said, yazdığı tefsir mukaddimesi Muhakemat namındaki eserin ahirinde, “İkinci Maksat: Kur’ân’da haşre işaret eden iki ayet tefsir ve beyan edilecek. ² نَحْنُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ deyip durmuş, daha yazamamış. Hâlık-ı Rahîm’ime delâil ve emarat-ı haşriye adedince şükür ve hamd olsun ki, otuz sene sonra tevfiğ ih-san eyledi.

Evet, bundan dokuz on sene evvel o iki ayetten birinci ayet olan

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ¹

ferman-ı İlâhînin iki parlak ve çok kuvvetli hüccetleri ve tefsirleri bulunan “Onuncu Söz” ile Yirmi Dokuzuncu Sözü in’am etti; münkirleri susturdu.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla. • Akşama erdiğinizde ve sabaha kavuştuğunuzda Allah’ı tesbih edin. • Gökte ve yerde olanların hamd ve senası Ona mahsustur. Gündüzün sonuna doğru ve öğle vaktine erişince de Allah’ı tesbih edip namaz kılın. • Ölüden diriye, diriden ölüye O çıkarır. Ölümünden sonra yeryüzünü O diriltir. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız. • Yine Onun ayetlerindendir ki, sizi topraktan yaratmıştır; sonra siz birer insan olarak yeryüzüne yayılırsınız. • Yine Onun ayetlerindendir ki, size hemcinslerinizden kendilerine ısınacağınız eşler yaratmış, aranızda muhabbet ve merhamet vermiştir. Düşünen bir topluluk için elbette bunda Allah’ın varlık ve birliğine, kudret ve rahmetine deliller vardır. • Gökte ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin, seslerinizin ve simalarınızın farklılığı da yine Onun ayetlerindendir. İlim sahipleri için elbette bunda deliller vardır. • Gece ve gündüzde uyumanız ve Onun lütfundan rızık aramanız da yine Onun ayetlerindendir. Kulak veren bir topluluk için bunda elbette deliller vardır. • Yine Onun ayetlerindendir ki, size korku ve ümit vermek için şimşek gösterir, gökten bir su indirir ve ölümünden sonra yeryüzünü onunla diriltir. Akıl sahibi bir topluluk için elbette bunda deliller vardır. • Yine Onun ayetlerindendir ki,

ahir: son.

ayat-ı kübra: yüce ayetler.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

berahin-i uzma: büyük deliller.

beyan: bildirme, anlatma, açıklama.

delâil: deliller.

emarat-ı haşriye: dirilme işaretleri.

ferman-ı İlâhî: Cenab-ı Hakkın emir ve buyruğu.

Hâlık-ı Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi yaratıcı, Allah.

hamd: övme, yüceltme.

haşir: öldükten sonra dirilmek.

hüccet: delil.

hüccet-i azam: büyük delil.

ihsan: bağışlama.

in’am: nimet verme.

inayet-i Rabbanîye: Allah’ın yardımı.

kudret: güç, kuvvet.

kudsi: mukaddes.

kutup: en uç noktası.

lâtif: hoş, şirin.

lütuf: ikram ve yardım.

mahlûkat: yaratılmışlar.

Muhakemat: Risale-i Nur Külliyyatından bir eser.

mukaddime: başlangıç.

münkir: inkâr eden.

nükte-i ekber: en büyük nükte.

Rahîm: Rahîm sıfatı.

Rahman: Rahman sıfatı.

rahmet: acıma.

semavî: İlâhî.

sena: övme.

sima: yüz.

şükür: minnettarlık ifade etme, teşekkür.

tecelli: yansıma, ortaya çıkma.

tefsir: açıklama, izah.

tesbih: Cenab-ı Hakki şanına lâ-yık ifadelerle anma; takdis.

tevfiğ: yardım.

gök ve yer Onun emriyle ayakta durur. Sonra O sizi bir emirle çağırıldığında derhal kabirlerinizden çıkarsınız. • Gökte ve yerde ne varsa Onundur; hepsi de Ona boyun eğer. • Mahlûkatı önce yaratan, sonra tekrar dirilecek olan Odur; bu ise Onun için daha kolaydır. Gökte ve yerde tecelli eden en yüce sıfatlar Onundur. Onun kudreti her şeye galiptir; O her şeyi hikmetle yapar. (Rum Suresi: 17-27.)

2. Haydi öyle ise, Rahman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla...

3. Şimdi bak Allah’ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan, elbette ölüleri de öylece diriltecektir; O her şeye hakkıyla kadirdir. (Rum Suresi: 50.)

Hem, iman-ı haşrînin hücum edilmez o iki metin ka-
lesinden dokuz ve on sene sonra, ikinci ayet olan, başta
mezkûr ayat-ı ekberin tefsirini bu risale ile ikram etti.

İşte bu Dokuzuncu Şua, mezkûr ayatıyla işaret edilen
dokuz âlî Makam ve bir ehemmiyetli Mukaddimededen iba-
rettir.

* * *

Mukaddime

Haşir akidesinin pek çok ruhî faydalarından ve hayatî
neticelerinden bir tek netice-i camiayı ihtisar ile beyan ve
hayat-ı insaniyeye, hususan hayat-ı içtimaiyesine ne de-
rece lüzumlu ve zarurî olduğunu izhar ve bu iman-ı haş-
rî akidesinin pek çok hüccetlerinden bir tek hüccet-i kül-
liyeyi icmal ile göstermek ve o akide-i haşriye ne derece
bedihî ve şüphesiz bulunduğunu ifade etmekten ibaret
olarak, iki Noktadır.

BİRİNCİ NOKTA: Ahiret akidesi, hayat-ı içtimaiye ve
şahsiye-i insaniyenin üssülesası ve saadetinin ve kemalâ-
tının esasatı olduğuna, yüzer delillerinden bir mikyas ola-
rak, yalnız dört tanesine işaret edeceğiz:

• *Birincisi:* Nev-i beşerin hemen yarısını teşkil eden
çocuklar, yalnız Cennet fikriyle, onlara dehşetli ve
ağlatıcı görünen ölümlere ve vefatlara karşı dayanabilir-
ler. Ve gayet zayıf ve nazik vücutlarında bir kuvve-i ma-
neviye bulabilirler. Ve her şeyden çabuk ağlayan gayet

akide: inanç.
akide-i haşriye: haşir inancı.
âli: yüce, yüksek.
ayat: Kur'an ayetleri.
ayat-ı ekber: büyük ayetler.
bedihi: açık.
beyan: açıklama.
dehşet: korku.
delil: şahit.
ehemmiyet: pek önemli olma,
değerlilik.
esasat: esaslar.
haşir: Allah'ın, ölüleri diriltmesi.
hayat-ı içtimaiye: toplum hayatı,
sosyal hayatı.
hayat-ı insaniye: insan hayatı.
hayatî: hayatla alâkalı.
hususan: özellikle.
hüccet: delil.
hüccet-i külliye: bütün deliller.
icmal: özetleme.
ihtisar: kısaltma.
ikram: bağış, ihsan.
iman-ı haşrî: "öldükten sonra di-
rilişe" inanmayla ilgili.
işaret: gösterme, bildirme.

izhar: açıklamak.
kemalât: üstün özellikler.
kuvve-i maneviye: moral,
manevî güç.
makam: manevî mevki.
mezkûr: adı geçen.
mikyas: ölçü.
mukaddime: ön söz, başlan-
gıç.
mukavemet: dayanma.
nazik: narin, ince.
netice-i camia: kapsamlı so-
nuç.
nev-i beşer: insan soyu.
risale: kitapçık.
ruhi: ruhla ilgili.

saadet: mutluluk.
şahsiye-i insaniye: insan ki-
şiliği.
tefsir: açıklama, izah.
teşkil: oluşturan.
üssülesas: esas temel.
vefat: ölüm.
zarurî: zorunlu, mecburî.

mukavemetsiz mizac-ı ruhlarında, o Cennet ile bir ümit bulup, mesrurâne yaşayabilirler.

Meselâ, Cennet fikriyle der: “Benim küçük kardeşim veya arkadaşım öldü; Cennetin bir kuşu oldu, Cennette gezer, bizden daha güzel yaşar.”¹ Yoksa, her vakit etrafında kendi gibi çocukların ve büyüklerin ölümleri, o zayıf biçarelerin endişeli nazarlarına çarpması, mukavemetlerini ve kuvve-i maneviyelerini zirüzeber ederek, gözleriyle beraber ruh, kalp, akıl gibi bütün letaifini dahi öyle ağlattırarak; ya mahvolup veya divane bir bedbaht hayvan olacaktı.

• *İkinci delil:* Nev-i insanın bir cihette nısfı olan ihtiyarlar, yalnız hayat-ı uhreviye ile, yakınlarında bulunan kabre karşı tahammül edebilirler. Ve çok alâkadar oldukları hayatlarının yakında sönmesine ve güzel dünyalarının kapanmasına mukabil, bir teselli bulabilirler. Ve çocuk hükmüne geçen seriütteessür ruhlarında ve mizaçlarında, mevt ve zevalden çıkan elîm ve dehşetli me'yusi-yete karşı, ancak hayat-ı bâkiye ümidiyle mukabele edebilirler. Yoksa, o şefkate lâıyk muhteremler ve sükûnete ve istirahat-i kalbiyeye çok muhtaç o endişeli babalar ve analar, öyle bir vaveylâ-i ruhî ve bir dağdağa-i kalbî hissedeceklerdi ki, bu dünya onlara zulmetli bir zindan ve hayat dahi kasavetli bir azap olurdu.

• *Üçüncü delil:* İnsanların hayat-ı içtimaiyesinin medarı olan gençler, delikanlılar, şiddet-i galeyanda olan hissiyatlarını ve ifratkâr bulunan nefis ve hevalarını tecavüzattan ve zulümlerden ve tahribattan durduran ve

hayatı.

hayat-ı uhreviye: ahiret hayatı.

heva: istek ve arzuları emre vermek.

hissetmek: algılamak.

hissiyat: duygular.

ifratkâr: ileri giden, aşınılık yapan.

ihtiyar: yaşlı.

istirahat-ı kalbiye: kalp rahatlığı, iç huzuru.

kasavet: gam, keder.

kuvve-i maneviye: manevî güç, moral.

letaif: güzellikler.

mahvolmak: yok olup gitmek.

medar: dayanak noktası, sebep.

mesrurâne: sevinçli.

mevt: ölüm.

me'yusiyyet: ümitsizlik.

mizaç: huy, tabiat.

mizac-ı ruh: ruhun durumu, yaratılışı.

muhterem: hürmete lâıyk, saygıdeğer.

mukabele: karşılık verme.

mukabil: karşılık.

mukavemet: direnç, dayanıklılık.

nefis: insanı maddî zevk ve isteklere sevk eden kuvvet.

nev-i insan: insan cinsi.

nısf: yarım, yarı.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek.

seriütteessür: çabuk üzülen.

şiddet-i galeyan: şiddetli bir şekilde coşup taşma.

sükûnet: rahat, huzur.

tahammül: katlanma, dayanma.

tahribat: yıkıp yok etme, bozma.

tecavüzat: saldırılar.

vaveylâ-i ruhî: ruhun feryadı.

zeval: geçip gitme, ölme.

zindan: dar yer, sıkıntılı yer.

zirüzeber: altüst.

zulmet: karanlık.

zulüm: cefa, işkence.

1. Süyutî, *Dürrü'l-Mensur*, 1:287, 288.

alâkadar: alâkalı, ilgili.

azap: şiddetli acı.

bedbaht: talihsiz.

biçare: çaresiz, zavallı.

cihet: yön, taraf.

dağdağa-i kalbî: kalp sıkıntısı.

dehşet: korku.

delil: ispat edici şey, kanıt.

divane: akılsız, deli.

elîm: acıklı, acı veren.

endişe: kuşku.

hayat-ı bâkiye: devamlı ve kalıcı hayat.

hayat-ı içtimaiye: toplum

âciz: güçsüz.
akide: inanç.
âlem: dünya.
arkadaşâne: arkadaşasına.
bîçare: çaresiz, zavallı.
ciddî: gerçek.
daimî: devamlı.
dünyevî saadet: dünya mutluluğu.
ebedî: sonsuz, sonsuza dek.
fedakâr: feda eden.
fedakârâne: fedakârca.
ferzendâne: oğula yakışacak surette.
firak: ayrılık.
hadsiz: sınırsız.
hakikî: gerçek.
hane: ev.
harem: kadın eş.
hatır: saygı.
hayat: ömür, yaşayış.
hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.
hayvaniyet: hayvanlık.
hevesat: hevesler, nefsin istek ve arzuları.
hudutsuz: sınırsız.
huri: Cennet güzeli.
hürmet: saygı.
hüsnücreyan: güzel hareket.
ihtiyar: yaşlı.
ihtiyare: yaşlı, ihtiyar kadın.
insaniyet: insanlık.
kaide: prensip, kural.
kardeşâne: kardeşçe.
melce: sığınak.
merhamet: acımak, karşılıksız şefkat, karşılıksız sevgi.
müfarakat: ayrılık.
muhabbet: sevgi.
mukabele: karşılık verme.
münasebet: ilişki.
muvaakkat: geçici.
nev-i beşer: insanlığı.
pederâne: babaca.
refakat: arkadaşlık.
refika-i hayat: hayat arkadaşı.

hayat-ı içtimaiyenin hüsnücreyanını temin eden, yalnız Cehennem fikridir. Yoksa, Cehennem endişesi olmazsa, ¹ **الْحُكْمُ لِلْغَالِبِ** kaidesiyle o sarhoş delikanlılar, hevesatları peşinde bîçare zayıflara, âcizlere dünyayı Cehenneme çevireceklerdi. Ve yüksek insanıyeti, gayet süflî bir hayvaniyete döndüreceklerdi.

• *Dördüncü delil:* Nev-i beşerin hayat-ı dünyeviyesinde en cemiyetli merkez ve en esaslı zemberek ve dünyevî saadet için bir Cennet, bir melce, bir tahassungâh ise, aile hayatıdır. Ve herkesin hanesi, küçük bir dünyasıdır. Ve o hane ve aile hayatının hayatı ve saadeti ise, samimî ve ciddî ve vefadarâne hürmet ve hakikî ve şefkatli ve fedakârâne merhamet ile olabilir. Ve bu hakikî hürmet ve samimî merhamet ise, ebedî bir arkadaşlık ve daimî bir refakat ve sermedî bir beraberlik ve hadsiz bir zamanda ve hudutsuz bir hayatta birbiriyle pederâne, ferzendâne, kardeşâne, arkadaşâne münasebetlerin bulunmak fikriyle, akidesiyle olabilir.

Meselâ, der: “Bu haremim, ebedî bir âlemde, ebedî bir hayatta daimî bir refika-i hayatımdır. Şimdilik ihtiyar ve çirkin olmuş ise de, zararı yok. Çünkü, ebedî bir güzelliği var; gelecek. Ve böyle daimî arkadaşlığın hatırı için, her bir fedakârlığı ve merhameti yaparım” diyerek, o ihtiyare karısına, güzel bir huri gibi muhabbetle, şefkatle, merhametle mukabele edebilir. Yoksa kısacık, bir iki saat sûrî bir refakatten sonra ebedî bir firak ve müfarakata uğrayan arkadaşlık, elbette gayet sûrî ve muvaqqat ve esassız, hayvan gibi bir rikkat-i cinsiye manasında ve

1. Galip olan hükmeder.

rikkat-i cinsiye: insanın kendi cinsinden olana acıması.
saadet: mutluluk.
samimi: içten, candan.
sefkat: acıyarak ve karşılıksız

merhamet muhabbet besleme.
sermedî: devamlı, sürekli.
süflî: aşağılık.
sûrî: gösterişte, şekli.

tahassungâh: sığınma yeri.
temin: elde etme.
vefadarâne: vefalı olarak.
zemberek: hareketi sağlayan güç kaynağı.

bir mecazî merhamet ve sun'î bir hürmet verebilir. Ve hayvanatta olduğu gibi, başka menfaatler ve sair galip hisler, o hürmet ve merhameti mağlûp edip, o dünya Cennetini Cehenneme çevirir.

İşte, iman-ı haşrînin yüzer neticesinden birisi, hayat-ı içtimaiye-i insaniyeye taallûk eder. Ve bu tek neticenin de yüzer cihetinden ve faydalarından mezkûr dört delile, sairleri kıyas edilse, anlaşılır ki, hakikat-i haşriyenin tahakkuku ve vukuu, insaniyetin ulvî hakikati ve küllî hacceti derecesinde kat'îdir. Belki, insanın midesindeki ihtiyacın vücudu, taamların vücuduna delâlet ve şahadetinden daha zahirdir ve daha ziyade tahakkukunu bildirir. Ve eğer, bu hakikat-i haşriyenin neticeleri, insaniyetten çıkarsa, o çok ehemmiyetli ve yüksek ve hayattar olan insaniyet mahiyeti, murdar ve mikrop yuvası bir lâşe hükmüne sukut edeceğini ispat eder. Beşerin idare ve ahlâk ve içtimaiyatı ile çok alâkadar olan içtimaiyyun ve siyasiyyun ve ahlâkiyyunun kulakları çınlasın. Gelsinler; bu boşluğu ne ile doldurabilirler? Ve bu derin yaraları ne ile tedavi edebilirler?

İKİNCİ NOKTA: Hakikat-i haşriyenin hadsiz bürhanlarından, sair erkân-ı imaniyeden gelen şahadetlerin hulâsasından çıkan bir bürhanı, gayet muhtasar bir surette beyan eder. Şöyle ki:

Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın risaletine delâlet eden bütün mu'cizeleri ve bütün delâil-i nübüvveti ve hakkaniyetinin bütün bürhanları, birden, hakikat-i haşriyenin tahakkukuna şahadet ederek ispat

ahlâk: huylar.
ahlâkiyyun: ahlâk bilimcileri.
alâkadar: ilgili.
beşer: insan.
beyan: açıklama.
bürhan: delil.
cihet: yön.
delâil-i nübüvvet: peygamberlik delilleri.

delâlet: delil olma, gösterme.
delil: davayı, ispata yarayan şey.
ehemmiyet: önem.
erkân-ı imaniye: imana ait esaslar.
galip: üstün gelen.

hacet: ihtiyaç.
hakikat-ı haşriye: haşir gerçeği.
hakkaniyet: doğruluk.
hayat-ı içtimaiye-i insaniye: insanın sosyal hayatı.
hayattar: canlı, yaşayan.
his: duygu.

hulâsa: kısaca.
hürmet: saygı.
içtimaiyat: sosyal hayat.
içtimaiyyun: sosyologlar.
iman-ı haşrî: dirilmeye iman.
insaniyet: insanlık.
ispat: kanıt.
kat'i: kesin.
kıyas: karşılaştırma, oranlama.
küllî: büyük, kapsamlı.
lâşe: leş.
mağlûp: yenilmiş.
mahiyet: özellik, esas.
mecazi: gerçek olmayan.
merhamet: acımak, şefkat göstermek.
mezkûr: adı geçen.
mikrop: çıplak gözle görülmesi mümkün olmayan canlılar, bakteriler.
mu'cize: bir benzerini yapma konusunda başkalarını âciz bırakan olağanüstü şey.
murdar: pis, kirli.
risalet: peygamberlik.
şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.
sair: diğer.
siyasiyyun: siyasiler.
sukut: düşme, düşüş.
sun'î: uydurma, sahte.
taallûk: ilgilendirme.
taam: yiyecek, aş.
tahakkuk: doğruluk, gerçekleşme, meydana gelme.
tedavi: iyileştirme.
ulvî: yüksek, yüce.
vuku: meydana çıkma, olma.
zahir: açık, belli.
ziyade: çok.

ederler. Çünkü, bu zatın bütün hayatında, bütün davaları, vahdaniyetten sonra haşirde temerküz ediyor. Hem, umum peygamberleri tasdik eden ve ettiren bütün mu'cizeleri ve hüccetleri, aynı hakikate şahadet eder. Hem, ¹ **وَبَرُّسُلِهِ** kelimesinden gelen şahadeti bedahet derecesine çıkaran ² **وَكُتْبِهِ** şahadeti de, aynı hakikate şahadet eder. Şöyle ki:

Başta Kur'an-ı Mu'cizülbeyan'ın hakkaniyetini ispat eden bütün mu'cizeleri, hüccetleri ve hakikatleri, birden, hakikat-i haşriyenin tahakkukuna ve vukuuna şahadet edip, ispat ederler. Çünkü Kur'an'ın, hemen üçten birisi haşirdir; ve ekser kısa surelerinin başlarında, gayet kuvvetli ayat-ı haşriyedir. Sarihan ve işareten binler ayatıyla aynı hakikati haber verir, ispat eder, gösterir. Meselâ,

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ³ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ⁴ اِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ⁵ اِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ⁶ اِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ⁷ عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ⁸ هَلْ أْتِيكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ⁹

gibi otuz kırk surelerin başlarında, bütün kat'iyetiyle, hakikat-i haşriyeyi kâinatın en ehemmiyetli ve vacip bir hakikati olduğunu göstermekle beraber, sair ayetler dahi o hakikatin çeşit çeşit delillerini beyan edip ikna eder.

ayat: işaretler.
ayat-ı haşriye: haşirle ilgili ayetler.
bedahet: açıklık.
beyan: açıklamak.
dehşet: büyük korku hâli.
delil: belge, tanık.
ekser: en çok.
hakikat: gerçek.
hakikat-ı haşriye: haşir gerçeği.
hakkaniyet: doğruluk.
haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, toplanma.
hüccet: delil.
ikna: düşüncüyü kabul ettirme.
ispat: kanıt.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı, evren.
kat'iyet: kesinlik.
Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim.
mu'cize: Allah tarafından verilip, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika iş.
müthiş: dehşet verici, korkunç.
şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.
sarihan: açıkça.
tahakkuk: meydana gelme.
tasdik: onaylama.
vacip: zorunlu.
vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.
vuku: meydana gelme.

1. Ve peygamberlerine iman ettim.
2. Ve kitaplarına iman ettim.
3. Güneş dürülp toplandığında. (Tekvir Suresi: 1.)
4. Ey insanlar, Rabbinizden korkun. Kıyamet gününün zelzelesi, muhakkak ki pek büyük bir şeydir. (Hac Suresi: 1.)
5. Ne zaman ki yer müthiş bir sarsıntıyla sarsılır. (Zilzal Suresi: 1.)
6. Gök yandırdığı zaman. (İnfitar Suresi: 1.)
7. Gök yandırdığında. (İnsikak Suresi: 1.)
8. Onlar birbirlerine neyi sorup duruyorlar? (Nebe Suresi: 1.)
9. Dehşeti her şeyi kaplayan kıyametin haberi sana geldi mi? (Gâşiye Suresi: 1.)

Acaba, bir tek ayetin bir tek işareti, gözümüz önünde, ulûm-u İslâmiyede müteaddit ilmî ve kevnî hakikatleri meyve veren bir kitabın binler böyle şahadetleriyle ve davaları ile güneş gibi zuhur eden iman-ı haşrî hakikatsiz olması, güneşin inkârı, belki kâinatın ademi gibi, hiçbir cihet-i imkânı var mı? Ve yüz derece muhal ve batıl olmaz mı?

Acaba, bir sultanın bir tek işareti yalan olmamak için, bazen bir ordu hareket edip çarpıştığı hâlde; o pek ciddi ve izzetli Sultanın binler sözleri ve vaatleri ve tehditlerini yalan çıkarmak, hiçbir cihette kabil midir? Ve hakikatsiz olmak, mümkün müdür?

Acaba, on üç asırda, fasılasız olarak, hadsiz ruhlara, akıllara, kalplere, nefislere hak ve hakikat dairesinde hükmeden, terbiye eden, idare eden bu manevî Sultan-ı Zîşan'ın bir tek işareti, böyle bir hakikati ispat etmeye kâfi iken, binler tasrihat ile bu hakikat-i haşriyeyi gösterip ispat ettikten sonra, o hakikati tanımayan bir echel ahmak için Cehennem azabı lâzım gelmez mi? Ve ayn-ı adalet olmaz mı?

Hem, birer zamana ve birer devre hükmeden bütün semavî suhuplar ve mukaddes kitaplar dahi, bütün istikbale ve umum zamanlara hükümler olan Kur'ân'ın tafsilâtla, izahatla, tekrar ile beyan ve ispat ettiği hakikat-i haşriyeyi asırlarına ve zamanlarına göre, o hakikati kat'î kabul ile beraber, tafsilâtsiz ve perdeli ve muhtasar bir surette beyan, fakat kuvvetli bir tarzda iddia ve ispatları, Kur'ân'ın davasını binler imza ile tasdik ederler.

ahmak: kalın kafalı, aptal.
asır: yüzyıl, zaman.
ayn-ı adalet: adaletin tâ kendisi.
batıl: yalan, çürük.
beyan: açıklama.
Cehennem: ceza mahalli.
cihet-i imkân: mümkün olma yönü.
echel: çok cahil.
fasılasız: aralıksız.

hadsiz: sayısız.
hakikat: gerçek.
hakikat-i haşriye: haşir gerçeği.
hükümler: hâkim.
iddia: ısrarla savunma.
iman-ı haşrî: haşre inanma.
ispat: doğrulamak, doğruyu ortaya koyma, kanıt.
istikbal: gelecek.
izahat: açıklamalar.

izzet: şeref, yücelik.
kabil: kabul edici.
kâfi: yeten, yeterli.
kat'i: kesin.
kevnî: varlık âlemiyle ilgili.
manevî: maddî olmayan.
muhal: imkânsız.
muhtasar: kısa, özet.
mukaddes kitaplar: Tevrat, Zebur, İncil, Kur'ân.
müteaddit: birçok.

şahadet: şahit olma.
semavi suhuf: bazı peygamberlere inen sayfeler hâlindeki küçük kitapçıklar.
Sultan-ı Zîşan: şanı yüce olan Sultan; Allah.
tafsilât: ayrıntılar.
tasdik: doğrulamak.
tasrihat: izah etmeler.
tehdit: gözdağı verme.
terbiye: edeplendirme.
ulûm-u İslâmiye: İslâmî ilimler.
umum: genel.
vaat: söz verme.
zuhur: meydana çıkma.

Bu bahsin münasebetiyle, risale-i *Münacat*'ın ahirinde, ¹ **إِيْمَانٌ بِالْيَوْمِ الْآخِرِ** rüknüne sair rükünlerin, hususan rüsul ve kütübün şahadetini münacat suretinde zikredilen pek kuvvetli ve hulâsalı ve bütün evhamları izale eden bir hüccet-i haşriye, aynen buraya giriyor. Şöyle ki: *Münacat*'ta demiş:

Ey Rabb-i Rahîm'im!

Resul-i Ekreminin talimiyle ve Kur'an-ı Hakîm'in der-siyle anladım ki, başta Kur'an ve Resul-i Ekrem'in olarak bütün mukaddes kitaplar ve peygamberler, bu dünyada ve her tarafta numuneleri görülen celâlli ve cemalli isimlerinin tecellileri, daha parlak bir surette ebedülâbâdda devam edeceğine ve bu fânî âlemde Rahîmâne cilveleri, numuneleri müşahede edilen ihsanatının daha şaşıla bir tarzda dâr-ı saadette istimrarına ve bekasına ve bu kısa hayat-ı dünyeviyede onları zevk ile gören ve muhabbet ile refakat eden müştakların, ebedde dahi refakatlerine ve beraber bulunmalarına icma ve ittifak ile şahadet ve delâlet ve işaret ederler.

Hem, yüzer mu'cizat-ı bâhirelerine ve ayat-ı katılarına istinaden, başta Resul-i Ekrem ve Kur'an-ı Hakîm'in olarak, bütün nuranî ruhların sahipleri olan peygamberler ve bütün münevver kalplerin kutupları olan velîler ve bütün keskin ve nurlu akılların madenleri olan siddîkinler bütün suhuf-u semaviyede ve kütüb-ü mukaddesede Senin çok tekrar ile ettiğin binler vaatlerine ve tehditlerine istinaden, hem Senin kudret ve rahmet ve inayet ve

ayat-ı kâtia: kesin deliller.
beka: ebedilik, devamlılık.
celâl: haşmet, heybet, yücelik.
cemal: güzellik, merhamet.
dâr-ı saadet: saadet yeri, Cennet.
delâlet: işaret.
ebed: sonsuzluk, dâimilik.
ebedülâbâd: sonsuzların sonsuzu.
evham: zanlar, kuşkular.
fânî: ölümlü.
hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.
hüccet-i haşriye: haşrin delili.
hulâsa: kısaca.
icma: fikir birliği.
ihsanat: ihsanlar.
inayet: yardım.
istimrar: uzayıp gitme.
istinaden: dayanarak.
ittifak: birleşme, birlik.
izale: yok etme, giderilme.
kudret: güç, kuvvet.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
kütüb-ü mukaddese: mukaddes kitaplar (Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an-ı Kerim).
kütüp: kitaplar.
kutup: önder, rehber.
mu'cizat-ı bâhire: apaçık mu'cizeler.
muhabbet: sevgi.
mukaddes: mübarek.
münacat: yalvarma, Allah'a yalvarış, dua, yakarış.
münasebet: ilişki, bağlantı.
münevver: nurlanmış.
müşahede: gözle görme.
müştak: arzulu, âşık.
numune: örnek, misal.
nurani: nurlu.
Rabb-i Rahîm: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi olan Cenab-ı Hak.
rahîmâne: şefkatle, merhametle.
rahmet: acıma, merhamet etme.
refakat: arkadaşlık.
Resul-i Ekrem: çok cömert, kerîm olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).
risale-i Münacat: Münacat risalesi.
rükün: inanç esasları.
rüsul: peygamberler.

1. Ahiret gününe iman etmek.

şahadet: şahitlik, tanıklık.
şasaa: gösteriş.
siddîkin: samimiyetle Allah ve peygambere iman etmiş olanlar.

suhuf-u semaviye: semavî sayfalar.
talim: öğretme.
tarz: biçim.
tecelli: yansıma.

tehdit: gözdağı verme.
vaat: söz verme.
veli: Allah dostu, evliya.
zevk: tatma.
zikir: anılma.

hikmet ve celâl ve cemal gibi ahireti iktiza eden kudsi sıfatlarına, şe'nlerine ve Senin izzet-i celâline ve saltanat-ı rububiyetine itimaden, hem ahiretin izlerini ve tereşşuhatını bildiren hadsiz keşfiyatlarına ve müşahedelerine ve ilmelyakîn ve aynelyakîn derecesinde bulunan itikatlarına ve imanlarına binaen, saadet-i ebediyeyi insanlara müjdeliyorlar. Ehl-i dalâlet için Cehennem ve ehl-i hidayet için Cennet bulunduğunu haber verip ilân ediyorlar. Kuvvetli iman edip, şahadet ediyorlar.

Ey Kadîr-i Hakîm! Ey Rahman-ı Rahîm! Ey Sadıku'l-Va'di'l-Kerîm! Ey izzet ve azamet ve celâl sahibi Kahhar-ı Zülcelâl!

Bu kadar sadık dostlarını, bu kadar vaatlerini ve bu kadar sıfat ve şuanatını yalancı çıkarmak, tekzip etmek; ve saltanat-ı rububiyetinin kat'î mukteziyatını tekzip edip yapmamak; ve Senin sevdiğin ve onlar dahi Seni tasdik ve itaat etmekle kendilerini Sana sevdiren hadsiz makbul ibadının ahirete bakan hadsiz dualarını ve davalarını reddetmek, dinlememek; ve küfür ve isyan ile ve Seni vadinde tekzip etmekle, Senin azamet-i kibriyana dokunan ve izzet-i celâline dokunduran ve ulûhiyetinin haysiyetine ilişen ve şefkat-i rububiyetini müteessir eden ehl-i dalâleti ve ehl-i küfrü, haşrin inkârında onları tasdik etmekten yüz binler derece mukaddessin ve hadsiz derece münezzeh ve âlisin. Böyle nihayetsiz bir zulümden ve nihayetsiz bir çirkinlikten, Senin o nihayetsiz adaletini ve nihayetsiz cemalini ve hadsiz rahmetini, hadsiz derece takdis ediyoruz. Ve bütün kuvvetimizle iman ederiz ki,

ahiret: öteki dünya.
âli: yüce, yüksek, ulu.
aynelyakîn: gözle görerek kesin bilgi edinme.
azamet: büyüklük, yücelik.
celâl: haşmet, görkem, heybet.
cemal: güzellik.

dua: yalvarma.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli, hak yoldan çıkanlar, azgın kimşeler.
ehl-i hidayet: hidayette ve doğru yolda olanlar.
ehl-i küfür: küfür ehli.
hadsiz: sınırsız.

haşir: öldükten sonra dirilmeye inanmak.
haysiyet: şeref, onur, itibar.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
ibad: kullar.

iktiza: gereklilik.
ilmelyakîn: kesin bilgiye dayanarak öğrenme.
inkâr: reddetme, kabul etmeme.
isyan: baş kaldırma.
itaat: boyun eğme.
itikat: kesin inanış; iman.
itimat: güvenme.
izzet: şeref, yücelik, üstünlük.
izzet-i celâl: haşmet ve görkemin izzeti, yüceliğin haysiyet ve şerefi.
Kadîr-i Hakîm: her şeyi hikmetle yaratan ve her şeye kudreti yeten, Allah.
Kahhar-ı Zülcelâl: kayıtsız, şartsız galip ve her an kahretmeye gücü yeten büyüklük sahibi Allah.
kat'i: kesin, şüphesiz.
keşfiyat: manevî âlemlerde bazı olayları ve hakikatleri görme.
kudsi: her türlü kusur ve noksandan uzak, temiz.
küfür: inkâr.
makbul: kabul edilmiş olan.
mukaddes: her türlü kusur ve eksiklikten uzak.
mukteziyat: gerekçeler.
münezzeh: her türlü çirkinlik ve noksanlıktan arınmış, nezih, temiz.
müşahede: gözle görme.
müteessir: etkilenmiş.
Rahman-ı Rahîm: dünya ve ahirette yaratıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhametiyle muamele eden Allah.
rahmet: şefkat, merhamet etme.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk; Cennet.
sadık: doğru sözlü.
Sadıku'l-Va'di'l-Kerîm: vadinde sadık ve cömertlik sahibi olan Allah.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
saltanat-ı rububiyet: Allah'ın her şeyi kendi terbiyesi ve egemenliği altında bulundurması, Allah'ın kâinatı terbiye ve idare edicilik sıfatının saltanatı.
şefkat-i rububiyet: her şeyi terbiye edip idare ve egemenliği altında bulunduran Allah'ın şefkati.
şe'n: durum, özellik, hâl.
sıfat: keyfiyet, nitelik.
sıfat: keyfiyetler, nitelikler.
şuanat: işler.
takdis: her türlü eksiklik ve çirkinlikten yüce olduğunu dile getirme, kutsama.
tasdik: doğrulama.
tekzip: yalanlama, yalan olduğunu söyleme.
tereşşuhat: sızıntılar.
ulûhiyet: ilâhîlik, Allah'lık.
vaat: söz verme.

âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahiret.
âmin: "Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!
asfiya: tuttuğu yol doğru olan kimseler.
aynelyakîn: gözle görür derecede.
ayn-ı hakikat: gerçeğin tâ kendisi.
beşaret: müjdeleme.
beyan: açıklama.
bürhan: delil.
cilve: yansıma, görüntü.
dâr-ı saadet: mutluluk yeri, Cennet.
define: kıymetli eşya.
delâlet: işaret.
delil: yol gösteren.
dellâl-ı saltanat: saltanatın ilânı.
ekser: daha çok.
enbiya: peygamberler.
evliya: erenler, velîler, ulular.
Habibullah: Allah'ın sevgilisi, Hz. Muhammed
hak: doğru, hakkaniyet ve doğruluk.
hakikat: gerçek.
hakikat-i ekber-i haşriye: haşrın en büyük gerçeği.
hakkalyakîn: bizzat yaşayarak kesin bilgi edinme.
hakkaniyet: adalete uygunluk.
hamî: himaye eden.
harika: olağanüstü.
hüccet: delil.
hürmet: haysiyet ve şeref, saygı.
hüsnuhatime: hayırlı ve iyi son.
ibad: kullar.
ihsanat: nimetler.
ilmelyakîn: kesin bilgiye dayanarak, kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde öğrenme.
iman-ı ekmel: en mükemmel iman.
ispat: doğrulayan, doğruyu ortaya koyma, kanıtlama, doğrulama.
makamat: makamlar.
mazhar: kavuşma; nail olmuş, nail olma.
medar: dayanak noktası.
merci: müracaat edilecek yer.
mu'cize: Allah tarafından verilip, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika iş.
müddea: iddia edilen şey.
mutabık: uygun.
nübüvvet: peygamberlik.
rahmet: acıma, merhamet etme.
rububiyet: rablık.
sadık: doğru.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
sefaat: uhrevî yardım.
semavî kitaplar: Allah tarafından inen kitaplar.
şua: ışık.

o yüz binler sadık elçilerin¹ ve o hadsiz doğru dellâl-ı saltanatın olan enbiya, asfiya, evliyalar, hakkalyakîn, aynelyakîn, ilmelyakîn suretinde Senin uhrevî rahmet hazinelerine âlem-i bekadaki ihsanatının definelerine ve dâr-ı saadette tamamıyla zuhur eden güzel isimlerinin harika güzel cilvelerine şahadetleri hak ve hakikattir; ve işaretleri doğru ve mutabıktır; ve beşaretleri sadık ve vakidir; ve onlar bütün hakikatlerin mercii ve güneşi ve hamîsi olan Hak isminin en büyük bir şuaı, bu hakikat-i ekber-i haşriye olduğunu iman ederek, Senin emrinle, Senin ibadına hak dairesinde ders veriyorlar ve ayn-ı hakikat olarak talim ediyorlar.

Yâ Rab!

Bunların ders ve talimlerinin hakkı ve hürmeti için, bize ve Risale-i Nur Talebelerine iman-ı ekmel ve hüsnuhatime ver. Ve bizleri onların şefaathlerine mazhar eyle. Âmin.

Hem, nasıl ki Kur'ân'ın, belki bütün semavî kitapların hakkaniyetini ispat eden umum deliller ve hüccetler; ve Habibullahın, belki bütün enbiyanın nübüvvetlerini ispat eden umum mu'cizeler ve bürhanlar, dolayısıyla, en büyük müddeaları olan ahiretin tahakkukuna delâlet ederler. Aynen öyle de, Vacibü'l-Vücud'un vücuduna ve vahdetine şahadet eden ekser deliller ve hüccetler, dolayısıyla, rububiyetin ve ulûhiyetin en büyük medarı ve mazharı olan dâr-ı saadetin ve âlem-i bekanın vücuduna, açılmasına şahadet ederler. Çünkü, gelecek makamatta beyan ve ispat edileceği gibi, Zat-ı Vacibü'l-Vücud'un hem

1. Yüz yirmi dört bin enbiya olduğuna dair bkz. Hâkim, *Müstedrek*, 2:652; İbni Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübra*, 1:32; İbni Hibban, *Sahih*, 2:77; *Müsned*, 5:265-266; Taberanî, *Mu'cemü'l-Kebir*, 8:217; Veliyyüddin Tebrizî, *Mışkâtü'l-Mesabih*, 3:122.

tahakkuk: gerçekleşme.
talim: öğretme ve öğrenme.
uhrevî: ahirete ait.
ulûhiyet: ilâhlık.
umum: bütün.

Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan Allah.
vahdet: birlik.
vaki: olmuş.
vücut: var olma, var oluş.

yâ Rab: ey Rabbimiz.
Zat-ı Vacibü'l-Vücud: varlığı mutlaka gerekli olan zat, Cenab-ı Allah.
zuhur: meydana çıkma.

mevcudiyeti, hem umum sıfatları, hem ekser isimleri, hem rububiyet, ulûhiyet, rahmet, inayet, hikmet, adalet gibi vasıfları, şe'nleri lüzum derecesinde ahireti iktiza ve vücup derecesinde bâkî bir âlemi istilzam ve zaruret derecesinde mükâfat ve mücazat için haşri ve neşri isterler.

• Evet, madem ezeli, ebedî bir Allah var; elbette saltanat-ı ulûhiyetinin sermedi bir medarı olan ahiret vardır. Ve madem, bu kâinatta ve zihayatta gayet haşmetli ve hikmetli ve şefkatli bir rububiyet-i mutlaka var ve görünüyor; elbette o rububiyetin haşmetini sukuttan ve hikmetini abesiyetten ve şefkatini gadirden kurtaran ebedî bir dâr-ı saadet bulunacak ve girilecek.

• Hem madem göz ile görünen bu hadsiz in'amlar, ih-sanlar, lütuflar, keremler, inayetler, rahmetler, perde-i gayp arkasında bir Zat-ı Rahman-ı Rahîm'in bulunduğu- nu sönmemiş akıllara, ölmemiş kalplere gösterir; elbette in'amı istihzadan ve ihsanı aldatmaktan ve inayeti adavetten ve rahmeti azaptan ve lütuf ve keremi ihanetten halâs eden ve ihsanı ihsan eden ve nimeti nimet eden bir âlem-i bâkîde, bir hayat-ı bâkiye var ve olacaktır.

• Hem madem bahar faslında, zeminin dar sahifesinde, hatasız yüz bin kitabı birbiri içinde yazan bir kalem-i Kudret, gözümüz önünde yorulmadan işliyor. Ve o kalem sahibi yüz bin defa ahit ve vadetmiş ki, "Bu dar yerde ve karışık ve birbiri içinde yazılan bahar kitabından daha kolay olarak, geniş bir yerde güzel ve lâyemut bir kitabı yazacağım ve size okutturacağım" diye, bütün

in'am: nimet verme, nimet.

inayet: yardım.

istihza: alay etme.

istilzam: gerektirme.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kalem-i Kudret: Allah'ın kudret kalemi.

kerem: cömertlik, ikram.

lâyemut: ölümsüz.

lütuf: iyilik, ikram, yardım.

madem: zaten.

medar: dayanak noktası, kaynak, sebep.

mevcudiyet: mevcut olma, varlık.

mücazat: ceza, karşılık.

mükâfat: ödül.

neşir: ebedî âlemde mahşer yerinde her tarafa yayılma.

nimet: ihsan, bağış.

perde-i gayp: gizli perde.

rahmet: acıma, merhamet etmek.

rububiyet: rablik.

saltanat-ı ulûhiyet: ortak kabul etmeyen ilâhî saltanat.

şefkat: acımak ve merhamet etmek.

şe'n: mukaddes özellik.

sermedi: daimî, ölümsüz.

sıfat: hâl, keyfiyet.

sukut: düşme, düşüş.

umum: bütün.

vaat: söz verme.

vasıf: özellik, nitelik.

vücup: varlığı gerekli olma.

zaruret: zorunluluk.

Zat-ı Rahman-ı Rahîm: yardım, ihsan ve merhamet sahibi olan zat, Allah.

zemin: yeryüzü.

zihayat: hayat sahibi.

adalet: hakkaniyet, âdillik.

adavet: düşmanlık.

ahiret: öbür dünya.

ahit: söz verme.

âlem: dünya.

âlem-i bâkî: sonsuz olan ahiret âlemi.

azap: acı.

bâkî: ebedî, daimî.

dâr-ı saadet: mutluluk yeri,

Cennet.

ebedî: sonu olmayan.

ekser: en çok.

ezeli: başlangıcsız.

fasıl: mevsim.

gadir: fenalık.

gayet: çok.

hadsiz: sınırsız.

halâs: kurtarma.

haşir: öldükten sonra dirilme.

haşmet: heybet, büyüklük.

hayat-ı bâkiye: bitmeyen sonsuz hayat.

hikmet: bir gayeye yönelik olması, manalı ve faydalı olma, hikmetli. bir gaye ve maksada yönelik.

ihanet: kötülük.

ihsan: iyilik

iktiza: gerektirme.

antika: tarihi eser.
arz: yer, dünya.
azap: ceza.
celp: çekme.
cihet: yön.
cin: gözle görülmez lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.
defter-i a'mal: işlerin, fiillerin, amellerin defteri.
denk: eşit.
düstur: prensip, esas.
ehemmiyet: önem.
ekser: en çok.
enva-ı zevilhayat: canlı türleri.
ferman: buyruk.
halife: vekil, insan.
haşır: bir araya gelme.
haşiyе: derkenar, dipnot.
haysiyet: şeref, onur, itibar.
hendese: plan, çizgi.
hevesat: arzular.
hikmet-i hilkat: yaratılış hikmeti.
hükmeden: hâkimiyet kuran.
hulâsa: öz, esas, temel kısmı.
ihtiyacat: ihtiyaçlar.
imhal: erteleme.
ins: insan.
isyan: emre karşı gelip ayaklanma.
kâinat: evren, yaratılmışlar.
kesret-i mahlûkat: yaratılmışların çokluğu.
küfür: inanmama; nankörlük.
mahiyet: esas.
mahlûkat: yaratılmışlar.
maşer: toplanılacak yer.
masnuat: sanat eseri varlıklar.
menşe: esas, kök.
meşer: sergi, gösterme yeri.
mesken: oturulacak yer.
mevcudat: varlıklar.
mu'cize: Allah tarafından verilip, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika iş.
mütemadiyen: sürekli olarak.
muvaffakiyet: başarılı olma.
nazar: bakış.
nazar-ı dikkat: dikkatli bakış.
nazar-ı istihsan: beğenen bakış.
neşir: yayma, serpmе.
nevi: çeşit, tür.
Sâni-i Âlem: dünyayı sanatla yaratan Allah.
sebeb-i hilkat: yaratılış sebebi.
semavat: gökler.
semavî: Allah tarafından olan, ilâ-

fermanlarda o kitaptan bahsediyor. Elbette ve her hâlde o kitabın aslı yazılmış ve haşır ve neşir ile haşiyeleri de yazılacak. Ve umumun defter-i a'malleri onda kaydedilecek.

• Hem madem bu arz, kesret-i mahlûkat cihetiyle ve mütemadiyen değişen yüz binler çeşit çeşit enva-ı zevilhayat ve zevilervahın meskeni, menşei, fabrikası, meşheri, maşeri olması haysiyetiyle, bu kâinatın kalbi, merkezi, hulâsası, neticesi, sebeb-i hilkati olarak, gayet büyük öyle bir ehemmiyeti var ki, küçüklüğü ile beraber koca semavata karşı denk tutulmuş. Semavî fermanlarda daima, ¹ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ deniliyor.

• Ve madem, bu mahiyetteki arzın her tarafına hükmeden ve ekser mahlûkatına tasarruf eden ve ekser zîhayat mevcudatını teshir edip kendi etrafına toplattıran ve ekser masnuatını kendi hevesatının hendesiyle ve ihtiyacatının düsturlarıyla öyle güzelce tanzim ve teşhir ve tezyin ve çok antika nevelerini liste gibi birer yerlerde öyle toplayıp süslettirir ki, değil yalnız ins ve cin nazarlarını, belki semavat ehlinin ve kâinatın nazar-ı dikkatlerini ve takdirlerini ve Kâinatın Sahibinin nazar-ı istihsanını celp etmekle, gayet büyük bir ehemmiyet ve kıymet alan ve bu haysiyetle, bu kâinatın hikmet-i hilkati ve büyük neticesi ve kıymetli meyvesi ve arzın halifesi olduğunu fenleriyle, sanatlarıyla gösteren ve dünya cihetinde Sâni-i Âlemin mu'cizeli sanatlarını gayet güzelce teşhir ve tanzim ettiği için, isyan ve küfrüyle beraber dünyada bırakılan ve azabı tehir edilen ve bu hizmeti için imhal

1. Gökerin ve yerin Rabbi [Allah'tır]. (Ra'd Suresi: 16; İsrâ Suresi: 102; Kehf Suresi: 14.)

hî.	kullanan ve yöneten.	tezyin:	süsleme.
takdir:	kıymet verme.	tehir:	geciktirme.
tanzim:	düzenleme, tertipleme.	teshir:	cezp etme, kendine bağlama.
tasarruf eden:	dilediği gibi	teşhir:	sergileme.
		tezyin:	süsleme.
		umum:	bütün.
		zevilervah:	ruh sahipleri, canlılar.
		zihayat:	hayat sahibi, canlı.

edilip muvaffakiyet gören nev-i benîâdem var. Ve madem bu mahiyetteki nev-i benîâdem, mizaç ve hilkat itibarıyla gayet zayıf ve âciz ve gayet acz ve fakrıyla beraber, hadsiz ihtiyacı ve teellümatı olduğu hâlde, bütün bütün kuvvetinin ve ihtiyarının fevkinde olarak, koca küre-i arzı o nev-i insana lüzumu bulunan her nevi madenlere mahzen ve her nevi taamlara ambar ve nev-i insanın hoşuna gidecek her çeşit mallara bir dükkân sureti-ne getiren, gayet kuvvetli ve hikmetli ve şefkatli bir Mutasarrıf var ki, böyle nev-i insana bakıyor, besliyor, istediğini veriyor.

• Ve madem, bu hakikatteki bir Rab, hem insanı sever, hem kendini insana sevdendir; hem bâkîdir, hem bâkî âlemleri var; hem adaletle her işi görür ve hikmetle her şeyi yapıyor; hem bu kısa hayat-ı dünyeviyede ve bu kısacık ömr-ü beşerde ve bu muvakkat ve fânî zeminde, o Hâkim-i Ezeli'nin haşmet-i saltanatı ve sermediyet-i hâkimiyeti yerleşmiyor; ve nev-i insanda vuku bulan ve kâinatın intizamına ve adalet ve muvazenelerine ve hüsnücemaline münafi ve muhalif çok büyük zulümleri ve isyanları ve velinimetini ve onu şefkatle besleyene karşı ihanetleri, inkârları, küfürleri bu dünyada cezasız kalıp, gaddar, zalim, rahat ile hayatını ve bîçare mazlum, meşakkatler içinde ömürlerini geçirirler; ve umum kâinatta eserleri görünen şu adalet-i mutlakanın mahiyeti ise, dirilmemek suretiyle, o gaddar zalimlerin ve me'yus mazlumların vefat içindeki müsavatlarına bütün bütün zıttır, kaldırmaz, müsaade etmez.

âciz: güçsüz.
acz: güçsüzlük.
adalet-i mutlaka: sınırsız, tam yerinde adalet.
âlem: dünya, cihan.
ambar: zahire ve kuru gıdaları koymaya yarayan büyük depo.

bâkî: ebedî, daimî.
fakr: fakirlik.
fânî: ölümlü.
gaddar: acımasız.
hadsiz: sınırsız.
haşmet-i saltanat: saltanatın heybeti.
hayat: yaşayış.

hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hilkat: yaratılış.
hüsnücemal: yüz güzelliği.

ihanet: haksızlık etme.
ihtiyacat: ihtiyaçlar.
ihtiyar: seçme, tercih.
inkâr: reddetme.
intizam: düzen.
isyan: baş kaldırma.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
küfür: nimeti inkâr etme.
küre-i arz: dünya, yer küre.
mahiyet: asıl, esas, hakikat, özellik, nitelik.
mahzen: içinde eşya saklanacak yer.
mazlum: zulme uğramış.
meşakkat: sıkıntı.
me'yus: ümitsiz.
mizaç: huy, tabiat.
muhalif: uymayan, karşıt.
münafi: aykırı. zıt.
müsaade: izin vermek.
müsavat: denklik, eşitlik.
mutasarrıf: tasarruf sahibi olan, tasarruf eden.
muvakkat: geçici.
muvazene: denge.
nev-i benîâdem: insan cinsi, insan oğlu.
nev-i insan: insan çeşidi, insan cinsi, insan oğlu.
ömr-ü beşer: insan ömrü, insan hayatı.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek.
şefkatli: acıyarak ve esirgeyerek seven.
sermediyet-i hâkimiyet: Allah'ın bütün kâinatta hükmedip idare etmesinin devamlılığı.
taam: yemek, aş.
teellümat: elemeler.
velinimet: nimeti veren.
vuku: meydana gelme.
zalim: zulmeden.
zıt: ters, karşıt.
zulüm: haksızlık.

• Ve madem, nasıl ki Kâinatın Sahibi, kâinattan zemi- ni ve zeminden nev-i insanı intihap edip, gayet büyük bir makam, bir ehemmiyet vermiş; öyle de, nev-i insandan dahi makasid-ı rububiyetine tevafuk eden ve kendilerini iman ve teslim ile Ona sevdiren hakikî insanlar olan en- biya ve evliya ve asfiyayı intihap edip kendine dost ve muhatap ederek, onları mu'cizeler ve tevfikler ile ikram ve düşmanlarını semavî tokatlar ile tazip ediyor. Ve bu kıymetli, sevimli dostlarından dahi, onların imamı ve mefhari olan Muhammed Aleyhissalâtu Vesselâmu inti- hap ederek, ehemmiyetli küre-i arzın yarısını ve ehem- miyetli nev-i insanın beşten birisini uzun asırlarda onun nuruyla tenvir ediyor. Âdeti, bu kâinat onun için yaratıl- mış gibi, bütün gayeleri onun ile ve onun dini ile ve Kur'an'ı ile tezahür ediyor. Ve o pek çok kıymettar ve milyonlar sene yaşayacak kadar hadsiz hizmetlerinin üç- retlerini, hadsiz bir zamanda almaya müstahak ve lâıyk iken, gayet meşakkatler ve mücahedeler içinde altmış üç sene gibi kısacık bir ömür verilmiş. Acaba hiçbir cihetle hiçbir imkânı, hiçbir ihtimali, hiçbir kabiliyeti var mı ki, o zat, bütün emsali ve dostlarıyla beraber dirilmesin ve şimdi de ruhen diri ve hayy olmasın; idam-ı ebedî ile mahvolsunlar? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ ve kellâ! Evet, bütün kâinat ve hakikat-i âlem, dirilmesini dava eder ve hayatını Sahib-i Kâinattan talep ediyor.

• Ve madem, Yedinci Şua olan Ayetü'l-Kübra'da, her biri bir dağ kuvvetinde, otuz üç adet icma-ı azim ispat etmişler ki: Bu kâinat, bir elden çıkmış ve bir tek zatın

asfiya: takva sahibi büyük zatlar.

Ayetü'l-Kübra: Risale-i Nur'da Yedinci Şua adlı eser.

cihet: yön, taraf.

dava: fikir, iddia, ülkü.

ehemmiyet: pek önemli olma, değerlilik.

enbiya: peygamberler.

evliya: keramet sahibi, velîler.

hadsiz: sınırsız, .

hakikat-i âlem: dünyanın gerçe- ği, aslı.

hakiki: gerçek.

hâşâ: asla, kat'iyen.

hay: diri.

icma-ı azim: çok büyük deliller- den meydana gelen büyük görüş.

idam-ı ebedi: sonsuza kadar yok olma.

ihtimal: bir şeyin olabilmesi.

ikram: bağış, ihsan.

imkân: olabilirlik.

intihap: seçme, seçmek.

ispat: doğruyu ortaya koyma.

kabiliyet: yetenek.

kâinat: varlıklar.

kellâ: hiç bir zaman.

kıymettar: kıymetli, değerli.

küre-i arz: dünya, yer küre.

mahv: yok olma.

makasid-ı rububiyet: Allah'ın bütün varlık âlemini idare ve egemenliği altında tutmasın- daki maksatlar ve gayeler.

mefhar: övünme sebebi.

meşakkat: sıkıntı.

mücahede: mücadele, çaba, gayret.

mu'cize: Allah tarafından ve- rilip, yalnız peygamberlerin

gösterebilecekleri büyük ha- rika iş.

muhatap: kendisine söz söy- lenilen kimse.

müstahak: hak etmiş.

nev-i insan: insan çeşidi, in- san cinsi.

ruhen: ruh olarak.

Sahib-i Kâinat: kâinatın sahi- bi olan Allah.

semavi: gökle ilgili.

talep: isteme, arzu.

tazip: azap verme.

tenvir: nurlandırma.

teslim: kendini Allah'ın emri- ne bırakma.

tevafuk: uygun gelme, uy- gunluk.

tevfik: yardım.

tezahür: ortaya çıkma.

zat: Allah, kişi, şahıs, fert.

zemin: yer, yeryüzü.

mülküdür; ve kemalât-ı İlâhiyenin medarı olan vahdetini ve ehadiyetini bedahetle göstermişler; ve vahdet ve ehadiyet ile, bütün kâinat, o Zat-ı Vahid'in emirber neferleri ve musahhar memurları hükmüne geçiyor; ve ahiretin gelmesiyle, kemalâtı sukuttan ve adalet-i mutlakası müstehtizyâne gadr-i mutlakattan ve hikmet-i ammesi sefahat-kârâne abesiyetten ve rahmet-i vâsiası lâhiyâne tazipten ve izzet-i kudreti zelilâne aczden kurtulurlar, takaddüs ederler.

Elbette ve elbette ve her hâlde, iman-ı billâhın yüzer nüktesinden bu sekiz “mademlerdeki hakikatlerin muktezasıyla, kıyamet kopacak, haşir ve neşir olacak, dâr-ı mücazat ve mükâfat açılacak. Tâ ki, arzın mezkûr ehemmiyeti ve merkezietini ve insanın ehemmiyeti ve kıymeti tahakkuk edebilsin; ve Arz ve insanın Hâlık'ı ve Rabbi olan Mutasarrıf-ı Hakîm'in mezkûr adaleti, hikmeti, rahmeti, saltanatı takarrür edebilsin; ve o bâkî Rabbin mezkûr hakikî dostları ve müştakları, idam-ı ebedîden kurtulsun; ve o dostların en büyüğü ve en kıymettarı, bütün kâinatı memnun ve minnettar eden kudsî hizmetlerinin mükâfatını görsün; ve Sultan-ı Sermedî'nin kemalâtı naks ve kusurdan ve kudreti aczden ve hikmeti sefahatten ve adaleti zulümden tenezzüh ve takaddüs ve teberri etsin.

Elhâsıl, madem Allah var; elbette ahiret vardır.

Hem nasıl ki, mezkûr üç erkân-ı imaniye, onları ispat eden bütün delilleriyle haşre şahadet ve delâlet ederler;

abesiyet: faydasız ve boş olma.
acz: güçsüzlük.
adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, hakkaniyet, âdillik.
adalet-i mutlaka: tam adalet.
arz: yer, dünya.
bâkî: sürekli ve kalıcı olan.
bedahet: açıklık.

dâr-ı mücazat: ceza yeri.
delâlet: delil olma, gösterme.
delil: bir meseleyi ispata yarayan şey.
ehadiyet: Allah'ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi.
ehemmiyet: önemli olma.
elhâsıl: sonuç olarak, özetle.
erkân-ı imaniye: imana ait esaslar.
gadr-i mutlak: tam zulüm ve

merhametsizlik.
hakikî: gerçek.
Hâlık: her şeyi yoktan var eden, Allah.
haşir: Allah'ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması, kıyamet.
haşir ve neşir: öldükten sonra ahirette tekrar diriltilecek Allah'ın huzurunda toplanma ve tekrar dağılıp yayılma.
hikmet: her şeyin belirli ga-

yelere yönelik olarak manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması, lâhî gaye.

hikmet-i amme: her şeyi kuşatan hikmet.

idam-ı ebedî: ebedî yok olma.

iman-ı billâh: Allah'a inanma.

ispat: doğruyu ortaya koyma.

izzet-i kudret: kuvvet ve kudret.
kemalât: olgunluklar, mükemmellikler, üstünlükler.

kemalât-ı İlâhiye: ilâhî güzellik ve mükemmellikler.

kıyamet: dünyanın sonu.

kıymet: değer.

kudret: güç, kuvvet.

kudsi: mukaddes.

kusur: eksiklik, noksan.

lâhiyâne: eğlenircesine.

madem: böyle ise, hele.

medar: dayanak noktası.

merkeziet: bütün işlerin bir yerden idare edilir olması.

mezkûr: adı geçen.

minnettar: minnet duyan.

mükâfat: ödül.

mukteza: gereken sebepler.

mülk: mal.

musahhar: boyun eğen, emre uyan.

müştak: âşık, arzulu.

müstehtizyâne: alay ederek.

Mutasarrıf-ı Hakîm: her şeyin idare ve tanzimi elinde olan, her şeyi hikmetle tasarruf eden Allah.

naks: eksiklik.

nefer: rütbesiz asker, er.

nükte: ince ve derin mana.

Rab: sahip, her şeyi yaratan, büyüyen, terbiye eden Allah.

rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.

rahmet-i vâsia: bütün mahlûkatı içine alan genişlikte ve bol rahmet.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

saltanat: egemenlik.

sefahat: yasak ve zevk ve eğlenmeye aşın derecede düşkünlük.

sefahatkârâne: eğlenceye düşkün bir şekilde.

sukut: düşüş, aşağı inme.

Sultan-ı Sermedî: hükümdarlığının sonu olmayan sultan; Allah.

tahakkuk: gerçekleşme.

takaddüs: kutsal olma, yüce ve temiz olma, çok temiz olma.

takarrür: karar bulma, sağlamca yerleşme.

tazip: eziyet etme.

teberri: uzaklaşma, uzak olma.

tenezzüh: kusur ve noksanlardan temiz olma.

vahdet: birlik.

Zat-ı Vahit: bir olan Allah.

zelilâne: horca, alçakça.

zulüm: haksızlık.

öyle de, ¹ وَمَلَكْتَهُ وَبِالْقَدَرِ خَيْرُهُ وَشَرُّهُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى olan iki rûkn-ü imanî dahi, haşri istilzam edip, kuvvetli bir surette âlem-i bekaya şahadet ve delâlet ederler. Şöyle ki:

âlem: dünya, cihan.
âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahiret.
âlem-i ervah: ruhlar âlemi.
âlem-i gayp: görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.
bedihi: aşikâr.
cin: gözle görülmeyen lâtif varlıklardan ibaret olan varlıklar.
dâr-ı ahiret: ahiret yurdu.
dâr-ı saadet: mutluluk yeri, Cennet.
defter-i a'mal: amel defteri.
delâlet: delil olma, gösterme.
delil: doğru yolu gösteren.
elvah-ı mahfuza: korunmuş levhalar.
elvah-ı misaliye: örnek tablolar.
hadsiz: sınırsız.
haşir: Allah'ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması, kıyamet, dirilme.
hayır: iyilik ve güzellik.
Hazret-i Cebrail: vahiy getirmekle görevli olan melek.
hususan: özellikle.
ihbar: haber verme.
ihbarat: haberler.
iman-ı bilkader: kadere inanma
ins: insan.
ispat: doğruyu ortaya koyma, kanıt.
istilzam: gerekli görme, lüzumlu görme.
izn-i ilâhî: Allah'ın izni.
kader: Cenab-ı hakkın takdir ve tayin etmesi.
kat'iyet: kesinlik.
kuvve-i hafıza: hafıza gücü.
levha: yazı veya resim, tablo.
melâike: melekler.
melâike-i mukarrebîn: büyük meleklerden Allah'a yakın olanlar.
mezkûr: adı geçen.
mizan: ölçü.
mizan-ı ekber: mahşer günü amellerin ölçüleceği büyük ölçü.
mukadderat: alın yazısı.
mükâleme: konuşma.
müşahede: bir şeyi gözle görme.
müttefikan: el birliğiyle, hep beraber.
muvazene-i a'mal: amellerin tartılıp hesaplanması.
neşr-i suhuf: amel defterlerinin meydana çıkması.
nizam: düzen.
risale-i Kader: Kader Risalesi.
rûkn-ü imanî: iman esasları,

Melâikenin vücudunu ve vazife-i ubudiyetlerini ispat eden bütün deliller ve hadsiz müşahedeler, mükâlemeler, dolayısıyla, âlem-i ervahın ve âlem-i gaybın ve âlem-i bekanın ve âlem-i ahiretin ve ileride cin ve ins ile şenlendirilecek olan dâr-ı saadetin, Cennet ve Cehennemin vücutlarına delâlet ederler. Çünkü, melekler bu âlemleri izn-i İlâhî ile görebilirler ve girerler. Ve Hazret-i Cebrail gibi, insanlar ile görüşen umum melâike-i mukarrebîn, mezkûr âlemlerin vücutlarını ve onlar, onlarda gezdiklerini müttefikan haber veriyorlar. Görmediğimiz Amerika kıt'asının vücudunu, ondan gelenlerin ihbarıyla, bedihî bildiğimiz gibi, yüz tevatür kuvvetinde bulunan melâike ihbaratıyla, âlem-i bekanın ve dâr-ı ahiretin ve Cennet ve Cehennemin vücutlarına o kat'iyette iman etmek gerektir. Ve öyle de iman ederiz.

Hem Yirmi Altıncı Söz olan Risale-i Kaderde, iman-ı bilkader rûknünü ispat eden bütün deliller, dolayısıyla, haşre ve neşr-i suhuf ve mizan-ı ekberdeki muvazene-i a'male delâlet ederler. Çünkü, her şeyin mukadderatını gözümüz önünde nizam ve mizan levhalarında kaydetmek ve her zîhayatın sergüzeşt-i hayatiyelerini kuvve-i hafızalarında ve çekirdeklerinde ve sair elvah-ı misaliyede yazmak ve her zîruhun, hususan insanların, defter-i a'mallerini elvah-ı mahfuzada tespit etmek, geçirmek,

1. Meleklerle ve kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine iman etmek.

iman şartları.
rûkûn: şart.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
sair: diğer.
ser: kötülük ve fenalık.

sergüzeşt-i hayatiye: hayat zifesi.
hikâyesi.
tepsit: belirleme.
tevatür: doğru haber.
vazife-i ubudiyet: kulluk va-
vücüt: var olma, var oluş, varlık.
zihayat: hayat sahibi.
ziruh: ruh sahibi.

elbette öyle muhit bir kader ve hakîmâne bir takdir ve müdakkikane bir kayıt ve hafîzâne bir kitabet, ancak mahkeme-i kübrada, umumî bir muhakeme neticesinde, daimî bir mükâfat ve mücazat için olabilir. Yoksa, o ihatalı ve inceden ince olan kayıt ve muhafaza, bütün bütün manasız, faydasız kalır; hikmete ve hakikate münafi olur.

Hem, haşir gelmezse, kader kalemîyle yazılan bu kitab-ı kâinatın bütün muhakkak manaları bozulur ki, hiçbir cihet-i imkânı olamaz. Ve o ihtimal, bu kâinatın vücudunu inkâr gibi bir muhal, belki bir hezeyan olur.

Elhâsıl: İmanın beş rüknü, bütün delilleriyle, haşir ve neşrin vukuuna ve vücuduna ve dâr-ı ahiretin vücuduna ve açılmasına delâlet edip, isterler ve şahadet edip, talep ederler.

İşte, hakikat-i haşriyenin, azametine tam muvafık böyle azametli ve sarsılmaz direkleri ve bürhanları bulunduğu içindir ki, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın hemen hemen üçten birisi haşir ve ahireti teşkil ediyor; ve onu, bütün hakaikına temel taşı ve üssülesas yapıyor; ve her şeyi onun üstüne bina ediyor.

[Mukaddime nihayet buldu]

ahiret: öbür dünya.
azamet: büyüklük, yücelik.
bürhan: delil.
cihet-i imkân: mümkün olma yönü.
dâr-ı ahiret: ahiret yurdu.
delâlet: delil olma.
delil: şahit, belge, tanık, kanıt.

elhâsıl: sonuç olarak.
hafîzâne: koruyarak.
hakaik: gerçekler.
hakikat: gerçek.
hakikat-i haşriye: yeniden dirilme gerçeği.
hakîmâne: hikmetle.

haşir ve neşir: toplamak ve diriltmek, yaymak.
haşir: ahirette tekrar dirilme, toplanma.
hezeyan: saçmalama.
hikmet: ilâhî gaye.
ihata: kuşatma.
ihimal: olabilirlik.

inkâr: inanmama.
kader: ilâhî hüküm, takdir.
kâinat: varlıklar.
kitabet: yazı yazma.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.
mahkeme-i kübra: büyük mahkeme.
mücazat: ceza.
muhafaza: koruma.
muhakeme: değerlendirmeye.
muhakkak: gerçek.
muhal: imkânsız.
muhit: kuşatan.
mukaddime: başlangıç, giriş.
mükâfat: ödül.
münafi: aykırı.
muvafık: uygun.
nihayet: son.
rûkûn: temel esaslar, şart.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
takdir: değer biçme.
talep: isteme, arzu.
umumi: genel.
üssülesas: sağlam temel.
vücut: var olma.
vuku: meydana gelme.

* Bu risale, 1935-36 yıllarında, Eskişehir Hapsinde iken Türkçe olarak telif edilmiştir.

Zeylin İkinci Parçası

Baştaki ayetin mu'cizâne işaret ettikleri dokuz tabaka berahin-i haşriyeye dair Dokuz Makamdan Birinci Makam:

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿٢﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ
مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ¹ ﴿٣﴾

olan fıkradaki ferman-ı haşre dair buradaki gösterdiği bürhan-ı bâhiri ve hüccet-i katıası beyan ve izah edilecek, inşaallah. (HAŞİYE)

Onuzuncu Lem'anın Beşinci Nüktesinin Dördüncü Remzi

Hayatın yirmi sekizinci hassasında beyan edilmiştir ki: Hayat, imanın altı erkânına bakıp, ispat ediyor; onların tahakkukuna işaretler ediyor.

berahin-i haşriye: haşre ait deliller.

beyan: açıklama.

bürhan-ı bâhir: büyük ve geniş delil.

erkân: esaslar.

ferman-ı haşir: ölülerin kıyamette diriltilmesi emri.

hamd: Allah'ın yüceliğini övme.

haşir: toplanma.

haşiyeye: dipnot.

hassa: özellik.

hayat: dirilik, canlılık.

hüccet-i katıa: kesin delil.

iman: inanç.

inşaallah: Allah isterse.

işaret: gösterme.

ispat: delil.

izah: açıklama.

mahsus: özel.

makam: durak.

mu'cizâne: mu'cizeli bir şekilde.

münasebet: uygunluk.

HAŞİYE: O makam daha yazılmamış; ve hayat meselesi haşre münasebeti için buraya girmiş. Fakat hayatın ahirinde kader rûknüne işareti, pek ince ve derindir.

1. Akşama erdiğinizde ve sabaha kavuştuğunuzda Allah'ı tesbih edin. • Göklerde ve yerde olanların hamd ve senası Ona mahsustur. Gündüzün sonuna doğru ve öğle vaktine erişince de Allah'ı tesbih edip namaz kılın. • Ölüden diriyi, diriden ölüyü O çıkarır. Ölümünden sonra yeryüzünü O diriltir. Siz de kabirlerinizden böyle çıkarılacaksınız. (Rum Suresi: 17-19.)

rûkûn: şart.

sena: övüş, medih.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve

noksan sıfatlardan uzak tut- **zeyil:** ek, ilâve.

Evet, madem bu kâinatın en mühim neticesi ve mayesi ve hikmet-i hilkati hayattır; elbette o hakikat-i âliye, bu fânî, kısacık, noksan, elemli hayat-ı dünyeviye münhasır değildir. Belki, hayatın yirmi dokuz hassasıyla mahiyetinin azameti anlaşılan şecere-i hayatın gayesi, neticesi ve o şecerenin azametine lâıık meyvesi, hayat-ı ebediyedir ve hayat-ı uhreviyedir; ve taşıyla ve ağacıyla, toprağıyla hayattar olan dâr-ı saadetteki hayattır. Yoksa, bu hadsiz cihazat-ı mühimme ile teşhiz edilen hayat şeceresi, zîşuur hakkında, hususan insan hakkında, meyvesiz, faydasız, hakikatsiz olmak lâzım gelecek. Ve sermayece cihazatça serçe kuşundan meselâ yirmi derece ziyade ve bu kâinatın ve zihayatın en mühim, yüksek ve ehemmiyetli mahlûku olan insan, serçe kuşundan, saadet-i hayat cihetinde yirmi derece aşağı düşüp, en bedbaht, en zelim bir biçare olacak.

Hem, en kıymettar bir nimet olan akıl dahi, geçmiş zamanın hüzünlerini ve gelecek zamanın korkularını düşünmekle kalb-i insanı mütemadiyen incitip bir lezzete dokuz elemli karıştırdığından, en musibetli bir belâ olur. Bu ise yüz derece batıldır. Demek bu hayat-ı dünyeviye, ahirete iman rûknünü kat'î ispat ediyor ve her baharda haşrin üç yüz binden ziyade numunelerini gözümüze gösteriyor.

Acaba senin cisminde ve senin bahçende ve senin vatanında senin hayatına lâzım ve münasip bütün levazimatı ve cihazatı hikmet ve inayet ve rahmetle ihzar eden ve vaktinde yetiştiren, hatta senin midenin beka ve

hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.
hayat-ı ebediye: sonsuz hayat.
hayat-ı uhreviye: ahiret hayatı.
hayattar: canlı.
hikmet: ilâhî gaye.
hikmet-i hilkat: yaratılış hikmeti.
hususan: özellikle.
hüzün: tasa, üzüntü.
ihzar: hazırlama.
inayet: yardım.
ispat: kanıt.
kâinat: varlıklar.
kalb-i insan: insanın kalbi.
kat'i: kesin.
kıymettar: değerli.
lâıık: yakışır.
lâzım: gerekli.
levazimat: ihtiyaç maddeleri.
lezzet: tat.
mahiyet: sonuç.
mahlûk: yaratılmış, yaratık.
mühim: önemli.
münasip: uygun.
münhasır: sınırlanmış, sınırlı.
musibet: sıkıntı.
mütemadiyen: devamlı.
netice: sonuç.
nimet: bağış.
numune: örnek.
rahmet: acıma, merhamet etme.
rûkûn: şart.
saadet-i hayat: hayatın mutluluğu.
şecere: ağaç.
şecere-i hayat: hayat ağacı.
sermayece: sahip olduğu mal mülk bakımından.
teşhiz: donatma.
zelil: aşağılanmış.
zihayat: hayat sahibi.
zîşuur: şuurlu.
ziyade: çok.

ahiret: öbür dünya.
azamet: büyüklük.
batıl: boş.
bedbaht: talihsiz.
beka: ebedilik.
belâ: sıkıntı.
beyan: açıklama.
biçare: zavallı.

cihazat: cihazlar.
cihazat-ı mühimme: önemli cihazlar.
dâr-ı saadet: mutluluk yeri.
ehemmiyet: pek önemli olma.
elem: acı, üzüntü.
fânî: ölümlü.

gaye: maksat.
hadsiz: sınırsız.
hakikat-ı âliye: yüce, ulu gerçek.
haşir: dirilme.
hassa: özellik.
hayat şeceresi: hayat ağacı.
hayat: yaşam.

yaşamak arzusuyla ettiği hususî ve cüz'î olan rızık duasını bilen ve işiten ve hadsiz leziz taamlarla o duanın kabülünü gösteren ve mideyi memnun eden bir Mutasarrıf-ı Kadîr, hiç mümkün müdür ki, seni bilmesin ve görmesin? Ve nev-i insanın en büyük gayesi olan hayat-ı ebediye lâzım esbabı ihzar etmesin? Ve nev-i insanın en büyük ve en ehemmiyetli, en lâıyk ve umumî olan beka duasını, hayat-ı uhreviyenin inşasıyla ve Cennetin icadıyla kabul etmesin? Ve kâinatın en mühim mahlûku, belki zeminin sultanı ve neticesi olan nev-i insanın Arş ve ferşi çınlatan umumî ve gayet kuvvetli duasını işitmeyip, küçük bir mide kadar ehemmiyet vermesin, memnun etmesin, kemal-i hikmetini ve nihayet rahmetini inkâr ettirsin? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ!

Hem hiç kabil midir ki, hayatın en cüz'isinin pek gizli sesini işitsin, derdini dinlesin, derman versin ve nazını çeksın ve kemal-i itina ve ihtimam ile beslesin ve ona dikkatle hizmet ettirsin ve büyük mahlûkatını ona hizmetkâr yapsın; ve sonra en büyük ve kıymettar ve bâkî ve nazdar bir hayatın gök sedası gibi yüksek sesini işitmesin? Ve onun çok ehemmiyetli beka duasını ve nazını ve niyazını nazara almasın? Âdeta bir neferin kemal-i itina ile teçhiz ve idaresini yapsın ve mutî ve muhteşem orduya hiç bakmasın? Ve zerreyi görsün, güneşi görmesin? Sivrisineğin sesini işitsin, gök gürültüsünü işitmesin? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ!

Hem hiçbir cihetle akıl kabul eder mi ki, hadsiz rahmetli, muhabbetli ve nihayet derecede şefkatli ve Kendi

arş: gök tabakası.
bâkî: ebedî, daimî.
beka: ebedîlik.
cüz'î: az, pek az.
derman: çare.
dua: Allah'a yalvarma, yalvarış.
ehemmiyet: pek önemli olma.
esbap: sebepler.
fers: yeryüzü.
hadsiz: sınırsız.
hâşâ: asla, kat'iyen.
hayat: yaşayış.
hayat-ı ebediye: ahiret hayatı.
hayat-ı uhreviye: ahiret hayatı.
hizmetkâr: hizmetçi.
hususî: özel.
icat: vücuda getirme.
ihdimam: dikkatle.
ihzar: hazırlama..
inkâr: inanmama.
inşa: yapma.
kabil: kabul edici.
kemal-i hikmet: hikmetin mükemmelliği.
kemal-i itina: son derece dikkat.
kıymettar: değerli.
lâyık: yakışan.
lâzım: gerekli.
leziz: lezzetli.
mahlûk: Allah tarafından yaratılmış, yaratık.
mahlûkat: yaratıklar.

muhabbet: sevgi.
mühim: önemli.
muhteşem: ihtişamlı.
Mutasarrıf-ı Kadîr: her şeyi sevk ve idare eden Allah.
mutî: boyun eğen.
naz: cılve.
nazar: bakış.

nazdar: nazlı.
nefer: rütbesiz asker, er.
nev-i insan: insan çeşidi.
nihayet: son.
niyaz: dua.
rahmet: acıma, merhamet etme.
rızık: yiyecek.

seda: ses.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek.
taam: yemek, aş.
teçhizat: donanım.
umumî: genel.
zemin: yer.
zerre: en küçük parça.

sanatını çok sever ve Kendini sevdirebilir ve Kendini sevenleri ziyade seven bir Zat-ı Kadîr-i Hakîm, en ziyade Kendini seven ve sevimli ve sevilen ve Sâniini fıtraten perestiş eden hayatı ve hayatın zatı ve cevheri olan ruhu mevt-i ebedî ile idam edip Kendinden o sevgili muhibbini ve habibini ebedî bir surette küstürsün, darılsın, dehşetli rencide ederek sırr-ı rahmetini ve nur-u muhabbetini inkâr etsin ve ettirsin? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ ve kel-lâ! Bu kâinatı cilvesiyle süslendiren bir cemal-i mutlak ve umum mahlûkatı sevindiren bir rahmet-i mutlaka, böyle hadsiz bir çirkinlikten ve kubh-u mutlakattan ve böyle bir zulm-ü mutlakattan, bir merhametsizlikten, elbette nihasız derece münezzehdir ve mukaddestir.

Netice: Madem dünyada hayat var; elbette insanlardan hayatın sırrını anlayanlar ve hayatını suiistimal etmeyenler, dâr-ı bekada ve Cennet-i bâkiyede hayat-ı bâkiyeye mazhar olacaklardır. Amenna!

Ve hem, nasıl ki yeryüzünde bulunan parlak şeylerin güneşin akisleriyle parlamaları ve denizlerin yüzlerinde kabarcıkları ziyanın lem'alarıyla parlayıp sönmeleri, arkalarından gelen kabarcıklar gidenler gibi yine hayalî güneşçiklere âyineliği etmeleri bilbedahe gösteriyor ki, o lem'alar, yüksek bir tek güneşin cilve-i in'ikâsıdır ve güneşin vücudunu muhtelif dillerle yâd ediyorlar ve ışık parmaklarıyla ona işaret ediyorlar. Aynen öyle de, Zat-ı Hayy-ı Kayyum'un Muhyî isminin cilve-i azamî ile berrin yüzünde ve bahrin içindeki zihayatların kudret-i İlâhiye ile parlayıp, arkalarından gelenlere yer vermek için

akis: yankı.
amenna: inandık.
âyine: ayna.
bahir: deniz.
ber: yer.
bilbedahe: apaçık şekilde.
cemal-i mutlak: sonsuz ve kusursuz güzellik.

Cennet-i bâkiye: sonsuz Cennet.
cevher: asıl, temel, öz.
cilve-i azam: en büyük tecelli.
cilve-i in'ikâs: yansımadan ileri gelen görüntü.
dâr-ı beka: sonsuz dünya;

ahiret.
dehşet: korkunç.
ebedi: sonu olmayan.
fıtraten: yaratılıştan.
habip: sevgili.
hadsiz: sınırsız.
hâşâ: asla.
hayali: hayalle ilgili.

hayat: yaşama, dirilik.
hayat-ı bâkiye: bitmeyen sonsuz hayat.
inkâr: inanmama.
kâinat: varlıklar.
kellâ: hiç bir zaman.
kubh-u mutlak: mutlak çirkinlik.
kudret-i İlâhiye: Allah'ın güç ve kudreti.
lem'a: parıltı.
mahlûkat: yaratılmışlar.
mazhar: nail olma.
merhametsiz: acımasızlık, şefkatsizlik.
mevt-i ebedi: sonsuz ölüm.
muhip: seven.
muhtelif: türlü türlü.
Muhyi: hayat veren Allah.
mukaddes: ayıp ve noksanlardan kurtulmuş.
münezzeh: kusursuz ve temiz.
netice: sonuç.
nur-u muhabbet: sevgi nuru.
perestiş: kulluk, ibadet, tapınma.
rahmet-i mutlaka: Allah'ın mutlak rahmeti.
rencide: incitmek.
Sâni: sanatlı yaratan, yaratıcı, Allah.
sır: gizem, gizli gerçek.
sırr-ı rahmet: şefkat etmenin sırrı.
suiistimal: kötüye kullanma.
yâd: anma.
Zat-ı Hayy-ı Kayyum: varlığı, diriliği her an için olup gökleri ve yerleri her an için tutan; her şeye, her hususta iktidarı yeten zat, Allah.
Zat-ı Kadîr-i Hakîm: her şeyi hikmetli yaratan ve her şeye gücü yeten Allah.
zihayat: hayat sahibi.
ziya: ışık.
ziyade: çok.
zulm-ü mutlak: sonsuz ve sınırsız zulüm.

alâmet: belirti, iz.
âsâr: eserler.
bedihi: apaçık.
bürhan: delil.
cilve: panîti.
dâr-ı ahiret: ahiret yurdu.
delâil: deliller.
delâlet: delil.
delil: kanıt, belge.
enva: türler.
hakeza: böylece.
hayat: canlı, hayattar, canlılık.
hayat-ı sermediye: devamlı, sürekli hayat.
hüccet: delil.
hükümferma: hâkimiyetle idare eden.
idare-i kâinat: evrenin idaresi.
ihtiyar: tercih, irade.
ilm-i ilâhiye: Allah'a ait ilim.
ilm-i muhit: her şeyi kuşatıcı ilim.
iman: inanmak.
intişar: yayılma.
irade: dileme, isteme.
irade-i şamile: her şeyi kuşatan irade.
ispat: kanıt.
kafîle: birlikte yolculuk eden topluluk.
kâinat: tüm varlıklar.
kelâm-ı Rabbanî: Rabbanî kelâm.
kıymettar: kıymetli.
kudret: güç.
kudret-i mutlaka: sınırsız güç, kuvvet ve iktidar.
küre-i arz: yeryüzü.
medar: dayanak noktası.
melek: nuranî varlık.
meşiet: irade, istek, yürütme.
mevcudat: yaratılmış şeylerin tamamı, kâinat.
mu'cize: Allah tarafından verilip, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika iş.
muhakkak: kesin, şüphesiz.
mühim: önemli.
netice: sonuç.
nüsha: yazılmış şey.
perde-i gayp: gizli perde.
remzen: işaretlen.
risalet: elçilik.
rükün: temel esas, şart.
şahadet: şahitlik, tanıklık, şahit olma.

“Yâ Hayy!” deyip perde-i gaypta gizlenmeleri, bir hayat-ı sermediye sahibi olan Zat-ı Hayy-ı Kayyum’un hayatına ve vücub-u vücuduna şahadetler, işaretler ettikleri gibi; umum mevcudatın tanziminde eseri görünen ilm-i ilâhiye şahadet eden bütün deliller ve kâinatta tasarruf eden kudreti ispat eden bütün bürhanlar ve tanzim ve idare-i kâinatta hükümferma olan irade ve meşieti ispat eden bütün hüccetler ve kelâm-ı Rabbanî ve vahy-i ilâhînin medarı olan risaletleri ispat eden bütün alâmetler, mu’cizeler ve hakeza yedi sıfat-ı ilâhiyeye şahadet eden bütün delâil, bilittifak Zat-ı Hayy-ı Kayyum’un hayatına delâlet, şahadet, işaret ediyorlar. Çünkü, nasıl bir şeyde görmek varsa, hayatı da vardır; işitmek varsa, hayatın alâmetidir; söylemek varsa, hayatın vücuduna işaret eder; ihtiyar, irade varsa, hayatı gösterir. Aynen öyle de, bu kâinatta âsârıyla vücutları muhakkak ve bedihî olan kudret-i mutlaka ve irade-i şamile ve ilm-i muhit gibi sıfatlar, bütün delâilleriyle, Zat-ı Hayy-ı Kayyum’un hayatına ve vücub-u vücuduna şahadet ederler ve bütün kâinata bir gölgesiyle ışıklandıran ve bir cilvesiyle bütün dâr-ı ahireti zerratıyla beraber hayatlandıran hayat-ı sermediyesine şahadet ederler.

Hem hayat, “melâikeye iman” rüknüne dahi bakar, remzen ispat eder. Çünkü, madem kâinatta en mühim netice hayattır ve en ziyade intişar eden ve kıymettarlığı için nüshaları teksir edilen ve zemin misafirhanesini gelip geçen kafîlelerle şenlendiren zîhayatlardır; ve madem küre-i arz bu kadar zîhayatın envaıyla dolmuş ve

sıfat-ı ilâhiye: Allah'ın sıfatları.
tanzim: düzenleme.
tasarruf: faaliyet.
teksir: çoğaltma, arttırma.
vahy-i ilâhî: ilâhî vahiy.
vücub-u vücud: varlığının gerekli oluşu ve var olmak için

bir nedene ihtiyacı olmama.
vücud: var olma, var olmak.
yâ Hayy: ey gerçek hayat sahibi olan Allah
Zat-ı Hayy-ı Kayyum: her an diri olup her canlıya hayat veren ve her şeyi ayakta tutan Zat, Allah; varlığı, diriliği her

an için olup gökleri ve yerleri her an için tutan; her şeye, her hususta iktidarı yeten zat, Allah.
zemin: yeryüzü.
zerrat: zerreler.
zîhayat: hayat sahibi, canlı.
ziyade: fazla.

mütemadiyen zîhayat envalarını tecdit ve teksir etmek hikmetiyle, her vakit dolar boşanır ve en hasis ve çürümüş maddelerinde dahi kesretle zîhayatlar halk edilerek bir mahşer-i huveynat oluyor; ve madem hayatın süzül-müş en safi hulâsası olan şuur ve akıl ve en lâtif ve sabit cevheri olan ruh, bu küre-i arzda gayet kesretli bir surette halk olunuyorlar, âdeta küre-i arz, hayat ve akıl ve şu-ur ve ervah ile ihya olup öyle şenlendirilmiş. Elbette kü-re-i arzdan daha lâtif, daha nuranî, daha büyük, daha ehemmiyetli olan ecream-ı semaviye, ölü, camit, hayatsız, şuursuz kalması imkân haricindedir.

Demek, gökleri, güneşleri, yıldızları şenlendirecek ve hayattar vaziyetini verecek ve netice-i hilkat-i semavatı gösterecek ve hitabat-ı Sübhaniyeye mazhar olacak olan zîşuur, zîhayat ve semavata münasip sekeneler, her hâl-de sırr-ı hayatla bulunuyorlar ki, onlar da melâikelerdir.

Hem hayatın sırr-ı mahiyeti “peygamberlere iman” rüknüne bakıp remzen ispat eder. Evet, madem kâinat hayat için yaratılmış ve hayat dahi Hayy-ı Kayyum-u Ezeli’nin bir cilve-i azamıdır, bir nakş-ı ekmelidir, bir sanat-ı ecmelidir. Madem Hayat-ı Sermediye, resullerin gönderilmesiyle ve kitapların indirilmesiyle kendini gösterir. Evet, eğer kitaplar ve peygamberler olmazsa, o Hayat-ı Ezeliye bilinmez. Nasıl ki bir adamın söylemesiyle diri ve hayattar olduğu anlaşılır; öyle de, bu kâinatın perdesi altında olan âlem-i gaybın arkasında söyleyen, konuşan, emir ve nehyedip hitap eden bir Zatın kelimatını, hitabatını gösterecek, peygamberler ve nazil olan

âdeta: sanki.
akıl: insanda bulunan düşünce, anlama hassası; us.
âlem-i gayp: görünmeyen âlem.
camit: katı madde, cansız.
cevher: öz.
cilve-i azam: en büyük tecel-

li.
ecram-ı semaviye: gök cisimleri.
emir ve nehyetmek: yapacak ve yapılmayacakları istemek, söylemek.
enva: türler, neviler.
ervah: ruhlar.

halk: yaratma.
haric: dışında.
hasis: değersiz.
hayat: dirilik, canlılık.
Hayat-ı Ezeliye: başlangıcı olmayan, ezeli hayat.
Hayat-ı Sermediye: sürekli, devamlı hayat.

hayattar: dirilik, canlılık.
Hayy-ı Kayyum-ı Ezeli: her şeye her hususta gücü yeten ezeli hayat sahibi, Allah.
hikmet: ilâhî gaye.
hitabat: konuşmalar.
hitabat-ı Sübhaniye: her türlü kusur ve noksanlıktan uzak olan Allah’ın kendine özel konuşmaları.
hitap etmek: konuşmak
hulâsa: öz, esas.
ihya: diriltme.
imkân: mümkün olma.
ispat: kanıt.
kâinat: bütün varlıklar.
kelimat: sözler.
kesret: çokluk.
küre-i arz: dünya, yer küre.
lâtif: yumuşak, hoş.
mahşer-i huveynat: mikroskobik hayvanlar topluluğu.
mazhar: kavuşma.
melâike: melekler.
münasip: uygun.
mütemadiyen: sürekli olarak.
nakş-ı ekmel: en mükemmel nakış.
nazil olmak: inmek.
netice-i hilkat-i semavat: Göklerin yaratılışının neticesi.
nuranî: nurlu.
remzen: işaretlen.
resul: peygamber.
rükün: temel esaslar, şart.
sabit: hareketsiz.
safi: katıksız.
sanat-ı ecmel: En güzel sanat.
sekene: sakinler, oturanlar.
semavat: gökler.
sırr-ı hayat: hayatın sırrı.
sırr-ı mahiyet: mahiyetin, iç yüzün sırrı.
şuur: kavrama gücü.
şuursuz: hayatsız
tecdit: yenileme.
teksir: çoğaltma.
zîhayat: hayat sahibi.
zîşuur: şuur sahibi.

kitaplardır. Elbette kâinattaki hayat, kat'î bir surette Hayy-ı Ezelî'nin vücub-u vücuduna kat'î şahadet ettiği gibi, o Hayat-ı Ezeliyenin şuaatı, celevatı, münasebatı olan “ırsal-i rûsul” ve “ınzal-i kütüp” rûkûnlerine bakar, remzen ispat eder. Ve bilhassa risalet-i Muhammediye (a.s.m.) ve vahy-i Kur'ânî hayatın ruhu ve akli hükmünde olduğundan, bu hayatın vücudu gibi hakkaniyetleri kat'îdir denilebilir.

Evet, nasıl ki hayat bu kâinattan süzülmüş bir hulâsa-dır ve şuur ve his dahi, hayattan süzülmüş, hayatın bir hulâsasıdır; ve akıl dahi, şuurdan ve histen süzülmüş, şuurun bir hulâsasıdır ve ruh dahi, hayatın halis ve safî bir cevheri ve sabit ve müstakil zatıdır. Öyle de, maddî ve manevî hayat-ı Muhammediye (a.s.m.) dahi, hayattan ve ruh-u kâinattan süzülmüş hulâsatülhulâsadır ve risalet-i Muhammediye (a.s.m.) dahi; kâinatın his ve şuur ve aklından süzülmüş en safî hulâsasıdır. Belki maddî ve manevî hayat-ı Muhammediye (a.s.m.) dahi, âsârının şahadetiyle, hayat-ı kâinatın hayatıdır. Ve risalet-i Muhammediye (a.s.m.), şuur-u kâinatın şuurudur ve nurudur. Ve vahy-i Kur'ân dahi, hayattar hakaikının şahadetiyle, hayat-ı kâinatın ruhudur ve şuur-u kâinatın aklıdır.

Evet, evet, evet! Eğer kâinattan risalet-i Muhammediyenin (a.s.m.) nuru çıksa, gitse, kâinat vefat edecek. Eğer Kur'ân gitse,¹ kâinat divane olacak ve küre-i arz kafasını, aklını kaybedecek, belki şuursuz kalmış olan başını bir seyyareye çarpacak, bir kıyameti koparacak.

âsâr: eserler.
bilhassa: özellikle.
celevat: cıvırlar.
cevher: öz.
divane: deli.
hakaik: gerçekler.
halis: katıksız.
hayat: dirilik, canlılık.
Hayat-ı Ezeliye: başlangıcı olmayan sonsuz hayat.
hayat-ı kâinat: kâinatın hayatı.
hayat-ı Muhammediye: Peygamberimiz Hazret-i Muhammed'in hayatı.
hayattar: canlı, yaşayan.
Hayy-ı Ezelî: ezeli hayat sahibi Allah.
his: duyu.
hulâsa: kısaca, sözün kıyası, özü, esası.
hulâsatülhulâsa: özünün özü.
ınzal-i kütüp: kitapların indirilmesi.
ırsal-i rûsul: peygamberler gönderme.
ispat: kanıt.
kâinat: bütün varlıklar, tüm varlıklar.
kat'î: kesin, şüphesiz.
kıyamet: kâinatın yok oluşu.
küre-i arz: dünya, yer küre.
maddî: cismanî, maddeye ait.
manevî: maddî olmayan.
münasebat: ilişkiler, uygunluklar.
müstakil: başlı başına, bağımsız.
remzen: işaretle.
risalet-i Muhammediye: Hz. Muhammed'in peygamberliği.
ruh: mahiyeti ancak Allah tarafından bilinen manevî varlık.
ruh-u kâinat: evrenin ruhu.
rûkûn: şartlar.
sabit: yerinde duran.
safî: katıksız, katışıksız.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
seyyare: gezegen.
şuaat: parıltılar.
şuur: anlayış, idrak, bilinç.

1. Sevgili Peygamberimiz (a.s.m.), kıyamete yaklaştığında Kur'ân'ın yeryüzünden çekilip alınacağını ifade buyurmuşlardır. (İbni Mâce, Fiten: 26; İbni Hibban, Sahih, 15:267; Hâkim, Müstedrek, 4:520, 587.)

şuursuz: bilinçsiz.

şuur-u kâinat: evrenin bilinci, kâinatın bilinci.

vahy-i Kur'ân: Kur'ân'ın vahiy yoluyla gelen kudsî emirleri.

vücub-u vücüt: varlığın zorunlu oluşu, var olmak için bir nedene ihtiyacın olmaması.

Hem hayat, “iman-ı bilkader” rûknüne bakıyor, remzen ispat eder. Çünkü madem hayat âlem-i şahadetin ziyasıdır ve istilâ ediyor; ve vücudun neticesi ve gayesidir; ve Hâlık-ı Kâinatın en cami âyinesidir; ve faaliyet-i Rabbanîyenin en mükemmel enmuzeci ve fihristesidir, temsilde hata olmasın, bir nevi programı hükmündedir. Elbette âlem-i gayp, yani mazi, müstakbel, yani geçmiş ve gelecek mahlûkatın hayat-ı maneviyeleri hükmünde olan intizam ve nizam ve malûmiyet ve meşhudiyet ve taayyün ve evamir-i tekviniyeyi imtisale müheyya bir vaziyette bulunmalarını sırr-ı hayat iktiza ediyor.

Nasıl ki, bir ağacın çekirdek-i aslîsi ve kökü ve müntehasında ve meyvelerindeki çekirdekleri dahi, aynen ağaç gibi bir nevi hayata mazhardırlar; belki ağacın kavanin-i hayatiyesinden daha ince kavanin-i hayatı taşıyorlar.

Hem nasıl ki, bu hazır bahardan evvel geçmiş güzün bıraktığı tohumlar ve kökler, bu bahar gittikten sonra, gelecek baharlarda bırakacağı çekirdekler, kökler, bu bahar gibi cilve-i hayatı taşıyorlar ve kavanin-i hayatiyeye tâbidirler. Aynen öyle de, şecere-i kâinatın bütün dal ve budaklarıyla her birinin bir mazisi ve müstakbeli var; geçmiş ve gelecek tavırlardan ve vaziyetlerinden müteşekkil bir silsilesi bulunur; her nev’i ve her cüz’ünün ilm-i İlâhiyede muhtelif tavırlar ile müteaddit vücutları bir silsile-i vücud-u ilmî teşkil eder; ve vücud-u haricî gibi, o vücud-u ilmî dahi hayat-ı umumîyenin manevî bir cilvesine mazhardır ki, mukadderat-ı hayatiye o manidar ve canlı elvah-ı kaderiyeden alınır.

âlem-i gayp: görünmeyen

âlem.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz âlem.

çekirdek-i aslî: asıl çekirdek, öz.

cilve: yansıma.

cilve-i hayat: hayat görüntü-

sü, yansıması.

cüz: kısım.

elvah-ı kaderiye: kader çizgilerini (yazılarını) içeren levhalar.

enmüzeç: örnek, model.

evamir-i tekviniye: yaratılışla ilgili işler.

faaliyet-i Rabbanîye: her şeyi terbiye ve idare eden Allah’ın faaliyeti.

fihrist: içindekiler.

Hâlık-ı Kâinat: kâinatın yaratıcısı, Allah.

hata: kusur, eksiklik.

hayat: dirilik, canlılık.

hayat-ı maneviye: manevî hayat.

hayat-ı umumîye: genel hayat.

iktiza: gerekme, gerektirme.

ilm-i İlâhiye: Allah’a ait ilim.

iman-ı bilkader: kadere iman.

imtisal: uyma.

intizam: düzgün olma.

ispat: kanıt.

istilâ: kaplama.

kavanin-i hayat: hayat prensipleri.

mahlûkat: yaratılmışlar.

malûmiyet: bilinme

manevî: maddî olmayan.

manidar: anlamlı.

mazhar: sahip.

mazi: geçmiş zaman, geçmiş.

meşhudiyet: gözle görüş.

müheyya: hazır.

muhtelif: çeşit çeşit.

mukadderat-ı hayatiye: kader kalemîyle yazılmış hayatın programı.

mükemmel: noksansız, tam.

münteha: uç, son nota.

müstakbel: gelecek zaman, gelecek.

müteaddit: türlü türlü.

müteşekkil: oluşmuş.

nev: cins, tür; çeşit.

nevi: çeşit.

nizam: düzen.

remzen: işaretle.

rûkûn: şart, temel esaslar.

şecere-i kâinat: kâinat ağacı.

silsile: birbirini takip etme.

silsile-i vücud-u ilmî: bilgidan ibaret varlık silsilesi.

sırr-ı hayat: hayatın sırrı.

taayyün: meydana çıkma, belirlenme.

tâbi: uyan, itaat eden.

tavır: hâl, durum.

temsîl: benzetme.

teşkil: meydana getirme.

vücud-u haricî: ortaya çıkan, görünen varlık.

vücud-u ilmî: bilgi olarak var olan.

ziya: ışık.

Evet, âlem-i gaybın bir nevi olan âlem-i ervah, ayn-ı hayat ve madde-i hayat ve hayatın cevherleri ve zatlari olan ervah ile dolu olması; elbette mazi ve müstakbel denilen âlem-i gaybın bir diğer nev'i de ve ikinci kısmı dahi, cilve-i hayata mazhariyeti ister ve istilzam eder.

Hem bir şeyin vücud-u ilmîsindeki intizam-ı ekmel ve manidar vaziyetleri ve canlı meyveleri, tavırları, bir nevi hayat-ı maneviyeye mazhariyetini gösterir.

Evet, Hayat-ı Ezeliye güneşinin ziyası olan bu gibi cilve-i hayat, elbette yalnız bu âlem-i şahadete ve bu zaman-ı hâzıra ve bu vücud-u haricîye münhasır olamaz; belki, her bir âlem, kabiliyetine göre, o ziyanın cilvesine mazhardır ve kâinat bütün âlemleriyle o cilve ile hayattar ve ziyadardır. Yoksa, nazar-ı dalâletin gördüğü gibi, muvakkat ve zahîrî bir hayat altında, her bir âlem, büyük ve müthiş birer cenaze ve karanlıklı birer virane âlem olmaktadır.

İşte, “kadere ve kazaya iman” rüknünün dahi geniş bir veçhi de, sırr-ı hayatla anlaşılıyor ve sabit oluyor. Yani, nasıl ki âlem-i şahadet ve mevcut hazır eşya, intizamla- rıyla ve neticeleriyle hayattarlıkları görünüyor; öyle de, âlem-i gayptan sayılan geçmiş ve gelecek mahlûkatın dahi, manen hayattar bir vücud-u manevîleri ve ruhlu birer sübut-u ilmîleri vardır ki, Levh-i Kaza ve Kader vasıtasıyla o manevî hayatın eseri, mukadderat namıyla görünür, tezahür eder.

* * *

âlem: dünya, cihan.
âlem-i ervah: ruhlar âlemi.
âlem-i gayp: bilinmeyen âlem; görünmeyen âlem.
âlem-i şahadet: gözle görülen âlem.
ayn-ı hayat: hayat tâ kendisi.
cenaze: ölü cesedi.
cevher: esas, öz.
cilve: tecelli, yansıma.
cilve-i hayat: hayat cilveleri, güzellikleri.
ervah: ruhlar.
eser: iz, alâmet.
hayat: dirilik, canlılık.
hayat-ı ezeliye: sonsuz hayat.
hayat-ı manevîye: manevî hayat.
hayattar: canlı, yaşayan.
hazır: huzurda bulunan.
iman: inanç.
intizam: düzgünlük, düzen.
intizam-ı ekmel: çok mükemmel düzen.
istilzam: gerektirme.
kabiliyet: yetenek.
kader: ilâhî bilgi.
kâinat: bütün varlıklar.
kaza: hükmün yerine gelmesi.
Levh-i Kaza ve Kader: olmuş ve olacak yazılı olduğu levhalar.
madde-i hayat: hayat maddesi.
mahlûkat: yaratılmışlar.
manen: mana itibarıyla.
manevî: maddî olmayan.
manidar: anlamlı.
mazhar: sahip.
mazhariyet: sahip olma.
mazi: geçmiş zaman.
mevcut: var olan.
mukadderat: Allah tarafından ezelde takdir olunmuş şeyler, ileride meydana gelecek hâller ve olaylar, alın yazısı.
münhasır: sınırlanmış, sınırlı.
müstakbel: gelecek zaman.
müthiş: korkunç, dehşet verici.
muvakkat: geçici.
nam: ad, isim.
nazar-ı dalâlet: küfrî bakış.
netice: sonuç.

nev: çeşit.
ruh: varlığı sadece Allah tarafından bilinen manevî varlık.
rükün: şartlar.
sabit: hareket etmeyen.
sırr-ı hayat: hayatın sırrı.
sübut-u ilmî: ilmî olarak gerçekleşme.

tezahür: ortaya çıkma, görünme.
vasıta: araç.
veçhi: yönü, ciheti.
virane: harabe, yıkıntı.
vücud-u haricî: haricî vücud.
vücud-u ilmî: ilmî varlık.

vücud-u manevî: manevî varlık.
zahîrî: görünen.
zaman-ı hâzıra: şimdiki zaman.
zat: kişi, kimse.
ziya: ışık.
ziyadar: ışıklı.

Zeylin Üçüncü Parçası

Haşir münasebetiyle bir sual:

Kur'ân'da mükerreren ¹ **إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً** ; hem, ² **وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ**,³ fermanları gösteriyor ki, haşr-i azam, bir anda zamansız vücuda geliyor. Dar akıl ise, bu hadsiz derece harika ve emsalsiz olan meseleyi iz'an ile kabul etmesine medar olacak meşhut bir misal ister.

Elcevap: Haşirde, ruhların cesetlere gelmesi var, hem cesetlerin ihyası var, hem cesetlerin inşası var.

“Üç Mesele”dir.

BİRİNCİ MESELE

Ruhların cesetlerine gelmesine misal ise, gayet muntazam bir ordunun efradı istirahat için her tarafa dağılmış iken, yüksek sedalı bir boru sesiyle toplanmalarıdır.

Evet, İsrâfil'in borusu olan Sur'u,⁴ ordunun borazanın dan geri olmadığı gibi, ebedler tarafında ve zerrelere âleminde iken ezel canibinden gelen ⁵ **أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ** hitabını işiten ve **قَالُوا بَلَىٰ** ile cevap veren ervahlar, elbette ordunun neferatından binler derece daha musahhar ve muntazam ve mutafidirler.

* Bu risale, 1936'da, Eskişehir Hapsinde iken Türkçe olarak telif edilmiştir.

borazan: kalın sesli boru.
canip: taraf.
ceset: ölü vücut.
ebed: sonsuzluk, daimilik.
efrat: fertler.
emsalsiz: eşsiz, benzersiz.
ervah: ruhlar.
ezel: başlangıcı olmayan sonsuzluk.
hadsiz: sınırsız.
harika: hayranlık hissi uyandıran.
haşir: öldükten sonra dirilme.
haşr-i azam: büyük diriliş.
hitap: birine söz söyleme.
ihya: diriltme, hayat verme.
inşa: yapma, bina etme.
istirahat: dinlenme, rahatlama.
iz'an: şüphesiz, kesin şekilde inanma.
medar: sebep, vesile.
mesele: konu.
meşhut: gözle görülen.
misal: örnek, numune.
mükerrer: tekrar.
münasebet: uygunluk, alâka, yakınlık.
muntazam: düzenli.
musahhar: boyun eğen.
muti: itaat eden.
neferat: neferler.
ruh: mahiyeti Allah tarafından bilinen manevî varlık.
seda: ses.
sual: soru.
Sur: Hz. İsrâfil'in kıyamet günü üfleyeceği boru.
vücut: varlık.
zerre: maddenin en küçük parçası.
zeyil: ek, ilâve.

1. [Kıyametin kopması] yalnız tek bir sesledir... (Yâsin Suresi: 53.)

2. Kıyametin gerçekleşmesi ise, ancak göz açıp kapayıncaya kadardır. (Nahl Suresi: 77.)

3. Bkz. En'am Suresi: 73; Kehf Suresi: 99; Taha Suresi: 102; Mü'minun Suresi: 101; Neml Suresi: 87; Yâsin Suresi: 49, 51, 53; Saffat Suresi: 19; Sâd Suresi: 15; Zümer Suresi: 68; Kaf Suresi: 20, 42; Hakkâ Suresi: 13; Nebe Suresi: 19; Naziat Suresi: 6-7, 13.

4. Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (A'raf Suresi: 172.)

5. Evet, Rabbimizsin. (A'raf Suresi: 172.)

Hem, değil yalnız ruhlar, belki bütün zerreler dahi bir ordu-yu Sübhanî ve emirber neferleri olduğunu, kat'î bürhanlarla Otuzuncu Söz ispat etmiş.

İKİNCİ MESELE *cesetlerin ihyasına misal ise:*

Çok büyük bir şehirde, şenlik bir gecede, bir tek merkezden, yüz bin elektrik lâmbaları, âdetâ zamansız, bir anda canlanmaları ve ışıklanmaları gibi, bütün küre-i arz yüzünde dahi, bir tek merkezden yüz milyon lâmbalara nur vermek mümkündür. Madem, Cenab-ı Hakkın, elektrik gibi bir mahlûku ve bir misafirhanesinde bir hizmetkârı ve bir mumdarı, Hâlık'ından aldığı terbiye ve intizam dersıyla bu keyfiyete mazhar oluyor. Elbette, elektrik gibi binler nuranî hizmetkârlarının temsil ettikleri hikmet-i İlâhiyenin muntazam kanunları dairesinde, haşr-i azam tarfetülaynda vücuda gelebilir.

ÜÇÜNCÜ MESELE Kİ, *ecsadın def'aten inşasının misali ise:*

Bahar mevsiminde birkaç gün zarfında nev-i beşerin umumundan bin derece ziyade olan umum ağaçların bütün yaprakları evvelki baharın aynı gibi birden mükemmel bir surette inşaları ve yine umum ağaçların umum çiçekleri ve meyveleri ve yaprakları, geçmiş baharın mahsulâtı gibi, berk gibi bir sür'atle icatları; hem o baharın mebdeleri olan hadsiz tohumcukların, çekirdeklerin, köklerin birden beraber intibahları ve inkişafı ve ihyaları; hem, kemiklerden ibaret olarak ayakta duran emvat

berk: şimşek.
bürhan: delil.
Cenab-ı Hak: Allah.
ceset: ölü bedeni.
def'aten: bir defada, bir anda.
ecsat: cesetler.
emirber: emir dinleyen, emre uyan.
emvat: ölüler.
hadsiz: sınırsız.
Hâlık: yoktan yaratan Allah.
haşr-i azam: büyük diriliş.
hikmet-i İlâhiye: Allah'ın hikmeti.
hizmetkâr: hizmet eden, hizmetçi.
icat: yoktan var etme.
ihya: diriltme.
inkişaf: açılma.
inşa: yaratma.
intibah: uyanma.
intizam: düzgün dizilme, düzen.
ispat: kanıt.
kat'i: kesin.
keyfiyet: nitelik.
küre-i arz: dünya, yer küre.
mahlûk: yaratılmış.
mahsulât: ürünler.

mazhar: erişmiş, kavuşmuş.
mebde: başlangıç.
merkez: kumanda yeri.
mesale: konu.
misal: örnek, numune.
mükemmel: noksansız.
mumdar: aydınlatan, ışıklandıran.

muntazam: düzgün, tertipli.
nefer: rütbesiz asker, er.
nev-i beşer: insanoğlu.
nurani: nurlu.
ordu-yu Sübhani: her türlü eksiklik ve noksanlıktan uzak olan Cenab-ı Hakkın ordusu.
sür'at: çabukluk.

suret: biçim.
tarfetülayn: bir kere göz açıp kapayıncaya kadar olan an.
temsil: benzetme.
terbiye: eğitim.
vücut: var olma.
zerre: maddenin en küçük parçası.

gibi bütün ağaçların cenazeleri bir emirle def'aten "ba'sü ba'delmevt"e mazhariyetleri ve neşirleri; hem, küçücük hayvan taifelerinin hadsiz efratlarının gayet derecede sanatlı bir surette ihyaları; hem, bilhassa sinekler kabilelerinin haşirleri ve bilhassa daima yüzünü, gözünü, kanadını temizlemekle bize abdesti ve nezafeti ihtar eden ve yüzümüzü okşayan gözümüz önündeki kabilenin bir senede neşrolan efradı, benîâdem'in Âdem zamanından beri gelen umum efradından fazla olduğu hâlde, her baharda sair kabileler ile beraber birkaç gün zarfında inşaları ve ihyaları, haşirleri, elbette kıyamette ecsad-ı insaniyenin inşasına bir misal değil, belki binler misaldirler.

Evet, dünya dârülhikmet ve ahiret dârülkudret olduğundan, dünyada Hakîm, Mürettip, Müdebbir, Mürebbî gibi çok isimlerin iktizasıyla dünyada icad-ı eşya, bir derece tedricî ve zamanla olması, hikmet-i Rabbaniyenin muktezası olmuş. Ahirette ise, hikmetten ziyade kudret ve rahmetin tezahürleri için maddeye ve müddete ve zamana ve beklemeye ihtiyaç bırakmadan, birden eşya inşa ediliyor. Burada bir günde ve bir senede yapılan işler, ahirette bir anda, bir lemhada inşasına işareten Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan, ¹ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ

ferman eder.

Eğer, haşrin gelmesini, gelecek baharın gelmesi gibi, kat'î bir surette anlamak istersen; haşre dair Onuncu Söz ile Yirmi Dokuzuncu Söze dikkat ile bak, gör. Eğer baharın gelmesi gibi inanmaz isen, gel parmağını gözüme sok.

ret yurdu.

def'aten: bir defada

ecsad-ı insaniye: insan cesetleri.

ecsat: cesetler.

efrat: fertler, .

hadsiz: sınırsız.

Hakîm: her şeyi belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratan Allah.

haşir: toplanma, dirilme, kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları.

hikmet: İlâhî gaye.

hikmet-i Rabbaniye: Allah'ın her şeyi belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratması.

icad-ı eşya: varlıkların yaratılması.

ihtar: hatırlatma yapma.

ihya: dirilme.

iktiza: gerektirme.

inşa: yapıma, yapma, vücuda gelme, yaratılma, bina etme.

kabile: topluluk, kavim.

kat'î: kesin, şüphesiz.

kıyamet: dünyanın sonu, bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanması.

kudret: güç ve kuvvet.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.

lemha: bir defa bakma, bir göz atış.

mazhariyet: kavuşma, erişme.

misal: örnek, numune.

müddet: zaman, süre, .

Müdebbir: idare eden, hikmetli iş yapan Allah.

mukteza: gereklilik.

Mürebbî: terbiye eden, terbiye veren, yetiştiren.

mürettip: her şeyi tertip ve düzene sokan Allah.

neşir: yayılma.

nezafet: temizlik.

rahmet: acıma, merhamet etme.

sair: diğer.

taife: topluluk.

tedrici: yavaş yavaş, derece derece.

tezahür: ortaya çıkma, görünme.

zarf: zaman.

ziyade: çok, fazla, artık.

1. Kıyametin gerçekleşmesi ise, ancak göz açıp kapayıncaya kadar, yahut ondan da yakındır. (Nahl Suresi: 77.)

Âdem: ilk insan ve ilk peygamber.
ahiret: öbür dünya.
ba'sü ba'delmevt: öldükten sonra tekrar dirilmek.

benîâdem: insanlar.

dârülhikmet: işlerin bir sebebe ve zamana bağlı olarak

yapıldığı yer olan dünya.

dârülkudret: her şeyin zamana ve beklemeye ihtiyaç kalmadan birden yaratıldığı ahi-

DÖRDÜNCÜ MESELE olan mevt-i dünya ve kıyamet kopması ise:

Bir anda bir seyyare veya bir kuyruklu yıldızın emr-i Rabbanî ile küremize, misafirhanemize çarpması, bu hanemizi harap edebilir—on senede yapılan bir sarayın, bir dakikada harap olması gibi.

emr-i Rabbani: Allah'ın emri.

hane: dünya, yeryüzü.

harap: yıkık, perişan.

haşir: kıyametten sonra bütün

insanların bir yere toplanmaları.

kıyamet: dünyanın sonu, bü-

tün ölülerin dirilerek mahşerde toplanması.

küre: dünya, yeryüzü.

mevt-i dünya: dünyanın ölü- mü.

seyyare: gezegen, yıldız.

Zeylin Dördüncü Parçası

قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٩﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا
أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ¹

Yani, “İnsan der: ‘Çürümüş kemikleri kim diriltecek?’
Sen, de: ‘Kim onları bidayeten inşa edip hayat vermiş
ise, o diriltecek.’”

Onuncu Sözün Dokuzuncu Hakikatinin Üçüncü Tem-
siline tasvir edildiği gibi, bir zat, göz önünde bir günde
yeniden büyük bir orduyu teşkil ettiği hâlde, biri dese
“Şu zat, efradı istirahat için dağılmış olan bir taburu, bir
boru ile toplar, tabur nizamı altına getirebilir.” Sen, ey
insan, desen: “İnanmam.” Ne kadar divanece bir inkâr
olduğunu bilirsin. Aynen onun gibi, hiçlikten, yeniden
ordu misal bütün hayvanat ve sair zîhayatın tabur misal
cesetlerini kemal-i intizamla ve mizan-ı hikmetle o be-
denlerin zerratını ve letaifini emr-i² كُنْ فَيَكُونُ ile kayde-
dip yerleştiren ve her karnda, hatta her baharda rûy-i ze-
minde yüz binler ordu misal zevilhayatın envalarını ve ta-
ifelerini icat eden bir Zat-ı Kadir-i Alîm, tabur misal bir
cesedin nizamı altına girmekle birbiriyle tanışan zerrat-ı
esasiye ve ecza-i asliyeyi bir sayha ile Sur-u İsrâfil’in bo-
rusuyla nasıl toplayabilir; istib’at suretinde denilir mi?
Denilse, eblehçesine bir divaneliktir.

bidayet: başlangıç, ilk.
ceset: beden.
divane: deli, akılsız.
ebleh: ahmak, aptal.
ecza-i asliye: asıl parçalar.
efrat: fertler.
enva: türler, neviler.
hayat: dirilik, canlılık.
hayvanat: hayvanlar.
icat: yoktan var etme.
inkâr: inanmama, kabul etme-
me.
inşa: yapma.
istib’at: akıldan uzak görme.
istirahat: dinlenme, rahatlama.
karn: zaman, yüzyıl.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz
düzen.
letaif: duygular.
mizan-ı hikmet: hikmetli ölçü.
nizam: dizi, sıra, düzen, tertip.
ordumisal: ordu gibi.
rûy-i zemin: yeryüzü.
sayha: ses, sesleniş.
Sur-u İsrâfil: Hz. İsrâfil’in Sur’u;
Allah’ın emri ile Hz. İsrâfil’in kıya-
met kopacağı zaman üfleyeceği
boru.
tabur: alaydan küçük askerî bir-
lik.
taburmisal: tabur gibi.
taife: topluluk.
tasvir: anlatma ifade etme.
temsîl: kıyaslama tarzında ben-
zetme.
teşkil: bir araya getirme.
Zat-ı Kadir-i Alîm: her şeyi bilen
ve her şeye gücü yeten zat, Allah.
zerrat: zerreler, çok ufak parça-
lar.
zerrat-ı esasiye: esas parçalar.
zevilhayat: canlılar.
zeyil: ek, ilâve.
zihayat: canlı.

1. Yâsin Suresi: 78-79.

2. "Ol!" der; olurur. (Yâsin Suresi: 82.)

Hem Kur'ân, kâh oluyor ki, Cenab-ı Hakkın ahirette harika ef'allerini kalbe kabul ettirmek için ihzariye hük-münde ve zihni tasdike müheyya etmek için bir i'dadiye suretinde, dünyadaki acayip ef'alini zikreder. Veyahut, istikbalî ve uhrevî olan ef'al-i acibe-i İlâhiyeyi öyle bir surette zikreder ki, meşhudumuz olan çok nazireleriyle on-lara kanaatimiz gelir. Meselâ,

¹ **أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ**

tâ, surenin ahirine kadar. İşte şu bahiste, haşır mesele-sinde, Kur'ân-ı Hakîm haşrı ispat için, yedi sekiz surette, muhtelif bir tarzda ispat ediyor.

Evvelâ, neş'e-i ulâyı nazara verir, der ki: “Nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadan tâ hilkat-i insa-niyeye kadar olan neş'etinizi görüyorsunuz. Nasıl oluyor ki, neş'e-i uhrayı inkâr ediyorsunuz? O, onun misli, bel-ki daha ehvenidir.”

Hem, Cenab-ı Hak, insana karşı ettiği ihsanat-ı azîme-yi ² **الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا** kelimesiyle işa-ret edip, der: “Size böyle nimet eden bir Zat, sizi başıboş bırakmaz ki, kabre girip kalkmamak üzere yatasınız.”

Hem, remzen der: “Ölmüş ağaçların dirilip yeşillen-mesini görüyorsunuz. Odun gibi kemiklerin hayat bul-masını kıyas edemeyip, istib'at ediyorsunuz. Hem, se-mavat ve arzı halk eden, semavat ve arzın meyvesi olan insanın hayat ve mematından âciz kalır mı? Koca ağacı idare eden, o ağacın meyvesine ehemmiyet vermeyip

acayip: şaşırtıcı ve hayret verici.
alâka: bebegün anne karnındaki 40-80'inci günleri arasındaki dev-resi.

arz: yer, dünya.

bahis: konu.

ef'al: fiiller, işler.

ef'al-i acibe-i İlâhiye: Allah'ın in-sanları hayretlere düşüren zatına has fiilleri, işleri.

ehven: kolay.

evvelâ: ilk önce.

halk: yaratma, yaratış.

harika: olağanüstü vasıflar taşı-yan ve hayranlık hissi uyandıran.
haşır: kıyametten sonra bütün insanların diriltilip bir yere top-lanmaları.

hilkat-i insan: insanın yaratılışı.

idadiye: hazırlık.

ihsanat: nimetler, iyilikler.

ihzariye: hazırlık.

ispat: delil ve şahit göstererek doğruyu ortaya koyma.

istib'at: akıldan uzak görme.

istikbalî: gelecek ile ilgili.

kâh: bazen.

kıyas: karşılaştırma.

memat: ölüm.

meşhut: gözle görülen.

misil: benzer.

mudga: et parçası, bir çiğnem et.

müheyya: hazırlamak.

muhtelif: çeşitli

nazar: dikkat.

nazire: örnek, benzer.

neş'e-i uhra: öldükten sonra ikin-ci kez yaratılış.

neş'e-i ulâ: ilk yaratılış.

neş'et: meydana gelme, oluşma.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî faydalı şey.

remzen: işareten.

semavat: gökler.

suret: biçim.

tasdik: doğruluğunu kabul etme, doğrulama.

uhrevî: ahirete ait.

zikretmek: konuşmak, bahset-mek.

1. Görmedi mi o insan? Biz onu bir damla sudan yarattık da, sonra o Bize apaçık bir düşman kesiliverir. (Yâsin Suresi: 77.)

2. Odur ki, yemyeşil ağaçtan size ateş çıkarır. (Yâsin Suresi: 80.)

başkasına mal eder mi? Bütün ağacın neticesini terk etmekle, bütün eczasıyla hikmetle yoğrulmuş hilkat şeceresini abes ve beyhude yapar mı, zannedersiniz?”

Der: “Haşirde sizi ihya edecek zat, öyle bir zattır ki, bütün kâinat Ona emirber nefer hükmündedir, emr-i ¹ **كُنْ فَيَكُونُ** 'e karşı kemal-i inkıyat ile serfuru eder. Bir baharı halk etmek bir çiçek kadar Ona ehven gelir, bütün hayvanatı icat etmek bir sinek icadı kadar kudretine kolay gelir bir zattır. Öyle bir Zata karşı ² **مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ** deyip, kudretine karşı taciz ile meydan okunmaz.” Sonra, ³ **فَسُبْحَانَ الَّذِي يَدِيهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ** tabiriyle, “Her şeyin dizgini elinde, her şeyin anahtarı yanında, gece ve gündüzü, kış ve yazı bir kitap sayfeleri gibi kolayca çevirir, dünya ve ahireti iki menzil gibi; bunu kapar, onu açar bir Kadîr-i Zülcelâl'dir. Madem böyledir, bütün delâilin neticesi olarak ⁴ **وَالِيهِ تُرْجَعُونَ**, yani kabirden sizi ihya edip, haşre getirip, huzur-u kibriyasında hesabınızı görecektir.”

İşte şu ayetler haşrin kabulüne zihni müheyya etti, kalbi de hazır etti. Çünkü, nezairini dünyevî ef'al ile de gösterdi.

Hem, kâh oluyor ki, ef'al-i uhreviyesini öyle bir tarzda zikreder ki, dünyevî nezairlerini ihsas etsin; tâ, istib'at ve

abes: lüzumsuz ve gayesiz, boş.
âciz: gücü yetmez, güçsüz.
beyhude: boşuna.
delâil: deliller, ispat vasıtaları.
dizgin: kontrol, yönetim.
ecza: parçalar, kısımlar.
ef'al: fiiller, işler.
ef'al-i uhreviye: Allah'ın ahiret-teki fiilleri.
ehven: kolay.
emirber: emre hazır.
haşir: kıyametten sonra bütün insanların diriltilip bir yere toplanmaları, kıyametten sonra insanların diriltilip toplanacakları yer.
hikmet: fayda, maksat, ilâhî gaye.
hilkat: yaratılış.
huzur-u kibriya: sonsuz büyüklük sahibi olan Allah'ın huzuru.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
ihsas: hissettirme.
ihya: diriltme, hayat verme.
istib'at: akıldan uzak görme.
Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve sonsuz kudret sahibi, Allah.
kâh: bazen.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kemal-i inkıyat: tam itaat.
mal etmek: ait kılmak, üzerine vermek veya almak.
menzil: yer, mekân.
müheyya: hazırlanmış, hazır.
nefer: rütbesiz asker, er.
netice: sonuç.
nezair: benzerler, örnekler.
şecere: ağaç.
serfuru: baş eğme; itaat.
tabir: ifade, söz.
taciz: âciz bırakma.
tarz: usul, şekil.

1. "Ol!" der; oluverir. (Yâsin Suresi: 82.)

2. Çürümüş kemikleri kim diriltecek? (Yâsin Suresi: 78.)

3. Şanı yücedir Onun ki, her şeyin hüküm ve tasarrufu elindedir. (Yâsin Suresi: 83.)

4. Siz de Ona döndürüleceksiniz. (Yâsin Suresi: 83.)

inkâra meydan kalmasın. Meselâ, ¹ **إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ** ilâ-
ahir ve ² **إِذَا السَّمَاءُ أَنْفَطَرَتْ** ilâahir ve ³ **إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ**.

İşte şu surelerde, kıyamet ve haşirdeki inkılâbat-ı azî-
meyi ve tasarrufat-ı rububiyeti öyle bir tarzda zikreder ki,
insan onların nazirelerini dünyada, meselâ güzde, bahar-
da gördüğü için, kalbe dehşet verip akla sığmayan o in-
kılâbatı kolayca kabul eder. Şu üç surenin meal-i icmalî-
sine işaret dahi pek uzun olur. Onun için bir tek kelime-
yi numune olarak göstereceğiz.

Meselâ, ⁴ **إِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ** kelimesiyle ifade eder ki,

haşirde herkesin bütün a'mali bir sahife içinde yazılı ola-
rak neşrediliyor. Şu mesele kendi kendine çok acip oldu-
ğundan akıl ona yol bulamaz. Fakat, surenin işaret ettiği
gibi, haşr-i baharîde başka noktaların naziresi olduğu gi-
bi, şu neşr-i suhuf naziresi pek zahirdir. Çünkü her mey-
vedar ağaç ve çiçekli bir otun da amelleri var, fiilleri var,
vazifeleri var. Esma-i İlâhiyeyi ne şekilde göstererek tes-
bihat etmiş ise ubudiyetleri var. İşte onun bütün bu amel-
leri, tarih-i hayatlarıyla beraber umum çekirdeklerinde,
tohumcuklarında yazılıp başka bir baharda, başka bir ze-
minde çıkar. Gösterdiği şekil ve suret lisaniyla gayet fa-
sih bir surette analarının ve asıllarının a'malini zikrettiği
gibi dal, budak, yaprak, çiçek ve meyveleriyle sahife-i
a'malini neşreder. İşte gözüümüzün önünde bu hakîmâne,

a'mal: ameller, işler.

amel: fiil, iş.

asıl: temel, kök, başlangıç

dehşet: korkma, ürme, şaşma.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

fasih: güzel, düzgün ve açık ko-
nuşma.

gayet: çok, son derece.

hakîmâne: her şeyin belirli gaye-
lere yönelik olarak, manalı, fay-
dalı ve tam yerli yerinde yapılma-
sı.

haşir: kıyametten sonra bütün
insanların diriltip bir yere top-
lanmaları.

haşr-i baharî: bahar mevsiminde
bitkilerin ve hayvanların dirilişi.
nazire: örnek, benzer.

ilâahir: sonuna kadar.

inkılâbat: inkılaplar, değişimler.

inkılâbat-ı azîme: çok büyük dö-
nüşümler, başkalaşım; çok bü-
yük yıkılıp başka bir şekilde yeni-
den oluşmalar.

kıyamet: kâinatın tahrip edilip yı-
kılması.

lisan: dil.

meal-i icmalî: kısaca açıklama.

nazire: benzer, örnek.

neşir: meydana çıkmak, yayıl-
mak.

neşretme: meydana çıkma, ya-
yılma.

neşr-i suhuf: sayfaların açılması;
haşir zamanı, insanların hesapla-
rının görülmesi için amel defter-
lerinin meydana çıkıp herke-
sin hesabının görülmesi.

numune: örnek, misal.

sahife-i a'mal: amellerin sayfası,
yapılan işlerin yazılmış olduğu
sayfa.

suret: tarz, biçim.

tarih-i hayat: hayat tarihi, hayatı
boyunca yaşadığı hâller ve du-
rumlar.

tasarrufat-ı rububiyet: her şeyi
idare ve terbiye eden Allah'ın ida-
re ve icraatları.

tesbihat: Allah'ı öven ve kusur-
dan yüce tutan sözler ve varlıkla-
rın hâl diliyle bu manayı ifade et-
mesi.

ubudiyet: kulluk.

zahir: görünen, görünür.

zemin: yer.

1. Güneş dörölüp toplandığında... (Tekvir Suresi: 1.)

2. Gök yandığı zaman... (İnfitar Suresi: 1.)

3. Gök yandığında... (İnşıkak Suresi: 1.)

4. Amel defterleri açıldığında... (Tekvir Suresi: 10.)

hafizâne, müdebbirâne, mürebbiyâne, lâtifâne şu işi yapan Odur ki, der: **اِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ**¹.

Başka noktaları buna kıyas eyle. Kuvvetin varsa istinbat et. Sana yardım için bunu da söyleyeceğiz:

İşte **اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ**².

Şu kelâm, “tekvir” lâfzıyla, yani sarmak ve toplamak manasıyla parlak bir temsile işaret ettiği gibi, nazirini da hi ima eder.

• *Birinci:* Evet, Cenab-ı Hak tarafından adem ve esîr ve sema perdelerini açıp, güneş gibi dünyayı ışıklandıran pırlantamışal bir lâmbayı, hazine-i rahmetinden çıkarıp dünyaya gösterdi. Dünya kapandıktan sonra o pırlantayı perdelerine sarıp kaldıracak.

• *İkinci:* Veya ziya metnini neşretmek ve zeminin kafasına ziyayı zulmetle münavebeten sarmakla muvazzaf bir memur olduğunu; ve her akşam o memura metnini dahi toplattırıp, gizlendiği gibi; kâh olur bir bulut perdesiyle alış verişini az yapar, kâh olur ay onun yüzüne karşı perde olur, muamelesini bir derece çeker. Metnini ve muamelât defterlerini topladığı gibi, elbette o memur, bir vakit o memuriyetten infisal edecektir. Hatta hiçbir sebep-i azil bulunmazsa, şimdilik küçük, fakat büyümeğe yüz tutmuş yüzündeki iki leke büyümekle, güneş, yerin başına izn-i İlâhî ile sardığı ziyayı emr-i Rabbanî ile geriye alıp; güneşin başına sarıp, “Haydi yerde işin

âdem: insan.
adem: yokluk, hiçlik.
emr-i Rabbanî: Allah'ın emri.
esir: kâinattaki boşlukları dolduran, havadan hafif olup ısı ve ışığı nakleden cevher.
hafizâne: koruyup gözeterek, esirgeyerek ve saklayarak.
hazine-i rahmet: Rahmet hazinesi.
ima: işaret.
infisal: görevinden ayrılma.
istinbat: bir söz veya işten gizli bir mana çıkarma.
izn-i İlâhî: Allah'ın izni.
kâh: bazen.
kelâm: söz.
kıyas: karşılaştırma.
lâfız: söz, kelime.
lâtifâne: hoş ve güzel bir şekilde.
memur: görevli.
memuriyet: memurluk.
meta: mal.
muamelât: işler.
muamele: davranış, iş.
müdebbirâne: her şeyi önceden düşünerek.
münavebet: nöbetleşme.
mürebbiyâne: terbiye ederek, eğiterek.
muvazzaf: görevli, vazifeli.
nazir: benzer.
neşretmek: yaymak.
sebeb-i azil: görevinden ayırma sebebi.
sema: gökyüzü, gök.
temsîl: benzetme.
ziya: ışık.

1. Amel defterleri açıldığında... (Tekvir Suresi: 10.)

2. Güneş dörülüp toplandığında... (Tekvir Suresi: 1.)

kalmadı,” der. “Cehenneme git, sana ibadet edip, senin gibi bir memur-u musahharı sadakatsizlikle tahkir edenleri yak” der; ¹ إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ fermanını lekeli siyah yüzüyle yüzünde okur.

ferman: emir, buyruk.
memur-u musahhar: emre itaat eden memur.
sadakat: bağlılık.
tahkir: hakaret.

1. Güneş dürülüp toplandığında... (Tekvir Suresi: 1.)

Zeylin Beşinci Parçası

Evet, nass-ı hadis ile nev-i beşerin en mümtaz şahsiyetleri olan yüz yirmi dört bin enbiyanın¹ icma ve tevatürle, kısmen şuhuda ve kısmen hakkalyakîne istinaden, müttefikan ahiretin vücudundan ve insanların oraya sevk edileceğinden ve bu kâinat Hâlık'ının kat'î vaat ettiği ahireti getireceğinden haber verdikleri gibi; ve onların verdikleri haberi keşif ve şuhut ile ilmelyakîn suretinde tasdik eden yüz yirmi dört milyon evliyanın o ahiretin vücuduna şahadetleriyle; ve bu kâinatın Sâni-i Hakîm'inin bütün esması, bu dünyada gösterdikleri cilveleriyle bir âlem-i bekayı bilbedahe iktiza ettiklerinden, yine ahiretin vücuduna delâletiyle; ve her sene baharda rûy-i zeminde ayakta duran had ve hesaba gelmez ölmüş ağaçların cenazelerini emr-i² **بَعَثْ بَعْدَ الْمَوْتِ** ile ihya edip³

'e mazhar eden ve haşir ve neşrin yüz binler numunesi olarak nebatat taifelerinden ve hayvanat milletlerinden üç yüz bin nevileri haşir ve neşreden hadsiz bir Kudret-i Ezeliye ve hesapsız ve israfsız bir Hikmet-i Ebediye ve rızka muhtaç bütün zîruhları kemal-i şefkatle gayet harka bir tarzda iâşe ettiren ve her baharda az bir zamanda had ve hesaba gelmez enva-ı ziynet ve mehasini gösteren bir rahmet-i bâkiye ve bir inayet-i daima, bilbedahe ahiretin vücudunu istilzam ile; ve şu kâinatın en mükemmel meyvesi ve Hâlık-ı Kâinat'ın en sevdiği masnuu

had: sınır.

hakkalyakîn: bizzat yaşayarak kesin bilgi edinme.

Hâlık: her şeyi yaratan Allah.

Hâlık-ı Kâinat: kâinatın yaratıcısı olan Allah.

harika: her zaman rastlanmayan, olağanüstü.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların dirilitilip bir yere toplanmaları.

hayvanat: hayvanlar.

Hikmet-i Ebediye: Allah'ın sonsuz gayeleri.

iâşe: besleme, yedirip içirme.

icma: fikir birliği.

ihya: hayat verme, diriltme.

iktiza: gerektirme.

ilmelyakîn: kesin bilgiye dayanarak, kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde öğrenme.

inayet-i daima: devamlı yardım.

istilzam: gerektirme.

istinat: dayanma.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kat'î: kesin.

kemal-i şefkat: tam ve eksiksiz şefkat.

keşif: manevî âlemlerde bazı olayları ve hakikatleri görme.

Kudret-i Ezeli: Allah'ın sonsuz kudreti.

masnu: sanatla yapılmış varlık.

mazhar: eriştiren.

mehasin: güzellikler.

mümtaz: seçkin, üstün.

mükemmel: tamamlanmış, noksanz, eksiksiz.

müttefikan: hep beraber, birleşerek.

nass-ı hadis: hadisin delil olması; hadisin hükmü.

nebatat: bitkiler.

neşir: meydana çıkma, yayılma.

nev-i beşer: insanlık.

nevi: tür, çeşit.

numune: örnek, misal.

rahmet-i bâkiye: sonsuz rahmet.

rûy-i zemin: yeryüzü.

şan: yüksek makam.

Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

sevk: gönderme, aktarma.

şuhut: gözle görme.

taife: topluluk.

tarz: biçim, şekil, suret.

tasarruf: sarf etme, faaliyet, icraat

tasdik: doğrulama, onaylama.

tevatür: doğruluğu kesin olarak kanıtlanan haber.

vaat: söz verme.

vücut: var olması.

zeyil: ilâve, ek.

zîruh: ruh sahibi.

1. Hâkim, Müstedrek, 2:652; İbni Sa'd, Tabakatü'l-Kübra, 1:32; İbni Hibban, Sahih, 2:77; Müsned, 5:265-266; Taberanî, Mu'cemü'l-Kebir, 8:217; Veliyyüddin Tebrizî, Miskâtü'l-Mesabih, 3:122.

2. "Ol!" der; olurur. (Yâsin Suresi: 82.)

3. Öldükten sonra diriliş.

ahiret: öteki dünya.

mi, ahiret.

enva-ı ziynet: süs çeşitleri.

âlem-i beka: sonsuzluk âle-

bilbedahe: apaçık bir şekilde.

esma: isimler.

adem: yokluk.
âlem-i bâkî: sonsuz olan ahiret âlemi.
âlem-i fânî: fânî dünya, gelip geçici âlem.
âmâl-i sermediyet: devamlılığa, sürekliliğe yönelik emeller.
âsâr: izler.
aşk-ı beka: sonsuzluk aşkı, sonsuz yaşamaya karşı duyulan aşırı arzu.
bilbedahe: apaçık bir şekilde.
dâr-ı ahiret: Ahiret yurdu.
dâr-ı saadet: mutluluk yeri, Cennet.
delâlet: delil olma, gösterme, delillerle gösterme.
ebedi: sonsuz.
gayet: çok, fazla, son derece.
hadsiz: sınırsız.
Hâlık-ı Kâinat: kâinatın yaratıcısı olan Allah.
hamd: methetme, övme.
harika: her zaman rastlanmayan, olağanüstü
ihbar: haber verme.
ihtiyarlık: yaşlılık.
iman: inanç.
iman-ı ahiret: ahirete iman.
iman-ı bilahiret: ahirete iman.
inkâr: kabul etmeme.
ispat: doğruyu ortaya koyma, kanıtlama.
istilzam: gerektirme.
kâfi: yeterli.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kat'î: kesin.
kemal: olgunluk.
Kuran-ı Hakîm: her şeyi hikmetli olan Kuran.
küre-i arz: dünya.
madem: öyle ise, değil mi ki.
masnu: sanatla yapılmış varlık.
mevcudat: var olan her şey, yaratılmış şeylerin tamamı
mühim: önemli, ehemmiyetli.
mukabil: karşılık.
mükemmel: tamamlanmış, noksansız, eksiksiz.
münevvere: nurlu.
müşkül: zor.
nazire: örnek, misil.
nefi: inkâr etme.
rica: ümit.

ve kâinatın mevcudatıyla en ziyade alâkadar olan insandaki şedit, sarsılmaz, daimî olan aşk-ı beka ve şevk-i ebediyet ve âmâl-i sermediyet, bilbedahe işareti ve delâletiyle, bu âlem-i fânîden sonra bir âlem-i bâkî ve bir dâr-ı ahiret ve bir dâr-ı saadet bulunduğunu o derece kat'î bir surette ispat ederler ki, dünyanın vücudu kadar, bilbedahe ahiretin vücudunu kabul etmeyi istilzam ederler. (HAŞİYE)

Madem Kur'ân-ı Hakîm'in bize verdiği en mühim bir ders, iman-ı bilahirettir ve o iman da bu derece kuvvetlidir ve o imanda öyle bir rica ve bir teselli var ki, yüz bin ihtiyarlık, bir tek şahsa gelse, bu imandan gelen teselli mukabil gelebilir. Biz ihtiyarlar ¹ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى كَمَالِ الْإِيْمَانِ

deyip, ihtiyarlığımıza sevinmeliyiz.

* * *

HAŞİYE: Evet, sübutî bir emri ihbar etmenin kolaylığı ve inkâr ve nefyetmenin gayet müşkül olduğu bu temsilden görünür. Şöyle ki:

Biri dese, "Meyveleri süt konserveleri olan gayet harika bir bahçe küre-i arz üzerinde vardır"; diğeri dese, "Yoktur." İspat eden, yalnız onun yerini veyahut bazı meyvelerini göstermekle kolayca davasını ispat eder. İnkâr eden adam, nefyini ispat etmek için küre-i arzı bütün görmek ve göstermekle davasını ispat edebilir.

Aynen öyle de, Cenneti ihbar edenler, yüz binler tereşşuhatını, meyvelerini, âsârını gösterdiklerinden kat-ı nazar, iki şahid-i sadıkın sübutuna şahadetleri kâfi gelirken; onu inkâr eden, hadsiz bir kâinatı ve hadsiz ebedî zamanı temaşa etmek ve görmek ve eledikten sonra inkârını ispat edebilir, ademini gösterebilir. İşte, ey ihtiyar kardeşler, iman-ı ahiretin ne kadar kuvvetli olduğunu anlayınız.

Said Nursi

1. Kâmil imandan dolayı Allah'a hamd olsun.

saltanat: hükümdarlık.
şedit: şiddetli.
şevk-i ebediyet: sonsuzluk isteği.
sübut: sabit olma, kesinleş-

me.
sübuti: gerçek, doğru.
suret: biçim.
temaşa: bakma, bakıp seyretme.

temsil: benzetme.
teselli: avutma, ümit.
umumi: genel.
vücut: varlık, var olma.
ziyade: çok, fazla.

On Birinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسُ وَضُحِّيهَا * وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَّيْهَا * وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّيْهَا *
وَالَّيْلُ إِذَا يَغْشَىٰهَا * وَالسَّمَاءُ وَمَا بَنَيْهَا * وَالْأَرْضُ وَمَا طَحَّىٰهَا *
وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيَهَا * ¹ الْخ...

👉 **KARDEŞ!** Eğer hikmet-i âlemin tılsımını ve hilkat-i insanın muammasını ve hakikat-i salâtın rumuzunu bir parça fehmetmek istersen, nefsimle beraber şu temsili hikâyeciğe bak:

Bir zaman bir sultan varmış. Servetçe onun pek çok hazineleri vardı. Hem o hazinelerde her çeşit cevahir, elmas ve zümrüt bulunuyormuş. Hem, gizli, pek acayip defineleri varmış. Hem, kemalâtça sanayi-i garibede pek çok mahareti varmış. Hem, hesapsız fûnun-u acibeye marifeti, ihatası varmış. Hem, nihayetsiz ulûm-u bediaya ilim ve ıtılâi varmış.

İşte her cemal ve kemal sahibi, kendi cemal ve kemalini görmek ve göstermek istemesi sırrınca, o sultan-ı zîşan dahi istedi ki, bir meşher açsın, içinde sergiler dizesin;

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. • Yemin olsun güneşe ve aydınlığına. • Ve onu takip eden aya. • Ve onu gösteren güne. • Ve onu örten geceye. • Ve gökyüzüne ve onu bina edene. • Ve yeryüzüne ve onu yayıp döşeyene. • Ve insana ve onu intizamla yaratan. (Şems Suresi: 1-7.)

acayip: şaşırtıcı ve hayret verici şeyler.

cemal: güzellik.
cevahir: değerli eşyalar.

define: hazine.
elmas: çok kıymetli bir mü-

* On Birinci Söz, Barla'da 1926-34 yılları arasında Türkçe olarak telif edilmiştir.

cevher.

fehmetmek: anlamak.

fûnun-u acibe: şaşırtıcı fen ve ilimler.

hakikat-i salât: namazın hakikati, aslı.

hazine: mücevher ve değerli eşyalar deposu.

hikmet-i âlem: kâinatın yaratılmasındaki gaye ve fayda.

hilkat-i insan: insanın yaratılışı.

ıtılâ: bilgi sahibi olma, haberdar olma.

ihata: kuşatma.

intizam: düzenlilik.

kemal: mükemmellik, kusursuzluk.

kemalât: mükemmellikler, kusursuzluklar, üstünlükler.

maharet: beceri.

marifet: bilgi tanıma.

meşher: sergi.

muamma: anlaşılması zor sır, gizem.

nefis: kişinin kendisi.

rumuz: işaretler.

sanayi-i garibe: benzersiz sanatlar.

sultan: padişah.

sultan-ı zîşan: şan ve şeref sahibi sultan.

temsili: örneğe dayalı.

tılsım: şifre, sır.

ulûm-u bedia: güzel sanatlar ilmi.

zümrüt: yeşil renkli değerli mücevher.

ahali: halk.
aktâr-ı memleket: memleketin her tarafı.
âsâr-ı mu'cizekârâne: kimsenin yapamayacağı mükemmellikte mu'cize eserler.
binaen: dayanarak.
bizzat: kendisi.
camî: kapsayıcı.
cemal: güzellik.
cesim: cüsseli, büyük.
derun: iç yapı, iç yüz.
dest-i sanat: sanat eli.
enzar: bakışlar, dikkatler.
fünun-u hikmet: varlıklardaki hikmetli ve ince sırları ortaya çıkaran fenler, ilimler.
garibe: benzersiz, garip şey.
gayr: başkası, kendi dışında.
güya: sanki.
hadsiz: sınırsız.
harika: hayranlık hissi uyandıran.
haşmet: ihtişam, heybet, görkem.
hazine: define.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
ihzar: hazırlama.
izhar: ortaya çıkarma.
kasır: saray.
kemal-i manevi: manevî mükemmellik.
lâtif: güzel, hoş.
leziz: lezzetli.
mana: anlam.
manzum: düzenli.
marifet: geniş bilgi ve beceri.
menzil: konak.
mevzun: ölçülü.
muhteşem: görkemli, şanlı.
murassa: süs.
murassaat: değerli taşlarla süslü işlemler.
müşahede: gözlem.
müştemilât: içindekiler.
nakış: süs inceliği
nâs: insanlar.
nazar-ı dekaikaşına: incelikleri gören bakış.
nîmet: ihsan, iyilik.
nukuş: nakışlar.
raiyet: halk, vatandaşlar.
rumuz: işaretler, semboller.
sahavetkârâne: cömertçe.
saltanat: padişahlık.
sanatperverâne: sanata düşkün bir şekilde.
sanayi-i lâtife: güzel ince sanatlar.
Sânî: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
servet: zenginlik, varlık.
seyir: bakma, seyretme.
suret: biçim, şekil.
şahane: son derece güzel, fevka-

tâ nâsın enzarında saltanatının haşmetini, hem servetinin şaşaasını, hem kendi sanatının harikalarını, hem kendi marifetinin garibelerini izhar edip, gösterebilir. Tâ, cemal ve kemal-i manevîsini iki vecihle müşahade etsin: Bir veçhi, bizzat nazar-ı dekaikaşinasıyla görsün; diğeri, gayrin nazarıyla baksın.

Bu hikmete binaen cesim ve geniş ve muhteşem bir kasrı yapmaya başladı. Şahane bir surette dairelere, menzillere taksim ederek hazinelerinin türlü türlü muraasatıyla süslendirip, kendi dest-i sanatının en lâtif, en güzel eserleriyle ziynetlendirip, fünun-u hikmetinin en incelikleriyle tanzim edip düzelterek ve ulûmunun âsâr-ı mu'cizekârâneleriyle donatarak tekmiil ettikten sonra, her bir taam ve nimetlerinin bütün çeşitlerinden en lezzetlerini camî sofralar, o sarayda kurdu. Her bir taifeye lâ-yık bir sofraya tayin etti. Öyle sahavetkârâne ve sanatperverâne bir ziyafet-i amme ihzar etti ki, güya her bir sofraya, yüz sanayi-i lâtifenin eserleriyle vücut bulmuş gibi, kıymetli hadsiz nimetleri serdi.

Sonra, aktâr-ı memleketindeki ahali ve raiyetini, seyre ve tenezzühe ve ziyafete davet etti.

Sonra, bir yaver-i ekremine sarayın hikmetlerini ve müştemilâtının manalarını bildirerek, onu üstat ve tarif edici tayin etti. Tâ ki, sarayın sâniini, sarayın müştemilâtıyla ahaliye tarif etsin ve sarayın nakışlarının rumuzlarını bildirip, içindeki sanatlarının işaretlerini öğretip, derundaki manzum murassalar ve mevzun nukuş nedir ve

lâde.

şaşaa: gösteriş.

taam: yemek, aş, yiyecek.

taife: topluluk.

taksim: paylaşma, bölme.

tanzim: düzenleme, sıraya

koyma.

tarif: tanıttı, tanıttıma.

tayin: görevlendirme, atama,

belirleme.

tekmiil: tamamlama, mük-

kemmelleştirme.

tenezzüh: gezinti.

ulûm: ilimler.

üstat: öğretmen.

vecih: yön.

veçhi: yönü.

vücut bulmak: var olmak.

Yaver-i Ekrem: Hz. Peygamber.

ziyafet: yemek şöleni.

ziyafet-i amme: herkesin ka-

tıldığı ziyafet.

ziynet: süs.

ne vecihle saray sahibinin kemalâtına ve hünerlerine delâlet ettiklerini, o saraya girenlere tarif etsin ve girmenin adabını ve seyrin merasimini bildirip, o görünmeyen sultana karşı marziyatı dairesinde teşrifat merasimini tarif etsin.

İşte o muarrif üstadın, her bir dairede birer avanesi bulunuyor. Kendisi, en büyük dairede şakirtleri içinde durmuş, bütün seyircilere şöyle bir tebligatta bulunuyor, diyor ki:

“Ey ahali! Şu kasrın meliki olan seyyidimiz, bu şeylerin izharıyla ve bu sarayı yapmasıyla, kendini size tanıttırmak istiyor; siz dahi onu tanıyınız ve güzelce tanımaya çalışınız.

“Hem, şu tezyinatla, kendini size sevdirmek istiyor; siz dahi onun sanatını takdir ve işlerini istihsan ile kendinizi ona sevdiniz.

“Hem, bu gördüğünüz ihsanat ile size muhabbetini gösteriyor; siz dahi itaat ile ona muhabbet ediniz.

“Hem, şu görünen in’am ve ikramlar ile size şefkatini ve merhametini gösteriyor; siz dahi şükür ile ona hürmet ediniz.

“Hem, şu kemalâtının âsârıyla, manevî cemalini size göstermek istiyor; siz dahi onu görmeye ve teveccühünü kazanmaya iştiyakınızı gösteriniz.

“Hem, bütün şu gördüğünüz masnuat ve müzeyyenat üstünde birer mahsus sikke, birer hususî hatem, birer

olunan şeyler, istenenler.
masnuat: sanat eseri varlıklar.
melik: hükümdar.
merasim: tören.
merhamet: acımak, şefkatte bulunmak.
muarrif: tarif eden, tanıtıcı.
muhabbet: sevgi, dostluk.
müzeyyenat: süslü şeyler.
seyir: yürüyüş.
seyyid: efendi, reis.
sikke: işaret, mühür.
şakirt: öğrenci, talebe.
şefkat: içten ve karşılıksız merhamet.
şükür: memnuniyet, hoşnutluk.
takdir: takdir etmek.
tarif: tanıtmak.
tebligat: bildirimler.
teşrifat: kabul töreni, protokol
teveccüh: ilgi, yöneliş.
tezyinat: süslü, nakışlı.
üstat: öğretici muallim.
vecih: yön, tarz.

adap: edepler, kurallar.
ahali: halk.
âsâr: eserler.
avane: yardımcı.
cemal: güzellik.
delâlet: işaret etme, delil olma.
hatem: mühür, damga.

hususî: özel.
hüner: beceri.
hürmet: saygı.
ihsanat: iyilikler, bağışlar.
ikram: armağan, bağış.
in’am: nimetlendirme.
istihsan: güzel bulma.
iştiyak: şiddetli arzu ve istek.

itaat: uyma, dinleme.
izhar: açığa vurma.
kasır: köşk, saray.
kemalât: iyilikler, mükemmellikler.
mahsus: özel olan.
manevî: maddî olmayan.
marziyat: hoşça giden, razı

taklit edilmez turra koymakla, her şey kendisine has olduğunu ve kendi eser-i desti olduğunu ve kendisi tek ve yekta, istiklâl ve infirat sahibi olduğunu size göstermek istiyor; siz dahi onu tek ve yekta ve misilsiz, nazirsiz, bîhemta tanıyınız ve kabul ediniz.”

Daha bunun gibi, ona ve o makama münasip sözleri seyircilere söyledi. Sonra, giren ahali iki güruha ayrıldılar:

Birinci güruhu kendini tanımış ve aklı başında ve kalbi yerinde oldukları için, o sarayın içindeki acayıplere baktıkları zaman dediler: “Bunda büyük bir iş var.” Hem, anladılar ki, beyhude değil, adî bir oyuncak değil. Onun için merak ettiler. “Acaba tılsımı nedir, içinde ne var?” deyip düşünürken, birden o muarraf üstadın beyan ettiği nutkunu işittiler. Anladılar ki, bütün esrarın anahtarları ondadır. Ona müteveccihen gittiler ve dediler:

“Esselâmü aleyke yâ eyyühelüstat! Hakkan; şöyle bir muhteşem sarayın, senin gibi sadık ve müdakkik bir muarrafî lâzımdır. Seyyidimiz sana ne bildirmişse, lütfen, bize bildiriniz.”

Üstat ise, evvel zikri geçen nutukları onlara dedi. Bunlar güzelce dinlediler, iyice kabul edip tam istifade ettiler. Padişahın marziyatı dairesinde amel ettiler. Onların şu edepli muamele ve vaziyetleri o padişahın hoşuna geldiğinden, onları has ve yüksek ve tavsif edilmez diğer bir saraya davet etti; ihsan etti. Hem, öyle bir cevâd-ı melike lâayık ve öyle yüksek mutî ahaliye şayeste ve öyle

acayip: tuhaf.
adi: bayagi, değersiz.
ahali: halk.
aleyke: senin üzerine.
amel etmek: yapmak.
amel: iş, emek.
beyan: anlatma, açıklama.
beyhude: boş.
bîhemta: eşsiz, benzersiz.
cevâd-ı melik: cömert padişah.
daireinde: çerçevesinde, içeri-
sinde.
davet: çağırma, çağrı.
edepli: terbiyeli.
eser-i dest: elle yapılmış eser.
esrar: sırlar.
esselâmü aleyke yâ eyyühelüstat: Allah'ın selâmı üzerine olsun, ey Üstat!
güruh: cemaat, bölük, topluluk.
hakkan: hakikaten, doğrusu.
has: özel.
ihsan: iyilik etme, lütuf.
infirat: tek başına olma.
istifade: faydalanma, yararlan-
ma.
istiklâl: bağımsızlık.
layık: uygun, münasip.
lâzım: gerekli.
makam: manevî mevki.
marziyat: razı olunacak şeyler.
misilsiz: eşsiz.
muamele: davranmalar.
muarraf: tarif eden.
muhteşem: ihtişamlı, görkemli.

mutî: itaat eden.
müdakkik: inceleyici.
münasip: uygun.
müteveccihen: yönelerek.
nazirsiz: benzersiz.
nutuk: konuşma.
sadık: doğru, hakiki.
saray: görkemli, yapı.

seyyid: efendi, reis.
şayeste: yakışır, layık.
taklit etmek: benzerini yap-
mak.
tavsif edilemez: vasıflandır-
lamaz.
tılsım: sır, şifre.
turra: işaret, mühür.

üstat: öğreten, tarif eden, da-
nışılan, uzman, Hazret-i Pey-
gamber.
vaziyet: durum.
yâ: ey.
yekta: tek, bir.
zikir: anma, adı.

edepli misafirlere münasip ve öyle yüksek bir kasra şayan bir surette ikram etti. Daimî, onları saadetlendirdi.

İkinci guruh ise, akılları bozulmuş, kalpleri sönmüş olduklarından, saraya girdikleri vakit, nefislerine mağlûp olup lezzetli taamlardan başka hiçbir şeye iltifat etmediler; bütün o mehasinden gözlerini kapadılar ve o üstadın irşadatından ve şakirtlerinin ikazatından kulaklarını tıkadılar. Hayvan gibi yiyerek uykuya daldılar; içilmeyen, fakat bazı şeyler için ihzar edilen iksirlerden içtiler, sarhoş olup, öyle bağışıldılar, karıştırdılar, seyirci misafirleri çok rahatsız ettiler, sâni-i zîşanın düsturlarına karşı edepsizlikte bulundular. Saray sahibinin askerleri de onları tutup, öyle edepsizlere lâayk bir hapse attılar.

Ey benimle bu hikâyeyi dinleyen arkadaş! Elbette anladın ki, o hâkim-i zîşan, bu kasrı, şu mezkûr maksatlar için bina etmiştir. Şu maksatların husulü ise iki şeye mütevakıftır.

• *Birisi*: Şu gördüğümüz ve nutkunu işittiğimiz üstadın vücududur. Çünkü, o bulunmazsa, bütün maksatlar beyhude olur. Çünkü, anlaşılmaz bir kitap, muallimsiz olsa, manasız bir kâğıttan ibaret kalır.

• *İkincisi*: Ahali o üstadın sözünü kabul edip, dinlemesidir. Demek, vücud-u üstat, vücud-u kasrın dâisidir ve ahalinin istimai, kasrın bekasına sebeptir. Öyle ise, denilebilir ki, eğer şu üstat olmasaydı, o melik-i zîşan, şu kasrı bina etmezdi. Hem, yine denilebilir ki, o üstadın

kasır: köşk, saray.
mağlûp: yenilgi.
maksat: gaye, istenilen şey.
mehasin: güzellikler.
melik-i zîşan: şanlı padişah.
mezkûr: adı geçen.
misafir: geçici oturan, konuk.
muallim: öğretmen.
münasip: uygun.
mütevakkıf: bağlı.
nefis: kendi, kötülüğe sevk eden duygu.
nutuk: konuşma.
saadet: mutluluk.
sâni-i zîşan: şanı yüce sanatkâr.
suret: biçim.
şakirt: talebe, öğrenci.
şayan: yakışır, lâayk.
taam: yemek.
üstat: öğreten, tarif eden, danışılan, uzman, Hazret-i Peygamber.
vücud-u kasır: sarayın varlığı.
vücud-u üstat: öğreticinin varlığı.
vücudu: varlığı.

ahali: halk.
beka: devamlılık, kalıcılık.
beyhude: boş.
bina etmek: inşa etmek, kurmak, yapmak.
dâi: sebep olan.
daimi: sürekli.
düstur: kural, prensip.

edepli: terbiyeli.
edepsiz: nezaketsiz, saygısız.
guruh: gurup, topluluk.
hâkim-i zîşan: şanı yüce hükümdar.
husul: meydana gelme, üreme, çıkma.
ihzar: hazırlanan.

ikazat: uyarılar.
ikram: ağırlama.
iksir: tesirli ilaç.
iltifat: gönül bağlamak, ilgi göstermek.
irşadat: nasihatler, doğru yolu gösteren sözler.
istima: dinleme.

talimatını, ahali dinlemedikleri vakit, elbette o kasır tebdil ve tahvil edilecek.

Ey Arkadaş! Hikâye burada bitti. Eğer şu temsilin sırrını anladınsa bak, hakikatin yüzünü de gör.

İşte o saray şu âlemdir ki; tavanı, tebessüm eden yıldızlarla tenvir edilmiş gökyüzüdür. Tabanı ise, şarktan garba, gûnagûn çiçeklerle süslendirilmiş yeryüzüdür.

O melik ise, ezel ebed sultanı olan bir Zat-ı Mukaddes'tir ki, yedi kat semavat ve arz ve içlerinde olan her şey, kendilerine mahsus lisanlarla o Zatı takdis edip tesbih ediyorlar. Hem öyle bir Melik-i Kadîr ki, semavat ve arzı altı günde yaratarak, arş-ı rububiyetinde durup, gece ve gündüzü siyah ve beyaz iki hat gibi birbirini arkası sıra döndürüp, kâinat sahifesinde ayatını yazan ve güneş, ay, yıldızlar, emrine musahhar zîhaşmet ve zîkudret sahibidir.

O sarayın menzilleri ise, şu on sekiz bin âlemdir ki, her birisi kendine lâyük bir tarz ile tezyin ve tanzim edilmiştir. İşte o sarayda gördüğün sanayi-i garibe ise, şu âlemde görünen kudret-i İlâhiyenin mu'cizeleridir. Ve o sarayda gördüğün taamlar ise, şu âlemde, hele yaz mevsiminde, hele Barla bahçelerinde rahmet-i İlâhiyenin semerat-ı harikalarına işarettir. Ve oradaki ocak ve matbah ise, burada kalbinde ateş olan arz ve sath-ı arzıdır. Ve orada, temsilde gördüğün gizli definelerin cevherleri ise, şu hakikatte esma-i kudsiye-i İlâhiyenin cilverlerine misaldir. Ve temsilde gördüğümüz nakışlar ve o nakışların remizleri ise, şu âlemi süslelendiren muntazam masnuat ve

ahali: halk.
âlem: bütün yaratılmışlar.
arş-ı rububiyet: Allah'ın büyüklüğünün, hüküm ve egemenliğinin tecelli ettiği yer.
arz: yer.
ayat: işaretler, ayetler.
Barla: bkz. Yer Bilgileri.
cevher: kıymetli taş.
cilve: görüntü, yansıma.
define: hazine.
ebed: sonsuzluk, daimîlik.
esma-i kudsiye-i İlâhiye: Allah'ın her türlü kusur ve noksandan yüce isimleri.
ezel ve ebed sultanı: başlangıç ve sonu olmaksızın, hüküm saltanatı sürekli devam eden sultan.
garp: batı.
gûnagûn: günden güne.
hakikat: gerçek.
hat: çizgi.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı, evren.
kasır: saray.
kat: tabakaların her biri.
kudret-i İlâhiye: Allah'ın güç ve kudreti.
lâyık: uygun, münasip.
lisan: dil.
mahsus: özel.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
matbah: mutfak.
melik: padişah.
Melik-i Kadîr: sonsuz güç ve kudret sahibi ve her şeyin sahibi olan Allah.
menzil: ev, oda.
misal: örnek, numune.
mu'cize: bir benzerini yapma konusunda başkalarını âciz bırakan olağanüstü şey.
muntazam: intizamlı.
musahhar: boyun eğen.
nakış: süsleme.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın rahmeti, şefkati, merhameti.
remiz: işaret.
sanayi-i garibe: benzersiz garip sanatlar.
sath-ı arz: yer yüzü.
semavat: gökler.
semerat-ı harika: harika meyveler.

sark: doğu.
taam: yemek, aş.
tahvil: dönüştürme.
takdis: Allah'ı her türlü eksiklik ve çirkinlikten yüce tutma.
talimat: emirler.
tanzim: düzenleme.
tarz: şekil, biçim.

tebdil: değiştirme.
tebessüm: gülümseme.
temsil: misal, benzetme, örnek.
tenvir: aydınlatma.
tesbih: Allah'ı yüce şanına lâ-yük ifadelerle anma.
tezyin: süslü, süsleme.

Zat: Allah, kişi, şahıs.
Zat-ı Mukaddes: her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah.
zîhaşmet: haşmet sahibi, haşmetli.
zîkudret: güç ve kudret sahibi.

mevzun nukuş-u kalem-i kudrettir ki, Kadîr-i Zülcelâl'in esmasına delâlet ederler.

Ve o üstat ise, seyyidimiz Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdır. Avanesi ise, enbiya aleyhimüsselâmdır ve şakirtleri ise, evliya ve asfiyadır.

O saraydaki hâkimin hizmetkârları ise, şu âlemde melâike aleyhimüsselâma işarettir.

Temsilde seyir ve ziyafete davet edilen misafirler ise, şu dünya misafirhanesinde cin ve ins ve insanın hizmetkârları olan hayvanlara işarettir.

Ve o iki fırka ise; burada, birisi ehl-i imandır ki, kitab-ı kâinatın ayatının müfessiri olan Kur'ân-ı Hakîm'in şakirtleridir. Diğer gûruh ise, ehl-i küfür ve tuğyandır ki, nefis ve şeytana tâbi olup, yalnız hayat-ı dünyeviye tanıyan hayvan gibi, belki daha aşağı sağır, dilsiz, dâllin gûruhudur.

• *Birinci kafiye olan süeda ve ebrar* ise, zülcenaheyn olan üstadı dinlediler. O üstat hem abddir, ubudiyet noktasında Rabbini tavsif ve tarif eder ki, Cenab-ı Hakkın dergâhında ümmetinin elçisi hükmündedir; hem resuldür, risalet noktasında Rabbinin ahkâmını Kur'ân vasıtasıyla cin ve inse tebliğ eder.

Şu bahtiyar cemaat, o resulü dinleyip, Kur'ân'a kulak verdiler. Kendilerini enva-ı ibadatın fihristesi olan namaz ile, birçok makamat-ı âliye içinde çok lâtif vazifelerle telebbüs etmiş gördüler.

abd: kul.
ahkâm: hükümler, esaslar.
âlem: bütün yaratılmışlar.
aleyhimüsselâm: Allah'ın selâmı onların üzerine olsun.
asfiya: Hz. Peygamberin vârisi hükmünde, onun meslek ve gayelerini hayata geçirme-

ye ve tatbiki çalışan âlim zatlardır.
avane: yardımcıları.
ayat: ayetler, deliller.
bahtiyar: talihli, mutlu.
cemaat: topluluk.
cin: gözle görülmeyen lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

dâllin: doğru yolu şaşırmış.
delâlet: delil olma, işaret etme.
dergâh: huzur, makam.
ebrar: iyiler, sözü özü doğru olanlar.
ehl-i iman: iman sahipleri.
ehl-i küfür: inanmayanlar.

enbiya: peygamberler.
enva-ı ibadat: ibadet çeşitleri, türleri.
esma: adlar, isimler.
evliya: veliler, Allah'ın dostları.
fihriste: liste, içindekiler.
fırka: insan topluluğu.
gûruh: cemaat, gurup, topluluk.
hâkim: her şeye hükmeden idareci.
hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.
hizmetkâr: hizmet eden, hizmetçi.
ins: insan.
Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz haşmet ve yücelik sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.
kafiye: topluluk, akım.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
lâtif: güzel, hoş.
makamat-ı âliye: yüksek makamlar.
melâike: melekler.
mevzun: vezinli, ölçülü.
müfessir: açıklayan, şerh ve izah eden.
nefis: insanda kötülüğü isteyen arzu ve istek.
nukuş-u kalem-i kudret: Allah'ın kudret kaleminin işlemeleri.
Rab: yaratan.
resul: peygamber.
risalet: peygamberlik.
saray: büyük konak.
seyir: seyretmek.
seyyid: efendi.
süeda: seyyidler, efendiler.
şakirt: talebe, öğrenci.
tâbi: boyun eğen, uyan.
tarif: tanıma
tavsif: niteleme, sıfatları ile bildirme.
tebliğ: bildirme.
telebbüs: giyinme.
temsil: misal, örnek.
tuğyan: azma, azgınlık.
ubudiyet: kulluk.
ümme: bir peygambere inananlar topluluğu.
üstat: öğreten, tarif eden, danışılan, uzman, Hazret-i Peygamber.
vasıta: araç.
vazife: görev.
ziyafet: ikramda bulunma, davet.
zülcenaheyn: Peygamberimizin biri Hakka diğeri halka doğru olan iki yönü; iki yönlü.

Evet, namazın mütenevvi ezkâr ve harekâtıyla işaret ettiği vezaifi, makamâtı mufassalan gördüler. Şöyle ki:

Evvelen: Âsâra bakıp, gaibâne muamele suretinde, saltanat-ı rububiyetin mehasinine temaşager makamında kendilerini gördüklerinden, tekbir ve tesbih vazifesini eda edip, ¹ **اللَّهُ أَكْبَرُ** dediler.

Saniyen: Esmâ-i kudsiye-i İlâhiyenin cilveleri olan be-dayiine ve parlak eserlerine dellâllik makamında görünmekle, ² **سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ** diyerek takdis ve tahmit vazifesini ifa ettiler.

Salisen: Rahmet-i İlâhiyenin hazinelerinde iddihar edilen nimetlerini, zahir ve bâtın duygularla tadıp anlamak makamında, şükür ve sena vazifesini edaya başladılar.

Rabian: Esmâ-i İlâhiyenin definelerindeki cevherleri, manevî cihazat mizanlarıyla tartıp bilmek makamında, tenzih ve medih vazifesine başladılar.

Hamisen: Mistar-ı kader üstünde kalem-i kudretiyle yazılan mektubat-ı Rabbaniyeyi mütalâa makamında, tefekkür ve istihsan vazifesine başladılar.

Sadisen: Eşyanın yaratılışında ve masnuatın sanatındaki lâtif incelik ve nazenin güzellikleri temaşa ile tenzih makamında, Fâtır-ı Zülcelâl, Sâni-i Zülcelâl'lerine muhabbet ve iştiyak vazifesine girdiler.

âsâr: eserler.
bâtın: iç, iç yüz.
bedayi: güzellikler.
cevher: esas, öz, kıymet.
cihazat: cihazlar, donanım.
cilve: yansıma, görünme.
define: hazine.
dellâl: ilân edici, duyurucu.
eda: ödeme, yerine getirme.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
esma-i kudsiye-i İlâhiye: Allah'ın her türlü kusur ve eksiklikten uzak, kutsal ve yüce isimleri.
evvelen: ilk olarak.
ezkâr: zikirler.
Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.
gaibâne muamele: yüz yüze olmadan, üçüncü şahıs olarak.
hamd: övme, methetme; Allah'ın yüceliğini övme.
hamisen: beşinci.
harekât: hareketler.
iddihar: biriktirme, yığma.
ifa: yerine getirme.
istihsan: beğenme.
işaret etmek: göstermek.
iştiyak: şevk, aşırn arzu.
kalem-i kudret: Allah'ın güç ve kuvveti ile yaratması.
kusur: özür, eksiklik.
lâtif: ince, güzel, nazık, hoş.
makam: derece.
makamat: makamlar.
manevî: maddî olmayan.
masnuat: sanat eserleri, yapılmış şeyler.
medih: övme.
mehasin: güzellikler.
mektubat-ı Rabbaniye: her şeyi terbiye eden Allah'ın yarattığı ve her biri ayrı bir mektup gibi manalar ifade eden varlıklar.
mistar-ı kader: kader ölçüsü, cetveli.
mizan: ölçü.
mufassalan: ayrıntılı olarak.
muhabbet: sevgi, dostluk.
mütalâa: inceleme.
mütenevvi: çeşitli, muhtelif.
nazenin: nazık.
nimen: iyilik, lütuf ve bağış.
rabian: dördüncü.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, ilâhî rahmet.
sadisen: altıncı.
salisen: üçüncü.
saltanat-ı rububiyet: Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurma keyfiyetinin salta-

1. Allah en büyüktür, en yücedir.

2. Allah'ı her türlü kusur ve noksandan tenzih eder ve Allah'a hamd ederiz.

nati.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz güzellik sahibi eşsiz sanatkâr olan Allah
saniyen: ikinci olarak.

sena: överek bahsetme, övme.
suret: şekil.

şükür: memnuniyet, teşekkür.
tahmit: hamd ve şükür etmek.
takdis: kutsama, Allah'ı her türlü eksik ve çirkinlikten yüce tutma.
tefekkür: düşünme.
tekbir: Allah en büyüktür deyip Onu yüceltme.
temaşa: seyretme.
temaşager: seyirci, gözlemci.

tenzih: Allah'ın bütün kusurlardan uzak, münezzeh olduğuna inanma ve ifade etme.
tesbih: Cenab-ı Hakki tüm noksan sıfatlardan beri, temiz ve pak bilip şanına layık ifadelerle anma.
vazife: görev.
vezaif: vazifeler, görevler.
zahir: görünen, açık.

Demek, kâinata ve âsâra bakıp, gaibâne muamele-i ubudiyetle mezkûr makamatta mezkûr vezaifi eda ettikten sonra, Sâni-i Hakîm'in dahi muamelesine ve ef'aline bakmak derecesine çıktılar ki, hâzırâne bir muamele suretinde, evvelâ Hâlık-ı Zülcelâl'in kendi sanatının mu'cizeleriyle kendini zîşuura tanıttırmasına karşı, hayret içinde bir marifet ile mukabele ederek,

¹ **سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ** dediler: “Senin tarif edicilerin, bütün masnuatındaki mu'cizelerindir.”

Sonra, o Rahman'ın, kendi rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmesine karşı, muhabbet ve aşk ile mukabele edip, ² **أَيَّاكَ نَعْبُدُ وَأَيَّاكَ نَسْتَعِينُ** dediler.

Sonra, o Mün'im-i Hakikî'nin tatlı nimetleriyle terahhum ve şefkatini göstermesine karşı, şükür ve hamd ile mukabele ettiler, dediler: ³ **سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ**

“Senin hak şükrünü nasıl eda edebiliriz? Sen öyle şükre lâayık bir meşkûrsun ki, bütün kâinata serilmiş bütün ihsanatın açık lisan-ı hâlleri, şükür ve senanızı okuyorlar. Hem, âlem çarşısında dizilmiş ve zeminin yüzüne serpilmiş bütün nimetlerin ilânatıyla, hamd ve methinizi bildiriyorlar. Hem, rahmet ve nimetin manzum meyveleri ve mevzun yemişleri, Senin cûd ve keremine şahadet etmekle, Senin şükrünü enzar-ı mahlûkat önünde ifa ederler.”

1. [Ey Rabbimiz] Sen her türlü noksan sıfatlardan münezzehsin; Seni gereği gibi tanıyamadık. (Münavi, Feyzü'l-Kadîr, 2:10; Merî bin Yusuf, Ekâvilü's-Sikât, s. 45.)

2. Ancak Sana kulluk eder, ancak Senden yardım isteriz. (Fatiha Suresi: 5.)

3. Sana hamd ederek, Seni her türlü kusur ve noksandan tenzih ederiz. (Müslim, Salât: 218; Neseî, İftitah: 17; Müsned, 6:77, 151.)

âlem: bütün yaratılmışlar.

âsâr: eserler.

aşk: şiddetli sevgi.

cûd: cömertlik.

eda: yerine getirme.

ef'al: işler.

enzar-ı mahlûkat: mahlûka-

tın bakışları.

gaibâne: görünmeksizin.

hak: doğru, gerçek.

Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz güzellik sahibi ve güzellikleri yaratan Allah.

hamd: methetme, övme, yü-

celtme.

hayret: şaşırma.

hazırâne muamele: yüz yüze

karşılıklı muamele.

ifa: yerine getirme

ihsanat: iyilikler, bağışlar.

ilânât: duyurular, bildiriler.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kerem: cömertlik, ikramseverlik.

lâyık: yakışan, uygun.

lisan-ı hâl: hâl dili, vücut dili.

makamat: makamlar.

manzum: düzenli.

marifet: bilgi.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

medih: övgü, yüceltme.

meşkûr: kendine şükredilen.

methetme: övgü, yüceltme.

mevzun: tartılı, ölçülü.

mezkûr: adı geçen.

muamele: davranma, davranış, tavır.

muamele-i ubudiyet: kulluk tavrı.

mu'cize: Allah tarafından verilip, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika işler.

muhabbet: sevgi.

mukabele: karşılık verme.

Mün'im-i Hakikî: nimetlerin herçerç sahibi.

nimet: ihsan, iyilik, bağış.

Rahman: ister mü'min, ister kâfir; ister iyi isterse kötü olsun; rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların nızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

rahmet: Allah'ın kullarını esirgemesi, onlara acıyıp bağışlaması, acıma, merhamet etme.

Sâni-i Hakîm: her şeyi hikmetli ve sanatlı bir şekilde yaratan Allah.

sena: överek bahsetme.

şahadet: şahit olma, tanıklık.

şefkat: acıma ve esirgeme.

şükûr: Allah'a karşı kulluk görevlerini yerine getirme, hoşnutluk ifade etme, teşekkür, memnuniyet.

tarif: tanıtmak.

terahhum: merhamet etme, acıma.

vezaif: görevler.

zemin: yer.

zîşuur: canlı.

acz: zayıflık, güçsüzlük.
aktâr: her taraf.
antika: değerli eşya.
âyine: ayna.
celâl: azamet, ululuk. Allah'ın güzel isimlerinden biri.
cemal: güzellik.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ebed: sonu olmayan gelecek zaman.
fakr: fakirlik.
Ganî-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız zenginlik sahibi ve hiç bir şeye ihtiyacı olmayan Allah.
hacet: ihtiyaç.
hamd: methetme, övme.
harika: olağanüstü vasıflar.
hayran: hayrette kalan, çok takdir eden.
hayret: şaşkınlık.
hulâsa: özet, öz, netice.
ibaret: bir şeyin aynısı olan, başkası olmayan.
ihtiyaç: gereksinim.
ilân: duyurma, açıklama.
inkıyat: bağlanma.
istihsan: güzel bulma.
itaat: boyun eğme.
izhar: açığa vurma.
kâinat: varlıklar, bütün âlem.
kemal: mükemmellik.
kibriya: azamet, büyüklük.
kusur: eksiklik.
lâtif: hoş, güzel.
lâtife: ince, hoş.
mahviyet: alçak gönüllülük.
mevcudat: var olan her şey.
muhabbet: sevgi, dostluk.
mukabele: karşılık verme.
mukabil: karşılık verme.
münezzeh: temiz, pak, tenzih edilmiş.
müşahede: gözlemlemek.
neşir: yayma, serpmek.
Rabbülâlemin: bütün âlemleri terbiye ve idare eden, Rab.
rahmet: merhamet etme, şefkat gösterme.
rububiyet: Allah'ın kâinatı her şeyi ile terbiye ve idare eden malikiyet ve egemenliği.
rûkû: namazda eğilme.
sanat: ustalık.
Sânî-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük olan ve her şeyi güzel bir sanatla yaratan Allah.
secde etmek: alını yere koymak.
servet: zenginlik.
sıfat: nitelik, vasıf.
Sultan-ı Ezel: kâinatın sultanı ve sahibi olan Allah.
şahadet: şahit olma, tanıklık.

Sonra, şu kâinatın yüzlerinde değişen mevcudat âyînelerinde, cemal ve celâl ve kemal ve kibriyasının izharına karşı,¹ **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip, tazim içinde bir aczle rûkûa gidip, mahviyet içinde bir muhabbet ve hayretle secde edip, mukabele ettiler.

Sonra o Ganî-i Mutlak'ın servetinin çokluğunu ve rahmetinin genişliğini göstermesine karşı, fakr ve hacetlerini izhar edip, dua edip, istemekle mukabele edip,² **وَأَيَّاكَ نَسْتَعِينُ** dediler.

Sonra, o Sâni-i Zülcelâl'in kendi sanatının lâtiflerini, harikalarını, antikalarını, sergilerle teşhîrgâh-ı enâmı neşrine karşı³ **مَا شَاءَ اللَّهُ** deyip takdir ederek, “Ne güzel yapılmış” deyip istihsan ederek,⁴ **بَارَكَ اللَّهُ** deyip müşahede etmek,⁵ **أَمَّا** deyip şahadet etmek, “Geliniz, bakınız—hayran olarak—”⁶ **حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ** deyip, herkesi şahit

tutmakla mukabele ettiler. Hem, o Sultan-ı Ezel ve Ebed, kâinatın aktârında kendi rububiyetinin saltanatını ilânına ve vahdaniyetinin izharına karşı tevhit ve tasdik edip,⁷ **سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا** diyerek, itaat ve inkıyat ile mukabele ettiler.

Sonra, o Rabbülâlemin'in ulûhiyetinin izharına karşı, zaaf içinde aczlerini, ihtiyaç içinde fakrlarını ilândan ibaret olan ubudiyet ile ve ubudiyetin hulâsası olan namaz ile mukabele ettiler.

1. Allah en büyüktür ve en yücedir.
2. Ancak Senden yardım isteriz. (Fatiha Suresi: 5.)
3. Allah dilemiş, ne güzel yaratmış!
4. Allah dilemiş, ne mübarek yaratmış!
5. İnandık, tasdik ettik.
6. Kurtuluşa gelin.
7. İstittik ve itaat ettik. (Bakara Suresi: 285; Nisâ Suresi: 46; Maide Suresi: 7; Nur Suresi: 51)

şahit: tanık.
takdir: değer verme, ölçme.
tasdik: onay.
tazim: saygı, hürmet.
tenzih: eksiklikten yüce tut-

ma, uzak tutma.
teşhîrgâh-ı enâm: yaratılmışların sergi yeri.
tevhit: Allah'ı bir olarak bilmek inanmak.

ubudiyet: kulluk.
ulûhiyet: ilâhlık.
vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.
zaaf: zayıflık.

Daha bunlar gibi, gûnagûn ubudiyet vazifeleriyle, şu dâr-ı dünya denilen mescid-i kebirinde, fariza-i ömürlerini ve vazife-i hayatlarını eda edip, ahsen-i takvim suretini aldılar,¹ bütün mahlûkat üstünde bir mertebeye çıktılar ki; yümn-i iman ile, emn-i emanet² ile mücehhez emin bir halife-i arz³ oldular.

Ve şu meydan-ı tecrübe ve şu destgâh-ı imtihandan sonra, onların Rabb-i Kerîm'i, onları, imanlarına mükâfat olarak saadet-i ebediyeye ve İslâmiyetlerine ücret olarak Dârüsselâma davet ederek, öyle bir ikram etti ve eder ki, hiç göz görmemiş ve kulak işitmemiş ve kalb-i beşere hutur etmemiş⁴ derecede parlak bir tarzda rahmetine mazhar etti; ve onlara ebediyet ve beka verdi. Çünkü, ebedî ve sermedî olan bir cemalin seyirci müşta-ki ve âyinedar âşığı, elbette bâkî kalıp, ebede gidecektir.

İşte Kur'ân şakirtlerinin akıbetleri böyledir. Cenab-ı Hak, bizleri onlardan eylesin, âmin.

• *Amma füc-car ve eşrar olan diğer guruh ise, hadd-i bulûğ ile şu âlem sarayına girdikleri vakit, bütün vahdaniyetin delillerine karşı küfür ile mukabele edip ve bütün nimetlere karşı küfran ile mukabele ederek ve bütün mevcudatı kıymetsizlikle kâfirâne bir ittiham ile tahkir ettiler ve bütün esma-i İlâhiyenin tecelliyatına karşı red ve inkâr ile mukabele ettiklerinden, az bir vakitte nihayetsiz bir cinayet işlediler, nihayetsiz bir azaba müstahak oldular.*

1. Bkz. Tîn Suresi: 4.

2. Bkz. Ahzab Suresi: 72.

3. Bkz. Bakara Suresi: 30; En'am Suresi: 165; Yunus Suresi: 14; Enbiya Suresi: 105; Neml Suresi: 62; Kasas Suresi: 5; Fâtır Suresi: 39.

4. Bkz. Secde Suresi: 17; Zuhuruf Suresi: 71; *Buhârî*, Bed'ul-Halk:8, Tevhit: 35; *Müslim*, İman:312, Cennet:2-5; *İbni Mâce*, Züht:39; *Darimî*, Rikak:98, 105; *Müsned*, 2:313, 370, 407, 416, 438, 462, 466, 495, 506, 5:334.

ahsen-i takvim: en güzel şekil.
akıbet: sonuç.
âlem: dünya.
âşık: çok aşırı seven, şiddetli muhabbet besleyen; ilâhî aş-

ka düşmüş gönül eri.
âyinedar: ayna tutan, yansıtan.
azap: günahlara karşı ahirette çikilecek ceza.
bâkî: kalıcı, sürekli.

beka: devamlılık, süreklilik.
cemal: güzellik.
dâr-ı dünya: dünya yurdu.
dârüsselâm: Cennet, selâmet yeri.
davet: çağırma.

delil: kanıt.

destgâh-ı imtihan: imtihan tezgâhi.

ebed: sonu olmayan gelecek zaman.

ebedî: sonsuz.

ebediyet: sonsuzluk.

eda: yerine getirme.

emin: güvenilir.

emn-i emanet: emanet edilen şeyin güvende olması.

esma-i İlâhiye: ilâhî isimler.

eşrar: şerhler, kötüler.

fariza-i ömür: ömür borcu.

füc-car: günahkârlar, açıktan günah işleyenler.

gûnagûn: türlü türlü, renk renk.

guruh: cemaat, topluluk.

hadd-i bulûğ: ergenlik çağı.

halife-i arz: yer yüzünün halifesi, insan.

hudur: hatıra gelme.

ikram: iltifat için bağış ve ihsanla hediye verme, ihsan etme.

inkâr: reddetme, tanımama.

ittiham: suçlu tutma.

kâfirâne: yaratana inanmayarak, kâfirce.

kalb-i beşer: insan kalbi.

küfran: inkâr, nankörlük.

küfür: inkâr, inkârcılık.

mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.

mazhar: nail olma, erişme.

mertebe: derece.

mescid-i kebir: büyük mescit.

mevcudat: varlıklar.

meydan-ı tecrübe: deneme meydanı.

mukabele: karşılık verme.

mücehhez: donanmış.

mükâfat: ödül.

müstahak: hak etmiş.

müştak: düşkün, âşık.

nihayetsiz: sonsuz.

nimet: hayat ve ihtiyaçları için verilen her şey.

Rabb-i Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan, Allah.

rahmet: acıma, merhamet etme, bağışlama.

red: geri çevirme; inkâr etme, kabul etmeme.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

sermedî: sürekli, ölümsüz.

suretini: şeklini.

şakir: talebe.

tahkir: aşağılama, hakaret.

tecelliyat: tecelliler.

ubudiyet: kulluk.

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.

vazife: görev.

vazife-i hayat: hayat vazifesi.

yümn-i iman: imandan gelen be-reket, kuvvet, saadet ve güven.

Evet, insana, sermaye-i ömür ve cihazat-ı insaniye, mezkûr vezaif için verilmiştir.

Ey sersem nefsim ve ey pürheves arkadaşım! Âyâ zannediyor musunuz ki, vazife-i hayatınız yalnız terbiye-i medeniye ile güzelce muhafaza-i nefis etmek, ayıp olmasın, batın ve fercin hizmetine mi münhasırdır? Yahut, zannediyor musunuz ki, hayatınızın makinesinde derç edilen şu nazik letaif ve maneviyat ve şu hassas aza ve alât ve şu muntazam cevarih ve cihazat ve şu mütecessis havas ve hissiyatın gaye-i yegânesi, şu hayat-ı fâniyede, nefs-i rezilenin, hevesat-ı süfliyenin tatmini için istimaline mi münhasırdır? Hâşâ ve kellâ!

Belki, vücudunuzda şunların yaratılması ve fitratınızda bunların gaye-i idhali, iki esastır:

Biri: Cenab-ı Mün'im-i Hakikî'nin bütün nimetlerinin her bir çeşitlerini size ihsas ettirip şükrettirmekten ibarettir. Siz de hissedip şükür ve ibadetini etmelisiniz.

İkincisi: Âleme tecelli eden esma-i kudsiye-i İlâhiyenin bütün tecelliyatının aksamını, birer birer size o cihazat vasıtasıyla bildirip, tattırmaktır. Siz dahi, tatmakla tanıyarak iman getirmelisiniz.

İşte, bu iki esas üzerine, kemalât-ı insaniye neşvüne-ma bulur, bununla insan insan olur.

İnsaniyetin cihazatı, hayvan gibi hayat-ı dünyeviyeyi kazanmak için verilmemiş olduğuna, şu temsil sırrıyla bak:

aksam: kısımlar.
alât: aletler.
âlem: kâinat, tüm varlıklar.
âyâ: acaba?
aza: organlar.
batın: karın.
Cenab-ı Mün'im-i Hakikî: nimetlerin hakikî sahibi olan Allah.
cevarih: organlar.
cihazat: cihazlar, organlar, duygular, azalar.
cihazat-ı insaniye: insandaki maddî manevî organlar.
derç: yerleştirme.
esas: temel, gerçek.
esma-i kudsiye-i İlâhiye: İlâhî temiz isimler.
ferc: üreme organı.
fitrat: yaratılış.
gaye-i idhal: yerleştirilme gayesi.
gaye-i yegâne: tek gaye.
hassas: duygulu, içli.
hâşâ: asla, kat'iyen.
havâs: duygular.
hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.
hayat-ı fâniye: geçici hayat.
hevesat-ı süfliye: aşağılık istekler.
his: duygu.
hissiyat: hisler.
ihsas: hissettirme.
istimal: kullanma.
kellâ: asla.
kemalât-ı insaniye: insana ait mükemmellikler.
letaif: duygular.
maneviyat: manevî âleme ait olan şeyler.
mezkûr: adı geçen, anılan.
muhafaza-i nefis: kişinin kendisini ve canını koruması.
muntazam: nizamlı, düzgün.
münhasır: ayrılmış, sınırlı.
mütecessis: araştıran, gizli şeyleri öğrenmeye çalışan.
nazik: ince, güzel.
nefis: kendi.
nefs-i rezile: kötülüğe sevk eden nefis.
neşvünema: büyüme, gelişme.
nimet: hayat için istifadeye sunulan her şey.
pürheves: çok hevesli, istekli.
sermaye-i ömür: ömür sermaye-

si.
sersem: düşünmeden hareket eden.
şükür: hoşnutluk, memnurluk, kanaat, razı olma.

tatmin: doyurma.
tecelli: yansıma, görünme.
tecelliyat: tecelliler.
temsil: misal, örnek.
terbiye-i medeniye: medeni-

yetin verdiği terbiye, kültür, uygarlık kültürü.
vasıta: araç.
vazife-i hayat: hayat vazifesi.
vezaif: ödevler.

Meselâ, bir zat, bir hizmetçisine yirmi altın verdi. Tâ mahsus bir kumaştan, kendisine bir kat libas alsın. O hizmetçi gitti, o kumaşın âlâsından mükemmel bir libas aldı, giydi.

Sonra gördü ki, o zat, diğer bir hizmetkârına bin altın verip, bir kâğıt içinde bazı şeyler yazılı olarak, onun cebine koydu; ticarete gönderdi.

Şimdi, her akıllı başında olan bilir ki, o sermaye, bir kat libas almak için değil. Çünkü, evvelki hizmetkâr, yirmi altınla en âlâ kumaştan bir kat libas almış olduğundan; elbette bu bin altın, bir kat libasa sarf edilmez. Şayet bu ikinci hizmetkâr, cebine konulan kâğıdı okumayıp, belki evvelki hizmetçiye bakıp, bütün parayı bir dükkâncıya, bir kat libas için verip hem o kumaşın en çürüğünden ve arkadaşının libasından elli derece aşağı bir libas alsa, elbette o hadim, nihayet derecede ahmaklık etmiş olacağı için, şiddetle tazip ve hiddetle tedip edilecektir.

Ey nefsim ve ey arkadaşım! Aklınızı başınıza toplayınız. Sermaye-i ömür ve istidad-ı hayatınızı hayvan gibi, belki hayvandan çok aşağı bir derecede şu hayat-ı fâniye ve lezzet-i maddiye sarf etmeyiniz. Yoksa, sermayece en âlâ hayvandan elli derece yüksek olduğunuz hâlde, en ednasından elli derece aşağı düşersiniz.

Ey gafil nefsim! Senin hayatının gayesini ve hayatının mahiyetini, hem hayatının suretini, hem hayatının sırr-ı hakikatini, hem hayatının kemal-i saadetini bir derece anlamak istersen, bak.

ahmak: akılsız.
âlâ: en güzel, üstün, kıymetli.
edna: basit, aşağı.
gafil: duyarsız, sorumsuz.
gaye: amaç.

hadim: hizmetçi.
hayat-ı fâniye: geçici hayat.
hiddet: öfke.
hizmetkâr: hizmetçi.
istidad-ı hayat: hayat kabili-

yetleri.
kemal-i saadet: tam ve mükemmel mutluluk.
lezzet-i maddiye: maddî lezzet.

libas: elbise.
mahiyet: esas, nitelik, iç yüz, iç yüzü.
mahsus: has, özel.
mükemmel: tam, kemale erdirilmiş.
nefis: kendi, şahıs.
nihayet: son derece.
sarf: harcama, kullanma.
sermaye: para, varlık, değer.
sermaye-i ömür: ömür sermayesi.
sırr-ı hakikat: gerçeğin sırrı.
suret: şekil, tarz.
tazip: azap verme, eziyet etme.
tedip: uslandırma.

■ *Senin hayatının gayelerinin icmalî dokuz emirdir:*

• *Birincisi* şudur ki: Senin vücudunda konulan duygular terazileriyle, rahmet-i İlâhiyenin hazinelerinde iddihar edilen nimetleri tartmaktır ve küllî şükretmektir.

• *İkincisi*: Senin fıtratında vazedilen cihazatın anahtarlarıyla, esma-i kudsiye-i İlâhiyenin gizli definelerini açmaktır, Zat-ı Akdes'i o esma ile tanımaktır.

• *Üçüncüsü*: Şu teşhîrgâh-ı dünyada, mahlûkat nazarında, esma-i İlâhiyenin sana taktıkları garip sanatlarını ve lâtif cilvelerini bilerek, hayatınla teşhir ve izhar etmektir.

• *Dördüncüsü*: Lisan-ı hâl ve kâlinle Hâlık'ının dergâh-ı rububiyetine ubudiyetini ilân etmektir.

• *Beşincisi*: Nasıl bir asker, padişahından aldığı türlü türlü nişanları resmî vakitlerde takıp, padişahın nazarında görünmekle onun iltifatat-ı âsârını gösterdiği gibi, sen dahi, esma-i İlâhiyenin cilvelerinin sana verdikleri letaif-i insaniye murassaatıyla bilerek süslenip, o Şahid-i Ezelî'nin nazar-ı şuhut ve işhadına görünmektir.

• *Altıncısı*: Zevilhayat olanların tezahürat-ı hayatiye denilen, Hâlık'larına tahiyatları; ve rumuzat-ı hayatiye denilen, Sâni'lerine tesbihatları; ve semerat ve gayat-ı hayatiye denilen, Vâhibü'l-Hayat'a arz-ı ubudiyetlerini bilerek müşahade etmek, tefekkür ile görüp, şahadetle göstermektir.

arz-ı ubudiyet: kulluğun sunulması.

cihazat: organlar.

cilve: yansıma.

dergâh-ı rububiyet: yarattığı bütün varlıkları terbiye edip egemenliği altında bulunduran Allah'ın yüce katı.

duygular terazileri: tartıp ölçebilen duygular.

esma: isimler.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

esma-i kudsiye-i İlâhiye: Allah'ın nezih güzel isimleri.

fıtrat: yaratılış.

garip: eşsiz.

gayat-ı hayatiye: hayatın gayeleri.

gaye: amaç.

Hâlık: yoktan yaratan, yaratıcı; Allah.

icmal: özet.

iddihar: biriktirme.

ilân etmek: açıklamak, duyurmak.

iltifatat-ı âsâr: eserlerin iltifatları.

izhar: açığa vurma.

kâl: söz, lâf.

külli: bütüne ait.

külli: hepsi, tümü.

lâtif: güzel.

letaif-i insaniye: insanın manevî duyguları.

lisan-ı hâl: hâl, vücut dili.

mahlûkat: yaratılmışlar.

murassaat: süslenmiş şeyler.

müşahade: görmek.

nazar-ı şuhut ve işhat: görme ve gösterme bakışı.

nazarında: gözünde, bakışında.

nimet: iyilik, bağış, lütuf.

rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti.

resmî vakitler: önemli zamanlar, merasimler.

rumuzat-ı hayatiye: hayat işaretileri.

Sâni: yapan, sanatlı olarak yaratan, Allah.

semerat: meyveler.

şahadet: şahit olma, tanıklık.

Şahid-i Ezelî: ezelden ebede

her şeyi gören ve her şey şahit olan Cenab-ı Hak.

şükür: hoşnutluk, memnuniyet.

tahiyat: en güzel hayat he-

diyeleri ile selâma durma.

tefekkür: düşünme.

tesbihat: tesbihler.

teşhir: sergi.

teşhîrgâh-ı dünya: dünya sergisi.

tezahürat-ı hayatiye: hayat belirtileri.

ubudiyet: kulluk.

Vâhibü'l-Hayat: hayat veren, Allah.

vazedilmek: konulmak.

vücut: varlık, beden.

Zat-ı Akdes: Allah'ın mukaddes zâtı.

zevilhayat: hayat sahipleri.

• **Yedincisi:** Senin hayatına verilen cüz'î ilim ve kudret ve irade gibi sıfat ve hâllerinden küçük numunelerini vahid-i kıyasî ittihaz ile, Hâlık-ı Zülcelâl'in sıfat-ı mutlakasını ve şuun-u mukaddesini o ölçüler ile bilmektir. Mese-lâ, sen, cüz'î iktidarın ve cüz'î ilmin ve cüz'î iraden ile bu haneyi muntazam yaptığından, şu kasr-ı âlemin senin hanenden büyüklüğü derecesinde, şu âlemin ustasını o nispette Kadîr, Alîm, Hakîm, Müdebbir bilmek lâzımdır.

• **Sekizincisi:** Şu âlemdeki mevcudatın her biri, kendine mahsus bir dil ile Hâlık'ının vahdaniyetine ve Sâniinin rububiyetine dair manevî sözlerini fehmetmektir.

• **Dokuzuncusu:** Acz ve zaafın, fakr ve ihtiyacın ölçü-süyle, kudret-i İlâhiye ve gınâ-i Rabbaniyenin derecat-ı tecelliyatını anlamaktır. Nasıl ki açlığın dereceleri nispetinde ve ihtiyacın envai miktarınca, taamin lezzeti ve derecatı ve çeşitleri anlaşılır. Onun gibi, sen de nihayetsiz aczin ve fakrınla, nihayetsiz kudret ve gınâ-i İlâhiyenin derecatını fehmetmelisin.

İşte senin hayatının gayeleri, icmalen, bunlar gibi emirlerdir.

■ **Şimdi, kendi hayatının mahiyetine bak ki; o mahiyetinin icmalı şudur:**

Esmâ-i İlâhiyeye ait garaibin fihristesi, hem şuun ve sıfât-ı İlâhiyenin bir mikyası, hem kâinattaki âlemlerin bir mizanı, hem bu âlem-i kebirin bir listesi, hem şu kâinatın bir haritası, hem şu kitab-ı ekberin bir fezlekesi,

acz: güçsüzlük.
âlem-i kebir: büyük âlem.
Alîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.
cüz'î: az, pek az, küçük, sınırlı.
derecat: dereceler.
derecat-ı tecelliyat: tecelliile-

rin dereceleri.
enva: çeşitler, neviler.
esma-i İlâhiye: İlâhî isimler.
fakr: muhtaç olma, Allah'a muhtaç olma.
fehmetmek: anlamak, kavramak.
fezleke: netice, özet.

fihrist: liste, içindekiler.
garaip: hayranlık uyandırıcı ve şaşırtıcı şeyler.
gınâ-i İlâhiye: İlâhî zenginlik.
gınâ-i Rabbaniye: Rabbanî zenginlik.
Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan,

Allah .
Hâlık: her şeyi yoktan var eden, Allah.
Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi yaratıcı, Yüce Mevlâ.
hayat: canlı olma hâli, dirilik.
icmal: özet.
icmalen: özetle.
ihtiyaç: gereklilik.
irade: dileme, isteme.
ittihaz: kabul etme.
Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
kasr-ı âlem: âlem sarayı
kitab-ı ekber: büyük kitap.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
kudret-i İlâhiye: Allah'ın kudreti, Allah'ın kudretiyle yaptığı işler.
lezzet: tat.
mahiyet: nitelik, iç yüz, esas.
mahsus: başkasında bulunmayan, özel.
mikyas: ölçek.
mizan: terazi.
muntazam: intizamlı, düzgün.
Müdebbir: tedbir alan, her şeyi önceden düşünen Allah.
nihayetsiz: sınırsız.
nispet: ölçü, derece.
numune: örnek
rububiyet: Cenab-ı Allah'ın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye, tedbir ve malikiyeti.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sıfât: hâller, keyfiyetler, nitelikler, vasıflar.
sıfât-ı İlâhiye: Allah'ın sıfatları, vasıfları.
sıfât-ı mutlaka: mutlak sıfatlar.
şuun-u mukaddese: Allah'ın tertemiz ve noksansız işleri; Zatına ait hâlleri, özellikleri.
taam: yemek.
vahdaniyet: Allah'ın birliği.
vahid-i kıyası: ölçü birimi.
zaaf: zayıflık.

hem kudretin gizli definelerini açacak bir anahtar külçe-
si, hem mevcudata serpilen ve evkata takılan kemalâtı-
nın bir ahsen-i takvimidir.

İşte mahiyet-i hayatın bunlar gibi emirlerdir.

■ *Şimdi, senin hayatının sureti ve tarz-ı vazifesi şudur ki:*

Hayatın bir kelime-i mektubedir, kalem-i Kudretle yazılmış hikmetnûma bir sözdür; görünüp ve işitilip, Esma-i Hüсна'ya delâlet eder.

İşte hayatının sureti, bu gibi emirlerdir.

■ *Şimdi, hayatının sırr-ı hakikati şudur ki:*

Tecelli-i Ehadiyete, cilve-i Samediyete âyineliştir. Yani, bütün âleme tecelli eden esmanın nokta-i mihrakiyesi hükmünde bir camiiyetle, Zat-ı Ehad-i Samed'e âyineliktir.

■ *Şimdi, hayatının saadet içindeki kemali ise, senin hayatının âyinesinde temessül eden Şems-i Ezeli'nin envarını hissedip, sevmektir. Zîşuur olarak Ona şevk göstermektir, Onun muhabbetiyle kendinden geçmektir, kalbin göz bebeğinde aks-i nurunu yerleştirmektir. İşte bu sırdandır ki, seni âlâyıllıyyine çıkaran bir hadis-i kudsinin¹ meal-i şerifi olan,*

مَنْ تَكْتُمُ دَرَسَمَوَاتُ وَزَمِينَ ۝ اَزْ عَجَبِ كُتْمِ قَلْبِ مُؤْمِنٍ

denilmiştir.

ahsen-i takvim: en güzel suret.
aks-i nur: nurun yansıması.
âlâyıllıyyin: insanlığın en yüksek mertebesi.
âlem: kâinat.
âyine: ayna.
camiiyet: kapsayıcılık..
cilve-i Samediyet: Allah'ın, her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, kendisi hiç bir şeye muhtaç olmaması sıfatının tecellisi.
define: hazine.
delâlet: işaret, delil.
envar: nurlar, aydınlıklar.
esma: isimler.
Esma-i Hüсна: Allah'ın güzel isimleri.
evkat: vakitler.
hadis-i kudsi: sözü peygambere, manası Allah'a ait olan hadis.
hikmetnûma: hikmetli, anlamlı.
kalem-i kudret: kudret kalemi.
kelime-i mektube: yazılı kelime.
kemal: olgunluk, mükemmellik.
kemalât: faziletler, mükemmellikler.
mahiyet-i hayat: hayatın aslı.
meal-i şerif: şerefli mana.
mevcudat: varlıklar.
muhabbet: sevgi.
nokta-i mihrakiye: hareket noktası.
saadet: mutluluk.
sırr-ı hakikat: gerçeğin sırrı, iç yüzü.
suret: şekil, tarz.
Şems-i Ezeli: varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.
şevk: çok arzu, şiddetli istek.
tarz-ı vazife: vazife şekli.
tecelli: yansıma.
tecelli-i Ehadiyet: Cenab-ı Hak'ın her bir şeyde bir ve tek oluşunun görünmesi.
temessül: görüntünün belirmesi.

1. Meali Farsça olarak verilen hadis-i kudsinin metni ve manası şöyledir:

مَا وَسَعَنِي سَمَائِي وَلَا أَرْضُ وَلَكِنْ وَسَعَنِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ

"Ben göklere ve yerlere sığmam, fakat mü'min kulumun kalbine sığarım." (Aclûni, *Keşfü'l-Ha-fa*, 2:165.)

Zat-ı Ehad-ı Samed: her şey de, kendisi hiç bir şeye muhtaç olmadığı hâlde, kendine muhtaç olduğu hâlde, taç olmayan tek ve bir Allah'ın zatı.
zîşuur: akıl sahipleri.

İşte, ey nefsim! Hayatının böyle ulvî gayata mütevec-
cih olduğu ve şöyle kıymetli hazineleri cami olduğu hâl-
de, hiç akıl ve insafa lâıyk mıdır ki, hiç ender hiç olan
muvakkat huzuzat-ı nefsanîyeye, geçici lezaiz-i dünyevi-
yeye sarf edip zayi edersin. Eğer zayi etmemek istersen,
geçen temsil ve hakikate remzeden

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ۝ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَّيَهَا ۝ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّيَهَا ۝
وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا ۝ وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَيْهَا ۝ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا ۝
وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيَهَا ۝ فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ۝ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ
زَكَّيَهَا ۝ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيَهَا ۝¹

suresindeki kase ve cevap-ı kasemi düşünüp amel et.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى شَمْسِ سَمَاءِ الرِّسَالَةِ وَقَمَرِ بُرْجِ النُّبُوَّةِ
وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ نُجُومِ الْهَدَايَةِ وَارْحَمْنَا وَارْحَمِ الْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ آمِينَ آمِينَ آمِينَ²

1. Yemin olsun güneşe ve aydınlığına. • Ve onu takip eden aya. • Ve onu gösteren güne. • Ve onu örten geceye. • Ve gökyüzüne ve onu bina edene. • Ve yeryüzüne ve onu yayıp döşeyene. • Ve insana ve onu intizamla yaratana. • Sonra da ona kötülüğü bildirip ondan sakınmayı ilham edene. • Nefsini günahlardan arındıran kurtuluşa ermiştir. • Nefsini günaha daldıran da hüsrana düşmüştür. (Şems Suresi: 1-10.)

2. Allah'ım, risalet semasının güneşi, nübüvvet burcunun ayı olan yüce Peygambere (a.s.m.), onun hidayet yıldızları olan Âl ve Ashabına salât ve selâm eyle. Bize, erkek ve kadın mü'minlere merhamet et. Âmin, âmin, âmin.

âl: aile, Peygamberimizin aile fertleri.
amel et: işle, davran.
âmin: Yâ rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!
Ashap: Sahabeler.
burç: takım yıldızlar; yıldız grupları.
camî: kapsayıcı, toplayıcı.
cevab-ı kase: yeminin cevabı.
ender: az, nadir.
ene: ben.
gayat: amaçlar.
hadis-i kudsi: manası Peygamberimize ilham edilen, sözü Peygamberimize ait olan hadis.
hakikat: gerçek, doğru.
hiç ender hiç: hiç içinde hiç.
huzuzat-ı nefsanîye: nefsin hoşlandığı şeyler.
hüsrân: zarar, ziyan.
ilham: kalbe doğma.
insaf: hakkaniyet ölçülerine göre tolerans; hoşgörü.
intizam: düzgün olma, düzen.
kase: yemin.
lezaiz-i dünyeviye: dünyaya ait lezzet.
merhamet: acımak, şefkat göstermek.
muvakkat: geçici.
müteveccih: yönelme.
nübüvvet: peygamberlik.
remiz: işaret.
risalet: elçilik, peygamberlik.
salât: dua.
sarf etmek: harcamak, kullanmak.
selâm: selâmet, esenlik.
sema: gökyüzü.
temsil: örnek, misal.
ulvî: yüce.
zayi etmek: kaybetmek.

* On İkinci Söz, Barla'da 1926-34 yılları arasında Türkçe olarak telif edilmiştir.

On İkinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا¹

acip: hayret uyandıran.

akik: çoğu kez kırmızı olan değerli bir taş.

cevher: kıymetli taş; öz.

cihet-i rûçhaniyet: üstünlük yönü.

ders-i terbiye: ahlâk dersi.

elmas: çok kıymetli bir taş.

esas: asıl, temel.

felsefe: hikmet ve marifet.

fezleke: özet, netice.

hakaik: hakikatler, gerçekler.

hâkim-i namdar: ün sahibi idareci.

harika: olağanüstü.

hayat-ı içtimaiye: sosyal hayat.

hayat-ı şahsiye: özel hayat.

hikâye-i temsiliye: kıyaslamaya dayanan benzetme şeklinde hikâye.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hikmet-i fenniye: fen ve felsefe ilmi.

hikmet-i kudsiye: kusursuz ve eksiksiz hikmet.

hikmet-i Kur'âniye: Kur'ân'ın hikmeti.

hurufat: harfler.

i'câz: mu'cize olan.

icmalen: özet olarak.

istimal: kullanmak.

işaret: belirti, iz.

kamet: boy, endam.

kelâm: söz, konuşma.

kelimat: kelimeler.

kelimat-ı ilâhiye: ilâhî sözler.

kıymettar: değerli.

kudsiyet: kusur ve noksanlıktan uzak oluş.

libas: elbise.

lû'lû: inci.

maani: manalar.

mu'ciznûma: mu'cize gösteren.

muvazene: karşılaştırma.

mücessem: cisimleşmiş.

münakkaş: nakışlı.

nakkâş: nakış işleyen kimse.

nev': tür, çeşit.

rahim: Allah'ın rahîm sıfatı ahirette sadece mü'minler için tecelli etme sıfatıdır.

Rahman: ister mü'min, ister kâfir; ister iyi isterse kötü olsun; rah-

*KUR'ÂN-I HAKÎM'in hikmet-i kudsiyesi ile felsefe hikmetinin icmalen muvazenesi; hem hikmet-i Kur'âniyenin, insanın hayat-ı şahsiyesine ve hayat-ı içtimaiyesine verdiği ders-i terbiyenin gayet kısa bir fezlekesi; hem Kur'ân'ın sair kelimat-ı ilâhiyeye ve bütün kelâmlara cihet-i rüçhanîyetine bir işarettir. İşte bu Sözde **Dört Esas** vardır.*

BİRİNCİ ESAS

Hikmet-i Kur'âniye ile hikmet-i fenniyenin farklarına şu gelecek hikâye-i temsiliye dürbünüyle bak:

Bir zaman hem dindar, hem gayet sanatkâr bir hâkim-i namdar istedi ki, Kur'ân-ı Hakîm'i maanisindeki kudsiyetine ve kelimatındaki i'câza şayeste bir yazı ile yazsın; o mu'ciznûma kamete harika bir libas giydirilsin. İşte o nakkaş zat, Kur'ân'ı pek acip bir tarzda yazdı. Bütün kıymettar cevherleri yazısında istimal etti. Hakaikının tenevvüüne işaret için, bazı mücessem hurufatını elmas ve zümrüt ile; ve bir kısmını lû'lû ve akik ile; ve bir taifesini pırlanta ve mercanla; ve bir nev'ini altın ve gümüş ile yazdı. Hem öyle bir tarzda süslendirip, münakkaş etti ki, okumayı bilen ve bilmeyen herkes, temaşasından

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Kime hikmet verilmişse, işte ona pek çok hayır verilmiştir. (Bakara Suresi: 269.)

meti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

sair: diğer.

sanatkâr: sanatla uğraşan.

şayeste: yakışır, lâyük.

taife: topluluk.

tarz: şekil, biçim.

temaşa: bakma, seyretme.

tenevvü: çeşitlilik.

zümrüt: kıymetli bir taş.

hayran olup, istihsan ederdi. Bahusus, ehl-i hakikatin nazarına, o sûrî güzelliği, manasındaki gayet parlak güzelliğin ve gayet şirin tezyinatın işaratı olduğundan, pek kıymettar bir antika olmuştur.

Sonra, o Hâkim, şu musanna ve murassa Kur'ân'ı, bir ecnebi feylesofa ve bir Müslüman âlime gösterdi. Hem tecrübe, hem mükâfat için emretti ki: "Her biriniz, bunun hikmetine dair bir eser yazınız."

Evvelâ o feylesof, sonra o âlim, ona dair birer kitap telif ettiler. Fakat feylesofun kitabı, yalnız harflerin nakışlarından ve münasebetlerinden ve vaziyetlerinden ve cevherlerinin hasiyetlerinden ve tarifatından bahseder; manasına hiç ilişmez. Çünkü, o ecnebi adam, Arabî hattı okumayı hiç bilmez. Hatta o müzeyyen Kur'ân'ı, bilmiyor ki, bir kitaptır ve manayı ifade eden yazıdır. Belki, ona münakkaş bir antika nazarıyla bakıyor. Lâkin, çendan Arabî bilmiyor; fakat çok iyi bir mühendistir, güzel bir tasvircidir, mahir bir kimyagerdir, sarraf bir cevhercidir. İşte o adam, bu sanatlara göre eserini yazdı.

Amma, Müslüman âlim ise, ona baktığı vakit, anladı ki, o, Kitab-ı Mübin'dir, Kur'ân-ı Hakîm'dir. İşte bu hakperest zat, ne tezyinat-ı zahiriyesine ehemmiyet verdi ve ne de hurufun nukuşuyla iştigal etti. Belki öyle bir şeyle meşgul oldu ki, milyon mertebe öteki adamın iştigal ettiği meselelerinden daha âlî, daha galî, daha lâtif, daha şerîf, daha nafi, daha cami. Çünkü, nukuşun perdesi altında olan hakaik-ı kudsiyesinden ve envar-ı esrarından bahsederek, gayet güzel bir tefsir-i şerif yazdı.

âli: yüce, yüksek.
âlim: bilgili, bilgin.
antika: tarihi değeri olan eski eşya.
Arabi: Arapça.
bahusus: özellikle.
camî: kapsamlı.
cevher: kıymetli taş.

çendan: gerçi.
ecnebi: yabancı.
ehemmiyet: önem, değer.
ehl-i hakikat: gerçeği bulup onun peşinden gidenler.
envar-ı esrar: nurlu sırlar.
eser: kitap.
feylesof: felsefe ile uğraşan,

filozof.
galî: pahalı, kıymetli.
gayet: son derece, oldukça.
hakaik-ı kudsiye: kutsal hakikatler.
hâkim: hükmeden.
hakperest: doğruluk ve haktan ayrılmayan.

hasiyet: bir şeye has vasıf.
hayran: şaşırان, hayrette kalan.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
huruf: harfler.
istihsan: beğenme.
işarat: işaretler.
iştigal: çalışma, meşgul olma.
kıymettar: kıymetli.
kimyager: kimya ile uğraşan kimse.
Kitab-ı Mübin: her şeyi açıkça açıklayan Kur'ân-ı Kerîm.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde hikmetler bulunan Kur'ân.
lâtif: hoş, güzel.
mahir: maharetli, becerikli.
meretebe: derece.
meşgul: bir işle uğraşan.
murassa: kıymetli taşlarla süslenmiş.
musanna: sanatlı, çok süslü.
mühendis: geometriyi bilen ve uygulayan kimse.
mükâfat: ödül.
münakkaş: nakışlı.
münasebet: uygunluk.
müzeyyen: süslenmiş.
nafi: faydalı.
nakış: işleme.
nazar: bakma, bakış.
nukuş: nakışlar, işlemler.
sarraf: anlayan, değerini bilen.
sûrî: dış görünüşe ait.
şerîf: şerefli.
tarifat: tanıtmalar.
tasvir: resim yapma.
tefsir-i şerif: değerli bir açıklama.
telif: kitap yazma.
tezyinat: süslemeler.
tezyinat-ı zahiriye: görünen süslemeler, dışa ait süslemeler.

Sonra ikisi, eserlerini götürüp o hâkim-i zîşana takdim ettiler. O hâkim, evvelâ feylesofun eserini aldı. Baktı, gördü ki, o hodpesent ve tabiatperest adam çok çalışmış; fakat hiç hakikî hikmetini yazmamış, hiçbir manasını anlamamış, belki karıştırmış. Ona karşı hürmetsizlik, belki edepsizlik etmiş. Çünkü, o menba-ı hakaik olan Kur'ân'ı, manasız nukuş zannederek, mana cihetinde kıymetsizlik ile tahkir etmiş olduğundan, o hâkim-i hakîm dahi, onun eserini başına vurdu; huzurundan çıkardı.

Sonra, öteki hakperest, müdakkik âlimin eserine baktı, gördü ki, gayet güzel ve nafi bir tefsir ve gayet hakîmâne, mürşidâne bir teliftir. “Aferin, bârekâllah,” dedi. “İşte hikmet budur ve âlim ve hakîm, bunun sahibine derler. Öteki adam ise, haddinden tecavüz etmiş bir sanatkârdır.” Sonra, onun eserine bir mükâfat olarak, her bir harfine mukabil, tükenmez hazinesinden on altın verilsin, irade etti.

Eğer temsili fehmettinse, bak, hakikatin yüzünü de gör:

Amma o müzeyyen Kur'ân ise, şu musanna kâinattır. O hâkim ise, Hakîm-i Ezelîdir. Ve o iki adam ise, birisi, yani ecnebisi, ilm-i felsefe ve hükemasıdır; diğeri, Kur'ân ve şakirtleridir.

Evet, Kur'ân-ı Hakîm, şu Kur'ân-ı azîm-i kâinatın en âlî bir müfessiridir ve en belîğ bir tercümanıdır. Evet, o Furkan'dır ki, şu kâinatın sahifelerinde ve zamanların

âli: yüce, yüksek.

âlim: bilgili, bilgin.

bârekâllah: Allah mübarek, hayırlı ve bereketli kılsın.

belîğ: meramını düzgün olarak anlatan, belâgatle konuşan.

ecnebi: yabancı.

fehîm: anlama.

feylesof: filozof.

Furkan: hak ile batıl, iyi ve kötü; hayır ve şer arasındaki farkı gösteren Kur'ân.

haddinden tecavüz: haddini aşma, sınırı aşma, ileri gitme.

hakikat: gerçek.

hakiki: gerçek.

hakîm: her şeye hükmeden.

Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.

hakîmâne: hikmetli bir şekilde.

Hakîm-i Ezelî: başlangıcı olmayan ve sonsuz hikmet sahibi olan, Allah.

hakîm-i hakîm: her şeyi hikmetle yapan hükmedici, Allah.

hakîm-i zîşan: şan ve şeref sahibi idareci.

hakperest: doğruluktan ayrılmayan, hakkı tutan.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hodpesent: kendini beğenen.

hükema: feylesoflar, filozoflar.

hürmetsiz: saygısızlık.

ilm-i felsefe: felsefe ilmi.

irade etmek: emretmek, فرمان etmek.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

Kur'ân-ı azîm-i kâinat: kâinatın büyük kitabı.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

mana: anlam.

menba-ı hakaik: gerçeklerin kaynağı.

mukabil: karşılık.

musanna: sanatlı, çok süslü.

müdakkik: inceden inceye araştıran.

müfessir: yorumlayıcı.

mükâfat: ödül.

mürşidâne: doğru yolu göstererek, irşat ederek.

müzeyyen: süslenmiş.

nafi: faydalı.

nukuş: nakışlar.

sahife: sayfa.

sanatkâr: sanatla uğraşan.

şakirt: talebe, öğrenci.

tabiatperest: tabiatçı.

tahkir: aşağılama, küçük gör-

me.

takdim: sunma, sunuş.

tefsir: açıklama, yorumlama.

telif: yazılmış eser.

temsîl: kıyaslama tarzında benzetme.

tercüman: tercüme eden, çevirmen.

yapraklarında kalem-i kudretle yazılan ayat-ı tekviniyeyi cin ve inse ders verir. Hem, her biri birer harf-i manidar olan mevcudata mana-i harfî nazarıyla, yani, onlara Sâ-ni hesabına bakar; “Ne kadar güzel yapılmış, ne kadar güzel bir surette Sâniinin cemaline delâlet ediyor” der. Ve bununla, kâinatın hakikî güzelliğini gösteriyor.

Amma, ilm-i hikmet dedikleri felsefe ise, huruf-u mevcudatın tezyinatında ve münasebatında dalmış ve sersemleşmiş, hakikatin yolunu şaşırmış. Şu kitab-ı kebirin hurufatına mana-i harfî ile, yani, Allah hesabına bakmak lâzım gelirken, öyle etmeyip, mana-i ismî ile, yani, mevcudata mevcudat hesabına bakar, öyle bahseder. “Ne güzel yapılmış” a bedel “Ne güzeldir” der, çirkinleştirir. Bununla kâinatı tahkir edip kendisine müşteki eder. Evet, dinsiz felsefe hakikatsiz bir safsatadır ve kâinata bir tahkirdir.

İKİNCİ ESAS

Kur’ân-ı Hakîm’in hikmeti, hayat-ı şahsiyeye verdiği terbiye-i ahlâkiye ve hikmet-i felsefenin verdiği dersin muvazenesi.

Felsefenin halis bir tilmizi, bir firavundur. Fakat, menfaati için en hasis şeye ibadet eden bir firavun-u zelildir; her menfaatli şeyi kendine rab tanır. Hem, o dinsiz şakirt, mütemerrit ve muannittir. Fakat, bir lezzet için nihayet zilleti kabul eden miskin bir mütemerrittir; şeytan gibi şahısların bir menfaat-i hasise için ayağını öpmekle zillet gösterir denî bir muannittir. Hem, o dinsiz şakirt,

olması.

hikmet-i felsefe: felsefe ilmi.

hurufat: harfler.

huruf-u mevcudat: büyük bir kitap olan kâinatın harfleri hükümündeki varlıklar.

ibadet: kulluk.

ilm-i hikmet: hikmet ilmi, felsefe.

ins: insan.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kalem-i kudret: Allah’ın güç ve kuvveti ile yaratması.

kitab-ı kebir: büyük kitap.

Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.

lezzet: ağızla, dille alınan tat.

mana-i harfî: kendi başına var olmayıp bir bütünün içinde kazanılan anlam.

mana-i ismî: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan anlamı.

menfaat: fayda, kâr, gelir.

menfaat-i hasise: adî, değersiz çıkar.

mevcudat: varlıklar.

muannit: inatçı, ayak direyen.

muvazene: karşılaştırma.

münasebat: bağlar, ilişkiler.

müşteki: şikâyet eden.

mütemerrit: dik başlı, inatçı.

nazarıyla: bakışıyla, görüşüyle.

rab: ilâh.

safsata: yalan, asılsız söz.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sersem: dengesiz, ölçüsüz.

şakirt: talebe, öğrenci.

tahkir: küçümseme.

terbiye-i ahlâkiye: ahlâkî terbiye.

tezyinat: süsleme, süs.

tilmiz: talebe, öğrenci.

zillet: alçaklık, aşağılık.

ayat-ı tekviniye: Cenab-ı me.

Hakkın varlığına ve birliğine delil olan varlıklar.

bedel: karşılık, karşı.

cemal: güzellik.

cin: gözle görülmeyen bir varlık.

delâlet: delil olma, işaret et-

deni: soysuz, alçak, ahlâksız.

firavun: zalim, merhametsiz.

firavun-u zelil: hor, alçak firavun.

hakikat: gerçek.

hakiki: gerçek.

halis: saf.

harf-i manidar: manalı harf.

hasis: adî, değersiz.

hayat-ı şahsiye: kişisel hayat.

hesabına: adına.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde

abd: kul.
abd-i aziz: izzetli kul; Allah'tan başkasına müracaat etmeyen ve minnet duymayan kul.
âciz: gücü yetmez, güçsüz.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
amel: iş, hareket.
azam-ı mahlûkat: yaratılmışların en büyüğü.
azam-ı menfaat: menfaatin en büyüğü.
batın: karın, mide.
cebbar: zorba, zalim.
cebbar-ı hodfûrus: kendini beğenen zorba.
cemaat: topluluk, toplum.
cidal: kavgâ, mücadele.
daire-i izin: izin dairesi.
dessas: aldatıcı, hileci.
düstur-u hayat: hayat prensibi.
erdem: fazilet.
fakr: fakirlik, muhtaçlık.
Fâtır: yaratan, yaratıcı Allah.
fazilet: erdem ve üstünlük.
ferc: üreme organı.
gaye-i himmet: gayret ve çabanın amacı.
gaye-i ibadet: ibadetin gayesi.
gayi: ...den başka, başkası.
halim: uysal, yumuşak, sessiz.
halis: karışksız, saf, duru.
hariç: dış.
hayat-ı içtimaiye: sosyal hayat.
hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: insanlığın sosyal hayatı.
hedef: maksat, niyet, amaç.
hevesat: hevesler.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hikmet-i felsefe: felsefe ilmi.
hikmet-i Kur'an: Kur'an hikmeti.
hikmet-i Kur'âniye: Kur'an'a mahsus hikmet, Kur'an'ın hikmeti.
hodendiş: kendi için endişe eden.
hodgâm: kendi keyfini düşünen.
iddihar: biriktirme, saklama.
ihtiyar: seçme, tercih, irade.
istinat etmek: dayanmak.
kavi: kuvvetli.
livechillâh: Allah için.
mağrur: gururlu.
Malik-i Kerim: bol ihsan ve ikram sahibi olan, her şeyin gerçek sahibi Allah.
menfaat: fayda, kâr.
menfaat-i kavmiye: toplum çıkarı.
menfaat-i şahsiye: kişisel çıkar.
menfaatperest: kendi çıkarını

cebbar bir mağrurdur. Fakat, kalbinde nokta-i istinat bulmadığı için, zatında gayet acz ile âciz bir cebbar-ı hodfûrıştır. Hem o şakirt, menfaatperest hodendiştir ki, gaye-i himmeti nefis ve batnın ve fercin hevesatını tatmin ve menfaat-i şahsiyesini bazı menfaat-i kavmiye içinde arayan, derras bir hodgâmdır.

Amma hikmet-i Kur'an'ın halis tilmizi ise, bir abddir; fakat, azam-ı mahlûkata da ibadete tenezzül etmez; hem, Cennet gibi azam-ı menfaat olan bir şeyi, gaye-i ibadet kabul etmez bir abd-i azizdir. Hem, hakikî tilmiz-i mütevazidir, selim, halimdir; fakat, Fâtır'ının gayrine, daire-i izni haricinde, ihtiyarıyla tezellüle tenezzül etmez. Hem, fakir ve zayıftır, fakr ve zaafını bilir; fakat, onun Malik-i Kerim'i, ona iddihar ettiği uhrevî servet ile müstağnidir ve Seyyidinin nihayetsiz kudretine istinat ettiği için, kavidir. Hem, yalnız livechillâh, rıza-i İlâhî için, fazilet için amel eder, çalışır

İşte, iki hikmetin verdiği terbiye, iki tilmizin muvazenesiyle anlaşılır.

ÜÇÜNCÜ ESAS

Hikmet-i felsefe ile hikmet-i Kur'âniyenin hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye verdiği terbiyeler.

Amma hikmet-i felsefe ise, hayat-ı içtimaiyede nokta-i istinatı "kuvvet" kabul eder. Hedefi "menfaat" bilir. Düstur-u hayatı "cidal" tanır. Cemaatlerin rabitasını

düşünen.

muvaazene: karşılaştırma.

müstağni: tok gözlü.

nefis: kişinin kendisi, insanı maddî zevk ve isteklere sevk eden kuvvet.

nokta-i istinat: dayanak noktası.

rabita: bağ.

rıza-i İlâhî: Allah rızası.

selim: sağlam, doğru.

servet: mal, mülk.

seyyid: efendi.

şakirt: talebe, öğrenci.

tenezzül: alçalmak, kendine aykırı düşen bir işi veya duru-

mu kabul etme.

terbiye: yetiştirme, büyütme.

tezellül: aşağılanma.

tilmiz: öğrenci, talebe.

tilmiz-i mütevazî: alçak gönlüllü talebe.

uhrevî: ahirete dair.

zaaf: zayıflık, güçsüzlük.

“unsuriyet, menfi milliyeti” tutar. Semeratı ise, “hevesat-ı nefسانيyeyi tatmin” ve “hacat-ı beşeriyeyi tezyittir.”

Hâlbuki, kuvvetin şe’ni “tecavüz”dür. Menfaatin şe’ni, her arzuya kâfi gelmediğinden, “üstünde boğuşmak”tır. Düstur-u cidalin şe’ni “çarpmak”tır. Unsuriyetin şe’ni, başkasını yutmakla beslenmek olduğundan, “tecavüz”dür. İşte bu hikmettedir ki, beşerin saadeti selp olmuştur.

Amma hikmet-i Kur’âniye ise, nokta-i istinadı, kuvvete bedel “haklı” kabul eder. Gayede menfaate bedel “fazilet ve rıza-i İlâhiyi” kabul eder. Hayatta düstur-u cidal yerine “düstur-u teavünü” esas tutar. Cemaatlerin rabitalarında unsuriyet, milliyet yerine “rabita-i dinî ve sınıfı ve vatanî” kabul eder. Gayatı, hevesat-ı nefsanienin tecavüzatına set çekip ruhu maâliyata teşvik ve hissiyat-ı ulviyesini tatmin eder ve insanı kemalât-ı insaniyeye sevk edip insan eder.

Hakkın şe’ni “ittifak”tır. Faziletin şe’ni “tesanüt”tür. Düstur-u teavünün şe’ni “birbirinin imdadına yetişmek”-tir. Dinin şe’ni “uhuvvet”tir, “incizap”tır. Nefsi gemlemekle bağlamak, ruhu kemalâta kamçulamakla serbest bırakmanın şe’ni “saadet-i dâreyn”dir.

DÖRDÜNCÜ ESAS

Kur’ân’ın, bütün kelimat-ı İlâhiye içinde cihet-i ulviyetini ve bütün kelâmlar üstünde cihet-i tefevvukunu anlamak istersen, şu iki temsile bak.

bedel: karşılık.
cemaat: topluluk, toplum.
cihet-i tefevvuk: üstünlük yönü.
cihet-i ulviyet: üstün taraf.
düstur-u cidal: mücadele ve kavga prensibi.
düstur-u teavün: yardımlaş-

ma prensibi.
fazilet: manevî değer ve üstünlük.
gayat: gayeler, amaçlar.
gaye: amaç, hedef.
hacat-ı beşeriye: insanî ihtiyaçlar.
hak: doğru, gerçek.

hevesat-ı nefsanije: nefsi istek ve arzular, nefse ait istekler.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hikmet-i Kur’âniye: Kur’ân’a

mahsus hikmet, Kur’ân’ın hikmeti.
hissiyat-ı ulviye: yüce duygular.
imdat: yardım.
incizap: kapılma, bağlanma.
ittifak: ortak bir gayede anlaşma.
kâfi: yeterli.
kelâm: sözler.
kelimat-ı İlâhiye: ilâhî sözler, ke-limeler.
kemalât: mükemmellikler.
kemalât-ı insaniye: insana ait ol-gunluklar.
maâliyat: yüksek ve derin fikir-ler.
menfaat: fayda, kâr.
menfi milliyet: ırkçılık.
nokta-i istinat: dayanak noktası.
rabita: bağ.
rabita-i dinî ve sınıfı ve vatanî: din, sınıf ve vatan bağı.
rıza-i İlâhî: Allah rızası.
saadet: mutluluk.
saadet-i dâreyn: dünya ve ahiret mutluluğu.
selp olmak: ortadan kalkmak.
semerat: verim, kâr, fayda.
set: engel.
sevk: yollama, ulaştırma.
sınıfı: sosyal tabakalarla ilgili.
şe’n: icap, gerek.
tatmin: doyurma.
tecavüz: haddini aşma, söz ve hareketle ileri gitme, saldıрма, sataşma.
tecavüzat: saldırılar, tecavüzler.
temsîl: kıyaslama tarzında ben-zetme.
tesanüt: dayanışma.
teşvik: heveslendirmek.
tezyit: çoğalma, artırma.
uhuvvet: kardeşlik.
unsuriyet: ırkçılık.
vatanî: vatana ait.

• *Birincisi*: Bir sultanın iki çeşit mükâlemesi, iki tarzda hitabı vardır. *Birisi*; adî bir raiyet ile, cüz'î bir iş için, hususî bir hacete dair, has bir telefonla konuşmaktır. *Diğeri*; saltanat-ı uzma ünvanıyla ve hilâfet-i kübra namıyla ve hâkimiyet-i amme haysiyetiyle, evamirini etrafa neşir ve teşhir maksadıyla, bir elçisiyle veya büyük bir memuruyla konuşmaktır ve haşmetini izhar eden ulvî bir fermanla mükâlemedir.

• *İkinci Temsil*: Bir adam, elinde, bir âyineyi güneşe karşı tutar; o âyine miktarınca bir ışık ve yedi rengi camî' bir ziya alır. O nispetle, güneşle münasebettar olur, sohbet eder ve o ışıklı âyineyi karanlıklı hanesine veya dam altındaki bağına tevcih etse, güneşin kıymeti nispetinde değil, belki o âyinenin kabiliyeti miktarınca istifade edebilir. Diğeri ise, hanesinden veya bağının damından geniş pencereler açar, gökteki güneşe karşı yollar yapar. Hakikî güneşin daimî ziyasıyla sohbet eder, konuşur ve lisan-ı hâl ile böyle minnettarâne bir sohbet eder. Der: "Ey yeryüzünü ışıyla yıldızlayan ve bütün çiçeklerin yüzünü güldüren dünya güzeli ve gök nazları olan nazenin güneş! Onlar gibi benim haneciğimi ve bahçeciğimi ısındırdın, ışıkladırdın." Hâlbuki, âyine sahibi böyle diye-
mez. O kayıt altındaki güneşin aksi ise, âsârı mahduttur; o kayda göredir.

İşte bu iki temsilin dürbünüyle Kur'ân'a bak; tâ ki, i'cazını göresin ve kudsiyetini anlayasın.

adi: sıradan.
akis: ışık veya sesin bir yerde görünmesi.
âsâr: eserler.
âyine: ayna.
camî: kapsayan.
cüz'î: küçük.
dürbün: uzağı gösteren alet.
evamir: emirler.
ferman: emir, buyruk.
hacet: ihtiyaç.
hâkimiyet-i amme: egemenlik, genel hâkimiyet.
has: hususî, özel.
haşmet: ihtişam, gösterişlilik.
haysiyet: itibar, özellik.
hilâfet-i kübra: insanın yeryüzünde temsil ettiği manevî görev.
hususî: özel.
i'caz: mu'cizelik özelliği.
istifade etmek: faydalanmak.

izhar: açığa vurma.
kabiliyet: kapasite.
kudsiyet: kusur ve noksanlıktan yücelik, kutsallık.
lisan-ı hâl: hâl dili.
mahdut: sınırlanmış.
maksat: istenilen şey.
minnettarâne: minnetli bir şekilde.
mükâleme: konuşma.

münasebettar: ilişkili, bağlantılı.
nazdar: nazlı.
nazenin: nazlı, cilveli.
neşir: yayma.
nispet: oran.
raiyet: vatandaş, halk.
saltanat-ı uzma: en büyük hükümdarlık.

sohbet: karşılıklı hoşça konuşma.
tarz: şekil.
temsil: temsil, örnek.
teşhir: ilân etme, duyurma.
tevcih: yöneltme.
ulvî: yüksek, yüce.
ünvan: isim, lâkap.
yıldız: parlaklık.
ziya: ışık.

Evet, Kur'an der ki: "Eğer yerdeki ağaçlar kalem olup, denizler mürekkep olsa, Cenab-ı Hakkın kelimatını yazsalar, bitiremezler."¹ Şimdi, şu nihayetsiz kelimat içinde en büyük makam Kur'an'a verilmesinin sebebi şudur ki:

Kur'an, İsm-i Azamdan ve her ismin azamlık mertebesinden gelmiş. Hem bütün âlemlerin Rabbi itibarıyla Allah'ın kelâmıdır. Hem bütün mevcudatın İlâhî ünvanıyla Allah'ın fermanıdır. Hem semavat ve arzın Hâlıkı haysiyetiyle bir hitaptır. Hem rububiyet-i mutlaka cihetinde bir mükâlemedir. Hem saltanat-ı amme-i Sübhaniye hesabına bir hutbe-i ezeliyedir. Hem rahmet-i vâsia-i muhita noktasında bir defter-i iltifatat-ı Rahmaniye'dir. Hem ulûhiyetin azamet-i haşmeti haysiyetiyle, başlarında bazen şifre bulunan bir muhabere mecmuasıdır. Hem İsm-i Azamın muhitinden nüzul ile Arş-ı Azamın bütün muhatına bakan, teftiş eden hikmetfeşan bir kitab-ı mukaddesdir. İşte bu sırdandır ki, "Kelânullah" ünvanı kemal-i liyakatle Kur'an'a verilmiş.

Amma sair kelimat-ı İlâhiye ise, bir kısmı has bir itibar ile ve cüz'î bir ünvan ve hususî bir ismin cüz'î tecellisiyle ve has bir rububiyetle ve mahsus bir saltanatla ve hususî bir rahmetle zahir olan kelâmdır. Hususiyet ve külliyyet cihetinde dereceleri muhtelifdir. Ekser ilhamat bu kısımdandır. Fakat derecatı çok mütefavittir. Meselâ, en cüz'îsi ve basiti, hayvanatın ilhamatıdır. Sonra avam-ı nâsın ilhamatıdır. Sonra avam-ı melâikenin ilhamatıdır. Sonra evliya ilhamatıdır. Sonra melâike-i izam ilhamatıdır. İşte, şu sırdandır ki, kalbin telefonuyla vasıtasız münacat eden

has: hususî, özel.
haysiyet: özellik, itibar, şeref.
hikmetfeşan: hikmet yayan.
hususiyet: özellik.
hutbe-i ezeliye: başlangıcı olmayan sonsuz hutbe.
ilâh: Allah.
ilhamat: ilhamlar, Allah tarafından kalbe gelen manalar, gönüle doğmalar, kalbe gelmeler.
İsm-i Azam: Cenab-ı Hakkın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.
itibar: saygı gösterme.
kelâm: söz.
kelânullah: Allah'ın kelâmı, Kur'an-ı Kerim.
kelimat: kelimeler.
kelimat-ı İlâhiye: Cenab-ı Allah'a ait kelimeler, vahiyden inen kitaplar.
kemal-i liyakat: mükemmel lâ-yık oluş.
kitab-ı mukaddes: kutsal olan kitap, Tevrat, Zebur ve İncil.
külliyyet: genellik, umumilik.
mahsus: özel.
mecmua: kitap.
melâike-i izam: büyük melekler mertebesi.
mevcudat: kâinat.
muhabere: haberleşme.
muhatına: her tarafına.
muhit: çevre, bölge.
muhtelif: çeşitli.
mükâleme: konuşma.
münacat: dua etme, yalvarma.
mürekkep: türlü renklerde sıvı madde.
mütefavit: farklı farklı çeşitli.
nüzul: inme, iniş.
rahmet: acıma, merhamet etme, esirgeme.
rahmet-i vâsia-i muhita: Allah'ın her şeyi kuşatan geniş rahmeti.
rububiyet: rablık, Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, ve egemenliği altında bulundurması.
rububiyet-i mutlaka: sınırsız, hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmayan rablık.
saltanat: hükümdarlık, egemenlik.
saltanat-ı amme-i Sübhaniye: her türlü kusur ve noksandan uzak olan Allah'ın her şeye hükmeden, her şeyi kuşatan saltanatı.
semavat: gökler.
tecilli: belirme, görünme.
teftiş: kontrol.
ulûhiyyet: ilâhîlik.
ünvan: rütbe, mertebe, ad, isim.
zahir: görünen, ortaya çıkan.

1. Kehf Suresi: 109; Lokman Suresi: 27.

âlem: tüm varlıklar.

arz: yer.

avam-ı melâike: sıradan melekler.

avam-ı nâs: sıradan halk tabakası.

azam: büyüklük.

azamet-i haşmet: ihtişamın büyüklüğü.

basit: adı, değersiz.

cüz'î: küçük.

defter-i iltifatat-ı rahmaniye: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi olan Allah'ın iltifat-

larını içeren defter.

derecat: dereceler.

ekser: pek çok.

evliya: erenler, velîler, Allah dostları.

ferman: emir, buyruk.

Hâlık: yaratıcı; Allah.

bir velî der: **حَدَّثَنِي قَلْبِي عَنْ رَبِّي** Yani, “Kalbim benim Rabbimden haber veriyor.” Demiyor: “Rabbülâlemin’den haber veriyor.” Hem der: “Kalbim, Rabbimin âyinesidir, arşıdır.” Demiyor: “Rabbülâlemin’in arşıdır.” Çünkü, kabiliyeti miktarınca ve yetmiş bine yakın hicapların nispet-i ref’i derecesinde, mazhar-ı hitap olabilir.

İşte, bir padişahın saltanat-ı uzması haysiyetiyle çıkan fermanı, adî bir adamla cüz’î bir mükâlemesinden ne kadar yüksek ve âlî ise ve gökteki güneşin feyzinden istifade, âyinedeki aksinin cilvesinden istifadeden ne derece çok ve faik ise, Kur’ân-ı Azîmüşşan dahi o nispette bütün kelâmların ve hep kitapların fevkindedir.

Kur’ân’dan sonra, ikinci derecede kütüb-ü mukaddese ve suhuf-u semaviyenin, dereceleri nispetinde, tefevvukları vardır. O sırr-ı tefevvuktan hissedardırlar. Eğer bütün cin ve insanın Kur’ân’dan tereşşuh etmeyen bütün güzel sözleri toplansa, yine Kur’ân’ın mertebe-i kudsiyesine yetişip, tanzir edemez. Eğer Kur’ân’ın İsm-i Azamdan ve her ismin azamlık mertebesinden geldiğini bir parça fahmetmek istersen, Ayete’l-Kürsî ¹ ve ayet-i

² **وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ** ve ayet-i ³ **قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ** ve ayet-i

يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ

⁴ **مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ**

ve ayet-i ⁵ **يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ اقْلَعِي**

adi: normal, sıradan.

âli: yüce, yüksek.

arş: taht.

Ayete’l-Kürsî: Allah’ın varlığından ve bir kısım mühim sıfatlarından bahseden Bakara Suresinin 255. ayeti.

âyine: ayna.

azam: büyük.

cin: gözle görülmez lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

cüz’î: küçük, parça.

faik: üstün.

fehîm: anlayış.

ferman: buyruk.

fevk: üstünde.

feyiz: bereket, bolluk.

haysiyet: özellik, itibar.

hicap: perde, örtü.

hissedar: hisse sahibi.

İsm-i Azam: Cenab-ı Hakkın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olan gizli ismi.

istifade: fayda, yarar.

kabiliyet: yetenek

kelâm: söz, konuşma.

Kur’ân-ı Azîmüşşan: şan ve şerefi yüce olan Kur’ân.

kütüb-ü mukaddes: mukaddes kitaplar.

mazhar-ı hitap: muhatap alınma, muhatap kabul edilme.

meretebe: derece, rütbe.

meretebe-i kudsiye: yüce derece,

1. Bakara Suresi: 255.

2. Gaybın anahtarları da Allah’ın indindedir. (En’am Suresi: 59.)

3. De ki: Ey mülkün hakiki sahibi olan Allah’ım! (Âl-i İmran Suresi: 26.)

4. O gündüzü, peşi sıra kovalayan gece ile örter. O, güneşi, ayı ve yıldızları da emrine boyun eğmiş olarak yarattı. (A’raf Suresi: 54.)

5. Ey yer, suyunu yut! Ey gök sen de suyunu tut! (Hûd Suresi: 44.)

yüksek mertebe.

mükâleme: konuşma.

nispet: oran.

nispet-i ref: hükümsüz bırakma oranı.

saltanat-ı uzma: en büyük

hükümdarlık.

sırr-ı tefevvuk: üstün olmanın sırrı.

suhuf-u semaviye: semavî sahifeler.

tanzir etmek: benzerini yap-

mak.

tefevvuk: üstün olma, üstün gelme.

tereşşuh: sızma, sızıntı yapma.

velî: evliya. Allah dostu.

ve ayet-i ¹ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ
ve ayet-i ² مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَعْثُبُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةً
ve ayet-i ³ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ
ve ayet-i ⁴ وَيَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ve ayet-i
⁵ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ve
ayet-i ⁶ لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ
⁷ الْحَمْدُ لِلَّهِ li, umumî, ulvî ifadelerine bak; hem, başlarında
veyahut ⁸ سَبِّح ve ⁹ يُسَبِّحُ bulunan surelerin başlarına dik-
kat et; tâ bu sırr-ı azîmin şuanı göresin. Hem, ¹⁰ اَلَمْ 'le-
rin ve ¹¹ اَلرَّ 'ların ve ¹² حَمَّ 'lerin fatihalarına bak;
Kur'an'ın, Cenab-ı Hakkın yanında ehemmiyetini bile-
sin.

Eğer şu Dördüncü Esasın kıymettar sırrını fehmettin
ise, enbiyaya gelen vahyin ekseri, melek vasıtasıyla oldu-
ğunu ve ilhamın ekseri vasıtasız olduğunu anlarsın.

Hem, en büyük bir velî hiçbir nebînin derecesine ye-
tişmediğinin sırrını anlarsın.

Hem, Kur'an'ın azametini ve izzet-i kudsiyetini ve ul-
viyet-i i'cazının sırrını anlarsın.

âmin: Öyle olsun yâ Rabbi! Kabul eyle!
azamet: büyüklük.
ebed: sonsuzluk, daimilik.
ekser: çoğunluk.
enbiya: peygamberler.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman.
fatiha: başlangıç.
fehmetmek: anlamak.
hamd: methetme, övme.
ilham: Allah tarafından insanın kalbine indirilen mana, esin.
izzet-i kudsiyet: mukaddesliği-nin izzeti, yüceliği.
Kab-ı Kavseyin: Cenab-ı Hakka en yakın olan makam.
kıymettar: kıymetli.
küllî: kapsamlı, bütünsel.
mahsus: özel.
minnet: iyiliğe karşı duyulan şü-kür hissi.
Mirac: Hz. Muhammed'in Cenab-ı Hakkın huzuruna çıkarak bütün kâinat âlemlerini gezdiği yolcu-luk.
nebi: peygamber.
salât: dua.
selâm: barış, selâmet, esenlik.
semavat: gökler.
Sidretü'l-Münteha: yedinci kat gökte olduğu rivayet edilen ve Cebrail'in çıkabildiği en son ma-kam.
sır: gizli şey.
sırr-ı azîm: büyük sır.
sırr-ı lüzum: gereğinin sırrı.
şan: şan, şöhret, ün.
şua: ışın, güçlü ışık huzmesi.
şükür: minnettarlık, teşekkür et-mek.
ulvî: yüksek, yüce.
ulviyet-i i'caz: mu'cizeliğin en yükseği.
umumî: genel.
vahiy: Allah tarafından gelen emir ve yasaklar.
vasıtasız: aracısız.
veli: Allah dostu, evliya.

1. Yedi gökle yer ve onların içindekiler Onu tesbih eder. (İsra Suresi: 44.)
2. Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. (Lokman Suresi: 28.)
3. Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik... (Ahzab Suresi: 72.)
4. O gün semayı, kitap sayfalarını dürer gibi düreriz. (Enbiya Suresi: 104.)
5. Onlar Allah'ın kudret ve azametini hakkıyla bilemediler. Hâlbuki kıyamet gününde yeryüzü bütünüyle Onun tasarrufundadır; gökler de Onun kudretiyle dürlülmüştür. (Zümer Suresi: 67.)
6. Eğer Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, parça parça olduğunu görürdün. (Haşir Suresi: 21.)
7. Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet Allah'a mahsustur. (Fatiha Suresi: 1; En'am Suresi: 1; Kehf Suresi: 1; Sebe Suresi: 1; Fâtır Suresi: 1.)
8. Tesbih ediniz. (Hadid Suresi: 1; Haşir Suresi: 1; Saf Suresi: 1; A'lâ Suresi: 1.)
9. Tesbih ediyor. (Cuma Suresi: 1; Tegabün Suresi: 1.)
10. Bakara Suresi, Âl-i İmran Suresi, Ankebut Suresi, Rum Suresi, Lokman Suresi, Secde Suresi.
11. Yunus Suresi, Hûd Suresi, Yusuf Suresi, İbrahim Suresi, Hicr Suresi.
12. Mü'min Suresi, Fussilet Suresi, Şûra Suresi, Zuhuruf Suresi, Duhan Suresi, Casiye Suresi, Ahkaf Suresi.

Hem, Miracın sırr-ı lüzumunu, yani tâ semavata,

Âl: Sevgili Peygamberimizin aile fertleri.

âmin: "Öyle olsun, kabul buyur."

azamet: büyüklük.

cin: gözle görülmez lâtif cisimlerden ibaret bir varlık.

ervah: ruhlar.

habibiyet: sevgililik.

ins: insan.

melâike: melekler.

Miraç: Hz. Muhammed'in Cenab-ı Hakkın huzuruna çıkarak bütün kâinat âlemlerini gezdiği yolculuk.

mu'cize-i risalet: peygamberlik mu'cizesi.

mu'cize-i ubudiyet: kulluk mu'cizesi.

münacat: Allah'a dua etme, yalvarma,

nübüvvet: peygamberlik,

rahmet: acıma, merhamet etme, esirgeme, bağışlama, şefkat gösterme.

salât: Sevgili Peygamberimize dua etme.

selâm: Sevgili Peygamberimize rahatlık, esenlik ve selâmet dilemek, dua etmek.

şakk-ı kamer: ayın iki parçaya bölünmesi mu'cizesi.

tarfetülayn: göz kapağının bir kere açılıp kapanması kadar geçen kısa an.

tesbih: Cenab-ı Hakkı anma, zikretme.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz haşmet sahibi olan Allah.

tâ Sidretü'l-Münteha'ya, tâ Kab-ı Kavseyn'e gidip,

1. Ona şah damarından daha yakın (Kaf Suresi: 16.)

2. Allah'ım, Senin rahmetine ve onun (a.s.m.) şanına yakışır şekilde, ona ve âline salât ve selâm eyle. Âmin.

On Üçüncü Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 وَنَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ
2 وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ

KUR'ÂN-I HAKÎM ile felsefe ulûmunun mahsul-ü hikmetlerini, ders-i ibretlerini, derece-i ilimlerini muvazene etmek istersen, şu gelecek sözlere dikkat et!

İşte, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ı, bütün kâinattaki adiyat namıyla yâd olunan, harikulâde ve birer mu'cize-i kudret olan mevcudat üstündeki âdet ve ülfet perdesini keskin beyanatıyla yırtıp, o hakaik-ı acibeyi zîşuura açıp, nazar-ı ibretlerini celp edip, ukule tükenmez bir hazine-i ulûm açar.

Felsefe hikmeti ise, bütün harikulâde olan mu'cizat-ı kudreti âdet perdesi içinde saklayıp, cahilâne ve lâkaydâne üstünde geçer. Yalnız harikulâdelikten düşen ve intizam-ı hilkatten huruç eden ve kemal-i fıtrattan sukut eden nadir fertleri nazar-ı dikkate arz eder, onları birer ibretli hikmet diye zîşuura takdim eder. Meselâ, en cami bir mu'cize-i kudret olan insanın hilkatini adî deyip lâkaytlıkla bakar. Fakat insanın kemal-i hilkatinden huruç

* On Üçüncü Söz, Barla'da 1926-34 yılları arasında Türkçe olarak telif edilmiştir.

âdet: alışkanlık.
adi: normal, basit, sıradan.
adiyat: alışılmış, sıradan şeyler.
arz: sunma.
beyanat: açıklamalar.
cahilâne: cahilce, bilgisizce.
cami: kapsamlı.
celp: çekmek.
derece-i ilim: ilim derecesi.
ders-i ibret: ibret dersi.
felsefe: hikmet ve marifet bilgisi.
hakaik-ı acibe: şaşırtıcı ve hayrette bırakan gerçekler.
harikulâde: olağanüstü.
harp: savaş, cenk.
haşiye: dipnot.
hazine-i ulûm: ilimler hazinesi.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hilkat: yaratılış.
huruç: çıkma, dışarı çıkma.
intizam-ı hilkat: yaratılıştaki düzen.
kemal-i fıtrat: yaratılıştaki mükemmellik.
kemal-i hilkat: yaratılışın mükemmel ve kusursuzluğu.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim.
lâkaydâne: ilgisizce, duyuşsuzca.
lâkayt: ilgisiz, aldırış etmeyen.
mahsul-ü hikmet: hikmet ürünü, neticesi.
mevcudat: varlıklar.
mu'cizat-ı kudret: Allah'ın kudret mu'cizesi.
mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.
muvazene: karşılaştırma.
mü'min: iman eden, inanan.
nadir: az bulunan.
nazar-ı dikkat: dikkatli bakış.
nazar-ı ibret: ibretli bakış.
rahmet: acıma, merhamet etme.
sukut: düşme.
sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
şifa: iyileşme, sağlığına kavuşma.
takdim: arz etme, sunma.
ukul: akıllar.
ulûm: ilimler.
ülfet: alışkanlık, gaflet.
vakıa: hâdisse, büyük olay.
yâd: anma.
zîşuur: bilinçli, şuur sahibi, şuurlu.

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. • Biz Kur'an'dan mü'minler için bir şifa ve rahmet olan şeyi indiriyoruz. (İsra Suresi: 82.)

2. Biz Peygambere şiir öğretmedik; bu ona yakışmaz da. (Yâsin Suresi: 69.)

adı: sıradan.
camî: toplayan, içine alan.
cihet: yön.
cüda olmak: ayrı düşmek.
daire-i muhita: kuşatıcı, geniş daire.
ekser: en çok, pek çok.
fakr: fakirlik.
felsefe: sadece akla dayanan, bilimselliği tek ölçü kabul eden dünya görüşünün genel adı.
gınâ: zenginlik, bolluk.
güya: sanki, sözde.
hatt-ı münasebet: bağlantı hattı, ilgi bağı.
hayalât: hayaller.
hazine-i gayp: görünmeyen hazine.
hâzır: sözü edilen, var olan.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
i'caz: bir benzerini yapmakta baskalarını âciz bırakma, mu'cizelik.
iaşe: geçinme, beslenme.
iflâs: bitme.
intizam: düzgünlük, tertipli olma.
intizamât-ı sanat: sanattaki düzensizlik.
kemal-i nizam ve intizam: mükemmel bir düzen ve tertip.
kerem: cömertlik, ihsan.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı, bir kitap gibi yazılan evren.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.
küfran: iyilik bilmeme, nankörlük, inkâr.
lâtîf: hoş, güzel.
lütuf: iyilik, ihsan, bağış.
mabeyn: ara.
manzum: vezinli, kafiyeli söz, düzenlenmiş.
marifet-i ilâhî: Allah'ı tanıma ve bilme.
marifet-i Sâni: her şeyi sanatlı bir şekilde yaratan Allah'ı tanıma ve bilme.
mevcut: var olan.
mu'cize-i rahmet: Allah'ın rahmet mu'cizesi.
muntazam: intizamlı, düzgün, tertipli, düzenli.
münasebet-i maneviye: maddeye dayanmayan yakınlık, ilgi.
müstâğni: ihtiyacı olmayan.
müteveccih: yönelen.
nazar-ı ibret: ibret alınacak bakış.
necim: kısım, durak, yıldız.

etmiş, üç ayaklı yahut iki başlı bir insanı, bir velvele-i istiğrapla nazar-ı ibrete teşhir eder. Meselâ, en lâtif ve umumî bir mu'cize-i rahmet olan bütün yavruların hazine-i gayptan muntazam iaşelerini adı görüp, küfran perdesini üstüne çeker. Fakat, intizamdan şüzuz etmiş, kabilesinden cüda olmuş, yalnız olarak gurbete düşmüş, denizin altında olan bir böceğin bir yeşil yaprakla iaşesini görür, ondan tecelli eden lütuf ve keremle bütün hazır balıkçıları ağılatmak ister. (HAŞİYE)

İşte, Kur'ân-ı Kerîm'in ilim ve hikmet ve marifet-i İlâhiye cihetiyle servet ve gınâsı; ve felsefenin ilim ve ibret ve marifet-i Sâni cihetindeki fakr ve iflâsını gör, ibret al.

İşte bu sırdandır ki, Kur'ân-ı Hakîm, nihayetsiz parlak, yüksek hakikatleri cami olduğundan, şiirin hayalâtından müstağnidir.

Evet, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın i'caz derecesindeki kemal-i nizam ve intizamı ve kitab-ı kâinattaki intizamât-ı sanatı, muntazam üslûplarıyla tefsir ettikleri hâlde, manzum olmadığının diğer bir sebebi de budur ki:

Ayetlerinin her bir necmî, vezin kaydı altına girmeyip, tâ ekser ayetlere bir nevi merkez olsun ve kardeşi olsun ve mabeynlerinde mevcut münasebet-i maneviyeye rabıta olmak için, o daire-i muhita içindeki ayetlere birer hatt-ı münasebet teşkil etmesidir. Güya, serbest her bir ayetin ekser ayetlere bakar birer gözü, müteveccih birer yüzü var. Kur'ân içinde, binler Kur'ân bulunur ki, her bir

HAŞİYE: Amerika'da aynen bu vakia olmuştur.

nihayetsiz: sonsuz.

rabıta: bağ.

servet: varlık, mal, mülk.

şüzuz etmek: kural dışına çıkmak.

tecelli: görünme, yansıma.

tefsir etmek: açıklama, yorumlama.

teşhir: sergileme.

teşkil: meydana getirme.

umumî: genel.

üslûp: ifade tarzı.

velvele-i istiğrap: garip karşılandığını ifade eden bağır.

vezin: şiirdeki ahenk ölçüsü.

meşrep sahibine birisini verir. Nasıl ki, Yirmi Beşinci Sözde beyan edildiği gibi, Sure-i İhlâs içinde otuz altı Sure-i İhlâs miktarınca, her biri zilecniha olan altı cümlelerin terkiyatından müteşekkil bir hazine-i ilm-i tevhit bulunuyor ve tazammun ediyor.

Evet, nasıl ki, semada olan intizamsız yıldızların sureten adem-i intizamı cihetiyle, her bir yıldız kayıt altına girmeyip, her birisi ekser yıldızlara bir nevi merkez olarak daire-i muhitasındaki—birer birer—her bir yıldız mevcudat beynindeki nispet-i hafiyeye işaret olarak, birer hatt-ı münasebet uzatıyor. Güya, her bir tek yıldız, necm-i ayet gibi, umum yıldızlara bakar birer gözü, müteveccih birer yüzü vardır. İşte intizamsızlık içinde kemal-i intizamı gör, ibret al. ¹ وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ

bir sırrını bil. Hem, ayet-i وَمَا يَنْبَغِي لَهُ sırrını da bununla anla ki: Şiirin şe'ni, küçük ve sönük hakikatleri büyük ve parlak hayallerle süslendirip beğendirmek ister. Hâlbuki, Kur'ân'ın hakikatleri, o kadar büyük, âli, parlak ve revnaktardır ki, en büyük ve parlak hayal o hakikatlere nispet edilse, gayet küçük ve sönük kalır. Meselâ,

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ يُغْشَى الْيَلَّ النَّهَارَ ۚ
يَطْلُبُهُ حَثِيثًا ۚ ۳ اِنْ كَانَتْ الْاَصْحٰهٖ وَاحِدَةً فَاِذَاهُمْ جَمِيعٌ
لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ۚ ۴

gibi hadsiz hakikatleri buna şahittir.

adem-i intizam: düzensizlik, düzenin yokluğu.
âli: yüce, yüksek.
beynindeki: arasındaki.
cihet: yön.
daire-i muhita: kuşatıcı, geniş daire.
ekseri: genellikle
güya: sanki, sözde.
hadsiz: sayısız.
hakikat: gerçek.
hatt-ı münasebet: bağlantı hattı, ilgi bağı.
hazine-i ilm-i tevhit: Allah'ın birliğini ve tek oluşunu gösteren ilim hazinesi.
intizam: düzgünlük, tertipli olma.
intizamsızlık: düzensizlik.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
meşrep: manevî haz ve feyiz alınan yol, usul.
mevcudat: varlıklar.
miktar: kadar, kemiyet.
müteşekkil: meydana gelen, oluşmuş.
müteveccih: yönelen.
necm-i ayet: ayet yıldızı.
nispet edilmek: bağlanmak.
nispet-i hafiye: gizli bağ.
revnaktar: göz alıcı parlaklık ve güzellikte olan.
sema: gökyüzü, gök.
Sure-i İhlâs: İhlâs Suresi.
sureten: şekil olarak.
şe'n: icap, gerek.
tazammun: içine alma, içermek.
terkiyat: terkipler.
zilecniha: çok yönlü.

1. Biz Peygambere şiir öğretmedik; bu ona yaraşmaz da. (Yâsin Suresi: 69.)

2. O gün semayı, kitap sayfalarını dürer gibi düreriz. (Enbiya Suresi: 104.)

3. O, gündüzü, peşi sıra kovalayan gece ile örter. (A'raf Suresi: 54.)

4. İşte, tek bir sesledir ki, hepsi birden toplanıp huzurumuza getirilirler. (Yâsin Suresi: 53.)

arz: yer.
arz-ı didar: yüz güzelliğini gösterme.
asr-ı cahiliyet: Peygamberimizden önceki asır, küfür ve cehalet asrı.
ateşpare: ateş parçası.
bahir: deniz.
ber: kara parçası.
camit: katı madde, cansız.
dekaik: incelikler.
enva-ı i'caz: mu'cizelik türleri.
farz etmek: kabul etmek, saymak.
hidayet: doğru yol, hak yol.
hüşyar: uyanık.
i'caz: mu'cize oluş, bir benzerini yapmakta başkalarını âciz bırakma.
kelime-i hikmetnûma: hikmet gösteren kelime, hikmetli söz.
kelime-i tesbihfeşan: Allah'ın kusur ve noksanlıklardan uzak oluşunu yayan, ilân eden kelime, söz.
kıyam: ayağa kalkma.
küfür: inançsızlık.
lisan: dil.
lisan-ı ulviye: yüce lisan, yüce hitap.
mahlûkat: yaratıklar.
mevcudat-ı âlem: kâinattaki varlıklar.
mezkûr: adı geçen.
münezzeh: temiz, uzak, berî.
mürur-u zaman: zaman aşımı.
nazar: bakış.
nebatat: bitkiler.
necm-i sakıp: parlak yıldız.
neşir: yayma.
nev-i i'caz: mu'cize türü.
neyyirat-ı İslâmiye: İslâmın yaydığı, saçtığı nurlar.
nur-u hakikateda: gerçeğin ortaya çıkmasına vesile olan aydınlık.
perde-i cümüt: donmuş, katı perde.
perde-i ülfet: alışkanlık perdesi.
sahra-i bedeviyet: bedeviliğin hüküm sürdüğü göçebe Arapların bulunduğu yer, çöl.
sair: diğer.
sathî: yüzeysel.
sayha: sesleniş.
tabiat: doğa, canlı cansız bütün âlemler.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.
ulûm-u mütearife: herkesin bildiği ve tanıdığı ilimler.
zemzeme-i i'caz: mu'cizelik nağmesi ve ahengi.
zevk: tat, lezzet.
zulmet-i cehil ve gaflet: cehalet ve duyarsızlık karanlığı.
zulûmat: karanlıklar, küfrün karanlıkları.

Kur'an'ın her bir ayeti, birer necm-i sakıp gibi, i'caz ve hidayet nurunu neşir ile küfrün zulûmatını nasıl dağıttığını görmek, zevk etmek istersen, kendini o Asr-ı Cahiliyette ve o sahra-i bedeviyette farz et ki, her şey zulmet-i cehil ve gaflet altında perde-i cümüt ve tabiata sarılmış olduğu bir anda, birden, Kur'an'ın lisan-ı ulviyesinden

¹ **يَسْبَحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ**
gibi ayetleri işit, bak. O ölmüş veya yatmış mevcudat-ı âlem ² **يَسْبَحُ** sedasıyla işitenlerin zihninde nasıl diriliyorlar, hüşyar oluyorlar, kıyam edip zikrediyor. Hem, o karanlık gökyüzünde, birer camit ateşpare olan yıldızlar ve yerde-ki perişan mahlûkat, ³ **تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتِ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ**

sayhasıyla, işitenlerin nazarında gökyüzü bir ağız, bütün yıldızlar birer kelime-i hikmetnûma, birer nur-u hakikatada ve arz bir kafa, ber ve bahir birer lisan ve bütün hayvanat ve nebatat birer kelime-i tesbihfeşan suretinde arz-ı didar eder. Yoksa, bu zamandan tâ o zamana bakmakla, mezkûr zevkin dekaikını göremezsin.

Evet, o zamandan beri nurunu neşreden ve mürur-u zaman ile ulûm-u mütearife hükmüne geçen ve sair neyyirat-ı İslâmiye ile parlayan ve Kur'an'ın güneşiyle gündüz rengini alan bir vaziyet ile; yahut sathî ve basit bir perde-i ülfet ile baksan, elbette her bir ayetin ne kadar tatlı bir zemzeme-i i'caz içinde, ne çeşit zulûmatı dağıttığını hakıyla göremezsin ve birçok enva-ı i'cazı içinde, bu nev-i i'cazını zevk edemezsin.

1. Göklere ne var, yerde ne varsa, her şeyin hakikî sahibi olan, her türlü noksandan münez-zeh bulunan, kudreti her şeye galip olan ve hikmeti her şeyi kuşatan Allah'ı tesbih eder. (Cuma Suresi: 1.)

2. Tesbih eder.

3. Yedi gökle yer ve onların içindekiler Onu tesbih eder. (İsra Suresi: 44.)

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın en yüksek bir derece-i i'cazına bakmak istersen, şu temsil dürbünüyle bak. Şöyle ki:

Gayet yüksek ve garip ve gayetle yayılmış acip bir ağaç farz edelim ki, o ağaç, bir perde-i gayp altında, bir tabaka-i mesturiyet içinde saklanmış. Malûmdur ki, bir ağacın, insanın azaları gibi, onun dalları, meyveleri, yaprakları, çiçekleri gibi bütün uzuvları arasında bir münasebet, bir tenasüp, bir muvazenet lâzımdır. Her bir cüz'ü, o ağacın mahiyetine göre bir şekil alır; bir suret verilir. İşte, hiç görünmeyen (ve hâlen görünmüyor) o ağaca dair biri çıksa, bir perde üstünde onun her bir azasına mukabil birer resim çekse, birer hudut çizse, daldan meyveye, meyveden yaprağa, bir tenasüple, bir suret tersim etse ve birbirinden nihayetsiz uzak mebdeler ve müntehasının ortasında uzuvlarının aynı şekil ve suretini gösterecek muvafık tersimatla doldursa, elbette şüphe kalmaz ki, o ressam, o gaybî ağacı, gaybaşına nazarıyla görür, ihata eder; sonra tasvir eder.

Aynen onun gibi, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın dahi hakikat-i mümkinata dair—ki, o hakikat, dünyanın iptidasından tut, tâ ahiretin en nihayetine kadar uzanmış ve ferşten arşa ve zerreden şemse kadar yayılmış olan şecere-i hilkatin hakikatine dair—beyanat-ı Furkaniyesi, o kadar tenasübü muhafaza etmiş ve her bir uzva ve meyveye lâ-yık birer suret vermiştir ki, bütün muhakkikler, nihayet-i tahkikinde, Kur'ân'ın tasvirine “Maşaallah, bârekâllah!” deyip, “Tılsım-ı kâinatı ve muamma-i hilkatı keşif ve fet-heden yalnız sensin, ey Kur'ân-ı Hakîm!” demişler.

acip: hayret veren, hayrette bırakan.
arş: göğün en yüksek katı.
aza: organ, organlar.
bârekâllah: Allah mübarek etsin.

beyanat-ı Furkaniye: hak ile batılı birbirinden ayıran Kur'ân'ın açıklamaları.
cüz: parça.
derece-i i'caz: mu'cizelik derecesi.

ferş: yeryüzü.
fetih: açma.
garip: tuhaf, şaşılacak.
gaybaşına: gayptan haberi olan.
gaybî: görünmeyen.

gayetle: çok, çokça.
hakikat: gerçek.
hakikat-i mümkinat: yaratılanların, var edilenlerin gerçeği.
hudut: sınır.
ihata: kuşatma.
iptida: başlangıç.
keşif: gizli bir şeyi bulup meydana çıkarma.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve su-resinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.
mahiyet: sonuç.
malûm: bilinen.
maşaallah: “Allah'ın istediği olur. Ne güzel, Allah nazardan saklasın!” manasıyla hayret ve mem-nunluk anlatır.
mebde: başlama, başlangıç.
muamma-i hilkat: yaratılıştaki sır ve gizlilikler.
muhafaza: koruma.
muhakkik: gerçeği araştıran.
mukabil: karşılık.
muvafık: uygun.
muvazenet: dengelilik.
münasebet: uygunluk.
münteha: son, nihayet.
nazarıyla: bakışıyla.
nihayet: son, uç.
nihayet-i tahkik: araştırma sonu-cu, araştırmanın sonunda.
nihayetsiz: sonsuz.
perde-i gayp: bilinmezlik perdesi, kâinat.
ressam: resim yapan.
suret: biçim, resim.
şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.
şems: güneş.
tabaka-i mesturiyet: gizlilik ta-bakası.
tasvir: ifade tarzlarıyla anlatma, resmini yapma.
temsil: kıyaslayarak benzetme.
tenasüp: uyum, uygunluk.
tersim: resmini çizme.
tersimat: resmetmeler.
tılsım-ı kâinat: kâinatın tılsımı, evrenin gizli sırrı.
uzuv: organ.
zerre: en küçük parça.

anne rahmî: anne karnî.
 ashab-ı irfan ve hikmet: bilgi ve hikmet sahibi kimseler.
 beyanat-ı Furkaniye: hak ile batılı birbirinden ayıran Kur'ân'ın açıklamaları.
 cevelân: dolaşma, gezinme.
 daire-i azamet: ululuk dairesi.
 daire-i imkân: varlık dairesi.
 daire-i melekût: varlıkların iç yü- züyle alâkalı görünmeyen daire.
 daire-i vücup: varlığı zorunlu ve vasıflarının zıddı düşünülmemeyen ilâhîlik dairesi.
 ebed: sonu olmayan.
 ef'al: işler, ameller.
 ef'al-i Rabbaniye: Allah'ın kendi zatına mahsus ve Rab isminin te- cellisi olan fiilleri.
 ehl-i keşif ve hakikat: gayp âle- mine ait bilinmeyen hakikatleri Cenab-ı Allah'ın lütfu ve ihsanıyla bilen kimseler.
 erkân: rükünler, sütunlar, direk- ler.
 erkân-ı sitte: imanın altı şartı.
 esma: adlar, isimler.
 ezel: başlangıcı olmayan.
 feza-i ıtlak: nihayetsiz gökyüzü.
 gayat: gayeler, amaçlar.
 gayrimütenahi: sonsuz.
 hadid: demir.
 hakaik-ı esma ve sıfat ve şuun ve ef'al: Cenab-ı Allah'ın isimleri- nin, sıfatlarının, işlerinin ve fiilleri- nin gerçekleri.
 hakikat-i nuraniye: nurlu, par- lak, gerçek.
 hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
 hudud-u icraat: icraatın sınırı, ucu.
 hudut: sınırlar.
 icraat: işler.
 ihata: kuşatma, kuşatılma.
 irfan: bilgi.
 kibriya: büyüklük.
 kusur: eksiklik, noksan.
 mutabık: uygun.
 ra'd: gök gürlemesi.
 sıfat: nitelikler.
 sıfat-ı ilâhiye: Allah'ın sıfatları.
 şecere-i azîme: büyük ağaç.
 şecere-i tuba-i nur: nurlu tuba ağacı.
 şuun: işler, hâller, özellikler, key- fiyetler, emirler, kasıtlar, talepler.
 tasdik: doğrulama, onaylama.
 temsil: örnek alma.
 tenasüp: uyma, uygunluk.
 tevahhuş: korkma, ürkme.

¹ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى , temsilde kusur yok, esma ve sıfat-ı İlâ-

hiyeyi, şuun ve ef'al-i Rabbaniyeyi bir şecere-i tuba-i nur hükmünde temsil edelim ki; o şecere-i nuraniyenin da- ire-i azameti, ezelden ebede uzanıp gidiyor, hudud-u kib- riyası gayrimütenahi feza-i ıtlakta yayılıp ihata ediyor, hudud-u icraatı

³ هُوَ الَّذِي ² فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى ⁴ يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ

hududundan tut, tâ

⁵ وَالسَّمَوَاتِ مَطْوِيَّاتٍ بِيَمِينِهِ ⁶ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ⁷ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

hududuna kadar uzanmış o hakikat-i nuraniyeyi bütün dal ve budaklarıyla, gayat ve meyveleriyle o kadar tena- süple ve birbirine uygun, birbirine lâıyk, birbirini kırma- yacak, birbirinin hükmünü bozmayacak, birbirinden te- vahhuş etmeyecek bir surette o hakaik-ı esma ve sıfatı ve şuun ve ef'ali beyan etmiştir ki, bütün ehl-i keşif ve haki- kat ve daire-i melekûtta cevelân eden bütün ashab-ı irfan ve hikmet, o beyanat-ı Furkaniyeye karşı ⁸ سُبْحَانَ اللَّهِ de-

yip, “Ne kadar doğru, ne kadar mutabık, ne kadar güzel, ne kadar lâıyk!” diyerek, tasdik ediyorlar.

Meselâ, bütün daire-i imkân ve daire-i vücuba bakan, hem o iki şecere-i azîmenin bir tek dalı hükmünde olan imanın erkân-ı sittesi ve o erkânın bütün dal ve budakla- rı, tâ en ince meyve ve çiçekler aralarında o kadar bir

1. En yüce sıfatlar ise Allah'ındır. (Nahl Suresi: 60.)

2. Allah, kişinin kalbine ondan daha yakındır. (Enfal Suresi: 24.)

3. Daneleri ve çekirdekleri çatlatan şüpheşiz Allah'tır. (En'am Suresi: 95.)

4. Annelerinizin rahimlerinde size dilediği gibi bir suret veren Odur. (Âl-i İmran Suresi: 6.)

5. Gökler de eliyle dürülmüştür. (Zümer Suresi: 67.)

6. Gökleri ve yeri altı günde yarattı. (Hadid Suresi: 4.)

7. Güneşi ve ayı da emrine boyun eğdirdi. (Ra'd Suresi: 2.)

8. Allah her türlü kusur ve noksandan uzaktır.

tenasüp gözetilerek tasvir eder ve o derece bir muvazenet suretinde tarif eder ve o mertebe bir tenasüp tarzında izhar eder ki, akl-ı beşer idrakinden âciz ve hüsnüne hayran kalır.

Ve o iman dalının bir budağı hükmünde olan İslâmiyetin erkân-ı hamsesi, aralarında ve o erkânın tâ en ince teferruatı ve en küçük adabı ve en uzak gayatı ve en derin hikemiyatı ve en cüz'î semeratına varıncaya kadar aralarında hüsnütenasüp ve kemal-i münasebet ve tam bir muvazenet muhafaza edildiğine delil, o Kur'an-ı Camiî'nin nusus ve vücuhundan ve işaret ve rumuzundan çıkan Şeriat-ı Kübra-i İslâmiyenin kemal-i intizamı ve muvazenet ve hüsnütenasübü ve resaneti; cerh edilmez bir şahid-i âdil, şüphe getirmez bir bürhan-ı kâtıdır.

Demek oluyor ki, beyanat-ı Kur'âniye, beşerin ilm-i cüz'îsine, bahusus bir ümmînin ilmine müstenit olamaz. Belki bir ilm-i muhite isnat ediyor ve cemi eşyayı birden görebilir, ezel ve ebed ortasında bütün hakaikı bir anda müşahede eder bir Zatın kelâmıdır.

1 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا

bu hakikate işaret eder.

اللَّهُمَّ يَا مُنْزِلَ الْقُرْآنِ بِحَقِّ الْقُرْآنِ وَبِحَقِّ مَنْ أَنْزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ
2 نَوِّرْ قُلُوبَنَا وَقُبُورَنَا بِنُورِ الْإِيمَانِ وَالْقُرْآنِ آمِينَ يَا مُسْتَعَانَ

* * *

1. Hamd o Allah'a mahsustur ki, kuluna kitabı indirmiş ve o kitapta hiçbir tezat ve eğrilige yer vermemiştir. (Kehf Suresi: 1.)

2. Ey Kur'an'ı indiren Allah'ım! Kur'an ve Kur'an'ı indirdiğin zatın hakkı için, kalplerimizi ve kabirlerimizi iman ve Kur'an nuruyla nurlandır. Duamızı kabul buyur ey kendisinden yardım istenen Müstean!"

âciz: güçsüz.
adap: davranış kaideleri.
akl-ı beşer: insan aklı.
bahusus: özellikle.

beşer: insan.
beyanat-ı Kur'âni: Kur'an'ın açıklamaları.
bürhan-ı kat'î: kesin delil.

cemi: bütün.
cerh: çürütme.
cüz'î: küçük.
ebed: sonu olmayan.

erkân: şartlar.
erkân-ı hamse: beş temel, beş şart.
ezel: başlangıcı olmayan.
gayat: gayeler.
hakaik: hakikatler, gerçekler, doğrular.
hamd: methetme, övme.
hikemiyat: hikmetli söz ve düşünceler.
hüsnütenasüp: güzel bir uygunluk.
hüsün: güzellik.
idrak: anlayış, kavrayış.
ilm-i cüz'î: az ve sınırlı ilim.
ilm-i muhit: her şeyi ihata edici, kuşatıcı ilim.
isnat: dayanma, dayandırma.
işarat: işaretler.
izhar: açığa vurma, gösterme.
kelâm: söz, konuşma.
kemal-i intizam: intizamın mükemmel oluşu.
kemal-i münasebet: mükemmel uygunluk.
Kur'an-ı cami: her şeyi içinde bulunduran Kur'an.
mahsus: özel.
mertebe: derece, basamak.
muhafaza: koruma.
muvazenet: denge, denklik, dengelenme.
Müstean: Kendisinden yardım beklenen Allah.
müstenit: dayanan.
müşahede: gözle görme.
nusus: naslar, Kur'an-ı Kerim ve hadis açık hükümleri.
resanet: sağlamlık.
rumuz: işaretler.
semerat: meyveler, neticeler.
şahid-i âdil: âdil şahit.
şeriat-ı kübra-i İslâmiye: büyük İslâm şeriatı.
tarif etmek: anlatmak.
teferruat: ayrıntılar.
tenasüp: uyma, uygunluk.
tezat: zıt olma.
ümmî: okuma yazması olmayan
vücuh: yönler.
tasvir etmek: tanımlamak.

On Üçüncü Sözün İkinci Makamı

1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Cazibedar bir fitne içinde bulunan ve daha aklını kaybetmeyen bazı gençlerle bir muhavere.

ŞİR KISIM GENÇLER tarafından, şimdiki aldatıcı ve cazibedar lehviyat ve hevesatın hücumları karşısında, “Ahiretimizi ne suretle kurtaracağız?” diye Risale-i Nur’dan medet istediler. Ben de Risale-i Nur’un şahs-ı manevîsi namına onlara dedim ki:

Kabir var; hiç kimse inkâr edemez. Herkes, ister istemez oraya girecek. Ve oraya girmek için de, üç tarzda, üç yoldan başka yol yok.

• *Birinci yol:* O kabir, ehl-i iman için bu dünyadan daha güzel bir âlemin kapısıdır.²

• *İkinci yol:* Ahireti tasdik eden, fakat sefahat ve dalâlette gidenlere bir haps-i ebedî ve bütün dostlarından bir tecrit içinde bir haps-i münferit, yalnız başına bir hapis kapısıdır.³ Öyle gördüğü ve itikat ettiği; ve inandığı gibi hareket etmediği için, öyle muamele görecektir.

• *Üçüncü yol:* Ahirete inanmayan ehl-i inkâr ve dalâlet için bir idam-ı ebedî kapısı, yani hem kendisini, hem bütün sevdiklerini idam edecek bir darağacıdır. Öyle bildiği için, cezası olarak aynını görecektir. Bu iki şık be-dihidir, delil istemiyor, göz ile görünür.

ahiret: öteki dünya.

âlem: dünya.

bedihi: açık olan.

cazibedar: çekici.

dalâlet: iman ve Islâmiyetten ayrılma (sapma).

delil: şahit, belge, tanık.

ehl-i iman: iman edenler, inanlar.

ehl-i inkâr ve dalâlet: hak yoldan sapmış, inançsız kimseler.

hapis: alıkoyma, bir yere kapatıp dışarı çıkarmama.

habs-i ebedî: sonsuza dek kalıncak hapis.

habs-i münferit: tek başına hapis, hücre hapsi.

hareket: yaşama, davranma.

hevesat: nefsin hoşuna giden yasağın istek ve arzular.

idam-ı ebedî: dirilmemek üzere yok olma.

inkâr etmek: kabul etmeme, reddetme.

itikad: inanış, iman.

kabir: mezar.

lehviyat: nefsi azdıran oyun ve eğlenceler.

medet: yardım.

muamele: davranma, davranış.

muhavere: konuşma.

nam: ad, isim.

sefahat: beyinsizlik, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.

suret: şekil, biçim.

şahs-ı manevî: manevî kişilik.

şık: madde, tarz.

tarz: şekil.

tasdik: doğruluğunu kabul etme

tecrit: yalnız başına bırakma, soyutlama.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. (Fatiha Suresi: 1.)

2. *Buhârî*, Cenaiz: 68, 87; *Müslim*, Cennet: 70, Kıyamet: 26; *Neseî*, Cenaiz: 110; *Müsned*, 3:3, 4:287.

3. *Darimî*, Rikak: 94; *Müsned*, 3:38; *İbni Hibban*, *Sahih*, 7:391, 392; *Ebu Ya'lâ*, *Müsned*, 2:491, 11:522; *İbni Ebu Şeybe*, *Musannef*, 7:58.

Madem ecel gizlidir; her vakit ölüm, başını kesmek için gelebiliyor; ve genç ihtiyar farkı yoktur. Elbette, da-ima, gözü önünde öyle büyük dehşetli bir mesele karşısında, bîçare insan, o idam-ı ebedî, o dipsiz, nihayetsiz haps-i münferitten kurtulmak çaresini aramak ve kabir kapısını bir âlem-i bâkîye, bir saadet-i ebediyeye ve âlem-i nura açılan bir kapıya kendi hakkında çevirmek hâdisesi, o insanın dünya kadar büyük bir meselesidir.

Bu kat'î hakikat, bu üç yol ile bulunduğu ve bu üç yolun da mezkûr üç hakikat ile olacağını ihbar eden yüz yirmi dört bin muhbir-i sadık,¹ ellerinde nişane-i tasdik olan mu'cizeler bulunan enbiyalar ve o enbiyaların haber verdikleri aynı haberleri, keşif ve zevk ve şuhut ile tasdik eden ve imza basan yüz yirmi dört milyon evliyanın aynı hakikate şahadetleri ve haddühesaba gelmeyen muhakiklerin kat'î delilleriyle—o enbiya ve evliyanın verdikleri aynı haberleri—aklen, ilmelyakîn derecesinde **(HAŞİYE)** ispat ettikleri; ve yüzde doksan dokuz ihtimal-i kat'î ile, *“İdam ve zindan-ı ebedîden kurtulmak ve o yolu saadet-i ebediyeye çevirmek, yalnız iman ve itaat iledir”* diye ittifaken haber veriyorlar.

Acaba yüzde bir ihtimal-i helâket bulunan bir tehlike yolunda gitmemek için bir tek muhbirin sözü nazara alınsa ve onun sözünü dinlemeyip o yolda giden adamın, endişe-i helâketten gelen elem-i manevî, onun yemek iştihasını kaçırdığı hâlde; böyle yüz binler sadık ve

HAŞİYE: Onlardan birisi Risale-i Nur'dur; meydandadır.

1. Yüz yirmi dört bin enbiya olduğu hakkında bkz. Hâkim, *Müstedrek*, 2:652; İbni Sa'd, *Tabakatü'l-Kübra*, 1:32; İbni Hibban, *Sahih*, 2:77; *Müsned*, 5:265-266; Taberanî, *Mu'cemü'l-Kebir*, 8:217; Veliyyüddin Tebrizî, *Mışkâtü'l-Mesabih*, 3:122.

âlem-i bâkî: sonsuz olan ahiret âlemi.
âlem-i nur: nur âlemi.

bîçare: çaresiz.
dehşet: korku, korkma, ürme.

delil: ispatlayıcı, kanıt.
ecel: ölüm vakti.
elem-i manevî: manevî acı.

enbiya: peygamberler.
endişe-i helâket: yok olma kaygısı.
evliya: veliler, ulular, Allah dostları.
haddühesap: sınır ve sayı.
hâdis: olay.
hakikat: gerçek.
haps-i münferit: tek başına hapis.
haşiye: dipnot.
idam: yok etme.
idam-ı ebedi: dirilmemek üzere yok etme.
ihbar: haber verme.
ihtimal-i helâket: yok olma ihtimali.
ihtimal-i kat'î: kesin olabilirlik.
ilmelyakîn: kesin bilgiye dayanarak, kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde öğrenme.
iman: inanç.
iştiha: açlık, iştah.
itaat: boyun eğme.
ittifaken: birlik hâlinde, birleşerek.
kabir: mezar.
kat'î: kesin, şüphesiz.
keşif: açma, meydana çıkarma.
mezkûr: adı geçen.
mu'cize: olağanüstü hâl ve hareketler.
muhakkik: gerçeği araştıran, gerçeği araştırıp bulan âlimler.
muhbir: haber veren.
muhbir-i sadık: doğru sözlü haber verici, peygamber.
nazar: dikkat.
nişane-i tasdik: doğrulayıcı nişan, alâmet.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk, sonu olmayan mutluluk.
sadık: doğru.
şahadet: şahit olma, şahitlik.
şuhut: kalp gözüyle görme, gözle tanıklık.
tasdik: doğruluğunu kabul etme.
zevk: manevî âlemlerde iman hakikatlerinin hazzına erişme.
zindan-ı ebedi: sonsuz hapis.

musaddak muhbirlerin, yüzde yüz ihtimal ile, dalâlet ve sefahat, göz önündeki kabir darağacına ve ebedî haps-i münferidine kat'î sebep olduğunu ve iman, ubudiyet, yüzde yüz ihtimal ile o darağacını kaldırıp, o hapsi münferidi kapatıp, şu göz önündeki kabri bir hazine-i ebediyeye, bir saray-ı saadete açılan bir kapıya çeviriyor diye ihbar eden ve emarelerini ve âsârlarını gösterdikleri hâlde, bu acip ve garip ve dehşetli ve azametli mesele karşısında bulunan biçare insan ve bahusus Müslüman, eğer iman ve ubudiyeti olmazsa, bütün dünya saltanatı ve lezzeti bir tek insana verilse, acaba o göz önündeki her vakit oraya çağrılmasına nöbetini bekleyen bir insana verdiği o endişeden gelen elim elemi kaldırabilir mi? Sizden soruyorum.

Madem ihtiyarlık, hastalık, musibet ve her tarafta ve fiyatlar, o dehşetli elemi değişiyorlar ve ihtar ediyorlar; elbette o ehl-i dalâlet ve sefahat, yüz bin lezzeti ve zevki alsa da, yine o manevî bir Cehennem, kalbinde yaşar ve yakar. Fakat, pek kalın gaflet sersemliği, muvakkaten hissettirmez.

Madem ehl-i iman ve taat, göz önünde gördüğü kabri bir hazine-i ebediyeye, bir saadet-i lâyezaliye kendisi hakkında bir kapı olduğunu ve o ezeli mukadderat piyan-gosundan milyarlar altın ve elmasları kazandıracak bir билет dahi, iman vesikasıyla ona çıkmış; her vakit, “Gel, билетini al,” diye beklemesinden, derin, esaslı, hakikî lezzet ve zevk-i manevî, öyle bir lezzettir ki, eğer tecessüm etse ve o çekirdek bir ağaç olsa, o adama hususî bir

acip: tuhaf, hayret veren.
âsâr: eserler.
azamet: büyüklük.
bahusus: özellikle.
biçare: çaresiz.
dalâlet: sapma.
dehşet: korkma, ürkme.
ebedî: sonu olmayan.
ebediye: sonu olmayan.
ehl-i dalâlet: yoldan çıkanlar.
ehl-i iman ve taat: inananlar ve Allah'ın emirlerini yerine getirenler.
elem: acı, ağrı.
elim: acı verici, acıklı.
emare: alâmet.
ezeli: başlangıçsız.
gaflet: Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalmak.
garip: tuhaf, hayret veren.
hakiki: gerçek.
haps-i münferit: tek başına hapis.
hazine-i ebediye: Cennet.
hususî: özel.
ihbar: haber verme.
ihtar etmek: uyarmak.
ihtimal: olabirlik, olasılık.
iman: inanma, inanç.
kabir: mezar çukuru.
kat'î: kesin.
lezzet: zevk, haz, keyif.
manevî: maddî olmayan, mana ile ilgili.
muhbir: haber veren.
mukadderat: kaderde olan şey-

le.
musaddak: doğrulayan, onaylayan.
musibet: sıkıntı.
muvakkaten: geçici olarak.
münferit: tek.
saadet-i lâyezaliye: hiç bitmeyen mutluluk.

saltanat: hükümdarlık.
saray-ı saadet: mutluluk sarayı.
sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.
sersem: başı dönmüş.
tecessüm: cisimleşme, cisim

hâline gelme.
ubudiyet: kulluk.
vefiyat: ölümler.
vesika: belge.
zevk: manevî âlemlerde iman hakikatlerinin hazzına erişme.
zevk-i manevî: manevî zevk.

Cennet hükmüne geçtiği hâlde, o zevk ve lezzet-i azîme-yi terk edip, gençlik saikasıyla, o hadsiz elemeler ile âlûde zehirli bir bala benzeyen sefihâne ve heveskârâne muvakkat bir lezzet-i gayrimeşruayı ihtiyar eden, hayvandan yüz derece aşağı düşer. Ecnebi dinsizleri gibi de olamaz. Çünkü onlar Peygamberi inkâr etseler, diğerlerini tanıyabilirler. Peygamberleri bilmeseler de Allah'ı tanıyabilirler. Allah'ı bilmeseler de kemalâta medar olacak bazı güzel hasletler bulunabilir. Fakat bir Müslüman, hem enbiyayı, hem Rabbini, hem bütün kemalâtı Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm vasıtasıyla biliyor. Onun terbiyesini bırakan ve zincirinden çıkan, daha hiçbir peygamberi (a.s.) tanımaz. Ve Allah'ı da tanımaz ve ruhunda, kemalâtı muhafaza edecek hiçbir esasatı bilemez. Çünkü, peygamberlerin en ahiri ve en büyükleri ve dini ve daveti umum nev-i beşere baktığı için ve mu'cizatça ve dince umuma faik ve bütün nev-i beşere bütün hakaikte üstatlık edip, on dört asırda, parlak bir surette ispat eden ve nev-i beşerin medar-ı iftiharını bir zatın terbiye-i esasiyelerini ve usul-ü dinini terk eden, elbette hiçbir cihette bir nur, bir kemal bulamaz; sukut-u mutlaka mahkûmdur.

İşte ey hayat-ı dünyeviye'nin zevkine müptelâ ve endişe-i istikbal ile istikbalini ve hayatını temin için çabalayan biçareler! Dünyanın lezzetini, zevkini, saadetini, rahatını isterseniz, meşru dairedaki keyfe iktifa ediniz; o, keyfinize kâfidir. Haricinde ve gayrimeşru dairedaki bir lezzetin içinde bin elem olduğunu sabık beyanatta elbette anladınız. Eğer mazi, yani geçmiş zamanın hâdisatını sinema

heveskârâne: hevesine, gelip geçici istek ve arzularına düşkün bir şekilde.

hükmüne: yerine.

ihtiyar: seçme, tercih etme.

iktifa: yeterli bulma.

inkâr: reddetme, inanmama.

ispat: delil, kanıt.

istikbal: gelecek zaman, .

kâfi: yeter.

kemal: olgunluk.

kemalât: iyilikler, kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

keyif: arzu, heves, istek.

lezzet: zevk, haz, keyif.

lezzet-i azîme: büyük lezzet.

lezzet-i gayrimeşrua: dinen helâl olmayan, yasaklanmış lezzet.

mahkûm: hükümlü, mecbur.

mazi: geçmiş zaman.

medar: sebep, vesile.

medar-ı iftihar: övünme sebebi.

meşru: şeriata uygun, haklı.

mu'cizatça: mu'cizeler açısından.

muhafaza: koruma.

Muhammed-i Arabî: Arapların içinden çıkan Peygamberimiz Hz. Muhammed.

muvakkat: geçici.

müptelâ: tutkun.

nev-i beşer: insan soyu, insanlar, insan türü.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

saadet: mutluluk.

sabık: geçen.

saika: sevk eden, yönlendiren.

sefihâne: yasak zevk ve eğlencelere düşkün bir şekilde, beyinsizce.

sukut-u mutlak: tam alçalış, tam düşüş.

temin: elde etme.

terbiye: eğitme, yol gösterme.

terbiye-i esasiye: temel terbiye.

terk etmek: bırakmak, vazgeçmek.

umum: bütün, genel.

usul-ü din: dinin temelleri.

üstat: muallim, usta.

vasıtasıyla: aracılığıyla.

vesselâm: son söz budur.

zevk ve lezzet-i azîme: büyük tad ve lezzet.

zevk: eğlenme, safa, tatma, lezzet alma.

ahir: son.

aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.

âlûde: birlikte, bulaşmış, karışmış.

beyanat: açıklamalar.

biçare: çaresiz.

cihet: yön.

ecnebi: yabancı.

elem: acı.

enbiya: peygamberler.

endişe-i istikbal: gelecek kaygısı.

esasat: esaslar, temeller.

faik: üstün.

gayrimeşru: dine aykırı, kâhşuz.

hâdisat: hâdiseler, .

hakaik: gerçekler, doğrular.

harîc: dış.

haslet: güzel huy, iyi özellik.

hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.

ile hâl-i hazırda gösterdikleri gibi, istikbaldeki ahval dahi, meselâ elli sene sonraki hâlleri bir sinema ile gösterilse idi, ehl-i sefahat, şimdiki güldüklerine yüz binlerce nefrin ve nefret edip ağlayacaklardı.

Dünya ve ahirette ebedî ve daimî süruru isteyen, iman dairesindeki terbiye-i Muhammediyeyi (a.s.m.) kendine rehber etmek gerektir.

* * *

Birkaç Bicare Gençlere Verilen Bir Tembih, Bir Ders, Bir İhtardır

ahiret: öteki dünya.
ahval: hâller, durumlar.
bâki: kalıcı ve devamlı.
belâ: musibet, gam, keder, afet.
bicare: çaresiz, zavallı.
cihet: yön.
daimi: sürekli.
daire-i meşrua: dinin uygun gör-
düğü helâl daire.
ebedî: sonu olmayan, sürekli.
ehl-i sefahat: yasaklara ve gü-
nahlara düşkün kimseler.
elem: üzüntü, acı.
hâl: şimdiki zaman.
hâl-i hazır: şimdiki durum.
hayat: yaşayış, yaşama.
hevesat: nefsin hoşuna giden ge-
lip geçici istek ve arzular.
iffet: namus, ırz.
ihhtar: hatırlatma, uyarı.
istikbal: gelecek.
kat'iyen: kat'î olarak, kesin ola-
rak.
lezzet: zevk, haz, keyif.
manen: duygucu, ruhça, mana
itibarıyla.
medet: inayet, yardım.
meselâ: misal olarak.
namus: edep, hayâ, ahlâk.
nefret: tikslenme, ikrah.
nefrin: sövüp sayma, lânet oku-
ma.
nimet: iyilik, ihsan, bağış.
rehber: yol gösteren, kılavuz, de-
lil.
Risale-i Nur: Nur risalesi, Bediüzz-
aman Said Nursî'nin eserlerinin
adı.
sarf: harcama.
sürur: sevinç.
şükür: görülen bir iyiliğe karşılık
hoşnutluk, memnunluk ve min-

Bir gün yanıma parlak birkaç genç geldiler. Hayat ve gençlik ve hevesat cihetinden gelen tehlikelerden sakın-
mak için tesirli bir ihtar almak isteyen bu gençlere, ben
de, eskiden Risale-i Nur'dan medet isteyen gençlere de-
diğim gibi, dedim ki:

Sizdeki gençlik kat'iyen gidecek. Eğer siz daire-i meş-
ruada kalmazsanız, o gençlik zayi olup başınıza hem
dünyada, hem kabirde, hem ahirette kendi lezzetinden
çok ziyade belâlar ve elemeler getirecek. Eğer terbiye-i İslâ-
mîye ile, o gençlik nimetine karşı bir şükür olarak, iffet
ve namusluluk ve taatte sarf etseniz, o gençlik manen
bâkî kalacak ve ebedî bir gençlik kazanmasına sebep ola-
cak.

nettarlık ifade etme, teşek-
kür.
taat: Allah'ın emirlerini yerine
getirme, Allah'tan korkup ya-
saklarından kaçınma.

tembih: uyarma, ikaz.
terbiye-i İslâmiye: İslâmî ter-
biye.
terbiye-i Muhammediye: Peygamberimizin terbiyesi

(sünnet-i seniye).
zahiri: görünürde.
zayi: kaybolma.
zevk: tad alma.
ziyade: pek fazla.

Hayat ise, eğer iman olmazsa veyahut isyan ile o iman tesir etmezse, hayat zahîr ve kısıcak bir zevk ve lezzetle beraber, binler derece o zevk ve lezzetten ziyade elem-ler, hüznler, kederler verir.

Çünkü, insanda akıl ve fikir olduğu için, hayvanın aksine olarak, hazır zamanla beraber geçmiş ve gelecek zamanlarla da fıtraten alâkadardır; o zamanlardan dahi hem elem, hem lezzet alabilir.

Hayvan ise, fikri olmadığı için, hazır lezzetini, geçmişten gelen hüznler ve gelecekte gelen korkular, endişeler bozmuyor.

İnsan ise, eğer dalâlet ve gaflete düşmüş ise, hazır lezzetine geçmişten gelen hüznler ve gelecekte gelen endişeler o cüz'î lezzeti cidden acılaştırıyor, bozuyor; hususan gayrimeşru ise, bütün bütün zehirli bir bal hükmündedir. Demek, hayvandan yüz derece, lezzet-i hayat noktasında, aşağı düşer. Belki ehl-i dalâletin ve gafletin hayatı, belki vücudu, belki kâinatı, bulunduğu gündür. Bütün geçmiş zaman ve kâinatlar, onun dalâleti noktasında madumdur, ölmüştür. Akıl, alâkadarlığı ile ona zulmetler, karanlıklar veriyor. Gelecek zamanlar ise, itikatsızlığı cihetiyle yine madumdur. Ve ademle hâsıl olan ebedî firaklar, mütemadiyen onun fikir yoluyla hayatına zulmetler veriyorlar.

Eğer iman hayata hayat olsa; o vakit hem geçmiş, hem gelecek zamanlar, imanının nuruyla ışklanır ve vücut bulur; zaman-ı hazır gibi, ruh ve kalbine iman noktasında ulvî ve manevî ezvakı ve envar-ı vücudiyeyi veriyor.

adem: yokluk, hiçlik.
alâkadar: ilgili, bağlı.
cidden: ciddi olarak.
cihet: yön.
cüz'î: az, parça.

dalâlet: doğru yoldan ayrılma, iman ve İslâmiyetten ayrılmak.
ebedî: sonu olmayan, sürekli.
ehl-i dalâlet: yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kimseler.
elem: üzüntü, acı.
endişe: kuşku, kaygı.
envar-ı vücudiye: varlığa ait olan nurlar.

ezvak: zevkler, tatlar.
firak: ayrılık.
fıtraten: yaratılış itibarıyla.
gaflet: dikkatsizlik, ihmal, Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalmak.
gayrimeşru: helâl olmayan, dine aykırı.
hâsıl: sonuç, netice.
hayat: yaşayış, yaşama şekli.
hazır: şimdiki, hâl.
hususan: özellikle.
hüzün: keder, hüzn.
iman: inanma, inanç.
isyan: baş kaldırma, itaatsizlik.
itikad: inanç.
kâinat: dünya, varlıklar.
keder: gam, acı, hüzn.
lezzet: zevk, haz, keyif.
lezzet-i hayat: hayatın zevk ve lezzetleri.
madum: yok.
manevî: maddî olmayan, ruhla ilgili, içsel.
mütemadiyen: sürekli olarak.
ruh: cevher, can.
tesir: etki, iz bırakma.
ulvî: yüksek, yüce.
vücut: var olma, varlık.
zahiri: görünen, görünürdeki.
zaman-ı hazır: şimdiki zaman.
zevk: tatma, lezzet, haz.
ziyade: çok, fazla.
zulmet: karanlık.

Bu hakikatin, İhtiyar Risalesinde, Yedinci Ricada izahı var; ona bakmalısınız.

İşte hayat böyledir. *Hayatın lezzetini ve zevkini isterse-niz, hayatınızı iman ile hayatlandırınız ve feraizle ziynet-lendiriniz ve günahlardan çekinmekle muhafaza ediniz.*

Her gün ve her yerde ve her vakit vefiyatların gösterdikleri dehşetli hakikat-i mevt ise; size, başka gençlere söylediğim gibi, bir temsil ile beyan ediyorum.

Meselâ, burada gözünüz önünde bir darağacı dikilmiş. Onun yanında bir piyango—fakat pek büyük bir ikrami-ye biletleri veren—daresi var. Biz buradaki on kişi, alâ-küllihâl, ister istemez, hiç başka çare yok, oraya davet edileceğiz; bizi çağıracaklar. Ve çağırma zamanı gizli ol-masından, her dakika, ya “Gel, idam biletini al, darağa-cına çık!” veyahut “Gel, milyonlar altın kazandıran bir ik-ramiye bileti sana çıkmış; gel, al!” demelerini beklerken, birden kapıya iki adam geldi.

Biri, yarı çıplak güzel ve aldatıcı bir kadın, elinde zahi-ren gayet tatlı, fakat zehirli bir helva getirip yedirmek istiyor.

Diğer biri de, aldatmaz ve aldanmaz ciddî bir adam, o kadının arkasından girdi. Dedi ki:

“Size bir tılsım, bir ders getirdim; bunu okusanız, o helvayı yemezseniz, o darağacından kurtulursunuz. Bu tılsım ile, o emsalsiz ikramiye biletini alırsınız. İşte bu da-rağacında, zaten gözünüzle görüyorsunuz ki, bal yiyenler

alâküllihâl: ister istemez.

beyan: açıklama.

ciddi: ağırbaşlı.

darağacı: idam sehpa.

dehşet: korku, ürkme.

emsal: eş, benzer.

feraiz: farzlar, Allah'ın kesin emir-leri.

günah: Allah'ın emirlerine aykırı davranış, uygunsuz fiil, dinî suç.

hakikat: gerçek.

hakikat-ı mevt: ölüm gerçeği.

hayat: yaşayış, yaşama şekil.

helva: tatlı.

idam: ölüm.

ihtiyar: seçme, tercih, irade.

ikramiye: bahşişler, bağışlar,

piyangodan çıkan şey.

izah: açıklama.

lezzet: zevk, haz, keyif.

muhafaza: koruma.

temsil: kıyaslama tarzında benzetme.

tılsım: sır, gizem.

vefiyat: ölümler.

zahiren: görünüşte.

zevk: tatma, tad, lezzet.

ziynet: süs, bezek.

oraya giriyorlar. Ve oraya girinceye kadar, o helvanın zehrinden dehşetli karın sancısı çekiyorlar. Ve o büyük ikramiye biletini alanlar, çendan görünmüyorlar ve zahiren onlar da o darağacına çıktıkları görünüyor. Fakat, onlar asılmadıklarını, belki oradan kolayca ikramiye dairelerine girmek için basamak yaptıklarını, milyonlar şahitler var, haber veriyorlar. İşte pencerelerden bakınız. En büyük memurlar ve bu işle alâkadar büyük zatlar, yüksek sesle ilân ediyorlar ve haber veriyorlar ki: “O darağacına gidenleri aynelyakîn, gözünüz ile gördüğünüz gibi, bu ikramiye biletini tılsımcılar aldıklarını, hiç şek ve şüphesiz, gündüz gibi kat’î biliniz” dedi.

İşte bu temsil gibi, zehirli bir bal hükmünde olan gayrimeşru dairedeki gençliğin sefahatkârâne zevkleri, hazine-i ebediyenin ve saadet-i sermediyenin bileti ve vesikası olan imanı kaybettiği için, darağacı hükmünde olan ölüm ve ebedî zulûmat kapısı olan kabrin musibetine, aynen zahiren görüldüğü gibi düşer. Ve ecel gizli olduğu için genç, ihtiyar fark etmeyerek, her vakit ecel cellâdı başını kesmek için gelebilir. Eğer o zehirli bal hükmünde olan hevesat-ı gayrimeşruayı terk edip, tılsım-ı Kur’ânî olan iman ve feraizi elde etmekle ve fevkalâde mukadderat-ı beşer piyangosundan çıkan saadet-i ebediye hazinesi biletini alacağına, yüz yirmi dört bin enbiya aleyhimüselâm ile beraber haddühesaba gelmeyen ehl-i velâyet ve ehl-i hakikat müttefikan haber veriyorlar ve âsârını gösteriyorlar.

alâkadar: ilgilenen, ilgili.
aleyhimüselâm: her türlü esenlik ve mutluluk onların üzerine olsun.
âsâr: eserler, izler.

aynelyakin: gözle görür de recede inanma.
cellât: infaz memuru.
çendan: gerçi, .
darağacı: idam sehpa.

ebedi: sonu olmayan, sürekli.
ecel: ölüm vakti, ölüm, hayatın sonu.
ehl-i hakikat: gerçeği bulup onun peşinden gidenler; Allah

adamı.

ehl-i velâyet: erenler, Allah’ın dostluğunu kazananlar.

enbiya: peygamberler.

feraiz: farzlar, Allah’ın kesin emirleri.

fevkalâde: olağanüstü.

gayrimeşru: helâl olmayan, dine aykırı.

haber: ilim, malûmat, bilgi.

haddühesaba gelmemek: sonsuz ve sınırsız olmak.

hazine: define.

hazine-i ebediye: ebedî ve sonu olmayan hazine, Cennet.

hevesat-ı gayrimeşrua: haram olan arzu ve istekler.

ihtiyar: yaşlı.

ikramiye: piyango.

ilân: duyurma.

kabir: mezar.

kat’î: kesin, şüphesiz.

mukadderat-ı beşer: insanlığın kaderi.

musibet: sıkıntı.

müttefikan: hep beraber, birlikte, ittifak ederek, birleşerek.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

saadet-i sermediye: sürekli mutluluk.

sefahatkârâne: zevk ve eğlenceye aşırı düşkün olarak.

şek: zan, tereddüt.

temsil: örnek, benzetme.

terk etmek: bırakmak.

tılsım: sır, gizem.

tılsımcı: sihirbaz.

tılsım-ı Kur’ânî: Kur’ân’ın gayet tesirli, derin hakikatleri, sırları.

vesika: belge.

zahiren: görünüşte, görünüşe göre.

zat: kişi.

zehir: ağu, sem, öldürücü madde.

zevk: hoşâ giden veya çekici şeyler.

zulûmat: karanlıklar.

ahiret: öteki dünya.
âlem-i berzah: kabir âlemi, dünya ile ahiret arası.
azap: ceza.
badiheva: boşu boşuna, faydasız.
bedbaht: talihsiz.
belâ: sıkıntı, eza.
berzah: dünya ile ahiret arasındaki yer.
ehl-i hakikat: hak ve doğru yolda olan kimseler.
ehl-i keşfelkubur: kabirdeki ölülerin hâllerini anlayanlar.
ekser: en çok, daha ziyade.
ekseriyet: çoğunluk.
ekseriyet-i mutlaka: çoğunluk itibarıyla.
elem: üzüntü, acı.
elhâsıl: sonuç olarak, özetle.
enin: inilti, inleyiş.
esef: acıma, üzülmeye.
evham: vehimler, kuşuklar.
eyvah: yazık, heyhat!
gam: tasa, kaygı.
gayrimesru(a): helâl olmayan, dine aykırı.
harekât: hareketler, davranışlar.
hasret: özleme, özlem.
ihtiyar: yaşlı.
israfat: savurganlıklar.
kabristan: mezarlık.
keder: sıkıntı, hüzn.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu.
manevi: manaya ait.
meyhane: içki içilen yerler.
müstahak: lâyık.
müşahadat: gözlemler.
mütemadiyen: sürekli olarak.
netice: sonuç.
nev-i insan: insan cinsi.
saika: sevk eden, sebep.
sakar: Cehennem.
sefahat: yasak zevk ve eğlence.
sefaletane: kötü, pis ve çirkin yerler.

Elhâsıl: Gençlik gidecek. Sefahatte gitmiş ise, hem dünyada, hem ahirette binler belâ ve elemeler netice verdiğini ve öyle gençler ekseriyetle suiistimal ile, israfat ile gelen evhamlı hastalıkla hastahanelere ve taşkınlıklarıyla hapishanelere veya sefaletanelere ve manevî elemelerden gelen sıkıntılarla meyhanelere düşeceklerini anlamak isterseniz, hastahanelerden ve hapishanelerden ve kabristanlardan sorunuz. Elbette hastahanelerin ekseriyetle lisan-ı hâlden, gençlik saikasıyla israfat ve suiistimalden gelen hastalıktan eninler, eyvahlar işittiğiniz gibi, hapishanelerden dahi, ekseriyetle gençliğin taşkınlık saikasıyla gayrimesru dairedeki harekâtın tokatlarını yiyen bedbaht gençlerin teessüflerini işiteceksiniz. Ve kabristanda ve mütemadiyen oraya girenler için kapıları açılıp kapanan o âlem-i berzahta, ehl-i keşfelkuburun müşahadatıyla ve bütün ehl-i hakikatin tasdikıyla ve şahadetiyle, ekser azaplar gençlik suiistimalâtının neticesi olduğunu bileceksiniz.

Hem, nev-i insanın ekseriyetini teşkil eden ihtiyarlardan ve hastalardan sorunuz; elbette, ekseriyet-i mutlaka ile esefler, hasretler ile, “Eyvah, gençliğimizi badiheva, belki zararlı zayi ettik! Sakın bizim gibi yapmayınız” diyecekler. Çünkü, beş on senelik gençliğin gayrimesru zevki için, dünyada çok seneler gam ve keder ve berzahta azap ve zarar ve ahirette Cehennem ve sakar belâsını¹ çeken adam, en acınacak bir hâlde olduğu hâlde, ² **الرَّاضِي بِالضَّرَرِ لَا يُنْظَرُ لَهُ** sırrıyla hiç acınmaya müstahak

1. Bkz. Kamer Suresi: 48; Müddessir Suresi: 26-27, 42.

2. Dinî bir kaidedir.

suiistimal: bir şeyi kötüye kullanma.
suiistimalât: kötü kullanmalar.

şahadet: şahitlik, tanıklık.
tasdik: onay, doğrulama.
teessüf: üzülmeye, acı duyma.
teşkil eden: oluşturan.

zarar: ziyan, kayıp, eksiklik.
zayi: elden çıkmak, yitirmek.
zevk: tat, lezzet, haz.

olamaz. Çünkü, “Zarara rızasıyla girene merhamet edilmez ve lâıyk değildir.”

Cenab-ı Hak bizi ve sizi bu zamanın cazibedar fitnesinden kurtarsın ve muhafaza eylesin, âmin.

* * *

Risale-i Nur Mizanlarından On Üçüncü Sözü'nün İkinci Makamının Haşiyesidir

1 بِاسْمِهِ سُجَّانَهُ

Risale-i Nur'daki hakikî teselliye mahpuslar çok muhtaçtırlar. Hususan, gençlik darbesini yiyip taze ve şirin ömrünü hapiste geçirenlerin, Nurlara ekmek kadar ihtiyaçları var.

Evet, gençlik damarı akıldan ziyade hissiyatı dinler. His ve heves ise kördür, akıbeti görmez; bir dirhem hazzır lezzeti, ileride bir batman lezzete tercih eder; bir dakika intikam lezzeti ile katleder, seksen bin saat hapis elemelerini çeker; ve bir saat sefahat keyfiyle, bir namus meselesinde, binler gün hem hapsin, hem düşmanın endişesinden sıkıntılarla ömrünün saadeti mahvolur.

Bunlara kıyasen, bîçare gençlerin çok vartaları var ki, en tatlı hayatını, en acı ve acınacak bir hayata çeviriyorlar. Ve bilhassa şimalde koca bir devlet, gençlik hevesatını elde ederek, bu asrı fırtınalarıyla sarsıyor. Çünkü, akıbeti görmeyen kör hissiyatla hareket eden gençlere

fitne: ahlâkta ve toplum düzende azgınlık ve bozgunculuk, baştan çıkarma.
hakikî: gerçek.
hapis: bir yere kapatıp dışarı çıkarmama, salıvermeme.
haşiye: dipnot.
hazır: simdiki, eldeki.
heves: nefsin hoşuna giden istek ve arzu.
hevesat: nefsin hoşuna giden istekler ve arzular.
his: duygu.
hissiyat: hisler, duygular.
hususan: özellikle.
ihtiyaç: muhtaç.
intikam: öç alma.
katil: öldürme, katletme.
keyif: hoşlanma hissi.
kıyasen: benzetme.
kusur: eksiklik.
lezzet: zevk, haz, keyif.
mahpus: tutuklu, hapiste yatan.
mahv: yok, etme.
makam: manevî mevki.
merhamet: acımak, şefkat göstermek.
mizan: ölçü.
muhafaza: koruma.
muhtaç: ihtiyacı olan.
saadet: mutluluk.
sefahat: yasak zevk ve eğlence.
şimal: kuzey.
tenzih: Allah'ı şanına lâıyk olmayan şeylerden, her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma.
tercih: seçme, beğenme.
teselli: güzel sözler söyleyerek rahatlatma.
varta: uçurum, tehlike, büyük tehlike.
ziyade: daha çok.

1. Allah'ın adıyla. Onu her türlü kusur ve noksandan tenzih ederiz.

akıbet: son, netice.

âmin: Allah'ım, kabul eyle!

asır: yüzyıl, asır, .

batman: yaklaşık sekiz kg. ağırlığında bir ağırlık ölçüsü.

bîçare: zavallı.

bilhassa: özellikle.

cazibedar: çekici, cazibeli.

Cenab-ı Hak: şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

darbe: musibet, belâ.

dirhem: yaklaşık üç grama denk olan bir ağırlık ölçüsü.

elem: dert, üzüntü.

endişe: merak, kaygı.

ehl-i namusun güzel kızlarını ve karılarını ibahe eder. Belki, hamamlarında erkek, kadın beraber çıplak olarak girmelerine izin vermeleri cihetinde, bu fuhşiyatı teşvik eder. Hem, serseri ve fakir olanlara zenginlerin mallarını helâl eder ki, bütün beşer bu musibete karşı titriyor.

İşte bu asırda, İslâm ve Türk gençleri, kahramanâne davranıp, iki cihetten hücum eden bu tehlikeye karşı, Risale-i Nur'un *Meyve* ve *Gençlik Rehberi* gibi keskin kılıçlarıyla mukabele etmeleri elzemdir. Yoksa, o bîçare genç, hem dünya istikbalini, hem mes'ut hayatını, hem ahiretteki saadetini ve hayat-ı bâkiyesini azaplara, elemelere çevirip mahveder. Ve suiistimal ve sefahatle hastahanelere ve hissiyatın taşkınlıkları ile hapishanelere düşer. Eyvahlar, esefler ile, ihtiyarlığında çok ağlayacak. Eğer terbiye-i Kur'âniye ve Nurun hakikatleriyle kendini muhafaza eylese, tam bir kahraman genç ve mükemmel bir insan ve mes'ut bir Müslüman ve sair zihayatlara, hayvanlara bir nevi sultan olur.

Evet, bir genç, hapiste, yirmi dört saat her günkü ömründen tek bir saatini beş farz namazına sarf etse ve ekser günahlardan hapis mâni olduğu gibi, o musibete sebebîyet veren hatadan dahi tevbe edip sair zararlı, elemli günahlardan çekilse, hem hayatına, hem istikbaline, hem vatanına, hem milletine, hem akrabasına büyük bir faydası olması gibi; o on, on beş senelik fânî gençlikle, ebedî parlak bir gençliği kazanacağını, başta Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan, bütün kütüp ve suhuf-u semaviye kat'î haber verip müjde ediyorlar.

asır: yüzyıl, çağ.
azap: ızdırıp, eziyet.
beşer: insan.
bîçare: zavallı.
cihet: yön.
ebedî: sonu olmayan, sürekli.
ehl-i namus: namuslular.
ekser: en çok.
elem: üzüntü, acı.
elzem: daha lüzumlu, gerekli.
esef: acı, üzüntü.
fânî: geçici.
farz: İslâmiyette kesin olarak yapılması gereken emir.
fuhşiyat: çok çirkin, aşağılık; zina ile ilgili hareketler.
haber: ilim, malûmat, bilgi.
hakikat: gerçek.
hareket: kımıldanma.
hayat-ı bâkiye: bitmeyen sonsuz hayat, ahiret hayatı.
helâl: serbest.
hücum: saldırma.
ibahe: mübah kılma.
istikbal: gelecek.
kahraman: yiğit, cesur.
kahramanâne: kahramanca.
kat'î: kesin, şüphesiz.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.
kütüp: kitaplar.
mahv: yok, etme.
mâni olmak: önlemek.
mes'ut: bahtiyar, kutlu, mutlu.
muhafaza: koruma.
mukabele: karşılık verme.
musibet: belâ, sıkıntı, felâket.
müjde: sevindirici haber.
mükemmel: kemal bulmuş, kâmil, eksiksiz, tam.
nev: tür.
saadet: mutluluk.
sair: diğer.
sarf: harcama, kullanma.
sefahat: yasak zevk ve eğlence.

serseri: başı boş gezen, işsiz, güçsüz.
suhuf-u semaviye: bazı peygamberlere gönderilen kutsal sayfalar.
suiistimal: bir şeyi kötüye

kullanma.
sultan: hükümdar.
tehlîke: büyük zarar ve yok olma yol açabilecek durum.
terbiye-i Kur'âniye: Kur'ân'ın

terbiyesi.
teşvik: kışkırtmak, cesaret vermek.
tevbe etmek: af dilemek.
zihayat: hayat sahibi.

Evet, o şirin, güzel gençlik nimetine istikametle, taatle şükretse, hem ziyadeleşir, hem bâkileşir, hem lezzetlenir. Yoksa hem belâlı olur, hem elemli, gamlı, kâbuslu olur gider; hem akrabasına, hem vatanına, hem milletine muzır bir serseri hükmüne geçirmeye sebebiyet verir.

Eğer mahpus, zulmen mahkûm olmuş ise, farz namazını kılmak şartıyla, her bir saati bir gün ibadet olduğu gibi, o hapis, onun hakkında bir çilehane-i uzlet olup, eski zamanda mağaralara girerek ibadet eden münzevi salihlerden sayılabilirler.

Eğer fakir ve ihtiyar ve hasta ve iman hakikatlerine müştak ise, farzını yapmak ve tevbe etmek şartıyla, her bir saatleri yirmişer saat ibadet olup, hapis ona bir istirahatthane; ve merhametkârâne ona bakan dostlar için bir muhabbethane, bir terbiyehane, bir derslane hükmüne geçer. O hapiste durmakla, hariçteki müşevveş, her taraftaki günahların hücumuna maruz serbestiyetten daha ziyade hoşlanabilir; hapisten tam terbiye alır. Çıktığı zaman, bir katil, bir müntakim olarak değil, belki tevbekâr, tecrübeli, terbiyeli, millete menfaatli bir adam çıkar. Hatta Denizli hapsindeki zatların az zamanda Nurlardan fevkalâde hüsnüahlâk dersini alanlarını gören bazı alâkadar zatlar demişler ki, “Terbiye için on beş sene hapse atmaktansa, on beş hafta Risale-i Nur dersini alsalar, daha ziyade onları ıslah eder.”

Madem ölüm ölmüyor ve ecel gizlidir; her vakit gelebilir. Ve madem kabir kapanmıyor; kafil kafil arkasından gelenler, oraya girip kayboluyorlar. Ve madem ölüm,

alâkadar: ilişkili, bağlı.
bâkî: sürekli ve kalıcı olan.
belâ: musibet, ceza.
çilehane-i uzlet: yalnız başına ve çile içinde ibadet edilen yer.

derslane: ders verilen yer.
ecel: ölüm.
elem: üzüntü, acı.
farz: İslâmiyette kesin olarak yapılması gereken emir.
fevkalâde: olağanüstü.

gam: keder, sıkıntı.
hariçte: dışarıda.
hücum: saldırı.
hüküm: yargı.
hüsnüahlâk: ahlâk güzelliği.
ibadet: kulluk görevi.

ıslah: iyileştirme, düzeltme.
istikamet: doğruluk, dürüstlük.
istirahthane: dinlenme yeri.
kabir: mezar.
kâbus: korkulu rüya.
kafile: takım takım.
katil: adam öldüren.
lezzet: zevk, haz, keyif.
madem: değil mi ki.
mahkûm: hüküm giymiş, hükümlü.
mahpus: hapis olan.
maruz: tesir altında kalma.
menfaat: fayda, kâr.
merhametkârâne: acıma ve şefkat ile, esirgeyip bağışlama suretiyle.
muhabbethane: muhabbet yeri, sevgi yuvası.
muzır: zararlı.
müntakim: intikam alan.
münzevi: bir köşeye çekilip ibadetle uğraşan, vaktini ibadetle geçiren.
müşevveş: düzensiz, karmakarışık.
müştak: düşkün, istekli.
nimet: iyilik, ihsan, bağış.
salih: dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden, Allah'ın sevgili kulu.
serseri: başı boş gezen.
şükretmek: teşekkür etmek.
taat: ibadet
tecübeli: yaşamış, bir iş hakkındaki bilgili olan.
terbiye: bilgi, saygı ve edep öğrenme, iyi ahlâkla yetiştirme.
terbiyehane: terbiye yeri.
tevbe: işlenmiş bir günahtan pişmanlık duyup bir daha işlememek üzere söz verme.
tevbekâr: tevbe eden.
vakit: zaman.
ziyade: çok, fazla, daha çok.
zulmen: haksız yere.

ehl-i iman hakkında idam-ı ebedîden terhis tezkeresine çevrildiği, hakikat-i Kur'âniye ile gösterilmiş; ve ehl-i dalâlet ve sefahat hakkında, gözle görüldüğü gibi, bir idam-ı ebedîdir, bütün mahubâtından ve mevcudattan bir firak-ı lâyezalîdir.

Elbette ve elbette, hiç şüphe kalmaz ki, en bahtiyar odur ki, sabır içinde şükretmek ve hapis müddetinden tam istifade ederek Nurların dersini alarak istikamet da-iresinde imanına ve Kur'ân'a hizmete çalışmaktır.

Ey zevk ve lezzete müptelâ insan! Ben yetmiş beş yaşında, binler tecrübelerle ve hüccetlerle ve hâdiselerle aynelyakîn bildim ki:

Hakikî zevk ve elemsiz lezzet ve kedersiz sevinç ve hayattaki saadet, yalnız imandadır ve iman hakikatleri da-iresinde bulunur. Yoksa, dünyevî bir lezzette çok elemeler var; bir üzümlük tanesini yedirir, on tokat vurur gibi, hayatın lezzetini kaçırmaz.

Ey hapis musibetine düşen bîçareler! Madem dünyanız ağılıyor ve hayatınız acılaştı; çalışınız, ahiretiniz dahi ağlamasın ve hayat-ı bâkiyeniz gülsün, tatlılaşsın. Hapisten istifade ediniz. Nasıl bazen ağır şerait altında, düşman karşısında, bir saat nöbet bir sene ibadet hükmüne geçebilir; öyle de, sizin bu ağır şerait altında, her bir saat ibadet zahmeti, çok saatler olup, o zahmetleri rahmetlere çevirir.

* * *

ahiret: öteki dünya.
aynelyakîn: gözle görür derecede inanma.
bahtiyar: mes'ut, mutlu.
bîçare: çaresiz, zavallı, şaşkın.
dünyevî: dünya ile ilgili.
ehl-i dalâlet ve sefahat: doğru ve hak yoldan sapan.
ehl-i iman: inananlar.
elem: üzüntü, acı.
firak-ı lâyezalî: sonu olmayan ayrılık.
hâdis: vakia, olay.
hakikat-i Kur'âniye: Kur'ân'ın gerçeği.
hakikî: gerçek.
hakkında: konusunda.
hayat: dirilik, canlılık, yaşama.
hayat-ı bâkiye: bitmeyen sonsuz hayat, ahiret hayatı.
hüccet: delil, bürhan.
hükmüne geçme: yerine geçme.
ibadet: kulluk görevi.
idam-ı ebedî: sonsuza kadar vücudun ortadan kalkması.
iman hakikatî: imanın gerçekleri.
iman: inanç.
istifade: yararlanma.
istikamet: doğruluk, dürüstlük.
keder: tasa, kaygı, gam.
lezzet: zevk, haz, keyif.
madem: değil mi ki, meğer ki.
mahubât: sevilen kimseler.

mevcudat: var olan her şey.
musibet: felâket, sıkıntı.
müddet: zaman, süre.
müptelâ: düşkün.
rahmet: acıma, merhamet etme.

saadet: mutluluk.
sabır: dayanma, katlanma.
şerait: şartlar.
şükür: görülen bir iyiliğe karşılık hoşnutluk, memnuniyet.
tecrübe: deneyim.

terhis: serbest bırakma, izin verme.
tezkere: resmî izin kâğıdı, belge.
zahmet: sıkıntı.
zevk: safa, tat, lezzet, haz.

بِسْمِهِ تُسَبِّحَانَهُ ❶ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ❷

Aziz, sıddık kardeşlerim,

Hapis musibetine düşenlere ve onlara merhametkârâne sadakatle hariçten gelen erzaklarına nezaret ve yardım edenlere kuvvetli bir teselliyi Üç Noktada beyan edeceğim.

• **BİRİNCİ NOKTA:** Hapiste geçen ömür günleri, her bir gün, on gün kadar bir ibadet kazandırabilir. Ve fânî saatleri, meyveleri cihetiyle, manen bâkî saatlere çevirebilir. Ve beş on sene ceza ile, milyonlar sene haps-i ebediden kurtulmaya vesile olabilir.³

İşte ehl-i iman için bu pek büyük ve çok kıymettar kazanç şartı, farz namazını kılmak ve hapse sebebiyet veren günahlardan tevbe etmek ve sabır içinde şükretmektir. Zaten hapis, çok günahlara mânidir, meydan vermiyor.

• **İKİNCİ NOKTA:** Zeval-i lezzet elem olduğu gibi, zeval-i elem dahi lezzettir. Evet, herkes geçmiş lezzetli, safah günlerini düşünse, teessüf ve tahassür elem-i manevîsini hissedip “Eyvah” der. Ve geçmiş musibetli, elemli günlerini tahattur etse, zevalinden bir manevî lezzet hisseder ki, “Elhamdülillâh, şükür, o belâ sevabını bıraktı, gitti” der, ferahla teneffüs eder.

Demek, bir saat muvakkat elem, ruhta bir manevî lezzet bırakır ve lezzetli saat, bilâkis, elem bırakır.

aziz: yüce.
bâkî: ölümsüz, devamlı.
belâ: musibet, gam, keder, sıkıntı.
beyan: açıklama.
bilâkis: aksine.
ehl-i iman: inananlar.
elem: üzüntü, acı.
elem-i manevî: ruhun çektiği sıkıntı.
erzak: yiyecek, içecek.
eyvah: yazık, heyhat!
fânî: ölümlü, geçici.
ferah: gönül rahatlığı.
günah: Allah'ın emirlerine aykırı davranış, uygunsuz fiil.
hapis: cezaevi, cezaevine girme.
haps-i ebedî: sonsuza dek kalıncak hapis.
hariç: dışarı.
his: duygu.
kıymettar: kıymetli.
lezzet: zevk, haz, keyif.
manen: manevî olarak.
manevî: manaya ait.
mâni: engel olan.
merhametkârâne: merhametli bir şekilde.
musibet: belâ, felâket, dert, sıkıntı.
muvakkat: geçici.
nezaret: gözetme.
sabır: dayanma, katlanma.
sadakat: bağlılık, doğruluk.
safa: neşe, zevk, eğlence.
sebebiyet: sebep olma.
sevap: mükâfat, ödül.
sıddık: çok doğru.
şükür: görülen bir iyiliğe karşılık hoşnutluk, memnunluk.
tahassür: hasret, özlem.
tahattur: hatırlama.
teessüf: üzülmeye, eseflenmeye.
teneffüs: nefes alma.
tenzih: kusur kondurmama.
teselli: avutma, rahatlatma.
tevbe: bir daha yapmamak üzere Allah'a söz vermek.
vesile: bahane, sebep.
zeval: sona erme, yok olma.
zeval-i elem: sıkıntının sona ermesi.
zeval-i lezzet: lezzetin sona ermesi.

1. Allah'ın adıyla. Onu her türlü kusur ve noksandan tenzih ederiz.

2. Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

3. Dünyevî cezaların günahların kefareti olduğu hakkında bkz. Buhârî, İman: 11, Ahkâm: 49, Hudud: 8; Müslim, Hudud: 41; Tirmizî, Hudud: 12, Neseî, Bey'a: 9, 17; İbnî Mâce, Hudud: 33; Darîmî, Siyer: 16; Müsned, 1:159, 5:214, 215, 314, 320.

Madem hakikat budur; ve madem geçmiş musibet saatleri, elemleriyle beraber madum ve yok olmuş; ve gelecek belâ günleri, şimdi madum ve yoktur; ve yoktan elem yok ve madumdan elem gelmez; meselâ birkaç gün sonra aç ve susuz olmak ihtimalinden, bugün o niyetle mütemadiyen ekmek yese ve su içse, ne derece divaneliktir; aynen öyle de, geçmiş ve gelecek elemli saatleri—ki, hiç ve madum ve yok olmuşlar—şimdi düşünüp sabırsızlık göstermek ve kusurlu nefsinı bırakıp Allah’tan şekva etmek gibi, “Of, of!” etmek, divaneliktir.

Eğer sağa sola, yani geçmiş ve geleceklere sabır kuvvetini dağıtmazsa ve hazır saate ve güne karşı tutsa, tam kâfi gelir; sıkıntı, ondan bire iner. Hatta, şekva olmasın, ben bu üçüncü medrese-i Yusufiyede, birkaç gün zarfında, hiç ömrümde görmediğim maddî ve manevî sıkıntılı, hastalıklı musibetimde, hususan Nurun hizmetinden mahrumiyetinden gelen me’yusiyet ve kalbî ve ruhî sıkıntılar beni ezdiği sırada, inayet-i İlâhiye bu mezkûr hakikati gösterdi. Ben de sıkıntılı hastalığımdan ve hapsimden razı oldum. Çünkü, “Benim gibi kabir kapısında bir bîçareye, gafletle geçebilir bir saatini on adet ibadet saatleri yapmak, büyük kârdır” diye şükreyledim.

• **ÜÇÜNCÜ NOKTA:** Mahpuslara şefkatkârâne hizmetle yardım etmek ve muhtaç oldukları rızıklarını ellerine vermek ve manevî yaralarına tesellilerle merhem sürmekte, az bir amel ile büyük bir kazanç var. Ve dışarıdan gelen yemeklerini onlara vermek, aynı o yemek kadar, o gardiyan ve gardiyan ile beraber, dahilde ve hariçte

amel: iş, fiil, eylem.
belâ: musibet, sıkıntı.
bîçare: çaresiz, zavallı.
dahil: içeri, iç.
divane: deli.
divanelik: delilik.
elem: üzüntü, acı.
gaflet: umursamazlık.
gardiyan: muhafız.
hakikat: gerçek.
hariç: dışarı, dış.
hazır: şu an, şimdiki zaman.
hususân: özellikle.
ibadet: kulluk görevi.
ihtimal: olabirliklik.
inayet-i İlâhiye: Allah’ın yardımı.
kabir: mezar.
kâfi: yeterli.
kalbî: kalbe ait.
maddî: maddeye ait.
madem: değil mi ki.
madum: yok olan, bulunmayan.
mahpus: tutuklu.
mahrumiyet: yoksunluk.
manevî: manaya ait.
me’yusiyet: ümitsizlik.
medrese-i Yusufiye: Hz. Yusuf’un iftira, haksızlık ve zulüm ile hapiste kalmasından kinaye olarak iman ve Kur’ân’a hizmetinden dolayı tevkif edilenlerin hapsedildiği yer manasında; hapishane.
merhem: ilaç.

mezkûr: adı geçen.
muhtaç: ihtiyacı olan.
musibet: belâ, sıkıntı, dert.
mütemadiyen: sürekli olarak.

rızık: yiyecek, içecek şeyler, kılde.
azık: azık.
ruhî: ruhla ilgili.
sabır: dayanma, katlanma.
şefkatkârâne: şefkatli bir şekilde.
şekva: şikâyet, yakınma.
şükûr: görülen bir iyiliğe karşılık hoşnutluk, memnunluk.
teselli: avutma.

çalışanların, bir sadaka hükmünde, defter-i hasenatına yazılır. Hususan musibettede, ihtiyar veya hasta veya fakir veya garip olsa, o sadaka-i maneviyyenin sevabı çok ziyadeleşir.

İşte bu kıymetli kazancın şartı, farz namazını kılmaktır; tâ ki, o hizmeti lillâh için olsun. Hem bir şartı da, sadakat ve şefkat ve sevinç ile ve minnet etmemek tarzda yardımlarına koşmaktır.

* * *

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ ۞ ¹ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ ²
³ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا دَائِمًا

Ey hapis arkadaşlarım ve din kardeşlerim,

Size, hem dünya azabından, hem ahiret azabından kurtaracak bir hakikati beyan etmek kalbime ihtar edildi. O da şudur:

Meselâ birisi, birinin kardeşini veya bir akrabasını öldürmüş. Bir dakika intikam lezzetiyle bir katl, milyonlar dakika hem kalbî sıkıntı, hem hapis azabını çektirir. Ve maktulün akrabası dahi, intikam endişesiyle ve karşısında düşmanını düşünmesiyle, hayatının lezzetini ve ömrünün zevkini kaçırrır; hem korku, hem hiddet azabını çekiyor. Bunun tek bir çaresi var: O da Kur'ân'ın emrettiği ve hak ve hakikat ve maslahat ve insaniyet ve İslâmiyet iktiza ve teşvik ettikleri olan, barışmak ve musalâha etmektir.⁴

akraba: yakınlar, hısımlar.

azap: acı, eziyet.

beyan: açıklama.

defter-i hasenat: iyiliklerin yazıldığı manevî defter.

endişe: kuşku, kaygı.

fakir: zengin olmayan.

farz: İslâmiyette kesin olarak yapılması gereken emir.

garip: kimsesiz, fakir.

hak: doğru.

hakikat: gerçek.

hayat: yaşantı, canlılık.

hiddet: öfke.

hususan: özellikle.

hükmünde: değerinde.

ihtar: hatırlatma.

ihtiyar: yaşlı.

iktiza: gerekme, gereklilik.

insaniyet: insanlık.

intikam: öc alma.

İslâmiyet: Müslümanlık.

kalbî: iç âlemde, ruhî.

katil: öldürme.

kusur: eksiklik.

lezzet: zevk, haz, keyif.

lillâh: Allah için.

maktul: öldürülen.

maslahat: fayda, yarar.

minnet: başa kakma.

musalâha: silâhları bırakma, uzlaşma.

musibettede: felâkete uğramış.

sadaka: Allah için fakire yapılan yardım.

sadaka-i maneviye: belâları defedecek manevî sadaka.

sadakat: bağlılık, sebat.

sevap: mükâfat, ödül.

şefkat: acıma.

tarz: biçim.

tenzih: her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce olmak.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

teşvik: cesaret vermek.

zevk: lezzet, tat.

ziyadeleşme: artma, çoğalma.

1. Allah'ın adıyla. Onu her türlü kusur ve noksandan tenzih ederiz.

2. Hiçbir şey yoktur ki, Onu övüp, Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

3. Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi ebede kadar daima üzerinize olsun.

4. Nisâ Suresi: 128; Hucurat Suresi: 9.

Evet, hakikat ve maslahat sulhtur. Çünkü, ecel birdir, değişmez. O maktul, her hâlde, ecel geldiğinden daha ziyade kalmayacaktı; o katil ise, o kaza-i İlâhiyeye vasıta olmuş.

Eğer barışmak olmazsa, iki taraf da daima korku ve intikam azabını çekerler. Onun içindir ki, “Üç günden fazla, bir mü'min diğer bir mü'mine küsmemek” ¹ İslâmiyet emrediyor.

Eğer o katil, bir adavetten ve bir kinli garazdan gelmemişse ve bir münafık o fitneye vesile olmuş ise, çabuk barışmak elzemdir. Yoksa, o cüz'î musibet büyük olur, devam eder.

Eğer barışsalar ve öldüren tevbe etse ve maktule her vakit dua etse, o hâlde, her iki taraf çok kazanırlar ve kardeş gibi olurlar. Bir gitmiş kardeşe bedel, birkaç dindar kardeşleri kazanır; kaza ve kader-i İlâhîye teslim olup düşmanını affeder. Ve bilhassa, madem Risale-i Nur dersini dinlemişler, elbette mabeynlerinde bulunan bütün küsmekleri bırakmaya, hem maslahat ve istirahat-i şahsiye ve umumiye, hem Nur dairesindeki uhuvvet iktiza ediyor.

Nasıl ki Denizli hapsinde birbirine düşman bütün mahpuslar, Nurlar dersiyile birbirlerine kardeş oldular. Ve bizim beraatimize bir sebep olup, hatta dinsizlere, serserilere de o mahpuslar hakkında “Maşaallah, bârekâllah” dedirttiler ve o mahpuslar tam teneffüs ettiler.

adavet: düşmanlık.
azap: sıkıntı, eziyet.
bârekâllah: Allah mübarek etsin.
bedel: karşılık.
beraat: temize çıkma, aklanma.
cüz'î: küçük.
daima: sürekli.
dindar: dinî emirleri yaşayan kimse.
dua: Allah'a yalvarma, çağırma.
ecel: ölüm vakti.
elzem: lüzumlu, gerekli.
fitne: bozgunculuk, ara bozma.
garaz: kin.
hakikat: gerçek.
iktiza: lâzım gelme, gerekme.
intikam: öç alma.
istirahat-i şahsiye ve umumiye: şahsın ve toplumun rahatı.
kader-i İlâhiye: İlâhî kader, Allah'ın kader kanunu.
katil: katleden, öldüren.
katl: öldürme.
kaza: olacağı Allah tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratılması.
kaza-i İlâhiye: Allah'ın emrinin, takdirinin yerine gelmesi.
kin: nefret.
mabeyn: ara, iki şeyin arası.
mahpus: hapsedilmiş olan.
maktul: öldürülen, öldürülmüş.
maslahat: fayda, yarar.
maşaallah: Allah'ın istediği gibi.
musibet: belâ, sıkıntı, dert.
münafık: kâfirliğini gizleyerek

1. Müslim, Birr ve Sıla: 23, 25, 26; Buharî, Edep: 57, 62; Müsned, 1:176, 2:392, 3:110, 165.

Müslüman gibi davranan.
Nur dairesi: Risale-i Nur hizmeti içinde olanlar.
serseri: düşüncesiz.
sulh: barış, barışma.

teneffüs: nefes alma, soluklanma.
teslim: kendini Allah'ın emrine bırakma.
tevbe: Allah'tan af dileme.

uhuvvet: kardeşlik.
vakit: zaman.
vasıta: aracılık.
vesile: sebep.
ziyade: çok, fazla.

Ben burada gördüm ki, bir tek adamın yüzünden, yüz adam sıkıntı çekip, beraber teneffüse çıkmıyorlar. Onlara zulüm olur. Mert ve vicdanlı bir mü'min, küçük ve cüz'î bir hata veya menfaitle, yüzer zararı ehl-i imana vermez. Eğer hata etse, verse, çabuk tevbe etmek lâzımdır.

* * *

بِسْمِهِ تُسَبِّحَانَهُ ۞ ۱ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ۲

Aziz yeni kardeşlerim ve eski mahpuslar,

Benim kat'î kanaatim gelmiş ki, buraya girmemizin inayet-i İlâhiye cihetinde bir ehemmiyetli sebebi, sizsiniz. Yani, Nurlar, tesellileriyle ve imanın hakikatleriyle sizi bu hapis musibetinin sıkıntılarından ve dünyevî çok zararlarından ve boşu boşuna gam ve hüzn ile giden hayatınızı faydasızlıktan badiheva zayi olmasından ve dünyanızın ağlaması gibi ahiretinizi ağlamaktan kurtarıp, tam bir teselli size vermektir.

Madem hakikat budur; elbette siz dahi, Denizli mahpusları ve Nur Talebeleri gibi, birbirinize kardeş olmanız lâzımdır. Görüyorsunuz ki, bir bıçak içinize girmemek ve birbirinize tecavüz etmemek için, dışarıdan gelen bütün eşyanız ve yemek ve ekmeğinizi ve çorbanızı karıştırıyorlar. Size sadakatle hizmet eden gardiyanlar, çok zahmet çekiyorlar. Hem siz, beraber teneffüse çıkmıyorsunuz; güya canavar ve vahşî gibi birbirinize saldıracaksınız.

hizmet: bir uğurda bir işin yapılması için çalışma.
hüzün: keder.
inayet-i İlâhiye: Allah'ın yardımı.
kanaat: inanma, kanma.
kat'i: kesin, tam.
kusur: eksiklik.
lâzım: gerek.
mahpus: hapsedilmiş olan.
menfaat: fayda, çıkar.
mert: cesur, özü sözü bir olan.
musibet: belâ, sıkıntı.
mü'min: iman eden, inanan.
sadakat: bağlılık.
tecavüz: haddini aşma.
teneffüs: soluklanma, hava alma.
tenzih: her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma.
teselli: rahatlatma.
tevbe: Allah'tan af dileme.
vahşî: yabanî.
vicdan: iyiyi kötüden, hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı olan.
zahmet: sıkıntı, eziyet.
zayi: kayıp.
zulüm: haksızlık, eziyet.

1. Allah'ın adıyla. Onu her türlü kusur ve noksandan tenzih ederiz.

2. Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

badiheva: boşu boşuna, faydasız.
cihet: yön.
cüz'i: küçük, parça.

dünyevî: dünyaya ait.
ehemmiyetli: önemli.
ehl-i iman: inananlar, iman sahipleri.

gardiyan: infaz memuru, hapshane görevlisi.
hakikat: gerçek.
hata: kusur, yanlışlık yapma.

İşte şimdi, sizin gibi fitrî kahramanlık damarını taşıyan yeni arkadaşlar, bu zamanda, manevî büyük bir kahramanlık ile heyete deyiniz ki:

“Değil elimize bıçak, belki mavzer ve revolver de verilse, hem emir de verilse, biz, bu bıçare ve bizim gibi müsibettede arkadaşlarımıza dokunmayacağız. Eskiden yüz düşmanlık ve adavetimiz dahi olsa da, onları helâl edip hatırlarını kırmamaya çalışacağımıza, Kur’ân’ın ve imanın ve uhuvvet-i İslâmiyenin ve maslahatımızın emriyle ve irşadıyla karar verdik” diyerek, bu hapsi bir mübarek dershaneye çeviriniz.

* * *

On Üçüncü Sözün İkinci Makamının Zeyli

LEYLE-İ KADİRDE İHTAR EDİLEN BİR MESELE-İ MÜHİMME

Leyle-i Kadirde kalbe gelen pek geniş ve uzun bir hakikate, pek kısaca bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Nev-i beşer, bu son Harb-i Umumînin eşedd-i zulüm ve eşedd-i istibdatı ile ve merhametsiz tahribatı ile; ve bir tek düşmanın yüzünden yüzer masumu perişan etmesiyle; ve mağlûpların dehşetli me’yusiyetleriyle; ve galiplerin dehşetli telâş ve hâkimiyetlerini muhafaza ve büyük tahribatlarını tamir edememelerinden gelen dehşetli vicedan azaplarıyla; ve dünya hayatının bütün bütün fânî ve muvakkat olması ve medeniyet fantezilerinin aldatıcı

adavet: düşmanlık.
bıçare: zavallı, çaresiz.
dehşetli: korkutucu; ürkütücü.
dershane: ders okuma yeri.
eşedd-i istibdat: zorbalığın en şiddetlisi.
eşedd-i zulüm: zulmün en şiddetlisi.
fânî: ölümlü, geçici.
fantezi: aşırı süs ve lüks, yalandan gösteriş.
galip: üstün gelen, yenen.
hâkimiyet: hâkim oluş, hâkim olma hâli
harb-i umumî: Birinci Dünya Savaşı.
hayat: yaşantı.
ihtar: hatırlatma.
irşat: doğru yola yöneltme, aydınlatma.
Leyle-i Kadir: Kadir Gecesi.
mağlûp: yenilen, kaybeden.
maslahat: fayda, yarar.
masum: suçsuz, günahsız.
mavzer: bir cins tüfek.
medeniyet: medenilik, uygarlık.
merhamet: acımak, şefkat göstermek
mesele-i mühimme: önemli konu.

me’yusiyet: ümitsizlik.
muhafaza: koruma, saklama.
müsibettede: felâkete uğramış.
muvasakat: geçici, eğreti.
mübarek: bereketli, uğurlu.

nev-i beşer: insan soyu, insanlar.
revolver: bir cins tabanca.
tahribat: yıkıp bozmalar.
tamir: onarım.
telâş: endişe, kaygı.

uhuvvet-i İslâmiye: İslâm kardeşliği.
vicedan: iyiyi kötünden, hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı olan ahlâkî duygu.
zeyil: ek, ilâve.

ve uyutucu olduğu umuma görünmesiyle; ve fıtrat-ı beşeriyedeki yüksek istidadatın ve mahiyet-i insaniyesinin umumî bir surette dehşetli yaralanmasıyla; ve gaflet ve dalâletin, sert ve sağır olan tabiatın, Kur'ân'ın elmas kılıcı altında parçalanmasıyla; ve gaflet ve dalâletin en boğucu, aldatici, en geniş perdesi olan siyaset-i rûy-i zemnin pek çirkin, pek gaddarâne hakikî sureti görünmesiyle; elbette ve elbette, hiç şüphe yok ki, Şimalde, Garpta, Amerika'da emareleri görüldüğüne binaen, nev-i beşerin mâşuk-u mecazîsi olan hayat-ı dünyeviye böyle çirkin ve geçici olmasından, fıtrat-ı beşerin hakikî sevdiği, aradığı hayat-ı bâkiyeyi bütün kuvvetiyle arayacak.

Ve elbette, hiç şüphe yok ki, bin üç yüz altmış sene-de, her asırda üç yüz elli milyon şakirdi bulunan; ve her hükmüne ve davasına milyonlar ehl-i hakikat tasdik ile imza basan; ve her dakikada milyonlar hafızların kalbinde kudsiyet ile bulunup, lisanlarıyla beşere ders veren; ve hiçbir kitapta emsali bulunmayan bir tarzda, beşer için hayat-ı bâkiyeyi ve saadet-i ebediyeyi müjde veren; ve bütün beşerin yaralarını tedavi eden Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın şiddetli, kuvvetli ve tekrarlı binler ayatıyla, belki sarihan ve işareten, on binler defa dava edip haber veren; ve sarsılmaz kat'î delillerle, şüphe getirmez hadsiz hüccetleriyle, hayat-ı bâkiyeyi kat'iyetle müjde ve saadet-i ebediyeyi ders vermesi, elbette nev-i beşer bütün bütün aklını kaybetmezse, maddî veya manevî bir kıyamet başlarına kopmazsa, İsveç, Norveç, Finlandiya ve İngiltere'nin Kur'ân'ı kabul etmeye çalışan meşhur hatipleri ve

metsizce.

gaflet: umursamazlık, Allah'ın emir ve yasaklarından habersiz davranma.

garp: batı.

hadsiz: sınırsız.

hafız: Kur'ân'ı ezbere bilen ve okuyan.

hakikî: gerçek.

hatip: topluluğa karşı konuşan.

hayat-ı bâkiye: bitmeyen sonsuz hayat, devamlı ve kalıcı hayat, ebedî hayat.

hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.

hüccet: delil.

hüküm: karar, emir.

istidat: kabiliyetler, yetenekler.

kat'î: kesin, şüphesiz.

kat'iyet: kesinlik.

kıyamet: dünyanın sonunun gelmesi.

kudsiyet: kusur ve noksanlıktan uzak oluş, kutsallık.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

maddî: madde ile âlâkalı.

mahiyet-i insaniye: insanın niteliği, iç yüzü.

manevî: manaya ait.

mâşuk-u mecazî: lâik olmadığı hâlde sevilen şeyler.

meşhur: şöhretli.

müjde: haber, beşaret.

nev-i beşer: insan soyu; insanlar.

saadet-i ebediye: sonu olmayan mutluluk.

sarihan: açıkça.

siyaset-i rûy-i zemin: yeryüzü siyaseti, dünyayı idare etme.

suret: biçim.

şakirt: talebe, öğrenci.

şimal: kuzey.

tabiat: doğa, canlı cansız bütün varlıklar.

tasdik: doğruluğunu kabul etme, doğrulama.

tedavi: iyileştirme.

umum: genel.

umumi: genele ait.

ayat: ayetler.

beşer: insan.

binaen: ...den dolayı, nede niyle.

dalâlet: doğru yoldan ayrılma.

dehşetli: korkutucu; ürkütücü.

delil: ispatlayıcı.

ehl-i hakikat: gerçeği bulup onun peşinden gidenler.

elmas: çok kıymetli bir mü-

cevher.

emare: belirti, iz.

emsal: örnekler, benzerler.

fıtrat-ı beşer(iye): insanın yaratılışı.

gaddarâne: zalimce, merha-

Amerika'nın Din-i Hakkı arayan ehemmiyetli cemiyeti gibi, rûy-i zeminin geniş kıt'aları ve büyük hükûmetleri, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ı arayacaklar ve hakikatlerini anladıktan sonra bütün ruhucanlarıyla sarılacaklar. Çünkü, bu hakikat noktasında, kat'iyen Kur'ân'ın misli yoktur ve olamaz; ve hiçbir şey bu mu'cize-i ekberin yerini tutamaz.

Saniyen: Madem Risale-i Nur, bu mu'cize-i kübranın elinde, bir elmas kılıç hükmünde hizmetini göstermiş; ve muannit düşmanlarını teslim mecbur etmiş; hem kalbi, hem ruhu, hem hissiyatı tam tenvir edecek ve ilâçlarını verecek bir tarzda, hazine-i Kur'âniyenin dellâllığını yapan ve ondan başka mehazı ve mercii olmayan ve bir mu'cize-i maneviyesi bulunan Risale-i Nur, o vazifeyi tam yapıyor. Ve aleyhindeki dehşetli propagandalara ve gayet muannit zındıklara tam galebe çalmış ve dalâletin en sert kuvvetli kalesi olan tabiatı, Tabiat Risalesi ile parça parça etmiş ve gafletin en kalın ve boğucu ve geniş daire-i afakında ve fennin en geniş perdelerinde, Asa-yı Mûsa'daki Meyvenin Altıncı Meselesi ve Birinci, İkinci, Üçüncü, Sekizinci Hüccetleriyle gayet parlak bir tarzda gafleti dağıtıp, nur-u tevhidi göstermiş.

Elbette, bize lâzım ve millete elzemdir ki: Şimdi resmen izin verilen din tedrisatı için, hususî dershaneler açılmaya izin verilmesine binaen, Nur Şakirtleri, mümkün olduğu kadar, her yerde küçücük birer Dershane-i Nuriye açmak lâzımdır. Gerçi, herkes kendi kendine bir derece istifade eder; fakat herkes her bir meselesini tam

aleyhinde: karşısında.

Asa-yı Mûsa: Bediüzzaman Hazretlerinin bir eseri.

binaen: dayanarak.

daire-i afak: kâinat, en uzak ufukları da kapsayan alan.

dalâlet: doğru yoldan ayrılma.

dehşetli: korkunç, ürkütücü.

dellâl: ilân edici, davetçi.

dershane: ders verme yeri.

Dershane-i Nuriye: Risale-i Nur okunan ve okutulan yerler.

Din-i Hak: hak din olan İslâmiyet.

elmas: çok kıymetli bir mücevher.

elzem: lüzumlu, gerekli.

fen: uygulamalı bilim.

gaflet: umursamazlık, Allah'ın emir ve yasaklarından habersiz davranma.

galebe: yenme, üstünlük.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek.

hazine-i Kur'âniye: Kur'ân hazinesi.

hissiyat: duygular.

hususî: özel.

hüccet: delil.

istifade: yararlanma.

kat'iyen: kesin olarak.

kıt'a: yeryüzündeki yedi büyük kara parçasından her biri.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akıllan benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.

lâzım: gerekli.

madem: değil mi ki.

mecbur: zorlanmış, icbar görmüş.

mehaz: kaynak.

merci: baş vurulacak yer, sığınacak yer.

mesele: konu, sorun.

millet: halk, ulus.

misil: benzer, gibi.

mu'cize-i ekber: en büyük mu'cize.

mu'cize-i kübra: en büyük mu'cize.

mu'cize-i maneviye: Kur'ân ma-

nevî mu'cizeliği.

muannit: inatçı.

mümkün: imkân dahilinde.

nur-u tevhit: Allah'ın birliğini güneş gibi gösteren nur.

propoganda: karşı faaliyet, ziddına çalışma.

resmen: resmî olarak.

ruhucân: ruh ve can.

rûy-i zemin: yeryüzü.

saniyen: ikincisi.

şakirt: talebe, öğrenci.

Tabiat Risalesi: Bediüzzaman Hazretlerinin bir eseri.

tabiat: Allah'a inanmayanların yaratıcı bir güç olarak gör-

dükleri maddî âlem, doğa.

tarz: biçim.

tedrisat: öğretim.

tenvir: aydınlatma

teslim olma: tâbi olma, uyuma.

vazife: görev.

zındık: dinsiz.

anlamaz. İman hakikatlerinin izahı olduğu için, hem ilim, hem Marifetullah, hem huzur, hem ibadettir. Eski medreselerde beş on seneye mukabil, inşaallah Nur medreseleri beş on haftada aynı neticeyi temin edecek; ve yirmi senedir ediyor.

Hem hükûmet, bu millet ve vatanın hayat-ı dünyeviyesine ve siyasiyesine ve uhreviyesine pek çok faydası bulunan bu Kur'ân lemaatlarına ve Kur'ân dellâlı olan Risale-i Nur'a, değil ilişmek, belki tamamıyla terviç ve neşrine çalışmaları elzemdir ki, geçen dehşetli günahlara kefaret ve gelecek şiddetli belâlara ve anarşiliğe karşı bir set olabilsin. ¹

Said Nursî

* * *

Neyve Risalesinden Altıncı Mesele

Risale-i Nur'un çok yerlerinde izahı ve kat'î hadsiz hüccetleri bulunan "iman-ı billâh" rûkûnünün binler küllî bürhanlarından bir tek bürhana kısaca bir işarettir.

Kastamonu'da lise talebelerinden bir kısmı yanıma geldiler. "Bize Hâlık'ımızı tanıttır; muallimlerimiz Allah'tan bahsetmiyorlar," dediler.

Ben dedim: Sizin okuduğunuz fenlerden her fen, kendi lisan-ı mahsusuyla, mütemadiyen Allah'tan bahsedip, Hâlık'ı tanıttırıyorlar. Muallimleri değil, onları dinleyiniz.

hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.

huzur: insanın her an Allah'ın huzurunda olduğunu bilmesi hissi, suuru.

hüccet: delil, bürhan.

ibadet: kulluk görevi.

iman hakikatleri: inanç esasları, şartlar.

iman-ı billâh: Allah'a inanma.

inşaallah: Allah dilerse.

işaret: gösterme, bildirme.

izah: açıklama yapma.

kat'i: kesin.

kefaret: dini bir suçu affettirmek ümidi ile Allah rızası yolunda bir şey vermek veya oruç tutmak.

Kur'ân dellâlı: Kur'ân'ı anlatan tanıtan eserler.

küllî: bütün.

lemaat: parıltılar.

lisan-ı mahsus: özel dil.

marifetullah: Allah'ı tanıma, bilme.

millet: ulus

muallim: öğretmen.

mukabil: karşılık.

mütemadiyen: sürekli olarak.

neşir: yayma.

netice: sonuç.

rûkûn: esas, şart.

set: engel.

şiddetli: büyük

talebe: öğrenci.

temin etmek: sağlamak.

terviç: ilgiyi arttırma.

uhreviye: ahiret âlemiyle ilgili.

1. "Elbette, bize lâzım ve millete elzemdir ki..." ile başlayan son iki paragraf, Üstadımızın Gençlik Rehberi adlı eserinde mevcut olup, buraya da alınmıştır. (Nâşirler)

anarşi: kargaşa, karışıklık.

bahsetmek: anlatmak.

belâ: musibet, sıkıntı.

bürhan: delil.

dehşet: korkutucu ve ürkütücü.

dellâl: ilân edici

elzem: gerekli.

fen: kâinatı ve varlıkları inceleyen bilim dalı.

hadsiz: sınırsız.

Hâlık: yaratıcı; Allah.

Meselâ: Nasıl ki mükemmel bir eczahane ki, her kav-
nozunda harika ve hassas mizanlarla alınmış hayattar
macunlar ve tiryaklar var. Şüphesiz, gayet maharetli ve
kimyager ve hakîm bir eczacıyı gösterir. Öyle de, küre-i
arz eczahanesinde bulunan dört yüz bin çeşit nebatat ve
hayvanat kavanozlarındaki zihayat macunlar ve tiryaklar
cihetiyle, bu çarşıdaki eczahaneden ne derece ziyade
mükemmel ve büyük olması nispetinde, okuduğunuz
fenn-i tıp mikyasıyla küre-i arz eczahane-i kübrasının ec-
zacısı olan Hakîm-i Zülcelâl'i, hatta kör gözlere de gös-
terir, tanıttırır.

Hem meselâ: Nasıl bir harika fabrika ki, binler çeşit
çeşit kumaşları basit bir maddeden dokuyor; şeksiz, bir
fabrikatörü ve maharetli bir makinisti tanıttırır. Öyle de,
küre-i arz denilen yüz binler başlı, her başında yüz binler
mükemmel fabrika bulunan bu seyyar makine-i Rabbani-
ye, ne derecede bu insan fabrikasından büyükse, mü-
kemmelse, o derecede, okuduğunuz fenn-i makine mik-
yasıyla, küre-i arzın ustasını ve sahibini bildirir ve tanıttı-
rır.

Hem meselâ: Nasıl ki gayet mükemmel, bin bir çeşit
erzak, etrafından celp edip içinde muntazaman istif ve
ihzar edilmiş depo ve iaşe ambarı ve dükkân, şeksiz bir
fevkalâde iaşe ve erzak malikini ve sahibini ve memuru-
nu bildirir. Öyle de, bir senede, yirmi dört bin senelik bir
dairede muntazaman seyahat eden; ve yüz binler ve ay-
rı ayrı erzak isteyen taifeleri içine alan; ve seyahatiyle
mevsimlere uğrayıp, baharı bir büyük vagon gibi, binler

ambar: zahire ve kuru gıdaları
koymaya yarayan büyük depo.

celp: çekme.

eczahane: ilâçların yapıldığı ve
satıldığı yer.

eczahane-i kübra: en büyük ec-
zahane.

erzak: yiyecek, içecek.

fenn-i makine: makine ilmi bilgi-
si.

fenn-i tıp: tıp bilgisi bilimi.

fevkalâde: olağanüstü.

gayet: son derece.

hakim: hikmetli.

Hakim-i Zülcelâl: sonsuz büyük-
lük sahibi olan ve her şeyi hik-
metle yaratan, Allah.

harika: olağanüstü.

hassas: incelikli, en ufak ölçüleri
sağlıklı ve kesin olarak veren.

hayattar: canlı, yaşayan, hayat
veren.

hayvanat: hayvanlar.

iaşe: gıda.

ihzar: hazırlama.

istif: yığın, yığma, biriktirme.

kimyager: kimyacı, kimya ile uğ-
raşan kimse.

küre-i arz: dünya, yer küre.

macun: karışım şeklinde ilâç.

maharet: ustalık, beceriklilik.

makine-i Rabbaniye: Ce-nab-ı
Hakkın makinesi.

makinist: makineyi kullanan,
teknisyen.

malik: sahip.

mikyas: ölçü, ölçü aleti.

mizan: ölçü; terazi.

muntazaman: düzenli olarak.

mükemmel: noksansız, tam,
eksiksiz.

nebatat: bitkiler.

nispet: bağlılık, ilgi, bağ, mü-
nasebet.

seyahat: yolculuk, gezi.

seyyar: gezici; gezen.

sek: şüphe, zan, tereddüt.

şüphe: tereddüt, kuşku.

taife: topluluk.

tiryak: ilâç.

zihayat: hayat sahibi.

ziyade: çok.

ayrı ayrı taamlarla doldurarak, kışta erzakı tükenen bîçare zîhayatlara getiren; ve küre-i arz denilen bu Rahmanî iâşe ambarı ve bir sefine-i Sübhaniye ve bin bir çeşit cihazatı ve malları ve konserve paketleri taşıyan bu depo ve dükkân-ı Rabbanî, ne derece o fabrikadan büyük ve mükemmel ise, okuduğunuz veya okuyacağınız fenn-i iâşe mikyasıyla, o kat'iyette ve o derecede, küre-i arz deposunun Sahibini, Mutasarrıf'ını, Müdebbir'ini bildirir, tanıttırır, sevdirebilir.

Hem nasıl ki dört yüz bin millet, içinde bulunan ve her milletin istediği erzakı ayrı ve istimal ettiği silâhı ayrı ve giydiği elbisesi ayrı ve talimatı ayrı ve terhisatı ayrı olan bir ordunun mu'cizekâr bir kumandanı, tek başıyla bütün o ayrı ayrı milletlerin ayrı ayrı erzaklarını ve çeşit çeşit eslihalarını ve elbiselerini ve cihazatlarını, hiçbirini unutmamaya ve şaşırmamaya verdiği o acip ordu ve ordu-gâh, şüphesiz, bedahetle, o harika kumandanı gösterir, takdîr-kârâne sevdirebilir.

Aynen öyle de, zemin yüzünün ordugâhında ve her baharda yeniden silâh altına alınmış bir yeni ordu-yu Sübhanîde, nebatat ve hayvanat milletlerinden dört yüz bin nev'in çeşit çeşit elbise, erzak, esliha, talim, terhisleri gayet mükemmel ve muntazam ve hiçbirini unutmamaya ve şaşırmamaya bir tek kumandan-ı azam tarafından verilen küre-i arzın bahar ordugâhı, ne derece mezkûr insan ordu ve ordugâhından büyük ve mükemmel ise, sizin okuyacağınız fenn-i askerî mikyasıyla dikkatli ve akıllı başında olanlara o derece küre-i arzın Hâkim'ini ve

acip: hayret veren.
ambar: zahire ve kuru gıdaları koymaya yarayan büyük depo.
bedahet: açıklık, aşîkâr.

bîçare: zavallı, çaresiz.
cihazat: cihazlar, aletler.
erzak: yiyecek, içecekler.
esliha: silâhlar.
fenn-i askerî: askerlik sanatı

ile ilgili ilim.
fenn-i iâşe: gıda bilimi.
Hâkim: her şeyi hükmü altında tutan, her şeye galip olan Allah.

harika: olağanüstü.
hayvanat: hayvanlar.
iâşe: gıda.
istimal: kullanma.
kat'iyet: kesinlik.
kumandan: komutan.
kumandan-ı azam: en büyük kumandan; Allah.
küre-i arz: dünya, yer küre.
mezkûr: adı geçen.
mikyas: ölçü, ölçü aleti.
millet: halk.
mu'cizekâr: mu'cizeli.
muntazam: intizamlı, düzgün.
mutasarrıf: sonsuz tasarruf hakkı ve yetkisi olan, her işi kendi istek ve kuralına göre idare eden Allah.
müdebbir: idare eden, yöneten ve ilmiyle her şeyin sonunu görüp, ona göre hikmetle iş yapan Allah.
mükemmel: tamamlanmış, noksanz, tam, eksiksiz.
nebatat: bitkiler.
nevi: çeşit, cins.
ordugâh: ordunun barınıp konakladığı yer.
ordu-yu Sübhanî: her türlü eksiklik ve noksanlıktan uzak olan Cenab-ı Hakkın ordusu.
Rahmanî: Rahman olan Allah'a ait.
sefine-i Sübhaniye: her türlü kusur ve noksandan uzak olan Cenab-ı Hakkın bir gemi gibi yaratarak uzayda gezdirdiği dünya.
Sübhanî: Allah'a mahsus, ilâhî.
taam: yemek, aş, yiyecek.
takdîr-kârâne: takdir ederek.
talim: eğitim.
talimat: eğitimler.
terhis: göreve son verme.
terhisat: terhisler.
zemin: yer.
zîhayat: hayat sahibi.

Rabbini ve Müdebbir'ini ve Kumandan-ı Akdes'ini hayretler ve takdislerle bildirir ve tahmit ve tesbihle sevdirebilir.

Hem nasıl ki bir harika şehirde, milyonlar elektrik lâmbaları, hareket ederek her yeri gezerler; yanmak maddeleri tükenmiyor bir tarzdaki elektrik lâmbaları ve fabrikası, şeksiz, bedahetle, elektriği idare eden ve seyyar lâmbaları yapan ve fabrikayı kuran ve iştiâl maddelerini getiren bir mu'cizekâr ustayı ve fevkalâde kudretli bir elektrikçi hayretler ve tebriklerle tanıttırır, yaşasınlar ile sevdirebilir.

Aynen öyle de, bu âlem şehrinde, dünya sarayının damındaki yıldız lâmbaları, bir kısmı, kozmoğrafyanın dediğine bakılsa, küre-i arzdan bin defa büyük ve top gülesinden yetmiş defa sür'atli hareket ettikleri hâlde, intizamını bozmuyor, birbirine çarpmıyor, sönmüyor, yanmak maddeleri tükenmiyor. Okuduğunuz kozmoğrafyanın dediğine göre, küre-i arzdan bir milyon defadan ziyade büyük ve bir milyon seneden ziyade yaşayan ve bir misafirhane-i Rahmaniye'de bir lâmba ve soba olan güneşimizin yanmasının devamı için, her gün küre-i arzın denizleri kadar gaz yağ ve dağları kadar kömür veya bin arz kadar odun yığınları lâzımdır ki, sönmesin. Ve onu ve onun gibi ulvî yıldızları gaz yağsız, odunsuz, kömürsüz yandıran ve söndürmeyen ve beraber çabuk gezdiren ve birbirine çarptırmayan bir nihayetsiz kudreti ve saltanatı ışık parmaklarıyla gösteren bu kâinat şehir-i muhteşemindeki dünya sarayının elektrik lâmbaları ve idareleri ne derece o misalden daha büyük, daha mükemmeldir; o derecede,

âlem: dünya, cihan.

arz: yer, dünya.

bedahet: açıklık.

fevkalâde: olağanüstü.

harika: olağanüstü.

hayret: şaşkınlık.

intizam: düzgünlük.

iştiâl: tutuşma, yanma.

kozmoğrafya: yıldızların yerlerinden ve hareketlerinden bahseden ilim, astronomi, gök bilimi.

kudret: kuvvet, güç.

Kumandan-ı Akdes: en mukaddes kumandan, Allah.

küre-i arz: dünya, yer küre.

misafirhane-i Rahmaniye: Rahman olan Allah'ın kullarını geçici olarak bulundurduğu misafirhane olan dünya.

mu'cizekâr: mu'cizeli.

Müdebbir: idare eden, yöneten ve ilmiyle her şeyin sonunu görüp, ona göre hikmetle iş yapan Allah.

mükemmel: noksansız, tam, ek-

siksiz.

nihayetsiz: sonsuz.

Rab: yaratan, büyüten, terbiye eden Allah.

seyyar: gezici; gezen.

sür'at: çabukluk, hız.

şehir-i muhteşem: ihtişamlı şehir.

şek: şüphe, zan, tereddüt.

tahmit: hamd etme, şükretme, elhamdülillâh deme, bütün övgünün ve hamdin yalnız Allah'a ait olduğunu söyleme.

takdis: kudsi ve mübarek sayma, büyük saygı göster-

me, Allah'ı her türlü kusur ve noksanlıklardan tenzih etme.

tebrik: kutlama.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

ulvî: yüce.

ziyade: çok.

sizin okuduğunuz veya okuyacağınız fenn-i elektrik mikyasıyla, bu meşher-i azam-ı kâinatın Sultan'ını, Münevvir'ini, Müdebbir'ini, Sâniini o nuranî yıldızları şahit göstererek tanıttırır, tesbihatla, takdisatla sevdirebilir, perestiş ettirir.

Hem meselâ: Nasıl ki bir kitap bulunsa ki, bir satırında bir kitap ince yazılmış; ve her bir kelimesinde ince kalemle bir sure-i Kur'âniye yazılmış. Gayet manidar ve bütün meseleleri birbirini teyit eder ve kâtibini ve müellifini fevkalâde maharetli ve iktidarlı gösteren bir acip mecmua, şeksiz, gündüz gibi, kâtip ve musannifini kemalâtıyla, hünerleriyle bildirir, tanıttırır, ¹ **مَا شَاءَ اللَّهُ، بَارَكَ اللَّهُ** cümleleriyle takdir ettirir.

Aynen öyle de, bu kâinat kitab-ı kebirini ki, bir tek sahifesi olan zemin yüzünde ve bir tek forması olan baharda üç yüz bin ayrı ayrı kitaplar hükmündeki üç yüz bin nebati ve hayvani taifeleri beraber, birbiri içinde, yanlışsız, hatasız, karıştırmayarak, şaşırmayarak, mükemmel, muntazam ve bazen ağaç gibi bir kelimede bir kasideyi ve çekirdek gibi bir noktada bir kitabın tamamı fihristesini yazan bir kalem işlediğini gözümüzle gördüğümüz bu nihayetsiz manidar ve her kelimesinde çok hikmetler bulunan şu mecmua-i kâinat ve bu mücessem Kur'ân-ı ekber-i âlem, mezkûr misaldeki kitaptan ne derece büyük ve mükemmel ve manidar ise, o derecede, sizin okuduğunuz fenn-i hikmetüleşya ve mektepte bilfiil mübaşeret ettiğiniz fenn-i kıraat ve fenn-i kitabet, geniş

hayvani: hayvansal.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hüner: beceri, maharet.
iktidar: güç yetme, yapabilme.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kaside: bir şeyi öven şiir.
kâtip: yazan, yazıcı.
kemalât: olgunluklar, mükemmellikler.
kitab-ı kebir: büyük kitap.
Kur'ân-ı ekber-i âlem: en büyük âlem kitabı olan Kur'ân-ı Kerim.
maharet: beceri.
manidar: anlamlı, manalı.
mecmua-i kâinat: kâinat kitabı.
mektep: eğitim ve öğretim kuruluşu.
meşher-i azam-ı kâinat: büyük kâinat sergisi.
mezkûr: adı geçen.
mikyas: ölçü, ölçü aleti.
muntazam: intizamlı, düzgün.
musannif: tasnif eden, sınıflandıran.
mübaşeret: bulaşma, temas, ilişki.
mücessem: cisimlenmiş.
müdebbir: idare eden, yöneten ve ilmiyle her şeyin sonunu görüp, ona göre hikmetle iş yapan Allah.
müellif: kitap yazan.
mükemmel: noksanlı, tam, eksiksiz.
münevvir: nurlandıran, aydınlatan.
nebati: bitkisel.
nurani: nurlu.
perestiş: tapma.
Sâni: yapan, yaratan Allah.
sure-i Kur'âniye: Kur'ân'ın suresi.
şahit: şahitlik yapan.
şek: şüphe, zan, tereddüt.
taife: topluluk.
takdir: değer biçme.
takdis: kudsi ve mübarek sayma, büyük saygı gösterme, Allah'ı her türlü kusur ve noksanlıklardan tenzih etme.
tesbihat: Cenab-ı Hakkın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.
teyit: doğrulama.
zemin: yer.

1. Allah dilemiş ne güzel, ne mübarek yaratmış!

acip: şaşırtıcı.	ların gayelerini inceleyen ilim.	fevkalâde: olağanüstü.
bilfiil: bizzat kendi, fiilen.	fenn-i kıraat ve fenn-i kitabet: okuma ve yazma ilmi.	fihriste: içindekiler.
fenn-i elektrik: elektrik ilmi.	fenn-i kıraat: okuma bilgisi, ilmi.	forma: bir kitabın 16 sayfalık her bir bölümü.
fenn-i hikmetüleşya: varlık-		gayet: son derece.

acz: güçsüzlük.
âyine: ayna.
ayn-ı hakikat: gerçeğin tâ kendisi.
bâtını: iç ile ilgili.
bîçare: çaresiz.
bürhan-ı vahdaniyet: Allah'ın bir olduğunun delili.
dürbün: uzaktan gören.
ebed: sonsuzluk.
elem: dert, üzüntü.
esma: adlar, isimler.
ezel: başlangıcı olmayan zaman.
fiil: işler.
fırak: ayrılık.
fünun: fenler.
hadsiz: sınırsız.
Hâlık: yaratıcı; Allah.
Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi yaratıcı, Allah.
hamd: methetme, övme
hususî: özel.
hüccet: delil, kanıt.
iman: inanma, inanç.
kâinat: varlıklar, yaratılanlar.
kâtip: yazan, yazıcı.
kemalât: olgunluklar, mükemmellikler.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.
kiyasen: benzeterek, karşılaştırmak.
kudsî: mukaddes, kutlu.
Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim.
lezzet: zevk, haz, keyif.
mahlûk: yaratık.
mektepli: okula giden, öğrenci.
merhamet: acımak, şefkat göstermek.
mezkûr: adı geçen.
mikyas: ölçü.
muhteşem: görkemli.
mübarek: feyizli, bereketli.
müteallim: elemli, kederli.
mütelezziz: lezzet alan.
mütemadiyen: sürekli olarak.
nakkas: her şeyi sanatlı bir şekilde nakış nakış işleyen Allah.
nazar: görüş, bakma, bakış.
nev: çeşit, tür.
nihayetsiz: sonsuz.
rahmet: acıma, merhamet etme.
sena: överek bahsetme, övme.
sıfât: nitelikler, sıfatlar.
şükür: teşekkür, hamd.
takdis: Allah'ı her türlü kusur ve noksanlıklardan tenzih etme.
tarîf: tanıtmak, bildirme.
tasdik: doğruluğunu kabul etme, doğrulama.
zahiri: dıştan görünen.
zatında: şahsında.
zeval: sona erme.
zihayat: canlı.
ziyade: daha çok.

mikyalarıyla ve dürbün gözleriyle bu kitab-ı kâinatın Nakkaşını, Kâtibini hadsiz kemalâtıyla tanıttırır, ¹ **اللَّهُ أَكْبَرُ**

cümlesiyle bildirir, ² **سُبْحَانَ اللَّهِ** takdisiyle tarif eder,

³ **الْحَمْدُ لِلَّهِ** senalarıyla sevdirebilir.

İşte bu fenlere kıyasen, yüzer fünundan her bir fen, geniş mikyasıyla ve hususî âyinesiyle ve dürbünlü gözüyle ve ibretli nazarıyla, bu kâinatın Hâlık-ı Zülcelâl'ini esmasıyla bildirir; sıfatını, kemalâtını tanıttırır. İşte, bu muhteşem ve parlak bir bürhan-ı vahdaniyet olan mezkûr hücceti ders vermek içindir ki, Kur'an-ı Mu'cizülbeyan, çok tekrar ile, en ziyade ⁴ **خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** ve

⁵ **رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** ayetleriyle Hâlık'ımızı bize tanıttırıyor, diye o mektepli gençlere dedim. Onlar dahi tamamıyla kabul edip tasdik ederek, "Hadsiz şükür olsun Rab-bimize ki, tam kudsî ve ayn-ı hakikat bir ders aldık. Allah senden razı olsun" dediler.

Ben de dedim:

İnsan binler çeşit elemeler ile müteallim ve binler nevi lezzetler ile mütelezziz olacak bir zihayat makine ve gayet derece acziyle beraber hadsiz maddî, manevî düşmanları ve nihayetsiz fakırla beraber hadsiz zahirî ve bâtinî ihtiyaçları bulunan ve mütemadiyen zeval ve fırak tokatlarını yiyen bir bîçare mahlûk iken, birden iman ve

1. Allah en büyüktür, en yücedir.

2. Allah, zatında, sıfatlarında ve fiillerinde bütün kusur ve noksanlardan uzaktır.

3. Rahmet ve merhameti sonsuz olan Allah'a ezelden ebede kadar hamd olsun.

4. Gökleri ve yeri yaratan [Allah'tır]. (A'raf Suresi: 54; En'am Suresi: 1, 73.)

5. Göklerin ve yerin Rabbi [Allah'tır]. (Ra'd Suresi: 16; İsra Suresi: 102; Kehf Suresi: 14.)

ubudiyetle böyle bir Padişah-ı Zülcelâl'e intisap edip, bütün düşmanlarına karşı bir nokta-i istinat ve bütün hacatına medar bir nokta-i istimdat bularak, herkes mensup olduğu efendisinin şerefiyle, makamıyla iftihar ettiği gibi, o da böyle nihayetsiz Kadîr ve Rahîm bir Padişaha iman ile intisap etse ve ubudiyetle hizmetine girse ve ecelin idam ilânını kendi hakkında terhis tezkeresine çevirse, ne kadar memnun ve minnettar ve ne kadar müteşekkîrâne iftihar edebilir, kıyas ediniz.

O mektepli gençlere dediğim gibi, musibettede mahpuslara da tekrar ile derim:

Onu tanıyan ve itaat eden zindanda dahi olsa bahtiyardır. Onu unutan saraylarda da olsa zindandadır, bedbahttır. Hatta bir bahtiyar mazlum idam olunurken, bedbaht zalimlere demiş: “Ben idam olmuyorum. Belki terhis ile saadete gidiyorum. Fakat, ben de sizi idam-ı ebedî ile mahkûm gördüğümünden, sizden tam intikamımı alıyorum.”¹ **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** ” diyerek, sürurla teslim-i ruh eder.

² **سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ**

1. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. (Saffat Suresi: 35; Muhammed Suresi: 19.)

2. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

bahtiyar: talihi, mutlu.

mutsuz:

hacat: hacetler, ihtiyaçlar.

bedbaht: bahtsız, talihsiz, **ecel:** ölüm vakti.

hizmetine: emrine.

idam: asılmak, bir kişinin hayatına son verme.

idam-ı ebedi: sonsuz yok oluş.

iftihar: övünme.

intikam: öc alma.

intisap: bağlanma.

itaat: boyun eğme.

Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

kıyas: karşılaştırma.

mahkûm: hüküm giymiş.

mahpus: hapsedilmiş.

makam: kademe, derece.

mazlum: zulüm görmüş.

medar: dayanak noktası, eksen, kaynak.

mensup: bağlı.

minnettar: bir iyiliğe karşı minnet duyan.

muhakkak: şüphesiz, mutlak, doğru, gerçek.

musibettede: felâkete uğramış.

müteşekkîrâne: teşekkür ederek.

nokta-i istimdat: yardım dileme noktası.

nokta-i istinat: dayanak noktası.

Padişah-ı Zülcelâl: nihayetsiz büyüklüğe sahip olan Allah.

Rahim: rahmeti her şeyi kuşatan Allah.

saadet: mutluluk.

sürur: sevinç, mutluluk.

şeref: manevî büyüklük.

tenzih: Allah'ı şanına lâyık olmayan şeylerden, her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma.

terhis: vazifeye son verme.

teslim-i ruh: ruhunu Allah'a teslim etmek, ölmek.

tezker: görevinin bittiğini belgeleyen terhis kâğıdı.

ubudiyet: kulluk.

zalim: zulmeden.

zindan: hapisane.

Hüve Nüktesi

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ ¹ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ ²
الْسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا دَائِمًا ³

Çok aziz ve sıddık kardeşlerim,

Kardeşlerim, ⁴ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ve ⁵ قُلْ هُوَ اللَّهُ ⁶ lâfzın-

da, yalnız maddî cihette bir seyahat-i hayaliye-i fikriyede hava sahifesinin mütalâasıyla ani bir surette görünen bir zarif nükte-i tevhitte, meslek-i imaniyenin hadsiz derece kolay ve vücup derecesinde sühuletlî bulunmasını; ve şîrk ve dalâletin mesleğinde hadsiz derecede müşkülâtlı, mümteni binler muhal bulunduğunu müşahede ettim. Gayet kısa bir işaretle, o geniş ve uzun nükteyi beyan edeceğim:

Evet, nasıl ki bir avuç toprak, yüzer çiçeklere nöbetle saksılık eden kabında, eğer tabiata, esbaba havale edilse, lâzım gelir ki, ya o kapta küçük mikyasta yüzer, belki çiçekler adedince manevî makineler, fabrikalar bulunsun; veyahut o parçacık topraktaki her bir zerre, bütün o ayrı ayrı çiçekleri muhtelif hasiyetleriyle ve hayattar cihazatıyla yapmalarını bilsin; âdeta, bir ilâh gibi, hadsiz ilmi ve nihayetsiz iktidarı bulunsun.

adet: sayı.
âdeta: sanki.
ani: birden bire.
aziz: yüce, yüksek, izzetli.
beyan: açıklama.
cihazat: organlar, donanım.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma.
esbap: sebepler.
hadsiz: sınırsız.
hasiyet: özellik.
hava sahifesi: hava tabakası.
havale: üstüne bırakma, ismarlama.
hayattar: canlı.
hüve [Hû]: O, Allah.
iktidar: güç.
ilâh: tanrı, ma'bud, Allah.
lâfız: söz, kelime.
maddî cihet: maddeye bakan yön.
meslek-i imaniye: iman yolu.
mikyas: ölçek.
muhal: imkânsız.
muhtelif: çeşitli.
mümteni: imkânsız.
müşahede: gözlem.
müşkülât: zorluklar.
mütalâa: inceleme.
nihayetsiz: sonsuz.
nükte: ince ve derin anlam.
nükte-i tevhit: tevhitte ilgili ince bir anlam.
seyahat-i hayaliye-i fikriye: hayalde ve düşüncede yapılan yolculuk.
sıddık: doğru.
suret: şekil.
sühulet: kolaylık.
şîrk: Allah'a ortak koşma.
vücup: kesinlik, zorunluluk.
zarif: güzel, ince.
zerre: atom, molekül.

1. Allah'ın adıyla. Onu her türlü kusur ve noksandan tenzih ederiz.
2. Hiçbir şey yoktur ki, Onu övüp, Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)
3. Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi ebede kadar daima üzerinize olsun.
4. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. (Bakara Suresi 163; Âl-i İmran Suresi: 2; v.d...)
5. De ki: "O Allah'tır. (İhlâs Suresi: 1.)
6. Arapçada üçüncü tekil işaret zamiri, O; Allah.

Aynen öyle de, emir ve iradenin bir arşı olan havanın, rüzgârın her bir parçası ve bir nefes ve tırnak kadar olan **هُوَ** lâfzındaki havada, küçücük mikyasta, bütün dünyada mevcut telefonların, telgrafların, radyoların ve hadsiz ve muhtelif konuşmaların merkezleri, santralleri, ahize ve nakileleri bulunsun ve o hadsiz işleri beraber ve bir anda yapabilsin; veyahut o **هُوَ** 'deki havanın, belki unsur-u havanın her bir parçasının her bir zerresi, bütün telefoncular ve ayrı ayrı umum telgrafçılar ve radyo ile konuşanlar kadar manevî şahsiyetleri ve kabiliyetleri bulunsun ve onların umum dillerini bilsin ve aynı zamanda başka zerrelere de bildirsın, neşretsın. Çünkü bilfiil, o vaziyet, kısmen görünüyor ve havanın bütün eczasında o kabiliyet var. İşte ehl-i küfrün ve tabiiyyun ve maddiyyunların mesleklerinde, değil bir muhal, belki zerrelere adedince muhaller ve imtinalar ve müşkülâtlar aşikâre görünüyor.

Eğer Sâni-i Zülcelâl'e verilse, hava bütün zerratıyla onun emirber neferi olur. Bir tek zerrenin, muntazam bir tek vazifesi kadar kolayca hadsiz küllî vazifelerini Hâlık'ının izniyle ve kuvvetiyle ve Hâlık'a intisap ve istinat ile ve Sâniinin cilve-i kudreti ile bir anda, şimşek sür'atinde ve **هُوَ** telâffuzu ve havanın temevvücü sühuletinde yapılır. Yani, kalem-i kudretin hadsiz ve harika ve muntazam yazılarına bir sahife olur. Ve zerrelere o kalemin uçları ve zerrelere o kalemin vazifeleri dahi, kalem-i kaderin noktaları bulunur. Bir tek zerrenin hareketi derecesinde kolay çalışır.

ahize: alıcı, mikrofon.
arş: emir ve egemenliğin icra yeri.
aşikâre: apaçık, .
bilfiil: bizzat kendisi; yaparak, lâfla değil iş ile.

cilve-i kudret: kudret görünüştü..
ehl-i küfür: inkârcılar, inançsızlar.
emirber: emir eri.
hadsiz: sınırsız.

Hâlık: her şeyi yoktan var eden, Allah.
harika: olağanüstü.
imtina: imkânsızlık, kaçınma.
intisap: bağlanma.
irade: dileme, isteme.

istinat: dayanma.
kabiliyet: yetenek.
kalem-i kader: kader kalemi.
kalem-i kudret: kudret kalemi.
küllî: bütün, kapsamlı.
lâfız: söz, kelime.
maddiyyun: maddeciler, materyalistler.
manevî: maddî olmayan.
mevcut: var olan.
mikyâs: ölçü, ölçek.
muhal: imkânsız.
muhtelif: çeşitli.
muntazam: düzenli, düzgün.
müşkülât: zorluklar.
nâkile: iletici.
nefer: rütbesiz asker, er.
nefes: soluk.
neşir: yayma.
sahife: sayfa.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi olan ve her şeyi sanatla yaratan, Allah.
sühulet: kolaylık.
sür'at: hız, çabukluk.
şahsiyet: kişilik.
tabiiyyun: tabiatçılar, her şeyin tabiatın tesiriyle meydana geldiğini iddia edenler.
telâffuz: söyleyiş, söyleniş.
temevvüc: dalgalanma.
umum: bütün.
unsur-u hava: hava unsuru.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
zerrat: atomlar, moleküller.
zerre: atom, molekül.

İşte, ben ¹لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ve ²قُلْ هُوَ اللَّهُ 'daki hareket-i fikri-

ye ile seyahatimde hava âlemini temaşa ve o unsurun sahifesini mütalâa ederken, bu mücmel hakikati tam vazih ve mufassal, aynelyakîn müşahede ettim ve هُوَ 'nin lâfzında, havasında böyle parlak bir bürhan ve bir lem'a-i vahidiyet bulunduğu gibi, manasında ve işaretinde gayet nuranî bir cilve-i ehadiyet ve çok kuvvetli bir hüccet-i tevhit ve هُوَ zamirinin mutlak ve müphem işareti, hangi zata bakıyor?" işaretine bir karine-i taayyün, o hüccette bulunması içindir ki, hem Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan, hem ehl-i zikir, makam-ı tevhitte bu kudsî kelimeyi çok tekrar ederler diye ilmelyakîn ile bildim.

âlem: kâinat, evren.

aynelyakîn: gözle görüyormuş gibi inanma, bilme.

bürhan: delil.

cilve-i ehadiyet: tek ve bir olan Allah'ın birliğinin her bir seyde tecelli etmesi, görünmesi.

ehl-i zikir: Allah'ı ananlar.

fikren: düşünerek, zihnen.

hakikat: gerçek.

hareket-i fikriye: fikrî hareket, akıl yürütme.

hüccet: delil.

hüccet-i tevhit: Allah'ın birliğinin delili.

ilmelyakîn: bir şeyi ilim ve delil ile kesin olarak bilme, bilgi düzeyinde bir inanç.

intizam: düzgünlük, düzenlilik.

karine-i taayyün: belirtme işareti, ipucu, iz.

kudsî: kutsal, kusur ve eksiklikten yüce.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akıllan benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.

lâfız: söz, kelime.

lem'a-i vahidiyet: Allah'ın birliğinin parıltısı.

lisan: dil.

makam-ı tevhit: tevhit makamı, kalben Allah'ın birliğinin hissedildiği hâl.

mufassal: ayrıntılı, detaylı.

muhtelif: çeşitli.

mutlak: kayıtsız, şartsız.

mücmel: özetlenmiş.

müphem: örtülü, kapalı.

müşahede: gözlem.

mütalâa: etraflıca düşünme, inceleme.

müteaddit: birden fazla.

Evet, meselâ, bir nokta beyaz kâğıtta, iki üç nokta konulsa, karıştığı; ve bir adam, muhtelif çok vazifeleri beraber yapmasıyla şaşıracağı; ve bir küçük zihayata çok yükler yüklenmesiyle, altında ezildiği; ve bir lisan ve bir kulak, aynı anda müteaddit kelimelerin beraber çıkması ve girmesi intizamını bozup, karışacağı hâlde, aynelyakîn gördüm ki, هُوَ 'nin anahtarı ile ve pusulasıyla fikren

seyahat ettiğim hava unsurunda, her bir parçası, hatta her bir zerresi içine muhtelif binler noktalar, harfler, kelimeler konulduğu veya konulabileceği hâlde, karışmadığını ve intizamını bozmadığını; hem, ayrı ayrı pek çok vazifeler yaptığı hâlde, hiç şaşırımadan yapıldığını; ve o parçaya ve zerreye pek çok ağır yükler yüklendiği hâlde,

1. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. (Bakara Suresi 163; Âl-i İmran Suresi: 2; v.d...)

2. De ki: "O Allah'tır. (İhlâs Suresi: 1.)

nuranî: aydınlık, nurlu, ışıklı.

seyahat: yolculuk.

temaşa: bakma, seyretme.

unsur: madde.

vazih: açık, aşikâr.

zahir: bir ismin yerini tutan

kelime.

zerre: atom, molekül.

zihayat: hayat sahibi, canlı.

hiç zaaf göstermeyerek, geri kalmayarak, intizam ile taşıdığını; hem binler ayrı ayrı kelime, ayrı ayrı tarzda, manada o küçücük kulak ve lisanlara kemal-i intizamla gelip, çıkıp, hiç karışmayarak, bozulmayarak o küçücük kulaklara girip, o gayet incecik lisanlardan çıktığı; ve o her zerre ve her parçacık, bu acip vazifeleri görmekle beraber, kemal-i serbestiyet ile cezbedarâne hâl dili ile ve mezkûr hakikatin şahadeti ve lisanıyla ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ve

² قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ deyip gezer; ve fırtınaların ve şimşek ve berk ve gök gürültüsü gibi havayı çarpıştırıcı dalgalar içerisinde, intizamını ve vazifelerini hiç bozmuyor ve şaşır-mıyor; ve bir iş diğer bir işe mâni olmuyor. Ben aynelyakîn müşahade ettim.

Demek, ya her bir zerre ve her bir parça havada nihayetsiz bir hikmet ve nihayetsiz bir ilmi, iradesi ve nihayetsiz bir kuvveti, kudreti ve bütün zerrata hâkim-i mutlak bir hassaları bulunmak lâzımdır ki, bu işlere medar olabilsin. Bu ise, zerreler adedince muhal ve batıldır. Hiçbir şeytan dahi bunu hatıra getiremez.

Öyle ise, bu sahife-i havanın, hakkalyakîn, aynelyakîn, ilmelyakîn derecesinde bedahetle, Zat-ı Zülcelâl'in hadsiz gayrimütenahi ilmi ve hikmetle çalıştırdığı kalem-i kudret ve kaderin mütebeddil sahifesi ve bir Levh-i Mahfuzun âlem-i tagayyürde ve mütebeddil şununatında bir "Levh-i Mahv, İspat" namında yazar bozar tahtası hükmündedir.

bedahet: açıklık.
berk: şimşek.
cezbedarâne: kendinden geçerek.
gayrimütenahi: sonsuz.
hadsiz: sonsuz.
hakikat: gerçek.
hâkim-i mutlak: hiçbir şekilde hâkimiyetine sınır konmayan tam hüküm sahibi, Allah.
hakkalyakîn: bizzat yaşayarak kesin bilgi edinme.
hâl: şimdiki zaman, davranış.
hassa: özellik.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
ilmelyakîn: bilgiye dayanarak, kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde öğrenme.
intizam: düzgünlük, tertipli olma.
irade: dileme, isteme.
kalem-i kudret ve kader: varlıkların ve olayların düzenli olarak meydana gelişinde bir kalem gibi eserini gösteren ilâhî güç.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen, mükemmel düzenlilik.
kemal-i serbestiyet: tam serbestlik.
kudret: güç, kuvvet.
kusur: eksiklik, noksan.
kuvvet: güç, kudret.
lâzım: gerekli.
Levh-i Mahfuz: Allah'ın ezeli ilmiyle kâinata olmuş ve olacak şeylerin yazılı olduğu levha.
Levh-i Mahv ve İspat: bir şeyin yıkılıp tekrar kuruluşunu gösteren manevî levha, yaz boz tahtası.
lisan: dil.
mana: anlam.
mâni: engel.
medar: eksen, dayanak.
mezkûr: adı geçen.
muhal: imkânsız.
muhtelif: çeşitli.
müşahade: gözlem.
mütebeddil: değişen.
nam: isim, ad.
nihayetsiz: sınırsız, sonsuz.
sahife-i hava: hava sayfası.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şununat: işler, fiiller ve tasarruflar, hâller, keyfiyetler.
tarz: biçim, şekil.
tenzih: Allah'ı şanına lâyık olmayan şeylerden, her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.
zaaf: âcizlik, zayıflık.
Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.
zerrat: zerreler, atomlar.
zerre: atom, molekül.

1. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. (Bakara Suresi 163; Âl-i İmran Suresi: 2; v.d...)

2. De ki: "O Allah birdir. (İhlâs Suresi: 1.)

acip: hayret verici, şaşırtıcı. aynı kalmayıp devamlı değiştiği âlem, dünya. de bir inanç.
adet: sayı. **batıl:** doğru olmayan, yalan yanlış.
âlem-i tagayyür: her şeyin **aynelyakîn:** görme düzeyin-

acayıp: şaşırtıcı ve hayret verici şeyler.

âciz: güçsüz.

âlem-i mana: anlamlardan ibret olan âlem; gözümüzle gördüğümüz âlemin dışındaki âlem.

âlem-i misal: bütün varlıkların ve olayların görüntülerinin kaydedildiği âlem.

arş: taht, tabaka.

asvat: sesler.

aynelyakîn: gözle görür derecede inanma.

cahil: bilgisiz.

camit: cansız, donuk, katı.

cazibe: çekim gücü.

cilve-i vahdaniyet: Cenab-ı Hakkın birliğinin varlıklar üzerinde görünmeleri.

dafia: itme gücü.

dalâlet: sapma, doğru yoldan ayrılma.

ehemmiyetli: önemli.

emir: iş buyurma, buyruk.

esbap: sebepler.

fânî: ölümlü.

fâniyat: fânîlikler, ölümlülükler.

hâdisat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan olaylar.

hadsiz: sonsuz.

hâl: durum.

hayat: yaşayış.

hedefsiz: gayesiz, maksatsız.

ihtimal: olabilirlik.

imkân: mümkün olma, olabilirlik.

irade-i lâhiye: Cenab-ı Hakkın dilediğini yapabilme gücü, kudreti.

ispat: delil ve kanıt.

izhar: açığa vurma.

kanaat: inanma.

kat'i: kesin, şüphesiz.

kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.

kitabî: yazım.

kuvvet: fizikî güç, kudret.

letaif: maddî olmayan çok ince şeyler.

levazimat: ihtiyaç maddeleri.

lisan-ı hâl: hâl ve beden dili.

mezkûr: adı geçen.

muhaliyet: imkânsızlık.

muntazaman: düzenli olarak.

İşte, hava unsurunun yalnız nakl-i asvat vazifesinde, mezkûr cilve-i vahdaniyeti ve mezkûr acayıbi gösterdiği ve dalâletin hadsiz muhaliyetini izhar ettiği gibi, unsur-u havaînin sair ehemmiyetli vazifelerinden biri de elektrik, cazibe, dafia, ziya gibi sair letaifin naklinde şaşırmadan, muntazaman, asvat naklindeki vazifeyi gördüğü aynı zamanda, bu vazifeleri dahi gördüğü aynı zamanında, bütün nebatat ve hayvanata teneffüs ve telkih gibi hayata lüzumu bulunan levazımatı, kemal-i intizam ile yetiştiriyor. Emir ve irade-i lâhiyenin bir arşı olduğunu kat'i bir surette ispat ediyor ve serseri tesadüf ve kör kuvvet ve sağır tabiat ve karışık, hedefsiz esbap ve âciz, camit, cahil maddeler, bu sahife-i havaiyenin kitabetine ve vazifelerine karışması, hiçbir cihetle ihtimal ve imkânı bulunmadığını aynelyakîn derecesinde ispat ettiğini kat'i kanaat getirdim. Ve her bir zerre ve her bir parça, lisan-ı hâl ile ¹لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ve ²قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ dediklerini bildim ve bu

هُوَ anahtarı ile havanın maddî cihetindeki bu acayıbi gördüğüm gibi, hava unsuru da bir هُوَ olarak âlem-i misal ve âlem-i manaya bir anahtar oldu.

Gördüm ki, âlem-i misal, nihayetsiz fotoğraflar ve her bir fotoğraf hadsiz hâdisat-ı dünyeviye'yi aynı zamanda, hiç karıştırmayarak alıyor. Binler dünya kadar büyük ve geniş bir sinema-i uhreviye; ve fâniyatın, fânî ve zail hâllerini ve vaziyetlerini ve geçici hayatlarının meyvelerini sermedî temaşagâhlarda ve Cennette saadet-i ebediye

1. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. (Bakara Suresi 163; Âl-i İmran Suresi: 2; v.d...)

2. De ki: "O Allah birdir. (İhlâs Suresi: 1.)

nakl-i asvat: seslerin nakli, iletim.

nebatat: bitkiler.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

sahife-i havaiye: havaya ait sayfa.

sair: diğer, başka.

sermedî: sürekli, ölümsüz.

serseri: başı boş gezen.

sinema-i uhreviye: ahirette seyredilecek sinema.

tabiat: kâinat; âlem ve içindekiler.

telkih: aşılama.

temaşagâh: seyir ve gezinti yeri.

teneffüs: soluklanma, solu-

num.

tesadüf: rast gelme, rastlantı.

unsur: madde, esas, tabaka.

unsur-u havai: havayı oluşturan atomlar, moleküller.

vaziyet: durum, duruş.

zail: sona eren.

zerre: atom, molekül.

ziya: ışık.

ashaplarına dünya maceralarını ve eski hatıralarını, levhaları ile gözlerine göstermek için pek büyük bir fotoğraf makinesi olarak bildim. (HAŞİYE)

Hem levh-i mahfuzun, hem âlem-i misalin iki hücceti ve iki küçük numunesi ve iki noktası, insanın başında olan kuvve-i hafıza ve kuvve-i hayaliye, mercimek küçük-lüğünde iken, hiç karıştırmayarak, kemal-i intizam ile içlerinde bir büyük kütüphane kadar malûmatın yazılması, kat'î ispat eder ki, o iki kuvvenin numune-i ekber ve azamları, âlem-i misal ile levh-i mahfuzdur.

Hava ve su unsurlarının, hususan nutfelerin suyu ve hava unsuru, toprak unsurunun pek fevkinde, daha ziyade hikmet ve irade ile ve kalem-i kader ve kudret ile yazıldıkları ve tesadüf ve kör kuvvetin ve sağır tabiatın ve camit ve hedefsiz esbabın karışması yüz derece muhal ve hiçbir cihetle mümkün olmadığı; ve Hakîm-i Zülcelâl'in kalem-i kader ve hikmetinin sahifesi olduğu ilmelyakîn ile, kat'î bilindi.¹

Mütebakisi şimdilik yazdırılmadı. Umuma binler selâm.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

* * *

HAŞİYE: Fakat zahir hakikatler gibi kuvvetli bürhanlarla ve hüccetlerle ispat etmeye zaman ve zemin, hâl ve vaziyet müsaade etmediğinden kısaca kesildi.

1. "Gördüm ki, âlem-i misal,..." ile başlayan paragraftan, buraya kadar olan kısım Üstadımızın Gençlik Rehberi adlı eserinden buraya da alınmıştır. (Naşirler)

2. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka hiçbir bilginiz yoktur. Muhakkak ki Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

âlem-i misal: dünyadaki işle-
rin görünlendiği ve gözlen-
diği, ruhların bulunduğu
âlem.
ashap: arkadaş.
bürhan: delil.
camit: cansız, katı, donuk.

esbap: nedenler, sebepler.
fevk: üst.
hakikat: gerçek.
Hakîm-i Zülcelâl: sonsuz bü-
yüklük sahibi olan ve her şe-
yi hikmetle yaratan, Allah.
hâl: durum.

haşiye: dipnot.
hedef: gaye, maksat.
hikmet: her şeyin belirli ga-
yelere yönelik olarak, manalı,
faydalı ve tam yerli yerinde
olması.
hususan: özellikle.

hüccet: delil.
ilmelyakîn: bilgiye dayanarak,
kuşkuyla yer bırakmayacak bi-
çimde öğrenme.
irade: dileme, isteme, yapma.
ispat: delil ve kanıt.
kalem-i kader ve kudret: varlık-
ların ve olayların düzenli olarak
meydana gelişinde bir kalem gibi
eserini gösteren ilâhî güç.
kalem-i kader: Allah'ın olacak
hâdiseleri olmadan önce bilip
yazması, takdir etmesi.
kat'î: kesin, şüphesiz.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz
düzen.
kudret: güç, kuvvet.
kuvve: duyu.
kuvve-i hafıza: hafıza gücü.
kuvve-i hayaliye: hayal gücü.
Levh-i Mahfuz: Allah'ın ezelî il-
miyle kâinata olmuş ve olacak
şeylerin yazılı olduğu levha.
macera: olup biten.
malûmat: bilgiler, bilgi, haber.
muhal: imkânsız
mümkün: olabilir.
müsaade: izin.
mütebaki: geriye kalan.
numune: örnek.
numune-i ekber ve azam: çok
büyük örnek.
nutf: döş suyu, meni, sperm.
saife: sayfa.
selâm: barış, rahatlık, esenlik.
tabiat: kâinat; âlem ve içindeki-
ler.
tesadüf: rast gelme, rastlantı.
unsur: madde, esas, kök.
vaziyet: durum.
zahir: görünen.
zemin: yer.
ziyade: çok.

* On Dördüncü Söz, Barla'da 1926-34 yılları arasında Türkçe olarak telif edilmiştir.

On Dördüncü Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

âlem: dünya.

ayet: Allah'ın varlığına delil olan her şey.

beyan etme: anlatma.

ders-i ibret: göz ve fikir açacak ders.

eyyam-ı Kur'âniye: Kur'ân günleri.

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz yücelik ve haşmet sahibi ve benzeri olmayan şeyleri üstün sanatıyla yaratan Allah.

hadis: Hz. Muhammed'e ait söz, emir, fiil veya onun onayladığı başkasına ait söz, iş ve davranış.

hakaik: hakikatler, gerçekler, doğrular.

hakikat: aslı, gerçek.

hakikat-ı ulviye: yüce gerçek.

halk etmek: yaratmak.

haşır: kıyametten sonra bütün insanların diriltilip bir yere toplanmaları.

hatime: son.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

hükmünde: değerinde, yerinde, gibi.

inkiyat: baş eğme.

kâinat: evren, yaratılmış her şey.

kanaat getirmek: razı olmak, inanmak.

kıyamet: kâinatın yıkımı ve tahrip edilmesi.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

müfessir-i hakiki: gerçek açıklayıcı.

nazar-ı şuhut: tanıklık bakışı, mütalâa nazarı.

nazire: örnek, benzer.

noksan: eksik.

numune: örnek.

sair: diğer.

seyyal: akıcı.

seyyar: gezici.

sırr-ı inayet: yardım sırrı.

tafsilât: ayrıntılar, detaylar.

tanzim: sıraya koyma, düzenleme.

teslim: kabul.

ulvî: yüce.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

zikretmek: söylemek, beyan etmek.

1 الرَّكَابُ أَحْكَمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ

KUR'ÂN-ı HAKÎM'in ve Kur'ân'ın müfessir-i hakikîsi olan hadisin bir kısım yüksek ve ulvî hakaikına çıkmak için teslim ve inkiyadı noksan olan kalplere yardım edecek basamaklar hükmünde, o hakikatlerin bir kısım nazirelerine işaret edeceğiz; ve hatimesinde bir ders-i ibret ve bir sırr-ı inayet beyan edilecek. O hakikatlerden haşır ve kıyametin nazireleri Onuncu Sözde, bilhassa Dokuzuncu Hakikatinde zikredildiği için, tekrara lüzum yoktur. Yalnız, sair hakikatlerden numune olarak Beş Mesele zikrederiz.

BİRİNCİSİ: Meselâ, 2 خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

“Altı günde gökleri ve yerleri yarattık” demek olan, hem belki bin ve elli bin sene gibi uzun zamandan ibaret olan eyyam-ı Kur'âniye ile, insan dünyası ve hayvan âlemi altı günde yaşayacağına işaret eden hakikat-i ulviyesine kanaat getirmek için, birer gün hükmünde olan her bir asırda, her bir senede, her bir günde Fâtır-ı Zülcelâl'in halk ettiği seyyal âlemleri, seyyar kâinatları, geçici dünyaları nazar-ı şuhuda gösteriyoruz. Evet, güya insanlar gibi, dünyalar dahi birer misafirdir. Her mevsimde, Zat-ı Zülcelâl'in emriyle, âlem, dolar boşanır.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Elif lâml râ. Bu öyle bir kitaptır ki, her işi hikmetle yapan ve her şeyden hakkıyla haberdar olan Allah tarafından ayetleri sağlam şekilde tanzim edilmiş, sonra tafsilâtıyla açıklanmıştır. (Hûd Suresi: 1)

2. A'raf Suresi: 54.

İKİNCİSİ: Meselâ,

وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ❶ وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ
فِي إِمَامٍ مُبِينٍ ❷ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ❸

gibi ayetlerin ifade ettikleri ki, “Bütün eşya, bütün ahvalle, vücuda gelmeden ve geldikten sonra ve gittikten sonra yazılıdır ve yazılır ve yazılıyor” demek olan hakikat-i âliyesine kanaat getirmek için Nakkaş-ı Zülcelâl, rûy-i zeminin sahifesinde, her mevsimde, bahusus baharda, değiştirdiği nihayetsiz muntazam mahlûkatın fihriste-i vücutlarını, tarihçe-i hayatlarını, desatir-i hareketlerini çekirdeklerinde, tohumlarında, köklerinde, manevî bir surette derç ve muhafaza ettiğini ve zevalden sonra semerelerinde, aynen, kalem-i kaderiyle manevî bir tarzda, basit tohumcuklarında yazdığını, hatta her geçici baharda, yaş kuru ne varsa, mahdud zerrecikler ve kemikler hükmünde olan tohumlarda, ölmüş odunlarda, kemal-i intizam ile muhafaza ettiğini nazar-ı şuhuda gösteriyoruz. Güya her bir bahar, bir tek çiçek gibi, gayet muntazam ve mevzun olarak zeminin yüzüne bir Cemîl ve Celîl’in eliyle takılıp koparılıyor, konup kaldırılıyor.

Hakikat böyle iken, beşerin en acip bir dalâleti budur ki, kader kaleminin sahifesi olan Levh-i Mahfuzun yalnız bir cilve-i aksi olarak, fihriste-i sanat-ı Rabbaniye olup, ehl-i gafletin lisanında tabiat denilen bu kitabet-i fitriyeyi,

acip: ilginç, hayrette bırakan.

ahval: hâller, durumlar.

bahusus: özellikle.

beşer: insan.

Celîl: sonsuz büyüklük sahibi Allah.

Cemîl: sonsuz güzellik sahibi Allah.

cilve-i aksi: yansımanın görüntüsü.

dalâlet: inançsızlık, sapıklık.

derç: yerleştirme.

desatir-i hareket: hareket düsturları.

ehl-i gaflet: dünyaya dalıp ahiret gerçeğinden uzak duranlar.

fihriste-i sanat-ı Rabbaniye: her şeyi terbiye eden Allah’ın sanat eserlerinin içeriğinin ve örneklerinin bulunduğu özet liste.

fihriste-i vücut: varlık listesi, DNA gibi...

gayet: son derece

güya: sanki.

hakikat: gerçek.

hakikat-ı âliye: yüce gerçek.

hükmünde: gibi olan, yerinde.

Kader kalemi: Allah’ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip yazması.

kalem-i kader: Allah’ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip yazması, takdir etmesi.

kanaat getirmek: razı olmak, inanmak.

kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.

kitabet-i fitriye: yaratılışa ait yazılar.

Levh-i Mahfuz: Allah’ın ezeli ilmiyle bildiği kâinata olmuş ve olacak şeylerin yazılı olduğu levha.

mahdud: sınırlı.

mahlûkat: yaratılmışlar.

manevî bir surette: maddesel olmayan bir şekilde.

manevî bir tarzda: ilim şeklinde, bilgi olarak.

mevzun: ölçülü.

muhafaza etme: koruma.

muntazam: düzenli.

Nakkaş-ı Zülcelâl: her şeyi nakışlı ve süslü yaratan Celâl sahibi Allah.

nazar-ı şuhut: tanıklık bakışı.

nihayetsiz: sonsuz.

rûy-i zemin: yeryüzü.

semere: meyve.

suret: şekil, biçim.

tarihçe-i hayat: hayat hikâyesi.

tarz: biçim, şekil.

vücuda gelme: var olma.

zemin: yeryüzü.

zerrecik: atom, en küçük madde parçası.

zeval: yok olma, geçip gitme.

1. Yaş ve kuru ne varsa apaçık bir kitapta yazılmıştır. (En’am Suresi: 59.)

2. Biz her şeyi Levh-i Mahfuz’da tek tek yazdık. (Yâsin Suresi: 12.)

3. Ne göklerde ve ne de yerde zerre kadar bir şey Ondan uzak kalamaz; bundan küçük veya büyük ne varsa, hepsi apaçık bir kitapta yazılmıştır. (Sebe Suresi: 3.)

ayet: Kur'ân-ı Kerim'in her bir cümlesi.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

azamet: büyüklük.

bahir: deniz.

bahr-i müsebbih: Allah'ı tesbih edip anan deniz.

ber: yeryüzü.

burç: belli bir şekle benzeyen yıldız kümeleri.

cüz'î: küçük.

ehl-i gaflet: dünyaya dalıp ahiret gerçeğinden uzak duranlar.

elfaz-ı tahmidiye: Allah'ı öven, Ona hamd etmeyi içeren sözler.

fail: işi yapan, özne.

felek: dokuz gök tabakası.

hakikat: gerçek.

hamele-i arş ve yer: yerin ve göğün taşıyıcısı.

hamit: şükreden.

intizam: düzgün olma.

kelimat-ı tesbihiye: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutan sözler.

kıt'a: büyük kara parçası.

küllî: büyük, kapsamlı.

külliyet: bolluk, çokluk, büyüklük, kapsamlılık.

Levh-i Mahfuz: Allah'ın ezeli ilmiyle bildiği kâinata olmuş ve olacak şeylerin yazılı olduğu levha.

lisan: dil.

mastar: kaynak.

melâike-i müekkel: görevli melekler.

melek: Allah'ın nurdan yarattığı nurani mahlûklar.

mevcudat: varlıklar.

mistar-ı hikmet: hikmetin gerçekleşmesi ve ortaya çıkması için kullanılan vasıta, şablon, hikmet cetveli.

muhbir-i sadık: doğru haberler veren Peygamberimiz.

münasip: uygun.

münfail: fiilden etkilenen.

nakş-ı sanat: sanatlı nakış, işleme.

nebat: bitki.

sair: diğer.

semavat: semalar, gökler.

Süreyya: Ülker yıldızı.

tabiat-ı müessire: tesir sahibi, yaratıcı tabiat.

tarz: biçim, şekil.

tasrih: açıkça belirtme.

tasvir: anlatma, ifade etme.

tayr-ı müsebbih ve hamit: Allah'ı tesbih eden ve şükreden kuş.

telâkki: kabul etme.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

tesbihat: Cenab-ı Hakkın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu

bu nakş-ı sanatı, bu münfail mistar-ı hikmeti, tabiat-ı müessire diyerek mastar ve fail telâkki etmesidir.

1 **أَيْنَ الثَّرَاءِ مِنَ الثَّرْيَا؟** Hakikat nerede, ehl-i gafletin telâkklileri nerede?

ÜÇÜNCÜSÜ: Meselâ, hamele-i arş ve yer ve göklerin melâike-i müekkelleri ve sair bir kısım melekler hakkında muhbir-i sadıkın tasvir ettiği, meselâ kırk binler başlı, her bir başta kırk binler lisan ve her lisanda kırk binler tarzda tesbihat ettiklerini² ve intizam ve külliyet ve vüs'at-i ubudiyetlerini ifade eden hakikate çıkmak için, şuna dikkat et ki: Zat-ı Zülcelâl,

تَسْبِيحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ³ أَنَا سَخَرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ ⁴ أَنَا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ ⁵

gibi ayetlerle tasrih ediyor ki, mevcudatın en büyüğü ve küllîsi dahi, kendi külliyetine göre ve azametine münasip bir tarzda tesbihat ettiğini gösteriyor ve öyle de görünüyor.

Evet, bir bahr-i müsebbih olan şu semavatın kelimat-ı tesbihiyesi, güneşler, aylar, yıldızlar olduğu gibi, bir tayr-ı müsebbih ve hamit olan şu zeminin dahi elfaz-ı tahmidiyesi, hayvanlar, nebatlar ve ağaçlardır. Demek, her bir ağacın, her bir yıldızın cüz'î birer tesbihatı olduğu gibi, zeminin de ve zeminin her bir kıt'asının da ve her bir dağ ve derenin de ve ber ve bahrinin de ve göklerin her bir feleğinin de ve her bir burcunun da birer tesbih-i küllîsi

1. Yer nerde, Süreyya nerede?

2. Bkz. Taberî, Camiü'l-Beyan, 15:156; İbni Kesir, Tefsiru'l-Kur'ân, 3:62; İbni Hacer, Fethu'l-Bâri, 8:402; Münâvî, Feyzü'l-Kadir, 2:82.

3. Yedi gökle yer ve onların içindekiler Onu tesbih eder. (İsra Suresi: 44.)

4. Biz dağları onun [Davud'un] emrine verdik ki, onunla beraber tesbih eder. (Sad Suresi: 18.)

5. Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik. (Ahzab Suresi: 72.)

ifade eden sözler.

tesbih-i küllî: büyük ve umumi tesbih.

vüs'at-i ubudiyet: kulluğun genişliği.

Zat-ı Zülcelâl: Sonsuz büyük- zemin: yeryüzü.

vardır. Şu binler başları olan zeminin her başında yüz binler lisanlar bulunan ve her lisanda yüz bin tarzda tesbihat çiçeklerini, tahmidat meyvelerini, âlem-i misalde tercümanlık edip gösterecek ve âlem-i ervahta temsil edip ilân edecek, ona göre elbette bir melek-i müekkeli vardır.

Evet, müteaddit eşya bir cemaat şekline girse, bir şahs-ı manevîsi olacaktır. Eğer o cemiyet, imtizaç edip itihat şeklini alsa, onu temsil edecek bir şahs-ı manevîsi, bir nevi ruh-u manevîsi ve vazife-i tesbihiyesini görecek bir melek-i müekkeli olacaktır. İşte bak; misal olarak bu Barla ağzının, şu dağ lisanının bir muazzam kelimesi olan bu odamızın önündeki çınar ağacına bak, gör. Ağacın şu üç başının her başında, kaç yüz dal dilleri var; ve her dilde, bak, kaç yüz mevzun ve muntazam meyve kelimeleri var; ve her meyvede, dikkat et, kaç yüz kanatlı mevzun tohumcuk harfleri, emr-i ¹ **كُنْ فَيَكُونُ** 'e malik Sâni-i Zülcelâl'ine ne kadar belîğ bir medih ve fasih bir tesbih ettiğini işittiğin, gördüğün gibi, ona müekkel melek dahi, ona göre âlem-i manada müteaddit diller ile tesbihatını temsil ediyor ve hikmeten öyle olmak gerektir.

DÖRDÜNCÜSÜ: Meselâ,

اِنَّمَا اَمْرُهُ اِذَا ارَادَ شَيْئًا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ² وَمَا اَمْرُ السَّاعَةِ
اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ ³ وَنَحْنُ اقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ⁴ تَعْرُجُ
الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ اَلْفَ سَنَةٍ ⁵

1. "Ol!" der; olur. (Âl-i İmran Suresi: 59; Yâsin Suresi: 82.)

2. Bir şeyin olmasını murat ettiği zaman, Onun işi sadece "Ol" demektir; o da olur. (Yâsin Suresi: 82.)

3. Kiyamet'in gerçekleşmesi ise göz açıp kapayıncaya kadardır (Nahl Suresi: 77.)

4. Çünkü Biz ona şah damarından daha yakınız. (Kaf Suresi: 16.)

5. Melekler ve Cebrail, elli bin sene uzunluğunda bir gün olan Kiyamet Gününde, Allah'ın emrini almak üzere Arşa yükselirler. (Mearic Suresi: 4.)

âlem-i ervah: ruhlar âlemi.

âlem-i mana: mana âlemi.

âlem-i misal: ruhların ve me-

leklerin bulunduğu âlem.

belîğ: maksadını noksansız

ve güzel sözlerle anlatan.

cemaat: topluluk, gurup.

cemiyet: topluluk, grup.

emr: emir, kanun.

fasih: güzel, açık ve düzgün konuşan.

hikmeten: hikmet bakımından.

imtizaç: uyusma, kaynaşık karışma.

ittihat: birlik oluşturma.

lisan: dil.

malik: sahip.

medih: övme.

melek: Allah'ın nurdan yarattığı, iradeleri, cinsiyetleri, yeme ve içmeleri olmayan, çeşitli şekillere girebilen, göze her zaman görül-meyen, Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûk.

melek-i müekkel: görevli melek.

mevzun: ölçülü.

misal: örnek.

muazzam: çok büyük.

muntazam: düzenli.

müekkel: vekil tayin edilmiş, görevli.

müteaddit: çeşitli, birden fazla, birçok.

ruh-u manevî: manevî ruh.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz haşmet ve yücelik sahibi olan ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

şahs-ı manevî: belli bir kişi olmayıp bir topluluktan meydana gelen manevî kişilik.

tahmidat: Allah'ı övüp şükretmeler.

tarz: biçim, şekil.

temsil etmek: bir işi başkasının adına yapma.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

tesbihat: Cenab-ı Hak'ın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler, Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutan sözler.

vazife-i tesbihiye: Allah'ın her türlü kusur ve noksandan uzak olduğunu belirtme vazifesi.

zemin: yeryüzü.

âyine: ayna
aksi: yansıması.
baid: uzak.
Cebrail: dört büyük melekten, Cibril, vahiy meleği.
cihet: yön.
cilve: görünme, yansıma.
cüz'i: küçük.
ehemmiyet: önem.
emr-i Rabbanî: bütün varlıkların yaratılış gayelerine göre terbiye edip idaresi ve egemenliği altında tutan Allah'ın emri.
Esma-i Hüsnâ: Cenab-ı Allah'ın en güzel isimleri.
fehîm: anlama, anlayış.
fehme takrip etmek: bir mesele-nin anlaşılmasını kolaylaştırmak.
hakikat: gerçek.
hakikat-ı ulviye: yüce ve yüksek gerçek.
hakikat-i Kur'âniye: Kur'an hakikatı.
hakir: hor ve değersiz.
halk: yaratma.
harîc: dışında.
hâzır ve nazır: her şeyin yanında bulunması ve görünmesi.
hüsnüsanat: sanat güzelliği.
icat: yoktan yaratma.
ifade etmek: bildirmek, anlatmak.
intizam-ı ekmele: mükemmel düzen.
kabiliyet: yetenek.
Kadir-i Mutlak: her şeye gücü yeten, sınırsız güç ve kudret sahibi olan Allah.
karip: yakın.
kesif: yoğun, katı, saydam olma-yan.
kiyâmet: dünyanın ve kâinatın tahrip edilmesi.
kibriya: büyüklük, ululuk.
kurbiyet: yakınlık.
masnuat: sanatla yapılmış varlıklar.
mazhar olmak: sahip olmak erişmek.
meşhut: görünen.
mevcudat: varlıklar.
mualecesiz: doğrudan doğruya.
mübaşeretsiz: temas etmeden.
müteessir: etkileme, etki altında bırakma.
nevi: çeşit.
nihayet: son.
nihayetsiz: sonsuz.
Nur: bütün varlığı aydınlatan, bütün nurlar kendi nurunun zayıf gölgesi olan ve her çeşit nuru yaratan Allah.
Sânî-i Kadîr: her şeye gücü yeten ve her şeyi sanatlı yaratan Allah.
Sânî-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi olan ve her şeyi sanatla yaratan, Allah.
sırf: sadece, yalnızca.

gibi ayetlerin ifade ettikleri hakikat-i ulviyesine ki, Ka-dîr-i Mutlak, o derece sühulet ve sür'atle ve mualecesiz ve mübaşeretsiz eşyayı halk eder ki, yalnız sırf bir emir ile icat eder gibi görünüyor, fehmediliyor.

Hem o Sâni-i Kadîr, nihayet derecede masnuata karip olduğu hâlde, masnuat nihayet derecede ondan baiddir.

Hem nihayetsiz kibriyasıyla beraber, gayet cüz'i ve ha-kir umuru dahi, ehemmiyetle tanzim ve hüsnüsanattan harîc bırakmıyor.

İşte bu hakikat-i Kur'âniyenin vücuduna, mevcudatta meşhut sühulet-i mutlaka içinde intizam-ı ekmele şahadet ettiği gibi, gelecek temsil dahi onun sırr-ı hikmetini gös-terir.

Meselâ, **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** Sâni-i Zülcelâl'in Esma-i Hüsnâsından Nur isminin bir kesif âyinesi hükmünde olan

güneşin, emr-i Rabbanî ve teshir-i İlâhî ile mazhar oldu-ğu vazifeler, şu hakikati fehme takrip eder. Şöyle ki:

Güneş, ulviyetiyle beraber, bütün şeffaf ve parlak şey-lere nihayet derecede yakın, belki onların zatlarından onlara daha yakın olduğu; cilvesiyle ve timsaliyle ve ta-sarrufa benzer çok cihetlerle, onları müteessir ettiği hâl-de, o şeffaf şeyler ise, binler sene ondan uzaktırlar. Onu hiçbir vecihle müteessir edemezler; kurbiyet dava ede-mezler.

Hem, o güneş, her şeffaf bir zerreye, hatta ziyası ne-reye girmiş ise orada hâzır ve nazır gibi olduğu, o zerre-nin kabiliyet ve rengine göre güneşin aksi ve bir nevi timsali görünmesiyle anlaşılır.

1. En yüce sıfatlar Allah'ındır. (Nahl Suresi: 60.)

sırr-ı hikmet: hikmet sırrı.
sühulet: kolaylık.
sühulet-i mutlaka: kayıtsız şartsız kolaylık.
sür'at: hız.
şahadet: şahitlik.

şeffaf: bir tarafından bakıldı-ğında diğer tarafı da görülen, saydam.
takrip: yaklaştırmak.
tanzim: düzenleme.
tasarruf: kullanma.
temsil: misal, örnek.

teshir-i ilâhî: Allah'ın boyun eğdirmesi, itaat ettirmesi.
timsal: örnek, numune.
ulviyet: yükseklik.
umur: işler.
vecih: yön.
vücut: varlık.

Hem, güneşin azamet-i nuraniyeti derecesinde ihata-sı, nüfuzu ziyadeleşir. Nuraniyet azametindendir ki, en küçük ufak şeyler, ondan gizlenip kaçamazlar. Demek, azamet-i kibriyası, cüz'î ve ufak şeyleri, nuraniyet sırrıyla harice atmak değil, bilâkis daire-i ihatasına alıyor.

Hem, güneşi mazhar olduğu cilvelerde ve vazifelerde, farz-ı muhal olarak, fail-i muhtar farz etsek, o derece sühulet ve sür'at ve vüs'at içinde, zerreden, katreden, deniz yüzünden seyyarata kadar izn-i İlâhî ile öyle işliyor ki, şu tasarrufat-ı azîmeyi yalnız bir mahz-ı emir ile yapar tahayyül edilebilir. Zerre ile seyyare, emrine karşı müsavidirler. Deniz yüzüne verdiği feyzi, zerreye de, kabiliyetine göre kemal-i intizam ile verir.

İşte, sema denizinin yüzünde ziyadar bir kabarcık ve Kadîr-i Mutlak'ın Nur isminin cilvesine kesif bir âyinecek olan şu güneşin, bilmüşahede, şu hakikatin üç esasının numunelerine mazhar olduğunu görüyoruz. Elbette güneşin nur ve harareti, ilim ve kudretine nispeten toprak gibi kesif hükmünde, ¹ **نُورُ النُّورِ، مَنْوَرُ النُّورِ، مُقَدَّرُ النُّورِ** olan Zat-ı Zülcelâl, her şeye ilim ve kudretiyle nihayetsiz yakın ve hâzır ve nazır ve eşya Ondan gayet uzak olduğuna; hem, o derece külfetsiz mualecesiz, sühuletle işleri yapar ki, yalnız mahz-ı emrin sür'at ve sühuletiyle icat eder gibi anlaşıldığına; hem hiçbir şey, cüz'î küllî, küçük büyük daire-i kudretinden harice çıkmadığına ve kibriyası ihata ettiğine şuhut derecesinde bir yakîn-i imanî ile iman ederiz ve iman etmek gerektir.

fail-i muhtar: dilediğini yapmakta serbest olan fail.
farz etmek: var saymak.
farz-ı muhal: olmayacak bir şeyi olacakmış gibi düşünme.
feyiz: bolluk, bereket.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek, doğru.
hararet: sıcaklık.
hariç: dış, dışı.
hâzır ve nazır: Allah'ın her şeyin yanında olması ve görüp gözetmesi.
icat: yoktan yaratma.
ihata: kuşatma, içine alma, sarma.
iman: inanma, inanç.
izn-i İlâhî: Allah'ın izniyle.
kabiliyet: yetenek.
Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
katre: damla.
kemal-i intizam: tam ve mükemmel düzen.
kesif: katı, yoğun, koyu.
kibriya: azamet, büyüklük.
kudret: güç, kuvvet.
külfetsiz: zahmetsiz, zorlanmadan.
küllî: çok.
mahz-ı emir: sadece ve yalnız emir.
mazhar: sahip olma, erişme, sahip.
mualecesiz: doğrudan doğruya.
müsavi: eşit.
nihayetsiz: sınırsız.
nispeten: oranla, kıyasla.
numune: örnek.
Nur: bütün varlığı aydınlatan, bütün nurlar yaratan Allah.
nur: ışık, parlaklık.
nuraniyet: nurluluk, parlaklık.
nüfuz: etki.
sema: gökyüzü, gök.
seyyarat: gezegenler.
seyyare: gezegen.
sühulet: kolaylık.
sür'at: çabukluk, hızlilik.
şuhut: görür gibi olma.
tahayyül: hayal etme.
tasarrufat-ı azîme: büyük tasarruflar, kullanımlar.
vüs'at: genişlik, bolluk.
yakîn-i imani: kesin bir bilgiyle inanma, şüphesiz inanma.
Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.
zerre: atom, çok küçük parça.
ziyadar: ışıklı, parlak.
ziyadeleşmek: artmak, fazlaşmak.

1. Nurların nuru, nurların nurlandırıcısı, nurların takdir edicisi.

zat: kişi, şahıs.
zerre: en küçük parça.
ziya: ışık.
azamet: büyüklük.
azamet-i kibriya: büyüklüğün varlıkları kuşatması.

azamet-i nuraniyet: parlaklığının büyüklüğü.
bilâkis: aksine, tam tersi.
bilmüşahede: gördüğümüz gibi.
cilve: görünme, yansıma.
cüz'î: pek az, küçük, az.

daire-i ihata: kapsama alanı, kuşatma alanı.
daire-i kudret: Allah'ın ezeli gücünün hâkim ve etkili olduğu daire.
esas: gerçek.

BEŞİNCİSİ:

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

1 وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ 'den tut tâ

2 وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ 'ye kadar; hem

3 اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ 'den tut tâ

4 يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ 'e kadar; hem

5 'e خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ 'den tut tâ 6 خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

7 'den tut tâ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ kadar; hem

8 'ya kadar hudud-u azamet-i ru وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ

bubiyeti ve kibriya-i ulûhiyeti tutmuş olan Ezel ve Ebed Sultanı, “Şu âciz ve nihayetsiz zayıf ve nihayetsiz fakir ve nihayetsiz muhtaç ve yalnız cüz’i bir ihtiyar ile icada kabiliyeti olmayan zayıf bir kisp ile mücehhez benîâdeme karşı şedit şikâyat-ı Kur’âniyesi ve azîm tehdidatı ve müt-hiş vaitleri ne hikmete binaendir ve ne vecihle tevfiik edilir, ne suretle münasip düşer?” demek olan derin ve yük-sek hakikate kanaat getirmek için, şu gelecek iki temsi-le bak.

Birinci temsil: Meselâ, şahane bir bağ var ki, niha-yetsiz meyvedar ve çiçektar masnular içinde bulunuyor-lar. Ona nezaret etmek için pek çok hademeler tayin

âciz: güçsüz.

azamet: büyüklük, ululuk, yüce-lik.

azîm: büyük.

benîâdem: Âdemoğulları, insan-lar.

binaen: -den dolayı, -den ötürü, -için.

cüz’i: küçük.

çiçektar: çiçekli.

Ezel ve Ebed Sultanı: varlığının başlangıcı ve sonu olmayan kud-ret ve hâkimiyet sahibi sultan, Al-lah.

hademe: hizmet eden.

hakikat: gerçek.

hikmet: amaç, sebep.

hudud-u azamet-i rububiyet: Rububiyetin varlıklar üzerindeki terbiye ve idare ediciliğinin ve egemenliğinin geniş sınırları.

icad: yoktan yaratma.

ihtiyar: seçme gücü, tercih, irade.

kabiliyet: yetenek, beceri.

kanaat getirmek: bir şeyin doğ-ruluğunu anlayıp inanmak, kabul etmek.

kibriya-i ulûhiyet: Allah’ın ortak kabul etmeyen ilâhlığının büyük-lüğü.

kisb: çalışma.

kudret: güç, kuvvet,

masnu: sanatla yaratılmış varlık-lar.

meyvedar: meyveli.

muhtaç: ihtiyaç içinde, gereksi-nim duyan.

mücehhez: donatılmış.

münasip: uygun, yerinde.

müthiş: dehşet veren, korkunç.

nezaret: bakma.

nihayetsiz: sayılamayacak kadar çok, sonsuz.

nur: aydınlık

suret: şekil, tarz.

şahane: mükemmel, çok güzel.

şedit: şiddetli.

şikâyat-ı Kur’âniye: Kur’ân’ın şikâyetleri.

takdir etmek: bir şeyin miktarını ve derecesini belirlemek.

tayin: görevlendirme, atama.

tehdidat: tehditler, gözdağı ver-meler.

temsil: örnek, benzetme.

tevfiik edilme: uygun düşürülme.

vait: iyiliğe sevk etmek veya kö-tülüktün vazgeçirmek için ileride olacak hâdiseleri haber vererek tehdit etme.

vecih: yön, yan, taraf.

1. Onlar Allah’ın kudret ve azametini hakkıyla bilemediler. Hâlbuki Kıyamet Gününde yeryü-zü bütünüyle Onun tasarrufundadır; gökler de Onun kudretiyle dürülmüştür. (Zümer Suresi: 67.)

2. Bilin ki Allah, kişinin kalbine ondan daha yakındır. (Enfal Suresi: 24.)

3. Allah her şeyin yaratıcısıdır. O her şey üzerinde hakkıyla görüp gözeticidir. (Zümer Suresi: 62.)

4. Allah onların gizlediklerini de bilir, açığa vurduklarını da. (Bakara Suresi: 77.)

5. Gökleri ve yeri yaratan Odur. (En’am Suresi: 73.)

6. Sizi de, sizin yaptıklarınızı da yaratan Allah’tır. (Saffat Suresi: 96.)

7. Maşaallah, Allah dilemiş de yaratmış! Kuvvet ve kudret ancak Allah’ındır. (Kehf Suresi: 39.)

8. Allah dilemedikçe siz hiçbir şeyi isteyemezsiniz. (İnsan Suresi: 30.)

edilmiş. Bir hizmetkârın vazifesi dahi, yalnız o bağa yayılacak ve içilecek suyun mecrasındaki deliğin kapağını açmaktır. Ve şu hizmetkâr ise, tembellik etti, deliğin kapağını açmadı. O bağın tekemmülüne hâlel geldi veya hut kurudu. O vakit, Hâlık'ın sanat-ı Rabbaniyesinden ve Sultanın nezaret-i şahanesinde ve ziya ve hava ve toprağın hizmet-i bendegânesinden başka bütün hademelelerin, o sersemden şekvaya hakları vardır. Zira, hizmetlerini akim bıraktı veya zarar verdi.

İkinci temsil: Meselâ, cesim bir sefine-i sultaniyede, adî bir adam, cüz'î vazifesini terk etmesiyle bütün gemideki vazifedarların netaic-i hidematına hâlel getirdiğinden ve bazı da mahvettiğinden, bütün o vazifedarlar namına, gemi sahibi ondan şedit şikâyet eder.

Kusur sahibi ise, diyemez ki, "Ben bir adî adamım, ehemmiyetsiz ihmalimden şu şiddete müstahak değilim." Çünkü, tek bir adem, hadsiz ademleri intaç eder. Fakat, vücut kendine göre semere verir.

Çünkü, bir şeyin vücudu, bütün şerait ve esbabın vücuduna mütevakkıf olduğu hâlde, o şeyin ademi, intıfası, tek bir şartın intıfasıyla ve tek bir cüz'ün ademiyle, netice itibarıyla, mün'adim olur. Bundandır ki, tahrip, tamirden pek çok defa eshel olduğu, bir düstur-u mütearife hükmüne geçmiştir.

Madem küfür ve dalâlet, tuğyan ve masiyet esasları, inkârdır ve reddir, terktir ve adem-i kabuldür; suret-i zahiriyede ne kadar müspet ve vücutlu görünse de,

adem: yokluk, bir şeyin olmaması.
adem-i kabul: kabul etmemek.
adî: basit, hiçbir özelliği olmayan.
akim: sonuçsuz, başarısız.
cesim: çok büyük, cüsseli.
cüz: parça.
cüz'î: az, küçük.
dalâlet: doğru yoldan ve gereklerden ayrılma, batıla yönelme.

düstur-u mütearife: bilinen kural.
ehemmiyetsiz: önemsiz.
esas: temel, kaynak.
esbab: sebepler, vasıtalar.
eshel: daha kolay.
hademe: hizmet eden.
hadsiz: sınırsız.
hâlel gelmek: zarar gelmek.
Hâlık: yoktan yaratan Allah.
hizmet-i bendegâne: kul ve köle gibi hizmet.
hizmetkâr: hizmet eden.

hükmüne: yerine geçme, değerine.
ihmal: verilen vazifeyi takip etmeme, düzenli ve zamanında yapmama.
inkâr: reddetme, inanmama.
intaç etme: netice verme.
intıfa: sönme, yok olma.
küfür: Allah'ı inkâr etmek.
mahvetmek: yok etmek.
masiyet: itaatsizlik, isyan, günah.
mecra: su kanalı.

mün'adim: yok olan.
müspet: olumlu.
müstahak: hak etmiş.
mütevakkıf: bir şeyin varlığının başka bir şeye bağlı olması.
namına: adına.
netaic-i hidemat: hizmetlerin neticeleri.
netice itibarıyla: sonuç olarak.
nezaret-i şahane: Allah'ın idare ve kontrolü.
reddetme: kabul etmeme, geri çevirme.
sanat-ı Rabbaniye: terbiye edici Allah'ın sanatı.
sefine-i sultaniye: padişahın gemisi.
semere: netice, sonuç.
Sultan: kayıtsız şartsız, sonsuz hâkimiyet sahibi olan Allah.
suret-i zahiriye: görünen yüzü, dış görünüş.
şedit: şiddetli.
şekva: şikâyet, yakınma.
şerait: şartlar.
tahrip: yıkmak, bozmak.
tamir: onarmak.
tekemmül: olgunlaşma, mükemmelleşme.
temsil: örnek, benzetme.
tuğyan: azma, azgınlık.
vazife: görev, iş.
vazifedar: görevli.
vücut: var olma, var oluş, varlık.
ziya: ışık.

hakikatte intifadır, ademdir. Öyle ise, cinayet-i sariyedir. Sair mevcudatın netaic-i amellerine halel verdiği gibi, esma-i İlâhiyenin cilve-i cemallerine perde çeker.

İşte bu hadsiz şikâyet hakları olan mevcudat namına, o mevcudatın Sultanı, şu asi beşerden azîm şikâyet eder ve etmesi, ayn-ı hikmettir ve o asi, şiddetli tehdidata elbette müstahaktır ve dehşetli vaitlere, bilâşüphe sezadır.

adem: yokluk.
asi: isyan eden, baş kaldıran.
ayn-ı hikmet: hikmetin tâ kendisi.
azîm: büyük.
beşer: insan.
bilâşüphe: şüphesiz, kuşkusuz.
cilve-i cemal: güzellik görüntüsü.
cinayet-i sariye: bulaşıcı cinayet.
dehşetli: korkutucu, ürkütücü.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
hadsiz: sınırsız, çok.
hakikat: gerçek.
halel: zarar.
intifa: sönme, yok olma.
mevcudat: varlıklar, yaratılmış şeyler.
müstahak: hak etmiş.
nam: ad.
netaic-i amel: amellerinin sonucu.
sair: diğer, öteki.

seza: hak etmiş, lâyk.
Sultan: Allah.
şiddet: baskı, zorlama.

tehdidat: tehditler, korkutakötülükten vazgeçirmek için
rak uyarmalar. ilerde olacak hâdiseleri ha-
vait: iyiliğe sevk etmek veya ber vererek tehdit etme.

Hatime

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

[Gafil kafaya bir tokmak ve bir ders-i ibrettir.]

Ey gaflete dalıp ve bu hayatı tatlı görüp ve ahireti unutup dünyaya talip bedbaht nefsim! Bilir misin, neye benzersin? Deve kuşuna. Avcıyı görür; uçamıyor, başını kuma sokuyor. Tâ avcı onu görmesin. Koca gövdesi dışarıda; avcı görür. Yalnız, o, gözünü kum içinde kapamış; görmez.

Ey nefis!

Şu temsile bak, gör; nasıl dünyaya hasr-ı nazar aziz bir lezzeti elîm bir eleme kalbeder.

Meselâ, şu karyede, yani Barla'da iki adam bulunur. Birisinin yüzde doksan dokuz ahababı İstanbul'a gitmişler, güzelce yaşıyorlar. Yalnız bir tek burada kalmış. O dahi oraya gidecek. Bunun için, şu adam, İstanbul'a müştaktır, orayı düşünür, ahababa kavuşmak ister. Ne vakit ona denilse, "Oraya git!"; sevinip gülererek gider.

İkinci adam ise, yüzde doksan dokuz dostları buradan gitmişler. Bir kısmı mahvolmuşlar; bir kısmı ne görür, ne de görünür yerlere sokulmuşlar. Perişan olup gitmişler zanneder. Şu biçare adam ise, bütün onlara bedel, yalnız

ahbab: dost.

ahiret: öbür dünya, öldükten sonra başlayan hayat.

aziz: yüksek, değerli, yüce.

bedbaht: talihsiz.

bedel: karşılık.

biçare: çaresiz.

ders-i ibret: ibret dersi, göz ve fikir açacak hâdise.

elem: dert, üzüntü, kaygı, tasa.

elîm: üzücü, acı veren.

gafil: sorumsuz, Allah'ın emirlerinden habersiz davranan.

gaflet: sorumsuzluk, Allah'ın emirlerinden habersiz davranma.

hasr-ı nazar: sadece bir şeyi düşünmek ve ona yönelmek.

hatime: son söz.

kalp etmek: değiştirmek, dönüştürmek.

karye: köy.

mahvolmak: perişan olmak, yok olmak.

menfaat: fayda.

müştak: çok özleyen, arzulu, çok istekli.

nefis: insanın kötülüğe sevk eden ve kötülüğü isteyen yanı.

Rahîm: sonsuz merhamet sahibi ve mahlûkata çok şefkat eden Allah.

Rahman: ister mü'min, ister kâfir; ister iyi isterse kötü olsun; rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların nızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

talip: isteyen, istekli.

temsîl: örnek, benzetme.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Dünya hayatı aldatıcı bir menfaatten başka bir şey değildir. (Âl-i İmran Suresi: 185.)

bir misafire ünsiyet edip, teselli bulmak ister. Onunla o elim âlâm-ı firakı kapamak ister.

Ey nefis!

Başta Habibullah, bütün ahababın kabrin öbür tarafındadırlar. Burada kalan bir iki tane ise; onlar da gidiyorlar. Ölümden ürküp, kabirden korkup başını çevirme, merdane kabre bak; dinle, ne talep eder. Erkekçesine ölümün yüzüne gül; bak, ne ister. Sakın gafil olup ikinci adama benzeme.

Ey nefsim!

Deme: “Zaman değişmiş, asır başkalaşmış; herkes dünyaya dalmış, hayata perestîş eder, derd-i maişetle sarhoştur.” Çünkü, ölüm değişmiyor; firak bekaya kalbolup, başkalaşmıyor. Acz-i beşerî, fakr-ı insanî değişmiyor, ziyadeleşiyor. Beşer yolculuğu kesilmiyor, sür’at peyda ediyor.

Hem deme: “Ben de herkes gibiyim.” Çünkü, herkes sana kabir kapısına kadar arkadaşlık eder. Herkesle musibette beraber olmak demek olan teselli ise, kabrin öbür tarafında pek esassızdır.

Hem kendini başiboş zannetme. Zira şu misafirhane-i dünyada, nazar-ı hikmetle baksan, hiçbir şeyi nizamsız, gayesiz göremezsin. Nasıl sen nizamsız, gayesiz kalabilirsin? Zelzele gibi vakıalar olan şu hâdisat-ı kevnîye, tesadüf oluncağı değiller. Meselâ, zemine nebatat ve hayvanat envaından giydirilen birbiri üstünde, birbiri içinde,

acz-i beşerî: insanın güçsüzlüğü.
ahbab: sevilenler, dost ve akrabalar.
âlâm-ı firak: ayrılık acıları.
asır: devir, zaman
beka: sonsuzluk.
beşer: insanlık.
dird-i maişet: geçim derdi, geçim sıkıntısı.
elim: üzücü, acı veren.
enva: çeşitler, türler.
esassız: asılsız, geçersiz.
fakr-i insanî: insanın muhtaç oluşu.
firak: ayrılık.
gafil: sorumsuz, Allah’ın emirlerinden habersiz davranan.
Habibullah: Allah’ın sevgili kulu Hz. Muhammed.
hâdisat-ı kevnîye: var oluş ve varlıklarla ilgili olaylar.
hayat: yaşam, dünya yaşantısı.
hayvanat: hayvanlar.
kabir: mezar.
kalp olmak: değişmek.
merdane: mertçe, erkekçe.
misafirhane-i dünya: dünya misafirhanesi.
musibet: felâket, belâ.
nazar-ı hikmet: hikmetli bakış, her şeyin bir amacı, bir faydası olduğunu düşünerek bakma.
nebatat: bitkiler.

nizamsız: düzensiz, ölçsüz.
pek: çok, oldukça.
perestîş: taparcasına sevmek.
sür’at peyda etmek: hız ka-

zanmak.
talep etmek: istemek.
tesadüf: rastlantı.
teselli: avunma.
ünsiyet: yakınlık, dostluk.

vakia: olay.
zelzele: yer sarsıntısı, deprem.
zemin: yeryüzü.
ziyadeleşmek: artmak.

gayet muntazam ve gayet münakkaş gömlekler, baştan aşağıya kadar gayelerle, hikmetlerle müzeyyen, mücehhez olduklarını gördüğün ve gayet âlî gayeler içinde kemal-i intizam ile meczup Mevlevî gibi devredip döndürmesini bildiğin hâlde, nasıl oluyor ki, küre-i arzın benîâdemden, bahusus ehl-i imandan beğenmediği bir kısım etvar-ı gafletin sıklet-i maneviyesinden omuz silkmeye benzeyen zelzele gibi **(HAŞİYE)** mevtâlûd hâdisat-ı hayatiyesini, bir mülhidin neşrettiği gibi gayesiz, tesadüfî zannederek bütün musibetzedelerin elîm zaiyatını bedelsiz, hebaen mensur gösterip, müthiş bir ye'se atarlar. Hem, büyük bir hata, hem büyük bir zulüm ederler. Belki, öyle hâdiseler, bir Hakîm-i Rahîm'in emriyle ehl-i imanın fânî malını sadaka hükmüne çevirip, ibka etmektir ve küfran-ı nimetten gelen günahlara kefarettir.

Nasıl ki bir gün gelecek, şu musahhar zemin, yüzünün ziyneti olan âsâr-ı beşeriyeyi şirkâlûd, şükürsüz görüp çirkin bulur. Hâlık'ın emriyle büyük bir zelzele ile bütün yüzünü siler, temizler. Allah'ın emriyle, ehl-i şirki Cehenne me döker; ehl-i şükre, "Haydi, Cennete buyurun" der.

HAŞİYE: İzmir'in zelzelesi münasebetiyle yazılmıştır.

âlî: yüksek, yüce.
âsâr-ı beşer: insanların eserleri.
bahusus: özellikle.
bedelsiz: karşılıksız.

benîâdem: Âdemoğulları, insanlar.
ehl-i iman: iman edenler, Müslümanlar.
ehl-i şirk: Allah'a ortak koşanlar.
ehl-i şükür: şükredenler.
elîm: üzücü, acı veren.
etvar-ı gaflet: Allah'ın emirlerini ve yasaklarını unutarak

yapılan yanlış davranışlar.

fânî: geçici, yok olan.

gayesiz: hedefsiz, maksatsız.

gayet: son derece.

hâdisat-ı hayatiye: hayatı ilgilendiren olaylar.

hâdis: olay.

Hakîm-i Rahîm: her şeyi gaye ve hikmetlerle yaratan, çok merhametli, Allah.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

haşiye: açıklayıcı not, dipnot.

hata: kusur, eksiklik, yanlışlık.

hebaen mensur: boşu boşuna.

hikmet: her şeyin faydalı, gayeli ve yerli yerinde olması.

hükmüne çevirmek: yerine geçirmek.

ibka etmek: ebedileştirme, sonsuzlaştırma.

kefare: bir günahı affettirmek için çekilen sıkıntı.

kemal-i intizam: mükemmel düzen.

küfran-ı nimet: nimete karşı nankörlük etme.

küre-i arz: dünya, yer küre.

mezcup: başkasının tesiriyle hareket hâlinde olan; Allah aşkıyla kendinden geçmiş.

Mevlevî: Mevlevî tarikatine mensup kimse.

mevtâlûd: ölüm bulaşmış, ölümcül.

muntazam: düzenli.

musahhar: emir dinleyen, itaat eden.

musibetzed: felâkete uğrayan.

mücehhez: teçhiz edilmiş, donatılmış, donanmış.

mülhîc: İslâm dininden ayrılan, dinsiz.

münakkaş: işlemeli, süslü.

münasebet: alâka, ilgi, sebep.

müthiş: dehşetli, korkutucu.

müzeyyen: süslü.

neşretmek: herkese duyurma, yayma.

sadaka: Allah yolunda harcanan mal.

sıklet-i maneviye: manevî ağırlık.

şirkâlûd: şirk karışmış, şirke bulaşmış.

şükürsüz: nimete karşı hoşnutluk göstermeme.

tesadüfî: rastgele.

yeis: ümitsizlik.

zayiat: kayıplar, zararlar.

zelzele: yer sarsıntısı, deprem.

zemin: yer.

ziynet: süs.

zulüm: haksızlık, eziyet.

* On Dördüncü Sözün
Zeyli, 1933'te Barla'da
Türkçe olarak telif edil-
miştir.

On Dördüncü Sözün Zeyli

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا • وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا •
وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا • يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا •
بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا • الخ ¹

canip: taraf, yön.
cüz'i: küçük.
dehşet: korku, ürkme.
depreme: sarsılma.
ehemmiyetli: önemli.
ekser: pek çok.
emir tahtında: emir altında.
hareket: kımıldama.
heveskârâne: günahlara karşı is-
tek uyandıracak şekilde.
icmalen: kısaca, özetle.
ihtar: hatırlatma.
istirahat: dinlenme.
kat'iyen: kesinlikle.
kemal-i neş'e ve sürur: tam bir
neşe ve sevinç.
küre-i arz: dünya, yer küre.
manevî: maddî olmayan.
me'yusiyet: ümitsizlik.
merkez-i İslâmiyet: İslâm mer-
kezi.
musibet: belâ, sıkıntı.
mübarek: hayırlı, mutlu, uğurlu,
sevilen.
münasebet: vesile, sebep.
Rab: varlıkları yaratan, büyüten,
terbiye eden, Allah.
Rahim: sonsuz merhamet sahibi
ve mahlûkata çok şefkat eden Al-
lah.
Rahman: ister mü'min, ister kâfir,
ister iyi isterse kötü olsun; rah-
meti bütün herkese yayılan ve
bütün yaratılmışların rızıklarını ve
geçim şekillerini içine alan rah-
metin sahibi Allah.
Ramazan-ı Şerif: Ramazan ayı.
sarhoş: kendinden geçmiş.
selp etme: ortadan kaldırma.
sual: soru.
sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı
114 bölümden her biri.
tafsilen: ayrıntılı olarak.
teravih: Ramazan ayında yatış
namazından sonra kılınan yirmi
rekâtlık sünnet namazının adı.
vahiy ve ilhama mazhar olmak:
varlıkların görevlerini yaparken
Allah'ın kâinata koyduğu kanun-
lara uymaları ve Allah'tan gelen
emirler doğrultusunda hareket
etmeleri.
zelzele: yer sarsıntısı, deprem.
zeyil: ek, ilâve.

Şu sure kat'iyen ifade ediyor ki, küre-i arz, hareket ve
zelzelesinde vahiy ve ilhama mazhar olarak emir tahtın-
da depreniyor, bazen da titriyor.

Manevî ve ehemmiyetli bir canipten, şimdiki zelzele
münasebetiyle altı yedi cüz'î suale karşı, yine manevî ih-
tar yardımıyla cevapları kalbe geldi. Tafsilen yazmak kaç
defa niyet ettimse de, izin verilmedi. Yalnız icmalen, kı-
sacık yazılacak.

Birinci sual: Bu büyük zelzelenin maddî musibetin-
den daha elîm, manevî bir musibeti olarak, şu zelzelenin
devamından gelen korku ve me'yusiyet, ekser halkın ek-
ser memlekette gece istirahatini selp ederek, dehşetli bir
azap vermesi nedendir?

Yine manevî cevap: Şöyle denildi ki: Ramazan-ı Şe-
rifin teravih vaktinde, kemal-i neş'e ve sürur ile, sarhoş-
çasına, gayet heveskârâne şarkıları ve bazen kızların ses-
leriyle, radyo ağzıyla bu mübarek merkez-i İslâmiyetin

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Ne zaman ki yer müthiş bir sarsıntıyla sarsılır. • Ve yeryüzü bütün ağırlıklarını dışarı çıkarır. • Ve insan "Ne oluyor buna?" der. • O gün yer-
yüzü, üzerinde herkesin ne iş yaptığını haber verir. • Çünkü Rabbin ona konuşmasını emret-
miştir. (Zilzal Suresi: 1-5.)

her köşesinde cazibedarâne iştirilmesi, bu korku azabını netice verdi.

İkinci sual: Niçin gâvurların memleketlerinde, bu semavî tokat, başlarına gelmiyor; bu bîçare Müslümanlara iniyor?

Elcevap: Büyük hatalar ve cinayetler, tehir ile büyük merkezlerde ve küçücük cinayetler, tacil ile küçük merkezlerde verildiği gibi; mühim bir hikmete binaen, ehl-i küfrün cinayetlerinin kısm-ı azamı, mahkeme-i kübra-i haşre tehir edilerek, ehl-i imanın hataları, kısmen bu dünyada cezası verilir. (HAŞİYE)

Üçüncü sual: Bazı eşhasın hatasından gelen bu musibet, bir derece memlekette umumî şekle girmesinin sebebi nedir?

Elcevap: Umumî musibet, ekseriyetin hatasından ileri gelmesi cihetiyle, ekser nâsın o zalim eşhasın harekâtına fiilen veya iltizamen veya iltihaken taraftar olmasıyla, manen iştirak eder, musibet-i ammeye sebebiyet verir.

Dördüncü sual: Madem bu zelzele musibeti hataların neticesi ve kefarettüzzünüptur. Masumların ve hatasızların o musibet içinde yanması nedendir? Adaletullah nasıl müsaade eder?

HAŞİYE: Hem, Rus gibi olanlar, mensuh ve tahrif edilmiş bir dini terk etmekle, hak ve ebedî ve kabil-i nesih olmayan bir dine ihanet etmek derecesinde gayretullaha dokunmadığından, zemin şimdilik onları bırakıp, bunlara hiddet ediyor.

adaletullah: Allah'ın adaleti.
azap: sıkıntı, ceza.
bîçare: çaresiz, zavallı.
binaen: -den dolayı, -den ötürü.

cazibedarâne: çekici bir şekilde.
cihet: yön, yan.
cinayet: büyük suçlar, adam öldürme.

ebedî: sonu olmayan.
ehl-i iman: iman edenler, Müslümanlar.
ehl-i küfür: kâfirler.
ekser: daha çok, en çok.

ekseriyet: çoğunluk.
elcevap: cevap.
eşhas: şahıslar, kişiler.
fiilen: bizzat yaparak.
gâvur: İslâm dışı olanlar, dinsizler.
gayretullah: Allah'ın hak dinini koruma sıfâtı.
hak: doğru.
harekât: hareketler.
haşiye: dipnot.
hata: kusur, yanlışlık.
hiddet: öfke, kızgınlık.
hikmet: sebep, gaye.
ihamet: kötülük.
iltihaken: katılarak.
iltizamen: taraftar olarak, gerekli görerek.
iştirak etmek: ortak olmak.
kabil-i nesih olmayan: hükmü kaldırılmayan.
kefarettüzzünup: günahları karşılık verilen ve onları affettiren ceza.
kısm-ı azam: büyük kısım.
mahkeme-i kübra-i haşir: insanların öldükten sonra diriltilerek hesaba çekilmek üzere toplanacağı büyük mahkeme.
manen: fikren ve düşünce olarak.
masumlar: suçsuzlar, günahsızlar.
mensuh: hükmü kaldırılmış, geçerliliği kalmamış.
musibet: felâket, belâ.
musibet-i amme: büyük ve genel felâketler, belâlar.
mühim: önemli.
müsaade etmek: izin vermek.
nâs: insanlar.
netice: sonuç.
semavi: Allah tarafından gönderilen.
sual: soru.
şekil: görünüm.
tacil: çabuklaştırma.
tahrif edilme: bozulma.
tehir: sonraya bırakma, erteleme.
umumî: genel.
zalim: kötülük yapan, zulmeden.
zelzele musibeti: deprem felâketi.
zemin: yer.

Yine manevî canipten elcevap: Bu mesele sırr-ı kadere taallûk ettiği için, Risale-i Kadere havale edip, yalnız, burada bu kadar denildi:

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً¹

Yani, “Bir belâ, bir musibetten çekininiz ki, geldiği vakit yalnız zalimlere mahsus kalmayıp, masumları da yakar.”

adalet: doğruluk.
âlâyıllıyyın: yücelerin en yücesi.
bâki: ebedî, devamlı, sonsuz.
belâ: sıkıntı, afet.
bîçare: çaresiz.
cevaben: cevap olarak.
cilve: görüntü, yansıma.
dâr-ı teklif ve mücahede: Allah'ın emir ve yasaklarından sorumlu olunan ve nefis ve şeytanla savaşılan yer.
esfelisafilin: aşağıların en aşağısı.
fânî: geçici, yok olan.
gazap: kızgınlık, hiddet, öfke.
hakikatler: gerçekler.
havale etmek: üstüne bırakma.
hayat: yaşam, can.
hiddet: öfke, kızgınlık.
hikmet-i İlâhiye: Allah'ın her şeyi belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratması.
hisse: pay.
hükümünde: yerinde, değerinde.
iktiza: gerektirme, lâzım gelme.
imtihan: denenmek, sınanmak.
mahsus: has, özel.
manevî canip: manevî yön, cihet.
masum: suçsuz, günahsız.
mazlum: zulme uğrayan.
meşakkat: sıkıntı, zorluk.
meydan-ı tecrübe ve imtihan: imtihan ve deneme meydanı.
musibet: belâ, sıkıntı, felâket.
muvaqqat: geçici.
mücahede: nefisle mücadele etme, cihad, savaşma, çarpışma.
müşabaka: yarışma, karşılaşma.
nevi: çeşit.
nispeten: kıyaslayarak, öncekine göre.
perde: kapatan örtü.
rahmet: acıma, merhamet etme.
Risale-i Kader: Kader Risalesi, 26 söz.
sadaka: Allah yolunda harcanan mal.
sır: giz.
sırr-ı kader: kaderin gizli sebepleri.

Şu ayetin sırrı şudur ki: Bu dünya bir meydan-ı tecrübe ve imtihandır ve dâr-ı teklif ve mücahededir. İmtihan ve teklif, iktiza ederler ki, hakikatler perdeli kalıp, tâ müşabaka ve mücahede ile, Ebu Bekirler âlâyıllıyyine çık-sınlar ve Ebu Cehiller esfelisafiline girsinler. Eğer masumlar böyle musibetlerde sağlam kalsaydılar, Ebu Cehiller, aynen Ebu Bekirler gibi teslim olup, mücahede ile manevî terakki kapısı kapanacaktı ve sırr-ı teklif bozulacaktı.

Madem, mazlum zalim ile beraber musibete düşmek, hikmet-i İlâhiyece lâzım geliyor; acaba o bîçare mazlumların rahmet ve adaletten hisseleri nedir?

Bu suale karşı cevaben denildi ki, o musibetteki gazap ve hiddet içinde, onlara bir rahmet cilvesi var. Çünkü, o masumların fânî malları, onların hakkında sadaka olup, bâkî bir mal hükmüne geçtiği gibi, fânî hayatları dahi bir bâkî hayatı kazandıracak derecede, bir nevi şahadet hükmünde olarak, nispeten az ve muvakkat bir meşakkat ve

1. Enfal Suresi: 25.

sırr-ı teklif: teklif sırrı, insanların dünyaya gelip Allah tarafından din ile yükümlü tutulmalarının sırrı.
sual: soru.

sehadet: şehitlik, Allah yolunda canını feda etme.
taallûk etmek: alâkalı olmak, ilgili olmak.
teklif: Allah'ın insanları emir

ve yasaklarına uygun hareket etmekle vazifelendirmesi.
terakki: yükselme, ilerleme.
teslim: boyun eğme.
zalim: zulmeden, kâfir.

azaptan büyük ve daimî bir kazancı kazandıran bu zelzele, onlar hakkında, aynı gazap içinde bir rahmettir.

Beşinci sual: Âdil ve Rahîm, Kadîr ve Hakîm, neden hususî hatalara hususî ceza vermeyip, koca bir un-suru musallat eder. Bu hâl cemal-i rahmetine ve şümul-ü kudretine nasıl muvafık düşer?

Elcevap: Kadîr-i Zülcelâl, her bir unsura çok vazifeler vermiş ve her bir vazifede çok neticeler verdiriyor. Bir unsurun bir tek vazifesinde, bir tek neticesi çirkin ve şer ve musibet olsa da, sair güzel neticeler, bu neticeyi de güzel hükmüne getirir. Eğer, bu tek çirkin netice vücuda gelmemek için, insana karşı hiddete gelmiş o unsur, o vazifeden menedilse; o vakit o güzel neticeler adedince hayırlar terk edilir ve lüzumlu bir hayrı yapmamak, şer olması haysiyetiyle, o hayırlar adedince şerler yapılır. Tâ bir tek şer gelmesin gibi; gayet çirkin ve hilâf-ı hikmet ve hilâf-ı hakikat bir kusurdur. Kudret ve hikmet ve hakikat kusurdan münezzehtirler. Madem bir kısım hatalar, unsurları ve arzı hiddete getirecek derecede bir şümullü isyandır ve çok mahlûkatın hukukuna bir tahkirli tecavüzdür. Elbette o cinayetin fevkalâde çirkinliğini göstermek için, koca bir unsura, küllî vazifesi içinde “Onları terbiye et” diye emir verilmesi ayn-ı hikmettir ve adalettir ve mazlumlara ayn-ı rahmettir.

Altıncı sual: Zelzele, küre-i arzın içinde inkılâbat-ı madeniyenin neticesi olduğunu ehl-i gaflet işaa edip, âdeta tesadüfî ve tabiî ve maksatsız bir hâdisе nazarıyla bakarlar. Bu hâdisenin manevî esbabını ve neticelerini

hakikat: gerçek.
Hakîm: her şeyi bir maksatla, uygun şekilde ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.
hâl: durum.
hata: eksik, kusur, günah,
hayır: iyilik, güzellik.
haysiyet: itibar.
hiddet: öfke, kızgınlık.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.
hilâf-ı hakikat: gerçeğe aykırı.
hilâf-ı hikmet: hikmete zıt.
hukuk: haklar.
hususî: özel, şahsî.
hüküm: durum.
inkılâbat-ı madenîye: madenlerin değişmesi.
isyan: baş kaldırma.
işaa: haber yayma, herkese duyurma.
Kadîr: Kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyük-lük, haşmet ve kudret sahibi, Allah.
kudret: güç, kuvvet.
kusur: yanlış, eksiklik.
külli vazife: çok yönlü vazife.
küre-i arz: yer küre, dünya.
mahlûkat: yaratılmışlar, varlıklar.
maksatsız: amaçsız.
manevî: madde dışı, içe ait.
mazlum: zulme uğramış.
menetme: engelleme, yasaklama.
musallat etmek: rahatsız ettirmek, başına belâ olarak sarmak.
musibet: felâket, belâ.
muvafık: uygun, münasip.
münezzeh: temiz, uzak.
nazar: bakış, görüş.
netice: sonuç.
Rahîm: sonsuz merhamet sahibi ve mahlûkata çok şefkat eden Allah.
rahmet: acıma, merhamet etme.
sair: diğer.
şer: kötülük.
şümul: her şeyi içine alan, geniş.
şümul-ü kudret: her şeyi kaplayan kudretine.
tabiî: kendi kendine.
tahkirli: aşağılık, hakaret dolu.
tecavüz: saldıрма.
tesadüfî: rastgele.
unsur: tabiattaki güçler ve varlıklar; felâket.
vazife: görev.
vücuda gelmemek: yaratılmamak, ortaya çıkmamak.
zelzele: yer sarsıntısı, deprem.

adalet: her varlığa hak ettiği şekilde davranma.
adet: sayı.
Âdil: adaletli olan, herkese hak ettiği şekilde davranan Allah.
arz: yer, dünya.
ayn-ı hikmet ve adalet: hik-

met ve adaletin tâ kendisi.
ayn-ı rahmet: rahmetin tâ kendisi.
azap: acı, sıkıntı.
cemal-i rahmet: rahmetin güzelliği.
daimî: sürekli, devamlı.
ehl-i gaflet: kâinata meyda-

na gelen olayların Allah'ın kontrolünde ve onun kudretiyle olduğunu kabul etmeyenler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fevkalâde: olağanüstü.
gazap: kızgınlık, hiddet, öfke.
hâdisе: olay.

görmüyorlar; tâ ki intibaha gelsinler. Bunların istinat ettiğî maddenin bir hakikati var mıdır?

Elcevap: Dalâletten başka hiçbir hakikati yoktur. Çünkü, her sene elli milyondan ziyade münakkaş, muntazam gömlekleri giyen ve değiştiren küre-i arzın üstünde binler envan bir tek nev'i olan, meselâ, sinek taifesinden hadsiz efradından bir tek ferdin yüzer azasından bir tek uzvu olan kanadının kasıt ve irade ve meşiet ve hikmet cilvesine mazhariyeti ve ona lâkayt kalmaması ve başboş bırakmaması gösteriyor ki, değil hadsiz zîşuurun beşiği ve anası ve mercii ve hamîsi olan koca küre-i arzın ehemmiyetli ef'al ve ahvali, belki hiçbir şeyi, cüz'î olsun küllî olsun, irade ve ihtiyar ve kasd-ı İlâhî haricinde olmaz. Fakat, Kadîr-i Mutlak, hikmetinin muktezasıyla, zahir esbabı tasarrufatına perde ediyor. Zelzeleyi irade ettiğî vakit, bazen de bir madeni harekete emredip, ateşlendiriyor.

Haydi madenî inkılâbat dahi olsa, yine emir ve hikmet-i İlâhî ile olur; başka olamaz. Meselâ, bir adam, bir tüfek ile birisini vurdu. Vuran adama hiç bakılmasa, yalnız fişekteki barutun ateş alması noktasına hasr-ı nazar edip, biçare maktulün büsbütün hukukunu zayi etmek, ne derece belâhat ve divaneliktir; aynen öyle de, Kadîr-i Zülcelâl'in musahhar bir memuru, belki bir gemisi, bir tayyaresi olan küre-i arzın içinde bulunan ve hikmet ve irade ile iddihar edilen bir bombayı, ehl-i gaflet ve tuğyanı uyandırmak için, "Ateşlendir!" diye olan emr-i Rabbânîyi unutmak ve tabiata sapmak, hamakatın en eşneidir.

ahval: hâller, durumlar.

aza: organ.

belâhat: ahmaklık, aptallık.

biçare: çaresiz, zavallı.

cilve: esma-i İlâhînin tecellisi; eşya ve insanda, İlâhî kudret eserlerinin belirip görünmesi.

cüz'i: az, küçük.

dalâlet: inançsızlık, doğru yoldan ve gerçeklerden ayrılmak.

divanelik: delilik.

ef'al: fiiller, işler.

efrat: fertler, bireyler.

ehemmiyetli: önemli.

ehl-i gaflet ve tuğyan: Allah'a ve emirlerine aldınış etmeyenler ve azgınlar güruhu.

emr-i Rabbânî: Allah'ın emri.

enva: çeşitler, türler.

esbap: sebepler, vasıtalar.

eşne: en kötü.

fert: birey.

hadsiz: sınırsız.

hakikat: doğruluk, gerçeklik, gerçek.

hamakat: ahmaklık, beyinsizlik, anlayışsızlık.

hamî: koruyucu.

haricinde: dışında.

hasr-ı nazar: sadece bir şeye bakıp ona dikkat etme.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

hikmet-i İlâhî: Allah'ın hikmeti, Allah'ın her şeyi bir sebebe bağlaması.

hukuk: hak.

iddihar: depolama, yerleştirme.

ihtiyar: seçme, tercih, irade.

inkılâbat: değişmeler.

intibaha gelmek: uyanmak, hakikatlerin farkına varmak.

irade etmek: olmasını istemek.

irade: dileme, isteme, istek, arzu.

istinat: dayanma, güvenme.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük, haşmet ve kudret sahibi, Allah.

kasıt: bir işi bilerek ve isteyerek yapmak.

kast-ı İlâhî: Cenab-ı Allah'ın bir şeyi bilerek, isteyerek yapması.

küllî: çok, büyük.

küre-i arz: yer küre, dünya.

lâkayt: kayıtsız, ilgisiz.

maktul: öldürülen kişi.

mazhariyet: görünme yeri olma, ulaşma.

memur: görevli.

merci: merkez, kaynak.

meşiet: dileme, irade, istek.

mukteza: gereken, lâzım gelen.

muntazam: düzenli.

musahhar: emir dinleyen, itaat eden.

münakkaş: işlemeli, süslü

nev: tür, çeşit.

taife: tür, kabile, güruh.

tasarrufat: faaliyetler, icraatlar.

tayyare: uçak.

tuğyan: azma, azgınlık.

uzuv: organ.

zahir: görünen.

zayi etmek: kaybetmek.

zelzele: yer sarsıntısı, deprem.

zîşuur: şuurlu, şuur sahibi.

ziyade: fazla.

Altıncı Sualin Tetimmesi ve Haşiyesi: Ehl-i dalâlet ve ilhad, mesleklerini muhafaza ve ehl-i imanın intibahlarına mukabele ve mümanaat etmek için, o derece garip bir temerrüt ve acip bir hamakat gösteriyorlar ki, insanı insaniyetten pişman eder.

Meselâ, bu ahirde, beşerin bir derece umumiyet şeklini alan zulümlü, zulümatlı isyanından, kâinat ve anasır-ı külliye kızdıklarından ve Hâlık-ı Arz ve Semavat dahi, de-ğil hususî bir rububiyet, belki bütün kâinatın, bütün âlemlerin Rabbi ve Hâkimi haysiyetiyle, küllî ve geniş bir tecelli ile kâinatın hey'et-i mecmuasında ve rububiyetin daire-i külliyesinde nev-i insanı uyandırmak ve dehşetli tuğyanından vazgeçirmek ve tanımak istemedikleri Kâinat Sultanını tanıttırmak için emsalsiz, kesilmeyen bir su, hava ve elektrikten; zelzeleyi, fırtınayı ve Harb-i Umumî gibi umumî ve dehşetli afatı, nev-i insanın yüzüne çarparak onunla hikmetini, kudretini, adaletini, kayyumiyetini, iradesini ve hâkimiyetini pek zahir bir surette gösterdiği hâlde; insan suretinde bir kısım ahmak şeytanlar ise, o küllî işaret-ı Rabbaniyeye ve terbiye-i İlâhiyeye karşı eblehâne bir temerrüt ile mukabele edip diyorlar ki, “Tabiattır, bir madenin patlamasıdır, tesadüfidir. Güneşin harareti elektrikle çarpmasıdır ki, Amerika’da beş saat bütün makineleri durdurmuş ve Kastamonu vilâyeti cevvinde ve havasında semayı kızartmış, yangın suretini vermiş” diye manasız hezeyanlar ediyorlar.

Dalâletten gelen hadsiz bir cehalet ve zındıkadan neş’et eden çirkin bir temerrüt sebebiyle bilmiyorlar ki,

acip: tuhaf.
adalet: doğruluk, hakkaniyet.
afat: afetler, büyük belâ ve felâketler.
ahirde: son zamanlarda.
ahmak: kalın kafalı, zekâca gelişmemiş.
âlem: kâinataki farklı zaman ve mekân boyutlarından her biri.
anasır-ı külliye: külli unsurlar, dünyanın her tarafına yayılmış olan unsurlar.
beşer: insanlık.

cehalet: cahillik, bilgisizlik.
cev: hava, boşluk.
daire-i külliye: her şeyi kaplayan, bütüne ve umuma ait daire.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma, batıla yönelme.
dehşet: korku, ürkme.
dehşetli: tahrip edici, korkutucu.
eblehâne: akılsızcasına, aptalca.
ehl-i dalâlet ve ilhad: dinsizler ve dinden çıkanlar.

ehl-i iman: Allah’a inananlar, Müslümanlar.
emsalsiz: benzersiz.
hadsiz: sınırsız.
Hâkim: her şeye hükmeden, her şeyi hükmü altında tutan, her şeye galip olan Allah.
hâkimiyet: Allah’ın kâinata hâkim oluşu, hükmedişi ege-menliği.
Hâlık-ı Arz ve Semavat: yer-yüzünün ve göklerin yaratıcısı, Allah.

hamakat: ahmaklık, beyinsizlik, anlayışsızlık.
hararet: sıcaklık.
harb-i umumî: dünya savaşı.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.
haysiyetile: itibarıyla, dolayısıyla.
hey’et-i mecmua: birlik ve bütünlük içinde bulunan şeylerin tamamı.
hezeyan: saçmalama, abuk sabuk konuşma.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.
hususî: sadece bir şeyi ilgilendiren.
ilhad: dinsizlik.
intibah: uyanma, gerçeklerin farkına varma.
irade: Allah’ın dilemesi ve istemesi.
isyan: baş kaldırma.
işarat-ı Rabbaniye: Allah’ın kâinatındaki terbiye ediciliğini ve idaresini gösteren olaylar.
Kâinat Sultanı: kâinatın hâkimi Allah.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kayyumiyet: ezeli ve ebedî olarak varlığı ile yaratıklarının da varlığını sağlama hâli.
kudret: Allah’ın bütün kâinata hükmeden sonsuz güç ve kuvveti.
külli: umumî, her şeyi ilgilendiren.
muhafaza: koruma.
mukabele: karşılık verme.
mümanaat: engel olma, önleme.
neş’et: meydana gelme.
nev-i insan: insan türü, insan cinsi.
rab: sahip, yaratan, büyüten.
rububiyet: Allah’ın, yarattığı varlıkların ihtiyaçlarını gidermesi, terbiye ve idare etmesi.
sema: gökyüzü.
suret: kılık, şekil, biçim.
şeytan: kendisi kötü olan ve kötülüğe sevk eden varlık.
tecelli: Allah’ın isimlerinin manalarının varlıklar üzerinde görünmesi.
temerrüt: inat, inat etme
terbiye-i ilâhiye: Allah’ın terbiyesi.
tesadüfî: rastlantı ile ilgili.
tetimme: bir konuyu veya eseri tamamlamak için eklenen kısım.
tuğyan: azma, azgınlık.
umumiyet: genellik, çoğunluk.
zahir: görünen, açık.
zelzele: yer sarsıntısı, deprem.
zındık: dinsizlik, inançsızlık.
zulûmat: karanlıklar.

âdetullah: Allah'ın âdetleri, kâ-inatta koyduğu fitrî kanunlar.
adileşmek: basitleşmek, bilinen bir şey hâline gelmek.

alâka: ilgi.

asi: isyan eden, baş kaldıran.

belâhat: ahmaklık, aptallık.

beyan: açıklama.

cihazat: organlar, azalar.

cihet: yan, yön, taraf.

divane: deli, akılsız.

echeliyet: çok cahillik.

ehemmiyetli: önemli.

esbap: sebepler, vasıtalar.

fennî: fen bilimleriyle ilgili olan.

fitrî: yaratılışla ilgili.

fiil-i rububiyet: Allah'ın tedbir, terbiye ve idareye ait işleri.

hâdise-i rububiyet: Allah'ın kâ-inattaki terbiye ediciliğini ve idaresini gösteren olay.

hakikat: gerçek.

hakikat-ı meçhule: bilinmeyen gerçekler.

hâkimiyet-i nev'iye: kâinattaki varlık türlerine hükmetme.

Hâlik: her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hamakat: ahmaklık, beyinsizlik, anlayışsızlık.

harp: savaş.

havale: üstüne bırakma.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

hususî: özel.

ihtiyar: seçme, tercih.

ihtiyar-ı âmm: Allah'ın her şeyi kuşatan iradesi.

inkâr: reddetme.

irade-i ihtiyariye: hür tercih.

irade-i külliye: Cenab-ı Hakkın her şeye hâkim olan ve her şeyi içine alan iradesi.

irae etme: gösterme.

irca etme: geri verme, geri döndürme.

isnat: dayanma, dayandırma.

kanun-u askerîye: askerlik kanunu.

kastî harekât: bilerek ve isteyerek yapılan hareketler.

kastî: isteyerek ve bilerek yapılan.

mahiyet: bir şeyin aslı, hakikati, iç yüzü.

malûm: bilinen, belli.

misillî: benzeri, gibi.

mu'cizat: mu'cizeler, insanların

esbap yalnız birer bahanedirler, birer perdedirler. Dağ gibi bir çam ağacının cihazatını dokumak ve yetiştirmek için, bir köy kadar yüz fabrika ve tezgâh yerine, küçücük çekirdeği gösterir, “İşte bu ağaç bundan çıkmış” diye, Sâniinin o çamdaki gösterdiği bin mu'cizatı inkâr eder misillî, bazı zahirî sebepleri irae eder. Hâlik'ın ihtiyar ve hikmet ile işlenen pek büyük bir fiil-i rububiyetini hiçe indirir. Bazen gayet derin ve bilinmez ve çok ehemmiyetli, bin cihette de hikmeti olan bir hakikate fennî bir nam takar. Güya o nam ile mahiyeti anlaşıldı; adileşti, hikmet-siz, manasız kaldı.

İşte gel, belâhat ve hamakatın nihayetsiz derecelerine bak ki, yüz sahife ile tarif edilse ve hikmetleri beyan edilse ancak tamamıyla bilinecek derin ve geniş bir hakikat-i meçhuleye, bir nam takar, malûm bir şey gibi, “Bu, budur” der. Meselâ, “Güneşin bir maddesi, elektrikle çarpmasıdır.”

Hem birer irade-i külliye ve birer ihtiyar-ı âmm ve birer hâkimiyet-i nev'iyenin ünvanları bulunan ve “âdetullah” namıyla yâd edilen fitrî kanunların birisine, hususî ve kastî bir hâdise-i rububiyeti irca eder. O irca ile, onun nispetini irade-i ihtiyariyeden keser; sonra, tutar tesadüfe, tabiata havale eder. Ebu Cehil'den ziyade muzaaf bir echeliyet gösterir. Bir neferin veya bir taburun zaferli harbini, bir nizam ve kanun-u askerîyeye isnat edip, kumandanından, padişahından, hükûmetinden ve kastî harekâtın alâkasını keser misillî, asi bir divane olur.

benzerini yapmaktan âciz kaldıkları Allah'ın fiilleri ve eserleri.

muzaaf: kat kat, katmerli.

nam takma: adlandırma, isimlendirme.

nam: isim, ad.

nefer: rütbesiz asker, er.

nihayetsiz: sınırsız.

nispet: alâka, bağ.

nizam: düzen.

Sâni: her şeyi sanatlı bir şekilde yaratan Allah.

tabiat: bütün varlıklar.

tabur: dört bölükten meydana gelen, bölük veya batarya-

dan büyük, alaydan küçük askerî birlik.

tesadüf: rastlantı.

ünvan: ad, isim.

yâd etme: anma, hatıra getirme.

zahirî: görünen, görünürdeki.

ziyade: fazla.

Hem, meyvedar bir ağacın bir çekirdekten icadı gibi, bir tırnak kadar bir odun parçasından çok mu'cizatlı bir usta, yüz okka muhtelif taamları, yüz arşın muhtelif kumaşları yapsa; bir adam o odun parçasını gösterip dese: “Bu işler tabii ve tesadüfî olarak bundan olmuş.” O ustanın harika sanatlarını, hünerlerini hiçe indirse, ne derece bir hamakattır. Aynen öyle de...

Yedinci sual: Bu hâdise-i arziye, bu memleketin ahali-i İslâmiyesine bakması ve onları hedef etmesi ne ile anlaşılıyor ve neden Erzincan ve İzmir taraflarına daha ziyade iliştiriyor?

Elcevap: Bu hâdise hem şiddetli kışta, hem karanlıklı gecede, hem dehşetli soğukta, hem Ramazanın hürmetini tutmayan bu memlekete mahsus olması; hem tahribatından intibaha gelmediklerinden, hafifçe gafilleri uyandırmak için o zelzenenin devam etmesi gibi çok emarelerin delâletiyle bu hâdise ehl-i imanı hedef edip, onlara bakıp, namaza ve niyaza uyandırmak için sarsıyor ve kendisi de titriyor.

Bîçare Erzincan gibi yerlerde daha ziyade sarsmasının iki veçhi var:

Biri: Hataları az olmak cihetiyle, temizlemek için tacil edildi.

İkincisi: O gibi yerlerde kuvvetli ve hakikatli iman muhafızları ve İslâmiyet hamîleri az veya tam mağlûp olmak

ahali-i İslâmiye: İslâm halkı.
arşın: yaklaşık 68 cm'ye eşit olan uzunluk ölçüsü.
bîçare: çaresiz.
cihet: yön, sebep.
dehşet: korkunç.
delâlet: işaret, delil olma, gösterme.

ehl-i iman: iman sahipleri, Müslümanlar.
emare: belirti, işaret.
gafil: duyarsız, sorumsuz, Allah'ın emirlerinden, ahiretten habersiz davranan.
hâdise: olay.

hâdise-i arziye: yeryüzü ile ilgili olay.
hakikatli: gerçek, vazifesini iyi yapan.
hamakat: ahmaklık, beyinsizlik, anlayışsızlık.
hamî: himaye edici, koruyucu.

harika: olağanüstü.
hata: günah, kusur, yanlışlık.
hedef: nişangâh, amaç.
hüner: ustalık, maharet.
hürmet: saygı.
icat: var etme, yaratma.
iman: inanç.
intibah: uyanma.
mağlûp: yenilgi.
mahsus: özel, hususî.
meyvedar: meyveli.
mu'cizatlı: mu'cizevî işler yapan.
muhafız: koruyucu.
muhtelif: çeşit çeşit, ayrı ayrı, türlü türlü, çeşitli.
niyaz: yalvarma, yakarma, dua.
okka: dört yüz dirhemden oluşan bir ağırlık ölçüsü birimi, 1283 gram.
Ramazan'ın hürmeti: Ramazan ayı orucuna saygı gösterme.
taam: yemek, yiyecek.
tabii: tabiat gereği, kendiliğinden.
tacil: çabuklaştırma.
tahribat: tahripler, yıkıp bozma-lar.
tesadüfî: rastlantı olarak.
vecih: sebep, yön.
zelzele: yer sarsıntısı, deprem.
ziyade: çok, fazla.

fırsatıyla, ehl-i zındıkanın orada tesirli bir merkez-i faaliyet tesisleri cihetiyle, en evvel oraları tokatladı ihtimali var.

¹ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

² سُجَّانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

cihet: sebep.

ehl-i zındıka: kâfirler gurubu.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

ihtimal: olabilirlik.

kaide: kural, prensip.

merkez-i faaliyet: faaliyet yeri.

tesirli: etkili.

tesis: kurma, meydana getirme.

1. Gaybı Allah'tan başka kimse bilemez. (Neml Suresinin 65. ayeti ve benzeri diğer ayetlerden alınmış bir kaidedir.)

2. Seni her türlü kusur ve noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

On Beşinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا
رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ¹

ŞEY KOZMOĞRAFYANIN ruhsuz meseleleriyle zihni darlaşan ve aklı gözüne inen ve şu ayetin azametli sırrını, o sıkışmış zihninde yerleştiremeyen mektepli efendi! Şu ayetin semasına yedi basamaklı bir merdivenle çıkılabilir. Gel, beraber çıkacağız.

BİRİNCİ BASAMAK

Hakikat ve hikmet ister ki, zemin gibi, semavatın da kendine münasip sekeneleri bulunsun. Lisan-ı şer’de o ecnas-ı muhtelifeye “melâike ve ruhaniyat” tesmiye edilir.

Evet, hakikat öyle iktiza eder. Zira, zemin, küçüklüğü ve hakaretiyle beraber, zihayat ve zîşuur mahlûklardan doldurulması ve ara sıra boşaltılıp yeniden zîşuurlarla şenlendirilmesi işaret eder, belki tasrih eder ki, şu muhteşem burçlar sahibi müzeyyen kasırlar hükmünde olan semavat dahi zîşuur ve zevilidrak mahlûklarla doludur. Onlar dahi, ins ve cin gibi, şu âlem sarayının seyircileri ve şu kâinat kitabının mütalâacıları ve şu saltanat-ı rububiyetin dellâlarıdır. Çünkü, kâinatı had ve hesaba

* Bu On Beşinci Söz, Barla’da 1926-34 yılları arasında Türkçe olarak telif edilmiştir.

âlem: dünya, bütün yaratılmışlar.
ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.
azamet: büyüklük.
burç: güneş sisteminde yer alan on iki takım yıldızın her biri.
cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.
dellâl: ilân edici.
ecnas-ı muhtelife: çeşitli cinsler.
had ve hesap: sınır ve sayı.
hakaret: küçüklük, basitlik, bayağılık.
hakikat: gerçek.
hikmet: yüksek bilgi, ilâhî gaye.
iktiza: gerek.
ins: insan.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kasır: saray.
kozmoğrafya: gök bilimi, astronomi.
lisan-ı şer’i: dinî literatür.
mahlûk: Allah tarafından yaratılmış, yaratık.
mektep: okul.
melâike: melekler.
mesele: konu, husus.
muhteşem: ihtişamlı, görkemli.
münasip: uygun.
mütalâa: düşünerek, inceleyerek bakma, okuma.
müzeyyen: ziynetlendirilmiş, süslenmiş.
Rahim: merhametli, acıyan.
Rahman: bütün yaratılmışların ızzıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.
ruh: insan ve hayvanlardaki dirilik kaynağı.
ruhaniyat: ruh sahibi varlıklar, maddî cismi olmayanlar.
saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah’ın saltanatı, hâkimiyeti.
sekene: oturanlar, yaşayanlar.
sema: gökyüzü.
semavat: gökler.
tasrih: belirtme, açık açık söyleme.
tesmiye: isimlendirme.
zemin: yeryüzü.
zevilidrak: idrak sahipleri, anlayışlı olanlar.
zihayat: hayat sahibi.
zihin: anlayış, anlama gücü, bilinç.
zira: çünkü, şu sebepten ki.
zîşuur: şuur sahibi.

1. Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla. • And olsun ki, dünya semasını Biz kandillerle süsledik. Şeytanlar için o kandilleri birer taş yaptık. (Mülk Suresi: 5.)

âlem-i cismaniyat: maddî varlıkların bulunduğu âlem.
âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz âlem.
bahir: deniz.
bilbedahe: açıkça.
ceset: beden, vücut.
cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.
cismen: maddî yapıda olan, görünen.
ecnas: cinsler.
ecsam-ı hayvanî: hayvan cisimleri, bedenler.
ecsam-ı seyyare: hareket eden cisimler.
emr-i Hak: Allah'ın emri.
enva: türler, çeşitler.
enzar: bakışlar, nazarlar.
ervah: ruhlar.
hadis: Peygamber Efendimizin sözleri.
Hâlık: yaratan, Allah.
halk etmek: yaratmak, icat etmek.
hasse: duygu, his.
haşmet: gösterişlilik, heybet.
hikmet: yerli yerinde, faydalı, anlamlı oluş.
hüsün: güzelliik.
ibadat: ibadetler.
ins: insan.
intizam-ı âlem: kâinatta görünen düzenlilik.
istihsan: güzel bulma.
ışarat: belirtmeler, işaretler.
izn-i ilâhî: Allah'ın izni.
katarat: katreler.
kesafetli: katı, yoğun.
kesretli: çok sayıda.
küdüretli: bulanık.
letafetli: güzel, hoş.
mahlûk: yaratıklar.
mehasin: güzellikler.
melâike: melekler.
merakip: binekler.
mu'cizat-ı fıtrat: yaratılış mu'cizeleri.
münasip: uygun.
mütefekkir: düşünür, düşünen.
mütehayyir: hayrette kalan.
mütemadiyen: sürekli olarak.
mütenevvi: çeşitli.
nam: ad, isim.
nezaret: gözetim.
nihayetsiz: sonsuz, sayısız.
nukuş: işlemeler.
nur: aydınlık, ziya, ışıık.
nuranîyet: nurluluk, aydınlık.
risale: küçük çaplı kitap.
rivayat: hadisin verdiği haberler.
ruhaniyat: ruhtan yaratılmış, maddî bedeni olmayan varlıklar.
seyran: seyretme.
seyyarat: gezegenler.
taam: yenilen şey.
takdir etme: beğendiğini belirtme.

gelmeyen tezyinat ve mehasin ve nukuş ile süslendirip tezyin etmesi, bilbedahe, mütefekkir istihsan edici ve mütehayyir takdir edicilerin enzarını ister.

Evet, hüsün elbette bir âşık ister; taam ise, aç olana verilir. Hâlbuki, ins ve cin, şu nihayetsiz vazifeye, şu haşmetli nezarete ve şu vüs'atlı ubudiyete karşı milyondan birisini ancak yapabilir. Demek bu nihayetsiz ve müte-nevvi' vezaife ve ibadata nihayetsiz melâike envaı ve ruhaniyat ecnası lâzımdır.

Bazı rivayatin işaretıyla ve intizam-ı âlemin hikmetiyle denilebilir ki, bir kısım ecsam-ı seyyare, seyyarattan tut, tâ katarata kadar bir kısım melâikenin merakibidirler.¹ Onlar, bunlara izn-i ilâhî ile binerler, âlem-i şahadeti seyre-dip, gezerler. Hem denilebilir ki, bir kısım ecsam-ı hay-vaniye, hadiste ² طيور خضر tesmiye edilen Cennet kuş-

larından tut, tâ sineklere kadar bir cins ervahın tayyare-leridirler. Onlar, bunların içine emr-i Hak ile girerler, âlem-i cismaniyatı seyran edip, o cesetlerdeki hasselerin pencereleriyle cismanî mu'cizat-ı fıtratı temaşa ederler.

Elbette kesafetli topraktan ve küdüretli sudan müte-madiyen letafetli hayatı ve nuraniyetli zevilidraki halk eden Hâlık'ın, elbette ruha ve hayata münasip şu nur de-nizinden ve hatta zulmet bahrinden, bir kısım zîşuur mahlûkları vardır; hem çok kesretli olarak vardır. Melâ-ike ve ruhaniyatın vücutlarına dair, *Nokta* namında bir ri-salemde ve Yirmi Dokuzuncu Sözde iki kere iki dört eder

1. Tirmizî, Züht: 9; İbni Mâce, Züht: 19.

2. Yeşil kuşlar. (Müslim, İmara: 121; Ebu Davud, Cihad: 25; İbni Mâce, Cenaiz: 4, Cihad: 16.)

tayyare: uçak, binek.
temaşa: hayretle ve dikkatle bakma.
tesmiye: ad verme.
tezyin: süsleme.

tezyinat: süslemeler.
ubudiyet: kulluk.
vazife: görev.
vezâif: görevler.
vücut: varlık, var olma.

vüs'atli: geniş, kapsamlı.
zevilidrak: idrak sahipleri, anlayışı olanlar.
zîşuur: şuur sahibi.
zulmet: karanlık.

derecesinde bir kat'iyetle ispat edilmiştir. Eğer istersen ona müracaat et.

İKİNCİ BASAMAK

Zemin ile gökler, bir hükûmetin iki memleketi gibi birbirine alâkadardır. Ortalarında ehemmiyetli irtibat ve mühim muameleler vardır. Zemine lâzım olan ziya, hararet ve bereket ve rahmet gibi şeyler semadan geliyor, yani gönderiliyor. Vahye istinat eden bütün edyan-ı semaviyenin icmasıyla ve şuhuda istinat eden bütün ehl-i keşfin tevatürüyle, melâike ve ervah, semadan zemine geliyorlar.

Bundan, hisse karip bir hads-i kat'î ile bilinir ki, sekene-i arz için, semaya çıkmak için bir yol vardır. Evet, nasıl herkesin akıl ve hayal ve nazarı her vakit semaya gider; öyle de, ağırlıklarını bırakan ervah-ı enbiya ve evliya veya cesetlerini çıkaran ervah-ı emvat, izn-i İlâhî ile oraya giderler. Madem hiffet ve letafet bulanlar oraya giderler; elbette cesed-i misali giyen ve ervah gibi hafif ve lâtif bir kısım sekene-i arz ve hava, semaya gidebilirler.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK

Semanın, sükût ve sükûneti ve intizam ve ittıradı ve vüs'at ve nuraniyeti gösterir ki, sekene-i zemini gibi değil; belki, bütün ahali mutîdirlere. Ne emrolunsa onu işlerler. Müzaheme ve münakaşayı icap edecek bir sebep yoktur. Zira, memleket geniş, fitratları safi, kendileri masum, makamları sabittir.

alâkadar: ilgili.
bereket: bolluk, hayırlı oluş.
cesed-i misali: maddî yapıda olmayan.
ceset: ölü beden.
edyan-ı semaviye: Allah tarafından peygamberler eliyle gönderilen dinler.
ehemmiyetli: önemli, değer-

li.
ehl-i keşif: manevî makamlara ulaşan ve bazı gerçekleri gözleriyle görenler.
ervah: ruhlar.
ervah-ı emvat: ölülerin ruhları.
ervah-ı enbiya ve evliya: peygamberlerin ve velilerin

ruhları.
fitrat: yaratılış.
hads-i kat'î: kesin ve doğru bilgi.
hararet: ısı, sıcaklık.
hiffet: hafiflik; ağırlıksız duruma gelme.
hisse karip: ders alınmaya değer.

ittırat: uygunluk, ritm.
icap etmek: gerektirmek.
icma: bir fikir etrafında birleşme.
intizam: düzgün, tertipli.
irtibat: bağ, ilgi, ilişki.
ispat edilmek: kanıtlanmak.
istinat: dayanak.
istinat etmek: dayanmak.
izn-i İlâhî: Allah'ın müsaade etmesi.
karip: yakın.
kat'iyetle: kesinlikle.
lâtif: incelmış.
lâzım olmak: gerekmek.
letafet: maddî ağırlık ve sınırlamalarla kayıtlı olmama.
makam: seviye, derece.
masum: günahsız, kusursuz.
melâike: görünmeyen nurlu varlıklar.
muamele: iş, işlem, alış veriş.
muti: itaatkâr, söz dinler.
mühim: önemli.
münakaşa: kavgâ, tartışma.
müracaat etmek: baş vurma.
müzaheme: zahmet, sıkıntı.
nazar: bakış.
nuraniyet: parlaklık, aydınlık.
rahmet: acıma, yardım, şefkat etme.
sabit: değişmez, bir kararda.
safi: temiz, saf.
sekene: yaşayanlar, oturanlar.
sekene-i arz ve hava: dünyada ve gökte yaşayanlar.
sekene-i arz: dünyada yaşayanlar.
sema: gökler, gökyüzü.
sükûnet: sakinlik, durgunluk.
sükût: sessizlik.
shuhut: kalp gözü ile görme.
tevatür: farklı kanallardan gelen doğru haber.
vahiy: Allah'ın sözleri.
vakit: zaman.
vüs'at: genişlik.
zemin: yeryüzü, dünya.
ziya: ışık, aydınlık.

âciz: güçsüz, zayıf.
ahiret: öteki dünya.
ahyar: iyiler, hayırlılar.
arz: yeryüzü.
asuman: gökyüzü, sema.
azamet-i maneviye: manevî büyüklük.
bedi: estetiğe sahip, güzel.
besatin-i daime: daimî bahçeler, Cennet.
beşer: insan.
camî: çok şeyi içinde toplayan.
cemiyetli: geniş, toplu.
cevâdâne: cömertçe.
cüz: kısım, parça.
cüz'ü: parça, kısım, bölüm.
daimî: devamlı.
ehemmiyet-i san'aviye: sanatça önemli olma.
ehemmiyetli: önemli, değerli.
enva-ı sağıre: küçük cinsler.
eşrar: kötüler, şerhiler.
ezdat: zıtlar, muhalif şeyler.
faaliyet-i Rabbanîye: İlâhî icraatlar, işler.
hakaret: aşağı durumda olma.
hakikat: gerçek, doğru.
hallâkiyet-i İlâhiye: Allah'ın kendi zatına yaraşan yaratıcılığı.
hayvanat: hayvanlar.
hikmet: maksat, amaç, İlâhî gaye.
hususan: özellikle.
ıztıabat: acılar, üzüntüler.
icat: yoktan var etme, yaratma.
içtima: bir araya gelme.
ihtilâfat: ayrılıklar, farklılıklar.
imtihanat: sınamalar, denemeler.
kâinat: bütün varlıklar.
kesretli: çok.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
küre-i arz: yeryüzü.
lâtif: güzel, nazik.
maddeten: cismen.
maşher: toplanma yeri, meydan.
ma'kes: yansıma yeri.
malûmdur ki: bilinmektedir ki.
manen: manevî değer olarak.
masnuat: sanatla yapılmış varlıklar.
mazhar: görünme yeri.
medar: vesile, sebep.
menazır-ı sermediye: sürekli, daimî manzaralar.
mensucat-ı ebediye: ebedî dokumalar.
mesken: ev, vatan.
meşher: sergi, gösterme yeri.

Evet, zeminde ezdat içtima etmiş, eşrar ahyara karışmış; içlerinde münakaşat başlamış. O sebepten, ihtilâfat ve ıztıabat düşmüş; ve ondan, imtihanat ve müsabakat teklif edilmiş; ve ondan, terakkiyat ve tedenniyat çıkmış. Şu hakikatin hikmeti şudur ki:

Beşer, şecere-i hilkatin en son cüz'ü olan meyvesidir. Malûmdur ki, bir şeyin semeresi, en uzak, en cemiyetli, en nazik, en ehemmiyetli cüz'üdür. İşte bunun için, semere-i âlem olan insan, en camî, en bedî, en âciz, en zayıf ve en lâtif bir mu'cize-i kudret olduğundan, beşiği ve meskeni olan zemin, asumana nispeten, maddeten küçüklüğüyle ve hakaretiyle beraber, manen ve sanaten bütün kâinatın kalbi, merkezi, bütün mu'cizat-ı sanatın meşheri, sergisi ve bütün tecelliyat-ı esmasının mazharı, nokta-i mihrakiyesi ve nihayetsiz faaliyet-i Rabbanîyenin mahşeri ve ma'kesi ve hadsiz hallâkiyet-i İlâhiyenin, hususan nebatat ve hayvanatın kesretli enva-ı sağıresinde Cevâdâne icadın medarı ve çarşısı ve pek geniş ahiret âlemlerindeki masnuatın küçük mikyasta numunegâhı ve mensucat-ı ebediyenin sür'atle işleyen tezgâhı ve menazır-ı sermediyenin sür'atle değişen taklitgâhı ve besatin-i daimenin tohumcuklarına sür'atle sümüllenen dar ve muvakkat mezraası ve terbiyegâhı olmuştur.

İşte arzın ^(HAŞİYE) bu azamet-i maneviyesinden ve ehemmiyet-i sanaviyesindendir ki, Kur'ân-ı Hakîm, semavata

HAŞİYE: Evet, küre-i arz, küçüklüğüyle beraber semavata karşı gelebilir. Çünkü, nasıl ki, "Daimî bir çeşme, varidsız büyük bir gölden daha büyük" denilebilir. Hem, bir ölçek ile bir şey ölçerek başka yere nakledilen ➤

mezraa: tarla.
mikyas: ölçü.
mu'cizat-ı sanat: sanat harikaları.
mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.
muvakkat: geçici, fânî.
münakaşat: tartışmalar.
müşabakat: yarışmalar, karşılaşmalar.
nazik: ince ruhlu, nazlı.
nebatat: bitkiler.
nihayetsiz: sonsuz, sınırsız olma.

nispeten: göre, oranla.
nokta-i mihrakiye: çıkış veya hareket noktası.
numunegâh: örneklerin sergilediği yer.
sanaten: yapılışı ve incelikleri bakımından.
semavat: gökler.
semere: sonuç, meyve.
semere-i âlem: kâinatın meyvesi.
sür'at: hızlı bir şekilde.
şecere-i hikat: yaratılış ağacı.

taklitgâh: benzerin yapıldığı yer.
tecelliyat-ı Esmâ: Cenab-ı Hakkın isimlerinin belirtileri.
tedenniyat: gerilemeler, düşüşler.
teklif edilmek: ortaya konmak, uygulama yapmak.
terakkiyat: ilerlemeler, gelişmeler.
terbiyegâh: eğitim alanı.
varidat: gelirler.
zemin: yeryüzü, dünya.

nispeten, büyük bir ağacın küçük bir meyvesi hükmünde olan arzı, bütün semavata denk tutuyor; onu bir kefedede, bütün semavatı bir kefedede koyuyor; mükerreren, ¹ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ der.

Hem, arzın şu mezkûr hikmetlerden neş'et eden sür'atlı tahavvül ve devamlı tagayyürü iktiza eder ki, sekenesi de ona göre mazhar-ı tahavvülât olsun.

Hem, şu mahdut arz, hadsiz mu'cizat-ı kudrete mazhar olduğundandır ki, en mühim sekeneleri olan ins ve cinnin kuvalarına, sair zihayatlar gibi fitrî bir had ve hul-kî bir kayıt konulmadığı için, nihayetsiz terakki ve nihayetsiz tedenniye mazhar olmuştur. Enbiyadan, evliyadan tut, tâ Nemrutlara, tâ şeytanlara kadar uzun bir meydan-ı imtihanları peyda olmuştur. Madem öyledir, elbette firavunlaşmış şeytanlar, hadsiz şeraretiyle semaya ve ehline taş atacaklar.

ve onun elinden geçmiş ve ona girmiş çıkmış bir mahsulâtla, zahiren binler defa ölçekten büyük ve dağ gibi bir cisimle o ölçek muvazeneye çıkabilir. Aynen öyle de, küre-i arz, Cenab-ı Hak onu sanatına bir meşher ve icadına bir mahşer ve hikmetine medar ve kudretine mazhar ve rahmetine mezher ve Cennetine mezraa ve hadsiz kâinata ve mahlûkat âlemlerine ölçek ve mazi denizlerine ve gayp âlemine akacak bir çeşme hükmünde icat etmiş. Her sene kat kat ve katmerli yüz bin tarzda, masnuattan dokunmuş gömleklerini değiştirdiği ve çok defa dolup maziye boşaltarak gayp âlemine döktüğü bütün o müteaddit âlemleri ve arzın müteaddit gömleklerini nazara al; yani, bütün mazisini hazır farz et; sonra yeknesak ve bir derece basit semavata karşı muvazene et. Göreceksin ki, arz, ziyade gelmezse, noksan da kalmaz. İşte, رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ sırrını anla.

1. Göklerin ve yerin Rabbi [Allah'tır]. (Ra'd Suresi: 102; Kehf Suresi: 14.)

alâkadar: ilgili.
âlem: dünya.
arz: dünya, yeryüzü.
bereket: bolluk.
cin: gözle görünmez bir kısım yaratıklar.
dair: ait, ilgili.
edyan-ı semaviye: semavi dinler.
ehil: bir yerde oturan, kalan.
enbiya: nebîler, peygamberler.

evliya: keramet sahibi olanlar, erenler, velîler.
firavunlaşmak: inkârda firavun kadar ileri gitmek, firavun kadar kibirli, gururlu, inatçı, enaniyetli olmak.
fitrî: yaratılıştaki, doğuştan olan.
gayp: gizli olan, görünmeyen.
had: sınır.
hads-i kat'i: kesin doğru bilgi.
hararet: sıcaklık.

hiffet: hafiflik.
hikmet: herkesin bilmediği gizli, yüksek bilgi, ilâhî amaç; kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.
hulki: yaratılış ile ilgili.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
iktiza: gerekli olma, lâzım olma.
ins: insan, beşer, âdemoğlu.
istinat: dayanma, delil.

kar'iyet: kesinlik.
katmerli: katlı.
kefe: terazi gözlelerinden her biri.
kuvalar: kuvvetler, hisler.
küre-i arz: yer küre.
lâtif: hoş, güzel.
letafet: güzellik incelik.
mahdut: sınırlanmış, çevrilmiş.
mahlûkat: yaratılmışlar.
mahsulât: elde edilen ürünler.
mahşer: toplanma yeri meydan.
masnuat: sanatla yapılmış varlıklar.
mazhar: görünme yeri.
mazhar-ı tahavvülât: değişikliğe uğrama, başkalaşma.
medar: vesile, sebep.
melâike: melekler.
meşher: teşhir yeri, sergi.
meydan-ı imtihan: gösterme yeri.
mezher: çiçeklik.
mezkûr: anılan, zikredilen.
mezraa: tarla, ekilecek yer.
mu'cizat-ı Kudret: Kudret mu'cizeleri.
muvazene: iki şeyin eşit olma hâli, denklik.
mükerreren: tekrar tekrar.
müteaddit: çeşitli.
müteceddit: yenilenen, tazelenen.
nazar: göz atma, bakış.
nihayetsiz: sonsuz.
nispeten: göre, kıyasen.
peyda: hazır, mevcut.
rahmet: acıma, merhamet etme, yağmur.
ruhaniyat: maddî cismi olmayanlar.
sair: diğer, öteki.
sekene: oturanlar, yurt edinme.
sekene-i arz: yeryüzünde bulunanlar.
sema: gökyüzü, gök.
semavat: gökler.
sükûnet: sakinlik.
sükût: sessizlik.
sür'at: çabukluk, hız.
şeraret: şerlik, fenalık, kötülük.
shuhut: gözle görme.
tagayyür: değişme, başkalaşma.
tahavvül: bir hâlden başka hale geçme, başkalaşma.
tarz: biçim, şekil, suret.
tedenni: aşağı düşme, gerileme.
terakki: yukarı, ilerleme, gelişme.
vahiy: Cenab-ı Hakkın dilediği hükümleri, sırları ve hakikatleri peygamberlere bildirmesi.
yeknesak: tek düzen.
zahiren: görünüşte.
zemin: yeryüzü.
zihayat: hayat sahibi.
ziya: ışıık, aydınlık.
ziyade: çok, fazla.

DÖRDÜNCÜ BASAMAK

Bütün âlemlerin Rabbi ve Müdebbiri ve Hâlık olan Zat-ı Zülcelâl'in, ahkâmları ayrı ayrı pek çok namları ve ünvanları ve Esmâ-i Hüsnası vardır. Meselâ, Ashab-ı Nebî safında küffara karşı muharebe etmek için melâikele-ri göndermesini iktiza eden hangi isim ve ünvan ise, o isim ve ünvan iktiza eder ki, melâike ile şeyatin ortasında muharebe bulunsun ve ahyar-ı semaviyyîn ve eşrar-ı arzîn mabeynlerinde mübareze olsun. Evet, küffarın nüfus ve enfasları kabza-i kudretinde olan Kadîr-i Zülcelâl, bir emir ile, bir sayha ile onları mahvetmiyor, rububiyet-i amme ünvanıyla, *Hakîm* ve *Müdebbir* ismiyle bir meydan-ı imtihan ve mübareze açıyor.

Temsilde hata olmasın, görüyoruz ki, nasıl ki bir padişahın daire-i hükûmeti itibarıyla ayrı ayrı pek çok ünvanları, isimleri bulunur. Meselâ, daire-i adliye onu "hâkim-i âdil" namıyla yâd eder, daire-i askeriye onu "kumandan-ı azam" namıyla bilir, daire-i meşihat onu "halife" ismiyle zikreder, daire-i mülkiye onu "sultan" namıyla tanıtır, mutî ahali ona "merhametkâr padişah" derler, asi insanlar ona "kahhar hâkim" derler; daha bunlara kıyas et. İşte bazı vakit oluyor ki, bütün ahali Onun elinde olan o padişah-ı âlî, âciz, zelil bir asiye bir emir ile idam etmiyor. Belki hâkim-i âdil ismiyle onu mahkemeye gönderir. Hem muktedir, hem sadık bir memurunu taltife liyakatini biliyor, fakat hususî ilmiyle, hususî telefonuyla onu taltif etmiyor; belki haşmet-i saltanat ve tedbir-i hükûmet ünvanıyla mükâfata istihkakını teşhir etmek için,

âlem: dünya.

âciz: güçsüz, zayıf.

ahali: halk, millet.

ahkâm: emirler, hükümler.

ahyar-ı semaviyyîn: göklerin hayırlıları, iyileri.

Ashab-ı Nebî: Peygamberimizin ashâbı, arkadaşları.

asi: isyan eden, isyankâr.

belki: şüphesiz.

daire-i adliye: adliye dairesi, devletin ve toplumun adalet ile ilgili işlerinin olduğu yer.

daire-i askeriye: askerlik dairesi, görev sahası.

daire-i hükûmet: yönetim dairesi.

daire-i meşihat: din işleri dairesi.

daire-i mülkiye: devlet idare eden kurumlar.

emir: buyruk, buyrultu.

enfas: nefesler, canlar.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.

eşrar-ı arzîn: yeryüzünün en kötülleri.

Hakîm: her işi yerli yerince yapan, Allah.

Hâkim: her şeye hükmeden.

hâkim-i âdil: adaletli hâkim.

Hâlık: yoktan yaratan.

halife: Müslümanların dini reisi.

haşmet-i saltanat: saltanat görkemi.

hususî: özel, şahsî, ferdî.

idam: öldürme.

iktiza: gerektirme, lâzım gelme.

ilim: bilgi.

istihkak: hak etme.

kabza-i kudret: güç ve kuvvet eli.

Kadîr-i Zülcelâl: yücelik, büyüklük, eşsiz gücün sahibi, Allah.

kıyas: karşılaştırma.

kumandan-ı azam: en büyük komutan.

küffar: kâfirler, İslâmiyeti kabul etmeyenler.

liyakat: uygunluk, münasip.

mabeyn: iki şeyin arası.

melâike: melekler.

merhametkâr: affedicî, bağslayıcı.

meydan-ı imtihan: imtihan meydanı.

muharebe: savaş, harp.

muktedir: güçlü, kuvvetli.

mutî: itaat eden, bağlı.

mübareze: kavga, dövüşme,

çekişme, karşı çıkma.

müdebbir: tedbir alan, idare eden.

mükâfat: armağan, ödül.

nam: ad, isim.

nüfus: ruhlar, canlar.

padişah-ı âlî: yüce hükümdar.

Rab: Yaratan, büyüten ihtiyaçları gideren sevk ve idare

eden Allah.

rububiyet-i amme: Cenab-ı Allah'ın her şeyi içine alan

terbiye ediciliği.

sadık: doğru, samimî.

safında: tarafında, yanında.

sayha: bağırma, nâra atma.

sultan: hükümdar, padişah.

seyatin: şeytanlar.

taltif: iltifat etme, ödüllendirme.

tedbir-i hükûmet: hükûmet idaresi.

teşhir: sergileme.

ünvan: ad, isim, lâkap.

vakit: zaman.

yâd: hatırlama, anma.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

zikretmek: anmak.

bir meydan-ı müsabaka açar, vezirine emreder, ahaliyi temaşaya davet eder, bir istikbal-i siyasî yaptırır, muhteşem bir imtihan-ı ulvî neticesinde bir mecma-ı âlîde onu taltif eder, liyakatini ilân eder. Daha başka cihetleri bunlara kıyas et.

İşte, ¹ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى , Ezel ve Ebed Sultanının pek çok

Esma-i Hüsnası vardır. Tecelliyat-ı celâliye ve tezahürat-ı cemaliye ile pek çok şuunatı ve ünvanları vardır. Nur ve zulmet, yaz ve kış, Cennet ve Cehennemin vücudunu iktiza eden isim ve ünvan ve şe'ni ise, kanun-u tenasül, kanun-u müsabaka, kanun-u teavün gibi pek çok umumî kanunlar misillü, kanun-u mübarezenin dahi bir derece tamimini isterler. Kalp etrafındaki ilhamat ve vesveselerin mübarezelerinden tut, tâ sema afakında melâike ve şeytanların mübarezesine ² kadar, o kanunun şümülünü iktiza eder.

BEŞİNCİ BASAMAK

Madem arzdan semaya gidip gelmek var, semadan arza inip çıkmak oluyor; ehemmiyetli levazımat-ı arziye oradan gönderiliyor. Ve madem ervah-ı tayyibeler semaya gidiyorlar. Elbette, ervah-ı habise dahi, ahyarı takliden semavat memleketine gitmeye teşebbüs edecekler. Çünkü, vücutça, letafet ve hiffetleri var. Hem, şüphesiz tart ve reddedilecekler. Çünkü, mahiyetçe şeraret ve nühusetleri vardır.

1. En yüce sıfatlar Allah'ındır. (Nahl Suresi: 60.)

2. Bkz. Tirmizî, 2:36; Neseî, 6:305; İbni Hibban, 3:278.

afak: ufuklar, yükseklikler.
ahali: halk.
ahyar: hayırlı.
arz: yeryüzü.
Cehennem: hapis, ceza yeri.
Cennet: çok ferah, rahat ve ebedî hayat yeri.

cihet: taraf, yön.
davet: çağrı, duyuru.
ehemmiyetli: pek önemli, değerli.
ervah-ı habise: kötü ruhlar.
ervah-ı tayyibe: iyi, temiz ruhlar.

Esma-i Hüсна: Allah'ın güzel isimleri.
Ezel ve Ebed Sultanı: geçmiş ve geleceğin idaresi, düzeni ve tedbirini ilmiyle kudret elinde tutan Allah.
hiffet: hafiflik. .

iktiza: gerektirme, lâzım gelme.
ilân: duyuru, bildiri.
ilhamat: ilhamlar, Allah tarafından insanın kalbine veya zihnine indirilen manalar.
imtihan-ı ulvî: yüksek imtihan.
kanun: usul, esas, yasa.
kanun-u mübareze: çekişme, rekabet kanunu.
kanun-u müsabaka: yarış kanunu.
kanun-u teavün: yardımlaşma kanunu.
kanun-u tenasül: üreme kanunu.
kıyas: karşılaştırma.
letafet: maddî ağırlık ve sınırlamalarla kayıtlı olmama.
levazımat-ı arziye: yeryüzünün ihtiyaçları.
liyakat: uygunluk, lâıyk olma.
madem: öyle ise, şu hâlde, değil mi ki.
mahiyet: esas, nitelik.
mecma-ı âlî: yüce meclis, topluluk.
melâike: melekler.
memleket: ülke, yurt.
meydan-ı müsabaka: yarışma meydanı.
misillü: benzeri, gibi.
muhteşem: görkemli, gösterişli.
mübareze: mücadele, çatışma, çekişme.
netice: sonuç.
nühuset: uğursuzluk.
ref: hükümsüz bırakma.
sema: gökyüzü, gökler.
semavat: semalar, gökler.
sıfat: nitelik, vasıf, özellik.
şe'n: özellik, hâl, fiil.
şeraret: kötülük, fenalık.
şeytan: iblis, sapkın varlık.
şuunat: hâller, fiiller.
şümül: içine alma, kapsama.
şüphe: kuşku.
takliden: taklit ederek.
taltif: iltifat etme.
tamim: yaygınlaştırma, genişletme.
tecelliyat-ı celâliye: Allah'ın lütfu ile büyüklüğünün tecellileri, görünümleri.
temaşa: dikkatle bakma.
teşebbüs: başlama.
tezahürat-ı cemaliye: Allah'ın Cenal sıfatının görünmesi.
umumi: herkese ait.
ünvan: isim, ad, san.
vesvese: şüphe, kuşku.
vezir: vekil, yardımcı.
vücut: var olma.
zulmet: karanlık.

acip: hayret veren.
alâmet: iz, işaret, belirti.
âlem-i şahadet: şahit olduğu-
muz, gördüğümüz âlem.
bahusus: özellikle.
bedaheten: açıkça.
beşer: insan.
bilâşek vela şüphe: kuşkusuz,
şüphesiz.
burç: yıldız.
celp etme: çekmek.
cin: gözle görünmeyen manevî
bir varlık.
cühûd: inat, dikine gitme.
dellâl: ilân edici, duyurmalar.
ehl-i hakikat: gerçeğe ulaşanlar,
erenler.
ehl-i semavat: melekler, sema-
vat ehli.
elbette: kesinlikle.
ensep: daha uygun.
enzar-ı dikkat: dikkatli bakışlar.
esbab-ı zahiriye: görünen sebepler.
gaye: hedef, netice.
hâdisat: olaylar, hâdiseler.
hâdisat-ı cevviye ve semaviye:
hava ve gök olayları.
hâdisat-ı necmiye: yıldız olayları.
hâdis: olay.
hâlbuki: doğrusu şu ki, oysa ki.
haşmet-i rububiyet: Rabbimizin
idare ve terbiye ediliğinin yüce-
liği.
havarik-ı sanat: olağanüstü
eserler.
hikmet: gizli maksat, bilinmeyen
nokta, yaratılıştaki ilâhî gaye.
hikmeten: ilâhî gaye ve maksat
açısından.
hükümünde: durumunda, dege-
rinde.
iktiza: ihtiyaç, gereklilik.
ilân: duyurma, bildirme.
işaret fişegi: ışıklı kurşun.
işaret: nişan, iz, belirti.
işhat: şahit gösterme.
mançınık: düşmana ağır taşlar
atmakta kullanılan savaş aleti ve
mermisi.
meşhur: yaygın.
meşhut: şahit olunan, görülen.
muamele-i mühimme: önemli
alış veriş.
mu'cizat: mu'cizeler, harika işler.
mübareze-i maneviye: manevî
çekişme, savaş.

Hem, bilâşek velâşüphe, şu muamele-i mühimmenin ve şu mübareze-i maneviyyenin, âlem-i şahadette bir alâmeti, bir işareti bulunacaktır. Çünkü, saltanat-ı rububiyetin hikmeti iktiza eder ki, zîşuur için, bahusus en mühim vazifesi müşahede ve şahadet ve dellâllık ve nezaret olan insan için, tasarrufat-ı gaybiyenin mühimlerine bir işaret koysun, birer alâmet bıraksın. Nasıl ki, nihayetsiz bahar mu'cizatına yağmuru işaret koymuş ve havarik-ı sanatına esbab-ı zahiriyyeyi alâmet etmiş; tâ âlem-i şahadet ehlini işhat etsin. Belki, o acip temaşaya, umum ehl-i semavat ve sekene-i arzın enzar-ı dikkatlerini celp etsin. Yani, o koca semavatı, etrafında nöbetarlar dizilmiş, burçları tezyin edilmiş bir kal'a hükmünde, bir şehir suretinde gösterip, haşmet-i rububiyetini tefekkür ettirsin.

Madem şu mübareze-i ulviyyenin ilânı, hikmeten lâzımdır; elbette ona bir işaret vardır. Hâlbuki, hâdisat-ı cevviye ve semaviye içinde şu ilâna münasip hiçbir hâdiseye görünmüyor. Bundan daha ensebi yoktur. Zira yüksek kâlelerin muhkem burçlarından atılan mançınıklar ve işaret fişeklerine benzeyen şu hâdisat-ı necmiye, bu recm-i şeytana ne kadar ensep düştüğü bedaheten anlaşılır. Hâlbuki, şu hâdisenin, bu hikmetten ve şu gayeden başka ona münasip bir hikmeti bilinmiyor. Sair hâdisat öyle değil. Hem şu hikmet, zaman-ı Âdem'den beri meşhurdur ve ehl-i hakikat için meşhuttur.

ALTINCI BASAMAK

Beşer ve cin, nihayetsiz şerre ve cühûda müstait olduklarından, nihayetsiz bir temerrüt ve bir tuğyan

mübareze-i ulviye: yüce mücadele.
mühim: önemli.
münasip: uygun, yerinde.
müstait: kabiliyetli, istidatlı.
müşahede: görüp izleme, gözlemleme.
nezaret: vekillik, gözetim, bakmak.
nihayet: son, sınır.
nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.
nöbetar: nöbetçi.
recm-i şeytan: şeytan taşlama.
sair: diğer, öteki.
salanat-ı rububiyet: Allah'ın tam bir hâkimiyetle bütün varlıkları yetiştirmesi ihtiyaçlarını gidermesi, uyum içinde sevk ve idare etmesi.
sekene-i arz: yeryüzünde kâlanlar, yaşayanlar.
semavat: gökler.
suret: şekil, biçim.
şahadet: şahit olma, tanıklık.
şer: kötülük, fenalık.

tasarrufat-ı gaybiye: gayp âlemine ait bilemediğimiz işler.
tefekür: düşünme.
temaşa: seyretme, seyir.
temerrüt: inatçılık.
tezyin: süsleme.
tuğyan: azgınlık.
umum: genel, bütün.
vazife: görev, ödev.
zaman-ı Âdem: Hz. Âdem zamanı.
zira: çünkü.
zîşuur: şuur sahibi.

yaparlar. İşte bunun için, Kur'ân-ı Hakîm, öyle i'cazkâr bir belâgatle ve öyle âlî ve bâhir üslûplarla ve öyle galî ve zahir temsiller ve mesellerle ins ve cinni isyandan ve tuğ-yandan zecreder ki, kâinatı titretir. Meselâ, “Ey ins ve cin! Emirlerime itaat etmezseniz, haydi hudud-u mül-kümden elinizden gelirse, çıkınız” meseline işaret eden

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٦٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
رَبِّكُمْ تَكْذِبُونَ ﴿٦١﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمْ شَوَاطِلٌ مِنْ نَارٍ
وَتُحَاسِرُونَ فَلَا تَنْتَصِرُونَ ﴿٦٢﴾¹

ayetindeki azametli inzara ve dehşetli tehdide ve şiddetli zecre dikkat et. Nasıl ins ve cinnin gayet mağrurâne temerrütlerini, gayet mu'cizâne bir belâgatle kırar, aczlerini ilân eder, saltanat-ı rububiyetin genişliği ve azameti nispetinde ne kadar âciz ve bîçare olduklarını gösterir. Güya şu ayetle, hem² وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ ayetiyle böyle diyor ki:

“Ey hakareti içinde mağrur ve mütemerrit ve ey zaaf ve fakrı içinde serkeş ve muannit olan cin ve ins! Nasıl cesaret edersiniz ki, isyanınızla öyle bir Sultan-ı Zîşan'ın evamirine karşı geliyorsunuz ki; yıldızlar, aylar, güneşler, emirber neferleri gibi, emirlerine itaat ederler.

“Hem, tuğyanınızla öyle bir Hâkim-i Zülcelâl'e karşı mübareze ediyorsunuz ki; öyle azametli mutî askerleri

fakr: muhtaçlık.
galî: değerli.
gayet: son derece.
güya: sanki.
hakaret: küçüklük, değersizlik.
Hâkim-i Zülcelâl: her şeye hükmeden Allah.
hem: bununla birlikte.
hudud-u mülk: mülkün, idarenin sınırı.
i'cazkâr: mu'cizeli.
ilân: duyurma, bildirme.
inkâr: reddetme.
ins: insan.
inzar: sakındırma, uyarma.
isyan: baş kaldırma, itaatsizlik.
işaret: nişan, belirti.
itaat etme: bağlı kalma, uyma.
itaat: boyun eğme.
kâinat: varlıklar.
mağrur: kendini beğenmiş, gururlu.
mağrurâne: gururlu bir şekilde.
mesel: örnek, misal.
muannit: inatçı.
mu'cizâne: mu'cizeli, olağanüstü.
mutî: boyun eğen, itaat eden.
mübareze: kavgâ.
mütemerrit: dik kafalı, inatçı.
nefer: asker.
nimet: bağış, ikram, iyilik.
nispet: oran ölçü.
Rab: yaratan, büyüten, terbiye ile besleyen, yetiştiren.
saf: dizi, sıra.
saltanat-ı rububiyet: Allah'ın tam bir hâkimiyetle bütün varlıkları yetiştirmesi, ihtiyaçlarını gidermesi, uyum içinde sevk ve idare etmesi.
serkeş: baş kaldıran, asi.
Sultan-ı Zîşan: şanı yüce sultan.
şiddet: sertlik, çokluk, kuvvet ve güç derecesi.
tehdit: korkutma.
temerrüt: inatçılık.
temsîl: benzetme, örnek.
tuğyan: azgınlık, sapkınlık.
üslûp: ifade şekli, söyleme tarzı.
zaaf: zayıflık.
zahir: açık, görünür.
zecir: yasaklama, sakındırma.

1. Ey cinler ve insanlar topluluğu! Eğer göklerin ve yerin sınırlarından çıkıp gitmeye gücünüz yeterse, haydi, çıkın. Fakat Allah'ın vereceği bir kuvvet olmadan çıkamazsınız. • Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz? • Üzerinize saf ateşten bir alevle bakır gibi kızıl bir duman salınır da, birbirinize hiçbir yardımınız dokunmaz. (Rahman Suresi: 33-35.)

2. Şeytanlar için o kandilleri birer taş yaptık... (Mülk Suresi: 5.)

âciz: güçsüz.
acz: güçsüzlük.
âlî: yüksek, yüce.
asker: ordu mensubu.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

azamet: büyüklük, yücelik.
bâhir: açık, anlaşılır.
belâgat: maksada ve duruma uygun güzel söz söyleme.
bîçare: çaresiz.
cesaret: cesurluk.

cin: gözle görünmeyen manevî bir varlık.
dehşetli: korkutucu.
emir: buyruk, iş buyurma.
emirber: emir dinleyen.
evamir: emirler.

var, faraza şeytanlarınız dayanabilseler, onları dağ gibi güllerle recmedebilirler.

“Hem, küfranınızla öyle bir Malik-i Zülcelâl’in memleketinde isyan ediyorsunuz ki; ibadından ve cünudundan öyleleri var ki, değil sizin gibi küçücük âciz mahlûkları, belki farz-ı muhal olarak dağ ve arz büyüklüğünde birer adüvv-ü kâfir olsaydınız, arz ve dağ büyüklüğünde yıldızları, ateşli demirleri, şuvazlı nühasları size atabilirler, sizi dağıtırlar.

“Hem, öyle bir kanunu kırıyorsunuz ki; o kanun ile öyleler bağlıdır, eğer lüzum olsa, arzınızı yüzünüze çarpar, güller gibi, küreniz misillü yıldızları üstünüze yağdırabilirler.”

Evet, Kur’ân’da bazı mühim tahşidat vardır ki, düşmanların kuvvetli olduğundan ileri gelmiyor. Belki, haşmetin izharı ve düşman şenaatinin teşhiri gibi sebeplerden ileri geliyor.

Hem, bazen kemal-i intizamı ve nihayet-i adli ve gayet-i hilmi ve kuvvet-i hikmeti göstermek için, en büyük ve kuvvetli esbabı, en küçük ve zayıf bir şeye karşı tahşit eder ve üstünde tutar; düşürmez, tecavüz ettirmez. Meselâ şu ayete bak:

وَأَن تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ
وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ¹

1. Eğer ona karşı birbirinize ark çıkarsanız, süphesiz ki onun dostu Allah'tır, Cebrail'dir ve salih mü'minlerdir. Üstelik melekler de onun yardımcısıdır. (Tahrîm Suresi: 4.)

âciz: güçsüz, acınacak.

adl: adalet.

adüvv-ü kâfir: kâfir düşman.

arz: dünya, yeryüzü.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

cünud: askerler.

esbap: vasıtalar, sebepler.

faraza: söz gelişi, varsayalım ki.

farz-ı muhal: olmayacak bir şeyi olacaktı gibi düşünme, varsayım.

gayet: son derece, çok.

gülle: top mermisi.

haşmet: heybet, büyüklük.

hilim: affı çok, yumuşaklık.

ibad: kullar.

isyan: baş kaldırma.

izhar: açığa vurma.

kanun: yasa, usul.

kemal-i intizam: tam ve mükemmel düzenlilik.

kuvvet-i hikmet: hikmetin kuvveti.

küfran: iyilik bilmeme.

lüzum: lâzım olma hâli.

mahlûk: yaratık.

Malik-i Zülcelâl: her şeyin gerçek sahibi, sonsuz haşmet sahibi Al-

lah.

memleket: vatan.

misillü: benzeri.

mühim: önemli.

nihayet: son derece.

nühas: bakır.

recim: taşlama.

senaat: fenalık, kötülük.

şeytan: lânetli, sapkın, münafık.

şuvaz: dumansız ateş.

tahşidat: yığınak.

tahşit: yığma, destekleme.

tecavüz: haddini aşma.

teşhir: sergileme, gösterme.

Ne kadar Nebî hakkına hürmet ve ne kadar ezvacın hukukuna merhamet var. Şu mühim tahşidat, yalnız hürmet-i Nebînin azametini ve iki zaifenin şekvalarının ehemmiyetini ve haklarının riayetini, Rahîmâne ifade etmek içindir.

YEDİNCİ BASAMAK

Melekler ve semekler gibi, yıldızların dahi gayet muhtelif efratları vardır. Bir kısmı nihayet küçük, bir kısmı gayet büyüktür. Hatta, gökyüzünde her parlayana yıldız denilir. İşte bu yıldız cinsinden bir nev'i de, nazenin sema yüzünün murassa ziynetleri ve o ağacın münevver meyveleri ve o denizin müsebbih balıkları hükmünde, Fâtır-ı Zülcelâl, Sâni-i Zülcemal onları yaratmış ve meleklerine mesireler, binekler, menziller yapmıştır. Ve yıldızların küçük bir nev'ini de, şeyatinin recmine alet etmiş. İşte bu recm-i şeyatin için atılan şahapların üç manası olabilir:

• *Birincisi:* Kanun-u mübareze, en geniş dairede dahi cereyan ettiğine remiz ve alâmettir.

• *İkincisi:* Semavatta hüşyar nöbettarlar, mutî sekaneler var. Arzlı şerirlerin ihtilâtından ve istimalarından hoşlanmayan cünudullah bulunduğu ilân ve işaretir.

• *Üçüncüsü:* Müzahrefat-ı arziyenin mümessilât-ı habiseleri olan casus şeytanları, temiz ve temizlerin meskeni olan semayı telvis etmemek ve nüfus-u habise hesabına tecessüs ettirmemek için, edepsiz casusları korkutmak

alâmet: iz belirti.
alet etmek: vasıta yapmak.
arzlı: dünyalı, yerli.
azamet: büyüklük.
casus: gizli haber veren, ajan.
Cebrail: dört büyük melekten biri.
cereyan etme: meydana gelme.

cünudullah: Allah'ın askerleri.
daire: sınır, saha, alan.
edep: nezaket, utanma.
efrat: fertler.
ehemmiyet: çok önemli olma.
Ezvac-ı Tahirat: peygamber eşleri.

ezvaç: eşler, hanımlar.
Fâtır-ı Zülcelâl: benzersiz şeyleri yaratan sonsuz haşmet sahibi Allah.
gayet: son derece, çok.
hak: hisse, pay.
hukuk: haklar.
hükmünde: gibi, değerinde.
hürmet: saygı.

hürmet-i nebî: peygambere saygı.
hüşyar: uyanık.
ifade: anlatma.
ihtilât: karışma.
ilân: duyurma.
istima: dinleme.
işaret: nişan, iz.
kanun-u mübareze: çekişme mücadele kanunu.
mana: anlam.
melek: masum, temiz, nurdan varlıklar.
menzil: konak, yer, mekân.
merhamet: şefkatle koruma.
mesire: sevir edilecek, gezilecek yer.
mesken: oturlan yer, ev.
muhtelif: çeşitli, farklı.
murassa: mücevherlerle süslenmiş.
mutî: boyun eğen.
mühim: önemli.
mümessilât-ı habise: kötü ve pis temsilciler.
mü'min: iman eden.
münevver: nurlanmış, aydınlık.
müsebbih: tesbih eden, Allah'ı anan.
müzahrefat-ı arziye: yeryüzünün pislikleri.
nazenin: nazlı.
nebî: peygamber, Hz. Muhammed.
nev: çeşit, tür.
nihayet: son derece.
nöbettar: nöbetçi.
nüfus-u habise: kötü olan nefisler.
Rahîmâne: merhametli olarak, koruyarak.
recim: taşlama.
recm-i şeyatin: şeytanları taşlama.
remiz: işaretle ifade etme.
riayet: gözetme, kollama.
salih: iyi işler sahibi.
Sâni-i Zülcemal: sonsuz güzellik ve haşmet sahibi sanatlı yaratıcı, Allah.
sekene: bir yerde kalanlar, yaşayanlar.
sema: gökyüzü.
semavat: semalar, gökler.
semek: balık.
şahap: gök taşı, meteor.
şekva: şikâyet.
şerir: kötülük işleyen, şerli.
şeyatin: şeytanlar.
şeytan: sapkın, iblis.
tahşidat: yığınak; öneminden dolayı bir şeyin üzerinde fazla durmalar.
tecessüs: gizlice araştırma, casusluk yapma.
telvis: kirlenme, pisletme.
zayıf: güçsüz.
ziynet: süs.

için atılan mancınıklar ve işaret fişekleri misillü, o şeytanları ebvab-ı semadan o şahaplarla ret ve tarttır.

İşte yıldız böceği hükmünde olan kafa fenerine itimat eden ve Kur'ân güneşinden gözünü yuman kozmoğraf-yacı efendi! Şu yedi basamaklarda işaret edilen hakikatlere birden bak, gözünü aç, kafa fenerini bırak, gündüz gibi i'caz ışıǵı içinde şu ayetin manasını gör. O ayetin semasından bir hakikat yıldızı al; senin başındaki şeytana at, kendi şeytanını recmet. Biz dahi etmeliyiz ve ¹ رَبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ beraber demeliyiz.

² فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ﴿١٠﴾ وَالْحِكْمَةُ الْقَاطِعَةُ ﴿١١﴾

³ سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
delil: kılavuz, rehber.
ebvab-ı sema: gök kapıları.
hak: doğru.
hakikat yıldızı: yıldız gibi gerçek.
hakikat: gerçek, asıl.
hikmet: gizli sebep, ilâhî gaye; herkesin bilmediği gizli maksat.
hüküm: değerinde.
i'caz: mu'cizeli.
iktibas: kısmen aktarma, alıntı.
işaret: nişan.
itimat eden: güvenen.
kafa feneri: kişinin kendine ait akli, bilgisi.
kat'i: kesin.
kozmoğrafya: astronomi, gök bilimi.
Kur'ân güneşi: Kur'ân'ın hükümleri, Kur'ân'ın nuru.
mana: anlam.
mancınık: düşmana ağır taşlar fırlatmak için kullanılan savaş aleti ve mermisi.
misillü: benzeri.
recim: taşlama.
ret: reddetme.
sema: gökyüzü.
şahap: ateş parçası.
şeytan: iblis, tart: kovma.
tenzih: Allah'ı yüce tutma, münezzeh sayma.
vesvese: şüphe, kuruntu.
yıldız böceği: ateş böceği.

1. "Ey Rabbim, şeytanların vesveselerinden Sana sığınırım. (Mü'minun Suresi: 97.)

2. Tam ve kesin delil [ve açık ve kat'i görünen hikmet] Allah'ındır. (En'am Suresi 149. ayetten iktibastır.)

3. Seni her türlü kusur ve noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

On Beşinci Söziin Zeyli

[YİRMİ ALTINCI MEKTUBUN BİRİNCİ MEBHASI]

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ ۞ ۱ وَانْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يَسْبَحُ بِحَمْدِهِ ۲

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

وَمَا يَنْزَعْنٰكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ

۳ اِنَّهُ هُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ

Hüccetü'l-Kur'ân fİlesseytan ve fİzbihi

**İblisi ilzam, şeytanı ifhâm, ehl-i tuğyanı iskât eden
Birinci Mebhas:**

Bîtarafâne muhakeme içinde şeytanın müthiş bir desisesini kat'î bir surette reddeden bir vakıadır. O vakıanın mücmel bir kısmını on sene evvel *Lemaat*'ta yazmıştım. Şöyle ki:

Bu risalenin telifinden on bir sene evvel Ramazan-ı Şerifte İstanbul Bayezit Cami-i Şerifinde hafızları dinliyordum. Birden, şahsını görmedim, fakat manevî bir ses işittim gibi bana geldi. Zihnimi kendine çevirdi; hayalen dinledim. Baktım ki, bana der:

“Sen, Kur'ân'ı pek âli, çok parlak görüyorsun. Bîtarafâne muhakeme et, öyle bak. Yani bir beşer kelâmı farz et bak; acaba o meziyetleri, o ziynetleri görecek misin?” dedi.

* Aynı zamanda Yirmi Altıncı Mektubun Birinci Mebhası da olan *On Beşinci Söziin Zeyli*, Barla'da 1932'de telif edilmiştir.

alesseytan ve hizbihi: şeytan ve taraftarlarına.

âli: yüksek, yüce.

beşer: insan.

bîtarafâne: tarafsız olarak.

camî-i şerif: şerefli cami.

desise: hile.

ehl-i tuğyan: azgınlık ve taşkınlık yapan putperest.

evvel: önce.

farz etmek: kabul etmek, var saymak.

hafız: Kur'ân-ı Kerim'i ezberden okuyan.

hakkıyla bilmek: en doğrusunu bilmek.

hayalen: hayal olarak.

Hüccetü'l-Kur'ân: Kur'ân'ın delili.

iblis: şeytan.

ifhâm: delil göstererek susturma.

ilzam: susturma.

iskât: hükümsüz kılma.

kat'i: kesin.

kelâm: söz.

Lemaat: Risale-i Nur'dan bir eser.

manevî: maneviyat ile ilgili; mad-dî olmayan.

mebhas: kısım, bölüm.

meziyet: vasıf, özellik.

muhakeme: akıl yürütme, değerlendirme.

muhakeme: düşünme, akıl yürütme.

mücmel: özetlenmiş.

müthiş: korkunç.

Ramazan-ı Şerif: şerefli Ramazan ayı.

red: kabul etmeme.

risale: mektup.

suret: tarz, biçim.

şahıs: kendi.

şeytan: iblis.

telif: yazılış.

tesbih: Allah'ı anma.

vakia: olay.

vesvese: şüphe.

zeyil: ek, ilâve.

zihin: akıl, fikir.

ziynet: süs, güzellik.

1. Allah'ın adıyla. O her türlü kusur ve noksandan uzaktır.

2. Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp, Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

3. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Şeytandan sana bir vesvese geldiğinde Allah'a sığın. Şüphesiz ki O her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkıyla bilendir. (Fussilet Suresi: 36.)

Hakikaten ben de ona aldandım, beşer kelâmı farz edip, öyle baktım. Gördüm ki, nasıl Bayezit'in elektrik düğmesi çevrilip söndürülünce ortalık karanlığa düşer; öyle de, o farz ile, Kur'an'ın parlak ışıkları gizlenmeye başladı. O vakit anladım ki, benim ile konuşan şeytandır; beni vartaya yuvarlandırıyor. Kur'an'dan istimdat ettim. Birden, bir nur kalbime geldi; müdafaaya kat'î bir kuvvet verdi. O vakit şöylece şeytana karşı münazara başladı.

Dedim: Ey şeytan! Bîtarafâne muhakeme, iki taraf ortasında bir vaziyettir. Hâlbuki, hem senin, hem insanda ki senin şakirtlerin, dediğiniz bîtarafâne muhakeme ise, taraf-ı muhalifi iltizamdır. Bîtarafılık değildir, muvakkaten bir dinsizliktir. Çünkü, Kur'an'a kelâm-ı beşer diye bakmak ve öyle muhakeme etmek, şıkk-ı muhalifi esas tutmaktır, batılı iltizamdır. Bîtarafâne muhakeme değildir, belki batıla tarafgirliktir.

Şeytan dedi ki: “Öyle ise, ne Allah'ın kelâmı, ne de beşer kelâmı deme; ortada farz et, bak.”

Ben dedim: O da olamaz. Çünkü, “münazaünfih” bir mal bulunsa, eğer iki müddei birbirine yakın ise ve kurbiyet-i mekân varsa, o vakit, o mal ikisinden başka birinin elinde veya ikisinin elleri yetişecek bir surette bir yere bırakılacak. Hangisi ispat etse, o alır. Eğer o iki müddei birbirine gayet uzak, biri maşrıktaki biri mağripde ise, o vakit kaideten, “sahibülyed” kim ise, onun elinde bırakılacaktır. Çünkü, ortada bırakmak kabil değildir.

batıl: gerçek ve doğru olmayan.
beşer kelâmı: insan sözü.
beşer: insan.
bîtarafâne: tarafsızca.
bîtarafılık: tarafsızlık.
esas: asıl.
farz etmek: varsaymak.
hakikaten: doğrusu.
hâlbuki: oysaki, öyle iken, gerçek şu ki.
iltizam: taraf tutma.
ispat: delil, kanıt.
istimdat: yardıma çağırma.
kabil: mümkün.
kat'î: kesin.
kelâm: söz.
kelâm-ı beşer: insan sözü.

kurbiyet-i mekân: mekân yakınlığı.
mağrip: batı.
maşrık: doğu.
muhakeme: değerlendirme, düşünme.
muvakkaten: geçici olarak.
müdafa: savunma.

müddei: iddia sahibi.
münazara: tartışma.
münazaünfih: hakkında tartışılan.
sahibülyed: elinde tutan kimse.
suret: biçim.
şakirt: talebe, öğrenci.

şeytan: sapkın, iblis.
şıkk-ı muhalif: karşı taraf, zıt görüş.
taraf-ı muhalif: karşı taraf.
vakit: zaman.
varta: uçurum, tehlike.
vaziyet: duruş, durum.

İşte, Kur'ân kıymettar bir maldır. Beşer kelâmı Cenab-ı Hakkın kelâmından ne kadar uzaksa, o iki taraf, o kadar, belki hadsiz birbirinden uzaktır. İşte, serâdan Süreyya'ya kadar birbirinden uzak o iki taraf ortasında bırakmak mümkün değildir. Hem, ortası yoktur. Çünkü, vücut ve adem gibi ve nakızeyn gibi iki zıddırlar; ortası olamaz. Öyle ise, Kur'ân için sahibülyed, taraf-ı İlâhîdir. Öyle ise, Onun elinde kabul edilip, öylece delâil-i ispata bakılacak. Eğer, öteki taraf Onun kelâmullah olduğuna dair bütün bürhanları birer birer çürütse, elini Ona uzatabilir; yoksa uzatamaz.

Heyhat! Binler berahin-i kat'iyenin mihlalarıyla Arş-ı Azama çakılan bu muazzam pırlantayı, hangi el bütün o mihlaları söküp, o direkleri kesip onu düşürebilir?

İşte ey şeytan! Senin rağmına, ehl-i hak ve insaf, bu suretteki hakikatli muhakeme ile muhakeme ederler. Hatta en küçük bir delilde dahi Kur'ân'a karşı imanlarını ziyadeleştirir. Senin ve şakirtlerinin gösterdiği yol ise:

Bir kere beşer kelâmı farz edilse, yani Arşa bağlanan o muazzam pırlanta yere atılsa, bütün mihlaların kuvvetinde ve çok bürhanların metanetinde bir tek bürhan lâzım ki, onu yerden kaldırıp Arş-ı manevîye çaksın. Tâ küfrün zulûmatından kurtulup, imanın envarına erişsin. Hâlbuki, buna muvaffak olmak pek güçtür. Onun için, senin desisen ile, şu zamanda bîtarafâne muhakeme sureti altında çokları imanını kaybediyorlar.

adem: yokluk.
arş: göğün en yüksek katı.
Arş-ı Azam: Allah'ın yüce katı.
arş-ı manevî: manevî arş, makam.
berahin-i kat'îye: kesin deliller.

beşer: insan.
bîtarafâne: tarafsızca.
bürhan: ispat.
Cenab-ı Hak: Allah.
dair: ait, ilgili.
delâil-i ispat: ispatla ilgili deliller.
delil: şahit.

desise: aldatmaca, hile.
ehl-i hak: hak ehli.
envar: nurlar, aydınlıklar.
farz etmek: varsaymak, kabul etmek.
had: sınır.
hadsiz: sınırsız.
hakikat: gerçek.

hâlbuki: doğrusu şu ki.
heyhat: çok yazık!
iman: inanç.
kabul: razı olma,
kelâm: söz.
kelâmullah: Allah'ın kelâmı.
kıymettar: değerli.
küfür: imansızlık.
lâzım: gerekli.
metanet: sağlamlık.
mih: çivi.
muazzam: çok büyük.
muhakeme: değerlendirme, düşünme.
muvaffak: başarılı.
mümkün: imkân dahilinde.
nakızeyn: zıt olan iki şey.
rağmına: zıddına.
sahibülyed: malı elinde tutan kimse.
serâ: yeryüzü.
suret: biçim, şekil.
Süreyya: Ülker Yıldızı.
şakirt: talebe, öğrenci.
şeytan: iblis.
taraf-ı İlâhî: Allah'ın tarafı.
vücut: varlık.
zıt: aksî, tersi.
ziyade: çok, fazla.
zulûmat: karanlıklar.

Şeytan döndü ve dedi: “Kur’ân beşer kelâmına benziyor; onların muhaveresi tarzındadır. Demek, beşer kelâmıdır. Eğer, Allah’ın kelâmı olsa, Ona yakışacak, her cihetçe harikulâde bir tarzı olacaktı. Onun sanatı nasıl beşer sanatına benzemiyor; kelâmı da benzememeli.”

âdet: her vakit yapılan.
âdet-i ilâhiye: Allah’ın âdeti, ka-
nunu.
ahval: hâller, durumlar.
beşer: insan.
beşeriyet: insanlık.
bizzat: kendisi.
cevaben: cevap olarak.
cihet: yön.
cihetçe: yönüyle.
cin: gözle görünmez manevî bir
varlık.
edeb-i muâşeret: görgü ve ahlâk
kuralı.
ef’al: fiiller, işler.
ehl-i hakikat: doğru yana.
ehl-i kemal: olgun değerli.
ehl-i şuur: şuur sahipleri.
elem: üzüntü, acı.
etvar: tavırlar, hareketler.
evamir-i tekviniye: yaratma içe-
ren emirler.
hakeza: böylece.
harekât: hareket.
harikulâde: fevkalâde, olağanüs-
tî.
hasais: vasıflar, özellikler.
Hazret-i Mûsa: bkz. Şahıs Bilgile-
ri, Mûsa (a.s.).
imam: önder, rehber, delil.
ins: insan.
kat’î: kesin.
kelâm: söz.
kelâmulлах: Allah’ın kelâmı.
Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve su-
resinde sayısız hikmetler ve fay-
dalar bulunan Kur’ân.
lisan: dil.
merci: kaynak, baş vurulacak
yer.
mesail: meseleler, problemler.
muallim: ders veren öğretmen.
mu’cizat: mu’cizeler.
muhaverat: karşılıklı konuşma-
lar.
muhavere: konuşma.
mutî: itaat eden, emre uyan.
münacat: gizlice dua etmek.
münkad: boyun eğen.
mürşid-i mutlak: gerçek irşat
edici.
mürşit: doğru yolu gösteren, irşat
eden, rehber.
rahmetenilâlemin: bütün âlem-
lere rahmet olan.
rehber: yol gösteren, delil.
sanat: ustalık, hüner, marifet.

Cevaben dedim: Nasıl ki, Peygamberimiz (a.s.m.) mu’cizatından ve hasaisinden başka, ef’al ve ahval ve et-
varında beşeriyette kalıp, beşer gibi, âdet-i İlâhiyeye ve
evamir-i tekviniyesine münkad ve mutî olmuş; o da so-
ğuk çeker, elem çeker, ve hakeza... Her bir ahval ve et-
varında harikulâde bir vaziyet verilmemiş—tâ ki, ümme-
tine ef’aliyle imam olsun, etvarıyla rehber olsun, umum
harekâtıyla ders versin. Eğer, her etvarında harikulâde
olsa idi, bizzat her cihetçe imam olamazdı, herkese mür-
şid-i mutlak olamazdı, bütün ahvaliyle “rahmetenilâle-
mîn”¹ olamazdı.

Aynen öyle de, Kur’ân-ı Hakîm, ehl-i şuura imamdır,
cin ve inse mürşittir, ehl-i kemale rehberdir, ehl-i hakika-
te muallimdir. Öyle ise, beşerin muhaveratı ve üslûbu
tarzında olmak zarurî ve kat’îdir. Çünkü, cin ve ins mü-
necatını ondan alıyor, duasını ondan öğreniyor, mesaili-
ni onun lisaniyla zikrediyor, edeb-i muâşeretini ondan ta-
allüm ediyor, ve hakeza, herkes onu merci yapıyor. Öy-
le ise, eğer Hazret-i Mûsa Aleyhisselâmın Tur-i Sina’da
işittiği kelâmulлах tarzında olsa idi, beşer bunu dinlemek-
te, işitmekte tahammül edemezdi ve merci edemezdi.
Hazret-i Mûsa Aleyhisselâm gibi bir ulûlazm, ancak

1. Enbiya Suresi: 107.

taallüm: öğrenme.
tahammül: dayanma.
tarz: şekil, biçim, suret.
Tur-i Sina: Sina Dağı.
ulûlazm: üstün azim ve irade

sahipleri. Bu özelliklere sahip
Hz. Muhammed, Hz. İsa, Hz.
Mûsa, Hz. İbrahim, Hz. Nuh
aleyhimessalâtü vesselâm.
umum: bütün.

ümmet: bütün Müslümanlar.
üslûp: ifade yolu, şekli.
vaziyet: durum, hâl.
zarurî: mecburî, zorunlu.
zikir: anma.

birkaç kelâmı işitmeye tahammül etmiştir. Mûsa Aleyhis-selâm demiş:

¹ أَهْكَذَا كَلَامُكَ؟ قَالَ اللَّهُ لِي قُوَّةٌ جَمِيعِ الْأَلْسِنَةِ

Şeytan döndü, yine dedi ki: “Kur’ân’ın mesaili gibi, çok zatlar o çeşit meseleleri din namına söylüyorlar. Onun için, bir beşer, din namına böyle bir şey yapmak mümkün değil mi?”

Cevaben Kur’ân’ın nuruyla dedim ki:

Evvelâ: Dindar bir adam, din muhabbeti için, “Hak böyledir, hakikat budur. Allah’ın emri böyledir” der. Yoksa, Allah’ı kendi keyfine konuşturamaz. Hadsiz derece haddinden tecavüz edip, Allah’ın taklidini yapıp, Onun yerinde konuşmaz. ² فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ düsturundan titrer.

Ve saniyen: Bir beşer kendi başına böyle yapması ve muvaffak olması hiçbir cihetle mümkün değildir, belki, yüz derece muhaldir. Çünkü, birbirine yakın zatlar birbirini taklit edebilirler, bir cinsten olanlar birbirinin sureti-ne girebilirler, mertebeye birbirine yakın olanlar, birbirinin makamlarını taklit edebilirler. Muvakkaten, insanları iğfal ederler; fakat, daimî iğfal edemezler. Çünkü, ehl-i dikkat nazarında alâküllihâl, etvar ve ahvali içindeki tasannuatlar ve tekellüfatlar sahtekârlığını gösterecek; hilesi devam etmeyecek. Eğer, sahtekârlıkla taklide çalışan, ötekinden gayet uzaksa, meselâ adı bir adam, İbni Sina

rine getiren.
ehl-i dikkat: dikkatle inceleyenler.
etvar: hâl ve hareketler, işler.
evvelâ: birinci olarak.
had: yetki, değer; sınır.
hadis-i şerif: Peygamberimizden aktarılan sözlerin genel adı.
hak: doğru, gerçek.
hakikat: gerçek.
hile: aldatma.
iğfal: aldatılma.
kelâm: söz.
keyif: heves.
mertebe: derece, basamak.
mesail: meseleler.
muhabbet: sevgi.
muhal: imkânsız.
muvaffak: başarı.
muvakkaten: geçici olarak.
mümkün: imkân dahilinde, kabil, olabilir.
nazar: bakış.
sahtekâr: düzenbaz.
saniyen: ikinci olarak.
suret: biçim.
tahammül: dayanma, sabır.
taklit: benzetme.
tasannuat: yapmacık hareketler.
tekellüfat: zoraki davranışlar.
zalim: zulmeden.
zat: kişi.

1. “Senin konuşman böyle midir?” Allah buyurdu: “Bütün dillerin kuvveti benimdir.” (İbni Kesir, 1:505; Mu’cemû’t-Taberanî, Evsat, 1:991. Süyutî, Dürrü’l-Mensur, 3:536.)

2. Allah adına yalan söyleyenden daha zalim kim vardır? (Zümer Suresi: 32.)

adi: bayağı.
ahval: hâller.
alâküllihâl: ister istemez.

beşer: insan.
cevaben: cevap olarak.
cihet: yan, yön.

cins: soy, çeşit.
daimî: sürekli.
dindar: dininin emirlerini ye-

gibi bir dâhîyi ilimde taklit etmek istese ve bir çoban bir padişahın vaziyetini takınsa, elbette hiç kimseyi aldatamayacak; belki kendi maskara olacak. Her bir hâli bağırarak ki, “Bu sahtekârdır!”

İşte—hâşâ, yüz bin defa hâşâ—Kur’ân beşer kelâmı farz edildiği vakit, nasıl bir yıldız böceği bin sene tekellüf-süz hakikî bir yıldız olarak rasat ehline görünsün? Hem, bir sinek, bir sene tamamen tavus suretini tasannusuz, temaşa ehline gösterebilirsin? Hem, sahtekâr, âmî bir nefer, namdar, âlî bir müşirin tavrını takınsın, makamında otursun, çok zaman öyle kalsın, hilesini ihsas etmesin? Hem, müfteri, yalancı, itikatsız bir adam, müddet-i ömründe daima en sadık, en emin, en mutakit bir zatın keyfiyetini ve vaziyetini en müdakkik nazarlara karşı telâşsız gösterebilirsin, dâhîlerin nazarında tasannuu saklansın? Bu ise, yüz derece muhaldır; ona hiçbir zîakıl mümkün diyemez. Öyle de; farz etmek dahi, bedihî bir muhali vaki farz etmek gibi bir hezeyandır.

Aynen öyle de, Kur’ân’ı kelâm-ı beşer farz etmek, lâzım gelir ki: Âlem-i İslâmın semasında bilmüşahede pek parlak ve daima envâr-ı hakaikî neşreden bir yıldız-ı hakikat, belki bir şems-i kemalât telâkki edilen Kitab-ı Mübin’in mahiyeti, hâşâ, bir yıldız böceği hükmünde tasannucu bir beşerin hurafatlı bir düzmesi olsun; ve en yakınında olanlar ve dikkatle ona bakanlar, farkında bulunmasın; ve onu daima âlî ve menba-ı hakaik bir yıldız bilsin. Bu ise, yüz derece muhal olmakla beraber, sen ey Şeytan, yüz derece şeytaniyette ileri gitsen, buna imkân

âlem-i İslâm: İslâm âlemi.

âli: yüksek.

âmî: cahil.

bedihî: açık olan.

beşer: insan.

bilmüşahede: görerek.

dâhî: yüksek anlayış sahibi, zeki.

daima: sürekli.

emin: güvenilir.

envâr-ı hakaik: gerçek nurlar.

farz etmek: kabul etmek, var saymak.

hakikî: gerçek.

hâli: vaziyeti.

hâşâ: asla.

hezeyan: saçmalama.

hile: aldatma.

hurafat: hurafeler, boş, batıl şeyler.

ihsas: hissettirme.

ilim: bilme, bilgi.

imkân: olabilirlik.

itikât: inanma, iman, inanç.

kelâm: söz.

kelâm-ı beşer: insan sözü.

keyfiyet: özellik.

Kitab-ı Mübin: kudret kitabı.

lâzım: gerek.

mahiyet: asıl, esas.

makam: memuriyet derecesi, rütbe.

maskara: gülünç.

muhâl: imkânsız.

mutakit: itikat eden, inanmış.

müdakkik: inceleyen.

müddet-i ömür: yaşam süresi.

müfteri: iftira eden.

mümkün: olabilir, kabil.

müşir: emir veren, mareşal.

namdar: meşhur.

nazar: bakış, görüş.

nefer: rütbesiz asker.

neşir: dağıtma, yayma.

rasat: gözlem, inceleme.

sadık: doğru.

sahtekâr: düzenbaz.

sema: gökyüzü, ufuk.

şems-i kemalât: mükemmel-

liklerin güneşi.

seytan: sapkın, iblis.

seytaniyet: aldatıcılık.

taklit: benzetme.

tasannu: yapmacık, sunî ol-

ma, yapaylık.

tavir: durum.

tekellûf: sahte tavır.

telâkki: anlayış.

telâş: endişe.

temaşa: bakma, seyir.

vaki: vuku bulan.

vakit: zaman.

vaziyet: durum.

yıldız-ı hakikat: hakikat yıldızı.

zat: kişi, şahıs.

ziakıl: akıl sahibi.

verdiremezsin, bozulmamış hiçbir akli kandıramazsın. Yalnız, manen pek uzaktan baktırmakla aldatıyorsun; yıldızı, yıldız böceği gibi küçük gösteriyorsun.

Salisen: Hem, Kur'ân'ı beşer kelâmı farz etmek, lâzım gelir ki, âsârıyla, tesirâtıyla, netaiciyle âlem-i insaniyetin bilmüşahede en ruhlu ve hayatfeşan, en hakikatli ve saadetresan, en cemiyetli ve mu'cizbeyan, âlî meziyetleriyle yaldızlı bir Furkan'ın gizli hakikati, hâşâ, muavenetsiz, ilimsiz bir tek insanın sahtekâr, adî fikrinin tasniatı olsun; ve yakından onu temaşa eden ve merakla dikkat eden büyük zekâlar, ulvî dehalar, onda hiçbir zaman, hiçbir cihette sahtekârlık ve tasannu eserini görmesin, daima ciddiyeti, samimiyeti, ihlâsı bulsun.

Bu ise, yüz derece muhal olmakla beraber, bütün ahvaliyle, akvaliyle, harekâtıyla bütün hayatında emaneti, imanı, emniyeti, ihlâsı, ciddiyeti istikameti gösteren ve ders veren ve sıddıkîleri yetiştiren, en yüksek, en parlak, en âlî haslet telâkki edilen ve kabul edilen bir zatı en emniyetsiz, en ihlâssız, en itikatsız farz etmekle, muzaaf bir muhali vaki görmek gibi, şeytanı dahi utandıracak bir hezeyan-ı küfrîdir. Çünkü şu meselenin ortası yoktur. Zira, farz-ı muhal olarak, Kur'ân kelâmullah olmazsa, Arştan zemine düşer gibi sukut eder, ortada kalmaz. Mecma-ı hakaik iken menba-ı hurafat olur. Ve o harika fermanı gösteren zat—hâşâ, sümme hâşâ—eğer Resulullah olmazsa, âlâyıllıyyin den esfel-i safilîne sukut etmek ve menba-ı kemalât derecesinden maden-i desais makamına düşmek lâzım gelir; ortada kalmaz. Zira,

farz etmek: kabul etme, varsayma.
farz-ı muhal: olmayanı var sayma.
ferman: emir.
Furkan: Kur'ân-ı Kerim'in bir ismi.
hakikat: gerçek.
harekât: hareketler.
harika: olağanüstü.
haslet: güzel huy.
hâşâ: kat'iyen, asla, öyle değildir.
hayatfeşan: hayat saçan.
ihlâs: içten samimî, samimiyet.
iman: inanma, inanç.
istikamet: dos doğruluk.
itikât: bir fikre bağlanma.
kelâmullah: Allah'ın sözleri.
kemalât: iyilikler, mükemmel şeyler.
lâzım: gerekli.
maden-i desais: hilelerin kaynağı.
makam: yer, mevki.
mecma-ı hakaik: gerçeklerin toplandığı yer.
menba: kaynak.
meşale: misal, örnek.
muavenet: yardım.
mu'cizbeyan: beyanı herkesi âciz bırakan.
muhâl: imkânsız.
muzaaf: iki kat.
netaic: neticeler.
Resulullah: Allah'ın Resulü, Hz. Muhammed.
saadetresan: insanı mutlu kılan.
sahtekâr: düzenbaz.
salisen: üçüncüsü.
samimiyet: içtenlik.
sıddıkî: davasına sadık, doğru.
sukut: düşme.
sümme hâşâ: kat'iyen olmaz.
şeytan: iblis, sapkın.
tasannu eseri: yapmacık ve uydurma; yakıştırma sonucu.
tasannuat: yapmacık hareketler işler.
telâkki: anlayış.
temaşa: dikkatle seyretme.
tesirat: tesirler, etkiler.
ulvî: yüksek.
vaki: vuku bulan, olan.
zat: kendi, kişi, şahıs.
zekâ: düşünme, akıl yürütme.
zemin: yer.
zira: çünkü.

adî: bayağı.
ahval: durumlar.
akval: sözler.
âlâyıllıyyin: Allah katında en iyilerin derecesi.
âlem-i insaniyet: insanlık âlemi.
âli: yüksek.

arş: gökler üstü yükseklik.
âsâr: eserler.
beşer kelâmı: insan sözü.
bilmüşahede: görerek.
cemiyetli: kapsamlı.
ciddiyet: ciddîlik, ağır başlı.
cihet: yön, taraf.
daima: her vakit.

deha: çok akıllılık, üstün zekâ.
desais: hileler, aldatmalar.
emanet: güvenilir kimseye bırakılan.
emniyet: güvenlik.
esfel-i safilin: aşağıların en aşağısı.

akval: sözler, söylemler.
aza: organlar, uzuvlar.
azap: ceza.
benîâdem: Âdemoğulları, insanlar.
beşer: insan.
bilmüşahede: görerek.
cevarih: öz değerler.
ciddî: ağırbaşlı, sakın.
cihan: dünya.
daimî: sürekli.
derecat: seviyeler, aşamalar.
divane: deli.
düstur: kanun, kural.
edna: pek aşağı.
ef'al: davranışlar.
efrat: bireyler, fertler.
elhak: doğrusu.
esas: asıl temel.
farz etmek: kabul etmek, var saymak.
fetih: kuşatıp kazanma.
fitraten: yaratılıştan.
hakikat: doğru İslâmiyet.
halis: hilesiz.
harekât: hareketler.
hâşâ: asla, öyle değildir.
havf: korku.
iftira: yalanla birine suç yükleme.
ihtimal: olabilirlik.
intizam: düzgünlük.
inzibat: huzur, düzenlilik.
istihdam: çalıştırma.
istikamet: doğruluk, dürüstlük.
istimal: kullanma.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kanun: yasa, temel kurallar.
kelâm-ı beşer: insan sözü.
kemal-i haşmet: mükemmel gösterişli büyüklük.
kumandan: komutan.
küre-i arz: dünya, yer küre.
lâzım: gerekli, olabilir.
maddî: dış görünüm.
makul: akla uygun.
manevî: ruha ve içe yönelik.
medar-ı fahir: övünme sebebi.
mesele: önemli problem.
muhal: olmayacak şey, imkânsız.
muhteşem: görkemli, şanlı.
mukaddes: kutsal, temiz.
müddet-i hayat: yaşam süresi.
müşahede: görmek.
nafiz: tesirli, faydalı.
nam: isim.
nev-i benîâdem: insan oğlu cinsi.
nev-i beşer: insanoğlu, insan nesli, insanlık.
ordu: amaçta birleşmiş insanların tamamı.
rabian: dördüncüsü.
saadet: mutluluk.
samimî: içten.
suret: biçim, şekil.
şöhretşiar: şöhret sahibi.
şuunat: olaylar.
talim: öğretme, eğitime.

Allah namına iftira eden, yalan söyleyen, en edna bir dereceye düşer. Bir sineği daimî bir surette tavus görmek ve tavusun büyük evsafını onda her vakit müşahede etmek ne kadar muhal ise, şu mesele de öyle muhaldir. Fitraten akılsız, sarhoş bir divane lâzım ki buna ihtimal versin.

Rabian: Hem, Kur'ân'ı kelâm-ı beşer farz etmek; lâzım gelir ki, nev-i benîâdemin en büyük ve muhteşem ordusu olan ümmet-i Muhammediyenin (a.s.m.) mukaddes kumandanı olan Kur'ân, bilmüşahede kuvvetli kanunlarıyla, esaslı düsturlarıyla, nafiz emirleriyle o pek büyük orduyu, iki cihanı fethedecek bir derecede bir intizam verdiği ve bir inzibat altına aldığı ve maddî manevî teşhiz ettiği ve umum o efradın derecatına göre akıllarını talim ve kalplerini terbiye ve ruhlarını teshir ve vicdanlarını tat-hir ve aza ve cevarihlerini istimal ve istihdam ettiği hâlde—hâşâ, yüz bin defa hâşâ—kuvvetsiz, kıymetsiz, asilsiz bir düzme farz edip, yüz derece muhali kabul etmek lâzım gelmekle beraber, müddet-i hayatında ciddî harekâtıyla Hakkın kanunlarını benîâdeme ders veren ve samimî ef'aliyle hakikatin düsturlarını beşere talim eden ve halis ve makul akvâliyle istikametini ve saadeti usullerini gösteren ve tesis eden ve bütün tarihçe-i hayatının şahadetiyle Allah'ın azabından çok havf eden ve herkesten ziyade Allah'ı bilen ve bildiren¹ ve nev-i beşerin beşten birisine ve küre-i arzın yarısına bin üç yüz elli sene kemal-i haşmet ile kumandanlık eden ve cihanı velveleye veren ve şöhretşiar şuunatıyla nev-i beşerin belki kâinatın elhak medar-ı fahri olan bir zatı—hâşâ, yüz bin defa

1. Buharî, Edep: 72, İ'tisam: 5; Müslim, Fezail: 127, 128; Müsned, 6:45, 181.

tarihçe-i hayat: biyografi.
tathir: temizlenme.
teçhiz: donatılmış.
terbiye: kabiliyetlerini geliştirme.
teshir: emrine itaat ettirme.

tesis: meydana getirme.
umum: bütün.
usul: asıl, doğru, öz.
ümme-i Muhammediye: Hz. Muhammed'in ümmeti.
vakit: zaman.

velvele: heyecan.
vicdan: iyiyi kötünden ayırt etmeye yardımcı olan ahlâkî duygu.
zat: şahıs, kişi.
ziyade: çok, fazla.

hâşâ—sahtekâr, Allah'tan korkmaz ve bilmez ve haysiyetini tanımaz, insaniyetin adî derecesinde farz etmekle yüz derece muhali birden irtikâp etmek lâzım gelir. Çünkü, şu meselenin ortası yoktur. Zira, farz-ı muhal olarak, Kur'an kelâmullah olmazsa, Arştan düşse, ortada kalmaz; belki, yerde yalancı birinin malı olduğunu kabul etmek lâzım gelir. Bu ise, ey şeytan, yüz derece, sen, katmerli bir şeytan olsan, bozulmamış hiçbir akli kandıramazsın ve çürümemiş hiçbir kalbi ikna edemezsin.

Şeytan döndü, dedi: “Nasıl kandıramam? Ekser insanlara ve insanın meşhur âkıllarına Kur'an'ı ve Muhammed'i inkâr ettirdim.”

Elcevap:

Evvelâ: Gayet uzak mesafeden bakılsa, en büyük şey, en küçük şey gibi görünebilir; bir yıldız, bir mum kadar denilebilir.

Saniyen: Hem, tebeî, sathî bir nazarla bakılsa, gayet muhal bir şey, mümkün görünebilir. Bir zaman, bir ihtiyar adam, Ramazan hilâlini görmek için semaya bakmış. Gözüne bir beyaz kıl inmiş; o kılı ay zannetmiş, “Ayı gördüm” demiş. İşte, muhaldır ki, hilâl, o beyaz kıl olsun. Fakat, kasten ve bizzat aya baktığı ve o saçı tebeî ve dolayısıyla ve ikinci derecede görüldüğü için, o muhali mümkün telâkki etmiş.

Salisen: Hem, kabul etmemek başkadır, inkâr etmek başkadır. Adem-i kabul bir lâkaytlıktır, bir göz kapamaktır ve cahilâne bir hükümsüzlüktür. Bu surette, çok muhal şeyler onun içinde gizlenebilir; onun akli onlarla

lâzım: gerekli, gerek.
mesafe: ara.
mesale: sorun.
meşhur: tanınmış, şöhretli.
muhâl: olması düşünilemeyen, imkânsız.
mümkün: olabilir, kabil.
nazar: bakış.
sahtekâr: düzenbaz.
salisen: üçüncüsü.
sathî: yüzeysel, dıştan.
saniyen: ikincisi.
sema: gökyüzü.
suret: biçim, şekil.
şeytan: iblis, sapkın.
tebeî: ikinci plânda.
telâkki: anlama.
zan: sanma.
zira: çünkü.

adem-i kabul: kabul etme-me.
adî: değersiz.
âkil: (âkıllar) kendilerini akıllı sananlar.
arş: göğün en yüksek katı.
bizzat: kendisi.
cahilâne: cahilce, bilgisizce.
elcevap: yanıt, cevap.
evvelâ: birincisi.

farz etmek: kabul etme, var-saymak.
farz-ı muhal: olması düşünülmeyen, imkânsız varsayım.
gayet: çok, fazla, sonsuz.
hâşâ: asla.
haysiyet: şeref.
hilâl: yeni ay.
hüküm: karar.

ikna: inanmasını sağlama.
inkâr: inanmama, reddetme, Allah'ı tanımama.
insaniyet: insanlık.
irtikâp etmek: kötülük işlemek.
kasten: isteyerek.
katmer: kat, misil.
kelâmullah: Allah'ın sözleri.
lâkayt: ilgisiz, alâkasız.

adem-i kabul: kabul etmeme.
ahlâk-ı hasene: güzel ahlâk.
aktap: en büyük velî, kutuplar.
âlem-i insaniyet: insanlık âlemi.
asfiya: Allah'ın samimî ve sevgili kulları.
batıl: yalan, haksız, boş.
bedbaht: kötü bahtlı, mutsuz.
bilbedahe: açıklan.
bilittifak: beraberce.
bilmüşahede: görerek.
bizzarure: ister istemez; zorunlu olarak.
ciddî: çok önemli.
delâlet: işaret.
desatir: kurallar.
desise: hile, aldatmaca.
emanet: güvenilen birine bir şeyi geçici olarak bırakma; geçici olarak bırakılan şey.
emn: güven.
envar: nurlar, aydınlıklar.
erkân-ı imaniye: imanın şartları.
erkân-ı İslâmiye: İslâmîyetin şartları.
evsaf: özellikler.
farz etmek: kabul etmek, var saymak.
fevkalâde: olağanüstü.
gaflet: boş bulunma, dikkatsizlik.
gayet: son derece.
hak: doğru.
hakaik: doğrular.
hakikat: gerçek.
halis: hilesiz.
hâşâ: asla, öyle değil.
hezeyan-ı küfrî: inançsızlığın saçmalığı.
hükûm: karar, değerlendirme.
icraat: işler, yapılanlar.
iftira: yalanla birine suç yükleme.
iğfal: yanıltma, şaşırtma.
iki cihan: dünya ve ahiret âlemleri.
iktiza: gereklilik, gereğiyle.
inat: ısrarla dikine gitme.
inkâr: reddetme, imansızlık.
intaç: netice verme.
izhar: açığa vurma.
kabul-i adem: yokluğu, kabul etme.
kelâm-ı beşer: insan sözü.
küfür: inanmama.
lâzım: gerek.
mecbur: zorunlu.
mecmua: kitap.
mugalâta: yanıltıcı söz.
muhal: olabilmesi düşünülme-yen, imkânsız.
muhalât: olmayacak işler.
muttasif: sıfatlanan.
müddet-i hayat: yaşam süresi.
mükâbere: büyüklük taslama.
mümkün: olabilir.
mütemadiyen: sürekli olarak.
nazar: bakış, görüş.
rabian: dördüncüsü.
rehber: yol gösteren.

uğraşmaz. Amma inkâr ise, o adem-i kabul değil, belki o, kabul-ü ademdir, bir hükümdür. Onun akli hareket etmeye mecburdur. O hâlde senin gibi bir şeytan, onun aklını elinden alır, sonra inkârı ona yutturur. Hem, ey şeytan, batılı hak ve muhali mümkün gösteren gaflet ve dalâlet ve safsata ve inat ve mugalâta ve mükâbere ve iğfal ve görenek gibi şeytanî desiselerle, çok muhalâtı intaç eden inkâr ve küfrü, o bedbaht insan suretindeki hayvanlara yutturmuşsun.

Rabian: Hem, Kur'an'ı kelâm-ı beşer farz etmek; lâzım gelir ki, âlem-i insaniyetin semavatında yıldızlar gibi parlayan asfiyalara, siddikînlere, aktaplara bilmüşahede rehberlik eden ve bilbedahe mütemadiyen hak ve hakkaniyeti, sıdk ve sadakati, emn ve emaneti umum tabakat-ı ehl-i kemale talim eden ve erkân-ı imaniyenin haikaıyla ve erkân-ı İslâmiyenin desatiriyle iki cihanın sadetini temin eden ve bu icraatının şahadetiyle bizzarure hak ve halis ve safî hakikat ve gayet doğru ve pek ciddî olmak lâzım gelen bir kitabı, kendi evsafının ve tesiratinin ve envarının zıddıyla muttasıf tasavvur edip—hâşâ, sümme hâşâ—bir sahtekârın tasniat ve iftiralarının mecmuası nazarıyla bakmak, Sofestaîleri ve şeytanları dahi utandıracak ve titretecek şenî bir hezeyan-ı küfrî olmakla beraber; izhar ettiği din ve şeriat-ı İslâmiyenin şahadetiyle ve müddet-i hayatında gösterdiği bilittifak fevkalâde takvasının ve halis ve safî ubudiyetinin delâletiyle ve bilittifak kendinde görünen ahlâk-ı hasenesinin iktizasıyla ve yetiştirdiği bütün ehl-i hakikatin ve sahib-i kemalâtın

saadet: mutluluk.
sadakat: içten olan bağlılık.
safî: saf, duru.
safsata: gerçek dışı, yalan.
sahib-i kemalât: imanlı mü-kemmel insanlar.
sahtekâr: düzenbaz.
semavat: gökler.
siddikîn: sözünde, işinde doğru olanlar, veliler.
sıdk: doğruluk.

Sofestaî: şüpheli, değişmez gerçeğin varlığına inanmayan.
suret: biçim, şekil.
sümme hâşâ: kesinlikle öyle olamaz.
şahadet: tanıklık.
şenî: kötü, fena.
şeriat-ı İslâmiye: İslâm şeriatı.
şeytan: iblis, sapkın.
şeytanî: şeytanca.

takva: haramlardan kaçınmak, Allah korkusu.
talim: öğretme, yetiştirme.
tasavvur: düşünme, zihinde tasarlama.
tasniat: uyduarmalar.
temin: elde etme.
tesirat: etkiler, tesirler.
ubudiyet: Allah'a kulluk.
umum: bütün.
zıt: karşıt, ters.

tasdikıyla en mutekit, en metin, en emin, en sadık bir zatı—hâşâ, sümme hâşâ, yüz bin kere hâşâ—itikatsız, en emniyetsiz, Allah'tan korkmaz bir vaziyette farz etmek, muhalâtın en çirkin ve menfur bir suretini ve dalâletin en zulümlü ve zulmetli bir tarzını irtikâp etmek lâzım gelir.

Elhâsıl: On Dokuzuncu Mektubun On Sekizinci İşaretinde denildiği gibi, nasıl kulaklı âmî tabakası, i'caz-ı Kur'an fehminde demiş: 'Kur'an, bütün dinlediğim ve dünyada mevcut kitaplara kıyas edilse, hiçbirisine benzemiyor ve onların derecesinde değildir.' Öyle ise, ya Kur'an umumun altındadır veya umumunun fevkinde bir derecesi vardır. Umumun altındaki şık ise, muhal olmakla beraber, hiçbir düşman, hatta şeytan dahi diyemez ve kabul etmez. Öyle ise, Kur'an umum kitapların fevkinde dir; öyle ise mu'cizedir.

Aynen öyle de, biz de ilm-i usul ve fenn-i mantıkça "sebir ve taksim" denilen en kat'î bir hüccetle deriz:

Ey şeytan ve ey şeytanın şakirtleri! Kur'an ya Arş-ı Azamdan, İsm-i Azamdan gelmiş bir kelâmullahtır, veya hut—hâşâ, sümme hâşâ, yüz bin kere hâşâ—yerde, sahtekâr ve Allah'tan korkmaz ve Allah'ı bilmez, itikatsız bir beşerin düzmesidir. Bu ise, ey şeytan, sabık hüccetlere karşı bunu sen diyemedin ve diyemezsin ve diyemeyeceksin. Öyle ise, bizzarure ve bilâşüphe, Kur'an Hâlık-ı Kâinatın kelâmıdır. Çünkü ortası yoktur ve muhaldır ve olamaz. Nasıl ki kat'î bir surette ispat ettik; sen de gör-dün ve dinledin.

âmî: bilgisiz.
Arş-ı Azam: Allah'ın katı.
beşer: insan.
bilâşüphe: şüphesiz.
bizzarure: ister istemez.
dalâlet: dinsizlik.
düzme: yalandan.
elhâsıl: özetle.
emin: inanılır, güvenilir.
emniyetsiz: güvensiz.
farz etmek: kabul etmek, varsayma.

fehmin: anlayış.
fenn-i mantık: mantık bilimi.
fevk: üst, değeri yüksek.
Hâlık-ı Kâinat: her şeyin yaratıcısı.
hâşâ: asla, öyle değildir.
hüccet: delil, tanık.
i'caz-ı Kur'an: insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an'ın mu'cizeliği.
ilm-i usul: usul bilgisi (metodoloji).

irtikâp etmek: suç işlemek, kötü bir şey yapmak.
İsm-i Azam: en büyük isim.
ispat: delil.
itikât: iman, inanç.
kabul: yanına alma, benimseme.
kat'i: şüphesiz, kesin.
kelâm: söz, kelime.
kelâmullah: Allah'ın sözleri.
kıyas: karşılaştırma.
lâzım: gerek.

menfur: nefret edilen, çirkin.
metin: sağlam.
mevcut: var olan.
mu'cize: harika, olağanüstü.
muhâl: olması düşünülmeyen, imkânsız.
muhâlât: imkânsızlıklar, olması düşünülmeyenler.
mutekit: dindar.
sabık: geçen.
sadık: doğru.
sahtekâr: düzenbaz.
sebr ve taksim: bir şeyin aslında bulunan vasıfların, birer birer illet olmaktan çıkarıldıktan sonra, tam illet olmaya elverişli olanın tespit edilmesi şeklindeki ispatlama metodu.
suret: biçim, şekil.
sümme hâşâ: kesinlikle öyle olmaz.
şakirt: talebe.
şeytan: iblis, sapkın.
şık: seçenek.
tarz: biçim, izlenilen yol.
tasdik: doğrulama.
umum: bütün, genel.
vaziyet: durum.
zat: kişi, şahıs.
zulmet: karanlık.
zulüm: eziyet.

ahlâk: güzel huylar.
aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.
azap: ceza.
beşer: insan.
bihakkalyakîn: gerçeği kesin görür gibi inanmak, yaşar gibi.
bilbedahe: açıktan.
bizzarure: ister istemez.
efdal: çok üstün.
ehl-i dalâlet: dinsizliği benimseyenler.
ekmel: (en, pek) mükemmel.
esfel-i safilîn: aşağıların en aşağısı.
farz etmek: kabul etmek; var saymak.
farz-ı muhal: olmayacak bir şeyi düşünme.
feylesof: filozof, felsefe düşünen, felsefe ile uğraşan kişi.
fıkr-i küfrî: Allah'ı, tanımama düşüncesi.
galiz: çirkin.
hâşâ: asla.
haşiye: dipnot.
hızbüşşeytan: şeytana uyanlar.
hüccet: delil.
iblis: şeytan.
iftira: asılsız sözler.
iptal: bozma, çürütme; hüküm-süz.
ispat: delil, kanıt, kanıtlama.
istinaden: dayanarak.
itikat: iman.
kabul: benimseme, tasvip.
kâfir: dinsiz, İslâmı reddeden.
kat'i: kesin.
küfriyat: dinsizliğe ait.
lâzım: gerek.
madem: çünkü, bundan dolayı, hele.
mahlûkat: yaratılmışlar.
meccur: zorunluluk.
mesale: önemli iş.
muhal: olması düşünülmeyen, imkânsız.
muhalîyet: imkânsızlık, inkânsız oluş.
Muhammed-i Arabî: Arap milletinden olan Hz. Muhammed.
müfsit: fesatçı, bozguncu.
münafık: iki yüzlü.
münhasır: ayrılmış.

Hem, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm, ya resulullah'tır ve bütün resullerin ekmeli ve bütün mahlûkatın efdalidir; veyahut—hâşâ, yüz bin defa hâşâ—Allah'a iftira ettiği ve Allah'ı bilmediği ve azabına inanmadığı için, itikatsız, esfel-i safilîne sukut etmiş bir beşer farz etmek ^(HAŞİYE) lâzım gelir ki; bu ise, ey İblis, ne sen ve ne de güvendiğin Avrupa feylesofları ve Asya münafıkları bunu diyemezsiniz ve diyememişsiniz ve diyemeyeceksiniz ve dememişsiniz ve demeyeceksiniz. Çünkü, bu şıkkı dinleyecek ve kabul edecek, dünyada yoktur. Onun içindir ki, güvendiğin o feylesofların en müfsitleri ve o Asya münafıklarının en vicdansızları dahi diyorlar ki: “Muhammed-i Arabî (a.s.m.) çok akıllı idi, çok güzel ahlâklı idi.”

Madem, şu mesele iki şıkka münhasırdır. Ve madem ikinci şık muhaldir ve hiçbir kimse buna sahip çıkmıyor. Ve madem kat'i hüccetlerle ispat ettik ki, ortası yoktur. Elbette, bizzarure, senin ve hızbüşşeytanın rağmına olarak, bilbedahe ve bihakkalyakîn, Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm resulullah'tır ve bütün resullerin ekmelidir, bütün mahlûkatın efdalidir.

عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بَعْدَ الْمَلِكِ وَالْإِنْسِ وَالْجَانِّ¹

* * *

HAŞİYE: Kur'ân-ı Hakîm, kâfirlerin küfriyatlarını ve galiz tabiratlarını iptal etmek için zikrettiğine istinaden, ehl-i dalâletin fıkr-i küfrîlerinin bütün bütün muhalîyetini ve bütün bütün çürüklüğünü göstermek için, şu tabirâtı farz-ı muhal suretinde titreyerek kullanmaya meccur oldum.

1. Melekler, insanlar ve cinler adedince ona salât ve selâm eyle.

rağmına: ona rağmen.

resul: Allah'ın elçisi.

Resulullah: Allah'ın Resulü, Hz. Muhammed.

sahip çıkmak: kabullenmek,

benimsemek.

sukut: düşüş.

suret: şekil.

şık: seçenek.

tabirat: ifadeler.

vicdan: ahlâki duygu, iyiyi kötüden hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı olan ahlâki duygu.

zikir: anma.

Şeytanın İkinci Küçük İtirazı

Sure-i ¹ ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ 'i okurken,

مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ❀ وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ
بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدٌ ❀ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ
الْوَعْدِ ❀ وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ❀ لَقَدْ كُنْتَ
فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ❀
وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَى عَتِيدٍ ❀ الْقِيََا فِي جَهَنَّمَ كُلٌّ كَفَّارٍ عَنِدٍ ❀²

Şu ayetleri okurken, şeytan dedi ki: “Kur’ân’ın en mühim fesahatini, siz onun selâsetinde ve vuzuhunda buluyorsunuz. Hâlbuki, şu ayette nereden nereye atlıyor. Sekerattan tâ kıyamete atlıyor, nefh-i Sur’dan muhasebenin hitamına intikal ediyor ve ondan Cehenneme idhali zikrediyor. Bu acip atlamaklar içinde hangi selâset kalır? Kur’ân’ın ekser yerlerinde, böyle birbirinden uzak meseleleri birleştiriyor. Böyle münasebetsiz vaziyetiyle selâset ve fesahat nerede kalır?”

Elcevap: Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan’ın esas-ı i’cazı, en mühimlerinden belâgatinden sonra icazdır. İcaz, i’caz-ı Kur’ân’ın en metin ve en mühim bir esasıdır. Kur’ân-ı Hakîm’de şu mu’cizâne icaz, o kadar çoktur ve o kadar güzeldir ki, ehl-i tetkik, karşısında hayrettedirler.

acip: hayret veren.
ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.
belâgat: düzgün, kusursuz söz söyleme.
Cehennem: ceza evi.
cin: gözle görünmez bir yaratık.
ehl-i tetkik: titizlikle inceleyenler.
ekser: en çok, çoğunlukla.
elcevap: karşılık.
esas: asıl, temel.
esas-ı i’caz: mu’cizenin esası, temeli, hakikati.
fesahat: açık, düzgün ve güzel bir şekilde ifade, net söz.
gafil: ihmal eden, dikkat.
hâlbuki: öyle iken.
hitam: sona erme, bitme.
i’caz: sözün güzelliği ile şaşırtarak âciz bırakma.
icaz: az sözle çok mana ifade etme.
intikal: yer değiştirme.
ithal: dahil etme.
itiraz: kabul etmeme.
kâfir: imansız, dinsiz.
kıyamet: kâinatın sonu.
Kur’ân-ı Hakîm: sayısız hikmet ve faydaları bulunan Kur’ân.
Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan: olağanüstü güzel ifadeye sahip olan Kur’ân.
melek: temiz, masum, nurdan yaratılan varlıklar.
meşale: cevap isteyen önemli sorun.
metin: sağlam.
mu’cizâne: olağanüstü bir şekilde, mu’cizeli.
muhasebe: hesaplaşma.
mühim: önemli.
münasebet: ilgi, alâka.
nefh-i Sur: Surun üflenmesi; İsrâfil’in kıyamet gününde Sur adı verilen boruyu üflemesiyle kıyametin kopması.
salât: Hz. Peygambere dua.
sekerat: ölüm anı.
selâm: maddî ve manevî huzur ve selâmet (duası).
selâset: sözün akıcılığı, düzgünlüğü.
sevk: gönderme, yollama, bir sonuca bağlama.
Sur: İsrâfil’in üfleyeceği mahiyeti bizce bilinmeyen boru.
şahit: şahitlik yapan, tanık.
şeref: manevî büyüklük.
şeytan: iblis, sapkın.
vaat: söz verme.
vaziyet: durum.
vuzuh: ifade açıklığı.
yemin: kasem, and.
zikir: anma.

1. Kaf. Şerefi pek yüce olan Kur’ân’a yemin olsun. (Kaf Suresi: 1.)

2. İnsanın ağızından hiçbir söz çıkmaz ki, yanında onu yazmaya hazır, gözetleyici bir melek olmasın. • Derken ölüm sarhoşluğu gerçekten gelir. İşte senin kaçıp durduğun şey budur. • Ve Sur’a üfürülür. Vaat olunan gün işte budur. • Herkes yanında bir sevk eden, bir de şahitlik eden meleklerle beraber gelir. • And olsun ki sen bundan gafilid. Şimdi gözünden perdeyi kaldırdık. Bugün bakışın pek keskindir. • Yanındaki melek “İşte onun defteri bende hâzır” der. • Atın Cehenneme, her bir inatçı kâfir! (Kaf Suresi: 18-24.)

Meselâ:

وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ أَقْلَعِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ
الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودَى وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ¹

kısa birkaç cümle ile, tufan hâdisi-i azîmesini netaiciyle öyle icazkârâne ve mu'cizâne beyan ediyor ki, çok ehl-i belâgati, belâgatine secde ettirmiş.

Hem meselâ:

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوِيهَا ² إِذِ انْبَعَثَ أَشْقِيهَا ³ فَقَالَ لَهُمْ
رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيِيهَا ⁴ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ
عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّيْهَا ⁵ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ⁶

İşte kavm-i Semud'un acip ve mühim hâdisatını ve netaicini ve suiakibetlerini, böyle kısa birkaç cümle ile icaz içinde bir i'caz ile selâsetli ve vuzuhlu ve fehmi ihlâl etmez bir tarzda beyan ediyor.

Hem meselâ:

وَذَا التَّوْنِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى
فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ³
فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ ⁵ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ ⁴ İşte,

cümlesine kadar çok cümleler matvîdir. O mezkûr olma-yan cümleler ise, fehmi ihlâl etmiyor, selâsetine zarar vermiyor. Hazret-i Yunus Aleyhisselâmın kıssasında mühim esasları zikreder; mütebakisini akla havale eder.

acip: hayret veren.

azap: ceza.

belâgat: düzgün güzel, pürüzsüz söz söyleme.

beyan: anlatma, açıklama.

ehl-i belâgat: edebiyatçılar, söz ve ifade ustaları.

esas: asıl, öz.

fehmi: anlama, anlayış.

günah: Allah'ın emirlerine aykırı davranış.

güruh: kısım.

hâdisat: olaylar.

hâdisi-i azîme: büyük olay.

havale: gönderme.

helâk: yıkılma.

icaz: az sözle çok mana ifade etme.

i'caz: mu'cize oluş güzel ve düzgün, taklidi imkânsız sözlerle insanı acze düşürme.

icazkârâne: kısa ve özlü bir şekilde.

ihlâl: zarar verme, bozma.

ilâh: kendisine ibadet edilen Allah.

kavim: insan topluluğu.

kavm-i Semud: Hz. Salih'in peygamber olarak gönderildiği kavim.

kıssa: baştan geçen olay.

mâni: engel.

matvî: düzülmüş, sarılı.

mezkûr: anılan, adı geçen.

mu'cizâne: mu'cizeli, olağanüstü bir şekilde.

mu'cize: büyük harika iş.

mühim: önemli.

mütebaki: geri kalan.

netaic: sonuçlar.

niyaz: dua.

Rab: yaratan, büyüten, terbiye eden her şeyin sahibi.

rahmet: merhamet etme, bağışlama, şefkat gösterme.

secde: baş eğme.

selâset: sözün akıcı olma hâli.

suiakibet: kötü son.

tarz: biçim, izlenilen yol.

tenzih: kusur ve eksiklikten uzak bilme.

terk: bırakma.

tufan: çok şiddetli yağmur ve sel.

vuzuh: açıklık.

Yunus: Kur'an da adı geçen bir peygamber.

zalim: zulmeden.

zikretmek: hatırlama, anmak.

zulüm: haksızlık, eziyet.

1. Ve denildi ki: "Ey yer, suyunu yut. Ey gök, suyunu tut." Su çekildi, iş bitirildi ve gemi Cudi Dağına oturdu. Ve "Zalimler güruhu Allah'ın rahmetinden uzak olsun" denildi. (Hûd Suresi: 44.)

2. Semud kavmi azgınlığı yüzünden peygamberini yalanladı. • Onların en azgını baş kaldırdığı zaman, • Allah'ın Resulü kendilerine, "Allah'ın bir mu'cize olarak yarattığı şu deveye dokunmayın; onun su içmesine mâni olmayın" demişti. • Onlar peygamberlerini yalanlayıp deveyi öldürdüler. Rableri de günahları yüzünden onları azapla kuşatıp, hepsini birden helâk etti. • Allah onları cezalandırmaktan çekinecek değildir. (Şems Suresi: 11-15.)

3. Balığın yuttuğu Yunus'u da hatırla ki, öfkelenerek kavmini terk etmiş ve Bizim de kendisini bu yüzden bir sıkıntıya sokmayacağımızı sanmıştı. Sonra karanlıklar içinde kaldığında niyaz etti: "Senden başka ilâh yoktur. Seni her türlü noksandan tenzih ederim. Gerçekten ben kendine zulmedenlerden oldum. (Enbiya Suresi: 87.)

4. Bizim de kendisini bu yüzden bir sıkıntıya sokmayacağımızı... (Enbiya Suresi: 87.)

5. Sonra karanlıklar içinde kaldığında niyaz etti. (Enbiya Suresi: 87.)

Hem meselâ, Sure-i Yusuf'ta ¹ **أَرْسِلُونِ** kelimesinden

² **يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ** ortasında yedi sekiz cümle icaz ile tayyedilmiş. Hiç fehmi ihlâl etmiyor, selâsetine zarar vermiyor. Bu çeşit mu'cizâne icazlar Kur'ân'da pek çoktur, hem pek güzeldir.

Amma, Sure-i Kaf'ın ayeti ise, ondaki icaz pek acip ve mu'cizânedir. Çünkü, kâfirlerin pek müthiş ve çok uzun ve bir günü elli bin sene olan istikbaline ve o istikbalin dehşetli inkılâbatında kâfirin başına gelecek elîm ve mühim hâdisata birer birer parmak basıyor. Şimşek gibi, fikri onlar üstünde gezdiriyor. O pek çok uzun zamanı, hazır bir sahife gibi nazara gösteriyor. Zikredilmeyen hâdisatı hayale havale edip, âlî bir selâsetle beyan eder.

³ **وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ**

İşte ey şeytan, şimdi bir sözün daha varsa söyle.

Şeytan der: “Bunlara karşı gelemem. Müdafaa edemem. Fakat, çok ahmaklar var, beni dinliyorlar; ve insan suretinde çok şeytanlar var, bana yardım ediyorlar; ve feylesoflardan çok firavunlar var, enaniyetlerini okşayan meseleleri benden ders alıyorlar. Senin bu gibi sözlerin neşrine set çekerler. Bunun için, sana teslim-i silâh etmem.”

* * *

1. Beni gönderiniz (Yusuf Suresi: 45.)

2. Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi. (Yusuf Suresi: 46.)

3. Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki, rahmete erişesiniz. (A'raf Suresi: 204.)

acip: hayret veren.

ahmak: pek akılsız.

âli: yüksek.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

beyan: ispatlayıp anlatma.

dehşet: büyük korku.

ehl-i insaf: insaf sahipleri,

merhametli olanlar.

elîm: acı verici.

enaniyet: kendini beğenme, bencillik.

fehîm: anlayış.

feylesof: felsefeci; felsefe ile ilgilenen ilim adamı.

hâdisat: olaylar.

hakaik: hakikatler, doğrular.

havale: bırakma, gönderme.

hayal: aklın bir hizmetkârı olan lâtife.

hurafat: batıl, boş inanışlar; mitoloji.

icaz: az sözle çok mana ifade etme.

ihlâl: sağlamlığına zarar verme, bozma.

inkılâbat: değişimler, başka bir hâl almalar.

istikbal: gelecek zaman.

Kaf: Kur'ân'da bir sure.

kâfir: Allah'ı inkâr eden, imansız, dinsiz.

mesale: cevabı istenen önemli soru.

mu'cizâne: mu'cize gibi, harika.

müdafaa: savunma.

müthiş: dehşetli, korku veren.

nazar: bakış, görüş.

neşir: dağıtma, herkese duyurma.

niyaz: dua.

rahmet: acıma, merhamet etme bağışlama.

sahife: sayfa.

selâset: sözün akıcı olma hâli.

set: engel olma, mâni, perde.

Sure-i Yusuf: Kur'ân surelerinden Yusuf Suresi.

suret: biçim.

şeytan: iblis, sapkın varlık.

tayyetme: kısaltma, atlama, geçme.

teslim-i silâh: silâhını teslim etme.

zarar: kötü sonuç.

zikir: anma, söyleme.

* On Altıncı Söz, Barla'da 1926-34 yılları arasında Türkçe olarak telif edilmiştir.

On Altıncı Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ۖ فَسُبْحَانَ الَّذِي
بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ¹

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
basiret: görüş, sezis, gerçekleri anlama duygusu.
Ehadiyet-i Zat-ı İlâhiye: Allah'ın zatının birliği.
ferdaniyet: teklik, birlik.
feyiz: ilim, irfan.
hakaik-ı Kur'aniye: Kur'an'ın hakikatleri.
hakim: hikmet sahibi.
halletmek: meseleyi çözmek.
inşaallah: Allah'ın izin ve müsaadesi ile.
ism-i Nur: Allah'ın bütün varlığı aydınlatan, bütün nurlar kendi nurunun zayıf gölgesi olan ve her çeşit nuru yaratan manasındaki ismi.
istinaden: dayanarak.
itminan: tatmin olma, inanma.
itminan-ı nefis: nefsin inanç bakımından tatmini.
izah: açıklama.
kör nefis: gerçeği görmeyen nefis.
Kur'an'ın feyzi: Kur'an'ın verdiği ilim, hikmet ve ilham.
külliyet-i efal: fiillerin umumiliği ve çokluğu.
medar: sebep, vesile.
mekân: yer.
muinsiz: yardımcısız.
münafat: zıtlık, tezat.
münezzehiyet: arınmış ve yüce olma.
müşkülât: zorluklar.
nefis: insanın, Allah'ın emirlerini ve ilâhî hakikatleri kabul etmek istemeyen, daima kötülüğe sevk eden yönü; kendi.
nefs-i nâdan: cahil, densiz nefis.
nihayetsiz: sonsuz.
nur: ışıık, aydınlık.
şeriksiz: ortaksız.
şua: bir ışık kaynağından uzanan ışık demeti.
şümül-ü tasarrufat: tasarrufların her şeyi kaplaması.
tahmil etmek: yüklemek, taşımak.
teslim: kabul.
ulviyet: yücelik.
umumiyet-i rububiyet: Cenab-ı

İTMİNAN-I NEFSİME medar olacak, zulmeti dağıtacak şu ayetin nurundan dört şuaı göstermekle kör nefsimi bir basiret vermek için yazılmıştır.

BİRİNCİ ŞUA

Ey nefs-i nadan! Diyorsun ki: “Ehadiyet-i Zat-ı İlâhiye ile külliyet-i ef'alı ve vahdet-i şahsiyesiyle muinsiz umumiyet-i rububiyeti ve ferdaniyeti ile şeriksiz şümül-ü tasarrufatı ve mekândan münezzehiyetiyle her yerde hazır bulunması ve nihayetsiz ulviyetiyle her şeye yakın olması ve birliği ile her işi bizzat elinde tutması, hakaik-ı Kur'âniyedendir. Kur'an ise, hakîmdir. Hakîm ise, akıl kabul etmeyen şeyleri akla tahmil etmez. Akıl ise, zahiri bir münafatı görüyor. Akıllı teslime sevk edecek bir izah isterim.”

Elcevap: Madem öyledir; itminan için istersen, biz de Kur'an'ın feyzine istinaden diyoruz: İsm-i Nur çok müşkülâtımızı halletmiş; inşaallah bunu da halleder. Akla

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. • Bir şeyin olmasını murat ettiği zaman, Onun işi sadece “Ol” demektir; o da olur. • Şanı ne yücedir Onun ki, her şeyin hüküm ve tasarrufu elindedir. Siz de Ona döneceksiniz. (Yasin Suresi: 82-83.)

Hakkın idare ve terbiye ediciliğinin ve hâkimiyetinin her şeyi kuşatması.

vahdet-i şahsiye: şahsın birliği.
zahiri bir münafat: görünüş-

te aykırı olmak.
zahiri: görünen, görünürdeki.
zulmet: karanlık.

vazih, kalbe nuranî olacak temsil yolunu ihtiyar ile, İmam-ı Rabbanî (r.a.) gibi deriz:

نَهْ شَبَمَ نَهْ شَبْ پَرِسْتَمَ مَنْ * غَلَامِ شَمْسَمَ اَزْشَمِسِ مِي كَوِيْمَ خَبَرِ

Temsil, i'caz-ı Kur'an'ın en parlak bir âyinesi olduğundan, biz dahi bir temsil ile şu sırta bakacağız. Şöyle ki:

Bir tek zat, muhtelif merâyâ vasıtasıyla külliyyet kesp eder. Cüz'î-yi hakikî iken, umumî şununata malik bir küllî hükmüne geçer. Meselâ, şems bir cüz'î-yi müşahhas iken, eşya-i şeffafe vasıtasıyla, öyle bir küllî hükmüne geçer ki, rûy-i zemini timsalleriyle, akisleriyle dolduruyor; hatta katarat ve parlak zerrat adedince cilveleri bulunuyor. Güneşin harareti ve ziyası ve ziyasının içinde olan yedi renkli elvan-ı seb'ası, her birisi, mukabilindeki eşya-yı muhit, âmm ve şamil oldukları hâlde; her bir şeffaf şey dahi güneşin timsaliyle beraber harareti, hem ziyayı, hem elvan-ı seb'ayı göz bebeğinde saklıyor ve safî kalbini ona bir taht yapıyor.

Demek, şems, vahidiyet haysiyetiyle, ona mukabil umum eşyaya muhit olduğu gibi; ehadiyet cihetiyle, her bir şeyde güneş çok vasıflarıyla beraber, bir nevi cilve-i zatıyla bulunur.

Madem temsilden temessül bahsine geçtik. Temessülün çok envaından şu meseleye medar olacak üç nev'ine işaret ederiz.

• *Birincisi*, kesif maddî şeylerin akisleridir. O akisler hem gayrdır, ayn değil; hem mevattır, ölüdür, hüviyet-i sûriyesinden başka hiçbir hasiyete malik değil.

cüz-i hakikî: gerçekte tek bir fert.

cüz-i müşahhas: somut tek bir şahıs.

ehadiyet: her bir varlıkta görülen birlik tecellisi.

elvan-ı seb'a: yedi renk.

enva: çeşitler.

eşya-i şeffafe: şeffaf, geçirgen maddeler.

gayr: başka.

hararet: ısı, sıcaklık.

hasiyet: özellik.

haysiyetiyle: bakımından, yönüyle.

hüviyet-i sûriye: görünüşteki mahiyet, şekil, kimlik.

i'caz-ı Kur'an: Kur'an'ın mu'cizeliği.

ihtiyar: seçme, tercih etme.

katarat: damlalar.

kesif: yoğun, şeffaf olmayan.

külli hükmüne geçmek: çoğaltmak, büyümek, daha bütünsel bir hâl almak.

külliyyet kesb etmek: bütünlük kazanmak.

malik: sahip.

medar: sebep, vasıta.

merâyâ: aynalar.

mevat: ölü, cansız.

muhit: ihata eden, kapsayıcı, kuşatıcı.

muhtelif: çeşitli, farklı.

mukabil: karşı.

nev: çeşit, tür.

nuranî: nurlu, aydınlık.

parlak zerrat: yansıma özelliği olan küçük parçacıklar.

rûy-i zemin: yeryüzü.

safî: saf, temiz.

sır: anlaşılması zor gizemli mesele.

şamil: kaplayan, çevreleyen, içine alan.

şeffaf: ışığı geçiren ve yansıtan, saydam.

şems: güneş.

şununat: işler, hâller, özellikler.

temessül: bir şeyin bir yerde suretini ve mahiyetini aksettirmesi.

temsîl yolu: örnekleme metodu.

temsîl: örnekleme ile bir hakikatî akla yaklaştırmak için izah etme; örnekleme, gösterme.

timsal: görüntü, benzer, örnek.

umum: bütün.

umumî: genel.

vahidiyet: bütün varlıkları kaplayan birlik tecellisi.

vasıf: özellik.

vazih: açık, kolay anlaşılır ifade.

zat: kişi, şahıs.

ziya: ışık.

1. Okunuşu: Ne sebem, ne şebperestem men. • Gulâmi şemsem, ez şemsi mî güyem haber. Manası: Ben ne geceyim, ne geceye kulluk ederim. • Ben bir hakikat güneşinin hizmetkârıyım ki, ondan size haber getiriyorum. (İmam-ı Rabbanî, Mektubat, 1:130.)

akis: yansıma.

âmm: umumî, genel, herkese ilgilendiren.

ayn: aslı, kendisi.

ciheteyle: yönüyle, bakımından.

cilve: yansıma, görünme.

cilve-i zat: zatın görüntüsü, kendisinin görüntüsü.

Meselâ sen âyineler mahzenine girsen, bir Said binler Said olur; fakat zîhayat yalnız sensin, ötekiler ölüdürler. Hayat hassaları onlarda yoktur.

• *İkincisi*, maddî nuranînin akisleridir. Şu akis ayn değil, fakat gayr da değil; mahiyeti tutmuyor, fakat o nuranînin ekser hasiyetlerine maliktir, onun gibi hayy sayılıyor.

Meselâ, şems dünyaya girdi, her bir âyinede aksini gösterdi. O akislerin her birinde, güneşin hassaları hükümünde olan hararet, ziya ve ziyadaki elvan-ı seb'a bulunuyor. Eğer, faraza güneş zîşuur olsa idi; harareti ayn-ı kudreti, ziyası ayn-ı ilmi, elvan-ı seb'ası sîfât-ı seb'ası olsaydı; o vakit, o tek ve yekta bir güneş, bir anda her bir âyinede bulunur, her birisini kendine bir nevi arş ve bir çeşit telefon yapabiliirdi. Birbirine mâni olmazdı. Her birimizle âyinemiz vasıtasıyla görüşebilirdi. Biz ondan uzak iken, o bize bizden daha yakın olurdu.

• *Üçüncüsü*, nuranî ruhların aksidir. Şu akis, hem haydır, hem âyinedir. Fakat âyinelerin kabiliyeti nispetinde tezahür ettiğinden, o ruhun mahiyet-i nefsülemriyesini tamamen tutmuyor.

Meselâ, Hazret-i Cebrail Aleyhisselâm, *Dihye* suretinde huzur-u Nebevîde bulunduğu¹ bir anda, huzur-u İlâhîde, haşmetli kanatlarıyla Arş-ı Azamın önünde secdeye gider.² Hem, o anda hesapsız yerlerde bulunur, evamir-i İlâhiyeyi tebliğ ederdi. Bir iş, bir işe mâni olmazdı.

İşte, şu sırdandır ki, mahiyeti nur ve hüviyeti nuraniye olan Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm,

akis: yansıma.

arş: bir şeyin bizzat kendi zatıyla değil sureti ve özellikleriyle bulunduğu, görüldüğü yer.

Arş-ı Azam: Yüce Allah'ın her şeyde kolayca tasarruf ettiği ve esmasının tecellisine âyine olan, her yere aynı mesafede bulunan yüce makam.

âyine: ayna.

ayn: aslı, kendisi.

ayn-ı ilmi: ilmin tâ kendisi.

ayn-ı kudret: kudretin tâ kendisi. **Cebrail Aleyhisselâm:** dört büyük melekten biri olan, Allah tarafından peygamberlere vahiy götürmekle görevlendirilen melek.

Dihye: bir Sahabe ismi.

ekser: pek çok, bir çok, en çok.

elvan-ı seb'a: yedi temel renk.

evamir-i İlâhiye: Allah'ın emirleri.

faraza: var sayalım ki.

gayr: başkası.

hararet: ısı, sıcaklık.

hasiyet: özellik.

hassa: bir şeye özel olan nitelik, özellik

haşmetli: azametli, yüce.

hay: diri, canlı.

hesapsız: sayısız.

huzur-u İlâhî: Allah'ın katı, huzuru.

huzur-u Nebevî: Peygamberin huzuru.

hüviyet: asıl, mahiyet, kimlik.

kabiliyet: yetenek; özellik, yapı.

maddede-i nurani: ışık veren, nurlu, parlak cisimler.

mahiyet: hüviyet, özellikler.

mahiyet-i nefsülemriye: gerçek özellik, gerçek kimlik.

1. Bkz. *Buharî*, Menakıb: Fezailü'l-Kur'ân: 1; *Müslim*, İman: 271, Fezailü's-Sahabe: 100; *Tirmizî*, Menakıb: 12; *Neseî*, İman: 6; *Müsned*, 2:107, 3:334.

2. Bkz. *Buharî*, Bed'ü'l-Halk: 6, Edep: 41, Tevhit: 33; *Müslim*, İman: 346, Birr: 157; *Müsned*, 2:267, 341, 413, 509, 514, 5:263.

mahiyeti: aslı ve hakikati.

mahzen: aynı türden olan maddelerin saklandığı yer, depo.

malik: sahip.

mâni: engel.

nispet: oran, ölçü; bağ.

nuranî ruh: nurdan bir bed-

ne sahip olan ruh.

nurani: nurlu, ışıklı, parlak.

nuraniye: nurlu, aydınlık.

sîfât-ı seb'a: yedi sıfat, hayat, ilim, irade, kudret, semî, basar, kelâm sıfatları.

suret: şekil, biçim.

şems: güneş.

tebliğ etmek: duyurmak, bildirmek.

tezahür: görünme, belirme

vasıta: araç.

yekta: tek, yalnız.

zîhayat: hayat sahibi, canlı.

zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.

ziya: ışık.

dünyada bütün ümmetinin salâvatlarını birden یشitir ve kıyamette bütün asfiya ile bir anda görüşür; biri birisine mâni olmaz. Hatta evliyadan, ziyade nuraniyet kesp eden ve abdal denilen bir kısmı, bir anda birçok yerlerde müşahede ediliyormuş. Aynı zat, ayrı ayrı çok işleri görüyormuş.

Evet, nasıl cismaniyata cam ve su gibi şeyler âyine olur; öyle de, ruhaniyata dahi hava ve esîr ve âlem-i misalin bazı mevcudatı âyine hükmünde ve berk ve hayal sür'atinde bir vasıta-i seyir ve seyahat suretine geçerler. Ve o ruhanîler, hayal sür'atıyla o merâyâ-i nazifede, o menazil-i lâtifede gezerler. Bir anda binler yerlere girerler.

Madem güneş gibi âciz ve musahhar mahlûklar ve ruhanî gibi madde ile mukayyet nimnuranî masnular, nuraniyet sırrıyla, bir yerde iken, pek çok yerlerde bulunabilirler; mukayyet bir cüz'î iken, mutlak bir küllî hükmünü alırlar; bir anda cüz'î bir ihtiyar ile, pek çok muhtelif işleri yapabilirler. Acaba, maddeden mücerret ve muallâ ve tahdid-i kayıt ve zulmet-i kesafetten münezzehe ve müberra; ve şu umum envar ve bütün nuraniyat Onun envar-ı kudsiye-i esmasının bir kesif zılâli; ve umum vücut ve bütün hayat ve âlem-i ervah ve âlem-i misal nimşeffaf bir âyine-i cemali; ve sıfâtı muhita ve şununatı külliye olan bir Zat-ı Akdes'in irade-i külliye ve kudret-i mutlaka ve ilm-i muhitte tecelli-i sıfâtı ve cilve-i ef'ali içindeki teveccüh-ü ehadiyetinden hangi şey saklanabilir, hangi iş ağır

abdal: evliyadan nuraniyet kazanmış ve bir anda birkaç yerde görünebilen zatlar.
âciz: başkasına muhtaç, kendi gücü olmayan.
âlem-i ervah: ruhlar âlemi.
âlem-i misal: görüntüler âlemi, misal âlemi
asfiya: Peygamberimizin yolunda ilim ve amel, takva ve ibadet ile safiyet kazananlar.
âyine hükmünde: ayna özelliğinde.
âyine-i cemal: güzelliği gös-

teren ayna.
berk: şimşek.
cilve-i ef'al: fiillerin tecellisi, fiillerin görünmesi.
cismaniyat: maddî şeyler, cisim hâlinde olan varlıklar.
cüz'î bir ihtiyar ile: küçük bir arzu ve irade ile.
cüz'î: fert, birey; az.
envar: nurlar.
envar-ı Kudsiye-i Esmâ: Allah'ın kudsi isimlerinin nurları.
esir: kâinattaki bütün boşlukları dolduran, elektrik ısı ve

ışığı nakleden madde.
evliya: veliler, Allah dostları.
hayal sür'atı: hayal hızı.
hükümünü almak: yerine geçmek.
ilm-i muhit: her şeyi kuşatan ve bütün yönleri ile bilen Allah'ın ilmi.
irade-i külliye: her şeyi tasarrufuna alan ve her şeye tesir eden Allah'ın iradesi.
kesif zılâli: koyu gölgesi.
kesb etmek: kazanmak.
kiyamet: kâinatın ölümü.

kudret-i mutlaka: hiçbir sınır tanımayan ve her şeyi bir şey gibi tesirine alan Allah'ın kudreti.
külli: bütünsel, bütüne ait.
maddeden mücerret ve muallâ: maddeye muhtaç olmayan, yüce olan.
mahlûk: sonradan yaratılmış varlıklar.
mâni: engel.
menazil-i lâtife: hoş ve güzel yerler.
merâyâ-i nazife: temiz, pak anılar.
mevcudat: varlıklar.
mukayyet: kayıtlı, bağlı, sınırlı.
musahhar: boyun eğen, emir altına giren.
mutlak: sınırsız, kayıtsız.
müşahede: görme ve görünme.
nimnuranî masnular: sanatlı olarak yaratılan, yani nurani ve ışık saçan cisimler.
nimşeffaf: yarı şeffaf.
nuraniyat: nurdan yaratılmış varlıklar.
nuraniyet sırrı: şeffaf şeylerden yansıyan parlaklık, aydınlık özelliği.
nuraniyet: nurluluk, parlaklık.
ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan, elle tutulmayan varlık.
ruhanîler: cisim olmayıp gözle görülmeyen cinler ve melekler gibi varlıklar.
ruhaniyat: ruhanîler; cisim olmayıp, gözle görülmeyen cin ve melekler gibi varlıklar.
salâvat: Peygamberimize rahmet ve esenlik duası.
sıfâtı muhita: her şeyi kuşatan sıfatlar.
suret: şekil.
sür'at: hız.
şununatı külliye: Allah'ın fiillerinin her yeri ihata ederek iş görmesi.
tahdid-i kayıt: kayıt altına alma.
tecelli-i sıfât: sıfatların tecellisi, lâhî sıfatların görünmesi.
teveccüh-ü ehadiyet: Allah'ın, her bir şeyde birliği tecelli etmesi manasında ehadiyet sıfatıyla bir şeye yönelmesi.
umum: bütün.
vasıta-i seyir ve seyahat: gezip görme aracı.
zat: şahıs, kişi.
Zat-ı Akdes: her türlü kusur ve noksandan uzak olan zat, Allah.
ziyade: fazla.
zulmet-i kesafetten münezzehe ve müberra: maddenin katlık ve yoğunluk karanlığından uzak ve anılmış olmak

aklın ulviyeti: aklın yüce ve değerli bilgileri alacak seviyeye ulaşması.

aksi: yansıması.

azim: büyük.

Celil-i Zülcelal: Cemal ve rahmet sahibi yüce Allah.

Cemil-i Zülkemal: Celâl ve kemal sahibi yüce Allah.

dakik sanat: ince sanat.

def etmek: yok etmek, uzaklaştırmak.

elcevap: söz veya yazı ile yanıt verme.

emirle ve def'i olmak: Allah'ın dilemesi ile aniden yaratılması.

evvelâ: birinci, ilk.

feyiz: irfan, bilgi.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

iade: tekrarlama, yeniden yapma, geri verme.

icat: yaratma.

iptida: ilk yaratılış.

istinaden: dayanarak.

kalbin kuvveti: kalbin hakikatleri anlayacak kuvveti kazanmış olması.

kamer: ay.

kayıtsız: bağlantısız, bir şeye bağlı olmayan.

Kur'an'ın feyzi: Kur'an'ın aklı aydınlatması.

külliyet kesb etme: Peygamberimiz gibi Allah'ın tüm isim ve sıfatlarına âyine olabilmek.

meratib-i külliye: pek çok mertebeler.

mertebe-i asliye: asıl yer, asıl mevki, derece.

misil: benzer, eş.

mislini iade: var olan maddelerden benzerlerini yaratma.

mukayyet: kayıtlı, bağlı, sınırlı.

münafat: zıtlık, aykırılık.

nefs-i bihuş: sersem, akılsız nefis.

nur: ışık.

şua: bir ışık kaynağından uzanan ışık demeti.

tatbik etmek: uygulamak.

tecerrüt etmek: sıynlmak.

tedrici: yavaş yavaş, derece derece.

temsil: örnek.

vech-i tevfik: bağdaşma yönü.

vücut-u eşya: eşyanın varlığı.

gelebilir, hangi şey gizlenebilir, hangi fert uzak kalabilir, hangi şahıs külliyyet kesp etmeden ona yanaşabilir?

Evet, nasıl güneş, kayıtsız nuru, maddesiz aksi vasıtasıyla, sana senin göz bebeğinden daha yakın olduğu hâlde, sen mukayyet olduğun için ondan gayet uzaksın. Ona yanaşmak için çok kayıtlardan tecerrüt etmek, çok meratib-i külliyyeden geçmek lâzım gelir. Âdeta, manen yer kadar büyüyüp, kamer kadar yükselip, sonra doğru- dan doğruya güneşin mertebe-i asliyesine bir derece yanaşabilir ve perdesiz görüşebilirsiniz. Öyle de, Celil-i Zülcelal, Cemil-i Zülkemal, sana gayet yakındır. Sen On- dan gayet uzaksın. Kalbin kuvveti, aklın ulviyeti varsa, temsildeki noktaları hakikate tatbik et.

İKİNCİ ŞUA

Ey nefs-i bihuş! Diyorsun ki:

¹ **أَنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ** hem

² **إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ** gi-

bi ayetler, vücut-u eşya sırf bir emirle ve def'i olduğunu;

ve ³ **أَحْسَنَ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ** hem ⁴ **صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَنْتَ كُلُّ شَيْءٍ**

gibi ayetler, vücut-u eşya, ilim içinde azîm bir kudretle, hikmet içinde dakik bir sanatla tedricî olduğunu gösteriyorlar. Vech-i tevfiki nedir?

Elcevap: Kur'an'ın feyzine istinaden deriz:

Evvelâ: Münafat yoktur. Bir kısım öyledir—iptidadaki icat gibi; bir kısmı böyledir—mislini iade gibi.

1. Bir şeyin olmasını murat ettiği zaman, Onun işi sadece "Ol" demektir; o da olur. (Yâsin Suresi: 82.)

2. İşte, tek bir sesledir ki, hepsi birden toplanıp huzurumuza getirilirler. (Yâsin Suresi: 53.)

3. Allah'ın sanatıdır ki, her şeyi hikmetle, yerli yerinde ve sapasağlam yaratmıştır. (Neml Suresi: 88.)

4. O her şeyi en güzel şekilde yarattı. (Secde Suresi: 7.)

Saniyen: Mevcudatta meşhut olan, sühulet ve sür'at ve kesret ve vüs'at içinde nihayet intizam, gayet ittikan ve hüsnüsanat ve kemal-i hilkat, şu iki kısım ayetlerin vücud-u hakikatlerine kat'iyen şahadet eder. Öyle ise, şunların hariçte tahakkukları medar-ı bahis olması lüzumsuzdur. Belki, yalnız "Sırr-ı hikmeti nedir?" denilebilir. Öyle ise, biz dahi bir kıyas-ı temsili ile şu hikmete işaret ederiz.

Meselâ, nasıl ki, terzi gibi bir sanatçı, birçok külfetler, maharetlerle, musanna bir şeyi icat eder ve onu bir model yapar. Sonra onun emsalini külfetsiz, çabuk yapabilir. Hatta bazen öyle bir derece sühulet peyda eder ki, güya, emreder yapılır; ve öyle kuvvetli bir intizam kesb eder—saat gibi—güya bir emrin dokunmasıyla işlenir ve işler.

Öyle de, Sâni-i Hakîm ve Nakkaş-ı Alîm, şu âlem sarayını müştemilâtıyla beraber bedî bir surette yaptıktan sonra, cüz'î ve küllî, cüz ve küll her şeye bir model hükümünde, bir nizam-ı kaderî ile, bir miktar-ı muayyen vermiştir. İşte bak, o Nakkaş-ı Ezeli, her bir asrı bir model yaparak, mu'cizat-ı kudreti ile murassa, taze bir âlemi ona giydiriyor; her bir seneyi bir mikyas ederek, havarik-ı rahmetiyle musanna, taze bir kâinatı o kamete göre diyor; her bir günü bir satır yaparak, dekaik-ı hikmetiyle müzeyyen müceddet mevcudatı onda yazıyor.

Hem, o Kadîr-i Mutlak, her bir asrı, her bir seneyi, her bir günü bir model yaptığı gibi, rûy-i zemini, her bir dağ

nırsız kudret sahibi olan Allah.

kamet: boy, beden.

kat'i: kesin.

kemal-i hilkat: mükemmel ve kusursuz yaratılış.

kesret: çokluk.

kıyas-ı temsili: mantık ilminde örnekleme yoluyla kıyaslama, karşılaştırma metodu.

külfet: zorluk, zahmet.

külfetsiz: zorlanmadan, zahmet-siz.

maharet: ustalık, hüner.

medar-ı bahsolmak: üzerinde konuşulma.

meşhut: görünen.

mevcudat: varlıklar.

miktar-ı muayyen: belirlenmiş miktar.

mikyas: ölçü.

mu'cizat-ı kudret: Kudretin mu'cizevi eserleri.

murassa: kıymetli şeylerle süslü.

musanna: sanatlı.

müceddet: yenilenmiş, yepyeni.

müştemilât: kapsamında olan her şey, bütün tefferuat.

müzeyyen: süslü.

Nakkaş-ı Alîm: her şeyi bilen ve her şeyi nakışlı yaratan Allah.

Nakkaş-ı Ezeli: evveli olmayan, her şeyi en güzel şekilde nakşeden, işleyen Allah.

nihayetsiz: sonsuz.

nizam-ı kaderi: kader ölçüsü.

rûy-i zemin: yer yüzü.

sanatçı: sanatkâr, usta.

Sâni-i Hakîm: her şeyi faydalı, gayeli ve sanatlı yaratan Allah.

sırr-ı hikmet: akla uygun ve faydaya yönelik olma.

suret: şekil, biçim.

sühulet: kolaylık.

sühulet peyda etme: ortaya kolaylık çıkması.

sür'at: hız.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

vücud-u hakikat: gerçeğin var oluşu.

vüs'at: genişlik.

saniyen: ikinci, ikinci olarak.

kat'iyen: kesinlikle.

hikmet: herkesin bilmediği gizli neden.

peyda etmek: meydana çıkmak.

kesb etmek: ortaya çıkmak.

âlem: dünya, kâinat, evren.
bedi: eşi ve benzeri olmayan.
cüz ve küll: parça ve bütün.
cüz'î ve küllî: küçük ve büyük, az ve çok.
dekaik-ı hikmet: hikmet incelikleri.

emsal: benzer, örnek.
güya: sanki, âdeta.
hariçte tahakkuk: madde âleminde gerçekleşme.
havarik-i rahmet: Rahmet harikaları.
hüsnüsanat: güzel sanat.

icat etme: yeni bir şey yapma ve ortaya koyma.
intizam kesb etme: düzen alma.
intizam: düzen.
ittikan: sağlamlık.
Kadîr-i Mutlak: sonsuz ve si-

âlem: dünya, kâinat.
Âlîm: her şeyi hakkıyla bilen, sonsuz ilim sahibi Allah.
Basîr: her şeyi görüp bilen, tam, eksiksiz ve kusursuz gören Allah.
beyan: ifade.
bostan: bahçe.
emr-i tekvinî: Allah'ın kâinata koyduğu tabii kanunlar.
evamir: emirler, işler.
ferman: yüce bir makamdan gelen tebligat, emir.
gayet: son derece.
Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle yaratan Allah.
halk etmek: yaratmak.
haşîr: öldükten sonra dirilme.
hedâyâ-i rahmet: rahmet hedi-yeleri.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.
hulle-i sanatnûma: sanatı gösteren, sergileyen elbise.
hüsnüsanat: güzel sanat.
icâd etme: yeni bir şey yapma ve ortaya koyma.
icâd: yoktan yaratma ve var olan eşyadan terkip ile yapma.
ifade: anlatma.
inayet: yardım.
irade: Allah'ın isteği, dileği.
Kadir: her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi Allah.
kemal-i intizam: mükemmel bir düzen.
kemal-i kudret ve sanat: mükemmel, kusursuz sanat ve kudret.
kemal-i kudret: kudretin mükemmelliği ve kusursuzluğu.
kiyamet: kâinatın ölümü.
kitab-ı hikmetnûma: hikmet bil-diren kitap.
kudret: sonsuz güç.
külfet: zorluk, zahmet.
lû'lûmisal: inci gibi.
matbaha-i rahmet: rahmet mut-fağı.
mevsimbemevsim: mevsim mevsim.
mu'cizat-ı kudret: kudret mu'ci-zeleri.
mualecesiz: aracı ve vasita kul-lanmadan, doğrudan doğruya.
muntazam: düzgün.
murassaat: değerli taşlarla süs-lenmiş şeyler.
musahhar: emrinde.
mübâseretsiz: temas etmeden.
müceddet: yenilenmiş, yepyeni.
münkad: itaat eden, boyun eğen, bağlı.
nihayet: son derece.
nispeten: kıyasla, oranla.
sahra: çöl, kır, ova.
sehil: kolay.
seyyar: sabit ve devamlı olma-

ve sahrayı, bağ ve bostanı, her bir ağacı birer model yap-mıştır. Vakitbevakit, taze taze birer kâinatı zeminde ku-ruyor, birer yeni dünyayı icat ediyor, birer âlemi alıp da diğer muntazam bir âlemi getiriyor. Mevsimbemevsim her bağ ve bostanda taze taze mu'cizat-ı kudretini ve he-dâyâ-i rahmetini gösterir. Yeni birer kitab-ı hikmetnûma yazıyor; taze taze birer matbaha-i rahmetini kuruyor; müceddet bir hulle-i sanatnûma giydiriyor; her baharda her bir ağaca sündüsmisal taze bir çarşaf giydiriyor, lû'lû-misal yeni bir murassaatla süslendiriyor, yıldızmisal rah-met hedi-yeleriyle ellerini dolduruyor.

İşte şu işleri nihayet hüsnüsanat ve kemal-i intizam ile yapan ve şu birbiri arkasında gelen ve zaman ipine takı-lan seyyar âlemleri nihayet hikmet ve inayet ve kemal-i kudret ve sanat ile değiştiren Zat, elbette gayet Kadîr ve Hakîm'dir, nihayet derecede Basîr ve Âlîm'dir. Tesadüf onun işine karışamaz. İşte, o Zat-ı Zülcelâl'dir ki, şöyle ferman ediyor:

1 **أَنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ**
2 **وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ**

deyip hem kemal-i kudretini ilân, hem kudretine nispe-ten haşîr ve kıyamet gayet sehil ve külfetsiz olduğunu be-yan ediyor. Emr-i tekvinîsi kudret ve iradeyi tazammun ettiğini; ve bütün eşya evamirine gayet musahhar ve münkad olduklarını; ve mübâseretsiz, mualecesiz halk et-tiği için, icadındaki sühulet-i mutlakayı ifade için, sırf bir

1. Bir şeyin olmasını murat ettiği zaman, Onun işi sadece "Ol" demektir; o da olur. (Yâsin Suresi: 82.)

2. Kıyametin gerçekleşmesi ise göz açıp kapayıncaya kadar, yahut ondan da yakındır. (Nahl Suresi: 77.)

yan.
sırf: yalnız, sade.
sühulet-i mutlaka: sonsuz ve tam kolaylık.
sündüsmisal: ipekten yapıl-

mış bir kumaş gibi.
tazammun: kapsama, içine alma, sınırında bulundurma.
tesadüf: rast gelme, rastlantı.
vakitbevakit: vakit vakit.

yıldızmisal: yıldız gibi.
Zat: Allah.
Zat-ı Zülcelâl: Celâl sahibi yü-ce zat, Allah.
zemin: yeryüzü.

emirle işler yaptığını Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan ile ferman ediyor.

Hâsılkelâm: Bir kısım ayetler, eşyada, hususan bida-
yet-i icadında gayet derecede hüsnüsanatı ve nihayet de-
recede kemal-i hikmeti ilân ediyor; diğer kısmı, eşyada,
hususan tekrar icadında ve iadesinde gayet derecede sü-
hulet ve sür'atini nihayet derecede inkıyat ve külfetsizli-
ğini beyan eder.

ÜÇÜNCÜ ŞUA

Ey haddinden tecavüz etmiş nefs-i pürvesvas!

Diyorsun ki: **بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ ۝ ۱ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ**

۝ ۲ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ۝ ۳ gibi ayet-

ler, nihayet derecede kurbiyet-i İlâhiyeyi gösteriyor.

وَالِيهِ تَرْجِعُونَ ۝ ۴ تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ

۝ ۵ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ۝ ve hadiste varit olan, “Cenab-ı Hak,

yetmiş bin hicap arkasındadır”⁶ ve Miraç gibi hakikatler
nihayet derecede bu'diyetimizi gösteriyor. Şu sırr-ı gamı-
zı fehme takrip edecek bir izah isterim?

Elcevap: Öyle ise dinle.

Evvelâ: Birinci Şuain ahirinde demiştik: “Nasıl ki, gü-
neş, kayıtsız nuruyla ve maddesiz aksi cihetiyle, sana se-
nin ruhun penceresi ve onun âyinesi olan göz bebeğinden
daha yakın olduğu hâlde, sen mukayyet ve maddede

akis: yansıma.

Ars: Yüce Allah'ın her şeyde ko-
layca tasarruf ettiği ve isimlerinin
tecellisine ayna olan, her yere ay-
nı mesafede bulunan yüce ma-
kam.

âyine: ayna.

beyan: ifade.

bidayet-i icat: yaratılışın başlan-
gıcı.

bu'diyet: uzaklık.

cihetiyle: yönüyle, özelliğiyle.

emir: buyruk.

evvelâ: ilk önce, birinci olarak.

fehîm: aklın anlaması, idraki.

ferman etmek: emretmek.

gayet: son derece

haddinden tecavüz etmek: sınırı
aşmak.

hadis: Peygamberimizin sözü.

hâsılkelâm: sözün özü.

hicap: perde.

hususan: bilhassa, özellikle.

hüküm: karar, hâkimiyet.

hüsnüsanat: güzel sanat.

iade: benzerini yapma.

icat: vücuda getirme, yapma.

ilân: duyurma.

inkıyat: itaat.

izah: açıklama.

kayıtsız nur: sınır tanımayan nur.

kemal-i hikmet: mükemmel, ek-
siksiz hikmet.

kudret: Allah'ın bütün varlığı çev-
releyen ezeli kuvveti.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: ifadeleri
mu'cize ve harika olan Kur'ân-ı
Kerîm.

kurbiyet-i İlâhiye: Allah'ın yarat-
tıklarıyla olan yakınlığı.

külfet: zorluk, zahmet.

Miraç: Peygamberimizin Hicret-
ten bir-bir buçuk yıl önce Recep

ayının 27. gecesinde Allah'ın hu-
zuruna ruhen ve cisman çıkması.

mukayyet: kayıtlı, sınırlı, bağlı.

nefs-i pürvesvas: çok vesveseli
nefis.

nihayet: son.

sırr-ı gamız: anlaşılması zor gi-
zemli mesele.

sühulet: kolaylık.

sür'at: hız, çabukluk.

şah damarı: atardamar.

şua: bir ışık kaynağından uzanan
ışık demeti.

takrip: yakınlaştırma.

tasarruf: idare etme, kullanma.

varit: söylenen, zikredilen; gelen,
ulaşan.

1. Her şeyin hüküm ve tasarrufu Onun elindedir. (Yâsin Suresi: 83.)

2. Hiçbir canlı yoktur ki, Allah onu alından tutup kudretine boyun eğdirmiş olmasın. (Hûd Suresi: 56.)

3. Biz ona şah damarından daha yakınız. (Kaf Suresi: 16.)

4. Siz de Ona döndürüleceksiniz. (Yâsin Suresi: 83; Zümer Suresi: 44; Fussilet Suresi: 21; Zuhruf Suresi: 85.)

5. Melekler ve Cebrail, elli bin sene uzunluğunda bir gün olan kıyamet gününde, Allah'ın emri-
ni almak üzere Arşa yükselirler. (Mearic Suresi: 4.)

6. İmam-ı Gazalî, *İhya-i Ulûmiddin*, 1:101; Taberanî, *Mu'cemü'l-Evsat*, 6:278, Ebu Ya'lâ, Müsned, 13:520.

akis: yansıma.
bedir: ayın dolunay hâli.
bizzat: şahsen, kendi.
Celil-i Pürkemal: kemalâtın zirvesindeki yüce kudretli zat.
Cemil-i Bîmisal: benzersiz güzel-lik sahibi yüce Allah.
cilve: görüntü, yansıma.
cilve-i isim: ismin cilvesi, görün-tüsü.
cüz'î: küçük, az.
daire-i külliye: büyük ve geniş daire.
dava: iddia.
dekaik: incelikler.
elvan: renkler.
ferikiyet: generallik.
gayet: son derece.
hizmet-i askeriye: askerlik hiz-meti.
inbisat: genişleme, yayılma.
kamer: ay.
kumandan-ı azam: en büyük ku-mandan.
küllî: büyük.
küre-i arz: dünya
mahpus: hapsedilmiş.
mazhar: gösteren, yansıtan.
meratib-i külliye: büyük mertebeler.
merci: müracaat edilecek yer.
mertebe-i asliye: asıl makam; gerçek merite, derece.
Mucid-i Külli Mevcut: tüm varlıkların yoktan yaratıcısı olan Allah.
mukabil gelmek: karşı karşıya gelmek.
müşiriyet: mareşallik.
mütedahil: birbiri içinde.
nefer: asker, er.
nevi: çeşit.
nihaysiz: sonsuz.
serasker: ordu komutanı.
Sultan-ı Ezel ve Ebed: başlangıcı ve sonu olmayan padişah.
Şems-i Sermed: asla batmayan güneşler güneşi olan Allah.
sua: bir ışık kaynağından uzanan

mahpus olduğun için, ondan gayet uzaksın. Onun, yalnız bir kısım akisleriyle, gölgeleriyle temas edebilirsin ve bir nevi cilveleriyle ve cüz'î tecellileriyle görüşebilirsin ve bir sınıf sıfatları hükmünde olan elvanlarına ve bir taife isimleri hükmünde olan şualarına ve mazharlarına yanaşabilirsin. Eğer, güneşin merite-i aslisine yanaşmak ve bizzat doğrudan doğruya güneşin zatı ile görüşmek istersen, o vakit, pek çok kayıtlardan tecerrüt etmeliğin ve pek çok meratib-i külliyetten geçmeliğin lâzım gelir. Âdeta, sen, manen tecerrüt cihetiyle, küre-i arz kadar büyüüp, hava gibi ruhen inbisat edip ve kamer kadar yükselip, Bedir gibi mukabil geldikten sonra, bizzat perdesiz onunla görüşüp, bir derece yanaşmak dava edebilirsin.

Öyle de, o Celil-i Pürkemal, o Cemil-i Bîmisal, o Vacibü'l-Vücut, o Mucid-i Külli Mevcut, o Şems-i Sermed, o Sultan-ı Ezel ve Ebed, sana senden yakındır; sen Ondan nihayetsiz uzaksın. Kuvvetin varsa, temsildeki dekaiki tatbik et."

Saniyen: Meselâ, ¹ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى , bir padişahın çok

isimleri içinde "kumandan" ismi çok mütedahil dairelerde tezahür eder. Serasker daire-i külliyesinden tut, müşiriyet ve ferikiyet, tâ yüzbaşı, tâ onbaşıya kadar geniş ve dar, küllî ve cüz'î dairelerde de zuhur ve tecellisi vardır. Şimdi, bir nefer hizmet-i askeriyesinde onbaşı makamında tezahür eden cüz'î kumandanlık noktasını merci tutar, kumandan-ı azamına şu cüz'î cilve-i ismiyle temas eder

1. En güzel sıfatlar Allah'ındır. (Nahl Suresi: 60.)

ışık demeti.
taife: takım
tatbik etme: uygulama.
tecelli: görünme, bilinme, belirme.

tecerrüt: soyutlaşma; mad-deden ayrılmama.
temsil: verilen misal, örnek, benzetme.
tezahür: görünme, belirme.

Vacibü'l-Vücut: varlığı vacip olan Allah.
zati: kendi, şahsı.
zuhur: ortaya çıkma, görünme.

ve münasebettar olur. Eğer asıl ismiyle temas etmek, ona o ünvan ile görüşmek istese, onbaşılıktan tâ seras-ker mertebe-i külliyesine çıkmak lâzım gelir. Demek, pa-dişah, o nefere ismiyle, hükmüyle, kanunuyla ve ilmiyle, telefonuyla ve tedbiriyle ve eğer o padişah, evliya-i abda-liyeden nuranî olsa, bizzat huzuruyla gayet yakındır; hiç-bir şey mâni olup, hail olamaz. Hâlbuki, o nefer, gayet uzaktır; binler mertebeler hail, binler hicaplar fâsıldır. Fa-kat bazen merhamet eder, hilâf-ı âdet, bir neferi huzuru-na alır, lütfuna mazhar eder.

Öyle de, emr-i **كُنْ فَيَكُونُ**¹ 'e malik, güneşler ve yıldız-

lar emirber nefer hükmünde olan Zat-ı Zülcelâl, her şe-ye her şeyden daha ziyade yakın olduğu hâlde, her şey Ondandır nihayetsiz uzaktır. Onun huzur-u kibriyasına per-desiz girmek istenilse, zulmanî ve nuranî, yani maddî ve ekvanî ve esmaî ve sıfatî yetmiş binler hicaptan geçmek, her ismin binler hususî ve küllî derecat-ı tecellisinden çık-mak, gayet yüksek tabakat-ı sıfâtında mürur edip, tâ İsm-i Azamına mazhar olan Arş-ı Azamına uruç etmek, eğer cezp ve lütfu olmazsa, binler seneler çalışmak ve sülûk etmek lâzım gelir.

Meselâ, sen Ona *Hâlık* ismiyle yanaşmak istersen, se-nin hâlıkın hususiyetiyle, sonra bütün insanların hâlıkı ci-hetiyle, sonra bütün zîhayatların hâlıkı ünvanıyla, sonra bütün mevcudatın hâlıkı ismiyle münasebettarlık lâzım gelir. Yoksa, zıllde kalırsın, yalnız cüz'î bir cilveyi bulur-sun.

1. "Ol" der; olurur. (Yâsin Suresi: 82.)

Arş-ı Azam: en büyük arş, Al-lah'ın kudret ve saltanatının en büyük dairesi.
bizzat: zatiyla, şahsiyla.
cezp: kendine çekme, cezp

etme.
cihetiyle: yönüyle, bakımdan.
cilve: yansıma, görüntü.
cüz'î: küçük, az.

daire-i külliye: büyük ve ge-niş daire.
derecat-ı tecelli: tecelli mer-tebeleri.
ekvanî: varlıklara, yaratılmış-

lara ait.

emirber nefer: emir altındaki, emre hazır bekleyen asker.

esmai: Allah'ın isimlerine ait.

evliya-i abdaliye: bir anda pek çok yerde iş görebilen evliyalar.

fasil: bölen, ayıran, bölüm, mev-sim.

gayet: son derece.

hail: perde, engel.

Hâlık : yaratıcı, her şeyi yaratan Allah.

hicap: perde, örtü.

hilâf-ı âdet: âdete aykırı şekilde.

hususî: özel, bir şeye has olan.

hususiyet: özellik.

huzur-u kibriya: Allah'ın yüce huzuru, makamı.

İsm-i Azam: Allah'ın en büyük en yüce ismi.

küllî: kapsamlı, her şeyi içine alan.

lütuf: yardımda bulunma, iyilik, ikram, ihsan.

malik: sahip.

mâni: engel.

mazhar: bir şeyin görüldüğü yer; kavuşma.

mertebe-i külliye: her şeyin üs-tünde bulunan makam.

mertebe: derece, makam.

mevcudat: yaratılmış şeylerin ta-mamı.

münasebettar: ilgili, alakalı.

mürur: geçip gitmek.

nefer: rütbesiz asker, er.

nihayetsiz: sonsuz.

nuranî: nurlu, maneviyata ve yü-ce şeylere ait, nurlanmış.

serasker: ordu komutanı.

sıfatı: Allah'ın sıfatlarına ait.

sülûk etmek: yol almak, makam ve mertebelerden geçerek ma-nen ve ruhen yükselmek.

tabaka-i sıfât: Allah'ın sıfatlarının tecelli tabakaları.

tedbir: sevk ve idare etme.

uruç: yükselmek, yüce makama çıkmak.

ünvan: isim, nam, ün.

Zat-ı Zülcelâl: Celâl sahibi yüce zat, Allah.

zill: gölge.

zîhayat: hayat sahibi, canlı.

ziyade: çok fazla.

zulmanî: karanlıklı, dünyaya ve maddeye ait.

acz: kendini yetersiz görme; za-yıflık, güçsüzlük.

Allahü Ekber: Allah en büyüktür. **basamak-ı miraciye:** Allah'a yak-laştırıcı basamaklar.

cihan: dünya ve ahiret.

cüz'iyat: ufak ve ferdî şeyler.

dellâl: ilân edici; ispat eden, gös-teren.

devair-i külliye: geniş ve umumî daireler.

ferik: general.

güya: sanki.

harekât-ı salâtiye: namazın ha-reketleri.

haricinde: dışında.

hayalen: hayal ederek.

hayret: aklın şaşkınlık içinde kal-ması.

huzur-u şahane: padişahın huzu-ru.

hüküm: karar, hâkimiyet.

iftikar: fakirlik yoksulluk.

ihtar: hatırlatma, uyarı.

kabiliyet: yetenek.

Kadir-i Mutlak: sonsuz, sınırsız güç ve kudret sahibi Allah.

kat: yol alma, aşma, geçme, iler-leme.

kat-ı meratip: makamları geçme, mertebelerde yükselme.

kayd-ı maddiyat: madde oluşun bağlayıcılığı.

kemalât-ı kibriya: Allah'ın bü-yüklüğünün mükemmelliği.

küllî: bütün, umumî, kapsamlı.

Ma'bud-u Cemil-i Zülcelâl: iba-dete lâyık celâl ve azamet sahibi zat.

mahz-ı lütuf: iyilik ve ihsanın tâ kendisi.

mahz-ı rahmet: rahmetin tâ ken-disi.

manen: manevî olarak.

marifet: bilgi.

mazhariyet-i azime: büyük maz-hariyet.

meratip: mertebeler, dereceler.

mertebe-i külliye-i ubudiyet: kulluğun geniş, umumî ve büyük mertebesi.

Miraç: Peygamberimizin Hicret-ten bir-bir buçuk yıl önce Recep ayının 27. gecesinde Allah'ın hu-zuruna ruhen ve cismen çıkması.

muin: yardımcı.

mücmel: kısa ve öz, özet.

müstağni: başka şeylere ihtiyacı olmayan.

müşerref olmak: şereflenmek.

müşir: maresal.

nev'i: çeşit.

nispet: oran.

niyeten: niyet ederek.

perde-i izzet ve azamet: Allah'ın büyüklüğünü ve yüceliğini görü-nüşte hoş olmayan hâllerde ve durumlarda tenzih etmek için

Bir ihtar: Temsildeki padişah, aczi için, kumandanlık isminin meratibinde müşir ve ferik gibi vasıtalar koymuş-tur. Fakat, ¹ **بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ** olan Kadir-i Mutlak, va-sıtalarından müstağnidir. Vasıtalar, sırf zahirîdirler, perde-i izzet ve azamettirler, ubudiyet ve hayret ve acz ve iftikar içinde saltanat-ı rububiyetine dellâldırlar, temaşagerdir-ler; muini değiller, şerik-i saltanat-ı rububiyet olamazlar.

DÖRDÜNCÜ ŞUA

İşte ey tembel nefsim! Bir nevi Miraç hükmünde olan namazın hakikati, sabık temsilde bir nefer, mahz-ı lütuf olarak huzur-u şahaneye kabulü gibi, mahz-ı rahmet ola-rak Zat-ı Celil-i Zülcemal ve Ma'bud-u Cemil-i Zülcelâl'in huzuruna kabulündür. ² **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip, manen ve haya-

len veya niyeten iki cihandan geçip, kayd-ı maddiyattan tecerrüt edip bir mertebe-i külliye-i ubudiyete veya küllî-nin bir gölgesine veya bir suretine çıkıp, bir nevi huzura müşerref olup, ³ **إِيَّاكَ نَعْبُدُ** hitabına, herkesin kabiliyeti

nispetinde bir mazhariyet-i azîmedir. Âdetâ, harekât-ı sa-lâtiyede tekrarla **اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ** demekle kat-ı meratip

ve terakkiyat-ı maneviyeye ve cüz'iyattan devair-i kül-liyeye çıkmasına bir işaretir ve marifetimiz haricindeki kemalât-ı kibriyasının mücmel bir ünvanıdır. Güya her bir **اللَّهُ أَكْبَرُ** bir basamak-ı miraciye'yi kat'ına işaretir.

1. Her şeyin hüküm ve tasarrufu Onun elindedir. (Yâsin Suresi: 83.)

2. Allah en yüce ve en büyüktür.

3. Ancak Sana kulluk ederiz. (Fatîha Suresi: 5.)

araya perde olarak konulan sebepler ve vasıtalar.

sabık: önceki, geçen.

saltanat-ı rububiyet: Allah'ın tam bir hâkimiyetle kâinatı idare ve terbiye etmesi.

sırf: sadece, yalnızca.

suret: benzer.

şerik-i saltanat-ı rububiyet: Allah'ın kâinatı ve içindekileri

sevk, idare ve terbiye etme saltanatına ortak.

sua: bir ışık kaynağından uza-nan ışık demeti.

tasarruf: idare etme, kullan-ma.

tecerrüt: maddeden sınılnma; soyutlaşma.

temaşager: temaşa eden, gö-rerek hayrette kalan.

temsil: örnek, misal.

terakkiyat-ı maneviye: ma-nen yücelme, yükselme.

ubudiyet: kulluk.

ünvan: isim, nam.

vasıta: aracı.

zahiri: görünen, görünürdeki.

Zat-ı Celil-i Zülcemal: cemal sahibi yüce zat.

İşte şu hakikat-i salâtın manen veya niyeten veya tasavvuren veya hayalen bir gölgesine, bir şuaına mazhariyet dahi büyük bir saadettir.

İşte hacda pek kesretli **اللَّهُ أَكْبَرُ**¹ denilmesi, şu sırdandır. Çünkü, hacc-ı şerif, bilasale herkes için, bir mertebeye külliyyede bir ubudiyettir. Nasıl ki bir nefer, bayram gibi bir yevm-i mahsusta, ferik dairesinde, bir ferik gibi padişahın bayramına gider ve lütfuna mazhar olur. Öyle de, bir hacı, ne kadar âmi de olsa, kat-ı meratip etmiş bir veli gibi, umum aktâr-ı arzın Rabb-i Azîmi ünvanıyla Rabbine müteveccih, bir ubudiyet-i külliye ile müşerref. Elbette, hac miftahıyla açılan meratib-i külliye-i rububiyet ve dürbünüyle nazarına görünen afak-ı azamet-i ulûhiyet ve şairiyle kalbine ve hayaline gittikçe genişlenen devair-i ubudiyet ve meratib-i kibriya ve ufk-u tecelliyatın verdiği hararet, hayret ve dehşet ve heybet-i rububiyet, **اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ** ile teskin edilebilir ve onunla o meratib-i münkeşife-i meşhude veya mutasavvere ilân edilebilir.

Hacdan sonra, şu mana-i ulvî ve küllî, muhtelif derecelerde, bayram namazında, yağmur namazında, husuf küsuf namazında, cemaatle kılınan namazda bulunur. İşte, şair-i İslâmiyenin, velev Sünnet kabilinden dahi olsa, ehemmiyeti şu sırdandır.

سُبْحَانَ مَنْ جَعَلَ خَزَائِنَهُ بَيْنَ الْكَافِ وَالْثَوْبِ²
فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ³

1. Allah en yüce ve en büyüktür.

2. Hazinelemin kefi ve nun'un arasına koyan (her şeyi bir "kün" emri ile yaratan) Allah, her türlü kusurdan münezzehtir.

3. Şanı ne yücüdür Onun ki, her şeyin hüküm ve tasarrufu elindedir. Siz de ona döneceksiniz. (Yâsin Suresi: 83.)

afak-ı azamet-i ulûhiyet: Allah'ın büyüklüğünün, yüceliğinin ufukları.
aktâr-ı arz: dünyanın dört bir yanı.
âmi: cahil.
bilasale: bizzat; esas itibarıyla.

dehşet: korku, ürperme.
devair-i ubudiyet: kulluk daireleri.
ehemmiyet: önem.
ferik: general.
hacc-ı şerif: kutsal hac ibadeti.
hakikat-i salât: namazın ifa-

de ettiği manalar.
hararet: sıcaklık, ısı; heyecan.
hayalen: hayal ederek.
hayret: şaşkınlık.
heybet-i rububiyet: Rububiyetin büyüklüğünün verdiği hayranlık ve azamet.
husuf namazı: ay tutulunca

kılınması sünnet olan namaz.
hüküm: karar, hâkimiyet.
kabilinden: gibisinden.
kat-ı meratip: mertebeleri aşma, manen yükselme.
kesretli: çok, fazla.
küsuf namazı: güneş tutulunca kılınması sünnet olan namaz.
lütuf: ihsan, ikram, iyilik.
mana-i ulvî ve küllî: umumî ve yüce manalar.
manen: manevî olarak.
mazhar olmak: nail olma, kavuşma, erişme.
mazhariyet: nail olma, erişme, şereflenme.
meratib-i kibriya: Allah'ın büyüklük ve yüceliğinin mertebeleri.
meratib-i külliye-i rububiyet: her şeyi yaratan idare ve terbiye eden Allah'ın Rububiyetinin büyük ve geniş mertebeleri.
meratib-i münkeşife-i meşhude veya mutasavvere: görülerek veya düşünülecek keşfedilen mertebeler, makamlar.
mertebe-i külliye: geniş ve kapsamlı mertebe.
miftah: anahtar.
muhtelif: farklı.
mutasavvere: hayalen, düşünerek, tasavvur ederek.
münezzeh: kusur ve noksanlıktan uzak olan.
müşerref: şereflenmiş.
müteveccih: yönelmiş.
niyeten: niyet ederek.
Rab: yaratıcı, rızık verici, idare ve terbiye edici olan Allah.
Rabb-i Azim: büyük, yaratıcı, rızık verici, idare ve terbiye edici olan Allah.
saadet: mutluluk.
sır: hakikat.
sünnet: Peygamberimizin sözlerine, emirlerine ve hareketlerine dair hâller, tavırlar.
şan: ün.
şair: semboller, işaretler.
şair-i İslâmiye: İslâm alâmeti ve sembolü olan namaz, ezan, hac gibi emirler.
şua: ışık huzmesi.
tasavvuren: düşünerek, zihinde tasarlamak suretiyle.
teskin: sakinleştirme, yatıştırma.
ubudiyet: kulluk.
ubudiyet-i külliye: büyük ve umumî kulluk.
ufk-u tecelliyat: esma, sıfat ve şuanatın kendilerini ifade ettiği ufuklar.
umum: bütün.
ünvan: isim, nam, ün.
velev: hatta.
veli: Allah dostu.
yevm-i mahsus: özel gün.

âdât: âdetler, kurallar.

âdet: kural.

Âl ve Ashap: Peygamberimizin ailesine mensup olanlar ve arkadaşları.

beyanat: açıklamalar, ifadeler.

cin: cinler.

esas: gerçek, asıl.

esbap: sebepler.

fail-i muhtar: kendi istek ve iradesiyle iş gören.

gaflet: umursamazlık, Allah'ın emir ve yasaklarına duyarsız kalma hâli.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

i'lâm: duyurma, bildirme, bilgilendirme.

ihtilâfat: farklılıklar, zıtlıklar.

ihtiyar: irade, seçim, istek.

ins: insanlar.

intizam: düzenlilik.

iradet: irade, istek, dileme, tercih.

İsm-i Azam: en büyük isim, Allah'ın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.

izhar: gösterme.

Kadîr-i Alîm: her şeyi bilen kudretli Allah.

kanuniyet: kanun hâline gelme.

mazharı: sahibi, ortaya çıkma ve görünme yeri.

meşiet: dileme, irade.

münkad: boyun eğen, itaat eden.

Müsebbibü'l-Esbap: sebepleri yaratan ve onlara hükmeden

nazar: göz, bakış.

nizam: düzen.

nüzul: inme.

Resul-i Ekrem: çok cömert ve kerîm olan Peygamberimiz Hz. Muhammed.

rububiyet: terbiye etme.

salât: Peygamberimize, ailesine, ashabına Allah'ın rahmet ve mağfiretini, meleklerin istiğfarını ve mü'minlerin dualarını dileme.

Sânî-i Hakîm: her şeyi bir fayda ve menfaate yönelik yapan usta.

şe'n: iş, durum, hâl.

şüzuzat-ı kanuniye: kanun dışı, kural dışı, istisna.

tâbi: uyan, itaat eden.

tagayyûrat-ı sûriye: görünüşteki değişimler, şekil ve biçim değişiklikleri.

tasarruf: idare etme, kullanma.

tebeddül: değişim.

tenzih: kusur ve noksanlardan uzak tutma.

tesadûf: rastgelme, rastlantı.

teşahhusat: şahıslanmalar, belirlenmeler, kimlik kazanmalar.

yeknesak: monoton, aynı tarzda.

zeyil: ek, ilâve.

zuhur: ortaya çıkma.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا² رَبَّنَا لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ

إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ³

وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى رَسُولِكَ الْأَكْرَمِ مَظْهَرِ اسْمِكَ الْأَعْظَمِ وَعَلَى

آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَإِخْوَانِهِ وَاتَّبَاعِهِ آمِينَ يَا أَرْحَمَ الرَّحِمِينَ⁴

Küçük Bir Zeyil

Kadîr-i Alîm ve Sâni-i Hakîm, kanuniyet şeklindeki âdâtının gösterdiği nizam ve intizamla, kudretini ve hikmetini ve hiçbir tesadûf, işine karışmadığını izhar ettiği gibi, şüzuzat-ı kanuniye ile, âdetinin harikalarıyla, tagayyûrat-ı sûriye ile, teşahhusatın ihtilâfatıyla, zuhur ve nüzul zamanının tebeddülüyle meşietini, iradetini, fail-i muhtar olduğunu ve ihtiyarını ve hiçbir kayıt altında olmadığını izhar edip, yeknesak perdesini yırtarak ve her şey her anda, her şe'nde, her şeyinde Ona muhtaç ve rububiyetine münkad olduğunu i'lâm etmekle, gafleti dağıtıp, ins ve cinnin nazarlarını esbaptan Müsebbibü'l-Esbap'a çevirir. Kur'ân'ın beyanatı şu esasa bakıyor.

1. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka hiçbir bilginiz yoktur. Muhakkak ki Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

2. Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme. (Bakara Suresi: 286.)

3. Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola eristirdikten sonra kalplerimizi sapıklığa meylettirme. Yüce katından bize bir rahmet bağışla. Muhakkak ki veren Sensin, dua edip istediklerimizi bize bağışlayan Sensin. (Âl-i İmran Suresi: 8.)

4. İsm-i Azamının mazharı olan Resul-i Ekremine, onun âl ve ashabına, kardeşleri olan diğer peygamberlere ve kendisine tâbi olanlara salât ve selâm eyle. Duamızı kabul buyur ey merhametlilerin en merhametlisi.

Meselâ, ekser yerlerde bir kısım meyvedar ağaçlar, bir sene meyve verir, yani rahmet hazinesinden ellerine verilir, o da verir; öbür sene, bütün esbab-ı zahiriye hazırken, meyveyi alıp vermiyor.

Hem meselâ, sair umur-u lâzıme muhalif olarak, yağmurun evkat-ı nüzulü o kadar mütehavvildir ki, muğayyebat-ı hamsede dahil olmuştur. Çünkü, vücutta en mühim mevki, hayat ve rahmetindir. Yağmur ise, menşe-i hayat ve mahz-ı rahmet olduğu için, elbette o âb-ı hayat, o mâ-i rahmet, gaflet veren ve hicap olan yeknesak kaidesine girmeyecek; belki, doğrudan doğruya Cenab-ı Mün'im-i Muhyî ve Rahman ve Rahîm olan Zat-ı Zülcelâl, perdesiz, elinde tutacak; tâ her vakit dua ve şükür kapılarını açık bırakacak.

Hem meselâ, rızık vermek ve muayyen bir sima vermek, birer ihsan-ı mahsus eseri gibi, ummadığı tarzda olması ne kadar güzel bir surette meşiet ve ihtiyar-ı Rabbaniyeyi gösteriyor. Daha, tasrif-i hava ve teshir-i sehâp gibi şuanat-ı İlâhiyeyi bunlara kıyas et.

âb-ı hayat: hayat suyu.
Cenab-ı Mün'im-i Muhyî: bütün canlılara hayat veren ve onları nimetlendiren yüce Allah.
ekser: pek çok.
esbab-ı zahiriye: görünürdeki sebepler.
evkat-ı nüzul: iniş zamanları.
gaflet: umursamazlık.
hayat: can.

hicap: perde, örtü.
ihsan-ı mahsus: özel iyilik ve bağış.
ihtiyar-ı Rabbaniyeye: Allah'ın iradesi, dilemesi.
kaide: kural.
mahz-ı rahmet: rahmetin tâ kendisi.
mâ-i rahmet: rahmet suyu.
menşe-i hayat: hayatın kaynağı.

meşiet: irade ve dileme.
mevki: makam, yer.
meyvedar: meyve veren.
muayyen: belirli.
muğayyebat-ı hamse: sadece Allah'ın bilgisinde olan şey: "yağmurun ne zaman yağacağı, anne karnındaki çocuğun geleceğinin ne olacağı, yarın insanın başına ne gelebileceği, insanın nerede, nasıl

ve ne zaman öleceği, kıyametin ne zaman kopacağı." (Lokman Suresi, 31: 34.)

muhalif: aykırı.

mühim: önemli.

mütehavvil: değişken.

Rahim: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi Allah.

Rahman: çok merhamet sahibi ve şefkatle bütün yaratıkların münasip rızıklarını veren Allah.

rahmet: Allah'ın yaratması ve pek çok nimetlere kavuşturması.

sair: diğer.

sima: yüz.

şuanat-ı İlâhiye: Allah'ın işleri, fiilleri, icraatları.

tasrif-i hava: havanın idaresi ve kullanılması.

teshir-i sehâp: bulutların emre boyun eğdirilmesi.

umur-u lâzime: gerekli işler.

vücutta: varlıklar içinde, yaratılmışlar içinde.

yeknesak: alışlagelmiş, monoton, aynı tarzda.

Zat-ı Zülcelâl: güç, kudret ve azamet sahibi zat olan Allah.

* On Yedinci Söz, Barla'da 1926-34 yılları arasında Türkçe olarak telif edilmiştir.

On Yedinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لِّهَا لِنَبْلُوهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا
وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا¹ وَمَا الْحَيَاةُ

الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ²

Bu Söz, iki âlî Makam ve bir parlak Zeyilden ibarettir.

HÂLIK-I RAHÎM VE REZZAK-I KERÎM VE SÂNİ-İ HAKÎM şu dünyayı âlem-i ervah ve ruhaniyat için bir bayram, bir şehrayin suretinde yapıp, bütün esmasının garaib-i nukuşuyla süslendirip, küçük büyük, ulvî süflî her bir ruha ona münasip ve o bayramdaki ayrı ayrı hesapsız mehasin ve in'amattan istifade etmeye muvafık ve havas ile mücehhez bir ceset giydiren, bir vücut-u cismanî verir, bir defa o temaşagâha gönderir.

Hem, zaman ve mekân cihetiyle pek geniş olan o bayramı asırlara, senelere, mevsimlere hatta günlere, kıt'alara taksim ederek, her bir asrı, her bir seneyi, her bir mevsimi, hatta bir cihette her bir günü, her bir kıt'ayı, birer taife, ruhlu mahlûkatına ve nebatî masnuatına birer resmigeçit tarzında bir ulvî bayram yapmıştır. Ve bilhassa rûy-i zemin, hususan bahar ve yaz zamanında

âlem-i ervah: ruhlar âlemi.
âli: yüksek.
bilhassa: özellikle, her şeyden önce.
ceset: vücut, beden.
cihet: yön, taraf, vesile.
garaib-i nukuş: görülmemiş biçimde süslü.
Hâlik-i Rahîm: merhamet ve bağışı çok olan yüce Allah.
havas: duygular, hisler.
hesapsız: sayısız.
hususan: özellikle, bilhassa.
imtihan: sınav, deneme.
in'amat: nimet vermeler, rızıklandırmalar.
istifade etme: faydalanma, yararlanma.
kıt'a: zaman parçası.
mahlûkat: yaratılmış varlıklar.
masnuat: sanat eserleri.
mehasin: güzellikler.
mekân: yer, mahal.
muvafık: uygun.
mücehhez: donatılmış.
münasip: uygun, lâîk.
nebatî: bitki özelliği taşıyan.
Rahîm: sonsuz bir şefkatle yarattığı canlıları nimetlerle besleyip bağışlayan Allah.
Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içi-

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Yeryüzünde ne varsa Biz dünya için bir süs olarak yarattık ki, insanlardan hangisi daha güzel işler yapacak diye onları imtihan edelim. o Onun üzerindeki her şeyi Biz elbette kupkuru bir toprak hâline getireceğiz. (Kehf Suresi: 7-8.)

2. Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir oyalanmadır. (En'am Suresi: 32.)

ne alan rahmetin sahibi Allah.
resmigeçit: geçit töreni.
Rezzak-ı Kerîm: rızık bol bol veren Allah.
ruhaniyat: maddî cismi olmayan sadece ruhtan yaratılmış varlıklar; melekler.
rûy-i zemin: yeryüzü.

Sâni-i Hakîm: daima hikmetle yaratan sanatkar olan Allah.
süflî: adî, alçak, bayağı.
şehrayin: şenlik.
taife: takım, bölük.
taksim etmek: bölümlere, kı-sımlara ayırmak.

temaşagâh: seyredilecek ve gezilecek güzelliklerin bulunduğu yer.
ulvî: yüce, yüksek.
vücut-u cismanî: maddî vücut.
zeyil: ilâve.

masnuat-ı sağırenin taifelerine öyle şaşaalı ve birbiri arkasında bayramlardır ki, tabakat-ı âliyyede olan ruhaniyatı ve melâikeleri ve sekene-i semavatı seyre celp edecek bir cazibedarlık görünüyor; ve ehl-i tefekkür için öyle şirin bir mütalâagâh oluyor ki, akıl tarifiinden âcizdir. Fakat, bu ziyafet-i İlâhiye ve bayram-ı Rabbaniyedeki ism-i Rahman ve Muhyî'nin tecellilerine mukabil ism-i Kahhar ve Mümtî, firak ve mevt ile karşılarına çıkıyorlar. Şu ise, **1** رَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ rahmetinin vüs'at-i şümulüne zahiren muvafık düşmüyor. Fakat hakikatte birkaç cihet-i muvafakati vardır. Bir ciheti şudur ki:

Sâni-i Kerîm, Fâtır-ı Rahîm, her bir taifenin resmigeçit nöbeti bittikten ve o resmigeçitten maksut olan neticeler alındıktan sonra, ekseriyet itibarıyla dünyadan, merhametkârâne bir tarz ile tenfir edip usandırıyor, istirahatate bir meyil ve başka bir âleme göçmeye bir şevk ih-san ediyor ve vazife-i hayattan terhis edildikleri zaman, vatan-ı aslilerine bir meyelân-ı şevkengiz, ruhlarında uyandırıyor.

Hem o Rahman'ın nihayetsiz rahmetinden uzak değil ki, nasıl vazife uğrunda mücahede işinde telef olan bir nefere şehadet rütbesini veriyor ve kurban olarak kesilen bir koyuna, ahirette cismanî bir vücud-u bâkî vererek Sırat üstünde sahibine burak gibi bir bineklik mertebesini vermekle mükâfatlandırıyor;² öyle de, sair zîruh ve hayvanatın dahi, kendilerine mahsus vazife-i fitriye-i Rabbaniyelerinde ve evamir-i Sübhaniyenin itaatlerinde telef

ism-i Rahman ve Muhyî: çok merhamet sahibi ve şefkatle bütün yaratıkların münasip rızkını veren ve hayat verip diriltlen Allah'ın Rahman ve Muhyî isimleri.
istirahat: dinlenme.
kendilerine mahsus: kendilerine has, kendilerine özel.
maksut: istenen.
masnuat-ı sağıre: sanatla yapılmış küçük yaratıklar.
melâike: melekler.
merhametkârâne: merhamet ederek, acıyarak.
mertebe: derece.
mevt: ölüm.
meyelân-ı şevkengiz: coşku ve arzu veren eğilimler, duygular.
meyil: eğilim, arzu, istek.
mukabil: karşılık.
muvafık: uygun.
mücahede: cihad etme, savaşma.
mükâfat: ödül.
mütalâagâh: okuma yeri.
nefer: rütbesiz asker.
nihayetsiz: sonsuz.
Rahman: çok merhamet sahibi ve şefkatle bütün yaratıkların münasip rızkını veren.
rahmet: şefkat etme, acıma, ih-san ve ikram etme.
resmigeçit: geçit töreni.
ruhaniyat: maddî cismi olmayan sadece ruhtan yaratılmış varlıklar; melekler.
Sâni-i Kerîm: ikramı çok, her şeyi sanatla yapan Zat, Allah.
sekene-i semavat: gökyüzünün sakinleri.
sırat: sırat köprüsü, Cehennem üzerine çekilmiş olduğuna inanılan mahiyetini tam olarak kavrayamadığımız köprü.
şaşaalı: gösterişli, görkemli.
şehadet: şehitlik, Allah yolunda savaşırken canını verme.
şevk: şiddetli arzu, aşın istek.
tabakat-ı âliye: yüksek ve yüce tabakalar.
taife: takım, bölük.
tarz: davranış şekli.
tecelli: görünme, belirme.
telef olmak: öldürülmek.
tenfir: nefret ettirme.
terhis: serbest bırakma.
usanmak: bıkmak, yorulmak.
vatan-ı aslı: asıl vatan, Cennet.
vazife-i fitriye-i Rabbaniye: yaratılışına ve yapısına göre Allah'ın canlılara yüklediği görev.
vazife-i hayat: hayat görevi.
vücud-u bâkî: ölümsüz vücut.
vüs'at-i şümul: rahmetin kuşatıcılığı, genişliği.
zahiren: görünüşte.
zîruh: ruh sahibi.
ziyafet-i İlâhiye: Allah'ın ziyafeti.

1. Rahmetim her şeyi kaplamıştır. (A'raf Suresi 156.)

2. Bkz. Deylemî, *Müsned*, 1:85; Gazalî, *Vasît*, 7:31; Kurtubî, *Cami li Ahkâmî'l-Kur'ân*, 15:111; Se-rahsî, *Mebsub*, 12:10.

âciz: yetersiz.
bayram-ı Rabbaniye: Allah'ın bayramı.
burak: binek, Cennete ait bir binek vasıtası.
cazibedar: çekici.
celp etmek: çekmek.
cihet-i muvafakat: uygunluk yönü.
ehl-i tefekkür: düşünen, akıl-

lı ve şuurlu varlıklar.
ekseriyet itibarıyla: çoğunlukla.
evamir-i Sübhaniye: bütün kusur ve noksanlardan uzak ve bütün mükemmel sıfatlara sahip olan Allah'ın emirleri.
Fâtır-ı Rahîm: sonsuz şefkat ve merhametiyle her şeyi yerli yerine en faydalı şekilde

yerleştiren, Allah.
firak: ayrılık.
hakikat: gerçek.
hayvanat: hayvanlar.
ih-san etmek: vermek.
ismi Kahhar ve Mümtî: kayıtsız şartsız galip, her an kahretmeye gücü yeten ve ölümü veren Allah'ın Kahhar ve Mümtî ismi.

âciz: güçsüz ve kuvvetsiz.
ahbap: dost.
alâka peyda ettiği: ilgi duyduğu.
âlem: dünya.
âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahiret.
baid: uzak.
bâki: ebedî, sonsuz.
bedel: karşılık.
beyan etme: anlatma, bildirme, izah etme.
cazibedar: çekici, cezp edici.
cihet: yön.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak.
damga: mühür, işaret.
diyar-ı aher: diğer memleket.
ecel: her canlının Allah tarafından belirlenen ölüm vakti.
eser-i rahmet: merhamet etme ve acımanın neticesi.
eşref: şerefli.
fânî: geçici.
fenâ: geçicilik.
hâlet: durum.
hazine-i rahmet: rahmet hazinesi, bitmeyen nimetler.
ihsan etme: verme.
ihsas: hissettirme.
insaniyet: insanlık.
intaç: netice.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istifade etme: faydalanma, yararlanma.
istirahat: dinlenme.
iştiyak: özlemek, hasret.
iştiyakengiz: severek istemek.
kemiyet: nicelik, sayı çokluğu.
keyfiyet: nitelik, kalite.
lâkin: fakat, ancak.
matlûp: istenen, talep edilen şey.
meftun: tutkun, âşık.
mesurâne: sevinçle.
meşakkat: sıkıntı.
mevt: ölüm.
mükâfat-ı ruhaniye: ruha lezzet veren manevî ödül.
müptelâ: tutkun, düşkün.
Neml Suresi: Kur'an'ın 27. suresi.
nihayetsiz: sonsuz.
numune: örnek.
rahat-ı kalp: kalp rahatlığı, huzur.
saikasıyla: sebebiyle, sevk etmesiyle.
sevk: istek.
tekâlif: teklifler, yükümlülükler.
ücret-i maneviye: manevî ücret.
vecih: yön.
zeval: sona erme, yok olma.
zîruh: ruh sahibi.
ziyade: fazlaca.

olan ve şiddetli meşakkat çeken zîruhlardan, onlara göre bir çeşit mükâfat-ı ruhaniye ve onların istidatlarına göre bir nevi ücret-i maneviye, o tükenmez hazine-i rahmetinden baid değil ki, bulunmasın. Dünyadan gitmelerinden, pek çok incinmesinler; belki memnun olsunlar.

لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ¹

Lâkin, zîruhlardan en eşrefi ve şu bayramlarda kemiyet ve keyfiyet cihetiyle en ziyade istifade eden insan, dünyaya pek çok meftun ve müptelâ olduğu hâlde, dünyadan nefret ve âlem-i bekaya geçmek için, eser-i rahmet olarak, iştiyakengiz bir hâlet verir. Kendi insanıyeti dalâlette boğulmayan insan, o hâletten istifade eder, rahat-ı kalp ile gider. Şimdi, o hâleti intaç eden vecihlerden, numune olarak beşini beyan edeceğiz.

• **Birincisi:** İhtiyarlık mevsimiyle dünyevî, güzel ve cazibedar şeyler üstünde fenâ ve zevalin damgasını ve acı manasını göstererek, o insanı dünyadan ürkütüp, o fânîye bedel, bir bâkî matlûbu arattırıyor.²

• **İkincisi:** İnsanın alâka peyda ettiği bütün ahablardan yüzde doksan dokuzu, dünyadan gidip diğer bir âleme yerleştikleri için, o ciddî muhabbet saikasıyla o ahabın gittiği yere bir iştiyak ihsan edip, mevt ve eceli mesurâne karşılatıyor.³

• **Üçüncüsü:** İnsandaki nihayetsiz zayıflık ve âcizliği, bazı şeylerle ihsas ettirip, hayat yükü ve yaşamak tekâlifine ne kadar ağır olduğunu anlattırıp, istirahatate ciddî bir arzu ve bir diyar-ı ahire gitmeye samimî bir sevk veriyor.⁴

1. Gaybı Allah'tan başka kimse bilemez. (Neml Suresinin 65. ayeti ve benzeri diğer ayetlerden alınmış bir kaidedir.)

2. Bkz. Âl-i İmran Suresi: 185; Nisâ Suresi: 77; En'am Suresi: 70, 130; A'raf Suresi: 51.

3. Bkz. Âl-i İmran Suresi: 157, 169; Tevbe Suresi: 111; Yunus Suresi: 7; Tâhâ Suresi: 72; Hac Suresi: 58; Kaf Suresi: 43; Hadid Suresi: 21.

4. Bkz. Bakara Suresi: 221; Âl-i İmran Suresi: 133; A'raf Suresi: 32; Ra'd Suresi: 35; Yâsin Suresi: 55; Zümer Suresi: 74; Muhammed Suresi: 15; Hakka Suresi: 22; Dehr Suresi: 12; Gâşiye Suresi: 10.

• **Dördüncüsü:** İnsan-ı mü'mine nur-u iman ile gösterir ki, mevt idam değil, tebdil-i mekândır; kabir ise, zulümatlı bir kuyu ağız değil, nuraniyetli âlemlerin kapısıdır. Dünya ise, bütün şaşaasıyla, ahirete nispeten bir zindan hükmündedir. Elbette, zindan-ı dünyadan bostan-ı cina-na çıkmak ve müz'ic dağdağa-i hayat-ı cismaniyeden âlem-i rahata ve meydan-ı tayeran-ı ervaha geçmek ve mahlûkatın sıkıntılı gürültüsünden sıyrılıp huzur-u Rahman'a gitmek, bin can ile arzu edilir bir seyahattir, belki bir saadettir.¹

• **Beşincisi:** Kur'ân'ı dinleyen insana, Kur'ân'daki ilm-i hakikati ve nur-u hakikatle dünyanın mahiyetini bildirmekliğiyle, dünyaya aşk ve alâka pek manasız olduğunu anlatmaktadır.² Yani, insana der ve ispat eder ki:

“Dünya bir kitab-ı Samedanîdir. Huruf ve kelimatı nefislerine değil, belki başkasının zat ve sıfât ve esmasına delâlet ediyorlar. Öyle ise manasını bil, al; nukuşunu bırak, git.

“Hem bir mezraadır.³ Ek ve mahsulünü al, muhafaza et; müzahrefatını at, ehemmiyet verme.

“Hem birbiri arkasında daim gelen geçen âyineler mecmuasıdır. Öyle ise onlarda tecelli edeni bil, envarını gör ve onlarda tezahür eden esmanın tecelliyatını anla ve müsemmalarını sev; ve zevale ve kırılmaya mahkûm olan o cam parçalarından alâkanı kes.

ahiret: ebedî hayat yeri.
alâka: ilgi.
âlem: dünya.
âlem-i rahat: rahat âlemi.
bostan-ı cinan: Cennet bahçeleri.
dağdağa-i hayat-ı cismaniye: maddî hayatın gürültülü sıkıntısı.
daim: sürekli.
delâlet: işaret, delil olma.
ehemmiyet: önem.
envar: nurlar.
esma: isimler.
huruf: harfler.
huzur-u Rahman: Allah'ın huzuru.
idam: yok oluş.
ilm-i hakikat: gerçekleri, doğruları gösteren ilim.
insan-ı mü'min: iman etmiş insan, Müslüman insan.
kabir: mezar.
kelimat: kelimeler.
kitab-ı Samedani: hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah'ın yarattığı ve bir kitap gibi manalar ifade eden dünya, kâinat, bütün evren.
Kur'ân: Allah'ın kelâmı, sözleri.
mahiyet: özellik.
mahlûkat: yaratılmış varlıklar.
mahsul: ürün.
manasız: saçma, anlamsız.
mecmua: toplanıp biriktirilmiş, düzenlenmiş şeylerin hepsi.
mevt: ölüm.
meydan-ı tayeran-ı ervah: ruhların uçtuğu meydan.
mezraa: ziraat yapılacak yer, tarla.
muhafaza: koruma, saklama.
müsemma: isimlendirilmiş.
müzahrefat: süprüntüler, pislikler, çöpler.
müz'ic: usanç veren, sıkıcı, rahatsız eden.
nefislerine: kendilerine.
nispeten: kıyasla, göre.
nukus: nakışlar, süsler, işlemeler.
nuraniyetli: nurlu, aydınlık.
nur-u hakikat: gerçeğin aydınlığı.
nur-u iman: imandan gelen doğru bakış açısı.
saadet: mutluluk.
seyahat: yolculuk.
sıfat: vasıf, özellik.
şaşaa: parlaklık, gösteriş, debdeb.
tebdil-i mekân: yer değiştirme.
tecelli: belirme.
tecelliyat: tecelliler, Cenab-ı Hakkın yarattığı bütün sanatlarda görünen, beliren güzellikler.
tezahür: açığa çıkan.
zat: şahıs.
zeval: sona erme.
zindan hükmünde: hapisane gibi; karanlıklı, sıkıntılı bir yer gibi.
zindan-ı dünya: dünya zindanı.
zulûmat: karanlık.

1. Bkz. Bakara Suresi: 155; Âl-i İmran Suresi: 14; Nisâ Suresi: 74, 94; Tevbe Suresi: 38; Nahl Suresi: 30, 122; Furkan Suresi: 15; Ankebut Suresi: 64; Muhammed Suresi: 36; A'lâ Suresi: 16.

2. Bkz. Bakara Suresi: 201; Âl-i İmran Suresi: 14, 148; Nisa Suresi: 94, 134; Yunus Suresi: 24; Kehf Suresi: 45-46; Tâhâ Suresi: 131; Ra'd Suresi: 26; Kasas Suresi: 60; Mü'min Suresi: 39; Zuhur Suresi: 35; Zilzal Suresi: 7-8.

3. Bkz. Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 1:495; Aliyyülkarî, Esraru'l-Merfua, s. 205.

“*Hem seyyar bir ticaretgâhtır. Öyle ise alış verişini yap, gel; ve senden kaçan ve sana iltifat etmeyen kafilelerin arkalarından beyhude koşma, yorulma.*

“*Hem muvakkat bir seyrangâhtır. Öyle ise nazar-ı ibretle bak ve zahirî çirkin yüzüne değil, belki Cemil-i Bâkîye bakan gizli, güzel yüzüne dikkat et, hoş ve faydalı bir tenezzüh yap, dön; ve o güzel manzaraları irae eden ve güzelleri gösteren perdelerin kapanmasıyla, akılsız çocuk gibi ağlama, merak etme.*

“*Hem bir misafirhanedir. Öyle ise onu yapan Mihmandar-ı Kerîm’in izni dairesinde ye, iç, şükret; kanunu dairesinde işle, hareket et. Sonra arkana bakma, çık, git; herzekârâne fuzulî bir surette karışma. Senden ayrılan ve sana ait olmayan şeylerle manasız uğraşma ve geçici işlerine bağlanıp boğulma,” gibi zahir hakikatlerle dünyanın iç yüzündeki esrarı gösterip dünyadan müfarakatı gayet hafifleştirir, belki hüşyar olanlara sevdirebilir ve rahmetinin her şeyde ve her şe’inde bir izi bulunduğunu gösterir.*

İşte Kur’ân, şu beş veçhe işaret ettiği gibi, başka hususî vecihlere dahi ayat-ı Kur’âniye işaret ediyor. Veyl o kimseye ki, şu beş vecihten bir hissesi olmaya.

ayat-ı Kur’âniye: Kur’ân’ın cümleleri.

beyhude: boşuna.

Cemil-i Bâkî: sonsuz güzellik sahibi Allah.

esrar: sırlar.

fuzulî: boşuna, gereksiz, anlamsız.

gayet: son derece.

hakikat: doğrular.

herzekârâne: saçma sapan konuşma.

hususî: özel.

hüşyar: uyanık.

iltifat etmeyen: yüzünü çevirip

bakmayan.

irae etme: önüne koyma, gösterme.

kafîle: birlikte yolculuk eden topluluk.

Mihmandar-ı Kerîm: dünya misafirhanesinde kullarına yardım eden ve nimet veren

Rabbimiz, Allah.

muvakkat: geçici.

müfarakat: ayrılık.

nazar-ı ibret: ders alınacak bakış.

seyrangâh: gezinti yeri.

seyyar: gezici, gezen.

suret: şekil.

şe’n: iş, fiil, gerek.

tenezzüh: gezinti.

ticaretgâh: ticaret yeri.

vecih: kısım.

veyl: yazıklar olsun.

zahir: açıkça görünen, bilinen.

zahiri: görünen.

On Yedinci Sûzün İkinci Makamı (HAŞİYE)

Bırak bıçare feryadı, belâdan; gel tevekkül kıl.
Zira feryat belâ ender, hata ender belâdır; bil.
Belâ vereni buldunsa, atâ ender, safa ender belâdır; bil.
Bırak feryadı, şükür kıl; mânend-i belâbil demâ
keyfinden güler hep gül mül.
Ger bulmazsan, bütün dünya cefa ender,
fenâ ender hebadır; bil.
Cihan dolu belâ başında varken, ne bağırırısın
küçük bir belâdan; gel, tevekkül kıl.
Tevekkül ile, belâ yüzünde gül; tâ o da gülsün.
O, güldükçe küçülür; eder tebeddül.
Bil, ey hodgâm! Bu dünyada saadet, terk-i dünyada.
Hudabin isen, O kâfidir; bıraksan da,
bütün eşya lehinde.
Ger hodbin isen, helâkettir; ne yaparsan,
bütün eşya aleyhinde.
Demek terki gerektir, her iki hâlde bu dünyada.
Terki demek, Huda mülkü, Onun izni, Onun namıyla
bakmakta;
Ticaret istiyorsan ger, şu fânî ömrünü bâkîye tebdilde.
Eğer nefesine talip isen, çürüktür, hem temelsiz de;
Eğer afakı ister isen, fenâ damgası üstünde.
Demek değmez ki, alınsa; çürük maldır hep bu çarşıda.
Öyle ise geç; iyi mallar dizilmiş arkasında.

* * *

HAŞİYE: Bu ikinci makamdaki parçalar şiire benzer, fakat şiir değiller. Kastî nazmedilmemişler. Belki, hakikatlerin kemal-i intizamı cihetinde bir derece manzum suretini almışlar.

afak: kişiyi ilgilendirmeyen dışarıdaki varlıklar, olaylar.
aleyhinde: karşısında, onun zararına.
atâ ender belâ: lütuf içinde belâ.
bâki: devamlı, sonsuz.
belâ ender belâ: belâ içinde

belâ.
belâ: musibet, sıkıntı.
bıçare: çaresiz.
cefa ender heba: sıkıntı için de heba.
cihan: âlem, dünya.
cihet: yön.
damga: mühür.

demâ: her zaman.
fânî: geçici, yok olan.
fenâ ender heba: yokluk içinde heba.
fenâ: geçicilik.
feryat: yardım istemek için yüksek sesle bağırma, şikâyet.
ger: eğer.
hakikat: gerçek.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.
hata ender belâ: hata içinde belâ.
heba: boşa harcama; kayıp.
helâket: yok oluş, felâket, mahvolma.
hodbin: kendini beğenen, kibirli.
hodgâm: kendini düşünen.
Hudâ mülkü: Allah'a ait.
hudabin: Cenab-ı Hakkı tanıyan.
kâfi: yeter.
kastî: bilerek.
kemal-i intizam: mükemmel eksiksiz düzen.
lehinde: onun tarafında, onun faydasına.
makam: bölüm, kısım.
mânend-i belâbil: bülbüller gibi.
manzum: düzenlenmiş.
namıyla: adına.
nazmetme: düzenleme.
nefis: can, kişinin kendisi.
saadet: mutluluk.
safa ender belâ: zevk içinde belâ.
suret: şekil, biçim.
talip: istekli.
tebdil: değiştirme.
tebeddül: değişme.
terk-i dünya: dünyayı terk etme.
tevekkül kıl: Allah'a güven.
tevekkül: Allah'a güvenme.
zira: çünkü.

SİYAH DUTUN BİR MEYVESİ

[O mübarek dut başında, Eski Said, Yeni
Said lisanıyla söylemiştir.]

Muhatabım Ziya Paşa değil, Avrupa meftunlarıdır.
Mütekellim nefsim değil, tilmiz-i Kur'ân namına
kalbimdir.

Geçen sözler hakikattir; sakın şaşma, hududundan
hazer aşma.

Ecanip fikrine sapma, dalâlettir kulak asma;
eder elbet seni nadim.

Görürsün en ziyadarın, zekâvette alemdarın;
o hayretten der daim:

“Eyvah, kimden kime şekva edeyim, ben dahi şaştım!”

Kur'ân dedirtir; ben de derim, hiç de çekinmem.

Ondan Ona şekva ederim, sen gibi şaşmam.

Hak'tan Hakka feryat ederim, sen gibi aşmam.

Yerden göğsü dava ederim, sen gibi kaçmam.

Ki, Kur'ân'da hep dava nurdan nuradır, sen gibi
caymam.

Kur'ân'dadır hak hikmet; ispat ederim, muhalif
felsefeyi beş para saymam.

Furkan'dadır elmas hakikat, dercan ederim,
sen gibi satmam.

Halktan Hakka seyran ederim, sen gibi sapmam.

alemdar: bayraktar, önde giden.
daim: devamlı, sürekli.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma.
dava: hak arama, iddia.
dercan etmek: hayatını ona vermek, canını ortaya koymak.
ecanip: yabancılar.
felsefe: Kur'ân aleyhinde olan düşünce.
feryat: yardım istemek için yüksek sesle bağırma, şikâyet.
Furkan: Kur'ân-ı Kerim.
hak hikmet: ilâhî gaye, doğru bil-

gi.
Hak: varlığı hak olan ve varlığı her hakkın sahibi olan yüce Allah.
hakikat: gerçek.
hazer et: sakın, çekin.
ispat etmek: kanıtlamak.
lisan: dil.

meftun: hayran, tutkun, düşkün.
muhalif: karşı, zıt düşüncede bulunan.
muhatap: kendisine söz söylenilen.
mübarek: bereketli, hayırlı.
mütekellim: konuşan.

nadim: pişman.
nefis: şahıs, kendi.
seyran: gezmek.
şekva: şikâyet.
tilmiz-i Kur'ân: Kur'ân talebesi.
zekâvet: zekilik.
ziyadar: aydınlık verici.

Dikenli yolda tayran ederim, sen gibi basmam.
 Ferşten Arşa şükran ederim, sen gibi asmam.
 Mevte, ecele dost bakarım, sen gibi korkmam.
 Kabre gülerekten girerim, sen gibi ürkmem.
 Ejder ağzı, vahşet yatağı, hiçlik boğazı;
 sen gibi görmem.
 Ahbaba kavuşturur beni, kabirden darılmam,
 sen gibi kızmam.
 Rahmet kapısı, nur kapısı, hak kapısı;
 ondan sıkılmam, geri çekilmem.
 “Bismillâh” diyerek çalışıyorum; (HAŞİYE 1)
 arkama bakmam, dehşet de almam.
 “Elhamdülillâh” diyerek rahat bulup yatacağım;
 zahmeti çekmem, vahşette kalmam.
 “Allahü ekber” diyerek ezan-ı haşri işitip
 kalkacağım; (HAŞİYE 2) mahşer-i ekberden çekinmem,
 mescid-i azamdan çekilmem.
 Lütf-u Yezdan, nur-u Kur’ân, feyz-i iman sayesinde
 hiç üzülmem.
 Durmayıp koşacağım, Arş-ı Rahman zıllına uçacağım,
 sen gibi şaşmam inşaallah.

* * *

HAŞİYE 1: Eyvah diyerek kaçmıyorum.

HAŞİYE 2: İsrail’in ezanını fecr-i haşirde işitip “Allahü ekber” diyerek kalkacağım. Salât-ı kübradan çekilmem. Mecma-ı ekberden çekinmem.

ahbap: dostlar.

Allahü ekber: Allah en büyüktür.

Arş: Cenab-ı Allah’ın sınırsız egemenliğinin ve yüceliğinin tecelli ettiği yer.

Arş-ı Rahman: Allah’ın arşı.

Bismillâh: Allah’ın adıyla.

dehşet: korku, ürkme.

ecel: her canlının Allah tarafından belirlenen ölüm vakti.

ejder: büyük canavar.

Elhamdülillâh: Allah’a hamd olsun, şükür.

ezan-ı haşir: İsrail’in Sur’a üflemesi.

fecr-i haşir: yeniden diriliş sabahı.

ferş: yeryüzü.

feyz-i iman: imanın bereketi, kuvveti.

hak: gerçek; adalet.

haşiye: açıklayıcı not, dipnot.

İsrail: dört büyük melekten

biri.

kabir: mezar.

lütf-u Yezdan: Allah’ın lütfü.

mahşer-i ekber: kıyametten sonra insanların diriltiilip toplanacakları en büyük meydan.

mecma-ı ekber: en büyük toplanma yeri; ahiret.

mescid-i azam: en büyük mescit.

mevt: ölüm.

nur: ışık, aydınlık, manevî huzur.

nur-u Kur’ân: Kur’ân’ın ışığı.

rahmet: hayatın içindeki bütün nimetler.

salât-ı kübra: en büyük namaz.

şükran: teşekkür.

tayran: uçmak.

vahşet: yabanîler, yalnızlık.

zahmet: sıkıntı, eziyet.

zıll: gölge.

KALBE FARİSÎ OLARAK TAHATTUR EDEN BİR MÜNACAT ¹

هَذِهِ الْمُنَاجَاةُ تَخَطَّرَتْ فِي الْقَلْبِ هَكَذَا بِاللِّيَانِ الْفَارِسِيِّ

Yani, “Bu münacat, kalbe Farisî olarak tahattur ettiğinden Farisî yazılmıştır.” Evvelce matbu olan Hubab Risalesinde derç edilmişti.

يَا رَبِّ! بَشْشْ جَمَّتْ نَظْرُ مِي كَرْدَمِ دَرْدِ خُودَرَا
دَرْمَانِ مِي دِيدَمِ

Yâ Rab! Tevekkülsüz, gafletle, iktidar ve ihtiyarıma dayanıp derdime derman aramak için cihat-ı sitte denilen altı cihette nazar gezdirdim. Maatteessüf derdime derman bulamadım. Manen bana denildi ki: “Yetmez mi dert, derman sana?”

دَر رَاسْتِ مِي دِيدَمِ كِه: دِي رُوزِ مَزَارِ پِدَرِ مَنَسْت

Evet, gafletle sağımdaki geçmiş zamandan teselli almak için baktım. Fakat, gördüm ki; dünkü gün, pederimin kabri ve geçmiş zaman, ecdadımın bir mezar-ı ekberi suretinde göründü. Teselli yerine vahşet verdi. (HAŞİYE 1)

HAŞİYE 1: İman, o vahşetli mezar-ı ekberi, ünsiyetli bir meclis-i münevver ve bir mecmâ-i ahabap gösterir.

وَدَرِ حَیِّ دِيدَمِ كِه: فَرْدَا قَبْرِ مَنَسْت

Sonra, soldaki istikbale baktım; derman bulamadım. Belki yarınki gün, benim kabrim ve istikbal ise, emsalimin

cihat-ı sitte: altı yön.

cihet: yön.

derç: arasına koyma.

derman: çare.

ecdat: dedeler, atalar.

emsali: benzerleri.

Farisi: İran dili, Farsça.

Farsça: İran dili.

gaflet: İslâmın ve imanın getirdiği hakikatlerden haberi olmayarak ya da unutarak varlıklara ve hâdiselere bakma, dikkatsizlik, tembellik.

haşiye: açıklayıcı not, dipnot.

Hubab Risalesi: Risale-i Nur'un kitaplarından biri.

ibareler: cümleler.

ihtiyar: irade, tercih belirleme.

iktidar: güç, kuvvet.

iman: Allah'a inanma.

istikbal: gelecek zaman.

kabir: mezar.

maatteessüf: üzülen, ne yazık ki.

matbu: basılmış kitap.

meal: anlam, mana.

meclis-i münevver: nurlu topluluk.

mecma-ı ahabap: dost topluluğu.

mezar-ı ekber: en büyük mezar.

münacat: Allah'a dua etme, yalvarma.

nazar: görüş, bakış.

1. Bu kısmın Arapça ve Farsça ibarelerinin manaları ve açıklamaları hemen altlarında verildiğinden, başka bir meal konulmamıştır.

peder: baba, ata.

Rab: yaratan, besleyen, terbiye eden Allah.

suret: şekil, biçim.

tahattur: hatıra gelme, hatırlama.

teselli: avunma.

tevekkül: Allah'a güvenme,

vekil olarak tanıyıp teslim olma.

ünsiyet: alışkanlık, yakınlık.

vahşet: korku.

ve nesl-i atinin bir kabir-i ekberi suretinde görünüp, ünsiyet değil, belki vahşet verdi. (HAŞİYE 2)

HAŞİYE 2: İman ve huzur-u iman, o dehşetli kabir-i ekberi, sevimli saadet saraylarında bir davet-i Rahmaniye gösterir.

وَأَمْرُؤُنَا تَأْبُوتُ جِسْمٍ بُرِّ اضْطِرَّابٍ مَنَّتْ

Soldan dahi hayır görünmediği için, hazır güne baktım. Gördüm ki, şu gün, güya bir tabuttur; hareket-i mezbuhanede olan cismimin cenazesini taşıyor. (HAŞİYE 3)

HAŞİYE 3: İman, o tabutu, bir ticaretgâh ve şaşaalı bir misafirhane gösterir.

بُرِّ سَرِّ عُمُرٍ جَنَازَةٍ مِّنْ اِبْتَدَاةٍ اَسْتُ

İşbu cihetten dahi deva bulamadım. Sonra başımı kaldırıp şecere-i ömrümün başına baktım. Gördüm ki, o ağacın tek meyvesi, benim cenazemdir ki, o ağacın üstünde duruyor, bana bakıyor. (HAŞİYE 4)

HAŞİYE 4: İman, o ağacın meyvesini cenaze değil, belki ebedî hayata mazhar ve ebedî saadete namzet olan ruhumun eskimiş yuvasından yıldızlarda gezmek için çıktığını gösterir.

دَرُ قَدَمٍ: أَبِ هَاكَ خَلَقْتَ مِّنْ وَهَاكَ اِسْتَرِ عِظَامٍ مَنَّتْ

O cihetten dahi me'yus olup, başımı aşağıya eğdim, baktım ki; aşağıda, ayak altında, kemiklerimin toprağı ile mebd-i hilkatimin toprağı birbirine karışmış gördüm. Derman değil, derdime dert kattı. (HAŞİYE 5)

HAŞİYE 5: İman, o toprağı rahmet kapısı ve Cennet salonunun perdesi olduğunu gösterir.

cenaze: ölü beden, ceset.
cihet: yön.
davet-i rahmaniye: Rahman olan Allah'ın daveti.
deva: ilâç, çare.
ebedi: sonsuz.
güya: sanki.

hareket-i mezbuhan: can çekişme hâli.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.
hayır: iyilik, yarar.
huzur-u iman: inanç mutluluğu.
iman: Allah'a inanma.

kabr-i ekber: en büyük mezar.
mazhar olma: şereflenme, kavuşma.
mebd-i hilkat: yaratılışın başlangıcı.
me'yus: ümitsiz.
namzet: aday.

nesl-i ati: gelecek nesil.
saadet: mutluluk.
suret: şekil, biçim.
şasaa: parıltılı, gösterişli, görkemli.
şecere-i ömür: ömür ağacı.
ticaretgâh: ticaret yeri.
ticarethane: ticarethane.
ünsiyet: alışkanlık, yakınlık.
vahşet: korku.

هُونَ دَرِ بَسِ مِ نِکَرَمِ بِنَمِ: اَيْنِ دُنْيَا بِي بُنَادِ
هِيَجِ دَرِ هِيَجِتِ

Ondan dahi nazarı çevirip arkama baktım, gördüm ki; esassız, fânî bir dünya, hiçlik derelerinde ve adem zulûmatında yuvarlanıp gidiyor. Derdime merhem değil, belki vahşet ve dehşet zehrini ilâve etti. (HAŞİYE 6)

HAŞİYE 6: İman, o zulûmatta yuvarlanan dünyayı vazifesi bitmiş, manasını ifade etmiş, neticelerini kendine bedel vücutta bırakmış mektubat-ı Samedâniye ve sahaif-i nukuş-u Sübhaniye olduğunu gösterir.

وَدَرِ پِشِ اَنْدَازَهٗ نَظَرِ مِکْنَمِ دَرِ قَبْرِ کُشَادَهٗ اَسْتِ
وَرَاہِ اَبَدِ بَدْوَرِ دِرَازِ بَدِيدَارَسْتِ

Onda dahi hayır görmediğim için ön tarafıma, ileriye nazarımı gönderdim. Gördüm ki, kabir kapısı yolumun başında açık görünüp; onun arkasında ebede giden cadde, uzaktan uzağa nazara çarpıyor. (HAŞİYE 7)

HAŞİYE 7: İman, o kabir kapısını, âlem-i nur kapısı ve o yol dahi, saadet-i ebediye yolu olduğunu gösterdiğinden, dertlerime hem derman, hem merhem olur.

مَرَا جَزْ جَزْ اِفْتِیَارِی حِیزِی نِیْسْتِ دَرِ دَسْتِ

İşte şu altı cihette ünsiyet ve teselli değil, belki dehşet ve vahşet aldığım onlara mukabil, benim elimde bir cüz-i ihtiyarîden başka hiçbir şey yoktur ki, ona dayanıp onunla mukabele edeyim. (HAŞİYE 8)

HAŞİYE 8: İman, o cüz-i lâyetecenza hükmündeki cüz-i ihtiyarî yerine, gayrimütenahi bir kudrete istinat etmek için bir vesika verir; ve belki iman bir vesikadır.

adem: yokluk.

âlem-i nur: aydınlık bir dünya.

cihet: yön.

cüz-i ihtiyarî: seçme hakkı, tercih etme serbestliği.

cüz-i lâyetecenza: bölünemeyen en küçük parça.

dehşet: korku.

derman: çare.

ebed: sonsuzluk.

esassız: temelsiz.

fânî: geçici, yok olan.

gayr-i mütenahi: sonsuz.

haşiye: açıklayıcı not, dipnot.

ilâve etmek: eklemek.

iman: Allah'a inanma.

istinat: dayanma.

kabir: mezar.

kudret: güç ve kuvvet.

mektubat-ı Samedâniye: hiç bir şeye muhtaç olmayan Allah'a ait ve her biri bir mektup gibi manalar ifade eden varlıklar.

merhem: ilâç.

mukabele etmek: karşılık vermek.

mukabil: karşılık.

nazar: görüş, bakış.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

sahaif-i nukuş-u Sübhaniye:

kusur ve eksiklikten uzak

olan Allah'ın nakışlarını gösterdiği sayfalar.

teselli: avunma.

ünsiyet: alışkanlık, yakınlık.

vahşet: korku.

vazife: görev.

vesika: belge.

zulûmat: karanlıklar.

كِهْ اَوْجُرْ هَمْ عَاجِرْ هَمْ كُونَاهُ وَهَمْ كَمْ عَيَارَسْتُ

Hâlbuki o cüz-i ihtiyarî denilen silâh-ı insanî, hem âciz, hem kısadır; hem ayanı noksandır, icat edemez, kispden başka hiçbir şey elinden gelmez. (HAŞİYE 9)

HAŞİYE 9: İman, o cüz-i ihtiyarîyi Allah namına istimal ettirip, her şey karşı kâfi getirir. Bir askerın cüz'î kuvvetini devlet hesabına istimal ettiği vakit, binler kuvvetinden fazla işler görmesi gibi.

نَهْ دَرِ مَاضِي مَجَالِ هُلُولُ نَهْ دَرِ مُسْتَقْبَلِ
مَدَارِ نُفُوزِ آسْتُ

Ne geçmiş zamana hulûl edebilir, ne de gelecek zamana nüfuz edebilir. Mazi ve müstakbele ait emellerime ve elemelerime faydası yoktur. (HAŞİYE 10)

HAŞİYE 10: İman, dizginini cism-i hayvanînin elinden alıp, kalbe, ruha teslim ettiği için, maziye nüfuz ve müstakbele hulûl edebilir. Çünkü, kalp ve ruhun daire-i hayatı genişdir.

مَيْدَانِ اَوْ اَيْنِ زَمَانِ حَالُ، وَيَكُ اَنْ سَيَّالَتْ

O cüz-i ihtiyarînin meydan-ı cevelânı, kısacık şu zaman-ı hâzır ve bir ân-ı seyyaldır.

بَا اَيْنِ هَمَهْ فَقْرَهَا وَضَعْفَهَا، قَلَمِ قُدْرَتِ تَوَاشَكَارَهْ
نُوشْتَهْ آسْتُ، دَرِ فِطْرَتِ مَا مِيلِ اَبَدِ وَ اَمَلِ سَرْمَدِ

İşte şu bütün ihtiyaçlarımla ve zayıflığımla ve fakr ve aczimle beraber, altı cihetten gelen dehşetler ve vahşetlerle perişan bir hâlde iken, Kalem-i Kudretle sahife-i fîtratımda ebede uzanan arzular ve sermede yayılan

ma.

iman: Allah'a inanma.

istimal etmek: kullanmak.

kâfi: yeterli.

kalem-i kudret: kudret kalemi, Allah'ın güç ve kuvveti.

kisb: çalışıp kazanma.

mazi: geçmiş zaman.

meydan-ı cevelân: hareket, faaliyet meydanı.

müstakbel: gelecek zaman.

namına: adına.

noksan: eksik.

nüfuz etmek: girmek, geçmek.

sahife-i fîtrat: yaratılış sayfası.

sermed: sonsuz.

silâh-ı insanî: insana ait silâh.

vahşet: korku.

vakit: zaman.

zaman-ı hâzır: şimdiki zaman.

âciz: zayıf, güçsüz.

ac: zayıflık, güçsüzlük.

an-ı seyyal: bir anda akıp giden çok küçük zaman dilimi.

cihet: yön.

cism-i hayvanî: hayvanî beden; maddî lezzet ve zevk-

ler.

cüz-i ihtiyarî: seçme hakkı, tercih etme serbestliği.

cüz'î kuvvet: az bir kuvvet.

daire-i hayat: hayat dairesi; bir varlığın yaşadığı ve bulunduğu zaman dilimi.

dehşet: korku.

dizgin: kontrol, idare.

ebed: sonsuzluk.

elem: üzüntü, kaygı.

emel: istek, beklenti.

fakr: yoksulluk, muhtaçlık.

haşiye: açıklayıcı not, dipnot.

hesabına: adına.

hulûl etmek: girmek.

icat: vücuda getirme, yarat-

emeller aşikâre bir surette yazılmıştır; mahiyetimde derç edilmiştir.

بَلْكَهَ هَرِّ جِهَ هَسْتُ، هَسْتُ

Belki, dünyada ne varsa, numuneleri fitratımda vardır; umum onlara karşı alâkadarım. Onlar için çalıştırıyorum, çalışıyorum.

دَائِرَهٗ اِحتِیَاجُ مَانْدَرِ دَائِرَهٗ مَدِّ نَظَرُ بُزُرُ کِی دَارَسْتُ

İhtiyaç dairesi, nazar dairesi kadar büyüktür, genişdir.

فِیَالِ کِدَامُ رَسَدِ اِحتِیَاجُ نِیْزُ رَسَدِ دَرِ دَسْتُ
هَرِّ جِهَ نِیْسْتُ دَرِ اِحتِیَاجُ هَسْتُ

Hatta, hayal nereye gitse, ihtiyaç dairesi dahi oraya gider; orada da hacet vardır, belki, her ne ki elde yok, ihtiyaçta vardır. Elde olmayan, ihtiyaçta vardır; elde bulunmayan ise, hadsizdir.

دَائِرَهٗ اِقتِدَارُ هَمَّجُو دَائِرَهٗ دَسْتُ کُوتَاهِ کُوتَاهَسْتُ

Hâlbuki, daire-i iktidar kısa, elimin dairesi kadar kısa ve dardır.

یَسْ فَقْرُ وَحَاجَاتِ مَا بِقَدَرِ جِهَانَسْتُ

Demek, fakr ve ihtiyaçlarım, dünya kadardır.

سَرْمَایَهٗ مَاهِمُ جُوهَرُ «لَا یَتَجَزَّأ» اَسْتُ

Sermayem ise, cüz-i lâyeteccezza gibi cüz'î bir şeydir.

alâkadar: ilgili.
aşikâre: apaçık.
cüz-i lâyeteccezza: bölünemeyen en küçük parça.
cüz'î: küçük, az.
daire-i iktidar: güç ve kuvvet hası.
derç: yerleştirilmiş.

emel: istek, beklenti.
fakr: yoksulluk, muhtaçlık.
fitrat: yaratılış, yapı.
hacet: ihtiyaç.

hadsiz: sınırsız.
mahiyet: fitrat, yaratılış.
nazar: görüş.
numune: örnek.

sermaye: servet, sahip olunan şeyler.
suret: şekil, biçim.
umum: bütün.

اَيْنُ جُزْءٍ كُدَامُ وَاَيْنُ كَافَّةَاتِ حَاجَاتِ كُدَامُ اَسْتُ؟

İşte, şu cihan kadar ve milyarlar ile ancak istihsal edilen hacet nerede; ve bu beş paralık cüz-i ihtiyarî nerede? Bununla onların mübayaasına gidilmez. Bununla onlar kazanılmaz. Öyle ise, başka bir çare aramak gerektir.

بِسْ دَرِ رَاهِ تُو، اَزْ اَيْنِ جُزْءٍ نِيَزْ نَازِ مِي كَزَشْتَنْ
چَا رَهْءِ مَن اَسْتُ

O çare ise şudur ki: O cüz-i ihtiyarîden dahi vazgeçip, irade-i İlâhiyeye işini bırakıp, kendi havl ve kuvvetinden teberri edip, Cenab-ı Hakkın havl ve kuvvetine iltica ederek, hakikat-i tevekküle yapışmaktır.

“Yâ Rab! Madem çare-i necat budur. Senin yolunda o cüz-i ihtiyarîden vazgeçiyorum ve enaniyetimden teberri ediyorum.

تَا عِنَابَتِ تُو دَسْتَكَبِرِ مَن شَوْد، رَحْمَتِ بِي نِهَابَتِ تُو
بِنَاهِ مَن اَسْتُ

“Tâ Senin inayetin, acz ve zaafıma merhameten, elimi tutsun; hem, tâ Senin rahmetin, fakr ve ihtiyacıma şefkat edip, bana istinatgâh olabilsin, kendi kapısını bana açsın.”

اَنْ كَسْ كِه بَعْرِ بِي نِهَابَتِ رَحْمَتِ يَافْتِ اَسْتُ
تَكِّيَهْ نَهْ كُنْدَ بَرِ اَيْنِ جُزْءِ اِخْتِيَارِي كِه
بَكْ قَطْرَهْ سَرَابَسْتُ

Evet, her kim ki, rahmetin nihayetsiz denizini bulsa, elbette bir katre serap hükmünde olan cüz-i ihtiyarına itimat etmez; rahmeti bırakıp, ona müracaat etmez.

havl: güç, kuvvet.
hükmünde: değerinde.
iltica: sığınma.
inayet: yardım.
irade-i İlâhiye: Allah'ın dilediğini yapabilme gücü.
istihsal etme: elde etme.
istinatgâh: dayanma yeri.
itimât: güven.
katre: damla.
merhameten: merhamet ederek, acıyarak.
mübayaa: satın alma.
müracaat: başvurma.
nihayetsiz: sonsuz.
rahmet: merhamet etme, acıma, esirgeme.
serap: su gibi görünen.
şefkat etmek: acıyarak merhamet etme.
teberri: uzaklaşma, yüz çevirme.
Yâ Rab: Ey Allah'ım.
zaaf: zayıflık.

acz: zayıflık, güçsüzlük.

Cenab-ı Hak: Allah.

cihan: dünya, âlem.

cüz-i ihtiyarî: seçme hakkı,

tercih etme serbestliği.

çare-i necat: kurtuluş çaresi.

enaniyet: benlik.

fakr: yoksulluk, Allah'a muh-

taç olma.

hacet: ihtiyaç.

hakikat-i tevekkül: Allah'a güvenme gerçeği.

أَيُّوَاهُ اللَّهِ إِبْنُ زَنْدِرْكَانِي هَمْ هُوَ هَابَتْ
وَيْنَ عُمَرِ بِي بُنْيَادُ هَمْ هُوَ بَادَتْ

Eyvah! Aldandık. Şu hayat-ı dünyeviyeyi sabit zannettik. O zan sebebiyle bütün bütün zayı ettik. Evet, şu güzzeran-ı hayat, bir uykudur; bir rüya gibi geçti. Şu temel-siz ömür dahi, bir rüzgâr gibi uçar gider.

إِنْسَانٌ بَزَوَالٍ دُنْيَا بَفَنَّا أَتْ
أَمَالُ بِي بَقَا أَلَامُ بَيَقَا أَتْ

Kendine güvenen ve ebedî zanneden mağrur insan, zevale mahkûmdur; sür'atle gidiyor. Hane-i insan olan dünya ise, zulûmat-ı ademe sukut eder. Emeller bekasız, elemeler ruhta bâkî kalır.

بِيَا أَيِّ نَفْسٍ نَا فَرْجَامُ وَجُودُ فَانِي خُودَرَا فَرَكَانُ
خَالِي خُودَرَا كِه إِبْنِ هَسْتِي وَدِيعَه هَسْت

Madem hakikat böyledir; gel, ey hayata çok müştak ve ömre çok talip ve dünyaya çok âşık ve hadsiz emellerle ve elemelerle müptelâ bedbaht nefsim! Uyan, aklını başına al! Nasıl ki yıldız böceği, kendi ışıkçığına itimat eder, gecenin hadsiz zulûmatında kalır; bal arısı kendine güvenmediği için gündüzün güneşini bulur, bütün dostları olan çiçekleri, güneşin ziyasıyla yaldızlanmış müşahede eder; öyle de, kendine, vücuduna ve enaniyetine dayansan, yıldız böceği gibi olursun. Eğer sen, fânî vücudunu, o vücudu sana veren Hâlık'ın yolunda feda etsen,

bâkî: devamlı, sürekli.

bedbaht: talihsiz, mutsuz.

bekasız: devamsız, geçici.

ebedî: sonsuz.

elem: üzüntü, acı.

emel: istek, beklenti.

enaniyet: benlik.

fânî: geçici, yok olan.

feda etmek: harcamak.

güzzeran-ı hayat: geçip giden hayat.

hadsiz: sınırsız.

hakikat: gerçek.

Hâlık: yaratan, Allah.

hane-i insan: insanın evi.

hayat-ı dünyevîye: dünya hayatı.

itimat: güvenme, dayanma.

mağrur: kibirli, gururlu.

müptelâ: bağımlı, tutkun.

müşahede etme: görme.

müştak: isteyen, can atan.

sabit: sürekli, devamlı.

sukut etmek: düşmek.

sür'at: hız.

talip: istekli.

vücut: beden, varlık.

yaldızlama: süsleme, eşyaları altın ve gümüş rengindeki parlak maddelerle süsleme.

zan: zannetmek; yanlış düşünce.

zannetmek: sanmak.

zayı etmek: kaybetmek.

zevale mahkûm olmak: yok olmaktan kurtulamamak.

ziya: ışıq.

zulûmat: karanlıklar.

zulûmat-ı adem: yokluk karanlıkları.

bal arısı gibi olursun, hadsiz bir nur-u vücud bulursun.
Hem, feda et; çünkü, şu vücud sende vedia ve emanettir.

وَمُلْكُكَ أَوْ وَادَادَهُ فَنَّا كُنْ تَا بَقَا بِأَبَدٍ
أَزْ أَنْ سَرِّي كِهْ نَفِي نَفِي اِثْبَاتِ اسْتِ

Hem Onun mülküdür, hem O vermiştir. Öyle ise, minnet etmeyerek ve çekinmeyerek fenâ et, feda et; tâ beka bulsun. Çünkü, nefy-i nefiy ispattır. Yani, yok, yok ise, o vardır; yok, yok olsa, var olur.

خُدَايِ بُرْكَرَمْ خُودْ مُلْكُ خُودَرَا مِي خَرْدِ
أَزْ تُو بَرَايِ بِي رَانَ دَادَهْ بَرَايِ تُونَكَاہْ دَارَسْتِ

Hâlık-ı Kerîm, kendi mülkünü senden satın alıyor. Cennet gibi büyük bir fiyatı verir. Hem, o mülkü senin için güzelce muhafaza ediyor, kıymetini yükselttiriyor; yine sana hem bâkî, hem mükemmel bir surette verecektir. Öyle ise, ey nefsim, hiç durma! Birbiri içinde beş kârlı bu ticareti yap; tâ beş hasarettten kurtulup, beş rıbhı birden kazanasın.¹

1. Cenab-ı Hakkın kendi mülkünü bizden satın alması ile beş kârlı ticaret ve beş hasaret için Altıncı Söze bakınız.

bâkî: devamlı, sürekli.
beka: sonsuzluk, devamlılık.
feda etmek: harcamak.
fenâ etmek: geçiciliğini kabul

etmek.
hadsiz: sınırsız.
Hâlık-ı Kerîm: ikramı bol ve her şeyi yaratan, Allah.

hasaret: zarar.
kıymet: değer.
minnet: yapılan iyiliği başa kakma.

muhafaza: koruma.

mülk: mal.

nefis: insanın lâhî hakikatleri kabul etmek istemeyen ve insanı daima kötülüğe sevk eden yönü.

nefy-i nefiy ispattır: bir şeyin yokluğunun olmaması varlığının kanıtıdır.

nur-u vücud: varlık nuru.

rihb: kazanç, kâr.

suret: şekil, biçim.

vedia: emanet.

vücud: beden, varlık.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَلَمَّا أَفْلَقَ قَالَ لَا أَحِبُّ الْأَفْلِقِينَ¹

لَقَدْ أَبْكَانِي نَعْيُ ﴿لَا أَحِبُّ الْأَفْلِقِينَ﴾ مِنْ خَلِيلِ اللَّهِ

İbrahim Aleyhisselâmdan sudûr ile, kâinatın zeval ve ölümünü ilân eden na'y-i² لَا أَحِبُّ الْأَفْلِقِينَ beni ağlattırdı.

فَصَبَّتْ عَيْنُ قَلْبِي قَطْرَاتٍ بَاكِيَّاتٍ مِنْ شُؤْنِ اللَّهِ

Onun için kalp gözü ağladı ve ağlayıcı katreleri döktü. Kalp gözü ağladığı gibi, döktüğü her bir damlası da, o kadar hazindir, ağlattırıyor. Güya kendisi de ağlıyor. O damlalar, gelecek Farisî fıkralardır.

لِنَفْسِيرِ كَلَامٍ مِنْ حَكِيمٍ آيٍ نَبِيٍّ فِي كَلَامِ اللَّهِ

İşte o damlalar ise, Nebî-i Peygamber olan bir hakîm-i İlâhînin, Kelâmullah içinde bulunan bir kelâmının bir nevi tefsiridir.

نَمِي زِيَّاسْتُ «أَفُولَدَهُ» كَمْ شَدَنَ مَحْبُوبُ

Güzel değil batmakla gaip olan bir mahbup. Çünkü, zevalle mahkûm, hakikî güzel olamaz; aşk-ı ebedî için yaratılan ve âyine-i Samed olan kalp ile sevilmez ve sevilmemeli.

aşk-ı ebedî: sonsuz olan Allah'ın sevgisi.

âyine-i Samed: Allah'ın Samed isminin belirttiği yer.

En'am Suresi: Kur'an'ın altıncı suresi.

Farisî: Farsça, İran dili.

fıkra: paragraf, bölüm.

gaip: görünmez, kayıp.

hakîm-i İlâhî: İlâhî hikmetle se-refflenen peygamber.

hazîn: hüzünlü, acıklı.

İbrahim Aleyhisselâm: Hz. İbrahim peygambere selâm olsun.

ilân etmek: açıklamak.

kâinat: bütün evren.

katre: damla.

kelâm: söz.

Kelâmullah: Kur'an-ı Kerîm.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Yıldız battığında ise, "Ben batıp gidenleri sevmem" dedi. (En'am Suresi: 76.)

2. Batıp gidenleri sevmem. (En'am Suresi: 76.)

mahbup: sevilen.

nay: inlemek, feryat etmek.

Nebî-i Peygamber: kendisine

kitap verilmeyen peygamber,

İbrahim Aleyhisselâm.

nevi: çeşit.

sudûr: meydana çıkma.

tefsir: açıklama.

zeval: son erme, bitme.

نَمِي ارْزَدَ «غُرُوبَدَه» غَيْبِ شَدَنِ مَطْلُوبُ

Bir matlûp ki, gurupta gaybubet etmeye mahkûmdur; kalbin alâkasına, fikrin merakına değmiyor, âmâle merci olamıyor, arkasında gam ve kederle teessûf etmeye lâayık değildir. Nerede kaldı ki, kalp ona perestiş etsin ve ona bağlansın kalsın.

نَمِي خَوَاهَمَ «فَنَادَه» مَحْوِ شَدَنِ مَقْصُودُ

Bir maksut ki, fenâda mahvoluyor; o maksudu istemem. Çünkü, fânîyim, fânî olanı istemem; neyleyeyim?

نَمِي خَوَانِمُ «زَوَالَدَه» دَفْنِ شَدَنِ مَعْبُودُ

Bir ma'bud ki, zevalde defnoluyor; onu çağırmam, ona iltica etmem. Çünkü, nihayetsiz muhtacım ve âcizim. Âciz olan, benim pek büyük dertlerime deva bulamaz, ebedî yaralarım merhem süremez. Zevalden kendini kurtaramayan, nasıl ma'bud olur?

عَقْلُ فَرِيَادِ مِي دَارَدِ نِدَاءِ ﴿لَا أَحِبُّ الْأَفْلِينَ﴾ مِي زَنْدِ رُوعِ

Evet, zahire müptelâ olan akıl, şu keşmekeş kâinatta perestiş ettiği şeylerin zevalini görmekle, me'yusâne feryat eder ve bâkî bir mahbubu arayan ruh dahi, feryadını ilân ediyor.

نَمِي خَوَاهَمَ نَمِي خَوَانِمُ نَمِي تَابِمُ فِرَاقِي

İstemem, arzu etmem, takat getirmem müfarakatı.

âciz: zayıf, güçsüz.
alâka: ilgi.
âmâl: istekler, arzular.
amel: iş, görev.
bâkî: ebedî, sonsuz.
defnolma: gömülme.
deva: ilaç.
ebedî: sonsuz.

fânî: geçici, ölümlü.
fenâ: geçicilik.
feryat: yardım istemek için yüksek sesle bağırma, şikâyet.
gam: keder, üzüntü.
gaybubet: görünmez olma, kaybolma.

gurup: batma, batış.
iltica: sığınma.
kâinat: evren.
keder: üzüntü.
keşmekeş: karmakarışıklık.
ma'bud: tapınılan, kulluk edilen.
mahbup: sevilen.

mahvolmak: yok olmak.
maksut: istenilen.
matlûp: talep edilen, istenilen, aranan şey.
merci: başvurulacak yer.
merhem: ilaç.
me'yusâne: ümitsizce, üzülererek.
müfarakat: ayrılık.
müptelâ: tutkun, bağımlı.
nihayetsiz: sonsuz.
perestiş etmek: tapma derecesinde sevmek.
takat: kuvvet.
teessûf: üzülmeye, acı duyma.
zahir: görünen.
zeval: sona erme, yok olma.

نَمِي اَرْزَدُ «مَرَّاقَه» اَيْنُ زَوَالُ دَرْ بِسِ تَلَّاقِي

Derakap, zeval ile acılanan mülâkatlar, keder ve meraka değmez, iştiyaka hiç lâayık değildir. Çünkü, zeval-i lezzet elem olduğu gibi, zeval-i lezzetin tasavvuru dahi bir elemidir. Bütün mecazî âşıkların divanları, yani aşkname-leri olan manzum kitapları, şu tasavvur-u zevalden gelen elemden birer feryattır. Her birinin, bütün divan-ı eş'arının ruhunu eğer sıksan, elemkârâne birer feryat damlar.

اَزْ اَنْ دَرْدِيْ كِه زَيْنُ ﴿لَا اُحِبُّ الْاَفْلِيْنَ﴾ مِي زَنْدُ قَلْبِمُ

İşte o zevalâlûd mülâkatlar, o elemli mecazî muhabbet-ler derdinden ve belâsındandır ki, kalbim, İbrahimvari **لَا اُحِبُّ الْاَفْلِيْنَ** ağlamasıyla ağlıyor ve bağılıyor.

دَرْ اَيْنُ فَانِيْ بَقَا خَازيْ بَقَا خَيْرَدُ فَنَادَنْ

Eğer şu fânî dünyada beka istiyorsan, beka fenâdan çıkıyor, nefis-i emmare cihetiyle fenâ bul ki, bâkî olasın.

فَنَّا شُدْ هَمَّ فَدَا كُنْ، هَمَّ عَدَمِ بَيْنُ كِه: اَزْ دُنْيَا «بَقَايَه» رَاہُ «فَنَادَنْ»

Dünyaperestlik esasatı olan ahlâk-ı seyyieden tecerrüt et, fânî ol. Daire-i mülkünde ve malındaki eşyayı Mahbub-u Hakikî yolunda feda et. Mevcudatın ademnüma akıbetlerini gör. Çünkü, şu dünyadan bekaya giden yol, fenâdan gidiyor.

ademnüma: yokluğu gösteren.
ahlâk-ı seyyie: kötü, çirkin ahlâk.
akıbet: son, netice.
aşkname: aşk mektubu.
bâkî: sonsuz.
beka: sonsuzluk.
cihet: yön.
daire-i mülk ve mal: sahip olduğu, kullandığı varlık daire-i.
derakap: hemen, arkasından.
divan: şiirlerin toplandığı kitap.
divan-ı eş'ar: şiirler kitabı.
dünyaperestlik: dünyayı taparcasına sevme.
elem: üzüntü, acı.
elemkârâne: üzüntülü ve acılı bir şekilde.
esasat: esaslar, temeller.
fânî: geçici.
feda etme: harcamaya, verme.
fenâ: yok olma, yokluk.
feryat: yardım istemek için yüksek sesle bağırma, şikâyet.
İbrahimvari: Hz. İbrahim gibi.

iştiyak: özleme.
keder: üzüntü.
Mahbub-u Hakikî: gerçekten sevmeye lâyık olan Allah.
manzum: nazımlı, şiirsel ölçülü.
mecazi âşık: geçici şeylere âşık olan.

mecazi muhabbet: geçici şeylere duyulan sevgi.
mevcudat: varlıklar.
mülâkat: kavuşma, buluşma, görüşme, beraberlik.
nefs-i emmare: insana sürekli kötülükleri emreden nefis.

tasavvur: düşünme.
tasavvur-u zeval: yokluğu düşünme.
tecerrüt: sınırlı, kurtulma.
zeval: sona erme, yok olma.
zevalâlûd: yoklukla karışık.
lezzet: lezzetin sona ermesi.

فَكَرِ فِيزَارِ مِی دَارِدْ، اَنِینْ ﴿لَا اَحِبُّ الْاَفْلَینْ﴾ مِی زَنْدِ وَجَدَانْ

Esbap içine dalan fikr-i insanî, şu zelzele-i zeval-i dünyadan hayrette kalıp me'yusâne fizar ediyor. Vücut-u hakikî isteyen vicdan, İbrahimvari, لَا اَحِبُّ الْاَفْلَینْ eniniyle mahbubat-ı mecaziyeden ve mevcudat-ı zaileden kat-ı alâka edip, Mevcud-u Hakikî'ye ve Mahbub-u Sermedî'ye bağlanıyor.

بِدَانِ آیْ نَفْسِ نَادَانَمِ لِلَّهِ كِه: دَرِ هَرِّ فَرْدِ اَزْ فَانِیْ دُو رَا هُ هَسَتْ بَابَا قِیْ دُو سِرِّ جَانِ جَانَانِیْ

Ey nâdan nefsim, bil ki; çendan dünya ve mevcudat fânîdir, fakat her fânî şeyde, bâkîye isal eden iki yol bulabilirsin ve can ve canan olan Mahbub-u Lâyezal'in tecelli-i cemalinden iki lem'ayı, iki sırrı görebilirsin. An şart ki, suret-i fâniyeden ve kendinden geçebilirsin.

كِه دَرِ نِعْمَتِهَا اِنْعَامْ هَسَتْ وَ یَسْ اَتَا رَهَا اَسْمَا بَكِیْرِ مَغْزِیْ، وَ مِیَزَنْ دَرِ فَنَّا اَنْ قِشْرِ بِیْ مَعْنَا

Evet, nimet içinde, in'am görünür, Rahman'ın iltifatı hissedilir. Nimetten in'ama geçsen, Mün'im'i bulursun. Hem, her eser-i Samedanî, bir mektup gibi, bir Sâni-i Zülcelâl'in esmasını bildirir. Nakıştan manaya geçsen, esma yoluyla müsemmayı bulursun. Madem şu masnuat-ı fâniyenin mağzını, içini bulabilirsin; onu elde et, manasız kabuğunu, kışrını, acımadan fenâ seyline atabilirsin.

an şart: şu şartla.
bâkîye: sonsuza.
çendan: gerçi, her ne kadar.
enin: inleme, inleyiş.
esbap: vasıtalar, sebepler.
eser-i Samedanî: Allah'ın Samed isminin eseri, tecellisi.
esma: isimler.

fânî: geçici.
fenâ: yokluk.
fikr-i insanî: insanın düşünceleri.
fizar: sesli ağlama.
İbrahimvari: Hz. İbrahim gibi.
iltifat: lütuf, ikram, bağış.
in'am: nimetlendirme, rızık-

landırma.
isal: ulaştırma, kavuşturma.
kat-ı alâka: ilişkiyi kesmek.
kışır: kabuk, dış.
lem'a: parıltı, ışık.
mağz: öz.
mahbubat-ı mecaziye: dünyaevi, geçici sevgililer.

Mahbub-u Lâyezal: hiçbir zaman yok olmayan sevgili olan, Allah.
Mahbub-u Sermedi: varlığı sonsuz olan ve sonsuz sevgiye lâyık olan Allah.
masnuat-ı fâniye: gelip geçici sanatlı yaratıklar.
mevcudat: bütün varlıklar.
mevcudat-ı zaile: yok olup gidici varlıklar.
Mevcud-u Hakikî: gerçek varlık sahibi ve var olmak için hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.
me'yusâne: ümitsizce.
mün'im: nimet veren.
müsemma: ismin sahibi, ismin anlamını taşıyan.
nâdan nefis: cahil nefis.
nakış: işleme, süsleme.
Rahman: merhameti her şeyi kuşatan Allah.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.
seyl: sel, akıntı.
sır: önemli hakikat.
suret-i fâniye: geçici olan görünüş.
tecelli-i Cemal: Allah'ın Cemal isminin görünmesi.
vicdan: iyiyi kötüden, hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı olan duygu.
vücut-u hakikî: gerçek varlık.
zelzele-i zeval-i dünya: dünyanın yok oluş sarsıntısı.

بَلَىٰ أَتَاهَا كَوْنُهَا زَايَا لَفْظُ بُرْ مَعْنَا بَخَانُ مَعْنَا
وَمِيزَنُ دَرْ هَوَا أَنْ لَفْظُ بِي سَوْدَا

Evet, masnuatta hiçbir eser yok ki, çok manalı bir lâfz-ı mücessem olmasın, Sâni-i Zülcelâl'in çok esmasını okutturmasın. Madem şu masnuat elfazdır, kelimat-ı kudrettir; manalarını oku, kalbine koy. Manasız kalan elfazı, bilâperva zevalin havasına at, arkalarından alâkadarâne bakıp meşgul olma.

عَقْلُ فَرِيَادِ مِي دَارْدَ غِيَاثُ ﴿لَا أَحِبُّ الْأَفْلِينَ﴾
مِيزَنُ آيِ نَفْسَمِ

İşte, zahirperest ve sermayesi afakî malûmattan ibaret olan akl-ı dünyevî böyle silsile-i efkârı, hiçe ve ademe incirar ettiğinden, hayretinden ve haybetinden me'yusâne feryat ediyor, hakikate giden bir doğru yol arıyor. Madem uful edenlerden ve zeval bulanlardan ruh elini çekti, kalp dahi mecazî mahbuplardan vazgeçti, vicdan dahi fânilerden yüzünü çevirdi; sen dahi bîçare nefsim, İbrahimvari, لَا أَحِبُّ الْأَفْلِينَ gıyasını çek, kurtul.

چِه خُوش كُوِيْدُ أَوْ شَيْدَا جَايِ عِشْوِ خُوشِ:

Fıtratı aşkla yoğrulmuş gibi sermest-i cam-ı aşk olan Mevlâna Cami, kesretten vahdete yüzleri çevirmek için, bak ne güzel söylemiş:

adem: hiçlik, yokluk.
afakî: dünyaya ait, insanı doğru-
dan ilgilendirmeyen.
akl-ı dünyevî: sadece dünyaya
ait işlere odaklanmış akıl.
alâkadarâne: ilgilenecek.
bîçare nefis: çaresiz nefis.
bilâperva: korkusuzca, çekinme-
den.
elfaz: sözler, kelimeler.
esma: isimler.
fânî: geçici.
feryat: yardım istemek için yük-
sek sesle bağırma, şikâyet.
fıtrat: yaratılış, yapı.
gıyas çekmek: yardım ve yar-
dımıcı istemek.
hakikat: gerçek.
haybet: isteğine erememek, elde
edememek.
ibaret: meydana gelmiş.
incirar: çekilme.
kelimat-ı kudret: Allah'ın kudre-
tiyle yarattığı ve her biri bir keli-
me gibi mana ifade eden varlık-
lar.
kesret: çokluk.
lâfz-ı mücessem: cisimleşmiş
söz, kelime.
mahbup: sevilen, sevgili.
malûmat: bilgiler.
masnuat: sanatlı bir şekilde yara-
tılmış varlıklar.
mecazî: gerçek olmayan, geçici.
meşgul olmak: uğraşmak, ilgilen-
mek.

me'yusâne: ümitsizce.
Sâni-i Zülcelâl: her şeyi sa-
natlı olarak yaratan yüce Al-
lah.
sermaye: varlık, servet.
sermest-i cam-ı aşk: aşk yü-

zünden sarhoş olmuş.
silsile-i efkâr: fikir silsilesi,
zinciri.
uful etmek: kaybolmak, gö-
rünmemek.
vahdet: Allah'ın birliği.

vicdan: iyiyi kötüden ayıran
temiz, yüksek duygu merke-
zi.
zahirperest: dış görünüşe de-
ğer veren.
zeval: sona erme, yokluk.

يَكِي هَوَاهُ،^① يَكِي هَوَانُ،^② يَكِي جُؤَى،^③ يَكِي بَيْنُ،^④
يَكِي دَانُ،^⑤ يَكِي كُؤَى^⑥

demıştır. (HAŞİYE) Yani, ① yalnız biri iste; başkaları istenmeye değmiyor. ② Biri çağır; başkaları imdada gelmiyor. ③ Biri talep et; başkaları lâyük değiller. ④ Biri gör; başkalar her vakit görünmüyorlar, zeval perdesinde saklanıyorlar. ⑤ Biri bil; marifetine yardım etmeyen başka bilmekler faydasızdır. ⑥ Biri söyle; Ona ait olmayan sözler, malâyani sayılabilir.

هُوَ الْمَطْلُوبُ * هُوَ الْمَحْبُوبُ * هُوَ الْمَقْصُودُ * هُوَ الْمَعْبُودُ
نَعَمْ، صَدَقْتَ أَيَّ جَامِي

Evet Cami, pek doğru söyledin. Hakikî mahbup, hakikî matlûp, hakikî maksut, hakikî ma'bud, yalnız Odur.

كِهِ «لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ» بَرَابَرٌ مِيزَنَدُ عَالَمٍ

Çünkü, bu âlem bütün mevcudatıyla, muhtelif dilleriyle ayrı ayrı nağamatıyla zikr-i İlâhînin halka-i kübrasında beraber ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ der, Vahdaniyete şahadet eder.

لَا أَحَبُّ الْأَفْلِينَ 'nin açtığı yaraya merhem sürüyor ve alâkayı kestiği mecazî mahbuplara bedel, bir Mahbub-u Lâyezalî'yi gösteriyor.

* * *

HAŞİYE: Yalnız bu satır Mevlâna Cami'nin kelâmıdır.

1. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 163.)

alâka: ilgi.
âlem: kâinat, dünya.
bedel: karşılık.

hakiki: gerçek.
halka-i kübra: büyük halka.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.

imdat: yardım.
kelâm: söz, lâf.
ma'bud: kendisine ibadet

edilen.

Mahbub-u Lâyezalî: her şeyin kendisine sevgi beslediği yok olmayan Allah.

mahbup: sevilen.

maksut: amaçlanan.

malâyani: faydasız, boş şey.

marifet: bilme, tanıma.

matlûp: istenilen.

mecazî mahbup: dünyevî, geçici sevgililer.

merhem: ilaç.

mevcudat: varlıklar.

muhtelif: çeşitli, farklı.

nağamat: güzel sesler, nağmeler.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

talap etmek: istemek.

vahdaniyet: Allah'ın birliği.

vakit: zaman.

zeval: yokluk.

zikr-i ilâhî: Allah'ı zikretmek.

Bundan yirmi beş sene kadar evvel İstanbul Boğazındaki Yûşa Tepesinde, dünyanın terkine karar verdiğim bir zamanda, bir kısım mühim dostlarım beni dünyaya, eski vaziyetime döndürmek için yanıma geldiler.

Dedim: “Yarına kadar beni bırakınız; istihare edeyim.”

Sabahleyin kalbime bu iki levha huttur etti. Şiire benzer, fakat şiir değiller. O mübarek hatıranın hatırı için ilişmedim. Gel-diği gibi muhafaza edildi. Yirmi Üçüncü Sözün ahirine ilhak edilmişti; makam münasebetiyle buraya alındı.

Birinci Levha

[Ehl-i gaflet dünyasının hakikatini tasvir eder levhadır.]

adem: yokluk.
ahbap: dostlar, sevgililer.
ahir: son.
ahyâ: diriler, canlılar.
amel: dinin emirlerini yerine getirme.
ayn-ı d': hastalığın kendisi.
ayn-ı elem: acının tâ kendisi.
ayn-ı heba: kaybın, zararın tâ kendisi.
ayn-ı heva: boş istek ve arzu.
ayn-ı ikap: cezanın tâ kendisi.
ayn-ı riya: gösterişin tâ kendisi.
azap ender: sıkıntı ve acı içinde.
azap: sıkıntı, acı.
beka: sonsuzluk.
belâ: sıkıntı, keder.
demâ: daima, her zaman.
deva: ilaç.
ehl-i gaflet: dünyaya daldığından dolayı ilâhî hakikatlerin ve ahiretin farkında olmayanlar ya da unutanlar.
elem: acı, üzüntü.
emel: ümit, istek.
envar: ışıklar, nurlar.
eşya-i mevcudat: varlık âlemindeki eşya.
evham: zanlar, vehimler.
evvel: önce.
fânî: geçici.
fena: kötü.
fenâ: geçicilik.
firak: ayrılık.
gaflet: ilâhî hakikatleri ve ahireti unutmaya ya da farkında olmama hâli.
habip: sevgili.
hicap: perde, örtü.
hikem: hikmetler.
huttur: hatırlama.
ilhak: ekleme, ilâve etme.
istihare: hakkında bir işin hayırlı olup olmayacağını anlamak için abdest alıp dua ettikten sonra rüya görmek üzere uykuya yatma.
kalp olmak: dönüşmek.
kemal: mükemmellik, olgunluk.

Beni dünyaya çağırma;
Demâ gaflet hicap oldu;
Bütün eşya-i mevcudat,
Vücut desen, onu giydim;
Hayat desen, onu tattım;
Akıl ayn-ı ikap oldu;
Ömür ayn-ı heva oldu;
Amel ayn-ı riya oldu;
Visal nefs-i zeval oldu;
Bu envar zulümat oldu;
Bu savtlar na'y-i mevt oldu;
Ulûm evhama kalboldu;
Lezzet ayn-ı elem oldu;
Habip desen, onu buldum;
Ona geldim fenâ gördüm.
Ve nur-u Hak nihan gördüm.
Birer fânî muzır gördüm.
Ah, ademdi, çok belâ gördüm!
Azap ender azap gördüm.
Bekayı bir belâ gördüm.
Kemal ayn-ı heba gördüm.
Emel ayn-ı elem gördüm.
Devayı ayn-ı dâ gördüm.
Bu ahbabı yetim gördüm.
Bu ahyâyı mevat gördüm.
Hikemde bin sakam gördüm.
Vücutta bin adem gördüm.
Ah, firakta çok elem gördüm!

levha: tablo.
makam münasebeti: konuyla ilgili olarak.
mevat: ölümler.
muhafaza: koruma.
muzır: zararlı.
mübarek: verimli, bereketli.
mühim: önemli.

na'y-i mevt: ölüm haberi.
nefs-i zeval: yokluğun, ayrılığın kendisi.
nihan: gizli, saklı.
nur-u hak: Cenab-ı Hakkın nuru, ışığı.
sakam: hastalık.
savt: sesler.

tasvir: resimleme, detaylı olarak anlatma.
ulûm: ilimler.
vaziyet: hâl, durum, yaşayış.
visal: kavuşma.
vücut: varlık.
yetim: tek, yalnız, kimsesiz.
zulümat: karanlıklar.

İkinci Levha

[Ehl-i hidayet ve huzurun hakikat-i dünyalarına işaret eder levhadır.]

Demâ gaflet zeval buldu;
— Ve nur-u Hak ayan gördüm.
Vücut bürhan-ı Zat oldu;
— Hayat mir'at-ı Hak'tır, gör.
Akıl miftah-ı kenz oldu;
— Fenâ bab-ı bekadır, gör.
Kemalin lem'ası söndü;
— Fakat, Şems-i Cemal var, gör.
Zeval ayn-ı visal oldu;
— Elem ayn-ı lezzettir, gör.
Ömür nefis-i amel oldu;
— Ebed ayn-ı ömürdür, gör.
Zalâm zarf-ı ziya oldu;
— Bu mevtte hak hayat var, gör.
Bütün eşya enis oldu;
— Bütün asvat zikirdir, gör.
Bütün zerrat-ı mevcudat,
— Birer zakir müsebbih, gör.
Fakrı kenz-i gınâ buldum;
— Aczde tam kuvvet var, gör.
Eğer Allah'ı buldunsa,
— Bütün eşya senindir, gör.
Eğer Malik-i Mülk'e memlûk isen,
— Onun mülkü senindir, gör.
Eğer hodbin ve kendi nefesine malik isen,
— Bilâaddin belâdır gör;
Bilâhaddin azaptır tat;
— Bilâgayet ağırdır, gör.
Eğer hakikî abd-i hudabin isen,
— Hudutsuz bir safadır, gör;
Hesapsız bir sevap var tat;
— Nihayetsiz saadet, gör.

abd-i hudabin: Cenab-ı Hakkı tanıyan kul; iyiyi, doğruyu gözetken kul.
acz: güçsüzlük, zayıflık.
asvat: sesler.
ayan: apaçık.
ayn-ı lezzet: lezzetin tâ kendisi.

ayn-ı ömür: hayatın tâ kendisi.
ayn-ı visal: kavuşmanın tâ kendisi.
azap: acı, sıkıntı.
bab-ı beka: sonsuzluk kapısı.
belâ: sıkıntı, keder.
bilâaddin: sayısız.

bilâgayet: sonsuz, gayet dercede.
bilâhaddin: hadsiz, sınırsız.
bürhan-ı zat: Allah'ın zatının varlığının delili.
demâ: her zaman.
ebed: sonsuzluk.

ehl-i hidayet: iman ve İslâmla şereflenmiş insanlar.
ehl-i huzur: kendilerinin her an Allah'ın huzurunda olduğunu bilen ve ona göre davranan insanlar.
enis: dost.
fakr: fakirlik, ihtiyaç içinde olma.
fenâ: geçicilik.
gaflet: ilâhî hakikatleri ve ahireti unutma ya da farkında olmama hâli.
gayet: son derece.
hakikat-i dünya: dünyanın gerçeği.
hakikî: gerçek.
hesapsız: sayısız.
hodbin: kendini beğenmiş.
hudutsuz: sınırsız.
huzur: gönül ferahlığı, sükûnet.
kemal: mükemmellik, güzellik.
kemalin lem'ası: güzelliğin parlaklığı.
kenz-i gınâ: zenginliğin hazinesi.
lem'a: ışık huzmesi.
levha: tablo.
malik: sahip.
Malik-i Mülk: her şeyin sahibi olan Allah.
memlûk: köle.
mevt: ölüm.
miftah-ı kenz: hazine anahtarı.
mir'at-ı hak: Cenab-ı Hakkı gösteren ayna.
mülk: mal.
müsebbih: tesbih eden.
nefis: kişinin kendisi.
nefs-i amel: işlerin, fiillerin kendisi.
nihayetsiz: sonsuz.
nur-u hak: hakkın nuru, ışığı.
saadet: mutluluk.
safa: sefa, keyif.
şems-i cemal: cemal güneşi, güneş gibi parlak güzellik.
vücut: varlık.
zakir: zikreden, anan.
zalâm: karanlık.
zarf-ı ziya: parlak kılıf.
zerrat-ı mevcudat: varlıkların zerrelere, atomları.
zeval: yokluk.
zikir: anma.

âciz: zayıf, güçsüz.
arş: göğün en yüksek tabakası.
arzu: istek.
Bâkî: ebedî, sonsuz olan Allah, azamet: büyüklük.
beka: ebedilik, sonsuzluk.
ebedî, sonsuz.
emsalsiz: benzersiz.
Esmâ-i Hüсна: Allah'ın güzel isimleri.
evvel: önce.
fânî: geçici, ölümlü.
Fâtır: yaratıcı; yaratan Allah.
Gaffar: kullarının günahlarını çok affeden, çok bağışlayan Allah.
gayr: başkası.
Hakem: her şeyi gaye ve hikmetler gözeterek yaratan Allah.
hamd: övgü, medih.
heyhat: ne yazık.
ihsan: bağış, ikram.
ilhak: eklemek, ilâve.
istidat: kabiliyet, yetenek.
izzet: yücelik, değer, şeref.
Kadir: kudret sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.
Kâfi: her muhtacın ihtiyacını vermeye yeterli hazineler sahibi olan Allah.
kafîle: grup, kısım.
Kayyum: her şeyin varlığı onunla ayakta duran ve devam eden Allah.
Kibriya: Allah'ın her tarafı kapsayıcı büyüklüğü.
kiymet: değer.
Kuddûs: kusur, eksiklikten pak temiz olan Allah.
kudsî: aziz, yüce.
mahlûkat: yaratılmış varlıklar.
mahsus: özel.
makam münasebetiyle: konuyla ilgisinden dolayı.
manzume: düzenlenmiş kitap, eser.
Melik: idare eden padişah.
meziyet: üstünlük, değerlilik.
mübarek: bereketli, feyizli.
münacat: Allah'a yalvarma maksadıyla yapılan dua.
münacat-ı esmaiye: Allah'ın güzel isimleriyle yapılan dualar.
nakış: süs, işleme.
nazım: kafiyeli, vezinli söz.
nazîre: benzer.
noksan: eksik, yarım.
Rahman: sonsuz merhamet sahibi ve bütün yaratıklarına uygun rızıklarını veren Allah.
Ramazan: mübarek Ramazan ayı.
Rezzak: bütün canlılara rızık veren Allah.
Saltanat: hâkimiyet.
sena: medih, övme.
suunat: işler, emirler, hâller, özellikler.
teslim eylemek: teslim etmek.
ûstat: hoca, öğretmen.
vakit: zaman.
Vedûd: çok şefkatli olan ve çok sevgi beslenen, seven sevilen Allah.

Yirmi beş sene evvel Ramazan'da ikindiden sonra Şeyh Geylânî'nin (k.s.) Esmâ-i Hüсна manzumesini okudum. Bana bir arzu geldi ki, Esmâ-i Hüсна ile bir münacat yazayım. Fakat, o vakit bu kadar yazıldı. O kudsî üstadımın mübarek münacat-ı esmaiyesine bir nazîre yapmak istedim. Heyhat, nazma istidadım yok. Yapamadım, noksan kaldı. Bu münacat, Otuz Üçüncü Sözün Otuz Üçüncü Mektubu olan Pencerele Risalesine ilhak edilmişti. Makam münasebetiyle buraya alındı.

هُوَ الْبَاقِي

حَكِيمُ الْقَضَايَا نَحْنُ فِي قَبْضِ حُكْمِهِ • هُوَ الْحَكَمُ الْعَدْلُ لَهُ الْأَرْضُ وَالسَّمَاءُ
 عَلِيمُ الْخَفَايَا وَالْغُيُوبِ فِي مَلِكِهِ • هُوَ الْقَادِرُ الْقَيُّومُ لَهُ الْعَرْشُ وَالشَّرَاءُ
 لَطِيفُ الْمَزَايَا وَالنَّقُوشِ فِي صُنْعِهِ • هُوَ الْفَاطِرُ الْوَدُودُ لَهُ الْحُسْنُ وَالْبَهَاءُ
 جَلِيلُ الْمَرَايَا وَالشُّوْنِ فِي خَلْقِهِ • هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ لَهُ الْعِزُّ وَالْكِبْرِيَاءُ
 بَدِيعُ الْبَرَايَا نَحْنُ مِنْ نَقْشِ صُنْعِهِ • هُوَ الدَّائِمُ الْبَاقِي لَهُ الْمُلْكُ وَالْبَقَاءُ
 كَرِيمُ الْعَطَايَا نَحْنُ مِنْ رَكْبِ ضَيْفِهِ • هُوَ الرَّزَّاقُ الْكَافِي لَهُ الْحَمْدُ وَالنَّاءُ
 جَمِيلُ الْهُدَايَا نَحْنُ مِنْ نَسْجِ عِلْمِهِ • هُوَ الْخَالِقُ الْوَافِي لَهُ الْجُودُ وَالْعَطَاءُ
 سَمِيعُ الشَّكَايَا وَالِدَعَاءِ لَخَلْقِهِ • هُوَ الرَّاحِمُ الشَّافِي لَهُ الشُّكْرُ وَالنَّاءُ
 غَفُورُ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبِ لِعَبْدِهِ • هُوَ الْغَفَّارُ الرَّحِيمُ لَهُ

الْغَفْوُ وَالرِّضَاءُ¹

Ey nefsim! Kalbim gibi ağla ve bağır ve de ki:

“Fânîyim, fânî olanı istemem. Âcizim, âciz olanı istemem. Ruhumu Rahman'a teslim eyledim, gayr istemem.

1. O Bâkîdir.

O, hükümleri hikmetli olandır; biz Onun hükmünün kabzasındayız. • O, Hakem ve Adil'dir; yer ve gök yalnız Onundur. / O, mülküdeki gizlilik ve gayplan bilendir. • O, Kadir ve Kayyum'dur; Arş ve yer Onundur. / O, sanatındaki meziyet ve nakışlar lâtif olandır. • O, Fâtır ve Vedûd'dur; güzellik ve kiymet Onundur. / O, yaratıklarındaki aynaları ve suunatı büyük olandır. • O, Melik ve Kuddûs'tur; izzet ve kibriya Onundur. / O, mahlûkatı emsalsiz güzellikte olandır; biz Onun sanatının nakışlarındanız. • O, Daim ve Bâkî'dir; saltanat ve beka ona mahsustur. / O, ihsanları cömertçe olandır; biz Onun misafir kafilisindeniz. • O, Rezzak ve Kâfi'dir; hamd ve sena ona mahsustur. / O, hediyeleleri güzel olandır; biz Onun ilminin dokumasının eseriyiz. • O, her şeye bedel yeten Yaratıcıdır; cömertlik ve ihsanlar ona mahsustur. / O, şikâyet ve yakınmaları ile mahlûkatının dualarını çok iyi duyardır. • O, şifa veren Merhametkârdır; şükür ve sena ona mahsustur. / O, kusurları ve kullarının günahlarını bağışlayandır. • O, merhametli olan Gaffar'dır; af ve hoşnutluk ona mahsustur.

İsterim; fakat, bir yâr-ı bâkî isterim. Zerreyim; fakat, bir şems-i sermed isterim. Hiç ender hiçim; fakat, bu mevcudatı umumen isterim.”

* * *

BARLA YAYLASI, ÇAM, KATRAN, ARDIÇ, KARAKAVAĞIN BİR MEYVESİDİR

**Makam münasebetiyle buraya alınmış
On Birinci Mektubun bir parçasıdır.**

Bir vakit esaretimde, dağ başında azametli çam ve katran ve ardıç ağaçlarının heybetnüma suretlerini, hayretfeza vaziyetlerini temaşa ederken, pek lâtif bir rüzgâr esti. O vaziyeti, pek muhteşem ve şirin velveleâlûd bir zelzele-i raksnüma, bir tesbihat-ı cezbeeda suretine çevirdiğinden; eğlence temaşası, nazar-ı ibrete ve sem-i hikmette döndü. Birden Ahmed-i Cezerî'nin Kürtçe şu fıkrası,

هَرَكْسَ تَمَاشَاگَهْ حُسْنَاتَهْ زِهَرْ جَاي تَشْبِيَهْ نِگَارَانْ
بِجَمَالَاتَهْ دِنَارِنْ¹

hatırıma geldi. Kalbim, ibret manalarını ifade için şöyle ağladı:

يَا رَبُّ، هَرَّ هَيَّ بِتَمَاشَاگَهْ صُنْعِ تَوْرَ هَرَّ جَاي بَتَايَ *
زِنْتِيبُ اَزْ فِرَايَ مَانْدَرْدَلَالَانْ بِنْدَاءِ بَاوَايَ * دَمْ دَمْ
زَجَمَالَ نَفْسِ تَوْرَ زِهَوَايَ شَوْبِ تَوْرَ دَرْ رَقْصِ بَايَ *
زَكَمَالَ صُنْعِ تَوْرَ خُوشْ خُوشْ بَايَ * زِشِيرِنِیْ آوَا زِ خُودْ
هَيَّ هَيَّ دِنَارِیْ * اَزْ وَیْ رَقْصِ اَمْدَ جَزْبَهْ خَايَ *

1. Cezerî, İkdü'l-Cevherî fi Şerhi Divanî's-Şeyh Cezerî, s. 438.

makam münasebetiyle: konuyla ilgisinden dolayı.
daim: varlığı devamlı, sonsuz olan Allah.
esaret: esirlik.
gayp: görünmeyen, bilinmeyen.
hayretfeza: hayret verici.
heybetnüma: muhteşem, hayranlık uyandıran.
hiç ender hiç: hiç içinde hiç.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.
hoşnutluk: memnuniyet, razı olma.
hüküm: karar, emir, hâkimiyet.
kabza: el, pençe.
lâtif: hoş, güzel.
mahsus: özel.
merhametkâr: merhametli,

acıyan.
mevcudat: varlıklar.
mülk: sahip olunan, üzerinde tasarruf hakkı bulunan şey.
nazar-ı ibret: ders alarak bakma.
sanat: yapılmış eser.
sem-i hikmet: güzel sözlerden ibret ve ders alma.
suret: şekil.
sems-i sermed: sürekli ve

ezelî olan güneş.
şifa: hastalıktan kurtulup sağlığa kavuşma.
temaşa: hoşlanarak bakmak, seyretmek.
tesbihat-ı cezbeeda: coşkuyla tesbih etmek.
umumen: bütünüyle.
vaziyet: durum.
velveleâlûd: gürültülü.
yâr-ı bâkî: ebedî dost.
zelzele-i raksnüma: oyunla karışık sarsılmalar.
zerre: çok küçük parça; atom.

اَرَبِن اَنَار رَحْمَتْ يَافْت هَر مَي دَرُس نَسْبِيعْ نَمَازِي *
 اَبْتَدَاسْتْ هَر بَكِي بَرَسْنَك بَالَا سَرَفَرَاЗИ * دَرَاژ
 كَرْدَسْت دَسْتَرَا رَا بَدَرَكَاه اَلِهِي هَم هُوشَبَازِي *
 بَجْبِيدَسْت زَلْف هَارَا بَ شَو اَنَكِيز سَهَنَازِي * بَبَالَا
 مِيَزَنَد اَز پَرْدَه هَاي «هَای هُوی» عَشْو بَازِي *
 مِيَدَهْد هُوشَه بَرِيشَبَای دَر اَبِن هَاي زَوَالِي اَز حُب
 مَجَازِي * بَرَسَر مَحْمُودَهَا نَعْمَای هُزْن اَنِيز اَبَازِي *
 مُرْدَهَا رَا نَعْمَه هَاي اَزَلِي اَز هُزْن اَنِيز نَوَازِي *
 «رُوحَه» مِي اَبَد اَزو زَمَزَمَه نَاز نِيَاЗИ * قَلْب مِيخَوَاند
 اَرَبِن اَبَانَهَا سَر تَوْحِيْد زَعْلُو نَظْم اَعْجَازِي * نَفْس
 مِيخَوَاهَد دَر اَبِن وَلَوْلَهَا زَلَزَلَهَا زَوَق بَاقِي دَر فَنَای
 دُنْيَابَازِي * عَقْل مِيبِيْنَد اَرَبِن زَمَزَمَهَا دَمْدَمَهَا نَظْم
 خَلَقْت نَقْش حَكْمَت كَنْز رَازِي * اَرزو مِيْدَارَد هَوَا
 اَرَبِن هَمِهَمَهَا هُوِهوها مَر خُود دَر تَرَك اَزوَاق
 مَجَازِي * خِيَال بِيْنَد اَرَبِن اَشْجَار مَلَائِكَة رَا جَسَد اَمَد
 سَمَآوِي بَاهُزَارَان نِي * اَرَبِن نِيَهَا شَنِيدَت هُوش
 سَتَاشَبَای ذَات حَي * وَرَقَهَا رَا زَبَان دَارِنْد هَمَه
 «هُو هُو» ذَكْر اَرِنْد بَه دَر مَعْنَای: حَي حَي * هُو «لَا اِلَهَ
 اِلَّا هُو» بَرَابَر مِيَزَنَد هَر شَي * دَمَادَم جُوبِيْدَنْد «يَا حَي»
 سَرَا سَر كُوبِيْدَنْد «يَا حَي» بَرَابَر مِيَزَنَنْد «اَلله» *

فِيَا حَي يَا قَيُّوْمُ بِحَقِّ اِسْمِ حَي قَيُّوْمُ

دَهْ بَهْ اَيْنَ قَلْبِ پَرِيْشَانِ رَا * اسْتَقَامَتْ دَهْ بَهْ اَيْنَ
مِيَايِي عَقْلِ مُوَشِّ رَا... آمِيْن

Barla Yayılası Tepelice’de çam, katran, ardıç, karakavak meyvesi hakkında yazılan Farisî beyitlerin manası:

هَرَكْسُ تَمَاشَاگَهْ حُسْنَاتَهْ زَهْرُ جَايِ نَشِيْبَهْ نَكَارَانِ
بِجَمَالَاتَهْ دَنَارِنِ¹

Hatırıma geldi; kalbim dahi ibret manalarını ifade için şöyle ağladı:

Yani, Senin temaşana, hüsnüne, herkes her yerden koşup gelmiş; Senin cemalinle nazdarlık ediyorlar.

يَا رَبِّ! هَرَمِيْ تَمَاشَاگَهْ صُنْعِ تُو زَهْرُ جَايِ بَنَازِيْ

Her zîhayat Senin temaşana, sanatın olan zemin yüzüne her yerden çıkıp bakıyorlar.

زَنَشِيْبُ! اَزْ فِرَازِيْ مَانْتَرِ دَلَالَانِ بِنْدَاءِ بِاَوَازِيْ

Aşağıdan, yukarıdan dellâllar gibi çıkıp bağıyorlar.

دَمْدَمُ زِجْمَالِ نَقْشِ تُو زِهْوَايِ شَوِيْ تُو دَرِ رَقْصِ بَازِيْ

Senin cemal-i nakşından keyiflenip, o dellâlmisal ağaçlar oynuyorlar.

زِكَمَالِ صُنْعِ تُو خُوشِ خُوشِ بَازِيْ (نُغْمَهْ)

نُغْمَهْ: زِهْوَايِ شَوِيْ تُو²

beyit: şiirin iki mısraı.

cemal: güzellik.

cemal-i nakış: güzel süsler.

dellâl misal: ilân eden, tanıtanlar gibi.

dellâl: ilân edici, tanıtıcı.

Farisî: Farsça, İran dili.

hatıra gelmek: aklına gelmek, hatırlamak.

hüsün: güzellik.

ibret: ders alma.

keyif: neşe.

nazdar: nazlı.

sanat: yapılmış eser.

temaşa: hoşlanarak bakma, seyretme.

zemin yüzü: yeryüzü.

zîhayat: hayat sahibi, canlı.

1. Cezerî, İkdü'l-Cevherî fî Şerhi Divanı'ş-Şeyh Cezerî, s 438.

2. Nüsha: Sana olan tutkusundan.

Senin kemal-i sanatından neşelenip, güzel güzel seda veriyorlar.

زِشیرِیْنِیْ اَوَازِ خُودِ هَیْ هَیْ دِنَازِیْ

Güya sedalarının tatlılığı, onları da neşelendirip nazeninâne bir naz ettiriyor.

اَزْ وِیْ رَقْصِ اَنَدِ جَزْبِهْ خَازِیْ

İşte ondandır ki; şu ağaçlar raksa gelmiş, cezbe istiyorlar.

اَزْ بِنِ اَنَارِ رَحْمَتِ یَافْتِ هَرِّ مِیْ دَرِّسِ تَسْبِیحِ نَمَازِیْ

Şu rahmet-i İlâhiyenin âsâriyladır ki; her zihayat, kendine mahsus tesbih ve namazın dersini alıyorlar.

اِبْتِادِیْسْتِ هَرِّ بَکِیْ بَرَسْتِکِ بِالَا سَرَفِرَازِیْ

Ders aldıktan sonra, her bir ağaç, yüksek bir taş üzerinde Arşa başını kaldırıp durmuşlar.

دِرَازِ کَرْدِیْسْتِ دَسْتِهَا رَا بَدَرِگَاهِ اِلَهِیْ هَمِّ هُوشِ بَازِیْ

Her birisi, yüzler ellerini, Şehbaz-ı Kalender (HAŞİYE 1) gibi dergâh-ı İlâhiye uzatıp muhteşem bir ibadet vaziyetini almışlar.

بَاجْئِیْدِیْسْتِ زُلفِ هَا رَا بَ شَوْقِ اَنگِیزِ شَهْنَازِیْ

HAŞİYE 1: Şehbaz-ı Kalender, meşhur bir kahramandır ki, Şeyh Geylânî'nin irşadiyla, dergâh-ı İlâhiye iltica edip, mertebe-i velâyete çıkmıştır.

HAŞİYE 2: Şehnaz-ı Çelkezi, kırk örme saç ile meşhur bir dünya güzeli'dir.

arş: en yüksek gök tabakası.

âsâr: eserler.

cezb: heyecan, coşkunluk.

dergâh-ı İlâhiye: Allah'ın huzuru.

güya: sanki.

haşiye: açıklayıcı not, dipnot.

haşiye: dipnot.

ibadet: kulluk görevi.

ibadet: kulluk.

iltica etmek: sığınmak.

irşat: doğru yolu gösterme.

kemal-i sanat: sanatın mükemmelliği ve kusursuzluğu.

mahsus: özel.

mertebe-i velâyet: ermişlik makamı.

muhteşem: görkemli.

nazeninâne: nazikçe.

rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti.

raks: oynama, dans etme.

seda: ses.

tesbih: anma, zikretme.

vaziyet: durum.

zihayat: hayat sahibi.

Oynattırıyorlar zülüfvari küçük dallarını ve onunla temaşa edenlere de lâtif şevklerini ve ulvî zevklerini ihtar ediyorlar.

بِأَلَّا مِيزَنَنْدُ أَزْ بَرْدَه هَایِ «هَایِ هُویِ» عَشْوِ بَازِیِ

Aşkın “hay huy” perdelerinden en hassas tellere, damarlara dokunuyor gibi seda veriyorlar. (NÜSHA)

مِیْدَهْدِ هُوشَه بَرِیْنَه‌ی دَرِ اَیْنِ هَایِ زَوَالِیِ
أَزْ حُبِّ مَجَازِیِ

Fikre şu vaziyetten şöyle bir mana geliyor: Meczâî muhabbetlerin zeval elemiyle gelen ağlayış, hem derinden derine hazin bir enini ihtar ediyorlar.

بَرِ سَرِ مَحْمُودَه‌ا نَغْمَه‌ی حُزْنِ اَنِیزِ اَبَازِیِ

Mahmutların, yani Sultan Mahmut gibi mahbubundan ayrılmış bütün âşıkların başlarında, hüznâlûd mahbuplarının nağmesinin tarzını işittiriyorlar.

مُرْدَه‌ا رَا نَغْمَه هَایِ اَزَلِیِ اَزْ حُزْنِ اَنِیزِ نَوَازِیِ

Dünyevî sedaların ve sözlerin dinlemesinden kesilmiş olan ölmüşlere; ezeli nağmeleri, hüznengiz sedaları işittiriyor gibi bir vazifesi var görünüyorlar.

NÜSHA: Şu nüsha mezaristandaki ardıc ağacına bakar:

بِأَلَّا مِيزَنَنْدُ أَزْ بَرْدَه هَایِ «هَایِ هُویِ» مُرْدَه‌ا رَا نَغْمَه‌ی اَزَلِیِ
أَزْ حُزْنِ اَنِیزِ نَوَازِیِ

iltica: sığınma.
irşat: gafletten uyandırıp doğru yolu gösterme.
lâtif: güzel.
mahbup: sevilmiş, sevilen.
mecazi: dünyevî ve geçici.
mertebe-i velâyet: velîlik mertebesi.
muhabbet: sevgi.
nağme: güzel ses.
nüsha: yazılı şey.
seda: ses.
şevk: istek, heves.
temaşa: hoşlanarak bakma, seyretme.
ulvî: yüksek.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
zeval: sona erme, yok olma.
zülüfvari: saç teli gibi.

dergâh-ı ilâhiye: Allah'ın dergâhı, kapısı.
elem: üzüntü, acı.
enin: inilti.

ezeli: başlangıcı olmayan.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.
hay huy: sevinç naaraları.
hazin: hüznülü.

hüznâlûd: üzüntülü.
hüznengiz: hüznü veren, üzücü.
ihtar etme: hatırlatma.

«رُوحَهُ» مِی آید اَزُو زَمَزَمَهُ نَازِ نِیَازِی

Ruh ise şu vaziyetten şöyle anladı ki: Eşya, tesbihat ile Sâni-i Zülcelâl'in tecelliyat-ı esmasına mukabele edip, bir naz-niyaz zemzemesidir; geliyor.

قَلْبٌ مِیْخَوَانَدُ اَزِیْنُ اَبَاتَهَا سِرِّ تَوْحِیدِ زِعْلُو
نَظْمِ اِعْجَازِی

Kalp ise, şu her biri birer âyet-i mücesseme hükmünde olan şu ağaçlardan sırr-ı tevhidi, bu i'cazın ulüvv-ü nazmından okuyor. Yani, hilkatlerinde o derece harika bir intizam, bir sanat, bir hikmet vardır ki, bütün esbab-ı kâinat birer fail-i muhtar farz edilse ve toplansalar, taklit edemezler.

نَفْسٌ مِیْخَوَاهَدُ دَرُ اَیْنُ وَلَوْلَهَا زَلْزَلَهَا زَوُوهِ بَاقِی
دَرُ فَنَایِ دُنْیَا بَازِی

Nefis ise, şu vaziyeti gördükçe, bütün rûy-i zemin vel-veleâlûd bir zelzele-i firakta yuvarlanıyor gibi gördü, bir zevk-i bâkî aradı; “Dünyaperestliğin terkinde bulacaksınız” manasını aldı.

عَقْلٌ مِیْیَنَدُ اَزِیْنُ زَمَزَمَهَا دَمَدَمَهَا: نَظْمِ خِلْقَتِ
نَقْشِ حِکْمَتِ، کَنْزِ رَازِی

Akıl ise, şu zemzeme-i hayvan ve eşcardan ve demdeme-i nebat ve havadan gayet manidar bir intizam-ı hilkat, bir nakş-ı hikmet, bir hazine-i esrar buluyor; her şey çok cihetlerle Sâni-i Zülcelâl'i tesbih ettiğini anlıyor.

âyet-i mücesseme: cisimleşmiş delil.

cihet: yön.

demdeme-i nebat ve hava: havanın ve bitkilerin çıkardıkları ses, hisşirti.

dünyaperestlik: dünyayı taparcasına sevmek.

esbab-ı kâinat: kâinat var olan sebepler.

fail-i muhtar: istediğini serbestçe yapan.

farz etmek: varsaymak.

gayet: son derece.

hazine-i esrar: sırlarla dolu hazine.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

hilkat: yaratılış.

i'caz: mu'cize oluş, benzerini yapmaktan insanları âciz bırakma.

intizam: düzen.

intizam-ı hilkat: yaratılıştaki düzen ve tertip.

manidar: anlamlı.

mukabele : karşılık verme.

nakş-ı hikmet: her şeyi belli bir maksat ve fayda ile yaratan Allah'ın nakışları, süsleri.

nefis: insanın lâhî hakikatleri kabul etmek istemeyen, sürekli zevk peşinde koşan yönü.

niyaz: dua.

rûy-i zemin: yer yüzü.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.

sırr-ı tevhid: Allah'ın birliği sırrı, hakikati.

taklit etmek: benzerini yapmak.

tecelliyat-ı esma: Cenab-ı Hakka ait isimlerin kâinat ve mahlûkat üzerinde görülen tecellileri, tezahürleri.

tesbih: anma, zikretme.

tesbihat: tesbihler.

ulüvv-ü nazım: dizilişin, düzenin yüceliği.

vaziyet: durum.

velveleâlûd: gürültülü.

zelzele-i firak: ayrılık sarıstısı.

zemzeme: nağme, hoş ses.

zemzeme-i hayvan ve eşcar: ağaç ve hayvanların çıkardıkları ses.

zevk-i bâkî: sonsuz zevk.

آرْزُو مِیْدَارْدَ هَوَا اَزِیْنْ هَمْمَهَمَا هُوْهُوَهَا مَرَّ خُودُ
دَرْ تَرْكِ اَرْوَایِ مَجَازِی

Heva-i nefis ise, şu hemheme-i hava ve hevheve-i yapraktan öyle bir lezzet alıyor ki, bütün ezvak-ı mecazî-yi ona unutturup, o heva-i nefsin hayatı olan zevk-i mecazîyi terk etmekle, bu zevk-i hakikatte ölmek istiyor.

خِیَالِ بِنْدِ اَزِیْنْ اَشْجَارِ مَلَائِكَةِ رَا جَسَدِ اَمْدِ
سَمَاوِی بَاهْزَارَانِ نَمِی

Hayal ise, görüyor; güya şu ağaçların müekkel melâ-ikeleri içlerine girip, her bir dalında çok neyler takılan ağaçları ceset olarak giymişler, güya Sultan-ı Sermedî, binler ney sedasıyla muhteşem bir resmîküşatta onlara onları giydirmiş ki, o ağaçlar camit, şuursuz cisim gibi değil, belki gayet şuurkârâne manidar vaziyetleri gösteriyorlar.

اَزِیْنْ نِیْمَا شَنِیْدَتِ هُوشِ سَتَائِشْهَایِ ذَاتِ هَمِی

İşte o neyler, semavî, ulvî bir musikiden geliyor gibi sa-fi ve müessirdirler. Fikir o neylerden, başta Mevlâna Celâleddin-i Rumî olarak bütün âşıkların işittikleri elemkârâne teşekkiyat-ı firakî işitmiyor. Belki, Zat-ı Hayy-ı Kayyum'a karşı takdim edilen teşekkürat-ı Rahmaniye'yi ve tahmidat-ı Rabbaniye'yi işitiyor.

وَرَقْمَا رَا زَبَانِ دَارَنْدَ هَمَه «هُوَ» ذِکْرِ اَرَنْدَ بَه
دَرْ مَعْنَایِ: هَمِی

Madem ağaçlar, birer ceset oldu; bütün yapraklar da-
hi diller oldu. Demek her biri, binler dilleri ile, havanın

çıkan yaprak sesi.

manidar: anlamlı.

melâike: melekler.

musiki: müzik.

müekkel: vekil tayin edilmiş.

müessir: tesirli, etkili.

ney: kamıştan yapılmış, kaval bi-
çiminde, yanık sesli, üflemeli çal-
gı.

resmîküşat: açılış töreni.

safi: saf, temiz.

seda: ses.

semavî: gökyüzüne ait.

Sultan-ı Sermedî: sonsuz, kalıcı
saltanat sahibi olan Allah.

şuurkârâne: şuurluca.

şuursuz: bilinçsiz, akılsız.

tahmidat-ı Rabbaniye: bizi idare
ve terbiye eden Allah'a yapılan
hamd ve övgüler.

takdim etmek: sunmak.

terk etmek: bırakmak, vazgeç-
mek.

teşekkiyat-ı firak: ayrılıktan do-
layı yapılan şikâyetler.

teşekkürat-ı Rahmaniye: Allah'a
sunulan hamd ve şükürler.

ulvî: yüksek, yüce.

vaziyet: durum.

Zat Hayy-ı Kayyum: her hususta
gücü olan, her canlıya hayat ve-
ren ve onları ayakta tutan Zat
olan Allah.

zevk-i hakikat: gerçek zevk.

zevk-i mecazî: geçici zevkler.

camit: cansız.

ceset: beden, vücut.

elemkârâne: elemlice, acılı
bir şekilde.

ezvak-ı mecazî: geçici zevk-
ler.

gayet: son derece.

güya: sanki.

hemheme-i hava: hafif tatlı
rüzgâr sesi.

heva-i nefis: nefsin istekleri.

hevheve-i yaprak: rüzgârla

dokunmasıyla “Hû, Hû” zikrini tekrar ediyorlar. Hayatlarının tahiyyatıyla sâniinin Hayy-ı Kayyum olduğunu ilân ediyorlar.

هُوَ «لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ» بَرَابَرْمِزَنَدُ هَرَشِي

Çünkü, bütün eşya¹ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ deyip, kâinatın azîm halka-i zikrinde beraber zikrederek çalışıyorlar.

دَمَادَمْ جُوبَدَنْدُ «يَا حَيُّ» سَرَّاسَرُ كُوبَدَنْدُ «يَا حَيُّ»
بَرَابَر مِزَنَدُ «اللَّهُ»

Vakitbevakit lisan-ı istidat ile Cenab-ı Hak’tan hukuk-u hayatını “Yâ Hak!” deyip, hazine-i rahmetten istiyorlar. Baştan başa da hayata mazhariyetleri lisanıyla “Yâ Hay” ismini zikrediyorlar.

فِيَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِحَقِّ اسْمِ حَيِّ قَيُّوْمُ
حَيَاتِي دِهْ بِهْ اَيْنُ قَلْبِ پَرِيشَانِ رَا * اسْتَقَامَتْ دِهْ بِهْ
اَيْنُ عَقْلِ مُشَوِّشِ رَا... آمِينَ²

azîm: büyük.

Cenab-ı Hak: Allah.

halka-i zikir: zikir halkası.

Hayy-ı Kayyum: her hususta gücü olan, her canlıya hayat veren ve onları ayakta tutan, Allah.

hazine-i rahmet: bitmeyen rahmet hazineleri.

Hû Hû: Allah, Allah sesleri.

hukuk-u hayat: yaşaması için gerekli olan maddeler, ihtiyaçlar, hayat hakları.

ilân etmek: yaymak, bildirmek.

lisan: dil.

lisan-ı istidat: kabiliyet dili.

mazhariyet: kavuşma, şereflenme.

müşevveş: karışık, karmakarışık.

Sâni: her şeyi sanatlı bir şekilde yaratan Allah.

tahiyyat: Cenab-ı Hakka arz edilen selâmlar, dualar, manevî hayat hediyeleri.

vakitbevakit: her an.

Yâ Hak: Yâ Allah.

yâ Hay: ey gerçek ve ebedî hayat sahibi olan ve bütün hayat sahiplerine hayatlarını veren Allah.

zikretmek: anmak.

1. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 163.)

2. Ey Hay ve Kayyum olan! Hay ve Kayyum isimlerin hürmetine, bu perişan kalbe bir hayat ver, bu müşevveş akla doğru yolu göster... Âmin.

[Bir vakit Barla'da, Çam Dağında yüksek bir mevkide, gecede semanın yüzüne baktım. Gelecek fıkralar, birden hutur etti. Yıldızların lisan-ı hâl ile konuşmalarını hayalen işittim gibi bu yazıldı. Nazım ve şiir bilmediğim için, şiir kaidesine girmedim; tahattur olduğu gibi yazılmış. Dördüncü Mektup ile Otuz İkinci Sözün Birinci Mevkîfının ahirinden alınmıştır.]

Yıldızları Konuşturan Bir Yıldızname

*Dinle de yıldızları şu hutbe-i şîrînine,
Name-i nurîni Hikmet, bak ne takrir eylemiş.*

*Hep beraber nutka gelmiş, hak lisanıyla derler:
“Bir Kadîr-i Zülcelâl'in haşmet-i sultanına*

*Birer bürhan-ı nurefşanız; vücud-u Sânia,
Hem vahdete, hem kudrete şahitleriz biz.*

Şu zeminin yüzünü yıldızlayan

Nazenin mu'cizatı çün melek seyranına;

*Bu semanın arza bakan, Cennete dikkat eden
Binler müdakkik gözleriz biz. (HAŞİYE)*

HAŞİYE: Yani Cennet çiçeklerinin fidanlıklar ve mezraacıları olan zeminin yüzünde hadsiz mu'cizat-ı Kudret teşhir edildiğinden semavat âlemindeki melâikeler o mu'cizatı, o harikaları temaşa ettikleri gibi, ecrâm-ı semaviyenin gözleri hükmünde olan yıldızlar dahi, güya melâikeler gibi, zemin yüzündeki nazenin masnuatı gördükçe, Cennet âlemine bakıyorlar. O muvakkat harikaları bâkî bir surette Cennette dahi müşahede ediyorlar gibi, bir zemine, bir Cennete bakıyorlar. Yani, o iki âleme nezaretleri var demektir.

ahir: son.
arz: yeryüzü.
bâkî: kalıcı, sonsuz.
bürhan-ı nurefşan: parlak

delil.
çün melek seyranına: çünkü meleklerin gezmesi, seyretmesi için.

ecrâm-ı semaviye: gökteki cisimler, yıldızlar ve gezegenler.
fıkra: paragraf, bölüm.

hak lisanı: gerçeğin dili.

haşiye: dipnot.

haşmet-i Sultan: kâinatın sahibi ve hâkimi olan Allah'ın büyüklüğü.

Hikmet: her şeyi faydalı ve güzel maksatlarla yapan Allah.

hutbe-i şîrin: sevimli ve tatlı konuşmalar.

hutur etmek: hatırlama, akla gelme.

Kadîr-i Zülcelâl: büyüklük sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.

kaide: kural, usul.

kudret: Allah'ın kâinatı idare eden güç ve kuvveti.

lisan-ı hâl: hâl ve beden dili.

masnuat: sanatlı bir şekilde yapılmış şeyler.

mekî: yer, mekân.

mekîf: durma yeri, durak.

mezraa: bahçe.

mu'cizat: mu'cizeler, büyük harika işler.

muvakkat: geçici.

müdakkik: dikkatle inceleyen.

müşahede etmek: seyretmek, görmek.

name-i nurî: nurlu, parlak mektup.

nazenin: nazlı.

nazım: şiir.

nezaret: gözetme, bakma.

nutuk: konuşmak.

sema: gökyüzü.

semavat: gökler.

şahit: tanık.

tahattur: hatırlama.

takrir eylemek: iyi ifade etmek, bildirmek.

temaşa: seyretme.

teşhir etmek: sergilemek.

vahdet: Allah'ın birliği.

vakit: zaman.

vücud-u Sânia: her şeyi sanatla yaratan Allah'ın varlığına.

yaldızlama: süsleme, eşyaları altın ve gümüş rengindeki parlak maddelerle süsleme.

yıldızname: yıldız mektubu.

zemin: yeryüzü.

âbidâne: kulluğa yaradır bir şekil-
de.

ağsan: dallar.

aşiyâne: oturulan yer.

ayet: ispat eden delil.

bâki: ebedî, sonsuz.

bürhan: delil, ispat vasıtası.

Cemil-i Zülcelâl: şeref ve büyük-
lük sahibi olan, sonsuz güzellik
sahibi Allah.

dâhiye-i hilkat: dâhice yaratılan,
harika.

dest-i hikmet: her şeyi hikmetle
yapan el.

ecram-ı semaviye: gök cisimleri,
yıldızlar ve gezegenler.

gemi-i Cebbar: büyüklük ve yü-
celik sahibi, yarattığı varlıklara is-
tediğini yaptıran Allah'ın yarattığı
gemi.

hadsiz: sınırsız.

hak: doğru.

Hakîm-i Zülcelâl: sonsuz büyük-
lük sahibi ve her şeyi hikmetle
yaran Allah.

halka-i kübra: en büyük halka.

hane-i devvar: devamlı dönen,
devreden ev.

harika-i sanat-ı Hâlıkane: yara-
tanın sanat harikası.

haşiye: açıklayıcı not, dipnot.

hükümünde: gibi, yerinde.

Kadîr-i Zülkema: sonsuz kemal
sahibi ve her şeye gücü yeten Al-
lah.

Kehkeşan: Samanyolu.

masnuat: Allah'ın yarattığı sanat-
lı varlıklar.

melâike: melekler.

mensup: ait, ilgisiz olan.

mezcup: ilâhî aşkla cezbeye ge-
len kişi, divane.

mescid-i seyyar: gezici mescit.

mezraa: tarla.

misbah-ı nevvâr: nurlu lâmba.

mu'cizat: Allah'ın yarattığı, ben-
zerini yapmaktan âciz kalınan
eserler.

mu'cizat-ı kudret: kudret mu'ci-
zeleri.

mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hak'ın
kudretinin mu'cizesi.

musahhar: boyun eğen, emir
dinleyen.

muvakkat: geçici.

müşebbih: tesbih eden, Allah'ı
anan.

müşahede: gözle görme.

nadire-i hikmet: bir maksat için
benzersiz yaratılan.

nazenin: nazlı.

Tuba-i hilkatten semavat şikkına,

hep Kehkeşan ağsanına;

Bir Cemil-i Zülcelâl'in, dest-i hikmetle takılmış

pek güzel meyveleriyiz biz.

Şu semavat ehline birer mescid-i seyyar,

birer hane-i devvar, birer ulvî aşiyâne;

Birer misbah-ı nevvâr, birer gemi-i Cebbar,

birer tayyareleriz biz.

Bir Kadîr-i Zülkema'l'in, bir Hakîm-i Zülcelâl'in

birer mu'cize-i kudret,

Birer harika-i sanat-ı hâlıkane, birer nadire-i hikmet,

birer dâhiye-i hilkat, birer nur âlemiyiz biz.

Böyle yüz bin dil ile, yüz bin bürhan gösteririz;

işittiririz insan olan insana.

Kör olası dinsiz gözü, görmez oldu yüzümüzü,

hem işitmez sözümüzü; hak söyleyen ayetleriz biz.

Sikkemiz bir, turramız bir; Rabbimize musahharız.

Müsebbihiz; zikrederiz âbidâne.

Kehkeşanın halka-i kübrasına mensup

birer mezcuplarız biz”

dediklerini hayalen dinledim.

nezaret: bakma, gözetme.

nur âlemi: parlak, aydınlık
âlem.

Rab: yaratan, besleyen, ter-
biye ve idare eden Allah.

semavat âlemi: gökyüzü âle-
mi.

semavat ehli: melekler, gök-

yüzünde yaşayan şuur sahibi
varlıklar.

semavat şikkına: göğe doğ-
ru.

sikke: damga, mühür.

suret: şekil, biçim.

tayyare: uçak.

temaşa: hoşlanarak bakmak,

seyretmek.

teşhir: sergileme, gösterme.

tuba-i hilkat: yaratılış ağacı.

turra: mühür, damga.

ulvî: yüksek.

zemin yüzü: yeryüzü.

zikretmek: anmak, hatırla-
mak.

On Sekizinci Söz

* On Sekizinci Söz, Barla'da 1927'de Türkçe olarak telif edilmiştir.

Bu Sözün iki Makamı var. İkinci Makamı daha yazılmamıştır.
Birinci Makamı Üç Noktadır.

BİRİNCİ NOKTA

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ
يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسِبْنَهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ¹

Nefs-i Emmareme Bir Sille-i Tedip

FEY FAHRE MEFTUN, şöhrete müptelâ, medhe düşkün,
hodbinlikte bihemta sersem nefsim!

Eğer binler meyve veren incirin menşei olan küçücük bir çekirdeği ve yüz salkım ona takılan üzümün siyah kurucuk çubuğu bütün o meyveleri, o salkımları kendi hünerleri olduğu; ve onlardan istifade edenler o çubuğa, o çekirdeğe medih ve hürmet etmek lâzım olduğu, hak bir dava ise, senin dahi sana yüklenen nimetler için fahre, gurura, belki bir hakkın var.

Hâlbuki, sen daim zemme müstahaksın. Zira o çekirdek ve o çubuk gibi değilsin. Senin bir cüz-i ihtiyarın bulunmakla, o nimetlerin kıymetlerini fahrin ile tenkis

gurur: kibir, böbürlenme.
hak: doğru, gerçek.
hodbin: bencil, yalnızca kendisini düşünen.
hüner: yetenek, bilgi, kabiliyet.
hürmet: saygı.
istifade: faydalanma, yararlanma.
makam: derece, kademe.
medih: övme, övgü.
mefnun: düşkün, tutkun.
menşe: kaynak, köken.
müptelâ: düşkün, tutkun, bağlı.
müstahak: hak eden, layık olan.
nefis: kendi, şahsı.
nefs-i emmare: insana sürekli kötülüğü emreden nefis.
nimet: bağışlar, ikramlar.
sersem: dengersiz, ölçsüz.
sille-i tedip: terbiye etme tokadı.
şöhret: ün, ad, san.
tenkis: azaltma, eksiltme.
zem: kınama, yerme.
zira: çünkü.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Yaptıkları kötülüklerle sevinen ve yapmadıkları hayırla övülmekten hoşlanan kimseleri, sakın azaptan kurtulurlar zannetme. Onlar için pek acı bir azap vardır. (Al-i İmran Suresi: 188.)

azap: ceza, eziyet.

bihemta: benzeri bulunmayan, eşsiz.

cüz-i ihtiyar: insanın zayıf, küçük hür iradesi, seçme yeteneği.

daim: devamlı, sürekli.

dava: konu, mesele.

fahir: kendisiyle övünme.

ediyorsun. Gururunla tahrip ediyorsun ve küfranıyla iptal ediyorsun ve temellükle gasp ediyorsun.

Senin vazifen fahir değil, şükürdür. Sana lâayık olan şöhet değil, tevazudur, hacalettir. Senin hakkın medih değil istiğfardır, nedamettir. Senin kemalin hodbinlik değil, hudabinliktedir.

Evet, sen, benim cismimde, âlemdeki tabiata benzer-sin. İkiniz, hayrı kabul etmek, şerre merci olmak için yaratılmışsınız. Yani, fail ve mastar değilsiniz, belki münfa-il ve mahalsiniz. Yalnız bir tesiriniz var; o da hayr-ı mut-laktan gelen hayrı güzel bir surette kabul etmemenizden, şerre sebep olmanızdır.

Hem, siz birer perde yaratılmışsınız; tâ güzelliği görül-meyen zahirî çirkinlikler size isnat edilip, Zat-ı Mukadde-se-i İlâhiyenin tenzihine vesile olasınız. Hâlbuki, bütün bütün vazife-i fıtratınıza zıt bir suret giymişsiniz. Kabili-yetsizliğinizden hayrı şerre kalbettiğiniz hâlde, Hâlık'ınız-la güya iştirak edersiniz. Demek nefisperest, tabiatpe-rest, gayet ahmak, gayet zalimdir.

Hem deme ki, "Ben mazharım. Güzele mazhar ise gü-zelleşir." Zira, temessül etmediğinden, mazhar değil, me-mer olursun.

Hem deme ki, "Halk içinde ben intihap edildim. Bu meyveler benim ile gösteriliyor. Demek bir meziyetim var." Hayır, hâşâ! Belki herkesten evvel sana verildi;

ahmak: budala, aptal.
âlem: bütün yaratılmış varlıklar.
fahir: övünmek.
fail: yapan.
gasp: zorla, izinsiz almak.
gayet: pek çok.
gurur: büyüklük taslama.
hacale: utanma, utanç.
Hâlık: yaratan, yoktan varlığa ge-tiren, Allah.
hâşâ: asla, öyle değil.
hayır: iyilik, fayda, yararlı iş.
hayr-ı mutlak: sonsuz ve sınırsız iyilik.
hodbin: kendini beğenen.
hudabin: Cenab-ı Hakkı tanıyan.
intihap edilme: seçilme, görev alma.
iptal: bozma, cürütme.
isnat: dayandırmak, nispet et-mek.
istiğfar: af dilemek.
iştirak: ortaklık, pay sahibi ol-mak.
kabiliyet: yetenek, beceri.
kalp etmek: dönüştürmek, çevir-mek.
kemal: olgunluk, güzellik, erdem.
küfran: nimetlere saygısızlık.
lâyık: uygun.
mahal: yer, yöre, mevzi.
mastar: kaynak, menba.
mazhar: bir şeyin çıktığı yer.
medih: övmek.
memer: geçit yeri, geçit noktası.
merci: baş vurulan yer, merkez.
meziyet: yetenek, özellik.
münfail: yapılan; başkasından etkilenen.
nedamet: pişmanlık.
nefisperest: nefisini taparcasına seven.
suret: şekil, biçim.
şer: kötülük, fenalık.
şöhret: ün, ad, san.
şükür: memnuniyet, teşekkür.

tabiat: yaratılmış olan şeyle-rin tamamı.
tabiatperest: eşyayı, tabiatın yarattığını kabul eden.
tahrip: zarar verme, yıkma.
temellük: sahiplenme.
temessül: özümleme, ben-zeşme.

tenzih: kusurlardan uzak tut-mak.
tevazu: alçak gönüllülük.
vazife: görev, ödev.
vazife-i fıtrat: yaratılış vazi-fesi, ödevi.
vesile: sebep, bahane.
zahiri: görünen, aşikâr.

zalim: acımasız, haksız davra-nan.
Zat-ı Mukaddese-i İlâhiye: Allah'ın her türlü kusur ve ek-sikliklerden uzak oluşu.
zira: çünkü.
zıt: ters.

çünkü herkesten ziyade sen müflis ve muhtaç ve müteelim olduğundan en evvel senin eline verildi. (HAŞİYE)

İKİNCİ NOKTA

¹ أَحْسَنَ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ayetinin bir sırrını izah eder.

Şöyle ki:

Her şeyde, hatta en çirkin görünen şeylerde, hakikî bir hüsn ciheti vardır. Evet, kâinattaki her şey, her hâdis, ya bizzat güzeldir, ona hüsnübizzat denilir; veya neticeleri cihetiyle güzeldir ki, ona hüsnübilgayr denilir. Bir kısım hâdiseler var ki, zahiri çirkin, müşevveştir. Fakat o zahirî perde altında gayet parlak güzellikler ve intizamlar var. Ezcümle:

Bahar mevsiminde fırtınalı yağmur, çamurlu toprak perdesi altında, nihayetsiz güzel çiçek ve muntazam nebatatın tebessümleri saklanmış. Ve güz mevsiminin haşin tahribatı, hazin firak perdeleri arkasında, tecelliyat-ı Celâliye-i Sübhaniyenin mazharı olan kış hâdiselerinin taz-yikinden ve tazibinden muhafaza etmek için, nazdar çiçeklerin dostları olan nazenin hayvancıkları vazife-i hayattan terhis etmekle beraber, o kış perdesi altında nazenin, taze, güzel bir bahara yer ihzar etmektir. Fırtına, zelzele, veba gibi hâdiselerin perdeleri altında gizlenen pek çok manevî çiçeklerin inkişafı vardır. Tohumlar gibi

HAŞİYE: Hakikaten, ben de bu münazarada Yeni Said nefsinin bu derece ilzam ve iskât etmesini çok beğendim ve “Bin bârekâllah” dedim.

1. O her şeyi en güzel şekilde yarattı. (Secde Suresi: 7.)

ayet: Kur’ân-ı Kerim’in her bir cümlesi.
bârekâllah: Allah mübarek etsin.
cihet: taraf, yön.

derece: aşama, seviye.
ezcümle: bu cümleden olarak; örneğin; numune olarak.
firak: ayrılıklar.
gayet: pek çok.

güz mevsimi: son bahar.
hâdis: olan, meydana gelen, olay.
hakikaten: doğrusu, gerçekten.

haşin: sert, yıkıcı, üzücü olan.
haşiye: dipnot.
hüsnübilgayr: dolayısıyla, neticeleri bakımından güzel olan.
hüsnübizzat: zatında, şahsında güzel olan.
hüsn: güzellik.
ihzar etmek: hazırlamak.
ilzam: susturma, haddini bildirme.
inkişaf: açılıp belirme, ortaya çıkma.
intizam: düzgün, ölçülü, dengeli.
iskat: cevap veremez hale düşürme.
kâinat: yaratılan bütün varlıklar.
manevî: maddî olmayan, sonucu ve anlamıyla Allah’ın rızasına bakan.
mazhar: bir şeyin çıkış noktası, görüldüğü yer.
muhafaza: korumak.
muntazam: düzenli, intizamli.
müflis: iflâs etmiş, muhtaç duruma düşmüş.
münazara: tartışma.
müşevves: karmakarışık.
müteelim: acı, ızdırap çeken, üzüntülü.
nazdar: nazlı.
nazenin: nazik, incelikli.
nebatat: bitkiler.
nefis: insana devamlı kötülüğü emreden nefsi.
netice: sonuç.
nihayetsiz: sayısız, sonsuz.
sır: giz, gizem, gizli şey.
tahribat: yıkımlar.
tazip: azap, sıkıntı verme.
tazyik: sıkıştırmak, zorlamak, baskı.
tecelliyat-ı Celâliye-i Sübhaniye: yüce Allah’ın icraat ve işlerinin büyük ve kusursuz tecellileri.
terhis: görev bitimi.
vazife-i hayat: hayat vazifesi.
veba: bulaşıcı hastalık.
zahiri: dış görünüş.
zelzele: depresme, deprem.
ziyade: en çok, fazlaca.

neşvünemasız kalan birçok istidat çekirdekleri, zahiri çirkin görünen hâdiseler yüzünden sümbüllenip güzelleşir. Gûya umum inkılâplar ve küllî tahavvüller birer manevî yağmurdur.

Fakat insan, hem zahirperest, hem hodgâm olduğundan, zahire bakıp çirkinlikle hükmeder. Hodgâmlık cihtiyle, yalnız kendine bakan netice ile muhakeme ederek şer olduğuna hükmeder. Hâlbuki, eşyanın insana ait gayesi bir ise, Sâniinin esmasına ait binlerdir. Meselâ, kudret-i fâtıranın büyük mu'cizelerinden olan dikenli otları ve ağaçları muzır, manasız telâkki eder. Hâlbuki onlar, otların ve ağaçların mücehhez kahramanlarıdır. Meselâ, atmaca kuşu serçelere tasliti, zahiren rahmete uygun gelmez. Hâlbuki serçe kuşunun istidadı, o taslit ile inkişaf eder. Meselâ, “kar”ı pek bâridâne ve tatsız telâkki ederler. Hâlbuki, o bârid, tatsız perdesi altında o kadar hararetle gayeler ve öyle şeker gibi tatlı neticeler vardır ki, tarif edilmez.

Hem insan, hodgâmlık ve zahirperestliğiyle beraber, her şeyi kendine bakan yüzüyle muhakeme ettiğinden, pek çok mahz-ı edebî olan şeyleri, hilâf-ı edep zanneder. Meselâ, alet-i tenasül-ü insan, insan nazarında bahsi hacaletaverdir. Fakat şu perde-i hacalet, insana bakan yüzler öyle perdelerdir ki, hikmet nazarıyla bakılsa ayn-ı edeptir, hacalet ona hiç temas etmez.

alet-i tenasül: üreme organı.
ayn-ı edep: terbiyenin tâ kendisi.
bahis: anlatma, söz etme.
bârid: soğuk.
bâridâne: soğukça.
cihet: yön, taraf.
gayat-ı fitrat: yaratılış gayeleri.
gaye: amaç, maksat.
gûya: sanki, âdeta.
hacalet: ar, utanma, sıkılma.
hacaletaver: utanç verici.
hâdis: olmuş, olay.
hararet: ısı, sıcaklık.
hikmet: yaratılıştaki ilâhî gaye.
hilâf-ı edep: edebe, terbiyeye zıt.
hilkat: yaratılış.
hodgâm: yalnız kendini düşünen.
hodgâmlık: kendini düşünmek, bencilik.
hükmetmek: değerlendirmek, karar vermek.
inkılâp: değişme, başkalaşma.
inkışaf: belirme, ortaya çıkma.
istidat: yetenek, kabiliyet.
kudret-i fâtıra: yaratıcı güç.
küllî tahavvül: genel değişiklikler, başkalaşmalar.
mahz-ı edebî: edebin, kendisi, tamamen ahlâkî.
mana: anlam.
manevî: maddî olmayan, sonucu ve anlamıyla Allah'ın rızasına bakan.
mu'cize: insanı âciz bırakan, olağanüstü hâller.

muhakeme: değerlendirme, karar verme.
muzır: zararlı.
mücehhez: donatılmış.
nazar: bakış, görüş, bakış açısı.
neşvünema: gelişme, açılma.
perde-i hacalet: ar perdesi,

utanma perdesi.
rahmet: acıma, şefkat etme, bağışı olan ilâhî koruyuculuk.
Sâniin esması: yapan, yaratıcı olan Allah'ın isimleri.
sümbül: filiz verme, çiçek.
şer: fena, kötü.
taslit: musallat etme, musal-

lat olma, saldıрма.
telâkki: kabul etme, algılama.
umum: bütün, genel.
zahiren: dış görünüşü ile.
zahiri: dış görünüş, aşikâr.
zahirperest: dış görünüşe bakıp aldanan.

İşte, menba-ı edep olan Kur'ân-ı Hakîm'in bazı tabirâtı bu yüzler ve perdelere göredir. Nasıl ki bize görünen çirkin mahlûkların ve hâdiselerin zahirî yüzleri altında gayet güzel ve hikmetli sanat ve hilkatine bakan güzel yüzler var ki, Sâniine bakar; ve çok güzel perdeler var ki, hikmetleri saklar; ve pek çok zahirî intizamsızlıklar ve karışıklıklar var ki, pek muntazam bir kitabet-i kudsiyedir.

ÜÇÜNCÜ NOKTA

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

Madem kâinatta hüsnüsanat, bilmüşahede vardır ve kat'îdir; elbette, risalet-i Ahmediye (a.s.m.) şuhut derecesinde bir kat'iyetle sübutu lâzım gelir. Zira, şu güzel masnuattaki hüsnüsanat ve ziynet-i suret gösteriyor ki, onların Sanatkârında ehemmiyetli bir irade-i tahsin ve kuvvetli bir taleb-i tezyin vardır. Ve şu irade ve talep ise, o Sâni'de ulvî bir muhabbet ve masnularında izhar ettiği kemalât-ı sanatına karşı kudsî bir râğbet var olduğunu gösteriyor. Ve şu muhabbet ve râğbet ise, masnuat içinde en münevver ve mükemmel fert olan insana daha ziyade müteveccih olup temerküz etmek ister.

İnsan ise, şecere-i hilkatin zîşuur meyvesidir. Meyve ise, en cemiyetli ve en uzak ve en ziyade nazarı âmm ve şuuru küllî bir cüz'îdir. Nazarı âmm ve şuuru küllî zat ise, o Sanatkâr-ı Zülcemal'e muhatap olup görüşen ve küllî şuurunu ve âmm nazarını tamamen Sâniinin perestîşliğine ve sanatının istihsanına ve nimetinin şükrüne sarf eden en yüksek, en parlak bir fert olabilir.

hilkat: yaratılış.
hüsnüsanat: sanat güzelliği.
intizam: düzgünlük, ölçülü.
irade: dileme, karar.
irade-i tahsin: güzel yapma düşüncesi, isteği, kararı.
istihsan: beğenme, güzelliğini kabul etme.
izhar etme: gösterme, ortaya çıkarma.
kâinat: bütün varlıklar, evren.
kat'i: kesin.
kemalât-ı sanat: sanat mükemmellikleri.
kitab-ı kudsiye: kudsî, ilâhî yazılar, eserler.
kudsi: aşkın, duru, tertemiz.
Kur'ân-ı Hakîm: hikmetli Kur'ân.
küllî şuur: bütün her şeyi düşünebilen akıl.
madem: böylece, değil mi ki?
mahlûk: yaratık, varlık.
masnu: sanatlı estetik ölçülerle yapılan şey, esya.
masnuat: sanatlı eserler, varlıklar.
menba-ı edep: ahlâk, edep kaynağı.
muhabbet: sevgi, şefkat, ilgi.
muntazam: düzenli.
münevver: nurlu, pırl pırl, aydın.
müteveccih: yönelmiş, yönelik.
nazarı âmm: bütünü, geneli kavrayabilen bakış.
nîmet: lütfedilen ikramlar, bağışlar, sahip olunan her şey.
perestîş: tapma, severek bağlanma.
râğbet: ilgi, alâka.
risalet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in peygamberliği.
Sanatkâr-ı Zülcemal: olağanüstü güzelliğini icraatında da gösteren yüce sanatkâr, Allah.
Sâni: sanatlı, estetik ölçülerle güzel yapan yüce yaratan, Allah.
sarf etmek: harcamak.
sübut: sabit olma, kesinlik.
şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.
şuhut: görme, şahit olma.
şuur-u küllî: şuur, akli geneli içine alan.
şükür: bütün nimetlere karşılık, teşekkür etmek, Allah'tan razı olduğunu düşünmek, göstermek.
tabirat: ifadeler, tabirler.
taleb-i tezyin: her şeyi harika, süslü yapma isteği.
talep: istek.
temerküz: merkeze odaklanma, yoğunlaşma.
ulvî: çok yüksek, yüce.
zahiri: dış görünüş, aşikâr olan.
zira: çünkü.
zîşuur: akıl, şuur, sahibi.
ziyade: fazlaca.
ziynet-i suret: şekil, biçim ve tarzdaki süsülük.

1. [De ki:] Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin. (Âl-i İmran Suresi: 31.)

âmm nazar: kavrayışı geneli içine alan görüş.
bilmüşahede: görüldüğü üzere, görerek.
cemiyetli: kendisinde bir çok

özellğin toplandığı, insan.
cüz: küçük parça.
daire-i rububiyet: idare ve terbiye edicilik dairesi.
derece: mertebe, aşama.

ehemmiyet: önem.
fert: kişi, tek cins, bir şahıs.
hâdis: olay.
hikmetli sanat: üstün bir bilgi ile yapılan, faydalı sanat.

Şimdi iki levha, iki daire görünüyor:

Biri, gayet muhteşem, muntazam bir daire-i rububiyet ve gayet musanna, murassa bir levha-i sanat.

Diğeri, gayet münevver, müzehher bir daire-i ubudiyet ve gayet vâsi, cami bir levha-i tefekkür ve istihsan ve teşekkür ve iman vardır ki, ikinci daire bütün kuvvetiyle birinci dairenin namına hareket eder.

İşte, o Sâniin bütün makasid-ı sanatperverânesine hizmet eden o daire reisinin ne derece o Sâni ile münasebettar ve onun nazarında ne kadar mahbup ve makbul olduğu bilbedahe anlaşılır.

Acaba hiç akıl kabul eder mi ki, şu güzel masnuatın bu derece sanatperver, hatta ağzın her çeşit tadını nazara alan in'amperver Sanatkârı, arş ve ferşi cınlattıracak bir velvele-i istihsan ve takdir içinde ber ve bahri cezbeye getirecek bir zemzeme-i şükran ve tekbir ile perestişkârâne Ona müteveccih olan en güzel masnuuna karşı lâkayt kalsın ve onunla konuşmasın ve alâkadarâne onu resul yapıp güzel vaziyetinin başkalara da sirayet etmesini istemesin?

Kellâ! Konuşmamak ve onu resul yapmamak mümkün değil.

1 **إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ**
2 **مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ**

* * *

alâkadarâne: ilgilenerek, alâka göstererek.
arş ve ferş: yer ve gök.
ber ve bahir: kara ve deniz.
bilbedahe: açıkça, apaçık bir şekilde.
camî: çok özelliği kendinde toplanan.
cezbe: kendinden geçme.
daire reisi: saha komutanı.
daire: saha, manzara, alan.
daire-i rububiyet: Allah'ın yaratıp, yönettiği her şeyi kuşatan geniş saha.
daire-i ubudiyet: kulluk dairesi.
derece: seviye değer, makam.
gayet: son derece, oldukça.
gayet vâsi: oldukça geniş.
iman: Allah'a inanma.
in'amperver: nimetlendirmeyi çok seven.
istihsan: beğenme, güzelliğini kabul etme.
kellâ: asla, hayır.
lâkayt: kayıtsız, ilgisiz.
levha: pano.
levha-i sanat: sanat levhası.
levha-i tefekkür: derinlemesine düşünme levhası.
mahbup: sevimli.
makasid-i sanatperverâne: sanat severlere ve sanatçılara has gayeler, maksatlar.
masnu: sanatlı, değerli varlık.
masnuat: sanatlı eşya.
muhteşem: görkemli, debdebeli.
muntazam: düzgünlük, ölçü içinde.
murassa: süslü, sırmalı.
musanna: sanatlı yapılan.
münasebettar: ilgili, alâkalı.
münevver: tertemiz, aydın.
müteveccih: yönelmiş, yönelik.
müzehher: çiçeklerle süslenmiş.
nam: ad, isim.
nazar: görüş, bakış.
nazara almak: önemsemek; dikkate değer bulmak.
perestişkârâne: taparcasına, can atarak.
resul: peygamber.

1. Şüphesiz ki, Allah katında makbul olan din, İslâm dinidir. (Âl-i İmran Suresi: 19.)

2. Muhammed, Allah'ın resulüdür. Onunla beraber olanlar da, kâfilere karşı şiddetli, kendi aralarında ise pek merhametlidirler. (Fetih Suresi: 29.)

sanatperver: sanat sever, sanatlı yapmaya düşkün.
Sâni: sanatlı, estetik ölçülerle güzel yapan yüce yaratan, Allah.
sirayet: geçmek, yayılmak.

takdir: kıymet, değer.
tekbir: Allah'ı yüceltmek, "Allahü ekber" demek.
teşekkür: bir şeye karşı memnuniyet ifade etme; şükretme.

vâsi: geniş.
vaziyet: durum, özellik.
velvele-i istihsan: yüksek sesli övgü, medih ifadesi.
zemzeme-i şükran: teşekkür sesleri, nağmesi.

FİRKATLI VE GURBETLİ BİR ESARETTE, FECİR VAKTİNDE AĞLAYAN BİR KALBİN AĞLAYAN AĞLAMALARIDIR

Seherlerde eser bad-ı tecelli,
Uyan ey gözlerim vakt-i seherde.
İnayethah zidergâh-ı İlâhî
Seherdir ehl-i zenbin tevbeğâhı,
Uyan ey kalbim vakt-i fecirde,
Bikün tevbe, bicû gufran, zidergâh-ı İlâhî.

سَحَرِ حَشْرِ بَسْتِ، دَرُو هُشْيَارِ دَر تَسْبِيعِ هَمَه شَى * بِخَوَابِ
غَفْلَتِ سَرَسَمِ نَفْسَمِ حَتَّى كَى؟! * عُمَرُ عَصْرِ بَسْتِ سَفَرِ
بَاقِبْرِ مِی بَایَدِ زَهْرِ مِی * بِبِرْفِیزِ نَمَازِی هُونِیَازِی کُو
بَكْنِ اَوَازِی هُونِ نِی * بَلْکُو یَارَبِّ، یَسِیمَانَمِ، فَجِیْلَمِ،
شَرَسَارَمِ اَز نَآه بِی شَمَارَمِ، بِرِشَانَمِ، ذَلِیْلَمِ، اَشْکِ
بَارَمِ اَز حَیَاتِ بِی قَرَارَمِ، غَرِیْبَمِ، بِی کَسَمِ، ضَعِیْفَمِ،
نَآتَوَانَمِ، عَلِیْلَمِ، عَاجِزَمِ، اَخْتِیَارَمِ، بِی اَخْتِیَارَمِ، اَلْأَمَانِ
وَمِ، عَفْوِجُوْمِ، مَدَدِ فَوَاحِشِ زِدَرَاهَتْ اِلَهِی¹

1. Üstadımızın nazım şeklinde özetle ifade ettiği bu Farsça ibarenin tam tercümesi şu şekildedir:

Seher vakti haşır gibidir; her şey, onda uyanmış, tesbih ediyor.

Ey galetle sersem olmuş nefsim, ne zaman uyanacaksın?

Ömür bir asır da olsa, her canlının kabre seferi gerekiyor.

Namaza kalk, ney gibi inleyerek niyaz eyle, söyle:

Yâ Rab! Pişmanım, utanıyorum, sayısız günahımdan ar ediyorum. Perişanım, zelilim. Kararsızım; yaşamaktan göz yaşı döküyorum. Garibim, kimsesizim, yalnızım, zayıfım, güçsüzüm, hastayım, âcizim, yaşlıyım, ihtiyarsızım. "El-aman!" diyorum, af diliyorum, dergâhından yardım istiyorum ey Allah'ım!

âciz: güçsüz.

af: bağış.

ar etmek: utanmak, sıkılmak.

asır: yüzyıl.

bad-ı tecelli: tecelli rüzgârı.

begün: tevbe et.

bicû gufran: af dile, af iste!

dergâh: huzur, makam; huzurda, makamda olma.

dergâhından: affedici kapısından, katından.

ehl-i zenb: günahkârlar.

el-aman: medet, imdat isteme.

firkat: ayrılmak, ayrılık.

garip: kimsesiz.

haşır: diriliş.

ibare: dizilmiş söz, metin.

ifade etmek: söylemek, konuşmak.

ihtiyarsız: gücü yetmeyen, iradesi olmayan.

inayethah: yardım iste.

kabir: mezar.

namaz: İslâmın beş şartından biri.

nazım: şiir.

ney: kamıştan yapılmış üflemler çalgı.

niyaz: dua.

sefer: yolculuk.

seher: sabah vakti.

sersem nefis: görevinde dikkatsiz, sorumsuz ben, ego.

tesbih: Allah'ı anıp zikretme.

vakt-i fecir: fecir, sabah vakti.

vakt-i seher: seher vakti.

yâ Rab: ey Allah'ım.

zelil: aşağılanmış, horlanmış.

zidergâh-ı İlâhî: İlâhî dergâhtan, Allah'ın dergâhından.

* On Dokuzuncu Söz risalesi, 1921-23 yıllarında telif edilen Arabî Mesnevî-i Nuriye'nin başındaki Lâsiyyemalar, Lem'alar ve Reşhalar isimli üç risaleden üçüncüsü olan Reşhalar isimli risale ile aynı mealde olup, bir nevi onun tercümesi hükmündedir. Aynı zamanda 1925'te Burdur'da telif edilen *Nurun İlk Kapısı* isimli Türkçe eserin de On Dördüncü Dersidir.

On Dokuzuncu Söz

Risalet-i Ahmediyeye dairdir.

وَمَا مَدَحْتُ مُحَمَّدًا بِمَقَالَتِي ❀ وَلَكِنْ مَدَحْتُ مَقَالَتِي بِمُحَمَّدٍ
عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ¹

EVET, şu Söz güzeldir. Fakat onu güzelleştiren, güzellerin güzeli olan evsaf-ı Muhammediyedir.

On Dört Reşehatı tazammun eden On Dördüncü Lem'anın

BİRİNCİ REŞHASI

Rabbimizi bize tarif eden üç büyük küllî muarrif var. Birisi şu kitab-ı kâinattır ki, bir nebze, şahadetini on üç lem'a ile, Arabî Nur Risalesinden On Üçüncü Dersten işittik; birisi şu kitab-ı kebirin ayet-i kübrası olan Hatemülenbiya Aleyhissalâtü Vesselâmdır; birisi de Kur'ân-ı Azîmüşşan'dır. Şimdi, şu ikinci bürhan-ı natikî olan Hate-mülenbiya Aleyhissalâtü Vesselâmı tanımalıyız, dinlemeliyiz.

Evet, o bürhanın şahs-ı manevîsine bak:

Sath-ı arz bir mescit, Mekke bir mihrap, Medine bir minber; o bürhan-ı bâhir olan Peygamberimiz Aleyhissalâtü Vesselâm bütün ehl-i imana imam, bütün insanlara hatip, bütün enbiyaya reis, bütün evliyaya seyyid, bütün

aleyhissalâtü vesselâm: Allah'ın selâmı ve rahmeti onun üzerine olsun.

ayet-i kübra: en büyük ayet, en büyük delil.

bürhan-ı bâhir: apaçık delil.

bürhan-ı natikî: konuşan delil.

ehl-i iman: inananlar.

enbiya: peygamberler.

evsaf-ı Muhammediyeye: Hz. Muhammed'in vasıfları, özellikleri.

Hatemülenbiya: son peygamber, peygamberlik makamına vurulan son mühür.

hatip: topluluğa karşı konuşan.

İmam-ı Rabbanî: bkz. Şahıs Bilgileri.

kitab-ı kâinat: kâinat kitabı, dünya.

kitab-ı kebir: büyük kitap.

Kur'ân-ı Azîmüşşan: şan ve şerefi yüce olan Kur'ân.

küllî muarrif: tarif eden, evrensel rehber.

lâsiyyema: özellikle.

Mesnevî-i Nuriye: Risale-i Nur

1. Ben sözlerimle Muhammed'i (a.s.m.) övmüş, güzel göstermiş olmadım; aksine Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdan bahsetmekle sözlerimi güzelleştirmiş oldum. (İmam-ı Rabbanî, *Mektubat*, 1: 58.)

Külliyyatından bir eser.

mihrap: imanın namaz kıldırırken durduğu yer.

minber: hutbe okunulan yer.

nebze: az şey, bir parça.

Rab: her şeyi yaratan, idare ve terbiye eden Mevlâmız, Allah.

bürhan: delil, kanıt.

evliya: Allah dostu.

imam: baş, önder, namaz kıldırın din görevlisi.

lem'a: parıltı.

mescit: küçük cami.

reis: başkan.

reşahat: sızıntılar, damlalar.

reşha: sızıntı, damla.

risalet-i Ahmediye: Peygam-

ber Efendimizin peygamberliği.

sath-ı arz: yeryüzü.

seyyid: efendi.

şahadet: görerek, şahitlik.

şahs-ı manevî: manevî şahıs.

tarif: tanıtmak, anlatma.

tazammun: içine alma, ihtiva etme.

enbiya ve evliyadan mürekkep bir halka-i zikrin serzakiri; bütün enbiya hayattar kökleri, bütün evliya taravettar semereleri bir şecere-i nuraniyedir ki, her bir davasını, mu'cizatlarına istinat eden bütün enbiya ve kerametlerine itimat eden bütün evliya tasdik edip imza ediyorlar.

Zira, o ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ der, dava eder. Bütün sağ ve sol, yani mazi ve müstakbel taraflarında saf tutan o nuranî zikirler, aynı kelimeyi tekrar ederek, icma ile manen ² صَدَقْتَ وَبِالْحَقِّ نَطَقْتَ derler.

Hangi vehmin haddi var ki, böyle hesapsız imzalarla teyit edilen bir müddeaya parmak karıştırın.

İKİNCİ REŞHA

O nuranî bürhan-ı tevhit, nasıl ki iki cenahın icma ve tevatürüyle teyit ediliyor; öyle de, Tevrat ve İncil gibi kütüb-ü semaviyenin (HAŞİYE) yüzler işaretleri ve irhasatın binler rumuzatı ve hatiflerin meşhur beşaratı ve kâhinlerin mütevatir şehadatı ve Şakk-ı Kamer gibi binler mu'cizatının delâlatı ve şeriatın hakkaniyeti ile teyit ve tasdik ettikleri gibi, zatında gayet kemaldeki ahlâk-ı hamidesi ve vazifesinde nihayet hüsnündeki secaya-i galiyesi ve kemal-i emniyeti ve kuvvet-i imanını ve gayet itminanını ve nihayet vüsukunu gösteren fevkalâde takvası, fevkalâde

HAŞİYE: Hüseyin-i Cîsrî *Risale-i Hamidiye*'sinde yüz on dört işaretleri o kitaplardan çıkarmıştır. Tahriften sonra bu kadar bulunsa, elbette daha evvel çok tasrihat varmış.

1. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. (Şaffat Suresi: 35; Muhammed Suresi: 19.)

2. Doğru dedin ve söyledüğün haktrı.

ahlâk-ı hamide: övülmüş ahlâk.
beşarat: müjdeler.
bürhan-ı tevhit: Allah'ın birliğinin delili.
cenah: taraf, kanat.
dava etmek: inancını ilân etmek.
dava: ideal, iddia.
delâlat: deliller, işaretler.

enbiya: peygamberler, nebi-ler.
enbiya: peygamberler.
evliya: erenler, Allah dostları, kullukta örnek insanlar.
fevkalâde takva: Allah'ın emirlerini tutup yasaklarından kaçınmada, herkesten üstün olmak.
fevkalâde: olağanüstü, nor-

malin üzerinde.
gayet: çok fazla, oldukça, son derece.
gayet itminan: inancına sonsuz güvenmek.
gayet kemalde: son derece mükemmel.
had: güç, kuvvet.
hakkaniyet: bir şeyin doğruluğu.

halka-i zikir: zikir halkası.

hasiye: dipnot.

hatif: gâipten haber veren melek.

hayattar: canlı, dipdiri.

hüsün: güzellik.

icma: fikir birliği, söz birliği.

icma: fikir birliği.

irhasat: Hz. Muhammed'in peygamberliğinden evvel meydana gelen harika hâller, olaylar.

istinat: dayanma.

ışarat: işaretler.

itimat: güvenme.

itminan: emin olma, güvenme.

kâhin: gelecekte haber verdiği ni iddia eden kimse, falcı, medyum.

kemal: olgunluk.

kemal-i emniyet: tam bir güven içinde olma.

keramet: Allah'ın dostlarına ikram ettiği güzel hâller.

kuvvet-i iman: iman kuvveti.

kütüb-ü semaviye: vahye dayanan kutsal kitaplar.

mazi: geçmiş zaman.

mu'cizat: mu'cizeler, harika olaylar, olağanüstü şeyler.

müddea: iddia eden.

mürekkep: bir araya gelmiş, oluşmuş.

müstakbel: gelecek zaman.

mütevatir şehadat: doğruluğu kesin olan şahitlikler.

nihayet hüsün: sonsuz güzellik.

nihayet vüsuk: inandığı şeye sonsuz bağlılık, sadakat.

nuranî: parlak, aydın.

reşha: sızıntı, damla.

rumuzat: rumuzlar, işaretler.

secaya-i galiye: çok kıymetli özellikler.

serzakir: zikredenlerin başı.

seyyid: efendi, rehber, ileri gelen.

şakk-ı kamer: ayın ikiye bölünmesi.

şecere-i nuraniye: nurlu ağaç.

şeriat: İslâmiyet.

tahrir: değişim, bozma.

taravettar semere: taze, turfanda meyve.

tasdik: doğrulama.

tasrihat: düzeltme.

tevatür: yalanda ittifak etmeleri aklın imkânsız olan birçok kişi tarafından nakledilen kesin bilgi.

teyit: kuvvet verme, destekleme, pekiştirme.

vazife: görev.

vehim: yanlış ve esassız düşünce.

vüsuk: bağ, rabita.

zakir: çok dua eden, zikreden.

zatında: şahsında.

zira: çünkü.

ubudiyeti, fevkalâde ciddiyeti, fevkalâde metaneti; dava-
sında nihayet derecede sadık olduğunu güneş gibi aşıkâ-
re gösteriyor.

ÜÇÜNCÜ REŞHA

Eğer istersen gel, Asr-ı Saadete, Ceziretülarap’a gide-
riz. Hayalen olsun onu vazife başında görüp ziyaret ede-
riz. İşte bak:

Hüsnüsîret ve cemel-i suret ile mümtaz bir zatı görü-
yoruz ki, elinde mu’ciznüma bir kitap, lisanında hakaika-
şına bir hitap, bütün benîâdeme, belki cin ve inse ve me-
leğe, belki bütün mevcudata karşı bir hutbe-i ezeliyeyi
tebliğ ediyor. Sırr-ı hilkat-i âlem olan muamma-i acibâne-
sini hall ve şerh edip ve sırr-ı kâinat olan tılsım-ı muğlâ-
kını fetih ve keşfederek, bütün mevcudattan sorulan, bü-
tün ukulü hayret içinde meşgul eden üç müşkül ve müt-
hiş sual-i azîm olan “Necisin? Nereden geliyorsun? Ne-
reye gidiyorsun?” suallerine mukni, makbul cevap verir.

DÖRDÜNCÜ REŞHA

Bak, öyle bir ziya-i hakikat neşreder ki, eğer onun o
nuranî daire-i hakikat-i irşadından hariç bir surette kâina-
ta baksan, elbette kâinatın şeklini bir matemhane-i umu-
mî hükmünde ve mevcudatı birbirine ecnebi, belki düş-
man ve camidatı dehşetli cenazeler ve bütün zevilhayatı
zeval ve firakın sillesiyle ağlayan yetimler hükmünde gö-
rürsün.

Asr-ı Saadet: Peygamberimizin yaşadığı devir.
aşıkâre: apaçık.
benîâdem: Âdemoğulları.
camidat: cansızlar.
cemel-i suret: görünüş güzelliği.
Ceziretülarap: Arap Yarımadası.
cin: gözle görülmeyen bir kısım lâtif, ruhlu varlıklar.
dehşet: korku.
ecnebi: yabancı.
fetih: açmak.
fevkalâde metanet: sıkıntılara karşı sabırda sağlamlık.
fevkalâde ubudiyet: Allah’a kul-
luk yapmada herkesten üstün ol-
mak.
fevkalâde: olağanüstü, normalin
üzerinde.
fırak: ayrılma.
hakaikaşına: gerçekleri bilen.
hall: çözme.
harîç: başka, dışarı.
hayret: şaşırtan.
hitap: topluluğa karşı konuşma.
hutbe-i ezeliye: varlığının baş-
langıcı olmayan Allah’ın insanlara
ve cinlere bir hutbesi olan Kur’ân.
Hüseyin-i Cîsrî: bkz. Şahıs Bilgi-
leri.
hüsnüsîret: ahlâk güzelliği.
ins: insan.
kâinat: evren, tüm varlıklar.
lisan: dil, konuşma.
makbul: geçerli.
**matemhane-i umumî hükmün-
de:** herkesin kendine ait hüzünl-
erden dolayı üzüлp ağladığı, yas
tuttuğu yer benzerinde, değerlin-
de.
melek: nurdan yaratılmış ma-
sum, ruhlu varlıklar.
metanet: sağlamlık, dayanıklılık.
mevcudat: yaratılmış varlıklar,
var olan her şey.
mu’ciznüma: mu’cizeli, harikalar
gösteren.
muamma-i acibâne: hayret veri-
ci sır, şaşırtıcı.
mukni: ikna edici.
mümtaz zat: seçilmiş peygam-
ber, şahıs.
müşkül: güç, zor.
müthiş: dehşetli.
neşretmek: yaymak.
nuranî daire-i hakikat-i irşat:
gerçekleri, doğruları gösteren

nurlu daire, parlak saha.

reşha: sızıntı, damla.

Risale-i Hamidiye: Hüseyin-i
Cîsrî’nin en mühim eseri.

sadık: inancına son derece
bağlı, doğru.

sırr-ı hilkat-i âlem: âlemin
yaratılış sırrı.

sırr-ı kâinat: kâinatın sırrı.

sual-i azîm: büyük soru.

suret: biçim, şekil.

şerh: açıklama.

tebliğ: bildirme, duyurma.

tılsım-ı muğlâk: anlaşılmaması

zor sır.

ubudiyet: kulluk.

ukul: akıllar.

yetimler hükmünde: annesiz
kalan çocuklar gibi.

zeval: yok olma.

zevilhayat: hayat sahipleri,
canlılar.

ziya-i hakikat: gerçek, doğ-
ruluğun ışığı.

Şimdi bak, onun neşrettiği nur ile, o matemhane-i umumî, şevk u cezbe içinde bir zikirhaneye inkılâp etti. O ecnebi, düşman mevcudat, birer dost ve kardeş şekline girdi. O camidat-ı meyyite-i samite, birer munis memur, birer musahhar hizmetkâr vaziyetini aldı. Ve o ağlayıcı ve şekva edici, kimsesiz yetimler, birer tesbih için de zakir veya vazife paydosundan şakir suretine girdi.

BEŞİNCİ REŞHA

Hem o nur ile; kâinattaki harekât, tenevvüat, tebeddülât, tagayyürat, manasızlıktan ve abesiyetten ve tesadüf oyuncaklığından çıkıp, birer mektubat-ı Rabbaniye, birer sahife-i ayat-ı tekviniye, birer merâyâ-i esma-i İlâhiye ve âlem dahi bir kitab-ı hikmet-i Samedâniye mertebesine çıktılar.

Hem, insanı bütün hayvanatın mâdûnuna düşüren hadsiz zaaf ve aczi, fakr ve ihtiyacatı ve bütün hayvanlardan daha bedbaht eden, vasita-i nakl-i hüznün ve elem ve gam olan aklı o nur ile nurlandığı vakit, insan bütün hayvanat, bütün mahlûkat üstüne çıkar. O nurlanmış acz, fakr, akıl ile niyaz ile nazenin bir sultan ve fizar ile nazdar bir halife-i zemin olur.

Demek, o nur olmazsa, kâinat da, insan da, hatta her şey dahi hiçe iner. Evet, elbette böyle bedî bir kâinatta, böyle bir zat lâzımdır; yoksa, kâinat ve eflâk olmamalıdır.

abesiyet: faydasız ve boş olma.
acz: eli ermez, güçsüz.
âlem: bütün evren.
bedbaht: zavallı.
bedi: eşsiz güzel.
camidat: cansız varlıklar.
camidat-ı meyyite-i samite: suskun ölü ve cansız varlıklar.
ecnebi: yabancı.
eflâk: felekler gökler, uzay.
elem ve gam: sıkıntı ve tasa, kaygı.
fakr: çok şeye muhtaç, fakirlik.
fizar: ağlayıp inleme.

hadsiz: sınırsız.
halife-i zemin: yeryüzü halifesi.
harekât: hareketler.
hayvanat: hayvanlar.
hizmetkâr: hizmet eden.
ihtiyacat: ihtiyaçlar, muhtaçlık.

inkılâp: dönüşme.

kâinat: bütün yaratılmışlar, evren.

kitab-ı hikmet-i Samedâniye: her şeyin kendisine muhtaç olduğu, İlâhî icraatlardaki gayeleri gösteren kitap.

mâdûn: aşağı, alt.

mahlûkat: yaratılan bütün canlı, cansız her şey.

matemhane-i umumî: herkesin kendine ait hüznlerden dolayı üzümlü ağladığı, yas tuttuğu yer.

mektubat-ı Rabbaniye: her şeyi terbiye eden Allah'ın yarattığı ve her biri bir mektup gibi manalar ifade eden varlıklar.

merâyâ-i esma-i İlâhiye: Allah'ın isimlerinin tecelli ettiği aynalar.

mevcudat: yaratılmış varlıklar.

munis: cana yakın, dost.

musahhar: boyun eğen.

nazdar: naz yapan.

nazenin: nazlı.

neşrettiği nur: yayıp saçtığı nur, aydınlık.

niyaz: dua.

nur: Kur'an'ın aydınlığı, maddî-manevî aydınlık.

reşha: sızıntı, damla.

sahife-i ayat-ı tekviniye: yaratılışa ait delillerin sayfası.

şakir suret: şükreden biçim.

şekva: şikâyet.

şevkucezbe: neşe, coşku ile kendinden geçme.

tagayyürat: değişiklikler.

tebeddülât: değişmeler, başkalaşmalar.

tenevvüat: çeşitlilikler.

tesbih: Allah'ı anma.

vasita-i nakl-i hüznün: üzüntüyü nakleden araç.

vaziyet: durum.

zaaf: zayıflık.

zakir: zikreden, çok çok dua eden.

zikirhane: zikir yapılan yer.

ALTINCI REŞHA

âdât: âdetler, gelenekler.
âdet: töre, gelenek.
ahlâk-ı hasene: güzel ahlâk.
ahlâk-ı seyyie-i vahşiyâne: kaba ve çirkin ahlâk.
âlem: dünya.
berk-i hatif: göz kamaştıran şimşek.
bürhan-ı hak: hakkın, doğrunun delili, göstericisi.
cezire-i vâsia: geniş yarımada.
cihet: yön.
def'aten: birden.
dellâl: ilân eden.
fetih: kazanma.
garb: batı.
hediye-i hidayet: hidayete sevk ediciliği.
hırz-ı can: canı gibi koruma.
hums-u beşer: insanların beşte biri.
kal' etmek: temelinden yıkmak.
kâşif: keşfeden.
keşşaf: keşfeden.
künuz-u esma-i ilâhiye: Allah'ın isimlerinin hazineleri.
mahbub-u kulûp: kalplerin sevgilisi.
mehasin: güzellikler.
meratip: mertebeler, basamaklar.
misal-i muhabbet: muhabbet misali.
muallim: öğretmen.
muallim-i ukul: akılların öğretmeni.
muhbir: haber veren.
muhtelif akvam: çeşitli kavimler, milletler.
mutaassıp: eski âdet ve geleneklerine aşırı bağlı olan.
mürebbi-i nüfus: nefislerin terbiyecisi.
nefis: insanda kötülüğe sevk eden güç, kötülüğe sevk eden, meyleden, ben.
nısf-ı arz: dünyanın yarısı.
nur: aydınlık.
nuranî: nurlu, aydınlık.
rahmet-i binihaye: sonsuz rahmet.
ref etmek: kaldırmak.
risalet: peygamberlik.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah'ın saltanatı.
semere-i şecere-i hilkat: yaratılış ağacının meyvesi, neticesi.
sirac-ı hakikat: hakikat lâmbası.
sultan-ı ervah: ruhların sultanı.

İşte o zat, bir saadet-i ebediyenin muhbiri, müjdecisi, bir rahmet-i binihayenin kâşifi ve ilâncısı ve saltanat-ı rububiyetin mehasininin dellâli, seyircisi ve künuz-u esma-i ilâhiyenin keşşafı, göstericisi olduğundan, böyle baksan, yani ubudiyeti cihetiyle, onu bir misal-i muhabbet, bir timsal-i rahmet, bir şeref-i insaniyet, en nuranî bir semere-i şecere-i hilkat göreceksin; şöyle baksan, yani risaleti cihetiyle, bir bürhan-ı Hak, bir sirac-ı hakikat, bir şems-i hidayet, bir vesile-i saadet görürsün.

İşte, bak: Nasıl berk-i hatif gibi, onun nuru şarktan garbı tuttu. Ve nısf-ı arz ve hums-u beşer onun hediye-i hidayetini kabul edip hırz-ı can etti. Bizim nefis ve şeytanımıza ne oluyor ki, böyle bir zatın bütün davalarının esası olan ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ¹, bütün meratibiyle beraber kabul etmesin?

YEDİNCİ REŞHA

İşte, bak: Şu cezire-i vâsiada vahşî ve âdetlerine mutaassıp ve inatçı muhtelif akvamı, ne çabuk âdât ve ahlâk-ı seyyie-i vahşiyânelerini def'aten kal' ve refederek bütün ahlâk-ı hasene ile teçhiz edip bütün âleme muallim ve medenî ümeme üstat eyledi. Bak, değil zahiri bir tasallut, belki akılları, ruhları, kalpleri, nefisleri fetih ve teshir ediyor. Mahbub-u kulûp, muallim-i ukul, mürebbi-i nüfus, sultan-ı ervah oldu.

1. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. (Saffat Suresi: 35; Muhammed Suresi: 19.)

sark: doğu.

şems-i hidayet: hidayet güneşi.

şeref-i insaniyet: insanlığın iftihar ettiği, şerefi, yüz akı.

tasallut: rahatsız etme.

teçhiz: donatma.

teshir: emrine itaat ettirme.

timsal-i rahmet: rahmet sembolü.

ubudiyet: kulluk.

ümem: ümmet, millet.

vesile-i saadet: mutluluk vesilesi.

zahiri: görünen.

SEKİZİNCİ REŞHA

Bilirsin ki sigara gibi küçük bir âdeti, küçük bir kavim-de büyük bir hâkim, büyük bir himmetle ancak daimî kal-dırabilir. Hâlbuki, bak, bu zat büyük ve çok âdetleri, hem inatçı, mutaassıp büyük kavimlerden zahirî küçük bir kuvvetle, küçük bir himmetle, az bir zamanda ref' edip, yerlerine öyle secaya-i âliyeyi-ki, dem ve damarlarına ka-rışmış derecede sabit olarak-vaz' ve tespit ediyor. Bunun gibi daha pek çok harika icraatı yapıyor.

İşte, şu Asr-ı Saadeti görmeyenlere Ceziretûlarap'ı gözlerine sokuyoruz. Haydi yüzer feylesofu alsınlar, ora-ya gitsinler, yüz sene çalışsınlar. O zatın, o zamana nis-peten bir senede yaptığının yüzden birisini, acaba yapa-bilirler mi?

DOKUZUNCU REŞHA

Hem, bilirsin, küçük bir adam, küçük bir haysiyetle, küçük bir cemaatte, küçük bir meselede, münazaralı bir davada hicapsız, pervasız, küçük fakat hacaletaver bir yalanı, düşmanları yanında, hilesini hissettirmeyecek de-recede teessür ve telâş göstermeden söyleyemez.

Şimdi bak bu zata: Pek büyük bir vazifede, pek büyük bir vazifedar; pek büyük bir haysiyetle, pek büyük emni-yete muhtaç bir hâlde, pek büyük bir cemaatte, pek bü-yük husumet karşısında, pek büyük meselelerde, pek bü-yük davada, pek büyük bir serbestiyetle, bilâperva, bilâ-tereddüt, bilâhicap, telâşsız, samimî bir saffetle, büyük

âdet: gelenek.

asr-ı saadet: Hz. Muham-med'in peygamber olarak dünyada bulunduğu devir.

bilâhicap: perdesiz.

bilâperva: korkusuzca.

bilâtereddüt: şüphesiz.

cemaat: topluluk.

Ceziretûlarap: Arap Yarımada-sı.

daimi: sürekli.

dava: konu, mesele.

dem: kan.

feylesof: filozof.

hacaletaver: utandırıcı.

hâkim: adaletli idareci.

haysiyet: itibar, kıymet şeref.

hicap: utanma duygusu, per-de.

himmet: gayret gösterme; gayret

husumet: düşmanlık.

icraat: işler.

kavim: millet, toplum.

mutaassıp: eski geleneklerine aşırı bağlı olan.

münazara: tartışma.

perva: korku.

ref etme: kaldırma.

secaya-i âliye: yüksek özellik.

teessür: etkilenme.

vaz' ve tespit: meydana getirip ispat etme.

vazifedar: vazifeli, görevli.

Zat: Hazret-i Muhammed.

bir ciddiyetle, hasımlarının damarlarına dokunduracak şedit, ulvî bir surette söylediği sözlerinde hiç hilâf bulunabilir mi? Hiç hile karışması mümkün müdür? Kellâ!

¹ . اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ .

Evet, hak aldatmaz, hakikatbin aldanmaz. Hak olan mesleği hileden müstağnidir; hakikatbinin gözüne hayal ne haddi var ki hakikat görünsün, aldatsın.

ONUNCU REŞHA

İşte bak: Ne kadar merakaver, ne kadar cazibedar, ne kadar lüzumlu, ne kadar dehşetli hakaikı gösterir ve mesaili ispat eder. Bilirsin ki, en ziyade insanı tahrik eden meraktır. Hatta, eğer sana denilse, “Yarı ömrünü, yarı malını versen, kamerden ve müşteriden biri gelir, kamerde ve müşteride ne var, ne yok, ahvalini sana haber verecek. Hem doğru olarak senin istikbalini ve başına ne geleceğini doğru olarak haber verecek”; merakın varsa, vereceksin.

Hâlbuki, şu zat öyle bir Sultanın ahbarını söylüyor ki, memleketinde Kamer, bir sinek gibi, bir pervane etrafında döner. O Arz olan o pervane ise, bir lâmba etrafında pervaz eder; ve o güneş olan lâmba ise, o Sultanın binler menzillerinden bir misafirhanesinde binler misbahlar içinde bir lâmbasıdır.

Hem öyle acayip bir âleminden hakikî olarak bahsediyor ve öyle bir inkılâptan haber veriyor ki, binler küre-i arz bomba olsa, patlasalar, o kadar acip olmaz. Bak, onun lisanında,

acayip: ilginç, hayret veren, garip.
acip: ilginç, hayret veren.
ahbar: haberler.
ahval: hâller.
arz: yer, yeryüzü.
cazibedar: çekici.
dehşet: korkma.
hak: gerçek, hakikat.
hakaik: gerçekler.
hakikat: gerçek.
hakikatbin: hakikati gören.
hasım: düşman.
hilâf: zıtlık, aykırılık.
hile: aldatma, kandırma.
inkılâp: değişime, başkalaşma.
istikbal: gelecek.
kamer: ay.
kellâ: asla.
lisan: dil.
küre-i arz: dünya, yer küre.
menzil: yer.
merakaver: merak uyandıran.
mesail: meseleler.
misbah: lâmba.
müstağni: tenezzül etmeyen, ihtiyaç duymayan ihtiyaç duyma-

1. O ancak kendisine vahyolunanı söyler. (Necm Suresi: 4.)

ma.
Müşteri: Jüpiter.
pervane: çark edip dönen.
pervaz: uçan.
reşha: sızıntı, damla.

saffet: duru, temiz, berrak.
Sultan: yüce yaratan, bütün varlıklar emir ve idaresi altındaki olan, Allah.
suret: şekil, biçim.

şedit: şiddetli.
tahrik: harekete geçirme, teşvik.
ulvî: yüksek, yüce.
ziyade: fazla.

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۝ اِذَا السَّمَاءُ اَنْفَطَرَتْ ۝ اِذَا الْاَقَارِعُ ۝

gibi sureleri işit.

Hem öyle bir istikbalden doğru olarak haber veriyor ki, şu dünyevî istikbal ona nispeten bir katre serap hük-mündedir. Hem, öyle bir saadetten pek ciddî olarak ha-ber veriyor ki, bütün saadet-i dünyeviye, ona nispeten bir berk-i zailin bir şems-i sermede nispeti gibidir.

ON BİRİNCİ REŞHA

Böyle acıp ve muammaâlûd şu kâinatın perde-i zahiri-yesi altında, elbette ve elbette böyle acayip bizi bekliyor. Böyle acayibi haber verecek, böyle harika ve fevkalâde mu'ciznüma bir zat lâzımdır.

Hem, bu zatın gidişatından görünüyor ki, o, görmüş ve görüyor ve gördüğünü söylüyor.

Hem, “Bizi nimetleriyle perverde eden şu semavat ve arzın İlâhı, bizden ne istiyor, marziyatı nedir?” pek sağ-lam olarak bize ders veriyor.

Hem bunlar gibi daha pek çok merakaver, lüzumlu ha-kaiki ders veren bu zata karşı her şeyi bırakıp ona koş-mak, onu dinlemek lâzım gelirken, ekser insanlara ne ol-muş ki, sağır olup kör olmuşlar, belki divane olmuşlar ki bu hakkı görmüyorlar, bu hakikati işitmiyorlar, anlamı-yorlar?

1. Güneş dürülüp toplandığında. (Tekvir Suresi: 1.)

2. Gök yarıldığı zaman. (Infitar Suresi: 1.)

3. Çarpacak olan felâket. (Karia Suresi: 1.)

acayip: ilginç, hayret veren,
garip.
acıp: ilginç, hayret veren.

arz: dünya.
berk-i zail: bir anda parlamayıp
sönen şimşek.

divane: deli.
fevkalâde: olağanüstü.
gidişat: tutum, davranış, du-

rum.
hak: doğruluk, doğru.
hakikat: gerçek.
hakaik: hakikatler, imana, Islâma
ait doğrular.
harika: olağanüstü vasıflar taşı-
yan.
hükümünde: değerinde, ölçüsün-
de.
istikbal: gelecek.
katre: damla.
marziyat: razı olunacak şeyler.
merakaver: merak uyandıran.
mu'ciznüma: mu'cize gösteren.
muammaâlûd: anlaşılmaz, karı-
sık iş.
nimet: yiyecek, içecekler.
nispet: oran.
perde-i zahiriye: görünüşteki
perde.
perverde etmek: besleyip bü-
yütmek, yetiştirmek.
saadet: mutluluk.
saadet-i dünyeviye: dünya mut-
luluğu.
semavat: gökler.
serap: su olmayıp, su gibi görü-
nen sis.
sure: Kur'an'ın her bir bölümü.
şems-i sermed: batmayan gü-
neş.

ON İKİNCİ REŞHA

İşte şu zat, şu mevcudat hâlıkının vahdaniyetinin hak-kaniyeti derecesinde hak bir bürhan-ı natık, bir delil-i sadık olduğu gibi, haşrin ve saadet-i ebediyenin dahi bir bürhan-ı katı, bir delil-i satıdır. Belki, nasıl ki o zat, hidayetiyle saadet-i ebediyenin sebep-i husulü ve vesile-i vusulüdür. Öyle de; duasıyla, niyazıyla o saadetin sebep-i vücudu ve vesile-i icadıdır. Haşir meselesinde geçen şu sırrı, makam münasebetiyle tekrar ederiz.

İşte, bak: O zat öyle bir salât-ı kübrada dua ediyor ki, güya şu cezire, belki arz, onun azametli namazıyla namaz kılar, niyaz eder.

Bak, hem öyle bir cemaat-i uzmada niyaz ediyor ki, güya benîâdemin zaman-ı Âdem'den asrımıza, kıyamete kadar bütün nuranî kâmil insanlar, ona ittiba ile iktida edip duasına âmin diyorlar.

Hem bak, öyle bir hacet-i amme için dua ediyor ki, değil ehl-i arz, belki ehl-i semavat, belki bütün mevcudat, niyazına, “Evet, yâ Rabbena, ver, biz dahi istiyoruz” diye iştirak ediyorlar.

Hem öyle fakirâne, öyle hazinâne, öyle mahbubâne, öyle müştakane, öyle tazarrukârâne niyaz ediyor ki, bütün kâinatı ağıltırıyor, duasına iştirak ettiriyor.

Bak, hem öyle bir maksat, öyle bir gaye için dua ediyor ki, insanı ve âlemi, belki bütün mahlûkatı esfel-i safilinden, sukuttan, kıymetsizlikten, faydasızlıktan âlâyıllıyyine, yani kıymete, bekaya, ulvî vazifeye çıkarıyor.

âlâyıllıyyin: en yüksek mertebe.

âlem: dünya.

âmin: 'Allah kabul etsin.'

arz: dünya, yeryüzü.

asır: yüzyıl.

azamet: büyüklük.

beka: ebedilik.

benîâdem: Âdemoğulları, insanlık.

bürhan-ı kâtî: kesin delil.

bürhan-ı natık: konuşan delil.

cemaat-i uzma: çok büyük cemaat.

cezire: yarımada.

delil-i sadık: doğru kanıt.

delil-i satî: parlak delil.

ehl-i arz: dünyadakiler.

ehl-i semavat: gökyüzü halkı, melekler, ruhaniler.

esfel-i safilin: aşağıların en aşağısı.

fakirâne: fakirce, muhtaçlığını söyleyerek.

güya: sanki.

hacet-i amme: herkesin ihtiyacı olan şey.

hak: gerçek, doğru.

hakkanîyet: doğruluktan, adaletten ayrılmamak.

hâlık: yaratıcı.

haşir: diriliş.

hazinâne: hüznü bir şekilde.

hidayet: doğruluk, İslâmlık.

iktida: uyma, örnek alma.

iştirak: katılma.

ittiba: tâbi olma.

kâinat: bütün varlıklar, evren.

kâmil: ermiş, Allah dostu.

kıyamet: dünyanın ölümü.

mahbubâne: muhabbetle, sevgiyle.

mahlûkat: yaratılmış varlıklar yaratılanlar.

maksat: amaç, gaye.

mevcudat: var olanlar.

müştakane: çok isteyerek.

niyaz: dua, yalvarış.

niyaz: dua.

nuranî: nurlu, aydın.

saadet: mutluluk.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

salât-ı kübra: en büyük namaz.

sebeb-i husul: meydana gelme sebebi.

sebeb-i vücud: varlık sebebi.

sır: gizli bilgi, gizem.

sukut: değerden düşme, kıymetini yitirme.

tazarrukârâne: yalvarıp yalvararak.

ulvî: yüksek.

vahdaniyet: Allah'ın bir olu-

şu.

vesile-i icat: yaratılış vesilesi.

vesile-i vusul: kavuşma vesilesi.

yâ Rabbena: Ey Rabbimiz.

zaman-ı Âdem: Hz. Âdem zamanı.

zat: kişi; Hazret-i Peygamber.

Bak, hem öyle yüksek bir fizar-ı istimdatkârâne ve öyle tatlı bir niyaz-ı istirhamkârâne ile istiyor, yalvarıyor ki, güya bütün mevcudata ve semavata ve Arşa işittirip, vecde getirip, duasına “Âmin, Allahümme âmin” dedirtiyor.

Bak, hem öyle *Semî*, *Kerîm* bir *Kadîr*’den, öyle *Basîr*, *Rahîm* bir *Âlîm*’den hacetini istiyor ki, bilmüşahede en hafî bir zihayatın en hafî bir hacetini, bir niyazını görür, işitir, kabul eder, merhamet eder. Çünkü, istediğini—velev lisan-ı hâl ile olsun—verir ve öyle bir suret-i hakîmâne, basîrâne, rahîmânede verir ki, şüphe bırakmaz, bu terbiye ve tedbir, öyle bir *Semî* ve *Basîr* ve öyle bir *Kerîm* ve *Rahîm*’e hastır.

ON ÜÇÜNCÜ REŞHA

Acaba bütün efazıl-ı benîâdemi arkasına alıp, arz üstünde durup, Arş-ı Azama müteveccihen el kaldırıp dua eden şu şeref-i nev-i insan ve ferid-i kevnüzaman ve bihakkın Fahr-i Kâinat ne istiyor?

Bak, dinle; saadet-i ebediye istiyor, beka istiyor, lika istiyor, Cennet istiyor. Hem, merâyâ-i mevcudatta ahkâmını ve cemallerini gösteren bütün esma-i kudsîye-i İlâhiye ile beraber istiyor. Hatta, eğer rahmet, inayet, hikmet, adalet gibi, hesapsız o matlûbun esbab-ı mucibesi olmasa idi, şu zatın tek duası, baharımızın icadî kadar kudretine hafif gelen şu Cennetin binasına sebebiyet vercekti.

Evet, nasıl ki onun risaleti şu dâr-ı imtihanın açılmasına sebebiyet verdi; öyle de, onun ubudiyeti dahi, öteki dârin açılmasına sebeptir. Acaba ehl-i akıl ve tahkike

adalet: her şeye hakkını eşitçe verme.
ahkâm: emirler, buyruklar.
Âlîm: her şeyi hakkıyla bilen, Allah.
arş: göğün en yüksek katı.
Arş-ı Azam: yüceler yücesi İlâhî makam. Cenab-ı Hakkın

irade ve idaresinin tecelli ettiği, görüldüğü yer.
arz: yer, yeryüzü.
Basîr: her şeyi gören, Allah.
Basîrâne: görerek.
beka: ölümsüz bir hayat.
bihakkın: tam bir liyakatle, uygunlukta.

bilmüşahede: görerek.
cemal: güzellik.
dâr: yer, dünya.
dâr-ı imtihan: imtihan yeri.
efazıl-ı benîâdem: âdemoğlunun faziletleri, seçkinleri.
ehl-i akıl ve tahkik: ilim sahipleri, İslâm âlimleri.

esbab-ı mucibe: gerekçeler.
esma kudsîye-i İlâhiye: Allah’ın mukaddes isimleri.
Fahr-i Kâinat: kâinatın iftihar tablosu olan Hz. Muhammed.
ferid-i kevnüzaman: kâinatın ve bütün zamanların benzersizi olan, bir tanesi.
fizar-ı istimdatkârâne: yardım isteyerek inleyip yalvarmak.
hacet: ihtiyaç.
hafî: gizli.
hakîmâne: hikmetle, hikmetlice.
has: mahsus, özel.
hikmet: İlâhî maksatlar, gayeler.
icat: yaratılış.
inayet: yardım, lütuf.
Kadîr: her şeye gücü yeten, Allah.
Kerîm: çok cömert, çok âlicenap ikram ve ihsanı bol olan Allah.
kudret: Allah’ın ezeli gücü.
lika: kavuşma, Allah’a ulaşma.
lisan-ı hâl: hâl dili.
matlûp: istenen.
merâyâ-i mevcudat: üzerlerinde Allah’ın isimlerinin tecelli edip görüldüğü, varlık aynaları.
mevcudat: var olanlar.
müteveccihen: yönelerek.
niyaz: dua.
niyaz-ı istirhamkârâne: merhamet isteyerek dua etmek.
Rahîm: merhameti, ihsanı sonsuz Hz. Allah.
rahîmâne: merhamet ederek
rahmet: acıma, şefkat gösterme, merhamet etme.
risalet: peygamberlik.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
semavat: gökyüzü.
Semî: her şeyi işiten, Hz. Allah.
suret-i hakîmâne: hikmetli bir şekilde.
şeref-i nev-i insan: insanlığa şeref veren.
tedvîr: çekip çevirme.
terbiye: besleme, yetiştirme.
ubudiyet: kulluk.
vecd: coşku, İlâhî aşkın insanı bütünüyle sarması.
velev: sayet, dahi.
zihayat: hayat sahibi.

¹ **لَيْسَ فِي الْإِمْكَانِ أَبَدُ عُمَمًا كَانَ** dediren şu meşhut intizam-

ı faik, şu rahmet içinde kusursuz hüsnüsanat ve misilsiz cemel-i rububiyet, hiç böyle bir çirkinliği, böyle bir merhametsizliği, böyle bir intizamsızlığı kabul eder mi ki, en cüz'î, en ehemmiyetsiz arzuları, sesleri ehemmiyetle işitip ifa etsin, en ehemmiyetli, en lüzumlu arzuları ehemmiyetsiz görüp işitmesin, anlamasın, yapmasın? Hâşâ ve kellâ, yüz bin defa hâşâ; böyle bir cemel, böyle bir çirkinliği kabul etmez, çirkin olmaz.

Yahu, ey hayalî arkadaşım! Şimdilik kâfidir, geri gitmeliyiz. Yoksa yüz sene şu zamanda, şu cezirede kalsak, yine o zatın garaib-i icraatını ve acaib-i vezaifini, yüzden birisine, tamamen ihata edip, temaşasında doyamayız. Şimdi, gel, üstünde döneceğimiz her asra birer birer bakalım. Bak, nasıl her asır, o şems-i hidayetden aldıkları feyiz ile çiçek açmışlar; Ebu Hanife, Şafiî, Bayezit-i Bistamî, Şah-ı Geylânî, Şah-ı Nakşibend, İmam-ı Gazalî, İmam-ı Rabbanî gibi milyonlar münevver meyveler veriyor.

Meşhudatımızın tafsilâtını başka vakte talik edip, o mu'ciznûma ve hidayetedayı bir kısım kat'î mu'cizatına işaret eden bir salâvat getirmeliyiz:

عَلَى مَنْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْفُرْقَانُ الْحَكِيمُ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنَ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ أَلْفُ صَلَاةٍ وَأَلْفُ أَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ حَسَنَاتِ أُمَّتِهِ ۞ عَلَى مَنْ بَشَّرَ بِرِسَالَتِهِ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَالزَّبُورَ

1. İmkân dairesi içinde, şu andaki durumdan daha mükemmeli, daha üstünü, daha güzeli yoktur. (İmam-ı Gazalî)

2. Rahmanirrahîm olan Allah'ın, Furkan-ı Hakîm'i Arş-ı Azîm'den üzerine indirdiği zat olan Efendimiz Muhammed'e (a.s.m.) ümmetinin iyilikleri adedince milyon salât ve milyon selâm olsun.

münevver: aydınlatılmış.

Rahman-ı Rahîm: dünya ve ahirette yarattıklarına sonsuz şefkat ve merhametiyle muamele eden Allah.

rahmet: her şeyi kuşatan ih-sanlar, ikramlar, bağışlar.

salâvat: Hz. Muhammed'e rahmet ve esenlik dileme.

Şafiî: İmam-ı Şafiî. bkz. Şahıs Bilgileri.

Şah-ı Geylânî: Abdülkadir-i Geylânî. bkz. Şahıs Bilgileri.

Şah-ı Nakşibend: bkz. Şahıs

Bilgileri.

şems-i hidayet: hidayet güneşi Hz. Muhammed.

tafsilât: açıklamalar, izahlar.

talik: tehir, erteleme.

temaşa: hayretle bakıp seyretme.

acaib-i vezaif: vazifelerin şaşırtıcılığı.

Arş-ı Azîm: Cenab-ı Hakkın saltanatının büyük dairesi.

arzu: istek.

asır: yüzyıl.

Bayezit-i Bistamî: Hicrî 188-261 tarihleri arasında yaşamış büyük evliya. bkz. Şahıs Bilgileri.

cemel: güzellik.

cemel-i rububiyet: Allah'ın bütün varlıkları kuşatan mükemmel yönetimi, terbiye etmedeki eşsiz güzelliği.

cezire: yarımada.

cüz'î: pek az.

Ebu Hanife: İmam-ı Azam Ebu Hanife. bkz. Şahıs Bilgileri.

ehemmiyet: önem.

faik: üstünlük, farklı ve üstün olan.

feyiz: irfan, ihsan.

Furkan-ı Hakîm: doğruyu yanlıştan ayıran hikmetli Kur'an.

garaib-i icraat: işlerin hayret vericiliği.

hâşâ ve kellâ: asla ve kesinlikle.

hidayeteda: hidayet sebeplerini yerine getiren.

hüsnüsanat: sanattaki güzellik.

ifa: yerine getirme.

ihata: kuşatma.

İmam-ı Gazalî: bkz. Şahıs Bilgileri.

İmam-ı Rabbanî: bkz. Şahıs Bilgileri.

intizam: uyum, düzenlilik.

intizam-ı faik: üstün düzen, intizam.

kat'î: kesin.

meşhudat: görünenler.

meşhut: görünen, bilinen.

misilsiz: benzersiz, eşsiz.

mu'ciznûma: mu'cize gösteren.

وَبَشِّرْ بُنْيُوتَهُ الْأَرْهَاصَاتُ وَهَوَاتُ الْجَنِّ وَأَوَّلِيَاءُ الْأَنْسِ
وَكَوَاهِنُ الْبَشَرِ وَأَنْشَقَّ بِإِشَارَتِهِ الْقَمَرُ، سَيِّدِنَا مُحَمَّدُ أَلْفُ أَلْفِ
صَلَاةٍ وَسَلَامٍ بَعْدَ أَنْفَاسِ أُمَّتِهِ ۞ عَلَى مَنْ جَاءَتْ لِدَعْوَتِهِ الشَّجَرُ،
وَنَزَلَ سُرْعَةً بِدَعَائِهِ الْمَطَرُ، وَأَظْلَمَتْهُ الْغَمَامَةُ مِنَ الْحَرِّ وَشَبَعَ مِنْ
صَاعٍ مِنْ طَعَامِهِ مَاتٌ مِنَ الْبَشَرِ، وَنَبَعَ الْمَاءُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ
ثَلَاثُ مَرَّاتٍ كَالْكَوْثَرِ وَأَنْطَقَ اللَّهُ لَهُ الضَّبُّ وَالظَّبْيُ وَالْجَزَعُ
وَالذِّرَاعُ وَالْجَمَلُ وَالْجَبَلُ وَالْحَجَرُ وَالْمَدَرُ صَاحِبِ الْمِعْرَاجِ
وَمَا زَاغَ الْبَصَرُ ۞ سَيِّدِنَا وَشَفِيعِنَا مُحَمَّدُ أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ
بَعْدَ كُلِّ الْحُرُوفِ الْمُتَشَكِّلَةِ فِي الْأَكْلِمَاتِ الْمُتَمَثِّلَةِ بِأَذْنِ
الرَّحْمَنِ فِي مَرَايَا تَمْوِجَاتِ الْهَوَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ
مِنْ كُلِّ قَارِءٍ مِنْ أَوَّلِ التُّزْوِلِ إِلَى آخِرِ الزَّمَانِ وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا
يَا الْهَنَّا بِكُلِّ صَلَاةٍ مِنْهَا.. آمِينَ ۞¹

² [Şuaat-ı Marifetinnebi namındaki Türkçe bir risalede ve On Dokuzuncu Mektupta ve şu sözde icmalen işaret ettiğimiz delâil-i nübüvvet-i Ahmediyeyi (a.s.m.) beyan etmişim. Hem onda Kur'an-ı Hakîm'in vücuh-u i'cazı icmalen zikredilmiş. Yine Lemaat namında Türkçe bir risalede ve Yirmi Beşinci Sözde Kur'an'ın kırk vecihle mu'cize olduğunu icmalen beyan ve kırk vücuh-u i'cazına işaret etmişim. O kırk vecihte, yalnız nazımda olan belâgati, *İşaratü'l-I'caz* namındaki bir tefsir-i Arabîde

1. Risaletini İncil, Tevrat ve Zebur'un müjdelediği; nübüvvetini doğduğundan hemen önce ve doğumu anında meydana gelen harikulâde hâllerin, cinni hatiflerin, insanlardan evliya ve kâhinlerin haber verdiği; işaretiyle ayın ikiye bölündüğü Efendimiz Muhammed'e (a.s.m.) ümmetin alıp verdiği nefesler sayısınca milyon salât ve milyon selâm olsun. Çağırmasıyla, ağaçların, yanına geldiği, duasıyla yağmurun sür'atle yağdığı, bulutun sıcaktan korumak için başında gölge yaptığı, bir kilelik yiyeceğinden yüzlerce insanın doyduğu, parmakları arasından suyun üç defa Kevser gibi aktığı; Allah'ın kertenkeleyi, ceylânı, kuru hurma direğini, koyun paçasını, deveyi, dağı, taşı ve cakil taşlarını onun için konuşturduğu; Miracın ve, "Göz ne sağdı, ne de başka bir şeye baktı" (Necm Suresi: 17.) ayetinin sahibi Efendimiz ve şefaathimiz Muhammed'e, (a.s.m.) ilk indiği andan itibaren kıyamete kadar Kur'an'ın, her okuyanın okuduğunda hava dalgalarının aynalarında Allah'ın izni ile temessül eden her kelimesindeki her harfi sayısınca salât ve selâm olsun. Bu salâvatların her birisi hürmetine bizi bağışla, bize merhamet et, ey ilâhımız! Âmin.

2. Rumî 1339'da, İstanbul'da Türkçe olarak telif edilen *Şuaat* risalesidir.

âmin: "Kabul eyle!" anlamında kullanılır.

belâgat: sözün güzel olmakla beraber yerinde ve makama uygun olması.

cins-i lâtifler: gaipden haber veren cinler.

delâil-i nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in peygamberliğinin delilleri.

evliya: Allah dostları, veliler.

hâl: durum.

harikulâde: olağanüstü.

icmalen: kısaca.

İşaratü'l-I'caz: Risale-i Nur Külliyyatında yer alan bir eser.

kâhin: gaipden haber veren, falcı.

Kevser: Cennette bir havuz.

kile: tahıl ölçülen bir ağırlık ölçüsü.

Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet bulunan Kur'an.

merhamet: acıma.

Miraç: Hz. Peygamberin, ruhen ve bedenlen göğe çıkma mu'cizesi.

nübüvvet: peygamberlik.

risalet: peygamberlik.

salât: dua.

selâm: esenlik, koruma, selâmet dileme.

Şuaat-ı Marifetinnebi: Peygamberi tanıma panitları manasına gelen Üstad Bediüzzaman'ın bir eseri.

tefsir-i Arabî: Arap dilinde yazılmış Kur'an yorumu.

temessül: suret giyme, cisimleşme.

ümmet: nesil, millet.

vücuh-u i'caz: mu'cizelik yönleri.

âlem-i gayp: beş duyu ile kavra-
namayan gerçeklerin âlemi.
âlem-i insaniyet: insanlık âlemi.
âlem-i maneviye-i İslâmiye: İs-
lâmın manevî âlemi.
âlem-i şahadet: gözle gördüğü-
müz âlem.
âlem-i uhreviye: ahiret âlemi.
asfiya: Hz. Peygamberin vârisi
hükümünde olan âlim zatlar.
bürhan: delil.
bürhan-ı natık: konuşan delil.
cihet: yön, taraf.
ehl-i mesalik ve meşarip: mes-
lek ve meşrep sahipleri.
evliya: velîler, Allah dostları.
hacat-ı maneviye: manevî ihti-
yaçlar.
hâdi: hidayet eden, doğru yolu
gösteren.
hendese: matematik bilgisi.
hikmet-i hakikî: gerçek hikmet,
doğru, yanılmayan, üstün bilgi.
hitabat-ı ezeliye: ezeli hitaplar,
Allah'ın cinlerle ve insanlarla ko-
nuşması olan Kur'an-ı Kerim.
ibraz: ortaya koyma.
iltifatat-ı rahmaniye: her şeye
merhametle bakan Allah'ın sınır-
sız iltifatları.
kat'i: kesin.
kavl-i şarih: açıklayıcı söz.
keşşaf: keşfeden, ortaya çıkaran.
kitab-ı dua: dua kitabı.
kitab-ı emir: emir, tavsiye kitabı.
kitab-ı hikmet ve şeriat: varlık-
ların yaratılış sebeplerini açıkla-
yan hikmet ve hukuk kitabı.
kitab-ı kebir-i kâinat: büyük bir
kitap olan kâinat.
kitab-ı zikir ve marifet: okun-
makla Allah'ın zikredildiği, anıldığı
üstün bilgi kitabı.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve su-
resinde sayısız hikmet bulunan
Kur'an.
künuz-u esma-i ilâhiye: ilâhî
isimlerin hazineleri.
kütüphane-i mukaddese: mu-
kaddes kitaplık, bütün ilimlere
kaynak olan ilâhî kitap.
lem'a-i i'caz: mu'cizelik parıltısı.
mahzen-i mu'cizat: mu'cizelerin
toplu bulunduğu kitap.
medar-ı tenkit: tenkit sebebi.
miftah: anahtar.
mu'cize-i kübra: en büyük mu'-
cize.
muhakkik: muhakkikler, titizce
hakikati araştıranlar.
muzmer hakaik: gizli, örtülmüş
gerçekler.
mürebbi: terbiye eden.
mürşit: doğru yolu gösteren.
müstetir: gizli, saklı.
nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Mu-
hammed'in peygamberliği.
risale: belli bir konuda yazılmış

kırk sahife içinde yazmışım. Eğer ihtiyacın varsa, şu üç kitaba
müracaat edebilirsin.]

ON DÖRDÜNCÜ REŞHA

Mahzen-i mu'cizat ve mu'cize-i kübra olan Kur'an-ı
Hakîm, nübüvvet-i Ahmediye (a.s.m.) ile vahdaniyet-i İlâ-
hiyeyi, o derece kat'î ispat ediyor ki, başka bürhana ha-
cet bırakmıyor. Biz de onun tarifine ve medar-ı tenkit ol-
muş bir iki lem'a-i i'cazına işaret ederiz.

İşte, *Rabbimizi bize tarif eden Kur'an-ı Hakîm, şu ki-
tab-ı kebir-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi, şu sahaif-i
arz ve semada müstetir künuz-u esma-i İlâhiyenin keş-
şafı, şu sutur-u hâdisatın altında muzmer hakaikın mif-
tahı, şu âlem-i şahadet perdesi arkasındaki âlem-i gayp
cihetinden gelen iltifatat-ı Rahmaniye ve hitabat-ı Ezeli-
yenin hazinesi, şu âlem-i maneviye-i İslâmiyenin güne-
şi, temeli, hendesesi, avalim-i uhreviyyenin haritası, zat
ve sıfât ve şuun-u İlâhiyenin kavl-i şarihi, tefsir-i vazıhı,
bürhan-ı natıkı, tercüman-ı satı, şu âlem-i insaniyetin
mürebbi'si, hikmet-i hakikî'si, mürşit ve hâdisi; hem bir
kitab-ı hikmet ve şeriat, hem bir kitab-ı dua ve ubudiyet,
hem bir kitab-ı emir ve davet, hem bir kitab-ı zikir ve
marifet gibi, bütün hacat-ı maneviyesine karşı birer ki-
tap ve bütün muhtelif ehl-i mesalik ve meşarip olan ev-
liya ve sıddıkînin, asfiya ve muhakkikînin her birinin
meşreplerine lâayık birer risale ibraz eden bir kütüpha-
ne-i mukaddesedir.*

olan küçük kitap.
sahaif-i arz: yeryüzü sayfala-
rı.
sema: gökyüzü.
sıddıkîn: sıddıklar, işleri imanı
doğrulayan, çok vefalı ideal
kişiler.
sudur-u hâdisat: olayların ön
yüzü, hâdiselerin ifade ettiği

gerçeklerin kâinat kitabında
yer aldığı satırlar.
şuun-u ilâhiye: Allah'a ait ic-
raatlar, işler, hâl ve keyfiyet-
ler.
tefsir-i vazıh: açıklayıcı tefsir.
tercüman-ı satı: yüksek, par-
lak tercüman.
tercüme-i ezeliye: ezeli olan

ve bütün varlıkların mahiyet
ve vazifelerini herkesin anla-
yacağı bir şekilde açıklayan
mevcudatın tercümesi hük-
mündeki Kur'an-ı Kerim.
ubudiyet: kulluk.
vahdaniyet-i ilâhiye: Allah'ın
bir ve tek olması.

Sebeb-i kusur tevehhüm edilen tekraratındaki lem'a-i i'caza bak ki; Kur'ân, hem bir kitab-ı zikir, hem bir kitab-ı dua, hem bir kitab-ı davet olduğundan, içinde tekrar müstahsendir, belki elzemdir ve eblâğdır, ehl-i kusunun zannı gibi değil. Zira, zikrin şe'ni, tekrar ile tenvirdir; duanın şe'ni, terdat ile takrirdir; emir ve davetin şe'ni, tekrar ile te'kittir.

Hem, herkes her vakit bütün Kur'ân'ı okumaya muktedir olamaz, fakat bir sureye galiben muktedir olur. Onun için, en mühim makasid-i Kur'âniye ekser uzun surelerde derç edilerek, her bir sure bir küçük Kur'ân hükmüne geçmiş. Demek, hiç kimseyi mahrum etmemek için tevhit ve haşır ve kıssa-i Mûsa gibi bazı maksatlar tekrar edilmiş.

Hem, cismanî ihtiyaç gibi, manevî hacat dahi muhtelifdir. Bazısına insan her nefes muhtaç olur: cisme hava, ruha Hû gibi. Bazısına her saat: Bismillâh gibi ve hakeza... Demek, tekrar-ı ayet, tekerrür-ü ihtiyaçtan ileri gelmiş ve o ihtiyaca işaret ederek, uyandırıp teşvik etmek, hem ihtiyakı ve iştihayı tahrik etmek için tekrar eder.

Hem Kur'ân, müessistir, bir Din-i Mübinin esasatıdır ve şu âlem-i İslâmiyetin temelleridir ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriye'yi değiştirip, muhtelif tabakata, mükerrer suallerine cevaptır. Müessise, tespit etmek için tekrar lâzımdır, te'kit için terdat lâzımdır, teyit için takrir, tahkik, tekrar lâzımdır.

âlem-i İslâmiyet: İslâm dünyası.
Bismillâh: Allah'ın adı ve izni ile.
derç: içine almak, ilâve yapmak.
Din-i Mübinin esasatı: İslâm dininin esasları, temelleri.
eblâğ: en belîğ, daha edebî.

ehl-i kusur: kusur arayanlar.
ekser: daha çok, çoğunluk.
elzem: daha lüzumlu.
galiben: genellikle.
haşır: diriliş.
hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: insanlığın sosyal, toplumsal hayatı.
Hû: Allah, demek.

hükmüne geçme: yerine geçme.
ihtiyak: isteme, özleme.
kıssa-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın kıssası.
kitab-ı davet: davet, tavsiye kitabı.
kitab-ı dua: dua kitabı.
kitab-ı zikir: zikir kitabı.

lem'a-i i'caz: mu'cizelik parıltısı.
mahrum: yoksun kalmak.
manevî hacat: manevî ihtiyaçlar.
muhtelif: çeşitli, farklı.
muktedir: güç yetirme.
müessis: temel atan, kuran, tesis eden.
mükerrer: tekrar edilen.
müstahsen: öğülmüş, beğenilmiş, makbul.
sebeb-i kusur: eksiklik nedeni.
şe'n: gerek, özellik, yapı.
tahkik: inceleme, iç yüzünü araştırma.
tahrik: harekete geçirme.
takrir: yerleştirme, anlatma.
te'kit: kuvvetlendirme pekiştirme.
tekerrür-ü ihtiyaç: ihtiyacın tekrarlanması.
tekrarat: tekrarlar.
tekrir: tekrarlama.
tenvir: aydınlatma.
terdat: tekrar, devamlı.
teşvik: özendirme, isteklendirme.
tevehhüm: vehmetme, sanma.
tevhit: Allah'ın birliği.
teyit: doğrulama.
zan: zannetme.

Hem öyle mesail-i azîme ve hakaik-ı dakikadan bahsediyor ki, umurun kalplerinde yerleştirmek için çok defa muhtelif suretlerde tekrar lâzımdır.

Bununla beraber, sureten tekrardır, fakat manen her bir ayetin çok manaları, çok faydaları, çok vücuh ve tabakatı vardır. Her bir makamda ayrı bir mana ve fayda ve maksatlar için zikrediliyor.

Hem Kur'ân'ın, mesail-i kevnîyenin bazısında ipham ve icmalî ise, irşadî bir lem'a-i i'cazdır. Ehl-i ilhadın tevehhüm ettikleri gibi medar-ı tenkit olamaz ve sebeb-i kusur değildir.

Eğer desen: “Acaba neden Kur'ân-ı Hakîm, felsefenin mevcudattan bahsettiği gibi etmiyor? Bazı mesaili mücmel bırakır, bazısını nazar-ı umumîyi okşayacak, hiss-i ammeyi rencide etmeyecek, fikr-i avamı taciz edip yormayacak bir suret-i basitâne-i zahîrânede söylüyor.”

Cevaben deriz ki: Felsefe, hakikatin yolunu şaşırmış onun için. Hem, geçmiş derslerden ve sözlerden elbette anlamışsın ki, Kur'ân-ı Hakîm şu kâinattan bahsediyor; tâ zat ve sıfât ve esma-i İlâhiyeyi bildirsın. Yani bu kitab-ı kâinatın maanisini anlattırıp, tâ Hâlıkını tanıttır-sın. Demek, mevcudata kendileri için değil, belki mucitleri için bakıyor. Hem, umuma hitap ediyor. İlmi hikmet ise, mevcudata mevcudat için bakıyor. Hem, hususan ehl-i fenne hitap ediyor. Öyle ise, madem ki Kur'ân-ı Hakîm mevcudatı delil yapıyor, bürhan yapıyor; delil zahîrî olmak, nazar-ı umuma çabuk anlaşılacak gerektir.

bürhan: ispatlayıcı delil.

delil: kanıt, bürhan.

ehl-i fen: fen bilimleri ile uğraşanlar.

ehl-i ilhad: inançsızlar, dinsizler.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

felsefe: bilimsel araştırmaya dayalı bilgi esasları, varlıkları tanımlayan, aklın ürünü olan fen ilimle-ri

fikr-i avam: halkın düşüncesi, bilgi seviyesi.

hakaik-i dakika: ince, dikkat isteyen gerçekler.

hakikat: gerçek.

Hâlik: Yaratan, yaratıcı.

hiss-i amme: genel his, toplumun hissiyatı.

hitap: konuşma.

icmal: kısaca özetlemek.

ilm-i hikmet: felsefe, fen bilimleri.

ipham: anlamın kapalı oluşu.

irşad: doğru yolu göstermekle ilgili.

kâinat: evren, tüm varlıklar.

kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız İlâhî gayeler bulunan Kur'ân.

lem'a-i i'caz: mu'cizelik parıltısı.

maani: manalar, anlamlar.

makam: mevki, mertebe.

manen: mana itibarıyla, manaca.

medar-ı tenkit: tenkit, eleştiri dayanağı.

mesail: mesele, konu.

mesail-i azîme: büyük meseleler.

mesail-i kevnîye: kâinatta var oluşla ilgili meseleler

mesail-i kevnîye: kâinatta var oluşla ilgili meseleler.

mevcudat: varlıklar.

Mucit: icat eden, varlıkları

meydana getiren.

muhtelif: çeşitli.

mücmel: maksadın kısa ve özünü anlatımı.

nazar-ı umumî: kamuoyunun bakışı, genel anlayış.

rencide: incinme, kınılma, gü-

cenme.

sebeb-i kusur: eksiklik nedeni.

sıfat: vasıf, nitelik, hâl.

suret: görünüş, biçim.

suret-i basitâne-i zahîrâne: görünüşe göre, açık basitçe şekil.

tabakat: tabakalar.

taciz etmek: rahatsız etmek, sıkmak.

tevehhüm: zannetme.

umum: genel, bütün.

vücuh: yön, taraf.

zahiri: açık.

zat: kişi.

Hem madem ki Kur’ân-ı Mürşit, bütün tabakat-ı beşere hitap eder; kesretli tabaka ise, tabaka-i avamdır. Elbette irşat ister ki, lüzumsuz şeyleri ipham ile icmal etsin ve dakik şeyleri temsil ile takrip etsin; ve mugalâtalara düşürmemek için zahirî nazarlarında bedihî olan şeyleri, lüzumsuz, belki zararlı bir surette tağyir etmemektir.

Meselâ, güneşe der: “Döner bir siraçtır, bir lâmbadır.” Zira, güneşten güneş için, mahiyeti için bahsetmiyor. Belki bir nevi intizamın zembereği ve nizamın merkezi olduğundan; intizam ve nizam ise Sâniin âyine-i marifeti olduğundan bahsediyor.

Evet, der: ¹ **الشَّمْسُ تَجْرِي**, “Güneş döner.” Bu döner tabiriyle, kış-yaz, gece-gündüzün deveranındaki muntazam tasarrufat-ı kudreti ihtar ile azamet-i Sâniî ipham eder. İşte, bu dönmek hakikati ne olursa olsun, maksut olan ve hem mensuç, hem meşhut olan intizama tesir etmez.

Hem, der: ² **وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا**. Şu “sıraç” tabiriyle âlemi bir kasır suretinde; içinde olan eşya ise, insana ve zihayata ihzar edilmiş müzeyyenat ve mat’umat ve levazımat olduğunu ve güneş dahi musahhar bir mumdar olduğunu ihtar ile, rahmet ve ihsan-ı Hâlık’ı ifham eder.

Şimdi bak; şu sersem ve geveze felsefe ne der? Bak, diyor ki: “Güneş, bir kitle-i azîme-i mayia-i nâriyedir. Ondan fırlamış olan seyyaratı, etrafında döndürüp,

eden dünya görüşünün genel adı.
geveze: çok konuşan, boş konuşan.
hakikat: gerçek.
hitap: konuşma.
icmal: kısaca, özetlemek.
ifham: anlatma, bildirme.
ihsan-ı Hâlık: Yaratanın hediyesi, ikramı.
ihtar: uyarma, hatırlatma.
ihzar: hazırlama.
intizam: düzen, düzgünlük.
ipham: anlamın açık olmayışı.
irşat: doğru yolu gösterme, aydınlatma.
kasır sureti: saray görünüşü.
kesretli tabaka: çoğunluklu katman.
kitle-i azîme-i mayia-i nâriye: sıvı hâldeki büyük ateş denizi kütleli.
Kur’ân-ı mürşit: hak yolu gösteren Kur’ân.
levazımat: gerekli malzemeler.
mahiyet: özellik, netice, sonuç.
maksut: istenilen şey, istek, arzu, gaye.
mat’umat: yenecek şeyler.
mensuç: dokunmuş, işlenmiş.
meşhut: görünen.
mugalâta: delilsiz, saçmalıklı ya-nılma.
mumdar: aydınlatan lâmba.
muntazam: kusursuz, mükemmel.
musahhar: emir altında olan.
mürşit: doğru yolu gösteren, rehber, kılavuz.
müzeyyenat: süslenmiş şeyler.
nazar: bakış.
nevi: çeşit.
nizam: düzen, kanun.
rahmet: acıma, merhamet etme, bağışlama.
rahmet: sonsuz, ilâhî nimetler, lütuf ve bağışlar.
Sâni: yapan, yaratıcı.
sersem: dengersiz.
seyyarat: gezegenler.
sıraç: kandil, lâmba.
suret: şekil, görünüş.
tabaka-i avam: avam tabakası, genel halk.
tabakat-ı beşer: toplum seviyeleri, katmanları.
tabir: söz.
tağyir: değiştirme, bozma.
takrip: yakınlaştırma.
tasarrufat-ı kudret: Cenab-ı Al-lah’ın kudretinin işleri.
temsil: benzetme, örnek getirme.
zahiri: dış görünüş.
zemberek: saatlerin parçalarını harekete geçiren yay.
zihayat: canlılar.
zira: çünkü.

1. Yâsin Suresi: 38.

2. Güneşi de bir kandil olarak asmıştır. (Nuh Suresi: 16.)

âlem: evren, dünya.
âyine-i marifet: Allah’ı tanıma ve bilme vasıtası, ilâhî bilgileri yansıtan ayna.

azamet-i Sâni: sanatkârâne yaratan Allah’ın büyüklüğü.
bedihî: açık.
dakik: ince dikkat gerektiren.
deveran: birbirini takip etme, peşi sıra gelme.
felsefe: sadece akla dayanan, bilimselliği tek ölçü kabul

ahiret: öteki âlem.

Âl: Sevgili Peygamberimizin aile fertleri.

âmin: "Öyle olsun, kabul buyur!" anlamında bir ibare.

Ashap: Sevgili Peygamberimizin arkadaşları.

bahs-i Kur'ân: Kur'ân'ın bahsi, konunun Kur'ân da geçtiği gibi.

bahusus: özellikle.

batıl: yanlış.

bâtinen: iç yüzünde.

beyan: açıklama.

cesamet: büyüklük, irilik.

cömert: eli açık, ikram sahibi.

dehşet: korku.

enva-ı i'caz: mu'cizelik türleri.

fazl: Allah'ın rahmeti, adaleti.

felsefi: felsefe ile ilgili.

hak: doğru.

hazine-i mu'cizat: mu'cizeler hazinesi.

hürmet: saygı.

ihbar: hatırlatma, uyarı.

ihbar: kısaltma.

iktifaen: yeterli görerek.

kemal-i ilmi: ilmi olgunluk, zevk.

kerem: ikram ediş.

kıyamet: evrenin yıkılması, dağılması.

kıyasen: benzeterek.

kof: güçlü görünmekle birlikte kuvvetli olmayan.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız ilâhî gayeler bulunan Kur'ân.

mahiyeti: özelliği, yapısı.

merhamet: bağışlama, rahmet.

mu'ciznûma: mu'cizeli, harika.

muhiş: korkutucu.

mutantan: gösterişli, şatafatlı.

müracaat: başvuru.

rahmet: acıma, bağışlama, merhamet etme.

rehber: önder.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.

salât: Sevgili Peygamberimizin ismi anıldığında okunan dua.

selâm: esenlik dileme, dua.

sevk: yollama.

sırat: köprü, ahirette bütün insanların üzerinden geçeceği özel bir geçit.

şaşaa-i sûriye: görünüşteki parlaklık.

sefaat: bağışlanmayı dilemek.

zahiren: dış görünüş.

zat: Sevgili Peygamberimiz.

cesameti bu kadar, mahiyeti böyledir, şöyledir." Muhiş bir dehşetten, müthiş bir hayretten başka ruha bir kemal-i ilmî vermiyor. Bahs-i Kur'ân gibi etmiyor. Buna kıyasen, bâtinen kof, zahiren mutantan felsefî meselelerin ne kıymette olduğunu anlarsın. Onun şaşaa-i sûriyesine aldanıp, Kur'ân'ın gayet mu'ciznûma beyanına karşı hürmetsizlik etme.

اللَّهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ شِفَاءً لَنَا وَلِكَاتِبِهِ وَآمِثَةً مِنْ كُلِّ دَاءٍ، وَمُونًا لَنَا وَلَهُمْ فِي حَيَاتِنَا وَبَعْدَ مَوْتِنَا، وَفِي الدُّنْيَا قَرِينًا، وَفِي الْقَبْرِ مُونِسًا، وَفِي الْقِيَامَةِ شَفِيعًا، وَعَلَى الصِّرَاطِ نُورًا، وَمِنْ النَّارِ سِتْرًا وَحِجَابًا، وَفِي الْجَنَّةِ رَفِيقًا، وَإِلَى الْخَيْرَاتِ كُلِّهَا دَلِيلًا وَامَامًا، بِفَضْلِكَ وَجُودِكَ وَكَرَمِكَ وَرَحْمَتِكَ يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ

وَيَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ آمِينَ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْفُرْقَانُ الْحَكِيمُ وَعَلَى

الهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ ❀ آمِينَ آمِينَ¹

İHTAR: Arabî Risaletü'n-Nur'da On Dördüncü Reşhanın Altı Katresi, bahusus Dördüncü Katrenin Altı Nüktesi, Kur'ân-ı Hakîm'in kırk kadar enva-ı i'cazından on beşini beyan eder. Ona iktifaen burada ihtisar ettik. İstersen ona müracaat et; bir hazine-i mu'cizat bulursun.

* * *

1. Allah'ım! Kur'ân'ı, bizim için, onu yazan ve benzerleri için, her türlü hastalıktan şifa, bize ve onlara hem dünyada, hem de ahirette dost, dünyada yoldaş, kabirde arkadaş, kıyamette sefaatçı, Sırat üzerinde nur, Cehenneme karşı perde ve örtü, Cennette arkadaş ve bütün hayırlara bizi sevk eden rehber ve önder kıl. Bunu fazlın, cömertliğin, keremin ve rahmetinle yap ey merhametlilerin en merhametlisi ve ey bütün cömertlerden daha cömert olan! Duamızı kabul buyur.

Allah'ım! Kendisine hakla batılı ayırt eden Kur'ân-ı Hakîm'in indirdiği zata, onun bütün Âl ve Ashabına salât ve selâm eyle. Âmin, âmin.

Yirminci Söz

İki Makamdır.

Birinci Makam

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ ۖ أَتَى اللَّهَ
يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً ۖ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ
فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً ۚ

BİR GÜN şu ayetleri okurken, İblisin ilkaatına karşı Kur'an-ı Hakîm'in feyzinden üç nükte ilham edildi. Vesvesenin sureti şudur:

Dedi ki: "Dersiniz, 'Kur'an mu'cizedir; hem nihayetsiz belâgattedir; hem umuma her vakitte hidayettedir.' Hâlbuki, şöyle bazı hâdisat-ı cüz'iyeyi tarihvari bir surette muşırâne tekrar etmekte ne mana var? Bir ineği kesmek gibi bir vakia-i cüz'iyeyi, o kadar mühim tavsifat ile böyle zikretmek, hatta o sure-i azîmeye de *el-Bakara* tesmiye etmekte ne münasebet var? Hem de "Âdem'e secde" olan hâdis, sırf bir emr-i gaybîdir. Akıl ona yol bulamaz. Kavi bir imandan sonra teslim ve iz'an edilebilir. Hâlbuki Kur'an, umum ehl-i akla ders veriyor.

* Yirminci Söz, 1926'da Barla'da Türkçe olarak telif edilmiştir.

hâdisat-ı cüz'iyeye: küçük ve basit olaylar.
hâdis: olay.
hâlbuki: hakikat şu ki oysa ki.
hidayet: doğru olan.
iblis: şeytan.
ilham: Allah tarafından insanın kalbine veya zihnine indirilen mana.
ilkaat: aklı çelme.
iman: inanç.
iz'an: gönülden inanma.
kavi: kuvvetli.
Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
muşırâne: ısrarla.
mühim: önemli.
münasebet: alâka.
nihayetsiz: sonsuz.
nükte: herkesin anlayamadığı ince mana.
secde: baş eğme.
sırf: sadece.
sure-i azîme: büyük sure.
suret: görünüş tarzı.
tarihvari: tarih gibi.
tavsifat: vasıflandırmalar.
tesmiye: isimlendirme.
umum: bütün herkes.
vakia-i cüz'iyeye: küçük ve basit olay.
vesvese: kalbe gelen asılsız kötü ve sinsî düşünce.
zikretmek: ifade etmek.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Meleklerle "Âdem'e secde edin" dediğimizde, İblis hariç secde ettiler. İblis ise bundan kaçındı. • Allah size bir inek kesmenizi emrediyor. • Sonra, bütün bunların ardından kalbiniz yine katılaştı. Sanki taş kesildi, hatta taştan da katılaştı. (Bakara Suresi: 34, 67, 74.)

Âdem: Cenab-ı Allah'ın yarattığı ilk insan ve insanlığın ilk atası.
bakara: inek, öküz.

belâgat: sözün düzgün, kusesuz, yerinde ve hâlin ve makamın icabına göre söylenmesi.

ehl-i akıl: akıl sahipleri.
el-Bakara: Kur'an'ın 2. suresi.
emr-i gaybî: gizli emir.
feyiz: ihsan.

Allah: varlığı kendinden olan ve kemal sıfatlarını kendinde toplayan hakikî ma'budun özel ismi; Rab, Mevlâ, İlâh.

arz: yeryüzü.

beyan: bildirme, izah.

camiiyet-i istidat: kabiliyetin çok şeylerle alâkalı oluşu.

düstur-u külli: büyük ve genel prensip.

düstur-u külliye-i meşhude: görünen ve bilinen genel prensip.

ehemmiyet: önem.

ekser: daha çok, çoğunluk.

emanet-i kübra: en büyük emanet.

enva: çeşitler, türler.

evsaf: sıfatlar, vasıflar.

fünun: fenler.

hâdise-i cüz'îye: küçük ve basit hâdise.

hâdise-i cüz'îye-i gaybiye: bilinmeyen küçük olay.

hadsiz: sınırsız.

hakikat: gerçek.

hâlât-ı tabiiye: tabii hâller.

halife-i manevî: mana halifesi.

Hâlik: her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

haml: yüklenme.

havale: bir işi başka birine bırakma.

Hazret-i Âdem: ilk insan ve ilk peygamber. bkz. Şahıs Bilgileri, Âdem (a.s.).

hey'et-i mecmua: bir şeyin bütünü'nün gösterdiği hâl ve manzara.

hidayet: doğru olma.

iblis: şeytan.

ifham: bildirme.

ihsas: üstü kapalı olarak dile getirme.

ilham: Allah tarafından insanın kalbine veya zihnine indirilen mana.

imtina: bir işi yapmaktan kaçınma.

inkıyat: kayıt altına girme.

itaat: boyun eğme.

kabiliyet-i hilâfet: halifelik yeteneği.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kanun-u umumî: genel kanun.

kesretli: çok fazla.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

maarif: marifetler, bilimler.

manevî: manaya ait.

melâike: melekler.

melek: Allah'ın nurdan yarattığı mahlûk.

Çok yerlerde, ¹ أَفَلَا يَعْقِلُونَ der, akla havale eder. Hem taşların tesadüfî olan bazı hâlât-ı tabiiyesini ehemmiyetle beyan etmekte ne hidayet var?"

İlham olunan nüktelerin sureti şudur:

BİRİNCİ NÜKTE

Kur'ân-ı Hakîm'de çok hâdisat-ı cüz'îye vardır ki, her birisinin arkasında bir düstur-u küllî saklanmış ve bir kanun-u umumînin ucu olarak gösteriliyor. Nasıl ki, ² عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا Hazret-i Âdem'in melâikelere karşı kabiliyet-i hilâfet için bir mu'cizesi olan talim-i esmadır ki, bir hâdise-i cüz'îyedir. Şöyle bir düstur-u küllînin ucudur ki:

Nev-i beşere camiiyet-i istidat cihetiyle talim olunan hadsiz ulûm ve kâinatın envainına muhit pek çok fûnun ve Hâlık'ın şunat ve evsafına şamil kesretli maarifin talimidir ki; nev-i beşere, değil yalnız melâikelere, belki semavat ve arz ve dağlara karşı emanet-i kübrayı³ haml davasında bir rûçhaniyet vermiş ve hey'et-i mecmuasıyla arzın bir halife-i manevîsi olduğunu Kur'ân ifham ettiği misillü, "Melâikelerin Âdem'e secdesiyle beraber, şeytanın secde etmemesi"⁴ olan hâdise-i cüz'îye-i gaybiye, pek geniş bir düstur-u külliye-i meşhudenin ucu olduğu gibi, pek büyük bir hakikati ihsas ediyor. Şöyle ki:

Kur'ân, şahs-ı Âdem'e melâikelerin itaat ve inkıyadını ve şeytanın tekebbür ve imtinanını zikretmesiyle; nev-i beşere kâinatın ekser maddî envaları ve o envain manevî

1. Hiç düşünmüyorlar mı? (Yâsin Suresi: 68.)

2. Âdem'e bütün isimleri öğretti. (Bakara Suresi: 31.)

3. Ahzab Suresi: 72.

4. Bkz. A'raf Suresi: 11-18; Hicr Suresi: 30-38.

misillü: gibi.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

muhit: kuşatan.

nev-i beşer: insanlık.

nükte: herkesin anlayamadığı ince mana.

rûçhaniyet: üstünlük.

secde: baş eğme.

semavat: semalar, gökler.

suret: görünüş.

şahs-ı Âdem: Âdem'in şahsı.

şamil: içine alan, kaplayan.

şunat: işler, hâller.

talim: öğretme.

talim-i esma: isimleri öğretmek.

tekebbür: kibirlenme, büyüklenme.

tesadüfî: rastgele.

ulûm: ilimler.

zikir: bildirme.

mümessilleri ve müekkelleri musahhar olduklarını ve nev-i beşerin hassalarının bütün istifadelerine müheyya ve münkad olduklarını ifham etmekle beraber, o nev'in istidadatını bozan ve yanlış yollara sevk eden mevadd-ı şerire ile onların mümessilleri ve sekene-i habiseleri o nev-i beşerin tarik-ı kemalâtında ne büyük bir engel, ne müthiş bir düşman teşkil ettiğini ihtar ederek, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan, bir tek Âdem'le (a.s.) cüz'î hâdiseyi konuşturken bütün kâinatla ve bütün nev-i beşerle bir mükâleme-i ulviye ediyor.

İKİNCİ NÜKTE

Mısır kıt'ası, kumistan olan Sahra-i Kebirin bir parçası olduğundan Nil-i mübarekin feyziyle gayet mahsuldar bir tarla hükmüne geçtiğinden, o Cehennemnümün sahara komşuluğunda şöyle Cennet-misal bir mevki-i mübarekin bulunması, felâhat ve ziraatı, ahalisinde pek mergup bir surete getirmiş ve o sekenenin seciyesine öyle tespit etmiş ki ziraatı kudsiye ve vasıta-i ziraat olan “bakar”ı ve “sevr”i mukaddes, belki ma'bud derecesine çıkarmış. Hatta o zamandaki Mısır milleti sevre, bakara, ibadet etmek derecesinde bir kudsiyet vermişler. İşte o zamanda benîisrail dahi o kıt'ada neş'et ediyordu; ve o terbiyeden bir hisse aldıkları, “icl” meselesinden anlaşıyor.

İşte Kur'ân-ı Hakîm, Hazret-i Mûsa Aleyhisselâmın risaletiyle, o milletin seciyelerine girmiş ve istidadlarına işlemiş olan o bakarperestlik mefkûresini kesip öldürdüğünü, bir bakarın zebhi ile ifham ediyor.

ahali: halk.
bakar: inek.
bakar: sığır.
bakarperest: öküz ve benzerlerini put yapıp ona tapma.
benîisrail: İsrailoğulları, Yahudiler.
Cehennemnümün: Cehennem gibi.
Cennet-misal: Cennet gibi.
cüz'î hâdis: küçük olay.
felâhat: çiftçilik.
feyiz: bereket, verimlilik.

hasse: duyu.
Hazret-i Mûsa: kendisine kitap gönderilen peygamberlerden biri.
hisse: pay.
Hz. Âdem: bkz. Şahıs Bilgileri, Âdem (a.s.).
ibadet: tapma.
icl: buzağı.
ifham: bildirme.
istidadat: yetenekler.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istifade: faydalanma.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kudsiye: kutsal, kudsi.
kudsiyet: kutsallık.
kumistan: kumluk arazi.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.
kıt'a: ana kara.

ma'bud: kendisine ibadet edilen.
mahsuldar: mahsul veren.
mekûre: gaye, ülkü.
mergup: beğenilmiş, çok kıymet verilmiş.
mevadd-ı şerire: kötü maddeler.
mevki-i mübarek: mübarek yer.
mukaddes: kutsal.
musahhar: emir altına girme.
müekkel: vekil tayin edilmiş.
müheyya: hazır.
mükâleme-i ulviye: yüce konuşma.
mümessil: temsilci.
münkad: boyun eğen.
neş'et: ortaya çıkma.
nev': tür.
nev-i beşer: insanlık.
Nil-i mübarek: mübarek Nil Nehri.
nükte: herkesin anlayamadığı ince mana.
risalet: peygamberlik.
Sahra-i Kebir: Cezayir, Tunus ve Libya'nın güneyinden Çat Çölü hizasına kadar uzanan Afrika'nın en büyük çölü.
seciye: karakter.
sekene: ikamet edenler, oturanlar.
sekene-i habise: kötü ve pis sakinler.
sevr: öküz.
suret: görünüş.
tarik-ı kemalât: olgunluklar yolu.
teşkil: ortaya koyma.
vasıta-i ziraat: tarım aleti.
zebih: boğazlama.
ziraat: ekincilik tarım.

İşte şu hâdis-e-i cüz'îye ile bir düstur-u küllîyi, her vakit, hem herkese gayet lüzumlu bir ders-i hikmet olduğunu ulvî bir i'caz ile beyan eder.

Buna kıyasen bil ki, Kur'ân-ı Hakîm'de bazı hâdisat-ı tarihiye suretinde zikredilen cüz'î hâdiseler, küllî düstur-ların uçlarıdır. Hatta çok surelerde zikir ve tekrar edilen kıssa-i Mûsa'nın yedi cümlelerine misal olarak Lema-at'ta, İ'caz-ı Kur'ân Risalesinde o cüz'î cümlelerin her bir cüz'ünün nasıl mühim bir düstur-u küllîyi tazammun ettiğini beyan etmişiz. İstersen o risaleye müracaat et.

beyan: anlatma.

cüz: parça.

cüz'î hâdis-e: küçük olay.

cüz'î: teferruat, küçük.

ders-i hikmet: hikmet dersi.

düstur: kanun.

düstur-u küllî: büyük ve genel prensip.

ehemmiyet: önem.

feyz-i Kur'ân: Kur'ân'ın verdiği ilham, bereket ve ilim bolluğu.

fıtrî: tabîî.

hâdisat-ı tarihiye: tarihî olaylar.

hâdis-e-i cüz'îye: küçük ve basit olay.

hakikat: gerçek.

hâlât-ı tabîiye: tabîî hâller.

i'caz: mu'cize.

i'caz-ı Kur'ân: Kur'ân'ın mu'cizeliği.

icaz-ı mu'ciz: mu'cizeli bir şekilde az sözle çok mana ifade etmek.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

külli: genel.

kıssa-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın başından geçen mühim hâdiselerin anlatıldığı kıssa.

kıyasen: karşılaştırarak, oranla.

lûtf-u irşat: doğru yola erdirmeye nimeti.

malûm: bilinen.

mesale: düşünülüp halledilecek iş ve husus.

muazzam: çok büyük önem.

münasebet: alâka.

müracaat: başvurma.

müvesvis: vesveseli.

nükte: herkesin anlayamadığı ince mana.

risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap, broşür.

sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

suret: görünüm.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١﴾

Şu ayeti okurken, müvesvis dedi ki: “Herkes malûm ve adî olan taşların şu fıtrî bazı hâlât-ı tabîiesini, en mühim ve büyük meseleler suretinde bahis ve beyanda ne mana var, ne münasebet var, ne ihtiyaç var?”

Şu vesveseye karşı feyz-i Kur'ân'dan şöyle bir nükte ilham edildi:

Evet, münasebet var ve ihtiyaç var. Hem o derece büyük bir münasebet ve ehemmiyetli bir mana ve o derece muazzam ve lüzumlu bir hakikat var ki, ancak Kur'ân'ın icaz-ı mu'cizi ve lûtf-u irşadıyla bir derece basitleştirilmiş

1. Sonra, bütün bunların ardından kalbiniz yine katılaştı. Sanki taş kisildi, hatta taştan da katılaştı. Çünkü öyle taşlar vardır, bağrından nehirler çağlar. Öyleleri var ki, yanlır da aralarından sular akar. Öyleleri var ki, Allah'ın korkusundan parçalanıp aşağılara yuvarlanırlar. Allah ise sizin yaptıklarınızdan asla habersiz değildir. (Bakara Suresi: 74.)

tazammun: kapsama, içine alma. **ulvî:** yüce.

kötü ve sinsî düşünce.

vesvese: kalbe gelen asılsız **zikir:** bildirilme.

ve ihtisar edilmiş. Evet, i'caz-ı Kur'ân'ın bir esası olan icaz, hem hidayet-i Kur'ân'ın bir nuru olan lütf-u irşat ve hüsnüifham, iktiza ediyorlar ki, Kur'ân'ın muhatapları içinde ekseriyeti teşkil eden avama karşı küllî hakikatleri ve derin ve umumî düsturları, me'lûf ve cüz'î suretler ile gösterilsin ve fikirleri basit olan umumî avama karşı, muazzam hakikatlerin yalnız uçları ve basit bir sureti gösterilsin. Hem âdet perdesi tahtında ve zeminin altında harikulâde olan tasarrufat-ı İlâhiye, icmalen gösterilsin. İşte bu sırra binaendir ki, Kur'ân-ı Hakîm, şu ayetle diyor:

Ey benîisrail ve ey benîâdem! Sizlere ne olmuş ki, kalpleriniz taştan daha camit ve daha ziyade katılaşmıştır. Zira görmüyor musunuz ki, o pek sert ve pek camit ve toprak altında bir tabaka-i azîme teşkil eden o koca taşlar, o kadar evamir-i İlâhiyeye karşı mutî ve musahhar ve icraat-ı Rabbaniye altında o kadar yumuşak ve emirberdir ki, havada ağaçların teşkilinde tasarrufat-ı İlâhiye, ne derece sühuletle cereyan ediyor. Öyle de; tahtezze-min ve o sert, sağır taşlarda o derece sühulet ve intizam ile, hatta damarlara karşı kanın cevelânı gibi muntazam su cetvelleri **(HAŞİYE)** ve su damarları, kemal-i hikmetle o

HAŞİYE: Evet, zemin denilen muhteşem ve seyyar sarayın temel taşı olan taş tabakasının Fâtır-ı Zülcelâl tarafından tavzif edilen en mühim üç vazifeyi beyan etmek, ancak Kur'ân'a yakışır.

İşte *birinci vazifesi*: Toprağın, kudret-i Rabbaniye ile nebatata analık edip yetiştirdiği gibi, kudret-i İlâhiye ile, taş dahi, toprağa dâyelik edip yetiştiriyor.

İkinci vazifesi: Zeminin bedeninde deveran-ı dem hükmünde olan sula-rın muntazam cevelânına hizmetidir. ➡

âdet: kanun.
avam: halkın büyük kısmı.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
benîâdem: Âdemoğulları.
benîisrail: İsrailoğulları.
beyan etmek: açıklamak, anlatmak.

binaen: -den dolayı.
camit: sert.
cevelân: dolaşma.
cüz'î suret: küçük görünüş.
dâyelik: dadılık, bakıcılık, süt annelik.
deveran-ı dem: kan dolaşımı.
düstur: prensip.

ekseriyet: çoğunluk.
emirber: emir alan.
evamir-i İlâhiye: Allah'ın emirleri.
Fâtır-ı Zülcelâl: haşmet sahibi yaratıcı olan Allah.
haşîye: bir kitabın sayfaların kenarına veya altına yazı-

lan açıklayıcı yazı.
hakikat: gerçek.
harikulâde: olağanüstü.
hidayet-i Kur'ân: Kur'ân'ın yol göstericiliği.
hüsnüifham: anlatım güzelliği.
i'caz-ı Kur'ân: Kur'ân'ın mu'cizeliği.
icmalen: kısaca.
icraat-ı Rabbaniye: her şeyi terbiye eden Allah'a ait fiiller.
ihtisar: kısaltma.
iktiza: gerektirme.
intizam: düzenlilik.
kemal-i hikmet: tam ve eksiksiz bir hikmet.
kudret-i İlâhiye: Cenab-ı Allah'ın gücü.
kudret-i Rabbaniye: Cenab-ı Allah'ın gücü.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suretinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
küllî: genel.
lütf-u irşat: doğru yola erdirmenimeti.
me'lûf: alışmış.
muazzam: çok büyük.
muhatap: konuyla ilgili sayılan kimse.
muhteşem: görkemli.
muntazam: intizamlı, düzenli.
musahhar: boyun eğen.
mutî: itaat eden.
mühim: önemli.
nebatat: bitkiler.
seyyar: gezici.
sühulet: kolaylık.
tabaka-i azîme: büyük tabaka.
tahtezze-min: yer altı.
tasarrufat-ı İlâhiye: Allah'ın kudretiyle yaptığı işler.
tavzif edilmek: görevlendirilmek.
umumî: genel.
zemin: yer.

âb-ı hayat: hayat suyu.
adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi.
azamet-i kudret: kudretin büyüklüğü.
beniâdem: Âdemoğulları.
beniisrail: İsrailoğulları.
cevelân: dolaşma.
dâye: dadı.
delâil-i vahdaniyet: birlik delilleri.
dest-i kudret: kudret eli, yapabilme gücü.
deveran-ı dem: kan dolaşımı.
enhar: nehirler.
evamir: emirler, buyruklar.
evamir-i ilâhî: Allah'ın emirleri.
Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleyi yaratan Allah.
Hakim-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi hikmetle yaratan Allah.
haşîye: dipnot.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.
ifa: yerine getirme.
inayet: yardım, ihsan.
inayet-i ilâhiye: Allah'ın yardımı.
intişar: yayılma.
intizam: düzgünlük, tertipli olma.
itaat: uyma, yerine getirme.
kasavet: keder, kaygı.
kemal-i inkıyat: mükemmel ve kusursuz boyun eğme.
kudret-i ilâhiye: Allah'ın kudreti, Allah'ın kudretiyle yaptığı işler, fiiller, tasarruflar.
kudret-i Rabbaniye: her şeyi terbiye eden Allah'ın sonsuz kudret ve kuvveti.
masnuat-ı muntazam: intizamlı ve sanatlı olan varlıklar.
medar-ı hayat: hayat sebebi.
misillü: benzeri.
muhteşem: ihtişamlı, görkemli.
mukavemet: dayanma, direnme, karşı koyma.
muntazaman: düzenli olarak olma.
mümanaat: engel olma.
müşahede: gözle görme.

taşlarda mukavemet görmeyerek cereyan ediyor. Hem havada nebatat ve ağaçların dallarının sühuletle suret-i intişarı gibi o derece sühuletle köklerin nazik damarları, yer altındaki taşlarda mümanaat görmeyerek evamir-i İlâhî ile muntazaman intişar ettiğini Kur'ân işaret ediyor ve geniş bir hakikati, şu ayetle ders veriyor ve o ders ile, o kasavetli kalplere bu manayı veriyor ve remzen diyor:

Ey beniisrail ve ey beniâdem! Zaaf ve acziniz içinde nasıl bir kalp taşıyorsunuz ki, öyle bir Zatın evamirine karşı o kalp, kasavetle mukavemet ediyor. Hâlbuki, o koca sert taşların tabaka-i muazzaması, o Zatın evamiri önünde kemal-i inkıyatla karanlıkta nazik vazifelerini mükemmel ifa ediyorlar. İtaatsizlik göstermiyorlar. Belki o taşlar, toprak üstünde bulunan bütün zevilhayata, âb-ı hayatla beraber sair medar-ı hayatlarına öyle bir hazine-darlık ediyor ve öyle bir adaletle taksimata vesiledir ve öyle bir hikmetle tevziata vasıta oluyor ki, Hakîm-i Zülcelâl'in dest-i kudretinde, bal mumu gibi ve belki hava gibi yumuşaktır, mukavemetsizdir ve azamet-i kudretine karşı secdededir. Zira toprak üstünde müşahede ettiğimiz şu masnuat-ı muntazama ve şu hikmetli ve inayetli tasarrufat-ı İlâhiye misillü, zemin altında aynen cereyan ediyor. Belki hikmeten daha acip ve intizamca daha garip bir surette hikmet ve inayet-i İlâhiye tecelli ediyor. Bakınız! En sert ve hissiz o koca taşlar, nasıl bal mumu

Üçüncü vazife-i fitriyesi: Çeşmelerin ve ırmakların, uyûn ve enharın muntazam bir mizan ile zuhur ve devamlarına hazinedarlık etmektir. Evet, taşlar, bütün kuvvetiyle ve ağızlarının dolusuyla akıttıkları âb-ı hayat suretinde delâil-i vahdaniyeti, zemin yüzüne yazıp serpiyor.

nebatat: bitkiler.

remzen: işaret ederek.

sair: diğer, başka.

seyyar: hareket eden.

suret: biçim, görünüş.

suret-i intişar: yayılma şekli.

sühulet: kolaylık.

tabaka-i muazzama: azametli tabaka.

taksimat: taksimler, bölüş-türmeler.

tasarrufat-ı ilâhiye: Allah'ın kudretiyle yaptığı işler.

tavzif: görevlendirme.

tevziat: dağıtmalar.

uyun: pınarlar, su gözenekleri.

vasıta: aracı.

vazife-i fitriye: yaratılışa ait vazife.

vesile: vasıta.

zevilhayat: hayat sahipleri.

zuhur: meydana çıkma.

gibi evamir-i tekviniyeye karşı yumuşaklık gösteriyorlar ve memur-u İlâhî olan o lâtif sulara, o nazik köklere, o ipek gibi damarlara o derece mukavemetsiz ve kasavet-sizdir. Güya bir âşık gibi, o lâtif ve güzellerin temasıyla kalbini parçalıyor, yollarında toprak oluyor.

Hem, ¹ **وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ** ile şöyle bir haki-

kat-i muazzamanın ucunu gösteriyor ki: Taleb-i rü'yet hâdisesinde meşhur dağın tecelli ile parçalanması ve taş-larının dağılması gibi, umum rûy-i zeminde, aslı, sudan incimat etmiş, âdeta yekpare taşlardan ibaret olan ekser dağların zelzele veya bazı hâdisat-ı arziye suretinde tecel-liyat-ı Celâliye ile, o dağların yüksek zirvelerinden o haş-yet verici tecelliyat-ı Celâliyenin zuhuruyla taşlar parçala-narak, bir kısmı ufalanıp toprağa kalbolup, nebatata menşe olur. Diğer bir kısmı taş kalarak, yuvarlanıp dere-lere, ovalara dağılıp, sekene-i zeminin meskeni gibi bir-çok işlerinde hizmetkârlık ederek ve mahfî bazı hikem ve menafi için kudret ve hikmet-i İlâhiyeye secde-i itaat ede-rek, desatir-i hikmet-i Sübhaniyeye emirber şeklini alı-yorlar.

Elbette, o haşyetten o yüksek mevkii terk edip müte-vaziâne aşağı yerleri ihtiyar etmek ve o mühim menfaat-lere sebep olmak; beyhude olmayıp, başıboş değil ve te-sadüfî dahi olmadığını, belki bir Hakîm-i Kadîr'in tasar-rufat-ı hakîmânesiyle, o intizamsızlık içinde zahir nazara görünmeyen bir intizam-ı Hakîmâne bulunduğu delil ise; o taşlara müteallik faydalar, menfaatler ve onlar,

haşyet: korku, ürperti.
hikem: hikmetler.
hikmet-i İlâhiye: mahlûkâtın ya-ratılışında Allah'ın gayeleri.
hikmet-i Sübhaniye: Allah'a mahsus hikmet.
hizmetkâr: hizmetçi.
incimat: donma, buz hâline gir-me.
intizam: düzgünlük, tertipli olma.
intizam-ı hakîmâne: hikmetlice olan düzen, tertip.
kasavet: sertlik, katılık.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çev-releyen ezeli kuvveti.
lâtif: güzel, narin yumuşak, hoş.
mahfî: gizli.
memur-u İlâhî: Allah'ın memuru.
menafi: menfaatler, faydalar.
menfaat: fayda, kâr, gelir, ihtiyaç karşılığı olan şey.
mense: nes'et ettiği yer, beslenip yetiştirilen yer.
mekân: yer, mekân.
mukavemet: bir gücün tesirine karşı koyan güç, direnç.
müteallik: alâkalı, ilgili.
mütevaziâne: alçak gönüllülükle.
nebatat: bitkiler.
rûy-i zemin: yeryüzü.
secde-i itaat: itaat secdesi; bo-yun eğmeyi kabul etmeyi bildi-ren secde.
sekene-i zemin: dünyada otu-ranlar.
taleb-i rü'yet: Hz. Mûsa'nın (a.s.) Cenab-ı Hakkı görmek istemesi.
tasarrufat-ı hakîmâne: Allah'ın hikmetle yaptığı idare ve icraat-lar.
tecelli: görünme.
tecelliyat-ı Celâliye: Allah'ın bü-yüklüğünün tecellileri, görüntüle-ri.
tesadüfî: rastgele.
zahir: dış yüz, görünüş.
zelzele: yer sarsıntısı, deprem.
zuhur: görünme, meydana çık-ma.

1. Öyle taşlar vardır ki, Allah'ın korkusundan parçalanıp aşağılara yuvarlanırlar. (Bakara Suresi: 74.)

beyhude: boşuna.

desatir: düsturlar, kaideler.

emirber: emir alan.

evamir-i tekviniye: varlığın

yaratılışıyla ilgili işler.

hâdisat-ı arziye: yeryüzü hâ-diseleri.

hakikat-i muazzama: büyük

hakikat.

Hakîm-i Kadîr: sonsuz kuv-vet ve kudret sahibi ve her şeyi hikmetle yaratan, Allah.

üstünde yuvarlandıkları dağın cesedine giydirilen ve çiçek ve meyvelerin murassaatıyla münakkaş ve müzeyyen olan gömleklerin kemal-i intizamı ve hüsnüsanatı; kat'î, şüphesiz şahadet eder.

İşte, şu üç ayetin, hikmet nokta-i nazarında ne kadar kıymettar olduğunu gördünüz. Şimdi bakınız, Kur'ân'ın letafet-i beyanına ve i'caz-ı belâgatine; nasıl şu zikrolunan büyük ve geniş ve ehemmiyetli hakikatlerin uçlarını üç fıkra içinde üç vakıa-i meşhure ve meşhude ile gösteriyor ve medar-ı ibret üç hâdise-i uhrayı hatırlatmakla lâtif bir irşat yapar; mukavemetsûz bir zecreder.

Meselâ, ikinci fıkra da der:

¹ **وَأَنَّ مِنْهَا لَمَّا يَشَقُّ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ**

Şu fıkra ile, Hazret-i Mûsa Aleyhisselâmın esasına karış kıl kemal-i şevk ile inşikak edip on iki gözünden on iki çeşme akıtan taşla işaret etmekle, şöyle bir manayı ifham ediyor ve manen diyor:

Ey benîisrail! Bir tek mu'cize-i Mûsa'ya (a.s.) karşı koca taşlar yumuşar, parçalanır; ya haşyetinden veya sürurundan ağlayarak sel gibi yaş akıttığı hâlde, hangi insaf-la bütün mu'cizat-ı Mûseviyeye (a.s.) karşı temerrüt ederek ağlamayıp gözünüz cümüt ve kalbiniz katılık ediyor?

Hem, üçüncü fıkra da der:

² **وَأَنَّ مِنْهَا لَمَّا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ**

Şu fıkra ile, Tur-i Sina'daki münacat-ı Mûseviyede (a.s.) vuku bulan tecelliye-i Celâliye heybetinden koca

benîisrail: İsrailoğulları, Yahudiler.

cümüt: donukluk, sertlik.

ehemmiyet: önemli, değerli.

hâdise-i uhra: başka olay.

hakikat: gerçek.

haşyet: korku, ürperti.

hüsnüsanat: sanattaki güzellik.

i'caz-ı belâgat: belâgatin mu'cizeliği.

ifham: anlatma, bildirme.

inşikak: yarıma, çatlama.

irşat: doğru yolu gösterme.

kat'i: kesin.

kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.

kemal-i şevk: tam ve kusursuz bir istek.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

lâtif: hoş, güzel.

letafet-i beyan: ifadenin güzelliği.

medar-ı ibret: ibret sebebi.

meşhut: şahadet edilen

mu'cizat-ı Mûseviye: Hz. Mûsa'nın mu'cizeleri.

mu'cize-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın mu'cizesi.

mukavemetsûz: mukavemeti kıran.

murassaat: murassalar, süslenmiş şeyler.

münacat-ı Mûseviye: Hz. Mûsa'nın duası.

münakkaş: nakışlı.

müzeyyen: ziynetlendirilmiş, süslenmiş.

nokta-i nazar: bakış açısı.

sürur: sevinç, mutluluk.

şahadet: şahitlik.

tecelliye-i celâliye: Allah'ın bü-

1. Öyle taşlar vardır ki, yarılar da aralarından sular akar. (Bakara Suresi: 74.)

2. Öyle taşlar vardır ki, Allah'ın korkusundan parçalanıp aşağılara yuvarlanırlar. (Bakara Suresi: 74.)

yüklüğünün tecellileri.

temerrüt: inat etme, hakkı kabulde direnme.

tur-u Sina: Mûsa Peygamberin Allah kelâmına nail olduğu dağın ismi.

vakıa-i meshure: meşhur hâdise.

zecir: önleme, yasaklama.

dağ parçalanıp dağılması ve o haşyetten taşların etrafa yuvarlanması olan vakia-i meşhureyi ihtar ile şöyle bir manayı ders veriyor ki:

Ey kavm-i Mûsa! Nasıl Allah'tan korkmuyorsunuz? Hâlbuki, taşlardan ibaret olan dağlar, Onun haşyetinden ezilip dağılıyor ve sizden ahz-ı misak için üstünüzde Cebel-i Tur'u tuttuğunu, hem taleb-i rü'yet hâdisesinde dağın parçalanmasını bilip ve gördüğünüz hâlde, ne cesaretle Onun haşyetinden titremeyip kalbinizi katılık ve kasavette bulunduruyorsunuz?

Hem, birinci fıkrada diyor:

¹ وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ

Bu fıkra ile, dağlardan nebean eden Nil-i mübarek, Dicle ve Fırat gibi ırmakları hatırlatmakla, taşların evamir-i tekviniyeye karşı ne kadar harikanüma ve mu'cizevari bir surette mazhar ve musahhar olduğunu ifham eder. Ve onunla böyle bir manayı müteyakkız kalplere veriyor ki:

Şöyle azim ırmakların, elbette mümkün değil, şu dağlar hakikî menbaları olsun. Çünkü, faraza o dağlar tamamen su kesilse ve mahrutî birer havuz olsalar, o büyük nehirlerin şöyle sür'atli ve kesretli cereyanlarına muvazene-yi kaybetmeden, birkaç ay ancak dayanabilirler. Ve o kesretli masarife karşı, galiben bir metre kadar toprakta nüfuz eden yağmur, kâfi varidat olamaz. Demek ki, şu enharın nebeanları, adî ve tabîî ve tesadüfî bir iş değildir. Belki pek harika bir surette, Fâtır-ı Zülcelâl onları sırf hazine-i gayptan akıttırıyor.

man.
hâdis: vakia, olay.
harikanüma: harika gösteren.
haşyet: korku, dehşet.
hazine-i gayp: var olan fakat görünmeyen hazine.
ifham: anlatma, bildirme.
ihtar: hatırlatma.
kâfi: yeterli.
kasavet: sertlik, katılık.
kavm-i Mûsa: Mûsa'nın kavmi, halkı.
kesret: çokluk, ziyadeliik.
mahrutî: koni şeklinde olan.
masarif: masraflar, harcamalar.
mazhar: nail olma, şereflenme.
menba: kaynak, her hangi bir şeyin çıktığı yer.
mu'cizevari: mu'cize gibi.
musahhar: boyun eğen.
muvazene: denge.
müteyakkız: uyanık.
nebean: yerden çıkma, kaynama.
Nil-i mübarek: mübarek Nil Nehri.
nüfuz: işleme.
taleb-i rü'yet: Hz. Mûsa'nın Cenab-ı Hakkı görmek istemesi.
tesadüfî: rastgele.
vakia-i meşhure: meşhur olay.
varidat: gelirler.

1. Öyle taşlar vardır ki, bağrından nehirler akar. (Bakara Suresi: 74.)

ahz-ı misak: söz ve yemin alma.

azim: büyük.

Cebel-i Tur: Tur Dağı, Hz. Mûsa'nın Allah'ın kelâmına nail

olduğu dağın ismi.

cereyan: akış, akıntı.

enhar: ırmaklar, nehirler.

evamir-i tekviniye: varlığın yaratılışıyla ilgili işler.

faraza: farz edelim ki.

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.

galiben: çok kere, çoğu za-

İşte, bu sırra işareten bu manayı ifade için hadiste rivayet ediliyor ki: “O üç nehrin her birine Cennetten birer katre her vakit damlıyor ve ondan bereketlidirler.” Hem bir rivayette denilmiş ki: “Şu üç nehrin menbaları, Cennettendir.”¹ Şu rivayetin hakikati şudur ki: Madem esbab-ı maddiye, şunların bu derece kesretli nebeanına kabil değildir. Elbette menbaları, bir âlem-i gayptadır ve gizli bir hazine-i rahmetten gelir ki, masarif ile varidatın muvazenesi devam eder.

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan başka dünyalar.

asl-ı hilkat-i arz: dünyanın yaratılışının aslı, ilk hali.

benîâdem: Âdemoğulları, insanlar.

benîisrail: İsrailoğulları, Yahudiler.

camit: sert, cansız.

Cebel-i Kamer: Afrika’da Nil Nehrinin çıktığı dağın ismi.

delâlet: delil olma.

esbab-ı maddiye: maddî sebepler.

evamir: emirler, buyruklar.

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.

haşiye: bir kitabın sayfalarının kenarına veya altına yazılan açıklayıcı yazı.

hazine-i rahmet: rahmet hazinesi.

hilkat: yaratılıştan, fitraten.

ifaza: feyizlendirme, bereketlendirme.

ihtar: hatırlatma.

incimat: donma, cansızlaşma.

isale: akıtma.

kabil: kabiliyetli, istidatlı.

kasavet: katılık, duygusuzluk.

katre: damla.

kulup: kalpler.

Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.

madde-i mayia: sıvı madde.

masarif: masraflar, harcamalar.

mazhar: bir şeyin çıktığı yer, zuhur ettiği, görüldüğü yer.

menba: kaynak, her hangi bir şeyin çıktığı yer.

mu’cizat-ı kudret: kudret mu’cizeleri.

muvazene: denklik, denge.

nebean: yerden çıkma, kaynama.

Nil-i mübarek: mübarek Nil Nehri.

nur-u marifet: Allah’ı tanıma ve bilme nuru.

rivayet edilmek: anlatılmak, an-

İşte Kur’ân-ı Hakîm, şu manayı ihtar ile şöyle bir ders veriyor ki, der: Ey benîisrail ve ey benîâdem! Kalp katılığı ve kasavetinizle öyle bir Zat-ı Zülcelâl’in evamirine karşı itaatsizlik ediyorsunuz ve öyle bir Şems-i Sermedî’nin ziya-i marifetine gafletle gözlerinizi yumuyorsunuz ki, Mısır’ınızı Cennet suretine çeviren Nil-i mübarek gibi koca nehirleri, adî, camit taşların ağızlarından akıtıp mu’cizat-ı kudretini, şevahid-i vahdaniyetini o koca nehirlerin kuvvet ve zuhur ve ifazaları derecesinde kâinatın kalbine ve zeminin dimağına vererek, cin ve insin kulüp ve ukulüne isale ediyor. Hem, hissiz, camit bazı taşları böyle acip bir tarzda ^(HAŞİYE) mu’cizat-ı kudretine mazhar

HAŞİYE: Nil-i mübarek Cebel-i Kamerden çıktığı gibi, Dicle’nin en mühim bir şubesi Van vilâyetinden, Müküs Nahiyesinden bir kayanın mağarasından çıkıyor. Fırat’ın da mühim bir şubesi, Diyardın taraflarında bir dağın eteğinden çıkıyor. Dağların aslı, hilkatın bir madde-i mayiadan incimat etmiş taşlar olduğu fennen sabittir. Tesbihat-ı Nebeviyeden olan, ² **سُبْحَانَ مَنْ بَسَطَ الْأَرْضَ عَلَى مَاءٍ جَمَدٍ** kat’i delâlet ediyor ki, asl-ı hilkat-i arz şöyledir ki:

1. Müslim, Cennet: 26; Müsned, 2:289, 440; Münavi, Feyzü’l-Kadîr, 5:381.

2. Arzı, donmuş bir çeşit suyun üzerinde yayan Zatı her türlü noksan sıfatlardan tenzih edirim.” (Mecmuatü’l-Ahzab, 1:304; 2:554.)

latım.

Şems-i Sermedî: daimî her şeyi nurlandıran Allah.

şevahid-i vahdaniyet: Allah’ın birliğinin şahitleri.

tenzih etmek: kusur konur-

mamak.

tesbihat-ı nebeviye: Peygamberimizin tesbihleri, söz ve zikirleri.

ukul: akıllar.

varidat: gelirler.

Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi zat, Allah.

ziya: ılık, aydınlık, nur, parlaklık.

ziya-i marifet: bilgi ışığı.

zuhur: meydana çıkma.

etmesi; Güneşin ziyası, Güneşi gösterdiği gibi, o Fâtır-ı Zülcelâl'i gösterdiği hâlde, nasıl Onun o nur-u marifetine karşı kör olup görmüyorsunuz?

İşte şu üç hakikate nasıl bir belâgat giydirilmiş gör. Ve belâgat-i irşadiyeye dikkat et. Acaba hangi kasavet ve katılık vardır ki, böyle hararetle şu belâgat-i irşada karşı dayanabilsin; ezilmesin?

İşte baştan buraya kadar anladınsa, Kur'ân-ı Hakîm'in irşadi bir lem'a-i i'cazını gör, Allah'a şükret!

1 سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
اللَّهُمَّ فَهَمْنَا أَسْرَارَ الْقُرْآنِ كَمَا تَحِبُّ وَتَرْضَى وَوَفَّقْنَا لِحَدِّ مَتِّهِ آمِينَ
بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ
2 اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ الْحَكِيمُ وَعَلَى آلِهِ
وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

Su gibi bir madde, emr-i İlâhî ile incimat eder, taş olur. Taş, izn-i İlâhî ile toprak olur. Tesbihteki "arz" lâfzı, toprak demektir. Demek o su çok yumuşaktır, üstünde durulmaz. Taş çok serttir, ondan istifade edilmez. Onun için, Hakîm-i Rahîm toprağı taş üstünde serer, zevilhayata makar eder.

1. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

2. Allah'ım! Sevdığın ve razı olduğun şekilde Kur'ân'ın sırlarını anlamayı nasip eyle. Ona hizmet etmeye bizi muvaffak kıl. Âmin. Bunu rahmetinle yap ey merhamet edenlerin en merhametlisi! Allah'ım! Kur'ân-ı Hakîm'in indiği zatın kendisine, bütün Âl ve Ashabına salât ve selâm eyle.

âmin: "Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" anlamında duanın sonunda söylenir.

Bakara Suresi: Kur'ân'ın 2. sursuz, yerinde ve hâlin ve makâmın icabına göre söylenmesi.

belâgat: sözün düzgün, ku-

belâgat-i irşadiye: doğru yola sevk eden, Allah'a yakınlık yolunu gösteren belâgat.

belâgat-ı irşat: doğru yola sevk eden belâgat.

emr-i İlâhî: Allah'ın emri.

Hakîm-i Rahîm: her şeyi gaye ve hikmetlerle yaratan, çok çok merhametli, Allah.

hararet: coşkunluk, heyecanlılık.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki İlâhî gaye.

hilkat-i arz: yerin yaratılışı.

incimat: donma.

irşadi: doğru yolu göstermekle ilgili.

izn-i İlâhî: Allah'ın izni.

kasavet: sertlik, katılık.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

lâfız: kelime.

lem'a-i i'caz: mu'cizelik parıltısı.

makar: mesken.

Mecmuatü'l-Ahzab: Seyh Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi'nin üç ciltlik dua kitabı.

merhamet: şefkat göstermek.

muhakkak: süphesiz.

muvaffak: Allah'ın yardımına nail olmuş kişi.

rahmet: merhamet etme, şefkat gösterme.

salât: Hz. Muhammed'e, ashabına, ailesine Allah'ın rahmet ve mağfiretini, meleklerin istiğfarını ve mü'minlerin dualarını dileme.

tenzih: Allah'ı şanına lâyık olmayan şeylerden, her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma.

zevilhayat: canlı, hayat sahipleri.

ziya: ışık.

nur-u marifet: Allah'ı bilmenin sebep olduğu aydınlık.

Yirminci Sûzün İkinci Makamı

MU'CİZAT-I ENBİYA YÜZÜNDE PARLAYAN
BİR LEM'A-I İ'CAZ-I KUR'ÂN

(Ahirdeki iki sual ve iki cevaba dikkat et.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ¹

ON DÖRT SENE evvel (şimdi otuz seneden geçti), şu ayetin bir sırrına dair *İşaratü'l-l'caz*² namındaki tefsirimde Arabiyyülibare bir bahis yazmıştım. Şimdi, arzuları bence ehemmiyetli olan iki kardeşim, o bahse dair Türkçe olarak bir parça izah istediler. Ben de Cenab-ı Hak-
kın tevfikine itimaden ve Kur'ân'ın feyzine istinaden di-
yorum ki:

Bir kavle göre, Kitab-ı Mübin, Kur'ân'dan ibarettir. Yaş ve kuru her şey içinde bulunduğunu, şu ayet-i kerime beyan ediyor. Öyle mi? Evet, her şey içinde bulunur. Fakat herkes her şeyi içinde göremez. Zira muhtelif de-
recelerde bulunur. Bazen çekirdekleri, bazen nüveleri, bazen icmalleri, bazen düsturları, bazen alâmetleri, ya sarahaten, ya işareten, ya remzen, ya iphamen, ya ihtar tarzında bulunurlar. Fakat ihtiyaca göre ve maksad-ı Kur'ân'a münasip bir tarzda ve iktiza-i makam münasebetinde şu tarzların birisiyle ifade ediliyor.

ahir: son.

alâmet: işaret.

Arabiyyülibare: Arapça ibare.

ayet-i kerime: Kur'ân'ın ayeti.

bahis: konu.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

düstur: kaide, esas.

ehemmiyet: önemli olma.

feyiz: bereket, irfan, ihsan.

i'caz-ı Kur'ân: Kur'ân'ın mu'cizeli-
ği.

icmal: özet, hulâsa, esas.

ihtar: hatırlatma.

iktiza-i makam: makamın gere-
ği.

iphamen: kapalı bırakarak.

istinaden: dayanarak.

İşaratü'l-l'caz: Bediüzzaman Said Nursi'nin, Risale-i Nur Külliyyatında yer alan bir eseri.

itimad: güvenme.

kavil: söz.

Kitab-ı Mübin: iyiyi ve kötüyü, güzel ve çirkini, hayrı ve şerri, doğru yolu bildiren kitap.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indiril-
miş, semavî kitapların sonuncu-
su.

lem'a: parıltı.

maksad-ı Kur'ân: Kur'ân'ın mak-
sadı.

mu'cizat-ı enbiya: peygamberle-
rin mu'cizeleri.

münasebet: bağ, ilgi, alâka.

münasip: uygun.

nüve: öz.

Rahim: merhamet eden, koru-
yan Allah.

Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içi-

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. • Yaş ve kuru ne varsa apaçık bir kitapta yazılmış-
tır. (En'am Suresi: 59.)

2. *İşaratü'l-l'caz* 1914-1916 yılları arasında Birinci Dünya Savaşı esnasında cephede iken telif edilmiş; 1918 yılında ise neşredilmiştir.

ne alan rahmetin sahibi Allah.

remzen: işaret ederek.

sarahaten: açıkça.

tefsir: Kur'ân'ın anlamı, yoru-

mu.

tevfik: başarı, muvaffakiyet.

Ezcümle: Beşerin sanat ve fen cihetindeki terakkiyatlarının neticesi olan havarik-ı sanat ve garaib-i fen olarak tayyare, elektrik, şimendifer, telgraf gibi şeyler vücuda gelmiş ve beşerin hayat-ı maddiyesinde en büyük mevki almışlar. Elbette umum nev-i beşere hitap eden Kur'ân-ı Hakîm, şunları mühmel bırakmaz. Evet, bırakmamış. İki cihet ile onlara da işaret etmiştir.

• **Birinci cihet:** Mu'cizat-ı enbiya suretiyle.

• **İkinci kısım** şudur ki: Bazı hâdisat-ı tarihiye suretinde işaret eder. **Ezcümle:**

قَتَلَ أَصْحَابُ الْأَخْدُودِ * النَّارِذَاتُ الْوَقُودِ * إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ * وَهُمْ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ * وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ¹ (HAŞİYE 1)

Keza

فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ * وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ²

gibi ayetlerle şimendifere işaret ettiği gibi,

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نَوْرِهِ كَمِشْكُوَةٍ فِيهَا مِصْبَاحُ الْمِصْبَاحِ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ

HAŞİYE 1: Şu cümle işaret ediyor ki, şimendiferdir. Âlem-i İslâmî esaret altına almıştır. Kâfirler onunla İslâmî mağlûp etmiştir.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

beşer: insanlık.

cihet: yön.

ezcümle: bu cümleden olarak meselâ.

garaib-i fen: fennin şaşırtıcı ve hayret verici şeyleri.

hâdisat-ı tarihiye: tarihî hâdiseler.

haşiye: bir kitabın sayfalarının kenarına veya altına yazılan açıklayıcı yazı, dipnot.

havarik-ı sanat: sanat harikaları.

hayat-ı maddiye: yaşadığımız hayat.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

mevki: yer.

mu'cizat-ı enbiya: peygamberlerin mu'cizeleri.

mühmel: ihmal edilmiş, önemsiz.

nev-i beşer: bütün insanlar.

suret: biçim.

şimendifer: demiryolu, tren.

tayyare: uçak.

terakkiyat: terakkiler, ilerlemeler, gelişmeler.

1. Uhdud Ashabına lânet olundu. Tutuşturdukları ateşin karşısına oturur, mü'minlere yaptıkları işkenceyi seyrederdiler. O mü'minlerden intikam almalarının sebebi, onların, kudreti her şeye galip olan ve her türlü övgüye lâyık bulunan Allah'a iman etmiş olmalarından başka bir şey değildi. (Büruc Suresi: 4-8.)

2. Dolu gemilerde taşımamız ve bunun gibi daha nice binekleri onlar için yaratmış olmamız... (Yâsin Suresi: 41-42.)

1 وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ (HAŞİYE) عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ

ayeti, pek çok envara, esrara işaretle beraber elektriğe dahi remzediyor.

Şu ikinci kısım, hem çok zatlar onlarla uğraştığından, hem çok dikkat ve izaha muhtaç olduğundan ve hem çok olduğundan, şimdilik şimendifer ve elektriğe işaret eden şu ayetlerle iktifa edip o kapıyı açmayacağım.

Birinci kısım ise, mu'cizat-ı enbiya suretinde işaret ediyor. Biz dahi o kısımdan bazı numuneleri misal olarak zikredeceğiz.

Mukaddeme

İşte, Kur'ân-ı Hakîm, enbiyaları, insanın cemaatlerine terakkiyat-ı maneviye cihetinde birer pişdar ve imam gönderdiği gibi, yine insanların terakkiyat-ı maddiye suretinde dahi, o enbiyanın her birisinin eline bazı harikalar verip yine o insanlara birer ustabaşı ve üstat etmiştir. Onlara mutlak olarak ittibaa emrediyor.

İşte, enbiyaların manevî kemalâtını bahsetmekle insanları onlardan istifadeye teşvik ettiği gibi, mu'cizatlarından bahis dahi, onların nazirelerine yetişmeye ve taklitlerini yapmaya bir teşviki işmam ediyor. Hatta denilebilir ki, manevî kemalât gibi maddî kemalâtı ve harikaları

HAŞİYE: 2 يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيُّ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُورٍ cümlesi, o remzi ışıklandırıyor.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi.

cemaat: topluluk.

cihet: yön.

enbiya: nebîler, peygamberler.

envar: nurlar, ışıklar.

esaret: esirlik.

esrar: sırlar.

fanus: içinde mum yakılan büyük fener.

haşiye: bir kitabın sayfalarının kenarına veya altına yazılan açıklayıcı yazı, dipnot.

iktifa: yeterli bulma, kâfi görme.

imam: rehber.

istifade: faydalanma, yararlanma.

ışmam: koklatma; hafif olarak duyurma, çılatma.

ittiba: tâbi olma, uyma.

izah: açıkça ortaya koyma.

kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

kandil: lâmba.

kemalât: faziletler, iyilikler, olgunluklar.

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

manevî: manaya ait.

misal: numune, örnek.

mu'cizat: mu'cizeler.

mu'cizat-ı enbiya: peygamberlerin mu'cizeleri.

mukaddeme: ön söz, giriş.

mü'min: iman eden, inanan.

mübarek: feyizli, bereketli.

nazire: örnek, benzer.

numune: örnek.

nur: ışık, şule.

pişdar: öncü.

remiz: işaret.

suret: biçim, tarz.

şimendifer: tren.

taklit: sahte.

terakkiyat-ı maddiye: maddî ilerlemeler, gelişmeler.

terakkiyat-ı maneviye: manevî yükselmeler.

teşvik: sevklandırmek, istek uyandırmak.

üstat: öğretmen, usta.

1. Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun misali, bir lâmba yuvası gibidir ki, onda bir kandil vardır. Kandil de cam fanus içindedir. Cam fanus ise, inci gibi parlayan bir yıldız benzer ki, ne doğuya, ne de batıya ait olmayan mübarek bir ağacın yakıtından tutuşturulur. Onun yakıtı, kendisine ateş dokunmasa bile ışık verecek kabiliyettedir. O nur üstüne nurdur. Allah dilediğini nuruna kavuşturur. (Nur Suresi: 35.)

2. Onun yakıtı, kendisine ateş dokunmasa bile ışık verecek kabiliyettedir. (Nur Suresi: 35.)

dahi en evvel mu'cize eli nev-i beşere hediye etmiştir. İşte Hazret-i Nuh'un (aleyhisselâm) bir mu'cizesi olan sefine ve Hazret-i Yusuf'un (aleyhisselâm) bir mu'cizesi olan saati, en evvel beşere hediye eden, dest-i mu'cizedir. Bu hakikate lâtif bir işarettir ki, sanatkârların ekseri, her bir sanatta birer peygamberi pir ittihaz ediyor. Meselâ, gemiciler Hazret-i Nuh'u (aleyhisselâm), saatçiler Hazret-i Yusuf'u (aleyhisselâm), terziler Hazret-i İdris'i (aleyhisselâm).

Evet, madem Kur'ân'ın her bir ayeti, çok vücuh-u irşadî ve müteaddit cihat-ı hidayeti olduğunu, ehl-i tahkik ve ilm-i belâgat ittifak etmişler; öyle ise Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın en parlak ayetleri olan mu'cizat-ı enbiya ayetleri, birer hikâye-i tarihiye olarak değil, belki onlar, çok maani-i irşadiyeyi tazammun ediyorlar. Evet, mu'cizat-ı enbiyayı zikretmesiyle fen ve sanat-ı beşeriyenin nihayet hududunu çiziyor, en ileri gayatına parmak basıyor, en nihayet hedeflerini tayin ediyor; beşerin arkasına dest-i teşviki vurup, o gayeye sevk ediyor. Zaman-ı mazi, zaman-ı müstakbel tohumlarının mahzeni ve şununatının âyinesi olduğu gibi; müstakbel dahi mazinin tarlası ve ahvalinin âyinesidir. Şimdi misal olarak o çok vâsi menbadan yalnız birkaç numunelerini beyan edeceğiz.

Meselâ, Hazret-i Süleyman Aleyhisselâmın bir mu'cizesi olarak teshir-i havayı beyan eden

¹ وَلِسْلَيْمَنِ الرِّيحَ غَدُوَهَا شَهْرٌ وَرَوَّاحُهَا شَهْرٌ

ayeti, “Hazret-i Süleyman, bir günde havada tayeran ile

ranlar.

ekser: çoğu.

gayat: gayeler, amaçlar.

hakikat: gerçek.

hikâye-i tarihiye: tarihi hikâye.

hudut: sınır.

ilm-i belâgat: belâgat ilmi.

ittifak: bir konuda, ortak bir gayede anlaşma, fikir birliği etme.

ittihaz: kabul etme, sayma.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân

lâtif: hoş, güzel.

maani-i irşadiye: doğru yolu gösteren ifadeler.

mazi: geçmiş zaman.

menba: kaynak.

mu'cizat-ı enbiya: peygamberlerin mu'cizeleri.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

müstakbel: gelecek zaman.

müteaddit: türlü türlü, çeşitli.

nev-i beşer: insanlık, bütün insanlar.

nihayet: son.

numune: örnek, misal.

pir: bir esnaf topluluğunün veya bir mesleğin kurucusu ve başı olarak kabul edilen zat.

sanat-ı beşeriye: insan sanatı.

sefine: gemi.

şununat: hâdiseler, olaylar.

tayeran: uçma.

tayin: gösterme, belirtme.

tazammun: ihtiva etme, içine alma.

teshir-i hava: havanın emir altına alınması.

vâsi: geniş, engin.

vücuh-u irşadi: irşat yönleri, doğru yolu gösterme şekilleri.

zaman-ı mazi: geçmiş zaman.

zaman-ı müstakbel: gelecek zaman.

1. Rüzgârı da Süleyman'ın emrine verdik ki, sabah gidişi bir aylık, akşam dönüşü de bir aylık yol alırdı. (Sebe Suresi: 12.)

ahval: durumlar, hâller.

âyine: ayna.

beşer: insanlık.

beyan: anlatma.

cihat-ı hidayet: hidayet yolları.

dest-i mu'cize: mu'cize eli.

dest-i teşvik: teşvik eli.

ehl-i tahkik: gerçeği araştı-

iki aylık bir mesafeyi katetmiştir” der. İşte, bunda işaret ediyor ki: Beşere yol açıktır ki, havada böyle bir mesafe-yi katetsin. Öyle ise, ey beşer, madem sana yol açıktır; bu mertebeye yetiş ve yavaş!

Cenab-ı Hak, şu ayetin lisanıyla manen diyor: “Ey insan! Bir abdim heva-i nefsinı terk ettiği için, havaya bindirdim. Siz de nefsinı tembelliğini bırakıp bazı kavanin-i âdetimden güzelce istifade etseniz, siz de binebilirsiniz.”

Hem, Hazret-i Mûsa Aleyhisselâmın bir mu’cizesini beyan eden,

¹ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا

(ilâahir) bu ayet işaret ediyor ki, zemin tahtında gizli olan rahmet hazinelerinden, basit aletlerle istifade edilebilir. Hatta taş gibi bir sert yerde, bir asa ile, âb-ı hayat celp edilebilir. İşte şu ayet, bu mana ile beşere der ki: “*Rahmetin en lâtif feyzi olan âb-ı hayatı, bir asa ile bulabilirsiniz. Öyle ise, haydi çalış, bul!*”

Cenab-ı Hak şu ayetin lisan-ı remziyle manen diyor ki: “Ey insan! Madem Bana itimat eden bir abdimin eline öyle bir asa veriyorum ki, her istediği yerde âb-ı hayatı onunla çeker. Sen de Benim kavanin-i rahmetime istinat etsen, şöyle, ona benzer veyahut ona yakın bir aleti elde edebilirsin. Haydi et!”

İşte, beşer terakkiyatının mühimlerinden birisi, bir ale-tin icadıdır ki, ekser yerlerde vurulduğu vakit suyu fışkırtıyor. Şu ayet, ondan daha ileri, nihayat ve gayat-ı hududunu çizmiştir. Nasıl ki evvelki ayet, şimdiki hâl-i hazır

abd: kul.

âb-ı hayat: hayat suyu.

asa: değnek, sopa.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

Bakara Suresi: Kur’ân’ın 2. suresi.

beşer: insanlık.

celp: çekme.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

feyiz: bereket, verimlilik.

gayat-ı hudut: sınırın sonu.

hâl-i hazır: şimdiki durum.

heva-i nefis: nefsin zararlı ve gü-nah olan istekleri.

ilâahir: sona kadar.

istifade: faydalanma, yararlanma.

istinat: dayanma.

itimat: güvenme, dayanma.

katetme: yol alma.

kavanin-i âdet: Allah’ın kâinata koyduğu kanunlar.

kavanin-i rahmet: rahmet ka-nunları.

lâtif: hoş, tatlı.

lisan: dil.

lisan-ı remiz: işaret dili.

mertebe: derece.

1. Biz ona “Asanı taşa vur” demiştik. Asasını vurduğu yerden on iki pınar fışkırdı. (Bakara Su-resi: 60.)

mesafe: uzaklık.

mu’cize: benzerini yapmak-tan insanların âciz kaldığı şey.

mühim: önemli.

rahmet: Allah’ın kullarını esir-gemesi, onları bağışlaması, onlara maddî ve manevî ni-metler vermesi.

tahtında: altında.

terakkiyat: terakkiler, ilerle-meler.

zemin: yeryüzü.

tayyareden çok ileri nihayetlerinin noktalarını tayin etmiştir.

Hem meselâ, Hazret-i İsa Aleyhisselâmın bir mu'cizesine dair:

¹ وَأُبرئُ أَلَاكُمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأَحْيِ الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ

Kur'ân, Hazret-i İsa Aleyhisselâmın nasıl ahlâk-ı ulviyesine ittibaa beşeri sarihan teşvik eder; öyle de, şu elindeki sanat-ı âliyeye ve tıbb-ı Rabbanîye remzen terqip ediyor. İşte şu ayet işaret ediyor ki: “*En müzmin dertlere dahi derman bulunabilir. Öyle ise, ey insan ve ey musibetzedede benîâdem! Me'yus olmayınız. Her dert, ne olursa olsun, dermanı mümkündür. Arayınız, bulunuz! Hatta, ölüme de muvakkat bir hayat rengi vermek mümkündür.*”

Cenab-ı Hak, şu ayetin lisan-ı işaretiyle manen diyor ki: “Ey insan! Benim için dünyayı terk eden bir abdime iki hediye verdim: biri manevî dertlerin dermanı, biri de maddî dertlerin ilâcı. İşte, ölmüş kalpler nur-u hidayetle diriliyor. Ölmüş gibi hastalar dahi, onun nefesiyle ve ilâcıyla şifa buluyor. Sen de benim eczahane-i hikmetimde her derdine deva bulabilirsin. Çalış, bul! Elbette, ararsan bulursun.”

İşte beşerin tıp cihetindeki şimdiki terakkiyatından çok ilerideki hududunu, şu ayet çiziyor ve ona işaret ediyor ve teşvik yapıyor.

diği gizli bilgi eczahanesi.

ittiba: tâbi olma, uyma.

lisan-ı işaret: işaret dili.

me'yus: ümitsiz.

musibetzedede: belâya uğrayan.

muvakkat: geçici.

müzmin: yerleşmiş hastalık, kronik.

nur-u hidayet: doğru, hak ve hakikat yolunun ışığı.

remzen: işaretle.

sanat-ı âliye: yüce sanat.

sarihan: açıkça.

tayyare: uçak.

terqip: istek uyandırma, rağbetlendirme.

teşvik: şevklendirme, cesaret verme.

tıbb-ı Rabbanîye: Allah'ın sunduğu varlıkların iyileştirici ve tedavi ediciliği.

1. Allah'ın izniyle anadan doğma körleri ve alaca hastalığına tutulanları iyileştirir ve ölüleri diriltir. (Âl-i İmran Suresi: 49.)

abd: kul.
ahlâk-ı ulviye: yüce ve yüksek ahlâk.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümle-

si.
benîâdem: Âdemoğulları.
beşer: insanlık.
Cenab-ı Hak: Hakkın tâ ken-

disi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.
eczahane-i hikmet: hikmet eczahanesi; kimsenin bilme-

Hem meselâ, Hazret-i Davud Aleyhisselâm hakkında
¹ **وَأَلَّانَا لَهُ الْحَدِيدَ ۖ وَأَتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصَّلَ الْخِطَابِ**, Hazret-i
Süleyman Aleyhisselâm hakkında ² **وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ**

ayetleri işaret ediyorlar ki, telyin-i hadid en büyük bir nimet-i İlâhiyedir ki, büyük bir peygamberinin fazlını onunla gösteriyor.

Evet, telyin-i hadid, yani demiri hamur gibi yumuşatmak ve nühası eritmek ve madenleri bulmak, çıkarmak, bütün maddî sanayi-i beşeriyenin aslı ve anasıdır ve esası ve madenidir. İşte şu ayet işaret ediyor ki: “Büyük bir resule, büyük bir halife-i zemine, büyük bir mu’cize suretinde, büyük bir nimet olarak, telyin-i hadiddir ve demiri hamur gibi yumuşatmak ve tel gibi inceltmek ve bakırı eritmekle ekser sanayi-i umumiye medar olmaktadır.” Madem bir resule, hem halife, yani hem manevî, hem maddî bir hâkime, lisanına hikmet ve eline sanat vermiş. Lisanındaki hikmete sarıhan teşvik eder. Elbette, elindeki sanata dahi tergip işareti var.

Cenab-ı Hak, şu ayetin lisan-ı işaretiyle manen diyor: “Ey benîâdem! Evamir-i teklifiyeme itaat eden bir abdimin lisanına ve kalbine öyle bir hikmet verdim ki, her şeyi kemal-i vuzuh ile fasledip hakikatini gösteriyor. Ve eline de öyle bir sanat verdim ki, elinde, bal mumu gibi, demiri her şekle çevirir. Halifelik ve padişahlığına mühim kuvvet elde eder. Madem bu mümkündür, veriliyor; hem, ehemmiyetlidir. Hem, hayat-ı içtimaiyenizde ona çok

abd: kul.

benîâdem: Âdemoğulları.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

eczahane-i hikmet: hikmet eczanesi.

evamir-i teklifiye: Allah'ın kullarına mükellef kılarak emrettiği emirler, işler.

fasletmek: halletmek, neticelen-dirmek.

fazl: erdem, üstünlük.

halife-i zemin: yerin halifesi.

hayat-ı içtimaiye: sosyal hayat.

kemal-i vuzuh: tam bir açıklık.

lisan-ı işaret: işaret dili.

nimet-i İlâhiye: Allah'ın verdiği,

ihsan ettiği her şey.

nühas: bakır.

1. Demiri onun için yumuşattık. (Sebe Suresi: 10.) • Ona ilim ve hikmet ile haklı ve batılı açıkça ayırt eden bir ifade gücü verdik. (Sad Suresi: 20.)

2. Erimiş bakırı ona sel gibi akıttık. (Sebe Suresi: 12.)

resul: Allah'ın elçisi.

sanayi-i beşeriye: insanların meydana getirdiği endüstri.

sanayi-i umumiye: herkesin

istifade ettiği sanatlar.

tergip: isteklendirme, rağ-

telyin-i hadid: demirin yu-

betlendirme

muhtaçsınız. Siz de evamir-i tekviniyeme itaat etseniz, o hikmet ve o sanat, size de verilebilir; mürur-u zamanla yetişir ve yanaşabilirsiniz.”

İşte, beşerin sanat cihetinde en ileri gitmesi ve maddi kuvvet cihetinde en mühim iktidar elde etmesi, telyin-i hadid iledir ve izabe-i nühas iledir. Ayette nühas “kıtr” ile tabir edilmiş. Şu ayetler, umum nev-i beşerin nazarını şu hakikate çeviriyor ve şu hakikatin ne kadar ehemmiyetli olduğunu takdir etmeyen eski zaman insanlarına ve şimdiki tembellerine şiddetle ihtar ediyor.

Hem meselâ, Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm taht-ı Belkıs’ı yanına celp etmek için vezirlerinden bir âlim-i ilm-i celp dedi: “Gözünüzü açıp kapayınca kadar sizin yanınızda o tahtı hazır ederim” olan hâdise-i harikaya delâlet eden şu ayet,

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ إِنَّا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ
طَرْفُكَ فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقَرًّا عِنْدَهُ¹

(ilâahir), işaret ediyor ki: *Uzak mesafelerden eşyayı ay-
nen veya sureten ihzar etmek mümkündür.*

Hem vakidir ki, risaletiyle beraber saltanatla müşerref olan Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm, hem masumiyetine, hem de adaletine medar olmak için, pek geniş olan aktâr-ı memleketine bizzat zahmetsiz muttali olmak ve raiyetinin ahvalini görmek ve dertlerini işitmek, bir mu’cize suretinde Cenab-ı Hak ihsan etmiştir.

delâlet: delil olma, gösterme.

evamir-i tekviniye: Allah’ın tabi-atta geçerli olan emir ve kanunları, yaratılış kanunları.

hâdise-i harika: insanı hayrete düşüren olay.

ihsan: ikram etme, lütuf.

ihzar etmek: huzura getirmek.

ilâahir: sonuna doğru.

izabe-i nühas: bakırın eritilmesi.

kıtr: erimiş bakır.

medar: dayanak noktası, vesile.

mu’cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

muttali: haberdar.

mürur-u zaman: zaman aşımı.

müşerref: şereflendirilmiş, yüceltilmiş.

nev-i beşer: insanlık.

nühas: bakır.

raiyet: halk.

risalet: nebîlik, peygamberlik.

saltanat: sultanlık, hükümdarlık.

semavi: Allah tarafından olan, ilâhî.

suret: biçim, tarz.

sureten: görünüş olarak.

taht-ı Belkıs: Belkıs’ın tahtı.

telyin-i hadid: demirin yumuşatılması.

üzüntülü: kederli.

1. Semavi kitapların esrarına vakıf bir âlim ise, “Sen daha gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm,” dedi. Süleyman Belkıs’ın tahtını yanında hazır görünce... (Neml Suresi: 40.)

ahval: hâller, durumlar.

aktâr-ı memleket: memle-

ketin her tarafı.

âlim ilm-i celp: eşyayı bir

yerden bir yere nakletme il-

mine vakıf olan.

aynen: aynıyla.

bizzat: kendisi, şahsen.

celp etmek: getirmek.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ ken-

disi olan, şeref ve azamet sa-

hibi yüce Allah.

Demek, Cenab-ı Hakka itimat edip, Süleyman Aley-hisselâmın lisan-ı ismetiyle istediği gibi, o da lisan-ı istidadiyla Cenab-ı Hak'tan istese ve kavanin-i âdetine ve inayetine tevfik-ı hareket etse, ona dünya bir şehir hükümüne geçebilir. Demek, taht-ı Belkis Yemen'de iken, Şam'da aynıyla veyahut suretiyle hazır olmuştur, görülmüştür. Elbette, taht etrafındaki adamların, suretleri ile beraber sesleri de işitilmiştir.

İşte, uzak mesafede, celb-i surete ve savta haşmetli bir surette işaret ediyor ve manen diyor: “Ey ehl-i saltanat! Adalet-i tamme yapmak isterseniz, Süleymanvari, rûy-i zemini etrafıyla görmeye ve anlamaya çalışınız. Çünkü, bir hâkim-i adaletpişe, bir padişah-ı raiyetperver, aktâr-ı memleketine her istediği vakit muttali olmak derecesine çıkmakla mes'uliyet-i maneviyeden kurtulur veya tam adalet yapabilir.”

Cenab-ı Hak, şu ayetin lisan-ı remziyle manen diyor ki: “Ey benîâdem! Madem bir abdime geniş bir mülk ve o geniş mülkünde adalet-i tamme yapmak için, ahval ve vukuat-ı zemine bizzat ıttılâ veriyorum; ve madem her bir insana, fıtraten, zemine bir halife olmak kabiliyetini vermişim; elbette o kabiliyete göre rûy-i zemini görecek ve bakacak, anlayacak istidadını dahi vermesini, hikmetim iktiza ettiğinden, vermişim. Şahsen o noktaya yetişmezse de, nev'en yetişebilir; maddeten erişemezse de, ehl-i velâyet misillü manen erişebilir. Öyle ise, şu azîm nimetten istifade edebilirsiniz. Haydi göreyim sizi, vazife-i ubudiyetinizi unutmamak şartıyla öyle çalışınız ki, rûy-i zemini,

adalet-i tamme: tam ve eksiksiz olan adalet.

ahval: hâller, durumlar.

aktâr-ı memleket: ülkenin her tarafı.

azîm: büyük.

benîâdem: âdemoğulları, insanlar.

celb-i suret ve savt: görüntü (resim) ve ses nakli.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

ehl-i saltanat: devlet başkanları ve devlet idarecileri.

ehl-i velâyet: velî olanlar.

fıtraten: fitrî olarak, yaratılıştan.

hâkim-i adaletpişe: adalet sahibi hâkim.

halife: vekil.

haşmet: ihtişam, heybet.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki İlâhî gaye.

ıttılâ: bilgisi olma.

iktiza: gerekme.

inayet: yardım, ihsan.

istidat: kabiliyet.

istifade: faydalanma, yararlanma.

kavanin-i âdet: Allah'ın kâinata koyduğu kanunlar.

lisan-ı ismet: masumluk, günahsızlık dili.

lisan-ı istidat: kabiliyet dili.

lisan-ı remiz: işaret dili.

manen: ruhça, mana itibarıyla.

misillü: benzeri.

muttali: haberdar.

nev'en: cins olarak.

nimet: ihsan.

padişah-ı raiyetperver: halkını seven padişah.

rûy-i zemin: yeryüzü.

savt: ses.

Süleymanvari: Hz. Süleyman gibi.

taht-ı Belkis: Belkis'in tahtı.

tevfik-i hareket: uygun davranışta bulunma.

vazife-i ubudiyet: kulluk vazifesi.

vukuat-ı zemin: yeryüzündeki hadiseler.

her tarafı her birinize görülen ve her köşesindeki sesleri size işittiren bir bahçeye çeviriniz.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا
مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ¹

'deki ferman-ı Rahmanîyi dinleyiniz."

İşte beşerin nazik sanatlarından olan celb-i suret ve savtların çok ilerisindeki nihayet hududunu şu ayet remzen gösteriyor ve teşviki işmam ediyor.

Hem meselâ, yine Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm cin ve şeytanları ve ervah-ı habiseyi teshir edip, şerlerini men ve umur-u nafiada istihdam etmeyi ifade eden şu ayetler: ² مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ (ilâahir),

³ وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ (ilâ-ahir) ayetiyle diyor ki: Yerin insandan sonra zîşuur olarak en mühim sekenesi olan cin, insana hizmetkâr olabilir. Onlarla temas edilebilir. Şeytanlar da düşmanlığı bırakmaya mecbur olup, ister istemez hizmet edebilirler ki; Cenab-ı Hakkın evamirine musahhar olan bir abdine onları musahhar etmiştir.

Cenab-ı Hak, manen şu ayetin lisan-ı remziyle der ki: "Ey insan! Bana itaat eden bir abdime cin ve şeytanları ve şerirlerini itaat ettiriyorum. Sen de Benim emrime musahhar olsan, çok mevcudat, hatta cin ve şeytan sana dahi musahhar olabilirler."

abd: kul.

celb-i suret ve savt: görüntü (resim) ve ses nakli.

celb-i suret: uzakta olan bir şeyin suretini yanına getirmek.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

cevher: öz.

ervah-ı habise: kötü ruhlar.

evamir: emirler, buyruklar.

ferman-ı Rahmani: Allah'a ait buyruk ve emir.

ilâahir: sonuna kadar.

istihdam: bir hizmette kullanma.

ışmam: biraz duyurma, çıtlatma.

lisan-ı remiz: işaret dili.

mevcudat: var olan her şey.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren.

savt: ses.

sekene: ikamet edenler, oturanlar.

şer: kötülük.

şerir: şer işleyen, kötü kimse.

teshir etmek: emri altına almak, itaat ettirmek.

umur-u nafia: faydalı işler.

zîşuur: şuur sahibi, şuurlu.

1. Üzerinde gezesiniz ve Allah'ın verdiği rızıktan yiyesiniz diye, yeryüzünü sizin emrinize veren Odur. Sonra dönüşünüz yine Onadır. (Mülk Suresi: 15.)

2. Asi olan şeytanları ise zincirlerle bağlı olarak ona boyun eğdirdik. (Sad Suresi: 38.)

3. Denize dalarak onun için cevherler çıkaran ve başka işler de gören şeytanları yine onun emrine verdik. (Enbiya Suresi: 82.)

âlem: dünya, cihan.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

beşer: insanlık.

Cebrail: dört büyük melekten olan vahiy meleği. Allah tarafından peygamberlere vahiy götürmekle vazifeli melek.

celb-i ervah: ruh çağırma.

celb-i ervah-ı tayyibe: temiz ruhların çağırılması.

celp: çekme, kendine çekme, çağırma.

ehl-i velâyet: velî olanlar, Allah'ın dostluğunu kazananlar.

emvat: ölümler.

ervah: ruhlar.

ervah-ı habise: kötü ruhlar.

fevkalâde: olağanüstü.

fünun-u hafiye: gizli ilimler.

hassasiyet: hassaslık, ihtimam.

hezeliyat: ciddî olmayan sözler.

hudut: sınır, sınırlar.

hürmet: saygı, ihtiram.

ifrit: cin taifesinden çok zararlı, kötü ve korkunç bir cins.

imtizaç: uyuşma, birleşme.

ispirtizma: ruhlarla bazı şartlar altında haberleşmenin mümkün bulunduğu inanan görüş ve bu maksatla yapılan faaliyet.

istifade: faydalanma, yararlanma.

maksat: varılmak istenen nokta.

manevi: manaya ait; maddî olmayan.

maskara: gülünç, soytan.

medeni: hayat tarzı, bilgi seviyesi bakımından yüksek durumda bulunan.

misillü: benzeri, gibi, aynısı, benzer gibi, eş kabilinden.

muhabere: haberleşme.

Muhyiddin-i Arabî: Hicrî 560 yılında doğan büyük mutasavvıf, âlim.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren.

münasebet: alâka, rabıta.

müncelip: celp edilen, çekilen.

peyda: kurmak.

ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan, elle tutulamayan varlıklar.

ruhaniyet: ruhanîlik.

İşte, beşerin, sanat ve fennin imtizacından süzülen, maddî ve manevî fevkalâde hassasiyetinden tezahür eden ispartizma gibi celb-i ervah ve cinlerle muhabereyi, şu ayet en nihayet hududunu çiziyor ve en faydalı suretlerini tayin ediyor ve ona yolu dahi açıyor. Fakat, şimdi ki gibi, bazen kendine emvat namını veren cinlere ve şeytanlara ve ervah-ı habiseye musahhar ve maskara olup oyuncak olmak değil, belki tılsimat-ı Kur'âniye ile onları teshir etmektir, şerlerinden kurtulmaktır.

Hem temessül-ü ervaha işaret eden Hazret-i Süleyman Aleyhisselâmın ifritleri celp ve teshirine dair ayetler, hem ¹ **فَارْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَمَثَلْ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا** misillü bazı

ayetler, ruhanîlerin temessülüne işaret etmekle beraber, celb-i ervaha dahi işaret ediyorlar. Fakat, işaret olunan celb-i ervah-ı tayyibe ise, medenîlerin yaptığı gibi, hezeliyat suretinde bazı oyuncaklara o pek ciddî ve ciddî bir âlemde olan ruhlarla hürmetsizlik edip, kendi yerine ve oyuncaklara celp etmek değil, belki ciddî olarak ve ciddî bir maksat için Muhyiddin-i Arabî gibi zatlar ki, istediği vakit ervah ile görüşen bir kısım ehl-i velâyet misillü, onlara müncelip olup münasebet peyda etmek ve onların yerine gidip âlemlerine bir derece takarrüp etmekle ruhaniyetlerinden manevî istifade etmektir ki, ayetler ona işaret eder ve işaret içinde bir teşviki ihsas ediyorlar ve bu nevi sanat ve fünun-u hafiyenin en ileri hududunu çiziyor ve en güzel suretini gösteriyorlar.

1. Derken ona Cebrail'i gönderdik; o da aynen bir beşer suretinde ona görünüyordu. (Meryem Suresi: 17.)

suret: biçim, görünüş, tarz.

şer: kötülük.

takarrüp: yaklaşmak.

temessül: bir surete girme, cisimlenme.

temessül-i ervah: ruhların bir yerde şekil ve özelliklerinin aksetmesi.

teshir etme: emri altına alma, itaat ettirme..

tezahür: ortaya çıkma.

tılsimat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın fevkalâde kuvvetli ve tesirli duaları.

zat: kişi.

Hem meselâ, Hazret-i Davud Aleyhisselâmın mu'cize-lerine dair ¹ **أَنَا سَخَرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحُنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ**

² **يَا جِبَالُ أَوْ بِي مَعَهُ وَالطَّيْرُ وَالنَّارُ لَهُ الْحَدِيدُ** ve

³ **عَلِمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ** ayetler delâlet ediyor ki, Cenab-ı Hak,

Hazret-i Davud Aleyhisselâmın tesbihatına öyle bir kuvvet ve yüksek bir ses ve hoş bir eda vermiştir ki, dağları vecde getirip birer muazzam fonograf misillü ve birer insan gibi, bir serzakirin etrafında ufkî halka tutup, bir daire olarak tesbihat ediyorlardı. Acaba bu mümkün müdür, hakikat midir?

Evet, hakikattir. Mağaralı her dağ, her insanla ve insanın diliyle, papağan gibi konuşabilir. Çünkü, aks-i seda vasıtasıyla, dağın önünde sen “Elhamdülillâh” de; dağ da aynen senin gibi “Elhamdülillâh” diyecek. Madem bu kabiliyeti Cenab-ı Hak dağlara ihsan etmiştir; elbette, o kabiliyet inkişaf ettirilebilir ve o çekirdek sümbüllenir.

İşte, Hazret-i Davud Aleyhisselâma, risaletiyle beraber hilâfet-i rûy-i zemini müstesna bir surette ona verdiğinden, o geniş risalet ve muazzam saltanata lâayık bir mu'cize olarak o kabiliyet çekirdeğini öyle inkişaf ettirmiş ki, çok büyük dağlar birer nefer, birer şakirt, birer mürit gibi Hazret-i Davud’a iktida edip onun lisaniyla, onun emriyle, Hâlık-ı Zülcelâl’e tesbihat ediyorlardı. Hazret-i Davud Aleyhisselâm ne söylese, onlar da tekrar ediyorlardı. Nasıl ki, şimdi vesait-i muhabere ve vesail-i irtibatın kesret ve tekemmülü sebebiyle, haşmetli bir kumandan,

Elhamdülillâh: ne kadar hamd ve medih varsa, kimden gelse ve kim karşı olsa ezelden ebede kadar Ona hastır ve lâayıktır.

fonograf: ses cihazı.

hakikat: gerçek.

Hâlık-ı Zülcelâl: “celâl, azamet ve kibriya sahibi yaratıcı” anlamında Allah’ın bir sıfatı.

haşmet: ihtişam, heybet.

hilâfet-i rûy-i zemin: yeryüzünün halifesi.

ihsan: ikram etme, lütuf.

iktida: tâbi olma, uyma.

inkişaf: ortaya çıkma, gelişme.

kabiliyet: dıştan gelen tesirleri alabilme gücü, istidat, yetenek, liyakat.

kesret: çokluk.

lâyık: liyakatlı, münasip.

misillü: benzeri.

muazzam: çok büyük.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

mürit: derviş.

müstesna: mümtaz, benzerlerinden üstün olan.

nefer: er, rütbesiz asker.

risalet: elçilik, resullük.

saltanat: sultanlık, hükümdarlık.

serzakir: zikredenlerin başı.

suret: biçim, tarz.

şakirt: talebe, öğrenci.

tekemmül: olgunlaşma, mükemmelleşme.

tesbih: Allah’ın zatında, sıfatında ve fiillerinde bütün noksanlardan uzak olduğunu ifade etme.

tesbihat: Cenab-ı Hakkın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.

ufkî: ufka ait, yatay.

vecd: kendini kaybedercesine ilâhî aşka dalma.

vesail-i irtibat: insanlarla ilişki kurma araçları.

vesait-i muhabere: haberleşme vasıtaları.

1. Biz dağları onun emrine verdik ki, akşam sabah onunla beraber tesbih eder. (Sad Suresi: 18.)

2. “Ey dağlar ve kuşlar, onunla beraber tesbih edin” dedik. Demiri de onun için yumuşattık. (Sebe Suresi: 10.)

3. Bize kuşların dili öğretildi. (Neml Suresi: 16.)

aks-i seda: ses yankılanması.

ayet: Kur’an’ın her bir cümlesi.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

çekirdek: öz, nüve.

delâlet: delil olma, gösterme.
eda: üslup, ifade.

dağlara dağılan azîm ordusuna bir anda “Allahü Ekber” dedirir ve o koca dağları konuşTURur, velveleye getirir; madem insanın bir kumandanı, dağları sekenelerinin lisanıyla mecazî olarak konuşTURur; elbette, Cenab-ı Hakkın haşmetli bir kumandanı, hakikî olarak konuşTURur, tesbihat yaptırır.

Bununla beraber, her cebelin bir şahs-ı manevîsi bulunduğunu ve ona münasip birer tesbih ve birer ibadeti olduğunu eski *Sözler*’de beyan etmişiz. Demek, her dağ, insanların lisanıyla, aks-i seda sırrıyla tesbihat yaptıkları gibi, kendi elsine-i mahsusalarıyla dahi Hâlık-ı Zülcelâl’e tesbihatları vardır. ² وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً ۞ عَلِمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ ¹

cümleleriyle, Hazret-i Davud ve Süleyman Aleyhimesse-lâma kuşlar envainın lisanlarını, hem istidatlarının dillerini, yani hangi işe yaradıklarını onlara Cenab-ı Hakkın ihsan ettiğini şu cümleler gösteriyorlar.

Evet, madem hakikattir, madem rûy-i zemin bir sofrayı Rahman’dır, insanın şerefine kurulmuştur; öyle ise, o sofradan istifade eden sair hayvanat ve tuyurun çoğu insana musahhar ve hizmetkâr olabilir. Nasıl ki, en küçüklerinden bal arısı ve ipek böceğini istihdam edip ilham-ı İlâhî ile azîm bir istifade yolunu açarak ve güvercinleri bazı işlerde istihdam ederek ve papağan misillü kuşları konuşTURarak, medeniyet-i beşeriye’nin mehasinine güzel şeyleri ilâve etmiştir; öyle de, başka kuş ve hayvanların istidat dili bilinirse, çok taifeleri var ki, karındaşları hayvanat-ı ehliye gibi, birer mühim işte istihdam edilebilirler.

aks-i seda: ses yankılanması.
Allahü Ekber: Allah en büyük ve en yücedir.
azîm: büyük.
beyan: anlatma, izah.
cebel: dağ.
Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.
elsine-i mahsusa: özel diller.
enva: türler.
hakikat: gerçek.
hakikî: gerçek, sahici.
Hâlık-ı Zülcelâl: “celâl, azamet ve kibriya sahibi yaratıcı” anlamında Allah’ın bir sıfatı.
haşmet: ihtişam, heybetli.
hayvanat-ı ehliye: evcil hayvanlar.
ibadet: Allah’a karşı kulluk vazifesi yapma.
ihsan: ikram etme, lütuf.
ilham-ı ilâhî: Allah tarafından kalbe indirilen duygu.
istidat: yetenek, kabiliyet.
istifade: faydalanma, yararlanma.
istihdam: hizmete alma, hizmet ettirme, hizmette kullanma, çalıştırma.
karındaş: kardeş.
lisan: dil.
mecazi: gerçek anlamının dışındaki.
medeniyet-i beşeriye: insanların ilim ve teknikle ilerlemesi.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
misillü: benzeri.
musahhar: boyun eğen, emir altına giren.
münasip: uygun.
rûy-i zemin: yeryüzü.
sair: diğer, başka.
sekene: ikamet edenler, oturanlar.
sofra-i Rahman: rahmet sahibi olan Allah’ın ihsan ettiği sofraya, sonsuz nimetler.

1. Kuşlar da onun etrafında toplanırdı. (Sad Suresi: 19.)

2. Bize kuşların dili öğretildi. (Neml Suresi: 16.)

şahs-ı manevî: maddî olmayan, manevî kişilik, şahsiyet.
taife: bölük.
tesbih: Cenab-ı Hakkı şanına

lâyık ifadelerle anma.
tesbihat: Cenab-ı Hakkın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sa-

hip olduğunu ifade eden sözler.
tuyur: kuşlar.
velvele: gürültü.

Meselâ, çekirge afetinin istilâsına karşı, çekirgeyi yemeden mahveden sığırcık kuşlarının dili bilinse ve harekâtı tanzim edilse, ne kadar faydalı bir hizmette, ücretsiz olarak istihdam edilebilir. İşte kuşlardan şu nevi istifade ve teshiri ve telefon ve fonograf gibi camidatı konuşturmak ve tuyurdan istifade etmek; en münteha hududunu şu ayet çiziyor, en uzak hedefini tayin ediyor, en haşmetli suretine parmakla işaret ediyor ve bir nevi teşvik eder.

İşte, Cenab-ı Hak şu ayetlerin lisan-ı remziyle manen diyor ki: “Ey insanlar! Bana tam abd olan bir hemcinsinize, onun nübüvvetinin ismetine ve saltanatının tam adaletine medar olmak için, mülkümdeki muazzam mahlûkatı ona musahhar edip konuşturuyorum ve cünudumdan ve hayvanatımdan çoğunu ona hizmetkâr veriyorum. Öyle ise, her birinize de madem gök ve yer ve dağlar, hamlinden çekindiği bir emanet-i kübrayı tevdi etmişim, halife-i zemin olmak istidadını vermişim; şu mahlûkatın da dizginleri kimin elinde ise, ona ram olmanız lâzımdır. Tâ Onun mülkündeki mahlûklar da size ram olabilsin; ve onların dizginleri elinde olan Zatın namına elde edebilseniz ve istidatlarınıza lâayık makama çıksanız...

“Madem hakikat böyledir. Manasız bir eğlence hükümünde olan fonograf işlettirmek, güvercinlerle oynamak, mektup postacılığı yapmak, papağanları konuşturmaya bedel, en hoş, en yüksek, en ulvî bir eğlence-i masumâneye çalış ki, dağlar sana Davudvari birer muazzam fonograf olabilsin ve hava-i nesiminin dokunmasıyla eşcar ve nebatattan birer tel-i musiki gibi nağamat-ı zikriye

ismet: günahsızlık, masumluk.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istifade: faydalanma, yararlanma.
istihdam: çalıştırma.
istilâ: yayılma.
lâyık: liyakatli, uygun.
lisan-ı remiz: işaret dili.
mahlûk: yaratık.
mahlûkat: yaratıklar.
makam: durulacak yer, mevki.
mana: anlam.
manen: manevî olarak.
medar: vesile.
muazzam: çok büyük.
musahhar: boyun eğen, emir altına giren.
mülk: sahip olunan, üzerinde tasarruf hakkı bulunan şey.
münteha: son yer, nihayet.
nağamat-ı zikriye: Allah'ı zikir nağmeleri.
nam: ad.
nebatat: bitkiler.
nevi: çeşit, tür.
nübüvvet: nebîlik, peygamberlik.
ram: itaat eden, boyun eğmiş.
saltanat: sultanlık, hükümdarlık.
suret: biçim, görünüş.
tanzim: düzenleme.
tel-i musiki: düzenli, ahenkli ve hoş ses çıkaran tel.
teshir: emri altına alma, boyun eğdirmek.
teşvik: sevklendirmek.
tevdi: emanet olarak bırakma.
tuyur: kuşlar.
ulvî: yüksek, yüce.
zat: azamet ve ululuk sahibi kişi; Allah.

abd: kul.
afet: belâ.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
camidat: cansızlar.
Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

cünud: askerler.
Davudvari: Hz. Davud gibi.
dizgin: idare etme ve yönlendirme için kullanılan kayış.
eğlence-i masumâne: masumca, günahsız eğlence.
emanet-i kübra: en büyük emanet.

eşcar: ağaçlar.
fonograf: ses cihazı.
hakikat: gerçek.
halife-i zemin: yerin halifesi.
haml: yüklenme.
haşmet: ihtişam, heybet.
hava-i nesim: temiz hava.
hemcins: aynı cinsten olan.

kulağına gelsin ve dağ, binler dilleriyle tesbihat yapan bir acaibülmahlûkat mahiyetini gösterebilir ve ekser kuşlar, Hüdühüd-ü Süleymanî gibi birer munis arkadaş veya mutî birer hizmetkâr suretini giysin. Hem seni eğlendsin, hem müstait olduğun kemalâta da seni şevk ile sevk etsin, öteki lehviyat gibi, insaniyetin iktiza ettiği makamdan seni düşürmesin.

Hem meselâ, Hazret-i İbrahim Aleyhisselâmın bir mu'cizesi hakkında olan

¹ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ayetinde üç işaret-i lâtife var.

• *Birincisi:* Ateş dahi, sair esbab-ı tabiiye gibi kendi keyfiyle, tabiatıyla, körü körüne hareket etmiyor. Belki emir tahtında bir vazife yapıyor ki, Hazret-i İbrahim'i (aleyhisselâm) yakmadı ve ona, "Yakma!" emrediliyor.

• *İkincisi:* Ateşin bir derecesi var ki, bürudetiyle ihrak eder, yani ihrak gibi bir tesir yapar. Cenab-ı Hak, (HAŞİYE) سَلَامًا lâfzıyla, bürudete diyor ki: "Sen de hararet gibi bürudetinle ihrak etme!" Demek, o mertebedeki ateş, soğukluğuyla, yandırır gibi tesir gösteriyor; hem ateştir, hem berddir. Evet, hikmet-i tabiiyede, nâr-ı beyza hâlinde ateşin bir derecesi var ki, harareti etrafına neşretmiyor ve etrafındaki harareti kendine celp ettiği

HAŞİYE: Bir tefsir diyor: سَلَامًا demese idi, bürudetiyle ihrak edecekti.

1. Dedik: "Ey ateş, İbrahim için serin ve selâmetli ol." (Enbiya Suresi: 69.)

acaibülmahlûkat: yaratılmışların şaşırtıcı, hayret verici hâlleri.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

berd: soğukluk.

bürudet: soğukluk, soğuk olma.

celp: çekme.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

ekser: çoğu.

esbab-ı tabiiye: tabii sebepler.

hararet: sıcaklık.

haşiye: bir kitabın sayfalarının kenarına veya altına yazılan açıklayıcı yazı, dipnot.

hikmet-i tabiiye: fizik bilgisi.

Hüdühüd-ü Süleymanî: Hz. Süleyman zamanında, Belkis ile Süleyman arasında haberleşmeye vesile olan kuşun ismi.

ihrak: yakma, yakmak.

iktiza: gerektirme.

işaret-i lâtife: güzel ve hoş işaret.

kemalât: iyilikler, mükemmellikler.

lâfız: söz.

lehviyat: eğlenceler, faydasız işler.

mahiyet: hakikat, iç yüz.

makam: mevki, konum.

mertebe: derece.

mu'cize: benzerini yapmaktan

insanların âciz kaldığı şey.

munis: cana yakın.

mutî: itaat eden, boyun eğen.

müstait: kabiliyet sahibi olan.

nâr-ı beyza: akkor.

neşretmek: yaymak.

sair: diğer, başka.

selâmet: salımlık, kurtulma.

suret: biçim, şekil.

tesbihat: Cenab-ı Hakkın bü-

tün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.

tesir: etki; iz bırakma.

için, şu tarz bürüdetle, etrafındaki su gibi mayı şeyleri incimat ettirip, manen bürüdetiyle ihrak eder. İşte zemherir, bürüdetiyle ihrak eden bir sınıf ateştir. Öyle ise, ateşin bütün derecatına ve umum envainına cami olan Cehennem içinde, elbette zemheririn bulunması zarurîdir.

• **Üçüncüsü:** Cehennem ateşinin tesirini men edecek ve emân verecek iman gibi bir madde-i maneviye, İslâmiyet gibi bir zırh olduğu misillü, dünyevî ateşinin dahi tesirini men edecek bir madde-i maddiye vardır. Çünkü, Cenab-ı Hak, ism-i Hakîm iktizasıyla, bu dünya dârülhikmet olmak hasebiyle, esbap perdesi altında icraat yapıyor. Öyle ise, Hazret-i İbrahim'in cismi gibi, gömleğini de ateş yakmadı; ve ateşe karşı mukavemet hâletini vermiştir. İbrahim'i yakmadığı gibi, gömleğini de yakmıyor.

İşte bu işaretin remziyle, manen şu ayet diyor ki: “Ey millet-i İbrahim! İbrahimvari olunuz; tâ maddî ve manevî gömlekleriniz, en büyük düşmanınız olan ateşe hem burada, hem orada bir zırh olsun. Ruhunuza imanı giydirip, Cehennem ateşine karşı zırhınız olduğu gibi; Cenab-ı Hakkın zeminde sizin için sakladığı ve ihzar ettiği bazı maddeler var, onlar sizi ateşin şerrinden muhafaza eder. Arayınız, çıkarınız, giyiniz.”

İşte, beşerin mühim terakkiyatından ve keşfiyatından ki, bir maddeyi bulmuş. Ateş yakmayacak ve ateşe dayanır bir gömlek giymiş. Şu ayet ise, ona mukabil bak ne kadar ulvî, lâtif ve güzel ve ebede kadar yırtılmayacak “*Hanîfen Müslîmen*” tezgâhında dokunacak bir hulleyi gösteriyor.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
beşer: insanlık.
bürüdet: soğukluk, soğuk olma.
camî: toplayan, içine alan.
Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sa-

hibi yüce Allah.
dârülhikmet: işlerin bir sebep ve hikmete bağlı olarak görüldüğü yer olan dünya.
derecat: dereceler.
dünyevî: dünyaya ait.
ebed: sonsuzluk.
emân verme: eminlik, korku-

suzluk.
enva: çeşitler.
esbap: sebepler.
hâlet: hâl.
hanîfen müslîmen: Müslim ve hanîf olarak.
haseb: dolayı.

haşiye: bir kitabın sayfalarının kenarına veya altına yazılan açıklayıcı yazı, dipnot.
hulle: elbise.
İbrahimvari: Hz. İbrahim gibi.
icraat: işler.
ihrak: yakma.
ihzar: hazırlama.
iktiza: gerekme.
iman: inanma, inanç.
incimat: donma.
ism-i Hakîm: Cenab-ı Hakkın hikmetle, faydaları takip ederek iş gören manasındaki ismi.
keşfiyat: keşifler.
lâtif: hoş, güzel.
madde-i maddiye: maddî madde.
madde-i maneviye: manevî madde.
maddî: cismanî.
manen: manevî olarak.
manevî: manaya ait.
mayi: akıcı, sıvı.
men etmek: mâni olma, yasaklamak.
millet-i İbrahim: İbrahim milleti.
misillü: benzeri.
muhafaza: koruma.
mukabil: karşılık.
mukavemet: karşı koyma, direnme.
mühim: önemli.
remiz: işaretle anlatma.
şer: fenalık.
tefsir: Kur'ân-ı Kerim'i açıklamak maksadıyla yazılan kitap.
terakkiyat: terakkiler, ilerlemeler, gelişmeler.
tesir: etki.
ulvî: yüce.
umum: bütün.
zarurî: mecburî, zorunlu.
zemherir: Cehennemde bulunan ve soğukluğu ile yakan bir ateş zemin: yeryüzü.

Hem meselâ, ¹ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا “Hazret-i Âdem

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.
benîâdem: Âdemoğulları, insanlar.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

dalâlet: azma, doğru yoldan ayırılma; sapıklık.

dava-i hilâfet-i kübra: Allah’a en yüksek seviyede muhatap olma davası.

divan-ı nübüvvet: peygamberlik meclisi.

enbiya: peygamberler.

esma: isimler.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah’ın güzel isimleri.

fatiha: başlangıç, giriş.

fünun: fenler.

hakikat: gerçek.

harika-i beşeriye: insanların yaptığı harika şey, medeniyet buluşları.

Hazret-i Âdem: ilk insan ve ilk peygamber.

hikmet-i İlâhiye: İlâhî gayeler.

hilâfet: bir kimseye halef olma, birinin yerini tutma.

hilâfet-i kübra: en büyük halifelik.

hususî: özel.

hüccet: delil, bürhan.

kâinat: bütün âlemler.

kemalât: faziletler, olgunluklar, mükemmellikler.

lisan-ı işaret: işaret dili.

liyakat: lâyık olma, değerlilik.

mahlûkat: yaratılmışlar.

makam: mevki, yer.

makamat: makamlar.

manen: manevî olarak.

melâike: melekler.

menba: kaynak.

meretebe-i âliye: yüksek derece.

meretebe-i emanet-i kübra: en büyük emanet mertebesi, derecesi.

mu’cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

mu’cize-i kübra: en büyük mu’cize.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren.

muvakkaten: geçici olarak.

nihayet: son.

peder: baba, ata.

remzetmek: işaret etmek.

rûy-i zemin: yeryüzü.

rûçhanîyet: üstün olma hâli, üstünlük.

sair: diğer.

sarahat: sarıhlik, açıklık.

semavat: semalar, gökler.

sukut: düşme.

Aleyhisselâmın dava-i hilâfet-i kübrada mu’cize-i kübrası, talim-i esmadır” diyor. İşte, sair enbiyanın mu’cizeleri, birer hususî harika-i beşeriye remzettığı gibi, bütün enbiyanın pederi ve divan-ı nübüvvetin fatıhası olan Hazret-i Âdem Aleyhisselâmın mu’cizesi umum kemalât ve terakkiyat-ı beşeriye’nin nihayetlerine ve en ileri hedeflerine sarahate yakın işaret ediyor.

Cenab-ı Hak (c.c.), manen şu ayetin lisan-ı işaretiyle diyor ki: “Ey benîâdem! Sizin pederinize, melâikelere karşı hilâfet davasında rûçhanîyetine hüccet olarak, bütün esmayı talim ettiğimden, siz dahi madem onun evlâdı ve vâris-i istidadısınız; bütün esmayı taallüm edip, mertebe-i emanet-i kübrada bütün mahlûkata karşı rûçhanîyetinize liyakatinizi göstermek gerektir. Zira kâinat içinde, bütün mahlûkat üstünde en yüksek makamata gitmek ve zemin gibi büyük mahlûkatlar size musahhar olmak gibi mertebe-i âliye’ye size yol açıktır. Haydi, ileri atılınız ve birer ismime yapışınız, çıkınız.

“Fakat sizin pederiniz, bir defa şeytana aldandı, Cen-net gibi bir makamdan rûy-i zemine muvakkaten sukut etti. Sakın siz de terakkiyatınızda şeytana uyup hikmet-i İlâhiyenin semavatından, tabiat dalâletine sukuta vasıta yapmayınız. Vakitbevakit başınızı kaldırıp, Esmâ-i Hüsnâ dikkat ederek, o semavata uruç etmek için fûnununuzu ve terakkiyatınızı merdiven yapınız. Tâ fûnun ve kemalâtınızın menbaları ve hakikatleri olan

1. Ve Âdem’e bütün isimleri öğretti. (Bakara Suresi: 31.)

taallüm: öğrenme.

talim: öğretme.

talim-i esma: isimleri öğretmek.

terakkiyat: terakkiler, ilerle-

meler, gelişmeler.

terakkiyat-ı beşeriye: insana

ait yükselişler, ilerlemeler.

umum: bütün.

uruç: yükselme.

vakitbevakit: zaman zaman.

vâris-i istidat: kabiliyetin vârisi.

vasıta: araç.

zemin: yeryüzü.

esma-i Rabbaniyeme çıkasınız ve o esmanın dürbünüyle, kalbinizle Rabbinize bakasınız.

Bir Nükte-i Mühimme ve Bir Sırr-ı Ehem

Şu âyet-i acibe, insanın camiiyet-i istidadı cihetiyle mazhar olduğu bütün kemalât-ı ilmiye ve terakkiyat-ı fenniye ve havarik-ı sun'iyeyi "talim-i esma" ünvanıyla ifade ve tabir etmekte şöyle lâtif bir remz-i ulvî var ki:

Her bir kemalin, her bir ilmin, her bir terakkiyatın, her bir fennin bir hakikat-i âliyesi var ki, o hakikat, bir ism-i İlâhîye dayanıyor. Pek çok perdeleri ve mütenevvi tecelliyatı ve muhtelif daireleri bulunan o isme dayanmakla o fen, o kemalât, o sanat, kemalini bulur, hakikat olur. Yoksa, yarım yamalak bir surette nakıs bir gölgedir.

Meselâ, hendese bir fendir. Onun hakikati ve nokta-i müntehası Cenab-ı Hakkın ism-i Adl ve Mukaddir'ine yetişip, hendese âyinesinde o ismin hakîmâne cilvelerini haşmetiyle müşahede etmektir.

Meselâ, tıp bir fendir, hem bir sanattır. Onun da niha-yeti ve hakikati Hakîm-i Mutlak'ın Şâfi ismine dayanıp, eczahane-i kübrası olan rûy-i zeminde Rahîmâne cilvelerini, edviyelerde görmekle, tıp, kemalâtını bulur, hakikat olur.

Meselâ, hakikat-i mevcudattan bahseden hikmetüleş-ya, Cenab-ı Hakkın (celle celâlihü) ism-i Hakîm'inin tecelliyat-ı kübrasını müdebbirâne, mürebbiyâne, eşyada, menfaatlerinde ve maslahatlarında görmekle ve o isme

met sahibi ve her şeyi gayeli yaratan Allah.

haşmet: ihtişam, heybet.

havarik-ı sun'iyeye: sanat harikaları.

hendese: geometri.

hikmetüleşya: fizik, kimya, botanik gibi ilimler; uygulamalı ilimler.

ism-i Adl: Adl ismi.

ism-i Hakîm: Cenab-ı Hakkın hikmetle, faydaları takip ederek iş gören manasındaki ismi.

ism-i İlâhîye: Allah'ın bir ismi.

kemal: olgunluk, yetkinlik, tam ve eksiksiz olma.

kemalât: faziletler, olgunluklar, mükemmellikler.

kemalât-ı ilmiye: ilimdeki ilerleme, yükselmeler.

lâtif: hoş, güzel.

maslahat: faydalı, maksatlı iş.

mazhar: nail olma, şereflenme.

menfaat: fayda, gelir.

muhtelif: türlü türlü.

Mukaddir: takdir eden Allah.

müdebbirâne: tedbirlice, her işi önceden ayarlayarak düşünmek.

mürebbiyâne: terbiye edecek şekilde, eğiterek.

müşahede: seyretme.

mütenevvi: çeşit çeşit.

nakıs: eksik.

nihayet: son.

nokta-i münteha: en son nokta.

nükte-i mühimme: çok önemli nokta, bölüm.

perde: gerçeği görmeyi engelleyen şey.

rahîmâne: şefkat ve merhametli bir şekilde.

remz-i ulvî: yüce işaret.

rûy-i zemin: yeryüzü.

suret: biçim, görünüş.

sırr-ı ehem: mühim, önemli sır.

Şâfi: şifa veren Allah.

tabir etmek: söz olarak kullanmak.

talim-i esma: isimleri öğretmek.

tecelliyat: tecelliler.

tecelliyat-ı kübra: en büyük tecelliler.

terakkiyat: terakkiler, ilerlemeler, gelişmeler.

terakkiyat-ı fenniye: fennî ilerlemeler.

âyet-i acibe: insana hayret veren âyet.

âyine: ayna.

camiiyet-i istidad: kabiliyetin çok şeylerle alâkalı oluşu.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

cihet: yön.

eczahane-i kübra: en büyük eczahane.

edviye: ilaçlar, devalar.

esma: isimler.

esma-i Rabbaniye: her şeyi terbiye eden Allah'ın isimleri.

fen: uygulamalı ilimler.

hakikat: gerçek.

hakikat-i âliye: yüce hakikatlar.

hakikat-i mevcudat: varlıkların hakikati.

hakîmâne: hikmetli bir şekilde.

Hakîm-i Mutlak: sonsuz hik-

arş: harekete geçmeyi emreden komut.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

belâgat: sözün düzgün, kusursuz, yerinde ve hâlin ve makamın içine göre söylenmesi.

beşer: insanlık.

beyanat: açıklamalar, izahlar.

camiiyet: toplayıcılık ve ihata edicilik.

celâl: nihayet derecede büyüklük, ululuk.

cemal: güzellik, Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile tecellisi.

cevher: esas, öz.

cezalet: güzel anlatım.

dair: ilgili.

dalâlet: doğru yoldan ayrılmama, azgınlık.

dava-i risalet: peygamberlik davası.

dest-i teşvik: teşvik eli.

enbiya: nebîler, peygamberler.

esma: isimler.

felsefe-i tabiiye: her şeyi tabiata dayandıran felsefe.

fünun: fenler.

hakikat: gerçek.

halâvet: tatlılık, şirinlik.

hatem-i divan-ı nübüvvet: peygamberlik divanının mührü.

hazine-i uzma: en büyük hazine.

Hazret-i Âdem: ilk insan ve ilk peygamber.

hikmet: hakimlik.

hudut: sınır.

hurafat: batıl inanışlar.

icmalen: kısaca, özetle.

iktifa: yeterli bulma, kâfi görme.

inkılâp: bir hâlden diğer hale geçme.

kâinat: bütün âlemler, dünya.

kemâlât: kemaller, mükemmellikler.

kevser: Cennette bulunan bir akarsu.

Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve surisinde sayısız hikmetler bulunan Kur'an.

kıyas: bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

maani: manalar, anlamlar.

mâbihiliftihar: kendisiyle iftihar edilen, övülen.

malâyanîyat: faydasız, boş şeyler veya sözler.

mazhar: bir şeyin zuhur ettiği, görüldüğü yer.

meratip: mertebeler, dereceler.

mertebe: derece, basamak.

misal: örnek.

misillü: benzeri, gibi.

mu'cizat: mu'cizeler.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

mu'cize-i kübra: en büyük mu'cize.

yetişmekle ve ona dayanmakla, şu hikmet, hikmet olabilir. Yoksa, ya hurafata inkılâp eder ve malâyanîyat olur veya felsefe-i tabiiye misillü, dalâlete yol açar.

İşte sana üç misal; sair kemalât ve fûnunu bu üç misale kıyas et.

İşte, Kur'an-ı Hakîm, şu ayetle, beşeri şimdiki terakkiyatında pek çok geri kaldığı en yüksek noktalara, en ileri hududa, en nihayet mertebelere, arkasına dest-i teşviki vurup, parmağıyla o mertebeleri göstererek "Haydi, arş ileri!" diyor. Bu ayetin hazine-i uzmasından şimdilik bu cevherle iktifa ederek, o kapıyı kapıyoruz.

Hem meselâ, hatem-i divan-ı nübüvvet; ve bütün enbiyanın mu'cizeleri onun dava-i risaletine bir tek mu'cize hükmünde olan enbiyanın serveri; ve şu kâinatın mâbihiliftiharı; ve Hazret-i Âdem'e (aleyhisselâm) icmalen talim olunan bütün esmanın bütün meratibiyle tafsilen mazharı; yukarıya celâl ile parmağını kaldırmakla şakk-ı kamer eden ve aşağıya cemal ile indirmekle yine on parmağından Kevser gibi su akıtan ve bin mu'cizat ile musaddak ve müeyyet olan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın mu'cize-i kübrası olan Kur'an-ı Hakîm'in vücuh-u i'cazının en parlaklarından olan hak ve hakikate dair beyanatındaki cezalet, ifadesindeki belâgat, maanisindeki camiiyet, üslûplarındaki ulviyet ve halâveti ifade eden,

قُلْ لِّئِنْ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ
لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا¹

1. De ki: And olsun, eğer bu Kur'an'ın benzerini getirmek için insanlar ve cinler bir araya toplanıp da hepsi birbirine yardımcı olsalar, yine de onun benzerini getiremezler. (İsra Suresi: 88.)

musaddak: tasdik edilmiş, doğrulanmış.

müeyyet: sağlamlaştırılmış, kuvvetlendirilmiş.

nihayet: son.

sair: diğer, başka.

server: başkan, reis.

şakk-ı kamer: ayın ikiye bölünmesi.

tafsilen: tafsilli bir şekilde, ayrıntılı olarak.

talim: öğretme.

terakkiyat: terakkiler, ilerlemeler, gelişmeler.

ulviyet: ulvîlik, yücelik.

üslûp: ifade yolu.

vücuh-u i'caz: mu'cizelik neveleri ve vecihleri.

gibi çok ayat-ı beyyinatla ins ve cinnin enzarını şu mu'cize-i ebediyenin vücuh-u i'cazından en zahir ve en parlak veçhine çeviriyor. Bütün ins ve cinnin damarlarına dokunduruyor. Dostlarının şevklerini, düşmanlarının inadını tahrik edip, azîm bir teşvik ile, şiddetli bir tergip ile dost ve düşmanları, onu tanzire ve taklide, yani nazirini yapmak ve kelâmını ona benzetmek için sevk ediyor; hem öyle bir surette o mu'cizeyi nazargâh-ı enâma koyuyor. Güya insanın bu dünyaya gelişinden gaye-i yegânesi, o mu'cizeyi hedef ve düstur ittihaz edip, ona bakarak, netice-i hilkat-i insaniyeye bilerek yürümektir.

Elhâsıl: Sair enbiya aleyhimüsselâmın mu'cizatları, birer havarik-ı sanata işaret ediyor ve Hazret-i Âdem Aleyhisselâmın mu'cizesi ise, esasat-ı sanat ile beraber, ulûm ve fûnunun, havarik ve kemalâtının fihristesini bir suret-i icmalîde işaret ediyor ve teşvik ediyor.

Amma, mu'cize-i kübra-i Ahmediye (a.s.m.) olan Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan ise, talim-i esmanın hakikatine mufassalan mazhariyetini, hak ve hakikat olan ulûm ve fûnunun doğru hedeflerini ve dünyevî, uhrevî kemalâtı ve saadâtı vazihan gösteriyor; hem pek çok azîm teşvikatla, beşeri onlara sevk ediyor.

Hem öyle bir tarzda sevk eder, teşvik eder ki, o tarz ile şöyle anlattırıyor: “Ey insan! Şu kâinattan maksad-ı âlâ, tezahür-ü rububiyete karşı, ubudiyet-i külliye-i insaniyedir; ve insanın gaye-i aksâsı, o ubudiyete ulûm ve kemalât ile yetişmektir.”

kelâm: bir mana ifade den söz di-
zimi; cümleler veya cümlecikler.

kemalât: kemaller, mükemmellikler.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.

maksad-ı âlâ: büyük gaye.

mazhariyet: görünme ve tezahür yeri olma.

mu'cizat: mu'cizeler.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

mu'cize-i ebediye: sonsuz mu'cize.

mu'cize-i kübra-i Ahmediye: Peygamberimizin en büyük mu'cizesi.

mufassalan: tafsilâtı olarak, ayrıntılı biçimde.

nazargâh-ı enâm: bütün yaratıkların baktığı yer.

nazir: benzer.

netice-i hilkat-i insaniye: insanın yaratılışının neticesi.

saadat: saadetler, mutluluklar.

sair: diğer, başka.

suret: biçim, tarz.

suret-i icmalî: kısa ve özlü bir tarz.

şevk: şiddetli arzu, aşırı istek.

tahrik: harekete geçirme; kıskırtma.

talim-i esma: isimleri öğretme.

tanzir: nazire yapma, benzetme.

tergip: isteklendirme.

teşvik: şevklendirme, cesaret verme.

teşvikat: teşvikler.

tezahür-i rububiyet: Cenab-ı Hakkın terbiye ediciliğinin ortaya çıkması, görünmesi.

ubudiyet: kulluk.

ubudiyet-i külliye-i insaniye: insanın büyük ve geniş kulluğu.

uhrevî: ahiret âlemiyle ilgili.

ulûm: ilimler.

vazihan: açık olarak, açıkça.

vech: yön.

vücuh-i i'caz: i'caz neveleri ve veçhleri.

zahir: açık, meydanda.

ayat-ı beyyinat: apaçık ayetler.

azîm: büyük.

beşer: insanlık.

dünyevî: dünya ile ilgili.

düstur: kaide, kural.

elhâsıl: sonuç olarak, özetle.

enbiya: nebîler, peygamberler.

enzar: bakışlar.

esasat-ı sanat: sanatın esasları.

fihrist: içindekiler, katalog.

fûnun: fenler.

gaye-i aksâ: en son gaye.

gaye-i yegâne: tek gaye, asıl maksat.

hakikat: gerçek.

havarik: harikalar.

havarik-ı sanat: sanat harikaları.

Hazret-i Âdem: ilk insan ve ilk peygamber.

ins: insan, beşer.

ittihaz: edinme.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

Hem öyle bir surette ifade ediyor ki, o ifade ile şöyle işaret eder ki: “Elbette nev-i beşer, ahir vakitte ulûm ve fûnuna dökülecektir. Bütün kuvvetini ilimden alacaktır. Hüküm ve kuvvet ise, ilmin eline geçecektir.”

Hem, o Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan, cezalet ve belâgat-i Kur’âniyeyi mükerreren ileri sürdüğünden, remzen anlatıyor ki: “Ulûm ve fûnunun en parlağı olan belâgat ve cezalet, bütün envayıyla ahir zamanda en mergup bir suret alacaktır. Hatta, insanlar kendi fikirlerini birbirlerine kabul ettirmek ve hükümlerini birbirine icra ettirmek için, en keskin silâhını cezalet-i beyandan ve en mukavemet-sûz kuvvetini, belâgat-i edadan alacaktır.”

ahir vakit: son vakit.

ahir zaman: dünya hayatının kıyamete yakın son devresi.

ayat: ayetler.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

belâgat: sözün düzgün, kusursuz, yerinde ve hâlin ve makamın ıca-bına göre söylenmesi.

belâgat-i Kur’âniye: Kur’ân’ın kendine has olan belâgati.

belâgat-ı eda: belâgatli.

cezalet: güzel anlatım.

cezalet-i beyan: anlatımın güzel-liğı.

dair: alakalı, ilgili.

define-i ilim: ilim definesi.

delâlet: delil olma.

ekser: çoğu.

elhâsıl: sonuç olarak, özetle.

enbiya: nebîler, peygamberler.

enva: çeşitler, neviler.

fûnun: fenler.

hakaik-i mümkinat: var veya yok olmaları Allah’ın tercihi-ne muhtaç olan varlıkların hakikatle-ri.

hakaik-ı ilâhiye: ilâhî gerçekler.

haşiye: bir kitabın sayfalarının kenarına veya altına yazılan açık-layıcı yazı, dipnot.

hazine-i kemalât: olgunluklar, mükemmellikler hazinesi.

hudut: sınırlar.

hüküm: karar.

icra: verilen bir hükmü yerine ge-tirme.

Kur’ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed’e indiril-miş, semavî kitapların sonuncu-su.

Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan: açıkla-malarıyla akıllan benzerini yap-maktan âciz bırakan Kur’ân

mana: anlam.

mergup: beğenilen, rağbet edi-len.

miftah: anahtar.

Elhâsıl, Kur’ân’ın ekser ayetleri, her biri birer hazi-ne-i kemalâtın anahtarı ve birer define-i ilmin miftahıdır. Eğer istersen Kur’ân’ın semavatına ve ayatının nücumlara yetişsin; geçmiş olan yirmi adet Sözlery, yirmi ba-samaklı **(HAŞİYE)** bir merdiven yaparak çık. Onunla gör ki, Kur’ân ne kadar parlak bir güneştir. Hakaik-ı İlâhiyeye ve hakaik-ı mümkinat üstüne nasıl safi bir nur serpiyor ve parlak bir ziya neşrediyor, bak.

Netice: Madem enbiyaya dair olan ayetler, şimdiki te-rakkiyat-ı beşeriyenin harikalarına birer nevi işaretle be-raber, daha ilerideki hududunu çiziyor gibi bir tarz-ı ifa-desi var; ve madem her bir ayetin müteaddit manalara delâleti muhakkaktır, belki müttefekunaleyhtir; ve

HAŞİYE: Belki otuz üç adet Sözlery, otuz üç adet Mektupları, otuz bir Lem’aları, on üç Şuaları, yüz yirmi basamaklı bir merdivendir.

muhakkak: kesinlik kazan-mış.

mukavemet-sûz: dayanmayı tesirsiz hâle koyan.

mükerreren: tekrar olarak.

müteaddit: birçok, çeşitli.

müttefekunaleyh: üzerinde birleşilen mesele.

neşretmek: yayma.

nev-i beşer: insanlık, bütün insanlar.

nevi: çeşit.

nur: ziya, ışıık.

nücüm: yıldızlar.

remzen: işaretle.

safi: saf olan, temiz.

semavat: dereceler.

suret: biçim, görünüş, tarz.

tarz-ı ifade: ifade tarzı, anla-tış şekli.

terakkiyat-ı beşeriye: insana ait yükselişler, ilerlemeler.

ulûm: ilimler.

ziya: ışıık.

madem enbiyaya ittiba etmek ve iktida etmeye dair evamir-i mutlaka var; öyle ise, şu geçmiş ayetlerin maani-i sarihalarına delâletle beraber, “Sanat ve fûnun-u beşeriyenin mühimlerine işarî bir tarzda delâlet, hem teşvik ediliyor” denilebilir.

İki Mühim Sualle Karşı İki Mühim Cevap

Birincisi:

Eğer desen: “Madem Kur’ân, beşer için nazil olmuştur. Neden beşerin nazarında en mühim olan medeniyet harikalarını tasrih etmiyor? Yalnız gizli bir remiz ile, hafî bir ima ile, hafif bir işaretle, zayıf bir ihtar ile iktifa ediyor?”

Elcevap: Çünkü, medeniyet-i beşeriye harikalarının hakları bahs-i Kur’ânîde o kadar olabilir. Zira, Kur’ân’ın vazife-i asliyesi daire-i rububiyetin kemalât ve şununatını ve daire-i ubudiyetin vezaif ve ahvalini talim etmektir. Öyle ise, şu havarik-ı beşeriyenin o iki dairede hakları yalnız bir zayıf remiz, bir hafif işaret ancak düşer. Çünkü, onlar daire-i rububiyetten haklarını isteseler, o vakit pek az hak alabilirler.

Meselâ, tayyare-i beşer ^(HAŞİYE) Kur’ân’a dese: “Bana bir hakk-ı kelâm ver, ayatında bir mevki ver.” Elbette o

HAŞİYE: Şu ciddî meseleyi yazarken, ihtiyarsız olarak, kalemim üslûbunu şu lâtif lâtifeye çevirdi. Ben de kalemimi serbest bıraktım. Ümit ederim ki, üslûbun lâtifeliği, meselenin ciddiyetine hâlel vermesin.

ahval: hâller, durumlar.

ayat: Kur’ân ayetleri.

bahs-i Kur’ân: Kur’ân’ın bahsi, Kur’ân’ın değinmesi, söz edişi.

beşer: insanlık, âdemoğlu.

dair: alâkali.

daire-i rububiyet: Allah’ın besleme, büyütme ve terbiye edicilik dairesi.

daire-i ubudiyet: kulluk dairesi.

delâlet: delil olma, gösterme.

elcevap: cevap.

enbiya: nebîler, peygamberler.

evamir-i mutlaka: kesin emirler.

fûnun-u beşeriye: beşeri fenler, uygulamalı bilimler.

hafi: gizli.

hakk-ı kelâm: söz hakkı.

harika: olağanüstü vasıflar taşıyan ve hayranlık hissi uyandıran, âdet ve tabiat dışında olan şey.

haşiye: bir kitabın sayfalarının kenarına veya altına yazılan açıklayıcı yazı, dipnot.

havarik-ı beşeriye: beşerî, insanlığa ait harikalar.

ihtar: hatırlatma.

iktida: birinin hareketini örnek alarak ona benzemeye çalışma.

iktifa: kâfi görme, yetinme.

ima: işaret etme.

işari: işaretle.

ittiba: tâbi olma, uyma.

kemalât: faziletler, kemaller, olgunluklar.

Kur’ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed’e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

maani-i sariha: açık manalar.

medeniyet: bir topluluğun hayat tarzı, bilgi seviyesi, sanat gücü, maddî ve manevî varlığı ile ilgili vasıfların tamamı.

medeniyet-i beşeriye: insanlığın ilim ve teknikte ilerlemesi.

mevki: yer, mekân.

mühim: önemli.

nazar: bakış.

nazil: nüzul eden, inen.

remiz: işaret.

sual: soru.

şununat: işler, hâller.

talim: öğretme.

tarz: biçim, suret.

tasrih: açıkça anlatma.

tayyare-i beşer: insanın yapısı uçak.

teşvik: şevklendirmek.

vazife-i asliye: asıl vazife.

vezaif: vazifeler, işler.

daire-i rububiyetin tayyareleri olan seyyarat, arz, kamer, Kur'ân namına diyecekler: “Burada cirmin kadar bir mevki alabilirsin.”

Eğer beşerin tahtelbahirleri, ayat-ı Kur'âniyeden mevki isteseler, o dairenin tahtelbahirleri, yani bahr-i muhit-i havaîde ve esir denizinde yüzen zemin ve yıldızlar ona diyecekler: “Yanımızda senin yerin görünmeyecek derecede azdır.”

Eğer elektriğin parlak yıldızmisal lâmbaları, hakk-ı kelâm isteyerek, ayetlere girmek isteseler, o dairenin elektrik lâmbaları olan şimşekler, şahaplar ve gökyüzünü ziynetlendiren yıldızlar ve misbahlar diyecekler: “İşığın nispetinde bahis ve beyana girebilirsin.”

Eğer havarik-ı medeniyet, dekaik-ı sanat cihetinde haklarını isterlerse ve ayetlerden makam talep ederlerse, o vakit bir tek sinek onlara, “Susunuz!” diyecek. “Benim bir kanadım kadar hakkınız yoktur. Zira sizlerdeki, beşerin cüz-i ihtiyarıyla kesp edilen bütün ince sanatlar ve bütün nazik cihazlar toplansa, benim küçücük vücudumdaki ince sanat ve nazenin cihazlar kadar acip olamaz.

¹ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ
(ilâahir) ayeti sizi susturur.”

Eğer o harikalar daire-i ubudiyyete gidip, o daireden haklarını isterlerse, o zaman o daireden şöyle bir cevap alırlar ki:

arz: dünya.

ayat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın ayetleri.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

bahr-i muhit-i havaî: büyük bir okyanusa benzeyen hava.

beşer: insanlık.

beyan: anlatma, izah.

cihet: yön.

cirim: hacim.

cüz-i ihtiyar: Cenab-ı Hak tarafından insana verilen dilediği gibi hareket edebilme kuvveti.

daire-i rububiyet: Allah'ın besleme, büyütme ve terbiye edicilik dairesi.

daire-i ubudiyyet: kulluk dairesi.

dekaik-ı sanat: sanatın incelikleri.

hakk-ı kelâm: söz hakkı.

halel: bozukluk, eksiklik.

haşiye: bir kitabın sayfalarının kenarına veya altına yazılan açıklayıcı yazı, dipnot.

havarik-ı medeniyet: medeniyet harikaları.

ihtiyar: irade, kendi istek ve arzularına göre hareket etme.

ilâahir: sonuna kadar.

kamer: ay.

kesb: kazanma.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

lâtîf: hoş, güzel.

lâtîfe: ince mana.

makam: mevki.

mevki: yer, mekân.

misbah: benzetme için aya, güneşe, yıldızlara verilen isim; lâmba.

ba, kandil.

nispet: oran.

seyyarat: gezegenler.

şahap: akan veya kayan yıl-

dız.

tahtelbahir: denizaltı gemisi.

tayyare: uçak.

üslûp: kendine has ifade ve-

ya yazı tarzı.

yıldız-misal: yıldız gibi.

zemin: yeryüzü.

ziynet: süs.

1. Sizin Allah'ı bırakıp da taptıklarınızın hepsi bir araya gelse, bir sinek bile yaratamazlar. (Hac Suresi: 73.)

“Sizin münasebetiniz bizimle pek azdır ve dairemize kolay giremezsiniz. Çünkü, programımız budur ki: Dünya bir misafirhanedir. İnsan ise, onda az duracaktır ve vazifesi çok bir misafirdir ve kısa bir ömürde hayat-ı ebediye lâzım olan levazımatı tedarik etmekle mükelleftir. En ehem ve en elzem işler takdim edilecektir. Hâlbuki, siz ekseriyet itibarıyla şu fânî dünyayı bir makarr-ı ebedî nokta-i nazarında ve gaflet perdesi altında, dünyaperestlik hissiyle işlenmiş bir suret sizde görülüyor. Öyle ise, hakperestlik ve ahireti düşünmeklik esasları üzerine müesses olan ubudiyetten hisseniz pek azdır.

“Lâkin, eğer kıymetli bir ibadet olan sırf menfaat-i ibadullah için ve menafi-i umumiye ve istirahat-i amme ve hayat-ı içtimaiyenin kemaline hizmet eden ve elbette ekalliyet teşkil eden muhterem sanatkârlar ve mülhem keşşaf, arkanızda ve içinde varsa, o hassas zatlara şu remiz ve işaret-ı Kur’âniye, sa’ye teşvik ve sanatlarını takdir etmek için, elhak kâfi ve vâfidir.”

İkinci Suale Cevap:

Eğer desen: “Şimdi şu tahkikattan sonra şüphem kalmadı ve tasdik ettim ki, Kur’ân’da sair hakaikle beraber, medeniyet-i hâzıranın harikalarına ve belki daha ilerisine işaret ve remiz vardır; dünyevî ve uhrevî saadet-i beşere lâzım olan her şey, değeri nispetinde içinde bulunur. Fakat niçin, Kur’ân, onları sarahatle zikretmiyor? Tâ muannit kâfirler dahi tasdike mecbur olsunlar; kalbimiz de rahat olsun?”

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
dünyaperest: dünyaya tapan.
dünyevî: dünya ile ilgili.
ehem: çok mühim olma.
ekalliyet: azınlık.
ekseriyet: çoğunluk.

elhak: doğru.
elzem: en lüzumlu.
fânî: geçici.
gaflet: Allah’tan uzaklaşp nefsinin arzularına dalmak.
hakaik: hakikatler, gerçekler.
hakperest: doğruluktan ve haktan ayrılmayan.

hayat-ı ebediye: ahiret hayatı.
elzem: en lüzumlu.
hayat-ı içtimaiye: sosyal hayat.
ibadet: Allah’a karşı kulluk vazifesini yapma.
istirahat-i amme: herkesin istirahati, rahat etmesi.

işarat-ı Kur’âniye: Kur’ân’ın işaretleri.
kâfi: yeten, kâfi gelen, deruhte eden.
kemal: olgunluk, tamlik.
keşşaf: sırları çözen, gizli manaları ortaya çıkaran.
Kur’ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed’e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
levazımat: lüzumlu maddeler.
makarr-ı ebedi: ebedî karar yeri.
medeniyet-i hâzıra: şimdiki medeniyet; Batı medeniyeti.
menafi-i umumiye: genel menfaatler.
menfaat-i ibadullah: Allah’ın kullarının menfaati.
muannit: inatçı.
muhterem: saygı değer.
müesses: kurulmuş olan, kurulu.
mükellef: bir şeyi yapmaya mecbur olan, vazifeli.
mülhem: ilham olunmuş.
münasebet: rabıta, bağ.
nispet: ölçü.
nokta-i nazar: bakış açısı.
remiz: gizli mana, işaret.
saadet-i beşer: insanlığın saadeti.
sair: diğer, başka.
sarahat: sarıhlık, açıkça.
sa’y: çalışma.
sual: soru.
suret: biçim.
tahkikat: araştırmalar.
takdim: sunma, sunuş.
tasdik: doğruluğunu kabul etme.
tedarik: hazırlama.
teşkil: meydana getirme.
ubudiyet: kulluk.
uhrevî: ahiret âlemiyle ilgili.
vâfi: yeten.
zat: kişi.
zikretmek: bildirmek, anlatmak.

Elcevap: Din bir imtihandır. Teklif-i İlâhî bir tecrübe-
dir. Tâ ervah-ı âliye ile ervah-ı safile müsabaka meyda-
nında birbirinden ayrılın. Nasıl ki bir madene ateş veri-
liyor, tâ elmasla kömür, altınla toprak birbirinden ayrıl-
sın. Öyle de, bu dâr-ı imtihanda olan teklifat-ı İlâhiye bir
iptilâdır ve bir müsabakaya sevtir ki, istidad-ı beşer ma-
deninde olan cevahir-i âliye ile mevadd-ı süfliye birbirin-
den tefrik edilsin.

Madem Kur'ân, bu dâr-ı imtihanda bir tecrübe suretin-
de, bir müsabaka meydanında beşerin tekemmülü için
nazil olmuştur; elbette şu dünyevî ve herkese görünecek
umuru gaybiye-i istikbaliyeye yalnız işaret edecek ve
hüccetini ispat edecek derecede akla kapı açacak. Eğer
sarahaten zikretse, sırr-ı teklif bozulur. Âdeta gökyüzün-
deki yıldızlarla vazihan ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ yazmak misillü bir be-
dahete girecek; o zaman, herkes ister istemez tasdik
edecek. Müsabaka olmaz; imtihan fevt olur. Kömür gibi
bir ruh ile elmas gibi bir ruh ^(HAŞİYE) beraber kalacaklar.

Elhâsıl: Kur'ân-ı Hakîm, hakîmdir; her şeye kıymeti
nispetinde bir makam verir. İşte Kur'ân, bin üç yüz sene
evvel, istikbalin zulûmatında müstetir ve gaybî olan se-
merat ve terakkiyat-ı insaniyeyi görüyor; ve gördüğü-
müzden ve göreceğimizden daha güzel bir surette göste-
rir. Demek, Kur'ân öyle bir Zatın kelâmıdır ki, bütün za-
manları ve içindeki bütün eşyayı bir anda görüyor.

HAŞİYE: Ebu Cehil-i Lâin ile Ebu Bekir-i Sıddık, müsavi görünecek;
sırr-ı teklif zayı olacak.

1. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)

âdeta: sanki.
bedahet: açıklık, aşikâr.
beşer: insanlık, âdemoğlu.
cevahir-i âliye: yüksek, kıymetli
cevherler.
dâr-ı imtihan: imtihan yeri.
dünyevî: dünya ile ilgili.
Ebu Cehil: Hazret-i Resul-i Ekrem
zamanında, mu'cizeleri ve çok
delilleri ve Peygamber Aleyhissalâ-
lâtü Vesselâmi gördüğü hâlde
iman etmeyen din düşmanı puta
tapan gururlu bir müşrikin lâkabı-
dır. Bedir Gazâsında öldürüldü.
elcevap: cevap.
elhâsıl: sonuç olarak, özetle.
ervah-ı âliye: yüce ruhlar.
ervah-ı safile: kötü ruhlar.
fevt: kaybolma.
gaybî: gaypla ilgili.
hakim: her şeyi bir maksatla uy-
gun ve hikmetli olan.
haşiye: bir kitabın sayfalarının
kenarına veya altına yazılan açık-
layıcı yazı, dipnot.
hüccet: delil.
imtihan: Allah'ın çeşitli şekillerde
kullarını denemesi.
imtihan: Allah'ın kullarını dene-
mesi.
iptilâ: imtihan.
istidad-ı beşer: insanın kabiliyeti.
istikbal: gelecek.
kelâm: söz, lâfız.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy
yoluyla Hz. Muhammed'e indiril-
miş, semavî kitapların sonuncu-
su.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve su-
resinde sayısız hikmet ve fayda-
lar bulunan Kur'ân.
lain: herkesin kınadığı, lânetle-
nen.
makam: mevki, yer.
mevadd-ı süfliye: alçak ve basit
maddeler.
misillü: benzeri.

müsabaka: yarış, yarışma.
müsavi: eşit, denk.
müstetir: gizli.
nazil: nüzul olma, inme.
nispet: ölçü.
sarahaten: açıkça.
semerat: semereler, meyve-
ler.
suret: biçim, görüntü.
sırr-ı teklif: insanların dünya-
ya gelip, Allah tarafından va-

zifelenendirilmeleri sırrı.
tecrübe: deneyim.
tefrik: ayırt etme, ayrı tutma.
tekemmül: olgunlaşma, ke-
male doğru gitme.
teklifat-ı İlâhiye: Allah'ın
yüklediği vazifeler.
teklif-i İlâhî: Allah'ın insanları
kulluğa ve dinine daveti.
terakkiyat-ı insaniye: insan-
lığın yükselişi ve ilerlemeleri.

**umuru gaybiye-i istikbali-
ye**: gelecekteki bilinmeyen
işler.
vazihan: açıkça.
zat: azamet ve ululuk sahibi;
Allah.
zayı: elden çıkan.
zikir etmek: bildirmek.
zulûmat: karanlıklar.

İşte mu'cizat-ı enbiya yüzünde parlayan bir lem'a-i i'caz-ı Kur'ân.

اللَّهُمَّ فَهِمْنَا أَسْرَارَ الْقُرْآنِ وَوَقِّفْنَا لِحَدِّمَتِهِ فِي كُلِّ أَنْ وَزَمَانٍ¹
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا³

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ وَكْرِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ
وَنَبِيِّكَ وَرَسُولِكَ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَأَزْوَاجِهِ
وَذُرِّيَّاتِهِ وَعَلَى النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ وَعَلَى الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَالْأَوْلِيَاءِ
وَالصَّالِحِينَ ❀ أَفْضَلَ صَلَاةٍ وَأَزْكَى سَلَامٍ وَأَتَمِّ بَرَكَاتٍ بَعْدَ
سُورِ الْقُرْآنِ وَأَيَاتِهِ وَحُرُوفِهِ وَكَلِمَاتِهِ وَمَعَانِيهِ وَأَشَارَاتِهِ وَرُمُوزِهِ
وَدَلَالَاتِهِ وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَالْطُّفْ بِنَا يَا إِلَهَنَا يَا خَالِقَنَا بِكُلِّ
صَلَاتٍ مِنْهَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ آمِينَ⁴

1. Allah'ım! bize Kur'ân'ın sırlarını anlamayı nasip et ve her an ve zamanda ona hizmet etmeye bizi muvaffak kıl.

2. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

3. Ey Rabbimiz, unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi bununla hesaba çekme. (Bakara Suresi: 286.)

4. Allah'ım, ümmî peygamber, elçin, peygamberin ve kulun olan Efendimiz ve Dostumuz Muhammed'e, onun Âline, Ashabına, hanımlarına, nesline; peygamber ve resullere, kendine manen yaklaştırdığın meleklerle, dostlarına ve salih insanlara salât, selâm bereket ve kerem ih-san eyle. Bu Kur'ân'ın sureleri, ayetleri, harfleri, kelimeleri, manaları, işaretleri, remizleri ve de-lâletleri adedince en üstün salât, en bol selâm, en büyük bereketler hâlinde olsun. Ey İlâhı-mız, ey Yaratıcımız, ey merhamet edenlerin en merhametlisi! Bu salâvatlardan her birisi hür-metine bizi bağışla, bize merhamet et, bize lütufta bulun. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. Âmin.

âl: aile bireyleri.

âmin: "Yâ Rabbi! Öyle olsun, ka-bul eyle!" anlamında duanın so-nunda söylenir.

Ashap: Sahabeler.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

bereket: bolluk.

delâlet: delil olma.

hamd : Allah'a karşı olan şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.

hürmet: ihtiram.

ihsan: ikram etme.

ilâh: ma'bud.

kerem: lütuf, ihsan.

kul: insan, abd.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indiril-miş, semavî kitapların sonun-cusu.

lem'a-i i'caz-ı Kur'ân: Kur'ân'ın mu'cizelik parıltıları.

lütuf: iyilik, ikram ve yardımda bulunma.

mana: anlam.

manen: manevî olarak.

melek: Allah'ın nurdan yarattığı ve emirlerine tam itaat eden mahlûk.

merhamet: şefkat göstermek, korumak.

mu'cizat-ı enbiya: peygamber-lerin mu'cizeleri.

muhakkak: şüphesiz.

muvaffak: başarılı.

remiz: işaret.

salât: Hz. Muhammed'e, Ashabi-na, ailesine Allah'ın rahmet ve mağfiretini, meleklerin istigfârını ve mü'minlerin dualarını dileme.

sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

tenzih etmek: Allah'ı her çeşit kusur, noksan ve ortakdan uzak bilip söylemek.

ümmî: okuma yazması olmayan.

* Yirmi Birinci Söz, Barla'da 1926'da Türkçe olarak telif edilmiştir.

Yirmi Birinci Söz

[İki Makamdır.]

Birinci Makam

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 اِنَّا الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلٰی الْمُؤْمِنِيْنَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا

BİR ZAMAN sinnen, cismen, rütbeten büyük bir adam bana dedi: “Namaz iyidir. Fakat her gün her gün beşer defa kılmak çoktur. Bitmediğinden usanç veriyor.”

O zatın o sözünden hayli zaman geçtikten sonra nefsimi dinledim, işittim ki, aynı sözleri söylüyor. Ve ona baktım, gördüm ki, tembellik kulağıyla şeytandan aynı dersi alıyor. O vakit anladım, o zat, o sözü bütün nüfus-u emmarenin namına söylemiş gibidir veya söylettirilmiştir. O zaman, ben dahi dedim: “Madem nefsim emmarendir. Nefsini ıslah etmeyen başkasını ıslah edemez. Öyle ise nefsimden başlarım.”

beşer: insanlık.

cehl-i mürekkep: bilmediğinin de farkında olmamak, zır cahillik.

cismen: vücut yapısı bakımından.

emmare: kötülüğü, fenalığı emreden.

farz: İslâmiyette, Müslüman kadın ve erkeklerin kesin olarak yapması gereken emir.

gaflet: Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalmak.

hayli: epey.

ıslah: iyileştirme, düzeltme.

ikaz: uyarı.

mukabil: karşılık.

mü'min: iman eden

namaz: İslâmın beş şartından biri.

namına: adına, yerine.

nefis: insanı her zaman kötülüğe sevk eden güç, kendi.

nüfus-u emmare: sürekli kötülüğü arzulayan, emreden nefisler.

Dedim: Ey nefis! Cehl-i mürekkep içinde, tembellik döşeginde, gaflet uykusunda söylediğin şu söze mukabil “Beş İkaz”ı benden işit.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Şüphesiz namaz, mü'minler üzerine belli vakitler için farz olarak yazılmıştır. (Nisâ Suresi: 103.)

Rahman: rahmeti bütün her-

kese yayılan ve bütün yaratıl-

mışların rızıklarını ve geçim

şekillerini içine alan rahmetin

sahibi Allah.

Rahim: sonsuz merhamet sa-

hibi Allah.

rütbeten: mevki ve makam

bakımından.

sinnen: yaşça.

vakit: zaman, an.

zat: kişi, şahıs.

BİRİNCİ İKAZ

Ey bedbaht nefsim! Acaba ömrün ebedî midir? Hiç kat'î senedin var mı ki, gelecek seneye, belki yarına kadar kalacaksın?

Sana usanç veren, tevehhüm-ü ebediyettir. Keyif için ebedî dünyada kalacak gibi nazlanıyorsun. Eğer anlasa idin ki, ömrün azdır, hem faydasız gidiyor; elbette onun yirmi dörtten birisini, hakikî bir hayat-ı ebediyenin saadetine medar olacak bir güzel ve hoş ve rahat ve rahmet bir hizmete sarf etmek, usanmak şöyle dursun, belki ciddî bir iştîyak ve hoş bir zevki tahrike sebep olur.

İKİNCİ İKAZ

Ey şikemperver nefsim! Acaba, her gün her gün eklemek yersin, su içersin, havayı teneffüs edersin; sana onlar usanç veriyor mu?

Madem vermiyor; çünkü ihtiyaç tekerrür ettiğinden usanç değil, belki telezzüz ediyorsun. Öyle ise, hane-i cismimde senin arkadaşların olan kalbimin gıdası, ruhumun âb-ı hayatı ve lâtife-i Rabbaniyemin hava-i nesimini cezp ve celp eden namaz dahi seni usandırmamak gerektir.

Evet, nihayetsiz teessürat ve elemlere maruz ve müptelâ ve nihayetsiz telezzüzata ve emellere meftun ve pürsevda bir kalbin kut ve kuvveti, her şeye kadir bir Rahîm-i Kerîm'in kapısını niyaz ile çalmakla elde edilebilir.

âb-ı hayat: hayat suyu
bedbaht: zavallı, kötümser.
cezp (celp): kendine doğru çekme.
ebedi: sonsuz.
elem: üzüntü, tasa.
emel: ümit, beklenti.
gıda: insanı besleyen şeyler.

hakikî: gerçek
hane-i cisim: vücut evi.
hava-i nesimi: hafif tatlı rüzgâr, temiz hava.
hayat-ı ebediye: ahiret hayatı, ölümsüz hayat.
ikaz: uyarı.

iştîyak: arzulama, istek duyma.
kadir: kudret ve kuvvet sahibisi. (Allah)
kat'î senet : kesin, güvenilecek belge.
keyf: zevk.
kut: gıda, rızık.

lâtife-i Rabbaniye: ilâhî bilgi ve ilhamın, hissedilmesine ve manevî zevklerin alınmasına yarayan his, vicdan duygusu.

maruz: uğrama.

medar: dayanak, yardımcı.

meftun: vurgun, düşkün

müptelâ: bir şeye düşkün olma.

namaz: İslâmın beş şartından biri.

naz: şımarıklık.

nefis: insanı her zaman kötülüğe sevk eden güç.

nihayetsiz: sonsuz

niyaz: yalvarma, duâ.

ömür: hayat.

pürsevda: sevgiyle dolu.

Rahîm-i Kerîm: ikramı bol olan ve kullarına çokca merhamet eden Allah.

rahmet: maddî-manevî nimetlere kavuşma.

ruh: can.

saadet: mutluluk.

sarf: harcaması.

şikemperver: boğazına düşkün, obur.

tahrik: harekete geçme, teşvik etme.

teessürat: üzüntüler, acılar.

tekerrür: tekrarlanma.

telezzüz: lezzet alma.

telezzüzat: lezzetler.

teneffüs: soluk alma.

tevehhüm-i ebediyet: sonsuz yaşamayı zannetme, sanma.

usana: bıkma, ilginin kaybolması.

Evet, şu fânî dünyada kemal-i sür'atle vaveylâ-i firakı koparan giden ekser mevcudatla alâkadâr bir ruhun âb-ı hayatı ise, her şeye bedel bir Ma'bud-u Bâkî'nin, bir Mahbub-u Sermedî'nin çeşme-i rahmetine, namaz ile teveccüh etmekle içilebilir.

Evet, fıtraten ebediyeti isteyen ve ebed için halk olunan ve ezeli ve ebedî bir Zatın âyinesi olan ve nihayetsiz derecede nazik ve letafetli bulunan zîşuur bir sır-ı insanî, zînur bir lâtime-i Rabbaniye, şu kasavetli, ezici ve sıkıntılı, geçici ve zulümatlı ve boğucu olan ahval-i dünyeviye içinde, elbette teneffüse pek çok muhtaçtır. Ve ancak namazın penceresiyle nefes alabilir.

ÜÇÜNCÜ İKAZ

Ey sabırsız nefsim! Acaba, geçmiş günlerdeki ibadet külfetini ve namazın meşakkatini ve musibet zahmetini bugün düşünüp muhtarip olmak, hem gelecek günlerdeki ibadet vazifesini ve namaz hizmetini ve musibet elemi-ni bugün tasavvur edip sabırsızlık göstermek hiç kâr-ı akıl mıdır?

Şu sabırsızlıkta misalin şöyle bir sersem kumandana benzer ki: Düşmanın sağ cenah kuvveti onun sağındaki kuvvetine iltihak etmiş ve ona taze bir kuvvet olduğu hâl-de, o tutar, mühim bir kuvvetini sağ cenaha gönderir, merkezi zayıflştırır. Hem, sol cenahta düşmanın askeri yok iken ve daha gelmeden büyük bir kuvvet gönderir. “Ateş et!” emrini verir. Merkezi bütün bütün kuvvetten düşürtür. Düşman işi anlar, merkeze hücum eder, tarü-mar eder.

âb-ı hayat: hayat suyu.
ahval-i dünyeviye: dünya hâlleri; dünya meseleleri, gündelik işler.
alâkadâr: ilişkili, ilgili.
âyine: ayna.
bedel: karşılık.
cenah: taraf, kanat.
çeşme-i rahmet: rahmet çeşmesi.
ebed: sonsuzluk.
ebedî: sonu olmayan, sürekli.
ebediyet: sonsuzluk.
ekser: çokça, daha ziyade.
elem: üzüntü, tasa.
ezeli: ezel ile ilgili, başlangıcsız.
fânî: ölümlü, geçici.
fıtraten: yaratılıştan.
halk: yaratma.
hizmet: görev.
hücum: saldırı, saldırma.
ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.
ikaz: uyarı.
iltihak: karışma, katılma.
kâr-ı akıl: akıl işi, akıl kârı.
kasavet: kaygı, sıkıntı.
kemal-i sür'at: tam bir sür'at.
kumandan: komutan.
külfet: zahmet, sıkıntı.
lâtime-i Rabbaniye: İlâhî hakikatlerin hissedilmesine ve manevî zevklerin alınmasına yarayan his, duygu, İlâhî marifetin parlak bir aynası.
letafet: lâtif, güzel.
Ma'bud-i Bâkî: kendisine ibadet edilen sonsuz, ölümsüz, daimî varlık; Cenab-ı Hak.
Mahbub-u Sermedî: varlığı sonsuz ve ebediyyen sonsuz sevgiye lâyık olan Allah.
meşakkat: güçlük, zorluk.
mevcudat: var olan her şey, yaratılmışlar.
misal: benzer.
musibet: belâ, sıkıntı.
muhtarip: sıkıntısı olan, ızdırıp çeken.
mühim: önemli.

namaz: İslâmın beş şartından biri.
nazik: narin, zarif.
nefis: her zaman kötülüğe sevk eden güç.
nihayetsiz: sonsuz.
ruh: insan ve hayvanlardaki dirilik kaynağı, can

sersem: akli zihni karışmış.
sırr-ı insani: ruh âlemi ile di-yaloğu olan, insana âit sır.
tarümar: perişan etme, dağıtma.
tasavvur: düşünme, göz önüne getirme.
teneffüs: nefes alma.

teveccüh: yönelme
vaveylâ-i firak: ayrılık ağlıkları.
vazife: görev, ödev.
zat: kişi.
zînur: nurlu.
zîşuur: akıl, şuur sahibi.
zulümat: karanlıklar.

Evet, buna benzersin. Çünkü, geçmiş günlerin zahmeti, bugün rahmete kalbolmuş. Elemi gitmiş, lezzeti kalmış; külfeti, keramete iltihak ve meşakkati, sevaba inkılâp etmiş. Öyle ise, ondan usanç almak değil, belki yeni bir şevk, taze bir zevk ve devama ciddî bir gayret almak lâzım gelir. Gelecek günler ise, madem gelmemişler, şimdiden düşünüp usanmak ve fütur getirmek, aynen o günlerde açlığı ve susuzluğu ile bugün düşünüp, bağırıp çağırmak gibi bir divaneliktir.

Madem hakikat böyledir, âkıl isen, ibadet cihetinde yalnız bugünü düşün. Ve, “Onun bir saatini ücreti pek büyük, külfeti pek az, hoş ve güzel ve ulvî bir hizmete sarf ediyorum” de. O vakit senin acı bir füturun, tatlı bir gayrete inkılâp eder.

İşte ey sabırsız nefsim! Sen, üç sabır ile mükellefsin: Birisi taat üstünde sabırdır, birisi masiyetten sabırdır, diğeri musibete karşı sabırdır. Aklın varsa, şu Üçüncü İkazdaki temsilde görünen hakikati rehber tut. Merdane, “Yâ Sabûr” de, üç sabrı omzuna al. Cenab-ı Hakkın sana verdiği sabır kuvvetini, eğer yanlış yolda dağıtmazsan, her meşakkate ve her musibete kâfi gelebilir. Ve o kuvvetle dayan.

DÖRDÜNCÜ İKAZ

Ey sersem nefsim! Acaba, şu vazife-i ubudiyet neticesiz midir? Ücreti az mıdır ki, sana usanç veriyor? Hâlbuki, bir adam sana birkaç para verse veyahut seni korkutsa, akşama kadar seni çalıştırır. Ve fütursuz çalışırsın.

âkıl: akıllı.

Cenab-ı Hak: doğru, gerçek, Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

cihet: yön.

divanelik: delilik.

elem: üzüntü, tasa.

fütur: bezginlik, usanç, bıkınlık

gayret: çalışma, çabalama, çabalama isteği.

hakikat: gerçek, doğru.

ibadet: Allah'a karşı kulluk görevlerini yapmak.

ikaz: uyarı

iltihak: katılma, ekleme

inkılâp: değişim, dönüşüm.

kâfi: yeterli.

keramet: güzel, rahatlık, mutluluk.

külfet: zahmet, sıkıntı.

lezzet: haz.

masiyet: günah.

merdane: mertçe.

meşakkat: zahmet, güçlük, sıkıntı.

musibet: felâket, belâ.

mükellef: vazifeli.

nefis: insanı her zaman kötülüğe sevk eden güç.

rahmet: huzur, afiyet gibi sonsuz nimetlere sahip olma.

rehber: kılavuz, ısıt tutan.

sabır: katlanma, zorluklara dayanma gücü.

Sabûr: çok sabreden, isyankârlardan acele intikam almayan Allah.

sarf: harcama.

sevap: Allah'ın rızasına, hoşnutluğuna sebep olan güzel davranış.

şevk: şiddetli arzu, aşın istek.

taat: ibadet etme, kulluk görevlerini yapmak.

temsîl: misal verme, örnek.

ulvî: yüce.

vazife-i ubudiyet: kulluk vazifesi.

zahmet: sıkıntı, eziyet.

âciz: güçsüz.
berat: temize çıkma, affedilmek.
burak: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) Mi'raçta bindiği binek.
cihet: yön, bakımından, sebep.
dehşetli: korkutucu.
derd-i maişet: geçim sıkıntısı.
dünyaperest: dünyaya taparcasına düşkünlük.
elbette: her halde.
fakir: zavallı, biçare.
fevkinde: üstünde.
fütür: gevşeklik, bıkınlık, bıkma.
gayret: çalışma isteği.
gıda: insanı besleyen şeyler.
gınâ: bolluk.
haps-i ebedi: sonsuza dek kalınacak hapis.
havf: korku.
hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.
hayvanat: hayvanlar.
hizmet: bir uğurda bir işin yapılması için çalışma, çabalama.
hulfülvaat: sözünden dönme.
ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesi yapma.
ikaz: uyan.
iktidar: güç yetirme.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istihdam: bir hizmette kullanma.
istihfaf: küçümseme, önem vermemek.
itimât: güvenme.
ittihâm: suçlama, töhmet altında olma.
kabir: mezar.
kesret: çokluk.
kut: yiyecek, rızık.
lâtif: güzel, hoş.
levazimat: lüzumlu maddeler.
mahkeme: karar alınan, hüküm yeri.
maḥşer: kıyamette ölümlerin dirilip toplanacakları yer.
menzil: varılacak yer, ev.
meşâgil-i dünyeviye: dünyaya ait uğraşlar.
meşgale: iş, uğraş.
misafirhane-i dünya: dünya misafirhanesi, konağı.
muhal: imkânsız
müstahak: hak eden.
namaz: İslâmın beş şartından biri.
nefis: insanı her zaman kötülüğe sevk eden güç.

Acaba, bu misafirhane-i dünyada âciz ve fakir kalbine kut ve gınâ ve elbette bir menzilin olan kabrinde gıda ve ziya ve her hâlde mahkemen olan maḥşerde senet ve berat ve ister istemez üstünden geçilecek Sırat Köprüsünde nur ve burak olacak bir namaz, neticesiz midir? Veyahut ücreti az mıdır?

Bir adam sana yüz liralık bir hediye vaat etse, yüz gün seni çalıştırır. Hulfülvaat edebilir. O adama itimat edersen, fütursuz işlersin. Acaba hulfülvaat, hakkında muhal olan bir Zat, Cennet gibi bir ücreti ve saadet-i ebediye gibi bir hediyeyi sana vaat etse, pek az bir zamanda, pek güzel bir vazifede seni istihdam etse; sen hizmet etmezsen veya isteksiz, suhre gibi veya usançla, yarım yamalak hizmetinle Onu vaadinde ittiham ve hediyesini istihfaf etsen, pek şiddetli bir tedibe ve dehşetli bir tazibe müstahak olacağını düşünmüyor musun? Dünyada, hapsin korkusundan, en ağır işlerde fütursuz hizmet ettiğin hâlde, Cehennem gibi bir haps-i ebedinin havfı, en hafif ve lâtif bir hizmet için sana gayret vermiyor mu?

BEŞİNCİ İKAZ

Ey dünyaperest nefsim! Acaba ibadetteki füturun ve namazdaki kusurun, meşâgil-i dünyeviye'nin kesretinden midir? Veyahut derd-i maişetin meşgalesiyle vakit bulamadığından mıdır? Acaba sırf dünya için mi yaratılmışsın ki, bütün vaktini ona sarf ediyorsun?

Sen istidat cihetiyle bütün hayvanatın fevkinde olduğunu ve hayat-ı dünyeviye'nin levazimatını tedarikte, iktidar cihetiyle, bir serçe kuşuna yetişemediğini biliyorsun.

netice: semere.
nur: aydınlatıcı ışık.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
sarf: harcama.
senet: güvence, bilet.
sırat: İslâm inancında, Cehennem üzerine çekilmiş olduğu-

na inanılan, kıldan ince kılıçtan keskin gibi ifadelerle vasıflandırılan köprü.
sırf: sadece.
suhre: alaya alma, hafife alma, maskaralık; alaycı, mas-kara.

tazip: azap etmek, eziyet etmek.
tedarik: sağlama, elde etme.
tedip: terbiye.
vaat: söz verme.
vazife: yükümlülük.
zat: kişi.
ziya: ışık, nur.

Bundan neden anlamıyorsun ki, vazife-i asliyen hayvan gibi çabalamak değil, belki hakikî bir insan gibi, hakikî bir hayat-ı daime için sa'y etmektir.

Bununla beraber, meşagil-i dünyeviye dediğin, çoğu sana ait olmayan ve fuzulî bir surette karıştığın ve karıştırdığın malâyani meşgalelerdir. En elzemini bırakıp, güya binler sene ömrün var gibi en lüzumsuz malûmat ile vakit geçiriyorsun. Meselâ, “Zühalin etrafındaki halkaların keyfiyeti nasıldır?” ve “Amerika tavukları ne kadardır?” gibi kıymetsiz şeylerle kıymettar vaktini geçiriyorsun. Güya, kozmoğrafya ilminden ve istatistikçi fenninden bir kemal alıyorsun!

Eğer desen: “Beni namazdan ve ibadetten alıkoyan ve fütür veren, öyle lüzumsuz şeyler değil, belki derd-i maîşetin zarurî işleridir.”

Öyle ise, ben de sana derim ki: Eğer yüz kuruş bir gündelik ile çalışsan, sonra biri gelse, dese ki, “Gel on dakika kadar şurayı kaz. Yüz lira kıymetinde bir pırlanta ve bir zümrüt bulacaksın.” Sen ona, “Yok, gelmem. Çünkü on kuruş gündeliğimden kesilecek. Nafakam azalacak” desen, ne kadar divanece bir bahane olduğunu elbette bilirsin.

Aynen onun gibi, sen, şu bağında nafakan için işliyorsun. Eğer farz namazı terk etsen, bütün sa'yin semeresi, yalnız dünyevî ve ehemmiyetsiz ve bereketsiz bir nafakaya münhasır kalır. Eğer, sen, istirahat ve teneffüs vaktini ruhun rahatına, kalbin teneffüsüne medar olan namaza

istatistik: çeşitli olayları, bir neticeye ulaşmak amacıyla düzenli şekilde toplayıp sayılarla gösteren ilim dalı.

istirahat: dinlenme.

kemal: yetkinlik, olgunluk.

keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hal, durum.

kıymet: değer.

kozmoğrafya: astronomi, gök bilimi.

kuruş: liranın yüzde biri değerinde Türk parası.

lüzumsuz: gereksiz.

malâyani: faydasız, boş.

malûmat: bilgiler.

medar: yardımcı, sebep.

meselâ: misal, örnek olarak.

meşagil-i dünyeviye: dünyaya ait uğraşlar, işler.

meşgale: uğraş.

münhasır: hasredilmiş, mahsus, özel.

nafaka: geçim, geçimlik..

namaz: İslâmın beş şartından biri.

pırlanta: elmas.

ruh: insandaki canlılığın ve diriliğin, iradeli ve irade dışı hareketlerin ve idrak kabiliyetinin kaynağı.

sa'y: çalışma.

semere: netice, sonuç, meyve.

suret: tarz, şekil.

teneffüs: nefes alma, soluklanma.

vazife-i asliye: asıl, gerçek vazife.

zarurî: zorunlu.

Zühal: Satürn gezegeni.

zümrüt: cam parlaklığında, güzel, yeşil renkte şeffaf bir süs taşı.

bağ: bahçe.

bahane: uydurma, yalandan özür.

bereket: bolluk.

dird-i maişet: geçim sıkıntısı.

divane: deli.

dünyevi: dünya ile ilgili.

ehemmiyet: önem.

elzem: daha lüzumlu, gerekli.

farz: İslâmiyette kesin olarak yapılması gereken emir.

fenn: uygulamalı bilimlere verilen genel ad.

fuzulî: gereksiz, yersiz.

fütür: gevşeklik.

güya: sanki.

hakikî: dosdoğru, yapmacık olmayan.

halka: daire şeklinde olan şey.

hayat-ı daime: devamlı hayat.

ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapmak.

sarf etsen, o vakit bereketli nafaka-i dünyeviye ile beraber, senin nafaka-i uhreviyene ve zâd-ı ahiretine ehemmiyetli bir menba olan iki maden-i manevî bulursun:

• *Birinci maden:* Bütün bağındaki (HAŞİYE) yetiştirdiğin, çiçekli olsun, meyveli olsun, her nebatın, her ağacın tesbihatından, güzel bir niyet ile, bir hisse alıyorsun.

• *İkinci maden:* Hem, bu bağdan çıkan mahsulâtın kim yese—hayvan olsun, insan olsun, inek olsun, sinek olsun, müşteri olsun, hırsız olsun—sana bir sadaka hükmüne geçer; fakat o şart ile ki, sen, Rezzak-ı Hakikî namına ve izni dairesinde tasarruf etsen ve Onun malını Onun mahlûkatına veren bir tevziat memuru nazarıyla kendine baksan...

İşte, bak, namazı terk eden ne kadar büyük bir hasaret eder, ne kadar ehemmiyetli bir serveti kaybeder! Ve sa'ye pek büyük bir şevk veren ve amelde büyük bir kuvve-i manevî temin eden o iki neticeden ve o iki madenden mahrum kalır, iflâs eder. Hatta, ihtiyarlandıkça bahçecilikten usanır, fütur gelir. "Neme lâzım," der. "Ben zaten dünyadan gidiyorum. Bu kadar zahmeti ne için çekeceğim?" diyecek, kendini tembelliğe atacak. Fakat evvelki adam der: "Daha ziyade ibadetle beraber, sa'y-i helâle çalışacağım. Tâ, kabrime daha ziyade ışık göndereceğim. Ahiretime daha ziyade zahire tedarik edeceğim."

HAŞİYE: Bu makam bir bağda, bir zata bir derstir ki, bu tarz ile beyan edilmiştir.

ahiret: öteki dünya.
amel: iş, fiil.
bağ: bahçe, gezinti yeri, seyran-gâh.
bereket: bolluk.
beyan: anlatma.
ehemmiyet: önem, değer, kıymet.
evvel: önce.
fütur: bezginlik.
hasaret: zarar.
haşiye: dipnot, kenar yazı.
hisse: pay.
hüküm: değeri.
ibadet: Allah'ın emrettiklerini yerine getirme, kulluk.
iflâs: tükenme.
kabir: mezar.
kuvve-i manevî: manevî güç, kuvvet.
maden: esas, kaynak.
maden-i manevî: manevî kaynak.
mahlûkat: yaratılmış canlılar.
mahrum: nasipsiz, yoksun.
mahsulât: ürün, meyve.
makam: durak.
memur: görevli tayin olunmuş kimse.
menba: kaynak.
nafaka-i dünyevi: dünyaya ait geçim kaynağı.
nafaka-i uhreviye: ahirete âit gerekli sevaplar, kazançlar.
nam: ad, isim.
namaz: İslâmın beş şartından biri.
nazar: düşünce, görüş, niyet.
nebat: bitki.
neme lâzım: bir şeyi umursumama durumu.
netice: sonuç.
niyet: düşünce.

Rezzak-ı Hakikî: gerçek rızık verici, Allah.
sadaka: Allah rızası için ihtiyaç sahibi fakirlere yapılan yardım.
sarf: harcama.
sa'y: çalışma.
sa'y-i helâl: helâl kazanç.

servet: zenginlik.
sevık: coşkulu istek.
tasarruf: idareli kullanma, tüketme.
tedarik: hazırlama.
temin: sağlama.
tesbihat: her şeyin hâliyle, di-
liyle Allah'ı anması, tesbih et-

mesi.
tevziat: dağıtım, dağıtıcı.
vakit: zaman.
zâd-ı ahiret: ahiret azığı.
zahire: azık, sevap.
zahmet: sıkıntı, meşakkat.
zat: kişi, şahıs.
ziyade: fazla.

Elhâsıl: Ey nefis! Bil ki, dünkü gün senin elinden çıktı; yarın ise, senin elinde senet yok ki, ona maliksin. Öyle ise, hakikî ömrünü bulunduğun gün bil. Lâakal, günün bir saatini ihtiyat akçesi gibi, hakikî istikbal için teşkil olunan bir sandukça-i uhreviye olan bir mescide veya bir seccadeye at.

Hem bil ki, her yeni gün, sana, hem herkese bir yeni âlemin kapısıdır. Eğer namaz kılmazsan, senin o günkü âlemin zulümatlı ve perişan bir hâlde gider. Senin aleyhinde âlem-i misalde şahadet eder. Zira herkesin, her günde, şu âlemden, bir mahsus âlemi var.

Hem o âlemin keyfiyeti o adamın kalbine ve ameline tâbidir. Nasıl ki âyinende görünen muhteşem bir saray, âyinenin rengine bakar. Siyah ise, siyah görünür; kırmızı ise, kırmızı görünür. Hem, onun keyfiyetine bakar; o âyine şişesi düzgün ise sarayı güzel gösterir, düzgün değil ise çirkin gösterir. En nazik şeyleri kaba gösterdiği misillü, sen kalbinle, aklınla, amelinle, gönlünle kendi âleminin şeklini değiştirirsin; ya aleyhinde, ya lehinde şahadet ettirebilirsin. Eğer namazı kılsan, o namazın ile, o âlemin Sâni-i Zülcelâl'ine müteveccih olsan, birden sana bakan âlemin tenevvür eder. Âdeta, namazın, bir elektrik lâmbası ve namaza niyetin, onun düğmesine dokunması gibi o âlemin zulümatını dağıtır. Ve o hercümerc-i dünyeviyedeki karma karışık perişaniyet içindeki tebeddülât ve harekât, hikmetli bir intizam ve manidar bir kitabet-i kudret olduğunu gösterir,

âdeta: sanki.

âlem: dünya, ömür dünyası.

âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüntülendiği ve gözleendiği, ruhların bulunduğu yer.

aleyh: karşı, zıt.

amel: fiil, iş.

âyine: ayna.

elhâsıl: netice, sonuç olarak.

hakikî: gerçek.

harekât: hareketler.

hercümerc-i dünyeviy: dünyadaki karışıklıklar.

hikmet: İlâhî gaye ve maksat.

ihtiyat akçesi: geleceği düşünerek, zamanı gelince harcamak için tutulan para.

intizam: düzgünlük.

istikbal: gelecek.

keyfiyet: nitelik, durum.

kitabet-i kudret: kudret kalemıyla yazılmış kitabet.

lâakal: en azından.

leh: ondan yana.

mahsus: kişiye özel.

malik: sahip.

manidar: ince mânâlı.

mescit: ibadet edilen yer, küçük cami.

misillü: benzeri.

muhteşem: ihtişamlı, görkemli.

müteveccih: yönelerek.

namaz: İslâmın beş şartından biri.

nazik: ince, zarif.

nefis: kötülükleri emreden, bağışsız düşünen, başına buyruk duygu; kendisi, şahsı.

niyet: namaz kılmaya ve oruç tutmaya karar verme ve bu ibadetlere başlamadan evvel bunlarla ilgili dua okuma.

perişaniyet: dağınıklık.

sandukça-i uhreviye: ahiret amellerini içine alan manevî sandıkçık.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla güzel yaratan, Allah.

saray: hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı.

seccade: üzerinde namaz kılınan küçük namazlık.

senet: güvence, bilet.

şahadet: şahitlik.

tâbi: bağlanan.

tebeddülât: değişiklikler.

tenevvür: nurlanmak, aydınlanmak.

teşkil: şekillenip kurulan.

zira: çünkü.

zulûmat: karanlıklar.

¹ **اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** ayet-i pürenvarından bir nuru senin kalbine serper. Senin o günkü âlemini, o nurun in'ikâsıyla ışıklandırır. Senin lehinde nuraniyetle şahadet ettirir.

Sakin deme: “Benim namazım nerede, şu hakikat-i namaz nerede!” Zira bir hurma çekirdeği, bir hurma ağacı gibi, kendi ağacını tavsif eder. Fark yalnız icmal ve tafsil ile olduğu gibi, senin ve benim gibi bir âminin—velev hissetmezse—namazı, büyük bir velinin namazı gibi, şu nurdan bir hissesi var, şu hakikatten bir sırrı vardır—velev şuurun taallûk etmezse. Fakat, derecata göre inkişaf ve tenevvürü ayrı ayrıdır. Nasıl bir hurma çekirdeğinden tâ mükemmel bir hurma ağacına kadar ne kadar meratip bulunur; öyle de, namazın derecatında da, daha fazla meratip bulunabilir. Fakat bütün o meratipte, o hakikat-i nuraniyenin esası bulunur.

âlem: dünya.

aleyhissalâtü vesselâm: “Salât ve selâm onun üzerine olsun,” anlamında Peygamberimiz için söylenir.

âmi: avamca, cahil.

Ashap: Hz. Peygamberi görmüş ve onunla konuşmuş olan Müslümanlar.

âyet-i pürenvar: nurla dolu ayet.

derecat: dereceler, basamaklar.

hakikat: gerçek.

hakikat-i namaz: gerçek namaz.

hakikat-i nuraniye: parlak, hakikat.

hisse: pay.

icmal: özet, kısaca ifade etme.

in'ikâs: aksetme, yankılanma.

inkişaf: ortaya çıkma, belirip görünmek.

leh: ondan yana

meratip: mertebeler, basamaklar, kademeler.

namaz: İslâmın beş şartından biri.

nur: manevî ışık, aydınlık.

nuraniyet: nurluluk, aydınlık.

Resul-i Ekrem: çok cömert, ke-
rim olan Peygamberimiz.

salât: Peygamberimize duâ.

şahadet: şahitlik

şuur: kavrama gücü; anlayış

taallûk: ilgili olma, bağlanma.

tafsil: etraflıca, uzunca anlatma.

tavsif: özelliklerini ortaya koyma, niteleme.

**اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ قَالَ ﴿الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ﴾
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ**

²

1. Allah göklerin ve yerin nurudur. (Nur Suresi: 35.)

2. Allah'ım! “Namaz dinin direğidir” (Tirmizî, İman: 8; İbni Mâce, Fiten: 12; Müsned, 5:231, 237) buyuran Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâma ve onun bütün âl ve ashabına salât ü selâm eyle.

tenevvür: nurlanma, aydınlanma.

velev: hatta.

velev: isterse, hatta.

veli: Allah dostu, evliya.

zira: çünkü.

Yirmi Birinci Sözü'n İkinci Nakamı

[Kalbin beş yarasına beş merhemi tazammun eder.]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رَبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنَ ۝ وَاَعُوْذُ بِكَ
رَبِّ اَنْ يَّحْضُرُوْنَ ۝¹

Ey maraz-ı vesvese ile müptelâ! Biliyor musun vesvesen neye benzer? Musibete benzer; ehemmiyet verdikçe şişer, ehemmiyet vermezsen söner. Ona büyük nazarıyla baksan büyür; küçük görsen, küçülür. Korksan ağırlaşır, hasta eder; havf etmezsen hafif olur, mahfi kalır. Mahiyetini bilmezsen devam eder, yerleşir; mahiyetini bilsen, onu tanısan, gider. Öyle ise, şu musibetli vesvesenin aksam-ı kesiresinden kesirülvuku olan yalnız beş veçhini beyan edeceğim. Belki sana ve bana şifa olur. Zira, şu vesvese öyle bir şeydir ki, cehil onu davet eder, ilim onu tart eder; tanımazsan gelir, tanısan gider.

BİRİNCİ VECİH-BİRİNCİ YARA

Şeytan, evvelâ şüpheyi kalbe atar. Eğer kalp kabul etmezse, şüpheden şetme döner. Hayale karşı şetme benzer bazı pis hatıraları ve münafi-i edep çirkin hâlleri tasvir eder. Kalbe “Eyvah!” dedirtir; ye’s’e düşürtür. Vesveseli adam zanneder ki, kalbi Rabbine karşı suiedepte

layıp, canlandırdığı şey.

ilim: bilgi, marifet.

kesirülvuku: çok ve sık görülen.

mahfi: gizli.

mahiyet: bir şeyin özelliği, aslı, esası.

maraz-ı vesvese: vesvese, şüphecilik hastalığı.

merhem: yaraya sürülen ilâç.

musibet: dert, sıkıntı.

musibetli vesvese: belâli, sıkıntılı şüphecilik.

münafi-i edep: edebe ahlâka aykırı, zıt.

müptelâ: bir şeye düşkün ve tutulmuş olan.

nazar: görüs, düşünce.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

Rahim: çok merhametli, çok şefkatli olan Allah.

Rahman: rahmeti, ikramı bütün herkese yayılan, Allah.

sü-i edep: edebe, ahlâka aykırı.

şetm: küfür etme, sövme.

şeytan: insanoglunu devamlı olarak doğru yoldan çıkartmaya uğraşan lanetlenmiş varlık.

şifa: hastalıktan kurtulma, iyileşme.

tart: kovma, uzaklaştırma.

tasvir: bir şeyi yazıyla veya başka ifade şekilleriyle anlatma.

tazammun: ihtiva etme, içinde bulundurma.

vecih: yön, cihet

vesvese: şüphe, kuruntu.

ye's: ümitsizlik.

zan: sanma.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Ey Rabbim, şeytanların vesveselerinden Sana sığınırım. • Onların yanımda bulunmalarından da, yâ Rabbi, Sana sığınırım. (Mü'minin Suresi: 97-98.)

aksam-ı kesire: pek çok kısimlar.

beyan: anlatma.

cehil: bilgisizlik, cehalet.

davet: çağırma, celp etme.

ehemmiyet: önem verme.

evvelâ: ilk önce.

havf: korkma.

hayal: insanın zihninde tasar-

bulunuyor. Müthiş bir halecan ve heyecan hisseder. Bundan kurtulmak için huzurdan kaçır, gaflete dalmak ister. Bu yaranın merhemi budur:

Bak, ey bîçare vesveseli adam! Telâş etme. Çünkü, senin hatırına gelen, şetim değİL, belki tahayyüldür. Tahayyül-ü küfür, küfür olmadığı gibi, tahayyül-ü şetim dahi, şetim değildir. Zira, mantıkça, tahayyül hüküm değildir. Şetim ise hükümdür.

Hem bununla beraber, o çirkin sözler, senin kalbinin sözleri değİL. Çünkü, senin kalbin, ondan müteessir ve müteessiftir. Belki, kalbe yakın olan lümme-i şeytaniden geliyor. Vesvesenin zararı, tevehhüm-ü zarardır; yani onu zararlı tevehhüm etmekle, kalben mutazarrır olmaktadır. Çünkü, hükümsüz bir tahayyülü hakikat tevehhüm eder. Hem şeytanın işini kendi kalbine mal eder; onun sözünü, ondan zanneder. Zarar anlar, zarara düşer. Zaten şeytanın da istediğı odur.

İKİNCİ VECİH

Budur ki: Manalar kalpten çıktıkları vakit, suretlerden çıplak olarak hayale girerler; oradan suretleri giyerler. Hayal ise, her vakit bir sebep tahtında, bir nevi suretleri nesç eder. Ehemmiyet verdiği şeyin suretlerini yol üstünde bırakır; hangi mana geçse, ya ona giydirir, ya takar, ya bulaştırır, ya perde eder. Eğer manalar, münezzeh ve temiz iseler, suretler mülevves ve rezil ise, giymek yoktur; fakat, temas var. Vesveseli adam teması, telebbüsle iltibas eder. “Eyvah,” der. “Kalbim ne kadar bozulmuş.

bîçare: çaresiz.
ehemmiyet: önem.
gaflet: Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalmak.
hakikat: gerçek.
halecan: titreme, kalp çarpıntısı.
hayal: insanın zihninde tasarlayıp, canlandırdığı şey.
heyecan: duygularda ve ruhi yapıda meydana gelen coşkunluk.
huzur: ilâhî huzur.
hüküm: karar.
hükümsüz: geçersiz karar.
iltibas: karıştırmak.
küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama.
lümme-i şeytani: insanın kalbinin bir köşesinde bulunan şeytanın şüphe ve kuruntu fısıldadığı yer.
mana: anlam.
mantık: doğru düşünme usul, esas ve kurallarından bahseden ilim.
merhem: yaraya sürülen ilâç.
mutazarrır: zarar görmüş, ziyana uğramış.
mülevves: kirli, pis.
münezzeh: temizlenmiş, arınmış.
müteessif: kederlenen, mahzun.
müteessir: üzülmüş, hüznü.

nesç: dokuma, işleme.
nev'i: nev'e ait, çeşitle ilgili.
rezil: bayağı, ahlâksız.
sebeb: neden.
suret: şekil, görünüş.
şetim: sövme, küfretme.
tahayyül: hayalinde canlandırma, düşünmek.

tahayyül-ü küfür: küfrü hayal etme, düşünme.
telâş: endişe, kaygı.
telebbüs: giyme, bir şeyle bütünleşme.
temas: değme, dokunma.
tevehhüm: yok olanı var zannetme, evham.

tevehhüm-i zarar: zarar zannetme, vehmetme.
vakit: zaman, an
vecih: yön
vesvese: şüphe, kuruntu.
zan: sanma.
zira: çünkü.

Bu sefillik, bu hisset-i nefis, beni matrut eder.” Şeytan onun şu damarından çok istifade eder.

Şu yaranın merhemi şudur:

Dinle ey biçare! Nasıl ki, senin namazın edeb-i nezihânesinin vesilesi olan zahîrî taharete, batnının bâtınındaki necaset ona tesir etmez ve bozmaz; öyle de, maani-i mukaddesenin suret-i mülevveseye mücavereti, zarar etmez. Meselâ, sen ayat-ı İlâhiyeyi tefekkür ediyorsun. Birden, bir maraz, ya bir iştiha, ya bevl gibi bir emr-i müheyyiç, şiddetle senin hissine dokunuyor. Elbette senin hayalin, deva-i illet ve kaza-i hacetin levazımâtını görecek, bakacak; onlara münasip süflî suretleri neşç edecek; ve gelen manalar ortalarından geçecekler. Geçeceklerle ne beis vardır, ne televvüs var ve ne zarar var ve ne hatar var. Yalnız hatar ise, hasr-ı nazardır, zann-ı zarardır.

ÜÇÜNCÜ VECİH

Budur ki: Eşya mabeynlerinde, bazı münasebat-ı hafiye bulunur. Hatta, hiç ümit etmediğin şeyler içinde, münasebet ipleri bulunur. Ya bizzat bulunur; veya senin hayalin, meşgul olduğu sanata göre o ipleri yapmış, onları birbiriyle bağlamış. Şu sırr-ı münasebettendir ki, bazen bir mukaddes şeyi görmek, bir mülevves şeyi hatıra getirir. Fenn-i beyanda beyan olunduğu gibi, “Hariçte uzaklık sebebi olan zıddiyet ise, hayalde sebep-i kurbiyettir.” Yani, iki zıddın suretlerinin cem’ine vasıta, bir münasebet-i hayaliyedir. Bu münasebetle gelen tahattura,

ayat-ı İlâhiye: Allah’ın ayetleri, sözleri.
bâtın: iç, görünmeyen taraf.
beis: mahzur, sakınca.
bevl: idrar.
beyan: anlatma.
biçare: çaresiz.
bizzat: doğrudan, kendiliğinden.

den: toplanma.
cem’: toplanma.
devâ-i illet: hastalığın çaresi.
edeb-i nezihane: güzel terbiye, tertemiz terbiye.
emr-i müheyyiç: zorlayan, sıkıştıran, tahrik eden iş.
fenn-i beyan: ifade etme yollarından bahseden ilim.

hariç: dışarı.
hasr-ı nazar: bakıp kalmak, dikkatini bir noktaya yoğunlaştırmak.
hatar: tehlike.
hayal: insanın zihninde tasarlayıp, canlandırdığı şey.

hisset-i nefis: nefsin alçaklığı, rezilliği.
his: duygu.
istifade: faydalanma, yararlanma,
istiha: istek, arzu.
kaza-i hacet: büyük veya küçük abdest bozma.
levazımât: lüzumlu ihtiyaç.
maani-i mukaddese: mukaddes manalar, ayetler, dualar.
mabeyin: arasında.
maraz: hastalık..
matrut: horlanan, kovulan.
merhem: yaraya sürülen ilaç.
mukaddes: takdis edilmiş, kutsal.
mücaveret: komşuluk, yakınlık.
mülevves: kirli, pis.
münasebat-ı hafiye: gizli ilişkiler.
münasebet: iki şey arasındaki uygunluk, benzerlik.
münasebet-i hayaliye: hayalî ilişki, uygunluk.
münasip: uygun.
namaz: İslâmın beş şartından biri.
necaset: pislik.
neşç: dokuma, işleme.
sanat: bir şeyi yapmada gösterilen ustalık.
sebeb-i kurbiyet: yakınlık sebebi.
sefillik: aşağılık, alçaklık.
sırr-ı münasebet: bağlantı, ilgi sınırları.
suret: şekil, görünüş, biçim.
suret-i mülevvese: kirli şekiller.
süflî: aşağı, aşağı.
şeytan: insanı oğlunu devamlı olarak doğru yoldan çıkartmaya uğraşan lânetlenmiş varlık, iblis.
şiddet: fazlalık, çokluk.
tahattur: hatıra getirme.
tefekkür: düşünme.
televvüs: kirlenme.
tesir: iz, etki.
vasıta: araç.
vecih: yön, cihet.
vesile: aracı, sebep.
zahîrî taharet: dış görünüşteki temizlik.
zann-ı zarar: zarar ettiğini zannetmek.
zıddiyet: birbirine muhalif, zıt olma hâli.
zıt: karşıt.

tedai-yi efkâr tabir edilir. Meselâ, sen namazda münacat-
ta, Kâbe karşısında, huzur-u İlâhîde iken, ayatı tefekkür-
de olduğun bir hâlde, şu tedai-yi efkâr, seni tutup en
uzak malâyaniyat-ı rezileye sevk eder.

Senin başın, böyle bir tedai-yi efkâra müptelâ ise, sa-
kın telâş etme; belki, intibaha geldiğin anda dön. “Aman
ne kusur ettim,” deyip, tetkikle meşgul olup durma; tâ o
zayıf münasebet, senin dikkatinle kuvvet peyda etmesin.
Zira teessür gösterdikçe, ehemmiyet verdikçe, senin o
zayıf tahatturun melekeye döner, bir maraz-ı hayalî olur.
Korkma, maraz-ı kalbî değil. Şu nevi tahattur ise, galiben
ihtiyarsızdır; hususan, hassas asabîlerde daha galiptir.
Şeytan, şu nevi vesvesenin madenini çok işlettirir.

Şu yaranın merhemi şudur ki:

Tedai-yi efkâr, galiben, ihtiyarsızdır. Onda mes’uliyet
yoktur. Hem, tedaide mücaveret var, temas ve ihtilât
yoktur. Onun için, efkârın keyfiyetleri, birbirine sirayet
etmez, birbirine zarar vermez. Nasıl ki, şeytan ile me-
lek-i ilham, kalp taraflarında mücaveretleri var ve füc-
car ve ebrarın karabetleri ve bir meskende durmaları, zarar
vermez; öyle de, tedai-yi efkâr saikasıyla, istemediğin pis
hayalât gelip nezih efkârın içine girse, zarar vermez. Me-
ğer, kasten olsa veya zarar zannıyla, onunla ziyade meş-
gul olsa. Hem, bazen kalp yoruluyor; fikir, kendini eğlen-
dirmek için rastgele bir şeyle meşgul olur. Şeytan fırsat
bulur. Pis şeyleri önüne seriyor, sürüyor.

asabî: sinirli, öfkeli.
ayat: Kur’ân ayetleri.
ebrar: hayır sahipleri, iyiler.
efkâr: düşünce, fikirler.
ehemmiyet : önem.
füccar: facirler, günahkârlar.
galiben: çoğu zaman, çoğunlukla.
hâl: durum.
hassas: çabuk etkilenen, titiz.
hayalât: hayaller.
husussan: özellikle, bilhassa.
huzur-u ilâhî: Allah’ın huzuru.
ihtilât: karışma.
ihtiyar: istek, irade, tercih.
intibah: uyanma.
karabet: yakınlık.
kasten: bile bile, isteyerek.
keyfiyet: özellik, nitelik.
maden: asıl, kaynak.
malâyaniyat-ı rezile: bayağı, kö-
tüş, boş şeyler.
maraz-ı hayalî: hayaldeki, hay-
ale ait hastalık; hayalin hastalığı.
maraz-ı kalbî: kalbe ait hastalık.
meleke: bir işi alışkanlık yapma,
huy edinme.
melek-i ilham: ilham meleği.
merhem: yaraya sürülen ilâç.
mesken: ikamet olunan.
mes’uliyet: sorumluluk.
mücaveret: komşuluk, yakınlık.
münasebet: alâka, benzerlik.
müptelâ: düşkün, bir şeye tutul-
muş.
namaz: İslâmın beş şartından bi-
ri.
münacat: Allah’a dua etme, yal-
varma.
nevi: çeşit, tarz.

nezih: temiz.
peyda: kazanma.
saika: sürükleme, sebep ol-
ma.
sevk: sürükleme.
sirayet: birinden diğerine
geçme.
tabir: manası olan söz, de-
yim.
tahattur: hatırlama.
tedai: çağrışım.
tedai-i efkâr: bir fikrin başka
bir fikri çağrıştırması.
teessür: kederlenme, üzü-
lme.
tefekkür: derin düşünme.

telâş: endişe, kaygı.
temas: dokunmak, değmek.
tetkik: dikkatle araştırma.
vesvese: şüpheli düşünce,
kuruntu.
zan: sanma.
zira: çünkü.
ziyade: gerekenden fazla.

DÖRDÜNCÜ VECİH

Amelin en iyi suretini taharriden neş'et eden bir vesvesedir ki; takva zannıyla teşeddüt ettikçe, hâl ona şidetlenir, hatta bir dereceye varır ki, o adam, amelin daha evlâsını ararken, harama düşer. Bazen bir sünnetin araması, bir vacibi terk ettiriyor. "Acaba amelim sahih oldu mu?" der, iade eder. Bu hâl devam eder. Gayet ye'se düşer. Şeytan şu hâlden istifade eder, onu yaralar. Şu yaranın iki merhemi var.

• **Birinci merhem:** Bu gibi vesvese, ehl-i İtizale lâ-yıktır. Çünkü, onlar derler: "Medar-ı teklif olan ef'al ve eşya, kendi zatında, ahiret itibarıyla, ya hüsnü var, sonra o hüsnü binaen emredilmiş; veya kubhu var, sonra ona binaen nehyedilmiş. Demek eşyada, ahiret ve hakikat nokta-i nazarında olan hüsnü ve kubuh, zatîdir; emir ve nehy-i İllâhî ona tâbidir." Bu mezhebe göre, insan her işlediği amelde şöyle bir vesvese gelir: "Acaba amelim nefsülemirdeki güzel surette yapılmış mıdır?"

Amma mezheb-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaat derler ki: "Cenab-ı Hak bir şeye emreder, sonra hasen olur; nehyeder, sonra kabih olur." Demek, emir ile, güzelliğe; nehy ile, çirkinliğe tahakkuk eder. Hüsnü ve kubuh, mükellefin ittîlâna bakar ve ona göre takarrür eder. Şu hüsnü ve kubuh ise, sûrî ve dünyaya bakan yüzünde değil, belki ahirete bakan yüzdedir. Meselâ, sen namaz kıldın veya abdest aldın. Hâlbuki, namazını ve abdestini fesada verecek bir sebep, nefsülemirde varmış lâkin, sen

abdest: namazdan önce belli bir tertip üzere bazı uzuvları yıkayıp bazılarını da mesnetmek suretiyle yapılması farz olan temizlik.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

amel: dinin emirlerini yerine getirme işi fiil, ibadet işi, yapılan iş.

binaen: -den dolayı, ötürü, dayanarak.

Cenab-ı Hak: şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

ef'al: fiiller, işler.

ehl-i İtizale: Mutezile mezhebinden olan.

Ehl-i Sünnet Velcemaat: amel ve inançta Hz. Peygamber ve ashabına uyanlar.

emir: buyruk, buyurmak.

eşya: şeyler, bir çok amaçla kullanılan, cansız varlıkların

hepsi.

evlâ: daha iyi.

fesat: bozukluk.

gayet: son derece

hakikat: gerçek.

hâl: içinde bulunulan durum.

haram: İslâmiyetçe yasaklanan işler.

hasen: güzellik, güzel olma.

hüsün: güzellik, iyilik.

hüsün-kubuh: güzellik-çirkinlik.

ittîlâ: bilme, bilgisi bulunma.

istifade: faydalanma, yararlanma.

kabih: kötü, çirkin.

kubuh: çirkinlik.

lâyık: yakışır, münasip.

medar-ı teklif: teklif, sorumluluk sebebi.

merhem: yaraya sürülen ilaç.

mezheb-i hak: doğru kabul edilmiş, hak mezhep.

mezhep: bir dinin bazı noktalar da görüş farkları bulunan kollarından herbiri.

mükellef: akıllı, erginliğe erişmiş olup, dinin emir ve yasakları karşısında sorumlu bulunan erkek ve kadın.

namaz: İslâmın beş şartından biri.

nefsülemir: öz, gerçekte olan.

nehiy: yasaklama.

nehy-i İllâhî: Cenab-ı Hakkın men etmesi, yasaklaması.

neş'et: meydana çıkma.

nokta-i nazar: bakış açısı.

sahih: doğru, aslına uygun.

suret: biçim, tarz görünüş, şekil.

sûrî: görünüşte olan, dış şekli.

sünnet: Peygamber Efendimizin yaptığı, söylediği, buyurduğu şeyler.

tâbi: bağlı olan, uyan.

tahakkuk: gerçekleşme, meydana gelme.

taharri: arama.

takarrür: karar kılma, yerleşme.

takva: Allah'ın emirlerini tutup azabından korunma.

teşeddüt: artma, şiddetlenme.

vacip: dinî bakımdan yapılması şart olan.

vecih: yön, cihet.

vesvese: kalbe gelen şüphe, kuruntu.

yeis: ümitsizlik.

zan: sanma, zannetme.

zat: kişi, şahıs.

zatunda: özünde.

zâtî: kendine ait; şahsa ait.

acz: zayıflık, güçsüzlük.
amel: bir insanın dinî emirler ve yasaklara göre yaptığı iş, hareket fiil, ibadet işi.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
cehil: cahillik, bilmezlik.
dehalet: sığınmak, yardım iste-yiş.
derk-i kusur: kusuru anlama.
eda: yerine getirme.
Ehl-i Sünnet: amel ve inançta Hz. Peygamber ve Ashabına uyanlar.
evlâ: daha uygun, daha iyi.
fasit: bozuk, bozulmuş.
gurur: kibir, büyüklük taslama, kendini beğenme.
hadis: Hz. Peygamberin sözü.
hakikat: gerçek.
hakikat-i hâl: işin aslı.
hâl: durum, vaziyet.
hareç: zorlama, baskı.
hasen: güzel olma.
hüsnüamel: güzel amel.
ibadet: Allah'ın emrettiklerini ye-rine getirme.
iktibas: kısmen aktarılma.
istiğfar: af dileme, manevî piş-manlık tevbe etme.
kabih: kötü, çirkin olma.
kabul: razı olma.
kâfi: yeterli.
lâakal: en azından.
lâyık-ı vecih: usulüne uygun du-rum.
merhamet-i ilâhiye: Allah'ın merhameti, bağış.
merhem: yaraya sürülen ilaç.
mezheb-i hak: doğru kabul edil-miş mezheb, hak mezheb.
mezheb: bir dinin bazı noktalar-da görüş farkları bulunan kolla-rından her biri.
muhalif: aykırılık gösteren, uy-mayan.
Mutezile: meseleleri sırf akılla izaha çalışan, akli esaslara daya-narak kul, fiilinin yaratıcısıdır de-mekle kaderi inkâr yoluna giden ve hak mezheplerden ayrılan inanç, itikadî bir fırka.
muttali: bir işten haberdar olma; bir işten haberi olan..
muvafık: uygun, münasip.
münafi: zıt, ters.
müncer: dayanmak, neticelenen.
müreccah: tercih edilen.
mütezililâne: kendi hiçliğini, za-yıflığını gösterir bir şekilde.
namaz: İslâmın beş şartından bi-ri.
niyaz: yalvarma, dua.
rü'yet: görüme.
sahih: doğru, kusursuz.

ona hiç muttali olmadın. Senin namazın ve abdestin hem sahihtir, hem hasendir. Mutezile der: “Hakikatte ka-bih ve fasittir. Lâkin senden kabul edilir. Çünkü cehlin var, bilmedin ve özrün var.” Öyle ise Ehl-i Sünnet mez-hebine göre, zahir-i şeriata muvafık olarak işlediğin ame-line, “Acaba sahih olmuş mu?” deyip, vesvese etme. Fa-kat, “Kabul olmuş mu?” de; gururlanma, ucba girme.

• **İkinci Merhem:** Dinde, hareç yoktur.

¹ لَا حَرَجَ فِي الدِّينِ

Madem dört mezheb haktır. Madem istiğfara müncer olan derk-i kusur ise gurura müncer olan hüsnüamelin rü'yetine—böyle vesveseli adama—müreccahtır; yani böyle vesveseli adam, amelini güzel görüp gurura düş-mektense, amelini kusurlu görse, istiğfar etse, daha ev-lâdır.

Madem böyledir, sen vesveseyi at, şeytana de ki: “Şu hâl, bir hareçtir.

Hakikat-i hâle muttali olmak güçtür. Dindeki yüsre münafidir. ² لَا حَرَجَ فِي الدِّينِ esasına muha-liftir. Elbette, böyle amelim, bir mezheb-i hakka muvafık gelir. O bana kâfidir. Hem, lâakal ben aczimi itiraf ede-rek ibadeti lâyük-ı veçhile eda edemediğimden, istiğfar ve tazarru ile merhamet-i İlâhiyeye dehalet edip, kusurum affolunmak, kusurlu amelim kabul olunmak için mütezel-lilâne bir niyaza vesiledir.”

1. Dinde zorluk, sıkıntı yoktur. (Ayet ve hadislerden iktibas edilen dinî bir kaide.)

2. Din kolaylıktır. (Kesfü'l-Hafl, C. 1., s. 414; Kenzü'l-Ummal, 3:33, 36, 47; Buhaîrî, İman: 29.) • Dinde zorluk, sıkıntı yoktur.

tazarru: yalvarma, Allah'a huşû içinde yalvarma.
ucub: kendini beğenme.

vesile: aracı, sebep.
vesvese: kalbe gelen şüphe, kuruntu.

yüsre: kolaylık.
zahir-i şeriat: İslâm dininin genel, bilinen kuralları.

BEŞİNCİ VECİH

Mesail-i imaniyede şüphe suretinde gelen vesvesedir. Bîçare vesveseli adam, bazen tahayyülü, taakkul ile iltibas eder. Yani, hayale gelen bir şüpheyi, akla girmiş bir şüphe tevehhüm edip, itikadına halel gelmiş zanneder. Hem, bazen tevehhüm ettiği bir şüpheyi, imana zarar veren bir şek zanneder. Hem, bazen tasavvur ettiği bir şüpheyi, tasdik-i aklıye girmiş bir şüphe zanneder. Hem, bazen bir emr-i küfrîde tefekkürü, küfür zanneder; yani dalâletin esbabını anlamak suretinde kuvve-i müfekkirenin cevelânını ve tetkikatını ve bitarafâne muhakemesini, hilâf-ı iman zanneder. İşte telkinat-ı şeytaniyenin eseri olan şu zanlardan ürkererek, “Eyvah, kalbim bozulmuş, itikadıma halel gelmiş” der. O hâller, galiben ihtiyarsız olduğundan, cüz-i ihtiyarîsiyle ıslah edemediğinden ye’se düşer. Bu yaranın merhemi şudur ki:

Tahayyül-ü küfür, küfür olmadığı gibi, tevehhüm-ü küfür dahi, küfür değildir. Tasavvur-u dalâlet, dalâlet olmadığı gibi, tefekkür-ü dalâlet dahi, dalâlet değildir. Çünkü, hem tahayyül, hem tevehhüm, hem tasavvur, hem tefekkür, tasdik-i aklîden ve iz’an-ı kalbîden ayırırlar, başkadırlar. Onlar bir derece serbesttirler, cüz-i ihtiyariyeyi pek dinlemiyorlar, teklif-i dinî altına çok giremiyorlar. Tasdik ve iz’an, öyle değiller; bir mizana tâbidirler.

Hem, tahayyül, tevehhüm, tasavvur, tefekkür, nasıl ki tasdik ve iz’an değiller; öyle de, şüphe ve tereddüt sayılmazlar. Fakat, eğer lüzumsuz tekrar ede ede müstakar

iz’an: anlayış, akıl.

iz’an-ı kalbî: kalbin anlayıp kabul etmesi.

kuvve-i müfekkire: düşünme gücü.

küfür: Allah’ı inkâr etme, inançsızlık.

lüzum: gerekme.

merhem: yaraya sürülen ilâç.

mesail-i imaniye: imanî meseleler.

mizan: terazi, ölçü.

muhakeme: akıl yürütüp doğru bir sonuç çıkarma.

müstakar: karar bulan, kararlı.

suret: biçim, görünüş.

şek: şüphe.

şüphe: tereddüt, kuşku.

taakkul: akletme; zihin yorarak anlama, akıl erdirmeye.

tâbi: uyan, bağlı olan.

tahayyül: hayalde canlandırma.

tahayyül-ü küfür: küfrü hayal etme.

tasavvur: bir şeyi zihinde şekillendirme, düşünüp tasarlama.

tasavvur-u dalâlet: dinsizliği düşünme, aklından geçirme.

tasdik: doğrulama.

tasdik-i akli: aklın kabul etmesi, onayı.

tefekkür: bir mesele hakkında zihni faaliyet gösterme, düşünme.

tefekkür-ü dalâlet: dinsizliğin sebeplerini anlamak için, zihni faaliyetle düşünme işi.

teklif-i dinî: dinin kişiye yüklediği görev.

telkinat-ı şeytaniye: şeytanın telkinleri, şeytanın fikir aşılmalari.

tereddüt: kararsızlık, bir konuda şüphede kalma.

tetkikat: tetkikler, dikkatle araştırmalar.

tevehhüm: vehimlenme, gerçekte var olmayanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

tevehhüm-ü küfür: küfre girdiğini zannetme.

vecih: yön.

vesvese: kalbe gelen şüphe, kuruntu.

yeis: ümitsizlik.

zan: sanma.

bîçare: çaresiz, zavallı.

bitarafâne: tarafsızca.

cevelân: dolaşma, hareketlilik.

cüz-i ihtiyarî: istediğini seçme hakkı, tercih hürriyeti.

dalâlet: iman ve Islâmiyetten ayrılma, sapkınlık.

derece: kademe.

emr-i küfrî: Allah’ı inkâr emri.

esbab: nedenler, sebepler.

galiben: çoğu zaman, çoğunlukla.

hâl: durum, vaziyet.

halel: bozukluk, eksiklik.

hayal: aslı esası olmadan zihinde kurulan şey.

hilâf-ı iman: imana zıt.

ıslah: düzeltme, iyileştirme.

ihtiyar: irade, istek.

iltibas: karıştırma.

iman: inanma, inanç.

itikad: inanç, iman.

bir hâle gelse, o vakit, hakikî bir nevi şüphe ondan tevellüt edebilir.

Hem, bîtarafâne muhakeme namıyla veya insaf namına deyip, şıkk-ı muhalifi iltizam ede ede tâ öyle bir hale gelir ki, ihtiyarsız, taraf-ı muhalifi iltizam eder; ona vacip olan hakkın iltizamı kınılır. O da tehlikeye düşer; hasmın veya şeytanın bir vekil-i fuzulîsi olacak bir hâlet, zihninde takarrür eder.

Şu nevi vesvesenin en mühimi budur ki: Vesveseli adam, imkân-ı zatî ile imkân-ı zihniyi birbirine iltibas eder. Yani, bir şeyi zatında mümkün görse, o şeyi zihnen dahi mümkün ve aklen meşkûk tevehhüm eder. Hâlbuki, ilm-i kelâmın kaidelerindendir ki; imkân-ı zatî ise, yakîn-i ilmiye münafi değil ve zaruret-i zihniyeye zıddiyeti yoktur. Meselâ, şu dakikada Karadeniz'in yere batması, zatında mümkündür ve o imkân-ı zatî ile muhtemeldir. Hâlbuki, yakînen o denizin yerinde olduğunu hükmediyoruz, şüphesiz biliyoruz; ve o ihtimal-i imkânî ve o imkân-ı zatî, bize şek vermez, bir şüphe getirmez, yakînimizi bozmaz. Meselâ, şu güneş, zatında mümkündür ki, bugün gurup etmesin veya yarın tulû etmesin. Hâlbuki, bu imkân, yakînimize zarar vermez, şüphe getirmez.

İşte bunun gibi, meselâ, hakaik-ı imaniyeden olan hayat-ı dünyeviye'nin gurubuna ve hayat-ı uhreviye'nin tulûna imkân-ı zatî cihetinde gelen vehimler, yakîn-i imanîye zarar vermez.

aklen: akla göre.
bîtarafâne: tarafsızca.
cihet: yön, taraf.
gurup: batma.
hak: doğru.
hakaik-i imaniye: iman hakikatleri.
hakiki: gerçekten.
hâl: durum, vaziyet.
hâlbuki: oysa, hakikat şu ki.
hâlet: hâl.
hasım: karşı taraf, düşman.
hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.
hayat-ı uhreviye: ahiret hayatı.
hükmetmek: bir konu, iş veya kimse hakkında verilen karar.
ihtimal-i imkânî: olma ihtimali.
ihtiyar: irade.
ilm-i kelâm: Cenab-ı Hakkın zat ve sıfatlarından, nübüvvet, haşır, kader gibi imana ait meselelerden İslâmî esaslar dairesinde delil ve ispata dayalı olarak bahsedilen ilim.
iltibas: karıştırma, buluşma.
iltizam: birinin tarafını tutma, tercih etme, taraf tutma, taraftarlık yapma.
imkân: mümkün olma, olabilirlik.
imkân-ı zatî: bir şeyin, aslında mümkün, akla uygun olması.
imkân-ı zihni: bir şeyin mümkün olabileceğini zihinde düşünme.
insaf: hakkı düşünerek davranma.
kaide: esas, temel.
meşkûk: şüpheli.
muhakeme: düşünme, akıl yürütme.
muhtemel: ihtimal dahilinde olan.
mühim: önemli.
münafi: zıt, muhalif.
nam: ad, isim.
nevi: çeşit.
şek: şüphe.
şıkk-ı muhalif: bir fikrin karşısı, ters şıkkı.
şüphe: tereddüt, kuşku.
takarrür: yerleşme.
taraf-ı muhalif: karşı taraf.
tevehhüm: vehimlenme, gerçekte var olmayanı var kabul etme.
tevellüt: doğma, oluşma.
tulû: doğma.
vacip: şart olan, yapılması gereken.
vehim: sebepsiz korku.

vekil-i fuzulî: boşu boşuna vekillik yapan.
vesvese: kalbe gelen şüphe, kuruntu.
yakîn: kesin bilgi.
yakînen: hiç şüphe edilecek bir tarafı bulunmaksızın, kesin bilgi.

yakîn-i ilmi: kesin ve sağlam bilgi.
yakîn-i imaniye: kesin, sağlam iman.
zaruret-i zihniye: zihnin delilsiz kabul ettiği ap açık bilgiler.
zatında mümkün: bir şey

hakkında, ihtimaller, olasılıklar düşünmek.
zatında: özünde, asıl varlığında.
zıddiyet: birbirine muhalif, zıt olma hâli.
zihin: bilinç, dimağ.
zihnen: zihin olarak.

Hem, لَا عِبْرَةَ لِلاَحْتِمَالِ الْغَيْرِ النَّاشِئِ عَنْ دَلِيلٍ yani, “Bir delilden neş’et etmeyen bir ihtimalin hiç ehemmiyeti yoktur” olan kaide-i meşhure, hem usulüddin, hem usulüfıkhın kaide-i mukarreresindendir.

Eğer desen: “Bu derece mü’minlere muzır ve müz’ic olan vesvese, ne hikmete binaen bize belâ olmuş?”

Elcevap: İfrata varmamak, hem galebe çalmamak şartıyla, asl-ı vesvese teyakkuza sebeptir, taharriye dâîdir, ciddiyete vesiledir; lâkaytlığı atar, tehavünü defeder. Onun için, Hakîm-i Mutlak, şu dâr-ı imtihanda, şu meydana-ı müsabakada, bize bir kamçı-yı teşvik olarak, vesveseyi şeytanın eline vermiş, beşerin başına vuruyor. Şayet ziyade incitse, Hakîm-i Rahîm’e şekva etmeli,

¹ اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ demeli.

1. Rahmetten kovulmuş şeytandan Allah’a sığınırım. (Buharî, Bed’u’l-Halk: 11, Edep: 76.; Müslim, Birr: 109; Ebu Davud, Salât: 18; Tirmizî, Mevakit: 65.)

asl-ı vesvese: vesvesenin aslı.
belâ: musibet, sıkıntı.
beşer: insanlık, âdemoğlu.

binaen: -den dolayı, ötürü.
ciddiyet: ciddilik.
dâî: sebep, çağırın.
dâr-ı imtihan: sinanma, de-

nenme yeri.
def: mâni olma, uzaklaştırma.
delil: bir meseleyi ispata yarayan şey, bürhan.

derece: miktar, kadar.

din: kaideleri Allah tarafından belirlenen ve peygamberler vasıtasıyla insanlara tebliğ edilen inanç sistemi.

ehemmiyet: önem.

elcevap: cevap.

galebe: üstün gelme.

Hakîm-i Mutlak: sonsuz hikmet sahibi ve her şeyi her hangi bir kayda ve şarta bağlı olmaksızın gayeli ve faydalı yaratan Allah.

Hakîm-i Rahîm: her şeyi gaye ve hikmetlerle yaratan, çok merhametli, Allah.

hikmet: kâinatı ve yaratılıştaki ilâhî gaye.

ifrat: aşırı gitme.

ihtimal: olabirlik.

kaide-i meşhure: bilinen temel, esas.

kaide-i mukarrere: kesinleşmiş kaide.

kamçı-yı teşvik: teşvik kamçısı.

lâkayt: kayıtsız, ilgisiz.

meydan-ı müsabaka: yarışma meydanı.

muzır: zararlı.

mü’min: iman eden, inanan.

müz’ic: rahatsız eden.

neş’et: meydana gelme.

rahmet: Allah’ın kullarını esirgemesi, onlara acıyıp bağışlaması.

şekva: şikâyet, yakınma.

taharri: araştırma.

tehavün: önemsememe, aldırış etmeme.

teyakkuz: uyanma.

usulüddin: itikada dair meselelerden İslâmî esaslar çerçevesinde bahseden kelâm ilminin diğer adı.

usulüfıkh: İslâm hukukunu bir sistem olarak işleyen ilim dalı.

vesile: sebep, vasıta.

vesvese: kalbe gelen asılsız kötü ve sinsi düşünce kalbe gelen süphe, kuruntu.

ziyade: çok, fazla.

* Yirmi İkinci Söz, Barla'da 1926'da Türkçe olarak telif edilmiştir.

Yirmi İkinci Söz

[İki Makamdır.]

Birinci Makam

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ¹

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ²

ŞİR ZAMAN iki adam bir havuzda yıkandılar. Fevkalâde bir tesir altında kendilerinden geçtiler. Gözlerini açtıkları vakit gördüler ki, acip bir âleme götürülmüşler. Öyle bir âlem ki, kemal-i intizamından bir memleket hükmünde, belki bir şehir hükmünde, belki bir saray hükmündedir.

acayip: şaşırtıcı, hayret verici.
acip: benzeri görülmemiş, hayret verici.
âlem: varlık sınıflarından her biri dünya, yer.
azim: büyük.
cihet: yön.
fevkalâde: olağanüstü.
gayet: son derece.
hüküm: değer.
kemal-i hayret: şaşkınlığın son derecesi.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
mahlûk: yaratılmış, yaratık.
makam: durulacak yer; bölüm.
memleket: ülke.
misal: örnek.
muhteşem: görkemli.
muntazam: düzenli, tertipli.
Rahîm: Allah'ın rahîm sıfatı; merhamet eden, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.
Rahman: Allah'ın rahman sıfatı; rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.
seyran: seyretme, bakıp görme.
tarz: şekil, biçim.
tesir: etki.
vakit: zaman, an.

Kemal-i hayretlerinden etraflarına baktılar. Gördüler ki, bir cihette bakılsa azim bir âlem görünüyor; bir cihette bakılsa muntazam bir memleket, bir cihette bakılsa mükemmel bir şehir, diğer bir cihette bakılsa gayet muhteşem bir âlemi içine almış bir saraydır.

Şu acayip âlemde gezerek seyran ettiler. Gördüler ki, bir kısım mahlûklar var; bir tarz ile konuşuyorlar. Fakat, bunlar, onların dillerini bilmiyorlar. Yalnız, işaretlerinden

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Allah insanlara misaller verir ki, düşünüp öğüt alsınlar. (İbrahim Suresi: 25.)

2. Düşünsünler diye insanlara Biz böyle misaller veriyoruz. (Haşır Suresi: 21.)

anlaşıyor ki, mühim işler görüyorlar ve ehemmiyetli vazifeler yapıyorlar.

O iki adamdan birisi arkadaşına dedi ki: “Şu acip âlemin elbette bir Müdebbiri ve şu muntazam memleketin bir Maliki, şu mükemmel şehrin bir Sahibi, şu musanna sarayın bir Ustası vardır. Biz çalışmalıyız, Onu tanımalıyız. Çünkü, anlaşılıyor ki, bizi buraya getiren Odur. Onu tanımazsak, kim bize medet verecek? Dillerini bilmediğimiz ve onlar bizi dinlemedikleri şu âciz mahlûklardan ne bekleyebiliriz? Hem, koca bir âlemi bir memleket suretinde, bir şehir tarzında, bir saray şeklinde yapan ve baştan başa harika şeylerle dolduran ve müzeyyenatın envayıyla tezyin eden ve ibretnüma mu’cizatlarla donatan bir Zat, elbette bizden ve buraya gelenlerden bir istediği vardır. Onu tanımalıyız. Hem, ne istediğini bilmekliğimiz lâzımdır.”

Öteki adam dedi: “İnanmam, böyle bahsettiğin gibi bir Zat bulunsun ve bütün bu âlemi tek başıyla idare etsin.”

Arkadaşı cevaben dedi ki: “Bunu tanımazsak, lâkayt kalsak, menfaati hiç yok; zararı olsa pek azîmdir. Eğer tanınmasına çalışsak, meşakkati pek hafiftir; menfaati olursa pek azîmdir. Onun için, Ona karşı lâkayt kalmak hiç kâr-ı akıl değildir.”

O serseri adam dedi: “Ben bütün rahatımı, keyfimi onu düşünmemekte görüyorum. Hem böyle aklıma sığışmayan şeylerle uğraşmayacağım. Bütün bu işler,

mahlûk: yaratık.
Malik: sahip; her şeyin gerçek sahibi olan Allah.
medet: yardım.
memleket: ülke.
menfaat: fayda, yarar.
meşakkat: sıkıntı, güçlük.
mu’cizat: olağanüstü, hârika şeyler.
muntazam: düzenli, tertipli.
musanna: sanatlı.
müdebbir: idare eden.
mühim: önemli.
mükemmel: kusursuz, noksansız, tam.
müzeyyenat: süslenmiş şeyler.
serseri: akılsız, başıboş.
suret: şekil, biçim.
tarz: şekil.
tezyin: süsleme.
vazife: görev.
Zat: şahıs, kişi; Allah.

acip: benzeri görülmemiş, hayret verici.
âciz: gücü yetmez.
akıl: düşünme.
âlem: bütün yaratılmışlar

varlık sınıflarından her biri dünya.
azim: büyük.
ehemmiyet: pek önemli olma.

enva: çeşitler.
ibretnüma: ibret verici.
kâr-ı akıl: akıllıca iş.
keyif: neşe.
lâkayt: ilgisiz.

tesadüfî ve karma karışık işlerdir; kendi kendine dönüyor. Benim neme lâzım?”

Akıllı arkadaşı ona dedi: “Senin bu temerrüdün beni de, belki çoklarını da belâya atacaktır. Bir edepsizin yüzünden, bazen olur ki, bir memleket harap olur.”

Yine o serseri dönüp, dedi ki: “Ya kat’iyen bana ispat et ki, bu koca memleketin tek bir maliki, tek bir sâniî vardır; yahut bana ilişme.”

Cevaben arkadaşı dedi: “Madem inadın divanelik de-recesine çıkmış; o inadınla bizi ve belki memleketi bir kahra giriftar edeceksin. Ben de sana on iki bürhan ile göstereceğim ki, bir saray gibi şu âlemin, bir şehir gibi şu memleketin tek bir ustası vardır. Ve o usta, her şeyi idare eden yalnız odur. Hiçbir cihette noksanıyeti yoktur. Bize görünmeyen o usta, bizi ve her şeyi görür ve sözlerini işitir. Bütün işleri mu’cize ve harikadır. Bütün bu gördüğümüz ve dillerini bilmediğimiz şu mahlûklar onun memurlarıdır.”

BİRİNCİ BÜRHAN

Gel, her tarafa bak, her şeye dikkat et. Bütün bu işler içinde gizli bir el işliyor. Çünkü, bak, bir dirhem ^(HAŞİYE 1) kadar kuvveti olmayan, bir çekirdek küçüklüğünde bir şey, binler batman yükü kaldırıyor. Zerre kadar şuuru ^(HAŞİYE 2) olmayan, gayet hakîmâne işler görüyor.

âlem: dünya.

batman: eskiden kullanılan ve sekiz kiloluk ağırlığa karşılık gelen bir ölçü birimi.

belâ: sıkıntı, musibet.

Bürhan: delil.

cihet: yön.

çekirdek: tohum.

dirhem: eskiden kullanılan üç gramlık bir ölçü birimi.

divane: deli.

edepsiz: terbiyesiz.

gayet: son derece.

giriftar etmek: yakalatmak, içine sokmak.

hakîmâne: hikmetli bir şekilde.

harap: yıkılmış olan.

harika: olağanüstü.

haşıye: açıklayıcı not, dipnot.

idare: yönetme, çekip çevirme.

işleşme: dokunma, karışma.

inat: ısrarla diretme.

ispat etme: kanıtlama, doğrulu-

ğunu ortaya koyma.

kahr: mahvolma.

kat’iyen: kesin olarak.

lâtif: ince, yumuşak.

mahlûk: yaratık.

malik: sahip.

memleket: ülke.

memur: emir altında olan.

mu’cize: bir benzerini yapma konusunda âciz kalınan olağanüstü şey.

nazenin: narin, ince yapılı.

nebatat: bitkiler.

neme lâzım: bana ne.

noksan: eksik.

sâni: sanatkâr, usta.

serseri: akılsız, başıboş.

sıklet: ağırlık.

şuur: anlayış, bilinç.

temerrüt: inat etme.

tesadüfî: tesadüfen, rastgele.

yahut: veya.

zerre: çok küçük parça.

Demek bunlar kendi kendilerine işlemiyorlar. Onları işlettiren gizli bir kudret sahibi vardır. Eğer kendi başına olsa, bütün baştan başa bu gördüğümüz memlekette her iş mu'cize, her şey mu'cizekâr bir harika olmak lâzım gelir. Bu ise bir safsatadır.

İKİNCİ BÜRHAN

Gel, bütün bu ovaları, bu meydanları, bu menzilleri süslendiren şeyler üstünde dikkat et. Her birisinde o gizli zattan haber veren işler var. Âdeta her biri birer turra, birer sikke gibi, o gaybî zattan haber veriyorlar. İşte, gözünün önünde, bak, bir dirhem pamuktan ^(HAŞİYE 1) ne yapıyor!

Bak, kaç top çuha ve patiska ve çiçekli kumaş çıktı. Bak, ondan ne kadar şekerlemeler, yuvarlak tatlı köfteler yapılıyor ki, bizim gibi binler adam giyse ve yese, kâfi gelir.

Hem de bak, bu demiri, toprağı, suyu, kömürü, bakır, gümüşü, altını gaybî avucuna aldı, bir et parçası ^(HAŞİYE 2) yaptı. Bak, gör!

HAŞİYE 1: Tohuma işarettir. Meselâ, zerre gibi bir afyon büzü, bir dirhem gibi bir zerdali nüvâtı, bir kavun çekirdeğı nasıl çuhadan daha güzel dokunmuş yapraklar, patiskadan daha beyaz ve sarı çiçekler, şekerlemelerden daha tatlı ve köftelerden ve konserve kutularından daha lâtif, daha leziz, daha şirin meyveleri hazine-i rahmetten getiriyorlar, bize takdim ediyorlar!..

HAŞİYE 2: Unsurlardan cism-i hayvanîyi halk ve nutfeden zihayâtı icat etmeye işarettir.

âdeta: sanki.
afyon büzü: afyon tohumu.
bürhan: delil.
cism-i hayvanî: hayvan bedeni.
çuha: tüysüz ince, sık dokunmuş yün kumaş.

dirhem: eskiden kullanılan üç gramlık bir ölçü birimi.
gaybî: görünmeyen.
halk: yaratma.
harika: olağanüstü.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.
hazine-i Rahmet: rahmet hazinesi.

icat: yoktan var etme, yaratma.
kâfi: yeterli.
konserve: özel şekilde kutulanan yiyecek maddeleri.
kudret: güç, kuvvet.
lâtif: yumuşak, hoş, güzel.
leziz: lezzetli.

memleket: ülke.
menzil: yer.
mu'cize: bir benzerini yapma konusunda âciz kalan olağanüstü şey.
mu'cizekâr: mu'cizeli, mu'cize gibi.
nutf: döl suyu, meni, sperm.
nüvât: çekirdekler.
patiska: pamuktan dokunmuş sık ve düzgün bez.
safsata: asılsız söz.
sikke: mühür, işaret.
takdim etme: sunma.
turra: mühür, damga.
unsur: bir şeyin parçası, element.
zat: şahıs, kişi.
zerdali: bir kayısı türü.
zerre: çok küçük parça.
zihayat: canlılar.

İşte, ey akılsız adam, bu işler öyle bir zata mahsustur ki, bütün bu memleket, bütün eczasıyla onun mu'cize-i kuvveti altında duruyor, her arzusuna ram oluyor!

ÜÇÜNCÜ BÜRHAN

Gel, bu müteharrik antika ^(HAŞİYE) sanatlarına bak. Her birisi öyle bir tarzda yapılmış; âdeta bu koca sarayın bir küçük nüshasıdır. Bütün bu sarayda ne varsa, o küçükük müteharrik makinelerde bulunuyor.

Hiç mümkün müdür ki, bu sarayın ustasından başka birisi gelip, bu acip sarayı küçük bir makinede derç etsin? Hem hiç mümkün müdür ki, bir kutu kadar bir makine, bütün bir âlemi içine aldığı hâlde, tesadüfî veyahut abes bir iş içinde bulunsun?

Demek, bütün gözün gördüğü ne kadar antika makineler var, o gizli zatın birer sikkesi hükmündedirler. Belki birer dellâl, birer ilânname hükmündedirler. Lisan-ı hâllerleriyle derler ki: “Biz öyle bir zatın sanatıyız ki, bütün bu âlemimizi, bizi yaptığı ve sühuletle icat ettiği gibi kolaylıkla yapabilir bir zattır.”

DÖRDÜNCÜ BÜRHAN

Ey muannit arkadaş! Gel, sana daha acibini göstereceğim. Bak, bu memlekette bütün bu işler, bu şeyler değişti, değişiyor, bir hâlette durmuyor. Dikkat et ki, bu

abes: anlamsız, faydasız.
acip: benzeri görülmemiş, hayrette bırakan.
âdeta: sanki.
âlem: dünya, kâinat, cihan.
antika: kıymetli, değerli.
arzu: istek.
bürhan: delil.
dellâl: ilân edici, tanıtıcı.
derç etmek: içine yerleştirmek.
ecza: parçalar, bölümler.
fihriste: bir şeyin içinde nelerin bulunduğunu gösteren özet liste.
hâlet: hâller.
hükmünde: yerinde, gibi.
icat: yoktan var etme, yaratma.
ilânname: duyuru.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
lisan-ı hâl: hâl dili.
mahiyet-i insan: insanın yapısı, insanın özellikleri.
mahsus: has kılınmış, ait, özel.

makine: alet.
makine: mükemmel sistemlere sahip insanlar ve hayvanlar.
memleket: ülke, diyar.
misal-i musağgar: küçültülmüş örnek.
muannit: inatçı.

mu'cize-i kuvvet: kuvvetin mu'cizesi.
mümkün: olabilir.
müteharrik: hareket eden.
numune: örnek.
nüsha: kopya, örnek.
ram: boyun eğmek.
sanat: ustalıkla meydana ge-

tirilen eser.
sikke: mühür.
sühulet: kolaylık.
tarz: biçim, şekil.
tesadüfî: tesadüfen, rastgele.
zat: şahıs, kişi.
zira: çünkü.

gördüğümüz camit cisimler, hissiz kutular, birer hâkim-i mutlak suretini aldılar. Âdeta her bir şey bütün eşyaya hükmediyor.

İşte, bu yanımızdaki bu makineye bak. ^(HAŞİYE 1) Güya emrediyor. İşte onun tezyinatına ve işlemesine lâzım levazımat ve maddeler, uzak yerlerden koşup geliyorlar. İşte, oraya bak: O şuursuz cisim, ^(HAŞİYE 2) güya bir işaret ediyor; en büyük bir cismi kendine hizmetkâr ediyor, kendi işlerinde çalıştırıyor.

Daha başka şeyleri bunlara kıyas et. Âdeta her bir şey, bütün bu âlemdaki hilkatleri musahhar ediyor. Eğer o gizli zatı kabul etmezsen, bütün bu memleketteki taşında, toprağında, hayvanında, insana benzer mahlûklarda o zatın bütün hünerlerini, sanatlarını, kemalâtlarını, birer birer, o şeylere vereceksin. İşte, aklın uzak gördüğü bir tek mu'ciznûma zatın bedeline, milyarlar onun gibi mu'ciznûma, hem birbirine zıt, hem birbirine misil, hem birbiri içinde bulunsun; bu intizam bozulmasın, ortalığı karıştırmasınlar. Hâlbuki, bu koca memlekette iki parmak

HAŞİYE 1: Makine, meyvedar ağaçlara işarettir. Çünkü, yüzer tezgâhları, fabrikaları incecik dallarında taşıyor gibi, hayretnûma yaprakları, çiçekleri, meyveleri dokuyor, süslendiriyor, pişiriyor, bizlere uzatıyor. Hâlbuki, çam ve katran gibi muhteşem ağaçlar, kuru bir taşta tezgâhını atmış, çalışıp duruyorlar.

HAŞİYE 2: Hububata, tohumlara, sineklerin tohumcuklarına işarettir. Meselâ, bir sinek, bir karaağacın yaprağında yumurtasını bırakır; birden, o koca karaağaç, yapraklarını o yumurtalara bir rahm-i mader, bir beşik ve bal gibi bir gıda ile dolu bir mahzene çeviriyor. Âdeta o meyvesiz ağaç, o surette zîruh meyveler veriyor.

âdeta: sanki.
âlem: dünya, kâinat.
bedeline: yerine.
camit: cansız.
güya: sanki.
hâkim-i mutlak: kayıtsız
şartsız hükmeden.
hayretnûma: hayret verici.

hilkat: yaratılış; yaratılmış.
hissiz: duygusuz.
hizmetkâr: hizmetçi.
hububat: taneli bitkiler.
hükmetmek: emretmek, istediğini yaptırmak.
hüner: maharet, beceri isteyen ustalık.

intizam: düzen.
kemalât: mükemmellik.
kıyas etmek: karşılaştırmak.
levazımat: gerekli şeyler.
mahlûk: yaratılmış.
mahzen: içinde eşya saklanacak yer.
memleket: ülke.

meyvedar: meyveli.
misil: benzer.
mu'ciznûma: mu'cize gösteren.
muhteşem: görkemli.
musahhar: boyun eğmiş.
rahm-i mader: anne rahmi.
sanat: bir şeyi yapmada gösterilen ustalık.
suret: şekil.
şuursuz: anlayışsız, bilinçsiz.
tezgâh: üretim aleti, iş masası.
tezyinat: süslemeler.
zat: şahıs, kişi.
zîruh: ruh sahibi, canlı.
zıt: karşıt.

karişsa, kariştirir. Çünkü bir köyde iki müdür, bir şehirde iki vali, bir memlekette iki padişah bulunsa, kariştirir. Nerede kaldı, hadsiz hâkim-i mutlak beraber bulunsun!

BEŞİNCİ BÜRHAN

Ey vesveseli arkadaş! Gel, bu azîm sarayın nakışlarına dikkat et. Ve bütün bu şehrin ziynetlerine bak. Ve bütün bu memleketin tanzimatını gör. Ve bütün bu âlemin sanatlarını tefekkür et.

İşte, bak: Eğer nihayetsiz mu’cizeleri ve hünerleri olan gizli bir zatın kalemi işlemezse, bu nakışları sair şuursuz sebeplere, kör tesadüfe, sağır tabiata verilse, o vakit, ya bu memleketin her bir taşı, her bir otu öyle mu’ciznüma nakkaş, öyle bir harikulâde kâtip olması lâzım gelir ki, bir harfte bin kitabı yazabilsin, bir nakışta milyonlar sanatı derç edebilsin. Çünkü, bak bu taşlardaki nakşa: ^(HAŞİYE) Her birisinde bütün sarayın nakışları var, bütün şehrin tanzimat kanunları var, bütün memleketin teşkilât programları var. Demek bu nakışları yapmak, bütün memleketi yapmak kadar harikadır. Öyle ise, her bir nakış, her bir sanat, o gizli Zatın bir ilânnamesidir, bir hatemidir.

Madem bir harf kâtibini göstermeksizin olmaz; sanatlı bir nakış, nakkaşını bildirmemek olmaz. Nasıl olur ki,

HAŞİYE: Şecere-i hilkatın meyvesi olan insana ve kendi ağacının programını ve fihristesini taşıyan meyveye işaretir. Zira kalem-i kudret âlemin kitab-ı kebirinde ne yazmış ise, icmalini mahiyet-i insaniyede yazmıştır; kalem-i kader dağ gibi bir ağaçta ne yazmış ise, tırnak gibi meyvesinde dahi derç etmiştir.

âlem: dünya, cihan, kâinat.

azim: büyük.

derç etmek: içine yerleştirmek, koymak.

fihriste: bir şeyin içinde nelerin bulunduğunu gösteren özet liste.

hadsiz: sınırsız.

hâkim-i mutlak: kayıtsız şartsız her şeye hükmeden, Allah.

harika: olağanüstü.

harikulâde: olağanüstü.

hatem: mühür, damga.

hüner: maharet, beceri isteyen ustalık.

icmal: özet.

ilânname: ilân yazısı, duyuru.

kalem-i kader: kader kalemi.

kalem-i kudret: kudret kalemi.

kanun: yasa.

kâtip: yazan, yazıcı.

kitab-ı kebir: büyük kitap.

mahiyet-i insaniye: insanın yapısı ve özellikleri.

memleket: ülke.

mu’cize: bir benzerini yapma konusunda âciz kalınan olağanüstü şey.

mu’ciznüma: mu’cize gösteren.

nakkaş: nakış ustası.

nakış: işleme, süsleme.

nihayetsiz: sonsuz.

sair: diğer, başka.

sanat: eser, güzel eser.

sanatlı nakış: ustalıkla yapılmış işleme.

sebeb: bir şeyin meydana

gelmesinde etkili olan şey.

secere-i hilkat: yaratılış ağacı.

suur: bilinc, anlayış.

tabiat: doğa, canlı-cansız varlıklar.

tanzimat: düzenlemeler.

tefekkür: düşünme.

tesadüf: rast gelme.

teşkilât: kuruluşlar, yapılar.

vakit: an, zaman.

vesvese: şüphe, kuruntu.

Zat: şahıs; Allah.

zira: çünkü.

ziynet: süs.

bir harfte koca bir kitabı yazan, bir nakışta bin nakşı nakşeden nakkaş, kendi kitabıyla ve nakşıyla bilinmesin?

ALTINCI BÜRHAN

Gel, bu geniş ovaya çıkacağız. ^(HAŞİYE) İşte, o ova içinde yüksek bir dağ var. Üstüne çıkacağız, tâ bütün etrafı görülsün. Hem her şeyi yakınlaştıracak güzel dürbünleri de beraber alacağız. Çünkü, bu acip memlekette acip işler oluyor. Her saatte hiç aklımıza gelmeyen işler oluyor.

İşte, bak: Bu dağlar ve ovalar ve şehirler birden değişiyor. Hem nasıl değişiyor! Öyle bir tarzda ki, milyonlarla birbiri içinde işler, gayet muntazam surette değişiyor. Âdeta milyonlar mütenevvi kumaşlar birbiri içinde beraber dokunuyor gibi, pek acip tahavvülât oluyor.

Bak, o kadar ünsiyet ettiğimiz ve tanıdığımız çiçekli miçekli şeyler kayboldular. Muntazaman yerlerine ve mahiyetçe onlara benzer, fakat suretçe ayrı başkaları geldiler. Âdeta şu ova, dağlar birer sahife; yüz binlerle ayrı ayrı kitaplar, içinde yazılıyor. Hem hatasız, noksansız olarak yazılıyor.

İşte, bu işler, yüz derece muhaldır ki, kendi kendine olsun. Evet, nihayet derecede sanatlı, dikkatli şu işler,

HAŞİYE: Bahar ve yaz mevsiminde zeminin yüzüne işaretir. Zira yüz binler muhtelif mahlûkatın taifeleri, birbiri içinde beraber icat edilir, rûy-i zeminde yazılır; galatsız, kusursuz, kemal-i intizamla değiştirilir. Binler sofrâ-i Rahman açılır, kaldırılır; taze taze gelir. Her bir ağaç birer tablacı; her bir bostan birer kazan hükmüne geçer.

acip: şaşırtıcı, hayret verici.
âdeta: sanki.
bostan: içinde çeşitli meyve ve sebzelerin bulunduğu bahçe.
galat: yanlış, hata.
gayet: son derece.
haşîye: dipnot.

hükmüne geçmek: yerine geçmek, gibi olmak.
icat: yoktan var etme, yaratma.
kemal-i intizam: mükemmel bir düzen.
mahiyet: nitelik, özellik.
mahlûkat: yaratıklar.

memleket: ülke.
muhâl: imkânsız.
muhtelif: çeşitli, farklı.
muntazam: düzenli.
muntazaman: düzenli olarak.
mütenevvi: çeşitli.
nakkaş: nakış ustası.
nakış: işleme, süsleme.

nihayet: son.
noksan: eksik.
rûy-i zemin: yeryüzü.
sahife: sayfa.
sanatlı: ustalıkla yapılmış, güzel.
sofrâ-i Rahman: rahmet sahibi olan Allah'ın sofrası.
suret: şekil, biçim.
tablacı: yiyecek sunan.
tahavvülât: değişiklikler.
taife: topluluk.
tarz: şekil, biçim.
ünsiyet etmek: alışmak.
zemin: yer.
zira: çünkü.

kendi kendine olmak bin derece muhaldır ki, kendilerinden ziyade, sanatkârlarını gösteriyorlar.

Hem bunları işleyici, öyle mu'ciznüma bir zattır ki, hiçbir iş ona ağır gelmez. Bin kitap yazmak, bir harf kadar ona kolay gelir.

Bununla beraber, her tarafa bak ki, hem öyle bir hikmetle her şeyi yerli yerine koyuyor ve öyle mükrimâne herkese lâıyk oldukları lütufları yapıyor; hem öyle ihsanperverâne umumî perdeler ve kapılar açıyor ki, herkesin arzularını tatmin ediyor. Hem öyle sahavetperverâne sofralar kuruyor ki, bütün bu memleketin halklarına, hayvanlarına, her bir taifesine has ve lâıyk, belki her bir ferdine mahsus ismiyle ve resmiyle bir tabla-i nimet veriyor.

İşte, dünyada bundan muhal bir şey var mı ki, bu gördüğümüz işler içinde tesadüfî işler bulunsun; veya abes ve faydasız olsun; veya müteaddit eller karışsın; veya us-tası her şeye muktedir olmasın; veya her şey ona musahhar olmasın? İşte, ey arkadaş, haddin varsa, buna karşı bir bahane bul!

YEDİNCİ BÜRHAN

Ey arkadaş, gel! Şimdi bu cüz'iyatı bırakıp, saray şeklindeki bu acıp âlemin eczalarının birbirine karşı olan vaziyetlerine dikkat edeceğiz.

İşte, bak: Bu âlemde o derece intizam ile küllî işler yapılıyor ve umumî inkılâplar oluyor ki, âdeta bütün bu

abes: boş, anlamsız.

acıp: benzeri görülmemiş, hayret verici.

âdeta: sanki.

âlem: dünya.

arzu: istek, heves.

bahane: kusur, noksan.

bürhan: delil.

cüz'iyat: küçük, ferdi şeyler.

ecza: parçalar.

fert: birey.

haddin varsa: gücün yetiyorsa.

has: özel.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

ihsanperverâne: iyiliği, bağışta bulunmayı pek sever şekilde.

inkılâp: değişim, dönüşüm.

intizam: düzen.

işleyici: yapan.

küllî: büyük.

lâyık: yakışan.

lütuf: yardım, iyilik, bağış.

mahsus: özel.

memleket: ülke.

mu'ciznüma: mu'cize gösteren.

muhâl: imkânsız.

muktedir: gücü yeten.

musahhar: boyun eğmiş.

mükrimâne: ikram ederek.

müteaddit: birden fazla.

sahavetperver: cömertlikte bulunmaktan pek hoşlanır şekilde.

sanatkâr: usta.

tabla-i nimet: nimet tablası.

taife: topluluk.

tatmin: doyurma.

tesadüfî: tesadüfen, rastgele.

umumî: genel, herkese ait, herkesle alâkalı.

vaziyet: durum, duruş.

zat: kişi, şahıs.

ziyade: fazla.

saraydaki mevcut taşlar, topraklar, ağaçlar, her bir şey, birer fail-i muhtar gibi bütün bu âlemin nizamat-ı külliyesini gözetip ona göre tevfik-ı hareket ediyor. Birbirinden en uzak şeyler birbirinin imdadına koşuyor.

İşte, bak: Gaipiten acip bir kafil (HAŞİYE 1) çıkıp geliyor. Merkepleri ağaçlara, nebatlara, dağlara benzerler. Başlarında birer tabla-i erzak taşıyorlar. İşte, bak, bu tarafta bekleyen muhtelif hayvanatın erzaklarını getiriyorlar.

Hem de bak, bu kubbede o azîm elektrik lâmbası, (HAŞİYE 2) onlara ışık verdiği gibi, bütün taamlarını öyle güzel pişiriyor! Yalnız, pişirilecek taamlar, bir dest-i gaybî tarafından birer ipe takılıp (HAŞİYE 3) ona karşı tutuluyor.

Bu tarafa da bak: Bu bîçare zayıf, nahif, kuvvetsiz hayvancıklar; nasıl onların başı önünde, lâtif gıda ile dolu iki tulumbacık (HAŞİYE 4) takılmış. İki çeşme gibi, yalnız o kuvvetsiz mahlûk, onu ağzına yapıştırmayı kâfidir.

Elhâsıl: Bütün bu âlemin bütün eşyası, birbirine bakar gibi birbirine yardım eder, birbirini görür gibi birbirine el ele verir; birbirinin işini tekmil için birbirine omuz omuza veriyor, bel bele verip beraber çalışıyorlar. Her şeyi buna kıyas et; tadat ile bitmez.

HAŞİYE 1: Umum hayvanatın erzakını taşıyan nebatat ve eşcar kafileleridir.

HAŞİYE 2: O azîm elektrik lâmbası Güneşe işaretir.

HAŞİYE 3: İp ve ipe takılan taam ise, ağacın ince dalları ve leziz meyveleridir.

HAŞİYE 4: İki tulumbacık ise, validelerin memelerine işaretir.

acip: hayret veren.
âlem: dünya.
azîm: büyük.
bîçare: çaresiz.
dest-i gaybî: görünmeyen el.
elhâsıl: sonuç olarak.
erzak: rızıklar, yiyecek ve içecekler.

eşcar: ağaçlar.
fail-i muhtar: kendi istek ve iradesi ile iş gören.
gaipiten: görünmeyen âlemden.
haşiye: açıklayıcı not.
hayvanat: hayvanlar.
imdat: yardım.

kâfi: yeterli.
kafil: topluluk.
kubbe: gökyüzü; yarım küre.
kıyas: karşılaştırma.
lâtif: hoş, güzel.
leziz: lezzetli.
mahlûk: yaratılmış, yaratık.
merkep: binek.

mevcut: var olan.
muhtelif: çeşitli, farklı.
nahif: zayıf.
nebat: bitki.
nebatat: bitkiler.
nizamat-ı külliye: her yerde geçerli olan düzenler.
taam: yiyecek.
tabla-i erzak: yiyecek tablası.
tadat: sayma.
tekmil: tamamlama.
tevfik-i hareket: uygun hareket.
tulumbacık: annelerin süt veren memeleri.
umum: bütün.
valide: ana, anne.

İşte, bütün bu hâller, iki kere iki dört eder derecesinde kat'î gösterir ki; şu saray-ı acibin ustasına, yani şu garip âlemin Sahibine her şey musahhardır, her şey Onun hesabına çalışır, her şey Ona bir emirber nefer hükmündedir, her şey Onun kuvvetiyle döner, her şey Onun emriyle hareket eder, her şey Onun hikmetiyle tanzim olur. Her şey Onun keremiyle muavenet eder, her şey Onun merhametiyle başkasının imdadına koşar; yani koşturulur. Ey arkadaş, haddin varsa buna karşı bir söz söyle.

SEKİZİNCİ BÜRHAN

Gel, ey nefsim gibi kendini âkıl zanneden akılsız arkadaş! Şu saray-ı muhteşemin Sahibini tanımak istemiyorsun. Hâlbuki, her şey Onu gösteriyor, Ona işaret ediyor, Ona şahadet ediyor; bütün bu şeylerin şahadetini nasıl tekzip ediyorsun? Öyle ise, bu sarayı da inkâr et ve “Âlem yok, memleket yok” de ve kendini de inkâr et, ortadan çık; yahut aklını başına al, beni dinle.

İşte, bak: Şu saray içinde bulunan ve memleketi ihata eden yeknesak unsurlar, madenler var. ^(HAŞİYE) Âdeta, memlekettten çıkan her şey o maddelerden yapılıyor. Demek o maddeler kimin mülkü ise, bütün ondan yapılan şeyler de onundur; tarla kimin ise, mahsulât da onundur; deniz kimin ise, içindekiler de onundur.

HAŞİYE: Unsurlar, madenler ise; pek çok muntazam vazifeleri bulunan ve izn-i Rabbani ile her muhtacın imdadına koşan ve emr-i İlahî ile her bir yere giren medet veren ve hayatın levazımını yetiştiren ve zihyatı emziren ve masnuat-ı İlahiyenin nescine, nakşına menşe ve müvellit ve beşik olan hava, su, ziya, toprak unsurlarına işaretir.

âkıl: akıllı.
âlem: dünya.
bürhan: delil.
emirber: emre hâzır.
emr-i ilâhî: Allah'ın emri.
garip: hayret verici.
haddin varsa: gücün yetiyorsa.
hâl: durum.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.
hesabına: adına.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.
hükmünde: yerinde, gibi.
ihata: kuşatma.
imdat: yardım.
inkâr: yok sayma.
izn-i Rabbani: Allah'ın izni.
kat'i: kesin, şüphesiz.
kerem: cömertlik, ikram.
levazım: ihtiyaç maddeleri.
mahsulât: meydana gelen, elde edilen şeyler.
masnuat-ı ilâhiye: Allah tarafından sanatla yaratılan varlıklar.
medet: yardım.
memleket: ülke.
menşe: esas, kök.
merhamet: acımak, şefkat göstermek.
muavenet: yardım.
muhtaç: ihtiyaç sahibi.
mutazam: intizamlı, düzenli.
musahhar: boyun eğmiş, emrine

girmiş.
mülk: mal.
müvellit: doğurtan, meydana getiren.
nakış: işleme, süs.
nefer: asker, er.
nefis: insanın ilâhî hakikatleri kabul etmek istemeyen da-

ima kötülüğe sevk eden yanı.
nesc: dokuma, örme.
saray-ı acip: şaşırtıcı olan ve hayranlık uyandıran saray.
saray-ı muhteşem: görkemli saray.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
tanzim: düzenleme.

tekzip: yalanlama.
unsur: madde.
vazife: görev.
yeknesak unsurlar: her yerde bulunan ve değişmeyen maddeler.
zihayat: hayat sahibi, canlı.
ziya: ışık.

Hem, bak; bu dokunan şeyler, bu neşç olunan münakkaş kumaşlar bir tek maddeden yapılıyor. O maddeyi getiren, ihzar eden ve ip hâline getiren, elbette, bilbedahe birdir. Çünkü, o iş iştirak kabul etmez. Öyle ise, bütün neşç olunan sanatlı şeyler, ona mahsustur.

Hem de bak; bu dokunan, yapılan şeylerin her bir cinsi bütün memleketin her tarafında bulunuyor. Bütün ebna-i cinsleriyle öyle intişar etmiş; beraber olarak birbiri içinde, bir tarzda, bir anda yapılıyor, neşç ediliyor. Demek bir tek zatın işidir; bir tek emirle hareket ediyor. Yoksa, böyle bir anda, bir tarzda, bir keyfiyette, bir hey'ette ittifak ve muvafakat muhaldir.

Öyle ise, bu sanatlı şeylerin her birisi, o gizli zatın bir ilânnameşi hükmünde, onu gösteriyor. Güya her bir çiçekli kumaş, her bir sanatlı makine, her bir tatlı lokma, o mu'ciznüma zatın birer sikkesi, birer hatemi, birer nişanı, birer turrası hükmünde, lisan-ı hâl ile her birisi der: “Ben kimin sanatıyım; bulunduğum sandıklar ve dükkânlar da onun mülküdür.” Ve her bir nakış der: “Beni kim dokudu ise, bulunduğum top da onun dokumasıdır.” Her bir tatlı lokma der: “Beni kim yapıyor, pişiriyorsa, bulunduğum kazan dahi onundur.” Her bir makine der: “Beni kim yapmış ise, memlekette intişar eden bütün emsalimi de o yapıyor. Ve bütün memleketin her tarafında bizi yetiştiren odur. Demek memleketin maliki de odur. Öyle ise, bütün bu memlekete, bu saraya malik kim ise, o bize malik olabilir.” Meselâ, nasıl mirîye mahsus tek bir palaska veyahut bir tek düğmeye malik olmak için, onları

bilbedahe: apaçık bir şekilde.
ebna-i cins: aynı cinsten gelenler.
emsal: benzerler.
güya: sanki.
hatem: mühür.
hey'et: şekil, görünüş.
hükmünde: yerinde, gibi.

ihzar: hazırlama.
ilânname: duyuru.
intişar: yayılma.
iştirak: ortak.
ittifak: birleşme.
keyfiyet: nitelik, özellik, durum.
lisan-ı hâl: hâl dili.

mahsus: özel.
makine: bir makineye benzeyen canlılar.
malik: sahip.
memleket: ülke.
miri: devlet malı.
mu'ciznüma: mu'cize gösteren.

muhâl: imkânsız.
muvafakat: uygunluk.
mülk: mal.
münakkaş: nakışlı, işlemeli.
nakış: işleme, süsleme.
neşç edilmeye: dokunma, örülme.
neşç olunma: örülme, dokunma.
nişan: belirti, iz.
palaska: askerlerin kullandığı geniş kemer.
sanat: ustaca ve güzelce yapılmış eser.
sanatlı: ustaca ve güzelce yapılmış.
sikke: mühür, damga.
tarz: şekil, biçim.
top: belirli uzunluktaki kumaşın sarılıp rulo hâline getirilmiş hâli.
turra: mühür, damga.
zat: şahıs, kişi.

yapan bütün fabrikalara malik olmak lâzımdır ki, onlara hakikî malik olsun. Yoksa, o boşboğaz başı bozuktan, “Mirî malıdır” diye elinden alınıp tecziye edilir.

Elhâsıl: Nasıl bu memleketin anasırı memlekete muhit birer maddedir; onların maliki de, bütün memlekete malik bir tek zat olabilir. Öyle de, bütün memlekette intişar eden sanatlar, birbirine benzediği ve bir tek sikke izhar ettikleri için, bütün memleket yüzünde intişar eden masnular, her bir şeye hükmeden tek bir zatın sanatları olduğunu gösteriyorlar.

İşte ey arkadaş! Madem şu memlekette, yani şu saray-ı muhteşemde bir birlik alâmeti vardır, bir vahdet sikkesi var. Çünkü bir kısım şeyler, bir iken, ihatası var; bir kısım müteaddit ise, fakat birbirine benzediği ve her tarafta bulunduğu için, bir vahdet-i nev’iye gösteriyor. Vahdet ise bir vahidi gösterir. Demek, ustası da, maliki de, sahibi de, sâni de bir olmak lâzım gelir.

Bununla beraber, sen, buna dikkat et ki, bir perde-i gayptan kalınca bir ip çıkıyor. **(HAŞİYE)** Bak, sonra binler ipler ondan uzanmış. Her bir ipin başına bak, birer elmas, birer nişan, birer ihsan, birer hediye takılmış. Herkese göre birer hediye veriyor. Acaba bilir misin ki, böyle garip bir gayp perdesinden böyle acip ihsanatı, hedâyâyı şu mahlûklara uzatan zatı tanımamak, ona teşekkür etmemek ne kadar divanece bir harekettir? Çünkü, Onu

HAŞİYE: Kalınca bir ip, meyvedar ağaca; binler ipler ise, dallarına; ipler başındaki elmas, nişan, ihsan, hediyeler ise, çiçeklerin aksamına ve meyvelerin envainına işarettir.

acip: şaşırtan ve hayret uyandıran.

alâmet: belirti, işaret.

anasır: unsurlar, maddeler, elementler.

boşboğaz: boşa konuşan.

divane: deli, akli başında olmayan.

elhâsıl: sonuç olarak.

elmas: çok kıymetli bir mücevher.

garip: hayret veren.

gayp perdesi: Allah’ın, bize göre mahiyeti bilinmeyen ve görünmeyen olan ilmi ve kudretinin yarattığı eserlerin gösterildiği, tanıtıldığı perde.

haşiye: açıklayıcı not, dipnot.

hedâyâ: hediyeler, armağanlar.

hükmetme: sözünü geçirme, kontrol ve idare etme.

ihata: kuşatma.

ihsan: iyilik, bağış.

ihsanat: iyilikler, bağışlar.

intişar: yayılma.

izhar: gösterme.

mahlûk: yaratık.

malik: sahip.

masnu: sanatlı bir şekilde yaratıl-

mış varlıklar.

memleket: ülke.

miri: devlet malı.

muhit: her şeyi kuşatan.

müteaddit: birçok, çeşitli.

nişan: işaret, belirti.

perde-i gayp: Allah’ın, bize göre mahiyeti bilinmeyen

ve görünemeyen olan ilmi ve kudretinin yarattığı eserlerin gösterildiği, tanıtıldığı perde.

sanat: ustaca ve güzelce yapılmış eser.

sâni: sanatlı bir şekilde yapan

usta.

saray-ı muhteşem: muhte-

şem saray.

sikke: mühür.

tecziye: cezalandırma.

vahdet: birlik.

vahdet-i nev’iye: tür birliği;

aynı türe ait olma.

vahit: bir, tek.

zat: şahıs, kişi.

tanımazsan, bilmeceburiye diyeceksin ki, “Bu ipler, uçlarındaki elmasları, sair hediyeleri kendileri yapıyorlar, veriyorlar.” O vakit her ipe bir padişahlık manasını vermek lâzım gelir. Hâlbuki, gözümüzün önünde, bir dest-i gaybî o ipleri dahi yapıp o hedâyâyı onlara takıyor. Demek, bütün bu sarayda her şey, kendi nefsinden ziyade o mu’ciznüma zatı gösteriyor. Onu tanımazsan, bütün bu şeyleri inkâr etmekle, hayvandan yüz derece aşağı düşeceksin.

DOKUZUNCU BÜRHAN

Gel, ey muhakemesiz arkadaş! Sen şu sarayın sahibini tanıımıyorsun ve tanımak da istemiyorsun. Çünkü istib’at ediyorsun. Onun acip sanatlarını ve hâlâtını akla sığtıramadığından, inkâra sapıyorsun. Hâlbuki, asıl istib’at, asıl müşkülât ve hakikî suubetler ve dehşetli külfetler, onu tanımamaktadır. Çünkü onu tanısak, bütün bu saray, bu âlem, bir tek şey gibi kolay gelir, rahat olur, bu ortadaki ucuzluk ve mebzuliyete medar olur. Eğer tanımazsak ve o olmazsa, o vakit her bir şey, bütün bu saray kadar müşkülâtlı olur. Çünkü her şey bu saray kadar sanatlıdır. O vakit ne ucuzluk ve ne de mebzuliyet kalır. Belki bu gördüğümüz şeylerin birisi, değil elimize, hiç kimsenin eline geçmezdi.

Sen yalnız şu ipe takılan tatlı konserve kutusuna bak. ^(HAŞİYE) Eğer onun gizli matbaha-i mu’ciznümasından

HAŞİYE: Konserve kutusu, kudret konserveleleri olan kavun, karpuz, nar; süt kutusu Hindistan cevizi gibi rahmet hediyelerine işarettir.

acip: benzeri görülmemiş, hayret verici.
aksam: kısımlar.
âlem: dünya.
bilmeceburiye: zorunlu olarak.
bürhan: delil.
dehşet: korkutucu.
dest-i gaybî: görünmez el.

elmas: çok kıymetli bir mücevher.
enva: çeşitler, türler.
hakikî: gerçek.
hâlât: hâller, durumlar, işler, fiiller.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.
hedâyâ: hediyeler, armağan-

lar.
hediye: armağan, bağış.
ihsan: iyilik, bağış.
inkâr: yok sayma, inanmama.
istib’at: akıldan uzak görme.
konserve: özel şekilde kutulanan yiyecek maddeleri.

külfet: zorluklar, sıkıntı.
matbaha-i mu’ciznüma: mu’cize gösteren mutfak.
mebzuliyet: bolluk, çokluk.
medar: sebep, vesile.
meyvedar: meyveli.
mu’ciznüma: mu’cize gösteren.
muhakeme: bir şeyi düşünüp değerlendirme.
müşkülât: zorluklar, güçlükler.
nefsinden ziyade: kendi şahsından çok.
nişan: belirti.
rahmet: acıma
sair: diğer.
sanat: ustalık; ustaca yapılmış güzel eser.
suubet: güçlük, zorluk.
vakit: zaman, an.
zat: kişi, şahıs.

çıkmasa idi, şimdi kırk para ile aldığımız hâlde, yüz lira-ya alamazdık.

Evet bütün istib'at, müşkülât, suubet, helâket, belki muhaliyet, onu tanımamaktadır. Çünkü, nasıl bir ağaca, bir kökte, bir kanunla, bir merkezde hayat veriliyor; binler meyvelerin teşekkülü, bir meyve gibi sühulet peyda eder. Eğer o ağacın meyveleri ayrı ayrı merkeze ve köke, ayrı ayrı kanunla raptedilse, her bir meyve bütün ağaç kadar müşkülâtlı olur. Hem nasıl bütün ordunun teçhizatı bir merkezde, bir kanunla, bir fabrikadan çıkarsa, kemiyetçe bir neferin teçhizatı kadar kolaylaşır. Eğer her bir neferin ayrı ayrı yerlerde teçhizatı yapılırsa, alınsa, her bir neferin teçhizatı için, bütün ordunun teçhizatına lâzım fabrikalar bulunması lâzımdır.

Aynen bu iki misal gibi, şu muntazam sarayda, şu mükemmel şehirde, şu müterakki memlekette, şu muhteşem âlemde bütün bu şeylerin icadı bir tek zata verildiği vakit, o kadar kolay olur, o kadar hiffet peyda eder ki, gördüğümüz nihayetsiz ucuzluğa ve mebzuliyete ve sahavete sebebiyet verir. Yoksa her şey o kadar pahalı, o kadar müşkülâtlı olacak ki, dünya verilse birisi elde edilemez.

ONUNCU BÜRHAN

Gel, ey bir parça insafa gelmiş arkadaşı! On beş gündür ^(HAŞİYE) biz buradayız. Eğer şu âlemin nizamlarını bilmezsek, padişahını tanımazsak, cezaya müstahak oluruz.

HAŞİYE: On beş gün, sinn-i teklif olan on beş seneye işaretettir.

âlem: dünya.
bürhan: delil.
helâket: mahvolma, mahvoluş.
hiffet peyda etme: hafiflik kazanma, kolaylaşma.
icat: yoktan var etme, yaratma.
insaf: hakkı kabule dayalı ılımlı davranış.
istib'at: akıldan uzak görme.
kemiyet: sayıca.
kırk para: eskiden kullanılan bir para birimi, 100 para 1 kurustur.
lâzım: gerekli.
mebzuliyet: bolluk, çokluk.
memleket: ülke.
misal: örnek.
muhaliyet: imkânsızlık.
muhteşem: görkemli.

muntazam: düzenli.
mükemmel: noksansız, kusursuz.
müstahak: hak eden.
müşkülât: zorluk, güçlük.
müterakki: ilerlemiş.
nefer: asker, er.
nihayetsiz: sonsuz.

nizam: kanun; düzen.
raptetmek: bağlamak.
sahavet: cömertlik.
sebebiyet verme: sebep olma.
sinn-i teklif: bulûğ çağı, insanın dini emirleri yapmakla yükümlü olduğu çağ.

suubet: güçlük, zorluk.
sühulet peyda etmek: kolaylık kazanmak.
teçhizat: gerekli araç ve gereçler, cihazlar.
teşekkül: meydana gelme.
vakit: zaman, an.
zat: kişi, şahıs.

Özrümüz kalmadı. Zira on beş gün, güya bize mühlet verilmiş gibi, bize ilişmiyorlar. Elbette biz başıboş değiliz. Bu derece nazik, sanatlı, mizanlı, letafetli, ibretli masnular içinde hayvan gibi gezip bozamayız; bize bozdurmazlar. Şu memleketin haşmetli malikinin, elbette cezası da dehşetlidir.

O zat ne kadar kudretli, haşmetli bir zat olduğunu şununla anlayınız ki, şu koca âlemi bir saray gibi tanzim ediyor, bir dolap gibi çeviriyor; şu büyük memleketi, bir hane gibi, hiçbir şey noksan bırakmayarak idare ediyor. İşte bak: Vakitbevakit, bir kabı doldurup boşaltmak gibi, şu sarayı, şu memleketi, şu şehri kemal-i intizamla doldurup, kemal-i hikmetle boşalttırıyor. Bir sofrayı da kaldırıp indirmek gibi, koca memleketi baştan başa çeşit çeşit sofralar, ^(HAŞİYE) bir dest-i gaybî tarafından kaldırır, indirir tarzında, mütenevvi yemekleri sıra ile getirip yedirir; onu kaldırıp başkasını getirir. Sen de görüyorsun ve aklın varsa anlarsın ki, o dehşetli haşmet içinde, hadsiz sahavetli bir kerem var.

Hem de bak ki, o gaybî zatın saltanatına, birliğine, bütün bu şeyler, şahadet ettiği gibi; öyle de, kafil kafil arkasından gelip geçen, o hakikî perde perde arkasından açılıp kapanan bu inkılâplar, bu tahavvülâtlar, o zatın devamına, bekasına şahadet eder. Çünkü, zeval bulan eşya ile beraber, esbapları dahi kayboluyor. Hâlbuki, onların

HAŞİYE: Sofralar ise, yazda zeminin yüzüne işaretir ki; yüzer taze taze ve ayrı ayrı olarak matbaha-i rahmetten çıkan Rahmanî sofralar serilir, değişirler. Her bir bostan bir kazan; her bir ağaç bir tablacıdır.

âlem: dünya.
beka: ebedilik, sonsuzluk.
bostan: içinde çeşitli meyve ve sebzelerin bulunduğu bahçe.
ceza: bir suçun karşılığı.
dehşet: korku.
dehşetli: korkutucu.

dest-i gaybî: görünmez el.
esbap: sebepler.
gaybî: görünmeyen.
güya: sanki.
hadsiz: sınırsız.
hakiki: gerçek.
hane: ev.
haşmet: hiddet, heybet, bü-

yüklük.
ibretli: düşündürücü, ders verici.
inkılâp: değişim, dönüşüm.
kafile: topluluk.
kemal-i hikmet: her şeyin mükemmel bir şekilde belirli gayelere yönelik olarak fay-

dalı ve tam yerinde olması.

kemal-i intizam: mükemmel bir düzen.

kerem: ikram, bağış.

kudret: güç, kuvvet.

letafetli: güzel, hoş.

Malik: sahip; her şeyin gerçek sahibi olan Allah.

masnu: sanatlı bir şekilde yaratılmış varlıklar.

matbaha-i rahmet: rahmet mutfuğı.

memleket: ülke.

mizanlı: ölçülü.

mühlet: belirli süre.

mütenevvi: çeşit çeşit.

nazik: ince; güzel.

noksan: eksik.

Rahmanî: bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah'ın yarattığı.

sahavet: cömertlik.

saltanat: hâkimiyet.

sanatlı: ustaca yapılmış.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

tablacı: yiyecek sunan.

tahavvülât: hâl değişiklikleri.

tanzim: düzenleme, tertipleme.

tarz: biçim, şekil.

vakitbevakit: zaman zaman, zamanla.

zat: kişi, şahıs.

zeminin yüzü: yeryüzü.

zeval: sona erme, yok olma.

zira: çünkü.

arkasından, onlara isnat ettiğimiz şeyler tekrar oluyor. Demek o eserler onların değilmiş, belki zevalsiz birinin eserleriymiş. Nasıl ki bir ırmağın kabarcıkları gidiyor; arkasından gelen kabarcıklar, gidenler gibi parladığından anlaşılıyor ki, onları parlattıran, daimî ve yüksek bir ışık sahibidir. Öyle de, bu işlerin sür'atle değişmesi, arkalarından gelenlerin aynı renk alması gösteriyor ki, zevalsiz, daimî bir tek zatın cilveleridir, nakışlarıdır, âyineleridir, sanatlarıdır.

ON BİRİNCİ BÜRHAN

Gel ey arkadaş! Şimdi sana, geçmiş olan on bürhan kuvvetinde kat'î bir bürhan daha göstereceğim. Gel; bir gemiye bineceğiz; ^(HAŞİYE) şu uzakta bir cezire var, oraya gideceğiz. Çünkü bu tılsımlı âlemin anahtarları orada olacak. Hem herkes o cezireye bakıyor, oradan bir şeyler bekliyor, oradan emir alıyorlar.

İşte, bak, gidiyoruz. Şimdi şu cezireye çıktık. Bak, pek büyük bir içtima var. Şu memleketin bütün büyükleri buraya toplanmış gibi, mühim ihtifal görünüyor. İyi dikkat et. Bu cemiyet-i azîmenin bir reisi var. Gel, daha yakın gideceğiz. O reisi tanımalıyız.

HAŞİYE: Gemi tarihe ve cezire ise Asr-ı Saadete işaretler. Şu asrın zulümatlı sahilinde, “mim”siz medeniyetin giydirdiği libastan soyunup, zamanın denizine girip, tarih ve siyer sefinesine binip, Asr-ı Saadet cezaresine ve Ceziretülarap meydanına çıkıp, Fahr-i Âlemi (a.s.m.) iş başında ziyaret etmekle biliriz ki, o zat, o kadar parlak bir bürhan-ı tevhittir ki, zeminin baştan başa yüzünü ve zamanın geçmiş ve gelecek iki yüzünü ışıklandırmış, küfür ve dalâlet zulûmatını dağıtmıştır.

âlem: dünya.

Asr-ı Saadet: mutluluk asrı, Peygamberimiz ve dört halifenin yaşadığı devire verilen ad.

asır: yüzyıl.

âyine: ayna.

bürhan: delil.

bürhan-ı tevhit: Allah'ın birliğinin delili, ispatı.

cemiyet-i azime: büyük topluluk.

cezire: ada, yarımada.

Ceziretülarap: Arap Yarımadası.

cilve: yansıma, görüntü.

daimî: sürekli, devamlı.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak.

eser: sanatlı olarak yaratılan varlıklar.

Fahr-i Âlem: âlemin kendisiyle övündüğü Peygamberimiz.

haşıye: açıklayıcı not, dipnot.

içtima: toplantı.

ihlifal: tören, merasim.

isnat: dayandırmak.

kat'i: kesin.

küfür: inkâr.

libas: elbise.

memleket: ülke.

mimsiz medeniyet: prensiplerini Kur'ân'dan değil de felsefeden alan Batı medeniyeti; Arapça yazıldığından başındaki *mim* harfinin

kalkmasıyla “alçalma, alçaklık, aşağılık” anlamındaki *deniyet* kelimesinin olma hâli. **mühim:** önemli. **nakış:** işleme, süs. **reis:** başkan. **sanat:** ustalıklı yapılmış güzel eser.

sefine: gemi.

siyer: Peygamberimizin hayatının bütün safhalarını anlatan ilim dalı ve eserleri.

sür'at: çabukluk hız.

tılsım: herkesin bilip de çözemediği gizli sır.

zat: şahıs, kişi; Peygamberi-

miz.

zemin: yer.

zeval: sona erme, yok olma.

zevalsiz: sona ermeyen, yok olmayan.

ziyaret: yanına gitmek.

zulûmat: karanlıklar.

İşte bak, ne kadar parlak ve binden ^(HAŞİYE 1) ziyade nişanları var. Ne kadar kuvvetli söylüyor, ne kadar tatlı bir sohbet ediyor. Şu on beş gün zarfında, bunların dediklerini ben bir parça öğrendim; sen de benden öğren. Bak, o zat, şu memleketin mu’ciznûma sultanından bahsediyor. “O sultan-ı zîşan beni sizlere gönderdiğini” söylüyor. Bak, öyle harikalar gösteriyor, şüphe bırakmıyor ki, bu zat o padişahın bir memur-u mahsusudur.

Sen dikkat et ki, bu zatın söylediği sözü, değil yalnız şu ceziredeki mahlûklar dinliyorlar; belki, harikulâde suretinde, bütün memlekete işittiriyor. Çünkü, uzaktan uzağa herkes buradaki nutkunu işitmeye çalışıyor. Değil yalnız insanlar dinliyor, belki hayvanlar da, hatta bak, dağlar da onun getirdiği emirlerini dinliyorlar ki, yerlerinden kımıldanıyorlar. Şu ağaçlar, işaret ettiği yere gidiyorlar. Nerede istese su çıkarıyor. Hatta parmağını da bir Âb-ı Kevser memesi gibi yapar; ondan âb-ı hayat çıkarıyor. Bak, şu sarayın kubbe-i âlisinde mühim lâmba, ^(HAŞİYE 2) onun işaretiyle, bir iken, ikileşiyor. Demek, bu memleket, bütün mevcudatıyla onun memuriyetini tanıyor. Onu “gaybî bir zat-ı mu’ciznûmanın has ve doğru bir tercümanıdır, bir dellâl-ı saltanatı ve tılsımının keşşafı ve

HAŞİYE 1: Bin nişan ise, ehl-i tahkik yanında bine balığ olan mu’cizat-ı Ahmediyedir (a.s.m.).

HAŞİYE 2: Mühim lâmba kamerdir ki, onun işaretiyle iki parça olmuş. Yani, Mevlâna Cami’nin dediği gibi, “Hiç yazı yazmayan o ümmî zat, parmak kalemiyle sahife-i semavide bir elif yazmış; bir kırkı, iki elli yapmış.” Yani, şaktan evvel, kırk olan “mim”e benzer, şaktan sonra iki hilâl oldu, elliden ibaret olan iki “nun”a benzedi.

âb-ı hayat: canlıların hayatlarının devamını sağlayan su.
âb-ı Kevser: Cennetteki sularlardan birisi.
bahsetme: anlatma.
balığ: ulaşmış, yetmiş.
cezire: dört tarafı su ile çevrilmiş toprak parçası.

dellâl-ı saltanat: hâkimiyetin ilâncısı.
ehl-i tahkik: gerçeği araştıran ve delilleriyle bilenler.
elif: Arap alfabesinin ilk harfi.
evvel: önce.
gaybî: görünmeyen.
harika: olağanüstü.

harikulâde: olağanüstü.
has: özel.
haşiye: dipnot, açıklayıcı not.
hilâl: ayın yay şeklini almış hâli.
ibaret olan: meydana gelen.
kamer: ay.
keşşaf: keşfeden, açan.

kubbe-i âli: yüksek kubbe.
mahlûk: yaratılmış varlıklar.
memleket: ülke.
memuriyet: memurluk, görevlilik.
memur-u mahsus: özel görevli.
mevcudat: var olan her şey.
Mevlâna Cami: bkz. Şahıs Bilgileri.
mim: Arapçada bir harf.
mu’cizat-ı Ahmedi: Peygamberimizin mu’cizeleri.
mu’ciznûma: mu’cize gösteren.
mühim: önemli.
nişan: bir şeyi belirten işaret.
nun: Arapçada bir harf.
nutuk: konuşma.
sahife-i semavi: gök sayfası.
sultan: padişah.
Sultan-ı Zîşan: şan sahibi padişah; Allah.
suret: biçim, şekil.
şak: ayrılma, bölünme.
tercüman: tercüme eden, çeviren.
tılsım: herkesin bilip de çözemediği gizli sır.
ümmî: okuma, yazma bilmeyen.
zarfında: içinde, süresince.
zat: şahıs, kişi; Hz. Muhammed.
zat-ı mu’ciznûma: mu’cize gösteren şahıs.
ziyade: çok.

evamirinin tebliğine emin bir elçisi” olduğunu biliyor gibi, onu dinleyip itaat ediyorlar.

İşte, bu zatın her söylediği sözü, etrafındaki bütün akıllı başında olanlar, “Evet, evet, doğrudur” derler, tasdik ederler. Belki şu memlekette dağlar, ağaçlar, bütün memleketleri ışıklandıran büyük nur lâmbası, ^(HAŞİYE) o zatın işaret ve emirlerine baş eğmesiyle, “Evet, evet, her dediğin doğrudur” derler.

İşte ey sersem arkadaş! Şu padişahın hazine-i hassası-na mahsus bin nişan taşıyan şu nuranî ve muhteşem ve pek ciddî zatın bütün kuvvetiyle, bütün memleketin ileri gelenlerinin taht-ı tasdikinde bahsettiği bir zat-ı mu’ciz-nümadan ve zikrettiği evsafından ve tebliğ ettiği evamirinde hiçbir vecihle hilâf ve hile bulunabilir mi? Bunda hilâf-ı hakikat kabilse, şu sarayı, şu lâmbaları, şu cemaati, hem vücutlarını, hem hakikatlerini tekzip etmek lâzım gelir. Eğer haddin varsa buna karşı itiraz parmağını uzat. Gör, nasıl parmağın, bürhan kuvvetiyle kırılıp, senin gözüne sokulacak.

ON İKİNCİ BÜRHAN

Gel, ey bir parça akıllı başına gelen birader! Bütün on bir bürhan kuvvetinde bir bürhan daha göstereceğim. İşte, bak: Yukarıdan inen ve herkes ona hayretinden veyahut hürmetinden kemal-i dikkatle bakan şu nuranî

arz: dünya.
bahsetmek: anlatmak.
binaen: dayanarak.
birader: kardeş.
bürhan: delil.
cemaat: topluluk.
elçi: aracı, peygamber.
emin: inanılır, güvenilir.
evamir: emirler, buyruklar.
evsaf: nitelikler, özellikler.
haddin varsa: gücün yetiyorsa, yapabiliyorsan.
hakikat: gerçek, doğru.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.
hazine-i hassa: özel hazine.
hilâf: yalan.
hilâf-ı hakikat: gerçeğe aykırı.
hile: aldatma.
hürmet: saygı.
İmam-ı Ali: bkz Şahıs Bilgileri, Ali (r.a.).
itaat: söz dinleme, boyun eğme.
itiraz: karşı çıkma.
kabil: mümkün.
kemal-i dikkat: tam bir dikkat.
lâzım gelmek: gerekmek.

HAŞİYE: Büyük bir nur lâmbası, Güneştir ki, arzın şarktan geri dönmesiyle yeniden güneşin görünmesi; kucağında Peygamberin (a.s.m.) yatmasıyla ikinci namazını kılmayan İmam Ali (r.a.), o mu’cizeye binaen ikinci namazını edaen kılmış.

mahsus: özel.
memleket: ülke.
mu’cize: Allah tarafından yapılan, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları iş ya da eser.
muhteşem: yüce, büyük.
namazı edaen kılmak: namazı zamanında kılmak.
nişan: bir şeyi belirten işaret.
nur: ışık, aydınlık.
nuranî: nurlu, ışık saçan.
şark: doğu.
taht-ı tasdik: onay altında.
tasdik: doğrulama.
tebliğ: ulaştırmak, bildirmek.

tekzip: yalanlama.
vecih: yön.
vücut: varlık.
zat: şahıs, kişi.
zat-ı mu’ciznüma: mu’cize gösteren zat.
zikretmek: anlatmak; yeri geldiğinde bir şeyi söylemek.

fermana ^(HAŞİYE) bak. O bin nişanlı zat, onun yanına durmuş, o fermanın mealini umuma beyan ediyor.

İşte, şu fermanın üslûpları öyle bir tarzda parlıyor ki, herkesin nazar-ı istihsanını celp ediyor; ve öyle ciddi, ehemmiyetli meseleleri zikrediyor ki, herkes kulak vermeye mecbur oluyor. Çünkü bütün bu memleketi idare eden ve bu sarayı yapan ve bu acayibi izhar eden Zatın şuunatını, ef'alini, evamirini, evsafını birer birer beyan ediyor.

O fermanın hey'et-i umumiyesinde bir turra-i azam olduğu gibi; bak her bir satırında, her bir cümlesinde, taklit edilmez bir turra olduğu misillü; ifade ettiği manalar, hakikatler, emirler, hikmetler üstünde dahi, o Zata mahsus birer manevî hatem hükmünde, ona has bir tarz görünüyor. Elhâsıl, o ferman-ı azam, güneş gibi, o Zat-ı Azamı gösterir; kör olmayan görür.

İşte ey arkadaş! Aklın başına gelmiş ise, bu kadar kâfi. Eğer bir sözün varsa şimdi söyle.

O inatçı adam cevaben dedi ki:

“Ben senin bu bürhanlarına karşı yalnız derim: Elhamdülillâh, inandım. Hem güneş gibi parlak ve gündüz gibi aydın bir tarzda inandım ki, şu memleketin tek bir Malik-i Zülkemat'i, şu âlemin tek bir Sahib-i Zülcelâl'i, şu sarayın tek bir Sâni-i Zülcemal'i bulunduğunu kabul ettim. Allah senden razı olsun ki, beni eski inadımdan ve

HAŞİYE: Nuranî ferman Kur'ân'a ve üstündeki turra ise i'cazına işaret tir.

acayip: şaşırtıcı ve garip şeyler.
âlem: dünya.
aydın: aydınlık.
beyan: açıklama, anlatma, bildirme.
bürhan: delil.
celp etme: kendine çekme.

cevaben: cevap olarak.
ef'al: fiiller.
ehemmiyetli: önemli.
Elhamdülillâh: hamd Allah'a aittir.
elhâsıl: netice olarak.
evamir: emirler.
evsaf: nitelikler, özellikler.

ferman: emir, buyruk.
ferman-ı azam: en büyük emir; Kur'ân.
hakikat: gerçek.
has: özel.
haşıye: açıklayıcı not, dipnot.
hatem: mühür, damga.
heyet-i umumi: bütünüyle,

her yönüyle.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

i'caz: Kur'ân'ın mu'cize oluşu, benzerinin yapılamaması.

ifade etme: bildirme, anlatma.

inatçı: bir konuda ısrar eden kişi.

izhar: gösterme.

kâfi: yeterli.

mahsus: özel.

Malik-i Zülkemat: sonsuz mükemmellik sahibi olan gerçek mülk sahibi; Allah.

mana: anlam.

manevî: maddî olmayan, manaya ait.

meal: anlam.

memleket: ülke.

meseleler: konular.

misillü: gibi.

nazar-ı istihsan: beğenerek bakma.

nişan: bir şeyi belirten işaret.

nuranî: nurlu.

Sahib-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve yücelikte olan sahip; Allah.

Sâni-i Zülcemal: sonsuz güzellik sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

şuunat: işler.

taklit edilmez: benzeri yapılmaz.

tarz: şekil, biçim, usul, yöntem.

turra: mühür, damga.

turra-i azam: en büyük mühür.

umum: herkes.

üslûp: ifade şekli, anlatış biçimi.

zat: Allah, şahıs, kişi.

zat-ı azam: en büyük zat.

zikretmek: anlatmak, yeri geldiğinde bir şeyi söylemek.

divaneliğimden kurtardın. Getirdiğin bürhanların her birisi, tek başıyla bu hakikati göstermeye kâfi idi. Fakat, her bir bürhan geldikçe, daha revnaktar, daha şirin, daha hoş, daha nuranî, daha güzel marifet tabakaları, tanımak perdeleri, muhabbet pencereleri açıldığı için bekledim, dinledim.”

Tevhidin hakikat-i uzmasına ve ¹ **أَمَنْتُ بِاللَّهِ** imanına işaret eden hikâye-i temsiliye tamam oldu. Fazl-ı Rahman, feyz-i Kur’ân, nur-u iman sayesinde, tevhid-i hakikînin güneşinden, hikâye-i temsiliyedeki On İki Bürhana mukabil, On İki Lem’a ile bir Mukaddimeyi göstereceğiz.

² **وَمِنَ اللَّهِ التَّوْفِيقُ وَالْهُدَايَةُ**

bürhan: delil.

divane: deli, akılsız.

fazl-ı Rahman: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi Allah'ın fazl ve ihsanı.

feyz-i Kur’ân: Kur’ân'ın verdiği ilham.

hakikat-i uzma: en büyük gerçek.

hikâye-i temsiliye: içinde benzetmeler ve karşılaştırmalar bulunan hikâye.

iman: inanç, inanma.

kâfi: yeterli.

lem'a: panlı.

1. Allah'a iman ettim.

2. Tevfik ve hidayet ancak Allah'tandır.

marifet: bilme, tanıma.

muhabbet: sevgi.

mukabil: karşılık.

mukaddeme: ön söz, başlangıç.

nuranî: nurlu, ışık saçan.

nur-u iman: imandan gelen nur.

revnaktar: göz alıcı güzellikte.

tevhid-i hakikî: Allah'a, varlığını gösteren delillerle, isim ve sıfatlarıyla inanma.

tevhit: birleme, Allah'ın bir olduğuna inanma.

Yirmi İkinci Sözü'n İkinci Makamı

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ۖ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ ۖ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ
تَرْجِعُونَ ۚ ۱ ۚ ۲ ۚ ۳ ۚ ۴ ۚ
مَعْلُومٌ ۚ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي
عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۚ

Mukaddime

Erkân-ı imaniyenin kutb-u azamı olan iman-ı billâha dair Katre Risalesinde, şu mevcudatın her birisi, elli beş lisanla Cenab-ı Hakkın vücut-u vücuduna ve vahdaniyetine delâlet ve şahadetlerini icmalen beyan etmişiz. Hem *Nokta* risalesinde, Cenab-ı Hakkın delâil-i vücut ve vahdaniyetinden, her birisi bin bürhan kuvvetinde dört bürhan-ı küllî zikretmişiz. Hem on iki kadar Arabî risalelerimizde, Cenab-ı Hakkın vücut-u vücudunu ve vahdaniyetini gösteren yüzler kat'î bürhanları zikrettiğimizden, şimdi onlara iktifaen derin tetkikata girişmeyeceğiz. Yalnız, şu Yirmi İkinci Sözde, Arabî Risaletü'n-Nur'da icmalen yazdığım On İki Lem'ayı; iman-ı billâh güneşinden göstermeye çalışacağız.

adalet: hakkaniyet, âdillik.

Arabi: Arapça yazılmış, Arapçaya ait.

beyan: açıklama, anlatma.

bürhan: delil.

bürhan-ı küllî: bir çok delil kuvvetinde olan çok güçlü delil.

Cenab-ı Hak: Allah.

dair: ait, ilgili.

delâil-i vücut: bir şeyin varlığının gerekli ve zorunlu olduğunu ispat eden deliller.

delâlet: delil olma, gösterme.

derin: ayrıntılı, detaylı.

erkân-ı iman: iman esasları.

erkân-ı imaniye: imanın şartları.

hak: doğru.

hazine: kıymetli şeylerin saklandığı sağlam yer.

hidayet: doğruya ulaşma.

hüküm: karar.

icmalen: özet olarak, kısaca.

iktifaen: yeterli görerek.

iman: inanma.

iman-ı billâh: Allah'a iman.

kat'i: kesin, şüpheşiz.

Katre: Bediüzzaman Said Nursî Hazretlerinin Mesnevî-i Nuriye adlı eseri içinde yer alan bir risale.

kudret: güç, kuvvet.

kutb-u azam: en büyük kutup.

lem'a: parıltı.

lisan: dil.

mevcudat: var olan her şey.

miktar: ölçü.

mukaddime: ön söz, başlangıç.

Nokta: Bediüzzaman Said Nursî Hazretlerinin Mesnevî-i Nuriye adlı eseri içinde yer alan bir risale.

Rab: yaratan, büyüten, ihtiyaçları gideren, terbiye ve idare eden Allah.

Rahim: merhamet eden, acıyan, koruyan Allah.

Rahman: bütün yaratılmışların ırzıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi olan Allah.

risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap, broşür.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şan: şöhrat, ün.

tasarruf: sahiplik ve kullanım hakkı.

tedbir: idare etme, çekip çevirme.

tetkikat: incelemeler, araştırmalar.

tevfik: Allah'ın kuluna yardım etmesi.

vahdaniyet: Allah'ın varlığı ve birliği.

vücut-u vücut: varlığının gerekli ve zorunlu olması.

zikretmek: belirtmek.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Allah her şeyin yaratıcısıdır. O her şey üzerinde hakkıyla görüp gözeticidir. • Göklerin ve yerin tedbir ve tasarrufu Ona aittir... (Zümer Suresi: 62-63.)

2. Şanı ne yücedir Onun ki, her şeyin hüküm ve tasarrufu elindedir. Siz de Ona döndürüleceksiniz. (Yâsin Suresi: 83.)

3. Hiçbir şey yoktur ki, hazineleri Bizim yanımızda olmasın. Her şeyi Biz belirli bir miktar ile indiririz. (Hicr Suresi: 21.)

4. Hiçbir canlı yoktur ki, Allah onu alından tutup kudretine boyun eğdirmiş olmasın. Şüphesiz ki benim Rabbim hak ve adalet üzeredir. (Hûd Suresi: 56.)

Birinci Lem'a

Tevhit iki kısımdır. Meselâ, nasıl ki bir çarşıya ve bir şehre büyük bir zatın mütenevvi malları gelse, iki çeşitle onun malı olduğu bilinir. Biri, icmalî, âmiyânedir ki, “Bu kadar azîm mal, ondan başka kimsenin haddi değil ki sahip olabilsin.” Fakat böyle âmî bir adamın nezaretinde çok hırsızlık olabilir. Parçalarına çok adamlar sahip çıkabilir. İkinci çeşit odur ki, her denk üzerinde yazıyı okur, her bir top üstünde turrayı tanır, her bir ilân üstünde mührünü bilir bir surette, “Her şey o zatındır” der. İşte şu hâlde, her bir şey o zatı manen gösterir.

Aynen öyle de, tevhit dahi iki çeşittir.

• Biri tevhid-i âmî ve zahîrîdir ki; “Cenab-ı Hak birdir, şeriki, naziri yoktur, bu kâinat onundur.”

• İkincisi tevhid-i hakikîdir ki, her şey üstünde sikke-i kudretini ve hatem-i rububiyetini ve nakş-ı kalemini görmekle doğrudan doğruya her şeyden Onun nuruna karşı bir pencere açıp Onun birliğine ve her şey Onun dest-i kudretinden çıktığına ve ulûhiyetinde ve rububiyetinde ve mülkünde hiçbir veçhile, hiçbir şeriki ve muini olmadığına, şuhuda yakın bir yakîn ile tasdik edip iman getirmektir ve bir nevi huzur-u daimî elde etmektir. Biz dahi şu Sözde, o halis ve âlî tevhid-i hakikîyi gösterecek şuaları zikredeceğiz.

BİRİNCİ NÜKTE İÇİNDE BİR İHTAR: Ey esbapperest gafil! Esbap, bir perdedir. Çünkü, izzet ve azamet öyle

âli: yüce, yüksek.
âmi: cahil, sıradan.
âmiyâne: cahilce, basitçe.
azamet: büyüklük.
azim: büyük.
Cenab-ı Hak: Allah.
denk: mal, yük, balya.
dest-i kudret: kudret eli.
esbap: sebepler.
esbapperest: Allah'ı unutup sebeplere haddinden fazla değer veren.
gafil: gaflette bulunan.
haddi: gücü.
hâl: durum.
halis: saf, duru; şüphelerden uzak.
hatem-i rububiyet: Cenab-ı Hak'ın idare ve terbiye ediciliğinin kâinatta görülen mührü.
huzur-u daimi: insanın kendisini her an Allah'ın huzurunda hissetmesi.
icmalî: kısaca, detaysız.
ihtar: uyarı.
ilân: açıklama.
iman getirmek: iman etmek, inanmak.
izzet: şeref, yücelik.
kâinat: bütün âlemler ve tüm varlıklar.
lem'a: parıltı.
manen: manevî olarak.
muin: yardımcı.
mühter: mühter.
mülk: sahip olunan ve kullanılan mal.
mütenevvi: çeşitli.
nakş-ı kalem: kalemin nakşı, işleme.
nazir: benzer.
nevi: çeşit.
nezaret: gözetim.
nur: aydınlık.
nükte: ince manalı söz.
rububiyet: Cenab-ı Hak'ın, varlıkların ihtiyaçlarını gidermesi, on-

ları yetiştirmesi ve idare etmesi.
sikke-i kudret: Allah'ın ezeli gücünün işareti.
suret: şekil, biçim.
şerik: ortak.
şua: ışık demeti.
şuhut: kâinatta Allah'ın varlık ve birliğini gösteren delilleri aynen seyretme.
tasdik: doğrulama.

tevhid-i âmî ve zahîrî: kısaca, basitçe ve fazla araştırmadan, delilsiz bir şekilde Allah'ın bir olduğuna inanma.
tevhit-i hakikî: ayrıntılı bir şekilde araştırıp deliller bularak Allah'ın birliğini kabul etme.
tevhit: birleme, Allah'ın bir olduğuna ondan başka ilâh olmadığına inanma.

top: belirli uzunluktaki kumaşın sarılıp rulo hâline getirilmiş hâli.
turra: mühür, damga.
ulûhiyet: ilâhlık.
vech: şekil.
yakîn: doğruluğundan şüphe edilmeyen kesin bilgi.
zat: şahıs, kişi.
zikretmek: söylemek, anlatmak.

ister. Fakat, iş gören kudret-i Samedâniyedir. Çünkü, tevhit ve celâl öyle ister ve istiklâli iktiza eder. Sultan-ı Ezeli'nin memurları, saltanat-ı rububiyetin icraatçıları değildirler. Belki o saltanatın dellâllarıdır ve o rububiyetin temaşager nazırlarıdır. Ve o memurlar, o vasıtalar; kudretin izzetini, rububiyetin haşmetini izhar içindir; tâ umur-u hasise ile kudretin mübaşeretini görünmesin. Aczâlûd, fakrîşe olan insanî bir sultan gibi, acz ve ihtiyaç için memurları şerik-i saltanat ittihaz etmiş değildir.

Demek esbap vazedilmiş, tâ aklın nazar-ı zahîrîsine karşı kudretin izzeti muhafaza edilsin. Zira âyinenin iki veçhi gibi, her şeyin bir mülk ciheti var ki, âyinenin mülevven yüzüne benzer, muhtelif renklere ve hâlâta medar olabilir; biri melekûtur ki, âyinenin parlak yüzüne benzer. Mülk ve zahir veçhinde, kudret-i Samedâniyenin izzetine ve kemaline münafi hâlât vardır; esbap, o hâlâta hem merci, hem medar olmak için vazedilmişler. Fakat, melekûtiyet ve hakikat canibinde, her şey şeffaftır, güzeldir, kudretin bizzat mübaşeretine münasiptir, izzetine münafi değildir. Onun için, esbap sırf zahîrîdir, melekûtiyette ve hakikatte tesir-i hakikîleri yoktur.

Hem, esbab-ı zahiriye'nin diğer bir hikmeti şudur ki: Haksız şekvaları ve batıl itirazları Âdil-i Mutlak'a tevcih etmemek için, o şekvalara, o itirazlara hedef olacak esbap vazedilmiştir. Çünkü, kusur onlardan çıkıyor ve onların kabiliyetsizliğinden ileri geliyor. Bu sırra bir misal-i lâtif suretinde bir temsil-i manevî rivayet ediliyor ki:

acz: zayıflık, güçsüzlük.
aczâlûd: âcizlikle karışık.
Âdil-i Mutlak: zulûmden münezze olan ve sonsuz adalet sahibi Allah.
âyine: ayna.
batıl: doğru ve haklı olmayan.
canip: taraf, yön.
celâl: büyüklük, yücelik.
cihet: yön, taraf.

dellâl: ilân edici.
esbab-ı zahiri: görünürdeki sebepler.
esbap: sebepler.
fakrîşe: fakirlik içinde.
hakikat: gerçek.
hâlât: hâller, durumlar.
haşmet: büyüklük, heybet.
hikmet: sebep, gaye, amaç.
icraat: işler, uygulanan şeyler.

iktiza: gerekme.
insani: insan türünden olan.
istiklâl: bağımsızlık.
itiraz: karşı çıkma.
ittihaz etme: kabul etme.
izhar: gösterme.
izzet: şeref, yücelik.
kabiliyetsizlik: yeteneksizlik, yetersizlik, yapısının uygun olmaması.
kemal: mükemmellik, kusur-

suzluk.

kudret: Cenab-ı Hakkın kâinata iş gören güç ve kuvveti.

kudret-i Samedani: her şey kendisine muhtaç olan, fakat kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.

medar: sebep, vesile.

melekût: iç yüzü.

melekûtiyet: esyanın iç yüzü.

merci: müracaat edilecek yer.

misal-i lâtif: güzel ve hoş örnek.

muhafaza: koruma.

muhtelif: çeşitli, farklı.

mübaşeret: temas etme, buluşma.

mülevven: boyalı.

mülk: esyanın gördüğümüz, temas ettiğimiz, içinde zıtlıkları, hoş olmayan hâl ve durumları barındıran dış yüzü.

münafi: aykırı, zıt.

münasip: uygun.

nazar-ı zahiri: dış görünüşe ehemmiyet vererek bakma.

nazır: bakan, gözetken.

rivayet: nakletme.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın, varlıkların ihtiyaçlarını gidermesi, onları yetiştirmesi ve idare etmesi.

saltanat: hükümlanlık, hâkimiyet.

saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah'ın hâkimiyeti.

sultan: padişah.

Sultan-ı Ezeli: kudret, kuvvet ve hükümlanlığının başlangıcı olmayan Allah.

suret: biçim.

sır: hakikat.

sırf: sadece.

şeffaf: açık, temiz.

şekva: şikâyet.

şerik: ortak.

temaşager: seyirci.

temsil-i manevî: manevî bir örnek.

tesir-i hakikî: gerçek etki.

tevcih: yöneltmek.

tevhit: birleme, Allah'ın bir olduğuna ondan başka ilâh olmadığına inanma.

umur-u hasise: ufak ve değersiz işler.

vasıta: araç.

vaz: konulma.

veçhi: yüz, yön.

zahir: görünen.

zahiri: görünüşe ait.

zira: çünkü.

Hazret-i Azrail Aleyhisselâm, Cenab-ı Hakka demiş ki: “Kabz-ı ervah vazifesinde Senin ibadın benden şekva edecekler, benden küsecekler.”

Cenab-ı Hak lisan-ı hikmetle ona demiş ki, “Seninle ibadımın ortasında musibetler, hastalıklar perdesini bırakacağım; tâ şekvaları onlara gidip, senden küsmesinler.”

İşte bak: Nasıl hastalıklar perdedir, ecelde tevehhüm olunan fenalıklara mercidirler ve kabz-ı ervahta hakikat olarak olan hikmet ve güzellik, Azrail Aleyhisselâmın vazifesine mütealliktir; öyle de, Hazret-i Azrail dahi bir perdedir, kabz-ı ervahta zahiren merhametsiz görünen ve rahmetin kemaline münasip düşmeyen bazı hâlâta merci olmak için, o memuriyete bir nazır ve kudret-i İlâhiye bir perdedir. Evet, izzet ve azamet ister ki, esbap perdedar-ı dest-i kudret ola aklın nazarında; tevhit ve celâl ister ki, esbap ellerini çeksinler tesir-i hakikîden.

İkinci Lem'a

Bak şu kâinat bostanına; şu zeminin bağına, şu sema- nın yıldızlarla yaldızlanmış güzel yüzüne, dikkat et! Göreceksin ki, bir Sâni-i Zülcelâl'in, bir Fâtır-ı Zülcemal'in, o serilmiş ve serpilmiş masnuattan her bir masnu üstünde Hâlık-ı Külli Şey'e mahsus bir sikkesi ve her bir mahlûku üstünde Sâni-i Külli Şey'e has bir hatemi ve kalem-i kudretin birer menşuru olan sahaif-i leyl ve nehar, yaz ve baharda yazılan tabakat-ı mevcudat üstünde taklit kabul etmez bir turra-i garrası vardır.

azamet: büyüklük.
bostan: bahçe.
celâl: büyüklük, ululuk.
Cenab-ı Hak: Allah.
ecel: ölüm vakti; ölüm.
esbap: sebepler.
Fâtır-ı Zülcemal: sonsuz güzellik sahibi ve her şeyi benzersiz yaratan Allah.
fenalık: kötülük.
hakikat: gerçek.
hâlât: hâller, durumlar.
Hâlık-ı Külli Şey: her şeyin yaratıcısı.
has: özel.
hatem: mühür, damga.
Hazret-i Azrail: ölüm meleği, ruhları alan melek.
hikmet: ilâhî gaye.
ibad: kullar.
izzet: şeref ve yücelik.
kabz-ı ervah: ruhların alınması.
kâinat: bütün âlemler, bütün varlıklar.
kalem-i kudret: kudret kalemî.
kemal: mükemmellik, kusursuzluk.
kudret-i İlâhî: Allah'ın kâinatta iş gören güç ve kuvveti.
lem'a: parıltı.
lisan-ı hikmet: hikmet dili, yaratılış gayesine uygun dil.
mahlûk: yaratılmış.
mahsus: özel, has.
masnu: sanatlı olarak yaratılmış varlık.
masnuat: sanatlı olarak yaratılmış varlıklar.
memuriyet: memurluk, emirle hareket ediş.
menşur: yayınlanmış, herkese ilân edilmiş.
merci: başvurulacak yer.
merhametsiz: acımasız.
musibet: belâ, sıkıntı, acı verici olay.
münasip: uygun.
müteallik: alâkalı, ilgili.
nazarında: gözünde, görüşünde.
nazır: bakan, gözetken.
perdedar-ı dest-i kudret: Allah'ın kudret elinin önünde perdede.
rahmet: acıma, şefkat, merhamet.
sahaif-i leyl ve nehar: gece ve gündüz sayfaları.

Sâni-i Külli Şey: her şeyi sanatlı bir şekilde yaratan Allah.
Sâni-i Zülcelâl: her şeyi sanatla yaratan sonsuz büyüklük sahibi Allah.
sema: gökyüzü, gök.
sikke: mühür.
sekva: şikâyet.

tabakat-ı mevcudat: varlıkların tabakaları, grupları.
taklit: benzerini yapma.
tesir-i hakikî: gerçek etki.
tevehhüm: zannetme, var olduğunu sanma.
tevhit: birleme, Allah'ın bir olduğuna ondan başka ilâh

olmadığına inanma.
turra-i garra: parlak mühür.
vazife: görev.
yaldızlama: süsleme, eşyaları altın ve gümüş rengindeki parlak maddelerle süsleme.
zahiren: görünüşte.
zemin: yeryüzü.

Şimdi o sikkelerden, o hatemlerden, o turralardan numune olarak birkaçını zikredeceğiz. Meselâ, hesapsız sikkelerinden, hayat üzerinde koyduğu çok sikkelerinden şu sikkeye bak ki, “Bir şeyden her şey yapar. Hem, her şeyden bir tek şey yapar.” Çünkü, nutfе suyundan ve hem içilen basit bir sudan hesapsız aza ve cihazat-ı hayvaniyeyi yapar.

İşte, bir şeyi her şey yapmak, elbette bir Kadîr-i Mutlak'ın işidir. Hem yenilen hadsiz taamlardan, o taam ise hayvanî olsun, nebatî olsun, o müteaddit maddeleri, has bir cisme kemal-i intizam ile çeviren ve ondan mahsus bir cilt nesç eden ve ondan basit cihazları yapan, elbette bir Kadîr-i Külli Şey'dir ve Alîm-i Mutlak'tır. Evet, Hâlık-ı Mevt ve Hayat, şu destgâh-ı dünyada, hikmetiyle hayatı öyle bir kanun-u emriye-i mu'ciznüma ile idare ediyor ki, o kanunu tatbik ve icra etmek, bütün kâinatı kabza-i tasarrufunda tutan bir Zata mahsustur.

İşte eğer aklın sönmemiş ise, kalbin kör olmamış ise anlarsın ki, bir şeyi kemal-i sühulet ve intizamla her şey yapan ve her şeyi kemal-i mizan ve intizamla sanatkârâne bir tek şey yapan, her şeyin Sâniine has ve Hâlık-ı Külli Şey'e mahsus bir sikkedir.

Meselâ, görsen, harikapişe bir zat, bir dirhem pamuktan yüz top çuha ve ipek veya patiska gibi mütenevvi sair kumaşları o tek dirhem pamuktan nesç etmekle beraber, helva, baklava gibi çok taamları dahi ondan yapıyor. Sonra görsen ki, o zat, demiri ve taşı, balı ve yağı, suyu

edilen.

hesapsız: sayısız.

hikmet: İlâhî gaye.

icra: yerine getirme.

intizam: düzen.

kabza-i tasarruf: tasarrufu altında olma.

Kadîr-i Külli Şey: sınırsız güç ve kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

Kadîr-i Mutlak: her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kanun-u emriye-i mu'ciznüma: olağanüstü şekilde meydana gelen işlerin kanunu.

kemal-i intizam: mükemmel ve kusursuz düzen.

kemal-i mizan: tam ve kusursuz ölçü.

kemal-i sühulet: tam bir kolaylık.

mahsus: özel.

müteaddit: çeşitli, birden fazla.

mütenevvi: çeşitli.

nebatî: bitkilerden elde edilen.

nesç: dokuma, dokuyuş.

numune: örnek.

nutfе: döl suyu, meni.

patiska: pamuktan dokunmuş sık ve düzgün bez.

sair: diğer.

sanatkârâne: ustaca, sanatlı bir şekilde.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sikke: mühür.

taam: yemek.

tatbik: uygulama.

turra: mühür, damga.

zat: şahıs, kişi, Allah.

zikretmek: söylemek, bildirmek.

Alîm-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız ilim sahibi Allah.

aza: organlar.

cihaz: organ.

cihazat-ı hayvaniye: hayvanların organları.

cilt: ten, deri.

çuha: tüysüz, ince, sık dokun-

muş yün kumaş.

destgâh-ı dünya: dünya tezgâhı.

dirhem: eskiden kullanılan üç gramlık ölçü birimi.

hadsiz: sınırsız.

Hâlık-ı Külli Şey: her şeyin yaratıcısı olan Allah.

Hâlık-ı Mevt ve Hayat: hayatın ve ölümün yaratıcısı olan Allah.

harikapişe: harika işler yapan.

has: özel.

hatem: mühür, damga.

hayvani: hayvanlardan elde

ve toprağı avucuna alır, bir güzel altın yapar; elbette kat'iyen hükmedeceksin ki, o zat, öyle kendine has bir sanata maliktir. Bütün anasır-ı arzîye onun emrine musahhar ve bütün mevalid-i türabiye onun hükmüne bakar. Evet, hayattaki tecelli-i kudret ve hikmet, bu misalden bin derece daha acıptır. İşte, hayat üstündeki çok sikkelerden bir tek sikke.

Üçüncü Lem'a

Bak şu kâinat-ı seyyalede, şu mevcudat-ı seyyarede cevelân eden zîhayatlara. Göreceksin ki bütün zîhayatlardan her bir zîhayat üstünde Hayy-ı Kayyum'un koyduğu çok hatemleri vardır. O hatemlerden bir hatemi şudur ki:

O zîhayat, meselâ şu insan, âdeta kâinatın bir misal-i musağğarı, şecere-i hilkatin bir semeresi ve şu âlemin bir çekirdeğı gibi ki, enva-ı âlemin ekser numunelerini camidir. Güya o zîhayat bütün kâinattan gayet hassas mizanlarla süzülmüş bir katredir. Demek şu zîhayatı halk etmek ve ona Rab olmak, bütün kâinatı kabza-i tasarrufunda tutmak lâzım gelir.

İşte, eğer aklın evhamda boğulmamış ise anlarsın ki, bir kelime-i kudreti, meselâ, bal arısını ekser eşyaya bir nevi küçük fihriste yapmak; ve bir sahifede, meselâ, insanda şu kitab-ı kâinatın ekser meselelerini yazmak; hem, bir noktada, meselâ, küçücük incir çekirdeğinde koca incir ağacının programını derç etmek; ve bir harfte, meselâ, kalb-i beşerde şu âlem-i kebirin safahatında

acip: hayrette bırakan.
âdeta: sanki.
âlem: dünya, kâinat.
âlem-i kebir: büyük âlem.
anasır-ı arzî: dünyadaki maddeler, elementler.
cami: içine alan.
cevelân: dolanma, gezinme.
derç etmek: yerleştirmek.
ekser: pek çok, en çok.
enva-ı âlem: kâinattaki çeşitler, türler.
evham: aslı olmayan düşünceler.
gayet: son derece.
güya: sanki.
halk etmek: yaratmak.
has: özel.
hassas: ince.
hatem: mühür, damga.
hayat: yaşam.
Hayy-ı Kayyum: her hususta iktidarı olan, her canlıya hayat veren ve onları ayakta tutan, Allah.
hikmet: ilâhî gaye.
hüküm: karar, emir.
kabza-i tasarruf: tasarrufu altında.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kâinat-ı seyyale: akıp giden kâinat.
kalb-i beşer: insan kalbi.
kat'iyen: kesin olarak.
katre: damla.
kelime-i kudret: kudret kelimesi.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.
lâzım: gerek.
lem'a: parıltı.
malik: sahip.
mevalid-i türabiye: topraktaki madenler.

mevcudat-ı seyyare: bir yerde durmayıp yer değiştiren varlıklar.
misal-i musağğar: küçültülmüş örnek.
mizan: ölçü.
musahhar: boyun eğen.
numune: örnek.

Rab: her şeyi besleyen, büyüten, ihtiyaçlarını gideren idare ve terbiye eden Allah.
safahat: devreler, evreler.
sahife: sayfa.
sanat: ustalık.
semere: meyve.
sikke: mühür.

şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.
tecelli-i hikmet: ilâhî gayenin tecellisi.
tecelli-i kudret: Allah'ın kudretinin tecellisi, görüntüsü.
zat: şahıs.
zîhayat: hayat sahibi, canlılar.

tecelli ve ihata eden bütün esmanın âsârını göstermek; ve bir mercimek tanesi kadar mevki tutan kuvve-i hafıza-i insaniyede bir kütüphane kadar yazı yazdırmak; ve bütün hâdisat-ı kevnîyenin mufasssal fihristesini o kuvvecikte derç etmek, elbette ve elbette Hâlık-ı Külli Şey'e has ve bu kâinatın Rabb-i Zülcelâl'ine mahsus bir hatemdir.

İşte, zihayat üstünde olan pek çok Hatem-i Rabbanî-den bir tek hatem, böyle nurunu gösterse ve onun aya-tını şöyle okuttursa, acaba birden bütün o hatemlere ba-kabilsen, görebilsen, ¹ **سُبْحَانَ مَنْ اخْتَفَى بِشِدَّةِ ظُهُورِهِ** de-meyecek misin?

Dördüncü Lem'a

Bak, şu semavatın denizinde yüzen ve şu zeminin yü-zünde serpilren rengârenk mevcudata ve çeşit çeşit mas-nuata dikkat et! Göreceksin ki; her biri üstünde Şems-i Ezeli'nin taklit kabul etmez turraları vardır. Nasıl hayatta sikkeleri, zihayatta hatemleri görünüyor ve bir ikisini gördük; ihya üstünde dahi öyle turraları vardır. Temsil, derin manaları fehme yakınlaştırdığından, bir temsil ile şu hakikati göstereceğiz.

Meselâ, güneş, seyyarelerden tut, tâ katrelere kadar, tâ camın küçük parçalarına kadar ve karın parlak zerre-ciklerine kadar, şu güneşin cilve-i misaliyesinden ve in'ikâsından bir turrası ve güneşe mahsus bir eser-i nura-nîsi görünüyor. Şayet o hadsiz şeylerde görünen güneş-çiklerini, güneşin cilve-i in'ikâsı ve tecelli-i aksi olduğunu

Hâlık-ı Külli Şey: kâinatta mev-cut olan her şeyin yaratıcısı, Al-lah.

has: özel.

hatem: mühür, damga.

Hatem-i Rabbanî: her şeyi yara-tan, ihtiyaçlarını gideren, yetiştiren ve büyüten Allah'ın mühürü.

ihata: kuşatma.

ihya: hayat verme.

in'ikâs: yansıma.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

katre: damla.

kuvvecik: duygu; hafıza.

kuvve-i hafıza-i insaniye: insa-nın hafıza gücü ve kabiliyeti.

lem'a: parıltı.

mahsus: özel.

masnuat: sanatlı olarak yaratıl-mış varlıklar.

mevcudat: var olan her şey.

mevki: yer.

misaliye: benzer, örnek; görüntü.

mufasssal: ayrıntılı, detaylı.

noksan: eksik.

nur: aydınlık.

Rabb-i Zülcelâl: her şeyi besle-yen, büyüten, ihtiyaçlarını gide-ren idare ve terbiye eden büyük-lük ve haşmet sahibi Allah..

semavat: gökler.

seyyare: gezegen.

sikke: mühür.

sıfat: nitelik, özellik.

şayet: eğer.

Şems-i Ezeli: varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.

şiddet-i zuhur: çok şiddetli ve kuvvetli bir şekilde görünme.

taklit: benzerini yapma.

tecelli: görünme, belirme.

tecelli-i aksis: yansımanın görün-tüsü.

temsil: benzetme, örnek.

tenzil: her türlü kusur ve nok-sandan uzak ve yüce tutma.

turra: mühür, damga.

Zat: Allah.

zemin: yeryüzü.

zerrecik: en küçük madde parça-sı.

zihayat: hayat sahibi.

1. Şiddet-i zuhurundan gizlenmiş olan Zatı her türlü kusur ve noksan sıfattan tenzih ederiz.

âsâr: eserler.

ayat: deliller.

cilve-i in'ikâs: yansımadan ileri gelen görüntü.

derç etmek: yerleştirmek.

eser-i nurani: parlak eser.

esma: isimler.

fehîm: anlayış.

fihriste: bir şeyin içinde nele-rin bulunduğunu gösteren

özet liste.

hâdisat-ı kevnîye: varlıklarla ilgili olaylar.

hadsiz: sayısız.

hakikat: gerçek.

ahmak: aklını gerektiği gibi kullanamayan.
bâki: kalıcı ve devamlı.
belâhat: aptallık.
bilasale: bizzat.
cihet: yön.
cüz: parça.
dalâlet: doğru yoldan sapma.
dereke: aşağı. meretebe.
divanelik: akılsızlık.
ebleh: son derece aptal.
esbap: sebepler.
esma: isimler.
fail-i muhtar: kendi istek ve iradesiyle iş yapan.
faraza: var sayalım ki.
gayet: son.
hakiki: gerçek.
hurafat: boş, batıl inanışlar.
hususan: özellikle.
hükümünde: gibi, yerinde, değeri.
idare: yönetme.
ihya: hayat verme.
irade-i mutlaka: sınırsız irade, istek.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
katre: damla.
kesilseler: olsalar.
Kudret-i Fâtıra: her şeyi en uygun şekilde yaratan güç ve kuvvet.
mahsus: has kılınmış, özgü, özel.
maruz: karşısında bulunma.
mevcut: var.
mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.
muhit: kuşatan, saran.
mukabil: karşılık.
nakş-ı acib-i sanat: ustaca yapılmış şaşırtıcı işleme.
nazm-ı garib-i hikmeti: hikmetin hayret verici düzenlemesi.
nev: tür.
nihayet: son.
nihayetsiz: sonsuz.
nizam: düzen.
nokta-i mihrakiye: hareket noktası.
suret: şekil.
sıfat: nitelik, vasıf.
şeffaf: saydam, parlak.
Şems-i Ezeli: varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.
şua: ışık demeti.
tabii: doğal.
taklit: benzerini yapma.
tecelli-i sırr-ı ehadiyet: Allah'ın birlik sırrının her bir varlıkta görünmesi.

kabul etmezsen, o vakit her bir katrede ve ziyaya maruz her bir cam parçasında ve ışığa mukabil her şeffaf bir zerrecikte, tabî ve hakikî bir güneşin vücudunu bilasale kabul etmek gibi gayet derece bir divanelikle, nihayetsiz bir belâhate düşmekliğin lâzım gelir.

Öyle de, Şems-i Ezelinin tecelliyat-ı nuraniyesinden “ihya,” yani “hayat vermek” cihetinde, her bir zîhayat üstünde öyle bir turrası vardır ki, faraza bütün esbap toplansa ve birer fail-i muhtar kesilseler, yine o turrayı taklit edemezler. Zira, her biri birer mu'cize-i kudret olan zîhayatlar, her biri o Şems-i Ezeli'nin şuaları hükmünde olan esmasının nokta-i mihrakiyesi suretindedir.

Eğer, zîhayat üstünde görünen o nakş-ı acib-i sanatı, o nazm-ı garib-i hikmeti ve o tecelli-i sırr-ı ehadiyeti, Zat-ı Ehad-i Samed'e verilmediği vakit, her bir zîhayatta, hatıta bir sinekte, bir çiçekte, nihayetsiz bir kudret-i fâtıra, içinde saklandığını ve her şeyi muhit bir ilim bulunduğunu ve kâinatı idare edecek bir irade-i mutlaka onda mevcut olduğunu, belki Vacibü'l-Vücut'a mahsus bâkî sıfatları dahi onların içinde bulunduğunu kabul etmek, âdetâ o çiçeğin, o sineğin her bir zerresine bir ulûhiyet vermek gibi dalâletin en eblehçesine, hurafatın en ahmakçasına bir derekesine düşmek lâzım gelir. Zira o şeyin zerrelere, hususan tohum olsalar, öyle bir vaziyet verilmiş ki, o zerre, cüz'ü olduğu zîhayata bakar. Onun nizamına göre vaziyet alır. Belki o zîhayatın bütün nev'ine bakar gibi, o nev'in devamına yarayacak her yerde zer' etmek ve nev'inin bayrağını dikmek için kanatçıklarla kanatlanmak

rünmesi.

tecelliyat-ı nurani: parlak nuranî görüntüler.

turra: mühür.

ulûhiyet: ilâhlık.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zorunlu olan, var olmak için hiçbir sebebe ihtiyacı olmayan

Allah.

vakit: zaman, an.

vaziyet: durum, hâl.

vücut: varlık.

Zat-ı Ehad-i Samed: her şeyin kendisine muhtaç olduğu fakat kendisi hiç bir şeye muhtaç olmayan ve tek olan Zat,

Allah.

zer: ekme, dikme.

zerre: atom.

zerre: en küçük madde parçası.

zîhayat: hayat sahibi.

zira: çünkü.

ziya: ışık.

gibi bir keyfiyet alır. Belki o zîhayat alâkadar ve muhtaç olduğu bütün mevcudata karşı muamelâtını ve münasebat-ı rızkiyesini devam ettirecek bir vaziyet tutuyor. İşte, eğer o zerre, bir Kadîr-i Mutlak'ın memuru olmazsa ve nispeti o Kadîr-i Mutlak'tan kesilse, o vakit, o zerreye her şeyi görür bir göz, her şeye muhit bir şuur vermek lâzımdır.

Elhâsıl: Nasıl şu katrelerde ve camın zerreciklerinde olan güneşçikler ve çeşit çeşit renkler, güneşin cilve-i aksine ve in'ikâsının tecellisine verilmezse, bir tek güneşe mukabil nihayetsiz güneşleri kabul etmek lâzım gelir. Muhal ender muhal bir hurafeyi kabul etmek iktiza eder. Aynen bunun gibi, eğer her şey Kadîr-i Mutlak'a verilmezse, bir tek Allah'a mukabil nihayetsiz, belki zerrat-ı kâinat adedince ilâhları kabul etmek gibi, yüz derece muhal içindeki bir muhali mevcut kabul etmek gibi bir divanelik hezeyanına düşmek lâzım gelir.

Elhâsıl, her bir zerreden üç pencere Şems-i Ezelî'nin nur-u vahdaniyetine ve vücub-u vücuduna açılır:

• *Birinci Pencere:* Her bir zerre, bir nefer gibi, nasıl ki askerî dairelerinin her birinde, yani takımında, bölüğünde, taburunda, alayında, fırkasında, ordusunda, her birisinde bir nispeti, o nispete göre bir vazifesi ve o vazifeye göre nizamı dairesinde bir hareketi olduğu gibi; öyle de, senin göz bebeğindeki o camit zerrecik dahi, senin gözünde, başında, vücudunda ve kuvve-i müvellide, kuvve-i cazibe, kuvve-i dafia, kuvve-i musavvire gibi

alâkadar: alâkalı, ilgili.
alay: genellikle üç taburdan oluşan askerî topluluk.
askerî: askerlikle ilgili.
bölük: takımlardan oluşan askerî birlik.
camit: cansız.
cilve-i aksi: yansımanın gö-

rüntüsü.
daire: bölüm, kısım.
divane: akılsızlık.
elhâsıl: sonuç olarak.
fırka: tümen.
hezeyan: saçmalama.
hurafe: akla uymayan saçma inanç.

iktiza: gerektirme.
ilâh: tanrı.
in'ikâs: yansıma.
Kadîr-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız kudret sahibi, Allah.
katre: damla.
keyfiyet: hâl, özellik.
kuvve-i cazibe: faydalı şeyle-

ri çekme gücü.
kuvve-i dafia: zararlı şeyleri uzaklaştırma gücü.
kuvve-i musavvire: maddenin, varlıkların çeşitli şekillere girme kabiliyeti.
kuvve-i müvellide: üreme kabiliyeti, gücü.
memur: emirle hareket eden, görevli.
mevcudat: var olan her şey.
mevcut: var.
muamelât: davranışlar.
muhâl ender muhâl: olmazlık içinde olmazlık.
muhâl: imkânsız.
muhit: kuşatan, saran.
muhtaç: ihtiyacı olan.
mukabil: karşılık.
münasebat-ı rızkiye: rızıkla ilgili ilişkiler.
nefer: asker.
nihayetsiz: sonsuz.
nispet: bağ, oran.
nizam: düzen, kanun.
nur-u vahdaniyet: Allah'ın birliğini gösteren nur.
Şems-i Ezelî: varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.
şuur: bilinç, anlayış.
tabur: dört bölükten oluşan askerî birlik.
takım: en küçük askerî topluluk.
tecelli: görünme.
vakit: zaman, an.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
vücub-u vücüt: bir şeyin varlığının gerekli ve zorunlu olması.
zerrat-ı kâinat: kâinattaki atomlar.
zerre: en küçük parça, atom.
zîhayat: hayat sahibi.

deveran-ı deme ve his ve harekeye hizmet eden evride ve şerayin ve sair asaplarda, hem senin nev'inde, ilâahir; birer nispeti, birer vazifesi bulunduğunu, bilbedahe bir Kadîr-i Ezeli'nin eser-i sun'u ve memur-u muvazzafı ve taht-ı tedbirinde olduğunu, kör olmayan göze gösterir.

• *İkinci Pencere*: Havadaki her bir zerre, her bir çiçeği, her bir meyveyi ziyaret edebilir; her bir çiçeğe, her bir meyveye girer, işleyebilir. Eğer her şeyi görür ve bilir bir Kadîr-i Mutlak'ın memur-u musahharı olmasa, o serseri zerre, bütün meyvelerin, çiçeklerin cihazatını ve yapılmasını ve ayrı ayrı sanatlarını ve onlara giydirilen suretlerin terziliğini ve hıyatat-ı kâmile-i muhita-i sanatını bilmek lâzım gelir.

İşte şu zerre, bir güneş gibi bir nur-u tevhidin şuaını gösteriyor. Ziyayı havaya, mâi türaba kıyas et. Zaten eşyanın asıl menşeleri, şu dört maddedir. Yeni hikmetle, müvellidülmâ, müvellidülhumuza, karbon, azottur ki, bu anasır, evvelki unsurların eczalarıdır.

• *Üçüncü Pencere*: Zerrelerden mürekkep bir parça toprak, her bir çiçekli ve meyveli nebatatın neşvünemasına menşe olabilir bir kâseyi o zerreciklerden doldursan; bütün dünyadaki her nevi çiçek ve meyveli nebatatın tohumcukları ki, o tohumcuklar hayvanatın nutfeleri gibi ayrı ayrı şeyler değil, nutfeler bir su olduğu gibi, o tohumlar da karbon, azot, müvellidülmâ, müvellidülhumuzadan mürekkep, mahiyetçe birbirinin misli, keyfiyetçe birbirinden ayrı, yalnız kader kalemiyle sırf manevî

anasır: unsurlar, elementler.

asap: damarlar; sinirler.

azot: bir element.

bilbedahe: apaçık şekilde.

cihazat: organlar.

deveran-ı dem: kan dolaşımı.

ecza: bütünü oluşturan parçalar.

eser-i sun: sanat eseri.

evride: toplardamar.

hareke: hareket.

hayvanat: hayvanlar.

hikmet: ilim ve fenler.

his: duygu.

hıyatat-ı kâmile-i muhita-i sanat: sanatın bütün mükemmelliklerini kapsayan kusursuz terzilik.

ilâahir: sonuna kadar.

kader: ilâhî hüküm; Allah'ın, meydana gelecek olayları ve yaratılan varlıkları, meydana gelmeden ve yaratılmadan önce takdir etmesi, plânlaması.

Kadîr-i Ezeli: her şeye gücü yeten, varlığının evveli olmayan, Allah.

Kadîr-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız kudret sahibi olan Allah.

karbon: bir element.

kâse: kap, çanak.

keyfiyet: içerik, bir şeyin yapısı.

kıyas: karşılaştırma.

mâ: su.

mahiyet: özellik, nitelik.

memur-u musahhar: emre itaat eden görevli.

memur-u muvazzaf: emirle hareket eden görevli.

menşe: kaynak.

misli: benzeri.

mürekkep: ... den olma, ... den

oluşmuş.

müvellidülhumuza: oksijen.

müvellidülmâ: hidrojen.

nebatat: bitkiler.

neşvünema: büyüyüp gelişme.

nev: tür.

nispet: bağ.

nur-u tevhit: Allah'ın birliğini gösteren nur.

nutf: döl suyu, meni.

sair: diğer.

sanat: ustaca ve güzelce yapılış.

serseri: başıboş.

suret: şekil, biçim.

şerayin: atardamar.

şua: ışık demeti.

taht-ı tedbir: yönetimi altında.

türab: toprak.

unsur: madde.

zerre: atom.

ziya: ışık.

olarak aslının programı tevdi edilmiş; işte o tohumları nöbetle o kâseye koysak, her biri harika cihazatıyla, eş-kâl ve vaziyetiyle zuhur edeceğini, vuku bulmuş gibi inanırsın.

Eğer o zerreler her bir şeyin her bir hâl ve vaziyetini bilen ve her şeye (ona) lâıyk vücudu ve vücudun levazimatını vermeye kadir ve kudretine nispeten her şey kemal-i sühuletle musahhar olan bir Zâtın memuru ve emirber bir vazifedarı olmazlarsa, o toprağın her bir zerresinde, ya bütün çiçekli ve meyvedarların adedince manevî fabrikalar ve matbaalar içinde bulunması lâzım gelir ki, o cihazatları ve eşkâlleri birbirinden uzak ve birbirinden ayrı mevcudat-ı muhtelifeye menşe olabilsin veya bütün o mevcudata muhit bir ilim ve bütün onların teşkilâtına muktedir olacak bir kudret vermek lâzımdır; tâ bütün onların teşkilâtına medar olsun. Demek Cenab-ı Hak'tan nispet kesilse, toprağın zerratı adedince ilâhlar kabul edilmesi lâzım gelir. Bu ise bin defa muhal içinde muhal bir hurafedir.

Fakat memur oldukları vakit çok kolaydır. Nasıl, bir sultan-ı azîmin bir adî neferi, o padişahın namıyla ve onun kuvvetiyle bir memleketi hicret ettirebilir, iki denizi birleştirebilir, bir şahı esir edebilir; öyle de, Ezel ve Ebed Sultanının emriyle, bir sinek bir Nemrut'u yere serer, bir karınca bir Firavun'un sarayını harap eder yere atar, bir incir çekirdeği bir incir ağacını yüklenir.

Hem, her bir zerrede, vücup ve vahdet-i Sânia iki şahid-i sadık daha var.

adet: sayı.
adi: basit, sıradan.
cihazat: cihazlar, organlar.
emirber: emri yerine getiren.
eşkâl: şekiller.
Ezel ve Ebed Sultanı: başlangıcı ve sonu olmayan, hüküm ve saltanatı ezelden ebede

devam eden Sultan; Allah.
Firavun: eski Mısır hükümdarlarına verilen isim.
hâl: durum.
harap etmek: yıkmak.
hicret: göç.
hurafe: akla uymayan saçma inanç.

ilâh: tanrı.
kadir: gücü yeten.
kâse: kap, çanak.
kemal-i sühulet: tam bir kolaylık.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
lâyık: yakışan.
levazimat: gerekli şeyler.

medar: dayanak, kaynak.
memleket: ülke.
memur: görevli, emirle hareket eden.
menşe: kaynak.
mevcudat: varlıklar.
mevcudat-ı muhtelif: çeşitli varlıklar.
meyvedar: meyveli.
muhal: imkânsız.
muhit: kuşatan, saran.
muktedir: iktidarlı, gücü yeten, güçlü, kuvvetli, iş becerebilen.
musahhar: emre boyun eğen.
namıyla: ismiyle, adıyla.
nefer: er, asker.
Nemrut: Hz. İbrahim'le mücadele eden ve ilâhlık iddia eden bir şahıs. bkz. Şahıs Bilgileri.
nispet: bağ, alâka.
padişah: hükümdar.
sultan-ı azim: büyük sultan.
şah: hükümdar, sultan.
şahid-i sadık: doğru sözlü şahit.
teşkilât: yapılar, yapılmalar, meydana getirilmeler, kuruluşlar.
tevdi: emanet etme.
vakit: zaman, an.
vazifedar: vazifeli, görevli.
vaziyet: durum.
vuku bulma: meydana gelme, olma.
vücup ve vahdet-i Sâni: her şeyi sanatla yaratan Allah'ın birliği ve varlığının gerekli ve zorunlu olması.
vücut: beden.
Zat: Allah.(c.c.)
zerrat: atomlar.
zerre: atom.
zuhur: ortaya çıkma.

acz-i mutlak: sınırsız derecede âcizlik, güçsüzlük.
âdeta: sanki.
bedel: yerini tutan.
cilve: yansıma, görüntü.
cümudiyet: cansızlık.
daire-i hayat: hayat dairesi.
delil: ispat vasıtası, kanıt.
Ehad: tek, bir olan Allah.
ehadiyet: her bir şeyde Allah'ın birliğinin görünmesi.
ehadiyet-i Zatiye: Allah'ın yüce Zâtının bir olması.
ekser kâinata: kâinatın pek çok yerinde.
esma: isimler.
hâl: durum.
Hayy-ı Kayyum: her hususta iktidarı olan, her canlıya hayat veren ve onları ayakta tutan, Allah.
hükümünde: değerinde, gibi.
ifade etme: söyleme.
ihtiyacat: ihtiyaçlar.
intizamperverâne: tertip ve düzeni çok severcesine.
Kadîr-i Mutlak: her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
kâinat: bütün âlemler.
lisan-ı acz: zayıflık ve güçsüzlüğün dili.
meal: anlam.
misal-i musağgar: küçültülmüş örnek.
Muhyî: bütün canlılara hayat veren Allah.
mütenevvi: çeşitli.
nazar: bakış.
nevi: çeşit.
nizam-ı âlem: kâinatın düzeni.
nizam-ı umumî: her yerde geçerli olan düzen.
nokta-i mihrakiye: hareket noktası.
Rab: bakan, yetiştiren, besleyen, terbiye, sevk ve idare eden Allah.
Samed: her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan, Allah.
samediyet: her şeyin Allah'a muhtaç olması, Allah'ın hiç bir şeye muhtaç olmaması.
sikke: mühür, işaret.
sikke-i ehadiyet: Allah'ın birliğinin bir mühür gibi her bir varlıkta görünmesi.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şahit: tanıklık.
secere-i hilkat: yaratılış ağacı.

Birisi, her bir zerre, acz-i mutlakıyla beraber, pek büyük ve pek mütenevvi vazifeleri kaldırıyor ve cümudiyeti ile beraber, bir şuur-u küllî gösteren intizamperverâne nizam-ı umumîye tevfiğ-i hareket eder. Demek, her bir zerre, lisan-ı acziyle *Kadîr-i Mutlak*'ın vücut-u vücuduna ve nizam-ı âlemi gözetmesiyle, vahdetine şahadet eder.

كَمَا أَنَّ فِي كُلِّ ذَرَّةٍ شَاهِدَانَ عَلَى أَنَّهُ وَاجِبٌ وَاحِدٌ كَذَلِكَ
 فِي كُلِّ حَيٍّ لَهُ آيَتَانِ عَلَى أَنَّهُ أَحَدٌ صَمَدٌ¹

Evet, her bir zîhayatta, biri ehadiyet sikkesi, diğeri samediyet turrası bulunuyor. Zira, bir zîhayat ekser kâinata cilveleri görünen esmayı, birden kendi âyinesinde gösteriyor. Âdeta bir nokta-i mihrakiye hükmünde *Hayy-ı Kayyum*'un tecelli-i İsm-i Azamını gösteriyor. İşte ehadiyet-i zatiyeyi *Muhyî* perdesi altında bir nevi gölgesini gösterdiğinden, bir sikke-i ehadiyeti taşıyor.

Hem o zîhayat, kâinatın bir misal-i musağgarı ve secere-i hilkatın bir meyvesi hükmünde olduğu için, kâinat kadar ihtiyacatını ummadığı ve bilmediği bir yerden kolaylıkla küçücük daire-i hayatına yetiştirmek, samediyet turrasını gösteriyor. Yani o hâl gösteriyor ki, onun öyle bir Rabbi var ki, ona, her şeye bedel bir teveccühü var ve bütün eşyanın yerini tutar bir nazarı var. Bütün eşya, Onun bir teveccühünün yerini tutamaz.

نَعَمْ يَكْفِي لِكُلِّ شَيْءٍ شَيْءٌ عَنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا يَكْفِي عَنْهُ
 كُلُّ شَيْءٍ وَلَوْ لَشَيْءٍ وَاحِدٍ²

1. Üstadımıza ait bir Arapça metin olup, açıklamaları hemen üstteki ve alttaki paragraflardadır. Kısaca, "Her bir zerrede Onun Vacip ve Vahit olduğuna iki şahit bulunduğu gibi, her canlıda da Onun Ehad ve Samed olduğuna dair iki delil vardır" şeklinde ifade edilebilir.

2. Üstada ait ifade olup, mealî üstteki paragrafın "Yani" ile başlayan son iki cümlesinde verilmiştir.

şuur-u küllî: her şeyden haberdar ve her şey hakkında bilgi sahibi olma.
tecelli-i İsm-i Azam: Allah'ın en büyük isminin görünmesi.
teveccüh: yönelme, ilgi.
tevfiğ-i hareket: uygun ha-

reket.
turra: mühür, damga.
Vacip: varlığı zorunlu olan, yokluğu düşünülmemeyen Allah.
vahdet: birlik.
Vahit: tek, bir Allah.

vazife: görev.
vücut-u vücud: varlığının gerekli ve zorunlu olması.
zerre: atom.
zîhayat: hayat sahibi.
zira: çünkü.

Hem o hâl gösteriyor ki, onun o Rabbi, hiçbir şey muhtaç olmadığı gibi, hazinesinden hiçbir şey eksilmez ve kudretine de hiçbir şey ağır gelmez. İşte samediyetin gölgesini gösteren bir nevi turrası.

Demek, her bir zîhayatta bir sikke-i ehadiyet, bir turra-i samediyet vardır. Evet, her bir zîhayat, hayat lisanıyla ¹ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۞ اللَّهُ الصَّمَدُ okuyor. Bu iki sikkeden başka, birkaç pencere-i mühimme de var. Başka bir yerde tafsil edildiği için burada ihtisar edildi.

Madem şu kâinatın her bir zerresi böyle üç pencereyi ve iki deliği ve hayat dahi iki kapıyı birden *Vacibü'l-Vücud*'un vahdaniyetine açıyor, zerreden tâ şemse kadar tabakat-ı mevcudat, *Zat-ı Zülcelâl*'in envar-ı marifetini ne suretle neşrettiğini kıyas edebilirsin. İşte marifetullahta terakkiyat-ı maneviyyenin derecatını ve huzurun meratibini bundan anla ve kıyas et.

Beşinci Lem'a

Nasıl ki bir kitap, eğer yazma ve mektup olsa, onun yazmasına bir kalem kâfidir. Eğer basma ve matbu olsa, o kitabın hurufatı adedince kalemler, yani demir harfler lâzımdır; tâ o kitap tab edilip vücut bulsun. Eğer o kitabın bazı harflerinde, gayet ince bir hat ile, o kitabın ekseri yazılmış ise, Sure-i Yâsin lâfz-ı “yâsin”de yazıldığı gibi, o vakit bütün o demir harflerin küçücükleri o tek harfe lâzım—tâ tab edilsin.

1. De ki: O Allah birdir. • O Allah'tır, Samed'dir; her şey Ona muhtaçtır, O ise hiçbir şeye muhtaç değildir. (İhlâs Suresi: 1-2.)

adedince: sayısınca.
derecat: dereceler.
ekseri: çoğu.
envar-ı marifet: Allah'ı bildiren ve tanıtan bilginin verdiği nur.
gayet: son derece.
hâl: durum.
hat: yazı.
hurufat: harfler.

huzur: insanın, kendisinin Allah'ın huzurunda olduğunu bilmesi hâli.
ihtisar: kısaltma.
kâfi: yeterli.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kudret: güç, kuvvet.
kıyas: karşılaştırma.
lâfz-ı Yâsin: Yâsin kelimesi.

Lem'a: parıltı.
lisan: dil.
marifetullah: Allah'ı isim ve sıfatlarıyla bilme ve tanıma.
matbu: basılmış.
meratip: dereceler.
muhtaç: ihtiyacı olan.
neşretmek: yaymak.
pencere-i mühimme: önemli pencere.

Rab: bakan, yetiştiren, besleyen, terbiye, sevk ve idare eden Allah.
Samed: her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan.
samediyet: her şeyin Allah'a muhtaç olması, Allah'ın hiç bir şeye muhtaç olmaması.
sikke: işaret, mühür.
sikke-i ehadiyet: Allah'ın birliğinin bir mühür gibi her bir varlıkta görünmesi.
Sure-i Yâsin: Yâsin Suresi.
surette: şekilde.
şems: güneş.
tab: basma.
tabakat-ı mevcudat: varlıkların tabakaları, grupları.
tafsil: ayrıntılı açıklama.
terakkiyat-ı maneviye: manevî ilerlemeler.
turra: mühür, damga.
turra-i Samediyet: Allah'ın, her şeyin Ona muhtaç olduğu hâlde, Onun hiçbir şeye muhtaç olmadığı gerçeğini gösteren mühür.
Vacibü'l-Vücud: varlığı zorunlu olan, var olmak hiç bir sebebe ihtiyacı olmayan Allah.
vahdaniyet: Allah'ın birliği.
vücut bulmak: meydana gelmek.
Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi zat, Allah.
zerre: molekül, atom.
zihayat: hayat sahibi.

Aynen öyle de, şu kitab-ı kâinatı kalem-i kudret-i samedâniyenin yazması ve Zat-ı Ehadiyetin mektubu desen, vücup derecesinde bir sühulet ve lüzum derecesinde bir makuliyet yoluna gidersin. Eğer tabiata ve esbaba isnat etsen, imtina derecesinde suubetli ve muhal derecesinde müşkülâtli ve hiçbir vehim kabul etmeyen hurafatlı şöyle bir yola gidersin ki, tabiat için, ya her bir cüz toprakta, her bir katre suda, her bir parça havada, milyarlarca madenî matbaalar ve hadsiz manevî fabrikalar bulunması lâzım—tâ ki hesapsız çiçekli, meyveli masnuatın teşekkülâtına mazhar olabilsin—yahut her şeye muhit bir ilim, her şeye muktedir bir kuvvet onlarda kabul etmek lâzım gelir—tâ şu masnuata hakikî mastar olabilsin.

âkıl: akıllı.

cüz: kısım, parça.

derece: mertebe, kademe.

ehl-i dalâlet: doğru yoldan çıkanlar.

ekser: pek çok, birçok.

esbap: sebepler.

hadsiz: sınırsız.

hakiki: gerçek.

hesapsız: sayısız.

hezeyan: saçmalama.

hurafat: İslâma ve akla uymayan saçma inançlar.

hurafeci: batıl ve saçma inançları yayanlar.

ibret: uyanıklığa sebep olan ders.

iltizam: taraftarlık.

imtina: imkânsız olma.

isnat: dayandırma.

kalem-i kudret-i Samedani: kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayıp, her şeyin kendisine muhtaç olduğu Allah'ın kudret kalemi.

katre: damla.

keyfiyet: özellik, nitelik.

kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.

lüzum: ihtiyaç, gereklilik.

madeni: metalden yapılmış.

mahsus: özel.

makuliyet: akla uygunluk.

manevî: görünmeyen.

masnuat: sanatlı olarak yaratılmış şeyler.

mastar: kaynak.

mazhar: ortaya çıkma yeri, kaynak.

menşe: kaynak.

mevzun: ölçülü, düzgün.

mistar: her hangi bir şeyin kaynağından çıkmasını sağlayan alet.

muhal: imkânsız.

muhit: kuşatıcı.

muktedir: gücü yeten.

muntazam: düzenli, tertipli.

mümtaz: seçilmiş, ayrılmış.

müşkülât: zorluklar.

nebat: bitki.

nebatat: bitkiler.

nihayetsiz: sonsuz.

suubet: güçlük, zorluk.

sühulet: kolaylık.

tabiat: canlı-cansız varlıklar, doğa.

tabiatperest: Allah'a inanmayıp yaratma gücünü tabiata veren, tabiatçı.

teşekkülât: meydana gelişler.

vehim: yanlış ve esassız düşünce; zan, şüphe, kuruntu.

vücup: gerekli ve zorunlu olma.

yahut: ya da.

Zat-ı Ehadiyet: tek olan ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.

Elhâsıl: Nasıl, bir kitabın her bir harfi, kendi nefsinin bir harf kadar gösterip ve kendi vücuduna tek bir suretle delâlet ediyor ve kendi kâtibini on kelime ile tarif eder ve çok cihetlerle gösterir—meselâ, “Benim kâtibimin hüsnühattı var. Kalemim kırmızıdır, şöyledir, böyledir” der; aynen öyle de, şu kitab-ı kebir-i âlemin her bir harfi, kendine cirmi kadar delâlet eder ve kendi sureti kadar gösterir. Fakat, Nakkaş-ı Ezeli’nin esmasını bir kaside kadar tarif eder ve keyfiyetleri adedince işaret parmaklarıyla o esmayı gösterir, müsemmasına şahadet eder. Demek hem kendini, hem bütün kâinatı inkâr eden Sofestâi gibi bir ahmak yine Sâni-i Zülcelâl’in inkârına gitmemek gerektir.

Altıncı Lem'a

Hâlık-ı Zülcelâl’in nasıl ki mahlûkatının her bir ferdinin başında ve masnuatının her bir cüz’ünün cephesinde, ehadiyetinin sikkelerini koymuştur—nasıl ki geçmiş Lem’alarda bir kısmını gördün; öyle de, her bir nev’in üstünde çok sikke-i ehadiyet, her bir küll üstünde müteaddit hatem-i vahidiyet, tâ mecmu-u âlem üstünde müte-nevvi turra-i vahdet, gayet parlak bir surette koymuştur. İşte pek çok sikkelerden ve hatemlerden ve turralardan, sath-ı arz sahifesinde bahar mevsiminde vazedilen bir sikke, bir hatemi göstereceğiz. Şöyle ki:

Nakkaş-ı Ezeli, zeminin yüzünde yaz, bahar zamanında en az üç yüz bin nebatat ve hayvanatın envainı, nihayetsiz ihtilât, karışıklık içinde nihayet derecede imtiyaz

adet: sayı.
ahmak: aklını gerektiği gibi kullanmayan.
cephe: yüz, ön taraf.
cihet: yön.
cirim: hacim; vücut.
cüz: parça.
delâlet: işaret etme, delil ol-

ma.
ehadiyet: Allah’ın birliğinin ve isimlerinin her bir varlıkta ayrı ayrı tecelli etmesi.
elhâsıl: sonuç olarak.
enva: çeşitler.
esma: isimler.
fert: şahıs, kişi.

gayet: son derece.
Hâlık-ı Zülcelâl: celâl, azamet ve kibriya sahibi yaratıcı olan Allah.
hatem: mühür, damga.
hatem-i vahidiyet: birlik mührü.
hayvanat: hayvanlar.

hüsnühât: güzel yazı.
ihtilât: karışıklık.
imtiyaz: seçme, ayırma.
inkâr: inanmama.
kaside: şiir.
kâtip: yazıcı.
keyfiyet: hâl, durum.
kitab-ı kebir-i âlem: büyük bir kitaba benzeyen kâinat.
küll: bütün.
Lem’a: parıltı.
mahlûkat: yaratılmışlar.
masnuat: sanatlı olarak yaratılmış şeyler.
mecmu-u âlem: bütün âlem.
müsemma: isimlendirilmiş, adlı.
müteaddit: birçok, birden fazla çeşitli.
müte-nevvi: çeşitli.
Nakkaş-ı Ezeli: her şeyi zatına has olarak nakış nakış işleyen, evveli olmayan Allah.
nebatat: bitkiler.
nefsini: kendini, şahsını.
nevi: tür.
nihayet: son.
sahife: sayfa.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.
sath-ı arz: yeryüzü.
sikke: mühür, işaret.
sikke-i ehadiyet: Allah’ın her bir varlıkta görülen birlik işareti.
Sofestâi: Allah’ı kabul etmemek için kâinatı ve kendi varlığını da inkâr eden.
suret: biçim, şekil.
şahadet: şahitlik.
tarif: tanıma.
turra: işaret, mühür, damga.
turra-i vahdet: Allah’ın birliğini gösteren damga.
vazedilme: konulma.
vücuduna: varlığına.
zemin: yeryüzü.

ve teşhis ile ve gayet derecede intizam ve tefrik ile haşır ve neşretmesi, bahar gibi zahir ve bâhir parlak bir sikke-i tevhittir.

Evet, bahar mevsiminde ölmüş arzın ihyası içinde, üç yüz bin haşrin numunelerini kemal-i intizam ile icat etmek ve arzın sahifesinde birbiri içinde üç yüz bin muhtelif envain efradını hatasız ve sehivsiz, galatsız, noksansız, gayet mevzun, manzum, gayet muntazam ve mükemmel bir surette yazmak, elbette nihayetsiz bir kudrete ve muhit bir ilme ve kâinatı idare edecek bir iradeye malik bir Zat-ı Zülcelâl'in, bir Kadîr-i Zülkemaî'in ve bir Hakîm-i Zülcemaî'in sikke-i mahsusası olduğunu zerre miktar şuru bulunanın derk etmesi lâzım gelir. Kur'ân-ı Hakîm ferman ediyor ki:

فَإِنظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْضَ مَوْتِهَا إِنَّ
ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

Evet, zeminin diriltilmesinde, üç yüz bin haşrin numunelerini, birkaç gün zarfında yapan, gösteren Kudret-i Fâtıra'ya, elbette insanın haşrı, ona göre kolay gelir. Meselâ, Gelincik Dağını ve Süphan Dağını bir işaretle kaldıran bir zat-ı mu'ciznümaya, “Şu dereden yolumuzu kapaayan şu koca taşı kaldırabilir misin?” denilir mi? Öyle de, gök ve dağ ve yeri altı günde icat eden ve onları vakitbevakit doldurup boşaltan bir Kadîr-i Hakîm'e, bir Kerîm-i Rahîm'e, “Ebed tarafından ihzar edilip serilmiş, kendi ziyafetine gidecek yolumuzu seddeden şu toprak

arz: yer, yeryüzü.
bâhir: apaçık.
derk etmek: anlamak.
ebed: sonsuzluk, ahiret âlemi.
efrat: fertler, bireyler.
enva: türler, cinsler.
ferman etmek: buyurmak; ilân etmek.
galatsız: yanlışsız, hatasız.
gayet: son.
Hakim-i Zülcemaî: sonsuz güzel-lik sahibi ve her şeyi hikmetle yaratan Allah.
haşır ve neşretmek: yeniden diriltmek ve yaymak.
haşır: yeniden diriliş.
icat: yoktan var etme, yaratma.
iHYa: hayat verme.
ihzar: hazırlama.
intizam: düzenlilik.
irade: isteme, karar verme gücü.
kadir: gücü yeten.
Kadir-i Hakîm: Her şeyi hikmetle yaratan ve her şeye kudreti yeten, Allah.
Kadir-i Zülkemaî: sonsuz kemal sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.
kemal-i intizam: tam ve mükemmel düzenlilik.
Kerîm-i Rahîm: rahmetiyle bol bol ihsan eden, sonsuz cömert olan Allah.
kudret: güç, kuvvet.
Kudret-i Fâtıra: her şeyi benzersiz şekil ve biçimde yaratan Allah'ın kudreti.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
malik: sahip.
manzum: düzenli.
mevzun: ölçülü, düzgün.
muhit: kuşatıcı, kapsamlı.
muhtelif: çeşitli.
muntazam: düzenli, tertipli.
mükemmel: tam.
numune: örnek.
rahmet: acıma, merhamet etme.
seddetmek: kapatmak.
sehivsiz: yanılmadan, şaşırma-
dan.
sikke-i mahsusa: özel mühür.
sikke-i tevhit: Allah'ın birlik
mührü.
suret: şekil, biçim.
şuur: bilinç.
tefrik: birbirinden ayırma.
teşhis: şekillendirme; seçme,
ayırma.

1. Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan, elbette ölüleri de öylece diriltecektir; O her şeye hakkıyla kadirdir. (Rum Suresi: 50.)

vakit be vakit: zaman za-
man.
zahir: görünen, açık.
zarfında: içinde.

zat-ı mu'ciznûma: mu'cize
gösteren zat.
Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyük-
lük sahibi zat, Allah.

zemin: yer.
zerre miktar: çok az.
ziyafet: ikram için verilen ye-
mek.

tabakasını üstümüzden kaldırabilir misin? Yeri düzeltip bizi ondan geçirebilir misin?” istib’at suretinde söylenir mi?

Şu zeminin yüzünde yaz zamanında bir sikke-i tevhidi gördün. Şimdi bak: Gayet basirâne ve hakimâne zemin yüzündeki şu tasarrufat-ı azîme-i bahariye üstünde, bir hatem-i vahidiyet gayet aşikâre görünüyor. Çünkü, şu icraat bir vüs’at-i mutlaka içinde ve o vüs’atle beraber bir sür’at-i mutlaka ile ve o sür’at ile beraber bir sahavet-i mutlaka içinde görünen intizam-ı mutlak ve kemal-i hüsnüsanat ve mükemmeliyet-i hilkat öyle bir hatemdir ki, gayr-i mütenahi bir ilim ve nihayetsiz bir kudret sahibi ona sahip olabilir.

Evet, görüyoruz ki, bütün yeryüzünde bir vüs’at-i mutlaka içinde bir icat, bir tasarruf, bir faaliyet var. Hem, o vüs’at içinde bir sür’at-i mutlaka ile işleniyor. Hem, o sür’at ve vüs’atle beraber, bir sühulet-i mutlaka ile yapılıyor. Hem o sür’at ve vüs’at ve sühuletle beraber, teksir-i efratta bir sahavet-i mutlaka görünüyor. Hem, o sahavet ve sühulet ve sür’at ve vüs’atle beraber, her bir nevide, her bir fertte görünen bir intizam-ı mutlak ve gayet mümtaz bir hüsnüsanat ve gayet müstesna bir mükemmeliyet-i hilkat ile beraber, gayet sahavet içinde bir intizam-ı tam var. Ve o teksir-i efrat içinde, bir mükemmeliyet-i hilkat ve gayet sür’at içinde bir hüsnüsanat ve nihayet ihtilât içinde bir imtiyaz-ı etem ve gayet mebzuliyet içinde gayet kıymettar eserler ve gayet geniş daire içinde tam bir muvafakat ve gayet sühulet içinde gayet

kemal-i hüsnüsanat: mükemmel ve güzel sanat.
kudret: güç, kuvvet.
kıymettar: kıymetli, değerli.
mebzuliyet: bolluk, çokluk.
muvafakat: uygunluk.
mükemmeliyet-i hilkat: yaratılışın mükemmelliği, kusursuzluğu.
mümtaz: üstün, seçkin.
nev: tür
nihayet: son derece
nihayetsiz: sınırsız.
sahavet: cömertlik.
sahavet-i mutlaka: sonsuz ve sınırsız cömertlik.
sikke-i tevhit: Allah’ın birlik mührü.
sühulet: kolaylık.
sühulet-i mutlaka: sınırsız kolaylık.
sür’at: çabukluk, hız.
sür’at-i mutlaka: sınırsız çabukluk.
tasarruf: kullanma; sevk ve idare etme; işleyiş.
tasarrufat-ı azîme-i bahariye: bahar mevsiminde meydana gelen büyük tasarruflar, işler.
teksir-i efrat: fertlerin çoğaltılması.
vüs’at: genişlik.
vüs’at-i mutlaka: sınırsız genişlik.
zemin: yer.

aşikâre: açıkça.
basirâne: görerek.
faaliyet: çalışma, iş görme.
fert: birey, şahıs.
gayet: son derece.
gayr-i mütenahi: sonsuz.
hakimâne: her şeyi bir amaçla yönelik, faydalı ve yerli ye-

rinde yaparak.
hatem: mühür, damga.
hatem-i vahidiyet: birlik mührü.
hüsnüsanat: güzel sanat.
icâat: yoktan var etme, yaratma.
icraat: işler.

ihtilât: karışıklık.
imtiyaz-ı etem: benzerlerinden tamamen farklı olmak.
intizam-ı mutlak: her şeyi kuşatmış düzen, tertip.
istib’at suretinde: akıldan uzak görerek, ihtimal vererek.

sanatkârâne bediaları icat etmek, bir anda, her yerde, bir tarzda, her fertte bir sanat-ı harika, bir faaliyet-i mu'ciz-nüma göstermek, elbette ve elbette, öyle bir Zatın hate-midir ki, hiçbir yerde olmadığı hâlde, her yerde hâzır, na-zırdır. Hiçbir şey Ondan gizlenmediği gibi, hiçbir şey Ona ağır gelmez; zerrelerle yıldızlar, Onun kudretine nis-peten müsavidirler.

Meselâ, o Rahîm-i Zülcemal'in bağistan-ı kereminden, mu'cizatının salkımlarından bir tanecik hükmünde gör-düğüm iki parmak kalınlığında bir üzüm asmasına asıl-mış olan salkımları saydım; yüz elli beş çıktı. Bir salkımın danesini saydım; yüz yirmi kadar oldu. Düşündüm, de-dim: "Eğer bu asma çubuğu, ballı su musluğu olsa, daim su verse, şu hararete karşı o yüzer rahmetin şurup tu-lumbacıklarını emziren salkımlara ancak kifayet edecek. Hâlbuki, bazen az bir rutubet ancak eline geçer. İşte bu işi yapan, her şeye kadir olmak lâzım gelir.

سُبْحَانَ مَنْ تَحَيَّرَ فِي صُنْعِهِ الْعُقُولُ¹

İfedinici Lem'a

Bak, nasıl sahife-i arz üstünde Zat-ı Ehad-i Samed'in hatemlerini az dikkatle görebilirsin. Başını kaldır, gözünü aç, şu kâinat kitab-ı kebirine bir bak. Göreceksin ki, o kâinatın hey'et-i mecmuası üstünde, büyüklüğü nispetin-de bir vuzuh ile hatem-i vahdet okunuyor. Çünkü, şu mevcudat bir fabrikanın, bir kasrın, bir muntazam şehrin eczaları ve efratları gibi bel bele verip, birbirine karşı

bağistan-ı kerem: cömertlik bahçeleri.

bedia: beğenilen ve takdir edilen pek yeni şey.

daim: devamlı.

ecza: parçalar.

efrat: fertler.

faaliyet-i mu'ciznüma: mu'cizeli faaliyet.

fert: şahıs, birey.

hararet: sıcaklık.

hatem: mühür, damga.

hatem-i vahdet: birlik mührü.

her yerde hâzır: her yerde bulu-nan.

hey'et-i mecmua: bir şeyin ta-mamı, bütünü.

hükmünde: değerinde, yerinde.

icat: yoktan var etme.

kadir: gücü yeten.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kâinat kitab-ı kebir: büyük bir kitaba benzeyen kâinat.

kasır: köşk, saray.

kifayet: yetme, yeterlilik.

kudret: güç, kuvvet.

Lem'a: parıltı.

mevcudat: varlıklar.

mu'cizat: Allah'ın, benzerini yap-makta yetersiz kalınan fiilleri, iş-leri ve eserleri.

muntazam: düzenli, tertipli.

müsavi: eşit, denk.

nazır: bakan, gören, idare eden.

nispet: oran, ölçü, kıyaslama.

noksan: eksik.

Rahîm-i Zülcemal: yaratıklarına karşı sonsuz şefkat ve merha-metli olan Allah.

rahmet: ihsan ikram etme.

rutubet: nem.

sahife-i arz: dünya sayfası.

sanat: ustaca ve güzelce yapılmış

1. Sanatında akılların hayrete düştüğü Allah, her türlü kusur ve noksandan uzaktır.

eser.

sanatkârâne: sanatlı bir şe-kilde.

sanat-ı harika: harika sanat, harika ustalık.

tarz: şekil, biçim.

vuzuh: açıklık.

zat: şahıs, kişi; Allah.

Zat-ı Ehad-i Samed: her şey kendisine muhtaç olduğu

hâlde, kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Al-lah.

zerre: atom.

muavenet elini uzatıp, birbirinin sual-i hacetine, “Leb-beyk, baş üstüne!” derler, el ele verip bir intizam ile çalışırlar, baş başa verip zevilhayata hizmet ederler, omuz omuza verip, bir gayeye müteveccihen bir Müdebbir-i Hakîm’e itaat ederler.

Evet, güneş ve aydan, gece ve gündüzden, kış ve yazdan tut, tâ nebatatın, muhtaç ve aç hayvanların imdadına gelmelerinde ve hayvanların zayıf, şerif insanların imdadına koşmalarında, hatta mevadd-ı gıdaiyenin lâtif, nahif yavruların ve meyvelerin imdadına uçmalarında, tâ zerrat-ı taamiyenin hüceyrat-ı beden imdadına geçmelerinde cari olan bir düstur-u teavünle hareketleri, bütün bütün kör olmayana gösteriyorlar ki, gayet kerîm bir tek Mürebbî’nin kuvvetiyle, gayet hakîm bir tek Müdebbir’in emriyle hareket ediyorlar.

İşte, şu kâinat içinde cari olan bu tesanüt, bu teavün, bu tecavüp, bu teanuk, bu musahhariyet, bu intizam, bir tek Müdebbir’in tertibiyle idare edildiklerine ve bir tek Mürebbî’nin tedbiriyle sevk edildiklerine kat’iyen şahadet etmekle beraber; şu bilbedahe sanat-ı eşyada görünen hikmet-i amme içindeki inayet-i tamme ve o inayet içinde parlayan rahmet-i vâsia ve o rahmet üstünde serilen ve rızka muhtaç her bir zihayata onun hacetine lâayık bir tarzda iâşe etmek için serpilen erzak ve iâşe-i umumî, öyle parlak bir hatem-i tevhitir ki, bütün bütün akılsız olmayan anlar ve bütün bütün kör olmayan görür.

bilbedahe: apaçık bir şekilde.
cari: geçerli.
düstur-u teavün: yardımlaşma kanunu.
erzak: rızıklar, yiyecek, içecek şeyler.
gaye: hedef, maksat.
gayet: son derece.

hacet: ihtiyaç.
Hakîm: her şeyi belirli gayelere yönelik, faydalı, yerli yerinde yaratan ve yapan Allah.
hatem-i tevhit: birlik mührü.
hikmet-i amme: kâinattaki umumî ve ilâhî gaye.
hüceyrat-ı beden: beden hücreleri.

hücreleri.
iâşe: besleme.
iâşe-i umumî: bütün canlıların beslenmesi.
imdat: yardım.
inayet: yardım.
inayet-i tamme: tam ve eksiksiz yardım.

intizam: düzenlilik.

itaat etmek: emre uymak, söz dinlemek.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kat’iyen: kesinlikle.

Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan anlamında Allah’ın bir ismi.

lâtif: hoş, güzel.

lebbeyk: buyurun, emredin.

mevadd-ı gıdaiye: besleyici gıda maddeleri.

muavenet: yardım.

muhtaç: ihtiyacı olan.

musahhariyet: boyun eğme.

Müdebbir: ilmiyle her şeyin sonunu görüp ona göre hikmetle iş yapan Allah.

Müdebbir-i Hakîm: her şeyi hikmet ve tedbirle sevk ve idare eden, Cenab-ı Hak.

Mürebbi: terbiye eden, terbiye veren, yetiştiren, varlıkların ihtiyaçlarını gideren, onları yetiştiren, büyüten Allah.

müteveccihen: yönelerek.

nahif: zayıf, cılız.

nebatat: bitkiler.

rahmet: acıma, şefkat ve merhamet etme.

rahmet-i vâsia: geniş rahmet.

rızık: yiyecek, içecek.

sanat-ı eşya: varlıklardaki sanat.

sevk edilmek: gönderilmek, yönlendirilmek.

sual-i hacet: ihtiyaç isteği.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şerif: şerefli.

tarz: şekil, biçim.

teanuk: birbirine sarılma.

teavün: yardımlaşma.

tecavüp: karşılıklı cevap verme.

tedbir: idare etme, çekip çevirme.

tertîp: düzene koyma.

tesanüt: dayanışma.

zerrat-ı taam: yiyecek molekülleri, atomları.

zevilhayat: canlı, hayat sahibi.

zihayat: hayat sahibi, canlı.

aşikâre: apaçık.
bahusus: özellikle.
devam-ı hayat: hayatın devamı.
gayat: gayeler, amaçlar.
hacet: ihtiyaç.
Hakim: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, Allah.
hikmetnûma: hikmet gösteren.
hulle-i inayet: yardım elbisesi.
hulle-i rahmet: rahmet elbisesi.
hüsnüterbiye: güzelce terbiye.
ihsan: bağış, iyilik.
ikram: bir şeyler verme, bağış.
in'am: nimetlendirme.
irade: isteme, karar verme gücü.
kâfi: yeterli.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kamet: boy.
kasıt: bilerek ve isteyerek yapma.
kemal-i şefkat: tam ve eksiksiz şefkat.
Kerim: sınırsız ikram, ihsan ve cömertlik sahibi olan Allah.
kumaş-ı hikmet: ilâhî maksat ve gaye kumaşı.
lem'alar: parıltılar.
lüt-f-u rububiyet: Allah'ın iyilik ve bağışı.
lütuf: güzellik; iyilik.
maslahat: fayda.
mevcudat: var olan her şey.
mevcudat-ı âlem: kâinattaki varlıklar.
murassa: süslenmiş.
münakkaş: nakışlı, işlemeli.
münevver: nurlandırılmış.
müzeyyen: süslenmiş.
nevi: tür.
nihayetsiz: sonsuz.
nişan: bir şeyi belirten işaret.
perde-i hikmet: hikmet perdesi.
perde-i inayet: yardım perdesi.
perde-i rahmet-i amme: her şeyi kaplayan rahmet perdesi.
Rahim: rahmeti her şeyi kuşatan, Allah.
rahmet: acıma, merhamet etme.
Rezzak: bütün yaratılmışların rızkını veren ve ihtiyaçlarını karşıla-

Evet, kasıt ve şuur ve iradeyi gösteren bir perde-i hikmet, umum kâinatı kaplamış. Ve o perde-i hikmet üstünde lütuf ve tezyin ve tahsin ve ihsanı gösteren bir perde-i inayet serilmiştir. Ve o müzeyyen perde-i inayet üstünde kendini sevdirmek, tanıttırmak, in'am ve ikram etmek lem'alarını gösteren bir hulle-i rahmet, kâinatı içine almıştır. Ve o münevver perde-i rahmet-i amme üstüne serilen ve terahhumu ve ihsan ve ikramı ve kemal-i şefkat ve hüsnüterbiyeyi ve lüt-f-u rububiyeti gösteren bir sofrayı umumîye dizilmiştir.

Evet, şu mevcudata, zerrelere güneşlere kadar, fertler olsun, neviler olsun, küçük olsun, büyük olsun, semerat ve gayatla ve faydalar ve maslahatlarla münakkaş bir kumaş-ı hikmetten muhteşem bir gömlek giydirilmiş; ve o hikmetnûma suret gömleği üstünde lütuf ve ihsan çiçekleriyle müzeyyen bir hulle-i inayet, her şeyin kametine göre biçilmiş; ve o müzeyyen hulle-i inayet üzerine tahabbüp ve ikram ve tahannün ve in'am lem'alarıyla münevver rahmet nişanları takılmış; ve o münevver ve murassa nişanları ihsan etmekle beraber, zeminin yüzünde bütün zevilhayatın taifelerine kâfi, bütün hacetlerine vâfi bir sofrayı rızk-ı umumî kurulmuştur.

İşte şu iş, güneş gibi aşikâre, nihayetsiz Hakîm, Kerîm, Rahîm, Rezzak bir Zat-ı Zülcemal'e işaret edip gösteriyor.

Öyle mi? Her şey rızka muhtaç mıdır?

Evet, bir fert, rızka ve devam-ı hayata muhtaç olduğu gibi; görüyoruz ki, bütün mevcudat-ı âlem, bahusus

yan Allah.

rızık: yiyecek, içecek şey.

semerat: meyveler, neticeler.

sofra-i erzak-ı umumîye: herkesin istifade ettiği rızık

sofrası.

sofra-i rızk-ı umumî: herkesin yararlandığı rızık sofrası.

suret: şekil, biçim.

suur: anlama, anlayış.

tahabbüp: sevgi gösterme.

tahannün: şefkat etme.

tahsin: güzelleştirme.

taife: topluluk.

terahhum: merhamet etme, acıma.

tezyin: süsleme.

umum: bütün.

vâfi: yeterli.

Zat-ı Zülcemal: sonsuz güzellik sahibi Zat, Allah.

zerre: atom.

zevilhayat: canlı, hayat sahibi.

zihayat olsa, küllî olsun, cüz'î olsun, küll olsun, cüz olsun, vücudunda, bekasında, hayatında ve idame-i hayatta maddeten ve manen çok metalibi var, çok levazımatı var. İftikaratı ve ihtiyacatı öyle şeylere var ki, en ednasına o şeyin eli yetişmediği, en küçük matlûbuna o şeyin kuvveti kâfi gelmediği bir hâlde görüyoruz ki, bütün metalibi ve erzak-ı maddiye ve maneviyesi ¹ **مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ**

ummadığı yerlerden kemal-i intizamla ve vakt-i münasip-te ve lâıyk bir tarzda kemal-i hikmetle ellerine veriliyor. İşte bu iftikar ve ihtiyac-ı mahlûkat ve bu tarzda imdat ve iane-i gaybiye, acaba güneş gibi bir Mürebbi-i Hakîm-i Zülcelâl'i, bir Müdebbir-i Rahîm-i Zülcemal'i göstermiyor mu?

Sekizinci Lem'a

Nasıl ki bir tarlada ekilen bir nevi tohum delâlet eder ki, o tarla her hâlde tohum sahibinin taht-ı tasarrufunda olduğunu, hem o tohum dahi tarla mutasarrıfının taht-ı tasarrufunda olduğunu gösterir. Öyle de, şu anasır denilen mezraa-i masnuat, vahidiyet ve besatet ile beraber, külliyyet ve ihataları ve şu mahlûkat denilen semerat-ı rahmet ve mu'cizat-ı kudret ve kelâmat-ı hikmet olan nebatat ve hayvanat, mümaselet ve müşabehetleriyle beraber çok yerlerde intişarı, her tarafta bulunup tavattunları, tek bir Sâni-i Mu'ciznüma'nın taht-ı tasarrufunda olduklarını öyle bir tarzda gösteriyor ki, güya her bir çiçek, her bir semere, her bir hayvan, o Sâniin birer sikkesidir,

zıklar.
güya: sanki.
hadis: Peygamberimizin hadisleri.
hayvanat: hayvanlar.
iane-i gaybi: görünmeyen âlem-den gelen yardım.
idame-i hayat: hayatını devam ettirme.
iftikar: fakirlik.
iftikarat: fakirlik, yoksulluk.
ihata: kuşatma.
ihtiyacat: ihtiyaçlar.
ihtiyac-ı mahlûkat: yaratıkların ihtiyacı.
iktibas: bir yazının olduğu gibi veya kısmen aktarılması.
intişar: yayılma.
kâfi: yeterli.
kelâmat-ı hikmet: hikmetli sözler.
kemal-i hikmet: tam ve eksiksiz bir hikmet.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
küllî: bütün, çok.
külliyet: genellik; bolluk, çokluk.
lem'a: parlıt.
levazımat: gerekli şeyler.
mahlûkat: yaratıklar.
manevî: maddî olmayan.
matlûp: istek, arzu.
metalip: istekler, arzular.
mezraa-i masnuat: sanatlı olarak yaratılan varlıkların yaratıldıkları tarla, yer.
mu'cizat-ı kudret: kudret mu'cizeleri.
mutasarrıf: tasarruf eden, kullanan.
Müdebbir-i Rahîm-i Zülcemal: sonsuz güzellik ve merhamet sahibi, her şeyi idare eden Allah.
mümaselet: benzeyiş.
Mürebbi-i Hakîm-i Zülcelâl: her şeyi hikmetle yapan ve terbiye eden, sonsuz yücelik sahibi.
müşabehet: benzeme.
nebatat: bitkiler.
nevi: çeşit, tür.
rızık: yiyecek, içecek şey.
Sâni: sanatla yaratan Allah.
Sâni-i Mu'ciznüma: mu'cize gösteren yaratıcı.
semerat-ı rahmet: rahmet meyveleri.
semere: meyve.
sikke: mühür.
taht-ı tasarruf: idare ve kullanımı altında.
tarz: şekil, biçim.
tavattun: yerleşme, vatan edinme.
vahidiyet: birlik.
vakt-i münasip: uygun zaman.
vücut: var oluş, varlık.
zihayat: hayat sahibi, canlı.

1. Umulmadık yerlerden. (Ayet ve hadislerden iktibasen. Talâk Suresinin üçüncü ayeti şu mealdedir: "[Allah] onu ummadığı bir şekilde rızıklandırır.

anasır: unsurlar, varlıkların meydana gelmelerine yarayan maddeler.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümle-

si.

beka: devamlılık.

besatet: basitlik.

cüz: kısım, parça.

cüz'î: az.

delâlet: işaret, delil olma.

edna: en basit, en küçük.

erzak-ı maddiye: maddî n-

birer hatemidir, birer turrasıdır. Her nerede bulunsa, lisan-ı hâliyle her birisi der ki: “Ben kimin sikkесiyim, bu yer dahi onun masnuudur. Ben kimin hatemiyim, bu mekân dahi onun mektubudur. Ben kimin turrasıyım, bu vatanım dahi onun mensucudur.”

Demek en edna bir mahlûka rububiyet, bütün anasını kabza-i tasarrufunda tutana mahsustur; ve en basit bir hayvanı tedbir ve tedvir etmek, bütün hayvanatı, nebataatı, masnuatı kabza-i rububiyetinde terbiye edene has olduğunu kör olmayan görür.

Evet, her bir fert, sair efrada mümaselet ve misliyet lisanı ile der: “Kim bütün nev’ime malik ise, bana malik olabilir; yoksa, yok.” Her nevi, sair nevilerle beraber yeryüzünde intişarı lisanıyla der: “Kim bütün sath-ı arza malik ise, bana malik olabilir; yoksa, yok.” Arz, sair seyyarat ile bir güneşe irtibatı ve semavat ile tesanüdü lisanıyla der: “Kim bütün kâinata malik ise, bana malik olabilir; yoksa, yok.”

Evet, faraza zîşuur bir elmaya biri dese, “Sen benim sanatımsın”; o elma lisan-ı hâl ile ona “Sus!” diyecek. “Eğer bütün yeryüzünde bütün elmaların teşkiline muktedir olabilirsen, belki yeryüzünde münteşir bütün hemcinsimiz olan bütün meyvedarlara, belki bütün bahar sefinesiyle hazine-i rahmetten gelen bütün hedâyâ-i Rahmaniyyeye mutasarrıf olabilirsen, bana rububiyet dava et.” O elma böyle diyecek ve o ahmağın ağzına bir tokat vuracak.

ahmak: aklını gerektiği gibi kullanamayan.

anasır: unsurlar, varlıkların meydana gelmelerine yarayan maddeler.

arz: yer, dünya.

edna: en aşağı, en küçük.

efrat: fertler.

faraza: var sayalım ki.

fert: şahıs.

has: özel, ait.

hatem: mühür, damga.

hazine-i rahmet: rahmet hazine-si.

hedâyâ-i Rahmaniye: Rahman olan Allah’ın hediyeleri.

hemcins: aynı cinsten olan.

intişar: yayılma.

irtibat: bağlantı.

kabza-i rububiyet: Cenab-ı Hak’ın terbiye eli.

kabza-i tasarruf: idare ve kullanım eli.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

lisan: dil.

lisan-ı hâl: bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.

mahlûk: yaratılmış.

mahsus: ait.

malik: sahip.

masnu: sanatlı olarak yaratılan varlık.

masnuat: sanatlı olarak yaratılmış varlıklar.

mekân: yer.

mensuc: dokunan, dokuma.

meyvedar: meyveli.

misliyet: benzerlik.

muktedir: gücü yeten.

mutasarrıf: tasarruf eden, kulla-

nan.

mümaselet: benzeme, benzeyiş.

münteşir: yayılan.

nev: tür.

rububiyet: Cenab-ı Hak’ın, varlıkların ihtiyaçlarını gidermesi, onları yetiştirmesi ve

idare etmesi.

sair: diğer.

sanat: eser.

sath-ı arz: yeryüzü.

sefine: gemi.

semavat: gökler.

seyyarat: gezegenler.

sikke: mühür.

tedbir: idare etme.

tedvir: çekip çevirme, idare etme.

tesanüt: dayanışma.

teşkil: meydana getirme, yapma.

turra: mühür, damga.

zîşuur: şuur sahibi.

Dokuzuncu Lem'a

Cüzde, cüz'ide; küllde, küllîde; küll-i âlemde, hayatta; zihayatta, ihyada olan sikkelerden, hatemlerden, turralardan bazılarına işaret ettik. Şimdi, nevilerde hesapsız sikkelerden bir sikkeye işaret edeceğiz.

Evet, nasıl ki meyvedar bir ağacın hesapsız semerele-ri, bir terbiye-i vahide, bir kanun-u vahdetle, bir tek merkezden idare edildiklerinden, külfet ve meşakkat ve masraf, o kadar sühulet peyda eder ki, kesretle terbiye edilen tek bir semereye müsavi olurlar; demek kesret ve taaddüd-ü merkez, her semere için, kemiyetçe bütün ağaç kadar külfet ve masraf ve cihazat ister. Fark, yalnız keyfiyetçedir. Nasıl ki bir tek nefere lâzım teşhizat-ı askeriye-yi yapmak için, orduya lâzım bütün fabrikalar kadar fabrikalar lâzımdır; demek iş, vahdetten kesrete geçse, efrat adedince—kemiyet cihetiyle—külfet ziyadeleşir. İşte her nevide bilmüşahede görünen sühulet-i fevkalâde, elbette vahdetten, tevhitlen gelen bir yüsr ve sühuletin eseridir.

Elhâsıl: Bir cinsin bütün envai, bir nev'in bütün efradı, aza-i esasîde muvafakat ve müşabehetleri nasıl ispat ederler ki, tek bir Sâniin masnularıdır; çünkü vahdet-i kalem ve ittihad-ı sikke öyle ister; öyle de, bu meşhut sühulet-i mutlaka ve külfetsizlik, vücup derecesinde icap eder ki, bir Sâni-i Vahid'in eserleri olsun. Yoksa imtina derecesine çıkan bir suubet o cinsi, in'idama ve o nev'i, ademe götürecekti.

adem: yokluk.
aza-i esasî: temel organlar.
bilmüşahede: görerek.
cihazat: organlar.
cihet: yön.
cüz: kısım, parça.
cüz'i: parçaya ait.
derece: değer.

efrat: fertler.
enva: türler, cinsler.
hatem: mühür, damga.
hesapsız: sayısız.
icap: gerekli, gerekme hâli.
ihya: hayat vermek.
imtina: imkânsızlık.
in'idam: yok olma.

ispat: şahit, tanık.
ittihad-ı sikke: mühür birliği.
kanun-u vahdet: birlik kanunu.
kemiyet: sayıca.
kesret: çokluk.
keyfiyet: nitelik, özellik.
külfet: zahmet, zorluk.

küll: bütün, tüm.
küll-i âlem: âlemin tamamı.
küllî: bütüne ait.
Lem'a: parıltı.
masnu: sanatlı olarak yaratılmış varlıklar.
masraf: gider, harcaması.
meşakkat: zorluk, güçlük.
meşhut: görünen.
meyvedar: meyveli.
muvafakat: uygunluk.
müsavi: eşit, denk.
müşabehet: benzeyiş.
nefer: asker, er.
nevi: tür.
peyda etmek: meydana gelmek.
Sâni: her şeyi sanatlı bir şekilde yaratan Allah.
Sâni-i Vahit: bir olan ve her şeyi sanatla yaratan Allah.
semere: meyve, sonuç.
sikke: mühür.
suubet: güçlük, zorluk.
sühulet: kolaylık.
sühulet-i fevkalâde: olağanüstü kolaylık.
sühulet-i mutlaka: sonsuz ve sınırsız kolaylık.
taaddüd-ü merkez: merkezin çokluğu.
teşhizat-ı askeriye: askerî donanım.
terbiye: yetiştirme.
terbiye-i vahit: tek bir terbiye.
tevahhut: tek olma.
turra: mühür, damga.
vahdet: birlik, teklik.
vahdet-i kalem: kalem birliği.
vücup: varlığı gerekli ve zorunlu olma.
yüsr: kolaylık.
zihayat: hayat sahibi, canlılar.
ziyadeleşme: artma.

Velhâsıl, Cenab-ı Hakka isnat edilse, bütün eşya bir tek şey gibi bir sühulet peyda eder; eğer esbaba isnat edilse, her bir şey bütün eşya kadar suubet peyda eder. Madem öyledir; kâinatta şu görünen fevkalâde ucuzluk ve şu göz önündeki hadsiz mebzuliyet, sikke-i vahdeti güneş gibi gösterir. Eğer, gayet mebzuliyetle elimize geçen şu sanatlı meyveler *Vahid-i Ehad*'in malı olmazsa, bütün dünyayı verse idik, bir tek narı yiyemezdik.

Onuncu Lem'a

Tecelli-i cemaliyeyi gösteren hayat, nasıl bir bürhan-ı ehadiyettir, belki bir çeşit tecelli-i vahdettir; tecelli-i celâli izhar eden memmat dahi bir bürhan-ı vahidiyettir.

Evet, meselâ, ¹ **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ**, nasıl ki güneşe karşı

parlayan ve akan büyük bir ırmağın kabarcıkları ve zemin yüzünün mütelemmi şeffafatı, güneşin aksini ve ışığını göstermek suretiyle, güneşe şahadet ettikleri gibi; o kataratın ve şeffafatın gurubuyla gitmeleriyle beraber, arkalarından yeni gelen katarat taifeleri ve şeffafat kabileleri üstünde yine güneşin cilveleri haşmetle devamı ve ışığının tecellisi ve noksansız istimrarı, kat'iyen şahadet eder ki, sönüp yanan, değişip tazelenen, gelip parlayan misalî güneşçikler ve ışıklar ve nurlar bir bâkî, daimî, âlî, tecellisi zevalsiz bir tek güneşin cilveleridir. Demek o parlayan kataratlar, zuhuruyla ve gelmeleriyle güneşin vücudunu gösterdikleri gibi, guruplarıyla, zevalleriyle, güneşin bekasını ve devamını ve birliğini gösteriyorlar.

aksi: yansıması.
âli: yüce, yüksek.
bâki: devamlı, sürekli.
beka: devamlılık, süreklilik.
bürhan-ı ehadiyet: Allah'ın birliğinin her bir varlık üzerinde, ayrı ayrı tecellisinin delili.
bürhan-ı vahidiyet: Allah'ın birliğinin ispatı.
cilve: yansıma, görünme.
daimî: sürekli, devamlı.
esbap: sebepler.
fevkalâde: olağanüstü.
gayet: son derece.
gurup: batma, batmak.
hadsiz: sonsuz, sınırsız.
haşmet: heybet, büyüklük.
isnat: dayandırma.
istimrar: devamlılık.
izhar: açığa vurma.
kabile: topluluk.
katarat: damlalar.
kat'iyen: kesinlikle.
lem'a: parlıt.
mebzuliyet: ucuzluk, bolluk.
memmat: ölüm.
misalî: aslının benzeri olan.
mütelemmi: parlıdayan.
noksan: eksik.
nur: aydınlık.
peyda etmek: meydana gelmek.
sikke-i vahdet: birlik mührü.
suret: şekil.
suubet: güçlük, zorluk.
sühulet: kolaylık.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şeffafat: şeffaf maddeler.
taife: topluluk.
tecelli: yansıma, görüntü.
tecelli-i celâl: büyüklük ve haşmetin görüntüsü.

1. En yüce sıfatlar Allah'ındır. (Nahl Suresi: 60.)

tecelli-i cemal: cemal tecellisi.
tecelli-i vahdet: birlik tecellisi.
tecelli-i celâl: büyüklük ve haşmetin görüntüsü.
Vahid-i Ehad: bir olan ve bir-

liği her bir şeyde tecelli eden Allah.
velhâsıl: kısacası.
vücut: varlık.
zemin: yer.

zeval: yok olma, sona erme.
zevalsiz: sona ermeyen, yok olmayan.
zuhur: meydana çıkma, görünme.

Aynen öyle de, şu mevcudat-ı seyyale, vücutlarıyla ve hayatlarıyla Vacibü'l-Vücut'un vücup ve vücuduna ve ehadiyetine şahadet ettikleri gibi, zevalleriyle, ölümleriyle o Vacibü'l-Vücut'un ezeliyetine, sermediyetine ve ehadiyetine şahadet ederler.

Evet, gece-gündüz, kış ve yaz, asırlar ve devirlerin değişmesiyle gurup ve uful içinde teceddüt eden ve tazelenen masnuat-ı cemile, mevcudat-ı lâtife, elbette bir âli ve sermedî ve daimüttecelli bir Cemal Sahibinin vücut ve beka ve vahdetini gösterdikleri gibi; o masnuat, esbab-ı zahiriye-i süfliyelerile beraber zeval bulup ölmeleri, o esbabın hiçliğini ve bir perde olduğunu gösteriyorlar. Şu hâl kat'iyen ispat eder ki, şu sanatlar, şu nakışlar, şu cilveler bütün esması kudsiye ve cemile olan bir Zat-ı Cemîl-i Zülcelâl'in tazelenen sanatlarıdır, tahavvül eden nakışlardır, taharrük eden âyineleridir, birbiri arkasından gelen sikkeleridir, hikmetle değişen hatemleridir.

Elhâsıl: Şu kitab-ı kebir-i kâinat, nasıl ki vücut ve vahdete dair ayat-ı tekviniyeyi bize ders veriyor; öyle de, o Zat-ı Zülcelâl'in bütün evsaf-ı kemaliye ve cemaliye ve celâliyesine de şahadet eder ve kusursuz ve noksansız kemal-i zatîsini ispat ederler. Çünkü, bedihîdir ki, bir eserde kemal, o eserin menşe ve mebdei olan fiilin kemaline delâlet eder. Fiilin kemali ise, ismin kemaline; ve ismin kemali sıfatın kemaline; ve sıfatın kemali şe'n-i zatînin kemaline; ve şe'nin kemali o zat-ı zîşuunun kemaline hadsen ve zarureten ve bedaheten delâlet eder.

âli: yüce.
ayat-ı tekviniye: yaratılışa ait ayetler, deliller.
âyine: ayna.
bedaheten: apaçık olarak.
bedihî: apaçık, belli.
beka: devamlılık, süreklilik.
Cemal Sahibi: sonsuz güzellik

sahibi olan Allah.
cemile: çok güzel.
cilve: yansıma görünme.
daimüttecelli: aralıksız görünen, tecelli eden.
dair: ait, ilgili.
delâlet: delil olma, gösterme.
ehadiyet: Allah'ın her bir şey-

de birliğini göstermesi.
elhâsıl: sonuç olarak.
esbab-ı zahiriye-i süfliye: görünürdeki basit ve değersiz sebepler.
esbap: sebepler.
esma: isimler.
evsaf-ı kemaliye ve cemali-

ye ve celâliye: Cenab-ı Hakkın mükemmel, güzel ve büyüklük sıfatları.

ezeliyet: öncesi, başlangıcı olmama.

gurup: batma.

hadsen: sezerek, çabuk bir anlayışla.

hâl: durum.

hatem: mühür, damga.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

ispat: kanıtlama.

kat'iyen: kesinlikle.

kemal: mükemmellik, kusursuzluk.

Kemal-i Zatî: Allah'ın, Zatının mükemmelliği, kusursuzluğu.

kitab-ı kebir-i kâinat: büyük kâinat kitabı.

kudsiye: kutsal, kusursuz ve yüce.

masnuat: sanatlı olarak yaratılmış varlıklar.

masnuat-ı cemile: güzel ve sanatlı yaratılmış varlıklar.

mebde: başlangıç.

menşe: kaynak.

mevcudat-ı lâtife: çok hoş ve çok güzel varlıklar.

mevcudat-ı seyyale: akıp giden varlıklar.

nakış: işleme.

noksansız: eksiksiz.

sanat: ustaca ve güzelce yaratılmış varlıklar.

sermedî: sürekli, devamlı.

sermediyet: süreklilik, sonsuzluk.

sikke: mühür, işaret.

sıfat: nitelik, özellik.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şe'n: kabiliyet; özellik.

şe'n-i zatî: zatın lâzımı olan ve hiç ayrılmayan kabiliyet.

taharrük: hareket etme.

tahavvül: değişme.

teceddüt: yenilenme.

uful: batış.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zorunlu olan, var olmak için hiç bir sebebe ihtiyacı olmayan Allah.

vahdet: birlik.

vücup: varlığı gerekli ve zorunlu olma.

vücut: beden; varlık, var oluş.

zarureten: zorunlu olarak.

Zat-ı Cemîl-i Zülcelâl: sınırsız yücelik, haşmet ve güzellik sahibi Allah.

zat-ı zîşuun: kabiliyetler sahibi zat.

Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi zat, Allah.

zeval: yok olma, sona erme.

âsâr-ı meşhude-i âlem: âlemdeki görünen eserler.

ayat-ı kemal: mükemmelliğin delilleri.

bihakkalyakîn: doğruluğundan asla şüphe olmayacak bir şekilde.

bilbedahe: apaçık bir şekilde.

bilmüşahede: görme derecesinde.

bilyakîn: şüphesiz, kesin olarak bilme.

bizzarure: mecburen.

dâir: ait, ilgili.

delâlet: delil olma, gösterme.

ef'al: fiiller.

enva-ı kemalât: mükemmellik çeşitleri.

esma: isimler.

fail: işi yapan.

Fail-i Zülcelâl: sonsuz celâle sahip fiil sahibi Allah.

fütursuz: kusursuz.

istidad-ı zatiye: zatî kabiliyet.

işarat-ı cemal: güzellik işaretleri.

kabiliyet-i zatiye: kişiye ait kabiliyet.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kasır: köşk, saray.

kemal: mükemmellik, kusursuzluk.

kemal-i ef'al: fiillerin mükemmelliği.

kemal-i esma: isimlerin mükemmelliği.

kemal-i sıfat: sıfatların mükemmelliği.

kemal-i şun: hâl, keyfiyet ve kabiliyetlerin mükemmelliği.

kemal-i zat: zatın mükemmelliği, kusursuzluğu.

mahiyet-i zatiye: kişiliğin, şahsiyetin özelliği; kişisel kimlik.

mazhar: ayna, bir şeyin görüldüğü yer.

mevcudat-ı muntazama-i kâinat: kâinattaki düzenli varlıklar.

Mevsuf-u Zülkamel: mükemmellik sahibi olarak nitelenmiş olan Allah.

misillü: gibi.

Müessir-i Zülkîttidar: güç, iktidar sahibi ve eseri yaratan Allah.

mükemmeliyet: mükemmellik, eksiksizlik.

Müsemma-i Zülcemal: sonsuz güzelliğe sahip isim sahibi Allah.

nispeten: oranla.

nukuş: nakışlar, işlemeler.

rumuz-u celâl: büyüklük işaretleri.

Meselâ, nasıl ki kusursuz bir kasrın mükemmel olan nukuş ve tezyinatı, arkalarında bir usta ef'alinin mükemmeliyetini gösterir; o ef'alın mükemmeliyeti, o fail ustanın rütbelerini gösteren ünvanları ve isimlerinin mükemmeliyetini gösterir; ve o esma ve ünvanlarının mükemmeliyeti, o ustanın sanatına dair sıfatlarının mükemmeliyetini gösterir; ve o sanat ve sıfatlarının mükemmeliyeti, o sanat sahibinin şun-u zatiye denilen kabiliyet ve istidad-ı zatiyesinin mükemmeliyetini gösterir; ve o şun ve kabiliyet-i zatiyenin mükemmeliyeti, o ustanın mahiyet-i zatiyesinin mükemmeliyetini gösterdiği misillü; aynen öyle de, şu kusursuz, fütursuz, ¹ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ sırrına

mazhar olan şu âsâr-ı meşhude-i âlem, şu mevcudat-ı muntazama-i kâinatta olan sanat ise, bilmüşahede, bir Müessir-i Zülkîttidar'ın kemal-i ef'aline delâlet eder; o kemal-i ef'al ise, bilbedahe o Fail-i Zülcelâl'in kemal-i esmasına delâlet eder; o kemal-i esma ise, bizzarure o esmanın Müsemma-i Zülcemal'inin kemal-i sıfatına delâlet ve şahadet eder; o kemal-i sıfat ise, bilyakîn o Mevsuf-u Zülkamel'in kemal-i şununa delâlet ve şahadet eder; o kemal-i şun ise, bihakkalyakîn o Zîşun'un kemal-i zatına öyle delâlet eder ki, bütün kâinatta görünen bütün enva-ı kemalât, Onun kemaline nispeten sönük bir zıll-i zayıf suretinde bir Zat-ı Zülkamel'in ayat-ı kemali ve rumuz-u celâli ve işarat-ı cemali olduğunu gösterir.

1. En küçük bir kusur görüyor musun? (Mülk Suresi: 3.)

rütbe: derece.

sanat: ustalık; eser.

suret: şekil, biçim.

sıfat: nitelik, özellik.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şun: kabiliyetler; işler.

şun-u zatiye: şahıstan, kişilikten ayrı düşünülemeyen ve zatın, kişiliğin gereği olan hâl, keyfiyet ve kabiliyetler.

tezyinat: süslemeler.

ünvan: ad.

zîşun: kabiliyetler, işler sahibi.

zıll-i zayıf: zayıf bir gölge.

Güneşler Kuvvetinde On Birinci Lem'a:

On Dokuzuncu Sözde tarif edilen kitab-ı kebirin ayet-i kübrası ve o Kur'ân-ı kebirdeki İsm-i Azamı ve o şecere-i kâinatın çekirdeği ve en münevver meyvesi ve o saray-ı âlemin güneşi ve âlem-i İslâmiyetin bedr-i münevveri ve rububiyet-i İlâhiyenin dellâl-i saltanatı ve tılsım-ı kâinatın keşşaf-ı zîhikmeti olan Seyyidimiz Muhammedü'l-Emin Aleyhissalâtü Vesselâm, bütün enbiyayı sâyesi altına alan risalet cenahı ve bütün âlem-i İslâmı himayesine alan İslâmiyet cenahlarıyla, hakikatin tabakatında uçan ve bütün enbiya ve mürselîni, bütün evliya ve sıddıkîni ve bütün asfiya ve muhakkikîni arkasına alıp, bütün kuvvetiyle vahdaniyeti gösterip, arş-ı ehadiyete yol açıp gösterdiği iman-ı billâh ve ispat ettiği vahdaniyet-i İlâhiyeye hiç vehim ve şüphenin haddi var mı ki, kapatabilsin ve perde olabilsin?

Madem On Dokuzuncu Sözde ve On Dokuzuncu Mektupta o bürhan-ı kâtın âbülhayat-ı marifetinden On Dört Reşha ve On Dokuz İşarat ile o zat-ı mu'ciznûmanın enva-ı mu'cizatiyla beraber, icmalen bir derece tarif ve beyan etmişiz; şurada şu işaret ile iktifa edip, o vahdaniyetin bürhan-ı kâtını tezkiye eden ve sıdkına şahadet eden esasata işaret suretinde bir salâvat-ı şerife ile hatmederiz:

âbülhayat-ı marifet: Allah'ı tanıma ve bilmeyi sağlayan , bilgi verici kaynak
âlem-i İslâm: İslâm dünyası.
âlem-i İslâmiyet: İslâm dünyası.
Arş-ı Ehadiyet: Cenab-ı Allah'ın teklîğinin en azamî

mertebede tezahür ettiği makam.
asfiya: Hz. Peygamberin vârisi hükmünde, onun meslek ve gayelerini hayata geçirmeye ve tatbik çalışan âlim zatlardır.
ayet-i kübra: en büyük delil.

bedr-i münevver: nurlanmış dolunay.
beyan: açıklama.
bürhan-ı kâtı: en sağlam, en kesin delil.
cenah: kanat, taraf.
dellâl-i saltanat: saltanatın ilâncısı.

enbiya: peygamberler.
enva-ı mu'cizat: mu'cizelerin çeşitleri.
esasat: esas ve temel özellikler.
evliya: Allah dostları.
haddi: gücü.
hakikat: gerçek.
hatmetme: bitirme.
himaye: koruma.
icmal: kısaca, özet olarak.
iktifa: yeterli bulma.
iman-ı billâh: Allah'a iman.
İsm-i Azam: Cenab-ı Hakkın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.
işarat: işaretler.
keşşaf-ı zihikmet: hikmet sahibi keşfedici, açıcı.
kitab-ı kebir: büyük kitap; kâinat.
Kur'ân-ı Kebir: büyük Kur'ân-ı Kerim; kâinat.
lem'a: parıldı.
muhakkikîn: hakikati bulup meydana çıkarırlar.
Muhammedü'l-Emin: güvenilir Muhammed.
münevver: nurlanmış.
mürselîn: peygamberler.
reşha: sızıntı, damla.
risalet: elçilik, peygamberlik.
rububiyet-i İlâhiye: Allah'ın, varlıkları yaratıp ihtiyaçlarını vermesi, onları yetiştirmesi ve idare etmesi.
salâvat-ı şerife: Peygamber Efendimiz için yapılan rahmet duası.
saray-ı âlem: âlem sarayı.
sâye: gölge.
Seyyid: Efendimiz Hz. Muhammed.
suret: şekil, biçim.
sıddıkîn: doğru sözlü olanlar.
sıdk: doğruluk.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şecere-i kâinat: kâinat ağacı.
şüphe: kuşku.
tabakat: tabakalar.
tarif: tanıma.
tezkiye: temiz çıkarma.
tılsım-ı kâinat: kâinatın gizli sırrı.
vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.
vahdaniyet-i İlâhiye: Allah'ın bir ve tek olması.
vehim: zan, şüphe.
zat-ı mu'ciznûma: mu'cize gösteren zat.

âlem-i gayp: gayp âlemleri.
bürhan: delil.
bürhan-ı natık: konuşan delil; Peygamberimiz.
celâl: büyüklük, azamet, ululuk.
delâlet: delil olma, gösterme.
dellâl: ilân edici.
Fâtır-ı Âlem: kâinatı benzersiz bir şekilde yaratan Allah.
fihrîste: içindekiler.
hakikat: gerçek.
Hâlık-ı Kâinat: kâinatın yaratıcısı, Allah.
harika: olağanüstü vasıflar.
haslet: huy; iyi özellik.
hilâf-ı hakikat: gerçeğe zit.
icma: fikir birliği.
ittifak: birleşme; fikir birliği etme.
kâinat: tüm varlıklar.
kemâlât: mükemmellikler, güzellikler.
keramet: Allah'ın velî kullarında görülen olağanüstü hâller.
keşşaf: keşfeden, açan.
maksat: amaç, gaye.
malik: sahip.
melekût: melekler ve ruhlar âlemi.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı Allah'ın fiilleri ve işleri.
muhakkak: gerçek, doğru.
nizam: düzen.
nur: aydınlık.
Rabbânî: Allah'a ait.
rahmet: acıma, merhamet etme.
resul: peygamber.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın, varlıkların ihtiyaçlarını gidermesi, onları yetiştirmesi, terbiyesi, sevk ve idare etmesi.
seciye: huy, güzel ahlâk.
sıddık: doğru söyleyen.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şahid-i sadık: doğru sözlü şahit.
şahsiyet-i maneviye: manevî kişilik.
şeriat: İslâmın bütün hükümleri.
tahkik: araştırma.
tasdik: doğrulama.
tenzih: yanıştan, kusurdan uzak tutma.
timsal: örnek, numune.
tılsım: gizli sır.
ulviyet: yücelik, ululuk.
vahdaniyet: Allah'ın birliği.
vahiy: Cenab-ı Hakkın dilediği hükümleri, sırları ve hakikatleri peygamberlere bildirmesi.
vücub-u vücüt: varlığın gerekli ve zorunlu olması.
zahir: görünen.
zatında: şahsında.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مَنْ دَلَّ عَلَى وَجُوبِ وَجُودِكَ وَوَحْدَانِيَّتِكَ، وَشَهِدْ عَلَى جَلَالِكَ وَجَمَالِكَ وَكَمَالِكَ الشَّاهِدُ الصَّادِقُ الْمُصَدِّقُ وَالْبُرْهَانُ النَّاطِقُ الْمُحَقِّقُ سَيِّدُ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ، الْحَامِلُ سِرِّ أَجْمَاعِهِمْ وَتَصَدِّيقِهِمْ وَمُعْجَزَاتِهِمْ * وَأَمَامُ الْأَوْلِيَاءِ وَالصَّدِيقِينَ، الْحَاوِي سِرِّ اتِّفَاقِهِمْ وَتَحْقِيقِهِمْ وَكَرَامَاتِهِمْ * ذُو الْمُعْجَزَاتِ الْبَاهِرَةِ وَالْخَوَارِقِ الظَّاهِرَةِ وَالِدَلَّالِ الْقَاطِعَةِ الْمُحَقَّقَةِ الْمُصَدَّقَةِ لَهُ * ذُو الْخِصَالِ الْغَالِيَةِ فِي ذَاتِهِ وَالْأَخْلَاقِ الْغَالِيَةِ فِي وَظِيفَتِهِ، وَالسَّجَايَا السَّامِيَةِ فِي شَرِيعَتِهِ الْمُكَمَّلَةِ الْمُنَزَّهَةِ لَهُ عَنِ الْخِلَافِ * مَهْبِطُ الْوَحْيِ الرَّبَّانِيِّ بِاجْتِمَاعِ الْمَنْزِلِ وَالْمَنْزِلِ وَالْمَنْزِلِ عَلَيْهِ سَيَّارُ عَالَمِ الْغَيْبِ وَالْمَلَكُوتِ مُشَاهِدُ الْأَرْوَاحِ وَمُصَاحِبُ الْمَلَائِكَةِ * أَمْوُزَجُ كَمَالِ الْكَائِنَاتِ شَخْصًا وَنَوْعًا وَجِنْسًا « أَنْوَرُ ثَمَرَاتِ شَجَرَةِ الْخُلُقَةِ » سَرَّاجُ الْحَقِّ، بُرْهَانُ الْحَقِيقَتِ، تَمَثَّلُ الرَّحْمَةِ، مَثَلُ الْمُحَبَّةِ، كَشَافُ طَلْسَمِ الْكَائِنَاتِ، دَلَّالُ سُلْطَنَةِ الرُّبُوبِيَّةِ * الْمُرْمِزُ بَعْلُوبِيَّةِ شَخْصِيَّتِهِ الْمَعْنَوِيَّةِ إِلَى أَنَّهُ نُصِبَ عَيْنَ فَاطِرِ الْعَالَمِ فِي خَلْقِ الْكَائِنَاتِ * ذُو الشَّرِيعَةِ الَّتِي هِيَ بِوُسْعَةِ دَسَاتِيرِهَا وَقَوَّتِهَا تُشِيرُ إِلَى أَنَّهَا نِظَامُ نَازِمِ الْكُونِ وَضَعُ خَالِقِ الْكَائِنَاتِ *¹ نَعَمْ، أَنَّ نَازِمِ الْكَائِنَاتِ بِهَذَا النِّظَامِ الْأَتَمِّ الْأَكْمَلِ هُوَ نَازِمُ

1. Allah'im! Senin vücub-u vücuduna ve vahdaniyetine delâlet eden ve Senin celâline, cemaline ve kemaline şahadet eden; gördüğünü önce kendisi tasdik eden şahid-i sadık ve tahkik edici bürhan-ı natık, peygamber ve resullerin efendisi ve onların icma ve tasdik ve mu'cizelerinin sırrını taşıyan, evliya ve sıddıkların önderi ve onların da ittifak ve tahkik ve kerametlerinin sırrını kendinde bulunduran, apaçık mu'cizelerin, zahir harikaların, muhakkak, kesin ve kendisini doğrulayan delillerin sahibi; zatında kıymetli hasletlerin, vazifesinde yüce huyların, şeriatında yüksek seciyelerin maliki-ki, bütün bunlar, mükemmel ve kendisini hilâf-ı hakikat konuşmaktan tenzih ederler-Kur'an'ı indiren Allah'ın, indirilen Kur'an'ın ve kendisine Kur'an inen zatın icmasıyla, Rabbânî vahyin iniş yeri, âlem-i gayp ve melekûtu gezip dolaşan, ruhları müşahade edip meleklerle arkadaşlık eden, şahıs, nev ve cinsiyetle kâinattaki kemalâtın fihrîste, yaratılış ağacının en nurlu meyvesi, hakkın kandili, hakikatın bürhanı, rahmetin timsali, muhabbetin misali, kâinat tılsımının keşşafı, rububiyet saltanatının dellâli, şahsiyet-i maneviyesinin ulviyetiyle kâinatın yaratılışından Fâtır-ı Âlem'in maksadı olduğunu gösteren, kanunlarının genişliği ve kuvvetiyle kâinatı düzene koyan Zatın nizamı ve Hâlık-ı Kâinat'ın kanununu olduğunu gösteren şeriatın sahibi,

هَذَا الدِّينَ بِهَذَا النِّظَامِ الْأَحْسَنَ الْأَجْمَلَ، سَيِّدَنَا نَحْنُ مَعَاشِرُ بَنِي
 آدَمَ وَمَهْدِينَا إِلَى الْإِيمَانِ نَحْنُ مَعَاشِرُ الْمُؤْمِنِينَ، مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ
 بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلَبِ عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ وَأَتَمُّ التَّسْلِيمَاتِ مَا دَامَتْ
 الْأَرْضُ وَالسَّمَوَاتُ ❀ فَإِنَّ ذَلِكَ الشَّاهِدَ الصَّادِقَ الْمُصَدِّقَ
 يَشْهَدُ عَلَى رُؤُوسِ الْأَشْهَادِ مُنَادِيًا، وَمُعَلِّمًا لِأَجْيَالِ الْبَشَرِ خَلْفَ
 الْأَعْصَارِ وَالْأَقْطَارِ، نَدَاءً عَلَوِيًّا بِجَمِيعِ قُوَّتِهِ وَبَغَايَةِ جَدِّتِهِ
 وَبِنَهَايَةِ ثِقْوَتِهِ وَبِقُوَّةِ أَطْمِنَانِهِ وَبِكَمَالِ إِيْمَانِهِ « أَشْهَدُ
 أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ».¹

Güneşler Kuvvetinde On İkinci Lem'a

Şu Yirmi İkinci Sözün On İkinci Lem'ası, öyle bir bahr-i hakaiktir ki, bütün Yirmi İki Söz ancak onun yirmi iki katresi; ve öyle bir menba-ı envardır ki, şu Yirmi İki Söz, o güneşten ancak yirmi iki lem'asıdır. Evet o yirmi iki adet Sözlerin her birisi, sema-i Kur'ân'da parlayan bir tek necm-i ayetin bir lem'ası ve bahr-i Furkan'dan akan bir ayetin ırmağından tek bir katresi ve bir kenz-i azam-ı Kitabullahta her biri bir sandukça-i cevahir olan ayetlerin bir tek ayetinin bir tek incisidir. İşte On Dokuzuncu Sözün On Dördüncü Reşhasında bir nebze tarif edilen o Kelâmullah, İsm-i Azamdan, Arş-ı Azamdan, rububiyetin tecelli-i azamından nüzul edip, ezeli ebede

1. Evet, kâinatı bu eksiksiz nizam ile tanzim eden Zattır ki, bu dini, bu en güzel ve mükemmel nizamıyla ortaya koymuştur. Biz insanların efendisi ve biz mü'minlere iman yolunu gösteren, Abdullah bin Abdülmuttalip oğlu Muhammed'e salât eyle. Ona yer ve gökler durdukça en üstün salâvatlar ve en mükemmel selâmlar olsun. İşte, bu gördüğünü önce kendisi tasdik eden şahid-i sadık şahitlerin huzurunda, asırların ve kıt'aların gerisinden bütün kuvvetiyle gayet ciddiyetle, nihayetsiz güveniyle, kuvvet-i itminaniyle ve kemal-i imaniyle, ulvî bir seda ile şöyle nida edip bildiriyor: "Allah'tan başka hiçbir ilâh bulunmadığına şahadet ederim. O tektir ve Onun hiçbir şeriki yoktur."

Abdullah: Hz. Muhammed'in babası.
Abdülmuttalip: Hz. Muhammed'in dedesi.
Arş-ı Azam: Allah'ın kudret

ve saltanatının en büyük da-
 ıresi.
asır: yüzyıl.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümle-
 si.

bahr-i Furkan: hak ile batıl
 ayıran Kur'ân denizi.
bahr-i hakaik: apaçık haki-
 katler denizi.
ciddiyet: ciddilik.

din: Allah tarafından belirlenen
 ve peygamberler vasıtasıyla in-
 sanlara tebliğ edilen, insanlara
 dünya ve ahirette saadet yolları-
 nı gösteren sistem.

ebed: sonsuzluk, daimilik.

ezel: başlangıcı, öncesi olmama.

gayet: son derece.

iman: inanma.

İsm-i Azam: Cenab-ı Hakkın bin
 bir isminden en büyük ve mana-
 ca diğer isimleri kuşatmış olanı.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin
 tamamı.

katre: damla.

Kelâmullah: Allah'ın kelâmı,
 Kur'ân-ı Kerim.

kemal-i iman: imanın mükem-
 melliği.

kenz-i azam-ı Kitabullah: Al-
 lah'ın kitabının büyük hazinesi.

Kitabullah: Allah'ın kitabı,
 Kur'ân-ı Kerim.

kuvvet-i itminan: iman kuvveti.

kıt'a: yer yüzündeki yedi büyük
 kara parçasından her biri.

lem'a: parıltı.

menba-ı envar: nurların kaynağı.

Muhammed: Peygamberimiz.

mükemmel: kusursuz; olgun.

mü'min: iman eden.

nebze: bir parça.

necm-i ayet: ayetin yıldızı.

nida: seslenme.

nihayetsiz: sonsuz.

nizam: düzen.

nüzul: inme.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın, var-
 lıkların ihtiyaçlarını gidermesi, on-
 ları yetiştirmesi, terbiyesi, sevk
 ve idare etmesi.

salât: Peygamberimize dua.

salâvat: Peygamberimize rahmet
 ve esenlik dileme.

sandukça-i cevahir: cevherler
 sandığı.

seda: ses.

selâm: selâmet, esenlik.

sema-i Kur'ân: Kur'ân seması.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şahid-i sadık: doğru sözlü şahit.

şeriat: ilâhî kanunlar; İslâmiyet.

şerik: ortak.

tanzim: düzenleme, tertipleme.

tarif: tanıtmak.

tasdik: onaylama.

tecelli-i azam: en büyük tecelli,
 görünüm.

ulvî: yüce, yüksek.

Zat: Allah.

raptedecek, ferşi arşa bağlayacak bir vüs'at ve ulviyet içinde, bütün kuvvetiyle ve ayatının bütün kat'iyetiyle mükerreren ¹ **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** der, bütün kâinatı işhat eder; ve şahadet ettirir. Evet, ² **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ بَرَاءٌ مِّنْ دُونِ عَالَمٍ**

Evet, o Kur'an'a selim bir kalp gözüyle baksan göreceksin ki; cihat-ı sittesi öyle parlıyor, öyle şeffaftır ki, hiçbir zulmet, hiçbir dalâlet, hiçbir şüphe ve rayb, hiçbir hile, içine girmeye ve daire-i ismetine duhule fürce bula-maz. Çünkü, üstünde sikke-i i'caz, altında bürhan ve delil, arkasında nokta-i istinad mahz-ı vahy-i Rabbanî, önünde saadet-i dâreyn, sağında akli istintak edip tasdikini temin, solunda vicdanı istişhat ederek teslimini tes-pit, içi bilbedahe safî hidayet-i Rahmaniye, üstü bilmüşa-hede halis envâr-ı imaniye, meyveleri biaynelyakîn ke-malât-ı insaniye ile müzeyyen asfiya ve muhakkikîn-i ev-liya ve siddikîn olan o lisan-ı gaybın sinesine kulağını ya-pıştırıp dinlesen, derinden derine gayet munis ve mukni, nihayet ciddî ve ulvî ve bürhan ile mücehhez bir seda-i semavî işiteceksin ki; öyle bir kat'iyetle **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** der ve

tekrar eder ki, hakkalyakîn derecesinde söylediğini, ay-nelyakîn gibi bir ilm-i yakîni sana ifade ve ifaza ediyor.

Elhâsıl: Her birisi birer güneş olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ile Furkan-ı Ahkem ki, biri âlem-i şahadetin lisanı olarak bin mu'cizat içinde bütün enbiya ve asfiyanın taht-ı tasdiklerinde İslâmiyet ve risa-let parmaklarıyla işaret ederek bütün kuvvetiyle göster-diği bir hakikati, diğeri âlem-i gaybın lisanı hükmünde, kırk

âlem: bütün yaratılmışlar.

âlem-i gayp: varlığı kesin olan görülmeyen âlem.

âlem-i şahadet: gözle gördüğü-müz âlem, kâinat.

asfiya: Hz. Peygamberin vârisi hükmünde, onun meslek ve ga-yelerini hayata geçirmeye ve tat-bike çalışan âlim zatlar.

ayat: Kur'an ayetleri.

aynelyakîn: gözle görür derece-de inanma.

biaynelyakîn: görür gibi bilme.

bilbedahe: apaçık bir şekilde.

bilmüşahede: görerek, bizzat şa-hit olarak.

cihat-ı sitte: altı cihat, altı taraf.

daire-i ismet: kusursuzluk daire-si; masumluk dairesi.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ay-rılmak.

derece: mertebe, kademe.

duhul: içeri girme.

elhâsıl: sonuç olarak.

enbiya: peygamberler.

envâr-ı imaniye: iman nurları.

ferş: yeryüzü.

Furkan-ı Ahkem: doğruyu yan-lıştan, hakkı batıldan ayırarak hükmeden Kur'an-ı Kerim.

fürce: boşluk, açıklık.

hakkalyakîn: yaşayarak bilme.

hidayet-i Rahmaniye: Rahman olan Allah'ın hidayeti.

ifaza: feyizlendirme.

ilâh: kendisine ibadet edilen var-lık.

ilm-i yakîn: ilmî delillere daya-nan kesin bilgi.

istintak: konuşurma.

istişhat: delil olarak ileri sürme.

işhat: şahit gösterme.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kemalât-ı insaniye: insana ait ol-gunluklar, mükemmellikler.

Lâilâhe illâ Hû: ondan başka ilâh yoktur.

lisan-ı gayp: görünmeyen âlemin dili.

mahz-ı vahy-i Rabbanî: Allah'ın vahyinin tâ kendisi.

mu'cizat: mu'cizeler.

muhakkikîn-i evliya: evliyaların gerçekleri araştırın kısmı.

mukni: ikna edici.

munis: cana yakın, dost.

1. Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi 163; Âl-i İmran Suresi: 2; ...)

2. Âlem hep beraber "Lâ ilâhe illâ Hû" diyor.

mücehhez: donatılmış, do-nanmış.

mükerrer: tekrarlanmış.

müzeyyen: süslenmiş.

nokta-i istinat: dayanak noktası.

rapt: bağlama.

rayb: şüphe.

risalet: peygamberlik.

saadet-i dâreyn: dünya ve

ahiret mutluluğu.

seda-i semavî: semavî ses.

selim: sağlam, temiz.

sikke-i i'caz: mu'cizelik işare-ti.

siddikîn: doğru sözlü olanlar.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şeffaf: saydam, içinden ışık

geçen.

taht-ı tasdik: onay altında.

tasdik: doğrulama.

teslimini tespit: doğruluğunu ispat ettirmek.

ulviyet: yücelik.

vicdan: insanın iyiyi kötüden ayırabilmesini sağlayan bir duygu.

vüs'at: genişlik.

zulmet: karanlık.

vücut-u i'caz içinde, kâinatın bütün ayat-ı tekviniyesinin taht-ı tasdiklerinde, hakkaniyet ve hidayet parmaklarıyla işaret edip bütün ciddiyetle gösterdiği aynı hakikati, o hakikat güneşten daha bâhir, gündüzden daha zahir olmaz mı?

Ey dalâletâlûd mütemerrit insancık! (HAŞİYE) Ateş böceğinden daha sönük kafa fenerinle nasıl şu güneşlere karşı gelebilirsin, onlardan istiğna edebilirsin, üflemeyle onları söndürmeye çalışırsın? Tuuuuh, tuf, senin o münkir aklına!.. Nasıl o iki lisan-ı gayp ve şahadet ve bütün âlemlerin Rabbi ve şu kâinatın Sahibi namına ve onun hesabına söyledikleri sözleri ve davaları inkâr edebilirsin? Ey bîçare ve sinekten daha âciz, daha hakir! Sen necisin ki, şu kâinatın Sahib-i Zülcelâl'ini tekzibe yelteniyorsun?

* * *

Hitime

Ey akli hüşyar, kalbi müteyakkız arkadaş! Eğer şu Yirmi İkinci Sözü'n başından buraya kadar fehmetmişsen, On İki Lem'ayı birden elinde tut, binler elektrik kuvvetinde bir sirac-ı hakikat bularak, Arş-ı Azamdan uzatılıp gelen ayat-ı Kur'âniyeye yapış, burak-ı tevfiğe bin, semavat-ı hakaikte uruç et, arş-ı marifetullaha çık,

¹ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ de. Ve,

HAŞİYE: Bu hitap Kur'an'ı kaldırmaya çalışandır.

1. Şahadet ederim ki, Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Sen teksin, Senin hiçbir ortağın yoktur.

âciz: zayıf, güçsüz.

âlem: dünya.

Arş-ı Azam: Allah'ın kudret ve saltanatının en büyük daire.

arş-ı marifetullah: Allah'ı hakkıyla tanımanın en yüksek derecesi.

ayat-ı Kur'an: Kuran ayetleri.

ayat-ı tekviniye: Allah'ın varlığını gösteren birer delil olan

yaratılmış bütün varlıklar.

bâhir: apaçık.

bîçare: çaresiz, zavallı.

burak-ı tevfiq: yardım bineği.

dalâletâlûd: sapıklık ve inkâra bulaşmış.

fehîm: anlamak.

hakikat: gerçek.

hakir: değersiz.

hakkaniyet: doğruluk.

haşıye: açıklayıcı not, dipnot.

hatime: son.

hidayet: doğru ve hak yol.

hitap: konuşma, nutuk.

hüşyar: uyanık.

inkâr: inanmama.

istiğna: yüz çevirip bakmama.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

lem'a: panlı.

lisan-ı gayp ve şahadet: gördüğümüz ve görmediğimiz âlemlerin haberlerini bildiren dil.

münkir: inkâr eden.

mütemerrit: inatçı.

müteyakkız: uyanık, basiretli.

namına: adına.

Rab: her şeyi yaratan, ihtiyaçlarını gideren, idare eden ve her şeyin sahibi olan Allah.

Sahib-i Zülcelâl: büyüklük ve haşmet sahibi ve her şeyin sahibi Allah.

semavat-ı hakaik: hakikatler seması.

sirac-ı hakikat: hakikat lâmbası, nuru.

taht-ı tasdik: onay altında.

tekzip: yalanlama.

uruç: yükselme.

vücut-u i'caz: mu'cizelik yönleri, çeşitleri.

yeltenme: çalışma, girişme.

zahir: açık, görünen.

âlem: bütün yaratılmışlar.

Ashap: Hz. Peygamberi görmüş ve onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler.

bâki âlem: ahiret âlemi.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ebed: sonsuzluk.

ebedi: sonu olmayan.

ezel: başlangıcı, öncesi olmayan.

ezeli: başlangıcı olmayan.

güruh: kuru kalabalık, sürü.

hamd: övgü, övme, yüceltme, şükür.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak faydalı ve tam yerinde olması.

hürmet: saygı.

kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden.

merhamet: acıma, şefkat gösterme.

mesjid-i kebir-i âlem: büyük âlem mesjidi.

mevcudat-ı kâinat: kâinataki bütün varlıklar.

minnet: iyiliğe karşı duyulan şükür hissi, şükür.

muhakkak: şüphesiz, gerçekten.

musibet: belâ.

mülk: bütün her şey.

noksan: eksiklik.

Rab: her şeyi yaratan, ihtiyaçlarını gideren, idare eden ve her şeyin sahibi olan Allah.

rahmet: acıma.

salât: dua.

selâm: barış, rahatlık.

tenzih: her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma.

ümmet: Müslümanların tamamı.

vaat: söz verme.

vahdaniyet: Allah'ın birliği.

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ
وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

diyerek, bütün mevcudat-ı kâinatın başları üstünde ve mesjid-i kebir-i âlemde vahdaniyeti ilân et.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا
كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ
وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ
الْكَافِرِينَ³ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ
رَحْمَةً أَنْتَ الْوَهَّابُ⁴ رَبَّنَا أَنْتَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ
فِيهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ⁵

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى مَنْ اَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِيْنَ وَعَلٰى اٰلِهٖ
وَصَحْبِهٖ اَجْمَعِيْنَ⁶ وَارْحَمْنَا وَارْحَمِ اُمَّتَهُ بِرَحْمَتِكَ
يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ⁷ اٰمِيْنَ⁸

وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ اِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ⁹

1. Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir. Allah bir olur, ortağı yoktur. Mülk Onundur. Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet Ona mahsustur ve Ona lâ-yıktır. Hayatı veren ve devam ettiren yine Odur. Ölümü de yaratan ve bâkî âleme alan Odur. O ezeli ve ebedî hayat sahibidir. Her hayır Onun elindedir; yapılan her hayrı da kaydeder ve karşılığını verir. Her şeye gücü yeter ve hiçbir şey Ona ağır gelmez. (Buharî, Ezan: 155, Teheccüd: 21; Müslim, Zikir: 28, 30; Ebu Davud, Vitir: 24.)
2. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

3. Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme. Ey Rabbimiz! Bizden evvelkilere yüklediğin gibi bize de ağır vazifeler ve musibetler verme. Ey Rabbimiz! Bize merhamet et. Bizim dostumuz ve yardımcımız Sensin. Kâfirler güruhuna karşı Sen bize yardım et. (Bakara Suresi: 286.)

4. Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola eristirdikten sonra kalplerimizi sapıklığa meylettirme. Yüce katından bize bir rahmet bağışla. Muhakkak ki veren Sensin, dua edip istediklerimizi bize bağışlayan Sensin. • Ey Rabbimiz! Geleceğinde şüphe olmayan hesap gününde insanları huzuruna toplayacak olan da muhakkak ki Sensin. Hiç şüphe yok ki Allah vaadinden dönmeyiz." (Âl-i İmran Suresi: 8-9.)

5. Allah'ım! Âlemlere rahmet olarak gönderdiğin zata, onun bütün âl ve ashabına salât ve selâm eyle. Ey merhamet edenlerin en merhametlisi, rahmetin hürmetine bize ve onun ümmetine merhamet eyle. Âmin.

6. Duaları ise şu sözlerle sona erer: Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. (Yunus Suresi: 10.)

Yirmi Üçüncü Söz

* Yirmi Üçüncü Söz, Barla'da 1929'da Türkçe olarak telif edilmiştir.

Şu sözün İki Mebhası vardır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۝
1
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

Birinci Mebhas

MANIN binler mehasininden yalnız beşini Beş Nokta içinde beyan ederiz.

BİRİNCİ NOKTA

İnsan, nur-u iman ile âlâyilliyine çıkar, Cennete lâyük bir kıymet alır. Ve zulmet-i küfür ile esfel-i safilîne düşer, Cehenneme ehil olacak bir vaziyete girer. Çünkü, iman insanı Sâni-i Zülcelâl'ine nispet ediyor. İman bir intisaptır. Öyle ise, insan iman ile insanda tezahür eden sanat-ı İlâhiye ve nukuş-u esma-i Rabbaniye itibarıyla bir kıymet alır. Küfür, o nispeti kateder. O kat'dan sanat-ı Rabbaniye gizlenir, kıymeti dahi yalnız madde itibarıyla olur. Madde ise, hem fâniye, hem zaile, hem muvakkat bir hayat-ı hayvanî olduğundan, kıymeti hiç hükmündedir.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Muhakkak ki Biz insanı en güzel bir şekilde yarattık. • Sonra da onu en aşağı seviyeye indirdik. • Ancak iman eden ve güzel işler yapanlar müstesna. (Tîn Suresi: 4-6.)

âlâyilliyin: yüceler yücesi.
beyan: açıklama.
Cehennem: sonsuz azap yeri.
Cennet: sonsuz mutluluk yeri.
ehil: lâyık olan.
esfel-i safilîn: aşağıların en aşağısı.
fâni: yok olmak.

hayat-ı hayvanî: hayvanların hayatı.
hüküm: değer.
iman: Allah'a ve İslâmın gerekli olan esaslarına inanma.
intisap: mensup olma, bağlanma.
itibar: değer.
kat': ortadan kaldırma, yok

etme.
küfür: Allah'ı inkâr etme, inanmama.
kıymet: değer.
mebhas: bahis, konu.
mehasin: güzellikler.
muhakkak: şüphesiz.
nispet: münasebet, bağ.
nukuş-u esma-i Rabbaniye:

Allah'ın isimlerinin nakışları.

nur-u iman: iman nuru.

Rahîm: merhamet sahibi Allah.

Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

sanat-ı İlâhiye: Allah'ın sanatı.

sanat-ı Rabbaniye: her şeyi kendi ölçülerinde terbiye eden Allah'ın sanatı.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.

tezahür: ortaya çıkma, görünme.

vaziyet: durum, hâl.

zail: yok olan.

zulmet-i küfür: küfür karanlığı.

Bu sırrı bir temsil ile beyan edeceğiz. Meselâ, insanların sanatları içinde, nasıl ki maddenin kıymeti ile sanatın kıymeti ayrı ayrıdır; bazen müsvi, bazen madde daha kıymettar, bazen oluyor ki, beş kuruşluk demir gibi bir maddede beş liralık bir sanat bulunuyor. Belki bazen, antika olan bir sanat, bir milyon kıymeti aldığı hâlde, maddesi beş kuruşa da değmiyor. İşte öyle antika bir sanat, antikacıların çarşısına gidilse, harikapişe ve pek eski hünerver sanatkârına nispet ederek, o sanatkârı yâd etmekle ve o sanatla teşhir edilse, bir milyon fiyatla satılır. Eğer kaba demirciler çarşısına gidilse, beş kuruşluk bir demir pahasına alınabilir.

antika: kıymetli, değerli.
âsâr-ı sanat: sanat eserleri.
âyine-i Samedâniye: Allah'ın hiç bir şeye muhtaç olmayışını ve her şeyin Ona muhtaç olduğu "Samed" isminin tecelli ettiğini gösteren ayna.
beyan: açıklama.
cilve: güzel ve hoş bir biçimde görünme, yansıma.
ehemmiyet: önem.
esma: isimler.
hâl: durum.
harikapişe: harika işler yapan.
hünerver: hünerli, becerikli.
ibaret: meydana gelen.
iman: Allah'a ve İslâmın gerekli olan esaslarına inanma.
intisap: mensup olma, bağlılık.
itibar: değer.
izhar: gösterme.
kerem: lütuf, ihsan, bağış.
kıymet: değer.
kıymettar: değerli.
lâyık: uygun, yakışır.
mahlûk: yaratılmış, canlı varlık.
mahlûkat: yaratılmışlar.
manidar: manalı, anlamlı.
masnu: sanatla yapılmış.
mazhar: sahip olmuş, erişmiş, yansıma, görünme yeri.
medar: dayanak noktası, sebep.
misafir-i Rabbani: Allah'ın misafiri.
misal-i musağgar: küçültülmüş örnek.
mu'cize-i kudret: Allah'ın kudretinin mu'cizesi.
muhatab-ı İlâhî: Allah'ın hitap ettiği kimse.
mü'min: iman esaslarına inanan, Müslüman.
müsvi: eşit.
nakış: işleme, süsleme.
nazenin: nazlı.
nazik: güzel, zarif.
nispet: ilgi, bağ, alâka.

İşte insan, Cenab-ı Hakkın böyle antika bir sanatıdır ve en nazik ve nazenin bir mu'cize-i kudretidir ki, insanı bütün esmasının cilvesine mazhar ve nakışlarına medar ve kâinata bir misal-i musağgar suretinde yaratmıştır.

Eğer, nur-u iman, içine girse, üstündeki bütün manidar nakışlar o ışıkla okunur. O mü'min, şuur ile okur ve o intisapla okutur. Yani, "Sâni-i Zülcelâl'in masnuuyum, mahlûkuyum, rahmet ve keremine mazharım" gibi manalarla, insandaki sanat-ı Rabbaniye tezahür eder. Demek, Sâniine intisaptan ibaret olan iman, insandaki bütün âsâr-ı sanatı izhar eder. İnsanın kıymeti, o sanat-ı Rabbaniyeye göre olur ve âyine-i Samedâniye itibarıyla. O hâlde, şu ehemmiyetsiz olan insan, şu itibarla bütün mahlûkat üstünde bir muhatab-ı İlâhî ve Cennete lâ-yık bir misafir-i Rabbânî olur.

nur-u iman: imandan gelen nur, ışık.
paha: fiyat.
rahmet: acıma, merhamet etme.
sanat: ustalık, yapılan güzel iş, hüner.
sanatkâr: sanat eseri ortaya koyan kimse.
sanat-ı Rabbaniye: Allah'ın sanatı.
Sâni: Her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan, Allah.

suret: biçim, şekil.
sır: hakikat.
şuur: bilinç, akıl.
temsil: benzetme.
teşhir: sergileme.
tezahür: görünme, ortaya çıkma.
yâd: anma, hatıra getirme.

Eğer kat-ı intisaptan ibaret olan küfür insanın içine girse, o vakit bütün o manidar nukuş-u esma-i İlâhiye karanlığa düşer; okunmaz. Zira, Sâni unutulsa, Sânia müteveccih manevî cihetler de anlaşılmaz; âdetâ baş aşağı düşer. O manidar âlî sanatların ve manevî âlî nakışların çoğu gizlenir; bâkî kalan ve gözle görülen bir kısmı ise, süflî esbaba ve tabiata ve tesadüfe verilip, nihayet sukut eder. Her biri birer parlak elmas iken, birer sönük şişe olurlar. Ehemmiyeti yalnız madde-i hayvaniyeye bakar. Maddenin gayesi ve meyvesi ise, dediğimiz gibi, kısacık bir ömürde, hayvanatın en âcizi ve en muhtacı ve en kederlisi olduğu bir hâlde, yalnız cüz'î bir hayat geçirmektedir. Sonra tefessüh eder, gider. İşte küfür, böyle, mahiyet-i insaniyeyi yıkar; elmastan kömüre kalbeder.

İKİNCİ NOKTA

İman, nasıl ki bir nurdur, insanı ışıklandırıyor, üstünde yazılan bütün mektubat-ı Samedâniyeyi okutturuyor; öyle de kâinatı dahi ışıklandırıyor, zaman-ı mazi ve müstakbeli zulûmattan kurtarıyor. Şu sırrı, bir vakıada ¹ **اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ** ayet-i kerimesinin bir sırrına dair gördüğüm bir temsil ile beyan ederiz. Şöyle ki:

Bir vakıa-i hayaliyede gördüm ki, iki yüksek dağ var, birbirine mukabil. Üstünde dehşetli bir köprü kurulmuş. Köprünün altında pek derin bir dere; ben o köprünün üstünde bulunuyorum. Dünyayı da her tarafı karanlık, kesif bir zulûmat istilâ etmişti.

elmas: çok değerli.
esbap: sebepler.
gaye: netice.
hâl: durum.
hayvanat: hayvanlar.
hidayet: doğru olan, hak olan; Islâmiyet.
ibaret: meydana gelen
iman: Allah'a ve Islâmın gerekli olan esaslarına inanma
inkâr: kabul ve tasdik etmeme.
istilâ: kaplama.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kat-ı intisap: alâkayı ve bağlılığı kesme.
keder: üzüntü.
kesif: yoğun, koyu.
küfür: Allah'ı inkâr etme.
madde-i hayvaniye: insanın hayvanî yönü.
mahiyet-i insaniye: insana ait özellikler, insanın manevî yönü.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
manidar: manalı.
mektubat-ı Samedâniye: Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarını anlatan, Allah'ın birliğini gösteren varlıklar.
muhtaç: ihtiyaç sahibi.
mukabil: karşı.
müstakbel: gelecek zaman.
müteveccih: yönelen.
nakış: işleme, süsleme.
nihayet: son derece.
nukuş-u esma-i İlâhiye: Allah'ın isimlerinin nakışları.
nur: aydınlık, ışık.
ömür: hayat süresi.
sanat: hüner, ustalık, beceri.
Sâni: sanatlı olarak yaratan Allah.
sukut etme: düşme, alçalma.
süflî: adı, basit.
sır: gizli, manevî hakikat.
tabiat: doğa, canlı, cansız, tüm varlıklar.
tefessüh: bozulma, kokuşma.
temsil: kıyaslama tarzında benzetme.
tesadüf: rastlantı.
vakit: zaman.
vakıa: hâdis, olay.
vakıa-i hayaliye: hayalî olay.
zaman-ı mazi: geçmiş zaman.
zulûmat: karanlıklar.

1. Allah iman edenlerin dostu ve yardımcısıdır; onları inkâr karanlıklarından kurtarıp hidayet nuruna kavuşturur. (Bakara Suresi: 257.)

âciz: güçsüz.

âli: yüce, yüksek.

ayet-i kerime: Kur'an'ın ayeti.

bâkî: sonsuz.

beyan: açıklama.

cihet: yön taraf.

cüz'î: pek az.

dair: ait.

dehşetli: olağanüstü heyecan verici; ürktütücü, korkutucu.

ehemmiyet: önem.

Ben sağ tarafıma baktım; nihayetsiz bir zulümat içinde, bir mezar-ı ekber gördüm, yani tahayyül ettim. Sol tarafıma baktım; müthiş zulümat dalgaları içinde azîm fırtınalar, dağdağalar, dâhiyeler hazırlandığını görüyor gibi oldum. Köprünün altına baktım; gayet derin bir uçurum görüyorum zannettim. Bu müthiş zulümata karşı, sönük bir cep fenerim vardı. Onu istimal ettim, yarım yamalak ışığıyla baktım; pek müthiş bir vaziyet bana göründü. Hatta önümdeki köprünün başında ve etrafında öyle müthiş ejderhalar, aslanlar, canavarlar göründü ki, “Keşke bu cep fenerim olmasa idi, bu dehşetleri görme- se idim” dedim. O feneri hangi tarafa çevirdim ise, öyle dehşetler aldım. “Eyvah! Şu fener başıma belâdır” dedim.

Ondan kızdım; o cep fenerini yere çarptım, kırdım. Güya onun kırılması, dünyayı ışıklandıran büyük elektrik lâmbasının düğmesine dokundum gibi, birden o zulümat boşandı. Her taraf o lâmbanın nuru ile doldu; her şeyin hakikatini gösterdi. Baktım ki, o gördüğüm köprü gayet muntazam yerde, ova içinde bir caddedir. Ve sağ tarafımda gördüğüm mezar-ı ekber, baştan başa güzel, yeşil bahçelerle, nuranî insanların taht-ı riyasetinde, ibadet ve hizmet ve sohbet ve zikir meclisleri olduğunu fark ettim. Ve sol tarafımda fırtınalı, dağdağalı zannettiğim uçurumlar, şahikalar ise süslü, sevimli, cazibedar olan dağların arkalarında azîm bir ziyafetgâh, güzel bir seyrangâh, yüksek bir nüzhethgâh bulunduğunu hayal meyal gördüm. Ve o müthiş canavarlar, ejderhalar zannettiğim mahlûklar ise, munis deve, öküz, koyun, keçi gibi hayvanat-ı ehliye

azîm: büyük.

cazibe: çekicilik.

dağdağa: sıkıntı, gürültü, telâs, ız- tırap.

dâhiye: musibet, felâket, telâs, ıztırap

dehşet: büyük korku

ejderha: korkunç ve hayalî bir hayvan.

gayet: çok.

güya: sanki.

hakikat: gerçek.

hayal meyal: hayale yakın, haya- le benzer.

hayvanat-ı ehliye: evcil hayvan-

lar.

hizmet: vazife.

ibadet: kulluk.

istimal: kullanma.

mahlûk: yaratık.

meclis: topluluk.

mezar-ı ekber: çok büyük mezar.

munis: insana zarar verme-

yen.

muntazam: düzenli.

müthiş: korkunç, korkutan.

nihayetsiz: sonsuz.

nur: aydınlık, ışık.

nuranî: nurlu, ışık saçan.

nüzhethgâh: gezi yeri.

seyrangâh: muhteşem man- zaralı yerler.

şahika: zirve.

tahayyül: hayal etme.

taht-ı riyaset: bir reisin yö- netimi altında.

vaziyet: durum.

zan: sanma.

zikir: Allah'ı anma

ziyafetgâh: ziyafet yeri.

zulümat: karanlıklar.

olduğunu gördüm. ¹ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نُورِ الْإِيمَانِ diyerek

² اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ayet-i kerimesini okudum, o vakiadan ayıldım.

İşte, o iki dağ mebde-i hayat, ahir-i hayat, yani âlem-i arz ve âlem-i berzahdır. O köprü ise hayat yoludur. O sağ taraf ise geçmiş zamandır. Sol taraf ise istikbaldir. O cep feneri ise, hodbin ve bildiğine itimat eden ve vahy-i semavîyi dinlemeyen enaniyet-i insaniyedir. O canavarlar zannolunan şeyler ise, âlemin hâdisatı ve acip mahlûkattır. İşte enaniyetine itimat eden, zulûmat-ı gaflete düşen, dalâlet karanlığına müptelâ olan adam, o vakiada evvelki hâlime benzer ki, o cep feneri hükmünde nakıs ve dalâletâlûd malûmat ile, zaman-ı maziyi bir mezar-ı ekber suretinde ve ademâlûd bir zulûmat içinde görüyor. İstikbali gayet fırtınalı ve tesadüfe bağlı bir vahşetgâh gösterir; hem, her birisi bir Hakîm-i Rahîm'in birer memur-u musahharı olan hâdisat ve mevcudatı muzır birer canavar hükmünde bildirir,

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ
³ إِلَى الظُّلُمَاتِ

hükmüne mazhar eder.

Eğer hidayet-i İlâhiye yetişse, iman kalbine girse, nefsin firavuniyeti kırılrsa, kitabullahı dinlese, o vakiada ikinci hâlime benzeyecek. O vakit, birden, kâinat bir gündüz rengini alır, nur-u İlâhî ile dolar; âlem,

ti.

canavar: korkunc yaratık.

dalâlet: doğru yoldan ayrılma.

dalâletâlûd: hak yoldan uzaklaşmış, sapıklığa bulaşmış.

dua: Allah'a yalvarma.

enaniyet: benlik, gurur.

enaniyet-i insaniye: insanın sadece kendine güvenmesi.

evvel: önce.

firavun: kibirli, gururlu ve inatçı (adam).

gayet: son derece.

hâdisat: olaylar.

Hakîm-i Rahîm: hikmetle ve merhametli Allah.

hâl: durum.

hamd: teşekkür, sükran.

hidayet: doğru olan, hak olan.

hidayet-i İlâhiye: Allah'ın kulu doğru yola erdirmesi.

hodbin: kibirli, kendini beğenen.

hükmünde: değerinde, yerinde.

hüküm: bir şey hakkında verilen karar.

iman: inanç, inanma.

inkâr: kabul ve tasdik etmeme.

istikbal: gelecek zaman.

itimat: güvenme.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı

Kitabullah: Allah'ın kitabı.

mahlûkat: yaratıklar.

mahrum: yoksun.

malûmat: bilgiler.

mazhar: şereflenme, nail olma, kavuşma.

mebde-i hayat: hayatın başlangıcı.

memur-u musahhar: itaatkâr görevli.

mevcudat: varlıklar.

mezar-ı ekber: çok büyük mezar.

muzır: zararlı.

müptelâ: bağımlı.

nakıs: eksik.

nefis: insanın kötülüğü isteyen yönü.

nur: aydınlık, ılık.

nur-u İlâhî: Allah'ın verdiği nur.

suret: şekil.

tağut: put, şeytan.

tesadûf: rastlantı.

vahşetgâh: korkutan yer.

vahy-i semavî: Allah'tan gelen vahiy.

vakit: zaman.

vakia: hâdis, olay.

zaman-ı mazi: geçmiş zaman.

zan: sanma.

zulûmat: karanlıklar.

zulûmat-ı gaflet: gaflet karanlıkları.

1. İman nurundan dolayı, Allah'a hamd olsun.

2. Allah iman edenlerin dostu ve yardımcısıdır; onları inkâr karanlıklarından kurtarıp hidayet nuruna kavuşturur. (Bakara Suresi: 257.)

3. İnkâr edenlerin dostu ise tağutlardır; onları iman nurundan mahrum bırakıp, inkâr karanlıklarına sürüklerler. (Bakara Suresi: 257.)

acip: tuhaf; hayret veren.

ademâlûd: yoklukla karışık, yokluk bulaşmış.

ahir-i hayat: hayatın sonu.

âlem: dünya, kâinat.

âlem-i arz: dünya âlemi.

âlem-i berzah: ruhların kıyamete kadar kalacakları âlem.

ayet-i kerime: Kur'an'ın aye-

Allahü ekber: Allah en büyüktür.
asır: yüzyıl.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bahar: kış ile yaz arasındaki mevsim, ilkbahar.
berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.
cemaat: topluluk
Cennet: sonsuz mutluluk yeri.
cihet: yön.
dağlarmisal: dağlar gibi.
dağlarvari: dağlar gibi.
emanet: güvenerek bırakma.
ervah-ı safiye: temiz ve pak ruhlar.
evliya: Allah dostları.
hâdisat: olaylar.
hâdis: olay.
hakikat: gerçek.
hakiki: gerçek.
haşin: kınacı, sert.
hayat-ı ebediye: sonsuz hayat.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.
ifa: yerine getirme.
iman: Allah'a inanma, inanç.
inkılâbat-ı berzahîye ve uhrevîye: kabir âlemi ve ahiretteki değişimler.
istirahat: dinlenme.
kabir: mezar.
Kadîr-i Mutlak: sonsuz kuvvet sahibi Allah.
kâinat: bütün varlıklar.
kemal-i emniyet: tam bir emniyet.
kuvvet: güç.
kıyas: karşılaştırma, benzetme.
lâtif: hoş güzel.
makamat-ı âliye: yüce makamlar.
manen: mana bakımından.
medar: sebep, vesile.
mevt: ölüm.
mezar-ı ekber: çok büyük mezar.
mukaddime: başlangıç, giriş.
musahhar: emirle hareket eden.
müstakbel: gelecek zaman.
nebi: kendisine kitap indirilmiş peygamber.
nur: aydınlık, ışık.
nur-u iman: imandan gelen nur.
saadet: mutluluk.
saadet-i ebedi: sonsuz mutluluk.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
sair: diğer.
saray: görkemli, iyi, zevkli döşenmiş yapı.
sefine-i hayat: hayat gemisi.
seyran: gezme.
suret: görünüş.
taht-ı riyaset: bir reis'in yönetimi altında.
taun: veba.
tazyikat: baskılar

¹ **اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** ayetini okur. O vakit, zaman-ı mazi bir mezar-ı ekber değil, belki her bir asrı bir nebînin veya evliyanın taht-ı riyasetinde, vazife-i ubudiyeti ifa eden ervah-ı safiye cemaatlerinin vazife-i hayatlarını birtirmekle, ² **اللَّهُ أَكْبَرُ** diyerek makamat-ı âliye'ye uçmalarını

ve müstakbel tarafına geçmelerini kalp gözü ile görür. Sol tarafına bakar ki, dağlarmisal bazı inkılâbat-ı berzahîye ve uhrevîye arkalarında, Cennetin bağlarındaki sadet saraylarında kurulmuş bir ziyafet-i rahmaniye'yi o nur-u iman ile uzaktan uzağa fark eder. Ve fırtına ve zelzele, taun gibi hâdiseleri birer musahhar memur bilir. Bahar fırtınası ve yağmur gibi hâdisatı, sureten haşin, manen çok lâtif hikmetlere medar görüyor. Hatta mevti hayat-ı ebediyenin mukaddimesi; ve kabri saadet-i ebediyenin kapısı görüyor. Daha sair cihetleri sen kıyas eyle; hakikati temsile tatbik et.

ÜÇÜNCÜ NOKTA

İman hem nurdur, hem kuvvettir. Evet, hakikî imanı elde eden adam, kâinata meydan okuyabilir ve imanın kuvvetine göre, hâdisatın tazyikatından kurtulabilir. ³ **تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ** der, sefine-i hayatta kemal-i emniyetle hâdisatın dağlarvari dalgaları içinde seyran eder. Bütün ağırlıklarını Kadîr-i Mutlak'ın yed-i kudretine emanet eder, rahatla dünyadan geçer, berzahta istirahat eder, sonra saadet-i ebediye'ye girmek için Cennete uçabilir.

1. Allah göklerin ve yerin nurudur. (Nur Suresi: 35.)

2. Allah en büyüktür, en yücedir.

3. Allah'a tevekkül ettim. (Hüd Suresi: 56.)

temsîl: benzetme, örnek.

vakit: zaman.

vazife-i hayat: hayat vazifesi.

vazife-i ubudiyet: kulluk va-

zifesi.

yed-i kudret: kudret eli.

zaman-ı mazi: geçmiş za-

man.

zelzele: deprem.

ziyafet-i rahmaniye: merhametli olan Allah'ın hazırladığı ziyafet.

Yoksa, tevekkül etmezse, dünyanın ağırlıkları uçmasına değil, belki esfel-i safiline çeker.

Demek, iman tevhide, tevhit teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül saadet-i dâireni iktiza eder.

Fakat, yanlış anlama! Tevekkül, esbabı bütün bütün reddetmek değildir. Belki, esbabı dest-i kudretin perdesi bilip riayet ederek; esbaba teşebbüs ise, bir nevi dua-i fi ilî telâkki ederek; müsebbebatı yalnız Cenab-ı Hak'tan istemek ve neticeleri Ondan bilmek ve Ona minnettar olmaktan ibarettir.

Tevekkül eden ve etmeyenin misalleri, şu hikâyeye benzer:

Vaktiyle iki adam, hem bellerine, hem başlarına ağır yükler yüklenip, büyük bir sefineye bir bilet alıp girdiler. Birisi, girer girmez yükünü gemiye bırakıp, üstünde oturup, nezaret eder; diğeri hem ahmak, hem mağrur olduğundan, yükünü yere bırakmıyor.

Ona denildi: “Ağır yükünü gemiye bırakıp rahat et.”

O dedi: “Yok, ben bırakmayacağım. Belki zayi olur. Ben kuvvetliyim. Malımı, belimde ve başımda muhafaza edeceğim.”

Yine ona denildi: “Bizi ve sizi kaldıran şu emniyetli sefine-i sultaniye daha kuvvetlidir, daha ziyade iyi muhafaza eder. Belki başın döner, yükün ile beraber denize düşersin. Hem, gittikçe kuvvetten düşersin. Şu bükülmüş belin, şu akılsız başın, gittikçe ağırlaşan şu yüklere takat

nezaret: gözetme, kontrol.
riayet: gerekenleri yapma.
saadet-i dâireyn: dünya ve ahiret mutluluğu.
sefine: gemi
sefine-i sultaniye: sultanın gemisi.
telâkki: kabul etme.
teslim: kendini Allah'ın emrine bırakma.
teşebbüs: girişme.
tevekkül: Allah'a dayanma ve güvenme.
tevhit: Allah'ın bir olduğuna inanma.
vaktiyle: bir zaman.
zayi: elden çıkan.
ziyade: fazla.

ahmak: sersem, budala, akılsız, zekâca gelişmemiş.

Cenab-ı Hak: Allah; doğru, gerçek, Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

dest-i kudret: kudret eli.

dua-i fiili: fiili dua; istenilen bir şeyin meydana gelmesi

için lâzım gelen şartları ve sebepleri yerine getirme.

emniyet: güvenlik

esbap: sebepler.

esfel-i safilin: aşağıların en aşağısı.

hikâye: olay, kıssa.

ibaret: meydana gelen.

iktiza: gerektirme.

iman: inanma.

mağrur: gururlu.

minnettar olma: iyiliğe karşı duyulan şükür hissi.

misal: örnek.

muhafaza: koruma

müsebbibat: sebeplerin sonuçları, neticeler.

nevi: çeşit.

getiremeyecek. Kaptan dahi, eğer seni bu hâlde görse, ya divanedir diye seni tart edecek, ya 'Haindir, gemimizi ittiham ediyor, bizimle istihza ediyor, hapis edilsin' diye emredecektir. Hem, herkese maskara olursun. Çünkü, ehl-i dikkat nazarında, zaafı gösteren tekebbürün ile, aczi gösteren gururun ile, rıyayı ve zilleti gösteren tasannuun ile, kendini halka mudhike yaptın; herkes sana gülüyor” denildikten sonra, o bıçarenin aklı başına geldi, yükünü yere koydu, üstünde oturdu. “Oh! Allah senden razı olsun. Zahmetten, hapisten, maskaralıktan kurtuldum” dedi.

İşte ey tevekkülsüz insan! Sen de bu adam gibi aklını başına al, tevekkül et. Tâ bütün kâinatın dilenciliğinden ve her hâdisenin karşısında titremekten ve hodfuruşluktan ve maskaralıktan ve şekavet-i uhreviyeden ve tazyikat-ı dünyeviye hapsinden kurtulasın.

DÖRDÜNCÜ NOKTA

İman, insanı insan eder; belki, insanı sultan eder. Öyle ise, insanın vazife-i asliyesi iman ve duadır. Küfür, insanı gayet âciz bir canavar hayvan eder.

Şu meselenin binler delillerinden yalnız hayvan ve insanın dünyaya gelmelerindeki farkları, o meseleye vazih bir delildir ve bir bürhan-ı kâtıdır.

Evet, insaniyet iman ile insaniyet olduğunu, insan ile hayvanın dünyaya gelişindeki farkları gösterir. Çünkü hayvan, dünyaya geldiği vakit, âdeta başka bir âlemde

âciz: zayıf, güçsüz.
aciz: zayıflık, güçsüzlük.
âdeta: sanki.
âlem: dünya.
bıçare: çaresiz
bürhan-ı kâtı: kesin delil.
canavar: korkunç yaratık.
delil: kanıt.
divane: deli.
dua: yalvarmak ve istemek
ehl-i dikkat: dikkatlıler.
gayet: son derece.
hâdis: olay.
hain: ihanet eden.
hâl: durum.
hapis: tutuklu, kapalı bir yere konma.
hodfuruş: sadece kendini beğenen.
iman: Allah'a inanma.
insaniyet: insanlık.
istihza: alaya alma
ittiham: suçlama.
kâinat: bütün varlıklar, âlem.
kaptan: gemilerin sevk ve idaresinden sorumlu en üst derecedeki görevli.
küfür: Allah'ı inkâr etme, inançsızlık.
maskara: gülünç duruma düşen.

mesale: konu.
mudhike: gülünç hâl.
nazar: huzur, ön.
razi: memnun.
riya: yalandan gösteriş.
sultan: padişah, hükümdar.
şekavet-i uhreviye: ahirette kötü duruma düşme.

tart: kovma
tasannu: yapmacık, zorlayarak bir şeyi olduğundan daha değerli gösterme.
tazyikat-ı dünyeviye: dünyadaki sıkıntılar.
tekebbür: büyülenme.

tevekkül: Allah'a dayanma ve güvenme.
vakit: zaman.
vazife-i asliye: asıl vazife.
vazih: açık.
zaaf: zayıflık.
zahmet: sıkıntı.
zillet: alçaklık, aşağılık.

tekemmül etmiş gibi, istidadına göre mükemmel olarak gelir; yani gönderilir. Ya iki saatte, ya iki günde veya iki ayda bütün şerait-i hayatiyesini ve kâinatla olan münasebetini ve kavanin-i hayatını öğrenir, meleke sahibi olur. İnsanın yirmi senede kazandığı iktidar-ı hayatiyeyi ve meleke-i ameliyeyi, yirmi günde serçe ve arı gibi bir hayvan tahsil eder; yani ona ilham olunur.

Demek, hayvanın vazife-i asliyesi taallümle tekemmül etmek değildir; ve marifet kesb etmekle terakki etmek değildir; ve aczini göstermekle medet istemek, dua etmek değildir. Belki vazifesi, istidadına göre taammüldür, amel etmektir, ubudiyet-i fiiliyedir.

İnsan ise, dünyaya gelişinde, her şeyi öğrenmeye muhtaç ve hayat kanunlarına cahil. Hatta yirmi senede tamamen şerait-i hayatı öğrenemiyor. Belki, ahir-i ömrüne kadar öğrenmeye muhtaç. Hem gayet âciz ve zayıf bir surette dünyaya gönderilip, bir iki senede ancak ayağa kalkabiliyor. On beş senede ancak zarar ve menfaati fark eder; hayat-ı beşeriyenin muavenetiyle ancak menfaatlerini celp ve zararlardan sakınabilir.

Demek ki, insanın vazife-i fitriyesi taallümle tekemmüldür, dua ile ubudiyettir. Yani, “Kimin merhametiyle böyle hakîmâne idare olunuyorum? Kimin keremiyle böyle müşfikane terbiye olunuyorum? Nasıl birisinin lütuflarıyla böyle nazeninâne besleniyorum ve idare ediliyorum?” bilmektir. Ve binden ancak birisine eli yetişemediği hacatına dair, Kadiü'l-Hacat’a lisan-ı acz ve fakr

âciz: güçsüz; beceriksiz.
ahir-i ömür: ömrün sonu.
amel: fiil, iş.
cahil: bilgisiz.
celp: kendine çekmek; elde etmek.
dua: yalvarmak, istemek.
hacat: ihtiyaçlar.

hakîmâne: hikmetli bir şekilde.
hayat-ı beşeri: toplum hayatı.
idare: yönetme.
iktidar-ı hayatiye: hayat gücü.
ilham: Allah'ın bildirmesi.

istidat: kabiliyet, yetenek.
Kadiü'l-Hacat: bütün ihtiyaçları yerine getiren Allah.
kâinat: varlıklar, herkes.
kavanin-i hayat: hayat kanunları.
kerem: lütuf, ihsan, bağış.
kesb etmek: edinmek, ka-

zanmak.

lisan-ı acz ve fakr: fakirlik ve âcizlik dili.

lütuf: ikram, yardım.

marifet: bilgi.

medet: yardım.

meleke: el alışkanlığı, kabiliyet.

meleke-i ameliye: iş yapabilme melekesi, kabiliyeti.

menfaat: faydalı şey.

merhamet: acımak, şefkat göstermek

muavenet: yardım

muhtaç: ihtiyacı olan.

mükemmel: tam, eksiksiz.

münasebet: ilgi, alâka.

müşfikane: şefkatlice.

nazeninâne: nazikçesine.

suret: şekilde.

şerait-i hayat: hayat şartları.

şerait-i hayatiye: hayat şartları.

taallüm: öğrenme.

taammül: çalışma, vazife yapma.

tahsil: elde etme.

tekemmül: mükemmelleşme, olgunlaşma.

terakki: ilerleme.

terbiye: yetiştirme, kabiliyetlerini geliştirme.

ubudiyet: kulluk.

ubudiyet-i fiiliye: fiilî kulluk, fiilî ibadetler.

vazife: görev.

vazife-i asliye: asıl vazife.

vazife-i fitrî: yaratılış vazifesi.

ile yalvarmaktır; ve istemek ve dua etmektir. Yani, aczin ve fakrın cenahlarıyla makam-ı âlâ-i ubudiyete uçmaktır.

Demek, insan bu âleme ilim ve dua vasıtasıyla tekemmül etmek için gelmiştir. Mahiyet ve istidat itibarıyla her şey ilme bağlıdır. Ve bütün ulûm-u hakikiyenin esası ve madeni ve nuru ve ruhu, marifetullahtır. Ve onun üssülesası da iman-ı billâhtır.

Hem insan, nihayetsiz acziyle nihayetsiz beliyyata maruz ve hadsiz a'dânın hücumuna müptelâ ve nihayetsiz fakrıyla beraber nihayetsiz hacata giriftar ve nihayetsiz metalibe muhtaç olduğundan, vazife-i asliye-i fitriyesi, imandan sonra duadır. Dua ise, esas-ı ubudiyettir.

Nasıl, bir çocuk, eli yetişmediği bir meramını, bir arzusunu elde etmek için ya ağlar, ya ister; yani, ya fiilî, ya kavli lisan-ı acziyle, bir dua eder, maksuduna muvaffak olur. Öyle de, insan, bütün zihayat âlemi içinde nazik, nazenin, nazdar bir çocuk hükmündedir. Rahmanirrahîm'in dergâhında, ya zaaf ve acziyle ağlamak veya fakr ve ihtiyacıyla dua etmek gerektir; tâ ki, makasıdı ona musahhar olsun veya teshirin şükrünü eda etsin. Yoksa, bir sinekten vaveylâ eden ahmak ve haylaz bir çocuk gibi, "Ben kuvvetimle bu kabil-i teshir olmayan ve bin derece ondan kuvvetli olan acip şeyleri teshir ediyorum. Ve fikir ve tedbirimle kendime itaat ettiriyorum" deyip küfran-ı nimete sapmak, insaniyetin fitrat-ı asliyesine zıt olduğu gibi, şiddetli bir azaba kendini müstahak eder.

acip: tuhaf, hayret veren.
âciz: zayıf, güçsüz.
acz: güçsüzlük.
a'dâ: düşman.
ahmak: pek akılsız.
âlem: dünya.
arzu: istek.
azap: büyük sıkıntı, şiddetli acı.
beliyyat: belâlar.
cenah: kanat.
derece: mertebe.
dergâh: makam, huzur.
dua: Allah'a yalvarmak, istemek.
eda: yerine getirme.
esas: asıl, temel.
esas-ı ubudiyet: kulluğun aslı, kulluğun esası, temeli.
fakr: fakirlik.
fiilî: fiillerle, hareketlerle.
fitrat-ı asliye: aslı yaratılış.
giriftar: yakalanmış.
hacat: ihtiyaçlar.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
haylaz: hoş gitmeyen davranışlarda bulunan.
hüküm: konum, durum.
ilim: hakikati ifade eden bilgi.
iman: Allah'a inanma.
iman-ı billâh: Allah'a iman.
insaniyet: insanlık.
istidat: kabiliyet, yetenek.
itaat: boyun eğme.
kabil-i teshir: boyun eğdirilebilen, itaat ettirilen.
kavli: sözle, konuşarak.
küfran-ı nimet: Allah'ın verdiği nimetleri inkâr etme, nankörlük.
lisan-ı acz: zayıflık ve güçsüzlüğün dili.
maden: kaynak.
mahiyet: nitelik, yapı.
makam-ı âlâ-i ubudiyet: kulluğun en yüce makamı.
makasıd: maksatlar, gayeler.
maksut: istenilen şey, arzu.
marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.
maruz: bir şeyin karşısında ve tesiri altında bulunan.
meram: arzu, istek.
metalip: talep olunan, istenen şeyler.
musahhar: boyun eğen, emir altına giren.
muvaffak: ulaşmak, elde etmek.
müptelâ: tutulmuş.
müstahak: hak eden.
nazdar: nazlı.
nazenin: narin, ince yapılı.
nazik: çabuk incinen.

nihayetsiz: sonsuz.
nur: aydınlık, ışık.
Rahmanirrahîm: şefkatli, merhametli, koruyan Allah.
ruh: öz, can.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme.
tedbir: idare etme.

tekemmül: mükemmelleşme, olgunlaşma.
teshir: emrine itaat ettirme, boyun eğdirmeye.
ulûm-u hakikiye: gerçek ilimler.
üssülesas: hakikî sağlam temel.

vasıta: aracı.
vaveylâ: çığlık, feryat.
vazife-i asliye-i fitriye: yaratılışa ait asıl vazife.
zaaf: zayıflık, güçsüzlük.
zihayat: hayat sahibi, canlılar.
zıt: bir şeyin aksi, tersi.

BEŞİNCİ NOKTA

İman, duayı bir vesile-i kat'îye olarak iktiza ettiği; ve fitrat-ı insaniye onu şiddetle istediği gibi, Cenab-ı Hak dahi “Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var?” mealinde,

¹ **قُلْ مَا يَعْبُوا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ** ferman ediyor. Hem,
² **أَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ** emrediyor.

Eğer desen: “Birçok defa dua ediyoruz, kabul olmuyor. Hâlbuki, ayet umumîdir; her duaya cevap var,” ifade ediyor.

Elcevap: Cevap vermek ayırdır, kabul etmek ayırdır. Her dua için cevap vermek var; fakat kabul etmek, hem ayn-ı matlûbu vermek Cenab-ı Hakkın hikmetine tâbidir.

Meselâ, hasta bir çocuk çağırır: “Yâ hekim, bana bak.”

Hekim, “Lebbeyk,” der, “Ne istersin?” cevap verir.

Çocuk, “Şu ilâcı ver bana” der.

Hekim ise, ya aynen istediğini verir, yahut onun maslahatına binaen ondan daha iyisini verir, yahut hastalığına zarar olduğunu bilir, hiç vermez.

İşte, Cenab-ı Hak Hakîm-i Mutlak, hâzır, nazır olduğu için, abdin duasına cevap verir. Vahşet ve kimsesizlik dehşetini, huzuruyla ve cevabıyla ünsiyete çevirir. Fakat, insanın hevaperestâne ve heveskârâne tahakkümüyle

elcevap: cevap olarak.

ferman: emir, buyruk.

fitrat-ı insaniye: insanın maddî ve manevî yapısı.

Hakîm-i Mutlak: Sonsuz hikmet sahibi Allah.

hâzır: her yerde hazır olan, bulunan.

hekim: doktor.

hevaperestâne: nefsin isteklerine düşkün bir şekilde.

heveskârâne: hevesine düşkün bir şekilde.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

huzur: Allah'ın huzurunda olma suuru.

iktiza: gerekli olma.

iman: Allah'a inanma.

lebbeyk: buyurun, efendim.

maslahat: fayda, iyilik.

meal: anlam, mana.

meselâ: misal olarak.

nazır: her şeyi bilen ve gören.

şiddet: aşın derecede.

tâbi: bağlı.

tahakküm: baskı, zorbalık, zorlama.

umumî: herkesle alâkalı, her durumla ilgili.

ünsiyet: dostluk, ahbablık.

vahşet: yalnızlık.

vesile-i kat'îye: insanı isteklerine mutlaka ulaştıracak vasıta.

1. Furkan Suresi: 77.

2. Bana dua edin, size cevap vereyim. (Mü'min Suresi: 60.)

abd: kul.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

ayn-ı matlûp: istediği şeyin

aynısı.

bînaen: dayanarak.

Cenab-ı Hak: Allah.

cevap: soruya verilen karşılık.

dehşet: büyük korku.

dua: Allah'a yalvarma, isteme.

ehemmiyet: önem.

değil, belki hikmet-i Rabbaniyenin iktizasıyla, ya matlû-bunu veya daha evlâsını verir veya hiç vermez.

Hem, dua bir ubudiyettir; ubudiyet ise, semeratı uhreviyedir. Dünyevî maksatlar ise, o nevi dua ve ibadetin vakitleridir; o maksatlar, gayeleri değil.

Meselâ, yağmur namazı ve duası bir ibadettir. Yağmursuzluk, o ibadetin vaktidir; yoksa, o ibadet ve o dua, yağmuru getirmek için değildir. Eğer sırf o niyet ile olsa, o dua, o ibadet halis olmadığından, kabule lâayık olmaz.

Nasıl ki, güneşin gurubu, akşam namazının vaktidir; hem güneşin ve ayın tutulmaları, küsuf ve husuf namazları denilen iki ibadet-i mahsusanın vakitleridir. Yani, gece ve gündüzün nuranî ayetlerinin nikaplanmasıyla bir azamet-i İlâhiyeyi ilâna medar olduğundan, Cenab-ı Hak, ibadını, o vakitte bir nevi ibadete davet eder. Yoksa, o namaz, açılması ve ne kadar devam etmesi, müneccim hesabıyla muayyen olan ay ve güneşin husuf ve küsuflarının inkişafı için değildir.

Aynı onun gibi, yağmursuzluk dahi, yağmur namazının vaktidir. Ve beliyyelerin istilâsı ve muzır şeylerin tasallutu, bazı duaların evkat-ı mahsusalarıdır ki, insan o vakitlerde aczini anlar; dua ile, niyaz ile Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına iltica eder. Eğer dua çok edildiği hâlde, beliyyeler defolunmazsa, denilmeyecek ki, "Dua kabul olmadı." Belki denilecek ki, "Duanın vakti, kaza olmadı." Eğer Cenab-ı Hak, fazl ve keremiyle, belâyı ref etse, nurun âlâ nur, o vakit dua vakti biter, kaza olur.

âciz: zayıf, güçsüz.

ayet: Allah'ın varlığını gösteren delil.

azamet-i İlâhiye: Allah'ın büyüklüğü.

belâ: kötü olay, sıkıntı.

beliyye: belâ, felâket, kötü olay.

Cenab-ı Hak: Allah.

davet: çağırma.

def: ortadan kaldırma, yok etme.

dergâh: sığınacak yer.

dua: Allah'a yalvarma, istemek.

dünyevi: dünyaya ait, dünya ile ilgili.

evkat-ı mahsusa: özel zamanlar.

evlâ: daha iyi, daha uygun.

fazl: lütuf, ihsan.

gaye: hedef.

hâl: durum.

halis: ihlâslı, Allah rızası için.

hikmet-i Rabbaniye: Allah'ın hikmeti.

husuf: ay tutulması.

ibad: kullar.

ibadet: kulluk vazifesi.

ibadet-i mahsusa: özel zamanlarda yapılan ibadet.

iktiza: gerektirme.

ilân: herkese duyurma, gösterme.

iltica: sığınma.

inkışaf: açılma, ortaya çıkma.

istilâ: kaplama, yayılma, ele ge-

çirme.

Kadîr-i Mutlak: sonsuz kudret sahibi Allah.

kaza: olacağı Allah tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratılması.

kerem: cömertlik, lütuf, ihsan, bağış.

küsuf: güneş tutulması.

maksat: amaç, ihtiyaç.

matlûp: talep edilen, isteni-

len.

medar: sebep, vesile.

meselâ: örneğin, örnek olarak.

muayyen: belli, belirli.

muzır: zararlı.

müneccim: astronomi ile uğraşan kişi.

nevi: çeşit.

nikap: örtü, kapanma.

niyaz: yalvarma, yakarma.

niyet: maksat, amaç.

nurani: nurlu, ışıklı, parlak

nurun ala nur: nur üstüne nur.

ref: kaldırma, giderme.

semerat: meyveler, neticeler.

tasallut: musallat olma, peşini bırakmama.

ubudiyet: kulluk vazifesini yerine getirme.

uhrevi: ahirete dair, ahirete ait.

vakit: zaman.

Demek dua, bir sır-ı ubudiyettir. Ubudiyet ise, halisen livechillâh olmalı. Yalnız aczini izhar edip, dua ile Ona iltica etmeli; rububiyetine karışmamalı. Tedbiri Ona bırakmalı, hikmetine itimat etmeli, rahmetini ittiham etmemeli.

Evet, hakikat-i hâlde, ayat-ı beyyinatın beyanıyla sabit olan: Bütün mevcudat, her birisi birer mahsus tesbih ve birer hususî ibadet, birer has secde ettikleri gibi; bütün kâinattan dergâh-ı İlâhiyeye giden, bir duadır.

Ya istidat lisanıyladır—bütün nebatatın duaları gibi ki, her biri lisan-ı istidadıyla Feyyaz-ı Mutlak'tan bir suret talep ediyorlar ve esmasına bir mazhariyet-i münkeşife istiyorlar.

Veya ihtiyac-ı fitrî lisanıyladır—bütün zîhayatın, iktidarları dahilinde olmayan hacat-ı zaruriyeleri için dualarıdır ki, her birisi o ihtiyac-ı fitrî lisanıyla Cevad-ı Mutlak'tan idame-i hayatları için bir nevi rızık hükmünde bazı metalibi istiyorlar.

Veya lisan-ı ızdırarıyla bir duadır ki, muhtar kalan her bir zîruh, kat'î bir iltica ile dua eder, bir hamî-i meçhulüne iltica eder, belki Rabb-i Rahîm'ine teveccüh eder.

Bu üç nevi dua bir mâni olmazsa daima makbuldür.

Dördüncü nevi ki, en meşhurdur, bizim duamızdır. Bu da iki kısımdır: Biri fiilî ve hâlî, diğeri kalbî ve kâlidir.

Meselâ, esbaba teşebbüs, bir dua-i fiilîdir. Esbabın içti-
maı, müsebbebi icat etmek için değil, belki lisan-ı hâl ile

gelmesi.

idame-i hayat: hayatını devam ettirme.

ihtiyac-ı fitrî: yaratılışın gereği olan ihtiyaç.

iktidar: güç, kuvvet.

iltica: sığınma,

istidat: kabiliyet, yetenek.

itimat: güvenme

ittiham: suçlama.

izhar: gösterme.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kalbî: kalpten.

kâlî: sözlü dil ile.

kat'î: kesin.

lisan: dil, ifade tarzı.

lisan-ı hâl: hâl ve hareketlerin dili.

lisan-ı istidat: kabiliyet ve yetenek dili.

lisan-ı ızdırar: çaresizlik ve mecburiyet dili.

livechillâh: Allah için

mahsus: özel, has olan.

makbul: kabul edilmiş.

mâni: engel.

mazhariyet-i münkeşife: bir şeyin bir şey üzerinde ortaya çıkması, görünmesi

meselâ: örnek olarak.

meşhur: bilinen.

metalip: lâzım olan ihtiyaçlar.

mevcudat: varıklar.

muhtar: zor durumda kalan.

müsebbep: sebep olunarak meydana getirilen; sonuç, netice.

nebatat: bitkiler.

nevi: çeşit.

Rabb-i Rahîm: şefkat ve merhametle muamele eden Allah.

rahmet: acıma, merhamet etme, esirgeme

rububiyet: rablık; Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi; terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması.

rızık: hayatın devamı için gerekli bir ihtiyacı gideren şey.

sabit: değişmez olan.

secde: ibadet.

suret: şekil, biçim.

sırr-ı ubudiyet: kulluğun sırrı.

talep: istemek.

tedbir: idare etme.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma

teveccüh: yönelme.

ubudiyet: kulluk vazifesini yerine getirme.

zîhayat: hayat sahibi, canlılar.

zîruh: ruh sahibi.

âciz: gücü yetmez.

ayat-ı beyyinat: apaçık ayetler.

beyan: bildirme.

Cevad-ı Mutlak: sonsuz cömertlik ve iyilik sahibi Allah.

dahil: iç, kapsam.

dergâh-ı İlâhiye: Allah'ın huzuru, Allah kati.

dua: Allah'a yalvarma, isteme.

dua-i fiilî: fiilî dua; istenilen bir şeyin meydana gelmesi

için gereken şartlara ve sebeplere başvurma.

esbap: sebepler, vasıtalar.

esma: isimler.

feyyaz-ı Mutlak: istekleri kabul edip veren Allah.

fiilî: fiille ilgili, ameli.

hacat-ı zaruriye: zorunlu ihtiyaçlar.

hakikat-i hâl: gerçekte.

hâlî: hâletle alakalı.

halisen: ihlâslı olarak

hamî-i meçhul: bilinmeyen

koruyucu.

has: kendine ait.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak. manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hususî: şahsî; özel.

hüküm: kabul edilen.

ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.

icat: vücuda getirmek, yoktan yaratmak.

ictimai: toplanması, bir araya

müsebbebi Cenab-ı Hak'tan istemek için, bir vaziyet-i marziye almaktır. Hatta çift sürmek, hazine-i rahmet kapısını çalmaktır. Bu nevi dua-i fiilî, Cevad-ı Mutlak'ın isim ve ünvanına müteveccih olduğundan, kabule mazhariyeti ekseriyet-i mutlakadır.

İkinci kısım, lisan ile, kalp ile dua etmektir; eli yetişmediği bir kısım metalibi istemektir. Bunun en mühim ciyeti, en güzel gayesi, en tatlı meyvesi şudur ki: Dua eden adam anlar ki, birisi var; onun hatırat-ı kalbini işitir, her şeye eli yetişir, her bir arzusunu yerine getirebilir, aczine merhamet eder, fakrına medet eder.

İşte ey âciz insan ve ey fakir beşer! Dua gibi hazine-i rahmetin anahtarı ve tükenmez bir kuvvetin medarı olan bir vesileyi elden bırakma. Ona yapış; âlâyıllıyyin-i insaniyete çık. Bir sultan gibi, bütün kâinatın dualarını kendi duan içine al, bir abd-i küllî ve bir vekil-i umumî gibi ¹ **إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** de, kâinatın güzel bir takvimi ol.

abd-i küllî: bütün yaratılmışların ibadet ve tesbihatlarını kendi şahsında temsil edebilen kul.

âciz: güçsüz, zayıf.

âlâyıllıyyin-i insaniyet: insanlığın en yüksek derecesi.

arzu: istek.

beşer: insanoğlu.

Cenab-ı Hak: Allah.

Cevad-ı Mutlak: sonsuz cömertlik ve iyilik sahibi Cenab-ı Hak.

cihet: yön.

dua: Allah'a yalvarma, isteme.

dua-i fiilî: fiilî dua; istenilen bir şeyin meydana gelmesi için gereken şartlara ve sebeplere başvurma.

ekseriyet-i mutlaka: kesin çoğunluk.

fakir: muhtaç.

fakr: fakirlik.

gaye: netice.

hatırat-ı kalp: kalbe gelen hatıralar.

hazine-i rahmet: rahmet hazinesi.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

lisan: dil; söz.

mazhariyet: nail olma, kavuşma.

medar: sebep, vesile.

medet: yardım.

merhamet: acıma, şefkat gösterme.

metalip: lâzım olan ihtiyaçlar.

1. Ancak Senden yardım isteriz. (Fatıha Suresi: 5.)

mühim: önemli.

müsebbep: sebebin oluşturduğu şey; sonuç, netice.

müteveccih: yönelmiş, yönelmiş olma.

nevi: çeşit.

sultan: padişah.

takvim: program, biçim.

ünvan: isimler.

vaziyet-i marziye: razı olu-

nacak hâl.

vekil-i umumî: umurun namına hareket eden vekil.

vesile: sebep, vasıta.

İkinci Mebhas

İnsanın saadet ve şekavetine medar Beş Nükteden ibarettir.

İnsan, ahsen-i takvimde yaratıldığı ve ona gayet cami bir istidat verildiği için, esfel-i safilinden tâ âlâyilliyine, fers-ten tâ Arşa, zerreden tâ şemse kadar dizilmiş olan makamata, meratibe, derecata, derekâta girebilir ve düşebilir bir meydan-ı imtihana atılmış, nihayetsiz sukut ve suuda giden iki yol onun önünde açılmış bir mu'cize-i kudret ve netice-i hilkat ve acube-i sanat olarak şu dünyaya gönderilmiştir. İşte insanın şu dehşetli terakki ve tedennisinin sırrını Beş Nüktede beyan edeceğiz.

BİRİNCİ NÜKTE

İnsan, kâinatın ekser envaina muhtaç ve alâkadardır. İhtiyacı âlemin her tarafına dağılmış; arzuları ebede kadar uzanmış. Bir çiçeği istediği gibi, koca bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, ebedî Cenneti de arzu eder. Bir dostunu görmeye müştak olduğu gibi, Cemîl-i Zülcelâl'i de görmeye müştaktır. Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyaret etmek için, o menzilin kapısını açmaya muhtaç olduğu gibi, berzaha göçmüş yüzde doksan dokuz ahababını ziyaret etmek ve firak-ı ebedîden kurtulmak için, koca dünyanın kapısını kapayacak ve bir mahşer-i acayip olan ahiret kapısını açacak, dünyayı kaldırıp ahireti yerine kuracak ve koyacak bir Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına ilticaya muhtaçtır.

acube-i sanat: hayret uyandıran sanat eseri.
ahbap: dostlar.
ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
ahsen-i takvim: en mükemmel ve en güzel biçim.
alâkadar: ilgili.

âlâyilliyin: en yüksek mer-tebe.
âlem: kâinat.
Arş: göğün en yüksek tabakası.
arzu: istek.
berzah: öldükten sonra ruhların kıyamete kadar bekleyeceği yer.

beyan: anlatma, bildirme.
camî: kapsayan, bir çok özel-liği içinde barındıran.
Cemîl-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve güzellik sahibi Allah.
Cennet: sonsuz mutluluk ye-

ri.
dehşet: hayret verici.
derecat: dereceler.
derekât: en aşağı katlar.
dergâh: sığınılacak yer.
ebed: sonsuzluk.
ebedî: sürekli, sonsuz.
ekser: en çok, daha ziyade.
enva: türler, çeşitler.
esfel-i safilin: aşağıların en aşağı-sı.
fers: yeryüzü, dünya.
firak-ı ebedî: sonsuz ayrılık.
gayet: son derece.
ihtiyacat: ihtiyaçlar.
iltica: sığınma.
insan: Allah'ın en güzel biçimde yarattığı varlık.
istidat: kabiliyet, yetenek.
Kadîr-i Mutlak: sonsuz kudret sahibi Allah.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı
mahşer-i acayip: hayret verici şeylerin toplandığı yer.
makamat: makamlar.
mebhas: bahis, konu, bölüm.
medar: sebep, vesile.
menzil: varılacak yer, konak yeri.
meratip: mertebeler.
meydan-ı imtihan: imtihan meydanı.
mu'cize-i kudret: Allah'ın kudretinin mu'cizesi.
muhtaç: ihtiyacı olan.
müştak: arzulu, özleyen, can atan.
netice-i hilkat: yaratılışın neticesi.
nihayetsiz: sonsuz.
nükte: herkesin anlayamadığı ince mana, ancak dikkat edildiğinde anlaşılan ince söz ve mana.
saadet: mutluluk.
sukut: düşme, düşüş, aşağı inme.
suud: yukarı çıkma, yükselme.
sır: insan aklının erişemediği ilâhî hikmet.
şekavet: bahtı karalık, kötü halislik.
şems: güneş.
tedenni: daha kötü bir dereceye düşme, gerileme.
terakki: ilerleme, gelişme.
zerre: en küçük parça.
ziyaret: görmeye gitme

İşte, şu vaziyette bir insana hakikî ma'bud olacak, yalnız her şeyin dizgini elinde, her şeyin hazinesi yanında, her şeyin yanında nazır, her mekânda hazır, mekândan münezzeh, aczden müberra, kusurdan mukaddes, nakstan muallâ bir Kadîr-i Zülcelâl, bir Rahîm-i Zülcemal, bir Hakîm-i Zülkemal olabilir. Çünkü, nihayetsiz hacat-ı insaniyeyi ifa edecek, ancak nihayetsiz bir kudret ve muhit bir ilim sahibi olabilir. Öyle ise, ma'budiye lââyık yalnız Odur.

İşte ey insan! Eğer yalnız Ona abd olsan, bütün mahlûkat üstünde bir mevki kazanırsın. Eğer ubudiyetten istinkâf etsen, âciz mahlûkata zelil bir abd olursun. Eğer enaniyetine ve iktidarına güvenip tevekkül ve duayı bırakıp, tekebbür ve davaya sapsan, o vakit, iyilik ve icat cihetinde, arı ve karıncadan daha aşağı, örümcek ve sinekten daha zayıf düşersin; şer ve tahrip cihetinde, dağdan daha ağır, taundan daha muzır olursun.

Evet, ey insan! Sende iki cihet var: Birisi, icat ve vücut ve hayır ve müspet ve fiil cihetidir. Diğeri, tahrip, adem, şer, nefiy, infial cihetidir. Birinci cihet itibarıyla arıdan, serçeden aşağı; sinekten, örümcekten daha zayıfsın. İkinci cihet itibarıyla dağ, yer, göklerden geçersin. Onların çekindiği ve izhar-ı acz ettikleri bir yükü kaldırırsın. Onlardan daha geniş, daha büyük bir daire alırsın. Çünkü sen, iyilik ve icat ettiğin vakit, yalnız vüs'atın nispetinde, elin ulaşacak derecede, kuvvetin yetişecek mertebede iyilik ve icat edebilirsin. Eğer fenalık ve tahrip etsen, o vakit, fenalığın tecavüz ve tahribin intişar eder.

abd: kul.
âciz: güçsüz, kuvvetsiz.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
adem: yokluk.
cihet: yan, yön, taraf.
daire: manevî bir emrin (işin) hükmünün geçerli olduğu yer.
derece: miktar.
dizgin: idare, kontrol.
dua: Allah'a yalvarma, isteme.
enaniyet: kendini beğenme.
fiil: iş yapma.
hacat-ı insaniye: insanın ihtiyaçları.
hakikî: gerçek.
Hakim-i Zülkemal: kemal sahibi, her şeyi faydalı ve hikmetli yaratan Allah.
hazine: kıymetli şeylerin bulunduğu yer.
icat: yeni bir şey ortaya koyma, yapma.
ifa: yerine getirme.
iktidar: güç kuvvet, kabiliyet.
ilim: bilgi, haber.
infial: her hangi bir fiile ya da etkiye maruz kalma.
intişar: yayılma.
istinkâf: yüz çevirme, geri durma.
itibar: değer.
izhar-ı acz: aczini gösterme.
Kadîr-i Zülcelâl: büyüklük sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.
kudret: güç, kuvvet.
ma'bud: tapılan, kendisine ibadet edilen.
ma'budiye: tapınılma.
mahlûkat: yaratılmışlar, varlıklar.

mekân: yer.
mertebe: derece.
mevki: makam.
muallâ: yüce, yüksek
muhit: her şeyi kuşatan, kapsamlı.
mukaddes: ayıp ve noksanlardan kurtulmuş.
muzır: zararlı.
müberra: uzak, arınmış.
münezzeh: uzak, yüce.
müspet: olumlu.

naks: eksiklik.
nazır: bakan, gözetken.
nefiy: inkâr etme, yok sayma.
nihayetsiz: sonsuz.
nispet: ölçü, oran.
Rahîm-i Zülcemal: güzellik sahibi, yaratıklarına karşı sonsuz şefkat ve merhametli olan Allah.
şer: kötülük.
tahrip: yıkma, bozma.

taun: veba.
tecavüz: haddini aşma.
tekebbür: kibirlenme.
tevekkül: Allah'a dayanma ve güvenme.
ubudiyet: kulluk.
vakit: zaman.
vaziyet: durum.
vücut: var olma.
vüs'at: genişlik.
zelil: aşağılanmış.

Meselâ, küfür bir fenalıktır, bir tahriptir, bir adem-i tasdiktir. Fakat o tek seyyie, bütün kâinatın tahkirini ve bütün esma-i İlâhiyenin tezyifini, bütün insanîyetin terzilini tazammun eder. Çünkü, şu mevcudatın âlî bir makamı, ehemmiyetli bir vazifesi vardır. Zira, onlar mektubat-ı Rabbaniye ve merâyâ-i Sübhaniye ve memurin-i İlâhiyedirler. Küfür ise, onları âyinedarlık ve vazifedarlık ve manidarlık makamından düşürüp, abesiyet ve tesadüfün oyuncağı derekesine ve zeval ve firakın tahribiyle çabuk bozulup değişen mevadd-ı fâniyeye ve ehemmiyetsizlik, kıymetsizlik, hiçlik mertebesine indirdiği gibi, bütün kâinat ve mevcudatın âyinelerinde nakışları ve cilveleri ve cemalleri görünen esma-i İlâhiyeyi inkâr ile tezyif eder ve insanlık denilen bütün esma-i kudsiye-i İlâhiyenin cilvelerini güzelce ilân eden bir kaside-i manzume-i hikmet ve bir şecere-i bâkiyenin cihazatını cami çekirdek misal bir mu'cize-i kudret-i bâhire ve emanet-i kübrayı uhdesine almakla yer, gök, dağa tefevvuk eden ve melâikeye karşı rüchaniyet kazanan bir sahib-i mertebe-i hilâfet-i arzîyeyi en zelil bir hayvan-ı fânî-i zailden daha zelil, daha zayıf, daha âciz, daha fakir bir derekeye atar; ve manasız, karma karışık, çabuk bozulur bir adî levha derekesine indirir.

Elhâsıl: Nefs-i emmare, tahrip ve şer cihetinde nihayetsiz cinayet işleyebilir. Fakat, icat ve hayırda iktidarı pek azdır ve cüz'îdir. Evet, bir haneyi bir günde harap eder; yüz günde yapamaz. Lâkin, eğer enaniyeti bıraksa, hayrı ve vücudu tevfik-i İlâhiyeden istese, şer ve

abesiyet: lüzumsuz ve gayesiz oluş.
âciz: güçsüz, kuvvetsiz.
adem-i tasdik: kabul etmemek.
adi: değersiz.
âlî: yüksek.
âyine: ayna.
âyinedar: ayna olan, yansıtan.
camî: içinde bulunduran, kapsayan.

cemal: güzellik.
cihazat: cihazlar, donanım, azalar, organlar.
cihet: yön, taraf.
cilve: güzel ve hoş bir biçimde görünme, yansıma.
cinayet: ağır suç.
cüz'i: az.
çekirdek-misal: çekirdek gibi.
dereke: aşağı mertebe, en aşağı mertebe.

ehemmiyet: önem.
ehemmiyetsiz: önemsiz.
elhâsıl: sonuç olarak.
emanet-i kübra: en büyük emanet, halifelik.
enaniyet: kendine güvenme, beğenme.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
esma-i kudsiye-i İlâhiye: Allah'ın her türlü kusur ve noksandan uzak isimleri.

fenâ: kötü.
firak: ayrılık.
hane: ev.
harap: yıkma, bozma.
hayvan-ı fânî-i zail: yok olup giden hayvan.
hayır: iyilik, güzellik, fayda.
icat: meydana getirme, yapma.
iktidar: güç yetirme kabiliyeti.
inkâr: inanmama, reddetme, kabul etmeme.
insaniyet: insanlık.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı, âlem.
kaside-i manzume-i hikmet: hikmetli ve düzenli bir şekilde yazılmış kaside, şiir.
küfür: Allah'ı inkâr etme.
lâkin: fakat.
levha: üzerinde yazı ya da resim bulunan tablo.
makam: değer; mevki, görev.
mana: anlam.
manidar: manalı.
mektubat-ı Rabbaniye: her şeyi terbiye eden Allah'ın yarattığı ve her biri bir mektup gibi manalar ifade eden varlıklar.
melâike: melekler.
memurin-i İlâhiye: Allah'ın memurları.
merâyâ-i Sübhaniye: eksikliklerden uzak olan Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarını gösteren aynalar.
mertebe: derece.
meselâ: örnek olarak.
mevadd-ı fâniye: fânî maddeler.
mevcudat: varlıklar.
mu'cize-i kudret-i bâhire: apaçık kudret mu'cizesi.
nakış: işleme.
nefs-i emmare: insanı kötülüğe sürükleyen nefis.
nihayetsiz: sonsuz.
rüchaniyet: üstünlük.
sahib-i mertebe-i hilâfet-i arzîye: yeryüzünde Allah'ın halifesi olma mertebesinin sahibi.
seyyie: suç, günah.
şecere-i bâkiye: daimî, kalıcı ağaç.
şer: kötülük.
tahkir: hakaret etme.
tahrip: yıkma, bozma.
tazammun: içinde bulundurma, içermek.
tefevvuk: üstün gelme.
terzil: rezil duruma düşme.
tesadüf: rastlantı.
tevfiik-i İlâhiye: Allah'ın yardımı.
tezyif: alaya alma.
uhde: bir işi üzerine alma.
vazife: görev.
vazifedar: vazifeli.
zelil: aşağılık, alçaklık.
zeval: yok olma.
zira: çünkü.

abd: kul.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
ahsen-i takvim: insanın en güzel biçimde yaratılması.
âlâyilliyin: en yüksek, en yüce mertebe.
ayn-ı adl: adaletin tâ kendisi.
bîcare: çaresiz.
bilhassa: özellikle.
ceza-i amel: yapılan işin cezası.
cihet: yön, özellik.
cisim: madde, nesne.
cüz-i ihtiyarî: insana verilen seçme hüriyeti.
cüz'i: az.
efrat: fertler.
enaniyet: benlik, kendini beğenme.
enva: çeşitler, türler.
evvel: önce.
fakr: fakirlik.
fazl: cömertlik ve ihsan.
fert: birey, kişi.
gafil: duyarsız, sorumsuz, gerçeklerden habersiz davranan kimse.
had: sınır.
hâl: durum.
hasene: iyilik, sevap.
hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.
hayat-ı ebediye: ahiret hayatı.
iktidar: bir şeyi. yapma güç ve kuvvetine sahip olma.
inkılâp: değişim, dönüşüm.
istiğfar: af dileme, tevbe etme.
itibar: değer.
itimât: güvenme, dayanma.
kabiliyet-i hayır: hayır işleme kabiliyeti.
kabiliyet-i şer: kötülük işleme kabiliyeti.
kâinat: âlem.
kerem: ikram, ihsan.
kesb: kazanç.
kıymet: değer.
mahlûk: yaratık.
mahz-ı fazl: iyilik ve bağışın tâ kendisi.
mazhar: nail olma.
mevcudiyet: varlık.
müddet: süre.
müteveccih: yönelik.
müthiş: korkunç.
nazır: bakan, yönelik.

tahripten ve nefse itimattan vazgeçse, istiğfar ederek tam abd olsa, o vakit ¹ **يَدُلُّ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ** sırrına mazhar olur. Ondaki nihayetsiz kabiliyet-i şer, nihayetsiz kabiliyet-i hayra inkılâp eder; ahsen-i takvim kıymetini alır, âlâyilliyine çıkar.

İşte, ey gafil insan! Bak, Cenab-ı Hakkın fazlına ve keremine! Seyyieyi bir iken bin yazmak, haseneyi bir yazmak veya hiç yazmamak adalet olduğu hâlde; bir seyyieyi bir yazar, bir haseneyi on, bazen yetmiş, bazen yedi yüz, bazen yedi bin yazar. Hem, şu Nükteden anla ki, o müthiş Cehenneme girmek ceza-i ameldir, ayn-ı addir; fakat Cennete girmek, mahz-ı fazldır.

İKİNCİ NÜKTE

İnsanda iki vecih var: Birisi, enaniyet cihetinde şu hayat-ı dünyeviyeye nazırdır. Diğeri, ubudiyet cihetinde hayat-ı ebediyeye bakar.

Evvelki vecih itibarıyla öyle bir bîcare mahlûktur ki, sermayesi, yalnız ihtiyardan bir şa're (saç) gibi cüz'î bir cüz-i ihtiyarî ve iktidardan zayıf bir kesb ve hayattan çabuk söner bir şule ve ömürden çabuk geçer bir müddet-çik ve mevcudiyetten çabuk çürür küçük bir cisimdir. O hâliyle beraber, kâinatın tabakatında serilmiş hadsiz envanın hesapsız efradından nazik, zayıf bir fert olarak bulunuyor.

İkinci vecih itibarıyla ve bilhassa ubudiyete müteveccih acz ve fakr cihetinde, pek büyük bir vüs'atı var, pek

1. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. (Furkan Suresi: 70.)

nefis: kendi, şahıs.
nihayetsiz: sonsuz.
nükte: ince ve derin mana.
ömür: hayat süresi.
sermaye: ana para.

seyyie: kötülük, günah.
sır: hakikat.
şa're: saç.
şule: alev.
tabakat: tabakalar.

tahrip: yıkma, bozma.
ubudiyet: kulluk.
vakit: zaman.
vecih: yön; özellik.
vüs'at: genişlik.

büyük bir ehemmiyeti bulunuyor. Çünkü, Fâtır-ı Hakîm, insanın mahiyet-i maneviyesinde nihayetsiz azîm bir acz ve hadsiz cesim bir fakr derç etmiştir—tâ ki, kudreti nihayetsiz bir Kadîr-i Rahîm ve gînâsı nihayetsiz bir Ganî-i Kerîm bir Zatın hadsiz tecelliyatına cami geniş bir âyine olsun.

Evet, insan bir çekirdeğe benzer. Nasıl ki, o çekirdeğe Kudretten manevî ve ehemmiyetli cihazat ve kaderden ince ve kıymetli program verilmiş. Tâ ki, toprak altında çalışıp, tâ o dar âlemden çıkıp, geniş olan hava âlemine girip, Hâlık'ından istidat lisanıyla bir ağaç olmasını isteyip, kendine lâıyk bir kemal bulsun. Eğer o çekirdek, su-imizacından dolayı, ona verilen cihazat-ı maneviye, toprak altında bazı mevadd-ı muzıraray celbine sarf etse, o dar yerde, kısa bir zamanda, faydasız tefessüh edip çürüyecektir. Eğer o çekirdek, o manevî cihazatını, ¹ **فَالِقُ الْحَبِّ وَالْنَّوَى** 'nın emr-i tekvinîsini imtisal edip, hüsnüistimal etse, o dar âlemden çıkacak meyvedar ko- ca bir ağaç olmakla, küçücük cüz'î hakikati ve ruh-u manevîsi, büyük bir hakikat-i külliye suretini alacaktır.

İşte, aynen onun gibi, insanın mahiyetine, kudretten ehemmiyetli cihazat ve kaderden kıymetli programlar tevdi edilmiş.

Eğer insan, şu dar âlem-i arzîde, hayat-ı dünyeviye toprağı altında, o cihazat-ı maneviyesini nefsin hevesatına sarf etse, bozulan çekirdek gibi, bir cüz'î telezzüz için,

derç: yerleştirme.
ehemmiyet: kıymet, değer.
emr-i tekvinî: yaratma emri.
fakr: fakirlik.
Fâtır-ı Hakîm: her varlık türünü farklı yapıda ve belirli bir amaca yönelik yaratan Allah.
Ganî-i Kerîm: kimseye muhtaç olmayan, sonsuz ikram ve gerçek zenginlik sahibi Allah.
gînâ: zenginlik.
hadsiz: sınırsız.
hakikat-i külliye: büyük gerçek.
Hâlık: yoktan yaratan Allah.
hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.
hevesat: hevesler, istekler.
hüsnüistimal: iyi ve yerinde kullanma.
imtisal: yerine getirme, boyun eğme.
istidat: potansiyel kabiliyet, yetenek.
kader: Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.
Kadîr-i Rahîm: çok merhametli olan ve her şeye gücü yeten, Allah.
kemal: mükemmellik.
kudret: güç, kudret.
lisan: dil.
mahiyet: yapı.
mahiyet-i maneviye: manevî yapı.
manevî cihazat: manevî donanım, cihazlar.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
mevadd-ı muzır: zararlı maddeler.
meyvedar: meyveli.
nefis: insanın kötülüğü isteyen ve sevk eden yanı.
nihayetsiz: sonsuz.
program: yapılacak işler için önceden hazırlanmış tasarı, plan.
ruh-u manevî: manevî ruh, program.
sarf: harcama.
suimizac: kötü huy.
suret: şekil.
tecelliyat: Allah'ın isimlerinin manalarını icra etmesi.
tefessüh: bozulma.
telezzüz: lezzet alma.
tevdi: emanet olarak bırakma.
zat: kişi, şahıs.

1. Daneleri ve çekirdekleri çatlatan Allah. (En'am Suresi: 95.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.
âlem: ortam.
âyine: ayna.
azim: büyük.
camî: toplayan, içine alan.

celp: kendine çekmek.
cesim: çok büyük.
cihazat: lüzumlu azalar, organlar.
cihazat-ı maneviye: manevî

donanım, cihazlar.
cüz'î hakikat: küçük bir gerçek.
cüz'î: az.
dane: çekirdek.

kısa bir ömürde, dar bir yerde ve sıkıntılı bir hâlde çürüyüp tefessüh ederek, mes'uliyet-i maneviyyeyi bedbaht ruhuna yüklenecek, şu dünyadan göçüp gidecektir.

Eğer o istidat çekirdeğini İslâmiyet suyu ile, imanın ziyasıyla, ubudiyet toprağı altında terbiye ederek evamir-i Kur'âniyyeyi imtisal edip, cihazat-ı maneviyesini hakikî gayelerine tevcih etse, elbette âlem-i misal ve berzahta dal ve budak verecek ve âlem-i ahiret ve Cennette hadsiz kemalât ve nimetlere medar olacak bir şecere-i bâkiyenin ve bir hakikat-i daimenin cihazatına cami kıymet-tar bir çekirdek ve revnaktar bir makine ve bu şecere-i kâinatın mübarek ve münevver bir meyvesi olacaktır.

Evet, hakikî terakki ise, insana verilen kalp, sır, ruh, akıl, hatta hayal ve sair kuvvelerin hayat-ı ebediyeye yüzlerini çevirerek, her biri kendine lâıyk hususî bir vazife-i ubudiyet ile meşgul olmaktadır. Yoksa, ehl-i dalâletin terakki zannettikleri, hayat-ı dünyeviyyenin bütün inceliklerine girmek; ve zevklerinin her çeşitlerini, hatta en süflîsini tatmak için bütün letaifini ve kalp ve aklını nefsi-i emmareye musahhar edip yardımcı verse, o terakki değil, sukuttur.

Şu hakikati bir vakıa-i hayaliyede, şöyle bir temsilde gördüm ki: Ben büyük bir şehre giriyorum. Baktım ki, o şehirde büyük saraylar var. Bazı sarayların kapısına bakıyorum; gayet şenlik, parlak bir tiyatro gibi, nazar-ı dikkati celp eder, herkesi eğlendirir bir cazibedarlık vardı. Dikkat ettim ki, o sarayın efendisi kapıya gelmiş, it ile

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
âlem-i misal: görüntüler âlemi.
bedbaht: talihsiz.
berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.
cazibedar: çekici.
celp: çekme.
cihazat-ı maneviye: manevî organlar; hisler ve duygular.
ehl-i dalâlet: küfür içinde olanlar.
evamir-i Kur'âniye: Kur'an'ın emirleri.
gaye: maksat, hedef.
hadsiz: sınırsız.
hakikat-i daim: devam eden gerçek.
hakikî: gerçek.
hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.
hayat-ı ebediye: ebedî ve sonsuz hayat, ahiret hayatı.
hususî: özel, şahsî.
iman: Allah'a inanma.
imtisal: kullanma.
istidat: potansiyel kabiliyet, yetenek.
kemalât: mükemmellikler.
kuvve: his ve duygu.
letaif: duygular, hisler.
medar: vesile.
mes'uliyet-i maneviye: manevî sorumluluk.
meşgul: ilgilenmek.
musahhar: boyun eğen, emir altına giren.
mübarek: bereketli.
münevver: nurlanmış.
nazar-ı dikkat: dikkatli bakış, merak.
nefs-i emmare: insanı kötülüğe sürükleyen nefis.

nimet: iyilik, ihsan.
revnaktar: parlak.
sair: diğer.
sukut: düşme, aşağı inme.
süflî: bayağı, adî.
sır: kalbe konulan bir duygu.

şecere-i bâkiye: ebedî ağaç.
şecere-i kâinat: kâinat ağacı, ağaca benzeyen kâinat.
tefessüh: bozulma, dağılma.
temsîl: benzetme, örnek.
terakki: ilerleme, gelişme.

tevcih: yöneltme.
ubudiyet: kulluk.
vakıa-i hayaliye: hayali olay.
vazife-i ubudiyet: kulluk vazifesi.
ziya: ışık, aydınlık.

oynuyor ve oynamasına yardım ediyor. Hanımlar, yabanî gençlerle tatlı sohbetler ediyorlar. Yetişmiş kızlar dahi, çocukların oynamasını tanzim ediyorlar. Kapıcı da, onlara kumandanlık eder gibi bir aktör tavrını almış. O vakit anladım ki, o koca sarayın içerisi bomboş; hep nazik vazifeler muattal kalmış. Ahlâkları sukut etmiş ki, kapıda bu sureti almışlardır.

Sonra geçtim, bir büyük saraya daha rast geldim. Gördüm ki, kapıda uzanmış vefadar bir it ve kaba, sert, sakin bir kapıcı ve sönük bir vaziyet vardı. Merak ettim: Ne için o öyle, bu böyle? İçeriye girdim; baktım ki, içerisi çok şenlik. Daire daire üstünde, ayrı ayrı nazik vazifelerle, saray ehli meşguldürler. Birinci dairedaki adamlar sarayın idaresini, tedbirini görüyorlar. Üstündeki dairede kızlar, çocuklar ders okuyorlar. Daha üstünde, hanımlar, gayet lâtif sanatlar, güzel nakışlarla iştigal ediyorlar. En yukarıda, efendi, padişahla muhabere edip halkın istirahatini temin için ve kendi kemalâtı ve terakkiyatı için kendine has ve ulvî vazifeler ile iştigal ediyor gördüm. Ben onlara görünmediğim için, “Yasak!” demediler; gezemedim.

Sonra çıktım, baktım. O şehrin her tarafında bu iki kısım saraylar var; sordum.

Dediler: “O kapısı şenlik ve içi boş saraylar, kâfirlerin ileri gelenlerinedir ve ehl-i dalâletindir. Diğerleri, namuslu Müslüman büyüklerinedir.”

aktör: rol yapan.
ehl-i dalâlet: doğru yoldan çıkanlar.
ehli: halkı, bir yerde oturanlar.
gayet: son derece.

has: özel, ait.
istirahat: dinlenme.
istigal: meşgul olma, uğraşma.
kâfir: Allah'ı inkâr edenler.
kemalât: İnsandaki ahlâk ve

huy güzellikleri.
kumandan: komutan.
lâtif: hoş, güzel.
muattal: boş, terk edilmiş.
muhabere: haberleşme.
nazik: hassas, önemli.

sukut: düşme, alçalma.
suret: görüntü.
tanzim: düzenleme.
tedbir: çekip çevirme.
temin: sağlama, karşılama.
terakkiyat: ilerleme, gelişme.
ulvî: yüksek, yüce.
vefadar: söz dinleyen, sadık.
yabani: yabancı, namahrem.

Sonra bir köşede bir saraya rast geldim. Üstünde “Sa-id” ismini gördüm. Merak ettim. Daha dikkat ettim, su-retimi üstünde gördüm gibi bana geldi. Kemal-i taaccü-bünden bağırarak, aklım başıma geldi, ayıldım.

İşte, o vakıa-i hayaliyeyi sana tabir edeceğim. Allah hayır etsin.

İşte, o şehir ise, hayat-ı içtimaiye-i beşeriye ve medine-i medeniyet-i insaniyedir. O sarayların her birisi, birer insandır. O saray ehli ise, insandaki göz, kulak, kalp, sır, ruh, akıl gibi letaif ve nefis ve heva ve kuvve-i şehevîye ve kuvve-i gadabiye gibi şeylerdir. Her bir insanda her bir lâtifinin ayrı ayrı vazife-i ubudiyetleri var; ayrı ayrı lezzetleri, elemeleri var. Nefis ve heva, kuvve-i şehevîye ve gadabiye, bir kapıcı ve it hükmündedirler.

İşte o yüksek letaifi, nefis ve hevaya musahhar etmek ve vazife-i asliyelerini unutturmak, elbette sukuttur, terakki değildir. Sair cihetleri sen tabir edebilirsin.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE

İnsan, fiil ve amel cihetinde ve sa'y-i maddî itibarıyla zayıf bir hayvandır, âciz bir mahlûktur. Onun, o cihetteki daire-i tasarrufatı ve malikiyeti o kadar dardır ki, elini uzatsa, ona yetişebilir. Hatta, insanın eline dizginini veren hayvanat-ı ehliye, insanın zaaf ve acz ve tembelliğinden birer hisse almışlardır ki, yabanî emsallerine kıyas edildikleri vakit, azîm fark görünür (ehlî keçi ve öküz, yabanî keçi ve öküz gibi).

âciz: zayıf, güçsüz.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
amel: fiil, iş, emek.
azim: büyük.
cihet: yön.
daire-i tasarrufat: tasarruflar da-
iresi, sevk ve idare etme dairesi.
dizgin: idare, yönetim.
ehli: evcil.
elem: dert, üzüntü, acı.
emsal: benzer.
fiil: davranış, hareket.
hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: in-
sanlara ait olan sosyal hayat.
hayvanat-ı ehliye: evcil hayvan-
lar.
heva: istek, arzu, nefse ait olan
şeylere düşkünlük.
hisse: pay.
hüküm: bir şey hakkında verilen
karar.
itibarıyla: bakımından.
kemal-i taaccüp: tam hayrette
kalmak.
kuvve-i gadabiye: hiddet, öfke
duygusu.
kuvve-i şehevîye ve gadabiye:
cinsel istek ve öfke duyguları.
kuvve-i şehevîye: dünya zevkle-
rine istek duygusu; cinsel istek.
kıyas: karşılaştırma.
letaif: lâtifeler, duygular.
lezzet: hoş giden şeyler, tat ol-
ma.
mahlûk: yaratık.
malikiyet: sahip olma.
medine-i medeniyet-i insaniye:
insanlığın medeniyet şehri.

musahhar: emir altına giren.
nefis: insandaki bedenî canlı-
lık; yeme, içme, şehvet gibi
biyolojik ihtiyaçlara duyulan
tabii istek insanın kötülüğü
isteyen yönü.
nükte: ince söz ve mana.
sair: diğer.

sa'y-i maddî: maddî çalışma.
sukut: düşme, alçalma.
suret: resim.
sır: kalbe konulan bir lâtife,
duygu.
tabir: yorum.
terakki: ilerleme, gelişme.
vakit: zaman.

vakıa-i hayaliye: hayalî hâdi-
se.
vazife-i asliye: asıl vazife.
vazife-i ubudiyet: kulluk va-
zifesi.
yabanî: yabana ait, evcil ol-
mayan.
zaaf: zayıflık, güçsüzlük.

Fakat o insan, infial ve kabul ve dua ve sual cihetinde, şu dünya hanında aziz bir yolcudur. Ve öyle bir Kerîm'e misafir olmuş ki, nihayetsiz rahmet hazinelerini ona açmış ve hadsiz bedî masnuatını ve hizmetkârlarını ona musahhar etmiş. Ve o misafirin tenezzühüne ve temaşa-sına ve istifadesine öyle büyük bir daire açıp müheyya etmiştir ki, o dairenin nısf-ı kutru, yani merkezden muhit hattına kadar gözün kestiği miktar, belki hayalin gittiği yere kadar geniştir ve uzundur.

İşte, eğer insan enaniyetine istinat edip hayat-ı dünyeviye gaye-i hayal ederek, derd-i maişet içinde muvakkat bazı lezzetler için çalışsa, gayet dar bir daire içinde boğulur, gider. Ona verilen bütün cihazat ve alât ve letaif, ondan şikâyet ederek, haşirde onun aleyhinde şahadet edeceklerdir ve davacı olacaklardır. Eğer kendini misafir bilse, misafir olduğu Zat-ı Kerîm'in izni dairesinde sermaye-i ömrünü sarf etse, öyle geniş bir daire içinde uzun bir hayat-ı ebediye için güzel çalışır ve teneffüs edip istirahat eder; sonra âlâyıllıyyine kadar gidebilir. Hem de, bu insana verilen bütün cihazat ve alât, ondan memnun olarak ahirette lehinde şahadet ederler.

Evet, insana verilen bütün cihazat-ı acibe, bu ehemmiyetsiz hayat-ı dünyeviye için değil, belki pek ehemmiyetli bir hayat-ı bâkiye için verilmişler. Çünkü, insanı hayvana nispet etsek, görüyoruz ki, insan, cihazat ve alât itibarıyla çok zengindir, yüz derece hayvandan daha ziyadedir. Hayat-ı dünyeviye lezzetinde ve hayvanî yaşayışında, yüz derece aşağı düşer. Çünkü, her gördüğü

dine güvenme.

gaye-i hayal: hayal edilen gaye, ideal.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

han: yolcuların misafir olduğu bina.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların diriltilip, bir yere toplanmaları.

hayat-ı bâkiye: sonsuz hayat, ahiret hayatı.

hayat-ı dünyeviye: dünyaya hayatı.

hayat-ı ebediye: ebedî ve sonsuz hayat.

hayvani: biyolojik, bedeni ihtiyaçlar bakımından.

hizmetkâr: hizmetçi.

infial: her hangi bir fiile ya da etkiye maruz kalkma.

istifade: faydalanma.

istinat: dayanma.

istirahat: dinlenme.

Kerîm: "ikram ve ihsanı bol olan" anlamında Allah'ın bir ismi.

leh: onun faydasına, ondan yana.

letaif: ince duygular.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

muhit: çevre.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren.

muvakkat: geçici.

müheyya: hazır.

nihayetsiz: sonsuz.

nispet: kıyaslama, karşılaştırma.

nısf-ı kutru: yarıçap.

rahmet: maddî ve manevî nimetler.

sarf: harcama.

sermaye-i ömür: ömür sermayesi.

sual: isteme.

şahadet: şahitlik.

temaşa: bakma, bakıp seyretme.

teneffüs: nefes alma.

tenezzüh: gezinti, eğlenmek amacıyla yapılan gezinti.

Zat-ı Kerîm: Cömert zat, kerem sahibi Allah.

ziyade: çok, fazla.

ahiret: öbür dünya, kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

alât: aletler.

âlâyıllıyyin: yücelerin yücesi.

aleyh: onun zararına, ona karşı.

aziz: muhterem, saygın.

bedi: eşsiz güzel.

cihazat: cihazlar; kendilerine ihtiyaç duyulan maddî manevî organlar.

cihazat-ı acibe: şaşırtıcı cihazlar, organlar.

cihet: yön.

derd-i maişet: geçim sıkıntısı.

dua: Allah'a yalvarma, isteme.

ehemmiyetli: kıymetli, değerli.

ehemmiyetsiz: kıymetsiz, değersiz.

enaniyet: benlik, gurur, ken-

lezzetinde binler elem izi vardır. Geçmiş zamanın elem-leri ve gelecek zamanın korkuları ve her bir lezzetin da-hi elem-i zevali, onun zevklerini bozuyor ve lezzetinde bir iz bırakıyor. Fakat hayvan öyle değil; elemsiz bir lezzet alır, kedersiz bir zevk eder. Ne geçmiş zamanın elem-leri onu incitir, ne gelecek zamanın korkuları onu ürkütür; rahatla yaşar, yatar, Hâlık'ına şükreder.

Demek, ahsen-i takvim suretinde yaratılan insan, ha-yat-ı dünyeviye hasr-ı fikir etse, yüz derece, sermaye-ce hayvandan yüksek olduğu hâlde, yüz derece, serçe kuşu gibi bir hayvandan aşağı düşer. Başka bir yerde bir temsil ile bu hakikati beyan etmiştim. Münasebet geldi, yine o temsili tekrar ediyorum. Şöyle ki:

Bir adam, bir hizmetkârına on altın verip “Mahsus bir kumaştan bir kat elbise yaptır” emreder. İkincisine bin al-tın verir, bir pusula içinde bazı şeyler yazılı o hizmetkâr-ın cebine koyar, bir pazara gönderir.

Evvelki hizmetkâr, on altın ile, âlâ kumaştan mükem-mel bir elbise alır. İkinci hizmetkâr, divanelik edip evvel-ki hizmetkâra bakıp, cebine konulan hesap pusulasını okumayarak, bir dükkâncıya bin altın vererek, bir kat el-bise istedi. İnsafsız dükkâncı da kumaşın en çürüğünden bir kat elbise verdi. O bedbaht hizmetkâr, seyyidinin hu-zuruna geldi. Ve şiddetli bir tedip gördü ve dehşetli bir azap çekti.

ahsen-i takvim: insanın en mü-kemmel ve en güzel biçimde ya-ratılması.

âlâ: kaliteli, değerli.

azap: büyük sıkıntı, şiddetli acı.

bedbaht: zavallı, talihsiz.

beyan: anlatma, izah etme.

dehşet: büyük korku hâli.

divane: deli, mantıksızca davra-nan.

elem: acı, üzüntü.

elem-i zeval: sona erme elemi ve acısı.

elemsiz: acısız, üzüntüsüz.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yarat-cı; Allah.

hasr-ı fikir: bir şeye bütün fikrini verme.

hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.

hesap pusulası: ne alacağını

gösteren yazı.

hizmetkâr: hizmet eden.

kat: takım.

keder: tasa, kaygı.

lezzet: zevk, haz keyif.

mahsus: kaliteli, değerli.

münasebet: ilgi, alâka; yeri gelme.

pusula: bir işin nasıl yapılaca-ğını gösteren kısa not, mek-tup.

sermaye: ana para.

seyyid: efendi.

suret: biçim, görünüş.

şükür: hamd, teşekkür.

temsil: misal, örnek.

İşte, edna bir şuuru olan anlar ki, ikinci hizmetkâra verilen bin altın, bir kat elbise almak için değildir; belki, mühim bir ticaret içindir.

Aynen onun gibi, insandaki cihazat-ı maneviye ve letaif-i insaniye ki, her birisi hayvana nispeten yüz derece inbisat etmiş. Meselâ, güzelliğin bütün meratibini fark eden insan gözü ve taamların bütün çeşit çeşit ezvak-ı mahsusalarını temyiz eden insanın zaika-i lisaniyesi ve hakaikın bütün inceliklerine nüfuz eden insanın akli ve kemalâtın bütün envaina müştak insanın kalbi gibi, sair cihazları, aletleri nerede? Hayvanın pek basit, yalnız bir iki mertebe inkişaf etmiş aletleri nerede? Yalnız şu kadar fark var ki, hayvan, kendine has bir amelde—münhasıran o hayvanda bir cihaz-ı mahsus-ziyade inkişaf eder. Fakat o inkişaf, hususîdir.

İnsanın cihazat cihetiyle zenginliği şu sırdandır ki: Akıl ve fikir sebebiyle, insanın hasseleri, duyguları fazla inkişaf ve inbisat peyda etmiştir. Ve ihtiyacatın kesreti sebebiyle, çok çeşit çeşit hissiyat peyda olmuştur. Ve hassasiyeti çok tenevvü etmiş; ve fıtratın camiiyeti sebebiyle, pek çok makasda müteveccih arzulara medar olmuş; ve pek çok vazife-i fitriyesi bulunduğu sebebiyle, alât ve cihazatı ziyade inbisat peyda etmiştir. Ve ibadatın bütün envaina müstait bir fıtratla yaratıldığı için, bütün kemalâtın tohumlarına cami bir istidat verilmiştir.

İşte şu derece cihazatça zenginlik ve sermayece kesret, elbette ehemmiyetsiz, muvakkat şu hayat-ı dünyeviye-
yenin tahsili için verilmemiştir. Belki, şöyle bir insanın

hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.
hissiyat: hisler, duygular.
hizmetkâr: hizmetçi.
hususî: şahsî, özel.
ibadet: ibadetler.
ihtiyacat: ihtiyaçlar.
inbisat peyda etmek: gelişme göstermek.
inbisat: yayılma, genişleme, açılıp gelişme.
inkişaf: açılma, gelişme.
istidat: kabiliyet, yetenek.
kemalât: mükemmellikler, olgunluklar.
kesret: çokluk.
letaif-i insaniye: insanın manevî duyguları.
medar: sebep.
meratip: mertebeler, dereceler.
mertebe: derece.
muvakkat: geçici.
mühim: önemli.
münhasıran: sadece.
müstait: kabiliyetli kimse.
müştak: arzulu.
müteveccih: yönelen.
nispeten: oranla, kıyasla.
nüfuz: içine girebilme; anlayabilme.
peyda: hazır hale gelmek.
sair: diğer, başka.
sermaye: ana para.
sır: sebep, hakikat.
şuur: bilinç.
taam: yemek.
tahsil: elde etme.
temyiz: inceleyip seçme, ayırt etme.
tenevvü: çeşitlenme.
ticaret: alış, veriş.
vazife-i fitriye: yaratılışa ait vazife.
zaika-i lisaniye: dilin tad alma hissi.
ziyade: çok, fazla.

alât: aletler.
arzu: istek.
camî: toplayan, içine alan.
camiiyet: farklı bir çok özelliği içinde bulundurma.
cihaz: aza, organ.
cihazat: cihazlar, maddî ve manevî organlar, duygular.

cihazat-ı maneviye: manevî organlar; hisler ve duygular.
cihaz-ı mahsus: tek bir kabiliyet, yetenek.
cihet: yön.
edna: en aşağı, en küçük.
ehemmiyetsiz: önemsiz.
enva: çeşitler.

ezvak-ı mahsusa: özel zevk-ler.
fıtrat: yaratılış, maddî ve manevî yapı.
hakaik: gerçekler.
has: kendine ait.
hassasiyet: hassaslık.
hasse: duyu, duygular.

acz: zayıflık, güçsüzlük.
bâkî: geride kalan.
dünyaperest: dünyaya aşırı düşkün.
elem: acı, keder, sıkıntı.
fakr: fakirlik.
gafil: duyarsız, umursamaz.
hakikat: gerçek, doğru.
hâlet: hâl, durum.
han: yolcuların misafir olduğu bina.
hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.
hazin: acınacak hâlde bulunan.
imdadat-ı Rahmaniye: sonsuz rahmet sahibi Allah'ın yardımları.
keder: gam, üzüntü.
kudret-i Rabbaniye: her şeyi terbiye eden Allah'ın sonsuz kudret ve kuvveti.
kusur: suç, kabahat.
küllî: umumî, kapsamlı.
makasid: maksatlar.
masnuat: sanat eseri varlıklar.
mevcudat: varlıklar.
mu'cizat: mu'cizeler.
müflis: iflâs etmiş.
müstahak: hak eden.
müşahede: gözle görme, seyrederek anlama.
müteveccih: yönelen.
nazar-ı ibret: ibretle bakma.
nihayetsiz: sonsuz.
peyda: görünme.
sarf: harcama.
sermaye: mal varlığı.
seyyid: efendi.
suret: şekil.
sırr-ı ahsen-i takvim: insanın en mükemmel ve en güzel şekilde yaratılmış olmanın sırrı.
şahadet: şahitlik.
şöhretperestlik: şöhret tutkunluğu.
şükür: teşekkür.
tahsis: ayırma.
tedric: azar azar
tefekür: bir mesele hakkında zihni faaliyet gösterme, düşünme.
temaşa: ibretle ve dikkatle bakma.
tesbihat: tesbihler, Allah'ı eksik

vazife-i asliyesi, nihayetsiz makasıda müteveccih vezaifi-ni görüp, acz ve fakr ve kusurunu ubudiyet suretinde ilân etmek ve küllî nazarıyla mevcudatın tesbihatını müşahede ederek, şahadet etmek ve nimetler içinde imdadat-ı Rahmaniye'yi görüp şükretmek ve masnuatta kudret-i Rabbaniyenin mu'cizatını temaşa ederek nazar-ı ibretle tefekür etmektir.

Ey dünyaperest ve hayat-ı dünyeviye'ye âşık ve sırr-ı ahsen-i takvimden gafil insan! Şu hayat-ı dünyeviye'nin hakikatini, bir vakıa-i hayaliyede, Eski Said görmüş. Onu Yeni Said'e döndürmüş olan şu vakıa-i temsiliye'yi dinle.

Gördüm ki, ben bir yolcuyum, uzun bir yola gidiyorum, yani gönderiliyorum. Seyyidim olan zat, bana tahsis ettiği altmış altından tedricen birer miktar para veriyordu. Ben de sarf edip pek eğlenceli bir hana geldim. O handa, bir gece içinde on altını kumara mumara, eğlencelere ve şöhretperestlik yoluna sarf ettim. Sabahleyin elimde hiçbir para kalmadı; bir ticaret edemedim, gideceğim yer için bir mal alamadım. Yalnız, o paradan bana kalan elemeler, günahlar ve eğlencelerden gelen yaralar, bereler, kederler benim elimde kalmıştı.

Birden, ben o hazin hâlette iken, orada bir adam peyda oldu. Bana dedi:

“Bütün bütün sermayeni zayi ettin; tokada da müstahak oldun. Gideceğin yere de, müflis olarak, elin boş gideceksin. Fakat, aklın varsa, tevbe kapısı açıktır, bundan sonra sana verilecek bâkî kalan on beş altından, her

sıfatlardan tenzih etmeler.
tevbe: af dilime.
ubudiyet: kulluk,
vakıa-i hayaliye: hayalî hâdis-

se.
vakıa-i temsiliye: örnek olarak verilen hayali olay.
vazife-i asliye: asıl vazife.

vezaif: vazifeler.
zat: kişi.
zayi: elden çıkmış, kaybolmuş.

eline geçtikçe, yarısını ihtiyaten muhafaza et; yani, gideceğin yerde sana lâzım olacak bazı şeyleri al.”

Baktım, nefsim razı olmuyor. “Üçte birisini” dedi; ona da nefsim itaat etmedi. Sonra “Dörtte birisini” dedi. Baktım; nefsim müptelâ olduğu âdetini terk edemiyor. O adam hiddetle yüzünü çevirdi, gitti.

Birden, o hâl değişti. Baktım ki, ben tünel içinde sukut eder gibi bir sür’atle giden bir şimendifer içindeyim. Telâş ettim. Fakat ne çare ki hiçbir tarafa kaçılmaz. Garaipten olarak o şimendiferin iki tarafında pek cazibedar çiçekler, leziz meyveler görünüyordu. Ben de akılsız ace-miler gibi onlara bakıp elimi uzattım, o çiçekleri koparmak, o meyveleri almak için çalıştım. Fakat o çiçekler ve meyveler, dikenli mikenli; mülâkatında elime batıyor, kanatıyor, şimendiferin gitmesiyle müfarakatından elimi parçalıyorlar, bana pek pahalı düşüyorlardı.

Birden, şimendiferdeki bir hademe, dedi: “Beş kuruş ver; sana o çiçek ve meyvelerden istediğin kadar vereceğim. Beş kuruş yerine, elin parçalanmasıyla, yüz kuruş zarar ediyorsun. Hem de, ceza var; izinsiz koparamazsın.”

Birden, sıkıntıdan ne vakit tünel bitecek diye başımı çıkarıp ileriye baktım, gördüm ki, tünel kapısı yerine çok delikler görünüyor. O uzun şimendiferden, o deliklere adamlar atılıyorlar. Bana mukabil bir delik gördüm; iki tarafında iki mezar taşı dikilmiş. Merak ile dikkat ettim, o mezar taşında, büyük harflerle “Said” ismi yazılmış

cazibedar: çekici.
garaip: tuhaf, şaşılacak şey.
hademe: hizmetçi.
hâl: durum.

hiddet: öfke.
ihtiyat: ilerisini düşünerek davranma.
itaat: uyma, dinleme.

leziz: lezzetli.
muhafaza: saklama.
müfarakat: ayrılma, ayrılık.
mülâkat: kavuşma, birleşme.

müptelâ: düşkün, bağımlı.
nefis: kişi kendisi, arzu ve isteği.
sukut: düşme, alçalma.
sür’at: hız.
şimendifer: tren.
vakit: zaman.

gördüm. Teessüf ve hayretimden, “Eyvah!” dedim. Birden, o han kapısında bana nasihat eden zatın sesini işittim. Dedi:

“Aklın başına geldi mi?”

Dedim: “Evet geldi. Fakat kuvvet kalmadı, çare yok.”

Dedi: “Tevbe et, tevekkül et.”

Dedim: “Ettim.”

Ayıldım. Eski Said kaybolmuş; Yeni Said olarak kendimi gördüm.

İşte, o vakıa-i hayaliyeyi, Allah hayır etsin, bir iki kısmını ben tabir edeceğim; sair cihetleri sen kendin tabir et.

O yolculuk ise, âlem-i ervahtan, rahm-ı maderden, gençlikten, ihtiyarlıktan, kabirden, berzahtan, haşirden, köprüden geçen ebedülâbâd tarafına bir yolculuktur.

O altmış altın ise, altmış sene ömürdür ki, bu vakıayı gördüğüm vakit, kendimi kırk beş yaşında tahmin ediyordum. Senedim yok, fakat bâkî kalan on beşinden yarısını ahirete sarf etmek için, Kur’ân-ı Hakîm’in halis bir tilmizi beni irşat etti.

O han ise, benim için İstanbul imiş.

O şimendifer ise, zamandır. Her bir yıl bir vagondur.

O tünel ise, hayat-ı dünyeviyedir.

O dikenli çiçekler ve meyveler ise, lezaiz-i nâmeşrudur ve lehviyat-ı muharremedir ki, mülâkat esnasında,

ahiret: öbür dünya.

âlem-i ervah: ruhlar âlemi.

bâkî: geride kalan.

berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.

cihet: yön.

ebedülâbâd: sonsuzluk; Cennet.

esnasında: anında, sırasında.

halis: her amelini, yalnız Allah rızası için işleyen.

han: yolcuların misafir olduğu bina.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların diriltilip toplandıkları yer.

hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.

irşat: doğru yolu gösterme.

Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.

lehviyat-ı muharreme: haram kılınmış olan eğlenceler.

lezaiz-i nameşrua: helâl olmayan lezzetler.

mukabil: karşı, karşılık.

mülâkat: görüşme, kavuşma, birleşme.

nasihat: öğüt.

rahm-ı mader: ana rahmi.

sair: diğer.

sarf: harcama.

senet: dayanılacak güvenilecek

şey.

şimendifer: tren.

tabir: yorum.

teessüf: üzülmeye, üzüntü.

tevbe: af dileme.

tevekkül: Allah’a dayanma ve güvenme.

tilmiz: öğrenci, talebe.

vakit: zaman.

vakia: mevcut olay.

vakia-i hayaliye: hayali olay.

zat: kişi.

tasavvur-u zevaldeki elem kalbi kanatıyor; müfarakatında parçalıyor, cezayı dahi çektiriyor.

Şimendifer hademesi demişti: “Beş kuruş ver. Onlardan istediğin kadar vereceğim.” Onun tabiri şudur ki:

İnsanın helâl sa’yiyle meşru dairede gördüğü zevkler, lezzetler keyfine kâfidir, harama girmeye ihtiyaç bırakmaz. Sair kısımları sen tabir edebilirsin.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE

İnsan, şu kâinat içinde pek nazik ve nazenin bir çocuğa benzer. Zaafında büyük bir kuvvet ve aczinde büyük bir kudret vardır. Çünkü, o zaafın kuvvetiyle ve aczin kudretiyledir ki, şu mevcudat, ona musahhar olmuş. Eğer insan zaafını anlayıp, kâlen, hâlen, tavren dua etse ve aczini bilip istimdat eylese, o teshirin şükrünü eda ile beraber, matlûbuna öyle muvaffak olur ve maksatları ona öyle musahhar olur ki, iktidar-ı zatîsiyle onun aşr-ı mişarına muvaffak olamaz. Yalnız, bazı vakit, lisan-ı hâl duasıyla hâsıl olan bir matlûbunu, yanlış olarak kendi iktidarına hamleler.

Meselâ, tavuğun yavrusunun zaafındaki kuvvet, tavuğu aslana saldırtır. Yeni dünyaya gelen aslanın yavrusu, o canavar ve aç aslanı kendine musahhar edip, onu aç bırakıp kendi tok oluyor. İşte, cây-ı dikkat, zaaftaki bir kuvvet ve şayan-ı temaşa bir cilve-i rahmet!..

Nasıl ki, nazdar bir çocuk, ağlamasıyla, ya istemesiyle, ya hazin hâliyle, matlûplarına öyle muvaffak olur ve

ranışla.
haml: yüklem, isnat etme.
haram: İslâmîyetçe yasaklanan işler.
hazin: hüznü, üzüntü.
iktidar-ı zati: kendi zatının kuvveti.
istimdat: yardım isteme.
kâfi: yeterli.
kâinat: bütün âlemler.
kâlen: sözle, söyleyerek.
kudret: güç, kuvvet.
lisan-ı hâl: hâl dili.
maksat: gaye, istek.
matlûp: istek, istekler, arzu.
meşru: dinin müsaade ettiği.
mevcudat: varlıklar.
musahhar: boyun eğen, emir altına giren.
muvaffak: başarılı, ulaşır.
müfarakat: ayrılma.
nazdar: nazlı.
nazenin: nazlı.
nazik: narin, ince.
nükte: ince söz ve mana.
sair: diğer.
sa’y: çalışma.
şayan-ı temaşa: seyretmeye değer.
şimendifer: tren.
tabir: yorum, yorumlama.
tasavvur-u zeval: her hangi bir şeyin yok olacağını düşünme.
tavren: tavırla, davranışla.
teshir: boyun eğdirmeye.
vakit: zaman.
zaaf: zayıflık.

acz: zayıflık, güçsüzlük.
aşr-ı mişar: yüzde bir.
cây-ı dikkat: dikkate edilecek nokta.

cilve-i rahmet: rahmet görüntüsü.
dua: Allah’a yalvarma, isteme.

eda: ödeme.
elem: acı üzüntü.
hademe: hizmetçi.
hâlen: hâl ile, hareketle, dav-

öyle kaviler ona musahhar olurlar ki, o matlûplardan binden birisine, bin defa kuvvetçiğiyle yetişemez. Demek zaaf ve acz, onun hakkında şefkat ve himayeti tahrik ettikleri için, küçücük parmağıyla kahramanları kendine musahhar eder. Şimdi, böyle bir çocuk, o şefkati inkâr etmek ve o himayeti ittiham etmek suretiyle, ahmakane bir gururla, “Ben kuvvetimle bunları teshir ediyorum” dese, elbette bir tokat yiyecektir.

İşte, insan dahi, Hâlık'ının rahmetini inkâr ve hikmetini ittiham edecek bir tarzda küfran-ı nimet suretinde, Karun gibi ¹ اِنَّمَا اَوْتِيْتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ , yani “Ben kendi ilmimle, kendi iktidarım ile kazandım” dese, elbette sille-i azaba kendini müstahak eder.

Demek şu meşhut saltanat-ı insaniyet ve terakkiyat-ı beşeriye ve kemalât-ı medeniyet, celp ile değil, galebe ile değil, cidal ile değil; belki ona, onun zaafı için teshir edilmiş, onun aczi için ona muavenet edilmiş, onun fakrı için ona ihsan edilmiş, onun cehli için ona ilham edilmiş, onun ihtiyacı için ona ikram edilmiş. Ve o saltanatın sebebi, kuvvet ve iktidar-ı ilmî değil, belki şefkat ve re'fet-i Rabbaniye ve rahmet ve hikmet-i İlâhiyedir ki, eşyayı ona teshir etmiştir.

Evet, bir gözsüz akrep ve ayaksız bir yılan gibi haşerata mağlûp olan insana bir küçük kurttan ipeği giydiren ve zehirli bir böcekten balı yediren, onun iktidarı değil,

acz: âcizlik, güçsüzlük.
ahmakane: akılsızca.
cehil: cahillik.
celp: çekme.
cidal: kavgâ, savaş.
fakr: fakirlik.
galebe: galip gelme.
Hâlık: her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
haşerat: böcekler.
hikmet: ilâhî gaye.
himayet: koruma.
ihsan: verme, bağışlama.
ikram: bağış, ihsan.
iktidar-ı ilmi: ilmi güç ve kudret.
ilham: Allah tarafından insanın kalbine veya zihnine indirilen mana.
inkâr: reddetme, kabul etmeme.
ittihâm: suçlama.
Karun: Hz Mûsa döneminde yaşamış mevki hırslı, cimriliği ve kıskançlığı ile tanınmış ilim sahibi çok zengin bir Yahudi.
kavi: kuvvetli.
kemalât-ı medeniyet: medeniyetin mükemmellik ve güzelliğidir.
küfran-ı nimet: nimetleri Cenab-ı Hakkın ihsan ettiğini inkâr etme, nankörlük.

1. Kasas Suresi: 78.

matlûp: istekler.
meşhut: görünen.
muavenet: yardım.
musahhar: boyun eğen.
müstahak: hak eden.
Rahmet ve hikmeti İlâhiye: Allah'ın hikmeti ve rahmeti.
rahmet: acıma, merhamet etme.

saltanat: hâkimiyet.
saltanat-ı insaniyet: insanlığın saltanatı.
sille-i azap: azap tokadı.
suret: tarz.
şefkat ve re'fet-i Rabbaniye: Cenab-ı Allah'ın merhameti ve esirgemesi.
şefkat: karşılıksız merhamet.

tahrik: harekete geçirme.
tarz: üslûp.
terakkiyat-ı beşeriye: insanlığın kaydettiği gelişmeler, ilerlemeler.
teshir: boyun eğdirmeye, itaat ettirme.
zaaf: zayıflık, güçsüzlük.

belki onun zaafının semeresi olan teshir-i Rabbanî ve ikram-ı Rahmanîdir.

Ey insan! Madem hakikat böyledir; gururu ve enaniyeti bırak. Ulûhiyetin dergâhında acz ve zaafını istimdat lisanıyla, fakr ve hacatını tazarru ve dua lisanıyla ilân et ve abd olduğunu göster. Ve ¹ **حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ** de, yüksel.

Hem deme ki: “Ben hiçbir; ne ehemmiyetim var ki, bu kâinat, bir Hakîm-i Mutlak tarafından kastî olarak bana teshir edilsin, benden bir şükr-ü küllî istenilsin?” Çünkü sen, çendan nefsin ve suretin itibarıyla hiç hükmündesin, fakat vazife ve mertebe noktasında, sen şu haşmetli kâinatın dikkatli bir seyircisi, şu hikmetli mevcudatın belâgatli bir lisan-ı natıkı ve şu kitab-ı âlemin anlayışlı bir mütalâacısı ve şu tesbih eden mahlûkatın hayretli bir nazırı ve şu ibadet eden masnuatın hürmetli bir usta-başı hükmündesin.

Evet, ey insan! Sen, nebâtî cismaniyetin cihetiyle ve hayvanî nefsin itibarıyla, sagîr bir cüz, hakir bir cüz’î, fakir bir mahlûk, zayıf bir hayvansın ki, bütün dehşetli mevcudat-ı seyyalenin dalgaları içinde çalkanıp gidiyorsun. Fakat, muhabbet-i İlâhiyenin ziyasını tazammun eden imanın nuruyla münevver olan İslâmiyetin terbiyesiyle tekemmül edip, insaniyet cihetinde, abdiyetin içinde bir sultansın ve cüz’iyyetin içinde bir küllîsin, küçüklüğün içinde bir âlemsin. Ve hakaretin içinde, öyle makamın büyük ve daire-i nezaretin geniş bir nazırsın ki,

lı olmaksızın gayeli ve faydalı yaratan Allah.

hakir: değersiz, kıymetsiz.

haşmetli: ihtişamlı, manalı, gayeli.

hayvanî nefis: insan bedeninin hayvanî yönü.

hikmetli: hikmetli bir şekilde yaratılan.

hüküm: kıymet, değer.

hürmetli: şerefli.

ibadet: kullukta bulunma.

ikram-ı Rahmani: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi Allah’ın ikram ve ihsanı.

ilân: duyurma.

iman: Allah’a inanma.

insaniyet: insanlık.

İslâmiyet: İslâm dini.

istimdat: yardım isteme.

itibar: değeri.

kâinat: evren, yaratılmış her şey.

kastî: bilerek ve isteyerek.

kitab-ı âlem: âlem kitabı, kâinat.

külli: büyük.

lisan: dil.

lisan-ı natık: konuşan dil.

mahlûk: yaratık.

mahlûkat: yaratılmışlar.

makam: manevî mevki.

masnuat: sanarla yapılmış şeyler.

mertebe: rütbe, makam.

mevcudat: varlıklar.

mevcudat-ı seyyale: akıp giden varlıklar.

muhabbet-i İlâhiye: Allah sevgisi.

münevver: nurlanmış.

mütalâci: okuyucu, tetkik edici.

nazır: bakan, gözetken.

nebâtî cismaniyet: insan bedeninin bitkisel yönü.

nefis: insanın kendi, şahsı.

nur: aydınlık, ışıq.

sagîr: küçük, ufak.

semere: meyve; netice.

sultan: padişah, hükümdar.

suret: beden, vücut.

şükr-ü külli: Allah’ın vermiş olduğu bütün nimetlere karşı edilen şükürlerin bütünü.

tazammun: içinde bulundurma.

tazarru: yalvarma.

tekemmül: olgunlaşma, mükemmelleşme.

tesbih: Allah’ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

teshir: boyun eğdirmeye.

teshir-i Rabbanîye: her şeyin Rabbi olan Allah’ın her şeye boyun eğdirmesi.

ulûhiyetin dergâhı: Allah’ın huzuru.

vazife: görev.

vekil: dayanılan, güvenilen Allah.

zaaf: zayıflık, güçsüz.

ziya: nur.

1. Allah bize yeter; O ne güzel vekildir. (Âl-i İmran Suresi: 173.)

abd: kul.

abdiyet: kulluk.

acz: âcizlik, güçsüzlük.

âlem: dünya, cihan.

belâgat: iyi, güzel, pürüzsüz söz söyleme.

cihet: yön.

cüz: parça.

cüz’î: parçaya ait olan, pek

az.

cüz’iyet: küçüklük.

çendan: gerçi.

daire-i nezaret: bakış ve kumanda sahası.

dehşetli: korkutucu, korkunç.

dua: Allah’a yalvarma, isteme, niyaz.

ehemmiyet: önem.

enaniyet: benlik, ego, gurur, kendine güvenme.

fakir: zavallı, muhtaç.

fakr: fakirlik.

gurur: büyülenme.

hacat: ihtiyaçlar.

Hakîm-i Mutlak: sonsuz hikmet sahibi ve her şeyi her hangi bir kayda ve şarta bağ-

ahsen-i takvim: insanın en güzel biçimde yaratılması.

âlâyilliyin: yüceler yücesi, en yüksek mertebe.

bedi: eşsiz güzel.

cihet: yön.

dehşetli: korkunç, korkutucu.

dellâllık: ilân edicilik.

ehemmiyetli: çok önemli, çok kıymetli.

esasat: esaslar, temel noktalar.

esfel-i safilîn: aşağıların en aşağısı.

esma-i kudsiye-i İlâhiye: Allah'ın mukaddes isimleri.

gaibâne: hâzırda görünmeksizin, yüz yüze olmadan, gizliden.

gaye: maksat, hedef.

Hak: Allah.

hane: ev.

hayretkârâne: hayret ederek.

hâzırâne: hazırca, karşısında bulunup görürcesine.

hizmetkâr: hizmetçi.

ibaret: meydana gelen.

icmal: özetleme.

ilâncılık: duyuruculuk.

istidat: kabiliyet, yetenek.

itaatkârâne: itaat ederek.

izah: açıklama, anlatma.

kâinat: bütün âlemlerin, varlık âlemi.

kemalât: mükemmellikler.

levazımat: ihtiyaç maddeleri.

mehasin: güzellikler.

muhatap: hitap olunan, kendisine söz söylenen, konuşulan kimse.

münacat: Allah'a dua etme, yalvarma.

nazar-ı ibret: ders alacak bakış.

nebatat: bitkiler.

nefis: insanın kötülüğü isteyen ve sevk eden yönü.

netice-i kelâm: sözün özü.

nezaret: bakma, seyretme.

nukûş: nakışlar, işlemeler.

nükte: ince manalı söz.

Rabb-i Rahîm: şefkat ve merhamet sahibi olan Cenab-ı Hak.

saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah'ın saltanatı.

sanat: eser; eserdeki ustalık ve hüner.

diyebilirsin, “Benim Rabb-i Rahîm'im, dünyayı bana bir hane yaptı; ay ve güneşi o haneme bir lâmba ve baharı bir deste gül ve yazı bir sofrayı nimet ve hayvanı bana hizmetkâr yaptı; ve nebatatı, o hanemin ziynetli levazımatı yapmıştır.”

Netice-i kelâm: Sen, eğer nefis ve şeytanı dinlersen, esfel-i safilîne düşersin. Eğer Hak ve Kur'ân'ı dinlersen, âlâyilliyine çıkar, kâinatın bir güzel takvimi olursun.

BEŞİNCİ NÜKTE

İnsan, şu dünyaya bir memur ve misafir olarak gönderilmiş, çok ehemmiyetli istidat ona verilmiş; ve o istidata göre, ehemmiyetli vazifeler tevdi edilmiş. Ve insanı o gayeye ve o vazifelere çalıştırmak için, şiddetli teşvikler ve dehşetli tehditler edilmiş. Başka yerde izah ettiğimiz vazife-i insaniyetin ve ubudiyetin esasatını şurada icmal edeceğiz; tâ ki, ahsen-i takvim sırrı anlaşılsın.

İşte insan, şu kâinata geldikten sonra, iki cihet ile ubudiyeti var. Bir ciheti, gaibâne bir surette bir ubudiyeti, bir tefekkürü var; diğeri, hâzırâne muhataba suretinde bir ubudiyeti, bir münacatı vardır.

Birinci vecih şudur ki: Kâinatta görünen saltanat-ı Rububiyeti, itaatkârâne tasdik edip, kemalâtına ve mehasinine hayretkârâne nezaretidir.

Sonra, esma-i kudsiye-i İlâhiyenin nukuşlarından ibaret olan bedî sanatları, birbirinin nazar-ı ibretlerine gösterip, dellâllık ve ilâncılıktır.

sofra-i nimet: nimet sofrası.

suret: tarz, biçim.

sır: gizlilik

seytan: tamamen kötü olan ve kötülüğe teşvik eden varlık.

şiddetli: çok etkili, çok tesirli.

takvim: küçük bir örnek.

tasdik: doğruluğunu kabul etme.

tefekkür: zihni faaliyet gösterme, düşünme, fikir üretme.

tehdit: korkutarak uyarma.

teşvik: şevklendirmek, cesaret vermek.

tevdi: bırakma, emanet verme.

ubudiyet: kulluk.

vazife: görev.

vazife-i insaniyet: insan olmanın gerektirdiği görev.

vecih: yön, yan, taraf.

ziynet: süs.

Sonra, her biri birer gizli hazine-i maneviye hükmünde olan esma-i Rabbanîyenin cevherlerini idrak terazisiyle tartmak, kalbin kıymetşinaslığı ile takdîrkârâne kıymet vermektir.

Sonra, kalem-i Kudretin mektubatı hükmünde olan mevcudat sahifelerini arz ve sema yapraklarını mütâlâa edip, hayretkârâne tefekkürdür.

Sonra, şu mevcudattaki ziynetleri ve lâtif sanatları istihsankârâne temaşa etmekle, onların Fâtır-ı Zülcelâl'inin marifetine muhabbet etmek ve onların Sâni-i Zülkemaî'inin huzuruna çıkmaya ve iltifatına mazhar olmaya bir iştiyaktır.

İkinci vecih huzur ve hitap makamıdır ki, eserden müessire geçer. Görür ki, bir Sâni-i Zülcelâl, kendi sanatının mu'cizeleri ile kendini tanıttırmak ve bildirmek ister. O da iman ile, marifet ile mukabele eder.

Sonra görür ki, bir Rabb-i Rahîm, rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmek ister. O da, Ona hasr-ı muhabbetle, tahsis-i taabbütle kendini Ona sevdirebilir.

Sonra görüyor ki, bir Mün'im-i Kerîm, maddî ve manevî nimetlerin lezzetleriyle onu perverde ediyor. O da, ona mukabil, fiiliyle, hâliyle, kâliyle, hatta elinden gelse bütün hasseleriyle, cihazatıyla şükür ve hamdüsena eder.

Sonra görüyor ki, bir Celîl-i Cemîl, şu mevcudatın âyînelerinde kibriya ve kemalini ve celâl ve cemalini izhar edip, nazar-ı dikkati celp ediyor. O da, ona mukabil,

arz: yeryüzü.

âyine: ayna.

celâl: nihayet derecede büyüklük, azamet, ululuk.

Celîl-i Cemîl: sonsuz büyüklük ve güzellik sahibi olan Allah.

celp: çekme.

cemal: güzellik.

cevher: kıymetli mana.

cihazat: maddî ve manevî azalar.

eser: Allah'ın yarattığı tüm varlıklar.

esma-i Rabbanîye: her şeyi terbiye eden Allah'ın isimleri.

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz güzellik sahibi ve her şeyi benzersiz yaratan Allah.

fiil: davranış, hareket.

hâl: davranış, durum.

hamd ü sena: şükür ve övgü.

hasr-ı muhabbet: bütün sevgiyi bir şahsa verme.

Hasse: duygu, duyu.

hayretkârâne: hayret ederek.

hazine-i manevîye: mana hazinesi.

hitap: konuşma.

huzur: hâzır olma.

hükmünde: değerinde.

idrak: akılla anlayış, kavrayış.

iltifat: teveccüh etme, değer verip yönelme.

iman: Allah'a inanma.

istihsankârâne: güzel bularak, beğenerek.

istiyak: çok fazla isteme.

izhar: gösterme.

kâl: söz.

kalem-i kudret: kudret kalemi.

kemal: mükemmellik, kusursuzluk.

kibriya: azamet, büyüklük, ululuk.

kıymet: değer.

kıymetşinas: kıymet bilen.

lâtif: güzel, hoş.

leziz: lezzetli.

maddî: cismanî.

makam: mevki, yer.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

marifet: bilme, tanıma.

mazhar: kavuşma, nail olma.

mektubat: mektuplar.

mevcudat: varlıklar.

mu'cize: harika.

mukabele: karşılık verme.

mukabil: karşılık.

müessir: eser sahibi.

Mün'im-i Kerîm: kerem sahibi nimet veren, yedirep içiren, nimetlerin hakikî sahibi olan Cenab-ı Hak.

mütâlâa: düşünerek dikkatli okuma.

nazar-ı dikkat: dikkatli bakış.

nimet: faydalı şey.

perverde: besleme, büyütme.

Rabb-i Rahîm: şefkat ve merhamet sahibi olan Cenab-ı Hak.

rahmet: merhamet ve şefkat.

sanat: ustalık, hüner.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.

Sâni-i Zülkemaî: sonsuz kemal sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

sema: gökyüzü, gök.

şükür: teşekkür, memnunluk gösterme.

tahsis-i taabbüt: sadece Allah'a ibadet etme.

takdîrkârâne: takdir ederek.

temaşa: hayretle ve dikkatle bakma, seyretme.

vecih: yön.

ziynet: süs.

afak-ı âlemin aktârı: âlemin ufuklarının her tarafı.
ahsen-i takvim: insanın en güzel biçimde yaratılması.
antika: kıymetli, değerli.
ayat: işaretler, deliller.
damga-i vahdet: birlik mührü.
emin: güvenilir.
esfel-i safilin: aşağıların en aşağısı, Cehennemin en aşağı tabakası.
Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.
ferman: emir, buyruk.
Gani-i Mutlak: sonsuz zenginlik sahibi olan Allah.
hakiki: gerçek.
halife-i arz: yeryüzünde bütün varlıklar üzerinde tasarruf eden insan.
has: özel.
hatem: mühür, damga.
hükümünde: tarzında, şeklinde.
ibadat: ibadetler.
iman: Allah'a inanma.
insan-ı gafil: gafletle Rabbinin unutan insan.
istihsan: güzel bulma, beğenme.
iz'an: akıl, anlayış, kavrayış, feraset, basiret.
kâinat: evren, tüm varlıklar.
kemal-i iftikar: fakirliğini tam hissetme.
mahsus: sadece bir kişiye ait.
mahviyet: alçak gönüllülük.
mevcudat: varlıklar.
muhabbet: sevgiyle.
mukabele: karşılık verme.
mukabil: karşılık.
münhasır: sadece bir kişide bulunana.
naksetme: işleme.
nihayetsiz: sonsuz.
rububiyet: idare ve terbiye edicilik.
sahavet-i mutlak: sonsuz cömertlik.
secde: ibadet için başı yere koyma.
sena: övme.
servet: zenginlik.
sikke: damga.
sual: isteme.
suiihtiyar: iradeyi kötüye kullanma.
şahadet: şahitlik.
tahsin: beğenme, hayran olma.
takdir: beğenme.
taklit: benzerini yapma.
tasdik: kabul etme, doğrulama.
tazim: hürmet.
tefekürat: zihni faaliyetlerde bulunma, düşünceler.
teşhir: gösterme, sergileme.
tevhit: Allah'ın bir ve benzersiz olması, Allah'ın bir olduğuna inanma.
turra: mühür, damga, tuğra.

2 **1** **الله أكبر** deyip, mahviyet içinde, hayret ve muhabbetle secde eder.

Sonra görüyor ki, bir Ganî-i Mutlak, bir sahavet-i mutlak içinde, nihayetsiz servetini, hazinelerini gösteriyor. O da, ona mukabil, tazim ve sena içinde kemal-i iftikar ile sual eder ve ister.

Sonra görüyor ki, o Fâtır-ı Zülcelâl, yeryüzünü bir sergi hükmünde yapmış, bütün antika sanatlarını orada teşhir ediyor. O da, ona mukabil **3** **مَا شَاءَ اللهُ** diyerek takdir ile, **4** **بَارَكَ اللهُ** diyerek tahsin ile, **سُبْحَانَ اللهِ** diyerek hayret ile, **الله أكبر** diyerek istihsan ile mukabele eder.

Sonra görüyor ki, bir Vahid-i Ehad, şu kâinat sarayında taklit edilmez sikkeleriyle, Ona mahsus hatemleriyle, Ona münhasır turalarıyla, Ona has fermanlarıyla bütün mevcudata damga-i vahdet koyuyor ve tevhidin ayatını nakşediyor. Ve afak-ı âlemin aktârında Vahdaniyetin bayrağını diyor. Ve rububiyetini ilân ediyor. O da, ona mukabil, tasdik ile, iman ile, tevhit ile, iz'an ile, şahadet ile, ubudiyet ile mukabele eder.

İşte, bu çeşit ibadat ve tefekküratla, hakikî insan olur, ahsen-i takvimde olduğunu gösterir; imanın yümnü ile, emanete lâıyk, emin bir halife-i arz olur.

1. Allah en büyüktür, en yücedir.

2. Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehdir.

3. Allah dilemiş, ne güzel yaratmış.

4. Allah dilemiş, ne mübarek yaratmış.

ubudiyet: kulluk.

vahdaniyet: Allah'ın birliği.

Vahid-i Ehad: Bir olan ve bir- Allah.

liği her bir şeyde tecelli eden **yümün:** uğur, bereket.

Ey ahsen-i takvimde yaratılan ve sû-i ihtiyarıyla esfel-i safilîn tarafına giden insan-ı gafil! Beni dinle. Ben de senin gibi gençlik sarhoşluğuyla, gaflet içinde, dünyayı hoş ve güzel gördüğüm hâlde, gençlik sarhoşluğundan ihtiyarlık sabahında ayıldığım dakikada, o güzel zannettiğim, ahirete müteveccih olmayan dünyanın yüzünü nasıl çirkin gördüğümü ve ahirete bakan hakikî yüzü ne kadar güzel olduğunu, On Yedinci Sözün İkinci Makamındaki iki levha-i hakikate bak, sen de gör.

Birinci Levha: Ehl-i dalâlet gibi, fakat sarhoş olmadan, gaflet perdesiyle eskiden gördüğüm ehl-i gaflet dünyasının hakikatini tasvir eder.

İkinci Levha: Ehl-i hidayet ve huzurun hakikat-i dünyalarına işaret eder. Eskiden ne tarzda yazılmış, o tarzda bıraktım. Şiire benzer, fakat şiir değildir.

1 سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي * وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي * وَاحْلُلْ عُقْدَةً
2 مِنْ لِسَانِي * يَفْقَهُوا قَوْلِي *

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى الذَّاتِ الْمُحَمَّدِيَّةِ اللَّطِيفَةِ الْأَحَدِيَّةِ شَمْسِ سَمَاءِ
الْأَسْرَارِ وَمَظْهَرِ الْأَنْوَارِ وَمَرْكَزِ مَدَارِ الْجَلَالِ وَقُطْبِ فَلَكِ
الْجَمَالِ * اللَّهُمَّ بَسِّرْهُ لَدَيْكَ وَبَسِّرْهُ إِلَيْكَ أَمِنْ خَوْفٍ وَأَقْلٍ

yet ve doğru yolda olanlar ve huzur ehli.

gaflet: dikkatsizlik, ihmal.

hak: en güzel ve en iyi şekilde.

hakikat: gerçek.

hakikat-i dünya: dünyanın gerçeği.

hakiki: gerçek.

hâl: durum.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

işaret: gösterme.

levha-i hakikat: gerçeği gösteren levha.

makam: kısım, bölüm.

muhakkak: şüphesiz.

müteveccih: bir tarafa yönelmiş.

Rab: yaratan, büyüten, terbiye eden Allah.

tarz: şekil.

tasvir: anlatma.

tenzih: kusur ve noksandan uzak tutma.

zannetmek: sanmak.

1. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

2. Gönlüme genişlik ver, Rabbim. • İşimi kolaylaştır. • Dilimden tutukluğu çöz. • Tâ ki sözümü iyice anlasınlar. (Taha Suresi: 25-28.)

ahiret: öbür dünya.

hipleri.

farkında olmayanlar.

ehl-i dalâlet: batıl inanç sahipleri. **ehl-i gaflet:** ahireti unutanlar, **ehl-i hidayet ve huzur:** hida-

عُثْرَتِي وَأَذْهَبَ حُزْنِي وَحَرَصِي وَكُنْ لِي وَخُذْنِي إِلَيْكَ مِنِّي
وَارْزُقْنِي الْفَنَاءَ عَنِّي وَلَا تَجْعَلْنِي مَفْتُونًا بِنَفْسِي مَحْجُوبًا بِحَسَبِي
وَاكْشِفْ لِي عَنْ كُلِّ سِرٍّ مَكْتُومٍ يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ يَا حَيُّ
يَا قَيُّومُ وَارْحَمْنِي وَارْحَمِ رُفَقَائِي وَارْحَمِ أَهْلَ الْإِيمَانِ وَالْقُرْآنِ

1 آمِينَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَيَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ

2 وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

âlem: evren, kâinat.

benlik: ben duygusu, ego.

Celâl: nihayet derecede büyük-
lük, azamet, ululuk sahibi Allah.

Cemal: Cenab-ı Hakkın lütuf ve
ihsanı ile tecellisi.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz, yal-
varma, istek..

ebed: sonsuzluk.

ehadiyet: Allah'ın birliği.

ehl-i iman: iman edenler, Müslü-
manlar.

emniyet: güven.

ezel: başlangıcı olmayan geçmiş
zaman.

felek: gökyüzü.

hamd: Allah'ı övmek, yüceltme.

hata: kusur, eksik ve yanlış.

Hayy-ı Kayyum: her hususta ik-
tidarı olan, her canlıya hayat
veren ve onları ayakta tutan, Al-
lah.

hisler: duygular.

hürmet: hatır.

hüzün: üzüntü, keder.

hırs: kızgınlık, öfke.

kerem: cömertlik.

kutup: büyük evliya, çok büyük
din âlimi.

lâtif: güzel, hoş.

mahsus: ait.

mazhar: gösteren.

meftun: müptelâ, düşkün, tut-
kun.

mensup: bağlı.

merhamet: şefkatli, acıyan,
koruyan şefkat göstermek, koru-
mak.

minnet: şükür hissi.

nasip: kısmet.

nefis: insanın kötülüğü isteyen
ve sevk eden yanı.

nur: manevî güzellik.

Rab: sahip, terbiye ve idareci
olan Allah.

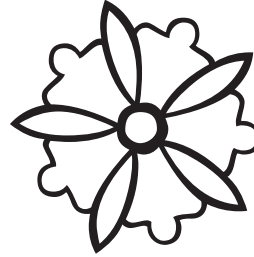
salât: rahmet.

sema: gök.

sır: gerçek kıymeti, gizli hakikat-
ler.

sırrı: bilinmeyen hakikatleri.

şükür: teşekkür etme, minnet
duyma.

1. Allah'ım! Sırlar semasının güneşi, nurların mazhanı, Celâl dairesinin merkezi, Cemal feleği-
nin kutbu olan, ehadiyete mensup Muhammed'in (a.s.m.) lâtif zatına salât eyle.

Allah'ım! Onun, Senin katındaki sırrı ve onun Sana olan manevî yakınlığı hürmetine korku-
mu emniyete çevir, hatalarımı sil, hüznü ve hırsımı gider, benim destekçim ol; beni benden
alıp Kendine götür, yaklaştır; benliğimden geçmeyi bana nasip et, beni nefsimle meftun ve
hislerimle perdelenmiş kılma; bana her gizli sırrı aç.

Yâ Hayyü, yâ Kayyum! Yâ Hayyü, yâ Kayyum! Yâ Hayyü yâ Kayyum! Bana merhamet et,
arkadaşlarıma merhamet et, ehl-i iman ve Kur'an'a merhamet et. Duamızı kabul buyur, ey
merhamet edenlerin en merhametlisi ve ey kerem sahiplerinden daha çok kerem sahibi Al-
lah'ım!

2. Duaları, "Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Al-
lah'a mahsustur" sözleriyle sona erer. (Yunus Suresi: 10.)

Yirmi Dördüncü Söz

* Yirmi Dördüncü Söz,
Barla'da 1926-34 yılları
arasında Türkçe olarak
telif edilmiştir.

ŞU SÖZ "BEŞ DAL"DIR. DÖRDÜNCÜ DALA DİKKAT ET;
BEŞİNCİ DALA YAPIŞ ÇIK, MEYVELERİNİ KOPAR, AL.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى

ŞU AYET-İ CELİLENİN şecere-i nuraniyesinin çok hakikatlerinden bir hakikatinin Beş Dalına işaret ederiz.

Birinci Dal

Nasıl ki, bir sultanın kendi hükûmetinin dairelerinde ayrı ayrı ünvanları ve raiyetinin tabakalarında başka başka nam ve vasıfları ve saltanatının mertebelerinde çeşit çeşit isim ve alâmetleri vardır: meselâ, adliye dairesinde hâkim-i âdil ve mülkiyede sultan ve askeriyede kumandan-ı azam ve ilmiyede halife. Daha buna kıyasen sair isim ve ünvanlarını bilsen anlarsın ki; bir tek padişah, saltanatının dairelerinde ve tabaka-i hükûmet mertebelerinde bin isim ve ünvana sahip olabilir. Güya o hâkim, her bir dairede, şahsiyet-i maneviye haysiyetiyle ve telefonuyla mevcut ve hazır, bulunur ve bilir. Ve her tabakada kanunıyla, nizamıyla, mümessiliyle meşhûr ve nazırdır; görünür, görür. Ve her bir mertebede, perde

mümessil: temsilci.
nam: isim, şöhret.
nazır: bakan, gözetken.
nizam: düzenlilik.
padişah: hükümdar, sultan.
Rahman ve Rahim: sonsuz merhamet sahibi, her mahlûka münasip nızık veren ve yaratıklarına karşı çokça şefkat eden.
raiyyet: halk, millet.
sair: diğer, başka.
saltanat: sultanlık, hükümdarlık.
sultan: hükümdar, padişah.
şahsiyet-i maneviye: mana olarak kişilik.
şecere-i nuraniye: nurlu, ışıltıyan ağaç.
tabaka: katman, sınıf.
tabaka-i hükûmet: yöneten idarenin kademeleri.
ünvan: ad, isim.
vasıf: hususiyet, özellik.

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. • O Allah ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. En güzel isimler Onundur. (Taha Suresi: 8.)

adliye: adalet yeri, yargı.
alâmet: iz, işaret.
aleyhissalâtü vesselâm: dua ve niyaz, esenlik onun üzerine olsun.
askeriye: askerlik, ordu.
ayet-i celile: azim ve yüce manaları ihtiva eden ayet.
daire: devlet işlerini gören kuruluşlardan her biri.
hakikat: gerçek.

hâkim: başkasına müdahale ettirmeden, her şeye hükmeden, idare eden.
hâkim-i âdil: adaletli hâkim.
halife: vekil.
haysiyet: şeref, onur.
hükûmet: yönetim.
ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapmak.
ilâh: kendisine ibadet edilen, ma'bud.

ilmiye: ilim adamları sınıfı.
kanun: yasa.
kumandan-ı azam: en büyük komutan.
kıyas: karşılaştırma.
lâyık: uygun, yakışır.
mertebe: basamak, tabaka.
meşhûr: görünen.
mevcut: var olan, hazır olan.
mülkiye: asker dışındaki memurlar.

âlem: dünya, evren.

âmm: umumî, genel.

Basir: gören, görücü, Allah.

cilve: Esmâ-i İlâhînin tecellisi; eşya ve insanda, ilâhî kudret eserlerinin belirip görünmesi, yansıması; güzel ve hoş bir biçimde görünme.

daire: saha, alan, sorumluluk sahası.

ebed: sonu olmayan gelecek zaman.

ef'al: fiiller, işler.

ehemmiyet: önem.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.

ezel: başlangıcı olmayan, zaman üstü, geçmişi, hâli ve geleceği aynı anda gösteren aynaya benzer.

hâkim: hükmeden, hükmü altın da tutan.

Hâlik: her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah'ın bir ismi.

Hâlik-ı Zülcelâl: "celâl, azamet ve kibriya sahibi yaratıcı" anlamında Allah'ın bir sıfatı.

has: özel, mahsus.

haşmet: ihtişam, görkem, kendisine boyun eğilen büyüklük.

haşmetnûma: her şeyde kendisine boyun eğdiren büyüklük gösteren, ihtişamlı.

hikmet: ilâhî maksatlar, gayeler, herkesin bilmediği gizli sebepler.

hükmiyle: hükmetmesi, etkisiyle.

icraat: işler.

idare: bir işi yürütme, yönetme.

ihsas: hissettirme, sezdirme.

ikmal: tamamlama, eksik, ve noksan bırakmama.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kasıt: bir işi bilerek yapmak.

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli güç ve kuvvet sahipliğinin sıfatı.

mahlûkat: yaratılmışlar.

mahlûkiyet: Allah tarafından yaratılmış olma durumu.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mertebe: derece, basamak.

muhit: ihata eden, kapsayan.

mukaddes: ayıp ve noksanlardan kurtulmuş, kutsal.

mutasarrıf: yetki sahibi olan, kendinde yönetim hakkı bulunan.

mütenevvi: türlü, çeşitli.

nam: ün, ad.

nişan: belirti, âlâmet.

nurani: nurlu, parlak.

Rabbülâlemîn: âlemlerin Rabbi, yaratıcı.

rengârenk: pırıl pırıl renklerle bezemiş.

arkasında, hükmüyle, ilmiyle, kuvvetiyle, mutasarrıf ve basîrdir, idare eder, bakar.

Öyle de ezel ebed sultanı olan Rabbülâlemîn için, rububiyetinin mertebelerinde ayrı ayrı, fakat birbirine bakar şe'n ve namları; ve ulûhiyetinin dairelerinde başka başka, fakat birbiri içinde görünür isim ve nişanları; ve haşmetnûma icraatında ayrı ayrı, fakat birbirine benzer temessül ve cilveleri; ve kudretinin tasarrufatında başka başka, fakat birbirini ihsas eder ünvanları var. Ve sıfatlarının tecelliyatında başka başka, fakat birbirini gösterir mukaddes zuhuratı var. Ve ef'alinin cilvelerinde çeşit çeşit, fakat birbirini ikmal eder hikmetli tasarrufatı var. Ve rengârenk sanatında ve mütenevvi masnuatında çeşit çeşit, fakat birbirini temaşa eder haşmetli rububiyatı vardır.

Bununla beraber, kâinatın her bir âleminde, her bir tafifesinde, Esmâ-i Hüsnadan bir ismin ünvanı tecelli eder. O isim, o dairede hâkimdir; başka isimler orada ona tâbidirler, belki onun zımında bulunurlar.

Hem mahlûkatın her bir tabakasında az ve çok, küçük ve büyük, has ve âmm her birisinde, has bir tecelli, has bir rububiyet, has bir isimle cilvesi vardır. Yani, o isim her şeye muhit ve âmm olduğu hâlde, öyle bir kasıt ve ehemmiyetle bir şeye teveccüh eder; güya o isim yalnız o şeye hasır.

Hem, bununla beraber, Hâlik-ı Zülcelâl her şeye yakın olduğu hâlde, yetmiş bine yakın nuranî perdeleri vardır.

rububiyet: Allah'ın bütün varlıkları kuşatan idare ve terbiye hâkimiyeti.

sanat: bir şeyi yapmada gösterilen ustalık, marifet.

sultan: hükümdar, padişah.

sıfat: nitelik, özellik.

şe'n: hâl, keyfiyet, durum.

tabaka: sınıf.

tâbi: bağlı, uyar.

taife: takım, kısım.

tasarrufat: yönetim hakkı ve yetkisi.

tecelli: Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarının varlıklarda özellikleriyle görünmesi; görünme, belirme, yansıma.

tecelliyat: tecelliler, Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarıyla eşyadaki icraatları.

temaşa: hayretle bakıp seyretme.

temessül: yansıma, görünme.

teveccüh: yönelme.

ulûhiyet: ilâhlık.

ünvan: ad, isim, şöhet.

zuhurat: görünüm, hâller.

zımnî: açıktan olmayan, iç kısım.

Meselâ, sana tecelli eden *Hâlık* isminin mahlûkiyetindeki cüz'î mertebesinden tut, tâ bütün kâinatın hâlıkı olan mertebe-i kübra ve ünvan-ı azama kadar ne kadar perdeler bulunduğunu kıyas edebilirsin. Demek bütün kâinatı arkada bırakmak şartıyla, mahlûkiyetin kapısından *Hâlık* isminin müntehasına yetişirsin, daire-i sîfâta yanasın.

Madem perdelerin birbirine temaşa eder pencereleri var; ve isimler birbiri içinde görünüyor; ve şuunat birbirine bakar; ve temessülât birbiri içine girer; ve ünvanlar birbirini ihsas eder; ve zuhurat birbirine benzer; ve tasarrufat birbirine yardım edip itmam eder; ve rububiyetin mütenevvi terbiyeleri birbirine imdat edip muavenet eder; elbette gerektir ki, Cenab-ı Hakki bir isim, bir ünvan ile, bir rububiyetle ve hakeza tanısa, başka ünvanları, rububiyetleri, şe'nleri, içinde inkâr etmesin. Belki, her bir ismin cilvesinden sair esmaya intikal etmezse, zarar eder. Meselâ, *Kadîr* ve *Hâlık* isminin eserini görse, *Âlîm* ismini görmezse, gaflet ve tabiat dalâletine düşebilir. Belki, lâzım gelir ki, onun nazarı daima karşısında

¹ **قُلْ هُوَ اللَّهُ** okusun, görsün. Onun kulağı her şeyden

² **قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ** dinlesin, işitsin. Onun lisanı

³ **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ بَرَاءٌ مِّنْ دُونِ عَالَمٍ** desin, ilân etsin.

⁴ **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى** İşte, Kur'ân-ı Mübin,

fermanıyla, zikrettiğimiz hakikatlere işaret eder.

ma.

esma: isimler.

ferman: emir, buyruk.

gaflet: dikkatsizlik, umursamazlık.

hakeza: böylece.

hakikat: gerçek.

Hâlık: her şeyi yoktan var eden, yaratıcı olan Allah.

ibadet: kulluk görevleri.

ihsas: hissettirme, sezdirme.

ilâh: kendisine ibadet edilen.

ilân: açıklamak, herkese duyurmak.

inkâr: kabul ve tasdik etmeme, inanmama.

intikal: geçme.

itmam: tamamlama, bitirme.

Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

kâinat: bütün âlemler, evren.

Kur'ân-ı Mübin: hak ve hakikati açıklayan Kur'ân.

kıyas: karşılaştırma.

lâ ilâhe illâ hû: Allah'tan başka ilâh yoktur.

lâyık: uygun, yakışan.

lisan: dil.

mahlûkiyet: Allah tarafından yaratılmış olma durumu.

meretebe: derece, basamak.

meretebe-i kübra: en büyük meretebe, makam.

muavenet: yardım etme.

münteha: son.

mütenevvi: çeşit çeşit.

nazar: bakış, fikir görüşü.

rububiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiye edici hâkimiyeti.

sair: diğer, başka.

şe'n: işleyişler.

şuunat: ilâhî işler, işleyişler.

tabiat: canlı-cansız bütün varlıklar.

tasarrufat: yönetme, kullanma yetki ve hakları.

tecelli: Cenab-ı Hakkin isim ve sıfatlarının varlıklarda özellikleriyle görünmesi; görünme, belirme, yansıma.

temaşa: bakma, seyretme.

temessülât: yansımalar, benzesmeler.

terbiye: yetiştirme, kabiliyetlerini geliştirme.

ünvan: sıfat, ad ve isimler.

ünvan-ı azam: en büyük isim.

zikir: anma.

zuhurat: görünmeler, hâller.

1. O, o Allah'tır.

2. De ki: O Allah birdir. (İhlâs Suresi: 1.)

3. Bütün âlem, beraber "Lâ ilâhe illâ Hû" diyor.

4. O Allah ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. En güzel isimler Onundur. (Taha Suresi: 8.)

âlem: bütün yaratılmışlar.

Âlîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

Cenab-ı Hak: varlığı doğru,

gerçek, Hakkın tâ kendisi

olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

cilve: görünme, yansıma.

cüz'î: küçüklük, azlık.

daire-i sîfât: sıfatlar dairesi.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak, doğru yoldan ayrıl-

âlem: dünya.
âmm: umumî, genel.
arz: yeryüzü.
Aziz: çok izzetli, kuvvet ve kudret sahibi.
bidayet: başlangıç.
Cebbar: yarattıklarının işlerini ve hâllerini düzelter iradesiyle onları istediği şekilde yöneten Allah.
Celil: Celâl sahibi, büyüklük, yücelik sahibi Allah.
Celil-i Zülcemal: cemel ve büyüklük sahibi Allah.
Cemil: yarattıklarına karşı sürekli iyilik ve güzellikler lütfeden Allah.
Cemil-i Zülcelâl: büyüklük, izzet ve azamet sahibi olan ve sonsuz güzellik sahibi Allah.
çendan: gerçi, her ne kadar.
derece: artma veya yükselme basamağı ölçü, aşama, miktar.
esbap: sebepler, şartlar.
esbapperest: yaratılış ve kâinatın idaresini sebeplere veren; sebeplere gerçek tesir veren, sebeplere tapan.
fasih: açık.
fert: tek, bir şahıs.
hakikat: gerçek.
Hâlik-ı Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi yaratıcı, Allah.
hamd: Allah'a karşı olan şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.
haşiye: dipnot.
hatır: zihin, hafıza.
hayvanat: hayvanlar.
hikâye: anlatma.
hilâf: ters, zıt.
ihtar: hatırlatma.
ihvan: kardeşler.
ikaz: uyarma.
ilân: açıklama, herkese duyurma.
itiraz: kabul etmediğini belirtme, karşı çıkma.
kelp: köpek.
lisan: dil.
mahreçsiz: ses ve harfleri tam yerlerinden çıkmaksızın.
mahsus: özel, has olan.
medet: inayet, yardım.
merhamet: acımak, bağışlayıp şefkat göstermek.
mırmır: mırıldama sesi, kedinin çıkardığı ses.
muteriz: itiraz eden.
mübarek: hayırlı, kutlu.
münhasır: sınırlı, çevrili.

Eğer o yüksek hakikatleri yakından temaşa etmek istersen, git fırtınalı bir denizden, zelzeleli bir zeminden sor, “Ne diyorsunuz?” de; elbette, “*Yâ Celîl, yâ Celîl, yâ Aziz, yâ Cebbar!*” dediklerini işiteceksin. Sonra, deniz içinde ve zemin yüzünde merhamet ve şefkatle terbiye edilen küçük hayvanattan ve yavrulardan sor, “Ne diyorsunuz?” de; elbette “*Yâ Cemîl, yâ Cemîl, yâ Rahîm, yâ Rahîm*” diyecekler. (HAŞİYE)

Semayı dinle; nasıl “*Yâ Celîl-i Zülcemal!*” diyor. Ve arza kulak ver; nasıl “*Yâ Cemîl-i Zülcelâl!*” diyor. Ve

HAŞİYE: Hatta bir gün kedilere baktım; yalnız yemeklerini yediler, onadılar yattılar. Hatırıma geldi, “Nasıl bu vazifesiz canavarcıklara mübarek denilir?” Sonra gece yatmak için uzandım. Baktım, o kedilerden birisi geldi, yastığıma dayandı, ağzını kulağıma getirdi. Sarıh bir surette, “*Yâ Rahîm, yâ Rahîm, yâ Rahîm, yâ Rahîm!*” diyerek, güya hatırıma gelen itirazı ve tahkiri, taifesi namına reddedip yüzüme çarptı. Aklıma geldi, “Acaba şu zikir bu ferde mi mahsustur, yoksa taifesine mi âmmdır? Ve işitmek yalnız benim gibi haksız bir muterize mi münhasırdır, yoksa herkes dikkat etse bir derece işitebilir mi?” Sonra sabahleyin başka kedileri dinledim. Çendan onun gibi sarıh değil, fakat mütefavit derecede aynı zikri tekrar ediyorlar. Bidayette hırhırları arkasında “*Yâ Rahîm!*” fark edilir. Git gide hırhırları, mırımları aynı “*Yâ Rahîm*” olur. Mahreçsiz, fasih bir zikr-i hazin olur. Ağzını kapar, güzel “*Yâ Rahîm*” çeker. Yanıma gelen ihvanlara hikâye ettim. Onlar dahi dikkat ettiler, “Bir derece işitiyoruz” dediler. Sonra kalbime geldi, “Acaba şu ismin vech-i tahsisi nedir ve ne için insan şivesiyle zikrederler, hayvan lisanıyla etmiyorlar?” Kalbime geldi, şu hayvanlar çocuk gibi çok nazdar ve nazik ve insana karışık bir arkadaş olduğundan, çok şefkat ve merhamete muhtaçtırlar. Okşandığı vakit hoşlarına giden taltifleri gördükleri zaman, o nimete bir hamd olarak, kelbin hilâfına olarak, esbabı bırakıp yalnız kendi Hâlik-ı Rahîm’inin rahmetini kendi âleminde ilân ile, nevm-i gaflette olan insanları ikaz ve “*Yâ Rahîm!*” nidasıyla, kimden medet gelir ve kimden rahmet beklenir, esbapperestlere ihtar ediyorlar.

mütefavit: birbirinden farklı.
nam: ad, yerine.
nazdar: nazlı.
nazik: ince davranışlı, zarif.
nevm-i gaflet: gaflet uykusu.
nida: seslenme.
nimet: ihsan, ikramlar.
Rahîm: sonsuz ve sınırsız merhamet sahibi olan Allah.
rahmet: acıma, merhamet etme.
red: kabul etmeme.
sarih: açık.

sema: gökyüzü.
suret: biçim, tarz, şekil.
şefkat: acıyarak sevmek, karışık sevmek.
sive: söyleyiş, ağır.
tahkir: şeref ve haysiyetini incitme, hor görme.
taife: kabile, tür kısmı, türü.
taltif: iltifat etme, sevgiyle ilgilenme.
temaşa: bakıp seyretme.
terbiye: yetiştirme, kabiliyetlerini geliştirme.

vazife: görev.
vech-i tahsis: verilmesi, tahsis edilmesi, has kılınmasının sebebi.
yâ Rahîm: ey merhameti bol Allahım; ey bağışlayıcı ve şefkatli Allahım.
zelzele: sarsıntı.
zemin: yeryüzü.
zikir: çeşitli şekillerde Esma-i Hüsnayı söyleme.
zikr-i hazin: hüzünlü, içli zikir.yâ: ey.

hayvanlara dikkat et; nasıl “*Yâ Rahman, yâ Rezzak!*” diyorlar. Bahardan sor; bak nasıl, “*Yâ Hannan, yâ Rahman, yâ Rahîm, yâ Kerîm, yâ Lâtîf, yâ Atûf, yâ Musavvir, yâ Münevvir, yâ Muhsin, yâ Müzeyyin!*” gibi çok esmayı işiteceksin. Ve insan olan bir insandan sor; bak nasıl bütün Esmâ-i Hüsnâyı okuyor ve cephesinde yazılı. Sen de dikkat etsen, okuyabilirsin. Güya, kâinat azîm bir musika-i zikriyedir; en küçük nağme, en gür nağamata karışmakla, haşmetli bir letafet veriyor. Ve hakeza, kıyas et.

Fakat, çendan insan bütün esmaya mazhardır; fakat kâinatın tenevvüünü ve melâikenin ihtilâf-ı ibadatını in- taç eden tenevvü-ü esma, insanların dahi bir derece tenevvüüne sebep olmuştur. Enbiyanın ayrı ayrı şeriatları, evliyanın başka başka tarikatleri, asfiyanın çeşit çeşit meşrepleri şu sırdan neş’et etmiştir. Meselâ İsa Aleyhis-selâm; sair esma ile beraber *Kadîr* ismi onda daha galiptir. Ehl-i aşkıta *Vedûd* ismi ve ehl-i tefekkürde *Hakîm* ismi daha ziyade hâkimdir.

İşte, nasıl eğer bir adam hem hoca, hem zabıt, hem adliye kâtibi, hem mülkiye müfettişi olsa, onun her bir dairede birer nispeti, birer vazifesi, birer hizmeti, birer maaşı, birer mes’uliyeti, birer terakkiyatı ve muvaffaki-yetsizliğine sebep birer düşman ve rakipleri oluyor; ve padişaha karşı çok ünvanlarla görünüyor ve görür; ve çok lisanlarla ondan medet ister; ve amirinin çok ünvanlarına müracaat eder; ve düşmanların şerrinden kurtulmak için muavenetini çok suretlerle talep eder.

adliye: mahkeme.
amir: memurun üstü, emreden.
asfiya: samimî, saf, içi temiz, tuttuğu yol doğru olan kimseler.
Atûf: Allah’ın şefkat ve merhameti çok olan manasındaki isimlerinden biri.
azîm: büyük.
ceph: yüz.
çendan: gerçi, her ne kadar.
daire: devlet işlerinde, so-

rumluluk alanı.
ehl-i aşk: Allah âşıkları.
ehl-i tefekkür: tefekkür edenler, düşünenler, düşüncüyü esas alanlar.
enbiya: nebîler, peygamberler.
esma: isimler.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah’ın güzel isimleri.
evliya: keramet sahibi olanlar, velîler.
güya: sanki.

hakeza: bunun gibi.
Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan hikmet sahibi Allah.
hâkim: galip, geçerli.
Hannan: çok acıyan, çok merhametli olan, Allah.
haşmet: ihtişam, görkemli büyüklük.
ihtilâf-ı ibadat: ibadetlerin farklı farklı olması.
intaç: netice verme, sonuçlandırma.

Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
kâinat: bütün âlemler.
kâtîp: sekreter, yazman.
Kerîm: “ikram ve ihsanı bol olan” anlamında Allah’ın bir ismi.
kiyas: karşılaştırma.
Lâtîf: çok lütf ve ihsanda bulunan Allah.
letafet: güzellik, hoşluk.
lisan: dil.
mazhar: şereflenme, kavuşma.
medet: inayet, yardım.
melâike: melekler.
mes’uliyet: sorumluluk.
meşrep: tavır, tutum, meslek.
muavenet: yardımcılık.
Muhsin: kullarına çok ihsanda bulunan Allah.
Musavvir: yarattıklarını istediği sıfat ve seçtiği maddî-manevî surette yaratan Allah.
musika-i zikriye: zikir hâlindeki müzik.
muvaffakiyet: başarma.
müfettiş: denetleyip incelemekle vazifeli memur.
mülkiye: asker dışındaki, devlet memurları.
Münevvir: her şeyi maddî manevî nurlandıran Allah.
müracaat: başvurma.
Müzeyyin: her şeyi süsleyen Allah.
nağamat: nağmeler, ezgiler.
nağme: güzel ses.
nispet: bağ, münasebet.
Rahim: sonsuz merhamet sahibi olan Allah.
Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.
Rezzak: bütün yaratılmışların rızasını veren ve ihtiyaçlarını karşılayan, Allah.
sair: diğer, başka.
suret: şekil, tarz.
sırdan neş’et etme: gizli kalan, insan aklının yeterince açıklık getirmediği şeyleri ortaya çıkarma.
şer: kötülük, fenalık.
şeriat: dinî hüküm ve kurallar.
tarikat: meslek, terbiye usul ve yolu.
tenevvü: çeşit çeşit olma.
tenevvü-ü esma: isimlerin çeşit çeşit olması.
terakkiyat: ilerlemeler, gelişmeler.
ünvan: kazanılan sıfat, ad, şöhret.
vazife: görev.
Vedûd: çok şefkatli olan ve çok sevgi beslenen, seven ve sevilen Allah.
zabıt: subay, rütbeli asker.
ziyade: çok, fazla.

aleyhissalâtü vesselâm: dua, niyaz ve esenlik onun üzerine olsun.

beyan: anlatma, izah.

Bismillâhırrahmanırrahîm: Rahman ve Rahîm olan Allah namına, Allah için, Allah'ın adı ve izni ile.

bürhan: delil.

Cevşenü'l-Kebir: büyük zırh anlamındaki Hz. Muhammed Efendi-mize vahiyile gelen, Esmâ-i Hüsnâyı içine alan emsalsiz bir münacat ve benzersiz bir dua.

derece: mertebe, aşama, basamak.

dua: niyaz, Allah'tan istemek.

efkâr: fikirler, düşünceler.

ehl-i fikir ve nazar: fikir ve görüş sahipleri.

elhak: doğru.

enbiya-i salife: geçmiş peygamberler.

erkân: rükünler, esaslar.

erkân-ı imaniye: imana ait esaslar.

esma: isimler.

esrar: sırlar.

evliya: Allah dostları, velîler.

hak telâkki etmek: doğru kabul etmek, anlamak.

hakikat: gerçek.

hakiki: gerçek.

haşr-i cismanî: ruhla beraber bedenlerin ve vücutların dirilmesi.

hilâf-ı vaki: gerçeğe aykırı.

inkâr: reddetme, inanmama.

insan-ı kâmil: olgun ve mükemmel, ideal insan.

istiane: yardım isteme.

istiaze: sığınma.

ittifak: birleşme, fikir birliği etme.

kat'i: kesin.

keşfiyat: evliyanın, Allah'ın ilham etmesiyle, gösterdikleri gizli sırlar.

keşif: gizli bir şeyin Allah tarafından birisine ilham edilmesi yoluyla bilinmesi.

mazhar: nail olma, şereflenme.

medar-ı fahir: övünme sebebi.

meşhudat: müşahede edilenler, görülenler.

muhaliif-i hak: hakka aykırı, gerçeğe zıt.

Muhammed-i Arabî: Peygamberimiz Hz. Muhammed..

mücmel: kısa, öz.

mükellef: bir şeyi yapmaya mecbur olan, vazifeli.

münacat: Allah'a dua etme, yalvarma.

müptelâ: bağımlı; dertli, sıkıntılı.

mütenakız: çelişkili, zıt.

nam: ad, isim.

Öyle de, çok esmaya mazhar ve çok vazifelerle mükellef ve çok düşmanlara müptelâ olan insan, münacatında, istiazesinde çok isimleri zikreder. Nasıl ki, nev-i insanın medar-ı fahri ve elhak en hakikî insan-ı kâmil olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm, Cevşenü'l-Kebir namındaki münacatında bin bir ismiyle dua ediyor, ateşten istiaze ediyor. İşte şu sırdandır ki, sure-i

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ • مَلِكِ النَّاسِ • إِلَهِ النَّاسِ • مِنْ شَرِّ

1 'اَلْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ' ta üç ünvan ile istiazeyi emrediyor ve Bismillâhırrahmanırrahîm'de, üç ismiyle istianeyi gösteriyor.

İkinci Dal

Çok esrarın anahtarlarını tazammun eden iki sırrı beyan eder.

• **BİRİNCİ SİR:** “Evliya, niçin usul-ü imaniyede ittifak ettikleri hâlde, meşhudatlarında, keşfiyatlarında çok tehalüf ediyorlar? Şuhut derecesinde olan keşifleri bazen hilâf-ı vaki ve muhalif-i hak çıkıyor. Hem, niçin ehl-i fikir ve nazar, her biri kat'î bir bürhan ile hak telâkki ettikleri efkârlarında birbirine mütenakız bir surette hakikati görüyorlar ve gösteriyorlar? Bir hakikat niçin çok renklere giriyor?”

• **İKİNCİ SİR:** “Enbiya-i salife, niçin haşr-i cismanî gibi bir kısım erkân-ı imaniyeyi bir derece mücmel bırakmışlar, Kur'ân gibi tafsîlât vermemişler? Sonra, ümmetlerinden bir kısmı, ileride o mücmel olan erkânı inkâra kadar

1. De ki: Sığınırım insanların Rabbine. • Hükümdarlar hükümdarı olan insanların Melik'ine. • İnsanların İlâhına • İnsanların kalbine vesvese verenlerin şerrinden. (Nâs Suresi: 1-4.)

nev-i insan: insan cinsi, insanlık.

sır: gizli kalmış hakikat.

suret: biçim, şekil.

şer: kötülük.

şuhut: görmek.

tafsîlât: açıklamalar, etraflı

bilgiler.

tazammun: ihtiva etme, içermek, içine alma.

tehalüf: birbirine zıt olma, ihtilâflı.

usul-ü imaniye: iman esasları, asılları.

ümmet: peygambere inanıp bağlanan cemaat, topluluk.

ünvan: isim.

vazife: görev.

vesvese: kalbe gelen şüphe,

kuruntu.

zikir: anma.

gitmişler. Hem, niçin hakikî arif olan evliyanın bir kısmı yalnız tevhitte ileri gitmişler, hatta derece-i hakkalyakîne kadar gittikleri hâlde, bir kısım erkân-ı imaniye, onların meşreplerinde pek az ve mücmel bir surette görünüyor? Hatta, onun içindir ki, onlara tebaiyet edenler, ileride o erkân-ı imaniyeye lâzım olan ehemmiyeti vermemişler, hatta bazıları sapmışlar. Madem bütün erkân-ı imaniyenin inkişafıyla hakikî kemal bulunur; niçin ehl-i hakikat bazısında çok ileri ve bir kısmında çok geri kalmışlar? Hâlbuki, bütün esmanın mertebe-i azamalarının mazharı ve bütün enbiyanın serveri olan Resul-i Ekrem Aleyhis-salâtu Vesselâm ve bütün kütüb-ü mukaddesenin reis-i enveri olan Kur'ân-ı Hakîm, bütün erkân-ı imaniyeyi vazıh bir surette, pek ciddî bir ifadede ve kastî bir tarzda tafsil etmişlerdir.”

Evet; çünkü, hakikatte hakikî kemal-i etem öyledir. İşte şu esrarın hikmeti şudur ki:

İnsan, çendan bütün esmaya mazhar ve bütün kemalâta müstaittir; lâkin, iktidarı cüz'î, ihtiyarı cüz'î, istidadı muhtelif, arzuları mütefavit olduğu hâlde, binler perdeler, berzahlar içinde hakikati taharri eder. Onun için, hakikatin keşfinde ve hakkın şuhudunda berzahlar ortaya düşüyor. Bazılar berzahtan geçemiyorlar. Kabiliyetler başka başka oluyor. Bazıların kabiliyeti bazı erkân-ı imaniyenin inkişafına menşe olamıyor. Hem, esmanın cilvelerinin renkleri, mazhara göre tenevvü ediyor, ayrı ayrı oluyor. Bazı mazhar olan zat, bir ismin tam cilvesine medar olamıyor. Hem, külliyyet ve cüz'iyet ve zilliyet ve asliyyet

arif: bilgi, bilen kişi.
arzu: istek, heves.
asliyyet itibarıyla: orijinal olması bakımından.
berzah: iki şey arasındaki aralık, perde.
cilve: güzel ve hoş bir biçimde görünme.
cüz'iyet: azlık.
çendan: gerçi, her ne kadar.
derece-i hakkalyakin: bir şe-

yi yaşayarak bilmek.
ehemmiyet: önem.
ehl-i hakikat: gerçeği bulup onun peşinden gidenler.
enbiya: nebiler, peygamberler.
erkân-ı imaniye: imana ait esaslar.
esma: isimler.
esrar: sırlar.
evliya: Allah'a kullukta ileri

olanlar, velîler.
hakikat: gerçek.
hakikatın keşfi: gerçek, doğrunun araştırılıp bulunması.
hakikî arif: samimî ve gerçek âlim olan insan.
hakikî: gerçek, aslına uygun.
hakkın şuhudu: gerçeğe şahit olmak.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki gizli, ilâhî gaye.

ifade: anlatım.

ihtiyâr cüz'î: iradesi, seçme hakkı küçük.

iktidâr cüz'î: güç yetirmesi az.

inkışaf: açılma, görülme, meydana çıkma keşfolunma, manevî bir sırrın veya hâlin açılması.

istidat: kabiliyet, yetenek.

kabiliyet: anlama, anlayış.

kastî: bile bile, kasıtlı olarak.

kemal: olgunluk.

kemalât: faziletler, iyilikler.

kemal-i etem: tam, eksiksiz mü-kemmellik.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

külliyyet: bütünlük.

kütüb-ü mukaddese: kutsal kitaplar.

lâzım: gerekli, lüzumlu.

mazhar: görünme yeri.

medar: dayanak noktası, yardımcı.

menşe: esas, kök.

mertebe-i azam: en büyük mertebe.

meşrep: hareket tarzı, tavır, tutum, meslek.

muhtelif: çeşit çeşit.

mücmel: kısa, öz.

müstait: kabiliyetli, yetenekli kimse.

mütefavit: birbirinden farklı, çeşitli.

reis-i enver: en nurlu parlak lider.

server: başkan, reis.

suret: biçim, tarz, şekil.

tafsil: etraflıca bildirme, açıklama.

taharri: araştırma, inceleme.

tarz: biçim, suret.

tebaiyet: tâbi olma, uyma.

tenevvü: çeşit çeşit olma.

tevhit: Allah'ın varlığını, birliğini, dengi ve ortağı bulunmadığını kabul etme.

vazıh: açık.

zat: kişi.

zilliyet: gölgelik, gölge oluş.

itibarıyla, cilve-i esma, başka başka suret alıyor. Bazı istidat cüz'iyetten geçemiyor ve gölgeden çıkamıyor. Ve istidada göre, bazen bir isim galip oluyor, yalnız kendi hükmünü icra ediyor, o istidatta onun hükmü hükümrân oluyor. İşte, şu derin sır ve şu geniş hikmete esrarlı, geniş ve hakikat ile bir derece karışık bir temsille bazı işaretler ederiz.

Meselâ, zühre namıyla nakışlı bir çiçek ve kamere âşık hayatlı bir katre ve güneşe bakan saffetli bir reşhayı farz ediyoruz ki, her birisinin bir *şuuru*, bir *kemali* var ve o kemale bir *iştiyak* bulunuyor. Şu üç şey de, çok hakikatlere işaret etmekle beraber, nefis ve akıl ve kalbin sülûklarına işaret eder ve üç tabaka ehl-i hakikate misaldir. (HAŞİYE)

âsâr: eserler.

âşık: seven.

cihazat: cihazlar, maddî manevî organlar.

cilve-i esma: Allah'ın isimlerinin tecelli edip görüldüğü yer.

cismanî: bedenle ilgili, vücutla alakalı.

cüz'iyet: azlık, küçüklük.

derece: miktar, ölçü.

ehl-i fikir: tefekkür sahipleri, düşünmeye önem verenler.

ehl-i hakikat: gerçeği bulup onun peşinden gidenler.

ehl-i nübüvvet: peygamberler.

ehl-i velâyet: velî olanlar, Allah'ın dostluğunu kazananlar.

enaniyet: kendini beğenme, bencilik.

esrar: sırlar.

fakr: fakirlik.

farz etmek: var saymak.

galip: üstün, üstün gelme.

hakikat: gerçek, doğru.

haşiye: dip not.

hayatlı: yaşayan, yaşam sahibi.

hikmet: herkesin bilmediği gizli, ilâhî gayeler.

hüküm: hâkim olma, nüfuz.

hükümrân: hâkim, hüküm süren.

icra: işleri yürütme.

iman: inanç, itikat.

istidat: kabiliyet, yetenek.

istidlâl: bir delile dayanarak bir şeyden sonuç çıkarma.

istimal: kullanma.

işaret: işaretler.

iştiyak: aşırı istek, çok fazla arzu etme.

kamer: ay.

katre: damla.

kemal: olgunluk, mükemmellik.

marifet: bilme, tanıma.

• *Birincisi;* ehl-i fikir, ehl-i velâyet, ehl-i nübüvvetin işaretidir.

• *İkincisi;* cismanî cihazat ile kemaline sa'y edip hakikate gidenleri; ve nefsin tezkiyesiyle ve aklın istimaliyle mücahede etmekle hakikate gidenleri; ve kalbin tasfiyesiyle ve iman ve teslimiyetle hakikate gidenlerin misalleridir.

• *Üçüncüsü,* enaniyeti bırakmayan ve âsâra dalan ve yalnız istidlâliyle hakikate giden ve ilim ve hikmetle ve akıl ve marifetle hakikati aramaya giden ve iman ve Kur'ân'la, fakr ve ubudiyetle hakikate çabuk giden ayrı

HAŞİYE: Her tabakada dahi üç taife var. Temsildeki üç misal, her tabakadaki o üç taifeye, belki dokuz taifeye bakar. Yoksa üç tabakaya değil.

misal: örnek.

mücahede: mücadele, nefis ile savaşıma, cihad.

nam: isim.

nefis: insanı devamlı kötülüğe sevk eden, iç benlik.

reşha: sızıntı, damla.

sa'y: çalışma, çabalama.

saffet: arı, duru, berrak.

sır: gizli hakikat.

suret: biçim, görünüş.

sülûk: bir yola girme.

şuur: kavrama gücü, anlayış.

tabaka: sınıf.

taife: bölük, kısım, takım.

tasfiye: saflaştırma, temizle-

me.

temsil: benzetme örnek verme.

teslimiyet: teslim olma, boyun eğiş.

tezkiye: temizleme, arıtma.

ubudiyet: kulluk.

zühre: parlak renkli bir çiçek.

ayrı istidatta bulunan üç taifenin hikmet-i ihtilâflarına işaret eden temsillerdir.

İşte şu üç tabakanın terakkiyatındaki sırrı ve geniş hikmeti, zühre, katre, reşha ünvanları altında, bir temsil ile bir derece göstereceğiz.

Meselâ, güneşin kendi Hâlık'ının izniyle ve emriyle üç çeşit tecellisi ve in'ikâsı ve ifazası var. Birisi çiçeklere, birisi kamere ve seyyarelere, birisi şişe ve su gibi parlaklara verdiği ayrı ayrı in'ikâslarıdır.

• *Birincisi* üç tarzdadır:

Biri, küllî ve umumî bir tecelli ve in'ikâstır ki, bütün çiçeklere birden ifazasıdır.

Biri de has bir tecellidir ki, her bir nev'e göre bir hususî in'ikâsı vardır.

Biri de cüz'î bir tecellidir ki, her bir çiçeğin şahsiyetine göre bir ifazasıdır. Şu temsilimiz, o kavle göredir ki, çiçeklerin süslü renkleri güneşin ziyasındaki yedi rengin istihale-i in'ikâsiyesinden neş'et ediyor; ve bu kavle göre, çiçekler dahi güneşin bir çeşit âyineleridir.

• *İkincisi*, güneşin kamere ve seyyarelere, Fâtır-ı Hakîm'in izniyle verdiği nur ve feyizdir. Şu küllî ve geniş feyiz ve nurdan sonra, kamer, o ziyanın gölgesi hükmünde olan nuru, güneşten küllî bir surette istifade eder, sonra hususî bir tarzda denizlere ve havaya ve parlak toprağa ve bir suret-i cüz'iyede denizin kabarcıklarına ve toprağın şeffaflarına ve havanın zerrelere ifade ve ifazasıdır.

âyine: ayna.
cüz'î: küçük, az.
derece: miktar, ölçü.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah.
feyiz: Allah vergisi bereket,

kerem.
Hâlık: her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
has: mahsus, özel.
hikmet: herkesin bilmediği gizli sebep, ilâhî gaye.
hikmet-i ihtilâf: ihtilâfın, fikir ayrılığı ve farklılığının "ne-

den" ve "niçin"i.
hususî: herkese ait olmayan, özel.
ifade: faydalandırma.
ifaza: doldurma, feyizlendirme, yayma, taşıma, kuşatma.
in'ikâs: aksetme, yansıma.

istidat: kabiliyet, yetenek.
istifade: faydalanma, yararlanma.
istihale-i in'ikâs: yansımanın dönüşümü, değişimi.
kamer: ay.
katre: damla.
kavil: söz, lâf.
küllî: bütünü içine alan, bütüne ait, genel.
neş'et: meydana gelme, çıkma yeri.
nev: cins, tür.
nur: parıltı, ziya, ışıık.
reşha: sızıntı.
seyyare: dolaşan gezegen, yıldız.
suret: tarz, şekil.
suret-i cüz'îye: küçük şekil.
şahsiyet: kişilik.
şeffaf: içinden ışıık geçen, saydam.
tabaka: sınıf, kısım.
taife: bölük, takım.
tarz: şekil, yol.
tecelli: görünme, belirme.
temsil: benzetme, örnek verme, örnek.
terakkiyat sırrı: ilerlemeler, yükselişlerdeki sır.
umumî: umuma, genele ait.
ünvan: isim, ad.
zerre: en küçük parça.
ziya: ışıık, nur.
zühre: çiçek.

• *Üçüncüsü*, güneşin, emr-i İlâhî ile cev-v-i havayı ve denizlerin yüzlerini birer âyine ederek, safî ve küllî ve gölgesiz bir in'ikâsı var. Sonra o güneş, denizin kabarcıklarına ve suyun katrelerine ve havanın reşhalarına ve karın şişeciklerine, her birine birer cüz'î aksi, birer küçük timsalini veriyor

İşte, güneşin her bir çiçeğe ve kamere mukabil her bir katreye, her bir reşhaya, mezkûr üç cihette, ikişer tarikle teveccüh ve ifazası var.

Birinci tarik: Bilasale, doğrudan doğruya, berzahsız, hicapsızdır. Şu yol, nübüvvetin tarikını temsil eder.

İkinci yol: Berzahlar tavassut eder. Âyine ve mazharların kabiliyetleri şemsin cilvelerine birer renk takıyor. Şu yol ise, velâyet mesleğini temsil eder.

İşte, zühre, katre, reşha, her birisi evvelki yolda diyebilirler ki, “Ben umum âlem güneşinin bir âyinesiyim.” Fakat ikinci yolda öyle diyemez; belki, “Ben kendi güneşimin âyinesiyim, veyahut nev’ime tecelli eden güneşin âyinesiyim” der. Çünkü, güneşi öyle tanıyor. Bütün âleme bakar bir güneşi göremiyor. Hâlbuki, o şahsın veya hut nev’inin veya cinsinin güneşi, dar berzah içinde, mahdut bir kayıt altında ona görünüyor. Hâlbuki, kayıtsız, berzahsız mutlak güneşin âsârını o mukayyet güneşe veremiyor. Çünkü, bütün yeryüzünü ısıtmak, tenvir etmek, umum nebatat, hayvanatın hayatlarını tahrik etmek ve seyyaratı etrafında döndürmek gibi haşmetnûma eserleri o dar kayıt ve mahdut berzah içinde gördüğü

akis: yansıma.
âlem: dünya, cihan.
âsâr: eserler.
âyine: ayna.
berzah: belli maksatla ayrılmış mekân, yer, alan.
bilasale: bizzat, asıl olarak.
cev-v-i hava: hava tabakası.
cilve: görünme, belirme, yön.
cüz'î: küçük.
emr-i İlâhî: Allah'ın emri.
evvel: önceki.
haşmetnûma: haşmet gösteren, ihtişamlı.
hayvanat: hayvanlar.
hicap: örtü.
ifaza: feyizlendirme, yayma, taşıma.
in'ikâs: aksetme, yansıma.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kamer: Ay.
katre: damla.
kayıt: sınır, sınırlandırma, tahdit.
küllî: umumî, genel.
mahdut: sınırlanmış.
mazhar: bir şeyin zuhur ettiği, görüldüğü yer.
meslek: tutulan manevî yol, aklen kalben gidilen yol.
mezkûr: adı geçen.
mukabil: karşılık.
mukayyet: kayıtlı.
mutlak: kesin, kat'î.
nebatat: bitkiler.

nev: cins, tür.
nübüvvet: nebîlik, peygamberlik.
reşha: sızıntı.
safî: halis, temiz.
seyyarat: gezegenler.
şahıs: zat, kişi.
sems: güneş.

tahrik: harekete geçirme.
tarik: yol.
tavassut: aracılık etme, vasıta olma, ara bulma.
tecelli: görünme, belirme.
temsil: örnek, olma.
tenvir: nurlandırma, ışıklandırma.

teveccüh: yönelme.
timsal: örnek.
umum âlem: bütün güneş sistemi.
umum: bütün.
velâyet: velîlik, ermişlik, Allah dostluğu.
zühre: çiçek.

güneşe şuhud-u kalbî ile veremiyor. Belki, o âsâr-ı acibeyi, eğer o şuurlu farz ettiğimiz üç şey, o kayıt altında görüldüğü güneşe verse de, sırf aklî ve imanî bir tarzda ve o mukayyet ayn-ı mutlak olduğunu bir teslimiyetle verebilir. Fakat o insan gibi akıllı farz ettiğimiz *zühre*, *katre*, *reşha*, şu hükümleri, yani pek büyük âsârı güneşlerine isnat etmeleri aklîdir, şuhudî değil. Belki bazen, hüküm-ü imanîleri şuhud-u kevnîyelerine müsademe eder, pek güçlkle inanabilirler.

İşte, hakikate dar gelen ve bazı köşelerinde hakikatin azaları görünen ve hakikatle karışık şu temsil içine üçümüz de girmeliyiz, üçümüz de kendimizi *zühre*, *katre*, *reşha* farz edeceğiz. Zira onlarda farz ettiğimiz şuur kâfi gelmiyor. Biz aklımızı dahi onlara katmalıyız. Yani onlar maddî güneşlerinden nasıl feyiz alıyorlar; biz de manevî güneşimizden öyle alıyoruz, anlamalıyız.

İşte, sen ey dünyayı unutmayan ve maddiyata tevaggul eden ve nefsi kesafet peyda eden arkadaş, sen *zühre* ol. Nasıl ki, o *zühre* çiçeği ziya-i şemsten inhilâl etmiş bir renk alıyor; ve o bir renk içinde şemsin timsalini karıştırıp kendine ziynetli bir suret giydiriyor. Zira senin istidadın dahi ona benzer.

Hem, şu esbaba dalmış Eski Said gibi mektepli feylesof ise, kamere âşık olan *katre* olsun ki; kamer güneşten aldığı ziya zıllını ona verir ve onun göz bebeğine bir nur verir. O da, o nur ile parlar. Fakat, o *katre*, o nur ile yalnız kameri görür, güneşi göremez; belki, imanıyla görebilir.

aklî: akla uygun, tutarlı, mantıklı; akıl ile ilgili, akla ait.
âsâr: eserler.
âsâr-ı acibe: şaşırtıcı eserler.
ayn-ı mutlak: tam aynısı, kendisi.
aza: parçalar.
esbap: sebepler.

farz: kabul etmek.
feyiz: bereket, verimlilik.
feylesof: felsefe ile uğraşan kişi, felsefe düşünürü.
hakikat: gerçek.
hüküm-ü imanî: imanî hüküm, inanca dair karar.
hüküm: karar.

iman: inanma, inanç.
imanî: imana dair.
inhilâl: dağılma, çözülme.
isnat: dayandırma.
istidat: kabiliyet.
kâfi: yeterli.
kamer: Ay.
katre: damla.

kayıt: sınırlandırma, tahdit.
kesafet: bulanıklık, kir.
maddiyat: maddî ve cismanî şeyler.
manevî: manaya ait.
mukayyet: kayıtlı, sınırlı.
müsademe: carpışma.
nefis: kötülüklerin peşine giden duygu.
nur: aydınlık, ışıık.
peyda: kazanma.
reşha: sızıntı, damla.
suret: biçim, kılık.
sırf: sadece.
şems: güneş.
şuhudî: keşfe ve görmeye dayalı.
şuhud-u kalbî: kalbin şahit olması, görmesi.
şuhud-u kevnîye: kâinattaki yaratılışları görme, şahit olma.
şuur: kendi varlığından haberi olma hissi, bilinç.
tarz: biçim, suret.
temsil: örnek, benzetme.
teslimiyet: itirazı terk edip, teslim olma.
tevaggul etmek: çok uğraşmak, meşgul olmak.
timsal: örnek, suret.
ziya: ışıık, nur.
ziya-i şems: güneş ışıığı.
ziynet: süs.
zühre: çiçek.
zıll: gölge.

Hem, şu her şeyi doğrudan doğruya Cenab-ı Hak'tan bilir, esbabı bir perde telâkki eder fakir adam, o da reşha olsun. Öyle bir reşha ki, kendi zatında fakirdir. Hiçbir şeyi yok ki, ona dayanıp, zühre gibi kendine güvensin. Hiçbir rengi yok ki, onunla görünsün. Başka şeyleri de tanımıyor ki, ona teveccüh etsin. Halis bir saffeti var ki, doğrudan doğruya güneşin timsalini göz bebeğinde saklıyor.

Şimdi madem biz bu üç şey yerine geçtik; kendimize bakmalıyız: Bizde ne var? Ne yapacağız?

İşte bakıyoruz ki, bir Zat-ı Kerîm, ihsanıyla bizi gayet derece tezyin ve tenvir ve terbiye ediyor. İnsan ise, ihsan edene perestîş eder, perestîşe lâıyk olana kurbiyet ister ve görmek talep eder. Öyle ise her birimiz, istidadımıza göre, o muhabbet cazibesıyla sülûk edeceğiz.

Ey zühremisal! Sen gidiyorsun. Fakat çiçek olarak git. İşte gittin. Terakki ede ede tâ bir mertebe-i külliyyeye geldin. Güya bütün çiçeklerin hükmüne geçtin. Hâlbuki, zühre kesif bir âyinedir. Onda ziyadaki yedi renk inhilâl ve inkisar eder; şemsin aksini gizler. Sen sevdiğin güneşin yüzünü görmekte muvaffak olamazsın. Çünkü, kayıtlı olan renkler, hususiyetler dağıtıyor; perde çekiyor, gösteremiyor. Sen, şu hâlde, suretlerin, berzahların ortaya girmesiyle neş'et eden firaktan kurtulamazsın.

Lâkin bir şart ile kurtulabilirsin ki, sen kendi nefsinin muhabbetine dalmış olan başını kaldırasın ve nefsin mehasini ile telezzüz ve iftihar eden nazarını çekesin,

âyine: ayna.

berzah: yer, mekân, saha.

cazibe: çekicilik.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

esbap: sebepler, vesileler, araçlar.

fırak: ayrılık.

gayet: nihayet, son derece.

güya: sanki.

halis: saf, temiz.

hususiyet: özellik.

hüküm: yerine.

iftihar: övünme.

ihsan: ikram etme, lütuf ikramlar, bağışlar.

inhilâl: dağılma, parçalanma.

inkisar etmek: kırılmak.

istidat: kabiliyet, yetenek.

kayıt: sınırlandırma, tahdit.

kesif: şeffaf olmayan.

kurbiyet: yakınlık, yakın olma.

lâkin: fakat.

lâyık: yakışan, münasip.

mehasin: güzellikler, iyilikler.

mertebe-i külliye: büyük, kapsamlı mertebe.

muhabbet: sevmeye, sevgi, bir şeye meyiletme.

muvaffak: başarılı.

nazar: dikkatli görüş.

nefis: şahsının helâl olmayan arzusu ve istekleri.

neş'et: meydana gelme çıkma.

perestîş etmek: aşırı derecede sevmeye, düşkünlük, meftunluk.

reşha: sızıntı.

saffet: saflık, arılık, berraklık.

suret: dış görünüş.

sülûk: bir yola girme.

sems: güneş.

talep: istek.

telâkki: anlayış, kabul etme.

telezzüz: lezzet alma, hoşlan-

ma.

tenvir: nurlandırma, ışıqlandırma.

terakki: yükselme, ilerleme.

terbiye: besleme, yetiştirme, büyütmeye.

teveccüh: yönelme.

tezyin: süsleme.

timsal: misal, suret, örnek.

zat: nefis, öz, şahıs.

Zat-ı Kerîm: cömert zat, kerem sahibi Allah.

ziya: ılık, parlaklık.

zühre: çiçek.

zühremisal: zühre gibi.

gökyüzündeki güneşin yüzüne atasın. Hem, baş aşağı celb-i rızık için toprağa bakan yüzünü, yukarıdaki şemse çeviresin. Çünkü, sen onun âyinesisin. Vazifen, âyinedarlıktır. Bilsen, bilmesen, hazine-i rahmet kapısı olan toprak tarafından senin rızkın gelecektir.

Evet, nasıl bir çiçek güneşin küçücük bir âyinesidir; şu koca güneş dahi gök denizinde Şems-i Ezeli'nin "Nur" isminden tecelli eden bir lem'anın katremisal bir âyinesidir. Ey kalb-i insanî, sen, nasıl bir güneşin âyinesi olduğunu, bundan bil! Bu şartı yaptıktan sonra, kemalini bulursun. Fakat güneşi, nefsülemirde nasıl ise, öyle görmezsin. O hakikati, çıplak anlamazsın. Belki, senin sıfatlarının renkleri, ona bir renk verir ve kesafetli dürbünün bir suret takar ve kayıtlı kabiliyetin bir kayıt altına alır.

Şimdi sen dahi, ey Katre içine giren hakîm feylesof! Senin katre-i fikrin dürbünüyle, felsefenin merdiveniyle tâ kamere kadar terakki ettin, kamere girdin. Bak, kamer kendi zatında kesafetli, zulümatlıdır; ne ziyası var, ne hayatı. Senin sa'yin beyhude, ilmin faydasız gitti. Sen ye'sin zulümatından ve kimsesizliğin vahşetinden ve ervah-ı habisenin iz'acatından ve o vahşetin dehşetinden şu şartlar ile kurtulabilirsin ki, tabiat gecesini terk edip, hakikat güneşine teveccüh etsen; ve yakînen inansan ki, şu gece nurları gündüz güneşinin ışıklarının gölgeleridir. Bu şartı yaptıktan sonra, sen, kemalini bulursun. Fakir ve karanlıklı kamer yerine haşmetli güneşi bulursun. Fakat, sen dahi öteki arkadaşın gibi, güneşi safı görmezsin. Belki, senin aklın ve felsefen ünsiyet ve ülfet

kemal: olgunluk, mükemmellik.
kesafet: bulanıklık, yoğunluk.
lem'a: parlayış, parlama.
nefsülemir: işin hakikati.
Nur: Allah'ın isimlerinden, parlaklık, ziya.
rızık: Allah tarafından her canlı için ayrılmış ve takdir edilmiş olan nimet, yiyecek içecek.
safi: saf, duru, halis.
sa'y: çalışma, çabalama.
suret: görünüş, şekil, kılıf.
sıfat: nitelik, vasıf.
şems: güneş.
Şems-i Ezeli: varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.
tabiat: yaratılmış olan tüm varlıklar.
tecelli: belirme, görünme.
terakki: yükselmek, ilerlemek.
terk: bırakma, vazgeçme.
teveccüh: yönelme.
ülfet: alışma, kaynaşma.
ünsiyet: alışkanlık.
vahşet: vahşilik.
vazife: görev.
yakînen: tam ve kesin bir inanç, şüpheye düşmeden.
yeis: ümitsizlik.
zat: öz cevher, şahıs.
ziya: ışıık, nur.
zulümat: karanlıklar.

âyine: ayna.
âyinedar: ayna tutan, aynalık.
beyhude: boşu boşuna.
celb-i rızık: rızık elde etme.
dehşet: korkma, ürkme.
ervah-ı habise: kötü ruhlar.
felsefe: dünya görüşü, dü-

şünce, fen ilmi, hikmet bilgisi.
hakikat: gerçek.
hakîm feylesof: felsefeci düşünür, bilge filozof.
haşmet: ihtişam, heybet.
hazine-i rahmet: rahmet hazinesi.
iz'acat: rahatsız etmeler, sık-

malar.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kalb-i insanî: insan kalbi.
kamer: Ay.
katre: damla.
katre-i fikir: fikir damlası.
katremisal: damla gibi.
kayıt: sınırlı.

ettikleri perdeler arkasında ve ilim ve hikmetin neşç ettiği hicapların halfinde ve kabiliyetin verdiği bir renk içinde görebilirsin.

İşte, reşhamisal üçüncü arkadaşınız ki, hem fakirdir, hem renksizdir. Güneşin hararetiyle çabuk tebahhur eder, enaniyetini bırakır, buhara biner, havaya çıkar. İçindeki madde-i kesife, nâr-ı aşk ile ateş alır, ziya ile nura döner. O zıyanın cilvelerinden gelen bir şuaa yapışır, yavaşır.

Ey reşhamisal! Madem doğrudan doğruya güneşe âyinedarlık ediyorsun; sen hangi mertebede bulunsan bulun, ayn-ı şemse karşı, aynelyakîn bir tarzda, safi bakılacak bir delik, bir pencere bulursun. Hem, o şemsin âsâr-ı acibesini ona vermekte müşkülât çekmeyeceksin. Ona lâyık haşmetli evsafını tereddütsüz verebilirsin. Saltanat-ı zatiyesinin dehşetli âsârını ona vermekte hiçbir şey senin elinden tutup ondan vazgeçiremez. Seni ne berzahların darlığı, ne kabiliyetlerin kaydı, ne âyinelerin küçüklüğü seni şaşırtmaz, hilâf-ı hakikate sevk etmez. Çünkü sen, safi, halis, doğrudan doğruya ona baktığın için, anlamışsın ki, mazharlarda görünen ve âyinelerde müşahede olunan, güneş değil, belki bir nevi cilveleridir, bir çeşit renkli akisleridir. Çendan o akisler onun ünvanlarıdır; fakat, bütün âsâr-ı haşmetini gösteremiyorlar.

İşte, şu hakikatle karışık temsilde, böyle başka başka üç tarik ile kemale gidilir. Ve o kemalâtın mezâyâsında ve mertebe-i şuhudun tafsîlâtında başka başkadırlar. Fakat, neticede ve hakka iz'an ve hakikati tasdikte ittifak

akis: ışığın yansıması.
âsâr: eserler.
âsâr-ı acibe: şaşırtıcı eserler.
âsâr-ı haşmet: büyüklük, yücelik eserleri, izleri.
âyine: ayna.
âyinedar: ayna tutan, aynalık.
aynelyakîn: gözle görür derecede inanma.
ayn-ı şems: güneşin kendisi, aslı.
berzah: yer, mekân, saha.
cilve: belirme, görünme.
çendan: gerçi, her ne kadar.
dehşet: büyük korku hâli, korkma.
enaniyet: kendini beğenme.
evsaf: sıfatlar, vasıflar, özellikler.
hakikat: gerçek.
half: arka, arkası.
halis: saf, temiz.
haşmet: ihtişam, heybet.
hicap: örtü.
hilâf-ı hakikat: gerçeğe aykırı.
ittifak: fikir birliği etme.
iz'an: anlayış, itaat etme.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kayıt: bağlı kılma; sınırlandırma.
kemal: olgunluk, mükemmellik.
kemalât: faziletler, kemaller, olgunluklar.
lâyık: uygun, münasip.
madde-i kesife: şeffaf olmayan, bulanık madde.
mazhar: bir şeyin zuhur ettiği, görüldüğü yer.
mertebe: derece, aşama, basamak.
mertebe-i şuhut: görme derecesi.
mezâyâ: özellikler, üstünlük vasıfları.
müşahede: bir şeyi gözle görme, seyretme.
müşkülât: sıkıntılar, güçlükler.
nâr-ı aşk: aşk ateşi.
neşç: örme, dokuma.

netice: sonuç.

nevi: çeşit, tür.

nur: parlaklık, ziya, ışık.

reşhamisal: reşha gibi.

safi: saf, halis, samimî.

saltanat-ı zatiye: Allah'ın zatının gereği olan; özel saltanat.

sevk: sürme, gönderme.

sems: güneş.

şua: ışın, ışık telleri.

tafsîlât: tafsiller, açıklamalar, izahlar.

tarik: yol.

tarz: biçim, suret, şekil.

tasdik: doğruluğunu kabul

etme, onaylama.

tebahhur: buharlaşma.

temsil: benzetme, örnek getirme.

tereddüt: şüphe, kararsızlık.

ünvan: ad, isim.

ziya: ışık, nur.

ederler. İşte nasıl, bir gece adamı ki, hiç güneşi görmemiş, yalnız kamer âyinesinde bir gölgesini görüyor. Güneşe mahsus haşmetli ziyayı, dehşetli cazibeyi aklına sığtıramıyor; belki, görenlere teslim olup, taklit ediyor. Öyle de, veraset-i Ahmediye (a.s.m.) ile Kadîr ve Muhyî gibi isimlerin mertebe-i uzmasına yetişmeyen, haşr-i azamı ve kıyamet-i kübrayı taklidî olarak kabul eder; “Akli bir mesele değildir” der. Çünkü, hakikat-i haşir ve kıyamet, İsm-i Azamın ve bazı esmanın derece-i azamının mazharıdır. Kimin nazarı oraya çıkmazsa, taklide mecburdur. Kimin fikri oraya girse, haşir ve kıyameti, gece gündüz, kış ve bahar derecesinde kolay görür, itminan-ı kalp ile kabul eder.

İşte şu sırdandır ki, haşir ve kıyameti, en azam mertebede, en ekmel tafsîlâtla Kur’ân zikrediyor ve İsm-i Azamın mazharı olan Peygamberimiz Aleyhissalâtu Vesselâm ders veriyor. Ve eski peygamberler ise, hikmet-i irşadın iktizasıyla, bir derece basit ve iptidaî bir hâlde olan ümmetlerine, haşri en azam bir derecede, en geniş bir tafsîlâtla ders vermemişler. Hem, şu sırdandır ki, bir kısım ehl-i velâyet, bazı erkân-ı imaniyeyi mertebe-i uzmasında görmemişler veya gösterememişler. Hem, şu sırdandır ki, marifetullahta derecat-ı arifin çok tefavüt ediyor. Daha bunlar gibi çok esrar, şu hakikatten inkişaf eder. Şimdi şu temsil, hem bir derece hakikati ihsas ettiğinden, hem hakikat çok geniş ve çok derin olduğundan, biz dahi temsil ile iktifa ediyoruz. Haddimizin ve takatimizin fevkinde olan esrara girişmeyeceğiz.

âyine: ayna.
azam: en büyük.
cazibe: çekicilik.
dehşet: olağanüstü heyecan verici.
derecat-ı arif: ariflerin dereceleri.
derece: miktar, ölçü.

derece-i azam: en büyük derece.
ehl-i velâyet: velî olanlar; Allah'ın dostluğunu kazananlar.
ekmel: en mükemmel ve kusursuz olan.
erkân-ı imaniye: imana ait esaslar.

esma: isimler.
esrar: sırlar.
fevk: üstünde.
fikrî: fikre, düşünceye ait.
hakikat: gerçek.
hakikat-i haşir: haşir gerçeği.
haşir: diriliş, kıyametten sonra diriliş.

haşmet: ihtişam, heybet.
haşr-i azam: büyük diriliş.
hikmet-i irşat: hak ve hakikati gösterme gayesi.
ihsas: hissettirme, sezdirme.
iktifa: kâfi görme, var olanla yetinme.
iktiza: gerekme, gereklilik.
inkışaf: meydana çıkma.
iptidaî: ilkel.
İsm-i azam: Cenab-ı Hakkın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.
itminan-ı kalp: kalbî tatminkârlık.
Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
kamer: Ay.
kısım: parçalara ayrılmış bir şeyin her bölümü.
kıyamet: dünyanın sonu.
kıyamet-i kübra: büyük kıyamet.
mahsus: bir şeye has olan, özel.
marifetullah: Allah'ı tanıma, bilme.
mazhar: bir şeyin zuhur ettiği, görüldüğü yer.
mertebe: derece, basamak.
mertebe-i uzma: en büyük mertebe.
mesale: düşünülp halledilecek iş.
Muhyî: ölüleri diriltten, hayat veren Allah.
nazar: düşünme, fikir.
sır: gizli şey, manevî hakikat ve meziyet.
tafsîlât: açıklamalar, etraflı bilgiler.
takat: bir şeyi yapabilme gücü.
taklit: başkasının fikir ve görüşlerine uymak, benzemeye çalışma.
tefavüt: farklılık.
temsil: benzetme, örnek.
teslim: karşısındakinin hükmü altına girme, rıza gösterme.
ümme: peygambere inanıp bağlanan cemaat, topluluk.
veraset-i Ahmediye: Peygamberimizin hakkı tebliğ, İslâmî neşir ve Allah'ın hükümlerini hâkim kılmadaki vazifelerine vâris olma.
zikir: anma, bildirme.
ziya: ışık, aydınlık.

Kıyamet alâmetlerinden ve ahir zaman vukuatından ve bazı a'malin fazilet ve sevaplarından bahsedene ehadis-i şerife güzelce anlaşılmadığından, akıllarına güvenen bir kısım ehl-i ilim, onların bir kısmına zayıf veya mevzu demişler. İmanı zayıf ve enaniyeti kavi bir kısım da, inkâr-a kadar gitmişler. Şimdi tafsile girişmeyeceğiz. Yalnız, "On İki Asıl"ı beyan ederiz.

• **BİRİNCİ ASIL:** Yirminci Sözün ahirindeki sual ve cevapta izah ettiğimiz meseledir. İcmali şudur ki:

Din bir imtihandır, bir tecrübedir; ervah-ı âliyeyi, ervah-ı safileden tefrik eder. Öyle ise, ileride herkese göz ile görülecek vukuatı öyle bir tarzda bahsedecek ki, ne bütün bütün meçhul kalsın, ne de bedihî olup, herkes ister istemez tasdiğe mecbur kalsın. Akla kapı açacak, ihtiyarı elinden almayacak. Zira, eğer tamamen bedahet derecesinde bir alâmet-i kıyamet görülse, herkes tasdiğe muztar olsa, o vakit kömür gibi bir istidat, elmas gibi bir istidat ile beraber kalır. Sırr-ı teklif ve netice-i imtihan zayı olur.

İşte, bunun için, Mehdî ve Süfyan meseleleri gibi çok meselelerde çok ihtilâf olmuş. Hem rivayat dahi çok muhtelifdir; birbirine zıt hükümler olmuş.

• **İKİNCİ ASIL:** Mesail-i İslâmiyenin tabakatı vardır. Biri bir bürhan-ı kat'î istese, diğeri bir zann-ı galibî ile iktifa eder, başkası yalnız bir kabul-ü teslimî ve reddetmemek

ahir: son.
alâmet: belirti, işaret.
alâmet-i kıyamet: kıyamet alâmeti, belirtileri.
a'mal: ameller, işler.
bedahet: açıklık, aşîkârlık.
bedihî: açık olan, aşîkâr.
beyan: anlatma, izah.
bürhan-ı kat'î: kat'î, kesin delil.
ehadis-i şerife: hadis-i şerifler, Hz. Peygamberin sözleri.
ehl-i ilim: ilim sahipleri.
elmas: çok değerli bir taş.
enaniyet: kendini beğenme.
ervah-ı âliye: yüce ruhlar.
ervah-ı safile: alçak, kötü ruhlar.
fazilet: kişiyi ahlâklı, iyi hareket etmeye yöneltene manevî kuvvet, erdem.
hüküm: karar.
icmalî: kısaca.
ihtilâf: fikir ayrılığı.
ihtiyar: irade, seçme, tercih etme.
iktifa: yeterli bulma.
iman: inanç, itikat.
imtihan: Allah'ın kullarını denemesi, sınav yapması.
inkâr: reddetme, inanmama.
istidat: kabiliyet, yetenek.
izah: açıklama yapma.
kabul-ü teslimî: teslim olmaktan kaynaklanan kabul.
kavi: kuvvetli, güçlü.
kısım: parçalara ayrılmış bir şeyin her bölümü.
kıyamet: dünyanın sonu.
meçhul: tam bilinmeyen, belli olmayan.
Mehdî: hadislerle göre ahir zamanda tevhidi esas alarak imanı muhafaza edip İslâmiyeti hurafe-lerden ve bid'alardan arındırarak zamanın anlayışına göre yenileyecek olan âlim ve önder zat.
mesail-i İslâmiye: İslâmî mesele-

ler.
mevzu: yalancılardan uydurduğu, uydurma hadisler.
muhtelif: çeşitli.
muztar: zaruret içinde, zorlanmış.
netice-i imtihan: imtihan neticesi.
red: kabul etmeme.
rivayat: rivayetler.
sevap: Allah'ın rızasına sebep olan hayırlı hareket.

sual: soru.
Süfyan: ahir zamanda geleceği ve ümmetin karanlık günleri yaşamasına sebep olacağı sahih hadislerde bildirilen dehşetli, dinsiz ve münaфіk şahıs.
sırr-ı teklif: yükümlülük, sorumluluk sırrı.
tabakat: tabakalar.
tafsil: etraflıca bildirme, açıklama.

tarz: biçim, şekil.
tasdik: doğruluğunu kabul etme.
tecrübe: deneyim.
tefrik: birbirinden ayırma.
vakit: zaman, an.
vukuat: olaylar, hâdiseler.
zann-ı galip: gerçeğe en yakın olan zann.
zayi: elden çıkan.
zira: çünkü.
zıt: karşıt.

ister. Öyle ise, esasat-ı imaniyeden olmayan mesail-i fer'îye veya vukuat-ı zamaniyenin her birinde bir iz'an-ı yakîn ile bir bürhan-ı kat'î istenilmez. Belki, yalnız reddetmemek ve teslimiyetle ilişmemektir.

• **ÜÇÜNCÜ ASIL:** Zaman-ı Sahabede benîisrail ve nasarâ ulemalarından çoğu İslâmiyete girdiler. Eski malûmatları dahi onlarla beraber Müslüman oldu. Bazı hilâf-ı vaki malûmat-ı sabıkaları, İslâmiyetin malı olarak tevehhüm edildi.

• **DÖRDÜNCÜ ASIL:** Ehadis-i şerife ravilerinin bazı kavilleri veyahut istinbat ettikleri manaları, metn-i hadisten telâkki ediliyordu. Hâlbuki, insan hatadan hâlî olmadığı için, hilâf-ı vaki bazı istinbatları veya kavilleri hadis zannedilerek, zaafına hükmedilmiş.

• **BEŞİNCİ ASIL:** ¹ **إِنَّ فِي أُمَّتِي مُحَدَّثُونَ** yani, ² **مَلْهُمُونَ** sırınca, bazı ehl-i keşif ve ehl-i velâyet olan muhaddisîn-i muhaddesûn ilhamlarıyla gelen bazı maani, hadis telâkki edilmiş. Hâlbuki, ilham-ı evliya—bazı arızalarla—hata olabilir. İşte bu neviden, bir kısım hilâf-ı hakikat çıkabilir.

• **ALTINCI ASIL:** Beynennâs istihar bulmuş bazı hikâyeler bulunuyor ki, durub-u emsal hükmüne geçer. Hakikî manasına bakılmaz; ne maksat için sevk edilir, ona bakılır. İşte bu neviden beynennâs tearûf etmiş bazı kıssa ve hikâyatı, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, bir maksad-ı irşadî için temsil ve kinaye nev'inden zikredivermiş. Şu nevi meselelerin mana-i hakikîsinde kusur varsa, örf

hikâyat: hikâyeler.

hikâye: kıssa.

hilâf-ı hakikat: gerçeğe aykırı.

hilâf-ı vaki: gerçeğe zıt, yalan.

hükmetmek: karar vermek.

ilham: kalbe gelen manalar, esin,

kalbe gelme, gönüle doğan şey.

ilham-ı evliya: evliya ilhamı.

İslâmiyet: Müslümanlık.

istinbat: bir söz veya işten gizli bir mana çıkarma.

istihar: meşhur olma, şöret bulma.

iz'an-ı yakîn: kesin delile dayalı inanç.

kavil: söz, lâf.

kinaye: maksadı, üstü kapalı, dolaylı olarak anlatan söz.

kusur: eksiklik, noksan.

kıssa: ibret verici hikâye.

kısım: bölüm.

maani: manalar, anlamlar.

maksad-ı irşadi: doğru yolu göstermedeki gaye.

maksat: kastedilen, istenilen şey.

malûmat: bilgiler.

malûmat-ı sabika: geçmişteki eski bilgiler.

mana: anlam.

mana-i hakikî: hakikî mana.

mesail-i fer'îye: esasa ait olmayıp teferruata dair olan meseleler.

mesele: düşünültüp halledilecek iş ve husus.

metn-i hadis: hadisin metni.

muhaddisîn-i muhaddesûn: Allah tarafından ilhama mazhar olan hadis âlimleri.

Müslüman: İslâm dinine girmiş, kabul etmiş.

nasarâ: Hristiyanlar.

nev(i): çeşit.

örf: âdet, gelenek.

ravi: rivayet eden, nakleden.

red: reddetme.

sevk: ileri sürme, gönderme.

sır: hakikati doğrultusunca.

tearûf: bir şeyin herkes tarafından bilinmesi.

telâkki: anlama, anlaşılma, kabul etme.

temsil: benzetme, örnek.

teslimiyet: teslim olma, boyun eğme.

tevehhüm: zannedilme, sanma.

ulema: âlimler.

ümmet: peygambere inanıp bağlanan cemaat, topluluk.

vukuat-ı zamaniye: zamanın hâdiseleri.

zaaf: zayıflık.

zaman-ı Sahabe: Sahabe devri.

zan: sanmak.

zikir: anma, bildirme.

1. Ümmetimin içerisinde muhaddesûn vardır. (Tirmizî, 4:370; Sahih-i Buharî: 2:211, 5:15; Müsned, 6:55; Kurtubî, 13:174; Müslim, Fedailü's-Sahabe: 23.)

2. Kendilerine ilham olunanlar.

benîisrail: Israiloğulları, Yahudiler.

beynennâs: halk arasında.

bürhan-ı kat'î: kat'î, kesin delil.

durub-u emsal: atasözleri.

ehadis-i şerife: hadis-i şerifler.

ehl-i keşif: keşif ehli, Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile bilen, ilhama mazhar olan velîler.

ehl-i velâyet: velî olanlar, Allah'ın dostluğunu kazananlar.

esasat-ı imaniye: imanî esaslar, temeller.

hadis: Hz. Peygamberin sözü.

hâlî: boş.

ve âdât-ı nâsa aittir ve tearûf ve tesamu-u umumîye raci-
dir.

• **YEDİNCİ ASIL:** Pek çok teşbih ve temsiller bulunuyor ki, mürur-u zamanla veya ilmin elinden cehlin eline geçmesiyle hakikat-i maddiye telâkki ediliyor. Hataya düşer. Meselâ, “Sevr” ve “Hut” isminde ve âlem-i misalde sevr ve hut timsalinde berrî ve bahrî hayvanat nazırlarından iki melâiketullah, âdeta bir koca öküz ve cismanî bir balık zannedilerek, hadise ilişilmiş.

Hem meselâ, bir vakit huzur-u Nebevîde derin bir ses işitildi. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etti ki: “Bu gürültü, yetmiş senedir yuvarlanıp, tâ ancak bu dakika Cehennemin dibine düşen bir taşın gürültüsüdür.” ¹ İşte bu hadisi işiten, hakikate vasıl olmayan, inkâra sapar. Hâlbuki, yirmi dakika-o hadisten-sonra, kat’iye sabittir ki, biri geldi, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâma dedi ki: “Meşhur münafık, yirmi dakika evvel öldü.” Yetmiş yaşına giren o münafık Cehennemin bir taşı olarak bütün müddet-i ömrü tedennide, esfel-i safilîne, küfre sukuttan ibaret olduğunu gayet belîğâne bir surette, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm beyan etmiştir. Cenab-ı Hak, o vefat dakikasında o sesi işittirip, ona alâmet etmiştir.

• **SEKİZİNCİ ASIL:** Cenab-ı Hakîm-i Mutlak, şu dâr-ı tecrübe ve meydan-ı imtihanda çok mühim şeyleri, kesretli eşya içinde saklıyor. O saklamakla çok hikmetler, çok maslahatlar bağlıdır. Meselâ, Leyle-i Kadri umum

âdât-ı nâs: insanların âdetleri, görenekleri.

âdeta: sanki.

alâmet: işaret.

âlem-i misal: manevî suret ve modellerin akis ve temessül ettikleri görüntüler âlemi.

bahrî: denize ait.

belîğâne: edebi, düzgün ve yerinde ifade ederek.

berrî: kara ile ilgili.

beyan: anlatma, bildirme.

cehil: cahillik, bilmezlik.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

Cenab-ı Hakîm-i Mutlak: her şeyi sonsuz hikmetle yapan, Allah.

cismanî: bedene bağlı, vücutla alakalı.

dâr-ı tecrübe: imtihan yeri; dünya.

esfel-i safilîn: Cehennemin en aşağı tabakası.

ferman: emir, buyruk.

hadis: Hz. Peygamberin sözü.

hâdis: vakia, olay.

hakikat: gerçek.

hakikat-i maddiye: maddî gerçek.

hayvanat: hayvanlar.

hikmet: ilâhî maksatlar, gayeler.

hut: büyük balık.

huzur-u Nebvî: Peygamberin huzuru, sohbeti.

ibaret: meydana gelen, oluşan.

inkâr: reddetme, inanmama.

kat’î: kesin.

kesret: çokluk.

küfür: imansızlık, müşriklik.

Leyle-i Kadir: Kadir Gecesi.

maslahat: yerine göre icap eden, faydalı iş.

melâiketullah: Allah’ın melekleri.

meydan-ı imtihan: imtihan meydanı, dünya.

müddet-i ömür: yaşama süresi.

mühim: önemli.

münafık: kalbinde küfür gizlediği hâlde Müslüman görünen.

mürur-u zaman: zaman aşımı, zamanla.

nazır: bakan, gözetken.

raci: geri gelen, ilgili yere dönen.

sevr: öküz, boğa.

1. Müslim, 4:3184, hadis no: 2844, 4:2145, hadis no: 2782; Müsned, 2:271, 3:341, 346, 360.

sukut: düşme.

suret: biçim, şekil.

tearûf: bir şeyin herkes tarafından bilinmesi.

tedenni: alçalma, geri kalma.

telâkki: anlama, kabul etme.

temsîl: misal getirme, örnek.

tesamu-u umumîye: herkesin bir sözünü birbirinden duyması.

teşbih: benzetme.

timsal: benzetme, misallen-dirme.

vasıl: erişen, ulaşan.

zan: sanmak.

Ramazan'da, saat-i icabe-i duayı Cuma gününde, makbul velisini insanlar içinde, eceli ömür içinde ve kıyame-tin vaktini ömr-ü dünya içinde saklamış. ¹

Zira, ecel-i insan muayyen olsa, yarı ömrüne kadar gaflet-i mutlaka, yarıdan sonra darağacına adım adım gitmek gibi bir dehşet verecek. Hâlbuki, ahiret ve dünya muvazenesini muhafaza etmek ve her vakit havf ve reca ortasında bulunmak maslahatı, iktiza eder ki, her dakika hem ölmek, hem yaşamak mümkün olsun. Şu hâlde müphem tarzdaki yirmi sene müphem bir ömür, bin sene muayyen bir ömre müreccahtır.

İşte kıyamet dahi şu insan-ı ekber olan dünyanın ecelidir. Eğer vakti taayyün etseydi, bütün kurun-u ulâ ve vusta gaflet-i mutlakaya dalacak idiler ve kurun-u uhra dehşette kalacaktı. İnsan, nasıl hayat-ı şahsiyesiyle hanesinin ve köyünün bekasıyla alâkadardır; öyle de, hayat-ı içtimaiye ve nev'iyesiyle küre-i arzın ve dünyanın yaşamasıyla alâkadardır. Kur'ân, ² اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ der. “Kıyamet yakındır,” ferman ediyor. Bin bu kadar sene geçtikten sonra gelmemesi, yakınlığına hâlel vermez. Zira, kıyamet dünyanın ecelidir. Dünyanın ömrüne nispeten bin veya iki bin sene, bir seneye nispetle bir iki gün veya bir iki dakika gibidir. Saat-i kıyamet yalnız insaniyetin eceli değil ki, onun ömrüne nispet edilip bait görülsün. İşte bunun içindir ki, Hakîm-i Mutlak, kıyameti “Mugayyebat-ı Hamse”den olarak, ilminde saklıyor. İşte bu ipham sırrındandır ki, her asır, hatta asr-ı hakikatbin olan

ecel: her canlının Allah tarafından takdir edilen ölüm vakti.
ecel-i insan: insanın, Allah tarafından tayin edilen ölüm vakti.
ferman: emir, buyruk.
gaflet-i mutlaka: tam gaflet hâli, vurdum duymazlık, nefesine ve hevesatına uyarak, Allah'ı ve emirlerini unutma
Hakim-i Mutlak: sonsuz hikmet sahibi ve her şeyi gayeli ve faydalı yaratan, Allah.
hâlel: eksiklik, noksanlık.
hane: ev, ikamet edilen yer.
havf: korku, korkma.
hayat-ı içtimaiye: toplumun sosyal hayatı.
hayat-ı şahsiye: şahsa ait hayat.
iktiza: gerekme, gerektirme.
ilim: bilgi.
insaniyet: insanlık, bütün insanlar.
insan-ı ekber: büyük ve en makbul olan insan, kâinat.
ipham: kapalı bırakma, anlamın açık olmayışı.
kurun-u uhra: ortaçağ sonrası, son çağ.
kurun-u ulâ: ilk çağ.
kurun-u vusta: ortaçağ.
küre-i arz: yer küresi, dünya.
kıyamet: dünyanın sonu.
makbul: kabul edilmiş olan, reddedilmeyen.
maslahat: yerine göre icap ediş.
muayyen: belirli, belli.
mugayyebat-ı hamse: insanların önceden bilemeyecekleri beş husus
muhafaza: koruma.
muvazene: denge.
müphem: belirsiz.
müreccah: terçih edilen.
nev: cins, tür, çeşit.
nispet: oran, ölçü.
ömr-ü dünya: dünya hayatı.
ömür: yaşama süresi, hayat müddeti.
Ramazan: Üç Ayların sonuncusu, oruç ayı.
reca: ümit hâli.
saat-i icabe-i dua: duaların kabul edildiği vakit.
saat-i kıyamet: kıyamet vakti.
sır: gizli gaye ve maksat.
taayyün: belli olma.
tarz: biçim, şekil, suret.
velî: Allah'ın sevgisine, himayesine kavuşmuş, ermiş kimseler.
zira: çünkü.

1. Münebbihat-ı İbni Hacer, s. 25.

2. Kamer Suresi: 1.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

alâkadar: ilişkili, ilgili, münasebetli, bağlı.

asr-ı hakikatbin: gerçekleri görebilen asır.

baid: uzak, ırak.

beka: ebedilik, sonsuz hayat.

darağacı: idama mahkûm olanların asıldıkları sehpa.

dehşet: korkma, büyük korku hâli, ürkme.

ahir zaman: dünyanın son zamanı ve son devresi.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

asır: dönem, yüzyıl.

dâr-ı ahiret: ahiret yurdu, öteki dünya.

ecel: Allah tarafından takdir edilen ölüm vakti.

ecel-i şahsî: kişinin ölüm vakti.

ehl-i velâyet: velî olanlar, Allah dostları.

elcevap: cevap.

emel: arzu.

eşhas: şahıslar.

evvel: önce.

feyz-i sohbet-i nübüvvet: Peygamber Efendimizin sohbetinin feyzi, bereketi.

fikir: düşünce.

hakikat: gerçek.

hikmet: ilâhî gaye, fayda, maksat.

hikmet-i ilâhiye: mahlûkâtın yaratılışında Allah'ın gayesi, maksadı.

hikmet-i ipham: bir şeyi gizlemenin hikmeti, faydası.

hüküm: karar.

iktiza: lâzım gelme, gerektirme.

illet: sebep.

intizar: bekleme.

ipham-ı vakit: vaktinin belirsiz oluşu.

irşad-ı Nebvî: Hz. Peygamberin doğru yolu, hidayet yolunu gösteren uyanları.

istikbal-i dünyevî: dünyanın geleceği.

karip: yakın.

kuvve-i maneviye: manevî güç.

kıyamet: dünyanın sonu; bütün kâinatın harap olması, yıkılması.

medar: dayanak, vesile.

Mehdî: hadislerle göre ahir zamanda tevhidi esas alarak imanı muhafaza edip İslâmiyeti hürâfelerden ve bid'âlardan arındırarak zamanın anlayışına göre yenileyecek olan âlim ve önder zat.

muntazır: bekleyen, hâzır.

müteyakkız: uyanık, basiretli.

nazar: bakış, düşünme.

nevi: çeşit.

Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in mübarek yüzünü görmekle şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü'min kimse.

Süfyan: ahir zamanda geleceği ve ümmetin karanlık günler yaşamasına sebep olacağı sahih hadislerde bildirilen dehşetli, dinsiz ve münâfık şahıs.

sır: gizli hakikat.

şerait: şartlar.

taayyün: belli olma.

Asr-ı Saadet dahi daima kıyametten korkmuşlar. Hatta bazıları, “Şeraiti hemen hemen çıkmış” demişler.

İşte bu hakikati bilmeyen *insafsız insanlar derler ki*: “Ahiretin tafsilâtını ders alan müteyakkız kalpli, keskin nazarlı olan Sahabelerin fikirleri niçin bin sene hakikatten uzak olarak fikirleri düşmüş gibi, istikbal-i dünyevîde bin dört yüz sene sonra gelecek bir hakikati, asırlarında karip zannetmişler?”

Elcevap: Çünkü Sahabeler, feyz-i sohbet-i Nübüvvetten herkesten ziyade dâr-ı ahireti düşünerek, dünyanın fenâsını bilerek, kıyametin ipham-ı vaktindeki hikmet-i İlâhiyeyi anlayarak, ecel-i şahsî gibi, dünyanın eceleline karşı dahi daima muntazır bir vaziyet alarak ahiretlerine ciddi çalışmışlar. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm, “*Kıyameti bekleyiniz, intizar ediniz*”¹ tekrar etmesi, şu hikmetten ileri gelmiş bir irşad-ı Nebevîdir. Yoksa, vuku-u muayyene dair bir vahyin hükmüyle değildir ki, hakikatten uzak olsun. İlet ayrıdır, hikmet ayrıdır. İşte Peygamber Aleyhissalâtu Vesselâmın bu nevi sözleri, hikmet-i iphamdan ileri geliyor.

Hem şu sırdandır ki, Mehdi, Süfyan gibi ahir zamanda gelecek eşhasları, çok zaman evvel, hatta Tâbiîn zamanında onları beklemişler; yetişmek emelinde bulunmuşlar. Hatta bazı ehl-i velâyet, “Onlar geçmiş” demişler. İşte bu da, kıyamet gibi, hikmet-i İlâhiye iktiza eder ki, vakitleri taayyün etmesin. Çünkü, her zaman, her asır, kuvve-i maneviyyenin takviyesine medar olacak ve

1. Tirmizî, Fiten: 39; Buharî, İlim: 2, Rikak: 35; Müsned, 2:361.

Tâbiîn: Hz. Muhammed'in As-habıyla görüşmüş, onlardan hadis dinlemiş ve ders almış olan Müslümanlar.

tafsilât: tafsiller, etraflı olarak bildirmeler.

takviye: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma.

vahiy: Cenab-ı Hakkın dilediği hükümleri, sırları ve hakikatleri peygamberlere bildirmesi.

vaziyet: durum.

vuku-u muayyene: meydana gelmesi belirli olan, hâdis.

zan: sanma.

ziya: ışık, nur, parlaklık.

yeisten kurtaracak “Mehdî” manasına muhtaçtır. Bu manada her asrın bir hissesi bulunmak lâzımdır. Hem gaflet içinde fenalara uymamak ve lâkaytlıkta nefsin dizginini bırakmamak için, nifakın başına geçecek müthiş şahıslardan her asır çekinmeli ve korkmalı. Eğer tayin edilseydi, maslahat-ı irşad-ı umumî zayi olurdu.

Şimdi, Mehdî gibi eşhasın hakkındaki rivayatin ihtilâfatı ve sırrı şudur ki: Ehadişi tefsir edenler, metn-i ehadişi tefsirlerine ve istinbatlarına tatbik etmişler. Meselâ, merkez-i saltanat o vakit Şam’da veya Medine’de olduğundan, vukuat-ı Mehdiye veya Süfyaniyeyi merkez-i saltanat civarında olan Basra, Kûfe, Şam gibi yerlerde tasavvur ederek öyle tefsir etmişler. Hem de, o eşhasın şahs-ı manevîsine veya temsil ettikleri cemaate ait âsâr-ı azîmeyi o eşhasın zatlarında tasavvur ederek öyle tefsir etmişler ki, o eşhas-ı harika çıktıkları vakit bütün halk onları tanıyacak gibi bir şekil vermişler. Hâlbuki, demiştik, bu dünya tecrübe meydanıdır. Akla kapı açılır, fakat ihtiyarı elinden alınmaz. Öyle ise, o eşhas, hatta o müthiş Deccal dahi çıktığı zaman çokları, hatta kendisi de bidayeten Deccal olduğunu bilmez. Belki nur-u imanın dikkatiyle o eşhas-ı ahir zaman tanınabilir.

Alâmet-i kıyametten olan Deccal hakkında hadis-i şerifte, “Birinci günü bir sene, ikinci günü bir ay, üçüncü günü bir hafta, dördüncü günü eyyam-ı saire gibidir. Çıktığı zaman dünya ıstıtır. Kırk günde dünyayı gezer.”¹ rivayet ediliyor. İnsafsız insanlar bu rivayete muhal demişler.

eyyam-ı saire: diğer günler.

gaflet: Allah’tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

hadis-i şerif: Peygamberimizin sözleri, fiilleri ve görüp te sustuğu şeylerin yazıyla ifade edilen rivayetleri.

ihtilâfat: farklılıklar.

ihtiyar: irade, tercih.

istinbat: bir söz veya işten mana çıkarma.

lâkayt: ilgisiz.

lâzım: gerekli.

maslahat-ı irşad-ı umumî: herkesi doğru yola sevk etmenin gereği.

Mehdi: hadislerle göre ahir zamanda tevhidi esas alarak imanı muhafaza edip İslâmiyeti hurafe-lerden ve bid’alardan arındırarak zamanın anlayışına göre yenileyecek olan âlim ve önder zat.

merkez-i saltanat: saltanatın yönetim merkezi.

metn-i ehadis: hadislerin metni.

muhal: imkânsız.

müthiş: dehşet veren, ürküten.

nefis: insanı sürekli kötülüğe sevk eden kuvvet.

nifak: iki yüzlülük, münafıklık.

nur-u iman: imandan gelen nur, ışık.

rivayat: nakiller.

rivayet: nakil.

sır: konunun hakikati, en ince yanı.

şahs-ı manevî: manevî şahıs.

şahıs: kişi, kimse.

tasavvur: zihinde şekillendirme, düşünme.

tatbik: uygulama.

tayin: belirlenme.

tecrübe: imtihan, sınanma.

tefsir: açıklama, izah.

temsil: bir şeyin sembolü olma.

vukuat-ı Mehdiye: Mehdî’nin gelmesiyle ortaya çıkacak hâdiseler.

yeis: ümitsizlik.

zat: kendi.

zayi: elden çıkan.

1. Müslim, Fiten: 110; Müsned, 3:367, 4:181; Tirmizî, Fiten: 59; İbni Mâce, Fiten: 33.

alâmet-i kıyamet: kıyamet alâmeti.

âsâr-ı azîme: büyük eserler.

bidayet: başlangıç.

cemaat: topluluk.

civar: çevre.

deccal: nifakla, aldatarak iş yapacağı belirtilen yalancı ve zararlı şahıs, güç.

dizgin: sevk ve idare, yönetme.

ehadis: Peygamberimizin ha-

disleri.

eşhas: şahıslar.

eşhas-ı ahir zaman: ahir zaman şahısları.

eşhas-ı harika: harika şahıslar.

Hâşâ, şu rivayetin inkâr ve iptaline gitmişler. Hâlbuki,
¹ وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ , hakikati şu olmak gerektir ki:

Âlem-i küfrün en kesafetlisi olan şimalde tabiiyyunun fikr-i küfrisinden süzülen bir cereyan-ı azîmin başına geçecek ve ulûhiyeti inkâr edecek bir şahsın şimal tarafından çıkmasına işaret ve şu işaret içinde bir remz-i hikmet vardır ki, kutb-u şimalîye yakın dairede bütün sene, bir gece bir gündüzdür. Altı ayı gece, altı ayı gündüzdür. “*Deccalin bir günü bir senedir,*” o daire yakınında zuhuru işaretler. “*İkinci günü bir aydır*” demekten murat, şimalden bu tarafa geldikçe, bazen olur yazın bir ayında güneş gurup etmez. Şu dahi Deccal şimalden çıkıp, âlem-i medeniyet tarafına tecavüzüne işaretler. Günü Deccale isnat etmekle şu işarete işaret eder. Daha bu tarafa geldikçe bir haftada güneş gurup etmiyor. Daha gele gele tulû ve gurup ortasında üç saat devam ediyor. Ben Rusya’da esarette iken böyle bir yerde bulundum. Bize yakın, bir hafta güneş gurup etmeyen bir yer vardı; seyir için oraya gidiyorlardı. “*Deccalin çıktığı vakit, umum dünya işitecek*” olan kaydı, telgraf ve radyo halletmiştir. Kırk günde gezmesini de, merkebi olan şimendifer ve tayyare halletmiştir. Eskiden bu iki kaydı muhal gören mülhitler, şimdi adî görüyorlar.

Alâmet-i kıyametten olan Ye’cüc ve Me’cüc’e ve Sedde dair bir risalede bir derece tafsilen yazdığımдан, ona havale edip, şurada yalnız şunu deriz ki: Eskiden Mançur, Moğol ünvanıyla içtimaat-ı beşeriyeyi zirüzeber eden

adi: sıradan, bayağı.
alâmet-i kıyamet: kıyamet alâmeti, belirtileri.
âlem-i küfür: küfür dünyası.
âlem-i medeniyet: medeniyet dünyası.
cereyan-ı azim: büyük akım.
deccal: nifakla, aldatarak iş yapacağı belirtilen yalancı ve zararlı şahıs, güç.
derece: miktar, ölçü.
esaret: esirlik.
fikr-i küfri: küfür ve inkâr fikri.
gurup: batma.
hakikat: gerçek.
halletme: tamamlama, yerine getirme.
hâşâ: Allah göstermesin, asla, uzak olsun.
havale: başka birine bırakma, gönderme.
içtimaat-ı beşeriye: insan toplumları.
iktibas: bir şiir veya yazının olduğu gibi veya kısmen aktarılması.
inkâr: reddetme.
iptal: hükümsüz, geçersiz bırakma.
isnat: dayandırma.
işaret: alâmet, iz.
kaide: esas, temel.
kayıt: şart, yazılı olan.
kesafet: bulanıklık, açık veya berrak olmama.
kutb-u şimali: kuzey kutbu.
Mançur: Çin’in bugün Kuzeydoğu Çin denilen bölgesinin eski adı.
merkep: binilen vasıta, araç.
Moğol: Turanî milletlerden bir kabile olup Türkler ve Mançurlarla cinsi, ırkı yakınlıkları olan millet.
muhal: imkânsız.
murat: maksat.
mülhit: dinsiz, imansız.
remz-i hikmet: hikmet işareti, gaye ve maksada vurgu yapılması.
risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap.
rivayet: hadis, nakil.
sed: sur, duvar.
seyir: bakma.
şimal: kuzey.
şimendifer: tren, binek.
tabiiyyun: tabiatçılar, materyalistler.
tafsilen: tafsilli bir şekilde, ayrıntılı olarak.

1. Bilgi Allah katındadır. (Ayetlerden iktibas dinî bir kaide: Ahkâf Suresi: 23; Mülk Suresi: 26.)

tayyare: uçak.

tecavüz: saldırma.

tulû: doğma.

ulûhiyeti inkâr: Allah’ı inkâr.

umum: bütün.

ünvan: ad, isim.

Ye’cüc Me’cüc: Kur’ân’da bahsi geçen, ahir zamanda gelip yeryüzünde anarşi ve bozgunculuk çıkaracak bir

topluluk.
zirüzeber: yerle bir, darma-
dağın.
zuhur: görünme, meydana
çıkma.

taifeler ve Sedd-i Çini'nin yapılmasına sebebiyet verenler, kıyamete yakın yine anarşistlik gibi bir fikirle medeniyet-i beşeriyeyi zirüzeber edecekleri rivayetlerde vardır.

Bazı mülhitler derler: “Bu kadar acaibi yapan ve yapacak taifeler nerede?”

Elcevap: Çekirge gibi bir afat, bir mevsimde pek çok kesretle bulunur. Mevsim değıştikçe memleketi fesada veren kesretli o taifelerin hakikatleri mahdud bazı fertlerde saklanıyor. Yine zamanı geldikçe, emr-i İlâhî ile o mahdud fertlerden gayet kesretli aynı fesat yine başlar. Güya onların hakikat-i milliyetleri inceliyor, kopmuyor. Yine mevsimi geldikçe zuhur ediyor. Aynen öyle de, bir zaman dünyayı hercümerç eden o taifeler izn-i İlâhî ile mevsimi geldiği vakit, aynı o taife, medeniyet-i beşeriyeyi hercümerç edecekler. Fakat, onların muharrikleri başka bir surette tezahür eder. ¹ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

• **DOKUZUNCU ASIL:** Mesail-i imaniyeden bir kısmın netaici, şu mukayyet ve dar âleme bakar, diğer bir kısmı geniş ve mutlak olan âlem-i ahirete bakar. Amellerin fazilet ve sevabına dair ehadis-i şerifenin bir kısmı, tergip ve terhibe münasip bir tesir vermek için, belâgatlı bir üslûpta geldiğinden, dikkatsiz insanlar onları mübalâğalı zannetmişler. Hâlbuki, bütün onlar ayn-ı hak ve mahz-ı hakikat olduklarından, mücazeffe ve mübalâğa, içlerinde yoktur.

1. Gaybı Allah'tan başka kimse bilmez. (Ayetten iktibas, İslâmî bir kaide: “Göklerde ve yerde olanlar gaybı bilmez, onu ancak Allah bilir.” (Neml Suresi: 65.)

acayıp: şaşılacak şey.

afat: afetler, büyük belâ ve musibetler.

âlem: dünya, cihan.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

amel: iş, fiil, işleyiş.

anarşist: yıkıcı, tahripkâr.

ayet: Kur'an'ın her bir cümle-

si.

ayn-ı hak: hakkın, gerçeğin tâ kendisi.

belâgat: sözün düzgün, ku-

sursuz, yerinde, hale ve muhataba faydalı bir şekilde kullanılma sanatı.

dair: alâkalı, ilgili.

ehadis-i şerife: hadis-i şerifler, Hz. Peygamberin sözleri.

elcevap: cevap.

emr-i İlâhî: Allah'ın emri.

fazilet: erdem, iyi ahlâk.

fert: tek kişi, şahıs.

fesat: bozma, yıkma.

fikir: düşünce.

gayet: son derece.

gayp: gizli olan.

güya: sanki.

hakikat: gerçek.

hakikat-i milliyet: ırkı, millî yapı ve niteliğin aslı, esası, özü.

hercümerç: darmadağınık, allak bullak.

iktibas: bir şiir veya yazının olduğu gibi veya kısmen aktarılması.

izn-i İlâhî: Allah'ın izni.

kaide: esas, temel.

kesret: çokluk, fazlalık.

kıyamet: dünyanın sonu.

mahdud: sınırlandırılmış.

mahz-ı hakikat: gerçeğin aslı.

medeniyet-i beşariye: insanlık medeniyeti.

mesail-i imaniye: imanî meseleler.

muharrik: harekete geçiren.

mukayyet: kayıtlı, sınırlı.

mutlak: kesin.

mübalâğa: abartı.

mücazeffe: aldatma, cerbeze ile karşısındakini aldatma.

mülhit: dinsiz, imansız.

münasip: uygun.

netaic: neticeler, sonuçlar.

rivayet: nakil.

sebebiyet: sebep olma.

Sedd-i Çin: Çin Seddi.

sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.

suret: biçim, görünüm, tarz.

taife: kavim, kabile, boy.

tergip: rağbet verme, teşvik, isteklendirme.

terhip: sakındırma, korkutma.

tesir: etki.

tezahür: zuhur etme, ortaya çıkma.

üslûp: ifade yolu, anlatım biçimi.

zan: sanma.

zirüzeber: yerlebir, darmadağın.

zuhur: görünme, meydana çıkma.

Ezcümle, en ziyade insafsızların zihnini kurcalayan şu hadistir ki: **لَوْ وَزِنْتَ الدُّنْيَا عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بُعُوضَةٍ مَا شَرِبَ**
1 الكَافِرُ مِنْهَا جُرْعَةً مَاءٍ ev kemâ kâl.

Meal-i şerifi: “Dünyanın Cenab-ı Hakkın yanında bir sinek kanadı kadar kıymeti olsa idi, kâfirler bir yudum suyu ondan içmeyecek idiler.”

Hakikati şudur ki: **عِنْدَ اللَّهِ** tabiri, “âlem-i bekadan” demektir. Evet, âlem-i bekadan bir sinek kanadı kadar bir nur, madem ebedidir, yeryüzünü dolduracak muvakkat bir nurdan daha çoktur.

Demek koca dünyayı bir sinek kanadıyla muvazene değil, belki herkesin kısacık ömrüne yerleşen hususî dünyasını âlem-i bekadan bir sinek kanadı kadar daimî bir feyz-i İlâhîye ve bir ihsan-ı İlâhîye muvazeneye gelmediği demektir.

Hem, dünyanın iki yüzü var, belki, üç yüzü var. Biri, Cenab-ı Hakkın esmasının âyineleridir. Diğer ahirete bakar, ahiret tarlasıdır. Diğer fenâyâ, ademe bakar, bildiğimiz marzî-i İlâhî olmayan ehl-i dalâletin dünyasıdır. Demek, Esma-i Hüsnanın âyineleri ve mektubat-ı Same-dâniye ve ahiretin mezraası olan koca dünya değil, belki ahirete zıt ve bütün hatiatın menşei ve beliyyatın menbaı olan dünyaperestlerin dünyasının âlem-i ahirette ehl-i imana verilen sermedî bir zerresine değmediğine işaret- tir. İşte, en doğru ve ciddî şu hakikat nerede? Ve insafsız

adem: yokluk.
ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahiret.
âyine: ayna.
beliyyat: belâlar, felâketler.
Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.
ciddi: gerçek.
dunyaperest: dünyaya tapan.
ebedi: zevalsiz, sonu olmayan.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli, azgın ve sapkın kimseler.
ehl-i iman: inananlar.
esma: isimler.
Esma-i Hüсна: Allah'ın güzel isimleri.
ezcümle: bu cümleden.
fenâ: yokluk, son bulma.
feyz-i İlâhîye: İlâhî feyz, ihsan bereket.
hakikat: gerçek.
hatiat: hatalar, yanlışlar.
ihsan-ı İlâhîye: Cenab-ı Hakkın mahlûkatına verdiği bütün nimetler.
kıymet: değer.
marzî-i İlâhî: Allah'ın rızasına uygun işler.

1. Buharî, Tefsir: 18; Müslim, Münafikun: 18; İbni Mâce, Züht: 3; Tirmizî, Züht: 13.

meal-i şerif: hadisin çok değerli anlamı.

mektubat-ı Samedâniye: samed olan, yani hiç bir şeye ihtiyacı bulunmayıp, her şey kendisine muhtaç olan Allah'ın, samediyetini ve birliği-

ni gösteren varlıklar.

menba: kaynak.

menşe: bir şeyin çıktığı, neş'et ettiği yer.

mezraa: tarla, ekilecek yer.

muvakkat: geçici, kısa süreli.

muvazene: mukayese, karşı-

laştırma.

nur: parıltı, ziya, ışıık.

sermedî: daimî, sürekli.

tabir: mana, yorum.

zerre: en küçük parça.

ziyade: fazla.

zıt: tersi.

ehl-i ilhadın fehmettikleri mana nerede? O insafsız ehl-i ilhadın en mübalâğa, en mücazefe zannettikleri mana nerede?

Hem meselâ, insafsız ehl-i ilhadın mübalâğa zannettikleri hatta muhal bir mübalâğa ve mücazefe tevehhüm ettikleri biri de, amellerin sevabına dair ve bazı surelerin faziletleri hakkında gelen rivayetlerdir. Meselâ, Fatiha'nın Kur'ân kadar sevabı vardır;¹ Sure-i İhlâs, sülûs-ü Kur'ân;² Sure-i İzâ Zülzile'ti'l-Ardu, rub'u;³ sure-i Kul Yâ Eyyühe'l-Kâfirûn, rub'u;⁴ Sure-i Yâsin, on defa Kur'ân kadar⁵ olduğuna rivayet vardır. İşte insafsız ve dikkatsiz insanlar demişler ki, “Şu muhaldır. Çünkü, Kur'ân içinde Yâsin ve öteki faziletli olanlar da vardır. Onun için manasız olur?”

Elcevap: Hakikati şudur ki: Kur'ân-ı Hakîm'in her bir harfinin bir sevabı var; bir hasenedir.⁶ Fazl-ı İlâhîden o harflerin sevabı sümbüllenir; bazen on tane verir, bazen yetmiş, bazen yedi yüz (Ayete'l-Kürsî harfleri gibi), bazen bin beş yüz (Sure-i İhlâs'ın harfleri gibi), bazen on bin (Leyle-i Beratta okunan ayetler ve makbul vakitlere tesadüf edenler gibi) ve bazen otuz bin (meselâ, haşhaş tohumunun kesreti misillü, Leyle-i Kadir'de okunan ayetler gibi). Ve “O gece bin aya mukabil”⁷ işaretiyle, “Bir harfinin o gecede otuz bin sevabı olur” anlaşılır. İşte, Kur'ân-ı Hakîm tezauf-u sevabıyla beraber elbette muvazeneye gelmez ve gelemiyor. Belki, asıl sevap ile bazı surelerle muvazeneye gelebilir.

amel: dinin emirlerini yerine getirme işleri.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

Ayete'l-Kürsî: Bakara Suresinin 255. ayeti.

ehl-i ilhad: imansızlar, dinsizler.

elcevap: cevap.

fazilet: iyi ahlâk, manevî kuvvet, erdem.

fazl-ı ilâhî: Allah'ın lütfu, ihsanı.

fehîm: anlama, anlayış.

hakikat: gerçek.

hasene: Allah rızasına uygun iş.

haşhaş: afyon çıkarılan bitki.

insafsız: doğru ve adaletli düşünmeyen.

kesret: çokluk.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

Leyle-i Berat: Berat Gecesi.

Leyle-i Kadir: Kadir Gecesi.

makbul: kabul edilmiş olan, reddedilmeyen.

mana: anlam.

misillü: benzeri, gibi.

muhâl: imkânsız.

mukabil: karşılık.

muvazene: ölçme, karşılaştırma, kıyaslama.

mübalâğa: abartı.

mücazefe: sözle karşındakini aldatma, kandırma.

rivayet: nakletme.

rub: dörtte bir, çeyrek.

sevap: Allah tarafından verilen mükâfât.

sure: Kur'ân-ı Kerîm'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

sülûs-ü Kur'ân: Kur'ân-ı Kerîm'in üçte biri.

sümbül: filiz, çiçek.

tesadüf: rast gelme, isabet etme.

tevehhüm: vehimlenme, var sayma.

tezauf-u sevap: sevabın kat kat fazla olması.

zan: zannetme, sanma.

1. Buhârî, Tefsiru Sureti: 1:1, 15:3, Fezailü'l-Kur'ân: 9; Tirmizî, Sevaübü'l-Kur'ân: 1; Neseî, İftitah: 26; Muvatta, Nida: 38; Müsned, 4:211, 5:114.

2. Tirmizî, Sevaübü'l-Kur'ân: 10, 11; İbnî Mâce, Edepe: 52; Ebu Davud, Vitir: 18; Neseî, İftitah: 69; Muvatta, Kur'ân: 17, 19.

3. Tirmizî, Sevaübü'l-Kur'ân: 9; Müsned, 3:147, 221.

4. Tirmizî, Sevaübü'l-Kur'ân: 9; Müsned, 3:147, 221.

5. Tirmizî, Sevaübü'l-Kur'ân: 7; Darimî, Fezailü'l-Kur'ân: 21.

6. Tirmizî, Fezailü'l-Kur'ân: 16; Beyhakî, Şuabü'l-İman, 1:154, 157; Riyazü's-Salihîn, s. 404; Hâkim, Müstedrek, 1:55.

7. Kadir Suresi: 3. (Mealî: Kadir Gecesi bin aydan hayırlıdır.)

Meselâ, içinde mısır ekilmiş bir tarla farz edelim ki, bin tane ekilmiş. Bazı habbeleri yedi sümbül vermiş farz etsek, her bir sümbülde yüzer tane olmuş ise, o vakit tek bir habbe bütün tarlanın iki sülüsüne mukabil oluyor. Meselâ, birisi de on sümbül vermiş, her birinde iki yüz tane vermiş; o vakit bir tek habbe asıl tarladaki habbelerin iki misli kadardır. Ve hakeza, kıyas et.

Şimdi, Kur'ân-ı Hakîm'i nuranî, mukaddes bir mezraa-i semaviye tasavvur ediyoruz. İşte her bir harfi asıl sevabıyla birer habbe hükmündedir. Onların sümbülleri nazara alınmayacak. Sure-i Yâsin, İhlâs, Fatiha, Kul Yâ Eyyühe'l-Kâfirün, İzâ Zülzileti'l-Ardü gibi sair faziletlerine dair rivayet edilen sure ve ayetlerle muvazene edilebilir. Meselâ, Kur'ân-ı Hakîm'in üç yüz bin altı yüz yirmi harfi olduğundan; Sure-i İhlâs Besmele ile beraber altmış dokuzdur, üç defa altmış dokuz iki yüz yedi harftir; demek Sure-i İhlâs'ın her bir harfinin haseneleri bin beş yüze yakındır. İşte Sure-i Yâsin'in hurufatı hesap edilse Kur'ân-ı Hakîm'in mecmu hurufatına nispet edilse ve on defa muzaaf olması nazara alınsa, şöyle bir netice çıkar ki, Yâsin-i Şerifin her bir harfi takriben beş yüze yakın sevabı vardır, yani o kadar hasene sayılabilir. İşte buna kıyasen, başkalarını dahi tatbik etsen, ne kadar lâtif ve güzel ve doğru ve mücazefesiz bir hakikat olduğunu anlarsın.

• **ONUNCU ASIL:** Ekser taife-i mahlûkatta olduğu gibi, ef'al ve a'mal-i beşeriyede bazı harika fertler bulunur. O fertler, eğer iyilikte ileri gitmişse, o nevilerin

a'mal-i beşeriye: insanların amelleri.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

Besmele: Bismillâhırrahmanırrahîm.

dair: alâkalı, ilgili.

ef'al: fiiller, işler.

ekser: çoğu, çoğunluk.

farz: kabul etme.

fazilet: erdem, üstün güzellikler.

fert: şahıs, tek kişi.

habbe: tahıl tanesi.

hakeza: bunun gibi.

hakikat: gerçek.

harika: olağanüstü vasıflar taşıyan ve hayranlık hissi uyandıran.

hasene: Allah rızasına uygun iş.

hurufat: harfler.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

kıyas: karşılaştırma.

kıyasen: kıyas ederek, karşılaştırarak.

lâtif: yumuşak, hoş, güzel.

mecmu: toplam.

medar-ı fahir: övünme sebebi.

mezraa-i semaviye: semavî tarla.

misil: kere, kat.

mukabil: karşılık.

mukaddes: kutsal olan, kusurdan beri. temiz.

muvazene: ölçme, karşılaştırma,

kıyaslama.

muzaaf: kat kat, fazla.

mücaze: sözle aldatma, kandırma.

nazar: bakış, dikkate değer görüş.

netice: sonuç.

nev: cins, çeşit.

nispet: kıyaslama, karşılaştırılarak yapılan ölçü.

nuranî: nurlu, ışıklı.

rivayet: nakil.

sair: diğer, başka.

sevap: Allah tarafından verilen mükâfat.

sülüs: üçte bir.

sümbül: başak, filiz, çiçek.

taife-i mahlûkat: yaratılmışlar taifesi, türleri.

takriben: yaklaşık.

tasavvur: düşünce, tasarlama.

tatbik: uygulama.

medar-ı fahirleridir; yoksa, medar-ı şeametleridir. Hem, gizleniyorlar; âdeta birer şahs-ı manevî, birer gaye-i hayal hükmüne geçerler. Sair fertlerin her birisi o olmaya çalışır ve o olmak ihtimali var. Demek o mükemmel harika fert, mutlak, müphem bulunup, her yerde bulunması mümkün. Şu ipham itibarıyla, mantıkça kaziye-i mümkün suretinde külliyyetine hükmedilebilir. Yani, her bir amel şöyle bir netice verebilmesi mümkündür. Meselâ, “Kim iki rekât namazı filân vakitte kılsa, bir hac kadar dır.” ¹ İşte iki rekât namaz bazı vakitte bir hacca mukabil geldiği hakikattir. Her bir iki rekât namazda bu mana külliyyet ile mümkündür.

Demek şu nevideki rivayetler, vukuu bilfiil daimî ve küllî değil. Zira, kabulün madem şartları vardır; külliyyet ve daimilikten çıkar. Belki, ya bilfiil muvakkattır, mutlak- tır; veyahut mümkündür, külliyyedir. Demek şu nevi eha- disteki külliyyet ise, imkân itibarıyladır.

Meselâ, “Gıybet, katl gibidir.” ² Demek gıybette öyle bir fert bulunur ki, katl gibi bir zehr-i katilden daha mu- zırdır. Meselâ, “Bir güzel söz, bir abdi azat etmek gibi bir sadaka-i azîmenin yerine geçer.” ³ Şimdi terqip ve teşvik için o müphem ferd-i mükemmel, mutlak bir surette her yerde bulunmasının imkânını vaki bir surette göstermek- le, hayra şevki ve şerden nefreti tahrik etmektir.

Hem de, şu âlemin mikyasıyla âlem-i ebedînin şeyleri tartılmaz. Buranın en büyüğü, oranın en küçüğüne mu- vazi gelemez. Sevab-ı a'mal o âleme baktığı için dünyevî

daimî: sürekli.
dünyevî: dünyaya ait.
ehadis: Hz. Peygamberimizin ha- disleri.
ferd-i mükemmel: olgun, mü- kemmel şahıs.
fert: birey, şahıs, kişi.
gaye-i hayal: ideal.
gıybet: arkadan çekistirme, dedi- kodu yapma.
hakikat: gerçek.
harika: olağanüstü, hayranlık his- si uyandıran.
hayır: iyilik.
hüküm: karar, değer.
ihtimal: olabilirlik, mümkün ol- ma.
imkân: mümkün olma, olabilirlik.
ipham: kapalı kalma.
 kabul: razı olma.
katl: öldürme, katletme.
kaziye-i mümkün: mümkün olana hükmetme, karar verme.
külli: bütüne ait.
külliyye: bütünü ilgili, umumî.
külliyyet: bütünlük, genel.
mana: anlam.
mantık: doğru düşünme, akla uygun söz söyleme.
medar-ı şeamet: kötülük kayna- ğı.
mikyas: ölçü.
mukabil: karşılık.
mutlak: kesin, sınırlandırılmamış kayıtsız, müstakil.
muvakkat: geçici, kısa süreli.
muvası: birbirine denk.
muzır: zararlı.
mükemmel: tam, kâmil.
mümkine: imkân dahilinde.
mümkün: olabilir.
müphem: kapalı, gizli.
nefret: bir şeyden kaçınma.
netice: sonuç.
nev: çeşit.
rivayet: nakil.
sadaka-i azîme: büyük sadaka.
sair: diğer, başka.
sevab-ı a'mal: yapılan işlerin amellerin sevabı, karşılığı.
suret: biçim, şekil, görünüm.
şahs-ı manevî: manevî kişilik, şahsiyet.
şer: kötülük.
şevk: şiddetli arzu, aşırı istek.
tahrik: harekete geçirme.
terqip: râğbet ettirme, isteklen- dirme.
teşvik: şevklendirme, istekli, ar- zulu hale getirme.
vaki: olmuş.
vuku: meydana gelme, ortaya çıkma.
zehr-i katil: öldürücü zehir.
zina: meşru olmayan cinsî mûna- sebet.

1. Kenzü'l-Ummal, 7:808, hadis no: 21508; Taberânî, Mu'cemü'l-Kebir: 7740.

2. Müsnedü'l-Firdevs, 3:116, 117; Kenzü'l-Ummal, 3:589, hadis no: 8043. (Kenzü'l-Ummal'da “Gıybet zinadan daha şiddetlidir” şeklinde geçmektedir.)

3. Terqip ve Terhip, 3:421, 434; Kenzü'l-Ummal, 6:422, hadis no: 16360; Nevevî, Ezkâr, s. 288.

abd: köle.

âlem: dünya, cihan.

âlem-i ebedî: sonsuz âlem.

amel: fiil, iş.

azat: serbest bırakma.

bilfiil: gerçek olarak.

nazarımız ona dar geliyor. Aklımıza sığdıramıyoruz. Meselâ: ¹ مَنْ قَرَأَ هَذَا أُعْطِيَ لَهُ مِثْلُ ثَوَابِ مُوسَى وَهَارُونَ ❀ Yani,

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِينَ، رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَلَهُ
الْكِبَرِيَاءُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ❀ الْحَمْدُ لِلَّهِ
رَبِّ السَّمَوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَلَهُ الْعِظَمَةُ
فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ❀ وَلَهُ الْمُلْكُ

² رَبُّ السَّمَوَاتِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ❀

İnsafsız ve dikkatsizlerin en ziyade nazar-ı dikkatini celp eden şu gibi rivayetlerdir. Hakikati şudur ki:

Dünyada dar nazarımızla, kısacık fikrimizle Mûsa ve Harun Aleyhisselâmların sevaplarını ne derece tasavvur ediyoruz, biliyoruz? Âlem-i ebediyette, Rahîm-i Mutlak, saadet-i ebediyede nihayetsiz ihtiyaç içinde bir abidine bir tek virde mukabil vereceği hakikat-i sevap, o iki zatın sevaplarına—fakat daire-i ilmimize ve tahminimize giren sevaplarına—müsavi olabilir.

Meselâ, bedevî, vahşî bir adam hiç padişahı görmemiş, saltanat haşmetini bilmiyor. Bir köyde bir ağayı nasıl tasavvur eder, o mahdud fikriyle, bir padişahı ondan büyükçe bir ağa kadar bilir. Hatta, bizde sadedil bir taife var ki, eskiden diyorlardı ki: “Padişah, kendi ocağı yanında ve tenceresinin başında pişirdiği bulgur çorbası yanında ne yapıyor; bizim aғamız onu biliyor.” Demek onlar, padişahı o kadar dar bir vaziyette ve adî bir surette

abd: kul.

adi: sıradan, bayağı.

âlem: bütün yaratılmışlar.

âlem-i ebediyet: sonsuzluk âlemi.

azamet: büyüklük, yücelik.

bedevî: göçebe tarzda, çölde yaşıyan.

celp: çekme.

daire-i ilim: ilim dairesi.

derece: miktar.

hakikat: gerçek.

hakikat-i sevap: sevaba ait olan gerçek.

hamd: övme, yüceltme.

haşmet: ihtişam, heybet.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.

izzet: şeref, yücelik.

mahdud: sınırlanılmış.

mahsus: has.

mukabil: karşılık.

mülk: sahip olunan, üzerinde tasarruf hakkı bulunan şey.

nazar: bakış, görüş, teveccüh.

nazar-ı dikkat: dikkatli bakış.

nihayetsiz: sonsuz.

padişah: hükümdar, sultan.

Rab: her şeyin sahibi; yaratan, terbiye eden Allah.

Rahîm-i Mutlak: sonsuz rahîmiyeti kayda, şarta bağlı olmayan merhamet sahibi olan Allah.

rivayet: nakil.

saadet-i ebediye: zevalsiz, sonu olmayan mutluluk.

sadedil: saf gönüllü, temiz kalpli.

saltanat: sultanlık, padişahlık.

semavat: semalar, gökler.

sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.

suret: biçim.

tahmin: önceden kestirilen, düşünülen şey.

taife: kabile, grup, boy.

tasavvur: düşünme, göz önüne getirme.

vahşî: yabani, medenileşmemiş.

vaziyet: durum.

virt: zikir.

zat: kişi, şahıs.

ziyade: fazla.

1. Kim bunu okursa, Mûsa ve Harun'un sevabı kadar sevap verilir. (Şeyh Ahmed Gümüşhanevî, Mecmuatü'l-Ahzab, s. 263.)

2. Göğlerin ve yerlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. • Göğlerde ve yerlerde büyüklük sadece âlemlerin Rabbi olan Ona mahsustur. O, sonsuz izzet ve hikmet sahibidir. • Hamd göğlerin ve yerlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. • Göğlerde ve yerlerde azamet sadece Âlemlerin Rabbi olan Onundur. O sonsuz izzet ve hikmet sahibidir. • Mülk sadece Onundur. O semavatın Rabbidir ve sonsuz izzet, hikmet sahibidir. (Mecmuatü'l-Ahzab, s. 350.)

tahayyül ediyorlar ki, kendi bulgur çorbasını kendi pişiriyor. Âdeta bir yüzbaşı haşmetinde farz ediyorlar. Şimdi, biri o adamlardan birisine dese, “Sen bugün benim için bu işi yapsan, senin bildiğin padişah haşmeti kadar sana bir haşmetlik vereceğim, yani bir yüzbaşı kadar bir rütbe vereceğim;” o söz hakikattir. Çünkü, haşmet-i padişahîden onun dar daire-i fikrine giren, ancak bir yüzbaşılık kadar bir şevketir.

İşte, dünya nazarıyla, dar fikrimizle, ahirete müteveccih hakaik-ı sevabiyeyi o bedevî adam kadar da düşünemiyoruz. Hazret-i Mûsa (a.s.) ve Harun’un (a.s.) meçhulümüz olan hakikî sevapları ile muvazene değil—çünkü teşbih kaidesi meçhulü malûma kıyas eder—belki muvazene edilen, malûmumuz olan ve tahminimize giren sevaplarıyla, bir abd-i mü’minin bir virdine mukabil meçhulümüz olan hakikî sevabıdır.

Hem de, deniz yüzü ile katrenin göz bebeği, güneşin tamam aksini tutmakla müsavidirler; fark, keyfiyettedir. Hazret-i Mûsa (a.s.) ve Harun’un (a.s.) denizmisal âyine-i ruhlarına in’ikâs eden mahiyet-i sevap, bir katre hükümünde, bir abd-i mü’minin bir ayetten aldığı aynı mahiyet-i sevaptır. Mahiyetçe, kemiyetçe birdirler; keyfiyet ise, kabiliyete tâbidir.

Hem bazen olur ki, bir tek kelime, bir tek tesbih, öyle bir saadet hazinesini açar ki, altmış sene hizmetle o açılmamış. Demek bazı hâlât oluyor ki, bir tek ayet Kur’ân kadar fayda verebilir.

abd-i mü’min: İslâmda inanılan kul.
âdeta: sanki.
ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
akis: yansıma.
ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

âyine-i ruh: ruhun aynası.
bedevi: göçebe tarzda yaşayan, medenî olmayan.
daire-i fikir: fikir dairesi, sahası.
farz etme: sanma.
hakaik-i sevabiye: sevaba ait olan gerçekler.

hakikat: gerçek.
hakiki: gerçek.
hâlât: hâller, durumlar.
haşmet: büyüklük, yücelik, ihtişam.
haşmet-i padişahi: padişahın büyüklüğü, yüceliği.
hizmet: bir işin yapılması için

çalışma.

in’ikâs: aksetme, yansıma.

kabiliyet: istidat, yetenek.

katre: damla.

kemiyet: nicelik, sayı çokluğu.

keyfiyet: bir şeyin özelliği, durum, nitelik, vaziyet.

kıyas: karşılaştırma.

mahiyet: nitelik, iç yüzü.

mahiyet-i sevap: mükâfatın mahiyeti, iç yüzü.

malûm: bilinen.

meçhul: tam bilinmeyen, gizli.

mukabil: karşılık.

muvazene: karşılaştırıp tartmaya çalışma, karşılaştırıp ölçme, denge.

müsavi: eşit, denk.

müteveccih: yönelen.

nazar: bakış, görüş.

rütbe: mertebe, basamak.

saadet: mutluluk.

sevap: Allah tarafından verilen mükâfat.

şevket: büyüklük.

tâbi: uyan.

tahayyül: hayalinde canlandırma.

tahmin: yaklaşık olarak değerlendirmek.

tesbih: Cenab-ı Hakki şanına lâ-yık ifadelerle anma.

teşbih kaidesi: iki şeyi birbirine benzetme usulü, kuralı.

virt: zikir.

Hem İsm-i Azama mazhar olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmin bir ayette mazhar olduğu feyz-i İlâhî, belki bir peygamberin umum feyzi kadar olabilir. Verraset-i Ahmediye ile İsm-i Azam zilline mazhar bir mü'min, kendi kabiliyeti itibarıyla, kemiyetçe bir nebînin feyzi kadar sevap alıyordense, hilâf-ı hakikat olamaz.

Hem de, sevap ve fazilet nur âleminde. O âlemden bir âlem, bir zerreye sığabilir. Nasıl ki bir zerrecik bir şişede, semavat, nücümüyle beraber görünebilir; öyle de, niyet-i halise ile şeffaflık peyda eden bir zikirde veya bir ayette, semavat gibi nuranî sevap ve fazilet yerleşebilir.

Netice-i Kelâm: Ey insafsız ve dikkatsiz ve imanı zayıf, felsefesi kavi, hodbin, münekkît adam! Şu “On Asıl”ı nazara al. Sonra sen, hilâf-ı hakikat ve kat’î muhalif-i vaki gördüğün bir rivayeti bahane ederek, ehadis-i şerifeye ve dolayısıyla Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmin merteye-i ismetine halel verecek itiraz parmağını uzatma! Zira, evvelâ o “On Asıl”ın on dairesi seni inkârdan vazgeçirir. “Hakikî bir kusur varsa, bize aittir” derler, hadise raci olamaz. “Eğer hakikî değilse senin suifehmine aittir” derler.

Elhâsıl, inkâr ve redde gitmek için, şu “On Asıl”ı tekip ve iptal etmek lâzım gelir. Şimdi insafın varsa, bu on usulü kemal-i dikkatle düşündükten sonra, o aklın hilâf-ı hakikat gördüğü bir hadisin inkârına kalkışma. “Ya bir tefsiri, ya bir tevili, ya bir tabiri vardır” de, ilişme.

ait: ilişkin, dolaylı.
âlem: dünya, cihan.
ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.
bahane: uydurma sebep.
ehadis-i şerife: hadis-i şerifler.
elhâsıl: netice itibarıyla.
evvelâ: ilk önce.
fazilet: iyi, güzel ahlâk.
felsefe: sadece akla dayanan, bilimselliği tek ölçü kabul eden dünya görüşünün genel adı.
feyiz: bereket, ihsan, kerem.
feyz-i ilâhî: Allah’ın feyzi, ihsanı, bereketi.
hadis: Hz. Peygamberin sözü.
hakikî: doğru, gerçek.
halel: bozukluk, eksiklik.
hilâf-ı hakikat: gerçeğe aykırı, ters.
hodbin: kendini beğenen, bencil.
iman: inanma, inanç.
inkâr: reddetme, inanmama.
iptal: geçersiz bırakma.
İsm-i Azam: Cenab-ı Hakkın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.
itibarıyla: bakımından.
itiraz: kabul etmediğini belirtme.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kat’î: kesin.
kavi: kuvvetli, güçlü.
kemal-i dikkat: tam ve mükemmel bir dikkat.
kemiyet: çokluk, nicelik.
lâzım: gerekli, lüzumlu.
mazhar: ortaya çıkma, görünme yeri, şereflenme.
meretebe-i ismet: günahsızlık mertebesi, derecesi.
muhalif-i vaki: doğru olan şeye zıt.
mü'min: iman eden, inanan.
münekkît: tenkit eden, eleştiren.
nebi: Allah’ın elçisi, peygamber.
netice-i kelâm: sözün neticesi.
niyet-i halise: samimî niyet.
nur: ışık, şule.
nuranî: nurlu, ışıklı.
nücüm: yıldızlar.
peyda etmek: kazanmak; ortaya çıkmak.

peygamber: Allah’ın elçisi.
raci: ait olduğu yere geri dönen; ait.
red: reddetme.
rivayet: nakledilen haber.
semavat: semalar, gökler.
sevap: Allah tarafından verilen mükâfat, ilâhî mükâfatı kazandıran işler.
suifehim: kötü anlayış.
şeffaflık: şeffaflık, saydamlık.
tabir: yorum.
tefsir: açıklama.
tekzip: yalanlama.
tevil: yorum, değişik izah.

umum: bütün, genel.
usul: asıllar, esaslar, kurallar.
veraset-i Ahmediye: Peygamber Efendimizin geriye bıraktığı büyük manevî miras.
zerre: en küçük parça.
zikir: Allah’ı anma.
zill: gölge.

• **ON BİRİNCİ ASIL:** Nasıl Kur'ân-ı Hakîm'in müteşabihati var; teville muhtaçtır veyahut mutlak teslim istiyor; ehadisın de Kur'ân'ın müteşabihati gibi müşkülâtı vardır. Bazen çok dikkatli bir tefsire ve tabire muhtaçtır. Geçmiş misallerle iktifa edebilirsiniz.

Evet, nasıl ki hüşyar olan adam, yatmış olan adamın rüyasını tabir eder; öyle de, bazen uykuda olan bir adam, yanında uyanık olan konuşanların sözlerini işitiyor. Fakat, kendi âlem-i menamina tatbik eder bir tarzda mana veriyor, tabir ediyor. Öyle de, ey gaflet ve felsefe uykusu içinde tenvim edilen insafsız adam! Sırr-ı ¹ **تَنَامُ عَيْنِي وَلَا يَنَامُ قَلْبِي** ve ² **مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى** hükmüne mazhar ve hakikî hüşyar ve yakzan olan Zatın gördüğünü sen kendi rüyanda inkâr değil, tabir et.

Evet, uykuda bir adamı bir sinek ısırsa, müthiş bir harpte yaralar alır gibi bir hakikat-i nevmiye bazen telâkki eder. Ondan sorulsa, “Hakikaten ben yaralandım. Bana top, tüfek atıldı” diyecek. Yanında oturanlar onun uykusundaki ızdırabına gülüyorlar. İşte bu nevmâlûd nazar-ı gaflet ve fikr-i felsefe elbette hakaik-ı nübüvvete mihenk olamazlar.

• **ON İKİNCİ ASIL:** Nazar-ı nübüvvet ve tevhit ve iman; vahdete, ahirete, ulûhiyete baktığı için, hakaikî ona göre görür.

Ehl-i felsefe ve hikmetin nazarı, kesrete, esbaba, tabiata bakar, ona göre görür. Nokta-i nazar birbirinden çok

felsefe: sadece akla dayanan, bilimselliği tek ölçü kabul eden dünya görüşünün genel adı.
fikr-i felsefe: felsefe fikri.
gaflet: Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalma.
hakaik: hakikatler, doğrular, gerçekler.
hakaik-i nübüvvet: peygamberlik gerçekleri.
hakikaten: gerçekten.
hakikat-i nevmiye: uykunun hakikati.
hakiki: gerçek.
harp: savaş.
hüşyar: uyanık, akıllı.
hüşyar: uyanık, akıllı.
iktifa: yeterli bulma, kâfi görme.
iman: inanma, inanç.
inkâr: reddetme.
kesret: çokluk.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
mazhar: nail olma, şereflenme.
mihenk: ölçü.
misal: örnek.
muhtaç: ihtiyacı olan.
mutlak teslim: şartsız, doğru olduğuna kabul etme.
müşkülât: zorluklar, güçlükler.
müteşabihat: Kur'ân-ı Kerîm'in manası açık olmayan ayetleri.
müthiş: dehşetli.
nazar: bakış.
nazar-ı gaflet: mana ve mahiyetten yoksun olan bakış, idrak edemeyen nazar.
nazar-ı nübüvvet: peygamber bakışı.
nevmâlûd: uykulu.
nokta-i nazar: bakış açısı.
tabir: yorum, yorumlama.
tarz: biçim, şekil.
tatbik: uygulama.
tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı, serhi.
telâkki: anlama.
tenvim: uyutulma.
tevhit: birleme.
tevil: yorum, değişik izah.
ulûhiyet: ilâhlık, Allahlık.
vahdet: birlik, teklîk.
yakzan: uyanık.
zat: kişi.
ızdırap: kuvvetli acı, sıkıntı.

1. Göz ne şaştı, ne de başka bir şeye baktı. (Necm Suresi: 17.)

2. Gözüm uyur, fakat kalbim uyumaz. (Müşned, 2:151, 438; İbni Hibban: 2:124; İbni Sa'd, Tabakat: 1/107.)

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

âlemi.

âlem-i menam: uyku, rüya

ehadis: Peygamberimizin hadisleri.

ehl-i felsefe ve hikmet: filozoflar, felsefe ile uğraşanlar.

esbap: nedenler, sebepler.

âciz: gücü yetmez, zavallı.
ahval: hâller, durumlar.
aziz: muhterem, saygın.
bedi: eşsiz güzel.
camî: toplayan, içine alan.
dâmen: etek.
ehemmiyet: önemli olma, değerlilik.
ehl-i felsefe: felsefe ile uğraşan filozoflar.
ehl-i hikmet: felsefe ile meşgul olan ilim adamları, hikmet ehli.
ehl-i Kur'ân: Kur'ân'a inanıp, ona uyanlar.
ehl-i usulüddin: İslâmın inanç esaslarını inceleyen ilim adamları.
etraf: taraflar, çevreler.
fehîm: anlama.
fen: uygulamalı bilimler.
had: yetki, değer.
hadsiz: sınırsız.
hakaik-i kudsiye: mukaddes, kutsal gerçekler.
hakaret: hakirlik, horluk.
hakikat: gerçek.
hakikat-i kat'îye: kesin gerçekler.
hakiki: gerçek.
hikmet: ilâhî gaye.
hükema: bilim adamları, filozoflar.
izah: açıkça ortaya koyma.
kâinat: bütün âlemler.
kesret: çokluk, çoğunluk.
küre-i arz: yer yuvarlağı, dünya.
lâtîf: tatlı, şirin.
maddeten: madde ve cisim olarak.
mahlûk: yaratık.
makasid: maksatlar, gayeler.
makasid-i âliye-i kudsiye: yüce, kutsal maksatlar, gayeler.
maksat: varılmak istenen nokta.
manen: manaca, anlam bakımından.
merkez: teşkilât olan yerin en yüksek makamı.
mesken: ikamet olunan, oturulan ev.
meşher: teşhir yeri, sergi.
mevcudat: var olan her şey.
misal: örnek.
muallâ: yüce, yüksek, âlî.
mu'cizat-ı sanat: sanat harikaları.
mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.
muhakkik-in İslâmiye: konuları derinlemesine araştırıp bulan İslâm âlimleri.
muhtelif: çeşitli, farklı.
mutavassıt: vasat olan, orta büyüklükte bulunan.
mü'min: iman eden, inanan.

uzaktır. Ehl-i felsefenin en büyük bir maksadı, ehl-i usulüddin ve ulema-i ilm-i kelâmın makasid-i içinde görünmeyecek bir derecede küçük ve ehemmiyetsizdir. İşte onun içindir ki, mevcudatın tafsil-i mahiyetinde ve ince ahvallerinde ehl-i hikmet çok ileri gitmişler. Fakat hakikî hikmet olan ulûm-u âliye-i İlâhiye ve uhreviyede o kadar geridirler ki, en basit bir mü'minden daha geridirler. Bu sırrı fehmetmeyenler, muhakkikîn-i İslâmiyeyi, hükemalara nispeten geri zannediyorlar. Hâlbuki, akılları gözlerine inmiş, kesrette boğulmuş olanların ne haddi var ki, veraset-i nübüvvet ile makasid-i âliye-i kudsiyeye yetişenlere yetişebilsinler.

Hem, her bir şey iki nazar ile bakıldığı vakit, iki muhtelif hakikati gösteriyor. İkisi de hakikat olabilir. Fennin hiçbir hakikat-i kat'îyesi, Kur'ân'ın hakaik-i kudsiyesine ilişemez. Fennin kısa eli, onun münezzeh ve muallâ dâmenine erişemez. Numune olarak bir misal zikrederiz.

Meselâ, küre-i arz ehl-i hikmet nazarıyla bakılsa, hakikati şudur ki: Güneş etrafında mutavassıt bir seyyare gibi, hadsiz yıldızlar içinde döner. Yıldızlara nispeten küçük bir mahlûk. Fakat, ehl-i Kur'ân nazarıyla bakıldığı vakit, On Beşinci Sözde izah edildiği gibi, hakikati şöyledir ki: Semere-i âlem olan insan, en camî, en bedî ve en âciz, en aziz, en zayıf, en lâtîf bir mu'cize-i kudret olduğundan, beşik ve meskeni olan zemin, semaya nispeten maddeten küçüklüğüyle ve hakaretiyle beraber, manen ve sanaten bütün kâinatın kalbi, merkezi, bütün mu'cizat-ı sanatinin meşheri, sergisi, bütün tecelliyat-ı esmasının

münezzeh: temiz, pak, beri.
nazar: bakış, görüş.
nispet: oran, kıyas.
numune: örnek.
sanaten: sanat bakımından.
sema: gökyüzü.
semere-i âlem: âlemin meyvesi.
seyyare: gezegen.
sır: bir şeyin veya işin dikkat,

tecrübe, yetenek ve tecrübe ile anlaşılabilen en ince yanı.
tafsil-i mahiyet: iç yüzün ayrıntılı olarak anlatılması.
tecelliyat-ı esma: Cenab-ı Hakka ait isimlerin kâinat ve mahlûkat üzerinde görülen tecellileri.
ulema-i ilm-i kelâm: İslâmın inanca ait meselelerini incele-

yen ilim adamları.
ulûm-u âliye-i İlâhiye: yüksek dinî ilimler.
ulûm-u âliye-i uhreviye: ahirete ait yüksek ilimler.
veraset-i nübüvvet: Peygamber vârisliği.
zan: sanma.
zemin: yeryüzü.
zikir: anmak.

mazharı, nokta-i mihrakiyesi, nihayetsiz faaliyet-i Rabba-niye'nin mahşeri, ma'kesi, hadsiz hallâkiyet-i İlâhiyenin hususan nebatat ve hayvanatın kesretli enva-ı sağiresinden cevâdâne icadın medarı, çarşısı ve pek geniş ahiret âlemlerindeki masnuatın küçük mikyasta numunegâhı ve mensucat-ı ebediye'nin sür'atle işleyen tezgâhı ve menazır-ı sermediyenin çabuk değişen taklitgâhı ve besatin-i daimenin tohumcuklarına sür'atle sümbüllenen dar ve muvakkat mezraası ve terbiyegâhı olmuştur. İşte, arzun bu azamet-i maneviyesinden ve ehemmiyet-i sanaviyesindendir ki, Kur'an-ı Hakîm, semavata nispeten büyük bir ağacın küçük bir meyvesi hükmünde olan arzı, bütün semavata karşı, küçücük kalbi büyük kalıba mukabil tutmak gibi, denk tutuyor. Onu bir kefedede, bütün semavatı bir kefedede koyuyor, mükerreren, ¹ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ diyor.

İşte sair mesaili buna kıyas et ve anla ki, felsefenin ruhsuz, sönük hakikatleri Kur'an'ın parlak, ruhlı hakikatleriyle müsademe edemez. Nokta-i nazar ayrı ayrı olduğu için ayrı ayrı görünür.

Dördüncü Dal

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ²

1. Göklerin ve yerin Rabbi. (Kehf Suresi: 14; Sad Suresi: 66; Zuhur Suresi: 82; Nebe Suresi: 37.)
2. Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay ve yıldızlar, dağlar, ağaçlar ve hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde eder. Birçoğu da vardır ki, onlar üzerine azap hak olmuştur. Allah kimi hor kılar, onu saadete kavuşturacak hiçbir kimse yoktur. Şüphesiz ki Allah dilediğini yapar. [Hac Suresi: 18. (Bu ayet secde ayetidir.)]

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
arz: yer, dünya.

azamet-i maneviye: manevi büyüklük.
azap: günahlara karşı ahiret-

te çekilecek ceza.
besatin-i daim: daimî bahçeler.

cevâdâne: cömertçe.
ehemmiyet-i sanavi: sanatça önemli oluş.
enva-ı sağire: küçük çeşitler.
faaliyet-i Rabbanîye: her şeyi terbiye eden Allah'ın faaliyeti.
felsefe: sadece akla dayanan, bilimselliği tek ölçü kabul eden dünya görüşünün genel adı.
hadsiz: sınırsız.
hakikat: gerçek.
hallâkiyet-i İlâhiye: Allah'ın kendi zatına yaraşan yaratıcılığı.
hayvanat: hayvanlar.
hor: değersiz, bayağı.
hususan: bilhassa, özellikle.
icat: yaratma.
kalıp: örnek, numune, model.
kefe: terazi gözü.
kesret: çokluk.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
kıyas: karşılaştırma, oranlama.
mahşer: toplanılacak yer.
ma'kes: aksetme, yansıma.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mazhar: zuhur ettiği, görüldüğü yer.
medar: dayanak noktası, sebep.
menazır-ı sermediye: ebedî manzaralar.
mensucat-ı ebediye: ebedî dokumalar.
mesail: meseleler.
mezraa: tarla, ekilecek yer.
mikyasa: derece, ölçü.
mukabil: karşılık.
muvakkat: geçici.
mükerreren: mükerrer olarak, tekrar olarak.
müsademe: çarpışma, vuruşma.
nebatat: bitkiler.
nihayetsiz: sonsuz.
nispet: kıyas, oran.
nokta-i mihrakiye: odak noktası.
nokta-i nazar: bakış açısı.
numunegâh: örneklerin bulunduğu yer.
saadet: mutluluk.
sair: diğer, başka.
secde: Allah'a karşı, zayıf ve muhtaç oluşunu anlayıp baş eğme.
semavat: semalar, gökler.
sür'at: çabukluk.
taklitgâh: taklit yapılan yer.
terbiyegâh: terbiye yeri.
tezgâh: dokuma aleti.

amel: fiil, iş.
amele: işçi.
âmi: avamca, cahil.
ars: göğün en yüksek katı.
azim: büyük, yüce.
beyan: anlatma.
Cenab-ı Hak: Hakkin tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.
cevher: öz.
cüz'i: az.
esma: isimler.
ferş: yeryüzü.
fikir: düşünce.
gayet: son derece.
hamd: Allah'a karşı olan şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.
hazine: kıymetli şeylerin saklandığı sağlam yer.
hizmetkâr: hizmetçi.
ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.
iktifa: kanaat, yetinme.
ilim: bilgi.
intisap: mensup olma, bağlanma.
istihdam: bir işte çalıştırma.
istimal: kullanma, çalıştırma.
kabiliyet: istidat, yetenek.
köle: hür olmayan, birinin emri altında olan.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
kısım: çeşit, nevi.
lâtif: yumuşak, hoş.
lâyık: uygun, münasip.
maas: çalışanlara verilen para.
Malik-i Zîşan: şân sahibi ve her şeyin sahibi olan Allah.
malikülmülk: mülkün, yerin sahibi.
mazhar: zuhur yeri, görünme, nail olma.
melek: Allah'ın nurdan yarattığı her zaman görülemeyen, Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûk.
memlûk: köle.
methetme: övme.
muhtaç: ihtiyaç içinde bulunan.
muhteşem: ihtişamlı, görkemli.
mukaddes: kutsal kılınmış, kut-sallaştırılmış.
nam: ad, isim.
nazar: görüş.
nev(i): cins, çeşit, tür.
rütbe: mertebe, paye.
saray: büyük yapı, konak.
secde: Allah'a baş eğme.
semek: balık.
seyyarat: gezegenler.
seyyid: efendi, reis.
sıfat: nitelik, vasıf.

Şu büyük ve geniş ayetin hazinesinden yalnız bir tek cevherini göstereceğiz. Şöyle ki:

Kur'an-ı Hakîm tasrih ediyor ki, arştan ferşe, yıldızlardan sineklere, meleklerden semeklere, seyyarattan zerrelere kadar her şey Cenab-ı Hakka secde ve ibadet ve hamd ve tesbih eder. Fakat ibadetleri, mazhar oldukları esmalara ve kabiliyetlerine göre ayrı ayrıdır, çeşit çeşittir. Biz onların ibadetlerinin tenevvüünün bir nev'ini bir temsil ile beyan ederiz.

Meselâ, **وَلِلَّهِ أَثْلُ الْأَعْلَى**¹, azîm bir malikülmülk, büyük

bir şehri veya muhteşem bir sarayı bina ettiği vakit, o zat dört nevi ameleği onun binasında istihdam ve istimal eder:

• *Birinci nevi*, onun memlûk ve köleleridir. Bu nev'in, ne maaşı var ve ne de ücreti var. Belki onlar seyyidlerinin emriyle işledikleri her amelde, onların gayet lâtif bir zevk ve hoş bir şevklere vardır. Seyyidlerinin methinden ve vassından ne deseler onların zevkini ve şevkini ziyade eder. Onlar o mukaddes seyyidlerine intisaplarını büyük bir şeref bilerek onunla iktifa ediyorlar. Hem o seyyidin namıyla, hesabıyla, nazarıyla işlere bakmalarından da manevî lezzet buluyorlar. Ücret ve rütbe ve maaşa muhtaç olmuyorlar.

• *İkinci kısım* ki, bazı âmi hizmetkârlardır. Bilmiyorlar niçin işliyorlar. Belki o malik-i zîşan onları istimal ediyor, kendi fikriyle ve ilmiyle onları çalıştırıyor. Onlara lâyık bir cüz'î ücret dahi veriyor. O hizmetkârlar bilmiyorlar ki,

1. En yüce sıfatlar Allah'ındır. (Nahl Suresi: 60.)

seref: manevî büyüklük, yücelik.
sevkh: şiddetli arzu, aşırı istek.
tasrih: açıkça anlatma.
temsil: misal getirme.

tenevvü: çeşitlenme.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.
ücret: emek karşılığı alınan

para.
vasıf: özellik.
zat: kişi, şahıs.
zerre: en küçük parça.
ziyade: fazla.

amellerine ne çeşit küllî gayeler, âlî maslahatlar terettüp ediyor. Hatta bazıları tevehhüm ediyorlar ki, onların amelleri yalnız kendilerine ait o ücret ve maaşından başka gayesi yoktur.

• **Üçüncü kısım:** O malikülmülkün bir kısım hayvanatı var; onları o şehrin, o sarayın binasında bazı işlerde istihdam ediyor. Onlara yalnız bir yem veriyor. Onların da istidatlarına muvafık işlerde çalışmaları, onlara bir telezüz veriyor. Çünkü, bilkuvve bir kabiliyet ve bir istidat, fil ve amel suretine girse, inbisat ile teneffüs eder, bir lezzet verir; ve bütün faaliyetlerdeki lezzet bu sırdandır. Şu kısım hizmetkârların ücret ve maaşları yalnız yem ve şu lezzet-i maneviye'dir. Onunla iktifa ederler.

• **Dördüncü kısım:** Öyle amelelerdir ki, biliyorlar ne işliyorlar ve ne için işliyorlar ve kimin için işliyorlar ve sair ameleler ne için işliyorlar ve o malikülmülkün maksadı nedir, ne için işlettiriyor. İşte bu nevi amelelerin sair amelelere bir riyaset ve nezaretleri var. Onların derecat ve rütbelerine göre derece derece maaşları var.

Aynen bunun gibi, semavat ve arzın Malik-i Zülcelâl'i ve dünya ve ahiretin Bani-i Zülcemal'i olan Rabbülâlemîn, değil ihtiyaç için (Çünkü her şeyin hâlıkı Odur), belki izzet ve azamet ve rububiyetin şuunatı gibi bazı hikmetler için, şu kâinat sarayında, şu daire-i esbap içinde, hem melâikeyi, hem hayvanatı, hem cemadat ve nebatatı, hem insanları istihdam ediyor, onlara ibadet ettiriyor.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
âlî maslahat: yüksek faydalar.
amel: iş, eylem, emek.
amele: işçi.
arz: yer, dünya.
azamet: büyüklük, yücelik.

Bani-i Zülcemal: güzellik sahibi olan Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile varlıkları yaratması.
bilkuvve: kabiliyet ve potansiyel hâlinde, fiile geçmemiş.
cemadat: cansızlar.
daire-i esbap: sebepler daire-

si.
derecat: dereceler.
derece: kademe.
fiil: davranış, hareket.
gaye: maksat.
Hâlık: her şeyi yoktan yaratan.
hayvanat: hayvanlar.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki llâhî gaye.
hizmetkâr: hizmetçi.
ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.
ihtiyaç: gereklilik, muhtaç oluş.
iktifa: kanaat, yeterli bulma.
inbisat: genişleme, ferahlama.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istihdam: hizmet ettirme, çalıştırma.
izzet: şeref, yücelik.
kabiliyet: anlama, anlayış.
kâinat: yaratılmış bütün âlemler.
küllî: umumî, genel.
kısım: çeşit, nevi'.
lezzet-i maneviye: manevî lezzet.
maksat: niyet, meram.
Malik-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve her şeyin sahibi olan Allah.
malikülmülk: mülkün, yerin sahibi.
melâike: melekler.
muvafık: uygun.
nebatat: bitkiler.
nevi: çeşit.
nezaret: gözeticilik, bakanlık.
Rabbülâlemin: âlemlerin Rabbi.
riyaset: reislik, başkanlık.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.
rütbe: mertebe.
sair: diğer, başka.
saray: hükümdarların oturduğu konak, büyük yapı.
semavat: semalar, gökler.
suret: biçim, tarz.
sır: sebep, neden.
şuunat: hâl, keyfiyet, kabiliyetler.
telezüz: lezzetlenme, hoşlanma.
teneffüs: nefes alma, soluklanma.
terettüp: sıralanma, dizilme.
tevehhüm: kuruntu, varsayım, zannetme.

Şu dört nev'i, ayrı ayrı vezaif-i ubudiyetle mükellef etmiştir:

Birinci kısım: Temsilde memlûklara misal, melâikelerdir. Melâikeler ise, onlarda mücahede ile terakkiyat yoktur, belki her birinin sabit bir makamı, muayyen bir rütbesi vardır. Fakat, onların, nefs-i amellerinde bir zevk-i mahsusaları var, nefs-i ibadetlerinde derecatlarına göre tefeyyüzleri var. Demek o hizmetkârlarının mükâfatı hizmetlerinin içindedir. Nasıl insan mâ, hava ve ziya ve gıda ile tegaddi edip telezüz eder; öyle de, melekler zikir ve tesbih ve hamd ve ibadet ve marifet ve muhabbetin envarıyla tegaddi edip, telezüz ediyorlar. Çünkü, onlar nurdan mahlûk oldukları için gıdalarına nur kâfidir. Hatta nura yakın olan rayiha-i tayyibe dahi onların bir nevi gıdalarıdır ki, ondan hoşlanıyorlar. Evet, ervah-ı tayyibe, revayih-i tayyibeyi sever.

Hem melekler, Ma'budlarının emriyle işledikleri işlerde ve Onun hesabıyla işledikleri amellerde ve Onun namıyla ettikleri hizmette ve Onun nazarıyla yaptıkları nezarette ve Onun intisabıyla kazandıkları şerefte ve Onun mülk ve melekûtunun mütalâasıyla aldıkları tenezzühte ve Onun tecelliyat-ı cemaliye ve celâliyesinin müşahadesiyle kazandıkları tenaumda öyle bir saadet-i azîme vardır ki, akl-ı beşer anlamaz, melek olmayan bilemez.

Meleklerin bir kısmı âbiddirler, diğer bir kısmının ubudiyetleri ameldedir. Melâike-i arziyenin amele kısmı bir nevi insan gibidir. Tabir caiz ise, bir nev'i çobanlık ederler, bir nev'i de çiftçilik ederler.

âbid: ibadet eden, kulluk eden.
akl-ı beşer: insan aklı.
amel: fiil, iş.
amele: çalışan.
caiz: uygun.
derecat: dereceler.
emir: buyruk.
envâr: nurlar, ışıklar.
ervah-ı tayyibe: iyi, temiz ruhlar.
hamd: methetme, övme.
hizmet: bir işin yapılması için çalışma.
hizmetkâr: hizmetçi.
ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.
intisap: mensup olma, bağlanma.
kâfi: yeter.
kısım: çeşit, nevi.
mâ: su.
ma'bud: kendisine ibadet edilen ilâh.
mahlûk: yaratılmış.
makam: mevki.
marifet: bilgi.
melâike: melekler.
melâike-i arziye: dünyadaki işlerle vazifeli melekler.
melek: Allah'ın nurdan yarattığı, emirlerine tam itaat eden mahlûk.
melekût: eşya ve olayların görünmeyen iç yüzü.
memlûk: köle.
misal: örnek.
muayyen: belirli.
muhabbet: sevgi.
mücahede: savaşıma, mücadele.
mükâfat: armağan, ödül.
mükellef: vazifeli, memur.
mülk: sahip olunan, üzerinde tasarruf hakkı bulunan şey.
müşahade: ilâhî sırları ve tecellileri seyretme.
mütalâa: inceleme, iyice düşünme.
nam: ad, isim.
nazar: bakış.
nefs-i amel: amelin kendisi.
nefs-i ibadet: ibadetin kendisi.
nev(i): çeşit.
nezaret: gözetme, bakış.
nur: parıltı, ziya.
rayiha-i tayyibe: güzel, hoş koku.
revayih-i tayyibe: güzel, hoş kokular.
rütbe: mertebe, paye.
saadet-i azîme: büyük mutluluk.
sabit: yerinde duran, değişmeyen.
şeref: manevî büyüklük, yücelik.

tabir: söz.

tecelliyat-ı celâliye: Allah'ın büyüklüğünün tecellileri.

tecelliyat-ı cemaliye: Cenab-ı Hakkın Cemal isminin tecellileri.

tefeyyüz: feyizlenme.

tegaddi: beslenme.

telezüz: lezzetlenme, lezzet, tad alma.

temsil: misal getirme.

tenaum: nimetlenme.

tenezzüh: gezinti, dolaşıma.

terakkiyat: terakkiler, yükselmeler.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve

noksan sıfatlardan uzak tutma.

ubudiyet: kulluk.

vezaif-i ubudiyet: kulluk vazifeleri, ödevleri.

zevk-i mahsusa: özel zevk.

zikir: Allah'ı anma.

ziya: ışık.

Yani, rûy-i zemin umumî bir mezraadır; içindeki bütün hayvanatın taifelerine Hâlık-ı Zülcelâl'in emriyle, izniyle, hesabıyla, havl ve kudretiyle bir melek-i müekkel nezaret eder. Ondandır daha küçük her bir nevi hayvanata mahsus, bir nevi çobanlık edecek bir melâike-i müekkel var.

Hem de, rûy-i zemin bir tarladır; umum nebatat onun içinde ekilir. Umumuna Cenab-ı Hakkın namıyla, kuvvetiyle nezaret edecek müekkel bir melek vardır. Ondandır daha aşağı, bir melek bir taife-i mahsusaya nezaret etmekle Cenab-ı Hakka ibadet ve tesbih eden melekler var. Rezzakiyet arşının hamelesinden olan Hazret-i Mikâil Aleyhisselâm şunların en büyük nazırlarıdır.

Meleklerin çoban ve çiftçiler mesabesinde olanlarının insanlara müşabehetleri yoktur. Çünkü, onların nezaretleri sırf Cenab-ı Hakkın hesabıyladır ve Onun namıyla ve kuvvetiyle ve emriyledir. Belki nezaretleri, yalnız rububiyetin tecelliyatını, memur olduğu nevide müşahade etmek ve kudret ve rahmetin cilvelerini o nevide mütalâa etmek ve evamir-i İlâhiyeyi o nev'e bir nevi ilham etmek ve o nev'in ef'al-i ihtiyariyesini bir nevi tanzim etmekten ibarettir. Ve bilhassa zeminin tarlasındaki nebatata nezaretleri, onların tesbihat-ı maneviyelerini melek lisaniyla temsil etmek ve onların hayatlarıyla Fâtır-ı Zülcelâl'e karşı takdim ettiği tahiyat-ı maneviyelerini melek lisaniyla ilân etmek; hem onlara verilen cihazatı hüsnüistimal etmek ve bazı gayelere tevcih etmek ve bir nevi tanzim etmekten ibarettir.

arş: göğün en yüksek katı.
bilhassa: özellikle.
Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.
cihazat: cihazlar, maddî manevî aletler.
cilve: görölme, belirme, yan-

sıma.
ef'al-i ihtiyariye: insanın irade ve tercihi neticesinde kendi isteğiyle yaptığı işler.
evamir-i İlâhiye: Allah'ın emirleri.
Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri ol-

mayan şeyleri yaratan Allah.
gaye: maksat, amaç.
Hâlık-ı Zülcelâl: "celâl, azamet ve kibriya sahibi yaratıcı" anlamında Allah'ın bir sıfatı.
hamele: taşıyanlar, yüklenenler.
havl: kuvvet.

hayvanat: hayvanlar.
hüsnüistimal: iyi, güzel ve yerinde kullanma.
ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.
ibaret: oluşan, mütesekkil.
ilân: açıklama, herkese duyurma.
ilham: kalbe ve zihne gelen mana.
kudret: güç, kuvvet.
lisan: dil.
mahsus: özel, has olan.
melâike-i müekkel: belirli görevleri olan melekler.
melek: Allah'ın nurdan yarattığı, emirlerine tam itaat eden mahlûk.
melek-i müekkel: belirli bir vazifesi olan melek.
mesabe: derece, değer, yer.
mezraa: tarla.
müekkel: vekil tayin edilmiş.
müşabehet: benzemek.
müşahade: görme.
mütalâa: inceleme, iyice düşünme.
nam: ad, isim.
nazır: nezaret eden, gözetken.
nebatat: bitkiler.
nev(i): cins, tür, çeşit.
nezaret: gözetme, bakma.
rahmet: acıma, şefkat gösterme.
rezzakiyet: her mahlûka münasip rızkını verici olma.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.
rûy-i zemin: yeryüzü.
sırf: sadece.
tahiyat-ı maneviye: varlıkların hayatlarıyla Yüce Yaratıcıya sundukları manevî selâm ve dualar.
taife: kısım, familya.
taife-i mahsusa: özel bir taife.
takdim: arz etme, sunma.
tanzim: düzenleme, tertipleme.
tecelliyat: tecelliler, Cenab-ı Hakkın farklı isim ve sıfatları ile eşyadaki icraatları.
temsil: birinin, bir topluluğun adına hareket etme.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.
tesbihat-ı maneviye: manevî tesbihler, manen Allah'ı anmalar.
tevcih: yönlendirme, çevirme.
umum: bütün.
umumi: herkese ait.
zemin: yeryüzü.

âdet: görenek, alışkanlık.

amel: fiil, iş.

amele: işçi.

bahis: konu.

cüz-i ihtiyarî: insana verilen za-yıf, küçücük terçih gücü.

derece: miktar.

ebna-i cins: hemcins, aynı türden olanlar.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir mak-sada uygun ve hikmetle benzer-siz bir şekilde yaratan Allah.

gaye: maksat, amaç.

hakikat: gerçek.

halisen: halis olarak, safi temiz.

Hâlık-ı Külli şey: kâinata mev-cut olan her şeyin yaratıcısı, Al-lah.

has: mahsus, özel.

haşiye: dipnot.

hatib-i Rabbani: kendisini idare ve terbiye eden Rabbinin emirle-rini anlatan hatip, konuşmacı.

hayal: insanın zihninde tasarla-yıp, canlandırdığı şey.

hayvanat: hayvanlar.

hediye: birine karşılıksız olarak verilen şey.

hisse: pay.

hüsnüistikbal: güzel karşılama.

ibadet: Allah'ın emrettiklerini ye-rine getirme; kulluk.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ihsan: ikram etme, lütf.

ilân: açıklama, duyurma.

ilân-ı sürur: sevincin herkese du-yurulması.

istihdam: hizmet ettirme, çalıştır-ma.

istimal: kullanma.

iştîha: istek, arzu.

izhar: gösterme.

kabile: aynı türden gelenler.

Kerîm: "ikram ve ihsanı bol olan" anlamında Allah'ın bir ismi.

kisp: kişinin kendi çabası, emek.

livechillâh: Allah için, Allah rızası-na.

Malikû'l-Mülk-ü Zülcelâl-i Velik-ram: sonsuz büyüklük, haşmet, güzellik, ikram ve bütün mülkün gerçek sahibi olan Allah.

maruf: bilinen.

melâike: melekler.

meşhur: tanınmış.

muhtaç: ihtiyaç içinde bulunan.

Melâikelerin şu hizmetleri, cüz-i ihtiyarîleriyle bir nevi kiptir, belki bir nevi ubudiyet ve ibadettir; tasarruf-u ha-kikîleri yoktur. Çünkü, her şeyde Hâlık-ı Külli Şey'e has bir sikke vardır; başkaları parmağını icada karıştıramaz. Demek, melâikelerin şu nevi amelleri ise, onların ibade-tidir; insan gibi, âdetleri değildir.

Ve bu saray-ı kâinata ikinci kısım amele, hayvanattır. Hayvanat dahi, iştîha sahibi ve bir nefis ve bir cüz-i ihtiyarîleri olduğundan, amelleri "halisen livechillâh" olmu-yor. Bir derece nefislerine de bir hisse çıkıyorlar. Onun için Malikû'l-Mülk-ü Zülcelâl-i Velikram, kerîm olduğun-dan onların nefislerine bir hisse vermek için amellerinin zımında onlara bir maaş ihsan ediyor.

Meselâ, meşhur bülbül kuşu; ^(HAŞİYE) gülün aşkıyla ma-ruf o hayvancığ, Fâtır-ı Hakîm istihdam ediyor. Beş ga-ye için onu istimal ediyor:

• **Birincisi:** Hayvanat kabileleri namına, nebatat taife-lerine karşı olan münasebat-ı şedideyi ilâna memurdur.

• **İkincisi:** Rahman'ın rızka muhtaç misafirleri hük-münde olan hayvanat tarafından bir hatib-i Rabbanîdir ki, Rezzak-ı Kerîm tarafından gönderilen hediyeleri alkış-lamakla ve ilân-ı sürur etmekle muvazzaftır.

• **Üçüncüsü:** Ebna-i cinsine imdat için gönderilen ne-batata karşı hüsnüistikbalî herkesin başında izhar etmek-tir.

HAŞİYE: Bülbül şairâne konuştuğu için şu bahsimiz de bir parça şairâne düşüyor. Fakat hayal değil, hakikattir.

muvazzaf: vazifeli, görevli.

münasebat-ı şedide: şiddetli münasebetler.

namına: adına, yerine.

nebatat: bitkiler.

nefis: can, hayvan nefsi, canı.

nev(i): cins, tür; çeşit.

Rahman: rahmeti bütün her-

kese yayılan rahmet sahibi Allah.

Rezzak-ı Kerîm: ikram sahibi olan rızık verici; Cenab-ı Hak.

rızık: hayatı devam ettirme-ye yetecek miktarda yiyecek.

saray-ı kâinat: kâinat sarayı.

sikke: damga, nişan.

şairâne: şairce.

taife: takım, kısım.

tasarruf-u hakiki: gerçek ta-sarruf, gerçek kullanım, haki-kî yönetme, idare etme.

ubudiyet: kulluk.

zımn: iç.

• **Dördüncüsü:** Nev-i hayvanatın nebatata derece-i aşka vasıl olan şiddet-i ihtiyacını nebatatın güzel yüzlerine karşı mübarek başları üstünde beyan etmektir.

• **Beşincisi:** Malikü'l-Mülk-ü Zülcelâl-i Velcema'l-i Velikram'ın bârgâh-ı merhametine en lâtif bir tesbihi, en lâtif bir şevk içinde, gül gibi en lâtif bir yüzde takdim etmektedir.

İşte, şu beş gayeler gibi başka manalar da vardır. Şu manalar ve şu gayeler, bülbülün Hak Sübhanehü ve Teâlâ'nın hesabına ettiği amelin gayesidir. Bülbül kendi diliyle konuşur. Biz şu manaları onun hazin sözlerinden fehmediyoruz. Melâike ve ruhaniyatın fehmettikleri gibi kendisi kendi nağamatının manasını tamamen bilmese de fehmemize zarar vermez. "Dinleyen söyleyenden daha iyi anlar" meşhurdur. Hem, bülbül şu gayeleri tafsîlâtıyla bilmemesinden, olmamasına delâlet etmiyor. Lâakal, saat gibi sana evkatını bildirir; kendisi bilmiyor ne yapıyor. Bilmemesi senin bildiğine zarar vermez.

Amma o bülbülün cüz'î maaşı ise, o tebessüm eden ve gülen güzel gül çiçeklerinin müşahedesıyla aldığı zevk ve onlarla muhavere ve konuşmak ve dertlerini dökmekle aldığı telezzüzdür. Demek onun nağamat-ı hazinesi, hayvanî teellümattan gelen teşekkiyat değil, belki atâyâ-i Rahmaniyeden gelen bir teşekkürattır.

Bülbüle nahli, fahli, ankebut ve nemli; yani arı ve vasita-i nesil erkek hayvan ve örümcek ve karınca ve hevam ve küçük hayvanların bülbüllerini kıyas et. Her birinin amellerinin bülbül gibi çok gayeleri var. Onlar için de

amel: fill, iş.
ankebut: örümcek.
atâyâ-i Rahmaniye: Cenab-ı Hakkın bağış ve ihsanları, hediyeleri.
bârgâh-ı merhamet: yüce divan, merhamet dilenecek yüce huzur.

beyan: anlatma.
cüz'î: az.
delâlet: alâmet, işaret.
derece-i aşk: aşk derecesi.
evkat: vakitler.
fahl: hayvanların erkek cinslerinin ortak adı.
fehîm: anlama.

gaye: maksat.
Hak Sübhanehü ve Teâlâ: hakkın ta kendisi, her türlü kusur ve eksiklikten uzak ve yüce olan Allah.
hazin: hüznü veren, acıklı.
hevam: böcekler, haşereler.
kıyas: karşılaştırma.

lâakal: en az.
lâtif: hoş, güzel.
Malikü'l-Mülk-ü Zülcelâl-i Velikram: sonsuz büyüklük, haşmet, güzellik, ikram ve bütün mülkün gerçek sahibi olan Allah.
mana: anlam.
melâike: melekler.
meşhur: tanınmış.
muhavere: konuşma.
mübarek: mutlu, kutlu.
müşahede: seyretme.
nağamat: güzel ses.
nağamat-ı hazine: üzüntü veren nağmeler, sesler.
nahl: bal arısı.
nebatat: bitkiler.
neml: karınca.
nev-i hayvanat: hayvan çeşitleri.
ruhaniyat: maddî cisim taşımayan varlıklar-melek, cin gibi.
şevk: keyif, neşe sevinç.
şiddet-i ihtiyaç: aşırı derecede gereksinim duyma.
tafsîlât: açıklamalar, etraflı bilgiler.
takdim: sunma.
tebessüm: hafifçe gülme; gülümseme.
teellumat: teellümler, elemeler.
telezzüz: lezzetlenme.
tesbih: Cenab-ı Hakkı şanına lâ-yık ifadelerle anma.
teşekkiyat: teşekkiler, şikâyetler.
teşekkürat: memnuniyet ve şükür ifade etmeler.
vasıl: ulaşan, kavuşan.
vasita-i nesil: üreme aracı.

birer maaş-ı cüz'î hükmünde birer zevk-i mahsus, hizmetlerinin içinde derç edilmiştir. O zevk ile sanat-ı Rab-baniyedeki mühim gayelere hizmet ediyorlar. Nasıl ki bir sefine-i sultanijede bir nefer dümencilik edip, bir cüz'î maaş alır; öyle de, hizmet-i Sübhaniyede bulunan bu hayvanatın, birer cüz'î maaşları vardır.

BÜLBÜL BAHSİNE BİR TETİMME

Sakın zannetme ki, bu ilân ve dellâllık ve tesbihatın nağamatıyla teganni bülbüle mahsustur. Belki, ekser en-vain her bir nev'inin bülbül misali bir sınıfı var ki, o nev'in en lâtif hissiyatını, en lâtif bir tesbih ile, en lâtif sec'alarla temsil edecek birer lâtif ferdi veya efradı bulunur. Hususan sinek ve böceklerin bülbülleri hem çoktur, hem çeşit çeşittirler ki, onlar bütün kulağı bulunanların en küçük hayvandan en büyüğüne kadar olanların başla-rında tesbihatlarını güzel sec'alarla onlara işittirip, onları mütelezziz ediyorlar.

Onlardan bir kısmı leylidir; gecede sükûta dalan ve sükûnete giren bütün küçük hayvanların kasidehan enisleri, gecenin sükûnetinde ve mevcudatın sükûtunda onların tatlı sözlü nutukhanlarıdır ve o meclis-i halvette olan zikir-i hafînin dairesinde birer kutuptur ki, her birisi onu dinler, kendi kalpleriyle Fâtır-ı Zülcelâl'lerine bir nevi zikir ve tesbih ederler.

Diğer bir kısmı, neharîdir; gündüzde ağaçların minberlerinde, bütün zihayatların başlarında, yaz ve bahar mevsimlerinde yüksek avazlarıyla, lâtif nağamat ile, sec'alı

avaz: ses, bağırıtı.

bahis: mevzu.

cüz'î: az.

dellâl: ilân edici.

derç: toplama, biriktirme.

efrat: fertler, şahıslar.

ekser: çoğu, çokça.

enis: dost.

enva: çeşitler.

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük

sahibi ve benzeri olmayan şeyle-ri yaratan Allah.

fert: kişi, şahıs.

gaye: maksat, amaç.

hayvanat: hayvanlar.

hissiyat: hisler, duygular.

hizmet-i Sübhaniye: kusur ve eksiklikten münezze olan Yüce Yaratıcının, fıtrata koyduğu gö-rev.

hususan: bilhassa, özellikle.

kasidehan: kaside okuyan.

kutup: lider, seçilmiş.

lâtif: hoş, güzel.

leylî: geceli.

maaş-ı cüz'î: az bir maaş.

mahsus: has olan, özel.

meclis-i halvet: baş başa kalınan meclis.

mevcudat: varlıklar, mahlûklar.

minber: camide hatibin hutbe okuduğu merdivenli kürsü.

misal: benzer.

mühim: önemli.

mütelezziz: lezzet alan, hoşla-nan.

nağamat: nağmeler, güzel sesler.

nefer: bir adam, şahıs.

neharî: gündüzlü, gündüze ait.

nev'i: çeşit, cins.

nutukhan: konuşma yapan.

sanat-ı Rabbanîye: her şeyi kendi ölçüleri içerisinde terbi-ye eden Allah'ın sanatı.

sec'a: kumru, güvercin gibi

kuşların ötüşü, kafiyeye uy-gun okuma.

sefine-i sultanîye: hükümda-rın gemisi.

sükûnet: durgunluk, sakinlik, sessizlik.

sükût: sessizlik.

teganni: makamla şarkı söy-leme.

temsil etmek: adına davran-mak, sembolü olmak.

tesbih: Allah'ın şanını yücelt-

me, noksan sıfatlardan uzak tutma.

tesbihat: Cenab-ı Hakkın bü-tün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sa-hip olduğunu ifade eden söz-ler.

tetimme: ek, ilâve.

zevk-i mahsus: özel zevk.

zihayat: hayat sahibi.

zikir: Allah'ı anma.

zikr-i hafî: gizli zikir.

tesbihat ile, Rahmanirrahîm'in rahmetini ilân ediyorlar. Güya bir zikir-i cehrî halkasının bir reisi gibi, işitenlerin cezbelerini tahrik ediyorlar ki, o vakit işitenlerin her biri si lisan-ı mahsusuyla ve bir avaz-ı hususî ile Fâtır-ı Zülcelâl'inin zikrine başlar.

Demek, her bir nevi mevcudatın, hatta yıldızların da bir serzakiri ve nurefşan bir bülbülü var. Fakat, bütün bülbüllerin en efdali ve en eşrefi ve en münevveri ve en bâhiri ve en azîmi ve en kerîmi ve sesçe en yüksek ve va sıfça en parlak ve zikirce en etem ve şükürce en eam ve mahiyetçe en ekmel ve suretçe en ecmel, kâinat bostanında arz ve semavatın bütün mevcudatını lâtif secaatıyla, leziz nağamatıyla, ulvî tesbihatıyla vecde ve cezbeye getiren, nev-i beşerin andelib-i zîşanı ve benîâdemîn bülbül-ü zûlkur'ânı, Muhammed-i Arabîdir.

1 عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِلَهٍ وَأَمثالُهُ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَاجْمَلُ التَّسْلِيمَاتِ

Elhâsıl: Kâinat sarayında hizmet eden hayvanat, kemal-i itaatle evamir-i tekviniyeye imtisal edip, fitratlarındaki gayeleri güzel bir vecihle ve Cenab-ı Hakkın namıyla izhar ederek, hayatlarının vazifelerini bedî bir tarz ile Cenab-ı Hakkın kuvvetiyle işlemekle ettikleri tesbihat ve ibadat, onların hedâyâ ve tahiyyatlarıdır ki, Fâtır-ı Zülcelâl ve Vahib-i Hayat dergâhına takdim ediyorlar.

Üçüncü kısım ameleler, nebatat ve cemadattır. Onların cüz-i ihtiyarîleri olmadığı için, maaşları yoktur. Amelleri, “halisen livechillâh”tır ve Cenab-ı Hakkın iradesiyle

1. Ona, âline ve benzerleri olan diğer peygamberlere en üstün salâvatlar ve en güzel selâm-lar eyle.

amel : iş, fiil.	benîâdem : âdemoğulları, insanlar.	hareket edebilme gücü.
andelib-i zîşan : şan sahibi bülbül.	bülbül-ü zûlkur'ân : Kur'ân sahibi bülbül.	dergâh : huzur.
avaz-ı hususî : özel, kişiye has ses.	cemadat : cansızlar.	eam : umumî, geniş, genel.
azîm : büyük, yüce.	cezp : kendine doğru çekme, çekilme.	efdal : faziletli.
bâhir : aşikâr, açık.	cüz-i ihtiyarî : dilediği gibi	ekmel : en mükemmel.
bedî : güzel.		en kerîm : kendisine çokça ik-

ram edilen, saygın.
eşref: en şerefli.
etem: tam.
evamir-i tekviniye: Allah'ın tabiatı geçerli emir ve kanunları.
Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.
fitrat: yaratılış, mizaç.
gaye: amaç, maksat.
halisen livechillâh: saf ve temiz bir şekilde, Allah'ın rızasını göserecek.
hedâyâ: hediyyeler.
hizmet: çalışma, çabalama.
ibadat: ibadetler.
imtisal: emre tamamen uyma.
irade: dileme.
izhar: açığa vurma.
kâinat: yaratılmış olan bütün âlemler.
kemal-i itaat: tam itaat, bağlılık.
lâtif: güzel, hoş.
leziz: çok lezzetli.
lisan-ı mahsus: özel dil.
mahiyet: nitelik, iç yüz.
mevcudat: mahlûklar, yaratıklar, var olan her şey.
münevver: nurlu, parlak.
nağamat: nağmeler, sesler.
nam: ad, şan.
nebatat: bitkiler.
nev-i beşer: insanlık, bütün insanlar.
nevi: çeşit, cins.
nurefşan: nur saçan.
peygamber: Allah'ın elçisi, haberci.
Rahmanirrahim: çok şefkatli, merhametli, kullarını esirgeyip rızıklandıran Cenab-ı Hak.
rahmet: şefkat etme, merhamet etme.
salâvat: Hz. Muhammed'e rahmet ve esenlik dileme.
secaat: kafiye okuma.
semavat: semalar, gökler.
serzakir: zikredenlerin başı.
suret: biçim, tarz, şekil.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnurluk gösterme.
tahiyyat: manen sunulan bütün hediyyeler, selâmlar, dualar.
tahrik: harekete geçirme.
takdim: sunma.
tarz: biçim, suret.
tesbihat: tesbihler; Allah'ı eksik sıfatlardan tenzih etmeler.
ulvî: yüksek, yüce.
Vahib-i Hayat: hayat bağışlayan, karşılıksız veren Allah.
vasıf: nitelik, özellik.
vecd: ilâhî aşkın insanın her yanını sarması.
vecih: lâıyk, münasip yön.
zikir: Allah'ı zikretmek, anmak.
zikr-i cehrî: yüksek sesle yapılan zikir, anma.

ve ismiyle ve hesabıyla ve havl ve kuvvetiyledir. Fakat nebatatın gidişatlarından hiss olunuyor ki, onların vezaif-i telkih ve tevlitte ve meyvelerin terbiyesinde bir çeşit telezüzatları var.

Fakat, hiç teellümata mazhar değiller. Hayvan, muhtar olduğu için, lezzet ile beraber elemi de var. Cemadat ve nebatatın amellerinde ihtiyar gelmediği için eserleri de ihtiyar sahibi olan hayvanların amellerinden daha mükemmel oluyor. İhtiyar sahibi olanların içinde, arı emsali gibi vahiy ve ilham ile tenevvür edenlerin amelleri, cüz-i ihtiyarîsine itimat edenlerin amellerinden daha mükemmeldir.

amel: iş, fiil.
antika: kıymetli, değerli eser.
bedi: eşsiz güzel.
cemadat: cansızlar.
cüz-i ihtiyari: dilediği gibi hareket edebilme gücü.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ekser: daha çok, çoğunlukla.
elem: acı, ağrı, ızdırap.
emsal: örnekler.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.
esma-i ilâhiye: Allah'ın isimleri.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah.
gidişat: gidişler, hâl.
havl: güç, kuvvet.
ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.
ihtiyar: irade, kendi isteğiyle seçme ve hareket etme.
iktidar: güç yetirme, kuvvet sahibi olma.
ilân: açıklamak, herkese duyurmak.
ilham: kalbe gelme, gönüle doğan şey.
istidat: kabiliyet, yetenek.
itimat: güvenme.
lisan: dil.
lisan-ı hâl: bir şeyin duruşu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
manevi: maddî olmayan, manaya ait.
mazhar: zuhur yeri, ortaya çıkıp görünme yeri.
mescit: ibadet edilecek yer.
meşhergâh-ı arz: yeryüzü sergisidir.
muhtar: hareketinde serbest olan.
mükemmel: kâmil, noksansız.

Yeryüzünün tarlasında nebatatın her bir taifesi, lisan-ı hâl ve istidat diliyle Fâtır-ı Hakîm'den sual ediyorlar, dua ediyorlar ki, “Yâ Rabbena! Bize kuvvet ver ki, yeryüzünün her bir tarafında taifemizin bayrağını dikmekle, saltanat-ı rububiyetini lisanımızla ilân edelim; ve rûy-i arz mescidinin her bir köşesinde Sana ibadet etmek için bize tevfiğ ver ve meşhergâh-ı arzın her bir tarafında Senin Esmâ-i Hüsnânın nakışlarını, Senin bedî ve antika sanatlarını kendi lisanımızla teşhir etmek için bize bir revaç ve seyahate iktidar ver” derler.

Fâtır-ı Hakîm onların manevî dualarını kabul edip—ki, bir taifenin tohumlarına kıldan kanatçıklar verir—her tarafa uçup gidiyorlar, taifeleri namına esma-i ilâhiyeyi okutturuyorlar—ekser dikenli nebatat ve bir kısım sarı çiçeklerin tohumları gibi. Ve bir kısmına da, insana lâzım

nam: ad, isim.
nebatat: bitkiler.
revaç: değer, geçerlik, makbuliyet.
rûy-i arz: yeryüzü.
saltanat-ı rububiyet: Allah'ın kâinatı terbiye ve idare edicilik sıfatının saltanatı.

sual: soru.
taife: sınıf, familya.
taraf: yer, yöre.
teellümat: sıkıntılar, elemeler.
telezzüzat: lezzetlenme.
tenevvür: nurlanma.
terbiye: yetiştirme, büyütme.
teşhir: sergileme, gösterme.

tevfiğ: Allah'ın yardımı.
tevlit: üretme, doğurma.
vahiy: bir fikrin, hakikatin veya emrin Allah tarafından peygambere bildirilmesi.
vezaif-i telkih: aşılamaya göre vi.
Yâ Rabbena: Ey Rabbimiz.

veya hoşuna gidecek güzel et veriyor, insanı ona hizmet-kâr edip her tarafa ekiyor. Bazı taifelerine de, hazmolmayacak sert bir kemik üstünde hayvanlar yutacak bir et veriyor ki; hayvanlar onu çok taraflara dağıtıyorlar. Bazılara da çengelcikleri verip; her temas edene yapışıyor, başka yerlere giderek taifesinin bayrağını dikerler, Sâni-i Zülcelâl'in antika sanatını teşhir ediyorlar. Ve bir kısmına da, acı düğelek denilen nebatat gibi, saçmalı tüfek gibi bir kuvvet verir ki, vakti geldiği zaman onun meyvesi olan hıyarcık düşer, saçmalar gibi bir kaç metre yerlere tohumcuklarını atar, zer' eder, Fâtır-ı Zülcelâl'in zikir ve tesbihini kesretli lisanlarla söylettirmeye çalışırlar; ve ha-keza, kıyas et.

Fâtır-ı Hakîm ve Kadir-i Alîm kemal-i intizamla, her şeyi güzel yaratmış, güzel teçhiz etmiş, güzel gayelere tevcih etmiş, güzel vazifelerle tavgif etmiş, güzel tesbihat yaptırıyor, güzel ibadet ettiriyor. Ey insan! İnsan isen, şu güzel işlere tabiatı, tesadüf, abesiyeti, dalâleti karıştırma; çirkin etme, çirkin yapma, çirkin olma.

Dördüncü kısım, insandır. Şu kâinat sarayında bir nevi hademe olan insanlar, hem melâikeye benzer, hem hayvanata benzer. Melâikeye, ubudiyet-i külliyyede, nezaretin şümülünde, marifetin ihatasında, rububiyetin dellâllığında meleklerle benzer; belki insan daha camidir. Fakat, insanın şerire ve iştihali bir nefsi bulunduğundan, melâikenin hilâfına olarak, pek mühim terakkیات ve tedenniyata mazhardır. Hem, insan, amelinde nefsi için bir haz ve zatı için bir hisse aradığı için, hayvana benzer.

abesiyet: faydasız ve gayesiz oluş.
amel: fiil, iş.
antika: kıymetli, değerli.
camî: toplayan, ihtiva eden.
dalâlet: doğru yoldan ayrılmama.
dellâl: ilân edici.

düğelek: yaban kavunu.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah.
Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri hikmetle yara-

tan Allah.
gaye: maksat.
hademe: hizmetçiler.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hayvanat: hayvanlar.
haz: lezzet zevk.
hazım: sindirim.
hilâf: ters, zıt.

hisse: pay.
hizmetkâr: hizmetçi.
ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.
ihata: kuşatma.
istiha: fazla istek; arzu.
Kadir-i Alîm: her şeyi bilen, her şeye gücü yeten Allah.
kâinat: bütün âlemler.
kemal-i intizam: intizamın mü-kemmel oluşu.
kesret: çokluk.
kıyas: karşılaştırma.
lisan: dil.
marifet: bilgi.
mazhar: nail olma.
melâike: melekler.
melek: Allah'ın nurdan yarattığı görülmeyen, Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûk.
mühim: önemli.
nebatat: bitkiler.
nefis: kötü vasıfları nitelikleri kendinde toplayan, kötülüğe sevk eden, şehvî istekleri kamçılayıp hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nevi: çeşit.
nezaret: gözetme, kontrol.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın her-kesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.
saray: devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı.
şerîr: şerli.
şümül: içine alma, kapsama.
taife: sınıf, familya.
tavgif: görevlendirme, vazifelen-dirme.
teçhiz: donatma.
tedenniyat: tedenniler, gerileme-ler.
temas: değmek.
terakkیات: terakkiler, yükseliş-ler.
tesadüf: rastlantı.
tesbih: Allah'ın şanını yüceltme, noksan sıfatlardan uzak tutma.
tesbihat: tesbihler; Allah'ı eksik sıfatlardan tenzih etmeler.
teşhir: sergileme, gösterme.
tevcih: yöneltme.
ubudiyet-i külliye: büyük, geniş ve umumî kulluk.
vazife: görev.
zat: kendi.
zer: tohum ekme, saçma.
zikir: Allah'ı anma.

Öyle ise, insanın iki maaşı var: Biri cüz'îdir, hayvanîdir, muacceldir; ikincisi melekîdir, küllîdir, müecceldir. Şimdi, insanın vazifesiyle maaşı ve terakkiyat ve tedenniyatı, geçen yirmi üç adet Sözlerde kısmen geçmiştir; hususan On Birinci ve Yirmi Üçüncüde daha ziyade beyan edilmiş.

Onun için şurada ihtisar ederek kapıyı kapıyoruz. Erhamürrâhimîn'den rahmet kapılarını bize açmasını ve şu sözün tekmliline tevfikini refik eylemesini niyaz ile, kusurağumuzun ve hatamızın affını talep ile hatmediyoruz.

Beşinci Dal

Beşinci Dalın "Beş Meyve"si var.

BİRİNCİ MEYVE: Ey nefisperest nefsim, ey dünyaperest arkadaşım! Muhabbet, şu kâinatın bir sebab-i vücududur, hem şu kâinatın rabitasıdır, hem şu kâinatın nurudur, hem hayatıdır. İnsan kâinatın en cami bir meyvesi olduğu için, kâinatı istilâ edecek bir muhabbet, o meyvenin çekirdeği olan kalbine derç edilmiştir. İşte şöyle nihayetsiz bir muhabbete lâayk olacak, nihayetsiz bir kemal sahibi olabilir.

İşte, ey nefis ve ey arkadaşı! İnsanın, havfa ve muhabbete alet olacak iki cihaz, fıtratında derç olunmuştur. Alâküllihâl, o muhabbet ve havf, ya halka veya Hâlık'a müteveccih olacak. Hâlbuki halktan havf ise, elim bir beliyedir; halka muhabbet dahi belâlı bir musibettir. Çünkü, sen öylelerden korkarsın ki, sana merhamet etmez

af: bağışlama.

alâküllihâl: ister istemez.

beliyye: felâket, belâ.

beyan: anlatma.

camî: toplayan, ihtiva eden.

cihaz: alet.

cüz'î: az, kıymetsiz.

derç: koyma, yerleştirme.

dünyaperest: dünyaya düşkün.

elim: acı.

Erhamürrâhimîn: merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allah.

fıtrat: yaratılış, mizac.

Hâlık: her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hata: yanlış.

hatim: sona erdirmek, bitirmek. nefisperest: nefsin arzularına aşırı derecede uyan.

havf: korku.

hayvanî: hayvanca.

hususan: bilhassa, özellikle.

ihtisar: kısa kesme, özetleme.

istilâ: kaplama, ele geçirme.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kemal: yetkinlik, mükemmellik.

kısmen: kısmî olarak.

kusur: eksiklik.

küllî: külle ilgili, umumî.

lâyık: uygun, yakışır.

melek: meleklerdeki gibi, melekçe.

merhamet: acıma, esirgeme,

rahmet etme, esirgeme.

muaccel: peşin.

muhabbet: sevgi.

musibet: belâ, başa gelen acı durumlar.

müeccel: sonraya bırakılmış.

müteveccih: yönelen.

nefis: kötü vasıfları nitelikleri kendinde toplayan, kötülüğe sevk eden, şehvî istekleri kamçılıp hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nefisperest: nefisine düşkün,

nefsini seven.

nihayetsiz: sonsuz.

niyaz: dua.

nur: ziya, ışıık.

rabita: bağ.

rahmet: Allah'ın kullarını esirgemesi.

refik: yardımcı.

sebeb-i vücut: varlık sebebi.

talep: istek.

tedenniyat: gerilemeler.

tekmlil: tamamlamak.

terakkiyat: ilerlemeler.

tevfik: Allah'ın yardımı.

vazife: görev.

ziyade: fazla.

veya senin istirhamını kabul etmez. Şu hâlde, havf elîm bir belâdır.

Muhabbet ise, sevdiğin şey, ya seni tanımaz, Allahaismarladık demeyip gider (gençliğin ve malın gibi); ya muhabbetin için seni tahkir eder. Görmüyor musun ki, mecazî aşklarda yüzde doksan dokuzu mâşukundan şikâyet eder. Çünkü, Samed âyinesi olan bâtın-ı kalp ile, sanemmisal dünyevî mahbuplara perestîş etmek, o mahbupların nazarında sakildir ve istiskal eder, reddeder. Zira fitrat, fitrî ve lâyük olmayan şeyi reddeder, atar. (Şehevanî sevmekler, bahsimizden hariçtir.)

Demek, sevdiğin şeyler ya seni tanımıyor, ya seni tahkir ediyor, ya sana refakat etmiyor, senin rağmına müfarakat ediyor. Madem öyledir, bu havf ve muhabbeti, öyle birisine tevcih et ki, senin havfın lezzetli bir tezellül olsun, muhabbetin zilletsiz bir saadet olsun.

Evet, Hâlık-ı Zülcelâl'inden havf etmek, Onun rahmetinin şefkatine yol bulup iltica etmek demektir. Havf, bir kamçıdır; Onun rahmetinin kucağına atar. Malûmdur ki, bir valide, meselâ, bir yavruyu korkutup, sinesine celp ediyor. O korku, o yavruya gayet lezzetlidir. Çünkü, şefkat sinesine celp ediyor. Hâlbuki, bütün validelerin şefkatleri, rahmet-i İlâhiyenin bir lem'asıdır. Demek, havfulahta bir azîm lezzet vardır.

Madem havfullahın böyle lezzeti bulunsa, muhabbetulahta ne kadar nihayetsiz lezzet bulunduğu malûm olur. Hem, Allah'tan havf eden, başkaların kasavetli, belâli

Allah'a ismarlamak: Allah'a teslim etmek, Ona bırakmak.
âyine: ayna.
azîm: büyük, yüce.
bahis: konu.
bâtın-ı kalp: kalbin içi.
celp: çekme.
dünyevî: dünyaya ait.

elîm: dert ve keder veren, çok acı verici.
fitrat: yaratılış, mizaç.
fitrî: tabii, doğuştan olan.
gayet: son derece.
Hâlık-ı Zülcelâl: "celâl, azamet ve kibriya sahibi yaratıcı" anlamında Allah'ın bir sıfatı.

hariç: dışında.
havf: korku.
havfullah: Allah korkusu.
iltica: sığınma.
istirham: merhamet isteme, yalvarma.
istiskal: soğuk davranışlarla hoşlanmadığını belli etme.

kasavetli: kaygı, üzüntü, keder veren.
lem'a: parıltı.
lezzet: zevk, haz.
mahbup: sevgili.
malûm: bilinen.
mâşuk: sevgili.
mecazi: hakikî olmayan.
muhabbetullah: Allah sevgisi.
müfarakat: ayrılma.
nazar: bakış.
nihayetsiz: sonsuz.
perestîş: tapma, aşırı sevgi.
rağmına: aksine, zıddına; rağmen.
rahmet: merhamet etme, şefkat gösterme.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.
red: reddetme.
refakat: arkadaşlık, yoldaşlık.
saadet: mutluluk.
sakil: can sıkıcı, çirkin.
Samed: her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.
sanemmisal: put gibi.
sine: göğüs, yürek.
şefkat: karşılıksız sevgi, acıyarak merhamet etme.
shevani: nefsanî arzularla ilgili.
tahkir: hakaret etme, horlama.
tevcih: yönelme.
tezellül: alçalma, küçülme.
valide: ana, anne.
zillet: hakirlik, horluk, aşağılık.
muhabbet: sevgi.
perestîş: aşırı derecede sevmek, aşırı sevgi.

havfından kurtulur. Hem, Allah hesabına olduğu için mahlûkata ettiği muhabbet dahi, firaklı, elemli olmuyor.

Evet, insan evvelâ nefisini sever, sonra akaribini, sonra milletini, sonra zîhayat mahlûkları, sonra kâinatı, dünyayı sever; bu dairelerin her birisine karşı alâkadardır. Onların lezzetleriyle mütelezziz ve elemleriyle müteellim olabilir. Hâlbuki, şu hercümerç âlemde ve rüzgâr devesinde hiçbir şey kararında kalmadığından bîçare kalb-i insan, her vakit yaralanıyor. Elleri yapıştığı şeylerle, o şeyler gidip ellerini paralıyor, belki koparıyor. Daima ıztırap içinde kalır, yahut gaflet ile sarhoş olur.

Madem öyledir, ey nefis, aklın varsa bütün o muhabbetleri topla, hakikî sahibine ver, şu belâlardan kurtul. Şu nihayetsiz muhabbetler, nihayetsiz bir kemal ve cemal sahibine mahsustur; ne vakit hakikî sahibine verdin, o vakit bütün eşyayı Onun namıyla ve Onun âyinesi olduğu cihetle ıztırapsız sevebilirsin. Demek, şu muhabbet doğrudan doğruya kâinata sarf edilmemek gerektir. Yoksa, muhabbet, en leziz bir nimet iken, en elîm bir nikmet olur.

Bir cihet kaldı ki, en mühimi de odur ki:

Ey nefis, sen muhabbetini kendi nefisine sarf ediyorsun. Sen, kendi nefisini kendine ma'bud ve mahbup yapıyorsun. Her şeyi nefisine feda ediyorsun. Âdeta bir nevi rububiyet veriyorsun. Hâlbuki, muhabbetin sebebi, ya kemaldır—zira kemal zatında sevilir—yahut menfaattir, yahut lezzettir, veyahut hayriyettir, ya bunlar gibi bir sebep tahtında muhabbet edilir.

akarip: yakınlar, akrabalar.
alâkadar: ilgili, münasebetli.
âlem: tüm varlıklar.
âyine: ayna.
belâ: sıkıntı, zahmet.
bîçare: çaresiz, zavallı.
cemal: güzellik.
cihet: sebep, yön.
deveran: dönüp dolaşma.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ıztırap.
elim: çok dert ve keder veren.
evvelâ: her şeyden önce.
feda: uğruna verme.
firak: ayrılık, hicran.
gaflet: gafillik, Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalmak.
hakiki: gerçek.
havf: korku.
hayriyet: hayırlı olma.
hercümerç: darmadağınık.
ıztırap: sıkıntı ve acı içinde olma.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kalb-i insan: insanoğlunun kalbi.
kemal: olgunluk, yetkinlik, mükemmellik.
leziz: çok lezzetli.
ma'bud: kendisine ibadet olunan, Allah.
mahbup: sevgili.
mahlûk: Allah tarafından yaratılmış, yaratık.
mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.
mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.
menfaat: fayda.
millet: aralarında din, dil, duygu,

ortak tarih, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu.
muhabbet: sevgi, sevmek.
mühim: önemli.
müteellim: elemli, hüznünlü.
mütelezziz: lezzet alan.
nam: ad, şan.

nefis: kötü vasıfları nitelikleri kendinde toplayan, kötülüğe sevk eden, şehvî istekleri kamçılıyıp hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nevi: çeşit.
nihayetsiz: sonsuz.
nikmet: şiddetli ceza.

nimet: ihsan.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.
sarf: harcama.
tahtında: altında.
yahut: veya.
zihayat: hayat sahibi.

Şimdi, ey nefis! Birkaç sözde kat'î ispat etmişiz ki, asıl mahiyetin kusur, naks, fakr, aczden yoğrulmuştur ki, zulmet karanlığın derecesi nispetinde nurun parlaklığını gösterdiği gibi, zıddiyet itibarıyla sen onlarla Fâtır-ı Zülcelâl'in kemal, cemal, kudret ve rahmetine âyinedarlık ediyorsun.

Demek ey nefis! Nefsine muhabbet değil, belki adavet etmelisin, veyahut acımalısın, veyahut mutmainne olduktan sonra şefkat etmelisin. Eğer nefsini seversen—çünkü senin nefsin lezzet ve menfaatin menşeidir; sen de, lezzet ve menfaatin zevkine meftunsun—o zerre hükmünde olan lezzet ve menfaat-i nefsiyeyi nihayetsiz lezzet ve menfaatlara tercih etme. Yıldız böceği gibi olma. Çünkü o, bütün ahababını ve sevdiği eşyayı karanlığın vahşetine gark eder, nefsinde bir lem'acı ile iktifa eder. Zira, nefis olan lezzet ve menfaatle beraber bütün alâkadar olduğun ve bütün menfaatleriyle intifa ettiğin ve saadetiyle mes'ut olduğun mevcudat ve bütün kâinatın menfaatleri, nimetleri iltifatına tâbi bir Mahbub-u Ezeli'yi sevmekliğin lâzımdır; tâ hem kendinin, hem bütün onların saadetiyle mütelezziz olasın. Hem, Kemal-i Mutlak'ın muhabbetinden aldığın nihayetsiz bir lezzeti alasın.

Zaten sana, sende senin nefsine olan şedit muhabbetin, Onun zatına karşı muhabbet-i zatiyedir ki, sen suiistimal edip kendi zatına sarf ediyorsun. Öyle ise, nefsindeki *ene*'yi yırt, *hüve*'yi göster. Ve kâinata dağınık bütün muhabbetlerin, Onun esma ve sıfâtına karşı verilmiş bir

acz: zayıflık, âcizlik.
adavet: düşmanlık.
ahbap: dostlar.
alâkadar: ilgili, münasebetli.
âyinedar: yansıtıcı, aynalık.
cemal: Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile tecellisi.
derece: miktar.

ene: benlik.
esma: isimler.
fakr: fakirlik.
Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.
gark: batma, boğulma.
hüve: o; Allah'a izafeten za-

mir.
iktifa: yetinme.
iltifat: gönlü hoş etme.
intifa etmek: faydalanmak.
kâinat: bütün âlemler.
kat'î: kesin.
kemal: olgunluk, mükemmellik.

Kemal-i Mutlak: her yönüyle tam mükemmel olan Allah.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
lem'acı: küçük parıltı.
lezzet: zevk, haz.
Mahbub-u Ezeli: varlığının başlangıcı olmayan ve bütün yaratıklar tarafından sevilen Allah.
mahiyet: neden ibaret olduğu, nitelik.
meftun: tutkun.
menfaat: fayda.
menfaat-i nefsiye: nefse ait menfaat.
menşe: kaynak.
mes'ut: bahtiyar.
mevcudat: var olan her şey.
muhabbet: sevmek.
muhabbet-i zatiye: Allah'ın zatına karşı duyulan muhabbet, sevgi.
mutmainne: emin, tatmin olmuş.
mütelezziz: lezzet alan.
naks: noksanlık, eksiklik.
nefis: can, sürekli kötülüklerle sevk eden şehvet ve gadap duygularının kaynağı.
nihayetsiz: sonsuz.
nimet: ihsan, bağış.
nispet: ölçü.
nur: parlaklık, ışık.
rahmet: Allah'ın kullarını esirgemesi.
saadet: mutluluk.
sarf: harcama.
suiistimal: kötüye kullanma.
sıfât: nitelikler, vasıflar.
şedit: şiddetli.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek.
tâbi: uyan, bağlı.
tercih: seçme.
vahşet: korku, güvensizlik.
zat: şahıs, kendi şahsı, nefsi.
zıddiyet: karşıtlık.

bedel: karşılık.
camî: toplayan, kaplayan.
Cennet: Allah'ın insanlara müjdelediği, ölümden sonraki âlemde bulunan; Allah'a inanan, günah işlememiş veya günahlarından temizlenmiş olanların gireceği, son-suza kadar içinde kalacakları yer.
cismanî: cisim ve bedene ait.
cüz'i: küçük, az.
ebedî: zevalsiz, sonu olmayan.
esma: isimler.
ferman-ı ezeli: varlığının başlangıcı olmayan Allah'ın emri.
habîb: sevgili.
Hâlık-ı Zülcelâl: yücelik, büyüklük sahibi yaratıcı anlamında, Allah'ın bir sıfâtı.
hassasiyet: pek hisli olmak, aşırı duyarlılık.
hayat: canlılık, dirilik.
hayr-ı mahz: mutlak, tamamen hayır.
hazine-i ihsan: ihsan hazineleri.
hazine-i kerem: ikram hazinesi.
hevesat: hevesler.
huri: Cennet kızı.
ihsanat: ihsanlar, nimetler.
ihzar: hazırlama.
iştihâ: istek, iştah.
ittiba: uymak, tâbi olmak.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kerem: cömertlik, lütuf.
letaif: duygular.
mahbub-u ezeli: varlığının başlangıcı olmayan ve bütün yaratıklar tarafından sevilen Allah.
mahbub-u ezeli: varlığının başlangıcı olmayan ve bütün yaratıklar tarafından sevilen Allah.
manevî: manaya ait.
mat'umat: yiyecekler.
merhametsiz: acımasız.
mesken: ikamet olunan, oturulan.
muhabbet: sevgi.
muhabbet-i gayr-i meşrua: dine uygun ve helâl olmayan sevgi.
mukaddeme-i mükâfat-ı lâhika: ileride verilecek mükâfatların başlangıcı.
musibet: belâ, felâket.
muvaszaf: vazifeli, görevli.
müheyya: hazır.
müzeyyen: süslenmiş.
nefis: can, sürekli kötülüğe sevk eden, şehvet, gazap gibi duyguların kaynağı.
netice-i nimet-i sabika: geçmiş nimetlerin sonucu.
Rahmanürrahîm: sonsuz merhamet sahibi ve her mahlûka karşı şefkat eden.
Rezzak: bütün yaratılmışların rızıkını veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah.
rızık: Allah'ın herkese lütuf ve ih-

muhabbettir; sen suiistimal etmişsin. Cezasını da çekiyorsun. Çünkü, yerinde sarf olunmayan bir muhabbet-i gayrimeşruanın cezası, merhametsiz bir musibettir. Rahmanürrahîm ismiyle, hurilerle müzeyyen Cennet gibi, senin bütün arzularına camî bir meskeni, senin cismanî hevesatına ihzar eden ve sair esmasıyla senin ruhun, kalbin, sırrın, aklın ve sair letaifin arzularını tatmin edecek ebedî ihsanatını o Cennette sana müheyya eden ve her bir isminde manevî çok hazine-i ihsan ve kerem bulunan bir Mahbub-u Ezelînin, elbette bir zerre muhabbeti kâinata bedel olabilir; kâinat, Onun bir cüz'i tecelli-i muhabbetine bedel olamaz. Öyle ise, o Mahbub-u Ezelî'nin, Kendi habibine söylettirdiği şu ferman-ı ezeliyi dinle, itti-ba et: ¹ **اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ**

İKİNCİ MEYVE: Ey nefis! Ubudiyet, mukaddeme-i mükâfat-ı lâhika değil, belki netice-i nimet-i sabikadır. Evet, biz ücretimizi almışız; ona göre hizmetle ve ubudiyetle muvazzafız.

Çünkü, ey nefis! Hayr-ı mahz olan vücudu sana giydiren Hâlık-ı Zülcelâl sana iştihâl bir mide verdiğinden, Rezzak ismiyle bütün mat'umatı bir sofrâ-i nimet içinde senin önüne koymuştur.

Sonra, sana hassasiyetli bir hayat verdiğinden, o hayat dahi bir mide gibi rızık ister. Göz, kulak gibi bütün duyguların, eller gibidir ki, rûy-i zemin kadar geniş bir sofrâ-i nimeti o ellerin önüne koymuştur.

1. Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin. (Âl-i İmran Suresi: 31.)

sar: kalbe konulan bir lâtife.
sofra-i nimet: nimet sofrası.
suiistimal: kötüye kullanma, alet etme.
tatmin: doyurma.
tecelli-i muhabbet: Cenab-ı

Hakkın muhabbetinin kullar üzerinde görülmesi.
ubudiyet: kulluk.
vücut: can, beden.
zerre: küçük parça.

Sonra, manevî çok rızık ve nimetler isteyen insanıyeti sana verdiğinden, âlem-i mülk ve melekût gibi geniş bir sofrayı nimet, o mide-i insanıyetin önüne ve aklın eli yetiştirecek nispette sana açmıştır.

Sonra, nihayetsiz nimetleri isteyen ve hadsiz rahmetin meyveleriyle tegaddi eden ve insanıyet-i kübra olan İslâmiyeti ve imanı sana verdiğinden, daire-i mümkinat ile beraber, Esma-i Hüsnâ ve Sıfât-ı Mukaddesenin dairesine şamil bir sofrayı nimet ve saadet ve lezzet sana fethetmiştir.

Sonra, imanın bir nuru olan muhabbeti sana vermekle, gayr-i mütenahi bir sofrayı nimet ve saadet ve lezzet sana ihsan etmiştir. Yani, cismanıyetin itibarıyla küçük, zayıf, âciz, zelil, mukayyet, mahdud bir cüz'sün. Onun ihسانیyla, cüz'î bir cüzden, küllî bir küll-ü nuranî hükmüne geçtin. Zira, hayatı sana vermekle, cüz'iyetten bir nevi külliyete; ve insanıyeti vermekle, hakikî külliyete; ve İslâmiyeti vermekle, ulvî ve nuranî bir külliyete; ve marifet ve muhabbeti vermekle, muhit bir nura seni çıkarmış.

İşte ey nefis! Sen bu ücreti almışsın. Ubudiyet gibi lezzetli, nimetli, rahatlı, hafif bir hizmetle mükellefsin. Hâlbuki, buna da tembellik ediyorsun. Eğer yarım yamalak yapsan da, güya eski ücretleri kâfi gelmiyormuş gibi, çok büyük şeyleri mütehakkimâne istiyorsun. Ve hem, “Niçin duam kabul olmadı?” diye nazlanıyorsun. Evet, senin hakkın naz değil, niyazdır. Cenab-ı Hak, Cenneti ve saadet-i ebediye mahz-ı fazl ve keremiyle ihsan eder.

âciz: güçsüz, zayıf.
âlem-i mülk ve melekût: cismanî ve ruhanî âlem.
Cenab-ı Hak: Allah.
Cennet: Allah'ın insanlara müjdelediği, ölümden sonraki âlemde bulunan; Allah'a inanan, günah işlememiş veya günahlarından temizlenmiş

olanların gireceği, sonsuza kadar içinde kalacakları yer.
cismanıyet: cisimli oluş.
cüz: parça, küçük, az.
cüz'î: küçük, az.
cüz'iyet: cüz'î oluş, küçüklük.
daire-i mümkinat: kâinat, imkân âlemi.
Esma-i Hüsnâ: Allah'ın güzel

isimleri.
fetih: açma.
gayr-i mütenahi: sonsuz.
hadsiz: sınırsız.
hakiki: gerçek.
ihsan: bağışlama, ikram etme.
iman: inanç.
insanıyet: insan olma hâli, in-

sanlık mahiyeti.
insanıyet-i kübra: en büyük insanlık.
kâfi: yeterli olma.
küll-i nuranî: nurlu bir bütün.
küllî: umumî, geneli içine alan.
külliyet: bütünlük.
mahdud: sınırlı.
mahz-ı fazl ve kerem: sırf lütuf ve ikramın tâ kendisi.
manevî rızık ve nimet: iman, İslâmiyet, güzel ahlâk gibi.
marifet: bilgi.
mide-i insanıyet: insanlık midesi.
muhabbet: sevgi.
muhit: ihata eden, her şeyi kuşatan.
mukayyet: kayıtlı, bağlı.
mükellef: vazifeli, memur.
mütehakkimâne: hükmedercesine, zorbalıkla, hâkimiyet takınarak.
naz: kendini ağıra satma, nazlanma.
nefis: sürekli kötülüğe sevk eden, şehvet ve gadap duygularının kaynağı.
nevi: çeşit.
nihayetsiz: sonsuz.
nimet: iyilik, ihsan, bağış.
nispet: ölçü.
niyaz: yalvarma, dua.
nur: parıltı, ışık.
nuranî: nurlu, parlak.
rahmet: merhamet etme, esirgeme.
saadet: mutluluk.
saadet-i ebediye: ebedî mutluluk.
sofra-i nimet: nimet sofrası.
sıfât-ı mukaddese: mukaddes sıfatlar.
şamil: içine alan, kaplayan.
tegaddi: gıdalanma.
ubudiyet: kulluk.
ulvî: yüce, yüksek.
zelil: aşağı, alçak.

Sen, daima rahmet ve keremine iltica et, Ona güven ve şu fermanı dinle:

قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ¹

Eğer desen: “Şu küllî hadsiz nimetlere karşı, nasıl şu mahdud ve cüz’î şükürümle mukabele edebilirim?”

Elcevap: Küllî bir niyetle, hadsiz bir itikat ile. Mese-lâ, nasıl ki bir adam beş kuruş kıymetinde bir hediye ile bir padişahın huzuruna girer ve görür ki, her biri milyon-lara değer hediyeler, makbul adamlardan gelmiş, orada dizilmiş. Onun kalbine gelir: “Benim hediyem hiçtir, ne yapayım?” Birden der: “Ey seyyidim! Bütün şu kıymet-tar hediyeleri kendi namıma sana takdim ediyorum. Çünkü, sen onlara lâıyksın. Eğer benim iktidarım olsay-dı, bunların bir mislini sana hediye ederdim.”

İşte hiç ihtiyacı olmayan ve raiyetinin derece-i sadakat ve hürmetlerine alâmet olarak hediyelerini kabul eden o padişah, o bîçarenin o büyük ve küllî niyetini ve arzusu-nu ve o güzel ve yüksek itikat liyakatini, en büyük bir he-diye gibi kabul eder.

Aynen öyle de, âciz bir abd, namazında **اَلْتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ**²

der. Yani, bütün mahlûkatın hayatlarıyla Sana takdim et-tikleri hediye-i ubudiyetlerini, ben kendi hesabıma umu-munu Sana takdim ediyorum. Eğer elimden gelseydi, onlar kadar tahiiyeler Sana takdim edecektim. Hem, Sen onlara, hem daha fazlasına lâıyksın. İşte şu niyet ve itikat, pek geniş bir şükür-ü küllîdir.

abd: kul.
âciz: güçsüz, zayıf.
alâmet: belirti, işaret.
bîçare: çaresiz.
cüz’î: az, küçük.
derece-i sadakat: dostlukta bağ-lılık ve sebatın derecesi.
elcevap: cevaben.
ferah: sevinme, rahatlama.
ferman: emir.
fitrî: doğuştan olan.
hadsiz: sınırsız.
hediye: armağan.
hediye-i ubudiyet: kulluk hedi-yesi.
huzur: büyük kimselerin yanı.
hürmet: ihtiram, saygı.
ibadet: Allah’ın emrettiklerini ye-rine getirme.
ihtiyaç: gereklilik.
iktidar: güç yetirme, yapabilme.
iltica: sığınma.
kerem: cömertlik, lütuf.
küllî: bütün ait, bütünsel.
kıymettar: değerli.
lâyık: yakışır, uygun.
liyakat: lâyık olma, uygun.
lütuf: ihsan, ikram.
mahdud: sınırlı.
mahlûkat: yaratılmışlar.
makbul: reddedilmeyen, değerli.
misil: benzer.
mukabele: karşılık verme.
nam: ad, isim.
nimet: iyilik, ihsan.
niyet: kalbin bir şeye karar ver-mesi.
padişah: hükümdar.
rahmet: acıma, merhamet etme, esirgeme.
raiye: halk, millet, tebaa.
seyyid: efendi, reis.
şükür-ü küllî: Allah’ın vermiş oldu-

1. Onlara söyle ki, ancak Allah’ın lütfuyla ve rahmetiyle ferahlansınlar. Bu, onların dünyada toplayıp durduklarından daha hayırlıdır. (Yunus Suresi: 58.)

2. Bütün canlıların yaptıkları fitrî ibadetler Allah’a mahsustur.

gu bütün nimetlere bütün bine karşı minnet duyma, te-nisi.
varlık adına edilen şükür. sekkür.

şükür: nimet ve iyiliğin sahi-

tahiye: selâm, iyilik temen-

takdim: sunma.

umum: hepsi, bütün.

Nebatatın tohumları ve çekirdekleri, onların niyetleri-
dir. Hem meselâ, kavun, kalbinde nüveler suretinde bin
niyet eder ki, “Yâ Hâlık’ım! Senin Esma-i Hüsnanın na-
kışlarını yerin birçok yerlerinde ilân etmek isterim.” Ce-
nab-ı Hak, gelecek şeylerin nasıl geleceklerini bildiği
için, onların niyetlerini bilfiil ibadet gibi kabul eder.
“Mü’minin niyeti, amelinden hayırlıdır” ¹ şu sırta işaret
eder. Hem,

سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ عَدَدَ خَلْقِكَ وَرِضَاءِ نَفْسِكَ وَزِنَةَ عَرْشِكَ
وَمَدَادَ كَلِمَاتِكَ وَنُسْبَةَ جَمِيعِ تَسْبِيحَاتِ
أَنْبِيَائِكَ وَأَوْلِيَّائِكَ وَمَلَائِكَتِكَ ²

gibi hadsiz adetle tesbih etmenin hikmeti, şu sırdan an-
laşılır.

Hem, nasıl bir zabıt bütün neferatının yekûn hizmetle-
rini kendi namına padişaha takdim eder; öyle de, mah-
lûkata zabıtlık eden ve hayvanat ve nebatata kumandan-
lık yapan ve mevcudat-ı arziyeye halifelik etmeye kabil
olan ve kendi hususî âleminde kendini herkese vekil te-
lâkki eden insan, ³ اَيَّاكَ نَعْبُدُ وَآيَاكَ نَسْتَعِينُ der; bütün hal-
kın ibadetlerini ve istianelerini, kendi namına Ma’bud-u
Zülcelâl’e takdim eder.

Hem سُبْحَانَكَ بِجَمِيعِ تَسْبِيحَاتِ جَمِيعِ مَخْلُوقَاتِكَ
وَبِالْأَسْنَةِ جَمِيعِ مَصْنُوعَاتِكَ ⁴ der; bütün mevcudatı kendi
hesabına söylettirir.

adet: miktar, sayı.
âlem: dünya.
amel: fiil, iş.
arş: Allah’ın kudret ve saltanatı-
nın tecelli yeri.
bilfiil: yapılmış.
Cenab-ı Hak: Allah.
Esma-i Hüsnâ: Allah’ın güzel
isimleri.
evliya: velîler, Allah dostları.
hadsiz: sınırsız.
halifelik: vekillik.
halkın ibadetleri: insanların kul-
luk görevleri.
Hâlık: yaratıcı; Allah.
hamd: Allah’a karşı olan şükran
ve memnuniyetini onu överek
bildirme.
hayvanat: hayvanlar.
hikmet: gizli sebep.
hususî: bir kişiye has olan, özel.
ibadet: Allah’ın emrettiklerini ye-
rine getirme.
ilân: herkese duyurmak.
istiane: yardım dileme.
kabil: mümkün, uygun olma.
kumandan: komutan.
lâyık: yakışır, uygun.
Ma’bud-u Zülcelâl: kendisine
ibadet edilen celâl sahibi olan Al-
lah.
mahlûkat: Allah tarafından yara-
tılanlar.
masnuat: sanatlâ yapılmış şeyler.
melek: Allah’ın nurdan yarattığı,
her zaman görülemeyen varlık-
lar.
mevcudat: var olan her şey.
mevcudat-ı arziye: dünyadaki
varlıklar.
Mü’min: iman eden, inanan.
nakış: işleme.
nam: ad, isim.
nebatat: bitkiler.
neferat: neferler, askerler.
niyet: kalbin bir şeye karar ver-
mesi.
nüve: çekirdek.
padişah: hükümdar.
peygamber: Allah’ın elçisi, nebi.
suret: biçim, görünüş.
sır: gizli hakikat.
takdim: sunma.
telâkki: anlayış, anlama.
tesbih: Allah’ın şanını yüceltme,
noksân sıfatlardan uzak tutma.
tesbihat: tesbihat, Allah’ı şanına
uygun anmalar.
vekil: sözcü.
yekûn: toplam.
zabıt: komutan, idare eden.
zat: kendi.

1. Camiü’s-Sağır, 6:291, 292; Ramuzü’l-Ehâdis, s. 453; Kenzü’l-Ummal, 3:419, hadis no: 7236.

2. “Mahlûkatının sayısınca, Zatına lââyık şekilde, arşının ağırlığına, kelimelerinin mürekkebi
miktarınca hamd ederek Seni her türlü kusur ve noksandan tenzih ederiz.” (Müslim, Zikir: 79;
Müsned, 1:258.) Bütün peygamberlerinin, evlîyalarının ve meleklerinin tesbihatıyla Seni tes-
bih ederiz

3. Ancak Sana kulluk eder, ancak Senden yardım isteriz. (Fatiha Suresi: 5.)

4. Bütün mahlûkatının bütün tesbihatıyla ve bütün masnuatının dilleriyle Seni tesbih ederiz.

adet: sayı, miktar.
âdet: usul, alışkanlık.
adî: basit, bayağı.
ahkâm: hükümler, buyruklar.
alâkadâr: ilgili, münasebetli.
amel-i uhrevî: neticesi ahirette görülecek amel, iş.
bâkî: sonsuz, daimî.
cilve: görünme, belirme.
dakika-i ömür: ömür dakikası.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.
fânî: geçici.
ferman: emir, buyruk.
feyz-i tecelli: Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla varlık aynalarında görürlüp belirmesinden doğan feyz ve bereket.
gaflet: Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalma.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hayat-ı ebediye: ahiret hayatı.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.
huzur: gönül ferahlığı, rahatlığı.
ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.
icap ve kabul-ü şer'iye: alışverişlerde, mal sahibinin teklifi ve malî alanın kabulünün dine uygun olması.
iman: inanma.
intişar: yayılma, dağılma.
ittiba: uyma, tâbi olma.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kalbetmek: bir hâlden diğer bir hale çevirmek; değiştirmek.
mazhar-ı cami: Allah'ın birçok isminin tecelli ettiği yer.
medar: vesile, dayanak.
muamele-i şer'iye: dinî muamele, sünnete uygun işlemler.
nefis: insanı sürekli kötülüğe sevk eden şehvet ve gadap duygularının kaynağı.
nevi: çeşit.
nur-u Ahmedî: Hz. Peygamberin nuru, hidayet güneşi.
ömür: hayat.
peygamber: Allah'ın elçisi.
resul: Allah tarafından kendisine vahiy gelen peygamber.
salâvat: Hz. Muhammed'e rahmet ve esenlik dileme.
sünnet-i seniye: Peygamberimizin sözlerine, emirlerine ve hareketlerine dair en yüksek ve kıymetli hâller.
şari: şeriatı ortaya koyan, Allah, kanun koyucu.
şeriat: İslâmın bütün hükümleri.
tahattur-u hükm-ü şer'i: dinin hükmünü, kararını hatırlama.
tasavvur-u vahiy: vahiy ile gelen Kur'an'ı düşünme.

Hem, ¹ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ بَعْدَ ذَرَاتِ الْكَائِنَاتِ وَمُرَكَّبَاتِهَا

der; her şey namına bir salâvat getirir. Çünkü, her şey nur-u Ahmedî (a.s.m.) ile alâkadardır. İşte, tesbihatta, salâvatlarda hadsiz adetlerin hikmetini anla.

ÜÇÜNCÜ MEYVE: Ey nefis! Az bir ömürde hadsiz bir amel-i uhrevî istersen ve her bir dakika-i ömrünü bir ömür kadar faydalı görmek istersen ve âdetini ibadete ve gafletini huzura kalbetmeyi seversen, sünnet-i seniyeyle ittiba et. Çünkü, bir muamele-i şer'iyeyle tatbik-i amel ettiğin vakit, bir nevi huzur veriyor, bir nevi ibadet oluyor, uhrevî çok meyveler veriyor.

Meselâ, bir şeyi satın aldın; icap ve kabul-ü şer'iyeyle tatbik ettiğin dakikada, o adî alışverişin bir ibadet hükmünü alır. O tahattur-u hükm-ü şer'i, bir tasavvur-u vahiy verir; o dahi, şarii düşünmekle bir teveccüh-ü İlâhî verir; o dahi, bir huzur verir. Demek, sünnet-i seniyeyle tatbik-i amel etmekle, bu fânî ömür bâkî meyveler verecek bir hayat-ı ebediyeyle medar olacak olan faydalar elde edilir.

فَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ
² وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

fermanını dinle; şeriat ve sünnet-i seniye'nin ahkâmı içinde cilveleri intişar eden Esmâ-i Hüsnânın her bir isminin feyz-i tecellisine bir mazhar-ı cami olmaya çalış.

1. Allah'ım! Kâinatın zerrelere ve onlardan mürekkep varlıkların adedince Muhammed'e rahmet eyle.
2. Siz de hem Allah'a, hem de Ona ve Onun bütün sözlerine iman eden o ümmî Peygambere, resulüne iman edin ve o Peygambere uyun ki, doğru yolu bulmuş olasınız. (A'raf Suresi: 158.)

tatbik: uygulama.	nına uygun anmalar.	ümmî: okuma yazması olmayan.
tatbik-i amel: uygun işleme, uygun davranma.	teveccüh-ü İlâhî: Allah'ın sevgisi ve ilgisi.	zerre: en küçük madde, atom.
tesbihat: tesbihler, Allah'ı şa-	uhrevî: ahirete ait.	

DÖRDÜNCÜ MEYVE: Ey nefis! Ehl-i dünyaya, hususan ehl-i sefahate, hususan ehl-i küfre bakıp, sûrî ziynet ve aldatici gayr-i meşru lezzetlerine aldanıp, taklit etme. Çünkü, sen onları taklit etsen, onlar gibi olamazsın; pek çok sukut edeceksin. Hayvan dahi olamazsın; çünkü, senin başındaki akıl, meş'um bir alet olur, senin başını da ima dövecektir.

Meselâ, nasıl ki bir saray bulunsa, büyük bir dairesinde büyük bir elektrik lâmbası bulunur. O elektrikten teşaub etmiş ve onunla bağlı küçük küçük elektrikler, küçük menzillere taksim edilmiş. Şimdi birisi o büyük elektrik lâmbasının düğmesini çevirip ziyayı kapatsa, bütün menziller derin bir karanlık içine ve bir vahşete düşer.

Ve başka sarayda, büyük elektrik lâmbasıyla merbut olmayan küçük elektrik lâmbaları her menzilde bulunuyor. O saray sahibi büyük elektrik lâmbasının düğmesini çevirerek kapatsa, sair menzillerde ışıklar bulunabilir, onunla işini görebilir. Hırsızlar istifade edemezler.

İşte ey nefsim! Birinci saray bir Müslümandır; Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm, onun kalbinde, o büyük elektrik lâmbasıdır. Eğer onu unutsa, eliyazübillâh, kalbinden onu çıkarsa, hiçbir peygamberi daha kabul edemez; belki hiçbir kemalâtın yeri, ruhunda kalmaz, hatta Rabbini de tanımaz. Mahiyetindeki bütün menziller ve lâtifeler karanlığa düşer ve kalbinde müthiş bir tahribat ve vahşet oluyor. Acaba bu tahribat ve vahşete mukabil hangi şeyi kazanıp ünsiyet edebilirsin?

ehl-i dünya: dünyaya bağlı, sırf dünya için çabalayan.
ehl-i küfür: küfür ehli, kâfirler.
ehl-i sefahat: sefihler, nefsin zevk ve lezzeti için çok israf yapanlar.
eliyazübillâh: Allah korusun.
gayr-i meşru: dinen yasaklanmış, helâl olmayan.
hususan: bilhassa, özellikle.

istifade: faydalanma.
kemalât: olgunluklar, mü-kemmellikler.
lâtife: duygu, his.
mahiyet: iç yüz, nitelik.
menzil: kısım, yer, ev.
merbut: bağlı.
meş'um: uğursuz.
mukabil: karşılık.
müthiş: dehşet veren, korkutan.

nefis: insanı sürekli kötülüğe sevk eden şehvet ve gadap duygularının kaynağı.
ruh: insan ve hayvanlardaki dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan gayrimaddî cevher, manevî varlık.
sair: diğer, başka.
saray: hükümdarların oturduğu büyük yapı.
sukut: düşmek, değer yitirmek.

sûrî: görünüşte olan.
tahribat: yıkımlar, bozulmalar.
taklit: birine benzemeye çalışma.
taksim edilme: kısımlara ayrılma, paylaştırılma.
teşaub etme: şubelere, bölümle-re ayrılma.
ünsiyet: yakınlık, dostluk.
vahşet: korku, ürküntü.
ziya: ışık, nur.
ziynet: süs.

Hangi menfaati bulup o tahribat zararını onunla tamir edersin? Hâlbuki, ecnebiler o ikinci saraya benzerler ki, Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâmin nurunu kalplerinden çıkarsalar da, kendilerince bazı nurlar kalabilir veya kalabilir zannederler. Onların manevî kemalât-ı ahlâkiyelerine medar olacak Hazret-i Mûsa ve İsa Aleyhimesselema bir nevi imanları ve Hâlık'larına bir çeşit itikatları kalabilir.

Ey nefis-i emmare!

Eğer desen: “Ben, ecnebi değil, hayvan olmak isterim.”

Sana kaç defa söylemiştim, hayvan gibi olamazsın. Zira, kafandaki akıl olduğu için, o akıl, geçmiş elemeleri ve gelecek korkuları tokadıyla, senin yüzüne, gözüne, başına çarparak dövüyor; bir lezzet içinde bin elem katıyor. Hayvan ise, elemsiz güzel bir lezzet alır, zevk eder. Öyle ise, evvelâ aklını çıkar at, sonra hayvan ol. Hem, ¹ **كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ** sille-i te'dibini gör.”

BEŞİNCİ MEYVE: Ey nefis! Mükerreren söylediğimiz gibi, insan, şecere-i hilkatın meyvesi olduğundan, meyve gibi en uzak ve en cami ve umuma bakar ve umumun cihetülvahdetini içinde saklar bir kalp çekirdeğini taşıyan ve yüzü kesrete, fenâyâ, dünyaya bakan bir mahlûktur. Ubudiyet ise, onun yüzünü fenâdan bekaya, halktan Hakka, kesretten vahdete, müntehadan mebdee çeviren bir hayt-ı vuslat, yahut mebde ve münteha ortasında bir nokta-i ittisaldır.

aleyhisselâm: selâm onun üzeri-ne olsun.

beka: sonsuzluk, bâkîlik, ebedîlik.

camî': kapsamlı.

cihetülvahdet: birlik ciheti, yönü.

ecnebi: yabancı.

elem: üzüntü, tasa.

evvelâ: ilk önce.

fenâ: yok olma.

Hak: Allah.

Hâlık: her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hayt-ı vuslat: birleştirme ipi.

iman: inanç.

itikât: inanma.

kemalât-ı ahlâkiye: ahlâkî olgunluk ve mükemmellikler.

kesret: çoğunluk, çokluk, vahdetin zıddı.

mahlûk: yaratık.

manevi: manaya, ruha ve içe ait olan.

mebde: başlangıç.

medar: dayanak, vesile.

menfaat: fayda.

mükerreren: tekrar tekrar.

münteha: son.

nefis: kötü vasıfları, nitelikleri kendisinde toplayan, kötülüğe sevk eden, şehvî istekleri kamçılayıp hayırlı işlerden alıkoyan

1. Hayvan gibi, hatta onlardan da aşağıdırlar. (Furkan Suresi: 44.)

güç.

nefs-i emmare: insanı kötü-lüğe sürükleyen nefis.

nevi: çeşit.

nokta-i ittisal: bitişme nok-

tası.

nur: parıltı, ışık.

şecere-i hilkat: yaratılış ağa-

ci.

tahribat: yıkım, bozma.

tamir: onarım, onarma.

ubudiyet: kulluk.

umum: herkes.

vahdet: birlik.

zan: sanma.

Nasıl ki tohum olacak kıymettar bir meyve-i zîşuur, ağacın altındaki zîruhlara baksa, güzelliğine güvense, kendini onların ellerine atsa veya gaflet edip düşse, onların ellerine düşecek, parçalanacak, adı bir tek meyve gibi zayi olacak. Eğer o meyve, nokta-i istinadını bulsa, içindeki çekirdek, bütün ağacın cihetülvahdetini tutmakla beraber ağacın bekasına ve hakikatının devamına vasıta olacağını düşünebilse, o vakit o tek meyve içinde bir tek çekirdek, bir hakikat-i külliye-i daimeye, bir ömr-ü bâkî içinde mazhar oluyor.

Öyle de, insan, eğer kesrete dalıp kâinat içinde boğulup dünyanın muhabbetiyle sersem olarak fânîlerin te-bessümlerine aldansa, onların kucaklarına atılsa, elbette nihayetsiz bir hasarete düşer. Hem fena, hem fânî, hem ademe düşer; hem manen kendini idam eder. Eğer li-san-ı Kur'ân'dan kalp kulağıyla iman derslerini işitip başını kaldırsa, vahdete müteveccih olsa, ubudiyetin miracıyla arş-ı kemalâta çıkabilir, bâkî bir insan olur.

Ey nefsim! Madem hakikat böyledir ve madem millet-i İbrahimiyedensin (a.s.), İbrahimvari, ¹ لَا أَحَبُّ الْأَفْلَيْنِ de. Ve Mahbub-u Bâkî'ye yüzünü çevir ve benim gibi şöyle ağla:

[Buradaki Farisî beyitler, On Yedinci Sözün İkinci Makamında yazılmakla burada yazılmamıştır.]

1. Ben batıp gidenleri sevmem. (En'am Suresi: 76.)

adem: yokluk.	beka: bâkîlik, sonsuzluk, ebedilik.	yönü.
adi: bayağı.	fânî: geçici, sonlu.	Fârisî: İran dili, Farsça.
arş-ı kemalât: olgunlukların zirvesi.	beyit: iki mısradan oluşan şiir.	fenâ: yok olma, bitme.
bâkî: ebedî, daimî.	cihetülvahdet: birlik ciheti,	gaflet: gafililik, Allah'tan uzak-

laşıp nefsinin arzularına dalma.
hakikat: gerçek.
hakikat-i külliye-i daime: devamlılığı olup, bütün her şeyle ilgili olan gerçek.
hasaret: zarar.
İbrahimvari: Hz. İbrahim gibi.
idam: öldürme.
iman: inanma.
kâinat: bütün âlemler, dünya.
kesret: çokluk, vahdetin zıddı.
kıymettar: değerli, kıymetli.
lisan-ı Kur'ân: Kur'ân'ın dili.
Mahbub-u Bâkî: ölümsüz ve sonsuz sevgili olan, Allah.
manen: iç varlık bakımından, mana itibarıyla.
mazhar: zuhur yeri, görünme yeri, nail olma.
meyve-i zîşuur: şuur, akıl sahibi meyve.
millet-i İbrahimiye: Hz. İbrahim'in dinine mensup olanlar, İslâm milleti.
miraç: merdiven, yükseliş.
muhabbet: sevgi.
müteveccih: yönelmiş.
nefis: kötü vasıfları, nitelikleri kendisinde toplayan, kötülüğe sevk eden, şehvî istekleri kamçılayıp hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nihayetsiz: sonsuz.
nokta-i istinat: dayanak noktası.
ömr-ü bâkî: daimî, kalıcı hayat.
sersem: akli ve zihni dağılmış.
tebessüm: gülümseme.
ubudiyet: kulluk.
vahdet: birlik.
vasıta: aracı, vesile.
zayi: elden çıkmış.
zîruh: ruh sahibi.

* Yirmi Beşinci Söz, Barla'da 1927'de Türkçe olarak telif edilmiştir.

Yirmi Beşinci Söz

Mu'cizat-ı Kur'âniye Risalesi

*Elde Kur'an gibi bir mu'cize-i bâkî varken,
Başka bürhan aramak aklına zait görünür.
Elde Kur'an gibi bir bürhan-ı hakikat varken,
Münkirleri ilzam için gönlüne sıklet mi gelir?*

İHTAR

[Şu Sözün başında Beş Şuleyi yazmak niyet ettik. Fakat Birinci Şulenin ahirlerinde eski hurufatla tab etmek için gayet sür'atle yazmaya mecbur olduk. Hatta bazı gün yirmi otuz sahifeyi iki üç saat içinde yazıyorduk. Onun için Üç Şuleyi ihtisaren, icmalen yazarak İki Şuleyi de şimdilik terk ettik. Bana ait kusurlar ve noksanîyetler ve işkâl ve hatalara nazar-ı insaf ve müsamaha ile bakmalarını ihvanlarımızdan bekleriz.]

BU MU'CIZAT-I KUR'ÂNIYE RİSALESİNDEKİ ekser ayetlerin her biri, ya mülhitler tarafından medar-ı tenkit olmuş veya ehl-i fen tarafından itiraza uğramış veya cinnî ve insî şeytanların vesvese ve şüphelerine maruz olmuş ayetlerdir. İşte bu Yirmi Beşinci Söz öyle bir tarzda o

ahir: son.
ait: ilgili, alâkalı.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bürhan: delil, ispat.
bürhan-ı hakikat: hakikat delili.
cinnî ve insî: cinlerden ve insanlardan.
ehl-i fen: fen ilimleri ile uğraşanlar.
ekser: pek çok.
gayet: çok, fazla, oldukça.
hurufat: harfler.
icmalen: kısaca, özet olarak.
ihtar: hatırlatma.
ihtisaren: kısaltarak, özet şekilde.
ihvan: kardeşler.
ilzam: delille ispat edip cevap veremez hale getirme.
işkâl: zorlaştırma, güçleştirme.
itiraz: karşı çıkma.
kusur: eksiklik, özür.
maruz olma: uğrama.
medar-ı tenkit: eleştiri sebebi.
Mu'cizat-ı Kur'âniye: Kur'an'ın mu'cizeleri.
mu'cize-i bâkî: sonsuz ve devamlı mu'cize.

mülhit: dinsiz.
münkir: inkâr eden.
müsamaha: hoşgörü.
nazar-ı insaf: adaleti ve hakkı insafla düşünerek.
niyet: bir şeyi düşünerek yapmaya karar verme.

noksanîyet: eksiklik, noksanlık.
sıklet: ağırlık, yük.
sür'at: çabukluk, hız.
şeytan: kendisi kötü olan, başkalarına da kötü ve yanlış düşünceler veren varlıklar.
sule: ışık, parıltı.

şüphe: kuşku.
tab: kitap basma.
taraf: yön.
tarz: biçim, üslup.
terk: bırakma.
vesvese: şüphe ve aldatma.
zait: gereksiz, fazlalık.

ayetlerin hakikatlerini ve nüktelerini beyan etmiş ki, ehl-i ilhad ve fennin kusur zannettikleri noktalar i'cazın lemaatı ve belâgat-i Kur'âniyenin kemalâtının menşeleri olduğu ilmî kaideleriyle ispat edilmiş. Bulantı vermemek için onların şüpheleri zikredilmeden cevap-ı kat'î verilmiş.

¹ وَالشَّمْسُ تَجْرِي وَالْجِبَالُ أَوْتَادًا gibi, yalnız Yirminci Sözü'nün Birinci Makamında, üç dört ayette şüpheleri söylenmiş.

Hem bu Mu'cizat-ı Kur'âniye Risalesi gerçi gayet muhtasar ve acele yazılmış ise de, fakat ilm-i belâgat ve ulûm-u Arabiye noktasında, âlimlere hayret verecek derecede âlimâne ve derin ve kuvvetli bir tarzda beyan edilmiş. Gerçi her bahsini her ehl-i dikkat tam anlamaz, istifade etmez. Fakat, o bahçede herkesin ehemmiyetli hissesi var. Pek acele ve müşevveş hâletler içinde telif edildiğinden, ifade ve ibaresinde kusur var olmasıyla beraber, ilim noktasında çok ehemmiyetli meselelerin hakikatini beyan etmiş.

Said Nursî

1. Güneş döner. (Yâsin Suresi: 38) • Dağlar birer kazık yapmadık mı? (Nebe Suresi: 7.)

âlim: bir ilmin bilinmesi gereken konularını ve kurallarını en iyi şekilde bilen kişi.

âlimâne: âlime yaraşır şekilde.

âyet: Kur'an'ın her bir cümlesinde.

bahis: söz, konu.

belâgat-i Kur'âniye: Kur'an'ın hâlin gereğine uygun, yerli

yerinde, kusursuz söz söylemesi.

beyan: anlatma, açıklama.

cevab-ı kat'î: kesin cevap.

derece: yüksek mertebe, aşama.

ehemmiyet: önem.

ehemmiyetli: önemli.

ehl-i dikkat: dikkat sahipleri.

ehl-i ilhad ve fen: dinsizler ve fen ilimleriyle uğraşanlar.

gayet: çok, fazla, oldukça.

gerçi: her ne kadar.

hakikat: gerçek, asıl, esas, doğru.

hâlet: hâl, durum.

hisse: pay.

ibare: cümle.

i'caz: insanları âciz bırakma, mu'cize gösterme.

ifade: söyleniş şekli, anlatım biçimi.

ilim: kâinat içinde meydana gelen olayların sebep, oluş, sonuç ve tesirleri konusunda, aklın ölçüleri çerçevesinde tahsil ve tecrübe ile edinilen doğru bilgi, bilim.

ilm-i belâgat: düzgün ve güzel söz söylemeyi öğreten ilim dalı.

ilmî kaide: bir ilmin kabul ettiği kural, prensip, usul.

ispat: doğruluğunu ortaya koyma.

istifade: faydalanma, yararlanma.

kemalât: mükemmellikler, faziletler.

kusur: eksiklik; hata.

lemaat: parlıklar, parlamalar.

makam: mevki, konu.

menşe: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.

mesele: konu, cevabı istenen soru.

Mu'cizat-ı Kur'âniye: Kur'an'ın mu'cizeleri.

muhtasar: kısa, özet.

müşevves: kanşık, dağınık.

nokta: aç, konu, durum.

nükte: bir söz veya ibareden özel bir dikkatle çıkarılan ince ve gizli mana.

şüphe: kuşku, tereddüt.

tarz: biçim, şekil.

telif: yazma, yazılma.

ulûm-u Arabiye: Arapça ilimler.

zannetme: sanma.

zikretme: anma, söyleme.

Mu'cizat-ı Kur'âniye Risalesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ لِّئِنْ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا
الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا¹

Mahzen-i mu'cizat ve mu'cize-i kübra-i Ahmediye (a.s.m.) olan Kur'ân-ı Hakîm-i Mu'cizülbeyan'ın hadsiz vücuh-u i'cazından kırka yakın vücuh-u i'caziyeyi Arabî risalelerimde ve Arabî Risale-i Nur'da ve İşaratü'l-İ'caz namındaki tefsirimde ve geçen şu Yirmi Dört Sözlerde işaretler etmişiz. Şimdi onlardan yalnız beş veçhini bir derece beyan ve sair vücuhu içlerinde icmalen derç ederek ve bir Mukaddeme ile onun tarif ve mahiyetine işaret edeceğiz.

Mukaddeme

Üç Cüzdür.

BİRİNCİ CÜZ

Kur'ân nedir, tarifi nasıldır?

Elcevap: On Dokuzuncu Sözde beyan edildiği ve sair Sözlerde ispat edildiği gibi,

Arabi: Arapça.

beyan: anlatma, açıklama.

cin: bir cins ateşten yaratılmış ve Allah'a iman etmekle yükümlü tutulmuş şuur sahibi bir varlık.

cüz: kısım.

derç: koyma, yerleştirme, katma.

derece: miktar.

elcevap: sorulan şeye cevap.

hadsiz: sayısız, sınırsız.

icmalen: kısaca, özetle.

ispat: delillerle gösterme.

İşaratü'l-İ'caz: Risale-i Nur Külliyyatında yer alan bir eser.

işaret: gösterme, bildirme.

Kur'ân-ı Hakîm-i Mu'cizülbeyan:

yerli yerinde yaptığı açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, özellikleri.

mahzen-i mu'cizat: mu'cizeler kaynağı, deposu.

Mu'cizat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın mu'cizeleri.

mu'cize-i kübra-i Ahmediye:

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • De ki: And olsun, eğer bu Kur'ân'ın benzerini getirmek için insanlar ve cinler bir araya toplanıp da hepsi birbirine yardımcı olsalar, yine de onun benzerini getiremezler. (İsra Suresi: 88.)

Peygamberimizin en büyük mu'cizesi.

mukaddeme: ön söz, giriş.

nam: ad, isim.

Rahîm: acıyıp merhamet eden, bağışlayan, koruyan Allah.

Rahman: ister mü'min, ister kâfir, ister iyi isterse kötü ol-

sun, rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

risale: yalnızca bir konuyla ilgili küçük kitap.

sair: diğer, başka, öteki.

tarif: ayrıntılı olarak anlatıp

tanıtma; tanım.

tefsir: Kur'ân'ın cümlelerinin ve kelimelerinin anlamlarını açıklama ve bu konuda yazılan eser.

vech: yön.

vücuh: yönler.

vücuh-u i'caz: mu'cizelik yönleri.

Kur'ân,

- *şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi;*
- *ve ayat-ı tekviniyeyi okuyan mütenevvi dillerinin tercüman-ı ebedîsi;*
- *ve şu âlem-i gayp ve şahadet kitabının müfessiri;*
- *ve zeminde ve gökte gizli esma-i İlâhiyenin manevî hazinelerinin keşşafı;*
- *ve sutur-u hâdisatın altında muzmer hakaikın miftahı;*
- *ve âlem-i şahadette âlem-i gaybın lisanı;*
- *ve şu âlem-i şahadet perdesi arkasında olan âlem-i gayp cihetinden gelen iltifatat-ı ebediye-i Rahmaniye ve hitabat-ı ezeliye-i Sübhaniyenin hazinesi;*
- *ve şu İslâmiyet âlem-i manevîsinin güneşi, temeli, hendesesi;*
- *ve avalim-i uhreviyyenin mukaddes haritası;*
- *ve zat ve sıfât ve esma ve suun-u İlâhiyenin kavl-i şarihi, tefsir-i vazıhı, bürhan-ı katıı, tercüman-ı satıı;*
- *ve şu âlem-i insaniyetin mürebbîsi;*
- *ve insaniyet-i kübra olan İslâmiyetin mâ ve ziyası;*
- *ve nev-i beşerin hikmet-i hakikiyesi;*
- *ve insaniyeti saadete sevk eden hakikî mürşidi ve hâdisi;*
- *ve insana hem bir kitab-ı şeriat, hem bir kitab-ı dua, hem bir kitab-ı hikmet, hem bir kitab-ı ubudiyet, hem bir kitab-ı emir ve davet, hem bir kitab-ı zikir, hem bir kitab-ı fikir, hem bütün insanın bütün hacat-ı maneviyesine merci olacak çok kitapları tazammun eden tek, cami bir kitab-ı mukaddestir.*

âlem-i gayp: görünmeyen dünya, ahiret âlemi.

âlem-i gayp ve şahadet kitabı: bir kitap gibi manalar ifade eden görünen ve görünmeyen âlemler.

âlem-i insaniyet: insanlık âlemi

âlem-i manevî: manevî dünya.

âlem-i şahadet: görünen, algılanabilen dünya.

avalim-i uhreviye: ahiret âlemleri.

ayat-ı tekviniye: kâinatta Allah'ın varlığına işaret eden deliller.

bürhan-ı katı: kesin delil.

camî: her şeyi içinde toplayan.

cihet: yön, taraf.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

hacat-ı maneviye: manevî ihtiyaçlar.

hâdî: hidayet veren, doğru yola ulaştıran.

hakaik: hakikatler, gerçekler.

hakikî: gerçek, doğru.

hendese: geometri, mühendislik.

hikmet-i hakikiye: gerçek hikmet.

hitabat-ı ezeliye-i Sübhaniye: bütün kusur ve noksanlardan uzak, bütün mükemmel sıfatlara sahip, varlığının başlangıcı olmayan Allah'ın hitapları.

iltifatat-ı ebediye-i Rahmaniye: sınırsız merhamet sahibi olan Allah'ın sonsuza kadar

geçerli olan güzel sözleri.

insaniyet: insanlık.

insaniyet-i kübra: en büyük insanlık.

kavl-i şarih: açıklayıcı söz.

keşşaf: keşfeden, meydana çıkaran.

kitab-ı dua: dua kitabı.

kitab-ı emir ve davet: Allah'ın emirlerini bildiren ve iman etmeye çağırان kitap.

kitab-ı fikir: içinde en güzel, en doğru fikirleri bulunduran, insanları düşünmeye yöneltten kitap.

kitab-ı hikmet: varlıkların yaratılış sebeplerini, faydalarını ve neticelerini açıklayan kitap.

kitab-ı kebir-i kâinat: büyük kâinat kitabı.

kitab-ı mukaddes: kutsal kitap.

kitab-ı şeriat: kanun kitabı.

kitab-ı ubudiyet: kulluğun nasıl yapılması gerektiğini anlatan kitap.

kitab-ı zikir: Allah'ı anmanın en güzel örneklerinin gösterildiği kitap.

lisan: dil.

mâ: su.

manevî: manaya, içe ve ruha ait olan.

merci: başvurulacak yer.

miftah: anahtar.

mukaddes: kutsal, yüce, kusur ve noksanlardan uzak.

muzmer: gizli, örtülü.

müfessir: açıklayan, yorumlayan.

mürebbî: terbiye eden, eğiten.

mürşit: doğru yolu gösteren.

mütenevvi: çeşitli.

nev-i beşer: insan türü, bütün insanlar.

saadet: mutluluk.

sevk: ulaştırma.

sudur-u hâdisat: mana ifade eden yazılı satırlara benzeyen olaylar.

tazammun: içinde bulundurma.

tefsir-i vazıh: apaçık açıklama, yorum.

tercüman-ı ebedî: ebedî tercüman, varlıkların ne manaya geldiğini anlatan ve hükmü sonsuza kadar devam eden Kur'ân-ı Kerîm.

tercüman-ı satı: parlak tercüman.

tercüme-i ezeliye: Allah'ın kelâmı olan ve bütün varlıkların mana, mahiyet ve vazifelerini açıklayan, mevcudatın tercümesi hükmündeki Kur'ân-ı Kerîm.

zat ve sıfat ve esma ve suun-u İlâhiye: Cenab-ı Hakkın yüce Zâtı, sıfatları, isimleri, mukaddes hâl ve keyfiyetleri, filleri ve işleri.

zemin: yeryüzü.

ziya: ışık.

âlem: bütün yaratılmışlar.

Arş-ı Azam: Allah'ın kudretinin ve hâkimiyetinin bilindiği, görüldüğü en büyük daire.

arz: yer, dünya.

azamet-i haşmet: ihtişamın büyüklüğü.

beyan: anlatma, açıklama.

cihet: yön, taraf.

cüz: kısım.

defter-i iltifatat-ı Rahmaniye: sonsuz merhamet sahibi olan Allah'ın güzel sözlerini içine alan defter; Kur'an.

evliya: velîler, Allah'ın dostluğunu kazanmış kullar.

ferman: emir, buyruk.

Hâlık: yaratıcı, Allah.

haysiyetiyle: bakımından.

hesabına: adına.

hikmetfeşan: faydalı bilgi yayan.

hitap: konuşma.

hutbe-i ezeliye: varlığının başlangıcı olmayan Allah'ın insanlara ve cinlere konuşması.

hükümünde: yerinde, yerine, gibi kabul edilen.

ibraz: ortaya koyup gösterme.

İlâh: yaratıcı, kendisine ibadet edilen; Allah.

İsm-i Azam: Allah'ın isimlerinden kâinata en kapsamlı olarak görülenleri ve bilinenleri.

ispat: kanıtlama, doğruluğunu ortaya koyma.

itibarıyla: olması dolayısıyla.

kelâm: söz, konuşma.

kitab-ı mukaddes: kutsal kitap.

kitab-ı semavi: Cenab-ı Hakkın gönderdiği ilâhî kitap.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş kitap.

kütüphane: kitaplık.

lâyık: yakışan, uygun.

mecmua: toplanıp biriktirilmiş ve düzenlenmiş evrakların tamamı; kitap.

mertebe-i azam: en büyük mertebe.

mesak: ileri sürdüğü, sevk ettiği hedef.

meslek: gidilen, tutulan yol

meşrep: kişinin gittiği manevî yolda kendi mizacına göre takip ettiği, usul, tarz.

mevcudat: var olan her şey.

mezak: zevk.

muhabere: haberleşme.

muhakkikin: gerçekleri araştırıp bulanlar.

muhat: kuşatılmış, etrafı çevrilmiş.

muhit: etraf, çevre.

muhtelif: çeşitli, farklı.

mukaddes: kutsal, yüce, kusur ve noksanlardan uzak.

• *Hem, bütün evliya ve siddikîn ve urefa ve muhakkinin muhtelif meşreplerine ve ayrı ayrı mesleklerine, her birindeki meşrebin mezakına lââyık ve o meşrebi tenvir edecek ve her bir mesleğin mesakına muvafık ve onu tasvir edecek birer risale ibraz eden mukaddes bir kütüphane hükmünde bir kitab-ı semavîdir.*

İKİNCİ CÜZ VE TETİMME-İ TARİF

Kur'an Arş-ı Azamdan, İsm-i Azamdan, her ismin mertebe-i azamından geldiği için, On İkinci Sözde beyan ve ispat edildiği gibi,

Kur'an,

- *bütün âlemlerin Rabbi itibarıyla, Allah'ın kelâmıdır;*
- *hem, bütün mevcudatın İlâhî ünvanıyla, Allah'ın fermanıdır;*
- *hem, bütün semavat ve arzın Hâlık'ı namına bir hitaptır;*
- *hem, rububiyet-i mutlaka cihetinde bir mükâleme-dir;*
- *hem, saltanat-ı amme-i Sübhaniye hesabına bir hutbe-i ezeliyedir;*
- *hem, rahmet-i vâsia-i muhita nokta-i nazarında, bir defter-i iltifatat-ı Rahmaniye-dir;*
- *hem, ulûhiyetin azamet-i haşmeti haysiyetiyle, başlarında bazen şifre bulunan bir muhabere mecmuasıdır;*
- *hem, İsm-i Azamın muhitinden nüzul ile, Arş-ı Azamın bütün muhatına bakan ve teftiş eden hikmetfeşan bir kitab-ı mukaddestir.*

muvafık: uygun.

mükâleme: konuşma.

nam: ad, isim.

nokta-i nazar: bakış açısı, görüş.

nüzul: inmek, iniş.

Rab: bütün varlıkları yaratan, ihtiyaçlarını gideren ve büyü-tüp yetiştiren Allah.

rahmet-i vâsia-i muhita: her şeyi kuşatan geniş rahmet.

risale: yalnızca bir konuyla ilgili küçük kitap.

rububiyet-i mutlaka: Allah'ın kayıtsız, şartsız bütün varlıkları yaratması, ihtiyaçlarını gidermesi ve onları uyum içinde idare etmesi.

saltanat-ı amme-i Sübhaniye: bütün kusur ve noksanlardan uzak olan Allah'ın her şeyi kuşatan, hâkimiyeti.

semavat: gökler.

siddikîn: Allah yolunda doğrulukta ve bağlılıkta en ileri olanlar.

şifre: gizli ve işaretle olan yazı tarzı.

tasvir: bir şeyi söz veya yazı ile ifade etme, anlatma.

teftiş: kontrol etme.

tenvir: aydınlatma.

tetimme-i tarif: tarifi tamamlaması.

ulûhiyet: Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi Kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

urefa: arifler, Allah'ı tanıma ve bilmede en ileride olanlar.

ünvan: ad, sıfat.

Ve şu sırdandır ki, “Kelâmullah” ünvanı, kemal-i liya-katle Kur’ân’a verilmiş ve daima da veriliyor.

Kur’ân’dan sonra, sair enbiyanın kütüp ve suhurları derecesi gelir.

Sair nihayetsiz kelimat-ı İlâhiyenin ise; bir kısmı dahi has bir itibarla, cüz’î bir ünvan ile, hususî bir tecelli ile, cüz’î bir isim ile ve has bir rububiyet ile ve mahsus bir sal-tanat ile ve hususî bir rahmet ile zahir olan ilhamat sure-tinde bir mükâlemedir. Melek ve beşer ve hayvanatın il-hamları, külliyyet ve hususiyet itibarıyla çok muhtelifdir.

ÜÇÜNCÜ CÜZ

Kur’ân, asırları muhtelif bütün enbiyanın kütüplerini ve meşrepleri muhtelif bütün evliyanın risalelerini ve meslekleri muhtelif bütün asfiyanın eserlerini icmalen ta-zammun eden ve cihat-ı sittesi parlak ve evhamüşübeha-tın zulûmatından musaffa; ve nokta-i istinadı bilyakîn vahy-i semavî ve kelâm-ı ezeli; ve hedefi ve gayesi bilmü-şahede saadet-i ebediye; içi bilbedahe halis hidayet, üstü bizzarure envar-ı iman, altı biilmelyakîn delil ve bürhan, saği bittecrübe teslim-i kalp ve vicdan, solu biaynelyakîn teshir-i akıl ve iz’an, meyvesi bihakkalyakîn rahmet-i Rahman ve dâr-ı cinan, makamı ve revacı bilhads-i sadık makbul-ü melek ve ins ü can bir kitab-ı semavîdir.

Kur’ân’ın tarifine dair üç cüz’ündeki sıfatların her biri başka yerlerde kat’î ispat edilmiş veya ispat edilecektir; devamız mücerret değil, her birisi bürhan-ı kat’î ile mü-berhendir.

* * *

asfiya: Peygamberimizin yo-lundan gidip, ilim ve takvala-ryla Peygamber Efendimizin gerçek vârisi olanlar.

beşer: insan.

biaynelyakîn: görür derece-de kesin olarak bilme.

bihakkalyakîn: yaşar gibi doğruluğundan şüphe etme-yecek şekilde bilme.

biilmelyakîn: bir şeyi ilimle ve bazı işaretleriyle kesin bir şekilde bilme.

bilbedahe: apaçık bir şekilde.

bilhads-i sadık: doğru bir sezgi ile.

bilmüşahede: gözlem ile, gö-rerek.

bilyakîn: şüphesiz, kesin bir bilişle.

bittecrübe: tecrübe ile.

bizzarure: kesinlikle.

bürhan: delil, kanıt.

bürhan-ı kat’î: kesin ve sağ-lam delil.

cihat-ı sitte: altı yön, taraf.

cüz: kısım, parça.

cüz’î: az.

dâr-ı cinan: Cennet yurtları, Cennetler.

dava: iddia, mesele.

enbiya: peygamberler.

envar-ı iman: iman nurları.

evhamüşübehat: kuruntular ve şüpheler.

evliya: velîler, Allah’a manen yakın ve Ona dost olan kullar.

gaye: hedef; sonuç.

halis: saf, hilesiz.

has bir itibar: sadece kendi-ne ait olan bir yönüyle.

has: özel.

hayvanat: hayvanlar.

hedef: varılacak nokta, amaç.

hidayet: doğru ve hak olan; doğ-ruya ulaştırın yolu gösterme.

hususî: özel.

hususiyet: ayıncı özellik.

icmalen: kısaca, özet olarak.

ilham: Allah’tan kalbe gelen ma-na.

ilhamat: ilhamlar, Allah’tan kalbe gelen manalar.

itibarıyla: bakımından, yönüyle.

kat’î: kesin, şüphesiz.

kelâm-ı ezeli: varlığının başlangı-cı olmayan Allah’a ait olduğu için manen ezeli olan söz.

kelâmullah: Allah’ın sözleri; Kur’ân.

kelimat-ı ilâhiye: Allah’a ait keli-meler, ilâhî kelimeler.

kemal-i liyakat: tam lâyük olma.

kitab-ı semavî: Cenab-ı Hakkın gönderdiği kitap.

külliyyet: genellik, bütünlük.

kütüp: kitaplar.

makam: değer, seviye.

makbul-ü melek ve insücan: meleklerin, insanların ve cinlerin kabul edip beğendiği şey.

meslek: gidilen, tutulan yol.

meşrep: kişinin gittiği yolda ken-di yapısına göre takip ettiği, usul.

musaffa: safılaşmış, temizlenmiş.

müberhen: delillerle ispatlanmış olan.

mücerret: yalnız; delilsiz.

mükâleme: konuşma.

nihayetsiz: sonsuz.

nokta-i istinat: dayanak noktası.

rahmet: şefkat ve merhamet gösterme, acıma.

rahmet-i Rahman: Rahman olan Allah’ın rahmeti.

revac: kıymet, değer; geçerlik

risale: yalnızca bir konuyla ilgili küçük kitap.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın bütün varlıkların ihtiyaçlarını gidermesi, yetiştirmesi ve onları uyum için-de idare etmesi.

saadet-i ebediye: sonsuz mutlu-luk.

saltanat: hâkimiyet, yönetim.

sıfat: nitelik, özellik; tanımlama.

suhuf: sayfeler.

tazammun: içine alma.

tecelli: görünme, belirme, yansı-ma.

teshir-i akıl ve iz’an: aklı ve an-layışı emrine itaat ettirme.

teslim-i kalp ve vicdan: kalp ve vicdanın doğru ve hakka boyun eğmesi.

vahy-i semavî: Allah tarafından melekle Peygambere gönderilen vahiy.

zahir: görünen, ortaya çıkan.

zulûmat: karanlıklar.

Birinci Sule

Bu Şulenin Üç Şuai var.

Birinci Şua

Derece-i i'cazda belâgat-i Kur'âniyedir.

O belâgat ise, nazmın cezaletinden ve hüsnümetane-tinden ve üslûplarının bedaatinden, garip ve müstahsen-liğinden ve beyanın beraatinden, faik ve saffetinden ve maanisinin kuvvet ve hakkaniyetinden ve lâfzının fesaha-tinden, selâsetinden tevellüt eden bir belâgat-i harikulâ-dedir ki, benîâdemın en dâhî ediplerini, en harika hatip-lerini, en mütebahhir ulemasını muarazaya davet edip bin üç yüz senedir meydan okuyor, onların damarlarına şiddetle dokunuyor. Muarazaya davet ettiği hâlde, kibir ve gururlarından başını semavata vuran o dâhîler, ona muaraza için ağız açamayıp, kemal-i zilletle boyun eğdi-ler.

İşte belâgatindeki vech-i i'cazı iki suret ile işaret ede-riz.

BİRİNCİ SURET

i'cazı vardır ve mevcuttur. Çünkü, Ceziretülarap ahali-si o asırda ekseriyet-i mutlaka itibarıyla ümmî idi. Ümmî-likleri için mefahirlerini ve vukuat-ı tarihiyelerini ve me-hasin-i ahlâka yardım edecek durub-u emsallerini kitabet yerine şiir ve belâgat kaydıyla muhafaza ediyorlardı.

ahali: halk.

asır: zaman, çağ.

bedaat: güzellik, yenilik, çekicilik.

belâgat: sözün söylenilen kişiye ve duruma uygun, güzel, düzgün, kusursuz söylenmesi.

belâgat-i harikulâde: olağanüstü belâgat.

belâgat-i Kur'âniye: Kur'ân'ın kendine özgü bir şekilde düzgün, kusursuz, tam yerinde, ve güzel söz söylemesi.

benîâdem: âdemoğulları, insanlar.

beraat: üstünlük.

beyan: Kur'ân'ın açıklama ve an-latım tarzı, şekli.

cezalet: güzellik, kelimeleri ince veya sert söylenişlerine göre yer-li yerinde kullanılmasından do-ğan güzellik.

Ceziretülarap: Arabistan Yarıma-dası.

dâhî: zeki, anlayışlı, uyanık.

damar: gurur, şeref.

davet: çağrı.

derece-i i'caz: benzerini yapma konusunda yetersiz kalınacak de-rece.

durub-u emsal: atasözleri.

edip: güzel ve sanatlı söz söyle-yen.

ekseriyet-i mutlaka: çok büyük bir çoğunluk.

faik: yüksek, üstün, seçkin.

fesahat: açık ve güzel konuşma.

garip: hayret verici.

gurur: kendini beğenme, övün-me.

hakkaniyet: gerçeklik, doğruluk.

harika: olağanüstü.

hatip: konuşan, hitap eden.

hüsnümetanet: sağlamlıktaki güzellik.

i'caz: mu'cizelik, olağanüstülük, âciz bırakma.

işaret: bildirme, gösterme.

itibarıyla: olarak.

kemal-i zillet: tam bir küçülme, aşağılanma, hor ve hakir duruma düşme.

kibir: kendini büyük göste-rme, gurur.

kitabet: yazı yazma.

lâfız: Kur'ân'ın cümleleri ve kelimeleri.

maani: manalar, anlamlar.

mefahir: övünülecek şeyler.

mehasin-i ahlâk: ahlâkî gü-zellikler.

mevcut: var.

muaraza: karşı gelme, söz mücadelesi.

muhafaza: koruma, saklama.

müstahsen: beğenilmiş, gü-zel,

mütebahhir: bilgisi deniz gibi geniş ve derin olan.

nazım: Kur'ân'ın ayetlerinin ve kelimelerinin dizilişi, dü-zenlenişi.

saffet: saflık, temizlik, anlık,

selâset: sözün akıcı ve anlaş-lır olması.

semavat: gökler.

suret: biçim, şekil.

şiddetle: sert şekilde, çokça,

sık sık.

şua: ışık demeti.

sule: parıltı.

tevellüt: ortaya çıkma, doğ-ma.

ulema: âlimler, bilginler, ilim sahipleri.

ümmî: okuma yazması olma-yan.

üslûp: stil, tarz, kendine özgü anlatım şekli.

vech-i i'caz: mu'cizelik yönü, âciz bırakma yönü.

vukuat-ı tarihiye: tarihî hâdi-seler, olaylar.

Manidar bir kelâm, şiir ve belâgat cazibesıyla eslâftan ah-lâfa hafızalarda kalıp gidiyordu. İşte şu ihtiyac-ı fitrî neticesi olarak, o kavmin manevî çarşı-yı ticaretlerinde en ziyade revaç bulan, fesahat ve belâgat metayı idi. Hatta bir kabilenin belîğ bir edibi, en büyük bir kahraman-ı millîsi gibiydi. En ziyade onunla iftihar ediyorlardı. İşte, İslâmî yetten sonra âlemi zekâlarıyla idare eden o zeki kavim, şu en revaçlı ve medar-ı iftiharları ve ona şiddet-i ihtiyaçla muhtaç olan belâgatte akvam-ı âlemnden en ileride ve en yüksek mertebede idiler. Belâgat, o kadar kıymettar idi ki, bir edibin bir sözü için iki kavim büyük muharebe ederdi ve bir sözüyle musalâha ediyorlardı. Hatta onların içinde “Muallâkat-ı Seb’a” namıyla yedi edibin yedi kaside-sini altınla Kâbe’nin duvarına yazmışlar, onunla iftihar ediyorlardı.

İşte böyle bir zamanda, belâgat en revaçlı olduğu bir anda Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan nüzul etti. Nasıl ki zaman-ı Mûsa Aleyhisselâmda sihir ve zaman-ı İsa Aleyhisselâm da tıp revaçta idi; mu’cizelerinin mühimi o cinsten geldi. İşte o vakit büleğa-i Arabî en kısa bir suresine mukabeleye davet etti.

۱ **وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ**

fermanıyla onlara meydan okuyor.

Hem, der ki: “İman getirmezseniz mel’unsunuz, Cehenneme gireceksiniz.” Damarlarına şiddetle vuruyor, gururlarını dehşetli surette kırıyor, o kibirli akıllarını istihfaf ediyor. Onları bidayeten idam-ı ebedî ile ve sonra da

iman: Allah’a inanma.

İslâmiyet: Müslümanlık.

istihfaf: küçümseme, hafife alma.

Kâbe: Mekke-ı Mukerreme’de Harem-i Şerif’in ortasında bulunan kutsal bina, beytullah.

kabile: aşiret, boy, aynı sülâleden olanlar.

kahraman-ı millî: millî kahraman.

kaside: bir şeyi öven şiir.

kavim: millet, insan topluluğu.

kelâm: söz, cümle.

kıymettar: değerli.

kibir: kendini büyük gösteriş, gurur.

Kur’ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed’e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan: açıklamaıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur’ân-ı Kerîm.

manevî çarşı-yı ticaret: manevî alış-verişlerin yapıldığı çarşı; kûltür hayatı.

manidar: anlamlı, manalı.

medar-ı iftihar: övünme sebebi.

mel’un: lânetlenmiş.

mertebe: derece, seviye.

meta: kıymetli mal.

Muallâkat-ı Seb’a: cahiliye döneminde en çok beğenilen ve Kâbe duvarına asılan yedi şiir.

mu’cize: insanı âciz bırakan, olağanüstü iş.

muharebe: savaşma.

muhtaç: ihtiyacı olan.

mukabele: karşılık verme.

musalâha: barışma, uzlaşma.

mühim: önemli.

nam: ad, isim.

netice: sonuç.

nüzul: inmek, iniş.

revaç: kıymet, değer, geçerlik.

sihir: büyü, büyüçülük.

sure: Kur’ân-ı Kerîm’in 114 bölümünden her biri.

suret: şekil, biçim.

şiddet: kuvvet, sertlik.

şiddet-i ihtiyaç: ihtiyacın çok fazla olması.

şûphe: tereddüt, kuşku.

vakit: zaman.

zaman-ı İsa Aleyhisselâm: İsa peygamber zamanı.

zaman-ı Mûsa Aleyhisselâm: Mûsa peygamber zamanı.

zekâ: sür’atli kavrama gücü.

zekî: akıllı.

ziyade: çok, fazla.

1. Eğer kulumuz Muhammed’e indirdiğimiz Kur’ân’dan bir şüpheniz varsa, haydi, onun benzeri bir sure getirin. (Bakara Suresi: 23.)

ahlâf: sonra gelenler.
akvam-ı âlem: dünyadaki milletler.
âlem: dünya, cihan.
belâgat: güzel, düzgün, pür-rûzsüz söz söyleme.
belîğ: söylemek istediğini düzgün, eksiksiz ve güzel sözlerle anlatan.
bidayeten: başlangıçta, ilkin.
büleğa-i Arap: güzel, düzgün,

pür-rûzsüz söz söyleyen Arap belîğleri.
cazibe: çekicilik.
Cehennem: ahiretteki hapis ve ceza yeri.
cins: çeşit.
damar: şeref, gurur.
davet: çağırma.
dehşetli: korkunç, korkutucu.
edip: şair, güzel ve sanatlı söz söyleyen.

eslâf: öncekiler.
ferman: emir, buyruk.
fesahat: açık ve güzel konuşma.
hafıza: zihin, akıl.
idam-ı ebedî: sonsuza dek yok oluş.
idare: yönetme.
iftihar: övünme.
ihtiyac-ı fitrî: yaratılıştan gelen ihtiyaç.

Cehennemde idam-ı ebedî ile beraber dünyevî idam ile de mahkûm ediyor. Der: “*Ya muaraza ediniz, yahut can ve malınız helâkettedir.*”¹

İşte, eğer muaraza mümkün olsaydı, acaba hiç mümkün mü idi ki, bir iki satırla muaraza edip davasını iptal etmek gibi rahat bir çare varken, en tehlikeli, en müşkülâtli muharebe tariki ihtiyar edilsin. Evet o zeki kavim, o siyasî millet ki, bir zaman âlemi siyasetle idare ettiği hâlde, en kısa ve rahat ve hafif bir yolu terk etsin, en tehlikeli ve bütün mal ve canını belâya atacak uzun bir yolu ihtiyar etsin; hiç kabil midir? Çünkü, edipleri birkaç hurufatla muaraza edebilseydi, Kur’ân davasından vazgeçerdi. Onlar da maddî ve manevî helâketten kurtulurlardı. Hâlbuki, muharebe gibi dehşetli, uzun bir yolu ihtiyar ettiler. Demek, muaraza-i bilhuruf mümkün değildi, muhaldi; onun için muharebe-i bissüyufa mecbur oldular.

Hem, Kur’ân’ı tanzir etmek, taklidini yapmak için gayet şiddetli iki sebep vardı: Birisi, düşmanın hırs-ı muarazası, diğeri dostlarının şevk-i taklididir ki; şu iki saik-i şedit altında, milyonlar Arabî kitaplar yazılmış ki, hiç birisi ona benzemez. Âlim olsun, âmî olsun, her kim ona ve onlara baksa, kat’iyyen diyecek ki: “Kur’ân, bunlara benzemez. Hiç birisi onu tanzir edemez.” Şu hâlde, ya Kur’ân, bütününün altındadır—bu ise, bütün dost ve düşmanın ittifakıyla battaldır, muhaldır—veya Kur’ân o yazılan umum kitapların fevkindedir.

âlem: dünya.
âlim: çok okumuş, bilgili, ilim adamı.
âmi: okumamış, cahil.
Arabi: Arapça.
battal: geçersiz, yanlış, boş.
belâ: zor, sıkıntı, tehlike.
can: hayat.
Cehennem: ahiretteki hapis ve ceza yeri.
çare: çıkış yolu.
dava: takip edilen fikir, iddia.
dehşetli: korkunç.
dost: seven insan.
dünyevi: dünya ile ilgili.
edip: güzel ve sanatlı söz söyleyen.
fevk: üst, üzeri.
hafif: kolay.
helâket: mahvolma, yok olma.
hırs-ı muaraza: karşı koyma hırslı.
hurufat: harfler.
idam: ölüm cezası, yok olma.
idam-ı ebedi: sonsuza dek yok oluş.
idare: yönetme.
ihtiyar etme: seçme, tercih etme.
iptal: geçersiz bırakma, cürütme.
ittifak: fikir birliği, uyuşma,
kabil: mümkün, olabilir.
kat’iyyen: kesinlikle.
kavim: millet.
maddi: madde ile alakalı.
mahkûm etmek: ceza vermek.
manevi: manaya ait, ruha ve içe ait; ahirette.
millet: halk.
muaraza: karşı gelme, söz mücadelesi.
muaraza-i bilhuruf: söz ve fikir ile karşı gelmek.
muhal: imkânsız, olması mümkün olmayan.
muharebe: savaşma.
muharebe-i bissüyuf: kılıça savaşmak.
müşkülât: zorluklar.
saik-i şedit: şiddetli sevk edici, şiddetli sebep.

1. Bkz. Bakara Suresi: 24.

siyaset: zekâca ve kurnazca iş, akıllıca hareket.

siyasi: yönetimi akıl ve zekâ ile yapan.

sevk-i taklit: benzerini yapma arzusu.

şiddet: kuvvet.

taklit: benzerini yapmaya çalışma.

tanzir: benzetme, yerini tutma.

tarik: yol.

terk: bırakma, vazgeçme.

umum: bütün.

Eğer desen: “Nasıl biliyoruz ki, kimse muarazaya teşebbüs etmedi? Kimse kendine güvenemedi mi ki, meydana çıksın? Birbirinin yardımı da mı fayda etmedi?”

Elcevap: Eğer muaraza mümkün olsaydı, alâküllihâl kat’î teşebbüs edilecekti. Çünkü, izzet ve namus meselesi, can ve mal tehlikesi vardı. Eğer teşebbüs edilseydi, alâküllihâl kat’î taraftar pek çok bulunacaktı. Çünkü, hakka muarız ve muannit daima kesretli idi. Eğer taraftar bulsaydı, alâküllihâl iştihar bulacaktı. Çünkü, küçük bir mücadele, beşerin nazar-ı istiğrabını celp edip destanlarda iştihar eder. Şöyle acip bir mücadele ve vukuat ise gizli kalamaz. İslâmiyet aleyhinde tâ en çirkin ve en şenî şeylere kadar nakledilir, meşhur olur. Hâlbuki muarazaya dair Müseylime-i Kezzab’ın bir iki fıkrasından başka nakledilmemiş. O Müseylime’de, çendan belâgat varmış; fakat hadsiz bir hüsnücemale malik olan beyan-ı Kur’ân’a nispet edildiği için onun sözleri hezeyan suretinde tarihlere geçmiştir. İşte Kur’ân’ın belâgatindeki i’caz, kat’iyen iki kere iki dört eder gibi mevcuttur ki, iş böyle oluyor.

İKİNCİ SURET

Belâgatindeki i’caz-ı Kur’ânînin hikmetini Beş Nokta-da beyan edeceğiz.

• **Birinci Nokta:** *Kur’ân’ın nazmında bir cezalet-i harika var. O nazımdaki cezalet ve metaneti, İşaratü’l-İ’caz baştan aşağıya kadar bu cezalet-i nazmiyeyi beyan eder. Saatin saniye, dakika, saati sayan ve birbirinin nizamını*

acip: hayret veren.
alâküllihâl: kesinlikle, eninde sonunda, ister istemez.
aleyh: karşı, karşıt.
belâgat: sözün söylenilen kişiye ve duruma uygun, güzel, düzgün, kusursuz söylenmesi.

beşer: insan.
beyan: anlatma, açıklama.
beyan-ı Kur’ân: Kur’ân’ın açıklaması, anlatımı.
can: hayat.
celp: kendine çekme.
cezalet: güzellik; kelimeleri ince veya sert söylenişlerine

göre yerli yerinde kullanılmamasından doğan güzellik.
cezalet-i harika: harika güzellik; kelimeleri ince veya sert söylenişlerine göre yerli yerinde kullanılmamasından doğan harika güzellik.
cezalet-i nazmiye: Kur’ân’ın

ayetlerinin ve kelimelerinin dizilişindeki güzellik.

çendan: gerçi, her ne kadar.

daima: sürekli, her zaman.

destan: kahramanlık hikâyeleri.

elcevap: sorulan şeye verilen cevap.

fıkra: paragraf, şiir.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hak: doğruluk; Kur’ân ve İslâm.

hezeyan: saçma sapan konuşma.

hikmet: sebep.

hüsnücemal: güzellik.

i’caz: mu’cizelik, olağanüstülük, âciz bırakma.

i’caz-ı Kur’ânî: Kur’ân’ın mu’cizeliği, âciz bırakması.

İşaratü’l-İ’caz: Bediüzzaman Said Nursî’nin, Risale-i Nur Külliyyatında yer alan bir eseri.

İştihar: şöhrat kazanma, tanınma.

izzet: itibar, şeref.

kat’î: vazgeçilmez, kesin, kesinlikle, şüphesiz.

kesret: çokluk.

mal: varlık, servet

malik: sahip.

meşhur: herkesin bildiği, yaygınlık kazanmış.

metanet: sağlamlık.

mevcut: var olan, bulunan.

muannit: inatçı.

muaraza: sözle karşılıklı mücadele.

muarız: karşı çıkan.

mücadele: münakaşa, çekişme, atışma.

Müseylime-i Kezzab: peygamberlik iddiasında bulunan yalancı bir şahıs (bkz. Şahıs Bilgileri).

nakil: anlatma, aktarma.

namus: şeref, haysiyet.

nazar-ı istiğrap: hayret bakışı.

nazım: Kur’ân’ın ayetlerinin ve kelimelerinin dizilişi, düzenlenişi.

nispet: karşılaştırma.

nizam: düzen, uyum.

nokta: bölüm.

suret: şekil, biçim.

şenî: fenâ, kötü.

tâ: kadar, dek, değin.

taraftar: bir tarafı destekleyen.

teşebbüs: girişme, başlama.

vukuat: olaylar.

ahir: son.

azap: acı, ceza, işkence.

beyan: anlatma, açıklama.

cezalet-i harika: harika güzellik; kelimeleri ince veya sert söyleişlerine göre yerli yerinde kullanılmasından doğan harika güzellik.

dehşetli: korkutucu, korkunç.

delâlet: işaret etme, gösterme.

hey'at: bütün, tamam; şekiller, yapılar, biçimler.

hey'et: şekil, yapı, biçim.

ifade etmek: anlatmak.

ikap: çok şiddetli azap.

intizam: düzenlilik, uygunluk.

İşaratü'l-İ'caz: Bediüzzaman Said Nursi'nin, Risale-i Nur Külliyyatında yer alan bir eseri.

işaret: gösterme, bildirme.

Kahhar: kahreden kudret ve kuvvet sahibi, Allah.

killet: miktarcı azlık.

Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.

lâfız: söz, kelime.

mastar-ı merre: fiilin bir defa yapıldığını belirten mastar.

meselâ: örneğin.

münasebat: ilgiler, ilişkiler, alâka.

nazım: düzenleniş, diziliş.

nekal: şiddetli ceza.

nevi: çeşit.

nispeten: oranla, kıyasla; göre.

nizam: düzen, uyum.

şıga: çekim, fiilin çekiminde meydana gelen çeşitli şekillerden her biri.

suret: biçim, şekil.

şek: şüphe.

şiddetle: kuvvetli bir şekilde.

tabir-i sarfiye: sarf ilminde ifade edilen söz.

taklil: azaltma, azlık.

tarz: şekil, biçim.

teb'iz: bir kısma ait etmek, bölmek.

tekmil: tamamlamak, mükemmelleştirmek.

tenvin-i tenkiri: kelimenin belirsiz olduğunu gösteren tenvin işareti.

tesir: etki.

teşvik: şüpheye düşürme, şüphede bırakma.

zikretme: söyleme, anlatma.

tekmil eden ne ise, Kur'an-ı Hakîm'in her bir cümledeki, hey'atındaki nazım ve kelimelerindeki nizam ve cümlelerin birbirine karşı münasebatındaki intizamı, öyle bir tarzda İşaratü'l-İ'caz'da ahirine kadar beyan edilmiştir; kim isterse ona bakabilir ve bu nazımdaki cezalet-i hari-kayı bu surette görebilir. Yalnız bir-iki misal, bir cümlelerin hey'atındaki nazmı göstermek için zikredeceğiz.

• **Meselâ:** ¹ وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ

Bu cümlede, azabı dehşetli göstermek için, en azının şiddetle tesirini göstermekle göstermek ister. Demek, taklili ifade edecek cümlelerin bütün hey'etleri de bu taklile bakıp ona kuvvet verecek.

İşte, ² وَلَئِنْ lâfzı teşkiktir. Şek, killete bakar. ³ مَسَّ lâfzı

“azıcık dokunmak”tır, yine killeti ifade eder. ⁴ نَفْحَةٌ lâfzı,

maddesi bir kokucuk olup killeti ifade ettiği gibi, sığası bire delâlet eder. Mastar-ı merre tabir-i sarfiyesinde “biri-cik” demektir, killeti ifade eder. ⁵ نَفْحَةٌ 'deki tenvin-i tenkiri, taklili içindir ki, “O kadar küçük ki, bilinemiyor” demektir. ⁵ مِنْ lâfzı, teb'iz içindir, “bir parça” demektir; kıl-

leti ifade eder. ⁶ عَذَابِ lâfzı; nekal, ikaba nispeten hafif

bir nevi cezadır ki, killete işaret eder. ⁷ رَبِّكَ lâfzı; kahhar,

1. And olsun ki, Rabbinin azabından küçük bir esinti onlara hafifçe dokunacak olsa...(Enbiya Suresi: 46.)

2. And olsun, eğer olsa.

3. Dokunur.

4. Küçük bir esinti.

5. -den, -dan.

6. Azap.

7. Rabbinin.

cebbar, müntakime bedel, yine şefkati ihsas etmekle kilet-i işaret ediyor.

İşte, “Bu kadar kiletteki bir parça azap böyle tesirli ise, ikab-ı İlâhî ne kadar dehşetli olur, kıyas edebilirsiniz” diye ifade eder.

İşte şu cümlede küçük hey’etler nasıl birbirine bakıp yardım eder; maksad-ı küllîyi her biri kendi lisanıyla takviye eder. Şu misal bir derece lâfız ve maksada bakar.

İkinci misal: ¹ وَمَا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

Şu cümlelerin hey’atı, sadakanın şerait-i kabulünün beşine işaret eder.

• *Birinci şart*, sadakaya muhtaç olmamak derecede sadaka vermek ki, ² وَمَا lâfzındaki مِنْ-i teb’iz ile o şartı ifade eder.

• *İkinci şart*, Ali’den alıp Veli’ye vermek değil, belki kendi malından vermektir. Şu şartı رَزَقْنَاهُمْ lâfzı ifade ediyor. “Size rızık olandan veriniz” demektir.

• *Üçüncü şart*, minnet etmemektir. Şu şarta رَزَقْنَا ’da ki نَا lâfzı işaret eder. Yani, “Ben size rızık veriyorum; Benim malımdan Benim abdime vermekte minnetiniz yoktur.”

sımlar.

hey’et: bütünü meydana getiren parçalar.

ifade etmek: anlatmak.

ihsas: hissettirme, sezdirme.

ikab-ı İlâhî: Allah’ın çok şiddetli azabı.

işaret: gösterme, bildirme.

killet: miktarca azlık.

kıyas: karşılaştırma.

lâfız: söz, kelime.

lisan: dil.

maksad-ı küllî: bütünün amacı, bütün cümlelerin gözettiği gaye.

maksat: kastedilen, istenilen şey, gaye.

minnet: bir iyiliği başa kakma.

مِنْ-i teb’iz: bölme, parçalama, ayırma görevi yapan "min."

misal: örnek, numune, benzer.

muhtaç: ihtiyaç içinde olan, yoksul.

Müntakim: suçlulara hak ettikleri karşılığı verip intikam alan Allah.

Rab: varlıkların her türlü ihtiyaçlarını gideren, besleyen, büyüten Allah.

rızık: yiyecek, içecek şey, azık.

sadaka: Allah rızası için ihtiyaç sahiplerine yapılan yardım.

şart: yerine getirilmesi gereken durum.

şefkat: acıyarak merhamet etme.

şerait-i kabul: kabul şartları.

takviye: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma.

teb’iz: ayırma, bölme.

tesir: etki.

1. Kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda bağışta bulunurlar. (Bakara Suresi: 3.)

2. Şeylerden.

and: yemin.

azap: acı, ceza, eziyet.

bedel: karşılık.

Cebbar: istediğini mutlaka yapan, büyüklük, azamet sahibi Allah.

dehşetli: korkutucu, korkunç.

derece: miktar, ölçü.

hey’at: ayrı ayrı manalar, kı-

• *Dördüncü şart*, “Öyle adama veresin ki, nafakasına sarf etsin. Yoksa, sefahate sarf edenlere sadaka makbul olmaz.” Şu şarta ¹ **يُنْفِقُونَ** lâfzı işaret ediyor.

• *Beşinci şart*, Allah namına vermektir ki, **رَزَقْنَاهُمْ** ifade ediyor. Yani, “Mal Benimdir; Benim namımla vermeniz.”

Şu şartlarla beraber bir tevsî de var. Yani, sadaka nasıl mal ile olur, ilim ile dahi olur; kavil ile, fiil ile, nasihat ile de oluyor. İşte şu aksama, **مَا** lâfzındaki **مَا**, umumiye-tiyle işaret ediyor. Hem şu cümlede bizzat işaret ediyor. Çünkü mutlak, umumu ifade eder.

İşte, sadakayı ifade eden şu kısacık cümlede, beş şart ile beraber geniş bir dairesini akla ihsan ediyor, hey’etiy-le ihsas ediyor.

İşte hey’ette böyle pek çok nazımlar var. Kelimatın dahi, birbirine karşı, aynen geniş böyle bir daire-i nazmiye-si var.

Sonra kelâmlarında, meselâ, ² **قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ**’de altı

cümle var: üçü müspet, üçü menfi. Altı mertebe-i tevhi-di ispat etmekle beraber, şirkin altı envaını reddeder. Her bir cümlesi öteki cümlelere hem delil olur, hem netice olur. Çünkü, her bir cümlemin iki manası var. Bir mana ile netice olur, bir mana ile de delil olur. Demek Sure-i İhlâs’ta otuz Sure-i İhlâs kadar, muntazam, birbirini ispat eder delillerden mürekkep sureler vardır.

abd: kul, mahlûk, insan.
aksam: parçalar, kısımlar.
aynen: tıpkı; örnekteki gibi.
bizzat: kendisi ile.
daire-i nazmiye: düzen, ölçülü oluş, uygunluk çerçevesi, sahası.
delil: bir fikrin veya hükmün doğruluğunu kanıtlayan şey.
enva: çeşitler.
fiil: iş, davranış, hareket.
hey’et: şekil, yapı, biçim.
ifade etme: anlatma.
ihsan etme: verme.
ihsas: hissettirme, sezdirme.
ilim: bilgi.
ispat etmek: bir şeyin doğruluğunu delille ortaya koymak, kanıtlamak.
işaret: gösterme, bildirme.
kavil: konuşulan söz.
kelâm: söz, kelime; ayet.
kelimat: kelimeler, sözler; ayetler.
lâfız: söz, kelime.
makbul: kabul edilmiş, geçerli.
mana: anlam, iç yüzü.
menfi: olumsuz.
mertebe-i tevhit: tevhit mertebesi.
meselâ: örneğin.
minnet: bir iyiliği başa kakma.
muntazam: düzenli biçimde sıralanmış.
mutlak: kayıtsız, şartsız, sınır konulmamış.
mürekkep: meydana gelmiş, oluşmuş.
müspet: olumlu.
nafaka: geçim için gerekli olan şey.
namına: adıma, hesabıma.
nasihat: öğüt, doğru yolu gösterme.
nazım: Kur’ân ayetlerindeki kelimelerin düzenlenişi, dizilişi.
netice: sonuç.
reddetmek: kabul etmemek.
rızık: yiyecek, içecek şey, azık.
sadaka: Allah rızası için ihtiyaç sahiplerine yapılan yardım.

1. İnfak ederler. (Bakara Suresi: 3.)

2. De ki: O Allah birdir. (İhlâs Suresi: 1.)

sarf etme: harcama.

sefahat: zevk, sonunu düşünmeden eğlenceye aşırı harcamaya yapma.

sure: Kur’ân-ı Kerîm’in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

Sure-i İhlâs: İhlâs Suresi.

şart: yerine getirilmesi gereken durum.

şirk: Allah’a ortak koşma.

tevsî: genişletme, bollatırma.

umum: bütün, genel.

umumiyet: genellik.

Meselâ,

قُلْ هُوَ اللَّهُ لَأَنَّهُ أَحَدٌ، لَأَنَّهُ صَمَدٌ، لَأَنَّهُ لَمْ يَلِدْ،
لَأَنَّهُ لَمْ يُولَدْ، لَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ¹

Hem,

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ، لَأَنَّهُ لَمْ يُولَدْ، لَأَنَّهُ لَمْ يَلِدْ،
لَأَنَّهُ صَمَدٌ، لَأَنَّهُ أَحَدٌ، لَأَنَّهُ هُوَ اللَّهُ²

Hem,

هُوَ اللَّهُ فَهُوَ أَحَدٌ، فَهُوَ صَمَدٌ، فَإِذَا لَمْ يَلِدْ، فَإِذَا لَمْ يُولَدْ،
فَإِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ³

Daha sen buna göre kıyas et.

Meselâ,

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ⁴

Şu dört cümlelerin her birisinin iki manası var. Bir mana ile öteki cümlelere delildir, diğer mana ile onlara neticedir. On altı münasebet hatlarından bir nakş-ı nazmî-i i'cazî hâsıl olur. *İşaratü'l-İ'caz*'da öyle bir tarzda beyan edilmiş ki, bir nakş-ı nazmî-i i'cazî teşkil eder. On Üçüncü Sözde beyan edildiği gibi, güya ekser ayat-ı Kur'âniyenin her birisi, ekser ayatın her birisine bakar bir gözü ve nazır bir yüzü vardır ki, onlara münasebatın hutut-u maneviyesini uzatıyor. Birer nakş-ı i'cazî nescediyor. İşte, *İşaratü'l-İ'caz*, baştan aşağıya kadar bu cezalet-i nazmiye şerh etmiştir.

ayat: Kur'ân ayetleri.

ayat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın ayetleri.

beyan: anlatma.

cezalet-i nazmiye: Kur'ân'ın cümle ve kelimelerinin dizilişlerindeki güzellik.

delil: bir fikrin veya hükmün doğruluğunu kanıtlayan şey.

denk: eşit.

Ehad: Zatı tek olan Allah.

ekser: pek çok, bir çok.

güya: sanki.

hâl: durum.

hâsıl olma: meydana gelme, ortaya çıkma.

hat: çizgi.

hutut-u maneviye: manevî çizgiler, yollar; anlam ilgileri.

İşaratü'l-İ'caz: Bediüzzaman Said Nursi'nin, Risale-i Nur Külliyyatında yer alan bir eseri.

kıyas: karşılaştırma.

mana: anlam.

meselâ: örneğin, örnek olarak.

muhtaç: ihtiyacı olan.

münasebat: ilgiler, ilişkiler, bağlar.

münasebet: ilgili ve alâkalı oluş, bağ.

nakş-ı i'cazî: mu'cizeliğe ait nakış.

nakş-ı nazmî-i i'cazî: Kur'ân'ın mu'cizeliğine ait ayetlerin düzenli ve ölçülü oluş nakışı.

nazır: bakan, gözeten.

nesc: dokuma.

netice: sonuc.

Samed: her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.

şerh: açıklama, yorumlama.

tarz: biçim, şekil.

teşkil: meydana getirme, yapma.

1. De ki: O Allah'tır. Çünkü O, Ehad'dir; çünkü O, Samed'dir; çünkü O, doğurmamıştır; çünkü O, doğmamıştır; çünkü O, hiçbir kimse Kendisine denk olmayandır.

2. Hiçbir şey Onun dengi değildir. Çünkü O, doğmamıştır; çünkü O, her şey Kendisine muhtaç olan, Kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayandır; çünkü O, Ehad'dir; çünkü O, Allah'tır.

3. O, Allah'tır. O hâlde, Ehad'dir; o hâlde, Samed'dir. Öyle ise doğurmamıştır; öyle ise doğurulmamıştır; öyle ise O, hiçbir şey Kendisine denk olmayandır.

4. Elif lâm mim. • Şu yüce kitap ki, onda asla şüphe yoktur. O, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınanlar için bir yol göstericidir. (Bakara Suresi: 1-2.)

• **İkinci Nokta:** Manasındaki belâgat-i harikadır.

On Üçüncü Sözde beyan olunan şu misale bak:

Meselâ, ¹ سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

ayetindeki belâgat-i maneviyeyi zevk etmek istersen, kendini nur-u Kur'ân'dan evvel Asr-ı Cahiliyette, sahra-i bedeviyette farz et ki, her şey zulmet-i cehil ve gaflet altında perde-i cümud-u tabiata sarılmış olduğu bir anda Kur'ân'ın lisan-ı semavîsinden,

² سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ veyahut,

³ تَسْبِيحٌ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ gibi ayetleri

işit, bak. Nasıl ki, o ölmüş veya yatmış olan mevcudat-ı

âlem ⁴ تَسْبِيحٌ, سَبَّحٌ sedasıyla işitenlerin zihninde nasıl di-

riliyorlar, hüşyar oluyorlar, kıyam edip zikrediyorlar ve o

karanlık gökyüzünde birer camit ateşpare olan yıldızlar

ve yerde perişan mahlûkat, ⁵ تَسْبِيحٌ sayhasıyla ve nuruyla

işitenin nazarında gökyüzü bir ağız, bütün yıldızlar birer

kelime-i hikmetnûma ve birer nur-u hakikateda ve küre-i

arz bir baş ve ber ve bahir birer lisan ve bütün hayvanlar

ve nebatlar birer kelime-i tesbihfeşan suretinde arz-ı di-

dar eder.

Meselâ, On Beşinci Sözde ispat edilen şu misale bak:

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ

1. Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ı tesbih eder. Onun kudreti her şeye galiptir ve hikmeti her şeyi kuşatır. (Hadid Suresi: 1.)

2. Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ı tesbih eder.

3. Yedi gökle yer ve onların içindekiler Onu tesbih eder. (İsra Suresi: 44.)

4. Tesbih etti, tesbih ediyor...

perde-i cümud-u tabiat: donuk ve katı tabiat perdesi.

perişan: acınacak hâlde bulunan.

sahra-i bedeviyet: göçebe Arapların bulunduğu çöl.

sayha: çağırış, çığlık, nâra.

seda: ses.

suret: biçim, görünüş.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

zihin: akıl, hafıza, düşünce.

zikir: Allah'ı anma.

zulmet-i cehil ve gaflet: bilgisizlikten ve Allah'ın unutulmasından ve doğan manevî karanlık.

arz-ı didar: güzelliğini göstermek.

Asr-ı Cahiliyet: Cahiliyet asrı, Peygamberimizden önceki asır.

ateşpare: ateş parçası.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

bahir: deniz.

belâgat-ı maneviye: mananın muhataba uygun, tam yerinde, kusursuz ve güzel olması.

belâgat-i harika: harika belâgat.

ber: kara.

camit: cansız, sert, katı.

evvel: önce.

farz etmek: var saymak.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.

hüşyar: uyanık.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kelime-i hikmetnûma: hikmetli söz.

kelime-i tesbihfeşan: Allah'ın bütün kusur ve noksanlardan uzak tutulduğunu ifade eden kelimeler.

kıyam: ayağa kalkma.

kudret: güç, kuvvet.

küre-i arz: dünya, yer küre.

lisan: dil.

lisan-ı semavî: semavî dil.

mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.

meselâ: örneğin, örnek olarak.

mevcudat-ı âlem: kâinattaki varlıklar.

misal: örnek.

nazar: bakış.

nebatlar: bitkiler.

nur: aydınlık, ışık.

nur-u hakikateda: hakikatli bir nur.

nur-u Kur'ân: Kur'ân nuru.

وَالْأَرْضِ فَاَنْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٦٠﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ
تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوْاْظٌ مِّنْ نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٦٢﴾
فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ ¹

² وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ
ayetlerini dinle bak ki, ne diyor?

Diyor ki: “Ey acz ve hakareti içinde mağrur ve müte-
merrit ve zaaf ve fakrı içinde serkeş ve muannit olan ins
ve cin! Emirlerime itaat etmezseniz, haydi elinizden ge-
lirse hudud-u mülkünden çıkınız. Nasıl cesaret edersiniz
ki, öyle bir Sultanın emirlerine karşı gelirsiniz; yıldızlar,
aylar, güneşler, emirber neferleri gibi emirlerine itaat
ederler? Hem, tuğyanınızla öyle bir Hâkim-i Zülcelâl’e
karşı mübareze ediyorsunuz ki, öyle azametli mutî asker-
leri var, faraza şeytanlarınız dayanabilseler, onları dağ gi-
bi güllerle recmedebilirler. Hem, küfranınızla öyle bir
Malik-i Zülcelâl’in memleketinde isyan ediyorsunuz ki,
cünudundan öyleleri var, değil sizin gibi küçük âciz mah-
lûklar, belki farz-ı muhal olarak dağ ve arz büyüklüğünde
bির adüvv-ü kâfir olsaydınız, arz ve dağ büyüklüğünde
yıldızları, ateşli demirleri size atabilirler, sizi dağıtırlar.
Hem, öyle bir kanunu kırıyorsunuz ki, onunla öyleler
bağlıdır, eğer lüzum olsa arzınızı yüzünüze çarpar, güller-
ler gibi, küreler misillü yıldızları üstünüze Allah’ın izniyle
yağdırabilirler.”

1. Ey cinler ve insanlar topluluğu! Eğer göklerin ve yerin sınırlarından çıkıp gitmeye gücünüz
yeterse, haydi, çıkın. Fakat Allah’ın vereceği bir kuvvet olmadan çıkamazsınız. • Rabbinizin
nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz? • Üzerinize saf ateşten bir alevle bakır gibi kızıl bir
duman salınır da, birbirinize hiçbir yardımınız dokunmaz. • Rabbinizin nimetlerinden hangi
birini inkâr edersiniz? (Rahman Suresi: 33-36.)

2. And olsun ki dünya semasını Biz kandillerle süsledik. Şeytanlar için o kandilleri birer taş
yaptık. (Mülk Suresi: 5.)

âciz: güçsüz, zayıf.

acz: zayıflık, güçsüzlük.

adüvv-ü kâfir: inkâr eden
düşman.

and olsun: yemin olsun.

arz: yer, dünya.

azamet: büyüklük.

cesaret: cesurluk, korkusuz-
luk.

cin: bir cins ateşten yaratıl-

mış ve Allah’a iman etmekle
yükümlü tutulmuş suur sahi-
bi bir varlık.

cünud: askerler.

emir: buyruk, yapılması veya

yapılmaması istenen şey.

emir-ber: emre göre hareket
eden.

fakr: fakirlik.

faraza: farz edelim ki, var sayalım
ki.

farz-ı muhal: imkânsız olabilir
kabul etme.

gülle: top mermisi.

hakaret: küçüklük, horluk.

Hâkim-i Zülcelâl: sonsuz büyük-
lük ve haşmet sahibi her şeye
hükmeden Allah.

hudud-u mülk: mülkün sınırı.

inkâr: reddetme, kabul etmeme.

ins: insan.

isyan: baş kaldırma.

itaat: boyun eğme, uyma.

kandil: yıldız.

küfran: nankörlük.

lüzum: lâzım olma, gerekme, ih-
tiyaç.

mağrur: gururlu, kendini beğen-
miş.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından
yaratılmış varlık.

Malik-i Zülcelâl: sonsuz büyük-
lük ve her şeyin sahibi olan Allah.

memleket: yurt, diyar.

misillü: benzeri.

muannit: inatçı.

mutî: itaat eden.

mübareze: çekişme, çarpışma,
mücadele.

mütemerrit: inatçı.

nefer: er.

nimet: iyilik, ihsan, bağış.

Rab: varlıkların bütün ihtiyacları-
nı gideren, besleyen, büyüten
onları uyum içinde sevk ve idare
eden Allah.

recim: taşla tutma.

saf: katıksız, karışık olmayan.

sema: gökyüzü.

serkeş: isyan eden.

Sultan: Hükümdar; bütün kâina-
tın sahibi ve idare edicisi olan Al-
lah.

Şeytan: Hz. Âdem’in üstünlüğü-
nün kabulü anlamında ona secde
edilmesi ile ilgili ilâhî emre uyma-
dığı için semadan kovulan ve o
zamandan beri âdemoğullarını
doğru yoldan çıkartmaktan geri
durmayan lânetlenmiş varlık.

tuğyan: azgınlık.

zaaf: zayıflık.

acip: hayrette bırakan.
aksam: kısımlar.
aksam-ı kesire: çoğu bölümler, çok kısımlar.
aksam-ı malûme: bilinen kısımlar.
ayat: Kur'ân ayetleri.
bedaat-i harika: görülmedik dereceye yenilik, üstünlük.
bedi: eşsiz güzel.
belâgat: sözün muhataba uygun, tam yerinde ve kusursuz olması.
daima: sürekli, her zaman.
esrar: sırlar.
evliya: velîler, Allah dostları.
ezcümle: bu cümleden olarak.
fikren: düşünerek.
fikr-i beşer: insanın fikri, düşüncesi.
garabet: ne demek olduğu her keşce anlaşılmayacak kelime ve tabirlerin söz arasında kullanılması.
garip: şaşırtıcı, hayret verici özellikleri olan.
huruf: harfler.
hurufat: harfler.
ihtimal: olabilirlik.
ilm-i esrar-ı huruf: Kur'ân'daki harflerin sırlarını konu alan ilim.
istihraç: çıkarma.
İşaratü'l-l'caz: Bediüzzaman Said Nursî'nin, Risale-i Nur Külliyyatında yer alan bir eseri.
kabil: mümkün.
kabil-i taksim: bölünebilen.
kalkale: tecvitte kaf, tı, be, cim, dal harflerinin okunurken harflerin üzerinde birden durarak harfi, mahrecinden çıkar çıkmaz kesmek suretiyle bu harfleri tekrar okuma.
kıyas: karşılaştırma.
lem'a-i i'caz: mu'cizelik parıltısı.
mechure: ağıttan ve yüksek sesle okunan harfler.
mehmuse: gizli okunan harfler.
mesafe: ara.
mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.
muhafaza: koruma.
muhakkik: gerçekleri araştırıp bulanlar.
mukattaat: Kur'ân'ın Kerim'de bazı surelerin başlarında bulunan tek tek veya ikisi üçü birleşik yazılı harfler.
mukni: ikna eden, inandıran.
mütedahil: birbirini içinde, iç içe.
mütereddît: kararsız.
nısf: yarı.
nısf-ı ekal: yarısından az.
nısf-ı ekser: yarıdan fazlası.
rahve: tecvitte harf sükûn ile söylenirken sesin akması hâli.
sair: diğer, başka.

Daha sair ayatın manalarındaki kuvvet ve belâgati ve ulviyet-i ifadesini bunlara kıyas et.

• Üçüncü Nokta: Üslûbundaki bedaat-i harikadır.

Evet, Kur'ân'ın üslûpları hem gariptir, hem bedîdir, hem aciptir, hem muknidir. Hiçbir şeyi, hiçbir kimseyi taklit etmemiş; hiç kimse de onu taklit edemiyor. Nasıl gelmiş, öyle o üslûplar taravetini, gençliğini, garabetini daima muhafaza etmiş ve ediyor.

Ezcümle, bir kısım surelerin başlarında şifremisal ¹ **اَلَمْ اَلرَّطَه يَسْ حَمَّ عَسَقَ** gibi mukattaat hurufundaki üslûb-u bedîisi, beş altı lem'a-i i'cazı tazammun ettiğini *İşaratü'l-l'caz*'da yazmışız.

Ezcümle: Surelerin başında mezkûr olan haruf, hurufatın aksam-ı malûmesi olan mechure, mehmuse, şedide, rahve, zelâka, kalkale gibi aksam-ı kesiresinden her bir kısmından nısfını almıştır. Kabil-i taksim olmayan hafifinden nısf-ı ekser, sakilinden nısf-ı ekal olarak bütün aksamını tansif etmiştir. Şu mütedahil ve birbiri içindeki kısımları ve iki yüz ihtimal içinde mütereddît yalnız gizli ve fikren bilinmeyecek bir tek yol ile umumu tansif etmek kabil olduğu hâlde, o yolda, o geniş mesafede sevk-i kelâm etmek, fikr-i beşerin işi olamaz, tesadûf hiç karışmaz.

İşte bir şifre-i İlâhiye olan surelerin başlarındaki haruf, bunun gibi daha beş altı lem'a-i i'caziyeyi gösterdikleriyle beraber, ilm-i esrar-ı haruf ulemasıyla evliyanın muhakkikleri şu mukattaattan çok esrar istihraç etmişler ve

1. Elif lâm mim (Bakara Suresi: 1.) • Elif lâm râ. (İbrahim Suresi: 1.) • Taha (Taha Suresi: 1.) • Yâsin. (Yâsin Suresi: 1.) • Hâ mim. • Ayn sin kaf. (Şûra Suresi: 1-2.)

sakil: ağır.

sevk-i kelâm: sözü ulaştırma; söz söyleme.

sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

şedide: tecvide harf sükûn ile ve nefesin hepsi hapsolünarak sakin bir hâlde okunduğu zaman sesin asla okunmasına denir.

şifre-i İlâhiye: İlâhî şifre, herkesin değil sadece Allah'ın bildirdiği kulların bilebileceği mana ve mesajlar.

şifremisal: şifre gibi.

taklit etme: örnek alma, benzerini yapma.

tansif: yarı yarıya bölme, ayırma.

taravet: tazelik.

tazammun: içinde buldurma.

tesadûf: rastlantı.

ulema: âlimler.

ulviyet-i ifade: anlatımın yüceliği.

umum: hepsi.

üslûp: ifade tarzı, anlatım şekli.

üslûp-u bedî: eşsiz güzellik teki anlatım şekli.

zelâka: keskin okunan harfler.

öyle hakaik bulmuşlar ki, onlarca şu mukattaat kendi başıyla gayet parlak bir mu'cizedir. Onların esrarına ehil olmadığımız, hem umum göz görececek derecede ispat edemediğimiz için o kapıyı açamayız. Yalnız *İşaratü'l-İ'caz'* da şunlara dair beyan olunan beş altı lem'a-i i'caza hava- le etmekle iktifa ediyoruz.

Şimdi, esalib-i Kur'âniyeye sure itibarıyla, maksat itibarıyla, ayat ve kelâm ve kelime itibarıyla birer işaret edeceğiz.

Meselâ, Sure-i Amme'ye dikkat edilse, öyle bir üslûb-u bedî ile ahireti, haşri, Cennet ve Cehennemnin ahvalini öyle bir tarzda gösteriyor ki, şu dünyadaki ef'al-i İlâhiye-yi, âsâr-ı Rabbaniyeyi o ahval-i uhreviye birer birer bakar ispat eder gibi kalbi ikna eder. Şu suredeki üslûbun izahı uzun olduğundan yalnız bir iki noktasına işaret ederiz. Şöyle ki:

Şu surenin başında kıyamet gününü ispat için der: “Siz- ze zemini güzel serilmiş bir beşik; dağları hanenize ve hayatınıza defineli direk, hazineli kazık; sizi birbirini se- ver, ünsiyet eder çift; geceyi hâb-ı rahatınıza örtü; gün- düzü meydan-ı maişet; güneşi ışık verici, ısındırıcı bir lâmba; bulutları âb-ı hayat çeşmesi gibi, ondan suyu akıt- tım; basit bir sudan bütün erzakınızı taşıyan bütün çiçek- li, meyveli muhtelif eşyayı kolay ve az bir zamanda icat ederiz. Öyle ise, yevm-i fasıl olan kıyamet sizi bekliyor; o günü getirmek Bize ağır gelemez.”

âb-ı hayat: hayat suyu.
ahiret: kıyametten sonra ku- rulacak olan âlem.
ahval: hâller.
ahval-i uhreviye: ahiretteki durumlar.
âsâr-ı Rabbaniye: Rabbanî eserler.
ayat: Kur'ân ayetleri.
beyan: anlatma, açıklama.
Cehennem: Ahiretteki yargı- lamadan sonra günahkâr kul- ların girecekleri ve azap gö- recekleri yer.

Cennet: Allah'ın insanlara müjdelediği, Allah'a inanan, günah işlememiş veya gü- nahlarından temizlenmiş olanların gireceği yer.
dair: alâkalı, ilgili.
define: değerli şeylerin gö- mülü olduğu yer.
derece: seviye.
ef'al-i İlâhiye: Allah'ın fiiller.
ehil: sahip, görevli, yetki sahi- bi
erzak: yiyecek, içecek şeyler.
esalib-i Kur'âniye: Kur'ân'a

ait üslûplar, anlatım şekilleri.
esrar: sırlar.
gayet: çok, son derece.
hâb-ı rahat: rahat ve tasasız uyku.
hakaik: hakikatler, gerçekler.
hane: ev.
haşir: kıyametten sonra bü- tün insanların bir yere toplan- maları.
havale: gönderme, bırakma.
hazine: kıymetli şeylerin sak- landığı sağlam yer.
icat: vücuda getirme.

ikna: bir fikri, düşünceyi kabul et- tirme.
iktifa: yeterli bulma.
ispat: doğruyu delillerle göster- me.
İşaratü'l-İ'caz: Bediüzzaman Said Nursi'nin, Risale-i Nur Külliyyatında yer alan bir eseri.
işaret etme: gösterme.
itibarıyla: olarak, açısından.
izah: açıklama.
kelâm: söz, cümle.
kelime: sözcük.
kıyamet: dünyanın sonu.
lem'a-i i'caz: mu'cizelik parıltısı.
maksat: varılmak istenen nokta.
meselâ: örneğin.
meydan-ı maişet: geçimi temin etme meydanı.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
muhtelif: çeşitli.
mukattaat: Kur'ân'ı Kerim'de ba- zı surelerin başlarında bulunan tek tek veya ikisi üçü birleşik ya- zılan harfler.
sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
Sure-i Amme: Nebe Suresi.
tarz: biçim, şekil.
umum: herkes.
ünsiyet etme: dostluk kurma, yakınlaşma.
üslûp: ifade tarzı, anlatım şekli.
üslûp-u bedî: güzel bir anlatım şekli.
yevm-i fasıl: insanların kısım kı- sım ayrıldığı ve davaların halledil- diği kıyamet günü.
zemin: yeryüzü.

ahir: sonra.
ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
ahz-ı asker: asker alımı.
âlem: dünya.
âli: yüce, yüksek.
benibeşer: insanoğlu.
beyan: anlatma, açıklama.
bostan: bahçe, içinde her türlü Cennet nimetinin bulunduğu Cennet bahçesi.
Cehennem: ahiretteki yargılama-dan sonra günahkâr kulların girecekleri ve azap görecekları yer.
Cenab-ı Hak: doğru, gerçek, Hak-kın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.
Cennet ehli: Cennette yaşayanlar.
derece-i inkıyat ve itaat: boyun eğme ve emri yerine getirme derecesi.
deveran: dönme.
ehl-i dikkat: dikkat sahipleri.
hadika: bahçe.
hakiki: gerçek.
hâl: durum.
haşır ve neşr-i dünyeviye: kıştan sonra bahar mevsiminde bütün varlıkların toplanıp yeryüzüne dağıtılmaları.
hazine: kıymetli şeylerin saklandığı sağlam yer; ayetteki geniş manalar.
icraat-ı Rabbanîye: bütün varlıkları çekip çeviren, idare eden Allah'ın fiilleri ve işleri.
ilâhîr: sonuna kadar.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kıyamet: dünyanın sonu.
kıyas: karşılaştırma.
kumandan-ı azam: en büyük kumandan.
lâyık: yakışan.
lâzım: gerekli.
manen: manevî olarak.
manevra: eğitim ve deneme için savaş taklidi olarak yapılan hareketler.
memat: ölüm.
meselâ: örnek olarak.
mücadele: savaşma, çarpışma.
mülk: sahip olunup kullanılan şey; Allah'ın emir ve idaresi altında bulunan bütün varlık dünyası.
Rab: yaratan, yetistiren, verdiği nimetlerle mahlûkâtı ıslah ve terbiye eden Allah.
sair: diğer, başka.
semavat: gökler.
sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

İşte bundan sonra kıyamette dağların dağılması, semavâtın parçalanması, Cehennemin hazırlanması ve Cennet ehline bağ ve bostan vermesini gizli bir surette ispatlarına işaret eder. Manen der: “Madem gözünüz önünde dağ ve zeminde şu işleri yapar; ahirette dahi bunlara benzer işleri yapar.” Demek surenin başındaki dağ, kıyametteki dağların hâline bakar ve bağ ise ahirde ve ahiretteki hadîkaya ve bağa bakar. İşte, sair noktaları buna kıyas et; ne kadar güzel ve âli bir üslubu var, gör.

Meselâ,

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ

(ilâhîr) öyle bir üslûb-u âlîde benibeşerdeki şuunat-ı İlâhiyeyi ve gece ve gündüzün deveranındaki tecelliyat-ı İlâhiyeyi ve senenin mevsimlerinde olan tasarrufat-ı Rabbanîyeyi ve yeryüzünde hayat memat, haşır ve neşr-i dünyeviyedeki icraat-ı Rabbanîyeyi öyle bir ulvî üslûp ile beyan eder ki, ehl-i dikkatin akıllarını teshir eder. Parlak ve ulvî geniş üslûbu, az dikkat ile görüldüğü için şimdilik o hazineyi açmayacağız.

Meselâ,

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ۖ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحَقَّتْ ۖ وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ۖ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ۖ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحَقَّتْ ۖ

gök ve zeminin Cenab-ı Hakkın emrine karşı derece-i inkıyat ve itaatlerini şöyle âlî bir üslûp ile beyan eder ki:

Nasıl bir kumandan-ı azam, mücadele ve manevra ve ahz-ı asker şubeleri gibi mücadeleye lâzım işler için iki

1. De ki: Ey mülkün hakikî sahibi olan, âlemlerde dilediği gibi tasarruf eden Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden de mülkü çeker alırsın. (Âl-i İmran Suresi: 26.)

2. Gök yarıldığında • Rabbinin emrine boyun eğdiğinde—ki ona lâyık olan da budur. • Yer dümdüz edildiğinde. • İçinde ne varsa atıp boşaldığında. • Rabbinin emrine boyun eğdiğinde—ki ona lâyık olan da budur. (İnşak Suresi: 1-5.)

suret: biçim, şekil.

şube: bölüm.

şuunat-ı İlâhiye: Cenab-ı Hakkın işleri, fiilleri; kudsî hâl, keyfiyet ve kabiliyetler.

tasarruf: idare etme, istediği gibi kullanma.

tasarrufat-ı Rabbanîye: bütün varlıkları çekip çeviren, idare eden Allah'ın her şeyi en uygun şekilde kullanması.

tecelliyat-ı İlâhiye: Allah'ın verdiği nimetlerin ve yarattığı eserlerin görünmesi.

teshir: kendine bağlama.

ulvî: yüksek, yüce.

üslûp: ifade tarzı, anlatım şekli.

üslûb-u âli: yüksek ve yüce anlatım şekli.

zemin: yer, yeryüzü.

daireyi teşkil edip açmış. O mücahede, o muamele işi bittikten sonra, o iki daireyi başka işlerde kullanmak ve tebdil ederek istimal etmek için o kumandan-ı azam o iki daireye müteveccih olur. O daireler, her birisi hademele-ri lisanıyla veya nutka gelip kendi lisanıyla der ki: “Ey kumandanım, bir parça mühlet ver ki, eski işlerin ufak tefeklerini, pırtı mırtılarını temizleyip, dışarı atayım; sonra teşrif ediniz. İşte, atıp senin emrine hazır duruyoruz. Buyurun, ne yaparsanız yapınız. Senin emrine münkadız. Senin yaptığın işler bütün hak, güzel, maslahattır.”

Öyle de, semavat ve arz, böyle iki daire-i teklif ve tecrübe ve imtihan için açılmıştır. Müddet bittikten sonra, semavat ve arz, daire-i teklife ait eşyayı emr-i İlâhî ile bertaraf eder. Derler: “Yâ Rabbenâ! Buyurun, ne için bizi istihdam edersen et; hakkımız Sana itaattir. Her yaptığın şey de haktır.” İşte, cümlelerindeki üslûbun haşmetine bak, dikkat et.

Hem meselâ,

وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ أَقْلَعِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ
الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ¹

İşte şu ayetin bahr-i belâgatinden bir katreye işaret için, bir üslûbunu, bir temsil âyinesinde göstereceğiz.

Nasıl, bir harb-i umumîde bir kumandan zaferden sonra ateş eden bir ordusuna “Ateş kes!” ve hücum eden diğer bir ordusuna “Dur!” der, emreder, o anda ateş kesilir, hücum durur. “İş bitti, istilâ ettik. Bayrağımız

katre: damla.
kumandan: komutan.
kumandan-ı azam: en büyük kumandan.
lisan: dil.
maslahat: tam yerinde ve faydalı iş.
meselâ: örnek olarak.
muamele: resmî dairelerde yapılan işlemler.
mücahede: savaşma, çarpışma.
müddet: belirli süre.
mühlet: bir işin yapılması için tanınan süre.
müteveccih: yönelmiş, dönmüş.
nutuk: konuşma.
pırtı mırtı: ufak tefek, değersiz şey.
rahmet: Allah'ın kullarını esirgemesi, onlara acıyıp bağışlaması.
semavat: gökler.
tebdil: değiştirme, dönüştürme.
temsil: benzetme, örnek.
teşkil: şekillendirme, oluşturma.
teşrif: sereflendirmek için bir yere girme.
üslûp: ifade tarzı, anlatım şekli.
yâ Rabbenâ: Ey bizim Rabbimiz!
zafer: düşmanı yenme.
zalim: başkalarına haksızlık ve kötülük yaparak zarar veren.

1. Ve denildi ki: “Ey yer, suyunu yut. Ey gök suyunu tut.” Su çekildi, iş bitirildi ve gemi Cudi Dağına oturdu. Ve “Zalimler güruhu Allah'ın rahmetinden uzak olsun” denildi. (Hûd Suresi: 44.)

arz: yer, dünya.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
âyine: ayna.
bahr-i belâgat: belâgat denizi.
bertaraf etme: bir tarafa atma, ortadan kaldırma.
daire: içinde bazı çalışmaların yapıldığı yer.

daire-i imtihan: sınav yeri
daire-i tecrübe: deneme, sınama yeri.
daire-i teklif: kulların yapmakla vazifeli olduğu emir ve yasaklar dairesi.
emre münkad: emre boyun eğen, emre bağlı.
emr-i İlâhî: Allah'ın emri.
güruh: topluluk.

hademe: hizmetçi.
hak: doğru.
harb-i umumî: genel harp.
haşmet: büyüklük, ihtişam, heybet.
istihdam: çalıştırma, hizmet ettirme.
istilâ: ele geçirme.
istimal: kullanma.
itaat: boyun eğme, uyma.

düşmanın merkezlerinde yüksek kalelerinin başında dikildi. Eşfelüssafilîne giden o edepsiz zalimler cezalarını buldular” der.

Aynen öyle de, Padişah-ı Bîmisal kavm-i Nuh’un mahvı için semavat ve arza emir vermiş, vazifelerini yaptıktan sonra ferman ediyor: “Ey arz, suyunu yut; ey sema, dur, işin bitti! Su çekildi. Dağın başında memur-u İlâhînin çadır vazifesini gören gemisi kuruldu. Zalimler cezalarını buldular.”

İşte şu üslûbun ulviyetine bak: “Zemin ve gök iki muî asker gibi emir dinler, itaat ederler” diyor. İşte şu üslûp işaret eder ki, insanın isyanından kâinat kızıyor. Semavat ve arz hiddete geliyorlar. Ve şu işaretle der ki: “Yer ve gök iki muî asker gibi emirlerine bakan bir Zata isyan edilmez, edilmemeli.” Dehşetli bir zecri ifade eder.

İşte tufan gibi bir hâdis-i umumiye bütünü netaiciyle, hakaikiyle birkaç cümlede icazlı, i’cazlı, cemalli, icmalli bir tarzda beyan eder. Şu denizin sair katrelerini şu katreye kıyas et.

Şimdi kelimelerin penceresiyle gösterdiği üslûba bak:

Meselâ: ¹ وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ الْغُرُجُونَ الْقَدِيمَ

’deki ² الْغُرُجُونَ الْقَدِيمَ kelimesine bak, ne kadar lâtif bir üslûbu gösteriyor. Şöyle ki:

Kamerin bir menzili var ki, Süreyya yıldızlarının daire-sidir. Kameri hilâl vaktinde hurmanın eskimiş beyaz bir

arz: yer, dünya.
beyan: anlatma, açıklama.
cemal: güzellik.
dehşetli: korkutucu, korkunç.
edepsiz: ahlâksız, terbiyesiz.
esfelüssafilîn: aşağıların en aşağısı.
ferman: emir, buyruk.
hâdis-i umumiye: herkesi ilgilendiren olay.
hakaik: hakikatler, gerçekler.
hiddet: öfke.
hilâl vakti: yeni ay zamanı.
icaz: az sözle çok mana ifade etme.
i’caz: mu’cizelik, olağanüstülük.
icmal: özetleme, ayrıntılarına girmeme.
ifade: anlatma.
isyan: baş kaldırma.
işaret etme: gösterme.
itaat: boyun eğme, uyma.
kâinat: yaratılan bütün varlıklar.
kamer: ay.
katre: damla.
kavm-i Nuh: Hz. Nuh’un peygamber olarak gönderildiği kavim.
kıyas: karşılaştırma.
lâtif: hoş, güzel, nazik.
mahv: yok olma, yok etme.
memur-u İlâhî: Allah’ın görevlisi; Hz. Nuh.
menzil: yer.
meselâ: örnek olarak.
muî: itaat eden.
netaic: neticeler.
Padişah-ı Bîmisal: her şeyin sahibi ve hâkimi olan ve hiçbir varlığa benzemeyen Allah.
sair: diğer, başka.
sema: gökyüzü.
semavat: gökler.
Süreyya: Ülker (Pervin) yıldızı; yedi veya altı yıldızlardı ki ikişer ikişer karşılıklı dururlar ve ayın geç-

1. Aya gelince, onun için de menziller takdir ettik ki, kurumuş hurma dalının ince yay hâlini alıncaya kadar incelik. (Yâsin Suresi: 39.)

2. Kurumuş hurma dalının ince yay hâli gibi. (Yâsin Suresi: 39.)

tiği yerlere yakın görünürler.
takdir etmek: kararlaştırmak, belirlemek.
tarz: biçim, üslûp.
tufan: Hz. Nuh’a inanmayanları cezalandırmak için Allah tarafından hem gökten, hem

de yerden su gönderilerek Nuh kavminin boğulması.
ulviyet: yücelik, yükseklik.
üslûp: ifade tarzı, anlatım şekli.
vazife: görev.
zalim: başkalarına haksızlık

ve kötülük yaparak zarar veren.
Zat: büyüklük ve yücelik sahibi Allah.
zecir: zorlama.
zemin: yer, yeryüzü.

dalına teşbih eder. Şu teşbih ile semanın yeşil perdesi arkasında güya bir ağaç bulunuyor gibi beyaz, sivri, nuranî bir dalı, perdeyi yırtıp, başını çıkarıp, Süreyya o dalın bir salkımı gibi ve sair yıldızlar o gizli hilkat ağacının birer münevver meyvesi olarak, işitenin hayalî olan gözüne göstermekle, medar-ı maişetlerinin en mühimi hurma ağacı olan sahranişinlerin nazarında ne kadar münasip, güzel, lâtif, ulvî bir üslûb-u ifade olduğunu zevkin varsa anlarsın.

Meselâ, On Dokuzuncu Sözü'nün ahirinde ispat edildiği gibi, ¹ **تَجْرِي** 'وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا' deki **تَجْرِي** kelimesi şöyle bir üslûb-u âliye pencere açar. Şöyle ki:

تَجْرِي lâfzıyla, yani, “Güneş döner” tabiriyle kış ve yaz, gece ve gündüzün deveranındaki muntazam tasarrufat-ı kudret-i İlâhiyeyi ihtar ile, Sâniin azametini ifham eder ve o mevsimlerin sahifelerinde Kalem-i Kudretin yazdığı mektubat-ı Samedâniyeye nazarı çevirir. Hâlık-ı Zülcelâl'in hikmetini ilâm eder.

² **وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا** yani, lâmba tabiriyle şöyle bir üslûba pencere açar ki, şu âlem bir saray ve içinde olan eşya ise insana ve zîhayata ihzar edilmiş müzeyyenat ve mat'umat ve levazımat olduğunu ve güneş dahi musahhar bir mumdar olduğunu ihtar ile Sâniin haşmetini ve Hâlık'ın ihsanını ifham ederek tevhide bir delil gösterir ki, müşriklerin en mühim, en parlak ma'bud zannettikleri güneş, musahhar bir lâmba, camit bir mahlûktur.

me.

ihsan: iyilik ve bağışta bulunma, nimet verme.

ihtar: hatırlatma.

ihzar: hazırlama.

ilâm: bildirme, ilân.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

Kalem-i Kudret: kudret kalemi; Allah'ın kudreti.

lâfız: söz, kelime.

lâtif: güzel, hoş.

levazımat: gerekli maddeler.

ma'bud: kendisine ibadet edilen, tapılan varlık.

mahlûk: Allah tarafından yaratılmış varlık.

mat'umat: yiyecekler, yemekler.

medar-ı maişet: geçim kaynağı.

mektubat-ı Samedâniye: kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan, her şey kendisine muhtaç olan Allah'ın yarattığı her biri bir mektup gibi manalar ifade eden varlıklar.

meselâ: örnek olarak.

mumdar: aydınlatan, ışık tutan.

muntazam: düzenli.

musahhar: emir dinleyen, itaat eden.

mühim: önemli.

münasip: uygun.

münevver: nurlu.

müşrik: Allah'a şirk koşan, Allah'la beraber başka tanılara inanan.

müzeyyenat: süslü şeyler.

nazar: bakış, düşünce.

nuranî: nurlu.

sahranişin: çölde oturan.

sair: diğer, başka.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

saray: görkemli, güzel zevkli döşenmiş yapı.

sema: gökyüzü.

Süreyya: Ülker (Pervin) yıldızı; yedi veya altı yıldızlardır ki ikiye karşı karşılıklı dururlar ve ayın geçtiği yerlere yakın görünürler.

tabir: söz, ifade.

tasarrufat-ı kudret-i İlâhiye: Allah'ın kudretiyle yaptığı işler.

taayin etme: yerini belirleme.

tecrid: dönme, akıp gitme.

teşbih: benzetme.

tevhit: Allah'ın tek ve bir olması.

ulvî: yüksek, yüce.

üslûp: ifade tarzı, anlatım şekli.

üslûb-u âliye: yüksek ve yüce anlatım şekli.

üslûb-u ifade: ifade şekli, anlatım tarzı.

zan: sanma.

zihayat: hayat sahibi.

1. Güneş de onlar için bir delildir ki, kendisine tayin edilmiş bir yere doğru akıp gider. (Yâsin Suresi: 39.)

2. Güneşi de bir kandil olarak asmıştır. (Nuh Suresi: 16.)

ahir: son.

âlem: dünya, kâinat.

azamet: büyüklük, yücelik.

camit: cansız, ruhsuz.

delil: bir fikrin veya hükmün doğruluğunu kanıtlayan şey.

deveran: dönüp dolaşma.

güya: sanki.

Hâlık: her şeyi yoktan var eden, yaratan Allah.

Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve yücelik sahibi olan yoktan var eden Allah.

haşmet: büyüklük, heybet.

hayalî: hayale ait.

hikmet: Allah'ın her şeyi bir gayeye yönelik, faydalı ve yerli yerinde yaratması.

hilkat: yaratılış.

ifham (إفهام): anlatma, bildir-

âdeta: sanki.

azamet-i kudret: kudretin büyüklüğü.

azamet-i rububiyet: Allah'ın bütün varlıkların ihtiyaçlarını gidermesi, beslemesi, büyütmesi ve emirlerine itaat ettirmesinin büyüklüğü.

beşer: insan.

camit: cansız, ruhsuz madde.

celp: çekme.

cereyan-ı tecrî: dönerek akıp gitme.

cihet: yön.

define: değerli şeylerin gömülü olduğu yer.

hâdisat: olaylar.

Hâlık: her şeyi yoktan var eden, yaratan Allah.

haşmet: büyüklük, heybet.

hilkat-i Rabbaniye: her varlığa ihtiyaç duyduğu şeyleri veren ve varlıkları idare eden Allah'ın yaratışı.

ibadet: kullukta bulunma, tapınma.

ifham (إيفام): anlatma, bildirme.

hsan: iyilik, bağış, nimet verme.

ihsas: hissettirme, üstü kapalı olarak anlatma.

ihtar: hatırlatma.

ilâm: bildirme, ilân.

insicam: düzgünlük, düzgün işleme.

intizam: düzen, düzgünlük, düzenlilik.

kamer: ay.

kandil: aydınlatma aracı.

kelimat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın kelimeleri.

kerem: cömertlik, ikram etme.

kıyas: karşılaştırma.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

lâtif: ince, hoş, güzel.

lâyık: uygun, yakışır.

lüzum: gereklilik, ihtiyaç.

mahiyet: nitelik, bir şeyin yapısı.

mana: anlam.

manen: manevî olarak.

mekik: nakış dokumada kullanılan bir alet.

me'lûf: alışılmış, bilinen.

merkez: şubeleri bulunan bir teşkilâtın idare olunduğu ve emir veren yeri.

münferit: tek.

Nakkaş-ı Ezeli: her şeyi zatına has olarak nakış nakış işleyen, evveli olmayan Allah.

nazar-ı dikkat: dikkatli bakış; ilgi.

nizam: düzen.

rahmet: Allah'ın acıması, şefkat ve merhamet etmesi, maddî ve manevî nimetler vermesi.

Demek, ¹ سراج tabirinde Hâlık'ın azamet-i rububiye-

tindeki rahmetini ihtar eder, rahmetin vüs'atindeki ihsa-
nını ifham eder; ve o ifhamda saltanatının haşmetindeki
keremini ihsas eder; ve bu ihsasta vahdaniyeti ilâm eder;
ve manen der: “Camit bir sirac-ı musahhar, hiçbir cihet-
te ibadete lâyık olamaz.”

Hem, cereyan-ı ² تجرى tabirinde gece gündüzün, kış ve

yazın dönmelerindeki tasarrufat-ı muntazama-i acibeyi
ihtar eder ve o ihtarda rububiyetinde münferit bir Sâniin
azamet-i kudretini ifham eder.

Demek şems ve kamer noktalarından beşerin zihnini
gece ve gündüz, kış ve yaz sahifelerine çevirir ve o sahi-
felerde yazılan hâdisatın satırlarına nazar-ı dikkati celp
eder.

Evet, Kur'ân, güneşten güneş için bahsetmiyor, belki
onu ışıklandıran Zat için bahsediyor; hem, güneşin insa-
na lüzumsuz olan mahiyetinden bahsetmiyor, belki güne-
şin vazifesinden bahsediyor ki, sanat-ı Rabbaniyenin in-
tizamına bir zemberek ve hilkat-i Rabbaniyenin nizamı-
na bir merkez, hem Nakkaş-ı Ezeli'nin gece-gündüz iple-
riyle dokuduğu eşyadaki sanat-ı Rabbaniyenin insicamı-
na bir mekik vazifesini yapıyor.

Daha sair kelimat-ı Kur'âniyeyi bunlara kıyas edebilir-
sin. Âdeta basit, me'lûf birer kelime iken, lâtif manaların
definelerine birer anahtar vazifesini görüyor.

1. Lâmba, kandil.

2. Dönen, akıp giden.

rububiyet: Allah'ın bütün varlıkların ihtiyaçlarını gidermesi, beslemesi, büyütmesi ve emirlerine itaat ettirmesi.

sair: diğer, başka.

saltanat: sultanlık, hüküm-
darlık.

sanat-ı Rabbaniye: her şeyi kendi ölçülerinde terbiye eden Allah'ın sanatı.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sirac-ı musahhar: emre bo-
yun eğen lâmba.

sıraç: lâmba.

şems: güneş.

tabir: söz, ifade.

tasarrufat-ı muntazama-i acibe: hayret verici ve düzenli olan işler.

vahdaniyet: Allah'ın varlığı ve birliği.

vazife: görev.

vüs'at: genişlik.

Zat: büyüklük ve yücelik sa-
hibi Allah.

zemberek: hareketi sağlayan güç kaynağı.

zihin: akıl, anlayış.

İşte ekseriyetle üslûb-u Kur'ân'ın geçen tarzlarda ulvî ve parlak olduğundandır ki, bazen bir bedevî Arap bir tek kelâma meftun olur, Müslüman olmadan secdeye giderdi. Bir bedevî ¹ **فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ** kelâmını işittiği anda secdeye gitti.

Ona dediler: “Müslüman mı oldun?”

“Yok,” dedi. “Ben şu kelâmın belâgatine secde ediyorum.”

• **Dördüncü Nokta:** Lâfzındaki fesahat-i harikasıdır.

Evet, Kur'ân manen üslûb-u beyan cihetiyle fevkalâde belîğ olduğu gibi, lâfzında gayet selis bir fesahati vardır. Fesahatin kat'î vücuduna usandırmaması delildir ve fesahatin hikmetine fenn-i beyan ve maaninin dâhî ulemasının şahadetleri bir bürhan-ı bâhirdir.

Evet, binler defa tekrar edilse usandırmıyor, belki lezzet veriyor. Küçük, basit bir çocuğun hafızasına ağır gelmiyor; hıfzedebilir. En hastalıklı, az bir sözden müteazzi olan bir kulağa nahoş gelmiyor, hoş geliyor. Sekeratta olanın damağına şerbet gibi oluyor, zenzeme-i Kur'ân onun kulağında ve dimağında aynen ağzında ve damağında mâ-i zenzem gibi lezziz geliyor.

Usandırmamasının sırr-ı hikmeti şudur ki:

Kur'ân, kulûba kut ve gıda ve ukule kuvvet ve gınâdır ve ruha mâ ve ziya ve nüfusa deva ve şifa olduğundan, usandırmaz. Her gün ekmek yeriz, usanmayız; fakat, en

hafıza: beynin bilgileri kaydedip saklamaya yarayan bölümü.
hıfzetme: ezberleme.
hikmet: gizli sebep.
kat'î: kesin olan.
kelâm: söz.
kulûp: kalpler.
kut: yiyecek.
lâfız: kelime, söz.
lezziz: lezzetli.
mâ: su.
mâ-i zenzem: zenzem suyu.
manen: manevî olarak.
meftun: hayran
müteazzi: eziyet çeken, sıkılan.
nahoş: hoş gitmeyen.
nüfus: nefisler.
ruh: insan ve hayvanlardaki dirilik kaynağı.
secde: ibadet amacıyla alınla beraber burnu yere koyma.
sekerat: ölmek üzere olan bir kişinin kendinden geçmesi.
selis: düzgün ve akıcı ifade.
sırr-ı hikmet: herkesin bilmediği gizli sebep.
şahadet: şahitlik.
şerbet: tatlı içecek.
şifa: hastalıktan kurtulma.
tarz: biçim, şekil; anlatım şekli.
ukul: akıllar.
ulema: âlimler.
ulvî: yüksek, yüce.
üslûb-u beyan: anlatım tarzı, açıklama şekli.
üslûb-u Kur'ân: Kur'ân'ın ifade tarzı, anlatım şekli.
vücut: varlık.
zenzeme-i Kur'ân: Kur'ân'ın hoş sesi.
ziya: ışıık.

1. Artık emrolunduğun şeyi açıkla. (Hicr Suresi: 94.)

bedevî: göçebe, çölde çadırda yaşayan.
belâgat: muhataba uygun, tam yerinde, kusursuz ve güzel söz söyleme.
belîğ: anlatmak istediğini tamamen, noksansız ve güzel sözlerle anlatan.
bürhan-ı bâhir: büyük ve geniş delil.
cihet: yön.

delil: bir fikrin veya hükmün doğruluğunu kanıtlayan şey.
deva: çare, ilaç.
ekseriyet: çoğunluk.
fenn-i beyan: söz ifade etme yolları olan teşbih, mecaz ve kinayeden bahseden ilim.
fenn-i maani: sözün hâlin gereğine uygun olup olmadığı konusuyla ilgilenen bilim dalı.

fesahat: sözün; kelime, mana, ahenk ve sıralama yönlerinden kusursuz olarak açık ve güzel söylenmesi.
fesahat-i harika: hayranlık uyandıracak derecede sözün doğru, düzgün, açık ve güzel söylenmesi.
fevkalâde: olağanüstü.
gayet: çok.
gınâ: zenginlik.

aksam-ı huruf: harflerin kısımları.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

beliğ: anlatmak istediğini düzgün

cümlelere anlatan.

daima: her zaman.

emniyet: eminlik, güvenlik.

esbap: sebepler.

etba: tâbiler, uyanlar.

fesahat: sözün kelime, mana, ahenk ve sıralama yönlerinden kusursuz olarak açık ve güzel söylenmesi.

fesahat-i lâfziye: sözdeki açıklık ve acıklık.

hakikat: gerçek, doğru.

halâvet: tatlılık.

harika: olağanüstü.

hâsıl: meydana gelen.

hidayet: doğru, iyi, hak.

huruf-u hecâ: alfabe sırasına göre dizili harfleri.

huruf-u hecâiye: alfabe sırasına göre dizili harfleri; kelimelerdeki harflere ayrıca ses katan elif, vav, ye harfleri.

ihlâs: samimiyet.

ilâahir: sona kadar.

iman: inanma.

izah: açıklama.

kâhin: karışık ve tahminî sözlerle gelecekteki haber verdiği söylenen kimse.

kalbolmak: değişmek.

keder: üzüntü, hüzn.

kelâm: söz.

kelâm-ı beşer: insan sözü.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.

lem'a-i i'caz: mu'cizelik parıltısı.

mevcut: var.

muannit: inatçı.

muhafaza: koruma.

muhtelif: çeşitli.

müdakkik: dikkatli.

müşrik: Allah'a şirk koşan.

mütenasip: uygun.

mütesanit: dayanan.

nağme-i fesahat: sözün kelime, mana, ahenk ve sıralama yönlerinden kusursuz olarak açık ve güzel söylenmesinden meydana gelen ahenkli hoş ses.

numune: örnek.

revnak: parlak, güzel.

rüesa: reisler.

sakil: ağır.

selâset: sözün acıkı olma hâli.

sıdk: doğruluk.

taravet: tazelik.

vaziyet: durum.

güzel bir meyveyi her gün yesek, usandırarak. Demek, Kur'an, hak ve hakikat ve sıdk ve hidayet ve harika bir fesahat olduğundandır ki, usandırmıyor. Daima gençliğini muhafaza ettiği gibi, taravetini, halâvetini de muhafaza ediyor. Hatta Kureyş'in rüesasından müdakkik bir beliğ, müşrikler tarafından, Kur'an'ı dinlemek için gitmiş. Dinlemiş, dönmüş, demiş ki: "Şu kelâmın öyle bir halâveti ve taraveti var ki, kelâm-ı beşere benzemez. Ben şairleri, kâhinleri biliyorum. Bu, onların hiç sözlerine benzemez; olsa olsa etbaimızı kandırmak için sihir demeliyiz." İşte, Kur'an-ı Hakîm'in en muannit düşmanları bile, fesahatinden hayran oluyorlar.

Kur'an-ı Hakîm'in ayetlerinde, kelâmlarında, cümlelerinde fesahatin esbabını izah çok uzun gider. Onun için sözü kısa kesip yalnız numune olarak bir ayetteki huruf-u hecâiye'nin vaziyetiyle hâsıl olan bir selâset ve fesahat-i lâfziyeyi ve o vaziyetten parlayan bir lem'a-i i'cazı göstereceğiz.

İşte,

1 ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ
ilâahir. İşte şu ayette bütün huruf-u hecâ mevcuttur.

Bak ki, sakil, ağır bütün aksam-ı huruf beraber olduğu hâlde, selâsetini bozmamış; belki, bir revnak ve muhtelif tellerden mütenasip, mütesanit bir nağme-i fesahat katmış.

Hem, şu lem'a-i i'caza dikkat et ki, huruf-u hecâdan yâ ile elif en hafif ve birbirine kalbolduğu için, iki kardeş

1. Sonra Allah bu kederin ardından size bir emniyet, bir uyku verdi de, içinizden ihlâs ile iman etmiş olanları o uyku sarıverdi... (Âl-i İmran Suresi: 154.)

gibi her birisi yirmi bir kere tekrarı var. ن ile م (HAŞİYE 1) birbirinin kardeşi ve birbirinin yerine geçtiği için her birisi otuz üçer defa zikredilmiştir. ص، س، ش mahreççe, sıfatça, savtça kardeş oldukları için her biri üç defa; غ، ع kardeş oldukları hâlde ع daha hafif, altı defa, ط، ظ، ذ، ز sıkleti için yarısı olarak üç defa zikredilmiştir. mahreççe, sıfatça, sesçe kardeş oldukları için, her birisi ikişer defa; ل ve ا ile beraber ikisi لا suretinde ittihat etikleri ve ا، لا suretinde hissesi ل 'ın yarısıdır. Onun için ل kırk iki defa, ا onun yarısı olarak yirmi bir defa zikredilmiştir. Hemze (ء), ه ile mahreççe kardeş oldukları için, hemze (HAŞİYE 2) on üç, ه bir derece daha hafif olduğu için on dört defa; ق، ف، ك kardeş oldukları için ق 'ın bir noktası fazla olduğu için ق on; ف dokuz, ك dokuz; ب dokuz, ت on iki—ت 'nin derecesi üç olduğu için on iki defa—zikredilmiştir. ر، ل 'ın kardeşidir, fakat ebce

HAŞİYE 1: *Tenvin* dahi nun'dur.

HAŞİYE 2: *Hemze*, *melfuze* ve *gayrimelfuze* yirmi beştir ve *hemze*'nin *sakin* kardeşi *elif*'ten üç derece yukarıdır; zira hareke üçtür.

derece: kademe, değer.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.
hemze: elif.
hisse: pay.

ittihat: birleşme.
mahreç: ses ve harflerin ağızdan çıktığı yer.
nun: Arapçada bir harf.

savt: ses.
sıfat: nitelik.
sıklet: ağırlık.
suret: şekil, biçim.

tenvin: Arapça bir kelimenin sonunu nun gibi okutmak üzere konulan işaret.
zikretme: söyleme.

hesabıyla ر iki yüz, ل otuzdur; altı derece yukarı çıktığı için altı derece aşağı düşmüştür. Hem, ر telâffuzca teker-rür ettiğinden, sakil olup, yalnız altı defa zikredilmiştir. ض سıkletleri ve bazı cihat-ı münasebat için birer defa zikredilmiştir. ح , و 'dan ve hemze'den daha hafif ve ی 'den ve ا 'ten daha sakil olduğu için on yedi defa—sakil hemze'den dört derece yukarı, hafif ا 'ten dört derece aşağı—zikredilmiştir.

İşte şu hurufun bu zikrinde harikulâde bu vaziyet-i muntazama ile ve o münasebet-i hafiye ile ve o güzel intizam ve o dakik ve ince nazım ve insicam ile iki kere iki dört eder derecede gösterir ki, beşer fikrinin haddi değil ki şunu yapabilsin. Tesadüf ise, muhaldır ki, ona karış-sın. İşte şu vaziyet-i huruftaki intizam-ı acip ve nizam-ı garip, selâset ve fesahat-i lâfzıyeye medar olduğu gibi, daha gizli çok hikmetleri bulunabilir. Madem hurufatında böyle intizam gözetilmiş, elbette kelimelerinde, cümlele-rinde, manalarında öyle esrarlı bir intizam, öyle envarlı bir insicam gözetilmiş ki, göz görse ¹ مَا شَاءَ اللَّهُ , akıl an-lasa ² بَارَكَ اللَّهُ diyecek.

• **Beşinci Nokta:** *Beyanındaki beraattir; yani, tefev-vuk ve metanet ve haşmettir.* Nasıl ki, nazmında cezalet,

bârekâllah: Allah ne kadar hayır-lı ve bereketli yapmış.
beşer: insan.
cihat-ı münasebat: ilgi ve uygun-luk yönleri.
dakik: ince.
derece: kademe, değer.
ebcet hesabı: Arap alfabesindeki her harfe belirli bir rakam değeri vererek, bu harflerin belirli kural-lara göre yorumlanmasıyla keli-me ve cümlelerin sayı değeri ola-rak karşılıklarının bulunmasına dayanan hasaplama şekli.
elif: Arap alfabesinin ilk harfi.
envar: nurlar.
esrar: sırlar.
fesahat-i lâfziye: sözün açık, akı-cı ve ahenkli olması.
gayrimelfuz: okunmayan.
had: bir şeyi yapabilme gücü ve yeteneği.
hareke: Arap, Fars ve Osmanlı ya-zısında, sessiz harfleri sesli oku-mada kullanılan işaretler.
harikulâde: olağanüstü.
hasiye: açıklayıcı not, dipnot.
hemze: Arap alfabesinde bir harf, elif.
hikmet: gizli sebep.
huruf: harfler.
hurufat: harfler.
insicam: düzgünlük, uygunluk, tutarlılık.
intizam: düzen, düzenleme, dü-zenlilik.

1. Allah dilemiş, ne güzel yaratmış.

2. Allah ne mübarek yaratmış.

intizam-ı acip: benzeri görül-meyen düzen.
madem: değil mi ki.
mana: anlam.
maşaallah: Allah dilemiş ve ne güzel yapmış.
medar: kaynak; sebep.
melfuz: okunan.
muhâl: imkânsız.

münasebet-i hafiye: gizli ilgi, uygunluk.
nazım: diziliş, düzenleniş.
nizam-ı garip: şaşırtıcı düzen.
sakil: ağır.
sakin: Islâmî yazıda hareke ile okunmayan harf.
selâset: sözün akıcı olma hâ-li.
sıklet: ağırlık.

tekerrür: tekrarlanma.
telâffuz: söyleyiş.
tesadüf: rastgele olma.
vaziyet-i huruf: harflerin du-rumu.
vaziyet-i muntazama: dü-zenli durum.
zikir: söyleme.
zikretme: söyleme.
zira: çünkü.

lâfzında fesahat, manasında belâgat, üslûbunda bedaat var; beyanında dahi faik bir beraat vardır.

Evet terhip ve terhip, medih ve zem, ispat ve irşat, ifhâm ve ifham gibi bütün aksam-ı kelâmiyede ve tabakat-ı hitabiyede beyanat-ı Kur'âniye en yüksek mertebededir.

• Meselâ, makam-ı terhip ve teşvikte, hadsiz misallerinden, meselâ sure-i ¹ **هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ** 'de beyanatı, (HAŞİYE) Âb-ı Kevser gibi hoş, selsebil çeşmesi gibi selâsetle akar, Cennet meyveleri gibi tatlı, huri libası gibi güzeldir.

• Makam-ı terhip ve tehditte, pek çok misallerinden, meselâ, ² **هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ** suresinin başında beyanat-ı Kur'âniye, ehl-i dalâletin sımahında kaynayan raras gibi, dimağında yakan ateş gibi, damağında yanan zakkum gibi, yüzünde saldıran Cehennem gibi, midesinde acı, dikenli darî gibi tesir eder. Evet bir Zatın tehdidini gösteren Cehennem gibi bir azap memuru, öfkesinden ve gayzından parçalanmak vaziyetini alması ve ³ **نَكَادُ تَمِيزُ مِنَ الْغَيْظِ** söylemesi, söyletmesi, o Zatın terhibi ne derece dehşetli olduğunu gösterir.

HAŞİYE: Şu üslûb-u beyan, o surenin mealinin libasını giymiş.

1. İnsan üzerinden öyle bir devir geçti ki... (İnsan Suresi: 1.)

2. Dehşeti her şeyi kaplayan Kıyametin haberi sana geldi mi? (Gâşiye Suresi: 1.)

3. Neredeyse öfkeden parçalanacak! (Mülk Suresi: 8.)

Âb-ı Kevser: Kevser suyu.
aksam-ı kelâmiye: sözün kısimları.
bedaat: güzellik, yenilik, üstünlük.
belâgat: sözün düzgün, kusursuz, yerinde ve hâlin ve makamın icabına göre söylenmesi.
beraat: üstünlük, sağlamlık,

ihtişam.
beyan: anlatma, açıklama.
beyanat: açıklamalar.
beyanat-ı Kur'âniye: Kur'an'ın açıklamaları ve anlatımları.
Cehennem: Ahiretteki yargılamadan sonra günahkâr kulların girecekleri ve azap göcekleri yer.
Cennet: Allah'ın insanlara

müjdelediği, Allah'a inanan, günah işlememiş veya günahlarından temizlenmiş olanların gireceği, ebediyen içinde kalacakları yer.
cezalet: güzellik; kelimeleri ince veya sert söylenişlerine göre yerli yerinde kullanılması doğan güzellik.
darî: acı ve dikenli bir ağaç.

dehşet: büyük korku; şiddet.
derece: mertebe, miktar.
devir: süresi belli zaman parçası.
dimağ: beyin, akıl, zihin.
ehl-i dalâlet: azgın ve sapkın kimseler.
faik: yüksek, üstün.
fesahat: sözün kelime, mana, ahenk ve sıralama yönlerinden kusursuz olarak açık ve güzel söylenmesi.
gayz: hiddet, öfke.
hadsiz: sınırsız.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.
haşmet: ihtişam, gösterişlilik.
huri: Cennet kızı.

ifham (إِفْهَام): anlatma, bildirme.

ifhâm (إِفْهَام): bir şeyi delilleriyle

le ispat ve izah ile öğretme.

irşat: doğru yolu gösterme.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

Kıyamet: dünyanın sonu.

lâfız: kelime, söz.

libas: elbise.

makam-ı terhip ve teşvik: isteklendirme ve cesaretlendirme makamı.

makam-ı terhip ve tehdit: korkutma ve gözdağı verme makamı.

mana: anlam.

meal: anlam.

medih: övme.

memur: emirle hareket eden, görevli.

mertebe: derece, makam.

meselâ: örnek olarak.

metanet: sağlamlık.

misal: örnek.

nazım: Kur'an'ın ayetlerinin ve kelimelerinin dizilişi, düzenlenişi.

rasas: kurşun.

selâset: sözün akıcı olma hâli.

selsebil: Cennette bir çeşme veya ırmağın adı.

sımah: kulak.

sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

tabakat-ı hitabiy: hitap dereceleri.

tefevvuk: üstünlük.

tehdit: korkutma, gözdağı verme.

terhip: isteklendirme, ümit verme.

terhip: korkutma.

tesir: iz bırakma.

üslûp: ifade tarzı, anlatım şekli.

üslûb-u beyan: anlatım şekli, açıklama tarzı.

vaziyet: durum.

zakkum: Cehennemde yetişen bir ağaç.

zem: kötüleme, ayıplama, yerme.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
âlem: bütün yaratılmışlar; dünya.
amel: fiil, iş.
âyâ: acaba, nasıl oluyor, hayret.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bahis: konu.
beyanat-ı Kur'âniye: Kur'an'ın açıklamaları ve anlatımları.
cemaat: topluluk.
Cennet: Allah'a inanan, günahlarından temizlenmiş olanların gireceği, ebediyen içinde kalacakları yer.
derece: mertebe.
ebed: sonu olmayan gelecek zaman.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman.
gıybet: arkadan çekistirme, dedikodu.
hamd: övgü.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.
haşmet: ihtişam, heybet, büyüklük.
hayat: yaşayış.
hayat-ı içtimaiye: toplum hayatı, sosyal hayat.
hemze: elif.
lâfız: kelime.
mahal: yer.
mahsus: ait.
makam-ı medih: övme makamı.
makam-ı zem ve zecir: kötülleme, ayıplama ve yasaklama makamı.
malûm: bilinen.
mana: anlam.
medeniyet: medenîlik, uygarlık.
melek: nurdan yaratılan, tamamen Allah'a itaat eden, akıl ve şuur sahibi varlıklar.
menfur: nefret edilen.
meselâ: örnek olarak.
minnet: iyiliğe karşı duyulan şükür hissi.
misal: örnek.
nefret: tiksinmek.
Rab: varlıkların bütün ihtiyaçlarını gideren, besleyen, büyüten onları uyum içinde sevk ve idare eden Allah.
rahmet: Allah'ın kullarını esirgemesi, acıyıp bağışlaması, onların her türlü ihtiyacını gidermesi.

• Makam-ı medhin binler misallerinden, başında ¹ **الْحَمْدُ لِلَّهِ** olan beş surede beyanat-ı Kur'âniye güneş gibi parlak, **(HAŞİYE)** yıldız gibi ziynetli, semavat ve zemin gibi haşmetli, melekler gibi sevimli, dünyada yavrulara rahmet gibi şefkatli, ahirette Cennet gibi güzeldir.

• Makam-ı zem ve zecirde, binler misallerinden, meselâ, ² **أَيُّحِبُّ أَحَدَكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا** ayetinde zemmi altı derece zemmeder; gıybetten, altı derece şiddetle zecreder. Şöyle ki:

Malûmdur, ayetin başındaki hemze, sormak (âyâ) manasındadır. O sormak manası, su gibi ayetin bütün kelimelerine girer.

İşte birinci hemze ile der: “Âyâ, sual ve cevap mahalli olan aklınız yok mu ki, bu derece çirkin bir şeyi anlamıyor.”

İkincisi: ³ **يُحِبُّ** lâfzı ile der: “Âyâ, sevmek, nefret etmek mahalli olan kalbiniz bozulmuş mu ki, en menfur bir işi sever.”

Üçüncüsü: ⁴ **أَحَدَكُمْ** kelimesiyle der: “Cemaatten hayatını alan hayat-ı içtimaiye ve medeniyetiniz ne olmuş ki, böyle hayatınızı zehirleyen bir ameli kabul eder.”

HAŞİYE: Şu tabiratta o surelerdeki bahislere işaret var.

1. Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. (Fatiha, En'am, Kehf, Sebe' ve Fâtır surelerinin 1. ayetleri.)
2. Sizden biri, ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? (Hucurat Suresi: 12.)
3. Hoşlanırsın.
4. Sizden biri.

semavat: semalar, gökler.
sual: soru.
sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek karşılıksız sevmek.

şükür: nimet ve iyiliğin sahibini tanıma ve ona karşı minnet duyma.
tabirat: tabirler, sözler.
yıldız: gökyüzünde görülen ışık yayan gök cisimlerinden

her biri.
zecir: yasaklama.
zem: kötülleme, ayıplama, yermek.
zemin: yeryüzü.
ziynet: süs.

Dördüncüsü: ¹ **أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ** kelâmıyla der: “İnsaniyetiniz ne olmuş ki, böyle canavarcasına, arkadaşını dişle parçalamayı yapıyorsunuz.”

Beşincisi: ² **أَخِيهِ** kelimesiyle der: “Hiç rikkat-i cinsiye-
niz, hiç sıla-i rahminiz yok mu ki, böyle çok cihetlerle kardeşiniz olan bir mazlumun şahs-ı manevîsini insafsızca dişliyorsunuz. Hiç aklınız yok mu ki, kendi azanızı kendi dişinizle divane gibi ısıriyorsunuz.”

Altıncısı: ³ **مَيْتًا** kelâmıyla der: “Vicdanınız nerede, fitratınız bozulmuş mu ki, en muhterem bir hâlde bir kardeşine karşı, etini yemek gibi en müstekreh bir iş yapıyor.”

Demek, zem ve gıybet aklen, kalben ve insaniyeten ve vicdanen ve fitraten ve asabiyyeten ve milliyeten mezmumdur.

İşte bak: Nasıl ki şu ayet, icazkârâne, altı mertebe zemmi zemmetmekle, i'cazkârâne altı derece o cürümden zecreder.

- Makam-ı ispatta binler misallerinden, meselâ

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ
ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ⁴

'de, haşri ispat ve istib'adı izale için öyle bir tarzda beyan eder ki, fevkinde ispat olamaz. Şöyle ki:

1. Eti yemeyi.

2. Kardeşinin.

3. Ölü olarak.

4. Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan, elbette ölüleri de öylece dirilecektir; O her şeye kadirdir. (Rum Suresi: 50.)

asabiyyeten: kendi akraba ve milletini kayırma gayreti bakımından.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

aza: organ, uzuv.

beyan: anlatma.

cihet: yön.

cürüm: günah, suç.

derece: mertebe.

divane: deli.

fevk: üst.

fitrat: yaratılış, huy.

fitraten: yaratılış bakımın-

dan.

gybet: arkadan çekistirme, dedikodu.

haşir: insanların öldükten sonra tekrar diriltiği bir yerde toplanmaları.

icazkârâne: az sözle çok ma-

nalar anlatarak.

i'cazkârâne: mu'cizeli bir şekilde.

insaniyyet: insanlık.

insaniyyeten: insanlık bakımından.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

istib'at: akıldan uzak görme.

izale: ortadan kaldırma.

kadir: kudret ve kuvvet sahibi ve her şeye gücü yeten.(Allah)

kelâm: söz.

makam-ı ispat: ispat yeri.

mazlum: zulme uğrayan.

meretebe: basamak, derece.

meselâ: örnek olarak.

mezmum: kötü, beğenilmemiş.

milliyeten: bir milleti diğer milletten ayıran hâllerin ve özelliklerin tamamı bakımından.

misal: örnek.

muhterem: saygı değer.

müstekreh: tiksiniilen.

rahmet: Allah'ın kullarını esirgemesi, acıyıp bağışlaması, onların bütün ihtiyaçlarını gidermesi.

rikkat-i cinsiye: insanın kendi cinsinden olanlara acıması.

sıla-i rahim: akrabaya ziyaret etme ve onlarla görüşmeyi devam ettirme.

şahs-ı manevî: manevî şahıs.

tarz: biçim, şekil.

vicdan: iyiyi kötüden ayırabilen, iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülüktan elem alan manevî bir duygu.

vicdanen: iyiyi kötüden ayırabilen, iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülüktan elem alan manevî duygu bakımından.

zecir: yasaklama.

zem: kötüleme, ayıplama, yerme.

Onuncu Sözün Dokuzuncu Hakikatinde, Yirmi İkinci Sözün Altıncı Lem’asında ispat ve izah edildiği gibi, “Her bahar mevsiminde ihya-i arz keyfiyetinde üç yüz bin tarzda haşrin numunelerini nihayet derecede girift, birbirine karıştırdığı hâlde nihayet derecede intizam ve temyiz ile nazar-ı beşere gösteriyor ki, bunları böyle yapan Zata, haşir ve kıyamet ağır olamaz,” der.

Hem, zeminin sahifesinde yüz binler envaı, beraber birbiri içinde kalem-i kudretiyle hatasız, kusursuz yazmak bir tek Vahid-i Ehad’in sikkesi olduğundan, şu ayetle, güneş gibi vahdaniyeti ispat etmekle beraber, güneşin tulû ve gurubu gibi kolay ve kat’î, kıyamet ve haşri gösterir. İşte, ¹ كَيْفَ lâfzındaki keyfiyet noktasında şu hakikati gösterdiği gibi, çok surelerde tafsil ile zikreder.

Meselâ, sure-i ² ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ’de öyle parlak ve güzel ve şirin ve yüksek bir beyanla haşri ispat eder ki, baharın gelmesi gibi kat’î bir surette kanaat verir.

İşte bak; kâfirlerin, çürümüş kemiklerin dirilmesini inkâr ederek, “Bu aciptir, olamaz” demelerine cevaben, ³ أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ilâahir, ⁴ كَذَلِكَ الْخُرُوجُ ’ye kadar ferman ediyor. Beyanı su gibi akıyor, yıldızlar gibi parlıyor; kalbe, hurma gibi hem lezzet, hem zevk veriyor, hem rızık oluyor.

acip: şaşılacak şey.
ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.
beyan: anlatım, açıklama.
enva: çeşitler, türler.
ferman: emir, buyruk.
girift: karışık, dolaşık.
gurup: batış.
hakikat: gerçek.
haşir: insanların öldükten sonra tekrar dirilitilip bir yerde toplanmaları.
ihya-i arz: yeryüzünün diriltilmesi.
ilâahir: sonuna kadar.
inkâr: reddetme, kabul etmeme.
intizam: düzenlilik.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
izah: açıklama.
kabir: mezar.
kâfir: Allah’ı ve ahireti inkâr eden, dinsiz.
kalem-i kudret: kudret kalemi; Allah’ın güç ve kuvvet kalemi.
kanaat: inanç.
kat’î: kesin.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, durum; hâdise, olay.
kıyamet: ahiret hayatının başlaması için kâinatın ve dünyanın tahrip edilip ahiret âlemi olarak yeniden kurulması.
lâfız: kelime.
lem’a: parıltı, parlamış.
meselâ: örnek olarak.
nazar-ı beşer: insanın bakışı.
nihayet: son.
numune: örnek, benzer.
rızık: gıda; manevî gıda.
sahife: sayfa.
sikke: damga, mühür.
sure: Kur’ân-ı Kerim’in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
suret: biçim, şekil.
şeref: yücelik, ululuk.
tafsil: ayrıntılarıyla anlatma.
tarz: biçim, şekil, çeşit.
temyiz: dikkatle ayırma, seçme.
tulû: doğuş.

1. Nasıl?

2. Kaf. Şerefi pek yüce olan Kur’ân’a yemin olsun. (Kaf Suresi: 1.)

3. Üstlerindeki göğe bakmazlar mı, onu nasıl bina edip süsledik ki, hiçbir gedigi yoktur. (Kaf Suresi: 6.)

4. İşte kabrinizden çıkışınız da böyle olacaktır. (Kaf Suresi: 11.)

vahdaniyet: Allah’ın varlığı liği her bir şeyde tecelli eden hibi Allah.
ve birliği. Allah. **zemin:** yeryüzü.
Vahid-i Ehad: bir olan ve bir- **Zat:** büyüklük ve yücelik sa- **zikir:** bildirme.

Hem makam-ı ispatın en lâtif misallerinden,
¹ **يَسْ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ** der. Yani:
“Hikmetli Kur’ân’a kasem ederim, sen resullerdensin.”

Şu kasem işaret eder ki, risaletin hücceti o derece ya-
kînî ve haktır ki, hakkaniyette makam-ı tazim ve hürme-
te çıkmış ki, onunla kasem ediliyor. İşte şu işaret ile der:
“Sen resulsün; çünkü, senin elinde Kur’ân var. Kur’ân
ise, haktır ve Hakkın kelâmıdır. Çünkü, içinde hakikî hik-
met, üstünde sikke-i i’caz var.”

Hem makam-ı ispatın icazlı ve i’cazlı misallerinden şu:

**قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا
أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ**²

Yani: “İnsan der: ‘Çürümüş kemikleri kim diriltecek?’
Sen, de: ‘Kim onları bidayeten inşa edip hayat vermiş
ise, o diriltecek.’”

Onuncu Sözün Dokuzuncu Hakikatinin üçüncü temsi-
linde tasvir edildiği gibi, bir zat, göz önünde bir günde
yeniden büyük bir orduyu teşkil ettiği hâlde, biri dese,
“Şu zat, efradı istirahat için dağılmış olan bir taburu bir
boru ile toplar, tabur nizamı altına getirebilir.” Sen ey in-
san, desen “İnanmam!” Ne kadar divanece bir inkâr
olduğunu bilirsin. Aynen onun gibi, “Hiçten, yeniden,
ordumisal bütün hayvanat ve sair zihayatın taburmisal
cesetlerini kemal-i intizamla ve mizan-ı hikmetle o

i’caz: mu’cizeli oluş.
inkâr: reddetme, kabul etmeme.
inşa: yapma, yaratma.
istirahat: dinlenme.
kasem: yemin.
kelâm: söz.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz
düzen.
lâtif: güzel, hoş.
makam-ı ispat: doğruyu delille-
riyle gösterme yeri.
makam-ı tazim ve hürmet: bü-
yüklik ve saygı makamı.
misal: örnek.
mizan-ı hikmet: hikmet terazisi,
ölçüsü
nizam: düzen.
resul: Allah’ın elçisi, peygamber.
risalet: elçilik, peygamberlik.
sair: diğer, başka.
sikke-i i’caz: mu’cizelik mührü,
işareti.
tabur: dört bölükten meydana
gelen, alaydan küçük askerî bir-
lik.
taburmisal: tabur gibi.
tasvir: bir şeyi özellikleriyle anla-
tıp göz önünde canlandırma.
temsil: örnek, benzetme.
teşkil: şekillendirme, meydana
getirme.
yakini: şüphe edilmeyecek dere-
cede kesin bir şekilde.
zat: kişi, şahıs.
zihayat: hayat sahibi, canlı.

1. Yâsin Suresi: 1-3.

2. Yâsin Suresi: 78-79.

bidayeten: başlangıçta.
ceset: ölü vücut.
divanece: deliller gibi.
efrat: fertler.
hak: doğru, gerçek; Allah.
hakiki: gerçek.

hakkaniyet: gerçeklik ve yerli yerinde, gerektiği kadar,
doğruluk. faydalı ve güzel bir şekilde
hayvanat: hayvanlar. anlatan Kur’ân.
hikmet: maksada uygun, fay-
dalı ve gayeli olma. **hüccet:** delil.
icaz: az sözle çok mana ifade
etme. **hikmetli Kur’ân:** her şeyi

aleyhisselâm: ona selâm olsun.
asa: değnek, sopa.
beden: vücut.
beniisrail: israiloğulları.
beyanat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın açıklamaları.
ceset: ölü vücut.
divane: deli.
eblehçe: ahmakça, aptalca.
ecza-i asliye: asıl ve temel parçalar.
enva: türler, çeşitler.
havale: gönderme, bırakma.
icat: yoktan var etme, yaratma.
ifhâm (إِفْهَام): bir şeyi delilleriyle ispat ve izah ile öğretme.
ilâahir: sonuna kadar.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
istib'at: akıldan uzak görme.
izah: açıklama.
karn: asır, devir.
lâkayt: ilgisiz.
letaif: duygular, hisler.
makam-ı ifhâm ve ilzam: bir şeyi delilleriyle ispat ve izah ile öğretme ve ikna ile susturma makamı.
makam-ı irşat: irşat makamı.
mana-i irşadi: insanı doğru yola ulaştıran mana.
mebhas: bahis, konu.
misal: örnek.
mu'cizat: mu'cizeler, Allah tarafından verilip, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika işler.
munis: alışılmış, cana yakın, sevimli.
Mûsa: bkz. Şahıs Bilgileri.
müessir: tesirli, etkili.
nizam: düzen.
ordumisal: ordu gibi.
rakik: ince, nazik; merhametli.
rûy-i zemin: yeryüzü.
sayha: yüksek ses, ağılık, bağırış.
suret: biçim, şekil.
Sur-u İsrâfil: İsrâfil isimli meleğin kıyametin kopuşu esnasında üflediği boru.
şefik: çok şefkatli, merhametli, acıyan.
şevk: şiddetli arzu, istek.
taburmisal: tabur gibi.
taife: topluluk.

bedenlerin zerratını ve letaifini emr-i ¹ كُنْ فَيَكُونُ ile kaydedip yerleştiren ve her karnda, hatta her baharda rûy-i zeminde yüz binler ordumisal zevilhayat envalarını, taife-lerini icat eden bir Zat-ı Kadîr-i Alîm, taburmisal bir cesedin nizamı altına girmekle birbiriyle tanışmış zerrat-ı esasiye ve ecza-i asliyeyi bir sayha ile, Sur-u İsrâfil'in borusu ile nasıl toplayabilir?" istib'at suretinde denilir mi? Denilse, eblehçesine bir divaneliktir.

• Makam-ı irşatta, beyanat-ı Kur'âniye o derece müessir ve rakiktir ve o derece munis ve şefiktir ki, şevk ile ruhu, zevk ile kalbi; aklı merakla ve gözü yaşla doldurur.

Binler misallerinden, yalnız şu:

² ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدَّ قَسْوَةً
ilâahir.

Yirminci Sözün Birinci Makamında üçüncü ayet mebasında ispat ve izah edildiği gibi, beniisraile der: "Mûsa Aleyhisselâmın asası gibi bir mu'cizesine karşı sert taş on iki gözünden çeşme gibi yaş akıttığı hâlde, size ne olmuş ki, Mûsa Aleyhisselâmın bütün mu'cizatına karşı lâkayt kalıp, gözünüz kuru, yaşsız, kalbiniz katı, ateşsiz duruyor." O sözde şu mana-i irşadi izah edildiği için oraya havale ederek, burada kısa kesiyorum.

• Makam-ı ifhâm ve ilzamda, binler misallerinden yalnız şu iki misale bak:

1. "Ol!" der; olurur. (Yâsin Suresi: 82.)

2. Sonra, bütün bunların ardından kalbiniz yine katılaştı. Sanki taş kesildi, hatta taştan da katılaştı. (Bakara Suresi: 74.)

Zat-ı Kadîr-i Alîm: her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten zat, Allah.

zerrat: zerreler, atomlar.
zerrat-ı esasiye: temel zerreler, esas atomlar.

zevilhayat: hayat sahipleri.

zevk: hoşlanma, beğenme duygusu.

Birinci misal:

وَأِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا
شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ¹

Yani: “Eğer, bir şüpheniz varsa, size yardım edecek, şahadet edecek bütün büyüklerinizi ve taraftarlarınızı çağırınız, bir tek suresine bir nazire yapınız.”

İşaratü'l-İ'caz'da izah ve ispat edildiği için, burada yalnız icmaline işaret ederiz. Şöyle ki:

Kur'an-ı Mu'cizülbeyan diyor: “Ey ins ve cin! Eğer Kur'an, kelâm-ı İlâhî olduğunda şüpheniz varsa, bir beşer kelâmı olduğunu tevehhüm ediyorsanız, haydi işte meydan, geliniz? Siz dahi ona Muhammedü'l-Emin dediğiniz zat gibi, okumak yazmak bilmez, kıraat ve kitabet görmemiş bir ümmîden bu Kur'an gibi bir kitap getiriniz, yaptırınız.

“Bunu yapamazsanız, haydi ümmî olmasın, en meşhur bir edip, bir âlim olsun.

“Bunu da yapamazsanız, haydi bir tek olmasın, bütün büleğanız, hutebanız, belki bütün geçmiş belîğlerin güzel eserlerini ve bütün gelecek ediplerin yardımlarını ve ilâh-larınızın himmetlerini beraber alınız, bütün kuvvetinizle çalışınız, şu Kur'an'a bir nazire yapınız.

“Bunu da yapamazsanız, haydi kabil-i taklit olmayan hakaik-ı Kur'âniyeden ve manevî çok mu'cizatından kat-ı nazar, yalnız nazmındaki belâgatine nazire olarak bir eser yapınız.”

edip: güzel ve sanatlı söz söyleyen veya yazan.

hakaik-ı Kur'âniye: Kur'an'ın hakikatleri, gerçekleri.

himmet: yardım.

huteba: hatipler; güzel konuşanlar.

icmal: özet.

ilâh: tanrı, tapınılan şey.

ins: insan.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

İşaratü'l-İ'caz: Bediüzzaman Said Nursi'nin, Risale-i Nur Külliyyatında yer alan bir eseri.

izah: açıklama.

kabil-i taklit: taklit edilebilir.

kat-ı nazar: “...bir tarafa.”

kelâm: söz.

kelâm-ı İlâhî: Allah kelâmı.

kıraat: okuma.

kitabet: yazı yazma.

Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akıllan benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim.

manevî: manaya ait.

meşhur: tanınmış.

misal: örnek.

mu'cizat: mu'cizeler.

Muhammedü'l-Emin: her bakımdan güvenilir olan Peygamberimiz (a.s.m.).

nazım: Kur'an'ın ayetlerinin ve kelimelerinin dizilişi, düzenlenişi.

nazire: benzeri.

sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

şahadet: şahitlik.

şüphe: tereddüt, kuşku.

tevehhüm: zannetme, sanma.

ümmî: okuma yazması olmayan.

zat: kişi, şahıs.

1. Bakara Suresi: 23.

âlim: bilgin.

belâgat: sözün düzgün, kulsursuz, yerinde ve hâlin ve makamın icabına göre söylenmesi.

belîğ: maksadını eksiksiz bir şekilde ve güzel sözlerle anlatan.

beşer: insan.

büleğa: güzel söz söyleme

sanatı ile meşgul olanlar.

cin: bir cins ateşten yaratılmış ve Allah'a iman etmekle yükümlü tutulmuş suur sahibi bir varlık.

¹ فَاتُّوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ ilzamıyla der:

“Haydi sizden mananın doğruluğunu istemiyorum, müftereyat ve yalanlar ve batıl hikâyeler olsun.

“Bunu da yapamıyorsunuz; haydi bütün Kur’ân kadar olmasın, yalnız **بِعَشْرِ سُوْرٍ** on suresine nazire getiriniz.

“Bunu da yapamıyorsunuz; haydi bir tek suresine nazire getiriniz.

“Bu da çoktur; haydi kısa bir suresine bir nazire ibraz ediniz.

“Hatta, madem bunu da yapamazsanız ve yapamazsınız; hem bu kadar muhtaç olduğunuz hâlde, çünkü, haysiyet ve namusunuz, izzet ve dininiz, asabiyet ve şerefiniz, can ve malınız, dünya ve ahiretiniz, buna nazire getirmekle kurtulabilir; yoksa dünyada haysiyetsiz, namussuz, dinsiz, şerefsiz, zillet içinde, can ve malınız helâkette mahvolup ve ahirette,

² فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

acz: güçsüzlük, kuvvetsizlik, yetersiz kalma.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

asabiyet: kendi ırkını, dinini ve benzeri şeyleri koruma gayreti.

batıl: gerçek olmayan, yalan, hürafe, boş, manasız.

Cehennem: ahiretteki yargılama-dan sonra günahkâr kulların girecekleri ve azap görecekları yer.

haps-i ebedî: sonsuza dek kalı-nacak hapis.

haysiyet: şeref, onur.

helâket: mahvolma, yok olma.

hikâye: olmuş ve olması mümkün olayları yazılı veya sözlü olarak anlatma.

ibraz: ortaya koyma, gösterme.

ilzam: susturma, cevap veremez hâle getirme.

iman: inanma; Kur’ân’ın Allah sözü olduğunu kabul etme.

izzet: değer, itibar, şeref, yücelik.

kâfir: Allah’ın varlığını ve birliğini inkâr eden.

işaretiyle, Cehennemde haps-i ebedî ile mahkûm ve sanemlerinizle beraber ateşe odunluk edeceksiniz. Hem madem sekiz mertebe aczinizi anladınız, elbette sekiz defa, Kur’ân dahi mu’cize olduğunu bilmekliğiniz gerektir. Ya imana geliniz veyahut susunuz, Cehenneme gidiniz!”

1. Ve düzme ve uydurma da olsa onun gibi on tane sure getirin. (Hûd Suresi: 13.)

2. Yakıtı insanlar ve taşlar olan, kâfirler için hazırlanmış Cehennem ateşinden sakının. (Bakara Suresi: 24.).

Kur’ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed’e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

mahkûm: hükümlü, cezalı.

mahvolma: yok olma, bitme.

mertebe: derece.

mu’cize: Allah tarafından veriliş, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri harika iş.

muhtaç: ihtiyaç içinde olan.

müftereyat: iftiralar, uydurmalar.

nazire: benzeri.

sanem: put.

sure: Kur’ân-ı Kerim’in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

şeref: onur, haysiyet.

veyahut: yahut, ya da.

zillet: alçaklık, adîlik.

İşte, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın makam-ı ifhâmdaki ilzamına bak ve de: ¹ **لَيْسَ بَعْدَ بَيَانِ الْقُرْآنِ بَيَانٌ**. Evet, beyan-ı Kur'ân'dan sonra beyan olamaz ve hacet kalmaz.

İkinci misal:

**فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ * أَمْ يَقُولُونَ
شَاعِرٌ تَتَّبِصُ بِهِ رَيْبَ الْمُنُونِ * قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ
الْمُتَرَبِّصِينَ * أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاعُونَ *
أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ * فَلْيَاثُوا بِحَدِيثِ مَثَلِهِ إِنْ كَانُوا
صَادِقِينَ * أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ * أَمْ خَلَقُوا
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ * أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ *
أَمْ هُمُ الْمُصِيطِرُونَ * أَمْ لَهُمْ سَلْمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَاثِ مُسْتَمِعُهُمْ
بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ * أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبُنُونَ * أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا
فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ * أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُمُونَ *
أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ * أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ
² **سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ****

İşte şu ayatın binler hakikatlerinden yalnız beyan-ı ifhâmiyeye misal için bir hakikatini beyan ederiz. Şöyle ki:

ayat: Kur'ân ayetleri, cümleleri.
beyan: anlatma, açıklama.
beyan-ı ifhâmiye: karşısındakini konuşamayacak derecede deliller ortaya koyarak susturma.
beyan-ı Kur'ân: Kur'ân'ın açıklaması, anlatması.
dair: ilgili.
delil: bir fikrin veya hükmün doğruluğunu kanıtlayan şey.
felâket: musibet, zarar verici büyük olay.
gayp: gizli olan, görünmeyen âlemler.
gûruh: topluluk.
hacet: ihtiyaç, gerek.
hakikat: gerçek.
hazine: kıymetli şeylerin saklandığı sağlam yer; nimet.
ifhâm (إِفْهَام): bir şeyi delilleriyle ispat ve izah ile öğretme.
ilâh: tanrı, tapınılan şey.
ilzam: delille ispat edip, cevap veremez hale getirme.
iman: inanma.
kâfir: Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr eden.
kâhin: karışık ve tahminî sözlerle gelecekte haber verdiği söylenen kimse.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, sonuncu semavî kitap.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.
makam-ı ifhâm: delille ispatlama makamı.
mecnun: deli.
misal: örnek.
münezzeh: kusur ve noksanlardan uzak.
nimet: ihsan, lütuf, Allah'ın verdiği faydalı ve hoş giden şey.
niyet: bir şeyi düşünerek yapmaya karar verme.
öğüt: nasihat, tavsiye.
peygamber: Allah'ın elçisi.
Rab: varlıkların bütün ihtiyaçlarını gideren, besleyen, büyüten onları uyum içinde sevk ve idare eden Allah.
sırf: sadece.
tedbir: idare etme, yönetme.
ücret: karşılık.

sa gaybın ilmi onların yanında da oradan mı alıp yazıyorlar? • Yoksa sana bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kâfirler tuzığa düşecek olanların tâ kendileridir. • Yoksa onların Allah'tan başka bir ilâhı mı var? Allah onların ortak koştuğu şeylerden münezzektir. (Tur Suresi: 29-43.)

1. İmam-ı Gazalî, *İhya-ı Ulûmiddin*, 1:105.

2. Sen öğüt vermeye devam et. Rabbinin sana verdiği peygamberlik nimeti hakkı için, sen ne bir kâhinsin, ne de bir mecnun. • Yoksa onlar "O bir şairdir; biz onun başına gelecek felâketi bekliyoruz" mu diyorlar? • Sen "Bekleyedurun," de. "Ben de sizinle beraber bekliyorum." • Onlar akıllarını kullanarak mı bunu söylüyorlar, yoksa onlar sırf bir azgınlık gûruhu mudur? • Yahut Kur'ân'ı kendisi mi uydurdu diyorlar? Doğrusu onların iman etmeye niyetleri yoktur. • Eğer doğru söylüyorlarsa, Kur'ân'ın benzeri bir söz getirsinler. • Yoksa onlar bir yaratıcı olmaksızın mı yaratıldılar? Veya kendi kendilerini mi yaratıyorlar? • Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Doğrusu onların düşünüp iman etmeye niyetleri yoktur. • Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mı? Veya kâinatın tedbir ve idaresini onlar mı ele geçirdi? • Yoksa göklere çıkıp da gök ehlinin haberlerini dinlemek için bir merdivenleri mi var? Öyleyse dinleyicileri, işittiklerine dair açık bir delil getirsin. • Yoksa kız çocukları Onun, erkek çocuklar da sizin mi? • Yoksa sen onlardan bir ücret istedin de onlar ağır bir borç altına mı girdiler? • Yok-

ahkâm-ı ilâhiye: Allah'ın hükümleri, kanunları.

aksam: kısımlar.

âmi: cahil, bilgisiz.

âyâ: acaba, nasıl oluyor, hayret.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

bedahet: açıklık.

butlan: batıllık, bir fikrin yanlış olması.

ehl-i dalâlet: İslâmiyeti kabul etmeyen, azgın ve sapkın kimseler.

fıkra: paragraf, bölüm.

hak: doğru, gerçek.

hakikat: gerçek.

harap: yıkılma, yok olma.

havale: gönderme, bırakma.

hayalât: hayaller.

helâket: mahvolma, yok olma.

hulâsa-i fıkra-i küfri: küfre ait fikrin özü.

ilâh: tanrı, tapınılan şey.

istifham-ı inkârî-i taaccübi: şaşırma ve yadırgama sorusu meselâ: 'Hiç böyle olur mu?' gibi.

kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti kabul etmeyen.

kâhin: karışık ve tahmini sözlerle gelecekte ve bilinmeyenlerden haber verdiği söylenen kimse.

kemal-i akıl: aklın mükemmelliği.

kıyas: karşılaştırma.

lâfız: kelime, söz.

mecnun: deli.

menşe: kaynak, kök.

meselâ: örnek olarak.

muhakeme: akıl yürütüp doğru bir sonuç elde edebilme

mücmelen: kısa ve özlü bir şekilde.

münezzeh: uzak.

müstağni: ihtiyaç duymayan, te-nezzül etmeyen.

perde-i dalâlet: azgınlık ve sapıklık perdesi.

peygamber: Allah'ın elçisi.

red: kabul etmeme.

remiz: işaret.

sair: diğer, başka.

sükût: susma, söz söylememe.

şahadet: şahitlik, doğrulama.

şair: şiir yazar.

şeytanî: şeytanla ilgili ve ona ait.

şübehât: şüpheler.

tabaka: derece.

tabir: söz, ifade.

tafsil: ayrıntılı şekilde.

tahmini: tahmin yoluyla.

¹ **أَمْ - أَمْ** lâfzıyla on beş tabaka istifham-ı inkârî-i taac-

cübî ile ehl-i dalâletin bütün aksamını susturur ve şübe-hatın bütün menşelerini kapatır. Ehl-i dalâlet için, içine girip saklanacak şeytanî bir delik bırakmıyor, kapatıyor. Altına girip gizlenecek bir perde-i dalâlet bırakmıyor, yırtıyor. Yalanlarından hiçbir yalanı bırakmıyor, başını eziyor. Her bir fıkroda bir taifenin hulâsa-i fıkra-i küfrîlerini ya bir kısa tabir ile iptal eder, ya butlanı zahir olduğundan sükûtle butlanını bedahete havale eder veya başka ayetlerde tafsilen reddedildiği için, burada mücmelen işa-ret eder.

Meselâ, birinci fıkra ² **وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ**

ayetine işaret eder, on beşinci fıkra ise,

³ **لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَ اللَّهِ فَسَدَتَا** ayetine remzeder; daha sair fıkraları buna kıyas et. Şöyle ki:

Başta diyor: *Ahkâm-ı İlâhiyeyi tebliğ et. Sen kâhin de-ğilsin. Zira, kâhinin sözleri karışık ve tahminîdir; seninki, hak ve yakînîdir. Mecnun olamazsın; düşmanın dahi se-nin kemal-i aklına şahadet eder.*

⁴ **أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمُنُونِ** Âyâ, acaba muha-

kemesiz âmi kâfirler gibi, sana şair mi diyorlar? Senin helâketini mi bekliyorlar? Sen, de: 'Bekleyiniz. Ben de bekliyorum.' Senin parlak, büyük hakikatlerin, şiirin ha-yalâtından münezzeh ve tezyinatından müstağnidir.

1. Yoksa, yoksa...

2. Biz Peygambere şiir öğretmedik; bu ona yakışmaz da. (Yâsin Suresi: 69.)

3. Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisi de harap olup giderdi. (Enbiya Suresi: 22.)

4. Yoksa onlar "O bir şairdir; biz onun başına gelecek felâketi bekliyoruz" mu diyorlar? (Tur Suresi: 30.)

taife: topluluk, bölüm.

tebliğ: peygamberlerin Al-

lah'ın emrini kullara bildirme-

leri.

tezyinat: süslemeler.

yakini: şüphe edilmeyecek

derecede kesin bir şekilde.

zahir: açık.

zira: çünkü.

¹ **أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ بِهَذَا** Yahut, acaba akıllarına güven-

nen akılsız feylesoflar gibi, 'Aklımız bize yeter' deyip sana ittibadan istinkâf mı ederler? Hâlbuki, akıl ise sana ittibai emreder. Çünkü, bütün dediğin makuldür; fakat akıl kendi başıyla ona yetişemez.

² **أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ** Yahut, inkârlarına sebep, tağî zalim-

ler gibi, Hakka serfûru etmemeleri midir? Hâlbuki, mütecebbir zalimlerin rüesaları olan Firavunların, Nemrutların akıbetleri malûmdur.

³ **أَمْ يَقُولُونَ نَقُولُ لَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ** Veyahut yalancı, viddansız

münafıklar gibi, 'Kur'ân senin sözlerindir' diye seni ittiham mı ediyorlar? Hâlbuki, tâ şimdiye kadar 'Muhammedü'l-Emin' diyerek içlerinde seni en doğru sözlü biliyorlardı. Demek onların imana niyetleri yoktur. Yoksa Kur'ân'ın âsâr-ı beşeriye içinde bir nazirini bulsunlar.

⁴ **أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ** Veyahut, kâinatı abes ve gayesiz

itikat eden felâsife-i abesiyyun gibi, kendilerini başı boş, hikmetsiz, gayesiz, vazifesiz, hâliksiz mı zannediyorlar? Acaba gözleri kör olmuş, görmüyorlar mı ki, kâinat baştan aşağıya kadar hikmetlerle müzeyyen ve gayelerle müsmirdir; ve mevcudat, zerrelere kadar, vazifelerle muvazzaftır ve evamir-i İlâhiyeye musahharlardır.

yaratıcısız olduğuna inanan felsefeciler

feylesof: sadece akılla her şeyin halledilebileceğini iddia eden filozof.

Firavun: bkz. Şahıs Bilgileri.

gaye: hedef, amaç; netice, sonuç.

gûruh: topluluk.

Hak: Allah.

hâlık: yaratıcı.

hikmet: belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde oluş.

iman: inanma, kabul etme.

inkâr: inanmama, kabul etmeme.

istinkâf: yüz çevirme, kabul etmeme.

itikât: inanmak, inanç.

ittiba: kabul edip arkasından gitme, uyma.

ittiham: suçlama.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavi kitapların sonuncusu.

makul: akla uygun.

malûm: bilinen.

mevcudat: var olan her şey.

Muhammedü'l-Emin: her bakımdan güvenilir olan Peygamberimiz (a.s.m.).

musahhar: emir dinleyen, itaat eden.

muvazzaf: vazifeli, görevli.

münafık: inanmadığı hâlde inanır gibi görünen, ara bozucu.

müsmir: meyve veren.

mütecebbir: zor kullanan; büyüklenen.

müzeyyen: süslenmiş.

nazir: benzer, eş.

Nemrut: bkz. Şahıs Bilgileri.

niyet: bir şeyi düşünerek yapmaya karar verme.

rüesa: reisler.

serfûru: baş eğme, itaat.

sırf: bûsbütün, sadece.

şair: şiir yazar.

tağî: azgın, asi.

vazife: görev.

veyahut: yahut, ya da.

viddanen: iyiyi kötünden ayırabilen, iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülükten elem alan manevi duygu bakımından.

yahut: ya da.

zalim: haksızlık ve kötülük yaparak zarar veren.

zan: sanma.

zerre: maddenin en küçük parçası, atom.

1. Onlar akıllarını kullanarak mı bunu söylüyorlar? (Tur Suresi: 32.)

2. Yoksa onlar sırf bir azgınlık gûruhu mudur? (Tur Suresi: 32.)

3. Yahut Kur'ân'ı kendisi mi uydurdu diyorlar? Doğrusu onların iman etmeye niyetleri yoktur. (Tûr Suresi: 33.)

4. Yoksa onlar bir yaratıcı olmaksızın mı yaratıldılar? (Tur Suresi: 35.)

abes: boş, manasız, hikmetsiz.

akıbet: bir şeyin sonu.

âsâr-ı beşeriye: insanların

eserleri.

evamir-i İlâhiye: Allah'ın

emirleri.

felâket: musibet, yok edici

büyük belâ.

felâsife-i abesiyyun: kâinatın

ve hâdiselerin başıboş, faydasız, gayesiz, kendi kendine,

¹ **أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ** Veyahut, firavunlaşmış maddiyyun gi-

bi, 'Kendi kendine oluyorlar, kendi kendini besliyorlar, kendilerine lâzım olan her şeyi yaratıyorlar' mı tahayyül ediyorlar ki, imandan, ubudiyetten istinkâf ederler? Demek, kendilerini birer hâlık zannederler. Hâlbuki, bir tek şeyin hâlıkı, her bir şeyin hâlıkı olmak lâzım gelir. Demek, kibir ve gururları onları nihayet derecede ahmaklaştırmış ki, bir sineğe, bir mikroba karşı mağlûp bir âciz-i mutlakı, bir kadîr-i mutlak zannederler. Madem bu derece akıldan, insaniyetten sukut etmişler; hayvandan, belki cemadattan daha aşağıdırlar. Öyle ise, bunların inkârlarından müteessir olma, bunları dahi bir nevi muzır hayvan ve pis maddeler sırasına say; bakma, ehemmiyet verme.

âciz-i mutlak: her bakımdan zayıf ve güçsüz.
ahmak: aptal, aklını gereği gibi kullanamayan.

aklın zıvanadan çıkması: aklın mantık ölçülerinin dışına çıkıp saçma fikirler üretmesi.

arz: yer, dünya.

berahin-i tevhit: Allah'ın birliğinin ve varlığının delilleri.

cemadat: cansız maddeler.

derece: seviye, ölçü.

divane: deli.

ehemmiyet: önem, değer.

Firavun: bkz. Şahıs Bilgileri.

gurur: kendini beğenme, övünme.

hak: doğru, gerçek.

Hâlık: her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

halk: yaratma.

hezeyan: saçmalama.

iman: inanma, kabul etme.

inkâr: inanmama, kabul etmeme.

insaniyet: insanlık, insan oluş.

istinkâf: yüz çevirme, kabul etmeme.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi olan Allah.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kâtip: yazıcı.

kibir: kendini büyük gösteriş.

lâzım: gerekli.

maddiyyun: maddeciler, Allah'ı inkâr edip maddeye yaratma gücü veren, maddenin ezeli ve ebedi olduğunu kabul edenler.

mağlûp: yenilmiş.

mikrop: hastalığa sebep olan küçük canlı.

² **أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ** Veyahut hâlıkı

inkâr eden fikirsiz, sersem muattıla gibi, Allah'ı inkâr mı ediyorlar ki, Kur'ân'ı dinlemiyorlar? Öyle ise, semavat ve arzın vücutlarını inkâr etsinler; veyahut 'Biz halk ettik' desinler; bütün bütün aklın zıvanasından çıkıp, divaneliğin hezeyanına girsinler. Çünkü, semada yıldızları kadar, zeminde çiçekleri kadar berahin-i tevhit görünüyor, okunuyor. Demek, yakîne ve hakka niyetleri yoktur. Yoksa, bir harf kâtipsiz olmaz bildikleri hâlde, nasıl bir harfinde bir kitap yazılan şu kâinat kitabını, kâtipsiz zannediyorlar?

1. Veya kendi kendilerini mi yaratıyorlar? (Tur Suresi: 35.)

2. Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Doğrusu onların düşünüp iman etmeye niyetleri yoktur. (Tur Suresi: 36.)

muattıla: işsiz bırakan, işe yaramaz hale getiren; Allah'ı inkâr eden felsefeci.

muzır: zararlı.

müteessir: üzülmüş, hüznünlü, kederli.

nevi: çeşit.

nihayet: son.

niyet: bir şeyi düşünerek

yapmaya karar verme.

sema: gökyüzü.

semavat: semalar, gökler.

sersem: akli ve zihni kaşmış; aptal.

sukut: değerden düşme.

tahayyül: hayal etme.

ubudiyet: kulluk.

vazife: görev.

veyahut: yahut, ya da.

vücut: varlık.

yakinen: şüpheye düşmeden, kesin bir şekilde.

zan: sanma.

zemin: yeryüzü.

¹ **أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ** Veyahut, Cenab-ı Hakkın ihtiya-

rını nefyeden bir kısım hükema-i dâlle gibi ve Berahime gibi, asl-ı nübüvveti mi inkâr ediyorlar; sana iman getir-miyorlar? Öyle ise, bütün mevcudatta görünen ve ihtiyaç ve iradeyi gösteren bütün âsâr-ı hikmeti ve gayatı ve in-tizamâtı ve semeratı ve âsâr-ı rahmet ve inayatı ve bütün enbiyanın bütün mu'cizatlarını inkâr etsinler veya 'Mah-lûkata verilen ihsanatın hazineleri yanımızda ve elimizde-dir' desinler; kabil-i hitap olmadıklarını gösterebilirler. Sen de onların inkârından müteallim olma, 'Allah'ın akılsız hayvanları çoktur' de.

² **أَمْ هُمُ الْمُصِطْرُونَ** Veyahut, akıllı hâkim yapan müte-

hakkim Mutezile gibi kendilerini Hâlık'ın işlerine rakîb ve müfettiş tahayyül edip, Hâlık-ı Zülcelâl'i mes'ul tutmak mı istiyorlar? Sakın fütur getirme; öyle hodbinlerin in-kârlarından bir şey çıkmaz. Sen de aldırma.

³ **أَمْ لَهُمْ سَلْمٌ يَسْتَمْعُونَ فِيهِ فَلَيَاتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ**

Veyahut, cin ve şeytana uyup, kehanetfuruşlar, ispiirtiz-macılar gibi âlem-i gayba başka bir yol mu bulunmuş zannederler? Öyle ise, şeytanlarına kapanan semavata, onunla çıkılacak bir merdivenleri mi var tahayyül ediyor-lar ki, senin semavî haberlerini tekzip ederler? Böyle şar-latanların inkârları, hiç hükmündedir.

⁴ **أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمْ الْبَنُونَ** Veyahut, *Ukul-ü Aşere* ve

Erbabülenna namıyla, şerikleri itikat eden müşrik felâsife

felâsife: felsefeciler, filozoflar.

fütur: gevşeklik, bezginlik, usanç.

gayat: hedefler amaçlar.

gök ehli: melekler.

hâkim: her şeye hükmeden.

Hâlık: her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük

sahibi olan yoktan yaratan Allah.

hazine: kıymetli şeylerin saklan-dığı sağlam yer; nimet.

hodbin: kendini beğenen, kibirli.

hükema-i dâlle: hak yoldan sap-mış filozoflar.

ihsanat: ihsanlar, nimetler.

ihtiyar: irade, tercih, seçme.

inayat: ihsanlar, yardımlar.

inkâr: reddetme, inanmama.

intizamât: düzenler, düzenlilikler.

irade: yapma veya yapmama ko-nusunda karar verebilme ve bu karar yerine getirme gücü.

ispiirtizma: ölümlerin ruhlarıyla ba-zı şartlar altında haberleşilebile-ceğine inanan ve bu konuda çalış-anlar.

itikat: inanma.

kabil-i hitap: konuşmaya lâyık, kendisi ile konuşulabilen.

kehanetfuruş: kehanet satan, falcılık yapan.

mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.

mes'ul: sorumlu.

mevcudat: varlıklar.

mu'cizat: mu'cizeler.

Mutezile: 'Kul fiilinin yaratıcısıdır' görüşüne inanan batıl itikadî bir mezhep.

müfettiş: kontrol eden, denetle-yen.

müşrik: Allah'a ortak koşan.

müteallim: üzüntülü, hüznülü.

mühakkim: zorba, zorbalık eden, zorlayan.

nefiy: reddetme, yok sayma.

Rab: varlıkların bütün ihtiyaçları-nı gideren, besleyen, büyüten onları uyum içinde sevk ve idare eden Allah.

Rakib: görüp gözeten, kontrol eden Allah.

semavat: gökler.

semavi: Allah tarafından olan, lâ-hî.

semerat: meyveler.

şarlatan: yalancı, yüksekten ata-rak karşısındakini aldatan.

şerik: ortak.

tahayyül: hayal etme.

tedbir: idare etme, çekip çevir-me.

tekzip: yalanlama.

Ukul-ü Aşere: on akıl; Allah'ın önce "akl-ı evvel'i yarattığını son-ra bundan diğer akıllar türediğini iddia eden sapık felsefî görüş.

zan: sanma.

1. Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mı? (Tur Suresi: 37.)

2. Veya kâinatın tedbir ve idaresini onlar mı ele geçirdi? (Tur Suresi: 37.)

3. Yoksa göklere çıkıp da gök ehlinin haberlerini dinlemek için bir merdivenleri mi var? Öyleyse dinleyicileri, işittiklerine dair açık bir delil getirsin. (Tur Suresi: 38.)

4. Yoksa kız çocukları Onun, erkek çocuklar da sizin mi? (Tur Suresi: 39.)

âlem-i gayp: göremediğimiz âlemler, Ahiret âlemleri.

âsâr-ı hikmet: hikmet eserle-ri; Allah'ın belirli gayelere yö-nelik, faydalı ve yerli yerinde yarattığı tüm varlıklar.

âsâr-ı rahmet: rahmet eser-leri.

asl-ı nübüvvet: peygamberli-ğin temeli.

Berahime: batıl ve sapkın Hint ve Mecusî dinlerinin ru-hanî reisleri.

cin: bir cins ateşten yaratıl-mış ve Allah'a iman etmekle yükümlü tutulmuş şuur sahi-

bi bir varlık.

dair: alâkalı, ilgili.

delil: kanıt.

enbiya: peygamberler.

Erbabülenna: her bir nev'in, cinsin, türün başka yaratıcısı olduğunu kabul eden sapık felsefî görüş.

acz: zayıflık, güçsüzlük.
bâği: asi.
beka: devamlılık, süreklilik.
beka-i nev'i: türlerin varlığını sürdürmesi.
bihemta: eşsiz, benzersiz.
cinsiyet: erkeklik veya dişilik.
cismani: madde ve cisim olan.
cismaniyet: cisim ve madde oluş.
dâllin: doğru yoldan ayrılanlar, sapkınlar.
dünyaperest: dünyayı tapar dercede seven.
ebedi: sonu olmayan, sonsuz.
ecir: ücret.
ezeli: başlangıcı olmayan.
fânî: ölümlü, geçici.
hadsiz: sınırsız.
haset: kıskançlık.
hezeyan: saçmalama.
hırs: aç gözlülük, aşırı isteme.
hisset: cimrilik.
inkâr: reddetme, inanmama.
ismet: günahsızlık.
isnat: dayandırma, ait gösterme.
istiğna-i mutlak: Allah'ın sonsuz zenginliğe sahip olması, hiçbir şeye muhtaç olmaması.
izzet-i mağrurâne: gururluluktan kaynaklanan şeref ve üstünlük.
kudret: Allah'ın bütün varlıkları kuşatan sonsuz kuvveti.
mahiyet: nitelik, asıl, esas.
mahlûk: yaratılmış, yaratık.
melâike: melekler, nurdan yaratılan varlıklar.
miskin: tembел, âciz.
muallâ: yüce, yüksek.
muhtaç: ihtiyacı olan.
mukaddes: eksikten ve kusurdan uzak, kutsal.
müberrâ: temiz, arınmış, kusurdan uzak.
mücerret: maddî varlıklardan uzak, yalnız, tek.
mülhit: Allah'a inanmayan, dinsiz.
mümkîn: yaratılanlar, var edilmiş olanlar.
münafi: zıt.
münezzeh: kusur ve noksanlıklardan uzak.
müştak: çok isteyen, arzulayan.
mütecezzi: parça parça olan, ufalanan.
nevi: çeşit.
nispet: bağlama, dayandırma.
rabta-i hayat ve beka: hayat ve ebedilik bağı.
Sabiyyun: yıldızla tapanlar.
safsata: yalan, uydurma, asılsız söz.
samediyet: her şeyin Allah'a muhtaç olması, Allah'ın hiç bir şeye muhtaç olmaması.
sersem: akli kanşık olan; aptal.
şefaât: bir suçlu veya ihtiyaç sahibinin af ve iyiliğe kavuşması

gibi ve yıldızlara ve melâikelere bir nevi ulûhiyet isnat eden Sabiyyun gibi, Cenab-ı Hakka velet nispet eden mülhit ve dâllinler gibi, Zat-ı Ehad ve Samed'in vücub-u vücuduna, vahdetine, samediyetine, istiğna-i mutlakına zıt olan veledi nispet ve melâikenin ubudiyetine ve ismetine ve cinsiyetine münafi olan ünüseti isnat mı ederler? Kendilerine şefaâtçı mı zannederler ki, sana tâbi olmu-yorlar? İnsan gibi mümkün, fânî, beka-i nev'ine muhtaç ve cismanî ve mütecezzi, tekessüre kabil ve âciz, dünyaperest, yardımcı bir vârise muhtaç ve müştak mahlûklar için, vasıta-i tekessür ve teavün ve rabta-i hayat ve beka olan tenasül, elbette ve elbette vücudu vacip ve daim, bekası ezeli ve ebedî, zatı cismaniyetten mücerret ve muallâ ve mahiyeti tecezzi ve tekessürden münezzeh ve müberra ve kudreti aczden mukaddes ve bihemta olan Zat-ı Zülcelâl'e evlât isnat etmek; hem, o âciz, mümkün, miskin insanlar dahi beğenmedikleri ve izzet-i mağrurânesi-ne yakıştıramadıkları bir nevi evlât, yani hadsiz kızları isnat etmek, öyle bir safsatadır ve öyle bir divanelik hezeyanıdır ki, o fikirde olan heriflerin tekzipleri, inkârları hiçbir. Aldırmamalıdır. Her bir sersemin safsatasına, her divanenin hezeyanına kulak verilmez.

1 **أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ** Veyahut, hırsa,

hıssete alışmış tağî, bâği dünyaperestler gibi, senin tekâ-lifini ağır mı buluyorlar ki, senden kaçıyorlar? Ve bilmi-yorlar mı ki, sen ecrini, ücretini yalnız Allah'tan istiyor-sun? Ve onlara Cenab-ı Hak tarafından verilen maldan, hem bereket, hem fakirlerin haset ve beddualarından

1. Yoksa sen onlardan bir ücret istedin de onlar ağır bir borç altına mı girdiler? (Tur Suresi: 40.)

in diğeri tarafından yapılan aralık.
tâbi: uyan, itaat eden.
tağî: azgın.
tecezzi: bölünme, parçalanma.
tekâlif: teklifler, yükümlülükler.
tekessür: çoğalma.
tekessüre kabil: çoğalabilen.
tekzip: yalanlama.
tenasül: birbirinden doğup

üreme.
ubudiyet: kulluk.
ulûhiyet: ilâhîlik, tanrılık.
ünüset: dişilik.
vacip: zorunlu, olmazsa olmaz olan.
vahdet: birlik, teklik.
vâris: mirasçı.
vasıta-i tekessür ve teavün: çoğalma ve yardımlaşma vasıtası.
velet nispet etmek: çocuğu

olduğunu iddia etmek.
vücub-u vücüt: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak.
vücüt: varlık
Zat-ı Ehad ve Samed: tek ve bir olan, hiçbir şeye muhtaç olmayan, her şey kendisine muhtaç olan zat; Allah.
Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi zat olan Allah.

kurtulmak için, ya ondan veya kırktan birisini kendi fakirlerine vermek ağır bir şey midir ki, emr-i zekâtı ağır görüp İslâmiyetten çekiniyorlar? Bunların tekzipleri ehemmiyetsiz olmakla beraber; hakları tokattır, cevap vermek değil.

¹ **أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُمُونَ** Veyahut, gaybaşinalık da-

va eden Budeîler gibi ve umur-u gaybiyeye dair tahminlerini yakîn tahayyül eden akılfüruşlar gibi, senin gaybî haberlerini beğenmiyorlar mı? Gaybî kitapları mı var ki, senin gaybî kitabını kabul etmiyorlar? Öyle ise, vahye mazhar resullerden başka kimseye açılmayan ve kendi başıyla ona girmeye kimsenin haddi olmayan âlem-i gayp kendi yanlarında hazır, açık tahayyül edip, ondan malûmat alarak yazıyorlar hülyasında bulunuyorlar. Böyle, haddinden hadsiz tecavüz etmiş mağrur hodfüruşların tekzipleri, sana fütur vermesin. Zira, az bir zamanda senin hakikatlerin onların hülyalarını zirüzeber edecek.

² **أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمْ الْمَكِيدُونَ** Veyahut, fit-

ratları bozulmuş, vicdanları çürümüş şarlatan münafıklar, dessor zındıklar gibi, ellerine geçmeyen hidayetden halkları aldatıp çevirmek, hile edip döndürmek mi istiyorlar ki, sana karşı kâh kâhin, kâh mecnun, kâh sahir deyip, kendileri dahi inanmadıkları hâlde başkalarını inandırmak mı istiyorlar? Böyle, hilebaz şarlatanları insan sayıp desiselerinden, inkârlarından müteessir olarak, fütur getirme. Belki, daha ziyade gayret et. Çünkü, onlar kendi nefislerine hile ederler, kendilerine zarar ederler.

hadsiz: sınırsız.
hakikat: gerçek, doğru.
halk: insanlar.
hidayet: doğru yol olan İslâmiyet.
hile: sahtekârlık, aldatmak için yapılan şey.
hilebaz: hile yapan.
hodfüruş: kendini beğenen ve beğendirmeye çalışan, övünen.
hülya: kuruntu, hayal.
inkâr: kabul etmeme, inanmama.
İslâmiyet: semavî dinlerin sonuncusu.
kâh: bazen.
kâhin: karışık ve tahminî sözlerle gelecekte ve bilinmeyenden haber verdiği söylenen kimse.
mağrur: gururlu.
malûmat: bilgiler.
mazhar: şereflenme.
mecnun: deli.
münafık: inanmadığı hâlde inanır gibi görünen, ara bozucu.
müteessir: üzülmüş, hüznü, ke-derli.
nefis: kendi, şahsı.
resul: Allah'ın elçisi, peygamber.
sahir: sihirbaz, büyücü.
şarlatan: yalancı, aldatıcı, sahtekâr.
tahayyül: hayal etme, hayalinde canlandırma.
tahmin: gelecek bir şeyi, olayı kestirme.
tecavüz: sınırı aşma.
tekzip: yalanlama.
umur-u gaybiye: Allah'ın ve Onun bildirdiği kişilerin dışında hiç kimsenin bilmediği işler.
vahiy: Cenab-ı Hakkın dilediği hükümleri, sırları ve hakikatleri peygamberlere bildirmesi.
veyahut: yahut, ya da.
vicdan: iyiyi kötüden ayırabilen, iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülükten elem alan manevî bir duygu.
yakin: şüphesiz ve kesin olarak bilme.
zındık: Allah'ın inkâr eden, dinsiz.
zira: çünkü.
zirüzeber: altüst, darmadağın.
ziyade: çok, fazla.

1. Yoksa gaybın ilmi onların yanında da oradan mı alıp yazıyorlar? (Tur Suresi: 41.)

2. Yoksa sana bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kâfirler tuzağa düşecek olanların tâ kendileridir. (Tur Suresi: 42.)

akılfüruş: akıl satan.
âlem-i gayp: gayp âlemi, bilinmeyen, görünmeyen âlemler.
Budeî: Budizme inanan, Budist.
dair: alâkalı, ilgili.
dava: iddia.
desise: aldatmaca.

dessor: aldatıcı, hile yapan.
ehemmiyet: önem, kıymet, değer.
emr-i zekât: zekât emri.
fitrat: yaratılış, yaratılışla gelen özellik.
fütur: gevşeklik, bezginlik, usanç.
gaybaşına: gaybı bilen, gele-

cekte ve ahiretten haber ver-
ren.
gaybî: bilinmeye, görün-
meyene ait.
gayp: his ve aklın ötesinde kalan, insan tarafından kavra-
namayan.
gayret: çalışma, çabalama.
had: sınır; yetki.

ayat: Kur'an ayetleri.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
beyan: anlatma, açıklama.
beyanat-ı Kur'âniye: Kur'an'ın açıklamaları, anlatımları.
cevher: kıymetli taş; ayetin mahanaları.
cevher-i beyani: beyana ait cevher; Kur'an'ın anlatımına ait cevher gibi değerli açıklama.
dair: alâkalı, ilgili.
derece: ölçü, seviye.
esbap: sebepler.
esbapperest: her şeyi sebeplere bağlayarak Allah'ın yaratmasını inkâr eden.
fenalık: kötülük.
hâlık-ı hayır: hayırlı şeyleri yaratan.
hâlık-ı şer: kötülükleri yaratan.
harap: yok olma.
harika: olağanüstü.
hercümerç: karmakarışık olma.
hilâf-ı akıl: akıl dışı, akla aykırı.
hilâf-ı hikmet: hikmet dışı.
hüküm: uyuşma, uygunluk.
icmalen: kısaca, özetle.
ifham (إِفْهَام): anlatma, bildirme.
ifhâm (إِفْهَام): bir şeyi delilleriyle ispat ve izah ile öğretme.
iktidar: güç, kuvvet.
ilâh: tanrı, tapınılan şey.
ilzam: delille ispat edip cevap veremez hale getirme.
insicam: düzgünlük.
insicam-ı ecnel: en güzel uygunluk.
intizam: düzenlilik.
intizam-ı ekmel: en mükemmel düzen.
istidrac: derece derece Allah'ın rahmetinden uzaklaştıran kâfirlere ve asi kişilere verilen bir takım dünyevi üstünlükler ve nimetler.
istiğna: bir şeye ihtiyaç duymayıp uzak durma.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kandil: aydınlatma aracı; gökyüzündeki ışık veren yıldızlar ve gezegenler.
letafet: hoşluk, güzelliik.
Mecusi: ateşe tapan.
mekr-i ilâhi: Allah'ın oyunu, tuzağı, düzeni.
muaraza: karşı gelme, mücadele etme.
mu'cize: Allah tarafından verilip, yalnız peygamberlerin gösterebilecekları harika iş.
muvaffakiyet: başarılı olma, üstün gelme.
muvakkat: geçici.
münafi-i his ve bedahet: duyguya ve apaçık oluşt zıt.
münezzeh: kusur ve noksanlıklardan uzak.

Ve onların fenalıkta muvaffakiyetleri, muvakkattır ve istidractır, bir mekr-i ilâhîdir.

¹ **أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ** Veyahut, 'hâ-

lık-ı hayır' ve 'hâlık-ı şer' namıyla ayrı ayrı iki ilâh tevehhüm eden Mecusiler gibi ve ayrı ayrı esbaba bir nevi ulûhiyet veren ve onları kendilerine birer nokta-i istinat tahayyül eden esbapperestler, sanemperestler gibi, başka ilâhlara dayanıp, sana muaraza mı ederler? Senden istig-na mı ediyorlar? Demek, ² **لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَ اللَّهِ لَفَسَدَتَا**

hükümünce, şu bütün kâinatta gündüz gibi görünen bu intizam-ı ekmeli, bu insicam-ı ecmeli kör olup görmüyorlar. Hâlbuki, bir köyde iki müdür, bir şehirde iki vali, bir memlekette iki padişah bulunsa, intizam zirüzeber olur ve insicam hercümerce düşer. Hâlbuki, sinek kanadından tâ semavat kandillerine kadar o derece ince bir intizam gözetilmiş ki, sinek kanadı kadar şirke yer bırakılmamış. Madem bunlar bu derece hilâf-ı akıl ve hikmet ve münafi-i his ve bedahet hareket ediyorlar; onların tekzipleri seni tezkirden vazgeçirmesin."

İşte, silsile-i hakaik olan şu ayatın yüzer cevherlerinden yalnız ifhâm ve ilzama dair bir tek cevher-i beyanîsini icmalen beyan ettik. Eğer iktidarım olsaydı, birkaç cevherlerini daha gösterseydim, "Şu ayetler tek başıyla bir mu'cizedir," sen dahi diyecektin.

• Amma ifham ve talimdeki beyanat-ı Kur'âniye o kadar harikadır, o derece letafetli ve selâsetlidir; en basit bir

1. Yoksa onların Allah'tan başka bir ilâhı mı var? Allah onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir. (Tur Suresi: 43.)

2. Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisi de harap olup giderdi. (Enbiya Suresi: 22.)

nam: ad, isim.
nevi: çeşit.
nokta-i istinat: dayanak noktası.
padişah: hükümdar.
sanemperest: puta tapan.
selâset: sözün akıcı olma hâli.

semavat: semalar, gökler.
silsile-i hakaik: gerçekler zinciri.
şirk: Allah'tan başka yaratıcının bulunduğu inanma.
tahayyül: hayal etme.
talim: eğitime, öğretme.
tekzip: yalanlama.

tevehhüm: olmayan bir şeyi var zannetme.
tezkir: hatırlatma, nasihat etme, uyarma.
ulûhiyet: ilâhlık, tanrılık.
vayahut: yahut, ya da.
zirüzeber: altüst, darmadağın.

âmî, en derin bir hakikati onun beyanından kolayca te-fehhüm eder. Evet, Kur'an-ı Mu'cizülbeyan, çok hakaik-ı gamızayı nazar-ı umumîyi okşayacak, hiss-i ammeyi ren-cide etmeyecek, fikr-i avamı taciz edip yormayacak bir surette basitâne ve zahirâne söylüyor, ders veriyor. Nasıl bir çocukla konuşulsa, çocukça tabirat istimal edilir; öyle de, ¹ **تَنَزَّلَاتُ الْهِمَّةِ إِلَى عُقُولِ الْبَشَرِ** denilen, mütekellim üs-

lûbunda muhatabın derecesine sözüyle nüzul edip öyle konuşan esalib-i Kur'âniye, en mütebahhir hükemanın fikirleriyle yetişemediği hakaik-ı gamıza-i İlâhiye ve es-rar-ı Rabbanîyeyi müteşabihat suretinde, bir kısım teşbi-hat ve temsilât ile en ümmî bir âmiye ifham eder. Mese-lâ, ² **الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى** bir temsil ile, rububiyet-i İlâhiyeyi saltanat misalinde ve âlemin tedbirinde merte-be-i rububiyetini bir sultanın taht-ı saltanatında durup ic-ra-i hükûmet ettiği gibi bir misalde gösteriyor.

Evet, Kur'an, bu kâinat Hâlık-ı Zülcelâl'inin kelâmı olarak rububiyetinin mertebe-i azamından çıkarak, umum mertebeler üstüne gelerek o mertebelere çıkarlar-ı irşat ederek, yetmiş bin perdelerden geçerek o perde-lere bakıp tenvir ederek, fehim ve zekâca muhtelif binler tabaka muhataplara feyzini dağıtıp ve nurunu neşrede-rek kabiliyetçe ayrı ayrı asırlar, karnlar üzerinde yaşamış ve bu kadar mebzuliyetle manalarını ortaya saçmış oldu-ğu hâlde, kemal-i şebabetinden, gençliğinden zerre kadar zayıf etmeyerek, gayet taravette, nihayet letafette kalarak; gayet sühuletli bir tarzda, sehl-i mümteni bir

irşat: doğru yolu gösterme.

istimal: kullanma.

kabiliyet: yetenek.

karn: yüz yıl, asır.

kelâm: söz.

kemal-i şebabet: mükemmel de-recedeki gençlik.

Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıkla-malarıyla akılları benzerini yap-maktan âciz bırakan Kur'an-ı Ke-rim.

letafet: hoşluk, güzellik.

mebzuliyet: bolluk, çokluk.

mertebe: derece, makam.

mertebe-i azam: en büyük mer-tebe.

mertebe-i rububiyet: Allah'ın hâkimiyetinin, bütün varlıkları uyum içinde sevk ve idare edici-liğinin derecesi.

muhatap: söz söylenilen kişi.

muhtelif: çeşitli, farklı.

mütebahhir: bilgisi deniz gibi ge-niş ve derin olan.

mütekellim: konuşan.

müteşabihat: Kur'an-ı Kerim'in herkesin anlayamayacağı ancak ilimde derinlik sahibi olanların anlayabilecekleri ve yorumlama-larıyla anlaşılacak ayetleri.

nazar-ı umumî: genel bakış, ge-nelin anlayışı.

neşir: dağıtma, yayma.

nihayet: son derece, çok.

nüzul: inmek, iniş.

Rahman: ister mü'min, ister kâfir rahmeti bütün herkese yayılan rahmet sahibi Allah.

rencide: incitme, kırma.

rububiyet: Allah'ın tüm varlıkla-rın ihtiyaçlarını gidermesi, onları yetiştirmesi ve uyum içinde sevk ve idare etmesi.

rububiyet-i İlâhiye: Allah'ın hâki-miyeti; bütün varlıkları uyum içinde sevk ve idare ediciliği.

sehl-i mümteni: hem kolay, hem güç; kolay, fakat taklidi imkânsız.

suret: tarz, şekil, biçim.

sühulet: kolaylık.

tabirat: tabirler, deyimler, sözler.

taciz: sıkıntı verme.

taht-ı saltanat: saltanat tahtı, hükmetme makamı.

taravet: tazelik, eskimemişlik.

tedbir: sevk ve idare etme, çekip çevirme.

tefehühüm: anlamak.

temsilât: temsiller, örnekler, benzetmeler.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma.

teşbihat: benzetmeler.

ümmi: okuma yazması olmayan.

üslûp: ifade tarzı, anlatım şekli.

zahirâne: açıkça.

zayıf: kayıp.

zerre: en küçük parça.

1. Cenab-ı Hakkin, kullarının anlayış seviyesine göre konuşması.

2. O Rahman ki hükümlanlığı arşı kaplamıştır. (Taha Suresi: 5.)

âmi: cahlî, bilgisiz.

Arş: Allah'ın büyüklüğünün ve yüceliğinin, hâkimiyetinin tecelli ettiği yer.

asır: yüz yıl, devir.

basitâne: basitçe.

beyan: anlatım, açıklama.

esalib-i Kur'âniye: Kur'an'a ait anlatım şekilleri, üslûpları.

esrar-ı Rabbanîye: her şeyin sahibi, uyum içinde idare ve

sevk edicisi olan Allah'ın icra-atlarındaki sırlar.

fehim: anlayış.

feyiz: ilim, irfan, manevî gıda.

fikr-i avam: halkın fikri.

gayet: son derece, çok.

hakaik-i gamiza: ince, anla-sılması zor hakikatler.

hakaik-ı gamıza-i İlâhiye: Al-lah'ın Kur'an'da açıklamış ol-duğu ince gerçekler.

Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz bü-yüklük sahibi olan, yoktan yaratan Allah.

hiss-i amme: umumî duygu, insanların duyguları.

hükema: âlimler, filozoflar.

hükümlanlık: hâkimiyet, yö-netim, tasarruf.

icra-i hükûmet: hükümünü uygulama, devleti yönetme.

ifham: anlatma, bildirme.

aktab-ı âşıkîn: Allah ve Hak âşığı kutuplar, hak tarikatlerin şeyhleri, reisleri.

âmi: cahil, bilgisiz.

avam: fakir, eğitimsiz halk tabakası.

avam-ı Müslimin: ilim sahibi olmayan Müslümanlar.

cin: bir cins ateşten yaratılmış ve Allah'a iman etmekle yükümlü tutulmuş şuur sahibi bir varlık.

davet: çağırma.

derece: mertebe, seviye.

ders-i Kur'ânî: Kur'ân dersi.

ebed: sonu olmayan gelecek zaman.

efkâr: fikirler.

ehas: en has, en seçkin.

elhâsıl: sonuç olarak.

ervah: ruhlar.

evliya-i arifin: Allah'ı hakkıyla bilen evliyalar.

ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman.

fehîm: anlayış.

hâmîd: medih, övgü.

havas: seçkinler, âlimler; bilgi ve yaşayış bakımından üstün olanlar.

hükema-i İslâmiye: İslam filozofları, İslâm dinini kabul eden bilgeler, düşünürler.

ikna: inandırma.

iman: kabul etme, inanma.

ins: insan.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

istifade: faydalanma, yararlanma.

istikbal: gelecek zaman.

işba: doyurma.

kitab-ı mu'ciznüma: mu'cize gösteren kitap.

kulüp: kalpler.

Kur'ân-ı Kerîm: Hz. Muhammed'e vahiy ile indirilen en son ilâhî kitap.

lâfız: söz, kelime.

lâfz-ı Kur'ânî: Kur'ân'ın kelimesi, sözü.

lem'a-i i'caz: mu'cizelik parıltısı.

mahsus: has, ait.

mâide-i semaviye: semavî, ilahî sofrâ.

makam: mevki, durak, yer.

mana: anlam.

minnet: iyiliğe karşı duyulan şükür hissi.

misal: örnek.

muhakkikîn: gerçekleri araştırıp bulanlar.

muhtelif: çeşitli, farklı, değişik.

müctehidîn: içtihat eden, ayet ve hadisler başta olmak üzere diğer dinî delillerden hüküm çıkaran büyük İslâm âlimleri.

müdakkikîn-i ulema: dikkatle araştıran, incelemede çok hassas

surette, her âmiye anlayışlı ders verdiği gibi, aynı derste, aynı sözlerle fehimleri muhtelif ve dereceleri mütebayın pek çok tabakalara dahi ders verip ikna eden, işba eden bir kitab-ı mu'ciznümanın hangi tarafına dikkat edilse, elbette bir lem'a-i i'caz görülebilir.

Elhâsıl: Nasıl ¹ **الْحَمْدُ لِلَّهِ** gibi bir lâfz-ı Kur'ânî okun-

duğu zaman, dağın kulağı olan mağarasını doldurduğu gibi, aynı lâfız, sineğin küçücük kulakçığına da tamamen yerleşir; aynen öyle de, Kur'ân'ın manaları, dağ gibi akılları işba ettiği gibi, sinek gibi küçücük basit akılları dahi aynı sözlerle talim eder, tatmin eder. Zira, Kur'ân, bütün ins ve cinnin bütün tabakalarını imana davet eder. Hem, umumuna imanın ulûmunu talim eder, ispat eder. Öyle ise, avamın en ümmîsi havassın en ehassına omuz omuza, diz dize verip beraber ders-i Kur'ânîyi dinleyip istifade edecekler.

Demek, Kur'ân-ı Kerîm, öyle bir mâide-i semaviyedir ki, binler muhtelif tabakada olan efkâr ve ukul ve kulüp ve ervah, o sofradan gıdalarını buluyorlar, müştehiyatını alıyorlar; arzuları yerine gelir. Hatta pek çok kapıları kapalı kalıp, istikbalde geleceklere bırakılmıştır.

Şu makama misal istersen, bütün Kur'ân baştan niha-yete kadar bu makamın misalleridir.

Evet, bütün müctehidîn ve siddikîn ve hükema-i İslâmiye ve muhakkikîn ve ulema-i usulülfıkıh ve mütekellimîn ve evliya-i arifîn ve akitab-ı âşıkîn ve müdakkikîn-i ulema ve avam-ı Müslimîn gibi Kur'ân'ın tilmizleri ve

1. Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. (Fatiha Suresi: 2.)

davranan âlimler.
müştehiyat: hoşâ giden ve istihla yenen şeyler.
mütebayın: birbirine uymayan, farklı.
mütekellimîn: kelâm âlimleri, iman esaslarını açıklayan ve ispat eden âlimler.
nihayet: son.
Rab: varlıkların bütün ihtiyaçlarını gideren, besleyen, bü-

yüten onları uyum içinde sevk ve idare eden Allah.
siddikîn: siddıklar, Allah yolunda doğrulukta ve bağlılıkta en ileri olanlar.
suret: biçim, tarz, şekil.
şükür: nimet ve iyiliğin sahibini tanıma ve ona karşı minnet duyma.
tabaka: sınıf, derece, gurup, zümre.

talim: eğitime, öğretme.
tatmin: doyurma.
tilmiz: talebe.
ukul: akıllar.
ulema-i usulülfıkıh: fıkıh usulü âlimleri
ulûm: ilimler.
umum: hep, bütün, herkes.
ümmî: okuma yazması olmayan.
zira: çünkü.

dersini dinleyenleri, müttefikani diyorlar ki: “Dersimizi güzelce anlıyoruz.”

Elhâsıl, sair makamlar gibi, ifham ve talim makamında dahi Kur’ân’ın lemaat-ı i’cazı parlıyor.

İkinci Şua

Kur’ân’ın camiiyet-i harikulâdesidir.

Şu Şuân, Beş Lem’ası var.

BİRİNCİ LEM’A: Lâfzındaki camiiyettir.

Elbette, evvelki Sözlerde, hem bu Sözde zikrolunan ayetlerden şu camiiyet aşikâre görünüyor. Evet, ¹ **لِكُلِّ آيَةٍ ظَهَرَ وَبَطَنٌ وَحَدٌّ وَمُطَّلَعٌ وَلِكُلِّ شَجْوَنٍ وَغُصُونٍ وَفُتُونٍ** olan hadisin işaret ettiği gibi, elfaz-ı Kur’âniye, öyle bir tarzda vazedilmiş ki, her bir kelâmın, hatta her bir kelimenin, hatta her bir harfin, hatta bazen bir sükûtun çok vücuhu bulunuyor; her bir muhatabına ayrı ayrı bir kapıdan hissesini verir.

• Meselâ, ² **وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا** yani, “Dağları zemininize kazık ve direk yaptım,” bir kelâmdır.

Bir âminin şu kelâmdan hissesi: Zahiren yere çakılmış kazıklar gibi görünen dağları görür, onlardaki menafiini ve nimetlerini düşünür, Hâlık’ına şükreder.

1. Birkaç hadisin birleştirilmiş ifadesi olup, açıklaması Üstadımız tarafından, peşinden yapılmıştır.

2. Nebe Suresi: 7.

âmi: cahil, bilgisiz.

aşikâre: apaçık.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

camiiyet: toplayıcı olma, birçok mana ve hakikati içinde bulundurma.

camiiyet-i harikulâde: görülmedik derecede çok özellik-

leri ve manaları toplayıcı ve her şeyle ilgili oluş.

elfaz-ı Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’e ait lâfızlar.

elhâsıl: sonuç olarak.

evvelki: önceki.

hadis: Hz. Peygamberin sözü.

Hâlık: her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hisse: pay.

ifham: anlatma, bildirme.

kelâm: söz, cümle.

lâfız: ifade, kelime, söz.

lem’a: parıltı.

lemaat-ı i’caz: mu’cizelik parıltıları.

makam: durak, mevki, yer.

menafi: menfaatler, faydalar,

yararlar.

meselâ: örnek olarak.

muhatap: kendisine söz söylenilen.

müttefikani: söz birliği ederek, aynı fikirde birleşerek.

nimet: iyilik, lütuf, ihsan, bağış.

sair: diğer, başka.

sükûn: durgunluk, hareketsizlik; bir harfin “a, e, i, ü” gibi sesli okunmayıp, yalnız kendi sesiyle okunması.

şua: ışıq demeti.

şükür: Allah’ın verdiği nimetlere karşı memnunluk göstererek teşekkür etmek.

talim: eğitime öğretme.

tarz: biçim, şekil.

vaz: konulma, yerleştirilme.

vücut: vecihler, yönler.

zahiren: görünüşe göre.

zemin: yeryüzü.

zikrolunma: söylenme, anılma.

Bir şairin bu kelâmdan hissesi: Zemin bir taban; ve kubbe-i sema, üstünde konulmuş yeşil ve elektrik lâmbalarıyla süslenmiş bir muhteşem çadır; ufki bir daire suretinde ve semanın etekleri başında görünen dağları o çadırın kazıkları misalinde tahayyül eder, Sâni-i Zülcelâl'ine hayretkârâne perestîş eder.

Haymenişin bir edibin bu kelâmdan nasibi: Zeminin yüzünü bir çöl ve sahra, dağların silsilelerini pek kesretle ve çok muhtelif bedevî çadırları gibi, güya tabaka-i türabiye yüksek direkler üstünde atılmış, o direklerin sivri başları o perde-i türabiyeyi yukarıya kaldırmış, birbirine bakar pek çok muhtelif mahlûkatın meskeni olarak tasavvur eder. O büyük azametli mahlûkları böyle, yeryüzünde çadırlar misillü, kolayca kuran ve koyan Fâtır-ı Zülcelâl'ine karşı secde-i hayret eder.

Coğrafyacı bir edibin o kelâmdan kısmeti: Küre-i zemin bahr-i muhit-i havaide veya esirde yüzen bir sefine ve dağları o sefinenin üstünde tespit ve muvazene için çakılmış kazıklar ve direkler şeklinde tefekkür eder. O koca küre-i zemini muntazam bir gemi gibi yapıp, bizleri içine koyup aktâr-ı âlemde gezdiren Kadîr-i Zülkema'le karşı ¹ سُبْحَانَكَ مَا أَعْظَمَ شَأْنُكَ der.

Medeniyet ve heyet-i içtimaiyenin mütehassıs bir hâkîminin bu kelâmdan hissesi: Zemini bir hane; ve o hane hayatının direği, hayat-ı hayvaniye; ve hayat-ı hayvaniye direği, şerait-i hayat olan su, hava ve topraktır.

1. Seni her türlü noksan sıfattan tenzih ederiz. Senin şanın ne yücedir.

aktâr-ı âlem: kâinatın her tarafı.
azamet: büyüklük.
bahr-i muhit-i havaî veya esirî: büyük bir okyanusa benzeyen hava veya esir maddesi.
bedevî: göçebe, çölde çadırdaki yaşayan.
edip: güzel ve sanatlı söz söyleyen veya yazan, bu şekilde eserler meydana getiren.
Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.
güya: sanki.
hakim: hikmet sahibi, bilge.
hane: ev.
hayat-ı hayvaniye: hayvan hayatı.
haymenişin: göçebe, çadırdaki oturan.
hayretkârâne: hayret ederek.
heyet-i içtimaiye: sosyal yapı, toplum.
hisse: pay.
Kadîr-i Zülkema: bütün kusur ve noksanlardan uzak, sonsuz mükemmellikler sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.
kelâm: söz, cümle.
kesret: çokluk, sıklık.
kismet: pay, nasip.
kubbe-i sema: gökyüzü kubbesi.
küre-i zemin: yeryüzü.
mahlûk: Allah tarafından yaratılmış, yaratık.
mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar, yaratıklar.
medeniyet: bir toplumun sosyal meselelerde, ilim fen ve sanatta gelişmişlik durumu.
mesken: oturulacak yer.
misal: örnek.
misillü: benzeri, gibi.
muhtelif: çeşitli, farklı.
muhteşem: ihtişamlı, haşmetli.
muntazam: düzenli, tertipli, intizamlı.
muvazene: denge.
mütehassıs: ihtisas sahibi, uzman.
nasip: pay, hisse, kismet.
perde-i türabiye: toprak perdesi.

perestîş: tapma, tapar dercedi sevmek.
sahra: çöl.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatlı yaratan Allah.
secde-i hayret: hayret secdesi.
sefine: gemi.
sema: gökyüzü.
sifat: nitelik, vasıf, özellik.

silsile: zincir, sıra.
suret: biçim, şekil.
sair: şiir yazar.
san: haşmet, ün, yüksek makam.
şerait-i hayat: hayat şartları.
tabaka-i türabiye: toprak tabakası.
tahayyül: hayal etme.
tasavvur: düşünme, bir şeyi zihinde şekillendirme.

tefekür: fikretme, derinlemesine inceden inceye düşünme.
tenzih: Allah'ı bütün kusur ve noksanlıklardan uzak tutma.
tespit: sağlam olarak yerleştirme, sabitleme.
ufki: ufka ait, ufka paralel, yatay durumda bulunan.
zemin: yeryüzü.

Su ve hava ve toprağın direği ve kazığı, dağlardır. Zira, dağlar suyun mahzeni, havanın tarağı (gazat-ı muzırrayı tersib edip, havayı tasfiye eder) ve toprağın hamîsi (bataklıkta ve denizin istilâsından muhafaza eder) ve sair levazımat-ı hayat-ı insaniyenin hazinesi olarak fehmeder. Şu koca dağları şu suretle hane-i hayatımız olan zemine direk yapan ve maişetimize hazinedar tayin eden Sâni-i Zülcelâl-i Velikram'a, kemal-i tazim ile hamdüsena eder.

Hikmet-i tabiiyenin bir feylesofunun şu kelâmdan nasisi şudur ki: Küre-i zeminin karnında bazı inkılâbat ve imtizacatın neticesi olarak hâsıl olan zelzele ve ihtizazatı dağların zuhuruyla sükûnet bulduğunu; ve medar ve mihverindeki istikrarına ve zelzelenin irticacıyla medar-ı senevîsinden çıkmamasına sebep, dağların hurucu olduğunu; ve zeminin hiddeti ve gadabı, dağların menafiziyle teneffüs etmekle sükûnet ettiğini fehmeder; tamamen imana gelir, ¹ الْحِكْمَةُ لِلَّهِ der.

- Meselâ, ² 'أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَا هُمَا' da-
ki ³ رَتْقًا kelimesi...

Tetkikat-ı felsefe ile âlûde olmayan bir âlime, o kelime şöyle ifham eder ki: Sema berrak, bulutsuz; zemin kuru ve hayatsız, tevellûde gayrikabil bir hâlde iken; semayı yağmurla, zemini hadrevatla fethedip, bir nevi izdivaç ve telkih suretinde bütün zihayatları o sudan halk etmek öyle bir Kadîr-i Zülcelâl'in işidir ki; rûy-i zemin Onun küçük

yerinde yapma.
hikmet-i tabiiye: tabiatı inceleyen bilim dalı, fizik bilgisi.
huruç: çıkma, çıkış.
ifham: anlatma.
ihizazat: hafif sarsıntılar, titre-meler.
iman: inanma, kabul etme.
imtizacat: bir araya gelip karışmalar, kaynaşmalar; fiziksel ve kimyasal reaksiyonlar.
inkılâbat: değişimler.
irticac: sarsıntı, çalkalanma.
istikrar: karar kılmak; bir şeyin düzenli bir şekilde devam etmesi.
istilâ: kaplama, ele geçirme.
izdivaç: evlenme.
Kadîr-i Zülcelâl: büyüklük sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.
kelâm: söz, cümle.
kemal-i tazim: tam bir hürmet ve saygı.
küre-i zemin: yeryüzü.
levazımat-ı hayat-ı insaniye: insan hayatı için gerekli olan ihtiyaç maddeleri.
mahsus: has, ait.
mahzen: içinde eşya saklanacak yer.
maişet: geçinme, yaşama, yaşayış.
medar: yörünge.
medar-ı senevî: dünyanın güneş etrafında dönerken takip ettiği yörünge.
menafiz: menfezler, delikler.
meselâ: örnek olarak.
mihver: eksen.
muhafaza: koruma.
nasip: pay, hisse, kısmet.
netice: sonuç.
nevi: çeşit.
rûy-i zemin: yeryüzü.
sair: diğer, başka.
Sâni-i Zülcelâl-i Velikram: sonsuz büyüklük ve ikram sahibi her şeyi sanatla yaratan.
sema: gökyüzü.
suret: biçim, şekil.
sükûnet: durgunluk, sakinlik.
tasfiye: saflaştırma, temizleme, arıtma.
tayin: görevlendirme, atama, belirleme.
telkih: aşılama.
teneffüs: soluklanma.
tersib: tortusunu durultma.
tetkikat-ı felsefe: felsefenin inceleme ve araştırmaları.
tevellüt: doğum.
zelzele: yer sarsıntısı, deprem.
zemin: yeryüzü.
zihayat: hayat sahibi, canlı.
zira: çünkü.
zuhur: ortaya çıkma.

1. Hikmetli yapmak Allah'a mahsustur.

2. Gökler ve yer bitişik iken Biz onları birbirinden koparıp ayırdık. (Enbiya Suresi: 30.)

3. Bitişik iken

âlim: ilim adamı.
âlûde: bulaşmış; ilgilenmiş, uğraşmış.
berrak: açık.
fehîm: anlama.
fetih: açma.
feylesof: filozof, felsefe ile uğraşan kişi.
gadap: kızgınlık.

gayrikabil: mümkün olmayan.
gazat-ı muzır: zararlı gazlar.
hadrevat: yeşillikler, bitkiler.
halk: yaratma.
hamdüsena: şükür ve övgü.
hamî: koruyan.
hane-i hayat: hayat sürülen

ev.
hâsıl: meydana gelen, ortaya çıkan.
hazine: kıymetli şeylerin saklandığı sağlam yer.
hazinedar: hazine görevlisi.
hiddet: öfke.
hikmet: bir şeyi belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli

bir bostanı ve semanın yüz örtüsü olan bulutlar Onun bostanında bir süngerdir anlar, azamet-i kudretine secde eder.

Ve muhakkik bir hakîme, o kelime şöyle ifham eder ki: Bidayet-i hilkatte sema ve arz şekilsiz birer küme ve menfaatsiz birer yaş hamur, veletsiz, mahlûkatsız toplu birer madde iken, Fâtır-ı Hakîm, onları fetih ve bast edip güzel bir şekil, menfaattar birer suret, ziynetli ve kesretli mahlûkata menşe etmiştir anlar, vüs'at-i hikmetine karşı hayran olur.

Yeni zamanın feylesofuna şu kelime şöyle ifham eder ki: Manzume-i Şemsiyeyi teşkil eden küremiz, sair seyyareler, bidayette güneşle mümteziç olarak açılmamış bir hamur şeklinde iken, Kadîr-i Kayyum, o hamuru açıp, o seyyareleri birer birer yerlerine yerleştirerek, güneşi orada bırakıp zeminimizi buraya getirerek, zemine toprak sererek, sema canibinden yağmur yağdırarak, güneşten ziya serptirerek dünyayı şenlendirip, bizleri içine koymuştur anlar, başını tabiat bataklığından çıkarır,

¹ اَمَنْتُ بِاللّٰهِ الْوَاحِدِ الْاَحَدِ der.

• Meselâ, ² وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا 'daki lâm, hem kendi manasını, hem fî manasını, hem ilâ manasını ifade eder. İşte, ³ لِمُسْتَقَرٍّ 'in lâm'ı:

Avam o lâm'ı ilâ manasında görüp fehmeder ki: “Size nispeten ışık verici, ısındırıcı müteharrik bir lâmba olan

arz: yeryüzü.

avam: kaba ve cahil halk tabakası.

azamet-i kudret: kudretin büyüklüğü.

bast: yayma.

bidayet: başlangıç.

bidayet-i hilkat: yaratılışın başlangıcı.

bostan: bahçe.

canip: yön, taraf.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve benzersiz bir şekilde yaratan Allah.

fehîm: anlama.

fetih: açma.

feylesof: filozof, felsefe ile uğraşan düşündür.

fî: içinde, -de, -da.

hakim: hikmet sahibi, bilge.

hayran: hayrette kalıp çok beğenen.

ifade: anlatma, bildirme.

ifham: anlatma.

ilâ: ... ye, ... ye kadar.

iman: inanma, kabul etme.

Kadîr-i Kayyum: ezelden ebede kadar var olan, bütün varlık âlemini uyum içinde ayakta ve bir arada tutan, sonsuz kudret sahibi Allah.

kesret: çokluk, sıklık.

küre: dünya.

lâm: Arap alfabesinde bir harf.

mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar, yaratıklar.

mana: anlam.

manzume-i şemsiye: güneş sistemi.

menfaat: fayda, yarar.

menfaattar: menfaatli, faydalı, yararlı.

menşe: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.

meselâ: örnek olarak.

muhakkik: gerçeği araştırıp bulanlar.

mümteziç: birleşik, kaynaşmış, karışmış.

1. Zatında, sıfatlarında tek ve bir olan Allah'a iman ettim.

2. Güneş de kendisine tayin edilmiş bir yere doğru akıp gider. (Yâsin Suresi: 38.)

3. Tayin edilmiş bir yere doğru.

müteharrik: hareketli.

nispeten: kıyasla, oranla, göre.

sair: diğer, başka.

secde: saygı içinde baş eğme.

sema: gökyüzü.

seyyare: gezegen.

sıfat: nitelik, vasıf.

suret: biçim, şekil.

sen: göze ve gönüle hoş görünen hâl.

tabiat bataklığı: Allah'ı inkâr edenlerin yaratıcı bir güç olarak gördükleri içinde yaşadığımız doğa ve madde âlemi.

tayin etme: bir şeyin yerini belirleme.

teşkil: oluşturma, meydana

getirme.

velet: çocuk.

vüs'at-i hikmet: hikmetin genişliği.

Zat: büyüklük ve yücelik sahibi Allah.

zemin: yeryüzü.

ziya: ışık.

ziynet: süs.

güneş, elbette bir gün seyri bitecek, mahall-i kararına yeti-
tisecek, size faydası dokunmayacak bir suret alacaktır,”
anlar. O da, Hâlık-ı Zülcelâl’in güneşe bağladığı büyük
nimetleri düşünerek ¹ **سُبْحَانَ اللَّهِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ** der.

Ve âlime dahi, o *lâm*’ı *ilâ* manasında gösterir. Fakat,
güneşi yalnız bir lâmba değil, belki bahar ve yaz tezgâ-
hında dokunan mensucat-ı Rabbaniyenin bir mekiği, ge-
ce-gündüz sahifelerinde yazılan mektubat-ı Samedâniye-
nin mürekkebi, nur bir hokkası suretinde tasavvur ede-
rek, güneşin cereyan-ı sûrisi alâmet olduğu ve işaret et-
tiği intizam-ı âlemi düşündürerek, Sâni-i Hakîm’in sa-
natına ² **مَا شَاءَ اللَّهُ** ve hikmetine ³ **بَارَكَ اللَّهُ** diyerek secde-
ye kapanır.

Ve kozmoğrafyacı bir feylesofa *lâm*’ı *fi* manasında
şöyle ifham eder ki: Güneş, kendi merkezinde ve mihve-
ri üzerinde zemberekvari bir cereyan ile, manzumesini
emr-i İlâhî ile tanzim edip tahrik eder. Şöyle bir saat-i
kübrayı halk edip tanzim eden Sâni-i Zülcelâl’ine karşı
kemal-i hayret ve istihsan ile ⁴ **الْعَظَمَةُ لِلَّهِ وَالْقُدْرَةُ لِلَّهِ** der,
felsefeyi atar, hikmet-i Kur’âniyeye girer.

Ve dikkatli bir hakîme şu *lâm*’ı, hem illet manasında,
hem zarfiyet manasında tutturup şöyle ifham eder ki:
Sâni-i Hakîm, işlerine esbab-ı zahiriyyeyi perde ettiğin-
den, cazibe-i umumiye namında bir kanun-u İlâhîsiyle,
sapan taşları gibi, seyyareleri güneşle bağlamış ve o ca-
zibe ile muhtelif fakat muntazam hareketle o seyyareleri

hikmet-i Kur’âniye: Kur’an’ın hikmeti; Kur’an’ın her şeyin belir-
li gayelere yönelik, faydalı ve yer-
li yerinde olduğunu anlatan ve
ders veren hikmeti.

hokka: mürekkep kabı.

ifham: anlatma.

illet: sebep.

intizam-ı âlem: âlemdaki mü-
kemmellik sistemler, düzenlilikler.

istihsan: beğenme.

kanun-u İlâhî: Allah’ın kanunu.

kemal-i hayret: çok fazla şaşkın-
lık, tam bir şaşkınlık.

kozmoğrafyacı: uzay ilimleri ile
uğraşan.

kudret: Allah’ın bütün varlık âle-
mini kuşatan sonsuz ve sınırsız
kuvveti.

mahall-i karar: sabit ve hareket-
siz kalma yeri.

mahsus: has, ait.

manzume: düzenlenmiş, dizilmiş
şey; sistem.

mekik: dokumacılıkta kullanılan
bir alet.

mektubat-ı Samedâniye: Ce-
nab-ı Hak’ın isim ve sıfatlarını
anlatan varlıklar.

mensucat-ı Rabbaniye: Rabbânî
dokumalar.

mihver: eksen.

minnet: iyiliğe karşı duyulan şü-
kür hissi.

münezzeh: kusur ve noksanlar-
dan uzak.

mürekkep: birkaç maddenin bir-
leşiminden meydana gelen ve
yazı yazmaya yarayan sıvı.

nimet: fayda, menfaat, yarar.

Rab: varlıkların bütün ihtiyaçları-
nı gideren, besleyen, büyüten
onları uyum içinde sevk ve idare
eden Allah.

saat-i kübra: en büyük saat.

Sâni-i Hakîm: her şeyi belirli ga-
yelere yönelik, faydalı, yerli ye-
rinde ve sanatlı olarak yaratan
Allah.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük
sahibi ve her şeyi sanatlı yaratan
Allah.

secde: saygı içinde baş eğme, ba-
şı yere koyma.

seyir: hareket etme, gezme.

seyyare: gezegen, yıldız.

suret: biçim, şekil.

şükür: nimet ve iyiliğin sahibini
tanıma ve ona minnet duyma.

tahrik: hareket ettirme.

tanzim: düzenleme.

tasavvur: bir şeyi zihinde şekil-
lendirme, düşünme.

zarfiyet: kelimenin zarf olması,
mekân ve zaman bildirmesi hâli.

zemberekvari: zemberek gibi.

1. Allah her türlü kusur ve noksan sıfattan münezzehtir; ezelden ebede her türlü hamd ve
övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.

2. Allah dilemiş, ne güzel yaratmış.

3. Allah ne mübarek yaratmış.

4. Büyüklük ve kudret Allah’a mahsustur.

alâmet: iz, işaret.

cazibe: çekim.

cazibe-i umumiye: genel çe-
kim gücü.

cereyan: akım, hareket.

cereyan-ı sûri: görünüşteki
hareket.

ebed: sonu olmayan gelecek
zaman.

emr-i İlâhî: Allah’ın emri.

esbab-ı zahiriye: görünüşteki
sebepler.

ezel: başlangıcı olmayan geç-
miş zaman.

feylesof: filozof, felsefe ile
uğraşan düşünür.

hakîm: hikmet sahibi, bilge.

Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz bü-
yüklük sahibi olan yaratıcı,
Allah.

hamd: medih, övgü.

daire-i hikmetinde döndürüyor; ve o cazibeyi tevlit için, güneşin kendi merkezinde hareketini zahiri bir sebep etmiş.

Demek ¹مُسْتَقَرَّ manası, ²فِي مُسْتَقَرٍّ لَهَا لِاسْتِقْرَارِ مَنْظُومَتِهَا

yani, “Kendi müstakarn içinde manzumesinin istikrarı ve nizamı için hareket ediyor.” Çünkü, hareket harareti, hararet kuvveti, kuvvet cazibeyi zahiren tevlit eder gibi bir âdet-i İlâhiye, bir kanun-u Rabbanîdir. İşte şu hakim, böyle bir hikmeti, Kur’ân’ın bir harfinden fehmettiği zaman, “Elhamdülillâh, Kur’ân’dadır hak, hikmet; felsefe-yi beş paraya saymam” der.

Ve şairâne bir fikir ve kalp sahibine şu lâm’dan ve istikrardan şöyle bir mana fehmine gelir ki: “Güneş, nuranî bir ağaçtır; seyyareler onun müteharrik meyveleri. Ağaçların hilâfına olarak güneş silkinir, tâ o meyveler düşmesin. Eğer silkinmezse, düşüp dağılacaklar.” Hem tahayyül edebilir ki, “Şems, meczup bir serzakirdir; halka-i zikrin merkezinde cezbeli bir zikreder ve ettirir.” Bir risalede şu manaya dair şöyle demiştim:

“Evet, güneş bir meyvedardır, silkinir; tâ düşmesin seyyar olan yemişleri.

“Eğer sükûtuyla sükûnet eylese, cezbe kaçır; ağlar fezada muntazam meczupları.”

• Hem meselâ, ³أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

var, bir ıtlak var. Neye zafer bulacaklarını tayin etmemiş; tâ herkes istediğini içinde bulabilsin. Sözü az söyler;

âdet-i İlâhiye: Allah’ın âdeti, kanunu.

cazibe: çekim kuvveti.

cezbeli: çekici; coşkuyla, kendinden geçerek.

cezp: çekim kuvveti.

dair: ilgili, alâkalı, ait.

daire-i hikmet: hikmet dairesi.

Elhamdülillâh: Allah’a hamd olsun.

fehîm: anlama, anlayış, düşünce, akıl.

felsefe: kâinatı ve varlıkları Allah’ın yaratıp idare ettiğini kabul etmeyen, sebeplere, tesadüflere veren düşünce sistemi.

feza: uzay.

fikir: düşünce.

hak: doğru, gerçek.

hakim: hikmet sahibi, bilge.

halka-i zikir: zikir halkası.

hararet: ısı, sıcaklık.

hikmet: gayeli ve faydalı ve yerli yerinde oluş; her şeyin en doğru-sunu içeren faydalı yüksek bilgi.

hilâf: zıt, ters.

ıtlak: bir meseleyi şart ve kayıt koymayıp genelleştirme.

istikrar: karar kılma; bir şeyin düzensizli bir şekilde devam etmesi.

kanun-u Rabbanî: Allah’ın kanunu.

lâm: Arap alfabesinde bir harf.

mana: anlam.

manzume: düzenlenmiş, dizilmiş şey; sistem.

mezczup: cezp edilmiş, çekilmiş; başkasının tesiriyle hareket eden.

merkez: bir şeyin ortası.

meselâ: örnek olarak.

meyvedar: meyveli.

1. Tayin edilmiş bir yere doğru.

2. Müellifin ifadesi; açıklaması hemen peşinde yapılmış.

3. Dünya ve ahirette saadet ve kurtuluşa erenler de onlardır. (Bakara Suresi: 5.)

muntazam: düzenli, düzgün.

müellif: telif eden, yazar.

müstakar: kararlı bir şekilde durulan yer.

müteharrik: hareket eden.

nizam: düzen.

nuranî: nurlu, aydınlık.

risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap.

serzakir: zikredenlerin başı.

seyyar: hareket eden, yer değiştiren.

seyyare: gezegen.

sükûnet eylemek: hareket-siz kalmak.

sükût: suskunluk, sessizlik.

şairâne: şairce.

şems: güneş.

tahayyül: hayal etme.

tayin: belirli kılma.

tevlit: doğurma.

zafer: muvaffak olma, başarma.

zahiren: görünüşte.

zahiri: görünen.

zikir: anma.

tâ uzun olsun. Çünkü, bir kısım muhatabın maksadı ateşten kurtulmaktır, bir kısmı yalnız Cenneti düşünür, bir kısım saadet-i ebediye'yi arzu eder, bir kısım yalnız rıza-i İlâhî'yi rica eder, bir kısım rû'yet-i İlâhî'ye gaye-i emel bilir ve hakeza... Bunun gibi, pek çok yerlerde Kur'ân sözü mutlak bırakır, tâ âmm olsun; hâzfeder, tâ çok manaları ifade etsin; kısa keser, tâ herkesin hissesi bulunsun. İşte, ¹ **أَمْفِلِحُونَ** der; neye felâh bulacaklarını tayin etmiyor. Güya o sükûtla der: "Ey Müslümanlar, müjde size! Ey müttakî, sen Cehennemden felâh bulursun! Ey salih, sen Cennete felâh bulursun! Ey arif, sen rıza-i İlâhî'ye nail olursun! Ey âşık, sen rû'yet'e mazhar olursun!" ve hakeza...

İşte Kur'ân, camiiyet-i lâfziye cihetiyle kelâmdan, kelimeden, huruftan ve sükûtta her birisinin binler misallerinden yalnız numune olarak birer misal getirdik; ayeti ve kıssatı bunlara kıyas edersin.

Meselâ, ² **فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ** ayeti, o

kadar vücuhu var ve o derece meratibi var ki, bütün tabakat-ı evliya, bütün sülûklarında ve mertebelerinde şu ayete ihtiyaçlarını görüp, ondan kendi mertebesine lâyük bir gıda-i manevî, bir taze mana almışlar. Çünkü, "Allah" bir ism-i cami olduğundan, Esmâ-i Hüsnâ adedince tevhitler, içinde bulunur:

³ **أَيُّ: لَا رَزَاقَ إِلَّا هُوَ • لَا خَالِقَ إِلَّا هُوَ • لَا رَحْمَنَ إِلَّا هُوَ**

ve hakeza...

gaye-i emel bilme: bir şeyi arzularının, isteklerinin hedefi olarak belirleme.

gıda-i manevî: manevî gıda; insanın akıl, kalp, ruh ve diğer duygularını besleyen manalar.

günâh: Allah'ın emirlerine aykırı davranış.

güya: sanki.

hakeza: bunun gibi.

hâzfe: aradan çıkarma, düşürme; kayıt ve şart koymama.

hisse: pay, nasip.

huruf: harfler.

ihtiyaç: gereklilik.

ilâh: tanrı, kendisine tapılan şey.

ism-i cami: bütün isimlerin manalarını içinde toplayan isim.

kelâm: söz, cümle.

kıssat: kıssalar, Kur'ân'da anlatılan, Peygamberlerin ve kavimlerinin hayat hikâyeleri.

kıyas: karşılaştırma.

lâyık: uygun.

maksat: gaye, amaç, hedef.

mana: anlam.

mazhar olma: kavuşma, ulaşma, şereflenme.

meratip: mertebeler, dereceler; farklı farklı manalar.

mertebe: aşama, basamak.

meselâ: örnek olarak.

misal: örnek.

muhatap: konuyla ilgili olan kimse.

mutlak: her hangi bir kayda ve şarta bağlı olmayıp genel olan.

müjde: sevindirici haber.

müttakî: takva sahibi, günahlardan siddetle kaçan.

nail: ulaşma.

numune: örnek.

o derece: o kadar çok.

Rahman: ister mü'min ister kâfir olsun rahmeti bütün herkese yayılan Allah.

rıza-i İlâhî: Allah'ın rızası.

rıza-i İlâhîye: Allah'ın rızası.

rızık: nimet, yenilip içilen her şey.

rica: dileme, isteme.

rû'yet: Allah'ı görme.

rû'yet-i İlâhîye: Allah'ı görme.

saadet: mutluluk.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

salih: dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden.

sükût: susma, konuşmama.

sülûk: nefsi terbiye etmek ve ruhen olgunlaşmak için aşamalarından oluşan bir yolu takip etme.

tabakat-i evliya: velîlerin tabakaları.

tayin: belirli kılma.

tevhit: birleme, Allah'ın bir ve tek olması ve Ondan başka ilâh olmaması hakikati.

vücut: vecihler, yönler.

1. Kurtuluşa erenler.

2. Bil ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Kendi günahın için de af dile... (Muhammed Suresi: 19.)

3. Yani: Ondan başka hiçbir rızık verici yoktur. Ondan başka hiçbir yaratıcı yoktur. Ondan başka Rahman yoktur.

af: bağışlanma.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

âmm: umumî, genel, herkesi ilgilendiren.

arif: Allah'ı bilme ve tanıma da ileri olan.

arzu: istek.

âşık: Allah'ı şiddetli bir şekilde seven ve her anını onun sevgisiyle geçiren.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

camiiyet-i lâfziye: bir sözün çok geniş ve herkesi ilgilendiren manaları içine alması.

Cennet: Allah'a inanan, günahlarından temizlenmiş olanların gireceği, ebediyen içinde kalacakları yer.

cihet: yön.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.

felâh: kurtuluş, selâmet.

aleyhissalâtü vesselâm: ona salât ve selâm olsun.

aleyhisselâm: Ona selâm olsun.
asa-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın mu'cizeli değneği.

belâgat: sözün düzgün, kusursuz, hâlin ve durumun gereğiye göre söylenmesi.

beniâdem: Âdemoğlu, insanlar.

derç: içine alma, toplama.

düstur: prensip, kural, kaide.

ehl-i içtihat: müçtehitler, ihtiyaç olduğu zaman ayet ve hadisler başta olmak üzere diğer delillerden hüküm çıkaran âlimler.

ehl-i tefsir: müfessirler, Kur'an'ın kelime ve cümlelerinin, mana ve hakikatlerini izah ve ispat edenler.

ehl-i usulüddin: kelâm âlimleri, İslâmiyetle ve İman hakikatleriyle ilgili konularda dininin esasları dairesinde kalarak bahseden âlimler.

ehl-i usulülfıkıh: fıkıh usulü âlimleri, dini bir hükmün fikhî delillerden nasıl çıkarılacağını bilenler.

elcevap: sorulan soruya cevap.

emare: işaret, belirti.

fenn-i belâgat: söz ve yazıda, düzgün, sanatlı ifade etme ilmini öğreten ilim.

fenn-i maani: manalara uygun, güzel söz söylemeyi ve güzel yazı yazmayı öğreten edebiyat dalı.

hitap: konuşma, söz söyleme.

hutbe-i ezeliye: varlığının başlangıcı olmayan Allah'ın insanlara ve cinlere bir konuşması, sözü.

icma: herhangi bir meselede ehliyetli din âlimlerinin görüş birliği ne varmaları.

ifade: anlatma, söyleme.

ifham: anlayışlar.

ihtilâf: fikir ayrılığı.

ilm-i beyan: yerli yerinde, açık ve güzel söz söylemenin kural ve metotlarından bahseden ilim.

ilm-i nahiv: Arapçada cümlelerin yapısından ve cümle içindeki kelimelerin görevlerinden bahseden ilim.

ilm-i sarf: Arapçada kelimenin yapısından ve kelimenin değişik şekillere girmesinden bahseden ilim.

irade: dileme, isteme, arzu etme.

ispat: kanıtlama.

İşaratü'l-İ'caz': Bediüzzaman Said Nursi'nin, Risale-i Nur Külliyyatında yer alan bir eseri.

kaide: kural, prensip, usul.

kasas-ı Kur'aniye: Kur'an'ın kıssaları; Kur'an'da anlatılan, Peygamberlerin ve kavimlerinin hayat hikâyeleri.

kelimat-ı Kur'aniye: Kur'an'ın kelimeleri.

Hem meselâ, kasas-ı Kur'aniyeden kıssa-i Mûsa Aleyhisselâm, âdeta asâ-i Mûsa (Aleyhisselâm) gibi binler faydaları var. O kıssada, hem Peygamber Aleyhissalâtü Ves-selâmı teskin ve teselli, hem küffarı tehdit, hem münafıkları takbih, hem Yahudileri tevbih gibi çok makasadı, pek çok vücuhu vardır. Onun için, surelerde tekrar edilmiştir. Her yerde bütün maksatları ifade ile beraber, yalnız birisi maksud-u bizzat olur, diğerleri ona tâbi kalırlar.

Eğer desen: “Geçmiş misallerdeki bütün manaları nasıl bileceğiz ki, Kur'an onları irade etmiş ve işaret ediyor?”

Elcevap: Madem Kur'an bir hutbe-i ezeliyedir, hem muhtelif tabaka tabaka olarak asırlar üzerinde ve arkasında oturup dizilmiş bütün beniâdeme hitap ediyor, ders veriyor; elbette o muhtelif efhama göre müteaddit manaları derç edip irade edecektir ve iradesine emareleri vazedecektir.

Evet, *İşaratü'l-İ'caz'* da şuradaki manalar misillü, kelimat-ı Kur'aniyenin müteaddit manalarını ilm-i sarf ve nahvin kaideleriyle ve ilm-i beyan ve fenn-i maaninin düsturlarıyla, fenn-i belâgatin kanunlarıyla ispat edilmiştir. Bununla beraber, ulûm-u Arabiyece sahih ve usul-ü diniyece hak olmak şartıyla ve fenn-i maanice makbul ve ilm-i beyanca münasip ve belâgatçe müstahsen olan bütün vücut ve maani, ehl-i içtihat ve ehl-i tefsir ve ehl-i usulüddin ve ehl-i usulülfıkıhın icmayla ve ihtilâflarının şahadetiyle, Kur'an'ın manalarındandırılar. O manalara

kıssa: ibret ve ders verici hikâye.

kıssa-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın hayat hikâyesi.

küffar: kâfirler, Allah inanmayanlar.

maani: manalar, anlamlar.

makasid: maksatlar, gayeler, amaçlar.

makbul: kabul edilmiş, geçerli.

maksat: gaye, amaç.

maksud-u bizzat: esas maksat.

meselâ: örnek olarak.

misillü: benzeri.

muhtelif: çeşit çeşit, farklı.

münafık: inanmadığı hâlde inanır gibi görünen, ara bozucu.

münasip: uygun.

müstahsen: beğenilen, güzel.

müteaddit: çeşitli, ayrı ayrı.

sahih: doğru.

sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

şahadet: şahitlik.

tâbi: uyan, itaat eden.

takbih: kınama, çirkin ve kötü gördüğünü belirtme.

tehdit: korkutma.

teselli: üzüntü dindirme, ferahlandırma.

teskin: sakinleştirme.

tevbih: azarlama, kötüleme.

ulûm-i Arabiye: Arapça ilimleri.

usul-ü diniye: dinin esasları, kuralları, prensipleri.

vaz': koyma, bırakma, gösterme.

vücut: vehiyler, yönler.

derecelerine göre birer emare vazetmiştir: ya lâfzıyedir, ya maneviyedir. O maneviye ise, ya siyak veya sibak-ı kelâmdan veya başka ayetten birer emare o manaya işaret eder. Bir kısmı yirmi ve otuz ve kırk ve altmış, hatta seksen cilt olarak muhakkikler tarafından yazılan yüz binler tefsirler, Kur'ân'ın camiiyet ve harikiyet-i lâfziyesine kat'î bir bürhan-ı bâhirdir. Her ne ise, biz şu sözde her bir manaya delâlet eden emareyi kanunuyla, kaidesiyle göstersek, söz çok uzanır. Onun için kısa kesip, kısmen *İşaratü'l-I'caz*'a havale ederiz.

İKİNCİ LEM'A: Manasındaki camiiyet-i harikadır.

Evet, Kur'ân, bütün müçtehitlerin me hazlarını, bütün ariflerin mezaklarını, bütün vasılların meşreplerini, bütün kâmillerin mesleklerini, bütün muhakkiklerin mezheplerini, manasının hazinesinden ihsan etmekle beraber, da-ima onlara rehber ve terakkیاتlarında her vakit onlara mürşit olup, o tükenmez hazinesinden onların yollarına neşr-i envâr ettiğ i, bütün onlarca musaddaktır ve müttefekunaleyhtir.

ÜÇÜNCÜ LEM'A: İlmindeki camiiyet-i harikadır.

Evet, Kur'ân, şeriatın müteaddit ve çok ilimlerini, hakikatin mütenevvi ve kesretli ilimlerini, tarikatin muhtelif ve hadsiz ilimlerini kendi ilminin denizinden akıttığı gibi; daire-i mümkinatın hakikî hikmetini ve daire-i vücubun ulûm-u hakikiyesini ve daire-i ahiretin maarif-i gamızasını o denizinden muntazaman ve kesretle akıtıyor.

arif: Allah'ı bilme ve tanıma-
da ileri olan.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümle-
si.

bürhan-ı bâhir: apaçık delil.

camiiyet: toplayıcı olma, bir-
çok manayı ve hakikati içinde
bulundurma.

camiiyet-i harika: harika bir
şekilde bir çok manayı ve ha-
kikati toplama.

daima: sürekli, her zaman.

daire-i ahiret: ahiret âlemi.

daire-i mümkinat: kâinat, ol-
ması olmamasına eşitken Al-
lah tarafından olmasına karar
verilen yaratıkların bulundu-
ğu alan.

daire-i vücup: hiçbir zaman
değişmeyen, varlığı zarurî
olan Allah'ın isim ve sıfatları-
nın alanı.

delâlet: delil olma, işaret et-
me.

derece: mertebe.

emare: delil, işaret, belirti.

hadsiz: sınırsız.

hakiki: gerçek.

harikiyet-i lâfziye: söz ve
kelâma ait olan harikalık.

havale: gönderme, bırakma.

hazine: kıymetli şeylerin sak-
landığı sağlam yer.

hikmet: yaratılıştaki ilâhî ga-
ye, fayda, yerli yerinde oluş.

ihsan etmek: vermek.

ilim: doğru ve faydalı bilgi.

İşaratü'l-I'caz: Bediüzzaman
Said Nursî'nin, Risale-i Nur
Külliyyatında yer alan bir eseri.

kaide: kural, prensip,

kâmil: kemale ermiş, mükem-
mel, olgun insan.

kanun: bir ilmin esasını oluşturan
kural.

kat'i: kesin.

kesret: çokluk.

kesretli: sayıca çok.

kısmen: bir kısım.

lâfziye: sözle, kelime ya da cüm-
le olarak.

lem'a: parlıtı.

maarif-i gamıza: kolayca anlaşıl-
mayan ince, derin, kapalı bilgiler.

mana: anlam.

maneviye: manaya ait.

mehaz: bir şeyin aslının alındığı
yer, kaynak.

meslek: gidilen, tutulan yol.

meşrep: kişinin gittiği manevî
yolda kendi mizacına göre takip
ettiği, usul, tarz.

mezak: zevk.

mezhep: gidilen, tutulan, takip
edilen yol.

muhakkik: gerçeği araştırıp bu-
lanlar.

muhtelif: çeşitli.

muntazaman: düzenli olarak.

musaddak: doğrulanmış.

müçtehit: içtihat eden, ihtiyaç ol-
duğu zaman ayet ve hadisler
başt a olmak üzere diğer deliller-
den hüküm çıkaran İslâm âlimi.

mürşit: doğru yolu gösteren.

müteaddit: ayrı ayrı, çeşit çeşit.

mütenevvi: çok çeşitli.

müttefekunaleyh: üzerinde bir-
leşilen mesele.

neşr-i envâr: nurlar yaymak.

rehber: kılavuz, yol gösteren.

sibak-ı kelâm: sözün öncesinde
geçenden çıkan mana.

siyak-ı kelâm: sözün gelişi.

şeriat: ilâhî emir ve yasaklara da-
yanan hükümlerin tamamı.

tarikât: takip edilen yol, meslek.

tefsir: Kur'ân'ın ayetlerini, kelime
ve harflerini yorumlayıp manala-
rını ortaya koyma.

terakkیات: ilerlemeler, yükseliş-
ler.

ulûm-u hakikiye: gerçek ilimler.

vakit: zaman.

vasıl: Hakka ulaşan.

vazetme: koyma, bırakma, gös-
terme.

Şu lem'aya misal getirilse, bir cilt yazmak lâzım gelir. Öyle ise, yalnız numune olarak şu yirmi beş adet Sözleri gösteriyoruz. Evet, bütün yirmi beş adet Sözlerin doğru hakikatleri, Kur'ân'ın bahr-i ilminden ancak yirmi beş katredir. O Sözlerde kusur varsa, benim fehm-i kasırına aittir.

DÖRDÜNCÜ LEM'A: Mebahisindeki camiiyet-i harikadır.

Evet, insan ve insanın vazifesi, kâinat ve Hâlık-ı Kâinat'ın, arz ve semavatın, dünya ve ahiretin, mazi ve müstakbelin, ezel ve ebedin mebahis-i külliyesini cem etmekle beraber; nutfeden halk etmek, tâ kabre girinceye kadar yemek, yatmak adabından tut, tâ kaza ve kader mebahislerine kadar; altı gün hilkat-i âlemden tut, tâ ¹ **وَالْمُرْسَلَاتِ، وَالذَّارِيَاتِ** kasemleriyle işaret olunan rüzgârların esmesindeki vazifelerine kadar; ² **وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ** **يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ** işaretıyla, insanın kalbine ve iradesine müdahalesinden tut, tâ ³ **وَالسَّمَوَاتِ مَطْوِيَّاتٍ بِيَمِينِهِ** yani, bütün semavatı bir kabzasında tutmasına kadar; ⁴ **وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ** zeminin çiçek ve üzüm ve hurmasından tut, tâ ⁵ **إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا** ile ifade ettiği hakikat-i acibeye ⁶ **ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ** kadar; ve semanın

adap: usul, davranış kuralları.
ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
arz: yer.
bahr-i ilim: ilim denizi.
camiiyet-i harika: harika bir şekilde bir hakikati ve manayı toplamaya.
cem: toplama.
cilt: bir konuda yazılmış kitaplardan her biri.
ebed: sonu olmayan gelecek zaman.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman.
fehm-i kasır: kısa anlayış.
hakikat: gerçek.
hakikat-i acibe: hayret verici gerçek.
Hâlık-ı Kâinat: kâinatın yaratıcısı olan Allah.
halk: yaratma.
hilkat-i âlem: âlemin yaratılışı.
ifade: anlatma, söyleme, bildirme.
irade: bir şeyi yapma veya yapmama konusunda karar verebilme ve bu karar yerine getirme gücü.
işarat: işaretler.
kabir: mezar.
kabza: el, avuç.
kader: Cenab-ı Hakkın ezeli ilmi ile, kâinatta olmuş ve olacak bütün şeyleri bilmesi.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kasem: yemin.
katre: damla.
kaza: Cenab-ı Hak tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratılması.
lâzım: gerekli.
lem'a: parıltı.
mazi: geçmiş zaman.
mebahis: bahisler, konular.
mebahis-i külliye: büyük geniş ve çok şeylerle ilgili konular.
mebas: bölüm.
misal: örnek.

1. Yemin olsun... meleklerle. (Mürselât Suresi: 1.); Yemin olsun esip savuran rüzgâra (Zariyat Suresi: 1.)
2. Allah dilemedikçe siz hiçbir şeyi isteyemezsiniz. (İnsan Suresi: 30.) • Allah, kişinin kalbine ondan daha yakındır. (Enfal Suresi: 24.)
3. Gökler de Onun kudretiyle dürülmüştür. (Zümer Suresi: 67.)
4. Biz o ölmüş yeryüzünde hurma ve üzüm bahçeleri yarattık. (Yâsin Suresi: 34.)
5. Ne zaman ki yer müthiş bir sarsıntıyla sarsılır. (Zilzal Suresi: 1.)
6. Sonra İlâhî iradesini, buhar hâlindeki dünya semasına yöneltti. (Fussilet Suresi: 11.)

müdahale: karışma.

müstakbel: gelecek zaman.

numune: örnek.

nutf: erkek ve dişi üreme

hücrelerinin birleşmiş şekli.

sema: gökyüzü.

semavat: gökler.

vazife: görev.

zemin: yer.

hâletindeki vaziyetinden tut, tâ duhanla inşıkakına ve yıldızlarının düşüp hadsiz fezada dağılmasına kadar; ve dünyanın imtihan için açılmasından, tâ kapanmasına kadar; ve ahiretin birinci menzili olan kabirden, sonra berzahtan, haşirden, Köprüden tut, tâ Cennete, tâ saadet-i ebediyeye kadar; mazi zamanının vukuatından, Hazret-i Âdem'in hilkat-i cesedinden, iki oğlunun kavgasından tâ tufana, tâ kavm-i Firavun'un garkına, tâ ekser enbiyanın mühim hâdisatına kadar; ve ¹ **اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ بِرَبِّكَم** işaret ettiği hâ-

dise-i ezeliyeden tut, tâ ² **وَجُوهُ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ اِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ**

ifade ettiği vakıa-i ebediyeye kadar bütün mebahis-i esasiyeyi ve mühimmeyi öyle bir tarzda beyan eder ki, o beyan, bütün kâinatı bir saray gibi idare eden ve dünyayı ve ahireti iki oda gibi açıp kapayan ve zemin bir bahçe ve sema misbahlarıyla süslendirilmiş bir dam gibi tasaruf eden ve mazi ve müstakbel bir gece ve gündüz gibi nazarına karşı hazır iki sahife hükmünde temaşa eden ve ezel ve ebed, dün ve bugün gibi silsile-i şununatın iki tarafı birleşmiş, ittisal peyda etmiş bir surette bir zaman-ı hazır gibi onlara bakan bir Zat-ı Zülcelâl'e yakışır bir tarz-ı beyandır.

Nasıl bir usta, bina ettiği ve idare ettiği iki haneden bahseder, programını ve işlerinin liste ve fihristesini yapar; Kur'ân dahi şu kâinatı yapan ve idare eden ve işlerinin listesini ve fihristesini—tabir caiz ise—programını yazan, gösteren bir Zatın beyanına yakışır bir tarzdadır. Hiçbir cihetle eser-i tasannu ve tekellüf görünmüyor.

1. Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (A'raf Suresi: 172.)

2. Yüzler var, o gün ışıl ışıdır, Rabbine bakar. (Kıyamet Suresi: 22-23.)

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
berzah: ölenlerin ruhlarının kıyamete kadar kaldıkları âlem; kabir âlemi.
beyan: anlatma, bildirme.
bina etme: yapma, inşa etme.
Cennet: Allah'a inanan, günahlarından temizlenmiş olanların gireceği yer.

cihet: yön.
duhan: duman.
ebed: sonu olmayan gelecek zaman.
ekser: pek çok.
enbiya: nebîler, peygamberler.
eser-i tasannu ve tekellüf: gösteriş yapmacıklık belirtisi.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman.

feza: uzay.
fihriste: bir şeyin içinde nelelerin bulunduğunu gösteren özet liste.
gark: boğulma.
hâdisat: olaylar.
hâdis-e-i ezeliye: ezeli hâdiseler, zaman ve mekân dışı olay.
hadsiz: sınırsız.
hâl: durum.
hâlet: hâl.

hane: ev.

haşir: kıyametten sonra ölümlerin diriltip bir yerde toplanması.

Hazret-i Âdem: ilk insan ve ilk peygamber.

hilkat-i ceset: cesedin yaratılışı.

ilâhî: Cenab-ı Hakka dair.

imtihan: sınama, deneme, sınav.

inşıkak: bölünme, çatılma, yarıma.

irade: bir şeyi yapma veya yapmama konusunda karar verebilme ve bu karar yerine getirme gücü.

ittisal: bitişmek, ulaşmak.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kavm-i Firavun: Firavun'un kavmi.

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.

mazi: geçmiş zaman.

mebahis-i esasiye ve mühimme: önemli ve temel konular.

melek: Allah'ın nurdan yarattığı ve Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûk.

menzil: yer, mekân, durak.

misbah: lâmba.

mühim: önemli.

müstakbel: gelecek zaman.

müthiş: dehşetli, korkunç.

nazar: bakış.

peyda etme: meydana gelme.

Rab: varlıkların bütün ihtiyaçlarını gideren, besleyen, büyüten onları uyum içinde sevk ve idare eden Allah.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

saray: görkemli, güzel, zevkli döşenmiş büyük yapı.

sema: gökyüzü.

silsile-i şununat: olaylar ve işler zinciri.

suret: biçim, şekil.

tabir caiz ise: söz uygunsa, yerindeyse.

taraf: yön, yan.

tarz: biçim, suret.

tarz-ı beyan: anlatma ve bildirme şekli.

tasarruf: idare etme, kullanma.

temaşa: bakıp seyretme.

tufan: Hz. Nuh'a inanmayarak yoldan çıkmış olanları azaplandırmak için Allah tarafından hem gökten yağdırılan, hem de yerden kaynakarak bütün dünyayı kaplayan su.

vakıa-i ebediye: ebediyete ait olay.

vaziyet: durum.

vukuat: vak'alar, olaylar.

yemin: and.

zaman-ı hazır: şimdiki zaman.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan Allah.

zemin: yer.

Hiçbir şaibe-i taklit veya başkasının hesabına ve onun yerinde kendini farz edip konuşmuş gibi bir hud'anın emaresi olmadığı gibi; bütün ciddiyetiyle, bütün saffetiy-le, bütün hulûsuyla safî, berrak, parlak beyanı, nasıl gündüzün ziyası “Güneşten geldim” der, Kur’ân dahi “Ben, Hâlik-ı Âlem’in beyanıyım ve kelâmıyım” der.

Evet, şu dünyayı antika sanatlarla süslendiren ve lezzetli nimetlerle dolduran ve sanatperverâne ve nimetperverâne, şu derece sanatının acibeleriyle, şu derece kıymettar nimetlerini dünyanın yüzüne serpen, sıravari tanzim eden ve zeminin yüzünde seren, güzelce dizen bir Sâni, bir Mün'im'den başka şu velvele-i takdir ve istih-sanla ve zemzeme-i hamd ve şükranla dünyayı dolduran ve zemini bir zikirhane, bir mescit, bir temaşagâh-ı sanat-ı İlâhiyeye çeviren Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan kime yakışır ve kimin kelâmı olabilir? Ondan başka kim ona sahip çıkabilir? Ondan başka kimin sözü olabilir? Dünyayı ışıklandıran ziya, güneşten başka hangi şeye yakışır? Tılsım-ı kâinatı keşfedip âlemi ışıklandıran beyan-ı Kur’ân, Şems-i Ezelîden başka kimin nuru olabilir? Kimin haddine düşmüş ki, ona nazire getirsin, onun taklidini yapsın?

Evet, bu dünyayı sanatlarıyla ziynetlendiren bir sanat-kârın, sanatını istihsan eden insanla konuşmaması muhaldir. Madem ki yapar ve bilir; elbette konuşur. Madem konuşur; elbette konuşmasına yakışan, Kur’ân’dır. Bir çiçeğin tanziminden lâkayt kalmayan bir Malikü'l-Mülk, bütün mülkünü velveleye veren bir kelâma karşı nasıl lâkayt kalır? Hiç başkasına mal edip hiçe indirir mi?

acibe: hayret uyandıran, benzeri görülmemiş şey.
âlem: cihan.
antika sanatlar: değerli eserler.
berrak: duru, açık.
beyan: açıklama, anlatma, izah, bildirme.
beyan-ı Kur’ân: Kur’ân’ın anlatımı, bildirmesi.
ciddiyet: ciddîlik.
elhak: hakkın tâ kendisi.
emare: işaret, belirti.
farz etme: öyle kabul etme, sayma.
Hâlik-ı Âlem: âlemin yaratıcısı.
hesabına: adına.
hud’a: hile, aldatma.
hulûs: safılık, samimiyet, içtenlik.
istihsan: güzel bulma, beğenme.
kelâm: söz.
keşif: açma, gizli bir şeyi bulup meydana çıkarma.
kıymettar: kıymetli, değerli.
Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur’ân-ı Kerîm.
lâkayt: ilgisiz.
mal etmek: at kılmak.
Malikü'l-Mülk: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.
mescit: ibadet edilen yer.
muhal: imkânsız.
mülk: sahip olunan ve üzerinde tasarruf hakkı bulunan şey.
Mün'im: gerçek nimet verici olan Allah.
nazire: bir şeye benzetilerek yapılan şey.
nimet: lütuf, ihsan; Allah’ın yarattığı faydalı olan her şey.
nimetperverâne: nimetle besleyerek.
nur: aydınlık, ışık.
saffet: safılık, berraklık; her türlü hile ve aldatmadan uzak olma.
safi: saf olan, katıksız.
sanatkâr: sanat eseri ortaya koyan kimse.
sanatperverâne: sanata değer vererek.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sıravari: sıra gibi.
şaibe-i taklit: taklit lekesi ve kiri.

Şems-i Ezelî: varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.
taklit: benzer.
tanzim: düzenleme.
tarz: biçim, şekil.
temaşagâh-ı sanat-ı İlâhiye: İlâhî sanatların seyir yeri.

tılsım-ı kâinat: kâinatın gizli sırrı.
velvele: gürültü, patırtı.
velvele-i takdir ve istih-san: beğendiğini ve güzel bulduğunu belirten yüksek ses.
Zat: büyüklük ve yücelik sahibi Allah.

zemin: yer, yeryüzü.
zemzeme-i hamd ve şükran: övgü ve teşekkür belirten ahenkli güzel ses.
zikirhane: zikir yapılan yer.
ziya: ışık.
ziynet: süs.

BEŞİNCİ LEM'A: Kur'an'ın üslûp ve icazındaki cami-iyet-i harikadır.

Bunda, Beş Işık var.

Birinci Işık: Üslûb-u Kur'an'ın o kadar acip bir cemi-yeti var ki, bir tek sure, kâinatı içine alan bahr-i muhit-i Kur'anîyi içine alır; bir tek ayet, o surenin hazinesini içine alır. Ayetlerin çoğu, her birisi birer küçük sure; surelerin çoğu, her birisi birer küçük Kur'an'dır. İşte şu, i'caz-kârâne icazdan büyük bir lütf-u irşattır ve güzel bir teshildir. Çünkü herkes, her vakit Kur'an'a muhtaç olduğu hâlde, ya gabavetinden veya başka esbaba binaen, her vakit bütün Kur'an'ı okumayan veyahut okumaya vakit ve fırsat bulamayan adamlar, Kur'an'dan mahrum kalmamak için, her bir sure, birer küçük Kur'an hükmüne, hatta her bir uzun ayet, birer kısa sure makamına geçer. Hatta, Kur'an Fatiha'da, Fatiha dahi Besmelede münderiç olduğuna, ehl-i keşif müttefiktirler. Şu hakikate bürhan ise, ehl-i tahkikin icmaıdır.

İkinci Işık: Ayat-ı Kur'âniye, emir ve nehiy, vaat ve vait, tergip ve terhip, zecir ve irşat, kasas ve emsal, ah-kâm ve maarif-i İlâhiye ve ulûm-u kevnîye ve kavanin ve şerait-i hayat-ı şahsiye ve hayat-ı içtimaiye ve hayat-ı kalbiye ve hayat-ı maneviye ve hayat-ı uhreviye gibi umum tabakat-ı kelâmiye ve maarif-i hakikiye ve hacat-ı beşeri-yeye delâlâtıyla, işaretleriyle cami olmakla beraber,

acip: hayrette bırakan.
ahkâm: emirler, hükümler.
ayat-ı Kur'âniye: Kur'an'ın ayetleri.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bahr-i muhit-i Kur'âni: büyük bir okyanusa benzeyen,

sonsuz ilim hazinesi olan Kur'an.
Besmele: Bismillâhirrahmanirrahim.
binaen: -den dolayı.
bürhan: delil.
camî: toplayan, içine alan; çok şeylerle alâkali.

camiiyet-i harika: harika bir şekilde bir çok hakikati ve manayı toplama.
cemiyet: topluluk, birlik.
delâlât: delâletler, işaretler.
ehl-i keşif: keşif ehli; herkesin göremediği ve bilemediği gizli hakikatleri Allah'ın lüt-

fuyla keşfedip bilenler.

ehl-i tahkik: hakikatleri delilleriyle bilen âlimler.

emsal: misaller, örnekler.

esbap: sebepler.

Fatiha: Kur'an-ı Kerim'in birinci suresi.

gabavet: anlayışsızlık.

hacat-ı beşeriye: insanî ihtiyaçlar.

hakikat: gerçek.

hayat-ı kalbiye: kişinin his ve duygu dünyası

hayat-ı maneviye: manevî hayat.

hayat-ı uhreviye: ahirete ait olan hayat.

hazine: define.

icaz: az sözle çok mana ifade etme.

i'caz-kârâne: mu'cizeli bir şekilde.

icma: fikir birliği.

irşat: doğru yolu gösterme.

işarat: işaretler.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kasas: kıssalar, Kur'an'da anlatılan peygamberlerin ve kavimlerinin hayat hikâyeleri

kavanin: kanunlar.

kelâm: söz.

lâkayt: ilgisiz.

lem'a: parıltı.

lütf-u irşat: doğru yola eristirme nimeti.

maarif-i hakikiye: gerçek bilgiler.

maarif-i İlâhiye: İlâhî bilgiler.

mahrum: yoksun, uzak kalma.

makam: yer.

muhtaç: ihtiyacı olan.

münderiç: içinde bulunan, yerleştirilmiş, konulmuş.

müttefik: fikirce beraber olan, anlaşmış, birleşmiş.

nehiy: yasaklama.

şerait-i hayat-ı içtimaiye: sosyal hayatın şartları.

şerait-i hayat-ı şahsiye: şahsî hayatla ilgili şartlar.

tabakat-ı kelâmiye: sözün tabakaları.

tergip: ümit vermek

terhip: korkutmak.

teshil: kolaylaştırma.

ulûm-i kevnîye: kâinat ve dünya ile ilgili ilimler.

umum: bütün.

üslûp: ifade tarzı, anlatım şekli.

üslûp-u Kur'an: Kur'an'ın anlatım tarzı.

vaat: söz verme.

vait: yapılacak kötü şeylere karşı ceza vermekle tehdit etme.

vakit: zaman.

zecir: yasaklama, zorlama.

حَذِّ مَا شِئْتَ لِمَا شِئْتَ yani, “İstediğin her şey için Kur’ân’-dan her ne istersen al,” ifade ettiği mana o derece doğruluğuyla makbul olmuş ki, ehl-i hakikat mabeyninde durub-u emsal sırasına geçmiştir.

Ayat-ı Kur’âniyede öyle bir camiiyet var ki, her derde deva, her hacete gıda olabilir. Evet, öyle olmak lâzım gelir. Çünkü daima terakkiyatta kat-ı meratip eden bütün tabakat-ı ehl-i kemalin rehber-i mutlaka elbette şu hasiyete malik olması elzemdir.

Üçüncü Işık: Kur’ân’ın i’caz-kârâne icazıdır. Kâh olur ki uzun bir silsilenin iki tarafını öyle bir tarzda zikreder ki, güzelce silsileyi gösterir. Hem, kâh olur ki bir kelimenin içine sarihan, işareten, remzen, imaen bir davanın çok bürhanlarını derç eder.

Meselâ, وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاختِلَافُ

¹ اَلْسِتِّكُمْ وَالْوَانِكُمْ ’de, ayat ve delâil-i vahdaniyet silsilesini teşkil eden silsile-i hilkat-i kâinatın mebde ve müntehasını zikir ile, o ikinci silsileyi gösterir; birinci silsileyi okutturuyor.

Evet, bir Sâni-i Hakîm’e şahadet eden sahaif-i âlemin birinci derecesi, semavat ve arzın asl-ı hilkatleridir; sonra gökleri yıldızlarla tezyin ile zeminin zihayatlarla şenlendirilmesi, sonra güneş ve ayın teshiriyle mevsimlerin değişmesi, sonra gece ve gündüzün ihtilâf ve deveranı

arz: yer.
asl-ı hilkat: yaratılışın ilk hâli, başlangıcı.
ayat: ayetler.
ayat-ı Kur’âniye: Kur’ân’ın ayetleri.
ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.
bürhan: delil.
camiiyet: toplayıcı olma, çok şeylerle alâkalılık.
daima: her zaman.
delâil-i vahdaniyet: birlik delilleri.
derç: koyma, yerleştirme.
derece: meritebe.
deva: ilâç, çare.
deveran: dönüş, dolaşma.
durub-u emsal: atasözü.
ehl-i hakikat: gerçeği bulup onun peşinden gidenler.
elzem: çok lüzumlu.
hacete: ihtiyaç.
hasiyet: özellik, vasıf.
icaz: az sözle çok mana ifade etme.
i’caz-kârâne: mu’cizeli bir şekilde.
ifade: bildirme, anlatma.
ihtilâf: ayrılık, farklılık.
imaen: işaret ederek, sezdirerek.
işareten: işaret yoluyla.
kâh: zaman olur.
kat-ı meratip: mertebelerde yükselme, ilerleme.
mabeyin: arası.
makbul: kabul edilmiş, geçerli.
malik: sahip.
mebde: başlangıç.
meselâ: örnek olarak.
münteha: son.
rehber-i mutlak: tam rehber, her konuda yol gösterici.

1. Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin, seslerinizin ve simalarınızın farklılığı da Onun ayetlerindendir. (Rum Suresi: 22.)

remzen: işaretle.
sahaif-i âlem: âlem sayfaları.
Sâni-i Hakîm: her şeyi hikmetli ve sanatlı yaratan Allah.
sarihan: açıkça.
semavat: gökler.
silsile: zincir, birbirini takip eden şeylerin oluşturduğu sıra.

silsile-i hilkat-i kâinat: kâinatın yaratılış zinciri.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
tabakat-ı ehl-i kemal: kemal sahibi olgun insanların tabakaları.
taraf: yan.
tarz: biçim, şekil, suret.
terakkiyat: terakkiler, yükselmeler, ilerlemeler.

teshir: itaat ettirme, boyun eğdirmeye.
teşkil: oluşturma, meydana getirme.
tezyin: süsleme.
zemin: yer.
zihayat: hayat sahibi, canlı.
zikir: anma, söyleme.
zikretmek: söylemek, anlatmak.

içindeki silsile-i şuanattır. Daha gele gele tâ kesretin en ziyade intişar ettiği mahal olan simaların ve seslerin hususiyetlerine ve imtiyazlarına ve teşahhuslarına kadar; madem ki, en ziyade intizamdan uzak ve tesadüfün karışmasına maruz olan fertlerin simalarındaki teşahhusatta hayret verici bir intizam-ı hakîmâne bulunsa, üzerinde gayet sanatkâr bir Hakîm'in kalemi işlediği gösterilse, elbette intizamları zahir olan sair sahifeler kendi kendine anlaşılır; Nakkaş'ını gösterir. Hem madem, koca semavat ve arzın asl-ı hilkatinde eser-i sanat ve hikmet görünüyor; elbette kâinat sarayının binasında temel taşı olarak gökleri ve zemini hikmetle koyan bir Sâniin sair eczalarında eser-i sanatı, nakş-ı hikmeti pek çok zahirdir. İşte şu ayet, hafîyi izhar, zahirîyi ihfa ederek, gayet güzel bir icaz yapmış.

Elhak, ¹ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ 'den tut, tâ

² وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ 'e kadar altı defa ³ وَمِنْ آيَاتِهِ وَمِنْ آيَاتِهِ ile başlayan silsile-i berahin, bir silsile-i cevahirdir, bir silsile-i nurdur, bir silsile-i i'cazdır, bir silsile-i icaz-ı i'cazîdir. Kalp istiyor ki, şu definelere gizli olan elmasları göstereyim; fakat, ne yapayım makam kaldırmıyor. Başka vakte talik edip, o kapıyı şimdi açmıyorum.

Hem meselâ, ⁴ فَاَرْسَلْنَاهُ يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ .

1. Akşama erdiğinizde ve sabaha kavuştuğunuzda Allah'ı tesbih edin. (Rum Suresi: 17.)

2. Göklerde ve yerde tecelli eden en yüce sıfatlar Onundur. Onun kudreti her şeye galiptir; O her şeyi hikmetle yapar. (Rum Suresi: 27.)

3. Onun ayetlerindendir. • Onun ayetlerindendir. (Rum Suresi: 20, 21, 22, 23, 24, 25.)

4. ... beni zindana gönderin. • Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi... (Yusuf Suresi: 45-46.)

arz: yer, dünya.

asl-ı hilkat: yaratılışın ilk hâli, başlangıcı.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

define: hazine.

ecza: parçalar, bölümler.

elhak: hakkın tâ kendisi.

elmas: çok kıymetli bir mücevher.

eser-i hikmet: bir gayeye yönelik, faydalı ve yerli yerinde

oluşun belirtileri.

eser-i sanat: sanat eseri; ustaca ve güzelce yapılaşın belirtileri

fert: şahıs.

gayet: son derece, çok.

hafî: gizli, saklı.

Hakîm: her şeyi bir gayeye yönelik, faydalı ve yerli yerinde yaratan Allah.

hikmet: bir gayeye yönelik, faydalı ve yerli yerinde oluş.

hususiyet: ayıncı özellik.

icaz: az sözle çok mana ifade etme.

ihfa: gizleme.

imtiyaz: benzerlerinden farklı olma, ayrıcalık.

intişar: yayılma.

intizam: düzenlilik.

intizam-ı hakîmâne: hikmetlice olan düzenlilik.

izhar: açığa çıkarma, gösterme, belirtme.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kesret: çokluk.

kudret: Allah'ın bütün varlıkları kuşatan sonsuz ve sınırsız kuvveti.

mahal: yer.

maruz olma: bir şeyin karşısında, tesiri altında bulunma, hedef olma.

meselâ: örnek olarak.

Nakkaş: varlıkları mükemmel işlenmiş nakışlar gibi nakşeden, yaratan Allah

nakş-ı hikmet: hikmet nakışları.

sair: diğer, başka.

sanatkâr: sanat eseri ortaya koyan.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

saray: görkemli, güzel, zevkli döşenmiş büyük yapı.

semavat: gökler.

sıfat: nitelik, vasıf.

silsile-i berahin: deliller zinciri.

silsile-i cevahir: cevherler zinciri.

silsile-i i'caz: mu'cizelik zinciri.

silsile-i icaz-ı i'cazi: bir zincir gibi peş peşe gelen ve mu'cize olan vezir ifadeler.

silsile-i nur: nur zinciri.

silsile-i şuanat: olaylar ve işler zinciri.

sima: yüz.

talik: bırakma, erteleme.

tecelli: görünme, belirme, yansıma

tesadüf: rastlantı, rastgele olma.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

teşahhus: şahıslanma, bir şekil ve kimlik kazanma.

teşahhusat: şahıslanmalar, bir şekil ve kimlik kazanmalar.

zahir: açık, belli, meydanda.

zahirî: görünen.

zemin: yeryüzü.

zindan: hapisane.

ziyade: fazla.

¹ فَارْسُلُونْ kelâmıyla ² يُوْسُفُ kelimesi ortalarında şunlar var:

إِلَى يُوْسُفَ لَأَسْتَعْبِرَ مِنْهُ الرَّؤْيَا فَارْسُلُوهُ فَذَهَبَ
إِلَى السِّجْنِ وَقَالَ يُوْسُفُ ³

Demek beş cümleyi bir cümlede icmal edip icaz ettiği hâlde vuzuhu ihlâl etmemiş, fehmi işkâl etmemiş.

Hem meselâ, ⁴ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا

adem: yokluk.
âlem: cihan.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bidayeten: ilk olarak, başlangıçta.
cihet: yön.
erzak: rızıklar, yiyecekler.
evvelâ: birinci olarak.
fehîm: anlama, anlayış.
havale: üstüne bırakma, gönderme.
hubub: tohumlar, taneler.
hububat: habbeler, taneler, ekinler.
icaz: az sözle çok mana ifade etme.
icmal: kısaltma, ayrıntılarına girmeme.
ihlâl: bozma, zarar verme.
inkâr: inanmama, kabul etmeme.
insan-ı asi: isyan eden insan.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
ışkâl: zorlaştırma, güçleştirme.
kabir: mezar.
kelâm: söz.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, durum.
levazimat: lüzumlu maddeler.
meselâ: örnek olarak.
müteaddit: çeşitli.
nebatat: bitkiler.
saray: görkemli, güzel, zevkli döşenmiş büyük yapı.
silsile-i ihsanat: iyilikler, bağışlar zinciri.
tabir: yorumlama.
tafsil: ayrıntılarıyla açıklama, anlatma.
tahrîk: harekete geçirme.
vazife: görev.
vuzuh: açıklık.
Zat: büyüklük ve yücelik sahibi Allah.
zemin: yeryüzü.
zindan: hapisane.

İnsan-ı asi, “Çürümüş kemikleri kim diriltecek” diye, meydan okur gibi inkârına karşı, Kur'an der: “Kim bida-yeten yaratmış ise, o diriltecek.” O yaratan Zat ise her bir şeyi her bir keyfiyette bilir. Hem, size yeşil ağaçtan ateş çıkaran bir Zat, çürümüş kemiğe hayat verebilir. İşte şu kelâm, diriltmek davasına müteaddit cihetlerle bakar, ispat eder:

• Evvelâ, insana karşı ettiği silsile-i ihsanatı şu kelâmıyla başlar, tahrik eder, hatıra getirir, başka ayetlerde tafsil ettiği için kısa keser, akla havale eder. Yani, “Size ağaçtan meyveyi ve ateşi ve ottan erzakı ve hububu ve topraktan hububatı ve nebatatı verdiği gibi, zemini size hoş—her bir erzakınız içinde konulmuş—bir beşik ve âlemi güzel ve bütün levazımatınız içinde bulunur bir saray yapan bir Zattan kaçıp, başı boş kalıp, ademe gidip, saklanılmaz; vazifesiz olup, kabre girip, uyandırılmamak üzere rahat yatamazsınız.”

1. Beni gönderin. (Yusuf Suresi: 45.)

2. Ey Yusuf (Yusuf Suresi: 46.)

3. Beni gönderin Yusuf'a, tâ ki ondan rüyayı tabir etmesini isteyeyim. Onlar da onu gönderdiler. O, zindana gitti ve dedi: “Ey Yusuf!..”

4. Odur ki, yem yeşil ağaçtan size ateş çıkarır. (Yâsin Suresi: 80.)

- Sonra, o davanın bir deliline işaret eder,

¹ **الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ** kelimesiyle remzen der: “Ey haşri inkâr eden adam! Ağaçlara bak; kışta ölmüş kemikler gibi hadsiz ağaçları baharda diriltten, yeşillendiren, hatta her bir ağaçta yaprak ve çiçek ve meyve cihetiyle üç haşrin numunelerini gösteren bir Zata karşı inkâr ile, istib’at ile kudretine meydan okunmaz.”

• Sonra, bir delile daha işaret eder, der: “Size ağaç gibi kesif, sakil, karanlıklı bir maddeden ateş gibi lâtif, hafif, nuranî bir maddeyi çıkaran bir Zattan, odun gibi kemiklere ateş gibi bir hayat ve nur gibi bir şuur vermeyi nasıl istib’at ediyorsunuz?”

• Sonra, bir delile daha tasrih eder, der ki: “Bedevîler için kibrit yerine ateş çıkaran meşhur ağacın, yeşil iken iki dalı birbirine sürüldüğü vakit ateşi yaratan ve rutube-tiyle yeşil ve hararetiyle kuru gibi iki zıt tabiatı cem edip, onu buna menşe etmekle, her bir şey, hatta anasır-ı asliye ve tabâyi-i esasiye Onun emrine bakar, Onun kuvve-tiyle hareket eder. Hiç birisi, başı boş olup tabiatıyla hareket etmediğini gösteren bir Zattan, topraktan yapılan ve sonra toprağa dönen insanı topraktan yeniden çıkar-ması istib’at edilmez, isyan ile Ona meydan okunmaz.”

• Sonra, Hazret-i Mûsa Aleyhisselâmın şecere-i meşhuresini hatıra getirmekle—şu dava-i Ahmediye Aleyhis-salâtü Vesselâm, Mûsa Aleyhisselâmın dahi davasıdır—enbiyanın ittifakına hafî bir ima edip, şu kelimenin icazına bir letafet daha katar.

cihet: yön.

dava: iddia; takip edilen fikir, gidilen yol.

dava-i Ahmediye: Hz. Peygamberin davası, yolu.

delil: bir fikrin veya hükmün doğruluğunu kanıtlayan şey.

emir: buyruk.

enbiya: peygamberler.

had: sınır.

hafî: gizli.

hararet: sıcaklık, ısı.

haşir: Allah’ın kıyametten sonra ölüleri diriltip bir yerde toplaması.

Hazret-i Mûsa: bkz. Şahis Bilgileri, Mûsa (a.s.).

icaz: az sözle çok mana ifade etme.

ima: işaret.

inkâr: inanmama, kabul etme-me.

istib’at: akıldan uzak görme; inkâr.

isyan: itaatsizlik, başkaldırma.

ittifak: fikir birliği etme.

kesif: yoğun, sık, katı.

kudret: Allah’ın bütün varlıkları kuşatan sonsuz ve sınırsız kuvveti.

lâtif: güzel, narin.

letafet: güzellik, hoşluk.

menşe: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.

meşhur: tanınmış.

Mûsa: bkz. Şahis Bilgileri.

numune: örnek.

nur: aydınlık, ışıık.

nuranî: nurlu.

remzen: işaret yoluyla.

rutubet: yaşlık, ıslaklık.

sakil: ağır, çirkin.

şecere-i meşhure: meşhur ağaç.

şuur: bilinç, anlayış, idrak.

tabâyi-i esasiye: toprak, su, hava gibi temel unsurların yapılan ve özellikleri.

tabiat: bir şeyin yapısı, yaratılıştan gelen temel özellikleri.

tasrih: açık açık anlatma, belirtme.

Zat: büyüklük ve yücelik sahibi Allah.

1. Yem yeşil ağaç. (Yâsin Suresi: 80.)

aleyhissalâtü vesselâm: ona sun.

salât ve selâm olsun.

anasır-ı asliye: temel unsur-

aleyhisselâm: selâm ona ol- lar, ana maddeler.

bedevî: göçebe, çölde çadır-

da yaşayan.

cem: toplama.

âmî: cahil, bilgisiz.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bakara: inek.
bakarperest: ineğe tapan.
bakarperestlik: ineğe tapma.
beyan: açıklama, anlatma.
camî: toplayan, içine alan; çok şeylerle alâkalı.
cüz: parça, kısım.
düstur: kanun, kural, prensip.
düstur-u küllî: büyük ve genel kanun, prensip.
ekser: pek çok.
fehîm: anlayış.
fünun: fenler, bilimler.
hâdis: olay.
harîk: harika.
hazinedar: muhafaza edici, koruyucu.
hususî: özel.
icaz-ı Kur'ânî: Kur'an'ın vezizliği; az sözle çok manalar anlatması.
İcl Hâdisesi: Hazret-i Mûsa'nın israiloğullarına Allah'ın emrettiği bir ineği kestirmesi olayı.
ifade: anlatma.
ilham: Allah tarafından insanın kalbine veya zihnine indirilen mana.
itaat: boyun eğme, uyma.
kavm-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın kavmi.
kıssa-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın kıssası.
küllî: umumî, büyük.
mahlûkat: yaratıklar.
makam: durak.
mefkûre: düşünce, benimsenen inanç.
melâike: melekler.
melek: Allah'ın nurdan yarattığı ve Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûk.
merhameten: acıyarak, şefkat ederek.
mevcudat: varlıklar.
misal: örnek.
musahhar: boyun eğmiş.
muzır: zararlı.
nev-i benîâdem: âdemoğulları, insanlık.
nev-i insan: insan cinsi, insanlık.
secde: baş eğme.
semek: balık.
şahs-ı Âdem: Âdem'in (a.s.) şahsı.
şeytan: Hz. Âdem'in üstünlüğü'nün kabulü anlamında ona secde edilmesi ile ilgili ilâhî emre uymadığı için semadan kovulan ve o zamandan beri Âdemoğullarını doğru yoldan çıkartmaktan geri durmayan lânetlenmiş varlık.
tabaka: katman.
tabaka-i türabiye: toprak tabakası.

Dördüncü Işık: İcaz-ı Kur'ânî o derece camî ve harîktir; dikkat edilse görünüyor ki, bazen bir denizi bir ibrikte gösteriyor gibi pek geniş ve çok uzun ve küllî düsturları ve umumî kanunları, basit ve âmî fehimlere merhameten basit bir cüz'üyle, hususî bir hâdis ile gösteriyor. Binler misallerinden yalnız iki misaline işaret ederiz.

• *Birinci misal:* Yirminci Sözün Birinci Makamında tafsilen beyan olunan üç ayettir ki, şahs-ı Âdem'e talim-i esma ünvanıyla, nev-i benîâdeme ilham olunan bütün ulûm ve fununun talimini ifade eder¹ ve Âdem'e melâikenin secde etmesi ve şeytanın etmemesi hâdisesiyle nev-i insana semekten meleğe kadar ekser mevcudat musahhar olduğu gibi, yılandan şeytana kadar muzır mahlûkatın dahi ona itaat etmeyip düşmanlık ettiğini ifade ediyor.²

Hem, kavm-i Mûsa (a.s.), bir bakarayı, bir ineği kesmekle Mısır bakarperestliğinden alınan ve İcl Hâdisesinde tesirini gösteren bir bakarperestlik mefkûresinin Mûsa Aleyhisselâmın bıçağıyla kesildiğini ifade ediyor.³

Hem taştan su çıkması, çay akması ve dağılıp yuvarlanması ünvanıyla tabaka-i türabiye altında olan taş tabakası, su damarlarına hazinedarlık ve toprağa analık ettiğini ifade ediyor.⁴

• *İkinci misal:* Kur'ân'da çok tekrar edilen kıssa-i Mûsa Aleyhisselâmın cümleleri ve cüzleridir ki, her bir cümlesi, hatta her bir cüz'ü bir düstur-u küllînin ucu olarak gösterilmiş ve o düsturu ifade ediyor.

1. bkz. Bakara Suresi: 31.

2. bkz. Bakara Suresi: 34.

3. bkz. Bakara Suresi: 67-71.

4. bkz. Bakara Suresi: 60.

tafsilen: ayrıntılı olarak.

talim: öğretme, eğitme.

talim-i esma: isimlerin öğre-

tilmesi.

tesir: etki.

ulûm: ilimler.

umumî: genel, herkesi ilgilendiren.

ünvan: ad, nam.

Meselâ,¹ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا Firavun vezirine emre-

der ki: “Bana yüksek bir kule yap, semavatın hâlini rasat edip bakacağım. Semanın gidişatından, acaba Mûsa’nın (a.s.) dava ettiği gibi semada tasarruf eden bir ilâh var mıdır?”

İşte,² صَرْحًا kelimesiyle ve şu cüz’î hâdiseler ile, dağsız

bir çölde olduğundan, dağları arzulayan ve Hâlık’ı tanımadığından tabiatperest olup rububiyet dava eden ve âsâr-ı ceberutlarını göstermekle ibka-i nam eden, şöhetperest olup dağmisal meşhur ehramları bina eden ve sihir ve tenasuha kail olup cenazelerini mumya edip dağ misillü mezarlarda muhafaza eden Mısır firavunlarının an’anesinde hükümferma bir düstur-u acibi ifade eder.

Meselâ,³ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ gark olan Firavuna der:

“Bugün senin gark olan cesedine necat vereceğim” ünvanıyla, umum Firavunların tenasuh fikrine binaen cenazelerini mumyalamakla maziden alıp müstakbeldeki ensal-i atiyenin temaşağâhına göndermek olan mevtâlûd, ibretnüma bir düstur-u hayatiyelerini ifade etmekle beraber, şu asr-ı ahirde o gark olan firavunun aynı cesedi olarak keşfolunan bir beden, o mahall-i gark denizinden sahile atıldığı gibi, zamanın denizinden asırların mevceleri üstünde şu asır sahiline atılacağını, mu’cizâne bir işaret-i gaybiyeyi bir lem’a-i i’cazı ve bu tek kelime bir mu’cize olduğunu ifade eder.

1. Ey Hâmân, bana bir kule yap! (Mü’min Suresi: 36.)

2. Kule.

3. Yunus Suresi: 92.

an’ane: âdet, gelenek.

âsâr-ı ceberut: zulüm ve zorbalık eserleri.

asr-ı ahir: son asır.

beden: vücut.

binâen: -den dolayı, dayana-

rak.

cenaze: ceset, ölü.

ceset: ölü vücut.

cüz’î: küçük, ferdi.

dağmisal: dağ gibi.

düstur-u hayatiye: hayat

prensibi.

düstur-u acip: hayret verici düstur, ilginç gelenek.

ehram: Mısır’da Firavunların piramit şeklindeki mezarları.

emir: buyruk.

ensal-i atiyeler: gelecek kuşaklar, gelecek nesiller.

fikir: düşünce.

firavun: eski Mısır hükümdarlarına verilen isim; Hz. Mûsa’nın (a.s.) mücadele ettiği Mısır hükümdarı.

gark: boğulma.

gidişat: gidiş tarzı.

hâdiseler: olay.

hâl: durum.

Hâlık: her şeyin yaratıcısı Allah.

Hâmân: Hz. Mûsa zamanındaki Mısır firavunun yardımcısı.

hükümferma: hüküm süren.

ibka-i nam: ismini devam ettirme.

ibretnüma: ibretli, ders verici.

ifade: anlatma.

ilâh: tanrı, tapılan şey.

işaret-i gaybiye: gelecekte olacak bir hâdiseye yapılan işaret.

kail olmak: inanmak.

keşfolunma: ortaya çıkarılma, bulunma.

lem’a-i i’caz: mu’cizelik parıltısı.

mahall-i gark: boğulma yeri.

mazi: geçmiş.

meselâ: örneğin.

meşhur: tanınmış.

mevc: dalga.

mevtâlûd: ölümlü.

mezar: kabir.

misillü: gibi.

mu’cizâne: mu’cizeli bir şekilde.

muhafaza: koruma.

mumyalama: Eski Mısırlılarda cesetlerin çürümemesi için özel yöntemlerle yapılan ilaçlama işlemi.

müstakbel: gelecek.

necat: kurtuluş.

rasat: gözetleme.

rububiyet: rablık, ilâhlık.

sahil: deniz kenarı.

sema: gökyüzü.

semavat: gökler.

sihir: büyü.

şöhhetperest: şöhet düşkünü.

tabiatperest: her şeyin kendi kendine olduğunu veya tabiatın meydana getirdiğini iddia eden; tabiatçı.

tasarruf: dilediği gibi kullanma ve idare etme.

temaşağâh: seyir ve gezinti yeri.

tenasuh: ruhun bir bedenden başka bir bedene geçtiğini iddia eden görüş.

umum: bütün.

ünvan: nam.

vezir: hükümdar yardımcısı.

Meselâ, ¹ **يَذَّبِحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ** beniisrailin,

oğullarının kesilip, kadın ve kızlarını hayatta bırakmak bir Firavun zamanında yapılan bir hâdisе ünvanıyla, Yahudi milletinin ekser memleketlerde her asırda maruz olduğu müteaddit katliamları, kadın ve kızları hayat-ı beşeriye-i sefihânedе oynadıkları rolü ifade eder.

² **وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَوَةٍ ۖ وَتَرَىٰ كَثِيرًا مِنْهُمْ**

يُسَارِعُونَ فِي الْأَثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السَّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا

³ **يَعْمَلُونَ ۖ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا ۖ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ**

⁴ **وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَآئِيلَ فِي الْكِتَابِ لُتْفُسِدَنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ ۖ**

⁶ **وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ۖ**

Yahudilere müteveccih şu iki hüküm-ü Kur'ânî, o milletin hayat-ı içtimaiye-i insaniyede dolap hilesiyle çevirdikleri şu iki müthiş düstur-u umumîyi tazammun eder ki: Hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeyi sarsan ve sa'yüameli sermaye ile mübareze ettirip, fukarayı zenginlerle çarpıştıran muzaaf riba yapıp bankaları tesise sebebiyet veren ve hile ve hud'a ile cem-i mal eden o millet olduğu gibi, mahrum kaldıkları ve daima zulmünü gördükleri hükûmetlerden ve galiplerden intikamlarını almak için her çeşit fesat komitelerine karışan ve her nevi ihtilâle parmak karıştıran yine o millet olduğunu ifade ediyor.

amel: iş, çalışma, fiil.

asır: devir, yüzyıl.

beniisrail: İsrailoğulları.

cem-i mal: mal toplamak.

düstur-u umumî: genel prensip.

ekser: pek çok.

fesat komitesi: sistemli bir şekilde bozgunculuk ve kötülük yapan topluluk, çete.

fesat: bozgunculuk.

firavun: eski Mısır hükümdarlarına verilen isim.

fukara: fakirler.

günah: Allah'ın emirlerine aykırı davranış, dinî suç.

hâdisе: olay.

haram: yasaklanan şeyler.

hayat-ı beşeriye-i sefihâne: insanların yaşadıkları haram ve yasak olan eğlence hayatı.

hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: insanlara ait olan sosyal hayat.

hayat-ı içtimaiye-i insaniye: insanlığın sosyal hayatı.

hırs: aç gözlülük.

hile: desise, aldatma.

hud'a: aldatma.

hüküm-ü Kur'ânî: Kur'an'ın hükmü.

hükûmet: devlet.

ifade: anlatma.

ihtilâl: karışıklık, ayaklanma.

intikam: öç alma.

İsrailoğulları: Hz. Mûsa'nın peygamber olarak gönderildiği kavim

mahrum: yoksun, nasipsiz.

maruz olmak: tesiri altında kalmak.

memleket: ülke, yurt.

meselâ: örnek olarak.

muzaaf: kat kat.

mübareze: çarpışma, kavga, mücadeleye.

müteaddit: birçok, çeşitli.

müteveccih: yönelik.

müthiş: dehşetli, korkunç.

nevi: çeşit, tür.

riba: faiz.

sa'yüamel: emek ve çalışma.

sebebiyet: sebep olma, icap ettirme, gerektirme.

tazammun: içine alma.

tesis: kurma.

Tevrat: Hz. Mûsa'ya (a.s.) indirilmiş olan ilâhî kitap.

ünvan: ad, şöhret.

zulüm: haksızlık, eziyet, kötülük yaparak zarar verme.

1. Kızlarınızı sağ bırakıp yeni doğan erkek çocuklarınızı kesiyorlardı. (Bakara Suresi: 49.)

2. Sen Yahudileri, hayata karşı insanların en hırslısı olarak bulursun. (Bakara Suresi: 96.)

3. Onların çoğunun günaha, zulme ve haram yemeye koştuıklarını görürsün. Ne kötü bir şeydir o yaptıkları! (Mâide Suresi: 62.)

4. Onlar yeryüzünde hep bozgunculuğa koşarlar. Allah ise bozguncuları sevmez. (Mâide Suresi: 64.)

5. İsrailoğullarına Tevrat'ta şöyle bildirdik: "Siz yeryüzünde iki kere fesat çıkaracaksınız. (İsra Suresi: 4.)

6. Bozgunculuk yaparak yeryüzünü fesada vermeyin. (Bakara Suresi: 60; A'raf Suresi: 74.)

Meselâ, ¹ **فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ** “Eğer doğru iseniz, mevdi isteyiniz. Hiç istemeyeceksiniz.” İşte meclis-i Nebevîde küçük bir cemaatin cüz’î bir hâdisе ünvanıyla, milel-i insaniye içinde hırs-ı hayat ve havf-ı mematla en meşhur olan millet-i Yehudun tâ kıyamete kadar lisan-ı hâlleri, mevdi istemeyeceğini ve hayat hırsını bırakmayacağını ifade eder.

Meselâ, ² **ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ**, şu ünvanla o milletin mukadderat-ı istikbaliyesini umumî bir surette ifade eder. İşte şu milletin seciyelerinde ve mukaddera-tında münderiç olan şöyle müthiş desatir içindir ki, Kur’ân, onlara karşı pek şiddetli davranıyor. Dehşetli sil-le-i tedip vuruyor.

İşte şu misallerden kıssa-i Mûsa Aleyhisselâm ve benî-israilin sair cüzlerini ve sair kıssalarını bu kıssaya kıyas et. Şimdi, şu Dördüncü Işıktaki i’cazî lem’a-i icaz gibi Kur’ân’ın basit kelimatlarının ve cüz’î mebhaslarının ar-kalarında pek çok lemaat-ı i’caziye vardır; arife işaret yer-ter.

Beşinci Işık: Kur’ân’ın makasid ve mesail, maani ve esalip ve letaif ve mehasin cihetiyle camiiyet-i harikasıdır.

Evet, Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan’ın surelerine ve ayetleri-ne ve hususan surelerin fatihalarına; ayetlerin mebde ve maktalarına dikkat edilse, görünüyor ki, belâgatlerin bütün envanı, fezail-i kelâmiyenin bütün aksamını, ulvî

cihet: yön.
cüz: kısım, parça.
cüz’î: parçaya ait olan; küçük.
damga: mühür.
dehşet: ürkütücü, şiddetli.
desatir: kurallar, prensipler.
enva: türler, çeşitler.
esalip: üsluplar, anlatım tarzları ve şekilleri.
fatihâ: başlangıç, açılış kısmı.
fezail-i kelâmiye: sözün üstün-lükleri.
hâdisе: olay.
havf-ı memat: ölüm korkusu.
hırs: açgözlülük.
hırs-ı hayat: yaşama hırsı.
hususân: bilhassa, özellikle.
i’cazî: mu’cizeliğe dair.
ifade: anlatma.
kelimat: kelimeler.
kıssa: ibret verici hikâye.
kıssa-i Mûsa: Hz. Mûsa’nın kıssa-sı.
kıyamet: dünyanın sonu.
kıyas: karşılaştırma.
Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan: açıkla-malarıyla akılları benzerini yap-maktan âciz bırakan Kur’ân-ı Ke-rîm.
lemaat-ı i’caziye: mu’cizelik pa-rıltıları.
lem’a-i icaz: vecizlik parıltısı; az sözle çok mana ifade etmenin parıltısı.
letaif: güzellikler, hoşluklar.
lisan-ı hâl: hâl ve davranış dili.
maani: manalar.
makasid: maksatlar, gayeler, amaçlar.
makta: durak yeri.
mebde: başlangıç.
mebhas: bahisler, konular.
meclis-i Nebevî: Peygamberimi-zin bulunduğu (a.s.m.) meclisi.
mehasin: güzellikler.
mesail: meseleler, konular.
meselâ: örnek olarak.
meşhur: tanınmış.
mevt: ölüm.
milel-i insaniye: insan milletleri.
millet-i Yehud: Yahudi milleti.
misal: örnek.
mukadderat: alın yazısı.
mukadderat-ı istikbaliye: gele-cekle ilgili takdir olunan şeyler.
münderiç: içinde bulunan.
müthiş: dehşetli, korkunç.
sair: diğer, başka.
seciye: huy, karakter.
sille-i tedip: edeplendirme toka-dı.
sure: Kur’ân-ı Kerîm’in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
suret: şekil.
ulvî: yüce.
umumî: genel.
ünvan: ad, nam, ün, şöhret.
zillet: aşağılık, horluk, alçaklık.

1. Bakara Suresi: 94.

2. Onların üzerine bir zillet ve yoksulluk damgası vuruldu. (Bakara Suresi: 61.)

aksam: kısımlar.

arif: bilen, anlayışı ileri dere-cede olan.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümle-si.

belâgat: sözün düzgün, ku-

sursuz, yerinde ve hâlin ve makamın icabına göre söy-lenmesi.

benîisrail: israilioğulları, Yahu-

diler.

camiiyet-i harika: harika bir şekilde bir çok hakikati ve manayı toplamak.

cemaat: topluluk.

âciz: zavallı, güçsüz.
adiyat: sıradan şeyler, alışılmış şeyler.
anî: bir anda.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
beyanat: açıklamalar.
bürhan: delil.
camiiyet: toplayıcı ve kuşatıcılık.
cehl-i mürekkep: bilmemekle beraber bilmediğini de bilmemek.
cem etmek: toplamak.
dalâlet: doğru yoldan ayrılmak, azma.
def'i: birden bire, ani.
düstur: kaide, kural.
ecnas-ı muhtelif: çeşitli cinsler.
efrat: fertler.
ehemmiyet: önemli olma.
elhak: hakkın tâ kendisi, gerçek-ten.
elmas: sertliğiyle bilinen kıymetli bir mücevher.
eser: nişan, iz.
esnaf: sınıflar.
felsefe-i beşeriye: insanların geliştirdiği ortaya koyduğu fikirler.
fetih: açma.
fezleke: netice, özet.
fihriste: bir şeyin içinde nelerin bulunduğu gösteren özet liste.
fikir: düşünce.
gaflet: Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalma.
gaybaşına: gaybı bilen, görünmeyenden haberi olan.
gayet: çok, son derece.
gidişat: gidiş tarzı, gidişler.
hakikatbin: hakikati gören.
haknûma: gerçeği ve doğruyu gösteren.
harikulâde: olağanüstü.
hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: insanlığın toplum hayatı.
hayat-ı şahsiye: şahsî hayat.
hidayet-bahs: hidayet veren.
hikmet-i âliye-i kâinat: kâinatın yüksek hikmeti, bilgisi.
hikmet-i insaniye: insanların keşifleri, ortaya koyduğu ilimler.
hilkat-i âlem: âlemin yaratılışı.
ilka: vahiyle indirilme, kalbe bırakılma.
insaf: merhamet ve adalet sınırları içinde hareket.
intizam: düzenlilik.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
izah: açıklama.
kahhar: üstün ve karşı konulmaz.
kâinat: yaratılmış her şey, varlıklar.
keşfetmek: gizli bir şeyi meydana çıkarma.

üşlûpların bütün esnafını, mehasin-i ahlâkiyenin bütün efradını, ulûm-u kevnîyenin bütün fezlekelerini, maarif-i İlâhiyenin bütün fihristelerini, hayat-ı şahsiye ve içtimaiye-i beşeriyenin bütün nafi düsturlarını ve hikmet-i âliye-i kâinatın bütün nuranî kanunlarını cem' etmekle beraber, hiçbir müşevveşiyet eseri görünmüyor. Elhak, o kadar ecnas-ı muhtelifeyi bir yerde toplayıp bir münakaşa, bir karışık çıkmamak, kahhar bir nizam-ı i'câzînin işi olabilir.

Elhak, bütün bu camiiyet içinde şu intizam ile beraber geçmiş yirmi dört adet Sözlere izah ve ispat edildiği gibi, cehl-i mürekkebin menşei olan adiyat perdelerini keskin beyanatıyla yırtmak, âdet perdeleri altında gizli olan harikulâdeleri çıkarıp göstermek ve dalâletin menbâ olan tabiat tağutunu, bürhanın elmas kılıcıyla parçalamak ve gaflet uykusunun kalın tabakalarını ra'dmisal sayhalarıyla dağıtmak ve felsefe-i beşeriyeyi ve hikmet-i insaniyeyi âciz bırakan kâinatın tılsım-ı muğlâkını ve hilkat-i âlemin muamma-i acibesini fetih ve keşif etmek, elbette hakikatbin ve gaybaşına ve hidayetbahş ve haknûma olan Kur'ân gibi bir mu'cizekârın harikulâde işleridir.

Evet, Kur'ân'ın ayetlerine insaf ile dikkat edilse, görünüyor ki, sair kitaplar gibi bir iki maksadı takip eden tedricî bir fikrin silsilesine benzemiyor; belki, def'î ve anî bir tavrı var ve ilka olunuyor bir gidişatı var ve beraber gelen her bir tائفesi müstakil olarak uzak bir yerden ve gayet ciddî ve ehemmiyetli bir muhaberenin tek tek, kısa kısa bir surette geldiğinin nişanı var.

maarif-i ilâhiye: ilâhî bilgiler.
maksat: gaye, amaç.
mehasin-i ahlâkiye: ahlâk ve huy güzelliği.
menba: kaynak.
menşe: esas, kaynak.
muamma-i acibe: hayret verici, bilinmeyen sır.
mu'cizekâr: mu'cize gösteren.
muhabere: haberleşme.
münakaşa: tartışma.
müstakil: bağımsız, başlı başına.

müşevveşiyet: karışıklık.
nafi: faydalı, yararlı.
nişan: iz, belirti.
nizam-ı i'câz: mu'cize olan düzen.
nuranî: nurlu, aydınlık.
ra'dmisal: gök gürültüsü gibi.
sair: diğer, başka.
sayha: nâra, sesleniş, kükre-yiş.
silsile: zincir.
suret: şekil.
tabaka: katman.
tabiat tağutu: tabiat putu.

Allah'ın yaratıcılığını inkâr edenlerin yaratıcı bir güç olarak gördükleri, içinde yaşadığımız doğa ve madde âlemi.
taife: bölük, takım.
tavir: vaziyet.
tedricî: yavaş yavaş, derece derece.
tılsım-ı muğlâk: anlaşılması zor sır.
ulûm-i kevnîye: kâinat ve dünya ile ilgili ilimler.
üşlûp: ifade tarzı, anlatım şekli.

Evet, Kâinatın Hâlıkından başka kim var ki, bu derece kâinat ve Hâlık-ı Kâinat'lâ ciddî alâkadar bir muhabereyi yapabilsin, hadsiz derece haddinden çıkıp Hâlık-ı Zülcelâl'i kendi keyfiyle söyleştirsın, kâinatı doğru olarak konuşursun.

Evet, Kur'an'da, Kâinat Sâniinin pek ciddî ve hakikî ve ulvî ve hak olarak konuşması ve konuşturması görünüyor. Taklidi ima edecek hiçbir emare bulunmuyor. O söyler ve söylettirir. Farz-ı muhal olarak, Müseylime gibi hadsiz derece haddinden çıkıp taklitkârâne o izzet ve ceberut sahibi olan Hâlık-ı Zülcelâl'ini kendi fikriyle konuşturup ve kâinatı onunla konuştursa, elbette binler taklit emareleri ve binler sahtekârlık alâmetleri bulunacaktır. Çünkü, en pest bir hâlinde, en yüksek tavrı takınanların her hâleti taklitçiliğini gösterir. İşte şu hakikati kasem ile

ilân eden, **وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ** **وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ**¹ 'ya bak, dikkat et...

Üçüncü Şua

Kur'an-ı Mu'cizülbeyan'ın ihbarat-ı gaybiyesi ve her asırda şebabiyetini muhafaza etmesi ve her tabaka insanına muvafık gelmesiyle hâsıl olan i'cazdır.

Şu Şua'nın Üç Cilvesi var.

1. Kayan yıldızla yemin olsun • ki, Peygamberiniz ne şaşı, ne de batıla inandı. • O kendi keyfine göre de konuşmaz. • O ancak kendisine vahyolunanı söyler. (Necm Suresi: 1-4.)

alâkadar: ilgili, alâkalı.
alâmet: iz, işaret.
asır: yüzyıl, devir
ceberut: büyüklük ve haşmet.
cilve: tecelli, görünme.
emare: işaret, belirti.
emare: işaret, iz.
farz-ı muhal: olmayacak şeyi olacaktıymış gibi düşünme.

fikir: düşünce.
had: yetki, değer.
haddinden çıkmak: yetkisi dışında bir şey yapmak.
hadsiz: sınırsız
hakikat: gerçek.
hakiki: gerçek, doğru.
hâlet: hâl, durum.
Hâlık: her şeyi yoktan yaratan Allah.

Hâlık-ı Kâinat: kâinatın yaratıcısı Allah.
Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz celâl sahibi yaratıcı olan Allah.
hâsıl: ortaya çıkan, beliren.
i'caz: mu'cizelik, harika oluş.
ihbarat-ı gaybiye: gayptan haber vermeler.
ilân: açıklama.
ima: işaret.

izzet: şeref, yücelik.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar; yaratılmış her şey
kasem: yemin.
Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim.
muhabere: haberleşme.
muhafaza: koruma.
muvafık: uygun, yerinde, denk.
pest: alçak, aşağı.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
şebabiyet: gençlik, tazelik.
şua: ışın, ışık teli.
tabaka: sınıf, kısım.
taklit: benzetmeye çalışma.
taklitkârâne: taklit ederek.
tavır: davranış.
ulvî: yüce.

BİRİNCİ CİLVE

İhbarat-ı gaybiyesidir. Şu Cilvenin Üç Şavkı var.

Birinci Şavk: Maziye ait ihbarat-ı gaybiyesidir.

ahval: hâller, durumlar, olaylar.
ahval-i maziye: geçmişe ait hâl-ler.

akli: akla dayanan.

Asr-ı Saadet: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamber olarak dünyada bulunduğu devir.

bahis: konu.

bilittifak: ittifakla, uyuşarak, beraberce.

cilve: görünüm, görüntü, görünüş.

ehemmiyet: önemli.

ehil: kabiliyetli, konusunda uzman.

emanetle maruf: güvenilir olması ile bilinen.

emin: güvenilir.

enbiya: nebîler, peygamberler.

fasletme: ayırma, sonuçlandırma.

faysal: kesin hüküm veren; karar.
fen: uygulamalı bilimlerin genel adı.

fevkinde: üstünde, üzerinde.

fezleke: netice, özet.

gayet: son derece.

hâdis: olay.

hakikat-i vakia: olayın doğrusu, aslı.

hâlât: hâller, durumlar.

hulâsa: bir şeyin özü, esası.

ihbar: haber verme, bildirme.

ihbarat: haber vermeler.

ihbarat-ı gaybiye: gayptan haber vermeler.

ihtilâf: fikir ayrılığı, uyumsuzluk.

ihtilâfi: uyumsuzluk, üzerinde ihtilâf edilen.

İncil: Hazret-i İsa'ya (a.s.) gönderilmiş olan ilâhî kitap.

ittifak etmek: birleşmek.

ittifaki meseleler: üzerinde görüş birliği yapılan konular.

kıraat: okuma.

kıraatsiz kitabsiz: okuma yazması olmadan.

kitab: yazma.

Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.

kütüb-ü salife: daha önce gönderilen kutsal kitaplar.

lâkap: ünvan, isim.

lisan: dil.

mahsus: has olan, özel.

maksat: gaye, amaç.

mazi: geçmiş zaman.

mesele: problem, konu.

Evet, Kur'an-ı Hakîm, bilittifak ümmî ve emin bir zatın lisanıyla zaman-ı Âdem'den tâ Asr-ı Saadete kadar, enbiyaların mühim hâlâtını ve ehemmiyetli vukuatını öyle bir tarzda zikrediyor ki, Tevrat ve İncil gibi kitapların tasdiki altında gayet kuvvet ve ciddiyetle ihbar ediyor. Kütüb-ü salifenin ittifak ettikleri noktalarda muvafakat etmiştir. İhtilâf ettikleri bahislerde, musahhihâne hakikat-i vakıayı faslediyor. Demek, Kur'an'ın nazar-ı gaypbini, o kütüb-ü salifenin umumunun fevkinde, ahval-i maziye görüyor ki, ittifakî meselelerde musaddıkane onları tezkiye ediyor, ihtilâfî meselelerde musahhihâne onlara faysal oluyor. Hâlbuki, Kur'an'ın vukuat ve ahval-i maziye dair ihbaratı akli bir iş değil ki, akıl ile ihbar edilsin; belki, semaa mütevakıf nakildir. Nakil ise, kıraat ve kitabet ehline mahsustur. Dost ve düşmanın ittifakıyla, kıraatsiz, kitabsiz, emanetle maruf, ümmî lâkâbiyle mevsuf bir zata nüzul ediyor.

Hem o ahval-i maziye öyle bir surette ihbar eder ki, bütün o ahvali görür gibi bahseder. Çünkü, uzun bir hâdisenin ukde-i hayatiyesini ve ruhunu alır, maksadına mukaddeme yapar. Demek, Kur'an'daki fezlekeler, hulâsalar gösteriyor ki, bu hulâsa ve fezlekeyi gösteren, bütün maziye bütün ahvali ile görüyor. Zira, bir zatın bir fende veya bir sanatta mütehasıs olduğu, hulâsalı bir

mevsuf: vasıflanan, nitelendirilen.

mukaddeme: başlangıç, giriş.

musaddıkane: tasdik ederek, onaylayarak.

musahhihâne: tashih eder, yanlışları düzeltir bir şekilde.

muavafakat: uyma, uygunluk.

mühim: önemli.

mütehasıs: uzman.

mütevakıf: bir şeye bağlı olan, dayanan.

nakil: kaynaklara dayanarak aktarmak.

nazar-ı gaypbini: gizli olan her şeyi gören bakış.

nüzul: inme, indirilme.

ruh: hayatın temeli ve sebebi olan can, beden hayat gücü maddi olmayan öz cevher.

sema: ısıtma, duyma.

suret: şekil, tarz.

şavk: ışıq, parıltı.

tarz: biçim, şekil.

tasdik: doğrulama.

Tevrat: Hz. Musa'ya (a.s.) indirilmiş olan ilâhî kitap.

tezkiye etme: temize çıkarma, arındırma.

ukde-i hayatiye: hayatla ilgili esas sır, hayatın en önemli düğüm noktası.

umum: bütün, hepsi.

ümmî: her hangi bir eğitim almamış, okuma yazması olmayan.

vukuat: hâdiseler, olaylar, vak'alar, olmuş bitmiş şeyler.

zaman-ı Âdem: Hz. Âdem zamanı.

zat: kişi.

zikir: anma.

sözle, fezlekeli bir sanatçıkla, o şahısların maharet ve melekelerini gösterdiği gibi; Kur'an'da zikrolunan vukuatın hulâsaları ve ruhları gösteriyor ki, onları söyleyen, bütün vukuatı ihata etmiş, görüyor, tabir caiz ise, bir maharet-i fevkalâde ile ihbar ediyor.

İkinci Şavk: *İstikbale ait ihbarat-ı gaybiyesidir.*

Şu kısım ihbaratın çok envai var. Birinci kısım hususîdir, bir kısım ehl-i keşif ve velâyete mahsustur. Meselâ Muhyiddin-i Arabî, ¹ **غُلِبَتِ الرُّومُ** suresinde pek çok ihbarat-ı gaybiyeyi bulmuştur. İmam-ı Rabbanî, surelerin başındaki mukattaat-ı huruf ile çok muamelât-ı gaybiyenin işaretlerini ve ihbaratını görmüştür ve hakeza... Ulema-i bâtın için Kur'an, baştan başa ihbarat-ı gaybiye nev'indendir. Biz ise, umuma ait olacak bir kısmına işaret edeceğiz. Bunun da pek çok tabakatı var; yalnız bir tabakadan bahsedeceğiz.

İşte, Kur'an-ı Hakîm, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâma der: **(HAŞİYE)**

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۖ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ۖ آمِنِينَ مُخْلِقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ۖ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۖ وَهُمْ مِنْ

HAŞİYE: Bu gayptan haber veren ayetler pek çok tefsirlerde izah edilmesinden ve eski harfle tab etmek niyeti müellifine verdiği acelelik hatasından, burada izahsız ve o kıymettar hazineler kapalı kaldılar.

1. Elif lâm mim. • Rumlar mağlûp düştüler. (Rum Suresi: 1-2.)

2. Sabret, şüphesiz Allah'ın vaadi haktr. (Rum Suresi: 60; Mü'min Suresi: 55, 77.)

3. İnşallah hepiniz emniyet içinde ve saçlarınızı tıraş etmiş veya kısaltmış olarak Mescid-i Harama gireceksiniz. (Fetih Suresi: 27.)

4. Bütün dinlere üstün kılmak üzere Resulünü hidayet ve hak din ile gönderen Odur. (Fetih Suresi: 28.)

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

bahis: üzerinde konuşulan konu.

ehl-i keşif: bazı gizli sırları Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı

ile bilen velîler.

emniyet: emnlik, güvenlik.

enva: türler, çeşitler.

fezleke: netice, özet.

gayp: gizli olan.

hakeza: bunun gibi.

haşıye: dipnot, açıklayıcı yazı.

hazine: define.

hidayet: doğru olan.

hulâsa: bir şeyin özü, esası.

hususî: bir şeye özel, bir kişiye has olan.

ihata: kuşatma.

ihbar: haber verme, bildirme.

ihbarat: bildirmeler, haber vermeler.

ihbarat-ı gaybiye: gayptan haber vermeler.

İmam-ı Rabbanî: 1564-1624 arasında Hindistan'da yaşayıp İslâmiyete büyük hizmetler yapmış müceddit. bkz. Şahis Bilgileri.

inşallah: Allah izin verirse.

istikbal: gelecek zaman.

izah: açıklama.

kısım: bölüm, parça.

kıymettar: kıymetli, değerli.

Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.

mağlûp: yenilmiş.

maharet: ustalık.

maharet-i fevkalâde: olağanüstü, benzersiz bir ustalık.

mahsus: has olan, özel.

meleke: el alışkanlığı ve ustalık.

Mescid-i Haram: Mekke-i Mukerreme'de, içinde Kâbe'nin bulunduğu en büyük, mukaddes ibadet yeri.

meselâ: misal, örnek olarak.

muamelât-ı gaybiye: gaybî olan, görünmeyen işleyişler.

Muhyiddin-i Arabî: H.560'da Endülüs'te doğmuştur. Büyük mu-tasavvıf ve büyük âlim İbnî Arabî'nin 400 den fazla kitabı vardır. 638'de Şam'da vefat etmiştir. bkz. Şahis Bilgileri.

mukattaat-ı huruf: sure başlarında bulunan ve ilâhî şifre özelliğini taşıyan harfler.

müellif: telif eden, yazar.

nev(i): cins, tür, çeşit.

niyet: bir işi yapmayı önceden düşünme; karar verme.

resul: Allah'ın elçisi, peygamber.

ruh: hayatın temeli ve sebebi olan can, bedenin hayat gücü maddî olmayan öz cevher.

sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

şavk: ışıık.

tab: kitap basma.

tabaka: katman.

tabakat: tabakalar, katmanlar.

tabir caiz ise: söz yerinde ise.

tefsir: Kur'an-ı Kerim'i açıklamak maksadıyla yazılan kitap.

ulema-i bâtın: her bir ayetin gizli manalarının olduğunu bilen ve savunan âlimler.

umum: bütün.

vaat: söz verme.

velâyete: velîlik, Allah dostluğu.

vukuat: vak'alar, olaylar.

zikir olunan: bildirilen.

âlem: cihan.

and: yemin.

ayat: Kur'an ayetleri.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

cihat: cihetler, yönler.

cin: gözle görünmez, lâtif cisim-

lerden ibaret bir yaratık.

cinnet: delilik.

dava: savunulan düşünce.

delil: bir davayı, meseleyi ispat eden kanıt.

emniyet: eminlik, güven, korku-

suzluk.

felâket: musibet, büyük belâ.

hâkim: her şeye hükmeden.

hamd: medih, övgü.

ifade: anlatma.

ihbarat-ı gaybiye: gayptan ha-

ber vermeler.

iman: inanç, itikat.

itirazat: itirazlar.

izzet: şeref.

kâfir: Allah'ı inkâr eden, dinsiz.

lisan: dil.

mağlûbiyet: yenilgi.

mahsus: has olan, özel.

mü'min: inanan.

nefis: insandaki bedenî canlılık; yeme, içme, şehvet gibi biyolojik ihtiyaçlara duyulan tabii istek.

Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içi-
nen alan rahmetin sahibi Allah.

tenkidata maruz: tenkit ve eleş-
tirilere uğramış.

vaat: söz verme.

zat: kişi.

بَعْدَ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿١﴾ فِي بَضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ ﴿٢﴾ فَسَتَبْصُرُ
وَيُبْصِرُونَ ﴿٣﴾ بِأَيِّكُمْ الْمَفْتُونُ ﴿٤﴾ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ
رَيْبَ الْمُنُونِ ﴿٥﴾ قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٦﴾ وَاللَّهُ
يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ﴿٧﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَكِن تَفْعَلُوا ﴿٨﴾ وَلَكِن يَتَمَنَوهُ
أَبَدًا ﴿٩﴾ سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ
الْحَقُّ ﴿١٠﴾ قُلْ لِّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا
الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿١١﴾ يَأْتِي اللَّهُ
بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ
يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ﴿١٢﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ
سَيَرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا ﴿١٣﴾ قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ أَمَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا
فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٤﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ
مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ﴿١٥﴾

1. Fakat bu mağlûbiyetlerinden sonra, birkaç yıl içinde galip geleceklerdir. Hüküm Allah'ındır. (Rum Suresi: 3-4.)

2. Yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler: • Hanginiz cinnete uğramış? (Kalem Suresi: 5-6.)

3. Yoksa onlar "O bir şairdir; biz onun başına gelecek felâketi bekliyoruz" mu diyorlar? • Sen "Bekleyedurun," de. "Ben de sizinle bekliyorum." (Tur Suresi: 30-31.)

4. Allah seni insanlardan korur. (Mâide Suresi: 67.)

5. Eğer bunu yapamazsanız-ki asla yapamayacaksınız. (Bakara Suresi: 24.)

6. Ölümü asla isteyemezler. (Bakara Suresi: 95.)

7. Onlara, gerek içinde yaşadıkları âlemin her tarafında, gerekse kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz-tâ ki Kur'an'ın hak olduğu onlara iyice açıklanmış olsun. (Fussilet Suresi: 53.)

8. De ki: And olsun, eğer bu Kur'an'ın benzerini getirmek için

gibi çok ayatın ifade ettiği ihbarat-ı gaybiyedir ki, aynen doğru olarak çıkmıştır. İşte pek çok itirazat ve tenkidata maruz ve en küçük bir hatasından dolayı davasını kaybedecek bir zatın lisanından böyle tereddütsüz,

insanlar ve cinler bir araya toplanıp da hepsi birbirine yardımcı olsalar, yine de onun benzerini getiremezler. (Isra Suresi: 88.)

9. Allah öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever. Onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı izzet sahibidirler; Allah yolunda cihad ederler ve dil uzatanların kinâmasından da korkmazlar. (Mâide Suresi: 54.)

10. De ki: Hamd Allah'a mahsustur; O size delillerini gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız. (Neml Suresi: 93.)

11. De ki: O Rahman'dır; Ona inandık ve Ona güvendik. Kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu yakında bileceksiniz. (Mülk Suresi: 29.)

12. Sizden iman edip güzel işler yapanlara Allah vaat etmiştir ki, kendilerinden önceki mü'minleri nasıl kâfirlerin yerine getirdiyse, onları da şimdiki kâfirlerin yerine, yeryüzünde hâkim kılabacak, onlar için razı olduğu İslâm dinini onların kalplerinde sağlamlaştıracak ve korularını emniyete çevirecektir. (Nur Suresi: 55.)

kemal-i ciddiyet ve emniyetle ve kuvvetli bir vüsuku ihsas eden bir tarzda, böyle ihbarat-ı gaybiye kat'iyen gösterir ki, o zat, Üstad-ı Ezeli'sinden ders alıyor, sonra söylüyor.

Üçüncü Şavk: Hakaik-ı İlâhiyeye ve hakaik-ı kevnîyeye ve umur-u uhrevîyeye dair ihbarat-ı gaybiyesidir.

Evet, Kur'ân'ın hakaik-ı İlâhiyeye dair beyanatı ve tılsım-ı kâinatı fethedip ve hilkat-i âlemin muammasını açan beyanat-ı kevnîyesi, ihbarat-ı gaybiyenin en mühimidir. Çünkü, o hakaik-ı gaybiyeyi, hadsiz dalâlet yolları içinde istikametle onları gidip bulmak, akl-ı beşerin kârı değildir ve olamaz. Beşerin en dâhî hükemaları o mesailin en küçüğüne akıllarıyla yetişmediği malûmdur.

Hem, Kur'ân, gösterdiği o hakaik-ı İlâhiye ve o hakaik-ı kevnîyeyi beyandan sonra ve safâ-i kalp ve tezkiye-i nefisten sonra ve ruhun terakkiyatından ve aklın tekemmülünden sonra, beşerin ukulü, ¹ **صَدَقَتْ** deyip o haka-

iki kabul eder. Kur'ân'a, ² **بَارَكَ اللَّهُ** der. Bu kısmın kısmen

On Birinci Sözde izah ve ispatı geçmiştir, tekrara hacet kalmamıştır. Amma ahval-i uhrevîye ve berzahiye ise, çendan akl-ı beşer kendi başıyla yetişemiyor, göremiyor; fakat, Kur'ân'ın gösterdiği yollar ile onları görmek derecesinde ispat ediyor. Onuncu Sözde, Kur'ân'ın şu ihbarat-ı gaybiyesi ne derece doğru ve hak olduğu izah ve ispat edilmiştir; ona müracaat et.

1. Doğru söyledin.

2. Allah ne mübarek kılmış!

ahval-i berzahiye: berzah âleminin hâlleri.
ahval-i uhrevîye: ahiret hâlleri.
akl-ı beşer: insan aklı.
beşer: insanlık.
beşerin ukulü: insanın aklı.
beyan: anlatma.
beyanat: açıklamalar.
beyanat-ı kevnîye: yaratılışa

ait açıklamalar.
çendan: gerçi.
dâhî: son derece zeki, anlayışlı, uyanık.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak.
fetih: açma.
hacet: ihtiyaç, lüzum.
hadsiz: sınırsız.
hakaik: hakikatler, doğrular.

hakaik-ı gaybiye: gizli olan ve bilinmeyen gerçekler.
hakaik-ı İlâhiye: Allah'a ait olan gerçekler.
hakaik-ı kevnîye: yaratılışa ait olan hakikatler.
hilkat-i âlem: âlemin yaratılışı.
hükema: filozoflar.
ihbarat-ı gaybiye: gayptan

haber vermeler.
ihsas: hissettirme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
istikamet: doğruluk.
izah: açıklama.
kat'iyen: kesin olarak.
kemal-i ciddiyet: tam bir ciddiyet.
kismen: kısmî olarak.
malûm: bilinen.
mesail: meseleler.
muamma: anlaşılmayan.
mübarek: feyizli, bereketli.
mühim: önemli.
ruh: hayatın temeli ve sebebi olan can, bedenın hayat gücü maddî olmayan öz cevher.
safâ-i kalp: kalp ferahlığı.
şavk: ıshık.
tarz: biçim, suret.
tekemmül: olgunlaşma, kemale erme.
terakkiyat: yükselişler, ilerlemeler.
tezkiye-i nefis: nefsi kötülüklerden arındırma.
tılsım-ı kâinat: evrenin gizli sırrı.
umur-u uhrevîye: ahirete dair işler.
Üstad-ı Ezeli: varlığının başlangıcı olmayan, bütün ilim ve bilgilerin, marifetlerin öğreticisi olan Allah.
vüsuk: sağlam, kuvvetli inanç.
zat: kişi.

İKİNCİ CİLVE

Kur'an'ın şebabetidir. Her asırda taze nazil oluyor gibi tazeliğini, gençliğini muhafaza ediyor.

Evet, Kur'an, bir hutbe-i ezeliye olarak umum asırlardaki umum tabakat-ı beşeriyeye birden hitap ettiği için, öyle daimî bir şebabeti bulunmak lâzımdır. Hem de, öyle görülmüş ve görünüyor. Hatta, efkârca muhtelif ve istidatça mütebayın asırlardan her asra göre, güya o asra mahsus gibi bakar, baktırır ve ders verir.

âciz: çaresiz, güçsüz.
aktâr: her taraf, her yer.
âlem: cihan.
âsâr: eserler.
asır: yüzyıl, devir.
asr-ı hazır: şimdiki asır, bu zaman.
beşer: insanlık.
cemaat: topluluk.
cilve: tecelli, görünme, yansıma.
cinni: cinlerle ilgili, cin taifesinden olan.
efkâr: fikirler, düşünceler.
ehl-i kitap: kitap ehli.
güya: sanki.
hitap-ı mürşidâne: doğru yolu gösteren hitap, sesleniş.
hitap: bir topluluğa karşı konuşma.
hitap: konuşma, sesleniş.
hutbe-i ezeli: varlığının başlangıcı olmayan Allah'ın insanlara ve cinlere bir hutbesi olan Kur'an.
istidat: kabiliyet, yetenek.
Kur'an'ın hükümleri: Kur'an'ın emirleri.
lâzım: gerekli, lüzumlu.
mahsus: has, özel.
mana: anlam.
meselâ: misal, örnek olarak.
muaraza: karşı gelme, sözle karışıklı mücadele.
muhafaza: koruma.
muhtelif: farklı, çeşitli.
mütebayın: birbirine uymayan, zıt.
müteveccih: yönelik.
nazil: inme, indirilme.
nev-i beşer: insanlık.
sabit ve rasih: kesinleşmiş, değişmeyen sağlamlık.
sayha: yüksek ses, seda.
şahıs: kişi.
şebabet: tazelik, gençlik.
tabakat-ı beşeriye: insan tabakaları, sosyal sınıflar.
tazammun: içine alma.
tebdil: değiştirme.
umum: bütün.
Yahudi: İbrani ve İsrailî de denilen, Sami kavimlerinden bir ırk ve bu ırkın bağlı olduğu dinî inanç.
ziyade: fazla.

Beşerin âsâr ve kanunları, beşer gibi ihtiyar oluyor, değişiyor, tebdil ediliyor. Fakat, Kur'an'ın hükümleri ve kanunları, o kadar sabit ve rasihtir ki, asırlar geçtikçe daha ziyade kuvvetini gösteriyor. Evet, en ziyade kendine güvenen ve Kur'an'ın sözlerine karşı kulağını kapayan şu asr-ı hazır ve şu asrın ehl-i kitap insanları, Kur'an'ın **يَا أَهْلَ الْكِتَابِ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ** hitap-ı mürşidânesine o kadar muhtaçtır ki, güya o hitap, doğrudan doğruya şu asra müteveccih ve ¹ **يَا أَهْلَ الْكِتَابِ** lâfzı ² **يَا أَهْلَ الْمَكْتَبِ** manasını dahi tazammun eder. Bütün şiddetiyle, bütün tazeliğiyle, bütün şebabetiyle, **يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ** ³ **سَوَاءَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ** sayhasını âlemin aktârına savuruyor.

Meselâ şahıslar, cemaatler, muarazasından âciz kaldıkları Kur'an'a karşı, bütün nev-i beşerin ve belki cinnîlerin

1. Ey ehl-i kitap! (Âl-i İmran Suresi: 64, 65, 70, 71, ...; Nisâ Suresi: 171; Mâide Suresi: 15, 19; ...)

2. Ey mektepliler!

3. De ki: Ey kitap ehli olan Hristiyanlar ve Yahudiler! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze gelin. (Âl-i İmran Suresi: 64.)

de netice-i efkârları olan medeniyet-i hâzıra, Kur'ân'a karşı muaraza vaziyetini almıştır. İ'caz-ı Kur'ân'a karşı sihirleriyle muaraza ediyor. Şimdi, şu müthiş yeni muarazacıya karşı, i'caz-ı Kur'ân'ı, **قُلْ لِّئِنْ جُمِعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ** ¹

ayetinin davasını ispat etmek için, medeniyetin muaraza suretiyle vazettiği esasatı ve desatirini esasat-ı Kur'âniye ile karşılaştıracamız.

Birinci derecede: Birinci Sözden tâ Yirmi Beşinci Söze kadar olan muvazeneler ve mizanlar ve o Sözlerin hakikatleri ve başları olan ayetler, iki kere iki dört eder derecesinde medeniyete karşı Kur'ân'ın i'cazını ve galebesini ispat eder.

İkinci derecede: On İkinci Sözde ispat edildiği gibi, bir kısım düsturlarını hulâsa etmektir.

İşte, medeniyet-i hâzıra, felsefesiyle hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede nokta-i istinadı kuvvet kabul eder, hedefi menfaat bilir, düstur-u hayatı cidal tanır, cemaatların rabitasını unsuriyet ve menfi milliyet bilir. Gayesi, hevesat-ı nefsanıyeyi tatmin ve hacat-ı beşeriyeyi tezyit etmek için, bazı lehviyattır.

Hâlbuki, kuvvetin şe'ni tecavüzdür; menfaatin şe'ni, her arzuya kâfi gelmediğinden, üstünde boğuşmaktır; düstur-u cidalin şe'ni, çarpışmaktır; unsuriyetin şe'ni, başkasını yutmakla beslenmek olduğundan, tecavüzdür.

İşte şu medeniyetin şu düsturlarındandır ki, bütün mehasiniyle beraber, beşerin yüzde ancak yirmisine bir nevi sûrî saadet verip, seksenini rahatsızlığa, sefalete atmıştır.

dava: savunulan düşünce, iman.
derece: aşama, basamak.
desatir: düsturlar, asıl kaideler.
düstur: kaide, kural.
düstur-u cidal: mücadele prensibi.
düstur-u hayat: hayatın kaide ve kuralları.
esasat-ı Kur'âniye: Kur'ân esasları.
felsefe: madde ve hayatı gaye ve başlangıç bakımından inceleyen ilim.
galebe: üstünlük.
gaye: maksat, amaç.
hacat-ı beşeriye: insanın ihtiyaçları.
hakikat: gerçek.
hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: insanlara ait olan sosyal hayat.
hedef: gaye, maksat.
hevesat-ı nefsanıye: nefsin gelip geçici olan çirkin arzu ve istekleri.
hulâsa: bir şeyin özü, esası.
i'caz-ı Kur'ân: Kur'ân'ın mu'cizeliği, olağan üstü oluşu.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kâfi: yeterli.
kısım: bölüm, takım.
Kur'ân'ın i'cazı: Kur'ân'ın mu'cize, harika oluşu.
lehviyat: eğlenceler, faydasız işler.
medeniyet: uygarlık.
medeniyet-i hâzıra: şimdiki medeniyet.
mehasin: güzellikler.
menfaat: fayda, yarar.
menfi milliyet: olumsuz şekilde kullanılan milliyetçilik düşüncesi.
mizan: terazi.
muaraza: karşı gelme, sözle karşılıklı mücadele.
muaraza suretiyle: karşı gelme şekliyle.
muvazene: denge.
müthiş: dehşetli.
netice-i efkâr: fikirlerin neticesi.
nevi: çeşit, tür.
nokta-i istinat: dayanak noktası.
rabita: bağ, münasebet.
saadet: mutluluk.
sefalet: sefillik, düşkünlük.
sihir: büyü.
sûrî: dış görünüş.
şe'n: özellik, durum, yapı, gerek.
tatmin: doyurma.
tecavüz: haddini aşma, ileri gitme.
tezyit: arttırma.
unsuriyet: ırkçılık.
vazettiği esasat: ortaya koyduğu temel kurallar.
vaziyet: durum.

1. De ki: And olsun, insanlar ve cinler bir araya toplansalar... (İsra Suresi: 88.)

and: yemin.

arzu: istek.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümle-

si.

beser: insanlık.

cemaat: topluluk.

cidal: mücadele.

cin: gözle görünmez, lâtif cinsimlerden ibaret bir yaratık.

ahlâkî terbiyegâh: ahlâkla ilgili eğitimin verildiği yer.
bahusus: hususiyetle, özellikle.
cebbarâne: zorbalıkla.
cemaat: topluluk.
cemiyat-ı hayriye: hayır cemi-yetleri, kuruluşları.
derece: basamak, aşama.
düstur: kaide, prensip.
düstur-i cidal: mücadele prensi-bi.
düstur-i teavün: yardımlaşma kanunu.
ebed: sonsuzluk.
edyan-ı sabika-i semaviye: eski semavî dinler.
esas: asıl.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman.
fazilet: erdem, üstün nitelik.
gayat: gayeler, amaçlar.
gaye: maksat, amaçlanan.
hakikat: gerçek.
hevesat-ı nefsanîye: nefsin gelip geçici olan çirkin arzuları.
hikmet-i Kur'âniye: Kur'ân'ın hikmeti, Kur'ân'a mahsus himet.
hissiyat-ı ulviye: yüce duygular.
incizap: cezp edilme, çekilme, kapılma.
inzibat: asayişle ilgili düzeni sağ-lama.
irşadat: doğru yolu göstermeler.
ittifak: fikir birliği etme.
kemalât: mükemmellikler, ol-gunluklar.
kemalât-ı insaniye: insana ait mükemmellik ve olgunluklar.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve su-resinde sayısız hikmet ve fayda-lar bulunan Kur'ân.
mağlûp: yenilmiş.
mahkûm: hükümlü.
medeniyet: uygarlık.
medeniyet-i hâzıra: şimdiki me-deniyet.
mehasin: güzellikler.
menfaat: fayda, yarar.
mesail: meseleler.
meselâ: misal olarak.
mesele: çözülmesi istenilen şey; önemli iş.
milliyet: bir kavim ve cinsiyetten olma.
muaraza: karşı gelme.
namesru: meşru olmayan, helâl olmayan.
nazar: bakış, görüş.
nefs-i emmare: insanı kötülüğe sürükleyen nefis.
nizamât: nizamlar, düzenler.
nokta-i istinat: dayanak noktası.
numune: örnek.
rabta: bağ, birlik vesilesi.
rabta-i dinî: din bağı.

Amma hikmet-i Kur'âniye ise, nokta-i istinadı kuvvet yerine hakkı kabul eder, gayede menfaat yerine fazilet ve rıza-i İlâhîyi kabul eder, hayatta düstur-u cidal yerine düstur-u teavünü esas tutar, cemaatlerin rabitalarında unsuriyet ve milliyet yerine rabita-i dinî ve sınıfı ve vatanî kabul eder. Gayatı, hevesat-ı nefsanîyenin namesru tecavüzatına set çekip ruhu maâliyata teşvik ve hissiyat-ı ulviyesini tatmin etmektir ve insanı kemalât-ı insaniyeye sevk edip insan etmektir.

Hakkın şe'ni ise, ittifaktır; faziletin şe'ni, tesanüttür; teavünün şe'ni, birbirinin imdadına yetişmektir; dinin şe'ni, uhuvvettir, incizaptır; nefs-i emmareyi gemlemekle bağlamak, ruhu kemalâta kamçulamakla serbest bırakmanın şe'ni, saadet-i dâireyendir.

İşte, medeniyet-i hâzıra, edyan-ı sabika-i semaviyeden, bahusus Kur'ân'ın irşadatından aldığı mehasinle beraber, Kur'ân'a karşı, böyle hakikat nazarında mağlûp düşmüştür.

Üçüncü derece: Binler mesailinden yalnız numune olarak üç dört meseleyi göstereceğiz.

Evet, Kur'ân'ın düsturları, kanunları ezelden geldiğinden, ebede gidecektir. Medeniyetin kanunları gibi ihtiyar olup ölüme mahkûm değildir; daima gençtir, kuvvetlidir.

Meselâ, medeniyetin bütün cemiyat-ı hayriyeleri ile, bütün cebbarâne şedit inzibat ve nizamatlarıyla, bütün ahlâkî terbiyegâhlarıyla, Kur'ân-ı Hakîm'in iki meselesine karşı muaraza edemeyip mağlûp düşmüşlerdir.

rabta-i sınıfı: sınıf bağı.

rabta-i vatani: vatanla ilgili bağı.

rıza-i ilâhî: Allah'ın rızası.

ruh: hayatın temeli ve sebebi olan can, bedenin hayat gücü maddî olmayan öz cevher.

ruhu maâliyata teşvik: ru-

hun yüceliklere yönlendiril-mesi.

saadet-i dâireyn: iki cihan saadeti.

sevk: yönlendirme.

şedit: şiddetli, sert.

şe'n: özellik, durum, yapı, gerek.

tatmin: kalbin manevî olarak doyması.

teavün: yardımlaşma.

tecavüzat: tecavüzler.

tesanüt: dayanışma.

uhuvvet: kardeşlik.

unsuriyet: ırkçılık.

Meselâ,

¹ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ۖ وَاحْلَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا

Kur'an'ın bu galebe-i i'cazkarânesini bir "Mukaddeme" ile beyan edeceğiz. Şöyle ki:

• *İşaratü'l-l'caz*'da ispat edildiği gibi, bütün ihtilâlât-ı beşeriyenin madeni bir kelime olduğu gibi, bütün ahlâk-ı seyyienin menbaı dahi bir kelimedir.

Birinci kelime: "Ben tok olayım, başkası açlıktan ölse, bana ne."

İkinci kelime: "Sen çalış, ben yiyeyim."

Evet, hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede havas ve avam, yani zenginler ve fakirler, muvazeneleriyle rahatla yaşarlar. O muvazenenin esası ise, havas tabakasında merhamet ve şefkat; aşağısında, hürmet ve itaattir. Şimdi, birinci kelime havas tabakasını zulme, ahlâksızlığa, merhametsizliğe sevk etmiştir; ikinci kelime avamı kine, hase-de, mübarezeyle sevk edip, rahat-ı beşeriyeyi birkaç asırdır selbettiği gibi; şu asırda, sa'y, sermaye ile mübareze neticesi, herkesçe malûm olan Avrupa hâdisat-ı azîmesi meydana geldi.

İşte, medeniyet, bütün cemiyat-ı hayriye ile ve ahlâkî mektepleriyle ve şedit inzibat ve nizamatıyla, beşerin o iki tabakasını musalâha edemediği gibi, hayat-ı beşerin iki müthiş yarasını tedavi edememiştir. Kur'an, birinci kelimeyi esastan vücub-u zekât ile kal' eder, tedavi eder; ikinci kelimenin esasını hurmet-i riba ile kal' edip,

miyetleri.

esas: asıl, temel.

faiz: riba.

galebe-i i'cazkarâne: mu'cizeli bir şekilde galip gelme.

hâdisat-ı azîme: büyük hâdiseler.

haram: İslamiyetçe yasaklanan işler.

haset: kıskançlık.

havas: üst sınıf, zenginler.

hayat-ı beşer: insan hayatı.

hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: insanlara ait olan sosyal hayat.

helâl: Allah'ın müsaade ettiği şey.

hurmet-i riba: faizin haram oluşu.

hürmet: ihtiram, saygı.

ihtilâlât-ı beşeriye: insanlar arasındaki kargaşalar.

inzibat: disiplin.

ispat: doğruluğu delillerle gösterme.

İşaratü'l-l'caz: Bediüzzaman Said Nursi'nin, Risale-i Nur Külliyyatında yer alan bir eseri.

itaat: uyma, baş eğme.

kal' etmek: söküp atmak, temelinden yıkıp atmak.

kin: gizli düşmanlık.

madeni: kaynak.

malûm: bilinen.

medeniyet: uygarlık.

mektep: eğitim ve öğretim kuruluşu.

menba: kaynak.

merhamet: acımak, iyilik etmek.

meselâ: misal olarak.

mukaddeme: giriş.

musalâha: barıştırma; sulh, barış.

muvazene: karşılaştırma, denge.

mübareze: dövüşme, kavga.

müthiş: dehşetli.

namaz: İslâmın beş şartından biri.

netice: sonuç.

nizamât: nizamlar, düzenler.

rahat-ı beşeriye: insanlığın rahatı.

sa'y: çalışma, emek.

selp: kaldırma.

sevk: yönlendirme, yollama.

şedit: şiddetli, sert.

şefkat: içten ve karşılıksız sevmeye.

tabaka: sınıf.

tedavi: aksaklığı düzeltme, iyileştirme.

vücub-u zekât: zekâtın farz oluşu.

zekât: İslâmın beş şartından biri olan, Allah için malın belli bir kısmının her yıl zekât verilebilecek kimselere dağıtılması.

zulûm: haksızlık, eziyet.

1. Namazı dos doğru kılın, zekâtı verin. (Bakara Suresi: 43.) • Allah alış veriş helâl, faizi ise haram kıldı. (Bakara Suresi: 275.)

ahlâk: insanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevî nitelikleri, huy-ları.

ahlâk-ı seyyie: kötü ahlâk.

ahlâkî: ahlâka uygun, ahlâkla ilgili.

asır: yüzyıl, devir.

avam: fakirler, halk tabakası.

beşer: insanlık.

beyan: anlatma.

cemiyat-ı hayriye: hayır ce-

tedavi eder. Evet, ayet-i Kur'âniye, âlem kapısında durup, ribaya "Yasaktır!" der. "Kavga kapısını kapamak için, banka kapısını kapayınız!" diyerek, insanlara فرمان eder. Şakirtlerine, "Girmeyiniz!" emreder.

• **İkinci esas:** Medeniyet, taaddüd-ü ezvacı kabul etmiyor. Kur'ân'ın o hükmünü, kendine muhalif-i hikmet ve maslahat-ı beşeriye münafi telâkki eder.

Evet, eğer izdivaçtaki hikmet, yalnız kaza-i şehvet olsa, taaddüt bilâkis olmalı. Hâlbuki, hatta bütün hayvanatın şahadetiyle ve izdivaç eden nebatatın tasdikiyle sabittir ki, izdivacın hikmeti ve gayesi, tenasüldür. Kaza-i şehvet lezzeti ise, o vazifeyi gördürmek için Rahmet tarafından verilen bir ücret-i cüz'iyedir. Madem, hikmeten, hakikaten, izdivaç nesil içindir, nev'in bekası içindir. Elbette, bir senede yalnız bir defa tevellüde kabil ve ayın yalnız yarısında kabil-i telâkkuh olan ve elli senede ye'se düşen bir kadın, ekseri vakitte, tâ yüz seneye kadar kabil-i telkih bir erkeğe kâfi gelmediğinden, medeniyet pek çok fahişehaneleri kabul etmeye mecburdur.

• **Üçüncü esas:** Muhakemesiz medeniyet, Kur'ân kadına sülüs verdiği için ayeti tenkit eder. Hâlbuki, hayat-ı içtimaiyede ekser ahkâm, ekseriyet itibarıyla olduğundan; ekseriyet itibarıyla bir kadın kendini himaye edecek birisini bulur, erkek ise ona yük olacak ve nafakasını ona bırakacak birisiyle teşrik-i mesai etmeye mecbur olur. İşte, bu surette bir kadın, pederinden yarısını alsa, kocası noksaniyetini temin eder. Erkek, pederinden iki parça

ahkâm: hükümler, emirler.
âlem: dünya, cihan.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
ayet-i Kur'âniye: Kur'ân'ın ayeti.
beka: ebedilik, sonsuzluk.
bilâkis: aksine, tersine.
ekser: pek çok.
ekseriyet: çoğunluk.
fahişehane: fuhuş yuvası.
ferman: emir, buyruk.
gaye: maksat.
hakikaten: doğru, olarak.
hayat-ı içtimaiye: sosyal hayat.
hayvanat: hayvanlar.
hikmet: gizli gaye, sebep.
hikmeten: hikmetçe, gayece.
himaye: koruma.
hüküm: emir, kanun.
izdivaç: evlenme, çift olma.
kabil: mümkün.
kabil-i telâkkuh: hamile kalması mümkün olan.
kabil-i telkih: hamile bırakılabilir, döllenebilir.
kâfi: yetecek.
kaza-i şehvet: cinsi münasebet.
maslahat-ı beşeriye: insanın faydasına olan işler.
medeniyet: uygarlık.
muhakeme: akıl süzgecinden geçirme.
muhalif-i hikmet: hikmete aykırı, zıt.
münafi: aykırı, zıt.
nafaka: geçimlik.
nebatat: bitkiler.
nesil: soy sop, zürriyet.
nev(i): cins, tür, çeşit.
noksaniyet: eksiklik.
peder: baba.

rahmet: Allah'ın kullarını esirgemesi, onlara maddî ve manevî nimetler vermesi.
riba: faiz.
suret: biçim, şekil.
sülüs: üçte bir.
şahadet: şahitlik.
şakirt: talebe, öğrenci.

taaddüd-ü ezvac: çok evlilik.
taaddüt: birden çok olma.
tasdik: doğrulama.
tedavi: aksaklığı düzeltme, iyileştirme.
telâkki: anlama, kabullenme, anlayış.
temin: sağlama, elde etme.

tenasül: üreme.
teşrik-i mesai: birlikte çalışma, yaşama.
tevellüt: doğum.
ücret-i cüz'iyeye: az bir ücret.
vazife: görev.
ye'se düşme: ümitsizliğe düşme.

alsa, bir parçasını tezevvüç ettiği kadının idaresine verecek; kız kardeşine müsavi gelir. İşte, adalet-i Kur'âniye böyle iktiza eder. Böyle hükmetmiştir. (HAŞİYE 1)

• *Dördüncü esas*: Sanemperstliği şiddetle, Kur'ân, menettiği gibi; sanemperestliğin bir nevi taklidi olan suretperestliği de meneder. Medeniyet ise, suretleri kendi mehasininden sayıp, Kur'ân'a muaraza etmek istemiş. Hâlbuki gölgeli, gölgesiz suretler, ya bir zulm-ü mütehcacir veya bir riya-i mütecessit veya bir heves-i mütecessimdir ki; beşeri zulme ve riya ve hevaya, hevesi kamçılıyıp teşvik eder.

Hem, Kur'ân merhameten, kadınların hürmetini muhafaza için, hayâ perdesini takmasını emreder; tâ hevesat-ı rezilenin ayağı altında o şefkat madenleri zillet çekmesinler, alet-i hevesat, ehemmiyetsiz bir meta hükmüne geçmesinler. (HAŞİYE 2) Medeniyet ise, kadınları yuvalarından çıkarıp, perdelerini yırtıp, beşeri de baştan çıkarmıştır. Hâlbuki, aile hayatı, kadın-erkek mabeyninde mütekabil hürmet ve muhabbetle devam eder. Hâlbuki, açık

HAŞİYE 1: Mahkemeye karşı ve mahkemeyi susturan lâyiha-i temyiz mûdafaatından bir parçadır; bu makama haşiye olmuş.

“Ben de adliyenin mahkemesine derim ki: Bin üç yüz elli senede ve her asırda üç yüz elli milyon insanların hayat-ı içtimaiyesinde en kudsi ve hakikatlı bir düstur-u İlâhîyi, üç yüz elli bin tefsirin tasdiklerine ve ittifaklarına istinaden ve bin üç yüz elli sene zarfında geçmiş ecdadımızın itikatlarına iktidaen tefsir eden bir adamı mahkûm eden haksız bir kararı, elbette, rûy-i zeminde adalet varsa, o kararı red ve bu hükmü nakzedecektir.”

HÂŞİYE 2: Tesettür-ü nisvan hakkında otuz Birinci Mektubun Yirmi Dördüncü Lem'ası gayet kat'i bir surette ispat etmiştir ki, “Tesettür kadınlar için fîtrîdir, ref-i tesettür fîtrata münafidir.”

adalet: hakça, hukuka uygunluk.
adalet-i Kur'âniye: Kur'ân'ın adaleti.
adliye: mahkeme, yargı yeri.
alet-i hevesat: arzu ve istekleri tatmin aracı.
asır: yüzyıl, devir.

beşer: insanlık.
düstur-i İlâhî: İlâhî prensip.
ecdad: atalar.
ehemmiyet: önemli.
esas: asıl.
hakikat: gerçek olan.
haşiye: dipnot, açıklayıcı yazı.
hayâ: utanma.

hayat-ı içtimaiye: sosyal hayat.
heva: nefse ait olan şeylere düşkünlük.
heves: arzu, istek.
hevesat-ı rezile: rezilce hevesler.
heves-i mütecessim: cisim-

leşmiş arzu, istek.
hüküm: emir, kanun; verilen karar.
hürmet: ihtiram, saygı.
iktiza: lâzım gelme, gerekme.
istinad: dayanma.
itikatlarına iktidaen: inançlarına uyarak.
ittifak: fikir birliği etme.
kudsi: mukaddes, temiz.
lâyiha-i temyiz: bir üst mahkeme olan Yargıtaya yazılan yazı; temyiz yazısı.
mabeyn: arası, ortası.
maden: kaynak.
mahkûm eden: ceza hükmü veren.
medeniyet: uygarlık.
mehasin: güzellikler.
menetme: yasaklama.
merhameten: merhamet ederek.
meta: mal.
muaraza: karşı gelme, sözle mücadele etme.
muhafaza: koruma.
mûdafaat: savunmalar.
müsavi: eşit, denk.
mütekabil: karşılıklı.
nakzette: bozma, geri çevirme, geçersiz kılma.
nev(i): cins, tür; çeşit.
riya: iki yüzlülük, gösteriş.
riya-i mütecessit: sanki vücut kazanmış bir riya, cisimleşmiş gösteriş.
rûy-i zemin: yeryüzü.
sanemperestlik: putlara, heykellere tapma.
suret: şekil, görünüş.
suretperestlik: resim gibi görüntü ve tasvirlerle tapma.
şefkat: içten ve karşılıksız merhamet.
tasdik: doğrulama.
tefsir: Kur'ân-ı Kerim'i açıklamak maksadıyla yazılan kitap.
tesettür-ü nisvan: kadınların örtünmesi.
teşvik: şevklendirme.
tezevvüç: evlenme, evlilik.
zarf: müddet.
zillet: hakir görülme, aşağılık.
zulm-ü mütehcacir: taşlaşmış zulüm.
zulûm: haksızlık, eziyet.

âcize: güçsüz.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
ahlâk: iyi ve güzel davranışların bütünü.
ailevi: aile ile ilgili.
ameli: pratik, tecrübi.
belâgat: sözün düzgün, kusursuz, yerinde olmasını öğreten ilim.
cenaze: insan ölüsü.
düstur: kanun, kaide.
edeb: edebiyat.
edebiyat: duygu, düşünce, hayal ve olayları en güzel şekilde, sözlü veya yazılı olarak ifade etme sanatı.
edep: zerafet, güzel hâl.
felsefe-i Avrupa: Avrupa felsefesi.
fitrat: yaratılış.
fitrî: yaratılıştan, yaratılışa ait.
gınâ: zenginlik, yeterlik.
hakikat: gerçek.
haşiye: dipnot, açıklayıcı yazı.
hayat-ı ebediye: ebedî ve sonsuz hayat.
hayat-ı içtimaiye-i beşer: insanlara ait olan sosyal hayat.
heves: nefsin hoşuna giden istek.
hevesperverâne: hevesine düşkün bir şekilde.
hikmet: ilâhî gaye, maksat.
hikmet-i beşeriye: insanların bilgisisi.
hikmet-i felsefiye: felsefenin hikmeti gayesi.
hikmet-i Kur'an: Kur'an'ın hikmeti, gayeleri, maksatları.
hikmet-i Kur'ani: Kur'an'ın hikmeti, gayeleri, maksatları.
hikmet-i Kur'aniye: Kur'an'ın hikmeti, gayeleri, maksatları.
hissiyat-ı ulviye-i insaniye: insanın yüksek duyguları.
husus: bilhassa, özellikle.
hürmet: saygı, şeref.
i'caz: mu'cize oluş.
i'caz-ı manevî: manevî mu'cizelik.
iflâs: batma, bitme.
ilmî: ilme ait.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
izale: yok etme, giderme.
kat'i: kesin.
kat'iyet: kesinlik.
lem'a: parlıtı.
mağlûp: yenilme; yenilmiş.
medeniyet: uygarlık.
medeniyet-i hâzıra: şimdiki medeniyet.
merhume: vefat etmiş kadın.
mesail-i Kur'aniye: Kur'an'ın meseleleri.
mesele: ehemmiyetli iş, problem.

saçıklık samimî hürmet ve muhabbeti izale edip, ailevî hayatı zehirlemiştir. Hususan, suretperestlik, ahlâkî fena hâlde sarstığı ve sukut-u ruha sebebiyet verdiği, şununla anlaşılır:

Nasıl ki, merhume ve rahmete muhtaç bir güzel kadın cenazesine nazar-ı şehvet ve hevesle bakmak, ne kadar ahlâkî tahrip eder; öyle de, ölmüş kadınların suretlerine veyahut sağ kadınların küçük cenazeleri hükmünde olan suretlerine hevesperverâne bakmak, derinden derine, hissiyat-ı ulviye-i insaniyeyi sarsar, tahrip eder.

İşte şu üç misal gibi binler mesail-i Kur'âniyenin her birisi saadet-i beşeriyei dünyada temine hizmet etmekle beraber, hayat-ı ebediyesine de hizmet eder. Sair meseleleri mezkûr meselelere kıyas edebilirsiniz.

Nasıl medeniyet-i hâzıra Kur'an'ın hayat-ı içtimaiye-i beşere ait olan düsturlarına karşı mağlûp olup, Kur'an'ın i'caz-ı manevîsine karşı hakikat noktasında iflâs eder; öyle de, medeniyetin ruhu olan felsefe-i Avrupa ve hikmet-i beşeriyei hikmet-i Kur'an'la, yirmi beş adet Sözlerde, mizanlarla iki hikmetin muvazenesinde, hikmet-i felsefiye âcize ve hikmet-i Kur'âniyenin mu'cize olduğu kat'iyetle ispat edilmiştir. Nasıl ki On Birinci ve On İkinci Sözlerde hikmet-i felsefiyenin aczi ve iflâsı ve hikmet-i Kur'âniyenin i'cazı ve gınâsı ispat edilmiştir. Müracaat edebilirsiniz.

Hem, nasıl medeniyet-i hâzıra hikmet-i Kur'an'ın ilmî ve amelî i'cazına karşı mağlûp oluyor; öyle de, medeniyetin edebiyat ve belâgati da Kur'an'ın edeb ve belâgatine

mezkûr: zikredilen.

mizan: ölçü, terazi.

mu'cize: aynısını yapmakta başkalarını acze düşüren.

muvazene: denge, ölçü.

münafi: aykırı, zıt.

müracaat: başvurma.

nazar-ı şehvet: şehvet bakışı.

rahmet: merhamet etme, şefkat.

ref-i tesettür: tesettürün kaldırılması.

ruh: dirilik kaynağı olan can, bedenin hayat gücü maddî olmayan öz cevher.

saadet-i beşeriye: insanların mutluluğu.

sair: başka, diğer.

samimî: içten, candan.

sebebiyet: sebep olma.

sukut-u ruh: ruhun alçalması.

suret: resim; yüz, şekil.

suretperest: dış görünüme aşırı ehemmiyet veren.

tahrip: yıkma, bozma.

temin: sağlama.

tesettür: örtünme.

tesettür-ü nisvan: kadınların örtünmesi.

karşı nispeti, öksüz bir yetimin muzlim bir hüzn ile ümitsiz ağlayışı; hem süflî bir vaziyette sarhoş bir ayyaşın velvele-i gınâsının (şarkı demektir) nispeti ile ulvî bir âşığın muvakkat bir iftiraktan müştakane, ümitkârâne bir hüzn ile gınâsı (şarkısı); hem, zafer veya harbe ve ulvî fedakârlıklara sevk etmek için teşvikkârâne kasaid-i vatanîyeye nispeti gibidir. Çünkü, edeb ve belâgat, tesir-i üslûp itibarıyla ya hüzn verir, ya neşe verir.

Hüzn ise, iki kısımdır: Ya fakdülahbaptan gelir, yani ahbapsızlıktan, sahipsizlikten gelen karanlıklı bir hüzn-dür ki, dalâletâlûd, tabiatperest, gafletpişe olan medeniyetin edebiyatının verdiği hüznüdür. İkinci hüzn, firakulahbaptan gelir. Yani ahbap var; firakında müştakane bir hüzn verir. İşte şu hüzn, hidayeteda, nurefşan Kur'an'ın verdiği hüznüdür.

Amma neşe ise, o da iki kısımdır: Birisi, nefsi hevesatına teşvik eder; o da tiyatrocu, sinemacı, romancı medeniyetin edebiyatının şe'nidir. İkinci neşe, nefsi susturup, ruhu, kalbi, aklı, sırrı, maâliyata, vatan-ı aslilerine, makarr-ı ebedîlerine, ahbab-ı uhrevîlerine yetişmek için lâtif ve edepli masumâne bir teşviktir ki; o da Cennet ve saadet-i ebediyeye ve rü'yet-i cemalullah'a beşeri sevk eden ve şevke getiren Kur'an-ı Mu'cizülbeyan'ın verdiği neşedir. İşte,

قُلْ لِّئِنْ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا
الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا¹

1. De ki: And olsun, eğer bu Kur'an'ın benzerini getirmek için insanlar ve cinler bir araya toplanıp da hepsi birbirine yardımcı olsalar, yine de onun benzerini getiremezler. (İsra Suresi: 88.)

ahbab-ı uhrevî: ahiret dostları.
ahbap: dost.
ayyaş: sarhoş, alkolik.
azim: büyük, yüce.
belâgat: sözün düzgün, ku-

sursuz, yerinde olmasını öğreten ilim.
beşer: insanlık.
dalâletâlûd: hak yoldan uzaklaşmış, sapıklıkla karışık.
edeb: edebiyat.

edebiyat: duygu, düşünce, hayal ve olayları, sözlü veya yazılı olarak ifade etme sanatı.
edep: nezaket, zariflik.
fakdülahbap: ahbapsızlık,

dostsuzluk, ahbabın bulunmayışı.
fedakâr: feda eden.
firak: ayrılık.
firakulahbap: ahbaplardan ayrılık, dostlardan ayrı düşme.
gafletpişe: gaflet içinde, nefse uymakla sersemleşmiş,
hakikat: gerçek.
harp: savaş.
hevesat: hevesler.
hidayeteda: hidayete sebep olan.
hüzn: keder, üzüntü.
iftirak: ayrılık.
kasaid-i vatanîye: vatanla ilgili millî şiirler.
kısım: parça.
Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim.
lâtif: yumuşak, hoş, nazik.
maâliyat: yüksek ve derin fikirler.
makarr-ı ebedî: sonsuza kadar durulacak yer.
masumâne: masumca.
medeniyet: uygarlık.
muvakkat: geçici.
muzlim: karanlıklı, zulmetli.
müştakane: arzulu ve istekli bir şekilde.
nefis: kötülüğe sevk eden hayırlı işlerden alıkoyan güç, duygu.
nefsi: nefisle alâkalı.
nispet: kıyas; münasebet, ilgi, ölçü.
nurefşan: nur saçan.
roman: sembolik ve gerçek olaylara dayanan uzun edebiyat türü.
ruh: insandaki canlılığın ve diriliğin, iradeyle ilgili ve irade dışı hareketlerin ve idrak kabiliyetinin kaynağı.
rü'yet-i Cemalullah: Allah'ın cemalini görmek.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
sevk: gönderme, yönlendirme.
süflî: aşağılık.
şe'n: hâl, durum iş.
şevk: şiddetli arzu, aşırı istek.
tabiatperest: Allah'a inanmayan, tabiata tapan.
tesir-i üslûp: üslûbun etkisi.
teşvik: isteklendirme, özendirme, şevklendirme.
teşvikkârâne: teşvik ederek, yönlendirerek.
ulvî: yüce.
ümit: umut.
ümitkârâne: ümit ederek.
vatan-ı aslî: asıl vatan.
vaziyet: durum.
zafer: düşmanı mağlûp etme.

âciz: güçsüz.
ahkâm: emirler, hükümler.
ahkâm-ı İslâmiye: İslâmî hükümler.
and: yemin.
asır: yüzyıl, devir.
ayn-ı hakikat: gerçeğin tâ kendisi.
azîm: büyük, yüce.
belâgat: sözün düzgün, kusursuz, yerinde ve hâlin ve makamın icabına göre söylenmesi.
benîâdem: insanoglu.
cilve: tecelli, görünme.
cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.
dakik: ince, nazik.
davet: çağırma.
derecat: dereceler.
dereke: aşağı seviye, bayağılık.
edebiyat-ı ecnebiye: yabancılara ait edebiyat.
ehemmiyet: önem.
elzem: çok lüzumlu.
fen: uygulamalı bilimlerin genel adı.
güya: sanki.
hakikat: gerçek, esas.
hâsâ: asla öyle değildir.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye, yüksek bilgi.
hikmet-i felsefe: felsefe ilmi.
hisse-i ders: ders payı.
hitap: konuşma.
hususî: özel.
ilim: bilgi.
ilm-i belâgat: sözün düzgün, kusursuz, yerinde olmasını öğreten ilim.
iman: inanmak.
ins: insan.
kasırlufehim: anlayışı, kavraması zayıf kimse.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
lâzım: gerekli.
maarif: marifetler, bilimler.
mana: anlam.
marifetullah: Allah'ı hakkıyla bilme, tanıma.
medeniyet: uygarlık.
muhal: imkânsız.
muhassala-i mesai: çalışmalar sonunda elde edilen netice.
muvafık: uygun, denk.

ifade ettiği azîm mana ve büyük hakikat, kasırlufehim olanlarca ve dikkatsizlikle, mübalâğalı bir belâgat için muhal bir suret zannediliyor. Hâsâ, mübalâğa değil, muhal bir suret değil, ayn-ı hakikat bir belâgat ve mümkün ve vaki surettedir.

O suretin bir veçhi şudur ki; yani, Kur'an'dan tereşşuh etmeyen ve Kur'an'ın malı olmayan ins ve cinnin bütün güzel sözleri toplansa, Kur'an'ı tanzir edemez, demektir. Hem, edememiş ki, gösterilmiyor.

İkinci vecih şudur ki: Cin ve insin hatta şeytanların netice-i efkârları ve muhassala-i mesailerı olan medeniyet ve hikmet-i felsefe ve edebiyat-ı ecnebiye, Kur'an'ın ahkâm ve hikmet ve belâgatine karşı âciz derekesindedirler, demektir; nasıl da, numunesini gösterdik.

ÜÇÜNCÜ CİLVE

Kur'an-ı Hakîm, her asırdaki tabakat-ı beşerin her bir tabakasına, güya doğrudan doğruya o tabakaya hususî müteveccih, hitap ediyor.

Evet, bütün benîâdeme bütün tabakatıyla en yüksek ve en dakik ilim olan imana ve en geniş ve nuranî fen olan marifetullaha ve en ehemmiyetli ve mütenevvi marif olan ahkâm-ı İslâmiyeye davet eden, ders veren Kur'an ise, her nev'e, her taifeye muvafık gelecek bir ders vermek elzemdir. Hâlbuki, ders birdir, ayrı ayrı değil. Öyle ise, aynı derste tabakat bulunmak lâzımdır. Derecata göre, her biri, Kur'an'ın perdelerinden bir perde den hisse-i dersini alır. Şu hakikatin çok numunelerini

mübalâğa: abartı.
mütenevvi: çeşit çeşit.
müteveccih: yönelme.
netice-i efkâr: fikirlerin neticesi.
nev: cins.
numune: örnek.
nuranî: nurlu, parlak.

suret: biçim, görüntü.
seytan: Âdemoğullarını doğru yoldan çıkartmaktan geri durmayan lânetlenmiş varlık.
tabaka: sınıf, katman.
tabakat: tabakalar, katmanlar.
tabakat-ı beşer: insan taba-

kalan, katmanları.
taife: takım, guruh.
tanzir: bir şeyin taklidini, benzerini yapma.
tereşşuh: sızma.
vaki: vuku bulan, olan.
vecih: yön.
zan: sanma.

zikretmişiz; onlara müracaat edilebilir. Yalnız, burada bir iki cüz'ünün, hem yalnız bir iki tabakasının hisse-i fehmi-ne işaret ederiz.

• Meselâ: ¹ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ❁ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

Kesretli tabaka olan avam tabakasının şundan hisse-i fehmi: “Cenab-ı Hak, peder ve veletten ve akrandan ve zevceden münezzehtir.”

Daha mutavassıt bir tabaka şundan, “İsa Aleyhisselâmın ve melâikelerin ve tevellüde mazhar şeylerin ulûhiyetini nefyetmektir.” Çünkü, muhal bir şeyi nefyetmek, zahiren faydasız olduğundan, belâgatte medar-ı fayda olacak bir lâzım-ı hüküm murat olunur. İşte cismaniyete mahsus velet ve validi nefyetmekten murat ise, velet ve validi ve küfvü bulunanların nefy-i ulûhiyetleridir ve ma'bud olmaya lâayık olmadıklarını göstermektir. Şu sırdandır ki, Sure-i İhlâs, herkese, hem her vakit fayda ve rebilir.

Daha bir parça ileri bir tabakanın hisse-i fehmi: “Cenab-ı Hak mevcudata karşı tevlit ve tevellüdü işmam edecek bütün rabitalardan münezzehtir. Şerik ve muinden ve hemcinsten müberradır. Belki mevcudata karşı nispeti, hallâkiyettir; emr-i ² كُنْ فَيَكُونُ ile, irade-i ezeliyesiyle, ihtiyarıyla icat eder. İcabî ve ıztırârî ve sudûr-u gayriihtiyarî gibi münafi-i kemal her bir rabitadan münezzehtir.”

densellik.

cüz: parça.

hallâkiyet: yaratıcılık.

hemcins: aynı cinsten olan.

hisse-i fehmi: anlayış hissesi, anlama payı.

ıztırârî: zorunluluk, mecburiyet.

icabî: lâzım, zaruretle ilgili.

icat: yoktan yaratma.

ihtiyar: tercih, hür irade.

irade-i ezeliye: varlığının başlangıcı olmayan Allah'ın iradesi.

işmam: duyurma, hissettirme.

kesret: çokluk.

küfûv: denk.

lâyık: uygun.

lâzım-ı hüküm: hükmün gereği, bir hükmün açık manasının dışında gerektirdiği başka manası.

ma'bud: kendisine tapınılan.

mahsus: has, özel olan.

mazhar: nail olma, ulaşma, erme.

medar-ı fayda: faydaya sebep.

melâike: melekler.

meselâ: misal olarak.

mevcudat: var olan her şey.

muhal: imkânsız.

muin: yardımcı.

murat: istenen şey.

mutavassıt: orta dereceli, orta hâli.

müberra: fenalıklardan arınmış, uzak, müstesna.

münafi-i kemal: olgunluğa engel, zıt.

münezzeh: tenzih edilmiş, uzak.

müracaat: başvurma.

nefiy: inkâr etme, reddetmek.

nefi-i ulûhiyet: ilâhlığın inkârı.

nispet: kıyas, ölçü.

peder: baba.

rabıta: bağ, ilgi.

sır: bir işin dikkat, tecrübe anlaşılabilen en zor ve en ince yanı.

sudûr-u gayriihtiyarî: istem dışında fiilde bulunmak.

Sure-i İhlâs: İhlâs suresi.

şerik: ortak.

tabaka: sınıf, derece, katman.

tevellüt: doğma.

tevlit: doğurma.

ulûhiyet: ilâhlık, Allahlık.

vakit: zaman.

valid: baba.

velet: çocuk.

zahiren: görünüşte.

zevce: kadın, eş.

zikir: anma, bildirme.

1. Doğurmamış ve doğurulmamıştır. • Hiçbir şey de Onun dengi değildir. (İhlâs Suresi: 3-4.)

2. “Ol!” der; oluverir. (Yâsin Suresi: 82.)

akran: eşler, eşitler.

avam: cahil halk tabakası.

belâgat: sözün düzgün, ku-

sursuz, yerinde olmasını öğ-

reten ilim.

Cenab-ı Hak: doğru, gerçek,

hakkın tâ kendisi olan, şeref

ve azamet sahibi yüce Allah.

cismaniyet: cisimli oluş, bee-

Daha yüksek bir tabakanın hisse-i fehmi: “Cenab-ı Hak ezelîdir, ebedîdir, Evvel ve Ahir’dir. Hiçbir cihette ne zatında, ne sîfâtında, ne ef’alinde nazîri, küfvü, şebîhi, misli, misali, mesili yoktur. Yalnız, ef’alinde, şunununda teşbîhi ifade eden mesel var.”¹ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْأَعْلٰی

ahir: son.
amir: emreden.
arifin: arifler, Allah dostları.
ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.
bâtın: iç yüz.
Cenab-ı Hak: doğru, gerçek, hakkın tâ kendisi olan, şeref ve büyüklük sahibi yüce Allah.
cihet: yön, sebep.
ebedi: sonu olmayan.
ef’al: fiiller, işler.
efrat: fertler, kişiler.
ehl-i aşk: aşk ehli; Allah âşıkları; Allah sevgisinde çok ileri dereceye yükselenler.
evlâd: çocuklar.
Evvel: ilk, başlangıç olan Allah.
ezeli: başlangıçsız.
hakiki: gerçek.
hisse: pay.
hisse-i fehîm: anlayış hissesi.
hitap: konuşma.
hizmetkâr: hizmetçi.
ifade: anlatma.
inkılâp: dönüşme, başkalaşma.
itibar: yön, değer.
izzet: değer, şeref.
kıyas: karşılaştırma.
küfvü: denk.
mazhar: şereflenme, erişmiş.
merhamet: acıma, şefkat gösterme.
mesel: örnek.
meselâ: misal olarak.
mesil: benzer, gibi.
misal: örnek.
misali: benzer hâli, eşi.
misli: eşi, tıpkısı.
münasip: uygun.
nazar: bakış.
nazir: benzeri.
padişah-ı ruhanî: ruhanî hükümdar.
peder: baba.
pederâne: baba gibi.
raiyet: halk.
risalet: elçilik, peygamberlik.
sıddıkın: sıddıklar, Allah yolunda doğrulukta en ileri olanlar.
sıfat: nitelik, vasıf.
sîfât: nitelikler, vasıflar.
şahsiyet: kişilik.
şebîhi: benzeri.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek.
şuun: işler, hâl, keyfiyet, kabiliyet.

Bu tabakata, arifin tabakası, ehl-i aşk tabakası, sıddıkın tabakası gibi ayrı ayrı hisse sahiplerini kıyas edebilirsiniz.

• İkinci misal:

Meselâ, ² مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ

Tabaka-i ulânın şundan hisse-i fehmi şudur ki: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın hizmetkârı veya “veledim” hitabına mazhar olan Zeyd, izzetli zevcesini kendine küfvü bulmadığı için tatlik etmiş; Allah’ın emriyle Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm almış. Ayet der: “Peygamber size evlâdım dese, risalet cihetiyle söyle: Şahsiyet itibarıyla pederiniz değil ki, aldığı kadınlar ona münasip düşmesin.”

İkinci tabakanın hisse-i fehmi şudur ki: Bir büyük amir, raiyetine pederâne şefkatle bakar. Eğer o amir, zahir ve bâtın bir padişah-ı ruhanî olsa, o vakit merhameti pederin yüz defa şefkatinden ileri gittiğinden, o raiyetin efradı, onun hakikî evlâdı gibi ona peder nazarıyla bakarlardı. Peder nazarı, zevç nazarına inkılâp edemediğinden, kız nazarı da zevce nazarına kolayca değişmediğinden,

1. En yüce sıfatlar Allah’ındır. (Nahl Suresi: 60.)

2. Muhammed erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. (Ahzab Suresi: 40.)

tabaka: sınıf, katman.

tabaka-i ulâ: birinci tabaka.
tabakat: tabakalar, katmanlar.

tatlik: boşama.

teşbih: benzetme.
vakit: zaman.
velet: çocuk.

zahir: dış yüz, görünüş.

zatında: tek olan şahsında.
zevce: kadın, eş.
zevç: koca, eş.

efkâr-ı ammede Peygamber (a.s.m.), mü'minlerin kızlarını alması şu sırta uygun gelmediğinden, Kur'ân der: "Peygamber (a.s.m.), merhamet-i İlâhiye nazarıyla size şefkat eder, pederâne muamele yapar. Risalet namına siz onun evlâdı gibisiniz; fakat şahsiyet-i insaniyet itibarıyla pederiniz değildir ki, sizden zevce alması münasip düşmesin."

Üçüncü kısım şöyle fehmeder ki: "Peygambere (a.s.m.) intisap edip onun kemalâtına istinat ederek, onun pederâne şefkatine itimat edip kusur ve hatiat etmemelisiniz," demektir. Evet, çoklar var ki, büyüklerine ve mürşitlerine itimat edip, tembellik eder. Hatta, bazen, "Namazımız kılınmış" der—bir kısım Alevîler gibi.

Dördüncü nükte: Bir kısım, şu ayetten şöyle bir işaret-i gaybiye fehmeder ki, "Peygamberin (a.s.m.) evlâd-ı zükûru, rical derecesinde kalmayıp, rical olarak nesli bir hikmete binaen kalmayacaktır. Yalnız, rical tabirinin ifadesiyle, nisânın pederi olduğunu işaret ettiğinden, nisâ olarak nesli devam edecektir. Felillâhilhamd, Hazret-i Fatıma'nın nesli-i mübareki, Hasan ve Hüseyin gibi iki nuranî silsilenin bedr-i münevveri, şems-i Nübüvvetin manevî ve maddî neslini idame ediyorlar.

¹ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ

Birinci Şule, Üç Şua ile hitama erdi.

* * *

1. Allah'ım, ona ve onun Ehl-i Beytine rahmet eyle.

Alevî: Hz. Ali'ye bağlılık noktasında birleşen çeşitli dinî ve siyasî gruplar için kullanılan tabir.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

si.
bedr-i münevver: parlak dolunay.
derece: basamak.
efkâr-ı amme: umuma ait

düşünce.
Ehl-i Beyt: Hz. Peygamberin aile efradı.
evlâd-ı zükûr: erkek çocuklar.

evlât: çocuklar.
fehîm: anlama.
Hasan ve Hüseyin: bkz. Şahıs Bilgileri Hasan (r.a.), Hüseyin (r.a.).
hatiat: hatalar.
Hazret-i Fatıma: bkz. Şahıs Bilgileri, Fatıma (r.a.).
hikmete binaen: gizli gaye ve sebeplerden dolayı.
hitam: son, nihayet.
idame: devam ettirme.
ifade: söyleyiş, anlatım.
intisap: bağlanma.
istinat: dayanma.
işaret-i gaybiye: gizli, gaypla ilgili işaret.
itimât: güvenme.
kemalât: faziletler, kemaller, olgunluklar.
kısım: takım, çeşit.
kusur: ayıp, özür.
maddî: cismanî.
manevî: manaya ait.
merhamet-i İlâhiye: Allah'ın merhameti, bağışı.
muamele: davranış.
mü'min: inanan.
münasip: uygun.
mürşit: doğru yolu gösteren.
nam: ad, şân.
namaz: İslâmın beş şartından biri olan salât.
nazar: bakış.
nesil: soy sop, zürriyet.
nesl-i mübarek: mübarek nesil, hayırlı soy.
nisâ: kadınlar.
nuranî: nurlu.
nükte: herkesin anlayamadığı ince mana.
peder: baba.
pederâne: baba gibi.
rahmet: Allah'ın kullarını esirgemesi, onlara acıyıp bağışlaması.
rical: erkekler.
risalet: elçilik, peygamberlik.
sır: insanın aklının erişemediği ilâhî hikmet.
silsile: zincir.
şahsiyet-i insaniyet itibarıyla: şahıs olarak, insan olduğundan.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek.
şems-i Nübüvvet: peygamberlik güneşi.
şua: ışın.
şule: alev, yalın.
tabir: söz.
zevce: kadın, eş.

İkinci Sule

İkinci Şulenin Üç Nuru var.

Birinci Nur

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın heyet-i mecmuasında raik bir selâset, faik bir selâmet, metin bir tesanüt, muhkem bir tenasüp; cümleleri ve hey'etleri mabeyninde kavi bir teavün; ve ayetler ve maksatları mabeyninde ulvî bir tecavüp olduğunu, ilm-i beyan ve fenn-i maani ve beyanînin Zemahşerî, Sekkakî, Abdülkahir-i Cürcanî gibi binlerle dâhî imamların şahadetiyle sabit olduğu hâlde, o tecavüp ve teavün ve tesanüdü ve selâset ve selâmeti kırarak, bozacak sekiz dokuz mühim esbap bulunurken, o esbap, bozmaya değil, belki selâsetine, selâmetine, tesanüdüne kuvvet vermiştir. Yalnız, o esbap, bir derece hükümünü icra edip, başlarını perde-i nizam ve selâsetten çıkarmışlar. Fakat, nasıl ki yeknesak düz bir ağacın gövdesinden bir kısım çıkıntılar, sivricikler çıkar, lâkin ağacın tenasübünü bozmak için çıkmıyorlar, belki o ağacın ziynetli tekemmülüne ve cemaline medar olan meyveleri vermek için çıkıyorlar; aynen bunun gibi, şu esbap dahi, Kur'ân'ın selâset-i nazmına kıymettar manaları ifade için sivri başlarını çıkarıyorlar.

İşte o Kur'ân-ı Mübin, yirmi senede, hacetlerin mevki-leri itibarıyla necim necim olarak, müteferrik parça parça nüzul ettiği hâlde, öyle bir kemal-i tenasübü vardır ki,

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
beyan: anlatma, bildirme.
cemal: güzellik.
dâhi: son derece zeki, anlayışlı, uyanık.
derece: kademe, aşama.
esbap: sebepler.
faik: üstün, yüksek.
fenn-i maani: uygun, güzel söz söylemeyi ve güzel yazı yazmayı öğreten edebiyatın bir dalı.
hacet: ihtiyaç.
hey'et-i mecmua: bir şeyin genel görünüşü.
hey'etleri mabeyninde: birlik teşkil eden parçaları arasında.
hüküm: karar.
icra: yerine getirme.
ifade: anlatma.
ilm-i beyan: belâgat ilminin hakikat, teşbih, istiare, mecaz, kinaye kısımlarından bahseden ilim dalı.
imam: derin bilgi sahibi olan âlim.
kavi: kuvvetli.
kemal-i tenasüp: tam bir uygunluk.
kısım: çeşit.
kıymettar: kıymetli.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.
Kur'ân-ı Mübin: hak ve hakikati açıklayan Kur'ân.
lâkin: fakat.
mabeyn: arası, ortası.
maksat: gaye, amaç.
mana: anlam.
medar: sebep, vesile.
metin: sağlam ve dayanıklı.
mevkileri itibarıyla: yerleri bakımından.
muhkem: sağlamlaştırılmış, kuvvetli.
mühim: önemli.
müteferrik: ayrı ayrı.
necim necim: parça parça, yıldız gibi.
nur: parıltı, ışık.
nüzul: inme, indirilme.
perde-i nizam: düzen perdesi.
raik: sade, saf.
sabit: ispatlanmış.

Sekkakî: bkz. Şahıs Bilgileri.
selâmet: salimlik, doğruluk, sağlamlık.
selâset: sözün akıcı olma hâli.
selâset-i nazım: Kur'ân'ın ayet ve cümlelerinin tertip ve düzenindeki ahenk.
sene: yıl.
şahadet: şahitlik.
sule: alev, yalım.
teavün: yardımlaşma.
tecavüp: birbirinin ihtiyaçlarına cevap verme.
tekemmül: olgunlaşma, ke-male erme.

tenasüp: uygunluk, uyum.
tesanüt: dayanışma.
ulvî: yüce, yüksek.
yeknesak: tekdüze, monoton.
Zemahşerî: bkz. Şahıs Bilgileri.
ziynet: süs.

güya bir defada nazil olmuş gibi bir münasebet gösteriyor.

Hem o Kur'ân, yirmi senede, hem muhtelif, mütebayin esbab-ı nüzule göre geldiği hâlde, tesanüdün kemalini öyle gösteriyor; güya bir sebep-i vahitle nüzul etmiştir.

Hem o Kur'ân, mütefavit ve mükerrer suallerin cevabı olarak geldiği hâlde, nihayet imtizaç ve ittihadı gösteriyor. Güya, bir sual-i vahidin cevabıdır.

Hem Kur'ân, mütegayir, müteaddit hâdisatın ahkâmını beyan için geldiği hâlde, öyle bir kemal-i intizamı gösteriyor ki, güya bir hâdise-i vahidin beyanıdır.

Hem Kur'ân, mütehalif, mütenevvi hâlette, hadsiz muhatapların fehimlerine münasip üslûplarda, tenezzülât-ı kelâmiye ile nazil olduğu hâlde; öyle bir hüsnütemasül ve güzel bir selâset gösteriyor ki, güya hâlet birdir, bir derece-i fehimdir, su gibi akar bir selâset gösteriyor.

Hem o Kur'ân, mütebaid, müteaddit muhatabın esnafına müteveccihen mütekellim olduğu hâlde; öyle bir sühulet-i beyanı, bir cezalet-i nizamı, bir vuzuh-u ifhamı var ki, güya muhatabı bir sınıftır. Hatta, her bir sınıf zanneder ki, bilasale muhatap yalnız kendisidir.

Hem Kur'ân, mütefavit, mütederriç irşadî bazı gayelere isal ve hidayet etmek için nazil olduğu hâlde; öyle bir kemal-i istikamet, öyle bir dikkat-i muvazenet, öyle bir hüsnüintizam vardır ki, güya maksat birdir.

ahkâm: emirler, hükümler.
beyan: anlatma, bildirme.
bilasale: bizzat.
cezalet-i nizam: tertip ve düzenin uygunluğu.
derece-i fehim: anlayış derecesi.
dikkat-i muvazenet: ölçü ve

dengenin inceliği.
esbab-ı nüzul: Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin gelmesine sebep olan olaylar.
esnaf: sınıflar.
fehim: anlayış.
gaye: maksat.
güya: sanki.

hâdisat: olaylar.
hâdise-i vahit: bir tek olay.
hadsiz: sınırsız.
hâl: durum.
hâlet: hâl, suret.
hidayet: doğru olan.
hüsnüintizam: intizamın güzelliği.

hüsnütemasül: güzelce benze-yiş.
imtizaç: uyuşma.
irşat: doğru yolu gösterme.
isal: ulaştırma.
ittihat: bir olma, birleşme.
kemal: mükemmellik, tam ve eksiksiz olma.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
kemal-i istikamet: tam doğruluk.
maksat: gaye.
muhatabın: muhataplar.
muhatap: kendisine söz söylenen, konuyla ilgili sayılan kimse.
muhtelif: çeşitli.
mükerrer: tekrarlanmış.
münasebet: uygunluk.
münasip: uygun.
müteaddit: bir çok, çeşitli.
mütebaid: birbirinden uzak bulunan.
mütebayin: birbirine uymayan, birbirinden ayrı.
mütederriç: derece derece, yavaş yavaş olan.
mütefavit: birbirinden farklı.
mütegayir: birbirine zıt.
mütehalif: birbirine uymayan, farklı.
mütekellim: konuşan.
mütenevvi: çeşit çeşit.
müteveccihen: yönelerek.
nazil: inen.
nüzul: inme.
sebeb-i vahit: tek bir sebep.
selâset: sözün akıcı olma hâli.
sınıf: tabaka.
sual: soru.
sual-i vahit: tek soru.
sühulet-i beyan: anlatmadaki kolaylık.
tenezzülât-ı kelâmiye: sözün, muhatapların seviyelerine uygun olarak söylenmesi.
tesanüt: dayanışma.
üslûp: ifade tarzı.
vuzuh-u ifham: anlatımın açıklığı.
zan: sanma.

İşte bu esbaplar, müşevveşiyyetin esbabı iken, Kur'an'ın i'caz-ı beyanında, selâset ve tenasübünde istihdam edilmişlerdir. Evet, kalbi sakamsız, akli müstakim, vicdanı marazsız, zevki selim her adam, Kur'an'ın beyanında güzel bir selâset, ranâ bir tenasüp, hoş bir ahenk, yekta bir fesahat görür.

Hem, basîresinde selim bir gözü olan görür ki; Kur'an'da öyle bir göz vardır ki, o göz, bütün kâinatı zahir ve bâtını ile vazîh, göz önünde bir sahife gibi görür, istediği gibi çevirir, istediği bir tarzda o sahifenin manalarını söyler.

Şu Birinci Nurun hakikatini misaller ile tavzih etsek, birkaç mücellet lâzım. Öyle ise, sair risale-i Arabiyemde ve *İşaratü'l-I'caz*'da ve şu yirmi beş adet Sözlere şu hakikatin ispatına dair olan izahatla iktifa edip, misal olarak mecmu-u Kur'an'ı birden gösteriyorum.

İkinci Nuru

Kur'an-ı Hakîm'in, ayetlerinin hatimelerinde gösterdiği fezlekeler ve Esma-i Hüsnâ cihetindeki üslûb-u bedîînde olan meziyet-i i'caziyeye dairdir.

İHTAR: Şu İkinci Nuru'da çok ayetler gelecektir. O ayetler, yalnız İkinci Nuru'nun misalleri değil, belki geçmiş mesail ve Şu'aların misalleri dahi olurlar. Bunları hakkıyla izah etmek çok uzun gelir. Şimdilik ihtisar ve icmale mecburum. Onun için, gayet muhtasar bir tarzda şu sırr-ı azîm-i i'cazın misallerinden olan ayetlere birer işaret edip, tafsîlâtını başka vakte talik ettik.

ahenk: uyum.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
basire: bakış, görme duygusu.
bâtın: iç yüz, görünmeyen taraf.
beyan: anlatım.
cihet: yön.
esbap: sebepler.
Esma-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.
fesahat: sözün; kelime, mana, ahenk ve sıralama yönlerinden kusursuz olması.
fezleke: hulâsa, özet.
hakikat: gerçek, esas.
hatime: son söz, bir eserin sonu kısmı.
i'caz-i beyan: anlatımın mu'cize oluşu.
icmal: ayrıntılarına girmeme.
ihtâr: hatırlatma.
ihtisar: kısaltma, özetleme.
iktifa: kâfi görme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
istihdam: çalıştırma.
İşaratü'l-I'caz: Bediüzzaman Said Nursî'nin, bir eseri.
izah: açıklama yapma.
izahat: açıklamalar.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve surisinde sayısız hikmet ve faydalar olan Kur'an.
lâzım: gerek.
mana: anlam.
maraz: hastalık.
mecbur: zorunda kalma.
mecmu-u Kur'an: Kur'an'ın tamamı.
mesail: meseleler.
meziyet-i i'caziye: mu'cizelik meziyeti, özelliği.
misal: örnek.
muhtasar: ihtisar edilmiş, kısaltılmış.
mücellet: cilt.
müstakim: doğru, düzgün.
müşevveşiyyet: karışıklık.
nur: parıltı, ışık.
ranâ: güzel, hoş.
risale-i Arabiye: Arapça risale.
sahife: sayfa.
sair: diğer, başka.

sakam: hastalık, illet.
selâset: sözün akıcı olma hâli.
selim: sağlam, kusursuz; samimî.
sırr-ı azîm-i i'caz: mu'cizeliğin büyük sırrı.
sua: ışın.

tafsîlât: tafsiller, etraflıca açıklamalar.
talik: bırakma, geciktirme.
tarz: biçim, suret.
tavzih: açıklama.
tenasüp: uygunluk.
üslûb-u bedî: harika güzelliğe teki ifade tarzı.
vakit: zaman.
vazih: açık.
vicdan: hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı olan ahlâkî duygu.
yekta: eşsiz.
zahir: görünüş.

İşte Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan, ayetlerin hatimelerinde galiben bazı fezlekeleri zikreder ki, o fezlekeler ya Esmâ-i Hüsnâyı veya manalarını tazammun ediyor veyahut akli tefekkürü sevk etmek için, akla havale eder. Veyahut, maksıd-ı Kur'âniyeden bir kaide-i külliyyeyi tazammun eder ki, ayetin te'kit ve teyidi için fezlekeler yapar. İşte o fezlekelerde Kur'ân'ın hikmet-i ulviyesinden bazı işaret ve hidayet-i İlâhiyenin âb-ı hayatından bazı reşâşat, i'caz-ı Kur'ân'ın berklerinden bazı şerarat vardır. Şimdi, pek çok o işaretten yalnız on tanesini icmalen zikrederiz. Hem, pek çok misallerinden birer misal ve her bir misalin pek çok hakaikından yalnız her birinde bir hakikatin meal-i icmalîsine işaret ederiz. Bu on işaretin ekserîsi, ekser ayetlerde müçtemian beraber bulunup, hakikî bir nakş-ı i'cazî teşkil ederler. Hem, misal olarak getirdiğimiz ayetlerin ekserîsi, ekser işaretata misaldir. Biz, yalnız her ayetten bir işaret göstereceğiz. Misal getireceğimiz ayetlerden, eski Sözlere bahsi geçenlerin yalnız mealine bir hafif işaret ederiz.

Birinci meziyet-i cezalet: Kur'ân-ı Hakîm, i'cazkâr beyanatıyla Sâni-i Zülcelâl'in ef'al ve eserlerini nazara karşı serer, bast eder. Sonra, o âsâr ve ef'alinde esma-i İlâhiyeyi istihraç eder veya haşır ve tevhit gibi bir maksadı-ı asliye-i Kur'âniyeyi ispat ediyor.

- Birinci mananın misallerinden, meselâ:

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ
فَسَوَّيْنَهَا سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ¹

1. Yeryüzünde ne varsa sizin için O yarattı. Bundan başka semaya da iradesini yöneltti ve gökleri yedi tabaka olarak tanzim etti. O her şeyi hakkıyla bilendir. (Bakara Suresi: 29.)

âb-ı hayat: hayat suyu.
âsâr: eserler.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

bast: yayma.
berk: şimşek.
beyanat: açıklamalar.
ef'al: fiiller.

ekser: pek çok.
ekserî: çoğunluk.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
fezleke: muhtasar, özet.
galiben: genellikle.
hakaik: hakikatler, gerçekler.
hakikat: gerçek, esas.
hakiki: gerçek.
haşır: diriliş.
hatime: son.
havale: bırakma, gönderme.
hidayet-i İlâhiye: Allah'ın kuluna doğruyu bildirmesi, erdirmesi.
hikmet-i ulviye: yüce maksat, yüksek gaye.
i'caz-ı Kur'ân: Kur'ân'ın mu'cizeliği.
i'cazkâr: mu'cizeli.
icmalen: kısaca, özetle.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
istihraç: sonuç çıkarma.
işarat: işaretler.
kaide-i külliye: geniş, umumî kural.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan:
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar olan Kur'ân.
maksadı-ı asliye-i Kur'âniye: Kur'ân'ın asıl maksatları.
maksadı-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in maksatları.
mana: anlam.
meal-i icmal: özet mana, öz anlam.
meselâ: misal olarak, örneğin.
meziyet-i cezalet: ifade güzelliği meziyeti.
misal: örnek.
müçtemian: toplu olarak, topluca.
nakş-ı i'cazî: mu'cizelik nakşı.
nazar: bakış.
reşâşat: su sızıntıları, serpintileri.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz celâl sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.
sevk: gönderme, yönlendirme.
şerarat: kıvılcıklar.
tazammun: içine alma.
te'kit: pekiştirme.
tefekür: derin düşünme.
teşkil: şekillendirme.
tevhit: Allah'ın birliği.
teyit: kuvvetlendirme, doğrulama.
zikir: anma, anlatma.

• İkinci şıkkın misallerinden, meselâ:

الَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ❀ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ❀ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا¹
(ilâahir),² إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا³ 'e kadar.

Birinci ayette âsârı bast edip bir neticenin, bir mühim maksudun mukaddematı gibi, ilim ve kudrete, gayat ve nizamatıyla şahadet eden en azîm eserleri serdeder; Alîm ismini istihraç eder.

İkinci ayette, Birinci Şulenin Birinci Şuainın Üçüncü Noktasında bir derece izah olduğu gibi, Cenab-ı Hak-
kın büyük ef'alini, azîm âsârını zikrederek, neticesinde, yevm-i fasıl olan haşri netice olarak zikrediyor.

İkinci nükte-i belâgat: Kur'an, beşerin nazarı-
na sanat-ı İlâhiyenin mensucatını açar, gösterir; sonra, fezleke o mensucatı, esma içinde tayyeder veyahut ak-
la havale eder.

• Birincinin misallerinden, meselâ:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدْبِرُ
الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ❀ فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ³

İşte, başta der: “Sema ve zemini, rızkınıza iki hazine
gibi müheyya edip, oradan yağmuru, buradan hububatı
çıkaran kimdir? Allah'tan başka koca sema ve zemini iki

Alim: her şeyi hakkıyla bilen Al-
lah.

âsâr: eserler.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

azîm: büyük, yüce.

bast: yayma.

beşer: insanlık.

Cenab-ı Hak: hakkın tâ kendisi
olan, şeref ve büyüklük sahibi
yüce Allah.

derece: miktar.

ef'al: fiiller.

esma: isimler.

fezleke: muhtasar, özet.

gayat: gayeler.

haşır: diriliş.

havale: bırakma, gönderme.

hazine: define.

hububat: habbeler, taneler.

ilâahir: sona kadar.

ilim: Allah'ın sonsuz bilgisi.

istihraç: bir şeyden bir sonuç, bir
mana çıkarma.

izah: açıklama.

kudret: kuvvet, iktidar.

maksut: kastedilen.

mensucat: dokumalar.

meselâ: misal olarak, örneğin.

misal: örnek.

mukaddemat: başlangıçlar.

müheyya: hazır.

mühim: önemli.

nazar: bakış.

netice: sonuç.

nizamat: nizamlar, düzenler.

nokta: önemli bölüm.

nükte-i belâgat: düzgün, kusur-
suz ve yerinde söylenen sözdeki
ince ve zarif mana.

rızık: bütün nimetler.

sanat-ı İlâhiye: Allah'ın sanatı.

sema: gökyüzü.

serd etme: güzel şekilde ifade et-
me.

şahadet: şahitlik.

şık: seçenek.

şua: ışı.ın.

süle: alev, parıltı.

tayy: sarıp dürmek, katlama.

yevm-i fasıl: insanların kısım kı-
sım ayrıldığı ve davaların halledil-
diği kıyamet günü.

zemin: yeryüzü.

zikir: anma, bildirme.

1. Yeryüzünü bir döşek, • dağları birer kazık yapmadık mı? • Sizi de çift çift yaratmadık mı? (Nebe Suresi: 6-8.)

2. Şüphesiz, hüküm günü belirlenmiş bir vakittir. (Nebe' Suresi: 17.)

3. De ki: “Kimdir gökten ve yerden sizi rızıklandıran? Kimdir kulak ve gözler yaratıp size ve-
ren? Kimdir ölüden diriye, diriden ölüyü çıkarın? Kimdir kâinatı yerli yerince tedbir ve idare
eden?” Onlar diyecekler ki, “Allah'tır.” Öyleyse, “Hâlâ Ona ortak koşmaktan korkmaz mısınız?”
de. • İşte hak olan Rabbiniz Allah Odur. (Yunus Suresi: 31-32.)

mutî hazinedar hükmüne kimse getirebilir mi? Öyle ise, şükür ona münhasırdır.”

İkinci fıkrada der ki: “Sizin azalarınız içinde en kıymet-
tar göz ve kulaklarınızın maliki kimdir? Hangi tezgâh ve
dükkândan aldınız? Bu lâtif kıymettar göz ve kulağı vere-
cek, ancak Rabbinizdir. Sizi icat edip terbiye eden Odur
ki, bunları size vermiştir. Öyle ise, yalnız Rab Odur;
Ma’bud da O olabilir.”

Üçüncü fıkrada der: “Ölmüş yeri ihya edip, yüz binler
ölmüş taifeleri ihya eden kimdir? Hak’tan başka ve bü-
tün kâinatın Hâlık’ından başka şu işi kim yapabilir? El-
bette O yapar, O ihya eder. Madem Hak’tır; hukuku za-
yi etmeyecektir, sizi bir mahkeme-i kübraya gönderecek-
tir. Yeri ihya ettiği gibi, sizi de ihya edecektir.”

Dördüncü fıkrada der: “Bu azîm kâinatı bir saray gibi,
bir şehir gibi kemal-i intizamla idare edip tedbirini gören,
Allah’tan başka kim olabilir? Madem Allah’tan başka ola-
maz; koca kâinatı bütün ecramıyla gayet kolay idare
eden kudret, o derece kusursuz, nihayetsizdir ki, hiçbir
şerik ve iştirake ve muavenet ve yardıma ihtiyacı olamaz.
Koca kâinatı idare eden, küçük mahlûkatı başka ellere
bırakmaz. Demek, ister istemez ‘Allah’ diyeceksiniz.”

İşte, birinci ve dördüncü fıkra *Allah* der, ikinci fıkra
Rab der, üçüncü fıkra *el-Hak* der. ¹ **فَذَلِّكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ**
ne kadar mu’cizâne düştüğünü anla. İşte, Cenab-ı Hak-
kın azîm tasarrufatını, kudretinin mühim mensucatını

hükmüne: değerine.
icat: vücuda getirme, yaratma.
idare: yönetme, çekip çevirme.
ihya: diriltme, hayat verme.
iştirak: ortak olma.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz
düzen.
kıymettar: kıymetli.
kudret: Allah’ın bütün varlığı çev-
releyen ezeli kuvveti.
kudret: kuvvet, iktidar.
lâtif: nazik, narin.
Ma’bud: kendisine ibadet edilen.
mahkeme-i kübra: en büyük
mahkeme.
mahlûkat: Allah tarafından yara-
tılanlar.
malik: sahip.
mensucat: dokumalar.
muavenet: yardım.
mu’cizâne: mu’cizeli bir şekilde.
mutî: itaat eden.
mühim: önemli.
münhasır: sınırlanmış, sınırlı.
nihayetsiz: sonsuz.
Rab: yaratan, büyüten, terbiye
eden, Allah.
saray: hükümdarların oturduğu
büyük yapı.
şerik: ortak.
şükür: nimet ve iyiliğin sahibini
tanıma ve ona karşı minnet duy-
ma.
taife: grup, kavim.
tasarruflar: tasarruflar.
tedbir: idare etme.
terbiye: besleme, yetiştirme, bü-
yütme.
tezgâh: fabrika, makine.
zayi: elden çıkan, kayıp.

1. İşte hak olan Rabbiniz Allah Odur. (Yunus Suresi: 32.)

aza: organlar, uzuvlar.
azîm: büyük, yüce.
Cenab-ı Hak: hakkın tâ ken-
disi olan, şeref ve azamet sa-
hibi yüce Allah.

derece: mertebe.
ecram: kütleler, gezegenler.
el-Hak: her şeyi hakkıyla ya-
ratan varlığı hak olan Allah.
fıkra: kısım, bölüm.

Hak: Allah.
Hâlık: her şeyi yoktan yara-
tan.
hazinedar: hazine bekçisi.
hukuk: haklar.

âb-ı hayat: hayat suyu.

arz: yeryüzü.

âsâr: eserler.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

azamet-i rububiyet: Allah'ın ter-

biye ediciliğinin büyüklüğü.

azim: büyük, yüce.

Cenab-ı Hak: hakkın tâ kendisi

olan, şeref ve büyüklük sahibi

yüce Allah.

destgâh: tezgâh.

hadsiz: sınırsız.

Hak: her şeyi hakkıyla yaratan

varlığı hak olan Allah.

halk: yaratma.

hayat-ı içtimaiye-i insan: insa-

nın sosyal hayatı.

hayvanat: hayvanlar.

hikmet: sayısız mana ve faydalar

bulunan, ilâhî gaye.

hilkat: yaratılış.

hizmet: vazife, görev.

idare: yönetme, çekip çevirme.

ihtilâf: ayrılık, aykırılık.

ihya: diriltme, hayat verme.

kemal-i kudret: kudretin mü-

kemmelliği.

kudret: kuvvet, iktidar.

mağşer-i acayip: hayret verici

şeylerin toplandığı yer.

menba: kaynak.

mensucat: dokumalar.

misal: örnek.

muhtelif: çeşit çeşit.

nebatat: bitkiler.

Rab: yaratan, büyüten, terbiye

eden, Allah.

salih: uygun, hayırlı, faydalı.

sema: gökyüzü.

semavat: gökler.

suret: biçim, görünüş.

şahadet: şahitlik.

tahrir: harekete geçirme.

taife: guruh, fırka, familya.

tasarrufat-ı azime: büyük tasar-

ruflar, icraatlar.

tavzif: görevlendirme.

tecelli-i azamet-i kudret: kudre-

tin büyüklüğünün tecelli etmesi,

görünmesi.

tecelli-i hikmet: hikmetinin te-

cellisi, görünmesi.

tecelli-i rahmet: rahmetinin te-

cellisi, merhametin görülmesi.

tecelli-i rububiyet: kâinatı yara-

tan idare eden, rablığını tecellisi.

tecelli-i saltanat-ı ulûhiyet: ilâhî

saltanatının tecellisi.

tedbir: idare etme.

telkih: aşılama.

teneffüs: nefes alma.

teshir: cezp etme, çekim.

vahdaniyet: Allah'ın bir oluşu.

vasıta: aracı.

vaziyet: durum.

vezaif-i azime: büyük vazifeler.

zemin: yeryüzü.

zikir: anma, bildirme.

zikreder; sonra da o azîm âsârın, mensucatın destgâhı,

¹ **فَذَلِّكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ** yani Hak, Rab, Allah isimlerini

zikretmekle, o tasarrufat-ı azîmenin menbânı gösterir.

• İkincinin misallerinden:

اِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ
الَّتِي تَجْرَى فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ
مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ
وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

² **لَايَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ**

İşte bu ayet, Cenab-ı Hakkın kemal-i kudretini ve azamet-i rububiyetini gösteren ve vahdaniyetine şahadet eden semavat ve arzın hilkatindeki tecelli-i saltanat-ı ulûhiyet; ve gece gündüzün ihtilâfındaki tecelli-i rububiyet; ve hayat-ı içtimaiye-i insana en büyük bir vasıta olan gemiyi denizde teshir ile tecelli-i rahmet; ve semadan âb-ı hayatı ölmüş zemine gönderip, zemini yüz bin taifeleriy-le ihya edip, bir mağşer-i acayip suretine getirmekteki tecelli-i azamet-i kudret; ve zeminde hadsiz muhtelif hayvanatı basit bir topraktan halk etmekteki tecelli-i rahmet ve kudret; ve rüzgârları nebatat ve hayvanatın teneffüs ve telkihlerine hizmet gibi vezaif-i azîme ile tavzif edip, tedbir ve teneffüse salih vaziyete getirmek için tahrir ve idaresindeki tecelli-i rahmet ve hikmet; ve zemin ve

1. İşte hak olan Rabbiniz Allah Odur. (Yunus Suresi: 32.)

2. Gökerin ve yerin yaratılmasında, gecenin ve gündüzün değişmesinde, insanlara faydalı şeylerle denizde akıp giden gemilerde, Allah'ın gökten su indirip onunla yeryüzünü ölümden sonra diriltmesinde, her türlü canlıyı yeryüzüne yaymasında, rüzgârları sevk etmesinde ve gökle yer arasında Allah'ın emrine boyun eğmiş bulutlarda, aklını kullanan bir topluluk için Allah'ın varlık ve birliğine, kudret ve rahmetine işaret eden nice deliller vardır. (Bakara Suresi: 164.)

asuman ortasında vasıta-i rahmet olan bulutları bir mahşer-i acayip gibi muallâkta toplayıp dağıtmak, bir ordu gibi istirahat ettirip vazife başına davet etmek gibi teshirindeki tecelli-i rububiyet gibi mensucat-ı sanatı tadat ettikten sonra, akli onların hakaikına ve tafsiline sevk edip tefekkür ettirmek için, ¹ لَايَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ der. Onunla ukulü ikaz için, akla havale eder.

Üçüncü meziyet-i cezalet: Bazen, Kur'ân, Cenab-ı Hakkın fiillerini tafsil ediyor, sonra bir fezleke ile icmal eder. Tafsiliyle kanaat verir; icmaliyle hıfzettirir, bağlar. Meselâ,

وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَوَالِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُمَتِّعُكَ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلٍ يَعْزُوبُ كَمَا آتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ
² إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

İşte, Hazret-i Yusuf ve ecdadına edilen nimetleri, şu ayetle işaret eder, der ki:

Sizi bütün insanlar içinde makam-ı nübüvvetle serfiraz, bütün silsile-i enbiyayı silsilenize raptedip silsilenizi nev-i beşer içinde bütün silsilelerin serdarı, hanedanınızı ulûm-u İlâhiye ve hikmet-i Rabbaniyeye bir hücre-i talim ve hidayet suretinde getirip, o ilim ve hikmetle dünyanın saadetkârâne saltanatını ahiretin saadet-i ebediyesiyle sizde birleştirmek, seni ilim ve hikmetle Mısır'a hem aziz bir reis, hem âli bir nebî, hem hakîm bir mürşit etmek

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
âli: yüce.
asuman: gökyüzü.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
aziz: muhterem, saygın.
Cenab-ı Hak: hakkın tâ kendisi olan, şeref ve büyüklük sahibi yüce Allah.
davet: çağırma.
ecdad: atalar.
fezleke: muhtasar, özet.
fiil: iş, amel.
hakaik: hakikatler.
hakim: hikmet sahibi, bilge.
hanedan: büyük aile.
havale: bırakma, gönderme.
hıfz: koruma.
hidayet: doğru yol.
hikmet: sayısız mana ve faydalar bulunan, İlâhî gaye.
hikmet-i Rabbaniye: Rab olan Allah'ın hikmeti.
hücre-i talim: eğitim, öğretim yuvası.
icmal: ayrıntılarına girmeme.
ikaz: uyarma.
istirahat: dinlenme.
kanaat: yeterli görme.
mahşer-i acayip: hayret verici şeylerin toplandığı yer.
makam-ı nübüvvet: peygamberlik makamı.
mensucat-ı sanat: sanat dokumaları.
meselâ: örnek olarak, örneğin.
meziyet-i cezalet: ifade güzelliği, üstünlüğü.
muallâk: asılı duran.
mürşit: doğru yolu gösteren.
nebi: peygamber.
nev-i beşer: bütün insanlar.
nimet: iyilik, lütuf, ihsan.
rapt: bağlama.
reis: amir.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
saadetkârâne: mutlu bir şekilde.
saltanat: sultanlık, hükümdarlık.
serdar: başkomutan.
serfiraz: benzerlerinden üstün olan.
sevk: gönderme, yönlendirme.
silsile: zincir.
silsile-i enbiya: peygamberler zinciri.
suret: biçim.
tadat: sayma, sıralama.
tafsil: etraflıca bildirme.
tecelli-i rububiyet: kâinatı yaratıp, idare eden Rablîğin tecellisi.
tefekkür: derin düşünme.
teshir: cezp etme, çekme.
ukul: akıllar.
ulûm-u İlâhiye: İlâhî, dinî ilimler.
vasıta-i rahmet: rahmet vasıtası, aracı.
vazife: görev.

1. Aklini kullanan bir topluluk için Allah'ın varlık ve birliğine, kudret ve rahmetine işaret eden nice deliller vardır. (Bakara Suresi: 164.)

2. Rabbin seni böylece seçkin kılacak, sana rüya tabirini öğretecek ve bundan önce ataların İbrahim ve İshak üzerine peygamberlik nimetini tamamladığı gibi, senin ve Yakuboğullarının üzerine de nimetini tamamlayacaktır. Muhakkak ki Rabbin her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yapar. (Yusuf Suresi: 6.)

âbâ: babalar, bir kimsenin yakın ataları.

Alîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

beşer: insanlık.

Cenab-ı Hak: hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

ecdat: atalar.

fakr: fakirlik.

fezleke: muhtasar, özet.

fiil: iş, amel.

hakikî: gerçek.

Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle yaratan Allah.

hayat: dirilik, canlılık.

hayat-ı içtimaiye: sosyal hayat, toplum hayatı.

hazine-i rahmet: rahmet hazinesi.

hikmet: sayısız mana ve faydalar bulunan, ilâhî gaye.

hüküm: karar.

icmal: ayrıntılarına girmeme.

iktiza: gerektirme.

ilim: bilgi.

insaniyet: insanlık.

irade: dileme, isteme.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

izzet: şeref, yücelik.

kamer: ay.

kesret-i tabakat: çokluk tabakaları.

mazhar: nail olma, şereflenme.

meselâ: misal olarak.

meşiet: dileme, irade.

mufasssal: tafsilâtli olarak açıklanan, ayrıntılı.

mukaddeme: ön söz.

mühim: önemli.

mümtaz: seçkin.

nev-i beşer: bütün insanlar, insanlık.

nimet: iyilik, lütuf, ihsan.

niamat-ı ilâhiye: Allah'ın verdiği nimetler, ihsanlar.

nimet-i ilâhiye: Allah'ın nimeti.

Rab: yaratan, büyüten, terbiye eden, Allah.

Rezzak: bütün yaratılmışların rızkını veren Allah.

Rezzak-ı hakikî: gerçek rızık verici olan Allah.

rızık: bütün nimetler.

rububiyet: kâinatı yaratıp yönetme sevk ve idare etme Rablik, ilâhlik.

servet: zenginlik.

şems: güneş.

tadat: saymak, sıralamak.

tafsilât: tafsiller, etraflı açıklamalar.

takdir-i ilâhiye: Allah'ın takdiri.

tasarrufat: tasarruflar, idareyle kullanmalar.

olan niamat-ı İlâhiyeyi zikir ve tadat edip, ilim ve hikmet ile, onu, âbâ ve ecdadını mümtaz ettiğini zikrediyor; sonra, “Senin Rabbin Alîm ve Hakîm'dir,” der. “Onun rububiyeti ve hikmeti iktiza eder ki, seni ve âbâ ve ecdadını Alîm, Hakîm ismine mazhar etsin.” İşte o mufasssal nimetleri, şu fezleke ile icmal eder.

Hem meselâ: ¹ قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ

İşte şu ayet, Cenab-ı Hakkın nev-i beşerin hayat-ı içtimaiyesindeki tasarrufatını şöyle gösteriyor ki: İzzet ve zillet, fakr ve servet doğrudan doğruya Cenab-ı Hakkın meşietine ve iradesine bağlıdır; demek, “Kesret-i tabakaların en dağınık tasarrufatına kadar meşiet ve takdir-i İlâhiye ile, tesadüf karışamaz.” Şu hükmü verdikten sonra, insaniyet hayatında en mühim iş, onun rızkıdır; şu ayet, beşerin rızkını doğrudan doğruya Rezzak-ı Hakikî'nin hazine-i rahmetinden gönderdiğini bir iki mukaddeme ile ispat eder. Şöyle ki:

Der: “Rızkınız, yerin hayatına bağlıdır. Yerin dirilmesi ise, bahara bakar. Bahar ise, şems ve kameri teshir eden, gece ve gündüzü çeviren Zatın elindedir. Öyle ise, bir elmayı bir adama hakikî rızık olarak vermek, bütün yeryüzünü bütün meyvelerle dolduran o Zat verebilir; ve O ona hakikî Rezzak olur.” Sonra da,

² وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ der. Bu cümlede, o tafsilâtli fiilleri icmal ve ispat eder. Yani, “Size hesapsız rızık veren Odur ki, bu filleri yapar.”

1. De ki: Ey mülkün hakikî sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin. (Âl-i İmran Suresi: 26.)

2. Dilediğini de hesapsız şekilde rızıklandırırsın. (Âl-i İmran Suresi: 27.)

tesadüf: rastlantı.

Zat: azamet ve ululuk sahibi

zikir: anma, bildirme.

teshir: cezp etme, çekim.

kişi.

zillet: hakirlik, aşağılık.

Dördüncü nükte-i belâgat: Kur'ân, kâh olur mahlûkat-ı İlâhiyeyi bir tertiple zikreder; sonra o mahlûkat içinde bir nizam, bir mizan olduğunu ve onun semereleri olduğunu göstermekle güya bir şeffafiyet, bir parlaklık veriyor ki, sonra o âyinemisal tertibinden, cilvesi bulunan esma-i İlâhiyeyi gösteriyor. Güya o mahlûkat-ı mezkûre, elfazdır; şu esma, onun manaları, yahut o meyvelerin çekirdekleri, yahut hulâsalarıdır.

Meselâ:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ۖ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً
فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ۖ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً
فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ۖ ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا
١ ۖ آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

İşte, Kur'ân, hilkat-i insanın o acip, garip, bedî, muntazam, mevzun etvarını öyle âyinemisal bir tarzda zikredip tertip ediyor ki, ² *فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ* içinde kendi kendine görünüyor ve kendini dedirttiriyor. Hatta, vahyin bir kâtibi şu ayeti yazarken, daha şu kelime gelmezden evvel, şu kelimeyi söylemiştir. “Acaba bana da mı vahiy gelmiş?” zannında bulunmuş. Hâlbuki, evvelki kelâmın kemal-i nizam ve şeffafiyetidir ve insicamıdır ki, o kelâm gelmeden kendini göstermiştir.

acip: tuhaf.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
âyinemisal: ayna gibi.
bedi: eşsiz güzel.
cilve: tecelli.
elfaz: lâfızlar, kelimeler.
esma: isimler.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
etvar: tavırlar.
evvel: önce.
fiil: iş, amel.
garip: hayret verici.
güya: sanki.
hilkat-i insan: insanın yaratılışı.
hulâsa: öz.
insicam: uygunluk.
kâh: bazen.
kâtip: yazan.
kelâm: söz, lâfız.
kemal-i insicam: tam bir uygunluk.
kemal-i nizam: tam bir düzen.
mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.
mahlûkat-ı İlâhiye: Allah'ın yarattıkları.
mahlûkat-ı mezkûre: sözü edilen yaratıklar.
mana: anlam.
meselâ: misal olarak, örneğin.
mevzun: ölçülü, ahenkli.
mizan: ölçü.
muntazam: nizamlı, düzenli.
nizam: düzen.
nükte-i belâgat: düzgün, kusursuz ve yerinde söylenen sözdeki ince ve zarif mana.
rızık: bütün nimetler.
semere: meyve.
şeffafiyet: şeffaflık, saydamlık.
tarz: biçim, suret.
tertip: düzene koyma, sıraya koyma; düzen.
vahiy: Allah'ın emir ve yasaklarını peygambere bildirmesi.
zan: sanma.
zikir: anma, bildirme.

1. And olsun ki Biz insanı çamurun özünden yarattık. • Sonra onu sağlam ve korunmuş olan anne rahmine bir damla su olarak yerleştirdik. • Sonra o su damlasını pıhtılaşmış bir kan olarak yarattık. O pıhtılaşmış kanı bir parça et olarak yarattık. O et parçasını kemikler olarak yarattık. Kemiklere de et giydirdik. Sonra da onu bambaşka bir yaratılışla inşa ettik. Yaratıcılık mertebelerinin en güzelinde olan Allah'ın şanı ne yücedir! (Mü'minun Suresi: 12-14.)

2. Yaratıcılık mertebelerinin en güzelinde olan Allah'ın şanı ne yücedir! (Mü'minun Suresi: 14.)

Hem meselâ:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِ ٱلَّهِ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلْأَمْرَ تَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَالَمِينَ ۝۱

âb-ı hayat: hayat suyu.

arş-ı rububiyet: terbiye ediciliğın yüce makamı.

ayat-ı rububiyet: Allah'ın besleme, büyütme, idare ve terbiye edicilik sıfatını anlatan ayetler.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi. **azamet-i kudret-i İlâhiye:** Allah'ın kudretinin büyüklüğü.

cüz'iyat: değersiz, ufak tefek şeyler.

emirber: emir altında, emre uyan.

esma: isimler.

fezleke: netice, özet.

hâhişger: istekli.

hakaik-i sabite: değişmeyen hakikatler.

hatime: son, nihayet.

hulâsa: öz.

hüküm: değer, yerine.

ibret: ders çıkarma.

icmal: özetleme, ayrıntılarına girmeme.

Kadîr-i Zülcelâl: büyüklük sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

keyfiyat: nitelikler, özellikler.

küllî: umumî, genel.

maddî: madde ile ilgili.

maruz: etkilenme, karşısında bulunma.

medar: sebep, vesile.

meselâ: örneğin.

meziyet-i cezalet: ifade güzelliği, üstünlüğü.

muhtelif: çeşitli, farklı.

müheyya: hazır.

nefer: er, rütbesiz asker.

nuranî: nurlu, parlak.

ruh: insandaki canlılığın ve diriliğin, iradeyle ilgili ve irade dışı hareketlerin ve idrak kabiliyetinin kaynağı.

sabık: geçmiş.

sabit: değişmeyen.

sahife: sayfa.

saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah'ın saltanatı, hâkimiyeti.

suret: biçim, şekil.

tagayyür: değişme, başkalaşma.

tarz: biçim, suret.

tefekür: derin düşünme.

teşvik: sevkendirme.

zikir: anma, bildirme.

İşte, Kur'ân, şu ayette azamet-i kudret-i İlâhiye ve saltanat-ı rububiyeti öyle bir tarzda gösteriyor ki, güneş, ay, yıldızlar emirber neferleri gibi emrine müheyya. Gece ve gündüzü, beyaz ve siyah iki hat gibi veya iki şerit gibi birbirini arkasında döndürüp, ayat-ı rububiyetini kâinat sahiplerinde yazan ve arş-ı rububiyetinde duran bir Kadîr-i Zülcelâl'i gösterdiğinden, her ruh işitse,

بَارَكَ ٱللَّهُ، مَا شَاءَ ٱللَّهُ، فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَالَمِينَ ۝۲

demeye hâhişger olur. Demek, **تَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَالَمِينَ** sabıkın hulâsası, çekirdeği, meyvesi ve âb-ı hayatı hükmüne geçer.

Beşinci meziyet-i cezalet: Kur'ân, bazen tagayyüre maruz ve muhtelif keyfiyata medar maddî cüz'iyatı zikreder. Onları hakaik-ı sabite suretine çevirmek için sabit, nuranî, küllî esma ile icmal eder, bağlar; veyahut, tefekküre ve ibrete teşvik eder bir fezleke ile hatime verir.

1. Şüphesiz ki sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da Arş üzerinde hükümünü icra eden Allah'tır. O, gündüzü, peşi sıra kovalayan gece ile örter. O, güneşi, ayı ve yıldızları da emrine boyun eğmiş olarak yarattı. İyi bilin ki, yaratmak da Ona aittir, yaratıklarının tedbir ve idaresi de. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne yücedir! (A'raf Suresi: 54.)

2. Allah'ın şanı ne yücedir! Allah dilediğini yapar! Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne yücedir!

3. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne yücedir!

Birinci mananın misallerinden, meselâ:

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹

İşte şu ayet evvelâ, “Hazret-i Âdem’in hilâfet mesele-sinde, melâikelere rûçhaniyetine medar ilmi olduğu” olan bir hâdis-e-i cüz’iyyeyi zikreder. Sonra, o hâdisede melâikelerin Hazret-i Âdem’e karşı ilim noktasında hâdis-e-i mağlûbiyetlerini zikreder. Sonra, bu iki hâdiseyi iki ism-i küllî ile icmal ediyor. Yani **أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ**².

Yani: “*Âlîm ve Hakîm Sen olduğun için*” Âdem’i talim ettin; bize galip oldu. Hakîm olduğun için, bize istidadımıza göre veriyorsun, onun istidadına göre rûçhaniyet veriyorsun.

İkinci mananın misallerinden, meselâ:

وَأَنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُم مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبْنَا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ (ilâahir).³
فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ⁴

İşte şu ayetler, Cenab-ı Hakkın, koyun, keçi, inek, manda, deve gibi mahlûklarını insanlara halis, safî, leziz bir süt çeşmesi; üzüm ve hurma gibi masnuları da insanlara lâtif, leziz, tatlı birer nimet tablaları ve kazanları; ve

Âdem: Cenab-ı Allah’ın yarattığı ilk insan ve insanlığın atası.

Âlîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

Cenab-ı Hak: hakkın tâ kendisi olan, şeref ve büyüklük sahibi yüce Allah.

evvelâ: birinci olarak.

hâdis-e: olay.

hâdis-e-i cüz’iye: küçük ve basit hâdis-e.

hâdis-e-i mağlûbiyet: mağlûp olma, yenilme olayı.

Hakîm: her şeyi hikmetle yaratan Allah.

halis: saf, duru.

hilâfet: halifelik, vekillik.

icmal: özetleme, ayrıntılarına girmeme.

ilim: bilgi.

ism-i küllî: küllî, umumî isim.

istidat: kabiliyet, yetenek.

lâtif: hoş, güzel.

leziz: lezzetli.

mahlûk: Allah tarafından yaratılmış.

mana: anlam.

masnu: sanata yapılmış.

medar: sebep, dayanak noktası.

melâike: melekler.

meselâ: örneğin.

mesele: konu, ehemmiyetli iş.

misal: örnek.

nimet: Allah’ın bağışladığı maddî ve manevî lûtf ve ikramlar.

rûçhaniyet: üstünlük.

safî: saf olan, katıksız, halis.

tabla: yemek tabağı, kap.

talim: öğretme.

zikir: anma, bildirme.

1. Ve Âdem’e bütün isimleri öğrettikten sonra esyayı meleklerle gösterdi. “Eğer halifelğe daha lâyık olduğunuz iddiasında doğru iseniz, bunların isimlerini Bana söyleyin” buyurdu. • Melekler, “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz,” dediler. “Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın.” (Bakara Suresi: 31-32.)

2. Bakara Suresi: 32.

3. Ehli hayvanlarda da sizin için birer ibret vardır. Onların kanlarında, kan ile fişkı arasından çıkan ve içenlerin boğazından kolayca geçen halis bir sütle sizi besleriz. (Nahl Suresi: 66.)

4. Onda insanlar için şifa bulunur. Düşünen bir topluluk için şüphesiz bunda bir delil vardır. (Nahl Suresi: 69.)

ahkâm-ı rububiyet: Allah'ın hükümleri, emirleri.
arz: yer, dünya.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
Ayete'l-Kürsî: Bakara suresinin 255. ayeti.
azamî: en yüksek, nihayet derecede.
azamiyet derecesi: en büyük aşama, rütbe.
cihet: yön, taraf.
derece: aşama, basamak, rütbe, ölçü.
gayr: başka.
hafiziyet: Allah'ın her şeyi muhafaza ve kaydedici sıfatı.
hakaik-ı İlâhiye: Allah'a ait olan gerçekler.
hatime: son, nihayet.
hulâsa: öz, özet.
hüküm: değer, yerinde.
ibret: ders çıkarma.
İsm-i Azam: en büyük isim.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kâh: zaman olur.
kaide-i külliye: büyük, genel kural.
kesret: çokluk.
kıyas: karşılaştırma.
mana: anlam.
mazhar: bir şeyin görüldüğü yer, ayna.
menba: kaynak.
meselâ: örneğin.
mu'cizat-ı kudret: kudret mu'cizeleri, harika eserler.
müdahale: karışma.
müteveccih: yönelik.
nükte-i belâgat: düzgün, kusursuz ve yerinde söylenen sözdeki ince ve zarif mana.
rabıta-i vahdet: birlik bağı.
semavat: gökler.
şamil: kaplayan, içine alan.
şerbet: meyve suyu ile şekerli su karıştırılarak yapılan içecek.
şifa: iyileşme, fayda.
şirk: Allah'a ortak koşma.
tabaka-i tevhit: tevhit tabakası, Allah'ı bir bilme dereceleri.
tasarruf: idare etme.
tasarruf-u rububiyet: kâinatı yaratan, idare eden Allah Teâlâ'nın idaresi.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
tedbir-i ulûhiyet: Cenab-ı Hakkın yönetmesi, idare etmesi.
tefekkür: derin düşünme.
teşvik: sevkendirme.
umum: genel, herkes.
zikir: anma, bildirme.

arı gibi küçük mu'cizat-ı kudretini şifalı ve tatlı güzel bir şerbetçi yaptığını ayet şöylece gösterdikten sonra tefekküre, ibrete başka şeyleri de kıyas etmeye teşvik için ¹ **إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ** der, hatime verir.

Altıncı nükte-i belâgat: Kâh oluyor ki ayet, geniş bir kesrete ahkâm-ı rububiyeti serer, sonra birlik ciyeti hükmünde bir rabıta-i vahdet ile birleştirir veyahut bir kaide-i külliye içinde yerleştirir. Meselâ:

وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا
وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ²

İşte Ayete'l-Kürsî'de, on cümle ile on tabaka-i tevhidî ayrı ayrı renklerde ispat etmekle beraber, ³ **مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ** cümlesiyle gayet keskin bir şiddetle şirki ve gayrin müdahalesini keser, atar.

Hem şu ayet İsm-i Azamın mazharı olduğundan, hakaik-ı İlâhiyeye ait manaları azamî derecededir ki, azamiyet derecesinde bir tasarruf-u rububiyeti gösteriyor.

Hem, umum semavat ve arza birden müteveccih tedbir-i ulûhiyeti en azamî bir derecede umuma şamil bir hafiziyeti zikrettikten sonra, bir rabıta-i vahdet ve birlik ciyeti, o azamî tecelliyatlarının menbalarını ⁴ **وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ** ile hulâsa eder.

1. Düşünen bir topluluk için şüphesiz bunda bir delil vardır. (Nahl Suresi: 69.)

2. Onun hâkimiyet ve saltanatı gökleri ve yeri kuşatmıştır. Gökleri ve yeri tasarrufu altında tutmak Onun kudretine ağır gelmez. En yüce ve en büyük olan da ancak Odur. (Bakara Suresi: 255.)

3. Onun katında, Onun izni olmaksızın kim şefaât edebilir? (Bakara Suresi: 255.)

4. En yüce ve en büyük olan da ancak Odur. (Bakara Suresi: 255.)

Hem meselâ:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ
بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ
بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ❀ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
دَائِبِينَ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ❀ وَآتَيْكُم مِّنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ
وَأَن تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا¹

İşte şu ayetler, evvelâ Cenab-ı Hakkın insana karşı şu koca kâinatı nasıl bir saray hükmünde halk edip, semadan zemine âb-ı hayatı gönderip, insanlara rızkı yetiştirmek için zemini ve semayı iki hizmetkâr ettiği gibi, zeminin sair aktârında bulunan her bir nevi meyvelerinden, her bir adama istifade imkânı vermek, hem insanlara semere-i sa'ylerini mübadele edip, her nevi medar-ı maişetini temin etmek için gemiyi insana musahhar etmiştir. Yani, denize, rüzgâra, ağaca öyle bir vaziyet vermiş ki, rüzgâr bir kamçı, gemi bir at, deniz onun ayağı altında bir çöl gibi durur. İnsanları gemi vasıtasıyla bütün zemine münasebettar etmekle beraber ırmakları, büyük nehirleri, insanın fitrî birer vesait-i nakliyesi hükmünde teshir, hem güneş ile ayı seyir ettirip mevsimleri ve mevsimlerde değişen Mün'im-i Hakikî'nin renk renk nimetlerini insanlara takdim etmek için iki musahhar hizmetkâr ve o büyük dolabı çevirmek için iki dümenci hükmünde halk etmiş. Hem, gece ve gündüzü insana musahhar

âb-ı hayat: hayat suyu.

aktâr: taraflar, yanlar.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

Cenab-ı Hak: hakkın tâ kendisi olan, şeref ve büyüklük sahibi yüce Allah.

dümen: yön ayan yapan alet, direksiyon.

evvelâ: ilk önce.

fitrî: tabii, yaratılıştan.

halk etme: yaratma.

hizmetkâr: hizmetçi.

hükmünde: değerinde, kıymetinde, yerinde.

hüküm: değer.

imkân: mümkün olma.

istifade: faydalanma.

kâinat: bütün evren, tüm varlıklar.

medar-ı maişet: geçim kaynağı.

meselâ: örneğin, misal olarak.

musahhar: emir altına giren, boyun eğmiş.

mübadele: değiş tokuş.

münasebettar: ilgili.

Mün'im-i Hakiki: nimetlerin gerçek sahibi olan Allah.

nevi: çeşit, tür.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

rızık: yiyecek, azık.

sair: diğer, öteki.

saray hükmünde: görkemli büyük, iyi döşenmiş yapı, saray gibi.

sema: gökyüzü.

semere-i sa'y: çalışmanın meyvesi.

seyrettirme: izlettirmek.

takdim: sunma.

temin: sağlama.

teshir: çekme.

vasıta: aracı.

vaziyet: durum.

vesait-i nakliye: nakliye vasıtaları, ulaşım araçları.

zemin: yeryüzü.

1. O Allah ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten de bir su indirdi ki, onunla sizin için rızık olarak meyvelerden bitirdi. Onun emriyle denizde seyretsinler diye gemileri sizin hizmetinize verdi. Nehirleri de yine sizin hizmetinize verdi. • Birbiri ardınca dönüp duran güneşi ve ayı da sizin hizmetinize verdi. Geceyi ve gündüzü de sizin hizmetinize verdi. • O, sözünüz ve hâlinizle istediğiniz her şeyden size verdi. Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız saymakla bitiremezsiniz. (İbrahim Suresi: 32-34.)

Alîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

arz: yeryüzü, dünya.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

azletmek: vazifesine son vermek, ayırmak.

camit: cansız.

çendan: gerçi.

daire: manevî bir emrin hükmünün cari olduğu yer.

derece: miktar.

edna: en küçük, adı, basit.

gaye: maksat.

gayet: netice.

hâb-ı rahat: rahat ve tasasız uyku.

hadsiz: sınırsız.

hakikat: gerçek.

Hakîm: her şeyi hikmetle yaratan Allah.

hakîmâne: hikmetli bir şekilde.

icat: vücuda getirme, yaratma.

ihtiyac-ı fıtrî: yaratılıştan gelen ihtiyaç.

irade: dileme, isteme.

istidat: kabiliyet, yetenek.

kabiliyet: yetenek, iktidar.

kâh: bazen.

kamer: ay.

kısım: parça.

lâzım: gerekli.

lisan: dil.

mabeyn: arası.

maîşet: geçinme.

mesafe: uzaklık.

muttasıl: bitişik.

mühim: önemli.

müsebbebat: sebeplerle meydana gelenler, sebeplerin sonuçları.

müsebbep: sebep olunan şey, sonuç.

müteveccih: yönelik, yönelen.

nazar-ı zahîrî: dışa dönük bakış.

niam-ı İlâhiye: Allah'ın nimetleri.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

nimet-i İlâhiye: Allah'ın nimeti.

perde: örtü.

sebeb: vasıta

yani, hâb-ı rahatına geceyi örtü, gündüzü maîşetlerine ticaretgâh hükmünde teshir etmiştir.

İşte bu niam-ı İlâhiyeyi tatad ettikten sonra, insana verilen nimetlerin ne kadar geniş bir dairesi olduğunu gösterip, o dairede de ne derece hadsiz nimetler dolu olduğunu şu,

وَاتِيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ تُحْصُوهَا¹

fezleke ile gösterir. Yani, istidat ve ihtiyac-ı fıtrî lisanıyla insan ne istemişse, bütün verilmiş. İnsana olan nimet-i İlâhiye, tatad ile bitmez tükenmez. Evet, insanın madem bir sofrâ-i nimeti semavat ve arz ise ve o sofradaki nimetlerden bir kısmı şems, kamer, gece, gündüz gibi şeyler ise, elbette insana müteveccih olan nimetler had ve hesaba gelmez.

Çedinci sırr-ı belâgat: Kâh oluyor ki, ayet, zahîrî sebebi icadın kabiliyetinden azletmek ve uzak göstermek için, müsebbebin gayelerini, semerelerini gösteriyor. Tâ anlaşılın ki, sebep yalnız zahîrî bir perdedir. Çünkü, gayet hakîmâne gayeleri ve mühim semereleri irade etmek, gayet Alîm, Hakîm birinin işi olmak lâzımdır. Sebebi ise, şuursuz, camittir.

Hem, semere ve gayetini zikretmekle, ayet gösteriyor ki, sebepler çendan nazar-ı zahîrîde ve vücutta müsebbibat ile muttasıl ve bitişik görünür; fakat, hakikatte mabeynlerinde uzak bir mesafe var. Sebepten müsebbebin icadına kadar o derece uzaklık var ki, en büyük bir sebeb eli, en edna bir müsebbebin icadına yetişemez.

1. O, sözünüz ve hâlinizle istediğiniz her şeyden size verdi. Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız saymakla bitiremezsiniz. (İbrahim Suresi: 34.)

semavat: gökler.

semere: meyve.

sırr-ı belâgat: belâgat sırrı.

sofrâ-i nimet: nimet sofrası.

sems: güneş.

şuursuz: bilinçsiz, idraksiz.

tadat: sayma.

teshir: emrine itaat ettirme.

ticaretgâh: ticaret yeri.

vücut: varlık.

zahîrî: görünen, görünürde.

zikir: anma, bildirme.

İşte sebep ve müsebbep ortasındaki uzun mesafede esma-i İlâhiye birer yıldız gibi tulû eder. Matlâları, o mesafe-i maneviyedir. Nasıl ki zahir nazarda dağların daire-i ufkunda semanın etekleri muttasıl ve mukarin görünür. Hâlbuki, daire-i ufk-u cibalıden semanın eteğine kadar umum yıldızların matlâları ve başka şeylerin meskenleri olan bir mesafe-i azîme bulunduğu gibi; esbap ile müsebbebat mabeyninde, öyle bir mesafe-i maneviye var ki, imanın dürbünüyle, Kur'ân'ın nuruyla görünür.

Meselâ:

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ • أَنَا صَبَيْنَا الْمَاءَ صَبًّا • ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ
شَقًّا • فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا • وَعَبْنَا وَقَضَبًا • وَزَيَّتُونًا وَنَخْلًا •
وَحَدَائِقَ غُلْبًا • وَفَاكِهَةً وَأَبًّا • مَتَاعًا لَكُمْ • وَلِإِنْعَامِكُمْ¹

İşte şu ayet-i kerîme, mu'cizat-ı kudret-i İlâhiyeyi bir tertib-i hikmetle zikrederek esbabı müsebbebata raptedip, en ahirde² مَتَاعًا لَكُمْ lâfzıyla bir gayeyi gösterir ki;

o gaye, bütün o müteselsil esbap ve müsebbebat içinde o gayeyi gören ve takip eden gizli bir mutasarrıf bulunduğu; ve o esbap, Onun perdesi olduğunu ispat eder.

Evet,³ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِإِنْعَامِكُمْ tabiriyle, bütün esbabı icat kabiliyetinden azleder, manen der: “Size ve hayvanatınıza rızık yetiştirmek için, su semadan geliyor. O suda, size ve hayvanatınıza acıyıp, şefkat edip, rızık yetiştirmek

ahir: son.
ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti.
azil: ayırma, uzaklaştırma.
daire-i ufk-u cibali: dağın ufuk dairesi, çizgi.
daire-i ufk: görüş alanı.
dürbün: uzağı gösteren alet.
esbap: sebepler.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
gaye: maksat.
hayvanat: hayvanlar.
icât: yaratma.
iman: inanç.
ispat: kanıtlama.
kabiliyet: yetenek.
lâfız: söz, kelime.
mabeyn: arası.
manen: mana itibarıyla.
matlâ: doğuş yeri.
mesafe: ara, uzaklık.
mesafe-i azîme: büyük uzaklık.
mesafe-i maneviye: manevî uzaklık.
meselâ: misal olarak.
mesken: oturulacak yer.
mu'cizat-ı kudret-i İlâhiye: Allah'ın kudretinin mu'cizeleri.
mukarin: beraber, yakın olan.
mutasarrıf: her şeyi kendi istek ve arzularına göre idare eden.
muttasıl: bitişik.
müsebbebat: sebeple meydana çıkanlar, sonuçlar.
müsebbep: sebep olunan şey, sonuç.
müteselsil: zincirleme.
nazar: bakış.
nur: ışık.
perde: örtü.
rapt: bağlama.
rızık: yiyecek, içecek şey.
sebeb: vasıta.
sema: gökyüzü.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek.
tabir: söz.
takip: arkasında gitmek, gözetmek, araştırmak.
tertib-i hikmet: hikmetli düzenleme.
tulû: doğma.
umum: bütün.
zahir: görünen.
zikir: anma.

1. İnsan, yediklerine bir baksın. • Biz suyu bol bol indirdik. • Toprağı yardıkça yardık. • On-dan daneler • üzüm ve sebzeler, • zeytinlikler ve hurmalıklar, • bol ağaçlı bahçeler, • çeşit çeşit meyveler ve otlar bitirdik. • Size ve hayvanlarınıza rızık olsun diye. (Abese Suresi: 24-32.)

2. Size rızık olsun diye. (Abese Suresi: 32.)

3. Size ve hayvanlarınıza rızık olsun diye. (Abese Suresi: 32.)

kabiliyeti olmadığından, su gelmiyor, gönderiliyor demektir. Hem, toprak, nebatatıyla açılıp, rızkınız oradan geliyor. Hissiz, şuursuz toprak sizin rızkınızı düşünüp şefkat etmek kabiliyetinden pek uzak olduğundan, toprak kendi kendine açılmıyor, birisi o kapıyı açıyor, nimetleri ellerinize veriyor. Hem, otlar, ağaçlar sizin rızkınızı düşünüp merhameten size meyveleri, hububatı yetiştirmekten pek çok uzak olduğundan, ayet gösteriyor ki, onlar bir Hakîm-i Rahîm'in perde arkasından uzattığı ipler ve şeritlerdir ki, nimetlerini onlara takmış, zîhayatlara uzatıyor. İşte şu beyanattan, Rahîm, Rezzak, Mün'im, Kerîm gibi çok esmanın matlâları görünüyor.

Hem meselâ:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَّامًا فَتَرَى
الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ
فِيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقُهُ يَذْهَبُ
بِالْأَبْصَارِ ۝ يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي
الْأَبْصَارِ ۝ وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَّاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ
وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ
مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

İşte şu ayet, mu'cizat-ı rububiyetin en mühimlerinden ve hazine-i rahmetin en acip perdesi olan bulutların

acip: tuhaf, hayret veren.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

beyanat: açıklamalar, bildiriler.

esma: isimler.

Hakîm-i Rahîm: her şeyi gaye ve hikmetlerle yaratan, çok çok merhametli, Allah.

hazine-i rahmet: rahmet hazinesi.

his: duygu.

hububat: tahıllar, taneler.

kabiliyet: istidat, yetenek.

Kerîm: sonsuz ikram ve gerçek zenginlik sahibi olan Allah.

matlâ: doğuş yeri.

merhameten: acıyarak.

mu'cizat-ı rububiyet: Allah'ın her bir varlığı yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesinin, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurmasının mu'cizesi.

mühim: önemli.

Mün'im: nimet veren, Allah.

nebatat: bitkiler.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar; insanın yararına olan her şey.

Rahîm: sonsuz merhamet sahibi olan Allah.

Rezzak: bütün yaratılmışların rızkını veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah.

rızık: yiyecek, içecek şey.

şefkat: karşılık beklemeden yardım etme.

şuur: idrak, bilinç.

zîhayat: yaşayan her canlı, hayat sahibi.

1. Görmedin mi ki Allah bulutları dilediği yere sevk eder, sonra onları birleştirir ve üst üste yığar. Sonra da onun arasından yağmur tanelerinin süzülmesini görürsün. Gökteki dağ gibi bulutlardan Allah dolu taneleri indirir ki, onu dilediğine isabet ettirir, dilediğinden de onu uzak tutar. Şimşegin parıltısı ise neredeyse gözleri alıverir. • Allah geceyi ve gündüzü birbirine çevirir. Şüphesiz ki bunda gören gözler için bir ibret vardır. • Allah, hareket eden her canlıyı bir çeşit sudan yaratmıştır. Onlardan kimi karnı üstünde sürünür, kimi iki ayak üstünde yürür, kimi dört ayak üstünde yürür. Allah dilediğini dilediği şekilde yaratır. Allah'ın kudreti muhakkak ki her şeye yeter. (Nur Suresi: 43-45.)

teşkilâtında yağmur yağıdırmaktaki tasarrufat-ı acibeyi beyan ederken, güya bulutun eczaları cev-v-i havada dağılıp saklandığı vakit, istirahat giden neferat misillü, bir boru sesiyle toplandığı gibi, emr-i İlâhî ile toplanır, bulut teşkil eder. Sonra küçük küçük taifeler, bir ordu teşkil eder gibi, o parça parça bulutları telif edip, kıyamette seyyar dağlar cesamet ve şeklinde ve rutubet ve beyazlık cihetinde, kar ve dolu keyfiyetinde olan o sehâp parçalarından âb-ı hayatı bütün zihayata gönderiyor. Fakat, o göndermekte bir irade, bir kasıt görünüyor. Hacata göre geliyor. Demek gönderiliyor. Cev berrak, safî, hiçbir şey yokken, bir mahşer-i acayip gibi, dağvari parçalar kendi kendine toplanmıyor; belki, zihayata tanıyan birisidir ki, gönderiyor.

İşte şu mesafe-i maneviyede Kadîr, Alîm, Mutasarrıf, Müdebbir, Mürebbî, Muğîs, Muhyî gibi esmaların matlâları görünüyor.

Şekizinci meziyet-i cezalet: Kur'ân, kâh oluyor ki, Cenab-ı Hakkın ahirette harika ef'allerini kalbe kabul ettirmek için, ihzariye hükmünde; ve zihni tasdike müheyya etmek için, bir idadiye suretinde dünyadaki acayip ef'alini zikreder. Veyahut istikbalî ve uhrevî olan ef'al-i acibe-i İlâhiyeyi öyle bir surette zikreder ki, meşhudumuz olan çok nazireleriyle onlara kanaatimiz gelir.

Meselâ:

1 **أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ**

tâ surenin ahirine kadar.

1. Görmedi mi o insan? Biz onu bir damla sudan yarattık da, sonra o Bize apaçık bir düşman kesiliverdi. (Yâsin Suresi: 77.)

âb-ı hayat: hayat suyu.
ahir: son.
ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

Alim: her şeyi hakkıyla bilen Allah.
berrak: duru, açık.
beyan: anlatma, bildirme.

cesamet: büyüklük, irilik.
cev: hava, boşluk.
cev-v-i hava: hava tabakası.
cihet: yön.

dağvari: dağ gibi.
ecza: parçalar.
ef'al: fiiller, işler.
ef'al-i acibe-i İlâhiye: Allah'ın insanları hayretlere düşüren zatına has fiilleri.
emr-i İlâhî: Allah'ın emri.
esma: isimler.
güya: sanki.
hacat: hacetler, ihtiyaçlar.
harika: olağanüstü.
hüküm: değer, yerinde.
idadiye: hazırlık bölümü.
ihzariye: hazırlık mahiyetinde olan.
irade: dileme, isteme.
istikbalî: gelecek zamanla ilgili.
istirahat: dinlenme, rahatlama.
Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
kâh: bazen
kanaat: razı olma, inanma.
kasıt: bilinçli hareket.
keyfiyet: vasıf, nitelik.
kıyamet: dünyanın sonu.
mahşer-i acayip: hayret verici şeylerin toplandığı yer.
matlâ: doğuş yeri.
mesafe-i maneviyeye: manevî mesafe, uzaklık.
meşhut: görülün.
meziyet-i cezalet: ifade güzelliği, üstünlüğü.
misillü: benzeri.
Muğîs: yardım eden Allah.
Muhyî: diriltiren Allah.
Mutasarrıf: tasarruf sahibi olan Allah.
Müdebbir: idare eden Allah.
müheyya: hazır.
Mürebbî: terbiye eden Allah.
nazire: örnek, benzer.
neferat: neferler, erler.
rutubet: nemlilik.
safî: saf olan, duru.
sehâp: bulut.
seyyar: hareket eden.
suret: biçim, şekil.
taife: bölük, takım.
tasarrufat-ı acibe: hayret veren tasarruflar, idareler.
tasdik: doğruluğunu kabul etme.
telif: barıştırmak, uzlaştırmak.
teşkil: şekil verme, meydana getirme.
teşkilât: kuruluşlar.
uhrevî: ahirete dair.
vakit: zaman.
zihayat: hayat sahibi.
zihin: bilinç, dimağ.
zikir: anma, bildirme.

abes: boş, lüzumsuz ve gayesiz iş.
âciz: güçsüz, zayıf.
alâka: kan pıhtısı.
arz: yeryüzü.
bahis: konu.
beyhude: boşu boşuna, boş yere.
Cenab-ı Hak: doğru, gerçek, hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.
eczâ: cüzler, parçalar.
ehemmiyet: önemli.
ehven: daha kolay.
emirber: emir altında, emre uyan.
emr-i kün feyekûn: "ol deyince oluvermesi" emri.
evvelâ: ilk önce.
halk: yaratma.
haşır: Allah'ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
hayvanat: hayvanlar.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hilkat: yaratılış.
hilkat-i insaniye: insanın yaratılışı.
hükmünde: gibi.
icat: yoktan var etme.
idare: yönetme, çekip çevirme.
ihsanat-ı azîme: büyük ihsanlar.
ihya: diriltme.
inkâr: reddetme, inanmama.
ispat: doğruyu delillerle gösterme, kanıtlama.
istib'at: akıldan uzak görme.
kabir: mezar.
kâinat: evren, tüm varlıklar.
kemal-i inkıyat: tam itaat, mükemmel ve kusursuz boyun eğme.
kiyas: karşılaştırma, benzetme.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
memat: ölüm.
mesele: konu.
misil: benzer.
mudga: et parçası.
muhtelif: çeşit çeşit.
nazar: bakış.
nefer: er.
neş'e-i uhra: öldükten sonra ikinci defa dirilme.
neş'e-i ulâ: ilk yaratılış.
neş'et: çıkma, meydana gelme.
netice: sonuç.

İşte şu bahiste, haşır meselesinde, Kur'an-ı Hakîm haşiri ispat için, yedi sekiz surette, muhtelif bir tarzda ispat ediyor.

Evvelâ neş'e-i ulâyı nazara verir, der ki: "Nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadan tâ hilkat-i insaniyeye kadar olan neş'etinizi görüyorsunuz. Nasıl oluyor ki, neş'e-i uhrayı inkâr ediyorsunuz? O, onun misli, belki daha ehvenidir."

Hem, Cenab-ı Hak insana karşı ettiği ihsanat-ı azîmeyi ¹ **الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا** kelimesiyle işaret edip, der: "Size böyle nimet eden Zat, sizi başıboş bırakmaz ki, kabre girip kalkmamak üzere yatasınız."

Hem, remzen der: "Ölmüş ağaçların dirilip yeşillenmesini görüyorsunuz. Odun gibi kemiklerin hayat bulmasını kıyas edemeyip, istib'at ediyorsunuz. Hem, semavat ve arzı halk eden, semavat ve arzın meyvesi olan insanın hayat ve mematından âciz kalır mı? Koca ağacı idare eden, o ağacın meyvesine ehemmiyet vermeyip başkasına mal eder mi? Bütün ağacın neticesini terk etmekle, bütün eczasıyla hikmetle yoğrulmuş hilkat şeceresini abes ve beyhude yapar mı zannedersiniz?"

Der: "Haşirde sizi ihya edecek Zat, öyle bir Zattır ki, bütün kâinat Ona emirber nefer hükmündedir. Emr-i ² **كُنْ فَيَكُونُ** 'e karşı kemal-i inkıyat ile serfûru eder. Bir baharı halk etmek, bir çiçek kadar Ona ehven gelir. Bütün hayvanatı icat etmek, bir sinek icadı kadar kudretine

1. Odur ki, yem yeşil ağaçtan size ateş çıkarır. (Yâsin Suresi: 80.)

2. "Ol!" der; oluverir. (Yâsin Suresi: 82.)

nimet: lütuf, bağış.
nutfе: sperm, meni.
remzen: işaretle.
semavat: gökler.

serfûru: baş eğme.
suret: biçim.
şecere: ağaç.
tarz: biçim, suret.

terk: bırakma.
zan: sanma.
Zat: azamet ve ululuk sahibi kişi, Allah.

kolay gelir bir Zattır. Öyle bir Zata karşı ¹ **مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ** deyip, kudretine karşı taciz ile meydan okunmaz.”

Sonra, ² **فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ** tabiriyle, “Her şeyin dizgini elinde, her şeyin anahtarı yanında, gece ve gündüzü, kış ve yazı bir kitap sahifeleri gibi kolayca çevirir, dünya ve ahireti iki menzil gibi bunu kapar, onu açar bir Kadîr-i Zülcelâl’dir.”

Madem böyledir, bütün delâilin neticesi olarak, ³ **وَالَّذِي تَرْجَعُونَ** yani, “Kabirden sizi ihya edip, haşre getirip, huzur-u kibriyasında hesabınızı görecektir.”

İşte şu ayetler, haşrin kabulüne zihni müheyya etti, kalbi de hazır etti. Çünkü, nezairini, dünyevî ef’al ile de gösterdi.

Hem kâh oluyor ki, ef’al-i uhreviyesini öyle bir tarzda zikreder ki, dünyevî nezairlerini ihsas etsin; tâ istib’at ve inkâra meydan kalsın.

Meselâ:

⁴ **إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ** (ilâahir) ve ⁵ **إِذَا السَّمَاءُ أَنْفَطَرَتْ** (ilâ-ahir) ve ⁶ **إِذَا السَّمَاءُ أَنْشَقَّتْ** .

İşte şu surelerde kıyamet ve haşirdeki inkulâbat-ı azîmeyi ve tasarrufat-ı rububiyeti öyle bir tarzda zikreder ki, insan onların nazirelerini dünyada, meselâ güzde, baharda gördüğü için, kalbe dehşet verip akla sığmayan o

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

dehşet: büyük korku hâli.

delâil: deliller.

dizgin: yönlendirme, çekip çevirme.

dünyevî: dünya ile ilgili.

ef’al: fiiller, işler.

ef’al-i uhreviye: ahiretle ilgili işler.

haşir: Allah’ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

huzur-u kibriya: her bakımdan büyük ve yüce olan Allah’ın huzuru.

ihsas: hissettirme.

ihya: diriltme, hayat verme.

ilâahir: sonuna kadar.

inkâr: reddetme, inanmama.

inkulâbat-ı azime: büyük değişiklikler.

istib’at: akıldan uzak görme.

kabir: mezar.

Kadîr-i Zülcelâl: büyüklük sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.

kâh: bazen.

kalp: insanın manevî bünyesindeki hislerin ve duyguların merkezi.

kıyamet: dünyanın sonu.

kudret: Allah’ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.

menzil: konak, ev.

müheyya: hazır.

nazire: benzer, örnek.

netice: sonuç.

nezair: örnekler, benzerler.

sahife: sayfa.

tabir: söz.

taciz: âciz görmek.

tarz: biçim, suret.

tasarrufat-ı rububiyet: her şeyi idare ve terbiye eden Allah’ın idare ve icraatları.

Zat: azamet ve ululuk sahibi kişi, Allah.

zihin: akıl, dimağ.

zikir: anma, bildirme.

1. Kemikleri kim diriltecek? (Yâsin Suresi: 78.)

2. Şanı ne yücedir Onun ki, her şeyin hüküm ve tasarrufu elindedir. (Yâsin Suresi: 83.)

3. Ve siz de Ona döndürüleceksiniz. (Yâsin Suresi: 83.)

4. Güneş dürülüp toplandığında. (Tekvir Suresi: 1.)

5. Gök yanıldığı zaman. (İnfitar Suresi: 1.)

6. Gök yanıldığında. (İnşıkak Suresi: 1.)

inkılâbatı kolayca kabul eder. Şu üç surenin meal-i icmalisine işaret dahi pek uzun olur. Onun için, bir tek kelimeyi numune olarak göstereceğiz.

Meselâ, ¹ **إِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ** kelimesi ifade eder ki, ha-

şirde herkesin bütün a'mali bir sahife içinde yazılı olarak neşrediliyor. Şu mesele kendi kendine çok acayip olduğundan, akıl ona yol bulamaz. Fakat, surenin işaret ettiği gibi, haşr-i baharîde başka noktaların naziresi olduğu gibi, şu neşr-i suhuf naziresi pek zahirdir.

Çünkü, her meyvedar ağacın, ya çiçekli bir otun da amelleri var, fiilleri var, vazifeleri var, esma-i İlâhiyeyi ne şekilde göstererek tesbihat etmiş ise ubudiyetleri var. İşte onun, bütün bu amelleri tarih-i hayatlarıyla beraber umum çekirdeklerinde, tohumcuklarında yazılıp başka bir baharda, başka bir zeminde çıkar. Gösterdiği şekil ve suret lisanıyla, gayet fasih bir surette, analarının ve asıllarının a'malini zikrettiği gibi; dal, budak, yaprak, çiçek ve meyveleriyle, sahife-i a'malini neşreder. İşte gözümüzün önünde bu Hakîmâne, Hafızâne, Müdebbirâne Mürebbiyâne, Lâtifâne şu işi yapan Odur ki, der:

إِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ. Başka noktaları buna kıyas eyle, kuvvetin varsa istinbat et. Sana yardım için bunu da söyleyeceğiz.

İşte ² **إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ**. Şu kelâm, tekvir lâfzıyla, yani sarmak ve toplamak manasıyla parlak bir temsile işaret ettiği gibi, nazirini dahi ima eder.

acayip: hayret verici şeyler.

a'mal: ameller, işler.

amel: fiil, iş.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

fasih: açık ve güzel.

fiil: iş.

hafızâne: koruyarak, esirgeyerek.

hakîmâne: hikmetli bir şekilde.

haşir: Allah'ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

haşr-i baharî: bahar mevsiminde bitkilerin ve hayvanların dirilişi.

ifade: anlatma.

ima: işaret etmek.

inkılâbat: inkılâplar, değişmeler.

istinbat: bir söz veya işten gizli bir mana çıkarma.

kelâm: söz, lâfız.

kıyas: karşılaştırma.

lâfız: söz, kelime.

lâtifâne: hoş ve güzel bir şekilde.

lisan: dil.

meal-i icmalî: özet olarak anlam.

mesele: konu, önemli iş.

meyvedar: meyveli.

müdebbirâne: tedbirli bir şekilde, her şeyi önceden düşünerek.

mürebbiyâne: terbiye ederek ve yetiştirerek.

nazir: benzer, eş.

nazire: örnek, karşılık.

neşir: yaymak.

neşr-i suhuf: haşir zamanı, amel defterlerinin meydana çıkarılıp herkesin hesabının görülmesi.

numune: örnek.

sahife: sayfa.

sahife-i a'mal: ameller sayfası.

suret: biçim, tarz.

şekil: biçim.

tarih-i hayat: hayatın tarihi.

tekvir: sarmak, toplamak.

1. Amel defterleri açıldığında. (Tekvir Suresi: 10.)

2. Güneş dörülüp toplandığında. (Tekvir Suresi: 1.)

temsîl: misal getirme, benzetme.

tesbihat: Allah'ı öven ve kusurdan yüce tutan sözler ve

varlıkların hâl diliyle bu anlamı ifade etmesi.

ubudiyet: kulluk.

umum: bütün.

vazife: görev.

zahir: açık, belli.

zemin: yeryüzü.

zikir: anma, bildirme.

Birinci: Evet, Cenab-ı Hak tarafından adem ve esir ve sema perdelerini açıp, güneş gibi dünyayı ışıktandıran pırlantamisa bir lâmbayı, hazine-i rahmetinden çıkarıp dünyaya gösterdi. Dünya kapandıktan sonra, o pırlantayı perdelerine sarıp kaldıracak.

İkinci: Veya, ziya metnini neşretmek ve zeminin kafasına ziyayı zulmetle münavebeten sarmakla muvazzaf bir memur olduğunu ve her akşam o memura metnini toplattırıp gizlettiği gibi, kâh olur bir bulut perdesiyle alışverişini az yapar, kâh olur ay onun yüzüne karşı perde olur, muamelesini bir derece çeker, metnini ve muamelât defterlerini topladığı gibi, elbette o memur bir vakit o memuriyetten infisal edecektir. Hatta hiçbir sebab-i azil bulunmazsa, şimdilik küçük, fakat büyümeye yüz tutmuş yüzündeki iki leke büyümekle, güneş, yerin başına izn-i İlâhî ile sardığı ziyayı emr-i Rabbanî ile geriye alıp, güneşin başına sarıp, “Haydi, yerde işin kalmadı,” der, “Cehenneme git, sana ibadet edip senin gibi bir memur-u musahharı sadakatsizlikle tahkir edenleri yak” der.¹ **إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ** fermanını, lekeli siyah yüzüyle, yüzünde okur.

Dokuzuncu nükte-i belâgat: Kur’ân-ı Hakîm, kâh olur cüz’î bazı maksatları zikreder. Sonra o cüz’iyat vasıtasıyla küllî makasda zihinleri sevk etmek için, o cüz’î maksadı, bir kaide-i külliye hükmünde olan Esmâ-i Hüsna ile takrir ederek tespit eder, tahkik edip ispat eder.

1. Güneş dürülüp toplandığında. (Tekvir Suresi: 1.)

adem: yokluk.

Cenab-ı Hak: doğru, gerçek, hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

cüz’î: kıymetsiz, önemsiz.

cüz’iyat: küçük ve ferdî şeyler.

derece: miktar.

emr-i Rabbanî: her şeyin Rabbi olan Allah’ın emri.

esir: kâinatta ki boşlukları dolduran, havadan hafif olup ısı ve ışığı nakleden cevher, madde..

Esmâ-i Hüsna: Allah’ın güzel

isimleri.

ferman: emir, buyruk.

hazine-i rahmet: rahmet hazinesi.

hüküm: değer.

ibadet: tapma.

infisal: ayrılma, azledilme.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

izn-i İlâhî: Allah’ın izni.

kâh: zaman olur, bazen.

kaide-i külliye: geniş, umumî kural.

Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.

külli: büyük ve kapsamlı.

makam: mevki.

maksat: kastedilen şey.

memur-u musahhar: emre itaat eden memur.

memuriyet: memurluk.

meta: eşya, madde.

muamelât: işler.

muamele: davranış, iş.

muvazzaf: vazifeli, görevli.

münavebeten: sırayla, nöbetleşerek.

nesir: yaymak.

nükte-i belâgat: ince ve zarif mana.

perde: örtü.

pırlanta: yontulmuş parlak elmas.

pırlantamisa: pırlanta gibi.

sadakat: tam ve mükemmel bağlılık.

sebeb-i azil: bir görevden uzaklaştırılma sebebi.

sema: gökyüzü.

sevk: yönlendirme.

tahkik: doğruluğunu araştırma, inceleme.

tahkir: hakaret, aşağılama.

takrir: anlatma, bildirme, sağlamlaştırma.

tespit: belirleme.

vakit: zaman.

vasıta: aracı.

zemin: yeryüzü.

zihin: bilinç, anlayış.

zikir: anma, bildirme.

ziya: ışık.

zulmet: karanlık.

Meselâ:

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ
يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ¹

İşte, Kur'ân der: “Cenab-ı Hak, *Semî-i Mutlak*'tır, her şeyi işitir, hatta en cüz'î bir macera olan ve zevcinden teşekki eden bir zevcenin sana karşı mücadelesini *Hak* ismiyle işitir. Hem, rahmetin en lâtif cilvesine mazhar ve şefkatin en fedakâr bir hakikatine maden olan bir kadının haklı olarak zevcinden davasını ve Cenab-ı Hakka şekvasını umur-u azîme suretinde *Rahîm* ismiyle ehemmiyetle işitir ve *Hak* ismiyle ciddiyetle bakar.”

İşte, bu cüz'î maksadı küllîleştirmek için, mahlûkatın en cüz'î bir hâdisesini işiten, gören kâinatın daire-i imkânından hariç bir zat, elbette her şeyi işitir, her şeyi görür bir Zat olmak lâzım gelir. Ve kâinata *Rab* olan, kâinat içinde mazlum küçük mahlûkların dertlerini görmek, feryatlarını işitmek gerektir. Dertlerini görmeyen, feryatlarını işitmeyen *Rab* olamaz. Öyle ise ² **إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ** cümlesiyle iki hakikat-i azîmeyi tespit eder.

Hem meselâ:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ
الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ³

Cenab-ı Hak: doğru, gerçek, hak-
kın tâ kendisi olan, şeref ve aza-
met sahibi yüce Allah.
ciddiyet: ciddîlik.
cilve: tecelli.
cüz'î: küçük, önemsiz, ufak tefek.
daire-i imkânî: bir şeyin var veya
yok olabilme ihtimallerini içine
alan daire, kâinat.
ehemmiyet: önem.
fedakâr: feda eden.
feryat: bağırıp çağırarak.
hâdis: vakia, olay.
Hak: her hakkın sahibi olan Allah.
hakikat: gerçek.
hakikat-i azîme: büyük gerçek.
hariç: dışında.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
küllîleştirmek: genelleştirmek.
lâtif: hoş, güzel.
macera: olay.
maden: kaynak.
mahlûk: Allah tarafından yaratıl-
mış.
mahlûkat: Allah tarafından yara-
tılanlar.
maksat: kastedilen şey, gaye.
mazhar: görünüm ve yansıma
yeri.
mazlum: zulme uğramış.
Mescid-i Aksâ: Kudüs'teki büyük
cami.
Mescid-i Haram: Mekke şehrin-
deki kiblemiz olan Kâbe.
muhakkak: gerçek, mutlaka, ke-
sinlikle.
mücadele: çekişme, kavga.
münezzeh: annmiş, temiz, uzak
müracaat: başvurma.
Rab: her şeyin maliki, yaratan,
terbiye eden Allah.
Rahîm: sonsuz merhamet sahibi
olan Allah.
rahmet: Allah'ın kullarını esirge-
mesi, onlara acıyıp bağışlaması.
Semî-i Mutlak: her şeyi işiten Al-
lah.
şefkat: acıma, merhamet etme.
şekva: şikâyet.
şikâyet: sızlanma, yakınma.
tespit: belirleme.
teşekki: şikâyet etme.
umur-u azîme: büyük işler.
zat: kişi.
zevce: karı, eş.
zevc: eş, koca.

1. Kocası hakkında defalarca sana müracaat eden ve Allah'a şikâyetle bulunan kadının sözü-
nü Allah işitti. Zaten Allah sizin konuşmalarınızı işitiyordu. Muhakkak ki Allah her şeyi hakkı-
yla işitir, her şeyi hakkıyla görür. (Mücadele Suresi: 1.)
2. Muhakkak ki Allah her şeyi hakkıyla işitir, her şeyi hakkıyla görür. (Mücadele Suresi: 1.)
3. Ayetlerimizden bir kısmını ona göstermek için kulunu bir gece Mescid-i Haramdan alıp,
çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya seyahat ettiren Allah, her türlü noksandan mü-
nezzehdir. Şüphesiz ki O her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkıyla görendir. (İsra Suresi: 1.)

İşte Kur'an, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâmin miracının mebdei olan Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya olan seyeranını zikrettikten sonra, ¹ **أَنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ** der. ² **أَنَّهُ** 'deki zamir, ya Cenab-ı Hakkadır veyahut Peygamberedir.

Peygambere göre olsa, şöyle oluyor ki: “Bu seyahat-i cüz’ide, bir seyr-i umumî, bir uruc-u küllî var ki, tâ Sidretü'l-Münteha'ya, tâ Kab-ı Kavseyn'e kadar, meratib-i külliye-i esmaiyyede gözüne, kulağına tezahür eden ayat-ı Rabbaniyeyi ve acaib-i sanat-ı İlâhiyeyi işitmiş, görmüştür” der. O küçük, cüz’î seyahati küllî ve mahşer-i acayip bir seyahatin anahtarı hükmünde gösteriyor.

Eğer zamir, Cenab-ı Hakka raci olsa, şöyle oluyor ki: “Bir abdini, bir seyahatte huzuruna davet edip bir vazife ile tanzif etmek için, Mescid-i Haram'dan mecma-ı enbiya olan Mescid-i Aksâ'ya gönderip, enbiyalarla görüşürüp, bütün enbiyaların usul-ü dinlerine vâris-i mutlak olduğunu gösterdikten sonra, tâ Kab-ı Kavseyn'e kadar mülk ü melekûtunda gezdirdi.”

İşte, çendan o zat bir abddir, bir mirac-ı cüz’ide seyahat eder; fakat, bu abdde bütün kâinata taallûk eden bir emanet beraberdir, hem şu kâinatın rengini değiştirecek bir nur beraberdir. Hem, saadet-i ebediyenin kapısını açacak bir anahtar beraber olduğu için, Cenab-ı Hak kendi zatını, bütün eşyayı işitir ve görür sıfatıyla tavsif eder; tâ, o emanet, o nur, o anahtarın cihanşümül hikmetlerini gösterebilir.

cihanşümül: dünya çapında.

cüz’î: az, küçük.

çendan: gerçi.

emanet: birisine koruması için verilen şey.

enbiya: nebîler, peygamberler.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hüküm: değer.

Kab-ı Kavseyn: Hz. Peygamberin miraca çıkışıyla vardığı son nokta.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

külli: umumî.

mahşer-i acayip: hayret verici şeylerin toplandığı yer.

mebdei: başlangıcı.

mecma-i enbiya: peygamberlerin toplandığı yer.

meratib-i külliye-i esmaiye: isimlerin küllî mertebeleri.

Mescid-i Aksâ: Kudüs'teki mukaddes mabet.

Mescid-i Haram: Mekke-i Mükerreme'de, içinde Kâbe'nin bulunduğu en büyük, mukaddes ibadet yeri.

mirac-ı cüz’î: küçük bir yükseliş.

miraç: Peygamberimizin Cenab-ı Hakkın huzuruna cisman ruhen ve hâlen çıkması.

mülk ü melekût: görünen ve görünmeyen âlem.

nur: parıltı, ışık, aydınlık.

peygamber: Allah'ın elçisi.

raci: dönen.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

seyahat: yolculuk.

seyahat-ı cüz’î: kısa zaman içindeki seyahat.

seyeran: gezinti.

seyr-i umumî: umumî, geniş bir yolculuk.

sıfat: nitelik, vasıf.

Sidretü'l-Münteha: yedinci kat gökte olduğu rivayet edilen ve Peygamberimizin ulaştığı en son makam.

taallûk: ilgili, alâkalı.

tavsif: vasıflandırma.

tanzif: görevlendirme.

tezahür: zuhur etme, görünme.

uruc-u külli: umumî manada bir yükseliş.

usul-i din: dinin prensipleri

vâris-i mutlak: mutlak vâris, mirasçı.

vazife: görev.

zat: kişi, öz, kendi.

zikir: anma, bildirme.

1. Şüphesiz ki O her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkıyla görendir. (İsra Suresi: 1.)

2. Şüphesiz ki O. (İsra Suresi: 1.)

abd: kul.

tan sanat eserleri.

Cenab-ı Hak: doğru, gerçek,

acaib-i sanat-ı İlâhiye: Allah'ın hayrette bırakan, şaşırtıcı

ayat-ı Rabbaniye: Allah'ı gösteren ve tanıtan deliller.

hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

Hem meselâ:

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكَةِ رُسُلًا
أُولَىٰ أَجْنَحَةٍ مِّثْنَىٰ وَثُلُثَ وَرُبَاعٍ يَرْيَدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ
إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

arz: yeryüzü.

âsâr-ı kemal: olgunluk eserleri

burç: sabit yıldız kümesi.

cihazat: cihazlar, azalar.

cüz'iyet: cüz'î oluş, küçüklük.

ebed: sonsuzluk, daimilik.

ezel: başlangıçsız.

Fâtır: benzersiz ve harika şeyleri yaratan Allah.

Fâtır-ı Rahman: çok merhametli ve benzersiz yaratan Allah.

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.

hâdise-i cüz'ie: küçük ve basit hâdise.

hadsiz: sınırsız.

hamd: övme.

hayvanat: hayvanlar.

Kadir: kudret ve kuvvet sahibi ve her şeye kudreti yeten, Allah.

kanat: uçmayı sağlayan organ.

lisan: dil.

mahsus: özel.

mekân-ı muayyen: belirli yer.

melâike: melekler.

melek: Allah'ın nurdan yarattığı, gözle görülemeyen, Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûk.

memleket: yurt, diyar.

methüsenâ: methedip övme.

münhasır: sınırlı, sınırlanmış.

Müşteri: Jüpiter.

nihayetsiz: sonsuz.

nimet: lütuf, ihsan.

nimetdide: nimete kavuşan.

övgü: methetme.

saray: görkemli, zevkli döşenmiş yapı.

sekene: sakin olanlar, oturanlar.

sekene-i zemin: dünyada yaşayanlar.

sema: gökyüzü.

semavat: gökler.

semavî: gökle ilgili.

seyrüseyahat: yolculuk ve gezi.

sitayiş: övme, methetme.

şükür: memnuniyet ifade etme.

tafsil: etraflıca bildirme, açıklama.

tarz: biçim, suret.

tayeran: uçma.

teçhiz: donatma.

tezyin: süslendirme.

tuyur: kuşlar.

ulvî: yüce.

İşte şu surede, “Semavat ve arzın Fâtır-ı Zülcelâl'i, semavat ve arzı öyle bir tarzda tezyin edip âsâr-ı kemalini göstermekle, hadsiz seyircilerinden Fâtır'ına hadsiz methüsenalar ettiriyor; ve öyle de hadsiz nimetlerle süslen-dirmiş ki, sema ve zemin, bütün nimetlerin ve nimetdelerinin lisanlarıyla, o Fâtır-ı Rahman'ına nihayetsiz hamd ve sitayiş ederler” dedikten sonra, yerin şehirleri ve memleketleri içinde Fâtır'ın verdiği cihazat ve kanatlarıyla seyrüseyahat eden insanlarla, hayvanat ve tuyur gibi, semavî saraylar olan yıldızlar ve ulvî memleketleri olan burçlarda gezmek ve tayeran etmek için o memleketin sekeneleleri olan meleklerine kanat veren Zat-ı Zülcelâl, elbette her şeye kadir olmak lâzım gelir. Bir sineğe, bir meyveden bir meyveye; bir serçeye, bir ağaçtan bir ağaca uçmak kanadını veren, Zühre'den Müşteri'ye, Müşteri'den Zühal'e uçacak kanatları O veriyor.

Hem, melâikeler sekene-i zemin gibi cüz'iyete münhasır değiller, bir mekân-ı muayyen onları kaydedemiyor. Bir vakitte dört veya daha ziyade yıldızlarda bulunduğu-na işaret, ² **مَثْنَىٰ وَثُلُثَ وَرُبَاعٍ** kelimeleriyle tafsil verir. İşte şu hâdise-i cüz'ie olan “Melâikeleri kanatlarla teçhiz

1. Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet o Allah'a mahsustur ki, gökleri ve yeri yoktan yaratmış, melekleri de ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler kılmıştır. O, yarattıkları için neyi dilerse onu artırır. Muhakkak ki Allah her şeye hakkıyla kadirdir. (Fâtır Suresi: 1.)

2. İkişer, üçer, dörder. (Fâtır Suresi: 1.)

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyü- **zemin:** yeryüzü.
lük sahibi olan zat, Allah. **ziyade:** fazla.

Zühal: Satürn.
Zühre: çoban yıldızı, Venüs.

etmek” tabiriyle gayet küllî ve umumî bir azamet-i kudretin destgâhına işaret ederek,¹ **اِنَّ اللّٰهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ** fezlekesiyle tahkik edip, tespit eder.

Önuncu nükte-i belâgat: Kâh oluyor, ayet, insanın isyankârâne amellerini zikreder, şedit bir tehdit ile zecreder. Sonra, şiddet-i tehdit ye’s ve ümitsizliğe atmak için, rahmetine işaret eden bir kısım esma ile hatime verir; teselli eder.

Meselâ:

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ الْهَيْهَ كَمَا يَقُولُونَ اِذَا لَا بُتْغَوْا اِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيْلًا ﴿١﴾
سُبْحٰنَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُوْنَ عَلُوًّا كَبِيْرًا ﴿٢﴾ تَسْبِيْحٌ لِّهٖ السَّمٰوٰتُ
السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهِنَّ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلٰكِنْ
لَّا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِيْحَهُمْ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا غَفُوْرًا ﴿٣﴾

İşte şu ayet der ki: “De: ‘Eğer dediğiniz gibi mülkünde şeriki olsaydı, elbette arş-ı rububiyetine el uzatıp müdahale eseri görünecek bir derecede bir intizamsızlık olacaktı. Hâlbuki, yedi tabaka semavattan tut tâ hurdebinî zihayatlarla kadar her bir mahlûk, küllî olsun cüz’î olsun, küçük olsun büyük olsun, mazhar olduğu bütün isimlerin cilve ve nakışları dilleriyle o Esma-i Hüsnanın Müsemma-i Zülcelâl’ini tesbih edip, şerik ve nazirden tenzih ediyorlar.”

amel: fil, iş.
arş-ı rububiyet: terbiye ediciliğin yüce makamı.
ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.
azamet-i kudret: Allah’ın kudretinin büyüklüğü.
cilve: yansıma.
cüz’î: bütüne ait olmayıp özel olan.
derece: miktar.
destgâh: tezgâh, iktidar.
ebed: sonu olmayan gelecek zaman.
eser: nişan, iz.
esma: isimler.
Esma-i Hüsnâ: Allah’ın güzel isimleri.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman
fezleke: özet, netice.
hamd: şükür.
hatime: nihayet, son, netice.
hurdebinî: gözle görülemeyecek kadar küçük.
intizam: düzen.
isyankârâne: isyan ederek.
Kadir: kudret sahibi olan Allah.
kâh: zaman olur, bazen.
kısım: takım.
küllî: büyük, kapsamlı, umumî, bütün.
mahlûk: Allah tarafından yaratılmış.
mazhar: görünme ve yansıma yeri.
müdahale: kanışma, araya girme.
mülk: sahip olunan, üzerinde tasarruf hakkı bulunan şey.
müsemma-i Zülcelâl: sonsuz celâl ve isim sahibi.
nakış: süsleme.
nazir: benzer, eş.
nükte-i belâgat: ince ve zarif mana.
rahmet: acıma, merhamet etme, bağışlama.
semavat: gökler.
şedit: şiddetli.
şerik: ortak.
şiddet-i tehdit: tehdidin şiddeti.
tabaka: kat.
tabir: söz.
tahkik: doğruluğunu araştırma.
tehdit: korku verme, gözdağı.
tenzih: uzak sayma.
tesbih: Cenab-ı Hak (c.c.) şanına lâyık ifadelerle anma.
teselli: avutma, rahatlatma.
tespit: belirleme.
umumî: genel.
yeis: ümitsizlik.
zecir: şiddetle sakındırma, yasaklama.
zihayat: hayat sahibi.
zikir: anma, bildirme.

1. Muhakkak ki Allah her şeye kadirdir. (Fâtır Suresi: 1.)

2. De ki: Eğer onların dedikleri gibi, Allah ile beraber başka ilâhlar da bulunsaydı, Arşın sahibi olan Allah’a üstün gelmek için elbette bir yol ararlardı. • Allah, onların söyledikleri şeylerden pek münezzehtir ve pek büyük bir yücelikle yücedir. • Yedi gökle yer ve onların içindekiler Onu tesbih eder. Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp Onu tesbih etmesin; lâkin siz onların tesbihini anlamazsınız. Şüphesiz ki O halimdir, ceza vermekte acele etmez; gafurdur, günahları çokça bağışlar. (İsra Suresi: 42-44.)

aksi: zıddı.
berk: şimşek.
cevv-i hava: hava boşluğu.
cinayet: ağır suç.
cüz'i: küçük, basit.
cüz'iyet: basitlik, küçüklük.
derece: miktar.
esma-i külliye: küllî, umumî isimler.
hadsiz: sınırsız.
Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve yoktan yaratan Allah.
halife: yeryüzünde Allah adına hareket eden, insan.
harap: yıkma, alt üst etme.
hatime: son, bitiş.
hayattar: canlı.
hayvanat: hayvanlar.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hikmet-i imhal: zaman tanımanın amacı, gayesi.
hulâsa: bir şeyin özü.
ifade: anlatma.
intizam: düzgünlük, tertipli olma.
isyan: başkaldırma, itaatsizlik.
Kahhar-ı Zülcelâl: büyüklük sahibi ve her şeye mutlak galip gelen Allah.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
katre: damla.
kelimat: kelimeler, sözler.
kemal-i itaat: tam ve mükemmel itaat.
keyfiyet: vasıf, nitelik, özellik.
küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama.
lisan: dil.
mahlûk: Allah tarafından yaratılmış.
masnu: sanatla yapılmış.
mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.
muvaszaf: vazifeli.
müsemma-i Zülcelâl: güzel isimlerin sahibi ve sonsuz büyüklük sahibi olan Allah.
müttefikan: hep birlikte, birleşerek.
nakış: süsleme.
nazdar: nazlı.
nazenin: ince, nazik.
nebatat: bitkiler.
netice: sonuç.
nihayetsiz: sonsuz.
nurefşan: nur saçan.
ra'd: gök gürültüsü.
rica: ümit.
sema: gökyüzü.
şahadet: şahitlik.
sayeste: lâıyk, münasip.
şirk: Allah'a ortak koşma.
takdis: Allah'ı kusur ve noksanlardan pak ve yüce bilme.

Evet, nasıl ki sema, güneşler, yıldızlar denilen nurefşan kelimatıyla, hikmet ve intizamıyla Onu takdis ediyor, vahdetine şahadet ediyor; ve cev-v-i hava dahi, bulutların sesiyle, berk ve ra'd ve katrelerin kelimatıyla Onu tesbih ve takdis ve vahdaniyetine şahadet eder; öyle de zemin, hayvanat ve nebatat ve mevcudat denilen hayattar kelimatıyla Hâlık-ı Zülcelâl'ini tesbih ve tevhit etmekle beraber; her bir ağacı, yaprak ve çiçek ve meyvelerin kelimatıyla, yine tesbih edip birliğine şahadet eder. Öyle de, en küçük mahlûk, en cüz'î bir masnu, küçüklüğü ve cüz'iyetiyle beraber, taşıdığı nakışlar ve keyfiyetler işaretiyle pek çok esma-i külliye-yi göstermek ile, Müsemma-i Zülcelâl'i tesbih edip vahdaniyetine şahadet eder.

İşte, bütün kâinat birden, bir lisan ile, müttefikan Hâlık-ı Zülcelâl'ini tesbih edip, vahdaniyetine şahadet ederek, kendilerine göre muvazzaf oldukları vazife-i ubudiyeti kemal-i itaatle yerine getirdikleri hâlde, şu kâinatın hulâsası ve neticesi ve nazdar bir halifesi ve nazenin bir meyvesi olan insan, bütün bunların aksine, zıddına olarak, ettikleri küfür ve şirkin ne kadar çirkin düşüp, ne derece cezaya şayeste olduğunu ifade edip, bütün bütün ye'se düşürmemek için; hem şunun gibi nihayetsiz bir cinayete, hadsiz çirkin bir işyana Kahhar-ı Zülcelâl nasıl meydan verip, kâinatı başlarına harap etmediğinin hikmetini göstermek için, ¹ **اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا غَفُوْرًا** der. O hatime ile hikmet-i imhali gösterip, bir rica kapısı açık bırakır.

1. Şüphesiz ki O halimdir, ceza vermekte acele etmez; gafurdur, günahları çokça bağışlar. (Isra : 44.)

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Sübhanallah deme.

tevhit: Allah'ın bir olduğuna inanma.
vahdaniyet: Allah'ın birliği.
vahdet: birlik.

vazife-i ubudiyet: kulluk vazifesi.
yeis: ümitsizlik.
zemin: yeryüzü.

İşte şu on işaret-i i'caziyeden anla ki, ayetlerin hatimelerindeki fezlekelerde, çok reşahat-ı hidayetiyle beraber çok lemaat-ı i'caziye vardır ki, büleğaların en büyük dâhîleri şu bedî üslûplara karşı, kemal-i hayret ve istihsanlarından, parmağını ısırması, dudağını dişlemiş, ¹ **مَا هَذَا كَلَامُ بَشَرٍ** demiş; ² **إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ** 'ya hakkal-yakîn olarak iman etmişler. Demek bazı ayette, bütün mezkûr işaretlerle beraber, bahsimize girmeyen çok mezâyâ-i aheri de tazammun eder ki, o mezâyânın icmaında öyle bir nakş-ı i'caz görünür ki, kör dahi görebilir.

İkinci Şulenin Üçüncü Nuru

Şudur ki: Kur'ân, başka kelâmlarla kabil-i kıyas olamaz. Çünkü, kelâmın tabakaları, ulviyet ve kuvvet ve hüsnücemal cihetinden dört menbaı var: Biri mütekellim, biri muhatap, biri maksat, biri makamdır. Ediplerin, yanlış olarak, yalnız makam gösterdikleri gibi değildir. Öyle ise, sözde, "Kim söylemiş? Kime söylemiş? Ne için söylemiş? Ne makamda söylemiş?" ise bak, yalnız söze bakıp durma. Madem kelâm, kuvvetini, hüsnünü bu dört menbadan alır; Kur'ân'ın menbâna dikkat edilse, Kur'ân'ın derece-i belâgatı, ulviyet ve hüsnü anlaşılır.

Evet, madem kelâm, mütekellime bakıyor; eğer o kelâm emir ve nehiy ise, mütekellimin derecesine göre irade ve kudreti de tazammun eder. O vakit, söz mukavemetsûz olur, maddî elektrik gibi tesir eder; kelâmın ulviyet ve kuvveti o nispette tezayüt eder.

edip: edebiyatçı.
fezleke: netice, özet.
hakkalyakîn: bir şeyi yaşayarak ve doğruluğundan şüphe etmeyecek derecede bilme.
hatime: son, bitiş.
hüsnücemal: yüz güzelliği.
hüsün: güzellik.
icma: toplanma, toplam.
iman: inanma, tasdik.
irade: dileme, isteme.
istihsan: beğenme.
işarat: işaretler.
işarat-ı i'caziye: mu'cizelik işaretleri.
kabil-i kıyas: kıyaslanabilir.
kelâm: söz, lâfız.
kemal-i hayret: çok fazla şaşkınlık.
kudret: kuvvet, iktidar.
kuvvet: tesir kudreti, etkileme gücü.
lemaat-ı i'caziye: mu'cizelik parıltıları.
maddi: madde ile alâkalı.
makam: durulan yer, mevki.
maksat: gaye.
menba: kaynak.
mezâyâ: meziyetler, üstün özellikler.
mezâyâ-i aheri: diğer meziyetler, üstün özellikler.
mezkûr: adı geçen.
muhatap: konuşulan kimse.
mukavemetsûz: dayanmayı te-sirsiz hale koyan.
mütekellim: konuşan.
nakş-ı i'caz: mu'cizelik nakışı.
nehiy: yasaklama.
nispet: ölçü, oran.
nur: parıltı, ışık.
reşahat-ı hidayet: hidayet sızıntıları.
şule: alev.
tabaka: kat, katman.
tazammun: içine alma.
tesir: iz bırakma.
tezayüt: artma.
ulviyet: ulvilik, yücelik.
üslûp: ifade tarzı.
vakit: zaman.

1. Bu hiçbir beşerin sözü olamaz.

2. O ancak kendisine vahyolunanı söyler. (Necm Suresi: 4.)

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
bahis: mevzu, konu.
bedi: eşsiz güzel.

büleğa: edebiyatçılar.
cihet: yön.
dahi: son derece zeki, anlayışlı, uyanık.

derece: mertebe.
derece-i belâgat: düzgün, kusursuz, yerinde ve güzel söz söylemenin derecesi.

Meselâ: ¹ يَا أَرْضُ أَبْلِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ أَفْلِي .

Yani, “Yâ arz, vazifen bitti, suyunu yut! Yâ sema, hacet kalmadı, yağmuru kes!”

Meselâ:

² فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ .

Yani, “Yâ arz, yâ sema! İster istemez geliniz, hikmet ve kudretime râm olunuz! Ademden çıkıp, vücutta meşhergâh-ı sanatıma geliniz!” dedi. Onlar da, “Biz kemal-i itaatle geliyoruz. Bize gösterdiğin her vazifeyi Senin kuvvetinle göreceğiz.”

İşte kuvvet ve iradeyi tazammun eden hakikî ve nafiz şu emirlerin kuvvet ve ulviyetine bak, sonra insanların,

³ أُسْكِنِي يَا أَرْضُ وَأَنْشِقِي يَا سَمَاءُ وَقَوْمِي آيَّتُهَا الْقِيَامَةُ gibi

suret-i emirde cemadata hezeyanvari muhaveresi hiç o iki emre kabil-i kıyas olabilir mi? Evet, temenniden neş’et eden arzular ve o arzulardan neş’et eden fuzuliyâ-ne emirler nerede, hakikat-i amiriyetle muttasıf bir amirin iş başında hakikat-i emri nerede? Evet, emr-i nafiz, büyük bir amirin mutî ve büyük bir ordusuna “Arş!” emri nerede? Ve şöyle bir emir, adî bir neferden işitilse; iki emir sureten bir iken, manen bir neferle bir ordu kumandanı kadar farkı var.

Meselâ: ⁴ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ .

Hem meselâ: ⁵ وَادِّ قُلْنَا لِلْمَلَكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ .

adem: yokluk.
adi: aşağı, değersiz.
amir: emreden.
arş: askere yürümesi için verilen emir.
arz: yeryüzü.
arzu: istek, heves.
cemadat: cansızlar.
emr-i nafiz: tesirli emir.
fuzuliyâne: lüzumsuz, boşuna, fazladan.
hacet: ihtiyaç, lüzum.
hakikat-i amiriyet: emredicilik gerçeği.
hakikat-i emir: emretme gerçeği.
hakiki: gerçek.
hezeyanvari: saçma sapanca.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
irade: dileme, isteme.
kabil-i kıyas: kıyaslanabilir.
kemal-i itaat: tam ve mükemmel itaat.
kudret: Allah’ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
kumandan: komutan.
manen: mana itibarıyla, iç varlık bakımından. manaca.
meselâ: örneğin.
meşhergâh-i sanat: sanat sergisi.
muhavere: konuşma.
mutî: itaat eden.
muttasıf: vasıflandırılan.
nafiz: nüfuz eden, işleyen, tesirli.

1. Hûd Suresi: 44.

2. Ona ve Arza “İsteseniz de istemeseniz de, ikiniz birden emrime uyun” buyurdu. Onlar da “İsteyerek uyduk” dediler. (Fussilet Suresi: 11.)

3. Ey yer, yerinde dur. Ey gök, parçalan. Ey Kıyamet, kop.

4. Bir şeyin olmasını murat ettiği zaman, Onun işi sadece “Ol” demektir; o da olur. (Yâsin Suresi: 82.)

5. Meleklerle “Âdem’e secde edin” dediğimizizde.... (Bakara Suresi: 34.)

nefer: er.
neş’et: meydana gelme, olma.
râm: teslim olmuş, itaat eden.

sema: gökyüzü.
sureten: görünüşte.
suret-i emir: emir şekli.
tazammun: içine alma.
temenni: olmasını veya ol-

mamasını isteme, dilek.
ulviyet: ulvîlik, yücelik.
vazife: görev.
vücut: varlık.

Şu iki ayette iki emrin kuvvet ve ulviyetine bak, sonra beşerin emirler nev'indeki kelâmına bak. Acaba yıldız böceğinin güneşe nispeti gibi kalmıyorlar mı? Evet, hakikî bir malikin iş başındaki bir tasviri; ve hakikî bir sanatkârın işlediği vakit sanatına dair verdiği beyanatı; ve hakikî bir mün'im'in ihsan başında iken beyan ettiği ihsanatı, yani, kavil ile fiili birleştirmek, kendi fiilini hem göze, hem kulağa tasvir etmek için şöyle dese: “Bakınız! İşte bunu yaptım, böyle yapıyorum; işte bunu bunun için yaptım. Bu böyle olacak, bunun için işte bunu böyle yapıyorum.”

Meselâ:

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا
لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ❖ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ
وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ❖ تَبْصِرَةً وَذِكْرَى لِكُلِّ
عَبْدٍ مُنِيبٍ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ
وَحَبَّ الْحَصِيدِ ❖ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ ❖
رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلَدَةً مَيِّتًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ ❖¹

Kur'an'ın semasında şu surenin burcunda parlayan yıldızmisal Cennet meyveleri gibi şu tasviratı, şu ef'alleri içindeki intizam-ı belâgatle çok tabaka delâilini zikredip neticesi olan haşri² **كَذَلِكَ الْخُرُوجُ** tabiri ile ispat edip,

1. Üstlerindeki göğe bakmazlar mı, onu nasıl bina edip süsledik ki, hiçbir gedığı yoktur. • Yer-yüzünü döşedik, onda sabit dağlar yarattık, onda her güzel çiftten bitkiler yeşerttik. • Hakka yönelen her bir kul için bunlar görüp ibret alınacak delillerdir. Gökten de bereketli bir su indirdik ve kullar için rızık olsun diye onunla bağları, taneli ekinleri, salkımları üst üste binmiş yüksek hurma ağaçlarını bitirdik. O suyla ölü bir beldeye can verdik. İşte kabrinizden çıkışınız da böyle olacaktır. (Kaf Suresi: 6-11.)

2. İşte kabrinizden çıkışınız da böyle olacaktır. (Kaf Suresi: 11.)

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi, ilâhî söz.
beşer: insanlık.
beyan: bildirme, anlatma.
beyanat: açıklamalar.

burç: kale, yıldız.
Cennet: Allah'a inanan, günahlarından temizlenmiş olanların gireceği yer.
delâil: deliller.

ef'al: fiiller.
fiil: iş, davranış.
hakikî: gerçek.
haşir: Allah'ın, ölüleri dirilтип mahşere çıkarması.

ihsan: bağışlama, ikram.

ihsanat: ihsanlar, bağışlar, lütuflar.

intizam-ı belâgat: sözün kusursuz, güzel, düzgün oluşu ve muhatabın durumuna göre söylenmesi.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kavil: söz, kelâm.

kelâm: söz, lâfız.

malik: sahip.

mün'im: nimet veren.

netice: sonuç.

nev: çeşit.

nispet: oran, ölçü.

sanatkâr: sanatçı.

sema: gökyüzü.

sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

tabaka: kat, katman.

tabir: söz.

tasvir: bir şeyi yazıyla veya başka ifade tarzlarıyla anlatma, resmini yapma.

tasvirat: tasvirler.

ulviyet: ulvîlik, yücelik.

vakit: zaman.

yıldızmisal: yıldız gibi.

zikir: anma, bildirme.

surenin başında haşri inkâr edenleri ilzam etmek nerede; insanların fuzuliyâne onlarla teması az olan ef’alden bahisleri nerede? Taklit suretinde çiçek resimleri; hakikî, hayattar çiçeklere nispeti derecesinde olamaz!

Şu ¹ أَفَلَمْ يَنْظُرُوا ’dan tâ ² كَذَلِكَ الْخُرُوجُ ’a kadar güzelce meali söylemek çok uzun gider. Yalnız bir işaret edip geçeceğiz. Şöyle ki:

Surenin başında, küffar haşri inkâr ettiklerinden, Kur’ân onları haşrin kabulüne mecbur etmek için, şöylece bast-ı mukaddemat eder, der:

“Âyâ, üstünüzdeki semaya bakmıyor musunuz ki, Biz, ne keyfiyette, ne kadar muntazam, muhteşem bir surette bina etmişiz?

“Hem görmüyor musunuz ki, nasıl yıldızlarla, ay ve güneş ile tezyin etmişiz, hiçbir kusur ve noksaniyet bırakmamışız?

“Hem görmüyor musunuz ki, zemini size ne keyfiyette sermişiz, ne kadar hikmetle tefriş etmişiz? O yerde dağları tespit etmişiz, denizin istilâsından muhafaza etmişiz.

“Hem görmüyor musunuz, o yerde ne kadar güzel, rengârenk her bir cinsten çift hadrevatı, nebatatı halk ettik, yerin her tarafını o güzellerle güzelleştirdik?

“Hem görmüyor musunuz, ne keyfiyette sema canibinden bereketli bir suyu gönderiyoruz? O su ile bağ ve

âyâ: acaba.
bahis: anlatma.
bast-ı mukaddemat: asıl maksada, konuya girmeden önce bir şeyler söyleme.
bereket: bolluk, gürlük.
canip: yön.
derece: değer, mertebe.
ef'al: fiiller, işler.
fuzuliyâne: lüzumsuz, boşuna
hadrevat: yeşillikler.
hakiki: gerçek.
halk: yaratma
haşir: Allah'ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
hayattar: canlı.
hikmet: herkesin bilmediği gizli sebep, kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.
ilzam: susturma.
inkâr: reddetme, inanmama.
istilâ: kaplama.
keyfiyet: durum, nitelik.
kusur: eksiklik.
küffar: kâfirler.
meal: anlam.
muhafaza: koruma.
muhteşem: ihtişamlı, haşmetli, görkemli.
muntazam: intizamlı, düzenli, sıralı.
nebatat: bitkiler.

1. Bakmazlar mı? (Kaf Suresi: 6.)

2. İşte kabrinizden çıkışınız da böyle olacaktır. (Kaf Suresi: 11.)

nispet: oran, ölçü.

noksaniyet: noksanlık.

sema: gökyüzü.

sema: gökyüzü.

sure: Kur’ân-ı Kerim’in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

suret: biçim, şekil.

taklit: benzetmeye çalışma.

tefriş: döşeme.

tespit: sağlamca yerleştirme.

tezyin: süsleme.

zemin: yeryüzü.

bostanları, hububatı, yüksek leziz meyveli hurma gibi ağaçları halk edip, ibadına rızkı onunla gönderiyorum, yetiştiriyorum.

“Hem görmüyor musunuz, o su ile ölmüş memleketi ihya ediyorum, binler dünyevî haşirleri icat ediyorum? Nasıl bu nebatatı, kudretimle bu ölmüş memleketten çıkarıyorum; sizin haşirdeki hurucunuz da böyledir. Kıyamette, arz ölüp, siz sağ olarak çıkacaksınız.”

İşte şu ayetin ispat-ı haşirde gösterdiği cezalet-i beyaniye—ki, binden birisine ancak işaret edebildik—nerede; insanların bir dava için serdettikleri kelimat nerede?

Şu risalenin başında, şimdiye kadar tahkik namına bîtarafâne muhakeme suretinde, Kur’ân’ın i’cazını muan-nit bir hasma kabul ettirmek için, Kur’ân’ın çok hukuku-nu gizli bıraktık. O güneşi mumlar sırasına getirip muva-zene ediyorduk. Şimdi tahkik vazifesini ifa edip, parlak bir surette i’cazını ispat etti. Şimdi ise, tahkik namına de-ğil, hakikat namına, bir iki söz ile, Kur’ân’ın muvazene-ye gelmez hakikî makamına işaret edeceğiz:

Evet, sair kelâmların Kur’ân’ın ayatına nispeti, şişeler-deki görünen yıldızların küçücük akisleriyle yıldızların ay-nına nispeti gibidir.

Evet, her biri birer hakikat-i sabiteyi tasvir eden, gös-teren Kur’ân’ın kelimatı nerede; beşerin, fikri ve duygu-larının âyineciklerinde, kelimatıyla tersim ettikleri mana-lar nerede?

akis: yansıma.
arz: yeryüzü.
ayat: Kur’ân ayetleri.
ayet: Kur’ân’ın her bir cümle-si.
âyine: ayna.
beşer: insanlar.
bîtarafâne: tarafsızca.

bostan: sebze bahçesi.
cezalet-i beyaniye: anlatım-daki güzelliik.
dava: iddia.
dünyevi: dünyaya ait.
fikir: düşünce.
hakikat: gerçek.
hakikat-i sabite: sabit, değış-

mez hakikat.
hakiki: gerçek.
halk: yaratma.
hasım: muhalif, düşman.
haşir: Allah’ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
hububat: habbeler, taneler.
hukuk: kaideler, esaslar.

huruç: çıkış.
ibad: kullar.
icat: vücuda getirme.
i’caz: mu’cizeli oluş.
ifa: yerine getirme.
ihya: diriltme.
ispat: doğruyu delillerle göster-me.
ispat-i haşir: haşrin ispatı.
kelâm: söz.
kelimat: kelimeler.
kıyamet: dünyanın sonu.
kudret: Allah’ın bütün varlığı çev-releyen ezeli kuvveti.
leziz: lezzetli.
makam: mevki.
mana: anlam.
memleket: diyar.
muannit: inatçı.
muhakeme: akıl süzgecinden ge-çirme, değerlendirme; mukayese, ölçme, karşılaştırma.
nam: ad.
nebatat: bitkiler.
nispet: ölçü, oran.
rızık: Allah tarafından her canlı için ayrılmış nimet.
risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap, 25. Söz.
sair: diğer, başka.
serd etme: tertipli ve güzel bir şekilde konuşma, söz söyleme.
suret: biçim.
tahkik: doğru olup olmadığını araştırma.
tasvir: resmini yapma, bir şeyi yazıyla veya çeşitli ifade tarzları-la anlatma.
tersim: resimleme.
vazife: görev.

âb-ı hayat: hayat suyu.
ahkâm: emirler, hükümler.
âlem-i İslâmiye: İslâmiyet âlemi.
amelî: uygulamalı, pratik.
arşürrahman: Rahman olan Allah'ın arşı.
asfiya: safiyet, kemalât ve takva sahibi olan zatlar.
beşer: insanlık.
bürhan: delil.
cevahir-i hidayet: hidayet cevherleri.
dava: iddia.
desatir: düsturlar.
düstur: kaide, kural.
elfaz: kelimeler.
elfaz-ı Kur'âniye: Kur'an'ın lâfızları, manalarının simgesi olan sözleri.
envar-ı hidayet: hidayet nurları.
esasat-ı İslâmiye: İslam esasları.
evliya: velîler, Allah dostları.
fevk: üst.
hakaik: hakikatler, gerçekler.
hakaik-ı İlâhiye: Allah'ın Kur'an'da açıkladığı ince hakikatler.
hakaik-ı imaniye: iman hakikatleri.
hakaik-ı kevnîye: yaratılışa ait olan hakikatler.
hakikat: gerçek, esas.
Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve yoktan yaratan Allah.
hariç: dış.
haşerat: haşereler, küçük böcekler.
hevaî: nefesine düşkün.
hevaperestâne: gayr-i meşru lezzet ve isteklerin peşinde olmasına.
hevesat: hevesler.
hevesperverâne: hevesine düşkün bir şekilde.
hitab-ı ezeli: varlığının başlangıcı olmayan Allah'ın cin ve inse bir hitabı olan Kur'an.
hüküm: değer, yerinde.
ilham: içe, gönüle doğma, kalbe gelme, Allah tarafından insanın kalbine veya zihnine indirilen mana.
ilim: bilgi.
irade: dileme, isteme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kamer: ay.
kelâm: söz, lâfız.
kelimat: kelimeler, sözler.
kemalât: faziletler, mükemmellikler.
kudret: kuvvet, iktidar.
maden: kaynak.
malûm: bilinen.

Evet, envar-ı hidayeti ilham eden ve şems ve kamerin Hâlık-ı Zülcelâl'inin kelâmı olan Kur'an'ın melâikemisal zihayat kelimatı nerede; beşerin, hevesatını uyandırmak için, sehhar nefisleriyle, müzevver incelikleriyle ısıricı kelimatı nerede?

Evet, ısıricı haşerat ve böceklerin mübarek melâike ve nuranî ruhanîlere nispeti ne ise, beşerin kelimatı Kur'an'ın kelimatına nispeti odur.

Şu hakikatleri Yirmi Beşinci Söz ile beraber, geçen yirmi dört adet Sözler ispat etmiştir. Şu davamız mücerret değil; bürhanı, geçmiş neticedir.

Evet, her biri cevahir-i hidayetin birer sadefi ve hakaik-ı imaniyenin birer menbaı ve esasat-ı İslâmiyenin birer madeni ve doğrudan doğruya arşürrahmandan gelen ve kâinatın fevkinde ve haricinde, insana bakıp inen ve ilim ve kudret ve iradeyi tazammun eden ve hitab-ı ezeli olan elfaz-ı Kur'âniye nerede; insanın hevaî hevaperestâne, vâhî hevesperverâne elfazı nerede?

Evet, Kur'an bir şecere-i Tuba hükmüne geçip, şu âlem-i İslâmiyeyi bütün maneviyatıyla, şearir ve kemalâtıyla, desatir ve ahkâmıyla yapraklar suretinde neşredip, asfiya ve evliyasını birer çiçek hükmünde o ağacın âb-ı hayatıyla taze, güzel gösterip, bütün kemalât ve hakaik-ı kevnîye ve İlâhiyeyi semere verip, meyvelerindeki çok çekirdekleri amelî birer düstur, birer program hükmüne geçip, yine meyvedar ağaç hükmünde müteselsil hakaikı gösteren Kur'an nerede; beşerin malûmumuz olan kelâmı nerede? ¹ **أَيْنَ الثَّرَى مِنَ الثَّرِيَّا** .

1. Yer nerede, Süreyya yıldızı nerede? (Arap atasözü)

maneviyat: ruha ve manaya ait olan hususlar.
melâike: melekler.
melâikemisal: melekler gibi.
menba: kaynak
meyvedar: meyveli.
mübarek: bereketli, kutlu.
mücerret: soyut.
müteselsil: zincirleme.
müzevver: uyduurulmuş.
nefis: kötü vasıfları kendinde

toplayan, kötülüğe sevk eden, şehvî istekleri kamçılıyıp hayırlı işlerden alıkoyan güç.
neşir: yayma, saçma.
netice: sonuç.
nispet: ölçü.
nurani: nurlu.
program: plân.
ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan varlıklar.

sadef: sedef, inci kabuğu.
sehhar: büyüleyici.
semere: meyve, netice.
suret: biçim, görünüş.
şearir: dinin alâmetleri.
şecere-i Tuba: Cennetteki Tuba ağacı.
şems: güneş.
tazammun: içine alma.
vâhî: boş, faydasız.
zihayat: hayat sahibi.

Bin üç yüz elli senedir, Kur'ân-ı Hakîm, bütün hakaikî-ni kâinat çarşısında açıp teşhir ettiği hâlde; herkes, her millet, her memleket onun cevahirinden, hakaikînden almıştır ve alıyorlar. Hâlbuki, ne o ülfet, ne o mebzuliyet, ne o mürur-u zaman, ne o büyük tahavvülâtlar, onun kıymettar hakaikîna, onun güzel üslûplarına hâlel verememiş, ihtiyarlatmamış, kurutmamış, kıymetten düşürmemiş, hüsnünü söndürmemiştir. Şu hâl tek başıyla bir i'cazdır.

Şimdi, biri çıksa, Kur'ân'ın getirdiği hakaikten bir kısmına kendi hevesince çocukça bir intizam verse, Kur'ân'ın bazı ayatına muaraza için nispet etse, "Kur'ân'a yakın bir kelâm söyledim" dese, öyle ahmakane bir sözdür ki; meselâ, taşları muhtelif cevahirden bir saray-ı muhteşemi yapan ve o taşların vaziyetinde, umum sarayın nukuş-u âliyesine bakan mizanlı nakışlar ile tezyin eden bir ustanın sanatıyla, o nukuş-u âliyeden fehmi kasır, o sarayın bütün cevahir ve ziynetlerinden bî-behre bir adî adam, adî hanelerin bir ustası, o saraya girip, o kıymettar taşlardaki ulvî nakışları bozup, çocukça hevesine göre adî bir hanenin vaziyetine göre bir intizam, bir suret verse ve çocukların nazarına hoş görünecek bazı boncukları taksa, sonra, "Bakınız, o sarayın ustasından daha ziyade maharet ve servetim var ve kıymettar ziynetlerim var" dese, divanece bir hezeyan eden bir sahtekârın nispet-i sanatı gibidir.

adî: bayağı, değersiz.
ahmakane: ahmakçasına.
ayat: Kur'ân ayetleri.
bîbehre: mahrum.
cevahir: cevherler.
divanece: delice.
fehmi: anlayış.
hakaik: hakikatler, gerçekler.
halel: bozukluk, eksiklik.
hâlet: durum, hâl.
hane: ev, mesken.
heves: arzu, zevk.
hezeyan: saçmalama.
hüsün: güzellik.

i'caz: mu'cize.
intizam: düzen, tertiplilik.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kasır: kısa, noksan.
kelâm: söz, lâfız.
kıymet: değer.
kıymettar: kıymetli.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
maharet: mahirlik, ustalık.
mebzuliyet: bolluk, çokluk.
memleket: yurt, diyar.

meselâ: misal olarak.
millet: sınıf, topluluk, halk.
mizan: ölçü.
muaraza: karşı gelme, mücadele.
muhtelif: çeşitli.
mürur-u zaman: zamanın geçmesi.
nakış: süs.
nazar: bakış.
nispet: yakınlık, ölçü.
nispet-i sanat: sanat bağı.
nukuş-u âliye: yüksek nakışlar.
sahtekâr: sahte iş yapan.
sanat: ustalık, marifet.
saray: görkemli, iyi döşenmiş yapı; hükümdarların oturduğu büyük yapı.
saray-ı muhteşem: ihtişamlı saray.
servet: zenginlik.
suret: biçim, şekil.
tahavvülât: tahavvüller, değişmeler.
teşhir: sergileme.
tezyin: süsleme.
ulvî: yüksek, yüce.
umum: bütün.
ülfet: alışma.
üslûp: ifade tarzı.
vaziyet: durum.
ziyade: çok, fazla.
ziynet: süs.

Üçüncü Sûle

Üç Ziyası var.

Birinci Ziya

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın büyük bir vech-i i'cazı On Üçüncü Sözde beyan edilmiştir. Kardeşleri olan sair vücuh-u i'caz sırasına girmek için, bu makama alınmıştır.

İşte Kur'ân'ın her bir ayeti, birer necm-i sakıp gibi i'caz ve hidayet nurunu neşir ile küfür ve gaflet zulûmatını dağıttığını görmek ve zevk etmek istersen, kendini Kur'ân'ın nüzulünden evvel olan o Asr-ı Cahiliyette ve o sahra-i bedeviyette farz et ki; her şey zulmet-i cehil ve gaflet altında perde-i cümud-u tabiata sarılmış olduğu bir anda, birden Kur'ân'ın lisan-ı ulvîsinden,

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ¹ يُسَبِّحُ
لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ²

gibi ayetleri işit, bak. O ölmüş veya yatmış mevcudat-ı âlem, ³ سَبَّحَ، يُسَبِّحُ sedasıyla, işitenlerin zihninde nasıl diriliyorlar, hüşyar oluyorlar, kıyam edip zikrediyorlar. Hem, o karanlık gökyüzünde birer camit ateşpare olan yıldızlar ve yerdeki perişan mahlûkat,

⁴ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ sayhasıyla, işitenin nazarında nasıl gökyüzü bir ağız, bütün yıldızlar birer

Asr-ı Cahiliyet: küfür ve cehalet asrı.

ateşpare: ateş gibi.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

beyan: anlatma.

camit: cansız.

farz: sayma, öyle kabul etme.

gaflet: umursamazlık, duyarsızlık, Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalma.

hidayet: doğru ve hak yolda oluş, İslâmiyet.

hüşyar: uyanık, ayık.

i'caz: mu'cizeli oluş.

kıyam: ayağa kalkma.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, şirk.

lisan-ı ulvî: yüce, ulvî dil.

mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.

mevcudat-ı âlem: âlemdeki varlıklar.

nazar: bakış.

necm-i sakıp: karanlığı delip geçen parlak yıldız.

neşir: yayma.

nur: aydınlık, ışık.

nüzul: inme.

perde-i cümud-u tabiat: donuk ve katı tabiat perdesi.

sahra-i bedeviyet: bedeviliğin hüküm sürdüğü göçebe Arapların bulunduğu yer, çöl.

sair: diğer, öteki.

sayha: ses, nâra.

seda: ses.

sule: ışık.

vech-i i'caz: mu'cizelik yönü.

vücuh-i i'caz: mu'cizelik yönleri.

zevk: tatma.

zihin: dimağ, bilinç.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme.

ziya: ışık, parlaklık.

zulmet-i cehil: cahillik, bilgisizlik karanlığı.

zulûmat: karanlıklar.

1. Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ı tesbih eder. Onun kudreti her şeye galiptir ve hikmeti her şeyi kuşatır. (Hadid Suresi: 1.)

2. Göklerde ve yerde ne varsa, her şeyin hakiki sahibi olan, her türlü noksandan münezzeh bulunan, kudreti her şeye galip olan ve hikmeti her şeyi kuşatan Allah'ı tesbih eder. (Cuma Suresi: 1.)

3. Tesbih etti; tesbih eder.

4. Yedi gökçe yer ve onların içindekiler Onu tesbih eder. (İsra Suresi: 44.)

kelime-i hikmetnûma, birer nur-u hakikateda ve arz bir kafa ve ber ve bahir birer lisan ve bütün hayvanat ve nebatat birer kelime-i tesbihfeşan suretinde arz-ı didar eder. Yoksa, bu zamandan tâ o zamana bakmakla, mezkûr zevkin dekaikını göremezsin.

Evet, o zamandan beri nurunu neşreden ve mürur-u zamanla ulûm-u mütearife hükmüne geçen ve sair neyyirat-ı İslâmiye ile parlayan ve Kur'ân'ın güneşiyle gündüz rengini alan bir vaziyet ile veyahut sathî ve basit bir perde-i ülfet ile baksan, elbette her bir ayetin ne kadar tatlı bir zembere-i i'caz içinde ne çeşit zulûmatı dağıttığını hakkıyla göremezsin ve birçok enva-ı i'cazı içinde bu nevi i'cazını zevk edemezsin.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın en yüksek derece-i i'cazına bakmak istersen, şu temsil dürbünüyle bak. Şöyle ki:

Gayet büyük ve garip ve gayetle yayılmış acip bir ağaç farz edelim ki, o ağaç geniş bir perde-i gayp altında bir tabaka-i mesturiyet içinde saklanmıştı. Malûmdur ki, bir ağacın, insanın azaları gibi, onun dalları, meyveleri, yaprakları, çiçekleri gibi bütün uzuvları arasında bir münasebet, bir tenasüp, bir muvazenet lâzımdır. Her bir cüz'ü, o ağacın mahiyetine göre bir şekil alır; bir suret verilir. İşte hiç görülmeyen—ve hâlâ görünmüyor—o ağaca dair biri çıksa, perde üstünde onun her bir azasına mukabil bir resim çekse, bir hudut çizse, daldan meyveye, meyveden yaprağa bir tenasüple bir suret tersim etse ve birbirinden nihayet uzak mebdede ve müntehasının

acip: hayrette bırakan.
arz: yer, dünya.
arz-ı didar: güzelliğini göstermek.
aza: uzuvlar.
bahir: deniz.
cüz': parça.
dair: ait, ilgili.

dekaik: incelikler.
derece-i i'caz: mu'cizelik derecesi.
enva-ı i'caz: mu'cizeliğinin çeşitleri.
farz etmek: varsaymak, öyle kabul etmek.
garip: hayret verici.

gayet: oldukça.
hâlâ: şimdi, henüz.
hayvanat: hayvanlar.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hudut: sınırlar.

hüküm: değer, yerine.

i'caz: mu'cizelik.

kelime-i hikmetnûma: hikmetli kelime.

kelime-i tesbihfeşan: tesbih saçan kelime; Allah'ın isim ve sıfatlarını eksiklikten uzak, bütün mükemmel sıfatlara sahip olduğunu etrafa yayan kelime.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

lisan: dil.

mahiyet: özellik, durum.

malûm: bilinen.

mezkûr: adı geçen.

mukabil: karşılık.

muvazenet: dengelenme.

münasebet: yakınlık.

mürur-u zaman: zamanın geçmesi.

nebatat: bitkiler.

neşir: dağıtma, yayma.

nevi: çeşit.

neyyirat-ı İslâmiye: İslâmın nurlu hakikatleri.

nur: parlaklık, ışık.

nur-u hakikateda: hakikatli bir nur.

perde: örtü.

perde-i gayp: gayp perdesi.

perde-i ülfet: alışkanlık perdesi.

sair: diğer, başka.

sathî: derinliğine dalmadan.

suret: biçim, görünüş.

şekil: görünüş, biçim.

tabaka-i mesturiyet: gizlilik tabakası.

temsil: misal getirme.

tenasüp: uygunluk.

tersim: resimleme.

tesbih: Allah'ı noksan sıfatlardan beri tutma, Onu yüceltme.

ulûm-u mütearife: herkesin bildiği ilimler.

uzuv: organ.

vaziyet: durum.

zembere-i i'caz: mu'cize sayılabilecek kadar düzgün ahenk ve nağme; mu'cizenin ahenk ve nağmesi.

zevk etme: tatma, haz alma.

zulûmat: karanlıklar.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
arş: göğün en yüksek katı.
beyanat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın anlatmaları, bildirmeleri.
daire-i azamet: büyüklük dairesi.
ebed: sonsuzluk.
ef'al-i Rabbaniye: Allah'ın kendi zatına mahsus ve Rab isminin tecellisi olan fiilleri.
esma: isimler.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik, ebedin zıddı.
ferş: yeryüzü, zemin.
fetih: açma.
feza-i ıtlak: hudutsuz gökyüzü.
gaybaşına: gaybı bilen.
gaybı: gayba ait.
gayr-ı mütenahi: nihayetsiz, sonsuz.
hakikat: gerçek, asıl.
hakikat-i mümkinat: mümkünatın hakikati, aslı.
hakikat-i nuraniye: parlak gerçek.
hudud-u icraat: icraatın sınırı.
hudud-u kibriya: büyüklüğün hududu.
hudut: sınırlar.
hüküm: değer, yerinde.
ihata: kuşatma.
intişar: yayılma, neşrolunma.
iptida: başlangıç.
keşif: gizli bir şeyi meydana çıkarma.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.
kusur: noksan.
mebde: başlangıç.
muamma-i hilkat: yaratılıştaki sır ve gizlilikler.
muhafaza: koruma.
muhakkik: gerçeği araştıran.
muvafilek: uygun, münasip.
münteha: son.
nazar: bakış.
nihayet: son; son derece.
sıfât-i İlâhiye: Allah'ın sıfatları.
suret: biçim, görünüş.
secere-i hilkat: yaratılış ağacı.
secere-i nuraniye: nurlu ağaç.
secere-i Tuba-i Nur: Cennetteki saadet ağacı; nurlu Tuba ağacı.
şekil: görünüş, biçim.

ortasında uzuvlarının aynı şekil ve suretini gösterecek muvafık tersimat ile doldursa, elbette şüphe kalmaz ki o ressam bütün o gaybî ağacı gaybaşına nazarıyla görür, ihata eder, sonra tasvir eder.

Aynen onun gibi, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan dahi, hakikat-i mümkinata dair—ki o hakikat, dünyanın iptidasından tut, tâ ahiretin en nihayetine kadar uzanmış ve Arştan ferşe, zerreden şemse kadar yayılmış—olan şecere-i hilkatın hakikatine dair, beyanat-ı Kur'âniye, o kadar tenasübü muhafaza etmiş ve her bir uzva ve meyveye lâ-yık bir suret vermiştir ki, bütün muhakkikler nihayet tahkikinde Kur'ân'ın tasvirine ¹ مَا شَاءَ اللَّهُ، بَارَكَ اللَّهُ deyip, “Tılsım-ı kâinatı ve muamma-i hilkatı keşif ve fetheden yalnız sensin ey Kur'ân-ı Kerîm!” demişler.

² وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى temsilde kusur yok; esma ve sıfât-ı İlâhiye ve şüun ve ef'al-i Rabbaniye, bir şecere-i Tuba-i Nur hükmünde temsil edilmekle, o şecere-i nuraniyenin daire-i azameti ezelden ebede uzanıp gidiyor. Hudud-u kibriyası, gayrimütenahi feza-i ıtlakta yayılıp ihata ediyor. Hudud-u icraatı,

³ حُدُودُهُنَّ حُدُودُ الْوَدَّ وَالْحَبِّ وَالنَّوَى hududundan tut, ⁴ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ ⁵ تَأْتِي السَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ ⁶ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ hududuna kadar intişar etmiş o hakikat-i nuraniyeyi bütün dal ve budaklarıyla gayat ve meyveleriyle

1. Allah dilemiş, ne güzel yapmış, ne mübarek kılmış!

2. En yüce sıfatlar Allah'ındır. (Nahl Suresi: 60.)

3. Allah, kişinin kalbine ondan daha yakındır. (Enfal Suresi: 24.) • Daneleri ve çekirdekleri çatlatan şüphesiz Allah'tır. (En'am Suresi: 95.)

4. Gökler de Onun kudretiyle dürülmüştür. (Zümer Suresi: 67.)

5. Gökleri ve yeri altı günde yarattı. (A'raf Suresi: 54.)

şems: güneş.

şüun: işler.

şüun-u Rabbaniye: Allah'ın

zatına mahsus işleri.

tahkik: gerçeği araştırma.

tasvir: bir şeyi çeşitli ifade

tarzlarıyla anlatma.

temsil: benzetme, sembolü

olma.

tenasüp: uygunluk.

tersimat: resimlemeler.

tılsım-ı kâinat: evrenin gizli

sırrı.

uzuv: organ.

zerre: en küçük parça.

o kadar tenasüple birbirine uygun, birbirine lâıyk, birbirini kırmayacak, birbirinin hükmünü bozmayacak, birbirinden tevahhuş etmeyecek bir surette o hakaik-ı esma ve sıfâtı ve şuun ve ef'ali beyan eder ki, bütün ehl-i keşif ve hakikat ve daire-i melekûtta cevelân eden bütün ashab-ı irfan ve hikmet, o beyanat-ı Kur'âniyeye karşı ¹ **سُبْحَانَ اللَّهِ** deyip, “Ne kadar doğru, ne kadar mutabık, ne kadar güzel, ne kadar lâıyk” diyerek tasdik ediyorlar.

Meselâ, bütün daire-i imkân ve daire-i vücuba bakan, hem o iki şecere-i azîmenin bir tek dalı hükmünde olan imanın erkân-ı sittesi ve o erkânın dal ve budaklarının en ince meyve ve çiçekleri aralarında o kadar bir tenasüp gözetilerek tasvir eder ve o derece bir muvazenet suretinde tarif eder ve o mertebe bir münasebet tarzında izhar eder ki, akl-ı beşer idrakinden âciz ve hüsnüne karşı hayran kalır. Ve o iman dalının budağı hükmünde olan İslâmiyetin erkân-ı hamsesi aralarında ve o erkânın tâ en ince teferruatı, en küçük adabı ve en uzak gayatı ve en derin hikemiyatı ve en cüz'î semeratına varıncaya kadar aralarında hüsnütenasüp ve kemal-i münasebet ve tam bir muvazenet muhafaza ettiğine delil ise, o Kur'ân-ı camii'n nusus ve vücuhundan ve işaret ve rumuzundan çıkan şeriat-ı kübra-i İslâmiyenin kemal-i intizamı ve muvazeneti ve hüsnütenasübü ve resaneti, cerh edilmez bir şahid-i âdil, şüphe getirmez bir bürhan-ı kâtıdır.

Demek oluyor ki, beyanat-ı Kur'âniye, beşerin ilm-i cüz'îsine, bahusus bir ümmînin ilmine müstenit olamaz;

doğruyu bulan kimseler.

ehl-i keşif: bazı sırları, Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile bilen veliler.

erkân: rükünler, esaslar.

erkân-ı hamse: beş esas.

erkân-ı sitte: altı esas.

gayat: gayeler.

hakaik-ı esma: isimlerin hakikatleri.

hakaik-ı sıfât: sıfatların hakikati

hayran: çok beğenen.

hikemiyat: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hüküm: değer, yerinde, karar.

hüsnütenasüp: uygunluğun güzelliği.

hüsün: güzellik.

idrak: anlayış.

ilim: bilgi.

ilm-i cüz'î: çok az ilim.

iman: inanma.

İslâmiyet: semavî dinlerin sonuncusu.

işarat: işaretler.

izhar: gösterme.

kemal-i intizam: mükemmel düzen.

kemal-i münasebet: tam bir münasebet; aşın derecede ilgili ve bağlı oluş.

kudret: kuvvet, iktidar.

Kur'ân-ı camî: her şeyi içinde toplayan Kur'ân.

lâyık: yakışır, münasip.

mertebe: derece.

muhafaza: koruma.

mutabık: uygun.

muvazenet: dengelenme; dengeli olma.

münasebet: uygunluk.

müstenit: dayanmış.

nusus: naslar, açık ve kesin dinî deliller.

resanet: sağlamlık.

rumuz: manası gizli olan işaretler.

semerat: semereler, neticeler.

suret: biçim, görünüş.

şahid-i âdil: adaletli şahit.

şecere-i azime: büyük ağaç.

şeriat-ı kübra-i İslâmiye: büyük İslam şeriatı.

şuun: yeni çıkan işler, olaylar.

tarif: tanıtmak.

tarz: biçim, suret.

tasdik: doğruluğunu kabul etme.

tasvir: bir şeyi çeşitli ifade tarzlarıyla anlatma.

tefferruat: ayrıntılar.

tenasüp: uygunluk.

tevahhuş: yalnızlaşma, yabancılaşma.

ümmî: okuma yazması olmayan.

vücut: yönler.

1. Allah her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir.

âciz: zayıf, güçsüz.

adap: davranış kaideleri, usul.

akl-ı beşer: insan aklı.

ashab-ı irfan ve hikmet: tecrübe ve zekâdan ileri gelen kemal ve hikmet sahipleri.

bahusus: özellikle.

beşer: insanlık.

beyan: anlatma, bildirme.

beyanat-ı Kur'âniye: kâinat.

Kur'ân'ın anlatımları, bildirmeleri.

bürhan-ı kâtı: kesinleşmiş deliller.

cerh: bir iddiayı, bir fikri çürütme.

cevelân: dolaşma.

cüz'î: küçük, az.

daire-i imkân: imkân âlemi,

kâinat.

daire-i melekût: melekût daire-i.

daire-i vücup: hiçbir zaman değişmeyen âlemler.

dane: tane, çekirdek.

delil: bir davayı, meseleyi ispata yarayan şey, bürhan.

derece: mertebe, ölçü.

ef'al: fiiller.

ehl-i hakikat: hakikat ve

belki bir ilm-i muhite istinat ediyor ve cemi eşyayı birden görebilir, ezel ve ebed ortasında bütün hakaikı bir anda müşahede eder bir Zatın kelâmıdır. Amenna.

İkinci Ziya

amenna: inandık.

ayn-ı hakikat: hakikatin tâ kendisi.

bahis: konu.

bahsetme: üzerinde konuşma, söz etme.

cemi: bütün.

cihet: yön.

delâlet: işaret, delil olma.

derece: miktar, ölçü.

ebed: sonsuzluk.

ehemmiyet: önem.

evamir-i tekviniye-i İlâhiye: yaratılışa ait ilâhî kanunlar ve nizamlar.

ezel: öncesizlik.

felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

felsefe-i beşeriye: insanların geliştirdikleri fikir, felsefe.

hakaik: hakikatler, gerçekler.

hasiyet: özellik.

havale: üstüne bırakma, gönderme.

hikmet-i insan: insanların anlayışı, bilgisi.

hikmet-i Kur'an: Kur'an'ın hikmeti.

hikmet-i Kur'aniye: Kur'an'ın hikmeti.

huruf: harfler.

hususunda: hakkında, konusunda.

icmal: özetleme, ayrıntılarına girmeme.

icmalen: kısaca, özetle.

ilm-i muhit: her şeyi kuşatan sonsuz ilim.

inkılâp: hâl değiştirme, dönüşüm.

inkıyat: boyun eğme, bağlanma.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

istinat: dayanma.

izah: açıklama yapma.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kelâm: söz, lâfız.

maddi: madde ile alâkalı.

mahiyet: özellik, nitelik.

mahz-ı hak: hakkın tâ kendisi.

mana: anlam.

mevcudat: var olan her şey.

meydan-ı muaraza: mücadele meydanı.

muvazene: ölçü, mukayese.

müşahede: seyretme, görme.

nakiş: süs.

sair: diğer, başka.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

seyyal: akıcı.

Hikmet-i Kur'âniyenin karşısında meydan-ı muaraza-ya çıkan felsefe-i beşeriyenin, hikmet-i Kur'an'a karşı ne derece sukut ettiğini On İkinci Sözde izah ve bir temsil ile tasvir ve sair Sözlerde ispat ettiğimizden, onlara havale edip şimdilik başka bir cihette küçük bir muvazene ederiz. Şöyle ki:

Felsefe ve hikmet-i insaniye dünyaya sabit bakar, mevcudatın mahiyetlerinden, hasiyetlerinden tafsilen bahseder; Sâniine karşı vazifelerinden bahsetse de, icmalen bahseder. Âdeta kâinat kitabının yalnız nakış ve huruflarından bahseder, manasına ehemmiyet vermez.

Kur'an ise, dünyaya geçici, seyyal, aldatıcı, seyyar, karsarsız, inkılâpçı olarak bakar; mevcudatın mahiyetlerinden, sûrî ve maddî hasiyetlerinden icmalen bahseder. Fakat, Sâni tarafından tavzif edilen vezaif-i ubudiyetkârânelerinden ve Sâniin isimlerine ne vecihle ve nasıl delâlet ettiklerini ve evamir-i tekviniye-i İlâhiyeye karşı inkıyatlarını tafsilen zikreder.

İşte felsefe-i beşeriye ile hikmet-i Kur'âniyenin şu tafsil ve icmal hususundaki farklarına bakacağız ki, mahz-ı hak ve ayn-ı hakikat hangisidir göreceğiz.

seyyar: dolaşan, gezici.

sukut: değerden düşme.

sûrî: görünüşteki.

tafsil: ayrıntılı olarak bildirme.

tafsilen: ayrıntılı olarak.

tasvir: bir şeyi çeşitli ifade tarzlarıyla anlatma.

tavzif: görevlendirme.

temsil: misal getirme.

vazife: görev.

vecih: yön.

vezaif-i ubudiyetkârâne: ibadet edercesine vazifeler.

Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.

zikir: anma, bildirme.

ziya: ışık.

İşte, nasıl elimizdeki saat sureten sabit görünüyor, fakat içindeki çarkların harekâtıyla, daimî, içinde bir zelzele ve alet ve çarklarının ıztırapları vardır; aynen onun gibi, kudret-i İlahiyenin bir saat-i kübrası olan şu dünya, zahirî sabitliğiyle beraber, daimî zelzele ve tagayyürde, fenâ ve zevalde yuvarlanıyor.

Evet, dünyaya zaman girdiği için, gece ve gündüz o saat-i kübranın saniyelerini sayan iki başlı bir mil hükmündedir. Sene o saatin dakikalarını sayan bir ibre vaziyetindedir. Asır ise, o saatin saatlerini tadat eden bir iğnedir. İşte zaman, dünyayı emvac-ı zeval üstüne atar, bütün mazi ve istikbali ademe verip, yalnız zaman-ı hâzır vücuda bırakır.

Şimdi zamanın dünyaya verdiği şu şekil ile beraber, mekân itibarıyla dahi yine dünya zelzeleli, gayrisabit bir saat hükmündedir. Çünkü cevvi hava, mekânı çabuk tagayyür ettiğinden, bir hâlden bir hâle sür'aten geçtiğinden, bazı günde birkaç defa bulutlar ile dolup boşalmakla, saniye sayan milin suret-i tagayyürü hükmünde bir tagayyür veriyor.

Şimdi, dünya hanesinin tabanı olan mekân-ı arz ise, yüzü mevt ve hayatça, nebat ve hayvanca pek çabuk tebeddül ettiğinden, dakikaları sayan bir mil hükmünde. Dünyanın şu ciheti, geçici olduğunu gösterir.

Zemin, yüzü itibarıyla böyle olduğu gibi, batnındaki inkılâbat ve zelzelelerle ve onların neticesinde cibalin

meler.
istikbal: gelecek zaman.
itibar: ehemmiyet, değer.
ıztırap: acı, sıkıntı.
kudret-i İlahiye: Allah'ın kudreti.
mazi: geçmiş zaman.
mekân: yer, mahal.
mekân-ı arz: yeryüzü.
mevt: ölüm.
münezzeh: tenzih edilmiş, yüce
nebat: bitki.
saat-i kübra: en büyük saat.
sabit: hareketsiz, yerinde .
sabitîyet: sabitlik.
sureten: görünüş açısından.
suret-i tagayyür: değişme şekli.
sür'aten: hız açısından.
şekil: görünüş, biçim.
tadat: sayma.
tagyir: değişme, başkalaşma.
tebeddül: değişim; bir şeyi bedel olarak verip başka şey olarak değiş-tokuş yapılması.
vaziyet: durum.
vücut: varlık.
zahirî: görünüşteki.
zaman-ı hâzır: şimdiki zaman.
zelzele: sarsma, sallama; yer sarsıntısı, deprem.
zemin: yeryüzü.
zeval: sona erme, yok olma.

adem: yokluk.
batın: iç.
cevvi-i hava: hava boşluğu.
cibal: dağlar.
çark: makine parçası.
daimî: devamlı.

emvac-ı zeval: yokluğa gidişin, kayboluşun dalgaları.
fenâ: yok olma.
gayr-i sabit: sabit olmayan.
hâl: durum.
hane: ev, mesken.

harekât: hareketler.
hayat: yaşam.
hüküm: değer, yerinde.
ibre: derece belirten ince gösterge.
inkılâbat: inkılaplar, değiş-

çıkmaları ve hasıflar vuku bulması, saatleri sayan bir mil gibi, dünyanın şu ciheti ağırca mürur edicidir gösterir.

Dünya hanesinin tavanı olan sema mekânı ise, ecramların harekâtıyla, kuyruklu yıldızların zuhuruyla, küsufat ve husufatın vuku bulmasıyla yıldızların sukut etmeleri gibi tagayyürat gösterir ki, sema dahi sabit değil, ihtiyarlığa, harabiyete gidiyor. Onun tagayyüratı, haftalık saatte günleri sayan bir mil gibi çendan ağır ve geç oluyor, fakat her hâlde geçici ve zeval ve harabiyete karşı gittiğini gösterir.

İşte dünya, dünya cihetiyle şu yedi rükün üzerinde bina edilmiştir; şu rükünler, daim onu sarsıyor. Fakat, şu sarsılan ve hareket eden dünya, Sâniine baktığı vakit, o harekât ve tagayyürat, kalem-i kudretin mektubat-ı Samedâniyeyi yazması için o kalemin işlemesidir. O tebeddülât-ı ahval ise, esma-i İlâhiyenin cilve-i şuunatını ayrı ayrı tavsifat ile gösteren, tazelenen âyineleridir.

İşte dünya, dünya itibarıyla hem fenâya gider, hem ölmeye koşar, hem zelzele içindedir. Hakikatte akarsu gibi rihlet ettiği hâlde, gafletle sureten incimat etmiş, fikr-i tabiatla kesafet ve küduret peyda edip ahirete perde olmuştur.

• İşte, felsefe-i sakime, tetkikat-ı felsefe ile ve hikmet-i tabiiye ile ve medeniyet-i sefihenin cazibedar lehviyatıyla, sarhoşâne hevesatıyla, o dünyanın hem cümudetini ziyade edip gafleti kalınlaştırmış, hem küduretle bulanmasını taz'if edip Sâniî ve ahireti unutturuyor.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
âyine: ayna.
bina: yapma, kurma.
cazibedar: çekici, cazibeli.
cihet: yön.
cilve-i şuunat: Cenab-ı Allah'ın zatına has işlerinin tecellisi.
cümudet: sertlik, cansızlık.
çendan: gerçi.
daim: devamlı, sürekli.
ecram: gezegenler.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
felsefe-i sakime: yanlış yoldaki felsefe.
fenâ: yokluk, son bulma.
fikr-i tabiat: "Her şeyi tabiat yapıyor," düşüncesi.
gaflet: Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalma.
hakikat: gerçek.
hâl: durum.
hane: ev, mesken.
harabiyet: harap olma, yıkılma.
harekât: hareketler.
hasf: yere batmalar, göçükler.
hevesat: hevesler.
hikmet-i tabiiye: fizik bilgisi.
husufat: ay tutulmaları.
incimat: donma.
itibar: ehemmiyet, değer.

kalem-i kudret: kudret kalemi; Allah'ın güç ve kudretiyle yaratması.
kesafet: bulanıklık, kesiflik, kir, açık olmama.
küduret: bulanıklık, kaygı.
küsufat: güneş tutulmaları.
lehviyat: nefsi azdıran oyun ve eğlenceler.
medeniyet-i sefihe: zevk ve eğlenceye sevk eden medeniyet.
mekân: yer, mahal.
mektubat-ı Samedâniye: her

biri Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarını anlatan varlıklar.
mürur: geçme.
peyda: açığa, aşikâr.
rihlet: yolculuk.
rükün: esas, temel.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sarhoşâne: sarhoşçasına.
sema: gökyüzü.
sukut: düşme.
suret: biçim, görünüş.
tagayyürat: başkalaşmalar, değişimler.

tavsifat: vasıflandırmalar.
taz'if: artırma, çoğaltma.
tebeddülât-ı ahval: hâllerin değişimleri.
tetkikat-ı felsefe: felsefenin araştırmaları, incelemeleri.
vakit: zaman.
vuku: olma, meydana gelme.
zelzele: yer sarsıntısı.
zeval: sona erme, yok olma.
ziyade: artma, çoğalma.
zuhur: görünme, ortaya çıkma.

• Amma Kur'an ise, şu hakikatteki dünyayı, dünya cihetiyle, ² **اَلْقَارِعَةُ ۝ مَا الْقَارِعَةُ ۝ اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝**

³ **اَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۝ وَكَتٰبٍ مُّسْطُوْرٍ ۝** ayatıyla pamuk gibi hallaç eder atar. ⁴ **اَوَلَمْ يَنْظُرُوْا اِلَى السَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا ۝** ⁵ **اَوَلَمْ يَرَ الَّذِيْنَ**

⁶ **كَفَرُوْا اَنْ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا ۝** gibi beyanatıyla o dünyaya şeffaflık verir ve bulanmasını izale eder. ⁸ **اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۝** ⁷ **وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوَ**

gibi nureşan neyyiratiyla camit dünyayı eritir. ⁹ **اِذَا السَّمَآءُ اَنْفَطَرَتْ ۝** ve ¹⁰ **اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۝** ¹¹ **اِذَا السَّمَآءُ اَنْشَقَّتْ ۝ وَنُفِخَ فِي الصُّوْرِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ ۝** ¹² **وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَاءَ اللّٰهُ** mevtâlûd tabirleriyle

dünyanın ebediyet-i mevhumesini parça parça eder. **يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ**

وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَمَا كُنْتُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۝ ¹³ **وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيَّرِيْكُمْ اٰيٰتِهٖ تَقْرَعُوْنَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا** ¹⁴ **تَعْمَلُوْنَ** gök gürlemesi gibi sayhalarıyla tabiat fikrini tev-

lit eden gafleti dağıtır.

ayat: ayetler.

beyanat: açıklamalar, izahlar.

camit: katı madde, cansız.

cihet: yön.

ebediyet-i mevhum: bir vehimden ibaret olan sonsuzluk duygusu, dünya hayatının sonsuza kadar süreceği kuruntusu.

fikir: düşünce.

gaflet: Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalma; dalgınlık, boş bulunma, kul olduğunu unutma, ihmal etme.

hakikat: gerçek.

hallaç: pamuğu didik eden.

izale: giderme, ortadan kaldırma.

mevtâlûd: ölüm bulaşmış.

neyyirat: nurlar, ışıklar.

nureşan: nur saçan.

sayha: bağırma, nâra atma.

şeffaflık: şeffaflık.

tabir: söz.

tevlit: doğurma.

1. Çarpacak olan felâket. • Nedir o çarpacak olan felâket? (Karia Suresi: 1-2.)

2. Kıyamet koptuğu zaman (Vakia Suresi: 1.)

3. Yemin olsun Tur'a. • Ve satır satır yazılı kitaba. (Tur Suresi: 1-2.)

4. Onlar göklerin ve yerin melekûtunu tefekkür etmezler mi? (A'raf Suresi: 185.)

5. Üstlerindeki göğe bakmazlar mı, onu nasıl bina ettik. (Kaf Suresi: 6.)

6. İnkâr edenler görmedi mi ki, gökler ve yer bitişik idi. (Enbiya Suresi: 30.)

7. Allah göklerin ve yerin nurudur. (Nur Suresi: 35.)

8. Dünya hayatı ancak bir oyun ve oyalanmadır. (En'am Suresi: 32.)

9. Gök yarıldığı zaman. (İnfitar Suresi: 1.)

10. Güneş dürülüp toplandığında. (Tekvir Suresi: 1.)

11. Gök yarıldığında. (İnşikak Suresi: 1.)

12. Sur'a üfürülür. Ve Allah'ın dilediklerinden başka göklerde kim var, yerde kim varsa düşüp ölür. Sonra bir daha Sur'a üflenir. Ve onlar kabirlerinden kalkıp bakışırlar. (Zümer Suresi: 68.)

13. O, yere gireni ve yerden çıkanı, gökten ineni ve göğe yükseleni bilir. Nerede olsanız O sizinledir. Allah yaptıklarını hakkıyla görür. (Hadid Suresi: 4.)

14. Ve de ki: Hamd Allah'a mahsustur; O size delillerini gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız. Senin Rabbin, işlediklerinden habersiz değildir. (Neml Suresi: 93.)

İşte Kur'ân'ın baştan başa kâinata müteveccih olan ayatı şu esasa göre gider, hakikat-i dünyayı olduğu gibi açar gösterir, çirkin dünyayı ne kadar çirkin olduğunu göstermekle beşerin yüzünü ondan çevirtir, Sânia bakan güzel dünyanın güzel yüzünü gösterir, beşerin gözünü ona diktirir, hakikî hikmeti ders verir, kâinat kitabının manalarını talim eder. Hurufat ve nukuşlarına az bakar; sarhoş felsefe gibi, çirkine âşık olup, manayı unutturup, hurufatın nukuşuyla insanların vaktini malâyaniyatta sarf ettirmiyor.

ahkâm: emirler, hükümler.
aksam-ı tevhit: tevhidin kısımları, birliğin çeşitleri.
asfiya: safiyet, kemalât ve takva sahibi olan zatlar.
âşık: şiddetli muhabbet besleyen.
ayat: Kur'ân ayetleri.
beşer: insanlık.
beyan: anlatma, bildirme.
bürhan: delil.
cem: toplama, birleştirme.
cihet: yön.
delil: bir davayı, meseleyi ispata yarayan şey, bürhan.
derece: mertebe, değer.
esas: asıl.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.
evliya: velîler, Allah dostları.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
hakaik-i âliye-i İlâhiye: İlâhî yüce hakikatler.
hakikat-i dünya: dünyanın hakikatı, aslı.
hakiki: gerçek.
hakkanîyet: hak ve doğruluk.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hikmet-i beşeriye: insanların anlayışı, bilgisi.
hikmet-i Kur'âniye: Kur'ân'ın hikmeti.
hurufat: harfler.
hükema: filozoflar.
hükema-i İsrakiyyun: bilgiye, ancak kalbin sezgileriyle ulaşabileceklerini savunan felsefe akımının filozofları.
i'caz: mu'cizelik.
iktiza: gerektirme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kavi: kuvvetli.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

Üçüncü Ziya

İkinci Ziyada hikmet-i beşeriye'nin hikmet-i Kur'âniye'ye karşı sukutuna ve hikmet-i Kur'âniye'nin i'cazına işaret ettik. Şimdi şu Ziyada, Kur'ân'ın şakirtleri olan asfiya ve evliya ve hükemanın münevver kısmı olan hükema-i İsrakiyyunun hikmetleriyle, Kur'ân'ın hikmetine karşı derecesini gösterip, şu cihette Kur'ân'ın i'cazına muhtasar bir işaret edeceğiz:

İşte Kur'ân-ı Hakîm'in ulviyetine en sadık bir delil ve hakkaniyetine en zahir bir bürhan ve i'cazına en kavi bir alâmet şudur ki: Kur'ân, bütün aksam-ı tevhidin bütün meratibini bütün levazımatıyla muhafaza ederek beyan edip muvazenesini bozmamış, muhafaza etmiş; hem, bütün hakaik-ı âliye-i İlâhiyenin muvazenesini muhafaza etmiş; hem, bütün Esmâ-i Hüsnâ'nın iktiza ettikleri ahkâmları cem etmiş, o ahkâmın tenasübünü muhafaza

levazimat: lüzumlu ihtiyaç maddeleri, lâzım olan şeyler.
malâyaniyat: faydasız, boş şeyler.
mana: anlam.
meratip: mertebeler.
muhafaza: koruma.
muhtasar: kısaltılmış, özet.

muvazene: denge.
münevver: nurlanmış, aydın.
müteveccih: yönelen.
nukuş: nakışlar, süsler.
sadık: doğru.
Sâni: yapan, her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sarf: harcama.

sukut: değerden düşme.
şakirt: talebe.
talim: öğretmek.
tenasüp: uygunluk.
ulviyet: ulvîlik, yücelik.
vakit: zaman.
zahir: açık.
ziya: ışık.

etmiş; hem, rububiyet ve ulûhiyetin şuunatını kemal-i muvazene ile cem etmiştir. İşte şu muhafaza ve muvazene ve cem, bir hasiyettir; kat'iyen beşerin eserinde mevcut değil ve eazım-ı insaniyenin netaic-i efkârında bulunmuyor. Ne melekûta geçen evliyaların eserinde, ne umurun bâtınlarına geçen İsrakiyyunun kitaplarında, ne âlem-i gayba nüfuz eden ruhanîlerin maarifinde hiç bulunmuyor. Güya bir taksimûla'mal hükmünde, her bir kısmı hakikatin şecere-i uzmasından yalnız bir iki dalına yapıyor, yalnız onun meyvesiyle, yaprağıyla uğraşiyor; başkasından ya haberi yok, yahut bakmıyor.

Evet, hakikat-i mutlaka, mukayyet enzar ile ihata edilmez. Kur'ân gibi bir nazar-ı küllî lâzım ki, ihata etsin. Kur'ân'dan başka, çendan Kur'ân'dan da ders alıyorlar, fakat hakikat-i külliye'nin, cüz'î zihniyle, yalnız bir iki tarafını tamamen görür, onunla meşgul olur, onda hapso-lur, ya ifrat veya tefrit ile hakaikin muvazenesini ihlâl edip, tenasübünü izale eder. Şu hakikat Yirmi Dördüncü Sözün İkinci Dalında acip bir temsil ile izah edilmiştir. Şimdi de başka bir temsil ile şu meseleye işaret ederiz.

Meselâ, bir denizde hesapsız cevherlerin aksamıyla dolu bir definenin bulunduğunu farz edelim. Gavvas dalgıçlar, o definenin cevahirini aramak için dalıyorlar. Gözleri kapalı olduğundan, el yordamıyla anlarlar. Bir kısmının eline uzunca bir elmas geçer. O gavvas hükmeder ki, bütün hazine uzun direk gibi bir elmastan ibarettir. Arkadaşlarından, başka cevahiri işittiği vakit, hayal eder ki, o

acip: hayrette bırakan.
akşam: parçalar, kısımlar.
âlem-i gayp: görünmeyen âlem.
bâtın: iç yüz.
beşer: insanlık.
cem: toplama.
cevahir: cevherler, kıymetli

taşlar.
cevher: elmas, değerli taş.
cüz'î: küçük.
çendan: gerçi.
define: hazine.
eazım-ı insaniye: insanlığın ileri gelen büyükleri.
elmas: kıymetli bir mücev-

her.
enzar: bakışlar.
eser: basılmış kitap; bir kim-senin meydana getirdiği mahsul, tesir, etki.
evliya: velîler, Allah dostları.
farz etmek: varsaymak, öyle kabul etmek.

gavvas: bir şeyi çıkarmak üzere suya dalan kimse; dalgıç.
güya: sanki.
hakaik: hakikatler, gerçekler.
hakikat: gerçek.
hakikat-i külliye: çok büyük ve umumî hakikat.
hakikat-i mutlaka: sonsuz ve sınırsız gerçek.
hasiyet: bir şeye has vasıf.
hayal: insanın zihninde canlandırdığı şey.
hazine: define.
hesapsız: sayısız.
hüküm: değer, yerine; karar.
ibaret: meydana gelen.
ifrat: aşırılık.
ihata: kuşatma.
ihlâl: bozma.
İsrakiyyun: bilginin kaynağının manevî aydınlanma, sevgi ve ilham olduğu görüşüne dayanan felsefe.
izah: açıklama.
izale: yok etme, giderme.
kat'iyen: kesin olarak.
kemal-i muvazene: tam bir denge.
lâzım: gerekli.
maarif: marifetler, bilgiler.
melekût: ruhlar âlemi.
meşgul: önemli iş, konu.
meşgul: bir işle uğraşan.
mevcut: var olan.
muhafaza: koruma.
mukayyet: kayıtlı, sınırlı.
muvazene: denge.
nazar-ı külli: her şeyi görebilen bakış.
netaic-i efkâr: fikirlerin neticele-ri, sonuçları.
nüfuz: içe geçme, işleme.
rububiyet: rablik, ilâhîlik.
ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan varlıklar.
şecere-i uzma: en büyük ağaç.
şuunat: işler, emirler, kasıtlar, talepler.
taksimûla'mal: iş bölümü.
tefrit: normalin altında kalma.
temsil: misal getirme.
tenasüp: uygunluk.
ulûhiyet: ilâhîlik, Allahlık.
umur: işler, hususlar.
vakit: zaman.
yordam: alışkanlık, yatkınlık, karar.
zihin: akıl, idrak.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
azamet-i rububiyet: Allah'ın terbiye ediciliğinin büyüklüğü.
bahr-i hakaik: apaçık hakikatler denizi.
bilâşüphe: şüphesiz.
cevher: elmas, değerli taş.
cins: nevi'.
define: hazine.
elmas: kıymetli bir mücevher.
fusûs: yüzük taşları.
gavvas: dalgıç.
hakaik: hakikatler, gerçekler.
hakaik-i Kur'aniye: Kur'an'ın hakikatleri.
hakeza: bunun gibi.
hakikat: gerçek.
hakiki: gerçek.
hazine: define.
hükema-i İsrakiyyun: bilgiye, ancak kalbin sezgileriyle ulaşabileceğini savunan felsefe akımının filozofları.
hüküm: karar.
hüsnücemal: yüz güzelliği.
ifade: anlatma, ders verme.
ihata: kuşatma.
inkâr: reddetme, inanmama.
insicam: birbiriyle uyuşma, tutarlılık.
intizam: düzgünlük, tertipli olma.
itikad: inanma.
itimad: güvenme.
kehribar: açık sandan kızıla kadar tüm renklerde, yarı saydam, kolay kırılır maden.
keşfiyat: keşifler, bulup meydana çıkarılan şeyler.
kürevi: yuvarlak, küre şeklinde.
lâkin: fakat.
meselâ: misal olarak.
meşhudat: görünenler.
mizan: terazi, ölçü.
murabba: dört köşeli.
mutasavvıfın: tasavvuf ehli olanlar.
muvazene: denge.
mu'zam: en büyük kısım.
muztar: mecbur, zorlanmış.
nakıs: noksan, eksik.
nukuş: nakışlar.
sünnet: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) Kur'an dışında, Müslü-

cevherler, bulduğu elmasın tâbileridir, fusûs ve nukuşlarıdır. Bir kısmının da kürevî bir yakut eline geçer, başkası murabba bir kehribar bulur ve hakeza, her biri, eliyle gördüğü cevheri o hazinenin aslı ve mu'zamı itikat edip, işittiklerini o hazinenin zevait ve teferruatı zanneder. O vakit hakaikın muvazenesi bozulur, tenasüp de gider. Çok hakikatin rengi değişir. Hakikatin hakikî rengini görmek için tevilâta ve tekellüfata muztar kalır; hatta, bazen inkâr ve ta'tile kadar giderler. Hükema-i İsrakiyyunun kitaplarına ve sünnetin mizanıyla tartmayıp keşfiyat ve meşhudatına itimat eden mutasavvıfının kitaplarını tememmül eden, bu hükmümüzü bilâşüphe tasdik eder. Demek, hakaik-ı Kur'aniyenin cinsinden ve Kur'an'ın derinden aldıkları hâlde—çünkü Kur'an değil—böyle nakıs geliyor.

Bahr-i hakaik olan Kur'an'ın ayetleri dahi o deniz içindeki definenin bir gavvasıdır. Lâkin, onların gözleri açık; defineyi ihata eder, definede ne var ne yok görür. O defineyi öyle bir tenasüp ve intizam ve insicamla tavsif eder, beyan eder ki, hakikî hüsnücemali gösterir.

Meselâ, ayet-i **وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمَوَاتُ**
1 **مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ ۖ يَوْمَ تَطْوَى السَّمَاءُ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ** ifa-
de ettikleri azamet-i rububiyeti gördüğü gibi,
2 **إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ۚ هُوَ الَّذِي**
3 **يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ ۚ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ**

1. Kıyamet gününde yeryüzü bütünüyle Onun tasarrufundadır; gökler de Onun kudretiyle dü-rül-müş-tür. (Zümer Suresi: 67.) • O gün semayı, kitap sayfalarını dü-rer gibi dü-reriz. (Enbiya Su-resi: 104.)

2. Ne yerde ve ne de gökte hiçbir şey Allah'tan gizli kalmaz. (Âl-i İmran Suresi: 5.)

3. Annelerinizin rahimlerinde size dilediği gibi bir suret veren Odur. (Âl-i İmran suresi: 6.)

manlara örnek olan mübarek söz, fiil ve emirleri.
tâbi: bağlanan, uyan.
tasdik: doğruluğunu kabul etme.
ta'til: Allah'ın sıfatlarını inkâr

etme.
tavsif: vasıflandırma.
teemmül: etraflıca düşünme.
teferruat: ayrıntılar.
tekellüfat: tekellüfler, zorluk-lara katlanmalar.

tenasüp: uygunluk.
tevilât: teviller, yorumlar.
vakit: zaman.
yakut: şeffaf kıymetli taş.
zan: sanma.
zevait: fazla şeyler.

بِنَاصِيَّتِهَا¹ وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ²

ifade ettikleri şümül-ü rahmeti görüyor, gösteriyor.

Hem, ³ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ifa-
de ettiği vüs'at-i hallâkıyeti görüp gösterdiği gibi,
⁴ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ifade ettiği şümül-ü tasarrufu ve

ihata-i rububiyeti görüp, gösterir. ⁵ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
ifade ettiği hakikat-i azîme ile, ⁶ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ

ifade ettiği hakikat-i kerîmâneyi,

⁷ وَالشَّمْسِ وَالْقَمَرِ وَالنُّجُومِ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ ifade ettiği
hakikat-i azîme-i hâkimâne-i amirâneyi görür, gösterir.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ
إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ⁸

ifade ettikleri hakikat-i rahîmâne-i müdebbirâneyi,

⁹ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا
ifade ettiği hakikat-i azîme ile; ¹⁰ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ

ifade ettiği hakikat-i rakîbâneyi,

¹¹ هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ifade
ettiği hakikat-i muhita gibi,

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ

hakikat-i azîme: büyük gerçek.
hakikat-i azîme-i hâkimâne-i amirâne: Allah'ın her şeyi emri altına aldığını, hükmünün her şeyi geçtiğini ifade eden yüce hakikat.

hakikat-i kerîmâne: ikram ve ih-sanda bulunma hakikati.

hakikat-i muhita: her şeyi kuşatan hakikat.

hakikat-i Rahîmâne-i Müdebbirâne: Allah'ın her şeyi rahmetiyle terbiye ve idaresine aldığının hakikati.

hakikat-i rakîbâne: Allah'ın her şeyi gözetleyip denetleme hakikati.

ifade: anlatma, ders verme.

ihata-i rububiyet: Allah'ın terbiye ediliğinin her şeyi kuşatması.

kudret: kuvvet, iktidar.

suret: biçim, şekil.

şümül-ü rahmet: Allah'ın (c.c.) rahmetinin her şeyi kaplaması.

şümül-ü tasarruf: tasarrufun her şeyi içine alması.

tasarruf: idare etme, mülkünü istediği şekilde kullanma.

1. Hiçbir canlı yoktur ki, Allah onu alından tutup kudretine boyun eğdirmiş olmasın. (Hûd Suresi: 56.)

2. Yeryüzünde yürüyen ve kendi nızkını yüklenemeyen nice canlının ve sizin nızkınızı Allah verir. (Ankebut Suresi: 60.)

3. Gökleri ve yeri yarattı, karanlıkları ve aydınlığı var etti. (En'am Suresi: 1.)

4. Sizi de, yaptıklarınızı da yaratmıştır. (Saffat Suresi: 96.)

5. Ölümünden sonra yeryüzünü O diriltir. (Rum Suresi: 19, 50.)

6. Rabbin, bal arsına ilham etti. (Nahl Suresi: 68.)

7. O, güneşi, ayı ve yıldızları da emrine boyun eğdirmiş olarak yarattı. (A'raf Suresi: 54.)

8. Üzerlerinde kanat çırpıp duran kuşları da mı görmüyorlar? Onları havada tutan Rahman'dan başkası değildir. O her şeyi hakkıyla görür. (Mülk Suresi: 19.)

9. Onun hâkimiyet ve saltanatı gökleri ve yeri kuşatmıştır. Gökleri ve yeri tasarrufu altında tutmak Onun kudretine ağır gelmez. (Bakara Suresi: 255.)

10. Nerede olursanız olun, O sizinledir. (Hadid Suresi: 4.)

11. O Evvel'dir; başlangıcı olmadığı gibi, bütün varlıkların başlangıcı da Onun ilim ve kudretine bağlıdır. O Ahir'dir; sonu olmadığı gibi bütün varlıkların neticesi Ona bakar ve dönüşü Onadır. O Zahir'dir; varlık ve birliğinin delilleri her şeyde apaçık görünür ve bütün varlıklar dış görünüşleri ve sanatlı yapılarıyla Onun kudret ve sanatına şahitlik eder. O Bâtın'dır; her şeyin hakikatine vâkıfır ve her şeyin iç yüzü Onun kudret ve hikmetine şahitlik eder. O her şeyi hakkıyla bilendir. (Hadid Suresi: 3.)

âb-ı hayat: hayat suyu.

âdeta: sanki.

Ahir: her şeyden sonra da var olan, varlıkların sonrasına da hâkim olan Allah.

akrebiyet: Cenab-ı Hakkın insana olan yakınlığı.

âlem: dünya.

amelî: uygulamalı, pratik.

asa-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın mu'cizeli değneği.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

ayet-i kerîme: Kur'an'ın her bir cümlesi.

Bâtın: varlıkların içini yaratan, bilen ve hükmeden Allah.

cemal: dış güzellik.

cidden: ciddi olarak, gerçekten.

ciddî: gerçek, tam.

dünyevî: dünya ile ilgili.

düstur: kaide, prensip.

erkân-ı hamse-i İslâmiye: İslâmın beş esası.

erkân-ı imaniye: imanin erkânları, esasları.

erkân-ı sitte-i imaniye: imanin altı esası.

eser: telif, basılma kitap.

hakaik: hakikatler, gerçekler.

hakikat-i camia: çok manaları içinde toplayan hakikat.

hakikat-i ulviye: yüce hakikat.

hâsıl: meydana gelen, çıkan.

hey'et-i mecmua: bir şeyin bütünü'nün gösterdiği hâl.

hüküm: değer, yerinde.

hüsün: güzellik.

i'caz-i manevî: manevî bir mu'cizelik.

idame: devam ettirme.

ifade: anlatma, ders verme.

ikna: bir kanaati, düşüncüyü inandırma, kabul ettirme.

ilmî: ilme dair.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kasten: bile bile.

kat'i: kesin.

lâğım: pis su kanalı.

marifet-i İlâhiye: Allah'ı hakıyla tanıma, bilme.

menba: kaynak.

muhafaza: koruma.

Mutezile: Emevîler devrinde ortaya çıkan, meseleleri sırf aklıla izaha çalışan, akli esaslara dayanarak, "Kul, fiilinin yaratıcısıdır" demekle kaderi inkâr yoluna giden ve hak mezheplerden ayrılan itikadî bir grup.

muvazene: denge.

nakil: Kur'an-ı Kerim, hadis-i şerif gibi İslâmın aslı kaynakları.

neş'et: meydana gelme.

nihayet: son.

saadet-i dâireyn: dünya ve ahiret mutluluğu.

silsile: zincir.

¹ **اَنْفِ اللّٰهُ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِتَى ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ** ifade ettiği akrebiyeti,

² **اَنْفِ اللّٰهُ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِتَى ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ** ifade ettiği hakikat-i ulviyeyi,

³ **اَنْفِ اللّٰهُ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِتَى ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ** ifade ettiği camia gibi bütün uhrevî ve dünyevî,

ilmî ve amelî erkân-ı sitte-i imaniyenin her birisini tafsilen, erkân-ı hamse-i İslâmiyenin her birisini kasten ve cidden ve saadet-i dâireyni temin eden bütün düsturları görür, gösterir. Muvazenesini muhafaza edip, tenasübünü idame edip, o hakaikın heyet-i mecmuasının tenasübünden hâsıl olan hüsün ve cemalin menbaından, Kur'an'ın bir i'caz-ı manevîsi neş'et eder.

İşte şu sırr-ı azîmdendir ki, ulema-i ilm-i kelâm, Kur'an'ın şakirtleri oldukları hâlde, bir kısmı onar cilt olarak erkân-ı imaniyeye dair binler eser yazdıkları hâlde, Mutezile gibi akli nakle tercih ettikleri için, Kur'an'ın on ayeti kadar vuzuh ile ifade ve kat'î ispat ve ciddî ikna edememişler. Âdeta, onlar uzak dağların altında lâğım yapıp, borularla tâ âlemin nihayetine kadar silsile-i esbap ile gidip, orada silsileyi keser. Sonra âb-ı hayat hükmünde olan marifet-i İlâhiyeyi ve vücud-u Vacibü'l-Vücud'u ispat ederler.

Ayet-i kerîme ise, her birisi birer asa-i Mûsa gibi, her yerde suyu çıkarabilir, her şeyden bir pencere açar,

1. And olsun ki insanı Biz yarattık; nefsinin ona ne vesvese verdiğini de biliriz. Çünkü Biz ona şah damarından daha yakınız. (Kaf Suresi: 16.)

2. Melekler ve Cebrail, elli bin sene uzunluğunda bir gün olan Kıyamet Günü'nde, Allah'ın emrini almak üzere Arşa yükselirler. (Meair Suresi: 4.)

3. Allah adaleti, iyilik yapmayı ve iyi kullukta bulunmayı, akrabaya ikram etmeyi emreder; fuhsiyatı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar. (Nahl Suresi: 90.)

silsile-i esbap: sebepler zinciri.

sırr-ı azîm: büyük sır.

şakirt: talebe.

tafsilen: ayrıntılı olarak

temin: sağlama.

tenasüp: uygunluk.

uhrevî: ahiret âlemiyle ilgili.

ulema-i ilm-i kelâm: kelâm

ilmi âlimleri.

vuzuh: açıklık.

vücud-u Vacibü'l-Vücud: Allah'ın varlığının kesinliği.

Zahir: varlığı her şeyde açık görünen, bütün varlıkların dış yüzünü yaratan ve dışına da hükmeden Allah.

Sâni-i Zülcelâl'i tanıttırır. Kur'ân'ın bahrinden tereşşuh eden Arabî Katre risalesinde ve sair Sözlere şu hakikat, fiilen ispat edilmiş ve göstermişiz.

İşte hem şu sırdandır ki, bâtın-ı umura gidip, sünnet-i seniye'ye ittiba etmeyerek, meşhudatına itimat ederek yarı yoldan dönen ve bir cemaatin riyasetine geçip bir fırka teşkil eden fırak-ı dâllenin bütün imamları hakaikın tenasübünü, muvazenesini muhafaza edemediğindendir ki, böyle, bid'aya, dalâlete düşüp, bir cemaat-i beşeriye-yi yanlış yola sevk etmişler. İşte bunların bütün aczleri, ayat-ı Kur'âniyenin i'cazını gösterir.

acz: zayıflık, güçsüzlük.

Arabi: Arapça.

ayat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın ayetleri.

bahir: deniz.

bâtın-ı umur: işlerin iç yüzü.

bid'a: dinin aslına uymayan âdet ve uygulamalar.

cemaat: topluluk.

cemaat-i beşeriye: insan topluluğu.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak.

fiilen: işleyerek.

fırak-ı dâlle: sapık fırkalar.

fırka: cemaat.

hakaik: hakikatler, gerçekler.

hakikat: gerçek.

i'caz: mu'cizelik.

imam: önder.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

itimât: güvenme.

ittiba: tâbi olma, uyma.

Katre: Bediüzzaman Said Nursî Hazretlerinin *Mesnevî-i Nuriye* adlı eseri içinde yer alan bir risale.

meşhudat: görünenler.

muhafaza: koruma.

muvazene: denge.

risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap.

riyaset: reislik, başkanlık.

sair: diğer, başka.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahib ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

sevk: yönlendirme, gönderme.

sır: gizli iş veya söz.

sünnet-i seniye: Hz. Muham-

med'in yüksek hâl, söz, tavır ve tasvipleri.

tenasüp: uygunluk.

tereşşuh: sızma.

teşkil: şekillendirme, vücut verme.

Kur'ân'ın lemaat-ı i'cazından iki lem'a-i i'caziye, On Dokuzuncu Sözün On Dördüncü Reşhasında geçmiştir ki, bir sebep-i kusur zannedilen tekraratı ve ulûm-u kevnîyede icmalî, her biri birer lem'a-i i'cazın menbaıdır. Hem, Kur'ân'da mu'cizat-ı enbiya yüzünde parlayan bir lem'a-i i'caz-ı Kur'ân, Yirminci Sözün İkinci Makamında vazıhan gösterilmiştir. Daha bunlar gibi sair Sözlerde ve risale-i Arabiyemde çok lemaat-ı i'caziye zikredilip, onlara iktifaen yalnız şunu deriz ki:

Bir mu'cize-i Kur'âniye daha şudur ki: Nasıl bütün mu'cizat-ı enbiya, Kur'ân'ın bir nakş-ı i'cazını göstermiştir; öyle de, Kur'ân, bütün mu'cizatıyla, bir mu'cize-i Ahmediye (a.s.m.) olur. Ve bütün mu'cizat-ı Ahmediye (a.s.m.) dahi, Kur'ân'ın bir mu'cizesidir ki, Kur'ân'ın Cenab-ı Hakka karşı nispetini gösterir ve o nispetin zuhuruyla her bir kelimesi bir mu'cize olur. Çünkü o vakit bir tek kelime bir çekirdek gibi bir şecere-i hakaikî manen tazammun edebilir. Hem, merkez-i kalp gibi hakikat-i uzmanın bütün azasına münasebettar olabilir. Hem, bir ilm-i muhite ve nihayetsiz bir iradeye istinat ettiği için, hurufuyla, hey'etiyle, vaziyetiyle, mevkiîyle hadsiz eşya bakabilir. İşte, şu sırdandır ki, ulema-i ilm-i huruf, Kur'ân'ın bir harfinden bir sahife kadar esrar bulduklarını iddia ederler ve davalarını, o fennin ehline ispat ediyorlar.

aza: uzuvlar, parçalar.
Cenab-ı Hak: Allah.
ehil: konusunda uzman.
esrar: sırlar.
fen: tatbiki bilgi, ilim.
hadsiz: sınırsız.
hakikat-i uzma: en büyük gerçek.
hatime: sonuç, son bölüm.
hey'et: şekil, suret.
huruf: harfler.
icmal: kısaltma, özet.
iddia: davaya kalkışma, savunma.
iktifaen: yeterli görerek.
ilm-i muhit: her şeyi kuşatan sonsuz ilim.
irade: dileme, isteme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
istinat: dayanma.
lemaat-ı i'caz: mu'cizelik parıltıları.
lemaat-ı i'caziye: mu'cizelik parıltıları.
lem'a-i i'caz: mu'cizelik parıltısı.
lem'a-i i'caz-ı Kur'ân: Kur'ân'ın mu'cizelik parıltısı.
lem'a-i i'caziye: mu'cizelik parıltısı.
makam: durak.
manen: mana itibarıyla.
menba: kaynak.
merkez-i kalp: kalbin merkezi.
mekki: bulunduğu yer, durum, konum.
mu'cizat: mu'cizeler.
mu'cizat-ı enbiya: peygamberlerin mu'cizeleri.
mu'cize: insanları benzerini yapmaktan âciz bırakan iş.
mu'cize-i Ahmediye: Peygamberimizin mu'cizeleri.
mu'cize-i Kur'âniye: Kur'ân'a ait mu'cize.
münasebettar: ilgili, alâkalı.

nakş-ı i'caz: mu'cizelik nakışı.
nihayetsiz: sonsuz.
nispet: iki veya daha fazla şey arasındaki ilgi, bağlılık, kıyas.
reşha: sızıntı, damla.
risale-i Arabiye: Arapça risale.
sahife: sayfa.

sair: diğer, başka.
sebeb-i kusur: eksiklik nedeni.
sır: gizli iş veya söz.
şecere-i hakaik: hakikatler ağacı.
tazammun: içine alma.
tekrarat: tekrarlar.
ulema-i ilm-i huruf: harflerden

den mana çıkaran âlimler.
ulûm-u kevnîye: kâinat ve dünya ile ilgili ilimler.
vakit: zaman.
vazıhan: açıkça.
vaziyet: durum.
zan: sanma.
zikir: anma, bildirme.
zuhur: görünme.

Risalenin başından şuraya kadar bütün Şuleleri, Şuaları, Lem'aları, Nurları, Ziyaları nazara topla, birden bak. Baştaki dava, şimdi kat'î netice olarak, yani, **قُلْ لِّئِنْ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ** 'yı yüksek bir seda ile okuyup ilân ediyorlar.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا ³ **رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي**
وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ⁴ **وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي**
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ أَفْضَلَ وَأَجْمَلَ وَأَنْبَلَ وَأَظْهَرَ وَأَطْهَرَ وَأَحْسَنَ
وَأَبْرَ وَأَكْرَمَ وَأَعَزَّ وَأَعْظَمَ وَأَشْرَفَ وَأَعْلَى وَأَزْكَى وَأَبْرَكَ وَالْطَفَّ
صَلَوَاتِكَ وَأَوْفَى وَأَكْثَرَ وَأَزِيدَ وَارْقُ وَارْفَعْ وَأَدْوِمَ سَلَامَكَ صَلَاةً
وَسَلَامًا وَرَحْمَةً وَرِضْوَانًا وَعَفْوًا وَغُفْرَانًا تَمْتَدُّ وَتَزِيدُ بِوَابِلِ
سَحَائِبِ مَوَاهِبِ جُودِكَ وَكَرَمِكَ وَتَتَزَكَّى بِنَفَائِسِ شَرَائِفِ
لَطَائِفِ جُودِكَ وَمِنْكَ أَرْزَلِيَّةً بَارِزِيَّتِكَ لَا تَزُولُ أَبَدِيَّةً بِأَبَدِيَّتِكَ
لَا تَحُولُ عَلَى عَبْدِكَ وَحَبِيبِكَ وَرَسُولِكَ مُحَمَّدٍ خَيْرِ خَلْقِكَ النَّوْرِ
الْبَاهِرِ اللَّامِعِ وَالْبَرْهَانَ الظَّاهِرِ الْقَاطِعِ وَالْبَحْرِ الدَّاخِرِ وَالنَّوْرِ
الْغَامِرِ وَالْجَمَالَ الزَّاهِرِ وَالْجَلَالَ الْقَاهِرِ وَالْكَمَالَ الْفَاخِرِ صَلَاتِكَ

and: yemin.
azim: en büyük.
aziz: yüce.
bürhan: delil.
dava: iddia.
efdal: en faziletli.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki lâhî gaye ve fayda; herkesin bilmediği gizli sebep.
ilân: açıklama, duyurma.
kat'î: kesin.
lâtif: yumuşak, nazik, güzel.
lem'a: parıldı.
mübarek: bereketli, feyizli.
nazar: bakış.
netice: sonuç.
nur: aydınlık, ışıık.
pak: temiz.
risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap.
safî: temiz, pak.
salâvat: Peygamberimize yapılan dua.
seda: ses.
şua: ışın.
şule: alev.
tahir: temiz, pak.
tenzih: Allah'ı her türlü kusur ve noksandan uzak sayma.
zahir: açık.
ziya: ışık.
ziyade: fazla

1. De ki: And olsun, eğer bu Kur'an'ın benzerini getirmek için insanlar ve cinler bir araya toplanıp da hepsi birbirine yardımcı olsalar, yine de onun benzerini getiremezler. (İsra Suresi: 88.)
2. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)
3. Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme. (Bakara Suresi: 286.)
4. Rabbim, gönlüme genişlik ver; • işimi kolaylaştır, • dilimdeki tutukluğu çöz, • tâ ki sözümlü iyice anlasınlar. (Taha Suresi: 25-28.)

الَّتِي صَلَّيْتَ بِعِظْمَةِ ذَاتِكَ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ ❀ كَذَلِكَ
 صَلَاةٌ تَغْفِرُ بِهَا ذُنُوبَنَا وَتُشْرِحُ بِهَا صُدُورَنَا وَتُطَهِّرُ بِهَا قُلُوبَنَا
 وَتُرَوِّحُ بِهَا أَرْوَاحَنَا وَتُقَدِّسُ بِهَا أَسْرَارَنَا وَتُنَزِّهُ بِهَا خَوَاطِرَنَا
 وَأَفْكَارَنَا وَتُصَفِّي بِهَا كُدُورَاتِ مَا فِي أَسْرَارِنَا وَتَشْفِي بِهَا
 أَمْرَاضَنَا وَنَفْتَحُ بِهَا أَقْفَالَ قُلُوبِنَا¹
 رَبَّنَا لَا تُرْغِ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ
 أَنْتَ الْوَهَّابُ ❀² وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ❀
 آمِينَ ❀ آمِينَ ❀ آمِينَ³

1. Allah'ım en efdal, en güzel, en büyük, en zahir, en tahir, en hoş, en iyi, en değerli, en aziz, en azîm, en şerefli, en yüksek, en pak, en mübarek, en lâtif salâvatlarınla; en tam, en çok, en ziyade, en yüksek, en yüce, en devamlı selâmını bir rahmet, bir rıza, bir af, bir mağfiret olarak ihsan eyle. Bunlar, cömertlik ve kereminin bağış bulutlardan sağanak hâlinde artarak devam etsin, iyilik cömertliğinin nefis ve şerefli lütuflarıyla artarak büyüsün, ezeliyetin-

le mütenasip olarak, hiç kesilmeden devam etsin, ebediyetine uygun olarak ardı arkası kesilmesin. Bütün bunlar, kulun, habibin, resulün, yaratıklarının en hayırlısı, açık ve parlıdayan nur, zahir ve kesin bürhan, uçsuz bucaksız derya, her tarafı kaplayan ışık, parlak güzellik, üstün şeref, şanlı kemal olan Efendimiz Muhammed'e olsun. Bu, Senin zatının azametiyile ona getirdiğin salâvat şeklinde olsun. Aynı şekilde onun Âl ve Ashabına da rahmet et. Bu salâvat hürmetine günahlarımızı bağışla, gönlümüze ferahlık ver, kalplerimizi temizle, ruhlarımıza rahatlık ver, sırlarımızı temizle, fikir ve düşüncelerimizi arındır, sırlarımızdaki bulanıklığı safleştir, hastalıklarımıza şifa ver, kalplerimize vurulmuş kilitleri apaçık fethinin nuruyla aç.

2. Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola eristirdikten sonra kalplerimizi sapıklığa meylettirme. Yüce katından bize bir rahmet bağışla. Muhakkak ki veren Sensin, dua edip istediklerimizi bize bağışlayan Sensin. (Âl-i İmran Suresi: 8.)

3. Duaları ise, şu sözlerle sona erer: "Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." (Yunus Suresi: 10.) Âmin, âmin, âmin.

Birinci Zeyil

Makam itibarıyla Yirmi Beşinci Söze ilhak edilen zeyillerden,
Yedinci Şuan Birinci Makamının On Yedinci Mertebesidir.

Bu dünyada hayatın gayesi ve hayatın hayatı iman olduğunu bilen bu yorulmaz ve tok olmaz dünya seyyahı ve kâinattan Rabbini soran yolcu, kendi kalbine dedi ki: “Aradığımız zatın sözü ve kelâmı denilen, bu dünyada en meşhur ve en parlak ve en hâkim ve ona teslim olmayan herkese, her asırda meydan okuyan Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan namındaki kitaba müracaat edip, o ne diyor bilelim. Fakat, en evvel, bu kitap bizim Hâlık’ımızın kitabı olduğunu ispat etmek lâzımdır” diye taharriye başladı.

Bu seyyah, bu zamanda bulunduğu münasebetiyle, en evvel manevî i’caz-ı Kur’âniyenin lem’aları olan *Risale-i Nur*’a baktı ve onun yüz otuz risaleleri, ayat-ı Furkaniyenin nükteleri ve ışıkları ve esaslı tefsirleri olduğunu gördü. Ve *Risale-i Nur*, bu kadar muannit ve mülhit bir asırda her tarafa hakaik-ı Kur’âniyeyi mücahidâne neşrettiği hâlde, karşısına kimse çıkamadığından ispat eder ki; onun üstadı ve menbaı ve mercii ve güneşi olan Kur’ân, semavîdir, beşer kelâmı değildir. Hatta, *Risale-i Nur*’un yüzer hüccetlerinden bir tek hüccet-i Kur’âniyesi olan Yirmi Beşinci Söz ile On Dokuzuncu Mektubun ahiri, Kur’ân’ın, kırk vecihle mu’cize olduğunu öyle ispat etmiş ki, kim görmüş ise, değil tenkit ve itiraz etmek, belki ispatlarına hayran olmuş, takdir ederek çok sena etmiş.

ahir: son.

asır: zaman, yüzyıl.

ayat-ı Furkaniye: hak ile batılı birbirinden ayıran Kur’ân’ın ayetleri.

beşer: insanlık.

hakaik-ı Kur’âniye: Kur’ân’ın hakikatleri.

hâkim: her şeyi hükmü altında tutan Allah.

Hâlık: her şeyi yoktan yaratan Allah.

hayran: çok beğenen.

hüccet: delil.

hüccet-i Kur’âniye: Kur’ân’a ait delil.

i’caz-ı Kur’âniye: Kur’ân’ın mu’cizeliği.

ilhak: ilâve etme, ekleme.

iman: inanç.

ispat: kanıt.

itibar: değer.

itiraz: karşı çıkmak.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan

Kur’ân-ı Kerîm.

lâzım: gerekli.

lem’a: parıltı.

makam: durak.

manevi: manaya ait.

menba: kaynak.

mercii: merkez, kaynak.

meşhur: tanınmış.

muannit: inatçı.

mu’cize: insanı benzerini yapmaktan âciz bırakan.

mücahidâne: cihad edercesine, çok büyük gayret göstererek.

mülhit: dinsiz.

münasebet: vesile, alâka.

müracaat: başvurma.

neşir: dağıtma, yayma.

nükte: ince mana.

Rab: her şeyin sahibi, malik, büyüten, terbiye eden Allah.

risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap.

semavi: ilâhî.

sena: övme.

seyyah: yolcu, gezgin.

sua: ışın.

taharri: araştırma.

takdir: beğendiğini belirtme.

tefsir: açıklamalar.

tenkit: eleştirir.

üstat: öğretici, hocası.

vecih: yön.

Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.

zeyil: ek, ilâve.

Her neyse, Kur'ân'ın vech-i i'cazinı ve hak kelâmullah olduğunu ispat etmek cihetini *Risale-i Nur*'a havale ederek, yalnız kısa bir işaretle, büyüklüğünü gösteren birkaç noktaya dikkat etti.

BİRİNCİ NOKTA: Nasıl ki, Kur'ân bütün mu'cizatıyla ve hakkaniyetine delil olan bütün hakaikıyla Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın bir mu'cizesidir; öyle de, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm da bütün mu'cizatıyla ve delâil-i nübüvvetiyle ve kemalât-ı ilmiyesiyle Kur'ân'ın bir mu'cizesidir ve Kur'ân kelâmullah olduğuna bir hüccet-i kâtiasıdır.

İKİNCİ NOKTA: Kur'ân, bu dünyada öyle nuranî ve saadetli ve hakikatli bir surette bir tebdil-i hayat-ı içtimaiye ile beraber, insanların hem nefislerinde, hem kalplerinde, hem ruhlarında, hem akıllarında, hem hayat-ı şahsiyelerinde, hem hayat-ı içtimaiyelerinde, hem hayat-ı siyasiyelerinde öyle bir inkılâp yapmış ve idame etmiş ve idare etmiş ki, on dört asır müddetinde, her dakikada altı bin altı yüz altmış altı ayetleri kemal-i ihtiramla, hiç olmazsa yüz milyondan ziyade insanların dilleriyle okunuyor ve insanları terbiye ve nefislerini tezkiye ve kalplerini tasfiye ediyor. Ruhlara inkişaf ve terakki ve akıllara istikamet ve nur ve hayata hayat ve saadet veriyor. Elbette böyle bir kitabın misli yoktur, harikadır, fevkalâdedir, mu'cizedir.

ÜÇÜNCÜ NOKTA: Kur'ân, o asırdan tâ şimdiye kadar öyle bir belâgat göstermiş ki, Kâbe'nin duvarında altın

asır: yüzyıl
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
belâgat: sözün düzgün, kusursuz, yerinde ve makamın icabına göre söylenmesi.
cihet: yön.
delâil-i nübüvvet: peygamberlik delilleri.
delil: bürhan, kanıt.
fevkalâde: olağanüstü, normalin üstünde.
hakaik: hakikatler, gerçekler.
hakikat: gerçek.
hakkaniyet: doğruluk.
harika: olağanüstü.
havale: bırakma, gönderme.
hayat: canlılık, dirilik.
hayat-ı içtimaiye: sosyal hayat.
hayat-ı siyasiye: siyasi hayat.
hayat-ı şahsiye: şahsî hayat.
hüccet-i kâtia: kesin delil.
idame: devam ettirme.
idare: yönetme, çekip çevirme.
inkılâp: değişim.
inkişaf: açılma.
ispat: kanıt.
istikamet: doğruluk, yön.
kemalât-ı ilmiye: ilmî olgunluklar.
kemal-i ihtiram: tam ve mü-kemmel hürmet.

misil: benzer.
mu'cizat: mu'cizeler.
mu'cize: insanı benzerini yapmaktan âciz bırakan.
müddet: zaman, süre.
nefis: şehvet, gazap, fazilet gibi şeylerin kaynağı.
nur: aydınlık, ışıık.

nuranî: nurlu.
Risale-i Nur: Nur Risalesi.
ruh: insan ve hayvanlardaki dirilik kaynağı olan manevî varlık.
saadet: mutluluk.
suret: biçim.
tasfiye: saflaştırma, temizle-

me, durulama.
tebdil-i hayat-ı içtimaiye: toplumsal hayatın değişmesi.
terakki: yükselme.
terbiye: yetiştirme, eğitime.
tezkiye: temizleme.
vech-i i'caz: mu'cize yönü.
ziyade: fazla.

ile yazılan en meşhur ediplerin “Muallâkat-ı Seb’a” namıyla şöhretşiar kasidelerini o dereceye indirdi ki, Lebid’in kızı babasının kasidesini Kâbe’den indirirken demiş: “Ayata karşı bunun kıymeti kalmadı.”

Hem, bedevî bir edip, ¹ **فَاَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ** ayeti okunurken, işittiği vakit secdeye kapanmış.

Ona dediler: “Sen Müslüman mı oldun?”

O dedi: “Yok, ben bu ayetin belâgatine secde ettim.”

Hem, ilm-i belâgatin dâhîlerinden Abdülkahir-i Cürcanî ve Sekkakî ve Zemahşerî gibi binler dâhî imamlar ve mütefennin edipler icma ve ittifakla karar vermişler ki, “Kur’ân’ın belâgati, takat-i beşerin fevkindedir; yetişilmez.”

Hem, o zamandan beri mütemadiyen meydan-ı muarazaya davet edip, mağrur ve enaniyetli ediplerin ve belâğlerin damarlarına dokundurup, gururlarını kıracak bir tarzda der: “Ya bir tek surenin mislini getiriniz, veyahut dünyada ve ahirette helâket ve zilleti kabul ediniz” diye ilân ettiği hâlde, o asrın muannit belâğleri bir tek surenin mislini getirmekle kısa bir yol olan muarazayı bırakıp, uzun olan, can ve mallarını tehlikeye atan muharebe yolunu ihtiyar etmeleri ispat eder ki, o kısa yolda gitmek mümkün değildir.

Hem, Kur’ân’ın dostları Kur’ân’a benzemek ve taklit etmek şevkiyle ve düşmanları dahi Kur’ân’a mukabele ve tenkit etmek şevkiyle o vakitten beri yazdıkları ve yazılan

davet: çağırma.
derece: değer, mertebe.
edip: edebiyatçı.
enaniyet: bencillik.
fevk: üst.
gurur: kibir.
helâket: mahvolma.
icma: müctehit olan İslâm âlimlerinin dinî bir konuda görüş birliğine varmaları.
ihtiyar: seçme, tercih.
ilân: duyurmak.
ilm-i belâgat: belâgat ilmi.
imam: derin ve geniş bilgi sahibi olan âlim, önder.
ispat: delil.
ittifak: fikir birliği etme.
Kâbe: Mekke’de Müslümanların kiblesi olarak bilinen Allah’ın evi.
kaside: belli bir amaçla yazılan divan şiiri veya bu şiirin nazım şekli.
kaside: şiir.
kıymet: değer.
Lebid: bkz. Şahis Bilgileri.
mağrur: gururlu.
meşhur: tanınmış.
meydan-ı muaraza: karşılıklı mücadele meydanı.
misil: benzer.
Muallâkat-ı Seb’a: cahiliye devrinde meşhur Arap ediplerinin Kâbe’nin duvarına astıkları şiirler.
muannit: inatçı.
muaraza: sözle karşılıklı mücadele.
muharebe: savaşma.
mukabele: karşı gelme.
mütefennin: fen âlimi.
mütemadiyen: devamlı olarak.
nam: ad, şöhret.
secde: başı yere koyma.
Sekkakî: bkz. Şahis Bilgileri.
sevk: yönlendirme, gönderme.
sure: Kur’ân-ı Kerim’in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
şevk: aşın istek.
şöhretşiar: şöhretli.
takat-i beşer: insanın gücü.
taklit: benzerini yapmaya çalışma.
tarz: biçim, şekil.
tenkit: eleştirme.
vakit: zaman.
Zemahşerî: bkz. Şahis Bilgileri.
zillet: hakirlik, aşağılık.

1. Artık emrolunduğun şeyi kafalarını çatlatırcasına ısrarla anlat. (Hicr Suresi: 94.)

Abdülkahir-i Cürcanî: bkz. Şahis Bilgileri.
ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
asır: yüzyıl, zaman.

ayet: ayetler.
ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.
bedevî: çölde yaşayan.
belâgat: sözün düzgün, ku-

sursuz, yerinde ve makamın icabına göre söylenmesi.
belâğ: belâgatle, düzgün olarak meramını anlatan.
dâhî: son derece zeki.

ahmak: budala.
âmi: cahil.
Arabi: Arapçaya ait.
arz: yer, dünya.
asır: zaman, yüzyıl.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
belâgat: sözün düzgün, kusursuz, yerinde ve makamın icabına göre söylenmesi.
camî-i kebir: büyük camî.
camit: ruhsuz, katî.
cûşuhuruş: coşup taşma.
derece-i belâgat: belâgat derecesi.
evvel: önce.
ezeli: öncesiz, başlangıcsız.
fânî: geçici.
ferman: emir, buyruk.
fert: şahıs, kişi.
fevk: üst.
feza: ucu bucağı bulunmayan boşluk.
hadsiz: sınırsız.
hâlî: boş.
harika: olağanüstü.
haşmet-i saltanat: sultanlığın ihtişamı.
hayattarâne: canlı bir şekilde.
hudut: sınırlar.
hums: beşte bir.
hüküm: değer, yerinde.
istilâ: ele geçirme, kaplama.
kâfir: Allah'a ve dine inanmayan.
kâinat: evren, bütün âlemler, varlıklar.
kararsız: yerinde durmayan.
kıyas: karşılaştırma.
lisan: dil.
mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.
memnunâne: memnun bir şekilde.
mertebe: derece.
mertebe-i belâgat: belâgat derecesi.
mes'udâne: mutluca.
mevcudat-ı âlem: âlemdaki varlıklar.
müşahede: gözlemlenme, seyretme.
nev-i beşer: insan nev'i.
nısf: yarî.
nutuk: konuşma.
perde: örtü.
perîşan: dağınık, karışık.
sair: diğer, öteki.
semavat: gökler.
sermedi: daimî.
seyyah: yolcu, gezgin.
şuur: anlayış, idrak.
tahayyül: hayalinde canlandırma.
telâhuk-u efkâr: fikirlerin birbirine eklenmesi.

ve telâhuk-u efkâr ile terakki eden milyonlar Arabî kitaplar ortada geziyor. Hiç birisi ona yetişemediğini, hatta en âmî adam dahi dinlese, elbette diyecek: “Bu Kur'an, bunlara benzemez ve onların mertebesinde değil. Ya onların altında veya umurunun fevkinde olacak.” Umurunun altında olduğunu, dünyada hiçbir fert, hiçbir kâfir, hatta hiçbir ahmak diyemez. Demek, mertebe-i belâgati umumun fevkindedir. Hatta bir adam,
1 سَبِّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ayetini okudu, dedi: “Bunun harika telâkki edilen belâgatini göremiyorum.”

Ona denildi: “Sen dahi bu seyyah gibi o zamana git, orada dinle.”

O da, kendini Kur'an'dan evvel orada tahayyül edenken gördü ki, mevcudat-ı âlem perişan, karanlıklı, camit ve şuursuz ve vazifesiz olarak, hâlî, hadsiz, hudutsuz bir fezada, kararsız, fânî bir dünyada bulunuyorlar. Birden, Kur'an'ın lisanından bu ayeti dinlerken gördü: Bu ayet, kâinat üstünde, dünyanın yüzünde öyle bir perde açtı ve ışıklandırdı ki, bu ezeli nutuk ve sermedi ferman, asırlar sıralarında dizilen zîşuurlara ders verip gösteriyor ki; bu kâinat, bir camî-i kebir hükmünde başta semavat ve arz olarak umum mahlûkat, hayattarâne zikir ve tesbihte ve vazifeler başında cûşuhuruşla mes'udâne ve memnunâne bir vaziyette bulunuyor, diye müşahede etti. Ve bu ayetin derece-i belâgatini zevk ederek, sair ayetleri buna kıyasla, Kur'an'ın zemzeme-i belâgati arzın nısfını ve nev-i beşerin humsunu istilâ ederek, haşmet-i saltanatı

1. Göklerde ve yerde ne varsa, Allah'ı tesbih eder. (Hadid Suresi: 1.)

telâkki: kabul etme.

terakki: ilerleme, yükselme.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

umum: bütün; hepsi.

vazife: görev.

vaziyet: durum.

zemzeme-i belâgat: maksada uygun, öz söz söylemek.

ten kaynaklanan nağme.

zevk: tatma, haz.

zikir: Allah'ı anma.

zîşuur: şuur sahibi.

kemal-i ihtiramla on dört asır bilâfasıla idame ettiğinin binler hikmetlerinden bir hikmetini anladı.

DÖRDÜNCÜ NOKTA: Kur'ân öyle hakikatli bir halâvet göstermiş ki, en tatlı bir şeyden dahi usandıran çok tekrar, Kur'ân'ı tilâvet edenler için değil usandırmak, belki kalbi çürümemiş ve zevki bozulmamış adamlara tekrar-ı tilâveti halâvetini ziyadeleştirdiği, eski zamandan beri herkesçe müsellemler olup, darbimesel hükmüne geçmiş.

Hem, öyle bir tazelik ve gençlik ve şebabet ve garabet göstermiş ki, on dört asır yaşadığı ve herkesin eline kolayca girdiği hâlde, şimdi nazil olmuş gibi tazeliğini muhafaza ediyor. Her asır, kendine hitap ediyor gibi bir gençlikte görmüş; her taife-i ilmiye ondan her vakit istifade etmek için kesretle ve mebzuliyetle yanlarında bulundurdıkları ve üslûb-u ifadesine ittiba ve iktida ettikleri hâlde, o üslûbundaki ve tarz-ı beyanındaki garabetini aynen muhafaza ediyor.

BEŞİNCİ NOKTA: Kur'ân'ın bir cenahı mazide, bir cenahı müstakbelde, kökü ve bir kanadı eski peygamberlerin ittifaklı hakikatleri olduğu ve bu onları tasdik ve teyit ettiği ve onlar dahi tevafukun lisan-ı hâliyle bunu tasdik ettikleri gibi; öyle de, evliya ve asfiya gibi ondan hayat alan semereleri, hayattar tekemmülleriyle şecere-i mübarekelerinin hayattar, feyizdar ve hakikatmedar olduğuna delâlet eden ve ikinci kanadının himayesi altında yetişen ve yaşayan velâyetin bütün hak tarikatleri ve İslâmiyetin

asfiya: safiyet, kemalât ve takva sahibi olan zatlar.
asır: yüzyıl
bilâfasıla: aralıksız.
cenah: kanat.
darbimesel: ata sözü, vecize.
delâlet: işaret, delil olma.
evliya: velîler, Allah dostları.

feyizdar: feyizli, bereketli.
garabet: hayret vericilik.
hakikat: gerçek, esas.
hakikatmedar: hakikate vesile.
hâl: durum.
halâvet: tatlılık.
hayat: canlılık, dirilik.

hayattar: canlı.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
himaye: koruma.
hitap: nutuk.
hüküm: değer.

idame: devam ettirme, sürdürme.
iktida: uyma.
İslâmiyet: semavî dinlerin sonuncusu.
istifade: faydalanma.
ittiba: tâbi olma.
ittifak: fikir birliği.
kemal-i ihtiram: tam ve mü-kemmel hürmet.
kesret: çokluk.
lisan-ı hâl: bir şeyin görünüş ve hareketleriyle bir şeyleri ifade etmesi, hâl dili.
mazi: geçmiş zaman.
mebzuliyet: bolluk.
muhafaza: koruma.
müsellemler: tasdik olunmuş.
müstakbel: gelecek zaman.
nazil: inme.
nokta: konu ile ilgili önemli bölüm.
peygamber: Allah'ın elçisi.
semere: meyve, netice.
şebabet: gençlik.
şecere-i mübareke: mübarek silsile.
taife-i ilmiye: ilim adamları sınıfı.
tarikat: manevî yol.
tarz-ı beyan: açıklama şekli.
tasdik: doğrulama; doğruluğunu kabul etme.
tekemmül: olgunlaşma.
tekrar-ı tilâvet: tekrar okumak.
tevafuk: uygunluk, münasebet.
teyit: sağlamlaştırma, doğru çıkarma.
tilâvet: Kur'ân'ın usulüne uygun olarak okuma.
üslûp: ifade tarzı.
üslûp-u ifade: ifade tarzı.
velâyet: velîlik, Allah dostluğu.
zevk: hoş giden hâl.
ziyade: artırma.

âdet: usul.
âlem: dünya, cihan.
ayn-ı hak: gerçeğin tâ kendisi.
beşer: insan.
beyan: anlatma, bildirme.
bürhan: delil, hüccet.
camiiyet: toplayıcı.
ciddî: gerçek, doğru.
cihet: yön.
delil: kanıt.
düstur-u faaliyet: çalışma prensibi.
fevkalâde: olağanüstü, normalin üstünde.
gaybiyâne: gaybî şekilde.
hâdisat-ı kevnîye: yaratılışa ve oluşa ait hâdiseler.
hadsiz: sınırsız.
hakikat: gerçek.
hakikî: gerçek.
hâkimâne: hikmetli bir şekilde.
hakkanîyet: hak ve adalete uygunluk.
harika: olağanüstü.
hedef: ulaşılmak istenen gaye.
hile: desise.
himaye: koruma.
hüccet: delil.
hücum: saldırma.
ihiram: saygı gösterme.
ilim: bilgi, marifet.
imha: yok etme, mahvetme.
incizap: cezp edilme, çekicilik.
İslâmiyet: semavî dinlerin so-nuncusu.
ispat: doğrulamak.
itikad: inanma.
itminan: tam inanma, kararlılık.
ittihaz: edinme.
izale: ortadan kaldırma.
izhar: açığa vurma, meydana çı-karma.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kal'a-i semaviye-i arziye: arzın semaya ait kalesi.
kelâm: söz, lâfız.
lem'a: parıltı.
makam: durak.
makam-ı hürmet: saygı makamı.
makbul: geçerli.
mecma-ı hakaik: gerçeklerin toplandığı yer.
menba: kaynak.
mertebe-i muvaffakiyet: başarı makamı.
metin: sağlam ve dayanıklı.
misilsiz: benzersiz.
Mutasarrıf: tasarruf eden, kullan-ma hakkı ve salâhiyeti bulunan Allah.
müfteri: iftira atan.
nazar: bakış.
nokta-i istinat: dayanak noktası.
nuranî: nurlu.
nüzul: inme.
saadet-i dâreyn: dünya ve ahiret

bütün hakikatli ilimleri, Kur'an'ın ayn-ı hak ve mecma-ı hakaik ve camiiyette misilsiz bir harika olduğuna şahadet eder.

ALTINCI NOKTA: Kur'an'ın altı ciheti nuranîdir, sıdk ve hakkaniyetini gösterir. Evet, altında hüccet ve bürhan direkleri; üstünde sikke-i i'caz lem'aları; önünde ve hede-finde saadet-i dâreyn hediyeleyeri; ve arkasında nokta-i istinad vâhy-i semavî hakikatleri; sağında hadsiz ukul-ü müstakimenin deliller ile tasdikleri; solunda selim kalple-rin ve temiz vicdanların ciddî itminanları ve samimî inci-zapları ve teslimleri, Kur'an'ın fevkalâde harika, metin, hücum edilmez bir kal'a-i semaviye-i arziye olduğunu is-pat ettikleri gibi; altı makamdan dahi, onun ayn-ı hak ve sadık olduğunu ve beşerin kelâmı olmadığını, ve yanlış bulunmadığını imza eden, başta bu kâinatta daima güzel-liği izhar, iyiliği ve doğruluğu himaye ve sahtekârları ve müfterileri imha ve izale etmek âdetini bir düstur-u faali-yet ittihaz eden bu kâinatın Mutasarrıfı, o Kur'an'a âlem-de en makbul, en yüksek, en hâkimâne bir makam-ı hür-met ve bir mertebe-i muvaffakiyet vermesiyle, onu tas-dik ve imza ettiği gibi; İslâmiyetin menbaı ve Kur'an'ın tercümanı olan Zatın (a.s.m.) herkesten ziyade ona itikat ve ihtiramı ve nüzulü zamanında uyku gibi bir vaziyet-i nâimânede bulunması ve sair kelâmları ona yetişememe-si ve bir derece benzememesi ve ümmiyetiyle beraber gitmiş ve gelecek hakikî hâdisat-ı kevnîyeyi gaybiyâne, Kur'an ile tereddütsüz ve itminan ile beyan etmesi ve çok dikkatli gözlerin nazarı altında hiçbir hile, hiçbir

mutluluğu.
sadık: doğru.
sahtekâr: hilekâr.
sair: diğer, öteki.
samimî: içtenlik.
selim: sağlam, kusursuz.
sıdk: doğruluk.
sikke-i i'caz: mu'cizelik dam-

gası.
sahadet: şahitlik.
tasdik: doğrulama.
tercüman: çeviren.
ukul-ü müstakime: doğru yolda giden akıllar.
ümmiyet: ümmî oluş.
vahy-i semavî: Allah tarafın-

dan peygambere meleklerle ge-len vahiy.
vaziyet-i nâimâne: uyur gibi vaziyet.
vicdan: iyiyi kötünden ayırabi-len manevî his.
Zat: Hz. Peygamber.
ziyade: fazla.

yanlış vaziyeti görülmeyen o tercüman, bütün kuvvetiyle Kur'ân'ın her bir hükmünü öyle iman ve tasdik edip hiçbir şey onu sarsmaması dahi Kur'ân'ın semavî, hakkaniyetli ve kendi Hâlık-ı Rahîm'inin mübarek kelâmı olduğunu imza ediyor.

Hem, nev-i insanın humsu, belki kısım-ı azamı göz önündeki o Kur'ân'a müncezibâne ve dindarâne irtibatı ve hakikatperestâne ve müştakane kulak vermesi ve çok emarelerin ve vakıaların ve keşfiyatın şahadetiyle cin ve melek ve ruhanîler dahi, tilâveti vaktinde, pervane gibi, etrafında hakperestâne toplanmaları, Kur'ân'ın kâinatça makbuliyetine ve en yüksek bir makamda bulunduğuna bir imzadır.

Hem, nev-i beşerin umum tabakaları, en gabi ve âmîden tut, tâ en zeki ve âlime kadar her birisi Kur'ân'ın dersinden tam hisse almaları ve en derin hakikatleri fehmetmeleri ve yüzer fen ve ulûm-u İslâmiyenin ve bilhasa şeriat-ı kübranın büyük müçtehitleri ve usulüddin ve ilm-i kelâmın dâhî muhakkikleri gibi her taife kendi ilmine ait bütün hacatını ve cevaplarını Kur'ân'dan istihraç etmeleri, Kur'ân'ın menba-ı hak ve maden-i hakikat olduğuna bir imzadır.

Hem, edebiyatça en ileri bulunan Arap edipleri—şimdiye kadar Müslüman olmayanlar—muarazaya pek çok muhtaç oldukları hâlde, Kur'ân'ın i'cazından yedi büyük veçhi varken, yalnız bir tek veçhi olan belâgatının—tek bir suresinin—mislini getirmekten istinkâfları ve şimdiye

âlim: çok okumuş, bilgili.
âmi: cahil.
belâgat: sözün düzgün, kulsursuz, yerinde ve makamın icabına göre söylemesi.
bilhassa: özellikle.
cin: gözle görünmez, lâtif cinsimlerden ibaret bir yaratık.

dahi: son derece zeki.
dindarâne: dindar bir kimseye yakışacak tarzda.
edebiyat: duygu, düşünce, ve olayları en güzel şekilde ifade etme sanatı.
edip: edebiyatçı.
emare: ipucu, belirti.

fehîm: anlama.
fen: tecrübi, ispatla meydana gelmiş ilimler.
gabi: ahmak, anlayışsız.
hacat: ihtiyaçlar.
hakikat: gerçek.
hakikatperestâne: hakikate düşkün.

hakkaniyet: hak ve adalete uygunluk.
hakperestâne: doğruluktan ve haktan ayrılmayarak.
Hâlık-ı Rahîm: sonsuz merhamet sahibi ve her şeyi yoktan yaratan Allah.
hisse: pay, nasip.
hums: beşte bir.
hüküm: emir.
i'caz: mu'cizeli oluş.
ilm-i kelâm: kelâm ilmi.
iman: inanma.
irtibat: bağ.
istihraç: mana çıkarma.
istinkâf: çekimser kalma, uzak durma.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kelâm: söz, lâfız.
keşfiyat: keşifler.
kısım-ı azam: en büyük kısım.
maden-i hakikat: hakikatin, gerçeğin kaynağı.
makam: mevki.
makbuliyet: beğenilmişlik, geçerlilik.
melek: Allah'ın nurdan yarattığı her zaman görülemeyen mahlûk.
menba-ı hak: gerçeğin, doğrunun kaynağı.
misil: benzer, karşılık.
muaraza: sözle karşılıklı mücadele.
muhakkik: gerçeği araştıran.
muhtaç: ihtiyacı olan.
mübarek: ilâhî hayrın bulunduğu şey.
müçtehit: dinî delillerden hüküm çıkaran büyük İslâm âlimleri.
müncezibâne: cezp edilmiş şekilde, kendini kaptırmak şekliyle.
Müslüman: İslâm dininden olan.
müştakane: çok isteyerek.
nev-i beşer: insanlık.
nev-i insan: insan cinsi.
pervane: çark.
ruhanî: gözle görülmeyen, cismi olmayan varlıklar.
semavî: ilâhî.
şahadet: şahitlik.
Şeriat-ı Kübra: Allah'ın tabiata koyduğu büyük kanun.
tabaka: sınıf.
taife: fırka.
tasdik: doğrulama.
tercüman: çeviren.
tilâvet: Kur'ân'ı usulüne uygun olarak okuma.
ulûm-u İslâmiye: İslâmî ilimler.
umum: bütün.
usulüddin: dinin temel esasları, akait.
vakia: olay.
vakit: zaman.
vaziyet: durum.
veçhi: yön.
zeki: akıllı.

âcizâne: âciz ve güçsüz bir şekilde.

ait: ilgili.

âlem: dünya, cihan.

âlim: bilgin.

belâgat: sözün düzgün, kusursuz, yerinde ve makamın icabına göre söylenmesi.

belîğ: belâgatle, düzgün olarak meramını anlatan.

beyan: anlatma, bildirme.

cihet: yön.

dâhi: son derece zeki.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

derece-i i'caz: mu'cizelik derecesi.

emare: ipucu, belirti.

fevk: üst.

hakaik-ı İslâmiye: İslâmın hakikatleri.

Hâlik: her şeyi yoktan yaratan, Allah.

hane: ev, mesken.

hilkat-i kâinat: kâinatın yaratılışı.

hitap: konuşma, nutuk.

ifade: anlatma.

ihsas: hissettirme.

iman: inanç.

İslâmiyet: Müslümanlık, semavî dinlerin sonuncusu.

izah: açıklama yapma.

Kab-ı Kavseyin: Peygamberimizin Miraçta ulaştığı son nokta; yaratılanların son sınırı.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kelâm: söz, lâfız.

kıymet: değer.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.

mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.

makam: durak, mevki.

maksat: varılmak istenen nokta.

mazhariyet: kavuşma, şereflenme.

mebus: temsilci.

mesail: meseleler.

meşhur: tanınmış.

misil: benzer.

muaraza: sözle karşılıklı mücadele.

mu'cize: insanı benzerini yapmakta acze düşüren şey.

muhatap-ı Samedâniye: Her şeyin kendisine muhtaç olduğu hâlde hiçbir şeye muhtaç olmayan Cenab-ı Hakkın muhatapı.

muhatap: hitap olunan, kendisine söz söylenilen.

müdakkik: dikkatlice araştıran.

mükâleme: konuşma.

mütefennin: fen âlimi.

nam: ad, yerine.

namdar: nam sahibi.

kadar gelen ve muaraza ile şöhret kazanmak isteyen meşhur belîğlerin ve dâhî âlimlerin onun hiçbir vech-i i'caza karşı çıkamamaları ve âcizâne sükût etmeleri, Kur'ân mu'cize ve takat-i beşerin fevkinde olduğuna bir imzadır.

Evet, bir kelâm, “Kimden gelmiş ve kime gelmiş ve ne için?” denilmesiyle kıymeti ve ulviyeti ve belâgati tezahür etmesi noktasından, Kur'ân'ın misli olamaz ve ona yetiştirilmez. Çünkü, Kur'ân bütün âlemlerin Rabbi ve bütün kâinatın Hâlik'ının hitabı ve konuşması ve hiçbir cihette taklidi ve tasannuu ihsas edecek hiçbir emare bulunmayan bir mükâlemesi ve bütün insanların, belki bütün mahlûkatın namına mebus ve nev-i beşerin en meşhur ve namdar muhatapı bulunan ve o muhatapın kuvvet ve vüs'at-i imanı koca İslâmiyeti tereşşuh edip, sahibini *Kab-ı Kavseyin* makamına çıkararak, muhatap-ı Samedâniyeye mazhariyetle nüzul eden ve saadet-i dâreyne dair ve hilkat-i kâinatın neticelerine ve ondaki Rabbanî maksatlara ait mesaili ve o muhatapın bütün hakaik-ı İslâmiyeyi taşıyan en yüksek ve en geniş olan imanını beyan ve izah eden ve koca kâinatı, bir harita, bir saat, bir hane gibi her tarafını gösterip, çevirip onları yapan sanatkârı tavrıyla ifade ve talim eden Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın elbette mislini getirmek mümkün değildir ve derece-i i'caza yetiştirilmez.

Hem, Kur'ân'ı tefsir eden ve bir kısmı otuz kırk, hatta yetmiş cilt olarak birer tefsir yazan yüksek zekâlı müdakkik binler mütefennin ulemanın senetleri ve delilleriyle

netice: sonuç.

nev-i beşer: insanlık.

nokta: yön, cihet.

nüzul: inme.

Rab: her şeyin maliki olan Allah.

Rabbanî: Rab'la ilgili, Allah'tan gelen.

saadet-i dâreyn: dünya ve ahiret mutluluğu.

sanatkâr: sanatçı.

sükût: susma.

şöhret: ün.

takat-i beşer: insanın gücü.

taklit: taklidi yapmaya çalışma.

talim: öğretme.

taraf: yön, cihet.

tasannu: yapmacıklık.

tavir: hâl, eda.

tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından açıklanması, izahı.

tereşşuh: sıзма.

tezahür: görünme, meydana çıkma.

ulema: âlimler.

ulviyet: yücelik.

vech-i i'caz: mu'cize yönü.

vüs'at-i iman: imanın genişliği.

beyan ettikleri Kur'ân'daki hadsiz meziyetleri ve nüktele-ri ve hasiyetleri ve sırları ve âli manaları ve umur-u gay-biyenin her nev'inden kesretli gaybî ihbarları izhar ve is-pat etmeleri ve bilhassa *Risale-i Nur*'un yüz otuz kitabı, her biri Kur'ân'ın bir meziyetini, bir nüktesini kat'î bür-hanlarla ispat etmesi ve bilhassa Mu'cizat-ı Kur'âniye Ri-salesi şimendifer ve tayyare gibi medeniyetin harikaların-dan çok şeyleri Kur'ân'dan istihraç eden Yirminci Sözün İkinci Makamı ve *Risale-i Nur*'a ve elektriğe işaret eden ayetlerin işaretini bildiren "İşarat-ı Kur'âniye" namındaki Birinci Şua ve huruf-u Kur'âniye ne kadar muntazam ve esrarlı ve manalı olduğunu gösteren "Rumuzat-ı Semani-ye" namındaki sekiz küçük risaleler ve Sure-i Fethin ahir-ki ayeti, beş vecihle ihbar-ı gaybî cihetinde mu'cizeliğini ispat eden küçücük bir risale gibi, *Risale-i Nur*'un her bir cüz'ü Kur'ân'ın bir hakikatini, bir nurunu izhar etmesi, Kur'ân'ın misli olmadığına ve mu'cize ve harika olduğu-na ve bu âlem-i şahadette âlem-i gaybın lisanı ve bir Al-lâmü'l-Guyûb'un kelâmı bulunduğu bir imzadır.

İşte, altı noktada ve altı cihette ve altı makamda işaret edilen Kur'ân'ın mezkûr meziyetleri ve hasiyetleri içindir ki, haşmetli hâkimiyet-i nuraniyesi ve azametli saltanat-ı kudsiyesi, asırların yüzlerini ışıktandırarak, zemin yüzünü dahi bin üç yüz sene tenvir ederek kemal-i ihtiramla de-vam etmesi, hem o hasiyetleri içindir ki, Kur'ân'ın her bir harfi, hiç olmazsa on sevabı, on haseneyi ve on meyve-i bâkî vermesi, hatta bir kısım ayatın ve surelerin her bir harfi, yüz ve bin ve daha ziyade meyve vermesi

ahir: son.
âlem-i gayp: görünmeyen âlem.
âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz âlem.
âli: yüce.
Allâmü'l-Guyûb: görünmeyen şeyleri bilen, Allah.
asır: yüzyıl.
ayat: Kur'ân ayetleri.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
azamet: büyüklük.
beyan: anlatma.
bilhassa: özellikle.
bürhan: delil.
cihet: yön.
cüz: parça.
esrar: sırlar.
gaybî: gayba ait.

hadsiz: sınırsız.
hakikat: gerçek.
hâkimiyet-i nuraniye: nurun hâkimiyeti.
harika: olağanüstü, hayret uyandıran.
hasene: Allah rızasına uygun iş.
hasiyet: bir şeye has vasıf, özellik.

haşmet: büyüklük, heybet.
huruf-u Kur'âniye: Kur'ân'ın harfleri.
ihbar: haber verme.
ihbar-ı gaybî: gayba ait haberler.
ispat: delillerle doğruluğunu ortaya koyma.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
istihraç: mana çıkarma.
işarat: işaretler.
İşarat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın işaretleri.
izhar: gösterme.
kat'i: kesin.
kelâm: söz, lâfız.
kemal-i ihtiram: tam ve mükemmel hürmet.
kesret: çokluk.
kısım: parça.
lisan: dil.
makam: durak, mevki.
mana: anlam.
medeniyet: uygarlık.
meyve-i bâkî: ebedî olan meyve.
meziyet: üstünlük vasfı.
mezkûr: adı geçen.
misil: benzer.
mu'cize: insanı benzerini yapmakta aceze düşüren şey.
muntazam: intizamlı, düzenli.
nam: ad.
nevi: çeşit.
nokta: konu ile ilgili önemli bölüm.
nur: aydınlık, ışık.
nükte: ince mana.
risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap.
Rumuzat-ı Semaniye: Bediüzzaman Said Nursi'nin bir eseri.
saltanat-ı kudsiye: mukaddes saltanat.
sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.
sır: gizli iş veya söz.
sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
Sure-i Feth: Feth Suresi.
şimendifer: tren.
şua: ışın.
tayyare: uçak.
tenvir: aydınlatma.
umur-u gaybiye: gaybî işler.
vecih: yön.
zemin: yer, dünya.
ziyade: fazla.

ve mübarek vakitlerde her bir harfin nuru ve sevabı ve kıymeti ondan yüzlere çıkması gibi kudsi imtiyazları kazanmış, diye dünya seyyahı anladı ve kalbine dedi:

“İşte, böyle her cihetle mu’cizatlı bu Kur’ân, surelerinin icmayla ve ayatının ittifakıyla ve esrar ve envarının tevafukuyla ve semerat ve âsârının tetabukuyla, bir tek Vacibü'l-Vücud’un vücuduna ve vahdetine ve sıfâtına ve esmasına, delillerle ispat suretinde öyle şahadet etmiş ki, bütün ehl-i imanın hadsiz şahadetleri onun şahadetinden tereşşuh etmişler.”

İşte, bu yolcunun Kur’ân’dan aldığı ders-i tevhit ve imana kısa bir işaret olarak, Birinci Makamın On Yedinci Mertebesinde böyle,

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْوَجُودِ الْوَاحِدُ الَّذِي دَلَّ عَلَى
وُجُوبِ وَجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ الْقُرْآنُ الْمُعْجَزُ الْبَيَانُ الْمَقْبُولُ الْمَرْغُوبُ
لِأَجْنَاسِ الْمَلِكِ وَالْإِنْسِ وَالْجَنِّ الْمَقْرُوءُ كُلُّ آيَاتِهِ فِي كُلِّ دَقِيقَةٍ
بِكَمَالِ الْأَحْتِرَامِ بِالسَّنَةِ مِائَاتِ مِليونٍ مِنْ نَوْعِ الْإِنْسَانِ الدَّائِمِ
سُلْطَنَتُهُ الْقُدْسِيَّةُ عَلَى أَقْطَارِ الْأَرْضِ وَالْأَكْوَانِ وَعَلَى وَجْهِهِ الْأَعْصَارِ
وَأَزْمَانِ وَالْجَارِي حَاكِمِيَّتُهُ الْمَعْنَوِيَّةُ الثَّوْرَانِيَّةُ عَلَى نِصْفِ الْأَرْضِ
وَحُمْسِ الْبَشَرِ فِي أَرْبَعَةِ عَشَرَ عَصْرًا بِكَمَالِ الْإِحْتِشَامِ ❁
وَكَذَا شَهِدَ وَبَرَّهَنَ بِاجْتِمَاعِ سُورِ الْقُدْسِيَّةِ السَّمَاءِيَّةِ وَبِاتِّفَاقِ

âsâr: eserler.

ayat: Kur’ân ayetleri.

cihet: yön.

delil: bürhan.

ders-i tevhit: Allah’ın birliğinin dersi.

ehl-i iman: inananlar.

envar: nurlar.

esma: isimler.

esrar: sirlar.

hadsiz: sınırsız.

icma: fikir birliği.

iman: inanç.

imtiyaz: ayrıcalık.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

ittifak: birlik.

kıymet: değer.

kudsi: mukaddes.

mertebe: basamak.

mu’cizat: mu’cizeler.

mübarek: bereketli, hayırlı.

nur: aydınlık, ışık.

semerat: semereler, meyveler.

sevap: hayırlı bir işe karşı Al-

lah tarafından verilen mükâfat.

seyyah: yolcu, gezgin.

sıfât: vasıf, özellik, nitelik, nişan.

sure: Kur’ân-ı Kerim’in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

suret: biçim, şekil; tarz, usul.

şahadet: şahitlik.

tereşşuh: sızma.

tetabuk: birbirine uyma, uygun düşme.

tevafuk: uyma, münasebet.

Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan Allah.

vahdet: birlik.

vakit: zaman.

vücut: varlık.

آيَاتِهِ التَّوْرَانِيَّةِ ٱللَّهِيَّةِ وَتَتَوَافَقُ أَسْرَارُهُ وَأَنْوَارُهُ وَتَتَطَابَقُ حَقَائِقُهُ
وَتَمَرَاتُهُ وَأَثَارُهُ بِٱلْمُشَاهَدَةِ ٱلْعَيَانِ¹

denilmiştir.

1. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O öyle bir Vacibü'l-Vücud ve Vahidü'l-Ehad'dir ki, Onun vücub-u vücuduna ve vahdetine melek, ins ve cin taifelerinin makbul ve mergubu olan ve bütün ayetleri her dakika kemal-i ihtiram ile nev-i insanın yüz milyonlarcasının dilleriyle okunan, kudsi saltanatı asırlar ve devirler boyunca arzın ve kâinatın her tarafında devam eden, manevî ve nuranî hâkimiyeti on dört asırdır dünyanın yarısında ve insanlığın beşte biri üzerinde kemal-i ihtişam ile cereyan eden Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan delâlet eder. Ve keza, o kelâm-ı İlâhî, kudsi ve semavî surelerinin icmai, nuranî ve İlâhî ayetlerinin ittifakı, esrar ve envarının tevafuku, hakikatlerinin, semerelerinin ve eserlerinin tetabuku ile, Allah'ın vücub-u vücuduna ve vahdetine bilmüşahede velayan şahadet edip, ispat eder.

arz: yeryüzü.
bilmüşahede velayan: görerek ve şahit olarak.
esrar: sırlar.
ins: insan
ittifak: söz birliği.
kelâm-ı İlâhî: Allah'ın kelâmı.
kemal-i ihtiram: tam bir saygı, hürmet.
kemal-i ihtişam: ihtişamın, debdebenin son derecesi; mükemmel heybet ve haşmetlilik.
kudsi saltanat: mukaddes sultanlık.
kudsi: mukaddes.
makbul: kabul edilmiş.
manevî: mana ile ilgili.
mergup: rağbet edilen, istenilen.
nuranî: nurlu.
semavî: İlâhî.
semere: meyve.
tetabuk: birbirine uygunluk.
tevafuk: uyma.
Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan Allah .
vahdet: birlik.
Vahidü'l-Ehad: sıfatları ve zatıyla tek ve benzersiz olup, birliği her şeyde ve bütün eşyada tecelli eden Allah.

ON BİRİNCİ ŞUA OLAN MEYVE RİSALESİNİN
ONUNCU MESELESİ

Emirdağ Çiçeği

***Kur'ân'da olan tekrara gelen itirazlara
karşı gayet kuvvetli bir cevaptır.***

Aziz, sıddık kardeşlerim,

Gerçi bu mesele, perişan vaziyetimden, müşevveş ve letafetsiz olmuş. Fakat, o müşevveş ibare altında çok kıymetli bir nevi i'caz-ı kat'î bildim. Maatteessüf, ifadeye muktedir olamadım. Her ne kadar ibaresi sönük olsa da, Kur'ân'a ait olmak cihetiyle hem ibadet-i tefekkürîye, hem kudsî, yüksek, parlak bir cevherin sadefidir. Yırtık libasına değil, elindeki elmasa bakılsın...

Hem, bunu gayet hasta ve perişan ve gıdasız, bir iki gün Ramazan'da, mecburiyetle gayet mücmel ve kısa ve bir cümlede pek çok hakikatleri ve müteaddit hüccetleri derç ederek yazdım; kusura bakılmasın. (HAŞİYE)

Aziz, sıddık kardeşlerim,

Ramazan-ı Şerifte Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ı okurken, Risale-i Nur'a işaretleri Birinci Şuada beyan olunan otuz

HAŞİYE: Denizli hapsinin meyvesine Onuncu Mesele olarak, Emirdağ'ının ve bu Ramazan-ı Şerifin nurlu bir küçük çiçeğidir. Tekrarat-ı Kur'âniyenin bir hikmetini beyanla ehl-i dalâletin ufunetli ve zehirli evhamlarını izale eder.

aziz: muhterem, değerli.

beyan: anlatma.

cevher: öz.

cihet: yön.

derç: içine alma.

ehl-i dalâlet: azgın ve sapkın kimseler.

elmas: çok kıymetli bir mücevher.

evham: vehimler, kuruntular.

hakikat: gerçek.

haşiye: dipnot.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye, herkesin bilmediği sır.

hüccet: delil.

ibadet-i tefekkürîye: tefekkür ibadeti.

ibare: bir veya birkaç cümle-cık yazı.

i'caz-ı kat'î: kesin bir mu'cizelik.

ifade: anlatım.

itiraz: karşı çıkma.

izale: giderme.

kıymet: değer.

kudsî: mukaddes, aziz.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan

Kur'ân-ı Kerim.

kusur: özür.

letafet: güzelliik, hoşluk.

libas: elbise.

maatteessüf: ne yazık ki.

mecburiyet: mecbur olma.

mesele: ehemmiyetli, önemli konu.

muktedir: iktidarlı.

mücmel: kısa, öz.

müşevveş: karışık, düzensiz.

müteaddit: birçok.

nevi: çeşit

nur: aydınlık, ışıık.

risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap.

sadef: inci kabuğu.

sıddık: çok doğru ve dürüst.

şua: ışın.

tekrarat: tekrarlar.

tekrarat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın tekrarlamaları.

ufunet: kötü ve pis kokulu.

vaziyet: durum.

üç ayetten hangisi gelse bakıyorum ki, o ayetin sahifesi ve yaprağı ve kıssası dahi *Risale-i Nur*'a ve şakirtlerine, kıssadan hisse almak noktasında, bir derece bakıyor. Hususan, Sure-i Nur'dan Ayetünnur, on parmakla *Risale-i Nur*'a baktığı gibi, arkasındaki ayet-i zulümat dahi muarızlarına tam bakıyor ve ziyade hisse veriyor. Âdeta, o makam, cüz'iyetten çıkıp külliyet kesp eder. Ve bu asırda o küllinin tam bir ferdi *Risale-i Nur* ve şakirtleridir, diye hissettim.

Evet, Kur'ân'ın hitabı, evvelâ, Müttekellim-i Ezelî'nin rububiyet-i ammesinin geniş makamından, hem nev-i beşer belki kâinat namına muhatap olan zatın geniş makamından, hem umum nev-i beşer ve benîâdemin bütün asırlarda irşatlarının gayet vüs'atlı makamından, hem dünya ve ahiretin, arz ve semavatın, ezel ve ebedin ve Hâlık-ı Kâinat'ın rububiyetine ve bütün mahlûkatın tedbirine dair kavanin-i İlâhiyenin gayet yüksek ihatalı beyanatının geniş makamından aldığı vüs'at ve ulviyet ve iha-ta cihetiyle, o hitap öyle bir yüksek i'caz ve şümül gösterir ki, ders-i Kur'ân'ın muhataplarından en kesretli taife olan tabaka-i avamın basit fehimlerini okşayan zahîrî ve basit mertebesi dahi en ulvî tabakayı da tam hissedar eder. Güya kıssadan yalnız bir hisse ve bir hikâye-i tarihiyeden bir ibret değil, belki bir küllî düsturun efradı olarak her asra ve her tabakaya hitap ederek taze nazil oluyor. Ve bilhassa çok tekrar ile ¹ **الظَّالِمِينَ ۞ الظَّالِمِينَ** de-yip, tehditleri ve zulümlerinin cezası olan musibet-i semaviye ve arziyeyi şiddetle beyanı bu asrın emsalsiz

tün âlemlerin yaratıcısı.
hikâye-i tarihiye: tarihî hikâye.
hisse: pay, nasip.
hissedar: hisse sahibi.
hissetmek: algılamak.
hitap: konuşma, nutuk.
hususan: özellikle.
ibret: ders çıkarma.
i'caz: mu'cizelik.
ihata: kuşatma.
irşat: doğru yolu gösterme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kavanin-i İlâhiye: Allah'ın yeryü-züne koyduğu kanunlar.
kesb: kazanma.
kesret: çokluk.
kıssa: ibret verici hikâye.
küllî düstur: umumî prensip, kaide.
külliyet: bütünlük.
mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.
makam: durak, mevki, yer.
mertebe: derece.
muarız: karşı çıkan, muhalif.
muhatap: hitap olunan.
musibet-i semaviye ve arziye: gökten gelen ve dünyadaki belâlar.
Müttekellim-i Ezelî: ezelî kelâm sıfatına sahip olan ve konuşması, hiç bir varlığın konuşmasına benzemeyen Allah.
nam: ad.
nazil: inme.
nev-i beşer: insanlık nev'i.
nokta: yön, cihet.
rububiyet: Cenab-ı Allah'ın her mahlûku terbiye, tedbir ve malikiyeti ve besleyiciliği.
rububiyet-i amme: Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması.
sahife: sayfa.
semavat: gökler.
Sure-i Nur: Nur Suresi.
şakirt: talebe.
şiddet: sertlik, katılık.
şümül: ihata etme.
tabaka : sınıf, zümre.
tabaka-i avam: avam tabakası, halk.
taife: grup, fırka, insan topluluğu.
tedbir: idare etme.
tehdit: gözdağı verme.
ulvî: yüce.
ulviyet: ulvîlik, yücelik.
umum: bütün.
vüs'at: genişlik.
zahîrî: görünüşe ait.
zat: kişi.
ziyade: fazla.
zulüm: haksızlık, eziyet.

1. Zalimler! • Zalimler!..

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
arz: yer, dünya.
asır: zaman, yüzyıl, asır.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
ayet-i zulûmat: zulmün karanlığından bahseden ayetler.
Ayetünnur: Nur ayeti.

benîâdem: insanlar.
beyan: anlatma, bildirme.
beyanat: açıklamalar, bildiri-ler.
bilhassa: özellikle.
cihet: yön.
cüz'iyet: cüz'î oluş, küçüklük.
derece: miktar.
ders-i Kur'ân: Kur'ân'ın dersi.

ebed: sonsuzluk.
efrat: fertler.
emsalsiz: örneksiz.
evvelâ: birinci olarak.
ezel: öncesizlik.
fehim: anlayış.
fert: kişi, şahıs.
güya: sanki.
Hâlık-ı Kâinat: kâinatın bü-

zulümlerine Kavm-i Âd ve Semud ve Firavun'un başlarına gelen azaplarla baktırıyor. Ve mazlum ehl-i imana İbrahim (a.s.) ve Mûsa (a.s.) gibi enbiyanın necatlarıyla teselli veriyor.

Evet, nazar-ı gaflet ve dalâlette, vahşetli ve dehşetli bir ademistan ve elîm ve mahvolmuş bir mezaristan olan bütün geçmiş zaman ve ölmüş karnlar ve asırlar, canlı birer sahife-i ibret ve baştan başa ruhlu, hayattar bir acip âlem ve mevcut ve bizimle münasebettar bir memleket-i Rab-baniye suretinde, sinema perdeleri gibi kâh bizi o zamanlara, kâh o zamanları yanımıza getirerek her asra ve her tabakaya gösterip yüksek bir i'caz ile dersini veren Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan, aynı i'caz ile nazar-ı dalâlette camit, perişan, ölü, hadsiz bir vahşetgâh olan ve firak ve zevalde yuvarlanan bu kâinatı bir kitab-ı Samedanî, bir şehri Rahmanî, bir meşher-i sun-i Rabbanî olarak o camidatı canlandırarak birer vazifedar suretinde birbiriyle konuşturup ve birbirinin imdadına koşturup nev-i beşere ve cin ve meleğe hakikî ve nurlu ve zevkli hikmet dersleri veren bu Kur'ân-ı Azîmüşşan, elbette her harfinde on ve yüz ve bazen bin ve binler sevap bulunması ve bütün cin ve ins toplansa onun mislini getirememesi; ve bütün benîâdemle ve kâinatla tam yerinde konuşması; ve her zaman milyonlar hafızların kalplerinde zevk ile yazılması; ve çok tekrarla ve kesretli tekrarıyla usandırmaması; ve çok iltibas yerleri ve cümleleri ile beraber çocukların nazik ve basit kafalarında mükemmel yerleşmesi; ve hastaların ve az sözden müteessir olan ve sekeratta

acip: hayret veren.
ademistan: yokluk ülkesi.
âlem: dünya, cihan.
asır: yüzyıl, asır.
azap: ceza, şiddetli acı.
benîâdem: insanlar.
camidat: cansızlar.
camit: ruhsuz, cansız.
cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.
dalâlet: azmak, doğru yoldan ayırılma.
dehşet: büyük korku hâli.
ehl-i iman: inanamlar.
elîm: şiddetli acı.
enbiya: peygamberler.
firak: ayrılık.
Firavun: Hz. Mûsa'nın (a.s.) mücadele ettiği Mısır hükümdarı.
hadsiz: sınırsız.
hafiz: Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyen.
hakikî: gerçek.
hayattar: canlı.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye, herkesin bilmediği sır.
i'caz: mu'cize oluş.
iltibas: karıştırma.
imdat: yardım.
ins: insan.
kâh: zaman olur, bazen.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
karn: yüzyıl, asır.
Kavm-i Âd ve Semud ve Firavun: Ad, Semud ve Firavun kavmi.
kesret: çokluk.
kitab-ı Samedanî: kendisi hiçbir şeye muhtaç olmadığı hâlde her şey kendisine muhtaç olan Allah'ın yarattığı kâinat kitabı.
Kur'ân-ı Azîmüşşan: şanı yüce olan Kur'ân.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.
mazlum: zulme uğramış.
melek: Allah'ın nurdan yarattığı, her zaman görülemeyen.
memleket-i Rabbanîye: Cenab-ı Hakkın sahip olduğu memleket, yeryüzü, kâinat.
meşher-i sun-u Rabbanî: Allah'ın sanatkarlığının sergisi.
mevcut: var olan.

mezaristan: mezarlık.
misil: benzer.
mükemmel: tam, eksiksiz.
münasebettar: ilgili, alâkalı.
müteessir: üzülmüş.
nazar-ı dalâlet: dalâlet gözüyle bakış.
nazar-ı gaflet: bir şeyin asıl manasını idrak edemeden bakma.
nazik: narin, ince.
necat: kurtuluş.

nev-i beşer: insan nev'i.
nur: aydınlık, ışık.
ruh: insandaki canlılığın ve diriliğin kaynağı.
sahife-i ibret: ibret sayfası.
sekerat: ölmek üzere olan bir kişinin kendinden geçmesi.
Semud: Hz. Salih'in peygamber olarak gönderildiği kavmin adı.
suret: biçim, görünüş.
sehr-i Rahmani: Rahman

olan Allah'ın şehri.
tabaka: sınıf, zümre.
tekrarat: tekrarlar.
teselli: acısını dindirme, rahatlatma.
vahşet: vahşilik.
vahşetgâh: korku ve dehşet yeri.
vazifedar: vazifeli.
zeval: yok olma.
zevk: lezzet, haz.
zulüm: haksızlık, eziyet.

olanların kulağında mâ-i Zemzem misillü hoş gelmesi gibi kudîs imtiyazları kazanır. Ve iki cihanın saadetlerini kendi şakirtlerine kazandırır ve tercümanın ümmiyet mertebesini tam riayet etmek sırrıyla hiçbir tekellûf ve hiçbir tasannu ve hiçbir gösterişe meydan vermeden selâset-i fitriyesini ve doğrudan doğruya semadan gelmesini ve en kesretli olan tabakat-ı avamın basit fehimleri tenezzülât-ı kelâmiye ile okşamak hikmetiyle, en ziyade sema ve arz gibi en zahir ve bedihî sahifelerini açıp o adiyat altındaki harikulâde mu'cizat-ı kudretini ve manidar sutur-u hikmetini ders vermekle lûtf-u irşatta güzel bir i'caz gösterir.

Tekrarı iktiza eden dua ve davet, zikir ve tevhit kitabı dahi olduğunu bildirmek sırrıyla güzel, tatlı tekrarlarıyla bir tek cümlede ve bir tek kıssada ayrı ayrı çok manaları, ayrı ayrı muhatap tabakalarına tefhim etmekte; ve cüz'î ve adî bir hâdisede en cüz'î ve ehemmiyetsiz şeyler dahi nazar-ı merhametinde ve daire-i tedbir ve iradesinde bulunmasını bildirmek sırrıyla, tesis-i İslâmiyette ve tedvin-i şeriatıta Sahabelerin cüz'î hâdiselerini dahi nazar-ı ehemmiyete almasında, hem küllî düsturların bulunması, hem umumî olan İslâmiyetin ve şeriatın tesisinde o cüz'î hâdiseler, çekirdekler hükmünde çok ehemmiyetli meyveleri verdikleri cihetinde de bir nev-i i'caz gösterir.

Evet, ihtiyacın tekerrürüyle tekrarın lüzumu haysiyetiyle, yirmi sene zarfında pek çok mükerrer suallere cevap olarak ayrı ayrı çok tabakalara ders veren ve koca kâinatı parça parça edip kıyamette şeklini değiştirerek,

adi: bayağı.
adiyat: alışılmış, sıradan şeyler.
arz: yer, dünya.
bedihî: açık olan, aşikâr.
cihan: âlem.
cihet: yön.
cüz'î: az, küçük, basit.
daire-i irade: dileme, isteme dairesi
daire-i tedbir: sevk ve idare etme dairesi.

davet: çağrı.
dua: niyaz.
düstur: kaide, prensip.
ehemmiyet: önemlilik.
fehîm: anlayış.
hâdis: olay.
harikulâde: olağanüstü.
haysiyet: itibar.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye, herkesin bilmediği sır.
hoş: güzel, tatlı.

hüküm: kıymet, değer.
i'caz: mu'cize oluş.
ihitiyaç: muhtaç oluş.
iktiza: gerektirme.
imtiyaz: ayrıcalık.
irade: dileme, isteme.
İslâmiyet: semavî dinlerin sonuncusu.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kesret: çokluk.
kıssa: ibret verici hikâye.

kitap: kutsal kitap.
kıyamet: dünyanın sonu.
kudîs: mukaddes, aziz.
küllî: umumî.
lûtf-u irşat: doğru yola eristirme nimeti.
mâ-i Zemzem: Zemzem suyu.
mana: anlam.
manidar: ince manalı.
mertebe: derece, basamak.
misillü: benzeri.
mu'cizat-ı kudret: kudret mu'cizeleri.
muhatap: kendisine söz söylenilen.
mükerrer: tekrarlanmış.
nazar-ı ehemmiyet: önemli bakış.
nazar-ı merhamet: merhametle bakma.
nevi: çeşit.
riayet: uyma.
saadet: mutluluk.
Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in mübarek yüzünü gören ve Onun sohbetlerine katılan mü'min kimse.
sahife: sayfa.
selâset-i fitriye: yaratılıştan sözün akıcı olma hâli, ifadedeki ahenk, açıklık, kolaylık.
sema: gökyüzü.
sır: gizli iş veya söz.
sual: soru.
sudur-u hikmet: hikmet satırları.
şakirt: talebe.
şeriat: ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.
tabaka: sınıf, zümre.
tabakat-i avam: avam, halk tabakası.
tasannu: yapmacık.
tedvin-i şeriat: İslâmın kural ve kaidelerinin bir araya getirilme dönemi.
tefhîm: anlatma.
tekellûf: gösteriş.
tekerrür: tekrarlanma.
tekrarat: tekrarlar.
tenezzülât-ı kelâmiye: sözün muhatapların seviyesine uygun olarak söylenmesi.
tercüman: çeviren.
tesis: kurulma.
tesis-i İslâmiyet: İslâmiyetin doğuşu, yayılışı.
tevhit: Allah'ı birleme.
umumî: herkesle alakalı.
ümmiyet: okuma yazma bilme-me.
zahir: açık.
zarfında: süresince, içinde.
zikir: Allah'ın adlarını anarak te-fekkür etme.
ziyade: çok, fazla.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
anasır: unsurlar.
arş: göğün en yüksek katı.
arz: yer, dünya.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
azamet: büyüklük.
azap: ceza, şiddetli acı.
belâgat: sözün düzgün, kusursuz, yerinde ve makamın icabına göre söylenmesi.
beyan: anlatma.
cezalet: mevzu ve makama uygun olarak söyleme.
cüz'iyat: ufak tefek şeyler.
dehşet: büyük korku hâli.
delil: bir davayı, meseleyi ispata yarayan şey, bürhan, kanıt.
ferş: yeryüzü.
fesahat: sözün açık ve akıcı olması.
gadab-ı İlâhî: Cenab-ı Hakkin celâli ile tecelli etmesi.
hadsiz: sınırsız.
hakikat: gerçek.
harika: olağanüstü.
hiddet: öfke.
hiddet-i Rabbaniye: Cenab-ı Hakkin Kahhar ismiyle tecelli etmesi.
hikâye: anlatma.
i'caz: mu'cize oluş.
inkılâp: değişim.
ispat: kanıt.
iştîyak: şevklenme, arzu etme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kavim: millet.
kısım: parça.
kusur: eksiklik, özür.
külliyat: bir şeyin tamamı, genellik.
lem'a: parıltı.
meselâ: misal olarak.
muhtaç: ihtiyacı olan.
mukteza-i hâl: hâlin gerektirdiği şekilde.
mutabık: uygun.
nam: ad.
namına: yerine, adına.
necat: kurtuluş.
netice: sonuç.
netice-i hilkat: yaratılışın neticesi.
nev-i beşer: insanlık.
nihayet: son.
peygamber: Allah'ın elçisi.

dünyayı kaldırıp onun yerine azametli ahireti kuracak ve zerrattan yıldızlara kadar bütün cüz'iyat ve külliyyatın tek bir zatın elinde ve tasarrufunda bulunduğunu ispat edecek ve kâinatı ve arzı ve semavatı ve anasırı kızdıran ve hiddete getiren nev-i beşerin zulümlerine, kâinatın netice-i hilkatı hesabına gadab-ı İlâhîyi ve hiddet-i Rabbaniyeyi gösterecek, hadsiz harika ve nihayetsiz dehşetli ve geniş bir inkılâbın tesisinde binler netice kuvvetinde bazı cümleleri ve hadsiz delillerin neticesi olan bir kısım ayetleri tekrar etmek, değil bir kusur, belki gayet kuvvetli bir i'caz ve gayet yüksek bir belâgat ve mukteza-i hâl gayet mutabık bir cezalettir, bir fesahattir.

Meselâ, bir tek ayet iken yüz on dört defa tekrar edilen ¹ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ cümlesi, Risale-i Nur'un On Dördüncü Lem'asında beyan edildiği gibi, arşı ferş ile bağlayan ve kâinatı ışıklandıran ve her dakika herkes ona muhtaç olan öyle bir hakikattir ki, milyonlar defa tekrar edilse, yine ihtiyaç vardır. Değil yalnız ekmek gibi her gün, belki hava ve ziya gibi her dakika ona ihtiyaç ve iştîyak vardır.

Hem meselâ, Sure-i طسّم 'de sekiz defa tekrar edilen ² وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ayeti, o surede hikâye edilen peygamberlerin necatlarını ve kavimlerinin azaplarını, kâinatın netice-i hilkatı hesabına ve rububiyet-i ammenin namına, o binler hakikat kuvvetinde olan ayeti

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

2. Rabbin ise, şüphesiz ki, kudreti her şeye galip olan ve rahmeti her şeyi kuşatandır. (Şuarâ Suresi: 9, 68, 104, 122, 140, 159, 175, 191. ayetler.)

Risale-i Nur: Nur Risalesi.

rububiyet-i amme: Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve ege-

menliği altında bulundurması.
semavat: gökler.
sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
tasarruf: idare etme, kullanma.

tesis: kurma.

zat: azamet ve ululuk sahibi kişi.
zerrat: zerreler, atomlar.
ziya: ışık.
zulüm: haksızlık, eziyet.

tekrar ederek, izzet-i Rabbaniye o zalim kavimlerin azabını ve rahîmiyet-i İlâhiye dahi enbiyanın necatlarını iktiza ettiğini ders vermek için, binler defa tekrar olsa, yine ihtiyaç ve iştîyak var. Ve icazlı ve i'cazlı bir ulvî belâgat-tir.

Hem meselâ, Sure-i Rahman'da tekrar edilen

1 **فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ** ayeti ile Sure-i Mürselât'ta

2 **وَيَلْ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ** ayeti, cin ve nev-i beşerin, kâinatı

kızdıran ve arz ve semavatı hiddete getiren ve hilkat-i âlemin neticelerini bozan ve haşmet-i saltanat-ı İlâhiyeye karşı inkâr ve istihfafla mukabele eden küfür ve küfrânlarını ve zulûmlerini ve bütün mahlûkatın hukuklarına tecavüzlerini asırlara ve arz ve semavata tehditkârâne haykırarak bu iki ayet, böyle binler hakikatlerle alâkadar ve binler mesele kuvvetinde olan bir ders-i umumîde binler defa tekrar edilse, yine lüzum var ve celâlli bir icaz ve cemalli bir i'caz-ı belâgattir.

Hem meselâ, Kur'an'ın hakikî ve tam, bir nevi münacatı ve Kur'an'dan çıkan bir çeşit hulâsası olan Cevşenü'l-Kebir namındaki münacat-ı Peygamberîde (a.s.m.)

yüz defa **سُبْحَانَكَ يَا لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْأَمَانُ الْأَمَانُ خَلِّصْنَا**

3 **وَأَجْرِنَا وَنَجِّنَا مِنَ النَّارِ** cümlesi, tekrarında tevhit gibi

kâinatça en büyük hakikat ve mahlûkatın rububiyete karşı tesbih ve tahmit ve takdis gibi üç muazzam vazifesinden en ehemmiyetli vazifesi ve şekavet-i ebediyeden

cemal: güzellik.

Cevşenü'l-Kebir: büyük zırh anlamındaki Hz. Muhammed'e vaahiyle gelen, Esma-i Hüsnâyı içine alan bir münacat.

cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

ders-i umumî: herkesi ve her şeyi içine alan ders.

ehemmiyet: önemli.

enbiya: nebîler, peygamberler.

hakikat: gerçek.

hakikî: gerçek, doğru.

haşmet-i saltanat-ı İlâhiye: Cenab-ı Hakkın saltanatının büyüklüğü.

hiddet: öfke, gadap.

hilkat-i âlem: âlemin yaratılışı.

hukuk: haklar.

hulâsa: öz, esas.

icaz: az sözle çok mana ifade etme.

i'caz: mu'cizeli.

i'caz-ı belâgat: belâgatin mu'cizeliği.

iktiza: gerektirme.

istihfaf: hafife alma, küçümseme.

iştîyak: şevklenme, aşırı arzu etme.

izzet-i Rabbaniye: Cenab-ı Hakkın izzet ve şerefi.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kavim: millet.

küfran: nankörlük.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama.

mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.

muazzam: çok büyük.

mukabele: karşılık verme.

münacat: Allah'a dua etme, niyazda bulunma.

münacat-ı Peygamberî: Hz. Muhammed'in duası.

necat: kurtuluş.

nev-i beşer: insanlık.

rahîmiyet-i İlâhiye: Allah'ın şefkat ve merhamet ediciliği.

rububiyet: Cenab-ı Allah'ın her mahlûku terbiye, tedbir ve besleyiciliği.

semavat: gökler.

şekavet-i ebediye: sonsuz sıkıntı ve azap.

tahmit: bütün övgünün yalnız Allah'a ait olduğunu söyleme.

takdis: yüceltme.

tecavüz: saldırma.

tehditkârâne: tehdit edercesine.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

tevhit: Allah'ın birliği.

ulvî: yüce.

vazife: görev.

zalim: zulmeden.

zulûm: haksızlık, eziyet.

1. Ey insanlar ve cinler! Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz? (Rahman Suresi: 13 v.d. Toplam 31 defa tekrar edilir.)

2. Yazıklar olsun o gün hakkı yalanlayanlara! (Müselât Suresi: 15, 19, 24, 28, 34, 37, 40, 45, 47, 49.)

3. Ey Allah'ım! Sen bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzaksın. Senden başka ilâh yok ki, bize yardım etsin. Emân ver bize; emân diliyoruz. Bizi Cehennemden kurtar, halâs eyle ve necat ver. (Cevşen'den dua)

alâkadar: ilgili, münasebetli.

arz: yer, dünya.

ayet: Kur'an'ın her bir cümle-

si.

azap: ceza, şiddetli acı.

belâgat: sözün düzgün, ku-

sursuz, yerinde ve makamın

icabına göre söylenmesi.

celâl: büyüklük, azamet.

acz-i beşer: insanın güçsüzlüğü.
ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
belâgat: sözün düzgün, kusursuz, yerinde ve makamın icabına göre söylenmesi.
belâgat-i beyan: açık-seçik ve maksat ve makama uygun olarak anlatma.
beyan: anlatma.
bilhassa: özellikle.
cihet: yön.
dahi: son derece zeki.
dehşet: korkunç.
ekseriyet: çoğunluk.
erkân-ı imaniye: imana ait esaslar.
esas: asıl.
hakikat: gerçek.
halâvet: tatlılık.
harika: olağanüstü.
hazf: kaldırma.
hey'et: suret, görünüş.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki lâhî gaye, herkesin bilmediği sır.
hüccet: delil.
icaz: az sözle çok mana ifade etme.
i'caz: mu'cizeli oluş.
icmal: özetleme, ayrıntılarına girmeme.
ifade: anlatma, söyleme.
ihtiyac-ı ifham: maksadını anlatma, bildirme ihtiyacı.
iktiza-i makam: makamın gereği.
ilm-i belâgat: belâgat ilmi.
imam: derin ve geniş bilgi sahibi olan âlim, önder.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kanaat: inandırma.
kelime: sözcük.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
lâzım: gerekli.
lüzum: gerekli.
makbul: geçerli.
mead: bitiş, ahiret.
mebde: başlangıç.
Mekki: Mekke'de nazil olan sure.
mertebe: derece.

kurtulmak gibi nev-i insanın en dehşetli meselesi ve ubudiyet ve acz-i beşerin en lüzumlu neticesi bulunması cihetiyle binler defa tekrar edilse, yine azdır.

İşte, tekrarat-ı Kur'âniye bu gibi metin esaslara bakıyor. Hatta, bazen bir sahifede, iktiza-i makam ve ihtiyac-ı ifham ve belâgat-i beyan cihetiyle yirmi defa sarıhan ve zımnen tevhit hakikatini ifade eder; değil usanç, belki kuvvet ve şevk ve halâvet verir. *Risale-i Nur*'da, tekrarat-ı Kur'âniye ne kadar yerinde ve münasip ve belâgatçe makbul olduğu, hüccetleriyle beyan edilmiş.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın Mekke sureleriyle, Medine sureleri belâgat noktasında ve i'caz cihetinde ve tafsil ve icmal veçhinde birbirinden ayrı olmasının sırr-ı hikmeti şudur ki:

Mekke'de, birinci safta muhatap ve muarızları Kureyş müşrikleri ve ümmîleri olduğundan, belâgatçe kuvvetli bir üslûb-u âlî ve i'cazlı, mukni, kanaat verici bir icmal ve tespit için "tekrar" lâzım geldiğinden, ekseriyetçe Mekki sureler erkân-ı imaniyeyi ve tevhidin mertebelerini gayet kuvvetli ve yüksek ve i'cazlı bir icaz ile tekrar edip ifade ederek, mebde ve mead, Allah'ı ve ahireti, değil yalnız bir sahifede, bir ayette, bir cümlede, bir kelimedede, belki bazen bir harfte; ve takdim-tehir ve tarif ve tenkir ve hazf ve zikir gibi hey'etlerde öyle kuvvetli ispat eder ki, ilm-i belâgatin dâhî imamları hayretle karşılaşmışlar.

Risale-i Nur ve bilhassa Kur'ân'ın kırk vech-i i'cazını icmalen ispat eden Yirmi Beşinci Söz (zeyilleriyle beraber) ve nazmındaki vech-i i'cazı harika bir tarzda beyan

mesele: problem.
muarız: karşı çıkan, muhalif.
muhatap: hitap olunan.
mukni: ikna eden.
münasip: uygun.
müşrik: Allah'a ve İslâmiyete inanmayan.
nazım: kafiye, vezinli söz.
netice: sonuç.
nev-i insan: insanlık.
nokta: yön.
Risale-i Nur: Nur Risalesi.
saf: sıra.

sahife: sayfa.
sarihan: açıkça.
sır: gizli iş veya söz.
sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
şevk: şiddetli arzu.
tafsil: etraflıca bildirme.
takdim-tehir: öndekini sona sondakini öne alma.
tarz: biçim, suret.
tekrarat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın tekrarları.

tenkir: bir ismi harf-i tarifsiz kullanarak belirsiz yapma.
tespit: karara bağlama.
tevhit: Allah'ın birliği.
ubudiyet: kulluk.
ümmî: cahil, okumamış.
üslûb-u âlî: yüksek ifade tarzı.
vech-i i'caz: mu'cize yönü.
vecih: yön.
zeyil: ek.
zikir: anma.
zımnen: kapalı bir şekilde.

ve ispat eden Arabî *Risale-i Nur*'dan İsharatü'l-İ'caz tefsiri, bilfiil göstermişler ki, Mekki sure ve ayetlerde en âli bir üslûb-u belâgat ve en yüksek bir i'caz-ı icazî vardır.

Amma, Medenî sure ve ayetlerde, birinci safta muhatap ve muarızlar, Allah'ı tasdik eden Yahudi ve Nasarâ gibi ehl-i kitap olduğundan, mukteza-i belâgat ve irşat ve mutabık-ı makam ve hâlin lüzumundan sade, vazih ve tafsilli bir üslûpla, ehl-i kitaba karşı dinin yüksek usulünü ve imanın rükünlerini değil, belki medar-ı ihtilâf olan şeriatın ve ahkâmın ve teferruatın ve küllî kanunların menşeleri ve sebepleri olan cüz'iyatın beyanı lâzım geldiğinden, o Medenî sure ve ayetlerde, ekseriyetle tafsil ve izah ve sade üslûpla beyanat içinde, Kur'ân'a mahsus emsalsiz bir tarz-ı beyanla birden, o cüz'î teferruat hâdisesi içinde yüksek, kuvvetli bir fezleke, bir hatime, bir hüccet ve o cüz'î hâdisiye-i şer'iyeyi küllîleştiren ve imtisalini iman-ı billâh ile temin eden bir cümle-i tevhidiyeyi ve esmaiyyeyi ve uhreviyyeyi zikreder; o makamı nurlandırır, ulvileştirir, küllileştirir.

Risale-i Nur, ayetlerin ahirlerinde ekseriyetle gelen,

اِنَّ اللّٰهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ

gibi tevhidi ve ahireti ifade eden fezlekeler ve hatimelerde ne kadar yüksek bir belâgat ve meziyetler ve cezaletler ve nûkteler bulunduğunu, Yirmi Beşinci Sözü'nün İkinci Şulesinin İkinci Nurunda, o fezleke ve hatimelerin pek

cüz'î: küçük, önemsiz.
cüz'iyat: ufak tefek şeyler.
ehl-i kitap: kitaplı dinlerin mensupları.
ekseriyet: çoğunluk.
emsal: benzer.
fezleke: muhtasar, özet.
hâdisiye: olay.
hâdisiye-i şer'iyeye: dini mesele.
hatime: son, nihayet.
hüccet: delil.
i'caz-ı icazî: az sözle çok şey anlatmada mu'cize derecesinde olma.
ifade: anlatma.
iman: inanç, itikat.
iman-ı billâh: Allah'a iman.
imtisal: örnek.
irşat: doğru yolu gösterme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
İsharatü'l-İ'caz: Bediüzzaman Said Nursî'nin, *Risale-i Nur Külliyyatı*nda yer alan bir eseri.
izah: açıklama.
kanun: kaide, yasa.
külli: umumî.
mahsus: bir kişiye has olan.
makam: mevki.
medar-ı ihtilâf: uyumsuzluk sebebi.
Medenî: Medine'de nazil olan sure.
Mekki: Mekke'de nazil olan sure.
menşe: esas, kök.
meziyet: üstünlük vasfı, değerlilik.
muarız: karşı çıkan, muhalif.
muhatap: hitap olunan.
mukteza-i belâgat: belâgatin gereği.
mutabık-ı makam: makama uygun.
Nasarâ: Hristiyanlar.
nur: aydınlık, ışık.
nûkte: ince mana.
rükün: esas, kaide.
saf: sıra.
seriat: ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.
sûle: alev, risale ismi.
tafsil: etraflıca anlatma.
tarz-ı beyan: açıklama ve anlatım şekli.
teferruat: ayrıntılar.
tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı.
tevhit: Allah'ın varlığı ve birliği.
ulvî: yüce.
usul: asıllar, esaslar.
üslûb-u belâgat: belâgat üslûbu.
üslûp: ifade tarzı.
vazih: açık.
Yahudi: İbrânî ve İsraîlî ırkının bağlı olduğu dinî inanç.
zikir: anma, bildirme.

1. Muhakkak ki Allah her şeye kadir. (Bakara Suresi: 20.)

2. Şüphesiz ki Allah her şeyi hakkıyla bilendir. (Ankebut Suresi: 62.)

3. Kudreti her şeye galip olan ve her işi hikmetle yapan da Odur. (Nahl Suresi: 60.)

4. Onun kudreti her şeye galiptir, O çok bağışlayıcıdır. (Ankebut Suresi: 5.)

ahir: son.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

ahkâm: emirler, hükümler.

âli: yüce.

Arabi: Arapça.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

si.

belâgat: sözün düzgün, kususuz, yerinde ve makamın icabına göre söylenmesi.

beyan: anlatma, bildirme.

beyanat: açıklamalar, izahlar.

bilfiil: sırf kendisi.

cezalet: güzel anlatım.

cümle-i esmaiye: Allah'ın isimleriyle ilgili cümle.

cümle-i tevhidiye: Allah'ın birliğiyle ilgili cümle.

cümle-i uhreviye: ahiretle ilgili cümle.

ahkâm: emirler, hükümler.
akabinde: arkasından.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
beyan: anlatma, bildirme.
beyanat: açıklamalar, anlatmalar.
cezalet: güzel anlatım.
cihet: yön.
davet: çağrı.
dua: niyaz.
ehadiyet: Cenab-ı Hakkın birer birer her şeyde tecelli eden birliği.
fikir: düşünce.
haşmet-i hilkat: yaratmanın büyüklüğü ve heybeti.
hatırat: hatıralar.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye, herkesin bilmediği sır.
hulâsa: öz, sözün kıyası.
idare: yönetme, çekip çevirme.
iman: inanç, itikat.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
izhar: gösterme.
kavanin-i içtimaiye: sosyal kâinunlar.
kitab-ı akide: inanç esaslarını ele alıp açıklayan kitap.
kitab-ı şariat: kanun kitabı.
küllî: umumî.
makam: durak, mevki.
makasid-i irşadiye-i Kur'âniye: Kur'an'ın Kerim'in doğruluğu gösterme maksatları.
Mekki: Mekke'de nazil olan sure.
meselâ: misal olarak.
meziyet: üstünlük vasfı, değerlilik.
muannit: inatçı.
mu'cizâne: mu'cizeli bir şekilde.
mu'cize-i kübra: en büyük mu'cize.
muhatap: kendisine söz söylenilen.
nazar: bakış.
nükte: ince mana.
sade: basit, yalın.
şariat: ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.
tarz: biçim, suret.
tarz-ı belâgat: belâgat şekli.
teferruat-ı şer'îye: şariatın esaslarıyla ilgili olmayan hükümler.
tevhit: Allah'ın birliği.
ulvî: yüce.
ümmiyet: ümmî oluş, okumamış olma.
üslûp: ifade tarzı.
vahidiyet: Cenab-ı Hakkın bütün kâinatta birden tecelli eden, görünen birliği.
zerre: en küçük parça.
zikir: Allah'ı anma.

çok nüktelerinden ve meziyetlerinden on tanesini beyan ederek, o hulâsalarda bir mu'cize-i kübra bulunduğunu muannitlere de ispat etmiş.

Evet, Kur'an o teferruat-ı şer'îye ve kavanin-i içtimaiyenin beyanı içinde, birden muhatabın nazarını en yüksek ve küllî noktalara kaldırıp, sade üslûbu bir ulvî üslûba ve şariat dersinden tevhit dersine çevirerek, Kur'an'ı hem bir kitab-ı şariat ve ahkâm ve hikmet, hem bir kitab-ı akide ve iman ve zikir ve fikir ve dua ve davet olduğunu gösterip, her makamda çok makasid-i irşadiye-i Kur'âniyeyi ders vermesiyle, Mekkî ayetlerin tarz-ı belâgatlerinden ayrı ve parlak mu'cizâne bir cezalet izhar eder. Bazen iki kelimede, meselâ ¹ رَبُّ الْعَالَمِينَ ² رَبُّكَ

'de, رَبُّكَ tabiriyle Ehadiyeti ve رَبُّ الْعَالَمِينَ ile Vahidiyeti bildirir; Ehadiyet içinde Vahidiyeti ifade eder. Hatta bir cümlede, bir zerreyi bir göz bebeğinde gördüğü ve yerleştirdiği gibi, güneşi dahi aynı ayetle, aynı çekiçle göğün göz bebeğinde yerleştirir ve göğe bir göz yapar.

Meselâ, ³ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ ayetinden sonra ⁴ يُوَلِّجُ الْآيَلِ فِي النَّهَارِ وَيُوَلِّجُ النَّهَارِ فِي الْآيَلِ ⁵ ayetinin akabinde ⁴ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ der. “Zemin ve göklerin haşmet-i hilkatinde kalbin dahi hatıratını bilir, idare eder” der tarzında bir beyanat cihetiyle, o sade ve ümmiyet

1. Âlemlerin Rabbi. (Fatiha Suresi: 2; Bakara Suresi: 131; Mâide Suresi: 28; En'am Suresi: 45...)
2. Senin Rabbin. (Bakara Suresi: 30, 68, 147, 149...)
3. Gökleri ve yeri yarattı. (Hadid Suresi: 4.)
4. O geceyi gündüze, gündüzü de geceye geçirir. (Hadid Suresi: 6.)
5. Gönüllerde saklı olanı hakkıyla bilen de Odur. (Hadid Suresi: 6.)

mertebeini ve avamın fehmini nazara alan basit ve cüz'î muhavere, o tarz ile ulvî ve cazibedar ve umumî ve irşat-kâr bir mükâlemeye döner.

Bir sual: Bazen ehemmiyetli bir hakikat sathî nazarlara görünmediğinden ve bazı makamlarda cüz'î ve adî bir hâdiseden yüksek bir fezleke-i tevhidi veya küllî bir düsturu beyan etmekte münasebet bilinmediğinden, bir kusur tevehhüm edilir. Meselâ, Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm, kardeşini bir hile ile alması içinde, ¹ **وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ** diye gayet yüksek bir düsturun zikri, belâgatçe münasebeti görünmüyor. Bunun sırrı ve hikmeti nedir?

Elcevap: Her biri birer küçük Kur'ân olan ekser uzun surelerde ve mutavassıtlarda ve çok sahife ve makamlarda yalnız iki-üç maksat değil, belki Kur'ân mahiyeti hem bir kitab-ı zikir ve iman ve fikir, hem bir kitab-ı şeriat ve hikmet ve irşat gibi çok kitapları ve ayrı ayrı dersleri tazammun ederek rububiyet-i İlâhiyenin her şeye ihatasını ve haşmetli tecelliyatını ifade etmek cihetiyle, kâinat kitab-ı kebirinin bir nevi kıraati olan Kur'ân, elbette her makamda, hatta bazen bir sahifede, çok maksatları takiben, marifetullahtan ve tevhidin mertebelerinden ve iman hakikatlerinden ders verdiği haysiyetiyle, öbür makamda, meselâ, zahirce zayıf bir münasebetle başka bir ders açar ve o zayıf münasebete çok kuvvetli münasebetler iltihak ederler. O makama gayet mutabık olur, mertebe-i belâgati yükselir.

elcevap: cevap.
fehîm: anlayış.
fezleke-i tevhîd: tevhidin özeti.
fikir: düşünce.
hâdis: olay.
hakikat: esas, gerçek.
haşmet: ihtisam, heybet.
haysiyet: itibar.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hile: desise.
ifade: anlatma, ders verme.
ihata: kuşatma.
iltihak: karışma, katma.
iman: inanç, itikat.
irşat: doğru yolu gösterme.
irşatkâr: doğru yolu gösterici.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kıraat: okuma.
kitab-ı kebir: büyük kitap, kâinat.
kitab-ı şeriat: kanun kitabı.
kitab-ı zikir: zikir kitabı.
kusur: noksan, özür.
küllî: umumî.
mahiyet: nitelik.
makam: durak, mevki, yer.
maksat: gaye.
marifetullah: Allah'ı tanıma, bilme.
mertebe: derece.
mertebe-i belâgat: belâgat derecesi.
meselâ: misal olarak.
muhavere: konuşma.
mutabık: uygun.
mutavassıt: orta hâlli.
mükâleme: konuşma.
münasebet: alâka, yakınlık, uygunluk.
nazar: bakış, itibar, gözlem.
nevi: çeşit.
rububiyet-i İlâhiye: Allah'ın terbiye ediciliği.
sahife: sayfa.
sathî: derinliği az, yüzeysel.
sır: gizli iş veya söz.
sual: soru.
sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
takiben: takip ederek.
tarz: biçim, suret.
tazammun: içine alma.
tecelliyat: tecelliler.
tevehhüm: vehimlenme, zannetme.
tevhîd: Allah'ın birliği.
ulvî: yüce.
umumî: herkesle alâkalı.
zahir: görünüş itibarıyla.
zikir: anılma, hatıra getirme.

1. Her bilenin üzerinde daha iyi bilen vardır. (Yusuf Suresi: 76.)

adi: bayağı.
avam: cahil halk tabakası.
belâgat: sözün düzgün, kususuz, yerinde ve makamın
icabına göre söylenmesi.
beyan: anlatma, bildirme.
cazibedar: çekici.
cihet: yön.

cüz'î: basit, önemsiz.
düstur: kaide, prensip.
ehemmiyet: önem.
ekser: pek çok.

İkinci bir soru: Kur'ân'da sarih ve zımnen ve işareten ahiret ve tevhidi ve beşerin mükâfat ve mücazâtını binler defa ispat edip nazara vermenin ve her surede, her sahifede, her makamda ders vermenin hikmeti nedir?

ahbab: dostlar.
ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
azamet: büyüklük.
bahis: konu, mevzu.
beşer: insanlık.
bîçare: çaresiz.
cihet: yön.
daire-i imkân: imkân dahilî, mümkün olan, şartların hâkim olduğu âlemi.
dehşet: korkunç.
ebedi: sonu olmayan.
ehemmiyet: önem.
elcevap: cevap.
elzem: en lüzumlu.
emanet-i kübra: en büyük emanet.
hadsiz: sınırsız.
hakikat: gerçek.
hakikat-i mevt: ölüm gerçeği.
hane: ev, mesken.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hilâfet-i arziye: yeryüzü halifeliği.
idam-ı ebedî: dirilmemek üzere yok oluş.
inkâr: kabul ve tasdik etmeme, inanmama.
inkılâp: değişim.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
israf: gereksiz harcama.
işareten: işaret ederek.
izale: giderme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kıymet: değer.
kıymettar: kıymetli.
makam: durak, mevki.
medar: dayanak noktası, sebep.
meselâ: misal olarak.
mesale: konu, problem, önemli iş.
mücazat: iyiliğe karşılık olarak verilen mükâfat ve kötülüğe karşılık verilen ceza.
müjde-i saadet-i ebediye: sonsuz saadet müjdesi.
mükâfat: ödül.
nazar: bakış.
nev-i beşer: bütün insanlar.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

Elcevap: Daire-i imkân ve kâinatın sergüzeştine ait inkılâplarda ve emanet-i kübrayı ve hilâfet-i arziyeyi omzuna alan nev-i beşerin şekavet ve saadet-i ebediye medar olan vazifesine dair en ehemmiyetli, en büyük, en dehşetli meselelerinden en azametlilerini ders vermek ve hadsiz şüpheleri izale etmek ve gayet şiddetli inkârları ve inatları kırmak cihetinde, elbette o dehşetli inkılâpları tasdik ettirmek ve o inkılâplar azametinde büyük ve beşere en elzem ve zarurî meseleleri teslim ettirmek için, Kur'ân, binler defa değil, belki milyonlar defa onlara baktırsa, yine israf değil ki, milyonlar kere tekrar ile o bahisler Kur'ân'da okunur, usanç vermez, ihtiyaç kesilmez. Meselâ, **إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ**

نَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ¹ **خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا** ² ayetinin gösterdiği müjde-i saadet-i ebediye hakikati, bîçare beşere her dakika kendini gösteren hakikat-i mevtin hem insanı, hem dünyasını, hem bütün ahbabını idam-ı ebedisinden kurtarıp ebedî bir saltanatı kazandırır dediğinden, milyarlar defa tekrar edilse ve kâinat kadar ehemmiyet verilse, yine israf olmaz, kıymetten düşmez. İşte bu çeşit hadsiz kıymettar meseleleri ders veren ve kâinatı bir hane gibi

1. İman eden ve güzel işler yapanlar için ise, altından ırmaklar akan Cennetler vardır. Bu ise pek büyük bir kurtuluştur. (Büruc Suresi: 11.)

2. Onlar orada ebedî olarak kalacaklar. (Nisâ Suresi: 57, 122; Mâide Suresi: 119; Tevbe Suresi: 100; Tegabün Suresi: 9; Talâk Suresi: 11; Beyyine Suresi: 8.)

sahife: sayfa.
saltanat: sultanlık.
sarihan: açıkça.
sergüzeşt: macera.
sual: soru.
sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldı-

ğı 114 bölümden her biri.
sekavet: belâ ve sıkıntı içinde olma.
şüphe: kuşku.
tasdik: doğrulama, onaylama.
teslim: doğruluğunu kabul ettirme.
tevhit: Allah'ın birliği.
vazife: görev.
zarurî: zorunlu.
zımnen: kapalı bir şekilde.

değiştiren ve şeklini bozan dehşetli inkılâpları tesis etmekte iknaa ve inandırmaya ve ispata çalışan Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan, elbette sarihan ve zımnî ve işareten, binler defa o meselelere nazar-ı dikkati celp etmek, değil israf, belki ekmek, ilâç, hava ve ziya gibi birer hacet-i zaruriye hükmünde ihsanını tazelendirir.

Hem meselâ, ¹ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ۖ إِنَّ الظَّالِمِينَ

² لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ gibi tehdit ayetlerini Kur'ân gayet şiddet

ve hiddetle ve gayet kuvvet ve tekrarla zikretmesinin hikmeti ise, *Risale-i Nur*'da kat'î ispat edildiği gibi, beşerin küfrü, kâinatın ve ekser mahlûkatın hukukuna öyle bir tecavüzdür ki, semavatı ve arzı kızdırıyor ve anasını hiddete getirip, tufanlarla o zalimleri tokatlıyor. Ve ³ إِذَا الْقَوَا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ۖ تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ

ayetinin sarahatiyle, o zalim münkirlere Cehennem öyle öfkeleniyor ki, hiddetinden parçalanmak derecesine geliyor. İşte, böyle bir cinayet-i ammeye ve hadsiz bir tecavüze karşı beşerin küçüklük ve ehemmiyetsizliği noktasında değil, belki zalimâne cinayetinin azametine ve kâfirâne tecavüzünün dehşetine karşı Sultan-ı Kâinat, kendi raiyetinin hukukunun ehemmiyetini ve o münkirlerin küfür ve zulmündeki nihayetsiz çirkinliğini göstermek hikmetiyle, fermanında gayet hiddet ve şiddetle o cinayeti ve cezasını değil bin defa, belki milyonlar ve milyarlar ile tekrar etse, yine israf ve kusur değil ki, bin seneden

hiddet: öfke, gadap.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hukuk: haklar.
hüküm: değer, kıymet.
ihsan: ikram etme, lütuf.
ikna: kabul ettirme, inandırma.
inkılâp: değişim.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
israf: gereksiz harcama.
işareten: işaret yoluyla.
kâfirâne: kâfirce.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kat'i: kesin.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
kusur: noksan, özür.
küfür: inkâr, şirk koşma.
mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.
meselâ: misal olarak, örneğin.
mesele: konu, problem.
münkir: inkâr eden.
nazar-ı dikkat: dikkatli bakış.
nihayetsiz: sonsuz.
nokta: cihet.
raiyet: halk.
Risale-i Nur: Nur Risalesi.
sarahat: sarihlik, açıklık.
sarihan: açıkça.
semavat: gökler.
Sultan-ı Kâinat: Kâinatın sultanı olan Allah.
şiddet: katılık, sertlik.
tecavüz: haddini aşma, saldırma.
tehdit: korku verme.
tesis: kurma.
tufan: çok şiddetli yağmur ve sel.
zalim: zulmeden, haksızlık eden.
zalimâne: zalimce.
zikir: anma, bildirme.
zımnî: kapalı bir şekilde.
ziya: ışık.
zulüm: haksızlık, eziyet.

1. Inkâr edenler içinse Cehennem ateşi vardır. (Fâtır Suresi: 36.)

2. Zalimlerin hakkı, şüphesiz ki pek acı bir azaptır. (İbrahim Suresi: 22.)

3. Oraya atıldıklarında Cehennemin gürleyişini işitirler ki, kaynayıp duruyor. • Neredeyse öfkeden parçalanacak! (Mülk Suresi: 7-8.)

anasır: unsurlar.
arz: yer, dünya.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
azamet: büyüklük.
beşer: insanlık.

celp: çekme.
cinayet: ağır suç.
cinayet-i amme: umuma karşı işlenen cinayet.
dehşet: korkunç.
derece: mertebe.

ehemmiyet: önem.
ekser: çok.
ferman: emir, buyruk.
hacet-i zarurî: zorunlu ihtiyaç.
hadsiz: sınırsız.

beri yüzer milyon insanlar her gün usanmadan kemal-i iştiyakla ve ihtiyaçla okurlar.

Evet, her gün, her zaman, herkes için bir âlem gider, taze bir âlemin kapısı kendine açılmasından, o geçici her bir âlemini nurlandırmak için ihtiyaç ve iştiyakla ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ cümlesini binler defa tekrar ile, o değişen

perdelere ve âlemlere, her birisine bir لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ 'ı bir lâmba yaptığı gibi; öyle de, o kesretli, geçici perdeleri ve tazelenen seyyar kâinatları karanlıklandırmamak ve âyine-i hayatta in'ikâs eden suretlerini çirkinleştirmemek ve lehinde şahit olabilen o misafir vaziyetleri aleyhine çevirmemek için o cinayetlerin cezalarını ve Padişah-ı Ezelî'nin şiddetli ve inatları kıran tehditlerini, her vakit Kur'an'ı okumakla tahattur edip nefsin tuğyanından kurtulmaya çalışmak hikmetiyle, Kur'an, gayet manidar tekrar eder. Ve bu derece kuvvet ve şiddet ve tekrar ile tehdidat-ı Kur'âniyeyi hakikatsiz tevehhüm etmekten şeytan bile kaçır. Onları dinlemeyen münkirlere Cehennem azabı ayn-ı adalettir diye gösterir.

Hem meselâ, asâ-i Mûsa gibi çok hikmetler ve faydaları bulunan kıssa-i Mûsa'nın (a.s.) ve sair enbiyanın (aleyhimüsselâm) kıssalarını çok tekrarında, risalet-i Ahmediyenin (a.s.m.) hakkaniyetine bütün enbiyanın nübüvvetlerini hüccet gösterip onların umumunu inkâr edemeyen, bu zatın risaletini hakikat noktasında inkâr edemez hikmetiyle ve herkes her vakit bütün Kur'an'ı okumaya muktedir ve muvaffak olamadığından, her bir uzun

âlem: dünya, cihan.
aleyh: karşı, zıt, karşıt.
asa-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın mu'cizeli değneği.
âyine-i hayat: hayat aynası.
ayn-ı adalet: adaletin tâ kendisi.
azap: ceza, eziyet.
cinayet: ağır suç.
derece: miktar.
enbiya: nebîler, peygamberler.
hakikat: gerçek, asıl.
hakkaniyet: doğruluk.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hüccet: delil.
in'ikâs: aksetme, yansıma.
inkâr: reddetme, inanmama.
iştiyak: şevklenme, aşırı isteme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kemal-i iştiyak: tam bir istek ve arzu.
kesret: çokluk.
kıssa: ibret verici hikâye.
kıssa-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın kıssası.
leh: ondan yana, onun için, hakkında, onun faydasına.
manidar: ince manalı.
meselâ: misal olarak.
muktedir: gücü yeten.
muvaffak: başarılı.
münkir: inkâr eden.
nefis: şehvet, gazap, fazilet gibi şeylerin kaynağı, insanı sürekli kötülüğe sevk eden duygu.
nokta: yön, cihet.
nur: aydınlık, ışık.
nübüvvet: nebîlik, peygamberlik.
Padişah-ı Ezelî: saltanatı ezelî olan padişah, Allah.
risalet: elçilik, resullük.

1. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur.

risalet-i Ahmediye: Peygamberimizin peygamberliği.
sair: diğer, başka.
seyyar: gezici.
suret: görünüş.
şeytan: Hz. Âdem'in üstünlüğünün kabulü anlamında ona secde edilmesi ile ilgili ilâhî

emre uymadığı için semadan kovulan ve o zamandan beri Âdemoğullarını doğru yoldan çıkartmaktan geri durmayan lânetlenmiş varlık.
şiddet: katılık.
tehdidat-ı Kur'âniye: Kur'an'ın tehditleri.

tehdit: korkutma.
tevehhüm: vehimlenme.
tuğyan: azgınlık.
umum: hepsi.
vakit: zaman.
vaziyet: durum.
zat: kişi.

ve mutavassıt sureyi birer küçük Kur'ân hükmüne getirmek için, ehemmiyetli erkân-ı imaniye gibi o kıssaları tekrar etmesi, değil israf, belki mukteza-i belâgattir. Ve hâdise-i Muhammediye (a.s.m.), bütün benîâdemin en büyük hâdisesi ve kâinatın en azametli meselesi olduğunu ders vermektir.

Evet, Kur'ân'da zat-ı Ahmediyeye en büyük makam vermek ve dört erkân-ı imaniyeyi içine almakla ¹ **رِسَالَةُ مُحَمَّدٍ رَسُولُ اللَّهِ** ² risalet-i Muhammediye (a.s.m.) kâinatın en büyük hakikati ve zat-ı Ahmediye (a.s.m.) bütün mahlûkatın en eşrefi ve hakikat-i Muhammediye (a.s.m.) tabir edilen küllî şahsiyet-i maneviyesi ve makam-ı kudîsi iki cihanın en parlak bir güneşi olduğuna ve bu harika makama liyakatine dair pek çok hüccetleri ve emareleri kat'î bir surette *Risale-i Nur*'da ispat edilmiş. Binden birisi şudur ki:

³ **السَّبَبُ كَالْفَاعِلِ** düsturuyla, bütün ümmetin bütün zamanlarda işlediği hasenatın bir misli onun defter-i hasenatına girmesi ve bütün kâinatın hakikatlerini getirdiği nur ile nurlandırması, değil yalnız cin ve insi ve meleği ve zihayatları, belki kâinatı ve semavatı ve arzı minnettar eylemesi ve istidat lisaniyla nebatatın duaları ve ihtiyacı fitrî diliyle hayvanatın duaları gözümüz önünde bilfiil kabul olmasının şahadetiyle, milyonlar, belki ruhanîlerle beraber milyarlar fitrî ve reddedilmez duaları makbul olan süleha-i ümmeti her gün o Zata (a.s.m.) salât ve selâm

gamberliği.

hakikat: gerçek, asıl, esas.

hakikat-ı Muhammediye: Peygamber efendimizin yüce manevî makamı

harika: olağanüstü.

hasenat: iyilikler.

hayvanat: hayvanlar.

hüccet: delil.

hüküm: değer, kıymet.

ihtiyacı fitrî: yaratılıştan gelen ihtiyaç.

ins: insan.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

israf: gereksiz harcama.

istidat: fitrî meyil, kabiliyet.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kat'i: kesin.

kıssa: ibret verici hikâye.

külli: umumî, bütüne ait.

liyakat: lâyük olma.

mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.

makam: derece, seviye, mevki.

makam-ı kudîsi: mukaddes makam.

makbul: kabul edilmiş, geçerli.

melek: Allah'ın nurdan yarattığı, iradeleri, cinsiyetleri, yeme ve içmeleri olmayan, çeşitli şekillere girebilen, göze her zaman görülmeyen ve Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûk.

minnettar: minnet duyan.

misil: eş, kat.

mukteza-i belâgat: belâgat gereği.

mutavassıt: orta.

nebatat: bitkiler.

risalet-i Muhammediye: Hz. Muhammed'in peygamberliği.

ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan varlıklar.

rükün: esas.

salât: Hz. Peygambere dua.

selâm: esenlik, mutluluk, emniyet dileme.

semavat: gökler.

sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

suret: biçim, tarz.

süleha-i ümmet: ümmetin salihleri.

şahadet: şahitlik.

şahsiyet-i maneviye: manevî kişilik.

tabir: manası olan söz, terim.

ümmet: Allah tarafından kendilerine peygamber gönderilen ve bu peygambere inanıp bağlanan cemaat.

zat-ı Ahmediye: Hz. Peygamberin zatı.

zihayat: hayat sahibi.

1. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur.

2. Muhammed (a.s.m.) resulüdü.

3. Bir şeye sebep olan onu işleyen gibidir.

arz: yer, dünya.

azamet: büyüklük.

benîâdem: insanlar.

bilfiil: fiilen.

cihan: dünya, âlem.

cin: gözle görünmez, lâtif ci-simlerden ibaret bir yaratık.

defter-i hasenat: iyilikler defter.

denk: eşit.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

düstur: kaide, prensip.

ehemmiyet: önem.

emare: alâmet, belirti.

erkân-ı imaniye: imana ait esaslar; imanin esasları.

esref: en şerefli.

fitrî: yaratılıştan.

hâdise: olay.

hâdise-i Muhammediye: Peygamber efendimizin pey-

Allâmü'l-Guyûb: gaybı bilen Allah.

azîm: büyük, yüce.

bidayet: başlangıç.

cihet: yön, görüş açısı.

defter-i a'mal: amellerin defteri.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ehemmiyet: önem.

evvel: önce.

ferman: emir, buyruk.

fitrat-ı selime: bozulmamış yaratılış.

hadsiz: sınırsız.

hakikat: gerçek.

hakikat-i Muhammediye: Peygamberimizin manevî şahsiyeti, İslâmiyetin aslı ve esası.

hasene: hayırlı amel.

haşmet: ihtişam, heybet.

haysiyet: itibar.

huruf: harfler.

hüküm: değer, kıymet.

istikbal: gelecek zaman.

ittiba: uyma.

kaide: kural.

kıraat-ı Kur'ân: Kur'ân okuma.

kıymet: değer.

maddiyyun: maddenin ezeli ve ebedî olduğuna inanan materyalistler.

makam: yer, mevki.

manevî: mana âlemine ait.

maraz-ı kalp: kalp hastalığı.

mazhariyet: nail olma.

mesele-i insaniye: insanlığın problemi.

mu'cize-i maneviye: manevî bir mu'cize.

müptelâ: düşkün.

nazar: dikkat.

nur: aydınlık, ışıık.

rahmet: Allah'ın kullarını esirgemesi, onlara acıyıp bağışlaması.

sevap: mükâfat.

sünnet-i seniye: Hz. Muhammed'in yüksek hâl, söz, tavır ve tasvipleri.

şahadet: şahitlik.

şahsiyet-i beşeriyet: insanlığın şahsiyeti.

şahsiyet-i maneviye: manevî şahsiyet.

şecere-i Tuba-i Cennet: Cennet-teki Tuba ağacı.

şefaât: bir kimsenin bağışlanması için aracı olma.

taun: veba, salgın hastalık.

ünvanı ile rahmet duaları ve manevî kazançlarını en evvel o Zata (a.s.m.) bağışlamaları ve bütün ümmetçe okunan Kur'ân'ın üç yüz bin harfının her birisinde on sevaptan tâ yüz, tâ bin hasene ve meyve vermesinden, yalnız kıraat-i Kur'ân cihetiyle, defter-i a'maline hadsiz nurlar girmesi haysiyetiyle, o Zatın (a.s.m.) şahsiyet-i maneviyesi olan hakikat-i Muhammediye (a.s.m.) istikbalde bir şecere-i Tuba-i Cennet hükmünde olacağını, Allâmü'l-Guyûb, bilmiş ve görmüş ve o makama göre Kur'ân'ında o azîm ehemmiyeti vermiş. Ve fermanında, ona tebaiyeti ve sünnet-i seniyesine ittiba ile şefaatine mazhariyeti en ehemmiyetli bir mesele-i insaniye göstermiş. Ve o haşmetli şecere-i Tubanın bir çekirdeği olan şahsiyet-i beşeriyetini ve bidayetteki vaziyet-i insaniyesini, ara sıra nazara almasıdır.

İşte Kur'ân'ın tekrar edilen hakikatleri bu kıymette olduğundan, tekraratında kuvvetli ve geniş bir mu'cize-i maneviye bulunmasına fitrat-ı selime şahadet eder. Meğer, maddiyyunluk taunuyla maraz-ı kalbe ve vicdan hastalığına müptelâ ola.

1 قَدْ يَنْكِرُ الْمَرْءُ ضَوْءَ الشَّمْسِ مِنْ رَمَدٍ وَيَنْكِرُ الْقَمَّ طَعْمَ الْمَاءِ مِنْ سَقَمٍ

kaidesine dahil olur.

1. Bazen kişi, gözündeki hastalık sebebiyle güneşin ışığını yadırgar; ağır da hastalığından dolayı suyun tadını inkâr eder. (Busayrî, Kasidetü'l-Bürde.)

tebaiyet: tâbi olma.

tekrarat: tekrarlar.

ümmet: Allah tarafından kendilerine peygamber gön-

derilen ve bu peygambere inanıp bağlanan cemaat.

vaziyet-i insaniye: insanlığın durumu.

vicdan: hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı ahlâkî duygu.

zat: azamet ve ululuk sahibi kişi.

Bu Onuncu Meseleye Bir Hatime Olarak İki Haşiye

BİRİNCİSİ

Bundan on iki sene evvel işittim ki, en dehşetli ve muannit bir zındık, Kur'ân'a karşı suikastını, tercümesiyle yapmaya başlamış. Ve demiş ki: "Kur'ân tercüme edilsin, tâ ne mal olduğu bilinsin." Yani, lüzumsuz tekrarâtı herkes görsün ve tercümesi onun yerinde okunsun diye dehşetli bir plân çevirmiş.

Fakat *Risale-i Nur*'un cerh edilmez hüccetleri kat'î ispat etmiş ki, Kur'ân'ın hakikî tercümesi kabil değil. Ve lisan-ı nahvî olan lisan-ı Arabî yerinde Kur'ân'ın meziyetlerini ve nüktelerini başka lisan muhafaza edemez. Ve her bir harfi on adetten bine kadar sevap veren kelimat-ı Kur'âniyenin mu'cizâne ve cemiyetli tabirlerinin yerinde beşerin adî ve cüz'î tercümeleri tutamaz, onun yerinde camilerde okunmaz, diye *Risale-i Nur* her tarafta intişarıyla o dehşetli plânı akim bıraktı.

Fakat, o zındıktan ders alan münafıklar, yine şeytan hesabına Kur'ân güneşini üflemeyle söndürmeye, aptal çocuklar gibi, ahmakane ve divanecesine çalışmaları hikmetiyle, bana gayet sıkı ve sıkıcı ve sıkıntılı bir hâlette bu Onuncu Mesele yazdırıldı tahmin ediyorum. Başkalar ile görüşemediğim için hakikat-i hâli bilemiyorum.

adi: bayağı, değersiz.
ahmakane: ahmakçasına.
akim: neticesiz, başarısız.
beşer: insanlık.
cemiyet: toplum, topluluk.
cerh: yaralanma, bir fikri çürütme, iptal etme.

cüz'î: kıymetsiz, az, pek az, değersiz.
dehşet: korkunç.
divanecce: delice.
evvel: önce.
hakikat-i hâl: durumun gerçek yönü.
hakikî: gerçek.

hâlet: hâl.
haşiye: dipnot.
hatime: son söz.
hüccet: delil.
intişar: yayılma, nesrolunma.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kabil: mümkün.

kat'î: kesin.
kelimat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın kelimeleri.
lisan: dil.
lisan-ı Arabî: Arap dili.
lisan-ı nahvî: intizam ve kaidele-re bağlı belâgat dili.
mesele: konu, problem.
meziyet: değerlilik, fazilet.
muannit: inatçı.
mu'cizâne: mu'cizeli bir şekilde.
muhafaza: koruma.
münafık: kalbinde küfrü gizlediği hâlde Müslüman görünen.
nükte: ince mana.
plan: program.
sevap: mükâfat.
şeytan: Hz. Âdem'in üstünlüğünün kabulü anlamında ona secde edilmesi ile ilgili ilâhî emre uymadığı için semadan kovulan ve o zamandan beri Âdemoğullarını doğru yoldan çıkartmaktan geri durmayan lânetlenmiş varlık.
tabir: söz.
tekrarat: tekrarlar.
tercüme: çeviri.
zındık: Allah'ı inkâr eden, imansız.

İKİNCİ HAŞİYE

Denizli hapsinden tahliyemizden sonra meşhur Şehir Otelinin yüksek katında oturmuştum. Karşımda güzel bahçelerde kesretli kavak ağaçları birer halka-i zikir tarzında gayet lâtif, tatlı bir surette hem kendileri, hem dalları, hem yaprakları, havanın dokunmasıyla, cezbekârâne ve cazibedarâne hareketle raksları, kardeşlerimin müfarakatlarından ve yalnız kaldığımdan, hüznü ve gamlı kalbime ilişti. Birden güz ve kış mevsimi hatıra geldi ve bana bir gaflet bastı. Ben, o kemal-i neşe ile cilvelenen o nazenin kavaklara ve zihayatlara o kadar acıdım ki, gözlerim yaş ile doldu. Kâinatın süslü perdesi altındaki ademleri, firakları ihtar ve ihsasıyla, kâinat dolusu firakların, zevallerin hüznüleri başıma toplandı. Birden hakikat-i Muhammediyenin (a.s.m.) getirdiği nur, imdada yetti. O hadsiz hüznüleri ve gamları sürurlara çevirdi. Hatta o nurun herkes ve her ehl-i iman gibi, benim hakkımda milyon feyzinden yalnız o vakitte o vaziyete temas eden imdat ve tesellisi için zat-ı Muhammediyeye (a.s.m.) karşı ebediyen minnettar oldum. Şöyle ki:

Ol nazar-ı gaflet, o mübarek nazeninleri, vazifesiz, neticesiz, bir mevsimde görünüp hareketleri, neşeden deşil, belki güya ademden ve firaktan titreyerek hiçliğe düştüklerini göstermekle, herkes gibi bendeki aşk-ı beka ve hubb-u mehasin ve muhabbet-i vücud ve şefkat-i cinsiye ve alâka-i hayatiyeye medar olan damarlarıma o derece dokundu ki, böyle, dünyayı bir manevî Cehenneme ve akı bir tazip aletine çevirdiği sırada, Muhammed

adem: yokluk.
aşk-ı beka: sonsuzluk aşkı.
cazibedarâne: çekici ve cazibeli tarzda.
cezbedarâne: kendinden geçerek bir hale gelerek.
cilve: güzel ve hoş bir biçimde görünme.
derece: miktar, ölçü.
ebedi: sonu olmayan.
ehl-i iman: inananlar.
feyiz: bolluk, bereket.
firak: ayrılık.
gaflet: gafillik, endişesizlik.
gam: hüzn, keder.
güya: sanki.
güz: sonbahar.
hadsiz: sınırsız.
hakikat-i Muhammediye: Peygamber efendimizin yüce manevî makamı.
halka-i zikir: zikir halkası.
haşîye: açıklayıcı yazı.
hubb-u mehasin: güzelliklere olan sevgi.
hüzn: keder, tasa.
ihsas: hissettirme.
ihtar: hatırlatma.
imdat: yardıma yetişme, yardım isteme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kemal-i neşe: tam bir neşe.
kesret: çokluk.
lâtif: yumuşak, hoş.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
medar: dayanak, sebep.
meşhur: tanınmış.
minnettar: minnet duyarak.
muhabbet-i vücud: var olma sevgisi.
mübarek: bereketli, kutlu.
müfakat: ayrılma.

nazar-ı gaflet: mana ve mahiyetten yoksun bakış.
nazenin: cilveli, nazlı.
netice: sonuç.
nur: aydınlık, ışıık.
raks: oynama.
suret: biçim, tarz.
sürur: sevinç.

şefkat-i cinsiye: aynı cinsde duyulan şefkat ve acıma hissi.
tahliye: serbest bırakılma.
tarz: biçim, şekil.
tazip: azap verme.
teselli: avutma.
vakit: zaman.

vazife: görev.
vaziyet: durum, hâl.
zat-ı Muhammediye: Peygamber efendimizin zatı, kendisi.
zeval: yok olma.
zihayat: hayat sahibi.

Aleyhissalâtü Vesselâmin beşere hediye getirdiği nur, perdeyi kaldırdı. İdam, adem, hiçlik, vazifesizlik, abes, firak, fânîlik yerlerinde, o kavakların her birinin yaprakları adedince hikmetleri ve manaları ve—*Risale-i Nur*’da ispat edildiği gibi—üç kısma ayrılan neticeleri ve vazifeleri var diye gösterdi.

Birinci kısım, Sâni-i Zülcelâl’in esmasına bakar. Mese-lâ; nasıl ki bir usta, harika bir makineyi yapsa, onu takdir eden herkes o zata “Maşaallah, bârekâllah!” deyip alkışlar. Öyle de, o makine dahi, ondan maksut neticeleri tam tamına göstermesiyle, lisan-ı hâliyle ustasını tebrik eder, alkışlar. Her zîhayat ve her şey böyle bir makinedir; ustasını tebriklerle alkışlar.

İkinci kısım hikmetleri ise, zîhayatın ve zîşuurun nazarlarına bakar, onlara şirin bir mütalâagâh, birer kitab-ı marifet olur; manalarını zîşuurun zihinlerinde ve suretlerini kuvve-i hafızalarında ve elvah-ı misaliyede ve âlem-i gaybın defterlerinde daire-i vücutta bırakıp, sonra âlem-i şahadeti terk eder, âlem-i gayba çekilir. Demek, sûrî bir vücudu bırakır, manevî ve gaybî ve ilmî çok vücutları kazanır.

Evet, madem Allah var ve ilmi ihata eder; elbette adem, idam, hiçlik, mahv, fenâ, hakikat noktasında ehl-i imanin dünyasında yoktur. Ve kâfirlerin dünyaları ademle, firakla, hiçlikle, fânîlikle doludur. İşte bu hakikati, umurun lisanında gezen bu gelen darbimesel ders verip, der: “*Kimin için Allah var, ona her şey var; ve kimin için yoksa, her şey ona yoktur, hiçtir.*”

abes: boş, lüzumsuz iş.
adem: yokluk.
âlem-i gayp: gayp âlemi.
âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz âlem, kâinat.
bârekâllah: hayırlı ve bereketli olsun.
beşer: insanlık.

daire-i vücut: varlık dairesi.
darbimesel: ata sözü, vecize.
ehl-i iman: inananlar.
elvah-ı misaliye: örnek tablolar, misali manzaralar.
esma: isimler.
fânî: geçici.
fenâ: geçip gitme, son bulma.

firak: ayrılık.
gaybî: gayba ait.
hakikat: gerçek.
harika: olağanüstü.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

idam: yok olma.
ihata: kuşatma.
ilmi: ilimle ilgili.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kâfir: Allah’a inanmayan, dinsiz.
kısım: çeşit, nevi.
kitab-ı marifet: Allah’ı tanıtan kitap.
kuvve-i hafıza: hafıza gücü, hıfzetme, unutmama kuvveti.
lisan: dil.
lisan-ı hâl: hâl dili.
mahv: bitme, yok olma.
maksut: kastedilen.
mana: anlam.
manevî: manaya ait.
Maşaallah: ne güzel, Allah korusun.
meselâ: misal olarak, örneğin.
mütalâagâh: mütalâa yeri.
nazar: bakış.
netice: sonuç.
nokta: yön, cihet.
nur: aydınlık, ışık.
Risale-i Nur: Nur Risalesi.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.
suret: dış görünüş.
sûrî: görünüşte.
tebrik: kutlama.
tesbih: eksiklik ve noksandan uzak tutma.
umum: herkes.
vazife: görev.
vücut: varlık.
zat: azamet ve ululuk sahibi kişi.
zîhayat: hayat sahibi.
zihin: bilinç, dimağ.
zîşuur: şuur sahibi.

Elhâsıl: Nasıl ki, iman ölüm vaktinde insanı idam-ı ebedîden kurtarıyor; öyle de, herkesin hususî dünyasını dahi idamdan ve hiçlik karanlıklarından kurtarıyor. Ve küfür ise, hususan küfr-ü mutlak olsa, hem o insanı, hem hususî dünyasını ölümle idam edip manevî Cehennem zulmetlerine atar, hayatının lezzetlerini acı zehirlere çevirir. Hayat-ı dünyeviyeyi ahirete tercih edenlerin kulakları çınlasın. Gelsinler, buna ya bir çare bulsunlar veya imana girsinler, bu dehşetli hasarattan kurtulsunlar.

¹ سُجَّانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Duanıza çok muhtaç ve
size çok müştak kardeşiniz
Said Nursî

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
dehşet: korkunç.
dua: niyaz.
elhâsıl: netice itibarıyla, özetle.
hasarat: zararlar.
hayat-ı dünyeviyeye: dünyaya ait olan hayat.
hususan: özellikle.
hususî: özel, şahsî.
idam: yok olma.
idam-ı ebedî: dirilmemek üzere yok oluş.
iman: inanç, itikat.
iman: tasdik, Allah'a inanma.
küfr-ü mutlak: mutlak küfür.
küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
muhtaç: ihtiyacı olan.
müştak: arzulu.
zulüm: haksızlık, eziyet.

1. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

Yirmi Altıncı Söz

Kader Risalesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ آلا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ¹
وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ²

KADER ile cüz-i ihtiyarî iki mesele-i mühimmedir. Ona dair Dört Mebhas içinde birkaç sırlarını açmaya çalışacağız.

Birinci Mebhas

Kader ve cüz-i ihtiyarî İslâmiyetin ve imanın nihayet hududunu gösteren, hâlî ve vicdanî bir imanın cüzlerindendir. Yoksa ilmî ve nazarî değillerdir. Yani, mü'min, her şeyi, hatta fiilini, nefsini Cenab-ı Hakka vere vere, tâ nihayette teklif ve mes'uliyetten kurtulmamak için, cüz-i ihtiyarî önüne çıkıyor; ona "Mes'ul ve mükellefsin" der. Sonra, ondan sudûr eden iyilikler ve kemalât ile mağrur olmamak için, kader karşısına geliyor; der: "Haddini bil, yapan sen değilsin."

* Yirmi Altıncı Söz, Barla'da 1926-34 yılları arasında Türkçe olarak telif edilmiştir.

hâlî: davranış, hareketle ilgili.
Hicr Suresi: Kur'ân-ı Kerim'in 15. suresi.
hudut: sınırlar.
ilmî: ilim ile ilgili.
kader: Cenab-ı Hakkın her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.
kemalât: iyilikler, kemaller.
Levh-i Mahfuz: her şeyin hayatının Cenab-ı Hak tarafından yazılması, korunması.
mağrur: gururlu, kibirli.
mebhas: kısım, bölüm.
mesele-i mühimme: önemli mesele.
mes'ul: sorumlu.
mes'uliyet: sorumluluk.
miktar: ölçü.
mükellef: yükümlü.
mü'min: iman eden, inanan.
nazarî: uygulanmamış, teorik.
nefis: kendisi.
nihayet: son, uç, en sonunda.
Rahim: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi, çok bağışlayıcı olan Allah.
Rahman: sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.
sudûr: çıkma.
teklif: yükümlülük.
vicdanî: vicdan ile ilgili, iç duygu ile ilgili.

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. • Hiçbir şey yoktur ki, hazineleri bizim yanımızda olmasın. Her şeyi Biz belirli bir miktar ile indiririz. (Hicr Suresi: 21.)

2. Biz her şeyi Levh-i Mahfuz'da tek tek yazdık. (Yâsin Suresi: 12.)

Cenab-ı Hak: şeref ve azamet sahibi yüce Allah.
cüz: kısım, bölüm.

cüz-i ihtiyarî: dilediği gibi hareket edebilme seçim gücü, irade.

dair: ait, ilgili.
fiil: davranış, iş, hareket.
had: yetki, sınır.

Evet, kader, cüz-i ihtiyarî, iman ve İslâmiyetin nihayet meratibinde; kader, nefsi gururdan; ve cüz-i ihtiyarî, adem-i mes'uliyetten kurtarmak içindir ki, mesail-i imaniyeye girmişler. Yoksa, mütemerrit nüfus-u emmarenin işledikleri seyyiatının mes'uliyetinden kendilerini kurtarmak için kadere yapışmak ve onlara in'am olunan mehasinle iftihar etmek, gururlanmak, cüz-i ihtiyariye istinat etmek, bütün bütün sırr-ı kadere ve hikmet-i cüz-i ihtiyariyeye zıt bir harekete sebebiyet veren ilmi meseleler değildir.

adem-i mes'uliyet: sorumsuzluk, mes'uliyetsizlik.
akide: inanç.
atalet: tembellik.
avam: yüksek tabakadan olmayan; halk tabakası.
cây-ı istimal: kullanım alanı.
cüz-i ihtiyarî: arzu serbestliği; dilediği gibi hareket edebilme kabiliyeti; irade.
dâî: dua eden, duacı.
fahir: büyüklenme, gururlanma.
gurur: kendini beğenmişlik; kibir, kendini yüksek ve değerli tutma hissi.
hasenat: güzellikler, iyilikler.
icat: yoktan var etme.
iftihar: övünme, gururlanma.
iktiza: gerektirme.
ilmi: ilme dair.
iman: inanma, inanç, itikat.
in'am: ihsan etme, nimetlendirme.
istikbalîyat: geleceğe ait şeyler.
kader: Cenab-ı Hakkın her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması; takdir, lâhî hüküm.
kesb-i istihkak: hak etme.
kudret-i Rabbaniye: her şeyi terbiye eden Allah'ın sonsuz kudret ve kuvveti.
maasi: günahlar, isyanlar.
manen: iç varlık bakımından, mana itibarıyla.
mastar: kaynak.
maziyyat: geçmişe ait şeyler.
mehasin: güzellikler, hüsünler, iyilikler.
meratip: mertebeler, basamaklar, dereceler.
merci: merkez, kaynak.
mesail-i imaniye: imanî meseleler.
mesaip: güçlükler, felâketler.
mesale: düşünülp halledilecek iş ve husus.
mes'ul: sorumlu, yükümlü.
mes'uliyet: sorumluluk.
mütemerrit: inatçı; kötü fiilinde direnen.
müthiş: dehşetli.

Evet, manen terakki etmeyen avam içinde, kaderin cây-ı istimali var; fakat, o da maziyyat ve mesaiptedir ki, ye'sin ve hüznün ilâcıdır. Yoksa, maasi ve istikbalîyat değildir ki, sefahate ve ataletle sebep olsun. Demek, *kader meselesi teklif ve mes'uliyetten kurtarmak için değil, belki fahir ve gururdan kurtarmak içindir ki, imana girmiş. Cüz-i ihtiyarî, seyyiata merci olmak içindir ki akideye dahil olmuş; yoksa mehasine mastar olarak tefer'un etmek için değildir.*

Evet, Kur'ân'ın dediği gibi, insan, seyyiatından tamamen mes'uldür. Çünkü, seyyiatı isteyen odur. Seyyiat, tahribat nev'inden olduğu için, insan bir seyyie ile çok tahribat yapabilir. Müthiş bir cezaya kesb-i istihkak eder: bir kibrit ile bir evi yakmak gibi. Fakat, hasenatta iftihara hakkı yoktur; onda, onun hakkı pek azdır. Çünkü, hasenatı isteyen, iktiza eden rahmet-i İlâhiye ve icat eden kudret-i Rabbaniyedir. Sual ve cevap, dâî ve sebep, ikisi

nefis: insanı kötülüğe sevk eden güç.
nev: çeşit, cins.
nihayet: son, uç.
nüfus-u emmare: kötülüğü emreden nefisler.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti.

sefahat: zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.
seyyiat: seyyieler, kötülükler, günahlar.
seyyie: kötülük, günah.
sual: isteme, dileme.
tahribat: yıkımlar, bozmalar, bozulmalar.

tefer'un: firavunlaşma, iyilikleri nefisine mal etme, kibirlenme.
teklif: yükümlülük.
terakki: yükselme, gelişme.
yeis: ümitsizlik, karamsarlık.
zıt: aykırı.

de Hak'tandır. İnsan, yalnız dua ile, iman ile, şuur ile, rıza ile, onlara sahip olur.

Fakat seyyiatı isteyen, nefis-i insaniyedir—ya istidat ile, ya ihtiyar ile. Nasıl ki beyaz, güzel güneşin zıyasından bazı maddeler, siyahlık ve taaffün alır; o siyahlık onun istidadına aittir. Fakat, o seyyiatı çok mesalihi tazammun eden bir kanun-u İlâhî ile icat eden, yine Hak'tır. Demek, sebebiyet ve sual, nefistendir ki, mes'uliyeti o çeker. Hakka ait olan halk ve icat ise, daha başka güzel netice ve meyveleri olduğu için, güzeldir, hayırdır.

İşte, şu sırdandır ki, *kisb-i şer, şerdir; halk-ı şer, şer değildir.* Nasıl ki pek çok mesalihi tazammun eden bir yağmurdan zarar gören tembel bir adam, diyemez “Yağmur rahmet değil.” *Evet, halk ve icatta bir şerr-i cüz'î ile beraber hayr-ı kesir vardır. Bir şerr-i cüz'î için hayr-ı kesiri terk etmek, şerr-i kesir olur. Onun için, o şerr-i cüz'î hayır hükmüne geçer. İcad-ı İlâhîde şer ve çirkinlik yoktur; belki, abdin kisbine ve istidadına aittir.*

Hem nasıl kader-i İlâhî netice ve meyveler itibarıyla şerden ve çirkinlikten münezzehtir; öyle de, illet ve sebep itibarıyla dahi zulümden ve kubuhtan mukaddestir. Çünkü, kader hakikî illetlere bakar, adalet eder; insanlar, zahiri gördükleri illetlere hükümlerini bina eder, kaderin aynı adaletinde zulme düşerler. Meselâ, hâkim seni sirketle mahkûm edip, hapsedti. Hâlbuki, sen sânk değilsin; fakat, kimse bilmez gizli bir katlin var. İşte, kader-i İlâhî dahi seni o hapisle mahkûm etmiş. Fakat, kader, o gizli

abd: kul.
adalet: hakkaniyet, âdillik; her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi.
bina etmek: dayama, dayan-dırma.
çirkinlik: güzel olmayan.
dua: yalvarma, yakarış, niyaz.

Hak: varlığı hak olan ve her hakkın sahibi olan Allah.
hakikî: gerçek.
hâkim: yargıç, kanun uygulayan kimse.
halk: yaratma, yaratış, icat.
halk-ı şer: şerrin yaratılışı, şerri yaratma.

hayır: güzellik, iyilik.
hayr-ı kesir: içinde pek çok hayır ve fayda bulunan.
hükmüne: durumuna, yerine.
hüküm: bir konu hakkında verilen karar.
icad-ı İlâhî: Cenab-ı Hakkin bir şeyi yaratması.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
ihtiyar: seçme, tercih.
illet: sebep, gaye.
iman: inanma, inanç.
istidat: kabiliyet, yetenek.
itibarıyla: ...a bakarak, nokta-i nazarından.
kader: Cenab-ı Hakkin her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması; takdir, İlâhî hüküm.
kader-i İlâhî: İlâhî kader, Allah'ın kader kanunu.
kanun-u İlâhî: İlâhî kanun, İlâhî irade.
katl: öldürme, katletme.
kesb: çalışma, yapma.
kisb-i şer: şerri işleme, yapma.
kubuh: çirkinlik, kabahat.
mahkûm: hüküm giymiş, hükümlü.
mesalih: maslahatlar, faydalar.
mes'uliyet: sorumluluk.
mukaddes: kusur ve noksanlardan uzak olan.
münezzeh: tenzih edilmiş, uzak.
nefis: kötü vasıfları kendinde toplayan, kötülüğe sevk eden, şehvî istekleri kamçılıyıp hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nefs-i insaniye: insanın kendisi.
netice: sonuç, semere.
rahmet: faydalı nimet.
rıza: razı olma.
sânk: hırsız.
seyyiat: fenalıklar, kötülükler; seyyieler.
sirkat: hırsızlık, çalma.
sual: dileme, isteme.
şer: kötülük, fenalık, günah.
şerr-i cüz'î: az miktardaki kötülük, fenalık, günah.
şerr-i kesir: pek büyük kötülük, fenalık.
şuur: anlayış, idrak, bilinç.
taaffün: çürüyüp kokuşma.
tazammun: ihtiva etme, içinde bulundurma.
zahiri: görünen, görünürdeki.
ziya: ışıık.
zulüm: haksızlık, adaletsizlik.

abd-i mü'min: inanan kul.
abes: faydasız, boş ve manasız.
adalet: hakkaniyet, âdillik.
adem: yokluk, hiçlik.
adem-i ifa: görevi yapamama.
asıl: birinci derecede önemli olan.
asi: isyan eden, karşı gelen.
azım: pek büyük.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
cihetle: bakımından.
cüz-i ihtiyari: Cenab-ı Hak tarafından insana verilen arzu serbestliği; dilediği gibi hareket edebilme kabiliyeti.
çendan: gerçekten.
delâil-i vahdaniyet: Allah'ın her varlıktaki birlik delilleri.
ehemmiyet: kıymet, değer, önem.
elcevap: cevap, cevaben.
emr-i ademî: bir şeyin yok olmasına sebep olacak bir iş.
emr-i itibarî: aslında olmadığı hâlde var olduğu kabul edilen emir, iş.
esma-i ilâhiye: Allah'ın isimleri.
fer': ikinci derecede önemli olan.
gark: batma, batırma.
hademe: hizmetçi, görevli.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hâkim: yargıç, kanun uygulayan kimse.
Hâlık-ı Arz ve Semavat: göklerin ve yerin yaratıcısı, Allah.
hükmünde: durumunda, yerinde.
icad-ı ilâhî: Cenab-ı Hakkın bir şeyi yaratması.
icad: vücuda getirme, yoktan var etme.
illet: sebep.
iptal: hükümsüz bırakma.
isyan: baş kaldırma, karşı gelme.
itibarıyla: bakımından, açısından.
kabiliyet: yetenek, yeterlilik.
kader: Cenab-ı Hakkın her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması, olmuş ve olacak her şeyi bilmesi.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler, varlıklar.
kıyas: karşılaştırma, oranlama.
kıymet: değer.
kisb: çalışma; işleme, yapma.
kubuh: çirkinlik, kabahat, kötülük.
Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim.
küfür: Allah'ın inkâr etme, inançsızlık.
mahkûm: hüküm giymiş, hükümlü.
masiyet: itaatsizlik, isyan, günah.
masum: suçsuz.
mebde: evvel, başlangıç.
melâike: melekler.

katlin için mahkûm edip adalet etmiş; hâkim ise, sen ondan masum olduğun sirkate binaen mahkûm ettiği için zulmetmiştir. İşte, şey-i vahitte iki cihetle kader ve icad-ı İlâhînin adaleti ve insan kisbinin zulmü görüldüğü gibi; başka şeyleri buna kıyas et. Demek, kader ve icad-ı İlâhî mebdde ve münteha, asıl ve fer', illet ve neticeler itibarıyla şerden ve kubuhtan ve zulümden münezzehtir.

Eğer denilse: "Madem cüz-i ihtiyarînin icada kabiliyeti yok, bir emr-i itibarî hükmünde olan kispden başka insanın elinde bir şey bulunmuyor; nasıl oluyor ki, Kur'an-ı Mu'cizülbeyan'da Hâlık-ı Semavat ve Arza karşı, insana asi ve düşman vaziyeti verilmiş, Hâlık-ı Arz ve Semavat ondan azım şikâyetler ediyor, o asi insana karşı abd-i mü'mine yardım için Kendini ve melâikesini tahşit ediyor, ona azım bir ehemmiyet veriyor?"

Elcevap: Çünkü küfür ve isyan ve seyyie, tahriptir, ademdir. Hâlbuki, azım tahribat ve hadsiz ademler, bir tek emr-i itibarîye ve ademîye terettüp edebilir. Nasıl ki, bir azım sefinenin dümencisi vazifesinin adem-i ifasıyla, sefine gark olup, bütün hademelerin netice-i sa'yeleri iptal olur; bütün o tahribat, bir ademe terettüp ediyor. Öyle de, küfür ve masiyet, adem ve tahrip nev'inden olduğu için, cüz-i ihtiyarî bir emr-i itibarî ile onları tahrik edip, müthiş netaice sebebiyet verebilir. Zira, küfür çendan bir seyyiedir; fakat, bütün kâinatı kıymetsizlikle ve abesiyetle tahkir ve delâil-i vahdaniyeti gösteren bütün mevcudatı tekzip ve bütün tecelliyat-ı esmayı tezyif olduğundan, bütün kâinat ve mevcudat ve esma-i İlâhiye

mevcudat: var olan her şey.
münezzeh: tenzih edilmiş, uzak.
münteha: nihayet, son.
müthiş: dehşetli.
netaiç: neticeler, sonuçlar.
netice: sonuç.
netice-i sa'y: çalışma ve gayretlerin neticesi.
nev: tür, çeşit, cins.
sefine: gemi.
seyyie: fenalık, kötülük, günah.
sirkat: hırsızlık, çalma.
ser: kötülük, fenalık, günah.
sey-i vahit: bir tek şey, bir mesele.
tahkir: aşağılama, hakaret.
tahribat: tahripler, yıkıp bozmalar.
tahrik: harekete geçirme.
tahrip: harap etme, yıkma, bozma.
tahtşit: yardım etme, destekleme.
tecelliyat-ı esma: Cenab-ı

Hakka ait isimlerin yaratılmışlar, varlıklar üzerindeki tecellileri, görüntüleri.
tekzip: yalanlama, inkâr etme.
terettüp: ait olma, icap etme, gerekme.
tezyif: küçük görme, aşağılama.
vazife: görev, ödev.
vaziyet: durum, duruş.
zira: çünkü.
zulüm: haksızlık, adaletsizlik.

namına, Cenab-ı Hak, kâfirden şedit şikâyet ve dehşetli tehdidat etmek, ayn-ı hikmettir ve ebedî azap vermek, ayn-ı adalettir.

Madem insan küfür ve isyanla tahribat tarafına gidiyor; az bir hizmetle pek çok işleri yapar. Onun için, ehl-i iman, onlara karşı Cenab-ı Hakkın inayet-i azîmine muhtaçtır. Çünkü, on kuvvetli adam bir evin muhafazasını ve tamiratını deruhte etse, haylaz bir çocuğun o haneye ateş vermeye çalışmasına karşı, o çocuğun velisine, belki padişahına müracaata, yalvarmaya mecbur olması gibi; mü'minlerin de, böyle edepsiz ehl-i isyana karşı dayanmak için, Cenab-ı Hakkın çok inayatına muhtaçtırlar.

Elhâsıl: Eğer kader ve cüz-i ihtiyarîden bahseden adam ehl-i huzur ve kemal-i iman sahibi ise, kâinatı ve nefsini Cenab-ı Hakka verir, Onun tasarrufunda bilir. O vakit hakkı var, kaderden ve cüz'î ihtiyarîden bahsetsin. Çünkü, madem nefsini ve her şeyi Cenab-ı Hak'tan bilir. O vakit, cüz-i ihtiyarîye istinat ederek mes'uliyeti deruhte eder, seyyiata merciyeti kabul edip Rabbinin takdis eder, daire-i ubudiyette kalıp teklif-i İlâhiyeyi zimmetine alır. Hem, kendinden sudûr eden kemalât ve hasenat ile gururlanmamak için kadere bakar, fahir yerine şükreder. Başına gelen musibetlerde kaderi görür, sabreder.

Eğer kader ve cüz-i ihtiyarîden bahseden adam ehl-i gaflet ise, o vakit kaderden ve cüz-i ihtiyarîden bahse hakkı yoktur. Çünkü, nefis-i emmaresi, gaflet veya dalâlet saikasıyla kâinatı esbaba verip, Allah'ın malını onlara

haylaz: yaramaz.

inayat: lütüflar, iyilikler, yardımlar.

inayet-i azim: sonsuz yardım, destek.

istinat: dayanma, güvenme, itimat etme.

isyan: baş kaldırma, karşı gelme, itaatsizlik.

kader: Cenab-ı Hakkın her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.

kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kemalât: iyilikler, kemaller.

kemal-i iman: tam ve mükemmel iman.

küfür: Allah'ı inkâr etme, inançsızlık.

mecbur: bir işi yapma zorunda kalmış.

merciyet: dönüş yeri, çıkış yeri.

mes'uliyet: sorumluluk.

muhafaza: koruma, saklama.

muhtaç: ihtiyacı olan.

musibet: felâket, belâ.

mü'min: iman eden, inanan.

müracaat: baş vurma.

nefis: insanın kendisi, öz varlık.

nefis-i emmare: kötülüğü emreden nefis.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

saika: sebep.

seyyiat: seyyieler, kötülükler, günahlar.

sudûr: meydana çıkma.

şedit: şiddetli.

şikâyet: yakınma.

şükretmek: nimet ve iyiliğin sahibini tanıma ve ona karşı minnet duygusunu ifade etmek.

tahribat: tahripler, yıkip bozmalarda.

takdis: yüceltme, mukaddesleştirme.

tasarruf: kullanım hakkı.

tehdidat: tehditler.

teklif-i İlâhiye: Allah'ın teklif ve emirleri.

vakit: zaman.

veli: sahip, bir çocuk veya kadının durumundan sorumlu olan kimse.

zimmet: üstlenme, sahip çıkma.

ayn-ı adalet: adaletin tâ kendisi.

ayn-ı hikmet: hikmetin tâ kendisi.

azap: şiddetli ceza.

Cenab-ı Hak: şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

cüz-i ihtiyarî: arzu serbestliği; dilediği gibi hareket edebilme kabiliyeti.

daire-i ubudiyet: kulluk daire-i.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak, batıla yönelme.

dehşetli: ürkütücü, korku verici.

deruhte: üstüne alma, üstlenme.

ebedî: sonu olmayan, sürekli.

edepsiz: terbiyesiz, ahlâksız.

ehl-i gaflet: dünyaya daldığı için ahiretin farkında olmayan.

ehl-i huzur: huzur sahipleri.

ehl-i iman: inananlar, iman sahipleri.

ehl-i isyan: isyan edenler, baş kaldıranlar.

elhâsıl: sonuç olarak, özetle.

esbab: nedenler, sebepler.

fahir: gururlanma, kibirlenme.

gaflet: Allah'tan uzaklaşp nefsinin arzularına dalma.

hak: pay.

hane: ev, mesken.

hasenat: güzellikler, iyilikler.

taksim eder; kendini de kendine temlik eder. Fiilini kendine ve esbaba verir; mes'uliyeti ve kusuru kadere havale eder. O vakit, nihayette Cenab-ı Hakka verilecek olan cüz-i ihtiyarî ve en nihayette medar-ı nazar olacak olan kader bahsi manasızdır. Yalnız, bütün bütün onların hikmetine zıt ve mes'uliyetten kurtulmak için bir desise-i nefsiyedir.

İkinci Mebhas

Ehl-i ilme mahsus, ^(HAŞİYE) ince bir tetkik-i ilmîdir.

Eğer desen: “Kader ile cüz-i ihtiyarî nasıl tevfiğ edilebilir?”

Elcevap: Yedi vecihle.

• *Birincisi:* Elbette kâinatın intizam ve mizan lisanıyla hikmet ve adalete şahadet ettiği bir Âdil-i Hakîm, insan için medar-ı sevap ve ikap olacak, mahiyeti meçhul bir cüz-i ihtiyarî vermiştir. O Âdil-i Hakîm'in pek çok hikmetini bilmediğimiz gibi, şu cüz-i ihtiyarînin kaderle nasıl tevfiğ edildiğini bilmediğimiz, olmamasına delâlet etmez.

• *İkincisi:* Bizzarure herkes kendisinde bir ihtiyar hisseder; o ihtiyarın vücudunu vicdanen bilir. Mevcudatın mahiyetini bilmek ayrıdır, vücudunu bilmek ayrıdır.

HAŞİYE: Bu İkinci Mebhas, en derin ve en müşkül bir sırr-ı kader meselesidir. Bütün ulema-i muhakkikince en ehemmiyetli ve münazaralı bir mesele-i akaid-i kelâmiyedir; Risale-i Nur tam halletmiş.

adalet: hakkaniyet ve doğruluk.
Âdil-i Hakîm: hikmet ve adaletle iş görüp tasarruf eden, Allah.
bahis: konu.
bizzarure: zarurî olarak, mecburen.
Cenab-ı Hak: şeref ve azamet sahibi yüce Allah.
cüz-i ihtiyarî: arzu serbestliği; dilediği gibi hareket edebilme kabiliyeti; irade, seçim gücü.
delâlet: işaret, delil olma, gösterme.
desise-i nefsiye: nefse ait aldatmaca.
ehemmiyet: pek önemli olma, değerlilik.
ehl-i ilim: ilim sahipleri.
esbap: nedenler, sebepler.
fiil: davranış, hareket.
haşiye: dipnot.
havale: bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma, üstüne bırakma.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı ve tam yerli yerinde olması; herkesin bilmediği gizli sebep.
hissetmek: algılamak.
ihtiyar: seçme, tercih kabiliyeti.
ikap: cezalandırma.
intizam: düzgün olma, düzgünlük.
kader: Cenab-ı Hakkın her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kusur: eksiklik, noksan, kabahat.
lisan: dil.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, iç yüzü.
mahsus: has, ait.
manasız: anlamsız.
mebhas: kısım, bölüm.
meçhul: bilinmeyen.
medar-ı nazar: göz önünde bulundurulması gereken.
medar-ı sevap: sevap ve hayır sebebi.
mes'uliyet: sorumluluk.
mesele-i akaid-i kelâmiye: itika-

da, imana ait meseleler.
mevcudat: yaratılmış şeylerin tamamı, varlıklar.
mizan: ölçü.
münazara: bir konu üzerinde yapılan tartışma.
müşkül: güç, zor.
nihayet: en sonunda.

sırr-ı kader: kaderin sırrı, kâderin hikmeti.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
taksim: paylaşırma.
temlik: mülk olarak verme.
tetkik-i ilmî: ilmî derinlik, incelik.
tevfiğ: bağdaştırma.

ulema-i muhakkikîn: hakikatî araştıran büyük âlimler.
vakit: zaman.
vecih: yön, şekil, cihet.
vicdanen: vicdan açısından, bakımından.
vücut: varlık.
zıt: bir şeyin tersi, karşıt.

Çok şeyler var, vücudu bizce bedihî olduğu hâlde, mahiyeti bizce meçhul. İşte şu cüz-i ihtiyarî öyleler sırasına girebilir. Her şey malûmatımıza münhasır değildir. Adem-i ilmimiz, onun ademine delâlet etmez.

• **Üçüncüsü:** Cüz-i ihtiyarî, kadere münafi değil; belki, kader ihtiyarı teyit eder. Çünkü, kader, ilm-i İlâhînin bir nev'idir. İlm-i İlâhî, ihtiyarımıza taallûk etmiş. Öyle ise, ihtiyarı teyit ediyor, iptal etmiyor.

• **Dördüncüsü:** Kader, ilim nev'indendir. İlim, malûma tâbidir. Yani, nasıl olacak, öyle taallûk ediyor. Yoksa, malûm, ilme tâbi değil. Yani, ilim desatiri, malûmu, haricî vücud noktasında idare etmek için esas değil. Çünkü, malûmun zatı ve vücud-u haricîsi, iradeye bakar ve kudrete istinat eder.

Hem, ezel, mazi silsilesinin bir ucu değil ki, eşyanın vücudunda esas tutulup ona göre bir mecburiyet tasavvur edilsin. Belki, ezel, mazi ve hâl ve istikbali birden tutar, yüksekte bakar bir âyine-misaldir. Öyle ise, daire-i mümkinat içinde uzanıp giden zamanın mazi tarafında bir uç tahayyül edip, ona “ezel” deyip, o ezel ilmine, eşyanın tertiple girmesini ve kendisini onun haricinde tevehhüm etmesi, ona göre muhakeme etmek hakikat değildir.

Şu sırrın keşfi için şu misale bak: Senin elinde bir âyine bulunsa, sağ tarafındaki mesafe mazi, sol tarafındaki mesafe müstakbel farz edilse, o âyine yalnız mukabilini tutar. Sonra, o iki tarafı bir tertip ile tutar; çoğunu

ilm-i ilâhî: Allah'ın sonsuz ilmi.
irade: karar verebilme gücü.
istikbal: gelecek, gelecek zaman.
istinat: dayanma.
kader: Cenab-ı Hakkın her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, iç yüzü.
malûm: bilinen.
malûmat: bilgiler.
mazi: geçmiş zaman.
mecburiyet: zorunluluk.
meçhul: bilinmeyen.
misal: örnek.
muhakeme: düşünme, akıl yürütme.
mukabil: karşı, karşılık.
münafi: zıt, aykırı.
münhasır: sınırlanmış, sınırlı.
müstakbel: gelecek, gelecek zaman.
nev': çeşit, cins, tür.
silsile: birbirini takip eden şeylerin meydana getirdiği sıra.
taallûk: alâkalı oluş, bağlılık.
tâbi: bağlı bulunmak, bağlılık.
tahayyül: hayalinde canlandırma.
tasavvur: düşünme, tasarlama.
tertip: düzen, nizam.
tevehhüm: gerçekte var olmayana var kabul etme.
teyit: destekleme, kuvvetlendirme.
vücud-u haricî: dış görünüşü.
vücüt: varlık.
zat: kişi, şahıs.

adem: yokluk.
adem-i ilim: ilmimiz ve bilgimiz dahilinde olmayan.
âyine: ayna.
âyinemisal: ayna gibi.
bedihi: açık ve ortada olan, aşikâr.

cüz-i ihtiyarî: seçim gücü, irade, dilediği gibi hareket edebilme kabiliyeti.
daire-i mümkinat: kâinat, imkân âlemi.
delâlet: işaret, delil olma, gösterme.
desatir: düsturlar, kaideler.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman.
farz: var sayma.
hakikat: gerçek, doğru.
hâl: şimdiki zaman.
haricî: dışarıya ait, dışla ilgili.
haric: bir şeyin dışı, dışarı.
ihtiyar: tercih, hür irade.

tutamaz. O âyine ne kadar aşağı ise, o kadar az görür. Fakat, o âyine ile yükseğe çıktıkça, o âyinenin mukabil dairesi genişlenir; git gide, bütün iki taraf mesafeyi birden, bir anda tutar. İşte şu âyine, şu vaziyette onun irtisamında, o mesafelerde cereyan eden hâlât birbirine mukaddem muahhar, muvafık muhalif denilmez.

İşte, *kader, ilm-i ezeli*den olduğu için; *ilm-i ezeli*, *hadi-sin* tabiriyle, *manzar-ı âlâdan*, *ezelden ebede* kadar her şey, *olmuş ve olacak*, *birden tutar*, *ihata eder bir makam-ı âlâdadır*. Biz ve muhakematımız, onun haricinde olamaz ki, mazi mesafesinde bir âyine tarzında olsun.

• *Beşincisi*: Kader, sebeple müsebbebe bir taallûku var. Yani, şu müsebbep, şu sebeple vukua gelecek. Öyle ise, denilmesin ki, “Madem filân adamın ölmesi, filân vakitte mukadderdir; cüz-i ihtiyarıyla tüfek atan adamın ne kabahati var? Atmasaydı, yine ölecekti?”

Sual: Niçin denilmesin?

Elcevap: Çünkü, kader onun ölmesini onun tüfeğiyle tayin etmiştir. Eğer onun tüfek atmamasını farz etsen, o vakit kaderin adem-i taallûkunu farz ediyorsun. O vakit ölmesini ne ile hükmedeceksin? Ya Cebrî gibi, sebebe ayrı, müsebbebe ayrı birer kader tasavvur etsen, veyahut Mutezile gibi, kaderi inkâr etsen, Ehl-i Sünnet ve Cemaati bırakıp fırka-i dâlleye girersin. Öyle ise, biz ehl-i hak deriz ki, “Tüfek atmasaydı, ölmesi bizce meçhul.” Cebrî der: “Atmasaydı yine ölecekti.” Mutezile der: “Atmasaydı ölmeyecekti.”

adem-i taallûk: alâkasızlık, alâkası bulunmama.

âyine: ayna.

Cebrî: Cebriye fırkasından olan.

cereyan: olma, meydana gelme.

cüz-i ihtiyarı: seçim gücü, irade, dilediği gibi hareket edebilme kabiliyeti.

ebed: sonu olmayan gelecek zaman, sonsuzluk.

ehl-i hak: hak yolunda olan; ehl-i sünnet.

ehl-i sünnet ve cemaat: İslâmı ilk günkü saflığıyla kabul edip, Hz. Peygamberin sünnetinden ve yolundan ayrılmayanlar.

ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman.

farz etme: var sayma.

filân: ismi belli olmayan özel ismin yerini tutar.

fırka-i dâlle: hak yoldan ayrılmış topluluk.

hadis: Peygamberimizin sözü, emir ve hareketi.

hâlât: hâller, durumlar.

haric: dışında.

hükmetmek: karar vermek.

ihata: kuşatma.

ilm-i ezeli: Cenab-ı Hakkın sonsuz ezeli ilmi.

inkâr: reddetme, inanmama.

irtisam: resmolma, resimleme.

kabahat: suç.

kader: Cenab-ı Hakkın her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.

makam-ı âlâ: en yüksek, yüce ve kudsî makam.

manzar-ı âlâ: en yüce ve kudsî bakış yeri.

mazi: geçmiş zaman.

meçhul: bilinmeyen.

mesafe: uzaklık.

muahhar: sonra olan, sonraki.

muhakemat: düşünmeler, akıl yürütmeler.

muhalif: aykırılık gösteren, uy-

mayan.

mukabil: karşı, karşılık.

mukaddem: zaman bakımından önde olan, önceki.

mukadder: Allah tarafından ezelde takdir olunmuş.

Mutezile: Emevîler devrinde ortaya çıkan, meseleleri sırf akılla izaha çalışan, akli esas-

lara dayanarak kul, filinin yaratıcısıdır demekle kaderi inkâr yoluna giden ve hak mezheplerden ayrılan itikadî bir fırka.

muvafık: uygun.

müsebbep: sebep olunarak meydana getirilen.

sual: soru.

taallûk: alâka, ilgi.

tabir: ifade, söz.

tarz: şekil, biçim.

tasavvur: zihinde şekillendirme, tasarlama.

tayin: belirleme, belirli kılma.

vakit: zaman.

vaziyet: durum, duruş.

vuku: meydana gelme.

• **Altıncısı:** (HAŞİYE 1) Cüz-i ihtiyarînin üssülesası olan meyelân, Matürîdîce bir emr-i itibarîdir, abde verilebilir. Fakat, Eş'arî, ona mevcut nazarıyla baktığı için, abde vermemiş; fakat o meyelândaki tasarruf, Eş'ariyece bir emr-i itibarîdir. Öyle ise, o meyelân, o tasarruf bir emr-i nisbîdir; muhakkak bir vücud-u haricîsi yoktur. Emr-i itibarî ise, illet-i tamme istemez ki, illet-i tamme vücudu için lüzum ve zaruret ve vücud ortaya girip, ihtiyarı ref' etsin. Belki, o emr-i itibarînin illeti bir rüçhaniyet derecesinde bir vaziyet alsa, o emr-i itibarî sübut bulabilir. Öyle ise, o anda onu terk edebilir. Kur'an ona o anda diyebilir ki, "Şu şerdir, yapma."

Evet, eğer abd, hâlık-ı ef'ali bulunsaydı ve icada iktidarı olsaydı, o vakit ihtiyarı ref' olurdu. Çünkü ilm-i usul ve hikmette, مَا لَمْ يَجِبْ لَمْ يَوْجَدْ kaidesine mukarrerdir ki, "Bir şey vacip olmazsa, vücuda gelmez." Yani, illet-i tamme bulunacak; sonra vücuda gelebilir. İlet-i tamme ise, malûlû, bizzarure ve bilvücup iktiza ediyor. O vakit ihtiyar kalmaz.

Eğer desen: Tercih bilâmüreccih muhaldir. (HAŞİYE 2) Hâlbuki, o emr-i itibarî dediğimiz kışb-i insanî, bazen yapmak ve bazen yapmamak, eğer mucip bir müreccih bulunmazsa, tercih bilâmüreccih lâzım gelir. Şu ise, usul-ü kelâmiyenin en mühim bir esasını hedmeder."

HAŞİYE 1: Gayet müdakkik âlimlere mahsus bir hakikattir.

HAŞİYE 2: Tereccüh ayındır, tercih ayındır; çok fark var.

abd: kul, insan.
âlim: ilim adamı.
bilâmüreccih: tercih ettiren sebep olmaksızın.
bilvücup: olması gereken, vacip olan.
bizzarure: zarurî olarak, mecburen.
cüz-i ihtiyarî: seçim gücü,

irade, dilediği gibi hareket edebilme kabiliyeti.
emr-i itibarî: hakikatte olmadığı hâlde var olduğu kabul edilen emir, iş.
emr-i nisbî: bir diğerine göre var olduğu kabul edilen iş, olgu.
ene: ben, benlik.

esas: kural, kaide.
Eş'arî: Ehl-i Sünnet itikadına, ayet ve hadislerle tercümanlık edip yaptığı şerh ve izahlarla büyük hizmet eden bir hak mezhep.
Eş'ariye: Ebu'l-Hasan el-Eş'arî tarafından kurulan kelâm mektebi; bu guruba mensup.

gayet: çok, oldukça.
hakikat: gerçek, esas.
hâlık-ı ef'al: fiillerin ve hareketlerin yaratıcısı.
hasiye: dipnot.
hedm: yıkma, çürütme.
icad: vücuda getirme, yoktan var etme.
ihhtiyar: seçim, tercih.
iktidar: güç, kabiliyet.
iktiza: gerektirme.
illet: sebep.
illet-i tamme: her hangi bir şeyin var olması için gereken sebeplerin tamamı.
ilm-i usul ve hikmet: delillerden hükmün nasıl çıkarılacağını öğreten ilim, İslâmın mantık metodolojisi.
kaide: esas, kural.
kışb-i insanî: insanın fiil ve amelî.
Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
mahsus: ait, bir şeye veya kişiye has olan.
malûl: illetin yani sebebin doğurduğu sonuç; illetli.
Matürîdî: bkz. Şahıs Bilgileri.
mevcut: var olan.
meyelân: meyletme, eğilim.
mucip: icap eden, gereken.
muhakkak: kesin.
muhâl: imkânsız, olması mümkün olmayan.
mukarrer: kararlaştırılmış, kesinlik kazanmış.
müdakkik: inceden inceye dikkatle araştıran.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
müreccih: tercih ettiren sebep.
nazar: düşünme, dikkat.
ref': kaldırma, hükümsüz bırakma.
rüçhaniyet: üstün olma hâli, üstünlük.
sübut: sabit olma, gerçekleşme.
şer: kötü, çirkin.
tasarruf: kullanım, hak.
tercih bilâmüreccih: hiçbir üstünlük sebebi yokken birbirine eşit iki şeyden birisini diğerine üstün tutma.
tereccüh: üstünlük, üstün gelme.
usul-i kelâmiye: kelâm ilminin metodu; hikmet ve mantık esaslarıyla, iman ve İslâmiyetin doğruluğunu ve hakkaniyetini ispat eden ilmin usulü, metodu.
üssülesas: sağlam temel.
vakit: vakit, zaman, an.
vaziyet: durum, hâl.
vücud-u haricî: dış görünüş.
vücup: gerekme.
vücud: var olma, varlık.
zaruret: zorunluluk, gereklilik.

Elcevap: Tereccüh bilâmüreccih muhaldır. Yani, müreccihsiz, sebepsiz rüçhaniyet muhaldır. Yoksa, tercih bilâmüreccih caizdir ve vakidir. İrade bir sıfattır; onun şe’ni, böyle bir işi görmektir.

Eğer desen: “Madem katli halk eden Hak’tır; niçin bana katil denilir?”

Elcevap: Çünkü, ilm-i sarf kaidesince, ism-i fail, bir emr-i nisbî olan mastardan müştaktır. Yoksa, bir emr-i sabit olan hâsıl-ı bilmastardan inşikak etmez. Mastar kisbimizdir; katil ünvanını da biz alırız. Hâsıl-ı bilmastar, Hakkın mahlûkudur. Mes’uliyeti işmam eden bir şey, hâsıl-ı bilmastardan müştak kılınmaz.

• *Yedincisi*: İrade-i cüz’iye-i insaniye ve cüz-i ihtiyariyesi, çendan zayıftır, bir emr-i itibaridir; fakat Cenab-ı Hak ve Hakîm-i Mutlak, o zayıf, cüz’î iradeyi, irade-i külliyesinin taallûkuna bir şart-ı adî yapmıştır. Yani, manen der: “Ey abdim, ihtiyarınla hangi yolu istersen, seni o yolda götürürüm. Öyle ise mes’uliyet sana aittir.”

Teşbihte hata olmasın, sen bir iktidarsız çocuğu omzu-na alsan, onu muhayyer bırakıp, “Nereyi istersen seni oraya götüreceğim” desen; o çocuk yüksek bir dağı istedi, götürdün. Çocuk üşüdü yahut düştü. Elbette, “Sen istedin” diyerek itap edip, üstünde bir tokat vuracaksın. İşte, Cenab-ı Hak, Ahkemü’l-Hâkimîn, nihayet zaafıta olan abdin iradesini bir şart-ı adî yapıp, irade-i külliyesi ona nazar eder.

abd: kul, mahlûk, insan.

Ahkemü’l-Hâkimin: Hâkimlerin Hâkimi Allah.

caiz: mümkün, olabilir.

Cenab-ı Hak: şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

cüz-i ihtiyariye: dilediği gibi hareket edebileceği kabiliyeti.

cüz’i: az, pek az.

çendan: gerçekten, her ne kadar.

emr-i itibarî: hakikatte olmadığı hâlde var olduğu kabul edilen emir, iş.

emr-i nisbî: nispet ve kıyaslama ile kabul edilen iş, olgu.

emr-i sabit: sabitleşmiş, kesinleşmiş, yerleşmiş ilâhî kanunlar, emirler.

Hak: varlığı hak olan ve her hakkın sahibi olan Allah.

Hakim-i Mutlak: Sonsuz hikmet sahibi ve her şeyi gayeli ve faydalı yaratan Allah.

halk: yaratma, icat.

hâsıl-ı bilmastar: gerçek tesir sahibinden hâsıl olan fiil.

iktidar: güç, kabiliyet.

ilm-i sarf: sarf ilmi, gramer, dil bilgisi.

inşikak: bölünme, ikiye ayrılma.

irade: bir işi yapma veya yapmama konusunda karar verebilme ve bu kararı yerine getirme gücü.

irade-i cüz’iye-i insaniye: Allah’ın insanlara verdiği arzu serbestliği.

irade-i külliye: küllî irade, Cenab-ı Hakkın her şeye hâkim olan iradesi.

ism-i fail: eylemi yapan, özne.

işmam: hafif olarak hissettirme.

itap: azarlama, cezalandırma.

kaide: usul, kural.

katl: öldürme, katletme.

kesb: işleme, yapma.

mahlûk: yaratılmış, yaratık.

manen: manevî olarak, maddî olmayan.

mastar: çeşitli kiplerin türetildiği asıl kelime.

mes’uliyet: mes’ul olma hâli, sorumluluk.

muhâl: imkânsız, olması mümkün olmayan.

muhayyer: seçme serbestliği bulunan.

müreccih: tercih ettiren sebep.

müştak: iştiaqlı, arzulu; türemiş.

nazar: bakma.

nihayet: son derece.

rüçhaniyet: Üstün olma hâli, üstünlük.

sıfat: nitelik, vasıf.

şart-ı adî: âdet olan şart, bağlılık gerekçesi, sebebi.

şe’n: özellik, yapı, gerek.

taallûk: alâkalı oluş, bağlılık.

tereccüh bilâmüreccih: hiçbir üstünlük sebebi olmaksızın birinin diğerine üstün gelmesi, tercih edilmesi.

teşbih: benzetme.

vaki: olağan, doğal.

zaaf: zayıflık, iktidarsızlık, kudretsizlik.

Elhâsıl: Ey insan! Senin elinde gayet zayıf, fakat seyyiat ve tahribatta eli gayet uzun ve hasenatta eli gayet kısa cüz-i ihtiyarî namında bir iraden var. O iradenin bir eline duayı ver ki, silsile-i hasenatın bir meyvesi olan Cennete eli yetişsin ve bir çiçeği olan saadet-i ebediye eli uzansın. Diğer eline istiğfarı ver ki, onun eli seyyiat-tan kısalsın ve o şecere-i mel'unenin bir meyvesi olan zakkum-u Cehenneme yetişmesin.

Demek, dua ve tevekkül meyelân-ı hayra büyük bir kuvvet verdiği gibi, istiğfar ve tevbe dahi meyelân-ı şerri keser, tecavüzatını kırar.

Üçüncü Mebhas

Kadere iman, imanın erkânındandır. Yani, “Her şey Cenab-ı Hakkın takdiriyledir.” Kadere delâil-i kat'îye o kadar çoktur ki, had ve hesaba gelmez. Biz, basit ve zahir bir tarz ile, şu rûkn-ü imaniyeyi, ne derece kuvvetli ve geniş olduğunu, bir Mukaddeme ile göstereceğiz.

Mukaddeme: Her şey vücudundan evvel ve vücudundan sonra yazıldığını ¹ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ gibi pek çok ayat-ı Kur'âniye tasrih ediyor ve şu kâinat denilen, Kudret'in kur'ân-ı kebirinin ayatı dahi şu hükm-ü Kur'ânîyi nizam ve mizan ve intizam ve tasvir ve tezyin ve imtiyaz gibi ayat-ı tekviniyesiyle tasdik ediyor.

erkân: esaslar, kaideler.

had: sınır.

hasenat: iyilikler, iyi ameller.

hükm-ü Kur'ânî: Kur'ân'ın hükmü, Kur'ân'ın bildirmesi.

imtiyaz: ayrıcalık, üstünlük.

intizam: düzgün olma, düzgünlük.

irade: bir iş hakkında karar verebilme ve bu kararı yerine getirme gücü.

istiğfar: af dileme, tevbe etme.

kader: Cenab-ı Hakkın her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kudret: Allah'ın bütün varlıkları çevreleyen ezeli kuvveti.

Kur'ân-ı Kebir: Büyük Kur'ân-ı Kerim.

mebhas: kısım, bölüm.

meyelân-ı hayır: hayırlara, iyiliklere yönelme duygusu.

meyelân-ı şer: kötülüklerle yönelme hissi.

mizan: ölçü.

mukaddeme: ön söz, başlangıç, giriş.

nam: isim, ad.

nizam: düzen.

rûkn-ü imaniye: imanın esası.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

seyyiat: seyyieler, kötülükler, günahlar.

silsile-i hasenat: iyilikler ve güzellikler zinciri.

şecere-i mel'ûne: lânetlenmiş, yasaklanmış ağaç.

tahribat: tahripler, yıkıp bozmalar.

takdir: İlâhî hüküm.

tarz: biçim, şekil.

tasdik: doğrulama.

tasrih: açıkça bildirme.

tasvir: bir şeyi yazıyla veya başka ifade tarzlarıyla anlatma.

tecavüzat: saldırılar, tecavüzler.

tevbe: işlenmiş bir günahtan pişmanlık duyup Allah'tan af dileme.

tevekkül: kendine ait vazifeyi yaptıktan sonra neticeyi Allah'tan bekleme.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

vücut: varlık.

zahir: görünen, açık.

zakkum-u Cehennem: Cehennemde bir ağacın ismi, acı meyvesi.

1. Yaş ve kuru ne varsa apaçık bir kitapta yazılmıştır. (En'am Suresi: 59.)

ayat: Kur'ân ayetleri.

ayat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın ayetleri.

ayat-ı tekviniye: yaratılış delilleri, işaretleri.

Cenab-ı Hak: şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

cüz-i ihtiyarî: Cenab-ı Hak tarafından insana verilen arzu

serbestliği; dilediği gibi hareket edebilme kabiliyeti.

delâil-i kat'îye: kesin, şüphesiz deliller.

elhâsıl: sonuç olarak, özetle.

Evet, şu kâinat kitabının manzum mektubâtı ve mevzun ayatı şahadet eder ki, her şey yazılıdır.

Amma, vücudundan evvel her şey mukadder ve yazılı olduğuna delil, bütün mebadi ve çekirdekler ve mekadir ve suretler birer şahittir. Zira, her bir tohum ve çekirdekler, “kâf nun tezgâhı”ndan çıkan birer lâtif sandukçadır ki, kaderle tersim edilen bir fihristecik ona tevdi edilmiştir ki; Kudret, o kaderin hendesesine göre zerrâtı istihdam edip, o tohumcuklar üstünde koca mu’cizat-ı kudreti bina ediyor. Demek, bütün ağacın başına gelecek, bütün vakıâtı ile, çekirdeğinde yazılı hükmündedir. Zira tohumlar maddeten basittir, birbirinin aynıdır, maddeten bir şey yoktur.

Hem her şeyin miktar-ı muntazaması, kaderi vazihan gösterir. Evet, hangi zihayata bakılsa, görünüyor ki, gayet hikmetli ve sanatlı bir kalıptan çıkmış gibi bir miktar, bir şekil var ki; o miktarı, o sureti, o şekli almak, ya harika ve nihayet derecede eğri büğrü maddî bir kalıp bulunmalı, veyahut kaderden gelen mevzun, ilmî bir kalıb-ı manevî ile kudret-i ezeliye o sureti, o şekli biçip giydiliyor. Meselâ, sen şu ağaca, şu hayvana dikkat ile bak ki, camit, sağır, kör, şuursuz, birbirinin misli olan zerreler, onun neşvünemasında hareket eder. Bazı eğri büğrü hudutlarda, meyve ve faydaların yerini tanır, görür, bilir gibi durur, tevakkuf eder. Sonra, başka bir yerde, büyük bir gayeyi takip eder gibi yolunu değiştirir. Demek kaderden gelen miktar-ı manevînin ve o miktarın emr-i manevîsiyle zerreler hareket ederler.

ayat: işaretler, deliller.
camit: sert, katı madde; cansız.
delil: işaret, bürhan.
emr-i manevî: manevî emir; lâhî kanun.
fihristecik: küçük özet.
gaye: maksat, amaç.
hendese: hesap; şekil bilgisi.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı ve tam yerli yerinde olması.
hudut: uçlar, bucaklar.
hükmünde: durumunda, yerinde.
istihdam: bir hizmette kullanma.
kader: Cenab-ı Hakkın her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması. Olmuş ve olacak her şeyi bilmesi.
kâf nun: Arapça “kûn=ol” emrinin Türkçe harflerle belirtilmesi.
kâf nun tezgâhı: Cenab-ı Hakkın “Ol!” emriyle varlıkları yaratması.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün varlıklar.
kalıb-ı manevî: Kudret-i Ezeliye tarafından yaratılan esyanın gelişerek aldığı şekil, ölçü.
kudret: Allah’ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başlangıcı olmayan sonsuz lâhî kudret.
lâtif: güzel, nazik, narin.
manzum: tanzim edilmiş, düzenlenmiş.
mebadi: tohum.
mekadir: miktarlar, ölçüler.
mektubat: mektuplar, yazılar.
mevzun: ölçülü, vezinli.
miktar-ı manevî: manevî ölçü, miktar.
miktar-ı muntazama: ölçülü miktar.
misil: benzer, eş.

mu’cizat-ı kudret: kudret mu’cizeleri.
mukadder: Allah tarafından ezelde takdir olunmuş, kader.
neşvünema: gelişme, yayılma.
nihayet: son derece.
sandukça: küçük sandık.
suret: biçim, görünüş, şekil.
şahadet: şahitlik, açık işaret.
şahit: tanık.
suur: anlayış, idrak.
tersim: resimleme.
tevakkuf: ilgili olma, bağlı olma.
tevdi: emanet olarak bırak-

ma.
vakiat: olaylar.
vazihan: açık olarak, açıkça.
vücut: var olma, varlık.
zerrat: zerreler, parçacıklar; en küçük parça.
zihayat: hayat sahibi, canlılar.
zira: çünkü, onun için.

Madem maddî ve görünecek eşyada bu derece kaderin tecelliyatı var; elbette, eşyanın mürur-u zamanla giydikleri suretler ve ettikleri harekât ile hâsıl olan vaziyetler dahi, bir intizam-ı kadere tâbidir. Evet, bir çekirdekte hem bedihî olarak, irade ve evamir-i tekviniyenin ünvanı olan *Kitab-ı Mübin*'den haber veren ve işaret eden, hem nazarî olarak emir ve ilm-i İlâhînin bir ünvanı olan *İmam-ı Mübin*'den haber veren ve remzeden iki kader tecellisi var.

Bedihî kader ise, o çekirdeğin tazammun ettiği ağacın maddî keyfiyat ve vaziyetleri ve hey'etleridir ki, sonra göz ile görünecek.

Nazarî ise, o çekirdekte ondan halk olunacak ağacın müddet-i hayatındaki geçireceği tavırlar, vaziyetler, şekiller, hareketler, tesbihatlardır ki, tarihçe-i hayat namıyla tabir edilen vakitbevakit değişen tavırlar, vaziyetler, şekiller, fiiller, o ağacın dalları, yaprakları gibi intizamlı birer kaderî miktarı vardır.

Madem en adî ve basit eşyada, böyle, kaderin tecellisi var. Elbette, umum eşyanın vücudundan evvel yazılı olduğunu ifade eder ve az bir dikkatle anlaşılır.

Şimdi, vücudundan sonra her şeyin sergüzeşt-i hayatı yazıldığına delil ise, âlemde *Kitab-ı Mübin* ve *İmam-ı Mübin*'den haber veren bütün meyveler ve *Levh-i Mahfuz*'dan haber veren ve işaret eden insandaki bütün kuvve-i hafızalar birer şahittir, birer emaredir.

âlem: kâinat; yaratılan her şey.
bedihî: açık olan, aşikâr; açık ve ortada olan.
delil: işaret, bürhan.
emare: ipucu, işaret.
evamir-i tekviniye: yaratılış kanunları.

evvel: önce.
fiil: davranış, hareket.
halk: yaratma, icat.
harekât: hareketler.
hâsıl: meydana gelen.
hey'et: şekil, görünüş.
ilm-i İlâhî: Allah'ın sonsuz ilmi.

İmam-ı Mübin: gayp âlemi-ne; yani geçmiş ve geleceğe bakan, zahirde görünen vücuda değil; asla, nesle, köke ve tohuma bakan İlâhî emrin bir nevi ünvanı; her hangi bir şeyin bütün özelliklerinin yaratıcının ilmindeki plan ve

programının kaydı.

intizam: düzgün ve ölçülü olma.
intizam-ı kader: kaderin şaşmaz ölçüleri.

irade: kudret.

kader: Cenab-ı Hakkin her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması. Olmuş ve olacak her şeyi bilmesi.

kaderî: kaderin verdiği, kaderin takdir ettiği.

keyfiyat: nitelikler, özellikler.

Kitab-ı Mübin: her hangi bir şeyin yaratıcının ilmindeki plan ve programa göre gerçekleşme, vücut bulması kaydı; kâinattaki olayları nizam ve intizam içinde cereyan ettiren kudret kitabı.

kuvve-i hafıza: hafıza kabiliyeti; hafıza.

Levh-i Mahfuz: her şeyin hayatının Cenab-ı Hak tarafından yazılması.

müddet-i hayat: yaşam süresi.

mürur-u zaman: zamanın geçmesi.

nam: ad, isim.

nazarî: uygulanmamış, yalnız görüş hâlinde bulunan, teorik.

remiz: işaret; âlâmet.

sergüzeşt-i hayat: hayat hikâyesi.

suret: biçim, görünüş, şekil.

şahit: kanıt, ispat edici.

tâbi: bağlı bulunma.

tabir: söz, deyim.

tarihçe-i hayat: bir şeyin veya bir insanın doğumundan ölümüne kadar başından geçen şeyler.

tavir: hâl, durum, vaziyet.

tazammun: içinde bulundurma.

tecelli: ortaya çıkma, yansıma, görünme.

tecelliyat: görünmeler, yansımalar.

tesbihat: tesbihler, Cenab-ı Hakkin bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.

umum: hep, bütün.

ünvan: ad, isim; sıfat.

vakitbevakit: zaman zaman.

vaziyet: durum, hâl.

vücut: var oluş, varlık.

âlem: kâinat, yaratılan her şey.
âyine: ayna.
bedihî: açık olan, aşikâr.
beka: ebedilik, sonsuzluk.
bilbedâhe: açıkça, aşikâr olarak.
defter-i kebir: kâinata olmuş ve olacak her şeyin yazılı olduğu manevî defter.
derece-i hayat: hayat derecesi, hayat mertebesi.
dest-i kudret: Kudret eli; Allah'ın ezeli gücünün eli.
dimâğ: beyin.
divan: kayıt defteri.
elhâsıl: netice itibarıyla, sonuç olarak.
evamir-i tekvinîye: yaratılış kanunları.
fânî: ölümlü, sonu olan.
fenâ ve zeval: sona erme, yok olma.
güya: sanki.
hâdisat-ı mazi: geçmişteki olaylar.
Hafız-i Âlîm: beka için lâzım olan levhalara, fânîlerin manalarını kaydedip, koruyan, hıfzeden Allah.
hardal: küçük tohumlu ve yaprakları yenen bir bitki.
hayat-ı insaniye: insan hayatı.
hayatî: hayata dair.
hercümerç: darmadağınık, kar-makanşık, allak bullak.
hükümünde: durumunda, yerinde.
hüviyet: asıl, mahiyet.
ibka: devamlı kılma, sürekli kılma.
ilm-i ilâhî: Allah'ın sonsuz ilmi.
İmam-ı Mübin: gayp âlemine; yani geçmiş ve geleceğe bakan, zahirde görünen vücuda değil; asla, nesle, köke ve tohuma bakan ilâhî emrin bir nevi ünvanı.
intizam-ı maddî: maddî düzen ve tertiplilik.
intizam-ı manevî: manevî düzen ve ölçü.
irade: kudret.
istinsah: nüshasını yazma, örneğini çıkarma.
kader: Cenab-ı Hak'ın her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.
Kadîr-i Hakîm: her şeyi hikmetle yaratan ve her şeye kudretini yeten, Allah.
kalem-i kader: kader kalemi; Allah'ın olmuş ve olacak her şeyi önceden bilip yazması.
katre: damla.
kismen: kısmî olarak; bazı bakımdan, bazı yönden.
Kitab-ı Mübin: kâinata olayları nizam ve intizam içinde cereyan ettiren kudret kitabı.

Evet, her bir meyve, bütün ağacın mukadderat-ı hayatı onun kalbi hükmünde olan çekirdeğinde yazılıyor. İnsan sergüzeşt-i hayatıyla beraber, kısmen âlemin hâdisat-ı maziyesi, kuvve-i hafızasında öyle bir surette yazılıyor ki, güya hardal küçüklüğünde bu kuvvecikte, dest-i kudret, kalem-i kaderiyle insanın sahife-i a'malinden küçük bir senet istinsah ederek, insanın eline verip, dimağının cebine koymuş. Tâ, muhasebe vaktinde, onunla hatırlatsın; hem, tâ mutmain olsun. Ki, bu fenâ ve zeval hercümercinde beka için pek çok âyineler var ki, Kadîr-i Hakîm, zaillerin hüviyetlerini onlarda tersim edip, ibka ediyor. Hem, beka için pek çok levhalar var ki, Hafız-i Âlîm, fânîlerin manalarını onlarda yazıyor.

Elhâsıl: Madem en basit ve en aşağı derece-i hayat olan nebatat hayatı bu derece kaderin nizamına tâbidir; elbette, en yüksek derece-i hayat olan hayat-ı insaniye, bütün teferruatıyla, kaderin mikyasıyla çizilmiştir ve kalemiyle yazılıyor.

Evet, nasıl katreler buluttan haber verir, reşhalar su menbanı gösterir, senetler, cüzdanlar, bir defter-i kebirin vücuduna işaret ederler; öyle de, şu meşhudumuz olan, zihayatlardaki intizam-ı maddî olan bedihî kader ve intizam-ı manevî ve hayatî olan nazarî kaderin reşhaları, katreleri, senetleri, cüzdanları hükmünde olan meyveler, nutfeler, tohumlar, çekirdekler, suretler, şekiller, bilbedâhe Kitab-ı Mübin denilen irade ve evamir-i tekvinîyenin defterini ve İmam-ı Mübin denilen ilm-i ilâhînin bir divanı olan Levh-i Mahfuz'u gösterir.

kuvve: kabiliyet; güç.

kuvve-i hafıza: hafıza kabiliyeti; hafıza.

levha: manevî tablo.

Levh-i Mahfuz: her şeyin hayatının Cenab-ı Hak tarafından yazılması.

mana: mahiyet, asıl.

menba: kaynak.

meşhut: görünen, şahit olunan.

mikyas: ölçü.

muhasebe vakti: insanın işlediği her şeyden hesaba çekileceği zaman.

mukadderat-ı hayat: Allah'ın takdir ettiği hayat; kader.

mutmain: emin, şüphesi olmayan; tatmin olan.

nazarî: uygulanmamış, ortaya çıkmamış olan.

nebatat: bitkiler.

nizam: kural, kanun.

nutf: döl suyu, meni, sperm.

reşha: sızıntı, damla.

sahife-i a'mal: amel sayfası; insanın yaptığı her şeyin yazılı olduğu manevî defter.

senet: kayıt, evrak.

sergüzeşt-i hayat: hayat hikâyesi.

suret: biçim, görünüş, şekil.

tâbi: bağlı olan, uyan.

teferruat: ayrıntılar, detaylar.

tersim: resimleme.

vücüt: var oluş, varlık.

zail: zeval bulan, yok olan.

zihayat: hayat sahibi, canlılar.

Netice-i meram: Madem bilmüşahede görüyoruz ki, her bir zîhayatın neşvünema zamanında zerrelere eğri büğrü hudutlara gider, durur; zerrelere yolunu değiştirir; o hudutların nihayetlerinde birer hikmet, birer fayda, birer maslahatı semere verirler. Bilbedahe, o şeyin miktar-ı sürisi, bir kader kalemiyle tersim edilmiştir. İşte, meşhut, bedihî kader, o zîhayatın manevî hâlâtında dahi bir kader kalemiyle çizilmiş muntazam meyvedar hudutları, nihayetleri var olduğunu gösterir. Kudret mastardır, kader mistardır. Kudret, o maani kitabını, o mistar üstünde yazar.

Madem maddî ve manevî kader kalemiyle tersim edilmiş müsmir hudutlar, hikmetli nihayetler olduğunu kat'iyen anlıyoruz; elbette, her bir zîhayatın müddet-i hayatında geçireceği ahval ve etvarı, o kaderin kalemiyle tersim edilmiş. Çünkü, sergüzeşt-i hayatı, bir intizam ve mizan ile cereyan ediyor; suretler değiştiriyor, şekiller alıyor. Madem böyle umum zîhayatta kalem-i kader hükümandır; elbette âlemin en mükemmel meyvesi ve arzın halifesi ve emanet-i kübranın hamili olan insanın sergüzeşt-i hayatıyesi, her şeyden ziyade, kaderin kanununa tâbidir.

Eğer desen: “Kader bizi böyle bağlamış, hürriyetimi zi selp etmiştir. İnbisat ve cevelâna müştak olan kalp ve ruh için, kadere iman bir ağırlık, bir sıkıntı vermiyor mu?”

Elcevap: Kat'a ve asla! Sıkıntı vermediği gibi, nihayetsiz bir hiffet, bir rahatlık ve ruhureyhani veren ve emnüemanı temin eden bir sürur, bir nur veriyor. Çünkü,

ahval: hâller, durumlar.
âlem: kâinat, bütün yaratılmışlar.
arz: yeryüzü.
bedihi: açık olan, aşikâr.
bilbedahe: açıkça, aşikâr olarak.
bilmüşahede: görerek, şahit olarak.
cereyan: olma, meydana gelme.
cevelân: dolaşma, gezinme.

emanet-i kübra: en büyük emanet (dağın taşın ağırlığından çekinip ancak insanın omuzladığı ilâhî emirler), sorumluluk.
emnüeman: tam bir emniyet ve korkusuzluk.
etvar: hâl ve hareketler, tavırlar.
hâlât: hâller, durumlar.
halife: yeryüzünde sorumlu olarak yaratılan, vekil, insan.

hamil: yüklenmiş, üzerinde olan, sahip.
hiffet: hafiflik, rahatlık.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı ve tam yerli yerinde olması.
hudut: hudutlar, sınırlar.
hükümrân: hüküm ve saltanat sürme.
inbisat: yayılma, açılma.
intizam: düzgün olma, düzenli olma.

kader: Cenab-ı Hakkın her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.

kalem-i kader: kader kalemi, Allah'ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip yazması, takdir etmesi.

kat'a: hiçbir vakit, asla.

kat'iyen: kesin olarak, kesinlikle.

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti

maani: manalar.

manevî hâlât: manevî hâller.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

maslahat: fayda.

mastar: bir şeyin sudür ettiği (çıktığı) kaynak.

meşhut: görünen, şahit olunan.

meyvedar: meyve veren, verimli.

miktar-ı sürî: görünen ölçüler.

mistar: bir şeyin kaynağından çıkmasına yarayan alet, (bir çeşmenin suyunun bulunduğu yer mastar, musluğu ise mistardır.)

mizan: ölçü, mikyas.

muntazam: düzenli ve ölçülü.

müddet-i hayat: ömür müddeti, yaşam süresi.

mükemmel: olgun, tam, kâmil.

müsmir: semere veren, meyve veren, netice veren.

müştak: iştiaqlı, arzulu.

neşvünema: gelişme, yayılma, olgunlaşma.

netice-i meram: istenilen netice; sonuç.

nihayet: son, en sonunda; netice.

nihayetsiz: sonsuz.

nur: parlaklık, ışıltı, ışık.

ruh: can, canlılık; insan ve hayvanlardaki dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan gayr-i maddî cevher, manevî varlık.

ruhureyhan: hoş ve güzel koku.

selp: zorla alma; ortadan kaldırma.

semere: netice, sonuç; meyve.

sergüzeşt-i hayat: hayat hikâyesi.

sergüzeşt-i hayatiye: hayat macerası, yaşananlar.

suret: biçim, görünüş, şekil, resim.

sürur: sevinç, mutluluk, neşe.

tâbi: bağlı bulunan.

temin: sağlama.

tersim: resmini çizme, resimleme.

umum: hep, bütün, genel.

zerre: en küçük parça, parçacık.

zîhayat: hayat sahibi, canlılar.

ziyade: çok, fazla.

alâkadâr: ilgili, ilişkili.

bîçare: çaresiz.

cereyan: olma, meydana gelme.

cevelân: dolaşma, gezinme.

cüz'î: az, pek az.

edepsiz: edepten, terbiyeden yoksun.

erzak: rızıklar, yiyecekler.

fıravuniyet: isyankârlıkla Allah'ı tanımama, kendisini ilâh olarak gösterme, firavunlaşma.

gasıbâne: hakkı olmayan şeyi alarak, gasp ederek.

has: hususî, özel.

hürriyet: serbestiyet.

ıztırap: aşın elem, azap, sıkıntı.

idare: yönetme, yürütme.

iktiza: gerektirme.

irade: bir şeyi yapma veya yapmama konusunda karar verebilme ve bu kararı yerine getirebilme gücü.

kader: Cenab-ı Hakkın her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.

kâfi: yeterli.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı, varlıklar.

kemalât: faziletler, iyilikler, mükemmellikler.

kemal-i hürriyet: tam ve mükemmel hürriyet.

kemal-i rahat: tam bir rahatlık.

kemal-i sühulet: tam ve mükemmel bir kolaylık.

keyfemayeşa: kendi keyfince, başıboş.

kudret: güç, kuvvet.

külfet: zahmet, zorluk.

mahall-i garaip: garipliklerle dolu, hayret edilecek yerler.

makasid: maksatlar, gayeler.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

metalip: istekler, arzular.

muvaahhiş: dehşet veren, korkutucu.

muvaakkat: geçici.

mütemadiyen: sürekli olarak, devamlı.

nefs-i emmare: insanı kötülüğe sürükleyen nefis, insana kötü ve günah olan işlerin yapılmasını emreden nefis.

nihayetsiz: sonsuz.

nizam-ı kanun: kanun gereği,

insan kadere iman etmezse, küçük bir dairede cüz'î bir serbestiyet, muvakkat bir hürriyet içinde, dünya kadar ağır bir yükü, bîçare ruhun omzunda taşımaya mecburdur. Çünkü, insan bütün kâinatla alâkadardır, nihayetsiz makasid ve metalibi var; kudreti, iradesi, hürriyeti milyondan birisine kâfi gelmediği için, çektiği manevî sıkıntı ağırlığı, ne kadar müthiş ve muvaahhiş olduğu anlaşılır. İşte kadere iman, bütün o ağırlığı kaderin sefinesine atar, kemal-i rahat ile, ruh ve kalbin kemal-i hürriyetiyle kemalâtında serbest cevelânına meydan veriyor. Yalnız nefis-i emmarenin cüz'î hürriyetini selp eder ve fıravuniyetini ve rububiyetini ve keyfemayeşa hareketini kırar.

Kadere iman o kadar lezzetli, saadetlidir ki, tarif edilmez. Yalnız, şu temsil ile o lezzete ve o saadete bir işaretle edeceğiz. Şöyle ki:

İki adam bir padişahın payitahtına giderler, o padişahın mahall-i garaip olan has sarayına girerler. Biri padişahı bilmez, o yerde gasıbâne, sârikane tavattun etmek ister. Fakat, o bahçe, o sarayın iktiza ettikleri idare ve tedbir ve varidat ve makinelerini işletirmek ve garip hayvanatın erzakını vermek gibi zahmetli külfetleri görür, mütemadiyen ıztırap çeker. O Cennet gibi bahçe, başına bir Cehennem gibi oluyor. Her şeye acıyor. İdare edemiyor. Teessüfle vaktini geçirir. Sonra da, o hırsız edepsiz adam, tedip suretiyle hapse atılır. İkinci adam padişahı tanır; padişaha kendini misafir bilir. Bütün o bahçede, o sarayda olan işler, bir nizam-ı kanunla cereyan ettiğini, her şey bir programla, kemal-i sühuletle

düzeni, disiplini.

payitaht: makam.

ruh: insan ve hayvanlardaki dirilik kaynağı, hayatın temel ve sebebi olan gayr-i maddî cevher, manevî varlık.

rububiyet: Cenab-ı Allah'ın her zaman, her yerde, her

mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye ediciliği.

saadet: mutluluk, bahtiyarlık.

sârikane: hırsızcasına.

sefine: gemi.

selp: zorla alma; ortadan kaldırma.

suret: tarz, şekil.

tavattun: yerleşme, yurt edinme.

tedbir: idare etme, çekip çevirme.

tedip: cezalandırma.

teessüf: üzülmeye, acı duyma.

temsil: benzetme, örnek.

varidat: gelirler.

işlediğini itikat eder. Zahmet ve külfetleri, padişahın kanununa bırakıp, kemal-i safa ile o Cennet-misal bahçenin bütün lezzetlerinden istifade edip, padişahın merhametine ve idare kanunlarının güzelliğine istinaden her şeyi hoş görür, kemal-i lezzet ve saadetle hayatını geçirir. İşte ¹ مَنْ أَمِنَ بِالْقَدَرِ أَمِنَ مِنَ الْكَدْرِ sırrını anla.

Dördüncü Mebhas

Eğer desen: “Birinci Mebhasta ispat ettin ki, kaderin her şeyi güzeldir, hayırdır. Ondan gelen şer de hayırdır, çirkinlik de güzeldir. Hâlbuki, şu dâr-ı dünyadaki müsibetler, beliyyeler, o hükmü cerh ediyör.”

Elcevap: Ey şiddet-i şefkatten şedit bir elemi hisseden nefsim ve arkadaşım! Vücut hayr-ı mahz, adem şerr-i mahz olduğuna, bütün mehasin ve kemalâtın vücuda rücuu ve bütün maasi ve mesaip ve nekaisin esası adem olduğu delildir.

Madem adem şerr-i mahzdır; ademe müncer olan veya ademi işmam eden hâlât dahi şerri tazammun eder. Onun için, vücudun en parlak nuru olan hayat, ahval-i muhtelifte içinde yuvarlanıp kuvvet buluyor, mütebayın vaziyetlere girip tasaffi ediyor ve müteaddit keyfiyatı alıp matlûp semeratı veriyor ve müteaddit tavırlara girip Vahib-i Hayat’ın nukuş-u esmasını güzelce gösterir. İşte şu hakikattendir ki, zihayatlarla âlâm ve mesaip ve meşakkat ve beliyyat suretinde, bazı hâlât arız olur ki;

hâlât: hâller, durumlar.
hayır: iyilik, güzellik.
hayr-ı mahz: mutlak hayır, hayrın tâ kendisi.
hissetmek: algılamak.
hüküm: kaide, kural.
idare: yönetme, yürütme.
istifade: faydalanma, yararlanma.
istinaden: dayanarak, güvenerek.
ışmam: hafif olarak hissettirme.
itikat: inanma.
kader: Cenab-ı Hakkın her şeyi olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.
keder: tasa, kaygı, acı, hüzn.
kemalât: iyilikler, mükemmellikler.
kemal-i lezzet: tam ve mükemmel lezzet.
kemal-i safa: tam bir huzur ve gönül rahatlığı.
keyfiyat: nitelikler, özellikler.
külfet: zahmet, sıkıntı, zorluk.
maasi: asilikler, isyanlar.
matlûp: istenilen, arzu edilen şey.
mebhas: kısım, bölüm.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
merhamet: acıma, şefkat gösterme.
mesaip: felâketler, uğursuzluklar.
meşakkat: zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk.
musibet: felâket, dert, sıkıntı.
müncer: dayanmak; sürüklenme.
müteaddit: çeşitli.
mütebayın: birbirine uymayan, birbirinden ayrı.
nefis: insanın kendisi, öz varlık.
nekais: eksiklikler, noksanlıklar.
nukuş-u esma: Cenab-ı Hakkın isimlerinin sanatlı ve süslü görüntüleri, nakışları.
nur: ziya, ışıık.
rücu: dönme, yönelme.
saadet: mutluluk, bahtiyarlık, mes’ut olma.
semerat: meyveler, neticeler.
suret: biçim, tarz, şekil.
şedit: şiddetli.
şer: kötülük, fenalık, çirkinlik.
şerr-i mahz: tam bir kötülük, çirkinlik.
şiddet-i şefkat: aşırı derecedeki şefkat.
tasaffi: saflaşma, durulaşma.
tavir: hâl, durum, vaziyet.
tazammun: ihtiva etme, içinde bulundurma.
Vahib-i Hayat: hayat veren, hayatı bağışlayan Allah.
vaziyet: hâl, durum.
vücut: var oluş, varlık.
zihayat: hayat sahibi, canlılar.

1. Kim kadere iman ederse kederden emin olur.

adem: yokluk, hiçlik.
ahval-i muhtelif: çeşitli hâller.
âlâm: kederler, elemeler, acılar.

arız: bulaşma, yaklaşma.
beliyyat: belâlar, felâketler, kederler.
beliyye: felâket, musibet.
Cennetmisal: Cennet gibi.

cerh: bir iddiayı, bir fikri çürütme.
dâr-ı dünya: dünya âlemi.
elem: üzüntü, acı.
hakikat: gerçek, esas.

adem: yokluk, hiçlik.
adi: basit, sıradan.
ahkâm: emirler, hükümler.
ahval: hâller, durumlar.
âsâr-ı sanat: sanat eserleri.
atalet: tembellik, hareketsizlik.
elem: dert, üzüntü, acı.
elhâsıl: sonuç olarak, özetle.
envar-ı vücut: varlık nurları.
esma: isimler, Allah'ın güzel isimleri.
Esma-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.
Fâtır-ı Bîmisal: benzersiz şeyleri yaratan. Harika üstün ve misilsiz sanatlarla yaratan Allah.
hak: pay.
hâlât: hâller, vaziyetler.
hasen: güzel.
havas: hisler, duygular.
hayat: yaşam, yaşayış.
insafsız: acımasız, merhametsiz.
istirahat: dinlenme, rahatlama.
keyfiyat: nitelikler, özellikler.
kıymettar: değerli, kıymetli.
lâtif: güzel, nazık, narin.
lemaat-ı hikmet: hikmet parıltıları.
letaif: lâtifeler, insandaki bir kısım ince duygular.
mahir: maharetli, hünerli.
merhamet: acıma, şefkat gösterme.
miskin: zavallı, âciz.
mukabil: karşılık olarak, karşılığında.
murassa: kıymetli taşlarla, sırmalarla süslenmiş.
musanna: sanatla yapılmış, sanatlı.
musibet: felâket, belâ, sıkıntı.
nakış: resim, sanatlı şekil.
nev: çeşit, cins, tür.
nihayet: son derece.
nukûs: nakışlar.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan

o hâlât ile hayatlarına envar-ı vücut teceddüt edip zulûmat-ı adem tebaud ederek hayatları tasaffi ediyor. Zira, tevakkuf, sükûnet, sükût, atalet, istirahat, yeknesaklık, keyfiyatta ve ahvalde birer ademdir. Hatta en büyük bir lezzet, yeknesaklık içinde hiçe iner.

Elhâsıl: Madem hayat Esma-i Hüsnâ'nın nukuşunu gösterir; hayatın başına gelen her şey hasendir. Meselâ, gayet zengin, nihayet derecede sanatkâr ve çok sanatlar da mahir bir zat, âsâr-ı sanatını, hem kıymettar servetini göstermek için, adî bir miskin adamı, modellik vazifesini gördürmek için, bir ücrete mukabil, bir saatte murassa, musanna, yaptığı gömleği giydirir, onun üstünde işler ve vaziyetler verir, tebdil eder; hem, her nevi sanatını göstermek için keser, değiştirir, uzaltır, kısaltır. Acaba şu ücretli miskin adam, o zata dese, “Bana zahmet veriyorsun, eğilip kalkmakla vaziyet veriyorsun, beni güzelleştiren bu gömleği kesip kısaltmakla güzelliğimi bozuyorsun” demeye hak kazanabilir mi? “Merhametsizlik, insafsızlık ettin” diyebilir mi?

İşte, onun gibi, Sâni-i Zülcelâl, Fâtır-ı Bîmisal, zîhayat-a göz, kulak, akıl, kalp gibi havas ve letaif ile murassa olarak giydirdiği vücut gömleğini Esma-i Hüsnâ'nın nakışlarını göstermek için çok hâlât içinde çevirir, çok vaziyetlerde değiştirir. Elemler, musibetler nev'inde olan keyfiyat, bazı esmasının ahkâmını göstermek için lemaat-ı hikmet içinde bazı şuaat-ı rahmet ve o şuaat-ı rahmet içinde lâtif güzellikler vardır.

* * *

Allah.

servet: mal, varlık.

sükûnet: durgunluk, hareketsizlik, sakinlik.

sükût: sessizlik.

şuaat-ı rahmet: rahmet parıltıları.

tasaffi: saflaşma, durulaşma,

temizlenme.

tebaud: uzaklaşma.

tebdil: değiştirme.

teceddüt: tazelenme, yenilenme.

tevakkuf: boş durma.

vazife: ödev, görev.

vaziyet: durum, duruş, şekil.

vücut: var olma, varlık.

yeknesak: monoton, tekdüz.

zat: kişi, şahıs.

zihayat: hayat sahibi, canlılar.

zira: çünkü.

zulûmat-ı adem: yokluk ve hiçlik karanlıkları.

Eski Said'in serkeş, müftehir, mağrur, ucublu, riyakâr nefsinin susturan, teslime mecbur eden Beş Fıkradır.

Birinci Fıkra: Madem eşya var ve sanatlıdır; elbette bir ustaları var. Yirmi İkinci Sözde gayet kat'î ispat edildiği gibi, eğer her şey birinin olmazsa, o vakit her bir şey bütün eşya kadar müşkül ve ağır olur; eğer her şey birinin olsa, o zaman bütün eşya bir şey kadar asan ve kolay olur. Madem zemin ve asumanı birisi yapmış, yaratmış; elbette, o pek hikmetli ve çok sanatkâr Zat, zemin ve asumanın meyveleri ve neticeleri ve gayeleri olan zihayatları başkalarına bırakıp işi bozmayacak, başka elle teslim edip bütün hikmetli işlerini abes etmeyecek, hiçe indirmeyecek; şükür ve ibadetlerini başkasına veremeyecektir.

İkinci Fıkra: Sen, ey mağrur nefsim, üzüm ağacına benzersin! Fahirlenme; salkımları o ağaç kendi takmış, başkası onları ona takmış.

Üçüncü Fıkra: Sen ey riyakâr nefsim! “Dine hizmet ettim” diye gururlanma.

1 إِنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ

sırrınca, müzekkâ olmadığın için, belki sen kendini o recul-i facir bilmelisin. Hizmetini, ubudiyetini, geçen nimetlerin şükrü ve vazife-i fitrat ve fariza-i hilkat ve netice-i sanat bil, ucub ve riyadan kurtul.

hatime: son söz, bir eserin sonuç kısmı.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı ve tam yerli yerinde olması.

hizmet: görev, vazife.

ispat: kanıtlama.

kat'i: kesin, şüphesiz.

mağrur: gururlu; kibirli.

müftehir: övünen, gururlu.

müşkül: güç, zor; güçlük.

müzekkâ: tezkiye edilmiş, paklanmış, aklanmış.

nefis: insanın kendisi, öz varlık.

netice: sonuç.

netice-i sanat: sanatın neticesi.

nimet: Allah vergisi olan her hoş giden şey; iyilik, ihsan.

recul-i facir: haram ve günaha dalmış kötü insan.

riya: gösteriş.

riyakâr: gösterişçi; içi dışı başka olan.

sanatkâr: sanatı yapan, sanatçı.

serkeş: emir altına girmeyen, başına buyruk.

şükür: görülen bir iyiliğe karşılık hoşnutluk, minnettarlık ifade etme.

ubudiyet: kulluk, itaat, bağlılık.

ucub: kendini beğenmişlik, kibir, gurur.

vazife-i fitrat: yaratılış vazifesi.

Zat: yaratan Allah.

zemin: yeryüzü.

zihayat: hayat sahibi, canlılar.

1. Allah bu dini facir bir adamın eliyle de kuvvetlendirir. (Buharî, 8:88.)

abes: boş, lüzumsuz ve gayesiz iş.
asan: kolay.
asuman: gökyüzü, gök kubbe.

facir: günahkâr.
fahir: övünme, gururlanma.
fariza-i hilkat: yapılması, yerine getirilmesi yaratılış gereği olan.

fıkra: bend, madde, paragraf.
gaye: maksat, hedef.
hadis-i şerif: Peygamberimizin sözü, emri ve hareketini bildiren ifade.

Dördüncü Fıkra: Hakikat ilmini, hakikî hikmeti istersen, Cenab-ı Hakkın marifetini kazan. Çünkü, bütün hakaik-ı mevcudat, ism-i Hakkın şuaatı ve esmasının tezahüratı ve sıfâtının tecelliyatıdır. Maddî ve manevî, cevherî, arazî her bir şeyin, her bir insanın hakikati, birer ismin nuruna dayanır ve hakikatine istinat eder. Yoksa, hakikatsiz, ehemmiyetsiz bir surettir. Yirminci Sözün ahirinde, şu sırra dair bir nebze bahsi geçmiştir.

Ey nefis! Eğer şu dünya hayatına müştaksan, mevtten kaçarsan, kat'iyen bil ki, hayat zannettiğin hâlât, yalnız bulunduğun dakikadır. O dakikadan evvel bütün zamanın ve o zaman içindeki eşya-i dünyeviye, o dakikada meyyittir, ölmüştür. O dakikadan sonra bütün zamanın ve onun mazrufu, o dakikada ademdir, hiçtir. Demek, güvendiğin hayat-ı maddiye yalnız bir dakikadır; hatta, bir kısım ehl-i tetkik, "Bir aşiredir, belki bir an-ı seyyaledir" demişler. İşte şu sırdandır ki, bazı ehl-i velâyet, dünyanın cihetiyle ademine hükmetmişler.

Madem böyledir; hayat-ı maddiye-i nefsiyeyi bırak, kalp ve ruh ve sırrın derece-i hayatlarına çık, bak: Ne kadar geniş bir daire-i hayatları var! Senin için meyyit olan mazi, müstakbel, onlar için haydır, hayattar ve mevcuttur.

Ey nefsim! Madem öyledir, sen dahi kalbim gibi ağla ve bağır ve de ki:

"Fânîyim, fânî olanı istemem; âcizim, âciz olanı istemem."

âciz: güçsüz.
adem: yokluk, hiçlik.
ahir: son.
an-ı seyyale: bir anda akıp giden zaman dilimi.
arazî: sonradan ortaya çıkan.
aşire: onda bir.
bahis: ismi geçen, bahsolunan.
Cenab-ı Hak: şeref ve azamet sahibi yüce Allah.
cevherî: kıymeti kaynağında olan; cevher gibi.
cihet: yan, yön, taraf.
daire-i hayat: hayat dairesi.
derece-i hayat: hayat derecesi.
ehemmiyet: pek önemli olma, değerlilik.
ehl-i tetkik: dikkatle araştıranlar, titizlikle inceleyenler.
ehl-i velâyet: velî olanlar; erenler, Allah'ın dostluğunu kazananlar.
esma: isimler.
eşya-i dünyeviye: dünyaya ait olan her şey.
fânî: ölümlü, muvakkat, geçici.
fıkra: bend, madde, paragraf.
hakaik-i mevcudat: bütün yaratılmışların ortaya koyduğu gerçek.
hakikat: gerçek, hayalî olmayan, öz.
hay: hayattar, canlı.

hayat-ı maddiye: maddî hayat.
hayat-ı maddiye-i nefsiye: nefsin maddî istekleri ile yaşamak istediği hayat.
hayattar: canlı, yaşayan.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı ve tam yerli yerinde olması.
hükmetmek: karar vermek.
ism-i Hak: varlığı hak olan ve her hakkın sahibi olan Allah'ın bir ismi.
istinat: dayanma.

kat'iyen: kesin olarak, kesinlikle.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
marifet: bilme, tanıma.
mazi: geçmiş zaman.
mazruf: zarflanan, sarılıp muhafaza edilen.
mevcut: var olma.
mevt: ölüm.
meyyit: ölmüş, ölü.
müstakbel: gelecek zaman, istikbal.
müştak: iştiaqlı, arzulu, âşik.

nebze: bir parça, az miktar.
nefis: insanı kötülüğe sevk eden güç; insanın kendisi, öz varlık.
nur: parlaklık, ziya, ışık.
sifât: nitelik, vasıf.
sır: ilâhî hikmet, kalbe konulan lâtife.
suret: biçim, görünüş.
şuaat: şualar, nurlar, parıltılar.
tecelliyat: tecelliler, görünmeler, yansımalar.
tezahürat: görünüşler, belirmeler, ortaya çıkmalar.

Ruhumu Rahman'a teslim eyledim, gayr istemem.

İsterim, fakat bir yâr-ı bâkî isterim.

Zerreyim, fakat bir Şems-i Sermed isterim.

Hiç ender hiçim, fakat bu mevcudatı birden isterim.”

Beşinci Fıkra: Şu fıkra, Arabî geldiği için Arabî yazıldı. Hem, şu fıkra-i Arabiye, “Allahü ekber” zikrinde otuz üç mertebe-i tefekkürden bir mertebeye işaretir.

اللَّهُ أَكْبَرُ إِذْ هُوَ الْقَدِيرُ الْعَلِيمُ الْكَرِيمُ الرَّحِيمُ الْجَمِيلُ النَّقَاشُ
الْأَزَلِيُّ الَّذِي مَا حَقِيقَةُ هَذِهِ الْكَائِنَاتِ كُلًّا وَجُزْءُ صَحَائِفِ
وَطَبَقَاتِ وَمَا حَقَائِقُ هَذِهِ الْمَوْجُودَاتِ كُلِّيًّا وَجُزْئِيًّا وَوُجُودًا
وَبَقَاءً، إِلَّا خُطُوطُ قَلَمِ قَضَائِهِ وَقَدَرِهِ وَتَنْظِيمِهِ وَتَقْدِيرِهِ بَعْلَمٍ
وَحِكْمَةٍ وَنُفُوسُ بَرَكَارِ عِلْمِهِ وَحِكْمَتِهِ وَتَصْوِيرِهِ وَتَدْبِيرِهِ بِصُنْعٍ
وَعَنَانِيَةٍ، وَتَزِينَاتٍ يَدُ بَيْضَاءٍ صُنْعِهِ وَعَنَانِيَةٍ وَتَزِينَةٍ وَتَنْوِيرِهِ
بِلُطْفٍ وَكَرَمٍ، وَازَاهِيرٍ لَطَائِفٍ لُطْفِهِ وَكَرَمِهِ وَتَوَدُّدِهِ وَتَعَرُّفِهِ
بِرَحْمَةٍ وَنِعْمَةٍ، ثَمَرَاتُ فَيَاضِ رَحْمَتِهِ وَنِعْمَتِهِ وَتَرْحُمِهِ وَتَحَنُّنِهِ
بِجَمَالٍ وَكَمَالٍ، وَلَمَعَاتُ وَتَجَلِّيَّاتُ جَمَالِهِ وَكَمَالِهِ بِشَهَادَاتٍ
تَفَانِيَةٍ وَسَيَالِيَةِ الْمَظَاهِرِ مَعَ بَقَاءِ الْجَمَالِ الْمَجْرَدِ السَّرْمَدِيِّ الدَّائِمِ
التَّجَلِّيِّ وَالظُّهُورِ عَلَى مَرِّ الْفُضُولِ وَالْعُصُورِ وَالْذُّهُورِ وَدَائِمِ الْإِنْعَامِ
عَلَى مَرِّ الْأَنَامِ وَالْأَيَّامِ وَالْأَعْوَامِ ❶

1. Allah en büyüktür. Çünkü öyle bir Kadîr, Âlîm, Hakîm, Kerîm, Rahîm, Cemîl, Nakkaş ve Ezelîdir ki, bütün, parçalar ve sayfalar olarak bu kâinatın hakikati; küllî, cüz'î, varlık ve beka itibarıyla bu varlıkların hakikatleri ancak Onun kaza, kader, tanzim ve takdirinin ilim ve hikmetle çizilmiş çizgileri; Onun ilim, hikmet, tasvir ve tedbirinin sanat ve itina gösterilerek yapılmış nakışları; Onun Sanat, itina, tezyin ve tenvirinin mu'cizeli elinin lütuf ve keremle gerçekleştirdiği tezyinatı; Onun lütuf, kerem, teveddüt ve tearrüfünün rahmet ve nimetle vücudu getirdiği ihsan çiçekleri; Onun coşkun rahmet, nimet, terahhum ve tahannününün cemal ve kemalle yarattığı meyveleri; cemal ve kemalinin parlıt ve tecellileridir. Bu, aynaların yok olup gitmesi ve mazharların akıp kaybolmasıyla beraber, mevsimlerin asırların ve çağların geçmesiyle tecelli ve zuhuru devam eden, mahlûkat, günler ve yılların geçmesiyle in'amı sürüp giden ebedî cemal-i mücerredin bâkî kalmasının şahadetiyle sabittir.

Âlim: her şeyi bilen Allah.
Arabî: Arapça.

beka: ebedîlik, sonsuzluk.
cemal-i mücerret: yaratılan

her şeyden farklı olan, güzel-
lik sahibi Allah.

Cemil: güzel; çok güzel olan anlamında Allah'ın isimlerinden.

cüz'î: parçaya ait olan, pek az.

ebedi: sonsuz.

ezeli: öncesiz, başlangıcsız.

fânî: ölümlü.

fıkra-i Arabiye: Arapça fıkra, metin.

Hakim: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan Allah.

hiç ender hiç: yokluk içinde yokluk.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı ve tam yerli yerinde olması.

in'am: nimetlendirme, bağış.

Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

kaza: olacağı Cenab-ı Hak tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratılması, her konuda Allah'ın hükmünün yürütmesi.

kerem: cömertlik, lütuf, ihsan.

Kerim: ikram ve ihsanı bol olan Allah.

külli: umumî, bütün.

lütuf: güzellik, ihsan, iyilik.

mertbe-i tefekkür: tefekkürün dereceleri.

mevcudat: yaratılmış her şey.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

Nakkaş: her şeyi nakışlı, sanatlı yaratan Allah.

nakış: işleme, süsleme.

nimet: Allah vergisi olan her hoş giden şey; iyilik, ihsan.

Rahim: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi, çok bağışlayıcı olan Allah.

Rahman: sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

rahmet: şefkat etme, merhamet etme, esirgeme.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şems-i sermed: daimî, sürekli olan güneş.

tahannün: şefkat etme.

tanzim: düzenleme, tertipleme.

tasvir: bir şeyi yazıyla veya başka ifade tarzlarıyla anlatma.

tearrüf: bilinmek, tanınmak.

tedbir: idare, çekip çevirme.

tenvir: nurlandırma.

terahhum: merhamet etme.

teveddüt: dostluk etmek, kendini sevdirmek.

tezyin: süsleme.

tezyinat: süsler, süslemeler.

vücut: var oluş, varlık.

yâr-ı bâkî: bâkî, sonsuz, ebedî dost.

zerre: en küçük parça, parçacık.

zikir: Allah'ı anma.

zeval: zail olma, sona erme.

zuhur: görünme, belirme.

نَعَمْ فَا لَأَثَرُ الْمُكَمَّلِ يَدُلُّ لِدَى عَقْلِ عَلَى الْفَعْلِ الْمُكَمَّلِ، ثُمَّ الْفَعْلُ
 الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ لِدَى فَهْمٍ عَلَى الْأِسْمِ الْمُكَمَّلِ، ثُمَّ الْأِسْمُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ
 بِالْبَدَاهَةِ عَلَى الْوَصْفِ الْمُكَمَّلِ، ثُمَّ الْوَصْفُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ
 بِالضَّرُورَةِ عَلَى الشَّانِ الْمُكَمَّلِ، ثُمَّ الشَّانُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالْيَقِينِ عَلَى
 كَمَالِ الذَّاتِ بِمَا يَلِيقُ بِالذَّاتِ وَهُوَ الْحَقُّ الْيَقِينُ ❀
 نَعَمْ، تَفَانِي الْمِرَاتِ، زَوَالُ الْمَوْجُودَاتِ، مَعَ التَّجَلِّي الدَّائِمِ مَعَ
 الْفَيْضِ الْمَلَزِمِ، مِنْ أَظْهَرِ الظَّوَاهِرِ أَنَّ الْجَمَالَ الظَّاهِرَ، لَيْسَ مُلْكُ
 الْمَظَاهِرِ، مِنْ أَفْصَحِ تَبْيَانٍ، مِنْ أَوْضَحِ بُرْهَانٍ لِلْجَمَالِ الْمَجْرَدِ
 لِلْإِحْسَانِ الْمَجْدَدِ لِلْوَجِبِ الْوُجُودِ، لِلْبَاقِي الْوُدُودِ ❀
 اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ مِنَ الْأَزَلِ إِلَى الْأَبَدِ عَدَدَ مَا فِي
 عِلْمِ اللَّهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ ¹ ❀

Âl: Peygamberimizin ailesi.

Bâki-i Vedûd: kullarını çok seven ve şefkat eden, varlığı ebedî olan Allah.

beyan: açıklama.

bilbadahe: açıktan, aşikâr olarak.

bilyakîn: delil ve bürhan ile, şüphesiz, tereddütsüz, kabul ederek.

bizzarure: zarurî olarak, ister istemez, mecburen.

bürhan: delil, kanıt.

cemal: güzellik.

delâlet: işaret, delil, gösterme.

ebed: sonu olmayan, sonsuzluk.

ezel: başlangıcı olmayan.

feyiz: bolluk, bereket; ihsan, bağış, kerem.

hususiyet: özellik.

ihsan: iyilik, ikram etme, lütf.

kemal: tam ve eksiksiz olma.

mazhar: bir şeyin çıktığı yer, zühur ettiği, görüldüğü yer.

mülk: sahip olunan, üzerinde tasarruf hakkı bulunan şey.

mücerret: cisim hâlinde bulunmayan, gözle görülmeyen, elle tutulmayan, soyut.

Sahabîler: Peygamberimizi, sağ iken mü'min olarak görmüş olanlar.

salât: Hz. Muhammed'e, Ashabına, ailesine Allah'ın rahmet ve mağfiretini, meleklerin istiğfarını ve mü'minlerin dualarını dileme.

şe'n: hâl, durum, özellik.

tecelli: belirleme, ortaya çıkma.

Vacib-i Vücut: varlığı gerekli olan ve yokluğu düşünülmemeyen Allah.

vasıf: nitelik, sıfat.

vazih: açık, aşikâr.

zat: kendine has varlığı ve gerçekliği olan.

1. Evet, mükemmel eser, akıl sahipleri için mükemmel fiile, sonra mükemmel fiil, anlayış sahipleri için bilbadahe mükemmel vasma, sonra mükemmel vasıf bizzarure mükemmel şe'ne, sonra mükemmel şe'n bilyakîn kendisine yakışan bütün hususiyetlerle zatın kemaline delâlet eder. Bu, gerçek ve kesindir.

Evet, daimi tecelli ve sürekli feyiz ile beraber, aynaların fânî olup kaybolması, mevcudatın zevale gitmesi, görünen cemalin mazharların mülkü olmadığına en açık bir delildir. Bu, mücerret cemalin, tazelenen ihsanın, Vacib-i Vücut'un, Bâki-i Vedûd'un en açık beyanı ve en vazih bürhanıdır... Allah'ım, Efendimiz Muhammed'e, onun Âl ve Sahabilerine ezelden ebede kadar Allah'ın ilmindeki nesneler sayısınca salât ve selâm eyle.

Zeyil

1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[Bu küçük Zeylin büyük bir ehemmiyeti var; her-
kese menfaatlidir.]

Cenab-ı Hakka vasıl olacak tarikler pek çoktur. Bütün hak tarikler Kur'ân'dan alınmıştır. Fakat tarikatlerin bazı-
sı bazısından daha kısa, daha selâmetli, daha umumi-
yetli oluyor. O tarikler içinde, kasır fehminle Kur'ân'dan
istifade ettiğim acz ve fakr ve şefkat ve tefekkür tarikidir.

Evet, acz dahi, aşk gibi, belki daha eslem bir tariktir ki,
ubudiyet tarikiyle mahbubiyete kadar gider. Fakr dahi
Rahman ismine isal eder. Hem şefkat dahi, aşk gibi, bel-
ki daha keskin ve daha geniş bir tariktir ki, Rahîm ismi-
ne isal eder. Hem tefekkür dahi, aşk gibi, belki daha zen-
gin, daha parlak, daha geniş bir tariktir ki, Hakîm ismi-
ne isal eder.

Şu tarik, hafî tarikler misillü, “letaif-i aşere” gibi on
hatve değil; ve tarik-ı cehriye gibi “nüfus-u seb’a,” yedi
mertebeye atılan adımlar değil; belki Dört Hatveden iba-
rettir. Tarikatten ziyade hakikattir, şeriattır.

Yanlış anlaşılmasın; acz ve fakr ve kusurunu Cenab-ı
Hakka karşı görmek demektir. Yoksa onları yapmak ve-
ya halka göstermek demek değildir.

isal: ulaştırma, eristirme.

istifade: faydalanma, yararlan-
ma.

kasır: dar, kısa, noksan.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy
yoluyla Hz. Muhammed'e indiril-
miş, semavî kitapların sonuncu-
su.

letaif-i aşere: on lâtif duygu, on
âdet lâtife.

mahbubiyet: sevicecek hâlde bu-
lunma.

menfaat: fayda.

mertebe: derece, basamak.

misillü: benzeri, gibi.

nüfus-u seb'a: yedi çeşit nefis:
emmare, levvame, mülhime,
mutmainne, râdiye, mardiyе, sa-
fiye.

Rahîm: sonsuz şefkat ve merha-
met sahibi, çok bağışlayıcı olan
Allah.

Rahman: sonsuz merhamet ve
şefkatle bütün varlıkları nızıkla-
dıran Allah.

selâmet: salimlik, eminlik.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek
sevme, içten ve karşılıksız mer-
hamet, karşılık beklemeden yar-
dım etme.

şariat: İslâm dininin esasları.

tarik: yol, meslek, vasıta.

tarikat: yol, meslek, tarik.

tarik-i cehriye: açık olarak yük-
sek sesle zikir eden tarikat.

tefekkür: derin düşünme, mak-
sadı kavramak için zihnini eşya-
nın manasını anlama hâline yö-
neltme.

ubudiyet: kulluk.

umumiyyet: umumîlik, bir şeyin
herkese ait olması, genellik.

vasıl: erişen, ulaşan, kavuşan.

zeyil: ek, ilâve.

ziyade: çok, fazla.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. (Fatiha Suresi: 1.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.

aşk: içten gelen sevgi.

Cenab-ı Hak: şeref ve azamet
sahibi yüce Allah.

ehemmiyet: pek önemli ol-
ma, değerlilik.

eslem: selâmetli, emin.

fakr: fakirlik, muhtaçlık.

fehîm: anlama, anlayış, kav-
rayış.

hafî: gizli, saklı, açıkta olma-
yan.

hak: doğru.

hakikat: gerçek.

Hakîm: her şeyi bir maksada
uygun ve hikmetle yaratan,
Allah.

hatve: adım, kısım, bölüm.

Şu kısa tarikin evradı, ittiba-ı sünnettir; feraizi işlemek, kebairi terk etmektir. Ve bilhassa, namazı tadil-i erkân ile kılmak, namazın arkasındaki tesbihatı yapmaktır.

Birinci hatveye ¹ **فَلَا تُزَكُّوْا اَنْفُسَكُمْ** ayeti işaret ediyor.

İkinci hatveye ² **وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ نَسُوْا اللّٰهَ فَاَنْسِيْهُمْ اَنْفُسَهُمْ**

ayeti işaret ediyor.

Üçüncü hatveye **مَا اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنْ اللّٰهِ وَمَا اَصَابَكَ**

³ **مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ** ayeti işaret ediyor.

Dördüncü hatveye ⁴ **كُلِّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ** ayeti işaret

ediyor.

Şu Dört Hatvenin kısa bir izahı şudur ki:

Birinci Hatvede, ¹ **فَلَا تُزَكُّوْا اَنْفُسَكُمْ** ayeti işaret ettiği gi-

bi, tezkiye-i nefis etmemek. Zira, insan, cibilliyeti ve fitratı hasebiyle nefisini sever. Belki, evvelâ ve bizzat yalnız zatını sever; başka her şeyi nefisine feda eder. Ma'buda lâıyk bir tarzda nefisini metheder; ma'buda lâıyk bir tenzih ile nefisini meayıpten tenzih ve tebrie eder. Elden geldiği kadar kusurları kendine lâıyk görmez ve kabul etmez; nefisine perestiş eder tarzında, şiddetle müdafaa eder. Hatta fitratında tevdi edilen ve Ma'bud-u Hakiki'nin hamd ve tesbihi için ona verilen cihazat ve istidadı kendi nefisine sarf ederek, ⁵ **مَنْ اَتَّخَزَ اِلٰهَهُ هَوٰیْهُ** sırrına

akıbet: son, bitim, sonuç.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

bilhassa: hususî olarak, özellikle.

cibilliyet: huy, tabiat, karakter.

cihazat: cihazlar, uzuvlar, organlar.

evrat: okunması âdet olan dini dualar.

evvelâ: ilk önce.

feraiz: dinen yapılması zorunlu olan şeyler.

fitrat: yaratılış, tabiat, mizaç.

hamd: methetme, övme, yüceltme.

haseb: dolayı, cihetince, gereğince.

hatve: adım, kısım, bölüm.

helâk: bitme, mahvolma, harap olma.

istidat: yetenek, kabiliyet.

ittiba-ı sünnet: Peygamberimizin sünnetine uyma.

izah: açıkça ortaya koyma, açıklamama yapma.

kebair: büyük günahlar.

lâyık: yakışan, yaraşır, yakışır.

ma'bud: kendisine ibadet olunan, tapınılan, kulluk edilen.

Ma'bud-u Hakiki: gerçek ma'bud; kendisine ibadet edilen, tapınılan, kulluk edilen Allah.

meayıp: kusurlar, ayıplar, lekeler.

methetmek: övmek, sena, sita-yiş etmek.

müdafaa: savunma, koruma.

müstesna: hariç, istisna olan.

nefis: insanı kötülüğe sevk eden güç; insanın kendisi, öz varlık.

perestiş: aşırı düşkünlük.

sarf etmek: harcamak, kullanmak.

tadil-i erkân: bütün rükünleri, esasları gereği gibi yerine getirme.

tarik: yol.

tebrie: temize çıkarma.

tenzih: kusur ve noksandan uzaklaştırma.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

tesbihat: Cenab-ı Hakkın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.

tevdi: emanet olarak bırakma, teslim etme.

tezkiye-i nefis: nefisini temize çıkarma.

zat: kendi, nefis.

zira: çünkü.

1. Nefislerinizi temize çıkarmayın. (Necm Suresi: 32.)

2. Allah'ı unutanlar gibi olmayın ki, Allah da onlara kendi akıbetlerini unutturmuştur. (Haşır Suresi: 19.)

3. Sana her ne iyilik erişirse Allah'tandır. Sana her ne kötülük gelirse, o da kendi kusurun sebebiyledir. (Nisâ Suresi: 79.)

4. Her şey helâk olup gidiçidir-Ona bakan yüzü müstesna. (Kasas Suresi: 88.)

5. Nefsinin arzusunu kendisine ma'bud edinip onun her emrine uyan kimse... (Furkan Suresi: 43.)

mazhar olur. Kendini görür, kendine güvenir, kendini beğenir.

İşte şu mertebede, şu hatvede tezkiyesi, tathiri, onu tezkiye etmemek, tebrie etmemektir.

İkinci Hatvede, ¹ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ

dersini verdiği gibi; kendini unutmuş, kendinden haberi yok; mevdi düşünse, başkasına verir; fenâ ve zevali görse, kendine almaz. Ve külfet ve hizmet makamında nefsinin unutmak, fakat ahz-ı ücret ve istifade-i huzuzat makamında nefsinin düşünmek, şiddetle iltizam etmek, nefsi emmarenin muktezasıdır. Şu makamda tezkiyesi, tathiri, terbiyesi; şu hâletin aksidir. Yani, nisyan-ı nefis içinde nisyan etmemek. Yani, huzuzat ve ihtirasatta unutmak ve mevtte ve hizmette düşünmek.

Üçüncü Hatvede, ² مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ

dersini verdiği gibi; nefsin muktezası, daima iyiliği kendinden bilip, fahir ve ucbe girer. Bu hatvede, nefsinde yalnız kusuru ve nakısı ve aczi ve fakrı görüp, bütün mehasin ve kemalâtını, Fâtır-ı Zülcelâl tarafından ona ihsan edilmiş nimetler olduğunu anlayıp, fahir yerinde şükür ve temeddüh yerinde hamd etmektir. Şu mertebede tezkiyesi, ³ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا sırrıyla şudur ki: Kemalini kemalsizlikte, kudretini aczde, gınâsını fakrda bilmektir.

mayan şeyleri yaratan Allah.

fenâ: yok olma, ölmek.

gınâ: zenginlik, bolluk.

hâlet: hâl, durum.

hamd: Allah'a karşı olan şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme, Allah'ın yüceliğini övme.

hatve: adım, kısım, bölüm.

huzuzat: hazlar, insanın hoşuna giden şeyler.

ihsan: ikram etme, lütuf.

ihtirasat: ihtiraslar, şiddetli arzu ve istekler.

iltizam: gerekli görme, lüzumlu sayma.

istifade-i huzuzat: haz duyulan şeylerden istifade etmek.

kemal: tam ve eksiksiz olma, mükemmellik.

kemalât: faziletler, iyilikler, mükemmellikler.

kudret: güç, kuvvet.

külfet: zahmet, sıkıntı, zorluk.

makam: mevki, derece, kademe.

mazhar: nail olma, erişme.

mehasin: güzellikler, iyilikler.

mertebe: derece, basamak.

mevt: ölüm, vefat.

mukteza: iktiza eden, gereken, gerekli olan.

naks: noksan, eksiklik.

nefis: insanı kötülüğe sevk eden güç; insanın kendisi, öz varlık.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah olan işlerin yapılmasını emreden nefis.

nimet: iyilik, ihsan.

nisyan: unutmak, unutus.

nisyan-ı nefis: nefsinin unutarak yok farz etme.

şükür: nimet ve iyiliğin sahibini tanıma ve ona karşı minnet duyma.

tathir: temizlenme, paklama.

tebrie: temize çıkarma.

temeddüh: kendini methetme, böbürlenme.

terbiye: yetiştirme, büyütme, öğretme, eğitime.

tezkiye: temizleme, arıtma.

ucub: kibir, gurur, kendini beğenme.

zeval: zail olma, yok olma.

1. Allah'ı unutanlar gibi olmayın ki, Allah da onlara kendi akıbetlerini unutturmuştur. (Haşır Suresi: 19.)

2. Sana her ne iyilik erişirse Allah'tandır. Sana her ne kötülük gelirse, o da kendi kusurun bebeğidir. (Nisâ Suresi: 79.)

3. Nefsin günahlardan arındıran kurtuluşa ermiştir. (Sems Suresi: 9.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.

ahz-ı ücret: ücret alma.

fahir: övünme, gururlanma.

fakr: muhtaçlık; ihtiyacı olma.

Fâtır-ı Zülcelâl: Sonsuz bü-

yüklük sahibi ve benzeri ol-

acz: zayıflık, güçsüzlük.

adavetkârâne: düşmancasına.

adem: yokluk, hiçlik.

âyinedar: gösterme, yansıma.

âyine-i tecelli: tecelli aynası, görünümlü ve cilveleri aksettiren ayna.

cihet: yön.

cilve: Esmâ-i İlâhînin tecellisi; eşya ve insanda, İlâhî kudret eserlerinin belirip görünmesi.

dair: alâkalı, ait, ilgili.

derk: anlama, kavrama.

enaniyet: kendini beğenme, bencilik.

esma: isimler.

fakr: fakirlik, muhtaçlık.

fânî: ölümlü, geçici.

fırak: ayrılık, ayrılma.

gaflet: Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalmak.

hâdis: sonradan olan.

hakikat: gerçek, asıl, esas.

hatime: son söz, bir eserin sonuç kısmı.

hatve: adım, kısım, bölüm.

hikmet: gizli sebep; sır, İlâhî gayeler.

izahat: açıklamalar.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

ma'bud: kendisine ibadet edilen, tapınılan.

madum: mevcut olmayan, yok olan.

makam: mevki, makam, kade-me, seviye.

mana-i harf: bir şeyin yaratıcısına bakan, onu tarif eden ve tanıtan manası.

mana-i ism(î): bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

mazhar: nail olma, kavuşma, erişme.

mefkud: kaybolmuş, yok olmuş.

meşhut: görünen, şahit olunan.

mevcudat: var olan her şey.

mevcut: var olma, varlık.

Mucid-i Hakikî: hakikî icat sahibi olan, gerçek icat edici; Allah.

müstakil: bağımsız, başlı başına.

nefis: insanı kötülüğe sevk eden güç; insanın kendisi, öz varlık.

nev: tür, çeşit.

nihayetsiz: sonsuz.

rububiyet: rablik, ilâhlık.

Sânî-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.

şahit: tanık, gören.

şahsî: şahsa ait, kendine ait, hususî.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet, karşılık beklemeden yardım etme.

seriat: Allah tarafından peygamber

Dördüncü Hatvede, ¹ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ dersini

verdiği gibi; nefis, kendini serbest ve müstakil ve bizzat mevcut bilir. Ondan bir nevi rububiyet dava eder. Ma'buduna karşı adavetkârâne bir isyanı taşır. İşte gelecek şu hakikati derk etmekle ondan kurtulur. Hakikat şöyledir ki:

Her şey nefsinde mana-i ismiyle fânîdir, mefkuddur, hâdistir, madumdur; fakat mana-i harfiyle ve Sâni-i Zülcelâl'in esmasına âyinedarlık cihetiyle ve vazifedarlık itibarıyla şahittir, meşhuttur, vacittir, mevcuttur.

Şu makamda tezkiyesi ve tathiri şudur ki: Vücudunda adem, ademinde vücudu vardır. Yani kendini bilse, vücut verse, kâinat kadar bir zulûmat-ı adem içindedir. Yani, vücut-u şahsîsine güvenip, Mucid-i Hakikî'den gaflet etse, yıldız böceği gibi bir şahsî ziya-i vücudu nihayetsiz zulûmat-ı adem ve fıraklar içinde bulunur, boğulur. Fakat enaniyeti bırakıp, bizzat nefsi hiç olduğunu ve Mucid-i Hakikî'nin bir âyine-i tecellisi bulunduğunu gördüğü vakit, bütün mevcudatı ve nihayetsiz bir vücudu kazanır. Zira bütün mevcudat, esmasının cilvelerine mazhar olan Zat-ı Vacibü'l-Vücud'u bulan, her şeyi bulur.

Haime

Şu acz, fakr, şefkat, tefekkür tarıkındaki dört hatvenin izahatı, hakikatin ilmine, şeriatın hakikatine, Kur'ân'ın hikmetine dair olan yirmi altı adet Sözlere geçmiştir.

1. Her şey helâk olup gidiçidir—Ona bakan yüzü müstesna. (Kasas Suresi: 88.)

ber vasıtasıyla bildirilen, İlâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.
tarik: yol, meslek.
tathir: temizlenme, paklama.
tefekkür: derin düşünme.
tezkiye: temizleme, arıtma.
vacit: mevcut, vücuda gelen,

var olan.
vakit: zaman.
vazifedar: vazifeli, iş gören.
vücut-u şahsî: kendi şahsî varlığı ve vücudu, kişisel varlık.
vücut: var oluş, varlık.
yıldız böceği: ateş böceği.

Zat-ı Vacibü'l-Vücud: varlığı ve vücudu mutlak gerekli olan Allah.
zira: çünkü.
ziya-i vücut: varlık ışığı, ziyası.
zulûmat-ı adem: yokluk ve hiçlik karanlıkları.

Yalnız, şurada bir iki noktaya kısa bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Evet, şu tarik daha kısadır. Çünkü, dört hatvedir. Acz, elini nefisten çekse, doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelâl'e verir. Hâlbuki en keskin tarik olan aşk, nefisten elini çeker, fakat mâşuk-u mecazîye yapışır. Onun zevalini bulduktan sonra Mahbub-u Hakikî'ye gider.

Hem, şu tarik daha eslemdir. Çünkü, nefsin şatahat ve bâlâpervazâne davaları bulunmaz. Çünkü, acz ve fakr ve kusurdan başka nefsinde bulmuyor ki, haddinden fazla geçsin.

Hem, bu tarik daha umumî ve cadde-i kübradır. Çünkü, kâinatı, ehl-i vahdetülvücut gibi, huzur-u daimî kazanmak için idama mahkûm zannedip, ¹ لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ

hükmetmeye veyahut ehl-i vahdetüşşuhut gibi, huzur-u daimî için kâinatı nisyan-ı mutlak hapsinde hapse mahkûm tahayyül edip, ² لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ demeye mecbur ol-

muyor. Belki idamdan ve hapisten gayet zahir olarak, Kur'an affettiğinden, o da sarf-ı nazar edip ve mevcudatı kendileri hesabına hizmetten azlederek, Fâtır-ı Zülcelâl hesabına istihdam edip, Esmâ-i Hüsnâ'sının mazhariyet ve âyinedarlık vazifesinde istimal ederek, mana-i harfî nazarıyla onlara bakıp, mutlak gafletten kurtulup huzur-u daimîye girmektir; her şeyde Cenab-ı Hakka bir yol bulmaktır. Elhâsıl, mevcudatı mevcudat hesabına hizmetten azlederek, mana-i ismiyle bakmamaktır.

* * *

1. Ondan başka mevcut yoktur.

2. Ondan başka şahit olunan yoktur.

acz: zayıflık, güçsüzlük.
âyinedar: bir şeyin özelliklerini, sıfatlarını gösteren, ayna olan.
azletmek: vazifesini yok sayma, görevden alma.
bâlâpervazâne: kendini ol-

duğundan yüksek makamda gösterme.
cadde-i kübra: en selâmetli yol, Kur'an yolu.
Cenab-ı Hak: şeref ve azamet sahibi yüce Allah.
ehl-i vahdetülvücut: varlığın

tek olduğunu kabul eden tasavvufî görüşü benimseyenler.
ehl-i vahdetüşşuhut: görünen, gözlenen âlemin (dünyanın) birliğini benimseyenler.
elhâsıl: netice itibarıyla, so-

nuç olarak.

eslem: en selâmetli, en emin.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.

fakr: fakirlik, muhtaçlık.

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.

gaflet: Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalma.

had: yetki, sınır.

hatve: adım, kısım, bölüm.

huzur-u daimî: kendisini her an Allah'ın huzurunda hissetmek, her zaman Allah'ın kendisini gördüğünü bilme ve yaşama hâli.

hüküm: bir konu hakkında verilen karar.

idam: yokluk, kaybolma.

istihdam: bir hizmette kullanma, hizmet ettirme.

istimal: kullanma, çalıştırma.

Kadîr-i Zülcelâl: büyüklük sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler, varlıklar.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Mahbub-u Hakikî: gerçek sevgili olan Allah.

mahkûm: hüküm altında bırakılan.

mana-i harf(î): bir şeyin kendisini değil de, sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıttıran mana.

mana-i ism(î): bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

mâşuk-u mecazî: mecazî olarak ilgi duyulan, sevilen; mecazî sevgili.

mazhariyet: görünme ve tezahür yeri olma.

mevcudat: var olan her şey, yaratılmış şeylerin tamamı.

mutlak: salt, tam, kesin.

nazar: düşünme, fikir, niyet.

nefis: insanı kötülüğe sevk eden güç; insanın kendisi, öz varlık.

nisyan-ı mutlak: tam unutulma, yokluğa, hiçliğe mahkûm olma.

sarf-ı nazar: dikkate almama.

şatahat: dengesiz, ölçüsüz sözler.

tahayyül: zihinde canlandırma, tasavvur etme.

tarik: yol, meslek.

umumî: herkesle alâkalı, herkese ait.

zahir: açık, belli.

zeval: zail olma, yok olma.

* Yirmi Yedinci Söz, Barla'da 1929'da Türkçe olarak telif edilmiştir.

Yirmi Yedinci Söz

İctihat Risalesi

Beş altı sene mukaddem, Arabî bir risalede, içtihad dair yazdığım bir mesele, iki kardeşimin arzularıyla, o meseleye dair haddinden tecavüz edenin haddini bildirmek için, şu Söz, o mesele-i içtihadiyeye dair yazıldı.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ
الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ¹

İCTİHAT KAPISI açıktır. Fakat şu zamanda oraya girmeye altı mâni vardır.

Birincisi

Nasıl ki kışta, fırtınaların şiddetli olduğu bir vakitte, dar delikler dahi seddedilir; yeni kapıları açmak, hiçbir cihetle kâr-ı akıl değil. Hem, nasıl ki büyük bir selin hücumunda, tamir için duvarlarda delikler açmak gark olmaya vesiledir. Öyle de, şu münkerat zamanında ve âdât-ı ecani-bin istilâsı anında ve bid'aların kesreti vaktinde ve dalâletin tahribatı hengâmında, içtihat namıyla, kasr-ı İslâmiyetten yeni kapılar açıp duvarlarından muharriplerin

âdât-ı ecanip: ecnebilere âdetleri.

Arabî: Arapça ile ilgili.

bid'a: sonradan ortaya çıkan.

cihet: yön.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma.

gark: suya batma.

had: hudut, yetki, fikrî güç.

hengâm: vakit.

ictihat: din âlimlerinin şer'i esaslar dahilinde Kur'an ve sünnete uygun şekilde, bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermele-

ri.

ihtisas: bilgi.

istilâ: yayılma.

kâr-ı akıl: aklın kabul edeceği iş.

kasr-ı İslâmiyet: İslâmiyet sarayı.

kesret: çokluk.

mesele-i içtihadiye: içtihatla ilgili mesele.

muharrip: yıkip yok eden.

mukaddem: evvel, önce.

mü'min: iman eden.

münkerat: dine göre yapılması yasak olan şeyler.

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. • Hâlbuki, bu haberi yayacak yerde Peygambere ve mü'minlerden ihtisas ve salâhiyet sahibi kimselere müracaat etselerdi, elbette o kimselerden hüküm çıkarmaya ehliyetli olanlar için doğrusunu bilirlerdi. (Nisâ Suresi: 83.)

müracaat: başvurma.

namıyla: adını kullanarak.

risale : mektup.

salâhiyet: yetki.

seddetmek: engel olmak, tı-

kamak.

tahribat: yıkip bozmalar.

tecavüz: haddini aşma

vesile: sebep.

girmesine vesile olacak delikler açmak, İslâmiyete cina-yettir.

İkincisi

Dinin zaruriyatı ki, içtihat onlara giremez. Çünkü, kat'î ve muayyendirler. Hem, o zaruriyat kut ve gıda hükmündedirler. Şu zamanda terke uğruyorlar ve tezel-züldedirler. Ve bütün himmet ve gayreti, onların ikamesine ve ihyasına sarf etmek lâzım gelirken, İslâmiyetin nazariyat kısmında ve selevin içtihadat-ı safiyâne ve hali-sânesiyle bütün zamanların hacatına dar gelmeyen ef-kârları olduğu hâlde, onları bırakıp heveskârâne yeni iç-tihatlar yapmak, bid'akârâne bir hıyanettir.

Üçüncüsü

Nasıl ki, çarşıda mevsimlere göre birer meta mergup oluyor, vakitbevakit birer mal revaç buluyor. Öyle de, âlem meşherinde, içtimaiyat-ı insaniye ve medeniyet-i beşeriye çarşısında her asırda, birer meta, mergup olup revaç buluyor. Sûkunda, yani çarşısında teşhir ediliyor; rağbetler ona celp oluyor, nazarlar ona teveccüh ediyor, fikirler ona müncezip oluyor. Meselâ, şu zamanda siyaset metai ve hayat-ı dünyeviye'nin temini ve felsefenin revaçları gibi.

Ve Selef-i Salihîn asrında ve o zaman çarşısında en mergup meta, Hâlık-ı Semavat ve Arzın marziyatlarını ve bizden arzularını, kelâmından istinbat etmek ve nur-u nübüvvet ve Kur'ân ile, kapatılmayacak derecede açılan

âlem: dünya, cihan.

asır: yüzyıl.

bid'akârâne: dinde olmayanı dine mal etmeye çalışarak.

celp: çekme.

cinayet: ağır suç.

efkâr: görüşler.

felsefe: hikmet bilgisi.

gayret: çabalama.

hacat: ihtiyaçlar.

Hâlık-ı Semavat ve Arz: yerin ve göğün yaratıcısı olan Allah.

hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.

heveskârâne: istekli bir şekil-

de.

himmet: gayret gösterme.

hüküm: kuvvet.

hiyanet: ihanet.

ictihadat-ı safiyâne ve hali-

sâne: samimî ve safî bir inanç

ve niyetle yapılmış içtihatlar.

ictihat: din âlimlerinin şer'i

esaslar dahilinde Kur'ân ve sünnete uygun şekilde, bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermeleri.

ictimaiyat-ı insaniye: sosyal hayat.

ihya: hayat verme.

ikame: yerine koyma.

istinbat: gizli bir manayı içtihat ile meydana çıkarma.

kat'i: kesin, şüphesiz.

kelâm: söz.

kut: gıda.

marziyat: Allah'ın rızasına mazhar olacak hâl ve hareketler.

medeniyet-i beşeriye: insanlığın medeniyeti.

mergup: beğenilmiş.

meşher: gösterme yeri, sergi.

meta: mal, servet.

muayyen: belirli.

müncezip: tutulmuş.

nazar: bakış.

nazariyat: ilmi görüşler.

nur-u nübüvvet: Peygamberimizin nuru, peygamberlik nuru.

rağbet: ilgi.

revaç: değer, geçerlik; kıymet, değer.

sarf: harcama.

selef: önce geçen.

Selef-i Salihîn: Ehl-i Sünnet ve Cemaatin ilk rehberleri ve Ashap ile Tabiîn'in ileri gelenleri ile Tebe-i Tâbiünden olan Müslümanlar.

sûk: çarşı.

sûkûn: durgunluk

teşhir: sergileme.

teveccüh: yönelme.

tezeliül: sarsıntı, sarsılma.

vakitbevakit: zaman zaman.

vesile: sebep.

zaruriyat: zorunlu işler.

ahiret âlemindeki saadet-i ebediyeyi kazandırmak vesaili-ni elde etmek idi.

İşte, o zamanda zihinler, kalpler, ruhlar, bütün kuvvetleriyle Yerler ve Gökler Rabbinin marziyatını anlamaya müteveccih olduğundan, içtimaiyat-ı beşeriyenin sohbetleri, muhavereleri, vukuatları, ahvalleri ona bakıyordu. Ona göre cereyan ettiğinden, her kimin güzelce bir istidadı bulunsa, onun kalbi ve fıtratı, şuursuz olarak her şeyden bir ders-i marifet alır. O zamanda cereyan eden ahval ve vukuat ve muhaverattan taallüm ediyordu. Güya her bir şey ona bir muallim hükmüne geçip, onun fıtrat ve istidadına, içtihadı bir istidad-ı ihzarî telkin ediyordu. Hatta o derece şu fitrî ders tenvir ediyordu ki, yakın idi ki, kisbsiz içtihadı kabiliyeti ola; ateşsiz nurlana... İşte, şu tarzda fitrî bir ders alan bir müstait, içtihadı çalışmaya başladığı vakit, kibrit hükmüne geçen istidadı, *nurun âlâ nur* sırrına mazhar olur; çabuk ve az zamanda müctehit olurdu.

Amma şu zamanda, medeniyet-i Avrupa'nın tahakkümüyle, felsefe-i tabiiyenin tasallutuyla, şerait-i hayat-ı dünyeviye'nin ağırlaşmasıyla, efkâr ve kulûp dağılmış, himmet ve inayet inkısam etmiştir; zihinler maneviyata karşı yabanîleşmiştir. İşte bunun içindir ki, şu zamanda birisi, dört yaşında Kur'ân'ı hıfzedip âlimlerle mübahase eden Süfyan ibni Uyeyne olan bir müctehidin zekâsında bulunsa, Süfyan'ın içtihadı kazandığı zamana nispeten on defa daha fazla zamana muhtaçtır. Süfyan on senede içtihadı tahsil etmiş ise, şu adam yüz seneye muhtaçtır ki

ahiret: öbür dünya.
ahval: durumlar, oluşlar.
âlem: dünya, cihan.
âlim: bilgili, bilgin.
cereyan: bir tarafa doğru akış, akıntı, akım.
ders-i marifet: bilgilenme dersi.
efkâr: fikirler, görüşler.
felsefe-i tabiiye: her şeyi tabiata dayandıran felsefe.
fıtrat: yaratılış.
fitrî: doğuştan, tabîi.
hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.
himmet: yardım, emek, gayret.
hıfz: ezberleme.
icthâat: din âlimlerinin şer'i esaslar dahilinde Kur'ân ve sünnete uygun şekilde, bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermele-ri.
ictimaiyat-ı beşeriye: insanların sosyal yönleri.
inayet: yardım.
inkısam: bölünme.
istidad-ı ihzariye: hazırlayıcı kabiliyet.
istidat: kabiliyet, yetenek.
kabiliyet: yetenek.
kisb: kişinin kendi gayret ve fiiliyatıyla elde ettiği, kazandığı.
maneviyat: mana âlemi.
marziyat: Allah'ın rızasına dair olanlar.
mazhar: erişmiş, kavuşmuş.
medeniyet-i Avrupa: Avrupa'nın sefil medeniyeti.
muallim: öğretici, öğretmen.
muhaverat: karşılıklı konuşmalar.
muhavere: konuşma.
muhtaç olmak: ihtiyacı olmak.
mübahase: karşılıklı konuşma, fikir belirtme, sohbet.
müctehit: ayet ve hadislerden şer'i hükümler çıkarabilen, gerekli bütün ehil olma şartlarına sahip

olan, geniş ve derin bilgili din âlimi; içtihad eden.
müstait: kabiliyetli ve akıllı.
müteveccih: yönelen.
nispeten: oranla.
nurun âlâ nur: nur üstüne nur.
saadet-i ebediye: sonu ol-

mayan mutluluk.
Süfyan ibni Uyeyne: bkz. şahıs bilgileri.
şerait: şartlar.
suur: his, bilinç.
taallüm: öğrenilme, elde edilme.
tahakküm: zorbalık etme.

tahsil: öğrenme, eğitim.
tasallut: musallat olma.
telkin: zihinde yer ettirme.
tenvir: nurlandırma.
vesail: sebepler.
vukuat: hadiseler.
yabani: yabancı.
zihin: bilinç, akıl, kafa yapısı.

tahsil edebilsin. Çünkü, Süfyan'ın iptida-i tahsil-i fitrîsi sinn-i temyiz zamanından başlar, yavaş yavaş istidadı müheyya olur, nurlanır; her şeyden ders alır, kibrit hükümüne geçer. Amma onun naziri, şu zamanda—çünkü, zihni felsefede boğulmuş, akli siyasete dalmış, kalbi hayat-ı dünyeviyede sersem olmuş, istidadı içtihadattan uzaklaşmış—elbette fûnun-u hâzırada tevaggülü derecesinde, istidadı içtihad-ı şer'î kabiliyetinden uzaklaşmış ve ulûm-u arziyede tefennünü derecesinde, içtihadın kabulünden geri kalmıştır. Onun için, “Ben de onun gibi zekiyim, niçin ona yetişemiyorum?” diyemez ve demeye hakkı yoktur ve yetişemez.

Dördüncüsü

Nasıl ki bir cisimde, neşvünema için, tevessü meylı bulunur. O meyl-i tevessü ise—çünkü dahildendir—vücut ve cisim için bir tekemmüldür. Fakat, eğer hariçte tevsi için bir meyl ise, o vücudun cildini yırtmaktır, tahrip etmektir; tevsi değildir. Öyle de, İslâmiyetin dairesine Selef-i Salihîn gibi takva-i kâmile kapısıyla ve zaruriyat-ı dinîyenin imtisali tarikiyle dahil olanlarda meylûttevessü ve irade-i içtihat bulunsa; o kemaldır ve tekemmüldür. Yoksa, zaruriyatı terk eden ve hayat-ı dünyeviyeyi hayat-ı uhreviyeye tercih eden ve felsefe-i maddiye ile âlûde olanlardan olan o meylûttevsi ve irade-i içtihat, vücud-u İslâmiyeyi tahrip ve boynundaki şer'î zincirini çıkarmaya vesiledir.

âlûde: bulaşmış, bulaşık.

dahil: iç, içeri.

felsefe-i maddiye: her şeyi maddede arayan ve kabul eden anlayış.

fûnun-u hâzıra: günümüz fen ilimleri.

hariç: dış, dışarı.

hayat-ı dünyeviye: dünya hayatı.

hayat-ı uhreviye: ahiret hayatı.

icthad-ı şer'i: şeriat hükümlerine göre olan içtihat.

icthad: din âlimlerinin şer'i esaslar dahilinde Kur'an ve

sünnete uygun şekilde, bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermeleri.

imtisal: uyma.

iptida-i tahsil-i fitrî: doğal öğrenim başlangıcı.

irade-i içtihat: yeni yorumlara arzu, ihtiyaç ve irade.

istidat: kabiliyet.

kemal: olgunluk.

meyl: eğilme.

meyl-i tevessü: büyüme meyli.

meylûttevsi: genişletme meyli.

müheyya: hazır.

nazir: benzer.

neşvünema: gelişme, büyüme.

Selef-i Salihîn: Ehl-i Sünnet ve Cemaatin ilk rehberleri ve Ashap ile Tabiinin ileri gelenleri ile Tebe-i Tabîinden olan Müslümanlar.

sinn-i temyiz: bulûğ çağı.

şer'i: İslâmiyetin temel kaidelerine uygun olan hüküm.

tahrip: harap etme; yıkma

tahsil: elde etme, öğrenme, eğitim.

takva-i kâmile: Allah korkusuyla yaşayıp emir ve yasaklarına harfiyen uymak.

tarik: yol.

tefennün: bir fen, ilim veya sanatta ihtisas kazanma.

tekemmül: olgunlaşma.

tercih etmek: yeğlemek.

tevaggul: meşgul olma.

tevessü: genişleme, yayılma.

tevsi: genişletme.

ulûm-u arziye: yer küresi ile ilgili ilimler.

vesile: sebep.

vücud-u İslâmiye: İslâmiyetin mevcudiyeti ve özü.

zaruriyat: zorunlu, gerekli işler.

zaruriyat-ı diniye: dince yapılması mecburî olan işler.

Beşincisi

Üç nokta-i nazar, şu zamanın içtihadatını, arziye yapar, semavilikten çıkarıyor. Hâlbuki, şeriat semaviyedir; ve içtihadat-ı şer'îye dahi onun ahkâm-ı mesturesini zarar ettüğinden, semaviyedirler.

BİRİNCİSİ: Bir hükmün hikmeti ayrıdır, illeti ayrıdır. Hikmet ve maslahat ise, tercihe sebeptir, icaba, icada medar değildir. İlet ise, vücuduna medardır. Meselâ, seferde namaz kasredilir, iki rekât kılınır. Şu ruhsat-ı şer'îyenin illeti seferdir, hikmeti ise meşakkattir. Sefer bulunsa, meşakkat hiç olmasa da namaz kasredilir. Çünkü, illet var. Fakat, sefer bulunmasa, yüz meşakkat bulunsa, namazın kasredilmesine illet olamaz. İşte şu haki-katin aksine olarak, şu zamanın nazarı ise, maslahat ve hikmeti illet yerine ikame edip, ona göre hükmediyor. Elbette böyle içtihat arziyedir, semavî değildir.

İKİNCİSİ: Şu zamanın nazarı evvelâ ve bizzat saadet-i dünyeviyeye bakıyor ve ahkâmları ona tevcih ediyor. Hâlbuki, şeriatın nazarı ise evvelâ ve bizzat saadet-i uhreviyeye bakar, ikinci derecede—ahirete vesile olmak dolayısıyla—dünyanın saadetine nazar eder. Demek, şu zamanın nazarı ruh-u şeriattan yabanîdir. Öyle ise, şeriat namına içtihat edemez.

ÜÇÜNCÜSÜ: ¹ **إِنَّ الضَّرُورَاتِ تُبَيِّحُ الْمَحْظُورَاتِ** kaidesi, yani, “Zaruret haramı helâl derecesine getirir.” İşte şu kaide ise, küllî değil. Zaruret, eğer haram yoluyla olmamış

ahiret: öbür dünya.
ahkâm: hükümler.
ahkâm-ı mesture: örtülü hükümler.
arziye: semavî, ilâhî olmayan.
hakikat: gerçek.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye, yüksek bilgi; sebep, fayda.
icap: gerekme hâli.
icat: yoktan var etme.
icthadât: içtihatlar.
icthadât-ı şer'îye: şer'î hüküm çıkarmalar.
icthad: din âlimlerinin şer'î esaslar dahilinde Kur'an ve sünnete uygun şekilde, bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermele-ri.
ikame: yerine geçirme.
illet: asıl sebep, maksat; gaye.
izhar: açığa vurma.
kaide: kural, prensip.
kasır: kısaltma; kısaltmak.
külli: umumî, genel.
maslahat: keyfiyet.
medar: sebep, vesile.
meşakkat: sıkıntı, zorluk.
muamele: davranış, işleyiş.
namına: adına.
nazar: görüş.
nokta-i nazar: görüş açısı.
ruhsat-ı şer'îye: İslâmiyetin izin vermesi.
ruh-u şeriat: şeriatın özü.
saadet-i dünyeviye: dünya mutluluğu.
saadet-i uhreviye: ahiret mutluluğu.
sefer: yolculuk.

1. Aclûnî, *Keşfü'l-Hafa*, 2:35.

semavî: gök ile ilgili; ilâhî.
semaviye: Allah tarafından olan, ilâhî.
şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen,

ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.
teşkil etmek: şekil vermek, meydana getirmek.
tevcih: yöneltme.

umur: işler, meseleler.
vesile: vasıta, sebep.
vücut: varlık.
zaruret: zorunluluk, mecburiyet.

ise haramı helâl etmeye sebebiyet verir. Yoksa, suihiyariyla, gayrimeşru sebeplerle zaruret olmuş ise, haramı helâl edemez, ruhsatlı ahkâmlara medar olamaz, özür teşkil edemez. Meselâ, bir adam suihiyariyla, haram bir tarzda kendini sarhoş etse, tasarrufatı ulema-i şeriatça aleyhinde caridir, mazur sayılmaz. Tatlik etse, talâkı vaki olur. Bir cinayet etse, ceza görür. Fakat, suihiyariyla olmazsa, talâk vaki olmaz, ceza da görmez. Hem meselâ, bir içki müptelâsı, zaruret derecesinde müptelâ olsa da diyemez ki, “Zarurettir, bana helâldir.”

İşte, şu zamanda zaruret derecesine geçen ve insanları müptelâ eden bir belye-i amme suretine giren çok umurlar vardır ki, suihiyardan, gayrimeşru meyillerden ve haram muamelelerden tevellüt ettiklerinden, ruhsatlı ahkâmlara medar olup, haramı helâl etmeye medar olamazlar. Hâlbuki, şu zamanın ehl-i içtiadı, o zaruratı ahkâm-ı şer’iye medar yaptıklarından, içtiatları arziyedir, hevesîdir, felsefidir; semavî olamaz, şer’î değil. Hâlbuki, semavat ve arzın Hâlık’ının ahkâm-ı İlâhiyesinde tasarruf ve ibadının ibadatına müdahale, o Hâlık’ın izn-i manevîsi olmazsa, o tasarruf, o müdahale merduttur.

Meselâ, bazı gafiller, hutbe gibi bazı şear-i İslâmiyeyi Arabîden çıkarıp her milletin lisanıyla söylemeyi iki sebep için istihsan ediyorlar.

Birincisi: “Tâ siyaset-i hâzıra avam-ı Müslimîne de o suretle tefhim edilsin.” Hâlbuki, siyaset-i hâzıra, o kadar

ahkâm: hükümler, buyruklar.
ahkâm-ı İlâhiye: İlâhî hükümler
ahkâm-ı şer’iye: şeriatın esas ve kanunları.
Arabi: Arapçaya ait.
arziye: dünyevî, İlâhî olmayan.

avam-ı Müslimîn: Müslümanlardan normal halk tabakası.
belye-i amme: genel felâketler ve belâlar.
cari: geçerli.
ehl-i içtiat: müchtehitler.
felsefi: felsefe ile ilgili.

gafil: gaflette bulunan.
gayr-ı meşru: dine aykırı, kâhşuz.
Hâlık: yoktan yaratan Allah.
haram: dinen yasak sayılan şeyler.
helâl: dinen yapılması izni olan şey; yasak olmayan.

hevesi: arzu ve isteklerle ilgili.
hile: aldatmaca.
hutbe: Cuma veya bayram namazlarında hatip tarafından minbere çıkılarak yapılan İlâhî emirleri hatırlatan konuşma ve dualar.
ibad: kullar.
ibadat: ibadetler.
icthâ: din âlimlerinin şer’i esaslar dahilinde Kur’ân ve sünnete uygun şekilde, bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermesi.
istihsan: güzel bulma.
izn-i manevî: manevî izin.
mazur: özürli olma, mazeretli.
medar: dayanak noktası.
merdut: reddolunmuş, kovulmuş.
mevil: istek, arzu, eğilim.
muamele: davranış, işleyiş.
müdahale: karışma, el atma.
müptelâ: tutkun, bağımlı.
ruhsat: izin, müsaade.
semavat: gökler.
semavi: İlâhî.
siyaset-i hâzıra: şimdiki siyaset.
suihiyar: kötü seçim.
suret: şekil.
şear-i İslâmiye: İslâma ait işaretler.
şer’î: şeriatla ilgili.
şeytanat: şeytanlıklar.
talâk: boşama; boşanma.
tasarruf: kullanma, kullanma hakkı.
tasarrufat: kullanımlar, faaliyetler.
tatlik: boşama.
tefhim: anlatma.
teşkil etmek: şekil vermek, meydana getirmek.
tevellüt: doğma, doğum.
ulema-i şeriat: din âlimleri.
umur: iş, mesele.
vaki: olmuş.
zarurat: zorunluluklar, mecburiyetler.
zaruret: mecburiyet, zorunluluk.

ahkâm: hükümler, kurallar
ahkâm-ı kat'îye-i İslâmiye: İslâmın kesinleşmiş hüküm ve esaslar.
ahkâm-ı kudsiye: kutsal hükümler
âmî: okur yazar olmayan.
Arş-ı Azam: Allah'ın arşı. Yüceler yücesi ilâhî makam.
avam-ı nâs: normal halk tabakası.
cahil: bilgisiz.
ekseriyet: çoğunluk.
hafız: ezberleyen.
haramiyet: haramlık.
hâsıl: meydana gelen.
haşiye: dipnot.
hatip: hitap eden, konuşmacı.
hiss: duygu.
hutbe: Cuma veya bayram namazlarında hatip tarafından minbere çıkılarak yapılan ilâhî emirleri hatırlatan konuşma ve dualar.
hutbe-i Arabiye: Arapça hutbe.
i'caz-kârâne: benzerini yapmaktan insanları âciz bırakarak, mu'cizeli bir şekilde.
ihtar: hatırlatma, tembih, uyarı; uyari, ikaz.
imtisal: uygun şekilde hareket etme; uyma.
iştîyak: aşırı isteme, çok fazla arz etme.
kâinat: bütün varlıklar.
katl: adam öldürme.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
lisan: konuşulan dil.
makam: mevki, seviye, kademe.
makam-ı âliye: yüce makam.
malûm: bilinen.
meal-i icmaliye: özet olarak, hulasaten.
mesail-i dakika: çok ince, dakik ve özel meseleler.
millet-i İslâm: İslâm milleti, Müslümanlar.
minber: camide hatibin hutbe okuduğu merdivenli kürsü.
muhtaç: ihtiyacı olmak.
mukabil: karşılık.
müfahhimâne: anlayarak, anlayana yakışır hâlde.
mühmel: ihmal edilmiş.
müsellemat: herkesçe kabul ve tasdik edilen bilgiler.
müstahsen: güzel bulup beğenme.
nasayih-i hafiye: gizli nasihatler, dersler.
nasihat: öğüt.

çok yalan ve hile ve şeytanat, içine girmiş ki, vesvese-i şeyatin hükmüne geçmiştir. Hâlbuki, minber, vahy-i İlâhînin tebliğ makamı olduğundan, o vesvese-i siyasiyenin hakkı yoktur ki o makam-ı âliye çıkabilsin.

İkinci sebep: “Hutbe, bazı suver-i Kur'âniyenin nasihatleri anlaşılmak içindir.” Evet, eğer millet-i İslâm, İslâmiyetin zaruriyatı ve müsellematı ve malûm olan ahkâmını ekseriyet itibarıyla imtisal edip yerine getirseydi, o vakit nazariyat-ı şer'îye ve mesail-i dakika ve nasayih-i hafiyeyi anlamak için, bildiği lisan ile hutbe okunması ve suver-i Kur'âniyenin—eğer mümkün olsaydı—tercümesi **(HAŞİYE)** belki müstahsen olurdu. Fakat, namaz, zekât, orucun vücubu ve katl, zina ve şarabın haramiyeti gibi malûm olan ahkâm-ı kat'îye-i İslâmiye mühmel kalıyor. Avam-ı nâs, onların vücubunu ve haramiyetini ders almaya muhtaç değiller. Belki teşvik ve ihtar ile o ahkâm-ı kudsiyeyi hatırlatıp, İslâmiyet damarını ve iman hissini tahrik etmekle imtisallerine teşvik ve tezkire ve ihtar muhtaçtırlar. Hâlbuki, bir âmî ne kadar cahil dahi olsa, Kur'an'dan ve hutbe-i Arabiyeden şu meal-i icmaliyeyi anlar ki: “Herkes ve bana malûm olan imanın rükünlerini ve İslâmiyetin umdelerini hatip ve hafız ihtar ediyor ve ders veriyor, okuyor” der; kalbinde onlara karşı bir iştîyak hâsıl olur. Acaba kâinatta hangi tabirat var ki, Arş-ı Azamdan gelen Kur'an-ı Hakîm'in i'caz-kârâne, müfahhimâne ihtarlarına, tezkirlerine, teşviklerine mukabil gelebilsin?

HAŞİYE: İ'caza dair olan Yirmi Beşinci Söz, Kur'an'ın hakikî tercümesi mümkün olmadığını göstermiştir.

nazariyat-ı şer'îye: şeriat dahilinde olup henüz kesinleşmemiş hususlar.
rükün: esas, şart.
suver-i Kur'âniye: Kur'an'ın sureleri.
tabirat: deyimler, sözler.
tahrik: hareket.

tebliğ: ulaştırmak, bildirmek.
teşvik: isteklendirme.
tezkir: hatırlatma, hatıra getirme.
uhde: kural, prensip.
umde: ilke, prensip.
vahy-i ilâhî: ilâhî vahiy.
vesvese-i siyasiye: siyasi

kargaşa ve şüpheler.
vesvese-i şeyatin: şeytanî vesvese ve şüpheler.
vücub: kesinlik, mecbur olma.
zaruriyat: mecburî işler, zorunlu işler.
zina: yasak cinsel ilişki.

Altıncısı

Selef-i Salihînin müçtehidîn-i izamı, asr-ı nur ve asr-ı hakikat olan asr-ı Sahabeye yakın olduklarından, safi bir nur alıp, halis bir içtihat edebilirler. Şu zamanın ehl-i içtihadı ise, o kadar perdeler arkasında ve uzak bir mesafede hakikat kitabına bakar ki, en vazih bir harfini de zor ile görebilirler.

Eğer desen: “Sahabeler de insandırlar; hatadan, hilâftan hâlî olmazlar. Hâlbuki, içtihadatın ve ahkâm-ı şeriatın medarı Sahabelerin adaleti ve sıdkıdır ki, hatta ümmet, ‘Sahabeler umumen âdildirler, doğru söylerler’ diye ittifak etmişler.”

Elcevap: Evet, Sahabeler ekseriyet-i mutlaka itibarıyla, hakka âşık, sıdka müştak, adalete hâhişgerdirler. Çünkü yalanın ve kizbin çirkinliği, bütün çirkinliğiyle ve sıdkın ve doğruluğun güzelliği, bütün güzelliğiyle o asırda öyle bir tarzda gösterilmiş ki, ortalarındaki mesafe, Arştan Ferşe kadar açılmış, esfel-i safilîndeki Müseylime-i Kezzab’ın derekesinden âlâyilliyinde olan Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâmın derece-i sıdkı kadar bir ayrılık görülmüştür.

Evet, Müseylime’yi esfel-i safilîne düşüren kizb olduğu gibi, Muhammedü’l-Emin Aleyhissalâtü Vesselâmı âlâyilliyine çıkaran sıdktır ve doğruluktur.

İşte, hissiyat-ı ulviyeyi taşıyan ve mehasin-i ahlâkiyeye perestiş eden ve şems-i Nübüvvetin ziya-i sohbetiyle nurlanan Sahabeler, o derece çirkin ve sukuta sebep ve

hilâf: aykır.
hissiyat-ı ulviye: yüce duygular.
icthadat: içtihatlar.
icthad: din âlimlerinin şer’i esaslar dahilinde Kur’ân ve sünnete uygun şekilde bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermemeleri.
ittifak: fikir birliği etme.
kizb: yalan söyleme; uydurma.
medar: dayanak noktası.
mehasin-i ahlâkiye: ahlâkın güzelliği.
Muhammedü’l-Emin: güvenilir Muhammed.
müçtehidîn-i izam: büyük müctehitler; müctehitlerin büyükleri.
Müseylime-i Kezzab: yalancı Müseylime.
müştak: arzulu, özleyen.
perestiş: aşın derecede sevmek.
safi: saf olan, duru, katıksız.
Selef-i Salihîn: Ehl-i Sünnet ve Cemaatin ilk rehberleri ve Ashap ile Tabiîn’in ileri gelenleri ile Tebe-i Tâbiünden olan Müslümanlar.
sıdk: doğruluk.
sukut: düşmek.
şems-i Nübüvvet: Peygamberlik güneşi.
umumen: bütün, hepsi.
ümmet: İslâm toplumu.
vazih: açık.
ziya-i sohbet: sohbetin ışıdı.

adalet: doğruluktan ayrılmama.
âdil: doğruluktan ayrılmayan.
ahkâm-ı şeriat: şeriatın hükmü ve kaideleri.
âlâyilliyin: yüce meritebe.
arş: gök, sema.
asr-ı hakikat: hakikat asrı.
asr-ı nur: aydınlık asrı.
asr-ı Sahabe: Sahabelerin zamanı.
derece-i sıdk: doğruluk derecesi.
dereke: aşağı meritebe.
ehl-i içtihat: müctehitler.
ekseriyet-i mutlaka: çoğunluk.
esfel-i safilîn: aşağıların en aşağısı.
ferş: yeryüzü.
hâhişger: arzulu, istekli.
hâlî: uzak, berî.
halis: safı, öz.
hata: kusur.

Müseylime'nin maskaraâlûd müzahrefat dükkânındaki kizbe, ihtiyarıyla ellerini uzatmamak ve küfürden çekindikleri gibi, küfrün arkadaşı olan kizbden çekinmeleri ve o derece güzel ve medar-ı fahir ve mübahat ve mirac-ı suud ve terakki ve fahr-i risaletin, hazine-i âliyesinden en revaçlı bulunan ve şaşaa-i cemaliyle, içtimaat-ı insaniye-yi nurlandıran sıdka ve doğruluğa ve hakka—ve bilhassa ahkâm-ı şer'îye rivayetinde ve tebliğinde—elbette ellerinden geldiği kadar talip ve muvafık ve âşık olmaları kat'îdir, zarurîdir, şüphesizdir.

Hâlbuki, şu zamanda, kizb ve sıdkın ortasındaki mesafe o kadar kısalmış ki, âdeta omuz omuza vermişler. Sıdktan yalana (geçmek) pek kolay gidiliyor. Hatta, siyaset propagandası vasıtasıyla, yalancılık doğruluğa tercih ediliyor. İşte, en çirkin şey, en güzel şeylerle beraber bir dükkânda, bir fiyatla satılsa, elbette pek âlî olan ve hakikat cevherine giden sıdk ve hak pırlantası, o dükkâncının marifetine ve sözüne itimat edip, körü körüne alınmaz.

ahkâm-ı şer'îye: dinin hüküm ve kaideleri, esasları.

âli: yüce.

âşık: tutkun.

cevher: kıymetli taş, asıl, öz.

fahr-i risalet: peygamberliğin gururu.

hakikat: gerçek.

hazine-i âliye: yüce hazine

içtimaat-ı insaniye: insan toplulukları, cemaatleri.

ihtiyar: seçme.

itimat: güvenme.

kat'i: kesin.

kizb: yalan söyleme.

küfür: inkâr etme.

marifet: bilgi.

maskaraâlûd: maskara olmak, gülünç hale düşmek.

medar-ı fahir: övünme sebebi.

mirac-ı suud: mutluluğun en yüksek derecesi.

muvafık: uygun, uyar, münasip.

mübahat: ihtar edici güzellik.

Müseylime: bkz. şahıs bilgileri, Müseylime-i Kezzab.

müzahrefat: süprüntüler.

revaç: geçerlik, rağbet.

rivayet: nakletme.

sıdk: doğruluk.

şaşaa-i cemat: gösterişli güzellik.

talip: istekli.

tebliğ: bildirme.

terakki: yükselme.

tercih: seçme.

vasıta: sebep.

zarurî: zorunlu, ister istemez.

Asırlara göre şeriatlar değişir; belki, bir asırda kavimlere göre ayrı ayrı şeriatlar, peygamberler gelebilir ve gelmiştir. Hatemü'l-Enbiyadan sonra, Şeriat-ı Kübrası her asırda, her kavme kâfi geldiğinden, muhtelif şeriatlara ihtiyaç kalmamıştır. Fakat, teferruatta bir derece ayrı ayrı mezheplere ihtiyaç kalmıştır.

Evet, nasıl ki mevsimlerin değişmesiyle elbiseler değişir, mizaçlara göre ilâçlar tebeddül eder; öyle de, asırlara göre şeriatlar değişir, milletlerin istidadına göre ahkâm tahavvül eder. Çünkü, ahkâm-ı şer'iyenin teferruat kısmı ahval-i beşeriye bakar, ona göre gelir, ilâç olur.

Enbiya-i salife zamanında tabakat-ı beşeriye birbirinden çok uzak ve seciyeleri hem bir derece kaba, hem şiddetli ve efkârca iptidaî ve bedeviyete yakın olduğundan, o zamandaki şeriatlar, onların hâline muvafık bir tarzda, ayrı ayrı gelmiştir. Hatta, bir kıt'ada, bir asırda ayrı ayrı peygamberler ve şeriatlar bulunurmuş. Sonra, Ahir Zaman Peygamberinin gelmesiyle, insanlar, güya iptidaî derecesinden idadiye derecesine terakki ettiğinden, çok inkılâbat ve ihtilâtat ile, akvam-ı beşeriye bir tek ders alacak, bir tek muallimi dinleyecek, bir tek şeriatla amel edecek vaziyete geldiğinden, ayrı ayrı şeriata ihtiyaç kalmamıştır, ayrı ayrı muallime de lüzum görülmemiştir. Fakat, tamamen bir seviyeye gelmediğinden ve bir tarz-ı hayat-ı içtimaiyede gitmediğinden, mezhepler

gamber Hz. Muhammed.
hatime: sonuç, son bölüm.
idadiye: orta öğretim seviyesi.
ihtilâtat: karışıklıklar.
ihtiyaç: gerekme.
iptidaî: ilköğretim seviyesi.
istidat: kabiliyet, yetenek.
kâfi: yeterli.
kıt'a: ana kara, büyük kara parçası.
kavim: millet.
mezhep: dinde tutulan yol.
mizaç: tabiat, yaratılış, bünye.
muallim: öğretmen.
muhtelif: çeşitli.
muvafık: uygun.
seciye: yaratılış, huy.
şeriat: şartlar; kanun ve hükümler.
şeriat-ı kübra: büyük İslâm şeriatı.
tabakat-ı beşeriye: sosyal sınıflar.
tahavvül: değişme.
tarz-ı hayat-ı içtimaiye: toplumsal hayat şekli.
tebeddül: değişme.
tefferruat: ayrıntılar.
terakki: yükselme.
inkılâbat: değişmeler.
tarz: şekil, biçim.

ahkâm: hükümler, esaslar.
ahkâm-ı şer'iye: şeriatın esas ve kanunları.
ahval-i beşeriye: insanlık hâlleri.

akvam-ı beşeriye: insan kavimleri, milletler.
asır: devir, yüzyıl.
bedeviyet: göçebelik, bedevilik.

efkâr: düşünceler, fikirler, görüşler.
enbiya-i salife: geçmiş peygamberler.
Hatemü'l-Enbiya: Son pey-

taaddüt etmiştir. Eğer beşerin ekseriyet-i mutlakası bir mekteb-i âlînin talebesi gibi, bir tarz-ı hayat-ı içtimaiyeyi giyse, bir seviyeye girse, o vakit mezhepler tevhit edilebilir. Fakat, bu hâl-i âlem, o hale müsaade etmediği gibi, mezahip de bir olmaz.

Eğer desen: “Hak bir olur. Nasıl böyle dört ve on iki mezhebin muhtelif ahkâmları hak olabilir?”

Elcevap: Bir su, beş muhtelif mizaçlı hastalara göre nasıl beş hüküm alır, şöyle ki: Birisine, hastalığının mizacına göre, su, ilâçtır; tıbben vaciptir. Diğer birisine, hastalığı için zehir gibi muzırdır; tıbben ona haramdır. Diğer birisine, az zarar verir; tıbben ona mekruhtur. Diğer birisine, zararsız menfaat verir; tıbben ona sünnettir. Diğer birisine, ne zarardır, ne menfaattir, afiyetle içsin; tıbben ona mübahtır. İşte hak burada taaddüt etti. Beşi de haktır. Sen diyebilir misin ki, “Su yalnız ilâçtır, yalnız vaciptir, başka hükmü yoktur”?

İşte bunun gibi, ahkâm-ı İlâhiye, mezheplere, hikmet-i İlâhiyenin sevkiyle ittiba edenlere göre değişir; hem, hak olarak değişir ve her birisi de hak olur, maslahat olur.

Meselâ, hikmet-i İlâhiyenin tensibiyle İmam-ı Şafî’ye ittiba eden, ekseriyet itibarıyla Hanefilere nispeten köylülüğe ve bedevîliğe daha yakın olup, cemaati bir tek vücut hükmüne getiren hayat-ı içtimaiye de nakıs olduğundan, her biri bizzat dergâh-ı Kadiü’l-Hacat’ta kendi derdini söylemek ve hususî matlûbunu istemek için, imam arkasında Fatîha’yı birer birer okuyorlar. Hem, ayn-ı hak

ahkâm: hükümler, buyruklar.
ahkâm-ı İlâhiye: Allah’ın hükümleri.
ayn-ı hak: hakkın, gerçeğin tâ kendisi.
bedevî: çölde yaşayan.
beşer: insanlık.
dergâh: ibadet veya zikir maksadıyla bir araya gelinen yer.
dergâh-ı Kadiü’l-Hacat: bütün ihtiyaçları karşılayan Allah’ın yüce katı.
ekseriyet: çoğunluk.
ekseriyet-i mutlaka: kesin çoğunluk.
hak: doğru.
hâl-i âlem: âlemin durumu.
Hanefî: İmam-ı Azam Ebu Hanîfe’nin mezhebinden olan.
hayat-ı içtimaiye: toplum hayatı.
hikmet-i İlâhiye: mahlûkâtın yaratılışında Allah’ın gayeleri.
hususî: özel.
imam-ı Şafî: bkz. Şahıs Bilgileri.
ittiba: tâbi olma.
maslahat: fayda, yarar.
matlûp: istenilen, şey.
mekruh: istenmeyen, hoş karşı-

lanmayan.
mekteb-i âlî: yüksek okul.
menfaat: fayda, kâr, gelir.
mezahip: mezhepler, tutulan yollar.
mezhep: dinde tutulan yol.
mizaç: huy, tabiat, fitrat, bûnye.

muhtelif: çeşitli, farklı.
muzır: zararlı.
mübah: yapılması, yapılması da bir olan.
müsaade: izin.
nakıs: noksan.
sevk: taşıma.
taaddüt: çoğalma, sayısız art-

ma.
talebe: öğrenci.
tarz-ı hayat-ı içtimaiye: toplumsal hayat biçimi.
tensip: uygun bulma.
tevhit: birleştirme.
vacip: zorunlu, gerekli.
vücut: ceset.

ve mahz-ı hikmettir. İmam-ı Azam'a ittiba edenler ekseriyet-i mutlaka itibarıyla, İslâmî hükûmetlerin ekserîsi o mezhebi iltizam etmesiyle, medeniyete, şehirliliğe daha yakın ve hayat-ı içtimaiyeye müstait olduğundan, bir cemaat bir şahıs hükmüne girip, bir tek adam umum namına söyler; umum, kalben onu tasdik ve rabt-ı kalp edip, onun sözü umurun sözü hükmüne geçtiğinden, Hanefî mezhebine göre imam arkasında Fatîha okunmaz. Okunmaması ayn-ı hak ve mahz-ı hikmettir.

Hem meselâ, madem şeriat tabiatın tecavüzatına set çekmekle onu tadil edip nefis-i emmareyi terbiye eder; elbette, ekser etbai köylü ve nimbedevî ve amelelikle meşgul olan Şafîî mezhebine göre, “Kadına temas ile abdest bozulur, az bir necaset zarar verir.” Ekseriyet itibarıyla hayat-ı içtimaiyeye giren, nimmedenî şeklini alan insanlar ittiba ettikleri mezheb-i Hanefî'ye göre, “Mess-i nisvan abdesti bozmaz, bir dirhem kadar necasete fetva var.”

İşte, bir amele ile bir efendiyi nazara alacağız. Amele, tarz-ı maişet itibarıyla, ecnebi kadınlarla ihtilâta, temasa ve bir ocak yanında oturmaya ve mülevves şeylerin içine karışmaya müptelâ olduğundan, sanat ve maişet itibarıyla, tabiat ve nefis-i emmaresi meydana boş bulup tecavüz edebilir. Onun için, şeriat onların hakkında, o tecavüzata set çekmek için, “Abdest bozulur, temas etme; namaz-ı iptal eder, bulaşma” manevî kulağında bir seda-i semavî çınlatır. Amma, o efendi, namuslu olmak şartıyla, âdât-ı içtimaiyesi itibarıyla, ahlâk-ı umumiye namına,

âdât-ı içtimaiye: toplumun gelenek ve görenekleri.
ahlâk-ı umumiye: umumî, sosyal ahlâk, anlayış.
amele: işçi.
ayn-ı hak: hakkın, gerçeğin tâ kendisi.
dirhem: üç grama denk olan

eski bir ağırlık ölçüsü.
ecnebi: yabancı.
efendi: bey, beyefendi.
ekser: çokluk; daha çok.
ekseriyet: çoğunluk.
ekseriyet-i mutlak: mutlak çoğunluk ve ekseriyet.
etba: uyanlar.

fetva: dinî meselelere tam vâkıf kimseler tarafından verilen şer'î hüküm veya karar.
Hanefî: İmam-ı Azam Ebu Hanîfe'nin kurduğu dört büyük ehl-i sünnet mezhebinden biri, bkz. Şahis Bilgileri.
hayat-ı içtimaiye: toplum

hayatı.

ihtilâ: kanşıp görüşme.

iltizam: taraftarlık yapma, tarafgirlik.

İmam-ı Azam: bkz. Şahis Bilgileri.

iptal: geçersiz.

ittiba: tâbi olma.

mahz-ı hikmet: hikmetin tâ kendisi.

maişet: yaşamak için lüzumlu bulunan maddeler.

mess-i nisvan: kadınlara dokuma.

meşgul: uğraşma.

mezhep: dinde tutulan yol.

mezhep-i Hanefî: Hanefî mezhebi.

mülevves: kirli, pis, murdar.

müptelâ: tutkun, bağımlı.

müstait: kabiliyetli kimse.

nam: isim, şân.

nazar: dikkat.

necaset: pislik.

nefis-i emmare: insanı kötülüğe sürükleyen nefis.

nimbedevî: yarı bedevî.

nimmedenî: yarı medenî.

rapt-ı kalp: gönül bağlama.

sanat: ustalık.

seda-i semavi: Cenab-ı Hakkın hitabı, ilâhî hitap.

set: engel.

Şafîî: bkz. Şahis Bilgileri.

şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

tabiat: huy, mizaç.

tadil: düzeltme, yok etme.

tarz-ı maişet: geçim şekli, yaşam biçimi.

tasdik etmek: olur vermek, kabul etmek.

tecavüz: haddini aşma.

tecavüzat: saldırılar, tecavüzler.

temas: dokunma.

terbiye: eğitime, doğru yola getirme.

umum: bütün insanlar, bütün halk.

ecnebi kadınlara temasa müptelâ değil, mülevves şeylerle nezafet-i medeniye namına kendini o kadar bulaştır-maz. Onun için, şeriat, mezheb-i Hanefî namıyla ona şiddet ve azimet göstermemiş, ruhsat tarafını gösterip hafifletmiştir. “Elin dokunmuş ise, abdestin bozulmaz; hicap edip, kalabalık içinde su ile istinca etmemenin za-rarı yoktur, bir dirhem kadar fetva vardır” der, onu ves-veseden kurtarır.

İşte, denizden iki katre, sana misal... Onlara kıyas et. Mizan-ı Şa’ranî mizaniyla, şeriat mizanlarını bu suretle muvazene edebilirsen, et.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹
 اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ تَمَثَّلَ فِيهِ أَنْوَارُ مُحِبَّتِكَ لِجَمَالِ صِفَاتِكَ
 وَأَسْمَائِكَ، بِكَوْنِهِ مِرَاةً جَامِعَةً لِتَجَلِّيَاتِ أَسْمَائِكَ الْحُسْنَى، وَمَنْ
 تَمَرَّكَزَ فِيهِ شُعَاعَاتُ مُحِبَّتِكَ لَصَنْعَتِكَ فِي مَصْنُوعَاتِكَ بِكَوْنِهِ أَكْمَلَ
 وَأَبْدَعَ مَصْنُوعَاتِكَ، وَصَيَّرُورَتِهِ أَنْمُودَجَ كَمَالَاتِ صَنْعَتِكَ،
 وَفَهْرَسْتَةً مُحَاسِنٍ نُقُوشِكَ ۞ وَمَنْ تَظَاهَرَ فِيهِ لَطَائِفُ مُحِبَّتِكَ وَرَغْبَتِكَ
 لَاسْتَحْسَانَ صَنْعَتِكَ بِكَوْنِهِ أَعْلَى دَلَالَى مُحَاسِنِ صَنْعَتِكَ وَارْفَعَ
 الْمُسْتَحْسِنِينَ صَوْتًا فِي إِعْلَانِ حُسْنِ نُقُوشِكَ وَأَبْدَعَهُمْ نَعْتًا
 لِكَمَالَاتِ صَنْعَتِكَ وَمَنْ تَجَمَّعَ فِيهِ أَقْسَامُ مُحِبَّتِكَ وَاسْتَحْسَانِكَ
 لِمُحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ مَخْلُوقَاتِكَ وَلَطَائِفِ أَوْصَافِ مَصْنُوعَاتِكَ

1. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgi-miz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

azimet: takva ile şiddetli kaçınma, günahlardan uzak durma.
dirhem: üç gramlık bir ağırlık ölçüsü.
ecnebi: yabancı.
fetva: dinî meselelere tam vâkıf kimseler tarafından verilen şerî hüküm veya karar.
hicap: utanma duygusu.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye, yüksek bilgi; ilâhî gaye.
istinca: pislikten temizlenme.
katre: damla.
kıyas: bir şeyi bir şeye benzetme.
mezhep-i Hanefî: Hanefî mezhebi.
mizan: terazi, ölçü.

Mizan-ı Şa’ranî: İmam Şa’ranî’nin yazdığı dört mezhebin birleştiği ve ayrıldığı tarafları konu alan eser.
muvazene: karşılaştırma.
mülevves: kirli, pis.
müptelâ: düşkün.
nezafet-i medeniye: medenîliğin gereği temizlik.
namına: adına.

ruhsat: izin, müsaade.
suret: biçim.
şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.
temas: dokunma.
tenzih: kusur kondurmama, uzak tutma.
vesvese: şüphe.

بِكَوْنِهِ جَامِعًا لِمَحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ كَافَّةً بِإِحْسَانِكَ وَلَطَائِفِ
الْأَوْصَافِ قَاطِبَةً بِفَضْلِكَ وَمَنْ صَارَ مِصْدَاقًا صَادِقًا وَمَقْيَاسًا
فَائِقًا لِجَمِيعِ مَنْ ذَكَرْتَ فِي فُرْقَانِكَ إِنَّكَ تُحِبُّهُمْ مِنَ الْمُحْسِنِينَ
وَالصَّابِرِينَ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُتَّقِينَ وَالتَّوَّابِينَ وَالْأَوَّابِينَ وَجَمِيعِ
الْأَصْنَافِ الَّذِينَ أَحَبَّتَهُمْ وَشَرَّفَتْهُمْ بِمُحَبَّتِكَ فِي فُرْقَانِكَ حَتَّى
صَارَ إِمَامَ الْحَبِيبِينَ لَكَ وَسَيِّدَ الْمُحِبُّوبِينَ لَكَ وَرَئِيسَ أَوْدَاعِكَ وَعَلَى

إِلَهٍ وَأَصْحَابِهِ وَإِخْوَانِهِ أَجْمَعِينَ آمِينَ
بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ¹

1. Allah'ım, güzel isimlerinin tecelliyatı için cami bir ayna olmasıyla sıfat ve isimlerinin güzel-liklerine olan muhabbetinin nurları kendisinde temessül eden; masnuatının en mükemmel ve en bedii olması, kemalât-ı sanatının enmuzedi ve mehasin-i nukuşunun fihristesi bulun-masıyla sanatına olan muhabbetinin şuaları kendisinde temerküz eden; mehasin-i sanatının en yüksek dellâli, hüsnünukuşunun ilânı konusunda istihsan edicilerin en yücesi, sanatının kemalâtını tavsifte en harika zat olmasıyla kendisinde, sanatının istihsan edilmesine olan rağ-bet ve muhabbetinin letaifi tezahür eden; Senin ihsanıyla bütün mehasin-i ahlâkı ve Senin lütfunla bilcümle lâtif vasıfları cami olmasıyla kendisinde mahlûkatının mehasin-i ahlâkına ve masnuatının lâtif evsafına olan muhabbet ve istihsanının aksamı toplanmış bulunan; Kur'an'ında zikrettiğin ve sevdiğin bütün ihsan sahibi, sabırlı, mü'min, müttakî, tevbe-kâr ve Sana yönelmiş kimselere; Kur'an'ında sevdiğin ve Seni sevmekle şerefleştirdiğin bütün ne-vilere üstün bir misdak ve mikyasa olan, öyle ki, Seni sevenlerin imamı, Sence mahbup olanla-rın efendisi ve dostlarının reisi olan zata ve onun bütün Âl ve Ashap ve ihvanına salât ve se-lâm eyle. Âmin. Bunu rahmetinle yap, ey merhamet edenlerin en merhametlisi!

aksam: bölümler, kısımlar.

Âl ve Ashap: Peygamberimizin aile fertleri ve Sahabeleri.

âmin: "Öyle olsun, kabul buyur" manasında kullanılır.

bedii: seçkin, belirgin.

bilcümle: toptan.

camî: ihtiva eden, kaplayan; top-layan, içine alan.

dellâl: ilân edici.

enmuzec: numune, örnek

evsaf: nitelikler, özellikler.

fihriste: liste.

harika: olağanüstü.

hüsnünukuş: nakış ve güzellikler.

ihsan: iyilik etme.

ihvan: kardeşler.

istihsan: güzel bulma, beğenme.

kemalât: iyilikler.

kemalât-ı sanat: sanattaki mü-kemmellikler.

lâtif: yumuşak, hoş, güzel.

letaif: güzellikler, incelikler.

lütuf: iyilik.

mahlûkat: yaratılmışlar.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mehasin-i ahlâk: ahlâk güzelliği, ahlâkî güzellikler.

mehasin-i nukuş: nakışların gü-zellikleri.

mehasin-i sanat: sanat güzellik-leri.

merhamet: şefkat ve acıma.

mikyasa: ölçü.

misdak: değer ölçüsü.

muhabbet: sevgi.

mü'min: iman eden.

mükemmel: tam, tamamlanmış, eksiksiz.

müttakî: Allah'tan korkan.

nev': tür.

nur: aydınlık.

rağbet: istek, arzu.

rahmet: acıma, merhamet etme.

salât: dua.

sanat: bir şeyi yapmada gösteri-len ustalık.

şua: ışın.

tavsis: vasıflandırma.

tecelliyat: tecelliler.

temerküz: birikme, yığılma.

temessül: cisimlenme, bir şekil ve surete girme.

tevbe-kâr: tevbe etmiş olan.

tezahür: ortaya çıkma.

vasıf: vasıflandıran, bildiren.

zat: Peygamberimiz.

zikir: anma.

Yirmi Yedinci Sözün Zeyli

Sahabeler Hakkindadır.

Ashab-ı Khef: Kur'an-ı Kerim'de anlatılan, devirlerindeki zulümden kaçıp, bir mağarada Allah'a sığınan ve 300 küsur sene uyuduktan sonra uyanarak bir müddet daha yaşadktan sonra ölen yedi kişi.

Ashap: Hz. Peygamberi görmüş ve onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler.

bid'a: dinde olmayıp dindenmiş gibi gösterilen bazı hükümler, sonradan çıkarılanlar.

efdal: en faziletli, en üstün.

ehl-i iman: iman sahipleri.

hakikat: gerçek.

hengâm: zaman, devir.

ilâ ahirilayet: ayetin sonuna kadar.

ilâ: son, nihayet, dek, değin, ...ye, ...ye kadar.

kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

merhamet: acımak, şefkat göstermek.

Mevlâna Cami: bkz. Şahıs Bilgileri.

Rahîm: merhamet eden, acıyan, acıyıp esirgeyen Allah.

Rahman: hiç bir ayırım yapmadan rahmeti herkese yayılan ve bütün yaratılmışların nızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmet sahibi Allah.

resul: elçi.

reva: yakışır.

revaç: öne geçme, yeğleme.

rivayet: bir haber, söz veya olayı nakletme.

Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in mübarek yüzünü görmekle şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü'min kimse..

sahih: gerçek.

sual: soru.

süleha: günah işlemeyen kişiler, salihler.

takva: Allah'ın yasaklarından kaçınmada azamî titizlik gösterme.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

zeyil: ek.

ziyade: çok.

Mevlâna Cami'nin dediği gibi derim:

يَا رَسُولَ اللَّهِ! جِهَ بِأَسَدٍ جُونُكَ أَصْحَابُ كَهْفٍ
دَاخِلُ جَنَّتِ شَوْمٍ دَرِ زَمَرَةٍ أَصْحَابُ تَو؟
أَوْ رَوْدَ دَرِ جَنَّتِ مَنْ دَرِ جَهَنَّمَ كَى رَوَاست
أَوْ كَكَ أَصْحَابُ كَهْفٍ مَنْ كَكَ أَصْحَابُ تَو؟¹

² بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ ❁ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

³ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ

ilâahirilayet.

Sual ediyorsunuz: “Bazı rivayetlerde vardır ki; ‘Bid’aların revacı hengâmında ehl-i iman ve takvadan bir kısım süleha, Sahabe derecesinde veya daha ziyade efdal olabilir’ diye rivayetler vardır. Bu rivayetler sahih midir? Sahih ise, hakikatleri nedir?”

1. Yâ Resulullah! Ne olaydı, Ashab-ı Khef'in köpeği gibi, senin Ashabının arasında Cennete girseydim. Onun Cennete, benim Cehenneme gitmem nasıl reva olur? O, Ashab-ı Khef'in köpeği; ben ise senin Ashabının köpeği.

2. Allah'ın adıyla. O, her türlü noksan sıfattan uzaktır. • Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

3. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Muhammed Allah'ın resulüdür. Onunla beraber olanlar da kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında ise pek merhametlidirler. (Fetih Suresi: 29.)

Elcerap: Enbiyadan sonra, nev-i beşerin en efdali Sahabe olduğu Ehl-i Sünnet ve Cemaatin icmaı, bir hüccet-i kâtiadır ki; o rivayetlerin sahih kısmı fazilet-i cüz'îye hakkındadır. Çünkü, cüz'î fazilette ve hususî bir kemalde, mercuh, racihe tereccüh edebilir. Yoksa, Sure-i Fethin ahirinde, sitayişkârâne tavsifat-ı Rabbaniyeye mazhar ve Tevrat ve İncil ve Kur'ân'ın medih ve senasına mazhar olan Sahabelere fazilet-i külliye nokta-i nazarında yetiştirilemez. Şu hakikatin pek çok esbap ve hikmetlerinden, şimdilik üç sebebi tazammun eden üç hikmeti beyan edeceğiz.

BİRİNCİ HİKMET: Sohbet-i nebeviye öyle bir iksirdir ki, bir dakikada ona mazhar bir zat, senelerle seyrüsülûka mukabil hakikatin envarına mazhar olur. Çünkü, sohbette insibağ ve in'ikâs vardır. Malûmdur ki, in'ikâs ve tebaiyetle, o nur-u azam-ı nübüvvetle beraber en azîm bir mertebeye çıkabilir. Nasıl ki, bir sultanın hizmetkârı ve onun tebaiyeti ile, öyle bir mevkie çıkar ki, bir şah çıkmaz.

İşte şu sırdandır ki, en büyük velîler Sahabe derecesine çıkamıyorlar. Hatta, Celâleddin-i Süyûtî gibi uyanık iken, çok defa sohbet-i Nebeviyeye mazhar olan velîler, Resul-i Ekrem (a.s.m.) ile yakazaten görüşmeler ve şu âlemde sohbetine müşerref olsalar, yine Sahabeye yetişemiyorlar.

Çünkü, Sahabelerin sohbeti, nübüvvet-i Ahmediye (a.s.m.) nuruyla, yani nebî olarak onunla sohbet ediyorlar. Evliyalar ise, vefat-ı Nebevîden sonra Resul-i Ekrem

hususî: özel.
hüccet-i kâta: kesin delil.
icma: fikir birliği.
iksir: tesirli ilaç.
İncil: Hazret-i İsa'ya gönderilmiş olan ilâhî kitap.
in'ikâs: aksetme, yankılanma.
insibağ: boyanma.
kemal: olgunluk.
malûm: bilinen.
mazhar: erişme, sahip olma; kavuşmuş.
medih: övme, methetme.
mercu: başkası ona tercih edilmiş olan.
mertebe: derece, rütbe.
mevki: makam, memuriyet.
mukabil: karşılık, muadil.
müşerref: şerefendirilmiş.
nebi: peygamber.
nev-i beşer: insan nev'i, insanlık.
nokta-i nazar: bakış açısı.
nur-u azam-ı nübüvvet: peygamberliğin en büyük nuru.
nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in peygamberliği.
racih: daha daha üstün olan.
Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan Peygamberimiz Hz. Muhammed.
riyayet: bir haber, söz veya olayı nakletme.
Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in mübarek yüzünü görmeye şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü'min kimse.
sahih: gerçek.
sena: övme, övüş.
seyrüsülûk: ruhun manevî makamlardaki seyr ve seyahati.
sır: bilinmeyen durum.
sitayişkârâne: överek, methederek.
sohbet-i nebeviye: Peygamberimizin sohbeti.
şah: hükümdar.
tavsifat-ı Rabbaniyeye: Cenab-ı Hakkın vasıflandırması, nitelemesi.
tazammun: içinde bulundurma.
tebaiyet: tâbi olma, uyma.
tereccüh: üstünlük.
Tevrat: Hz. Musa'ya indirilmiş olan ilâhî kitap.
vefat-ı Nebevî: Peygamberimizin vefatı.
veli: Allah dostu.
yakazaten: uyanık olarak.

ahir: son.
âlem: dünya, cihan.
azîm: büyük.
Celâleddin-i Süyûtî: bkz. Şahıs Bilgileri.
cüz'î: az.
efdal: en faziletli, en üstün.
Ehl-i Sünnet ve Cemaat: Hz. Muhammed'in sünnetine uyan
enbiya: peygamberler.
envar: nurlar.
esbap: sebepler, vasıtalar.
evliya: velîler, ermişler.
fazilet: erdem.
fazilet-i cüz'îye: küçük faziletler, üstünlükler.
fazilet-i külliye: büyük faziletler, meziyetler.
hakikat: gerçek.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye, yüksek bilgi; ilâhî gaye; sebep.
hizmetkâr: hizmetçi.

âlâ: yüce, üstün.
batıl: gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan; gerçek dışı, yalan.
bedevî: göçebe.
beyan: açıklama.
beyn: ara.
cihet: yön.
defnetmek: gömmek.
dellâl: ilân edici.
ekseriyet-i mutlaka: kesin çoğunluk.
fitraten: yaratılış itibarıyla.
hak: doğru, gerçek.
hayır: iyilik.
hissiyat-ı ulviye: yüce duygular.
içtihat: din âlimlerinin şer'i esaslar dahilinde Kur'an ve sünnete uygun şekilde bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermele-ri.
iksir-i nuranî: nurlu, şifalı ve çok tesirli ilaç.
iman: inanma.
inkılâb-ı azîm-i İslâmî: İslâmın meydana getirdiği büyük de-ğişim.
ispat: doğrulama.
izzet: şeref, yücelik.
kasavet-i vahşiyâne: vahşice ka-tılık.
kavim: millet.
kemalât-ı insaniye: insana ait mükemmellik ve olgunluklar.
kesb: kazanma, elde etme.
kizb: yalan.
küfür: inkâr, inançsızlık.
maâlî-i ahlâk: ahlâkın yükseklik-le-ri.
mabeyn: ara, arasında.
maskara: gülünç, rezil.
mazhar: erişmiş, kavuşmuş.
meftun: vurgun, düşkün, tutkun.
muallim-i hakaik: gerçekleri an-latan öğretmen.
mübahat: mübah şeyler; günahı ve zarar olmayan şeyler.
Müseylime-i Kezzab: yalancı peygamber Müseylime.
müşerref: şereflendirilmiş.
mütemeddin: medenileşmiş, ilerlemiş, medenî.
nazar: bakış.
numune: örnek.
nübüvvet: peygamberlik.
rehber-i kemalât: doğruları mükemmelen gösteren rehber.

Aleyhissalâtü Vesselâmı görmeleri, velâyet-i Ahmediye (a.s.m.) nuruyla sohbettir. Demek, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın onların nazarlarına temessül ve tezahür etmesi, velâyet-i Ahmediye (a.s.m.) cihetindedir, nübüvvet itibarıyla değil. Madem öyledir; nübüvvet derecesi velâyet derecesinden ne kadar yüksek ise, o iki sohbette de o derece tefavüt etmek lâzım gelir.

Sohbet-i Nebeviye ne derece bir iksir-i nuranî olduğu bununla anlaşılır ki: Bir bedevî adam, kızını sağ olarak defnedecek bir kasavet-i vahşiyânede bulunduğu hâlde gelip, bir saat sohbet-i nebeviyeye müşerref olur; daha karıncaya ayağını basamaz derecede bir şefkat-i rahîmâneyi kesb ederdi. Hem, cahil, vahşî bir adam, bir gün sohbet-i nebeviyeye mazhar olur; sonra Çin ve Hind gibi memleketlere giderdi, mütemeddin kavimlere muallim-i hakaik ve rehber-i kemalât olurdu.

İKİNCİ SEBEP: Yirmi Yedinci Sözdeki içtihat bahsinde beyan ve ispat edildiği gibi, Sahabeler ekseriyet-i mutlaka itibarıyla kemalât-ı insaniyenin en âlâ derecesindedirler. Çünkü, o zamanda, o inkılâb-ı azîm-i İslâmîde hayır ve hak bütün güzelliğiyle, şer ve batıl bütün çirkinliğiyle görülmüş ve maddeten hissedilmiş. Şer ve hayır ortasında öyle bir ayrılık ve kizb ve sıdk mabeyninde öyle bir mesafe açılmıştı ki, küfür ve iman kadar, belki Cehen-nem ve Cennet kadar beyinleri uzaklaştı. Kizb ve şer ve batılın dellâli ve numunesi olan Müseylime-i Kezzab ve maskaraca kelimeleri olduğundan, fitraten hissiyat-ı ulviye sahibi ve maâlî-i ahlâka meftun ve izzet ve mübahata

Resul-i Ekrem: çok cömert, Kerim olan peygamber, Hz. Muhammed.

Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in mübarek yüzünü görmekle şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü'min kimse.

sohbet-i nebeviye: Peygamberimizin sohbeti.

sıdk: doğruluk.

şefkat-i rahîmâne: mükemmel şekildeki merhamet ve şefkat duygusu.

şer: kötülük.

tefavüt: farklılık.

temessül: görünme, şekillenme.

tezahür: belirme, görünme.

vahşî: yabanî.

velâyet: ermişlik, Allah dostluğu.

velâyet-i Ahmediye: Peygamberimizin velîliği.

meyyal olan Sahabeler, elbette ihtiya-larıyla kizb ve şer-re ellerini uzatıp, Müseylime derekesine düşmemişler. Sıdk ve hayır ve hakkın dellâli ve numunesi olan Habi-bullahın (a.s.m.) âlâyıilliyyin-i kemalâtındaki makamına bakarak, bütün kuvvet ve himmetleriyle, o tarafa koş-mak mukteza-i seciyeleridir.

Meselâ, nasıl ki zaman oluyor, medeniyet-i beşeriye çarşısında ve hayat-ı içtimaiye-i insaniye dükkânında, ba-zı şeylerin verdiği müthiş neticeleri ve çirkin eserleri zehr-i katil gibi, herkes onu satın almak değil, bütün kuv-vetiyle ondan nefret edip kaçır ve bazı şeylerin ve ma-nevî metaların verdikleri güzel neticeler ve kıymettar eserler, bir tiryak-ı nafi ve bir pırlanta gibi, herkesin na-zar-ı rağbetini kendine celp eder; herkes elinden geldiği kadar onları satın almaya çalışır; öyle de, Asr-ı Saadette hayat-ı içtimaiye-i insaniyenin çarşısında, kizb ve şer ve küfür gibi maddeler, şekavet-i ebediye gibi neticeleri ve Müseylime-i Kezzab gibi süflî maskaraları tevhit ettiğın-den, secaya-i âliye ve hubb-u maâliye meftun olan Saha-belerin, zehr-i katilden kaçır gibi ondan kaçmaları ve nefret etmeleri bedihîdir. Ve saadet-i ebediye gibi netice veren ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm gibi nu-ranî meyveler gösteren, sıdk ve hakka ve imana en nafi bir tiryak, en kıymettar bir elmas gibi, o fıtratları safiye ve seciyeleri samiye olan Sahabeler, bütün kuvvetleriyle ve hissiyat ve letaifleriyle, onlara müşteri ve müştak ol-ması zarurîdir.

âlâyıilliyyin-i kemalât: ol-gunluğun en yüksek derece-si.
asr-ı saadet: Peygamberimiz ve dört halifenin yaşadığı de-vire verilen ad.
bedihi: besbelli, aşikâr.
celp: çekme, çekiş.

dellâl: ilân edici.
dereke: aşağı meretebe.
elmas: çok kıymetli bir mü-cevher.
eser: ortaya konan mahsul, yapılan iş.
fıtrat: yaratılış.
Habibullah: Allah'ın sevgilisi,

Hz. Muhammed.
hak: doğru; doğruluk.
hayat-ı içtimaiye-i insaniye: insanlığın toplum hayatı.
hayır: iyilik.
himmet: gayret gösterme.
hissiyat: duygular.
hubb-u maâliye: yüksek ve

şerefli sevgiler.
ihtiyar: seçme, tercih.
iman: inanç, itikat, tasdik.
kıymettar: değerli; kıymetli.
kizb: yalan, uydurma.
küfür: inkâr.
letaif: duygular.
makam: derece, seviye.
manevî: maddî olmayan.
maskara: gülünç.
medeniyet-i beşeriye: insanların ilim ve teknikte ilerlemesi.
meftun: düşkün, tutkun.
meta: mal.
meyyal: çok istekli, düşkün.
mukteza-i seciye: karakter ve yaratılış gereği.
Müseylime-i Kezzab: yalancı peygamber Müseylime.
müştak: düşkün, çok istekli.
müşteri: alıcı.
müthiş: ürküten, korkutan.
nafi: faydalı.
nazar-ı rağbet: dikkat ve bakışla-rın bir tarafa yönelmesi.
nefret: tikslenme, ikrah.
netice: sonuç.
numune: örnek.
nurani: nurlu.
pırlanta: kıymetli elmas.
Resul-i Ekrem: çok cömert, ke-rim olan Peygamberimiz Hz. Mu-hammed.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
safiye: saf, katıksız.
Sahabe: Peygamberimiz Hz. Mu-hammed'in mübarek yüzünü görmekte şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü'min kim-se.
samiye: yüksek, yüce.
secaya-i âliye: yüce ahlâkî de-ğerler.
seciye: huy, tabiat.
sıdk: doğruluk.
süflî: aşağıda olan.
şekavet-i ebediye: sonsuz sıkıntı ve işkence.
şer: kötülük.
tevhit: doğurma.
tiryak: ilaç.
tiryak-ı nafi: faydalı ilaç.
zaruri: zorunlu.
zehr-i katil: öldürücü zehir.

Hâlbuki, o zamandan sonra, git gide ve gele gele sıdk ve kizb ortasındaki mesafe azala azala, omuz omuza geldi; bir dükkânda ikisi beraber satılmaya başladığı gibi, ahlâk-ı içtimaiye bozuldu. Propaganda-i siyaset, yalana fazla revaç verdi. Yalanın müthiş çirkinliği gizlenip, doğruluğun parlak güzelliği görünmemeye başladığı zamanda, kimin haddi var ki, Sahabenin adalet ve sıdk ve ulviyet ve hakkaniyet hususundaki kuvvetlerine, metanetlerine, takvalarına yetişebilsin veya derecelerinden geçsin?

Geçen meseleyi bir derece tenvir edecek, başıma gelmiş bir hâlimi beyan ediyorum. Şöyle ki:

Bir zaman kalbime geldi, “Niçin Muhyiddin-i Arabî gibi harika zatlar Sahabelere yetişemiyorlar?” Sonra, namaz içinde ¹ **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى** derken, şu kelimenin manası inkişaf etti, tam manasıyla değil, fakat bir parça hakikati göründü. Kalben dedim: “Keşke, bir tek namaza bu kelime gibi muvaffak olsaydım, bir sene ibadetten daha iyi idi.” Namazdan sonra anladım ki, o hatıra ve o hâl, Sahabelerin ibadetteki derecelerine yetişilmediğine bir irşattır.

Evet, Kur’ân-ı Hakîm’in envarıyla hâsıl olan, o inkilâb-ı azîm-i içtimaiye, ezdat birbirinden çıkıp ayrılırken, şerler bütün tevabiyle, zulûmatıyla ve teferruatıyla ve hayır ve kemalât bütün envarıyla ve netaiciyle karşı karşıya gelip, bir vaziyette, müheyyiç bir zamanda, her zikir ve tesbih, bütün manasının tabakatını turfanda ve taravetli

adalet: hakkaniyet, âdillik.
ahlâk-ı içtimaiye: toplum ahlâkı.
envar: nurlar.
ezdat: zıtlar.
had: yetki.
hakkaniyet: adalete uygunluk.
hâl: durum.
hâsıl: meydana gelen.
hayır: iyilik.
husus: yön.
inkişaf: açılma.
inkilâb-ı azîm-i içtimai: sosyal hayata ait büyük değişim, dönüşüm.
irşat: doğru yolu gösterme.
kemalât: olgunluklar.
kizb: yalan.
Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.
mana: anlam.
metanet: dayanıklılık.
Muhyiddin-i Arabî: bkz. Şahıs Bilgileri.
muvaffak: başarılı.
müheyyiç: heyecan veren.
münezzeh: uzak, berî.
müthiş: korkutan, ürküten.
netaic: sonuçlar.
propaganda-i siyaset: siyaset propagandası.
revaç: geçerlik, rağbet.
Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed’in mübarek yüzünü görmekle şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü’min kimse.
sıdk: doğruluk.

1. En yüce olan Rabbim bütün noksan sıfatlardan münezzehtir.

ser: kötülük.
tabakat: tabakalar.
takva: Allah’tan korkma.
taravet: tazelik.
teferruat: ayrıntılar.

tenvir: aydınlatma.
tesbih: Allah’ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.
tevabi: bağlı olanlar.

turfanda: yeni, ilk kez ortaya çıkan.
ulviyet: yücelik.
zikir: anma, dua etme.
zulûmat: karanlıklar.

ve taze ve genç bir surette ifade ettiği gibi; o inkılâb-ı azîmin tarrakası altında olan insanların bütün hissiyatını, letaif-i maneviyesini uyandırmış, hatta vehim ve hayal ve sır gibi duygular hüşyar ve müteyakkız bir surette o zikir, o tesbihlerdeki müteaddit manaları kendi zevklerine göre alır, emer. İşte, şu hikmete binaen, bütün hissiyatları uyanık ve letaifleri hüşyar olan Sahabeler envar-ı imaniye ve tesbihîyeyi cami olan kelimat-ı mübarekeyi dedikleri vakit, kelimenin bütün manasıyla söyler ve bütün letaifiyle hisse alırlardı.

Hâlbuki, o infilâk ve inkılâptan sonra, git gide letaif uykuya ve havâs o hakaik noktasında gaflete düşüp, o kelimat-ı mübareke, meyveler gibi, git gide ülfet perdesiyle letaifetini ve taravetini kaybeder. Âdetâ sathîlik havasıyla kuruyor gibi, az bir yaşlık kalıyor ki, kuvvetli, tefekkürî bir ameliyatla, ancak evvelki hâli iade edilebilir. İşte bundandır ki, kırk dakikada bir Sahabenin kazandığı fazilete ve makama, kırk günde, hatta kırk senede başkası ancak yetişebilir.

ÜÇÜNCÜ SEBEP: On İkinci ve Yirmi Dördüncü ve Yirmi Beşinci Sözlerde ispat edildiği gibi, nübüvvetin velâyete nispeti, güneşin ayn-ı zatı ile, âyinelerde görülen güneşin misali gibidir. İşte daire-i nübüvvet, daire-i velâyetten ne kadar yüksek ise, daire-i nübüvvetin hademeleri ve o güneşin yıldızları olan Sahabeler dahi daire-i velâyetteki sülehaya o derece tefevvuku olmak lâzım geliyor. Hatta, velâyet-i kübra olan veraset-i nübüvvet ve sıddıkiyet—ki, Sahabelerin velâyetidir—bir velî kazansa,

âyine: ayna.
ayn-ı zat: bizzat kendisi.
binaen: -den dolayı.
cami: toplayan, içine alan.
daire-i nübüvvet: peygamberlik dairesi.
daire-i velâyet: velîlik dairesi.

envar-ı imaniye: iman nurları.
fazilet: değer.
gaflet: ihmal.
hademe: hizmetçi.
hakaik: doğrular, gerçekler.
havâs: duygular, duygular.
hayal: insanın zihninde tasar-

layıp, canlandığı şey.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye, yüksek bilgi.
hisse: pay.
hissiyat: duygular.
hüşyar: uyanık.
iade: geri çevirme.
infilâk: patlama.

inkılâb-ı azîm: büyük ve köklü değişiklik.
inkılâp: değişim, dönüşüm.
kelimat-ı mübareke: mübarek kelimeler, sözler.
letaifet: güzellik, hoşluk.
letaif: duygular; insandaki ince duygular.
letaif-i manevîye: manevî duygular.
makam: seviye, derece.
mana: anlam.
misal: benzer.
müteaddit: çeşitli, birden fazla.
müteyakkız: uyanık, basiretli.
nispet: oran, kıyas, ölçü.
nübüvvet: peygamberlik.
Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in mübarek yüzünü görmeye şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü'min kimse.
sathî: yüzeysel.
surette: şekilde.
süleha: iyi yararlı iş yapanlar.
sıddıkiyet: doğruluk.
sır: gizli şey.
taravet: tazelik.
tarraka: gümbürtü.
tefekürî: tefekkürle ilgili.
tefevvuk: üstün olma, üstünlük.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.
ülfet: alışma.
vehim: zan, şüphe.
velâyet: ermişlik; Allah dostluğu.
velâyet-i kübra: en büyük velâyet.
veli: Allah dostu.
veraset-i nübüvvet: peygamber varisiği.
zevk: tad alma.
zikir: dua.

yine saff-ı evvel olan Sahabelerin makamına yetişmez. Şu Üçüncü Sebebin müteaddit vücuhundan Üç Veçhini beyan ederiz.

• **Birinci Vecih:** İctihatta, yani istinbat-ı ahkâmda, yani Cenab-ı Hakkın marziyatını kelâmından anlamakta Sahabelere yetişilmez. Çünkü, o zamandaki o büyük inkılâb-ı İlâhî, marziyat-ı Rabbaniyeyi ve ahkâm-ı İlâhiyeyi anlamak üzere dönerdi; bütün ezhan istinbat-ı ahkâma müteveccih idi, bütün kalpler “Rabbimizin bizden istediği nedir?” diye merak ederdi. Ahval-i zaman, bu hâli işmam ve ihsas edecek bir tarzda cereyan ediyordu; muhaverat bu manaları tazammun ederek vuku buluyordu.

İşte, bunun için her şey ve her hâl ve muhavereler ve sohbetler ve hikâyeler, bütün o manaları bir derece ders verecek bir tarzda cereyan ettiğinden, Sahabenin istidadını tekmlil ve fikirlerini tenvir ettiğinden, içtihat ve istinbatta istidadı kibrit derecesinde nurlanmaya hazır olduğundan, bir günde veya bir ayda kazandığı mertebe-i istinbat ve içtihadı o Sahabenin derece-i zekâvetinde ve istidadında olan bir adam, şu zamanda on senede, belki yüz senede kazanmayacaktır. Çünkü, şimdi saadet-i ebediyeye bedel, saadet-i dünyeviye medar-ı nazardır. Beşerin nazar-ı dikkati, başka maksatlara müteveccihtir. Tevekkülsüzlük içinde derd-i maişet, ruha sersemlik ve felsefe-i tabiiye ve maddiye akla körlük verdiğinden, beşerin muhit-i içtimaişi o şahsın zihnine ve istidadına içtihat hususunda kuvvet vermediği gibi, teşettüt veriyor, dağıtıyor. Yirmi Yedinci Sözü'nün içtihat bahsinde, Süfyan ibni

ahkâm-ı İlâhiye: İlâhî hükümler.
ahval-i zaman: zamanın şartları.
bahis: konu.
bedel: karşılık, karşı.
beşer: insanlık, âdemoğlu.
beyan etmek: açıklamak.
cereyan: geçiş, gidiş.
derece-i maişet: geçim sıkıntısı.
derece-i zekâvet: zekâ derecesi.
ezhan: zihinler.
felsefe-i tabiiye: her şeyi tabiata dayandıran felsefe.
hâl: durum.
ictihat: din âlimlerinin şer'î esaslar dahilinde Kur'an ve sünnete uygun şekilde bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermele-ri.
ihsas: hissettirme.
inkılâb-ı İlâhî: İlâhî ve manevî inkılâp.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istinbat: mana çıkarma.
istinbat-ı ahkâm: hüküm çıkarma.
ışmam: hissettirme.
kelâm: söz.
makam: derece.
maksat: varılmak istenen nokta.
marziyat: Allah'ın rızasına mazhar olacak hâl ve hareketler.
marziyat-ı Rabbaniye: Rabbimizin istekleri.
medar-ı nazar: göz önünde bulundurulması gereken.
mertebe-i istinbat: gizli bir mana çıkarma mertebesi.
muhaverat: karşılıklı konuşmalar.
muhavere: görüşerek konuşma.
muhit-i içtimai: sosyal çevre.
müteaddit: bir çok.
müteveccih: yönelen.
nazar-ı dikkat: dikkatli bakış.
nur: aydınlık.
saadet-i dünyeviye: dünya hayatındaki mutluluk, dünya saadeti.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

luk.
saff-ı evvel: birinci saf.
Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in mübarek yüzünü görmekle şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü'min kimse.
sersem: başıboş.

sohbet: karşılıklı hoş konuşma.
Süfyan ibni Uyeyne: bkz. Şahis Bilgileri.
tarz: şekil, biçim.
tazammun: içine alma, içinde bulundurma.
tekmlil: tamamlama.

tenvir: nurlandırma.
teşettüt: karşılık.
tevekkül: Allah'a dayanma ve güvenme.
vecih: yön.
vuku bulmak: olmak, meydana gelmek.
vücut: yönler.

Uyeyne ile onun zekâveti derecesinde birinin muvazenesinde ispat etmişiz ki, Süfyan'ın on senede kazandığını öteki yüz senede kazanamıyor.

• **İkinci Vecih:** Sahabelerin kurbîyet-i İlâhiye noktasındaki makamlarına velâyet ayağıyla yetişilmez. Çünkü, Cenab-ı Hak bize akrebdir ve her şeyden daha ziyade yakındır. Biz ise, ondan nihayetsiz uzağız. Onun kurbîyetini kazanmak iki suretle olur:

Birisi: Akrebiyetin inkişafıyladır ki, nübüvvetteki kurbîyet ona bakar ve nübüvvet veraseti ve sohbeti cihetiyle Sahabeler o sırra mazhardırlar.

İkinci Suret: Bu'diyetimiz noktasında kat-ı meratip edip bir derece kurbîyete müşerref olmaktır ki; ekser seyrüsülûk-ü velâyet ona göre ve seyr-i enfüsî ve seyr-i afakî bu suretle cereyan ediyor.

İşte, birinci suret sırf vehbîdir, kîsbî değil; incizaptır, cezb-i Rahmânîdir ve mahbubiyettir. Yol kısadır, fakat çok metin ve çok yüksektir ve çok halistir ve gölgesizdir. Diğeri kîsbîdir, uzundur, gölgelidir; acayip harikaları çok ise de, kıymetçe, kurbîyetçe evvelkisine yetişemez.

Meselâ, nasıl ki dünkü güne bugün yetişmek için, iki yol var: *Birincisi*, zamanın cereyanına tâbi olmayarak, bir kuvvet-i kudsiye ile fevkazzaman çıkıp, dünü bugün gibi hazır görmektir. *İkincisi*, bir sene kat-ı mesafe edip, dönüp dolaşıp, düne gelmektir; fakat yine dünü elde tutamıyor, onu bırakıp gidiyor.

acayip: şaşırtıcı ve hayret verici şeyler.
akreb: yakın.
akrebiyet: Cenab-ı Allah'ın insana olan yakınlığı.
bu'diyet: uzaklık.
Cenab-ı Hak: Allah.
cezb-i Rahmânî: Cenab-ı Hak

tarafından hayır ve rahmet için verilen ve vehbî olarak duygulara yerleştirilen manalar, bilgiler.
cihet: yön.
ekser: daha çok.
fevkazzaman: zaman üstü.
halis: katıksız, saf, duru.

harika: olağanüstü olay.
incizap: cezp edilme, kapılma, çekilme.
inkişaf: açılma.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kat-ı meratip: mertebelerde yükselme, ilerleme.

kat-ı mesafe: mesafe alma.

kisbi: kazanılmış, sonradan elde edilmiş.

kurbîyet: yakınlık.

kurbîyet-i İlâhiye: Allah'a yakınlık.

kuvvet-i kudsiye: kutsal kuvvet.
mahbubiyet: sevicecek hâlde bulunma.

makam: derece, seviye.

mazhar: erişmiş, kavuşmuş.

muvazene: karşılaştırma.

müşerref: şerefliendirilmiş.

nihayetsiz: sonsuz.

nübüvvet: peygamberlik.

Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in mübarek yüzünü görmekle şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü'min kimseler.

seyr-i afakî: manevî olarak tekâmül için harîçten delil ve vasıta getirme.

seyr-i enfüsî: nefsin iç âlemindeki delil ve vasıtalarla tekâmül etme usulü.

seyr-i sülûk-ü velâyet: velâyet yoluyla çıkılan manevî yolculuk.

sır: manevî hakikat, marifet.

sırf: sade.

suret: biçim.

Süfyan ibni Uyeyne: bkz. Şahıs Bilgileri.

vecih: yön.

vehbî: doğuştan.

velâyet: Allah dostluğu.

veraset: vârislik, mirasçılık.

zekâvet: zekilik, kavrama, kabiliyeti.

ziyade: çok, fazla.

Öyle de, zahirden hakikate geçmek, iki suretledir: *Biri*, doğrudan doğruya hakikatin incizabına kapılıp, tarikat berzahına girmeden, hakikati ayn-ı zahir içinde bulmaktır. *İkincisi*, çok meratipten seyrüsülûk suretiyle geçmektir. Ehl-i velâyet, çendan fenâ-i nefse muvaffak olurlar, nefs-i emmareyi öldürürler; yine Sahabeye yetişemiyorlar. Çünkü, Sahabelerin nefisleri tezkiye ve tathir edildiğinden, nefsin mahiyetindeki cihazat-ı kesire ile ubudiyyetin envaina ve şükür ve hamdin aksamına daha ziyade mazharcılar. Fenâ-i nefisten sonra ubudiyet-i evliya besatet peyda eder.

• **Üçüncü Vecih:** Fazilet-i a'mal ve sevab-ı ef'al ve fazilet-i uhreviye cihetinde Sahabelere yetişilmez. Çünkü, nasıl bir asker bazı şerait dahilinde, mühim ve mahuf bir mevkide, bir saat nöbette, bir sene ibadet kadar bir fazilet kazanabilir ve bir dakikada bir kurşunu yemekle, en ekal kırk günde ancak kazanılacak velâyet derecesi gibi bir makama çıkıyor; öyle de, Sahabelerin tesis-i İslâmiyyette ve neşr-i ahkâm-ı Kur'âniyede hizmetleri ve İslâmiyet için bütün dünyaya ilân-ı harp etmeleri o kadar yüksektir ki, bir dakikasına başkaları bir senede yetişemez. Hatta, denilebilir ki, bütün dakikaları, o hizmet-i kudsiyyede, o şehit olan neferin dakikası gibidir, bütün saatleri müthiş bir makamda bir saat nöbet tutan fedakâr bir neferin nöbeti gibidir ki; amel az, ücreti çok, kıymeti yüksektir.

Evet, Sahabeler madem İslâmiyyetin tesisinde ve envâr-ı Kur'âniyenin neşrinde, saff-ı evvel teşkil ediyorlar.

aksam: bölümler, kısımlar.
ayn-ı zahir: açıklık içinde, aynı olduğu yerde, olduğu gibi görün-en.
berzah: aralık, mesafe.
besatet: basitlik, sadelik.
cihazat-ı kesire: birçok duygular.
cihet: yön.
çendan: gerçi.
ehl-i velâyet: Allah'ın dostluğunu kazananlar.
ekal: en az.
enva: türler.
envâr-ı Kur'âniye: Kur'an nurları.
fazilet: değer.
fazilet-i a'mal: amellerdeki üstünlük.
fazilet-i uhreviye: uhrevî üstünlük.
fedakâr: feda eden.
fenâ-i nefis: nefisini eritmek, ona galip olmak.
hakikat: doğru, sahih; gerçek.
hamd: Allah'a karşı olan şükran ve memnuniyetini Onu överek bildirme.
hizmet-i kudsiye: kutsal hizmet.
ilân-ı harp: savaş açma.
incizap: cezp edilme, kapılma, çekilme.
mahiyet: iç yüz.
mahuf: tehlikeli.
makam: mevki, rütbe.
mazhar: erişmiş, kavuşmuş.
meratip: mertebeler, dereceler.
mevki: makam.
muvaffak: başarılı.
mühim: önemli.
müthiş: şaşaalı, büyük.
nefer: er, rütbesiz asker.
nefis: istek ve arzu; zevk.
nefs-i emmare: insanı kötülüğe sürükleyen nefis.
neşir: yayma.
neşr-i ahkâm-ı Kur'âniye: Kur'an hükümlerinin yayılması.
peyda: meydana gelme.
saff-ı evvel: birinci saf.
Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in mübarek yüzünü görmekte şereflenen ve onun

sohbetlerine katılan mü'min kimse.
sevab-ı ef'al: yapılan işlerin sevabı.
seyr-i sülûk: ruhun manevî makamlardaki yolculuğu.
suret: biçim.
şehit olmak: Allah ve din yolunda ölmek.

şerait: şartlar.
şükür: Allah'a karşı kulluk görevlerini yerine getirme.
tarikât: seyr ü sülûk sırasındaki tutulan yol.
tathir: temizlenme.
tesis: kurulma, kuruluş.
tesis-i İslâmiyet: İslâmiyyetin kuruluşu ve yayılışı.

teşkil: şekil verme.
tezkiye: temize çıkarma.
ubudiyet: kulluk.
ubudiyet-i evliya: evliyanın kulluk ve ibadetleri.
vecih: yön.
velâyet: Allah dostluğu.
zahir: görünen.
ziyade: çok, fazla.

¹ السَّبَبُ كَالْفَاعِلِ sırınca, bütün ümmetin hasenatından onlara hisse çıkar. Ümmetin

² اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَاصْحَابِهِ demesiyle, Sahabelerin bütün ümmetin hasenatından hissedarlıklarını gösteriyor.

Hem, nasıl ki bir ağacın kökündeki küçük bir meziyet, ağacın dallarında büyük bir suret alır, büyük bir daldan daha büyüktür; hem, nasıl ki mebdede küçük bir irtifa, gittikçe bir yekûn teşkil eder; hem, nasıl ki nokta-i merkeziyeye yakın bir iğne ucu kadar bir ziyadelik, daire-i muhitada bazen bir metre kadar ziyadeye mukabil geliyor; aynen şu dört misal gibi, Sahabeler, İslâmiyetin şecere-i nuraniyesinin köklerinden, esaslarından oldukları; hem, bina-i İslâmiyetin hutut-u nuraniyesinin mebdeinde, hem cemaat-i İslâmiyenin imamlarından ve adetlerinin evvellerinde, hem şems-i nübüvvet ve sirac-ı hakika-tin merkezine yakın olduklarından, az amelleri çoktur, küçük hizmetleri büyüktür. Onlara yetişmek için, hakikî Sahabe olmak lâzım geliyor.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِي قَالَ « أَصْحَابِي كَالنَّجْمِ بَايِهِمْ
اِقْتَدَيْتُمْ اهْتَدَيْتُمْ » وَ « خَيْرُ الْقُرُونِ قُرْنِي »
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ³

شُجَانِكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁴

* * *

Ashap: Hz. Peygamberi görmüş ve onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler.

bina-i İslâmiyet: İslâmiyetin binası.

cemaat-i İslâmiye: İslâm topluluğu.

daire-i muhita: kuşatan daire.

esas: asıl, temel.

hadis: Hz. Muhammed'e ait söz, emir, fiil.

hakiki: gerçek.

hasenat: iyilikler.

hisse: pay.

hissedar: hisse sahibi.

hutut-u nuraniye: nurani çizgiler.

ilhâmen: kalbe gelerek, bilgi kaynaklarına baş vurmaksızın.

imam: önde gelen, rehber.

irtifa: yükseklik.

kaide: temel, esas.

mebde: başlangıç.

meziyet: üstünlük vasfı.

misal: örnek.

mukabil: karşılık.

münezzeh: uzak, beri.

nokta-i merkeziye: merkezi nokta.

Rab: Allah.

rahmet: acıma.

Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in mübarek yüzünü görmekle şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü'min kimse.

Sahabi: Sahabe.

salât: dua.

selâm: selâmet, esenlik.

sirac-ı hakikat: doğruluk kandili.

suret: biçim.

şecere-i nuraniye: nurlu ağaç.

şems-i nübüvvet: peygamberlik güneşi.

tenzih: her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma.

teşkil: meydana getirme, şekil verme.

ümmet: nesil, millet.

yekûn: toplam, tutar.

ziyade: çok, fazla.

1. Bir şeye sebep olan, o şeyi işleyen gibidir. ("Bir hayrın yolunu gösteren, onu işleyen gibidir" (Feyzü'l-Kadîr, c.3, s. 537, hadis no: 4250) hadisinden ilhamen söylenmiş bir kaide.)

2. Allah'ım, Efendimiz Muhammed'e ve âl ve Ashabına rahmet eyle.

3. Allah'ım, "Sahabilerim yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız yolunuzu bulursunuz" (Keşfü'l-Hafa, 1:132.) ve "Nesillerin en hayırlısı benim içinde bulunduğum nesildir" (Keşfü'l-Hafa, 1:396.) diye buyuran Efendimiz Muhammed'e, Onun Âl ve Ashabına salât ve selâm eyle.

4. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgi-miz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

Sual: Deniliyor ki: “Sahabeler Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmı gördüler, sonra iman ettiler. Biz ise görmeden iman ettik. Öyle ise imanımız daha kavidir. Hem, kuvvet-i imanımıza delâlet eden rivayet var?”

Elcevap: Sahabeler, o zamanda, efkâr-ı amme-i âlem hakaik-ı İslâmiyeye muarız ve muhalif iken, Sahabeler yalnız suret-i insaniyede Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmı görüp, bazen mu’cizesiz olarak, öyle bir iman getirmişler ki, bütün efkâr-ı amme-i âlem onların imanlarını sarsmıyordu; şüphe değil, bazısına vesvese de vermezdi.

Sizler iseniz, kendi imanınızı Sahabelerin imanlarıyla muvazene ediyorsunuz. Bütün efkâr-ı amme-i İslâmiye imanınıza kuvvet ve senet olduğu hâlde, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın şecere-i Tuba-i nübüvvetinin çekirdeği olan beşeriyeti ve suret-i cismaniyesini değil, belki umum envar-ı İslâmiye ve hakaik-ı Kur’âniye ile nuranî muhteşem şahs-ı manevîsini, bin mu’cizat ile muhat olarak akıl gözüyle gördüğünüz hâlde, bir Avrupa feylesofunun sözüyle vesveseye ve şüpheye düşen imanınız nerede; bütün âlem-i küfrün ve Nasarâ ve Yehudun ve feylesofların hücumlarına karşı sarsılmayan Sahabelerin imanları nerede? Hem, Sahabelerin kuvvet-i imanlarını gösteren ve imanlarının tereşsuhatı olan şiddet-i takvaları ve kemal-i salâhatları nerede; ey müddei, senin şiddet-i zaafından feraizi tamamıyla senden göstermeyen sönük imanın nerede?

âlem-i küfür: küfür dünyası.
aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.
beşeriyet: insanlık.
delâlet: delil olma, gösterme.
efkâr: düşünceler, fikirler, görüşler.
efkâr-ı amme-i âlem: dünya kamuoyu.
efkâr-ı amme-i İslâmiye: İslâm kamuoyu.
envar-ı İslâmiye: İslâmın nurlu esasları.
feraiz: farzlar, Allah’ın emirleri.
feylesof: filozof.
hakaik-i İslâmiye: İslâmın gerçekleri.
hakaik-ı Kur’âniye: Kur’ân’a ait olan ve ondan gelen gerçekler.
iman etmek: inanmak.
iman: inanç.
kavi: kuvvetli.
kemal-i salâhat: mükemmel, kumsursuz, çok ileri derecedeki din-darlık.
kuvvet-i iman: iman kuvveti.
mu’cizat: mu’cizeler.
mu’cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
muhalif: aykırılık gösteren, uymayan.
muhat: kuşatılmış, etrafı çevrilmiş.
muvazene: ölçü, kıyas, mukayese.
müddei: iddia sahibi, davacı.
Nasarâ: Hristiyanlar.
nuranî: nurlu.
Resul-i Ekrem: çok cömert, ke-rîm olan Peygamberimiz Hz. Muhammed.
rivayet: söz veya olayı nakletme.

Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed’in mübarek yüzünü görmekte şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü’min kimse.
senet: belge, kanıt.
sual: soru.
suret-i cismaniye: cisimleş-

miş şekil.
suret-i insaniye: insan görünüşü.
şahs-ı manevî: manevî şahıs.
şecere: ağaç.
şecere-i tuba-i nübüvvet: peygamberlik ağacı.
şiddet-i takva: Allah korku-

sunun son derecesi.
şiddet-i zaaf: zayıflığın şiddeti.
şüphe: kuşku, kararsızlık.
tereşsuhat: sızıntılar.
umum: bütün.
vesvese: şüphe.
Yehud: Yahudiler.

Amma, hadiste varit olan ki, “Ahir zamanda beni görmeyen ve iman getiren, daha ziyade makbuldür” ¹ mealindeki rivayet, hususî fazilete dairdir, has bazı eşhas hakkındadır. Bahsimiz ise, fazilet-i külliye ve ekseriyet itibarıyladır.

İkinci sual: Diyorlar ki: “Ehl-i velâyet ve ashab-ı kemalât, dünyayı terk etmişler. Hatta hadiste var ki, ‘Dünya muhabbeti bütün hataların başıdır.’ ² Hâlbuki, Sahabeler dünyaya pek çok girmişler. Terk-i dünya değil, belki bir kısım Sahabe, o zamanın ehl-i medeniyetinden daha ileri gitmişler. Nasıl oluyor ki, böyle Sahabelerin en ednasına, en büyük bir velî kadar kıymeti var, diyorsunuz?”

İlcevap: Otuz İkinci Sözün İkinci ve Üçüncü Mevkıflarında gayet kat’î ispat edilmiştir ki, dünyanın ahirete bakan yüzüyle, esma-i İlâhiyeye mukabil olan yüzünü sevmek, sebep-i noksaniyet değil, belki medar-ı kemaldır ve o iki yüzde, ne kadar ileri gitse, daha ziyade ibadet ve marifetullahta ileri gider. Sahabelerin dünyası ise, işte o iki yüzdedir. Dünyayı ahiret mezraası görüp, ekip biçmişler. Mevcudatı, esma-i İlâhiyenin âyinesi görüp, müştakane temaşa edip bakmışlar. Fenâ-i dünya ise, fânî yüzüdür ki, insanın hevesatına bakar.

Üçüncü sual: “Tarikatler, hakikatlerin yollarıdır. Tarikatlerin içerisinde en meşhur ve en yüksek ve cadde-i kübra iddia olunan tarik-ı Nakşibendî hakkında,

sahip olanlar.
ehl-i velâyet: Allah’ın dostluğunu kazananlar.
ekseriyet: çoğunluk.
el-Hâkim: muteber bir hadis kitabı.
el-Müstedrek: muteber bir hadis kitabı.
esma-i İlâhiye: Allah’ın isimleri.
eşhas: şahıslar.
fânî: ölümlü.
fazilet: manevî değer ve üstünlük.
fazilet-i külliye: büyük faziletler, meziyetler.
fenâ-i dünya: dünyanın geçici olan gayr-ı meşru yönü.
Feyzü’l-Kadîr: muteber bir hadis kitabı
gayet: son derece.
hadis: Hz. Muhammed’e ait söz, emir, fiil.
hakikat: gerçek.
hevesat: hevesler.
hoş: güzel.
hususî: özel.
ibadet: kulluk.
iman: inanç.
ispat etmek: kanıtlamak.
kat’î: kesin, şüphesiz.
makbul: kabul edilmiş.
marifetullah: Allah’ı tanıma, anlama, bilme.
meal: anlam.
medar-ı kemal: olgunluk vesilesi.
meşhur: öne çıkan, bilinen.
mevcudat: var olan her şey
mezraa: tarla, ekilecek yer.
muhabbet: sevgi, tutku.
mukabil: karşılık.
Müsned: muteber bir hadis kitabı.
müştakane: çok arzulu ve istekli şekilde.
rivayet: haber.
Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed’in mübarek yüzünü görmekle şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü’min kimse.
sebeb-i noksaniyet: noksanlık sebebi.
tarikât: yol, meslek, tarik.
tarik-i Nakşibendî: Nakşibendî tarikati.
temaşa: bakıp seyretme.
terk-i dünya: dünyayı terk etme.
varit: söylenen.
veli: Allah dostu.
ziyade: çok.

1. Müsned, 5:248, 257, 264; el-Hâkim, el-Müstedrek, 3:41, 4:89.

2. Feyzü’l-Kadîr, 3:368, hadis no: 3662.

ahir zaman: dünyanın son zamanı.
ahiret: öbür dünya.
ashab-ı kemalât: olgun insanlar, kemalât sahibi kimse-ler.
âyine: ayna.
cadde-i kübra: büyük cadde.
dair: hakkında.
edna: en aşağı.
ehl-i medeniyet: şehir hal-kindan olanlar; medeniyete

o tarikatin kahramanlarından ve imamlarından bazıları, esasını böyle tarif etmişler, demişler ki:

دَرْ طَرِيقِ نَفْسِ بِنْدِي لَازِمٌ اَمَدٌ جَارٌ تَرْكٌ: تَرْكٌ دُنْيَا،
تَرْكٌ عَقْبِي، تَرْكٌ هَسْبِي، تَرْكٌ تَرْكٌ.

Yani: “ ‘Tarik-ı Nakşîde dört şeyi bırakmak lâzım: hem dünyayı, hem nefis hesabına ahireti dahi maksud-u hakikî yapmamak, hem vücudunu unutmak, hem ucba, fahre girmemek için bu terkleri düşünmemektir.’ Demek, hakikî marifetullah ve kemalât-ı insaniye terk-i masiva ile olur?”

Elcerap: Eğer, insan yalnız bir kalpten ibaret olsaydı, bütün masivayı terk, hatta esma ve sıfâtı dahi bırakmak, yalnız Cenab-ı Hakkın zatına rabt-ı kalbetmek lâzım gelirdi. Fakat, insanın akıl, ruh, sır, nefis gibi pek çok vazifedar letaifi ve hasseleri vardır. İnsan-ı kâmil odur ki, bütün o letaifi, kendilerine mahsus ayrı ayrı tarik-ı ubudiyette, hakikat canibine sevk etmek ile, Sahabe gibi geniş bir dairede, zengin bir surette; kalp, bir kumandan gibi, letaif askerleriyle kahramanâne maksada yürüsün. Yoksa kalp, yalnız kendini kurtarmak için askerini bırakıp tek başıyla gitmek, medar-ı ıftihar değil, belki netice-i ıztıradır.

Dördüncü sual: “Sahabelere karşı iddia-i rüçhan nereden çıkıyor, kim çıkıyor? Şu zamanda, bu mesele-yi medar-ı bahsetmek nedendir? Hem, müçtehidîn-i iza-ma karşı müsavat dava etmek neden ileri geliyor?”

canip: yön.
Cenab-ı Hak: Allah.
esma: isimler.
fahir: övünme.
hakikat: gerçek.
hakikî: gerçek.
hasse: duygu.
iddia-i rüçhan: üstünlük iddiası.
insan-ı kâmil: olgun insan.
kemalât-ı insaniye: insana ait olgunluklar.
letaif: insanın manevî yapısında ki ince duygular.
mahsus: özel.
maksat: hedef, gaye, amaç.
maksud-u hakikî: gerçek maksat, asıl gaye.
marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.
masiva: Allah'tan başka bütün varlıklar.
medar-ı bahis: söz konusu.
medar-ı ıftihar: övünme sebebi.
müçtehidîn-i izam: müçtehitlerin büyüklüğü.

müsavat: her bakımdan aynı derecede olma, eşitlik.
nefis: arzu ve istek.
netice-i ıztırar: çaresiz bir hale düşmek.
rapt-ı kalp etmek: gönül bağlamak.
Sahabe: Peygamberimiz Hz.

Muhammed'in mübarek yüzünü görmekle şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü'min kimse.
sevk etmek: yönlendirmek.
sıfât: nitelik, vasıf.
surette: şekilde.
tarik: yol.

tarik-i Nakşî: Nakşibendî tarikati.
tarik-ı ubudiyet: kulluk yolu.
terk-i masiva: mevcudatı, yaratılanları terk etme.
ucub: kibir, gurur.
vazifedar: vazifeli.
zat: azamet ve ululuk sahibi.

Elcerap: Şu meseleyi söyleyen iki kısımdır.

Bir kısmı, safî ehl-i diyanet ve ehl-i ilimdir ki, bazı ehadisi görmüşler; şu zamanda ehl-i takva ve salâhati teşvik ve terqip için öyle mebhaslar açıyorlar. Bu kısma karşı sözümüz yok. Zaten onlar azdırlar, çabuk da intibaha gelirler.

Diğer kısım ise, gayet müthiş mağrur insanlardır ki, mezhepsizliklerini müctehidîn-i izama müsavat davası altında neşretmek istiyorlar ve dinsizliklerini Sahabeye karşı müsavat davası altında icra etmek istiyorlar.

Çünkü, *evvelen*, o ehl-i dalâlet sefahate girmiş, sefahatte tiryaki olmuş, sefahate mâni olan tekâlif-i şer'iyeyi yapamıyor. Kendine bir bahane bulmak için der ki:

“Şu mesail, içtihadıyedirler. O mesailde mezhepler birbirine muhalif gidiyor. Hem, onlar da bizim gibi insanlardır, hata edebilirler. Öyle ise, biz de onlar gibi içtihat ederiz, istediğimiz gibi ibadetimizi yaparız. Onlara tâbi olmaya ne mecburiyetimiz var?”

İşte bu bedbahtlar, bu desise-i şeytaniye ile, başlarını mezahibin zincirinden çıkıyorlar. Bunların şu davaları ne kadar çürük, ne kadar esassız olduğu Yirmi Yedinci Sözde kat'î bir surette gösterildiğinden, ona havale ederiz.

Saniyen, o kısım ehl-i dalâlet baktılar ki, müctehidînlerde iş bitmiyor. Onların omuzlarındaki, yalnız nazariyat-ı diniyedir. Hâlbuki, bu kısım ehl-i dalâlet, zaruriyat-ı diniyeyi terk ve tağyir etmek istiyorlar. “Onlardan daha

mebhas: bahis, konu.
mecburiyet: zorunluluk.
mesail: meseleler.
mezahip: mezhepler, tutulan yollar.
mezhep: dinde tutulan yol.
muhalif: ayrılık gösteren.
müctehidin: müctehitler.
müctehidîn-i izam: müctehitlerin büyüklüğü.
müsavat: beraberlik, eşitlik.
müthiş: son derece.
nazariyat-ı diniye: dinin nazarı kısmı; anlatımı, fikriyatı.
neşir: yayma.
safi: katışıksız.
Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in mübarek yüzünü görmekle şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü'min kimse.
salâhat: dindarlıkta çok ileri olma hâli.
saniyen: ikinci olarak.
sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük; eğlence.
surette: şekilde.
tâbi: uyan.
tağyir: değiştirme.
tekâlif-i şer'iyeye: şeriatın emirleri.
terqip: isteklendirme.
teşvik: heveslendirme.
tiryaki: tutkun, bağımlı.
zaruriyat-ı diniye: dince yapılması mecburî olan işler.

bedbaht: kötü talihli.
desise-i şeytaniye: şeytanın gizli oyunu.
ehadis: Peygamberimizin sözleri.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; yoldan çıkanlar.
ehl-i diyanet: dindar kişiler.

ehl-i ilim: ilim sahipleri.
ehl-i takva: Allah'tan korkan.
evvelen: ilk olarak, birinci olarak.
havale: bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma.
icra: yürütme.
icthât: din âlimlerinin şer'i

esaslar dahilinde Kur'an ve sünnete uygun şekilde bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermeleri.
intibah: uyanma, ibret alma.
kat'î: kesin, şüphesiz.
mağrur: gururlu.
mâni: alıkoyan, engel olan.

iyiyiz” deseler, meseleleri tamam olmuyor. Çünkü, müş-tehidîn, nazariyata ve kat’î olmayan teferruata karışabi-lirler. Hâlbuki, bu mezhepsiz ehl-i dalâlet, zaruriyat-ı di-niyede dahi fikirlerini karıştırmak ve kabil-i tebdil olma-yan mesaili tebdil etmek ve kat’î erkân-ı İslâmiyeye kar-şı gelmek istediklerinden, elbette zaruriyat-ı diniyenin hameleleri ve direkleri olan Sahabelere işlecekler.

Heyhat! Değil bunlar gibi insan suretindeki hayvanlar, belki hakikî insanlar ve hakikî insanların en kâmilleri olan evliyanın büyükleri, Sahabenin küçüklerine karşı müsavat davasını kazanamadıkları, gayet kat’î bir suret-te Yirmi Yedinci Sözde ispat edilmiştir.

Ashabü'n-Nebi: Peygamberimi-zin arkadaşları.

ehl-i dalâlet: yoldan çıkanlar.

erkân-ı İslâmiye: İslâmiyetin esasları.

evliya: Allah dostları.

fikir: düşünce.

gayet: son derece.

hakiki: gerçek.

hamele: taşıyanlar.

heyhat: yazık, çok yazık, ne ya-zık.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye, yüksek bilgi; her şe-yin belirli gayelere yönelik olarak manalı ve tam yerinde olması; herkesin bilmediği gizli sebep.

ispat: doğruyu delil göstererek meydana koyma.

kabil-i tebdil: değiştirilmesi mümkün.

kâmil: olgun.

kat’î: kesin, şüphesiz.

menakıp: menkıbeler.

mesail: meseleler.

mezhep: dinde tutulan yol.

müctehidin: müctehitler.

müsavat: beraberlik, eşitlik.

nazariyat: düşünceler, teoriler.

Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed’in mübarek yüzünü görmekle şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü’min kim-se.

Sahabî: Sahabe.

suret: biçim.

tebdil: değiştirme.

tefferruat: ayrıntılar.

tenzih: Allah’ın şanına lâıyk ol-mayan her türlü eksik ve noksan-dan uzak ve yüce tutma.

zaruriyat-ı diniye: dince yapıl-ması mecburî olan işler.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى رَسُولِكَ الَّذِي قَالَ « لَا تَسْبُوا أَصْحَابِي،
لَوْ أَنْفَقَ أَحَدُكُمْ مِثْلَ أَحَدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ نَصْفَ مَدٍّ مِنْ أَصْحَابِي. »
1 صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ

2 سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

1. Allah’ım, “Sahabilerime dil uzatmayınız. Biriniz Uhud Dağı kadar altını Allah yolunda harca-sa, Sahabilerimden birinin verdiği bir avuç kadar olmaz” (Allah’ın Resulü doğru söyledi) [Müs-lim, Fezail: 221; Tirmizî, Menakıb: 58; İbni Mâce, Mukaddime: 11; Müsned, 3:11; Buharî, Fezailü Ashabü'n-Nebî: 5.] buyuran Resulün Muhammed’e salât ve selâm eyle.

2. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgi-miz yoktur. Sen her şeyi hakıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

Yirmi Sekizinci Söz

Cennete Dairdir.

Şu söz, Cennete dairdir. Şu Sözün iki makamı var. Birinci Makam, Cennetin bazı letaifine işaret eder. Fakat, Onuncu Sözde on iki hakikat-i kâti'a ile gayet kat'î bir surette ve bu sözün İkinci Makamında, Onuncu Sözün hulâsası ve esası, müteselsil gayet metin Arabî bir bürhan-ı kat'î ile gayet parlak bir tarzda vücudu ispat olunan Cennetin, ispat-ı vücudundan bahis değil, belki şu makamda yalnız sual ve cevaba ve tenkide medar olan birkaç ahval-i Cennetten bahseder. Eğer tevfik-i İlâhî refik olsa, sonra azım bir söz, o muazzam hakikate dair yazılacaktır, inşaallah.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي
رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ
وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ¹

CENNET-İ BÂKİYEYE dair bazı suallere kısa cevaplardır.

Cennete dair, Cennetten daha güzel, hurilerinden daha lâtif, selsebilinden daha tatlı olan beyanat-ı ayat-ı Kur'âniye kimseye söz bırakmamıştır ki, fazla bir şey

* Yirmi Sekizinci Söz, Barla'da 1926-34 yılları arasında Türkçe olarak telif edilmiştir.

ahval-i Cennet: Cennetin hâlleri.
Arabi: Arapça yazılmış.
azim: büyük, yüce.
bahis: söz etme, anlatma.
beyanat-ı ayat-ı Kur'âniye: Kur'an ayetlerinin açıklamaları.
bürhan-ı kat'î: kesin delil.
Cennet-i bâkiye: sonsuz Cennet.
dair: hakkında, ilgili.
ebedi: sürekli, devamlı.
esas: asıl, öz.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek.
hakikat-ı kâti'a: kesin gerçek.
hulâsa: öz, esas.
huri: Cennet kızı, Cennet güzeli.
inşaallah: Allah dilerse, Allah izin verirse.
ispat etmek: kanıtlamak.
ispat-ı vücut: varlığı delillerle kanıtlama.
kat'î: kesin, şüphesiz.
lâtif: hoş, güzel.
letaif: güzellikler.
medar: sebep, vesile.
metin: sağlam ve dayanıklı.
muazzam: çok büyük.
müteselsil: zincirleme, peş peşe.
Rahim: şefkat, merhamet sahibi Allah.
Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün rahmetin sahibi Allah.
refik: arkadaş.
rızık: Allah'ın ihsan ettiği maddî ve manevî her türlü nimet.
selsebil: Cennetteki bir çeşme ya da ırmağın suyu.
sual: soru.
suret: şekil, biçim.
tarz: şekil, biçim.
tenkit: eleştirme, eleştiri.
tevfik-i İlâhî: Allah'ın yardımı.
vücut: varlık.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • İman edenler ve güzel işler yapanları müjdele: Altılarından ırmaklar akan Cennetler onlarındır. O Cennetlerden rızık olarak bir meyve yediklerinde, "Bu daha önce yediğimiz rızıktandır" derler. Rızıkları dünyadakine benzer şekilde kendilerine sunulur. Orada onlar için tertemiz eşler vardır. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. (Bakara Suresi: 25.)

söylensin. Fakat o parlak, ezelî ve ebedî yüksek ve güzel ayetleri fehme takrip için bazı basamakları, hem o cennet-i Kur'âniyeden numune için, bazı çiçeklerin numunesi nev'inden bazı nükteleri söyleyeceğiz. Beş rumuzlu sual ve cevapla işaret edeceğiz.

Evet, *Cennet, bütün lezaiz-i maneviyeye medar olduğu gibi, bütün lezaiz-i cismaniyeye de medardır.*

• *Sual*: Kusurlu, noksaniyetli, mütegayyir, kararsız, elemli cismaniyetin ebediyetle ve Cennetle ne alâkası var? Madem ruhun âli lezaizi vardır; ona kâfidir. Lezaiz-i cismaniye için, bir haşr-i cismanî neden icap ediyor?

Elcevap: Çünkü, nasıl toprak suya, havaya, ziyaya nispeten kesafetli, karanlıklıdır; fakat, masnuat-ı İlâhiyenin bütün envaina menşe ve medar olduğundan bütün anasır-ı sairenin manen fevkine çıktığı gibi; hem, kesafetli olan nefis-i insaniye, sırr-ı camiiyet itibarıyla, tezekkî etmek şartıyla bütün letaif-i insaniyenin fevkine çıktığı gibi; öyle de, cismaniyet, en cami, en muhit, en zengin bir âyine-i tecelliyat-ı esma-i İlâhiyedir.

Bütün hazain-i rahmetin müddeharatını tartacak ve mizana çekecek aletler, cismaniyettedir. Meselâ, dildeki kuvve-i zaika, rızık zevkinde enva-ı mat'umat adedince mizanlara menşe olmasaydı, her birini ayrı ayrı hissedip tanımazdı, tadıp tartamazdı.

Hem, ekser esma-i İlâhiyenin tecelliyatını hissedip bilmek, zevk edip tanımak cihazatı, yine cismaniyettedir.

adedince: sayısınca.

alâka: ilgi.

âli: yüce, yüksek.

anasır-ı saire: toprak dışındaki diğer unsur ve elementler: su, hava, ısı, v.d.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

âyine-i tecelliyat-ı esma-i İlâhiye: Allah'ın isimlerinin yansıdığı ve görüldüğü ayna.

cami: içinde bulunduran, toplayan.

Cennet-i Kur'âniye: Kur'ân'da Cenneti anlatan ayetler.

cihazat: organlar.

cismaniyet: bedenle, cisimle ilgili olma; cismanî oluş; beden.

ebedî: sonu olmayan, sürekli.

ebediyet: sonsuzluk.

ekser: en çok, pek çok.

elem: sıkıntı, üzüntü, acı.

enva: çeşitler, türler.

enva-i mat'umat: yiyecek çeşitleri.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

ezelî: başlangıcı olmayan sonsuzluk.

fehîm: anlama, anlayış.

fevk: üst, üstüne.

haşr-i cismanî: cisimle, cesetle dirilme.

hazain-i rahmet: rahmet hazineleri.

hissetmek: algılamak.

icap: gerekme.

itibar: özellik.

kâfi: yeterli.

kesafet: yoğunluk, katılık, koyuluk.

kuvve-i zaika: tat alma duygusu.

letaif-i insaniye: insandaki manevî duygular.

lezaiz: lezzetler.

lezaiz-i cismaniye: maddî lezzet ve zevkler.

lezaiz-i maneviye: manevî lezzetler.

manen: manaca.

masnuat-ı İlâhiye: Allah tarafından sanatla yaratılan varlıklar.

medar: kaynak; sebep; vesile.

menşe: kaynak.

mizan: ölçü.

muhit: kuşatan.

müddeharat: depolanmış, saklanmış şeyler.

mütegayyir: tagayyür eden, değişen.

nefis-i insaniye: insan nefsi.

nev: tür, çeşit.

nispeten: oranla, göre.

noksaniyet: eksiklik, noksanlık.

numune: örnek, misal.

nükte: ince söz ve mana.

rızık: Allah'ın herkese lütf ve ihsan ettiği nimetler, yiyecekler.

rumuz: remizler, işaretler.

sırr-ı camiiyet: pek çok manayı kapsayıcı özellik.

sual: soru.

takrip: yaklaştırma.

tecelliyat: bilinmeler, görünmeler.

tezekkî: manevî temizlik, ah-lâken yükselme.

zevk: tatma.

ziya: ışıık.

Hem, gayet mütenevvi ve nihayet derecede ayrı ayrı lezzetleri hissedecek istidatlar, yine cismaniyettedir.

Madem şu kâinatın Sâniî, şu kâinatla bütün hazaini rahmetini tanıttırmak ve bütün tecelliyat-ı esmasını bildirmek ve bütün enva-ı ihsanatını tattırmak istediğini, kâinatın gidişatından ve insanın camiiyetinden, On Birinci Sözde ispat edildiği gibi, kat'î anlaşılıyor. Elbette, şu seyl-i kâinatın bir havz-ı ekberi ve bu kâinat tezgâhının işlediği mahsulâtın bir meşher-i azamı ve şu mezraa-i dünyanın bir mahzen-i ebedîsi olan dâr-ı saadet, şu kâinata bir derece benzeyecektir; hem cismanî, hem ruhânî bütün esasatını muhafaza edecektir. Ve o Sâni-i Hakîm ve o Âdil-i Rahîm, elbette cismanî aletlerin vezaifine ücret olarak ve hidematına mükâfat olarak ve ibadat-ı mahsusalarına sevap olarak, onlara lâyük lezaizi verecektir. Yoksa, hikmet ve adalet ve rahmetine zıt bir hâlet olur ki, hiçbir cihetle Onun cemal-i rahmetine ve kemal-i adaletine uygun değildir; kabil-i tevfiğ olamaz.

• *Sual*: Cisim, eğer hayatî olsa, ecza-i bedenî daim terkip ve tahlildedir, inkıraza mahkûmdur, ebediyete mazhar olamaz. Ekl ve şürb, beka-i şahsî ve muamele-i zevciye ise, beka-i nev'î içindir ki, şu âlemde birer esas olmuşlar. Âlem-i ebediyette ve âlem-i uhrevîde şunlara ihtiyaç yoktur. Neden Cennetin en büyük lezaizi sırasına geçmişler?

İlcevap: Evvelâ, şu âlemde cism-i zihayatın inkırazı ve mevte mahkûmiyeti ise, varidat ve masarifin muvazenesizliğindendir. Çocukluktan sinn-i kemale kadar

adalet: hakkaniyet ve doğruluk.
Âdil-i Rahîm: adalet ve rahmetiyle her işi gören Allah.
âlem: dünya.
âlem-i ebediyet: sonsuzluk âlemi.
âlem-i uhrevî: ahiret âlemi.
aletler: organlar.
beke-i nev'î: türün varlığının devamlılığı.

beke-i şahsî: kişinin varlığının devamı.
camiiyet: toplayıcı ve kapsamlı oluş.
cemal-i rahmet: rahmetin güzelliği.
cihet: yön, taraf.
cismanî: vücutla alakalı, maddî.
cismaniyet: cismanî oluş; beden.

cism-i zihayat: canlı bedeni.
daim: devamlı, sürekli.
dâr-ı saadet: mutluluk yeri, Cennet.
ebediyet: sonsuzluk.
ecza-i bedenî: vücudun temel parçaları; organları, hücreler.
ekl: yeme.
enva-i ihsanat: iyiliklerin çeşitleri.

esas: temel gerçek.
esasat: esaslar, özellikler.
evvelâ: birinci olarak.
gayet: çok, pek çok.
gidişat: gidişler.
hâlet: hâl, durum.
havz-ı ekber: büyük havuz.
hayatî: canlı, hayat sahibi.
hazain-i rahmet: rahmet hazineleri.
hidemat: hizmetler, vazifeler.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik, faydalı ve tam yerinde oluşu.
hissetme: algılama.
ibadat-ı mahsusa: kendilerine ait ibadetler.
inkıraz: yıkılma, yok olma; son bulma.
ispat etmek: kanıtlamak.
istidat: kabiliyet, yetenek.
kabil-i tevfiğ: ayrılması mümkün, ayrılabilir.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kat'î: kesin, şüphesiz.
kemal-i adalet: adaletin mükemmelliği ve kusursuzluğu.
lâyık: uygun, yakışan.
lezaiz: lezzetler.
lezzet: tat.
mahkûm: hükümlü, mecbur.
mahsulât: ürünler.
mahzen-i ebedî: sonsuza kadar kalınacak yer.
masarif: masraflar, harcamalar.
mazhar: kavuşma, sahip olma.
meşher-i azam: en büyük sergi.
mevt: ölüm, vefat.
mezraa-i dünya: dünya tarlası.
muamele-i zevciye: evlilik ilişkisi.
muhafaza: koruma.
muvazene: denge.
mükâfat: ödül.
mütenevvi: çeşitli.
nihayet: son.
rahmet: acıma, merhamet etme, esirgeme.
ruhânî: ruh ile ilgili.
Sâni: yaratan, Allah.
Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.
Sâni-i kâinat: kâinatı mükemmel bir sanatla yaratan Allah.
seyl-i kâinat: kâinatın akışı.
sinn-i kemal: olgunluk, yetkinlik yaşı.
sual: soru.
şürb: içme.
tahlil: dağılma, ayrışma.
tecelliyat-ı esma: isimlerin yansıması, görünmesi.
terkip: sentez, birleştirme.
tezgâh: üretim aleti.
varidat: gelirler.
vezaif: vazifeler, görevler.
zıt: ters, aykırı.

acip: hayret uyandırıcı, şaşırtıcı.
ahiret: öbür dünya
âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahiret.
âlem-i ebediyet: sonsuzluk âlemi.
âmm: umumî, genel, herkese ait.
camî: içinde bulunduran, toplayan.
camit: cansız.
cism-i insanî ve hayvanî: insan ve hayvan bedeni.
cism-i insanî: insan bedeni.
cism-i zihayat: canlı bedeni.
dâr-ı dünya: dünya yurdu.
dâr-ı elem: üzüntü ve sıkıntı yeri, dünya.
dâr-ı lezzet ve saadet: lezzet ve mutluluk yeri, Cennet.
demirbaş: değişmez, devamlı.
devr-i daimî: sürekli dönüş.
dünyevî: dünyaya ait.
ebedî: sonsuz.
ebediyet: sonsuzluk.
ekl: yeme.
güya: sanki, sözde.
haşiye: dipnot.
hayat-ı cismaniye tezgâhı: mad-dî hayatın devamını sağlayan canlı vücudu.
hayattar: canlı, yaşayan.
hayvanî: hayvanla ilgili.
hükümünde: değerinde, gibi.
ihtiyaç: gereksinim.
ilâ: ... ye kadar.
ilâve etmek: eklemek.
iştihâ: istek ve arzu.
kesb : hak kazanmak, hak etmek.
kışla: askerî birliklere ait bina.
lâyık: uygun, yakışan.
lezaiz: lezzetler.
leziz: lezzetli, tatlı.
liyakat: lâyık olma.
lüzum: gereklilik.
maden-i lezzet: lezzetin kaynağı.
maruz : etkisi altında bulunma.
masarif: masraflar, giderler.
mazhar: nail olma, erişme; sahip olan.
medar: sebep, kaynak.
mektep: eğitim yeri, okul.
muamele-i zevciye: evlilik ilişkisi.
muvazene: denge.
muvazenet: eşitlik, denge.
münasip: uygun.
mütenevvî: çeşitli.
nikâh: evlilik.
nur: aydınlık, ziya, ışıık.
nur-u hayat: hayatın nurlu yüzü.
sabit: yerli yerinde.
sair: diğer, başka.
seyrüsefer: gidiş geliş, yolculuk.
sırrınca: hakikatine göre.
suret: şekil, biçim.
suur: bilinç, akıl.

varidat çoktur, ondan sonra masarîf ziyadeleşir; muvazene kaybolur, o da ölür.

Âlem-i ebediyette ise, zerrat-ı cisim sabit kalıp, terkip ve tahlile maruz değil. Veyahut muvazene sabit kalır; **(HAŞİYE)** varidat ile masarîf muvazenettir—devr-i daimî gibi.

Cism-i zihayat, telezzüat için, hayat-ı cismaniye tezgâhının işlettilmesiyle beraber ebedileşir. Ekl ve şürb ve muamele-i zevciye, gerçi bu dünyada bir ihtiyaçtan gelir, bir vazifeye gider; fakat, o vazifeye bir ücret-i muaccele olarak, öyle mütenevvî leziz lezzet içlerine bırakılmıştır ki, sair lezaize tereccüh ediyor. Madem bu dâr-ı elemde bu kadar acip ve ayrı ayrı lezzetlere medar, ekl ve nikâhtır; elbette, dâr-ı lezzet ve saadet olan Cennette, o lezzetler, o kadar ulvî bir suret alıp ve vazife-i dünyeviye uhrvî ücretini de lezzet olarak ona katarak ve dünyevî ihtiyacı dahi uhrvî bir hoş iştiha suretinde ilâve ederek, Cennete lâıyk ve ebediyete münasip, en camî hayattar bir maden-i lezzet olur.

Evet, وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ

² **لَهَى الْحَيَوَانُ** sırınca, şu dâr-ı dünyada, camit ve şuursuz

HAŞİYE: Şu dünyada cism-i insanî ve hayvanî, zerrat için güya bir misafirhane, bir kışla, bir mektep hükümündedir ki; camit zerrelere ona girerler, hayattar olan âlem-i bekaya zerrat olmak için liyakat kesb ederler, çıkarlar. Ahirette ise ¹ **إِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهَى الْحَيَوَانُ** sırınca, nur-u hayat, orada âmmdır. Nurlanmak için o seyrüsefere ve o talimat ve talime lüzum yoktur. Zerrelere demirbaş olarak sabit kalabilirler.

1. Asıl hayata mazhar olan ise ahiret yurdu. (Ankebut Suresi: 64.)

2. Bu dünya hayatı bir oyun ve oyalanmadan başka bir şey değildir. Asıl hayata mazhar olan ise ahiret yurdu. (Ankebut Suresi: 64.)

şürb: içme.
tahlil: dağılma, ayrışma.
talim: öğretme, yetiştirme, eğitme.
talimat: eğitimler.
telezzüat: lezzetlenmeler, lezzet almalar.
tereccüh: üstünlük, üstün

gelme.
terkip: sentez, birleştirme.
uhrvî: ahirete ait.
ulvî: yüksek, yüce.
ücret-i muaccele: peşin ücret.
varidat: gelirler.
vazife: görev.

vazife-i dünyeviye: dünyadaki vazife.
zerrat: zerrelere, moleküller, atomlar.
zerrat-ı cisim: beden atomları, hücreleri.
zerre: en küçük parça, atom.
ziyadeleşmek: artmak.

ve hayatsız maddeler, orada şuurlu hayattadırlar. Buradaki insanlar gibi orada da ağaçlar, buradaki hayvanlar gibi oradaki taşlar, emri anlar ve yapar. Sen bir ağaca desen, “Filân meyveyi bana getir”; getirir. Filân taşla desen, “Gel”; gelir. Madem taş, ağaç bu derece ulvî bir suret alırlar; elbette, ekl ve şürb ve nikâh dahi, hakikatı cismaniyelerini muhafaza etmekle beraber, Cennetin dünya fevkindeki derecesi nispetinde, dünyevî derecelere rinden o derece yüksek bir suret almaları iktiza eder.

• **Sual:** ¹ **الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ** sırrınca, “Dost dostuyla

beraber Cennette bulunacaktır.” Hâlbuki, basit bir bedevî, bir dakikada, sohbet-i Nebeviyede, lillâh için bir muhabbet peyda eder. O muhabbetle, Cennette Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâmın yanında bulunması lâzım gelir. Hâlbuki, gayr-i mütenahi feyze mazhar Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın feyzi, bir basit bedevî feyziyle nasıl birleşir?

İlcevap: Bir temsil ile, şu ulvî hakikate şöyle bir işaret ederiz ki:

Meselâ, gayet güzel ve şaşıalı bir bağda, muhteşem bir zat, gayet büyük bir ziyafet, gayet müzeyyen bir seyranğâh öyle bir surette ihzar etmiş ki, kuvve-i zaikanın hissedecek bütün lezaiz-i mat’umatı cami, kuvve-i bâsıranın hoşuna gidecek bütün mehasini şamil, kuvve-i hayaliyeyi keyiflendirecek bütün garaibi müştemil, ve hakeza, bütün havass-ı zahire ve bâtnayı okşayacak ve memnun

keyif: neşe.

kuvve-i bâsıra: görme duygusu.

kuvve-i hayaliye: hayal duygusu.

lâzım: gerekli.

lezaiz-i mat’umat: yiyeceklerdeki lezzetler.

lillâh: Allah için.

mazhar: sahip olan, kavuşmuş olan.

mehasin: güzellikler.

memnun: mutlu.

muhabbet: sevgi.

muhafaza: koruma.

muhteşem: ihtişamlı, görkemli, gösterişli.

müştemil: içine alan.

müzeyyen: süslenmiş, süslü, bezenmiş.

nikâh: evlilik.

nispet: oran.

peyda: meydana gelme.

Peygamber: Allah’ın elçisi; Hz. Muhammed.

Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed.

seyranğâh: gezinti ve seyir yeri.

sırrınca: hakikatine göre.

sohbet-i nebeviye: Peygamberimizin sohbeti.

sual: soru.

suret: şekil, biçim.

şamil: içine alan, kapsayan.

şaşaa: gösteriş.

şuur: bilinç, akıl.

şürb: içme.

temsil: benzetme.

ulvî: yüksek, yüce.

zat: kişi, şahıs.

ziyafet: ikram için verilen yemek.

züht: zühtle ilgili hadisler.

1. Buhaî, Edep: 96; Müslim, Birr: 165; Tirmizî, Züht: 50; Darimî, Rikak: 71.

aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.

bedevî: şehir hayatından uzakta çölde yaşayan, göçebe.

birr: iyilikle ilgili hadisler.

camî: içinde bulunduran.

dünyevî: dünyaya ait.

edep: güzel terbiye.

ekl: yeme.

fevk: üst, üzeri.

feyiz: ilim, irfan, manevî güzellikler.

filân: her hangi bir.

garaip: şaşırtıcı, hayret verici şeyler.

gayet: son derece.

gayr-i mütenahi: sonsuz.

hadis-i şerif: Peygamberimizin hadisleri.

hakeza: bunun gibi.

hakikat: gerçek.

hakikat-i cismaniye: hakikî beden ve cisim..

havass-ı zahire ve bâtna: görünen ve görünmeyen hisler ve duygular.

hayatsız: cansız.

hayattar: canlı, yaşayan.

hissetmek: algılamak.

ihzar: hazırlama.

iktiza: gerekme.

Arş-ı Azam: Cenab-ı Allah'ın sınırsız hâkimiyetinin ve büyüklüğünün tecelli ettiği yer.
bâtını: görünmeyen, bilinmeyen.
bittarikilevlâ: en doğru ve tercihe değer yol ile.
cüz'i: az, pek az.
dam: bir yerin en üst kısmı.
dâr-ı saadet ve ebediyet: sonsuzluk ve mutluluk yeri.
ehadis: hadisler.
elem: üzüntü, sıkıntı, acı.
garaip: şaşırtıcı, hayret verici şeyler.
harika: eşsiz güzellikte.
his: duygu.
hisse: pay.
hissetmek: algılamak.
inkışaf: açılma, gelişme.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istifade: faydalanma, yararlanma.
kabiliyet: yetenek, anlayış.
kaide: temel, taban.
kuvve-i şamme: koku alma duygusu.
kuvve-i zaika: tat alma duygusu.
lâtife: manevî duygu.
letaif: güzellikler.
lezzet: tat.
loca: seyirciye mahsus hususî odacıklar.
mahrutî: koni şeklinde olan.
mâni: engel.
mertebe: derece.
mükemmel: tam, tamam, eksiksiz.
mütenevvi: çeşitli.
nîspet: ölçü, oran.
nüzhetgâh: seyr ve gezinti yeri.
rivayat: hadislerin verdiği haberler.
sanayi-i garibe: benzersiz ve hayranlık verici sanatlar.
serâdan Süreyya'ya kadar: yerden Ülker yıldızına kadar.

edecek her şeyi, içine koymuştur. Şimdi, iki dost var; beraber o ziyafete giderler; bir locada, bir sofrada oturuyorlar. Fakat, birisinin kuvve-i zaikası pek az olduğundan, cüz'î zevk alır; gözü de az görüyor, kuvve-i şamme-i yok, sanayi-i garibeden anlamaz, harika şeyleri bilmez. O nüzhetgâhın binden ve belki milyondan birisini kabiliyeti nispetinde ancak zevk ederek istifade eder. Diğer ise, bütün zahiri ve batini duyguları, akıl ve kalp ve his ve lâtifeleri, o derece mükemmel ve o mertebe inkişaf etmiştir ki, o seyrangâhtaki bütün incelikleri, güzellikleri ve letaifi ve garaibi ayrı ayrı hissedip zevk ederek, ayrı ayrı lezzet aldığı hâlde o dost ile omuz omuzadır. Madem, bu karma karışık, elemli ve daracık şu dünyada böyle oluyor; en küçük ile en büyük beraber iken, serâdan Süreyya'ya kadar fark oluyor. Elbette, dâr-ı saadet ve ebediyet olan Cennette, bittarikilevlâ, dost dostu ile beraber iken, her birisi istidadına göre sofrâ-i Rahmanirrahîm'den, istidatları derecesinde hisselerini alırlar. Bulundukları Cennetler ayrı ayrı da olsa, beraber bulunmalarına mâni olmaz. Çünkü, Cennetin sekiz tabakası birbirinden yüksek oldukları hâlde, umumun damı Arş-ı Azamdır. ¹ Nasıl ki mahrutî bir dağın etrafında, birbiri içinde, birbirinden yüksek, kaidelerden zirvesine kadar surlu daireler bulunsun; o daireler birbirinin üstündedir, fakat birbirinin güneşi görmelerine mâni olmaz, birbirinden geçebilir, birbirine bakar. Öyle de, Cennetler de buna yakın bir tarz ile olduğu, ehadisın mütenevvi rivayâtı işaret ediyor.

1. Buhârî, Tevhit: 22, Cihad: 4; Tirmizî, Cennet: 4; Müsned, 1:207, 2:197, 335, 370, 5:316, 321.

seyrangâh: eğlence ve gezme yeri.	merhametiyle eden Allah'ın sofrası.	muamele	zahiri: görünen, bilinen.
sofra-i Rahmanirrahîm: dünya ve ahirette yarattıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve	surlu: duvarla çevrilmiş yer.		zevk: tatma, haz.
	tarz: şekil.		zirve: en tepe.
	umum: genel.		ziyafet: ikram için verilen yemek.

• *Sual*: Ehadiste denilmiş: “Huriler yetmiş hulleyi giydikleri hâlde, bacaklarının kemiklerindeki ilikleri görünüyor.” ¹ Bu ne demektir? Ne manası var? Nasıl güzeldir?

İlcevap: Manası pek güzeldir ve güzelliği pek şirindir. Şöyle ki:

Şu çirkin, ölü, camit ve çoğu kışır olan dünyada, hüsun ve cemel, yalnız göze güzel görünüp, ülfete mâni olmazsa, yeter. Hâlbuki, güzel, hayattar, revnaktar, bütün kışırsız lüp ve kabuksuz iç olan Cennette, göz gibi bütün insanın duyguları, lâtifeleri, cins-i lâtif olan hurilerden ve huriler gibi ve daha güzel, dünyadan gelme, Cennetteki nisâ-i dünyeviyeden ayrı ayrı hisse-i zevklerini, çeşit çeşit lezzetlerini almak isterler. Demek, en yukarı hullenin güzelliğinden tut, tâ kemik içindeki iliklere kadar, birer hissin birer lâtifinin medar-ı zevki olduğunu hadis işaret ediyor.

Evet, “Hurilerin yetmiş hulleyi giymeleri ve bacaklarındaki kemiklerin ilikleri görünmesi” tabiriyle hadis-i şerif işaret ediyor ki, insanın, ne kadar hüsnüperver ve zevkperest ve ziynete meftun ve cemale müştak duyguları ve hasseleri ve kuvaları ve lâtifeleri varsa, umumunu memnun edip doyuracak ve her birisini ayrı ayrı okşayıp mes’ut edecek maddî ve manevî her nevi ziynet ve hüsnücemale, huriler camidirler. Demek, huriler Cennetin aksam-ı ziynetinden yetmiş tarzını, bir tek cinsten olmadığından birbirini setretmeyecek surette giydikleri gibi; kendi vücutlarından ve nefis ve cisimlerinden, belki

pay.
hulle: Cennet elbisesi.
huri: Cennet kızı, Cennet güzeli.
hüsnücemal: yüz güzelliği.
hüsün: güzellik
hüsnüperver: güzelliğe düşkün-lük.
kışır: kabuk.
kuva: duygu.
lâtime: manevî duygu.
lüp: iç, öz.
maddi: maddeye ait.
mana: anlam.
manevî: maddî değil, manevîye ait.
mâni: engel.
medar-i zevk: zevk kaynağı, sebebi.
meftun: düşkün, tutkun.
memnun: hoşnut, razı.
mes’ut: mutlu.
Müslim: muteber bir hadis kitabı.
Müstedrekü'l-Hâkim: hadis kitabı.
müştak: âşık, çok isteyen.
nefis: kendi.
nevi: çeşit.
nisâ-i dünyeviye: dünya kadınları.
revnaktar: göz alıcı güzellikte.
setretmek: örtmek, kapatmak.
sual: soru.
suret: şekil, biçim.
tabir: söz, deyim.
tarz: çeşit.
Tirmizî: muteber bir hadis kitabı.
umum: bütün, hep.
ülfet: alışkanlık.
vücut: beden.
zevkperest: zevke düşkün.
ziynet: süs.

1. Tirmizî, Cennet: 5, 7, Kıyame: 60; Müstedrekü'l-Hâkim, 5:218; Müslim, Cennet: 14, 17.

aksam-ı ziynet: süs çeşitleri, kısımları.
camî: üzerinde bulunduran, toplayan; sahip.
camit: cansız.

cemel: yüz güzelliği.
cins-i lâtif: güzel, hoş ve nuranî bir varlık.
ehadis: hadisler.
hadis-i şerif: hadis; Peygam-

berimizin söz ve davranışları.
hasse: duygu.
hayattar: canlı, yaşayan.
his: duygu.
hisse-i zevk: zevk hissesi,

adi: basit, sıradan.
akşam: kısımlar.
beyan: açıklama, bildirme.
camî: birçok farklı özelliği kendi-
 sinde bulunduran.
camit: ruhsuz, cansız.
cemal: yüz güzelliği.
cihet: yön.
cism-i hayvanî: hayvanî beden.
dâr-ı saadet: mutluluk yeri, Cen-
 net.
dünya-i fânî: ölümlü dünya, geçi-
 ci dünya.
ebedî: sonsuz.
ehadis: hadisler.
ehl-i Cennet: Cennet ehli; Cen-
 nette yaşayanlar.
ekl: yeme.
fuzulî: fazladan, gereksiz.
hadis-i şerif: Peygamberimizin
 hadisi.
hakikat: gerçek.
huri: Cennet kızı, Cennet güzeli.
hüsün: güzelliik.
ibaret: oluşmuş, meydana gel-
 miş.
ihsan: lütuf, bağış, verme .
ihsanat-ı İlâhiye: Allah'ın bağış-
 ları, ikramları.
inkışaf: gelişme, ortaya çıkma.
istidat: kabiliyet, yetenek.
kasır: köşk, saray.
kazurat: pislikler, artık maddeler.
kışır: kabuk.
lâyık: yakışan.
letaif: manevî duygular.
lezaiz: lezzetler.
lisan: dil.
lüzum: gereklilik.
lüzumsuz: gereksiz.
mahlûk: yaratık.
malik: sahip.
mazhariyet: erişme, sahip olma.
mertebe: derece.
mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın
 kudretinin mu'cizesi.
mukayyet: sınırlı, kayıtlı.
muvaqqat: geçici.
nebatî: bitki cinsinden.
nihayetsiz: sonsuz.
rahmet: acıma, merhamet etme,
 esirgeme.
saltanat: hükümdarlık, hâkimi-
 yet.
sual: soru.
süflî: alçak, adî.
şûrb: içme.
tabaka-i hayat: hayat tabakası.
tegaddî: beslenme, gıdalanma.
vücut: beden, varlık.
zat-ı cismaniye: cisimden ibaret
 varlık.
zîhayat: hayat sahibi, canlılar.
ziyade: çok, fazla.

yetmiş mertebeden ziyade ayrı ayrı hüsün ve cemalin ak-
 samını gösteriyorlar. ¹ **وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ**

işaretinin hakikatini gösteriyorlar.

Hem, Cennette lüzumsuz, kışır ve fuzulî maddeler ol-
 madığından, ehl-i Cennetin ekl ve şûrbünden sonra ka-
 zuratı olmadığını ² hadis-i şerif beyan ediyor. Madem şu
 süflî dünyada, en adî zîhayat olan ağaçlar, çok tegaddî
 ettikleri hâlde kazuratsız oluyorlar; en yüksek tabaka-i
 hayat olan Cennet ehli neden kazuratsız olmasın?

• **Sual:** Ehadis-i şerifede denilmiştir ki: “Bazı ehl-i
 Cennete dünya kadar bir yer veriliyor, yüz binler kasır,
 yüz binler huri ihsan ediliyor.” ³ Bir tek adama bu kadar
 şeylerin ne lüzumu var, ne ihtiyacı var, nasıl olabilir ve ne
 demektir?

Elcevap: Eğer insan, yalnız camit bir vücut olsaydı,
 veyahut yalnız mideden ibaret nebatî bir mahlûk olsaydı,
 veyahut yalnız mukayyet, ağır ve muvaqqat ve basit bir
 zat-ı cismaniye ve bir cism-i hayvanîden ibaret olsaydı,
 öyle çok kasırlara, çok hurilere lââyık ve malik olmazdı.
 Fakat, insan öyle camî bir mu'cize-i kudrettir ki, hatta şu
 dünya-i fânîde, şu kısa bir ömürde, şu inkışaf etmemiş
 bazı letaifinin ihtiyacı cihetiyle bütün dünyanın saltanatı,
 serveti ve lezaizi verilse, belki hırsı tok olmayacaktır. Hâl-
 buki, ebedî bir dâr-ı saadette, nihayetsiz istidada malik,
 nihayetsiz ihtiyaçlar lisanıyla, nihayetsiz arzular eliyle ni-
 hayetsiz bir rahmetin kapısını çalan bir insan, elbette
 ehadiste beyan olunan ihsanat-ı İlâhiyeye mazhariyeti

1. Orada canların çekeceği, gözlerin zevk alacağı her şey vardır. (Zuhruf Suresi: 71.)

2. Buharî, Bed'ü'l-Hulk: 8; Müslim, Cennet: 17-19; Tirmizî, Cennet: 7; Darimî, Rikak: 104.

3. Tirmizî, Cennet: 17.

makuldür ve haktır ve hakikattir. Ve şu hakikat-i ulviyeye bir temsil dürbünüyle rasat edeceğiz. Şöyle ki:

Bu dere bahçesi gibi, ^(HAŞİYE) şu Barla bağ ve bahçele-
rinin her birinin ayrı ayrı maliki bulunduğu hâlde, Bar-
la'da gıdası itibarıyla ancak bir avuç yeme malik olan her
bir kuş, her bir serçe, her bir arı, “Bütün Barla'nın bağ
ve bostanları benim nüzhethâhım ve seyrangâhımdır” di-
yebilir. Barla'yı zapt edip daire-i mülküne dahil eder.
Başkalarının iştiraki onun bu hükmünü bozmaz. Hem,
insan olan bir insan diyebilir ki, “Benim Hâlık'ım, bu
dünyayı bana hane yapmış; güneş benim bir lâmbamdır;
yıldızlar benim elektriklerimdir; yer yüzü çiçekli miçekli
halılarla serilmiş benim bir beşiğimdir” der, Allah'a şük-
reder. Sair mahlûkatın iştiraki, onun bu hükmünü nak-
zetmez. Bilâkis, mahlûkat onun hanesini tezyin eder; ha-
nenin müzeyyenatı hükmünde kalırlar. Acaba, bu dara-
cık dünyada, insan, insaniyet itibarıyla—hatta bir kuş da-
hi—böyle bir daire-i azîmede bir nevi tasarruf dava etse,
cesim bir nimete mazhar olsa, geniş ve ebedî bir dâr-ı sa-
adette ona beş yüz senelik bir mesafede bir mülk ihsan
etmek, nasıl istib'at edilebilir?

Hem, nasıl ki şu kesafetli, karanlıklı, dar dünyada gü-
neşin pek çok aynalarda bir anda aynen bulunması gibi;
öyle de, nuranî bir zat, bir anda çok yerlerde aynen
bulunması—On Altıncı Sözde ispat edildiği gibi—mese-
lâ, Hazret-i Cebrail Aleyhisselâm bin yıldızda bir anda,

HAŞİYE: Sekiz sene kemal-i sadakatle bu fakire hizmet eden Süley-
man'ın bahçesidir ki, bir veya iki saat zarfında şu söz orada yazıldı.

Barla: bkz. Yer Bilgileri.
bilâkis: aksine, tersine.
bostan: sebze bahçesi.
cesim: çok büyük.

dahil etmek: katmak, almak. kullanım sınırları.
daire-i azime: geniş ve bü- **dâr-ı saadet:** mutluluk yeri,
yük daire. Cennet.
daire-i mülk: mülk dairesi, **dava etmek:** iddia etmek.

ebedî: sonsuz.
hak: doğru.
hakikat: gerçek.
hakikat-i ulviye: yüce ve yüksek hakikat.
Hâlık: her şeyi yoktan var eden, yaratıcı Allah.
hane: ev, mesken.
haşiye: açıklayıcı not, dipnot.
Hazret-i Cebrail: dört büyük me-
lekten vahiy getirmekle görevli olan melek.
hükmünde: gibi, değerinde.
hüküm: karar.
ihsan: bağış, iyilik, lütuf.
insaniyet: insanlık, insan oluş.
istib'at: akıldan uzak görme.
iştirak: ortaklık, katılım.
itibarıyla: özelliğiyle, değeriyle.
kemal-i sadakat: mükemmel bir sadakat.
kesafet: bulanıklık, yoğunluk, ka-
tılık.
mahlûkat: yaratıklar.
makul: akla uygun.
malik: sahip.
mazhar: sahip olma.
mülk: varlık, saltanat.
müzeyyenat: süslenmiş şeyler, süslü şeyler.
nakz: bozma, kırma; bir hükmü yok sayma.
nevi: çeşit.
nimet: iyilik, lütuf, ihsan, bağış.
nurani: nurlu.
nüzhethâh: gezinti, seyir yeri.
rasat: bakma, gözleme.
sair: diğer, başka.
seyrangâh: eğlence ve gezme yeri.
şükretmek: teşekkür etmek.
tasarruf: dilediği gibi kullanma ve yönetme.
temsil: benzetme, örnek.
tezyin: süsleme, ziynetlendirme.
zapt: idaresi altına alma.
zarfında: içinde, süresince.
zat: kişi, şahıs, fert.

abdâl: dünyadan ilgisini kesen, kendisini tamamen Allah'a adanmış, manevî görevleri olan velîler gurubu.

alâkadarâne: ilgilenerek, alâka göstererek.

âmin: yâ Rabbi! öyle olsun, kabul eyle.

arş: Cenab-ı Allah'ın sınırsız hâkimiyetinin ve büyüklüğünün tecelli ettiği makam.

avam: halk, sıradan insanlar.

bir vakitte: aynı anda, aynı zamanda.

cihet: yön.

ebedî: sonsuz.

ehl-i Cennet: Cennette yaşayanlar.

ekser etkiya-i ümmet: ümmet içindeki takva sahiplerinin çoğu.

ekser: pek çok, birçok.

evliya: olağanüstü hâller gösteren Allah dostları.

garib-i abdâl: Allah'a yönelmiş garip.

garip: yalnız yaşayan; tuhaf.

Habîp: sevilen, sevgili. Allah seven, dost.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hak: doğru.

hakikat: gerçek.

haşır: kıyametten sonra insanların dirilişi.

hiffet: hafiflik.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik, faydalı ve tam yerinde olması.

huri: Cennet kızı Cennet güzeli.

huzur-u ilâhî: Allah'ın huzuru.

huzur-u Nebevî: Peygamberimizin huzuru.

idrak-i maâlî: yüksek bir hakikatın taşıdığı manayı idrak etme.

kusur: suç.

lâyık: yakışan.

makam: manevî mevki.

malûm: bilinen.

meşhut: görünen.

muazzam: çok büyük.

Muhbir-i Sadık: doğru haber verici olan Peygamberimiz.

müşahede: görme, seyretme, şahit olma.

nevi: çeşit.

nihayetsiz: sonsuz.

noksan: eksiklik.

nuranî: nurlu.

Rab: varlıkları yaratan, ihtiyaçlarını gideren, yetiştiren, idare ve terbiye eden Allah.

rahmet: acıma, merhamet etme, esirgeme.

salât: dua.

salâvat: esenlik dileme.

seçkin: seçilmiş kişi.

selâm: barış, rahatlık, selâmet, esenlik.

hem Arşta, hem huzur-u Nebevîde, hem huzur-u İlâhîde bir vakitte bulunması; hem, Hazret-i Peygamber Aleyhis-salâtü Vesselâmın haşırde bir anda ekser etkiya-i ümmetiyle görüşmesi ve dünyada hadsiz makamlarda bir anda tezahür etmesi; ve evliyanın bir nevi garibi olan abdalların bir vakitte çok yerlerde görünmesi; ve avamın rüyada bazen bir dakikada bir sene kadar işler görmesi ve müşahede etmesi; ve herkesin kalp, ruh, hayal cihetiyle bir anda pek çok yerlerle temas edip alâkadarâne bulunması malûm ve meşhut olduğundan, elbette nuranî kayıtsız, geniş ve ebedî olan Cennette, cisimleri ruh kuvvetinde ve hiffetinde ve hayal sür'atinde olan ehl-i Cennet, bir vakitte yüz bin yerlerde bulunup, yüz bin hurilerle sohbet ederek, yüz bin tarzda zevk almak, o ebedî Cennete, o nihayetsiz rahmete lâyıktır ve Muhbir-i Sadıkın (a.s.m.) haber verdiği gibi hak ve hakikattir. Bununla beraber, bu küçük aklımızın terazisiyle o muazzam hakikatlar tartılmaz.

İdrak-i maâlî bu küçük akla gerekmez,

Zira bu terazi o kadar sıkleti çekmez.

1 سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

2 رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى حَبِيبِكَ الَّذِي فَتَحَ أَبْوَابَ الْجَنَّةِ بِحَبِيبِيَّتِهِ وَبَصَلَاتِهِ
وَأَيَّدَتْهُ أُمَّتُهُ عَلَى فَتْحِهَا بِصَلَوَاتِهِمْ عَلَيْهِ، عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ

3 اللَّهُمَّ ادْخُلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ بِشَفَاعَةِ حَبِيبِكَ الْمُخْتَارِ آمِينَ

1. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilginiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

2. Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme. (Bakara Suresi: 286.)

3. Allah'ım! Habîp oluşu ve duasıyla Cennetin kapılarını açan ve o kapıları ona olan salâvatlarıyla açmaları için ümmetini desteklediğin Habîbine rahmet eyle. Ona salât ve selâm olsun. Allah'ım! O seçkin Habîbinin şefaatiyle bizleri iyilerle birlikte Cennete girdir. Âmin.

siklet: ağırlık, yük.

sür'at: hız.

sefaat: bir kimsenin bağışlanması için aracı olma.

tarz: şekil.

temas etmek: ilgilenmek, dokunmak.

tenzih: her türlü noksanlıktan uzak görme.

tezahür: görünme.

ümmet: bütün Müslümanlar.

vakit: an, zaman.

zevk almak: keyiflenmek, hoşlanmak.

zira: çünkü.

Cennet Sözüne Küçük Bir Zeyil

CEHENNEME DAİRDİR.

İkinci ve Sekizinci Sözlerde ispat edildiği gibi, iman manevî bir Cennetin çekirdeğini taşıyor, küfür dahi manevî bir Cehennemin tohumunu saklıyor. Nasıl ki küfür, Cehennemin bir çekirdeğidir; öyle de, Cehennem onun bir meyvesidir.

Nasıl, küfür Cehenneme duhulüne sebeptir; öyle de, Cehennemin vücuduna ve icadına dahi sebeptir. Zira, küçük bir hâkimin küçük bir izzeti, küçük bir gayreti, küçük bir celâli bulunsa; bir edepsiz ona serkeşâne dese, “Beni tedip etmezsin ve edemezsin”; her hâlde, o yerde hapishane yoksa da, tek o edepsiz için bir hapishane teşkil edecek, onu içine atacaktır.

Hâlbuki, kâfir, Cehennemi inkâr ile nihayetsiz izzet ve gayret ve celâl sahibi ve gayet büyük ve nihayetsiz kadîr bir Zatı tekzip ve isnad-ı acz ediyor, yalancılıkla ve acz ile ittiham ediyor, izzetine şiddetli dokunuyor, gayretine dehşetli dokunduruyor, celâline asiyanîe lişiyor. Elbette, farz-ı muhal olarak, Cehennemin hiçbir sebab-i vücudu bulunmazsa da, şu derece tekzip ve isnad-ı aczi tazammun eden küfür için bir Cehennem halk edilecek, o kâfir içine atılacaktır.

رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

* * *

1. Bunları boş yere yaratmadın, ey Rabbimiz! Seni bütün noksanlardan tenzih ederiz. Sen de bizi Cehennem ateşinin azabından koru. (Âl-i İmran Suresi: 191.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.
asiyanîe: isyan edercesine.
azap: ceza.
celâl: büyüklük, azamet.
dair: hakkında, ilgili.
dehşetli: korkunç, şiddetli.
duhul: girme, dahil oluş.
edepsiz: terbiyesiz, saygısız.
farz-ı muhal: olmayacak bir şeyi olacaktı gibi düşünme,

varsayım.
gayret: şeref, izzet, haysiyet.
hâkim: hükmeden, hükümdar.
halk: yaratma.
icat: yoktan var etme, yaratma.
imam: inanma, inanç.
inkâr: reddetme, inanmama.
isnad-ı acz: güçsüzlükle suç-

lama.
ispat etmek: kanıtlamak.
ittiham: suçlama.
izzet: itibar, şeref.
kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, inkâr.

manevî: manevî olarak, maddî değil.

nihayetsiz: sonsuz.

noksan: eksik, kusur.

Rab: varlıkları yaratan, ihtiyaçlarını gideren, yetiştiren, idare ve terbiye eden Allah.

sebeb-i vücut: varlık sebebi.

serkeşâne: isyan edercesine.

tazammun: içine alma, içinde bulundurma.

tedip: edeplendirme; ceza verme.

tekzip: yalanlama.

tenzih: her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma.

teşkil: yapma, meydana getirme.

vücut: var olma, varlık.

Zat: Allah.

zeyil: ek, ilâve.

* Yirmi Dokuzuncu Söz,
Barla'da 1928-30 yılları
arasında Türkçe olarak
telif edilmiştir.

Yirmi Dokuzuncu Söz

BEKA-İ RUH VE MELÂİKE VE HAŞRE DAİRDİR.

لَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَنْزِلُ الْمَلَكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ ۝ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي

ŞU MAKAM, iki maksad-ı esas ile bir Mukaddimededen
ibarettir.

Mukaddime

beka-i ruh: ruhun ölümsüzlüğü.
beyan: anlatma, açıklama.
Cebrail: dört büyük melekten va-
hiy meleği.
hakaret: küçüklük, değersizlik.
hakikat: gerçek, bir şeyin aslı.
haşir: kıyametten sonra bütün
insanların dirilip toplanması.
hikmet: her şeyin belirli gayelere
yönelik olarak, manalı ve tam
yerli yerinde olması; herkesin bil-
mediği gizli sebep.
ibaret: oluşan.
iktiza: gerektirme, gereklilik.
kat'î: kesin.
kat'iyen: kesin olarak.
lisan: dil.
maksat-ı esas: asıl maksat, asıl
gaye.
melâike: melekler.
melek: Allah'ın nurdan yarattığı,
manevî varlıklar.
muhtelifülçins: farklı, değişik tür-
ler.
mukaddime: başlangıç, giriş.
münasip: uygun.
nispeten: oranla, kıyasla.
Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği
nimetlerle mahlûkatı ıslah ve ter-
biye eden Allah.
Rahîm: rahmet edici, merhamet
eden, Allah.
Rahman: rahmeti her şeyi kuşa-
tan, yaratan, yaşatan, Cenab-ı
Hak.
rahmet: acıma, esirgeme, bağış-
lama.
ruhaniyat: ruhlar âleminde yaşı-
yan varlıklar, cinler ve melekler.

Melâike ve ruhaniyatın vücudu, insan ve hayvanların
vücudu kadar kat'îdir denilebilir.

Evet, On Beşinci Sözün Birinci Basamağında beyan
edildiği gibi, hakikat kat'iyen iktiza eder ve hikmet yakî-
nen ister ki, zemin gibi, semavatın dahi sekeneleri bulun-
sun ve zîşuur sekeneleri olsun; ve o sekeneler, o sema-
vata münasip bulunsun. Şeriatın lisanında, pek çok muh-
telifülcins olan o sekenelere melâike ve ruhaniyat tesmi-
ye edilir.

Evet, hakikat böyle iktiza eder. Zira, şu zeminimiz, se-
maya nispeten küçüklüğü ve hakaretiyle beraber, zîşuur

1. Allah'ın rahmetinden kovulmuş seytandan Allah'a sığınırım. Rahman ve Rahîm olan Al-
lah'ın adıyla. • Melekler ve Cebrail o gecede Rablerinin izniyle yeryüzüne inerler. (Kadir Sure-
si: 4.)

2. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. (İsra Suresi: 85.)

sekene: oturan, yerli.

sema: gökyüzü, gök.

semavat: semalar, gökler.

seriat: Allah'ın emri, ilâhî ka-

nun.

tesmiye etmek: isimlendir-

mek.

vücut: var olma, varlık.

yakinen: kesin, süphesiz bir
şekilde.

zemin: yeryüzü.

zîşuur: şuurlu, anlayış sahibi.

mahlûklarla doldurulması; ara sıra boşaltıp yeniden yeni zîşuurlarla şenlendirilmesi işaret eder, belki tasrih eder ki, şu muhteşem burçlar sahibi olan müzeyyen kasırlar misali olan semavat dahi, nur-u vücudun nuru olan zîhayat ve zîhayatın ziyası olan zîşuur ve zevilidrak mahlûklarla elbette doludur. O mahlûklar dahi, ins ve cin gibi, şu saray-ı âlemin seyircileri ve şu kâinat kitabının mütalâacıları ve şu saltanat-ı rububiyetin dellâlarıdır. Küllî ve umumî ubudiyetleri ile kâinatın büyük ve küllî mevcudatın tesbihatlarını temsil ediyorlar.

Evet, şu kâinatın keyfiyatı, onların vücutlarını gösteriyor. Çünkü kâinatı haddühesaba gelmeyen dakik sanatlı tezyinat ve o manidar mehasin ile ve hikmettar nukuş ile süslendirip tezyin etmesi; bilbedahe ona göre mütefekkir istihsan edicilerin ve mütehayyir takdir edicilerin enzarını ister; vücutlarını talep eder. Evet, nasıl ki hüsün elbette bir âşık ister, taam ise aç olana verilir; öyle ise, şu nihayetsiz hüsnüsanat içinde gıda-i ervah ve kut-u kulûp, elbette melâike ve ruhanîlere bakar, gösterir.

Madem bu nihayetsiz tezyinat, nihayetsiz bir vazife-i tefekkür ve ubudiyet ister; hâlbuki, ins ve cin şu nihayetsiz vazifeye, şu hikmetli nezarete, şu vüs'atlı ubudiyete karşı milyondan ancak birisini yapabilir; demek, bu nihayetsiz ve çok mütenevvi olan şu vezaif ve ibadete, nihayetsiz melâike envaları, ruhaniyat ecnasları lâzımdır ki, şu mescid-i kebir-i âlemi saflarıyla doldurup şenlendirsinsin.

âşık: âşık olan.
bilbedahe: apaçık bir şekilde.
burç: on iki takım yıldızın her biri.
cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.
dellâl: ilân edici; hakka davet eden.
ecnas: cinsler, türler.
enva: çeşitler, türler.

enzar: bakışlar, görüşler.
gıda-i ervah: ruhların gıdası.
haddühesaba gelmeyen: hesaplanmayan, sınırlanmayan.
hikmet: yaratılışa ve kâinat-taki ilâhî gaye.
hikmettar: her şeyin belirli gayelere yönelik olması.
hüsnüsanat: sanat ve güzellik.

hüsün: güzellik.
ins: insan, âdemoğlu.
istihsan: güzel bulma, takdir etme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar; bütün varlıklar, dünya.
kasır: saray, köşk.
keyfiyat: durumlar, nitelikler.
kut-u kulûp: kalplerin azığı ve gıdası.

küllî: her şeyi içine alacak şekilde kapsamlı.
lâzım: gerekli.
mahlûk: yaratık; canlılar.
manidar: ince manalı.
mehasin: güzellikler.
melâike: melekler.
mescid-i kebir-i âlem: büyük kâinat mescidi.
mevcudat: varlıklar.
muhteşem: ihtişamlı, görkemli.
mütalâa: dikkatlice okuyan, derinlemesine düşünün.
mütefekkir: tefekkür eden, düşünür.
mütehayyir: hayrete düşmüş, hayran kalmış.
mütenevvi: çeşitli, farklı.
müzeyyen: süslü, donanmış.
nezaret: gözetim.
nihayetsiz: sonsuz, ebedî.
nukuş: nakışlar, resimler.
nur: aydınlık, ışıık.
nur-u vücut: varlık nuru, ışıık.
ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan, elle tutulamayan varlıklar.
ruhaniyat: gözle görülmeyen ruh âleminin varlıkları.
saltanat-ı Rububiyet: Allah'ın kâinatı terbiye ve idare edicilik sıfatının egemenliği.
saray-i âlem: âlem sarayı, dünya sarayı.
semavat: semalar, gökler.
taam: yemek, aş.
takdir: takdir etme, beğenme.
talep: isteme, dileme.
tasrih: açıkça ifade etme.
temsil etme: adına hareket etme.
tesbihat: Cenab-ı Hakkın bütün noksan sıfatlardan tenzih etme.
tezyin: süsleme, donatma.
tezyinat: süslemeler, bezemeler; süsler.
ubudiyet: kulluk.
umumi: genel.
vazife: ödev, görev.
vazife-i tefekkür: tefekkür görevi.
vezaif: vazifeler, işler.
vücut: var olma, varlık.
vüs'at: genişlik.
zevilidrak: anlayış ve kavrayış olanlar.
zîhayat: hayat sahibi.
zîşuur: şuurlu, anlayış sahibi.
ziya: ışıık.

âlem-i cismanî: maddî varlıklarla ilgili âlem.

âlem-i cismaniyat: cisim âlemi, varlıklar dünyası.

âlem-i şahadet: gözle gördüğü-müz âlem, bu dünya.

bahir: deniz.

berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.

ceset: ten, vücut, beden.

cevf: iç, göğüs boşluğu.

cihet: yön, taraf.

cins: nevi, tür.

cüz'i: az, pek az.

ecsam: cisimler.

ecsam-ı camide-i seyyare: gezici ve cansız gök cisimleri.

eda etmek: ödemek, yerine getirmek.

emr-i hak: Allah'ın emri.

ervah: ruhlar.

faaliyet: çalışma.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah.

hadis-i şerif: Peygamberimizin şerefli sözleri.

hakikat: gerçek.

halk: yaratma, yaratış.

hayattar: canlı, yaşayan.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki İlâhî gaye.

humma: hararetli ve hareketli.

iktiza: gerektirme.

intizam-ı âlem: kâinatın düzeni.

ışarat: işaretler.

izn-i İlâhî: Allah'ın izni.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

katarat: katreler, damlalar.

kesafet: yoğun, katı.

kesret: çokluk.

küdüret: bulanıklık.

lâyık: yakışan.

letafetli: hoş, güzel.

madde-i lâtife: cismanî olmayan, ruhla ilgili madde.

mahlûk: yaratılmış, yaratık.

melâike: melekler.

merakip: binek, binilecek şeyler.

merkep: binek.

mu'cizat-ı fıtrat: yaratılış mu'cizesi.

muvazzaf: vazifelenendirilmiş, yükümlü.

münasebet: bağlantı, ilişki.

münasip: uygun.

mütemadiyen: sürekli olarak, devamlı olarak.

nur: ışık.

nuranîyetli: nurlu, parlak.

nur-u hayat: hayatın nurlu yüzü.

rivayat-ı ehadiye: hadislerle ilgili rivayetler.

ruhaniyat: gözle görülmeyen ruh âleminin varlıkları.

Evet, şu kâinatın her bir cihetinde, her bir dairesinde, ruhaniyat ve melâikelerden birer taife birer vazife-i ubudiyetle muvazzaf olarak bulunurlar. Bazı rivayat-ı ehadiyenin işaretleriyle ve şu intizam-ı âlemin hikmetiyle denilebilir ki, bir kısım ecsam-ı camide-i seyyare, yıldızlar seyyaratından tut, tâ yağmur kataratına kadar, bir kısım melâikenin sefine ve merakibidirler. O melâikeler, bu seyyarelere izn-i İlâhî ile binerler, âlem-i şahadeti seyredip gezerler ve o merkeplerinin tesbihatını temsil ederler.

Hem denilebilir: Bir kısım hayattar ecsam, bir hadis-i şerifte, “*Ehl-i Cennet ruhları berzah âleminde yeşil kuşların cevflerine girerler ve Cennette gezerler*”¹ diye işaret ettiği “tuyurun hudrun” tesmiye edilen Cennet kuşlarından tut, tâ sineklere kadar, bir cins ervahın tayyareleridir. Onlar, bunların içine emr-i Hak'la girerler; âlem-i cismaniyatı seyredip, o hayattar cesetlerdeki göz, kulak gibi duyguları ile âlem-i cismanîdeki mu'cizat-ı fıtratı temaşa ediyorlar, tesbihat-ı mahsusalarını eda ediyorlar. İşte, nasıl hakikat böyle iktiza ediyor; hikmet dahi aynen öyle iktiza eyliyor. Çünkü, şu kesafetli ve ruha münasebeti az olan topraktan ve şu küdüretli ve nur-u hayata münasebeti pek cüz'î olan sudan mütemadiyen hummalı bir faaliyetle letafetli hayatı ve nuraniyetli zevilidraki halk eden Fâtır-ı Hakîm, elbette ruha çok lââyık ve hayatta çok münasip, şu nur denizinden ve hatta şu zulmet bahrinden, şu havadan, şu elektrik gibi sair madde-i lâtîfedeen bir kısım zîşuur mahlûkları vardır; hem pek çok kesretli olarak vardır.

1. Müslim, 3:1502, İmare: 121; Müsned: 1: 238, 266, 6:386; Ebu Davud, Cihad: 25; Tirmizî, Tefsirü Sure-i Âl-i İmran: 19, Fedailü'l-Cihad: 13; İbni Mâce, Cenaiz: 4; Darimî, Cihad: 18.

sair: diğer, başka.

sefine: gemi.

seyyaret: gezegenler; hareket eden, yer değiştiren gök cisimleri.

seyyare: gezegen; hareket eden, yer değiştiren gök cisimi.

taife: topluluk, grup.

tayyare: uçak, uçucu alet.

temaşa: bakma, bakıp seyretneme.

temsil: birilerinin adına hareket etme.

tesbihat: Cenab-ı Hak'ı bütün noksan sıfatlardan tenzih eden sözler.

tesbihat-ı mahsusa: özel tes-

bihler, Allah'ı tazim etmeler.

tesmiye: isimlendirme.

tuyurun hudrun: yeşil kuşlar.

vazife-i ubudiyet: kulluk vazifesi.

zevilidrak: anlayış ve kavrayış sahibi.

zîşuur: şuurlu, anlayış sahibi.

zulmet: karanlık.

Birinci Maksat

Melâikenin tasdiki, imanın bir rûknüdür. Şu Maksatta dört nükte-i esasiye vardır.

Birinci Esas

Vücudun kemali hayat iledir; belki vücudun hakikî vücudu hayat iledir. Hayat, vücudun nurudur; şuur, hayatın ziyasıdır. Hayat, her şeyin başıdır ve esasıdır. Hayat, her şeyi her bir zihayat olan şeye mal eder; bir şeyi bütün eşyaya malik hükmüne geçirir. Hayat ile bir şey-i zihayat diyebilir ki: “Şu bütün eşya malımdır, dünya hanemdir; kâinat, Malik'im tarafından verilmiş bir mülkümdür.”

Nasıl ki ziya ecsamın görülmesine sebeptir ve renklerin—bir kavle göre—sebeb-i vücududur; öyle de, hayat dahi mevcudatın keşşafıdır, keyfiyatın tahakkukuna sebeptir. Hem, cüz'î bir cüz'ü küll ve küllî hükmüne getirir ve küllî şeyleri bir cüz'e sığdırmaya sebeptir ve hadsiz eşyayı iştirak ve ittihat ettirip, bir vahdete medar, bir ruha mazhar yapmak gibi, kemalât-ı vücudun umumuna sebeptir. Hatta hayat, kesret tabakatında bir çeşit tecelli-i vahdettir ve kesrette ehadiyetin bir âyinesidir.

Bak, hayatsız bir cisim, büyük bir dağ dahi olsa, yetimdir, gariptir, yalnızdır. Münasebeti, yalnız oturduğu mekân ile ve ona karışan şeyler ile vardır; başka, kâinatta ne varsa, o dağa nispeten madumdur. Çünkü, ne hayatı var ki, hayat ile alâkadar olsun; ne şuru var ki, taallûk etsin.

alâkadar: ilgili.
âyine: ayna.
cisim: madde, varlık.
cüz: kısım, parça.
cüz'î: küçük.
ecsam: cisimler.
Ehadiyet: birlik, Allah'ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi.
garip: sahipsiz, kimsesiz.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakiki: gerçek, doğru.

hane: ev, mesken, ikamet edilen yer.
hayat: canlılık, ruh, yaşam belirtisi; dirilik, canlı.
hayatsız: ruhsuz, cansız.
iştirak: katılma.
ittihat: birleşme, aynı fikirde olma.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kavil: söz.
kemal: olgunluk.

kemalât-ı vücüt: varlıktaki mükemmellikler.
kesret: çokluk.
keşşaf: keşfeden, gizli sırları ve manaları ortaya çıkaran.
keyfiyat: durumlar, nitelikler.
küll: hep, bütün.
küllî: bütüne ait.
madum: yok, ölü.
maksat: amaçlanan konu.
malik: sahip.
mazhar: nail olma, erişmiş, kavuşmuş.

medar: sebep, vesile.
mekân: yer.
melâike: melekler.
mevcudat: yaratılmış şeylerin tamamı, kâinat.
mülk: sahip olunan varlık.
münasebet: ilgi, alâka, yakınlık.
nispeten: kıyasla, oranla.
nur: aydınlık.
nükte-i esasiye: esas nükte, ince ve derin mana.
rûkûn: esas, şart, prensip.
sebeb: vesile, neden.
sebeb-i vücüt: bir şeyin var olma nedeni.
şey-i zihayat: canlı varlık.
şuur: kavrama gücü; anlayış.
taallûk: ilgili olma.
tabakat: tabakalar.
tahakkuk: gerçekleşme.
tecelli-i vahdet: Allah'ın birliğinin tecellileri.
umum: bütün, genel.
vahdet: birlik.
vücüt: var olma, varlık.
yetim: kimsesiz.
zihayat: hayat sahibi.
ziya: ışık.

akit: anlaşma, sözleşme.
âlem: gökyüzünde görülen veya görülmeyen gezegenler.
arz: yeryüzü, dünya.
avalim-i ulviye: yüce âlemler.
beşer: insan, insanlık.
bürhan-ı vahdet: Allah'ın birliğini gösteren deliller.
cismaniye: cismanî, maddî âlemler.
dakik: ince, derin.
edna: en aşağı.
ekser: daha çok.
enva: çeşitler, türler.
enva-i hayat: hayatın çeşitleri, türleri.
gayrimeş'ur: suur harici, bilinçsiz, hissedilmeyen.
hafî: gizli.
hakikî: gerçek, bir şeyin aslı esası.
hakiki: en doğru, hakıyla, gerçek.
hane: ev, mesken.
havass-ı zahire ve bâtına: iç ve dış duyu organları.
hayat: canlılık, dirilik.
hayat-ı nebat: bitkilerin hayatı.
hikmet-i beşeriye: insanların anlayışı, ortaya koydukları ilmi tespitler.
his: duyu.
hususan: özellikle, hususî olarak.
ihtisas: uzmanlık.
inbisat: açılma, genişleyip yayılma.
inkisaf: açılma.
irtisam: emredilen şeye uyma, emri yerine getirme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar; bütün varlıklar, dünya.
kesret: çokluk.
keşfetmek: açığa çıkarma.
lâtif: hoş, güzel.
maden-i nimet: nimetin kaynağı, özü.
manen: manevî olarak, manaca.
mebzuliyet: bolluk, çokluk.
mertebe: derece, basamak.
meşhur: tanınmış, ünlü.
mir'at-ı ruh: ruh aynası.
mübadele: değiş tokuş.
münasebet: ilgi, alâka, yakınlık.
nakş-ı nezih-i sanat: sanatlı temiz nakış.
nazar: bakış, düşünme.
nebatat: bitkiler.
neşvünema: büyüyip gelişme.
ruhaniye: ruha ait, ruhla ilgili.
saika: götüren, sürükleyen.
şaike: şevkli, hevesli; şevk eden.
suur: biliñ, farkına varma, kavra-

Şimdi, bak küçücük bir cisme, meselâ bal arısına. Hayat, ona girdiği anda, bütün kâinatla öyle münasebet tesis eder ki, bütün kâinatla, hususan zeminin çiçekleriyle ve nebatatları ile öyle bir ticaret akdeder ki, diyebilir: “Şu arz benim bahçemdir, ticarethanemdir.” İşte, zihayattaki meşhur havâss-ı zahire ve bâtına duygularından başka, gayrimeş'ur saika ve şaika hisleriyle beraber, o arı, dünyanın ekser envayıyla ihtisas ve ünsiyet ve mübadele ve tasarrufa sahip olur.

İşte, en küçük zihayatta hayat böyle tesirini gösterse, elbette hayat, tabaka-i insaniye olan en yüksek mertebeye çıktıkça öyle bir inbisat ve inkişaf ve tenevvür eder ki; hayatın ziyası olan suur ile, akıl ile, bir insan kendi hanesindeki odalarda gezdiği gibi, o zihayat kendi aklı ile avalim-i ulviyede ve ruhiyede ve cismaniyede gezer. Yani, o zîsuur ve zihayat, manen o âlemlere misafir gittiği gibi; o âlemler dahi, o zîsuurun mir'at-ı ruhuna misafir olup, irtisam ve temessül ile geliyorlar.

Hayat, Zat-ı Zülcelâl'in en parlak bir bürhan-ı vahdeti ve en büyük bir maden-i nimeti ve en lâtif bir tecelli-i merhameti ve en hafî ve bilinmez bir nakş-ı nezih-i sanattır. Evet, hafî ve dakiktir. Çünkü, enva-ı hayatın en ednası olan hayat-ı nebat ve o hayat-ı nebatın en birinci derecesi olan çekirdekteki ukde-i hayatiyenin tenebbühü, yani uyanıp açılarak neşvünema bulması, o derece zahir ve kesrette ve mebzuliyette, ülfet içinde, zaman-ı Âdem'den beri hikmet-i beşeriye'nin nazarında gizli kalmıştır; hakikati, hakikî olarak beşerin aklı ile keşfedilmemiş.

ma gücü, anlayış.
tabaka-i insaniye: insan toplulukları.
tasarruf: kullanma ve faaliyet.
tecelli-i merhamet: Cenab-ı Hakkın merhametinin her bir şeyde görünmesi.
temessül: belirme, görünme.
tenebbüh: uyanma, yeşer-

me.
tenevvür: nurlanma, aydınlanma.
tesir: etki.
tesis: kurma, temel atma.
ukde-i hayatiye: hayat düğümü.
ülfet: alışma.
ünsiyet: dostluk, cana yakınlık.

zahir: görünen, açık.
zaman-ı Âdem: ilk insan, ilk peygamber Hazret-i Âdem'in zamanı.
Zat-ı Zülcelâl: Celâl ve büyüklük sahibi Zat, Allah.
zemin: yeryüzü.
zihayat: hayat sahibi.
zîsuur: suurlu, anlayış sahibi.
ziya: ışık.

Hem, hayat o kadar nezih ve temizdir ki, iki veçhi, yani mülk ve melekûtiyet vecihleri temizdir, paktır, şeffaftır. Dest-i kudret, esbabın perdesini vazetmeyerek, doğrudan doğruya mübaşeret ediyor. Fakat, sair şeylerdeki umur-u hasiseye ve kudretin izzetine uygun gelmeyen nâpak keyfiyat-ı zahiriye menşe olmak için, esbab-ı zahiriyeyi perde etmiştir.

Elhâsıl: Denilebilir ki, hayat olmazsa, vücut vücut değildir, ademden farkı olmaz. Hayat, ruhun ziyasıdır; şuur, hayatın nurudur. Madem ki, hayat ve şuur bu kadar ehemmiyetlidirler; ve madem şu âlemde bilmüşahede bir intizam-ı kâmil-i ekmel vardır ve şu kâinata bir itkan-ı muhkem, bir insicam-ı ahkem görünüyor; madem şu bîçare perişan küremiz, sergerdan zeminimiz bu kadar haddühesaba gelmez zevilhayat ile, zevilervah ile ve zevilidrak ile dolmuştur, elbette sadık bir hads ile ve kat'î bir yakîn ile hükmolunur ki, şu kusûr-i semaviye ve şu büruc-u samiye'nin dahi kendilerine münasip zîhayat, zîşuur sekeneleri vardır. Balık suda yaşadığı gibi; güneşin ateşinde dahi, o nuranî sekeneler bulunur. Nâr, nuru yakmaz; belki, ateş ışığa medet verir.

Madem kudret-i ezeliye, bilmüşahede, en adî madde-lerden, en kesif unsurlardan hadsiz zîhayat ve zîruhu halk eder ve gayet ehemmiyetle madde-i kesifeyi hayat vasıtasıyla madde-i lâtifeye çevirir ve nur-u hayatı her şeyde kesretle serpiyor ve şuur ziyasıyla ekser şeyleri yal-dızlıyor; elbette, o Kadîr-i Hakîm, bu kusursuz kudretiyle, bu noksansız hikmetiyle, nur gibi, esîr gibi, ruha

adem: yokluk.
adî: basit, değersiz.
âlem: dünya, cihan.
bîçare: çaresiz, zavallı.
bilmüşahede: gözle görür şekilde.
büruc-u samiye: gökyüzünün burçları.
dest-i kudret: kudret eli.

ehemmiyet: önemli olma, değerlilik.
ekser: en çok.
elhâsıl: sonuç olarak, özetle.
esbab: nedenler, sebepler.
esbab-ı zahiriye: görünüşteki sebepler.
esîr: kâinattaki boşlukları dolduran, havadan hafif olup ısı ve ışığı nakleden cevher.

gayet: son derece.
haddühesap: sınır ve hesap.
hads-i kat'î: kesin bilgi, sezgi, sezis.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
halk: yaratma, yaratış.
hayat: dirilik, canlılık, yaşam.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki lâhî gaye.
hüküm: karar.

insicam-ı ahkem: sağlam bir sıralama ve düzenleme.
intizam kâmil-i ekmel: tam ve çok mükemmel bir düzenlilik.
itkan-ı muhkem: sağlam ve pürüzsüz.
izzet: şeref, yücelik.
Kadîr-i Hakîm: her şeyi hikmetle yaratan ve her şeye kudreti yeten, Allah.
kâinat: evren, bütün âlemler, varlıklar.
kesif: katı, yoğun.
kesret: çokluk.
keyfiyat-ı zahiriye: görünüşteki hâller.
kudret: güç, kuvvet.
kudret-i ezeliye: Allah'ın ezeli sonsuz kudreti.
kusur-u semaviye: gök sarayları.
madde-i kesife: yoğun, katı madde.
madde-i lâtife: cismanî olmayan.
medet: inayet.
melekûtiyet: bir şeyin iç yüzü.
menşe: kaynak.
mübaşeret: temas.
mülk: bir şeyin dış, görünen yüzü.
münasip: uygun.
nâpak: temiz olmayan.
nâr: ateş.
nezih: temiz.
noksan: eksiklik.
nur: aydınlık.
nuranî: nurlu, parlak.
nur-u hayat: hayatın nuru.
pak: temiz.
sadık: doğru.
sair: diğer.
seken: sakin olan, oturan, yerli. sakin olanlar, yerleşmiş olanlar.
sergerdan: sersem, başı dönmüş, şaşkın.
şeffaf: saydam.
şuur: anlayış, bilinç, idrak.
umur-u hasise: ufak ve değersiz işler.
unsur: madde, esas, kök.
vasıta: araç.
vazetmek: koymak, yerleştirmek.
vecih: yön.
vücut: var olma, varlık.
yakîn: kesin bilme, şüphe-siz, kesin ve sağlam bilgi.
yaldız: altın, gümüş ve bunların taklidi olan madde.
zemin: dünya, yeryüzü.
zevilervah: ruh sahipleri.
zevilhayat: canlılar.
zevilidrak: idrak sahipleri.
zîhayat: hayat sahibi, canlı.
zîruh: ruh sahibi.
zîşuur: şuurlu, anlayış sahibi.
ziya: ışık.

yakın ve münasip olan sair seyyalât-ı lâtime maddeleri, ihmâl edip hayatsız bırakmaz, camit bırakmaz, şuursuz bırakmaz. Belki, madde-i nurdan, hatta zulmetten, hatta esîr maddesinden, hatta manalardan, hatta havadan, hatta kelimelerden zihayat, zîşuuru kesretle halk eder ki, hayvanatın pek çok muhtelif ecnasları gibi pek çok muhtelif ruhanî mahlûkları, o seyyalât-ı lâtime maddelerinden halk eder. Onların bir kısmı melâike, bir kısmı da ruhanî ve cin ecnaslarıdır.

Melâikelerin ve ruhanîlerin kesretle vücutlarını kabul etmek ne derece hakikat ve bedihî ve makul olduğunu; ve Kur'ân'ın beyan ettiğı gibi onları kabul etmeyen, ne derece hilâf-ı hakikat ve hilâf-ı hikmet bir hurafe, bir dalâlet, bir hezeyan, bir divanelik olduğunu şu temsile bak, gör:

İki adam, biri bedevî, vahşî; biri medenî, akli başında olarak, arkadaş olup İstanbul gibi haşmetli bir şehre gidiyorlar. O medenî, muhteşem şehrin uzak bir köşesinde pis, perişan küçük bir haneye, bir fabrikaya rast ediyorlar. Görüyorlar ki, o hane, amele, sefil, miskin adamlarla doludur. Acip bir fabrika içinde çalışıyorlar. O hane nin etrafı da zîruh ve zihayatlarla doludur. Fakat onların medar-ı taayyüşü ve hususî şerait-i hayatiyeleri vardır ki, onların bir kısmı âkilünnebatır, yalnız nebatat ile yaşıyorlar. Diğer bir kısmı âkilüssemektir, balıktan başka bir şey yemiyorlar.

âkilünnebat: bitkilerle beslenenler, otoburlar.
âkilüssemek: balıkla beslenen, balık yiyici.
bedevî: göçebe, çölde yaşayan, ilkel.
bedihî: açık, aşikâr.
beyan: açıklama.
camit: ruhsuz, cansız.
dalâlet: hak yoldan ayrılmak, inançsızlık.
divanelik: delilik, aptallık.
ecnas: cinsler, türler.
esîr: kâinattaki boşlukları dolduran, havadan hafif olup ısı ve ışığı naklettiğı kabul edilen madde.
hakikat: gerçek, bir şeyin aslı esası.
halk: yaratma, yaratış.
hane: ev, mesken.
haşmet: ihtişam, gösterişlilik.
hezeyan: saçma sapan konuşma.
hilâf-ı hakikat: gerçeğe aykırı.
hilâf-ı hikmet: hikmete zıt, akla aykırı.
hurafe: dinin aslına uymayan, batıl inanış.
hususî: özel.
kesret: çokluk.
madde-i nur: nur maddesi.
mahlûk: yaratılmış, yaratık.
makul: akla uygun.
mana: anlam, iç yüz.
medar-ı taayyüş: geçim kaynağı.
medenî: uygar, kibar, şehirli.
melâike: melekler.
miskin: fakir, yoksul.
muhtelif: çeşitli, farklı.
münasip: uygun.

nebatat: bitkiler.

ruhani: gözle görülmeyen, melek ve cin gibi varlıklar.

sair: diğer, başka.

sefil: yoksul.

seyyalât-ı lâtime: görünmeyen akıcı ve maddî olmayan

şeyler, şeffaf varlıklar.

serait-i hayatiye: hayat şartları.

şuur: anlayış, bilinç.

temsîl: kıyaslama tarzında benzetme.

vahşî: medenî olmayan, kaba.

vücüt: var olma, varlık.

zihayat: hayat sahibi.

zîruh: ruh sahibi.

zîşuur: şuurlu, anlayış sahibi.

zulmet: karanlık.

O iki adam, bu hâli görüyorlar. Sonra bakıyorlar ki, uzakta binler müzeyyen saraylar, âlî kasırlar görünüyor. O sarayların ortalarında geniş tezgâhlar ve vüs'atli meydanlar vardır. O iki adam, uzaklık sebebiyle veyahut göz zayıflığı ile veya o sarayın sekenelerinin gizlenmesi sebebiyle; o sarayın sekeneleri, o iki adama görünmüyorlar. Hem, şu perişan hanedeki şerait-i hayatiye, o saraylarda bulunmuyor.

O vahşî, bedevî, hiç şehir görmemiş adam, bu esbaba binaen görünmediklerinden ve buradaki şerait-i hayat orada bulunmadığından der: "O saraylar, sekenelerden hâlidir, boştur; zîruh, içinde yoktur" der, vahşetin en ahmakça bir hezeyanını yapar.

İkinci adam der ki: "Ey bedbaht, şu hakir, küçük hane-yi görüyorsun ki, zîruh ile, amelelerle doldurulmuş; ve biri var ki, bunları her vakit tazelandiriyor, istihdam ediyor. Bak, bu hane etrafında boş bir yer yoktur, zîhayat ve zîruh ile doldurulmuştur. Acaba hiç mümkün müdür ki, şu uzakta bize görünen şu muntazam şehrin, şu hikmetli tezyinatın, şu sanatlı sarayların onlara münasip âlî sekeneleri bulunmasın? Elbette, o saraylar, umumen doludur ve onlarda yaşayanlara göre başka şerait-i hayatiyeleri var. Evet, ot yerine belki börek yerler, balık yerine baklava yiyebilirler. Uzaklık sebebiyle veyahut gözünün kabiliyetsizliği veya onların gizlenmekliği ile sana görünmemeleri, onların olmamalarına hiçbir vakit delil olamaz. Adem-i rü'yet, adem-i vücuda delâlet etmez. Görünmemek, olmamaya hüccet olamaz."

adem-i rü'yet: görme yokluğu, görememe.

adem-i vücud: var olmamak, bulunmamak.

âli: yüce, ulu.

bedbaht: talihsiz, mutsuz.

bedevî: göçebe, çölde yaşayan.

binaen: -den dolayı.

delâlet: delil olma, gösterme.

delil: şahit, belge.

esbap: nedenler, sebepler.

hakir: hor ve değersiz.

hane: ev, mesken.

hezeyan: saçma sapan konuşma.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.

hüccet: delil, kanıt.

istihdam: çalıştırma.

kabiliyet: anlayış, yetenek.

kasır: köşk, saray.

muntazam: düzenli.

münasip: uygun.

müzeyyen: süslenmiş, bezenmiş.

perişan: dağınık, karışık.

sekene: sakin olan, oturan, yerli. sakin olanlar, bir yerde yaşayanlar.

şerait-i hayat: hayat şartları.

şerait-i hayatiye: hayat şartları.

tezgâh: dokuma aleti.

tezyinat: süsler, süslemeler.

umumen: bütün, genel.

vüs'at: genişlik.

zîhayat: hayat sahibi.

zîruh: ruh sahibi.

aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.
bilbedahe: apaçık bir şekilde.
bilhadsissadık: doğru bir sezgi ile.
bilmüşahede: gözle görüldüğü gibi.
bilyakînilkat'î: kesin bir bilgi olarak.
bittarikülevlâ: en doğru yol, öncelikli olarak.
bittecrûbe: tecrübe ile.
bizzarure: zarurî olarak, mecburen.
burç: takım yıldızlarından her biri.
cân: cinler.
cüz: kısım, parça.
delâlet: delil olma, gösterme.
ecnas-ı muhtelif: farklı cinsler.
ecram-ı ulviye: gök cisimleri, gezegenler.
ecsam: cisimler.
ecsam-ı seyyare: hareketli cisimler.
esas: temel, öz.
feza-i âlem: uzay, evren.
hadîm: hizmetçi, hizmet eden.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakaret: küçüklük, değersizlik.
hakikat: gerçek.
halk: yaratma, yaratış.
hasis: adı, değersiz.
hatime: son.
hayat: canlılık, dirilik.
irca: döndürme, yönlendirme.
kaim: ayakta duran.
katre: damla.
kelimat: kelimeler.
kesafet: yoğunluk, katılık.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yaptıktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.
küre-i arz: dünya, yer küre.
mahdum: kendisine hizmet edilen.
maşer-i huveynat: mikroskobik hayvanlar topluluğu.
mana: anlam.
melâike: melekler.
melek: Allah'ın nurdan yarattığı, iradeleri, cinsiyetleri, yeme ve içmeleri olmayan, çeşitli şekillere girebilen, göze her zaman görülmeyen ve Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûk.
menba-ı hayat: hayat kaynağı.
muhtelif: çeşitli, farklı.
musahhar: hizmete verilmiş, emre uyan, boyun eğen.
müekkel: vekil tayin edilmiş, görevli.
müteaffin: cürüyüp kokuşmuş.
nâr: ateş.
nihayetsiz: sonsuz.
nur: iman, İslâm aydınlığı.

İşte, şu temsil gibi, ecram-ı ulviye ve ecsam-ı seyyare içinde küre-i arzın hakaret ve kesafetiyle beraber bu kadar hadsiz zîruhlara, zîşuurların vatanı olması ve en hasis ve en müteaffin cüzleri dahi, birer menba-ı hayat kesilmesi, birer maşer-i huveynat olması, bizzarure ve bilbedahe ve bittarikülevlâ ve bilhadsissadık ve bilyakînilkat'î delâlet eder, şahadet eyler, ilân eder ki; şu nihayetsiz feza-i âlem ve şu muhteşem semavat, burçlarıyla, yıldızlarıyla, zîşuur, zîhayat, zîruhlara doludur. Nârdan, nurdan, ateşten, ışıktan, zulmetten, havadan, savttan, rayihadan, kelimattan, esîrden ve hatta elektrikten ve sair seyyalât-ı lâtifeden halk olunan o zîhayat ve o zîruhlara ve o zîşuurlara Şeriat-ı Garra-i Muhammediye Aleyhissalâtü Ves-selâm, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan, “melâike ve cân ve ruhanıyattır” der, tesmiye eder.

Melâikenin ise, ecsamın muhtelif cinsleri gibi, cinsleri muhtelifdir. Evet, elbette bir katre yağmura müekkel olan melek, Şemse müekkel meleğin cinsinden değildir. Cin ve ruhanıyat dahi, onların da pek çok ecnas-ı muhtelifleri vardır.

ŞU NÜKTE-İ ESASİYENİN HATİMESİ

Bittecrûbe, madde asıl değil ki, vücut ona musahhar kalsın ve tâbi olsun. Belki, madde, bir mana ile kaimdir. İşte o mana hayattır, ruhtur.

Hem, bilmüşahede, madde mahdum değil ki, her şey ona irca edilsin. Belki hadimdir, bir hakikatin tekemmülüne hizmet eder. O hakikat hayattır. O hakikatin esası da ruhtur.

nükte-i esasiye: esas olan nükte, ince ve derin mana.
rayiha: hoş koku.
ruh: dirilik kaynağı, can.
ruhaniyat: gözle görülmeyen ruh âleminin varlıkları.
sair: diğer, başka.
savt: ses, seda.
semavat: semalar, gökler.

seyyalât-ı lâfite: gözle görülmeyen ışın gibi acı şeyler.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şems: güneş.
Şeriat-ı Garra-i Muhammediye: Hazret-i Muhammed'in getirdiği büyük ve parlak şeriatı, İslâmiyet.

tekemmül: olgunlaşma, mü-kemmelleşme.
temsil: kıyaslama tarzında benzetme.
tesmiye: isimlendirme.
vücut: var olma, varlık.
zîhayat: hayat sahibi.
zîruh: ruh sahibi.
zîşuur: şuurlu, anlayış sahibi.
zulmet: karanlık.

Bilbedahe, madde hâkim değil ki, ona müracaat edilsin, kemalât ondan istenilsin. Belki mahkûmdur; bir esasın hükmüne bakar, onun gösterdiği yollarla hareket eder. İşte o esas hayattır, ruhtur, şuurdur.

Hem, bizzarure, madde lüp değil, esas değil, müstakar değil ki, işler ve kemalât ona takılsın, ona bina edilsin. Belki yarılmaya, erimeye, yırtılmaya müheyya bir kışır-
dır, bir kabuktur ve köpüktür ve bir surettir.

Görülüyor mu ki, gözle görülmeyen hurdebinî bir hayvanın ne kadar keskin duyguları var ki, arkadaşının sesini işitir, rızkını görür, gayet hassas ve keskin hisleri vardır. Şu hâl gösteriyor ki, maddenin küçülüp inceleşmesi nispetinde âsâr-ı hayat tezayüt ediyor, nur-u ruh teşeddüt ediyor. Güya madde inceletikçe, bizim maddiyatımızdan uzaklaştıkça, ruh âlemine, hayat âlemine, şuur âlemine yaklaşıyor gibi, hararet-i ruh, nur-u hayat daha şiddetli tecelli ediyor.

İşte, hiç mümkün müdür ki, bu madde perdesinde bu kadar hayat ve şuur ve ruhun tereşşuhatı bulunsun; o perde altında olan âlem-i bâtın, zîruh ve zîşuurlarla dolu olmasın? Hiç mümkün müdür ki, şu maddiyat ve âlem-i şahadetteki mananın ve ruhun ve hayatın ve hakikatin şu hadsiz tereşşuhatı ve lemaat ve semeratinin menabii, yalnız maddeye ve maddenin hareketine irca edilip izah edilsin? Hâşâ ve kat'a ve asla! Bu hadsiz tereşşuhat ve lemaat gösteriyor ki, şu âlem-i maddiyat ve şahadet ise, âlem-i melekût ve ervah üstünde serpilmiş tenteneli bir perdedir.

âlem-i bâtın: görünmeyen iç âlem.
âlem-i maddiyat ve şahadet: maddî ve görünen âlem, bu dünya.
âlem-i melekût: ruhlar ve melekler âlemi.
âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

âlem: dünya.
âsâr-ı hayat: hayat emareleri, işaretleri.
bilbedahe: apaçık bir şekilde.
bizzarure: zorunlu olarak.
ervah: ruhlar.
esas: temel, öz.
gayet: son derece.
güya: sanki, sözde.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hakikat: gerçek.
hâkim: hükmeden, her şeyi hükmü altında tutan.
hararet-i ruh: ruhun sıcaklığı, hareketlenmesi.
hassas: duyarlı.
hâşâ: asla, kat'iyen.
hurdebinî: gözle görülmeyecek derecede küçük, mikroskobik.

hüküm: karar.
irca: döndürme, yönlendirme.
izah: açıklama yapma.
kat'a: hiçbir vakit, asla.
kemalât: olgunluklar, mükemmellikler.
kışır: kabuk.
lemaat: parlıtlar, parlamalar.
lüp: iç, öz.
mahkûm: hükümlü, kendisine hükmolunan.
mana: anlam.
menabi: kaynaklar.
müheyya: hazır.
mümkün: olabilir, imkân dahilinde.
müracaat: başvurma, danışma.
müstakar: devamlılığı olan, yerleşmiş, sabit.
nispet: oran.
nur-u hayat: hayatın nurlu yüzü.
nur-u ruh: ruhun nuru, aydınlığı.
ruh: dirilik kaynağı, can.
rızık: yiyecek, içecek şey, azık.
suret: şekil, görüntü.
şuur: akıl, idrak, bilinç.
tecelli etmek: görünmek, yansımak.
tentene: dantel, delikli bez.
tereşşuhat: izler, sızıntılar.
teşeddüt: şiddetlenme, artma.
tezayüt: artma, çoğalma.
zîruh: ruh sahibi.
zîşuur: şuurlu, anlayış sahibi.

biçare: çaresiz, zavallı.
cemadat: cansızlar.
cereyan: bir tarafa doğru akış, akıntı, akım.
cihet: yön, taraf.
ehl-i akıl: akıl sahipleri.
ehl-i edyan: din sahipleri.
ehl-i nakil: eski bilgileri aktaranlar.
erbabülenva: her bir nev'in, cinsin, türün başka bir yaratıcıdan olduğunu kabul eden. şirke götüren felsefî akım.
fitrat: yaratılış.
hakikat: gerçek.
haşiye: dipnot, açıklayıcı yazı.
hükema: filozoflar, bilginler.
hükema-i İsrakiyyun: bilginin kaynağının manevî aydınlanma, sezgi ve ilham olduğu görüşüne dayanan felsefeciler.
icma-i manevî: manevî fikir birliği.
ihtilâf: farklı görüş ve düşünce.
ilham: Allah tarafından insanın kalbine veya zihnine indirilen mana.
inkâr: reddetme, inanmama; tanımama.
insaniyet: insanlık.
irşat: doğru yolu gösterme.
istinat: dayanma.
İsrakiyyun: bilginin kaynağının manevî aydınlanma, sezgi ve ilham olduğu görüşünü savunanlar.
ittifak: birleşme, fikir, oy birliği.
kuva-i sariye: akıcı ve gezici, yayılan kuvvetler.
maddiyyun: materyalistler, her şeyi maddeye bağlayanlar.
mahiyet-i mücerrede-i ruhaniye: ruha ait soyut bir özellik, ya'nın anlam.
mana: anlam.
manen: manaca, manevî yönden.
mecal: güç, kuvvet.
mecbur: yükümlü, bir şeyi yapmak zorunda kalma.
melâike: melekler.
melek-i müekkel: belirli bir görevi olan melek.
melekülbihar: denizlerden sorumlu melek.
melekülcibal: dağlardan sorumlu melek.
melekülemtar: yağmurla vazifeli olan melek.
Meşaiyyun: Aristo felsefesi yolunda olanlar, yalnız akıl ile gerçekleri arayanlar.
muztar: mecbur, çaresiz.
nam: ad, ünvan.
nev: çeşit, tür.
ruhani: ruhla ilgili, gözle görülme-yen varlık; maddî olmayan. melek, cin gibi.

Melâikenin vücuduna ve ruhanîlerin sübutuna ve hakikatlerinin vücuduna bir icma-ı manevî ile—tabirde ihtilâflarıyla beraber—bütün ehl-i akıl ve ehl-i nakil, bilerek, bilmeyerek ittifak etmişler denilebilir. Hatta, maddiyatta çok ileri giden hükema-i İsrakiyyunun Meşaiyyun kısmı, melâikenin manasını inkâr etmeyerek, “Her bir nev'in bir mahiyet-i mücerrede-i ruhanîyeleri vardır” derler. Melâikeyi öyle tabir ediyorlar. Eski hükemanın İsrakiyyun kısmı dahi melâikenin manasında kabule muztar kalarak, yalnız yanlış olarak “ukul-ü aşere” ve “erbabülenva” diye isim vermişler. Bütün ehl-i edyan, “melekülcibal, melekülbihar, melekülemtar” gibi, her nev'e göre birer melek-i müekkel, vahyin ilhamı ve irşadiyla, bulunduğu kabul ederek, o namlarla tesmiye ediyorlar. Hatta, akılları gözlerine inmiş ve insaniyetten cemadat derecesine manen sukut etmiş olan maddiyyun ve tabiiyyun dahi, melâikenin manasını inkâr edemeyerek, ^(HAŞİYE) “kuva-i sariye” namıyla bir cihette kabule mecbur olmuşlar.

Ey melâike ve ruhanîyatın kabulünde tereddüt gösteren biçare adam! Neye istinat ediyorsun, hangi hakikate güveniyorsun ki, bütün ehl-i akıl bilerek, bilmeyerek melâikenin manasının sübutuna ve tahakkukuna ve ruhanîlerin tahakkukları hakkında ittifaklarına karşı geliyorsun,

HAŞİYE: Melâike manasını ve ruhanîyatın hakikatini inkâra mecal bulamışlar, belki fitratın namuslarından “kuva-i sariye” diye, “cereyan eden kuvvetler” namını vererek, yanlış bir surette tasvir ile bir cihetten tasdikine mecbur kalmışlar. Ey kendini akıllı zanneden!..

ruhaniyat: gözle görülmeyen ruh âleminin varlıkları.
sukut etme: değerden düşme, alçalma.
suret: biçim, şekil.
sübut: sabit olma, kesin olarak var olma; kesin ve açık olma.
tabiiyyun: tabiatçılar, yaratıcı olarak tabiatı kabul edenler.

tabir etmek: ifade etmek, yorumlamak.
tabir: ifade, söz, yorum.
tahakkuk: gerçekleşme, meydana çıkma.
tasdik: doğrulama, onaylama; kabul.
tasvir: bir şeyi yazıyla veya başka ifade tarzlarıyla anlatma.

tereddüt: şüphede kalma, duraksama.
tesmiye: isimlendirme.
ukul-i aşere: Aristo taksimine göre aklın on mertebesi.
vahiy: bir emrin veya hakikatin Allah tarafından Peygambere bildirilmesi.
vücut: var olma, varlık.

kabul etmiyorsun? Madem ki, Birinci Esasta ispat edildiği gibi, hayat mevcudatın keşşafıdır, belki neticesidir, zübdesidir; bütün ehl-i akıl, mana-i melâikenin kabulünde manen müttefiktirler; ve şu zeminimiz, bu kadar zihayat ve zîruhlarla şenlendirilmiştir; şu hâlde, hiç mümkün olur mu ki, şu feza-i vesîa sekenelerden, şu semavat-ı lâtife mutavattininden hâli kalsın?

Hiç hatırına gelmesin ki, şu hilkatte cari olan namuslar, kanunlar, kâinatın hayattar olmasına kâfi gelir. Çünkü, o cereyan eden namuslar, şu hükmeden kanunlar, itibarî emirlerdir, vehmî düsturlardır; ademî sayılır. Onları temsil edecek, onları gösterecek, onların dizginlerini ellerinde tutacak melâike denilen ibadullah olmazsa, o namuslara, o kanunlara bir vücut taayyün edemez, bir hüviyet teşahhus edemez, bir hakikat-i hariciye olamaz. Hâlbuki, “Hayat, bir hakikat-i hariciyedir; vehmî bir emir, hakikat-i hariciyeyi yüklenemez.”

Elhâsıl: Madem ehl-i hikmetle ehl-i din ve ashab-ı akıl ve nakil manen ittifak etmişler ki, mevcudat şu âlem-i şahadete münhasır değildir; hem, madem zahir olan âlem-i şahadet camit ve teşekkül-ü ervaha nâmuvaflık olduğu hâlde, bu kadar zîruhlarla tezyin edilmiş; elbette, vücut ona münhasır değildir. Belki, daha çok tabakat-ı vücut vardır ki, âlem-i şahadet onlara nispeten münakkaş bir perdedir.

Hem madem, denizin balığa nispeti gibi, ervaha muvaflık olan âlem-i gayp ve âlem-i mana, ervahlar ile dolu

ademî: yokluğa ait, yok olan.
âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen derunî âlem.
âlem-i mana: manevî olarak bilinen âlem.
âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz âlem, kâinat.
ashab-ı akıl ve nakil: akıl ve nakil (kitap, sünnet ve diğer nakiller) sahibi kimseler.

camit: ruhsuz, cansız.
cari: geçerli, yürürlükte olan.
cereyan: bir yöne doğru akma, akış.
dizgin: yönetim, idare.
düstur: kural, prensip, esas.
ehl-i akıl: akıl sahibi kimseler.
ehl-i din: dinine bağlı, dindar olanlar.

ehl-i hikmet: bilim adamları, felsefeciler.
elhâsıl: sonuç olarak, özetle.
ervah: ruhlar, canlar.
esas: asıl, temel.
feza-i vesia: geniş gökyüzü.
hakikat-i hariciye: dış dünyada, gözle görülebilen gerçek.
hâli: boş.

hatırına gelmek: aklına, hayaline gelmek.
hayat: canlılık, dirilik.
hayattar: canlı, yaşayan.
hilkat: yaratılış.
hükmeden kanunlar: geçerli olan hükümler, yasalar.
hüviyet: mahiyet, kimlik.
ibadullah: Allah'ın kullan.
ispat: kanıtlama.
itibarî emir: gerçekte vücudu olmayıp, fakat var sayılan iş, olgu, kanun, esas.
ittifak: birleşme, birlik.
kâfi: yeterli.
kâinat: bütün âlemler, tüm varlıklar.
keşşaf: keşfeden.
mana-i melâike: meleklerin manası, iç yüzü.
manen: manaca, anlamca, manevî yönden.
melâike: melekler.
mevcudat: tüm varlıklar; varlıklar.
mutavattinin: vatan edinenler, yurt edinenler.
muvaflık: uygun.
münakkaş: nakışlı.
münhasır: mahsus, sınırlı.
müttefik: birleşmiş.
namus: kanun, kural.
nâmuvaflık: uygun olmayan.
netice: sonuç.
nispet: ilişki, alâka, bağ.
nispeten: kıyasla, oranla, göre.
sekene: sakin olan, oturan, yerli.
semavat-ı lâtife: ince güzel gök âlemi.
taayyün: belirlenme.
tabakat-ı vücut: vücut, varlık tabakaları.
temsil etmek: adına hareket etmek.
teşahhus: şahıslanma, ayırt edilme, belirlenme.
teşekkül-ü ervah: ruhların şekillenmesi, oluşumu.
tezyin: süsleme, donatma.
vehmî: aslında var olmadığı hâlde varmış gibi kabul edilen.
vücut: var olma, varlık.
zahir: görünen.
zemin: yer, yeryüzü.
zihayat: hayat sahibi.
zîruh: ruh sahibi, canlı.
zübde: bir şeyin özü, seçkin kısmı.

asır: yüzyıl.

beşer bir ümmettir: insan tek bir varlık türüdür, millettir.

beyan: anlatma, açıklama.

bilâşek vela şüphe: şeksiz, şüphesiz.

cüz: kısım, parça.

ecram-ı ulviye: yıldızlar, gezegenler.

ecsam-ı lâtime-i nuraniye: gözle görünmeyen nuranî cisimler.

ehl-i edyan: din sahipleri, dinlere bağlı olanlar.

hakikat: gerçek.

hamele: taşıyıcılar, taşıyanlar.

hükümde: yerinde, değerinde.

ibadullah: Allah'ın kullanı.

ibad-ı mükerrrem: şerefli, saygın kullar.

iktiza: gerektirme.

inkâr: kabul ve tasdik etmeme, inanmama.

irade: dileme, isteme.

irade-i ezeliye: varlığının başlangıcı olmayan Allah'ın iradesi.

istihsan etmek: güzel bulmak, beğenmek.

kelâm: söz, konuşma.

keyfiyet: durum.

Kudret-i Fâtıra: yaratıcı kudret, kuvvet sahibi olan, Allah.

Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıklamaıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim.

küll: bütün, genel.

külliye: büsbütün, tamamıyla.

mabet: ibadet edilen yer.

makul: akla uygun.

malûm: bilinen.

mana-i melâike: meleklerin manası, iç yüzü, esası.

mecbur: bir işi yapmak zorunda kalma.

melâike: melekler.

mesail: meseleler.

mescit: namaz kılınacak yer, cami.

mesele-i melâike: meleklerle ilgili mesele, konu ve ruhanî varlıklar meselesi.

muazzam: çok büyük, yüce.

muhalefet: aykırı davranma.

muhtelif: çeşitli, farklı.

Müessir-i Hakikî: hakikî tesir sahibi olan, Allah.

mümessil: temsilci.

münkasım: kısımlara ayrılmış, bölünmüş.

mütemessil: bir cisim şeklinde görünen.

nevi: çeşit, tür, cins.

ruhanî: ruh ile ilgili, gözle görülmeyen varlıklar, melek, cin gibi.

olmak iktiza eder; hem, madem bütün emirler, mana-i melâikenin vücuduna şahadet ederler; elbette, bilâşek velâşüphe, melâike vücutlarının ve ruhanî hakikatlerinin en güzel sureti ve ukul-ü selime kabul edecek ve istihsan edecek en makul keyfiyeti odur ki, Kur'an şerh ve beyan etmiştir. O Kur'an-ı Mu'cizülbeyan der ki: "Melâike, ibad-ı mükerrremdir. Emre muhalefet etmezler, ne emrolunsa onu yaparlar. Melâike, ecsam-ı lâtime-i nuraniyedirler, muhtelif nevilere münkasımdırlar."

Evet, nasıl ki beşer bir ümmettir, "Kelâm" sıfatından gelen şeriat-ı İlâhiyenin hameleleri, mümessilleri, mütemessilleridir; öyle de, melâike dahi muazzam bir ümmettir ki, onların amele kısmı "İrade" sıfatından gelen şeriat-ı tekvinienin hamelesi, mümessili ve mütemessilleridirler. Müessir-i hakikî olan Kudret-i Fâtıra'nın ve İrade-i Ezeliye'nin emirlerine tâbi bir nevi ibadullahtırlar ki, ecram-ı ulviyenin her biri onların birer mescidi, birer mabedi hükmündedirler.

Üçüncü Esas

Mesele-i melâike ve ruhaniyat, o mesailendir ki, tek bir cüz'ün vücudu ile, bir küllün tahakkuku bilinir. Bir tek şahsın rü'yeti ile umum nev'in vücudu malûm olur. Çünkü, kim inkâr ederse, külliye inkâr eder. Bir tekini kabul eden, o nev'in umumunu kabul etmeye mecburdur.

Madem öyledir; işte bak: Görmüyor musun ve işitmiyor musun ki, bütün ehl-i edyan, bütün asırlarda, zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar melâikenin vücuduna ve

ruhaniyat: ruhanî varlıklar, cinler ve melekler.

rü'yet: görme, bakma.

suret: şekil, biçim.

sıfat: hâl, nitelik, vasf.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şerh: açıklama, izah etme, yorumlama.

şeriat-ı İlâhiye: Allah'ın koyduğu kanun, nizam.

şeriat-ı tekvinie: Cenab-ı Hakkın kâinata koyduğu yaratılış kanunları.

tâbi: bağlanan.

tahakkuk: gerçekleşme, meydana gelme.

ukul-u selime: sağlam ve bozulmamış akıllar.

umum: bütün.

ümme: millet.

vücut: varlık.

zaman-ı Âdem: Hazret-i Âdem zamanı.

ruhanîlerin tahakkukuna ittifak etmişler ve insanın taifeleri, birbirinden bahsi ve muhaveresi ve rivayeti gibi, melâikelerle muhavere edilmesine ve onların müşahedesine ve onlardan rivayet etmesine icma etmişlerdir. Acaba, hiçbir fert melâikelerden, bilbedahe görünmezse, hem bilmüşahede bir şahsın veya müteaddit eşhasın vücudu kat'î bilinmezse, hem onların bilbedahe, bilmüşahede vücutları hissedilmezse, hiç mümkün müdür ki, böyle bir icma ve ittifak devam etsin; ve böyle müspet ve vücudî bir emirde ve şuhuda istinat eden bir hâlde müstemirren ve tevatüren, o ittifak devam etsin? Hem hiç mümkün müdür ki, şu itikad-ı umumînin menşei, mebadi-i zaruriye ve bedihî emirler olmasın? Hem hiç mümkün müdür ki, hakikatsiz bir vehim, bütün inkılâbat-ı beşeriyede bütün akaid-i insaniyede istimrar etsin, beka bulsun? Hem hiç mümkün müdür ki, şu ehl-i edyanın bu icma-ı azîmin senedi, bir hads-i kat'î olmasın, bir yakîn-i şuhudî olmasın? Hem hiç mümkün müdür ki, o hads-i kat'î, o yakîn-i şuhudî, hadsiz emarelerden ve o emareler hadsiz müşahedat vakıalarından ve o müşahedat vakıaları şeksiz ve şüphesiz mebadi-i zaruriyeye istinat etmesin? Öyle ise, şu ehl-i edyandaki bu itikadat-ı umumiyenin sebebi ve senedi, tevatür-ü manevî kuvvetini ifade eden pek çok kerrat ile melâike müşahedelerinden ve ruhanîlerin rü'yetlerinden hâsıl olan mebadi-i zaruriyedir, esasat-ı kat'iyedir.

Hem hiç mümkün müdür, hiç makul mudur, hiç kabil midir ki, hayat-ı içtimaiye-i beşeriye semasının güneşleri, yıldızları, ayları hükmünde olan enbiya ve evliya tevatür

hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: insanlığın toplumsal hayatı.
hükmünde: yerinde, değerinde.
icma: fikir birliği, oy birliği.
icma-i azim: herkesin tasdik ettiği büyük birlik, bütünlük.
inkılâbat-ı beşeriye: insanlığın geçirdiği devirler.
istimrar: devam etme.
istinat: dayanma.
itikadat-ı umumîye: çoğunluğun, genelin inançları.
itikad-ı umumî: çoğunluğun inancı.
ittifak: birleşme, birlik.
kabil: mümkün, kabul edici.
kat'î: kesin.
kerrat: defalar, kereler.
makul: aklın kabul etmesi.
mebadi-i zaruriye: mutlaka gerekli prensip ve esaslar.
melâike: melekler.
mense: bir şeyin çıktığı, neş'et ettiği yer, beslediği kök.
muhavere: karşılıklı olarak konuşma.
müspet: olumlu, uygun.
müstemirren: aralıksız olarak, sürekli.
müşahedat: gözle görülen şeyler.
müşahede: bir şeyi gözle görme.
müteaddit: çeşitli, birden fazla.
rivayet: bir haber, söz veya olayı nakletme.
ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan, varlıklar.
rü'yet: görme, bakma.
sebeb: neden.
sema: gökyüzü, gök.
senet: dayanak, delil.
şeksiz: tereddütsüz.
shuhut: şahit olma, görme.
tahakkuk: gerçekleşme, meydana gelme.
taife: bölük, takım.
tevatür: doğruluğu kesin olarak kanıtlanan haber, bilgi.
tevatüren: doğruluğu kesin dayanığa bağlı olan haber.
tevatür-ü manevî: manevî nakillerle gelen, manası üzerinde birlik sağlanan haber, bilgi.
vakıa: olay.
vehim: zan, şüphe, kuruntu.
vücudî: var olan şey ile alakalı.
vücut: varlık.
yakîn-i şuhudî: görür gibi inanmak, görme kesinliğinde inanç.

akaid-i insaniye: insana ait inançlar.
bedihi: apaçık olan.
beka: devamlılık, süreklilik.
bilbedahe: açık olarak, aşikâr; apaçık olarak.
bilmüşahede: gözle görülecek, bizzat şahit olarak.

ehl-i edyan: din sahipleri, dinlere bağlı olanlar.
emare: işaret, belirti.
enbiya: nebîler, peygamberler.
esasat-ı kat'îye: kesin esaslar.
eşhas: şahıslar.

evliya: velîler, Allah dostları.
fert: tek kişi.
hads-i kat'î: kesin ve doğru sezgi.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: gerçek.
hâsıl olan: meydana gelen, oluşan.

ahsen: en güzel.
âlem-i hakikat: gerçeklik dünyası.
bahusus: özellikle.
bilhassa: özellikle.
cüz'iyat: küçük şeyler.
daim: devamlı, sürekli.
ehl-i ihtisas: bir sahada uzman olanlar.
ehl-i ispat: ispat edenler, doğruyu ortaya çıkaranlar.
ehl-i nefiy: nefyedenler, aksini veya olmadığını iddia edenler.
esma-i Fâtır: benzersiz ve harika şeyleri farklı fitratlarda yaratan Allah'ın isimleri.
gayet: son derece.
hizmet-i külliye: genel hizmet.
hükümünde: yerinde, değerinde.
icma-i manevî: manevî fikir birliği.
ifade: sözle anlatma.
ihbar: haber verme.
ihbarat: haber vermeler.
ilânat: ilânlar.
intizam: düzenlilik, düzgün.
kabil: mümkün, kabul edici.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.
küllî: büyük ve kapsamlı.
külliyat: çokluk.
küre-i arz: dünya, yer küre.
lisan-ı hâl: hâl dili.
makbul: geçerli olan.
makul: aklen kabul edilen.
malûm: bilinen.
medar: sebep, vesile.
melâike: melekler.
mesele: konu.
mevcudat: yaratılmış şeylerin tamamı, kâinat.
muntazam: düzenli.
müreccah: tercih edilen.
müşahadat: gözle görülen şeyler.
müşahade: bir şeyi gözle görme.
nakş-ı sanat: sanatlı nakşi işlem.
nazar-ı dikkat: dikkatli bakma.
nev': çeşit, tür.
risalet: elçilik, peygamberlik.
ruhaniyat: gözle görülmeyen ruh âleminin varlıkları.
Sahib-i Miraç: Miraca çıkan Peygamber efendimiz.
sema: gökyüzü, gök.
suret: biçim, şekil.
suret-i tahakkuk: meydana geliş şekli.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şahs-ı manevî: manevî kişilik.
şehadet: şahitlikler, tanık olmaları.
şek: şüphe.
şemsüşşûmus: güneşlerin güneşi, Herkül Burcu.

suretiyle ve icma-ı manevî kuvveti ile ihbar ettikleri ve şahadet ettikleri melâike ve ruhaniyatın vücutları ve müşahedeleri, bir şüphe kabul etsin, bir şekke medar olsun. Bahusus onlar, şu meselede ehl-i ihtisastırlar. Malûmdur ki, iki ehl-i ihtisas, binler başkasına müreccahtırlar. Hem şu meselede ehl-i ispattırlar. Malûmdur ki, iki ehl-i ispat, binler ehl-i nefiy ve inkâra müreccahtırlar.

Ve bilhassa kâinat semasında daim parlayan ve hiçbir vakit gurup etmeyen, âlem-i hakikatin şemsüşşûmusu olan Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın ihbaratı ve risalet güneşi olan Zat-ı Ahmediyenin (a.s.m.) şehadâtı ve müşahedâtı, hiç kabil midir ki, bir şüphe kabul etsin? Madem tek bir ruhaniyatın vücudu, bir zamanda tahakkuk etse, şu nev'in umumen tahakkukunu gösteriyor; ve madem şu nev'in vücudu tahakkuk ediyor; elbette, onların suret-i tahakkukunun en ahseni, en makulü, en makbulü, Şeriatın şerh ettiği gibidir, Kur'ân'ın gösterdiği gibidir, Sahib-i Miracın gördüğü gibidir.

Dördüncü Esas

Şu kâinatın mevcudatına nazar-ı dikkat ile bakılsa görünür ki, cüz'iyat gibi külliyyatın dahi birer şahs-ı manevîsi vardır ki; birer vazife-i külliyesi görünüyor, onda bir hizmet-i külliye görünüyor. Meselâ, bir çiçek, kendince bir nakş-ı sanatı gösterip, lisan-ı hâliyle esma-i Fâtır'ı zikrettiği gibi; küre-i arz bahçesi dahi bir çiçek hükümündedir, gayet muntazam küllî vazife-i tesbihiyesi vardır. Nasıl ki bir meyve, bir intizam içinde bir ilânatı, tesbihatı ifade

şerh: açıklama, izah etme, yorumlama.

şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

tahakkuk: gerçekleşme.

tesbihat: Cenab-ı Hakkın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.

umumen: bütün.

vazife-i külliye: çok yönlü vazife.

vazife-i tesbihîye: Allah'ı zikir ve tesbih görevi.

vücut: varlık.

Zat-ı Ahmedîye: Hazret-i Peygamberin zatı, kişiliği.

zikir: anma, hatırlama.

ediyor; öyle de, koca bir ağacın hey'et-i umumiyesiyle gayet muntazam bir vazife-i fitriyesi ve ubudiyeti vardır. Nasıl bir ağaç yaprak, meyve ve çiçeklerinin kelimatı ile bir tesbihatı var; öyle de, koca semavat denizi dahi kelimatı hükmünde olan güneşler, yıldızlar ve ayları ile Fâtır-ı Zülcelâl'ine tesbihat yapar ve Sâni-i Zülcelâl'ine hamd eder ve hakeza, mevcudat-ı hariciyenin her biri, sureten camit, şuursuz iken, gayet hayatkârâne ve şuur-darâne vazifeleri ve tesbihatları vardır. Elbette, nasıl melâikeler bunların âlem-i melekûtta mümessilidirler, tesbihatlarını ifade ederler; bunlar dahi âlem-i mülk ve âlem-i şahadette o melâikelerin timsalleri, haneleri, mes-citleri hükmündedirler.

Yirmi Dördüncü Sözü Dördüncü Dalında beyan edildiği gibi, şu saray-ı âlemin Sâni-i Zülcelâl'i, o saray içinde istihdam ettiği dört kısım amelenin birincisi melâike ve ruhanîlerdir. Madem nebatat ve cemadat bilmeyerek ve bir bilenin emrinde gayet mühim, ücretsiz hidemattadırlar. Ve hayvanat, bir ücret-i cüz'îye mukabilinde, bilmeyerek gayet küllî maksatlara hizmet ediyorlar. Ve insan, müccel ve muaccel iki ücret mukabilinde o Sâni-i Zülcelâl'in makasidini bilerek tevfik-i hareket etmek ve her şeyde nefislerine de bir hisse çıkarmak ve sair hademelere nezaret etmekle istihdam edilmeleri, bilmüşahede görünüyor. Elbette dördüncü kısım, belki en birinci kısım olan hizmetkârlar, ameleler bulunacaktır. Hem insana benzer ki, o Sâni-i Zülcelâl'in makasid-ı külliyesini bilir bir ubudiyetle tevfik-i hareket ederler. Hem insanın

hidemat: hizmetler, vazifeler.
hisse: pay, nasip.
hükmünde: yerinde, değerinde.
istihdam: çalıştırma.
kelimat: kelimeler, sözler.
küllî: genel, büyük.
makasid: maksatlar, gayeler.
makasid-ı külliye: büyük ve kapsamlı maksatlar.
maksat: istenilen şey.
melâike: melekler.
mes-cit: cami, ibadet edilecek yer.
mevcudat-ı hariciye: dış varlıklar.
muaccel: acele olunmuş.
mukabil: karşı, karşılık.
muntazam: düzenli, tertipli.
müccel: sonraya bırakılmış, ertelenmiş.
mühim: önemli.
mümessil: temsilci.
nebatat: bitkiler.
nefis: hayat, ruh, can.
nezaret: gözetme.
ruhani: ruh ile ilgili, gözle görülmeyen varlıklar, melekler ve cinler.
sair: diğer, başka.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.
saray-ı âlem: dünya sarayı, kâinat.
semavat: gökler.
sureten: görünüş itibarıyla, şekil bakımından.
şuur: idrak, bilinç.
şuur-darâne: şuurlu bir şekilde.
tesbihat: Cenab-ı Hakkın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.
tevfik-i hareket: uygun davranışta bulunma; uygun hareket.
ubudiyet: kulluk.
ücret-i cüz'îye: az bir ücret.
vazife-i fitriye: yaratılış vazifesi.

âlem-i melekût: ruhlar ve melekler âlemi.
âlem-i mülk: görünen âlem.
âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz âlem, kâinat.
beyan: bildirme, izah.
bilmüşahede: gözle görür şekilde.
camit: ruhsuz, cansız.
cemadat: cansızlar.
Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.
gayet: son derece, nihayet.
hademe: hizmetçiler.
hakeza: böylece.

hamd: methetme, övme, yüceltme.
hane: ev, mesken.
hayatkârâne: canlı bir şekilde.
hayvanat: hayvanlar.
hey'et-i umumiye: genel durum.

âlem-i melekût: ilâhî hükümrân-
lığın tam olarak tecelli ettiği, gö-
rünmeyen mana âlemi.
caiz: sakınca olmayan.
Cenab-ı Hak: Allah.
cüz'i: az, küçük.
dergâh-ı Ulûhiyet: Allah'ın huzu-
ru.
enva: çeşitler, türler.
Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük
sahibi ve benzeri olmayan şeyle-
ri yaratan Allah .
ferman: emir, buyruk.
gayet: son derece.
hakikat-i hadisiye: hadisin ger-
çek anlamı.
halisen: samimî olarak, hilesizce.
hâsıl etmek: elde etmek.
havl: güç, kuvvet.
Hazret-i Mikâil: dört büyük me-
lekten biri.
hazz-ı nefis: nefsin aldığı lezzet.
hidemat-ı tesbihiye: Allah'ı tes-
bih ve zikirli ilgili hizmetler.
hikmet: herkesin bilmediği gizli
sebeplere, ilâhî gaye.
hilâf: aykırı, zıt.
hüküm: karar verme.
ihtisas: kendine özel kılmak.
intisap: bağlanma, bir kimseye
mensup olma, bağlılık.
kâfi: yeter, yetecek.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kemal: olgun, mükemmel.
kurbîyet: yakınlık.
lâzım: gerekli.
makul: kabul edilir şekilde olma-
sı.
mana: anlam.
manevî: maddî olmayan.
masnuat-ı ilâhiye: Allah tarafın-
dan sanatla yaratılanlar.
melâike: melekler.
melek-i müekkel: belirli bir göre-
vi olan melek.
mevcudat: yaratılmış şeylerin ta-
mamı, kâinat.
mevcudat-ı hariciye: maddî ve
cismanî varlıklar.
Muhbir-i Sadık: doğru sözlü, ha-
ber verici Peygamber Efendimiz.
muhlisen: samimî bir şekilde, iç-
tenlikle.
muhtelif: çeşit çeşit, farklı.
münasip: uygun.
nazar: bakma, bakış.
nazır-ı umumi: genel gözetici.
reis: baş, lider.
rivayet: nakletme.

hilâfına olarak, hazz-ı nefisten ve cüz'î ücretlerden tecer-
rüt ederek yalnız Sâni-i Zülcelâl'in nazarı ile, emri ile, te-
veccühü ile, hesabı ile, namı ile ve kurbîyetiyle ihtisas ile
ve intisap ile hâsıl ettikleri lezzet ve kemal ve zevk ve sa-
adeti kâfi görüp, halisen, muhlisen çalışıyorlar.

Cinslerine göre kâinattaki mevcudatın envainına göre
vazife-i ibadetleri tenevvü ediyor. Bir hükûmetin muhte-
lif dairelerde, muhtelif vazifedarları gibi, saltanat-ı rubu-
biyet dairelerinde vezaif-i ubudiyeti ve tesbihatı öyle te-
nevvü ediyor. Meselâ, Hazret-i Mikâil, yeryüzü tarlasında
ekilen masnuat-ı İlâhiyeye, Cenab-ı Hakkın havliyle, kuv-
vetiyle, hesabıyla, emriyle, bir nazır-ı umumî hükmünde-
dir, tabir caizse umum çiftçimisal melâikelerin reisi-
dir. Hem Fâtır-ı Zülcelâl'in izniyle, emriyle, kuvvetiyle, hik-
metiyle, umum hayvanatın manevî çobanlarının reisi,
büyük bir melek-i müekkelidir.

İşte, madem şu mevcudat-ı hariciyenin her birisinin
üstünde birer melek-i müekkel var olmak lâzım gelir; tâ
ki o cismin gösterdiği vezaif-i ubudiyet ve hidemat-ı tes-
bihiyesini âlem-i melekûtta temsil etsin, dergâh-ı ulûhiye-
te bilerek takdim etsin. Elbette, Muhbir-i Sadıkın rivayet
ettiği melâikeler hakkındaki suretler, gayet münasiptir ve
makuldür. Meselâ, ferman etmiş ki, “Bazı melâikeler bu-
lunur, kırk başı veya kırk bin başı var. Her başta kırk bin
ağız var, her bir ağızda kırk bin dil ile kırk bin tesbihat ya-
par.” Şu hakikat-i hadisiyenin bir manası var, bir de su-
reti var.

saadet: mutluluk.

saltanat-ı rububiyet: Allah'ın
kâinatı terbiye ve idare edici-
lik sıfatının saltanatı.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz bü-
yüklük sahibi, her şeyi sanat-
la yaratan Allah.

suret: biçim, şekil.

tabir: ifade, söz.

tecerrüt: sıyrılma, uzaklaş-
ma, soyutlanma.

temsil: adına hareket etme.

tenevvü: çeşitlenme, çeşitli-
lik.

tesbihat: Cenab-ı Hakkın tes-
bih edilmesi, zikredilmesi.

teveccüh: yönelme, yöneliş.

umum: genel, bütün.

vazifedar: vazifeli.

vazife-i ibadet: kulluk vazife-
si.

vezaif-i ubudiyet: kulluk gö-
revleri.

Manası şudur ki: Melâikenin ibadâtı, hem gayet muntazamdır, mükemmeldir, hem gayet küllîdir, geniştir.

Ve şu hakikatin sureti ise şudur ki: Bazı büyük mevcudat-ı cismaniye vardır ki, kırk bin baş, kırk bin tarz ile ve zaif-i ubudiyeti yapar. Meselâ, sema güneşlerle, yıldızlarla tesbihat yapar. Zemin, tek bir mahlûk iken, yüz bin baş ile, her başta yüz binler ağız ile, her ağızda yüz binler lisan ile vazife-i ubudiyeti ve tesbihat-ı Rabbaniyeyi yapıyor. İşte, küre-i arza müekkel melek dahi, âlem-i melekûtta şu manayı göstermek için öyle görülmek lâzımdır. Hatta, ben mutavassıt bir badem ağacı gördüm ki, kırka yakın, baş hükmünde büyük dalları var. Sonra bir dalına baktım; kırka yakın, dili hükmünde küçük dalları var. Sonra, o küçük dalının bir diline baktım; kırk çiçek açmıştır. O çiçeklere nazar-ı hikmetle dikkat ettim; her bir çiçek içinde kırka yakın incecik, muntazam püskülleri, renkleri ve sanatları gördüm ki, her biri Sâni-i Zülcelâl'in ayrı ayrı birer cilve-i esmasını ve birer ismini okuturuyor. İşte hiç mümkün müdür ki, şu badem ağacının Sâni-i Zülcelâl'i ve Hakîm-i Zülcemal'i, bu camit ağaca bu kadar vazifeleri yükletsin; onun manasını bilen, ifade eden, kâinata ilân eden, dergâh-ı İlâhiyeye takdim eden, ona münasip ve ruhu hükmünde bir melek-i müekkeli ona bindirmesin?

Ey arkadaş! Şuraya kadar beyanatımız, kalbi kabule ihzar etmek ve nefsi teslim mecbur etmek ve aklı iz'ana getirmek için bir mukaddeme idi. Eğer o mukaddemeyi bir derece fehmettin ise, melâikelerle görüşmek istersen,

âlem-i melekût: ruhlar ve melekler âlemi.

beyanat: açıklamalar.

camit: ruhsuz, cansız.

cilve-i esma: Allah'ın isimlerinin varlıklardaki eseri, görüntüsü.

dergâh-ı İlâhiye: Allah'ın yüce katı, huzuru.

fehîm: anlama.

hakikat: gerçek.

Hakîm-i Zülcemal: sonsuz güzellik sahibi olan ve her şeyi hikmetle yaratan, Allah.

hükmünde: yerinde, değerinde.

ihzar: hazırlama.

iz'an: kesin şekilde inanma.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

küllî: umumî, genel.

küre-i arz: dünya, yer küre.

lisan: dil.

mahlûk: yaratık, yaratılmış.

mana: anlam.

melâike: melekler.

melek: Allah'ın nurdan yarattığı manevî varlıklar.

melek-i müekkel: belirli bir görevi olan melek.

mevcudat-ı cismaniye: maddî vücudu olan varlıklar.

mukaddeme: başlangıç, giriş.

muntazam: düzenli.

mutavassıt: orta hâlli.

müekkel: vekil tayin edilmiş görevli.

münasip: uygun.

nazar-ı hikmet: hikmet gözüyle, hikmetini anlamak için bakmak.

nefsi teslim mecbur: kişinin mücadeleden vazgeçip doğruyu kabul etmek zorunda kalması.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.

sema: gökyüzü, gök.

suret: biçim, şekil.

takdim: arz etme, sunma.

tesbihat: Cenab-ı Hakkın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.

tesbihat-ı Rabbaniye: Allah'a yapılan zikir, tesbih ve dualar.

vazife: ödev, görev.

vezaif-i ubudiyet: kulluk görevleri.

zemin: yer, yeryüzü.

ayet-i tenzil: her bir indirilmiş ayet.

batıl: boş, hurafe.

Cebrail: dört büyük melekten birisi.

Cennet-i Kur'âniye: Kur'an'ın manevî Cenneti, okuyanın ruhunda Cennet gibi lezzet tattıran Kur'an.

cinnî: cin taifesinden olan.

evham-ı seyyie: kötü zanlar, kuruntular.

evlât: çocuklar.

hak: doğru.

harikulâde: olağan üstü, fevkalâde.

haşin: sert, katı.

ibret: ders alma.

ikram: konuk ağırlama.

kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

kul: insan, abd.

Kur'an âlemi: Kur'an dünyası.

melâike: melekler.

melek: Allah'ın nurdan yarattığı mahlûk.

menzil: inilen yer, konaklama yeri.

mü'min: iman eden, inanan.

münezzeh: tenzih edilmiş, uzak, beri.

peygamber: Allah'ın elçisi.

Rab: yaratan, büyüten, terbiye eden, Allah.

sena: överek bahsetme.

sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

suret: biçim, şekil.

tanzim: düzenleme.

tedbir: önlem.

vahiy: Cenab-ı Hak'ın dilediği hükümleri, sırları ve hakikatleri peygamberlere bildirmesi.

hazır ol; hem, evham-ı seyyieden temizlen. İşte Kur'an âlemi: kapıları açıktır. İşte Kur'an Cenneti:

¹ **مُفَتَّحَةُ الْأَبْوَابِ** 'dır. Gir, bak, melâikeyi o Cennet-i Kur'-

âniye içinde güzel bir surette gör. Her bir ayet-i tenzil, birer menzildir. İşte şu menzillerden bak:

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا * فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا * وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا *

فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا * فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا * ² وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا *

وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا * وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا * فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا *

فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا * ³ تَنْزِيلُ الْمَلَكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ * ⁴ عَلَيْهَا

⁵ مَلَائِكَةٌ غِلَظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ *

Hem dinle: **سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ * لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ**

⁶ **وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ** senalarını işit. Eğer cinnilerle görüş-

mek istersen, ⁷ **قُلْ أَوْحَىٰ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ** surlu su-

reye gir, onları gör, dinle ne diyorlar. Onlardan ibret al. Bak, diyorlar ki:

إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا * يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ

⁸ **وَلَكِنْ نُّشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا**

1. Kapıları ardına kadar açık.

2. Yemin olsun peş peşe gönderilen meleklerle. • Ve rüzgâr gibi esip her tarafa yayılanlara. • Ve bulutları yeryüzüne dağıtanlara. • Ve hak ile batılı ayıranlara. • peygamberlere vahiy getirenlere. (Mürselât Suresi: 1-5.)

3. Yemin olsun kâfirin ruhunu tâ derinliklerinden şiddetle söküp alanlara. • Ve mü'minin ruhunu kolaylıkla alanlara. • Ve suda yüzercesine gökten inenlere. • Ve

Allah'ın emrini yerine getirmek için yarısanlara. • Ve emrolundukları işi tanzim ve tedbir edenlere. (Naziat Suresi: 1-5.)

4. Melekler ve Cebrail o gece Rablerinin izniyle yeryüzüne inerler. (Kadir Suresi: 4.)

5. Başında ise Allah'ın emrine karşı gelmeyen ve verilen emri yerine getiren haşin ve şiddetli melekler vardır. (Tahrim Suresi: 6.)

6. O bundan [evlât edinmekten] münezzehtir. Hayır, onların evlât dedikleri, Allah'ın ikramda bulunduğu kullardır. • Allah emretmedikçe onlar bir söz söylemezler; ancak Onun emriyle hareket ederler. (Enbiya Suresi: 26-27.)

7. De ki: Cinlerden bir topluluğun Kur'an'ı dinleyerek şöyle dedikleri bana vahyolundu.... (Cin Suresi: 1.)

8. Biz, doğru yola ileten harikulâde bir Kur'an dinledik ve ona iman ettik. Biz Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız. (Cin Suresi: 1-2.)

İkinci Maksat

Kıyamet ve mevt-i dünya ve hayat-ı ahiret hakkındadır.

Şu Maksadın Dört Esası ve bir mukaddime-i temsiliyesi vardır.

Mukaddime

Nasıl ki, bir saray veya bir şehir hakkında biri dava etse: “Şu saray veya şehir, tahrip edilip yeniden muhkem bir surette bina ve tamir edilecektir.” Elbette, onun davasına karşı altı sual terettüp eder:

- *Birincisi*, “Niçin tahrip edilecek; sebep ve muk-tazi var mıdır?”

- Eğer, “Evet var” diye ispat etti, *ikincisi* şöyle bir sual gelir ki: “Bunu tahrip edip, tamir edecek usta muktedir midir, yapabilir mi?”

- Eğer, “Evet, yapabilir” diye ispat etti, *üçüncüsü* şöyle bir sual gelir ki: “Tahribi mümkün müdür?”

- Hem sonra: “Tahrip edilecek midir?”

Eğer, “Evet” diye imkân-ı tahribi, hem vukuunu ispat etse, *iki sual daha* ona varit olur ki:

- “Acaba şu acip saray veya şehrin yeniden tamiri mümkün müdür?”

- “Mümkün olsa, acaba tamir edilecek midir?”

acip: hayret veren, şaşılacak şey.
hayat-ı ahiret: ahiret hayatı.
imkân-ı tahrip: tahrip imkânı, yıkma imkânı.
ispat: kanıtlama.
kıyamet: kâinatın ölümü.
maksat: kastedilen, niyet, istenilen.
mevt-i dünya: dünyanın ölümü.
muhkem: sağlam.
mukaddime: başlangıç, giriş.
mukaddime-i temsiliye: başlangıçtaki, girişteki misal.
muktazi: gerekçe, gereklilik.
muktedir: gücü yeten, kuvvetli.
sual: soru.
suret: biçim, şekil.
tahrip: harap etme, yıkma.
tamir: onarma.
terettüp: ortaya çıkma.
varit: söylenen, olabileceği düşünülen.
vuku: olay, meydana gelme.

Eğer, “Evet” diye bunları da ispat etse, o vakit bu meselenin hiçbir cihette, hiçbir köşesinde bir delik, bir menfez kalmaz ki, şek ve şüphe ve vesvese girebilsin.

İşte şu temsil gibi, dünya sarayının, şu kâinat şehrinin tahrip ve tamiri için muktazi var; fail ve ustası muktedir. Tahribi mümkün ve vaki olacak, tamiri mümkün ve vaki olacaktır.

İşte şu meseleler, Birinci Esastan sonra ispat edilecektir.

Birinci Esas

Ruh, kat’iyyen bâkîdir. Birinci Maksattaki melâike ve ruhanîlerin vücutlarına delâlet eden hemen bütün deliller, şu meselemiz olan beka-i ruha dahi delildirler. Bence mesele o kadar kat’idir ki, fazla beyan abes olur. Evet, şu âlem-i berzahta, âlem-i ervahta bulunan ve ahirete gitmek için bekleyen hadsiz ervah-ı bâkiye kafileleri ile bizim mabeynimizdeki mesafe o kadar ince ve kısadır ki, bürhan ile göstermeye lüzum kalmaz. Haddühesaba gelmeyen ehl-i keşfin ve şuhudun onlarla temas etmeleri, hatta ehl-i keşfelkuburun onları görmeleri, hatta bir kısım avamın da onlarla muhaberelei ve umumun da rüya-i sadıkada onlarla münasebet peyda etmeleri, muzaaf tevatürler suretinde âdeta beşerin ulûm-u mütearifesi hükmüne geçmiştir. Fakat şu zamanda maddiyyun fikri herkesi sersem ettiğinden, en bedihî bir şeyde zihinlere vesvese vermiş. İşte şöyle vesveseleri izale için hads-i kalbînin ve iz’an-ı aklînin pek çok menbalarından bir Mukaddime ile Dört Menbana işaret edeceğiz.

abes: boşuna, faydasız.
âdeta: sanki.
ahiret: öbür dünya, ebedî hayat.
âlem-i berzah: kabir âlemi.
âlem-i ervah: ruhlar âlemi, insanın dünyaya gelmeden önceki âlem.
avam: normal halk, ilim irfanı az olan halk tabakası.
bâki: devamlı, kalıcı.
bedihî: açık.
beke-i ruh: ruhun ölümsüzlüğü.
beşer: insan.
bürhan: delil, kanıt.
cihet: yön, taraf.
delâlet: delil olma, işaret etme.
delil: şahit, belge, tanık.
ehl-i keşfelkubur: kabir ehlinin hâlini gören velî kullar.
ehl-i keşif: bazı sırları, bazı hakikatleri, Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile bilen velîler.
ervah-ı bâkiye: ebedî olan ruhlar.
esas: asıl, temel, kök.
fail: işi yapan.
haddühesap: sınır ve hesap.
hads-i kalbi: insanın kalbinden geçen sezgi.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hükmünde: yerine geçmek.
ispat: kanıtlama.
izale: giderme.
iz’an-ı aklî: aklın anlamı, kabul etme.
kafîle: topluluk, grup.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kat’î: kesin.
kat’iyyen: kesin olarak, kesinlikle.
lüzum: gerekme.
mabeyn: arasında.
maddiyyun: materyalist, her şeyi maddeyle açıklayan kimseler.
melâike: melekler.
menba: kaynak.
menfez: delik, pencere.
mesele: önemli iş, problem.
muhabere: haberleşme.
mukaddime: başlangıç, giriş.
muktazi: gerekçe, gereklilik.
muzaaf: kat kat, katmerli.
münasebet: uygunluk.
peyda: kazanmak, oluşmak.
ruhanî: ruhla ilgili, gözle görül-

meyen, varlıklar.
rüya-i sadık: doğru rüya.
suret: şekil, biçim.
şek: şüphe, tereddüt.
şuhut: şahit olma, görme.
şüphe: kuşku, tereddüt.
tahrip: harap etme, yıkma.
temas: değme, dokunma.

temsil: kıyaslama tarzında benzetme, analogi.
tevatür: hadis rivayetinde yalan söylemelerini aklın kabullenemeyeceği kadar sayı ve sağlamlıktaki bir topluluk tarafından aktarılan haber.
ulûm-u mütearife: herkesin bildiği ve tanınmış olan ilimler.
umum: hep, bütün.
vaki: olmuş, meydana gelmiş.
vesvese: kuruntu, kuşku; şüphe, tereddüt.
vücut: varlık.

MUKADDİME

Onuncu Sözü'n Dördüncü Hakikatinde ispat edildiği gibi, ebedî, sermedî, misilsiz bir cemal, elbette âyinedar müştakının ebediyetini ve bekasını ister. Hem, kusursuz, ebedî bir kemal-i sanat, mütefekkir dellâlinin devamını talep eder. Hem, nihayetsiz bir rahmet ve ihsan, muhtaç müteşekkirlere devam-ı tenaumlarını iktiza eder.

İşte, o âyinedar müştak, o dellâl mütefekkir, o muhtaç müteşekkiri, en başta ruh-u insanîdir. Öyle ise, ebedülâbâd yolunda, o cemal, o kemal, o rahmete refakat edecek, bâkî kalacaktır.

Yine Onuncu Sözü'n Altıncı Hakikatinde ispat edildiği gibi, değil ruh-u beşer, hatta en basit tabakat-ı mevcudat dahi, fenâ için yaratılmamışlar, bir nevi bekaya mazhar dırlar. Hatta, ruhsuz ehemmiyetsiz bir çiçek dahi vücud-u zahîrîden gitse, bin vecihle bir nevi bekaya mazhardır. Çünkü, sureti hadsiz hafızalarda bâkî kalır, kanun-u teşekkülâtı yüzer tohumcuklarında beka bulup devam eder. Madem bir parçacık ruha benzeyen o çiçeğin kanun-u teşekkülü, timsal-i sureti, bir Hafîz-i Hakîm tarafından ibka ediliyor, dağdağalı inkılâplar içinde kemal-i intizam ile zerrecikler gibi tohumlarında muhafaza ediliyor; bâkî kalır. Elbette, gayet cemiyetli ve gayet yüksek bir mahiyete malik ve haricî vücut giydirilmiş ve zîşuur ve zîhayat ve nuranî kanun-u emrî olan ruh-u beşer ne derece kat'iyetle bekaya mazhar ve ebediyetle merbut ve sermediyetle âlakadar olduğunu anlamazsan, nasıl "Zîşuur bir insanım" diyebilirsin?

âlakadar: ilgili, bağlı.
âyinedar: ayna tutan.
bâkî: ebedî, daimî, sonu gelmez.
beka: kalıcılık, devamlılık.
cemal: güzellik.
cemiyetli: kapsamlı.
dağdağa: gürültü.

dellâl: ilân edici, hakka davet eden.
devam-ı tenaum: nimetlenmenin ve bolluğun devam etmesi.
ebedî: sonu olmayan, sonsuz.
ebediyet: sonsuzluk.
ebedülâbâd: ebedî hayat,

sonsuzluk, Cennet.
ehemmiyet: önem.
fenâ: yok olma, yokluk.
gayet: son derece.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
Hafîz-i Hakîm: her şeyi hikmetle yapan ve koruyup saklayan Allah.

hakikat: gerçek.
haricî vücut giymek: varlık sahasına çıkmak.
ibka: sürekli kılma, daimileştirme.
ihsan: iyilik etme, bağışlama, yardım.
iktiza: gerekme.
inkılâp: değişim, dönüşüm.
kanun-u emrî: Cenab-ı Hakkın doğrudan emrinden gelerek vasıtasız işleyen kanunu.
kanun-u teşekkül: şekillenme, meydana geliş kanunu.
kanun-u teşekkülât: şekillenme, meydana geliş kanunları.
kat'iyet: kesinlik.
kemal: olgun mükemmel.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
kemal-i sanat: sanattaki mükemmellik.
mahiyet: özellik, nitelik, esas.
malik: sahip.
mazhar: sahip olma, erişme; kavuşma.
merbut: bağlı.
misilsiz: benzersiz.
muhafaza: koruma, saklama.
mukaddime: başlangıç, giriş.
müştak: arzulu, düşkün, iştiyaklı.
mütefekkir: tefekkür eden, düşünen.
müteşekkiri: teşekkür eden.
nevi: çeşit; cins.
nihayetsiz: sonsuz.
nurani: nurlu, parlak.
rahmet: merhamet etme, bağışlama, şefkat gösterme.
refakat: eşlik, arkadaşlık.
ruh-u beşer: beşer ruhu, insan ruhu.
ruh-u insani: insanın ruhu.
sermedi: devamlı, sürekli.
sermediyet: devamlılık, süreklilik.
suret: biçim, şekil.
tabakat-ı mevcudat: varlıkların tabakaları.
talep: isteme.
timsal-i suret: görünüşün örneği.
vecih: yön, şekil.
vücud-u zahiri: görünen beden.
zerre: maddenin en küçük parçası, atom.
zîhayat: hayat sahibi.
zîşuur: şuurlu, anlayış sahibi.

Evet, koca bir ağacın bir derece ruha benzeyen programını ve kanun-u teşekkülâtını bir nokta gibi en küçük çekirdekte derç edip muhafaza eden bir Zat-ı Hakîm-i Zülcelâl, bir Zat-ı Hafîz-i Bîzeval hakkında, “Vefat edenlerin ruhlarını nasıl muhafaza eder?” denilir mi?

BİRİNCİ MENBA:

Enfûsîdir. Yani, herkes hayatına ve nefsine dikkat etse, bir ruh-u bâkîyi anlar. Evet, her bir ruh, kaç sene yaşamış ise, o kadar beden değiştirdiği hâlde, bilbedahe ay-nen bâkî kalmıştır. Öyle ise, madem, ceset, gelip geçicidir; mevt ile bütün bütün çıplak olmak dahi ruhun beka-sına tesir etmez ve mahiyetini de bozmaz. Yalnız, müddet-i hayatta, tedricî ceset libasını değiştiriyor; mevtte ise birden soyunur. Gayet kat’î bir hads ile belki müşahede ile sabittir ki, ceset ruh ile kaimdir. Öyle ise, ruh onun ile kaim değildir; belki, ruh binefsihî kaim ve hâkim olduğundan, ceset istediği gibi dağılıp toplansın, ruhun istik-lâliyetine hâlel vermez. Belki, ceset ruhun hanesi ve yu-vasıdır, libası değil. Belki ruhun libası, bir derece sabit ve letafetçe ruha münasip bir gılaf-ı lâtifî ve bir beden-i mi-salîsi vardır. Öyle ise mevt hengâmında bütün bütün çıp-lak olmaz, yuvasından çıkar, beden-i misalîsini giyer.

İKİNCİ MENBA:

Afakîdir. Yani, mükerrer müşahadat ve müteaddit va-kıat ve kerrat ile münasebattan neş’et eden bir nevi hük-m-ü tecrübîdir. Evet, tek bir ruhun ba’delmemat be-kası anlaşılrsa, şu ruh nev’inin külliyetle bekasını istilzam

afakî: gerçeği olduğu gibi yansı-tan, objektif.

ba’delmemat: ölümden sonra.

bâkî: ebedî, daimî.

beden: vücut.

beden-i misalî: kendine has, gö-rünmeyen, manevî bir vücut; fa-razî vücut, misalî beden.

beka: kalıcılık, devamlılık.

bilbedahe: açıktan, aşikâr.

binefsihî: bizzat, kendisi.

ceset: ten, gövde.

derç etme: sokma, yerleştirme.

enfûsî: nefis ve beden dairesinde olanlar, şahsî, sübjektif.

gayet: son derece.

gılaf-ı lâtif: ince, güzel ve şeffaf bir kılıf.

hads: sezgi, kavrayış.

hâkim: hükmeden.

hâlel: zarar, eksiklik.

hane: ev, mesken.

hengâm: zaman.

hük-m-ü tecrübî: tecrübe, dene-me ile elde edilen hüküm.

istiklâliyet: bağımsızlık.

istilzam: gerektirme.

kaim: ayakta duran.

kanun-u teşekkülât: şekillenme, meydana geliş kanunları.

kat’î: kesin.

kerrat: defalarca.

külliyyet: genellik, tümlük.

letafet: yumuşaklık, güzellik, in-celik.

libas: elbise.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, iç yüzü.

menba: kaynak.

mevt: ölüm, vefat.

muhafaza: koruma, saklama.

müddet-i hayat: yaşam süresi.

mükerrer: tekrar tekrar, defalar-ca.

münasebat: uygunluklar.

münasip: uygun.

müşahadat: gözle görülen şeyler.

müşahade: bir şeyi gözle gör-me.

müteaddit: çeşitli, birden faz-la.

nefis: kendi, şahıs.

neş’et: doğmak, ortaya çık-mak.

nevi: çeşit, tür, cins.

ruh-i bâkî: ebedî, sonsuz ruh.

sabit: yerinde duran.

tedricî: derece derece, yavaş-yavaş.

tesir: etki.

vakiat: başa gelen, olaylar.

vefat: ölüm.

Zat-ı Hafîz-i Bîzeval: her şeyi sonsuza kadar noksansız bir şekilde muhafaza eden zeval-siz Allah.

Zat-ı Hakîm-i Zülcelâl: son-suz büyüklük ve azamet sa-hibi olan ve her şeyi hikmet-le yaratan, Allah.

eder. Zira fenn-i mantıkça kat'îdir ki, zatî bir hassa, bir tek fertte görünse, bütün efratta dahi o hassanın vücuduna hükmedilir. Çünkü, zatîdir. Zatî olsa, her fertte bulunur. Hâlbuki, değil bir fert, belki o kadar hadsiz, o kadar hesaba, hasra gelmez müşahadata istinat eden âsâr ve beka-i ervaha delâlet eden emarat o derece kat'îdir ki; bize, nasıl Yeni Dünya, yani Amerika var ve orada insanlar bulunur, o insanların vücutlarına hiç vehim hatıra gelmez; öyle de şüphe kabul etmez ki, şimdi âlem-i melekût ve ervahta, ölmüş, vefat etmiş insanların ervahı, pek çok kesretle vardır ve bizimle münasebettardır. Manevî hedâyamız onlara gidiyor. Onların nuranî feyizleri de bizlere geliyor.

Hem, hads-i kat'î ile vicdanen hissedilebilir ki, insan öldükten sonra esaslı bir ciheti bâkîdir. O esas ise ruhtur. Ruh ise, tahrip ve inhilâl maruz değil. Çünkü, basittir, vahdeti var. Tahrip ve inhilâl ve bozulmak ise, kesret ve terkip edilmiş şeylerin şe'nidir. Sabıkan beyan ettiğimiz gibi, hayat, kesrette bir tarz-ı vahdeti temin eder, bir nevi bekaya sebebiyet verir. Demek, vahdet ve beka, ruhta esastır ki, ondan kesrete sirayet eder.

Ruhun fenâsı, ya tahrip ve inhilâl ile. O tahrip ve inhilâl ise, vahdet yol vermez ki girsin, besatet bırakmaz ki bozsun. Veyahut idam ile. İdam ise, Cevad-ı Mutlak'ın hadsiz merhameti müsaade etmez ve nihayetsiz cûdu bırakmaz ki, verdiği nimet-i vücudu, o nimet-i vücuda pek müştak ve lâayık olan ruh-u insanîden geri alsın.

âlem-i melekût: ruhlar ve melekler âlemi.
âsâr: eserler.
bâkî: ebedî, daimî.
beka: kalıcılık, devamlılık.
beka-i ervah: ruhların ölümsüzlüğü.
besatet: basitlik, sadelik.

beyan: açıklama.
Cevâd-ı Mutlak: sonsuz cömertlik ve iyilik sahibi Cenab-ı Hak.
cihet: yön, taraf.
cûd: cömertlik.
delâlet: delil olma, gösterme.
efrat: fertler.

emarat: belirtiler, işaretler.
ervah: ruhlar.
esas: asıl, temel.
fenâ: geçip gitme, ölümlü.
fenn-i mantık: mantık ilmi.
fert: tek kişi.
feyiz: bolluk, bereket.

hads-i kat'î: kesin ve doğru idrak.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hasr: bir şeye mahsus kılma, sınırlama.
hassa: özellik, nitelik.
hatıra gelme: akla, zihne gelme.
hayat: dirilik, canlılık, yaşam.
hedâyâ: hediyeler, armağanlar.
hissetmek: algılamak.
hükmetmek: karar vermek.
idam: yok etme.
inhilâl: dağılma, çözülüp ayrılma.
istinat: dayanma.
kat'î: kesin.
kesret: çokluk.
lâyık: yakışan.
manevî: manevî olarak.
maruz: tesirinde kalmış, uğramış.
merhamet: acımak, şefkat göstermek.
münasebettar: ilgili, alakalı.
müsaade: izin.
müşahadat: gözlemler.
müştak: iştiaqlı, arzulu.
nevi: çeşit, cins.
nihayetsiz: sonsuz.
nimet-i vücut: vücut nimeti, varlık nimeti.
nuranî: nurlu.
ruh-i insanî: insanın ruhu.
sabıkan: daha evvel konuşulan.
sebebiyet: sebep olma.
sirayet: bulaşma, yayılma.
şe'n: özellik, belirleyici nitelik.
tahrip: harap etme, yıkma.
tarz-ı vahdet: birlik tarzı.
temin: elde etme.
terkip: sentez, birleştirme.
vahdet: birlik.
vefat: ölüm.
vehim: şüphe.
vicdanen: vicdanca.
vücut: var olma; varlık
zâtî: şahsî, zata ait.

ÜÇÜNCÜ MENBA:

Ruh; zîhayat, zîşuur, nuranî vücud-u haricî giydirilmiş, cami, hakikattar, külliyyet kesb etmeye müstait bir kanun-u emrîdir. Hâlbuki, en zayıf olan kavanin-i emriye, sebat ve bekaya mazhardırlar. Çünkü, dikkat edilse, maruz-u tagayyür olan bütün nevilerde birer hakikat-i sabite vardır ki, bütün tagayyürat ve inkılâbat ve etvar-ı hayat içinde yuvarlanarak suretler değiştirip, ölmeyerek, yaşayarak bâkî kalıyor.

İşte, her bir şahs-ı insanî, mahiyetinin camiiyetiyle ve küllî şuuruyla ve umumî tasavvuratiyla, bir şahıs iken, bir nevi hükmüne geçmiştir. Bir nev'e gelen ve cari olan kanun, o şahs-ı insanîde dahi caridir.

Madem Fâtır-ı Zülcelâl, insanı cami bir âyine ve küllî bir ubudiyetle ve ulvî bir mahiyetle yaratmıştır; her fertteki hakikat-i ruhiye, yüz binler suret değiştirse, izn-i Rabbanî ile ölmeyecek, yaşayarak, geldiği gibi gidecek. Öyle ise, o şahs-ı insanînin hakikat-i zîşuuru ve unsur-u zîhayatı olan ruhu dahi, Allah'ın emriyle, izniyle ve ibkasıyla, daima bâkîdir.

DÖRDÜNCÜ MENBA:

Ruha bir derece müşabih ve ikisi de âlem-i emirden ve iradeden geldiklerinden, mastar itibarıyla ruha bir derece muvafık, fakat yalnız vücud-u hissî olmayan nevilerde hükümran olan kavanine dikkat edilse ve o namuslara bakılsa görünür ki, eğer o kanun-u emrî, vücud-u haricî

âlem-i emir: Cenab-ı Hakkın değişmeyen sabit hakikatler şeklinde devam eden kanunları âlemi.
âyine: ayna.
bâkî: ebedî, daimî.
beka: kalıcılık, devamlılık.
camî: kapsamlı, birçok şeyi içine alan.
camiiyet: toplayıcı, kapsamlılık.
cari: geçerli.
etvar-ı hayat: hayat tavırları, yaşayış tarzları.
Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.
fert: kişi.
hakikat: gerçek.
hakikat-i ruhiye: ruhun gerçeği.
hakikat-i sabit: sabit ve değişmez gerçek.
hakikat-i zîşuur: bilinç sahibi gerçek.
hükümran: hükmü geçen, hükmeden.
ibka: sonsuz ve kalıcı hâle getirme.
inkılâbat: inkılâplar, değişmeler.
irade: dileme.
izn-i Rabbanî: Allah'ın izni.
kanun-u emir: emir âlemine ait, emreden kanun.
kavanin: kanunlar, yasalar.
kavanin-i emriye: Cenab-ı Hakkın doğrudan emrinden gelerek vasıtasız işleyen kanunları.
kesb: kazanma.
küllî: büyük ve kapsamlı.
külliyet: bütünlük.
mahiyet: nitelik, özellik, iç yüz.
maruz-u tagayyür: başkalaşmaya ve değişmeye maruz.
mastar: kaynak, temel.
mazhar: sahip olma.
muvafık: uygun.
müstait: kabiliyetli kimse, zeki

ve akıllı.
müşabih: benzeyen.
nevi: çeşit, tür, cins.
nuranî: nurlu.
ruh: can, öz benlik.
sebat: sabit duma.
suret: şekil, biçim; görüntü.
şahs-ı insanî: insan şahsı.

şuur: idrak, bilinç.
tagayyürat: başkalaşmalar, değişmeler.
tasavvurat: düşünceler, hayaller.
ubudiyet: kulluk.
ulvî: yüce.
umumî: genel, bütün.

unsur-u zîhayat: hayat sahibi, canlı unsur.
vücud-u haricî: maddî vücut, beden; dışı ait.
vücud-u hissî: his ile bilinen vücut, ruh taşıyan varlık.
zîhayat: hayat sahibi.
zîşuur: şuurulu, anlayış sahibi.

giyse idi, o nevilere birer ruhu olurdu. Hâlbuki, o kanun daima bâkîdir, daima müstemir, sabittir; hiçbir tagayyûrat ve inkılâbat, o kanunların vahdetine tesir etmez, bozmaz. Meselâ, bir incir ağacı ölse, dağılsa, onun ruhu hükmünde olan kanun-u teşekkülâtı, zerre gibi bir çekirdeğinde ölmeyerek bâkî kalır.

İşte, madem en adî ve zayıf emrî kanunlar dahi böyle beka ile, devam ile âlâkardır; elbette ruh-u insanî, değil yalnız beka ile, belki ebedülâbâd ile âlâkadar olmak lâzım gelir. Çünkü, ruh dahi Kur'ân'ın nassı ile, ¹ **قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي** ferman-ı celili ile âlem-i emirden gelmiş bir kanun-u zîşuur ve bir namus-u zîhayattır ki, kudret-i ezeliye ona vücud-u haricî giydirmiş.

Demek, nasıl ki sıfat-ı iradeden ve âlem-i emirden gelen şuursuz kavanin, daima veya ağıleben bâkî kalıyor; aynen onların bir nevi kardeşi ve onlar gibi sıfat-ı iradenin tecellisi ve âlem-i emirden gelen ruh, bekaya mazhar olmak daha ziyade kat'îdir, lâyıktır. Çünkü, zîvücuttur, hakikat-i hariciye sahibidir. Hem, onlardan daha kavidir, daha ulvîdir; çünkü, zîşuurdur. Hem, onlardan daha daimîdir, daha kıymettardır; çünkü, zîhayattır.

İkinci Esas

•• Saadet-i ebediyeye muktazi vardır; ve o saadeti verecek Fail-i Zülcelâl de muktedirdir.

•• Hem, harab-ı âlem, mevt-i dünya mümkündür; hem vaki olacaktır.

Fail-i Zülcelâl: büyüklük ve hasmet sahibi olan yaratan, Allah.
ferman-ı celil: Cenab-ı Allah'ın yücelerden gelen fermanı.
hakikat-i hariciye: dışa yansıyan, görünen bir gerçek.
harab-ı âlem: dünyanın yıkımı.
hükmünde: yerinde, değerinde.
inkılâbat: inkılâplar, değişmeler.
kanun-u teşekkülât: şekillenme, meydana geliş kanunu.
kanun-u zîşuur: şuur sahipleri için işleyen kanunu.
kat'i: kesin.
kavanin: kanunlar, yasalar.
kavi: kuvvetli.
kudret-i ezeliye: başı sonu olmayan sonsuz ilâhî kudret, kuvvet.
kıymettar: kıymetli, değerli.
mazhar: erişme, sahip olma.
mevt-i dünya: dünyanın ölümü.
muktazi: gerekçe, icap ettiren.
muktedir: gücü yeten, iktidar sahibi.
müstemir: devamlı, yerleşmiş.
namus-u zîhayat: canlılara mahsus işleyen kanun-u ilâhî.
nâs: Kur'ân'ın açık ve kesin hükümü.
nevi: çeşit; cins.
Rab: besleyen, yetistiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden, Allah.
ruh: can, öz benlik.
ruh-u insanî: insan ruhu.
saadet: mutluluk.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
sıfat-ı irade: Cenab-ı Hakkın emir ve iradesini bildiren, Allah'ın dilemesini gösteren hâl ve keyfiyet.
şuur: idrak, bilinç.
tagayyûrat: başkalaşmalar, değişmeler.
tecelli: yansıma, görünme, parlıt.
tesir: etki.
ulvî: yüce, yüksek.
vahdet: birlik.
vaki: vuku bulan, olan.
vücud-u haricî: maddî vücut, beden.
zerre: maddenin en küçük parçası, atom.
zîhayat: hayat sahibi.
zîşuur: şuurlu, anlayış sahibi.
zîvücud: vücut sahibi.
ziyade: çok, fazla.

1. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. (İsra Suresi: 85.)

adi: basit, sıradan.
ağıleben: çoğunlukla.
alâka: ilgi.
âlâkadar: ilgili, bağlı.

âlem-i emir: Cenab-ı Hakkın değişmeyen sabit hakikatler şeklinde devam eden kanunları âlemi.
bâkî: ebedî, daimî.

beka: kalıcılık, devamlılık.
daimî: sürekli, devamlı.
ebedülâbâd: ebedî hayat, sonsuzluk.
emrî: emirle ilgili, emre ait.

•• Yeniden ihya-i âlem ve haşır, mümkündür; hem vaki olacaktır.

İşte bu altı meseleyi, birer birer, akli ikna edecek muhtasar bir tarzda beyan edeceğiz. Zaten Onuncu Sözde, kalbi iman-ı kâmil derecesine çıkaracak derecede bürhanlar zikredilmiştir. Şurada ise, yalnız akli ikna edecek, susturacak, Eski Said'in *Nokta* risalesindeki beyanatı tarzında bahsedeceğiz.

Evet, saadet-i ebediyeye muktazi mevcuttur. O muktazinin vücuduna delâlet eden bürhan-ı kat'î On Menba ve Medardan süzülen bir hadsdır.

Birinci Medar: Dikkat edilse, şu kâinatın umumunda bir nizam-ı ekmel, bir intizam-ı kasî vardır. Her cihette reşahat-ı ihtiyar ve lemaat-ı kasî görünür. Hatta, her şeyde bir nur-u kasî, her şe'nde bir ziya-i irade, her harekette bir lem'a-i ihtiyar, her terkipte bir şule-i hikmet, semeratının şahadetiyle nazar-ı dikkate çarpıyor.

İşte, eğer saadet-i ebediye olmazsa, şu esaslı nizam, bir suret-i zaife-i vâhiyeden ibaret kalır; yalancı, esassız bir nizam olur. Nizam ve intizamın ruhu olan maneviyat ve revabit ve nisep, heba olup gider.

Demek, nizamı nizam eden, saadet-i ebediyedir. Öyle ise, nizam-ı âlem, saadet-i ebediyeye işaret ediyor.

İkinci Medar: Hilkat-i kâinatta bir hikmet-i tamme görünüyor.

beyan: açıklama.
beyanat: açıklamalar.
bürhan-ı kat'î: kesin delil.
cihet: yön, taraf.
delâlet: delil olma, işaret etme.
esas: asıl, temel.
hads: güçlü sezgi, sezış.
haşır: öldükten sonra ahirette tekrar diriltilip Allah'ın huzurunda toplanma.
heba: harcama, boşa gitme.
hikmet-i tamme: her şeyin bir maksat ve gayeyle yaratılmış olması.
hilkat-i kâinat: kâinatın yaratılışı.
ibaret: oluşun, müteşekkil.
ihya-i âlem: âlemin yeniden dirilmesi.
iman-ı kâmil: mükemmel, kusursuz iman.
intizam: düzenlilik.
intizam-ı kasî: özellikle ve kasıtlı yapılmış bir düzenleme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kasî: bilerek yapma.
lemaat-ı kasî: amaç ve hedef parıtılan.
lem'a-i ihtiyar: irade ve dileme parıtılan.
maneviyat: manevî âleme ait olan şeyler.
medar: kaynak, sebep, yörlünge.
menba: kaynak.
mevcut: var olma.
muhtasar: kısaca, özet.
muktazi: icap ettiren, gerektiren.
nazar-ı dikkat: dikkatli bakış, ilgi, merak.
nisep: nispetler, bağlar.
nizam: düzen; düzgünlük.

nizam-ı âlem: Cenab-ı Hakkın kâinata koymuş olduğu düzen, dünya düzeni.
nizam-ı ekmel: en mükemmel ve eksiksiz düzen.
nur-u kasî: amaç ve hedef nuru, ışığı.
reşahat-i ihtiyar: irade ve di-

leme sızıntıları.
revabit: rabitalar, bağlar.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
semerat: meyveler, neticeler.
suret-i zaife-i vâhiye: zayıf ve esassız görüntü.
şahadet: şahitlik, tanıklık.

şe'n: hâl, durum, iş.
şule-i hikmet: hikmet ışıltısı, gaye ateşi.
terkip: sentez, birleştirme.
umum: genel.
vaki: vuku bulan, olan.
vücut: varlık.
ziya-i irade: dilek, irade ışığı.

Evet, inayet-i ezeliyenin timsali olan hikmet-i İlâhiye, kâinatın umumunda gösterdiği maslahatların riyeti ve hikmetlerin iltizamı lisanı ile, saadet-i ebediyeyi ilân eder. Çünkü, saadet-i ebediye olmazsa, şu kâinatta bilbedahe sabit olan hikmetleri, faydaları, mükâbere ile inkâr etmek lâzım gelir. Onuncu Sözün Onuncu Hakikati bu hakikati güneş gibi gösterdiğinden, ona iktifaen burada ihtisar ederiz.

Üçüncü Medar: Akıl ve hikmet ve istikra ve tecrübenin şahadetleri ile sabit olan hilkat-i mevcudattaki adem-i abesiyet ve adem-i israf, saadet-i ebediyeye işaret eder.

Fitratı israf ve hilkatte abesiyet olmadığına delil, Sâni-i Zülcelâl'in her şeyin hilkatinde en kısa yolu ve en yâkın ciheti ve en hafif sureti ve en güzel keyfiyeti ihtiyar ve intihap etmesidir ve bazen bir şeyi, yüz vazife ile tavzif etmesidir ve bir ince şeye bin meyve ve gayeleri takmasıdır. Madem israf yok ve abesiyet olmaz; elbette saadet-i ebediye olacaktır. Çünkü, dönmek üzere adem, her şeyi abes eder; her şey israf olur.

Umum fitratı, ezcümle insanda, fenn-i menafiülaza şahadetiyle sabit olan adem-i israf gösteriyor ki, insanda olan hadsiz istidadat-ı maneviye ve nihaysiz âmâl ve efkâr ve müyûlât dahi israf edilmeyecektir. Öyle ise, insandaki o esaslı meyl-i tekemmül, bir kemalin vücudunu gösterir ve o meyl-i saadet, saadet-i ebediyeye namzet olduğunu kat'î olarak ilân eder. Öyle olmazsa, insanın mahiyet-i hakikiyesini teşkil eden o esaslı maneviyat,

abes: boş, saçma.
abesiyet: gayesizlik, faydasız ve boş olma.
adem: yokluk.
adem-i abesiyet: boş ve anlamsız olmama.
adem-i israf: israfın olmaması.

âmâl: emeller, arzular.
bilbedahe: aşikâr olarak.
cihet: yön, taraf.
delil: kanıt, şahit.
efkâr: fikirler, görüşler.
esas: asıl, kaide; temel, gerek.

fenn-i menafiülaza: insan organlarının neye yaradığını araştırılan ilim.
fitrat: yaratılış.
gaye: maksat.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: gerçek.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratılması.
hikmet-i İlâhiye: Allah'ın her şeyi bir sebep ve gayeye yönelik olarak, anlamlı ve yerli yerinde yaratması.
hilkat: yaratılış.
hilkat-i mevcudat: mevcudatın, varlıkların yaratılışı.
ihtisar: kısaltma, sınırlama.
ihtiyar: seçme, tercih, irade.
iktifaen: yeterli görerek.
iltizam: gerekli görme.
inayet-i ezeliye: varlığının başlangıcı olmayan Allah'ın inayeti, yardımı.
inkâr: kabul ve tasdik etmeme, inanmama.
intihap: seçme.
israf: savurganlık.
istidadat-ı maneviye: manevî duygular, kabiliyetler.
istikra: bir şeyin peşine düşüp iyice araştırma.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kat'î: kesin.
kemal: olgunluk.
keyfiyet: hâl, durum.
lisan: dil.
mahiyet-i hakikiye: gerçek mahiyet, gerçek özellik.
maneviyat: moral kuvveti, yürek gücü.
maslahat: fayda, gaye.
medar: kaynak, sebep, yörünge.
meyl-i saadet: mutlu yaşamaya olan meyl ve istek.
meyl-i tekemmül: mükemmelleşme eğilimi.
mükâbere: büyüklük taslayarak doğruyu kabul etmeme.
müyûlât: meyiller, istekler.
namzet: aday.
nihayetsiz: sonsuz.
riayet: uyma, gözetme.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.
suret: biçim, şekil.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
tavzif: vazifelenendirme.
teşkil: şekillenme, meydana getirme.
timsal: suret, görüntü.
umum: bütün, genel.
vazife: ödev, görev.
vücut: varlık.

o ulvî âmâl, hikmetli mevcudatın hilâfına olarak, israf ve abes olur, kurur, hebaen gider. Şu hakikat, Onuncu Sözü'nün On Birinci Hakikatinde ispat edildiğinden kısa kesiyoruz.

Dördüncü Medar: Pek çok nevilerde, hatta gece ve gündüzde, kış ve baharda ve cev-v-i havada, hatta insanın şahıslarında, müddet-i hayatında değiştirdiği bedenler ve mevte benzeyen uyku ile haşir ve neşre benzer birer nevi kıyamet, bir kıyamet-i kübranın tahakkukunu ihsas ediyor, remzen haber veriyorlar.

Evet, meselâ haftalık bizim saatimizin saniye ve dakika ve saat ve günlerini sayan çarklarına benzeyen, Allah'ın, dünya denilen büyük saatindeki yevm, sene, ömr-ü beşer, deveran-ı dünya, birbirine mukaddeme olarak, birbirinden haber veriyor; döner, işlerler. Geceden sonra sabahı, kıştan sonra baharı işledikleri gibi; mevttten sonra subh-u kıyamet, o destgâhtan, o saat-i uzmadan çıkacağını remzen haber veriyorlar.

Bir şahsın müddet-i ömründe başına gelmiş birçok kıyamet çeşitleri vardır. Her gece bir nevi ölmekle, her sabah bir nevi dirilmekle emarat-ı haşri gördüğü gibi, beş altı senede bilittifak bütün zerratını değiştirerek, hatta bir senede iki defa tedricî bir kıyamet ve haşir taklidini görmüş. Hem, hayvan ve nebat nevilerinde üç yüz binden ziyade haşir ve neşir ve kıyamet-i nev'iyeyi her baharda müşahede ediyor. İşte, bu kadar emarat ve işaret-ı haşriye ve bu kadar alâmat ve rumuzat-ı neşriye, elbette

abes: boş, saçma.
alâmat: belirtiler, işaretler.
âmâl: emeller, arzular.
beden: vücut.
bilittifak: el birliğiyle, oy birliğiyle.
cev-v-i hava: hava boşluğu.
destgâh: kuvvet eli, tezgâh.
deveran-ı dünya: dünyanın dönmesi.
emarat: emareler, belirtiler.
emarat-ı haşir: yeniden dirilmenin emareleri.
hakikat: gerçek.
haşir: dirilip, toplanma; tekrar dirilme.
hebaen: boşu boşuna.
hikmet-i ilâhiye: Allah'ın her şeyi bir sebep ve gayeye yönelik olarak, anlamlı ve yerli yerinde yapması, ilâhî hikmet.
hilâf: zıt, aykırı.
ihsas: bildirme, hissettirme.
ispat: kanıt.
israf: savurganlık.
işarat-ı haşriye: haşri ispat eden işaret ve deliller.
kıyamet: dünyanın sonu, varlığın bozulup dağılması.
kıyamet-i kübra: en büyük kıyamet.
kıyamet-i nev'iyeye: bir tür ve cinsin ölüp dirilmesi.
medar: kaynak, sebep, yörünge.
mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.
mevt: ölüm.
mukaddeme: başlangıç, giriş.
müddet-i hayat: ömür, yaşam

süresi.
müddet-i ömür: yaşam süresi.
müşahede: şahit olma, gözleme.
nebat: topraktan biten, yetişen her türlü şey, bitki.
neşir: yayma.

nevi: çeşit, tür, cins.
ömr-ü beşer: insan ömrü.
remiz: işaret.
rumuzat-ı neşriye: yeniden dirilişe işaret eden deliller.
saat-i uzma: en büyük saat.
subh-u kıyamet: kıyametten sonraki sabah.

tahakkuk: gerçekleşme.
tedrici: yavaş yavaş, derece derece.
ulvi: yüce.
yevm: gün.
zerrat: zerreler, atomlar.
ziyade: çok, fazla.

kiyamet-i kübranın tereşşuhatı hükmünde, o haşre işaret ediyorlar.

Bir Sâni-i Hakîm tarafından nevilerde böyle kıyamet-i nev'iyeyi, yani bütün nebatat köklerini ve bir kısım hayvanları aynen baharda ihya etmek ve yaprakları ve çiçekleri ve meyveleri gibi sair bir kısım şeyleri aynıyla değil, misliyle iade ederek bir nevi haşir ve neşir yapmak, her bir şahs-ı insanîde kıyamet-i umumiye içinde bir kıyamet-i şahsiyeye delil olabilir. Çünkü, insanın bir tek şahsı, başkasının bir nev'i hükmündedir. Zira fikir nuru, insanın âmâlîne ve efkârına öyle bir genişlik vermiş ki, mazi ve müstakbeli ihata eder; dünyayı dahi yutsa tok olmaz. Sair nevilerde fertlerin mahiyeti cüz'iyedir, kıymeti şahsiyedir, nazarı mahduttur, kemali mahsurdur, lezzeti ve elemi anîdir. Beşerin ise mahiyeti ulviyedir, kıymeti galiyedir, nazarı âmmîdir, kemali hadsizdir, manevî lezzeti ve elemi kısmen daimîdir. Öyle ise, bilmüşahede sair nevilerde tekerrür eden bir çeşit kıyametler, haşirler, şu kıyamet-i kübra-i umumiyede her şahs-ı insanî aynıyla iade edilerek haşredilmesine remzeder, haber verir. Onuncu Sözün Dokuzuncu Hakikatinde iki kere iki dört eder derecesinde kat'iyet ile ispat edildiğinden, burada ihtisar ederiz.

Beşinci Medar: Beşerin cevher-i ruhunda derç edilmiş gayrimahdut istidadat ve o istidadatta mündemiç olan gayrimahsur kabiliyetler ve o kabiliyetlerden neş'et eden hadsiz meyiller ve o hadsiz meyillerden hâsıl olan nihayetsiz emeller ve o nihayetsiz emellerden tevellüt

âmâl: emeller, arzular.
âmm: umumî, genel.
beşer: insan.
bilmüşahede: görür şekilde.
cevher-i ruh: ruhun aslı, hakikati.
cüz'i: pek az, kıymetsiz.
daimi: sürekli.

derç: yerleştirilme.
efkâr: fikirler, görüşler.
elem: üzüntü, acı.
emel: şiddetli arzu, hırs.
fert: kişi.
galiye: çok, fazla, pahalı.
gayrimahdut: had konulmayan, sınırsız.

gayrimahsur: sınırlanmamış, kuşatılmamış.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: gerçek.
hâsıl: meydana gelen.
haşir: diriliş, dirilme.
hükmünde: değerinde.
iade: geri verme.

ihata: sarma, kuşatma.
ihtisar: kısaltma, özetleme.
ihya: canlandırma, diriltme.
istidadat: kabiliyetler, yetenekler.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kat'iyet: kesinlik.
kemal: olgunluk.
kısmen: kısmî olarak.
kiyamet: bir takım canlı türlerin yok olması.
kiyamet-i kübra: en büyük kıyamet.
kiyamet-i kübra-i umumiye: umumî olan büyük kıyamet.
kiyamet-i nev'iyeye: tür ve nevilere kıyameti.
kiyamet-i şahsiye: şahsın, kişinin kıyameti.
kiyamet-i umumiye: genel, her şeyi içine alan kıyamet.
kiymet: değer, paha.
kiymet-i şahsiye: şahsî kıymetler, değerler.
mahdut: sınırlanmış.
mahiyet: asıl, esas, iç yüz; kapalısite.
mahsur: kuşatılmış, sınırlanmış.
manevî: manaya ait.
mazi: geçmiş zaman.
medar: kaynak, sebep, yörünge.
mevil: ilgi, eğilim.
mündemiç: bir şeyin içine konulmuş veya sarılmış.
müstakbel: gelecek zaman.
nazar: bakma, bakış.
nebatat: bitkiler.
neş'et: meydana gelme, doğma.
neşir: yayma.
nev'i: çeşit, tür, cins.
nihayetsiz: sonsuz.
nur: aydınlık.
remiz: işaret.
sair: diğer.
Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan, Allah.
shahs-ı insanî: insanın kendisi.
tekerrür: tekrarlanma.
tereşşuhat: damlamalar, sızıntılar.
tevellüt: doğma, doğum.
ulviye: yüce.

ahiret: öbür dünya.
âlem-i şâhadet: gözle gördüğü-
müz.
âsâr: eserler.
aşk: aşın sevgi.
belâ: musibet, keder, sıkıntı.
beşer: insan.
bilbedahe: açıktan, aşikâr.
bizzarure: ister istemez, mecbu-
ren.
cilve: yansıma, görünme.
dair: ait, ilgili.
efkâr: fikirler, görüşler.
ehl-i tahkik: gerçeği araştıranlar.
farz etmek: var saymak.
fırak-ı ebedî: ebedî, sonsuz ayrı-
lık.
fitrat: yaratılış.
gaye: maksat, amaç.
gayrimütenahi: sonsuz, nihayet-
siz.
hads-i kat'î: sezgi, elde edilen ke-
sin bilgi.
hakikat: gerçek.
hakikat-i sabite: sabit ve değiş-
mez gerçek.
halâs: kurtuluş, kurtarma.
hâsî: meydana gelen.
hayat-ı insaniye: insan hayatı.
hicran-ı lâyezaliye: yok olmayan
ayrılık acısı.
illet: hastalık.
incirar: sonuçlanma.
kâinat: evren, yaratılmış olan
şeylerin tamamı.
kat'î: kesin.
lâtif: hoş, güzel.
leziz: lezzetli.
meşhut: görünen, bilinen.
mevcudat: var olan her şey,
mahlûklar.
meyl: meyil, ilgi, eğilim.
muhabbet: sevgi.
muhakkak: doğruluğu kesinleş-
miş, şüphesiz, mutlak.
musibet: felâket, belâ.
müteveccih: yönelen.
netice: sonuç.
nikmet: şiddetli ceza, azap.
nimet: iyilik, lütuf, ihsan, bağış.
nuranî akıl: nurlu, aydınlanmış
akıl.
Rahman-ı Rahîm: Rahman ve
Rahîm olan Allah.
rahmet: acıma, merhamet etme,
şefkat gösterme.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz
rahmeti.
re's: baş, kafa.

eden gayrimütenahi efkâr ve tasavvurat-ı insaniye, şu âlem-i şâhadetin arkasında bulunan saadet-i ebediye elini uzatmış, ona gözünü dikmiş, o tarafa müteveccih olmuş olduğunu ehl-i tahkik görüyor.

İşte hiç yalan söylemeyen fıtrat ve fıtrattaki şu kat'î ve şedit ve sarsılmaz meyl-i saadet-i ebediye, saadet-i ebedi-
yenin tahakkukuna dair vicdana bir hads-i kat'î veriyor. Onuncu Sözün On Birinci Hakikati, bu hakikati gündüz gibi gösterdiğinden kısa kesiyoruz.

Altıncı Medar: Rahman-ı Rahîm olan şu mevcudatın Sâni-i Zülcemal'inin rahmeti, saadet-i ebediye gösteri-
yor. Evet, nimeti nimet eden, nimeti nikmetlikten halâs eden ve mevcudatı, firak-ı ebedîden hâsıl olan vaveylâ-
lardan kurtaran saadet-i ebediye, o rahmetin şe'nin-
dendir ki, beşerden esirgemesin. Çünkü, bütün nimetle-
rin re'si, reisi, gayesi, neticesi olan saadet-i ebediye ve-
rilmese, dünya öldükten sonra ahiret suretinde dirilmez-
se, bütün nimetler nikmetlere tahavvül ederler. O tahav-
vül ise, bilbedahe ve bizzarure ve umum kâinatın şaha-
detiyle, muhakkak ve meşhut olan rahmet-i İlâhiyenin
vücudunu inkâr etmek lâzım gelir. Hâlbuki, rahmet, gü-
neşten daha parlak bir hakikat-i sabitedir.

Bak, rahmetin cilvelerinden ve lâtif âsârından olan aşk ve şefkat ve akıl nimetlerine dikkat et. Eğer firak-ı ebedî ve hicran-ı lâyezaliye, hayat-ı insaniye incirar edeceğini farz etsen, görürsün ki; o lâtif muhabbet, en büyük bir musibet olur, o leziz şefkat en büyük bir illet olur, o nura-
nî akıl en büyük bir belâ olur. Demek, rahmet (çünkü

saadet-i ebediye: sonsuz
mutluluk.
Sâni-i Zülcemal: sonsuz gü-
zellik sahibi ve her şeyi sa-
natla yapan Allah.
suret: şekil, biçim.
şâhadet: şahitlik, tanıklık.
şedit: şiddetli.

şefkat: acıyarak ve esirgeye-
rek sevmek, sevecenlik.
şe'n: özellik, belirleyici nitelik,
gerek.
tahakkuk: gerçekleşme.
tahavvül: değişme, başkalaş-
ma..
tasavvurat-ı insaniye: insa-

nın fikir ve düşünceleri.
umum: bütün, genel.
vaveylâ: çığlık, feryat.
vicdan: insanda iyiyi kötü-
den, hayrı şerden ayırt etme-
ye yardımcı olan ahlâkî duy-
gu.
vücut: varlık.

rahmettir) hicran-ı ebedîyi muhabbet-i hakikiyeye karşı çıkaramaz. Onuncu Sözün İkinci Hakikati, bu hakikati gayet güzel bir surette gösterdiğinden, burada ihtisar edildi.

Yedinci Medar: Şu kâinatta görünen ve bilinen bütün letaif, bütün mehasin, bütün kemalât, bütün incizabat, bütün iştihak, bütün terahhumat birer manadır, birer mazmundur, birer kelime-i maneviyedir ki; şu kâinatın Sâni-i Zülcelâl'inin lütuf ve merhametinin tecelliyatını, ihsan ve kereminin cilvelerini bizzature, bilbedahe kalbe gösterir, aklın gözüne sokuyor.

Madem şu âlemde bir hakikat vardır; bilbedahe hakikî rahmet vardır. Madem hakikî rahmet vardır; saadet-i ebediye olacaktır. Onuncu Sözün Dördüncü Hakikati, İkinci Hakikati ile beraber şu hakikati gündüz gibi aydınlatmıştır.

Sekizinci Medar: İnsanın fitrat-ı zîşuuru olan vicdanı saadet-i ebediyeye bakar, gösterir. Evet, kim kendi uyanık vicdanını dinlerse, “Ebed, ebed!” sesini işitecektir. Bütün kâinat o vicdana verilse, ebede karşı olan ihtiyacının yerini dolduramaz. Demek, o vicdan, o ebed için mahlûktur. Demek, bu vicdanî olan incizap ve cezbe, bir gaye-i hakikiyenin ve bir hakikat-i cazibedarın yalnız cezbî ile olabilir. Onuncu Sözün On Birinci Hakikatinin hatimesi bu hakikati göstermiştir.

Dokuzuncu Medar: Sadık, masduk, musaddak olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâmın ihbardır.

âlem: dünya.
aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.
bilbedahe: apaçık.
bizzature: mecburen.
cezp: kendine doğru çekme, kapılma.

ebed: sonu olmayan, sonsuzluk, daimilik.
fitrat-ı zîşuur: şuurlu yaratılış.
gaye-i hakikiye: gerçek gaye, amaç.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek

hakikat-i cazibedar: çekici hakikat, cazibeli gerçek.
hakiki: gerçek.
hatime: son, son söz, sonuç.
hicran-ı ebedi: sonsuz ayrılık.
ihbar: haber verme, bildirme.
ihsan: lütuf, bağış, yardım.
ihtisar: kısaltma, özetleme.

incizabat: kapmalar, çekmeler.
incizap: cezp edilme, çekilme.
iştihak: istek ve arzular, şevklilik.
kâinat: evren, bütün âlemler, varlıklar, yaratılmış her şey.
kelime-i maneviye: manevî kelime.
kemalât: mükemmellikler, olgunluklar.
kerem: cömertlik, ikram.
letaif: güzel ve hoş şeyler.
lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ihsan, kerem.
mahlûk: yaratılmış, yaratık.
mana: anlam.
masduk: tasdik eden, doğrulayan.
mazmun: nükteli, sanatlı, ince ve güzel söz.
medar: sebep, yörünge, kaynak.
mehasin: güzellikler iyilikler.
merhamet: acıma, şefkat gösterme, koruma.
muhabbet-i hakikiye: gerçek muhabbet, hakikî şefkat.
Muhammed-i Arabî: Arapların içinden çıkan Peygamberimiz Hazret-i Muhammed.
musaddak: tasdik edilmiş, doğrulanmış.
rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
sadık: doğru, gerçek.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.
suret: şekil, biçim.
tecelliyat: tecelliler, ilâhî icraatın yansımaları.
terahhumat: şefkat ve merhamet etmeler, acımlar.
vicdan: insanda iyiyi kötünden, hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı olan ahlâkî duygu.
vicdani: ahlâkî ve kalbî his ile ilgili.

aleyhimüsselâm: Allah onlara selâm etsin.

asır: yüzyıl.

ayat: Kur'an ayetleri.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

berahin-i aklıye-i kat'iye: kesin akli deliller.

delil-i adalet: adaletle iş görüldüğüne delil ve ispat.

enbiya: nebiler, peygamberler.

enva-ı i'caz: mu'cizelik türleri.

evliya: erenler, velîler, Allah dostları.

ezcümle: sonuç olarak, neticede.

hakikat: gerçek.

haşir: öldükten sonra ahirette tekrar dirilip toplanma.

haşr-i cismanî: cisimle, cesetle dirilme.

i'caz: mu'cize oluş.

icma: oy birliği, fikir birliği.

ihbarat-ı kat'iye: yalanlanmasa mümkün olmayan haberler.

kelâm: söz, konuşma.

keşşaf: keşfeden.

Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıklamaıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim.

kiyas-ı temsili: temsile dayanan kıyas.

medar: kaynak.

miftah: açan alet, anahtar.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

muhafaza: koruma.

mükerreren: tekrar olarak, tekrar be tekrar.

nazar: görüş, dikkat.

nazar-ı beşer: insanî bakış.

nefs-i ihbar: doğru haber vermesi.

remz-i hikmet-i kâinat: kâinatın yaratılmasındaki gaye ve fayda, kâinattaki hikmetin işareti.

saadet: mutluluk.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

sair: diğer, başka.

suret: şekil, biçim.

tazammun: içine alma, ihtiva etme.

tefek্কür: derin düşünme.

temerküz: bir merkezde toplanma.

tevatür: hadis rivayeti bakımından yalan söylemelerini aklın ka-

Evet, o Zatın (a.s.m.) sözleri, saadet-i ebediyenin kapılarını açmıştır ve Onun (a.s.m.) kelâmları, saadet-i ebediyeye karşı birer penceredir. Zaten bütün enbiyanın (aleyhimüsselâm) icmasını ve bütün evliyanın tevatürünü elinde tutmuş, bütün kuvvetiyle bütün davaları tevhid-i İlâhîden sonra şu haşir ve saadet noktasında temerküz ediyor. Acaba, şu kuvveti sarsacak bir şey var mıdır? Onuncu Sözün On İkinci Hakikati, şu hakikati pek zahir bir surette göstermiştir.

Onuncu Medar: On üç asırda yedi vecihle i'cazını muhafaza eden ve Yirmi Beşinci Sözde ispat edildiği üzere, kırk adet enva-ı i'cazıyla mu'cize olan Kur'an-ı Mu'cizülbeyan'ın ihbarat-ı kat'iyesidir.

Evet, o Kur'an'ın nefsi ihbarı, haşr-i cismanînin keşşafıdır ve şu tılsım-ı muğlâk-ı âlemin ve şu remz-i hikmet-i kâinatın miftahıdır. Hem o Kur'an-ı Mu'cizülbeyan'ın tazammun ettiği ve mükerreren tefekküre emredip nazara vazeylediği berahin-i aklıye-i kat'iye, binlerdir.

Ezcümle, bir kıyas-ı temsiliyi tazammun eden, ¹ وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ve ² قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَ أَوَّلَ مَرَّةٍ bir delil-i adalete işaret eden, ³ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ gibi pek çok ayat ile haşr-i cismanîdeki saadet-i ebediyeyi gösterecek pek çok dürbünleri, nazar-ı beşerin dikkatine vazetmiştir. Kur'an'ın sair ayetleri ile izah ettiği şu

1. De ki: Onu ilk önce kim yaratmışsa, tekrar o dirilecek. (Yâsin Suresi: 79.)

2. Hâlbuki, O sizi hâlden hâle sokarak yaratmıştır. (Nuh Suresi: 14.)

3. Rabbin ise, kullarına haksızlık edecek değildir. (Fussilet Suresi: 46.)

bullenemeyeceği bir çok kişiler tarafından nakledilen kesin bilgi.

tılsım-ı muğlâk-ı âlem: ev-

rendeki anlaşılması zor sırlar.

vazetme: koyma, yerleştir-

me.

vecih: yön.

zahir: görünen, bilinen.

1 قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ 2 وَقدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا

'deki kıyas-ı temsilînin hulâsasını *Nokta* risalesinde şöyle beyan etmişiz ki:

Vücut-u insan, tavırdan tavra geçtikçe acip ve muntazam inkılâplar geçiriyor. *Nutfe*'den *alaka*'ya, alakadan *mudga*'ya, mudgadan *azm* ve *lâhm*'e, *azm* ve *lâhm*den halk-ı cedide, yani insan suretine inkılâbı gayet dakik düsturlara tâbidir. O tavırların her birisinin öyle kavanin-i mahsus ve öyle nizam-ı muayyene ve öyle harekât-ı muttarıdaları vardır ki, cam gibi, altında bir kasıt, bir irade, bir ihtiyar, bir hikmetin cilvelerini gösterir.

İşte, şu tarzda o vücudu yapan Sâni-i Hakîm, her se-ne bir libas gibi o vücudu değiştirir. O vücudun değiştirmesi ve bekası için inhilâl eden eczaların yerini dolduracak, çalışacak yeni zerrelere gelmesi için bir terkibe muhtaçtır. İşte o beden hücreleri, muntazam bir kanun-u İlâhî ile yıkıldığından, yine muntazam bir kanun-u Rabbanî ile tamir etmek için rızık namıyla bir madde-i lâtifeyi ister ki, o beden uzuvlarının ayrı ayrı hacetleri nispetinde, Rezzak-ı Hakikî, bir kanun-u mahsus ile taksim ve tevzi ediyor.

Şimdi, o Rezzak-ı Hakîm'in gönderdiği o madde-i lâtifenin etvarına bak; göreceksin ki, o maddenin zerratı bir kafil gibi küre-i havada, toprakta, suda dağılmış iken, birden hareket emrini almışlar gibi bir hareket-i kastîyi işmam eden bir keyfiyet ile toplanıyorlar. Güya onlardan

gayet: son derece.

güya: sanki.

hacet: ihtiyaç.

halk-ı cedit: anne karnındaki çocuğun insan suretine döndüğü devre.

harekât-ı muttarı: birbirini düzensiz şekilde izleyen hareketler.

hareket-i kastî: bir yerden ve kastî olarak verilmiş hareket.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki İlâhî gaye, fayda.

hulâsa: özü, esası.

hüceyre: hücrecik, küçük hücre.

ihtiyar: seçme, tercih, irade.

inhilâl: dağılma, bozulma.

inkılâp: değişim, dönüşüm.

irade: dileme.

ışmam: hafif olarak hissetmek.

izah: açıklama yapma.

kafil: guruh, topluluk.

kanun-u İlâhî: İlâhî kanun.

kanun-u mahsus: özel kanun.

kanun-u Rabbanî: Allah'ın koyduğu kanun, Rabbe ait kanun.

kasıt: amaç, hedef.

kavanin-i mahsus: özel kanunlar.

keyfiyet: nitelik, özellik.

küre-i hava: hava küresi.

kıyas-ı temsili: temsile dayanan kıyas.

lâhm: et.

lâhme: et parçası.

libas: elbise, giysi.

madde-i lâfife: ışıık ve aydınlık veren maddeler.

mudga: bir et parçası.

muhtaç: ihtiyacı olan.

muntazam: düzenli.

nispet: oran.

nizam-ı muayyene: belirli düzenlemeler.

Nokta Risalesi: Bediüzzaman Sa'id Nursî'nin küçük bir eseri.

nutfe: döl suyu, sperm.

Rab: Allah, yaratan, idare ve terbiye eden.

Rezzak-ı Hakikî: gerçek rızık veren Allah.

Rezzak-ı Hakîm: bütün mahlûkâtın rızıkını hikmetle veren Allah.

rızık: yiyecek, içecek şey, azık.

Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla yapan ve hikmetle yaratan Allah.

suret: şekil, biçim.

tâbi: boyun eğen, uyan.

taksim: bölme, paylaşırma.

tavir: durum, vaziyet, tutum.

terkip: sentez, birleştirme.

tevzi: paylara ayırma.

uzuv: organ.

vücut-u insan: insan bedeni.

vücut: varlık.

zerrat: zerreler, atomlar.

zerre: çok küçük parça, atom.

1. Hâlbuki, O sizi hâlden hâle sokarak yaratmıştır. (Nuh Suresi: 14.)

2. De ki: Onu ilk önce kim yaratmışsa, tekrar o diriltecek. (Yâsin Suresi: 79.)

acip: tuhaf, şaşılacak şey.

alaka: kan pıhtısı, asılanmış yumurta.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümle-

si.

azm: kemik.

beden: vücut.

beka: kalıcılık, devamlılık.

beyan: açıklama.

düstur: temel prensip, esas.

ecza: cüzler, parçalar.

etvar: hareketler, tavırlar.

her bir zerre bir vazife ile, bir muayyen mekâna gitmek için memurdur gibi gayet muntazam toplanıyorlar.

Hem, gidişatından görünüyor ki, bir Fail-i Muhtar'ın bir kanun-u mahsusı ile sevk edilip, cemadat âleminde mevalide, yani zihayat âlemine girerler.

Sonra, nizamât-ı muayyene ve harekât-ı muttarıda ile ve desatir-i mahsusa ile rızık olarak bir bedene girip, o beden içinde dört matbahta pişirildikten sonra ve dört inkılâbat-ı acibeyi geçirdikten sonra ve dört süzgeçten süzüldükten sonra bedenın aktârına yayılarak, bütün muhtaç olan azaların muhtelif ve ayrı ayrı derece-i ihtiyaçlarına göre, Rezzak-ı Hakikî'nin inayetiyle ve muntazam kanunları ile inkısam ederler.

İşte o zerrattan hangi zerreye bir nazar-ı hikmetle bak-san göreceksin ki, basîrâne, muntazamâne, semîâne, alî-mâne sevk olunan o zerreye, kör ittifak, kanunsuz tesadüf, sağır tabiat, şuursuz esbap, hiç ona karışamaz. Çünkü, her birisi unsur-u muhitten tut, tâ beden hüceyresine kadar hangi tavra girmiş ise, o tavrın kavanin-i muayyenesi ile güya ihtiyaren amel ediyor, muntazaman giriyor. Hangi tabakaya sefer etmiş ise, öyle muntazam adım atıyor ki, bilbedahe bir Saik-i Hakîm'in emri ile gidiyor gibi görünüyor. İşte, böyle muntazam tavırdan tavra, tabakadan tabakaya, git gide hedef-i maksadından ayrılmayarak, tâ makam-ı lâîyığına, meselâ Tevfik'in göz beğine emr-i Rabbanî ile girer, oturur, çalışır. İşte bu hâlde, yani erzaktaki tecelli-i rububiyet gösteriyor ki, iptida

aktâr: her taraf, her yer.
âlem: dünya.
alimâne: bilerek.
amel: fiil, iş.
basîrâne: görerek.
beden: vücut.
bilbedahe: apaçık.
cemadat: cansızlar.
derece-i ihtiyaç: ihtiyaç nispeti.
desatir-i mahsus: özel kurallar.
emr-i Rabbanî: Allah'ın emri.
erzak: yiyecek, içecek.
esbap: sebepler.
fail-i muhtar: istediğini yapan, dileğinde serbest.
gayet: son derece.
gidişat: işlerin gidiş tarzı.
güya: sanki.
harekât-ı muttarıda: birbirini izleyen düzenli hareketler.
hedef-i maksat: ulaşmak istenilen hedef.
hüceyre: hücrecik, küçük hücre.
ihtiyaren: seçerek, arzusuna göre.
inayet: yardım, ihsan, lütuf.
inkılâbat-ı acibe: hayret uyandıracak değişiklikler.
inkısam: bölünme.
iptida: başlangıç.
ittifak: birleşme, birlik.
kanun-u mahsus: özel kanun.
kavanin-i muayyene: belirli kanunlar.
makam-ı lâîyık: lâîyık olduğu makam.
matbah: mutfak.
mekân: yer, ikametgâh.
memur: emir ile hareket eden.
mevalide: üremekle mevcuda katılma.
muhtaç: ihtiyacı olan.
muhtelif: çeşitli, farklı.
muntazaman: düzenli olarak.
muntazamâne: düzenli şekilde.

nazar-ı hikmet: varlıklardaki anlam ve ince sırları araştıran bakış.
nizamât-ı muayyen: belirlenmiş düzenlemeler.
Rezzak-ı hakikî: gerçek rızık verici olan Allah.
rızık: yiyecek, içecek şey,

azık.
Saik-i Hakîm: her şeyi bir hikmet ile sevk eden Allah.
semîâne: işiterek.
şuur: idrak, bilinç.
tabiat: canlı-cansız varlıklar.
tavir: tutum, durum, vaziyet.
tecelli-i rububiyet: rububi-

yetin tecellisi.
unsur-u muhit: geniş alana yayılmış unsurlar.
vazife: görev.
zerrat: zerreler, atomlar.
zerre: maddenin en küçük parçası, atom.
zihayat: hayat sahibi, canlı.

o zerreler muayyen idiler, muvazzaf idiler, o makamlar için namzet idiler. Güya her birisinin alnında ve cephesinde “Filân hüceyrenin rızkı olacak” yazılı gibi bir intizamın vücudu, her adamın alnında kalem-i kader ile rızkı yazılı olduğuna ve rızkı üstünde isminin yazılı olmasına işaret eder.

Acaba mümkün müdür ki, bu derece nihayetsiz bir kudret ve muhit bir hikmet ile rububiyet eden ve zerrattan tâ seyyarata kadar bütün mevcudatı kabza-i tasarrufunda tutmuş ve intizam ve mizan dairesinde döndüren Sâni-i Zülcelâl, neş’e-i uhrayı yapmasın veya yapamasın?

İşte, çok ayat-ı Kur’âniye, şu hikmetli neş’e-i ulâyı nazar-ı beşere vaz ediyor; haşir ve kıyametteki neş’e-i uhra-yı ona temsil ederek, istib’adı izale eder.

Der: ¹ **قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ** Yani, “Sizi hiçten bu derece hikmetli bir surette kim inşa etmiş ise, odur ki, sizi ahirette diriltecektir.”

Hem der ki: ² **وَهُوَ الَّذِي يَدْعُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ** Yani, “Sizin haşirde iadeniz, dirilmeniz, dünyadaki hilka-tinizden daha kolay, daha rahattır.”

Nasıl ki bir taburun askerleri, istirahat için dağılsa, sonra bir boru ile çağrılrsa, kolay bir surette tabur bayrağı altında toplanmaları, yeniden bir tabur teşkil etmekten çok kolay ve çok rahattır; öyle de, bir bedende birbiriyle

hikmet-i ilâhiye: Allah’ın her şeyi bir sebep ve gayeye yönelik olarak, anlamlı ve yerli yerinde yapması.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

hüceyre: hücrecik, küçük hücre.

iade: geri verme.

intizam: düzgünlük.

istib’at: uzak görme.

istirahat: dinlenme.

izale: yok etme, giderme.

kabza-i tasarruf: yönetim eli, idaresi altında olma.

kalem-i kader: kader kalemi, Allah’ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip yazması, takdir etmesi.

kudret: güç, kuvvet.

kıyamet: kâinatın ölümü, dünyanın eceli.

mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.

makam: mevki, yer.

mevcudat: varlıklar.

mizan: denge, ölçü.

muayyen: belirli.

muhit: kuşatan, saran.

muvazzaf: vazifeli.

namzet: aday.

nazar-ı beşer: insanların bakışı.

neş’e-i uhra: ikinci diriliş.

neş’e-i ulâ: ilk yaratılış

nihayetsiz: sonsuz.

rububiyet: Cenab-ı Allah’ın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye ve idare etmesi.

rızık: yiyecek, içecek şey, azık.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.

seyyarat: gezegenler.

suret: şekil, biçim.

tabur: alaydan küçük askerî birlik.

temsil: benzetme.

teşkil: şekillendirme.

vazetmek: koymak, yerleştirmek.

vücut: varlık.

zerrat: zerreler, atomlar.

zerre: maddenin en küçük parçası atom.

1. Yâsin Suresi: 79.

2. Mahlûkatı önce yaratan, sonra tekrar diriltecek olan Odur ki, bu Ona daha kolaydır. (Rum Suresi: 27.)

ahiret: öbür dünya, öteki dünya.

ayat-ı Kur’âniye: Kur’ân’ın ayetleri.

beden: vücut.

cephe: yüz.

güya: sanki.

haşir: kıyametten sonra diriliş.

acbüzzenep: ikinci yaratılış için çekirdek madde; bir tür genetik şifre.

adalet: doğruluk, hakkaniyet.

adalet-i mahza: tam ve mükemmel adalet.

âlem: dünya.

aleyhisselâm: selâm onun üzeri-ne olsun.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

beden-i insanî: insan bedeni.

beşer: insan.

bilbedahe: apaçık olarak.

Buharî: hadis imamı Muhammed bin İsmail Buharî (ö. 256/m. 870).

cevher: esas, maya, öz.

cihetle: sebeple, yönüyle.

dâr-ı dünya: dünya hayatı.

ecza-i esasiye: asıl parçalar.

esas: asıl.

facir: günahkâr.

fiten: fitneler.

gaddar: zulüm, haksızlık.

gayet: son derece.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

Hâlık-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi yaratıcı.

Hazret-i İsrâfil: kıyamette Sur'a üflemekle görevli melek.

hikmet-i İlâhiye: Allah'ın her şeyi bir sebep ve gayeye yönelik olarak, anlamlı ve yerli yerinde yapması; Allah'ın hikmeti.

hikmet-i Rabbaniye: Cenab-ı Hakkın hikmet dairesindeki tedbir, terbiye ve idaresi.

hulâsa: özet.

hüküm: hükmünde, yerinde, değerinde.

icat: var etme, yaratma.

iktiza etme: icap etme, gerekme.

imtizaç: kaynaşma.

intizam: düzgünlük.

istidat: kabiliyet, yetenek.

kâfi: yeterli.

kâinat: evren, varlıklar.

kıyas-ı adlî: adalet ölçüsü, kıyaslanarak yapılan adalet.

lebbeyk: buyurun, emredin, efendim.

mazhar: ayna olma, görünmesi-ne vesile olma.

mazlum: zulme uğramış.

mecma-i aher: ahirette toplanma yeri.

medar: sebep, vesile.

mevcudat-ı âlem: kâinataki varlıklar.

mükâfat: ödül.

münasebet: uygunluk.

münasip: uygun.

mündemîç: saklı bulunan.

müsait: elverişli.

müsavat: eşitlik.

müsavî: eşit, denk.

mütedeyyin: dindar, dine bağlı.

neş'e: yaratılış, diriliş.

nihayet: son derece.

imtizaç ile ünsiyet ve münasebet peyda eden zerrat-ı esasiye, Hazret-i İsrâfil Aleyhisselâmın Sur'u ile Hâlık-ı Zülcelâl'in emrine "Lebbeyk" demeleri ve toplanmaları, aklen birinci icattan daha kolay, daha mümkündür. Hem, bütün zerrelerin toplanmaları, belki lâzım değil; nüveler ve tohumlar hükmünde olan ve hadiste *acbüzzenep*¹ tabir edilen ecza-i esasiye ve zerrat-ı asliye, ikinci neş'e için kâfi bir esastır, temeldir. Sâni-i Hakîm, beden-i insanîyi onların üstünde bina eder.

Üçüncü ayet olan وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ gibi ayetlerin işaret ettikleri kıyas-ı adlînin hulâsası şudur ki:

Âlemde çok görüyoruz ki, zalim, facir, gaddar insanlar gayet refah ve rahatla; ve mazlum ve mütedeyyin adamlar gayet zahmet ve zillet ile ömür geçiriyorlar. Sonra, ölüm gelir, ikisini müsavi kılar. Eğer şu müsavat nihayetsiz ise, bir nihayeti yoksa, zulüm görünür. Hâlbuki, zulümden tenezzühü, kâinatın şahadetiyle sabit olan adalet ve hikmet-i İlâhiye, bu zulmü hiçbir cihetle kabul etmediğinden, bilbedahe bir mecma-ı aheri iktiza ederler ki; birinci, cezasını; ikinci, mükâfatını görsün. Tâ şu intizam-sız, perişan beşer, istidadına münasip tecziye ve mükâfat görüp, adalet-i mahzaya medar ve hikmet-i Rabbaniye-ye mazhar ve hikmetli mevcudat-ı âlemin bir büyük kardeşi olabilsin.

Evet, şu dâr-ı dünya, beşerin ruhunda mündemîç olan hadsiz istidatların sümbüllemesine müsait değildir. Demek, başka âleme gönderilecektir. Evet, insanın cevheri

1. Buharî, Tefsir: 39; Müslim, Fiten: 141-143; Ebu Davud, Sünnet: 22; İbni Mâce, Züht: 32.

2. Rabbin ise, kullarına haksızlık edecek değildir. (Fussilet Suresi: 46.)

nihayetsiz: sonsuz.

nüve: çekirdek.

peyda: kazanma.

refah: bolluk, rahatlık, sıkıntısız yaşama.

sabit: tespit olunan.

Sâni-i hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

sur: kıyamet gününde İsrâfil'in çalacağı, üfleyeceği boru.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

tabir: ifade.

tecziye: cezalandırma.

tefsir: açıklama.

tenezzüh: uzak ve temiz olma.

ünsiyet: alışkanlık.

zahmet: sıkıntı.

zalim: zulmeden.

zerrat-ı asliye: asıl zerreler.

zerrat-ı esasiye: temel zerreler, esas atomlar.

zerre: maddenin en küçük parçası.

zillet: hakirlik, küçülme.

zulüm: haksızlık.

büyüktür; öyle ise ebede namzettir. Mahiyeti âliyedir; öyle ise, cinayeti dahi azımdır. Sair mevcudata benzemez. İntizamı da mühimdir; intizamsız olamaz, mühmel kalamaz, abes edilmez, fenâ-i mutlak ile mahkûm olamaz, adem-i sırfa kaçamaz. Ona Cehennem ağzını açmış, bekliyor; Cennet ise ağış-u nazdarânesini açmış, gözlüyor. Onuncu Sözün Üçüncü Hakikati bu ikinci misalimizi gayet güzel gösterdiğinden, burada kısa kesiyoruz.

İşte, misal için şu iki ayet-i kerîme gibi pek çok berahin-i lâtife-i akliye'yi tazammun eden sair ayetleri dahi kıyas eyle, tettebbu et.

İşte, Menabi-i Aşere ve On Medar, bir hads-i kat'î, bir bürhan-ı kat'îyi intaç ediyorlar ve o pek esaslı hads ve o pek kuvvetli bürhan, haşir ve kıyamete dâî ve muktazinin vücuduna kat'iyen delâlet ettikleri gibi, Sâni-i Zülcelâl'in dahi, Onuncu Söзде kat'iyen ispat edildiği üzere, Hakîm, Rahîm, Hafîz, Âdil gibi ekser Esma-i Hüsnası, haşir ve kıyametin gelmesini ve saadet-i ebediyenin vücudunu iktiza ederler ve saadet-i ebediyenin tahakkukuna kat'î delâlet ederler. Demek, haşir ve kıyamete muktazi, o derece kuvvetlidir ki, hiçbir şek ve şüpheye medar olamaz.

Üçüncü Esas

Fail, muktedirdir. Evet, nasıl haşrin muktazisi, şüphesiz mevcuttur; haşri yapacak Zat da, nihayet derecede muktedirdir. Onun kudretinde noksan yoktur. En büyük ve en küçük şeyler Ona nispeten birdirler. Bir baharı halk etmek bir çiçek kadar kolaydır.

abes: boş, saçma.

adem-i sır: yokluk, yokluğa mahkûm.

Âdil: sonsuz adalet sahibi Allah.

ağış-u nazdarâne: nazenin bir şekilde sarmalayan kucak.

âliye: yüksek, yüce.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

ayet-i kerîme: Kur'an'ın ayet-i.

azîm: büyük.

berahin-i lâtife-i akliye: akla uygun güzel deliller, aklın lâtif delilleri.

bürhan: delil, kanıt.

bürhan-ı kat'î: kesin delil.

cinayet: büyük suç.

dâî: sebep.

delâlet: delil olma.

ebed: sonsuzluk, daimilik.

ekser: en çok.

esas: asıl.

Esma-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.

fail: işi yapan.

fenâ-i mutlak: sonsuz yok oluş, mutlak yok oluş.

gayet: nihayet, son derece.

hadis: sezgi, sezis.

hads-i kat'î: kesin ve doğru sezgi, bilgi.

Hafîz: her şeyi koruyan, bütün özellikleriyle kaydedip muhafaza eden Allah..

hakikat: gerçek.

Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.

halk: yaratma, yaratış.

haşir: Allah'ın, ölüleri diriltilip mahşere çıkarması; diriliş.

iktiza: gerekme.

intaç: netice verme.

intizam: düzgünlük.

kat'î: kesin.

kat'iyen: kesin olarak.

kudret: güç, kuvvet.

kıyamet: kâinatın ölümü.

kıyas: bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

mahiyet: aslı, esası, iç yüzü.

mahkûm: kendisine hükmolunan, birinin hükmü altında olan.

medar: dayanak noktası, sebep, kaynak.

menabi-i aşere: on kaynak.

mevcudat: yaratılmış şeylerin tamamı, kâinat.

misal: örnek.

muktazi: icap ettiren gerekçe.

muktedir: güçlü, kuvvetli.

mühim: önemli.

mühmel: ihmal edilmiş, bırakılmış.

namzet: aday.

nihayet: son.

nispeten: kıyaslayarak, ...e nazaran.

noksan: eksiklik.

Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi Allah.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

sair: diğer.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.

şek: şüphe.

tahakkuk: gerçekleşme.

tazammun: içine alma.

tettebbu: etraflıca araştırma, iyice inceleme.

vücüt: varlık.

Zat: Allah.

ahiret: sonsuz hayat yurdu, öteki dünya.
âlem: dünya, cihan.
asır: yüz yıl.
avalım: dünyalar, âlemler.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
ayet-i kerime: Kur'an'ın ayeti.
azamet: büyüklük.
azamet-i kudret: kudretin büyüklüğü.
beyan: açıklama.
bilmüşahede: görür şekilde.
cemal-i sanat: Cenab-ı Hakkın mahlûkatında bulunan ilâhî sanat güzelliği.
cevahir: cevherler, değerli taşlar.
efrat: fertler.
fert: tek, şahıs, kişi.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: gerçek.
halk etmek: yaratmak, yaratış.
haşır: Allah'ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
haşr-i cismanî: cesetle dirilme.
hatime: nihayet, son söz.
ıcat: yoktan var etme, yaratma.
icmalen: özet olarak.
istib'at: akıldan uzak görme.
izah: açıklama yapma.
izahen: açıklayarak.
izhar: açığa vurma.
Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük, haşmet ve kudret sahibi, Allah.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kemal-i hikmet: tam ve eksiksiz bir hikmet, mükemmel fayda ve gaye.
kemal-i kudret: gücün, kudretin mükemmelliği.
kudret: güç, kuvvet.
küre-i arz: dünya, yer küre.
kıyamet: kâinatın ölümü.
lisan: dil.
makam: mevki.
mesale: bahis, konu.
muntazam: düzenli.

Evet, bir Kadîr ki, şu âlem, bütün güneşleri, yıldızları, avalimi, zerratı, cevahiri nihayetsiz lisanlarla Onun azametine ve kudretine şahadet eder. Hiçbir vehim ve vesvesenin hakkı var mıdır ki, haşr-i cismanîyi o kudretten istib'at etsin?

Evet, bilmüşahede bir Kadîr-i Zülcelâl, şu âlem içinde, her asırda birer yeni ve muntazam dünyayı halk eden, hatta her senede birer yeni seyyar, muntazam kâinatı icat eden, hatta her günde birer yeni muntazam âlem yapan, daima şu semavat ve arz yüzünde ve birbiri arkasında geçici dünyaları, kâinatları kemal-i hikmet ile halk eden, değiştiren ve asırlar ve seneler, belki günler adedince muntazam âlemleri zaman ipine asan ve onunla azamet-i kudretini gösteren ve yüz bin çeşit haşrın nakışlarıyla tezyin ettiği koca bahar çiçeğini küre-i arzın başına bir tek çiçek gibi takan ve onunla kemal-i hikmetini, cemal-i sanatını izhar eden bir Zat, “Nasıl kıyameti getirecek, nasıl bu dünyayı ahiretle değiştirecek?” denilir mi?

Şu Kadîr'in kemal-i kudretini ve hiçbir şey Ona ağır gelmediğini ve en büyük şey, en küçük şey gibi Onun kudretine ağır gelmediğini ve hadsiz efrat, bir tek fert gibi o kudrete kolay geldiğini, şu ayet-i kerîme ilân ediyor:

1 مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَعْثُبُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ Şu ayetin

hakikatini Onuncu Sözün Hatimesinde icmalen ve *Nokta* risalesinde ve Yirminci Mektupta izahen beyan etmişiz. Şu makam münasebetiyle üç mesele suretinde bir parça izah ederiz.

1. Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. (Lokman Suresi: 28.)

münasebet: uygunluk.

nakış: süs.

nihayetsiz: sonsuz.

semavat: semalar, gökler.

seyyar: gezici, gezen.

suret: şekil, biçim.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

tezyin: süsleme.

vehim: var sayım, kuruntu.

vesvese: şüphe.

Zat: Allah.

zerrat: zerreler, atomlar.

İşte, kudret-i İlâhiye, zatiyedir; öyle ise, acz tahallül edemez. Hem, melekûtiyet-i eşyaya taallûk eder; öyle ise, mevani tedahül edemez. Hem, nispeti, kanunîdir; öyle ise cüz, külle müsavi gelir ve cüz'î, küllî hükmüne geçer. İşte şu üç meseleyi ispat edeceğiz.

BİRİNCİ MESELE: Kudret-i ezeliye, Zat-ı Akdes-i İlâhiyenin lâzime-i zaruriye-i zatiyesidir. Yani, bizzarure zatın lâzimesidir; hiçbir cihet-i infikâki olamaz. Öyle ise, kudretin zıddı olan acz, o kudreti istilzam eden zata bilbedahe arız olamaz. Çünkü, o hâlde cem-i zıddeyn lâzım gelir.

Madem acz, Zata arız olamaz; bilbedahe, o Zatın lâzımı olan kudrete tahallül edemez.

Madem acz, kudretin içine giremez; bilbedahe, o kudret-i zatiyede meratip olamaz. Çünkü, her şeyin vücut meratibi, o şeyin zıtlarının tedahülü iledir. Meselâ, hararetteki meratip, bürudetin tahallülü iledir; hüsündeki derecat, kubhun tedahülü iledir; ve hakeza, kıyas et.

Fakat, mümkünatta hakikî ve tabîî lüzum-u zatî olmadıgından, mümkünatta zıtlar birbirine girebilmiş, mertebeler tevellüt ederek, ihtilâfat ile tagayyürat-ı âlem neş'et etmiştir.

Madem ki kudret-i ezeliyede meratip olamaz; öyle ise, makdurat dahi, bizzarure kudrete nispeti bir olur; en büyük en küçüğe müsavi ve zerreler yıldızlara emsal olur. Bütün haşr-i beşer bir tek nefsin ihyası gibi, bir baharın

acz: zayıflık, güçsüzlük.
arız: yaklaşma, ilişme.
bilbedahe: açık, aşikâr; apaçık olarak.
bizzarure: zarurî olarak, mecburen.
bürudet: soğukluk.

cem-i zıddeyn: iki zıddın bir araya getirilmesi.
cihet-i infikâk: ayrılma, çözüme yönü.
cüz: küçük parça.
cüz'î: parçaya ait fert.
derecat: dereceler.
emsal: benzer.

hakeza: böylece.
hakiki: gerçek.
haşr-i beşer: insanın ahirette dirilmesi.
hüsün: güzellikler.
ihtilâfat: farklılıklar.
ihya: canlandırma, diriltme.

istilzam: gerektirme, gerekli kılmak.
kanunî: kanunla ilgili.
kubuh: çirkinlik.
kudret: güç, kuvvet.
Kudret-i Ezeliye: başı sonu olmayan sonsuz İlâhî kudret, kuvvet.
kudret-i İlâhiye: Allah'ın kudreti.
kudret-i zatiye: Allah'ın zatına ait güç ve kuvvet.
küll: bütün.
küllî: bütüne ait.
kıyas: karşılaştırma, oranlama.
lâzime-i zaruriye: ister istemez gerekli olan, varlığı mecburî olan.
lüzum-u zatî: zatının gerekliliği, varlığının olma şartı.
makdurat: Allah'ın kudretiyle gerçekleştirdiği işler.
melekûtiyet-i eşya: varlıkların görünmeyen iç yüzü.
meratip: mertebeler, basamaklar.
mertebe: basamak.
mevani: mâniler, engeller.
mümkinat: imkân dahilindekiler, olabilir şeyler; yaratılan varlıklar.
müsavi: eşit, denk.
nefis: şahıs.
neş'et: meydana gelme, ortaya çıkma.
nispet: ölçü, oran.
taallûk etmek: ilgili olmak.
tabîî: normal, olağan.
tagayyürat-ı âlem: âlemdeki değişimler, başkalaşmalar.
tahallül: araya girme.
tedahül: dahil olma, iç içe girme.
tevellüt: doğma, doğum.
vücut: varlık.
zat: kişi, fert, kendi.
zatiye: kendisinden olan.
Zat-ı Akdes-i İlâhiye: her türlü kusur ve noksandan sonsuz derece uzak olan Zat, Allah.
zerre: maddenin en küçük parçası, atom.
zıt: karşıt.

ahir: son.

Allahü ekber: Allah en büyük ve en yücedir.

âyine: ayna.

azamet: büyüklük.

bizzat: kendisi, şahsen.

cevelângâh: dolaşılan yer, gezinme yeri.

cihet: yön, taraf.

Dest-i Kudret: Allah'ın ezeli gücünün, kudretinin eli.

esbap: nedenler, sebepler.

esbap-ı zahiri: görünürdeki sebepler.

fıkra: bend, madde, paragraf.

hakikî: münasip.

Hâlik: yoktan yaratan, yaratıcı, Allah.

hasis: adı, değersiz.

haşiye: derkenar, dipnot.

hayır: iyilik.

hilkat-i eşya: eşyanın yaratılması.

icat: yoktan var etme.

illiyet: hastalık, sakatlık.

isnat: dayanma, dayandırma.

izzet: değer, şeref.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kudret: güç, kuvvet.

külfet: zahmet, sıkıntı.

mahall-i vürut: geliş yeri, varılan nokta.

makam: yer, durak.

malûliyet: sakatlık, hastalık, illetlilik.

mâni: engel.

melekûtiyet: bir şeyin görünmeyen iç yüzü, aslı.

melekûtiyet-i eşya: varlıkların görünmeyen iç yüzü, aslı.

mertebe: derece, basamak.

mübaşeret: temas.

müdahale: karışma, el atma.

mülk: her şeyin görünen dış yüzü.

müteveccih: yönelen.

müzahrefat: süprüntüler, çöpler.

nâlâyık: lâyük olmayan.

perde: örtü.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.

sun': yapış, yapma.

şems: güneş.

şer: kötülük.

icadı bir tek çiçeğin sun'u gibi o kudrete kolay gelir. Eğer esbaba isnat edilse, o vakit bir tek çiçek bir bahar kadar ağır olur. Şu Sözün İkinci Makamının Dördüncü Allahü Ekber Mertebesinin ahir fıkrasının haşiyesinde, hem Yirmi İkinci Sözde, hem Yirminci Mektupta ve Zeylinde ispat edilmiş ki: Hilkat-i eşya, Vahid-i Ehad'e verilse, bütün eşya bir şey gibi kolay olur. Eğer esbaba verilse, bir şey bütün eşya kadar külfetli, ağır olur.

İKİNCİ MESELE Kİ: Kudret melekûtiyet-i eşyaya taallük eder.

Evet, kâinatın, âyine gibi, iki yüzü var: *Biri* mülk ciheti ki, âyinenin renkli yüzüne benzer; *diğeri* melekûtiyet ciheti ki, âyinenin parlak yüzüne benzer.

Mülk ciheti ise, zıtların cevelângâhıdır; güzel, çirkin, hayır, şer, küçük, büyük, ağır, kolay gibi emirlerin mahall-i vürududur. İşte şunun içindir ki, Sâni-i Zülcelâl, esbab-ı zahiriyi, tasarrufat-ı kudretine perde etmiştir; tâ Dest-i Kudret, zahir akla göre, hasis ve nâlâyık emirlerle bizzat mübaşeretini görünmesin. Çünkü, azamet ve izzet, öyle ister. Fakat, o vesait ve esbaba hakikî tesir vermemiştir; çünkü, Vahdet-i Ehadiyet öyle ister.

Melekûtiyet ciheti ise, her şeyde parlaktır, temizdir; teşahhusatın renkleri, müzahrefatları, ona karışmaz. O cihet, vasıtasız kendi Hâlık'ına müteveccihdir. Onda terettüb-ü esbap, teselsül-ü ilel yoktur. Ona illiyet, malûliyet giremez. Eğri büğrüsü yoktur; mâniler müdahale edemezler. Zerre, şemse kardeş olur.

taallük: ilişik, ilgi.

tasarrufat-ı kudret: Cenab-ı Allah'ın kudretinin işleri, icraatları.

terettüb-ü esbap: sebeplerin sıralanması.

teselsül-ü ilel: sebeplerin art arda gelmesi.

tesir: etki.

teşahhusat: şahıs hâline girmeler.

Vahdet-i Ehadiyet: Allah'ın birliği ve teklifi, ehadiyetinin teklifi.

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden

Allah

vasıta: aracı.

vesait: vasıtalar, araçlar.

zahir: görünen.

zerre: maddenin en küçük parçası, atom.

zeyil: ek, ilâve.

Elhâsıl: O kudret hem basittir, hem namütenahidir, hem zatîdir. Mahall-i taallûk-u kudret ise, hem vasıtasız, hem lekesiz, hem isyansızdır. Öyle ise, o kudretin daire-sinde, büyük küçüğe karşı tekebbürü yok; cemaat ferde karşı rüçhanı olamaz; küll, cüz'e nispeten, kudrete karşı fazla nazlanamaz.

ÜÇÜNCÜ MESELE Kİ: Kudretin nispeti, kanunîdir. Yani, çoğa aza, büyüğe küçüğe bir bakar. Şu mesele-i gamızayı birkaç temsil ile zihne takrip edeceğiz.

İşte, kâinatta, şeffafiyet, mukabele, muvazene, intizam, tecerrüt, itaat, birer emirdir ki, çoğu aza, büyüğü küçüğe müsavî kılar.

Birinci Temsil: Şeffafiyet sırrını gösterir. Meselâ, şemsin feyz-i tecellisi olan timsali ve aksi, denizin yüzünde ve denizin her bir katresinde aynı hüviyeti gösterir. Eğer, küre-i arz, perdesiz güneşe karşı muhtelif cam parçalarından mürekkep olsa, şemsin aksi her bir parçada ve bütün zemin yüzünde müzahemetsiz, tecezzisiz, tenakussuz, bir olur. Eğer, faraza şems fail-i muhtar olsa idi ve feyz-i ziyasını, timsal-i aksini iradesiyle verse idi, bütün zemin yüzüne verdiği feyzi, bir zerreye verdiği feyz-den daha ağır olamazdı.

İkinci Temsil: Mukabele sırrıdır. Meselâ, zihayat fertlerden, yani insanlardan terekkep eden bir daire-i azîmenin nokta-i merkeziyesindeki ferdin elinde bir mum ve daire-i muhitteki fertlerin ellerinde de birer âyine farz edilse, nokta-i merkeziyenin muhit âyinelerine

kanuni: kanuna ait.
katre: damla.
kudret: güç, kuvvet.
küll: bütün, çok.
küre-i arz: dünya, yer küre.
mahall-i taallûk-u kudret: kudretin ilişkili olduğu yer.
mesele-i gamıza: anlaşılması zor olan mesele.
muhit: kuşatan.
muhtelif: çeşitli, farklı.
mukabele: karşılık verme.
muvazene: denge.
müsavî: eşit, denk.
müzahemet: çekişme.
namütenahi: sonsuz.
nispet: oran, ilgi.
nispeten: oranla.
nokta-i merkeziye: merkezi nokta.
perde: örtü.
rüçhan: üstünlük.
şeffafiyet: saydamlık, geçirgenlik.
şems: güneş.
takrip: yaklaştırma.
tecerrüt: soyutlanma.
tecezzi: parçalara ayrılma, bölünme.
tekebbür: kibirlenme, büyüklük satma.
temsil: kıyaslama tarzında benzetme, misal getirme.
tenakus: eksilme, azalma.
terekküp: birleşme.
timsal: görüntü.
timsal-i aks: aksinin görüntüsü.
vasıta: aracı.
zâtî: kişisel, özel.
zemin: yer, yeryüzü.
zerre: maddenin en küçük parçası, atom.
zihayat: hayat sahibi.

âyine: ayna.
aza: organlar.
cemaat: topluluk.
cüz: az, küçük.
daire-i azîme: geniş ve büyük daire.
daire-i muhit: kuşatıcı daire.
elhâsıl: özetle, sözün kıyası.

fail-i muhtar: istediğini yapan.
faraza: farz edelim ki.
farz: sayma, tutma.
fert: şahıs, kişi.
feyiz: bolluk, bereket.
feyz-i tecelli: tecelliden doğan bereket.

feyz-i ziya: bereketli aydınlık.
hüviyet: kimlik.
intizam: düzgünlük.
irade: istek, dileme.
itaat: boyun eğme.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

verdiği feyiz ve cilve-i akis, müzahemetsiz, tecezzisiz, tenakussuz, nispeti birdir.

Üçüncü Temsil: Muvazene sırrıdır. Meselâ, hakikî ve hassas ve çok büyük bir mizan bulunsa, iki gözünde iki güneş veya iki yıldız veya iki dağ veya iki yumurta veya iki zerre, her hangisi bulunursa bulunsun, sarf oluncak aynı kuvvet ile o hassas azîm terazinin bir gözü göğe, biri zemine inebilir.

Dördüncü Temsil: İntizam sırrıdır. Meselâ, en azîm bir gemi, en küçük bir oyuncak gibi çevrilebilir.

Beşinci Temsil: Tecerrüt sırrıdır. Meselâ, teşahhusattan mücerret bir mahiyet, bütün cüz'iyatına, en küçüğünden en büyüğüne, tenakus etmeden, tecezzi etmeden, bir bakar, girer; teşahhusat-ı zahiriye cihetindeki hususiyetler, müdahale edip şaşırtmaz, o mahiyet-i mücerredin nazarını tağyir etmez. Meselâ, iğne gibi bir balık, balina balığı gibi, o mahiyet-i mücerredeye maliktir; bir mikrop, bir gergedan gibi, mahiyet-i hayvaniyeyi taşıyor.

Altıncı Temsil: İtaat sırrını gösterir. Meselâ, bir kumandan “Arş!” emri ile bir neferi tahrik ettiği gibi, aynı emir ile bir orduyu tahrik eder.

Şu temsil-i itaat sırrının hakikati şudur ki: Kâinatta, bittecrübe, her şeyin bir nokta-i kemali vardır. O şeyin, o noktaya bir meyli vardır. Muzaaf meyil, ihtiyaç olur; muzaaf ihtiyaç, iştihak olur; muzaaf iştihak, incizap olur.

arş emri: “haydi ileri” emri.
azîm: büyük.
bittecrübe: tecrübe ile.
cihet: yön, taraf.
cilve-i akis: yansıyan görüntü, tecelli.
cüz'iyat: parçalar, kısımlar.
feyiz: bolluk, bereket.
gergedan: büyük cüsseli memeli bir hayvan.
hakikat: gerçek.
hakikî: doğru.
hususiyet: özellik.
incizap: cezp edilme, kapılma.
intizam: düzgünlük.
iştihak: şevklenme, aşırı istek.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kumandan: komutan.
mahiyet: nitelik, özellik, esas.
mahiyet-i hayvaniye: hayvanî özellikler.
mahiyet-i mücerret: soyut mahiyet, özellik.
malik: sahip.
meyil: bir tarafa doğru eğilme; ilgi, eğilim.
mizan: ölçü.
muvazene: denge, ölçü.
muzaaf: kat kat, katmerli.
mücerret: gözle görülmeyen, elle tutulmayan, soyut.

müdahale: karışma, el atma.
müzahemet: zahmet, çekişme.
nazar: göz atma, bakma, bakış.
nefer: rütbesiz asker, er.
nispet: oran.
nokta-i kemal: kemal noktası, kusursuzluk.
sarf: harcama.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.
tahrik: harekete geçirme.
tecerrüt: soyunma, soyutlanma.
tecezzi: parçalara ayrılma, bölünme.
temsil: misal getirme.
temsil-i itaat: itaati gösteren örnek.

tenakus: eksilme, azalma.
teşahhusat: şahıs hâline girmeler, cisimlenmeler.
teşahhusat-ı zahiriye: görünüşteki belirtiler, zahiri belirtiler.
zemin: yer.
zerre: maddenin en küçük parçası, atom.

Ve incizap, iştıyak, ihtiyaç, meyil, Cenab-ı Hakkın evamir-i tekviniyesinin, mahiyet-i eşya tarafından birer habbe ve nüve-i imtisalidirler. Mümkinat mahiyetlerinin mutlak kemali, mutlak vücuttur; hususî kemali, istidatlarını kuvveden fiile çıkaran ona mahsus bir vücuttur.

İşte, bütün kâinatın “Kün!”¹ emrine itaati, bir tek nifer hükmünde olan bir zerrenin itaati gibidir. İrade-i Ezeliyeden gelen “Kün!” emr-i ezelisine mümkünatın itaati ve imtisalinde yine iradenin tecellisi olan meyil ve ihtiyaç ve şevk ve incizap, birden, beraber mündemiçtir. Lâtif su, nazik bir meyille, incimat emrini aldığı vakit demiri parçalaması, itaat sırrının kuvvetini gösterir.

Şu altı temsil, hem nakıs, hem mütenahi, hem zayıf, hem tesir-i hakikîsi yok olan mümkünat kuvvetinde ve fiilinde bilmüşahede görünse, elbette hem gayrimütenahi, hem ezeli, hem ebedî, hem bütün kâinatı adem-i sırttan icat eden ve bütün ukulü hayrette bırakan, hem âsâr-ı azametiyle tecelli eden kudret-i ezeliyeye nispeten, şüphesiz her şey müsavidir. Hiçbir şey Ona ağır gelmez.

Gaflet olunmaya, şu altı sırrın küçük mizanlarıyla o kudret tartılmaz ve münasebete giremez. Yalnız fehme takrip ve istib’adı izale için zikredilir.

Üçüncü Esasın Netice Ve Hulâsası

Madem kudret-i ezeliye, gayrimütenahidir, hem Zat-ı Akdes’e lâzime-i zaruriyedir, hem her şeyin lekesiz, perdesiz melekûtiyet ciheti Ona müteveccihdir, hem Ona

gaflet: dalgınlık, dikkatsizlik.
gayrimütenahi: sonsuz.
habbe: tane.
hulâsa: sözün kıyası.
hususî: özel.
icat: yoktan var etme.
imtisal: uyma, boyun eğme.
incimat: donma, buz hâline girme.
incizap: cezp edilme, kapılma.
irade: dileme, isteme.
irade-i Ezeliye: varlığının başlangıcı olmayan Allah’ın iradesi.
istib’at: akıldan uzak görme, şüphe.
istidat: kabiliyet, yetenek.
iştıyak: şevklenme, aşırı istek.
izale: giderme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kemal: olgunluk, kusursuzluk.
kudret: güç, kuvvet.
Kudret-i Ezeli: Allah’ın ezeli kudreti.
kuvve: potansiyel, niyet, fikir, düşünce.
kün: “ol” manasında emir.
lâtif: hoş, güzel.
lâzime-i zaruriye: ister istemez gerekli olan.
mahiyet: nitelik, özellik.
mahiyet-i eşya: esyanın mahiyeti, aslı.
mahsus: özel.
melekûtiyet: bir şeyin görünmeyen iç yüzü, perde arkası.
meyil: ilgi, eğilim.
mizan: ölçü.
mutlak: kayıtsız, şartsız, kesin.
mümkinat: yaratılanlar, imkân dahilindekiler; mümkün olanlar.
münasebet: uygunluk.
mündemiç: içine alan, içine yerleşen.
müsavi: eşit, denk.
mütenahi: sonlu.
müteveccih: yönelen.
nakıs: noksan, eksik.
nazik: narin, ince.
nefer: tek kişi.
netice: sonuç.
nispeten: oranla, kıyasla.
nüve-i imtisal: Cenab-ı Hakkın kâinattaki kanunlarına itaat etmeyi sağlayan, esyanın iç yüzündeki özellikler.
şevk: şiddetli arzu ve istek.
takrip: yaklaştırma.
tecelli: yansıma, görünme.
temsil: kıyaslama tarzında benzetme.
tesir-i hakikî: gerçek etki.
ukul: akıllar.
vücut: varlık.
Zat-ı Akdes: her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak olan Zat; Allah.
zerre: parça, atom.
zikir: anma.

1. OLI.

adem-i sırf: yokluk, yokluğa mahkûm.
âsâr-ı azamet: büyüklük işaretleri.
bilmüşahede: görerek.
cihet: yön, taraf.
ebedî: sonu olmayan.
emr-i ezeli: Cenab-ı Hakkın ezeli iradesine dayanan “ol” ezeli emri.
esas: asıl.

evamir-i tekviniye: Allah’ın kâinata koyduğu yaratılışa ait kanunlar.
ezeli: başlangıcsız.
fehîm: anlama, anlayış.
fiil: iş, oluş.

mukabildir, hem tesavi-i tarafeynden ibaret olan imkân itibarıyla muvazenettedir, hem şeriat-ı fitriye-i kübra olan nizam-ı fıtrata ve kavanin-i âdetullahâ mutîdir, hem mâ-nilerden ve ayrı ayrı hususiyetlerden melekûtiyet ciheti mücerret ve safidir; elbette en büyük şey, en küçük şey gibi, o kudrete ziyade nazlanmaz, mukavemet etmez. Öyle ise, haşirde bütün zevilervahın ihyası, bir sineğin baharda ihyasından daha ziyade kudrete ağır olmaz. Öyle ise, ¹ مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَعْثُبُكُمْ إِلَّا كَنْفَسٍ وَاحِدَةٍ fermanın, mübalâğasızdır, doğrudur, haktır. Öyle ise, müddeamız olan, Fail muktedirdir; o cihette hiçbir mâni yoktur, kat'î bir surette tahakkuk etti.

Dördüncü Esas

ahiret: öbür dünya.
âlem-i dünya: dünya âlemi.
cihet: yön, taraf.
fail: işi yapan.
ferman: emir, buyruk.
harap: yıkılmış olan.
haşir: ölüleri diriltişi.
hususiyet: özellik.
ibaret: oluşan.
ihya: canlandırma; diriltme, hayat verme.
imkân: mümkün, olabilirlik.
imkân-ı mevt: ölümün mümkün olması.
kabil: olması mümkün.
kabiliyet: yetenek.
kat'î: kesin.
kavanin-i âdetullah: Allah'ın kâinatta yürürlükte olan kanunları.
kudret: güç, kuvvet.
kıyamet: kâinatın ölümü.
mahal: yerler, mekânlar.
mâni: engel, men eden.
melekûtiyet: bir şeyin görünmeyen iç yüzü, perde arkası.
mevt: ölüm.
mukabil: karşılık.
mukavemet: karşı koyma.
muktazi: icap eden, gerekçe.
muktedir: gücü yeten, kuvvetli.
mutî: itaat eden, boyun eğen.
muvazenet: denklik.
mübalâğa: bir işi, bir şeyi çok büyütmek.
mücerret: tecrit edilmiş, madde-den soyutlanmış.
müddea: iddia olunan, iddia edilen şey.
nizam-ı fıtrat: yaratılıştaki düzen.
safi: saf olan, duru.
suret: şekil, biçim.

Nasıl, kıyamet ve haşre muktazi var ve haşri getirecek Fail dahi muktedirdir; öyle de, şu dünyanın, kıyamet ve haşre kabiliyeti vardır. İşte, “Şu mahal kabildir” olan müddeamızda Dört Mesele vardır:

Birincisi, şu âlem-i dünyanın imkân-ı mevtidir.

İkincisi, o mevtin vukuudur.

Üçüncüsü, o harap olmuş, ölmüş dünyanın ahiret suretinde tamir ve dirilmesinin imkânıdır.

Dördüncüsü, o mümkün olan tamir ve ihyanın vuku bulmasıdır.

1. Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. (Lokman Suresi: 28.)

şeriat-ı fitriye-i kübra: Allah'ın yaratılışa koyduğu, bütün varlıkların tâbi olduğu bütünü yük kanun.

tahakkuk: gerçekleşme.

tesavi-i tarafeyn: iki tarafın da aynı seviyede, eşit hâlde bulunması.

vuku: meydana gelme.

zevilervah: ruh sahipleri, canlılar.

ziyade: çok.

BİRİNCİ MESELE: Şu kâinatın mevdi mümkündür.

Çünkü, bir şey kanun-u tekâmülde dahil ise, o şeyde alâküllihâl neşvünema vardır. Neşvünema ve büyümek varsa, ona alâküllihâl bir ömr-ü fitrî vardır. Ömr-ü fitrîsi var ise, alâküllihâl bir ecel-i fitrîsi vardır. Gayet geniş bir istikra ve tettebbu ile sabittir ki, öyle şeyler mevdi pençesinden kendini kurtaramaz.

Evet, nasıl ki insan küçük bir âlemdir, yıkılmaktan kurtulamaz; âlem dahi büyük bir insandır, o dahi ölümün pençesinden kurtulamaz. O da ölecek, sonra dirilecek veya yatıp, sonra subh-u haşirle gözünü açacaktır.

Hem, nasıl ki kâinatın bir nüsha-i musağğarası olan bir şecere-i zîhayat, tahrip ve inhilâlden başını kurtaramaz; öyle de, şecere-i hilkatten teşaub etmiş olan silsile-i kâinat tamir ve tecdit için, tahripten, dağılmaktan kendini kurtaramaz.

Eğer dünyanın ecel-i fitrîsinden evvel, İrade-i Ezeliyenin izniyle, haricî bir maraz veya muharrip bir hâdisa başına gelmezse ve onun Sâni-i Hakîm'i dahi ecel-i fitrîden evvel onu bozmazsa, her hâlde, hatta fennî bir hesap ile, bir gün gelecek ki:

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ❀ وَاِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ❀ وَاِذَا الْجِبَالُ
سِيَّرَتْ ❀ اِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ❀ وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ ❀
2 وَاِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ❀ manaları ve sırları Kadîr-i Eze-

lî'nin izni ile tezahür edip, o dünya olan büyük insan,

hâdisa: vakia, olay.

haricî: dışarıya ait.

inhilâl: dağılma, çözülme.

irade-i ezeli: ezeli olan Allah'ın iradesi.

istikra: bir şeyin peşine düşüp iyice araştırma, etrafı bilgi edinme.

Kadîr-i Ezeli: her şeye gücü yeten, varlığının evveli olmayan, Allah.

kâinat: evren.

kanun-u tekâmül: olgunlaşma, mükemmelleşme kanunu.

mana: anlam.

maraz: hastalık.

mesale: konu.

mevdi: ölüm.

muharrip: harap eden, yıkıp yok eden.

neşvünema: gelişme, olgunlaşma.

nüsha-i musağğara: küçültülmüş örnek.

ömr-ü fitrî: Allah'ın takdir ettiği yaşama süresi.

pençe: el, pençe.

Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

silsile-i kâinat: kâinatın, bir zincirin halkaları gibi kademe kademe yaratılışı.

subh-u haşir: öldükten sonraki diriliş sabahı.

şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.

şecere-i zîhayat: hayat ağacı.

tahrip: yıkmak.

tecdit: yenileme.

teşaub: şubelere, bölümlere ayrılma.

tettebbu: iyice inceleme.

tezahür: ortaya çıkma.

1. Güneş dürülüp toplandığı, • Yıldızlar döküldüğünde, • Dağlar yürütüldüğünde. (Tekvir Suresi: 1-3.)

2. Gök yarıldığı zaman, • Yıldızlar saçıldığı zaman, • Denizler kaynayıp birbirine karıştığı zaman. (Infitar Suresi: 1-3.)

alâküllihâl: ister istemez.

âlem: dünya, cihan.

ecel-i fitrî: Allah tarafından

tayin olunan ortalama ömür.

fennî: fenle ilgili olan.

gayet: son derece.

sekerata başlayıp acip bir hırıltı ile ve müthiş bir savt ile fezayı çınlatıp dolduracak, bağırıp ölecek, sonra emr-i İlâhî ile dirilecektir.

İnce remizli bir mesele: Nasıl ki, su kendi zararına olarak incimat eder; buz, buzun zararına temeyyu eder; lüp, kışrın zararına kuvvetleşir; lâfız, mana zararına kalınlaşır; ruh, ceset hesabına zayıflaşır; ceset, ruh hesabına inceleşir; öyle de, âlem-i kesif olan dünya, âlem-i lâtif olan ahiret hesabına, hayat makinesinin işlemesiyle şeffaflaşır, lâtifleşir. Kudret-i Fâtıra, gayet hayret verici bir faaliyetle, kesif, camit, sönmüş, ölmüş eczalarda nur-u hayatı serpmesi, bir remz-i kudrettir ki, âlem-i lâtif hesabına şu âlem-i kesifi nur-u hayat ile eritiyor, yandırıyor, ışıklandırıyor; hakikatini kuvvetleştiriyor.

Evet, hakikat ne kadar zayıf ise de, ölmez, suret gibi mahvolmaz; belki teşahhuslarda, suretlerde, seyrüsefer eder. Hakikat büyür, inkişaf eder, gittikçe genişlenir; kışır ve suret ise, eskileşir, inceleşir, parçalanır, sabit ve büyümüş hakikatin kametine yakışmak için daha güzel olarak tazeleşir. Ziyade ve noksan noktasında, hakikatle suret, makusen mütenasiptirler. Yani, suret kalınlaştıkça, hakikat inceleşir; suret inceleştikçe, hakikat o nispette kuvvet bulur. İşte şu kanun, kanun-u tekâmüle dahil olan bütün eşyaya şamildir. Demek, her hâlde bir zaman gelecek ki, kâinat hakikat-i uzmasının kışır ve sureti olan âlem-i şahadet, Fâtır-ı Zülcelâl'in izniyle parçalanacak, sonra daha güzel bir surette tazelenecektir;

acip: tuhaf, şaşılacak şey.

ahiret: öbür dünya.

âlem-i kesif: yoğun madde âlemi, dünya.

âlem-i lâtif: ince, şeffaf, yoğun olmayan âlem.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem.

camit: cansız.

ceset: beden.

ecza: cüzler parçalar.

emr-i İlâhî: Allah'ın emri.

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah .

feza: uzay.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek.

hakikat-i uzma: en büyük hakikat.

hayret: şaşkınlık, şaşırma.

incimat: donma, buz hâline girme.

inkişaf: açılma.

kâinat: evren.

kamet: boy, endam.

kanun-u tekâmül: ilerleme, mükemmelleşme kanunu.

kesif: yoğun.

Kudret-i Fâtıra: yaratıcı kudret, kuvvet.

kışır: kabuk.

lâfız: söz, kelime.

lâtif: hoş, güzel.

lüp: iç, öz.

mahv: yok olma.

makusen mütenasip: ters orantılı.

mana: anlam.

mesele: konu.

nispet: oran.

noksan: eksiklik.

nur-u hayat: hayatın nurlu yüzü.

remiz: işaret.

remz-i kudret: İlâhî kudreti gösteren işaret.

savt: ses, seda.

sekerat: ölüm anı.

seyrüsefer: gidip gelme, dolaşma.

suret: biçim, görünüş, şekil.

şamil: içine alan, kaplayan.

temeyyu: sivilaşma, erime.

teşahhus: şahıslanma, cisimlenme.

ziyade: çok.

¹ **يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ** sırrı tahakkuk edecektir. Elhâsıl, dünyanın mevti mümkün, hem hiç şüphe getirmez ki mümkündür.

İKİNCİ MESELE:

Mevt-i dünyanın vuku bulmasıdır. Şu meseleye delil, bütün edyan-ı semaviyenin icmaıdır ve bütün fıtrat-ı selimenin şahadetidir ve şu kâinatın bütün tahavvülât ve tebeddülât ve tagayyüratının işaretidir; hem asırlar, seneler adedince zihayat dünyaların ve seyyar âlemlerin, şu dünya misafirhanesinde mevtleriyle, asıl dünyanın da onlar gibi ölmesine şahadetleridir.

Şu dünyanın sekeratını, ayat-ı Kur'âniyenin işaret ettiği surette tahayyül etmek istersen, bak: Şu kâinatın eczaları dakik, ulvî bir nizam ile birbirine bağlanmış; hafî, nazik, lâtif bir rabita ile tutunmuş ve o derece bir intizam içindedir ki, eğer ecream-ı ulviyeden tek bir cirim, "Kün!" emrine veya "Mihverinden çık" hitabına mazhar olunca, şu dünya sekerata başlar. Yıldızlar çarpışacak, ecreamlar dalgalanacak; nihayetsiz feza-i âlemde, milyonlar gülleleri, küreler gibi büyük topların müthiş sedaları gibi vaveylâya başlar. Birbirine çarpışarak kıvılcımlar saçarak, dağlar uçarak, denizler yanarak, yeryüzü düzlenecek. İşte, şu mevt ve sekerat ile, Kadîr-i Ezeli kâinatı çalkalar, kâinatı tasfiye edip Cehennem ve Cehennemnin maddeleri bir tarafa, Cennet ve Cennetin mevadd-ı münasibeleri başka tarafa çekilir; âlem-i ahiret tezahür eder.

fıtrat-ı selime: bozulmamış vıdan, yaratılış.
gülle: top mermisi.
hafî: gizli, saklı.
hitap: konuşma, söz.
icma: fikir birliği.
intizam: düzgünlük.
Kadîr-i Ezeli: her şey gücü yeten, varlığının evveli olmayan, Allah.
kâinat: evren, bütün varlıklar.
kün: "ol" manasında emir.
küre: top, cisim.
lâtif: hoş, güzel.
mazhar: sahip olma, erişme.
mesele: konu.
mevadd-ı münasibe: Cennete uygun maddeler.
mevt: ölüm.
mevt-i dünya: dünyanın ölümü.
mihver: eksen, yörünge.
misafirhane: geçici bekleme yeri.
nazik: narin, ince.
nihayetsiz: sonsuz.
nizam: düzgünlük.
rabita: bağlılık, tutarlılık.
seda: ses.
sekerat: ölmek üzere olan bir kişinin kendinden geçmesi; ölüm anı.
seyyar: gezici.
suret: şekil, biçim.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
tagayyürat: başkalaşmalar, değişimler.
tahakkuk: gerçekleşme.
tahavvülât: değişimler.
tasfiye: saflaştırma, arıtma.
tebeddülât: değişiklikler, başkalaşmalar.
tezahür: ortaya çıkma, meydana çıkma.
ulvî: yüce.
vaveylâ: çılgılık, feryat.
vuku: meydana gelme.
zihayat: hayat sahibi.

1. Yeryüzünün başka bir şekle çevrileceği gün... (İbrahim Suresi: 48.)

âlem: dünya.
âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
ayat-ı Kur'âniye: Kur'an'ın ayetleri.
cirim: kütle, cisim.

dakik: ince.
delil: belge, tanık.
ecram: gök cisimleri, kütleler.
ecram-ı ulviye: yıldızlar ve gezegenler.

ecza: cüzler, parçalar.
edyan-ı semaviye: semavî dinler.
elhâsıl: sonuç olarak, özetle.
feza-i âlem: feza âlemi; uzay.

ÜÇÜNCÜ MESELE:

Ölecek âlemin dirilmesi mümkündür. Çünkü, İkinci Esasta ispat edildiği gibi, kudrette noksan yoktur, mukta-zi ise gayet kuvvetlidir, mesele ise mümkünattandır. Mümkün bir meselenin gayet kuvvetli bir muktazisi var ise, failin kudretinde noksanîyet yok ise, ona mümkün değil, belki vaki suretiyle bakılabilir.

Remizli bir nükte: Şu kâinata dikkat edilse görünüyor ki; içinde iki unsur var ki, her tarafa uzanmış, kök atmış. Hayır şer, güzel çirkin, nef', zarar, kemal noksan, ziya zulmet, hidayet dalâlet, nur nâr, iman küfür, tat isyan, havf muhabbet gibi âsârlarıyla, meyveleriyle, şu kâinatta, ezdat, birbiriyle çarpışıyor, daima tagayyür ve tebeddülâta mazhar oluyor, başka bir âlemin mahsulâtının tezgâhı hükmünde çarkları dönüyor. Elbette, o iki unsurun birbirine zıt olan dalları ve neticeleri, ebede gidecek, temerküz edip birbirinden ayrılacak; o vakit, Cennet-Cehennem suretinde tezahür edecektir.

Madem âlem-i beka, şu âlem-i fenâdan yapılacaktır; elbette anasır-ı esasiyesi bekaya ve ebede gidecektir. Evet, Cennet-Cehennem, şecere-i hilkatten ebed tarafına uzanıp eğilerek giden dalının iki meyvesidir ve şu silsile-i kâinatın iki neticesidir ve şu seyl-i şuunatın iki mahzenidir ve ebede karşı cereyan eden ve dalgalanan mevcudatın iki havzıdır ve lütuf ve kahrın iki tecelligâhıdır ki, dest-i kudret bir hareket-i şedide ile kâinatı çalkaladığı vakit, o iki havuz münasip maddelerle dolacaktır.

âlem: dünya, cihan.
âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahiret.
âlem-i fenâ: gelip geçici, fânî âlem.
anasır-ı esasiye: temel unsurlar, elementler.
âsâr: eserler.
beka: kalıcılık, devamlılık.
cereyan: akıntı, akım.
çark: dönen, işleyen şey.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma.
dest-i kudret: kudret eli, yapabilme gücü.
ebed: sonsuzluk, daimîlik.
esas: asıl, temel.
ezdat: zıtlar, tezatlar.
fail: işi yapan.
gayet: son derece.
hareket-i şedide: şiddetli hareket.
havf: korku, korkma.
havz: havuz.
hayır: iyilik.
hidayet: doğru ve hak yol.
kahr: eziyet, cefa, zulüm.
kâinat: evren, varlıklar.
kemal: olgunluk.
kudret: güç, kuvvet.
küfür: imansızlık.
lütuf: hoşluk, güzelliik.
mahsulât: meydana gelen, elde edilen şeyler.
mahzen: depo.
mazhar: erişme, sahip olma.
mesele: konu.
mevcudat: varlıklar.
muktazi: icap edici gerekçe.
mümkinat: imkân dahilindekiler, olabilir şeyler.
münasip: uygun.
nef': faydalı.
netice: sonuç.
noksan: eksik.
noksanîyet: eksiklik.
nur: aydınlık.

nükte: ince mana.
remiz: işaret.
seyl-i şuunat: olayların akışı.
silsile-i kâinat: kâinat halkası, zinciri.
suret: şekil, biçim.
şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.

şer: kötülük.
tagayyür: değişme, başkalaşma.
tebeddülât: değişiklikler, başkalaşmalar.
tecelligâh: ilâhî kudretin görüldüğü yer.

temerküz: merkez tutma, merkez edinme.
unsur: bir şeyin parçası, esas, kök; madde.
vaki: olan.
vakit: zaman.
ziya: ışık.
zulmet: karanlık.

Şu remizli nüktenin sırrı şudur ki:

Hakîm-i Ezeli, inayet-i sermediye ve hikmet-i ezeliyenin iktizası ile, şu dünyayı, tecrübeye mahal ve imtihana meydan ve Esmâ-i Hüsnasına âyine ve kalem-i kader ve kudretine sahife olmak için yaratmış. Ve tecrübe ve imtihan ise neşvünemaya sebeptir. O neşvünema ise, istidatların inkişafına sebeptir. O inkişaf ise, kabiliyetlerin tezahürüne sebeptir. O kabiliyetlerin tezahürü ise hakaik-ı nisbiyenin zuhuru sebeptir. Hakaik-ı nisbiyenin zuhuru ise Sâni-i Zülcelâl'in Esmâ-i Hüsnasının nukuş-u tecelliyatını göstermesine ve kâinatı mektubat-ı Samedâniye suretine çevirmesine sebeptir. İşte şu sırr-ı imtihan ve sırr-ı teklif iledir ki, ervah-ı âliyenin elmas gibi cevherleri, ervah-ı safilenin kömür gibi maddelerinden tasaffi eder, ayrılır.

İşte, bu mezkûr sırlar gibi daha bilmediğimiz çok ince, âlî hikmetler için, âlemi bu surette irade ettiğinden, şu âlemin tagayyür ve tahavvülünü dahi o hikmetler için irade etti. Tahavvül ve tagayyür için zıtları birbirine hikmetle karıştırdı ve karşı karşıya getirdi. Zararları menfaatle mezcederek, şerleri hayırlara idhal ederek, çirkinlikleri güzelliklerle cem ederek hamur gibi yoğurarak şu kâinatı tebeddül ve tagayyür kanununa ve tahavvül ve tekâmül düsturuna tâbi kıldı.

Vaktaki, meclis-i imtihan kapandı, tecrübe vakti bitti, Esmâ-i Hüsnâ hükmünü icra etti, kalem-i kader mektubatını tamamıyla yazdı, kudret nukuş-u sanatını tekmil etti, mevcudat vezaifini ifa etti, mahlûkat hizmetlerini

hikmet-i ezeliye: ezelden beri var olan İlâhî hikmet, sır ve gaye.
icra: yürütme.
ifa: yerine getirme.
iktiza: icap edici gerekme.
inayet-i sermediye: Allah'ın ebedî ve daimî lütuf ve yardımını.
inkişaf: açılma.
irade: dileme, isteme.
istidat: kabiliyet.
ithal: dahil etme, içine alma.
kabiliyet: yetenek.
kâinat: evren, bütün varlıklar.
kalem-i kader: Allah'ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip yazması, takdir etmesi.
kudret: güç, kuvvet.
mahal: yerler.
mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.
meclis-i imtihan: imtihan meclisi.
mektubat: mektuplar.
mektubat-ı Samedâniye: her biri Cenab-ı Hak'ın birer mektubu olan, yani onun isim ve sıfatlarını anlatan varlıklar.
menfaat: fayda, kâr.
mevcudat: varlıklar.
mezcetme: katma, karıştırma.
mezkûr: adı geçen, anılan.
neşvünema: gelişme, olgunlaşma.
nukuş-u tecelliyat: ortaya çıkan sanatlı nakışlar.
nükte: herkesin anlayamadığı ince mana.
remiz: işaret.
sahife: sayfa.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.
suret: biçim, şekil.
sırr-ı imtihan: imtihan sırrı.
sırr-ı teklif: insanların dünyaya gelip Allah tarafından görevlendirilmelerinin sırrı.
tâbi: boyun eğen.
tagayyür: değişme, baskalaşma.
tahavvül: bir hâlden başka hâle geçme.
tasaffi: saflaşma, durulaşma.
tebeddül: baskalaşma, değişme.
tekâmül: olgunlaşma.
tekmil: tamamlama.
tezahür: ortaya çıkma, meydana çıkma.
vaktaki: ne zaman ki.
vezaif: vazifeler.
zuhur: meydana çıkma.

âlem: dünya, cihan.
âli: yüce.
âyine: ayna.
cem: toplama, toplanma.
cevher: değerli taş.
düstur: kural, prensip, esas.
elmas: çok kıymetli bir mücevher.

ervah-ı âliye: yüce ruhlar.
ervah-ı safile: alçak, kötü ruhlar.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.
hakaik-ı nisbiye: ölçüye göre olan gerçekler, nisbî hakikatler.

Hakîm-i Ezeli: başlangıcı olmayan ve sonsuz hikmet sahibi olan, Allah.
hayır: iyilik.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki İlâhî gaye, fayda.

ahiret: öbür dünya, öteki dünya.
âlem-i fenâ: gelip geçici.
ashap: arkadaşlar, sahipler.
dağdağa-i tagayyür: değişimlerin çalkantıları.
ebedi: sürekli, sonsuz.
ebediyen: ebedî olarak.
ehil: sahip, dost.
esbap: nedenler, sebepler.
esbap-ı zahiriye: dış sebepler.
Esma-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.
fenâ: yok olma, yokluk.
hakikat: gerçek.
Hâlık-ı Zülcelâl: "Celâl, azamet ve kibriya sahibi yaratıcı" anlamında Allah'ın bir sıfatı.
haşmet: gösterişlilik.
havarik-i sanat: sanat harikaları.
hidemat-ı mahlûkat: yaratıkların vazifeleri.
hikmet-i sermediye: sonsuza kadar devam edecek olan ilâhî hikmet ve gaye.
hitap: konuşma, söz.
ihtilâfat: ayrılıklar, farklılıklar.
iktiza: gerekme.
inayet-i ezeliye: Allah'ın ezeli yardımı, iyiliği.
istidat: kabiliyet, yetenek.
kâinat: evren, varlıklar.
kalem-i kader: Allah'ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip yazması, takdir etmesi.
kelimat: kelimeler.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.
levha: tablo.
mahkeme-i kübra: öldükten sonra bütün insanların diriltilerek Allah huzurunda hesaba çekileceği mahkeme.
mana: anlam.
mazhar: erişme, kavuşma.
mektubat: mektuplar, yazılar.
mezkûr: adı geçen, anılan.
misal: benzer.
mu'cizat-ı kudret: kudret mu'cizeleri.
mücrim: cürüm işlemiş, suçlu.
netice: sonuç.
nukuş-u sanat: sanat nakışları.
numunemisal: örnek gibi.
Sâni-i Kadîr: her şeye gücü yeten ve her şeyi sanatlı yaratan Allah.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.
sermedi: sürekli.
suret: şekil, biçim.
serit: uzun ve dar yol.
tagayyür: değişme, başkalaşma.
tahavvül: değişme, dönüşme.
taife: topluluk, gurup.
tasfiye: saflaştırma, arıtma.
tecelli: görünme, belirme.
tefrik: ayırma, seçme, ayrı tutma.
teşhir: gösterme, sergileme.
teşkil: şekillendirme, meydana

bitirdi, her şey manasını ifade etti, dünya ahiret fidanlarını yetiştirdi, zemin Sâni-i Kadîr'in bütün mu'cizat-ı kudretini, umum havarik-ı sanatını teşhir edip gösterdi, şu âlem-i fenâ sermedi manzaraları teşkil eden levhaları zaman şeridine taktı, o Sâni-i Zülcelâl'in hikmet-i sermediyesi ve inayet-i ezeliyesi o imtihan neticelerini, o tecrübenin neticelerini, o Esma-i Hüsnânın tecellilerinin hakikatlerini, o kalem-i kader mektubatının hakaikını, o numunemisal nukuş-u sanatının asıllarını, o vezaif-i mevcudatın faydalarını, gayelerini, o hidemat-ı mahlûkatın ücretlerini ve o kelimat-ı kitab-ı kâinatın ifade ettikleri manaların hakikatlerini ve istidat çekirdeklerinin sümbüllennesini ve bir mahkeme-i kübra açmasını ve dünyadan alınmış misalî manzaraların göstermesini ve esbab-ı zahiriyenin perdesini yırtmasını ve her şey doğrudan doğruya Hâlık-ı Zülcelâl'ine teslim etmesi gibi hakikatleri iktiza etti; ve o mezkûr hakikatleri iktiza ettiği için kâinatı dağdağa-i tagayyür ve fenâdan, tahavvül ve zevalden kurtarmak ve ebedileştirmek için o zıtların tasfiyesini istedi ve tagayyürün esbabını ve ihtilâfatın maddelerini tefrik etmek istedi; elbette kıyameti koparacak ve o neticeler için tasfiye edecek. İşte şu tasfiyenin neticesinde, Cehennem, ebedî ve dehşetli bir suret alıp, taifeleri

¹ وَأَمَّا تَزُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ tehdidine mazhar olacak;

Cennet ebedî, haşmetli bir suret giyerek, ehil ve ashabı,

² سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ hitabına mazhar

olacak.

1. Bugün sizler ayrılın, ey mücrimler! (Yâsin Suresi: 59.)

2. Size selâm olsun, buraya tertemiz geliniz. Ebediyen kalmak üzere Cennete girin. (Zümer Suresi: 73.)

getirme.

umum: genel.

vezaif-i mevcudat: yaratıl-

mış varlıkların vazifeleri.

zemin: yer.

zeval: yok olma, ölüm.

Yirmi Sekizinci Sözün Birinci Makamının İkinci Sualinde ispat edildiği gibi, Hakîm-i Ezelî, şu iki hanenin senelerine, kudret-i kâmileleriyle ebedî ve sabit bir vücut verir ki, hiç inhilâl ve tagayyüre ve ihtiyarlığa ve inkıraza maruz kalmazlar. Çünkü, inkıraza sebebiyet veren tagayyürün esbabı bulunmaz.

DÖRDÜNCÜ MESELE:

Şu mümkün, vaki olacaktır. Evet, dünya, öldükten sonra ahiret olarak diriltilecektir. Dünya harap edildikten sonra, o dünyayı yapan Zat, yine daha güzel bir surette onu tamir edecek, ahiretten bir menzil yapacaktır. Şuna delil, başta Kur'ân-ı Kerîm binler berahin-i aklıyeyi tazammun eden umum ayatıyla ve bütün kütüb-ü semaviye bunda müttefik bulunduğu gibi; Zat-ı Zülcelâl'in evsaf-ı celâliyesi ve evsaf-ı cemaliyesi ve Esmâ-i Hüsnası, bunun vukuuna kat'î surette delâlet ederler; ve enbiyaya gönderdiği bütün semavî fermanları ile kıyameti ve haşrin icadını vaat etmiş. İşte madem vaat etmiş; elbette yapacaktır. Onuncu Sözün Sekizinci Hakikatine müracaat et.

Hem, başta Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâmın bin mu'cizatının kuvveti ile, bütün enbiya ve mürselînin ve evliya ve siddîkînin vukuunda müttefik olup, haber verdikleri gibi; şu kâinat, bütün ayat-ı tekviniyesiyle vukuundan haber veriyor.

Elhâsıl: Onuncu Söz bütün hakaikiyle, Yirmi Sekizinci Söz İkinci Makamında Lâsiyyemalardaki bütün berahiniyle, gurup etmiş güneşin sabahleyin yeniden tulû

evsaf-ı celâliye: Cenab-ı Hakkın büyüklük vasıfları, Celâl ismine ait vasıfları.

evsaf-ı cemaliye: Cenab-ı Hakkın güzellik vasıfları.

ferman: emir, buyruk.

hakaik: gerçekler.

hakikat: gerçek.

Hakîm-i Ezelî: başlangıcı olmayan ve sonsuz hikmet sahibi Allah.

hane: ev.

harap: yıkılmış, eskimiş.

haşir: ölülerin dirilişi.

icad: yoktan var etme.

inhilâl: dağılma.

inkıraz: dağılıp yok olma.

kâinat: evren.

kat'î: kesin.

kudret-i kâmile: tam ve noksan-sız kudret, kuvvet.

kütüb-ü semaviye: Allah'ın gönderdiği kutsal kitaplar: Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'ân-ı Kerîm.

kıyamet: kâinatın ölümü.

makam: mevki, konum.

menzil: yer.

mesele: konu.

mu'cizat: mu'cizeler.

Muhammed-i Arabî: Arapların içinden çıkan Peygamberimiz.

müracaat: başvurma.

müttefik: birleşen, anlaşılan; birleşmiş, fikirce beraber olan.

sekene: oturan, yerli.

semavi: Allah tarafından olan, ilâhî.

sual: soru.

suret: şekil, biçim.

siddîkin: doğru sözlü olanlar.

tagayyür: değişme.

tazammun: ihtiva etme, içine alma.

tulû: doğma, doğuş.

umum: genel.

vaat: söz verme

vaki: olacak.

vuku: olma, meydana gelme.

vücut: varlık.

Zat: Allah.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

ahiret: öbür dünya, öteki dünya.

aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.

ayat: ayetler.

ayat-ı tekviniye: kâinatta yaratılan varlıkların Cenab-ı

Hakkın varlık ve birliğine olan işaretleri.

berahin: deliller.

berahin-i aklıye: akli deliller.

delâlet: delil olma, gösterme.

ebedî: sürekli, daimî.

elhâsıl: sonuç olarak.

enbiya: nebîler, peygamberler.

esbap: nedenler, sebepler.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.

evliya: Allah dostları.

edeceği derecesinde bir kat'iyetle göstermiştir ki, hayat-ı dünyeviyyenin gurubundan sonra şems-i hakikat hayat-ı uhreviye suretinde çıkacaktır.

İşte, baştan buraya kadar beyanatımız ism-i Ha-kîm'den istimdat ve feyz-i Kur'an'dan istifade suretinde, kalbi kabule, nefsi teslime, aklı iknaa ihzar için, Dört Esas söyledik. Fakat, biz neyiz ki, buna dair söz söyleyeceğiz? Asıl şu dünyanın Sahibi, şu kâinatın Hâlıkı, şu mevcudatın Maliki ne söylüyor, onu dinlemeliyiz. Mülk sahibi söz söylerken, başkalarının ne haddi var ki, fuzuliyâne karışsın?

İşte, o Sâni-i Hakîm, dünya mescidinde ve arz mektebinde, asırlar arkasında oturan taifelerin umum saflarına hitaben irad ettiği hutbe-i ezeliyesinde, kâinatı zelzeleye veren,

arz: yer, dünya.
asır: yüzyıl.
beyanat: açıklamalar.
feyz-i Kur'an: Kur'an'ın feyzi, bereketi.
fuzuliyâne: lüzumsuz, boşuna.
Hâlık: yoktan yaratan, yaratıcı; Allah.
had: sınır, güç, kuvvet.
hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.
hayat-ı uhreviye: uhrevî hayat, ahirete ait olan hayat.
hitaben: hitap ederek.
hutbe-i ezeliye: Allah'ın insanlara ve cinlere bir hutbesi olan Kur'an.
ihzar: hazırlama.
irad: sunma, söyleme.
ism-i Hakîm: Cenab-ı Hakkın hikmetle, faydaları takip ederek iş gören manasındaki ismi.
istifade: yararlanma.
istimdat: yardıma çağırma.
kâinat: evren.
kat'iyet: kesinlik.
mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.
malik: sahip.
mektep: okul.
mescit: namaz kılınacak yer, cami.
mevcudat: varlıklar.
mükâfat: ödül.
mülk: mal.
nefis: kendisi.
Rab: yaratan, büyüten, terbiye eden Allah.
Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve

اِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا * وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا *
وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا * يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا * بَانَ رَبُّكَ
أَوْحَىٰ لَهَا * يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ * فَمَنْ
يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ *
ve bütün mahlûkatı neşelendiren, şevke getiren,
وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَىٰ مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رَزَقُوا قَالُوا هَذَا الَّذِي

1. Ne zaman ki yer müthiş bir sarsıntıyla sarsılır. • Ve yeryüzü bütün ağırlıklarını dışarı çıkarır. • Ve insan "Ne oluyor buna?" der. • O gün yeryüzü, üzerinde bulunan herkesin ne iş yaptığını haber verir. • Çünkü Rabbin ona konuşmasını emretmiştir. • O gün insanlar yaptıklarının karşılığını görmek için hesap yerinden bölük bölük dönerler. • Kim zerre kadar bir iyilik yaparsa, onun mükâfatını görür. • Kim zerre kadar bir kötülük yaparsa onun cezasını görür. (Zilzal Suresi: 1-8.)

hikmetle yaratan Allah.
suret: şekil, biçim.
şems-i hakikat: hakikat gü-neşi.

sevk: arzu, aşırı istek ve heves.
taife: topluluk.
umum: genel.

zelzele: yer sarsıntısı, deprem.
zerre: maddenin en küçük parçası, molekül, atom.

رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوهُ بِمُتَشَابِهٍ وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا

¹ خَالِدُونَ ¹ gibi binler fermanları, Malikü'l-Mülk'ten, Sa-

hib-i Dünya ve Ahiret'ten dinlemeliyiz, "Amenna ve saddakna" demeliyiz.

² سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

³ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ

⁴ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

âl: aile.

amenna ve saddakna: inandık ve tasdik ettik.

ebedî: sürekli.

ferman: emir, buyruk.

hamd: methetme, övme, yüceltme.

Hamid: dünya ve ahirette hamde lââyık olan Allah.

hikmet: kâinata ve yaratılıştaki lâhî gaye, fayda.

kusur: eksiklik, noksan.

Malikülmülk: mülkün sahibi.

Mecid: şan ve şeref sahibi.

noksan: eksiklik.

Rab: yaratan, büyüten, terbiye eden Allah.

rahmet: acıma, merhamet etme, bağışlama, şefkat gösterme.

rızık: yiyecek, içecek şey, azık.

sahib-i dünya ve ahiret: dünya ve ahiretin sahibi.

tenzih: her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma.

1. İman eden ve güzel işler yapanları müjdele: Altlarından ırmaklar akan Cennetler onlarındır. O Cennetlerden rızık olarak bir meyve yediklerinde, "Bu daha önce yediğimiz rızıktandır" derler. Rızıkları dünyadakine benzer şekilde kendilerine sunulur. Orada onlar için tertemiz eşler vardır. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. (Bakara Suresi: 25.)

2. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

3. Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme. (Bakara Suresi: 286.)

4. Allah'ım, Efendimiz İbrahim'e rahmet ettiğin gibi, Efendimiz Muhammed'e ve Efendimiz Muhammed'in Âline rahmet eyle. Şüphesiz Sen her türlü hamd ve övgüye lâyık Hamid ve sonsuz büyüklük sahibi Mecid'sin.

* Otuzuncu Söz, Barla'da 1928-30 yılları arasında Türkçe olarak telif edilmiştir.

TILSİM-I KÂİNATİ KEŞFEDEN KUR'ÂN-I HAKÎM'İN MÜHİM BİR TILSİMİNİ HALLEDEN

Otuzuncu Söz

Ene ve zerre'den ibaret bir elif, bir nokta'dır.

Şu Söz İki Maksattır. Birinci Maksat *ene*'nin mahiyet ve neticesinden, İkinci Maksat *zerre*'nin hareket ve vazifesinden bahseder.

Birinci Maksat

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

âlem-i insaniyet: insanlık dünyası.

azîm: büyük.

cevher: asıl, temel, öz.

elif: yokluk ile varlık arası bir çizgi, Kur'ân alfabesinin ilk harfi.

emanet: başka varlıkların yüklenmekten çekindiği, fakat insanın yüklendiği ilâhî görevler. istikamet üzere bulunmak.

ene: benlik, ben.

fert: kişi, birey.

hakikat: gerçek.

hareket: kımıldama.

hazine: çok değerli şeyler.

keşfetmek: gizli bir hakikati ortaya çıkarmak.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

mahiyet: nitelik, özellik, esas.

maksat: amaç, gaye.

mühim: önemli.

müteaddit: ayrı ayrı, çok.

müthiş: dehşet veren, korkutan.

netice: sonuç.

nurani: aydınlık, nurlu.

şecere-i Tuba: Cennetteki iyilik ağacı.

şecere-i zakkum: Cehennemdeki kötülük ağacı, Zakkum ağacı.

tahammül: yüklenme.

tılsım: gizli kalmış esrarlı şey.

tılsım-ı kâinat: kâinatın sırrı, gizemi.

vazife: görev.

vecih: yön.

vücut: yönler, cihetler.

zaman-ı Âdem: Hz. Âdem dönemi, insanlığın ilk devirleri.

zerre: atom, maddenin en küçük parçası.

أَنَا عَرْضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ
يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا¹

Şu ayetin büyük hazinesinden tek bir cevherine işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Gök, zemin, dağ, tahammülünden çekindiği ve korktuğu emanetin müteaddit vücuhundan bir ferdi, bir veçhi, “ene”dir. Evet, “ene” zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar âlem-i insaniyetin etrafına dal budak salan nuranî bir şecere-i Tuba ile, müthiş bir şecere-i Zakkumun çekirdeğidir. Şu azîm hakikate girişmeden evvel, o hakikatin

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik; hepsi de onu yüklenmekten kaçındılar ve ondan korktular. İnsan ise onu yükledi. Gerçekten insan çok zalim, çok cahildir. (Ahzab Suresi: 72.)

fehmini teshil edecek bir mukaddime beyan ederiz. Şöyle ki:

“Ene,” künuz-u mahfiye olan esma-i İlâhiyenin anahtarı olduğu gibi, kâinatın tılsım-ı muğlâkının dahi anahtarı olarak bir muamma-i müşkülküşadır, bir tılsım-ı hayretfezadır. O “ene,” mahiyetinin bilinmesiyle, o garip muamma, o acip tılsım olan “ene” açılır ve kâinat tılsımını ve âlem-i vücubun künuzunu dahi açar.

Şu meseleye dair Şemme isminde bir risale-i Arabiye’de şöyle bahsetmişiz ki:

Âlemin miftahı insanın elindedir ve nefsine takılmıştır. Kâinat kapıları zahiren açık görünürken, hakikaten kapalıdır. Cenab-ı Hak, emanet cihetiyle insana “ene” namında öyle bir miftah vermiş ki, âlemin bütün kapılarını açar; ve öyle tılsımlı bir “enaniyet” vermiş ki, Hallâk-ı Kâinatın künuz-u mahfiyesini onun ile keşfeder. Fakat “ene” kendisi de gayet muğlâk bir muamma ve açılması müşkül bir tılsımdır. Eğer onun hakikî mahiyeti ve sırr-ı hilkatî bilinse, kendisi açıldığı gibi, kâinat dahi açılır. Şöyle ki:

Sâni-i Hakîm, insanın eline, emanet olarak, rububiyetin sıfât ve şununatının hakikatlerini gösterecek, tanıttıracak, işaret ve numuneleri cami bir “ene” vermiştir; tâ ki, o “ene” bir vahid-i kıyasî olup, evsaf-ı rububiyet ve şununat-ı ulûhiyet bilinsin. Fakat vahid-i kıyasî, bir mevcud-u hakikî olmak lâzım değil. Belki, hendesedeki farazî hatlar gibi, farz ve tevehhümle bir vahid-i kıyasî teşkil edilebilir. İlim ve tahakkukla hakikî vücudu lâzım değildir.

acip: hayret veren, şaşırtan.
âlem: varlıkları içine alan dünya; varlıkların bulunduğu ortam.
âlem-i vücub: Allah’ın zatı,

isimleri ve sıfatlarını ifade eden âlem.
beyan: açıklama, izah etme.
camî: kapsayan.
Cenab-ı Hak: her şeyin haki-

katinin kaynağı olan yüce zat. Allah.
cihet: yön.
emanet: başka varlıkların yüklenmekten çekindiği, fa-

kat insanın yüklediği ilâhî görevler.

enaniyet: benlik taslama.

ene: ben, benlik; benlik duygusu.
esma-i İlâhiye: Allah’ın güzel isimleri.

evsaf-ı rububiyet: yüce Allah’ın mahlûkatı yaratma, yaşatma, terbiye etme gibi vasıfları.

farazî: hayalî, var sayılan.

farz etme: var sayma.

fehîm: anlama ve kavrama.

hakikat: gerçek.

hakikî: gerçek.

Hallâk-ı Kâinat: Kâinatın Yaratıcısı.

hat: çizgiler.

hendese: geometri.

îşarat: âlâmetler, işaretler.

kâinat: evren, tüm yaratılmışlar.

keşfetmek: açmak, ortaya çıkarmak.

künuz: hazineler.

künuz-u mahfiye: gizli hazineler.

mahiyet: bir şeyin hakikati, gerçeği.

mevcud-u hakikî: gerçek varlık.

miftah: anahtar.

muamma: anlaşılması ve çözülmesi güç olan sır; görünmeyen, gizli sır.

muamma-i müşkülküşa: anlaşılması zor olan bilmece.

muğlâk: kapalı.

mukaddime: başlangıç.

müşkül: zor.

nam: isim.

nefis: insanın bedensel varlığı, öz benliği, kendisi.

numune: örnek.

risale-i Arabiye: Arapça küçük broşür, mektup.

rububiyet: Allah’ın yaratması, yaşatması ve terbiye etmesi.

Sâni-i Hakîm: her şeyi hikmetle ve sanatla yaratan Allah.

sıfât: vasıflar, özellikler.

sırr-ı hilkat: yaratılış amacı ve sırrı.

Şemme: Üstat Bediüzzaman’ın bir eseri.

şununat: emirler, kasıtlar, talepler.

şununat-ı ulûhiyet: Allah’ın yüceliğinin, büyüklüğünün tezahürü olan emir ve fiilleri.

tahakkuk: gerçekleşme.

teshil: kolaylık.

tevehhüm: zannetmek, var saymak.

tılsım: sır, gizem.

tılsım-ı hayretfeza: hayret verici sır.

tılsım-ı muğlâk: anlaşılması zor olan sırlar, gizemler.

vahid-i kıyasî: ölçü birimi.

vücüt: varlık.

zahiren: görünüşte.

Sual: Niçin Cenab-ı Hakkın sıfât ve esmasının marifeti, “enaniyet”e bağlıdır?

Elcevap: Çünkü, mutlak ve muhit bir şeyin hududu ve nihayeti olmadığı için, ona bir şekil verilmez ve üstüne bir suret ve bir taayyün vermek için hükmedilmez, mahiyeti ne olduğu anlaşılmaz. Meselâ, zulmetsiz daimî bir ziya, bilinmez ve hissedilmez. Ne vakit hakikî veya vehmî bir karanlık ile bir hat çekilse, o vakit bilinir.

İşte, Cenab-ı Hakkın, ilim ve kudret, Hakîm ve Rahîm gibi sıfât ve esması muhit, hudutsuz, şeriksiz olduğu için, onlara hükmedilmez ve ne oldukları bilinmez ve hissolunmaz. Öyle ise, hakikî nihayet ve hadleri olmadığından, farazî ve vehmî bir haddi çizmek lâzım geliyor. Onu da “enaniyet” yapar. Kendinde bir rububiyet-i mevhume, bir malikiyet, bir kudret, bir ilim tasavvur eder, bir had çizer, onunla muhit sıfatlara bir hadd-i mevhum vazeder. “Buraya kadar benim, ondan sonra Onundur” diye bir taksimat yapar. Kendindeki ölçücüklerle onların mahiyetini yavaş yavaş anlar.

Meselâ, daire-i mülkünde mevhum rububiyetiyle, daire-i mümkünatta Hâlık’ının rububiyetini anlar. Ve zahir malikiyetiyle, Hâlık’ının hakikî malikiyetini fehmeder ve “Bu haneye malik olduğum gibi, Hâlık da şu kâinatın malikidir” der. Ve cüz’î ilmiyle Onun ilmini fehmeder. Ve kîsbî sanatçıyla O Sâni-i Zülcelâl’in ibda-i sanatını anlar. Meselâ, “Ben şu evi nasıl yaptım ve tanzim ettim; öyle de, şu dünya hanesini birisi yapmış ve tanzim etmiş”

cüz’î ilim: azıcık bilgi.
daimî: sürekli, devamlı.
daire-i mülk: tasarruf edebileceği mülkü.
daire-i mümkünat: olabilirlik daire-i, aklın imkânında olan yerler.
enaniyet: benlik.
esma: isimler.
farazî: hayalî, var sayılan.
fehmetmek: anlamak.
had: sınır.
hadd-i mevhum: hayali bir sınır koyma.
hakikî: gerçek.
Hakîm: her şeyi hikmetle yaratan Allah.
Hâlık: her şeyi yoktan yaratan Allah.
hane: ev.
hat: çizgi.
hudut: sınırlar.
hükmetmek: karar vermek.
ibda-i sanat: benzersiz güzellikte sanat eseri meydana getirme.
ilim: bilgi.
kisbî: ferdi çalışma ürünü.
kudret: güç, kuvvet; iktidar.
mahiyet: bir şeyin ne olduğu, iç yüzü aslı, esası, hakikati.
malik: sahip.
malikiyet: sahip ve hâkim olma; sahibiyet.
marifet: tanıma, bilme.
mevhum: gerçekte var olmadığı hâlde var sayılan.
muhit: ihata eden, kuşatan; ihata etme, kuşatma.
mutlak: kayıtsız, sınırsız.
nihayet: sınır, son.
Rahîm: rahmeti her şeyi kuşatan, sonsuz şefkat ve merhamet sahibi Allah.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman ve her yerde her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi,

terbiye etme ve beslemesi.
rububiyet-i mevhume: hayali bir rububiyet.
Sâni-i Zülcelâl: kudret ve azamet sahibi yaratıcı sanat-kâr olan Allah.
sual: soru.
suret: şekil, biçim, görünüş.

sıfât: vasıflar, özellikler.
serik: ortak, yardımcı.
taayyün: görünme, belirlenme.
taksimat: bölmeler, paylaştırmalar.
tanzim etmek: düzenlemek.
tasavvur: düşünme, hayal

etme.
vazetmek: bir şeyin yerine başka bir şey koyma.
vehmî: var sayılan, olmadığı hâlde var kabul edilen.
zahiri: görünüşte.
ziya: ışık.
zulmet: karanlık.

der. Ve hakeza, bütün sıfât ve şunat-ı İlâhiyeyi bir derece bildirecek, gösterecek binler esrarlı ahval ve sıfât ve hissiyat, “ene”de münderiçtir.

Demek, “ene” âyinemisal ve vahid-i kıyasî ve alet-i inkişaf ve mana-i harfî gibi, manası kendinde olmayan ve başkasının manasını gösteren, vücud-u insaniyetin kalın ipinden şuurlu bir tel ve mahiyet-i beşeriyenin hullesinden ince bir ip ve şahsiyet-i âdemiyyetin kitabından bir elif’tir ki, o elif’in iki “yüzü” var.

Biri hayra ve vücuda bakar. O yüz ile yalnız feyze kabildir. Vereni kabul eder; kendi icat edemez. O yüzde faîl değil; icattan eli kısadır.

Bir yüzü de şerre bakar ve ademe gider. Şu yüzde o faildir, fiil sahibidir.

Hem, onun mahiyeti, harfiyedir; başkasının manasını gösterir. Rububiyeti hayalîyedir. Vücudu o kadar zayıf ve incedir ki, bizzat kendinde hiçbir şeye tahammül edemez ve yüklenemez. Belki, eşyanın derecat ve miktarlarını bildiren mizanülhararet ve mizanülhava gibi mizanlar nev’inden bir mizandır ki, Vacibü'l-Vücut’un mutlak ve muhit ve hudutsuz sıfâtını bildiren bir mizandır.

İşte, mahiyetini şu tarzda bilen ve iz'an eden ve ona göre hareket eden, ¹ **قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا** beşaretinde dahil olur. Emaneti bihakkın eda eder ve o *ene*’nin dürbünüyle, kâinat ne olduğunu ve ne vazife gördüğünü görür. Ve afakî malûmat nefse geldiği vakit, *ene*’de bir musaddık

emanet: başka varlıkların yüklenmekten çekindiği, fakat insanın yüklendiği İlâhî görevler.
ene: benlik; ben duygusu.
esrar: sırlar.
fail: işi yapan; yapıcı, usta.
feyiz: ihsan, bağış, kerem.
feyze kabil olma: iyiliği, hayrı kabul edebilen.
fiil: yapılan iş.
hakeza: bunun gibi.
harfiye: kendi başına bir anlam ifade etmeme.
hayaliye: hayalî.
hayır: iyilik.
hissiyat: hisler, duygular.
hudut: sınır.
hulle: elbise.
icat: var etme, yoktan vücuda çıkarma, yaratma.
iz'an: basiret, anlayış.
kâinat: evren, yaratılmışların tümü.
mahiyet: bir şeyin iç yüzü, aslı, esası hakikati.
mahiyet-i beşeriye: insanlığın gerçek yüzü, insanlık gerçeği.
malûmat: bilgi.
mana-i harfî: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.
mizan: ölçü, terazi.
mizanülhararet: termometre.
mizanülhava: barometre.
muhit: kapsamlı, her tarafı kuşatan.
musaddık: tasdik edici, doğrulayıcı.
mutlak: kayıtsız, sınırsız.
münderiç: içine konulmuş, yerleştirilmiş.
nefis: kişinin kendisi.
nevi: çeşit.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman ve her yerde her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye etmesi ve beslemesi.
sıfât: vasıflar, özellikler.
şahsiyet-i âdemiyyet: insanın gerçekte olan, yaratılış amacına uygun varlığı, âdemî kimlik.
şer: kötülük.
şunat-ı İlâhiye: Allah’ın hiç kimşenin benzerini yapamayacağı fiilleri, işleri.
şuur: anlayış, akıl ve idrak.
tahammül: katlanma, yüklenme.
tarz: biçim, şekil.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zorunlu olan, var olmak için hiç bir sebebe ihtiyacı bulunmayan Allah.
vahid-i kıyasî: ölçü birimi.
vücut-u insaniyet: insanın vücudu, varlığı.
vücut: var olma; varlık.

1. Nefsini günahlardan arındıran kurtuluşa ermiştir. (Şems Suresi: 9.)

adem: yokluk.
afakî: haricî, dışardan gelen.
ahval: hâller.
alet-i inkişaf: geliştirilebilen alet, keşif cihazı.

âyine-i misal: ayna gibi.
beşaret: müjde.
bihakkın: hakkıyla.
dahil: içine girme.
derecat: dereceler, mertebeler.

ler.
dürbün: uzağı gösteren alet.
eda: yerine getirme.
elif: yokluktan varlığa geçiş hat.

abesiyet: faydasız ve gayesiz oluş; gereksiz şeyler.

arz: yer yüzü.

asabiyet-i nev'îye ve milliye: kendi milletini tutma ve taraftar olma, millî ırkçılık.

azîm: büyük.

bel' etme: yutma.

cibal: dağlar.

cihet: yön.

dahil olma: içine girme, katılma..

dalâlet: doğru yoldan ayrılmak.

emanet: başka varlıkların yüklenmekten çekindiği, fakat insanın yüklendiği istikamet üzere bulunmak; ilâhî görevler.

enaniyet: benlik, gurur.

enaniyet-i nev'îye: millî ırkçılık, taraftarlarının enaniyet ve gururu.

ene: ben, benlik.

esbap: sebepler.

evamir: emirler.

farazi: var sayılmış; varsayım; hayali.

gayet: oldukça.

hakiki: gerçek.

hat: çizgi.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, anlamlı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hikmet-i hilkat: yaratılış amacı.

hiyanet: hainlik yapma.

ifa: yerine getirme.

inkılâp: dönüşme.

istinat: dayanma

itikad: inanç.

kıyas: karşılaştırma, benzetme.

kıyas-ı binnefs: kendine kıyaslama.

letaif: insanın mahiyetindeki ince duygular.

mahiyet: sonuç.

makam-ı ahsen-i takvim: yaratılışın en güzel kıvamında olma derecesi.

malik: sahip

malikiyet: sahiplik.

mana-i isim: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

mevhum: gerçekte var olmadığı hâlde var sayılan.

mübareze: karşı çıkma.

neşvünema: büyütüp gelişme.

nev': tür.

nur: ışık, aydınlık.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman ve her yerde her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye ve beslemesi.

Sâni-i Zülcelâl: celâl sahibi yüce yaratıcı.

semavat: gökler.

suret: biçim; şekil.

şer: kötülük, günah.

görür; o ulûm, nur ve hikmet olarak kalır, zulmet ve abesiyete inkılâp etmez.

Vaktaki *ene*, vazifesini şu suretle ifa etti; vahid-i kıyasî olan mevhum rububiyetini ve farazî malikiyetini terk eder, ¹ **لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ** der, haki-ki ubudiyetini takınır, makam-ı ahsen-i takvime çıkar.

Eğer o *ene*, hikmet-i hilkatini unutup, vazife-i fitriyesi- ni terk ederek kendine mana-i ismiyle baksa, kendini malik itikat etse, o vakit emanete hiyanet eder,

² **وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا** altında dahil olur. İşte, bütün şirkle- ri ve şerleri ve dalâletleri tevhit eden *enaniyet*'in şu cihe- tindendir ki, semavat ve arz ve cibal tedehhüş etmişler, farazî bir şirkten korkmuşlar.

Evet, *ene* ince bir elif, bir tel, farazî bir hat iken, ma- hiyeti bilinmezse, tesettür toprağı altında neşvünema bu- lur, gittikçe kalınlaşır, vücud-u insanın her tarafına yayı- lır, koca bir ejderha gibi, vücud-u insanı bel' eder. Bütün o insan, bütün letaifiyle âdeta *ene* olur. Sonra, nev'in *enaniyet*'i de bir asabiyet-i nev'îye ve milliye cihetiyle o *enaniyet*'e kuvvet verip, o *ene*, o *enaniyet-i nev'îyeye* is- tinat ederek, şeytan gibi, Sâni-i Zülcelâl'in evamirine karşı mübareze eder. Sonra, kıyas-ı binnefs suretiyle her- kesi, hatta her şeyi kendine kıyas edip, Cenab-ı Hakkın mülkünü onlara ve esbaba taksim eder; gayet azîm bir şirke düşer, ³ **إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ** mealini gösterir.

1. Mülk Onun, hamd Onun, hüküm Onundur ve Ona döndürüleceksiniz.

2. Nefsini günaha daldıran da hüsrana uğramıştır. (Sems Suresi: 10.)

3. Muhakkak ki şirk pek büyük bir zulümdür. (Lokman Suresi: 13.)

şirk: Allah'a eş, ortak koşma; küfür.

taksim: bölme.

tedehhüş: dehşete düşme, dehşete kapılma, korkma, ürkme.

tesettür: örtünme, gizlenme.

tevhit: doğurma.

ubudiyet: kulluk.

ulûm: doğruluğu ispat edilmiş bilgiler.

vahid-i kıyasî: ölçü.

vaktaki: ne vakit ki, ne za- man ki.

vazife-i fitriye: yaratılışa uy- gun görev.

vücud-u insan: insan vücudu.

zulmet: karanlık.

Evet, nasıl mirî malından kırk parayı çalan bir adam, bütün hazır arkadaşlarına birer dirhem almasını kabul ile hazmedebilir; öyle de, “Kendime malikim” diyen adam, “Her şey kendine maliktir” demeye ve itikat etmeye mecburdur.

İşte, “ene” şu hainâne vaziyetinde iken, cehl-i mutlak-tadır. Binler fûnunu bilse de, cehl-i mürekkeple bir echel-dir. Çünkü, duyguları, efkârları, kâinatın envar-ı marifetini getirdiği vakit, nefsinde onu tasdik edecek, ışıklandıracak ve idame edecek bir madde bulmadığı için, sönerler. Gelen her şey, nefsindeki renkler ile boyalanır. Mahz-ı hikmet gelse, nefsinde abesiyet-i mutlaka suretini alır. Çünkü, şu hâldeki “ene”nin rengi, şirk ve ta’tildir, Allah’ı inkârdır. Bütün kâinat parlak ayetlerle dolsa, o “ene”deki karanlıklı bir nokta, onları nazarda söndürür, göstermez. On Birinci Sözde, mahiyet-i insaniyenin ve mahiyet-i insaniyedeki “enaniyet”in, mana-i harfî cihe-tiyle ne kadar hassas bir mizan ve doğru bir mikyasa ve muhit bir fihriste ve mükemmel bir harita ve cami bir âyi-ne ve kâinata güzel bir takvim, bir ruzname olduğu, gayet kat’î bir surette tafsil edilmiştir. Ona müracaat edilsin. O Sözdeki tafsilâta iktifaen kısa keserek, mukaddimeye nihayet verdik. Eğer mukaddimeyi anladınsa, gel, hakikate giriyoruz.

İşte, bak: Âlem-i insaniyette, zaman-ı Âdem’den şimdiye kadar iki cereyan-ı azîm, iki silsile-i efkâr, her tarafta ve her tabaka-i insaniyede dal budak salmış. İki seçere-i azîme hükmünde, biri silsile-i nübüvvet ve diyanet,

abesiyet-i mutlaka: tamamıyla lüzumsuzluk.
âlem-i insaniyet: insanlık âlemi.
ayet: delil, alâmet.
cami: geniş, kapsamlı.
cehl-i mutlak: gerçek cehalet.
cehl-i mürekkep: katmerli cehalet.
cereyan-ı azîm: büyük bir akım.

cihet: yön.
dirhem: yaklaşık olarak üç grama denk bir ağırlık ölçüsü.
echel: koyu cahil.
efkâr: fikirler.
ene: ben, benlik.
envar-ı marifet: Allah’ı tanı-maktan kaynaklanan nurlar.
fihriste: indeks, içindekiler.
fûnun: fennî bilimler.
hainâne: haince.
hakikat: gerçek.

hassas: duyarlı.
hazmetmek: özümsemek, sindirmek.
hükmünde: değerinde.
idame: devam ettirme.
iktifaen: yeterli bularak.
inkâr: inanmama, reddetme.
itikat: inanma, inanç.
kâinat: evren, tüm varlıklar.
kat’î: kesin.
mahiyet-i insaniye: insanın mahiyeti, aslı ve donanımı.

mahz-ı hikmet: tamamıyla hikmet.
malik: sahip.
mana-i harfî: bir şeyin kendisini değil de esas sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.
mecbur: yükümlü.
mikyasa: ölçü, kıyas edecek, ölçecek alet, ölçek.
mirî mal: devlet malı.
mizan: terazi, ölçü.
muhit: her şeyi kuşatan.
mukaddime: başlangıç, giriş.
müracaat: başvurma.
nefis: kendi.
ruzname: her şeyi kaydeden günlük, gündem, takvim.
silsile-i efkâr: fikirler zinciri, akımı.
silsile-i nübüvvet ve diyanet: din ve peygamberlik zinciri.
suret: biçim.
şecere-i azîme: büyümeye devam eden büyük bir ağaç.
şirk: Allah’a ortak koşmak.
ta’til: Allah’ı ve sıfatlarını inkâr.
tabaka-i insaniye: insan grupları, sınıfları.
tafsil: ayrıntılı olarak açıklama.
tafsilât: detaylı bilgi, ayrıntılar.
takvim: program.
tasdik: kabul etme.
zaman-ı Âdem: Hz. Âdem zamanından bu güne.

diğeri silsile-i felsefe ve hikmet, gelmiş, gidiyor. Her ne vakit o iki silsile imtizaç ve ittihat etmiş ise, yani silsile-i felsefe silsile-i diyanete dehalet edip itaat ederek hizmet etmişse, âlem-i insaniyet parlak bir surette, bir saadet, bir hayat-ı içtimaiye geçirmiştir. Ne vakit ayrı gitmişler ise, bütün hayır ve nur, silsile-i nübüvvet ve diyanet etrafına toplanmış ve şerler ve dalâletler felsefe silsilesinin etrafına cem olmuştur. Şimdi şu iki silsilenin menşelerini, esaslarını bulmalıyız.

İşte, diyanet silsilesine itaat etmeyen silsile-i felsefe ki, bir şecere-i zakkum suretini alıp, şirk ve dalâlet zulûmatını etrafına dağıtır. Hatta, kuvve-i akliye dalında, dehriyyun, maddiyyun, tabiiyyun meyvelerini beşer aklının eline vermiş. Ve kuvve-i gadabiye dalında Nemrutları, Firavunları, Şeddatları ^(HAŞİYE) beşerin başına atmış. Ve kuvve-i şeheviye-i behimiye dalında âliheleri, sanemleri ve ulûhiyet dava edenleri semere vermiş, yetiştirmiş. O şecere-i zakkumun menşei ile, silsile-i nübüvvetin—ki, bir şecere-i tuba-i ubudiyet hükmünde bulunan o silsilenin—küre-i zeminin bağında mübarek dalları, kuvve-i akliye dalında enbiya ve mürselîn ve evliya ve siddikîn meyvelerini yetiştirdiği gibi, kuvve-i dafia dalında âdil hâkimleri, melek gibi melikler meyvesini veren ve kuvve-i cazibe

HAŞİYE: Evet, Nemrutları, Firavunları yetiştiren ve dâyelik edip emziren eski Mısır ve Babil'in, ya sihir derecesine çıkmış, veyahut hususî olduğu için etrafında sihir telâkki edilen eski felsefeleri olduğu gibi, âliheleri eski Yunan kafasında yerleştiren ve esnamı tevlit eden felsefe-i tabiiye bataklığıdır. Evet, tabiatın perdesi ile Allah'ın nurunu görmeyen insan, her şe-ye bir ulûhiyet verip, kendi başına musallat eder.

âdil: adaletli.
âlem-i insaniyet: insanlık âlemi.
âlihe: ilâh olarak kabul edilen ka-
dın tanrıçalar.
behimiye: hayvanlığa ait.
beşer: insan.
cem': toplama.
dafia: zararlı şeyleri reddetme.
dalâlet: doğru çizgiden ayrılma;
hak yoldan sapma.
dava: iddia.
dâye: dadı, sütanne.
dehalet etmek: sığınmak, tâbi ol-
mak.
dehriyyun: âlemin ezeli ve ebedî
olduğunu iddia edip ahireti inkâr
eden dalâlet fırkası.
diyanet: din.
enbiya: peygamberler.
esaslar: prensipler.
esnam: putlar, sanemler.
evliya: Allah'ın dostları.
felsefe silsilesi: felsefe zinciri.
felsefe-i tabiiye: tabiatçı felsefe.
Firavun: Hz. Mûsa'yı öldürmek is-
teyen Mısır kralı.
hâkim: hükmeden.
hayat-ı içtimaiye: toplum hayatı.
hayır ve nur: iyilik ve aydınlık.
hükmünde: değerinde.
imtizaç: kaynaşma.
ittihat: birleşme.
kuvve-i akliye: akıl duygusu; akıl
gücü.
kuvve-i cazibe: faydalı şeyleri
cezp etme duygusu.
kuvve-i dafia: zararlı şeyleri red-
detme duygusu.
kuvve-i gadabiye: insanın öfke
gücü.
kuvve-i şeheviye ve behimiye:
hayvanî istek ve arzulara ait duy-
gu.
kuvve-i şeheviye: şehvet duygu-
su.
küre-i zemin: yer küre, yeryüzü.
maddiyyun: maddeye ezeliyet
veren maddeci materyalistler.
melik: hükümdar.

menşe: kaynak, kök.
musallat: sataşma, rahatsız
etme.
mürselîn: Allah'ın insanlar
için seçtiği.
Nemrut: Hz. İbrahim'i ateşe
atan Babil'in zalim kralı.
saadet: mutluluk.
sanem: put.
semere: meyve, netice.
siddikîn: doğrulukta Allah'ın
rızasına ulaşanlar.
silsile: zincir.
silsile-i diyanet: din zinciri.

silsile-i felsefe ve hikmet:
hikmet ve felsefe zinciri.
silsile-i felsefe: felsefe zinciri.
**silsile-i nübüvvet ve diya-
net:** din ve peygamberlik zin-
ciri.
silsile-i nübüvvet: peygam-
berlik zinciri.
suret: biçim.
şecere-i Tuba: Cennetteki
Tuba ağacı.
şecere-i tuba-i ubudiyet:
kulluğun nurlu tuba ağacı.

şecere-i zakkum: Cehen-
nemdeki zakkum ağacı.
Şeddat: Yemen'deki Âd Kav-
minin zalim hükümdarı.
şer: kötülük.
şirk: ortak koşma.
tabiiyyun: tabiatçılar, tabiatı
yaratıcı kabul edenler.
telâkki: zannedilen.
tevlit: doğurma.
ubudiyet: kulluk.
ulûhiyet: idarecilik davası;
ilâhlık, tanrılık.
zulûmat: karanlıklar.

dalında hüsnüsiyet ve ismetli cemal-i suret ve sahavet ve keremnamdardlar meyvesini yetiştiren ve beşer nasıl şu kâinatın en mükemmel bir meyvesi olduğunu gösteren o şecerenin menşei ile beraber, *ene*'nin iki cihetindedir. O iki şecereye menşe ve medar, esaslı bir çekirdek olarak *ene*'nin iki veçhini beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Ene'nin bir veçhini nübüvvet tutmuş gidiyor, diğer veçhini felsefe tutmuş geliyor.

Nübüvvetin veçhi olan ***birinci vecih*** ubudiyet-i mahzanın menşeidir. Yani, *ene* kendini abd bilir; başkasına hizmet eder, anlar. Mahiyeti, harfiyedir; yani başkasının manasını taşıyor fehmeder. Vücudu, tebeîdir; yani, başka birisinin vücudu ile kaim ve icadıyla sabittir itikat eder. Malikiyeti, vehmiyedir; yani, kendi Malik'inin izni ile sûrî, muvakkat bir malikiyeti vardır bilir. Hakikati, zilliyedir; yani, hak ve vacip bir hakikatin cilvesini taşıyan mümkün ve miskin bir zıldır. Vazifesi ise kendi Hâlık'ının sifât ve şuunatına mikyas ve mizan olarak, şuurkârâne bir hizmettir.

İşte, enbiya ve enbiya silsilesindeki asfiya ve evliya, *ene*'ye şu vecihle bakmışlar, böyle görmüşler, hakikati anlamışlar. Bütün mülkü Malikü'l-Mülk'e teslim etmişler ve hükmetmişler ki, o Malik-i Zülcelâl'in ne mülkünde, ne rububiyetinde, ne ulûhiyetinde şerik ve naziri yoktur, muin ve vezire muhtaç değil. Her şeyin anahtarı Onun elindedir; her şeye kadir-i mutlak. Esbap bir perde-i zahiriye; tabiat bir şeriat-ı fitriyesidir ve kanunlarının bir mecmuasıdır ve kudretinin bir mistarındır.

abd: kul.
asfiya: ilim ve ibadetle yüceliğe ulaşanlar.
beşer: insan.
beyan: ifade, açıklama.
cemal-i suret: dışa yansıyan güzellik.
cihet: yön.
cilve: görüntü, yansıma.
enbiya: peygamberler.
ene: ben, benlik.
esbap: sebepler.
evliya: Allah'ın sevgisini kazananlar, Allah dostları.

fehmetmek: anlamak.
hak: doğru.
hakikat: gerçek.
Hâlık: yaratan Allah.
harfiye: tek başına bir manası olmayıp başkasının manasını gösteren; sahibini tanıtmak için olan.
hükmetmek: karar vermek.
hüsnüsiyet: manevî, ruhî güzellik.
icat: var etme, yaratma.
ismet: günahlardan sakınma, günahsızlık.

itikat: inanmak, inanç.
Kadir-i Mutlak: güç ve kudreti sınırsız olup her şeyi yapan Allah.
kaim: ayakta durabilen.
kâinat: evren, tüm yaratılmışlar.
keremnamdar: cömertlikle meşhur olan.
kudret: güç, kuvvet.
mahiyet: özellik, nitelik.
malik: sahip.
Malik-i Zülcelâl: her şeye hükmeden her şeyin sahibi

olan Allah.
malikiyet: sahiplik.
Malikü'l-Mülk: mülkün hakikî sahibi olan Allah.
mecmua: toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi..
medar: kaynak.
menşe': kaynak, kök.
mikyas: ölçüler, kıyaslamalar.
miskin: zayıf.
mistar: cetvel, bir şeyi ölçmeye yarayan alet.
mizan: terazi.
muin: yardımcı.
muvakkat: az bir zamanla sınırlı, geçici.
mükemmel: en olgun, en kâmil.
mülk: sahip olunan ve hükmedilen şey.
mümkün: varlığı ile yokluğu imkân dairesinde olup, Allah'ın var etmesine bağlı olan, ilâhî tercih ile meydana gelen her şey.
nazir: benzersiz.
nübüvvet: peygamberlik.
perde-i zahiriye: görünen sebepler.
rububiyet: mahlûkatı yaratan, hâlden hâle rızıkla geçirerek terbiye eden Allah.
sabit: duran, doğruluğu ispatlanmış.
sahavet: cömertlik.
silsile: zincir.
sûrî: geçici.
sifât: vasıflar, özellikler.
şeriat-ı fitriye: yaratıcının koyduğu kurallar.
şerik: yardımcı ve ortak edinmek.
şuunat: iş ve işlemler, fonksiyonlar, fiiller.
şuurkârâne: bilerek, anlayarak.
tabiat: maddede hükmeden kanunlar, canlı cansız varlıklar.
tebeî: kastı olmayan, tâbi olarak başkasının vücuduyla kaim olan, bağımsız olmayıp başkasına bağlı.
ubudiyet-i mahza: tam ve gerçek kulluk.
ulûhiyet: her şeyi en mükemmel şekilde idare ve tasarruf etme, ilâhlık.
vacip: zorunlu, gerekli.
vecih: yön; yüz.
vehim: olmadığı hâlde var zannetme.
vezir: iş ortağı, işleri idarede yardımcı olan.
vücut: varlık.
zıl: gölge.
zilliy: gölge olma.

ademistan: yokluk, hiçlik yeri.
âlem-i beşeriyet: insanlık âlemi.
Aristo: (MÖ: 384-245) Eflâtun'un talebesi. Felsefeyi sistemleştiren filozof.

aslı: en evvelki, bir şeyin kendisi ile ilgili olan, katma olmayan.

bina etmek: yapmak, üzerine kurmak.

dâhî: harika zekâ ve anlayış sahibi.

daire-i tasarruf: idare ve hükmettiği yerler.

delâlet: işaret, delil olma.

Eflâtun: (MÖ: 429-347) Yunan filozofu, Socrates'in talebesi.

ene: ben, benlik.

ervah-ı âfilîn: fânî, gelip geçici ruhlar, ölümlü ruhlar.

esasat: esaslar, prensipler.

esasat-ı faside: bozuk prensipler, yanlışla götüren esaslar.

esassız: temelsiz.

Farabî: (MS: 870-950) Ariston'un takipçisi olan İslâm bilgini.

fert: kişi.

Firavunâne: Firavun gibi.

gayetülgayat: asıl amaç, nihai gaye.

hakeza: bunun gibi.

hakikat-ı sabite: değişmez gerçek.

hakikî: gerçek.

hakk-ı hayat: hayat hakkını istediği gibi kullanma.

halk etmek: yaratmak.

Hâlık-ı Zülcelâl: kudret ve azamet sahibi yaratıcı Allah.

hayattar: canlı.

hubb-u zat: kendi şahsını sevmek.

hususan: bilhassa, özellikle.

hüküm: değer, karar verme.

İbni Sina: (MS: 950-1008) Eflâtun'un mesleğini takip eden filozof ve bilgin.

ispat: kanıtlama.

istikbal: gelecek.

kat'î: kesin.

malik: sahip.

mana-i isim: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

manidar: anlamlı.

medar-ı envar: nurlanmaya sebep ve vasıta.

meslek: yol, sistem.

mezar-ı ekber: büyük mezar.

mirac-ı münevver: nurlu miraç.

muhtelif: pek çok, ayrı ayrı.

mükemmel: tam, en olgun.

neş'et etmek: doğmak, meydana gelmek, yetişmek.

nuranî: nurlu.

nuristan: nur memleketi.

İşte, şu parlak nuranî, güzel yüz, hayattar ve manidar bir çekirdek hükmüne geçmiş ki; Hâlık-ı Zülcelâl, bir seçere-i tuba-i ubudiyeti, ondan halk etmiştir ki, onun mübarek dalları âlem-i beşeriyetin her tarafını nuranî mevelerle tezyin etmiştir. Bütün zaman-ı mazideki zulûmatı dağıtıp, o uzun zaman-ı mazi felsefenin gördüğü gibi bir mezar-ı ekber, bir ademistan olmadığını, belki istikbale ve saadet-i ebediyeye atlamak için ervah-ı âfilîne bir medar-ı envar ve muhtelif basamaklı bir mirac-ı münevver ve ağır yüklerini bırakan ve serbest kalan ve dünyadan göçüp giden ruhların nuranî bir nuristanı ve bir bostanı olduğunu gösterir.

İkinci vecih ise, felsefe tutmuştur. Felsefe ise, *ene*'ye mana-i ismiyle bakmış. Yani, "Kendi kendine delâlet eder" der; manası kendindedir, kendi hesabına çalışır, hükmeder. Vücudu aslı, zatı olduğunu telâkki eder. Yani, "Zatında bizzat bir vücudu vardır" der; bir hakk-ı hayatı var, daire-i tasarrufunda hakikî maliktir zu'meder. Onu bir hakikat-i sabite zanneder. Vazifesini, hubb-u zatından neş'et eden bir tekemmül-ü zatî olduğunu bilir ve hakeza, çok esasat-ı fasideye mesleklerini bina etmişler.

O esasat ne kadar esassız ve çürük olduğunu sair risalelerimde ve bilhassa Sözlerde, hususan On İkinci ve Yirmi Beşinci Sözlerde kat'î ispat etmişiz. Hatta, silsile-i felsefenin en mükemmel fertleri ve o silsilenin dâhîleri olan Eflâtun ve Ariston, İbni Sina ve Farabî gibi adamlar, "İnsaniyetin gayetülgayati, *teşebbüh-ü bilvacip*'tir, yani Vacibü'l-Vücut'a benzemektir" deyip, firavunâne bir hüküm

saadet-i ebediye: ebedî huzur ve saadet.
sair: diğer.
silsile: zincir
silsile-i felsefe: felsefe mesleği, zinciri, akımı.
seçere-i tuba-i ubudiyet: kulluğun kökleri Cennette dallan dünyada olan ibadet

ağacı.
tekemmül-ü zatî: kendi kendine gelişen, olgunlaşan.
telâkki: zannetme.
teşebbüh-ü bilvacip: Yüce Allah'a benzemek anlamında bir felsefî tabir.
tezyin: süsleme.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî

ve vacip olan, başkasına muhtaç olmayan Allah.
vecih: yön.
vücut: var olma.
zaman-ı mazi: geçmiş zaman.
zatî: kendine ait.
zulûmat: karanlık.
zu'm: zan.

vermişler ve *enaniyet*'i kamçılıyıp, şirk derelerinde serbest koşturarak, esbapperest, sanemperest, tabiatperest, nücumperest gibi çok enva-ı şirk taifelerine meydan açmışlar. İnsaniyetin esasında münderiç olan acz ve zaaf, fakr ve ihtiyaç, naks ve kusur kapılarını kapayıp, ubudiyetin yolunu seddetmişler. Tabiata saplanıp, şirkten tamamen çıkamayıp, şükrün geniş kapısını bulamamışlar.

Nübüvvet ise, “Gaye-i insaniyet ve vazife-i beşeriyet, ahlâk-ı İlâhiye ile ve secaya-i hasene ile tahallük etmekle beraber aczini bilip kudret-i İlâhiyeye iltica, zaafını görüp kuvvet-i İlâhiyeye istinat, fakrını görüp rahmet-i İlâhiyeye itimat, ihtiyacını görüp gınâ-i İlâhiyeden istimdat, kusurunu görüp aff-ı İlâhiye istiğfar, naksını görüp kemal-i İlâhiye tesbihhan olmaktır” diye, ubudiyetkârâne hükmetmişler.

İşte, diyanete itaat etmeyen felsefenin böyle yolu şaşırdığı içindir ki, *ene* kendi dizginini eline almış, dalâletin her bir nev'ine koşmuş. İşte şu vecihteki *ene*'nin başı üstünde bir şecere-i zakkum neşvünema bulup âlem-i insaniyetin yarısından fazlasını kaplamış.

İşte, o şecerenin kuvve-i shehiyye-i behimiye dalında beşerin enzarına verdiği meyveler ise, esnamlar ve âlihelilerdir. Çünkü, felsefenin esasında, kuvvet müstahsendir; hatta, “Elhükümü lilgalip,” bir düsturudur. “Galebe eden de bir kuvvet var”; “Kuvvette hak vardır” der. ^(HAŞİYE) Zulmü manen alkışlanmış, zalimleri teşci etmiştir ve cebbarları ulûhiyet davasına sevk etmiştir.

HAŞİYE: Düstur-u nübüvvet, “Kuvvet haktır; hak kuvvette değildir” der, zulmü keser, adaleti temin eder.

acz: âcizlik, güçsüzlük; zayıflık.
aff-ı İlâhiye: Allah'ın affediciliği.
ahlâk-ı İlâhiye: Allah'ın razı olacağı davranışlar.
âlem-i insaniyet: insanlık âlemi.
âliheler: batıl ilâhlar, tannılar.

beşer: insan.
cebbarlar: zorbalar.
dalâlet: hak yoldan sapkınlık, inançsızlık.
diyanet: din.
dizgin: idare, dümen.
düstur: prensip, kural.
düstur-u nübüvvet: peygamberlik kuralı.

elhükümü lilgalip: hüküm galip ve kuvvetli olanıdır.
enaniyet: benlik.
ene: ben, benlik.
enva-ı şirk: şirk çeşitleri.
enzar: bakışlar, bakmalar, nazaretmeler.
esas: temeller.
esbapperest: Allah'ı unutup

haddinden fazla vasıtalarla tesir veren; putperest.
esnam: putlar.
fakr: fakirlik; ihtiyaç.
gaye-i insaniyet: insanlığın amacı ve hedefi.
gınâ-i İlâhiye: Allah'ın zenginliği.
hak: doğru.
haşiye: dipnot.
hükmetmek: karar vermek.
iltica: sığınma.
insaniyetin esası: insanlığın mahiyetinde, yaratılış amacında bulunan.
istiğfar: af dileme.
istimdat: medet ve yardım isteme.
istinat: dayanma.
itimat: güvenme.
kemal-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz mükemmelliği.
kudret-i İlâhiye: Allah'ın kudreti.
kuvve-i shehiyye-i behimiye: hayvanî olan şehvet duygusu.
kuvvet-i İlâhiye: Allah'ın gücü.
manen: manevî olarak.
münderiç: içinde yer alan.
müstahsen: herkesin güzel gördüğü.
naks: eksik ve noksanlık.
neşvünema: büyüme, gelişme.
nev': çeşit.
nübüvvet: peygamberlik.
nücumperest: yıldızlara tapanlar.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz merhameti.
sanemperest: puta tapan.
secaya-i hasene: güzel huylar.
seddetmek: kapamak, tıkamak, perde çekmek.
şecere: ağaç.
şecere-i zakkum: Cehennemdeki günah ağacı.
şirk: küfür, inkâr, eş koşma.
şükür: iyiliğe minnettar olma ve teşekkür etme.
tabiat: kâinat ve içindekiler, canlı, cansız varlıklar, maddî âlem.
tabiatperest: kâinattaki varlıkların ve olayların faili olarak tabiatı kabul eden, Allah'a inanmayan, tabiatçı.
tahallük: ahlâklanma, huy edinme.
taife: topluluk.
tesbihhan: Allah'ın mükemmel isim, sıfat ve fiillerini öven, metheden.
teşci: cesaretlendirme.
ubudiyet: kulluk.
ubudiyetkârâne: kulluğa yakışır şekilde.
vazife-i beşeriyet: insan olmanın gerektirdiği işler, vazifeler.
zaaf: âcizlik, zayıflık.
zalim: zulmeden.

abd: kul.

âbid: ibadet eden erkek.

âbide: ibadet eden kadın.

acz: âcizlik, güçsüzlük.

ahlâk-ı İlâhiye: Allah'ın razı olduğu davranışlar.

âlem-i insaniyet: insanlık âlemi.

beşer: insan.

bîçare: çaresiz.

cemal: güzellik.

cilve: eşyada güzel bir şekilde görünme, yansıma.

dehriyyun: zamana tapanlar, ahireti inkâr edenler.

dergâh: büyük zatın huzuru.

dimağ: beyin, akıl.

düsturi: kural olan.

esasat-ı faside: bozuk prensipler.

esasat-ı sadika: doğruluk prensipleri.

fakr: fakirlik, ihtiyaç hâli

Firavun: Hz. Mûsa'yı öldürmek isteyen Mısır kralı.

gayet-i kemal: kemale ulaşma amacını gütmek.

hakikat: gerçek.

hayat-ı şahsiye: özel hayat.

hodfûrus: begendirmek için yalanlarla kendini satmaya çalışan.

hüsnumasnu: güzel sanat eseri.

hüsûn: güzellik.

istihsan: güzel bulma.

kaide: kural.

kuvve-i akliye: akıl gücü.

kuvve-i gadabiye: insanın öfke duygusu.

maddiyyun: materyalistler, her şeyi maddeye bağlayanlar.

masnu': sanat eseri.

mukaddes: kudsi, her noksandan uzak olan.

muttasif: vasıflanan.

muvazene: karşılaştırma, kıyaslama.

mücerret: soyut, hiçbir şeye muhtaç olmayan.

mütezellilâne: zillet içinde, kendini âciz görerek.

müzahref: aldatmak için sürülen parlak yalancı boya, süprüntü, pislik.

nakış: sanatlı işleme.

Nakkaş: her şeyi sanatlı bir şekilde nakış nakış işleyen Allah.

Nemrut: Hz. İbrahim'i ateşe atan Babil kralı.

neş'et: doğma.

netice: sonuç.

nispet: kıyas.

numune: örnek.

nübüvvet: peygamberlik.

perestiş: tapınma.

perestîşkâr: tapınanlar.

riyakâr: gösteriş meraklısı.

sanem: put.

Hem, masnudaki güzelliği ve nakıştaki hüsnü, masnua ve nakşa mal edip, Sâni ve Nakkaşın mücerret ve mukaddes cemalinin cilvesine nispet etmeyerek, “Ne güzel yapılmış” yerine, “Ne güzeldir” der; perestîşe lâyık bir sanem hükmüne getirir. Hem, herkese satılan müzahref, hodfûrus, gösterici, riyakâr bir hüsnü istihsan ettiği için, riyakârları alkışlamış, sanemmisalleri kendi âbidlerine abide ^(HAŞİYE) yapmıştır.

O şecerenin kuvve-i gadabiye dalında, bîçare beşerin başında küçük büyük Nemrutlar, Firavunlar, Şeddatlar meyvelerini yetiştirmiş; kuvve-i akliye dalında, âlem-i insaniyetin dimağına dehriyyun, maddiyyun, tabiiyyun gibi meyveleri vermiş, beşerin beynini bin parça etmiştir.

Şimdi, şu hakikati tenvir için felsefe mesleğinin esasat-ı fasidesinden neş'et eden neticeleriyle, silsile-i nübüvvetin esasat-ı sadikasından tevellüt eden neticelerinin binler muvazenesinden, numune olarak üç dört misal zikrediyoruz.

• *Meselâ*, nübüvvetin hayat-ı şahsiyedeki düsturi neticelerinden ¹ تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ kadesiyle, “Ahlâk-ı İlâhiye ile muttasıf olup Cenab-ı Hakka mütezellilâne teveccüh edip, acz, fakr, kusurunuzu bilip, dergâhına abd olunuz” düsturu nerededir; felsefenin “Teşebbüh-ü bilvacip insaniyetin gayet-i kemalidir” kadesiyle, “Vacibü'l-Vücut'a

HAŞİYE: Yani; o sanemmisaller, perestîşkârlarının hevesatlarına hoş görünmek ve teveccühlerini kazanmak için riyakârâne gösteriş ile ibadet gibi bir vaziyet gösteriyorlar.

1. Mansur Ali Nâsîf, et-Tâc, 1:13; Cürcanî, Tarîfat, 1:564; Gazalî, İhyau Ulûmiddin, 4:306; Taberânî, Mu'cemü'l-Evsaf, 87:184.

sanemmisal: put gibi, puta benzer.

sanemmisal: put gibi.

Sâni: her şeyi sanatla yapan Allah.

silsile-i nübüvvet: peygamberlik zinciri.

secere: ağaç.

Şeddat: zulmü ile meşhur Yemen hükümdarı.

tabiiyyun: tabiatçılar, yaratıcı olarak tabiatı kabul edenler.

tenvir: nurlandırma.

teşebbüh-ü bilvacip: Allah'a

benzemek.

teveccüh: yönelme.

tevellüt: doğma.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zorunlu olan, var olmak için hiç bir sebebe ihtiyacı bulunmayan Allah.

benzemeye çalışınız” hodfûrûşâne düsturu nerede? Evet, nihayetsiz acz, zaaf, fakr, ihtiyaç ile yoğrulmuş olan mahiyet-i insaniye nerede; nihayetsiz *kadîr*, *kavi*, *gani* ve *müstağni* olan Vacibü'l-Vücud'un mahiyeti nerede?

• *İkinci misal*: Nübüvvetin hayat-ı içtimaiyedeki düsturî neticelerinden ve şems ve kamerden tut tâ nebatat hayvanatın imdadına ve hayvanat insanın imdadına, hat-ta zerrat-ı taamiye hüceyrat-ı bedenin imdadına ve muavenetine koşturulan düstur-u teavün, kanun-u kerem, namus-u ikram nerede; felsefenin hayat-ı içtimaiyedeki düsturlarından ve yalnız bir kısım zalim ve canavar insanların ve vahşî hayvanların fitratlarını suiistimallerinden neş'et eden düstur-u cidal nerede? Evet, düstur-u cidalı o kadar esaslı ve küllî kabul etmişler ki, “Hayat bir cidaldır” diye, eblehâne hükmetmişler.

• *Üçüncü misal*: Nübüvvetin tevhid-i İlâhî hakkındaki netaic-i âliyesinden ve düstur-u galiyesinden **الْوَّاحِدُ لَا يَصْدُرُ إِلَّا عَنِ الْوَّاحِدِ** yani “Her birliği bulunan yalnız birden sudûr edecektir; madem her şeyde ve bütün eşyada bir birlik var, demek bir tek zatın icadıdır” diye olan, tevhitkârâne düsturu nerede; eski felsefenin bir düstur-u itikadiyesinden olan **الْوَّاحِدُ لَا يَصْدُرُ عَنْهُ إِلَّا الْوَّاحِدُ** “Birden, bir sudûr eder; yani, bir zattan, bizzat bir tek sudûr edebilir, sair şeyler vasıtalar vasıtasıyla ondan sudûr eder” diye Ganî-i Alelîtlak ve Kadîr-i Mutlak'ı âciz vesaite muhtaç göstererek, bütün esbaba ve vesaite

âciz: güçsüz, zavallı, zayıf.
acz: âcizlik, güçsüzlük.
cidal: mücadele, çabalama, kavga.
düstur: prensip.
düsturî: kural olan.
düstur-u cidal: mücadele prensibi.
düstur-u galiye: değerli prensip.
düstur-u itikadiye: inanç

prensibi.
düstur-u teavün: yardımlaşma kanunu.
eblehâne: ahmakça.
esbap: sebepler.
fakr: fakirlik, ihtiyaç hâli.
fitrat: yaratılış.
gani: son derece zengin.
Ganî-i Alelîtlak: her cihetle sonsuz zenginlik sahibi Allah.
hayat: yaşam.

hayat-ı içtimaiye: toplumsal hayat.
hayvanat: canlılar.
hodfûrûşâne: kendi kendini beğenir bir şekilde.
hüceyrat-ı beden: beden hücreleri.
hükmetmek: karar vermek.
icat: yoktan yaratma.
imdat: yardım.
Kadîr: gücü yeten Allah.

Kadîr-i Mutlak: her şeye mutlak kadir olan Allah.
kamer: ay.
kanun-u kerem: ikram etme kanunu.
kavi: kuvvetli.
küllî: umumî.
mahiyet: nitelik, özellik, esas.
mahiyet-i insaniye: insanın mahiyeti, esası.
muavenet: yardımlaşma.
müstağni: minnetsiz, ihtiyacı olmayan.
namus-u ikram: ikram âdeti, prensibi.
nebatat: bitkiler.
neş'et: doğma.
netaic-i âliye: yüce netice, mü-kemmel sonuç.
netice: sonuç.
nihayetsiz: sonsuz.
nübüvvet: peygamberlik.
sair: diğerleri.
sudûr: çıkma, sadır olma, meydana çıkma.
suiistimal: kötüye kullanma.
şems: güneş.
tevhid-i İlâhî: Allah'ın birliği.
tevhitkârâne: tevhide yaklaştıran.
Vacibü'l-Vücud: varlığı zorunlu olan, var olmak için hiç bir sebebe ihtiyacı bulunmayan Allah.
vasıta: araç.
vesait: vasıtalar.
zaaf: zayıflık.
zalim: zulmeden.
zerrat-ı taamiye: yiyecek zerreleri.

abesiyet: anlamsız, boş.

adî: değersiz.

ahir: son.

akl-ı evvel: dine muhalif felsefenin Allah'a nispet ettikleri sıfat, kendini akıllı sanan.

dâhi: son derece zeki kimse, deha ve hikmet sahibi.

dalâletpîşe: dalâlet ve sapkınlığı meslek hâline getiren.

derç: içine almak, katmak.

düstur: prensip.

düstur-u hakîmâne: belli bir hikmet ve gayeye yönelmiş prensipler.

düstur-u hikmet: akli prensipler, hikmetli ve maksatlı düstur.

esasat-ı faside: yanlışla götüren esaslar, fesada götüren bozuk prensipler.

esbap: sebepler.

Farabî: bkz. Şahis Bilgileri.

hakikat: gerçek.

halt etme: münasebetsizlikle her şeyi karıştırmak.

halt: karıştırmak, hata etme.

Hâlık-ı Zülcelâl: celâl ve azamet sahibi yaratıcı.

hardal: çok küçük tohumları olan bir bitki.

hikmet: ilâhî gaye, fayda.

hikmet-i müzahrefe: süslü ve yalan sözler.

hikmetsiz: hikmeti olmayan, anlamsız.

hükema: felsefe hocaları, filozoflar.

İbni Sina: bkz. Şahis Bilgileri.

İsrakiyyun: bilginin kaynağının manevî aydınlanma, sezgi ve ilham olduğu görüşünü savunanlar.

kıyas: benzetmek; karşılaştırmak.

maddiyyun: materyalistler, her şeyi maddeye bağlayanlar.

mahlûk: yaratılmış.

mahz-ı hakikat: gerçeğin tâ kendisi.

manasız: anlamsız.

meftun: aşırı tutkun.

menafi: faydalı.

misal: örnek.

nam: isim, ad; ünvan.

netaic-i vahime: tehlikeli sonuçlar.

netice: sonuç.

rububiyette bir nevi şirket verip, Hâlık-ı Zülcelâl'e akl-ı evvel namında bir mahlûku verip âdeti sair mülkünü esbaba ve vesait taksim ederek, bir şirk-i azîme yol açan şirkâlûd ve dalâletpîşe o felsefenin düsturu nerede? Hü-kemanın yüksek kısmı olan İsrakiyyun böyle halt etseler, maddiyyun, tabiiyyun gibi kısımları ne kadar halt edeceklerini kıyas edebilirsin.

• **Dördüncü misal:** Nübüvvetin düstur-u hakîmâne-sinden ¹ **وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ** sırnıyla, “Her şeyin,

her zihayatın neticesi ve hikmeti, kendine ait bir ise, Sâ-niine ait neticeleri, Fâtır'ına bakan hikmetleri binlerdir. Her bir şeyin, hatta bir meyvenin, bir ağacın meyveleri kadar hikmetleri, neticeleri bulunduğu” mahz-ı hakikat olan düstur-u hikmet nerede; felsefenin “Her bir zihayatın neticesi kendine bakar veyahut insanın menafiine aittir” diye, koca bir dağ gibi ağaca hardal gibi bir meyve, bir netice takmak gibi gayet manasız bir abesiyet içinde gördüğü hikmetsiz hikmet-i müzahrefe düsturları nerede? Şu hakikat Onuncu Sözün Onuncu Hakikatinde bir derece gösterildiğinden kısa kestik.

İşte bu dört misale binler misali kıyas edebilirsin. *Le-maat* namındaki bir risalede bir kısmına işaret etmişiz.²

İşte, felsefenin şu esasat-ı fasidesinden ve netaic-i vahimesindendir ki, İslâm hükemasından, İbni Sina ve Farabî gibi dâhîler, şaşaa-i sûriyesine meftun olup, o mesleğe aldanıp, o mesleğe girdiklerinden, adî bir mü'min

1. Hiçbir şey yoktur ki, Onu övüp Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

2. Lemaat Risalesi Üstadımızın tensipleriyle, bu Sözlür Mecmuasının ahirinde derç edilmiştir.

nevi: çeşit.

nübüvvet: peygamberlik.

risale: mektup anlamında küçük kitap.

rububiyet: terbiye, tedbir ve idarecilik.

sair: diğer.

sır: gizli şey, gizem.

şaşaa-i sûriye: görünüşteki debdebe.

şirkâlûd: şirket bulaşmış.

şirket vermek: Allah'a ortak

koşmak.

şirk-i azim: büyük şirk.

tabiiyyun: tabiatçılar, yaratıcı olarak tabiatı kabul edenler.

vesait: vasıtalar.

zihayat: canlı.

derecesini ancak kazanabilmişler. Hatta, İmam-ı Gazâlî gibi bir hüccetü'lislâm, onlara o dereceyi de vermemiş.

Hem, mütekellimînin mütebahhirîn ulemasından olan Mutezile imamları, ziynet-i sûrisine meftun olup o mesleğe ciddî temas ederek, akli hâkim ittihaz ettiklerinden, ancak fasık, müptedi bir mü'min derecesine çıkabilmişler.

Hem, üdeba-i İslâmiyenin meşhurlarından bedbinlikle maruf Ebu'l-Alâ-i Maarî ve yetimâne ağlayışla mevsuf Ömer Hayyam gibilerin, o mesleğin nefsi emmareyi okşayan zevkiyle zevklenmesi sebebiyle, ehl-i hakikat ve kemalden bir sille-i tahkir ve tekfir yiyip, “Edepsizlik ediyorsunuz, zındıkaya giriyorsunuz, zındıkları yetiştiriyorsunuz” diye, zecirkârâne tedip tokatlarını almışlar.

Hem, meslek-i felsefenin esasat-ı fasidesindendir ki, *ene* kendi zatında hava gibi zayıf bir mahiyeti olduğu hâlde, felsefenin meş'um nazarı ile mana-i ismî cihetiyle baktığı için, güya buharmisal o *ene* temeyyu edip, sonra ülfet cihetiyle ve maddiyata tevaggul sebebiyle güya tasallûp ediyor. Sonra gaflet ve inkâr ile, o *enaniyet*, tecemmüt eder. Sonra isyan ile tekeddür eder, şeffafiyetini kaybeder. Sonra gittikçe kalınlaşıp sahibini yutar. Nev-i insanın efkârıyla şişer; sonra sair insanları, hatta esbabı kendine ve nefesine kıyas edip, onlara—kabul etmedikleri ve teberri ettikleri hâlde—birer firavunluk verir. İşte o vakit, Hâlık-ı Zülcelâl'in evamirine karşı mübareze vaziyetini alır, ¹ **مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ** der, meydan okur

hâkim: hükmeden.

Hâlık-ı Zülcelâl: Yüce yaratıcı.

Hüccetü'lislâm: İmam-ı Gazâlî'nin ünvanı. “Müslümanların delili” anlamında.

İmam-ı Gazâlî: bkz. Şahıs Bilgileri.

inkâr: reddetme, kabul etmeme, küfür.

ittihaz etme: kabul etme.

kemal: olgun.

maddiyat: dünyaya ait, maddeye bağımlı.

mahiyet: nitelik, özellik, esas.

mana-i isim: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

maruf: tanınmış.

meftun: aşırı tutkun.

meslek-i felsefe: felsefe yolu.

meşhur: şöhrat bulmuş kişi.

meş'um: uğursuz, bozuk, kötü.

mevsuf: nitelenen, vasıflanan.

Mutezile: Emevîler devrinde ortaya çıkan, meseleleri sıf akılla izaha çalışan, akli esaslara dayanarak kul, filinin yaratıcısıdır demekle kaderi inkâr yoluna giden ve hak mezheplerden ayrılan itikadî bir fırka.

mübareze: çarpışma, çatışma.

mü'min: inanan.

müptedi: acemi, çirak.

mütebahhirîn: deniz gibi ilmi olan bilginler.

mütekellimîn: İslâm felsefesi ile meşgul olanlar.

nazar: bakış.

nefs-i emmare: kötülüğü emreden nefis.

nev-i insan: insanlık.

Ömer Hayyam: bkz. Şahıs Bilgileri.

sair: diğer.

sille-i tahkir: hakaret tokadı.

şeffafiyet: saydamlık.

tasallûp: katlaşma.

teberri: sakınma.

tecemmüt: donma.

tedip: terbiye etme.

tekeddür: kokuşma, bulanma, saflığını kaybetme.

tekfir: küfürle itham etme, kâfirlikle suçlama, küfrüne hükmetme.

temas: dokunma.

temeyyu: eriyip sıvı hale gelme.

tevaggul: devamlı meşgul olma.

ulema: âlimler.

üdeba-i İslâmiye: Müslümanların edebiyatçıları.

ülfet: alışkanlık.

zecirkârâne: zorla, şiddetle sakındırarak, engelleyerek.

zevk: tat.

ziynet-i sûri: görünüşteki güzellik.

zındika: imana zıt davranışları yol edinen.

1. Çürümüş kemikleri kim diriltecek? (Yâsin Suresi: 78.)

bedbinlik: ümitsizlik, kötümserlik.

buhar-misal: buhara benzer.

cihet: yön.

Ebu'l-Alâ-i Maarî: bkz. Şahıs Bilgileri.

edepsizlik: nezaketsizlik, kabalık, terbiyesizlik.

efkâr: fikirler.

ehl-i hakikat: hakikate gönül verenler.

enaniyet: kendine kıymet verme, kendini beğenme.

ene: ben, benlik.

esasat-ı faside: bozuk temeller, bozuk prensipler.

esbap: sebepler.

evamir: emirler.

fasık: günahkâr, kötü huylu.

firavunluk: firavun gibi kendini büyük görme.

gaflet: Allah'ı ve ahireti unutmama.

güya: sanki.

âciz: zayıf.
acz: zayıflık, âcizlik.
ahiret: öteki dünya.
ayat: Allah'ın varlığına delil olan her şey, Kur'an'ın her cümlesi.
azamet: büyük.
camit: donmuş.
cüz'iyat: en küçük ve basit şeyler.
ervah: ruhlar.
esbap: sebepler.
esma: isimler.
evsaf: vasıflar, özellikler, nitelikler.
ezcümle: konunun özeti olarak.
ezeliyet: başlangıcı olmama, sonradan yaratılmamış olma.
felâsife: felsefe ekolleri.
feýâ: "Ey!" anlamında.
firavunluk: Firavun gibi kendini büyük görmek.
hakaik: gerçekler.
Hâlık-ı Küllî Şey: Her şeyin yaratıcısı olan Allah.
Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi olan yaratıcı Allah.
has: özel.
haşır: öldükten sonra ahirette tekrar dirilip Allah'ın huzurunda toplanma.
hikmet: ilâhî gaye.
hikmet-i âliye: yüce gaye, her şeyi bir çok amaca hizmet edecek şekilde yapma.
hurafat: gerçeğe aykırı saçma sapkın fikirler.
hükümünde: değerinde.
icat: var etme.
ihata: kuşatma, her şeyi içine alma.
ihtiyar: irade, dileme, seçme.
ilm-i ilâhî: Allah'ın ilmi.
intizamât: düzenlemeler.
isnat: dayandırma; kanıtlama.
ittihâm: suçlanma, töhmet altında bulunma.
Kadîr-i Mutlak: son derece güç ve kuvvet sahibi.
kâinat: evren, tüm yaratılmışlar.
kat'i: kesin.
kütüb-ü semaviye: Allah'ın se-madan indirdiği kitaplar.
kıyas: karşılaştırma.
mastariyet: kaynaklık, bir şeyin çıkış yeri.
mektubat-ı Samedâniye: Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarını anlatan, Allah'ın birliğini gösteren sıfatlar.
mevcudat: tüm varlıklar.
mizan: ölçü, terazi.
mucib-i bizzat: felsefenin her şeyi yapmaya bizzat mecbur olan, serbest olmayan şeklindeki Allah'ın iradesini inkâr eden görüşü..
müdahale: karışma.
nefs-i emmare: kötülüğü emre-

gibi Kadîr-i Mutlak'ı acz ile ittiham eder. Hatta, Hâlık-ı Zülcelâl'in evsafına müdahale eder; işine gelmeyenleri ve nefs-i emmarenin firavunluğunun hoşuna gitmeyenleri ya red, ya inkâr, ya tahrif eder.

Ezcümle: Felâsifenin bir táfesi, Cenab-ı Hakka *mucib-i bizzat* demişler, ihtiyarını nefyetmişler, ihtiyarını ispat eden bütün kâinatın nihayetsiz şahadetlerini tekzip etmişler. Feyâ sübhanallah! Şu kâinatta zerreden şemse kadar bütün mevcudat, taayyünatlarıyla, intizamatıyla, hikmetleriyle, mizanlarıyla Sâniin ihtiyarını gösterdikleri hâlde, şu kör olası felsefenin gözü görmüyor!

Hem bir kısım felâsife, "Cüz'iyata ilm-i ilâhî taallük etmiyor" diye ilm-i ilâhînin azametli ihatasını nefyedip, bütün mevcudatın şahadet-ı sadıklarını reddetmişler.

Hem felsefe, esbaba tesir verip, tabiat eline icat verir. Yirmi İkinci Sözde kat'î bir surette ispat edildiği gibi, her şeyde Hâlık-ı Küllî Şey'e has parlak sikkayı görmeyip, âciz, camit, şuursuz, kör ve iki eli tesadüf ve kuvvet gibi iki körün elinde olan tabiata mastariyet verip, binler hikmet-i âliyeyi ifade eden ve her biri birer mektubat-ı Samedâniye hükümünde olan mevcudatın bir kısmını ona mal eder.

Hem, Onuncu Sözde ispat edildiği gibi, Cenab-ı Hak bütün esmasıyla ve kâinat bütün hakaikıyla ve silsile-i nübüvvet bütün tahkikatıyla ve kütüb-ü semaviye bütün ayatıyla gösterdikleri haşır ve ahiret kapısını bulmayıp, haşrı nefyedip, ervahlara bir ezeliyet isnat etmişler. İşte, bu hurafatlara sair meselelerini kıyas edebilirsin.

den nefis.
nefyetmek: reddetmek, inkâr etmek.
nihaysiz: sonsuz, sınırsız.
sair: diğer.
Sâni: yaratıcı.
sikke: mühür.
silsile-i nübüvvet: peygamberlik zinciri.
suret: biçim.
Sübhanallah: Allah'ın kema-

lâtını överek ifade ederim.
şahadet: varlığına delil olma, işaret ve âlâmet.
şahadet-ı sadıka: doğru şahitler.
sems: güneş.
şuursuz: anlayış kabiliyeti olmayan.
taallük: ilgili olmak.
taayyünat: varlık dünyasında görünmek.

tabiat: âlemdeki tüm varlıklar.
tahkikat: araştırmalar.
tahrif: bozma, aslını değiştirme.
taife: bir topluluk, bir grup.
tekzip: yalanlama.
tesadüf: rastlantı.
tesir: etki.
zerre: atom.

Evet, şeytanlar, güya *ene*'nin gaga ve pençesiyle din-siz feylesoflarının akıllarını havaya kaldırıp, dalâlet dere-lerine atıp dağıtmıştır. *Küçük âlemde ene, büyük âlemde tabiat gibi tağutlardandır.*

فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ
الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ¹

Geçen hakikati tenvir edecek bir seyahat-i hayaliye su-retinde nimmanzum olarak *Lemaat*'ta yazdığım bir va-kıa-i misaliyenin mealini şurada zikretmeye münasebet geldi. Şöyle ki:

Bu risalenin telifinden sekiz sene evvel, İstanbul'da, Ramazan-ı Şerifte, meslek-i felsefe ile münasebette bulu-nan Eski Said'in Yeni Said'e inkılâp edeceği bir hengâm-dadır ki, Fatiha-i Şerifenin ahirinde

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ²

ile işaret ettiği üç mesleği düşünürken şöyle bir vakıa-i hayaliye, bir hâdise-i misaliye, rüyaya benzer bir hâdise gördüm ki:

Kendimi bir sahra-i azîmede görüyorum. Bütün zemi-nin yüzünü karanlıklı, sıkıcı ve boğucu bir bulut tabakası kaplamış. Ne nesim var, ne ziya, ne âb-ı hayat—hiçbiri-si bulunmuyor. Her tarafı canavarlar, muzır ve muvahhiş mahlûklarla dolu olduğunu tevehhüm ettim. Kalbime geldi ki: “Şu zeminin öteki tarafında ziya, nesim, âb-ı ha-yat var. Oraya geçmek lâzım.” Baktım ki, ihtiyarsız sevk

hâdise: olay.
hâdise-i misaliye: misalî bir hâdi-se şeklinde.
hakikat: gerçek.
hengâm: zaman, an.
ihtiyar: irade, istek.
inkılâp: değişim.
mahlûkat: varlıklar.
meal: anlam.
meslek-i felsefe: felsefe yolu.
muvahhiş: yabancı, ürkütücü.
muzır: zararlı.
münasebet: bağlantı, ilişki.
nesim: hoş bir esinti.
nimmanzum: yarı şiir tarzında.
risale: kitapçık.
sahra-i azîme: büyük bir ova.
sevk: gönderme.
seyahat-ı hayaliye: hayali yolcu-luk.
suret: biçim.
tağut: heva ve hevesi rehber edi-nerek insanı yoldan çıkaran, zul-me ve küfre götüren her şey.
telif: yazım.
tenvir: aydınlatma.
tevehhüm: kuruntu.
vakıa-i misaliye: örnek olay.
vakıa-i hayaliye: hayale dayalı olay.
Yeni Said: 1918 yılından sonraki devre.
zemin: yer.
zikretmek: anmak, belirtmek.
ziya: ışık.

1. Kim insanları Allah'ın yolundan saptırıp isyana sürükleyen ve birer ma'bud gibi kıymet ve-rilen tağutları reddeder ve Allah'a iman ederse, işte o, kopmaz ve kırılmaz, sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah ise her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkıyla bilendir. (Bakara Suresi: 256.)

2. Kendilerine nimet ve ihsanda bulunduğu peygamberlerinin ve onlara tâbi olan salih kul-larının yoluna ile-t-gazabına uğrayanların ve sapıtmış olanların yoluna değil. (Fatiha Suresi: 7.)

âb-ı hayat: hayat suyu. dan ayrılma. 1918 yılına kadar yaşadığı de-
âlem: dünya, kâinat. ene: ben, benlik. vir.
dalâlet: sapıklık, doğru yol- Eski Said: Bediüzzaman'ın güya: sanki.

olunuyorum. Zeminin içinde tünelvari bir mağaraya sokuldum; git gide zeminin içinde seyahat ettim. Bakıyorum ki, benden evvel o tahtelarz yolda çok kimseler gitmişler. Her tarafta boğulup kalmışlar. Onların ayak izlerini görüyordum. Bazılarının bir zaman seslerini işitiyordum. Sonra sesleri kesiliyordu.

Ey hayali ile benim seyahat-i hayaliyeme iştirak eden arkadaş! O zemin, tabiattır ve felsefe-i tabiiyedir. Tünel ise ehl-i felsefenin efkârı ile hakikate yol açmak için açtıkları meslektir. Gördüğüm ayak izleri, Eflâtun ve Aristo (HAŞİYE) gibi meşahirlerindir. İştittğim sesler, İbni Sina ve Farabî gibi dâhileridir. Evet, İbni Sina'nın bazı sözlerini, kanunlarını bazı yerlerde görüyordum; sonra bütün bütün kesiliyordu. Daha ileri gidememiş. Demek boğulmuş. Her ne ise, seni meraktan kurtarmak için hayalin altındaki hakikatin bir köşesini gösterdim. Şimdi seyahatime dönüyorum.

Git gide baktım ki, benim elime iki şey verildi: Biri, bir elektrik; o tahtelarz tabiatın zulûmatını dağıtır; diğeri, bir alet ile dahi, azîm kayalar, dağmisal taşlar parçalanıp

HAŞİYE: Eğer desen: “Sen necisin, bu meşahire karşı meydana çıkıyorsun? Sen, bir sinek gibi olup da kartalların uçmalarına karşıyorsun.” Ben de derim ki, “Kur’ân gibi bir üstad-ı ezeliyem varken, dalâletâlûd felsefenin ve evhamâlûd aklın şakirtleri olan o kartallara hakikat ve marifet yolunda sinek kanadı kadar kıymet vermeye mecbur değilim. Ben onlardan ne kadar aşağı isem, onların üstadı dahi, benim üstadımdan bin defa daha aşağıdır. Üstadımın himmetiyle, onları gark eden madde ayağımı da ıslatamadı. Evet, büyük bir padişahın onun kanununu ve evamirini hamil küçük bir neferi, küçük bir şahın büyük bir müşirinden daha büyük işler görebilir.”

Aristo: bkz. Şahıs Bilgileri.

azîm: büyük.

dağmisal: dağ gibi, dağa benzer.

dâhi: çok zeki, deha sahibi.

dalâletâlûd: hak yoldan uzaklaşmış, sapkınlığa düşmüş.

efkâr: fikirler.

Eflâtun: bkz. şahıs.

ehl-i felsefe: felsefeciler.

evamir: emirler.

evhamâlûd: kuruntulara kapılmış, endişe dolu.

felsefe-i tabiiye: tabiatçı düşünce.

gark etmek: batırmak, boğmak.

hakikat: gerçek.

hamil: taşıyan.

haşıye: dipnot.

hayal: görüntü.

himmet: yardım.

İbni Sina: bkz. Şahıs Bilgileri.

iştirak: ortak olma, katılma.

marifet: Allah'ı tanıma ve bilme.

meslek: yol, görüş.

meşahir: şöhret sahibi insanlar.

müşir: mareşal.

nefer: er, rütbesiz asker.

seyahat: yolculuk.

seyahat-i hayaliye: hayali yolculuk.

şakirt: talebe, öğrenci.

tabiat: kâinat ve içindekiler, canlı cansız varlıklar, maddî

âlem.

tahtelarz: yer altı.

tünelvari: tünele benzer.

üstad-ı ezeliye: bütün ilim ve marifetlerin öğreticisi Allah.

üstat: öğretici, usta.

zemin: yer, yeryüzü.

zulûmat: karanlık.

bana yol açılıyor. Kulağıma denildi ki, “Bu elektrik ile o alet, Kur’ân’ın hazinesinden size verilmiştir.

Her ne ise, çok zaman öylece gittim. Baktım ki, öteki tarafa çıktım. Gayet güzel bir bahar mevsiminde bulutsuz bir güneş, ruhefza bir nesim, hayattar bir âb-ı leziz, her taraf şenlik içinde bir âlem gördüm. “Elhamdülillâh” dedim.

Sonra baktım ki, ben kendi kendime malik değilim. Birisi beni tecrübe ediyor. Yine evvelki vaziyette, o sahra-i azîmede, boğucu bulut altında yine ben kendimi gördüm. Daha başka bir yolda, bir saik beni sevk ediyordu. Bu defa tahtezzemîn değil, belki seyir ve seyahatle yer yüzünü katedip öteki yüze geçmek için gidiyordum. O seyahatimde öyle acayip ve garaibi görüyordum ki, tarif edilmez. Deniz bana hiddet ediyor, fırtına beni tehdit eder, her şey bana müşkülât peyda eder. Fakat, yine Kur’ân’dan bana verilen bir vasıta-i seyahatimle geçiyordum, galebe çalıyordum. Git gide, bakıyordum her tarafta seyyahların cenazeleri bulunuyor; o seyahati bitirenler, binde ancak birdir.

Her ne ise, o buluttan kurtulup, zeminin öteki yüzüne geçip güzel güneşle karşılaştım. ruhefza nesimi teneffüs ederek, “Elhamdülillâh” dedim. O Cennet gibi o âlemi seyre başladım.

Sonra baktım, biri var ki, beni orada bırakmıyor. Başka yolu bana gösterecek gibi, yine beni bir anda o müt-hiş sahraya getirdi. Baktım ki, yukarıdan inmiş aynı

âb-ı leziz: tatlı su.
acayip: şaşırtıcı, garip şeyler.
âlem: dünya.
cenaze: ölü beden.
dalâletâlûd: hak yoldan sapmış, inançsızlık bulaşmış.
elhamdülillâh: minnet ve teşekkür Allah’a has ve lâyıktır,

ben de ona teşekkür ederim; Allah’a hamd olsun.
evamir: emirler.
evhamâlûd: vehimler ve kuruntular bulaşmış.
galebe: üstün gelme.
garaip: tuhaf, aklın hayret edeceği ve şaşıracığı şeyler.

gark: boğulma.
hakikat: gerçek.
hamil: yüklenmiş.
hayattar: canlı.
hiddet: öfke.
himmet: manevî yardım.
katetmek: geçmek, yol almak.

malik: sahip.
marifet: geniş bilgi ve beceri.
meşahir: şöhret sahipleri.
müşir: maresal.
müşkülât: sıkıntılar.
müthiş: dehşetli, korkunç.
nefer: rütbesiz asker, er.
nesim: hoş ve hafif rüzgâr.
peyda: ortaya çıkma.
ruhefza: ruhu okşayan.
sahra: geniş ova.
sahra-i azime: büyük ova.
saik: sevk eden, gönderen.
seyahat: yolculuk.
seyir: yürüyüş, gezinti.
seyyah: yolcu.
şakirt: talebe, öğrenci.
tahtezzemîn: yer altı.
tarif: bir yeri bildirme.
tehdit: korkutma.
teneffüs: içine çekme, nefes çekme.
üstad-ı ezeli: başlangıcı olmayan muallim, Kur’ân.
üstad: maharetli, öğretici bilgin; hoca, öğretmen.
vasıta-i seyahat: yolculuk aracı.

âb: su.

cadde-i nuraniye: nurlu, aydınlık cadde.

cilve: görüntü, yansıma.

ehl-i Kur'an: Kur'an ehli.

esbapperest: Allah'ı unutup sebeplere haddinden fazla değer veren, her şeyi bir sebebe bağlayarak Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğunu inkâr eden.

fevk: üst, yukarısı.

gazap: öfke, hiddet.

hakikat: gerçek.

hakikatülhakaik: hakikatlerin hakikati, en mükemmel gerçek.

hissetmek: algılamak.

hükema: akla önem veren filozof bilginler.

icat: yaratma, var etme.

ihsan: iyilik, ikram, yardım.

istidat: kabiliyet.

lâtif: hoş.

leziz: lezzetli, hoş.

marifet: geniş bilgi ve beceri.

menzil: konaklanacak güzel yer.

Meşaiyyun: vahye tâbi olmayıp sadece akla itimat ile şirk ve dinsizlik yoluna girenler.

muhtelif: çeşitli.

müşkülât: zorluklar.

müzeyyen: süslü.

nesim: esinti.

nimet: Allah vergisi olan hoşaya her şey; iyilik; yiyecek, giyecek gibi şeyler.

nur: aydınlık.

nurani: parlak, ışık saçan; nurlu, aydınlık.

selâmet: güvenilir.

semavi: Allah'tan gelen, lâhî.

sırat-ı müstakim: istikametli doğru yol.

tabiat: kâinat ve içindekiler, canlı cansız varlıklar, maddî âlem.

tabiiyyun: yaratıcı olarak tabiatı kabul edenler.

tayyare: uçak.

tesir: etki.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî olan Allah.

vesait: vasıtalar, ara sebepler.

zembil: sepet, hasırdan örülerek yapılan kulplu torba.

zemin: yer.

ziya: ışık.

asansörler gibi, muhtelif tarzlarda bazı tayyare, bazı otomobil, bazı zembil gibi şeyler görünüyor. Kuvvet ve istidada göre onlara atılsa, yukarıya çekiliyor. Ben de birisine atladım. Baktım, bir dakika zarfında bulutun fevkine beni çıkardı. Gayet güzel, müzeyyen, yeşil dağların üstüne çıktım. O bulut tabakası, dağın yarısına kadar gelmemişti. En lâtif bir nesim, en leziz bir âb-ı hayat, en şirin bir ziya her tarafta görünüyor.

Baktım ki, o asansörler gibi nuranî menziller her tarafta var. Hatta iki seyahatimde ve zeminin öteki yüzünde onları görmüştüm, anlamamıştım. Şimdi anlıyorum ki, şunlar Kur'an-ı Hakîm'in ayetlerinin cilveleridir.

İşte, ¹ وَلَا الضَّالِّينَ ile işaret olunan evvelki yol, tabiata saplananların ve tabiiyyun fikrini taşıyanların mesleğidir ki, onda hakikate ve nura geçmek için ne kadar müşkülât olduğunu hissettiniz.

² غَيْرِ الْمَغْضُوبِ ile işaret olunan ikinci yol, esbapperestlerin ve vesaite icat ve tesir verenlerin, Meşaiyyun hüke-ması gibi, yalnız akıl ile, fikir ile hakikatülhakaika ve Vacibü'l-Vücut'un marifetine yol açanların mesleğidir.

³ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ile işaret olunan üçüncü yol ise, sırat-ı müstakim ehli olan ehl-i Kur'an'ın cadde-i nuraniyesidir ki, en kısa, en rahat, en selâmet ve herkese açık, semavî ve Rahmanî ve nuranî bir meslektir.

1. Sapıtmış olanların değil... (Fatiha Suresi: 7.)

2. Gazaba uğrayanların değil... (Fatiha Suresi: 7.)

3. Kendilerine nimet ve ihsanda bulunduğu kimselerin... (Fatiha Suresi: 7.)

İkinci Maksat

Tahavvülât-ı zerrata dair şu ayetin hazinesinden bir zerreye işaret edecektir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِنَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالَمِ
الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ
وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ¹

Şu ayetin pek büyük hazinesinden bir miskal zerre miktarında, yani zerre sandukçasında olan cevheri gösterir ve zerrenin hareket ve vazifesinden bir nebze bahseder. Şu Maksat bir Mukaddime ile Üç Noktadan ibarettir.

Mukaddime

Tahavvülât-ı zerrat, Nakkaş-ı Ezelînin kalem-i kudreti, kitab-ı kâinatta yazdığı ayat-ı tekviniyenin hengâmındaki ihtizazatı ve cevelânıdır. Yoksa, maddiyyun ve tabiiyyunların tevehhüm ettikleri gibi tesadüf oyuncağı ve karışık, manasız bir hareket değildir. Çünkü, bütün mevcudat gibi, zerreler ve her bir zerre, mebd-i hareketinde “Bismillâh” der. Çünkü, nihayetsiz, kuvvetinden fazla yükleri kaldırır ve buğday tanesi kadar bir çekirdeğin koca bir çam ağacı gibi bir yükü omzuna alması gibi... Hem

ayat-ı tekviniye: yaratılışa ait ayetler, deliller.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

Bismillâh: Allah’ın adıyla.

cevelân: dolaşma, hareket.

cevher: kıymetli taş, asıl, öz, temel.

dair: ilgili.

gayp: gizli olan, göze görünmeyen.

hazine: define.

hengâm: zamanında, anında.

ihtizazat: sallanmalar, sarsıntılar.

inkâr etmek: reddetmek, tanımamak.

kalem-i kudret: kudret kalemi, kudreti kalem ile yazması.

kitab-ı kâinat: kâinat denilen muhteşem kitap.

maddiyyun: materyalistler, her şeyi maddeye bağlayanlar.

maksat: kastedilen şey, gaye.

mebd-i hareket: hareketin başlangıcı.

mevcudat: varlıklar.

miskal: yaklaşık 4,5 grama denk olan bir ağırlık ölçüsü.

mukaddime: başlangıç, giriş.

Nakkaş-ı Ezelî: başlangıcı olmayan, her şeyi nakış nakış işleyen Allah.

nebze: parçacık.

nihayetsiz: sonsuz.

sandukça: küçük sandık.

tabiiyyun: tabiatçılar, yaratıcı olarak tabiatı kabul edenler.

tahavvülât-ı zerrat: atomların değişim, dönüşüm ve hareketliliği.

tesadüf: rastlantı.

tevehhüm: sanma, kuruntu.

zerre: atom.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla. • İnkâr edenler, “Kıyamet başımıza gelmez” derler. Sen de ki: Evet gaybı bilen Rabbime yemin olsun ki başınıza gelecektir. Ne göklerde ve ne de yerde zerre kadar bir şey Ondan uzak kalamaz; bundan küçük veya büyük ne varsa hepsi apaçık bir kitapta yazılmıştır. (Sebe Suresi: 3.)

âlem-i gayp: görmediğimiz, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.

âlem-i şahadet: görünen âlem, dünya.

beyanat: ifadeler.

cemal-i sanat: sanatın güzelliği.

cihet: yön.

dair: ilgili.

desatir: prensipler, kanunlar.

desatir-i ilm-i ilâhî: Allah'ın ilminin prensipleri, kanunları.

ehl-i tefsir: Kur'an-ı Kerim'in müfessirleri, yorumcu bilginler.

elhamdülillâh: Allah'a hamd olsun.

elhâsıl: özetle, sonuç olarak.

emr-i ilâhî: Allah'ın emirleri, fermanı ve işleri.

evamir-i ilâhiye: Allah'ın irade ve emirleri.

evamir-i tekviniye: Allah'ın iradesinin tabiatta tecellisi olan kanunlar.

feyiz: Allah'ın lütfu olarak verilen ilham, ilim, bolluk, bereket, irfan, mübareklik, manevî gıda.

fihriste: liste, içindekiler.

hakikat: gerçek.

harekât: davranışlar.

haşiye: dipnot.

hidemat: hizmetler.

hikmet: ilâhî gaye, fayda.

hitam: son bulma.

hulâsa: özetle.

hükümde: değerinde.

hüküm: karar.

hüsnünakış: nakşın zerafeti.

ilm-i ilâhî: Allah'ın her şeyi kuşatan ilmi.

İmam-ı Mübin: her hangi bir şeyin tüm özelliklerinin Yaratıcının ilmindeki plan ve programının kaydı.

imlâ: kaideler.

intaç: sonuçlandırma.

intizamât: düzen ve nizamlar.

ispat edilmek: kanıtlanmak.

kader-i ilâhî: Allah'ın meydana gelecek hâdiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.

kaside-i methiye: övgü şiiri.

kemal-i intizam: mükemmel düzen.

Kitab-ı Mübin: her hangi bir şeyin Yaratıcının ilmindeki plan ve programa göre gerçekleşme, vücut bulma kaydı.

maksat: kastedilen şey, gaye.

mazi: geçmiş.

mebadî: başlangıç.

mecmua: toplanılan yer.

vazifesinin hitamında “Elhamdülillâh” der. Çünkü, bütün ukulü hayrette bırakan hikmetli bir cemal-i sanat, faydalı bir hüsnünakış göstererek Sâni-i Zülcelâl'in medayihine bir kaside-i methiye gibi bir eser gösterir. Meselâ, nar ve mısıra dikkat et.

Evet, tahavvülât-ı zerrat, ^(HAŞİYE) âlem-i gayptan olan her şeyin geçmiş aslında ve gelecek neslindeki intizamata

HAŞİYE: İkinci Maksadın, tahavvülât-ı zerratın tarifine dair olan uzun cümlelerin haşiyesidir.

Kur'an-ı Hakîm'de *İmam-ı Mübin* ve *Kitab-ı Mübin* mükerrer yerlerde zikredilmiştir. Ehl-i tefsir “İkisi birdir”; bir kısmı “Ayrı ayrıdır” demişler. Hakikatlerine dair beyanatları muhtelifdir. Hulâsa, “İlm-i İlâhînin ünvanlarıdır” demişler. Fakat, Kur'an'ın feyzi ile şöyle kanaatim gelmiş ki:

İmam-ı Mübin, ilim ve emr-i İlâhînin bir nev'ine bir ünvanıdır ki, âlem-i şahadetten ziyade âlem-i gayba bakıyor. Yani, zaman-ı hâlden ziyade, mazi ve müstakbele nazar eder. Yani, her şeyin vücud-u zahirisinden ziyade aslına, nesline ve köklerine ve tohumlarına bakar. Kader-i İlâhînin bir defteridir. Şu defterin vücudu, Yirmi Altıncı Sözde, hem Onuncu Sözün haşiyesinde ispat edilmiştir.

Evet, şu *İmam-ı Mübin*, bir nevi ilim ve emr-i İlâhînin bir ünvanıdır. Yani, eşyanın mebadileri ve kökleri ve asılları, kemal-i intizam ile eşyanın vücutlarını gayet sanatkârâne intaç etmesi cihetiyle, elbette desatir-i ilm-i İlâhînin bir defteriyle tanzim edildiğini gösteriyor. Ve eşyanın neticeleri, nesilleri, tohumları, ileride gelecek mevcudatın programlarını, fihristelerini tazammun ettiklerinden, elbette evamir-i İlâhiyenin bir küçük mecmuası olduğunu bildiriyorlar. Meselâ, bir çekirdek, bütün ağacın teşkilâtını tanzim edecek olan programları ve fihristeleri ve o fihriste ve programları tayin eden o evamir-i tekviniyenin küçüçük bir mücessemi hükmünde denilebilir.

Elhâsıl: İmam-ı Mübin, mazi ve müstakbelin ve âlem-i gaybın etrafında dal budak salan şecere-i hilkatın bir programı, bir fihristesi hükmündedir. Şu manadaki İmam-ı Mübin, kader-i İlâhînin bir defteri, bir mecmua-i desatiridir. O desatirin imlâsıyla ve hükmüyle, zerrat, vücud-u eşyadaki hidematına ve harekâtına sevk edilir.

mecmua-i desatir: prensipler, kanunlar mecmuası.

medayih: övgüler.

mevcudat: varlıklar.

muhtelif: çeşitli.

mücessem: cisme bürünmüş, cisimleşmiş.

mükerrer: tekrar tekrar.

müstakbel: gelecek.

nazar: bakış, görüş.

nev': tür, çeşit.

sanatkârâne: sanatlıca.

Sâni-i Zülcelâl: azamet ve büyüklük sahibi sanatkâr yaratıcı olan Allah.

sevk etmek: aktarmak, göndermek, ulaştırmak.

secere-i hilkat: yaratılış ağacı.

tahavvülât-ı zerrat: atomların değişim, dönüşüm ve hareketliliği.

tanzim: düzenleme.

tazammun: içine alma, ihata etme.

teşkilât: yapı, kuruluş.

ukul: akıllar.

ünvan: isim, nam.

vücud-u eşya: varlıkların vücudu, bedeni.

vücud-u zahiri: görünen varlığı.

vücut: var olma.

zaman-ı hâl: içinde bulunan zaman.

zerrat: atom, en küçük madde parçası.

zikredilmek: ifade edilmek, tekrarlanmak.

ziyade: çok, fazla.

medar ve ilim ve emr-i İllâhînin bir ünvanı olan İmam-ı Mübin'in düsturları ve imlâsı tahtında ve zaman-ı hâzır ve âlem-i şâhadetten teşkil ve icad-ı eşyada tasarrufa medar ve kudret ve irade-i İllâhiyenin bir ünvanı olan Kitab-ı Mübin'den istinsah ile ve seyyal zamanın hakikati ve

Amma *Kitab-ı Mübin* ise, âlem-i gayptan ziyade âlem-i şâhadete bakar. Yani, mazi ve müstakbelden ziyade zaman-ı hâzıra nazar eder. Ve ilim ve emirden ziyade, kudret ve irade-i İllâhiyenin bir ünvanı, bir defteri, bir kitabıdır. *İmam-ı Mübin* kader defteri ise, *Kitab-ı Mübin* kudret defteridir. Yani her şey, vücudunda, mahiyetinde ve sıfât ve şuuatında kemal-i sanat ve intizamları gösteriyor ki, bir kudret-i kâmilenin desatiriyle ve bir irade-i nafizenin kavaniniyle vücut giydiriliyor; suretleri tayin, teşhis edilip birer miktar-ı muayyen, birer şekl-i mahsus veriliyor.

Demek, o kudret ve iradenin küllî ve umumî bir mecmua-i kavanini, bir defter-i ekberi vardır ki, her bir şeyin hususî vücutları ve mahsus suretleri ona göre biçilir, dikilir, giydirilir. İşte şu defterin vücudu, *İmam-ı Mübin* gibi, kader ve cüz-i ihtiyarî mesailinde ispat edilmiştir. Ehl-i gaflet ve dalâlet ve felsefenin ahmaklığına bak ki, kudret-i fâtıranın o *Levh-i Mahfuz-u*'nu ve hikmet ve irade-i Rabbaniyenin o basîrâne kitabının eşyadaki civesini, aksini, misalini hissetmişler; hâşâ, "tabiat" namıyla tesmiye etmişler, körletmişler.

İşte, *İmam-ı Mübin*'in imlâsı ile, yani kaderin hükmüyle ve düsturuyla, kudret-i İllâhiye, icad-ı eşyada her biri birer ayet olan silsile-i mevcudatı *Levh-i Mahv*, *İspat* denilen zamanın sahife-i misaliyesinde yazıyor, icat ediyor, zerratı tahrik ediyor. Demek, harekât-ı zerrat, o kitabetten, o istinsahtan, mevcudat âlem-i gayptan âlem-i şâhadete ve ilimden kudrete geçmelerinde bir ihtizazdır, bir harekâtır.

Amma, *Levh-i Mahv*, *İspat* ise, sabit ve daim olan *Levh-i Mahfuz-u Azam*'ın daire-i mümkünatta, yani mevt ve hayata, vücut ve fenâyâ daima mazhar olan eşyada mütebeddil bir defteri ve yazar bozar bir tahtasıdır ki; *hakikat-ı zaman* odur. Evet, her şeyin bir hakikati olduğu gibi, zaman dediğimiz, kâinatta cereyan eden bir nehr-i azîmin hakikati dahi *Levh-i Mahv*, *İspat*'taki kitabet-i kudretin sahifesi ve mürekkebi hükmündedir.

لَا يَعْلَمُ الْغَيْبُ إِلَّا اللَّهُ¹

1. Gaybı Allah'tan başkası bilmez. (Neml Suresinin 65. ayeti ve benzeri diğer ayetlerden alınmış bir kaidedir.)

âlem-i gayp: görmediğimiz, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.
âlem-i şâhadet: görünen âlem, dünya.
basîrâne: görerek.
cüz-i ihtiyarî: insandaki seçme gücü.
daire-i mümkünat: aklın mümkün gördüğü her şey.

desatir: kanunlar, kurallar.
düstur: prensip, kural.
ehl-i gaflet ve dalâlet ve felsefe: gaflete dalan, hak yoldan sapan ve felsefeyle uğraşan kimseler.
fenâ: yok olma.
hakikat-ı zaman: zamanın gerçek mahiyeti, aslı, iç yüzü.
harekât: hareketler.

harekât-ı zerrat: atomların hareketleri.
hikmet: ilâhî gaye.
hüküm: karar.
icad-ı eşya: eşyanın yoktan yaratılması.
ihtizaz: titreme.
İmam-ı Mübin: her hangi bir şeyin tüm özelliklerinin Yaratıcının ilmindeki plan ve programının kaydı.

irade: dileme, tercih etme.

irade-i İllâhiye: Allah'ın iradesi, dilemesi.

irade-i nafize: her şeye nüfuz eden, her yere hükmünü geçiren irade.

irade-i Rabbaniye: Allah'ın rububiyetinin, idareciliğinin öne çıkan istekleri.

istinsah: yazma, kopya etme; yaparak çoğaltma.

kader: varlıkların Yaratıcının ilmindeki plan ve programı.

kavanin: kanunlar.

kemal-i sanat: sanatın mükemmel oluşu.

kitabet: yazım.

kitabet-i kudret: kudret kaleminin yazısı.

Kitab-ı Mübin: her hangi bir şeyin Yaratıcının ilmindeki plan ve programa göre gerçekleşme, vücut bulma kaydı.

kudret-i fâtıra: yaratıcı kudret.

kudret-i İllâhiye: Allah'ın güç ve kuvveti.

kudret-i kâmile: son derece mükemmel kudret.

külli: kapsamlı ve büyük.

Levh-i Mahv İspat: bir şeyin yıkılıp tekrar kuruluşunu gösteren manevî levha.

Levh-i Mahfuz-u Azam: Allah'ın kaderi yazdığı ve her şeyi muhafaza ettiği defteri.

mahiyet: özellik, nitelik, esas.

mahsus: özel.

mazhar: sahip olma.

mecmua-i kavanin: kanunların toplandığı kitap.

medar: vasıta, sebep.

mesail: meseleler.

mevcudat: varlıklar.

mevt: ölüm.

miktar-ı muayyen: önceden belirlenmiş ölçüler.

mütebeddil: değişken.

nazar: bakma, bakış.

nehr-i azîm: büyük nehir.

sahife-i misaliye: temsili sayfa, ilim, irade ve kudretin gösterildiği varlık tabakası.

seyyal: akıcı.

silsile-i mevcudat: varlıklar zinciri.

şekl-i mahsus: özel şekil.

şuuat: durumlar, keyfiyetler, hâller, işler.

tahrik: harekete geçirme.

tasarruf: üzerinde değişiklik yapma.

tesmiye: isimlendirme.

teşhis: şekil ve suret verme.

teşkil: şekillenme.

zaman-ı hazır: içinde bulunduğu zaman; şimdiki zaman.

zerrat: atomlar, en küçük madde parçaları.

sahife-i misaliyesi olan “Levh-i Mahv, İspat”ta kelimat-ı kudreti yazmak ve çizmekten gelen harekâtır ve manidar ihtizazattır.

Birinci Nokta

İki Mebhasır.

Birinci Mebhas

Her zerrede, hem hareketinde, hem sükûnetinde iki güneş gibi iki nur-u tevhit parlıyor. Çünkü, Onuncu Sözün Birinci İşaretinde icmalen ve Yirmi İkinci Sözde tafsilen ispat edildiği gibi, her bir zerre, eğer memur-u İlâhî olmazsa ve Onun izni ve tasarrufu ile hareket etmezse ve ilim ve kudretiyle tahavvül etmezse, o vakit her bir zerrenin nihayetsiz bir ilmi, hadsiz bir kudreti, her şeyi görür bir gözü, her şeye bakar bir yüzü, her şeye geçer bir sözü bulunmak lâzım gelir. Çünkü, anasırın her bir zerrisi, her bir cism-i zihayatta muntazaman işler veya işleyebilir. Eşyanın intizamâtı ve kavanin-i teşekkülâtı birbirine muhaliftir. Onların nizamâtı bilinmezse, işlenilmez; işlenilse de, yanlışsız yapılmaz. Hâlbuki, yanlışsız yapılıyor. Öyle ise, o hizmet eden zerreler, ya bir ilm-i muhit sahibinin izin ve emriyle ve ilim ve iradesiyle işliyorlar, veyahut kendilerinde öyle bir muhit ilim ve kudret bulunmak lâzım geliyor.

Evet, havanın her bir zerrisi, her bir zihayâtın cismine, her bir çiçeğin her bir meyvesine, her bir yaprağın

anasır: hava, su, toprak gibi temel maddeler, elementler.

cism-i zihayat: hayat sahibi canlıların bedeni.

hadsiz: hududu, sınırı olmayan; sonsuz

harekât: hareketler.

icmalen: kısaca, özet olarak.

ihtizazat: hareketlilik, titreşimler.

ilm-i muhit: her şeyi bilen ve kuşatan ilim.

intizamât: düzenlemeler.

irade: dileme.

ispat: kanıtlama.

kavanin-i teşekkülât: Allah'ın kâinata koyduğu yaratılış kanunları.

kelimat-ı kudret: kudret kelimesi, kudret eseri olan varlıklar.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

Levh-i Mahv: bir şeyin harap oluşunu ve yıkılışını gösteren manevî tablo.

manidar: anlamlı.

mebhas: konu, bahis, bölüm.

memur-u İlâhî: Allah'ın görevlendirildiği memuru.

muhalif: aykırı.

muhit: kuşatmış, kapsam alanı.

muntazam: düzenli.

nihayetsiz: sonu olmayan.

nizamât: tertip ve düzenler.

nur-u tevhit: Allah'ın birliğini gösteren nur.

sahife-i misaliye: görüntü sayfası.

sükûnet: hareketsizlik.

tafsilen: geniş, ayrıntılı açıklama.

tahavvül: değişiklik yapma.

tasarruf: idare etme.

zerre: atom, maddenin en küçük parçası.

zihayat: canlı.

binasına girip işleyebilir. Hâlbuki, onların teşkilâtları ayrı ayrı tarzdadır, başka başka nizamâtı var. Bir incir meyvesinin fabrikası, faraza çuha makinesi gibi olsa, bir nar meyvesinin fabrikası da şeker makinesi gibi olacaktır. Ve hakeza, o binaların, o cisimlerin programları birbirinden başkadır. Şimdi şu zerre-i havaîye, bütün onlara girer ve ya girebilir ve gayet hakîmâne ve üstadâne yanlışsız olarak işler, vaziyetler alır. Vazifesi bittikten sonra kalkar gider.

İşte, müteharrik havanın müteharrik zerresi, ya nebatata ve hayvanata, hatta meyvelerine ve çiçeklerine giydirilen suretlerin, miktarların teşkilâtını, biçimini bilmesi lâzım geldiği; veyahut onlar bir bilenin emir ve iradesiyle memur olması lâzım geldiği gibi:

Sakin toprak, sakın olan her bir zerresi, bütün çiçekli nebatatın ve meyvedar ağaçların tohumlarına medar ve menşe olmak kabil olduğundan, hangi tohum gelse ve o zerrede, yani misliyet itibarıyla bir zerre hükmünde olan bir avuç toprakta kendine mahsus bir fabrika ve bütün levazımâtına ve teşkilâtına lâzım bütün cihazatı bulduğundan, o zerrede ve o zerrenin kulübeciği olan o bir avuç toprakta eşcar ve nebatat ve çiçekler ve meyveler envai adedince muntazam manevî makine ve fabrikaları bulunması; veyahut mu'cizekâr, her şeyi hiçten icat eder ve her şeyin her şeyini ve her cihetini bilir bir ilim ve kudret bulunması lâzımdır, veyahut bir Kadîr-i Mutlak, bir Alîm-i Külli Şey'in emir ve izniyle, havl ve kuvveti ile o vazifeler gördürülür.

Alîm-i Külli Şey: her şeyi bilen Allah.
cihazat: azalar, organlar.
cihet: yön.
çuha: sık dokunmuş tüysüz
yün kumaş.
enva': canlı türleri, canlı çeşitleri.
eşcar: ağaçlar.
faraza: var kabul etme.

hakeza: bunun gibi.
hakîmâne: hükmedercesine.
havl: kuvvet.
hayvanat: canlılar.
icat: yaratma, var etme.

irade: dileme, tercih etme.
kabil: bir şeyin oluşmasına kaynaklık etme; mümkün, muhtemel, kabul eden.
Kadîr-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız güç ve kuvvet sahibi Allah.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
levazimat: ihtiyaçlar.
medar: sebep, vasıta.
memur: görevli.
menşe: kaynak.
meyvedar: meyve veren, sonuca giden.
miktar: ölçülü bir madde.
misliyet: bir birinin aynı olma.
mu'cizekâr: mu'cizeli.
muntazam: düzenli.
müteharrik: hareketli.
nebatat: bitkiler.
nizamat: düzenler, kanun hükümleri.
sakin: durgun.
suret: şekil.
tarz: şekil, biçim.
teşkilât: belli amaca hizmet için şekilden şekle dönüşerek düzenli bir birliklik sağlama, teşkilleri.
üstadâne: her şeyi maharetle bilirdesine.
vazife:
vaziyet almak: duruma göre davranmak.
zerre: atom, maddenin en küçük parçası.
zerre-i havaîye: hava molekülü.

Evet, nasıl ki bir acemi, ham, âmî, adî, hem kör bir adam Avrupa'ya gitse, bütün fabrikalara, tezgâhlara girse, üstadâne kemal-i intizam ile her bir sanatta, her bir binada işler, öyle eserler yapar ki, nihayet derecede hikmetli, sanatlî, herkesi hayrette bırakıyor. Zerre miktar şuuru olan bilir ki, o adam, kendi başı ile işlemiyor, belki bir üstad-ı küll ona ders verir, işlettirir.

Hem, nasıl ki bir kör, âciz, yerinden kalkamıyor, basit bir kulübeciğinde oturmuş bir adam bulunuyor; hâlbuki o kulübeciğe bir dirhem gibi küçük bir taş, kemik ve pamuk gibi birer madde veriliyor. Hâlbuki, o kulübecikten batmanlarla şeker, toplanla çuha, binlerle mücevherat, gayet sanatlî, murassaatlî libaslar, lezzetli taamlar çıkıp gelse, zerre miktar aklı olan demeyecek mi ki, "O adam gayet mu'cizekâr bir zatın menşe-i mu'cizatı olan fabrikasının bir mandalı veyahut miskin bir kapıcısıdır."

Aynen öyle de, havanın zerrelere, her biri birer mektubat-ı Samedâniye, birer antika-i sanat-ı Rabbaniye, birer mu'cize-i kudret, birer harika-i hikmet olan nebatat ve eşcar, ezhar ve esmardaki harekât ve hidematları, bir Sâni-i Hakîm-i Zülcelâl'in, bir Fâtır-ı Kerîm-i Zülcemal'in emir ve iradesiyle hareket ettiğini ve toprağın zerrelere dahi her biri birer ayrı makine ve tezgâh, birer ayrı matbaa, birer ayrı hazine, birer ayrı antika ve Sâni-i Zülcelâl'in esmasını ilân eden birer ayrı ilânname ve kemalâtını söyleyen birer ayrı kaside hükmünde olan o tohumcuklarının, o çekirdeklerinin sümbüllerine, ağaçlarına

âciz: güçsüz.

adî: basit, sıradan.

âmî: cahil, okur yazar olmayan.

antika: eski ve kıymetli sanat eseri.

antika-i sanat-ı Rabbaniye: Rabbin antika sanatı.

batman: dört okka veya sekiz kilo karşılığında bir ağırlık birimi.

çuha: yün elbise.

dirhem: okkanın dörtte birine karşılığı olan birim.

esma: isimler.

esmar: meyveler.

eşcar: ağaçlar.

ezhar: çiçekler.

Fâtır-ı Kerîm-i Zülcemal: sevgi, muhabbet ve güzellik sahibi ikramı seven yaratıcı.

ham: olgun olmayan.

harekât: hareketler.

harika-i hikmet: hikmet harikaları.

hazine: define.

hidemat: hizmetler.

hikmet: manalı, faydalı, ilâhî gayeye uygun.

hükmünde: yerine geçen.

ilân: duyuru.

ilânname: ilânın yazıldığı kâğıt.

irade: dileme, tercih etme.

kaside: övgü şiiri.

kemalât: olgunluk ve mükemmellik.

kemal-i intizam: eksiksiz, en mükemmel düzen.

lezzet: tat.

libas: elbise.

mandal: kapıyı açan kol.

mektubat-ı Samedâniye: her şeyin kendisine muhtaç olduğu Allah'ın kudreti ile yaratması.

menşe-i mu'cizat: mu'cizelerin kaynağı.

miskin: uyuşuk, tembel, zavallı.

mu'cize-i kudret: kudretin kimşenin taklidini yapamayacağı mu'cize eserler.

mu'cizekâr: mu'cizeli.

murassaat: değerli ziynetlerle süslenmiş şeyler.

mücevherat: elmas, yakut, zümrüt gibi süs eşyası ve takı olarak kullanılan değerli taşlar.

nebatat: bitkiler.

Sâni-i Hakîm-i Zülcelâl: azamet ve kudret sahibi hikmet ve faydaları gözetken, her şeyi sanatlâ yapan Allah.

Sâni-i Zülcelâl: her şeyi sanatlâ yapan, sonsuz haşmet ve yücelik sahibi Allah.

sümbül: filiz

şuur: anlayış.

taam: yiyecek.

üstadâne: hoca gibi, âlimcesine.

üstad-ı küll: her şeyi iyi bilen biri.

zerre: atom, maddenin en küçük parçası.

menşe ve medar olmaları, emr-i ¹ كُنْ فَيَكُونُ 'e malik, her şey emrine musahhar bir Sâni-i Zülcelâl'in emriyle, izniyle, iradesiyle, kuvvetiyle olması iki kere iki dört eder gibi kat'idir; amenna.

İkinci Mebhas

Zerratın harekâtındaki vazifelere, hikmetlere küçük bir işaretler.

Evet, akılları gözlerine sukut etmiş maddiyyunların hikmetsiz hikmetleri, abesiyet esasına istinat eden felsefeleri nazarında tesadüfle bağlı olan tahavvülât-ı zerratı bütün düsturlarına üssülesas tutup, masnuat-ı İlâhiyeye master göstermişler. Nihayetsiz hikmetlerle müzeyyen masnuatı hikmetsiz, manasız, karma karışık bir şeye istinat etmeleri ne kadar hilâf-ı akıl olduğunu zerre miktar şuuru bulunan bilir.

Şimdi, Kur'ân-ı Hakîm'in hikmeti nokta-i nazarında, tahavvülât-ı zerratın pek çok gayeleri, hikmetleri ve vazifeleri vardır; ² وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ gibi çok ayetlerle hikmetlerine ve vazifelerine işaret eder. Numune olarak birkaçına işaret ediyoruz.

• **Birincisi:** Cenab-ı Vacibü'l-Vücut'un tecelliyat-ı icadiyesini tecdit ve tazelandirmek için her bir tek ruhu model gibi ederek, her sene mu'cizat-ı kudretinden taze birer ceset giydirmek ve her bir tek kitaptan ayrı ayrı bin

emri.

hikmet: ilâhî gayelere yönelik olarak anlamlı; faydaya yönelik.

hikmetsiz hikmet: gayesiz, faydasız ilim, sadece dünyayı ilgilen-diren bilgi.

hikmetsiz: gayesiz, faydasız.

hilâf-ı akıl: akıl dışı.

irade: dileme, tercih etme.

istinat: dayanak.

kat'i: kesin.

maddiyyun: materyalistler, her şeyi maddeye bağlayanlar.

masnuat: sanatlı eserler.

masnuat-ı İlâhiye: Allah'ın sanatlı eserleri.

master: bir şeyin çıkış yeri.

medar: vasıta.

mense': kaynak.

model: manken.

mu'cizat-ı kudret: taklidi imkân-sız kudret eseri.

musahhar: emrinde.

müzeyyen: süslü.

nihayetsiz: sonsuz.

nokta-i nazar: bakış açısı.

numune: örnek.

Sâni-i Zülcelâl: her şeyi sanatlı yapan, sonsuz haşmet ve yücelik sahibi Allah.

sukut: düşüş.

tahavvülât-ı zerrat: atomların değişime uğraması, dönüşüm ve hareketleri.

tecdit: yenilenme.

tecelliyat-ı icat: yeniden yaratmanın tecellileri, görüntüleri.

tesadüf: rastlantı.

üssülesas: ana gaye, amaçlar amacı.

zerrat: atomlar, zerreler.

1. "Ol!" der; olurur. (Yâsin Suresi: 82.)

2. Hiç bir şey yoktur ki onu övüp onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

abesiyet: faydasız, boş yere.
amenna: iman ettik.

İlâhî akl: zarurî olan yüce Allah.

Cenab-ı Vacibü'l-Vücut: var-

düstur: kural kaide, prensip.

emr-i kün feyekûn: Allah'ın bir şeyin yaratılması konusundaki iradesi; "Kûn!=Ol!"

âlem: dünya.
ayat: deliller.
bahusus: özellikle.
cilve: yansıma, görünme.
esma: isimler.
fânî: gelip geçici, ölümlü.
fasıl: mevsim.
Fâtır-ı Zülcelâl: kudret ve azamet sahibi yaratıcı.
hadsiz: sınırsız.
hakikat: gerçek.
harekât-ı zerrat: atomların hareketleri.
hazine-i rahmet: rahmet hazinesi.
hedâyâ: hediye.
hikmet: İlâhî gayelere yönelik olarak anlamlı, faydalı olması.
hükmünde: değerinde.
intizam: düzen.
istinsah: yazma, nüshaları çoğaltma.
izhar: ortaya çıkarma.
kabil: kabiliyetli, yetenekli.
kâinat: evren, tüm varlıklar.
kemal-i hikmet: tam ve eksiksiz hikmet; şaşmaz bir hikmet ve gaye.
kemal-i intizam: son derece mükemmel düzen.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
maani: anlamlar; manalar.
mahdut: sınırlı.
mahiyet: nitelik, özellik.
mahsulât: mahsuller; ürünler.
Malikü'l-Mülk-ü Zülcelâl: bütün mülkün gerçek sahibi, sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan Allah.
mu'cizat: mu'cizeler.
mu'cizat-ı kudret: kudretin taklidi imkânsız eserleri.
muhtelif: çeşitli.
mühyya: hazır olma.
mülk: sahip olunan ve hükmediyen yer.
Nakkaş-ı Ezeli: başlangıcı olmayan nakış ustası Allah.
nakış: süsleme.

muhtelif kitabı hikmetiyle istinsah etmek ve bir tek hakikat başka başka surette göstermek ve kâinatların ve âlemlerin ve mevcudatların, taife taife arkasından gelmelerine yer vermek ve zemin hazırlamak için, Fâtır-ı Zülcelâl, kudretiyle zerratı tahrik ve tavzif etmiştir.

• **İkincisi:** Malikü'l-Mülk-ü Zülcelâl şu dünyayı, bahuş rûy-i zemin tarlasını bir mülk suretinde yaratmıştır. Yani, neşvünemaya, taze taze mahsulât vermeye kabil bir surette müheyya etmiştir; tâ ki nihayetsiz mu'cizat-ı kudretini orada ekip biçsin. İşte şu zemin yüzündeki tarlasında zerratı hikmetle tahrik ederek, intizam dairesinde tavzif edip, her asırda, her fasılda, her ayda, belki her günde, belki her saatte mu'cizat-ı kudretinden yeni yeni birer kâinat gösterir, yeryüzü avlusuna başka başka mahsulât verdirir. Nihayetsiz hazine-i rahmetinin hedâyâsını, nihayetsiz kudretinin mu'cizatının numunelerini harekât-ı zerrat ile izhar eder.

• **Üçüncüsü:** Nihayetsiz tecelliyat-ı esma-i İlâhiyenin nakışlarını göstermekle, o esmanın cilverini ifade için mahdut bir zeminde hadsiz nukuş göstermek, küçük bir sayfede nihayetsiz maanileri ifade edecek olan hadsiz ayatları yazmak için, Nakkaş-ı Ezeli, zerratı kemal-i hikmetle tahrik edip kemal-i intizamla tavzif etmiştir.

Evet, geçen senenin mahsulâtıyla şu senenin mahsulâtının mahiyetleri bir hükmündedir; fakat, maanileri başka başkadır. Taayyünat-ı itibariyeyi değiştirmekle maanileri değişir ve çoğalır. Taayyünat-ı itibariye ve teşahhusat-ı muvakkata, tebdil edildikleri ve zahiren fânî

neşvünema: tohumlardan çıkarak gelişip olgunlaşma.
nihayetsiz: sonsuz.
nukuş: süsler, nakışlar.
numune: örnek.
rûy-i zemin: yer yüzü.
suret: şekil, görüntü.

taayyünat-ı itibariye: bir şeyin Allah'ın ilminde var olup, henüz şeklen ortaya çıkmamış olması.
tahrik: harekete geçirme.
tavzif: vazifelenendirme, görevlendirme.
tebdil: değişme.

tecelliyat-ı esma-i İlâhiye: İlâhî isimlerin eşyada yansımaları.
teşahhusat-ı muvakkat: geçici görüntü, şekil ve yaşayış.
zahiren: görünüşte.
zemin: yer.
zerrat: atomlar, zerreler.

oldukları hâlde, onların maani-i cemîleleri muhafaza olunup, sabit ve bâkî kalır. Şu ağacın geçen bahardaki yaprak ve çiçek ve meyvelerinin ruhları olmadığından, şu bahardaki emsalinin hakikatçe aynılarıdır; yalnız teşahhusat-ı itibariyede fark var. Fakat, o itibarî teşahhuslar, her vakit tecelliyatı tazelenmekte olan şuunat-ı esma-i İlâhiyenin maanilerini ifade için şu bahardakiler, ayrı teşahhusatla onların yerine geldiler.

• **Dördüncüsü:** Hadsiz âlem-i misal gibi gayet geniş âlem-i melekût ve gayrimahdud sair uhrevî âlemlere birer mahsulât veya tezyinat veya levazımat gibi onlara münasip şeyleri yetiştirmek için şu dar mezraa-i dünyada, zemin yüzünün tezgâhında ve tarlasında, Hakîm-i Zülcelâl, zerratı tahrik edip, kâinatı seyyale ve mevcudatı seyyare ederek şu küçük zeminde o pek büyük âlemlere pek çok mahsulât-ı maneviye yetiştiriyor. Nihayetsiz hazine-i kudretinden nihayetsiz bir seyli dünyadan akıttırıp, âlem-i gayba ve bir kısmını ahiret âlemlerine döküyor.

• **Beşincisi:** Nihayetsiz kemalât-ı İlâhiyeyi, hadsiz celvat-ı cemaliyeyi ve gayetsiz tecelliyat-ı celâliyeyi ve gayrimütenahi tesbihat-ı Rabbaniyeyi şu dar ve mahdud zeminde ve mütenahi ve az bir zamanda göstermek için zerratı kemal-i hikmetle kudretiyle tahrik edip, kemal-i intizamla tavzif ederek, mütenahi bir zamanda, mahdud bir zeminde gayrimütenahi tesbihat yaptırıyor, gayrimahdud tecelliyat-ı cemaliye ve celâliye ve kemaliyesini gösteriyor, çok hakaik-ı gaybiye ve çok semerat-ı uhreviye ve fânîlerin bâkî olan hüviyet ve suretlerinden pek

hakaik-i gaybiye: gizli ve bilinmeyen gerçekler.
hakikat: gerçek.
Hakîm-i Zülcelâl: Hikmet ve Celâl sahibi Allah.
hazine-i kudret: kudretin sonsuz gizli hazineleri.
hüviyet: hakiki mahiyet, kişilik.
itibari: var sayılan, gerçek olmayan.
kâinat: evren, tüm yaratılmışlar.
kemalât-ı İlâhiye: İlâhî güzellik ve mükemmellik.
kemal-i intizam: mükemmel ve kusursuz düzen.
kemal-i hikmet: tam ve mükemmel bir hikmet.
kudret: güç, iktidar.
levazımat: ihtiyaçlar.
maani: anlamlar.
maani-i cemile: güzel anlamlar.
mahdud: sınırlı.
mahsulât: ürünler.
mahsulât-ı maneviye: manevî ürünler.
mevcudat: varlıklar.
mezraa-i dünya: dünya tarlası.
muhafaza: koruma.
münasip: uygun.
mütenahi: sonu gelen, biten; sınırlı.
nihayetsiz: sonsuz.
sair: diğer.
semerat-ı uhreviye: ahiretteki faydaları ve sevabı.
seyl: akıcı.
seyyale: akıcı.
seyyare: gezici.
suret: şekil, biçim.
şuunat-ı esma-i İlâhiye: Allah'ın isimlerinin gerekleri, gerektirdikleri; İlâhî işler, fiiller, olaylar.
tahrik: hareket ettirme.
tavzif: vazifelendirme, görevlendirme.
tecelliyat: yansımalar, görünüm-ler.
tecelliyat-ı celâliye ve cemaliye ve kemaliye: Allah'ın güzellik ve yücelik ve mükemmellik ile ilgili sıfatlarının yansımaları.
tecelliyat-ı celâliye: Allah'ın azamet ve kudretinin kâinattaki işle-ri.
tesbihat: mahlûkatın yaratıcısını övmesi, methüsenası.
tesbihat-ı Rabbanîye: mahlûka-tın Rablerine olan övgüsü, işin sa-hibini övmesi.
teşahhusat: görünüm-ler, şahıs hâline gelmeler, cisimlenmeler.
teşahhusat-ı itibariye: varlıkların duruma göre çeşitli görünüm-ler alması, var sayılan görüntüler.
tezyinat: süsler.
uhrevi: ahirete ait.
zemin: yer.
zerrat: atomlar, zerreciler.

âlem: dünya.

âlem-i gayp: bizim bilmediği-miz ve görmediğimiz dünya-lar.

âlem-i melekût: İlâhî hü-kümranlığın tam olarak tecel-li ettiği, görünmeyen mana âlemi.

âlem-i misal: bütün varlıkla-rın ve olayların görüntülerinin yansıdığı madde ötesi âlem.

bâkî: devamlı, sürekli; sonu olmayan.

celevat-ı cemaliye: Allah'ın güzel isimlerinin varlıklar üze-rindeki görünüm-leri, akisleri.

emsal: benzer.

fânî: sonu olan.

gayetsiz: sonsuz.

gayr-ı mahdud: sınırı olma-yan.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sa-yısız.

hadsiz: sonsuz; sınırsız.

çok nukuş-u misaliye ve çok manidar nüsuc-u levhiyeyi icat ediyor. Demek, zerreyi tahrik eden, şu makasid-ı azîmeyi, şu hikem-i cesimeyi gösteren bir zattır; yoksa, her bir zerrede güneş gibi bir dimağ bulunması lâzım gelir.

Daha bu beş numune gibi belki beş bin hikmetle tahrik olunan zerratin tahavvülâtını, o akılsız feylesoflar hikmetsiz zannetmişler ve hakikatte; biri enfüsî, diğeri afakî iki hareket-i cezbekârânede zikir ve tesbih-i İlâhî ile Mevlevî gibi zikreden ve deverana kalkan o zerreleri, kendi kendine, sersem gibi dönüp oynuyorlar zu'm etmişler. İşte, bundan anlaşılıyor ki, onların ilimleri ilim değil, cehildir; hikmetleri, hikmetsizliktir.

Üçüncü Noktada altıncı uzun bir hikmet daha söylenecektir.

İkinci Nokta

Her bir zerrede, Vacibü'l-Vücut'un vücuduna ve vahdetine iki şahid-i sadık vardır.

Evet, zerre, acz ve cümuduyla beraber, şuurkârâne büyük vazifeleri yapmakla, büyük yükleri kaldırmakla, Vacibü'l-Vücut'un vücuduna kat'î şahadet ettiği gibi, harekâtında nizamât-ı umumiyeye tevfik-i hareket edip, her girdiği yerde ona mahsus nizamâtı mûraat etmekle, her yerde kendi vatânı gibi yerleşmesiyle Vacibü'l-Vücut'un vahdetine ve mülk ve melekûtun maliki olan Zattın ehadiyetine şahadet eder. Yani, zerre kimin ise, gezdiği bütün yerler de onundur.

acz: zayıflık ve güçsüzlük.
afakî: her şeyin dışı bakan yönü, dışı dönük.
cehil: bilgisizlik, cahillik.
cümut: cansızlık.
deveran: dönmek.
dimağ: beyinde bulunan akıl ve suur, kafanın içi.
ehadiyet: her varlıkta tecelli eden birlik delili.
enfüsî: her şeyin içine bakan yönü, içi dönük.
hakikat: gerçek.
harekât: hareketler.
hareket-i cezbekârâne: atomların dönerek meydana getirdiği çekim gücü; çekici ve çekim gücü olan hareketler.
hikem-i cesime: büyük ve azametli faydalar.
hikmet: gaye ve fayda.
hikmetsiz: gayesiz, faydasız.
icat: var etme, yaratma.
kat'î: kesin.
mahsus: özel.
makasid-i azîme: büyük amaçlar ve hedefler.
malik: sahip.
manidar: anlamlı.
melekût: her şeyin iç ve ruhanî yönü ve ihtiva ettiği âlemler.
Mevlevî: Mevlâna Celâlettin-i Rûmî'nin atomun ve güneş sisteminin hareketinden ilham alarak geliştirdiği hem kendi etrafında hem de liderlerinin çevresinde dönmesi tarzında.
mülk: dış âlemdeki eşya.
mûraat: uyma.
nizamât: düzen.
nizamât-ı umumîye: herkesin tâbi olduğu düzene uyma.
nukuş-u misaliye: temsiliî nakışlar.
numune: örnek.
nüsuc-u levhiye: levhalaşmış, levha haline getirilmiş dokumalar; dokunmuş, işlenmiş levhalar.

sersem: başıboş.
şahadet: delil; şahitlik.
şahid-i sadık: doğru şahitler.
şuurkârâne: akıllıca.
tahavvülât: devamlı değişim
tahrik: hareket ettirme.
tesbih-i İlâhî: Allah'ı överek tesbih etmek.

tevfik-i hareket: uygun davranış.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zorunlu olan, var olmak için hiç bir sebebe ihtiyacı bulunmayan Allah.
vahdet: birlik.
vücut: varlık.

Zat: Allah.
zerrat: zerreler, atomlar.
zerre: atom, maddenin en küçük yapısı.
zikir: Allah'ı anma.
zu'm: hayalden ve evhamdan kaynaklanan yanlış düşünce.

Demek, zerre—çünkü âcizdir, yükü nihayetsiz ağırdır ve vazifeleri nihayetsiz çoktur—bir Kadîr-i Mutlak'ın ismiyle, emriyle kaim ve müteharrik olduğunu bildirir. Hem, kâinatın nizamat-ı külliyesini bilir bir tarzda tevfik-i hareket etmesi ve her yere mânisiz girmesi, tek bir Alîm-i Mutlak'ın kudretiyle, hikmetiyle işlediğini gösterir.

Evet, nasıl ki bir nefer, takımında, bölüğünde, taburunda, alayında, fırkasında ve hakeza her bir dairede birer nispeti ve o nispete göre birer vazifesi olduğunu ve o nispetleri, o vazifeleri bilmekle tevfik-i hareket etmek nizamat-ı askeriye tahtında talim ve talimat görmekle bütün o dairelere kumanda eden bir tek kumandan-ı azamın emrine ve kanununa tebaiyetle oluyor; öyle de, her bir zerre, birbiri içindeki mürekkebatla birer münasip vaziyeti, ayrı ayrı maslahatlı birer nispeti, ayrı ayrı muntazam birer vazifesi, ayrı ayrı hikmetli neticeleri bulunduğundan, elbette o zerreyi o mürekkebatla bütün nispet ve vazifelerini muhafaza edip netice ve hikmetleri bozmayacak bir tarzda yerleştirmek, bütün kâinat kabza-i tasarrufunda olan bir Zata mahsustur. Meselâ, Tevfik'in (HAŞİYE) göz bebeğinde yerleşen zerre, gözün asab-ı muharrike ve hassase ve şerayin ve evride gibi damarlara karşı münasip vaziyet alması ve yüzde ve sonra başta ve gövdede, daha sonra hey'et-i mecmua-i insaniyede her birisine karşı birer nispeti, birer vazifesi, birer faydası kemal-i hikmetle bulunması gösteriyor ki, bütün o cismin

HAŞİYE: Nurun birinci kâtibidir.

âciz: güçsüz.

alay: üç taburdan meydana gelen askerî birlik.

Alîm-i Mutlak: sonsuz ilim sahibi Allah.

asab-ı muharrike: hareketli damarlar.

bölük: takımlardan meydana gelen bir askerî birlik.

evride: toplar damar.

hakeza: bunun gibi.

hassase: duygular.

hey'et-i mecmua-i insaniye: insanın tüm bedeni, duygu ve azaları.

hikmet: gaye ve fayda.

kabza-i tasarruf: avucuna alıp istediğini yaptırma.

Kadîr-i Mutlak: her şeye gücü yeten, sınırsız güç ve kudret sahibi Allah.

kaim: ayakta durma, varlığını devam ettirme.

kâinat: evren, tüm yaratılmışlar.

kemal-i hikmet: mükemmel faydalar ve neticeler.

kudret: güç, kuvvet.

kumandan-ı azam: büyük kumandan.

mahsus: özel.

mâni: engel.

maslahat: faydalar, menfaatler.

muhafaza: koruma.

muntazam: düzenli.

münasip: uygun.

müteharrik: hareketli.

nefer: rütbesiz asker, er.

nihayetsiz: sonsuz.

nispet: münasebet, alâka.

nizamat-ı askeriye: askerî düzen ve disiplin.

nizamat-ı külliye: büyük ve kapsamlı düzen.

şerayin: atar damar.

tabur: dört bölükten meydana gelen askerî birlik.

taht: altında.

takım: en küçük bir askerî birlik.

talim: eğitim.

talimat: eğitimler.

tarz: şekil, biçim.

tebaiyet: uyma, uyruğuna girme.

tevfik-i hareket: uygun hareket.

Zat: Allah.

zerre: atom, maddenin en küçük yapısı.

bütün azasını icat eden bir zat o zerreyi o yerde yerleştirebilir. Ve bilhassa rızık için gelen zerreler, rızık kafilesinde seyrüsefer eden o zerreler o kadar hayretfeza bir intizam ve hikmetle seyrüseyahat ederler ve öyle tavırlarda, tabakalarda intizamperverâne geçip gelirler ve öyle şuurkârâne ayak atıp hiç şaşırmayarak gele gele tâ beden-i zihayatta dört süzgeçle süzülüp rızka muhtaç aza ve hüceyratın imdadına yetişmek için kandaki küreyvatı hamraya yüklenip bir kanun-u keremle imdada yetişirler. Ondan bilbedahe anlaşılır ki, şu zerreleri binler muhtelif menzillerden geçiren, sevk eden, elbette ve elbette bir Rezzak-ı Kerîm, bir Hallâk-ı Rahîm'dir ki, kudretine nispeten zerreler, yıldızlar omuz omuza müsavidirler.

Hem, her bir zerre öyle bir nakş-ı sanatta işler ki, ya bütün zerratla münasebettar, her birisine ve umumuna hem hâkim ve hem her birisine ve umumuna mahkûm bir vaziyette bulunmakla, o hayretfeza sanatlı nakşı ve hikmetnüma nakışlı sanatı bilir ve icat eder—bu ise, binler defa muhaldir; veya bir Sâni-i Hakîm'in kanun-u kader ve kalem-i kudretinden çıkan harekete memur birer noktadır. Nasıl ki, meselâ, Ayasofya kubbesindeki taşlar eğer mimarının emrine ve sanatına tâbi olmazlarsa, her bir taşı, Mimar Sinan gibi dülgerlik sanatında bir mahareti ve sair taşlara hem mahkûm, hem hâkim olmak, yani “Geliniz, düşmemek, sukut etmemek için baş başa vereceğiz” diye bir hüküm sahibi olması lâzımdır; öyle de, binler defa Ayasofya kubbesinden daha sanatlı, daha hayretli ve hikmetli olan masnuattaki zerreler, Kâinat

aza: organlar.
beden-i zihayat: canlı bedeni.
bilbedahe: apaçık, delile ihtiyaç duymadan.
dülgerlik: marangoz ve bina ustalığı.
hâkim: karar veren, hüküm veren; hükmeden.
Hallâk-ı Rahîm: rahmeti ile mahlûkâtı yoktan vücuda çıkaran Allah.
hayretfeza: hayret verici; hayret veren.
hayretli: şaşkınlık veren.
hikmet: gaye ve fayda.
hikmetnüma: hikmetlice.
hüceyrat: hücreler.
hüküm: karar.
icat: var etme, yaratma.
imdat: yardım.
intizam: düzen.
intizamperverâne: düzeni sevelnere has.
kafîle: yolcular topluluğu.
kâinat: evren, tüm yaratılmışlar.
kalem-i kudret: kudretin kalemi.
kanun-u kader: kader kanunu.
kanun-u kerem: ikram ve ihsan kanunu.
küreyvat-ı hamra: kandaki alyuvar.
maharet: beceri, kabiliyet.
mahkûm: hüküm altında bulunan; hükmedilen.
masnuat: sanatlî eserler.
menzil: yer, konak.

mimar: plan ve proje ile iş gören sanatkâr.
muhâl: aklî imkânsız.
muhtaç: ihtiyaçlı.
muhtelif: çeşitli.
münasebettar: ilgili, alâkalı.
müsavi: eşit.
nakş-ı sanat: sanatın nakşı.

rahim: merhametli, şefkatli.
Rezzak-ı Kerîm: rızık kanunu ile mahlûkâtına ikram eden Allah.
sair: diğer.
Sâni-i Hakîm: her işi hikmetle yapan Allah.
sevk etmek: göndermek.

seyrüsefer: gidip gelme.
seyrüseyahat: yolculuk yaptıрма.
sukut: düşüş.
şuurkârâne: akıllıca.
zerrat: zerreler, atomlar.
zerre: atom, maddenin en küçük yapısı.

Ustasının emrine tâbi olmazlarsa, her birine Sâni-i Kâinatın evsafı kadar evsaf-ı kemal verilmesi lâzım gelir.

Feyâ sübhanallah! Zındık maddiyyun gâvurlar, bir Vacibü'l-Vücut'u kabul etmediklerinden, zerrat adedince batıl âliheleri kabul etmeye mezheplerine göre muhtar kalıyorlar. İşte şu cihette, münkir kâfir, ne kadar feylesof âlim de olsa, nihayet derecede bir cehl-i azîm içindedir, bir echel-i mutlaktır.

Üçüncü Nokta

Şu nokta, Birinci Noktanın ahirinde vaat olunan altıncı hikmet-i azîmeye bir işaretir. Şöyle ki:

Yirmi Sekizinci Sözü İkinci Sualinin cevabındaki haşiyede denilmişti ki: Tahavvülât-ı zerratın ve zîhayat cisimlerde zerrat harekâtının binler hikmetlerinden bir hikmeti dahi, zerrelere nurlandırmaktır ve âlem-i uhreviye binasına lâyük zerrelere olmak için, hayattar ve manidar olmaktır. Güya cism-i hayvanî ve insanî, hatta nebatî, terbiye dersini almak için gelenlere bir misafirhane, bir kışla, bir mektep hükmündedir ki, camia zerrelere ona girerler, nurlanırlar. Âdeta bir talim ve talimata mazhar olurlar, letafet peyda ederler. Birer vazifeyi görmekle, âlem-i bekaya ve bütün eczasıyla hayattar olan dâr-ı ahirete zerrat olmak için liyakat kesb ederler.

Sual: Zerratın harekâtında şu hikmetin bulunması ne ile bilinir?

adet: sayı.
âdeta: sanki.
âlem-i beka: devamlı ve kalıcı olan ahiret âlemi.
âlem-i uhreviye: ahiret âlemleri.
âlihe: batıl ilâhlar.
batıl: sapık, yanlış yolda olan.

camit: cansız.
cehl-i azîm: büyük cehalet.
cisim: madde, beden.
cism-i hayvanî: canlı bedeni.
dâr-ı ahiret: ahiret ülkesi.
echel-i mutlak: son derece bilgisiz, bilmediğini bilmeyen.
ecza: en küçük parçalar.

evsaf: sıfatlar, özellikler.
evsaf-ı kemal: son derece mükemmel özellikler.
feyâ sübhanallah: ey her şeyin kendisini tesbih ederek övdüğü Allah! (Hayret ifadesi olarak da söylenir.)
feylesof âlim: bilgin felsefeci.

gâvur: Allah'ı inkâr eden, kâfir.
güya: sanki.
harekât: hareketler.
haşiye: dipnot.
hayattar: canlı.
hikmet: amaç ve faydayı gözetilen hedef; fayda ve maslahat.
hikmet-i azîme: büyük hikmet, amaç ve fayda.
hükmünde: değerinde.
işaret: alâmet, delil.
kesb etmek: kazanım.
kışla: askerî eğitim gördüğü mekân.
letafet: parlaklık, incelik ve güzelliği.
liyakat: lâyük olma.
maddiyyun: maddeciler, maddeye tesir verenler.
manidar: anlamlı.
mazhar olmak: erişme, nail olma.
mektep: öğrencilerin eğitim mekânı, okul.
mezhep: bir meslek, yol, fikir ve düşünce ekolü.
misafirhane: yolcu evi.
muhtar: mecbur.
münkir kâfir: inkârcı dinsiz.
nebatî: bitkisel.
nihayet: son.
nokta: bir konunun önemli yeri.
nurlandırmak: hayatlandırmak.
nurlanmak: canlandırmak.
peyda etmek: kazanmak.
Sâni-i Kâinat: kâinatı ve her şeyi mükemmel bir sanatla yaratan Allah.
sual: soru.
tâbi: uyan.
tahavvülât-ı zerrat: atomların hareketliliği.
talim: eğitim.
talimat: bilgilendirme, eğitimler.
terbiye: öğretim, besleme, büyüme, yaşatma.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zorunlu olan, var olmak için hiç bir sebebe ihtiyacı bulunmayan Allah.
vazife: görev.
zerrat: zerrelere, atomlar.
zerre: atom, maddenin en küçük yapısı.
zîhayat: canlı.
zındık: dinsiz.

anasır: hava, su, ışık, toprak gibi unsurlar; elementler.
azîm: büyük.
cüz'î: en küçük.
dimâğ: beynin içi, akıl ve suur.
ecza: en küçük parçalar.
evvelâ: birincisi.
faaliyet: hareketlilik.
hâkimiyet: egemenlik; hükmetmek.
harekât-ı zerrat: atomların hareketleri.
hayat-ı insaniye: insan hayatı.
hayvanat: canlılar.
hikmet: fayda ve maslahat.
hikmetsiz: gayesiz, faydasız.
ihsan: ikram.
intizamât: düzen ve nizam.
kemal: olgunluk, yücelik.
kemalât: mükemmellikler.
kemalsiz: kusurlu, noksan.
kesret: çokluk.
kesretli: çok fazla, çoklukla.
küllî: bütüne ait parçalardan ve fertlerden oluşan; umumî, çok fazla, bütün.
lâtif: güzel, hoş.
letafet: incelik, güzellik.
madeniyat: madenler.
mahlûkat: yaratıklar.
mahsus: sadece ona has.
makam: değer, mevki, memuriyet yeri.
manevî nur: manevî aydınlanma.
masnuat: sanatlı maddeler.
mazhar: erişme, sahip olma.
medar olmak: sebep ve vesile olmak, dayanak noktası olmak.
medar: kaynak, dayanak.
mertebe: seviye, kademe.
mertebe-i hayatiye: hayat mertebesi, derecesi.
mertebe-i letafet: güzelliğin dereceleri.
meziyet: üstün ve değerli vasıflar.
nakışlar: süslemeler.
nazik: incelik.
nebatat: bitkiler.
nev'î: çeşit.
rızık: hayatın devamı için gerekli her şey.
sabit olmak: vaki olmak, kesinlik kazanmak; doğruluğu ispatlanmış olmak.
sair: diğer.
salisen: üçüncüsü.
Sâni: her şeyi sanatla yapan Allah.
Sâni-i Hakîm: her şeyi belli bir amaç ve faydaya dönük yaratan

Elcevap: Evvelâ, bütün masnuatın bütün intizamıyla ve hikmetleriyle sabit olan Sâniin hikmetiyle bilinir. Çünkü, en cüz'î bir şeye küllî hikmetleri takan bir hikmet, seyl-i kâinatın içinde en büyük faaliyet gösteren ve hikmetli nakışlara medar olan harekât-ı zerratı hikmetsiz bırakmaz. Hem, en küçük mahlûkatı, vazifelerinde ücretsiz, maaşsız, kemalsiz bırakmayan bir hikmet, bir hâkimiyet, en kesretli ve esaslı memurlarını, hizmetkârlarını nursuz, ücretsiz bırakmaz.

Saniyen: Sâni-i Hakîm anasırı tahrik edip tavzif ederek (onlara bir ücret-i kemal hükmünde) madeniyat derecesine çıkarmasıyla ve madeniyata mahsus tesbihatları onlara bildirmesiyle; ve madeniyatı tahrik ve tavzif edip nebatat mertebe-i hayatiyesinin makamını vermesiyle; ve nebatatı rızık ederek tahrik ve tavzif ile hayvanat mertebe-i letafetini onlara ihsan etmesiyle; ve hayvanattaki zerratı tavzif edip rızık yoluyla hayat-ı insaniye derecesine çıkarmasıyla; ve insanın vücudundaki zerratı süze süze tasfiye ve taltif ederek tâ dimâğın ve kalbin en nazik ve lâtif yerinde makam vermesiyle bilinir ki, harekât-ı zerrat hikmetsiz değil, belki kendine lâıyk bir nevi kemalâta koşturuluyor.

Salisen: Zihayat cisimlerin zerratı içinde çekirdek ve tohumdaki gibi bir kısım zerrelere öyle manevî bir nura, bir letafete, bir meziyete mazhar oluyorlar ki, sair zerrelere ve o koca ağaca bir ruh, bir sultan hükmüne geçer. İşte azîm bir ağacın bütün zerratı içinde bir kısım zerrelere şu mertebeye çıkmaları, o ağacın tabaka-i hayatında çok

usta; her işi hikmetle ve sanatla yapan Allah.
saniyen: ikincisi.
seyl-i kâinat: kâinatı varlıkların bir hedefe gidişi.
tabaka-i hayat: hayat basamakları.
tahrik: hareketlilik.

taltif: yüceltme, iyilik ve lütufta bulunma.
tasfiye: saflaştırma, arındırma.
tavzif: vazifelendirme; görevlendirme.
tesbihat: yaratıcısını överek anlatması.

ücret-i kemal: çalışmanın sonucu yükselmesi, olgunlaşması; mükemmellik ücreti.
vücut: beden.
zerrat: atomlar, hücreler.
zerre: atom, maddenin en küçük yapısı.
zihayat: canlı.

devirleri ve nazik vazifeleri görmesiyle olduğundan gösteriyor ki, Sâni-i Hakîm'in emriyle vazife-i fıtrat içinde zerratin enva-ı harekâtına göre onlara tecelli eden esmanın hesabına ve şerefine olarak, birer manevî letafet, birer manevî nur, birer makam, birer manevî ders almalarını gösteriyor.

Elhâsıl: Madem Sâni-i Hakîm her şey için o şeye münasip bir nokta-i kemal ve ona lâıyk bir mertebe-i feyz-i vücud tayin edip ve o şeye, o nokta-i kemale sa'y edip gitmek için bir istidat vererek ona sevk ediyor; ve bütün nebatat ve hayvanatta şu kanun-u rububiyet cari olmakla beraber, cemaadatta dahi caridir ki, adî toprağa, elmas derecesine ve cevahir-i âliye mertebesine bir terakkiyat veriyor ve şu hakikatte muazzam bir "kanun-u rububiyetin" ucu görünüyor.

Hem, madem o Hâlık-ı Kerîm, tenasül kanun-u azîminde istihdam ettiği hayvanata ücret olarak, birer maş gibi, birer lezzet-i cüz'îye veriyor. Ve arı ve bülbül gibi, sair hidemat-ı Rabbaniyede istihdam olunan hayvanlara birer ücret-i kemal verir, şevk ve lezzete medar birer makam veriyor; ve şunda bir muazzam "kanun-u kerem" in ucu görünüyor.

Hem, madem her şeyin hakikati Cenab-ı Hakkın bir isminin tecellisine bakar, ona bağlıdır, ona âyinedir; o şey ne kadar güzel bir vaziyet alsa, o ismin şerefinedir, o isim öyle ister. O şey bilse, bilmese, o güzel vaziyet hakikat nazarında matlûptur. Ve şu hakikatten gayet muazzam bir "kanun-u tahsin ve cemal" in ucu görünüyor.

adî: basit, sıradan.
cari: geçerli.
cemadat: cansızlar.
cevahir-i âliye: değerli cevherler.
elhâsıl: netice, sonuç olarak.
enva-ı harekât: hareket çeşitleri.

esma: isimler.
hakikat: gerçek.
Hâlık-ı Kerîm: sonsuz cömertlik ve ikram sahibi ve her şeyi yoktan yaratan Allah.
hayvanat: hayvanlar, canlılar.
hidemat-ı Rabbaniye: her

şeyin Rabbi olan Allah'a yönelik hizmetler, ilâhî hizmetler.
istidat: kabiliyet.
istihdam: görevlendirme.
kanun-u azîm: büyük kanun.
kanun-u kerem: cömertlik, bağış ve ikram kanunu.

kanun-u rububiyet: yaratma, rızık verme ve terbiye etme kanunu.

kanun-u tahsin ve cemal: her şeyi en güzel ve mükemmel şekilde yapma kanunu.

letafet: güzellik, hoşluk.

lezzete medar: zevke sebep olacak şekilde.

lezzet-i cüz'îye: basit, küçük bir zevk.

matlûp: istenen.

mertebe-i feyz-i vücud: varlığın en bereketli ve verimli hale gelme derecesi.

muazzam: çok büyük.

münasip: uygun.

nazik: ince, zarif.

nebatat: bitkiler.

nokta-i kemal: mükemmellik noktası.

sair: diğer.

Sâni-i Hakîm: her işi hikmetle ve sanatla yapan Allah.

sa'y etmek: çalışma, gayret etme.

şevk: heyecan.

tayin etmek: belirlemek.

tecelli: Allah'ın isimlerinin ve insanın kabiliyetlerinin eşyada görünmesi; yansıma.

tenasül: çoğalma.

terakkiyat: gelişim.

ücret-i kemal: yükselme ücreti.

vazife-i fıtrat: yaratılış vazifesi, amaç.

zerrat: atomlar.

abes: lüzumsuz.
adem: yokluk.
ahiret pazarı: öldükten sonraki hayatta sergilenme.
asar: eserler.
camit: cansız.
cin: görmediğimiz tüm varlıklar.
derç etmek: içine koyma.
derç: yerleştirme.
düstur-u kerem: ikram ve ihsan kanunu.
enkaz-ı maddiye: maddî döküntüler, yıkıntılar.
Fâtır-ı Kerim: ikramı seven yaratıcı.
hakikat: gerçek.
Hallâk-ı Bîmisal: eşi ve benzeri olmayan yaratıcı Allah.
hamd: Allah'ın verdigi nıza ve kanaat.
harap: yıkılmış.
ibka etmek: ebedileştirmek.
iktiza: gerektirme.
ins: insanlar.
israf: gereksiz harcama; savurganlık.
istimal: kullanma, çalıştırma.
kanun-u hikmet: her şeyi bir amaca ve hedefe yöneltme kanunu.
kanun-u rahmet: rahmet, merhamet kanunu.
kemal: olgunluk.
mahlûk: yaratılmış olan.
makam: her şeyin bulunduğu yer, memurluk yeri, mevki.
manalar: ifade ettiği anlamlar.
maneviyyat: madde ötesi şeyler.
masnuat: sanatlı varlıklar.
mazhar: erişme, sahip olma.
mensucat-ı amel: varlıkların işlerinin, ibadet ve çalışmalarının dokuduğu şeyler; manzara ve levhalar.
meyve-i Cennet: Cennet meyvesi.
muazzam: çok büyük.
mukteza-i hikmet: hikmetin gereği.
mücessem: cisimleşmiş.
müddet: süre.
mühim: önemli.
mükellefin: Allah'ın verdiği görevleri yapmakla yükümlü olanlar.
mü'min: Allah'a ve ahirete inanan.
müteşekkik: minnettar, şükreden.
ömür: her varlığın vücuda geldiği andan ölümüne kadar geçen süre.
sahaif-i ef'al: varlıkların fiillerinin yazdığı sayfalar.
semerat: meyveler.
suret: biçim, şekil.
sır: gizem.

Hem, madem Fâtır-ı Kerîm, düstur-u kerem iktizasıyla bir şeye verdiği makamı ve kemali, o şeyin müddeti ve ömrü bitmesiyle, o kemali geriye almıyor, belki o zîkemalin meyvelerini, neticelerini, manevî hüviyetini ve manasını, ruhlu ise ruhunu ibka ediyor. Meselâ, dünyada insanı mazhar ettiği kemalâtın manalarını, meyvelerini ibka ediyor, hatta müteşekkik bir mü'minin yediği zail meyvelerin şükrünü, hamdini, mücessem bir meyve-i Cennet suretinde tekrar ona veriyor. Ve şu hakikatte muazzam bir “kanun-u rahmet”in ucu görünüyor.

Hem, madem Hallâk-ı Bîmisal israf etmiyor, abes işleri yapmıyor, hatta güz mevsiminde vazifesi bitmiş, vefat etmiş mahlûkların enkaz-ı maddiyesini bahar masnuatında istimal ediyor, onların binalarında derç ediyor; elbette,

1 **يَوْمَ تَبْدُلُ الْأَرْضَ غَيْرَ الْأَرْضِ** sırrıyla

2 **وَأَنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ** işaretiyle şu dünyada camit, şuursuz ve mühim vazifeler gören zerrat-ı arziyenin elbette taşı, ağacı, her şeyi zîhayat ve zîşuur olan ahiretin bazı binalarında derç ve istimali mukteza-i hikmettir. Çünkü, harap olmuş dünyanın zerratını dünyada bırakmak veya ademe atmak israftır. Ve şu hakikatten pek muazzam bir “kanun-u hikmet”in ucu görünüyor.

Hem, madem şu dünyanın pek çok âsârı ve maneviyyatı ve meyveleri ve cin ve ins gibi mükellefinin mensucat-ı amelleri, sahaif-i ef'alleri, ruhları, cesetleri ahiret pazarına gönderiliyor; elbette o semerata ve manalara hizmet eden ve arkadaşlık eden zerrat-ı arziye dahi vazife

1. Yeryüzünün başka bir şekle çevrileceği gün. (İbrahim Suresi: 48)

2. Asıl hayata mazhar olan ise ahiret yurdu. (Ankebut Suresi: 64.)

şuursuz: düşüncesiz.

şükür: memnuniyet, teşekkür.

vefat: ölmek.

zail: geçici.

zerrat: atomlar, zerreler.

zerrat-ı arziye: yeryüzündeki atomlar.

zîhayat: canlılar.

zîkemal: kemal sahibi.

zîşuur: akıllı ve düşünceli varlıklar.

noktasında kendine göre tekemmül ettikten sonra, yani nur-u hayata çok defa hizmet ve mazhar olduktan sonra ve hayatî tesbihata medar olduktan sonra şu harap olacak dünyanın enkazı içinde, şu zerratı dahi öteki âlemin binasında derç etmek mukteza-i adl ve hikmettir. Ve şu hakikatten pek muazzam bir “kanun-u adl”in ucu görünüyor.

Hem, madem ruh cisme hâkim olduğu gibi, camit maddelerde dahi kaderin yazdığı evamir-i tekviniye, o maddelere hâkimdir; o maddeler, kaderin manevî yazısına göre mevki ve nizam alabilirler. Meselâ, yumurtaların envaında ve nutfelerin aksamında ve çekirdeklerin esnasında ve tohumların ecnasında kaderin ayrı ayrı yazdığı evamir-i tekviniye cihetiyle, ayrı ayrı makam ve nur sahibi oluyorlar. Ve o madde itibarıyla mahiyetleri **(HAŞİYE 1)** bir hükmünde olan o maddeler, hadsiz muhtelif mevcudata menşe oluyorlar, ayrı ayrı makam ve nur sahibi oluyorlar. Elbette hidemat-ı hayatiye ve hayattaki tesbihat-ı Rabbaniyede defaatle bir zerre bulunmuş ise ve hizmet etmiş ise, o zerrenin manevî alnında o manaların hikmetlerini hiçbir şeyi kaybetmeyen kader kalemiyle kaydetmesi, mukteza-i ihata-i ilmidir. Ve şunda pek muazzam bir “kanun-u ilm-i muhit”in ucu görünüyor.

Öyle ise zerreler **(HAŞİYE 2)** başıboş değiller.

HAŞİYE 1: Evet, bütün onlar dört unsurdan mürekkeptir. Müvellidülmâ, müvellidülhumuza, azot, karbon gibi maddelerden teşkil olunuyorlar. Maddece bir sayılabilirler; farkları yalnız kaderin manevî yazısındadır.

HAŞİYE 2: Şu cevap, yedi “madem” kelimelerine bakar.

aksam: kısımlar, bölümler.
camit: cansız.
cisim: varlıkların maddî bedenleri.
defaatle: çok defa.
derç etmek: içine almak.
ecnas: cinsler, türler.
enkaz: yıkıntı ve süprüntüler.

enva: türler.
esnaf: sınıflar.
evamir-i tekviniye: Allah'ın kâinattaki koyduğu emrinin gereği olan kanunlar; yaratılış kanunları.
hadsiz: sınırsız.
hakikat: gerçek.

hâkim: hükmeden.
harap: yıkılıp dağılmış.
haşıye: dip not.
hayatî tesbihat: varlıkların hayatlarında yaptıkları harika işlerle yaratıcılarını övmeleri.
hidemat-ı hayatiye: hayat hizmetleri.

hikmet: gaye, fayda.

kader: Yaratıcının plan ve programı.

kanun-u adl: adalet kanunu.

kanun-u ilm-i muhit: Allah'ın her şeyi kuşatan ilminin gereği, kanunu.

mahiyet: bir şeyin aslı, hüviyeti.

makam: mertebe, derece.

manevî yazı: kader programını yazan formatlar.

mazhar: lâyık olma.

medar: sebep.

menşe: kaynak.

mekki: yer, makam.

muazzam: çok büyük.

muhtelif: ayrı, ayrı.

mukteza-i adl ve hikmet: hikmet ve adaletin gereği.

mukteza-i ihata-i ilmi: Allah'ın her şeyi kapsayan ilminin gereği.

mürekkep: bileşim.

müvellidülhumuza: hidrojen.

müvellidülmâ: oksijen.

nizam: düzen.

nur-u hayat: hayat aydınlığı.

nutf: canlıların üreme suyu.

tekemmül: gelişme, kemal bulma.

tesbihat-ı Rabbaniye: Allah'a zikir, tesbih ve dua etme.

teşkil: şekillenme.

unsur: hava, su, ışık gibi temel maddeler.

zerrat: atomlar, zerreler.

zerre: atom, maddenin en küçük yapısı.

âdeta: sanki.
âlem-i kesif: madde âlemi.
beşer: insan
bilmüşahede: gözle görerek.
Bismillâh: Allah'ın adı ve izni ile.
camit: cansız.
cemaat: büyük topluluk.
cevâdâne: cömertçe.
cevelân: hareketlilik.
cilâlamak: parlatmak.
elhâsıl: özetle.
evamir-i tekvinîye: Allah'ın tabi-
 ata koyduğu, iradesinin tecellisi
 olan tabiat kanunları.
gayet âli: gayet yüce.
hadis-i sadık: kalpte sür'atle
 meydana gelen doğru kanaat;
 tam doğru ve şüphesiz idrak et-
 me ve bilme.
hasis: bayağı.
hassas: incelikli, en ufak ölçüler
 sağlıklı ve kesin olarak veren.
haşır: öldükten sonra tekrar diril-
 me.
haşiye: dipnot.
haşretmek: öldükten sonra dirilt-
 mek.
hayattar: canlı.
hikmet: fayda ve amaca yönel-
 me; kâinattaki ve yaratılıştaki lâ-
 hî gaye.
hudut: sınır.
hükümünde: değerinde.
İsm-i Azam: Allah'ın bütün isim-
 lerinin içindeki en büyük, en de-
 ğerli ismi.
iş'al etmek: yakmak.
işaret: alâmet.
kader: yaratıcının plan ve progra-
 mı.
kanun-u adl: adalet kanunu.
kanun-u cemaal: her şeye bir gü-
 zellik verme kanunu.
kanun-u hikmet: her şeyi bir
 fayda ve amaca yöneltme kanu-
 nu.
kanun-u ihata-i ilmi: Allah'ın il-
 minin her şeyi kuşatması kanu-
 nu.
kanun-u kayyumiyet: Allah'ın
 her şeyi ayakta tutması, varlığı
 devam ettirmesi.
kanun-u kerem: ikrâm ve ihân
 kanunu.
kanun-u rahmet: mahlûkatı
 yoktan varlığa çıkararak hayata
 ve nimete kavuşturma kanunu.
kanun-u rububiyet: eğitim, ter-
 biye ve talim kanunu.
kesif: karanlık.

Netice-i Kelâm: Geçmiş yedi kanun; yani, *kanun-u rububiyet, kanun-u kerem, kanun-u cemaal, kanun-u rahmet, kanun-u hikmet, kanun-u adl, kanun-u ihata-i ilmi* gibi pek çok muazzam kanunların görünen uçları arkala-
 rında birer İsm-i Azam ve o İsm-i Azamın tecelli-i azamı-
 nı gösteriyorlar. Ve o tecelliden anlaşılıyor ki, sair mev-
 cumat gibi, şu dünyadaki tahavvülât-ı zerrat dahi, gayet
 âli hikmetler için kaderin çizdiği hudut üzerine, kudretin
 verdiği evamir-i tekvinîye göre, hassas bir mizan-ı ilmi
 ile cevelân ediyorlar. Âdeta başka yüksek bir âleme ^{(HAŞİ-}
^{YE)} gitmeye hazırlanıyorlar. Öyle ise, zîhayat cisimler, o
 seyyah zerrelere güya birer mektep, birer kışla, birer mi-
 safirhane-i terbiye hükmündedir ve öyle olduğuna bir
 hads-i sadıkla hükmedilebilir.

Elhâsıl: Birinci Sözde denildiği ve ispat edildiği gibi,
 her şey, *Bismillâh* der. İşte, bütün mevcumat gibi, her bir
 zerre ve zerratin her bir taifesi ve mahsus her bir cema-
 atı, lisan-ı hâl ile, *Bismillâh* der, hareket eder.

HAŞİYE: Çünkü, bilmüşahede gayet cevâdâne bir faaliyetle şu âlem-i ke-
 sif ve süflide pek kesretle nur-u hayatı serpmek ve iş'al etmek, hatta en
 hasis maddelerde ve taaffün etmiş cisimlerde kesretle taze bir nur-u ha-
 yatı ışıktandırmak, o kesif ve hasis maddeleri nur-u hayatla letafetlendir-
 mek, cilâlandırmak, sarahate yakın işaret ediyor ki, gayet lâtif, ulvî, na-
 zif, hayattar diğer bir âlemin hesabına, şu kesif, camit âlemi zerratin ha-
 reketiyle, hayatın nuruyla cilâlandırıyor, eritiyor, güzelleştiriyor. Güya lâ-
 tif bir âleme gitmek için, ziynetlendiriyor. İşte, beşer haşrını aklına sığış-
 tıramayan dar akıllı adamlar, Kur'an'ın nuruyla rasat etseler göreceklər
 ki, bütün zerratı bir ordu gibi haşredecek kadar muhit bir "kanun-u kay-
 yumiyet" görünüyor, bilmüşahede tasarruf ediyor.

kesret: çokluk.

kudret: sınırsız güç.

Kur'an'ın nuru: Kur'an-ı Ke-
 rîm'in aydınlığı.

kışla: askerin eğitim alanı.

lâtif: ince, güzel.

letafetlendirmek: maddeyi
 hayata, ruha yaklaştırmak;
 güzelleştirmek.

lisan-ı hâl: hâl dili.

mahsus: has, özel.

mektep: eğitim-öğretim me-
 kânı olan okul.

mevcumat: varlıklar.

misafirhane-i terbiye: geçici
 eğitim yeri.

mizan-ı ilmi: ilmi ölçüler.

muazzam: çok büyük.

muhit: kuşatmış.

nazif: temiz.

netice-i kelâm: sözün özü.

nur-u hayat: hayat ışığı.

rasat: gözlem yapma.

sarahat: açıklık.

seyyah: gezgin.

süflî: adi, aşağı şeylere ait.

taaffün: kokuşmuş.

tahavvülât-ı zerrat: atomla-

rın değişim ve dönüşümleri.

taife: tür, kavim ve kâfileler.

tasarruf: üzerinde istediği gi-
 bi hükmetme, kullanım hak-
 kı.

tecelli: yansıma, görünme.

tecelli-i azam: en büyük te-
 celli.

ulvî: yüce.

zerrat: atomlar, zerrelər.

zerre: atom, maddenin en

küçük yapısı.

zîhayat: canlı.

ziynet: süs.

Evet, geçmiş Üç Nokta sırrıyla, her bir zerre mebd-i hareketinde lisan-ı hâl ile ¹ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيم der.

Yani, “Ben, Allah’ın namıyla, hesabıyla, ismiyle, izniyle, kuvvetiyle hareket ediyorum.” Sonra netice-i hareketinde, her bir masnu gibi, her bir zerre, her bir tairesi, lisan-ı hâl ile ² اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ der ki, bir kaside-i

methiye hükmünde olan sanatlı bir mahlûkun nakşında, kudretin küçük bir kalem ucu hükmünde kendini gösterir. Belki her biri, manevî, Rabbanî, muazzam, hadsiz başlı bir fonografin birer plâğı hükmünde olan masnuların üstünde dönen ve tahmidat-ı Rabbaniye kasideleriyle o masnuatı konuşturan ve tesbihat-ı İlâhiye neşîdelerini okutturan birer iğne başı suretinde kendini gösteriyorlar...

دَعَوِيَهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ
أَنْ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ³ سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا
إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ⁴ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا
وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ⁵ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى
سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضَاءٌ وَلِحَقٍّ آدَاءٌ وَعَلَى آلِهِ
وَصَحْبِهِ وَآخَوَانِهِ وَسَلِّمْ وَسَلِّمْ وَسَلِّمْ دِينَنَا
⁶ آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ

fonograf: teyp, konuşan makine, ses kaydedici.

hadsiz: sınırsız.

hesabıyla: başkası yerine, adıyla, ismiyle.

ismiyle hareket: başkası adına.

kaside: şiiri, ilâhi.

kaside-i methiye: övgü şiiri.

lisan-ı hâl: hâl dili.

masnu: sanatlı varlık.

masnuat: sanatlı varlıklar

mebd-i hareket: hareketin başlangıcı.

nam: ünvan.

neşide: şiir, manzume.

netice-i hareket: hareketin sonucu.

suret: şekil, tarz.

tahmidat-ı Rabbaniye: yaratıcı ve rızık vericiyi övme, minnetini, teşekkürünü ifade etme.

tesbihat-ı İlâhiye: varlıkların hâllerleriyle ve dilleriyle Allah’a olan övgüleri.

1. Fatiha Suresi: 1.

2. Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur. (Fatiha Suresi: 1.)

3. Onların Cennetteki duaları şöyledir: “Allah’ım, Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederiz.” Aralarındaki dilekleri de hep selâmdır, iyiliktir. Duaları ise şu sözlerle sona erer: “Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.” (Yunus Suresi: 10.)

4. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

5. Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola erıştirdikten sonra, kalplerimizi sapıklığa meylettirme. Yüce katından bize bir rahmet bağışla. Muhakkak ki, veren Sensin, dua edip istediklerimizi bize bağışlayan Sensin. (Âl-i İmran Suresi: 8.)

6. Allah’ım, Efendimiz Muhammed’e onun Âl ve Ashap ve kardeşlerine Senin için hoşnutluk ve onun için de hakkı eda olacak bir rahmet ve selâm eyle. Bizi ve dinimizi selâmette kıl. Duamızı kabul et ey Âlemlerin Rabbi!

* Otuz Birinci Söz, Barla'da 1928-30 yılları arasında Türkçe olarak telif edilmiştir.

Ötüz Birinci Söz

MİRAC-I NEBEVİYEYE (A.S.M.) DAİRDİR.

ayet: delil, Kur'an'ın surelerini oluşturan ilâhî söz; Allah'ın varlığını gösteren şey.

âyine: ayna.

beyan: anlatma, açık söyleme, izah.

bizzat: kendi; direk olarak.

cemal: iç ve dış güzellik.

dair: ait, ilgili.

erkân: rükünler, esaslar.

erkân-ı imaniye: imana ait esaslar.

hakikat: gerçek, bir şeyin aslı ve esası.

hakikat-ı Miraç: Peygamber Efendimizin Cenab-ı Hakk'ın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkmasının mahiyeti, aslı ve esası.

ihtar: hatırlatma yapma, dikkat çekme.

ihvan: kardeşler.

inayet: yardım.

inkâr etmek: doğruluğunu kabul etmemek.

ispat: delil ve şahit göstererek doğruyu kanıtlama.

istib'at: akıldan uzak görme.

ittihaz: kabul etme, sayma.

kemalât-ı Ahmediye: Peygamberimizin sahip olduğu mükemmel özellikler, faziletler.

lem'a: parıltı.

makam-ı istima: dinleme yeri, konumu.

medet: yardım.

melâike: melekler.

Mescid-i Aksâ: Kudüs'teki meşhur, kutsal mabet.

Mescid-i Haram: Mekke-i Mukerreme'de, içinde Kâbe'nin bulunduğu en büyük, mukaddes ibadet yeri.

mesele: sorulup karşılığı istenilen önemli olay.

Mirac-ı Nebiye: Peygamber Efendimizin, Allah katına çıkış mu'cizesi.

Mirâç: Peygamber Efendimizin, Cenab-ı Hakk'ın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.

muhatap: hitap olunan, kendisine söz söylenen.

mübarek: bereketli, hayırlı, uğurlu.

mülhit: dinsiz.

mü'min: iman eden, inanan.

münezzeh: uzak, temiz.

nazara alma: bakma, bakıp dü-

İHTAR: Miraç meselesi, erkân-ı imaniyenin usulünden sonra terettüp eden bir neticedir ve erkân-ı imaniyenin nurlarından medet alan bir nurdur. Erkân-ı imaniyeyi kabul etmeyen dinsiz mülhitlere karşı elbette bizzat ispat edilmez. Çünkü, Allah'ı bilmeyen, peygamberi tanımayan ve melâikeyi kabul etmeyen veya semavatın vücudunu inkâr eden adamlara miraçtan bahsedilmez. Evvelâ o erkânı ispat etmek lâzım geliyor. Öyle ise biz, miraçta istib'at ile vesveseye düşen bir mü'mini muhatap ittihaz ederek, ona karşı beyan edeceğiz. Ara sıra makam-ı istimada olan mülhidi nazara alıp, serd-i kelâm edeceğiz. Bazı Sözlere hakikat-i miracın bir kısım lem'aları zikredilmiştir. İhvanlarımın ısrarı ile ayrı ayrı o lem'aları hakikatin aslıyla birleştirmek ve kemalât-ı Ahmediyenin (a.s.m.) cemaline birden bir âyine yapmak için, inayeti Allah'tan istedik.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا أَنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ۝
1
إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى ۝ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى ۝ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى ۝
وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى ۝ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى ۝ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى ۝ فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى ۝ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى ۝

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla • Ayetlerimizden bir kısmını ona göstermek için kulunu bir gece Mescid-i Haramdan alıp, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâya seyahat ettiren Allah, her türlü noksandan münezzehtir. Şüphesiz ki O her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkıyla görendir. (İsra Suresi: 1.)

şünme, dikkate alma.

netice: sonuç.

noksan: eksiklik, kusur.

nur: aydınlık, ışıık.

peygamber: ilâhî emir ve yasakları insanlara tebliğ eden elçi.

Rahim: merhamet ve şefkat

eden, acıyıp esirgeyen Allah.

Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

semavat: semalar, gökler.

serd-i kelâm: söz söyleme.

terettüp: sıralanma, sırasında olma; netice olarak çıkma.

usul: asıllar, kökler, temeller, esaslar.

vesvese: şüphe, tereddüt.

vücut: var oluş, varlık.

zikretme: anma; söyleme, anlatma.

أَقَمَّا رُؤْنَهُ عَلَى مَا يَرَى • وَلَقَدْ رَأَهُ نَزْلَةً أُخْرَى • عِنْدَ سِدْرَةِ
الْمُنْتَهَى • عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى • إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى •
2 مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى • لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى •

3 أَنَّهُ

Evvelki ayet-i azîmenin azîm hazinesinden yalnız zamirinde bir düstur-u belâgate istinat eden iki remzin meselemize münasebeti olduğu için, i'caz bahsinde beyan edildiği üzere yazacağız.

İşte, Kur'ân-ı Hakîm, Habib-i Ekrem Aleyhi Efdalüssalâtü ve Ekmelüsselâmın miracının mebdei olan Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya olan seyrânını zikrettikten sonra, 4 أَنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ der. Ve şu kelâm ile Sure-i

5 وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى 'da işaret olunan münteha-i Miraca remzeden 6 أَنَّهُ 'deki zamir, ya Cenab-ı Hakka racidir, veyahut Peygamberedir (a.s.m.).

Peygambere göre olsa, kanun-u belâgat ve münasebet-i siyak-ı kelâm şöyle ifade ediyor ki: “Bu seyahat-i cüz’iyede bir seyr-i umumî, bir uruc-u küllî var ki, tâ Sidretü'l-Münteha'ya, tâ Kab-ı Kavseyn'e kadar meratib-i külliye-i esmaiyyede gözüne, kulağına tesadüf eden ayat-ı Rabbaniyeyi ve acaib-i sanat-ı İlâhiyeyi işitmiş, görmüştür” der. O küçük cüz’î seyahati, hem küllî, hem mahşer-i acayip bir seyahatin anahtarı hükmünde gösteriyor.

2. O ancak kendisine vahyolunanı söyler. • Onu muazzam kuvvetlere, üstün bir akıl ve dirayete sahip Cibrail öğretti ki, • kendisine gerçek suretiyle görünmüştür. • O, ufkun en yukarısında idi. • Sonra indi ve yaklaştı. • Nihayet kendisine iki yay kadar, hatta daha da yakın oldu. • Sonra da vahyolunacak şeyi kuluna vahyetti. • Onun gördüğünü kalbi yalanlamadı. • Şimdi onun gördüğü hakkında onunla mücadele mi edeceksiniz? • And olsun ki onu bir ke-re daha hakiki suretinde gördü. • Sidre-i Münteha'da gördü. • Ki, onun yanında Me'vâ Cenneti vardır. • O zaman Sidre'yi Allah'ın nuru kaplamıştı. • Göz ne şaştı, ne de başka bir şeye baktı. • And olsun ki Rabbinin ayetlerinden en büyüklerini gördü. (Necm Suresi: 4-18.)

3. Şüphesiz ki O...

4. Şüphesiz ki O her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkıyla görendir. (İsra Suresi: 1.)

5. Kayan yıldızla yemin olsun. (Necm Suresi: 1.)

acaib-i sanat-ı İlâhiye: Al- sanatları.
lah'ın insanları şaşırtan harika

ayetler.

ayat-ı Rabbaniye: Rabbânî azîm: büyük, yüce.

cüz'î seyahat: kısa zaman içinde yapılan seyahat.

dirayet: akıl, zekâ, kabiliyet.

düstur-u belâgat: güzel ve düzgün söz söylemenin kuralı, prensibi.

efdalüssalât: üstün salâtlar, hayırlar, dualar.

ekmelüsselâm: selâmların en mükemmeli.

Habib-i Ekrem: Allah'ın sevdiği, kendisine çokça ikram edilen şeref sahibi peygamber.

i'caz bahsi: Risale-i Nur'un Kur'ân'ın benzerinin yapılamayacağı, bu konuda âciz kalınacağını anlatan bölümleri.

istinat: dayanma.

Kab-ı Kavseyn: Peygamberimizin miraç da ulaştığı ve bütün yaratılanları arkasına alıp Cenab-ı Hakla müşerref olduğu makam.

kanun-u belâgat: güzel ve düzgün söz söyleme kanunu.

Kur'ân-ı Hakîm: her kelime ve harfinde sayısız hikmet, fayda bulunan Kur'ân.

külli: genel, umumî, büyük.

mahşer-i acayip: hayret verici şeylerin toplandığı yer.

mebde: başlangıç.

meratib-i külliye esmaiye: Cenab-ı Hakkın isimlerinin bütün mertebeleri, dereceleri.

Mescid-i Aksâ: Kudüs'teki meşhur, mukaddes mabet.

Mescid-i Haram: Mekke-i Mukerreme'de, içinde Kâbe'nin bulunduğu en büyük, mukaddes ibadet yeri.

Mirâç: Peygamber Efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.

münasebet-i siyak-ı kelâm: manaca birbirleriyle ilgili ve bağlı kelimelerin bir tertip ve düzen içinde ifade edilmesi.

Rab: varlıkları ihtiyaçlarını gideren. terbiye eden, onları uyum içinde sevk ve idare eden Allah.

raci: ait, dönük; ilgisi ve bağı olan.

remiz: işaret, kelime ve cümleye yüklenilmiş gizli mana.

seyahat-i cüz'iyeye: kısa zaman içinde yapılan seyahat.

seyr-i umumî: herkesi ilgilendiren, umumî ve geniş bir seyahat.

Sidre-i Münteha: yedinci kat gökte olduğu rivayet edilen ve Peygamber Efendimizin ulaştığı en son makam.

uruc-u küllî: küllî yükseliş, herkesi ve her şeyi ilgilendiren bir yukarı çıkış.

vahiy: Cenab-ı Hakkın dilediği hükümleri, sırları ve hakikatleri peygamberlere bildirmesi..

Eğer zamir Cenab-ı Hakka raci olsa, şöyle oluyor ki: Bir abdini bir seyahatte huzuruna davet edip, bir vazife ile tavsif etmek için, Mescid-i Haram'dan mecma-ı enbiya olan Mescid-i Aksâ'ya gönderip, enbiyalarla görüştürüp, bütün enbiyaların usul-u dinlerine vâris-i mutlak olduğunu gösterdikten sonra, tâ Sidretü'l-Münteha'ya, tâ Kab-ı Kavseyn'e kadar mülk ve melekûtunda gezdirdi.

İşte, çendan o bir abddir ve o seyahat bir mirac-ı cüz'îdir; fakat, bu abdin bütün kâinata taallûk eden bir emanet beraberindedir. Hem, şu kâinatın rengini değiştirecek bir nur beraberdir. Hem, saadet-i ebediyenin kapısını açacak bir anahtar beraber olduğu için, Cenab-ı Hak, kendini "bütün eşyayı iştir ve görür" sıfatıyla tavsif eder; tâ o emanet, o nur, o anahtarın cihanşümül ve muhit ve umum kâinata âmm ve bütün mahlûkata şamil hikmetlerini göstere.

Bu sırr-ı azîmin Dört Esası var:

Birincisi: Miracın sırr-ı lüzumu nedir?

İkincisi: Hakikat-i miraç nedir?

Üçüncüsü: Hikmet-i miraç nedir?

Dördüncüsü: Miracın semerat ve faydası nedir?

abd: kul.

âmm: umumî, genel, herkese ait.
cihanşümül: bütün cihani ve kâinatı içine alan.

çendan: gerçi.

enbiya: nebîler, peygamberler.

Hakikat-ı Miraç: Peygamber Efendimizin Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkmasının mahiyeti, aslı ve esası.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.

hikmet-i miraç: miracın asıl gaye ve hikmeti.

huzur: yan, kat, karşı.

Kab-ı Kavseyn: iki yay mesafesi, Peygamberimizin miraçta ulaştığı ve bütün yaratılanları arkasına alıp Cenab-ı Hakla müşerref olduğu makam.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

mahlûkat: yaratılmışlar.

mecma-ı enbiya: peygamberlerin toplandığı yer.

melekût: göremediğimiz ahiret âlemleri.

Mescid-i Aksâ: Kudüs'teki meşhur, kutsal mabet.

Mescid-i Haram: Mekke-i Mükerreme'de, içinde Kâbe'nin bulunduğu en büyük, mukaddes ibadet yeri.

mirac-ı cüz'î: çok kısa zamanda meydana gelen ferî bir yükseliş.

Mirâç: Peygamber Efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.

muhit: her şeyi kuşatan, her şeyi içine alan.

mülk: gördüğümüz maddî ve cismanî âlem, kâinat.

raci: ait, dönük; ilgisi ve bağı olan.

saadet-i ebediye: ebedî mutluluk, sonsuz saadet.

semerat: neticeler, meyveler.

Sidretü'l-Münteha: yedinci kat gökte olduğu rivayet edilen ve Peygamberimizin ulaştığı en son makam.

sırr-ı azîm: büyük sır.

sırr-ı lüzum: gerekliliğin sırrı,

gerekli olma sebebi.

şamil: kaplayan, içine alan.

taallûk eden: alâkalı olan, ilgilendiren.

tavsif: vasıflandırma, niteleme, bir şeyin mahiyetini ve özelliklerini anlatma.

tavzif: vazifelendirme, görev-

lendirme.

umum: bütün.

usul-u din: dinin esasları, dinin temel prensipleri.

vâris-i mutlak: mutlak mirasçı.

zamir: ismin yerini tutan kelime.

Birinci Esas

Miracın sırr-ı lüzumu

Meselâ, **deniliyor ki:**

“Cenab-ı Hak ¹ **أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ** 'dir, her şeye

her şeyden daha yakındır, cisimden, mekândan münezzehtir. Her velî, kalbi içinde Onunla görüşebilir. Neden dolayı velâyet-i Ahmediye (a.s.m.), Miraç gibi uzun bir seyahatin neticesinden sonra, her velînin kendi kalbinde muvaffak olduğu münacata muvaffak oluyor?”

Elcevap: Şu sırr-ı gamızı iki temsil ile fehme takrip ediyoruz. On İkinci Sözün sırr-ı i'caz-ı Kur'ân ve sırr-ı miraç hakkında olan şu iki temsili dinle:

• **Birinci Temsil:** Bir sultanın iki çeşit mükâlemesi, sohbeti, görüşmesi vardır; iki tarzda hitabı, iltifatı vardır.

Birisi, âmî bir raiyetiyle cüz'î bir iş için, hususî bir hacete dair, has bir telefonla sohbet etmektir.

Diğeri, saltanat-ı uzma ünvanı ile ve hilâfet-i kübra namıyla ve hâkimiyet-i amme haysiyetiyle ve evamirini etrafa neşir ve teşhir maksadıyla, o işlerle alâkadar bir elçiyle veya o evamir ile münasebettar büyük bir memuru ile konuşmaktır, sohbet etmektir ve haşmetini izhar eden ulvî bir fermanla bir mükâlemedir.

haşmet: ihtişam, büyüklük.

haysiyet: şeref, itibar; mertebe, bakım.

hilâfet-i kübra: en büyük hilâfet, din ve dünya işlerinde genel reislik.

hitap: söz söyleme, konuşma.

hususî: şahsa ait, özel.

iltifat: ilgi göstermek, değer vermek.

izhar: gösterme, ortaya koyma.

maksat: amaç, niyet.

mekândan münezzehtir: Cenab-ı Hakkın varlık âleminde hiçbir yerde ve mekânda olmaması.

Miraç: Peygamber Efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi ki bir anda meydana gelmiştir.

muvaffak: başarılı.

mükâleme: karşılıklı konuşma.

münacat: Allah'a dua etme, yalvarma.

münasebettar: ilgili, alâkalı.

neşir: dağıtma, yayma.

netice: sonuç.

raiyet: halk, vatandaş, yönetilenler.

saltanat-ı uzma: en büyük saltanat, hâkimiyet.

sultan: padişah, hükümdar.

sırrı gamız: ince sır, anlaşılması zor mesele.

sırr-ı i'caz-ı Kur'ân: Kur'ân'ın ifadedeki üstünlüğünü ve mu'cize oluşunu gösteren sırlar.

sırr-ı lüzum: gerekliliğin sırrı, gerekli olma sebebi.

şah damarı: can damarı.

takrip: yaklaştırma.

temsil: benzetme, örnek.

teşhir: gösterme, ilân etme.

ulvî: yüksek, yüce.

ünvan: isim, nam, ün.

velâyet: velîlik, ermişlik, Allah dostluğu.

velâyet-i Ahmediye: Peygamberimizin velîliği.

velî: Allah'ın sevgisine, himayesine kavuşmuş, ermiş kimse, Allah dostu.

1. Ona şah damarından daha yakın (Kaf Suresi: 16.)

alâkadar: ilgili, alâkalı.

âmî: halktan, sıradan, cahil, bilgisiz.

Cenab-ı Hak: Hz. Allah.

cüz'î: küçük; basit.

dair: ait, alâkalı, ilgili.

elçi: haberci.

esas: asıl, temel.

evamir: emirler, kanunlar.

fehîm: anlayış.

ferman: emir, buyruk.

hacet: ihtiyaç.

hâkimiyet-i amme: umuma

hâkim olma.

has: hususî, özel.

İşte, ¹ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ şu temsil gibi, şu kâinat Hâlıkının

ve Malikü'l-Mülk Velmelekût'un ve Hâkim-i Ezel ve Ebed'in iki tarzda mükâlemesi, sohbeti, iltifatı vardır: *birisi* cüz'î ve has, *diğeri* küllî ve âmm. İşte Miraç, velâyet-i Ahmediyenin (a.s.m.) bütün velâyatın fevkinde bir külliyyet, bir ulviyyet suretinde bir tezahürüdür ki, bütün kâinatın Rabbi ismiyle, bütün mevcudatın Hâlık'ı ünvanıyla Cenab-ı Hakkın sohbetine ve münacatına müşerrefiyettir.

• *İkinci Temsil:* Bir adam, elindeki bir âyineyi güneşe karşı tutar. O âyine, kendi miktarınca bir ışık ve yedi rengi havi bir ziyayı, bir aksi, şemsten alır; onun nispetinde güneşle münasebettar olur, sohbet eder. Ve o ışıklı âyineyi karanlıklı hanesine veya dam altındaki küçük, hususî bağına tevcih etse, güneşin kıymeti nispetinde değil, belki o âyinenin kabiliyeti miktarınca istifade edebilir.

Diğeri ise, âyineyi bırakır, doğrudan doğruya güneşe karşı çıkar, haşmetini görür, azametini anlar. Sonra pek yüksek bir dağa çıkar, güneşin pek geniş şaşaa-i saltanatını görür ve bizzat perdesiz onunla görüşür. Sonra döner, hanesinden veya bağının damından geniş pencere-ler açar, gökteki güneşe karşı yollar yapar, hakikî güneşin daimî ziyası ile sohbet eder, konuşur. Ve böylece minnettarâne bir sohbet edebilir ve diyebilir: “Ey yeryüzünü ışıyla yaldızlayan ve zeminin veçhini ve bütün çiçeklerin yüzlerini güldüren dünya güzeli, gök nazları olan nazenin güneş! Onlar gibi benim haneciğimi, bahçeciğimi ısındırdın ve ışıklandırdın—bütün dünyayı ışıklandırdığın

akis: yansıma.
âmm: umumî, genel, herkesi ilgilendiren.
âyine: ayna.
azamet: büyüklük, yücelik.
bağ: bahçe.
bizzat: kendisi, şahsen.
Cenab-ı Hak: Hz. Allah.
cüz'î: küçük.
daimî: sürekli, devamlı.
dam: küçük ev, çatı.
fevkinde: üstünde.
hakikî: gerçek.
Hâkim-i Ezel ve Ebed: varlığının başlangıcı ve sonu olmayan, ezel ve ebedin hâkimi olan Allah.
Hâlık: her şeyi yoktan yaratan, yaratıcı, Allah.
hane: ev.
has: hususî, özel.
haşmet: ihtişam, büyüklük.
havi: içinde bulunduran, içeren.
hususî: özel, şahsa ait.
iltifat: ilgi gösterme, değer verme.
istifade: faydalanma, yararlanma.
kabiliyyet: kabul edebilirlik, kapasite, yetenek.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kıymet: değer.
küllî: umumî, bütün, genel.
külliyyet: bütünlük, umumîlik, tümlük.
mahsus: ait.
Malikü'l-Mülk-ü Velmelekût: görünen ve görünmeyen her şeyin tek sahibi olan Allah.
Miraç: Peygamber Efendimizin, gecesinde Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
mükâleme: karşılıklı konuşma.

1. En yüce sıfatlar Allah'a mahsustur. (Nahl Suresi: 60.)

münacat: Allah'a dua etme, yalvarma.
münasebettar: ilgili, alâkalı.
müşerrefiyet: şeref bulma.
nazdar: nazlı, naz yapan.
nazenin: nazlı, narın.
nispet: ölçü, oran.
perde: engel, örtü.
Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

sıfat: nitelik, vasıf.
suret: şekil, biçim.
şaşaa-i saltanat: saltanatın parlaklığı.
sems: güneş.
temsil: benzetme, örnek.
tevcih etmek: yöneltmek.
tezahür: belirme, görünme, meydana çıkma.
ulviyyet: ulvilik, yücelik, yükseklik.

ünvan: isim, nam, ün.
vecih: cephe, yüz, taraf.
velâyat: velilik makam ve mertebeleri, ermişlik, Allah dostluğu.
velâyet-i Ahmedîye: Peygamberimizin velliği.
yüce: büyük, ulu, yüksek.
zemin: yer, yeryüzü.
ziya: ışık.

ve yeryüzünü ısındırdığın gibi.” Hâlbuki, evvelki âyine sahibi böyle diyemez. O âyine kaydı altında güneşin ak-si ise, âsârı mahduttur, o kayda göredir.

İşte, şems-i ezel ve ebed sultanı olan Zat-ı Ehad ve Samed’in tecellisi mahiyet-i insaniyeye hadsiz meratibi tazammun eden iki suretle tezahür eder:

Birincisi: Âyine-i kalbe uzanan bir nispet-i Rabbaniye ile bir tezahürdür ki; herkes istidadına ve tayy-ı meratip-te seyrüsülûkuna esma ve sıfâtın tecelliyatına nispeten cüz’î ve küllî o Şems-i Ezelinin nuruna ve sohbetine ve münacatına mazhariyeti var. Galib-i esma ve sıfâtın zıllinde giden velâyetlerin derecatı bu kısımdan ileri gelir.

İkincisi: İnsanın camiiyeti ve şecere-i kâinatın en münevver meyvesi olduğundan, bütün kâinatta cilveleri tezahür eden Esmâ-i Hüsnayı birden âyine-i ruhunda gösterebilmesi cihetiyle, Cenab-ı Hak, tecelli-i zatıyla ve Esmâ-i Hüsnanın azamî mertebede nev-i insanın manen en azam bir ferdine tecelli-i azam tezahür eder ki; bu tezahür ve tecelli Mirac-ı Ahmedî (a.s.m.) sırrıdır ki, onun velâyeti risaletine mebde olur.

Velâyet ki, zıllıdan geçer; ikinci temsilin birinci adamına benzer. Risalette zıll yoktur, doğrudan doğruya Zat-ı Zülcelâl’in Ehadiyetine bakar; ikinci temsilin ikinci adamına benzer. Miraç ise, velâyet-i Ahmediyenin (a.s.m.) keramet-i kübrası, hem mertebe-i ulyası olduğundan, risalet mertebesine inkılâp etmiş. Miracın bâtını, velâyet-tir; halktan Hakka gitmiş. Zahir-i miraç, risalettir; Hak’tan halka geliyor. Velâyet, kurbiyet meratibinde sülûktur;

aksi: yansımaları.
âsâr: eserler.
âyine: ayna.
âyine-i kalp: kalp aynası.
azam: en büyük.
azamî: en fazla.
bâtın: içe ait, dahilî, gizli.
camiiyet: çok şeylerle alâkalılık, birçok manayı ve hakikati içirme.
Cenab-ı Hak: Hz. Allah.
cihet: yan, yön, taraf.
cilve: görünme, yansımaları.
cüz’î: az.

derecat: dereceler, basamaklar, kademeler.
ehadiyet: Allah’ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi.
esma: adlar, isimler.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah’ın güzel isimleri.
fert: bir tek, şahıs, kişi.
galib-i esma ve sıfat: Allah’ın isimlerinin ve sıfatlarının varlıklar üzerinde en çok tecelli edenleri.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
Hak: Cenab-ı Allah.

inkılâp: değişim, dönüşüm.
istidat: kabiliyet, yetenek.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
keramet-i kübra: en büyük keramet.
kurbiyet: yakınlık, yakınlık kazanma.
küllî: umumî, çok fazla.
mahdut: sınırlanmış, sınırlı.
mahiyet-i insaniye: insanın gerçek mahiyeti, iç yüzü ile asıl kimliği.
mazhariyet: ulaşma, erişme,

sahip olma.

mebde: başlangıç.

meratip: mertebeler, basamaklar, dereceler.

mertebe-i ulya: en yüce mertebe.

Mirac-ı Ahmedî: Resulullahın miracı.

Miraç: Peygamberimiz Hz. Muhammed’in Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu’cizesi.

münacat: Allah’a dua etme, yalvarma.

münevver: nurlanmış, nurlu.

nev-i insan: insan cinsi.

nispeten: nispetle, oranla.

nispet-i Rabbaniye: Allah’a olan manevî bağ.

risalet: peygamberlik, elçilik.

seyrüsülûk: Cenab-ı Hakka ulaşmak için çıkılan manevî ve ruhî yolculuk.

sultan: padişah, hükümdar.

suret: biçim, şekil.

sülûk: yola girme, yol tutma, terakki etme.

sıfât: nitelikler, vasıflar.

sır: gizli hakikat.

şecere-i kâinat: kâinat ağacı.

Şems-i Ezeli: Ezeli güneş; varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.

Şems-i Ezel ve Ebed: varlığının başlangıcı ve sonu olmayan, her şeyi nurlandıran Allah.

tayy-ı meratip: mertebe ve dereceleri atlama, aşma.

tazammun: içinde bulundurma, içine alma.

tecelli: belirme, görünme, bilinme.

tecelli-i azam: en büyük görünüşü, Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarının esyada en büyük ölçüde görünmesi.

tecelli-i zat: Allah’ın zatının tecelli etmesi, görünmesi.

temsîl: benzetme, örnek.

tezahür: belirme, görünme, ortaya çıkma.

velâyet: velîlik, ermişlik, Allah dostluğu.

velâyet-i Ahmediyeye: Peygamberimizin velîliği.

zahir-i miraç: miracın görünen yüzü, dışı.

Zat-ı Ehad ve Samed: tek olan ve her şey kendisine muhtaç bulunduğu hâlde kendisi hiç bir şeye muhtaç olmayan Allah.

Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi zat, Allah.

zılâl: gölgeler.

zıll: gölge.

çok meratibin tayyına ve bir derece zamana muhtaçtır. Nur-u azam olan risalet ise, akrebiyet-i İlâhiyenin inkişafı sırrına bakar ki, bir an-ı seyyale kâfidir. Onun için hadiste denilmiş: “Bir anda dönmüş, gelmiş.”

Şimdi, makam-ı istimada bulunan mülhide deriz ki: Madem bu kâinat gayet muntazam bir memleket, gayet muhteşem bir şehir, gayet müzeyyen bir saray hükümündedir; elbette onun bir hâkimi, bir maliki, bir ustası vardır.

Madem, böyle haşmetli bir Malik-i Zülcelâl, bir Hâkim-i Zülkema, bir Sâni-i Zülcema vardır; hem madem umum o âleme, o memlekete, o şehre, o saraya alâkadarlık gösteren ve havâs ve duygularıyla umumuna münasebettar ve nazarı küllî olan bir insan vardır; elbette, o Sâni-i Muhteşem, o küllî nazarlı ve umumî şuurlu olan insan ile ulvî, azamî bir münasebeti bulunacaktır ve ona kudî bir hitabı ve âlî bir teveccühü olacaktır.

Hem, madem Âdem Aleyhisselâmdan şimdiye kadar şu münasebete mazhar olanların içinde, âsârının şahade tiyle, yani Küre-i Arzın nısfını ve nev-i beşerin humsunu daire-i tasarrufuna aldığı ve kâinatın şekli-i manevîsini de- ğıştirdiği, ışıkladırdığı gibi, en azamî bir mertebede, o münasebeti Muhammed-i Arabî Sallâllâhü Aleyhi Vesel- lem göstermiştir. Öyle ise, o münasebetin en azamî bir mertebesinden ibaret olan Miraç, ona elyak ve ona ev- faktır.

* * *

Âdem: Allah'ın yarattığı ilk insan.
akrebiyet-i İlâhiye: Cenab-ı Al- lah'in insana olan yakınlığı.
alâkadar: ilgili, alâkalı.
âlem: kâinat, dünya, bütün yara- tılmışlar.
aleyhisselâm: kendisine selâm olsun.
âli: yüce, yüksek.
an-ı seyyale: bir anda akıp giden zaman dilimi.
âsâr: eserler.
azamî: en fazla, en çok.
daire-i tasarruf: tasarruf ve hâki- miyet sahası.
elyak: en lâyak.
evfak: daha uygun, çok uygun.
gayet: çok, son derece.
hadis: Peygamber efendimizin sözü.
hâkim: hâkimiyet sahibi, hükme- den, idare eden.
Hâkim-i Zülkema: bütün mü- kemmel sıfatlara sahip olan ve her şeye hükmeden Allah.
haşmet: ihtişam, gösterişlilik, bü- yüklük.
havâs: hisler, duygular.
hitap: söz söyleme, bir topluluğa veya şahsa karşı söz söyleme.
hums: beşte bir.
hükümünde: gibi; öneminde, de- ğerinde.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
inkişaf: açılma, gelişme, ilerleme.
kâfi: yeterli.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kudî: mukaddes, yüce, temiz.
küllî: umumî, genel; geniş.
küre-i arz: dünya, yer küre.
makam-ı istima: dinleme maka- mı, dinleyici konumu.
malik: sahip.
Malik-i Zülcelâl: sonsuz büyüklü- ğüyle her şeyin gerçek sahibi olan Allah.
mazhar olmak: şereflenmek, ulaşmak, kavuşmak.
memleket: ülke.
meratip: mertebeler, basamak- lar, dereceler.
mertebe: derece, basamak.
Miraç: Peygamber Efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
Muhammed-i Arabî: Arap asıllı

Peygamberimiz Muhammed.
muhteşem: gösterişli, gör- kemli.
muntazam: düzenli, düzene girmiş, intizamlı.
mülhit: dinsiz.
münasebet: ilgi, alâka, bağı- lık, yakınlık.
münasebettar: ilgili, alâkalı.
müzeyyen: süslü.
nazar: bakış, düşünce, fikir.
nev-i beşer: insan türü, in-

sanlık.
nur-u azam: en büyük nur.
nısf: yarı.
risalet: elçilik, peygamberlik.
Sallâllâhü Aleyhi Vesellem: Allah'ın selâmı rahmeti bere- keti onun üzerine olsun.
Sâni-i Muhteşem: ihtişam sa- hibi yaratıcı Allah.
Sâni-i Zülcema: her şeyi sa- natlı olarak yaratan, sonsuz güzellik sahibi Allah.

şahadet: şahitlik, tanıklık.
şekli-i manevî: manevî şekli.
suur: bilinç, anlayış.
tayy: aşmak, atlamak, üze- rinden geçmek.
teveccüh: yönelme, sevgi, il- gi.
ulvî: yüksek, yüce.
umum: bütün.
umumî: genel, her şeyle alâ- kalı.

İkinci Esas

Hakikat-i Miraç nedir?

Elcevap: Zat-ı Ahmediyenin (a.s.m.) meratib-i kemalâtta seyrüsülûkundan ibarettir. Yani, Cenab-ı Hakkın tertib-i mahlûkatta tecelli ettirdiği ayrı ayrı isim ve ünvanlarla ve saltanat-ı rububiyetinde teşkil ettiği devair, tedbir ve icatta ve o dairelerde birer arş-ı rububiyet ve birer merkez-i tasarrufa medar olan bir sema tabakasında gösterdiği âsâr-ı rububiyeti, birer birer o abd-i mahsusa göstermekle, o abdi hem bütün kemalât-ı insaniyeyi cami, hem bütün tecelliyat-ı İlâhiyeye mazhar, hem bütün tabakat-ı kâinata nazır ve saltanat-ı rububiyetin dellâlı ve marziyat-ı İlâhiyenin mübelliği ve tılsım-ı kâinatın keşşafı yapmak için Burak'a bindirip, berk gibi, semavatı seyrettirip kat-ı meratip ettirerek, kamervari menzilden menzile, daireden daireye rububiyet-i İlâhiyeyi temaşa ettirip o dairelerin semavatında makamları bulunan ve ihvanı olan enbiyayı birer birer göstererek, tâ Kab-ı Kavseyn makamına çıkarmış, ehadiyet ile kelâmına ve rû'yetine mazhar kılmıştır.

Şu yüksek hakikate iki temsil dürbünü ile bakılabilir.

• **Birincisi:** Yirmi Dördüncü Sözde izah edildiği gibi, nasıl ki bir padişahın kendi hükûmetinin dairelerinde ayrı ayrı ünvanları ve raiyetinin tabakalarında başka başka nam ve vasıfları ve saltanatının mertebelerinde çeşit çeşit isim ve alâmetleri vardır. Meselâ, adliye dairesinde

abd: kul.

abd-i mahsus: seçilmiş ve özel kul, insan.

arş-ı rububiyet: Allah'ın rububiyetinin tasarrufunda bulunan çeşitli dairelerdeki hususî ve yüce makam.

âsâr-ı rububiyet: Allah'ın idare ve terbiye ediciliğinin eserleri, işaretleri.

berk: şimşek.

Burak: Peygamber efendimizin Miraç çıkarken, Allah'ın

ihsanı olarak bindiği binek.

camî: toplayan, içinde bulunan.

dellâl: ilân edici; tanıtıcı.

devair-i tedbir ve icat: yaratma ve idare etme daireleri.

ehadiyet: Allah'ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi.

enbiya: nebîler, peygamberler.

hakikat: gerçek, bir şeyin aslı ve esası.

hakikat-i Miraç: Peygamber

Efendimizin Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkmasının mahiyeti, aslı ve esası.

hükûmet: yönetim, idare.

ihvan: kardeşler.

Kab-ı Kavseyn: Peygamberimizin Miraçta ulaştığı ve bütün yaratılanları arkasına alıp Cenab-ı Hakla müşerref olduğu makam.

kamervari: ay gibi.

kat-ı meratip: mertebeler

yükselme, ilerleme.

kelâm: konuşma, ilâhî söz, vahiy.

kemalât-ı insaniye: insanın sahip olabileceği maddî ve manevî mükemmellikler, güzellikler.

keşşaf: sırları çözen, gizli manaları ortaya çıkaran.

marziyat-ı İlâhiye: Allah'ın rızasına mazhar olacak hâl ve hareketler.

mazhar kılmak: ulaştırmak, eriş-tirmek; şerefliendirmek.

mazhar: ulaşma, sahip olma.

medar: dayanak noktası.

menzil: durak, yer, mekân.

meratib-i kemalât: yükselme yücelme yolu; mükemmelliklerin mertebeleri.

merkez-i tasarruf: idare merkezi, yönetme yeri.

mertebe: derece, basamak.

mübelliğ: tebliğ eden, bildiren.

nazır: bakan, gözeten.

raiye: halk, vatandaş.

rububiyet-i İlâhiye: Allah Teâlâ'nın kâinatı yaratıp uyum içinde sevk ve idare etmesi.

rû'yet: görme, Peygamberimizin Miraçta yüce Allah'ın zatını görmesi.

saltanat: sultanlık, hâkimiyet.

saltanat-ı rububiyet: Cenab-ı Hakkın bütün varlıkları yaratıp, onların ihtiyaçlarını gidermesi ve tam bir hâkimiyetle sevk ve idare etmesi.

semavat: semalar, gökler.

seyrüsülûk: Cenab-ı Hakka ulaşmak için çıkılan manevî ve ruhî yolculuk.

tabakat-ı kâinat: kâinatın değişik katları, bölümleri.

tecelli ettirmek: göstermek, aksettirmek.

tecelliyat-ı İlâhiye: Cenab-ı Hakkın farklı isim ve sıfatlarının varlıklardaki icraatları, eserleri.

temaşa: bakıp seyretme, dikkatle bakma.

tertib-i mahlûkat: yaratılmışları düzenleme; düzenlenmiş varlıklar.

teşkil etmek: meydana getirmek, oluşturmamak.

tılsım-ı kâinat: herkesin bilip çözemediği, kâinatın gizli sırrı.

velâyet-i Ahmediye: Peygamberimizin vefatından sonra nübüvvet tarzındaki hizmetinin sureten, fiilen ve şeklen sona ermesiyle velâyet tarzında bu makamda devam eden manevî hizmet tarzı.

Zat-ı Ahmedi: Peygamberimizin kendi şahsı.

ahkâm: emirler, hükümler, kanunlar.

alâmet: iz, belirti, işaret.

askeriye: askere ait, ordu.

cilveler: görünmeler, akisler, yansımalar; Allah'ın isimlerinin yansımaları.

daireye mahsus: özel bir alan için seçilen.

evamir-i hâkimâne: hükümdara ait emirler, buyruklar.

evamir-i umumiye-i külliye: Cenab-ı Hakkın her yere ve her şe-ye ait genel emirleri.

Ezel ve Ebed Sultanı: geçmişin ve geleceğin hükümdarı.

hakeza: bunun gibi.

hâkim: hâkimiyet sahibi, hükmeden.

hâkim-i âdil: adaletle hükmeden ve karar veren.

halife: dinî hükümlerin tatbiki için Peygambere vekil olan devlet başkanı, imam.

haşmetli: büyük, heybetli.

haysiyet: şeref, itibar; bakım.

hüküm: emir, karar, buyruk.

icraat: işler, yapılan, uygulanan şeyler.

ihsas etme: hissettirme, sezdirme.

ilmiye: eğitim ve öğretimle ilgili daire; dinî ilimlerle uğraşan âlimlerin dairesi, yolu.

kudret: güç, iktidar.

kumandan-ı azam: büyük komutan.

makam: yönetim merkezi, manevî mevki.

manevî: maddî olmayan, mana-ya ait.

menzil: yer, durak, mekân.

mertebe: derece, basamak, pa-ye.

mevcut: varlık, vücut sahibi.

mukaddes: kutsal, kusur ve noksanlardan uzak, temiz.

mülkiye: ülkenin idaresi için çalışan sivil kurumlar.

mümessil: temsilci.

nam: ad, isim.

nizam: düzen, kanunlarla kurulan düzen.

perde arkası: görünürde olmayan, gizli.

Rabbülâlemîn: Âlemlerin Rabbi, bütün âlemleri idare ve terbiye eden Allah.

rububiyet: kâinatı yaratıp yönetme, terbiye etme.

saltanat: sultanlık, hâkimiyet.

saltanat-ı şahane: çok mükemmel hâkimiyet, güç ve kuvvet.

şahsiyet-i maneviye: manevî kişilik; manen bir yerde bulunma.

hâkim-i âdil ve mülkiyede sultan ve askeriyede kumandan-ı azam ve ilmiyede halife, ve hakeza, sair isim ve ünvanları bulunur. Her bir dairede birer manevî tahtı hükümünde olan makam ve iskemlesi bulunur. O tek padişah, o saltanatın dairelerinde ve tabakat-ı hükûmetin mertebelerinde bin isim ve ünvana sahip olabilir, birbiri içinde bin taht-ı saltanatı olabilir. Güya o hâkim, her bir dairede şahsiyet-i maneviye haysiyetiyle ve telefonu ile mevcut ve hazır bulunur, bilir. Ve her tabakada kanunuyla, nizamıyla, mümessiliyle görünür, görür. Ve her mertebede perde arkasında hükmüyle, ilmiyle, kuvvetiyle idare eder, bakar. Ve her bir dairenin başka bir merkezi, bir menzili vardır. Ahkâmları birbirinden ayrıdır, tabakatları birbirinden başkadır. İşte, böyle bir sultan, istediği bir zâtı bütün o dairelerinde gezdirip, her daireye mahsus saltanat-ı şahanesini ve evamir-i hâkimânesini gösterip, daireden daireye, tabakadan tabakaya gezdirip, tâ huzuruna getirir. Sonra bütün o dairelere taallük eden bazı evamir-i umumiye-i külliye-ye ona tevdi eder, gönderir.

İşte, bu misal gibi, Ezel ve Ebed Sultanı olan Rabbülâlemîn için, rububiyetinin mertebelerinde ayrı ayrı, fakat birbirine bakar şe'n ve namları vardır. Ve ulûhiyetinin dairelerinde başka başka, fakat birbiri içinde görünür isim ve alâmetleri vardır. Ve haşmetli icraatında ayrı ayrı, fakat birbirine benzer tecelli ve cilveleri vardır. Ve kudretinin tasarrufatında başka başka, fakat birbirini ihsas eder ünvanları vardır. Ve sıfatlarının tecelliyatında başka başka, fakat birbirini gösterir mukaddes zuhuratı vardır.

şe'n: durum, sıfat, işlev.

taallük: ilişik, ilgi, münasebet.

tabakat: tabakalar, katmanlar.

tabakat-ı hükûmet: hükûmetin çeşitli daireleri, bölümleri.

taht-ı hükümünde: hüküm al-

tında,

taht-ı saltanat: hâkimiyet makamı, yönetim merkezi.

tasarrufat: işler, faaliyetler.

tecelliyat: tecelliler, görün-

meler, yansımalar.

tevdi etmek: bırakmak,

emanet vermek.

ulûhiyet: ilâhlık, Cenab-ı Hakkın ibadet ve itaate lâyık tek varlık olması.

ünvan: isim, nam, sıfat.

zât: kişi, şahıs.

zuhurat: devamlı yenilenen görüntüler, beklenmedik hâller.

Ve ef'alinin cilvelerinde çeşit çeşit, fakat birbirini ikmal eder tasarrufatı vardır. Ve rengârenk sanatında ve masnuatında çeşit çeşit, fakat birbirini temaşa eder haşmetli rububiyeti vardır.

İşte şu sırr-ı azîme binaen, kâinatı hayretfeza acip bir tertip ile tanzim etmiş. En küçük tabakat-ı mahlûkattan olan zerrattan, tâ semavata ve semavatın birinci tabakasından, tâ Arş-ı Azama kadar birbiri üstünde teşkilât var. Her bir sema, bir ayrı âlemin damı ve rububiyet için bir arş ve tasarrufat-ı İlâhiye için bir merkez hükmündedir. O dairelerde ve o tabakatta, çendan, ehadiyet itibarıyla bütün esma bulunabilir, bütün ünvanlarla tecelli eder. Fakat, nasıl ki adliyyede hâkim-i âdil ünvanı asıldır, hâkimdir; sair ünvanlar orada onun emrine bakar, ona tâbidir. Öyle de, her bir tabakat-ı mahlûkatta, her bir semada bir isim, bir ünvan-ı İlâhî hâkimdir; sair ünvanlar da onun zımnındadır. Meselâ, ism-i Kadîr'e mazhar Hazret-i İsa Aleyhisselâm hangi semada Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm ile görüştü ise, işte o sema dairesinde Cenab-ı Hak Kadîr ünvanıyla bizzat orada mütecellidir. Meselâ, Hazret-i Mûsa Aleyhisselâmın makamı olan sema dairesinde en ziyade hükümferma, Hazret-i Mûsa Aleyhisselâmın mazhar olduğu Mütekellim ünvanıdır, ve hakeza...

İşte zat-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, çünkü İsm-i Azama mazhardır ve nübüvveti umumîdir ve bütün esmaya mazhardır, elbette bütün devair-i rububiyetle alâkadardır, elbette o dairelerde makam sahibi olan

korkutucu.

hayretfeza: hayret verici, şaşırtıcı.

hükümferma: hüküm süren, hükmünü geçiren.

ikmal: tamamlama.

İsm-i Azam: Allah'ın en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olan ismi.

İsm-i Kadîr: sonsuz kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah'ın Kadîr ismi.

Kadîr: sonsuz kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

kâinat: yaratılmış bütün varlıklar.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mazhar: görünme yeri; ulaşmış, şereflenmiş; sahip; ayna.

mütecellî: akseden, görünen.

Mütekellim: konuşan, ezeli kelâm sıfatına sahip olan ve varlıklara konuşma kabiliyeti veren Allah.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah'ın elçiliği.

rububiyet: Cenab-ı Allah'ın her kâinatı yaratıp yönetmesi ve terbiyesi.

sema: gökyüzü, gök.

semavat: semalar, gökler.

sırr-ı azîme binaen: büyük sırdan dolayı.

tabakat: tabakalar, sahalalar, bölümler.

tabakat-ı mahlûkat: yaratılmışların kısımları, bölümleri.

tâbi: itaat eden, bağlanan, uyan.

tanzim: sıraya koyma, düzenleme, tertipleme.

tasarrufat: işler, faaliyetler.

tasarrufat-ı İlâhiye: Cenab-ı Hakkın iradesiyle olan icraatları, işleri.

tecelli: açılıp belirme, bilinme, görünme.

temaşa: bakıp seyretme, hayretle ve dikkatle bakma.

tertîp: düzen.

teşkilât: kurumlar, kuruluşlar.

umumî: umumla ilgili, geneli kapsayan.

ünvan: isim, nam, şan.

ünvan-ı İlâhî: Allah'ın isimleri.

zat-ı Ahmediye: Hz. Peygamberin zatı, kişiliği.

zerrat: zerreler, atomlar, en küçük madde parçaları.

ziyade: çok, fazla.

zımn: iç taraf, maksat, gaye.

acip: ilginç, hayrete düşüren.

adliye: mahkeme, yargılama yeri.

alâkadar: ilgili, alâkalı.

âlem: dünya, cihan.

arş: sema, gök, İlâhî hâkimiyet makamının ifadesi.

Arş-ı Azam: yüceler yücesi

İlâhî makam. Allah'ın hâkimiyetinin ifadesi.

çendan: gerçi, her ne kadar.

devair-i rububiyet: rububiyet daireleri, sahaları.

ef'alın cilveleri: fiillerin, işlerin yansımaları görünmeleri.

ehadiyet: Allah'ın her bir şey-

de birliğinin tecelli etmesi.

esma: adlar, isimler.

hakeza: böylece, bunun gibi.

hâkim: hükmeden, hâkimiyet sahibi; galip.

hâkim-i âdil: âdil hâkim, adaletli hüküm verici.

haşmetli: büyük, heybetli,

enbiyalarla görüşmek ve umum tabakattan geçmek, hakikat-i miracı iktiza ediyor.

• *İkinci temsil:* Nasıl ki bir sultanın ünvanlarından olan “kumandan-ı azam” ünvanı, devair-i askeriye'nin serasker dairesi gibi, küllî ve geniş daireden tut, tâ onbaşı dairesi gibi cüz'î ve hususî her bir dairede bir zuhuru, bir cilvesi vardır. Meselâ, bir nefer, o kumandanlık ünvan-ı azamının numunesini onbaşı şahsında görür, ona bakar, ondan emir alır. O nefer onbaşı olduğunda, çavuş dairesindeki kumandanlık dairesi nazarına çarpar, ona bakar. Sonra çavuş olsa, o vakit kumandanlık numunesini ve cilvesini mülâzım dairesinde görür; o makamda ona mahsus bir iskemle bulunur. Ve hakeza, yüzbaşı, binbaşı, ferik, müşir dairelerinden her birinde, dairelerin büyük ve küçüklüğü nispetinde o kumandanlık ünvanını görür.

Şimdi, bir neferi, o kumandan-ı azam bütün devair-i askeriye'ye taallûk edecek bir vazife ile tavzif etmek istese, bir müfettiş gibi her devairi görüp ve görecek bir makam vermek istese, elbette o kumandan-ı azam, o neferi, onbaşı dairesinden tut, tâ daire-i azamına kadar birer birer gezdirecek; tâ görsün, görülsün. Sonra huzuruna kabul edip sohbetine müşerref ederek, nişan ve ferman verip taltif ederek, tâ geldiği yere kadar bir anda gönderir.

Şu temsilde bir noktayı nazara almak lâzım ki, padişah eğer âciz olmazsa, sûrî olduğu gibi manevî cihetinde de iktidarı olsa, o vakit ferik, müşir, mülâzım gibi eşhası tevkil etmez, bizzat her yerde bulunur. Yalnız bazı perdeler

âciz: eli yetmez, güçsüz.
cihet: yan, yön, taraf.
cilve: görüntü, yansıma, akis.
cüz'î: az, küçük, ferî.
daire-i azam: en büyük derece ve daire.
devair: daireler, kurumlar.
devair-i askeriye: askerî kurumlar.
enbiya: nebîler, peygamberler.
eşhas: şahıslar, kişiler.
ferik: general.
ferman: emir, buyruk.
hakeza: bunun gibi.
hakikat-i miraç: miracın aslı ve esası, gerçek mahiyeti.
iktidar: güç yetme, yapabilme kabiliyeti.
iktiza: gerektirme.
kumandan-ı azam: en büyük komutan
küllî: umumî, büyük ve kapsamlı.

mahsus: kişiye has olan, özel.
makam: durak, memuriyet mevkii.
manevî: maddî olmayan, manaya ait olan.
müfettiş: kontrol eden, inceleyen, araştıran.
mülâzım: teğmen.
müşerref etmek: şereflendirmek, onurlandırmak.
müşir: mareşal.
nazar: dikkat, bakış, fikir.

nazara almak: bakmak; dikkat etmek.
nefer: rütbesiz asker, er.
nispet: oran.
nişan: iz, eser, belirti, alâmet.
numune: örnek.
onbaşı: en küçük rütbe.
padişah: hükümdar, sultan.
serasker: genelkurmay başkanı, ordu komutanı.
sûrî: görünüşte, görünümde.
taallûk: ilgili olma.

tabakat: tabakalar, derece.
taltif etme: lütuf ve ihsanda bulunma, ödüllendirme.
tavzif etmek: görevlendirme.
tevkil: vekil tayin etme, yetki verme.
ünvan: ad, isim, lâkap; nam.
ünvan-ı azam: en büyük ünvan.
zuhur: görünme.

altında ve makam sahibi eşhasın arkasında, doğrudan doğruya emri o verir. Bazı velî-i kâmil olan padişahlar çok dairelerde, bazı eşhas suretinde icraatını yaptığı riva-yet edilir. Şu temsil ile baktığımız hakikat ise, acz onun içinde olmadığı için, doğrudan doğruya her bir dairede emir ve hüküm kumandan-ı azamdan geliyor; onun emriyle, iradesiyle, kuvvetiyledir.

İşte, şu temsil gibi, Hâkim-i Arz ve Semavat, emr-i ¹ **كُنْ فَيَكُونُ** 'e malik Amir-i Mutlak olan Sultan-ı Ezeli ve Ebedî, tabakat-ı mahlûkatında cereyan eden ve kemal-i itaat ve intizam ile imtisal olunan, evamir ve kumandanlığının şuunatı ve zerrattan seyyarata ve sinekten semavata kadar olan tabakat-ı mahlûkat ve tavaif-i mevcudatta küçük büyük, cüz'î küllî tabakatı ve taifeleri ayrı ayrı, fakat birbirine bakar bir tarzda birer daire-i rububiyet, birer tabaka-i hâkimiyet görünür.

Şimdi, bütün kâinattaki makasıd-ı ulya ve netaic-i uzmayı anlayacak ve bütün tabakatın ayrı ayrı vezaif-i ubudiyetlerini görmekle Zat-ı Kibriya'nın saltanat-ı rububiyetini, haşmet-i hâkimiyetini müşahede ederek, o Zâtın marziyatı ne olduğunu anlamak ve Onun saltanatına delâl olmak için, alâküllihâl, o tabakat ve dairelere bir seyrüsülûk olacaktır. Tâ daire-i azamiyesinin ünvanı olan Arş-ı Azamına girecek, tâ Kab-ı Kavseyn'e, yani imkân ve vücup ortasında Kab-ı Kavseyn ile işaret olunan makama girecek ve Zat-ı Celil-i Zülcemal ile görüşecektir. Ki, şu seyrüsülûk ise, miracın hakikatidir.

hüküm: karar, emir, hâkimiyet.
icraat: işler, yapılan işler, uygulan şeyler.
imkân: varlığı mümkün olma.
imtisal: emre uygun şekilde hareket etme.
irade: dileme, isteme, ferman.
Kab-ı Kavseyn: Peygamberimizin Miraçta ulaştığı ve bütün yaratılanları arkasına alıp Cenab-ı Hakla müşerref olduğu makam.
kemal-i itaat ve intizam: tam bir itaat ve mükemmel düzenlilik.
kumandan-ı azam: en büyük komutan.
küllî: büyük, genel, kapsamlı.
makasid-ı ulya: çok yüce maksatlar, gayeler.
marziyat: Allah'ın rızasını kazandıran davranışlar.
Mirac: Peygamberimiz Efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
müşahede etmek: görmek, şahit olmak.
netaic-i uzma: çok büyük neticeler, sonuçlar.
rububiyet: Allah'ın kâinatı yaratıp yönetmesi keyfiyeti.
saltanat-ı rububiyet: Cenab-ı Hakkın bütün varlıkları yaratması, ihtiyaçlarını gidermesi, tam bir hâkimiyetle onları uyum içinde sevk ve idare etmesi.
seyrüsülûk: Cenab-ı Hakka ermek için çıkılan manevî ve ruhî yolculuk.
seyyarat: gezegenler.
Sultan-ı Ezeli ve Ebedî: varlığının başlangıcı ve sonu olmayan kudret ve hâkimiyet sahibi Allah.
şuunat: Allah'ın yüce zatının gereği olan ve zatından ayrılmayan işler, fiiller; mukaddes hâl ve keyfiyetler.
tabaka-i hâkimiyet: hâkimlik, egemenlik derecesi.
tabakat-ı mahlûkat: yaratılmışların kısımları, bölümleri.
tavaif-i mevcudat: varlık grupları, mevcutların kısımları.
veli-i kâmil: olgunluğa ermiş kimseler, Allah dostu, evliya.
vezaif-i ubudiyet: kulluk vazifeleri, işleri.
vücup: zorunluluk, gereklilik.
Zat-ı Celil-i Zülcemal: sonsuz güzelliği ve büyüklük sahibi olan Allah.
Zat-ı Kibriya: yüce zat, Cenab-ı Hakkın kudreti ve her cihette büyüklüğü.
zerrat: zerreler, atomlar, en küçük madde parçaları.

1. "Ol!" der; olur verir. (Yâsin Suresi: 82.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.

alâküllihâl: her hâlde, her durumda.

Amir-i Mutlak: mutlak amir ve emir sahibi olan Allah.

Arş-ı Azam: Allah'ın yüce tahtı, arşı, yüksek hâkimiyetinin ifadesi.

cereyan: olma, meydana gel-

me.

cüz'î: küçük, bütüne ait olan, parça.

daire-i azamiye: daire ve makamın en geniş ve büyük olanı.

dellâl: bir şeyi ilân edip duyuran.

eşhas: şahıslar, kişiler.

evamir: emirler, buyruklar.

hakikat: gerçek, bir şeyin aslı ve esası.

Hâkim-i Arz ve Semavat: yeryüzünün ve göklerinin hâkimi.

haşmet-i hâkimiyet: ihtisamlı egemenlik, heybetli ve büyük hâkimiyet.

Her bir insan, aklıyla, hayal sür'atinde seyeranı; her bir velî, kalbiyle berk sür'atinde cevelânı ve cism-i nura-nî olan her bir melek ruh sür'atinde Arştan ferşe, ferşten Arşa deveranı; ehl-i Cennetin insanları, Burak sür'atinde, haşirden beş yüz sene fazla mesafeden Cennete çık-maları olduğu gibi, nur ve nur kabiliyetinde ve evliya kalplerinden daha lâtif ve emvatın ruhlarından ve melâ-ike cisimlerinden daha hafif ve cesed-i necmî ve beden-i misaliden daha zarif olan ruh-u Muhammediyenin (a.s.m.) hadsiz vezaifine medar ve cihazatının mahzeni olan cism-i Muhammedî (a.s.m.), elbette onun ruh-u âlî-siyle Arşa kadar beraber gidecektir.

Şimdi, makam-ı istimada olan mülhide bakıyoruz.

Hatıra geliyor ki, o mülhit kalbinden der: “Ben Allah’ı tanımıyorum, Peygamberi bilmiyorum; nasıl miraca in-naçağım?”

Biz de deriz ki: Madem şu kâinat ve mevcudat var ve içinde ef'al ve icat var. Hem madem muntazam bir fiil fa-ilsiz olmaz, manidar bir kitap kâtipsiz olmaz, sanatlı bir nakış nakkaşsız olmaz. Elbette, şu kâinatı dolduran ef'al-i hakîmânenin bir faili ve yeryüzünün mevsimbe-mevsim tazelenen hayretfeza nukuşlarının, manidar mektubatının bir kâtibi, bir nakkaşı vardır.

Hem madem bir işte iki hâkimin bulunması o işin in-tizamını bozuyor. Hem madem sinek kanadından tâ se-mavat kandiline kadar mükemmel bir intizam var. Öyle ise o Hâkim birdir. Bir olmazsa—çünkü her şeyde sanat

arş: Allah'ın büyüklük ve yüceli-ğinin ve her şeyi kuşatan sınırsız egemenliğinin tecelli ettiği yer.
beden-i misalî: görüntüden iba-ret beden.
berk: şimşek.
Burak: Hz. Muhammed'in Miraç-ta Allah'ın insanı olarak bindiği bi-nek.
ceset-i necmî: parlayan bir yıldız gibi akıp giden beden.
cevelân: yerinde durmayıp gez-me, dolaşma.
cihazat: cihazlar, maddî manevî organlar.
cism-i Muhammedî: Peygamber Efendimizin mübarek bedeni.
cism-i nuranî: nurlu parlak cisim.
deveran: dönüp dolaşma.
ef'al: fiiller, işler, ameller.
ef'al-i hakîmâne: belirli gayelere yönelik, faydalı, yerli yerinde ya-pılan fiiller, işler.
ehl-i Cennet: Cennete girecek olanlar.
emvat: ölümler.
evliya: velîler, Allah dostları, üs-tün ahlâk sahibi kimseler.
fail: fiili, işi yapan, işleyen.
ferş: yeryüzü, zemin.
fiil: iş, oluş, davranış, hareket.
Hâkim: her şeye hükmeden, her şeyi hükmü altında tutan, her şe-ye galip olan Allah.
haşır: dirilip toplanmak, birikmek
hatıra gelme: akla gelme.
hayretfeza: hayret verici, hayreti arttırıcı.
icat: vücuda getirmek, yoktan yaratmak.
intizam: düzgün olma, düzgün-lük, düzenlilik.
kabiliyet: yetenek, kapasite; ya-pı, özellik.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
lâtif: ruhanî, cismanî olmayan.
makam-ı istima: dinleme mak-a-mı, konumu.
manidar: bir mana ifade eden, in-ce manalı.
medar: dayanak noktası, sebep, vesile.

mektubat: mektuplar.

melâike: melekler, nurdan yaratılmış, fitratları safi, ma-kamları sabit olan, Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûklar.

melek: Allah'ın nurdan yarat-tığı, göze her zaman görüle-meyen, Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûk.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey.

mevsimbemevsim: mevsim-den mevsime.

Miraç: Peygamber Efendimi-zin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.

muntazam: sıralanmış, derli-toplu, düzenli.

mülhit: dinsiz, kâfir.

nakkaş: nakış işi yapan, süs-leme ve işleme yapan sanat-kâr.

nakış: işleme, süsleme sanatı.

nukuş: nakışlar, işlemeler.

ruh-u âlî: yüce, yüksek ruh.

Ruh-u Muhammedî: Pey-gamberimizin temiz, yüce ru-hu.

sanatlı: ustaca ve güzelce ya-pılmış.

semavat: semalar, gökler.

seyeran: seyahat, gezme.

sür'at: hız.

velî: Allah dostu.

vezaif: vazifeler, işler.

ve hikmet o derece acıptır ki, o şeyin Sâniî, her bir şeye muktedir olacak, her bir işi bilecek bir derecede Kadîr-i Mutlak olmak lâzım gelir; öyle ise, bir olmazsa—mevcudat adedince ilâhların bulunması lâzım gelir. O ilâhlar hem birbirine zıt, hem birbirine misil olacaklar; ve o hâlde şu acip intizam bozulmamak yüz bin defa muhaldir.

Hem madem şu mevcudatın tabakatı, bir ordudan bin defa daha muntazam bir emir ile hareket ettiği bilbedahe görünüyor. Yıldızların, güneş ve kamerin muntazaman hareketlerinden tut, tâ badem çiçeklerine kadar her bir taife o kadar muntazam, o kadar mükemmel bir surette Kadîr-i Ezeli'nin o taifeye verdiği nişanları, formları, güzel libasları ve tayin ettiği harekâtı, bin defa ordudan daha muntazam bir tarzda izhar ediyor. Öyle ise, şu kâinatın, mevcudatı Onun emrine bakar ve imtisal eder, perde-i gayp arkasında bir Hâkim-i Mutlak'ı vardır.

Hem madem o Hâkim, bütün yaptığı icraat-ı hakîmâne şahadetiyle, hem gösterdiği âsâr-ı haşmetle, bir Sultan-ı Zülcelâl'dir. Hem gösterdiği ihsanat ile gayet Rahîm bir Rab'dir, hem izhar ettiği güzel sanatlarıyla sanatperver ve sanatını çok sever bir Sâni'dir. Hem gösterdiği tezyinat ve merakaver sanatlarıyla zîşuurların nazar-ı istihsanını âsârına celp etmek isteyen bir Hâlık-ı Hakîm'dir. Hem hilkat-i âlemde gösterdiği muhayyirülukul tezyinatın ne demek olduğunu ve mahlûkat nereden gelip nereye gideceğini, rububiyetinin hikmetiyle zîşuura bildirmek istediği anlaşılıyor. Elbette bu Hâkim-i Hakîm ve Sâni-i Alîm, rububiyetini göstermek ister.

acip: hayret veren, şaşılacak şey.

âsâr: eserler.

asar-ı haşmet: heybetin, büyüklüğün eserleri.

bilbedahe: apaçık bir şekilde.

celp: çekis, kendine çekme.

forma: askeri nişan, rütbe işareti; şekil, biçim.

Hâkim: Her şeye hükmeden, her şeyi hükmü altında tutan, her şeye galip olan Allah.

Hâkim-i Hakîm: Her şeye

tam bir hâkimiyetle, belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde olarak hükmeden Allah.

Hâkim-i Mutlak: hiçbir şekilde hâkimiyetine sınır konmayan tam hüküm sahibi; kayıtsız şartsız her şeye hükmeden, Allah.

Hâlık-ı Hakîm: her şeyi belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde yaratan yaratıcı, Allah.

harekât: hareketler.

hikmet: belirli gayelere yönelik, faydalı, yerli yerinde oluş.

hilkat-ı âlem: âlemin yaratılışı.

icraat-ı hakîmâne: belirli gayelere yönelik, faydalı, yerli yerinde yapılan işler, icraatlar.

ihsanat: iyilikler, bağışlar, yardımlar.

ilâh: tanrı, sonsuz güçlere ve kuvvetlere sahip varlık; Islâm

geleneginde hakîkî ma'bud olan Allah.

imtisal etmek: emre tamamen uyma, gerekeni yapma.

intizam: düzgün olma, düzgünlük, düzenlilik.

izhar: gösterme, ortaya koyma.

Kadîr-i Ezeli: her şeye gücü yeten, varlığının evveli olmayan, Allah.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi Allah.

kâinat: yaratılmış olan varlıkların tamamı.

lâzım: gerekli, lüzumlu.

libas: elbise.

mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.

merakaver: merak verici, düşündürücü.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, kâinat.

muhâl: imkânsız, olması mümkün olmayan.

muhayyirülukul: akılları hayrette bırakan.

muktedir: iktidarlı, gücü yeten, kuvvetli.

muntazaman: düzenli olarak, sürekli olarak.

nazar-ı istihsan: beğenerek bakma.

nişan: iz, eser, belirti, damga.

perde-i gayp: gayp perdesi, manevî âlemlerin görünmesini engelleyen mahiyeti bizce bilinmeyen perde.

Rab: bütün varlıkları yaratan, ihtiyaçlarını gideren, yetiştiren, onları uyum içinde sevk ve idare eden Allah.

Rahîm: koruyan, merhamet ve şefkat eden, Allah.

rububiyet: Allah'ın, yarattığı bütün varlıkların ihtiyaçlarını gidermesi, yetiştirmesi onları sevk, idare ve terbiye edip hâkimiyeti altında bulundurması.

sanatperver: sanata ilgi duyan kimse, sanatsever.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Alîm: her şeyi hakkıyla bilen sanatkâr, Allah.

Sultan-ı Zülcelâl: büyüklük ve hâkimiyet sahibi sultan, Allah.

şahadet: şahitlik, tanıklık; gösterme, işaret.

tabakat: tabakalar, bölümler.

taife: topluluk; varlık türü.

tayin etme: gösterme, sınırını çizme, belirleme, atama.

tezyinat: süsler, süslemeler.

zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.

abes: boş, saçma.
âlem-i İslâm: İslâm âlemi, dünya-sı.
asar-ı lütuf: iyilik ve bağış eserleri.
bilfiil: bizzat kendi çalışması ile yaparak.
dellâl: ilân edici, hakka davet eden, tanıtıcı.
derç: içine koyma, yerleştirme.
elyak: en lâyık.
enzar: bakışlar, nazar etmeler.
fevkinde: üstünde, yüksek derecede.
fevkine çıkmak: üstüne çıkmak.
garaib-i sanat: sanattaki hayret veren, şaşırtan incelikler.
hakikat: gerçek, bir şeyin aslı ve esası.
Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.
iktiza etme: gerektirme.
izhar: gösterme, ortaya çıkarma.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
kemalât: faziletler, iyilikler, olgunluklar.
kurb-u huzur: kendi huzuru, yanı.
küllî: bütün ile ilgili, bütüne ait, umumî.
lütuf: güzellik, iyilik, bağış.
mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.
makam: yer, memuriyet mevkii.
makasid: maksatlar, gayeler, amaçlar.
marziyat: Allah'ın rızasını kazandıracak hâl ve hareketler.
mehasin-i sanat: sanat güzellikleri.
merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak.
mevcudat: varlıklar, var olan her şey, kâinat.
Miraç: Peygamber Efendimizin Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
muallim: ders veren, öğretene, öğretici.
muamma-i rububiyet: ilâhî terbiye, Allah'ın yarattığı bütün varlıkların ihtiyaçlarını gidermesi, yetiştirmesi onları sevk ve idare edip hâkimiyeti altında bulundurmasının sırları.
mübelliğ: tebliğ eden, haber veren, bildiren.
müşerref etme: şerefleendirme, onurlandırma.
neşretmek: yaymak.
nur-u İslâmiyet: İslâm dininin aydınlığı, ışığı.
rehber: yol gösteren, kılavuz, de-lil.

Hem madem bu kadar gösterdiği âsâr-ı lütuf ve merhamet ve garaib-i sanat ile zîşuura kendini tanıttırmak ve sevdirmek ister; elbette zîşuurlardan arzularını ve onlardaki marziyatı ne olduğunu bir mübelliğ vasıtasıyla bildirir.

Öyle ise, zîşuurlardan birisini tayin edip onun ile o rububiyetini ilân edecektir. Ve sevdiği sanatlarını teşhir için, bir dellâlî kurb-u huzuruna müşerref edip teşhire vasıta edecektir. Ve o ulvî makasidini sair zîşuurlara bildirmekle kemalâtını izhar etmek için, birisini muallim tayin edecektir. Ve şu kâinatta derç ettiği tılsımı ve şu mevcudatta gizlediği muamma-i rububiyeti manasız kalmamak için, her hâlde bir rehber tayin edecektir. Ve gösterdiği ve enzarin temaşasına neşrettiği mehasin-i sanat faydasız ve abes kalmamak için, onlardaki makasid ders verecek bir rehber tayin edecektir. Hem marziyatını zîşuurlara tebliğ etmek için, birisini bütün zîşuurların fevkinde bir makama çıkaracak ve marziyatını ona bildirecek, onlara gönderecektir.

Madem hakikat ve hikmet böyle iktiza ediyor. Ve şu vezaiife en elyak Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtu Ves-selâmdır. Çünkü, bilfiil, en mükemmel bir surette o vazifeleri yapmıştır. Teşkil ettiği âlem-i İslâm ve gösterdiği nur-u İslâmiyet bir şahid-i âdil ve sadıktır. Öyle ise, o zat, doğrudan doğruya bütün kâinatın fevkine çıkıp, bütün mevcudattan geçip, bir makama girmek lâzımdır ki, bütün mahlûkatın Hâlık'ı ile umumî, ulvî, küllî bir sohbet etsin. İşte, Miraç dahi bu hakikati ifade ediyor.

rububiyet: ilâhî terbiye, Allah'ın yarattığı bütün varlıkların ihtiyaçlarını gidermesi, yetiştirmesi onları sevk ve idare edip hâkimiyeti altında bulundurması.
suret: biçim, şekil.
şahid-i adil ve sadık: adaletli ve doğru sözlü şahit.

tayin etme: belirleme, atama; görevlendirme.
tebliğ: ulaştırmak, bildirmek.
temaşa: bakma, hayretle ve dikkatle bakma.
teşhir: gösterme, sergileme, ilân etme.
teşkil etmek: meydana getirme, oluşturmak.

tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır.
ulvî: yüksek, yüce.
umumî: genele ait, herkesle alakalı.
vasıta: araç.
vezâif: vazifeler, işler.
zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.

Elhâsıl: Madem şu azîm kâinatı mezkûr maksatlar gibi çok azîm makasid ve çok büyük gayeler için şu surette teşkil, tertip ve tezyin etmiştir. Hem madem şu mevcudat içinde şu umumî rububiyeti bütün dekaikî ile, şu azîm saltanat-ı ulûhiyeti bütün hakaikî ile görecektir insan nev'i vardır. Elbette o Hâkim-i Mutlak o insan ile konuşacaktır, makasidini bildirecektir.

Madem her insan cüz'iyetten ve süfliyetten tecerrüt edip en yüksek bir makam-ı küllîye çıkamıyor, o Hâkim'in küllî hitabına bizzat muhatap olamıyor; elbette, o insanlar içinde bazı efrad-ı mahsusa, o vazife ile muvazzaf olacaklar. Tâ iki cihetle münasebeti bulunsun: hem insan olmalı, tâ insanlara muallim olsun; hem ruhen gayet ulvî olmalı ki, tâ doğrudan doğruya hitaba mazhar olsun.

Şimdi, madem şu insanlar içinde, şu kâinat Sâniinin makasidini en mükemmel bir surette bildiren ve şu kâinat tılsımını keşfeden ve hilkatın muammasını açan ve rububiyetin mehasin-i saltanatına en mükemmel tarzda dellâllık eden Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdır; elbette, bütün efrad-ı insaniye içinde öyle bir manevî seyrüsülûku olacaktır ki, cismanî âlemde seyrüseyahat suretinde bir miracı olacaktır. Yetmiş bin perde tabir olunan berzah-ı esma ve tecelli-i sıfât ve ef'al ve tabakat-ı mevcudatın arkasına kadar kat-ı meratip edecektir. İşte miraç budur.

azîm: büyük, yüce.
berzah-ı esma: Allah'ın isimlerinin perdesi, aralığı.
bizzat: kendisi, kendi, şahsen.
cismanî âlem: gördüğümüz, maddî âlem.
cüz'iyet: azlık, küçüklük, basitlik; fert oluş.
dekaik: incelikler.

dellâl: ilân edip duyuran, ta-nıtın.
efrad-ı insani: insan fertleri.
efrad-ı mahsus: özel fertler, şahıslar.
hakaik: gerçekler, hakikatlar.
Hâkim: her şeye hükmeden, her şeyi hükmü altında tutan, Allah.

Hâkim-i Mutlak: hiçbir şekilde hâkimiyetine sınır konmayan, her şeye hükmeden, Allah.
hatura gelme: zihne, akla gelme, hatırlama.
hilkat: yaratılma, yaratılış.
hitaba mazhar olmak: kendisiyle konuşulmak,

kat-ı meratip: mertebeleri aşma, mertebeleri geçme.
keşfetmek: gizli bir şeyi açmak, meydana çıkarmak.
külli: kapsamlı, bütüne ait; her şeyi ilgilendiren.
makam-ı külli: geniş ve yüksek makam.
makasid: maksatlar, gayeler, amaçlar.
maksat: kastedilen, istenilen şey, gaye, amaç.
mehasin-i saltanat: Allah'ın saltanatının, hâkimiyetinin güzelliği.
mevcudat: varlıklar, var olan her şey.
mezkûr: adı geçen, anılan.
Mirâç: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
muallim: ders veren, öğretici, öğretici.
muamma: manası zor anlaşılır şey, gizli sır.
muhatap: konuşulan kimse.
muvazzaf: vazifeli, görevli.
münasebet: uygunluk; ilgi, alâka.
nev: çeşit, cins, tür.
rububiyet: ilâhî terbiye, Allah'ın yarattığı bütün varlıkların ihtiyaçlarını gidermesi, yetiştirmesi, onları sevk ve idare edip hâkimiyeti altında bulundurması.
ruhen: ruh bakımından.
saltanat-ı ulûhiyet: tek ilâh olan Allah'ın hâkimiyeti.
Sâni: bütün varlıkları sanatlı bir şekilde yaratan, Allah.
seyrüseyahat: hareket etme ve gezme, yolculuk ve gezme.
seyrüsülûk: Cenab-ı Hakka ermek için çıkılan manevî ve ruhî yolculuk.
suret: biçim, görünüş, biçim; tarz.
süfliyet: aşağılık, adilik.
tabakat-ı mevcudat: varlıkların kısımları, bölümleri.
tabir olunan: isimlendirilen, adlandırılan.
tecelli-i sıfât ve ef'al: Cenab-ı Hakkın fiillerinin ve sıfatlarının tecelli etmesi, görünmesi.
tecerrüt etmek: sınırlamak, uzaklaşmak, somutlaşmak.
tertip: düzenleme, sıralama.
teşkil: meydana getirme, oluşturma.
tezyin: süsleme, donatma.
tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır.
ulvî: yüksek, yüce.

Yine hatıra geliyor ki: Ey müstemi! Sen kalbinden diyorsun ki, “Nasıl inanayım? Her şeyden daha yakın bir Rabbe, binler sene mesafeyi katedip yetmiş bin perdeyi geçtikten sonra Onunla görüşmek ne demektir?”

Biz de deriz ki: Cenab-ı Hak her şeye, her şeyden daha yakındır; fakat, her şey Ondan nihayetsiz uzaktır.

Nasıl ki güneşin şuuru ve konuşması olsa, senin elindeki âyine vasıtası ile seninle konuşabilir, istediği gibi sende tasarruf eder. Belki âyinemisal senin göz bebeğinden sana daha yakın olduğu hâlde, sen dört bin sene kadar ondan uzaksın, hiçbir cihette ona yanaşamazsın. Eğer terakki etsen, kamer makamına gelip, doğrudan doğruya bir mukabele noktasına çıksan, ona, yalnız bir nevi âyinedarlık edebilirsin. Öyle de, Şems-i Ezel ve Ebed olan Zat-ı Zülcelâl, her şeye her şeyden daha yakın olduğu hâlde, her şey Ondan nihayetsiz uzaktır. Yalnız bütün mevcudatı katedip, cüz’iyetten çıkıp, külliyyetin meratibinde git gide binler hicaplardan geçip, tâ bütün mevcudata muhit bir ismine yanaşır, Ondan daha ileride çok meratibi kateder, sonra bir nevi kurbiyete müşerref olur.

Hem meselâ, bir nefer, kumandan-ı azamın şahs-ı manevîsinden çok uzaktır. O nefer, kumandanını, onbaşılıkta gördüğü küçük bir numune ile gayet uzak bir mesafede, manevî çok perdeler arkasında ona bakar. Hakikî onun şahs-ı manevîsiyle kurbiyet ise, mülâzımlık, yüzbaşılık, binbaşılık gibi çok meratib-i külliyyeden geçmek

âyine: ayna.
âyinedarlık: aynalık.
âyinemisal: ayna gibi.
binbaşı: tabur komutanı.
cihet: yön, taraf.
cüz’iyet: cüz’î oluş, küçüklük; fert oluş.
gayet: çok, son derece.
hakiki: gerçek, gerçekten.
hatır: kalbe gelme, hatırlama.
hicap: perde, örtü, engel.
kamer makamı: ayın bulunduğu yer.
kamer: ay.
katedmek: geçmek, aşmak.
kumandan-ı azam: en büyük komutan.
kurbiyet: yakınlık, Allah’a yakınlık kazanma.
külliyyet: bütünlük, umumilik, genellik.
manevî: maddî olmayan, mana-ya ait.
meratib-i külliye: külli mertebeler, pek çok derece.
meratip: mertebeler, kademeler, dereceler.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, kâinat.
muhit: kuşatan, saran.
mukabele noktası: karşılaşma noktası.
mülâzım: teğmen.
müstemi: dinleyen, dinleyici.
müşerref olmak: şereflenmek, onurlanmak.
nefer: rütbesiz asker, er.
nevi: çeşit; cins.
nihayetsiz: sonsuz.
numune: örnek.

onbaşı: askeri rütbede ilk derece.
perde: kapı, örtü, peçe; engel.
Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.
şahs-ı manevî: manevî şahıs, belli bir kişi olmayıp bir ce-

maatten meydana gelen manevî kişilik.

Şems-i Ezel ve Ebed: varlığı ezeli ve ebedî olup bir güneş gibi ezeli ve ebedî nurlandıran Allah.

suur: anlayış, idrak, bilinç.

tasarruf etme: faaliyet ve icraatta bulunma, kullanma.
terakki: yükselme, ilerleme, gelişme.
vasıta: aracı.
yüzbaşı: bölük komutanı.
Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi zat, Allah.

lâzım geliyor. Hâlbuki, kumandan-ı azam, emriyle, kanunuyla, nazarıyla, hükmüyle, ilmiyle—sureten olduğu gibi, manen de kumandan ise—bizzat zatıyla o neferin yanında bulunur, görür. Şu hakikat On Altıncı Sözde gayet kat'î bir surette ispat edildiğinden, ona iktifaen burada kısa kesiyoruz.

Yine hatıra gelir ki: Sen kalbinden dersin, “Ben semavatı inkâr ediyorum, melâikelere inanmıyorum; semavatta birinin gezmesine, melâikelerle görüşmesine nasıl inanayım?”

Evet, senin gibi akli gözüne inmiş ve gözüne perde çekilmiş adamlara söz anlatmak ve bir şey göstermek elbette müşküldür. Fakat, hak o kadar parlaktır ki, körler de görebildiği için biz de deriz ki: Feza-i ulvî, bilittifak esîr ile doludur. Ziya, elektrik, hararet gibi sair seyyalât-ı lâti-fe, o fezayı dolduran bir maddenin vücuduna delâlet eder. Meyveler, ağacını; çiçekler, çimenlerini; sümbüller, tarlalarını; balıklar, denizini bilbedahe gösterdiği gibi; şu yıldızlar dahi, bizzarure, menşelerini, tarlasını, denizini, çimengâhının vücudunu aklın gözüne sokuyorlar.

Madem âlem-i ulvîde muhtelif teşkilât var, muhtelif vaziyetlerde muhtelif ahkâmlar görünüyor; öyle ise, o ahkâmların menşeleri olan semavat muhtelifdir. İnsanda, cisimden başka nasıl akıl, kalp, ruh, hayal, hafıza gibi manevî vücutlar da var; elbette, insan-ı ekber olan âlemde ve şu insan meyvesinin şeceresi olan kâinatta, âlem-i cismaniyetten başka âlemler var. Hem âlem-i arzdan, tâ

ahkâm: emirler, hükümler.
akıl: düşünce, zekâ, anlayış.
âlem: bütün evren, tüm varlıklar; dünya.
âlem-i arz: dünya âlemi.
âlem-i cismaniyet: madde âlemi.
âlem-i ulvî: yüksek, yüce

âlem; semaya ait âlem.
bilbedahe: apaçık bir şekilde.
bilittifak: ittifakla, fikir ve görüş birliğiyle.
bizzarure: kesinlikle, mecburen.
bizzat: kendisi, kendi, şahsen.
cisim: madde, beden, vücut.

çimengâh: çimenlik.
delâlet: delil olma, gösterme.
esîr: kâinattaki boşlukları dolduran, havadan hafif olup ısı ve ışığı nakleden madde.
feza: uzay.
feza-i ulvî: geniş ve yüksek uzay.

gayet: çok, son derece.
hafıza: insanda hatırlama duygusu.
hak: gerçek, doğru.
hakikat: gerçek.
hararet: sıcaklık, ısı.
hatıra gelme: zihne, akla gelme, hatırlama.
hüküm: karar, emir, buyruk.
iktifaen: yeterli görerek, yetinecek.
inkâr: kabul etmemek, reddetmek.
insan-ı ekber: en büyük insan.
ispat: delil ve şahit göstererek doğruyu ortaya koyma.
kâinat: âlem.
kalp: insanda duyguların merkezi olan manevî varlık.
kat'î: kesin, şüphesiz.
kumandan-ı azam: en büyük komutan.
lâzım: gerekli.
manen: manevî olarak, mana itibarıyla.
manevî: maddî olmayan, manaya ait olan; görünmeyen.
melâike: melekler.
menşe: kaynak, esas, kök.
muhtelif: farklı, çeşitli.
muhtelif ahkâmlar: çeşitli hükümler.
muhtelif teşkilât: çeşitli kuruluşlar, çeşitli yapılanmalar.
muhtelif vaziyetler: çeşitli durumlar.
müşkül: güç, zor.
nazar: görüş, bakış.
nefer: rütbesiz asker, er.
ruh: can, manevî varlık, nefis, insandaki canlılığın ve dirliğin, kaynağı olan sır.
sair: diğer, başka.
semavat: semalar, gökler.
seyyalât-ı lâti-fe: ısı, hava, elektrik gibi şeffaf olan akıp giden varlıklar.
suret: biçim, tarz, şekil.
sureten: görünüş itibarıyla, şekilce.
şecere: ağaç.
vücut: var oluş, varlık.
zat: kendi, şahıs.
ziya: ışık.

âlem: dünya, cihan.
âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
âlem-i arz: dünya âlemi.
âlem-i berzah: ruhların kıyamete kadar kalacakları âlem; kabir âlemi.
âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüntülendiği ve gözleendiği, ruhların bulunduğu âlem.
arz: yeryüzü, dünya.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
cazibe: cezp edicilik, çekicilik.
Cennet âlemi: Cennet hayatı.
dam: çatı, tavan.
elhâsıl: netice itibarıyla, özetle.
esir: kâinattaki boşlukları dolduran, havadan hafif olup ısı ve ışıyı nakleden madde.
hadis: Peygamber Efendimizin sözleri.
hane hükmünde: ev gibi.
hararet: sıcaklık, ısı.
harekât: hareketler.
hikmeten: fayda, akıl ve incelik bakımından.
iktifaen: yetinerek, yeterli bularak.
iktiza etme: lâzım gelme, gerekme.
irade: dileme, isteme.
ispat: delil ve şahit göstererek doğruyu ortaya koyma.
İşaratü'l-İ'caz: Bediüzzaman Said Nursi'nin, Kur'an'ın mu'cize olan özelliklerini anlatan tefsiri.
kat'i: kesin, şüphesiz.
kat'iyet: kesinlik.
kesif: yoğun, şeffaf olmayan.
küre-i arz: dünya, yer küre.
kıymettar: kıymetli, değerli.
mecerretüssema: Samanyolu galaksisi.
medar olmak: dayanak noktası olmak; yörengi olmak.
melâike: melekler.
mesken: yaşanılan, kalınan yer.
mevcutat: mevcutlar, varlıklar.
muhtelif: çeşitli, farklı.
muhtelifülecna: farklı cinsleri.
mutavassıt: orta hâli.
müsait: elverişli, uygun.
müzeyyen kasırlar: süslü saraylar, köşkler.
nam: ad, isim.
nispeten: göre, kıyasla.
nücum: yıldızlar.
pek kesretli: sayıca çok fazla.
ruhaniler: gözle görülmeyen, cismi olmayan, elle tutulamayan cin ve melek gibi varlıklar.
Samanyolu: güneş sistemini içine alan yıldız kümesi, Kerküşan.
sema: gökyüzü, gök.
semavat: semalar, gökler.

Cennet âlemine kadar her bir âlemin, birer seması vardır.

Hem melâike için deriz ki: Seyyarat içinde mutavassıt ve yıldızlar içinde küçük ve kesif olan küre-i arz, mevcudat içinde en kıymettar ve nuranî olan hayat ve şuur hesapsız bir surette onda bulunuyorlar. Elbette, karanlıklı bir hane hükmünde olan şu arza nispeten müzeyyen kasırlar, mükemmel saraylar hükmünde olan yıldızlar ve yıldızların denizleri olan gökler, zîşuur ve zihayat ve pek kesretli ve muhtelifülecna olan melâike ve ruhanilerin meskenleridir. Pek kat'î bir surette *İşaratü'l-İ'caz* namındaki tefsirimde, ¹ **ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّيْنَهَا سَبْعَ سَمَوَاتٍ**

ayetinde, semavatın hem vücudu, hem taaddüdü ispat edildiğinden ve melâike hakkında Yirmi Dokuzuncu Sözde iki kere iki dört eder kat'iyetinde, melâikelerin vücudunu ispat ettiğimizden, onlara iktifaen burada kısa kesiyoruz.

Elhâsıl: Esirden yapılmış, elektrik, ziya, hararet, cazibe gibi seyyalât-ı lâtifinin medarı olmuş ve hadiste ² **السَّمَاءُ مَوْجٌ مَّكَفُوفٌ** işaretiyle seyyarat ve nücumun

harekâtına müsait olmuş ve Samanyolu denilen mecerretüssemadan, tâ en yakın seyyareye kadar, muhtelif vaziyet ve teşekkülde yedi tabaka, her bir tabaka âlem-i arzdan, tâ âlem-i berzaha, âlem-i misale, tâ âlem-i ahirete kadar birer âlemin damı hükmünde birer semanın bulunması, hikmeten, aklen iktiza eder.

1. Bundan başka semaya da iradesini yöneltti ve gökleri yedi tabaka olarak tanzim etti. (Bakara Suresi: 29.)

2. Gök dondurulmuş bir dalgadır. (Tirmizî, Tefsir: 59; Müsned, 2:370.)

seyyalât-ı lâtife: hava, ılık, elektrik gibi akıcı maddeler.
seyyarat: gezegenler.
seyyare: gezegen.
suret: biçim, şekil tarz.
şuur: bir şeyi anlama, tanıma ve kavrama gücü, bilinç.

taaddüt: birden fazla olma; bir şeyin sayısının artması.
tabaka: kat, katman.
tanzim: sıraya koyma, düzenleme.
tefsir: Kur'an'ın açıklaması; izah, yorum.

teşekkül: şekillenme, meydana gelme.
vaziyet: durum, duruş, hâli.
vücut: var oluş, varlık.
zihayat: hayat sahibi.
zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.
ziya: ılık, aydınlık.

Hem hatıra gelir ki: Ey mülhit! Sen dersin, “Bin müşkülât ile tayyare vasıtasıyla ancak bir iki kilometre yukarıya çıkılabilir. Nasıl, bir insan cismiyle binler sene mesafeyi birkaç dakika zarfında kateder, gider, gelir?”

Biz de deriz ki: Arz gibi ağır bir cisim, fenninizce, hareket-i seneviyesiyle bir dakikada takriben yüz seksen sekiz saat mesafeyi keser, takriben yirmi beş bin senelik mesafeyi bir senede katediyor. Acaba, şu muntazam hareketâtı ona yaptıran ve bir sapan taşı gibi döndüren bir Kadîr-i Zülcelâl, bir insanı Arşa getiremez mi? Şemsin cazibesi denilen bir kanun-u Rabbanî ile Mevlevî gibi etrafında pek ağır olan cism-i arzı gezdiren bir hikmet, cazibe-i rahmet-i Rahman ile ve incizab-ı muhabbet-i Şems-i Ezel ile, bir cism-i insanı, berk gibi, Arş-ı Rahman’a çıkaramaz mı?

Yine hatıra gelir ki: Diyorsun, “Haydi, çıkabilir. Niçin çıkmış? Ne lüzumu var? Velîler gibi ruh ve kalbi ile gitse yeter.”

Biz de deriz ki: Madem Sâni-i Zülcelâl, mülk ve melekûtundaki ayat-ı acibesini göstermek ve şu âlemin tezgâh ve menbalarını temaşa ettirmek ve a’mal-i beşeriyenin netaic-i uhreviyesini irae etmek istemiş; elbette âlem-i mubsıratın anahtarı hükmünde olan gözünü ve mesmuat âlemindeki ayatı temaşa eden kulağını, Arşa kadar beraber alması lâzım geldiği gibi, ruhunun hadsiz vezaife medar olan alât ve cihazatının makinesi hükmünde olan cism-i mübareğini dahi tâ Arşa kadar beraber alması

alât: aletler.
âlem: dünya, kâinat.
âlem-i mubsırat: görünen varlıklar dünyası.
a’mal-i beşeriye: insanların amelleri, işleri.
arz: göğün en yüksek katı, yüksekliği sebebiyle bütün cisimleri içine alan ve Allah’ın kudret ve hükmüyle ihtiva ettiği şey.
arz: sema, göğün en yüksek

katı.
Arş-ı Rahman: Rahman arşı, bütün yaratılmışları şefkat ve merhametle besleyen, büyüten Rahman isminin tasarruf dairesi, makamı.
arz: yer, dünya.
ayat: ayetler, deliller.
ayat-ı acibe: Allah’ın varlık ve birliğine işaret eden deliller.
berk: şimşek.
cazibe: cezp edicilik, çekim.

cazibe-i Rahmet-i Rahman: Rahmeti her şeyi kuşatan Allah’ın affının, merhametinin çekiciliği.
cihazat: cihazlar, maddî-manevî organlar.
cism-i arz: dünyanın kütesi.
cism-i insan: insan bedeni.
cism-i mübarek: mübarek beden, Hz. Muhammed’in mübarek bedeni, vücudu.
fennî: fen ilmine göre.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

harekât: hareketler.

hareket-i seneviye: dünyanın güneş etrafındaki bir senelik dönüşü.

hatır: zihin, fikir, akıl.

hikmet: belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde oluş.

hükmünde: gibi; yerinde, değerinde.

incizab-ı muhabbet-i Şems-i

Ezel: ezel güneşi olan Cenab-ı Allah’ın sevgisinin çekiciliği, cazibesi.

irae etmek: göstermek.

Kadîr-i Zülcelâl: büyüklük sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.

kanun-u Rabbanî: Allah’ın kanunu.

katetmek: aşmak, geçmek, yol almak.

lâzım: gerekli.

medar: yardımcı, dayanak noktası, sebep, vesile.

melekût: göremediğimiz ahiret âlemleri.

menba: kaynak, her hangi bir şeyin çıktığı yer.

mesmuat: duyulanlar, işitilenler.

Mevlevî: Mevlevî tarikatine mensup kimse.

muntazam: düzenli, intizamlı.

mülhit: dinsiz.

mülk: gördüğümüz maddî ve cismanî âlem, kâinat.

müşkülât: zorluklar, güçlükler.

netaic-i uhreviye: ahiretteki sonuçlar, neticeler.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.

şems: güneş.

takriben: tahminen, yaklaşık olarak.

tayyare: uçak.

temaşa: hayretle ve dikkatle seyretme bakma.

tezgâh: bir şeyin üretildiği yer, alet.

vasıta: araç, araç.

veli: Allah’ın sevgisine, himayesine kavuşmuş, ermiş kimseler, Allah dostu, evliya.

vezaif: vazifeler, işler, görev.

zarfında: içinde.

âlâm: elemeler, acılar, üzüntüler.
âlem: dünya.
Cennetü'l-Me'vâ: Cennetin sekiz kısmından birisi.
ceset: gövde, vücut, beden.
ceset-i mübarek: feyizli, bereketli, hayırlı, mutlu, beden; Hz. Muhammed'in mübarek vücudu.
fennen: fen ilimlerine göre.
gülle: top mermisi.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hâlât: hâller, durumlar.
harekât: hareketler, kılmıdanmalar.
hatır: zihin, akıl, düşünme.
hayal: zihinde tasarlanan ve canlandırılan şey.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye, fayda, akıl söz ve hareketteki uygunluk.
hikmet-i ilâhiye: ilâhî gaye, fayda ve maksat.
hükmüne geçmek: yerine geçmek.
katetmek: aşmak, geçmek.
kelimat: kelimeler, sözler.
lâtîf: hafif, güzel, hoş.
lezaiz: lezzetler.
malûm: bilinen, belli.
mana: anlam.
maruz olmak: karşı karşıya bulunmak, etkisinde kalmak.
medar: sebep, vesile.
mikyâs: ölçü.
muhal: imkânsız.
muhalîf: aykırı, zıt, karşıt.
muhtelif: çeşitli, farklı.
mukteza-i akıl ve hikmet: aklın ve hikmetin gereği.
mütefavî: farklı, çeşitli.
nihayet: son.
nispeten: göre, oranla.
refakat: yol arkadaşlığı, eşlik.

mukteza-i akıl ve hikmettir. Nasıl ki Cennette hikmet-i İlâhiye cismi ruha arkadaş ediyor; çünkü, pek çok vezaif-i ubudiyete ve hadsiz lezaiz ve âlâma medar olan cettir; elbette o cesed-i mübarek, ruha arkadaş olacaktır. Madem Cennete cisim ruh ile beraber gider; elbette Cennetü'l-Me'vâ gövdesi olan Sidretü'l-Münteha'ya uruç eden zat-ı Ahmediye (a.s.m.) ile cesed-i mübareğini refakat ettirmesi aynı hikmettir.

Yine hatıra gelir ki: Dersin, “Birkaç dakikada binler sene mesafeyi katetmek aklen muhaldir.”

Biz de deriz ki: Sâni-i Zülcelâl'in sanatında, harekât nihayet derecede muhtelifdir. Meselâ, savtın sür'atıyla ziya, elektrik, ruh, hayal sür'atları ne kadar mütefavî olduğu malûm. Seyyaratın dahi, fennen harekâtı o kadar muhtelifdir ki, akıl hayrettedir. Acaba lâtîf cismi, uruçta sür'atlı olan ulvî ruhuna tâbi olmuş, ruh sür'atında hareketi nasıl akla muhalîf görünür?

Hem, on dakika yatsan, bazı olur ki bir sene kadar hâlâta maruz olursun. Hatta bir dakikada, insan, gördüğü rüyayı, onun içinde işittiği sözleri, söylediği kelimatı toplansa, uyanık âleminde bir gün, belki daha fazla zaman lâzımdır. Demek oluyor ki, bir zaman-ı vahit, iki şahsa nispeten, birisine bir gün, birisine de bir sene hükmüne geçer. Şu manaya bir temsil ile bak ki:

İnsanın hareketinden, güllenin hareketinden, savttan, ziyadan, elektrikten, ruhtan, hayalden tezahür eden sür'at-i harekâtta bir mikyas olmak için şöyle bir saat

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.
savt: ses, seda.
seyyarat: gezegenler.
Sidretü'l-Münteha: Peygamberimizin miraçta çıktığı son nokta.

sür'at: hız.
sür'at-i harekât: hareketlerdeki hız.
temsil: benzetme, örnek.
tezahür eden: görünen, ortaya çıkan.
ulvî: yüksek, yüce.
uruç: yukarı çıkma, yüksel-

me.
vezaif-i ubudiyet: kulluk vazifeleri.
zaman-ı vahit: bir an, bir zaman.
zat-ı Ahmediye: Peygamber Efendimizin zatı, kişiliği.
ziya: ışık.

farz ediyoruz ki; o saatte on iğne var. Birisi saatleri gösterir. Biri de, ondan altmış defa daha geniş bir dairede dakikayı sayar. Birisi altmış defa daha geniş bir daire içinde saniyeleri, diğeri yine altmış defa daha geniş bir dairede saliseleri, ve hakeza rabiaları, hamiseleri, sadise, sabia, samine, tasia, tâ aşireleri sayacak gayet muntazam, azîm bir dairede birer ibre farz ediyoruz. Faraza, saati sayan ibrenin dairesi küçük saatimiz kadar olsa, her hâlde aşireleri sayan ibrenin dairesi arzın medar-ı senevîsi kadar, belki daha fazla olmak lâzım gelir.

Şimdi iki şahıs farz ediyoruz. Biri, saati sayan ibreye binmiş gibi, o ibrenin harekâtına göre temaşa ediyor. Diğeri, aşireleri sayan ibreye binmiş. Bu iki şahsın bir zaman-ı vahitte müşahade ettikleri eşya, saatimizle arzın medar-ı senevîsi nispeti gibi, meşhudatça pek çok farkları vardır. İşte, zaman, çünkü, harekâtın bir rengi, bir levni, yahut bir şeridi hükmünde olduğundan, harekâtta cari olan bir hüküm, zamanda dahi caridir.

İşte, bir saatte meşhudatımız, bir saatin saati sayan ibresine binen zîşuur şahsın meşhudatı kadar olduğu ve hakikat-i ömrü de o kadar olduğu hâlde; aşire ibresine binen şahıs gibi, aynı zamanda, o muayyen saatte Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm, burak-ı tevfik-i İlâhîye biner, berk gibi, bütün daire-i mümkinatı katedip, acaib-i mülk ve melekûtu görüp, daire-i vücup noktasına çıkıp, sohbete müşerref olup, rû'yet-i cemel-i İlâhîye mazhar olarak, fermanı alıp vazifesine dönebilir ve dönmüş ve öyledir.

acaib-i mülk ve melekût: görünen ve görünmeyen âlemlerdeki hayret veren şeyler.
aleyhissalâtu vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.
arz: yeryüzü, dünya.

aşire: onuncu, tasianın altmışta biri.
aşiren: onuncu olarak, onuncu derecede.
azim: büyük.
berk: şimşek.
burak-ı tevfik-i İlâhîye: Cenab-ı Hakkın yardımıyla gi-

den sür'atli binek.
cari: geçerli.
daire-i mümkinat: kâinat, bütün yaratılmışların içinde bulunduğu daire.
daire-i vücup: hiçbir zaman değişmeyen ve mümkinattan olmayan âlemler, Allah'ın

isimleri ve sıfatları gibi.

faraza: farz edelim ki, öyle sayalım ki.

farz etmek: kabul etmek, var saymak.

ferman: emir, buyruk.

gayet: son derece, çok.

hakeza: böyle, bunun gibi, yine öyle.

hakikat- ömrü: gerçek zamanı, süresi.

hamise: rabianın altmışta biri.

harekât: hareketler.

hükmünde: gibi; yerinde, değerinde.

hüküm: karar, emir, kanun.

ibre: ölçü aletlerinde iğne şeklindeki ince gösterge.

levn: renk.

mazhar olmak: ulaşmak; şeref- lenmek.

medar-ı senevî: dünyamızın güneş etrafında bir senede döndüğü yörünge.

meşhudat: görülenler, seyredilenler.

muayyen: belirli, belirlenmiş.

muntazam: düzenli.

müşahade: şahit olma, görme, seyretme.

müşerref olma: şeref- lenme, onurlanma.

nispet: ölçü, oran.

rabia: saatteki salisenin altmışta biri.

Resul-ü Ekrem: Allah'ın ikramına mazhar olmuş, cömert Peygamber, Hz. Muhammed.

rû'yet-i cemel-i İlâhîye: Cenab-ı Hakkın cemalinin, güzelliğinin görülmesi.

sabia: sadisenin altmışta biri.

sadise: hamisenin altmışta biri.

salise: üçüncü. saniyenin altmışta biri.

samine: sabianın altmışta biri.

şerit: zincir, hâlât.

tasia: saminenin altmışta biri.

temaşa: hayretle ve dikkatle seyretme bakma.

vazife: görev.

zaman-ı vahit: bir zaman.

zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.

arş: göğün en yüksek katı, bütün cisimleri içine alan ve Allah'ın kudret ve hükmüyle ihtiva ettiği şey.

ayn-ı hikmet: belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde olmanın tâ kendisi.

daire-i esma ve sıfat: Allah'ın isim ve sıfatlarının tecelli dairesi.

ecsam-ı nurani: nurdan yaratılmış varlıklar.

ef'al: fiiller, hareketler.

ehl-i Cennet: Cennet ehli, Cennetlikler.

emsal: örnekler, benzerler.

erkân: rükünler, esaslar.

esma: adlar, isimler.

evliya: Allah dostları, Allah'ın dostluğunu ve himayesini kazanmış ermiş kişiler.

ferş: yeryüzü, zemin, dünya.

fikir: akıl, düşünce.

gayet: çok, son derece.

hatır: zihin, fikir, akıl.

hükmetmek: karar vermek.

ihbarat-ı sadıka: içinde yanlış olma ihtimali olmayan doğru haberler.

imam: önde ve ileride olan, rehber.

İmam-ı Rabbanî: bkz. Şahıs Bilgileri.

imkân: mümkün olma, olabilirlik.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı,

kâmil: olgun, mükemmel, kemale ermiş.

kanun: kaide, yasa, prensip.

kozmoğrafya: astronomi, gök bilimi.

maşher: kıyametten sonra ölümlerin dirilip toplanacakları yer.

makam: Allah katındaki manevî derece.

makbul: kabul edilmiş olan,

makul: akla uygun.

medar: sebep, vesile.

melâike: melekler.

Miraç: Peygamberimiz efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.

mü'min: iman eden, inanan.

münasip: uygun, yakışır.

Neptün: güneşe yakınlığı bakımından sekizinci gezegen.

nevi: çeşit, tür.

numune: örnek.

reis: başkan, baş.

saniye: ikinci.

seyrüsülûk: Cenab-ı Hakka ulaşmak için çıkılan manevî ve ruhi yolculuk.

seyyare: dolaşan gezegen.

sultan: hükümdar, mutlak iktidar sahibi

*Yine hatıra gelir ki: Dersiniz, “Evet, olabilir, mümkün-
dür. Fakat her mümkün vaki olmuyor. Bunun emsali var mı ki kabul edilsin? Emsali olmayan bir şeyin, yalnız im-
kânı ile, vukuuna nasıl hükmedilebilir?”*

Biz de deriz ki: Emsali o kadar çoktur ki, hesaba gelmez. Meselâ, her zînazar, gözüyle, yerden tâ Neptün seyyaresine kadar bir saniyede çıkar; her zîlim, aklıyla, kozmoğrafya kanunlarına binip, yıldızların tâ arkasına bir dakikada gider; her zîman, namazın ef'al ve erkânına fikrini bindirip, bir nevi Miraç ile kâinatı arkasına atıp, huzura kadar gider; her zîkalp ve kâmil velî, seyrüsülûk ile, Arştan ve daire-i esma ve sıfattan kırk günde geçebilir. Hatta, Şeyh-i Geylânî, İmam-ı Rabbanî gibi bazı zatların ihbarat-ı sadıkaları ile, bir dakikada Arşa kadar uruc-u ruhanîleri oluyor. Hem, ecsam-ı nuranî olan melâikelerin Arştan ferşe, ferşten Arşa kısa bir zamanda gitmeleri ve gelmeleri vardır. Hem, ehl-i Cennet, maşherden Cennet bağlarına kısa bir zamanda uruç ediyorlar.

Elbette bu kadar numuneler gösteriyorlar ki, bütün evliyaların sultanı, umum mü'minlerin imamı, umum ehl-i Cennetin reisi ve umum melâikenin makbulü olan zat-ı Ahmediyenin (a.s.m.) seyrüsülûkuna medar bir miracı bulunması ve onun makamına münasip bir surette olması, ayn-ı hikmettir ve gayet makuldür ve şüphesiz vakidir.

* * *

suret: biçim, şekil, tarz.

sıfât: nitelik, vasıf.

Şeyh Geylânî: Abdülkadir-i Geylânî. bkz. Şahıs Bilgileri.

umum: bütün.

umuc-u ruhanî: ruhen yükseliş.

uruc: yukarı çıkma, yüksel-

me.

vaki: vuku bulan, olmuş, gerçekleşmiş.

veli: Allah'ın dostluğunu ve himayesini kazanmış ermiş kişi.

vuku: meydana gelme, gerçekleşme.

zat: şahıs, fert.

zat-ı Ahmediye: Peygamberimizin şahsı.

zîlim: ilim sahibi.

zîman: iman sahibi, mü'min.

zîkalp: kalp sahibi.

zînazar: nazar sahibi, bakış, görüş sahibi.

Üçüncü Esas

Hikmet-i Miraç nedir?

Elcevap: Miracın hikmeti o kadar yüksektir ki, fikr-i beşer ulaşmıyor; o kadar derindir ki, ona yetişemiyor; o kadar incedir ve lâtifdir ki, akıl kendi başıyla göremiyor. Fakat, bazı işaretlerle, hakikatleri bilinmezse de, vücutları bildirilebilir. Şöyle ki:

Şu kâinatın Hâlık'ı, şu kesret tabakatında nur-u Vahdetini ve tecelli-i Ehadiyetini göstermek için, kesret tabakatının müntehasından tâ mebde-i Vahdete bir hayt-ı ittisal suretinde bir Miraç ile, bir ferd-i mümtazı bütün mahlûkat hesabına, kendine muhatap ittihaz ederek, bütün zîşuur namına, makasid-ı İlâhiyesini ona anlatmak ve onunla bildirmek ve onun nazarı ile âyine-i mahlûkatında cemal-i sanatını, kemal-i rububiyetini müşahade etmek ve ettirmektir.

Hem Sâni-i âlemin, âsârın şahadetiyle nihayetsiz cemal ve kemali vardır. Cemal, hem kemal, ikisi de mahbub-u lizatihîdirler; yani bizzat sevilirler. Öyle ise, o Cemal ve Kemal Sahibinin cemal ve kemaline nihayetsiz bir muhabbeti vardır. O nihayetsiz muhabbeti, masnuatında çok tarzlarda tezahür ediyor. Masnuatını sever; çünkü, masnuatının içinde cemalini, kemalini görür. Masnuat içinde en sevimli ve en âlî, zihayattır. Zihayatlar içinde en sevimli ve âlî, zîşuurdur. Ve zîşuurun içinde camiiyet itibarıyla en sevimli, insanlar içinde bulunur. İnsanlar içinde istidadı tamamıyla inkişaf eden, bütün

ittihaz: kabul etme, sayma.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kemal: kusursuzluk, mükemmellik; güzellik.

kemal-i rububiyet: Allah'ın yarattığı bütün varlıkların ihtiyaçlarını gidermesi, yetiştirmesi, onları sevk ve idare edip hâkimiyeti altında bulundurmasının mükemmelliği.

kesret: çokluk, bolluk.

lâtif: ince; hoş, güzel.

mahbub-u lizatihî: bizzat sevilen, sevgiye lâyık olan, zatı için sevilen.

mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.

makasid-ı İlâhiye: İlâhî iradenin maksatları, gayeleri.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mebde-i vahdet: Allah'ın birliğini gösteren asıl kaynak.

Mirâç: Peygamber Efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.

muhabbet: sevgi.

muhatap: hitap olunan, konuşulan kimse.

münteha: son, en son yer.

müşahade: görme, seyretme, şahit olma.

nam: ad.

nazar: bakış.

nihayetsiz: sonsuz.

nur-u vahdet: birlik nuru.

Sâni-i Âlem: kâinatın yaratıcısı ve sanatkârı olan Allah.

suret: şekil, biçim.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

tabakat: tabakalar.

tecelli-i ehadiyet: Allah'ın birliğinin belirmesi, bilinmesi, görünmesi.

tezahür: ortaya çıkma, görünme.

vücut: varlık.

zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.

asar: eserler.

âyine-i mahlûkat: varlıklar aynası.

bizzat: şahsen.

cemal: güzellik, Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile tecellisi.

cemal-i sanat: sanatın güzelliği.

esas: asıl, temel, kök.

ferd-i mümtaz: imtiyazlı şahıs, seçkin kişi.

fikr-i beşer: insanların fikri, insanların düşüncesi.

hakikat: gerçek, bir şeyin aslı ve esası.

Hâlık: bütün varlıkları yoktan

yaratan yaratıcı, Allah.

hayt-ı ittisal: yaklaştıran, bağlayan birleştiren bağ.

hikmet: belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde oluş.

Hikmet-i Mirâç: miracın asıl gaye ve hikmeti.

âli: yüce, yüksek, ulu.
beyan: anlatma, açık söyleme, bildirme.
camiiyet: toplayıcı olma, bir çok manaları ve hakikatleri içinde bulundurma.
celp: çekme.
cemal: güzellik, Cenab-ı Hakkın lütf ve ihsanı ile tecellisi.
cevahir: cevherler, kıymetli taşlar.
ehadiyet: birlik, Allah'ın her bir şeyde birliğinin görünmesi.
enva: çeşitler, türler.
enva-ı cemal: güzellik çeşitleri, türleri.
enzar: bakışlar, görüşler.
ferman: emir, buyruk.
fünun-u acibe: şaşılan, harika fen ve ilimler.
hakaik-i esasiye: hakikatlerin aslı, özü; asıl hakikatler.
hâlet-i kudsiye: mukaddes ve mübarek hâller.
haşmet: ihtişam, gösterişlilik, büyüklük.
hayt-ı ittisal: yaklaştıran, bağlayan, birleştiren bağlar.
hikâye-i temsiliye: benzetme ve örnek olarak verilen hikâye.
hikmet-i âliye: kâinattaki ve yaratılıştaki yüksek, yüce ilâhî gaye.
ittılâ: haberdar olma, bilgi sahibi olma.
ihata: sarma, kuşatma.
inkışaf: açılma, ortaya çıkma, görülmeye.
intişar: yayılma, dağılma, neşrolunma.
istiap: içine alma.
istidat: kabiliyet, yetenek.
izhar: gösterme, meydana çıkarma.
kemal: olgunluk, kusursuzluk, mükemmellik.
kemalât: mükemmellikler, kusursuzluklar; güzellikler.
maharet: ustalık, beceriklilik, hüner.
mahbubiyet: sevillecek hâlde bulunma.
marifet: bilgi, bilme, hüner.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mebde-i evvel: ilk başlangıç.
meşher: sergi, gösterme yeri.
mevcudat: varlıklar, var olan her şey.
mevve-i münevver: nurlanmış meyve.
Miraç: Peygamber Efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
münteha: bir şeyin ulaşabildiği son yer, netice.
müntezir: yayılan, yayılmış, açılmış.
müşerref: şerefendirilmiş, yüceltilmiş.

masnuatta münteşir ve mütecelli kemalâtın numunelerini gösteren fert, en sevimlidir.

İşte, Sâni-i Mevcudat, bütün mevcudatta intişar eden tecelli-i muhabbetin bütün envaını bir noktada, bir âyine-de görmek ve bütün enva-ı cemalini Ehadiyet sırrıyla göstermek için, şecere-i hilkatten bir meyve-i münevver derecesinde ve kalbi o şecerenin hakaik-i esasiyesini istiap edecek bir çekirdek hükmünde olan bir zatı, o mebde-i evvel olan çekirdekten tâ münteha olan meyveye kadar bir hayt-ı ittisal hükmünde olan bir Miraç ile, o ferdin kâinat namına mahbubiyetini göstermek ve huzuruna celp etmek ve rûyet-i cemaline müşerref etmek ve ondaki hâlet-i kudsiyeyi başkasına sirayet ettirmek için kelâmıyla taltif edip, fermanıyla tavzif etmektedir.

Şimdi, şu hikmet-i âliyeye bakmak için, iki temsil durbünü ile tarassut edeceğiz.

• *Birinci temsil:* On Birinci Sözü'nün hikâye-i temsiliyesinde tafsilen beyan edildiği gibi, nasıl ki bir sultan-ı zîşanın pek çok hazineleri ve o hazinelerde pek çok cevahirlerin envaı bulunsun, hem sanayi-i garibede çok mahareti olsa ve hesapsız fünun-u acibeye marifeti, ihatası bulunsun, nihayetsiz ulûm-u bediaya ilim ve ittılâı olsa, her cemal ve kemal sahibi kendi cemal ve kemalini görüp ve göstermek istemesi sırrınca, elbette o sultan-ı zîfünün dahi bir meşher açmak ister ki, içinde sergiler dizsin; tâ nâsın enzarına saltanatının haşmetini, hem servetinin şaşaasını, hem kendi sanatının harikalarını, hem kendi marifetinin garibelerini izhar edip göstere, tâ cemal ve

mütecelli: tecelli eden, meydana çıkan, görünen.
nâs: insanlar, halk.
rûyet-i cemal: Cenab-ı Hakkın güzelliğini görme.
saltanat: hâkimiyet, hükümdarlık.
sanayi-i garibe: görenleri hayrette bırakan sanatlar.
Sâni-i Mevcudat: varlıkları sanatlı bir şekilde yaratan sanatkâr, Allah.

sirayet: birinden diğerine geçme, yayılma.
sultan-ı zîşan: şanlı padişah, şan sahibi hükümdar.
sultan-ı zîfünun: fen ilimlerini bilen padişah, hükümdar.
şaşaa: parlaklık, gösteriş.
şecere: ağaç.
şecere-i hilkat: yaratılış ağacı, kâinat.
tafsilen: ayrıntılı olarak.
taltif: iltifat etme, mükâfalandırma.

tarassut: gözetleme, gözleme.
tavzif: vazifelendirme, görevlendirme.
tecelli-i muhabbet: sevginin tecellisi, görüntüsü.
temsili: benzetme, örnek.
ulûm-u bedia: beğenilen ve takdir edilen pek yeni ilimler.
zat: kişi, şahıs, fert
zihayat: hayat sahibi, canlı.
zişuur: şuur sahibi, bilinçli.

kemal-i manevisini iki vecihle müşahede etsin: *Bir veçhi* bizzat nazar-ı dekaikaşinasıyla görsün, *diğeri* gayrin nazarıyla baksın. Ve şu hikmete binaen, elbette cesim, muhteşem, geniş bir saray yapmaya başlar. Şahane bir surette dairelere, menzillere taksim eder. Hazinelerinin türlü türlü murassaatıyla süslendirip, kendi dest-i sanatının en güzel, en lâtif sanatlarıyla ziynetlendirir. Fünun ve hikmetinin en incelikleriyle tanzim eder. Ve ulûmunun âsâr-ı mu’cizekârâneleriyle donatır, tekmlil eder.

Sonra, nimetlerinin çeşitleriyle, taamlarının lezizleriyle her taifeye lâyük sofraları serer, bir ziyafet-i amme ihzar eder.

Sonra, raiyetine kendi kemalâtını göstermek için, onları seyre ve ziyafete davet eder.

Sonra, birisini yaver-i ekrem yapar, aşağıdaki tabakat ve menzillerden yukarıya davet eder; daireden daireye, üst üstteki tabakalarda gezdirir. O acip sanatının makine-lerini ve tezgâhlarını ve aşağıdan gelen mahsulâtın mahzenlerini göstere göstere, tâ daire-i hususiyesine kadar getirir. Bütün o kemalâtının madeni olan mübarek zatını ona göstermekle ve huzuruyla onu müşerref eder. Kasrın hakaikını ve kendi kemalâtını ona bildirir. Seyircilere rehber tayin eder, gönderir; tâ o sarayın sâniini, o sarayın müştemilâtıyla, nukuşuyla, acaibiyle, ahaliye tarif etsin ve sarayın nakışlarındaki rumuzunu bildirip ve içindeki sanatlarının işaretlerini öğretip, “Derunundaki manzum murassalar ve mevzun nukuş nedir? Ve saray sahibinin kemalâtını ve hünerlerini nasıl gösterirler?” o saraya

acayip: hayret verici şeyler, dikkat çeken.
acip: hayret veren, dikkat çeken.
ahali: halk.
asar-ı mu’cizekârâne: mu’cize sahibi sanatkâra yakışan eserler.
binaen: -den dolayı, -den ötürü.
bizzat: kendisi, şahsen.
cesim: iri, büyük, kocaman.
daire-i hususi: özel alan, şah-

sî daire.
davet: çağırma, çağrı.
derun: iç, içerik, dahil.
dest-i sanat: sanat eli.
fünun: fenler, bilimler.
gayr: başka, diğer.
hakaik: hakikatlar, doğrular, gerçekler.
hikmet: belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde oluş; gizli, kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.
huzur: yan, kat.

hüner: bilgi, beceri.
ihzar: hazırlama.
kasır: saray.
kemalât: faziletler, iyilikler, mükemmellikler.
kemalâtın madeni: mükemmelliklerin kaynağı.
kemal-i manevî: manevî ve ruhî olgunluk, mükemmellik.
lâtif: hoş, güzel, nazik, narin.
lâyık: uygun, yaraşır.
leziz: lezzetli, tatlı.
mahsulât: elde edilen ürün-

ler.

mahzen: hazineler, depolar.

manzum: tanzim edilmiş, düzenlenmiş.

menzil: yer, bölüm, oda.

mevzun: ölçülü, düzgün.

murassa: kıymetli şeylerle süslenmiş, bezenmiş.

murassaat: süslenmiş seyler.

mübarek: feyizli, bereketli, hayırlı.

müşahede: görme, seyretme, şahit olma.

müşerref: şereflendirilmiş, yüceltilmiş.

müştemilât: bir şeyin içerdği bölümler, eklentiler.

nakış: resim, işleme.

nazar: görüş, bakış.

nazar-ı dekaikaşına: incelikleri bilen ve gören bakış.

nîmet: rızık, iyilik, ihsan, bağış.

nukuş: nakışlar, resimler, işlemler.

raiyet: halk, vatandaş, idare edenler.

rehber: yol gösteren, kılavuz, delil.

rumuz: remizler, işaretler.

Sâni: yapan, her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

seyir: yürüyüş, gezinti.

suret: şekil, biçim, görünüş.

taam: yemek.

tabaka: kat, bölüm.

tabakat: tabakalar.

taife: topluluk, bölük, takım.

taksim: bölme, parçalara ayırma.

tanzim: sıralama, düzenleme.

tayin etme: vazifelendirme, atama.

tekmlil: mükemmelleştirme, eksiklerini tamamlama.

tezgâh: üretim aleti.

ulûm: ilimler.

vecih: yön, taraf.

yaver-i ekrem: sultanın en değerli, en cömert hizmetkârı.

zat: kişi, şahıs.

ziyafet: yemekli davet.

ziyafet-i amme: herkesin davetli olduğu bir ziyafet.

ziynet: süs, bezek.

abes: boş, manasız, lüzumsuz ve gayesiz iş.

acayip: hayret verici şeyler.

adap: terbiyeler, davranış kural-ları.

ahiret: öteki dünya.

âlem: dünya, cihan.

âlem-i arz: dünya, yer yüzü âle-mi.

avalim-i ulviye: yüksek, yüce âlemler, dünyalar.

Celil-i Zülcemal: güzellik ve lütuf-la beraber yücelik sahibi Hz. Al-lah.

cemal: güzellik, Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile tecellisi.

cemal-i manevi: manevî güzellik.

Cemil-i Zülcelâl: yücelik, kibriya, izzet ve heybetiyle beraber son-suz güzellik ve haşmet sahibi olan Hz. Allah.

define: gizli hazine.

dellâl: ilân edici, hakka davet eden, tanıtıcı.

desatir: düsturlar, kanunlar, ku-rallar.

ebed: sonsuzluk, daîmilik.

esma: adlar, isimler.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.

ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.

fevk: üst, yukarı, üzeri.

fünun: fenler, ilimler.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki İlâhî gaye.

ibad: kullar.

iktiza: lâzım gelme, gerektirme.

insan-ı kâmil: mükemmel insan-lar, Allah dostları.

kemalât: faziletler, iyilikler, mü-kemmellikler.

kemalât-ı İlâhiye: İlâhî güzellik ve mükemmellikler.

kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.

kurb-u huzuruna: kendi huzuru-na, yakınına.

mahfî letaif: gizli güzellikler.

mahzen: depo.

manevi: maddî olmayan, mana-ya ait, fikrî.

marziyat-ı İlâhiye: Allah'ın rızası-nı kazandıracak olan hâl ve hare-ketler.

menba: kaynak, her hangi bir şe-yin çıktığı yer.

merasim: tören.

meşher: sergi, gösterme yeri.

mevcudat: varlıklar, var olan her şey.

muallim: ders veren, öğretici.

mübelliğ: haber veren, bildiren.

müşerref: şerefendirilmiş, yücel-tilmiş, şerefli.

mütalâa: dikkatlice ve iyi düşü-nerek okuma.

girenlere tarif etsin ve girmenin adabını ve seyrin mera-simini bildirip ve görünmeyen sultan-ı zîfûnun ve zîşuuna karşı, marziyatı ve arzuları dairesinde teşrifat merasimini tarif etsin.

Aynen öyle de, **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى**¹ ezel ebed sultanı olan

Sâni-i Zülcelâl, nihayetsiz kemalâtını ve nihayetsiz cema-lini görmek ve göstermek istemiştir ki, şu âlem sarayını öyle bir tarzda yapmıştır ki, her bir mevcut pek çok dil-lerle Onun kemalâtını zikreder, pek çok işaretlerle cema-lini gösterir. Esmâ-i Hüsnâsının her bir isminde ne kadar gizli manevî defineler ve her bir ünvan-ı mukaddesesin-de ne kadar mahfî letaif bulunduğunu, şu kâinat bütün mevcudatıyla gösterir. Ve öyle bir tarzda gösterir ki, bü-tün fûnun, bütün desatiriyle, şu kitab-ı kâinatı zaman-ı Âdem'den beri mütalâa ediyor. Hâlbuki o kitap esma ve kemalât-ı İlâhiyeye dair ifade ettiği manaların ve göster-diği ayetlerin öşr-i mişarını daha okuyamamış.

İşte şöyle bir saray-ı âlemi, kendi kemalât ve cemal-i manevîsini görmek ve göstermek için bir meşher hük-münde açan Celil-i Zülcemal, Cemil-i Zülcelâl, Sâni-i Zül-kemal'in hikmeti iktiza ediyor ki, şu âlem-i arzdeki zîşu-urlara nispeten abes ve faydasız olmamak için, o sarayın ayetlerinin manasını birisine bildirsin. O saraydaki acaibin menbalarını ve netaicinin mahzenleri olan avalim-i ulvi-yede birisini gezdirsin ve bütün onların fevkine çıkarsın ve kurb-u huzuruna müşerref etsin ve ahiret âlemlerinde gezdirsin. Umum ibadına bir muallim ve saltanat-ı rubu-biyetine bir dellâl ve marziyat-ı İlâhiyesine bir mübelliğ ve

1. En yüce sıfatlar Allah'a mahsustur. (Nahl Suresi: 60.)

netaic: neticeler, sonuçlar.

öşr-i mişar: onda bir.

saltanat-ı rububiyet: Cenab-ı Allah'ın tam bir hâkimiyetle her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şey-leri vermesi ve onları sevk ve idare etmesi.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz bü-

yüklük sahibi, her şeyi sanat-la yaratan Allah.

Sâni-i Zülkemal: güzellik ve fazilet sahibi yapıcı, her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

saray-ı âlem: mükemmel bir saraya benzeyen kâinat.

seyir: yürüyüş, gezinti.

sultan-ı zîfûnun: fen ilimleri-

ni bilen padişah, hükümdar.

teşrifat: resmî tavırlar içinde olma, kurallara bağlı davran-ma, protokol.

ünvan-ı mukaddese: kutsal, kusursuz ünvan.

zîşuun: gerçek fiil, iş ve hare-ket sahibi.

zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.

saray-ı âlemindeki ayat-ı tekviniyesine bir müfessir gibi, çok vazifeler ile tavzif etsin. mu'cizat nişanlarıyla imtiyaz-ın göstere. Kur'ân gibi bir ferman ile, o şahsı, Zat-ı Zülcelâl'in has ve sadık bir tercümanı olduğunu bildirsın.

İşte, miracın pek çok hikmetlerinden, şu temsil dürbünüyle, bir ikisini numune olarak gösterdik; sairlerini kıyas edebilirsin.

• *İkinci temsil*: Nasıl ki bir zat-ı zîfûnun, mu'ciznûma bir kitabı telif edip yazsa—öyle bir kitap ki, her sahifesinde yüz kitap kadar hakaik, her satırında yüz sahife kadar lâtif manalar, her bir kelimesinde yüz satır kadar hakikatler, her harfinde yüz kelime kadar manalar bulunsa—bütün o kitabın maani ve hakaikleri, o kâtib-i mu'ciznûmanın kemalât-ı manevîyesine baksa, işaret etse; elbette öyle bitmez bir hazineyi kapalı bırakıp abes etmez. Her hâlde o kitabı, bazılara ders verecek. Tâ o kıymettar kitap manasız kalıp, beyhude olmasın. Onun gizli kemalâtı zahir olup, kemalini bulsun ve cema-i manevîsi görünsün. O da, sevin sin ve sevdirsın. Hem o acip kitabı bütün maanisiyle, hakaikıyla ders verecek birisini, en birinci sahifeden tâ nihayete kadar üstünde ders vere vere geçirecektir.

Aynen öyle de, Nakkaş-ı Ezeli, şu kâinatı, kemalâtını ve cema-i manevîni göstermek için, öyle bir tarzda yazmıştır ki; bütün mevcudat, hadsiz cihetlerle nihayetsiz kemalâtını ve esma ve sıfâtını bildirir, ifade eder. Elbette bir kitabın manası bilinmezse hiçe sukut eder.

abes: boş, manasız, lüzumsuz ve gayesiz iş.
acip: hayret veren, hayrette bırakan.
ayat-ı tekviniye: Allah'ın varlığını, birliğini gösteren ve delil olan varlıklar.
beyhude: boşuna, gereksiz.
cema-i manevî: cema-i manevî: manevî güzellik.

cihetler: yönler, taraflar.
esma: adlar, isimler.
ferman: emir, buyruk.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakaik: hakikatler, doğrular, gerçekler.
hakaik-i esma: Cenab-ı Hakkın isimlerinin hakikatleri.
hakikat: gerçek, doğrular, gerçekler.
has: özel, seçkin, ileri gelen.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki lâhî gaye, gizli maksat ve fayda.
imtiyaz: fark, ayrıcalık, üstünlük.
kâinat: bütün varlıklar, evren.
kâtib-i mu'ciznûma: mu'cize gösteren yazıcı.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuzluk.
kemalât: faziletler, iyilikler, mükemmellikler.

kemalât-ı manevîye: manevî faziletler, mükemmellikler.
kıyas etmek: karşılaştırma.
kıymettar: değerli, kıymetli.
lâtif: hoş, güzel, ince.
maani: manalar, anlamlar.
mana: anlam, yorum.
manasız: anlamsız.
mevcudat: varlıklar, var olan her şey.
Miraç: Peygamber Efendimizin Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
mu'cizat: mu'cizeler, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika işler.
mu'ciznûma: mu'cizeli, mu'cize gösteren.
müfessir: tefsir eden, açıklayan, Kur'ân-ı Kerim'in metnini tefsir, şerh ve izah eden İslâm âlimi.
Nakkaş-ı Ezeli: ezeli nakkaş, varlığının başlangıcı olmayan bütün varlıkları en güzel şekilde işleyen, yaratan Allah.
nihayet: son, bitim.
nihayetsiz: sonsuz.
nişan: iz, eser, belirti.
numune: örnek, misal.
sadık: gerçek, doğru.
sahife: sayfa.
sair: diğer, başka.
saray-ı âlem: kâinat sarayı.
sukut etme: düşme, değerini yitirme.
sıfât: nitelik, vasıf.
tarz: şekil, biçim.
tavzif: vazifelendirme, görevlendirme.
telif etmek: kitap yazmak, eser ortaya koymak.
temsil: benzetme, örnek.
tercüman: tercüme eden, çeviren, ifade eden.
vazife: görev, memuriyet.
zahir: görünen, açık, belli.
zat-ı zîfûnun: çok sayıda fenleri bilen zat.
Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi zat, Allah.

ahir: son, sonraki.
âlem-i arziye: dünya, yeryüzü.
âlem-i ulviye: yüce, yüksek âlem.
aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.
âmm: umumî, genel.
âsâr: sanat eserleri.
azîm: büyük, yüce.
bahusus: özellikle, bilhassa.
daire-i ehadiyet: birlik dairesi, Allah'ın Miraçta her bir varlıkta birliğinin tecellilerini göstererek Peygamberimizi ulaştırdığı ve görüştüğü daire.
fert: şahıs, kişi.
gayet: pek çok, son derece.
hakaik: hakikatler, doğrular, gerçekler.
halk olunmak: yaratılmak.
hatır: akıl, zihin, fikir.
hikmet: ilâhî gaye, fayda, amaç.
hikmeten: hikmetçe, gaye ve fayda bakımından.
istidat: kabiliyet, kapasite, yetenek.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
küllî: genel, kapsamlı, bütüne ait
lâzım: gerek, gerekli.
mahzen: depo.
makam-ı istîma: dinleme konusu, dinleyici.
mana: anlam.
Miraç: peygamber efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
Muhammed-i Arabî: aslen Arap olan Peygamberimiz.

Bahusus, böyle her bir harfi binler manayı tazammun eden bir kitap, sukut edemez ve ettirilmez. Öyle ise, o kitabı yazan, elbette onu bildirecektir, her taifesinin istidadına göre, bir kısmını anlattıracaaktır. Hem, umumunu en âmm nazarlı, en küllî şuurlu, en mümtaz istidatlı bir ferde ders verecektir. Öyle bir kitabın umumunu ve küllî haikaikını ders vermek için, gayet yüksek bir seyrüsülük ettirmek hikmeten lâzımdır. Yani, birinci sahifesi olan tabakat-ı kesretin en nihayetinden tut, tâ münteha sahifesi olan daire-i ehadiyete kadar bir seyeran ettirmek lâzım geliyor. İşte şu temsil ile, miracın ulvî hikmetlerine bir derece bakabilirsin.

Şimdi, makam-ı istimada olan mülhide bakıp, kalbini dinleyeceğiz; ne hale girdiğini göreceğiz.

İşte, hatıra geliyor ki: Onun kalbi diyor, “Ben inanmaya başladım. Fakat iyi anlayamıyorum. Üç mühim müşkülüm daha var:

“*Birincisi:* Şu mirac-ı azîm, niçin Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâma mahsustur?

“*İkincisi:* O zat, nasıl şu kâinatın çekirdeğidir? Dersiniz, ‘Kâinat, onun nurundan halk olunmuş. Hem, kâinatın en ahir ve en münevver meyvesidir.’ Bu ne demektir?

“*Üçüncüsü:* Sabık beyanatınızda diyorsunuz ki, ‘Âlem-i ulviye çıkmak, şu âlem-i arziyedeki âsârların makinelerini, tezgâhlarını ve netaicinin mahzenlerini görmek için uruç etmiştir.’ Ne demektir?”

mülhit: dinsiz.
mümtaz: ayrıcalıklı, üstün tutulmuş, seçkin.
münevver: nurlanmış, nurlu.
münteha: en son nokta.
müşkül: zor, güç; anlaşılması zor mesele.
nazar: bakış, görüş.
netaic: neticeler, sonuçlar.
nihayet: son.
nur: aydınlık, ışık.

sabık beyanat: önceki açıklamalar.
seyeran: seyahat, gezinti.
seyrüsülük: Cenab-ı Hakka ermek için çıkılan manevî, ruhî yolculuk.
sukut: düşme, değerini yitirme.
şuur: anlayış, idrak, biliş.
tabakat-ı kesret: çokluk tabakaları, sayısız varlıklardan

oluşan tabaka.
taife: bölük, takım, topluluk.
tazammun etme: içermek, içine alma.
temsil: benzetme, örnek.
tezgâh: üretim aleti.
ulvî: yüksek, yüce.
umum: bütün.
uruç: yukarı çıkma, yükselme.
zat: şahıs, fert.

Elcevap:

• **Birinci müşkülünüz** otuz adet Sözlerde tafsilen hal- ledilmiştir. Yalnız, şurada zat-ı Ahmediyenin (a.s.m.) ke- malâtına ve delâil-i nübüvvetine ve o mirac-ı azama en elyak o olduğuna icmalî işaretler nev'inde bir muhtasar fihriste gösteriyoruz. Şöyle ki:

Evvelâ: Tevrat, İncil, Zebur gibi kütüb-ü mukaddese- den, pek çok tahrifata maruz oldukları hâlde, şu zaman- da dahi, Hüseyin-i Cisrî gibi bir muhakkik nübüvvet-i Ah- mediye (a.s.m.) dair, yüz on dört işari beşaretleri çıkar- rıp, Risale-i Hamidiye'de göstermiştir.

Saniyen: Tarihçe sabit, Şıkk ve Satih gibi meşhur iki kâhinin, nübüvvet-i Ahmediyeden (a.s.m.) biraz evvel, nübüvvetine ve ahir zaman Peygamberi o olduğuna be- yanatları gibi çok beşaretler, sahih bir surette tarihen nakledilmiştir.

Salisen: Velâdet-i Ahmediye (a.s.m.) gecesinde Kâ- be'deki sanemlerin sukutuyla, Kisra-i Farisin saray-ı meş- huresi olan Eyvanı inşıkak etmesi gibi, irhasat denilen yüzer harika, tarihçe meşhurdur.

Rabian: Bir orduya parmağından gelen suyu içirmesi ve camide bir cemaat-i azîme huzurunda, kuru direğin, minberin naklinden dolayı müfarakat-i Ahmediyeden (a.s.m.) deve gibi enin ederek ağlaması; ¹ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ

nassı ile, şakk-ı kamer gibi, muhakkiklerin tahkikatıyla bine balığ mu'cizatla serfiraz olduğunu tarih ve siyer gös- teriyor.

mizin geleceğine işaret eden se- vindirici haberler, müjdeler.

Kâbe: Müslümanların namaz kıl- mak için yöneldikleri mukaddes bina.

kâhin: gelecekte haber verdiği söylenen kimse.

kemalât: maddî ve manevî gü- zellikler, mükemmellikler.

Kisra-i Faris: eski İran padişahlı- rına verilen isim.

Kütüb-ü Mukaddese: kutsal ki- taplar.

minber: camide hatibin hutbe okuduğu merdivenli kürsü.

Mirac-ı Azam: Peygamberimizin Allah'ın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.

mu'cizat: mu'cizeler, yalnız pey- gamberlerin gösterebilecekleri büyük harika işler.

muhakkik: gerçeği araştıran, bir şeyin iç yüzünü inceleyerek vakıf olan.

muhtasar: kısaltılmış, kısa, özet.

müfarakat-ı Ahmediye: Pey- gamberimizden ayrılma.

müşkül: güç, zor, anlaşılması zor mesele.

nas: açık, kesin ve sağlam hü- küm.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik.

nübüvvet-i Ahmediye: Peygam- berimizin nübüvveti, peygamber- liği.

rabian: dördüncü olarak.

Risale-i Hamidiye: Hüseyin Cis- rî'nin en önemli eseri.

sahih: gerçek, doğru.

salisen: üçüncü olarak.

sanem: put, Allah'tan başka tapı- nılan şey.

saniyen: ikinci olarak.

saray-ı meşhure: meşhur saray.

serfiraz: başta gelen, seçkin.

siyer: Hz. Muhammed'in hayatı- nın bütün özelliklerini anlatan, ilim dalı.

sukut: düşme.

şakk-ı kamer: Peygamberimizin parmağıyla işaret etmesi sonucu ayın ikiye ayrılması mu'cizesi.

Şıkk ve Satih: Peygamber Efendi- mizin geleceğini önceden haber veren meşhur iki kâhin, med- yum.

tafsilen: ayrıntılı olarak.

tahkikat: araştırmalar, inceleme- ler.

tahrifata maruz: bozulmaya, de- ğişmeye uğrama.

velâdet-i Ahmediye: Peygam- berimizin doğumu.

zat-ı Ahmediye: Peygamberimi- zin kendisi, şahsı.

Zebur: Hz. Davud'a nazil olan lâ- hî kitap.

1. Ay yarıldı. (Kamer Suresi: 1.)

balığ: varan, ulaşan.

beşaret: müjde, sevindirici haber.

beyanat: açıklamalar.

cemaat-ı azîme: büyük bir topluluk, insanlar.

delâil-i nübüvvet: peygam- berlik delilleri.

elyak: daha lâyıık, en lâyıık.

enin etmek: inlemek.

eyvan: saray, köşk.

fihriste: konuları sırayla gös- teren liste.

Hüseyin-i Cisrî: bkz. Şahıs Bil- gileri.

icmalî: kısaca.

İncil: Hz. İsa'ya gönderilmiş olan ilâhî kitap.

irhasat: Peygamberimizin peygamberliğinden önce meydana gelen ve onun pey- gamber olacağına işaret eden harika hâller.

işari beşaretler: Peygamberi-

ahlâk-ı hasene: güzel ahlâk, seciye, huy.

âlem: dünya, bütün yaratılmışlar.

âli: yüce, yüksek.

âsâr: eserler.

azamî: en fazla, en çok.

bilbedahe: apaçık bir şekilde.

bilmüşahede: görerek, bizzat şahit olarak.

bizzarure: kesinlikle, mecburen.

celp: çekmek.

cemal: güzellik, Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile tecellisi.

dellâl: ilân edici, tanıtıcı, hakka davet eden.

din-i İslâm: İslâm dini.

ehl-i insaf: insaflı olanlar, gerçekleri olduğu gibi kabul edebilenler.

enzar-ı dikkat: dikkat bakışları.

Hâlık-ı âlem: âlemi yaratan, Allah.

hamisen: beşinci olarak.

hisal-i hamide: övülmüş hasletler, özellikler, huylar.

hüsnüzatı: zatının güzelliği.

ittifak: fikir birliği etme, uyuşma.

kemal: olgunluk, kusursuz, mükemmellik.

kemal-i sanat: sanattaki mükemmellik.

kesret tabakatı: çokluk tabakaları, sayıca çok fazla olan varlık çeşitleri.

mehasin-i ahlâk: ahlâk bakımından güzellikler.

meratib-i tevhit: Allah'ın bir olduğuna inanmanın mertebeleri, dereceleri.

muamelât: muameleler, insanların birbirleriyle olan ilişkileri, işlemleri.

mukabil: karşı, karşılık.

mukteza-i hikmet ve hakikat: hakikatin ve belirli gayelere yönelik olarak, faydalı, yerli yerinde olmanın gereği.

mukteza-i hikmet: belirli gayelere yönelik olarak, faydalı ve yerli yerinde olmanın gereği.

nihayet: son derece.

nihayetsiz: sonsuz.

Rab: her şeyin sahibi, yaratan, büyüten, terbiye eden Allah.

sadisen: altıncı olarak.

Sahib-i Âlem: âlemin sahibi, Allah.

Sâni-i Âlem: bütün âlemi sanatlı bir şekilde yaratan Allah.

secaya-i samiye: yüksek, kıymetli karakterler, huylar.

seda: ses.

Hamisen: Dost ve düşmanın ittifakıyla ahlâk-ı hasenenin şahsında en yüksek derecede ve bütün muamelâtının şahadetiyle secaya-i samiye, vazifesinde ve tebligatında en âli bir derecede ve din-i İslâm'daki mehasin-i ahlâkın şahadetiyle şeriatında en âli hisal-i hamide en mükemmel derecede bulunduğuna ehl-i insaf ve dikkat tereddüt etmez.

Sadisen: Onuncu Sözün İkinci İşaretinde işaret edildiği gibi; Ulûhiyet, mukteza-i hikmet olarak tezahür istemesine mukabil, en azamî bir derecede zat-ı Ahmediye (a.s.m.), dinindeki azamî ubudiyetiyle en parlak bir derecede göstermiştir.

Hem Hâlık-ı Âlem'in nihayet kemaldeki cemalini bir vasıta ile göstermek mukteza-i hikmet ve hakikat olarak istemesine mukabil, en güzel bir surette gösterici ve tarif edici, bilbedahe o zattır.

Hem Sâni-i Âlem'in nihayet cemalde olan kemal-i sanatı üzerine enzar-ı dikkati celp etmek, teşhir etmek istemesine mukabil, en yüksek bir seda ile dellâllık eden, yine bilmüşahede o zattır.

Hem Bütün Âlemlerin Rabbi, kesret tabakatında Vahdaniyetini ilân etmek istemesine mukabil, tevhidin en azamî bir derecede, bütün meratib-i tevhidi ilân eden, yine bizzarure o zattır.

Hem Sahib-i Âlem'in nihayet derecede âsârındaki cemalin işaretiyle, nihayetsiz hüsnüzatısını ve cemalinin

suret: şekil, biçim.

şahadet: şahit olma, tanıklık.

şeriat: İslâm dini, İslâmın bütün hükümleri.

tarif edici: tanıtıcı, özelliklerini anlatıcı.

tebligat: tebliğler, bir emri ya da haberi başkalarına ulaştırmalar, bildirmeler.

tereddüt: kararsızlık, şüphe de kalma.

teşhir: gösterme, sergileme.

tevhit: birleme, Allah'ın bir olduğuna inanmak.

tezahür: ortaya çıkma, görünme.

ubudiyet: kulluk.

ulûhiyet: ilâhlık, Cenab-ı Hak-

kın ibadet ve itaate lâyık tek varlık olması.

vahdaniyet: Allah'ın varlığı ve birliği.

vasıta: aracı.

vazife: görev.

zat: kişi, şahıs, fert.

Zat-Ahmediye: Peygamberimizin zâtı, kendisi.

mehasinini ve hüsnünün letaifini âyinelerde mukteza-i hakikat ve hikmet olarak görmek ve göstermek istemesine mukabil, en şaşaalı bir surette âyinedarlık eden ve gösteren ve sevip ve başkasına sevdiren, yine bilbedahe o zattır.

Hem şu saray-ı âlemin Sâniî, gayet harika mu'cizeleri ile ve gayet kıymettar cevahirler ile dolu hazine-i gaybiyelerini izhar ve teşhir istemesi ve onlarla kemalâtını tarif etmek ve bildirmek istemesine mukabil, en azamî bir surette teşhir edici ve tavsif edici ve tarif edici, yine bilbedahe o zattır.

Hem şu kâinatın Sâniî, şu kâinatı enva-ı acayip ve ziyaretlerle süslendirmek suretinde yapması ve zîşuur mahlûkatını seyir ve tenezzüh ve ibret ve tefekkür için ona idhal etmesi ve mukteza-i hikmet olarak onlara o âsâr ve sanayiinin manalarını, kıymetlerini ehl-i temaşa ve tefekküre bildirmek istemesine mukabil, en azamî bir surette cin ve inse, belki ruhanîlere ve melâikelere de Kur'ân-ı Hakîm vasıtasıyla rehberlik eden, yine bilbedahe o zattır.

Hem şu kâinatın Hâkim-i Hakîm'i, şu kâinatın tahavvülâtındaki maksat ve gayeyi tazammun eden tılsım-ı muğlâkını ve mevcudatın “Nereden? Nereye? Ve ne oldukları?” olan şu üç sual-i müşkülün muammasını bir elçi vasıtasıyla umum zîşuurlara açtırmak istemesine mukabil, en vazih bir surette ve en azamî bir derecede hakaik-ı Kur'âniye vasıtasıyla o tılsımı açan ve o muammayı halleden, yine bilbedahe o zattır.

âsâr: eserler, izler, nişanlar.
âyine: ayna, mir'at.
âyinedar: ayna olan.
azamî: en fazla, en çok.
bilbedahe: apaçık bir şekilde.
cevahir: cevherler, kıymetli şeyler.
cin: gözle görünmez, lâtif ci-simlerden ibaret bir yaratık.

ehli temaşa ve tefekkür: ibretle seyredip düşünenler.
elçi: peygamber.
enva-ı acayip: hayret verici çeşitler, türler.
gaye: maksat, hedef.
gayet: çok, son derece.
Hakaik-i Kur'âniye: Kur'ân hakikatleri, doğruları.

Hâkim-i Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, her şeyi hükmü altında tutup adaletle yöneten.
hall: çözme.
hazine-i gaybiye: görünmeyen hazine.
hüsnünün letaifi: güzelliğinin incelikleri.

ibret: ders çıkarma.

ins: insan

ithal: dahil etme, içine alma.

izhar: gösterme, meydana çıkarma.

kâinat: yaratılmış bütün varlıklar, evren; yaratılmış şeylerin tamamı.

kemalât: maddî ve manevî güzelliğler, mükemmellikler.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suretinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

kıymet: değer, baha.

kıymettar: kıymetli, değerli.

mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.

maksat: kastedilen, istenilen şey.

mana: anlam.

mehasin: güzelliğler.

melâike: melekler.

mevcudat: var olan her şey.

muamma: anlamı gizli ve güç anlaşılır söz.

mu'cize: Allah'ın yarattığı ve benzerini yaptıktan insanların âciz kaldığı şey.

mukabil: karşılık, muadil.

mukteza-i hakikat ve hikmet: hakikatin ve belirli gayelere yönelik olarak, faydalı, yerli yerinde olmanın gereği.

mukteza-i hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye gereği.

rehber: yol gösteren, kılavuz.

ruhanî: ruh ile ilgili.

sanayi: sanatlar, hünerler, ustalıklar.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

saray-ı âlem: kâinat sarayı.

seyir: yürüyüş, gezinti.

sual-i müşkül: zor soru.

suret: şekil, biçim, tarz.

şasaa: parlaklık, gösteriş.

tahavvülât: değişimler.

tavsif: vasıflandırma, niteleme, bir şeyin iç yüzünü ve özelliklerini anlatma.

tazammun: ihtiva etme, içine alma.

tefekkür: zihni faaliyet gösterme, düşünme.

tenezzüh: gezinti.

teşhir: gösterme, sergileme.

tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır.

tılsım-ı muğlâk: anlaşılması güç olan gizli sır.

umum: bütün.

vasıta: aracı, el.

vazih: açık.

zat: şahıs, fert, kişi; Hz. Muham-med.

zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.

ziynet: süs.

Hem şu âlemin Sâni-i Zülcelâl'i, bütün güzel masnuatıyla Kendini zîşuur olanlara tanıttırmak ve kıymetli nimetlerle Kendini onlara sevdirmesi, bizzarure onun mukabilinde zîşuur olanlara marziyatı ve arzu-yu İlâhiyelerini bir elçi vasıtasıyla bildirmesini istemesine mukabil, en âlâ ve ekmel bir surette, Kur'ân vasıtasıyla o marziyat ve arzuları beyan eden ve getiren, yine bilbedahe o zattır.

Hem Rabbülâlemîn, meyve-i âlem olan insana âlemi içine alacak bir vüs'at-i istidat verdiğinden ve bir ubudiyet-i külliyyeye müheyya ettiğinden; ve hissiyatça kesrete ve dünyaya müptelâ olduğundan, bir rehber vasıtasıyla yüzlerini kesretten Vahdete, fânîden bâkîye çevirmek istemesine mukabil, en azamî bir derecede, en eblâğ bir surette, Kur'ân vasıtasıyla en ahsen bir tarzda rehberlik eden ve risaletin vazifesini en ekmel bir tarzda ifa eden, yine bilbedahe o zattır.

İşte, mevcudatın en eşrefi olan zîhayat ve zîhayat içinde en eşref olan zîşuur ve zîşuur içinde en eşref olan hakikî insan ve hakikî insan içinde geçmiş vezaif en azamî bir derecede, en ekmel bir surette ifa eden zat, elbette o mirac-ı Azîm ile Kab-ı Kavsey'n'e çıkacak, saadet-i ebediye kapısını çalacak, hazine-i rahmetini açacak, imanının hakaik-ı gaybiyesini görecek, yine o olacaktır.

Sabian: Bilmüşahede şu masnuatta gayet güzel tahsinat, nihayet derecede süslü tezyinat vardır. Ve bilbedahe şöyle tahsinat ve tezyinat, onların Sâniinde, gayet şiddetli bir irade-i tahsin ve kast-ı tezyin var olduğunu gösterir.

ahsen: en güzel.
âlâ: yüce.
âlem: dünya, kâinat.
arzu-yu İlâhiye: Allah'ın istekleri, arzuları.
azamî: en fazla, nihayet derecede.
bâkî: ebedî, daimî.
beyan: anlatma, açıklama.
bilbedahe: apaçık.
bilmüşahede: görerek.
bizzarure: kesinlikle, mecburen.
ebîlâğ: en düzgün bir söz.
ekmel: mükemmel, en uygun, tam.
elçi: haberci, peygamber.
eşref: en şerefli.
fânî: ölümlü.
gayet: son derece, çok.
hakaik: doğrular, gerçekler.
hakaik-i gaybiye: gizli olan gayba ait gerçekler.
hakiki: gerçek.
hazine-i rahmet: tükenmeyen rahmet hazinesi.
hissiyat: hisler, duygular.
ifa: yerine getirme.
iman: inanç, inanma.
irade-i tahsin: güzel yapma, güzelleştirme isteği.
Kab-ı Kavsey'n: Peygamberimizin miraçta ulaştığı ve bütün yaratılanları arkasına alıp Cenab-ı Hakla müşerref olduğu makam.
Kab-ı Kavsey'n: yayın iki ucu arasındaki mesafe gibi çok yakın.
kast-ı tezyin: süsleme isteği.
kesret: çokluk, bolluk.
kıymet: değer, baha.
marziyat: Allah'ın rızasını kazanıracak hâl ve hareketler; razı olunacak şeyler.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mevcudat: var olan her şey, kâinat.
meyve-i âlem: âlemin meyvesi.
Mirac-ı azîm: büyük Miraç.
mukabil: karşı, karşılık.
müheyya: hazırlanmış.
müptelâ: düşkün, bağlı.
nihayet: son.
nimet: iyilik, lütuf, ihsan.
Rabbülâlemîn: bütün âlemleri idare ve terbiye eden Allah.
rehber: yol gösteren, kılavuz.
risalet: peygamberlik görevi.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
sabian: yedinci.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yapan, yaratan Allah.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.
suret: şekil, biçim.
tahsinat: güzel bulmalar.
tezyinat: süsler, süslemeler.

ubudiyet-i külliye: çok kapsamlı bir kulluk.
vahdet: birlik.
vasıta: aracı.
vazife: görev.
vezaif: vazifeler.
vüs'at-i istidat: kabiliyet vasıtası.
zat: kendi, kişi, şahıs; Hz. Muhammed.
zîhayat: hayat sahibi, canlı.
zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.

mevcudat: var olan her şey, kâinat.
meyve-i âlem: âlemin meyvesi.
Mirac-ı azîm: büyük Miraç.
mukabil: karşı, karşılık.
müheyya: hazırlanmış.
müptelâ: düşkün, bağlı.
nihayet: son.
nimet: iyilik, lütuf, ihsan.
Rabbülâlemîn: bütün âlemleri idare ve terbiye eden Allah.
rehber: yol gösteren, kılavuz.
risalet: peygamberlik görevi.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
sabian: yedinci.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yapan, yaratan Allah.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.
suret: şekil, biçim.
tahsinat: güzel bulmalar.
tezyinat: süsler, süslemeler.

ubudiyet-i külliye: çok kapsamlı bir kulluk.
vahdet: birlik.
vasıta: aracı.
vazife: görev.
vezaif: vazifeler.
vüs'at-i istidat: kabiliyet vasıtası.
zat: kendi, kişi, şahıs; Hz. Muhammed.
zîhayat: hayat sahibi, canlı.
zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.

Ve irade-i tahsin ve tezyin ise, bizzarure o Sâni'de, sanatına karşı kuvvetli bir rağbet ve kudî bir muhabbet olduğunu gösterir. Ve masnuat içinde en cami ve letaif-i sanatı birden kendinde gösteren ve bilen ve bildiren ve kendini sevdiren ve başka masnuattaki güzellikleri

¹ **مَا شَاءَ اللَّهُ** deyip istihsan eden, bilbedahe o sanatperver ve sanatını çok seven Sâniin nazarında en ziyade mahbup, o olacaktır.

İşte masnuatı yaldızlayan mezâyâ ve mehasine ve mevcudatı ışıklandıran letaif ve kemalâta karşı, ² **سُبْحَانَ اللَّهِ، مَا شَاءَ اللَّهُ، اللَّهُ أَكْبَرُ** diyerek semavatı çınlattıran ve Kur'an'ın nağamatıyla kâinatı velveleye verdiren, istihsan ve takdir ile, tefekkür ve teşhir ile, zikir ve tevhit ile, ber ve bahri cezbeye getiren, yine bilmüşahede o zattır.

İşte böyle bir zat ki, ³ **السَّبَبُ كَالْفَاعِلِ** sırrınca, bütün ümmetin işlediği hasenatın bir misli onun kefe-i mizanında bulunan ve umum ümmetinin salâvatı, onun manevî kemalâtına imdat veren ve risaletinde gördüğü vezaifin netaicini ve manevî ücretleriyle beraber rahmet ve muhabbet-i İlâhiyenin nihayetsiz feyzine mazhar olan bir zat, elbette miraç merdiveniyle Cennete, Sidretü'l-Münteha'ya, Arşa ve Kab-ı Kavseyn'e kadar gitmek, aynı hak, nefis-i hakikat ve mahz-ı hikmettir.

• **İkinci müşkül:** Ey makam-ı istimadaki insan! Şu ikinci işkâl ettiğin hakikat o kadar derindir, o kadar

irade-i tahsin: güzel yapma, güzelleştirme isteği.

istihsan: güzel bulma, beğenme.

işkâl etmek: zorlaştırmak, güçleştirmek.

kefe-i mizan: terazi kefesi, gözü.

kemalât: iyilikler, mükemmellikler.

kudî: mukaddes, kutlu.

letaif: incelikler, güzellikler.

letaif-i sanat: sanattaki güzellikler.

mahbup: sevilmiş, sevilen.

mahz-ı hikmet: yaratılıştaki lâhî gayelerin hazinesi.

makam-ı istimada: dinleme ko-numunda.

masnuat: sanatla yapılmış eserler.

maşaallah: Cenab-ı Hak ne güzel dilemiş, ne güzel yaratmış.

mazhar: erişme, sahip olma.

mehasin: güzellikler.

mevcudat: var olan her şey.

mezâyâ: özellikler.

Miraç: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.

muhabbet: sevgi.

muhabbet-i İlâhiye: Allah sevgisi.

münezzeh: uzak, temiz.

müşkül: güç, zor, çetin.

nağamat: güzel sesler.

nefs-i hakikat: gerçeğin tâ kendisi.

netaic: sonuçlar.

rahmet: acıma, merhamet etme.

risalet: elçilik, peygamberlik.

salâvat: Hz. Muhammed'e rahmet ve esenlik dileme.

sanatperver: sanat sever.

Sâni: yapan, her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

semavat: semalar, gökler.

Sidretü'l-Münteha: yedinci kat gökte olduğu rivayet edilen ve Peygamberimizin ulaştığı en son makam.

Sübhanelleah: Cenab-ı Hak bütün kusurlardan uzaktır, anlamında bir zikir sözü.

sıfat: hâl, keyfiyet, nitelik, vasıf.

tefekür: bir mesele hakkında zihni faaliyet gösterme, düşünme.

teşhir: sergileme.

tevhit: Allah'ın bir olduğuna inanma.

tezyin: süsleme.

ümme: bütün Müslümanlar.

velvele: bağışma, gürültü,

zikir: adını anma.

1. Allah dilemiş ne güzel yaratmış.

2. Allah her türlü noksan sıfattan münezzehdir. Allah dilemiş ne güzel yaratmış. Allah en büyük ve en yücedir.

3. Bir şeye sebep olan, onu işleyen gibidir. ["Hayrın yolunu gösteren, onu işleyen gibidir" (Feyzül-Kadir, c.3, s. 537, hadis no: 4250; Keşfü'l-Hafa, c. 1, s. 399.) hadisinden alınan bir ölçü.]

Allahü ekber: Allah en büyüktür.

ars: Allah'ın büyüklük ve yüceliğinin ve her şeyi kuşatan sınırsız egemenliğinin tecelli ettiği yer.

ayn-ı hak: gerçeğin tâ kendisi.

ber ve bahir: kara ve deniz.

bilbedahe: apaçık.

bilmüşahede: görerek.

bizzarure: zarurî olarak,

mecburen.

camî: geniş, kapsayan.

cezbe: çekme, çekiş.

feyiz: bolluk, bereket.

hakikat: gerçek.

hasenat: güzellikler, iyilikler.

yüksektir ki, akıl ona ne ulaşır, ne de yanaşır; illâ, nur-u iman ile görünür. Fakat, bazı temsilât ile o hakikatin vücudu fehme takrip edilir. Öyle ise, bir nebze takribe çalışacağız.

İşte şu kâinata nazar-ı hikmetle bakıldığı vakit, azîm bir şecere manasında görünür. Ve şecerenin nasıl dalları, yaprakları, çiçekleri, meyveleri vardır; şu şecere-i hilkatin de bir şıkkı olan âlem-i süflinin, anasır dalları, nebatat ve eşcar yaprakları, hayvanat çiçekleri, insan meyveleri hükmünde görünür.

Sâni-i Zülcelâl'in ağaçlar hakkında cari olan bir kanunu, elbette şu şecere-i azamda da cari olmak, mukteza-i ism-i Hakîm'dir. Öyle ise, mukteza-i hikmet, şu şecere-i hilkatin de bir çekirdekten yapılmasıdır. Hem, öyle bir çekirdek ki, âlem-i cismaniden başka, sair âlemlerin numunesini ve esasatını cami olsun. Çünkü, binler muhtelif âlemleri tazammun eden kâinatın çekirdek-i aslîsi ve menşei, kuru bir madde olamaz.

Madem şu şecere-i kâinattan daha evvel, o neviden başka şecere yok; öyle ise, ona menşe ve çekirdek hükmünde olan mana ve nur, elbette yine şecere-i kâinatta bir meyve libasının giydirilmesi, yine *Hakîm* isminin muktezasıdır. Çünkü, çekirdek daima çıplak olamaz. Madem evvel-i fîratta, meyve, libasını giymemiştir; elbette, ahirde o libası giyecektir. Madem o meyve insandır; ve madem insan içinde, sabıkan ispat edildiği üzere, en meşhur meyve ve en muhteşem semere ve umumun nazar-ı dikkatini celp eden ve arzın nısfını ve beşerin

ahir: son.

âlem: dünya, cihan.

âlem-i cismani: maddî âlem.

âlem-i süflî: pis âlem.

anasır: unsurlar; toprak, hava, su, ateş.

arz: yer, dünya.

azim: büyük, yüce.

beşer: insan.

camî: toplayan, içine alan.

cari: geçerli, yürürlükte.

celp: çekme, çekiş.

çekirdek-i aslî: asıl çekirdek, öz.

daima: her vakit.

esasat: esaslar, kökler, temeller.

eşcar: ağaçlar.

evvel-i fîrat: yaratılışın başlangıcı.

fehme takrip etmek: aklın alacağı şekilde anlatmak, anlayışa yaklaştırmak.

hakikat: gerçek.

Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.

hilkat: yaratılış.

hükmünde: yerinde, değerinde.

illâ: ancak.

iman: inanma, inanç.

ispat: doğruluğu delillerle kanıtlanma.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar, evren.

libas: elbise.

mana: anlam.

menşe: esas, kök, kaynak.

meşhur: şöhretli.

muhtelif: çeşitli, farklı.

muhteşem: ihtişamlı, görkemli.

mukteza: gereklilik.

mukteza-i hikmet: hikmetin gereği.

mukteza-i ism-i Hakîm: Allah'ın her şeyi hikmetle yaptığını bildiren isminin gereği.

nazar: bakma, bakış.

nazar-ı hikmet: İlâhî maksada uygun bakış, düşünme.

nebatat: bitkiler.

nebze: bir parça.

nevi: çeşit, cins.

numune: örnek, misal.

nur: aydınlık.

nısf: yarım yanı.

sabıkan: bundan önce, evvelce.

sair: diğer.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz bü-

yüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.

semere: meyve, yemiş.

şecere: ağaç.

şecere-i azam: büyük ağaç.

şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.

şecere-i kâinat: kâinat ağacı,

varlık ağacı.

sık: seçenek, alternatif.

takrip: yaklaştırma.

tazammun: ihtiva etme, içine alma.

temsilât: temsiller, örnekler.

umum: genel, çoğunluk.

vücut: varlık.

humsunun nazarını kendine hasreden ve mehasin-i maneviyesi ile âlemi ya nazar-ı muhabbet veya hayretle kendine baktıran meyve ise zat-ı Muhammediye Aleyhissalâtü Vesselâmdır; elbette, kâinatın teşekkülüne çekirdek olan nur, onun zatında cismini giyerek, en ahir bir meyve suretinde görünecektir.

Ey müstemi! Şu acip kâinat-ı azîme, bir insanın cüz'î mahiyetinden halk olunmasını istib'at etme! Bir nevi âlem gibi olan muazzam çam ağacını, buğday tanesi kadar bir çekirdekten halk eden Kadîr-i Zülcelâl, şu kâinatı nur-u Muhammedîden (aleyhissalâtü vesselâm) nasıl halk etmesin veya edemesin? İşte şecere-i kâinat, şecere-i Tuba gibi, gövdesi ve kökü yukarıda, dalları aşağıda olduğu için, aşağıdaki meyve makamından, tâ çekirdek-i aslı makamına kadar, nuranî bir hayt-ı münasebet var. İşte Miraç, o hayt-ı münasebetin gılaflı ve suretidir ki, Zat-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, o yolu açmış; velâyetle gitmiş, risaletiyle dönmüş ve kapıyı da açık bırakmış. Arkasındaki evliya-i ümmeti, ruh ve kalp ile o cadde-i nuranîde, mirac-ı Nebvînin gölgesinde seyrüsülûk edip istidatlarına göre makamat-ı âliyeye çıkıyorlar.

Hem, sabıkan ispat edildiği üzere, şu kâinatın Sâniî, birinci işkâlin cevabında gösterilen makasid için, şu kâinatı bir saray suretinde yapmış ve tezyin etmiştir. O makasidın medarı, zat-ı Ahmediye (a.s.m.) olduğu için, kâinattan evvel Sâni-i Kâinat'ın nazar-ı inayetinde olması ve en evvel tecellisine mazhar olmak lâzım geliyor. Çünkü, bir şeyin neticesi, semeresi evvel düşünülür.

acip: hayret veren.
ahir: son.
âlem: dünya, cihan, bütün yaratılmışlar.
aleyhissalâtü vesselâm: "salât ve selâm onun üzerine olsun."
cadde-i nurani: nurlu cadde.

cüz'î: az, pek az.
çekirdek-i aslı: asıl çekirdek.
evliya-i ümmet: İslâm ümmeti içinde velîlik derecesine çıkanlar.
gılaflı: kılıf.
halk: yaratma, yaratış.
hasretmek: özgü kılmak.

hayt- münasebet: irtibat, bağlantı ipi.
hums: beşte bir.
istib'at: uzak görme.
istidat: kabiliyet, yetenek.
ışkâl: güçlük, zorluk.
Kadîr-i Zülcelâl: büyüklük sahibi ve her şeye gücü yeten

Allah.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı, evren, bütün âlemler, varlıklar.
kâinat-ı azîme: büyük kâinat.
mahiyet: nitelik, özellik.
makam: mevki, değer.
makamat-ı âliye: yüksek makamlar.
makasid: maksatlar, gayeler.
mazhar: görünme ve yansıma yeri.
medar: dayanak noktası, sebep, vesile.
mehasin-i maneviye: manevî güzellikler.
Mirac-ı Nebvî: Peygamber Efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
Mirac: Peygamber Efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
muazzam: çok büyük
münasebet: iki şey arasındaki uygunluk, ilgi, yakınlık.
müstemi: dinleyici.
nazar: bakma, bakış.
nazar-ı inayet: yardım ve koruma bakışı.
nazar-ı muhabbet: sevgi bakışı.
nevi: çeşit.
nur: aydınlık.
nurani: nurlu.
nur-u Muhammedî: Hz. Muhammed'in nuru.
risalet: elçilik, peygamberlik.
ruh: manevî varlık, insanın öz benliği.
sabıkan: evvelce.
Sâni: bütün âlemlerin yaratıcısı, yapıcısı olan Allah.
Sâni-i Kâinat: bütün âlemlerin yaratıcısı olan Allah.
semere: meyve.
seyrüsülûk: manevî ve ruhi yolculuk.
suret: biçim, görünüş, şekil.
şecere-i kâinat: kâinat ağacı.
şecere-i Tuba: Cennetteki Tuba ağacı.
tecelli: yansıma, görünme.
teşekkül: meydana gelme, oluşum.
tezyin: süsleme, ziynetlendirme.
velâyet: velîlik, ermişlik.
zat: Hz. Muhammed.
zat-ı Ahmediye: Hz. Peygamberin zatı, kişiliği.
Zat-ı Muhammediye: Hz. Muhammed'in zatı.

ahir: son, en sonra.

âlem: kâinat, evren, dünya; sema, gök katmanlarından.

âlem-i süflî: aşağı âlem, dünya.

amel: fiil, iş, emek.

arş: sema, gök, taht.

avalim-i ulviye: yüksek dünyalar, yüce âlemler.

Cennetü'l-Me'vâ: Cennetin tabakalarından biri.

cüz'iyat: ufak tefek şeyler.

ecnas-ı mahlûkat: yaratılanların çeşitler.

ef'al: fiiller, işler, ameller.

emarat: emareler, âlâmetler.

esma: adlar, isimler.

esnaf-ı masnuat: yaratılanların sınıfları.

evvel: önce, başlangıç.

fevkinde: üstünde, üzerinde.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hasenat: güzellikler, iyilikler, hayırlar.

hikmet-i kâinat: kâinatın yaratılmasındaki gaye.

hilkat: yaratılış.

hükmünde: yerinde, değerinde.

ihata: kapsama, kuşatma.

iktiza: lâzım gelme, gereklilik.

ins: insan.

intişar: yayılma.

İsm-i Hakîm: Hakîm ismi; Cenab-ı Hakkın hikmetle, faydaları takip ederek iş gören manasındaki ismi.

istiap: içine alma, kaplama.

işarat: işaretler, âlâmetler.

kâinat: bütün âlemler, evren.

kesret: çokluk, bolluk.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

küllî: kapsamlı, genel.

küre-i arz: dünya, yer küre.

küre-i zemin: yer yuvarlağı, dünya.

lâzım: gerek, gerekli.

mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.

mağşer-i masnuat: sanat eseri varlıkların toplandığı yer.

maksat: kastedilen, istenilen şey.

masnuat: sanatlâ yapılmış şeyler.

mazhar: görünme ve yansıma yeri.

medar-ı kıymet: kıymetli sayılmalarna sebep, vesile.

medar-ı zuhur: ortaya çıkmalarna, doğmalarına sebep, vesile.

menba: kaynak.

merkez-i tasarruf: komuta ve yönetim merkezi.

muhit: kapsamlı, kuşatıcı.

mükemmel: tam olgun, kâmil manada.

Demek, vücuden en ahir, manen de en evveldir. Hâl-buki, zat-ı Ahmediye, (a.s.m.) hem en mükemmel meyve, hem bütün meyvelerin medar-ı kıymeti ve bütün maksatların medar-ı zuhuru olduğundan, en evvel tecelli-i icada mazhar onun nuru olmak lâzım gelir.

• **Üçüncü müşkülüm** o kadar genişdir ki, bizim gibi dar zihinli insanlar, istiap ve ihata edemez. Fakat uzaktan uzağa bakabiliriz.

Evet, âlem-i süflînin manevî tezgâhları ve küllî kanunları, avalim-i ulviyededir. Ve mağşer-i masnuat olan küre-i arzın hadsiz mahlûkatının netaic-i amelleri ve cin ve insin semerat-ı ef'alleri, yine avalim-i ulviyede temessül eder. Hatta, hasenat Cennetin meyveleri suretine, seyyiat ise Cehennem zakkımları şekline girdikleri, pek çok emarat ve pek çok rivayatın şahadeti ile ve hikmet-i kâinatın ve ism-i Hakîm'in iktizasıyla beraber, Kur'ân-ı Hakîm'in işaratı gösteriyor. Evet, zeminin yüzünde kesret, o kadar intişar etmiş ve hilkat o kadar teşaub etmiş ki, bütün kâinatta münteşir umum masnuatın pek çok fevkinde ecnas-ı mahlûkat ve esnaf-ı masnuat küre-i zeminde bulunur, değişir; daima dolup boşalır. İşte şu cüz'iyat ve kesretin menbaları, madenleri elbette küllî kanunlar ve küllî tecelliyat-ı esmaiyedir ki, o küllî kanunlar, o küllî tecelliler ve o muhit esmaların mazharları da bir derece basit ve safî ve her biri bir âlemin arşı ve sakfı ve bir âlemin merkez-i tasarrufu hükmünde olan semavattır ki; o âlemlerin birisi de Sidretü'l-Münteha'daki Cennetü'l-Me'vâ'dır. Yerdeki tesbihat ve tahmidat, o Cennetin

münteşir: yayılan.

müşkül: güç, zor.

netaic-i amel: işin neticeleri, sonuçları.

nur: aydınlık.

rivayat: rivayetler, nakiller.

safî: duru, katıksız.

sakf: çatı, tavan.

semavat: semalar, gökler.

semerat-ı ef'al: fiillerin meyveleri, ürünleri.

seyyiat: fenalıklar, günahlar.

Sidretü'l-Münteha: Miraç esnasında Peygamberimizin

ulaştığı son nokta.

suret: şekil, biçim.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

tahmidat: övgüler, şükretmeler.

tecelli: yansıma, görünme.

tecelli-i icada mazhar: yaratma fiilinin görüldüğü yer.

tecelliyat-ı esmaiye: Allah'ın isimlerinin tecellileri, görüntüleri.

temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.

tesbihat: Allah'ı öven ve ku-

surdan yüce tutan sözler.

teşaub: şube şube, dal budak.

tezgâh: iş yeri, dokuma aleti.

ulviye: yüksek, yüce, semavi.

vücuden: vücut itibarıyla.

zakkum: meyvesi acı olan bir cins ağaç.

zat-ı Ahmediye: Hz. Muhammed Efendimiz.

zemin: yer, yeryüzü.

zihin: kavrama gücü, anlayış.

meyveleri suretinde—Muhbir-i Sadıkın ihbarı ile—temessül ettiği sabittir.

İşte, bu üç nokta gösteriyorlar ki, yerde olan netaîç ve semeratın mahzenleri, oralardadır ve mahsulâtı o tarafa gider.

Deme ki, “Havaî bir Elhamdülillâh kelimem nasıl mücessem bir meyve-i Cennet olur?”

Çünkü, sen gündüz uyanık iken güzel bir söz söylersin; bazen rüyada güzel bir elma şeklinde yersin. Gündüz çirkin bir sözün, gecede acı bir şey suretinde yutarsın. Bir gıybet etsen, murdar bir et suretinde sana yedirirler. Öyle ise, şu dünya uykusunda söylediğin güzel sözlerin ve çirkin sözlerin, meyveler suretinde uyanık âlemi olan âlem-i ahirette yersin ve yemesini istib’at etmemelisin.

* * *

Dördüncü Esas

Miracın semeratı ve faydası nedir?

Elcevap: Şu şecere-i Tuba-i maneviye olan miracın beş yüzden fazla meyvelerinden numune olarak yalnız beş tanesini zikredeceğiz.

BİRİNCİ MEYVE:

Erkân-ı imaniyenin hakaikını göz ile görüp, melâikeyi, Cenneti, ahireti, hatta Zat-ı Zülcelâl’i göz ile müşahede

ahiret: öbür dünya, ikinci hayat yurdu.

âlem: dünya, cihan.

âlem-i ahiret: ahiret hayatı, öteki dünya.

elhamdülillâh: her türlü hamd ve övgü Allah’a aittir.

erkân-ı imaniye: imana ait esaslar.

gıybet: arkadan çekiştirme, dedikodu yapma.

hakaik: doğrular, gerçekler.

havaî: havaya ait, havada olan.

ihbar: haber verme, bildirme.

istib’at: akıldan uzak görmek, ihtimal vermeme.

mahsulât: ürünler.

mahzenler: depolar.

melâike: melekler, nurdan yaratılmış, mahlûklar.

Miraç: Peygamberimiz Hz. Muhammed efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu’cizesi.

Muhbir-i Sadık: gerçeği, hakikatı haber veren Peygamberi-

miz.

murdar: pis, kirli, iğrenç.

mücessem: cisim hâline gelmiş, cisimleşmiş.

müşahede: bir şeyi gözle görme, seyrederek anlama.

netaîç: neticeler, sonuçlar.

numune: örnek, misal.

semerat: ürünler, meyveler.

suret: şekil, biçim.

şecere-i Tuba-i maneviye: manevî Tuba ağacı.

temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.

Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi zat, Allah.

zikretmek: adını anma, belirtmek.

abd-i has: özel ve ayrıcalıklı kul; Hz. Muhammed.

âciz: zayıf, güçsüz.

a'dâ: düşman.

ahsen-i takvim: en güzel şekil, bir kulun ulaşabileceği en güzel kıvam ve hâl.

arzu: istek.

arzukeş: arzulu, istekli.

âyine-i cemel-i Zat-ı Ehadiye: bir olan Allah'ın mukaddes ve benzersiz güzelliğinin aynası.

bekasız: sürekli olmayan.

beşer: insan.

cemal: güzellik.

Cennet-i Bâkiye: bâkî, sonsuz Cennet.

cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

esasat: esaslar, kökler, temeller.

fakir: fakir, yoksul.

fânî: ölümlü, muvakkat, geçici.

habîp: sevilen, seven.

hacat: hacetler, ihtiyaçlar.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hakikat: gerçek.

hakiki: gerçek.

Hâkim-i Ezel ve Ebed: varlığının başlangıcı ve sonu olmayan, kudret ve hâkimiyet sahibi, ezel ve ebed hâkimi Allah.

halil: samimî dost.

hayretkâr: hayran kalan, hayran olan.

ins: insan.

istihsan: güzel bulma, beğenme.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı, evren.

kemalât: iyilikler, mükemmellikler.

kudsi: kutsal, kusursuz ve yüce.

marziyat: razı olunacak şeyler.

marziyat-ı Rabbaniye: Allah'ın rızasına uygun olan hâl ve hareketler.

mektubat-ı Samedâniye: Allah'ın yarattığı her biri birer mektup gibi manalar ifade eden varlıklar; hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve bütün varlıkların Kendisine muhtaç olduğu Allah'ın yaratıkları.

merakaver: merak verici, düşündürücü.

mesrur: sevinçli.

meyve-i kudsiye: temiz yaratılan meyve.

misafir-i aziz: aziz ve değerli saygının misafiri.

mu'cize-i kudret-i Samedâniye: her şeyin muhtaç olduğu ilâhî güç ve kuvvetin mu'cizeliği, harika oluşu.

muhatap: kendisine söz söylenilen.

muhsin: ihsan eden, iyilik yapan.

müşevves: belirsiz, karmakarışık.

etmek, kâinata ve beşere öyle bir hazine ve bir nur-u ezeli ve ebedî bir hediye getirmiştir ki; şu kâinatı perişan ve fânî ve karma karışık bir vaziyet-i mevhumeden çıkartıp, o nur ve o meyve ile, o kâinatı kudsi mektubat-ı Samedâniye, güzel âyine-i cemel-i Zat-ı Ehadiye vaziyeti olan hakikatini göstermiş. Kâinatı ve bütün zîşuuru sevindirip mesrur etmiş. Hem, o nur ve o meyve ile, beşeri müşevves, perişan, âciz, fakir, hacatı hadsiz, a'dâsı nihayetsiz ve fânî, bekasız bir vaziyet-i dalâletkârânedan, o insanı, o nur, o meyve-i kudsiye ile ahsen-i takvimde bir mu'cize-i kudret-i Samedâniyesi ve mektubat-ı Samedâniyenin bir nüsha-i camiası ve Sultan-ı Ezel ve Ebed'in bir muhatabı, bir abd-i hassı; ve kemalâtının istihsancısı, halili; ve cemalinin hayretkârı, habibi; ve Cennet-i bâkiyesine namzet bir misafir-i azizi suret-i hakikisinde göstermiş. İnsan olan bütün insanlara, nihayetsiz bir sürur, hadsiz bir şevk vermiştir.

İKİNCİ MEYVE:

Sâni-i Mevcudat ve Sahib-i Kâinat ve Rabbülâlemîn olan Hâkim-i Ezel ve Ebed'in marziyat-ı Rabbaniyesi olan İslâmiyetin, başta namaz olarak, esasatını cin ve in-se hediye getirmiştir ki, o marziyatı anlamak, o kadar merakaver ve saadetaverdir ki, tarif edilmez. Çünkü, herkes, büyükçe bir velî-i nimetini, yahut muhsin bir padişahının uzaktan arzularını anlamaya ne kadar arzukeyş ve anlasa ne kadar memnun olur. Temenni eder ki, “Keşke bir vasıta-i muhabere olsa idi, doğrudan doğruya o zat ile konuşsa idim, benden ne istiyor anlasa idim,

namzet: aday.

nihayetsiz: sonsuz.

nur: aydınlık.

nur-u ezeli ve ebedî: ezeli ve ebedî aydınlık, öncesi olmayan ve sonsuza kadar devam edecek olan nur.

nüsha-i camia: çok geniş ve kapsamlı nüsha.

padişah: hükümdar, sultan.

perişan: dağınık, karışık, düzensiz.

Rabbülâlemîn: âlemlerin Rabbi, bütün âlemleri idare

ve terbiye eden Allah.

saadetaver: mutluluk veren.

Sahib-i Kâinat: kâinatın sahibi yaratıcı olan Allah.

Sâni-i Mevcudat: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: ezel ve ebed sultanı; varlığının başlangıcı ve sonu olmayan kudret ve hâkimiyet sahibi, sultanı Allah.

suret: şekil, biçim.

sürur: sevinç.

şevk: şiddetli arzu ve istek.

temenni: dilek, istek, arzu.

vasıta-i muhabere: haberleşme aracı.

vaziyet: durum, duruş.

vaziyet-i dalâletkârâne: dinsizce durum, küfür hâli.

vaziyet-i mevhum: olmadığı hâlde var sayılan vaziyet, durum.

veli-i nimet: iyilik, lütuf sahibi.

Zat: Allah.

zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.

benden Onun hoşuna gideni bilse idim” der. Acaba bütün mevcudat, kabza-i tasarrufunda ve bütün mevcudat-taki cemal ve kemalât, Onun cemal ve kemaline nispeten zayıf bir gölge ve her anda nihayetsiz cihetlerle Ona muhtaç ve nihayetsiz ihsanlarına mazhar olan beşer, ne derece Onun marziyatını ve arzularını anlamak hususunda hâhişger ve merakaver olması lâzım olduğunu anlarsın.

İşte, Zat-ı Ahmediye (a.s.m.) yetmiş bin perde arkasında o Sultan-ı Ezel ve Ebed’in marziyatını doğrudan doğruya miraç semeresi olarak hakkalyakîn işitip, getirip beşere hediye etmiştir.

Evet, beşer, kamerdeki hâli anlamak için ne kadar merak eder ki; biri gidip, dönüp haber verse. Hem ne kadar fedakârlık gösterir. Eğer anlasa, ne kadar hayret ve meraka düşer. Hâlbuki, kamer öyle bir Malikü'l-Mülk'ün memleketinde geziyor ki, kamer bir sinek gibi küre-i arzın etrafında pervaz eder, küre-i arz pervane gibi şemsin etrafında uçar, şems binler lâmbalar içinde bir lâmbadır ki, o Malikü'l-Mülk-ü Zülcelâl'in bir misafirhanesinde mumdarlık eder. İşte Zat-ı Ahmediye (a.s.m.), öyle bir Zat-ı Zülcelâl'in şuuratını ve acaib-i sanatını ve âlem-i bekada hazain-i rahmetini görmüş, gelmiş, beşere söylemiş. İşte beşer, bu zatı, kemal-i merak ve hayret ve muhabbetle dinlemezse, ne kadar hilâf-ı akıl ve hikmetle hareket ettiğini anlarsın.

acayip: dikkat çekici, hayret verici şeyler.
âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahîret.
arzular: istekler.
beşer: insan, insanlık.
cemal ve kemalât: güzellik ve mükemmellikler.
cemal: güzellik.
cihet: yön, taraf.
fedakâr: kendini veya şahsî menfaatlerini hiçe sayan, fedâ eden.
hâhişger: istekli.

hakkalyakîn: yaşayarak kesin ve şüphesiz olarak bilme, bilginin en kesin hâli.
hayret: şaşkınlık, şaşırma.
hazain: hazineler.
hikmet: kâinatı ve yaratılıştaki ilâhî gaye.
hilâf-ı akıl: akla ters, aykırı.
husus: konu.
ihsan: iyilik etme, bağışlama, ikram etme.
kabza-i tasarruf: yönetimi sağlayan icraatın kuvvet eli.
kamer: ay.

kemal: mükemmellik.
kemal-i merak: can kulağı, pürdikkat.
küre-i arz: dünya, yer küre.
lâzım: gerekli.
Malikü'l-Mülk: mülkün maliki; bütün mülklerin sahibi, her şeyin maliki olan Allah.
Malikü'l-Mülk-ü Zülcelâl: mülkünde dilediği şekilde hükmeden, yücelik ve heybet sahibi Allah.
marziyat: Allah'ın rızasını kazandıracak davranışlar.

mazhar: nail olma, şereflenme, kavuşma.
merakaver: meraklı.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey.
Mirâç: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
misafirhane: konuk evi, geçici bekleme yeri.
mumdar: aydınlatan, ışıklandıran.
nihayetsiz: sonsuz.
nispeten: kıyaslayarak.
pervane: geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek.
pervaz etmek: uçmak.
rahmet: acıma, merhamet etme, bağışlama, şefkat etme.
semere: meyve, ürün ve kazanç.
Sultan-ı Ezel ve Ebed: ezel ve ebed sultanı; varlığının başlangıcı ve sonu olmayan kudret ve hâkimiyet sahibi, sultanı Allah.
şems: güneş, gün.
şuurat: hâller, işler, fiiller.
zat: şahıs, fert; Peygamber Efen-dimiz.
zat-ı Ahmediye: Hz. Peygamberin zatı, kişiliği.
Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi zat, Allah.

ÜÇÜNCÜ MEYVE:

Saadet-i ebediyenin definesini görüp, anahtarını alıp getirmiş, cin ve inse hediye etmiştir. Evet, miraç vasıtasıyla ve kendi gözüyle Cenneti görmüş ve Rahman-ı Zül-cemal'in rahmetinin bâkî cilvelerini müşahede etmiş ve saadet-i ebediyeyi kat'iyen, hakkalyakîn anlamış, saadet-i ebediyenin vücudunun müjdesini cin ve inse hediye etmiştir ki; biçare cin ve ins, kararsız bir dünyada ve zelzele-i zeval ve firak içindeki mevcudatı, seyl-i zaman ve harekât-ı zerrat ile adem ve firak-ı ebedî denizine döküldüğü olan vaziyet-i mevhum-i canhıraşânede oldukları hengâmda şöyle bir müjde ne kadar kıymettar olduğu ve idam-ı ebedî ile kendilerini mahkûm zanneden fânî cin ve insanın kulağında öyle bir müjde ne kadar saadet-taver olduğu tarif edilmez. Bir adama idam edileceği anda, onun affıyla, kurb-u şahanede bir saray verilse, ne kadar sürura sebeptir. Bütün cin ve ins adedince böyle sürurları topla, sonra bu müjdeye kıymet ver.

DÖRDÜNCÜ MEYVE:

Rü'yet-i Cemalullah meyvesini kendi aldığı gibi, o meyvenin her mü'mine dahi mümkün olduğunu, cin ve inse hediye getirmiştir ki; o meyve ne derece leziz ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu bununla kıyas ebedilirsin. Yani, her kalp sahibi bir insan, zîcemal, zîkema, zîihsan bir zatı sever. Ve o sevmek dahi, cemal ve kema ve ihsanın derecatına nispeten tezayüt eder, perestîş derecesine gelir, canını feda eder derecede muhabbet bağlar.

adem ve firak-ı ebedî: ebedî, sürekli yokluk ve ayrılık.

bâkî: ebedî, daimî, sonsuz.

cemal: maddî manevî güzelliklerin genel sıfatı.

Cemalullah: Allah'ın cemali, güzelliği.

cilve: ilâhî isimlerin tecellisi, parıltıları.

cin ve ins: cinler ve insanlar.

define: hazine.

derecat: dereceler, basamaklar.

fânî: ölümlü, geçici.

feda: gözden çıkarma, uğruna verme.

hakkalyakîn: yaşayarak kesin ve şüphesiz olarak bilmek, bilginin en kesin hâli.

hareket-i zerrat: zerrelerin, atomların hareketi.

hengâm: zaman, vakit.

idam: ölüm cezası.

idam-ı ebedî: ebedî yokluk, öldürme.

ihsan: iyilik etme, güzel davranma, bağışlama.

ins: insan, beşer.

kat'iyen: kat'î olarak, kesinlikle.

kema: olgunluk, kusursuz, mükemmellik.

kurb-u şahane: padişaha yakınlık, komşuluk.

kiyas: karşılaştırma, benzetme yolu.

kıymet: değer, bedel.

kıymettar: kıymetli, değerli.

leziz: lezzetli, tatlı.

mahkûm: hükümlü, çaresiz.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey.

Miraç: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in, Cenab-ı Hakkin huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.

muhabbet: sevgi, dostluk.

müjde: sevindirici haber, beşaret.

mü'min: iman eden, inanan.

müşahade etmek: bir şeyi gözle görmek.

nispeten: oranla, kıyasla.

perestîş: tapar derecesinde sevmek.

Rahman-ı Zül-cemal: merhameti her şeyi kuşatan yücelik ve bütün güzelliklerin sahibi Allah.

rahmet: acıma, merhamet etme, bağışlama, şefkat etme.

rü'yet-i Cemalullah: Allah'ın cemalinin görülmesi, müşahade

edilmesi.

saadet-aver: saadet verici, mutluluk veren.

saadet-i ebedîye: ebedî, sonsuz mutluluk, bahtiyarlık.

seyl-i zaman: akıp giden zaman, zamanın akışı.

sürur: sevinç, mutluluk.

tezayüt: artma, çoğalma.

vasıta: aracı, aracılık.

vaziyet: durum, duruş.

vaziyet-i mevhum-i canhıraşâne: yürek parçalayıcı olan hayalî durum.

vücut: var oluş, varlık.

zat: kişi, şahıs.

zelzele-i zeval ve firak: sona erme, yok olma ve ayrılığın sarsıntısı.

zîcemal: güzellik sahibi.

zîihsan: ihsan sahibi, lütfeden.

zîkema: kema sahibi, mükemmellik sahibi.

Yalnız bir defa görmesine, dünyasını feda etmek derecesine çıkar. Hâlbuki, bütün mevcudattaki cemel ve kemal ve ihsan, Onun cemel ve kemal ve ihsanına nispeten, küçük birkaç lemaatın güneşe nispeti gibi de olmaz. Demek, nihayetsiz bir muhabbete lâyük ve nihayetsiz rü'yet ve nihayetsiz bir iştîyaka elyak bir Zat-ı Zülcelâl'i Vel-kemal'in saadet-i ebediyede rü'yetine muvaffak olması ne kadar saadetaver ve medar-ı sürur ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu insan isen anlarsın.

BEŞİNCİ MEYVE:

İnsan, kâinatın kıymettar bir meyvesi ve Sâni-i Kâinatın nazdar sevgilisi olduğu, Miraç ile anlaşılmış; ve o meyveyi, cin ve inse getirmiştir. Küçük bir mahlûk, zayıf bir hayvan ve âciz bir zîşuur olan insanı o meyve ile o kadar yüksek bir makama çıkarır ki, kâinatın bütün mevcudatı üstünde bir makam-ı fahir veriyor. Ve öyle bir sevinç ve sürur-u mes'udiyetkârâne veriyor ki, tasvir edilmez. Çünkü, adî bir nefere denilse, "Sen müşîr oldun"; ne kadar memnun olur. Hâlbuki, fânî, âciz bir hayvan-ı natık, zeval ve firak sillesini daima yiyen bîçare insana, birden "Ebedî, bâkî bir Cennette, Rahîm ve Kerîm bir Rahman'ın rahmetinde ve hayal sür'atinde, ruhun vüs'atinde, aklın cevelânında, kalbin bütün arzularında, mülk ve melekûtunda tenezzühe, seyerana ve cevelâna muvaffak olduğun gibi, saadet-i ebediyede rü'yet-i Cemaline de muvaffak olursun" denildiği vakit, insanıyeti sukut etmemiş bir insan, ne kadar derin ve ciddi bir sevinç ve süruru kalbinde hissedeceğini tahayyül edebilirsin.

âciz: eli yetmez, güçsüz.
adi: sıradan, alışılmış olan.
aklın cevelânı: aklın dolaşması, seyahati.
arzu: istek.
bâkî: sürekli ve kalıcı olan.
bîçare: çaresiz, zavallı.
cemel: güzellik, iç ve dış güz-

zellik; Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile tecellisi.
cevelân: dolaşma, gezme.
cin ve ins: cinler ve insanlar.
ebedî: sonu olmayan, sürekli.
elyak: daha lâyük, en uygun.
fânî: ölümlü, muvakkat, geçici.

feda: gözden çıkarma, uğruna verme.
hayvan-ı natık: konuşan, hayvan.
ihsan: iyilik etme, güzel davranma, bağışlama.
insaniyet: insanlık, bütün insanlar.

ıştiyak: çok fazla arzu etme.

kâinat: evren.

kemal: olgunluk, mükemmellik.

Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan Allah.

kıymettar: kıymetli, değerli.

lemaat: parlıklar, parlamalar.

mahlûk: yaratık, canlı.

makam: manevî mevki, memurluk konumu.

makam-ı fahir: memurluk konumundaki övünç kaynağı.

medar-ı sürur: sevinç ve neşe vesilesi, sebebi.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey.

Miraç: Peygamber Efendimizin Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.

muhabbet: sevgi, dostluk.

muvaffak: başarılı.

mülk ve melekût: görünen ve görünmeyen âlem.

müşîr: en yüksek askerî derece, mareşal.

nazdar: nazlı.

nefer: rütbesiz asker, er.

nihayetsiz: sonsuz.

nispet: iki şey arasındaki ilgi, bağ, oran, yakınlık.

nispeten: oranla, kıyasla.

Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi Allah.

Rahman'ın rahmeti: nimet ve bağışı bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların nızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

ruhun vüs'ati: ruhun genişliği.

rü'yet: Allah'ın cemalini görme, görüşme.

saadetaver: saadet verici, mutluluk veren.

saadet-i ebediye: bitmeyen, sonsuz mutluluk.

Sâni-i Kâinat: kâinatı mükemmel bir sanatla yaratan Allah.

seyeran: seyahat, yürüyüş, seyr etme.

sille: tokat, darbe.

sukut: düşme, değerini yitirme.

sürur: sevinç, mutluluk.

sürur-u mes'udiyetkârâne: mutluluk şeklindeki sevinç.

tahayyül: hayalinde canlandırma, zihinde canlandırma.

tasvir etme: bir şeyi yazıyla veya sözle anlatma.

tenezzüh: seyahat, gezinti.

Zat-ı Zülcelâl Velkemal: celâl, büyüklük, ve en mükemmel sıfatların sahibi Yüce Zat, Allah.

zeval ve firak: ölüm ve ayrılık.

zîşuur: şuurlu, akıl sahibi.

Şimdi, makam-ı istimada olan zata deriz ki: İlhad gömleğini yırt, at; mü'min kulağını geçir ve Müslim gözlerini tak. Sana iki küçük temsil ile bir iki meyvenin derece-i kıymetini göstereceğiz.

• *Meselâ*, senin ile biz beraber bir memlekette bulunuyoruz. Görüyoruz ki her şey bize ve birbirine düşman ve bize yabancı, her taraf müthiş cenazelerle dolu. İşitilen sesler yetimlerin ağlayışı, mazlumların vaveylâsıdır. İşte, biz şöyle bir vaziyette olduğumuz vakitte, biri gitse o memleketin padişahından bir müjde getirse, o müjde ile, bize yabancı olanlar ahabap şekline girse, düşman gördüğümüz kimseler kardeşler suretine dönse, o müthiş cenazeler, huşû ve huzûda, zikir ve tesbihte birer ibadetkâr şeklinde görünsen, o yetimâne ağlayışlar senakârâne “Yaşasınlar!” hükmüne girse ve o ölümler ve o soymaklar, garatlar, terhisat suretine dönse, kendi sürurumuz ile beraber herkesin süruruna müşterek olsak; o müjde ne kadar mesrurâne olduğunu elbette anlarsın.

İşte mirac-ı Ahmediyenin (a.s.m.) bir meyvesi olan nur-u imandan evvel şu kâinatın mevcudatı, nazar-ı dalâletle bakıldığı vakit yabancı, muzır, müz'ic, muvahhiş ve dağ gibi cirimler birer müthiş cenaze; ecel, herkesin başını kesip ademâbâd kuyusuna atar; bütün sedalar, firak ve zevalden gelen vaveylâlar olduğu hâlde, dalâletin öyle tasvir ettiği hengâmda, meyve-i Miraç olan hakaik-ı erkân-ı imaniye nasıl mevcudatı sana kardeş, dost ve Sâni-i Zülcelâl'ine zakir ve müsebbih; ve mevt ve zeval, bir nevi terhis ve vazifeden azat etmek; ve sedalar, birer

ademâbâd: yok oluş, yokluk âlemi, ölüm.

ahbap: dost, sevilen dost.

cenaze: insan ve insan ölüsü.

cirimler: cisimler, kütleler.

dalâlet: dinsizlik.

derce-i kıymet: değer ölçüsü, kıymet miktarı.

ecel: Allah tarafından takdir edilen ölüm vakti.

fırak: ayrılık, hicran.

garat: yağmalar, çapullar.

hakaik-ı erkân-ı imaniye: iman hakikatlerinin şartları, esasları.

hengâm: zaman, vakit.

huşû: Allah'a karşı korku ve saygı ile boyun eğme,

huzû: alçak gönüllülük.

hükmüne: yerine, değerine.

ibadetkâr: ibadet yapan, ibadete düşkün.

ilhad: tanrı tanımazlık, dinsizlik.

kâinat: evren.

makam-ı istima: dinleme konumu yeri.

mazlum: zulüm görmüş, zulme uğramış.

mesrurâne: sevinçle, neşeyle.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey.

mevt: ölüm, vefat.

meyve-i Miraç: Miraç meyvesi.

Mirac-ı Ahmediyeye: Peygamber Efendimizin miracı.

muvaahhiş: vahşet veren, korkutan.

muzır: zararlı, zarar veren.

müjde: sevindirici haber, beşaret. mü'min: iman esaslarına inanan; Allah'a iman eden.

müsebbih: tesbih çeken, sübhallah diyen, Allah'ı anan.

Müslim: İslâm dininden olan, Müslüman.

müşterek: birlikte, ortaklaşa.

müthiş: korkunç, dehşetli.

müz'ic: rahatsız eden, sıkıntı veren.

nazar-ı dalâlet: dinsizliğin bakışı.

nevi: çeşit, cins.

nur-u iman: iman nuru, inanç ışığı.

padişah: hükümdar.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.

seda: ses, sesler.

senakârâne: överek ve met-heder bir şekilde.

suret: şekil, biçim.

sürur: sevinç, neşe.

tasvir: bir şeyi yazıyla veya sözle anlatmak.

temsil: benzetme, örnek.

terhis: görevi bitirme.

terhisat: terhisler.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, sübhanallah demek.

vaveylâ: çığlık, feryat.

vazifeden azat etmek: görevi biteni serbest bırakmak.

vaziyet: durum, duruş.

yetim: öksüz, kimsesiz.

yetimâne: yetimler gibi.

zikir: zikreden, zikredici.

zat: kişi, şahıs.

zeval: sona erme, ölüm.

zikir: adını anma, hatıra getirme

tesbihat hakikatinde olduğunu sana gösterir. Bu hakikati tamam görmek istersen, İkinci ve Sekizinci Sözlere bak.

• *İkinci temsil:* Senin ile biz, Sahra-i Kebir gibi bir mevkideyiz. Kum denizi fırtınasında, gece o kadar karanlık olduğundan, elimizi bile göremiyoruz. Kimsesiz, hamîsiz, aç ve susuz, me'yus ve ümitsiz bir vaziyette olduğumuz dakikada, birden bir zat o karanlık perdesinden geçip, sonra gelip, bir otomobil hediye getirse ve bizi bindirse, birden Cennetmisal bir yerde istikbalimiz temin edilmiş, gayet merhametkâr bir hamîmiz bulunmuş, yiyecek ve içecek ihzar edilmiş bir yerde bizi koysa; ne kadar memnun oluruz, bilirsin.

İşte, o sahra-i kebir bu dünya yüzüdür. O kum denizi, bu hâdisat içinde harekât-ı zerrat ve seyl-i zaman tahrikiyle çalkanan mevcudat ve bîçare insandır. Her insan, endişesiyle kalbi dağdar olan, istikbali müthiş zulûmat içinde, nazar-ı dalâletle görüyor. Feryadını işittirecek kimseyi bilmiyor. Nihayetsiz aç, nihayetsiz susuzdur. İşte, semere-i Miraç olan marziyat-ı İlâhiye ile, şu dünya gayet Kerîm bir Zatın misafirhanesi; insanlar dahi Onun misafirleri, memurları; istikbal dahi Cennet gibi güzel, rahmet gibi şirin ve saadet-i ebediye gibi parlak göründüğü vakit, ne kadar hoş, güzel, şirin bir meyve olduğunu anlarsın.

Makam-ı istimada olan zat diyor ki: “Cenab-ı Hakka yüz binler hamd ve şükür olsun ki, ilhaddan kurtuldum, tevhide girdim; tamamıyla inandım ve kemal-i imanı kazandım.”

bîçare: çaresiz, zavallı, şaşkın.
Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan Allah.
Cennetmisal: Cennet gibi.
dağdar: dağlı, yaralı, çok üzgün.
feryat: bağırma, sızlanma,
gayet kerim Zat: ikram ve ih-

sanı son derece bol olan Allah.
gayet: çok, son derece.
hâdisat: hâdiseler, olaylar.
hakikat: gerçek, bir şeyin aslı ve esası.
hamd: Allah'ın yüceliğini övme, teşekkür.

hamî: koruyan, sahip çıkan,
hamîsiz: korumasız, sahipsiz.
harekât-ı zerrat: zerrelerin, atomların hareketleri.
ihzar: hazır etme, hazırlama.
ilhad: tanı tanımazlık, dinsizlik.
iman: inanç, itikat, tasdik.

istikbal: gelecek, gelecek zaman, ati.
kemal-i iman: tam ve mükemmel iman.
makam-ı istima: dinleme makamı, dinleyici konumu, yeri.
marziyat-ı İlâhiye: Allah'ın rızasına mazhar olacak hâl ve hareketler.
merhametkâr: merhamet eden, acıyan.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey.
mevki: yer, mekân.
me'yus: ümitsiz, ye'se düşmüş.
müthiş zulûmat: korkunç karanlıklar.
nazar-ı dalâlet: dinsizlik düşüncesi, bakışı.
nihayetsiz: sonsuz.
perde: örtü, bölme, makam.
rahmet: acıma, merhamet etme, bağışlama, şefkat gösterme.
saadet-i ebediye: zevalsiz, sonsuz mutluluk.
sahra-i kebir: büyük çöl.
semere-i miraç: miracın meyvesi, faydalı neticesi.
seyl-i zaman: akıp giden zaman, zamanın akışı.
şükür: hoşnutluk, memnunluk.
tahrik: hareket ettirme, harekete geçirme.
temin edilmiş: hazırlanmış.
temsil: benzetme, misal getirme.
tesbihat: tesbihler, Cenab-ı Hakkın büyük ve yüce bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.
tevhit: birleme, Allah'ın bir olduğuna inanma.
vaziyet: durum, duruş, hâl.
zat: kişi, şahıs.
zerrat: zerreler, moleküller, atomlar.

Âl ve Ashap: Peygamberimizin aile ve arkadaşları.

âlem: dünya, cihan, bütün yaratılmışlar.

aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.

âmin: "Yâ rabbî! Kabul eyle!" anlamında duanın sonunda söylenir.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan Allah.

ebed: sonu olmayan gelecek zaman, sonsuzluk, daimilik.

evvel: önce, başlangıç.

ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.

hak: doğru, gerçek.

hamd: methetme, övme, yüceltme.

hikmetle yapmak: belirli gayelere yönelik, faydalı, anlamlı, yerli yerinde yapmak.

kevsir: Cennette bulunan bir nehir, akarsu.

maḥşer: kıyamette ölülerin dirilip toplanacakları yer.

mazhar: sereflenme, kavuşma, nail olma.

meylettirmek: yönlendirmek.

minnet: iyiliğe karşı duyulan şükür hissi.

Miraç: Peygamber Efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.

muhakkak: doğruluğu kesinlik kazanmış, şüphesiz.

noksan: eksiklik, kusurlu, nakıs.

nur: aydınlık, ışıık.

Rab: her şeyin sahibi, yaratan, büyüten, ihtiyaçlarını gideren, terbiye eden, Allah.

rahmet: acıma, merhamet etme, bağışlama, şefkat gösterme.

Resul-ü Ekrem: Allah'ın en şerefli ve değerli elçisi olan Peygamberimiz Hz. Muhammed.

sefaat: Peygamberin, mü'minleri bağışlamasını Allah'tan dilemesi.

şükür: hoşnutluk, memnunluk.

tenzih: Allah'ı şanına lâyık yüce tutma, münezzeh sayma.

Biz de deriz: Ey kardeş! Seni tebrik ediyoruz. Cenab-ı Hak bizleri, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın şefaatine mazhar etsin, âmin.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مَنْ أَنْشَقَّ بِإِشَارَتِهِ الْقَمَرُ وَنَبَعَ مِنْ أَصَابِعِهِ الْمَاءُ
كَالْكُوْثَرِ صَاحِبِ الْمِعْرَاجِ وَمَا زَاغَ الْبَصَرُ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى
آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ مِنْ أَوَّلِ الدُّنْيَا إِلَى آخِرِ الْمَحْشَرِ ¹

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ²

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ³ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا

إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا ⁴ رَبَّنَا لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا ⁵

رَبَّنَا آتَمِّمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ⁶ وَآخِرُ

دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ⁷

2. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

3. Ey Rabbimiz! Bu hizmetimizi kabul buyur. Her şeyi hakkıyla işiten de, her şeyi hakkıyla bilen de ancak Sensin (Bakara Suresi: 127.)

4. Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme. (Bakara Suresi: 286.)

5. Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola eristirdikten sonra kalplerimizi sapıklığa meylettirme. (Âl-i İmran Suresi: 8.)

6. Ey Rabbimiz! nurumuzu tamamla ve bizi bağışla. Muhakkak ki Senin her şeye gücün yeter. (Tahrim Suresi: 8.)

7. Duaları ise şu sözlerle sona erer: "Ezelden ebade her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. (Yunus Suresi: 10.)

On Dokuzuncu ve Otuz Birinci Sözlerin Zeyli

ŞAKK-I KAMER MU'CİZESİNE DAİRDİR.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَاَنْشَقَّ الْقَمَرُ ۝ وَاَنْ يَّرَوْا آيَةً يَعْزِبُوا
وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ¹

Kamer gibi parlak bir mu'cize-i Ahmediye (a.s.m.) olan inşikak-ı kameri, evham-ı faside ile inhisafa uğratmak isteyen feylesoflar ve onların muhakemesiz mukallitleri diyorlar ki:

“Eğer inşikak-ı kamer vuku bulsa idi, umum âleme malûm olurdu; bütün tarih-i beşerin nakletmesi lâzım gelirdi.”

Elcevap: İnşikak-ı kamer, dava-i nübüvveti delil olmak için, o davayı işiten ve inkâr eden hazır bir cemaate, gecede, vakt-i gaflette, anî olarak gösterildiğinden; hem, ihtilâf-ı metâli ve sis ve bulutlar gibi rü'yete mâni esbabın vücudu ile beraber, o zamanda medeniyet taammüm etmediğinden ve hususî kaldığından ve tarassudat-ı semaviye pek az olduğundan; bütün etraf-ı âlemde

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Kıyamet yaklaştı, ay yarıldı. • Onlar bir mu'cize görseler yüz çevirir ve “Bu kuvvetli bir sihiridir” derler. (Kamer Suresi: 1-2.)

âlem: dünya, cihan.
anî: bir an içinde, birden.
beşer: insan, âdemoğlu.
cemaat: topluluk, gurup.
dair: alâkalı, ait, ilgili.
dava: takip edilen fikir, iddia.
delil: bir davanın, meselenin doğruluğunu ortaya koyan, ispat eden şey, kanıt.

esbap: sebepler, vasıtalar.
evham: vehimler, zanlar, kuş-kular.
fasit: bozuk, kötü,
feylesof: felsefe ile uğraşan, filozof.
hususî: özel.
ihtilâf-ı metâli: ayın doğduğu yerlerin farklı olması.

inhisaf: tutulma, ay tutulması.
inkâr: reddetme, kabul etmeme.
inşikak: yarıлма, bölünme, ikiye ayrılma.
kamer: ay.
kıyamet: kâinatın ölümü; varlık âleminin bozulup dağıl-

ması, yıkılması.
lâzım: gerek, gerekli, lüzumlu.
malûm: bilinen, belli.
mâni: men eden, engel olan.
medeniyet: medenîlik, uygarlık.
mu'cize: sadece peygamberlerin gösterdiği, benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
mu'cize-i Ahmediye: Peygamberimizin mu'cizesi.
mukallit: taklitçi, taklit eden.
nakletmek: aktarmak, haber vermek.
nübüvvet: peygamberlik, Allah'ın elçiliği.
Rahîm: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi; esirgeyen, koruyan Allah.
Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan, kuşatan, Allah.
rü'yete: görme, bakma.
şakk-ı kamer: ayın ikiye bölünmesi.
taammüm: yayılma, genelleşme.
tarassudat-ı semaviye: göğü gözetlemeler.
umum: bütün, genel.
vuku: meydana gelme, oluş.
vücut: var oluş, varlık.
zeyil: ek, ilâve.

görülmek, umum tarihlere geçmek, elbette lâzım değildir. Şakk-ı kamer yüzünden bu evham bulutlarını dağıtacak çok noktalardan şimdilik Beş Nokta'yı dinle.

Birinci Nokta

O zaman, o zemindeki küffarın gayet şedit derecede inatları tarihen malûm ve meşhur olduğu hâlde; Kur'ân-ı Hakîm'in, ¹ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ demesiyle şu vak'ayı umum âleme ihbar ettiği hâlde, Kur'ân'ı inkâr eden o küffardan hiçbir kimse, şu ayetin tekzibine, yani ihbar ettiği şu vak'anın inkârına ağız açmamışlar. Eğer o zamanda o hâdisе, o küffarca kat'î ve vaki bir hâdisе olmasa idi, şu sözü serrişte ederek, gayet dehşetli bir tekzibe ve Peygamberin iptal-i davasına hücum göstereceklerdi. Hâlbuki, şu vak'aya dair siyer ve tarih, o vak'a ile münasebet-tar küffarın adem-i vukuuna dair hiçbir şeyini nakletmemişlerdir. Yalnız, ² وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ ayetinin beyan ettiği gibi, tarihçe menkul olan şudur ki: O hâdiseyi gören küffar "Sihirdir" demişler ve "Bize sihir gösterdi. Eğer sair taraflardaki kervan ve kafileler görmüşlerse, hakikattir; yoksa bize sihir etmiş" demişler. Sonra, sabahleyin Yemen ve başka taraflardan gelen kafileler ihbar ettiler ki, "Böyle bir hâdiseyi gördük." Sonra küffar, Fahr-i Âlem (a.s.m.) hakkında, hâşâ, "Yetim-i Ebu Talip'in sihiri semaya da tesir etti" dediler.

adem: yokluk, hiçlik.
adem-i vukuu: olmadığına dair, olmadığını gösteren.
âlem: dünya, cihan.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
beyan: anlatma, bildirme, izah
dair: alâkalı, ait, ilgili.
Ebu Talip: bkz. Şahıs Bilgileri.
evham: vehimler, zanlar, kuşku-lar.
Fahr-i Âlem: bütün âlemin kendisiyle iftihar ettiği Peygamber.
gayet: çok, son derece.
hâdisе: vakia, olay, haber.
hakikat: gerçek, bir şeyin aslı ve esası.
hâşâ: asla, kat'iyyen.
ihbar: haber verme, duyurma.
inkâr: reddetme, tanımama.
kafîle: birlikte yolculuk eden topluluk.
kat'i: kesin, şüphe-siz.
kervan: uzak yerlere yolcu ve ticarî eşya taşıyan kafilе.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve sayısız hikmetler ve faydalar bulunan Kur'ân.
küffar: kâfirler, İslâmiyeti inkâr edenler.
lâzım: gerek, gerekli, lüzumlu.
malûm: bilinen, belli.
menkul: nakledilen, taşınıp anlatılan söz.
meşhur: tanınmış, adı yaygınlık kazanan.
münasebet: uygunluk, ilgi.
peygamber: haber getiren, Allah'ın elçisi.
sair: diğer, başka.
sema: gökyüzü, gök.
serrişte: ipucu, söyleyip durma, başa kakma.
siyer: Peygamberimizin hayatını konu alan ilim.
şakk-ı kamer: ayın ikiye bölün-

1. Ay yarıldı. (Kamer Suresi: 1.)

2. "Bu kuvvetli bir sihirdir" derler. (Kamer Suresi: 2.)

mesi:
şedit: şiddetli, sert, katı.
tekzip: yalanlama.
tesir: etki, iz bırakma.

umum: bütün, genel.
vak'a: vuku bulan, olay.
vaki: gerçekleşmiş, olmuş, olan.

vuku: meydana gelme, oluş.
yetim: ana babası veya babası ölmüş çocuk.
zemin: yer, yeryüzü.

İkinci Nokta

Sa'd-ı Taftazani gibi eazım-ı muhakkikinin ekseri demişler ki: “İnşikak-ı kamer; parmaklarından su akması, umum bir orduya su içirmesi, camide hutbe okurken dayandığı kuru direğin müfarakat-ı Ahmediyeden (a.s.m.) ağlaması, umum cemaatin işitmesi gibi mütevatirdir. Yani, öyle tabakadan tabakaya bir cemaat-i kesire nakletmiştir ki, kizbe ittifakları muhaldir. *Hâle* gibi meşhur bir kuyruklu yıldızın bin sene evvel çıkması gibi mütevatirdir. Görmediğimiz Serendip Adasının vücudu gibi, tevatürle vücudu kat'îdir” demişler. İşte böyle gayet kat'î ve şuhudî mesailde teşkikat-ı vehmiye yapmak, akılsızlıktır. Yalnız muhal olmamak kâfidir. Hâlbuki, şakk-ı kamer, bir volkanla inşikak eden bir dağ gibi mümkündür.

Üçüncü Nokta

Mu'cize, dava-i nübüvvetin ispatı için, münkirleri ikna etmek içindir, icbar için değildir. Öyle ise, dava-i nübüvveti işitenler için, ikna edecek bir derecede mu'cize göstermek lâzımdır. Sair taraflara göstermek veyahut icbar derecesinde bir bedahetle izhar etmek, Hakîm-i Zülcelâl'in hikmetine münafi olduğu gibi, sırr-ı teklife dahi muhaliftir. Çünkü, “Akla kapı açmak, ihtiyarı elinden almak” sırr-ı teklif iktiza ediyor. Eğer Fâtır-ı Hakîm, inşikak-ı kameri, feylesofların hevesatına göre bütün âleme göstermek için bir iki saat öyle bıraksa idi ve beşerin

âlem: dünya, cihan.
bedahet: açıklık, aşikâr.
camî: namaz kılınan yer.
cemaat: topluluk, takım.
cemaat-i kesire: çok kalabalık topluluk.
dava-i nübüvvet: peygamberlik davası, iddiası.

derece: aşama, mertebe.
eazım-ı muhakkikîn: hakikatleri delilleri ile bilen en büyük âlimler.
ekser: en çok, daha ziyade.
evvel: önce, başlangıç.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle

benzersiz bir şekilde yaratan Allah.
feylesof: felsefe ile uğraşan filozof.
gayet: son derece, çok.
Hakîm-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi hikmetle yaratan Allah.

Hâle: Halley kuyruklu yıldızı. Bkz. Yer Bilgileri.

hevesat: hevesler, istekler.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.

hutbe: ilâhî emirleri hatırlatan konuşma ve dualar

icbar: zorlama, mecbur etme.

ihtiyar: seçme, tercih, irade.

ikna etmek: inandırmak.

iktiza: lâzım gelme, gereklilik.

inşikak: yarıma, ikiye ayrılma.

inşikak-ı kamer: ayın ikiye bölünmesi.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

ittifak: uyuşma, birleşme.

izhar: açığa vurma, gösterme.

kâfi: yeterli.

kamer: ay.

kat'î: kesin, şüphesiz.

kizb: yalan söyleme, yalan.

lâzım: gerek, lüzumlu.

mesail: meseleler.

meşhur: tanınmış, adı yaygınlık kazanmış.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

muhal: imkânsız, olması mümkün olmayan.

muhalif: muhalefet eden, karşıt.

müfarakat-ı Ahmediye: Peygamber Efendimizin ayrılması.

münafi: zıt, muhalif, aykırı.

münkir: inkâr eden, kabul etmeyen.

mütevatir: yalan söylemekte birleşmelerini aklın kabul etmeyeceği bir topluluğun verdiği kesin haber.

Sa'd-ı Taftazani: Saadeddin Taftazani. bkz. Şahıs Bilgileri.

sair: geçen, diğer, başka.

Serendip Adası: bkz. Yer Bilgileri.

sırr-ı teklif: teklif, imtihan sırrı,

şakk-ı kamer: ayın ikiye bölünmesi.

şuhudî: görmeye ilgili.

tabakadan tabakaya: topluluktan topluluğa.

teşkikat-ı vehmiye: süpheye düşürmeler.

tevatür: yalan söylemez kimselelerin birleşerek verdikleri haber.

umum: bütün, cümle, herkes; genel olma.

volkan: yanardağ.

vücut: var oluş, varlık.

umum tarihlerine geçse idi, o vakit sair hâdisat-ı semaviye gibi, ya dava-i nübüvvete delil olmazdı, risalet-i Ahmediye (a.s.m.) hususiyeti kalmazdı, veyahut bedahet derecesinde öyle bir mu'cize olacaktı ki, akılcı icbar edecek, aklın ihtiyarını elinden alacak, ister istemez nübüvveti tasdik edecek; Ebu Cehil gibi kömür ruhlu, Ebu Bekir-i Sıddık gibi elmas ruhlu adamlar bir seviyede kalıp, sırr-ı teklif zayi olacaktı. İşte bu sır içindir ki, hem anî, hem gece, hem vakt-i gaflet, hem ihtilâf-ı metâli, sis ve bulut gibi sair mevanii perde ederek, umum âleme gösterilmedi, veyahut tarihlere geçirilmedi.

Dördüncü Nokta

Şu hâdis, gece vakti herkes gaflette iken, anî bir surette vuku bulduğundan, etraf-ı âlemde elbette görülmeyecek. Bazı efrada görünse de, gözüne inanmayacak. İnandırırsa da, elbette böyle mühim bir hâdis, haber-i vahit ile tarihlere bâkî bir sermaye olmayacak.

Bazı kitaplarda “Kamer iki parça olduktan sonra yere inmiş” ilâvesi ise, ehl-i tahkik reddetmişler, “Şu mu'cize-i bâhireyi kıymetten düşürmek niyetiyle belki bir münafık ilhak etmiş” demişler.

Hem meselâ, o vakit, cehalet sisiyle muhat İngiltere, İspanya'da yeni gurup; Amerika'da gündüz; Çin'de, Japonya'da sabah olduğu gibi, başka yerlerde başka esbab-ı mâniaya binaen elbette görülmeyecek. Şimdi bu akılsız muterize bak; diyor ki, “İngiltere, Çin, Japon,

âlem: dünya, cihan.
bâkî: yok olmayan, sürekli ve kalıcı olan.
bedahet: açıklık, aşikâr.
binaen: -den dolayı, -den ötürü.
cehalet: bilmezlik, ilimden yoksun olma.
dava-i nübüvvet: peygamberlik davası, iddiası.
delil: rehber, doğru yolu gösteren, şahit,
Ebu Bekir-i Sıddık: bkz. Şahis Bilgileri.
Ebu Cehil: bkz. Şahis Bilgileri.
efrat: fertler, şahıslar, kişiler.
ehl-i tahkik: hakikatleri delilleri ile bilen âlimler.
esbap: nedenler, sebepler.
etraf-ı âlem: dünya çevresi, dört bir yanı.
gaflet: gafillik, boş bulunma, dikkatsizlik.
haber-i vahit: bir, tek haber.
hâdisat-ı semaviye: sonradan olan, gökteki olaylar.
hâdis: vakia, olay, haber.
hususiyet: hususîlik, ayırıcı özellik.
icbar: zorlama, mecbur etme.
ihtilâf-ı metâli: ayın doğduğu yerlerin farklı oluşu.
ihtiyar: seçme, tercih, irade.
ilhak: ilâve etme, katma.
kamer: ay.
mâniya: meneden şey, engel.
mevani: mâniler, engeller.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
mu'cize-i bâhire: parlak, apaçık mu'cize.
muhat: bir şeyin içinde bulunan,

ada.
muteriz: karşı çıkan, itirazcı
münafık: nifak soğan, iki yüzlülük eden, ara bozucu.
nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah'ın elçiliği,
risalet-i Ahmediye: Peygamber Efendimizin peygamberliği.
sair: geçen; diğer, başka.
seviye: düzey, değeri yüksek olan.
suret: şekil, biçim.
sır: önemli, gerçek.
sırr-ı teklif: teklif sırrı, imtihan sırrı.

tasdik: doğruluğunu kabul etme, doğrulama,
umum: bütün, cümle, genel olma.
vakit: zaman.
vakt-i gaflet: uyku vakti.
vuku: meydana gelme, oluş.
zayi: yitik, zarar.

Amerika gibi akvamın tarihleri bundan bahsetmiyor. Öyle ise vuku bulmamış.” Bin nefrin onun gibi Avrupa kâselislerin başına!

Beşinci Nukta

İnşikak-ı kamer kendi kendine, bazı esbaba binaen vuku bulmuş, tesadüfî, tabîi bir hâdisе değil ki, adî ve tabîi kanunlarına tatbik edilsin. Belki şems ve kamerin Hâlık-ı Hakîm’i, Resulünün risaletini tasdik ve davasını tenvir için, harikulâde olarak o hâdiseyi ika etmiştir. Sırr-ı irşat ve sırr-ı teklif ve hikmet-i risaletin iktizasıyla, hikmet-i rububiyetin istediği insanlara ilzam-ı hüccet için gösterilmiştir. O sırr-ı hikmetin iktiza etmedikleri, istemedikleri ve dava-i nübüvveti henüz işitmedikleri aktâr-ı zemindeki insanlara göstermemek için, sis ve bulut ve ihtilâf-ı metâli haysiyetiyle, bazı memleketin kameri daha çıkarması ve bazılarının güneşleri çıkması ve bir kısmının sabahı olması ve bir kısmının güneşi yeni gurup etmesi gibi o hâdiseyi görmeye mâni pek çok esbaba binaen, gösterilmemiş. Eğer, umum onlara dahi gösterilse idi, o hâlde ya işaret-i Ahmediyenin (a.s.m.) neticesi ve mu’cize-i nübüvvet olarak gösterilecekti; o vakit, risaleti bedahet derecesine çıkacaktı, herkes tasdike mecbur olurdu. Aklın ihtiyarı kalmazdı. İman ise aklın ihtiyarıdır. Sırr-ı teklif zayi olurdu. Eğer sırf bir hâdisе-i semaviye olarak gösterilse idi, risalet-i Ahmediye (a.s.m.) ile münasebeti kesilirdi ve onunla hususiyeti kalmazdı.

adi: sıradan, âdet olan.
aktâr-ı zemin: yeryüzünün her tarafı.
akvam: milletler, kavimler.
bedahet: açıklık, aşikâr.
binaen: -den dolayı, -den ötürü.
dava-i nübüvvet: nebilik,

peygamberlik davası.
esbab: nedenler, sebepler.
hâdisе: vakia, olay, haber.
hâdisе-i semaviye: semavi olay, gökyüzü olayı.
Hâlık-ı Hakîm: yarattıklarında hikmetli olduğunu gösteren yaratıcı, Allah.

haysiyetiyle: yönüyle, sayılmak üzere.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki lâhî gaye.
hikmet-i rububiyet: rububiyetin hikmeti, lâhî terbiye, kâinattaki ve yaratılıştaki lâhî gaye.

hususiyet: hususîlik, ayıncı özellik.
ihtilâf-ı metâli: ayın doğduğu yerlerin farklı olması.
ihtiyar: seçme, tercih, irade.
ika etmek: oldurmak, yaptırmak.
iktiza: lâzım gelme, gerekme.
ilzam-ı hüccet: muhatabı delillerle susturmak.
inşikak-ı kamer: ayın ikiye bölünmesi, ayın yarılması.
işaret-i Ahmediye: Peygamberimizin işareti.
kamer: ay.
kâselis: dalkavuk, çanak yalayıcıları.
mâni: men eden, engel.
mu’cize-i nübüvvet: peygamberlik mu’cizesi.
münasebet: ilgi, alâka, bağ.
nefrin: beddua, lânet okuma, nefretler.
resul: kendisine kitap indirilmiş peygamber.
risalet: resullük, peygamberlik.
risalet-i Ahmediye: Efendimizin peygamberliği.
sırr-ı hikmet: hikmet sırrı, kâinattaki ve yaratılıştaki gayenin sırrı.
sırr-ı irşat: irşat sırrı, eğitim sırrı.
sırr-ı teklif: teklif sırrı, imtihan sırrı.
şems: güneş.
tabîi: kendiliğinden, normal.
tasdik: doğruluğunu kabul etme.
tatbik: uygulama.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma.
umum: bütün, herkes, genel olma,
vakit: zaman, an.
vuku: bir hâdisenin çıkış şekli; gelme, oluş.
zayi: elden çıkan, zarar.
zemin: yeryüzü.

bürhan: delil, ispat, tanık.
cism-i arz: dünya küresi, kürenin kütlesi.
dalâlet: doğru yoldan sapma küfür ve inkâr.
delâlet: işaret, iz, delil olma.
ehl-i adalet: adalet ehli, adalet-ten şaşmayanlar.
ehl-i keşif: keşif ehli. bazı sırları, bilinmeyen hakikatleri, Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile bilen velîler.
ehl-i rivayet-i sadıka: sahih, doğru hadisleri senetle nakledenler.
ehl-i tahkik: gerçeği araştıranlar, hakikatleri delilleri ile bilen âlimler.
haşiye: dipnot, açıklayıcı yazı.
Hatem-i Divan-ı Nübüvvet: peygamberlik medisinin mührü olan Peygamberimiz.
hüccet: delil, ispat.
icma: birleşme, fikir ve oy birliği; dağınık şeyleri bir araya getirme, toplama.
ilm-i kelâm: imana ait meselelerden İslâmî esaslar dairesinde delil ve bürhana dayalı olarak bahsedilen ilim.
ilzam: susturma, tartışmada cevap veremez hale getirme.
inşıkak-ı kamer: ayın ikiye bölünmesi.
ittifak: fikir birliği.
kamer: ay.
keramet-i uzma: en büyük ikram, bağış.
maatteessüf: üzüntüyle ifade etmek gerekir ki.
mahbubiyet: sevicecek hâlde bulunma.
Miraç: Peygamber Efendimizin, Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
mu'cize-i kübra: en büyük mu'cize.
muhaddisîn: hadis ilmiyle uğraşan âlimler.
muhtelif: çeşitli, farklı.
müfessir: Kur'ân-ı Kerim'in metnini tefsir, şerh ve izah eden İslâm âlimi.
münir: ışıq veren, nurlandıran, parlak.
mütebahhir ulema: bilgisi deniz gibi geniş ve engin olan âlim.
nass-ı kat'î: kesin ve sağlam hüküm getiren ayet ve hadisler.
risalet: elçilik, resullük, peygamberlik.
rüçhaniyet: üstün olma hâli.
sadık: dostluğu ve bağlılığı içten olan.

Elhâsıl: Şakk-ı kamerin imkânında şüphe kalmadı. Kat'î ispat edildi. Şimdi, vukuuna delâlet eden çok bürhanlarından altısına ^(HAŞİYE) işaret ederiz. Şöyle ki:

Ehl-i adalet olan Sahabelerin, vukuuna icmaı ve ehl-i tahkik umum müfessirlerin, ¹ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ tefsirinde, onun vukuuna ittifakı ve ehl-i rivayet-i sadıka bütün muhaddisînin pek çok senetlerle ve muhtelif tariklerle vukuunu nakletmesi ve ehl-i keşif ve ilham bütün evliya ve siddikînin şahadeti ve ilm-i kelâmın meslekçe birbirinden çok uzak olan imamların ve mütebahhir ulemanın tasdiği ve nass-ı kat'î ile dalâlet üzerine icmaları vaki olmayan ümmet-i Muhammediyenin (a.s.m.) o vak'ayı telâkki-i bilkabul etmesi, güneş gibi, inşıkak-ı kameri ispat eder.

Elhâsıl, buraya kadar tahkik namına ve hasmı ilzam hesabına idi. Bundan sonraki cümleler, hakikat namına ve iman hesabınadır. Evet, tahkik öyle dedi. Hakikat ise diyor ki:

Sema-i risaletin kamer-i müniri olan Hatem-i Divan-ı Nübüvvet, nasıl ki mahbubiyet derecesine çıkan ubudiye-
 tindeki velâyetin keramet-i uzması ve mu'cize-i kübrası olan miraç ile, yani bir cism-i arzı semavatta gezdirmekle semavatın sekenesine ve âlem-i ulvî ehline rüçhaniyeti ve mahbubiyeti gösterildi ve velâyetini ispat etti; öyle de, arza bağlı, semaya asılı olan kameri bir arzının işaretiyle

HAŞİYE: Yani, altı defa icma suretinde, vukuuna dair altı hüccet vardır. Bu makam çok izaha lâayk iken, maatteessüf kısa kalmıştır.

1. Ay yarıldı. (Kamer Suresi: 1.)

sekene: sakin olanlar, ikamet edenler; sema ve göklerde yaşayan melekler.
sema: gökyüzü, gök.
semavat sekenesi: semalarda yaşayanlar, göklerde kalanlar.
siddikîn: daima doğruluk üzere olup Allah'a ve Peygambere sadakatte en ileri olanlar.

şahadet: şahit olmak, tanık.
şakk-ı kamer: ayın ikiye bölünmesi.
tahkik: doğruyu araştırma, inceleme.
tarik: yol.
tefsir: açıklama, yorum, şerh.
telâkki-i bilkabul: bir anlayışı benimsemek.
ubudiyet: kulluk, itaat, bağlılık, samimiyet.

ulvî: yüksek, yüce.
ümmet-i Muhammediye: Hz. Muhammed'e bağlı olan ve yolundan gidenler.
vak'a: vuku bulan, olay, mesele.
vaki: vuku bulan, olan.
velâyet: velîlik, emişlik, Allah dostluğu.
vuku: meydana gelme, oluş.

iki parça ederek, arzın sekenesine o arzının risaletine öyle bir mu'cize gösterildi ki, Zat-ı Ahmediye (a.s.m.), kamerin açılmış iki nuranî kanadı gibi, risalet ve velâyet gibi iki nuranî kanadıyla, iki ziyadar cenah ile, evc-i kemalâta uçmuş, tâ Kab-ı Kavseyn'e çıkmış; hem ehl-i semavat, hem ehl-i arza, medar-ı fahir olmuştur.

1 عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِلَهِ الصَّلَاةِ وَالتَّسْلِيمَاتُ مِلًّا الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ

2 سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
اللَّهُمَّ بِحَقِّ مَنْ أَنْشَقَ الْقَمَرَ بِإِسَارَتِهِ اجْعَلْ قَلْبِي وَقُلُوبَ طَلَبَةِ رَسَائِلِ
النُّورِ الصَّادِقِينَ كَالْقَمَرِ فِي مُقَابَلَةِ شَمْسِ الْقُرْآنِ آمِينَ

1. Ona ve Âline yer ve gökler dolusu rahmet ve selâmlar olsun.

2. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgi-miz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

3. Allah'ım, işaretleriyle ayın ikiye bölündüğü Zat hürmetine benim kalbimi ve sadık Nur Talebelerinin kalplerini Kur'ân güneşi mukabilinde ay gibi yap. Âmin, Âmin.

âl: aile, çocuk, çocuk.

arzın sekenesi: dünyada oturanlar, yeryüzünde yaşayanlar.

cenah: kanat, taraf, kısım.

ehl-i arz: dünyadakiler, yer-

dekiler.

ehl-i semavat: semavat ehli, melekler.

evc-i kemalât: bir şeyin en yüksek derecesi, mükemmeli.

hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki İlâhî gaye.

inşikak: yarılma, bölünme, ikiye ayrılma.

Kab-ı Kavseyn: iki yay mesafesi, Peygamberimizin miraç-

ta ulaştığı ve bütün yaratılanları arkasına alıp Cenab-ı Hakla müşerref olduğu makam.

medar-ı fahir: iftihar sebebi, övünç vesilesi.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

nuranî: nurlu, ışıklı, mübarek.

rahmet: acıma, merhamet etme, bağışlama, şefkat göstermek.

risalet: elçilik, resullük, peygamberlik.

sadık: gerçek, hakikî, sahte olmayan.

suret: şekil, biçim.

tenzih: Allah'ı her çeşit kusur, noksan ve ortaktan uzak bilip söyleme.

velâyet: velîlik, ermişlik, Allah dostluğu.

Zat hürmetine: peygamber efendimizin şahsı şerefine.

Zat-ı Ahmediye: Hz. Peygamberin zatı, kişiliği.

ziyadar: ışıklı, aydınlık.

* Otuz İkinci Söz, Barla'da 1928-30 yılları arasında Türkçe olarak telif edilmiştir.

Otuz İkinci Söz

ŞU SÖZ ÜÇ MEVKİFTİR.

âlem: dünya, cihan.
avam: halk tabakası, herkes.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bâki: ebedi, sonsuz.
ebed: sonsuzluk.
ebedi: sonsuz.
ezel: başlangıcı olmama, öncesizlik.
ezeli: başlangıcı olmayan.
fehîm: anlayış, kavrayış.
hakaik: gerçekler, doğrular.
hakikat: gerçek.
hamd: övme, yüceltme.
harap: yok olma, perişan.
hayat: dirilik, canlılık.
hayır: sevap, iyilik.
ilâh: tanrı, ma'bud.
izah: açıklama.
Katre Risalesi: Risale-i Nur Külli-yatından bir eser.
kelâm-ı tevhîd: Allah'ın birliğinden bahseden ayet ve hadisler.
lâyık: yakışır, uygun.
lem'a: parıltı.
libas: elbise.
lisan: dil.
mahsus: bir kişiye has olan.
mana: anlam.
mertebe: derece.
mevcudat-ı âlem: evrendeki varlıklar.
mevkîf: bölüm, kısım, durak.
minnet: iyiliğe karşı duyulan şükür hissi.
muhavere-i temsiliye: temsili konuşma.
mülk: sahip olunan, üzerinde tasarruf hakkı bulunan şey.
münazara-i faraziye: tahminlere ve var sayımlara dayalı tartışma.
Rahîm: sonsuz merhamet sahibi ve mahlûkata çok şefkat eden Allah.
Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.
Ramazan: kamerî ayların doku-zuncusu ve üç ayların sonuncusu, oruç ayı.
şahadet: şahitlik, işaret.
şükür: nimet ve iyiliğin sahibini tanıma, ona karşı minnet duyma.
tefsir: açıklama, yorum.
temsîl: kıyaslama tarzında benzetme, analogi.
tevhîd: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
vahdaniyet: Allah'ın birliği.
zeyil: ek.

Yirmi İkinci Sözün Sekizinci Lem'asını izah eden bir zeyildir. Mevcudat-ı âlem, Vahdaniyete şahadet ettikleri elli beş lisandan—ki Katre risalesinde onlara işaret edilmiş—birinci lisanına bir tefsirdir. Ve

¹ لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَ اللَّهِ لَفَسَدَتَا ۖ ayetinin pek çok hakaikandan,

temsîl libası giydirilmiş bir hakikattir.

Birinci Mevkîf

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

² لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَ اللَّهِ لَفَسَدَتَا ۖ

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَالْيَهُ الْمَصِيرُ ³

BİR RAMAZAN GECESİNDE, şu kelâm-ı tevhidinin on bir cümlesinin her birinde birer tevhîd mertebesi ve birer müjde bulunduğunu ve o mertebelerden yalnız ⁴ لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَ اللَّهِ 'deki manayı basit, avamın fehmine gelecek bir muhavere-i temsiliye ve bir münazara-i faraziye

1. Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisi de harap olup giderdi. (Enbiya Suresi: 22.)

2. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisi de harap olup giderdi. (Enbiya Suresi: 22.)

3. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur; O birdir. Allah bir olur; ortağı yoktur. Mülk Onundur. Ezel-den ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet Ona mahsustur ve Ona lâyıktır. Hayatı veren ve devam ettiren yine Odur. Ölümü de yaratan ve bâkî âleme alan Odur. O ezeli ve ebedî hayat sahibidir. Her hayır Onun elindedir; yapılan her hayır da kaydeder ve karşılığını verir. Her şeye gücü yeter ve hiçbir şey Ona ağır gelmez. Dönüş yalnız Onadır. (Buharî, Ezan: 155, Teheccüt: 21; Müslim, Zikir: 28, 30; Ebu Davud, Vitir: 24.)

4. Allah bir olur; ortağı yoktur.

tarzında ve lisan-ı hâli, lisan-ı kâl suretinde söylemişim. Bana hizmet eden kıymettar kardeşlerimin ve mescit arkadaşlarımların arzuları ve istemeleri üzerine, o muhavereyi yazıyorum. Şöyle ki:

Bütün tabiatperest, esbapperest ve müşrik gibi umum enva-ı ehl-i şirkin ve küfrün ve dalâletin tevehhüm ettikleri şeriklerin namına bir şahıs farz ediyoruz ki; o şahs-ı farazî, mevcudat-ı âlemden bir şeye rab olmak istiyor ve hakikî malik olmak dava etmektedir.

İşte o müddei, evvelâ mevcudatın en küçüğü olan bir zerreye rast gelir. Ona rab ve hakikî malik olmakta olduğunu, zerreye tabiat lisanıyla ve felsefe diliyle söyler.

O zerre dahi, hakikat lisanıyla ve hikmet-i Rabbanî diliyle der ki:

“Ben hadsiz vazifeleri görüyorum. Ayrı ayrı her masnua girip işliyorum. Eğer bütün o vezaifi bana gördürecek, sende ilim ve kudret varsa; hem, benim gibi, had ve hesaba gelmeyen zerrat, içinde beraber gezip iş görüyoruz. **(HAŞİYE)** Eğer bütün emsalim o zerrelere de istihdam

HAŞİYE: Evet, müteharrik her bir şey, zerrattan seyyarata kadar, kendilerinde olan sikke-i samediyet ile vahdeti gösterdikleri gibi, harekâtlarıyla dahi gezdikleri bütün yerleri vahdet namına zapt ederler; kendi malikinin mülküne idhal ederler. Hareket etmeyen masnuat ise, nebatattan nücüm-u sevabite kadar birer mühr-ü vahdaniyet hükmündedirler ki, bulunduğu mekânı kendi Sâniinin mektubu olduğunu gösterirler.

Demek, her bir nebat, her bir meyve, birer mühr-ü vahdaniyet, birer sikke-i vahdettirler ki, mekânlarını ve vatanlarını, vahdet namına, Sâni'lerinin mektubu olduğunu gösterirler.

Elhâsıl, her bir şey, hareketiyle bütün eşyayı vahdet namına zapt eder. Demek, bütün yıldızları elinde tutmayan, bir tek zerreye rab olamaz.

arzu: istek, heves.
dalâlet: İman ve İslâmiyetten ayrılmak.
elhâsıl: kısa olarak, özetle.
emsal: örnekler, benzer.
enva-i ehl-i şirk: şirk yolunda gidenlerin çeşitleri.
esbapperest: her şeyi bir sebebe bağlayarak Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğunu inkâr eden.
evvelâ: ilk önce.

farz etmek: var saymak, öyle kabul etmek.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
had: sınır.
hadsiz: sınırsız.
hakikat: gerçek, bir şeyin aslı ve esası.
hakikî: gerçek.
haşiye: dipnot.
hikmet-i Rabbanî: Cenab-ı

Hakkın terbiye ve idaresinin gayeli ve maksatlı olması.
hükümünde: değerinde, yerinde.
idhal: dahil etme, içine katma.
istihdam: hizmet ettirme, çalıştırma.
kıymettar: değerli.
kudret: kuvvet, iktidar.
kûfûr: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama.

lisan: dil.
lisan-ı hâl: bir şeyin duruşu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi; beden dili.
lisan-ı kâl: söz ile anlatılan mana.
malik: sahip.
masnu: sanatla yapılmış.
masnuat: sanat eseri eşya.
mekân: yer, alan.
mescit: namaz kılınacak yer.
mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.
mevcudat-i âlem: kâinattaki varlıklar, evrendeki her şey.
muhavere: konuşma.
müddei: iddia sahibi, davacı.
mümr-ü vahdaniyet: Allah'ın birlik mührü.
müşrik: Allah'a ortak koştan.
müteharrik: hareketli.
namına: adına.
nebatat: bitkiler.
nücüm-u sevabite: duran, sabit yıldızlar.
Rab: yaratan, terbiye eden, idare eden.
Sâni: yapan, yaratan Allah.
seyyarat: gezegenler.
sikke-i samediyet: hiç bir şeye ihtiyacı olmayan Allah'ın damgası, izi.
sikke-i vahdet: birlik mührü, etiketi.
suret: biçim, tarz, şekil.
şahıs: kişi.
şahs-ı farazî: var sayılan kişi.
şerik: ortak.
tabiat: maddî âlem.
tabiatperest: Allah'a inanmayan, maddecilik lisanıyla tabiata yaratıcılık veren.
tarz: biçim, yöntem.
tevehhüm: vehimlenme, zannetme.
umum: bütün.
vahdet: Allah'ın birliği.
vazife: görev.
vezaif: vazifeler.
zapt: tutma, alma.
zerrat: zerrelere.
zerre: maddenin en küçük parçası.

âciz: zayıf, güçsüz.
ahmak: budala.
camit: ruhsuz, cansız.
Cenab-ı Hak: Allah.
cihet: yön, sebep.
cüz: parça.
dava: söz konusu olan, iddia edilen.
dimağ: akıl, şuur.
elhâsıl: netice itibarıyla, özetle.
emir tahtı: emir altı.
esbap: sebepler.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından incelenen ilim.
hakiki: gerçek.
hararet: ateşlilik, coşkunluk.
harekât: hareketler.
haşiye: dipnot.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hüküm: emir, kudret.
ihata: kuşatma.
iktidar: güç yetme, kuvvet.
ilim: bilgi, marifet.
intizam: düzgün olma.
isnat: dayandırma.
ithal: dahil etme.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
kudret: kuvvet, iktidar.
küreyvat-ı hamra: kandaki alyuvarlar.
lisan: dil.
maddiyyun: maddeciler, materyalistler.
malik: sahip.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
me'yus: ümitsiz.
mekân: yer.
mevcut: var olan.
muhit: kuşatan.
mutasarrıf: kendinde kullanma hakkı ve salâhiyeti bulunan, her şeyin sahibi.
müdahale: karışma.
müddei: iddia sahibi, davacı.
mühtâr-ü vahdaniyet: Allah'ın birliğinin mührü.
mülk: sahip olunan, üzerinde tasarruf hakkı bulunan şey.
müteharrik: hareket eden.
müteveccih: yönelik.
nam: ad, isim.
nebat: bitki.
nebatat: bitkiler.
nihayetsiz: sonsuz.
nücum-u sevabite: sabit olan yıldızlar.
Rab: yaratan, besleyen, terbiye eden Allah.

edip emir tahtına alacak bir hüküm ve iktidar sende varsa; hem, kemal-i intizam ile cüz olduğum mevcutlara, meselâ kandaki küreyvat-ı hamraya hakikî malik ve mutasarrıf olabilirsen, bana rab olmak dava et, beni Cenab-ı Hak'tan başkasına isnat et. Yoksa sus!

“Hem, bana rab olmadığın gibi, müdahale dahi edemezsin. Çünkü, vezaifimizde ve harekâtımızda o kadar mükemmel bir intizam var ki, nihayetsiz bir hikmet ve muhit bir ilim sahibi olmayan, bize parmak karıştırılmaz. Eğer karışsa, karıştıracak. Hâlbuki, senin gibi camit, âciz ve kör ve iki eli tesadüf ve tabiat gibi iki körün elinde olan bir şahıs, hiçbir cihette parmak uzatamaz.”

O müddei, maddiyyunların dedikleri gibi dedi ki:

“Öyle ise sen kendi kendine malik ol. Neden başkasının hesabına çalışmasını söylüyorsun?”

Zerre ona cevaben der:

“Eğer güneş gibi bir dimağım ve ziyası gibi ihatalı bir ilmim ve harareti gibi şümüllü bir kudretim ve ziyasında ki yedi renk gibi muhit duygularım ve gezdiğim her yere ve işlediğim her mevcuda müteveccih birer yüzüm ve bakar birer gözüm ve geçer birer sözüm bulursa idi, belki senin gibi ahmaklık edip, kendi kendime malik olduğumu dava ederdim. Haydi defol git, sen benden iş bula mazsın!”

İşte, şeriklerin vekili, zerreden me'yus olunca, küreyvat-ı hamradan iş bulacağım diye, kandaki bir küreyvat-ı hamraya rast gelir. Ona esbap namına ve tabiat ve felsefe lisanıyla der ki: “Ben sana rab ve malikim.”

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
seyyarat: gezegenler.
sikke-i samediyet: her şeyin Ona muhtaç olup, hiç bir şeye muhtaç olmayan Allah'ın mahlûklar üzerindeki alâmeti, damgası, mührü.

sikke-i vahdet: Allah'ın birliğini gösteren mühür.
şerik: ortak.
şümül: içine alma, kaplama.
tabiat: maddî âlem.
tesadüf: rastlantı.
vahdet: birlik.
vekil: başkasının yerine ve

adına hareket eden, konuşan, bakan.
vezaif: vazifeler.
zapt: idaresi altına tutma.
zerrat: zerreler.
zerre: maddenin en küçük parçası, atom.
ziya: ışık.

O küreyvat-ı hamra, yani yuvarlak kırmızı mevcut, ona hakikat lisanıyla ve hikmet-i İlâhiye dili ile der: “Ben yalnız değilim. Eğer sikkemiz ve memuriyetimiz ve nizamımız bir olan kan ordusundaki bütün emsalime malik olabilirsiniz; hem, gezdiğimiz ve kemal-i hikmetle istihdam olduğumuz bütün hüceyrat-ı bedene malik olacak bir dakik hikmet ve azîm kudret sende varsa, göster ve gösterebilirsen, belki senin davanda bir mana bulunabilir. Hâlbuki, senin gibi sersem ve senin elindeki sağır tabiat ve kör kuvvetle, değil malik olmak, belki zerre miktar karışamazsın. Çünkü, bizdeki intizam o kadar mükemmeldir ki, ancak her şeyi görür ve işitir ve bilir ve yapar bir Zat bize hükmedebilir. Öyle ise sus! Vazifem o kadar mühim ve intizam o kadar mükemmeldir ki, senin ile, senin böyle karma karışık sözlerine cevap vermeye vaktim yok” der, onu tart eder.

Sonra, onu kandıramadığı için, o müddei gider, bedendeki hüceyre tabir ettikleri menzilciğe rast gelir. Felsefe ve tabiat lisanıyla der: “Zerre ve küreyvat-ı hamra söz anlattıramadım. Belki sen sözümü anlarsın. Çünkü, sen, gayet küçük bir menzil gibi, birkaç şeyden yapılmışsın. Öyle ise ben seni yapabilirim. Sen benim masnuum ve hakikî mülküm ol” der.

O hüceyre ona cevaben, hikmet ve hakikat lisanıyla der ki: “Ben, çendan küçücük bir şeyim, fakat pek büyük vazifelerim, pek ince münasebetlerim ve bedenim bütün hüceyratına ve hey’et-i mecmuasına bağlı alâkalarım var. Ezcümle, evride ve şerayin damarlarına ve hassase ve

alâka: ilgi, bağ.
azîm: büyük, yüce.
beden: vücut.
çendan: gerçi.
dakik hikmet: pek ince gaye ve fayda.
dava: iddia edilen konu, söz konusu.

emsal: benzer.
evride: toplardamarlar.
ezcümle: bu cümleden olarak.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
gayet: çok, son derece.

hakikî: gerçek.
hassase: hissedici duyu.
hey’et-i mecmua: bütünün gösterdiği hâl ve manzara.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hikmet: sebep, fayda, gaye, sır, incelik.
hikmet-i İlâhiye: Allah’ın hikmeti, dileği, gayeleri.
hüceyrat: hücreler.
hüceyrat-ı beden: beden hücreleri.
hüceyre: hücrecik.
hükmetmek: emir ve karar vermek.
intizam: düzgünlük.
istihdam: hizmet ettirme.
kemal-i hikmet: mükemmel hikmet ve gaye.
kudret: kuvvet, iktidar.
küreyvat-ı hamra: kandaki alyuvarlar.
lisan: dil.
malik: sahip.
mana: anlam.
masnu: sanatla yapılmış, eser.
memuriyet: emredileni yapma, görev yerine getirme.
menzil: yer, konaklama yeri.
müddei: iddia sahibi, davacı.
mühim: önemli.
mükemmel: kusursuz.
mülk: sahip olunan, üzerinde tasarruf hakkı bulunan şey.
münasebet: yakınlık, ilişki.
nizam: nizamlar, kanunlar.
sersem: aptal, dengesiz.
sikke: mühür, damga.
şerayin: atardamarlar.
tabiat: maddî âlem, yaratılan eşya.
tabir: manası olan söz, ifade.
vazife: görev.
Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.
zerre: maddenin en küçük parçası.

muharrike asaplarına ve cazibe, dafia, müvellide, musavvire gibi kuvvelere karşı derin ve mükemmel vazifelerim var. Eğer bütün bedeni, bütün damar ve asap ve kuvveleri teşkil ve tanzim ve istihdam edecek bir kudret ve ilim sende varsa ve benim emsalim ve sanatça ve keyfiyetçe birbirimizin kardeşi olan bütün hüceyrat-ı bedeniyeye tasarruf edecek nafiz bir kudret, şamil bir hikmet sende varsa, göster; sonra, “Ben seni yapabilirim” diye dava et. Yoksa, haydi git! Küreyvat-ı hamra bana erzak getiriyorlar; küreyvat-ı beyza da bana hücum eden hastalıklarla mukabele ediyorlar. İşim var, beni meşgul etme.

“Hem, senin gibi âciz, camit, sağır, kör bir şey bize hiçbir cihetle karışamaz. Çünkü, bizde o derece ince ve nazik ve mükemmel bir intizam ^(HAŞİYE) var ki; eğer bize

âb-ı hayat: hayat suyu.
âciz: zayıf, güçsüz.
asap: sinirler.
beden: vücut.
beden-i insan: insan bedeni.
camit: ruhsuz, cansız.
cazibe: çekim.
cevelân: dolaşım.
cihet: yön.
dafia: itici, def edici.
dava: iddia edilen, söz konusu olan.
ekalliyet: azınlık.
emsal: benzer.
enkaz: yıkıntı, kalıntı.
erzak: yiyecek, azıklar.
evride: toplardamarlar.
gayet: çok, son derece.
halk: yaratma.
hareket-i devriye: dönerek hareket etme.
haşıye: dipnot.
hey'et-i mecmua: bütünlük teşkil eden şeylerin tamamı.
hikmet: sebep, fayda, gaye, sır, incelik.
hüceyrat: hücreler.
hüceyrat-ı bedeniyeye: bedenin hücreleri.
hüceyre: hücrecik.
hükümünde: değerinde, yerinde.
ilim: bilgi, marifet.
intizam: düzgünlük, düzen.
istihdam: hizmet ettirme.
kanun-u ilâhî: Allah'ın kanunu.
keyfiyet: nitelik, özellik.
kudret: kuvvet, iktidar.
kuvve: güç, yetki, yetenek.
küreyvat: küçük kürecikler.
küreyvat-ı beyza: akyuvarlar.
küreyvat-ı hamra: alyuvarlar.
mecra: akıntı yeri.
medar: sebep, vesile.
Mevlevî: Hz. Mevlâna'ya bağlı olanlar, onun tarikatine mensup

HAŞİYE: Sâni-i Hakîm beden-i insanı gayet muntazam bir şehir hükümünde halk etmiştir. Damarların bir kısmı, telgraf ve telefon vazifesini görür; bir kısmı da, çeşmelerin boruları hükmünde, âb-ı hayat olan kanın cevelânına medardırlar.

Kan ise, içinde iki kısım küreyvat halk edilmiş. Bir kısmı küreyvat-ı hamra tabir edilir ki, bedenin hüceyrelere erzak dağıtıyor ve bir kanun-u ilâhî ile hüceyrelere erzak yetiştiriyor—tüccar ve erzak memurları gibi. Diğer kısmı küreyvat-ı beyzadırlar ki, ötekilere nispeten ekalliyettedirler. Vazifeleri, hastalık gibi düşmanlara karşı asker gibi müdafaadır ki, ne vakit müdafaaya girseler, Mevlvî gibi iki hareket-i devriye ile, sür'atlı bir vaziyet-i acibe alırlar.

Kanın hey'et-i mecmuası ise, iki vazife-i umumiyesi var. Biri bedende ki hüceyratın tahribatını tamir etmek; diğeri hüceyratın enkazlarını toplayıp, bedeni temizlemektir. Evride ve şerayın namında iki kısım damarlar var ki; biri safı kanı getirir, dağıtır, safı kanın mecralarıdır. Diğer kısmı, enkazı toplayan bulanık kanın mecrasıdır ki, şu ikinci ise, kanı, “ree” denilen nefesin geldiği yere getirirler.

olanlar.

muharrike: harekete geçirici.

mukabele: karşılık verme.

muntazam: düzenli, düzgün.

musavvire: şekil ve suret veren.

müdafaa: savunma.

müvellide: meydana getiren.

nafiz: nüfuzlu, tesirli.

namına: ismine.

nazik: narin, ince.

nispeten: kıyaslayarak.

ree: akciğer.

safi: temiz.

Sâni-i Hakîm: her şeyi hikmetle ve sanatlı yaratan Allah.

sür'atlı: hızlı.

şamil: içine alan, kaplayan.

şerayın: atardamarlar.

tabir: manası olan söz, ifade.

tahribat: tahripler, yıkımlar.

tanzim: düzenleme.

tasarruf: kullanma, kullanım hakkı.

teşkil: meydana getirme, şekillendirme.

vazife: görev.

vazife-i umumiye: umumî görev.

vaziyet-i acibe: acip ve şaşırtıcı hâl, dikkat çekici.

hükmeden bir Hakîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak ve Alîm-i Mutlak olmazsa, intizamımız bozulur, nizamımız karışır.”

Sonra o müddei onda da me'yus oldu. Bir insanın bedenine rast gelir. Yine kör tabiat ve serseri felsefe lisanı ile tabiiyyunun dedikleri gibi, der ki: “Sen benimsin, seni yapan benim. Veya sende hissem var.”

Cevaben, o beden-i insanî, hakikat ve hikmet diliyle ve intizamının lisan-ı hâlîyle der ki:

Sâni-i Hakîm, havada iki unsur halk etmiştir: biri azot, biri müvellidül-humuza. Müvellidülhumuza ise, nefes içinde kana temas ettiği vakit, kanı telvis eden karbon unsur-u kesifini kehribar gibi kendine çeker. İki imtizaç eder, buharî hamız-ı karbon denilen (semli havaî) bir maddeye inkılâp ettirir; hem hararet-i gariziyeyi temin eder, hem kanı tasfiye eder. Çünkü, Sâni-i Hakîm, fenn-i kimyada aşk-ı kimyevî tabir edilen bir münasebet-i şedideyi müvellidülhumuza ile karbona vermiş ki; o iki unsur birbirine yakın olduğu vakit, o kanun-u İlâhî ile, o iki unsur imtizaç ederler. Fennen sabittir ki, imtizaçtan hararet hâsıl olur. Çünkü, imtizaç, bir nevi ihtiraktır. Şu sırrın hikmeti şudur ki:

O iki unsurun, her birisinin zerrelere ayrı ayrı hareketleri var. İmtizaç vaktinde her iki zerre, yani onun zerresi, bunun zerresiyle imtizaç eder; bir tek hareketle hareket eder. Bir hareket muallâk kalır. Çünkü, imtizaçtan evvel iki hareket idi; şimdi, iki zerre bir oldu. Her iki zerre, bir zerre hükümünde bir hareket aldı. Diğer hareket, Sâni-i Hakîm'in bir kanunu ile, hararete inkılâp eder. Zaten, “Hareket, harareti tevhit eder” bir kanun-u mukarreridir.

İşte bu sırâ binaen, beden-i insaniyedeki hararet-i gariziyeye, bu imtizaç-ı kimyeviye ile temin edildiği gibi; kandaki karbon alındığı için, kan dahi safî olur. İşte, nefes dahile girdiği vakit, vücudun hem âb-ı hayatını temizliyor, hem nâr-ı hayatı iş'al ediyor. Çıktığı vakit, ağızda, mu'cizat-ı kudret-i İlâhiye olan kelime meyvelerini veriyor.

فَسُبْحَانَ مَنْ تَحَيَّرَ فِي صُنْعِهِ الْعُقُولُ¹

1. Sanatında akılların hayrete düştüğü Allah, her türlü kusur ve noksandan uzaktır.

âb-ı hayat: hayat suyu.
Alim-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız ilim sahibi Allah.
aşk-ı kimyevî: kimyasal çekim gücü.
azot: havada bulunan renksiz bir gaz.
beden-i insan: insan bedeni.

binaen: -den dolayı.
cevaben: cevap olarak.
dahil: içeri.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
fenn: tecrübi, ispatla meydana gelmiş ilimlere verilen genel

ad.
fennen sabit: bilgiyle kanıtlanan.
fenn-i kimya: kimya ilmi.
hakikat: gerçek.
Hakîm-i Mutlak: sonsuz hikmet sahibi ve her şeyi gayeli ve faydalı yaratan Allah.

halk: yaratma.
hamız-ı karbon: karbondioksit.
hararet: sıcaklık, ateş.
hararet-i gariziyeye: vücut ısısı.
hâsıl: ortaya çıkma.
havaî: havada olan.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hisseye: pay.
hükmeden: emri altında bulunduran.
hükümünde: değerinde, yerinde.
ihdirak: yanma.
imtizaç-ı kimyeviye: kimyevî bileşim.
imtizaç: uyum, uyuşma, bileşik hâline gelme.
inkılâp: değişim, dönüşüm, değiştirme, dönüştürme.
intizam: düzgünlük, nizam.
iş'al: yakma, alevlendirme, tutuşturma, parlatma.
Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten Allah.
kanun-u İlâhî: Allah'ın kanunu.
kanun-u mukarrere: yerleşmiş kanun.
kehribar: tesbih, ağızlık vs. gibi eşyalar yapılan ve bir yere hızlıca sürtüldüğünde hafif cisimleri kendine çeken fosilleşmiş reçine.
lisan: dil.
lisan-ı hâl: tavir ve davranışlar, vücut dili.
me'yus: ümitsiz.
mu'cizat-ı kudret-i İlâhiye: Allah'ın kudretinin mu'cizeleri.
muallâk: boşta.
müddei: iddia sahibi, davacı.
münasebet-i şedide: şiddetli ilgi.
müvellidülhumuza: oksijen.
nâr-ı hayat: beden sıcaklığı, hayat ateşi.
nev: çeşit.
nizam: düzen, tertip.
noksan: eksik.
safi: temiz.
Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatlı ve hikmetli yaratan Allah.
semli: zehirli.
sır: gizli şey, giz.
tabiat: maddî âlem ve içindekiler.
tabiiyyun: tabiatı tapanlar, tabiatperestler.
tabir: manası olan söz, ifade.
tasfiye: temizleme.
telvis: kirletme.
temin: sağlama.
tevhit: doğurma.
unsur: esas, kök.
unsur-u kesif: katı şeyler, yoğun elementler.
zerre: maddenin en küçük parçası.

âciz: zayıf, güçsüz.

ahval-i vücudiye ve fitriye: vücuda ve yaratılışa dair hâller.

Alîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

beşer: insanlık.

cemaat: topluluk.

delâlet: alâmet, işaret, delil olma.

ef'al-i ihtiyariye ve içtimaiye:

kişinin ve toplumun kendi iradeleleriyle yaptığı işler.

emsal: benzerler.

erzak: yiyecek, azıklar, rızıklar.

felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

gayet: çok, son derece.

hadsiz: sınırsız.

hakiki: gerçek.

hâkimiyet: hâkim olma hâli, hükmediş.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hissedar: hisse sahibi, ortak.

hüceyre: hücrecik.

hüküm: emir, karar.

ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.

icra: uygulatma.

intizam-ı ekmele: son derece mükemmel intizam, düzgünlük, düzen, düzenlilik.

istihdam: hizmet ettirme.

kadir: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

kemal-i hikmet: mükemmel hikmet ve gaye.

kılıf: mahfaza.

kudret: kuvvet, iktidar.

letaif-i maneviye: manevî duygular.

lisan: dil.

mahzen: içinde eşya saklanacak yer, depo.

malik: sahip.

mutasarrıf: tasarruf sahibi olan, kullanım hakkı olan.

müdahale: karışma.

nebatat: bitkiler.

nev': çeşit, tür.

nihayetsiz: sonsuz.

Rab: yaratan, ihtiyaçları gideren,

“Eğer bütün emsalim ve yüzümüzdeki sikke-i kudret ve turra-i fitrat bir olan bütün insanların bedenlerine hakkiki mutasarrıf olacak olan bir kudret ve ilim sende varsa, hem sudan ve havadan tut, tâ nebatat ve hayvanata kadar benim erzakımın mahzenlerine malik olacak bir servetin ve bir hâkimiyetin varsa, hem ben kılıf olduğum gayet geniş ve yüksek olan ruh, kalp, akıl gibi letaif-i maneviyeyi benim gibi dar, süflî bir zarfta yerleştirerek, kemal-i hikmetle istihdam edip ibadet ettirecek, sende böyle nihayetsiz bir kudret, hadsiz bir hikmet varsa, göster. Sonra ‘Ben seni yaptım’ de. Yoksa, sus!

“Hem, bendeki intizam-ı ekmelin şahadetiyle ve yüzümdeki sikke-i vahdetin delâletiyle, benim Sâniim her şeye kadîr, her şeye alîm, her şeyi görür ve her şeyi işitir bir Zattır. Senin gibi sersem âcizin parmağı Onun sanatına karışamaz, zerre miktar müdahale edemez.”

O şeriklerin vekili, bedende dahi parmak karıştıracak yer bulamaz. Gider, insanın nev'ine rast gelir. Kalbinden der ki: “Belki bu dağınık, karma karışık olan cemaat içinde, şeytan onların ef'al-i ihtiyariye ve içtimaiyelerine karıştığı gibi, belki ben de ahval-i vücudiye ve fitriyelerine karışabileceğim ve parmak karıştıracak bir yer bulacağım. Ve onda bir yer bulup, beni tart eden bedene ve bedenden hüceyresine hükmümü icra ederim.”

Onun için, beşerin nev'ine yine sağır tabiat ve sersem felsefe lisanıyla der ki: “Siz çok karışık bir şey görünüyorsunuz. Ben size rab ve malikim. Veyahut hissedarım” der.

idare ve terbiye eden Allah.

ruh: can.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sersem: aptal, dengesiz.

servet: zenginlik.

sikke-i kudret: kuvvet, güç mührü.

sikke-i vahdet: birlik mührü.

süflî: aşağı, bayağı.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şerik: ortak.

şeytan: sapkın, iblis.

tabiat: maddî âlem ve içindeki her şey.

tart eden: kovan, çıkaran.

turra-i fitrat: yaratılış mührü.

vekil: bakan.

zarf: kap.

Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.

zerre: maddenin en küçük parçası, molekül, atom.

O vakit, nev-i insan, hak ve hakikat lisaniyla, hikmet ve intizamın diliyle der ki:

“Eğer bütün küre-i arza giydirilen ve nev’imiz gibi bütün hayvanat ve nebatatın yüz binler envaından rengârenk atkı ve iplerden kemal-i hikmetle dokunan ve diki- len gömleği ve yeryüzüne serilen ve yüz binler zihayat envaından nesç olunan ve gayet nakışlı bir surette icat edilen haliçeyi yapacak ve her vakit kemal-i hikmetle tecdit edip tazelandirecek bir kudret ve hikmet sende varsa; hem, eğer biz meyve olduğumuz küre-i arza ve çekirdek olduğumuz âlemde tasarruf edecek ve hayatımıza lâzım maddeleri mizan-ı hikmetle aktâr-ı âlemden bize gönderecek bir muhit kudret ve şamil bir hikmet sende varsa; ve yüzümüzdeki sikke-i kudret bir olan bütün gitmiş ve gelecek emsalimizi icat edecek bir iktidar sende varsa, belki bana rububiyet dava edebilirsin. Yoksa, haydi sus! Benim nev’imdeki karma karışıklığa bakıp, ‘Parmak karıştırabilirim’ deme. Çünkü intizam mükemmeldir. O karma karışık zannettiğin vaziyetler, kudretin kader kitabına göre kemal-i intizamla bir istinsahtır. Çünkü, bizden çok aşağı olan ve bizim taht-ı nezaretimizde bulunan hayvanat ve nebatatın kemal-i intizamı gösteriyor ki, bizdeki karışıklıklar bir nevi kitabettir.

“Hiç mümkün müdür ki, bir haliçenin her tarafına yayılan bir atkı ipini sanatkârâne yerleştiren, haliçenin üstasından başkası olsun? Hem, bir meyvenin mucidi, ağacının mucidinden başkası olsun? Hem, çekirdeği icat eden, çekirdekli cismin sâniinden başkası olsun?

aktâr-ı âlem: âlemin her tarafı.
âlem: dünya, cihan.
emsal: örnekler, benzerler.
enva: çeşitler, türler.
gayet: çok, son derece.
hak: doğru.
hakikat: gerçek.

haliçe: ince dokunmuş küçük halı.
hayvanat: hayvanlar.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

yelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
icat: meydana getirme, yapma.
iktidar: güç yetirme.
intizam: düzgünlük, düzen, düzenlilik.

istinsah: örneğini çıkarma, çoğaltma
kader: Cenab-ı hakkın meydana gelecek hâdiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.
kemal-i hikmet: mükemmel hikmet ve gaye.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
kitabet: yazma.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
küre-i arz: dünya, yer küre.
lisan: dil.
mizan-ı hikmet: hikmet terazisi.
mucit: icat eden, meydana getiren, yaratan.
muhit kudret: her şeyi kaplayan güç, ihata eden kuvvet.
mükemmel: tamam, olgun.
nakış: süs.
nebatat: bitkiler.
nesç: dokuma.
nev’: cins, tür, çeşit.
nev-i insan: insan nev’i.
rububiyet: rablık; Allah’ın her bir varlığa muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idare ve hâkimiyeti altında bulundurma- sı.
sanatkârâne: bir sanatkâra yakışacak şekilde.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sikke-i kudret: kuvvet, güç mühürü.
suret: biçim, tarz, şekil.
şamil: kaplayan, kuşatan.
taht-ı nezaret: gözetim altı.
tasarruf: güzel idare etme, kullanım hakkı.
tecdit: yenilenme.
vaziyet: durum, hâl.
zihayat: hayat sahibi, canlı.

“Hem gözün kördür; yüzümdeki mu’cizat-ı kudreti, mahiyetimizdeki havarik-ı fıtratı görmüyorsun. Eğer gör- sen, anlarsın ki, benim Sâniim öyle bir Zattır ki, hiçbir şey Ondan gizlenemez, hiçbir şey Ona nazlanıp ağır ge- lemez. Yıldızlar, zerreler kadar Ona kolay gelir. Bir baha- rı bir çiçek kadar sühuletle icat eder. Koca kâinatın fih- ristesini kemal-i intizamla benim mahiyetimde derç eden bir Zattır. Böyle bir Zatın sanatına senin gibi camit, âciz ve kör, sağır, parmak karıştırabilir mi? Öyle ise sus, de- fol git!” der, onu tart eder.

Sonra, o müddei gider, zeminin yüzüne serilen geniş haliçeye ve zemine giydirilen gayet müzeyyen ve münak- kaş gömleğe esbap namına ve tabiat lisanıyla ve felsefe diliyle der ki: “Sende tasarruf edebilirim ve sana malikim veya sende hissem var” diye dava eder.

O vakit, o gömlek, ^(HAŞİYE) o haliçe, hak ve hakikat na- mına, lisan-ı hikmetle o müddeiye der ki:

“Eğer seneler, karnlar adedince yere giydirilip, sonra intizam ile çıkarılıp geçmiş zamanın ipine asılan ve yeni- den giydirilecek ve kemal-i intizam ile kader dairesinde programları ve biçimleri çizilen ve tayin olunan ve gele- cek zamanın şeridine takılan ve intizamlı ve hikmetli, ayrı ayrı nakışları bulunan bütün gömlekleri, haliçeleri dokuyacak, icat edecek kudret ve sanat sende varsa,

HAŞİYE: Fakat şu haliçe hem hayattardır, hem intizamlı bir ihtizazdadır. Her vakit, nakışları kemal-i hikmet ve intizam ile tebeddül eder—tâ ki, Nessacının muhtelif cilve-i esmasını ayrı ayrı göstereyim.

âciz: zayıf, güçsüz.
camit: ruhsuz, cansız.
cilve-i esma: Allah'ın isimlerinin tecellileri, yansımaları.
daire: saha, alan.
derç: koyma, yerleştirme.
esbap: sebepler.
felsefe: madde ve hayatı başlan- gıç ve gaye bakımından incele- yen ilim.
fihriste: içinde bulunanları göste- ren liste.
gayet: çok, son derece.
hak: doğru.
hakikat: gerçek.
haliçe: ince dokunmuş küçük ha- li.
haşiye: dipnot, açıklayıcı not.
havarik-ı fıtrat: yaratılış harika- ları.
hayattar: canlı, yaşayan.
hissem: pay.
icat: yoktan yaratma, meydana getirme.
ihtizaz: titreşim, sarsıntı, şevk ile hareket.
intizam: düzgünlük, düzen.
kader: Cenab-ı Hakkın meydana gelecek hâdiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
karn: yüzyıl, asır.
kemal-i hikmet: mükemmel hik- met ve gaye.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
kudret: kuvvet, iktidar.
lisan: dil.
lisan-ı hikmet: yaratılış gayesine uygun bir dil ile.
mahiyet: nitelik, bir şeyin iç yü- zü.
malik: sahip.
mu’cizat-ı kudret: kudret mu’ci- zeleri, ilâhî gücün harikaları.
muhtelif: çeşitli.

müddei: iddia sahibi, davacı.
münakkas: nakışlı, işlemeli.
müzeyyen: ziynetlendirilmiş, süslenmiş.
nakış: süs.
nessaç: dokumacı.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sühulet: kolaylık.
tabiat: maddî âlem ve içinde- kiler.
tart etmek: kovmak, uzak- laştırmak.
tasarruf: yönetme, kullanım hakkı.
tayin olunan: belirlenen.

tebeddül: başkalaşma, deği- şme.
vakit: zaman.
Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.
zemin: yeryüzü.
zerre: maddenin en küçük parçası.

hem hilkat-i arzdan tâ harab-ı arza kadar, belki ezelden ebede kadar ulaşacak hikmetli, kudretli iki manevî elin varsa ve bütün atkılarındaki bütün fertleri icat edecek kemal-i intizam ve hikmetle tamir ve tecdit edecek sende bir iktidar ve hikmet varsa, hem bizim modelimiz ve bizi giyen ve bizi kendine peçe ve çarşaf yapan küre-i arzı elinde tutup mucit olabilirsen, bana rububiyet dava et. Yoksa, haydi dışarıya! Bu yerde yer bulamazsın.

“Hem bizde öyle bir sikke-i vahdet ve öyle bir turra-i ehadiyet vardır ki, bütün kâinat kabza-i tasarrufunda olmayan ve bütün eşyayı bütün şuunatıyla birden görmeyen ve nihayetsiz işleri beraber yapamayan ve her yerde hâzır ve nazır bulunmayan ve mekândan münezzeh olmayan ve nihayetsiz hikmet ve ilim ve kudrete malik olmayan, bize sahip olamaz ve müdahale edemez.”

Sonra o müddei gider, “Belki küre-i arzı kandırıp, orada bir yer bulurum” der. Gider, küre-i arza, ^(HAŞİYE) yine esbap namına ve tabiat lisanıyla der ki: “Böyle serseri gezdiğinden, sahipsiz olduğunu gösteriyorsun. Öyle ise sen benim olabilirsin.”

HAŞİYE: *Elhâsıl:* Zerre, o müddeiyi küreyvat-ı hamraya havale eder; küreyvat-ı hamra onu hüceyreye, hüceyre dahi beden-i insana, beden-i insan ise nev-i insana, nev-i insan onu zihayat envaından dokunan arzın gömleğine, arzın gömleği dahi küre-i arza, küre-i arz onu güneşe, güneş ise bütün yıldızlara havale eder.

Her biri der: “Git, benden yukarıdakini zapt edebilirsen, sonra gel benim zaptıma çalış. Eğer onu mağlûp etmezsen, beni ele geçiremezsin.”

Demek, bütün yıldızlara sözünü geçiremeyen, bir tek zerreye rububiyetini dinletemez.

arz: yer, dünya.
beden-i insan: insan bedeni.
çarşaf: kadınların üzerlerine aldığı geniş örtü.
ebed: sonsuzluk.
elhâsıl: netice itibarıyla, sonuç olarak.
enva: çeşitler.

esbap: sebepler.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.
fert: kişi.
harab-ı arz: dünyanın yıkılışı.
hâşiye: dipnot.
havale: gönderme, sevk.
hikmet: her şeyin belirli ga-

yelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hilkat-i arz: dünyanın yaratılması.
hüceyre: hücrecik.
icat: yoktan var etme, yaratma.

iktidar: güç, kuvvet.
ilim: bilgi, marifet.
kabza-i tasarruf: tasarrufu altında olma, yönetimin güçlü eli.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
kudret: kuvvet iktidar.
küre-i arz: dünya, yer küre.
küreyvat-ı hamra: alyuvarlar.
lisan: dil.
mağlûp etme: yenme.
malik: sahip.
manevî: maddî olmayan.
mekân: yer.
mucit: icat eden, meydana getiren.
müdahale: karışma.
müddei: iddia sahibi, davacı.
münezzeh: uzak, berî.
nam: ad, isim.
nazır: gözeten.
nev-i insan: insan nev'i, insan türü.
nihayetsiz: sonsuz.
peçe: yüz örtüsü.
rububiyet: rablık; Allah'ın her bir varlığa muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idare ve hâkimiyeti altında bulundurması.
sikke-i vahdet: birlik mührü.
şuunat: hâller, işler, özellikler.
tabiat: maddî âlem ve içindekiler.
tecdit: yenilenme.
turra-i ehadiyet: ehadiyet turrası, tek ve bir oluş mührü; Allah'ın her bir eserindeki birlik yansıması, her bir şeye bir çok isimlerinin görünüp belirmesi, her varlıkla birer bir ilgilenmesi gerçeği..
zapt: idaresi altına alma.
zerre: maddenin en küçük parçası.
zihayat: hayat sahibi.

O vakit, küre-i arz, hak namına ve hakikat diliyle, gök gürültüsü gibi bir seda ile ona der ki:

“Halt etme! Ben nasıl serseri, sahipsiz olabilirim? Benim elbisemi ve elbisemin içindeki en küçük bir noktayı, bir ipi intizamsız bulmuş musun ve hikmetsiz ve sanatsız görmüş müsün ki, bana sahipsiz, serseri dersin? Eğer hareket-i seneviyem ile takriben yirmi beş bin senelik ^(HAŞİYE) bir mesafede, bir senede gezdiğim ve kemal-i mizan ve hikmetle vazife-i hizmetimi gördüğüm daire-i azîmeye hakikî malik olabilirsen; ve kardeşlerim ve benim gibi vazifedar olan on seyyareye ve gezdikleri bütün dairelere ve bizim imamımız ve biz onunla bağlı ve cazibe-i rahmetle ona takılı olduğumuz güneşi icat edip yerleştirecek ve sapan taşı gibi beni ve seyyarat yıldızları ona bağlayacak ve kemal-i intizam ve hikmetle döndürüp istihdam edecek bir nihayetsiz hikmet ve nihayetsiz kudret sende varsa, bana rububiyet dava et. Yoksa, haydi Cehennem ol, git! Benim işim var; vazifeme gidiyorum.

“Hem bizlerdeki haşmetli intizamât ve dehşetli harekât ve hikmetli teshirat gösteriyor ki, bizim ustamız öyle bir Zattır ki, bütün mevcudat, zerrelerden yıldızlara ve güneşlere kadar emirber nefer hükmünde Ona mutî ve musahhardırlar. Bir ağacı meyveleriyle tanzim ve tezyin ettiği gibi, kolayca güneşi seyyaratla tanzim eder bir Hâkîm-i Zülcelâl ve Hâkîm-i Mutlak’tır.”

HAŞİYE: Bir dairenin takriben nısf-ı kutru yüz seksen milyon kilometre olsa, o daire—kendisi—takriben yirmi beş bin senelik mesafe olur.

cazibe-i rahmet: rahmet cazibesi, İlâhî merhametin çekiciliği.
daire: alan, saha.

daire-i azîm: geniş ve büyük daire.

dehşetli: korkutucu.

emirber: emir eri.

hak: doğru.

hakikat: gerçek.

hakikî: gerçek.

Hâkîm-i Mutlak: hiçbir şekilde hâkimiyetine sınır konmayan tam hüküm sahibi Allah.

Hâkîm-i Zülcelâl: her şeyi gaye ve faydalar gözeterek yaratan sonsuz celâl sahibi Allah.

halt: münasebetsiz söz söyleme, karıştırma.

harekât: hareketler.

hareket-i seneviye: yıllık hareket.

haşiye: dipnot.

haşmet: ihtişam, heybet, görkem.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hükümünde: yerinde, değerinde.

icat: yoktan var etme, ibda.

imam: kendisine uyulan delil, önde ve ileride olan, güneş.

intizam: düzgünlük, nizam.

intizamât: tertipler, düzenlemeler.

intizamât: tertipler, düzenler.

istihdam: hizmet ettirme.

kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.

kemal-i mizan: tam, mükemmel ölçü.

kudret: kuvvet, iktidar.

küre-i arz: dünya, yer küre.

malik: sahip.

mesafe: yol, uzaklık.

mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.

musahhar: emir altına giren.

mutî: itaat eden.

nefer: er, rütbesiz asker.

nihayetsiz: sonsuz.

nısf-ı kutru: yarıçap.

rububiyet: rablık; Allah’ın her bir varlığa muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idare ve hâkimiyeti altında bulundurma.

seda: ses.

seyyarat: gezegenler.

seyyare: gezegen, yıldız.

takriben: yaklaşık olarak.

tanzim: düzenleme.

teshirat: itaat ettirmeler.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

vazife: görev.

vazifedar: vazifeli.

vazife-i hizmet: hizmet görevi.

Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.

zerre: maddenin en küçük parçası.

Sonra, o müddei, yerde yer bulamadığı için, gider güneşe kalbinden der ki: “Bu çok büyük bir şeydir. Belki içinde bir delik bulup, bir yol açarım, yeri de musahhar ederim.” Güneşe şirk namına ve şeytanlaşmış felsefe lisanıyla, Mecusîlerin dedikleri gibi der ki:

“Sen bir sultansın. Kendi kendine maliksin, istediğin gibi tasarruf edersin.”

Güneş ise, hak namına ve hakikat lisanıyla ve hikmet-i İlâhiye diliyle ona der:

“Hâşâ, yüz bin defa hâşâ ve kellâ! Ben musahhar bir memurum. Seyyidimin misafirhanesinde bir mumdarım. Bir sineğe, belki bir sineğin kanadına dahi hakikî malik olamam. Çünkü sineğin vücudunda öyle manevî cevherler ve göz, kulak gibi antika sanatlar var ki, benim dükkânımda yok, daire-i iktidarımın haricindedir” der, müddeiyi takdir eder.

Sonra, o müddei döner, firavunlaşmış felsefe lisanıyla der ki:

“Madem kendine malik ve sahip değilsin, bir hizmetkârsın; esbap namına benimsin” der.

O vakit güneş, hak ve hakikat namına ve ubudiyet lisanıyla der ki:

“Ben öyle birinin olabilirim ki, bütün emsalim olan ulvî yıldızları icat eden ve semavatında kemal-i hikmetle yerleştiren ve kemal-i haşmetle döndüren ve kemal-i zîynetle süslendiren bir Zat olabilir.”

antika: kıymetli, değerli.
cevher: öz, can.
daire-i iktidar: güç, kuvvet dairesi, sahası.
emsal: benzerler.
esbap: sebepler.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımın-

dan inceleyen ilim.
firavun: imansız, kâfir, azgın.
hak: doğru.
hakikat: gerçek.
hakiki: gerçek, asıl.
haricinde: dışında.
hâşâ: asla.
hikmet-i İlâhiye: Allah'ın hik-

meti, Allah'ın yaratmada bir gaye ve fayda gözetmesi, her şeyi bir sebebe bağlaması.
hizmetkâr: hizmetçi.
icat: yoktan var etme, meydana çıkarma.
kellâ: hiç bir zaman, kat'iyen.
kemal-i haşmet: mükemmel

büyüklük ve heybet.
kemal-i hikmet: mükemmel hikmet ve gaye.
kemal-i zîynet: mükemmel bir süsleme.
lisan: dil.
malik: sahip.
manevî: manaya ait.
Mecusî: ateşe tapan.
memur: görevli.
misafirhane: geçici konaklanan yer, konuk evi.
mumdar: aydınlatan.
musahhar: emir altına giren.
müddei: iddia sahibi, davacı.
namına: adına, ismine.
semavat: semalar, gökler.
seyyid: efendi.
sultan: hükümdar.
şeytan: iblis, sapkın.
şirk: Allah'a ortak koşma.
tasarruf: yönetme, kullanım hakkı.
tektir: azarlama.
ubudiyet: kulluk.
ulvî: yüksek, yüce.
Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.

Sonra, o müddei, kalbinden der ki: “Yıldızlar çok kalabalıktırlar. Hem dağınık, karma karışık görünüyörlar. Belki onların içinde, müvekkillerim namına bir şey kazanınırım” der, onların içine girer. Onlara esbap namına, şerikleri hesabına ve tuğyan etmiş felsefe lisanıyla, nücumperest olan Sabiiyyunların dedikleri gibi der ki:

“Sizler, pek çok dağınık olduğunuzdan, ayrı ayrı hâkimlerin taht-ı hükmünde bulunuyorsunuz.”

O vakit, yıldızlar namına bir yıldız der ki:

“Ne kadar sersem, akılsız ve ahmak ve gözsüzsün ki, bizim yüzümüzdeki sikke-i vahdeti ve turra-i ehadiyeti görmüyörsün, anlamıyorsun. Ve bizim nizamat-ı âliyemizi ve kavanin-i ubudiyetimizi bilmiyorsun. Bizi intizamsız zannediyorsun.

“Bizler öyle bir Zatın sanatıyız ve hizmetkârlarıyız ki, bizim denizimiz olan semavatı ve şeceremiz olan kâinatı ve mesiregâhımız olan nihayetsiz feza-i âlemi kabza-i tasarrufunda tutan bir Vahid-i Ehad’dır. Bizler, donanma elektrik lâmbaları gibi, Onun kemal-i rububiyetini gösteren nuranî şahitleriz ve saltanat-ı rububiyetini ilân eden ışıklı bürhanlarız. Her bir taifemiz, Onun daire-i saltanatında, ulvî, süflî, dünyevî, berzahî, uhrevî menzillerde haşmet-i saltanatını gösteren ve ziya veren nuranî hizmetkârlarız.

“Evet, her birimiz kudret-i Vahid-i Ehad’in birer mu’cizesi ve şecere-i hilkatın birer muntazam meyvesi ve vahdaniyetin birer münevver bürhanı ve melâikelerin birer

ahmak: akılsız.
berzahî: kabir hayatıyla ilgili.
bürhan: delil, hüccet, ispat aracı.
daire-i saltanat: sultanlık dairesi.
dünyevî: dünyaya ait.
esbap: sebepler.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
feza-i âlem: gökyüzü, uzay.
hâkim: her şeyi hükmü altında tutan.
haşmet-i saltanat: sultanlığın haşmeti, ihtişamı.
hizmetkâr: hizmetçi.
intizam: düzgünlük, nizam, ölçülü.
kabza-i tasarruf: tasarrufu altında olma, yönetim eli.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kavanin-i ubudiyet: kulluk esasları.
kemal-i rububiyet: Cenab-ı Allah’ın mahlûkunu terbiye edip besleme ve gözeticiliğinin mükemmelliği.
kudret-i Vahid-i Ehad: tek olan eşi ve benzeri olmayan Allah’ın kudreti.
lisan: dil.
melâike: melekler.
menzil: yer.
mesiregâh: seyrir yeri.
mu’cize: benzerini yapmakta in-

sanların âciz kaldığı şey.
muntazam: nizamlı, düzgün.
müddei: iddia sahibi, davacı.
münevver: nurlanmış, parlak.
müvekkil: vekâlet veren.
nam: ad, ünvan.
nihayetsiz: sonsuz.
nizamat-ı âliye: yüksek ve mükemmel nizam.
nuranî: nurlu, ışıklı.
nücumperest: yıldızlara tapan.
Sabiiyyun: yıldızla tapan sapkınlılar.

saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah’ın saltanatı.
semavat: semalar, gökler.
sersem: aptal, dengesiz.
sikke-i vahdet: birlik mührü.
süflî: aşağı, bayağı.
şecere: ağaç.
şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.
şerik: ortak.
taht-ı hüküm: hüküm ve idare altında.
taife: takım, grup.

tuğyan: azgınlık.
turra-i ehadiyet: ehadiyet turrası, Allah’ın teklif damgası.
uhrevî: ahirete ait.
ulvî: yüksek, yüce.
vahdaniyet: Allah’ın birliği ve varlığı.
Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.
Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.
ziya: ışık.

menzili, birer tayyaresi, birer mescidi ve avalim-i ulviye-
nin birer lâmbası, birer güneşi ve saltanat-ı rububiyetin
birer şahidi ve feza-i âlemin birer ziyneti, birer kasrı, bi-
rer çiçeği ve sema denizinin birer nuranî balığı ve gökyü-
zünün birer güzel gözü **(HAŞİYE 1)** olduğumuz gibi, heyet-i
mecmuamızda sükûnet içinde bir sükût ve hikmet içinde
bir hareket ve haşmet içinde bir ziynet ve intizam içinde
bir hüsnühilkat ve mevzuniyet içinde bir kemal-i sanat
bulunduğundan, Sâni-i Zülcelâl'imizi, nihayetsiz diller ile
vahdetini, ehadiyetini, samediyetini ve evsaf-ı cernal ve
celâl ve kemalini bütün kâinata ilân ettiğimiz hâlde, bi-
zim gibi nihayet derecede safî, temiz, mutî, musahhar
hizmetkârları karma karışıklık ve intizamsızlık ve vazife-
sizlik, hatta sahipsizlikle ittiham ettiğinden tokada müs-
tahaksın" der. O müddeinin yüzüne, recm-i şeytan gibi,
bir yıldız öyle bir tokat vurur ki, yıldızlardan tâ Cehenne-
min dibine onu atar. Ve beraberinde olan tabiatı **(HAŞİYE 2)**
evham derelerine ve tesadüfî adem kuyusuna ve şerikle-
ri imtina ve muhaliyet zulûmatına ve din aleyhindeki

HAŞİYE 1: Cenab-ı Hakkın acaib-i masnuatına bakıp, temaşa edip ve
ettiren işaretleriz. Yani, semavat, hadsiz gözlerle zemindeki acaib-i sa-
nat-ı İlâhiyeyi temaşa eder gibi görünüyor. Semanın melâikeleri gibi, yıl-
dızlar dahi mahşer-i acayip ve garaip olan arza bakıyorlar ve zîşuurları
dikkatle baktırıyorlar demektir.

HAŞİYE 2: Fakat, sukuttan sonra, tabiat tevbe etti; hakikî vazifesi tesir
ve fiil olmadığını, belki kabul ve infial olduğunu anladı. Ve kendisi kader-i
İlâhînin bir nevi defteri—fakat, tebeddül ve tagayyüre kabil bir defteri—
ve kudret-i Rabbaniyenin bir nevi programı ve Kadîr-i Zülcelâl'in bir nevi
fıtrî şeriatı ve bir nevi mecmua-i kavanini olduğunu bildi. Kemal-i acz ve
inkiyat ile vazife-i ubudiyetini takındı ve fıtrat-ı İlâhiye ve sanat-ı Rabbani-
ye ismini aldı.

acaib-i masnuat: çok garip
ve sanatlı yaratılanlar.

acaib-i sanat-ı İlâhiye: Al-
lah'ın insanları şaşırtan sanat
harikaları.

adem: yokluk.

aleyh: karşı.

arz: yer, dünya.

avalim-i ulviye: yüce âlem-
ler.

Cenab-ı Hak: Allah.

ehadiyet: Allah'ın her bir şey-
de birliğinin tecellî etmesi.

evham: vehimler, zanlar.

**evsaf-i cernal ve celâl ve ke-
mal:** Cenab-ı Allah'ın bağışla-
rını, büyüklüğünü ve mü-
kemmelliğini gösteren cernal
ve celâl vasıfları.

feza-i âlem: gökyüzü, uzay.

fiil: iş.

fıtrat-ı İlâhiye: İlâhî yaratılış.

fıtrî: yaratılıştan, yaratılışa ait.

had: sınır.

hakikî: gerçek.

haşiye: dipnot.

haşmet: ihtişam, heybet.

hey'et-i mecmua: bütünün

gösterdiği hâl ve manzara.

hikmet: her şeyin belirli ga-
yelere yönelik olarak, manalı,
faydalı ve tam yerli yerinde
olması.

hizmetkâr: hizmetçi.

hüsnühilkat: yaratılıştaki gü-
zellik.

imtina: kaçınma, çekinme.

infial: tepki, aksi tesir.

inkiyat: boyun eğme.

intizam: düzgünlük, nizam.

ittiham: suç altında bulunma.

kabil: mümkün.

kader-i İlâhî: Allah'ın olmuş ve
olacak her şeyi programlaması.

Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyük-
lük, haşmet ve kudret sahibi, Al-
lah.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kasır: köşk.

kemal-i acz: aczin son derecesi.

kemal-i sanat: sanattaki mü-
kemmellik.

kudret-i Rabbaniye: her şeyi ter-
biye eden Allah'ın sonsuz kudret
ve kuvveti.

mahşer-i acayip ve garaip: her-
kesi hayrete sevk eden ve tuhaf
şeylerin toplanma yeri.

mecmua-i kavanin: kanunların
bütünlüğü.

melâike: melekler.

menzil: yer, mesken.

mescit: namaz kılınacak yer.

mevzuniyet: mevzunluk, düzen-
li.

muhaliyet: imkânsızlık.

musahhar: emir altına giren.

mutî: itaat eden.

müddei: iddia sahibi, davacı.

müstahak: hak etmiş.

nihayet: son derece.

nihayetsiz: sonsuz.

recm-i şeytan: şeytan taşlama.

safî: saf olan, temiz.

saltanat-ı rububiyet: kâinatı ter-
biye ve idare edici olan Allah'ın
saltanatı.

samediyet: her şeyin Allah'a
muhtaç olması, Allah'ın hiç bir şe-
ye muhtaç olmaması.

sanat-ı Rabbaniye: her şeyi ken-
di ölçülerinde terbiye eden
Allah'ın sanatı.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük
sahibi ve her şeyi sanatlı yaratan
Allah.

sema: gökyüzü, sema.

semavat: semalar, gökler.

sukut: düşme.

sükûnet: durgunluk.

sükût: susma.

şeriat: doğru yol.

şerik: ortak.

tabiat: maddî âlem ve içindekiler.

tagayyür: değişme, başkalaşma.

tayyare: uçak.

tebeddül: değişme.

temaşa: bakıp seyretme.

tesadüf: rastlantı.

tesir: etki, iz.

tevbe: günahahtan pişmanlık du-
yup bir daha işlememek üzere
söz verme.

vahdet: birlik.

vazife-i ubudiyet: kulluk görevi.

zemin: yeryüzü.

zîşuur: bilinçli.

zulûmat: karanlıklar.

felsefeyi esfel-i safilînin dibine atar. Bütün yıldızlarla beraber, o yıldız, ¹ **لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَ اللَّهِ لَفَسَدَتَا** fer-
man-ı kudsîsini okuyorlar. Ve “Sinek kanadından tut, tâ semavat kandillerine kadar, bir sinek kanadı kadar şerike yer yoktur ki, parmak karıştırısın” diye ilân ederler.

² **سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ**
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ سِرَاجٍ وَحَدَّثِكَ فِي كَثَرَتِ
مَخْلُوقَاتِكَ وَدَلَّالٍ وَحَدَانِيَّتِكَ فِي مَشْهَرِ كَائِنَاتِكَ وَعَلَى آلِهِ
وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ ³

al: soy sülâle
ashap: arkadaşlar.
dellâl: ilân edici.
esfel-i safilîn: Cehennemin en aşağı tabakası.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından incelenen ilim.
hak: doğru.
harap: yıkık, yok olma.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kandil: aydınlatma kabı.
mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.
noksan: eksiklik.
salât: Hz. Muhammed'e, Ashabına, Ailesine Allah'ın rahmet ve mağfiretini dileme.
semavat: semalar, gökler.
serik: ortak.
tenzih: uzak ve yüce tutma.
vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.

1. Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisi de harap olup giderdi. (Enbiya: 22.)

2. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

3. Allah'ım, mahlûkatının çokluğu içerisinde birliğinin kandili, kâinatının sergisinde vahdaniyetinin dellâli olan Efendimiz Muhammed'e (a.s.m.), onun bütün âl ve ashabına salât ve selâm eyle.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا¹

ayetinin ezeli bağından bir çiçeğine işaret eden Arabî fıkralardır.

حَتَّىٰ كَأَنَّ الشَّجَرَةَ الْمُزْهَرَةَ ❀ قَصِيدَةٌ مَنْظُومَةٌ مُحَرَّرَةٌ
وَتُشَدُّ لِلْفَاطِرِ الْمَدَائِحِ الْمُبْهَرَةِ ❀ أَوْ فَتَحَتْ بِكَثْرَةِ عِيُونِهَا الْمُبْصَرَةَ
لِنَظَرِ لِلصَّانِعِ الْعَجَائِبِ الْمُنْشَرَةِ ❀ أَوْ زَيَّنَتْ لِعَبِيدِهَا أَعْضَاءَهَا الْمُخْضَرَةَ
لِيَشْهَدَ سُلْطَانُهَا آثَارُهُ الْمُنُورَةَ ❀ وَتُشْهَرُ فِي الْمَحْضَرِ مَرْصَعَاتُ الْجَوْهَرِ
وَتُعْلَنُ لِلْبَشَرِ حِكْمَةُ خَلْقِ الشَّجَرِ ❀ بِكَتْمِهَا الْمُدْخَرِ مِنْ جُودِ رَبِّ الثَّمَرِ
سُبْحَانَهُ مَا أَحْسَنَ إِحْسَانَهُ ❀ مَا أَزَيْنَ بَرَهَانَهُ مَا أَبَيَّنَ تَبْيَانَهُ²

فَيَا بْنْدَ أَزَيْنِ أَشْجَارَ مَلَائِكَ رَا جَدَّ أَمْدَ سَمَاوِي
بَا هَزَارَانْ نَى * أَزَيْنِ نَيْهَا سُنَيْدَتْ هُوشِ سَتَابِشْرَا
ذَاتِ هَى * وَرَقَهَا رَا زَبَانِ دَارَنْدِ هَمَه هُو هُو ذَكَرِ
أَرَنْدِ بَدَرْ مَعْنَاىِ هَى هَى * هُو لَا إِلَهَ إِلَّا هُو بَرَابَرِ
مِيزَنْدِ هَرَشَى * دَمَا دَمِ جُوبِزَنْدِ يَا هَى سَرَا سَرِ كُوبِزَنْدِ

³ يَا هَى بَرَابَرِ مِيزَنْدِ «اللَّهُ»

⁴ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا

Arabi: Arapça.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

bereket: bolluk.

ezeli: öncesiz, başlangıcsız.

fıkra: bend, paragraf.

Rahim: sonsuz merhamet sahibi olan Allah.

Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

rahmet: merhamet etme, şefkat gösterme.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. (Rum Suresi: 50.)

2. Üstadımız, Arapça olarak yazdığı bu fıkranın açıklamasını kendisi yapmış.

3. Arapça olarak yazdığı fıkranın Farsça ifadelerle anlatımı olup, açıklaması Üstadımız tarafından hemen metnin sonunda yapılmış.

4. Gökten de bereketli bir su indirdik. (Kaf Suresi: 9.)

ARABÎ FIKRANIN TERCÜMESİ: Yani, güya çiçek açmış her bir ağaç, güzel yazılmış manzum bir kasidedir ki, o kaside Fâtır-ı Zülcelâl'in medayih-i bâhiresini inşad edip, şairâne lisan-ı hâl ile söylüyor.

Veyahut o çiçek açmış her bir ağaç, binler bakar ve baktırır gözlerini açmış; tâ Sâni-i Zülcelâl'in neşir ve teşhir olunan acaib-i sanatını bir iki gözle değil, belki binler gözlerle baksın, tâ ehl-i dikkati öyle baktırsın.

Veyahut o çiçek açan her bir ağaç, umumî bayram olan baharın içindeki hususî bayramında ve resmigeçit-misal bir anda yeşillenmiş azalarını en süslü müzeyyenatla süslemiş. Tâ ki, onun Sultan-ı Zülcelâl'i, ona ihsan ettiği hedâyâyı ve letaifi ve âsâr-ı nuraniyesini müşahade etsin. Hem meşher-i sanat-ı İlâhiye olan zeminin yüzünde ve bahar mevsiminde, murassaat-ı rahmetini enzar-ı halka teşhir etsin. Ve şecerin hikmet-i hilkatini beşere ilân etsin. İncecik dallarında ne kadar mühim hazineler bulunduğunu ve ihsanat-ı Rahmaniye'nin meyvelerinde ne derece mühim defineler var olduğunu göstermekle, kemal-i kudret-i İlâhiyeyi gösterebilir.

acaib-i sanat: Cenab-ı Hakkın sanatının harika ve hayret uyandırıcı durumları.

Arabi: Arapça.

âsâr-ı nuraniye: nuranî eserler.

aza: organlar, uzuvlar.

beşer: insan.

ehl-i dikkat: dikkat sahipleri.

enzar-ı halk: halkın bakışları.

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.

fıkra: bend, madde, paragraf.

güya: sanki.

hazine: değerli eşyaların saklandığı yer.

hedâyâ: hediyeler, armağanlar.

hikmet-i hilkat: yaratılış hikmeti.

hususî: özel.

ihsan: ikram etme, lütuf.

ihsanat-ı rahmaniye: Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanları.

ilân etmek: bildirmek.

inşad: bir şiiri kaidesine uygun olarak okumak.

kaside: belli bir amaçla yazılmış divan şiiri.

kemal-i kudret-i İlâhiye: Allah'ın kudretindeki mükemmellik.

letaif: duygular.

lisan-ı hâl: bir şeyin duruşu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.

manzum: vezinli, nazım, ölçülü şiir.

medayih-i bâhire: çok açıktan birisini methetmek, övmek.

meşher-i sanat-ı İlâhiye: Allah'ın sanatını sergilediği galeri, İlâhî sanat eserlerinin sergisi.

murassaat-ı Rahmet: Allah'ın rahmetinin süslü eserleri.

mühim: önemli.

müşahade: gözle görme, seyretme.

müzeyyenat: ziynetlendirilmiş, süslenmiş.

neşir: yayma.

resmigeçit: geçit merasimi, tören geçidi.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz celâl sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

Sultan-ı Zülcelâl: sonsuz celâl ve hâkimiyet sahibi Sultan.

şairâne: şaircesine.

şecere: ağaç.

tercüme: çeviri, bir dilden başka bir dile çevirme.

teşhir: sergileme.

umumî: herkese ait.

zemin: yeryüzü.

Birinci Mevkıfın Küçük Bir Zeyli

Festemi ayet:

¹ أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا...

ilâahirilayet.

ثُمَّ انْظُرْ إِلَى وَجْهِ السَّمَاءِ كَيْفَ تَرَى سُكُوتًا فِي سُكُونَةٍ، حَرَكَةً
فِي حِكْمَةٍ، تَلْئَالًا فِي حَشْمَةٍ، تَبَسُّمًا فِي زِينَةٍ، مَعَ انْتِظَامِ الْخَلْقَةِ
مَعَ اِتِّزَانِ الصَّنْعَةِ ❀ تَشَعُّعُ سَرَاجِهَا تَهْلُهُلُ مَصْبَاحِهَا تَلْئُلُ
نُجُومِهَا تُعْلِنُ لِأَهْلِ النَّهَا سُلْطَنَةً بِلَا انْتِهَاءٍ ²

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا...

ilâahirilayet. Bu ayetin bir nevi tercümesi olan

ثُمَّ انْظُرْ إِلَى وَجْهِ السَّمَاءِ كَيْفَ تَرَى سُكُوتًا فِي سُكُونَةٍ

tercümesidir:

Yani, ayet-i kerîme, nazar-ı dikkati semanın ziynetli ve güzel yüzüne çeviriyor. Tâ, dikkat-i nazar ile, semanın yüzünde fevkalâde sükûnet içinde bir sükûtu görüp, bir Kadîr-i Mutlak'ın emir ve teshiriyle o vaziyeti aldığını anlasın. Yoksa, eğer başıboş olsa idiler, birbiri içinde o dehşetli hadsiz ecram, o gayet büyük küreler ve gayet sür'atli hareketleriyle öyle bir velveleyi çıkarmak lâzım idi ki, kâinatın kulağını sağır edecekti. Hem, öyle bir zelzele-i hercümerç içinde karışıklık olacaktı ki, kâinatı dağıtacaktı. Yirmi camus birbiri içinde hareket etse,

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

ayet-i kerîme: Kur'an'ın ayeti.

bina: yapı.

camus: manda.

dikkat-i nazar: inceden inceye düşünme ve bakma.

ecram: gezegenler.

festemi: dinleyin, işitin, manasın-da Arapça bir ifade.

fevkalâde: olağanüstü.

gayet: çok, son derece.

hadsiz: sınırsız.

haşmet: ihtişam, heybet, görkem, şaşaa.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

intizam-i hilkat: yaratılıştaki düzen ve tertip.

ittizan-ı sanat: ölçülü sanat.

izah: açıklama yapma.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kandil: aydınlatma kabı.

küre: yuvarlak.

meal: anlam.

nazar-ı dikkat: dikkatli bakış.

nev: çeşit.

salтанat: sultanlık, hükümdarlık.

sema: gökyüzü.

sükûnet: durgunluk, sessizlik.

sükût: susma, sessizlik.

sür'at: hız.

tebessüm: gülümseme.

tefsir: Kur'an'ın mana bakımından izahı.

teshir: cezp etme, emri altına alma.

vaziyet: durum.

velvele: gürültü, patırtı.

zelzele-i hercümerç: her şeyi allak bullak edip karıştıran yıkıcı sarsıntı.

zeyil: ek.

ziynet: süs.

1. Üstlerindeki göğe bakmazlar mı, onu nasıl bina edip süsledik... (Kaf Suresi: 6.)

2. Bu parça, ayetin Üstat tarafından yapılmış Arapça tefsiri olup, izahı altında yapılmıştır. Özet mealî ise şöyledir:

Sonra göğün yüzüne bak, nasıl sükûnet içerisinde bir sessizlik, hikmet içerisinde bir hareket, haşmet içerisinde bir parlama, ziynet içerisinde bir tebessüm göreceksin. Bunlar intizam-ı hilkat, ittizan-ı sanat ile beraber olmaktadır. Kandilinin parlaması, lâmbasının ışık vermesi, yıldızlarının parıldamaları akıl sahiplerine sonsuz bir saltanatın varlığını ilân eder.

ne kadar velveleli bir hercümerce sebebiyet verdiği malûm. Hâlbuki, küre-i arzdan bin defa büyük ve top güllenden yetmiş defa sür'atli hareket edenler, yıldızlar içerisinde var olduğunu kozmoğrafya söylüyor. İşte, sükûnet içindeki sükût-u ecramdan, Sâni-i Zülcelâl'in ve Kadîr-i Zülkemaî'in derece-i kudret ve teshirini ve nücumun Ona derece-i inkiyat ve itaatini anla.

حَرَكَةٌ فِي حِكْمَةٍ : Hem, semanın yüzünde, hikmet

içinde bir hareketi görmeyi ayet emrediyor. Evet, gayet acip ve azîm o harekât, gayet dakik ve geniş hikmet içindedir. Nasıl ki, bir fabrikanın çarklarını ve dolaplarını bir hikmet içinde çeviren bir sanatkâr, fabrikanın azamet ve intizamı derecesinde, derece-i sanat ve maharetini gösterir; öyle de, koca güneşe seyyarat ile beraber fabrika vaziyetini veren ve o müthiş azîm küreleri sapan taşları misillü ve fabrika çarkları gibi etrafında döndüren bir Kadîr-i Zülcelâl'in derece-i kudret ve hikmeti, o nispette nazara tezahür eder.

تَلْتَلَاءُ فِي حَشْمَةٍ، تَبَسُّمًا فِي زِينَةٍ : Yani, hem, semavat

yüzünde öyle bir haşmet içinde bir parlamak ve bir ziynet içinde bir tebessüm var ki, Sâni-i Zülcelâl'in ne kadar muazzam bir saltanatı, ne kadar güzel bir sanatı olduğunu gösterir. Donanma günlerinde kesretli elektrik lâmbaları sultanın derece-i haşmetini ve terakkiyat-ı medeniyede derece-i kemalini gösterdiği gibi; koca semavat, o haşmetli, ziynetli yıldızlarıyla Sâni-i Zülcelâl'in

acip: tuhaf, hayret uyandıran.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
azamet: büyüklük.
azîm: büyük.
çark: dönen, işleyen şey, mekanizma, sistem.
dakik: ince.
derece-i haşmet: ihtişâmın derecesi, büyüklük.
derece-i hikmet: hikmet derecesi, ilâhî gayenin mertebeleri.
derece-i inkiyat: boyun eğme derecesi.
derece-i kemaî: mükemmellik derecesi.
derece-i kudret: ilâhî kudretin sonsuz derecesi.
derece-i sanat: sanat derecesi.
gayet: çok, son derece.
harekât: hareketler.
haşmet: ihtişâm, heybet, görkem.
haşmetli: ihtişâmlı, görkemli.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
intizam: düzgünlük, nizam.
itaat: uyma, dinleme.
Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük, haşmet ve kudret sahibi, Allah.
Kadîr-i Zülkemaî: sonsuz kemaî ve kudret sahibi olan, Allah.
kesretli: çoklukla, çokça.
kozmoğrafya: astronomi.
küre: yuvarlak cisim.
küre-i arz: dünya, yer küre.
maharet: ustalık.
malûm: bilinir.
misillü: benzeri.
muazzam: çok büyük.
müthiş: dehşetli, korkunç.
nazar: bakış.
nispet: ölçü, oran.
nücum: yıldızlar.
saltanat: sultanlık, hükümdarlık.
sanatkâr: sanat eseri ortaya koyan kimse.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz celâl sahibi

bi ve her şeyi sanatlı yaratan Allah.
sebebiyet: sebep olma.
sema: gökyüzü.
semavat: semalar, gökler.
seyyarat: gezegenler.
sukut-u ecram: gezegenlerin düşüşü, gök cisimlerinin ses-

sizliği.
sultan: padişah.
sükûnet: durgunluk, sakinlik.
tebessüm: gülümseme.
terakkiyat-ı medeniye: medenî ve teknolojik ilerlemeler.
teshir: cezp etme, kendine bağlama.

tezahür: ortaya çıkma, görünme.
vaziyet: durum.
velvele: gürültü, patırtı.
zelzele-i hercümerce: karma-kavşıklığın sarsıntısı.
ziynet: süs.

kemal-i saltanatını ve cemal-i sanatını öylece nazar-ı dikkate gösteriyorlar.

مَعَ انْتِظَامِ الْخَلْقَةِ مَعَ اِتِّزَانِ الصَّنْعَةِ : Hem, diyor ki: “Semanın yüzündeki mahlûkatın intizamını, dakik mizanlar içinde masnuatın mevzuniyetini gör ve anla ki, onların Sâni ne kadar Kadîr ve ne kadar Hakîm olduğunu bil.”

Evet, muhtelif ve küçük cirimleri veyahut hayvanları döndüren ve bir vazife için çeviren ve bir mizan-ı mahsus ile her birini muayyen bir yolda sevk eden bir Zatın derece-i iktidar ve hikmetini; ve hareket eden cirimlerin Ona derece-i itaat ve musahhariyetlerini gösterdikleri gibi, koca semavat, o dehşetli azametiyle, hadsiz yıldızlarıyla ve o yıldızlar da dehşetli büyüklükleriyle ve gayet şiddetli hareketleriyle beraber zerre miktar ve bir saniye-cik kadar hudutlarından tecavüz etmemeleri, bir aşire-i dakika kadar vazifelerinden geri kalmamaları, Sâni-i Zülcelâl’lerinin ne kadar dakik bir mizan-ı mahsus ile rububiyetini icra ettiğini nazar-ı dikkate gösterirler.

Hem de, şu ayet gibi, Sure-i Amme’de ve sair ayetlerde beyan olunan teshir-i şems ve kamer ve nücumla işaret ettiği gibi,

**تَشَعُّعُ سِرَاجِهَا تَهْلُهُلُ مِصْبَاحِهَا تَلْتَلُو نُجُومُهَا تُعَلِّنُ
لَاَهْلَ النَّهَا سُلْطَنَةً بِلَا اِنْتِهَاءٍ**

Yani, semanın müzeyyen tavanına, güneş gibi ışık verici, ısındırıcı bir lâmbayı takmak; gece gündüz hatlarıyla, kış yaz sahifelerinde mektubat-ı Samedâniyeyi

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hudut: sınırlar.

icra: yürütme.

intizam: düzgünlük, nizam.

Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

kamer: ay.

kemal-i saltanat: saltanatın mükemmelliği.

mahlûkat: yaratılmışlar.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mektubat-ı Samedâniye: Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarını anlatan, Allah’ın birliğini gösteren varlıklar.

mevzuniyet: mevzunluk, uygunluk.

mizan: ölçü.

mizan-ı mahsus: hususî bir ölçü.

muayyen: belirli.

muhtelif: çeşitli.

musahhariyet: emre boyun eğme hâli.

müzeyyen: ziynetlendirilmiş, süslenmiş.

nazar-ı dikkat: dikkatli bakış.

nücum: yıldızlar.

rububiyet: rablık; Allah’ın her bir varlığa muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idare ve hâkimiyeti altında bulundurmaması.

sahife: sayfa.

sair: diğer, öteki.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz celâl sahibi ve her şeyi sanatlı yaratan Allah.

sema: gökyüzü.

semavat: semalar, gökler.

Sure-i Amme: Amme suresi.

tecavüz: haddini asma, aşın gitme.

teshir-i şems: güneşin emre boyun eğdirilmesi.

vazife: görev.

Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.

zerre: maddenin en küçük parçası.

ziynetli: süslü.

aşire-i dakika: bir dakikanın 60 üzeri 10’da biri uzunluğunda bir zaman dilimi.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

azamet: büyüklük.

beyan: anlatma, açık söyleme.

cemal-i sanat: sanattaki güzelliği.

cirim: vücut, kütle.

dakik: ince, nazik.

dehşetli: korkutucu, ürkütücü.

derece-i iktidar: güç yetirme derecesi.

derece-i itaat: emre boyun eğme dereceleri.

gayet: çok, son derece.

hadsiz: sınırsız.

Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan Allah.

âli: yüce, yüksek.
arz: yer, dünya.
ayat: Kur'an ayetleri.
bürhan-ı nurefşan: nur saçan parlak delil.
çeşm-i dil: kalp gözü, basiret.
çün: çünkü, şu sebepten ki.
davet: çağırma.
ehl-i fikir: tefekkür sahipleri.
erbap: sahipler, ehil.
feza-i kâinat: uzay.
güya: sanki.
hak: Allah, doğru.
hâme-i zerrin-i Kudret: ilâhî kudretin altın kalemi.
haşmet-i sultan: sultanın büyük-lüğü.
Hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratan Allah.
hilâl: yeni ay.
hokka: içine mürekkep konulan kutu biçimindeki kap.
hutbe-i şîrin: tatlı konuşmalar, zevkli sohbetler.
Hüda: Allah, Rab.
hükümüne: değerine, yerine.
hüküm: değer.
iman: inanma, itikat.
iş'ar: anlatma, bildirme.
işaret: işaretler.
iz'anrubâ-i kâinat: kâinatın çok hayret ve şaşkınlık veren yönü.
Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük, haşmet ve kudret sahibi, Allah.
kamer: ay.
kemal-i mizan: ölçünün tam ve kusursuz oluşu.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.
kubbe-i sema: gökyüzü kubbesi.
kudret: kuvvet, iktidar.
lisan: dil.
melek: Allah'ın nurdan yarattığı her zaman görülemeyen, Allah'ın emirlerine tam itaat eden mah-lûk.
menzil: yer.
minare: camilerde ezan okumak için yapılmış kule şeklindeki yük-sek yer.
misillü: benzeri.
mu'cizat: mu'cizeler.
mu'ciz-i Hikmet: sonsuz hikmet sahibi olan Allah'ın mu'cizesini gösteren
muhteşem: görkemli.
müzlüm: karanlık, zulmetli.
müdakkik: inceden inceye dik-katle araştıran.
mütefavit: birbirinden farklı.
name-i nurin: nurlu, parlak mek-tup.
nazenin: ince, nazlı.
nihayetsiz: sonsuz.
nur: aydınlık, parlıt, ışıık.
nukta gelmek: konuşmak.
saat-i kübra: en büyük saat.

yazmasına bir nur hokkası hükmüne getirmek; ve yük-sek minare ve kulelerdeki büyük saatlerin parlayan ak-repleri misillü, kubbe-i semada kameri zamanın saat-i kübrasına bir akrep yapmak; mütefavit çok hilâller sure-tinde her geceye güya ayrı bir hilâl bırakıp, sonra dönüp kendine toplamak; menzillerinde kemal-i mizanla, dakik hesapla hareket ettirmek; ve kubbe-i semada parlayan, tebessüm eden yıldızlarla göğün güzel yüzünü yaldızla-mak, elbette nihayetsiz bir saltanat-ı rububiyetin şeairi-dir, zîşuura onu iş'ar eden muhteşem bir ulûhiyetin işa-ratıdır; ehl-i fikri imana ve tevhide davet eder.

*Bak kitab-ı kâinatın safha-i renginine,
Hâme-i zerrin-i Kudret, gör ne tasvir eylemiş.
Kalmamış bir nokta muzlim, çeşm-i dil erbabına,
Sanki ayatın Hudâ, nur ile tahrir eylemiş.
Bak, ne mu'ciz-i Hikmet, iz'anrubâ-i kâinat,
Bak, ne âli bir temaşadır feza-i kâinat.
Dinle de yıldızları, şu hutbe-i şîrinine,
Name-i nurîni Hikmet, bak ne takrir eylemiş.
Hep beraber nutka gelmiş, hak lisaniyla derler:
Bir Kadîr-i Zülcelâl'in haşmet-i sultanına,
Birer bürhan-ı nurefşanız vücut-u Sânia; hem
vahdete, hem kudrete şahitleriz biz.
Şu zeminin yüzünü yaldızlayan nazenin mu'cizatı çün
melek seyranına,
Bu semanın arza bakan, Cennete dikkat eden, binler
müdakkik gözleriz biz.*

safha-i rengin: güzel, hoş ve rengârenk sayfalar.
saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Al-lah'ın saltanatı.
sema: gökyüzü.
seyran: gezme.
suret: biçim, görünüş.
şair: dinin alâmetleri, işaret-leri; Müslümanlara ait kural-

lar, esaslar.
tahrir: yazma.
takrir: anlatma.
tasvir: bir şeyi çeşitli ifade tarzlarıyla anlatma.
tebessüm: gülümseme.
temaşa: bakıp seyretme.
tevhit: Allah'ın birliği.
ulûhiyet: ilâhlık, ibadet edil-meye lâyık olan tek ma'bud

bütün varlıkları yaratan Al-lah'tır, diye ifade edilebilir gerçek.
vahdet: birlik.
vücut-u Sâni: her şeyi sanat-lı yaratan Cenab-ı Hakkın vü-cudunun zarurî olması.
zemin: yeryüzü.
zîşuur: şuurlu, bilinç sahibi.

*Tuba-i hilkatten semavat şikkına, hep Kehkeşan
ağsanına,*

*Bir Cemîl-i Zülcelâl'in dest-i hikmetiyle takılmış binler
güzel meyveleriz biz.*

*Şu semavat ehline birer mescid-i seyyar, birer hane-i
devvar, birer ulvî aşiyâne,*

*Birer misbah-ı nevvar, birer gemi-i cebbar, birer
tayyareyiz biz.*

*Bir Kadîr-i Zülkemaî'in, bir Hakîm-i Zülcelâl'in birer
mu'cize-i kudret, birer harika-i sanat-ı Hâlıkane,*

*Birer nadire-i hikmet, birer dâhiye-i hilkat, birer nur
âlemiyiz biz.*

*Böyle yüz bin dil ile yüz bin bürhan gösteririz,
iştittiriz insan olan insana.*

*Kör olası dinsiz gözü, görmez oldu yüzümüzü, hem
iştmez sözümüzü; hak söyleyen ayetleriz biz.*

*Sikkemiz bir, turramız bir; Rabbimize musahharız.
Müsebbihiz âbidâne;*

*Zikrederiz. Kehkeşanın halka-i kübrasına mensup
birer meczuplarız biz.*

âbidâne: ibadet edene yakışır surette.

ağsan: dallar.

âlem: varlık sınıflarından her biri, dünya.

aşiyâne: yuva.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi, açık âlâmet.

bürhan: delil, hüccet.

Cemîl-i Zülcelâl: büyüklük sahibi ve çok güzel olan Cenab-ı Hak.

dâhiye-i hilkat: yaratılıştan dâhî olan, büyüklük olayı.

dest-i hikmet: hikmet eli.

gemi-i cebbar: engel tanımayarak ve belli bir rotada yoluna devam eden gayet büyük gemi.

hak: doğru.

Hakîm-i Zülcelâl: her şeyi gaye ve faydalar gözeterek yaratan sonsuz büyüklük sahibi olan Allah.

halka-i kübra: en büyük halka.

hane-i devvar: devamlı dönen hane.

harika-i sanat-ı Hâlıkane: yaratmaya yakışır tarzda sanat harikası.

Kadîr-i Zülkemaî: sonsuz kemal ve kudret sahibi olan, Allah.

Kehkeşan: Samanyolu.

mezcup: ilâhî aşkla cezbeye tutulmuş.

mensup: bağlı, ait.

mescid-i seyyar: gezici mescit.

misbah-ı nevvar: nurlu lâmba.

mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.

musahhar: emir altına giren.

müsebbih: tesbih çeken.

nadire-i hikmet: bir gayeye binaen benzersiz yaratılan.

nur: parıltı, ışıık.

Rab: her şeyin maliki, yaratan, büyüten, terbiye eden.

semavat: semalar, gökler.

semavat ehli: semalarda yaşayanlar.

sikke: nişan, mühür.

tayyare: uçak.

tuba-i hilkat: yaratılış ağacı.

turra: mühür, damga.

ulvî: yüksek, yüce.

zikir: Allah'ı anma.

İkinci Mevkıf

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ¹

Şu Mevkıfın Üç Maksadı var.

Birinci Maksat

bürhan-ı neyyir: parlak ve nurlu bürhan.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayırılma.

dava: takip edilen fikir, iddia.

ehadiyet: Allah'ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi.

ehl-i şirk: Allah'a ortak koşanlar.

ehl-i tevhit: Cenab-ı Hakkın birliğini bilip inanan ve sadece bir Allah'a bağlanıp ibadet eden kimse.

hisse: pay.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kabil: olabilir, mümkün.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kat'i: kesin.

kudret: kuvvet, iktidar.

lisan: dil.

maksat: gaye, meram.

mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.

mühim: önemli.

müvekkil: vekâlet veren.

nihayetsiz: sonsuz.

Rahim: sonsuz merhamet sahibi olan Allah.

Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

Samed: her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan, her şeyin varlığı ve bekası kendisine bağlı bulunan Allah.

silsile: zincir.

sual: soru.

sukut: düşme.

şeytan: iblis, sapkın.

şirk: Allah'a ortak koşma.

tarz: biçim, şekil.

teşkilat: şek ve şüpheler.

Vacibü'l-Vücud: varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdet: birlik.

Bir yıldızın tokadıyla yere sukut eden ehl-i şirk ve dalâletin vekili, zerrelerden yıldızlara kadar hiçbir yerde zerre miktar şirke yer bulamadığından, o tarzdaki davadan vazgeçip, fakat şeytan gibi, vahdete dair teşkilat yapmak için üç mühim sual ile, ehadiyete ve vahdete dair ehl-i tevhide vesvese yapmak istedi.

Birinci Sual: Zındıka lisanıyla diyor ki: “Ey ehl-i tevhit! Ben, kendi müvekkillerim namına bir şey bulamadım, mevcudatta bir hisse çıkaramadım, mesleğimi ispat edemedim. Fakat, siz ne ile nihayetsiz bir kudret sahibi bir Vahid-i Ehadi ispat ediyorsunuz? Neden Onun kudretiyle beraber başka eller karışmasını kabil görmüyorsunuz?”

İlcevap: Yirmi İkinci Sözde kat'î ispat edilmiş ki, bütün mevcudat, bütün zerrat, bütün yıldızlar, her biri Vacibü'l-Vücud'un ve Kadîr-i Mutlak'ın vücub-u vücuduna birer bürhan-ı neyyirdir; bütün kâinattaki silsilelerin her

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. De ki: O Allah birdir. • O Allah'tır, Samed'dir, her şey Ona muhtaçtır, O ise hiçbir şeye muhtaç değildir. (İhlâs Suresi: 1-2.)

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden

Allah.

vekil: başkasının yerine hare-

ket eden, konuşan.

vesvese: şüphe, kuruntu.

vücub-u vücud: varlığını zahirî ve vacip olması.

zerrat: zerreler.

zerre: maddenin en küçük parçası.

zındıka: dinsizlik, inançsızlık.

biri, Onun vahdaniyetine birer delil-i kat'îdir. Kur'ân-ı Hakîm, hadsiz bürhanlarında ispat ettiği gibi, umurun nazarına en zahir bürhanları daha ziyade zikreder.

Ezcümle:

وَلَيْنِ سَلَّتْهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولَنَّ اللَّهُ ۞ ¹ وَمِنْ
آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ السِّنِّكُمْ وَالْوَانِكُمْ ²

gibi pek çok ayatla, Kur'ân-ı Hakîm, hilkat-i arz ve semavâtı, vahdaniyete bedahet derecesinde bir bürhan gösteriyor ki, ister istemez zîşuur olan her adam, hilkat-i arz ve semavatta, bizzarure Hâlık-ı Zülcelâl'ini tasdik etmeye mecburdur ki, **لَيَقُولَنَّ اللَّهُ** der.

Birinci Mevkıfta, nasıl bir zerreden başladık, tâ yıldızlara ve semavata kadar sikke-i tevhidi gösterdik; Kur'ân-ı Hakîm şu nevi ayatla, yıldızlardan ve semavattan tutup, tâ zerrelere kadar, şirki tart eder. Şöyle işaret eder ve manen der:

Semavat ve arzı böyle muntazam halk eden bir Kadîr-i Mutlak'ın devair-i masnuatından olan manzume-i şemsiye, bilbedahe Onun kabza-i tasarrufundadır.

Madem o Kadîr-i Mutlak, şemsi seyiyatıyla kabza-i tasarrufunda tutuyor ve tanzim ve teshir ve tedvir ediyor; elbette o manzume-i şemsiyenin bir cüz'ü ve şems ile bağlanan küre-i arz dahi kabza-i tasarrufunda ve tedbir ve tedvirindedir. Madem küre-i arz, kabza-i tasarrufunda

olarak.

bizzarure: ister istemez, mecburen.

bürhan: delil, hüccet.

cüz': parça.

delil-i kat'î: kesin delil.

devair-i masnuat: sanatla yapılmış şeylerin oluşturduğu daireler.

ezcümle: bu cümleden olarak.

hadsiz: sınırsız.

halk: yaratma.

Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz celâl sahibi ve her şeyi yoktan var eden yaratıcı Allah.

hilkat-i arz: yeryüzünün yaratılışı.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kabza-i tasarruf: tasarrufu altında olma; güç, kuvvet eli.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

küre-i arz: dünya, yer küre.

manen: mana itibarıyla, iç varlık bakımından, gönülce, ruhça, manaca.

manzume-i şemsiye: güneş sistemi.

mevkıf: kısım, bölüm.

muntazam: nizamlı, intizamlı.

nazar: bakış, dikkat.

nev: çeşit.

semavat: semalar, gökler.

seyyarat: gezegenler.

sikke-i tevhit: birlik sikkesi, nişanı.

şems: güneş.

şirk: Allah'a ortak koşma.

tanzim: düzenleme.

tart: koymak, uzaklaştırma.

tedbir: idare etme, yönetme.

tedvir: çekip çevirme, idare etme.

teshir: emri altına alma, cezp etme.

umum: herkes.

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.

zahir: açık.

zerre: maddenin en küçük parçası.

zikir: anma, bildirme.

zîşuur: şuurlu, bilinç sahibi.

ziyade: çok.

1. And olsun ki, onlara "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye sorsan, elbette "Allah" derler. (Lokman Suresi: 25.)

2. Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin farklılığı da yine Onun ayetlerindendir. (Rum Suresi: 22.)

arz: yer, dünya.
ayat: Kur'ân ayetleri.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
bilbedahe: açıktan, aşikâr

bedahet: açıklık.

bedahet: açıklık.

ve tedbir ve tedvirindedir; bilbedahe arzın yüzünde yazılan ve icat edilen ve yerin meyveleri ve gayatı hükmünde olan masnuat dahi Onun kabza-i rububiyetinde ve terbiyesindedir.

Madem bütün zeminin yüzüne serilen ve serpilene yüzünü yıldızlayan ve ziynetlendiren ve her zaman tazelenen, gelip giden ve zemin onlarla dolup boşalan umum masnuat, kabza-i kudret ve ilmindedir ve adlühikmetinin mizanıyla ölçülüp ve tanzim edilir; madem bütün enva Onun kabza-i kudretindedir; elbette o envain muntazam ve mükemmel fertleri ve âlemin küçük misal-i musağgarları ve enva-ı kâinatın bilânçoları ve kitab-ı âlemin küçük fihristeleri hükmünde olan cüz'î fertleri, bilbedahe Onun kabza-i rububiyetinde ve icadındadır ve tedvir ve terbiyesindedir.

adlühikmet: adalet ve hikmet.
âlem: dünya, cihan.
arz: yer, dünya.
asap: sinirler.
aza: organlar, uzuvlar.
bilânço: hesap özeti, rapor.
bilbedahe: açıktan.
bizzarure: ister istemez, mecburen.
cüz'î: küçük.
daire-i tasarruf: tasarruf sahası; sevk ve idare etme alanı.
enva: çeşitler.
enva-i kâinat: var olan şeylerin türleri.
fert: kişi, bir bütünün parçalarından her biri.
fihriste: bir kitapta bulunan şeyleri sırayla gösteren liste.
gayat: gayeler, amaçlar.
hüceyrat: hücreler.
hüceyre: hücrecik.
hükmünde: değerinde, yerinde.
icat: yoktan var etme, meydana getirme.
kabza-i ilim: bilgi dairesi, bilime dahil.
kabza-i kudret: kudret eli.
kabza-i rububiyet: Cenab-ı Hak'ın terbiye eli.
kabza-i tedbir ve terbiye: idare-i terbiyesi altında bulunma.
kitab-ı âlem: âlem kitabı, kâinat.
kudret: kuvvet, iktidar.
küreyvat: yuvarlar.
madde-i esasiye: esas madde.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mekik: dokumacılıkta, atkı ipliklerini çözgü iplikleri arasından ge-

Madem her bir zihayat, kabza-i tedbir ve terbiyesindedir; elbette o zihayatın vücudunu teşkil eden hüceyrat ve küreyvat ve aza ve asap, bilbedahe onun kabza-i ilim ve kudretindedir.

Madem her bir hüceyre ve kandaki her bir küreyvat Onun taht-ı emrindedir ve daire-i tasarrufundadır ve Onun kanunuyla hareket ederler; elbette bütün bunların madde-i esasiyesi ve bütün onlardaki nakş-ı sanata ve nesc-i nakşa mekikler ve yaylar hükmünde olan zerrat dahi bizzarure Onun kabza-i kudretinde ve daire-i ilminde ve Onun emriyle, izniyle, kuvvetiyle muntazam hareket yapar, mükemmel vezaif görürler.

çirmekte kullanılan masuralı alet.
misal-i musağgar: küçültülmüş örnek.
mizan: terazi, ölçü.
muntazam: nizamlı, intizamlı.
nakş-ı sanat: sanat nakışı.
nesc-i nakış: nakış dokuma.

taht-ı emir: emir altında olma.
tanzim: düzenleme, nizam.
tedbir: idare etme, çekip çevirme.
tedvir: çekip çevirme, idare etme.
terbiye: eğitim.

teşkil: meydana getirme, şekil verme.
umum: bütün.
vezaif: vazifeler.
zemin: yeryüzü.
zerrat: zerreler.
zihayat: hayat sahibi.
ziynet: süs.

Madem her bir zerrenin hareketi ve vazife görmesi Onun kanunuyla, izniyle, emriyledir; elbette teşahhusat-ı veçhiye ve herkesin yüzünde herkesten onu temyiz edecek birer alâmet-i farika bulunması ve simalar gibi, seslerde, dillerde ayrı ayrı farklar bulunması, bilbedahe Onun ilim ve hikmetiyledir.

İşte şu silsileye mebde ve müntehayı zikrederek işaret eden şu ayete bak:

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ
وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٢١﴾

Şimdi deriz: Ey ehl-i şirkin vekili! İşte silsile-i kâinat kadar kuvvetli bürhanlar, meslek-i tevhidi ispat eder ve bir Kadîr-i Mutlak'ı gösterir. Madem hilkat-i semavat ve arz, bir Sâni-i Kadîr'i ve o Sâni-i Kadîr'in nihayetsiz bir kudretini ve o nihayetsiz bir kudretin nihayetsiz bir kemalde olduğunu gösterir; elbette, şeriklerden istiğna-i mutlak var. Yani, hiçbir cihette şeriklere ihtiyaç yok. İhtiyaç olmadığı hâlde, neden bu zulûmatlı meslekte gidiyorsunuz? Ne zorunuz var ki, oraya giriyorsunuz?

Hem de, şürekâya hiçbir ihtiyaç olmadığı ve kâinat onlardan müstağni-i mutlak oldukları hâlde, şerik-i ulûhiyet gibi, rububiyet ve icat şerikleri dahi mümtenidirler, vücutları muhaldır. Çünkü, semavat ve arzın Sâniindeki kudret, hem nihayet kemalde, hem nihayetsiz olduğunu ispat ettik. Eğer şerik bulunsa, mütenahi diğer bir kudret, o nihayetsiz ve gayet kemaldeki kudreti mağlûp

gayet: çok, son derece.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hilkat-i semavat: göklerin yaratılışı.

icat: yoktan var etme, yaratma.

ilim: bilgi, marifet.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

istiğna-i mutlak: Allah'ın sonsuz zenginliğe sahip olup hiçbir şeye muhtaç olmaması.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kemal: tamlık; kusursuz, mükemmellik.

kudret: kuvvet, iktidar.

mağlûp: yenilmiş.

mebde: başlangıç.

meslek-i tevhit: tevhit yolu, birlik yolu.

muhal: imkânsız.

mümteni: imkânsız.

münteha: nihayet, son.

müstağni-i mutlak: her cihette zengin olan ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.

mütenahi: sonu belirli olan, sınırlı.

nihayet: son derece.

nihayetsiz: sonsuz.

rububiyet: rablık; Allah'ın her bir varlığa muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idare ve hâkimiyeti altında bulundurmaması.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Kadîr: her şeye gücü yeten ve her şeyi sanatlı yaratan Allah.

semavat: semalar, gökler.

silsile: zincirleme.

silsile-i kâinat: kâinat halkası, zinciri.

sima: yüz.

şerik: ortak.

şerik-i ulûhiyet: yaratana ortaklık davası, ulûhiyete ortaklık dava etme.

şürekâ: ortaklar, şerikler.

temyiz: dikkatle ayırma, seçme.

teşahhusat-ı veçhiye: yüzün, simanın belirlenmesi.

vazife: görev.

vekil: başkasının yerine hareket eden.

vücut: varlık.

zerre: maddenin en küçük parçası.

zikir: anma, bildirme.

zulûmat: karanlıklar, yanlış yollar.

1. Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin farklılığı da yine Onun ayetlerindendir. İlim sahipleri için elbette bunda deliller vardır. (Rum Suresi: 22.)

alâmet-i farika: farklılık belirtisi.

arz: yer, dünya.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

si.

bilbedahe: açıktan.

bürhan: delil, hüccet.

cihet: yön.

delil: bir davayı, meseleyi ispatı yarayan şey, bürhan.

ehl-i şirk: Allah'a ortak koşanlar.

edip, bir kısım yer zapt etmek ve ona nihayet vermek ve manen âciz bırakıp, hadsiz olduğu hâlde tahdit etmek ve hiçbir mecburiyet olmadan bir mütenahi şey, nihayetsiz bir şeye, nihayetsiz olduğu bir vakitte nihayet vermek ve mütenahi yapmak lâzım gelir ki; bu, muhalâtın en gayrimakulü ve mümteniâtın en katmerlisidir.

Hem, şerikler “*müstağniyetün anha*” ve “*mümteniâtün bizzat*”, yani hiç onlara ihtiyaç olmadığı gibi, vücutları muhal oldukları hâlde onları dava etmek, sırf tahakkümüdir. Yani aklen, mantıken, fikren o davayı ettirecek bir sebep olmadığı için, manasız sözler hükmündedir; ilm-i usulce *tahakkümü* tabir edilir, yani manasız dava-i mücerrettir. İlm-i kelâm ve ilm-i usulün düsturlarındandır ki, denilir:

لَا عِبْرَةَ لِلْإِحْتِمَالِ الْغَيْرِ النَّاشِ عَنْ دَلِيلٍ وَلَا يَنْفِي فِي الْإِمْكَانِ
الذَّاتِي الْيَقِينِ الْعِلْمِيِّ

Yani, “Bir delilden, bir emareden neş’et etmeyen bir ihtimalin ehemmiyeti yok; kat’î ilme şek katmaz, yakîn-i hükmîyi sarsmaz.” Meselâ, zatında Barla Denizi (yani Eğirdir Gölü), imkân ve ihtimal var ki, pekmez olsun, yağa inkılâp etmiş olsun. Fakat, madem bir emareden, o imkân ve ihtimal neş’et etmiyor; onun vücuduna ve su olduğuna, kat’î ilmimize tesir etmez, şek ve vesvese vermez.

İşte bunun gibi, mevcudatın her tarafından, kâinatın her köşesinden sorduk. Birinci Mevkıfta gösterildiği gibi,

âciz: zayıf, güçsüz.

dava: iddia.

dava-i mücerret: manasız ve hayali bir dava, iddia.

delil: bir davayı, meseleyi ispata yarayan şey, kanıt.

düstur: kaide, prensip.

ehemmiyet: önem.

emare: alâmet, belirti.

gayrimakul: akla uymayan.

hadsiz: sınırsız.

ihtimal: olabilirlik, mümkün olma.

ilm-i kelâm: kelâm ilmi; imanla ilgili konulan ikna ve ispat ederek güzel anlatma bilgisi.

ilm-i usul: usul ilmi, bir işin nasıl yapılması gerektiğini gösteren ilim, metodoloji.

imkân: olabilecek hâlde bulunma, olabilirlik.

inkılâp: değişim, dönüşüm.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kat’î: kesin.

katmer: kat kat olmuş.

manasız: anlamsız.

manen: mana itibarıyla, iç varlık bakımından, gönülce, ruhça, manâca.

mecburiyet: mecburluk, zorunluluk.

mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.

muhal: imkânsız.

muhalât: muhaller, imkânsızlar.

mümteniât: imkânsızlıklar.

mümteniâtün bizzat: varlığı hiçbir şekilde mümkün olmayan.

müstağniyetün anha: kendilerine hiç ihtiyaç olmayanlar.

mütenahi: sonlu.

neş’et: meydana gelme.

nihayet: son.

nihayetsiz: sonsuz.

şek: şüphe.

şerik: ortak.

tabir: manası olan söz.

tahakkümü: manasız iddia.

tahdit: sınırlandırma.

tesir: etki.

vesvese: şüphe, kuruntu.

vücut: var olma.

yakîn-i hükmî: ilim ile sabit olup kesinlik kazanmış.

zapt: idaresi altına alma.

zat: öz.

zerrattan yıldızlara kadar ve İkinci Mevkıfta görüldüğü gibi, hilkat-i semavat ve arzdan, tâ simalardaki teşahhusa kadar hangi şeyden soruldu ise, lisan-ı hâl ile vahdaniyete şahadet ve sikke-i tevhidi gösterdi; sen de gördün. Öyle ise, kâinatın mevcudatında bir emare yok ki, bir şirk ihtimali, ona bina edilsin. Demek, dava-i şirk, sırf ta-hakkümü ve manasız söz ve dava-i mücerret olduğundan, şirki iddia etmek, mahz-ı cehalet, ayn-ı belâhattır.

İşte ehl-i dalâletin vekili, buna karşı diyeceği kalmıyor.

Yalnız diyor ki: “Şirke emare, kâinattaki tertib-i esbaptır, her şeyin bir sebeple bağlı olduğudur. Demek, esbabin hakikî tesirleri vardır; tesirleri varsa, şerik olabilirler.”

Elcevap: Meşiet ve hikmet-i İlâhiyenin muktezasıyla ve çok esmanın tezahür etmek istemesiyle, müsebbebat esbaba raptedilmiş, her bir şey bir sebeple bağlanmış. Fakat, çok yerlerde ve müteaddit Sözlerde kat’î ispat etmişiz ki, “Esbapta hakikî tesir-i icadî yok.” Şimdi yalnız bu kadar deriz ki:

Esbap içinde, bilbedahe en eşrefi ve ihtiyarı en geniş ve tasarrufatı en vâsi, insandır. İnsanın dahi en zahir ef’al-i ihtiyariyesi içinde en zahiri, ekl ve kelâm ve fikirdir; yani yemek, söylemek, düşündürmektir. Şu yemek, söylemek, düşünmek ise gayet muntazam, acip, hikmetli birer silsiledir. O silsilenin yüz cüz’ünden, insanın dest-i ihtiyarına verilen, ancak bir cüz’üdür. Meselâ, yemekten, bedenın tegaddi-i hüceyratından tut, tâ semeratın teşekkülüne kadar olan silsile-i ef’al içinde, insanın dest-i ihtiyarına verilen, yalnız ağızdaki dişlerin değirmenini tahrik

gayet: çok, son derece.

hakikî: gerçek.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hikmet-i İlâhiye: Allah’ın hikmeti.

hilkat-i semavat: göklerin yaratılışı.

ihhtiyar: irade, tercih.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kat’î: kesin.

kelâm: konuşma.

lisan-i hâl: hâl dili.

mahz-ı cehalet: cahilliğin tâ kendisi.

manasız: anlamsız.

meşiet: irade, arzu, istek.

mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.

mukteza: gerekme, icap etme.

muntazam: nizamlı, düzgün.

müsebbabat: sebeple meydana çıkarlar.

müteaddit: birçok.

rapt: bağlama.

semerat: semereler, meyveler.

sikke-i tevhîd: birlik sikkesi, nişanı.

silsile: zincirleme.

silsile-i ef’al: fiiller silsilesi.

sima: yüz, cehre.

şahadet: şahitlik.

şerik: ortak.

şirk: Allah’a ortak koşma.

tahakkümü: manasız iddia.

tahrik: harekete geçirme.

tasarrufat: tasarruflar; kullanım hakları.

tegaddi-i hüceyrat: hücrelerin beslenmesi.

tertib-i esbap: sebeplerin düzenlenmesi, her bir şeyin her bir olayın bir sebebe bağlı olarak meydana gelmesi.

tesir: etki.

tesir-i icadî: icat etme kabiliyeti.

teşahhusat: cisimlenmeler.

teşekkül: şekillenme, meydana gelme.

tezahür: görünme.

vahdaniyet: Allah’ın birliği ve varlığı.

vâsi: geniş, bol.

vekil: başkasının yerine hareket eden, konuşan.

zahir: açık.

zerrat: zerreler.

acip: dikkat çeken, hayret veren.

arz: yer, dünya.

ayn-ı belâhat: ahmaklığın tâ kendisi.

bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.

bina: yapı.

cüz: kısım, parça.

dava-i mücerret: manasız ve hayali bir dava.

dava-i şirk: şirk davası; ortak koşma iddiası.

dest-i ihtiyar: irade eli.

ef’al-i ihtiyariye: kişinin kendi isteğiyle yaptığı işler.

ehl-i dalâlet: azgın ve sapkın kimseler.

ekl: bir şey yeme.

elcevap: cevap olarak.

emare: alâmet, belirti.

esbap: sebepler.

esma: isimler.

esref: en şerefli.

edip onu çiğnemektir; ve söylemek silsilesinden yalnız meharic-i huruf kalıplarına havayı sokup çıkarmaktır. Hâlbuki, ağzında bir tek kelime, bir çekirdek gibi iken, bir ağaç hükmündedir. Hava içinde milyonlar aynı kelime gibi meyveler verir. Milyonlarla dinleyenlerin kulaklarına girer. Bu misalî sümbüle, insandaki hayalin eli ancak yetişebilir; ihtiyarın kısacık eli, nasıl yetişir?

Madem esbap içinde en eşrefi ve en ziyade ihtiyar sahibi olan insan, böyle hakikî icattan eli bağlansa, sair cemadat ve behimat ve anasır ve tabiat, nasıl hakikî mutasarrıf olabilirler? Yalnız o esbap, birer zarftır ve masnuat-ı Rabbaniyeye birer kılıftır ve hedâyâ-i Rahmaniye-ye birer tablacıdır. Elbette bir padişahın hediyesinin kabı veya hediyeye sarılan mendil veyahut hediye eline verilip getiren nefer, o padişahın saltanatına şerik olamazlar; ve onları şerik tevehhüm eden, saçma bir hezeyan eder. Öyle de, esbab-ı zahiriye ve vesait-i sûriyenin, rububiyet-i İlâhiyeden hiçbir cihette hisseleri olamaz, hizmet-i ubudiyetten başka nasipleri yoktur.

İkinci Maksat

Ehl-i şirkin vekili, meslek-i şirki, hiçbir cihette ispat edemediğinden ve onun ispatından me'yus kaldığından, ehl-i tevhidin mesleğini, teşkikatıyla ve şüpheleriyle tahrip etmeye çalışmak istediğinden, şöyle ikinci bir sual ediyor, diyor ki:

anasır: su, hava gibi unsurlar, elementler.
behimat: hayvanlar.
cemadat: cansızlar.
cihet: yön, görüş açısı.
ehl-i şirk: Allah'a ortak koşanlar.
ehl-i tevhit: tevhit ehli.
esbap: sebepler.
esbap-i zahiriye: görünürdeki sebepler.
eşref: en şerefli.
hakikî: gerçek.
hedâyâ-i Rahmaniye: Rahman olan Allah'ın hediyleri, rızıkları.
hezeyan: saçmalama.
hisse: pay.
hizmet-i ubudiyet: kulluk hizmeti.
hükümünde: yerinde, değerinde
icat: yoktan var etme, meydana getirme.
ihtiyar: tercih, irade.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
maksat: gaye.
masnuat-ı Rabbaniye: Allah'ın sanatlı olarak yarattığı varlıklar.
meharic-i huruf: ağızda harf seslerinin çıktığı yerler.
meslek-i şirk: şirk mesleği.
me'yus: ümitsiz.
misali: misale ait, numuneye ait, örneklik.
mutasarrıf: tasarruf sahibi olan; kullanmaya yetkili.
nasip: pay, hisse.
nefer: rütbesiz asker, er.

Rububiyet-i İlâhiye: Cenab-ı Hakkın her mahlûku terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.
sair: diğer, öteki.
saltanat: sultanlık, hükümdarlık.
silsile: zincir.

sual: soru.
şerik: ortak.
tabiat: maddî âlem ve içindekiler.
tablacı: yiyecek sunan, takdim eden.
tahrip: yıkma, bozma.
teşkikat: şekler, şüpheler.

tevehhüm: vehimlenme, zannetme.
vekil: başkasının yerine hareket eden, konuşan.
vesait-i sûriye: görünüşteki vasıtalar, sebepler.
zarf: kılıf, mahfaza.
ziyade: çok, fazla.

“Ey ehl-i tevhit! Siz diyorsunuz ki:

¹ “قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ” ‘Hâlık-ı Âlem birdir,

Ehad’dır, Samed’dır. Hem her şeyin hâlıkı Odur. Ehadiyet-i Zatiyesiyle beraber doğrudan doğruya her şeyin dizgini Onun elinde, her şeyin anahtarı kabzasında, her şeyin nâsiyesini tutuyor; bir iş bir işe mâni olmuyor. Bütün eşyada, bütün ahvaliyle bir anda tasarruf edebilir.’ Böyle acip bir hakikate nasıl inanılabilir? Müşahhas bir tek zat, nihayetsiz yerlerde, nihayetsiz işleri külfetsiz yapabilir mi?”

Elcevap: Şu suale, gayet derin ve ince ve gayet yüksek ve geniş olan bir sırr-ı Ehadiyet ve Samediyetin beyanıyla cevap verilir. Fikr-i beşer ise, o sırta, ancak bir temsil dürbünüyle ve mesel rasadıyla bakabilir. Cenab-ı Hakkın zat ve sıfâtında, misil ve misali yok; fakat, mesel ve temsil ile bir derece şununatına bakılabilir. İşte biz de, temsîlât-ı maddiye ile o sırta işaret edeceğiz.

Birinci Temsil: Şöyle ki: On Altıncı Sözde ispat edildiği gibi, bir tek zat-ı müşahhas, muhtelif âyineler vasıtasıyla külliyyet kesb eder; bir cüz’î-yi hakikî iken, şununat-ı kesireye malik bir küllî hükmüne geçer. Evet, nasıl cismanî şeylere cam ve su gibi maddeler âyine olup, cismanî bir tek şey o âyinelerde bir külliyyet kesb eder; öyle de, nuranî şeylere ve ruhaniyata dahi, hava ve esîr ve âlem-i misalin bazı mevcudatı âyineler hükmünde ve berk ve hayal sür’atinde birer vasıta-i seyir ve seyahat suretine geçerler ki, o nuranîler ve o ruhanîler, hayal sür’atıyla

tına ait birlik.

ehl-i tevhit: tevhit ehli.

elcevap: cevap olarak.

esir: kâinattaki boşluğu dolduran, havadan hafif olup ısı ve ışığı nakleden cevher.

fikr-i beşer: insanların fikri.

gayet: çok, son derece.

hakikat: gerçek.

Hâlık: yoktan yaratan.

Hâlık-ı Âlem: âlemin Yaratıcısı.

hüküm: değer.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kabzasında: tasarrufunda.

kesb: kazanma.

külfetsiz: zahmetsiz.

küllî: bütün.

küllîyyet: bütünlük.

malik: sahip.

mâni: engel.

mesel: örnek.

mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.

misal: örnek, benzer, eş.

muhtelif: çeşitli, farklı.

müşahhas: şahıslştırılmış, cisimlendirilmiş, somut.

nâsiye: cehre, yüz.

nihayetsiz: sonsuz.

nuranî: nurlu.

rasat: gözlem.

ruhani: ruha ait, ruhla ilgili.

ruhaniyat: madde âleminde başka âlemler, ruhlar âlemi.

Samed: her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.

samediyet: her şeyin Allah’a muhtaç olması, Allah’ın hiçbir şeye muhtaç olmaması.

sual: soru.

suret: biçim, görünüş.

sıfat: nitelik, vasıf.

sırr-ı Ehadiyet: Allah’ın her bir varlıkta görülen birlik tecellisinin sırrı.

şununat: işler, nitelikler, emirler, kasıtlar, istekler.

şununat-ı kesire: pek çok hâller ve işler.

tasarruf: kullanma, idare etme.

temsil: benzetme, misal getirme.

temsîlât-ı maddiye: maddî ve müşahhas örnekler.

vasıta: aracılık.

vasıta-i seyir: seyir ve yolculuk aracı.

zat: kişi, şahıs.

zat-ı müşahhas: belli bir şahıs.

1. İhlâs Suresi: 1-2.

ahval: hâller, durumlar.

âlem-i misal: görüntüler âlemi; dünyadaki işlerin görün-
tülendiği ve gözleendiği ruhla-
rın bulunduğu âlem.

âyine: ayna.

berk: şimşek.

beyan: anlatma, izah.

Cenab-ı Hak: Allah.

cismanî: cisimli.

cüz’î-yi hakikî: gerçek parça-
ya ait.

dizgin: yönetim, idare.

Ehad: tek, bir olan Allah.

Ehadiyet-i Zatiye: Allah’ın za-

o merâyâ-i nazifede ve o menazil-i lâtifede gezerler, bir anda binler yerlere girerler ve her âyinede, nuranî oldukları ve akisleri onların aynı ve onların hasiyetine malik oldukları için, cismaniyetin aksine olarak, her yerde bizzat bulunur gibi hükmederler. Kesif cismanîlerin akisleri ve misalleri, o cismaniyetin aynıları olmadığı gibi, hasiyetlerine dahi malik değil, ölü sayılırlar.

Meselâ, güneş müşahhas bir cüz'î olduğu hâlde, parlak eşya vasıtasıyla bir küllî hükmüne geçer; zemin yüzündeki bütün parlak şeylere, hatta her bir katre suya ve cam zerreciklerine birer aksini, bir misalî güneşi, onların kabiliyetine göre verir. Güneşin hararet ve ziyası ve ziyasındaki yedi rengi ve zatının bir nevi misali, her bir parlak cisimde bulunur. Faraza güneşin ilmî şuuru bulunsa idi, her âyine onun bir nevi menzili ve tahtı ve iskemlesi hükmünde olup, her şeyle bizzat temas eder, her zîşuurla âyineler vasıtasıyla, hatta göz bebeğiyle, birer telefon hükmünde muhabere edebilirdi; bir şey, bir şeye mâni olmazdı, bir muhabere, bir muhabereye set çekmezdi; her yerde bulunmakla beraber, hiçbir yerde bulunmazdı.

Acaba, bir Zatın bin bir isminden yalnız Nur isminin maddî ve cüz'î ve camit bir âyinesi hükmünde olan güneş, böyle teşahhusu ile beraber küllî yerlerde, küllî işlere mazhar olsa, o Zat-ı Zülcelâl, ehadiyet-i zatiyesiyle beraber nihayetsiz işleri bir anda yapamaz mı?

İkinci Temsil: Kâinat bir şecere hükmünde olduğu için, her bir şecere kâinatın hakaikına misal olabilir. İşte, biz de şu odamızın önündeki muhteşem, muazzam çınar

akis: yansıma.
âyine: ayna.
bizzat: şahsen.
camit: ruhsuz, cansız.
cismanî: cisimli olan.
cismaniyet: cisimli oluş.
cüz'î: parça, parçaya ait olan, pek az.
ehadiyet-i zatiye: Allah'ın zatına ait birlik.
faraza: farz edelim ki, var sayalım ki.
hakaik: hakikatler, gerçekler.
hararet: sıcaklık.
hasiyet: hususî özellik.
hükmetmek: egemenliği altında bulundurmak.
hükmüne geçmek: yerinde olmak, yerine geçmek, değerinde olmak.
hüküm: değer, karar.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
katre: damla.
kesif: şeffaf olmayan, katı.
küllî: bütün, umumî.
malik: sahip.
mâni: engel.
mazhar: nail olma, şereflenme.
menazil-i lâtife: güzel ve hoş yerler.
menzil: yer, ev.
merâyâ-i nazife: temiz aynalar.
misal: örnek, benzer, numune, eş.
misalî: kıyaslayarak benzetme.

muazzam: çok büyük.
muhabere: haberleşme.
müşahhas: cisimlendirilmiş.
nev: çeşit.
nihayetsiz: sonsuz.
Nur: kâinatı isim ve sıfatlarıyla aydınlatan anlamında Cenab-ı Hakkin bir ismi.

nuranî: nurlu.
secere: ağaç.
suur: bilinç.
temas: etkileşme, değmek.
temsil: benzetme, misal.
teşahhus: cisimlenme, so-mutlaşma.
vasıta: aracı, aracılık.

zat: azamet ve ululuk sahibi kişi, öz, cevher.
Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi olan Allah.
zemin: yeryüzü.
zerrecik: en küçük parça.
zîşuur: şuurlu, bilinç sahibi.
ziya: ışık.

ağacını, kâinata bir misal-i musağgar hükmünde tutup, kâinattaki cilve-i ehadiyeti onun ile göstereceğiz. Şöyle ki:

Şu ağacın, lâakal on bin meyvesi var. Her bir meyvesinin, lâakal yüzer kanatlı çekirdeği var. Bütün on bin meyve ve bir milyon çekirdek, bir anda, beraber bir sanat ve icada mazhardırlar. Hâlbuki, şu ağacın çekirdek-i aslîsinde ve kökünde ve gövdesinde, cüz'î ve müşahhas ve ukde-i hayatiye tabir edilen bir cilve-i irade-i İlâhiye ve bir nüve-i emr-i Rabbanî ile, şu ağacın kavanin-i teşkiliyesinin merkeziet; her dalın başında, her bir meyvenin içinde, her bir çekirdeğin yanında bulunur ki, hiçbirinin bir şeyini noksan bırakmayarak, birbirine mâni olmayarak; onunla yapılır. Ve o bir tek cilve-i irade ve o kanun-u emrî; ziya, hararet, hava gibi dağılıp her yere gitmiyor. Çünkü, gittiği yerlerin ortalarındaki uzun mesafelerde ve muhtelif masnulara hiçbir iz bırakmıyor, hiçbir eseri görülüyor. Eğer intişar ile olsa idi, izi ve eseri görülecekti. Belki, bizzat tecezzi ve intişar etmeden her birisinin yanında bulunuyor. Ehadiyetine ve şahsiyetine o küllî işler, münafi olmuyor. Hatta denilebilir ki, o cilve-i irade, o kanun-u emrî, o ukde-i hayatiye, her birinin yanında bulunur, hiçbir yerde de bulunmaz. Güya şu muhteşem ağaçta meyveler, çekirdekler adedince o kanun-u emrînin birer gözü, birer kulağı var. Belki ağacın her bir cüz'ü, o kanun-u emrînin duygularının birer merkezi hükmündedir ki, uzun vasıtaları, perde olup bir mâni teşkil etmek değil, belki telefon telleri gibi birer vesile-i teshil ve takrip olur; en uzak, en yakın gibidir.

adedince: sayısınca.

bizzat: kendisi, şahsen.

cilve-i ehadiyet: Allah'ın birçok sıfatıyla her bir varlıkta tecellileriyle görülebilmesi.

cilve-i irade: iradenin tecellisi, belirmesi.

cilve-i irade-i İlâhiye: Allah'ın iradesinin görüntüsü.

cüz: kısım, parça.

cüz'î: küçük.

çekirdek-i aslî: esas çekirdek, öz, kâinatın özü, aslî, çekirdeği.

ehadiyet: Allah'ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi.

güya: sanki.

hararet: sıcaklık.

hükmünde: yerinde, değerinde.

icat: yoktan var etme, meydana getirme.

intişar: yayılma, dağılma.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kanun-u emrî: işlere, fiillere ait kanunlar, emrî kanun.

kavanin-i teşkiliye: şekillenme kanunu.

küllî: bütüne ait.

lâakal: en azından.

mâni: engel.

masnu: sanarla yapılmış eser.

mazhar: nail olma, şereflenme.

merkeziyet: bütün işlerin merkezleştirilmesi.

misal-i musağgar: küçültülmüş örnek.

muhtelif: çeşit çeşit, farklı.

muhteşem: ihtişamlı, görkemli.

münafi: zıt.

müşahhas: cisimlendirilmiş, somut.

noksan: eksik.

nüve-i emr-i Rabbanî: Allah'ın emir ve müsaadesiyle teşkil olunan çekirdek.

şahsiyet: bir ferdin kendine has görünüş, duyuş, ve davranışlarının tamamı, kişilik.

tabir: bir mana taşıyan söz.

tecezzi: parçalara ayrılma, bölünme.

teşkil: oluşturma, şekillenme.

ukde-i hayatiye: hayat düğümü.

vasıta: aracı.

vesile-i teshil ve takrip: kolaylaştırma ve yaklaştırma vesilesi.

ziya: ışık.

âciz: zayıf, güçsüz.
âlem-i berzah: kabir âlemi.
âlem-i ervah: ruhlar âlemi.
âlem-i misal: görüntüler âlemi, ruhların bulunduğu âlem.
âyine-i cemel: cemel âyinesi.
bilmüşahede: görerek, şahit olarak.
cilve: güzel ve hoş bir biçimde görünme.
cilve-i cüz: küçük bir görüntü, tecelli; cüz'î cilve.
cilve-i ef'al: fiillerin tecellisi, görüntüsü.
cüz-i ihtiyarî: Cenab-ı Hak tarafından insana verilen arzu seçme serbestliği.
cüz'î: parça, parçaya ait olan, küçük.
emrî: emre ait, emirle ilgili.
envar: nurlar.
envar-ı kudsiye-i esmaiye: Allah'ın isimlerinin kudsi nurları
hükmünde: değerinde.
ilm-i muhit: her şeyi kuşatıcı ilim.
inkâr: reddetme, inanmama.
irade: dileme, isteme.
irade-i külliye: Cenab-ı Hakkın her şeye hâkim olan ve her şeyi içine alan iradesi.
iradî: iradeye ait.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
izah: açıklama yapma.
kesafet: şeffaf olmama, kesiflik, yoğunluk.
kesb: kazanma.
kesif: yoğun, şeffaf olmayan.
kudret-i mutlaka: sonsuz ve sınırsız kudret.
külli: bütün.
külliye: umumî, tam, kapsayıcı.
mahlûk: Allah tarafından yaratılmış.
manevî: manaya ait.
masnu: sanatla yaratılmış.
medar: sebep, vasile.
merkez-i tasarruf: idare ve tasarruf dairesi.
muallâ: yüce, yüksek.
muhit: her şeyi kuşatan, kapsayıcı.
muhtelif: çeşitli.
mukayyet: kayıtlı, sınırlı.
musahhar: emir altına giren.
mutlak: kayıtsız, tam.
müberra: temize çıkmış.
mücerret: soyut, tecrit edilmiş.
münezzeh: uzak, berî.
müşahhas: cisimlenmiş.
nimnuranî: yarı nuranî.
nimşeffaf: yarı saydam.
nuraniyat: nurluluk, aydınlıklar.
ruhani: cismi olmayan varlıklar.
sıfat: nitelik, vasıf.
secere-i hilkat: yaratılış ağacı.

Madem, bilmüşahede Zat-ı Ehad-i Samed'in irade gibi bir sıfatının bir tek cilve-i cüz'îsi, bilmüşahede milyon yerde, milyonlar işe vasıtasız medar olur; elbette Zat-ı Zülcelâl'in tecelli-i kudret ve iradesiyle, secere-i hilkatî bütün ecza ve zerratıyla beraber tasarruf edebilmesine şuhut derecesinde yakın etmek lâzım gelir.

On Altıncı Sözde ispat ve izah edildiği gibi deriz ki: Madem güneş gibi âciz ve musahhar mahlûklar ve ruhânî gibi madde ile mukayyet nimnuranî masnular ve şu çınar ağacının manevî nuru, ruhu hükmünde olan ukde-i hayatı ve merkez-i tasarrufu olan emrî kanunlar ve iradî cilverler, nuraniyet sırrıyla, bir yerde iken ve bir tek müşahhas cüz'î oldukları hâlde, pek çok yerlerde ve pek çok işlerde bilmüşahede bulunabilirler ve madde ile mukayyet bir cüz'î oldukları hâlde, mutlak bir küllî hükmünü alırlar. Ve bir anda bir cüz-i ihtiyarî ile, pek çok muhtelif işleri bilmüşahede kesb ederler; sen de görüyorsun ve inkâr edemezsin.

Acaba, maddeden mücerret ve muallâ; hem kaydın tahdidinden ve kesafetin zulmetinden münezzeh ve müberra; hem şu umum envar ve şu bütün nuraniyat, Onun envar-ı kudsiye-i esmaiyesinin kesif bir gölgesi ve zılâlî; hem umum vücut ve bütün hayat ve âlem-i ervah ve âlem-i berzah ve âlem-i misal, nimşeffaf birer âyine-i cemali; hem sıfâtı muhita ve şuunatı külliye olan bir tek Zat-ı Akdes'in irade-i külliye ve kudret-i mutlaka ve ilm-i muhit ile zahir olan tecelli-i sıfâtı ve cilve-i ef'alî içindeki teveccüh-ü ehadiyetinden hangi şey saklanabilir? Hangi

şuhut: şahit olma, görme
şuunat: işler, icraatlar, emirler, istekler.
tahdit: sınırlama.
tecelli-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin görüntüleri.
tecelli-i sıfat: İlâhî sıfatların yansımaları.
teveccüh-ü ehadiyet: Cenab-ı Hakkın her bir varlığın yanında zatıyla bulunması ve yardımına koşması.

ukde-i hayat: hayat düğümü.
umum: bütün, cümle.
vasıta: aracı.
vücut: var olma, varlık.
yakîn: şüpheden sıyrılarak, son derece emin olarak bilme.
zahir: açık.
Zat-ı Akdes: her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak olan zat; Allah.

Zat-ı Ehad-i Samed: her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, kendisi hiçbir şeye muhtaç olamayan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah'ın zatı.
Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi Cenab-ı Hakkın zatı.
zerrat: zerreler.
zulmet: karanlık.
zılâl: gölgeler.

iş Ona ağır gelebilir? Hangi yer Ondan gizlenebilir? Hangi fert Ondan uzak kalabilir? Hangi şahıs külliyyet kesb etmeden Ona yanaşabilir? Hiç, eşya Ondan gizlenebilir mi? Hiç, bir iş bir işe mâni olur mu? Hiç, bir yer Onun huzurundan hâlî kalır mı? İbni Abbas Radıyallahü Anhın dediği gibi, “Her bir mevcuda bakar birer manevî basarı ve işitir birer manevî sem’i” bulunmaz mı? Silsile-i eşya Onun evamir ve kanunlarının sūr’atle cereyanlarına birer tel, birer damar hükmüne geçmez mi? Mevani ve avaik Onun tasarrufuna vesail ve vesait olamaz mı? Esbap ve vesait sırf zahiri bir perde olamaz mı? Hiçbir yerde bulunmadığı hâlde, her yerde bulunmaz mı? Hiç tahayyüz ve temekküne muhtaç olur mu? Hiç, uzaklık ve küçüklük ve tabakat-ı vücudun perdeleri Onun kurbiyetine ve tasarrufuna ve şuhuduna mâni olabilir mi? Hem, hiç maddilerin, mümkünlerin, kesiflerin, kesirlerin, mukayyetlerin, mahdutların hassaları ve maddenin ve imkânın ve kesafetin ve kesretin ve takayyüdün ve mahdudiyetin mahsus ve münhasır lâzımları olan tagayyür, tebeddül, tahayyüz ve tecezzi gibi emirler; maddeden mücerret ve Vacibü'l-Vücut ve Nurü'l-Envar ve Vahid-i Ehad ve kuyuttan münezzeh ve huduttan müberra ve kusurdan mukaddes ve noksandan muallâ bir Zat-ı Akdes’e lâhik olabilir mi? Acz hiç Ona yakışır mı? Kusur hiç Onun dâmen-i izzetine yanaşır mı?

İKİNCİ MAKSADIN HATİMESİ

Bir zaman Ehadiyete dair bir tefekkürde bulunduğum zaman, odamın yanındaki çınar ağacının meyvelerine

acz: zayıflık, güçsüzlük.
avaik: engeller, zorluklar.
cereyan: akım, geçiş.
dâmen-i izzet: izzetinin semti, kenarı.
Ehadiyet: Allah'ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi, Allah'ın birliği.
esbap: sebepler.
evamir: emirler, buyruklar.
fert: kişi.
hâlî: boş, ıssız.

hassa: özel nitelik.
hatime: son söz, bir eserin sonuç kısmı.
hudut: sınırlar.
huzur: kat.
hüküm: değer.
kesafet: kalınlık, yoğunluk, kesiflik.
kesb: kazanma.
kesir: çok çok olan, dağılmış.
kesret: çokluk, fazlalık.
kesif: kalın, yoğun, şeffaf ol-

mayan.
kurbiyet: yakınlık.
kuyut: kayıtlar, bağlar.
külliyyet: bütünlük.
lâhik: ek, ilâve
lâzım: gerekli.
mahdudiyet: sınırlılık.
mahdut: sınırlanmış.
mahsus: has.
maksat: gaye.
manevi: manaya ait.
mâni: engel.

mevani: mâniler, engeller.
mevcut: var olan, varlık.
muallâ: yüce, yüksek.
muhtaç: ihtiyacı olan.
mukaddes: mübarek, kutsal.
mukayyet: kayıtlı, bağlı.
müberra: temize çıkmış.
mücerret: soyutlanmış.
münezzeh: temiz, uzak, berî.
münhasır: hasredilmiş, mahsus kılınmış.
noksan: eksiklik.
Nurü'l-Envar: nurların nuru.
perde: örtü.
semi': işitme.
silsile-i eşya: mevcut olan şeylerin silsilesi.
şuhut: şahit olma, görme.
tabakat-i vücut: vücut tabakaları.
tagayyür: değişme, başkalaşma.
tahayyüz: önem kazanma, yer tutma, yer alması.
takayyüt: kayıtlı olma, bağlanma.
tebeddül: başkalaşma, değişme.
tecezzi: parçalara ayrılma, bölünme.
tefekkür: derin düşünme.
temekkün: mekân tutma.
Vacibü'l-Vücut: varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.
vesail: vesileler, sebepler.
vesait: vasıtalar.
zahiri: görünürde.
Zat-ı Akdes: her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak olan zat; Allah.

baktım, Arabiyyülibare bir silsile-i tefekkür kalbe geldi. Nasıl gelmiş ise, öyle Arabî olarak yazıp, sonra kısa bir mealini söyleyeceğim. İşte:

نَعَمْ، فَلَا ثَمَارَ وَالْبُدُورُ مُعْجَزَاتُ الْحِكْمَةِ خَوَارِقُ الصَّنْعَةِ هَدَايَا
الرَّحْمَةِ، بَرَاهِينُ الْوَحْدَةِ بِشَائِرِ لُطْفِهِ فِي دَارِ الْآخِرَةِ شَوَاهِدُ
صَادِقَةٍ بَانَ خَلْقُهَا لِكُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ كُلُّ الْأَثْمَارِ
وَالْبُدُورِ مَرَايَا الْوَحْدَةِ فِي أَطْرَافِ الْكَثْرَةِ إِشَارَاتُ الْقَدَرِ رُمُوزَاتُ
الْقُدْرَةِ بَانَ تِلْكَ الْكَثْرَةِ مِنْ مَنَبِعِ الْوَحْدَةِ تَصْدُرُ شَاهِدَةً لَوْحَدَةِ
الْفَاطِرِ فِي الصَّنْعِ وَالتَّصْوِيرِ ثُمَّ إِلَى الْوَحْدَةِ تَنْتَهِي ذَاكِرَةٌ لِحِكْمَةِ
الْقَادِرِ فِي الْخَلْقِ وَالتَّدْبِيرِ وَكَذَا هُنَّ تَلْوِيحَاتُ الْحِكْمَةِ بَانَ صَانِعِ
الْكُلِّ بِكُلِّيَّةِ النَّظَرِ إِلَى الْجُزْئِيِّ يَنْظُرُ، ثُمَّ إِلَى جُزْئِهِ، إِذِنْ كَانَ ثَمَرًا فَهُوَ
الْمَقْصُودُ الْأَظْهَرُ مِنْ خَلْقِ هَذَا لَشَجَرٍ فَالْبُشْرُ ثَمَرٌ لِهَذِهِ الْكَائِنَاتِ
فَهُوَ الْمَطْلُوبُ الْأَزْهَرُ لِخَالِقِ الْمَوْجُودَاتِ وَالْقَلْبُ كَالثَّنَوَةِ فَهُوَ
الْمَرَاتُ الْأَنْوَرُ لِصَانِعِ الْكَائِنَاتِ مِنْ هَذِهِ الْحِكْمَةِ صَارَ الْإِنْسَانُ
الْأَصْغَرُ فِي هَذِهِ الْمَخْلُوقَاتِ هُوَ الْمَدَارُ الْأَظْهَرُ لِلنَّشْرِ وَالْمَحْشَرِ
فِي هَذِهِ الْمَوْجُودَاتِ وَالتَّخْرِيبِ وَالتَّبْدِيلِ لِهَذِهِ الْكَائِنَاتِ ❁

Arabi: Arapça.

Arabiyyülibare: Arapça söz, ibare.

meal: anlam.

silsile-i tefekkür: tefekkür daireleri; art arda gelen düşünceler zinciri.

Bu Arabî fıkranın mebdei şudur:

فَسُبْحَانَ مَنْ جَعَلَ حَاقِيقَةَ أَرْضِهِ: مَشْهَرًا صَنِيعَهُ، مَحْشَرًا خَلْقَهُ،
مَظْهَرًا قُدْرَتَهُ، مَدَارًا حَكْمَتَهُ، مَزْهَرًا رَحْمَتَهُ، مَزْرَعًا جَنَّتَهُ، مَمَرًا
الْمَخْلُوقَاتِ، مَسِيلًا الْمَوْجُودَاتِ، مَكِيلًا الْمَصْنُوعَاتِ، فَمَزَيْنَ
الْحَيَوَانَاتِ مَنَقَشَ الطَّيُورَاتِ مُثَمَّرَ الشَّجَرَاتِ مَزْهَرُ النَّبَاتَاتِ
مُعْجَزَاتُ عِلْمِهِ، خَوَارِقُ صُنْعِهِ، هَدَايَا جُودِهِ، بَشَائِرُ لُطْفِهِ،
تَبَسُّمُ الْأَزْهَارِ مِنْ زِينَةِ الْأَثْمَارِ، تَسْجُعُ الْأَطْيَارِ فِي نَسْمَةِ
الْأَسْحَارِ، تَهْزُجُ الْأَمْطَارِ عَلَى خُدُودِ الْأَزْهَارِ تَرْحُمُ الْوَالِدَاتِ عَلَى
الْأَطْفَالِ الصَّغَارِ، تَعْرِفُ وَدُودُ، تَوَدُّدُ رَحْمَنٍ، تَرْحُمُ حَنَانٍ،
تَحْنُنُ مَنَانُ لِلْجِنِّ وَالْإِنْسَانِ وَالرُّوحِ وَالْحَيَوَانِ وَالْمَلَكِ وَالْجَنَانِ ❁

İşte bu Arabî tefekkürün kısa bir mealî şudur ki:

Bütün meyveler ve içindeki tohumcuklar, hikmet-i Rabbaniyenin birer mu'cizesi, sanat-ı İlâhiyenin birer harikası, rahmet-i İlâhiyenin birer hediyesi, vahdet-i İlâhiyenin birer bürhan-ı maddîsi, ahirette eltaf-ı İlâhiyenin birer müjdecisi, kudretinin ihatasına ve ilminin şümülüne birer şahid-i sadık oldukları gibi; şunlar, âlem-i kesretin aktârında ve şu ağaç gibi tekessür etmiş bir nev'i, âlemin etrafında, vahdet âyineleridirler; enzanı kesretten vahdette çeviriyorlar. Lisan-ı hâl ile her birisi der: “Dal budak salmış şu koca ağacın içinde dağılma, boğulma; bütün o ağaç bizdedir. Onun kesreti, vahdetimizde dahildir.”

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem, ebedî hayat yurdu.

aktâr: taraflar, yanlar.

âlem: evren, dünya.

âlem-i kesret: çokluk âlemi.

Arabî: Arapça.

âyine: ayna.

bürhan-ı maddî: maddî ve görülebilen delil.

eltaf-ı İlâhiye: İlâhî lütuf ve ihsanlar.

enzar: bakışlar.

fıkra: bend, madde.

hikmet-i Rabbaniye: Cenab-ı Hakkın terbiye ve idaresinin gayeli ve maksatlı oluşu.

ihata: kuşatma.

kesret: çokluk.

kudret: kuvvet, iktidar.

lisan-ı hâl: bir şeyin duruşu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.

meal: anlam.

mebde: başlangıç.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

nev: çeşit.

rahmet-i İlâhiye: Allah'ın rahmeti.

sanat-ı İlâhiye: Allah'ın sanatı.

şahid-i sadık: doğru sözlü şahit.

şümül: içine alma, kaplama.

tefekür: derin düşünme.

tekessür: çoğalmak.

vahdet: birlik.

vahdet-i İlâhiye: Allah'ın tek olması.

Hatta her meyvenin kalbi hükmünde olan her bir çekirdek dahi, Vahdetin birer maddî âyinesi oldukları gibi, zikr-i kalbî-i hafî ile, koca ağacın zikr-i cehrî suretiyle çektiği ve okuduğu bütün esmayı zikreder, okur.

Hem o meyveler, tohumlar, vahdetin âyineleri oldukları gibi, kaderin meşhut işaretleri ve kudretin mücemessem rumuzatıdır ki; kader onlar ile işaret eder ve kudret o kelimeler ile remzen der:

“Nasıl ki şu ağacın kesretli dal ve budakları bir tek çekirdekten gelmiş ve şu ağacın sanatkârının icat ve tasvirde vahdetini gösteriyor. Sonra şu ağaç, dal ve budak salıp tekessür ve intişar ettikten sonra, bütün hakikatini bir meyvede toplar, bütün manasını bir çekirdekte derç eder, onunla Hâlık-ı Zülcelâl’inin halk ve tedbirindeki hikmetini gösterir. Öyle de, şu şecere-i kâinat, bir menba-ı vahdetten vücut alır, terbiye görür; ve o kâinatın meyvesi olan insan, şu kesret-i mevcudat içinde, Vahdeti gösterdiği gibi, kalbi dahi iman gözüyle kesret içinde sırr-ı Vahdeti görür.”

Hem, o meyveler ve tohumlar hikmet-i Rabbaniyenin telvihatıdır. Hikmet, onlarla ehl-i şuura şöyle ifade ediyor ve diyor ki:

“Nasıl şu ağaca müteveccih küllî nazar, küllî tedbir, külliyetiyle ve umumiyetiyle bir tek meyveye bakar; çünkü o meyve, o ağaca bir misal-i musağğardır. Hem o ağaçtan maksut, odur. Hem o küllî nazar ve umumî tedbir, bir meyvenin içinde her bir çekirdeğe dahi nazar

âyine: ayna.
derç: toplama.
ehl-i şuur: şuur sahipleri.
esma: isimler.
hakikat: gerçek, esas.
halk: yaratma.
Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmetiyle her şeyi yoktan yaratan Allah.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hikmet-i Rabbaniye: Cenab-ı Hakkın terbiye ve idaresinin gayeli ve maksatlı oluşu.
hükmünde: değerinde, yerinde
icat: yoktan var etme, meydana getirme.
iman: inanma, itikat.
intişar: yayılmak, dağılmak.
işarat: işaretler.
kader: Allah'ın meydana gelecek hadiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kesret: çokluk.
kesret-i mevcudat: kalabalık varlıklar.
kudret: kuvvet, iktidar.
küllî: umumî.
külliyet: bütünlük.
maksut: gaye.
mana: anlam.
menba-ı vahdet: birlik kaynağı.
meşhut: görünen.
misal-i musağgar: küçültülmüş örnek.
mücemessem: cisimlenmiş.
müteveccih: yönelik.
nazar: bakış.
remzen: işaretle.

rumuzat: rumuzlar, işaretler.
sanatkâr: sanatla uğraşan.
suret: biçim, tarz.
sırr-ı vahdet: birlik sırrı.
şecere-i kâinat: kâinat ağacı.
tasvir: bir şeyi çeşitli ifade tarzlarıyla anlatma.
tedbir: idare etme, çekip çe-

virme.
tekessür: çoğalmak.
telvihat: telvihler, açıklamalar.
terbiye: yetiştirme, kabiliyetlerini geliştirme.
umum: bütün.
umumî: umuma ait.

umumiyet: genellik.
vahdet: birlik.
vücut: var olma, varlık.
zikir: anma.
zikr-i cehrî: yüksek sesle yapılan zikir.
zikr-i kalbî-i hafî: kalben yapılan gizli zikir.

eder. Çünkü, çekirdek umum ağacın manasını, fihristesini taşıyor. Demek, ağacın tedbirini gören Zat, o tedbir ile alâkadar bütün esmasıyla, ağacın vücudundan maksut ve icadının gayesi olan her bir semereye müteveccihdir. Hem şu koca ağaç, o küçük meyveler için bazen budanır, kesilir, tecdit için bazı cihetleri tahrip edilir; daha güzel, bâkî meyveler vermek için, aşılır. Öyle de, şu şecere-i kâinatın semeresi olan beşer; kâinatın vücudundan ve icadından maksut odur ve icad-ı mevcudatın gayesi de odur. Ve o meyvenin çekirdeği olan insanın kalbi dahi, Sâni-i Kâinatın en münevver ve en cami bir âyinesidir. İşte şu hikmettedir ki, şu küçücük insan, neşir ve haşir gibi muazzam inkılâplara medar olmuş kâinatın tahrip ve tebdiline sebep olur. Onun muhakemesi için dünya kapısı kapanıp, ahiret kapısı açılır.”

Madem haşrin bahsi geldi. Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan’ın, haşrin ispatına dair cezalet-i beyanını ve kuvvet-i ifadesini gösteren bir nükte-i hakikatini beyan etmeye münasebet geldi. Şöyle ki:

Şu tefekkür neticesi gösteriyor ki, beşerin muhakemesi ve saadet-i ebediye kazanması için lüzum olsa bütün kâinat tahrip edilir ve tahrip ve tebdil edecek bir kudret görünüyor ve vardır. Fakat, haşrin meratibi var. Bir kısmına iman farzdır, marifeti lâzımdır; diğer kısmı, terakkiyat-ı ruhiye ve fikriyenin derecatına göre görünür ve ilim ve marifeti lâzım olur. Kur’ân-ı Hakîm, en basit ve kolay olan mertebeyi kat’î ve kuvvetli ispat için, en geniş ve en büyük bir daire-i haşri açacak bir kudreti gösteriyor.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
alâkadar: ilgili, münasebetli.
âyine: ayna.
bâkî: ebedî, daimî.
beşer: insan.
beyan: anlatma, izah.
camî: kapsayıcı.

cezalet-i beyan: kelimelerin ve cümlelerin ahenkli ve akıcı olması.
cihet: yön, taraf.
daire-i haşir: haşir dairesi.
derecat: dereceler.
esma: isimler.
farz: İslâmiyette kesin olarak

yapılması gereken emir.
fihriste: bir kitapta bulunan şeyleri sırayla gösteren liste.
gaye: maksat.
haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları; Allah’ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması; toplan-

ma.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
icad-ı mevcudat: varlıkların yoktan yaratılması.
icat: yoktan var etme, yaratma.
ilim: bilim, bilgi.
îman: inanma, itikat.
inkılâp: değişim, dönüşüm.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kat’î: kesin.
kudret: kuvvet, iktidar.
Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.
Kur’ân-ı Mu’cizülbeyan: açıklamalarıyla insanları benzerini yapmaktan âciz kılan Kur’ân.
kuvvet-i ifade: kuvvetli ifade, fikrin gücü.
lâzım: gerekli, lüzumlu.
lüzum: gereklilik.
maksut: gaye.
marifet: bilme.
medar: sebep, vesile.
meratip: mertebeler.
mertebe: derece.
muazzam: çok büyük.
muhakeme: düşünme, akıl yürütme.
münasebet: uygunluk, alâka.
münevver: nurlanmış.
müteveccih: yönelik.
neşir: dağılma, yayılma.
nükte-i hakikat: hakikat nüktesi.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
Sâni-i Kâinat: kâinatı mükemmel bir sanatla yaratan Allah.
semere: meyve, fayda.
şecere-i kâinat: kâinat ağacı.
tahrip: harap etme, yıkma.
tebdil: değiştirme, döndürme.
tecdit: yenilenme.
tedbir: idare etme, çekip çevirme.
tefekkür: derin düşünme.
terakkiyat-ı fikriye: fikri ilerlemeler.
terakkiyat-ı ruhiye: ruhen yükselmeler.
vücüt: var olma, varlık.
Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.

İşte, umuma iman lâzım olan haşrin mertebesi şudur ki: “İnsanlar öldükten sonra, ruhları başka makamlara gider. Cesetleri çürüyor, fakat insanın cesedinden, bir çekirdek, bir tohum hükmünde olacak acbüzzenep tabir edilen küçük bir cüz’ü bâkî kalıp, Cenab-ı Hak, onun üstünde cesed-i insanîyi haşirde halk eder, onun ruhunu ona gönderir.” İşte bu mertebe o kadar kolaydır ki, her baharda milyonlarla misali görülüyor.

İşte, bazen şu mertebeyi ispat için ayat-ı Kur’âniye öyle bir daireyi gösteriyor ki, bütün zerratı haşir ve neşrecek bir kudretin tasarrufatını gösterir; bazen de bütün mahlûkatı fenâya gönderip, yeniden getirecek bir kudret ve hikmetin âsârını gösterir. Bazı, yıldızları dağıtıp, semavatı parçalayabilir bir kudret ve hikmetin tasarrufatını ve âsârını gösterir; bazı, bütün zihayatı öldürecek, yeniden, def’aten, bir sayha ile diriltecek bir kudret ve hikmetin tasarrufatını ve tecelliyatını gösterir. Bazı, bütün rûy-i zeminde zihayat olanları ayrı ayrı haşir ve neşrecek bir kudret ve hikmetin tecelliyatını gösterir; bazen, küre-i arzı bütün bütün dağıtacak, dağları uçuracak, düzeltip daha güzel bir surete çevirecek bir kudret ve hikmetin âsârını gösterir.

Demek, herkese imanı ve marifeti farz olan haşirden başka, çok mertebe-i haşirleri dahi o kudret ve hikmetle yapabilir. Hikmet-i Rabbaniye iktiza etmiş ise, elbette haşir ve neşr-i insanî ile beraber, umum onları dahi yapacak; veyahut bazı mühimlerini yapar.

acbüzzenep: insanın kuyruk sokumunda bulunduğu belirtilen, ikinci yaratılış için çekirdek hükmünde olduğu bildirilen ve bedenin özünü oluşturduğu kabul edilen madde; bir tür genetik şifre.
âsâr: eserler, izler.
ayat-ı Kur’âniye: Kur’ân’ın ayetleri.
bâkî: ebedî, daimî.
Cenab-ı Hak: Allah.
ceset: vücut, beden.
ceset-i insanî: insana ait ceset.
cüz: parça.
def’aten: bir defada, birden.
farz: İslâmiyette kesin olarak yapılması gereken emir, şart.
fenâ: yok olma, ölümlülük.
halk etmek: yaratmak.
haşir ve neşr-i insanî: öldükten sonra tekrar insanların dirilip mahşerde bir araya toplanması.
haşir: Allah’ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması; kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları; toplama.
haşr-i insanî: insanların kıyametten sonra bir araya gelmesi, toplanması.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hikmet-i Rabbaniye: Cenab-ı Hakkın terbiye ve idaresinin gayeli ve maksatlı oluşu.
hükmünde: değerinde, yerinde.
iktiza: gerektirme.
iman: inanma, itikat.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kudret: kuvvet, iktidar.
küre-i arz: dünya, yer küre.
mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.
makam: durak, mevki.
marifet: bilme.
mertebe: derece, basamak.

mertebe-i haşir: haşrin mertebeleri.
misal: benzer, örnek.
mühim: önemli.
neşretmek: yaymak, dağıtmak; yayılma, dağılma.
neşr-i insanî: ölülerin mahşerde dirilip toplanmasından

sonra kendilerine uygun yerlere dağıtılmalan.
ruh: can, öz.
rûy-i zemin: yeryüzü.
sayha: bağırma, çağrı.
semavat: semalar, gökler.
suret: biçim, görünüş.
tabir: bir mana taşıyan söz.

tasarrufat: tasarruflar, kullanımlar.
tecelliyat: ilâhî isimlerin yansımaları, görülmeleri.
umum: herkes, cümle.
umum: herkes, genel.
zerrat: zerreler.
zihayat: hayat sahibi.

Bir Sual: Diyorsunuz ki: “Sen, Sözlerde kıyas-ı temsili çok istimal ediyorsun. Hâlbuki fenn-i mantıkça, kıyas-ı temsili, yakîni ifade etmiyor. Mesail-i yakîniyede bürhan-ı mantikî lâzımdır. Kıyas-ı temsili, usul-ü fıkıh ulemasınca zann-ı galip kâfi olan metalipte istimal edilir. Hem de, sen, temsilâtı bazı hikâyeler suretinde zikrediyorsun. Hikâye hayalî olur, hakikî olmaz, vakıa muhalif olur?”

Elcevap: İlm-i mantıkça çendan “Kıyas-ı temsili, yakîn-i kat’î ifade etmiyor” denilmiş; fakat kıyas-ı temsili’nin bir nev’i var ki, mantığın yakînî bürhanından çok kuvvetlidir ve mantığın birinci şeklinin birinci darbindan daha yakînidir. O kısım da şudur ki:

Bir temsil-i cüz’î vasıtasıyla bir hakikat-i küllînin ucunu gösterip, hükmü o hakikate bina ediyor; o hakikatin kanununu, bir hususî maddede gösteriyor. Tâ o hakikat-i uzma bilinsin ve cüz’î maddeler, ona irca edilsin. Meselâ “Güneş, nuraniyet vasıtasıyla, bir tek zat iken, her parlak şeyin yanında bulunuyor” temsiliyle bir kanun-u hakikat gösteriliyor ki; nur ve nuranî için kayıt olamaz, uzak ve yakın bir olur, az ve çok müsavi olur, mekân onu zapt edemez.

Hem meselâ, “ağacın meyveleri, yaprakları, bir anda bir tarzda kolaylıkla ve mükemmel olarak bir tek merkezde, bir kanun-u emrî ile teşkili ve tasviri” bir temsildir ki, muazzam bir hakikatin ve küllî bir kanunun ucunu gösterir; o hakikat ve o hakikatin kanununu gayet kat’î bir surette ispat eder ki, o koca kâinat dahi şu ağaç gibi

bina etmek: üstüne kurmak.
bürhan: delil.
bürhan-ı mantikî: mantık kaidelerine uygun delil.
cüz’î: parçaya ait olan, küçük.
çendan: gerçi.
darp: önerme.
fenn-i mantık: mantık ilmi.

gayet: çok, son derece.
hakikat: gerçek, esas.
hakikat-i küllî: büyük hakikat.
hakikat-i uzma: en büyük gerçek.
hakiki: gerçek.
hususî: özel.

hüküm: karar, emir.
ilm-i mantık: mantık ilmi.
irca: döndürme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
istimal: kullanma.
kâfi: yeter.
kâinat: bütün âlemler, varlık-

lar.

kanun-u emrî: işlere, fiillere ait kanunlar; emrî kanun.

kanun-u hakikat: gerçek, doğru kanun.

kat’î: kesin.

küllî: umumî.

kıyas-ı temsili: temsil tarzında yapılan mukayese.

lâzım: gerekli, lüzumlu.

mekân: yer, mahal.

mesail-i yakîniye: kesin olarak bilinen meseleler, inandırıcı misaller.

metalip: istenen, talep edilen şeyler.

muazzam: çok büyük.

muhalif: karşıt, zıt.

müsavi: eşit, denk.

nev: çeşit.

nur: parıltı, ışıık.

nuranî: nurlu.

nuraniyet: nurluluk.

sual: soru.

suret: biçim, tarz.

tasvir: bir şeyi çeşitli ifade tarzlarıyla anlatma.

temsil: benzetme, misal getirme.

temsilât: temsiller, örnekler.

temsil-i cüz’î: küçük bir misal, örnek.

teşkil: şekillendirme, meydana getirme.

ulema: âlimler.

usul-ü fıkıh: fıkıh usulü, hukuk prensibi.

vakıa: olay.

vasıta: aracılık.

yakîn: şüpheden sıyrılarak kesin olarak bilme.

yakîn-i kat’î: kesin kanaat, görüş, fikir.

yakîni: şüphesiz ve kesin bilgi.

zann-ı galip: üstün gelen kanaat; gerçeğe en yakın zan.

zapt: tutma, idaresi altına alma.

zat: fert, kişi.

zikir: anma.

o kanun-u hakikatin ve o sırr-ı ehadiyetin bir mazharıdır, bir meydan-ı cevelânıdır.

İşte, bütün Sözlerdeki kıyasat-ı temsiliyeler bu çeşittirler ki, bürhan-ı kat'î-yi mantıkîden daha kuvvetli, daha yakînîdirler.

İkinci suale cevap: Malûmdur ki, fenn-i belâgatte bir lâfzın, bir kelâmın mana-i hakikîsi, başka bir maksut manaya sırf bir alet-i mülâhaza olsa, ona “lâfz-ı kinaî” denilir. Ve “kinaî” tabir edilen bir kelâmın mana-i aslîsi medar-ı sıdk ve kizb değildir; belki kinaî manasıdır ki, medar-ı sıdk ve kizb olur. Eğer o kinaî mana doğru ise, o kelâm sadıktır; mana-i aslî kâzip dahi olsa, sıdkını bozmaz. Eğer mana-i kinaî doğru değilse, mana-i aslîsi doğru olsa, o kelâm kâziptir. Meselâ, kinaî misallerinden, “Fülânün tavîlünneccat” denilir. Yani, “Kılıcının kayışı, bendi uzundur.” Şu kelâm, o adamın kametinin uzunluğuna kinayedir. Eğer o adam uzun ise, kılıcı ve kayışı ve bendi olmasa da, yine bu kelâm sadıktır, doğrudur. Eğer o adamın boyu uzun olmazsa; çendan, uzun bir kılıcı ve uzun bir kayışı ve uzun bir bendi bulunsa, yine bu kelâm kâziptir. Çünkü, mana-i aslîsi, maksut değil.

İşte, Onuncu Sözün ve Yirmi İkinci Sözün hikâyeleri gibi, sair Sözlerin hikâyeleri, kinaiyat kısmındandırılar ki, begayet doğru ve gayet sadık ve mutabık-ı vaki olan hikâyelerin sonlarındaki hakikatler, o hikâyelerin mana-i kinaiyeleridir. Mana-i asliyeleri bir temsil-i dürbinîdir; nasıl olursa olsun, sıdkına ve hakkaniyetine zarar vermez.

alet-i mülâhaza: düşünme ve muhakeme aracı.
begayet: son derece, pek çok.
bend: bağ, ip, yular.
bürhan-ı kat'î-yi mantıkî: mantık kurallarına uygun kesin delil.
bürhan-ı kat'î-yi yakînî: kesin inandırıcı olan delil.
çendan: gerçi.
fenn-i belâgat: düzgün, sanatlı ve tesirli ifade etmeyi öğreten ilim.
fülânün tavîlünneccat: filânın kılıcının kayışı, bendi uzundur.
gayet: çok, son derece.
hakikat: gerçek.
hakkaniyet: hak ve adalete uygunluk, doğruluk.
kamet: boy.
kanun-u hakikat: gerçek, doğru kanun.
kâzip: yalan.
kelâm: söz, lâfız.
kinaî: dolaylı, örtülü ifade.
kinaiyat: kinayeler.
kinaye: maksadı, kapalı bir şekilde ve dolaylı olarak anlatan söz.
kıyasat-ı temsiliye: benzetmeye dayanan kıyaslar, misallerle yapılan kıyaslamalar.
lâfz-ı kinaî: kinaye yoluyla söylenmiş lâfız.
lâfız: söz, kelime.
maksut: kastedilen, gaye.
malûm: bilinen.
mana: anlam.
mana-i asliye: asıl ve gerçek mana; aslın, esasın anlamı.
mana-i hakikî: gerçek mana.
mana-i kinaiye: başka bir mana

için söylenen sözün manası, imalı sözün manası, kinaî mana.
mazhar: yansıma ve görünme yeri.
medar-ı sıdk ve kizb: doğruluk ve yalana sebep.
meydan-ı cevelân: hareket ve faaliyet meydanı
misal: benzer, örnek.
mutabık-ı vaki: olana uygun.
sadık: doğru.
sair: diğer, öteki.
sual: soru.
sıdk: doğruluk.
sırf: sadece.

sırr-ı ehadiyet: Allah'ın her bir varlıkta görülen birlik tecellisinin sırrı.
tabir: manası olan söz.
temsil-i dürbinî: uzağı yakınlılaştırma örnekleri, dürbüne ait örnek.
yakîn: şüphesiz ve kesin bilgi.

Hem o hikâyeler, birer temsildirler. Yalnız umuma tefhim için, lisan-ı hâl lisan-ı kâl suretinde ve şahs-ı manevî, bir şahs-ı maddî şeklinde gösterilmiştir.

Üçüncü Maksat

Umum ehl-i dalâletin vekili, ikinci sualine (HAŞİYE) karşı, kat'î ve mukni ve mülzim cevabı aldıktan sonra, şöyle üçüncü bir soru ediyor, diyor ki:

“Kur’ân’da, ² ¹ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ۞ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ gibi ke-

limat, başka hâliklar, rahîmler bulunduğunu iş’ar eder. Hem diyorsunuz ki, ‘Hâlik-ı Âlem’in, nihayetsiz kemalâtı var. Bütün enva-ı kemalâtın en nihayet mertebelerini camidir.’ Hâlbuki eşyanın kemalâtı, ezdat ile bilinir. Elem olmazsa, lezzet bir kemal olmaz. Zulmet olmazsa, ziya tahakkuk etmez. Firak olmazsa, visal lezzet vermez ve hakeza.”

Elcevap: Birinci şıkka Beş İşaret ile cevap veririz:

BİRİNCİ İŞARET: Kur’ân baştan başa tevhidi ispat ettiği ve gösterdiği için, bir delil-i kat’idir ki; Kur’ân-ı Hakîm’in o nevi kelimeleri sizin fehmettiğiniz gibi değildir. Belki, أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ demesi, “Hâlikiyet mertebelerinin en ahsenindedir” demektir ki, başka hâlik bulunduğu hiç delâleti yok. Belki, hâlikiyetin, sair sıfatlar gibi, çok

HAŞİYE: İkinci Maksadın başındaki soru demektir. Yoksa hatimenin ahirindeki bu küçük soru değildir.

elem: üzüntü, tasa.
enva-i kemalât: çeşit çeşit mükemmellikler.
ezdat: zıtlar.
fehîm: anlayış, idrak.
firak: ayrılık.
hakeza: böylece, bunun gibi.
Hâlik: yoktan yaratan Allah.
Hâlik-ı Âlem: âlemin yaratıcısı olan Allah.
hâlikiyet: yaratıcılık.
haşiye: dipnot.
hatime: son söz.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
iş’ar: yazı ile bildirme.
kat’î: kesin.
kelimat: kelimeler.
kemal: yetkinlik, tamlik, mükemmellik.
kemalât: faziletler, kemaller, mükemmellikler.
Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.
lisan-ı hâl: hâl dili, vücut dili.
lisan-ı kâl: söz ile anlatılan mana.
maksat: gaye.
mertebe: derece, basamak.
mukni: ikna edici.
mülmiz: ilzam eden, susturan.
nev: çeşit, tür.
nihayet: son.
nihayetsiz: sonsuz.
rahîm: merhamet eden.
sair: diğer, öteki.
sıfat: nitelik, vasıf.
sual: soru.
suret: biçim, tarz.
şahs-ı maddî: maddî şahıs.
şahs-ı manevî: manevî şahıs.
şık: kısım.
tahakkuk: gerçekleşme, meydana gelme.
tefhîm: anlatma, açıklama.
temsîl: benzetme, misal getirme.
tevhîd: Allah’ın bir olduğunu kabul etme.
umum: bütün, herkes, cümle.
vekil: başkasının yerine hareket eden, konuşan.
visal: kavuşma.
ziya: ışık.
zulmet: karanlık.

1. En güzel yaratıcılık mertebesine sahip olan. (Mü’minun Suresi: 31; Saffat Suresi: 125.)

2. Merhamet mertebelerinin en yücesinde olan. (A’raf Suresi: 151; Yusuf Suresi: 64, 91; Enbiya Suresi: 83; Mü’minun Suresi: 109, 118.)

ahir: son.

ahsen: en güzel.

camî: ihtiva eden, kapsayan.

delâlet: delil olma, işaret.

delil-i kat’î: kesin ve inandırıcı delil.

ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; azgın ve sapkın kimseler.

elcevap: cevap olarak.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bahusus: özellikle.
Cenab-ı Hak: Allah.
cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.
cüz'i: kıymetsiz, önemsiz.
ef'al: fiiller, işler.
ehl-i gaflet: dünyaya daldığından dolayı ahiretin farkında olmayan.
enva: çeşitler, türler.
hakiki: gerçek.
Hâlık: yoktan yaratan Allah.
Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmetiyle her şeyi yoktan yaratan Allah.
halk: yaratma.
haşmetli: ihtisamlı, heybetli.
hayırlı: iyi, faydalı, yararlı.
hürmet: riayet, ihtiram, saygı.
ihsan: ikram, bağış.
ins: insan.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kemal: yetkinlik, tamlik, mükemmellik.
kemalât: faziletler, mükemmellikler.
kemal-i itaat: tam ve mükemmel itaat, kusursuz itaat, itaatteki mükemmellik.
kumandan: komutan.
lâyık: yakışır, uygun.
mahlûkiyet: yaratılmışlık.
malik: sahip.
mana: anlam.
manasız: anlamsız.
melek: Allah'ın nurdan yaratığı, görülemeyen, Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûk.
meratip: mertebeler, basamaklar.
meratip-i hâlıkîyet: yaratıcılık mertebeleri.
mertebe: derece, basamak.
muavazene: ölçü, karşılaştırma, mukayese.
münteha: nihayet, son.
nazar: bakış.
nefer: er, rütbesiz asker.
nispeten: göre, kıyaslayarak, oranla.
numune: örnek.
sair: diğer, öteki.
sıfat: nitelik, vasıf.
sûri: görünüşte.
taaddüt: coğalma.
tabir: ifade, söz.
tabirat: tabirler, ifadeler.
tafdil: birisini ötekilerden üstün tutma, tercih.
teşekkürat: teşekkürler, minnet.
vaki: vuku bulan, olan.

meratibi var. أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ demek, “Meratib-i hâlıkîyetin en güzel, en münteha mertebesinde bir Hâlık-ı Zülcelâl'dir” demektir.

İKİNCİ İŞARET: ¹ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ gibi tabirler, hâlıkların taaddüdüne bakmıyor; belki, mahlûkiyetin envaina bakıyor. Yani, “Her şeyi, her şeye lâyük bir tarzda, en güzel bir mertebede halk eder bir hâlıktır.” Nasıl ki, şu manayı, ² أَحْسَنَ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ gibi ayetler ifade eder.

ÜÇÜNCÜ İŞARET: ⁴ اللَّهُ أَكْبَرُ ³ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ⁵ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ⁶ خَيْرُ الْمُحْسِنِينَ gibi tabirattaki muvazene, Cenab-ı Hakkın vakideki sıfât ve ef'ali, sair o sıfât ve ef'alın numunelerine malik olanlarla muvazene ve tafdil değildir. Çünkü, bütün kâinatta cin ve ins ve melekte olan kemalât, Onun kemaline nispeten zayıf bir gölgedir. Nasıl muvazeneye gelebilir? Belki muvazene, insanların ve bahusus ehl-i gafletin nazarına göredir.

Meselâ, nasıl ki bir nefer, onbaşısına karşı kemal-i itaat ve hürmeti gösteriyor, bütün iyilikleri ondan görüyor; padişahı az düşünür. Onu düşünse de yine teşekküratını onbaşıya veriyor. İşte böyle bir nefere karşı denilir: “Yahu, padişah senin onbaşından daha büyüktür. Yalnız ona teşekkür et.” Şimdi şu söz, vakideki padişahın haşmetli hakikî kumandanlığıyla, onbaşısının cüz'i, sûrî kumandanlığını muvazene değil. Çünkü, o muvazene ve tafdil,

1. En güzel yaratıcılık mertebesine sahip olan. (Mü'minun Suresi: 31; Saffat Suresi: 125.)

2. O her şeyi en güzel şekilde yarattı. (Secde Suresi: 7.)

3. En güzel yaratıcılık mertebesine sahip olan. (Mü'minun Suresi: 31; Saffat Suresi: 125.)

4. Allah en büyüktür, en yücedir.

5. Ayırt ediciliğin en hayırlı mertebesinde olan. (En'am Suresi: 57.)

6. İhsan edenlerin, iyilik edenlerin en hayırlısı. (Cevşenü'l-Kebir, 3:10.)

manasızdır. Belki, neferin nazar-ı ehemmiyet ve irtibatına göredir ki; onbaşısını tercih eder, teşekküratını ona verir, yalnız onu sever.

İşte bunun gibi, hâlık ve mün'im tevehhüm olunan zahirî esbap, ehl-i gafletin nazarında Mün'im-i Hakikî'ye perde olur. Ehl-i gaflet onlara yapışır, nimet ve ihsanı onlardan bilir; medih ve senalarını, onlara verir. Kur'ân der ki: "Cenab-ı Hak, daha büyüktür, daha güzel bir hâlıktır, daha iyi bir muhsindir; Ona bakınız, Ona teşekkür ediniz!"

DÖRDÜNCÜ İŞARET: Muvazene ve tafdil, vaki mevcutlar içinde olduğu gibi, imkânî, hatta farazî eşyalar içinde dahi olabilir. Nasıl ki ekser mahiyetlerde, müteaddit meratip bulunur; öyle de, esma-i İlâhiye ve sıfât-ı kudsiyenin mahiyetlerinde de, akıl itibarıyla hadsiz meratip bulunabilir. Hâlbuki Cenab-ı Hak, o sıfât ve esmanın mümkün ve mutasavver bütün meratibinin en ekmelinde, en ahsenindedir. Bütün kâinat, kemalâtıyla bu hakikate şahittir. ¹ **لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ**, bütün esmasını ahseniyet ile tavsif, şu manayı ifade ediyor.

BEŞİNCİ İŞARET: Şu muvazene ve müfadale, Cenab-ı Hakkın, masivaya mukabil değil, belki iki nevi tecelliyat ile sıfâtı var.

Biri: Vahidiyet sırrıyla ve vesait ve esbap perdesi altında ve bir kanun-u umumî suretinde tasarrufatıdır.

leri.
farazî: var sayarak; takdir ve tahmin usulüne dayanan.
hadsiz: sınırsız.
hakikat: gerçek.
Hâlık: yoktan yaratan, Allah.
haşır: diriliş, dirilme.
ihsan: ikram etme, lütuf, bağış.
imkânî: imkân dahilî.
irtibat: bağlantı, münasebet.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kanun-u umumî: genel kanun.
kemalât: faziletler, mükemmellikler.
mahiyet: asıl, nitelik, iç yüz.
mana: anlam.
masiva: Allah'tan başka bütün varlıklar.
medih: övme.
meratip: mertebeler.
mevcut: var olan, bulunan.
Muhsin: sonsuz iyilik ve ihsanda bulunan Allah.
mukabil: karşılık.
mutasavver: tasavvur edilmiş, düşünülmüş.
muvazene: karşılaştırma, mukayese.
müfadale: bir şeyi diğerlerinden üstün kılma.
mümkîn: olabilir, olması ihtimal dahilinde.
mün'im: nimet veren.
Mün'im-i Hakikî: nimetin, sebeplerin arkasındaki gerçek sahibi.
müteaddit: çeşitli.
nazar: bakış, itibar.
nazar-ı ehemmiyet: pek önemli görerek bakma.
nev: çeşit.
perde: örtü.
sena: överek bahsetme.
sıfat: nitelik, vasıf.
sıfat-ı kudsiye: Allah'ın mukaddes sıfatları.
suret: biçim, tarz.
tafdil: birisini ötekilerden üstün tutma, tercih.
tasarrufat: istediği gibi kullanma yetkileri.
tasarrufat: istediği gibi kullanma yetkisi.
tavsif: vasıflandırma.
tecelliyat: tecelliler, görünmeler, belirmeler.
teşekkürat: teşekkürler, minnet.
tevehhüm: vehimlenme, zannetme.
vahidiyet: Cenab-ı Hakkın varlıkların bütününde görülen birlik tecellisi.
vaki: vuku bulan, olan.
vesait: vasıtalar.
zahiri: görünürdeki.

1. En güzel isimler Onundur. (Haşır Suresi: 24.)

ahsen: en güzel.
ahseniyet: en güzel olma hâli.
akıl itibarıyla: akıl bakımın-

dan.
Cenab-ı Hak: Allah.
ehl-i gaflet: gaflete dalanlar.
ekmel: en mükemmel.

ekser: pek çok.
esbap: sebepler.
esma: isimler.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isim-

İkincisi: Ehadiyet sırrıyla, perdesiz, doğrudan doğruya, hususî bir teveccüh ile tasarruftur.

İşte, ehadiyet sırrıyla, doğrudan doğruya olan ihsanı ve icadı ve kibriyası ise, vesait ve esbabın mezahiriyle görünen âsâr-ı ihsanından ve icat ve kibriyasından daha büyük, daha güzel, daha yüksektir, demektir. Meselâ, nasıl bir padişahın—fakat velî bir padişahın—ki, umum memurları ve kumandanları sırf bir perde olup, bütün hüküm ve icraat onun elinde farz ediyoruz. O padişahın tasarrufat ve icraatı iki çeşittir:

Birisi, umumî bir kanunla, zahirî memurların ve kumandanların suretinde ve makamların kabiliyetine göre verdiği emirler ve gösterdiği icraatlardır.

İkincisi, umumî kanunla değil ve zahirî memurları da perde yapmayarak, doğrudan doğruya ihsanat-ı şahane-si ve icraatı; daha güzel, daha yüksek denilebilir.

Öyle de, sultan-ı ezel ve ebed olan Hâlık-ı Kâinat, çendan vesait ve esbabı icraatına perde yapmış, haşmet-i rububiyetini göstermiş; fakat, ibadının kalbinde hususî bir telefon bırakmış ki, esbabı arkada bırakıp, doğrudan doğruya Ona teveccüh etmek için, ubudiyet-i hassa ile mükellef edip, ¹ **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** deyiniz diye, kâinattan yüzlerini Kendine çevirir. İşte,

⁴ **أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ** ² **أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ** ³ **اللَّهُ أَكْبَرُ** maanisi, şu manaya da bakıyor.

Vekilin ikinci şık sualine Beş Remiz ile cevaptır:

asar-ı ihsan: lütuf ve ihsan numuneleri.

çendan: gerçi.

ehadiyet: Allah'ın bir şeyde birliğinin tecelli etmesi.

esbap: sebepler.

farz: var sayma, öyle kabul etme.

Hâlık-ı Kâinat: kâinatın ve onun içinde olan her şeyin yaratıcısı, Allah.

haşmet-i rububiyet: rablığın, idare ve terbiye ediciliğin haşmeti.

hususî: özel.

hüküm: karar, emir.

ibad: kullar.

icat: yoktan var etme, yaratma.

icraat: yapılan, tatbik edilen işler.

ihsan: ikram etme, lütuf, bağış.

ihsanat-ı şahane: padişahın ikramları, lütufları.

kabiliyet: yetenek iktidar.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kibriya: azamet, büyüklük.

kumandan: komutan.

maani: manalar.

makam: yer; mevki.

mana: anlam.

mertebe: kademe, seviye, basamak.

mezahir: mazharlar, görünenler.

mükellef: vazifeli, muvazzaf.

perde: örtü.

sual: soru.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: bütün zamanlar ve mekânlar tasarrufu altında bulunan Cenab-ı Hak.

suret: şekil, biçim, görünüş.

tasarrufat: istediği gibi kullanma yetkisi.

teveccüh: yönelme.

ubudiyet-i hassa: samimî kulluk.

umum: bütün.

umumî: herkesle alakalı.

vekil: başkasının yerine hareket eden.

veli: Allah dostu.

vesait: vasıtalar.

yüce: üst, yüksek.

zahiri: görünürde.

1. Ancak Sana kulluk eder, ancak Senden yardım isteriz. (Fatiha Suresi: 5.)

2. En güzel yaratıcılık mertebesine sahip olan. (Mü'minin Suresi: 31; Saffat Suresi: 125.)

3. Merhamet mertebelerinin en yücesinde olan. (A'raf Suresi: 151; Yusuf Suresi: 64, 91; Enbiya Suresi: 83; Mü'minin Suresi: 109, 118.)

4. Allah en büyüktür, en yücedir.

Birinci Remiz

Sualde diyor ki: “Bir şeyin zıddı olmazsa, o şeyin nasıl kemali olabilir?”

Elcevap: Şu sual sahibi, hakikî kemali bilmiyor; yalnız nisbî bir kemal zannediyor. Hâlbuki, gayre bakan ve gayre nispeten hâsıl olan meziyetler, faziletler, tefevvuklar hakikî değiller, nisbîdirler; zayıftırlar. Eğer gayr, nazardan sakıt olsalar, onlar da sukut ederler. Meselâ, sıcaklığın nisbî lezzeti ve fazileti, soğğun tesiri iledir; yemeğin nisbî lezzeti, açlık eleminin tesiri iledir. Onlar gitse, bunlar da azalır.

Hâlbuki, hakikî lezzet ve muhabbet ve kemal ve fazilet odur ki, gayrin tasavvuruna bina edilmesin, zatında bulunsun ve bizzat bir hakikat-i mukarrere olsun. Lezzet-i vücut ve lezzet-i hayat ve lezzet-i muhabbet ve lezzet-i marifet ve lezzet-i iman ve lezzet-i beka ve lezzet-i rahmet ve lezzet-i şefkat ve hüsnünur ve hüsnübasar ve hüsnükelâm ve hüsnükerem ve hüsnüsîret ve hüsnüsuret ve kemal-i zat ve kemal-i sıfat ve kemal-i ef'al gibi bizzat meziyetler, gayr olsun olmasın, şu meziyetler tebeddül etmez.

İşte Sâni-i Zülcelâl ve Fâtır-ı Zülcemal ve Hâlık-ı Zülkemal'in bütün kemalâtı, hakikiyedir, Zatiyedir; gayr ve masiva, ona tesir etmez, yalnız mezahir olabilirler.

bina etmek: kurmak, yapmak.
bizzat: şahsen.
elcevap: cevap olarak.
elem: dert, kaygı.
Fâtır-ı Zülcemal: sonsuz güz-

zellik sahibi ve her şeyi benzersiz yaratan Allah
fazilet: iyi ahlâk; kişiyi ahlâklı, iyi hareket etmeye yönelten manevî kuvvet, erdem.
gayr: başka, diğer.

hakikat-i mukarrere: kesinleşmiş hakikat.
hakiki: gerçek.
Hâlık-ı Zülkemal: sonsuz kemal sahibi ve her şeyi yoktan yaratan Allah.

hâsıl: ortaya çıkan.
hüsnübasar: gözdeki güzellik.
hüsnükelâm: sözdeki güzellik.
hüsnükerem: güzel ikram.
hüsnünur: parlak güzellik.
hüsnüsîret: hareket ve ahlâk güzelliği, iç güzellik.
hüsnüsuret: görünüş güzelliği, dış güzellik.
kemal: kusursuzluk, mükemmellik.
kemalât: faziletler, mükemmellikler.
kemal-i ef'al: fiillerdeki mükemmellik.
kemal-i sıfat: sıfatın kemali, olgunluğu.
kemal-i zat: zatın, şahsın, kişiliğin mükemmelliği.
lezzet-i beka: beka ve ebediyet arzusunun verdiği lezzet.
lezzet-i hayat: hayatın zevk ve lezzetleri.
lezzet-i iman: imanın verdiği lezzet.
lezzet-i marifet: ilim ve irfandaki lezzet.
lezzet-i muhabbet: muhabbetin içindeki lezzet.
lezzet-i rahmet: rahmette bulunan lezzet.
lezzet-i şefkat: şefkat görmenin ve göstermenin lezzeti.
lezzet-i vücut: vücut ve varlığın verdiği lezzet.
masiva: Allah'tan başka bütün varlıklar.
mezahir: mazharlar, görünenler, şereflemeler.
meziyet: yücelten vasıf, üstünlük vasfı.
muhabbet: sevgi, sevimlilik.
nazar: bakış, dikkat.
nisbî: göreceli, izafi.
nispeten: kıyaslayarak, oranla.
remiz: işaret.
sakıt: düşme.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatlı yaratan Allah
sual: soru.
sukut: düşme, düşüş.
tasavvur: düşünce, tasarım.
tebeddül: başkalaşma, değişme.
tefevvuk: üstünlük.
tesir: etki.
zat: kişi, şahıs.
zatiye: kendine özel.
zıddı: tersi, aksi.

İkinci Remiz:

Seyyid Şerif-i Cürcanî, Şerhü'l-Mevakıf'ta demiş ki, “Sebeb-i muhabbet ya lezzet veya menfaat, ya müşakelet (yani meyl-i cinsiyet), ya kemaldır. Çünkü, kemal mahbub-u lizatihîdir.” Yani, ne şeyi seversen; ya lezzet için seversin, ya menfaat için, ya evlâda meyl gibi bir müşakele-i cinsiye için, ya kemal olduğu için seversin. Eğer kemal ise, başka bir sebep, bir garaz lâzım değil. O, bizzat sevilir. Meselâ, eski zamanda sahib-i kemalât insanları herkes sever onlara karşı hiçbir alâka olmadığı hâlde istihsankârâne muhabbet edilir.

İşte, Cenab-ı Hakkın bütün kemalâtı ve Esmâ-i Hüsna-sının bütün meratipleri ve bütün faziletleri, hakikî kemalât olduklarından, bizzat sevilirler; “mahbubetünlizatiha”dırlar. Mahbub-u bilhak ve habib-i hakikî olan Zat-ı Zülcelâl, hakikî olan kemalâtını ve sıfât ve esmasının güzelliğini kendine lâayık bir tarzda sever, muhabbet eder. Hem, o kemalâtın mazharları, âyineleri olan sanatını ve masnuatını ve mahlûkatının mehasinini sever, muhabbet eder; enbiyasını ve evliyasını, hususan Seyyidü'l-Mürselîn ve Sultanü'l-Evliya olan Habib-i Ekremi sever. Yani, Kendi cemalini sevmesiyle, o cemalin âyinesi olan Habibini sever; ve Kendi esmasını sevmesiyle o esmanın mazhar-ı camii ve zîşuuru olan o Habibini ve ihvanını sever; ve sanatını sevmesiyle, o sanatın dellâl ve teşhircisi olan o Habibini ve emsalini sever; ve masnuatını sevmesiyle, o masnuata karşı, “Maşaallah, bârekâllah, ne kadar güzel yapılmışlar!” diyen ve takdir eden ve istihsan

alâka: ilgi, bağ.
âyine: ayna.
bârekâllah: Allah ne mübarek yaratmış.
bizzat: kendisi.
cemal: güzellik.
Cenab-ı Hak: Allah.
dellâl: ilân edici.
emsal: kıssalar, hikâyeler.
enbiya: nebîler, peygamberler.
esma: isimler.
Esmâ-i Hüsna: Allah'ın güzel isimleri.
evliya: velîler, Allah dostları.
fazilet: kişiyi ahlâklî, iyi hareket etmeye yönelten manevî kuvvet, erdem, iyilik, fayda.
garaz: kin.
Habib-i Ekrem: en cömert sevgili olan Hz. Peygamber.
habib-i hakikî: hakikî sevimye lâayık olan.
habip: sevgili.
habip: sevilen, sevgili.
hakikî: gerçek.
hususan: özellikle.
ihvan: kardeşler.
istihsankârâne: beğenerek, güzel bularak.
kemal: kusursuzluk, mükemmellik.
kemalât: faziletler, mükemmellikler.
lâyık: yakışır, uygun.
mahbubetünlizatiha: zatı için sevilen.
mahbub-u bilhak: hakikate sevimye lâayık olan.
mahbub-u lizatihi: bizzat sevilen.
mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
maşaallah: Allah dilemiş ve ne güzel yapmış.
mazhar: zuhur ettiği, görüldüğü yer, ayna.
mazhar-ı camii: kapsamlı görünme yeri.
mehasin: güzellikler.
menfaat: fayda.
meratip: mertebeler.
meyl: tutkunluk, sevmek.
meyl-i cinsiyet: cinsiyet meylî,

cinsî arzu.

muhabbet: sevgi, sevmek.

müşakele-i cinsiye: soyla ilgili yakınlık, akrabalık, soya çekim.

müşakelet: cinsî benzeyiş, şekildeki benzeyiş.

remiz: işaret.

sahib-i kemalât: kemalât sahibi.

sebeb-i muhabbet: sevgi nedeni.

Seyyidü'l-Mürselîn: peygamberlerin başı, seyyidi; Hz. Peygamber

sıfât: nitelik, vasıf.

Sultanü'l-Evliya: bütün evliyanın sultanı; Hz. Muhammed.

takdir: tebrik etme, beğeni.

teşhir: sergi.

Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi Cenab-ı Hak.

zîşuur: şuurlu, bilinç sahibi.

eden o Habibini ve onun arkasında olanları sever; ve mahlûkatının mehasinini sevmesiyle, o mehasin-i ahlâkın umumunu cami olan o Habib-i Ekremi ve onun etba ve ihvanını sever, muhabbet eder.

Üçüncü Remiz:

Umum kâinattaki umum kemalât, bir Zat-ı Zülcelâl'in kemalinin ayatıdır ve cemalinin işaretidir; belki hakikî kemaline nispeten, bütün kâinattaki hüsün ve kemal ve cema, zayıf bir gölgedir. Şu hakikatin beş hüccetine icmalen işaret ederiz.

• **Birinci Hüccet:** Nasıl ki mükemmel, muhteşem, münakkaş, müzeyyen bir saray, mükemmel bir ustalık, bir dülgerliğe bilbedahe delâlet eder; ve mükemmel fiil olan o dülgerlik, o nakkaşlık, bizzarure mükemmel bir faile, bir ustaya, bir mühendise ve “nakkaş ve musavvir” gibi ünvan ve isimleriyle beraber delâlet eder; ve mükemmel o isimler dahi, şüphesiz o ustanın mükemmel, sanatkârâne sıfatına delâlet eder; ve o kemal-i sanat ve sıfat, bilbedahe o ustanın kemal-i istidadına ve kabiliyetine delâlet eder; ve o kemal-i istidat ve kabiliyet, bizzarure o ustanın kemal-i zatına ve ulviyet-i mahiyetine delâlet eder.

Aynen öyle de, şu saray-ı âlem, şu mükemmel, müzeyyen eser, bilbedahe gayet kemaldeki ef'ale delâlet eder. Çünkü, eserdeki kemalât, o ef'alın kemalâtından ileri gelir ve onu gösterir.

ayat: Kur'ân ayetleri.
bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.
bizzarure: ister istemez, mecburen.
cami: toplayan, içine alan.
cema: güzellik.
delâlet: delil olma.

dülger: marangoz, yapı ustası.
ef'al: fiiller, işler.
etba: uyanlar, tâbi olanlar.
fail: işi yapan.
fiil: iş.
gayet: çok, son derece.
habip: sevgili.

Habip-i Ekrem: en cömert sevgili olan Hz. Muhammed.
hakikat: gerçek, esas.
hakikî: gerçek.
hüccet: delil.
hüsün: güzellik.
icmalen: kısaca, özetle.
ihvan: candan dostlar, arka-

daşlar, kardeşler.

istihsan: güzel bulma, beğenme.
kabiliyet: yetenek, anlayış, kabul edilebilirlik.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kemal: kusursuzluk, mükemmellik.

kemalât: faziletler, mükemmellikler.

kemal-i istidat: mükemmel kabiliyet.

kemal-i sanat: sanattaki mükemmellik.

kemal-i zat: zatın kemali.

mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.

mehasin: güzellikler, iyilikler.

mehasin-i ahlâk: ahlâk güzelliği.

muhteşem: ihtişamlı, görkemli.

musavvir: tasvir eden, şekil ve suret veren.

mükemmel: olgun, tam, eksiksiz, noksansız, kâmil.

münakkaş: nakışlı.

müzeyyen: ziynetlendirilmiş, süslenmiş.

nakkaş: nakış yapan.

nispeten: kıyasla, oranla.

remiz: işaret.

sanatkârâne: sanatkârca.

saray-ı âlem: âlem sarayı.

sıfat: nitelik, vasıf.

ulviyet-i mahiyet: mahiyetindeki yücelik.

umum: bütün, hepsi.

ünvan: ad, şöhret.

Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi olan Cenab-ı Hakkın Zâtı.

Kemal-i ef'al ise, bizzarure bir fail-i mükemmele ve o failin kemal-i esmasına, yani âsâra nispeten, Müdebber, Musavvir, Hakîm, Rahîm, Müzeyyin gibi isimlerin kemaline delâlet eder.

İsimlerin ve ünvanların kemali ise, şeksiz, şüphesiz, o failin kemal-i evsafına delâlet eder. Zira, sıfat mükemmel olmazsa sıfattan neş'et eden isimler, ünvanlar mükemmel olamaz.

Ve o evsafın kemali, bilbedahe şuunat-ı zatiyenin kemaline delâlet eder. Çünkü, sıfâtın mebdeleri, o şuun-u zatiyedir.

Ve şuun-u zatiyenin kemali ise, biilmelyakîn, zat-ı zîşunun kemaline ve öyle lâıyk bir kemaline delâlet eder ki, o kemalin ziyası, şuun ve sıfât ve esma ve ef'al ve âsâr perdelerinden geçtiği hâlde, şu kâinatta yine bu kadar hüsnü ve cemali ve kemali göstermiş.

İşte şu derece hakikî kemalât-ı zatiyenin bürhan-ı kat'î ile vücudu sabit olduktan sonra, gayre bakan ve emsal ve ezdada tefevvuk cihetiyle olan nisbî kemalâtın ne ehemmiyeti kalır, ne derece sönük düşer, anlarsın.

• **İkinci Hüccet:** Şu kâinata nazar-ı ibretle bakıldığı vakit, vicdan ve kalp, bir hads-i sadıkla hisseder ki; şu kâinatı bu derece güzelleştiren ve süslendiren ve enva-ı mehasin ile tezyin edenin, nihayet derecede bir cemal ve kemalâtı vardır ki, şöyle yapıyor.

âsâr: eserler.
biilmelyakîn: bir şeyi ilimle ve bazı işaretleriyle bilme.
bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.
bizzarure: ister istemez, mecburen.
bürhan-ı kat'î: kesin delil.
cemal: güzellik.
cihet: yön.
delâlet: delil olma.
ef'al: fiiller.
ehemmiyet: önemli olma, değer.
emsal: benzer.
enva-ı mehasin: çeşit çeşit güzellikler.
esma: isimler.
evsaf: sıfatlar vasıflar.
ezdat: zıtlar.
fail: işi yapan.
fail-i mükemmel: her fiili ve işi mükemmel olan Allah.
gayr: başka, diğer.
hads-i sadık: tam, doğru ve şüphesiz idrak etme ve bilme.
hakikî: gerçek.
Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan Allah.
hüccet: delil.
hüsnücemal: yüz güzelliği.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kemal: yetkinlik, tamlik, mükemmellik.
kemalât: faziletler, mükemmellikler.
kemalât-ı zatiye: Cenab-ı Hakkın zatına has mükemmellikler.
kemal-i ef'al: fiillerdeki mükemmellik.
kemal-i esma: isimlerin mükemmelliği.
kemal-i evsaf: sıfatlardaki mükemmellik.
lâyık: yakışır, uygun.
mebde: başlangıç, kaynak.
musavvir: her şeye kendine lâıyk şekil ve suretler veren Allah.
müdebber: plâna idare eden.
Müzeyyin: her şeyi en güzel biçimde süslendiren Cenab-ı Hak.
nazar-ı ibret: ders ve ibret alınacak bakış.
neş'et: meydana gelme, doğma.
nisbî: kıyaslama ile olan, görece-

li, oranla.
nispeten: kıyaslayarak.
perde: örtü.
Rahîm: sonsuz merhamet sahibi olan Allah.
sıfat: vasıf.
şek: şüphe.
şuun: işler, emirler, istekler.

şuunat-ı zatiye: Allah'ın zatına has iş, kanun, hâl, keyfiyetleri.
şuun-u zatiye: Allah'ın zatına has işi ve kanunu.
tefevvuk: üstün olma.
tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

ünvan: şöhret.
vicdan: iyiyi kötüden, hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı olan ahlâkî duygu.
vücut: var olma, varlık.
zat-ı zîşuun: şuun sahibi, kabiliyetler sahibi zat.
ziya: ışıık.

• **Üçüncü Hüccet:** Malûmdur ki, mevzun ve muntazam ve mükemmel ve güzel sanatlar, gayet güzel bir programa istinat eder. Mükemmel ve güzel bir program ise, mükemmel ve güzel bir ilme ve güzel bir zihne ve güzel bir kabiliyet-i ruhiyeye delâlet eder. Demek, ruhun manevî güzelliğidir ki, ilim vasıtasıyla sanatında tezahür ediyor.

İşte, şu kâinat, hadsiz mehasin-i maddiyesiyle, bir manevî ve ilmî mehasinin tereşşuhatıdır. Ve o ilmî ve manevî mehasin ve kemalât, elbette hadsiz bir sermedî hüsün ve cemal ve kemalin cilveleridir.

• **Dördüncü Hüccet:** Malûmdur ki, ziyayı verenin ziyadar olması lâzım; tenvir edenin nuranî olması gerek; ihsan, gınâdan gelir; lütuf, lâtiften zuhur eder. Madem öyledir; kâinata bu kadar hüsün ve cemal vermek ve mevcudata muhtelif kemalât vermek, ışıık güneşi gösterdiği gibi, bir cemal-i sermedîyi gösterirler.

Madem mevcudat, zeminin yüzünde büyük bir nehir gibi kemalâtın lem'alarıyla parlar geçer. O nehir güneşin cilveleriyle parladığı gibi, şu seyl-i mevcudat dahi hüsün ve cemal ve kemalin lem'alarıyla muvakkaten parlar, gider. Arkalarından gelenler aynı parlamayı, aynı lem'aları gösterdiklerinden anlaşılıyor ki, cereyan eden suyun kabarcıklarındaki cilveler, güzellikler, nasıl kendilerinden değil, belki bir güneşin ziyasının güzellikleri, cilveleridir; öyle de, şu seyl-i kâinattaki muvakkat parlayan mehasin

cemal: iç ve dış güzellik.
cemal-i sermedi: zaman ve mekân gibi bütün kayıtlardan bağımsız olan güzellik.
cereyan: bir tarafa doğru akan, akış, geçiş, gidiş.
cilve: tecelli.
delâlet: delil olma.

gayet: çok, son derece.
gınâ: zenginlik, bolluk.
hadsiz: sınırsız.
hüccet: delil.
hüsün: güzellik.
ihsan: ikram etme, lütuf, bağış.
ilmî: ilme ait, bilimle ilgili.

istinat: dayanma.
kabiliyet-i ruhiye: ruh kabiliyeti, ruhun özel yeteneği.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kemal: yetkinlik, tamlık, mükemmellik.
kemalât: faziletler, mükem-

mellikler.
Lâtif: Allah'ın güzel isimlerinden.
lem'a: parıltı.
lütuf: hoşluk, güzellik.
malûm: bilinen.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
mehasin: güzellikler, hüsünler.
mehasin-i maddiye: görünen maddî güzellikler.
mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.
mevzun: ölçülü.
muhtelif: çeşitli.
muntazam: nizamlı, düzgün.
muvakkat: geçici.
muvakkaten: geçici olarak.
nuranî: nurlu, aydınlık.
sermedi: ebedî, daimî.
seyl-i kâinat: kâinatın daimî olarak değişmesi, gelişmesi ve başkalaşması.
seyl-i mevcudat: varlıkların sel gibi akıp gitmesi.
tenvir: nurlandırma.
tereşşuhat: damlamalar, sızıntılar.
tezahür: zuhur etme, ortaya çıkma.
vasıta: aracılık, aracı.
zemin: yeryüzü.
ziya: ışıık.
ziyadar: ışııklı.
zuhur: meydana çıkma, türeme.

asfiya: Hz. Peygamberin meslek ve gayelerini hayata geçirmeye ve tatbiki çalışan âlim zatlar.

âyine: ayna.

Bâki-i Vedûd: ebediyen var olacak olan ve çok şefkatli ve mah-lûkatını seven Allah.

bürhan: delil.

cemal: güzelliik.

cemal-i mücerret: tek ve saf güzelliik.

cilve-i cemal-i esma: Allah'ın isimlerindeki güzelliik cilveleri.

delâlet: delil olma.

delil: bir davayı, meseleyi ispata yarayan şey, bürhan.

ehl-i dalâlet: azgın ve sapkın kimseler.

ehl-i keşif: bazı sırları Cenab-ı Hak'ın lütuf ve ihsanı ile bilen velîler.

evliya: velîler, Allah dostları.

fenâ: yok olma, ölümlülük.

feyiz: bolluk, ihsan.

gayet: çok, son derece.

hâdise: vakia, olay.

huffaş: yarasa.

hüccet: delil.

hüccet-i kâtia: kesin delil.

hükema-i hakikiye: hakikat âlimleri, çok bilgili kimseler.

icma: fikir birliği etme.

ihsan: ikram etme, lütuf.

istidat: kabiliyet, yetenek.

ittifak: fikir birliği etme.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kat'î: kesin.

kemâlât: faziletler, mükemmellikler.

lemaat-ı cemal-i esma: Allah'ın isimlerindeki güzelliiklerin parıltıları.

malûm: bilinen.

mecbur: zorunlu.

mehasin: güzelliikler.

meslek: usul, tutulan yol.

meşrep: takip edilen usul, yol.

mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.

mezahir: mazharlar, görünenler.

mezhep: dinde tutulan yol.

misillü: benzeri.

muhakkikîn: hakikati araştıranlar.

muhtelif: çeşitli, çeşit çeşit.

müşahede: bir şeyi gözle görme.

nazar: itibar, dikkat.

nur: parıltı, ışık.

remiz: işaret.

Şems-i Sermedi: kâinatı isim ve sıfatlarıyla daima aydınlatan zaman ve mekânla sınırlı olmayan

ve kemâlât, bir Şems-i Sermedi'nin lemaat-ı cemal-i esmasıdır.

نَعَمْ، تَقَانِي الْمَرَاتِ زَوَالُ الْمَوْجُودَاتِ مَعَ تَجَلِّي الدَّائِمِ مَعَ الْفَيْضِ
الْمُلَازِمِ مِنْ أَظْهَرِ الظَّوَاهِرِ أَنَّ الْجَمَالَ الظَّاهِرَ لَيْسَ مُلْكَ الْمَظَاهِرِ
مِنْ أَفْصَحِ تَبْيَانٍ مِنْ أَوْضَحِ بُرْهَانٍ لِلْجَمَالِ الْمَجْرَدِ لِلْإِحْسَانِ
الْمُجَدَّدِ لِلْوَاجِبِ الْوُجُودِ لِلْبَاقِي الْوُدُودِ¹

• **Beşinci Hüccet:** Malûmdur ki, üç dört muhtelif yoldan gelenler, aynı bir hâdiseyi söyleyeler, yakîni ifade eden tevatür derecesinde o hâdisenin kat'î vukuuna delâlet eder. İşte, meşrepçe ve meslekçe ve istidatça ve asırca gayet muhtelif ayrı ayrı bütün muhakkikînin muhtelif tabakatından ve evliyanın muhtelif turuklarından ve asfiyanın muhtelif mesleklerinden ve hükema-i hakikiyenin muhtelif mezheplerinden olan bütün ehl-i keşif ve zevk ve şuhut ve müşahede, keşif ve zevk ve şuhut ile ittifak etmişler ki; kâinat mezahirinde ve mevcudat âyine-lerinde görülen mehasin ve kemâlât, bir tek Zat-ı Vacibü'l-Vücut'un tecelliyat-ı kemalidir ve cilve-i cemal-i esmasıdır.

İşte bunların icması, sarsılmaz bir hüccet-i kâtıadır.

Tahmin ederim ki, şu Remizde, ehl-i dalâletin vekili işitmek için kulağını kapayıp kaçmaya mecburdur. Zaten zulmetli kafaları, huffaş misillü, bu nurları görme-ye tahammül edemezler. Öyle ise, bundan sonra onları, pek de nazara almayacağız.

1. Evet, tecelli ve feyiz devam etmesine rağmen aynaların fenâyâ gitmesi, mevcudatın yok olması, görünen cemalin aynaların malı olmadığına en açık delillerdendir; Vacibü'l-Vücut'un, Bâki-i Vedûd'un cemal-i mücerredine ve tazelenen ihsanına en açık bürhanıdır.

Cenab-ı Hak.

şuhut: müşahede etme, görme.

tabakat: tabakalar.

tahammül: zora dayanma.

tecelli: görünme.

tecelliyat-ı kemal: mükem-melliklerin tecellileri.

tevatür: yalan söylemelerini

aklin kabullenemeyeceği kadar sağlamlıkta bir topluluk tarafından rivayetin aktarılması.

turuk: tarikler, yollar.

Vacibü'l-Vücut: varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vekil: başkasının yerine ve adına hareket eden.

vuku: olma, meydana gelme.

yakîni: şüphe edilmeyecek bilgi.

Zat-ı Vacibü'l-Vücut: varlığı mutlaka gerekli olan zat, Cenab-ı Allah.

zulmet: karanlık.

Ördüncü Remiz

Bir şeyin lezzeti, hüsnü, cemalî, emsal ve ezdadına bakmaktan ziyade, mazharlarına bakarlar. Meselâ, kerem güzel ve hoş bir sıfattır; kerîm olan zat, başka mükrimlere tefevvuk cihetiyle aldığı lezzet-i nisbiyeden bin defa daha hoş bir lezzeti, ikram ettiği adamların telezzüzleriyle, ferahlarıyla alır. Hem, bir şefkat ve merhamet sahibi, şefkat ettiği mahlûkların istirahatleri derecesinde hakikî bir lezzet alır. Meselâ, bir validenin evlâdının mes'udiyetlerinden ve istirahatlerinden, şefkat vasıtasıyla aldığı lezzet, o derece kuvvetlidir ki, onların rahatı için ruhunu feda eder derecesine getirir. Hatta o şefkatin lezzeti, tavuğu, civcivlerini himaye etmek için, aslana saldırtır.

İşte, madem evsaf-ı âliyedeki hakikî lezzet ve hüsnü ve saadet ve kemal, akran ve ezdada bakmıyor, belki meza-hir ve müteallikatına bakıyor; elbette *Hayy-ı Kayyum* ve *Hannan-ı Mennan* ve *Rahîm* ve *Rahman* olan *Zat-ı Zül-cemal* ve *Kemal*'in rahmetindeki cemal ise, merhumlara bakar. Merhametine mazhar olanların, hususan Cennet-i bâkiyede nihayetsiz enva-ı rahmet ve şefkatine mazhar olanların derece-i saadetlerine ve tenaumlarına ve ferahlarına göre, o *Zat-ı Rahmanirrahîm*, Ona lââyık bir tarzda bir muhabbet, bir sevmek gibi, Ona lââyık şuunatla tabir edilen ulvî, kudsî, güzel, münezzeh manaları vardır. “Lezzet-i kudsîye, aşk-ı mukaddes, ferah-ı münezzeh, mesruriyet-i kudsîye” tabir edilen, izn-i şer'î olmadığından yâd edemediğimiz gayet münezzeh, mukaddes şuunatı vardır ki, her biri, kâinatta gördüğümüz ve mevcudat

akran: eşitler.
aşk-ı mukaddes: ilâhî ve kudsî sevgi.
cemal: güzellik.
Cennet-i bâkiye: bâkî, sonsuz Cennet.
cihet: yön.
derece-i saadet: mutluluk derecesi
emsal: eş, benzer.
enva-i rahmet: rahmetin çeşitleri.
evlât: vevletler, çocuklar.
evsaf-ı âliye: yüce ve ulvî va-

sıflar.
ezdat: zıtlar.
feda: uğruna verme.
ferah: sevinme, gönül rahatlığı, rahatlık.
ferah-ı münezzeh: arınmış, temiz, gönül açıklığı.
gayet: çok, son derece.
hakikî: gerçek.
Hannan-ı Mennan: merhamet ve ihsanı bol olan, Allah.
Hayy-ı Kayyum: her hususta iktidarı olan, her canlıya hayat veren ve onları ayakta tu-

tan, Allah.
himaye: koruma, esirgeme.
hususan: bilhassa.
hüsün: güzellik.
istirahat: dinlenme.
izn-i şer'î: şeriatın izni.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kemal: yetkinlik, tamlik, mükemmellik.
kerem: lütuf, ihsan, bağış.
kerîm: ikram ve ihsan sahibi olan.
kudsî: mukaddes, kutlu.

lâyık: uygun, yakışır.
lezzet-i kudsîye: kusursuz, çirkinliklerin karışmadığı lezzet.
lezzet-i nisbi: kıyaslanan lezzet.
mahlûk: yaratılmış.
mana: anlam.
mazhar: zuhur ettiği, görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
merhamet: acımak, şefkat göstermek.
merhum: kendine rahmet edilmiş.
mesruriyet-i kudsîye: mukaddes sürur hâli, Allah'ın insanlarda olana asla benzemeyen Kendine özgü sevinme hâli.
mes'udiyet: mutluluk.
mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.
mezahir: mazharlar, görünenler.
muhabbet: sevmek.
mukaddes: takdis edilmiş, temiz, yüce.
mükrim: ikram eden.
münezzeh: arınmış, temiz, tenzih edilmiş, uzak.
müteallikat: yakın kimseler, akrabalar.
nihayetsiz: sonsuz.
Rahîm: sonsuz merhamet sahibi olan Allah.
Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.
rahmet: merhamet etme, bağışlama, şefkat gösterme.
remiz: işaret.
saadet: mutluluk.
sıfat: vasıf, nitelik.
şefkat: içten ve karşılıksız merhamet.
şuunat: işler, istekler, emirler.
tabir: ifade.
tefevvuk: üstünlük.
telezzüz: lezzetlenme, tad alma.
tenaum: nimetlenme.
ulvî: yüksek, yüce.
valide: ana.
vasıta: aracılık.
yâd: anma.
zat: kişi.
Zat-ı Rahmanirrahîm: yardım, ihsan ve merhamet sahibi olan Cenab-ı Hakkin zatı.
Zat-ı Zül-cemal: sonsuz güzellik sahibi olan Cenab-ı Hakkin zatı.
ziyade: çok.

mabeyninde hissettiğimiz aşk ve ferah ve mesruriyetten nihayetsiz derecelerde daha yüksek, daha ulvî, daha mukaddes, daha münezzeh olduğunu çok yerlerde ispat etmişiz. O manaların birer lem'asına bakmak istersen, gelecek temsîlâtın dürbünü ile bak:

• *Meselâ*, nasıl ki sahavetli, âlicenap, müşfik bir zat, güzel bir ziyafeti, gayet fakir ve aç ve muhtaç olanlara vermek için, seyahat eden güzel bir gemisine serer. Kendi de üstünde seyredir. O fukaranın minnettarâne tenaumlari ve o aç olanların müteşekkîrâne telezzüzleri ve o muhtaç olanların senakârâne memnuniyetleri, ne derece o kerîm zatı mesrur ve müferrah eder, ne kadar onun hoşuna gider; anlarsın.

İşte, küçücük bir sofranın hakikî maliki olmayan ve bir tevziat memuru hükmünde olan bir insanın mesruriyeti böyle ise; cin ve insi ve hayvanatı feza-i âlem denizinde seyir ve seyahat ettiren ve bir sefine-i Rabbaniye olan koca zeminin üstüne bindirip, yüzünde hadsiz enva-ı mat'umatı cami bir sofrayı serip, bütün zihayâtı küçük bir kahvaltı nev'inde o ziyafete davet etmekle beraber, gayet mükemmel ve bütün enva-ı lezaizi cami, sermedî, ebedî bir dâr-ı bekada Cennetleri, her birisini birer sofrayı nimet ederek hadsiz lezaizi ve letaifi cami bir tarzda, nihayetsiz bir zamanda nihayetsiz muhtaç, nihayetsiz müştak, nihayetsiz ibadına, hakikî yemek için ziyafet açan bir Rahman-ı Rahîm'e ait ve tabirinde âciz olduğumuz maani-i mukaddese-i muhabbeti ve netaic-i rahmeti kıyas edebilirsin.

âciz: zayıf, güçsüz.

âlicenap: cömert, iyilik sahibi.

camî: toplayan, ihtiva eden.

cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

dâr-ı beka: bâkî ve sonsuz dünya; ahiret.

ebedî: zevalsiz, sonsuz.

enva-i mat'umat: yiyeceklerin çeşitleri.

enva-ı lezaiz: lezzetlerin çeşitleri.

ferah: gönül açıklığı, sevinç.

feza-i âlem: uzay.

fukara: fakirler.

gayet: çok, son derece.

hadsiz: sınırsız.

hakikî: gerçek.

ibad: kullar.

ins: insan.

ispât: doğruyu delillerle gösterme.

kerîm: ikram ve ihsanı bol olan.

kıyas: karşılaştırma.

lem'a: parıltı.

letaif: lâtifeler, duygular.

lezaiz: lezzetler.

maani-i mukaddese-i muhabbet: muhabbetli mukaddes, temiz manalar.

mabeyn: arası.

malik: sahip.

mana: anlam.

memnuniyet: memnun oluş.

mesrur: sevinçli.

mesruriyet: sevinme.

minnettarâne: minnet duyarak.

muhtaç: ihtiyacı olan.

mukaddes: takdis edilmiş.

müferrah: feraha kavuşmuş.

münezzeh: arınmış, tenzih edilmiş.

müşfik: şefkatli.

müştak: arzulu.

müteşekkîrâne: teşekkürle.

netaic-i rahmet: rahmetin neticeleri.

nev: çeşit.

nihayetsiz: sonsuz.

Rahman-ı Rahîm: dünya ve ahirette yarattıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhametle muamele eden Allah.

sahavet: cömertlik.

sefine-i Rabbaniye: bütün varlıkları terbiye ve idare

eden Cenab-ı Hakkın gemisi, Rabbânî gemi.

senakârâne: sena ederek, övercesine.

sermedî: ebedî, daimî.

seyir: yürüyüş, gitme.

sofra-i nimet: nimet sofrası.

tabir: yorum.

telezzüz: lezzet, tad alma.

temsîlât: temsiller, örnekler.

tenaüm: nimetlenme.

tevziat: dağıtmalar, paylaşımlar.

ulvî: yüksek, yüce.

zemin: yeryüzü.

zihayat: hayat sahibi.

• *Hem meselâ*, mahir bir sanatperver, maharetini göstermeyi sever bir usta, güzel, plâksız konuşan fonograf gibi bir sanatı icat ettikten sonra, onu kurup tecrübe ediyor; gösteriyor. O sanatkârın düşündüğü ve istediği neticeleri en mükemmel bir tarzda gösterse, onun mucidi ne kadar iftihar eder, ne kadar memnun olur, ne derece hoşuna gider; kendi kendine “Bârekâllah” der.

İşte, küçücük bir insan, icatsız, sırf sûrî bir sanatçığı ile, bir fonografin güzel işlemesiyle böyle memnun olsa; acaba bir Sâni-i Zülcelâl, koca kâinatı bir musiki, bir fonograf hükmünde icat ettiği gibi, zemini ve zemin içindeki bütün zihayâtı ve bilhassa zihayât içinde insanın başını öyle bir fonograf-ı Rabbanî ve bir musika-i İlâhî tarzında yapmış ki; hikmet-i beşer, o sanat karşısında hayretinden parmağını ısıyor. İşte bütün o masnuat, bütün onlardan matlûp neticeleri nihayet derecede ve gayet güzel bir surette gösterdiklerinden ve ibadat-ı mahsusa ve tesbihat-ı hususiye ve tahiyat-ı muayyeneye ile tabir edilen evamir-i tekvinîye karşı onların itaatleri ve onlardan matlûp olan makasid-ı Rabbanîyenin husulünden hâsıl olan ve iftihar ve memnuniyet ve ferahla, tabir edemediğimiz maani-i mukaddese ve şuan-u münezzehe, o derece âlî ve mukaddestir ki; bütün ukul-ü beşer ittihat edip bir akıl olsa, yine onların künhüne yetişemez ve ihata edemez.

• *Hem meselâ*, adaletperver, ihkak-ı hakkı sever ve ondan zevk alır bir hâkim, mazlumların haklarını vermekten ve mazlumların teşekkürlerinden ve zalimleri

adaletperver: adalet sever.
âli: yüce, yüksek.
Bârekâllah: Allah mübarek etsin.
bilhassa: özellikle.
evamir-i tekvinîye: varlığın yaratılışıyla ilgili işler.
ferah: gönül açıklığı, sevinme.

fonograf: sesleri kaydeden ve kaydedilmiş sesleri çalan cihaz.
fonograf-ı Rabbanî: İlâhî ve canlı olan ses cihazları.
gayet: çok, son derece.
hâkim: her şeyi hükmü altında tutan, adaletle hükmeden.

hâsıl: ortaya çıkan.
hikmet-i beşer: insanların anlayışı, bilgisi.
husul: meydana gelme.
ibadat-ı mahsusa: her bir varlığın kendine has ibadeti.
icat: vücuda getirme.
iftihar: övünme.

ihata: kuşatma.
ihkak-ı hak: haklıya hakkını verme.
itaat: boyun eğme, uyma.
ittihat: fikir birliği etme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kühn: bir şeyin aslı, hakikati.
maani-i mukaddese: her türlü kusur ve noksandan yüce, mukaddes ve saf manalar.
maharet: ustalık, beceriklilik.
mahir: maharetli.
makasid-ı Rabbanîye: terbiye edici olan Cenab-ı Hakkın makasatları.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
matlûp: talep edilen, istenilen.
mazlum: zulme uğramış.
memnuniyet: memnurluk.
mucit: icat eden.
mukaddes: takdis edilmiş, kutsal.
musika-i İlâhî: İlâhî müzikler, fitrî sesler.
netice: sonuç.
nihayet: son derece.
sanatkâr: sanatla uğraşan.
sanatperver: sanatsever.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz celâl sahibi ve her şeyi sanatlı yaratan Allah.
suret: biçim, tarz.
sûrî: görünüşte.
şuan-u münezzehe: Cenab-ı Hakkın yüce sıfatlarının mahiyetlerinde bulunan ve onları tecelliye sevk eden Zatına ait münezzehe özellikler.
tabir: ifade, yorumlama.
tahiyat-ı muayyen: belirlenmiş selâm ve dualar, manevî hediye-ler.
tesbihat-ı hususi: her varlığın kendi lisaniyla Allah'ı zikir ve tesbih etmesi.
ukul-ü beşer: insanların akilları.
zalim: zulmeden.
zemin: yeryüzü.
zihayât: hayat sahibi.

Âdil-i Bilhak: hak ve adaletle iş gören Allah.

cazibe: cezp edicilik, çekicilik.

cemal: iç ve dış güzelliği.

cezp: çekilme.

cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

dâr-ı ahiret: ahiret yurdu.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

fazl: fazilet, erdem.

Hakîm-i Mutlak: sonsuz hikmet sahibi ve her şeyi her hangi bir kayda ve şarta bağlı olmaksızın gayeli ve faydalı yaratan Allah.

hakk-ı hayat: yaşama hakkı.

hakk-ı vücut: var olma hakkı.

harekât: hareketler.

hususan: bilhassa, özellikle.

iftihar: övünme.

ihkak-ı hak: haklıya hakkını verme.

incizap: cezp edilme, çekilme.

ins: insan.

intikam: öç alma.

istidat: kabiliyet, yetenek.

izzet: itibar, şeref.

Kahhar-ı Zülcelâl: kayıtsız şartsız galip ve her an kahretmeye gücü yeten büyüklük sahibi Allah.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kemal: yetkinlik, tamlik, mükemmellik.

kibriya: azamet, büyüklük.

kiyas: karşılaştırma.

maani-i mukaddese: mukaddes, saf manalar.

maḥşer: kıyamette ölülerin dirilip toplanacakları yer.

malûm: bilinen.

maye: asıl, esas.

mazhar: nâil olma, şereflenme.

mazlum: zulme uğramış.

memnun: hoşnut.

meratip-i muhabbet: sevginin dereceleri.

mest: keyifle kendinden geçmiş.

mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.

mevcut: hazır bulunan.

misal: örnek.

muhabbet: sevgi, dostluk.

muhabbet-i İlâhiye: Allah sevgisi.

muhafaza: koruma.

tecziye etmekle, mazlumların intikamlarını almaktan nâsıl memnun olur, bir zevk alır.

İşte, *Hakîm-i Mutlak* ve *Âdil-i Bilhak* ve *Kahhar-ı Zülcelâl*, değil yalnız cin ve inste, belki bütün mevcudatta ihkak-ı haktan, yani, her şeye hakk-ı vücudu ve hakk-ı hayatı vermekten ve vücut ve hayatını mütecavizlerden muhafaza etmekten ve dehşetli mevcutları tecavüzlerden tevkif ve durdurmaktan, hususan maḥşerde ve dâr-ı ahirette cin ve insin muhakemesinden başka, bütün zîhayata karşı tecelli-i kübra-i adl ve hikmetten gelen maani-i mukaddeseyi kıyas edebilirsin.

İşte şu üç misal gibi, bin bir esma-i İlâhiyenin her birinde pek çok tabakat-ı hüsn ve cemal ve fazl ve kemal bulunduğu gibi, pek çok meratip-i muhabbet ve iftihar ve izzet ve kibriya vardır.

İşte bundandır ki, *Vedûd* ismine mazhar olan muhakikîn-i evliya, “*Bütün kâinatın mayesi, muhabbetdir. Bütün mevcudatın harekâtı, muhabbetledir. Bütün mevcudattaki incizap ve cezbe ve cazibe kanunları, muhabbet-tendir*” demişler. Onlardan birisi demiş:

فَلَكٌ مَّتْ مَلَكٌ مَّتْ نَجُومٌ مَّتْ سَمَوَاتٌ مَّتْ شَمْسٌ
مَّتْ قَمَرٌ مَّتْ زَمِينٌ مَّتْ غَوَاصٌ مَّتْ نَبَاتٌ مَّتْ
شَجَرٌ مَّتْ بَشَرٌ مَّتْ سَرَّاسِرٌ ذِي حَيَاتٍ مَّتْ هَمَّةٌ
ذَرَاتٌ مَوْجُودَاتٌ بَرَابَرٌ مَّتْ دَرَجَاتٌ

Yani, muhabbet-i İlâhiyenin tecellisinde ve o şarab-ı muhabbetten herkes istidadına göre mesttir. Malûmdur

muhakeme: düşünme, akıl yürütme.

muhakkikîn-i evliya: doğruyu araştırarak bulan Allah dostları.

mütecaviz: tecavüz eden, saldıran.

şarab-ı muhabbet: sevgi,

muhabbet şerbeti.

tabakat-ı hüsn: güzellik dereceleri.

tecavüz: saldıрма.

tecelli: görünme.

tecelli-i kübra-i adl ve hikmet: Cenab-ı Hakkın adaleti-

nin, hikmetinin ve büyük ga-

yelerin görünmesi.

tecziye: cezalandırma.

tevkif: durdurma.

Vedûd: çok şefkatli olan ve çok sevgi beslenen, seven ve sevilen Allah.

vücut: var olma.

zihayat: hayat sahibi.

ki, her kalp, kendine ihsan edeni sever ve hakikî kemale muhabbet eder ve ulvî cemale meftun olur. Kendiyle beraber, sevdiği ve şefkat ettiği zatlara dahi ihsan edeni, daha pek çok sever. Acaba, sabıkan beyan ettiğimiz gibi, her bir isminde binler ihsan defineleri bulunan ve bütün sevdiklerimizi ihsanatiyla mes'ut eden ve binler kemalâtın menbai olan ve binler tabakat-ı cemalin medarı olan, bin bir esmasının müsemması olan *Cemil-i Zülcelâl*, *Mahbub-u Zülkemat*, ne derece aşk ve muhabbete lâyık olduğu ve bütün kâinat Onun muhabbetiyle mest ve sergerdan olmasının şayeste bulunduğu anlaşılabilir mi?

İşte şu sırdandır ki, *Vedûd* ismine mazhar bir kısım evliya, “Cenneti istemiyoruz; bir lem'a-i muhabbet-i İlâhiye, ebeden bize kâfidir” demişler.

Hem ondandır ki, hadiste geldiği gibi, “Cennette bir dakika rû'yet-i cemal-i İlâhî, bütün Cennet lezaizine faikdir.”¹

İşte şu nihayetsiz kemalât-ı muhabbet, vahidiyet ve ehadiyet dairesinde Zat-ı Zülcelâl'in Kendi esma ve mahlûkatıyla hâsıl olur. Demek, o daire haricinde tevehhüm olunan kemalât, kemalât değildir.

Beşinci Remiz

Beş Noktadır.

• **Birinci Nokta:** *Ehl-i dalâletin vekili der ki:* “Ehadisinizde, dünya tel'in edilmiş; cife ismiyle yâd edilmiş. Hem, bütün ehl-i velâyet ve ehl-i hakikat, dünyayı tahkir ediyorlar; “Fenadır, pistir” diyorlar. Hâlbuki, sen bütün

onun peşinden gidenler.

ehl-i velâyet: velî olanlar, Allah'ın dostluğunu kazananlar.

esma: isimler..

evliya: velîler, Allah dostları.

faik: üstün, seçkin.

fenâ: yok olma, ölümlülük.

hadis: Hz. Peygamberin sözü.

hakikî: gerçek.

hâsıl: meydana gelme.

ihsan: ikram etme, lütuf, bağış.

ihsanat: ihsanlar, iyilikler, bağışlar.

kâfi: yeter.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kemalât: yetkinlik, faziletler, mükemmellikler.

kemalât-ı muhabbet: sevgideki güzellik ve yücelikler.

lâyık: yakışır, uygun.

lem'a-i muhabbet-i İlâhiye: Allah sevgisinin parıltısı.

lezaiz: zevkler, lezzetler.

Mahbub-u Zülkemat: sonsuz kemal sahibi olan ve sevilmeye en lâyık olan Cenab-ı Hak.

mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.

mazhar: nail olma, şereflenme.

medar: sebep, vesile.

meftun: vurgun, müptelâ.

menba: kaynak.

mest: keyifle kendinden geçme, büyük haz duyma.

mes'ut: saadetli.

müsemma: isimlendirilmiş.

nihayetsiz: sonsuz.

nokta: işaret.

remiz: işaret.

rû'yet-i cemal-i İlâhî: Allah'ın cemalini görme.

sabıkan: bundan önceki, az evvel.

sergerdan: başı dönmüş.

şayeste: uygun, münasip.

şefkat: içten ve karşılıksız merhamet.

tabakat-ı cemal: güzelliğin dereceleri.

tahkir: hakaret etme, aşağılama.

tel'in: lânetlenme.

tevehhüm: vehimlenme, zannetme

ulvî: yüksek, yüce.

vahidiyet: Cenab-ı Hakkın her şeyde birden görülen birlik tecellisi

Vedûd: çok şefkatli olan ve çok sevgi beslenen, seven ve sevilen Allah.

vekil: başkasının yerine ve adına hareket eden.

yâd: anma.

zat: kişi.

Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi Cenab-ı Hak.

1. Müslim, İman: 297; İbni Mâce, Mukaddime: 13; Müsned, 4:333; Şafiî, Müsned, 2:389; Deylemî, Müsned, 4:356.

beyan: anlatma, izah.

cemal: güzellik.

Cemil-i Zülcelâl: heybeti ve yüceliği sınırsız, güzelliği son-

suz olan Allah.

cife: leş.

define: kıymetli eşya, hazine.

ebeden: asla, hiçbir zaman.

ehadis: hadisler.

ehl-i dalâlet: batıl yola girenler; yoldan çıkanlar.

ehl-i hakikat: gerçeği bulup

kemalât-ı İlâhiyeye medar ve hüccet, onu gösteriyorsun ve âşıkane ondan bahsediyorsun.”

Elcevap: Dünyanın üç yüzü var.

Birinci yüzü, Cenab-ı Hakkın esmasına bakar; onların nukuşunu gösterir, mana-i harfiyle, onlara âyinedarlık eder. Dünyanın şu yüzü, hadsiz mektubat-ı Samedâniye-dir. Bu yüzü gayet güzeldir; nefrete değil, aşka lâyıktır.

İkinci yüzü, ahirete bakar; ahiretin tarlasıdır, Cennetin mezraasıdır, rahmetin mezheresidir. Şu yüzü dahi, evvelki yüzü gibi güzeldir; tahkire değil, muhabbete lâyıktır.

Üçüncü yüzü, insanın hevesatına bakan ve gaflet perdesi olan ve ehl-i dünyanın mel’abe-i hevesatı olan yüzdür. Şu yüz çirkindir. Çünkü fânîdir, zaildir, elemlidir, aldatır. İşte, hadiste varit olan tahkir ve ehl-i hakikatin ettiği nefret, bu yüzdedir.

Kur’ân-ı Hakîm’in kâinattan ve mevcudattan ehemmiyetkârâne, istihsankârâne bahsi ise, evvelki iki yüze bakar. Sahabelerin ve sair ehlullahın mergup dünyaları, evvelki iki yüzdedir.

Şimdi, dünyayı tahkir edenler dört sınıftır.

Birincisi, ehl-i marifettir ki, Cenab-ı Hakkın marifetini ve muhabbet ve ibadetine set çektiği için tahkir eder.

İkincisi, ehl-i ahirettir ki; ya dünyanın zarurî işleri onları amel-i uhrevîden menettiği için, veyahut şuhut derecesinde iman ile Cennetin kemalât ve mehasinine

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

amel-i uhrevî: ahirete ait fiil.

âşıkane: âşıkça, âşık gibi.

âyinedar: ayna tutan.

Cenab-ı Hak: Allah.

ehemmiyetkârâne: pek çok önem verircesine.

ehl-i ahiret: ahiretini düşünenler.

ehl-i dünya: dünyaya bağlı.

ehl-i hakikat: hakikati arzula-yanlar, Allah adamı.

ehl-i marifet: bilgi ve irfan sahibi kimseler.

ehlullah: Allah dostu.

elcevap: cevap olarak.

elem: üzüntü, tasa.

esma: isimler.

evvelki: önceki.

fânî: ölümlü, geçici.

gaflet perdesi: nefesine uyma ve Allah’a ve ahirete unutma.

gayet: çok, son derece.

hadis: Hz. Peygamberin sözü.

hadsiz: sınırsız.

hevesat: hevesler.

hüccet: delil.

ibadet: Allah’a karşı kulluk vazifesini yapma.

iman: inanma, itikat.

istihsankârâne: beğenerek, güzel bularak.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kemalât: faziletler, mükemmellikler.

kemalât-ı İlâhiye: ilâhî güzelliği ve mükemmellikler.

Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.

lâyık: uygun, yaraşır.

mana-i harfi: bir şeyin yaratıcısına bakan onu tanıtan manası.

marifet: bilgi.

medar: sebep, vesile.

mehasin: güzellikler.

mektubat-ı Samedâniye: Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarını anlatan, Allah’ın birliğini gösteren varlıklar.

mel’abe-i hevesat: arzu ve heves uyandıran oyunlar.

men: mâni olma.

mergup: râğbet edilmiş, beğenilmiş.

mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.

mezher: çiçek bahçesi.

mezraa: tarla, ekilecek yer.

muhabbet: sevgi, sevmek.

nefret: bir şeyden veya kim-seden tikslenme.

nukuş: nakışlar, süslemeler.

rahmet: merhamet etme, ba-ğışlama, şefkat gösterme.

Sahabe: Hz. Muhammed’in mübarek yüzünü görmekle şereflenen ve onun sohbetlerine katılan mü’min kimse.

sair: diğer, öteki.

shuhut: şahit olma, görme.

tahkir: hakaret etme, hor görme, küçük görme.

varit: vürut eden, ulaşan.

zail: zeval bulan, yok olan.

zarurî: mecburî.

nispeten dünyayı çirkin görür. Evet, Hazret-i Yusuf Aley-hisselâma güzel bir adam nispet edilse, yine çirkin göründüğü gibi; dünyanın ne kadar kıymetli mehasini varsa, Cennetin mehasinine nispet edilse, hiç hükmündedir.

Üçüncüsü, dünyayı tahkir eder; çünkü, eline geçmez. Şu tahkir, dünyanın nefretinden gelmiyor, muhabbetinden ileri geliyor.

Dördüncüsü, dünyayı tahkir eder; zira, dünya eline geçiyor, fakat durmuyor, gidiyor. O da kızıyor. Teselli bulmak için tahkir eder, “Pistir” der. Şu tahkir ise, o da dünyanın muhabbetinden ileri geliyor. Hâlbuki, makbul tahkir odur ki, hubb-u ahiretten ve Marifetullahın muhabbetinden ileri gelir.

Demek, makbul tahkir, evvelki iki kısımdır. Cenab-ı Hak, bizi onlardan yapsın. ¹ **أَمِينَ، بِحُرْمَةِ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ**

1. Peygamberlerin Efendisi hümetine duamızı kabul etsin.

aleyhisselâm: kendisine selâm ve esenlik olsun.
Cenab-ı Hak: Allah.

dua: yakarış, niyaz,
evvelki: önceki.

Hazret-i Yusuf: bkz. şahıs bil-

gileri, Yusuf (a.s.).

hubb-u ahiret: ahiret sevgisi.

hürmet: riayet, ihtiram.

kısım: parçalara ayrılmış bir şeyin her bölümü.

kıymetli: kıymetli.

makbul: kabul edilmiş, geçerli.

marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.

mehasin: güzellikler.

muhabbet: sevmek.

nefret: ikrah, tikslenme.

nispet: kıyas, kıyaslama.

nispeten: kıyaslayarak, oranla.

peygamber: Allah elçisi, nebi.

tahkir: hor görme, küçük görme.

teselli: avunma, moral bulma.

Üçüncü Mevkıf

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

Şu Üçüncü Mevkıf İkinci Noktadır. O da İki Mebhasır.

Birinci Mebhas

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ sırınca, her şeyden Cenab-ı

Hakka karşı pencereleler hükmünde çok vecihler var.

Bütün mevcudatın hakaikı, bütün kâinatın hakikati, esma-i İlâhiyeye istinat eder. Her bir şeyin hakikati, bir isme veyahut çok esmaya istinat eder. Eşyadaki sıfatlar, sanatlar dahi, her biri birer isme dayanıyor.

Hatta, hakikî fenn-i hikmet, *Hakîm* ismine ve hakikatli fenn-i tıp *Şâfi* ismine ve fenn-i hendese *Mukaddir* ismine, ve hakeza, her bir fen bir isme dayandığı ve onda nihayet bulduğu gibi; bütün fûnun ve kemalât-ı beşeriye ve tabakat-ı kümmelîn-i insaniyenin hakikatleri esma-i İlâhiyeye istinat eder.

Hatta, muhakkikîn-i evliyanın bir kısmı demişler: “Hakikî hakaik-ı eşya, esma-i İlâhiyedir. Mahiyet-i eşya ise, o hakaikın gölgeleridir. Hatta, bir tek zihayat şeyde, yalnız zahir olarak yirmi kadar esma-i İlâhiyenin cilve-i nakşı görünebilir.”

Cenab-ı Hak: Allah.

cilve-i nakış: nakşın görüntüsü.

esma: isimler.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

fenn: ispatla meydana gelmiş ilimlere verilen genel ad, teknik.

fenn-i hendese: geometri.

fenn-i hikmet: felsefe ilmi.

fenn-i tıp: tabiplik, tıp bilimi.

fûnun: fenler.

hakaik: hakikatler, gerçekler.

hakaik-i eşya: nesnelerin, şeylerin perde arkasındaki hakikatleri.

hakeza: böylece, bunun gibi.

hakikat: gerçek, asıl, esas.

hakiki: gerçek.

Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan Allah.

hükmünde: değerinde, yerinde.

istinat: dayanma.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kemalât-ı beşeriye: insanlara ait kemalât, güzel şeyler.

mahiyet-i eşya: eşyanın mahiyeti, iç yüzü.

mebhas: kısım, bölüm.

mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.

muhakkikîn-i evliya: hakikati bulup meydana çıkarırlar, büyük İslâm âlimleri.

Mukaddir: takdir eden, kıymet biçen Allah.

nihayet: son.

nokta: bölüm.

sırınca: bu gerçeğe göre.

Şâfi: şifa veren Allah.

tabakat-ı kümmelîn-i insaniye:

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

insanların kâmillerinin tabakaları, ergin insanların dereceleri.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

vecih: yön.

zahir: açık.

zihayat: hayat sahibi.

Şu ince ve dakik ve pek büyük ve geniş hakikati bir temsil ile fehme takribe çalışacağız. İki üç ayrı ayrı eleme ile elemek suretinde tahlil edeceğiz. Ne kadar uzun beyan etsek, yine kısadır; usanmamak gerek. Şöyle:

Nasıl ki, gayet mahir bir tasvirci ve heykeltraş bir zat, gayet güzel bir çiçekle ve insan cins-i lâtifinden gayet güzel bir hasnânın suret ve heykelini yapmak istese, evvelâ o iki şeyin umumî şekillerini bazı hatlarla tayin eder. Şu tayini, bir tanzim iledir, bir takdir ile yapıyor. Hende-seye istinaden hudut tayin ediyor. Şu tanzim ve takdir, bir hikmet ve ilim ile yapıldığını gösteriyor ki, tanzim ve tahdit fiilleri, ilim ve hikmet pergeliyle dönüyor. Öyle ise, tanzim ve tahdit arkasında ilim ve hikmet manaları hükmediyor. Öyle ise, ilim ve hikmet pergeli, kendini göstercek.

İşte, kendini gösterdi ki, o hudutlar içinde, göz, kulak, burun, yaprak ve incecik püskülcükler gibi şeylerin tasvirine başladı. Şimdi görüyoruz ki, içindeki pergelin hareketiyle tayin edilen azalar, sanatkârâne ve inayetkârâne düşüyor. Öyle ise, o ilim ve hikmet pergelini çeviren, arkadaş sun' ve inayet manaları var; hükmediyorlar ve kendilerini gösterecekler.

İşte, ondandır ki, bir hüsün ve ziynete kabiliyet gösteriyor. Öyle ise, sun' ve inayeti çalıştıran, irade-i tahsin ve kast-ı tezyindir. Öyle ise, onlar hükmediyorlar ki, tezyine, tenvire başladı, bir tebessüm vaziyetini gösterdi ve hayattarlık hey'etini verdi.

aza: organlar, uzuvlar.
beyan: anlatma, izah.
cins-i lâtif: lâtif ve hoş cins.
dakik: ince ve derin.
evvelâ: öncelikle.
fehîm: anlayış, idrak.
fiil: iş, hareket.
gayet: çok, son derece.

hakikat: gerçek.
hasnâ: güzel kadın.
hayattar: canlı.
hendese: geometri.
hey'et: şekil, suret.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi.
hudut: sınırlar.

hüsün: güzellik.
inayet: yardım, ihsan.
inayetkârâne: lütuf ve himayede bulunana yakışır surette.
irade-i tahsin: güzelleştirme arzu ve iradesi.
istinaden: dayanarak.

kabiliyet: yetenek, liyakat.
kast-ı tezyin: bilerek ve isteyerek süsleme.
mahir: maharetli, becerikli.
mana: anlam.
sanatkârâne: sanatkârca.
sun': sanatlı eser yapma, sanatlı eser, yapılan iş.
suret: görünüş, tarz.
tahdit: sınırlama.
tahlil: çözümleme.
takrip: yakınlaştırma.
tanzim: düzenleme.
tasvir: resmini yapma, bir şeyin özelliklerini anlatarak canlandırma.
tayin: belirlemek, belirli kılma.
tebessüm: gülümseme.
temsil: benzetme, misal getirme.
tenvir: nurlandırma.
tezyin: süsleme.
umumî: genel.
vaziyet: durum.
zat: kişi.
ziynet: süs.

Elbette şu tahsin ve tenvir manasını çalıştıran, lütuf ve kerem manasıdır. Evet, o iki mana, onda o derece hükmeder ki, âdeta, o çiçek bir lütf-u mücessem, o heykel bir kerem-i mütecessittir.

Şimdi, bu mana-i kerem ve lütfu çalıştıran ve tahrik eden, teveddüt ve tearrüf manalarıdır. Yani, kendini hüneri ile tanıttırmak ve halka kendini sevdirmek manaları arkada hükmediyor. Bu tanıttırmak ve sevdirmek, elbette meyl-i merhamet ve irade-i nimetten geliyor.

Madem rahmet ve irade-i nimet, arkada hükmediyor; öyle ise, o heykeli, nimetin envayıyla dolduracak, tezyin edecek, o çiçeğin suretini de bir hediyeye takacak.

İşte, o heykelin ellerini, kucağını ve ceplerini kıymettar nimetler ile doldurdu ve o çiçek suretini de bir mücevherata taktı. Demek bu rahmet ve irade-i nimeti çalıştıran, terahhum ve tahannündür. Yani, acımak ve şefkat etmek manası, rahmet ve nimeti tahrik ediyor.

Ve o müstağni ve hiç kimseye ihtiyacı olmayan zatta olan terahhum ve tahannün manasını tahrik eden ve izhara sevk eden, elbette o zattaki manevî cemel ve kemaldır ki; tezahür etmek isterler. Ve o cemalin en şirin cüz'ü olan muhabbet ve en tatlı kısmı olan rahmet ise, sanat âyinesiyle görünmek ve müştakların gözleriyle kendilerini görmek isterler. Yani, cemel ve kemal—çünkü bizzat sevilirler—her şeyden ziyade kendi kendini severler. Hem hüsündür, hem aşkırlar. Hüsün ve aşkın ittihadı bu noktadandır. Cemel, madem kendini sever; kendini âyinelerde görmek ister. İşte heykele konulan ve

âdeta: sanki.
âyine: ayna.
bizzat: zatında.
cemel: iç ve dış güzellik.
cüz': parça.
enva: çeşitler.
hükmetmek: değer katmak, emir yerine geçmek.
hüner: ustalık, maharet.
hüsün: güzellik.
irade-i nimet: nimetlendirme işteği.
ittihat: birleşme.
izhar: açığa vurma.
kemal: yetkinlik, tamlik, mükemmellik.
kerem: cömertlik, lütuf, ihsan.
kerem-i mütecessit: vücut peyda eden ihsan ve lütuf.
kıymettar: kıymetli.
lütf-u mücessem: cisimleşmiş güzellik.
lütuf: hoşluk, güzellik.
mana: anlam.
mana-i kerem: iyilik etmenin, ikram etmenin anlamı.
manevî: manaya ait.
meyl-i merhamet: acıma hissi.
mücevherat: mücevherler.
müstağni: minnetsiz, muhtaç bulunmayan.
müştak: istiyaklı, arzulu.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
nokta: husus.

rahmet: merhamet etme, bağışlama, şefkat gösterme.
sevk: yönlendirme.
suret: biçim, görünüş.
şefkat: acıyarak, içten ve karlıksız merhamet.
tahannün: şefkat etme.
tahrik: harekete geçirme.

tahsin: süsleme, güzelleştirme.
tearrüf: karşılıklı anlaşma, tanışma.
tenvir: nurlandırma.
terahhum: merhamet etme, acıma.
teveddüt: sevgi gösterme,

dostluk.
tezahür: ortaya çıkma, görünme.
tezyin: süsleme, ziynetlendirme.
Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.
ziyade: çok, fazla.

surete takılan sevimli nimetler, güzel meyveler, o cema-i manevînin—kendi kabiliyetlerine göre—birer lem'asını taşıyorlar. O lem'aları hem cema sahibine, hem başkasına gösteriyorlar.

Aynen öyle de, Sâni-i Hakîm, Cenneti ve dünyayı, semavâtı ve zemini, nebatat ve hayvanatı, cin ve insi, melek ve ruhaniyatı, küllî ve cüz'î bütün eşyayı, cilde-i esmasıyla, eşkâlini tahdit ediyor, tanzim ediyor, birer miktarı muayyene veriyor. Onun ile, bunlara *Mukaddir*, *Munazım*, *Musavvir* isimlerini okutturuyor.

Öyle bir tarzda şekli-i umumîsinin hududunu tayin eder ki, *Âlim*, *Hakîm* ismini gösterir.

Sonra, ilim ve hikmet cetveliyle, o hudut içinde, o şeyin tasvirine başlar. Öyle bir tarzda ki, sun' ve inayet manalarını ve *Sâni* ve *Kerîm* isimlerini gösteriyor.

Sonra, sanatın yedi beyzasıyla, inayetin fırçasıyla o suretin—eğer bir tek insan ve bir tek çiçek ise—göz, kulak, yaprak, püskül gibi azalarına bir hüsün, bir ziynet renkleri veriyor; eğer zemin ise, maadin, nebatat ve hayvanatına bir hüsün ve ziynet renkleri veriyor. Eğer Cennet ise, bağlarına, kasırlarına, hurilerine bir hüsün ve ziynet renkleri veriyor, ve hakeza, başkalarını kıyas et.

Hem öyle bir tarzda tezyin ve tenvir eder ki, lütuf ve kerem manaları onda o derece hükmediyor ki, âdeta o mevcud-u müzeyyen, o masnu-u münevver, bir lütf-u mücessem, bir kerem-i mütecessit hükmüne geçer, *Lâtif* ve *Kerîm* ismini zikreder.

âdeta: sanki.

Âlim: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

aza: organlar, uzuvlar.

cema: iç ve dış güzellik.

cema-i manevî: manevî güzellik.

cilde-i esma: Allah'ın isimlerinin tecellileri.

cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

cüz'î: parça.

eşkâl: şekiller.

hakeza: böylece, bunun gibi.

Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan Allah.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi.

hudut: sınırlar.

huri: Cennet kızı.

hükmetme: değer, emir yerine geçme.

hüküm: değer, kıymet.

hüsün: güzellik.

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

ins: insan.

kabiliyet: istidat, yetenek.

kasır: köşk.

kerem: cömertlik, ihsan.

kerem-i mütecessit: vücut peyda eden ihsan ve lütuf.

Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan Allah.

külli: umumî, bütün.

kıyas: karşılaştırma.

lâtif: Allah'ın güzel isimlerinden.

lem'a: parıltı.

lütf-u mücessem: cisimleşmiş güzellik.

lütuf: hoşluk, güzellik.

maadin: madenler.

mana: anlam.

masnu-u münevver: nurlandırılmış sanat.

melek: Allah'ın nurdan yarattığı, her zaman görülemeyen, Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûk.

mevcud-u müzeyyen: süslü varlık.

miktar-ı muayyen: belirli bir miktar.

Mukaddir: takdir eden Allah.

Munazzım: her şeyi en güzel biçimde tanzim eden Allah.

Musavvir: varlıkları dilediği şekil ve surette yaratan; Allah.

nebatat: bitkiler.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

ruhaniyat: ruhlar âleminde yaşayan varlıklar.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

semavat: semalar, gökler.

sun': sanatlı yapma.

suret: biçim, görünüş.

şekl-i umumî: genel hatları ile.

tahdit: sınırlama.

tanzim: düzenleme.

tasvir: bir şeyi çeşitli ifade tarzlarıyla anlatma.

tayin: belirleme.

tenvir: nurlandırma.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

yed-i beyza: beyaz, parlak el.

zemin: yer yüzü.

zikir: anma.

ziynet: süs.

Sonra, o lütuf ve keremi şu cilveye sevk eden, elbette teveddüt ve tearrûftür, yani Kendini zihayata sevdirmek ve zîşuura bildirmek şe'nleridir ki, *Lâtif*, *Kerîm* isimlerinin arkalarında *Vedûd* ve *Maruf* isimlerini okutuyor ve masnuun lisan-ı hâlden iştiriliyor.

Sonra, o müzeyyen mevcudu, o güzel mahlûku leziz meyveler, sevimli neticelerle süslendirip, ziynetten nime-te, lütuftan rahmete çevirir, *Mün'im* ve *Rahîm* ismini okutturur ve zahîrî perdeler arkasında o iki ismin cilvesini gösterir.

Sonra, bu *Rahîm* ve *Kerîm*'i, Müstağni-i Alelîtlak olan Zatta bu cilveye sevk eden, elbette bir terahhum, tahannün şe'nleridir ki; ism-i *Hannan* ve *Rahman*'ı okutturu-yor ve gösteriyor.

Şu terahhum, tahannün manalarını cilveye sevk eden, elbette bir cemel ve kemal-i zatîdir ki, tezahür etmek ister. *Cemîl* ismini ve Cemîl isminde münderiç olan *Vedûd* ve *Rahîm* isimlerini okutturu-yor. Çünkü cemel bizzat sevilir. Zîcemel ve cemel, kendi kendini sever. Hem hüsündür, hem muhabbettir. Kemal dahi bizzat mahbuptur, sebpsiz olarak sevilir; hem muhiptir, hem mahbuptur. Madem nihayetsiz derece-i kemalde bir cemel ve nihayetsiz derece-i cemalde bir kemal, nihayet derecede sevilir, muhabbete ve aşka lâyıktır; elbette, âyinelerde ve âyinelerin kabiliyetlerine göre lemaatını ve cilvelerini görmek ve göstermekle tezahür etmek ister.

âyine: ayna.
bizzat: kendisi, zatında.
cemel: Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile tecellisi.
cemal: iç ve dış güzellik.
Cemil: güzellik sahibi Allah.
cilve: güzel ve hoş bir biçimde görünme, tecelli.
derece-i cemel: güzellik derecesi.
derece-i kemal: yücelik ve mükemmellik derecesi.
hüsün: güzellik.
ism-i Hannan: çok merhametli olan Allah'ın Hannan ismi.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kemal: yetkinlik, tamlik, mükemmellik.
kemal-i zatî: zatının lâzımı olan ve ondan hiç ayrılmayan kusursuz kemal.
kerem: cömertlik, lütuf, ihsan.
Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan Allah.
lâtif: hoş, güzel, tatlı, şirin.
lâyık: uygun, yakışır.
lemaat: lem'alar, parıltılar.
lisan-ı hâl: bir şeyin duruşu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
lütuf: hoşluk, güzellik.
mahbup: sevilen.
mahlûk: yaratılmış.
mana: anlam.
Maruf: bütün yaratılmışlar tarafından bilinen ve tanınan Allah.
masnu: sanatla yapılmış.
mevcut: varlık.
muhip: seven.
münderiç: içinde bulunduran.
Mün'im: nimet veren.
Müstağni-i Alelîtlak: her cihette zengin olan hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.
müzeyyen: ziynetlendirilmiş, süslenmiş.
netice: sonuç.
nihayet: son derece.
nihayetsiz: sonsuz.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
perde: örtü.
Rahim: sonsuz merhamet sahibi olan Allah.
Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların

nızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.
rahmet: merhamet etme, bağışlama, şefkat gösterme.
şe'n: hâl, iş.
tahannün: şefkat etme.
tearrûf: karşılıklı anlaşma, ta-

nışma.
terahhum: merhamet etme, acıma.
teveddüt: sevgi gösterme.
tezahür: zuhur etme, görünme.
Vedûd: çok şefkatli olan ve çok sevgi beslenen, seven ve

sevilen Allah.
zahiri: görünen.
Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.
zicemel: güzellik sahibi.
zihayat: hayat sahibi.
zîşuur: şuur sahibi.
ziynet: süs.

Demek, Sâni-i Zülcelâl'in ve Hakîm-i Zülcemal'in ve Kadîr-i Zülkema1'in zatındaki cema1-i zatî ve kema1ât-ı za-tiyesi terahhum ve tahannün ister ve *Rahman* ve *Han-nan* isimlerini tecelliye sevk eder.

Terahhum ve tahannün ise, rahmet ve nimeti göstermekle *Rahîm* ve *Mün'im* isimlerini cilveye sevk eder.

Rahmet ve nimet ise teveddüt, tearrûf şe'nlerini iktiza edip, *Vedûd* ve *Maruf* isimlerini tecelliye sevk eder, masnuun bir perdesinde onları gösterir.

Teveddüt ve tearrûf ise, lütuf ve kerem manalarını tahrik eder; *Lâtîf* ve *Kerîm* isimlerini masnuun bazı perde-lerinde okutturuyor.

Lütuf ve kerem şe'nleri ise, tezyin ve tenvir fiillerini tahrik eder, *Müzeyyin* ve *Münevvir* isimlerini masnuun hüsün ve nuraniyeti lisaniyla okutturur.

Ve o tezyin ve tahsin şe'nleri ise, sun' ve inayet ma-nalarını iktiza eder ve *Sâni* ve *Muhsin* isimlerini o masnuun güzel simasıyla okutturur.

Ve o sun' ve inayet ise, bir ilim ve hikmeti iktiza eder ve ism-i *Âlim* ve *Hakîm*'i o masnuun intizam1ı, hikmetli azasıyla okutturur.

O ilim ve hikmet ise, tanzim, tasvir, teşkil fiillerini ikti-za ediyor; *Musavvir* ve *Mukaddir* isimlerini, masnuun hey'etiyle, şekliyle okutturur, gösterir.

aza: organlar, uzuvlar.
cema1-i zatî: (Allah'ın) zatına ait özel güzellik.
cilve: tecelli, yansıma.
fiil: iş.
Hakîm: her şeyi gaye ve fay-dalarla yaratan Allah.
Hakîm-i Zülcemal: her şeyi

gaye ve faydalara gözeterek çok güzel bir biçimde yaratan Allah.
Hannan: çok merhametli olan, Allah.
hey'et: şekil, suret.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, gizli sebep.

hüsün: güzellik.
iktiza: gerektirme.
inayet: yardım, ihsan.
intizam: düzgünlük, nizam.
ism-i Âlim: her şeyi hakkıyla bilen manasında Cenab-ı Hak1ın bir ismi.
Kadîr-i Zülkema1: sonsuz ke-

mal ve kudret sahibi olan, Allah.
kema1ât-ı zatî: Cenab-ı Hak1ın zatına mahsus yücelikler, mü-kemmellikler.
kerem: cömertlik, lütuf, ihsan.
Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan Allah.
lâtîf: Allah'ın güzel isimlerinden.
lisan: dil.
lütuf: hoşluk, güzellik.
mana: anlam.
Maruf: bütün mahlûkat tarafın-dan bilinip tanınan Allah.
masnu: sanatla yapılmış.
Muhsin: sonsuz iyilik ve ihsanda bulunan Allah.
Mukaddir: takdir eden Allah.
Musavvir: yarattıklarını dilediği surette yaratan; Allah.
Münevvir: tenvir eden, nurlandı-ran Allah.
Mün'im: nimet veren.
Müzeyyin: tezyin eden, süsleyen Allah.
nimet: lütuf, ihsan.
nuraniyet: nurluluk, aydınlık.
perde: örtü.
Rahim: sonsuz merhamet sahibi olan Allah.
Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içi-ne alan rahmetin sahibi Allah.
rahmet: merhamet etme, bağış-lama, şefkat gösterme.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yara-tan Allah.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatlı yaratan Allah.
sima: yüz, çehre.
sun': sanatlı yapma.
şe'n: hâl, iş.
tahannün: şefkat etme.
tahrik: harekete geçirme.
tahsin: süsleme, güzelleştirme.
tanzim: düzenleme.
tasvir: bir şeyi çeşitli ifade tarzla-ıyla anlatma.
tearrûf: karşılıklı anlaşma, tanış-ma.
teceddüt: tazelenme, yenilenme.
tecelli: görünme.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma.
terahhum: merhamet etme, aci-ma.
teşkil: şekillendirme, oluşturma.
teveddüt: sevgi gösterme.
tezyin: süsleme, ziynetlendirme.
Vedûd: çok şefkatli olan ve çok sevgi beslenen, seven ve sevilen Allah.
zat: azamet ve ululuk sahibi.

İşte, Sâni-i Zülcelâl, bütün masnuatını öyle bir tarzda yapmış ki, ekserîsi, hususan zîhayat kısmı, çok esma-i İlâhiyeyi okutturur. Güya her bir masnuuna ayrı ayrı, bir-biri üstünde yirmi gömlek giydirmiş, yirmi perdeye sar-mış; her gömlekte, her perdede ayrı ayrı esmasını yaz-mış.

Meselâ, temsilde gösterildiği gibi, tek güzel bir çiçek-le, insanın kısım-ı sanisinden bir ferd-i hasnânın yalnız zahîrî hilkatlerinde, çok sahifeler vardır. Başka büyük ve küllî masnuatı, o iki cüz'î misale kıyas et.

Birinci sahife: Umumî şekil ve miktarını gösteren hey'ettir ki; yâ *Musavvir*, yâ *Mukaddir*, yâ *Munazzım* isimlerini yâd eder.

İkinci sahife: Suretlerinde ayrı ayrı azaların inkişafı-yla hâsıl olan çiçek ve insanın basit hey'etidir ki, o sahife-de *Alîm*, *Hakîm* isimleri gibi çok isimler yazılıyor.

Üçüncü sahife: O iki mahlûkun ayrı ayrı azalarına, ayrı ayrı hüsün ve ziynet vermekle, o sahifede *Sâni* ve *Bâri* isimleri gibi çok isimler yazılıyor.

Dördüncü sahife: Öyle bir ziynet ve hüsün, o iki mas-nua veriliyor ki, güya lütuf ve kerem tecessüm etmiş, on-lar olmuş. O sahife, yâ *Lâtîf*, yâ *Kerîm* gibi çok isimleri yâd eder, okur.

Beşinci sahife: O çiçeğe leziz meyveler, o hasnâya sevimli evlâtlar, güzel ahlâklar takmakla, o sahife, yâ *Ve-dûd*, ya *Rahîm*, yâ *Mün'im* gibi isimleri okutturuyor.

ahlâk: insanın iyi veya kötü ola-rak vasıflandırılmasına yol açan manevî nitelikleri.

Alîm: her şeyi hakkıyla bilen Al-lah.

aza: organlar, uzuvlar.

Bâri': varlıklara biçim verip şekil-lendiren ve onları mükemmel bir surette yaratan Allah.

cüz'î: parçaya ait olan.

ekseri: çoğunlukla ilgili; çoğu.

esma: isimler.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

evlât: veletler, çocuklar.

ferd-i hasnâ: iffetine düşkün ka-dın.

güya: sanki.

Hakîm: her şeyi bir maksatla uy-gun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.

hasnâ: namuslu, güzel kadın.

hâsıl: ortaya çıkan.

hey'et: görünüş.

hilkat: yaratılış.

hususan: bilhassa, ayrıca, başka-ca, hususî olarak.

hüsün: güzelliik.

inkışaf: açılma , keşfolunma.

kerem: cömertlik, lütuf, ihsan.

Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan Allah.

küllî: umumî, bütün.

kısım-ı sani: ikinci kısım.

kıyas: karşılaştırma.

lâtîf: Allah'ın güzel isimlerinden.

lütuf: hoşluk, güzelliik.

mahlûk: Allah tarafından yaratıl-mış.

masnu: sanatla yapılmış.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

misal: örnek.

Mukaddir: takdir eden Allah.

Munazzım: her şeyi en güzel şe-kilde tanzim eden Cenab-ı Hak.

Musavvir: yarattıklarını istediği

sıfat ve seçtiği maddî, manevî surette yaratan; Allah.

Mün'im: nimet veren.

perde: örtü.

Rahîm: sonsuz merhamet sa-hibi olan Allah.

sahife: sayfa.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak

yaratan Allah.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz bü-yüklük sahibi ve her şeyi sa-natla yaratan Allah.

suret: biçim, görünüş.

tecessüm: cisimleşme.

temsil: benzetme, misal ge-tirme.

umumî: bütüne ait.

Vedûd: çok şefkatli olan ve çok sevgi beslenen, seven ve sevilen Allah .

yâd: anma.

zahîrî: görünen.

zihayat: hayat sahibi.

ziynet: süs.

Altıncı sahife: O in'am ve ihsan sahifesinde, yâ *Rahman*, yâ *Hannan* gibi isimler okunuyor.

Yedinci sahife: O nimetlerde, o neticelerde, öyle lemaat-ı hüsun ve cemal görünüyor ki, hakikî bir şevk ve şefkatle yoğrulmuş halis bir şükür ve safî bir muhabbete lâayk olur. O sahifede, yâ *Cemil-i Zülkernal*, yâ *Kâmil-i Zülcemal* isimleri yazılı okunuyor.

İşte, yalnız bir güzel çiçek ve hasnâ bir insan ve yalnız maddî ve zahir suretinde bu kadar esmayı gösterirse, acaba umum çiçekler ve bütün zihayat ve büyük ve küllî mevcudat ne derece ulvî ve küllî esmayı okutuyor, kıyas edebilirsiniz.

Hem insan ruh, kalp, akıl cihetiyle ve hayat ve letaif sahifeleriyle *Hayy*, *Kayyum* ve *Muhyî* gibi ne kadar esma-i kudsiye-i nuraniyeyi okur ve okutturur, kıyas edebilirsiniz.

İşte, Cennet bir çiçektir. Huri taifesi dahi bir çiçektir. Rûy-i zemin dahi bir çiçektir. Bahar da bir çiçektir. Sema da bir çiçektir; yıldızlar, o çiçeğin yaldızlı nakışlarıdır. Güneş de bir çiçektir; ziyasındaki yedi rengi, o çiçeğin nakışlı boyalarıdır. Âlem, güzel ve büyük bir insandır; nasıl ki insan, küçük bir âlemdir.

Huriler nev'i ve ruhanîler cemaati ve melek cinsi ve cin taifesi ve insan nev'i, birer güzel şahıs hükmünde tasvir ve tanzim ve icat edilmiştir. Hem her biri, külliye-tiyle, hem her bir ferdi tek başıyla, Sâni-i Zülcemal'inin

ihsan: ikram etme, lütuf.

in'am: nimet verme.

Kâmil-i Zülcemal: bütün güzel-liklerin ve mükemmelliklerin sahibi olan Cenab-ı Hak.

Kayyum: her şeyin varlığı onunla ayakta duran ve devam eden, Allah.

kemal: yetkinlik, tamlık, mükemmellik.

küllî: umumî, bütün.

külliyet: umumîlik, bütünlük.

kıyas: karşılaştırma.

lâyık: uygun, yakışır.

lemaat-ı hüsun: güzellik parıltıları.

letaif: lâtifeler, duygular.

melek: Allah'ın nurdan yarattığı ve emirlerine tam itaat eden mahlûk.

mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.

Muhyî: ölüleri diriltten, hayat veren Allah.

nakış: süs.

netice: sonuç.

nev: cins, sınıf.

nimet: lütuf, ihsan.

Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan, elle tutulamayan varlıklar.

rûy-i zemin: yeryüzü.

safî: saf olan, halis.

sahife: sayfa.

Sâni-i Zülcemal: sonsuz güzellik sahibi ve her şeyi sanatla yapan Allah.

sema: gökyüzü.

suret: biçim, tarz.

şefkat: acıyarak, içten ve karşılıksız merhamet.

şevk: aşın istek, arzu.

şükür: hoşnutluk, minnettarlık.

taife: bölük, grup.

tanzim: düzenleme.

tasvir: bir şeyin özelliklerini anlatarak canlandırma.

ulvî: yüksek, yüce.

umum: bütün.

yaldız: eşyaya altın veya gümüş görüntüsü vermek için kullanılan sıvı veya yaprak durumundaki altın, gümüş ve bunların taklidi olan madde.

zahir: görünen, açık.

zihayat: hayat sahibi.

ziya: ışık.

âlem: cihan.

cemaat: topluluk.

cemal: iç ve dış güzellik.

Cemil-i Zülkernal: mükemmellik ve güzellik sahibi olan Cenab-ı Hak.

cihet: yön.

cin: gözle görünmez, lâtif ci-

simlerden ibaret bir yaratık.

esma: isimler.

esma-i kudsiye-i nuraniye: Cenab-ı Hakkın parlak ve kutsalsuz isimleri.

fert: birey, kişi.

hakiki: gerçek.

halis: saf, temiz.

Hannan: çok merhametli olan, Allah.

hasnâ: namuslu, güzel kadın.

Hay: gerçek hayat sahibi olan, Allah.

huri: Cennet kızı.

icat: vücuda getirme, yaratma.

esmasını gösterdikleri gibi, Onun cemaline, kemaline, rahmetine ve muhabbetine birer ayrı ayrı âyinelerdir. Ve nihayetsiz cema ve kemaline ve rahmet ve muhabbetine birer şahid-i sadıktır. Ve o cema ve kemalin ve rahmet ve muhabbetin birer ayatıdır, birer emaratıdır. İşte, şu nihayetsiz enva-ı kemalât, daire-i vahidiyette ve ehadideyette hâsıdır. Demek, o daire haricinde tevehhüm olunan kemalât, kemalât değildir.

İşte, hakaik-ı eşyanın esma-i İlâhiyeye dayandığını ve istinat ettiğini, belki hakikî hakaik o esmanın cilveleri olduğunu ve her şeyin çok cihetlerle, çok dillerle Sâniini zikir ve tesbih ettiğini anla, ¹ **وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ** 'nin bir manasını bil ve ² **سُبْحَانَ مَنْ اخْتَفَى بِشِدَّةِ ظُهُورِهِ**

de. Ve ayetlerin ahirlerinde olan

⁵ **وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ** ³ **وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ** ⁴ **وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ**

gibi zikir ve tekrarlarındaki bir sırrı fehmet.

Eğer bir çiçekte esmayı okuyamıyorsan ve vazih göremiyorsan; Cennete bak, bahara dikkat et, zeminin yüzünü temaşa et. Rahmetin şu büyük çiçekleri olan Cennet ve bahar ve zeminde yazılan esmayı, vazihan okuyabilirsin, cilvelerini ve nakışlarını anlar, görürsün.

* * *

ahir: son.

ayat: Kur'an ayetleri.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

âyine: ayna.

cema: iç ve dış güzellik.

cihet: yön.

cilve: tecelli.

daire-i vahidiyet: Allah'ın bir oluşunu daire.

ehadiyet: Allah'ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi.

emarat: emareler, alâmetler, işaretler.

enva-ı kemalât: çeşit çeşit mükemmellikler.

esma: isimler.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

fehîm: anlama.

hakaik: hakikatler.

hakaik-i esya: nesnelerin, şeylerin perde arkasındaki hakikatleri.

hakikî: gerçek, asıl.

hâsıl: ortaya çıkan, beliren.

hikmet: İlâhî gaye ve fayda.

istinat: dayanma.

kemal: olgunluk, tamlik, yetkinlik, mükemmellik.

kemalât: faziletler, olgunluklar, mükemmellikler.

mana: anlam.

muhabbet: sevgi, sevmek.

münezzeh: kusurdan uzak, berî.

nakış: süs.

nihayetsiz: sonsuz.

rahmet: merhamet etme, esirgeme, şefkat gösterme.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

şahid-i sadık: doğru sözlü şahit.

temaşa: bakıp seyretme.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

tevehhüm: vehimlenme, zannetme.

vazih: açık.

vazihan: açıkça.

zemin: yeryüzü.

zikir: anma.

zuhur: görünme.

1. Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

2. Şiddet-i zuhurundan gizlenmiş olan Allah her türlü noksandan münezzehtir.

3. Onun kuvveti her şeye galiptir ve O her şeyi hikmetle yapar. (İbrahim Suresi: 4; v.d.)

4. Çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olan da ancak Odur. (Yunus Suresi: 107.)

5. O her şeyi hakkıyla bilir; O her şeye hakkıyla kadirdir. (Rum Suresi: 54.)

İkinci Noktanın İkinci Mebhası

Ehl-i dalâletin vekili, tutunacak ve dalâletini ona bina edecek hiçbir şey bulamadığı ve mülzem kaldığı zaman şöyle diyor ki: “Ben, saadet-i dünyayı ve lezzet-i hayatı ve terakkiyat-ı medeniyeti ve kemal-i sanatı, kendimce, ahireti düşünmemekte ve Allah’ı tanımamakta ve hubb-u dünyada ve hürriyette ve kendine güvenmekte gördüğüm için, insanın ekserîsini bu yola şeytanın himmetiyle sevk ettim ve ediyorum.”

Elcevap: Biz dahi Kur’ân namına diyoruz ki:

Ey bîçare insan! Aklını başına al, ehl-i dalâletin vekili-ni dinleme. Eğer onu dinlersen, hasaretin o kadar büyük olur ki, tasavvurundan ruh, akıl ve kalp ürperir.

Senin önünde iki yol var: Birisi, ehl-i dalâletin vekili-nin gösterdiği şekavetli yoldur; diğeri, Kur’ân-ı Hakîm’in tarif ettiği saadetli yoldur. İşte o iki yolun pek çok muvazenelerini, çok Sözlerde, hususan Küçük Sözlerde gördün ve anladın. Şimdi, makam münasebetiyle, binde bir muvazenelerini yine gör, anla. Şöyle ki:

Şirk ve dalâletin ve fîsk ve sefahatin yolu, insanı niha-yet derecede sukut ettiriyor. Hadsiz elemeler içinde niha-yetsiz ağır bir yükü zayıf ve âciz beline yükletir. Çünkü in-san, Cenab-ı Hakkı tanımazsa ve Ona tevekkül etmezse, o vakit insan, gayet derecede âciz ve zayıf, nihayet derecede muhtaç, fakir, hadsiz musibetlere maruz, elemli,

âciz: güçsüz, zayıf.
ahiret: kıyametten sonra ku-rulacak olan âlem.
bîçare: çaresiz.
bina: yapma, kurma.
Cenab-ı Hak: Allah.
dalâlet: iman ve Islâmiyetten ayrılmak, azmak.

ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; az-gın ve sapkın kimseler.
ekseri: çoğunluk.
elem: üzüntü, tasa.
fîsk: Allah’a karşı isyan etme; günaha dalma; dinin yasakla-dığı kurallara aldırmama.
gayet: çok, son derece.

hadsiz: sınırsız.
hasaret: hasar, zarar.
himmet: gayret, yardım.
hubb-u dünya: dünya sevgi-si.
hususan: bilhassa, özellikle.
hürriyet: canının istediği her şeyi yapma isteği.

kemal-i sanat: sanattaki mü-kemmellik.
Kur’ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz.
Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve su-resinde sayısız hikmet ve fayda-lar bulunan Kur’ân.
lezzet-i hayat: hayatın zevk ve lezzetleri.
makam: yer.
maruz: etkisi altında kalma, kar-şılaşma.
mebhas: konu.
muhtaç: ihtiyaç içinde olma.
musibet: felâket, belâ.
muvazene: mukayese.
mülzem: susturulmuş.
münasebet: vesile.
nihayet: son derece.
nihayetsiz: sonsuz.
nokta: önemli bölüm.
saadet: mutluluk.
saadet-i dünya: dünya mutlulu-ğu.
sefahat: zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.
sukut: değerden düşme, alçalma.
şekavet: sıkıntı.
şirk: Allah’a ortak koşma.
tasavvur: bir şeyi tahayyül etme, göz önüne getirme.
terakkiyat-i medeniyet: mede-niyetin ilerlemeleri.
tevekkül: Allah’a dayanma ve güvenme.
vekil: başkasının yerine hareket eden, konuşan.

abd: kul.
ahbap: dostlar.
ahval: hâller.
alâka: ilişki, bağ.
alâkadar: ilgili, münasebetli.
Alîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.
arzu: istek, heves.
azap: ceza, işkence.
bâki: sürekli ve kalıcı olan.
bîçare: çaresiz.
cüz'î ihtiyar: insana Cenab-ı Hak tarafından verilen az bir arzu serbestliği, irade, seçme.
cüz'î: küçük.
dehşetli: korkunç.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; azgın ve sapkın kimseler.
ehval: korkular.
elem: üzüntü, tasa.
elîm: çok acı verici, acıklı.
emel: ümit, arzu.
fânî: ölümlü, geçici.
fikir: düşünce.
firak: ayrılık.
firak-ı elîm: acıklı ayrılık.
gaflet: Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalma.
gayet: çok, son derece.
hadsiz: sınırsız.
hakîkî: gerçek.
Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.
havale: gönderme.
hayat: yaşam.
hissetmek: algılamak.
hükümünde: değerinde.
idare: çevirme, yönetme.
ihtiyar: tercih, irade.
iktidar: güç, irade.
insaniyet: insanlık.
insaniyet: insanlık.
iptal-i his: duyguları iptal etme, uyuşturma.
kabir: mezar.
Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
keder: tasa, hüzn.
Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan Allah.
makasid: maksatlar, gayeler.
malik: sahip.
manevî: mana ile ilgili.
muvaakkaten: geçici olarak.
muzır: zararlı.
müddet-i hayat: yaşam süresi.
mütemadiyen: devamlı olarak.

kederli bir fânî hayvan hükmünde olup, bütün sevdiği ve alâka peyda ettiği bütün eşyadan mütemadiyen firak elemini çeke çeke, nihayette bakî kalan bütün ahababını bir firak-ı elîm içinde bırakıp, kabrin zulûmatına yalnız olarak gider. Hem, müddet-i hayatında gayet cüz'î bir ihtiyar ve küçük bir iktidar ve kısacık bir hayat ve az bir ömür ve sönük bir fikir ile nihayetsiz elemeler ile ve emeller ile faydasız çarpışır. Ve hadsiz arzuların ve makasid tahsiline semeresiz boşu boşuna çalışır. Hem, kendi vücudunu yükleyemediği hâlde, koca dünya yükünü bîçare beline ve kafasına yüklenir. Daha Cehenneme gitmeden Cehennem azabını çeker.

Evet, şu elîm elemi ve dehşetli manevî azabı hissetmemek için, ehl-i dalâlet, iptal-i his nev'inden, gaflet sarhoşluğuyla muvaakkaten hissetmez. Fakat, hissedeceği zaman, yani kabre yakın olduğu vakit birden hisseder. Çünkü, Cenab-ı Hakka hakikî abd olmazsa, kendi kendine malik zannedecek. Hâlbuki, o cüz'î ihtiyar, o küçük iktidarı ile şu fırtınalı dünyada vücudunu idare edemiyor. Hayatına muzır mikroptan tut, tâ zelzeleye kadar binler taife düşmanları, hayatına karşı tehacüm vaziyetinde görünür. Elîm bir korku dehşeti içinde, her vakit kendine müthiş görünen kabir kapısına bakıyor.

Hem, bu vaziyette iken, insaniyet itibarıyla, nev-i insanî ile ve dünya ile alâkadar olduğu hâlde, dünyayı ve insanı bir Hakîm, Alîm, Kadîr, Rahîm, Kerîm bir Zatın tasarrufunda tasavvur etmediği ve onları tesadüf ve tabiata havale ettiği için, dünyanın ehvali ve insanın ahvali onu

müthiş: dehşet, korkunç.
nev: tür, çeşit.
nev-i insanî: insan cinsi.
nihayet: sonuç.
nihayetsiz: sonsuz.
peyda: meydana gelme, olma.
Rahîm: sonsuz merhamet sa-

hibi olan Allah.
semere: meyve, netice.
tabiat: maddî âlem.
tahsil: elde etme.
taife: bölük, grup.
tasarruf: güzel idare etme.
tasavvur: bir şeyi tahayyül etme, düşünme.

tehacüm: hücum etme.
vaziyet: durum.
vücut: varlık, beden.
Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.
zelzele: yer sarsıntısı.
zulûmat: karanlıklar.

daima iz'âç eder. Kendi elemiyle beraber insanların elemi de çeker. Dünyanın zelzelesi, taunu, tufanı, kahtugalâsı, fenâ ve zevali, ona gayet müz'îç ve karanlıklı birer musibet suretinde, onu tazip eder.

Hem, şu hâldeki insan merhamet ve şefkate lââyık değildir. Çünkü, kendi kendine bu dehşetli vaziyeti veriyor. Sekizinci Sözde, kuyuya girmiş iki kardeşin muvazene-i hâlinde denildiği gibi, nasıl bir adam güzel bir bahçede, güzel bir ziyafette, güzel ahbablar içinde nezahetli, tatlı, namuslu, hoş, meşru bir lezzet ve eğlenceye kanaat etmeyip, gayrimeşru ve mülevves bir lezzet için çirkin ve necis bir şarabı içse, sarhoş olup kendini kış ortasında, pis bir yerde vahşî canavarlar içinde tahayyül etse, titreyip bağırıp çağırarsa, nasıl merhamete lââyık değil. Çünkü, ehl-i namus ve mübarek arkadaşlarını canavar tasavvur eder, onlara karşı hakaret eder; hem, ziyafetteki leziz tamları ve temiz kapları, mülevves, pis taşlar tasavvur eder, kırmaya başlar; hem, mecliste muhterem kitapları ve manidar mektupları manasız ve adî nakışlar tasavvur eder, yırtarak ayak altına atar, ve hakeza... Böyle bir şahıs, nasıl merhamete müstahak değildir, belki tokada müstahaktır; öyle de, suihtiyarından neş'et eden küfür sarhoşluğu ile ve dalâlet divaneliğiyle Sâni-i Hakîm'in şu misafirhane-i dünyasını tesadüf ve tabiat oyuncağı olduğunu tevehhüm edip ve cilve-i esma-i İlâhiyeyi tazelendiren masnuatın, zamanın geçmesiyle vazifelerinin bittiğinden âlem-i gayba geçmelerini adem ile idam tasavvur ederek ve tesbihat sedalarını zeval ve firak-ı ebedî vaveylâsı

adem: yokluk.
adi: bayağı, değersiz.
ahbap: dostlar.
âlem-i gayp: görülmeyen âlem.
cilve-i esma-i İlâhiye: Allah'ın isimlerinin tecellileri.
dalâlet: iman ve Islâmiyetten

aynılamak, azmak.
divanelik: delilik
ehl-i namus: namus sahibi.
elem: üzüntü, tasa.
fenâ: ölümlülük, geçicilik.
firak-i ebedî: ebedî, sonsuz ayrılık.
gayet: çok, son derece.

gayrimeşru: meşru olmayan.
hakaret: hor görme, aşağılama.
hakeza: böylece, bunun gibi.
idam: yok olma, hiçlik.
iz'âç: rahatsız etme.
kaht-u gala: yokluk, kıtlık, fakirlik.

kanaat: elindekiyle yetinme.
küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama.
lâyık: uygun, liyakatli, yakışır.
manasız: anlamsız.
manidar: ince manalı.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
meclis: topluluk.
merhamet: acımak, şefkat göstermek.
meşru: şer'an caiz.
misafirhane-i dünya: dünya misafirhanesi.
muhterem: saygı değer.
musibet: felâket, belâ.
muvazene-i hâl: farklı hâl ve vaziyetlerin karşılaştırılması.
mübarek: bereketli, kutlu.
mülevves: kirli, pis.
müstahak: hak etmiş.
müz'îç: sikan, rahatsız eden.
nakış: süs.
namuslu: iffetli.
necis: pis.
neş'et: meydana gelme, oluşma.
nezahet: nezihlik, temizlik.
Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.
seda: ses.
suihtiyar: kötü seçim.
suret: biçim, görünüş.
şefkat: acıyarak, içten ve karşılıksız merhamet.
taam: yemek.
tabiat: maddî âlem.
tahayyül: hayal etme, düşünme.
tasavvur: bir şeyi tahayyül etme, düşünme, zihinde tasarlama.
taun: veba.
tazip: azap verme, eziyet etme.
tesadüf: rastlantı.
teşbihat: benzetmeler.
tevehhüm: vehimlenme, zannetme.
tufan: çok şiddetli yağmur ve sel.
vaveylâ: çığlık, feryat.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
zelzele: yer sarsıntısı, deprem.
zeval: sona erme, yok olma.

ahbap: dostlar.
âlem-i rahmet: rahmet dünyası.
âsâr-ı İlâhiye: İlâhî eserler.
azab-ı elim: elem ve ızdırap veren azap.
azap: ceza, işkence.
batıl: boş, hurafe.
bedbaht: bahtsız.
berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.
cihet: yön.
daire-i azîme: geniş ve büyük daire.
davet: çağırma, çağrı.
ecel: Allah tarafından takdir edilen ölüm vakti.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; azgın ve sapkın kimseler.
esbap: sebepler.
esma: isimler.
eşedd-i ihtiyaç: çok fazla muhtaç olunma.
firak: ayrılık.
fünun: fenler.
hakiki: gerçek.
hâkimâne: hükmeder bir şekilde.
hudut: sınırlar.
idam-ı ebedî: dirilmemek üzere yok oluş.
ihsanat-ı Rabbaniye: bütün varlıkları terbiye ve idare eden Cenab-ı Hakkın iyilikleri ve bağışları.
inkâr: reddetme, kabul ve tasdik etmeme.
isnat: dayandırma.
kabir: mezar.
kat'i: kesin.
kemal: olgunluk, tamlik, mükemmellik.
keşfiyat: keşifler.
lâyık: uygun, liyakatli.
ma'bud: kendisine ibadet olunan.
maşher: kıyamette ölülerin dirilip toplanacakları yer.
manasız: anlamsız.
mazhar: nail olma, kavuşma.
medeniyet: medenilik, uygarlık.
mektubat: (Cenab-ı Hakkın) mektupları, Onun isim ve sıfatlarını anlatan varlıklar.
mektubat-ı Samedâniye: Samed olan Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarını anlatan, Allah'ın birliğini gösteren varlıklar.
merhamet: acıma, şefkat gösterme.
mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.
mev: ölüm.
me'yusiyet: ümitsizlik.
muhtaç: ihtiyaç içinde olma.
mukabil: karşık.
müstahak: hak etmiş.
ruh-u beşer: insan ruhu.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
sahife: sayfa.

olduklarını tahayyül ettiğinden ve mektubat-ı Samedâniye olan şu mevcudat sahifelerini manasız, karma karışık tasavvur ettiğinden ve âlem-i rahmete yol açan kabir kapısını zulûmat-ı adem ağzı tasavvur ettiğinden ve eceli ise hakikî ahbaplara visal daveti olduğu hâlde, bütün ahbaplardan firak nöbeti tasavvur ettiğinden, hem kendini dehşetli bir azab-ı elîmde bırakıyor, hem mevcudatı, hem Cenab-ı Hakkın esmasını, hem mektubatını inkâr ve tezyif ve tahkir ettiğinden merhamete ve şefkate lâyık olmadı gibi, şiddetli bir azaba da müstahaktır; hiçbir cihette merhamete lâyık değildir.

İşte, ey bedbaht ehl-i dalâlet ve sefahat! Şu dehşetli su-kuta karşı ve ezici me'yusiyete mukabil, hangi tekemmülünüz, hangi fününunuz, hangi kemaliniz, hangi medeniyetiniz, hangi terakkiyatınız karşı gelebilir? Ruh-u beşerin eşedd-i ihtiyaç ile muhtaç olduğu hakikî teselliye nerede bulabilirsiniz? Hem, güvendiğiniz ve bel bağladığınız ve âsâr-ı İlâhiyeyi ve ihsanat-ı Rabbaniyeyi onlara isnat ettiğiniz hangi tabiatınız, hangi esbabınız, hangi şerikiniz, hangi keşfiyatınız, hangi milletiniz, hangi batıl ma'budunuz sizi, sizce idam-ı ebedî olan mevtin zulûmatından kurtarıp kabir hududundan, berzah hududundan, maşher hududundan, Sırat Köprüsünden hâkimâne geçirebilir, saadet-i ebediyeye mazhar edebilir?

Hâlbuki, kabir kapısını kapamadığınız için, siz kat'i olarak bu yolun yolcususunuz. Böyle bir yolcu, öyle birisine dayanır ki, bütün bu daire-i azîme ve bu geniş hudutlar onun taht-ı emrinde ve tasarrufundadır.

sefahat: zevk ve eğlenceye aşın derecede düşkünlük.
sukut: değerden düşme.
Sırat Köprüsü: Cehennem üzerine kurulu olan ve Cennete gitmek için geçilmesi gereken köprü.
şefkat: acıyarak, içten ve karşılıksız merhamet.
serik: ortak.

tabiat: maddî âlem.
tahayyül: hayal etme.
tahkir: hor görme, aşağılama.
taht-i emir: emir ve idare altında.
tasarruf: kullanma hakkı.
tasavvur: bir şeyi zihinde şekillendirme, tasarlama.
tekemmül: olgunlaşma, kemalleme.
terakkiyat: yükselmeler ilerlemeler, gelişmeler.
teselli: avunma.
tezyif: küçük düşürme, alaya alma.
visal: kavuşma.
zulûmat-ı adem: yokluk ve hiçlik karanlıkları.

Hem dahi, ey bedbaht ehl-i dalâlet ve gaflet! “Gayrimeşru bir muhabbetin neticesi, merhametsiz azap çekmektir” kaidesi sırınca, siz, fıtratınızdaki Cenab-ı Hakkın zat ve sıfât ve esmasına sarf edilecek muhabbet ve marifet istidadını ve şükür ve ibadat cihazatını nefsinize ve dünyaya gayrimeşru bir surette sarf ettiğinizden, bilistihkak cezasını çekiyorsunuz. Çünkü, Cenab-ı Hakka ait muhabbeti nefsinize verdiniz; mahbubunuz olan nefsinizin hadsiz belâsını çekiyorsunuz. Çünkü, hakikî bir rahatı, o mahbubunuza vermiyorsunuz. Hem onu, hakikî mahbup olan Kadîr-i Mutlaka tevekkül ile teslim etmiyorsunuz, daima elem çekiyorsunuz. Hem, Cenab-ı Hakkın esma ve sıfâtına ait muhabbeti dünyaya verdiniz ve âsâr-ı sanatını âlemin esbabına taksim ettiniz; belâsını çekiyorsunuz. Çünkü, o hadsiz mahbuplarınızın bir kısmı size Allahâismarladık demeyip, size arkasını çevirip, bırakıp gidiyor. Bir kısmı sizi hiç tanımıyor; tanısa da, sizi sevmiyor; sevse de size bir fayda vermiyor. Daima hadsiz firaklardan ve ümitsiz dönmek üzere zevallerden azap çekiyorsunuz.

İşte, ehl-i dalâletin saadet-i hayatiye ve tekemmülât-ı insaniye ve mehasin-i medeniyet ve lezzet-i hürriyet dedikleri şeylerin iç yüzleri ve mahiyetleri budur. Sefahat ve sarhoşluk bir perdedir, muvakkaten hissettirmez. “Tuh onların aklına!” de.

Amma, Kur’ân’ın cadde-i nuraniyesi ise, bütün ehl-i dalâletin çektiği yaraları hakaik-i imaniye ile tedavi eder,

âlem: cihan.
âsâr-ı sanat: sanat eserleri
azap: ceza.
bedbaht: bahtsız.
belâ: musibet, sıkıntı.
bilistihkak: lâykıyla, hakkıyla.
cadde-i nuraniye: nurlu İslâmiyet caddesi.
cihazat: cihazlar, azalar.

ehl-i dalâlet: dalâlet ehli, azgın ve sapkın kimseler.
elem: üzüntü, tasa.
esbap: sebepler.
esma: isimler.
firak: ayrılık.
fıtrat: yaratılış, mizaç.
gaflet: Allah’tan uzaklaşp nefsinin arzularına dalmak.
gayrimeşru: meşru olmayan,

dine aykırı.
hadsiz: sınırsız.
hakaik-i imaniye: iman hakikatleri.
hakikî: gerçek.
ibadat: ibadetler
istidat: kabiliyet.
Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten Allah.

kaide: kural.
lezzet-i hürriyet: hür olmanın verdiği lezzet.
mahbup: sevgili.
mahiyet: hakikati, nitelik.
marifet: bilme, tanıma.
mehasin-i medeniyet: medeniyetin güzelliği.
merhamet: acımak, şefkat göstermek.
muvakkaten: geçici olarak.
nefis: kötü vasıfları, nitelikleri kendisinde toplayan, kötülüğe sevk eden ve hayırlı işlerden alıkoyan güç.
netice: sonuç.
perde: örtü.
saadet-i hayatiye: hayattaki mutluluk.
sefahat: zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.
suret: biçim, tarz.
sıfat: vasıf, nitelik.
şükür: hoşnutluk ve minnettarlık ifade etme.
taksim: bölme, paylaşırma.
tekemmülât-ı insaniye: insana ait mükemmellikler, insanla ilgili olgunluklar, insanlığın gelişimi.
tevekkül: Allah’a dayanma ve güvenme.
tuh: yazıklar olsun.
zat: kendi, öz.
zeval: zail olma, yok olma.

bütün evvelki yoldaki zulümatı dağıtır, bütün dalâlet ve helâket kapılarını kapatır. Şöyle ki:

İnsanın zaaf ve aczini ve fakr ve ihtiyacını, bir Kadîr-i Rahîm'e tevekkül ile tedavi eder. Hayat ve vücudun yükünü, Onun kudretine, rahmetine teslim edip, kendine yüklemeyip, belki kendisi o hayatına ve nefesine biner hükmünde bir rahat makam bulur. Kendisinin natık bir hayvan değil, belki hakikî bir insan ve makbul bir misafir-i Rahman olduğunu bildirir. Dünyayı bir misafirhane-i Rahman olduğunu göstermekle ve dünyadaki mevcudat ise, esma-i İlâhiyenin âyineleri olduklarını ve masnuatı ise, her vakit tazelenen mektubat-ı Samedâniye olduklarını bildirmekle, insanın fenâ-i dünyadan ve zeval-i eşyadan ve hubb-u fâniyattan gelen yaralarını güzelce tedavi eder ve evhamın zulümatından kurtarır.

Hem, mevt ve eceli âlem-i berzaha giden ve âlem-i bekada olan ahabplara visal ve mülâkat mukaddimesi olarak gösterir. Ehl-i dalâletin nazarında bütün ahabından bir firak-ı ebedî telâkki ettiği ölüm yaralarını böylece tedavi eder. Ve o firak, ayn-ı lika olduğunu ispat eder.

Hem, kabrin âlem-i rahmete ve dâr-ı saadete ve bağıştan-ı Cinana ve nuristan-ı Rahman'a açılan bir kapı olduğunu ispat etmekle, beşerin en müthiş korkusunu izaile edip, en elîm ve kasavetli ve sıkıntılı olan berzah seyahatini, en leziz ve ünsiyetli ve ferahlı bir seyahat olduğunu gösterir. Kabir ile ejderha ağzını kapatır, güzel bir bahçeye kapı açar. Yani, kabir ejderha ağzı olmadığını,

acz: zayıflık, güçsüzlük.
ahbap: dostlar.
âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahiret.
âlem-i berzah: ruhların kıyamete kadar kalacakları âlem; kabir âlemi.
âlem-i rahmet: rahmet dünyası.
âyine: ayna.
ayn-ı lika: gerçek kavuşma.
bağistan-ı cinan: Cennet bağları, bahçeleri.
berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.
beşer: insanlık.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma, azmak.
dâr-ı saadet: mutluluk yeri.
ecel: Allah tarafından takdir edilen ölüm vakti.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli, azgın ve sapkın kimseler.
ejderha: korkunç ve hayalî bir hayvan.
elîm: çok acı verici, acıklı.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
evham: vehimler, zanlar.
evvelki: önceki.
fakr: fakirlik.
fenâ-i dünya: dünyanın fânî, geçici yönü.
ferah: rahat, iç açıcı.
firak: ayrılık.
firak-ı ebedî: ebedî, sonsuz ayrılık.
hakikî: gerçek.
helâket: yıkılma, mahvolma.
hubb-u fâniyat: gelip geçici şeyleri sevmek.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
izale: giderme, ortadan kaldırma.
kabir: mezar.
Kadîr-i Rahim: çok merhametli olan ve her şeye gücü yeten, Allah.
kasavet: gam, keder, kaygı.
kudret: kuvvet, iktidar.
makam: durak, yer.
makbul: kabul edilmiş, geçerli.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mektubat-ı Samedâniye: Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarını anlatan, Allah'ın birliğini gösteren varlıklar.
mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.
mevt: ölüm.
misafirhane-i Rahman: Cenab-ı Hakkın bir misafirhanesi şeklinde nimetlerle donatılan şu dünya

hayatı, her türlü rızık veren Allah'ın misafiri.
mukaddime: başlangıç.
mülâkat: buluşma, görüşme.
natık: konuşan.
nazar: bakış, itibar.
nefis: şehvet, gazap, fâzilet gibi şeylerin kaynağı.

nuristan-ı Rahman: her varlığın rızık ummadığı yerden veren Cenab-ı Hakkın aydınlık âlemi.
rahmet: acıma, merhamet etme, bağışlama.
telâkki: kabul etme, anlama.

tevekkül: Allah'a dayanma ve güvenme.
ünsiyet: alışkanlık.
visal: kavuşma.
zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.
zeval-i eşya: eşyanın, şeylerin yok olması.
zulûmat: karanlıklar.

belki bağistan-ı rahmete açılan bir kapı olduğunu gösterir.

Hem, mü'mine der: İhtiyarın cüz'î ise, kendi Malikinin irade-i külliyesine işini bırak. İktidarın küçük ise, Kadîr-i Mutlak'ın kudretine itimat et. Hayatın az ise, hayat-ı bâkiyeyi düşün. Ömrün kısa ise, ebedî bir ömrün var; merak etme. Fikrin sönük ise, Kur'ân'ın güneşi altına gir. İmanın nuruyla bak ki, yıldız böceği olan fikrin yerine her bir ayet-i Kur'ân, birer yıldız misillü sana ışık verir. Hem hadsiz emellerin, elemelerin varsa, nihayetsiz bir sevap ve hadsiz bir rahmet seni bekliyor. Hem hadsiz arzuların, makasдын varsa, onları düşünüp muztarip olma; onlar bu dünyaya sığmaz, onların yerleri başka diyardır ve onları veren de başkadır.

Hem der: Ey insan! Sen kendine malik değilsin. Sen, kudreti nihayetsiz bir Kadîr, rahmeti hadsiz bir Rahîm-i Zat-ı Zülcelâl'in memlûküsün. Öyle ise sen, kendi hayatını kendine yükleyip zahmet çekme; çünkü, hayatı veren Odur, idare eden de Odur. Hem, dünya sahipsiz değil ki, sen kendi kafana dünya yükünü yüklettirerek ehvalini düşünüp merak etme. Çünkü, onun sahibi Hakîm'dir, Alîm'dir; sen de misafirsin, fuzulî olarak karışma, karıştıрма.

Hem insanlar, hayvanlar gibi mevcudat başboş değil-ler; belki vazifedar memurdurlar, bir Hakîm-i Rahîm'in nazarındadırlar. Onların âlâm ve meşakkatlerini düşünüp, ruhuna elem çektirme. Ve onların Hâlık-ı Rahîm'i-nin rahmetinden daha ileri şefkatini sürme. Hem, sana

Hâlık-ı Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi yaratıcı, Allah.

hayat-ı bâkiye: bâkî, sonsuz hayat.

idare: çekip çevirme, yönetme.

ihtiyar: terdih, irade.

iktidar: güç yetme, kuvvet.

iman: inanma.

irade-i külliye: Cenab-ı Hak'ın her şeye hâkim olan ve her şeyi içine alan iradesi.

itimat: güvenme, dayanma.

Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

kudret: kuvvet, iktidar.

makasid: maksatlar.

malik: sahip.

memlûk: kul, köle.

meşakkat: zahmet, sıkıntı.

mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.

misillü: benzeri.

muztarip: ızdıraplı, acı çeken.

mü'min: inanan.

nazar: bakış, dikkat.

nihayetsiz: sonsuz.

nur: parıltı, ışık.

Rahîm-i Zat-ı Zülcelâl: büyüklük sahibi ve çok şefkatli olan Cenab-ı Hak.

rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.

sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.

şefkat: acıyarak, içten ve karşılık-sız merhamet.

vazifedar: vazifeli.

zahmet: sıkıntı, meşakkat.

âlâm: kederler, elemeler.

Alîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

arzu: istek, heves.

ayet-i Kur'ân: Kur'ân ayeti.

bağistan-ı rahmet: rahmet bahçesi.

cüz'î: az, küçük.

diyar: memleket.

ebedi: zevalsiz, sonu olmayan.

ehval: korkular.

elem: üzüntü, tasa.

emel: ümit, arzu.

fuzulî: boşuna, gereksiz.

hadsiz: sınırsız.

Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan Allah.

Hakîm-i Rahîm: her şeyi gaye ve hikmetlerle yaratan, çok çok merhametli, Allah.

abes: boş, saçma.
âlâyılliyyin: yüceler yücesi.
âlem: dünya, cihan.
amel-i salih: Allah rızasına uygun hayırlı iş.
bâkî: sürekli ve kalıcı olan.
beyan: anlatma.
cihazat: cihazlar, azalar.
cihet: yön.
cilve: tecelli.
çendan: gerçi.
dâimî: sürekli, devamlı.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak, azmak, küfre girme.
delâil-i kat'îye: kesin deliller.
dizgin: yönetim, idare.
ebedî: zevalsız, sonu olmayan.
elem: üzüntü, tasa.
esfel-i safilin: aşağıların en aşağısı.
esma: isimler.
fânî: ölümlü, geçici.
felsefe: etraflı, derin görüş ve düşünüş.
gayrimeşru: meşru olmayan.
hakiki: gerçek.
Hakim: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan Allah.
iltifatat: iltifatlar.
iltifatat-ı rahmaniye: hiç bir şeyi haric bırakmayarak her şeye şefkat ve merhametle bakan Allah'ın iltifatları.
iman: inanma.
kâfi: yeter.
kaht: kıtlık, kuraklık.
kemalât-ı fenniye: fenlerden gelen iyilikler, mükemmellikler.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
levazimat: lüzumlu maddeler.
lütuf: hoşluk, güzellik.
manevî: manaya ait.
medeniyet: medenilik, uygarlık.
meşru: şer'an caiz.
nefis: insandaki şehvet, gazap, fazilet gibi şeylerin kaynağı.
nev: çeşit.
Rahim: sonsuz merhamet sahibi olan Allah.
Rahîm-i Hakîm: her şeyi hikmetle yapan merhamet sahibi Allah.
rahimiyet: merhamet edicilik.
Rahman-i Rahîm: dünya ve ahirette yarattıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhametiyle muamele eden Allah.
sabıkan: geçmiş, biraz önce.
safa: rahat ve huzurlu olma, gö-

düşmanlık vaziyetini alan mikroptan tâ taun ve tufan ve kaht ve zelzeleye kadar bütün eşyanın dizginleri o Rahîm-i Hakîm'in elindedirler. O Hakîm'dir, abes iş yapmaz; Rahîm'dir, rahîmiyeti çoktur. Yaptığı her işinde bir nevi lütuf var.

Hem der: Şu âlem, çendan, fânîdir; fakat ebedî bir âlemin levazımâtını yetiştiriyor. Çendan, zaildir, geçicidir; fakat bâkî meyveler veriyor, bâkî bir Zatın bâkî esmasının cilvelerini gösteriyor. Ve çendan, lezzetleri az, elemeleri çoktur; fakat Rahman-ı Rahîm'in iltifatatı, zevalsız, hakikî lezzetlerdir. Elemeler ise, sevap cihetiyle manevî lezzet yetiştiriyor. Madem meşru daire, ruh ve kalp ve nefsin bütün lezzetlerine, safalarına, keyiflerine kâfidir; gayrimeşru daireye girme. Çünkü, o dairedeki bir lezzetin bazen bin elemi var. Hem hakikî ve daimî lezzet olan iltifatat-ı Rahmaniye'yi kaybetmeye sebeptir.

Hem, dalâletin yolunda sabıkan beyan edildiği gibi, esfel-i safiline insanı öyle bir sukut ettiriyor ki, hiçbir medeniyet, hiçbir felsefe ona çare bulamadıkları ve o derin zulûmat kuyusundan hiçbir terakkiyat-ı beşeriye, hiçbir kemalât-ı fenniye insanı çıkaramadığı hâlde, Kur'ân-ı Hakîm, iman ve amel-i salih ile o esfel-i safiline sukuttan insanı âlâyılliyyine çıkarır. Ve delâil-i kat'îye ile çıkarmasını ispat ediyor. Ve o derin kuyuyu terakkiyat-ı maneviyenin basamaklarıyla ve tekemmülât-ı ruhiyenin cihazatıyla dolduruyor.

nül rahatlığı.

sevap: Allah'ın rızasına sebep olan hayırlı iş ve davranış.

sukut: düşme.

taun: veba.

tekemmülât-ı ruhiye: ruha ait olgunlaşmalar, mükemmelleşme.

terakkiyat-ı beşeriye: insanlığın gelişimi, ilerlemeleri.

terakkiyat-ı maneviye: manevî yükselişler, manevî gelişim.

tufan: çok şiddetli yağmur ve sel.

vaziyet: durum.

zail: zeval bulan, sona eren.

zat: azamet ve ululuk sahibi.

zelzele: yer sarsıntısı.

zeval: sona erme, yok olma.

zulûmat: zulüm ve küfür.

Hem, beşerin uzun ve fırtınalı ve dağdağalı olan ebed tarafındaki yolculuğunu gayet derecede teshil eder ve kolaylaştırır; bin, belki elli bin senelik mesafeyi bir günde kestirecek vesaiti gösterir.

Hem, Sultan-ı Ezel ve Ebed olan Zat-ı Zülcelâl'i tanıttirmekle, insanı Ona bir memur abd ve bir vazifedar misafir vaziyetini verir. Hem dünya misafirhanesinde, hem berzahî ve uhrevî menzillerde kemal-i rahatla seyahatini temin eder. Nasıl ki, bir padişahın müstakim bir memuru, onun daire-i memleketinde, hem her vilâyetin hudutlarından sühuletle ve tayyare, gemi, şimendifer gibi sür'atli vasıta-i seyahatle gezer, geçer; öyle de, Sultan-ı Ezelîye iman ile intisap eden ve amel-i salih ile itaat eden bir insan, şu misafirhane-i dünya menzillerinden ve âlem-i berzah ve âlem-i mahşer dairelerinden ve hakeza, kabirden sonraki bütün âlemlerin geniş hudutlarından berk ve burak sür'atinde geçer; tâ saadet-i ebediyeyi bulur ve şu hakikati kat'î ispat eder ve asfiya ve evliyaya gösterir.

Hem de, Kur'ân'ın hakikati der ki: Ey mü'min! Sendeki nihayetsiz muhabbet kabiliyetini çirkin ve noksan ve şerur ve sana muzır olan nefs-i emmarene verme. Onu mahbup ve onun hevasını kendine ma'bud ittihaz etme. Belki, sendeki o nihayetsiz muhabbet kabiliyetini, nihayetsiz bir muhabbete lâıyk, hem nihayetsiz sana ihsan edebilen, hem istikbalde seni nihayetsiz mes'ut eden, hem bütün alâkadar olduğun ve onların saadetleriyle mes'ut olduğun bütün zatları ihsanatıyla mes'ut eden,

abd: kul.
alâkadar: ilişkili, münasebetli.
âlem: cihan.
âlem-i berzah: ruhların kıyamete kadar kalacakları âlem; kabir âlemi.
âlem-i mahşer: kabir hayatı-

nın bitmesinden sonra yenisinden diriliş ve toplanmanın olacağı âlem.
amel-i salih: Allah rızasına uygun hayırlı iş.
asfiya: Hz. Peygamberin vârisi hükmünde, onun meslek ve gayelerini hayata geçirme-

ye ve tatbiki çalışan âlim zatları.
berk: şimsek.
berzahî: kabir hayatıyla ilgili.
beşer: insanlık.
burak: Cennete mahsus bir binek vasıtası.
dağdağa: gürültü.

daire-i memleket: memleket daire-i.
ebed: sonsuzluk, daimilik.
evliya: velîler, Allah dostları.
gayet: çok, son derece.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hakikat: gerçek.
heva: istek, nefsin arzusu.
hudut: sınırlar.
ihsan: ikram etme, lütuf.
ihsanat: ihsanlar, nimetler, lütullar.
iman: inanma.
intisap: bağlanma.
ispat: doğruyu delillerle gösterme, kanıtlama.
istikbal: gelecek.
itaat: uyma.
ittihaz: edinme.
kabiliyet: istidat, yetenek, liyakat.
kabir: mezar.
kat'î: kesin.
kemal-i rahat: tam rahatlık.
lâyık: uygun, yakışır.
ma'bud: kendisine ibadet olunan, tapınılan.
mahbup: sevgili.
menzil: yer.
mes'ut: saadetli, bahtiyar.
misafirhane-i dünya: dünya misafirhanesi.
muzır: zararlı.
mü'min: iman eden, inanan.
müstakim: doğru.
nefs-i emmare: insanı kötülüğe sürükleyen nefis.
nihayetsiz: sonsuz.
noksan: eksiklik.
padişah: sultan.
saadet: mutluluk.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
Sultan-ı Ezel ve Ebed: bütün zamanlar ve mekânlar tasarrufu altında olan Cenab-ı Hak.
Sultan-ı Ezelîye: saltanatı zaman ve mekânla sınırlı olmayan Cenab-ı Hak.
sühulet: kolaylık.
şerur: çok kötülük yapan.
şimendifer: demiryolu.
tayyare: uçak.
temin: sağlama.
teshil: kolay hâle getirme.
uhrevî: ahirete ait.
vasıta-i seyahat: seyahat vasıtası.
vazifedar: vazifeli.
vaziyet: durum.
vesait: vasıtalar.
vilâyet: il.
zat: kişi.
Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi Cenab-ı Hak.

akıbet: son.
âsâr: eserler.
bâkî: daimî, sonsuz.
bekasız: ebedî olmayan.
cemal: iç ve dış güzelliik.
cemal-i rahmet: rahmetin güzel-
 liğı.
cihet: yön.
cilve: tecelli.
daimî: sürekli, devamlı.
delâlet: delil olma, gösterme.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli, azgın
 ve sapkın kimseler.
ehl-i iman: inananlar.
emare: alâmet.
envar-ı hüsün: güzellik çeşitleri.
esma: isimler.
Esmâ-i Hüsna: Allah'ın güzel
 isimleri.
fânî: ölümlü, geçici.
hüsün: güzellik.
istidad-ı muhabbet: sevgi kabili-
 yeti.
ittihaz: edinme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
katre: damla.
kemal: olgunluk, mükemmellik.
kemalât: faziletler, olgunluklar,
 mükemmellikler.
kudsi: mukaddes, kutlu.
lem'a: parıltı.
ma'bud: kendisine ibadet olunan,
 tapınılan.
mahbup: sevgili.
mahiyet: iç yüzü, nitelik.
mahlûkat: Allah tarafından yara-
 tılanlar.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
meratip-i ihsan: ihsan meritebe-
 leri.
mevcudat: var olanlar, mahlûk-
 lar.
muavazene: mukayese.
münezzeh: temiz, tenzih edilmiş,
 uzak.
nakış: süs.
netice: sonuç.
nihayet: son derece.
nihayetsiz: sonsuz.
nimet: lütuf, ihsan.
noksansız: eksiksiz.
Rahman: rahmeti bütün herkese
 yayılan ve bütün yaratılmışların
 rızıklarını ve geçim şekillerini içi-
 ne alan rahmetin sahibi Allah.
rahmet-i cemal: ilâhî güzelliğin
 rahmet ciheti.
rızık: nimet, yiyecek içecek ve gi-
 yecek ile ilgili şeyler.
saadet-i ebediye: sonsuz mutlu-
 luk.

hem nihayetsiz kemalâtı bulunan ve nihayetsiz derecede kudsi, ulvî, münezzeh, kusursuz, noksansız, zevalsiz cemal sahibi olan ve bütün esması nihayet derecede güzel olan ve her isminde pek çok envar-ı hüsün ve cemal bulunan ve Cennet, bütün güzellikleriyle ve nimetleriyle Onun cemal-i rahmetini ve rahmet-i cemalini gösteren ve sevimli ve sevilen bütün kâinattaki bütün hüsün ve cemal ve mehasin ve kemalât, Onun cemaline ve kemali- ne işaret eden ve delâlet eden ve emare olan bir Zatı mahbup ve ma'bud ittihaz et.

Hem der: Ey insan! Onun esma ve sîfâtına ait istidad-ı muhabbetini sair bekasız mevcudata verme, faydasız mahlûkata dağıtma. Çünkü, âsâr ve mahlûkat fânîdirler. Fakat, o âsârda ve o masnuatta nakışları, cilveleri görü- nen Esmâ-i Hüsna, bâkîdirler, daimîdirler. Ve esma ve sı- fâtın her birisinde binler meratib-i ihsan ve cemal ve bin- ler tabakat-ı kemal ve muhabbet var. Sen yalnız Rahman ismine bak ki, Cennet bir cilvesi ve saadet-i ebediye bir lem'ası ve dünyadaki bütün rızık ve nimet, bir katresidir.

İşte, şu muvazene, ehl-i dalâletle ehl-i imanın hayat ve vazife cihetindeki mahiyetlerine işaret eden

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۝
¹ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۖ hem netice ve akıbetleri-
 ne işaret eden, ² فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ ۚ olan

1. Muhakkak ki Biz insanı en güzel bir şekilde yarattık. • Sonra da onu en aşağı seviyeye indirdik. • Ancak iman eden ve güzel işler yapanlar müstesna. (Tîn Suresi: 4-6.)

2. Gök ve yer onlara ağlamadı. (Duhan Suresi: 29.)

sair: diğer, başka.

sîfat: vasıf.

tabakat-ı kemal: olgunluk,

mükemmellik tabakaları.

ulvî: yüksek, yüce.

vazife: görev.

zat: azamet ve ululuk sahibi kişi.

zevalsiz: sonsuz.

ayete dikkat et; ne kadar ulvî, mu'cizâne, beyan ettiğimiz muvazeneyi ifade ederler.

Birinci ayet, On Birinci Sözde tafsilen o ayetin i'caz-kârâne ve icazkârâne ifade ettiği hakikati, o sözde beyan edildiğinden, onu oraya havale ederiz.

İkinci ayet ise, yalnız bir küçük işaretle göstereceğiz ki, ne kadar ulvî bir hakikati ifade ediyor. Şöyle ki:

Şu ayet, mefhum-u muvafık ile şöyle ferman ediyor: “Ehl-i dalâletin ölmesiyle, semavat ve zemin, onların üstünde ağlamıyorlar.” Ve mefhum-u muhalif ile delâlet ediyor ki, “Ehl-i imanın dünyadan gitmesiyle, semavat ve zemin onların üstünde ağlıyor.” Yani, ehl-i dalâlet, madem semavat ve arzın vazifelerini inkâr ediyor, manalarını bilmiyor, onların kıymetlerini ıskat ediyor, Sâni'lerini tanımıyor. Onlara karşı bir hakaret, bir adavet ettiğinden, elbette semavat ve zemin, onlara ağlamak değil, belki onlara nefrin eder. Onların gebermesiyle memnun olurlar. Ve mefhum-u muhalif ile der: “Semavat ve arz ehl-i imanın ölmesiyle ağlarlar.” Zira ehl-i iman ise—çünkü—semavat ve arzın vazifelerini bilir. Hakikî hakikatlerini tasdik ediyor. Ve onların ifade ettikleri manaları iman ile anlıyor. “Ne kadar güzel yapılmışlar, ne kadar güzel hizmet ediyorlar” diyor ve onlara lâyük kıymeti veriyor ve ihtiram ediyor. Cenab-ı Hak hesabına onlara ve onlar âyine oldukları esmaya muhabbet ediyor. İşte bu sır içindir ki, semavat ve zemin, ağlar gibi, ehl-i imanın zevaline mahzun oluyorlar.

* * *

adavet: düşmanlık.
arz: yer, dünya.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
âyine: ayna.
beyan: anlatma, izah.
delâlet: işaret.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli, az-

gın ve sapkın kimseler.
ehl-i iman: inananlar.
esma: isimler.
ferman: emir, buyruk.
hakikat: gerçek, asıl.
havale: bırakma, gönderme.
ıskat: düşürme, hükümsüz kılma.

i'cazkârâne: mu'cizeli bir şekilde.
icazkârâne: veciz bir biçimde.
ihtiram: hürmet etme, saygı gösterme.
iman: inanma.
inkâr: reddetme, kabul et-

meme.

kıymet: değer.

lâyık: uygun, yakışır.

mahzun: hüznü, kederli.

mana: anlam.

mefhum-u muhalif: bizzat kasdedilen mananın tersinde anlaşılan.

mefhum-u muvafık: doğrudan anlaşılan mana.

memnun: hoşnut.

mu'cizâne: mu'cizeli olarak.

muhakkak: şüphesiz.

muvazene: mukayese.

müstesna: hariç.

nefrin: beddua.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

semavat: semalar, gökler.

tafsilen: ayrıntılı olarak.

ulvî: yüksek, yüce.

vazife: görev.

zemin: yeryüzü.

zeval: sona erme, yok olma.

Mühim Bir Soru

Diyorsunuz ki: “Muhabbet ihtiyarî değil. Hem, ihtiyacı fıtrîye binaen, leziz taamları ve meyveleri severim, peder ve valide ve evlâtlarımı severim, refika-i hayatımı severim, dost ve ahabplarımı severim, enbiya ve evliya-yı severim, hayatımı, gençliğimi severim, baharı ve güzel şeyleri ve dünyayı severim. Nasıl bunları sevmeyeceğim? Nasıl bütün bu muhabbetleri Cenab-ı Hakkın zat ve sıfat ve esmasına verebilirim? Bu ne demektir?”

Elcevap: Dört Nükteyi dinle.

Birinci Nükte: Muhabbet, çendan, ihtiyarî değil. Fakat ihtiyar ile muhabbetin yüzü, bir mahbuptan diğer bir mahbuba dönebilir. Meselâ, bir mahbubun çirkinliğini göstermekle veyahut asıl lâayık-ı muhabbet olan diğer bir mahbuba perde veya âyine olduğunu göstermekle, muhabbetin yüzü mecazî mahbuptan hakikî mahbuba çevrilebilir.

İkinci Nükte: Tadad ettiğin sevdiklerini, sevme demiyoruz. Belki, onları Cenab-ı Hakkın hesabına ve Onun muhabbeti namına sev deriz.

Meselâ, leziz taamları, güzel meyveleri, Cenab-ı Hakkın ihsanı ve o Rahman-ı Rahîm'in in'amı cihetinde sevmek, Rahman ve Mün'im isimlerini sevmektir. Hem manevî bir şükürdür. Şu muhabbet, yalnız nefis hesabına olmadığını ve Rahman namına olduğunu gösteren, meşru

ahbap: dostlar.
âyine: ayna.
binaen: -den dolayı.
cihet: yön.
çendan: gerçi.
enbiya: nebîler, peygamberler.
esma: isimler.
evlât: çocuklar.
evliya: velîler, Allah dostları.
hakiki: gerçek.
ihsan: ikram etme, lütuf.
ihtiyacı fıtrîye: yaratılıştan olan ihtiyaç.
ihtiyar: tercih, irade.
ihtiyarî: mecburî olmayan, isteğe bağlı.
in'am: nimet verme.
lâyık-ı muhabbet: sevgiye lâyık olan.
leziz: lezzetli.
mahbup: sevgili.
manevi: manayla ilgili.
mecazi: hakikî olmayan.
meşru: şer'an caiz.
mühim: önemli.
Mün'im: nimet veren Allah.
nefis: kötü vasıfları, nitelikleri kendisinde toplayan, kötülüğe sevk eden hayırlı işlerden alıko-

yan güç.
nükte: ince mana.
peder: baba.
perde: örtü.
Rahman: rahmeti bütün her-kese yayılan ve bütün yaratıl-mışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin

sahibi Allah.
Rahman-i Rahîm: dünya ve ahirette yarattıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhame-tiyle muamele eden Allah.
refika-i hayat: hayat arkada-sı, eş.
sual: soru.

sıfat: vasıf.
şükür: hoşnutluk, minnettar-lık.
taam: yemek.
tadad: sayma.
valide: anne.
zat: öz, cevher.

daireesinde kanaatkârâne kazanmak ve mütefekkirâne, müteşekkirâne yemektir.

Hem, peder ve valideyi şefkat ile teşhiz eden ve seni onların merhametli elleriyle terbiye ettiren hikmet ve rahmet hesabına onlara hürmet ve muhabbet, Cenab-ı Hakkın muhabbetine aittir. O muhabbet ve hürmet, şefkat, Allah için olduğuna alâmeti şudur ki: Onlar ihtiyar oldukları ve sana hiçbir faydaları kalmadığı ve seni zahmet ve meşakkate attıkları zaman daha ziyade muhabbet ve merhamet ve şefkat etmektedir.

¹ اِمَّا يَلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفٍّ

ayeti, beş mertebe hürmet ve şefkate, evlâdi davet etmesi, Kur'ân'ın nazarında valideynin hukukları ne kadar ehemmiyetli ve ukukları ne derece çirkin olduğunu gösterir.

Madem peder kimseyi değil, yalnız veledinin kendinden daha ziyade iyi olmasını ister; ona mukabil, velet dahi pedere karşı hak dava edemez. Demek valideyn ve velet ortasında fitraten sebep-i münakaşa yok. Zira münakaşa, ya gıpta ve hasetten gelir. Pederde oğluna karşı o yok. Veya münakaşa, haksızlıktan gelir. Veledin hakkı yoktur ki, pederine karşı hak dava etsin. Pederini haksız görse de, ona isyan edemez. Demek, pederine isyan eden ve onu rencide eden, insan bozması bir canavardır.

Ve evlâtlarını, o Zat-ı Rahîm-i Kerîm'in hediyeleri olduğu için kemal-i şefkat ve merhamet ile onları sevmek

siksiz şefkat.

lillâh: Allah için.

merhamet: acımak, şefkat göstermek.

meşakkat: zahmet, sıkıntı.

muhabbet: sevgi.

münakaşa: tartışma.

mütefekkirâne: düşünerek, te-fekkür edene yakışır bir şekilde.

müteşekkirâne: müteşekkir olarak, teşekkürle.

nazar: bakış.

peder: baba.

rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.

rencide: incinme, kırılma.

sebeb-i münakaşa: tartışma sebebi.

şefkat: acıyarak, içten ve karşılıksız merhamet.

teçhiz: donatma.

terbiye: besleme, yetiştirme, büyüme.

ukuk: itaatsizlik, saygısızlık.

valideyn: anne.

valideyn: anne ve baba.

zahmet: sıkıntı, meşakkat.

Zat-ı Rahim-i Kerim: sonsuz merhamet sahibi ve ikram ve ih-sanı bol olan Cenab-ı Hak.

ziyade: çok, fazla.

1. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına erişecek olursa, onlara sakın "Öf" bile deme. (İsra Suresi: 23.)

alâmet: belirti, işaret.

evlât: çocuklar.

fitraten: yaratılıştan.

gıpta: özentî, özenme.

haset: düşmanlık, çekeme-me.

hikmet: ilâhî gaye.

hürmet: riayet, ihtiram.

ihtiyar: yaşlı.

kanaatkârâne: kanaat sahibi bir kimseye yakışır tarzda.

kemal-i şefkat: tam ve ek-

ve muhafaza etmek, yine Hakka aittir. Ve o muhabbet ise, Cenab-ı Hakkın hesabına olduğunu gösteren alâmet ise, vefatlarında sabır ile şükürdür, me'yusâne feryat etmemektir. "Hâlık'ımın, benim nezaretime verdiği, sevimli bir mahlûku idi, bir memlûkü idi. Şimdi hikmeti iktiza etti, benden aldı, daha iyi bir yere götürdü. Benim o memlûkte bir zahirî hissem varsa, hakikî bin hisse onun Hâlık'ına aittir. ¹ الْحُكْمُ لِلَّهِ deyip, teslim olmaktadır.

ahbap: dostlar.
ahir: son.
ahir-i hayat: hayatın sonu.
alâmet: belirti.
amel-i salih: Allah rızasına uygun hayırlı iş.
bîçare: çaresiz.
cazibedar: çekici.
cemal: iç ve dış güzelliği.
cemal-i şefkat: şefkatteki lezzetin güzelliği.
ciddî: samimî, gerçek.
cihet: vesile, yön.
enbiya: nebîler, peygamberler.
evliya: velîler, Allah dostları.
feryat: haykırma, çığlık atma.
Hak: Allah.
Hâlık: Allah.
hesabına: adına, namına.
hikmet: lâhî gaye.
hukuk-u hürmet: hürmet ve saygı hakkı.
hüküm: karar, emir.
hüsnüsîret: iç güzelliği.
hüsnüsûret: dış güzelliği.
ibad: kullar.
iktiza: gerekme.
iman: inanma, itikat.
kıymettar: kıymetli.
lâtîf: tatlı, şirin.
lâtîfe: güzel, hoş.
letafet: lâtiflik, hoşluk, güzellik.
mahlûk: Allah tarafından yaratılmış, yaratık.
mahsus: has.
makbul: kabul edilmiş.
me'yusâne: ümitsizce.
memlûk: kul, köle.
muhabbet: sevgi.
muhafaza: koruma.
muhtaç: ihtiyacında olmak, gerek duyan.
munis: sevimli.
nezaket: naziklik, zariflik, incelik.
nuranî: nurlu.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti.
refika-i hayat: hayat arkadaşı, eş.
sabır: dayanma, katlanma.
samimî: içten.
sır: gizli şey, gizem.
şefkat: acıyarak, içten ve karşılık-

Hem, dost ve ahab ise, eğer onlar iman ve amel-i salih sebebiyle Cenab-ı Hakkın dostları iseler, ² الْحُبُّ فِي اللَّهِ sırınca, o muhabbet dahi Hakka aittir.

Hem, refika-i hayatını, rahmet-i İlâhiyenin munis, lâtif bir hediyesi olduğu cihetiyle sev ve muhabbet et. Fakat çabuk bozulan hüsnüsûretine muhabbetini bağlama. Belki kadının en cazibedar, en tatlı güzelliği, kadınlığa mahsus bir letafet ve nezaket içindeki hüsnüsîretidir. Ve en kıymettar ve en şirin cemali ise, ulvî, ciddî, samimî, nuranî şefkatidir. Şu cemal-i şefkat ve hüsnüsîret, ahir hayata kadar devam eder, ziyadeleşir. Ve o zaife, lâtife mahlûkun hukuk-u hürmeti o muhabbetle muhafaza edilir. Yoksa, hüsnüsûretin zevaliyle, en muhtaç olduğu bir zamanda, bîçare, hakkını kaybeder.

Hem enbiya ve evliyayı sevmek, Cenab-ı Hakkın makbul ibadî olmak cihetiyle, Cenab-ı Hakkın namına ve he-sabınadır; ve o nokta-i nazardan, Ona aittir.

1. Hüküm Allah'ındır. (Mü'min Suresi: 12.)

2. Allah için sevmek. (Feyzül-Kadîr, 2:28, hadis no: 1241; Ebu Davud, Sünnet: 15; Tirmizî, Kıyamet: 60; Müsned, 3:438, 440.)

sız merhamet.

şükür: hoşnutluk, minnettarlık.

ulvî: yüksek, yüce.

vefat: ölüm.

zahirî: görünen.

zaife: güçsüz, kudreti az.

zeval: sona erme, yok olma.

ziyade: fazla.

Hem hayatı, Cenab-ı Hakkın insana ve sana verdiği en kıymetli ve hayat-ı bâkiyeyi kazandıracak bir sermaye ve bir define ve bâkî kemalâtın cihazatını cami bir hazine cihetiyle, onu sevmek, muhafaza etmek, Cenab-ı Hakkın hizmetinde istihdam etmek, yine o muhabbet bir cihette Ma'buda aittir.

Hem gençliğin letafetini, güzelliğini, Cenab-ı Hakkın lâtif, şirin, güzel bir nimeti nokta-i nazarından istihsan etmek, sevmek, hüsnüistimal etmek, şakirâne bir nevi muhabbet-i meşruadır.

Hem baharı, Cenab-ı Hakkın nuranî esmalarının en lâtif güzel nakışlarının sahifesi ve Sâni-i Hakîm'in antika sanatının en müzeyyen ve şaşıklı bir meşher-i sanatı olduğu cihetiyle, mütefekkirâne sevmek, Cenab-ı Hakkın esmasını sevmektir.

Hem dünyayı, ahiretin mezraası ve esma-i İlâhiyenin âyinesi ve Cenab-ı Hakkın mektubatı ve muvakkat bir misafirhanesi cihetinde sevmek, nefis-i emmare karışmak şartıyla, Cenab-ı Hakka ait olur.

Elhâsıl: Dünyayı ve ondaki mahlûkatı mana-i harfiyle sev, mana-i ismiyle sevmek; “Ne kadar güzel yapılmış” de, “Ne kadar güzeldir” deme. Ve kalbin bânîna başka muhabbetlerin girmesine meydan verme. Çünkü, bânî kalp âyine-i Samed'dir ve Ona mahsustur.

1 **اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا حُبَّكَ وَحُبَّ مَا يَقْرِبُنَا اِلَيْكَ** de.

1. Allah'ım, bize sevgini ve bizi Sana yaklaştıracak şeylerin sevgisini nasip eyle.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

antika: kıymetli.

âyine: ayna.

âyine-i Samed: Allah'ın Sa-

med isminin tecelli ettiği yer.

bâkî: ebedî, daimî, sonsuz.

bâtın: iç yüz.

bâtın-ı kalp: kalbin içi.

camî: toplayan, içine alan.

Cenab-ı Hak: Allah.

cihazat: cihazlar, azalar.

cihet: yön.

define: hazine.

elhâsıl: netice itibarıyla.

esma: isimler.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri

hayat-ı bâkiye: bitmeyen sonsuz hayat.

hüsnüistimal: güzel ve iyi kullanma.

istihdam: hizmet ettirme, kullanım.

istihsan: güzel bulma, beğenme.

kemalât: faziletler, olgunluklar, mükemmellikler.

kıymetli: kıymetli.

lâtif: hoş, güzel.

letafet: lâtiflik, hoşluk, güzellik.

ma'bud: kendisine ibadet olunan, Allah.

mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.

mahsus: has.

mana-i harfî: bir şeyin yaratıcısına bakan onu tarif eden ve tanıtan manası.

mana-i ismî: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

mektubat: mektuplar, Cenab-ı Hakkın yarattığı ve her biri bir mektup gibi manalar ifade eden varlıklar.

meşher-i sanat: sanat eserlerinin sergilendiği yer.

mezraa: tarla.

muhabbet: sevgi.

muhabbet-i meşrua: dine uygun sevgi.

muhafaza: koruma.

muvakkat: geçici.

mütefekkirâne: tefekkür ederek.

müzeyyen: ziynetlendirilmiş, süslenmiş.

nakış: süs.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah olan işlerin yapılmasını emreden nefis.

nev: çeşit.

nimet: lütuf, bağış.

nokta-i nazar: bakış açısı.

nuranî: nurlu.

sahife: sayfa.

Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

şakirâne: şükrederek.

şasıklı: parlak, gösterişli.

İşte, bütün tadat ettiğimiz muhabbetler, eğer bu suretle olsa, hem elemsiz bir lezzet verir, hem bir cihette zevalsiz bir visaldir, hem muhabbet-i İlâhiyeyi ziyadeleştirir, hem meşru bir muhabbettir, hem ayn-ı lezzet bir şükürdür, hem ayn-ı muhabbet bir fikirdir.

Meselâ, nasıl ki bir padişah-ı âlî, (HAŞİYE) sana bir elmayı ihsan etse, o elmaya iki muhabbet ve onda iki lezzet var:

Biri: Elma, elma olduğu için sevilir. Ve elmaya mahsus ve elma kadar bir lezzet var. Şu muhabbet padişaha ait değil. Belki, huzurunda o elmayı ağzına atıp yiyen adam, padişahı değil, elmayı sever ve nefesine muhabbet eder. Bazen olur ki, padişah, o nefisperverâne olan muhabbeti beğenmez, ondan nefret eder. Hem, elma lezzeti dahi cüz'îdir, hem zeval bulur; elmayı yedikten sonra o lezzet dahi gider, bir teessüf kalır.

İkinci muhabbet ise, elma içindeki, elma ile gösterilen iltifatat-ı şahanedir. Güya, o elma iltifat-ı şahanenin numunesi ve mücessemidir diye başına koyan adam, padişahı sevdiğini izhar eder. Hem, iltifatın gılaflı olan o meyvede öyle bir lezzet var ki, bin elma lezzetinin fevkindedir. İşte şu lezzet, ayn-ı şükrandır; şu muhabbet, padişaha karşı hürmetli bir muhabbettir.

Aynen onun gibi, bütün nimetlere ve meyvelere, zatları için muhabbet edilse, yalnız maddî lezzetleriyle gafilâne telezzüz etse, o muhabbet nefsanîdir; o lezzetler de

aşiret: kabile.

ayn-ı lezzet: lezzetin tâ kendisi.

ayn-ı muhabbet: muhabbetin tâ kendisi.

ayn-ı şükran: şükran kendisi.

cihet: yön.

cüz'î: küçük.

elem: üzüntü, tasa.

fevkinde: üstünde.

gafilâne: iyi düşünmeden.

gılaflı: kılıf.

güya: sanki.

haşiye: dipnot.

huzur: kat, hürmet edilmesi gereken büyük kimselerin yanı.

hürmet: haysiyet, şeref, saygı.

ihsan: bağışlama, ikram etme.

iltifat: teveccüh etme, iyilik etme.

iltifatat-ı şahane: padişaha yakışır iltifatlar.

izhar: açığa vurma, gösterme.

lezzet: tat.

mahsus: has, özel.

meşru: seriata uygun.

muhabbet: sevgi.

muhabbet-i İlâhiye: Allah sevgisi.

mücessem: cisimleşmiş.

nefis: insanda şehvet, gazap, fazilet gibi şeylerin kaynağı.

nefisperverâne: nefisini çok severek.

nefret: tikslenme.

nefsani: nefsin arzularına ait.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

numune: örnek.

padişah: sultan.

padişah-ı âlî: yüce hükümdar.

reis: başkan.

suret: biçim, görünüş.

şükür: hoşnutluk, minnettarlık.

tadat: sayma.

teessüf: üzülmeye.

telezzüz: lezzet alma.

vaziyet: durum.

visal: kavuşma.

zat: kendi.

zeval: sona erme, yok olma.

ziyade: artma, çoğalma.

geçici ve elemlidir. Eğer Cenab-ı Hakkın iltifatat-ı rahmeti ve ihsanatının meyveleri cihetiyle sevse ve o ihsan ve iltifatatın derece-i lütuflarını takdir etmek suretinde kemal-i iştiha ile lezzet alsa, hem manevî bir şükür, hem elemsiz bir lezzettir.

Üçüncü Nükte: Cenab-ı Hakkın esmasına karşı olan muhabbetin tabakatı var. Sabıkan beyan ettiğimiz gibi, bazen âsâra muhabbet suretiyle esmayı sever. Bazen, esmayı kemalât-ı İlâhiyenin ünvanları olduğu cihetle sever. Bazen, insan, camiiyet-i mahiyet cihetiyle hadsiz ihtiyacat noktasında esmaya muhtaç ve müştak olur ve o ihtiyaçla sever. Meselâ, sen bütün şefkat ettiğin akraba ve fukara ve zayıf ve muhtaç mahlûkata karşı âcizâne istimdad ihtiyacını hissettiğin hâlde biri çıksa, istediğin gibi onlara iyilik etse, o zatın in'am edici ünvanı ve kerîm ismi ne kadar senin hoşuna gider, ne kadar o zatı o ünvan ile seversin. Öyle de, yalnız Cenab-ı Hakkın Rahman ve Rahîm isimlerini düşün ki, sen sevdiğin ve şefkat ettiğin bütün mü'min âbâ ve ecdadını ve akraba ve ahababını dünyada nimetlerin envayıyla ve Cennette enva-ı lezaiz ile ve saadet-i ebediyede onları sana gösterip ve kendini onlara göstermesiyle mes'ut ettiği cihette, o Rahman ismi ve Rahîm ünvanı ne kadar sevilmeğe lâyıktırlar ve ne derece o iki isme ruh-u beşer muhtaç olduğunu kıyas edebilirsin. Ve ne derece ¹ **الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى رَحْمَتِهِ وَعَلَى رَحِيمَتِهِ** yerindedir, anlarsın.

cihet: yön.
derece-i lütuf: iyilik ve lütuf derecesi.
ecdat: dedeler.
elem: üzüntü, tasa.
enva: çeşitler.
enva-i lezaiz: lezzetlerin çeşitleri.
esma: isimler.
fukara: fakirler.
hadsiz: sınırsız.
hamd: Allah'a karşı olan şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.
ihsan: ikram etme, lütuf, bağış.
ihsanat: ihsanlar, bağışlar, nimetler.
ihtiyacat: ihtiyaçlar.
iltifatat: iltifatlar.
iltifatat-ı rahmet: Allah'ın rahmetinin lütuf ve iyilikleri.
in'am: nimet verme.
istimdad: medet dileme, yardıma çağırma.
kemalât-ı İlâhiye: ilâhî güzellik ve mükemmellikler.
kemal-i iştiha: tam istah.
kerim: ikram ve ihsanı bol olan.
kıyas: karşılaştırma.
lâyık: münasip.
mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.
manevî: manaya ait.
merhamet: acımak, şefkat göstermek.
mes'ut: saadetli.
muhabbet: sevgi.
muhtaç: ihtiyacı olan.
mü'min: inanan.
müştak: iştiyaklı, arzulu.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
nükte: ince manalı söz.
Rahîm: sonsuz merhamet sahibi olan Allah.
Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.
ruh-u beşer: insan ruhu.
rızık: yiyecek, içecek şey.
saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.
sabıkan: geçmiş, az önce.
suret: biçim.
şefkat: acıyarak, içten ve karşılıksız merhamet.
şükür: hoşnutluk, memnunluk.
tabakat: tabakalar.
ünvan: ad, nam.
zat: kişi.

1. Bütün mahlûkatına dünya ve ahirette şefkat ve merhametle ihsanda bulunmasından, onları rızıklandırmasından dolayı Allah'a hamd olsun.

âbâ: babalar, ecdat.

âcizâne: âciz ve güçsüz bir şekilde.

ahbap: dostlar.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

âsâr: eserler.

beyan: anlatma, izah.

camiiyet-i mahiyet: bir şeyin neden ibaret olduğunun, aslının pek çok şeyle alâkalı olması.

adem: yokluk.

Adl: adalet, adaletli, Allah'ın isimlerinden.

alâkadar: ilişkili, münasebetli.

azamî: nihayet derecede.

Bâis: yeniden yaratan manasında Allah'ın bir ismi.

Bâkî: bütün varlıklar yok olduktan sonra da zatiyla var olacak tek varlık; Allah.

beyan: anlatma.

camia: topluluk.

cilve: tecelli.

enva-i hacat: türlü türlü ihtiyaçlar.

esma: isimler.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

fitrat: yaratılış, mizaç.

fitraten: fitrî olarak, yaratılıştan.

Hak: her şeyi hakkıyla yaratan ve her hakkın sahibi olan Allah.

Hakem: haklıyı haksızdan ayıran Allah.

Hakim: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan Allah.

hane: ev.

hengâm: zaman.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi.

inkîşaf: açılma, keşfolma.

iştîyak: aşırı istek.

kemal-i hikmet: tam ve eksiksiz bir hikmet.

Kerim: ikram ve ihsanı bol olan.

levazimat: lüzumlu maddeler.

mahiyet: iç yüzü, nitelik.

mahlûkat: Allah tarafından yaratılanlar.

meratip-i esma: isimlerin mertebeleri ve dereceleri.

meratip-i muhabbet: sevginin dereceleri.

mertebe: derece.

mevcudat: var olanlar, mahlûklar.

mevt: ölüm.

muhabbet-i zatiye: Allah'ın yüce zatına sevgi.

Muhsin: sonsuz iyilik ve ihsanda bulunan Allah.

muhtaç: ihtiyaç içinde olan.

Muhyî: ölüleri diriltten, hayat veren Allah.

muzaaf: kat kat.

Mürebbi: terbiye eden, besleyip, yetiştiren Allah.

müştak: iştîyaklı, arzulu.

müteellim: elemli.

müteessir: kederli, mahzun.

müzeyyenat: ziynetlendirilmiş, süslenmiş şeyler.

nev: çeşit.

numune: örnek.

perişaniyet: perişanlık.

Rahim: sonsuz merhamet sahibi olan Allah.

Hem, alâkadar olduğun ve perişaniyetlerinden müteessir olduğun senin bir nevi hanen ve içindeki mevcudat senin o hanenin ünsiyetli levazımatı ve sevimli müzeyyenatı hükmünde olan dünyayı ve içindeki mahlûkatı kemal-i hikmet ile tanzim ve tedbir ve terbiye eden Zatın Hakîm ismine ve Mürebbi ünvanına, senin ruhun ne kadar muhtaç, ne kadar müştak olduğunu, dikkat etsen anlarsın.

Hem, bütün alâkadar olduğun ve zevalleriyle müteellim olduğun insanları, mevtleri hengâmında adem zulûmatından kurtarıp şu dünyadan daha güzel bir yerde yerleştiren bir Zatın Vâris, Bâis isimlerine, Bâkî, Kerîm, Muhyî ve Muhsin ünvanlarına, ne kadar ruhun muhtaç olduğunu, dikkat etsen, anlarsın.

İşte, insanın mahiyeti ulviye, fitratı camia olduğundan, binler enva-ı hacat ile bin bir esma-i İlâhiyeye, her bir ismin çok mertebelerine fitraten muhtaçtır. Muzaaf iştîyak, iştîyaktır; muzaaf iştîyak, muhabbetir; muzaaf muhabbet dahi, aşktır. Ruhun tekemmülâtına göre meratib-i muhabbet, meratib-i esmaya göre inkîşaf eder. Bütün esmaya muhabbet dahi—çünkü, o esma Zat-ı Zülcelâl'in ünvanları ve cilveleri olduğundan—muhabbet-i zatiyeye döner. Şimdi, yalnız numune olarak, bin bir esmadan yalnız Adl ve Hakem ve Hak ve Rahîm isimlerinin bin bir mertebelerinden bir mertebeyi beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Hikmet ve adl içindeki Rahmanirrahîm ve Hak ismini azamî bir dairede görmek istersen, şu temsile bak:

Rahmanirrahîm: dünya ve

ahirette yaratıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhametle davranan Cenab-ı Hak.

tanzim: düzenleme.

tedbir: idare etme, çekip çevirme.

tekemmülât: tekemmüller,

olgunlaşmalar.

temsîl: kıyaslama tarzında benzetme.

terbiye: besleme, yetiştirme, büyütme.

ulviye: yüksek, yüce.

ünsiyet: alışkanlık.

ünvan: ad, nam.

Vâris: bâkî olan, her şeyin kendisine döneceği, vârislerin en hayırlısı Allah.

zat: azamet ve ululuk sahibi.

Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi olan Cenab-ı Hak.

zeval: sona erme, yok olma.

zulûmat: karanlıklar.

Nasıl ki, bir orduda dört yüz muhtelif taifeler bulunduğunu farz ediyoruz ki, her bir taife, beğendiği elbiseleri ayrı, hoşuna gittiği erzakı ayrı, rahatla istimal edeceği silâhları ayrı ve mizacına deva olacak ilâçları ayrı oldukları hâlde, bütün o dört yüz taife, ayrı ayrı, takım, bölük tefrik edilmeyerek, belki birbirine karışık olduğu hâlde, onları kemal-i şefkat ve merhametinden ve harikulâde iktidarından ve mu'cizâne ilim ve ihatasından ve fevkalâde adalet ve hikmetinden, misilsiz bir tek padişah, onların hiçbirini şaşırmayarak, hiçbirini unutmuyarak, bütün ayrı ayrı onlara lâıyk elbise, erzak, ilâç ve silâhlarını muinsiz olarak bizzat kendisi verse, o zat, acaba ne kadar muktedir, müşfik, âdil, kerîm bir padişah olduğunu anlarsın. Çünkü, bir taburda on milletten efrat bulunsa, onları ayrı ayrı giydirmek ve teçhiz etmek çok müşkül olduğundan, bilmeceburiye, ne cinsten olursa olsun, bir tarzda teçhiz edilir.

İşte öyle de, Cenab-ı Hakkın adl ve hikmet içindeki ism-i Hak ve Rahmanirrahîm'in cilvesini görmek istersen, bahar mevsiminde zeminin yüzünde çadırları kurulmuş muhteşem dört yüz bin milletten mürekkep nebatat ve hayvanat ordusuna bak ki; bütün o milletler, o taifeler, birbiri içinde oldukları hâlde, her birinin libası ayrı, erzakı ayrı, silâhı ayrı, tarz-ı hayatı ayrı, talimatı ayrı, terhisatı ayrı oldukları hâlde ve o hacatlarını tedarik edecek iktidarları ve o metalibi isteyecek dilleri olmadığı hâlde, daire-i hikmet ve adl içinde, mizan ve intizam ile, Hak ve Rahman, Rezzak ve Rahîm, Kerîm ünvanlarını seyret,

adalet: hakkaniyet.

âdil: adaletli.

adl: adalet.

bilmeceburiye: mecburiyetle.

bizzat: şahsen.

cilve: tecelli.

daire-i hikmet: gizli sırların ve icraatların altındaki hakikî

sebeplerin dairesi.

deva: ilâç, care.

efrat: fertler.

erzak: yenilecek, içilecek

şeyler, azıklar.

farz: sayma, öyle kabul etme.

fevkalâde: olağanüstü.

hacat: hacetler, ihtiyaçlar.

Hak: her şeyi hakkıyla yaratın ve her hakkın sahibi olan Allah.

harikulâde: olağanüstü.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi.

ihata: kuşatma.

iktidar: güç yetirme, yapabil-

me, idareyi elde bulundurma.

intizam: düzgünlük, nizam.

ism-i Hak: varlığı hak olan ve her hakkın sahibi olan Allah'ın bir ismi.

istimal: kullanma.

kemal-i şefkat: tam ve eksiksiz şefkat.

Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan Allah.

lâyık: uygun, münasip.

libas: elbise.

merhamet: acımak, şefkat göstermek.

metalip: istekler, arzular.

misil: benzer.

mizaç: tabiat, fıtrat.

mizan: ölçü.

mu'cizâne: mu'cizeli.

muhtelif: çeşitli.

muin: yardımcı.

muktedir: iktidarlı, güçlü.

müşfik: şefkatli.

müşkül: güç, zor.

nebatat: bitkiler.

padişah: sultan.

Rahîm: sonsuz merhamet sahibi olan Allah.

Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

Rahmanirrahîm: Cenab-ı Hakkın yarattıklarını şefkatiyle beslemesi koruması ve merhamet etmesi.

Rezzak: bütün yaratılmışların rızasını veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah.

tabur: alaydan küçük askerî birlik.

taife: bölük, guruh.

talimat: talimler, eğitimler.

tarz-ı hayat: yaşama şekli.

teçhiz: donatma.

tedarik: hazırlama.

tefrik: ayırma.

terhisat: terhisler.

zat: kişi.

zemin: yeryüzü.

gör; nasıl hiçbirini şaşırmayarak, unutmayarak, iltibas etmeyerek terbiye ve tedbir ve idare eder.

İşte, böyle hayret verici muhit bir intizam ve mizan ile yapılan bir işe, başkalarının parmakları karışabilir mi? *Vahid-i Ehad, Hakîm-i Mutlak, Kadîr-i Külli Şey*'den başka bu sanata, bu tedbire, bu rububiyete, bu tedvire hangi şey elini uzatabilir, hangi sebep müdahale edebilir?

Dördüncü Nükte: Diyorsun: “Benim taamlara, nefsi-me, refikama, valideynime, evlâdına, ahabbıma, evliya-ya, enbiyaya, güzel şeylere, bahara, dünyaya müteallik ayrı ayrı muhtelif muhabbetlerimin, Kur’ân’ın emrettiği tarzda olsa, neticeleri, faydaları nedir?”

Elcevap: Bütün neticeleri beyan etmek için büyük bir kitap yazmak lâzım gelir. Şimdilik, yalnız icmalen bir iki neticeye işaret edilecek. Evvelâ, dünyadaki muaccel neticeleri beyan edilecek; sonra, ahirette tezahür eden neticeleri zikredilecek. Şöyle ki:

Sabıkan beyan edildiği gibi, ehl-i gaflet ve ehl-i dünya tarzında ve nefis hesabına olan muhabbetlerin, dünyada belâları, elemeleri, meşakkatleri çoktur; safaları, lezzetleri, rahatları azdır. Meselâ şefkat, acz yüzünden elemli bir musibet olur; muhabbet, firak yüzünden belâlı bir hırkat olur; lezzet, zeval yüzünden zehirli bir şerbet olur. Ahirette ise, Cenab-ı Hakkın hesabına olmadıkları için, ya faydasızdır veya azaptır (eğer harama girmiş ise).

acz: zayıflık, güçsüzlük.
ahbab: dostlar.
ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
azap: ceza.
belâ: musibet, sıkıntı.
beyan: anlatma, izah.
ehl-i dünya: dünyaya dalmış olup, ahireti düşünmeyen.
ehl-i gaflet: dünyaya daldığından dolayı ahiretin farkında olmayan.
elem: dert, üzüntü.
enbiya: nebîler, peygamberler.
evlât: çocuklar.
evliya: velîler, Allah dostları.
evvelâ: ilk önce.
firak: ayrılık.
Hakîm-i Mutlak: sonsuz hikmet sahibi ve her şeyi gayeli ve faydalı yaratan Allah.
haram: İslâmiyetçe yasaklanan işler.
hırkat: hararet, sıcaklık.
icmalen: kısaca, özetle.
idare: bir işi yürütmeye, çekip çevirme.
iltibas: karıştırma.
intizam: düzgünlük, nizam.
Kadîr-i Külli Şey: her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi olan Allah.
meşakkat: zahmet, sıkıntı.
mizan: ölçü.
muaccel: acele olunmuş, peşin.
muhit: ihata eden, kuşatan.
muhtelif: çeşitli.
musibet: felâket, belâ.
müdahale: karışma.
müteallik: dair, alâkalı.
nefis: kötü vasıfları, nitelikleri kendisinde toplayan, kötülüğe sevk eden hayırlı işlerden alıko-yan güç, ruh.
netice: sonuç.
nükte: ince söz ve mana.
refika: eş, karı.
rububiyet: rablık; Allah’ın her bir

varlığa muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idare ve hâkimiyeti altında bulundurma.
sabıkan: geçmiş, az önce geçtiği gibi.
safa: rahat ve huzurlu olma, gönül rahatlığı.

şefkat: acıyarak, içten ve karlıksız merhamet.
şerbet: tatlı içecek.
taam: yemek.
tedvir: çekip çevirme, idare etme.
terbiye: besleme, yetiştirme, büyütme.

tezahür: zuhur etme, görünme.
Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.
valide: anne.
zeval: sona erme, yok olma.
zikir: anma.

Sual: Enbiya ve evliyaya muhabbet, nasıl faydasız kalır?

Elcevap: Ehl-i Teslisin İsa Aleyhisselâma ve Rafizîlerin Hazret-i Ali Radıyallahü Anha muhabbetleri faydasız kaldığı gibi. Eğer o muhabbetler, Kur'ân'ın irşat ettiği tarzda ve Cenab-ı Hakkın hesabına ve muhabbet-i Rahman namına olsalar, o zaman hem dünyada, hem ahirette güzel neticeleri var.

Amma dünyada ise, leziz taamlara, güzel meyvelere muhabbetin, elemsiz bir nimet ve ayn-ı şükür bir lezzettir.

Nefsine muhabbet ise, ona acımak, terbiye etmek, zararlı hevesattan menetmektir. O vakit, nefis sana binmez, seni hevasına esir etmez; belki sen nefisine binersin, onu hevaya değil, hüdaya sevk edersin.

Refika-i hayatına muhabbetin madem hüsnüsiret ve maden-i şefkat ve hediye-i rahmet olduğuna bina edilmiş, o refikaya samimî muhabbet ve merhamet edersen, o da sana ciddî hürmet ve muhabbet eder. İkiniz ihtiyar oldukça, o hâl ziyadeleşir, mes'udâne hayatını geçirirsin. Yoksa, hüsnüsurete muhabbet, nefsanî olsa, o muhabbet çabuk bozulur, hüsnümüaşeret-i de bozar.

Peder ve valideye karşı muhabbetin Cenab-ı Hak hesabına olduğu için, hem bir ibadet, hem de onlar ihtiyarlandıkça hürmet ve muhabbeti ziyadeleştirirsin. En âlî bir his ile, en merdane bir himmet ile onların tûl-i ömrünü

hürmet: riayet, ihtiram, saygı.
hüsnümüaşeret: güzel geçinme.
hüsnüsiret: ahlâk güzelliği, iç güzellik.
hüsnüsuret: dış güzellik.
ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.
irşat: doğru yolu gösterme.
leziz: lezzetli.
maden-i şefkat: şefkat kaynağı.
men: engelleme.
merdane: mertçesine.
merhamet: acımak, şefkat göstermek.
mes'udâne: mutlu bir şekilde.
muhabbet: sevgi.
muhabbet-i Rahman: sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah'ı kalben sevmek.
nefis: insanda şehvet, gazap, fahş gibi şeylerin kaynağı.
nefsanî: nefsin arzularına ait.
netice: sonuç.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
peder: baba.
Rafizî: Rafizî fırkasından olan.
refika: eş, karı.
refika-i hayat: hayat arkadaşı.
sual: soru.
taam: yemek.
terbiye: besleme, yetiştirme, büyüme.
tûl-i ömür: ömrün uzunluğu.
valide: anne.
ziyade: artma.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
âli: yüce, yüksek.
ayn-ı şükür: şükürün tâ kendisi.
bina: kurma.
ciddî: gerçek, içten gelen.
ehl-i teslis: Allah'ın üç (baba-oğul-kutsal ruh) olduğuna inanılanlar.
elem: dert, üzüntü.
enbiya: nebîler, peygamberler.
evliya: velîler, Allah dostları.
Hazret-i Ali: bkz. Şahıs Bilgileri, Ali (r.a.).

hediye-i rahmet: rahmet hediyesi.
heva: gelip geçici istek, heves.
hevesat: hevesler.
himmet: çalışma, gayret.
his: duygu.
hüda: doğruluk, hidayet.

ahbap: dostlar.
âlem-i berzah: kabir âlemi.
arzu: istemek.
bâr: sıkıntı, yük.
beka: bâkîlik, ebedîlik.
ehl-i gaflet: dünyaya daldığından dolayı ahiretin farkında olmayan.
elem: dert, üzüntü.
enbiya: nebîler, peygamberler.
evlât: çocuklar.
evliya: velîler, Allah dostları.
feryat: sızlanma, şikâyet.
firak: ayrılık.
Hakim: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.
Hâlık: her şeyi yoktan var eden, Allah.
haşiye: dipnot.
his: duygu.
hürmet: riayet, ihtiram.
irtibat: bağlantı, münasebet.
istifade: faydalanma.
istiskal: ağır görme, hoşlanmama.
itibarıyla: bakımından, sayılmak üzere.
keder: tasa, hüzn.
lezzet-i ruhanî: ruha ait lezzet.
lillâh: Allah için.
mahlûk: Allah tarafından yaratılmış.
manevî: mana ile ilgili.
mâni: engel.
me'yusâne: ümitsizce.
mevt: ölüm.
muhabbet: sevgi.
muhterem: saygı değer.
musibet: felâket, belâ.
mülâkat: kavuşma.
nefsani: nefsin arzularına ait.
netice: sonuç.
nezaret: gözetme, idare.
nimet: lütuf, ihsan.
nuranî: nurlu.
Rahîm: sonsuz merhamet sahib olan Allah.
rahmet: acıma, bağışlama, şefkat

ciddî arzu edip bekalarına dua etmek, tâ onların yüzünden daha ziyade sevap kazanayım diye samimî hürmetle onların elini öpmek, ulvî bir lezzet-i ruhanî almaktır. Yoksa nefsanî, dünya itibarıyla olsa, onlar ihtiyar oldukları ve sana bâr olacak bir vaziyete girdikleri zaman, en süflî ve en alçak bir his ile, vücutlarını istiskal etmek, sebeb-i hayatın olan o muhterem zatların mevtlerini arzu etmek gibi vahşî, kederli, ruhanî bir elemidir.

Evlâdına muhabbet ise, Cenab-ı Hakkın senin nezaretine ve terbiyene emanet ettiği sevimli, ünsiyetli o mahlûklara muhabbet ise, saadetli bir muhabbet, bir nimettir. Ne musibetleriyle fazla elem çekersin, ne de ölümleriyle me'yusâne feryat edersin. Sabıkan geçtiği gibi, onların Hâlık'ları hem Hakîm, hem Rahîm olduğundan, "Onlar hakkında o mevt, bir saadettir" dersin. Senin hakkında da, onları sana veren Zâtın rahmetini düşünürsün, firak eleminden kurtulursun.

Ahbaplara muhabbetin ise, madem Allah içindir; o ahbapların firakları, hatta ölümleri, sohbetinize ve uhuvvetinize mâni olmadığı için, o manevî muhabbet ve ruhanî irtibattan istifade edersin. Ve mülâkat lezzeti daimî olur. Allah için olmazsa, bir günlük mülâkat lezzeti, yüz günlük firak elemi netice verir. (HAŞİYE)

Enbiya ve evliyaya muhabbetin ise, ehl-i gaflete karanlıklı bir vahşetgâh görünen âlem-i berzah, o nuranîlerin

HAŞİYE: Allah için bir saniye mülâkat, bir senedir. Dünya için olsa, bir sene, bir saniyedir.

gösterme.
ruhanî: ruh ile ilgili.
saadet: mutluluk.
sabıkan: geçmiş, az önce geçtiği gibi.
samimî: içten, gönülden.
sebeb-i hayat: yaşama sebebi.

sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.
süflî: alçak, adî.
terbiye: yetiştirme, kabiliyetlerini geliştirme, eğitim.
uhuvvet: kardeşlik.
ulvî: yüksek, yüce.

ünsiyetli: alışılmış.
vahşetgâh: korku veren yer.
vahşi: insanlık dışı.
vaziyet: durum.
Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.
ziyade: çok, fazla.

vücutlarıyla tenevvür etmiş menzilgâhları suretinde sana görüldüğü için, o âleme gitmeye tevahhuş, tedehhüş değil, belki, bilâkis temayül ve iştiyak hissini verir, hayat-ı dünyeviye'nin lezzetini kaçırmaz. Yoksa, onların muhabbeti, ehl-i medeniyetin meşahir-i insaniyeye muhabbeti nev'inden olsa, o kâmil insanların fenâ ve zevallerini ve mazi denilen mezar-ı ekberinde çürümelerini düşünmekle, elemli hayatına bir keder daha ilâve eder. Yani, “Öyle kâmilleri çürüten bir mezara, ben de gireceğim” diye düşünür, mezaristana endişeli bir nazarla bakar, ah çeker. Evvelki nazarda ise, cisim libasını mazide bırakıp, kendileri istikbal salonu olan berzah âleminde kemal-i rahatla ikametlerini düşünür, mezaristana ünsiyetkârâne bakar.

Hem, güzel şeylere muhabbetin, madem Sâni'leri hesabınadır, “Ne güzel yapılmışlar” tarzındadır. O muhabbetin, bir leziz tefekkür olduğu hâlde hüsünperest, cemalperest zevkinin nazarını, daha yüksek, daha mukaddes ve binler defa daha güzel cemal mertebelerinin definelerine yol açar, baktırır. Çünkü, o güzel âsardan ef'al-i İlâhiyenin güzelliğine intikal ettirir; ondan esmanın güzelliğine, ondan sıfâtın güzelliğine, ondan Zat-ı Zülcelâl'in cemal-i bîmisaline karşı kalbe yol açar. İşte bu muhabbet, bu surette olsa, hem lezzetlidir, hem ibadettir ve hem tefekkürdür.

Gençliğe muhabbetin ise, madem Cenab-ı Hakkın güzel bir nimeti cihetinde sevmişsin, elbette onu ibadette sarf edersin, sefahatte boğdurup öldürmezsin. Öyle ise,

âlem: dünya.
âsâr: eserler.
berzah âlemi: kabir âlemi.
bilâkis: aksine.
cemal: güzellik.
cemal-i bîmisal: misali, benzeri olmayan güzellik.
cemalperest: güzelliği seven.

cihet: yön.
define: hazine.
ef'al-i İlâhiye: İlâhî işler, işleyişler; yaratma ile ilgili icraatlar.
ehl-i medeniyet: şehirliler, uygar.
elem: dert, üzüntü.

endişe: kaygı, korku.
esma: isimler.
evvelki: önceki.
fenâ: yok olma, ölümlülük.
hayat-ı dünyeviye: dünyaya hayatı.
hüsünperest: güzelliğe aşırı düşkün.

ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.
ikamet: oturma, bir yerde kalma.
intikal: nakledilme.
istikbal: gelecek zaman.
istiyaq: şevkli olma, istek.
kâmil: olgun, kemale ermiş.
keder: tasa, acı, hüzn.
kemal-i rahat: tam rahat.
libas: elbise.
mazi: geçmiş zaman, geçmiş.
menzilgâh: konak, yer.
meretebe: derece, basamak.
meşahir-i insaniye: insanların meşhurları.
mezar-ı ekber: çok büyük mezar.
mezaristan: mezarlık.
muhabbet: sevgi.
mukaddes: kutsal.
nazar: bakış.
nev: çeşit.
nimet: lütuf, ihsan.
Sâni: sanat eseri meydana getiren.
sefahat: zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.
suret: biçim, görünüş, tarz.
sıfat: vasıf, özellik, nitelik.
tedehhüş: dehşete kapılma, korkma.
tefekkür: fikri harekete geçirme; dikkatle fikir etme.
temayül: meyiletme.
tenevvür: nurlanma.
tevahhuş: korkma, ürkme.
ünsiyetkârâne: hoş gidercesine.
Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi Cenab-ı Hak.
zeval: sona erme, yok olma.

o gençlikte kazandığın ibadetler, o fânî gençliğin bâkî meyveleridir. Sen ihtiyarlandıkça, gençliğin iyilikleri olan bâkî meyvelerini elde ettiğin hâlde, gençliğin zararlarından, taşkınlıklarından kurtulursun. Hem, ihtiyarlıkta daha ziyade ibadete muvaffakiyet ve merhamet-i İlâhiyeye daha ziyade liyakat kazandığını düşünürsün. Ehl-i gaflet gibi beş on senelik bir gençlik lezzetine mukabil, elli senede, “Eyvah, gençliğim gitti” diye teessüf edip, gençliğe ağlamayacaksın. Nasıl ki öylelerin birisi demiş:

لَيْتَ الشَّبَابَ يَعُودُ يَوْمًا فَأُخْبِرَهُ بِمَا فَعَلَ الْمَشِيبُ

Yani, “Keşke gençliğim bir gün dönseydi, ihtiyarlık benim başıma neler getirdiğini, şekva ederek haber verecektim.”

Bahar gibi ziynetli meşherlere muhabbet ise, madem sanat-ı İlâhiyeyi seyran itibarıyladır, o baharın gitmesiy-le, temaşa lezzeti zail olmaz. Çünkü bahar, yaldızlı bir mektup gibi verdiği manaları her vakit temaşa edebilirsin. Senin hayalin ve zaman, ikisi de sinema şeritleri gibi sana o temaşa lezzetini idame ettirmekle beraber, o baharın manalarını, güzelliklerini sana tazelandirirler. O vakit muhabbetin esefli, elemli, muvakkat olmaz; lezzetli, safalı olur.

Dünyaya muhabbetin ise, madem Cenab-ı Hakkın namınadır, o vakit, dünyanın dehşetli mevcudatı sana ünsiyetli bir arkadaş hükmüne geçer. Mezraa-i ahiret cihetiyle sevdiğin için, her şeyinde ahirete fayda verecek bir sermaye, bir meyve alabilirsin; ne musibetleri sana dehşet

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

bâkî: ebedî, daimî.

cihet: yön.

ehl-i gaflet: dünyaya daldığından dolayı ahiretin farkında olmayan.

elem: üzüntü, ıztırap.

esef: hüzn, tasa.

fânî: ölümlü, geçici.

hüküm: değer.

ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.

idame: devam ettirme.

liyakat: lâyık olma.

mana: anlam.

merhamet-i İlâhiye: Allah'ın merhameti.

meşher: sergi.

mevcudat: var olan her şey, mahlûklar.

mezraa-i ahiret: ahiretin tarlası.

muhabbet: sevgi.

mukabil: karşılık.

musibet: felâket, belâ.

muvaffakiyet: muvaffak olma, başarma.

muvakkat: geçici.

safa: rahat ve huzurlu olma.

sanat-ı İlâhiye: Allah'ın sanatı.

ti.

seyran: seyretme, temaşa.

şekva: şikâyet.

teessüf: üzülme, eseflenme.

temaşa: bakıp seyretme.

ünsiyetli: alışılmış.

yaldız: cilâ.

zail: sona erme, yok olma.

ziyade: çok, fazla.

ziynet: süs.

verir, ne zeval ve fenâsı sana sıkıntı verir. Kemal-i rahatla o misafirhanede müddet-i ikametini geçirirsin. Yoksa, ehl-i gaflet gibi seversen, yüz defa sana söylemişiz ki, sıkıntılı, ezici, boğucu, fenâyâ mahkûm, neticesiz bir muhabbet içinde boğulur gidersin.

İşte bazı mahbupların, Kur'ân'ın irşat ettiği surette olduğu vakit, her birisinden yüzde ancak bir letafetini gösterdik; Kur'ân'ın gösterdiği yolda olmazsa, yüzden bir mazarratına işaret ettik. Şimdi, şu mahbupların dâr-ı bekada, âlem-i ahirette, Kur'ân-ı Hakîm'in ayat-ı beyyinatıyla işaret ettiği neticeleri işitmek ve anlamak istersen, işte o çeşit meşru muhabbetlerin dâr-ı ahiretteki neticelerini, bir Mukaddime ve Dokuz İşaretle, yüzden bir faydasını icmalen göstereceğiz.

Mukaddime

Cenab-ı Hak celil ulûhiyetiyle, cemîl rahmetiyle, kebir rububiyetiyle, kerîm re'fetiyle, azîm kudretiyle, lâtif hikmetiyle, şu küçük insanın vücudunu bu kadar havâs ve hissiyat ile, bu derece cevarih ve cihazat ile ve muhtelif aza ve alât ile ve mütenevvi letaif ve maneviyat ile teçhiz ve tezyin etmiştir ki, tâ mütenevvi ve pek çok alât ile, hadsiz enva-ı nimetini, aksam-ı ihsanatını, tabakat-ı rahmetini o insana ihsas etsin, bildirsin, tattırsın, tanıttırsın. Hem, tâ bin bir esmasının hadsiz enva-ı tecelliatlarını, insana o alât ile bildirsin, tarttırsın, sevdirdin. Ve o insandaki pek kesretli alât ve cihazatın her birisinin ayrı ayrı

dünya; ahiret.

ehl-i gaflet: dünyaya daldığından dolayı ahiretin farkında olmayan.

enva-ı nimet: nimet çeşitleri.

enva-ı tecelliyat: Allah'ın tecellilerinin çeşitleri.

esma: isimler.

fenâ: yok olma, ölümlülük.

hadsiz: sınırsız.

havas: hasseler, duygular.

hikmet: herkesin bilmediği gizli sebep.

hissiyat: duygular.

icmalen: kısaca, özetle.

ihsas: hissettirme.

irşat: doğru yolu gösterme.

kebir: büyük.

kemal-i rahat: tam rahat.

kerîm: ikram ve ihsanı bol olma.

kesretli: çok fazla.

kudret: kuvvet, iktidar.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

lâtif: hoş, güzel.

letafet: hoşluk, güzellik.

letaif: manevî duygular.

mahbup: sevgili.

mahkûm: hükümlü, mecbur.

maneviyat: manaya ait.

mazarrat: zararlar, ziyanlar.

meşru: şeriata uygun.

muhtelif: çeşitli.

mukaddime: ön söz, takdim.

müddet-i ikamet: bir yerde kalma müddeti.

mütenevvi: çeşit çeşit.

netice: sonuc.

rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.

re'fet: koruma, merhamet etme.

rububiyet: rablık; Allah'ın her bir varlığa muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idare ve hâkimiyeti altında bulundurması.

tabakat-ı rahmet: rahmet tabakaları; derece ve basamakları.

teçhiz: donatma; gereken cihazları takma.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

ulûhiyet: itaat ve ibadet edilme-yi, ancak Kendisi hak eden; Kendisine kulluk yapılan Allah.

zeval: sona erme, yok olma.

aksam-ı ihsanat: ihsan ve lütufların çeşitleri.

alât: aletler.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

ayat-ı beyyinat: apaçık ayet-

ler.

aza: organlar, uzuvlar.

azîm: büyük, yüce.

celil: celâl sahibi, büyük, ulu.

cemil: güzel.

cevarih: el, ayak gibi organlar.

cihazat: cihazlar, azalar.

dâr-ı ahiret: ahiret yurdu.

dâr-ı beka: bâkî ve sonsuz

hizmeti, ubudiyeti olduğu gibi, ayrı ayrı lezzeti, elemi, vazifesi ve mükâfatı vardır.

Meselâ, göz suretlerdeki güzelliklerini ve âlem-i mub-sıratta güzel mu'cizat-ı kudretin envanını temaşa eder. Vazifesi, nazar-ı ibretle Sâniine şükrandır. Nazara mahsus lezzet ve elem malûmdur, tarife hacet yok.

Meselâ, kulak sedaların envalarını, lâtif nağmelerini ve mesmuat âleminde Cenab-ı Hakkın letaif-i rahmetini his-seder. Ayrı bir ubudiyet, ayrı bir lezzet, ayrı da bir mükâ-fatı var.

Meselâ, kuvve-i şamme kokular taifesindeki letaif-i rahmeti hisseder. Kendine mahsus bir vazife-i şükraniye-si, bir lezzeti vardır. Elbette, mükâfatı dahi vardır. Mese-lâ, dildeki kuvve-i zaika bütün mat'umatın ezvakını anla-makla, gayet mütenevvi bir şükr-ü manevî ile vazife gö-rür.

Ve hakeza, bütün cihazat-ı insaniyenin ve kalp ve akıl ve ruh gibi büyük ve mühim letaifin böyle ayrı ayrı vazi-feleri, lezzetleri ve elemeleri vardır.

İşte, Cenab-ı Hak ve Hakîm-i Mutlak, bu insanda istih-dam ettiği bu cihazatın, elbette her birerlerine lâyük üc-retlerini verecektir. O müteaddit enva-ı muhabbetin sabı-kan beyan edilen dünyadaki muaccel neticelerini herkes vicdan ile hisseder. Ve bir hads-i sadık ile ispat edilir. Ahi-retteki neticeleri ise, kat'iyen vücutları ve tahakkukları, icmalen Onuncu Sözü'nün on iki hakikat-i kâtia-i satiasıyla

ahiret: kıyametten sonra kurula-cak olan âlem.
âlem: dünya.
âlem-i mubsirat: görünen varlık-lar âlemi.
beyan: anlatma, izah.
cihazat: cihazlar, azalar.
cihazat-ı insaniye: insandaki maddî manevî organlar.
elem: dert, üzüntü.
enva: çeşitler.
enva-ı muhabbet: muhabbet çe-sitleri.
ezvak: tatlar, zevkler.
gayet: çok, son derece.
hacet: ihtiyaç.
hads-i sadık: tam ve doğru idrak etme.
hakeza: böylece.
hakikat-i kâtia-i satia: parlak ve kesin hakikat.
Hakim-i Mutlak: sonsuz hikmet sahibi olan Allah.
hizmet: iş yapmak, çalışmak.
hissetmek: anlama, sezme.
icmalen: kısaca, özetle.
ispat: bir şeyi delil göstererek ka-nıtlamak.
istihdam: hizmette kullanma.
kat'iyen: kesin olarak.
kuvve-i şamme: koklama duy-gusu.
kuvve-i zaika: tat alma duygusu.
lâtif: hoş, güzel.
lâyık: uygun, münasip.
letaif: manevî duygular.
letaif-i rahmet: rahmetinin gü-zellikleri, hoşluğu, inceliği.
mahsus: has, özel.
malûm: bilinen.
mat'umat: yenecek şeyler.
mesmuat: işitilen şeyler.
muaccel: acele olunmuş, peşin.
mu'cizat-ı kudret: kudret mu'ci-zeleri.
mühim: önemli.
mükâfat: ödül.
müteaddit: çeşitli.
mütenevvi: çeşitli.
nağme: güzel ses.
nazar: bakış.
nazar-ı ibret: ibret alınacak ba-

kış.
netice: sonuç.
sabıkan: geçmiş, az önce geçtiği gibi.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
seda: ses.
suret: biçim, tarz.

şükran: teşekkür etme, min-nettarlık.
şükr-ü manevî: insanın ken-disine verilen duygu ve or-ganları Cenab-ı Hakkın istedi-ği tarzda kullanması.
tahakkuk: gerçekleşme.
taife: kısım.

temaşa: bakıp seyretme.
ubudiyet: kulluk.
vazife: görev.
vazife-i şükraniye: şükür va-zifesi.
vicdan: hayrı şerden ayırt et-meye yardımcı olan ahlâkî duygu.

ve Yirmi Dokuzuncu Sözün altı esas-ı bâhiresiyle ispat edildiği gibi, tafsilen

¹ **أَصْدَقُ الْكَلَامِ وَابْلَغُ النَّظَامِ كَلَامُ اللَّهِ أَمْلِكُ الْعَزِيزِ الْعَلَامِ**

olan Kur'an-ı Hakîm'in ayat-ı beyyinatıyla tasrih ve telvih ve remiz ve işaratıyla kat'iyen sabittir. Daha uzun bürhanları getirmeye lüzum yok. Zaten başka Sözlere ve Cennete dair Yirmi Sekizinci Sözün Arabî olan İkinci Makamında ve Yirmi Dokuzuncu Sözde çok bürhanlar geçmiştir.

BİRİNCİ İŞARET

Leziz taamlara, hoş meyvelere şakirâne muhabbet-i meşruanın uhrevî neticesi, Kur'an'ın nassıyla, Cennete lâayk bir tarzda leziz taamları, güzel meyveleridir ve o taamlara ve o meyvelere müştehiyâne bir muhabbettir. Hatta dünyada yediğin meyve üstünde söylediğin Elhamdülillâh kelimesi, Cennet meyvesi olarak tecessüm ettirilip, sana takdim edilir. Burada meyve yersin, orada elhamdülillâh yersin! Ve nimette ve taam içinde in'am-ı İlâhîyi ve iltifat-ı Rahmanîyi gördüğünden, o lezzetli şükür-ü manevî, Cennette gayet leziz bir taam suretinde sana verileceği, hadisin nassıyla, Kur'an'ın işaratıyla ve hikmet ve rahmetin iktizasıyla sabittir.

İKİNCİ İŞARET

Dünyada meşru bir surette nefsine muhabbet, yani, mehasinine bina edilen muhabbet değil, belki noksaniyetlerini görüp tekmil etmeye bina edilen şefkat ile onu

hakikî: gerçek.
hikmet: herkesin bilmediği gizli sebep, ilâhî gaye.
iktiza: gerektirme.
iltifat-ı Rahmani: bütün mahlûkatına şefkat ve merhamet eden Cenab-ı Hakkın iltifatı, teveccühü.
in'am-ı İlâhî: Allah'ın nimetlendirmesi.
ispat: doğruyu delillerle gösterme, kanıtlama.
işarat: işaretler.
kat'iyen: kesin olarak.
kelâm: söz, lâfız.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
lâyık: uygun, münasip.
lüzum: gerek.
makam: durak, kısım, bölüm.
mehasin: güzellikler.
meşru: şeriata uygun.
muhabbet: sevgi.
muhabbet-i meşrua: dine uygun sevgi.
mülk: sahip olunan mal.
müştehiyâne: iştahlı bir şekilde.
nas: kesin delil, açık hüküm.
nefis: insandaki şehvet, gazap, fazilet gibi şeylerin kaynağı.
netice: sonuç.
nimet: lütuf, ihsan, bağış, ikram.
nizam: düzen.
noksaniyet: eksiklik.
rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.
remiz: işaret.
sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.
suret: biçim, tarz.
şakirâne: şükrederek.
şefkat: acıyarak, içten ve karşılıksız merhamet.
şükür-ü manevî: insanın kendisine verilen duygu ve organların Cenab-ı Hakkın istediği tarzda kullanması.
taam: yemek.
tafsilen: ayrıntılı olarak.
tasrih: açıkça anlatma.
tecessüm: cisimleşme.
tekmil: tamamlama.
telvih: açıklama.
uhrevî: ahirete dair, ahiretle ilgili.

1. En doğru söz ve en belîğ nizam, hakikî mülk sahibi ve sonsuz ilim sahibi olan Allah'ın kelâmıdır. (Hadislerden derlenmiştir. Meselâ Feyzü'l-Kadîr, 2:175.)

Arabi: Arapça.	zel söz söyleyen..	olsun, hamd Allah'a aittir.
ayat-ı beyyinat: apaçık ayetler.	bina: kurma.	esas-ı bâhire: apaçık, aşikâr esaslar.
belîğ: düzgün ve sanatlı; gü-	bürhan: delil, hüccet.	gayet: çok, son derece.
	Elhamdülillâh: Allah'a hamd	

ayat: Kur'an ayetleri.
binaen: -den dolayı.
cazibedar: çekici, cazibeli.
cihazat: cihazlar, azalar.
dâr-ı beka: bâkî ve sonsuz dünya.
dâr-ı saadet: mutluluk yeri.
ebedi: sonu olmayan, sürekli, دائم.
enis: dost, arkadaş.
enva-i hüsn: güzellik çeşitleri.
enva-i ziynet: süs çeşitleri.
haslet: güzel huy.
hasse: duyu.
hatırat: hatıralar.
hayır: iyilik.
heva: istek, arzu.
heves: aşırı istek, arzu.
hulle: Cennet elbisesi.
huri: Cennet kızı.
hükmünde: değerinde, yerinde.
hüsnüistimal: güzel ve iyi kullanış.
hüsnüsiret: ahlâk güzelliği, iç güzellik.
hüsnüsuret: dış güzellik.
ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma.
ispat: doğruyu delillerle gösterme, kanıtlama.
istihdam: hizmet ettirme.
kat'î: kesin.
Kerim-i Mutlak: sınırsız ikram sahibi olan Allah.
lâtif: güzel, nazik.
lâyık: uygun, münasip.
letafet: hoşluk, güzellik.
mahbup: sevgili.
meşru: şeriata uygun, helâl.
muhabbet: sevgi.
muhafaza: koruma.
muhip: seven.
muhtelif: çeşitli.
mütelezzizâne: lezzet almak suretiyle.
naşize: itaatsizlikte direnen kadın.
nefis: insandaki şehvet, gazap, fazilet gibi şeylerin kaynağı.
netice: sonuç.
netice-i uhreviye: ahirete ait netice.
numune: örnek.
Rahîm-i Mutlak: sonsuz ve rahimiyeti kayda, şarta bağlı olmayan merhamet sahibi olan Allah.

terbiye etmek ve onu hayra sevk etmek neticesi, o nefse lââyık mahbupları Cennette veriyor. Nefis, madem dünyada heva ve hevesini Cenab-ı Hak yolunda hüsnüistimal etmiş, cihazatını, duygularını hüsnüsûretle istihdam etmiş; Kerîm-i Mutlak, ona dünyadaki meşru ve ubudiyetkârâne muhabbetin neticesi olarak, Cennette, Cennetin yetmiş ayrı ayrı enva-ı ziynet ve letafetinin numuneleri olan yetmiş muhtelif hulleyi giydirip, nefisteki bütün hasseleri memnun edecek, okşayacak yetmiş enva-ı hüsn ile vücudunu süslendirip, her biri ruhlu küçük birer Cennet hükmünde olan hurileri o dâr-ı bekada vereceği, pek çok ayat ile tasrih ve ispat edilmiştir.

Hem, dünyada gençliğe muhabbet, yani, ibadette gençlik kuvvetini sarf etmenin neticesi, dâr-ı saadette ebedî bir gençliktir.

ÜÇÜNCÜ İŞARET

Refika-i hayatına meşru dairesinde, yani, lâtif şefkatine, güzel hasletine, hüsnüsîretine binaen samimî muhabbet ile refika-i hayatını da naşizelikten, sair günahlardan muhafaza etmenin netice-i uhreviyesi ise, Rahîm-i Mutlak, o refika-i hayatı hurilerden daha güzel bir surette ve daha ziynetli bir tarzda, daha cazibedar bir şekilde, ona dâr-ı saadette ebedî bir refika-i hayatı ve dünyadaki eski maceraları birbirine mütelezzizâne nakletmek ve eski hatıratı birbirine tahattur ettirecek enis, lâtif, ebedî bir arkadaş, bir muhip ve mahbup olarak verileceğini vaat etmiştir. Elbette vaat ettiği şeyi, kat'î verecektir.

refika-i hayat: hayat arkadaşı.
sair: diğer, gayri.
sarf: harcaması.
suret: biçim, görünüş.

sefkat: acıyarak, içten ve karşılıksız merhamet.
tahattur: hatırlatma.
tasrih: açıkça anlatma.
terbiye: yetiştirme, besleyip

büyütme.
ubudiyetkârâne: kulluğa ya-kısr tarzda.
vaat: söz verme.
ziynet: süs.

DÖRDÜNCÜ İŞARET

Valideyn ve evlâda muhabbet-i meşruanın neticesi, nass-ı Kur'ân ile, Cenab-ı Erhamürrâhimîn, onların makamları ayrı ayrı da olsa, yine o mes'ut aileye safî olarak lezzet-i sohbeti Cennete lââyık bir hüsnümuâşeret suretinde dâr-ı bekada ebedî mülâkat ile ihsan eder. Ve on beş yaşına girmeden, yani, hadd-i bulûğa vasil olmadan vefat eden çocuklar, ¹ وَلَدَانِ مُخَلَّدُونَ ile tabir edilen Cennet

çocukları şeklinde ve Cennete lââyık bir tarzda, gayet süslü, sevimli bir surette onları Cennette dahi peder ve validelerinin kucaklarına verir, veletperverlik hislerini memnun eder, ebedî o zevki ve o lezzeti onlara verir. Zira çocuklar sinn-i teklife girmediklerinden, ebedî sevimli, şirin çocuk olarak kalacaklar. Dünyadaki her lezzetli şeyin en âlâsı Cennette bulunur. Yalnız çok şirin olan veletperverlik, yani, çocuklarını sevip okşamak zevki, Cennet tenasül yeri olmadığından, Cennette yoktur zannedilirdi. İşte bu surette, o dahi vardır. Hem en zevkli ve en şirin bir tarzda vardır. İşte, kablelbulûğ evlâdı vefat edenlere müjde!

BEŞİNCİ İŞARET

Dünyada, ² الْحَبُّ فِي اللَّهِ hükmünce, salih ahabplara muhabbetin neticesi, Cennette, ³ عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ile tabir edilen, karşı karşıya kurulmuş Cennet iskemlelerinde oturup hoş, şirin, güzel, tatlı bir surette dünya maceralarını

ahbap: dostlar.

âlâ: yüce.

Cenab-ı Erhamürrâhimîn: rahmet, yardım ve lütuf sahiplerinin en merhametlisi olan, şeref ve azamet sahibi olan yüce Allah.

dâr-ı beka: bâkî ve sonsuz dünya.

ebedî: daimî, sonu olmayan.

ebediyen: ebedî olarak, daimî.

evlât: çocuklar.

gayet: çok, son derece.

hadd-i bulûğ: bulûğa erme yaşı.

hükmünce: emrince, fermanınca.

hüsnümuâşeret: güzel geçinme.

ihsan: ikram etme, lütuf.

kablelbulûğ: ergenlik öncesi.

kiyamet: dünyanın ve kâinatın eceli.

lâyık: uygun, yakışır.

lezzet-i sohbet: sohbetteki lezzet.

makam: yer, durak, mevki.

memnun: hoşnut, razı.

mes'ut: saadetli.

muhabbet-i meşrua: dine uygun sevgi.

mülâkat: kavuşma.

nass-ı Kur'ân: Kur'ân-ı Kerim'in kesin hükmü.

netice: sonuç.

peder: baba.

safî: halis, saf.

salih: dindar, dini emirlere uyan.

sinn-i teklif: insanın dinî emirleri yapmakla mükellef olduğu çağ, bulûğ çağı.

suret: biçim, görünüş.

sünnet: Peygamberimizin sözü, emri, fiili gibi şeyler.

tabir: ifade.

taht: sedir, oturak.

tenasül: üreme.

valide: anne.

valideyn: anne ve baba.

vasıl: erişen, ulaşan.

vefat: ölüm.

veletperverlik: çocuğa düşkün olma, çocuk sevgisi.

1. Ebediyen yaşanmayacak olan çocuklar. (Vakıa Suresi: 17; İnsan Suresi: 19.)

2. Allah için sevmek. (Feyzü'l-Kadîr, 2:28, hadis no: 1241; Ebu Davud, Sünnet: 15; Tirmizî, Kıyamet: 60; Müsned, 3:438, 440.)

3. Karşılıklı tahtlarda kardeş kardeş otururlar. (Hicr Suresi: 47.)

ve kadim olan hatıratlarını birbirine nakledip eğlendirmeleri suretinde, firaksız, safi bir muhabbet ve sohbet suretinde, ahbaplarıyla görüştüreceği, Kur'an'ın nassıyla sabittir.

ALTINCI İŞARET

Enbiya ve evliyaya Kur'an'ın tarif ettiği tarzda muhabbetin neticesi: O enbiya ve evliyanın şefaatlerinden berzahta, haşirde istifade etmekle beraber, gayet ulvî ve onlara lâıyk makam ve füyuzattan o muhabbet vasıtasıyla istifaza etmektir. Evet, ¹ **الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ** sırrınca, adî bir adam, en yüksek bir makama, muhabbet ettiği âlimakam bir zatın tebaiyetiyle girebilir.

YEDİNCİ İŞARET

Güzel şeylere ve bahara meşru muhabbetin, yani, “Ne kadar güzel yapılmış” nazarı ile o âsârın arkasındaki ef'alın güzelliğini ve intizamını ve intizam-ı ef'al arkasındaki güzel esmanın cilvelerini ve o güzel esmanın arkasında sıfâtın tecelliyatını ve hakeza, sevmekliğin neticesi ise, dâr-ı bekada o güzel gördüğü masnuattan bin defa daha güzel bir tarzda, esmanın cilvesini ve esma içindeki cernal ve sıfâtını Cennette görmektir. Hatta İmam-ı Rabbanî Radıyallahü Anh demiş ki: “*Letaif-i Cennet, cilve-i esmanın temessülâtıdır.*” Teemmell!

adi: bayağı.
ahbap: dostlar.
âlimakam: makamı yüksek.
âsâr: eserler.
berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.
cehal: güzelliğ.
cilve: tecelli.
cilve-i esma: Allah'ın isimlerinin varlıklardaki eseri.
dâr-ı beka: bâki ve sonsuz dünya.
ef'al: fiiller, işler.
enbiya: nebîler, peygamberler.
esma: isimler.
evliya: velîler, Allah dostları.
firak: ayrılık.
füyuzat: feyizler, manevî bolluk ve bereketler.
gayet: çok, son derece.
hadis: Hz. Peygamberin sözü.
hakeza: böylece, bunun gibi.
haşir: Allah'ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
hatırat: hatıralar.
intizam: düzgünlük, düzen.
intizam-ı ef'al: fiil ve hareketlerdeki düzenlilik.
istifade: faydalanma.
istifaza: feyizlenme.
kadim: eski, geçmiş.
lâıyk: uygun, münasip.
Letaif-i Cennet: Cennetin güzellikleri.
makam: Allah katındaki manevî mertebe..
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
meşru: seriata uygun.
nakletmek: anlatmak, aktarmak.
nas: açık hüküm.
nazar: bakış.
netice: sonuç.
safi: saf, halis, samimî.
suret: biçim, şekil, tarz.
sıfat: vasıf.
şefaat: Hz. Peygamberin ve diğer salih kulların, bazı günahkâr mü'minleri bağışlamasını Al-

1. Kişi sevdiği ile beraberdir. (Buharî, Edep: 96; Müslim, Birr: 165; Tirmizî, Züht: 50.)

lah'tan dilemeleri.

tarz: şekil, biçim, usul.

tebaiyet: uyma.

tecelliyyat: tecelliler, görüntüler.

ler.

teemmell: iyice düşün.

temessülât: görünmeler, bir

şekil veya surete girmeler.

ulvî: yüksek, yüce.

vasıta: aracılık.

zat: azamet ve ululuk sahibi kişi.

SEKİZİNCİ İŞARET

Dünyada, dünyanın ahiret mezraası ve esma-i İlâhiye âyinesi olan iki güzel yüzüne karşı mütefekkirâne muhabbetin uhrevî neticesi, dünya kadar, fakat fânî dünya gibi fânî değil, bâkî bir Cennet verilecektir. Hem, dünyada yalnız zayıf gölgeleri gösterilen esma, o Cennetin âyinelelerinde en şaşıklı bir surette gösterilecektir.

Hem, dünyayı mezraa-i ahiret yüzünde sevmenin neticesi, dünyayı fidanlık, yani, ancak fidanları bir derece yetiştiren küçük bir mezraası hükmünde olacak öyle bir Cenneti verecek ki, dünyada havâs ve hissiyat-ı insaniye, küçük fidanlar olduğu hâlde, Cennette en mükemmel bir surette inkişaf ve dünyada tohumcuklar hükmünde olan istidatları, enva-ı lezaiz ve kemalât ile sümbüllenecek surette ona verileceği, rahmetin ve hikmetin muktezası olduğu gibi, hadisin nususuyla ve Kur'ân'ın işaretleriyle sabittir.

Hem, madem dünyanın, her hatanın başı olan mezmum muhabbeti değil, belki esmaya ve ahirete bakan iki yüzünü, esma ve ahiret için sevmiş ve ibadet-i fikriye ile o yüzleri mamur etmiş, güya bütün dünyasıyla ibadet etmiş; elbette dünya kadar bir mükâfat alması, mukteza-i rahmet ve hikmettir.

Hem, madem ahiretin muhabbetiyle onun mezraasını sevmiş ve Cenab-ı Hakkın muhabbetiyle âyine-i esmasını sevmiş; elbette dünya gibi bir mahbup ister. O da dünya kadar bir Cennettir.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
âyine: ayna.
âyine-i esma: İlâhî isimlerin âyineleri.
bâkî: sürekli ve kalıcı olan, ebedî
enva-i lezaiz: lezzetlerin çe-

şitleri.
esma: isimler.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
fânî: ölümlü, geçici.
güya: sanki.
hadis: Hz. Peygamberin sözü.
havâs ve hissiyat-ı insaniye:

insana ait duyular ve duygular.
hikmet: İlâhî gaye.
hükmünde: değerinde.
ibadet: Allah'a karşı kulluk vazifesini yapma; Allah'ın emrettiklerini yerine getirme.
inkişaf: açılma, keşfolma.

istidat: yetenek, kabiliyet.
işarat: işaretler.
kemalât: faziletler, olgunluklar, mükemmellikler.
mahbup: sevgili.
mamur: imar edilmiş.
mezmum: zemmedilen, aşağılanan, kötülenen.
mezraa: tarla.
mezraa-i ahiret: ahiretin tarlası.
mukteza: gereken, lâzım gelen.
mukteza-i rahmet: rahmetin gereği.
mükâfat: ödül.
mütefekkirâne: tefekkür ederek, düşünerek.
netice: sonuç.
nusus: naslar; Kur'ân ve hadisın kesin hükümleri.
rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.
suret: biçim, görünüş.
şasıklı: parlak.
uhrevî: ahirete ait.

Sual: O kadar büyük ve hâli bir Cennet neye yarar?

Elcevap: Nasıl ki, eğer mümkün olsaydı, hayal sür'a-tiyle zeminin aktârını ve yıldızların ekserisini gezsene, "Bütün âlem benimdir" diyebilirsin. Melâike ve insan ve hayvanların iştirakleri, senin o hükmünü bozmaz. Öyle de, o Cennet dahi dolu olsa, "O Cennet benimdir" diyebilirsin. Hadiste, "Bazı ehl-i Cennete verilen beş yüz senelik bir Cennet" sırrı, Yirmi Sekizinci Sözde ve İhlâs Lem'asında beyan edilmiştir.

DOKUZUNCU İŞARET

İman ve muhabbetullahın neticesi, ehl-i keşif ve tahkikin ittifakıyla, dünyanın bin sene hayat-ı mes'udânesi, bir saatine değmeyen Cennet hayatı ve Cennet hayatının dahi bin senesi, bir saat müşahedesine değmeyen bir kudsî, münezzeh cemal ve kemal sahibi olan Zat-ı Zülcelâl'in müşahedesi, rü'yetidir ki, ^(HAŞİYE) hadis-i kat'î ile ve Kur'an'ın nassıyla sabittir. Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm gibi bir muhteşem kemal ile meşhur bir zatın rü'yetine iştiyaklı bir merak, Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm gibi bir cemal ile mümtaz bir zatın şuhuduna meraklı bir iştihak, herkes vicdanen hisseder. Acaba, dünyanın bütün mehasin ve kemalâtından binler derece yüksek olan Cennetin bütün mehasin ve kemalâtı bir cilve-i cemali ve

aktâr: taraflar, yanlar.

âlem: dünya.

beyan: anlatma, izah.

cemal: güzellik.

cilve-i cemal: İlâhî güzelliğin görünümlü.

ehl-i keşif: bazı sırları, hakikatleri, Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile bilen veliler.

ehl-i tahkik: hakikatleri delilleriyle bilen âlimler.

ekseri: çok defa.

hadis: Hz. Peygamberin sözü.

hadis-i kat'î: hadis olduğu kesin olan Hz. Peygamberin sözü.

hâli: ıssız, tenha.

haşiye: dipnot.

hayat-ı mes'udâne: mutlu hayat.

hüküm: karar.

iman: inanma, itikat.

iştirak: katılma.

iştihak: aşırı istek, arzu.

ittifak: fikir birliği.

kemal: olgunluk, tam ve eksiksiz olma, mükemmellik.

kemalât: faziletler, olgunluklar, mükemmellikler.

kudsî: mukaddes, kutlu.

mehasin: güzellikler.

melâike: melekler.

meşhur: tanınmış, ünlü.

muhabbetullah: Allah sevgisi.

HAŞİYE: Hadisin nassıyla, "O şuhut, bütün lezaiz-i Cennetin o derece fevkindedir ki, onları unutturur ve şuhuttan sonra, ehl-i şuhudun hüsnü-cemali o derece fazlalaşır ki, döndükleri vakit, saraylarındaki aileleri çok dikkat ile, zor ile onları tanıyabilirler"¹ hadiste varit olmuştur.

1. Münzirî, Tergîp ve Terhip, 4:556.

mümtaz: seçkin.

münezzeh: temiz, tenzih edilmiş, uzak.

müşahade: görme, seyretme.

nas: açık hüküm.

netice: sonuç.

rü'yet: görme.

sual: soru.

şuhut: müşahade etme, görme.

vicdanen: vicdan ile.

zat: kişi, şahıs.

Zat-ı Zülcelâl: celâl ve büyüklük sahibi olan Cenab-ı Hak.

zemin: yeryüzü.

kemali olan bir Zatın rü'yeti, ne kadar mergup, merakaver ve şuhudu ne derece matlûp ve iştihakaver olduğunu kıyas edebilirsen, et.

اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا فِي الدُّنْيَا حُبَّكَ وَحُبَّ مَا يَقْرُبُنَا إِلَيْكَ وَالْإِسْتِقَامَةَ
كَمَا أَمَرْتَ وَفِي الْآخِرَةِ رَحْمَتَكَ وَرَوْيَتَكَ¹

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ وَعَلَى آلِهِ
وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ آمِينَ³

* * *

Tembih

Şu Sözün ahirinde uzun tafsilâtı uzun görme. Ehemmiyetine nispeten kısadır; daha uzun ister.

Bütün Sözlerde konuşan ben değilim. Belki, işaret-ı Kur'âniye namına hakikattir. Hakikat ise hak söyler, doğru konuşur. Eğer yanlış bir şey gördünüz; muhakkak biliniz ki, haberim olmadan fikrim karışmış, karıştırmış, yanlış etmiş.

1. Allah'ım! Bizi, dünyada Senin sevgin ve bizi Sana ve Senin emrettiğin gibi istikametli olmaya yaklaştıracak şeylerin sevgisiyle, ahirette ise rahmetin ve cemalını bize göstermek için rızıklandır.

2. Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

3. Allah'ım, âlemlere rahmet olarak gönderdiğin Resulüne, onun bütün Âl ve Ashabına salât ve selâm eyle. Âmin.

ahir: son.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.

Âl ve Ashabı: sülâlesi ve dostları.

âlem: dünya, cihan.

âmin: "Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!"

cemal: güzelliği.

ehemmiyet: önemli olma, değerlilik.

ehl-i şuhut: hakikatleri keşfeden ve gören.

fevk: üst.

hadis: Hz. Peygamberin sözü.

hakikat: gerçek.

haşiye: dipnot.

hikmet: İlâhî gaye, yüksek bilgi.

hüsni-cemal: güzelliği

istikamet: doğruluk.

işarat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın işaretleri.

iştihakaver: çok istekli, şiddetli arzulu.

kemal: olgunluk, mükemmellik.

kıyas: karşılaştırma.

lezaiz-i Cennet: Cennetin lezzetleri.

matlûp: istenilen.

merakaver: meraklandırıcı.

mergup: istenen, beğenilen.

muhakkak: şüphesiz.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak, oranla.

noksan: eksiklik.

rahmet: esirgeme, bağışlama, acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.

resul: peygamber.

rü'yet: görme.

rızık: yiyecek, içecek şey.

salât: Muhammed'e, Ashabına, Ailesine Allah'ın rahmet ve mağfiretini, meleklerin istiğfarını ve mü'minlerin dualarını dileme.

şuhut: müşahade etme, görme.

tafsilât: açıklamalar.

tembih: uyarma, ikaz.

tenzih: Allah'ı her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma, münezzeh sayma.

Zat: azamet ve ululuk sahibi Allah.

Münacat

Yâ Rab! Nasıl büyük bir sarayın kapısını çalan bir adam, açılmadığı vakit, o sarayın kapısını, diğer makbul bir zatın sarayca me'nus sedasıyla çalar—tâ ona açılınsın; öyle de, bîçare ben dahi Senin dergâh-ı rahmetini, mahbup abdin olan Üveysü'l-Karani'nin nidasıyla ve münacatıyla şöyle çalıyorum. O dergâhını ona açtığın gibi, rahmetinle bana da aç. Ekulü kemâ kâle:

إِلٰهِي أَنْتَ رَبِّي وَ أَنَا الْعَبْدُ ❀ وَأَنْتَ الْخَالِقُ وَأَنَا الْمَخْلُوقُ
وَأَنْتَ الرَّزَاقُ وَأَنَا الْمَرْزُوقُ ❀ وَأَنْتَ الْمَالِكُ وَأَنَا الْمَمْلُوكُ
وَأَنْتَ الْعَزِيزُ وَأَنَا الذَّلِيلُ ❀ وَأَنْتَ الْغَنِيُّ وَأَنَا الْفَقِيرُ
وَأَنْتَ الْحَيُّ وَأَنَا الْمَيِّتُ ❀ وَأَنْتَ الْبَاقِي وَأَنَا الْفَانِي
وَأَنْتَ الْكَرِيمُ وَأَنَا اللَّئِيمُ ❀ وَأَنْتَ الْمُحْسِنُ وَأَنَا الْمُسِيئُ
وَأَنْتَ الْغَفُورُ وَأَنَا الْمُذْنِبُ ❀ وَأَنْتَ الْعَظِيمُ وَأَنَا الْحَقِيرُ
وَأَنْتَ الْقَوِيُّ وَأَنَا الضَّعِيفُ ❀ وَأَنْتَ الْمُعْطَى وَأَنَا السَّائِلُ
وَأَنْتَ الْأَمِينُ وَأَنَا الْخَائِفُ ❀ وَأَنْتَ الْجَوَادُ وَأَنَا الْمُسْكِينُ
وَأَنْتَ الْمُجِيبُ وَأَنَا الدَّاعِي ❀ وَأَنْتَ الشَّافِي وَأَنَا الْمَرِيضُ¹

abd: kul.
âciz: güçsüz, zayıf
asi: isyan eden.
azamet: büyüklük, yücelik.
Azîm: en büyük, en yüce.
Aziz: muhterem, saygın, şerefli.
Bâki: yok olmayan, sürekli kalıcı olan.
bîçare: çaresiz.
dergâh: makam.
dergâh-ı rahmet: Allah'ın rahmet kapısı.
ebedi: sonsuz, sürekli.
ekulü kemâ kâle: dediği gibi derim.
fakr-ı mutlak: mutlak fakirlik.
fânî: ölümlü.
Gafur: günahları affeden.
Gani: gerçek zenginlik sahibi.
hakir: hor, çaresiz.
Hâlik: yaratan, var eden.
Hayy: hayat veren, diriltlen.
ihsan: ikram, bağış.
ikram: lütuf, bağış.
izzet: şeref.
kavi: en kuvvetli, en güçlü.
Kerim: yardım ve ikram eden.
köle: kul.
kudret: güç, kuvvet.
kul: insan, abd.
leim: alçak, adi.
lütuf: iyilik, güzellik.
mahbup: sevgili.
mahlûk: yaratılmış.
makbul: reddedilmeyen, geçerli.
Malik: her şeyin yaratıcı, sahibi olan Allah.
memlûk: köle, kul.
menus: dost, cana yakın.
merzuk: rızıklanan.
Muhsin: iyilik eden, cömert.
Muti: emre itaat eden.
mülk: sahip olunan.
münacat: Allah'a tazarru' ve niyazda bulunma, Allah'a dua etme, yalvarma.
nida: çağırma, seslenme.
Rab: besleyip büyüten, yetiştiren, terbiye eden Allah.
rahmet: acıma, bağışlama, şefkat gösterme.
Rezzak: rızık verici Allah.
rızık: yiyecek, giyecek gibi nimetler.
seda: ses.
Üveysü'l-Karani: bkz. Şahıs Bilgileri.
zat: kişi.
zeli: zillete uğramış, hakir, hor.
zillet: küçülme, aşağılanma.

1. Allah'ım! Sen benim Rabbitsin, ben ise Senin bir kulumum. • Sen her şeyi yaratan Hâlik'sin, ben ise Senin bir mahlûkumum.
Sen rızık veren Rezzak'sın, ben ise Senin rızıkla beslenen bir merzukumum. • Sen mülk sahibi Malik'sin, ben ise Senin kölen olan memlûküm.
Sen gerçek izzet sahibi olan Aziz'sin, ben ise âciz ve zelilim. • Sen hazineleri bitmeyen zenginlik sahibi Gani'sin, ben ise Senin ihsanına muhtaç fakr-ı mutlak içinde bir fakirim.
Sen gerçek hayat sahibi Hay'sın; ben ise, Senin hayat verişin olmasa, bir ölüyüm. • Sen varlığı ebedi olan Bâki'sin, ben ise gelip geçici bir fânîyim.
Sen sonsuz izzet ve şeref sahibi Kerim'sin, ben ise zillet ve kötülükler içinde bocalayan bir le'imim. • Sen sonsuz ihsan sahibi Muhsin'sin, ben ise günah ve kötülük işleyen bir asiyim.
Sen günahları bol bol bağışlayan Gafur'sun, ben ise bir günahkârım. • Sen sonsuz azamet ve büyüklük sahibi Azim'sin, ben ise küçük ve değersiz bir hakirim.
Sen gerçek kudret ve kuvvet sahibi Kavi'sin, ben ise sınırsız acz içinde bir zayıfım. • Sen bağış ve ihsanı veren Muti'sin, ben ise lütuf ve ikramına muhtaç bir dilenciyim.

فَاغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَتَجَاوَزْ عَنِّي وَاشْفِ أَمْرَاضِي يَا اللَّهُ، يَا كَافِي،
 يَا رَبِّ، يَا وَافِي، يَا رَحِيمٌ، يَا شَافِي، يَا كَرِيمٌ، يَا مُعَافِي فَاعْفُ عَنِّي
 مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ وَعَافِنِي مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَارْضَ عَنِّي أَبَدًا بِرَحْمَتِكَ
 يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ¹ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ²

Sen her türlü zarar ve korkudan uzak Emin'sin, ben ise maddî ve manevî korkular içinde bi-
 riyim. • Sen cömertlik sahibi Cevad'sın, ben ise Senin cömertliğine muhtaç bir miskinim.

Sen kullarının dualarına cevap veren Mücib'sin, ben ise Sana yalvaran duacıyım. • Sen şifa
 veren Şâfi'sin, ben ise türlü türlü dertlere müptelâ bir hastayım.

1. Öyleyse ise Sen benim günahlarımı affet, hatalarımı bağışla, hastalıklarına şifa ver, ey büt-
 tün kemal sıfatlarla muttasıf olan Allah, ey her şeye bedel, her şeye yeten Kâfi, ey mahlûka-
 tını besleyip büyüten ve mânilerini defeden Rab, ey vaadini mutlaka yerine getiren Vâfi, ey
 kullarına pek şefkatli olan Rahîm, ey maddî ve manevî hastalıklara şifa veren Şâfi, ey ikram
 ve ihsanı bol olan Kerîm, ey belâ ve musibetleri def' edip afiyet veren Muâfi! Benim bütün
 günahlarımı bağışla, her türlü hastalığa karşı bana afiyet ver, beni ebediyen rızana mazhar
 eyle. Bunu rahmetinle ihsan eyle ey Erhamerrâhimin.

2. Onların duaları, "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun" sözleriyle sona erer. (Yunus
 Suresi: 10.)

bedel: karşılık.

Cevâd: çok cömert, ihsanı çok.

defeden: uzaklaştıran.

dua: sığınma dileme, yalvarma.

ebediyen: sonsuza kadar.

Emin: güvenilir.

Erhamerrâhimin: en merhametli.

günah: cezayı gerektiren dav-

ranış, dinin yasakları.

hamd: minnet, şükran hissi.

ikram: lütuf, bağış.

Kâfi: bütün ihtiyaçlara cevap
 veren.

kemal: kusursuzluk, olgunluk.

Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan.

kul: insan, abd.

mahlûkat: yaratılmışlar.

mâni: engel.

mazhar: nail olmuş, ermiş.

mazhar eylemek: nail olmak,
 erişmek.

miskin: fakir, yoksul.

Muafi: belâyı defeden.

Mucib: yarattıklarının tüm istek-
 lerine cevap veren Allah.

musibet: felâket, belâ.

muttasıf: vasıflandıran.

müptelâ: tutkun, düşkün.

Rab: besleyip büyüten, terbiye
 eden.

Rahîm: çok bağışlayıcı olan Allah.

rahmet: acıma, merhamet etme.

rıza: hoşnutluk, memnunluk.

sıfat: nitelik, özellik.

Şâfi: hastalıklara şifa veren Allah.

şefkat: acıma, koruma.

şifa: bedenî ve ruhî hastalıklar-
 dan kurtulma.

vaat: söz verme, üstüne alma.

Vâfi: sözünde duran, yeterli olan
 Allah.

* Otuz Üçüncü Söz, Barla'da 1928-30 yılları arasında Türkçe olarak telif edilmiştir.

Otuz Üçüncü Söz

Otuz Üç Penceredir

Bir cihette Otuz Üçüncü Mektup ve bir cihette Otuz Üçüncü Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُنِّيهِمْ أَيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ

أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ¹

adet: tane.

afakî: dış âleme ait, dünya ve kâinatla ilgili.

âlem: dünya.

âlem-i asgar: en küçük âlem; insan.

âlem-i ekber: en büyük âlem; kâinat.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi, delil.

ayet-i camia: çok manalan içinde toplayan ayet.

bahir: deniz.

beyan: anlatma, açıklama.

cihet: yön.

elcevap: sorulan şeye verilen karşılık.

enfûsî: nefse ait, kişinin iç dünya-sıyla ilgili.

evsaf: sıfatlar, nitelikler, özellikler.

hak: doğru, gerçek.

hakikat: gerçek.

ifade: anlatma.

ifaza etmek: bol bol akıtmak; bereketlendirmek.

işaret: bildirme; dikkat çekme.

kadir: gücü yeten.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kastedilen: söylenmek istenilen.

katre: damla.

mücmel: kısa, özetlenmiş.

münkir: inkâr eden, kabul etmeyen.

naşir: neşreden, yayınlayan.

nefis: kendi, şahıs.

nev: çeşit, tür.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle yaratıklarını islah ve terbiye eden Allah; yaratan, büyüten, terbiye eden.

Rahim: rahmeti, şefkati ve merhameti sadece mü'minlere olan

QŞUAL: Şu iki ayet-i camianın² ifade ettiği vücup ve vahdaniyet-i İlahiye ve evsaf ve şunat-ı Rabbaniyeye âlem-i asgar ve ekber olan insan ve kâinatın vech-i delâletlerini mücmel ve kısa bir surette beyanlarını isteriz. Çünkü, münkirler pek ileri gittiler. “Ne vakte kadar³ **وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** deyip, elimizi kaldıracacağız” diyorlar.

Elcevap: Yazılan bütün otuz üç adet Sözler o ayetin denizinden ve ifaza ettiği hakikat bahrinden otuz üç katredir; onlara baksanız, cevabınızı alabilirsiniz. Şimdilik, yalnız o denizden bir katrenin reşahatına işaret nev'inden, şöyle deriz ki:

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. • Onlara gerek içinde yaşadıkları âlemin her tarafında, gerekse kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz-tâ ki Kur'an'ın hak olduğu onlara iyice açıklanmış olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi? (Fussilet Suresi: 53.)

2. Ayette geçen enfûsî ve afakî ayetler kastediliyor. (Naşir)

3. O [Allah] her şeye kadirdir. (Mülk Suresi: 1; vd.)

Allah.

Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

reşahat: serpintiler, sızıntılar.

sual: soru.

suret: biçim.

şahit olmak: görmek.

şunat-ı Rabbaniye: Allah'ın zatının gereği olan ve zatından ayrılmayan kâinatı kuşatmış olan idare ve terbiye

edicilik fiilleri, işleri.

vahdaniyet-i İlahiye: Allah'ın bir, tek olması.

vakit: zaman.

vech-i delâlet: delil olma yönü, sebebi.

vücup: varlığı zorunlu olma.

Meselâ, nasıl ki bir zat-ı mu'ciznüma büyük bir saray yapmak istese, evvelâ temellerini, esaslarını muntazaman, hikmetle vazeder ve ilerideki neticelerine ve gayelerine muvafık bir tarzda tertip eder. Sonra menzillere, kısımlara maharetle tefrik ve tafsil ediyor; sonra, o menzilleri tanzim ve tertip ediyor; sonra, nukuşlarla tezyin ediyor; sonra, elektrik lâmbalarıyla tenvir ediyor; sonra, o muhteşem ve müzeyyen sarayda maharetini, ihsanatını tecdit etmek için her bir tabakada yeni yeni icatlar, tebdiller, tahviller yapıyor. Sonra, her bir menzilde kendi makamına merbut bir telefon raptedip, birer pencere açarak, her birinden onun makamı görünür.

Aynen öyle de, **وَلِلّٰهِ امْتَلٌ الْاَعْلٰى**¹, Sâni-i Zülcelâl, Hâ-

kim-i Hakîm, Adl-i Hakem gibi bin bir Esmâ-i Kudsiye ile müsemma Fâtır-ı Bîmisal, şu âlem-i ekber olan kâinat sarayının ve hilkat şeceresinin icadını irade etti. Altı günde o sarayın, o şecerenin esasatını, desatir-i hikmet ve kavanin-i ilm-i ezeli ile vazetti. Sonra, ulvî ve süflî tabakata ve dallara ayırıp, kaza ve kader desatiri ile tafsil ve tasvir etti. Sonra, her mahlûkatın her taifesini ve her tabakasını sun ve inayet düsturu ile tanzim etti. Sonra, her şeyi, her bir âlemi ona lâyük bir tarzda, meselâ semayı yıldızlarla, zemini çiçeklerle tezyin ettiği gibi süslendirip tezyin etti. Sonra, o kavanin-i külliye ve desatir-i umumiye meydanlarında esmalarını tecelli ettirip tenvir etti. Sonra, bu kanun-u küllînin tazyikinden feryat eden fertlere Rahmanürrahîm isimlerini hususî bir surette imdada

hilkat: yaratılış.
icat: yoktan var etme, yaratma.
ihsanat: iyilikler, bağışlar.
imdat: yardım.
inayet: yardım, ihsan, lütuf.
irade etme: dileme, isteme.
kader: Cenab-ı Hakkın meydana gelecek hâdiseleri olmadan önce takdir etmesi, plânlaması.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kanun-u külli: büyük ve geçerli ilâhî kanunlar.
kavanin-i ilm-i ezeli: Allah'ın ezeli ilminin kanunları.
kavanin-i külliye: büyük ve her yerde geçerli kanunlar.
kaza: olacağı Allah tarafından bilinen ve takdir edilen şeylerin zamanı gelince yaratılması.
kısım: bölüm, parça.
lâyık: uygun.
maharet: ustalık, beceriklilik, hüner.
mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.
makam: yer, durak.
menzil: bölüm; oda.
merbut: bağlı.
muhteşem: ihtişamlı, görkemli.
muntazaman: düzenli olarak.
muvafık: uygun.
müsemma: isimlendirilmiş.
müzeyyen: süslenmiş.
nukuş: nakışlar, işlemeler.
Rahmanürrahîm: kullarına karşı sınırsız rahmet sahibi olan rahmetinin eserleri dünya ve ahireti dolduran Allah.
raptetmek: bağlamak.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah.
sema: gökyüzü, gök.
sun': sanat.
süflî: aşağılık, alçak.
şecere: ağaç.
tabakat: tabakalar.
tafsil: bir şeyi ayrıntılarıyla belirleme.
tahvil: dönüştürme.
taife: gurup, topluluk.
tanzim: düzenleme, tertipleme.
tasvir: şekil ve suret verme.
tazyik: baskı.
tebdil: değiştirme.
tecdit: yenileme.
tecelli: görünme, yansıma.
tefrik: ayırma.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma.
tertîp: düzene koyma, düzenleme, dizme.
tezyin: süsleme, ziynetlendirme.
ulvî: yüksek, yüce.
vazetme: yerleştirme, koyma.
zat-ı mu'ciznüma: mu'cize gösteren zat.
zemin: yer.

1. En yüce sıfatlar Allah'ındır. (Nahl Suresi: 60.)

Adl-i Hakem: haklıyla haksızı adaletle hükmederek ayıran, her hak sahibine hakkını veren, sonsuz adalet sahibi Allah.
âlem: dünya, cihan.
âlem-i ekber: en büyük âlem; kâinat.
desatir: düsturlar, kanunlar; ölçüler.
desatir-i hikmet: hikmet düsturları, prensipleri; Cenab-ı

Hakkın belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde iş gören hikmetinin kanunları.
desatir-i umumiye: genel prensipler.
düstur: kanun, prensip; ölçü.
esas: asıl, temel.
esasat: esaslar, temeller.
esma: isimler.
esma-i kudsiye: Allah'ın her türlü kusur ve noksandan uzak yüce isimleri.

evvelâ: ilk olarak, önce.
Fâtır-ı Bîmisal: eşî benzeri olmayan ve her şeyi harika ve üstün sanatıyla yaratan Allah.
feryat: bağırıp, çağırma.
gaye: maksat, sonuç, hedef.
Hâkim-i Hakîm: her şeyi hikmetle yapan ve hükmü altında bulunduran, Allah.
hikmet: belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde olma.

yetiştirdi. Demek, o küllî ve umumî desatiri içinde, hususî ihsanatı, hususî imdatları, hususî cilveri var ki; her şey, her vakit, her haceti için Ondan istimdat eder, Ona bakabilir.

Sonra, her menzilden, her tabakadan, her âlemden, her taifeden, her fertten, her şeyden, kendini gösterecek, yani vücudunu ve vahdetini bildirecek pencereler açmış. Her kalp içinde bir telefon bırakmış.

Şimdi, şu hadsiz pencerelerden, elbette haddimizin fevkinde olarak bahse girişemeyeceğiz. Onları ilm-i muhit-i İlâhîye havale edip, yalnız ayat-ı Kur'âniyenin lemaatı olan otuz üç pencereyi Otuz Üçüncü Sözün Otuz Üçüncü Mektubunun, namazdan sonraki tesbihatın otuz üç aded-i mübareğine muvafık olmak için, Otuz Üç Pencereye icmalî ve muhtasar bir surette işaret edip, izahını sair Sözlere havale ederiz.

Birinci Pencere

Bilmüşahede görüyoruz ki, bütün eşya, hususan zihayat olanların pek çok muhtelif hacatı ve pek çok mütenevvi metalibi vardır. O matlâpları, o hacetleri ummadığı ve bilmediği ve eli yetişmediği yerden münasip ve lâ-yık bir vakitte onlara veriliyor, imdada yetiştiriliyor. Hâlbuki, o hadsiz maksutların en küçüğüne o muhtaçların kudreti yetişmez, elleri ulaşmaz.

aded-i mübarek: mübarek sayılar.

âlem: dünya.

ayat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın ayetleri.

bahse girişmek: anlatmaya çalışmak.

bilmüşahede: bizzat şahit olarak.

cilve: görünme, yansıma.

desatir: düsturlar, kanunlar; ölçüler.

elbette: kesinlikle.

eşya: varlıklar.

fert: şahıs.

fevk: üst.

hacat: ihtiyaçlar.

hacet: ihtiyaç.

had: yetki.

hadsiz: sınırsız, sayısız.

hâlbuki: hakikat ve doğrusu şudur ki

havale: bırakma.

hususan: özellikle.

hususî: özel.

icmalî: kısaca.

ihsanat: iyilikler, bağışlar.

ilm-i muhit-i İlâhîye: Allah'ın

her şeyi kuşatan ilmi.

imdat: yardım.

istimdat: yardım isteme.

işaret etme: bildirme, dikkat çekme.

izah: ayrıntılı açıklama.

kalp: gönül.

kudret: güç, kuvvet.

küllî: büyük; her yerde geçerli, kapsamlı.

lâyık: uygun.

lemaat: parlıtlar.

maksut: istenilen şey.

matlâp: istek, arzu.

menzil: yer.

metalip: istekler, arzular.

muhtaç: ihtiyacı olan.

muhtasar: kısa, özet.

muhtelif: çeşitli.

muvafık: uygun.

münasip: uygun.

mütenevvi: çeşitli, farklı.

sair: diğer, başka.

sıfat: hâl, keyfiyet, nitelik.

suret: biçim, şekil.

taife: gurup, topluluk.

tesbihat: Allah'ı bütün kusur ve noksanlardan yüce tutup Onu şanına lâyık ifadelerle anan sözler.

umumî: umuma ait, genel.

vahdet: birlik.

vakit: zaman.

vücut: varlık.

zihayat: hayat sahibi, canlı.

Sen kendine bak: Zahirî ve bâtinî hasselerin ve onların levazımatı gibi, elin yetişmediği ne kadar eşyaya muhtaçsın. Bütün zihayatları kendine kıyas et. İşte bütün onlar, birer birer *Vücub-u Vacib*'e şahadet ve vahdetine işaret ettikleri gibi, hey'et-i mecmuasıyla, güneşin ziyası güneşi gösterdiği gibi, o hâl ve bu keyfiyet, perde-i gayp arkasında bir *Vacibü'l-Vücut*'u, bir *Vahid-i Ehad*'i, hem gayet *Kerîm*, *Rahîm*, *Mürebî*, *Müdebbir* ünvanları içinde akla gösterir.

Şimdi ey münkir-i cahil ve ey fasık-ı gafil! Bu faaliyet-i hakîmâneyi, basîrâneyi, rahîmâneyi ne ile izah edebilirsin? Sağır tabiatla mı, kör kuvvetle mi, sersem tesadüfle mi, âciz, camit esbapla mı izah edebilirsin?

İkinci Pencere

Eşya, vücut ve teşahhusatlarında, nihaysiz imkânat yolları içinde mütereddît, mütehayyir, şekilsiz bir surette iken birden bire gayet muntazam, hakîmâne öyle bir teşahhus-u veçhî veriliyor ki; meselâ, her bir insanın yüzünde bütün ebna-i cinsinden her birisine karşı birer âlâmet-i farika o küçük yüzde bulunduğu ve zahir ve bâtın duygularıyla kemal-i hikmetle teşhiz edildiği cihetle, o yüz, gayet parlak bir sikke-i ehadiyet olduğunu ispat eder. Her bir yüz, yüzer cihetle bir *Sânî-i Hakîm*'in vücuduna şahadet ve vahdetine işaret ettikleri gibi, bütün yüzlerin hey'et-i mecmuasıyla izhar ettikleri o sikke bütün eşyanın *Hâlık*'ına mahsus bir hatem olduğunu akıl gözüne gösterir.

âciz: güçsüz.
âlâmet-i farika: farklılık işareti, ayıncı özellik.
bâtın: görünmeyen, gizli.
bâtını: içe ait, görünmeyen, gizli.
camit: cansız.
cihet: yön; bakımından.
ebna-i cins: aynı cinsten olanlar.
esbap: sebepler.
eşya: varlıklar.

faaliyet-i hakîmâne ve basîrâne ve rahîmâne: şefkat, merhametle görerek ve bile rek yapılan hikmetli işler, icraatlar.
fasık-ı gafil: Allah'ın emir ve yasaklarından habersiz davranan, önemsemeyen günahkâr.
gayet: çok, pek çok, son derece.
hakîmâne: gayeli, faydalı, ve

yerli yerinde olarak.
hâl: durum.
Hâlık: her şeyi yoktan var eden Allah.
hasse: duygu, duyu.
hatem: mühür, damga.
hey'et-i mecmua: hepsi birden, tamamı.
imkânat yolları: bir şeyin olması ve olmamasının ihtimalleri.
ispat: kanıtlama, doğruyu de-

lillerle gösterme.
işaret: gösterme, bildirme.
izah: açıklama yapma.
izhar: gösterme.
kemal-i hikmet: tam ve eksiksiz bir hikmet.
Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan Allah.
keyfiyet: durum, özellik.
kıyas: karşılaştırma.
kuvvet: güç.
levazımat: ihtiyaç maddeleri.
mahsus: özel.
muhtaç: ihtiyacı olan.
muntazam: düzenli.
Müdebbir: ilmiyle her şeyin sonunu görüp ona göre hikmetle iş yapan Allah.
münkir-i cahil: cahil inkârçı.
Mürebî: terbiye eden, yetiştiren, büyüten Allah.
mütehayyir: ne yapacağını bilmeyen, şaşkın.
mütereddît: kararsız.
nihaysiz: sonsuz.
perde-i gayp: gayp perdesi; manevî âlemlerin görünmesini engelleyen mahiyeti bizce bilinmeyen perde.
Rahîm: rahmeti, şefkati ve merhametiyle her şeyi kuşatan Allah.
Sânî-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.
sersem: akılsız.
sikke: mühür, işaret.
sikke-i ehadiyet: Allah'ın birliğinin her bir şeyde bir mühür gibi görünmesi.
suret: biçim, şekil; durum.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
tabiat: doğa, canlı ve cansız varlıklar.
teçhiz: donatma.
tesadüf: rastlantı.
teşahhus: şahıslanma, bir şekil ve kimlik kazanma.
teşahhusat: şahıslanmalar, bir şekil ve kimlik kazanmalar.
ünvan: ad, isim.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı zarurî ve zatî olan, varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
vahdet: birlik, teklîk.
Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.
veçh: yön; şekil.
Vücub-u Vacip: varlığı zorunlu olan Allah'ın varlığı.
vücut: var olma, varlık.
zahir: görünen; açık, belli, meydana.
zahirî: görünen, görünürdeki, görünüşteki.
zihayat: hayat sahibi, canlı.
ziya: ışık.

Ey münkir! Hiçbir cihetle kabil-i taklit olmayan şu sikkeleri ve mecmuundaki parlak sikk-i Samediyeti hangi tezgâha havale edebilirsin?

Üçüncü Pencere

alâmet: iz, belirti.
bilmüşahede: gördüğümüz gibi.
cihet: sebep.
derece: meretebe, kademe.
efrat: fertler.
enva: çeşitler, türler.
erzak: yiyecek ve içecekler.
girift: karışık.
had: yetki; güç.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
harika: olağanüstü.
haşiye: dipnot, açıklayıcı not.
havale: bırakma; bir işi başkasının yaptığına iddia etme.
hayvanat envai: hayvan çeşitleri.
hayvanat: hayvanlar.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
ibaret: oluşun, meydana gelen.
idare: yönetme.
ilim: bilme, biliş, bilgi.
kabil-i taklit: benzerinin yapılması mümkün.
kabul: tasdik etme.
kemal-i mizan ve intizam: mükemmel bir ölçü ve düzen.
kısım: bölüm, çeşit.
kıyamet: dünyanın ve kâinatın sonu.
kudret: güç, kuvvet.
kusur: eksiklik, yanlışlık.
libas: elbise.
mecmu: bütün, tamam.
millet: canlı türü.
muhit: kuşatan, saran.
muhtelif: çeşitli, farklı.
münkir: inkâr eden, kabul etmeyen.
nebatat envai: bitki çeşitleri.
nebatat: bitkiler.
nihayetsiz: sonsuz.
sır: gizli hakikat.
sikke: mühür, işaret.
sikke-i samediyet: hiçbir şeye ihtiyacı olmayan Allah'ın, bütün varlıkların kendisine muhtaç olduğunu gösteren mührü.
sikke-i Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde görülen Allah'ı gösteren işaret.
suret: biçim, şekil.
şüphe: kuşku.
taife: topluluk, gurup; canlı türü.

Zeminin yüzünde dört yüz bin muhtelif taifeden ^(HAŞİYE) ibaret olan bütün hayvanat ve nebatat envainin ordusu, bilmüşahede, ayrı ayrı erzakları, suretleri, silâhları, libasları, talimatları, terhisatları kemal-i mizan ve intizamla, hiçbir şey unutulmayarak, hiçbirini şaşırmayarak, bir surette tedbir ve terbiye etmek öyle bir sikkedir ki, hiçbir şüphe kabul etmez, güneş gibi parlak bir sikk-i Vahid-i Ehad'dir. Hadsiz bir kudret ve muhit bir ilim ve nihayetsiz bir hikmet sahibinden başka kimin haddi var ki, o hadsiz derecede harika olan şu idareye karışsın.

Çünkü, şu birbiri içinde girift olan envaı, milletleri, umumunu birden idare ve terbiye edemeyen, onlardan birisine karışsa, elbette karıştıracak.

Hâlbuki, ¹ **فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ** sırrı ile, hiçbir karışık alâmeti yoktur. Demek ki, hiçbir parmak karışmıyor.

HAŞİYE: Hatta, o taifelerden bir kısım var ki: bir senedeki efradı, zaman-ı Âdem'den kıyamete kadar vücuda gelen bütün insan efradından zıyadedir.

1. Haydi, çevir gözünü: En küçük bir kusur görüyor musun? (Mülk Suresi: 3.)

talimat: eğitimler.
tedbir: idare etme, çekip çevirme.
terbiye: besleme, yetiştirme, büyütmeye.

terhisat: terhisler, görevlere son vermeler.
tezgâh: dokuma aleti.
umum: bütün insanlar, bütün halk.

vücuda gelme: yaratılma.
zaman-ı Âdem: Hz. Âdem zamanı, insanlığın ilk devresi.
zemin: yer.
ziyade: çok, fazla

Dördüncü Pencere

İstidat lisanıyla bütün tohumlar tarafından ve ihtiyac-ı fitrî lisanıyla bütün hayvanlar tarafından ve lisan-ı ıztırar-ıyla bütün muztarlar tarafından edilen duaların makbuliyetidir.

İşte, bu nihayetsiz duaların bilmüşahede kabul ve icabeti, her biri vücuba ve vahdete şahadet ve işaret ettikleri gibi, mecmuu büyük bir mikyasta, bilbedahe, bir *Hâlık-ı Rahîm ve Kerîm ve Mucîb*'e delâlet eder ve baktırır.

Besinci Pencere

Görüyoruz ki, eşya, hususan zihayat olanlar, def'i gibi, ani bir zamanda vücuda gelir. Hâlbuki, def'i ve anî bir surette basit bir maddeden çıkan şeyler gayet basit, şekilsiz, sanatsız olması lâzım gelirken, çok maharete muhtaç bir hüsnüsanatta, çok zamana muhtaç ihtimamkârâne nakışlarla münakkaş, çok alâta muhtaç acip sanatlarla müzeyyen, çok maddelere muhtaç bir surette halk olunuyorlar.

İşte, bu def'i ve anî bir surette, bu harika sanat ve güzel hey'et, her biri bir *Sâni-i Hakîm*'in vücub-u vücuduna şahadet ve vahdet-i rububiyetine işaret ettikleri gibi, mecmuu gayet parlak bir tarzda nihayetsiz kadîr, nihayetsiz hakîm bir *Vacibü'l-Vücut*'u gösterir.

acip: hayrette bırakan, şaşırtıcı.
alât: aletler, vasıtalar.
anî: bir anda.
basit: sade.
bilbedahe: apaçık bir şekilde.
bilmüşahede: gözle görüldüğü gibi.

def'i: birden bire, anî.
delâlet: delil olma, gösterme.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
eşya: şeyler, canlı-cansız bütün varlıklar.
gayet: çok, son derece.
Hakîm: her şeyi belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli

yerinde yaratan Allah.
Hâlık-ı Kerîm: her şeyi bol ikram ile yaratan, cömert ve ihsanı bol olan yaratıcı Allah.
Hâlık-ı Mucîb: bütün dualara cevap veren ve yaratıcı Allah.
Hâlık-ı Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi yara-

tıcı, Allah.
halk olunmak: yaratılmak.
harika: olağanüstü.
hey'et: şekil, biçim, yapı.
hususan: özellikle.
hüsnüsanat: sanat güzelliği.
icabet: cevap verme, kabul etme.
ihtimamkârâne: özen gösterek.
ihtiyac-ı fitrî lisanı: yaratılıştan gelen doğal ihtiyaç dili.
istidat: kabiliyet, yetenek.
işaret: gösterme, bildirme.
Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
lisan: dil.
lisan-ı ıztırar: çaresizlik ve mecburiyet dili.
maharet: ustalık, beceriklilik.
makbuliyet: kabul edilmiş olma.
mecmu: bütün, tamam.
mikyas: ölçü.
muhtaç: ihtiyacı olan.
muztar: çaresiz, mecbur.
münakkaş: nakışlı, işlemeli.
müzeyyen: süslenmiş.
nakış: işleme, süs.
nihayetsiz: sonsuz.
sanat: ustalık, güzel yapılsı.
Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.
suret: biçim, şekil.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
tarz: biçim, şekil.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı zarurî ve zatî olan, varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
vahdet: birlik.
vahdet-i rububiyet: terbiye ve idare edici Cenab-ı Hakkın birliği.
vücub-u vücüt: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak.
vücuda gelme: yaratılma.
vücup: varlığı zorunlu olma.
zihayat: hayat sahibi, canlı.

Şimdi, ey sersem münkir! Haydi, bunu ne ile izah edersin? Senin gibi sersem, âciz, cahil tabiatla mı? Veyahut hadsiz derece hata ederek, o *Sâni-i Mukaddes*'e tabiat ismini verip, Onun mu'cizat-ı kudretini o tesmiye bahanesiyle tabiata isnat edip bin derece muhali birden irtikâp etmek mi istersin?

âciz: güçsüz.
âlem: bütün yaratılmışlar.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bahane: özür.
bilmüşahede: gördüğümüz gibi.
cahil: bilgisiz.
delil: iz, işaret, belirti.
derece: basamak, seviye, ölçü.
emir: iş buyurma, buyruk.
gayet: çok, son derece.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hulâsatülhulâsa: özünün özü.
ikrar: tasdik ve kabul etme, doğrulama.
irtikâp: işlemek, kötü bir iş yapmak.
İsm-i Azam: en büyük isim. Cenab-ı Hak'ın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.
isnat: dayandırma.
işaret: gösterme.
itiraf: kendisi için iyi sayılmayacak bir hâli gizlemeyip söyleme.
izah: açıklama.
Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük, haşmet ve kudret sahibi, Allah.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kemal-i rububiyet: rububiyetin mükemmelliği; Allah'ın bütün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları, yetiştirmesi, uyum içinde idare ve sevk etmesinin mükemmelliği.
kozmoğrafya: gök bilimi, astronomi.
kudret: güç, kuvvet
lisan: dil.
maslahat: fayda, yarar.
mu'cizat-ı kudret: kudretin insanları âciz bırakan eserleri.
muhâl: imkânsız.
muntazam: düzenli.
münkir: inkâr eden.
netice: sonuç.
rahmet: acıma, merhamet etme, esirgeme.
rububiyet: rablık, Allah'ın her zaman, her yerde, her yarattığına muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye ve tedbiri, besleyicilik ve malikiyet durumu.
Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.
Sâni-i Mukaddes: her türlü kusur ve noksandan yüce olan ve her şeyi sanatla yapan Allah.
sersem: akılsız.

Altıncı Pencere

أَنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفَلَكَ
الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ
مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ
الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

لَايَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ¹

Şu ayet, vücup ve vahdeti gösterdiği gibi, bir İsm-i Azamı gösteren gayet büyük bir penceredir. İşte şu ayetin hulâsatülhulâsası şudur ki:

Kâinatın ulvî ve süflî tabakatındaki bütün âlemler ayrı ayrı lisanla bir tek neticeyi, yani bir tek Sâni-i Hakîm'in rububiyetini gösteriyorlar. Şöyle ki:

Nasıl, göklerde, hatta kozmoğrafyanın itirafıyla dahi, gayet büyük neticeler için gayet muntazam hareketler bir Kadîr-i Zülcelâl'in vücut ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir; öyle de, zeminde, bilmüşahede, hatta coğrafyanın şahadetiyle ve ikrarıyla, gayet büyük maslahatlar

1. Göklerin ve yerin yaratılmasında, gecenin ve gündüzün değişmesinde, insanlara faydalı şeylerle denizde akıp giden gemilerde, Allah'ın gökten su indirip onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, her türlü canlıyı yeryüzüne yaymasında, rüzgârları sevk etmesinde ve gökle yer arasında Allah'ın emrine boyun eğmiş bulutlarda, aklını kullanan bir topluluk için Allah'ın varlık ve birliğine, kudret ve rahmetine işaret eden nice deliller vardır. (Bakara Suresi: 164.)

sevk: yollamak, göndermek.
süflî: aşağıda olan; aşağılık, adi.
şahadet: şahitlik, tanıklık.

tabiat: doğa, canlı-cansız varlıklar.
tesmiye: isimlendirme.
ulvî: yüksek, yüce.

vahdet: birlik.
vücup: varlığı zorunlu olma.
vücut: varlık.
zemin: yer.

için, mevsimlerdeki gibi gayet muntazam tahavvülâtlar dahi aynı o Kadîr-i Zülcelâl'in vücup ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Hem, nasıl berde ve bahirde kemal-i rahmetle rızıkları verilen ve kemal-i hikmetle muhtelif şekiller giydirilen ve kemal-i rububiyetle türlü türlü duygular ile teçhiz edilen bütün hayvanat, birer birer yine o Kadîr-i Zülcelâl'in vücuduna şahadet ve vahdetine işaret etmekle beraber, hey'et-i mecmuasıyla gayet geniş bir mikyasta azamet-i ulûhiyetini ve kemal-i rububiyetini gösterir; öyle de, bağlardaki muntazam nebatat ve nebatatın gösterdikleri müzeyyen çiçekler ve çiçeklerin gösterdikleri mevsun meyveler ve meyvelerin gösterdikleri müzeyyen nakışlar, birer birer yine o Sâni-i Hakîm'in vücuduna şahadet ve vahdetine işaret etmekle beraber, külliyyetleriyle gayet şaşıla bir surette cemal-i rahmetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Hem, nasıl cevvi semadaki bulutlardan mühim hikmetler ve gayeler ve lüzumlu faydalar ve semereler için tavzif edilen ve gönderilen katreler, katreler adedince yine o Sâni-i Hakîm'in vücubunu ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir; öyle de, zemindeki bütün dağların ve dağlar içindeki madenlerin ayrı ayrı hasiyetleriyle beraber, ayrı ayrı maslahatlar için ihzar ve iddiharları, dağ metanetinde bir kuvvetle yine o Sâni-i Hakîm'in vücup ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Hem, nasıl sahralarda ve dağlardaki küçük küçük tepelerin türlü türlü muntazam çiçeklerle süslenmeleri,

lüzum: gereklik.
maden: toprak altından çıkarıldıktan sonra artılarak kalıba dökelebilen madde.
maslahat: fayda, yarar.
metanet: sağlamlık.
mevsun: ölçülü, düzgün.
mikyas: ölçü, ölçek.
muhtelif: çeşitli, farklı.
muntazam: düzenli.
müzeyyen: süslenmiş, süslü.
nakış: işleme.
nebatat: bitkiler.
rızık: yiyecek, içecek şey.
sahra: çöl.
Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.
semere: meyve, netice.
suret: biçim.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şasaa: gösteriş.
şasaaal surette: gösterişli biçimde.
tahavvülât: değişimler.
tavzif: vazifelenendirme, görevlendirme.
teçhiz: donatma.
vahdet: birlik.
vücub-u vahdet: Allah'ın birliğinin zorunlu oluşu.
vücup: varlığı zorunlu olma.
zemin: yer.

âdet: rakam, tane, miktar.
azamet-i ulûhiyet: Cenab-ı Hakkın ilâhîlığının ve ma'budiyyetinin büyüklüğü.
bahir: deniz.
ber: toprak, yeryüzü.
cemal-i rahmet: rahmetin güzelliği.
cevvi-i sema: gökyüzü.
gaye: maksat, amaç, netice.
gayet: çok, son derece.
hasiyet: özellik.
hayvanat: hayvanlar.

hey'et-i mecmua: hepsi birden, tamamı.
hikmet: belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olma.
iddihar: depolama, yığılma.
ihzar: hazırlama.
işaret: gösterme, bildirme.
Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük, haşmet ve kudret sahibi, Allah.
katre: damla.

kemal-i hikmet: tam ve eksiksiz bir hikmet.
kemal-i rahmet: şefkat, merhamet ve ihsanın en mükemmeli.
kemal-i rububiyet: rububiyetin mükemmelliği; Allah'ın bütün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları, yetiştirmesi, uyum içinde idare ve sevk etmesinin mükemmelliği.
külliyyet: bolluk, çokluk.

adet: sayı, miktar.
alât: aletler.
bostan: bahçe.
cemal-i rahmet: ilâhî rahmetteki güzelliik.
cemal-i sanat: sanatın güzelliği.
cezbekârâne: kendinden geçmiş bir şekilde.
cihazat: cihazlar, organlar.
ecsam-ı nâmiye: büyüyen cisimler, gelişen varlıklar.
eşkâl-i muntazama: düzenli şekiller.
ferden ferda: teker teker, tek tek.
gayet: son derece, çok.
hacet: ihtiyaç.
hakikat: gerçek.
haşmet-i saltanat: hâkimiyetinin büyüklüğü.
hayvanat: hayvanlar.
hey'et-i mecmua: hepsi birden, tamamı.
ihata-i kudret: Allah'ın kudretinin her şeyi kuşatması.
ihsas: hissettirme.
ilhamat-ı gaybiye: gayp âlemin den gelen ilhamlar; canlıların ihtiyaçlarını gidermelerinde onlara yol gösteren ilhamlar.
işaret: gösterme, bildirme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kalp: gönül.
kemal-i hikmet: tam ve eksiksiz bir hikmet.
kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.
kemal-i rububiyet: rububiyetin mükemmelliği; Allah'ın bütün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları, yetiştirmesi, uyum içinde idare ve sevk etmesinin mükemmelliği.
manevî: maddî olmayan, manaya ait; ruha ait, içe ait; fikrî, hissî; görünmeyen.
mevzun: ölçülü.
mikyas: ölçek, ölçü.
muntazaman: düzenli olarak.
nefis: hayat, can.
nevi: türlü, çeşit, cins.
Rabb-i Rahim: şefkat ve merhamet sahibi olan Cenab-ı Hak.
rububiyet: rablık, Allah'ın her zaman, her yerde, her yarattığına

her biri bir Sâni-i Hakîm'in vücubuna şahadet ve vahdetine işaret etmekle beraber, hey'et-i mecmuasıyla haşmet-i saltanatını ve kemal-i rububiyetini gösterir; öyle de, bütün otlarda ve ağaçlardaki bütün yaprakların türlü türlü eşkâl-i muntazamaları ve ayrı ayrı vaziyetleri ve cezbekârâne mevzun hareketleri, yapraklar adedince yine o Sâni-i Hakîm'in vücub-u vücudunu ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Hem, nasıl bütün ecsam-ı nâmiyede, büyümek zamanında muntazaman hareketleri ve türlü türlü alât ile teşhizleri ve çeşit çeşit meyvelere şuurkârâne teveccühleri, her biri ferden ferda yine o Sâni-i Hakîm'in vücub-u vücuduna şahadet ve vahdetine işaret eder ve heyet-i mecmuasıyla gayet büyük bir mikyasta ihata-i kudretini ve şumul-ü hikmetini ve cemal-i sanatını ve kemal-i rububiyetini gösterir; öyle de, bütün hayvanî cesetlerde kemal-i hikmetle nefislerini, ruhlarını yerleştirmek, türlü türlü cihazat ile kemal-i intizam ile teslih etmek, türlü türlü hizmetlerde kemal-i hikmetle göndermek, hayvanat adedince, belki cihazatları sayısınca yine o Sâni-i Hakîm'in vücub-u vücuduna ve vahdetine şahadet ve işaret ettikleri gibi, heyet-i mecmuasıyla gayet parlak bir surette cemal-i rahmetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

Hem, nasıl bütün kalplere, insan ise her nevi ulûm ve hakikatleri bildiren, hayvan ise her nevi hacetlerinin tedarikini öğreten bütün ilhamat-ı gaybiye, bir Rabb-i Rahîm'in vücudunu ihsas eder ve rububiyetine işaret eder; öyle de, gözlere kâinat bostanındaki manevî çiçekleri

muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye ve tedbir, besleyicilik ve malikiyet durumu. **Sâni-i Hakîm:** her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah. **suret:** biçim, şekil. **şahadet:** şahitlik, tanıklık. **şuurkârâne:** bilinçli bir şekilde.

de. **şumul-ü hikmet:** Allah'ın hikmetinin her şeyi kaplaması. **teçhiz:** cihazlanma, donanma. **tedarik:** sağlama, karşılama. **teslih:** silâhlendirme. **teveccüh:** yönelme.

ulûm: ilimler. **vahdet:** birlik. **vaziyet:** durum, hâl. **vücub-u vücüt:** varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak. **vücüp:** varlığı zorunlu olma. **vücüt:** varlık.

toplayan şuaat-ı ayniye gibi zahiri ve batini bütün duyuların ayrı ayrı âlemlere her biri birer anahtar olmaları, yine o Sâni-i Hakîm, o Fâtır-ı Alîm, o Hâlık-ı Rahîm, o Rezzak-ı Kerîm'in vücub-u vücudunu ve vahdet ve ehadiyetini ve kemal-i rububiyetini güneş gibi gösterir.

İşte, şu yukarıda geçen on iki ayrı ayrı pencerelerden, on iki vecihten bir pencere-i azam açılıyor ki, on iki renkli bir ziya-i hakikat ile Cenab-ı Hakkın ehadiyetini ve vahdaniyetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

İşte, ey bedbaht münkir! Şu daire-i arz kadar, belki medar-ı senevîsi kadar geniş olan şu pencereyi ne ile kapatabilirsin? Ve Güneş gibi parlak olan şu maden-i nuru ne ile söndürebilirsin ve hangi perde-i gaflette saklayabilirsin?

Yedinci Pencere

Şu kâinat yüzünde serpilen masnuatın kemal-i intizamı ve kemal-i mevzuniyetleri ve kemal-i ziynetleri ve icatlarının sühuleti ve birbirine benzemeleri ve bir tek fitrat izhar etmeleri, nasıl ki bir Sâni-i Hakîm'in vücub-u vücudunu ve kemal-i kudretini ve vahdetini gayet geniş bir mikyasta gösteriyorlar. Öyle de:

• Camit ve basit unsurlardan hadsiz ve ayrı ayrı ve muntazam mürekkebatın icadı, mürekkebat adedince, yine o Sâni-i Hakîm'in vücub-u vücuduna şahadet ve vahdetine işaret etmekle beraber;

adet: sayı, miktar.
âlem: dünya.
bâtini: iç, görünmeyen.
bedbaht: bahtı kara, zavallı.
camit: cansız.
Cenab-ı Hak: Allah.
daire-i arz: yer küre, dünya.
ehadiyet: birlik, Allah'ın birli-

ğinin her bir şeyde tecelli etmesi.
Fâtır-ı Alîm: her şeyi bilen ve harika üstün sanatıyla yaratıcı, sonsuz ilim sahibi.
fitrat: yaratılış.
gayet: son derece, çok.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.

Hâlık-ı Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi yaratıcı, Allah.
icat: yoktan var etme, yaratma.
izhar: gösterme, açığa vurma.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.

kemal-i kudret: kudretin mükemmelliği.

kemal-i mevzuniyet: mükemmel derecede ölçülü olma.

kemal-i rububiyet: rububiyetin mükemmelliği; Allah'ın bütün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları, yetiştirmesi, uyum içinde idare ve sevk etmesinin mükemmelliği.

kemal-i vahdet: birliğin mükemmelliği.

kemal-i ziynet: mükemmel bir süsleme.

maden-i nur: nur kaynağı.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

medar-ı senevî: dünyanın güneş etrafında dönerken takip ettiği yörünge.

mikyas: ölçek, ölçü.

muntazam: düzenli.

münkir: inkâr eden.

mürekkebat: iki veya daha çok maddenin karışmasından meydana gelmiş şeyler.

pencere-i azam: büyük pencere.

perde-i gaflet: gaflet perdesi, gerçekleri görmeye engel olan perde, önemsememezlilik.

Rezzak-ı Kerîm: ikram sahibi olan rızık verici; Cenab-ı Hak.

Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

sühulet: kolaylık.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şuaat-ı ayniye: gözün ışınlarla benzetilen görme kabiliyeti, göz feri.

unsur: madde, element.

vahdaniyet: Allah'ın varlığı ve birliği, Allah'ın bir oluşu.

vahdet: birlik.

vecih: yön.

vücub-u vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak.

zahiri: görünen, dış.

ziya-i hakikat: hakikat ışığı.

âciz: güçsüz.

âlem: dünya.

Alîm-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız ilim sahibi Allah.

azamet-i rububiyet: Allah'ın bütün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları, yetiştir-mesi, uyum içinde idare ve sevk etmesinin büyüklüğü.

bedbaht: bahtsız, zavallı.

cahil: bilgisiz.

camit: cansız.

gafil: gerçekleri görmeyen, önemsemeyen, iyi düşünmeyen.

gayet: son derece, çok.

gıdai: gıdayla ilgili, besleyici.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hakîmâne: belirli gayeleri göze-terek, faydalı ve yerli yerinde ola-rak.

Hakîm-i Mutlak: sonsuz hikmet sahibi ve her şeyi her hangi bir kayda ve şarta bağlı olmaksızın gayeli ve faydalı yaratan Allah.

hengâm: zaman, an.

hey'et-i mecmua: hepsi birden, tamamı.

hüceyrat-ı beden: beden hücre-leri.

ihtilât: karışıklık.

imtiyaz: ayrılma, farklılık.

işaret: gösterme.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyük-lük, haşmet ve kudret sahibi, Al-lah.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kemal-i hikmet: tam ve mükem-mel bir hikmet.

kemal-i kudret: kudretin mü-kemmelliği.

kemal-i mizan: ölçünün tam ve kusursuz oluşu, tam ölçü.

kemal-i rububiyet: Allah'ın bü-tün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları, yetiştir-mesi, uyum içinde idare ve sevk etmesinin mükemmelliği.

kemal-i vahdet: birliğin mükem-melliği.

mahsulât: ürünler.

Marifetullah: Allah'ı bilme, isim ve sıfatlarıyla tanıma.

mıkyas: ölçü, ölçek.

muktedirâne: tam bir güç ve ik-tidarla.

muntazam: düzenli.

nihayet: son derece, çok.

• hey'et-i mecmuasıyla gayet parlak bir tarzda kemal-i kudretini ve vahdetini gösterdiği gibi;

• terkibat-ı mevcudat tabir edilen terkip ve tahlil hen-gâmındaki teceddütte nihayet derecede ihtilât ve karış-ma içinde nihayet derecede bir imtiyaz ve tefrik ile, me-selâ topraktaki tohumların ve köklerin çok karışık oldu-ğu hâlde hiç şaşırılmayarak, bir surette sümbüllenmeleri-ni ve vücutlarını temyiz ve tefrik etmek ve ağaçlara giren karışık maddeleri yaprak ve çiçek ve meyvelere tefrik et-mek ve hüceyrat-ı bedene karışık bir surette giden gıdai maddeleri kemal-i hikmetle ve kemal-i mizanla ayırıp tef-rik etmek, yine o *Hakîm-i Mutlak* ve o *Alîm-i Mutlak* ve o *Kadîr-i Mutlak*'ın vücub-u vücudunu ve kemal-i kudre-tini ve vahdetini gösterdiği gibi;

• zerreler âlemini hadsiz ve geniş bir tarla hükmüne getirip, her dakikada kemal-i hikmetle ekip biçip, yeni yeni kâinatlar mahsulâtını ondan almak ve o camide, âcize, cahile olan zerrata gayet şuurkârâne ve gayet ha-kîmâne ve muktedirâne hadsiz muntazam vazifeleri gör-dürmek, yine o *Kadîr-i Zülcelâl*'in ve o *Sâni-i Zülkema*'l'in vücub-u vücudunu ve kemal-i kudretini ve azamet-i rubu-biyetini ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

İşte, bu dört yol ile, büyük bir pencere Marifetullaha açılır ve büyük bir mikyasta, bir *Sâni-i Hakîm*'i akla gös-terir.

Şimdi, ey bedbaht gafil! Şu hâlde Onu görmek ve ta-nımak istemezsen aklını çıkar at, hayvan ol, kurtul!

Sâni-i Hakîm: her şeyi sanat-la ve hikmetle yaratan Allah.

Sâni-i Zülkema: sonsuz ke-mal sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

suret: şekil, biçim.

sümbüllenme: başak ve çi-çek verme.

şuurkârâne: bilinçli bir şekil-de.

tabir etme: adlandırma.

tahlil: çözümleme, ayırma.

tarz: biçim, şekil.

teceddüt: tazelenme, yeni-lenme.

tefrîk: ayırma.

temyiz: ayırma.

terkibat-ı mevcudat: varlık-ların değişik elementlerin bir-leşmesiyle meydana gelişleri.

terkip: birleştirme.

vahdet: birlik.

vücub-u vücüt: varlığı gerek-li olmak, olmaması imkânsız olmak.

vücüt: varlık, beden; şekil ve yapı.

zerrat: en küçük parçalar, atomlar.

zerre: en küçük parça, atom.

Şekizinci Pencere

Nev-i beşerdeki bütün ervah-ı neyyire ahabı olan enbiyalar (Aleyhimüsselâm), bâhir ve zahir mu'cizatlarına istinat ederek ve bütün kulüb-u münevvere ahtabı olan evliyalar, keşif ve kerametlerine itimat ederek ve bütün ukul-ü nuraniye erbabı olan asfiyalar, tahkikatlarına istinat ederek, bir tek *Vahid-i Ehad*, *Vacibü'l-Vücut*, *Hâlık-ı Külli Şey*'in vücub-u vücuduna ve vahdetine ve kemal-i rububiyetine şahadetleri pek büyük ve nuranî bir pence-redir. Hem, her vakit o makam-ı rububiyeti göstermektedir.

Ey biçare münkir! Kime güveniyorsun ki, bunları dinlemiyorsun? Veyahut gündüz içinde gözünü kapamakla, dünyayı gece mi oldu zannediyorsun?

Dokuzuncu Pencere

Kâinattaki ibadat-ı umumiye, bilbedahe bir *Ma'bud-u Mutlak*'ı gösteriyor.

Evet, âlem-i ervaha ve bâtına giden ve ruhanî ve meleklerle görüşen zatların şahadetleriyle sabit olan umum ruhanî ve melâikelerin kemal-i imtisal ile ubudiyetleri ve bilmüşahede, bütün zihayatların kemal-i intizamla ubudiyetkârâne vazifeler görmeleri ve bilmüşahede, anasır gibi bütün cemadatın kemal-i itaatle ubudiyetkârâne hizmetleri bir *Ma'bud-u Bilhak*ın vücub-u vücudunu ve

aktab: kutuplar, büyük velîler.

âlem-i ervah ve bâtın: ruhlar âlemi ve görünmeyen iç âlem.

aleyhimüsselâm: Allah'ın selâmı onların üzerine olsun.

anasır: unsurlar; maddeler, elementler.

asfiya: Hz. Peygamberin yo-

lundan giden safiyet, ilim ve takva sahibi büyük zatlar.

bâhir: apaçık.

biçare: çaresiz.

bilbedahe: apaçık bir şekilde.

bilmüşahede: gözle görüldüğü gibi.

cemadat: cansızlar.

enbiya: peygamberler.

erbap: sahipler.

ervah-ı neyyire ahabı: manen büyük ve nurlu ruh sahipleri.

evliya: velîler, Allah'ın dostluğunu kazanmış, keramet gösteren kullar.

Hâlık-ı Külli Şey: kâinata mevcut olan her şeyin yaratıcısı, Allah.

ibadat-ı umumiye: bütün

varlıkların yaptığı ibadetler.

istinat: dayanma.

itimat: güvenme.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kemal-i imtisal: tam ve mükemmel şekilde emre uyma.

kemal-i intizam: tam ve eksiksiz düzen.

kemal-i itaat: tam ve mükemmel itaat.

kemal-i rububiyet: Allah'ın bütün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları, yetiştirmesi, uyum içinde idare ve sevk etmesinin mükemmelliği.

keramet: Allah'ın bir ikramı olarak, Onun velî kurallarında görülen olağanüstü hâller.

keşif: Allah'ın bildirmesiyle gizli olan bir şeyin öğrenilmesi, ortaya çıkması.

kulüb-u münevvere ahtabı: nuranî kalp sahiplerinin en önde gelenleri.

Ma'bud-u Bilhak: asıl ibadet edilecek, hakkıyla ibadete lâyık olan Allah.

Ma'bud-u Mutlak: ibadete lâyık tek varlık olan Allah.

makam-ı rububiyet: rububiyet makamı, Allah'ın bütün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları, yetiştirmesi, uyum içinde idare ve sevk etmesinin makamı.

melâike: Allah'ın nurdan yarattığı varlıklar, melekler.

mu'cizat: mu'cizeler, Allah tarafından verilir, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika işler.

münkir: inkâr eden, kabul etmeyen.

nev-i beşer: insanlık.

nurani: nurlu.

ruhani: ruh âlemine ait varlık.

sabit: ispat edilmiş.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

tahkikat: araştırmalar.

ubudiyetkârâne: kul olana yakışır şekilde.

ukul-ü nuraniye erbabı: aydınlanmış akıl sahipleri.

umum: bütün.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdet: birlik.

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.

vazife: ödev.

vücub-u vücut: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak.

zahir: görünen, açık.

zihayat: canlı.

arif: bilgi sahibi, Allah'ı bilmede ve tanımada ileri olan.

aşk: şiddetli sevgi; Allah sevgisi.

bürhan: delil.

ciddî: gerçek, mühim, önemli.

cihet: yön.

feyiz: manevî gıda, bereket.

füyuzat: manevî bolluk ve bereketler, inayetler.

hakikat: gerçek.

hakiki: gerçek.

hamd: teşekkür, şükran.

hamit: Cenab-ı Hakka hamd ü sena eden, Allah'a şükreden.

hâsıl: meydana gelme.

ibadet: ibadetler.

icma: bir konu üzerinde fikir birliğine varma.

inabe: işlenilen günahlara tevbe edip doğru yola, hakka yönelme.

irade: dileme, isteme.

kâmil: tam, olgun, mükemmel.

kemal-i rububiyet: Allah'ın bütün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları, yetiştirme, uyum içinde idare ve sevk etmesinin mükemmelliği.

keşfiyat: keşifler, Allah'ın bildirmesiyle evliyaların geçmiş ve gelecekle ilgili bildikleri maddî ve manevî sırlar.

Ma'bud-u Ezeli: varlığının başlangıcı olmayan ve ibadete lâyık olan Allah.

Ma'bud-u Lâyezal: varlığı hiçbir zaman son bulmayan ve ibadete lâyık tek ilâh olan Allah.

Mahbup: bütün varlıklar tarafından sevilen Allah.

Mahmut: bütün varlıklar tarafından hamd edilen Allah.

makbul: kabul edilmiş olan.

Maksut: bütün varlıkların rızasına ermeyi ve cemalini görmeyi arzu-ladıkları Allah.

marifet: bilme.

Maruf: her şeyi hakkıyla bilen ve yarattıkları tarafından bilinen Allah.

Mergup: bütün yaratılmışların kendisinin rızasını istediği Allah.

Meşkûr: bütün varlıkların kendisine şükrettiği Allah.

Mevcut-u Lemyezal: varlığı zeval bulmayan, sürekli var olan Allah.

Mezkûr: her şeyin kendisini zikrettiği, andığı Allah.

muhabbet: sevgi.

muhip: seven.

muvahtit: Cenab-ı Hakkın varlığına ve birliğine inanan, Allah'ı birleyen.

münacat: Allah'a dua etme, yalvarma.

vahdetini gösterdiği gibi; her bir taifesi, icma ve tevatür kuvvetini taşıyan bütün ariflerin hakikatli marifetleri, bütün şakirler taifesinin semeredar şükürleri ve bütün zikirlerin feyizli zikirleri ve bütün hamidlerin nimet arttıran hamdleri ve bütün muvahhitlerin bürhanlı tevhitleri ve tavsifleri ve bütün muhiplerin hakikî muhabbet ve aşkları ve bütün müritlerin sadık irade ve rağbetleri ve bütün müniplerin ciddî talep ve inabeleri, yine *Maruf, Mezkûr, Meşkûr, Mahmûd, Vahid, Mahbub, Mergub, Maksud* olan o *Ma'bud-u Ezeli*'nin vücub-u vücudunu ve kemal-i rububiyetini ve vahdetini gösterdiği gibi; kâmil insanlardaki bütün makbul ibadatin ve o makbul ibadatin neticesinden hâsıl olan füyuzat ve münacat, müşahadat ve keşfiyat, yine o *Mevcut-u Lemyezal* ve o *Ma'bud-u Lâyezal*'in vücub-u vücudunu ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

İşte şu üç cihette, ziyadar büyük bir pencere vahdaniyete açılır.

Üçüncü Pencere

وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ

لَكُمْ الْفَلَكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمْ الْأَنْهَارَ

وَسَخَّرَ لَكُمْ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ

münip: günahları terk edip Allah'a yönelen, tevbe eden.

mürit: Allah'ın rızasına kavuşmak isteyen kişi.

müşahadat: gözle görülen şeyler.

netice: sonuç.

nimet: iyilik, ihsan.

rağbet: istek, arzu, meyil.

sadık: doğru.

semredar: verimli, faydalı.

şakir: şükreden, müteşekkîr.

şükûr: görülen bir iyiliğe karşılık hoşnutluk, memnurluk

ve minnettarlık ifade etme, teşekkür.

taife: gurup, topluluk; tür.

talep: istek, arzu.

tavsif: vasıflandırma, özelliklerini anlatma.

tevatür: sağlam bilgi, haber, yalan söylemelerini aklın kabullenemeyeceği bir topluluk tarafından verilen bilgi.

tevhit: birleme, Allah'ın bir olduğuna inanma.

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.

vahdet: birlik.

Vahit: bir olan ve her bir varlıkta birliği görülen Allah.

vücub-u vahdet: varlığı zorunlu olan birlik.

vücub-u vücud: varlığı gerekli olma, olmaması imkânsız olma.

vücüt: var olma, var oluş, varlık.

zikir: zikreden, zikredici.

zikir: anma, anılma.

ziyadar: ziyalı, ışıklı.

1 وَأَتَيْكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا

Şu kâinattaki mevcudatın birbirine teavünü, tecavübü, tesanüdü gösterir ki, umum mahlûkat bir tek *Müreb-bî'nin* terbiyesindedirler, bir tek *Müdebbir'in* idaresindedirler, bir tek *Mutasarrıf'ın* taht-ı tasarrufundadırlar, bir tek *Seyyid'in* hizmetkârlarıdır.

Çünkü, zemindeki zihayatlara levazımat-ı hayatiyeyi emr-i Rabbanî ile pişiren güneşten ve takvimcilik eden kamerden tut, tâ ziya, hava, mâ, gıdanın zihayatların imdadına koşmalarına ve nebatatın dahi hayvanatın imdadına koşmalarına ve hayvanat dahi insanların imdadına koşmalarına, hatta aza-i bedeninin birbirinin muavenetine koşmalarına ve hatta gıda zerratinin hüceyrat-ı bedeniyenin imdadına koşmalarına kadar cari olan bir düstur-u teavün ile, camit ve şuursuz olan o mevcudat-ı müteavine, bir kanun-u kerem, bir namus-u şefkat, bir düstur-u rahmet altında gayet hakîmâne, kerîmâne birbirine yardım etmek, birbirinin seda-i hacetine cevap vermek, birbirini takviye etmek; elbette, bilbedahe, bir tek, yekta *Vahid-i Ehad, Ferd-i Samed, Kadîr-i Mutlak, Âlîm-i Mutlak, Rahîm-i Mutlak, Kerîm-i Mutlak bir Zat-ı Vacibü'l-Vücut'un* hizmetkârları ve memurları ve masnuları olduklarını gösterir.

İşte, ey bîçare müflis felsefi! Bu muazzam pencereye ne diyorsun? Senin tesadüfün buna karşıabilir mi?

1. O Allah ki, gökten bir su indirdi ki, onunla sizin için rızık olarak meyveler yetistirdi. • Birbiri ardınca dönüp duran güneşi ve ayı da sizin hizmetinize verdi. • O, sözünüz ve hâlinizle etediğiniz her şeyden size verdi. Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız, saymakla bitiremezsiniz. (İbrahim Suresi: 32-34.)

Âlîm-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız ilim sahibi olan Allah.
aza-i beden: vücut organları.
bîçare: çaresiz.
bilbedahe: açık bir şekilde.
camit: cansız.
cari: geçerli.
düstur-u rahmet: rahmet prensibi.

düstur-u teavün: yardımlaşma kanunu.
emr-i Rabbani: Allah'ın emri.
felsefi: felsefe ile ilgili, felsefeye mensup.
Fert-i Samed: bir ve tek olan ve kendisi hiç bir şeye muhtaç olmayan, ama her şey ona muhtaç olan Allah.

gayet: son derece.
gıda: canlıları besleyen şeyler.
hakîmâne: belirli gayeleri gözeterek, yerli yerinde ve faydalı bir şekilde.
hâl: durum.
hayvanat: hayvanlar.
hizmetkâr: hizmetçi.

hüceyrat-ı bedeniye: vücuttaki hücreler.
imdat: yardım.
Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kamer: ay.
kanun-u kerem: varlıklara ihtiyaçlarını verme, yardım etme kanunu.
kerîmâne: lütfkâr ve cömert bir şekilde.
Kerîm-i Mutlak: sınırsız ikram sahibi olan Allah.
levazımat-ı hayatiye: hayat için lüzumlu olan ihtiyaç maddeleri.
mâ: su.
mahlûkat: varlık, yaratıklar.
masnu: sanatla yapılmış eser.
mevcudat: varlıklar.
mevcudat-ı müteavine: birbirleriyle yardımlaşan varlıklar.
muavenet: yardım.
muazzam: çok büyük.
Mutasarrıf: mülkünde dilediği gibi tasarruf eden Allah.
Müdebbir: idare eden, ilmiyle her şeyin sonunu görüp, ona göre hikmetle iş yapan Allah.
müflis: iflâs etmiş.
Mürebbi: her şeyi terbiye eden, eğiten, yetistiren Allah.
namus-u şefkat: şefkat kanunu.
nebatat: bitkiler.
nimet: iyilik, ihsan, rızık.
Rahîm-i Mutlak: rahmeti her şeyi kuşatan, sınırsız ve şefkat sahibi Allah.
rızık: yiyecek, içecek şey.
seda-i hacet: ihtiyaç sesi.
Seyyid: bütün kâinatın efendisi olan Allah.
şuursuz: bilinçsiz, akılsız.
taht-ı tasarruf: idaresi altında.
takviye: kuvvetlendirme, destekleme.
teavün: yardımlaşma.
tecavüp: karşılıklı cevap verme.
terbiye: besleme, yetistirme, büyütmek.
tesadüf: rast gelme, rastlantı.
tesanüt: dayanışma.
umum: bütün.
Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.
yekta: tek, eşsiz.
Zat-ı Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan, varlığı zarurî ve zatî olan, varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Zat, Allah.
zemin: yer.
zerrat: zerreler, en küçük parçalar, atomlar.
zihayat: hayat sahibi.
ziya: ışık.

On Birinci Pencere

أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ¹

Bütün ervah ve kulûbun dalâletten neş'et eden ıztırabat ve keşmekeş ve ıztırabattan neş'et eden manevî elemelerden kurtulmaları, bir tek Hâlık'ı tanımakla olur. Bütün mevcudatı bir tek Sânia vermekle necat buluyorlar. Bir tek Allah'ın zikriyle mutmain olurlar.

Çünkü, hadsiz mevcudat bir tek zata verilmezse, Yirmi İkinci Sözde kat'î ispat edildiği gibi, o zaman, her bir tek şeyi hadsiz esbaba isnat etmek lâzım gelir ki; o hâlde bir tek şeyin vücudu, umum mevcudat kadar müşkül olur.

Çünkü, Allah'a verse, hadsiz eşyayı bir zata verir. Ona vermezse, her bir şeyi hadsiz esbaba vermek lâzım gelir. O vakit, bir meyve kâinat kadar müşkülât peyda eder, belki daha ziyade müşkül olur. Çünkü, nasıl bir nefer yüz muhtelif adamın idaresine verilse, yüz müşkülât olur ve yüz nefer, bir zabitin idaresine verilse, bir nefer hükmünde kolay olur; öyle de, çok muhtelif esbabın bir tek şeyin icadında ittifakları, yüz derece müşkülâtlı olur. Ve pek çok eşyanın icadı, bir tek zata verilse, yüz derece kolay olur.

İşte, mahiyet-i insaniyedeki merak ve taleb-i hakikat cihetinden gelen nihayetsiz ıztıraptan kurtaracak, yalnız tevhid-i Hâlık ve marifet-i İlâhiyedir.

cihet: yön, taraf.
dalâlet: İman ve Islâmiyetten ay-
rılmak.
derece: mertebe, kademe.
elem: acı, keder, sıkıntı.
ervah: ruhlar, canlar.
esbap: sebepler.
eşya: şeyler, varlıklar.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
Hâlık: yoktan yaratan Allah.
huzur: rahat.
hükmünde: gibi, yerinde.
ıztırabat: ıztıraplar, sıkıntılar, acı-
lar.
ıztırap: acı, üzüntü, sıkıntı.
icat: yoktan var etme, yaratma.
idare: yönetme.
isnat: dayandırma.
ispat: doğruyu delillerle göster-
me, kanıtlama.
ittifak: beraber harekete etmek
için sözleşmek anlaşmak.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kat'î: kesin, şüphesiz.
keşmekeş: karışık olma durumu,
karışıklık.
kulûp: kalpler, gönüller.
mahiyet-i insaniye: insanın ma-
hiyeti, yapısı.
manevi: maddî olmayan, mana-
ya ait; ruha ait, içe ait; fikrî, hissi;
görünmeyen.

1. Haberiniz olsun ki, kalpler ancak Allah'ın zikriyle huzura kavuşur. (Ra'd Suresi: 28.)

marifet-i İlâhiye: sadece Al-
lah'ın kudretinde olan bilgi.
mevcudat: varlıklar.
muhtelif: çeşitli, farklı.
mutmain: tatmin olan, içi ra-
hat ve gönlü hoş olan.
müşkül: güç, zor.
müşkülât: güçlükler, zorluk-
lar.
necat: kurtuluş.
nefer: rütbesiz asker, er.

neş'et eden: kaynaklanan, çı-
kan, meydana gelen.
nihayetsiz: sonsuz.
peyda: meydana gelmek.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak
yaratan Allah.
taleb-i hakikat: hakikati, ger-
çeği isteme.
tevhid-i Hâlık: sadece bir ya-
raticının olduğuna, başka ya-

raticıların olmadığına inan-
mak.
umum: bütün.
vakit: vakit, zaman.
vücut: var olma, varlık.
zabit: subay.
zat: kişi, şahıs.
zikir: Allah'ı hatırlama, isimle-
rini söyleyerek onu anma.
ziyade: çok.

Madem küfürde ve şirkte nihayetsiz müşkülât ve ıztırabat var; elbette o yol muhaldır, hakikati yoktur. Madem tevhitte, mevcudatın yaratılışındaki sühulete ve kesrete ve hüsnüsanatına muvafık olarak, nihayetsiz sühulet ve kolaylık var; elbette o yol vaciptir, hakikattir.¹

İşte ey bedbaht ehl-i dalâlet! Bak, dalâlet yolu ne kadar karanlıklı ve elemli. Ne zorun var ki, oradan gidiyorsun? Hem bak, iman ve tevhit yolu ne kadar kolay ve safalı! Oraya gir, kurtul.

On İkinci Pencere

² سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى
sırrınca, umum eşyada, hususan zîhayat masnularda, hikmetli bir kalıptan çıkmış gibi, her şeye bir miktar-ı muntazam ve bir suret hikmetle verildiği; ve o suret ve o miktarda maslahatlar ve faydalar için eğri büğrü hudutlar bulunması; hem, müddet-i hayatlarında değiştirdikleri suret-i libasları ve miktarları, yine hikmetlere, maslahatlara muvafık bir tarzda mukadderat-ı hayatiyeden terkip edilen manevî ve muntazam birer suret, birer miktar bulunması bilbedahe gösterir ki; bir *Kadîr-i Zülcelâl*'in ve bir *Hakîm-i Zülkema*'l'in kader dairesinde suretleri ve biçimleri tertip edilen ve kudretin destgâhında vücutları ve rilen o hadsiz masnuat, o Zatın vücub-u vücuduna delâlet ve vahdetine ve kemal-i kudretine hadsiz lisan ile şahadet ederler.

1. Bkz. İsra Suresi: 42; Enbiya Suresi: 21, 99; Sad Suresi: 5.

2. Her şeyden yüce olan Rabbinin ismini tesbih et. • O Rabbin ki, her şeyi yaratıp düzene koymuştur. • O Rabbin ki, her şeye lâyk bir şekil ve ölçü tayin etmiş ve onu yaratılış gayesine yöneltmiştir. (A'lâ Suresi: 1-3)

bedbaht: bahtsız, zavallı.
bilbedahe: apaçık bir şekilde.
dalâlet: İman ve İslâmiyetten ayrılmak.
delâlet: delil olma, işaret etme.
destgâh: tezgâh; kudret, iktidar.
ehl-i dalâlet: sapkınlar; İman

ve İslâmiyetten ayrılanlar.
elem: acı, keder, sıkıntı.
gaye: maksat, hedef; netice.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: gerçek.
Hakîm-i Zülkema: kemal sahibi, her şeyi faydalı ve hikmetli yaratan, Allah.
hikmet: belirli gayelere yö-

nelik, faydalı, yerli yerinde ve ölçülü oluş.
hudut: sınırlar.
hususan: özellikle, hususî olarak.
hüsnüsanat: sanattaki güzel-lik.
ıztırabat: ıztıraplar, acılar, sıkıntılar.

iman: inanma, inanç.

kader: Cenab-ı Hakkın ezeli ilmi ile, kâinatta olmuş ve olacak bütün şeylerin varlık ve yokluğunu, geçmiş ve geleceğini bilmesi. Allah'ın takdir ve tayin etmesi.

Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük, haşmet ve kudret sahibi, Allah.

kemal-i kudret: kudretin mükemmelliği.

kesret: çokluk.

kudret: güç, kuvvet.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, inkâr.

lâyık: yakışan.

lisan: dil.

manevî: maddî olmayan, manaya ait; ruha ait, içe ait; fikrî, hissî; görünmeyen.

maslahat: fayda, gaye.

masnu: sanatla yapılmış şeyler.

masnuat: sanatla yapılmış varlıklar.

mevcudat: varlıklar.

miktar-ı muntazam: düzenli bir ölçü, miktar.

muhâl: imkânsız.

mukadderat-ı hayatiye: kader kalemile yazılmış hayat

muntazam: düzenli.

muvafık: uygun.

müddet-i hayat: yaşama süresi, ömür.

müşkülât: güçlükler, zorluklar.

nihayetsiz: sonsuz.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle yarattıklarını islah ve terbiye eden Allah; yaratan, büyüten, terbiye eden.

safa: rahat ve huzurlu olma.

sırrınca: ...İlahî hikmetine göre, ...gerçeğine göre.

suret: biçim, şekil.

suret-i libas: elbise şekli, biçimi.

sühulet: kolaylık.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şirk: Allah'a ortak koşma.

tarz: biçim, şekil.

tayin: gösterme, sınırını çizme, belirtme.

terkip: birleşme, birkaç şeyi birleştirerek başka bir varlık meydana getirme.

tertip: dizme, sıraya koyma.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma.

tevhit: birleme, Allah'ın bir olduğuna inanma, birlik.

umum: bütün.

vacip: zorunlu.

vahdet: birlik.

vücub-u vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak.

vücud: beden, varlık.

Zat: büyüklük ve yücelik sahibi Allah.

zihayat: hayat sahibi.

Sen kendi cismine ve azalarına ve onlardaki eğri bög-
rü yerlerin meyvelerine ve faydalarına bak, kemal-i hik-
met içinde kemal-i kudreti gör.

On Üçüncü Pencere

¹ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ sırınca, her şey lisan-ı
mahsusu ile *Hâlık*'ını yâd eder, takdis eder.

Evet, bütün mevcudatın lisan-ı hâl ve kâl ile ettiği tes-
bihat, bir tek *Zat-ı Mukaddes*'in vücudunu gösteriyor.
Evet fitratın şahadeti reddedilmez. Delâlet-i hâl ise, hu-
susan çok cihetlerle gelse, şüphe getirmez.

Bak, hadsiz fitrî şahadeti tazammun eden ve nihayet-
siz tarzlarda lisan-ı hâl ile delâlet eden ve mütedahil da-
ireler gibi bir tek merkeze bakan şu mevcudatın munta-
zam suretleri, her biri birer dildir; ve mevzun hey'etleri,
her biri birer lisan-ı şahadettir; ve mükemmel hayatları,
her biri birer lisan-ı tesbihattir ki, Yirmi Dördüncü Sözde
kat'î ispat edildiği gibi, o bütün diller ile pek zahir bir su-
rette tesbihatları ve tahiyatları ve bir tek mukaddes za-
ta şahadetleri, ziya güneşi gösterdiği gibi, bir *Zat-ı Vacibü'l-Vücud*'u gösterir ve kemal-i ulûhiyetine delâlet eder.

aza: organlar.
cihet: yön.
cisim: beden.
delâlet: delil olma, işaret etme.
delâlet-i hâl: hâlin işareti, delil ol-
ması.
fitrat: yaratılış.
fitri: yaratılıştan gelen.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
Hâlık: yoktan yaratan Allah.
hey'et: şekil, yapı.
hususan: özellikle.
ispat: kanıt.
kat'î: kesin, şüphesiz.
kemal-i hikmet: tam ve mükem-
mel bir hikmet.
kemal-i kudret: kudretin mü-
kemmelliği.
kemal-i ulûhiyet: ilâhlığın mü-
kemmelliği; ibadete ve itaat edil-
meye lâyık olmanın mükemmel-
liği.
lisan-ı hâl: hâl dili.
lisan-ı kâl: konuşma dili.
lisan-ı mahsus: özel dil, kendisi-
ne ait dil.
lisan-ı şahadet: şahitlik eden dil.
lisan-ı tesbih: Allah'ı bütün kusur
ve noksan sıfatlardan uzak tutan,
onu şanına lâyık ifadelerle anan
dil.
mevcudat: varlıklar.
mevzun: ölçülü.
mukaddes: temiz, yüce, kusur ve
noksanlardan uzak olan.
muntazam: düzenli.
mükemmel: tamamlanmış, ku-
sursuz.
mütedahil: birbirinde, iç içe.
nihaysiz: sonsuz.
sırınca: ...hakikatinin bildirdiğine
göre.

1. Hiçbir şey yoktur ki, Onu övüp, Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

suret: biçim, şekil.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şüphe: tereddüt, kuşku.

tahiyat: selâmlar ve dualar.

takdis: kutsama, eksiklikten,
kusurdan, çirkinlikten uzak
ve yüce tutma.

tarz: şekil.

tazammun: içine alma, kap-
sama.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve

noksan sıfatlardan uzak tut-
ma, onu şanına lâyık ifadelerle
anma.

tesbihat: Allah'ı bütün kusur
ve noksanlardan yüce tutup
Onu şanına lâyık ifadelerle
anan sözler.

vücut: var olma, varlık.

yâd: hatırlama, anma.

zahir: görünen, açık.

Zat: büyüklük ve yücelik sa-

hibi Allah.

Zat-ı Mukaddes: her türlü
noksanlık ve çirkinlikten yüce
olan Zat, Allah.

Zat-ı Vacibü'l-Vücud: varlığı
zarurî ve zatî olan, varlığı za-
rarî ve zatî olan, varlığı başka-
sının varlığına bağlı değil,
kendinden olup ezeli ve ebe-
di olan Zat, Allah.

ziya: ışık.

On Dördüncü Pencere

قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ ۖ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ ۚ
مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ۚ إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيفٌ ۚ

sırlarınca, her şey, her şeyinde ve her şe'ninde tek bir *Hâlık-ı Zülcelâl'e* muhtaçtır.

Evet, kâinattaki mevcudata bakıyoruz ve görüyoruz ki, zaaf-ı mutlak içinde bir kuvvet-i mutlaka tezahüratı var ve acz-i mutlak içinde bir kudret-i mutlakanın âsârı görünüyor: meselâ, nebatatın tohumlarında ve köklerindeki ukde-i hayatiyelerinin intibahları zamanında gösterdikleri harika vaziyetleri gibi.

Hem fakr-ı mutlak ve kuruluk içinde bir gınâ-i mutlağın tezahüratı var: kıştaki toprağın ve ağaçların vaziyet-i fakirâneleri ve baharda şaşaalı servet ve gınâları gibi.

Hem, cümud-u mutlak içinde bir hayat-ı mutlakanın tereşşuhatı görünüyor: anasır-ı camidenin zîhayat maddelelere inkılâbı gibi.

Hem, bir cehl-i mutlak içinde muhit bir şuurun tezahüratı görünüyor: zerrelere yıldızlara kadar her şeyin, harekâtında nizamât-ı âleme ve mesalih-i hayata ve metalib-i hikmete muvafık bir tarzda hareket etmeleri ve şurkârâne vaziyetleri gibi.

yüklük ve haşmet sahibi olan ve her şeyi yoktan yaratan Allah.

harekât: hareketler.

harika vaziyet: olağanüstü durum.

hayat-ı mutlaka: tam ve kesin bir hayat.

hazine: define.

inkılâp: değişim, dönüşüm.

intibah: uyanış.

kâinat: âlem, evren, varlıklar.

kudret: güç, kuvvet.

kudret-i mutlaka: mutlak kudret, sonsuz ve sınırsız kudret.

kuvvet-i mutlak: sınırsız kuvvet.

mesalih-i hayat: hayata ait faydalar.

metalib-i hikmet: ilâhî hikmetin istekleri, gerekleri.

mevcudat: var olan her şey, varlıklar.

muhakkak: şüphesiz, doğru, gerçek.

muhit: her şeyi kuşatan.

muhtaç: ihtiyacı olan.

muvafık: uygun.

mülk: mal.

nebatat: bitkiler.

nizamât-ı âlem: âlemdeki düzenler.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle yarattıklarını ıslah ve terbiye eden Allah; yaratan, büyüten, terbiye eden.

servet: zenginlik, varlık.

sırlarınca: hakikatlerinin bildirdiğine göre.

şaşaalı: gösterişli, parlak.

şe'n: hâl, keyfiyet, durum, özellik, yapı, istidat; iş; yeni iş; yeni olan hâl.

şuur: anlayış, bilinç.

şuurkârâne: şuurlu ve bilinçli bir şekilde.

tarz: şekil.

tasarruf: idare etme, istediği gibi kullanma.

tereşşuhat: sınıztılar, izler.

tezahürat: görünmeler.

ukde-i hayatiye: hayat düğümü.

vaziyet: durum, hâl.

vaziyet-i fakirâne: fakirce durum.

zaaf-ı mutlak: son derece zayıflık.

zerre: en küçük parça, atom.

zîhayat: hayat sahibi.

1. De ki: "Her şeyin mülkü ve tasarrufu elinde olan kimdir, biliyorsanız söyleyin." (Mü'minin Suresi: 88.)

2. Hiçbir şey yoktur ki, hazineleri Bizim yanımızda olmasın. (Hicr Suresi: 21.)

3. Hiçbir canlı yoktur ki, Allah onu alından tutup kudretine boyun eğdirmiş olmasın. (Hûd Suresi: 56.)

4. Muhakkak ki, Rabbim her şeyi hakkıyla koruyucudur ve yapılan her şeyi kaydeder. (Hûd Suresi: 56-57.)

acz-i mutlak: sonsuz ve sınırsız güçsüzlük.

anasır-ı camide: cansız elementler.

âsâr: eserler.

cehl-i mutlak: aşırı derecede bilgisizlik tam bir cahillik.

cümud-u mutlak: tam anlamıyla cansızlık.

fakr-ı mutlak: son derece fa-

kirlik, yoksulluk.

gınâ: zenginlik.

gınâ-i mutlak: sınırsız zenginlik, varlık.

Hâlık-ı Zülcelâl: sonsuz bü-

İşte, bu acz içindeki kudret ve zaaf içindeki kuvvet ve fakr içindeki servet ve gınâ ve cümüt ve cehil içindeki hayat ve şuur, bilbedahe ve bizzarure, bir *Kadîr-i Mutlak* ve *Kavi-i Mutlak* ve *Ganî-i Mutlak* ve *Alîm-i Mutlak* ve *Hayy-ı Kayyum* bir Zâtın vücub-u vücuduna ve vahdetine karşı her taraftan pencereler açar; hey'et-i mecmuası ile, büyük bir mikyasta, bir cadde-i nuraniyeyi gösterir.

İşte, ey tabiat bataklığına düşen gafil! Eğer tabiatı bırakıp kudret-i İlâhiyeyi tanımazsan, her bir şeye, hatta her bir zerreye hadsiz bir kuvvet ve kudret ve nihayetsiz bir hikmet ve maharet, belki ekser eşyayı görecek, bilecek, idare edecek bir iktidar, her şeyde bulunduğunu kabul etmek lâzım gelir.

On Beşinci Pencere

¹ **الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ** sırınca, her şeye, o şeyin

kabiliyet-i mahiyetine göre kemal-i mizan ve intizam ile biçilip hüsnüsanat ile tertip edilip, en kısa yolda, en güzel bir surette, en hafif bir tarzda, istimalce en kolay bir şekilde, meselâ kuşların elbiselerine ve her vakit tüylerini kolayca oynatmalarına ve istimal etmelerine bak. Hem, israfsız hikmetli bir tarzda vücut vermek, suret giydirmek, eşya adedince diller ile bir *Sâni-i Hakîm*'in vücub-u vücuduna şahadet ve bir *Kadîr-i Alîm-i Mutlak*'a işaret ederler.

1. O her şeyi en güzel şekilde yarattı. (Secde Suresi: 7.)

acz: zayıflık.

adet: sayı.

Alîm-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız ilim sahibi olan Allah.

bilbedahe: apaçık bir şekilde.

bizzarure: kesinlikle, zorunlu olarak.

cadde-i nuraniye: nurlu, aydınlık cadde.

cahil: bilgisizlik.

cümüt: cansızlık.

ekser: pek çok, birçok.

fakr: fakirlik.

gafil: gerçekleri görmeyen, önemsemeyen, iyi düşünmeyen.

Ganî-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız zenginlik sahibi ve hiç bir şeye ihtiyacı olmayan Allah.

gınâ: zenginlik.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hayat: dirilik, canlılık.

Hayy-ı Kayyum: her canlıya hayat veren ve onları ayakta tutan, Allah.

hey'et-i mecmua: hepsi birden, tamamı.

hikmet: belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde oluş; ilim, bilgi.

hüsnüsanat: güzel sanat.

idare: yönetme.

iktidar: güç, kudret.

israf: gereksiz ve boş yere kullanma.

istimal: kullanma.

işaret: gösterme, bildirme.

kabiliyet-i mahiyet: tabiatındaki, iç yüzdeki kabiliyet, yetenek.

Kadîr-i Alîm-i Mutlak: her şeyi gücü yeten ve her şeyi bilen, sınırsız kudret ve ilim sahibi Allah.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve sarta tâbi olmaksızın her şeyi gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

Kavi-i Mutlak: sınırsız kuvvet sahibi olan Allah.

kemal-i mizan ve intizam: tam bir düzen ve ölçü.

kudret: güç, kuvvet.

kudret-i ilâhiye: Allah'ın kudreti, Allah'ın kudretiyle yaptığı işler, fi-

iller, tasarruflar.

kuvvet: güç, kudret.

maharet: beceriklilik, ustalık.

mikyâs: ölçü, ölçek.

nihayetsiz: sonsuz.

Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

servet: zenginlik, varlık.

sırınca: hakikatinin bildirdiğine göre.

suret: şekil, biçim.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şuur: bilinç, anlayış, idrak.

tabiat bataklığı: Allah'ı inkâr edenlerin yaratıcı bir güç olarak gördükleri içinde yaşadığımız doğa ve madde âlemi.

tabiat: doğa, Allah'ı inkâr edenlerin yaratıcı bir güç olarak gördükleri içinde yaşadığımız doğa ve madde âlemi.

tarz: biçim, şekil.

tertîp: düzenleme.

vahdet: birlik.

vakit: zaman.

vücub-u vücüt: varlığı gerekli olma, olmaması imkânsız olma.

vücüt: beden.

zaaf: zayıflık.

Zat: büyüklük ve yücelik sahibi Allah.

zerre: en küçük parça, atom.

On Altıncı Pencere

Rûy-i zeminde mevsimbemevsim tazelenen mahlûka-tın icat ve tedbirlerindeki intizamât ve tanzimat, bilbedahe bir hikmet-i amme'yi gösterir. Sıfat mevsufsuz olmadığından, elbette o hikmet-i amme, bizzarure, bir *Hakîm*'i gösterir.

Hem, o perde-i hikmet içinde harika tezyinat, bilbedahe, bir inayet-i tammeyi gösterir; ve o inayet-i tamme, bizzarure, inayetskâr bir *Hâlık-ı Kerîm*'i gösterir. Ve o perde-i inayette umuma şamil bir taltifat ve ihsanat, bilbedahe, bir rahmet-i vasiayı gösterir. Ve o rahmet-i vâsia, bizzarure bir *Rahman-ı Rahîm*'i gösterir. Ve o perde-i rahmet üstünde dahi, bütün rızka muhtaç zîhayatların lâıyk ve mükemmel bir tarzda işeleri ve erzakları, bilbedahe, terbiyekârâne bir rezzakîyet ve şefkatkârâne bir rububiyeti gösterir. Ve o terbiye ve idare, bizzarure bir *Rezzak-ı Kerîm*'i gösterir.

Evet, zeminin yüzünde kemal-i hikmetle terbiye edilen ve kemal-i inayetle tezyin edilen ve kemal-i rahmetle taltif edilen ve kemal-i şefkatle işe edilen bütün mahlûkat, birer birer bir *Sâni-i Hakîm, Kerîm, Rahîm, Rezzak*'ın vücubuna şahadet ve vahdetine işaret ettikleri gibi; yer-yüzünün mecmuunda tezahür eden ve umumunda görülen ve kasıt ve iradeyi bilbedahe gösteren hikmet-i amme; ve hikmeti dahi tazammun eden umum masnuata şamil inayet-i tamme; ve inayet ve hikmeti tazammun

bilbedahe: apaçık bir şekilde.
bizzarure: kesinlikle, zorunlu olarak.
erzak: yiyecek, içecekler, besinler, gıdalar.
Hakîm: her şeyi belirli gayeleri yönelik, faydalı ve yerli yerinde yaratan Allah.
Hâlık-ı Kerîm: her şeyi bol ikram ile yaratan Allah.
harika: olağanüstü.
hikmet: belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde oluş.

hikmet-i amme: her şeyi kuşatan hikmet, gaye ve fayda.
işe: beslemek.
icat: yoktan var etme, yaratma.
ihsanat: ihsanlar, iyilikler, bağışlar.
inayet: yardım.
inayet-i tamme: tam ve eksiksiz yardım.
inayetskâr: yardım ve iyilik eden.
intizamât: düzenlemeler, düzenler.

irade: dileme, isteme, tercih.
işaret: gösterme, bildirme.
kasıt: bilerek yapma; amaç.
kemal-i hikmet: tam ve mükemmel bir hikmet.
kemal-i inayet: mükemmel bir yardım.
kemal-i rahmet: şefkat, merhamet ve ihsanın en mükemmeli.
kemal-i şefkat: tam ve eksiksiz şefkat.
Kerîm: ikramı ve bol olan, sonsuz cömertlik sahibi Allah.

lâıyk: yakışan.
mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mecmu: bütün, tamam.
mevsimbemevsim: mevsim mevsim, mevsimden mevsime.
mevsuf: vasıflanmış, kendisinde bir sıfat bulunan.
muhtaç: ihtiyacı olan.
mükemmel: noksansız, tam, eksiksiz.
perde-i hikmet: hikmet perdesi.
perde-i inayet: yardım perdesi.
perde-i rahmet: rahmet perdesi.
Rahim: rahmeti her şeyi kuşatan Allah.
Rahman-ı Rahîm: Rahman ve Rahîm olan Allah; dünya ve ahirette yaratıklarına sonsuz rahmet şefkat ve merhametle muamele eden Allah.
rahmet-i vâsia: geniş rahmet.
Rezzak: bütün varlıkların rızıklarını veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah.
Rezzak-ı Kerîm: ikram sahibi olan rızık verici; Cenab-ı Hak.
rezzakîyet: rızık vericilik.
rızık: yiyecek, içecek, gıda, besin.
rububiyet: rablık, Allah'ın her zaman, her yerde, her yarattığına muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye ve tedbiri, besleyicilik ve malikiyet durumu.
rûy-i zemin: yeryüzü.
Sâni-i Hakîm: her şeyi belirli gayelere yönelik, faydalı, yerli yerinde ve sanatlı olarak yaratan Allah.
sıfat: nitelik, vasıf.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şamil: içine alan, kaplayan.
şefkatkârâne: şefkatli olarak.
taltif: lütuf ve ihsanda bulunma.
taltifat: taltifler, lütuf ve ihsanlarda bulunmalar.
tanzimat: düzenlemeler.
tarz: biçim şekil.
tazammun: içine alma, kapsama.
tedbir: idare etme, çekip çevirme.
terbiye: besleme, yetiştirme, büyüme.
terbiyekârâne: terbiye edene yakışır şekilde.
tezahür: görünme.
tezyin: süslemek.
tezyinat: süsler, süslemeler.
umum: bütün, genel, tüm.
vahdet: birlik.
vücup: varlığı zorunlu olma.
zemin: yer.
zihayat: hayat sahibi.

acip: hayret veren, şaşırtan.
âciz: güçsüz.
Âlîm: çok bilen, her şeyi hakkıyla bilen Allah.
Basîr: her şeyi gören Allah.
camit: cansız.
elvan-ı seb'a: yedi renk.
esbap: sebepler.
gayet: son derece, çok.
hakikat: gerçek.
Hakîm: her şeyi belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde yaratan, hikmet sahibi Allah.
hakîmâne: belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde olacak şekilde.
harika: olağanüstü.
hikmet: belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde oluş.
iaşe-i rızki: rızıkla besleme.
iaşe-i umumiye: bütün yaratıkları kuşatan besleme, rızıklandırma.
inayet: yardım.
izah: açıklama.
Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
kemal-i rububiyet: Allah'ın bütün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları, yetiştirme, uyum içinde idare ve sevk etmesinin mükemmelliği.
Kerîm: ikramı ve bol olan, sonsuz cömertlik sahibi Allah.
kerîmâne: cömertçe, yardım ve ihsanda bulunarak.
keyfiyet: durum.
mevcudat-ı arziye: dünyadaki varlıklar.
mikyâs: ölçü, ölçek.
miskin: zavallı.
muallâ: yüce, yüksek.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
mukaddes: temiz, yüce, kusur ve noksanlardan uzak olan.
müberra: kusurdan uzak ve arınmış.
mümkîn: yaratılanlar, Allah'ın dışındaki bütün varlıklar.
münezzeh: kusur ve çirkinlikten uzak, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan.
münkir-i gafîl: gerçekleri görmeyen, önemsemeyen, iyi düşünmeyen inkârcı.
nam: ad, isim.
nazar: bakış.
nihayet: son.
nihayetsiz: sınırsız, sonsuz.
perde-i gaflet: gaflet perdesi, gerçekleri görmeye engel olan perde, önemsememezlik.
Rahîm: rahmeti her şeyi kuşatan Allah.
rahîmâne: merhamet ve şefkat ederek.
rahmet: acıma, merhamet etme,

eden ve umum mevcudat-ı arziyeye şamil olan rahmet-i vâsia; ve rahmet ve hikmet ve inayeti de tazammun eden umum zîhayata şamil bir surette ve gayet kerîmâne bir tarzda olan rızık ve iaşe-i umumiye'yi birden nazara al, bak.

Nasıl ki elvan-ı seb'a ziyayı teşkil eder ve yeryüzünü tenvir eden o ziya, nasıl, şüphesiz, güneşi gösterir; öyle de, o hikmet içindeki inayet ve inayet içindeki rahmet ve rahmet içindeki iaşe-i rızki, nihayet derecede *Hakîm, Kerîm, Rahîm, Rezzak* bir *Vacibü'l-Vücud*'un vahdetini ve kemal-i rububiyetini büyük bir mikyasta yüksek bir derecede, parlak bir surette gösterir.

İşte ey sersem münkir-i gafîl! Göz önündeki bu hakîmâne, kerîmâne, rahîmâne, rezzakane terbiyeti ve bu acip ve harika ve mu'cize keyfiyeti ne ile izah edebilirsin? Senin gibi serseri tesadüfle mi? Ve kalbin gibi kör kuvvetle mi? Ve kafan gibi sağır tabiatla mı? Ve senin gibi âciz, camit, cahil esbapla mı? Yoksa nihayetsiz derecede mukaddes, münezzeh ve müberra, muallâ ve nihayetsiz derecede *Kadîr, Âlîm, Semî, Basîr* olan *Zat-ı Zülcelâl'e* nihayetsiz derecede âciz, cahil, sağır, kör, mümkün, miskin olan tabiat namını verip, nihayetsiz hata işlemek mi istersin? Hem, güneş gibi parlak şu hakikati hangi kuvvet ile söndürebilirsin, hangi perde-i gaflet altında saklayabilirsin?

şefkat gösterme.

rahmet-i vâsia: geniş ve bol rahmet.

Rezzak: bütün varlıkların rızıklarını veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah.

rezzakane: rızık verene yakışır bir şekilde.

rızık: yiyecek, içecek şey, besin, gıda.

Semî: işiten, gizliyi ve fısıltıyı bile işiten, gizli saklı her şeyi duyan ve kullarının niyazını kabul eden Allah

sersem: akılsız.

serseri tesadüf: akılsız rastlantı.

suret: şekil, biçim.

şamil: içine alan, kaplayan.

tabiat: doğa, Allah'ı inkâr edenlerin yaratıcı bir güç olarak gördükleri içinde yaşadığımız doğa ve madde âlemi.

tarz: biçim, şekil.

tazammun: içine alma, kapsama.

tenvir: aydınlatma.

terbiye: besleme, büyüme,

yetiştirme.

teşkil: oluşturma.

umum: bütün, genel, tüm.

Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdet: birlik.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

zihayat: hayat sahibi.

ziya: ışık.

On Yedinci Pencere

١ اِنَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿١﴾

Zeminin yüzünü yaz zamanında temaşa edip görüyö-
ruz ki, icad-ı eşyada müşevveşiyeti iktiza eden ve inti-
zamsızlığa sebep olan nihayetsiz sahavet ve bir cûd-u
mutlak, gayet derecede bir insicam ve intizam içinde gö-
rünüyor. İşte zemin yüzünü tezyin eden bütün nebatatı
gör.

Hem, mizansızlığı ve kabalığı iktiza eden icad-ı eşya-
daki sür'at-i mutlaka dahi kemal-i mevzuniyet içinde gö-
rünüyor. İşte, zemin yüzünü süslendiren bütün meyvele-
re bak. Hem, ehemmiyetsizliği, belki çirkinliği iktiza
eden kesret-i mutlaka dahi kemal-i hüsnüsanat içinde
görünüyor. İşte yeryüzünü yaldızlayan bütün çiçeklere
bak.

Hem, sanatsızlığı, basitliği iktiza eden icad-ı eşyadaki
sühulet-i mutlaka dahi nihayetsiz derecede sanatkârlık ve
maharet ve ihtimamkârlık içinde görünüyor. İşte yeryü-
zündeki ağaç ve nebatat cihazatının sandukçaları ve
programları ve tarihçe-i hayatlarının kutucukları hük-
münde olan bütün tohumlara, çekirdeklere dikkatle bak.

Hem, ihtilâf ve ayrılığı iktiza eden uzaklık ve bu'd-u
mutlak dahi bir ittifak-ı mutlak içinde görünüyor. İşte bü-
tün aktâr-ı zeminde zer' edilen her nevi hububata bak.

kemal-i mevzuniyet: mükem-
mel bir ölçü ve denge.
kesret-i mutlaka: sınırsız çokluk.
kudret: güç, kuvvet.
maharet: ustalık, beceriklilik.
mizan: ölçü, denge.
mizansızlık: ölçüsüzlük.
muhakkak: şüphesiz.
mü'min: Allah'a iman eden, ina-
nan.
müşevveşiyet: karışıklık.
nebatat: bitkiler.
nev: tür, çeşit.
nihayetsiz: sonsuz.
rahmet: acıma, merhamet etme,
şefkat gösterme.
sahavet: cömertlik.
sanat: ustaca ve güzel yapılış.
sandukça: küçük sandık.
sühulet-i mutlaka: sonsuz ko-
laylık.
sür'at-i mutlaka: sonsuz ve sınır-
sız çabukluk.
tarihçe-i hayat: hayatın özeti.
temaşa: hoşlanarak bakmak,
seyretmek.
tezyin: süslemek.
yaldızlama: süsleme, eşyaları al-
tın ve gümüş rengindeki parlak
maddelerle süsleme.
zemin: yer.
zer' etme: ekme, dikme.

1. Muhakkak ki, göklerde ve yerde mü'minler için Allah'ın varlık ve birliğine, kudret ve rah-
metine işaret eden deliller vardır. (Casiye Suresi: 3.)

aktâr-ı zemin: yeryüzünün
dört bir köşesi.
bu'd-u mutlak: sınırsız uzak-
lık.
cihazat: organlar.
cud-u mutlak: sınırsız cö-
mertlik.
delil: bir hükmün ya da fikrin
doğruluğunu kanıtlayan şey.

ehemmiyetsizlik: önemsiz-
lik.
gayet: çok, pek çok.
hububat: tohumlar, taneler.
icad-ı eşya: eşyanın vücuda
getirilmesi, yaratılması.
ihtilâf: farklılık.
ihtimamkârlık: özenmek,
önem vermek, fazlaca dikkat
etmek.

iktiza: gerekme, gerektirme.
insicam: uygunluk, düzgün-
lük.
intizam: düzen, düzgünlük,
düzenlilik.
işaret: gösterme, bildirme.
ittifak-ı mutlak: sınırsız bir-
liktelik.
kemal-i hüsnüsanat: mü-
kemmel güzel sanat.

Hem, karışmayı ve bulaşmayı iktiza eden kemal-i ihtilât, bilâkis kemal-i imtiyaz ve tefrik içinde görünüyor. İşte bütün yeraltına karışık atılan ve madde itibarıyla birbirine benzeyen tohumların sümbül vaktinde kemal-i imtiyazları; ve ağaçlara giren muhtelif maddelerin yaprak, çiçek ve meyvelere, kemal-i imtiyaz ile tefrikleri; ve mideye giren karışık gıdaların muhtelif aza ve hüceyrata göre kemal-i imtiyazla ayrılmalarına bak, kemal-i hikmet içinde kemal-i kudreti gör.

Hem, ehemmiyetsizliği, kıymetsizliği iktiza eden gayet derecede mebzuliyet ve nihayet derecede ucuzluk dahi, yeryüzünde masnuatça, sanatça nihayet derecede kıymettar ve pahalı bir keyfiyette görünüyor. İşte o hadsiz acaib-i sanat içinde, yeryüzünün Rahmanî sofrasında yalnız kudretin şekerlemeleri olan dutların nevilerine bak, kemal-i rahmeti kemal-i sanat içinde gör.

İşte, bütün rûy-i zeminde gayet kıymettarlık ile beraber hadsiz ucuzluk; ve hadsiz ucuzluk içinde hadsiz ihtilât ve karışıklık ile beraber hadsiz imtiyaz ve tefrik; ve hadsiz imtiyaz ve tefrik içinde gayet uzaklık ile beraber son derece muvafakat ve benzeiş; ve son derece benze-mek içinde gayet derecede sühulet ve kolaylık ile beraber gayet derecede ihtimamkârâne yapılış; ve gayet derecede güzel yapılış içerisinde sür'at-i mutlaka ve çabuklukla beraber gayet derecede mevzun ve mizanlı ve israfsızlık; ve gayet derecede israfsızlık içinde son derece çokluk ve kesret ile beraber son derecede hüsnüsanat; ve son derece hüsnüsanat içinde nihayet derecede sahavet

acaib-i sanat: Allah'ın insanları şaşırtan harika sanatları.

aza: organlar.

bilâkis: aksine, tersine.

ehemmiyetsizlik: önemsizlik.

gayet: çok, pek çok, son derece.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hüceyrat: hücreler.

hüsnüsanat: sanat güzelliği.

ihtilât: karışıklık.

ihtimamkârâne: özenerek, önem vererek, fazlaca, dikkatlice.

iktiza: gerekme, gerektirme.

imtiyaz: farklılık, diğerlerinden ayrı olma.

israf: gereksiz ve boş yere kullanma.

itibarıyla: değeriyle.

kemal-i hikmet: tam ve eksiksiz bir hikmet.

kemal-i ihtilât: tam bir karışıklık.

kemal-i imtiyaz: tam bir ayrılma ve farklı olma.

kemal-i kudret: kudretin mükemmelliği.

kemal-i rahmet: şefkat, merhamet ve ihsanın en mükemmeli.

kemal-i sanat: sanattaki mükemmellik.

kesret: çokluk.

keyfiyet: durum, kalite.

kıymetsizlik: değersizlik.

kıymettar: kıymetli, değerli.

kıymettarlık: kıymetlilik, değerlilik.

kudret: güç, iktidar.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mebzuliyet: bolluk, çokluk.

mevzun: ölçülü, düzgün.

mizan: ölçü, denge.

muhtelif: çeşitli, farklı.

muvafakat: uygunluk.

nev: tür, çeşit.

nihayet: son.

Rahmanî sofra: bütün varlıkların nizıklarının içinde bulunduğu, rahmet ve merhameti sonsuz olan Allah tarafından gönderilen sofa.

rûy-i zemin: yeryüzü.

sanat: ustaca ve güzel yapılış.

sühulet: kolaylık.

sümbül vakti: başak ve çiçek verme zamanı.

sür'at-i mutlaka: sonsuz ve sınırsız çabukluk.

tefrik: ayırt etme, ayrı tutma, birbirinden ayırma.

ile beraber intizam-ı mutlak, elbette, gündüz ışığı, ılık güneşi gösterdiği gibi, bir *Kadîr-i Zülcelâl*'in, bir *Hakîm-i Zülkema*'in, bir *Rahîm-i Zülcema*'in vücub-u vücuduna ve kemal-i kudretine ve cema-i rububiyetine ve vahdaniyetine ve ehadiyetine şahadet ederler, ¹ **لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ** sırrını gösterirler.

Şimdi, ey biçare cahil, gafil, muannit, muattıl! Bu hakikat-i uzmayı ne ile tefsir edebilirsin? Bu nihayet derecede mu'cize ve harika keyfiyeti ne ile izah edebilirsin? Bu hadsiz derecede acip şu sanatları neye isnat edebilirsin? Bu yeryüzü derecesinde geniş bu pencereye hangi perde-i gafleti atıp kapatabilirsin? Senin tesadüfün nerede, tabiat dediğin ve güvendiğin şuursuz yoldaşın ve dalâlette istinatgâhın ve arkadaşın nerede? Bu işlere tesadüfün karışması yüz derece muhal değil mi? Ve şu harika işlerin binden birinin tabiata havalesi bin derece muhal olmuyor mu? Yoksa camit, âciz tabiatın her bir şeyin içinde, o şeyden yapılan, eşya adedince manevî makine ve matbaaları mı var?

On Sekizinci Pencere

² **أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ**

Yirmi İkinci Sözde izah edilen şu temsile bak ki:

Nasıl mükemmel, muntazam, sanatlı, saray gibi bir eser, bilbedahe muntazam bir fiile delâlet eder. Yani bir

mak.

delâlet: delil olma, gösterme.

ehadiyet: birlik. Allah'ın birliği.

eser: yapı.

fiil: iş.

gafil: gerçekleri görmeyen,

önemsemeyen, iyi düşünmeyen.

hadsiz : sınırsız.

hakikat-i uzma: en büyük hakikat.

Hakîm-i Zülkema: her şeyi belirli gayelere yönelik, faydalı, yerli yerinde ve mükemmel yaratan, kemal sahibi Allah.

harika: olağanüstü.

havale: bırakma; bir işi başkasının yaptığını iddia etme.

ifade: anlatma, bildirme.

intizam-ı mutlak: tam ve mükemmel düzen.

isnat: dayandırma.

istinatgâh: dayanak noktası.

izah: açıklama.

Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük, haşmet ve kudret sahibi, Allah.

kemal-i kudret: kudretin mükemmelliği.

keyfiyet: durum, vaziyet.

mana: anlam.

manevî: maddî olmayan, manaya ait; ruha ait, içe ait; fikrî, hissî; görünmeyen.

matbaa: basım evi.

muannit: inatçı.

muattıl: Allah'a inkâr eden.

mu'cize: bir benzerini yapma konusunda başkalarını âciz bırakan olağanüstü şey.

muhal: imkânsız.

muntazam: düzenli.

mükemmel: her şeyi tam ve eksiksiz.

perde-i gaflet: gaflet perdesi, gerçekleri görmeye engel olan perde, önemsememezlik.

Rahîm-i Zülcema: güzellik sahibi olan ve yarattıklarına karşı sonsuz şefkat ve merhametli olan Allah.

sahavet: cömertlik.

sanat: ustaca ve güzel yapılaş.

sır: gizli hakikat, gerçek.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şuursuz: akılsız, bilinçsiz.

tabiat: doğa, Allah'ı inkâr edenlerin yaratıcı bir güç olarak gördükleri içinde yaşadığımız doğa ve madde âlemi.

tefsir: açıklama, yorum.

temsîl: örnek, benzetme.

tesadüf: rastgelme, rastlantı.

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.

vücub-u vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak.

yoldaş: yol arkadaş.

1. En güzel isimler Onundur. (Haşir Suresi: 24.)

2. Onlar, göklerin ve yerin ifade ettiği manalara bakmazlar mı? (A'raf Suresi: 185.)

acip: hayret verici, şaşırtıcı.

âciz: güçsüz.

adet: sayı, miktar.

biçare: çaresiz, zavallı.

bilbedahe: apaçık bir şekilde.

cahil: bilgisiz.

camit: cansız.

cema-i rububiyet: Allah'ın

bütün varlıklara muhtaç ol-

dukları şeyleri vermesi, onları,

yetiştirmesi, uyum içinde idare

ve sevk etmesindeki gü-

zellik.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten

ayrılmak, doğru yoldan ayrıl-

âlem: dünya.
âli ruh: yüce ruh.
âsâr-ı sanat: sanat eserleri.
bihakkalyakîn: yaşar gibi tam ve kesin bilircesine.
bilbedahe: apaçık bir şekilde.
bina: yapı, ev.
delâlet: delil olma, gösterme.
derece-i kemal: yücelik ve mükemmellik derecesi.
dülger: yapı ustası, marangoz.
dülgerlik: yapı ustalığı, marangozluk.
ef'al: fiiller, işler.
eser: yapı; sanatlı olarak yaratılan varlık.
eser-i mükemmel: mükemmel eser.
fail: işi yapan.
fenn-i sarf: Arapça grameri, Arapça morfolojisi, şekil bilgisi.
fiil: iş.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakimâne: hikmetlice, belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde olarak.
hikmet: belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde oluş.
intizam: düzgünlük, düzenlilik.
ism-i fail: işi, fiili yapan, özne.
istidat: kabiliyet, yetenek.
kabiliyet-i zatiye: zatındaki kabiliyet, istidat.
kâinat: evren, varlıklar.
kat'iyen: kesinlikle.
kemal: mükemmellik, kusursuzluk.
mahir: hünerli, becerikli.
mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.
malûm: bilinen.
mastar: fiilin asıl kökü.
meleke: bir işi çok defa tekrarlayarak elde edilen el alışkanlığı ve ustalık.
meleke-i sanat: sanat becerisi,

bina bir dülgerliğe delâlet eder. Ve mükemmel, muntazam bir fiil, bizzarure, mükemmel bir faille ve mahir bir ustaya, bir dülgerle delâlet eder. Ve mükemmel usta ve dülger ünvanları, bilbedahe, mükemmel bir sığata, yani sanat melekesine delâlet eder. Ve mükemmel sıfat ve o mükemmel meleke-i sanat, bilbedahe, mükemmel bir istidadın vücuduna delâlet eder. Ve mükemmel bir istidat ise, âlî bir ruh ve yüksek bir zatın vücuduna delâlet eder.

Öyle de, zeminin yüzünü, belki kâinatı dolduran müteceddit eserler, bilbedahe, gayet derece-i kemalde bulunan ef'ali gösteriyor.

Ve şu nihayet derecedeki intizam ve hikmet dairesindeki ef'al, bilbedahe, ünvanları ve isimleri mükemmel olan bir faili gösteriyor. Çünkü, muntazam, hakîmâne fiiller failsiz olmadığı, kat'iyen malûm.

Ve son derece mükemmel ünvanlar, o failin son derece kemaldeki sıfatlarına delâlet eder. Çünkü, fenn-i sarfça, nasıl ism-i fail mastardan yapılır; öyle de, ünvanların ve isimlerin dahi mastarları ve menşeleri sıfatlardır.

Ve son derece-i kemalde sıfatlar, şüphesiz son derece mükemmel olan şununat-ı zatiyeye delâlet eder.

Ve kabiliyet-i zatiye, tabir edemediğimiz o mükemmel şunun-u zatiye, bihakkalyakîn hadsiz derece-i kemalde olan bir Zata delâlet eder.

İşte, bütün âlemdaki âsâr-ı sanat ve bütün mahlûkat, her biri birer eser-i mükemmel olduğundan, her biri bir

bilgisi, alışkanlığı.
menşe: kaynak, kök.
muntazam: düzenli.
mükemmel: her şeyi tam ve eksiksiz.
müteceddit: yenilenen, tazelenen.
sanat: ustaca ve güzel yap-

ma.
sıfat: vasıf, nitelik.
şununat-ı Zatiye: Allah'ın Zatına has işleri ve emir dairesine ait kanunları, hâl ve keyfiyetleri.
şunun-u Zatiye: Allah'ın Zatına has iş, emir dairesine ait ka-

nun, hâl ve keyfiyeti.
tabir: açıklama, ifade.
ünvan: ad, isim.
vücut: var olma, varlık.
Zat: büyük ve yücelik sahibi olan Allah.
zat: kişi, şahıs.
zemin: yer.

fiile ve fiil ise isme, isim ise vasma ve vasıf ise şe'ne ve şe'n ise zata şahadet ettikleri için, masnuat adedince, bir tek *Sâni-i Zülcelâl*'in vücub-u vücuduna şahadet ve eha-diyetine işaret ettikleri gibi; hey'et-i mecmuası ile, silsile-i mahlûkat kadar kuvvetli bir tarzda, bir mirac-ı marifettir, hiçbir cihette içine şüphe girmeyen müteselsil bir bürhan-ı hakikattir.

Şimdi ey bîçare münkir-i gafil! Silsile-i kâinat kadar kuvvetli şu bürhanı ne ile kırabilirsin? Şu masnuat adedince hakikatin şuanı gösteren hadsiz delikli ve kafesli şu pencereyi ne ile kapatabilirsin, hangi perde-i gafleti üstüne çekebilirsin?

On Dokuzuncu Pencere

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ

¹ *الْأَيْسَبِّحُ بِحَمْدِهِ* sırınca, *Sâni-i Zülcelâl*, semavatın ecra-mına o kadar hikmetler, manalar takmış ki, güya celâl ve cemalini ifade etmek için semavatı güneşler, aylar, yıldızlar kelimeleriyle süslendirdiği gibi, cev-i semada dahi olan mevcudata öyle hikmetler ve manalar ve maksatlar takmış ki, güya o cev-i semayı berkler, şimşekler, ra'd-lar, katreler kelimeleriyle intak ediyor ve kemal-i hikmet ve cemal-i rahmetini ders veriyor. Ve nasıl zemin kafasını hayvanat ve nebatat denilen manidar kelimeleriyle söyleştirip kemalât-ı sanatını kâinata gösteriyor.

ğu.
cihet: yön, taraf.
ecram: gök cisimleri.
ehadiyet: birlik. Allah'ın her bir şeyde birliğini göstermesi.
fiil: iş, oluş.
güya: sanki.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: gerçek.
hayvanat: hayvanlar.
hey'et-i mecmua: hepsi birden, tamamı.
hikmet: gaye, fayda, her şeyin anlamlı ve yerli yerinde oluşu.
ifade: anlatma, bildirme.
intak: konuşturma.
ism: isim, ad.
işaret: gösterme, bildirme.
kâinat: bütün âlemler, tüm varlıklar.
katre: damla.
kemalât-ı sanat: sanattaki mükemmellikler.
kemal-i hikmet: kusursuz ve mükemmel hikmet.
maksat: gaye, amaç.
mana: anlam.
manidar: manalı, anlamlı.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mevcudat: varlıklar.
mirac-ı marifet: Allah'ı isim ve sıfatlarıyla tanıyıp bilme gibi yüce bir makama çıkmaya vasıta olan manevî merdiven.
münkir-i gafil: gerçekleri görmeyen, önemsemeyen, iyi düşünmeyen inkârcı.
müteselsil: zincir gibi birbirine bağlı.
nebatat: bitkiler.
perde-i gaflet: gaflet perdesi, gerçekleri görmeye engel olan perde, önemsememezlik.
ra'd: gök gürültüsü.
Sâni-i Zülcelâl: her şeyi sanatla yaratan, sonsuz büyüklük sahibi Allah.
semavat: semalar, gökler.
silsile-i kâinat: kâinattaki varlıklar zinciri.
silsile-i mahlûkat: yaratıklar zinciri.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şe'n: hâl, keyfiyet, durum, özellik, yapı, istidat; iş; yeni iş; yeni olan hâl.
şüphe: kuşku.
tarz: biçim, şekil.
vasıf: özellik.
vücub-u vücud: varlığı gerekli olma, olmaması imkânsız olma.
zemin: yer.

1. Yedi gökle yer ve onların içindekiler Onu tesbih eder. Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp, Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

adet: sayı, miktar.
berk: şimşek.
bîçare: zavallı, çaresiz.
bürhan: delil, ispat.

bürhan-ı hakikat: hakikat delili.
celâl: büyüklük, azamet, ululuk.
cemal: güzellik.
cemal-i rahmet: rahmetin güzelliği.
cevv-i sema: gökyüzü boşlu-

Öyle de, o kafanın birer kelimesi olan nebatları ve ağaçları dahi yapraklar, çiçekler, meyveler kelimeleriyle intak edip, yine kemal-i sanatını ve cema-i rahmetini ilân ediyor; ve birer kelime olan çiçekleri ve meyveleri dahi, tohumcuklar kelimeleriyle konuşturup, dekaik-ı sanatını ve kemal-i rububiyetini ehl-i şuura talim ediyor.

İşte, bu hadsiz kelimat-ı tesbihiye içinde, yalnız tek bir sümbül ve tek bir çiçeğin tarz-ı ifadesine kulak verip dinleyeceğiz; nasıl şahadet eder, bileceğiz.

Evet, her bir nebat, her bir ağaç pek çok lisan ile Sâni'lerini öyle gösteriyorlar ki, ehl-i dikkati hayretlerde bırakır ve bakanlara “Sübhanallah! Ne kadar güzel şaha-det ediyor” dedirtirler.

Evet, her bir nebatın çiçek açması zamanında ve sümbül vermesi anında tebessümkârâne manevî tekellümleri hengâmındaki tesbihleri, kendileri gibi güzel ve zahirdir.

Çünkü, her bir çiçeğin güzel ağzı ile ve muntazam sümbülün lisaniyla ve mevzun tohumların ve muntazam habbelerin kelimatıyla hikmeti gösteren o nizam, bilmüşahede, ilmi gösteren bir mizan içindedir.

Ve o mizan ise, maharet-i sanatı gösteren bir nakş-ı sanat içindedir.

Ve o nakş-ı sanat, lütuf ve keremi gösteren bir ziynet içindedir.

Ve o ziynet dahi, rahmet ve ihsanı gösteren lâtif kokular içindedir.

bilmüşahede: gözle görüldüğü gibi
cema-i rahmet: rahmetin güzelliği.
dekaik-ı sanat: sanatın incelikleri.
ehl-i dikkat: dikkat sahipleri.
ehl-i suur: suur sahipleri, bilinçli varlıklar.
habbe: tane, tohum.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hayret: şaşkınlık.
hengâm: zaman, an.
hikmet: belirli gayelere yönelik, faydalı, anlamlı ve yerli yerinde oluş.
ihsan: iyilik etme, ikram etme.
ilân: duyurma, bildirme.
ilim: bilgi.
intak etmek: konuşturmak.
kelimat: kelimeler.
kelimat-ı tesbihiye: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutan, onu şanına lâyık ifadelerle anan kelimeler.
kemal-i rububiyet: Allah'ın bütün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları, yetiştirme, uyum içinde idare ve sevk etmesinin mükemmelliği.
kemal-i sanat: sanatın mükemmelliği.
kerem: cömertlik, ikram.
lâtif: hoş, güzel.
lisan: dil.
lütuf: iyilik, ihsan.
maharet-i sanat: sanattaki ustalık.
manevi: maddî olmayan, manaya ait; ruha ait, içe ait; fikrî, hissî; görünmeyen.
mevzun: ölçülü.
mizan: ölçü, denge.
muntazam: düzgün, düzenli.
nakş-ı sanat: sanatlı nakış, işlem.
nebat: bitki.
nizam: düzen; ölçüler.
rahmet: acıma, merhamet etme, sefkat gösterme.
Sâni': her şeyi sanatlı olarak yara-

tan Allah.

Sübhanallah: Allah'ı her türlü eksiklikten, ayıp ve kusurlardan, her çeşit noksan sıfatlardan tenzih eder, bütün mükemmel sıfatlarla muttasıf olduğunu kabul ederim manasına gelen zikir ve tesbih sö-

zü.

sümbül: başak, bir çiçek cinsi.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

talim: öğretme.

tarz-ı ifade: ifade tarzı, anlatım şekli.

tebessümkârâne: gülümsercesine.

tekellüm: söyleme, konuşma.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, onu şanına lâyık ifadelerle anma.

zahir: görünen.

ziynet: süs.

Ve birbiri içinde bulunan şu manidar keyfiyetler, öyle bir lisan-ı şahadettir ki; hem *Sâni-i Zülcemal*'ini esmasıyla tarif eder, hem evsafıyla tavsif eder, hem cilve-i esmasını tefsir eder, hem teveddüt ve tearrüfünü, yani sevdirilmesini ve tanıttırılmasını ifade eder.

İşte, bir tek çiçekten böyle bir şahadet işitsen; acaba zemin yüzündeki Rabbanî bağlarda umum çiçekleri dinleyebilsen, ne derece yüksek bir kuvvetle *Sâni-i Zülcelâl*'in vücub-u vücudunu ve vahdetini ilân ettiklerini işitsen, hiç şüpheden ve vesveseden ve gafletin kalabilir mi? Eğer kalsa, sana insan ve zîşuur denilebilir mi?

Gel, şimdi bir ağaca dikkatle bak. İşte, bahar mevsiminde yaprakların muntazaman çıkması, çiçeklerin mevsunen açılması, meyvelerin hikmetle, rahmetle büyümesi ve dalların ellerinde, masum çocuklar gibi, nesimin esmesiyle oynaması içindeki lâtif ağzını gör.

Nasıl bir dest-i keremle yeşillenen yaprakların dili ile ve bir neşe-i lütufla tebessüm eden çiçeklerin lisaniyla ve bir cilve-i rahmetle gülün meyvelerin kelimatı ile ifade edilen hikmetli nizam içindeki adli mizan; ve adli gösteren mizan içinde bulunan dikkatli sanatlar, nakışlar; ve maharetli nakışlar ve ziynetler içinde rahmet ve ihsanı gösteren ayrı ayrı tatlı tatmaklar; ve ayrı ayrı güzel kokular ve hoş tatmaklar içinde birer mu'cize-i kudret olan tohumlar ve çekirdekler, gayet zahir bir surette, bir *Sâni-i Hakîm, Kerîm, Rahîm, Muhsin, Mün'im, Mücemmil,*

olan anlamında Allah'ın bir ismi.
keyfiyet: nitelik, özellik.
lâtif: hoş, güzel.
lisan: dil.
lisan-ı şahadet: şahitlik eden dil.
maharet: ustalık, beceriklilik.
manidar: manalı.
masum: günahsız.
mevsunen: ölçülü olarak.
mizan: ölçü, denge.
mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.
Muhsin: ihsan eden, iyilik yapan Allah.
muntazaman: düzenli olarak.
Mücemmil: her şeyi güzel bir şekilde yaratan Allah.
Mün'im: nimet veren, nimetlendiren Allah.
nakış: süs, işleme.
nesim: hafif lâtif rüzgâr.
neşe-i lütuf: lütuf ve ikramdan kaynaklanan sevinç.
nizam: düzgünlük.
Rabbânî: Rab olan Allah'a ait.
Rahîm: çok merhamet eden, esirgeyen, koruyan Allah.
rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.
sanat: bir şeyi yapmada gösterilen ustalık.
Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.
Sâni-i Zülcelâl: her şeyi sanatlı bir şekilde yaratan, sonsuz haşmet ve yücelik sahibi Allah.
Sâni-i Zülcemal: sonsuz güzellik sahibi ve her şeyi sanatla yapan Allah.
suret: biçim, şekil.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şüphe: kuşku.
tarif: anlatma, tanıtmak.
tavsif: vasıflandırma, özelliklerini anlatma.
tearrüf: kendini tanıtmak.
tebessüm: gülümseme.
tefsir: açıklama.
teveddüt: kendini sevdirmek.
umum: bütün.
vahdet: birlik.
vesvese: şüphe, sinsi düşünce.
vücub-u vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak.
zahir: görünen.
zemin: yer.
zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.
ziynet: süs.

adil: adaletli.
adl: adalet.
cilve-i esma: Allah'ın isimlerinin tecellileri, görünmeleri.
cilve-i rahmet: Cenab-ı Hakkın merhamet, şefkat ve lütfunun görüntüsü.
dest-i kerem: cömertlik eli.

esma: adlar, isimler.
evsaf: vasıflar, nitelikler, özellikler.
gaflet: gerçekleri görmeme, önemsememe, iyi düşünmeme tavrı.
gayet: çok, pek çok.
hikmet: belirli gayelere yö-

nelik, faydalı, anlamlı ve yeri yerinde oluş.
ifade: anlatma, bildirme.
ihsan: iyilik etme, ikram etme.
ilân: herkese duyurma.
kelimat: kelimeler.
Kerîm: ikram ve ihsanı bol

Mufaddil'in vücub-u vücudunu ve vahdetini ve cemel-i rahmetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

İşte eğer bütün rûy-i zemindeki ağaçların lisan-ı hâllemişini birden dinleyebilseydin, ¹ **يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ** hazinesinde ne kadar güzel cevherler bulunduğunu göreceksin, anlayacaksın.

İşte ey nankörlük içinde kendini başıboş zanneden bedbaht gafil! Bu derece hadsiz lisanlarla kendini sana tanıttıran ve bildiren ve sevdiren bir *Kerîm-i Zülcemal* tanımak istenilmezse, bu lisanları susturmalı. Madem ki, susturulmaz; dinlemeli. Gafletle kulağını kapasan, kurtulamazsın. Çünkü, sen kulağını kapamakla, kâinat sükût etmez, mevcudat susmaz, vahdaniyet şahitleri seslerini kesmezler; elbette seni mahkûm ederler.

Yirminci Pencere (HAŞİYE)

فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ ۖ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ۖ وَارْسِلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ۚ

HAŞİYE: Şu Yirminci Pencerenin hakikati bir zaman Arabî bir surette şöyle kalbe gelmişti:

تَلَأُلُ الضِّيَاءِ مِنْ تَنْوِيرِكَ تَشْهِيرِكَ ۖ تَمُوجُ الْأَعْصَارِ مِنْ تَصْرِيفِكَ تَوْظِيفِكَ

Arabî: Arapçaya ait.
bedbaht: bahtı kara, zavallı.
cemal-i rahmet: rahmetin güzelliği.
cevher: değerli şeyler.
gafil: gerçekleri görmeyen, önemsemeyen, iyi düşünmeyen.
gaflet: gerçekleri görmeme, önemsememe, iyi düşünmeme tavrı.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: gerçek.
haşiye: dipnot, açıklayıcı not.
hazine: kıymetli şeylerin bulunduğu sağlam yer; ayetteki geniş manalar.
kâinat: bütün âlemler, tüm varlıklar.
kemal-i rububiyet: Allah'ın bütün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları, yetiştirme, uyum içinde idare ve sevk etmesinin mükemmelliği.
Kerîm-i Zülcemal: sonsuz güzellik, ikram ve cömertlik sahibi Allah.
lisan: dil.
lisan-ı hâl: hâl dili.
mahkûm: aleyhinde hüküm verilmiş olan.
mevcudat: mahlûklar, yaratılmış

1. Göklerde ne var, yerde ne varsa, Allah'ı tesbih eder. (Cuma Suresi: 1.)

2. Şanı ne yücedir Onun ki, her şeyin hüküm ve tasarrufu elindedir. (Yâsin Suresi: 83.)

3. Hiçbir şey yoktur ki, hazineleri Bizim yanımızda olmasın. Her şeyi Biz belli bir miktar ile indiririz. (Hicr Suresi: 21.) • Rüzgârları da Biz aşılayıcı olarak gönderdik, sonra gökten bir su indirip onunla sizi suladık. Yoksa o suyu hazinesinde saklayan siz değilsiniz. (Hicr Suresi: 22.)

şeylerin tamamı, kâinat.

Mufaddil: dilediğine üstünlük veren, lütufta bulunan Allah.

rûy-i zemin: yeryüzü.

suret: tarz, şekil.

sükût: susma.

şahit: şahit, tanık, delil.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, onu şanına layık ifadelerle anma.

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.

vahdet: birlik.

vücub-u vücüt: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak.

vücub: zorunlu olma.

vücüt: var olma.

zaman: vakit.

Nasıl cüz'iyat ve neticelerde ve teferruatta kemal-i hikmet ve cema-i sanat görünüyor; öyle de, tesadüfî ve karışık tevehhüm edilen küllî unsurların, büyük mahlûkatın zahiren karışık vaziyetleri dahi bir hikmet ve sanat ile vaziyetler alıyorlar. İşte, ziyanın parlaması, sair hikmetli hidematının delâletiyle, yeryüzünde masnuat-ı İlâhiyeyi izn-i Rabbanî ile teşhir ve ilân etmektir. Demek, bir Sâni-i Hakîm tarafından, ziya istihdam ediliyor; çarşı-yı âlem sergilerindeki antika sanatlarını onun ile irae ediyor.

Şimdi, rüzgârlara bak ki; sair hakîmâne, kerîmâne faydalarının ve vazifelerinin şahadetiyle, gayet mühim ve kesretli vazifelere koşuyorlar. Demek, o dalgalanmak bir Sâni-i Hakîm tarafından bir tavziftir, bir tasrifdir, bir kulanmaktır. Dalgalanmaları ise, emr-i Rabbanînin çabuk yerine getirilmesine sür'atle çalışmaktır.

Şimdi, bak çeşmelere, çaylara, ırmaklara; yerden, dağlardan kaynamaları tesadüfî değildir. Çünkü, onlara

سُبْحَانَكَ مَا أَعْظَمَ سُلْطَانَكَ * تَفَجَّرُ الْأَنْهَارُ مِنْ تَدْخِيرِكَ تَسْخِيرِكَ
تَرْيُّنُ الْأَحْجَارِ مِنْ تَدْبِيرِكَ تَصْوِيرِكَ * سُبْحَانَكَ مَا أَبَدَعَ حِكْمَتَكَ
تَبَسُّمُ الْأَزْهَارِ مِنْ تَرْبِيئِكَ تَحْسِينِكَ * تَبْرُجُ الْأَثْمَارِ مِنْ أَنْعَامِكَ إِكْرَامِكَ
سُبْحَانَكَ مَا أَحْسَنَ صُنْعَتَكَ * تَسْجُعُ الْأَطْيَارِ مِنْ أَنْطَاقِكَ إِرْفَاقِكَ
تَهْرُجُ الْأَمْطَارِ مِنْ أَنْزَالِكَ إِفْضَالِكَ * سُبْحَانَكَ مَا أَوْسَعَ رَحْمَتَكَ
تَحْرُكُ الْأَقْمَارِ مِنْ تَقْدِيرِكَ تَدْبِيرِكَ تَنْوِيرِكَ
سُبْحَانَكَ مَا أَنْوَرَ بُرْهَانَكَ وَأَبْهَرَ سُلْطَانَكَ¹

1. Işığın parıltması Senin nurlandırman ve mahlûkatı göstermek istemen ileidir. • Rüzgârların dalgalanması senin estirmen ve görevlendirmen ileidir.

Sen her türlü noksan sıfattan münezzehsin; Senin saltanatın ne büyüktür! • Nehirlerin yerden kaynaması Senin onları depolaman ve insanlara musahhar kılman ileidir.

Kıymetli taşların süslenmesi Senin tedbirin ve tasvirin ileidir. • Sen her türlü noksan sıfattan münezzehsin; Senin hikmetin ne güzeldir!

Çiçeklerin gülümsemesi Senin süslemen ve güzelleştirmen ileidir. • Meyvelerin süslenip kendilerini bize takdim etmeleri Senin ihsan ve ikramın ileidir.

Sen her türlü noksan sıfattan münezzehsin; Senin sanatın ne güzeldir! • Kuşların ahenkle cıvıldaşmaları Senin konuşturman ve onları birbirlerine karşı şefkatli kılman ileidir.

Yağmurların serpiştirmesi Senin yağdırman ve ihsanının ileidir. • Sen her türlü noksan sıfattan münezzehsin. Senin rahmetin ne geniştir!

bürhan: delil.

cema-i sanat: sanat güzelliği.

cüz'iyat: ufak tefek şeyler, önemsiz, değersiz şeyler; tek maddeden meydana gelenler, bütüne ait olmayıp özel olanlar.

çarşı-yı âlem: âlem çarşısı.

delâlet: delil olma, gösterme.

emr-i Rabbanî: Allah'ın emri.

hakîmâne: hikmetlice, belirli gayelere yönelik, faydalı, anlamlı ve yerli yerinde olarak.

hidemat: hizmetler, vazifeler.

hikmet: belirli gayelere yönelik, faydalı, anlamlı ve yerli yerinde oluş.

ihsan: iyilik etme, ikram, bağış.

irae: gösterme.

istihdam: çalıştırma, hizmet ettirme.

izn-i Rabbanî: Allah'ın izni.

kemal-i hikmet: tam, eksiksiz, şaşmaz bir hikmet.

kerîmâne: ikram ederek ve cömertçe.

kesretli: çok.

küllî unsurlar: her tarafa bulunan, her tarafa yayılmış olan maddeler ve varlıklar; elementler.

masnuat-ı İlâhiye: Allah tarafından sanatla yaratılan varlıklar.

münezzeh: kusur ve çirkinlikten uzak, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan.

rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.

saltanat: hükümdarlık, hâkimiyet.

Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şan: nam, şöhret, ün.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek karşılıksız sevmek.

takdim: arz etme, sunma.

takdir: değer biçme; bir şey için ölçü, miktar, sınır belirleme.

tasarruf: idare etme, istediği gibi kullanma.

tasrif: istediği şekilde kullanma ve idare etme.

tasvir: şekil ve suret verme.

tavzif: görevlendirme.

tedbir: çekip çevirme, idare etme.

teffuat: ayrıntılar.

tesadüfî: tesadüf olarak, rastgele.

teşhir: sergileme.

tevehhüm: sanma, zannetme.

zahiren: görünüşte.

ziya: ışıık.

Ayların hareket etmesi Senin takdirin ve tedbirin, döndürmen, aydınlatman ileidir. • Sen her türlü noksan sıfatlardan münezzehsin; Senin bürhanın ne nurludur, Senin saltanatın ne açıktır.

terettüp eden âsâr-ı rahmet olan faydaların ve semerele-
rin şahadetiyle ve dağlarda bir mizan-ı hacetle iddiharla-
rının ifadesiyle ve bir mizan-ı hikmetle gönderilmelerinin
delâletiyle gösteriliyor ki, bir *Rabb-i Hakîm*'in teshiriyle
ve iddiharıyladır. Ve kaynamaları ise, Onun emrine he-
yecanla imtisal etmeleridir.

Şimdi, yerdeki bütün taşların ve cevahirlerin ve ma-
denlerin envaina bak. Bunların tezyinatları ve menfaatli
hasiyetleri bir *Sâni-i Hakîm*'in tezyini ile, tertibi ile, tedbi-
ri ile, tasviri ile olduğunu onlara müteallik hakîmâne fay-
daları ve mesalih-i hayatiye ve levazımat-ı insaniye ve ha-
cat-ı hayvaniyeye muvafık bir tarzda ihzarları gösteriyor.

Şimdi, çiçeklere, meyvelere bak. Bunların gülümse-
meleri ve tatları ve güzellikleri ve nakışları ve koku ver-
meleri bir *Sâni-i Kerîm*'in, bir *Mün'im-i Rahîm*'in sofras-
ında birer tarife, birer davetname hükmünde olarak
muhtelif renk ve koku ve tatlarla her nev'e ayrı ayrı tari-
fe ve davetname olarak verilmiştir.

Şimdi, kuşlara bak. Onların söyleşmeleri ve cıvıldaş-
maları, bir *Sâni-i Hakîm*'in intak ve söyletmesi olduğuna
delil-i kat'î ise, hayret verir bir tarzda birbirine o seslerle
müdavele-i hissiyat ve ifade-i maksat etmeleridir.

Şimdi, bulutlara bak. Yağmurun şıplıtları manasız bir
ses olmadığına ve şimşek ile gök gürlemesi boş bir gürül-
tü olmadığına kat'î delil ise; hâlî bir boşlukta o acayibi icat
etmek ve onlardan âb-ı hayat hükmündeki damlaları sağ-
mak ve zemin yüzündeki muhtaç ve müştak zîhayatlara
emzirmek gösteriyor ki, o şırıltı, o gürültü gayet manidar

âb-ı hayat: içene ebedî hayat
verdiğine inanılan efsanevî su.
acayıp: şaşırtıcı ve hayret verici
şeyler.

âsâr-ı rahmet: rahmet eserleri.
cevahir: değerli taşlar.

davetname: davetiye.

delâlet: delil olma, gösterme.

delil: bir hükmün ya da fikrin
doğruluğunu kanıtlayan şey.

delil-i kat'î: kesin delil.

enva: çeşitler, türler.

gayet: çok, pek çok.

hacat-ı hayvaniye: hayvana ait
ihtiyaçlar.

hakîmâne: hikmetlice, belirli ga-
yelere yönelik, faydalı, anlamlı ve
yerli yerinde olarak.

hâlî: تنها, boş, ıssız.

hasiyet: özellik.

hayret: şaşırtıcı.

hükmünde: gibi, yerinde olan.

icat: yoktan var etme, yaratma.

iddihar: biriktirme, depolanma.

ifade: anlatma, bildirme.

ifade-i maksat: maksadı, gayeyi
anlatma; istegini bildirme.

ihzar: hazırlanma.

imtisal: uyma, sanılma.

intak: konuşturma.

kat'î: kesin, şüphesiz.

levazımat-ı insaniye: insanın ha-
yatını devam ettirmesi için ge-
rekli olan ihtiyaç maddeleri.

mana: anlam.

manidar: anlamlı.

menfaat: fayda.

mesalih-i hayatiye: hayat için
faydalı şeyler.

mizan-ı hacet: ihtiyaç terazi-
si, ölçüsü.

mizan-ı hikmet: hikmet tera-
zisi, ölçüsü.

muhtaç: ihtiyacı olan.

muhtelif: çeşitli.

muvafık: uygun.

müdavele-i hissiyat: duyguyu
alış veriş.

Mün'im-i Rahîm: nimetlerin
hakiki sahibi olan merhamet
sahibi Allah.

müştaç: çok istekli ve arzulu.

müteallik: alâkalı, ilgili, ait.

nakış: süs, işleme; şekil.

nev: çeşit, tür.

Rabb-i Hakîm: hikmet sahibi
Rab, Allah; belirli gayeleri gö-
zeterek, faydalı ve yerli yerin-
de olarak varlıklara ihtiyaçla-
rını veren, onları sevk ve idare
eden Allah.

Sâni-i Hakîm: her şeyi sanat-
la ve hikmetle yaratan Allah.

Sâni-i Kerîm: cömert ve ikra-
mı bol olan ve her şeyi sanat-
lı yaratan Allah.

semere: meyve, netice.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

tarife: tanıtmı, anlatım.

tarz: biçim, şekil.

tasvir: şekil ve suret verme.

tedbir: idare etme, maksada
uygun olarak iş yapma.

terettüp eden: sıralanan dizi-
len; ait olan.

tertip: düzenleme, sıraya
koyma, dizme.

teshir: boyun eğdirmeye.

tezyin: süsleme.

tezyinat: süsler, süslemeler.

zihayat: hayat sahibi.

ve hikmettardır ki; bir *Rabb-i Kerim*'in emriyle müştaklara o yağmur bağıyor ki, "Sizlere müjde, geliyoruz!" manasını ifade ederler.

Şimdi göğe bak, gök içinde hadsiz ecramdan yalnız kamere dikkat et. Onun hareketi bir Kadîr-i Hakîm'in emriyle olduğu, ona müteallik ve yeryüzüne ait mühim hikmetlerdir ki, başka yerde beyan ettiğimizden, kısa ke-
siyoruz.

İşte, ziyadan tut, tâ kamere kadar saydığımız küllî unsurlar, gayet geniş bir tarzda ve büyük bir mikyasta bir pencere açar, bir *Vacibü'l-Vücut*'un vahdetini ve kemal-i kudretini ve azamet-i saltanatını gösterir, ilân ederler.

İşte ey gafil! Eğer bu gök gürlemesi gibi bu sedayı susturabilirsen ve güneşin ışığı gibi parlak o ziyayı söndürebilirsen, Allah'ı unut! Yoksa, aklını başına al,
¹ **سُبْحَانَ مَنْ (تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ)**
de.

Yirmi Birinci Pencere

² **وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ**

Şu kâinatın lâmbası olan güneş, Kâinat Sâniinin vücuduna ve vahdaniyetine güneş gibi parlak ve nuranî bir penceredir.

Evet, Manzume-i Şemsiye denilen küremizle beraber on iki seyyare, cirimleri küçüklük büyüklük itibarıyla pek çok muhtelif ve mevkileri uzaklık-yakınlık noktasında

1. Tenzih ederim o Zâtı ki: "Yedi gök, arz ve bunların içinde bulunanlar Onu tesbih ederler." (İsra Suresi: 44.)

2. Güneş de onlar için bir delildir ki, kendisine tayin edilmiş bir yere doğru akıp gider. Bu, kudreti her şeye galip olan ve ilmi her şeyi kuşatan Allah'ın takdirdir. (Yâsin Suresi: 38.)

arz: yer, dünya.
azamet-i saltanat: saltanatın, hâkimiyetin büyüklüğü.
beyan: açıklama, anlatma.
cirim: cisim; kütle, hacim.
delil: bir hükmün ya da fikrin doğruluğunu kanıtlayan şey.
ecram: gök cisimleri.

gafil: gerçekleri görmeyen, önemsemeyen, iyi düşünmeyen.
galip: üstün gelen, üstün.
gayet: çok, son derece.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hikmet: fayda.
hikmettar: hikmetli.

ilân: duyurma, bildirme.
ilim: bilgi; bir şeyin doğruluğunu bilme.
Kadîr-i Hakîm: her şeyi belirli gayelere yönelik, faydalı ve yerli yerinde yaratan ve her şeye kudreti yeten, Allah.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

lar.

kamer: ay.

kemal-i kudret: kudretin mü-kemmelliği.

kudret: güç, kuvvet.

külli unsurlar: her tarafa bulunan, her tarafa yayılmış olan maddeler ve varlıklar; elementler.

küre: dünya.

mana: anlam.

Manzume-i Şemsiye: güneş sistemi.

mevki: yer, makam.

mikyas: ölçek, ölçü.

muhtelif: çeşitli, farklı.

mühim: önemli.

müjde: sevindirici haber.

müştak: çok istekli ve arzulu.

müteallik: alâkalı, ilgili, ait.

nuranî: nurlu.

Rabb-i Kerim: bütün varlıkların ihtiyaçlarını cömertçe onlara ikram eden ve onları sevk ve idare eden Allah.

Sâni: her şeyi en güzel şekilde ve sanatlı olarak yaratan Allah.

seda: ses.

seyyare: gezegen.

takdir: bir konuda verilen karar, hüküm.

tarz: biçim, şekil.

tayin: yerini belli etme, belirli kılma.

tenzih: Allah'ı şanına lâyık olmayan şeylerden, her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, onu şanına lâyık ifadelerle anma.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zâtî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.

vahdet: birlik.

vücut: var olma, varlık.

Zat: büyüklük ve yücelik sahibi Allah.

ziya: ışık.

acaib-i masnuat-ı ilâhiye: Allah'ın hayrette bırakan sanat eserleri.

acayip: şaşırtıcı ve hayret verici.

arz: dünya.

azamet-i kudret-i ilâhiye: Allah'ın kudretinin büyüklüğü.

azamet-i şevket-i rububiyet: Allah'ın varlıkları uyum içinde sevk ve idare etmesinin heybeti ve büyüklüğü.

beyan: açıklama, anlatma.

camit: cansız.

cazibe: çekim.

cirim: kütle, cisim.

dehşetli: korkutucu, ürkütücü.

deveran: dönüş.

emr-i Rabbani: bütün varlıkları uyum içinde sevk ve idare eden Allah'ın emri.

haşmet-i saltanat-ı ulûhiyet: Allah'ın saltanatının, hâkimiyetinin heybet ve büyüklüğü.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde yapılması.

iktida: tâbi olma, uyma.

ilm-i muhit-i ilâhiye: Allah'ın her şeyi kuşatan ilmi.

imam: önder.

intizam: düzen, düzenlilik.

ispat: doğruyu delillerle gösterme, kanıtlama.

istihdam: hizmet ettirme, çalıştırma.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kanun-u ilâhi: Allah'ın koyduğu kanun.

kemal-i intizam ve hikmet: mükemmel bir düzen ve hikmet.

kemal-i mizan: mükemmel ve kusursuz bir ölçü, denge.

kemal-i rahmet ve hikmet: mükemmel ve kusursuz bir rahmet ve hikmet.

kıyas: karşılaştırma.

kudret: güç, kuvvet.

küre-i arz: dünya, yer küre.

kütle: büyük parça, bütün.

manzume-i şemsiye: güneş sistemi.

me'mum: tâbi olan, uyan, bağlı; ileridekine uyan.

mesafe: uzaklık.

mihver: eksen, merkez; yöre.

mikyas: ölççek, ölçü.

mizan-ı hikmet: hikmet ölçüsü.

pek çok mütefavit ve sür'at-i hareketleri çok mütenevvi olduğu hâlde, kemal-i intizam ve hikmet ile ve kemal-i mizan ile ve bir saniye kadar şaşımayaarak, hareketleri ve deveranları ve güneşle cazibe kanunu tabir edilen bir kanun-u İlâhî ile bağlanmaları, yani onlar imamlarına iktidaları, büyük bir mikyasta, bir azamet-i kudret-i İlâhiye-yi ve vahdaniyet-i Rabbaniyeyi gösterir. Çünkü, o camit cirimleri, o şuursuz büyük kütleleri nihayet derecede intizam ve mizan-ı hikmet içinde muhtelif şekillerde ve muhtelif mesafelerde, muhtelif hareketlerde döndürmek, istihdam etmek, ne derece bir kudreti ve bir hikmeti ispat ettiğini kıyas et. Bu büyük ve ağır işe zerre miktar tesadüf karışsa, öyle bir patlayış verecek ki, kâinatı dağıtacak. Çünkü, bir dakika tesadüf, birisini tevkif etse, mihverinden çıkmasına sebebiyet verir, başkaları ile müsademe etmesine yol açar. Küre-i arzdan bin defa büyük cirimlerle müsademenin ne derece dehşetli olduğunu kıyas edebilirsiniz.

Manzume-i Şemsiyenin, yani şemsin, me'mumları ve meyveleri olan on iki seyyarenin acayibini ilm-i muhit-i İlâhîye havale edip, yalnız gözümüzün önünde seyyaremiz bulunan arza bakıyoruz, görüyoruz ki; bu seyyaremiz bir azamet-i şevket-i rububiyeti ve haşmet-i saltanat-ı ulûhiyeti ve kemal-i rahmet ve hikmeti gösterir bir surette, güneşin etrafında emr-i Rabbani ile, Üçüncü Mektupta beyan edildiği gibi, pek büyük bir hizmet için, bir uzun seyrüseyahat ona ettiriliyor. Bir sefine-i Rabbaniye olarak, acaib-i masnuat-ı İlâhiye ile doldurulmuş ve zîşuur

muhtelif: farklı, çeşitli.

müsademe: çarpışma.

mütefavit: farklı, çeşitli.

mütenevvi: çeşitli.

nihayet: son derece.

sefine-i Rabbaniye: bütün varlıkları sevk ve idare eden Allah'ın bir gemi gibi yaratarak uzayda gezdirdiği dünya.

seyrüseyahat: hareket etme ve gezme.

seyyare: gezegen.

suret: biçim, şekil.

sür'at-i hareket: hareketteki hızı.

sems: güneş.

şuursuz: bilinçsiz, akılsız.

tabir etme: isimlendirme.

tesadüf: rastgelme, rastlantı.

tevkif: durdurma.

vahdaniyet-i Rabbaniye: bütün varlıkların ihtiyaçlarını gideren, yetiştiren ve onları uyum içinde sevk ve idare eden Allah'ın birliği.

zerre miktar: azıcık, çok az.

zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.

ibadullaha seyrangâh gibi bir mesken-i seyyar vaziyeti verilmiş. Ve evkat ve hesabı bildirecek saat akrebi gibi, kamer dahi dakik hesaplarla azîm hikmetlerle ona takılmış; ve o kamere, başka menzillerde, ayrı seyir ve seyahat verilmiş.

İşte bu mübarek seyyaremizin şu hâlleri, küre-i arz kuvvetinde bir şahadetle, bir *Kadîr-i Mutlak*'ın vücub-u vücudunu ve vahdetini ispat eder. Madem şu seyyaremiz böyledir; Manzume-i Şemsiyeyi ona kıyas edebilirsin.

Hem şemse, kendi mihveri üstünde, cazibe denilen manevî ipleri yumak yaptırmak için, dolap ve çıkırcık hükmünde olan güneşi bir *Kadîr-i Zülcelâl*'in emriyle döndürüp, o seyyaratı o manevî iplerle bağlayıp tanzim etmek ve güneşi bütün seyyaratı ile, saniyede beş saatlik bir mesafeyi kestirecek kadar bir sür'atle, bir tahmine göre Herkül Burcu tarafına veya Şemsüşşûmus canibine sevk etmek, elbette *Ezel ve Ebed Sultânı* olan *Zat-ı Zülcelâl*'in kudretiyle ve emriyledir. Güya, haşmet-i rububiyetini göstermek için, bu emirber neferleri hükmünde olan Manzume-i Şemsiye ordusu ile bir manevra yaptırır.

Ey kozmoğrafyacı efendi! Hangi tesadûf bu işlere karışabilir? Hangi esbabın eli buna ulaşabilir? Hangi kuvvet buna yanaşabilir? Haydi sen söyle! Hiç böyle bir *Sultan-ı Zülcelâl*, aczini gösterip mülküne başkasını karıştırır mı? Bahusus kâinatın meyvesi, neticesi, gayesi, hulâsası olan zihayatları başka ellere verir mi? Başkasını müdahale ettirir mi? Bahusus o meyvelerin en camii ve o neticelerin

acz: zayıflık, güçsüzlük.
akrep: saat üzerinde saat rakamlarını gösteren kısa çubuk.
azîm: büyük.
bahusus: özellikle.
camî: çeşitli özellikleri içinde bulunduran.
canip: taraf, yön.

cazibe: çekim.
çıkırcık: iplik sarmaya yarayan, el veya ayakla çevrilen alet.
dakik: ince, hassas.
emirber nefer: emre göre hareket eden asker.
esbab: sebepler.
evkat: vakitler, zamanlar.

Ezel Ebed Sultânı: başlangıç ve sonu olmayan, hüküm ve saltanatı ezelden ebede devam eden Sultan, Allah.
gaye: maksat; yaratılış amacı.
güya: sanki.
haşmet-i rububiyet: Allah'ın bütün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları,

yetistirmesi, uyum içinde idare ve sevk etmesinin ihtisâmı.

Herkül Burcu: gökyüzünün kuzey yönünde Herkül ismi verilen bir yıldız kümesi.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.

hulâsa: öz, esas.

hükmünde: gibi, yerinde.

ibadullah: Allah'ın kulları.

ispat: doğruyu delillerle gösterme, kanıtlama.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük, haşmet ve kudret sahibi, Allah.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kamer: ay.

kıyas: karşılaştırma.

kozmoğrafya: gök bilimi, astronomi.

kudret: güç, kuvvet.

küre-i arz: dünya, yer küre.

manevî: maddî olmayan, mana-ya ait; ruha ve içe ait; fıkri, hissi; görünmeyen.

manevra: tatbikat, askeri hareket.

manzume-i şemsiye: güneş sistemi.

menzil: yer.

mesafe: uzaklık.

mesken-i seyyar: gezici yer, mekân.

mihver: eksen, merkez, yörünge.

mübârek: bereketli, hayırlı.

müdahale: karışma.

mülk: sahip olunan ve kullanılan şey.

netice: sonuç, öz.

sevk: gönderme, yollama.

seyrangâh: eğlence ve gezme yeri.

seyrüseyahat: hareketli dolanış.

seyyarat: gezegenler.

seyyare: gezegen, dünya.

Sultan-ı Zülcelâl: sonsuz, haşmet ve büyüklük sahibi sultan; Allah.

sür'at: çabukluk, hız.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

şems: güneş.

Şemsüşşûmus: güneşlerin güneşi, en büyük güneş.

tanzim: düzenleme.

tesadûf: rast gelme, rastlantı.

vahdet: birlik.

vaziyet: durum.

vücub-u vücüt: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan Zat, Allah.

zihayat: hayat sahibi.

en mükemmeli ve zeminin halifesi ve o sultanın âyinedar bir misafiri olan insanları başıboş bırakır mı? Ve onları tabiata ve tesadüfe havale edip, haşmet-i saltanatını hiçe indirir mi, kemal-i hikmetini sukut ettirir mi?

Yirmi İkinci Pencere

alim: her şeyi hakkıyla bilen.

arz: yer, dünya.

âyinedar: ayna olan, bir şeyin özelliklerini gösteren.

bürhan: delil.

cihet: yön.

dahili: iç, içe ait.

elbette: kesinlikle.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.

evsaf-ı kudsiye: mukaddes vasıflar; kusurlardan uzak, mükemmel sıfatlar.

evvel-i hilkat: yaratılışın başlangıcı.

hacet: ihtiyaç.

hâl: durum

halife: vekil, halef.

halk: yaratma, yaratış.

haşmet-i saltanat: saltanatının heybet ve görkemi.

havale: bırakma; bir işi başkasının yaptığını iddia etme.

hazine: define, kıymetli şeylerin saklandığı sağlam yer.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde yapılması.

inkılâp: değişim, dönüşüm.

istilâ: kaplama, basma, ele geçirme.

kabil-i istifade: kullanmaya elverişli.

kabil-i sükna: oturmaya elverişli, oturulabilir.

kemal-i hikmet: tam, eksiksiz, şaşmaz bir hikmet.

küre-i arz: dünya, yer küre.

levazımat-ı hayatiye: hayat için gerekli olan ihtiyaç maddeleri.

lisan: dil.

madde-i seyyale: akıcı madde.

mayi: su gibi, sıvı.

mükemmel: noksansız, eksiksiz, tam.

rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.

Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

sekene: sakinler, bir yerde oturanlar.

sukut: değerden düşme.

sultan: padişah, hükümdar.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

tabaka-i türabiye: toprak tabakası.

tabiat: doğa, Allah'ı inkâr edenlerin yaratıcı bir güç olarak gördükleri içinde yaşadığımız doğa ve

1 أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ۖ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ۖ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ۖ
2 فَاَنْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

Küre-i arz bir kafadır ki, yüz bin ağız vardır. Her bir ağızında yüz bin lisanı vardır. Her lisanında yüz bin bürhanı var ki, her biri çok cihetle *Vacibü'l-Vücud*, *Vahid-i Ehad*, her şeye kadîr, her şeye alîm bir *Zat-ı Zülcelâl*'in vücub-u vücuduna ve vahdetine ve evsaf-ı kudsiyesine ve Esmâ-i Hüsnâsına şahadet ederler.

Evet, arzın evvel-i hilkatine bakıyoruz ki, mayi hâline gelen bir madde-i seyyaleden taş ve taştan toprak halk edilmiş. Mayi kalsaydı, kabil-i sükna olmazdı. O mayi taş olduktan sonra demir gibi sert olsa idi, kabil-i istifade olmazdı. Elbette buna bu vaziyeti veren, yerin sekenelerinin hacetlerini gören bir *Sâni-i Hakîm*'in hikmetidir.

Sonra, tabaka-i türabiye, dağlar direği üzerine atılmış; tâ içindeki dahilî inkılâplardan gelen zelzeleler, dağlarla teneffüs edip, zemini hareketinden ve vazifesinden şaşırtmasın, hem denizin istilâsından toprağı kurtarsın, hem zîhayatların levazımat-ı hayatiyesine birer hazine

1. Yeryüzünü bir döşek, • dağları birer kazık yapmadık mı? • Sizi de çift çift yarattık. (Nebe Suresi: 6-8.)

2. Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. (Rum Suresi: 50.)

madde âlemi.

teneffüs: nefes alma, soluklanma.

tesadüf: rast gelme, rastlantı.

Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî

ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan

Allah .

vahdet: birlik.

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah

kadir: her şeye gücü yeten.

vaziyet: durum, hâl, özellik.

vücub-u vücud: varlığı gerek-

li olma, olmaması imkânsız olma.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

zelzele: deprem, sarsıntı.

zemin: yer, yeryüzü.

zihayat: hayat sahibi.

olsun, hem havayı tarasın, gazat-ı muzırradan tasfiye etsin—tâ teneffüse kabil olsun-hem suları biriktirip iddihar etsin, hem zîhayata lâzım olan sair madenlere menşe ve medar olsun.

İşte, bu vaziyet bir *Kadîr-i Mutlak* ve bir *Hakîm-i Rahîm*'in vücub-u vücuduna ve vahdetine gayet kat'î ve kuvvetli şahadet eder.

Ey coğrafyacı efendi! Bunu ne ile izah edersin? Hancı tesadüf şu acaib-i masnuat ile dolu sefine-i Rabbaniye-yi bir meşher-i acayip yaparak, yirmi dört bin sene bir mesafede bir senede sür'atle çevirip, onun yüzünde dizilmiş eşyadan hiçbir şey düşürmesin?

Hem, zemin yüzündeki acip sanatlara bak; anasırlar ne derece hikmetle tavzif edilmişler, bir *Kadîr-i Hakîm*'in emriyle zemin yüzündeki *Rahman* misafirlerine nasıl güzel bakıyorlar, hizmetlerine koşuyorlar.

Hem, acip ve garip sanatlar içinde rengârenk acip hikmetli zemin yüzünün simasındaki bu nakışlı çizgilere bak; nasıl sekenelerine enhar ve çayları, deniz ve ırmakları, dağ ve tepeleri ayrı ayrı mahlûklarına ve ibadına lâ-yık birer mesken ve vesait-i nakliye yapmış. Sonra, yüz binler ecnas-ı nebatat ve enva-ı hayvanatı ile kemal-i hikmet ve intizam ile doldurup, hayat vererek şenlendirmek, vakitbevakit muntazaman mevt ile terhis ederek boşaltıp yine muntazaman ba'sü ba'delmevt suretinde doldurmak, bir *Kadîr-i Zülcelâl*'in ve bir *Hakîm-i Zülkemaal*'in vücub-u vücuduna ve vahdetine yüz binler lisanlarla şahadet ederler.

acaib-i masnuat: hayrette bırakan sanat eserleri.
acip: hayret veren, şaşırtan.
anasır: unsurlar; her tarafta bulunan maddeler ve varlıklar.
ba'sü ba'delmevt: ölümden sonra yeniden dirilme.
ecnas-ı nebatat: bitki cinsleri.
enhar: nehirler
enva-ı hayvanat: hayvanların çeşitleri.
eşya: şeyler.

garip: tuhaf.
gayet: çok, son derece.
gazat-ı muzır: zararlı gazlar.
Hakîm-i Rahîm: her şeyi gaye ve hikmetlerle yaratan, çok çok merhametli, Allah.
Hakîm-i Zülkemaal: her şeyi faydalı ve hikmetli yaratan, Allah.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde yapılması.

ibad: abdlar, kullar.
iddihar: depolama, toplama.
izah: açıklama.
kabil olma: uygun olma.
Kadîr-i Hakîm: her şeyi hikmetle yaratan ve her şeye kudreti yeten, Allah.
Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük, haşmet ve kudret sahibi, Allah.

kat'î: kesin, şüphesiz.
kemal-i hikmet ve intizam: mükemmel bir hikmet ve düzenlilik.
lâyık: uygun.
lâzım: gerekli.
lisan: dil.
mahlûk: yaratılmış, yaratık.
medar: kaynak, sebep.
menşe: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.
mesafe: uzaklık.
mesken: oturulacak yer.
meşher-i acayip: şaşırtıcı şeylerin sergilendiği yer.
mevt: ölüm.
muntazaman: düzenli olarak.
nakış: süs, işleme.
Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.
sair: diğer.
sanat: bir şeyi yapmada gösterilen ustalık.
sefine-i Rabbaniye: bütün varlıkları sevk ve idare eden Allah'ın bir gemi gibi yaratarak uzayda gezdirdiği dünya.
sekene: bir yerde oturanlar, sakinler.
sima: yüz, çehre.
suret: biçim, şekil.
sür'at: hız.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
tasfiye: arıtma, temizleme.
tavzif: görevlendirme.
teneffüs: nefes alma, soluklanma.
terhis: göreve son verme, serbest bırakma.
tesadüf: rast gelme, rastlantı.
vahdet: birlik.
vakit be vakit: zamanla, zaman zaman.
vaziyet: durum, hâl.
vesait-i nakliye: taşıma araçları.
vücub-u vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak.
zemin: yer.
zîhayat: hayat sahibi.

Elhâsıl, yüzü acaib-i sanata bir meşher ve garaib-i mahlûkata bir mahşer ve kafil-e mevcudata bir memeri ve sufuf-u ibadına bir mescit ve makar olan zemin bütün kâinatın kalbi hükmünde olduğundan, kâinat kadar nur-u vahdaniyeti gösterir.

İşte ey coğrafyacı efendi! Bu zemin kafası, yüz bin ağız, her birinde yüz bin lisan ile Allah'ı tanıttırsa ve sen Onu tanımazsan, başını tabiat bataklığına soksan, derece-i kabahatini düşün. Ne derece dehşetli bir cezaya seni müstahak eder; bil, ayl ve başını bataklıktan çıkar, ¹ «أَمَنْتُ بِاللَّهِ» (الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ) de.

Yirmi Üçüncü Pencere

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ ²

Hayat, kudret-i Rabbaniye mu'cizatının en nurânîsidir, en güzeldir ve vahdaniyet bürhanlarının en kuvvetlisi ve en parlağıdır ve tecelliyat-ı Samedâniye âyinelerinin en camii ve en berragıdır.

Evet, hayat, tek başıyla bir Hayy-ı Kayyum'u bütün esma ve şuanatı ile bildirir. Çünkü hayat, pek çok sıfatın memzuç bir macunu hükmünde, bir ziya, bir tiryaktır. Elvan-ı seb'a ziyada ve muhtelif edviyeler tiryakta nasıl ki mümtazicen bulunur; öyle de, hayat dahi pek çok sıfatın yapılmış bir hakikattir. O hakikatteki sıfatlardan bir kısmı, duygular vasıtasıyla inbisat ederek, inkişaf edip

acaib-i sanat: Cenab-ı Hakkın sanatının harika ve hayret uyandırıcı durumları.

âyine: ayna.

berrak: duru, açık.

bürhan: delil.

camî: toplayan, çeşitli özellikleri içinde bulunduran.

ceza: azap.

dehşet: korkunç.

derece-i kabahat: kusur ve kabahat derecesi.

edviye: ilâçlar.

elhâsıl: sonuç olarak, kısacası.

elvan-ı seb'a: yedi renk.

esma: adlar, isimler.

garaib-i mahlûkat: hayrette bırakan yaratıklar.

hakikat: gerçek.

hayat: dirilik, canlılık, yaşayış.

Hayy-ı Kayyum: her canlıya hayat veren ve onları ayakta tutan, Allah.

hükmünde: gibi.

hüküm: karar.

iman: inanma, inanç

inbisat: yayılma, genişleme.

inkişaf: açığa çıkma, gelişme.

kafil-e mevcudat: varlıklar kafillesi, topluluğu.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kudreti Rabbaniye: her şeyi yaratan, sevk ve idare eden Allah'ın kudreti.

lisan: dil.

mahşer: toplanma yeri.

makar: kalınacak yer, merkez.

memer: geçiş noktası.

mescit: ibadet edilen yer.

meşher: sergi, gösterme yeri.

mu'cizat: Allah'ın sonsuz kudretiyle meydana gelen ve benzeri yapılamayan olağanüstü işler, eserler.

muhtelif: çeşitli, farklı.

mümtazicen: kaynaşmış olarak.

müstahak: hak etmiş, lâyık.

nurani: nurlu.

nur-u vahdaniyet: Allah'ın birliğinin nuru.

sıfat: vasıf, nitelik.

sufuf-u ibad: kulların meydana getirdiği saflar.

şuanat: Allah'ın yüce zatının gereği olan ve zatından ayrılmayan

1. "Her şeyin hüküm ve tasarrufu elinde olan (Yâsin Suresi: 83.)" Allah'a iman ettim.

2. Ölümün de, hayatı da yaratan Odur. (Mülk Suresi: 2.)

işler, fiiller.

tabiat bataklığı: Allah'ı inkâr edenlerin yaratıcı bir güç olarak gördükleri içinde yaşadığımız doğa ve madde âlemi.

tasarruf: idare.

tecelliyat-ı Samedâniye: Allah'ın her şeyin kendisine muhtaç olduğu hâlde, kendisinin hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösteren yansımalar.

tiryak: ilâç.

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.

vasıta: araç.

zemin: yer, yeryüzü.

ziya: ışık.

ayrılırlar. Kısım-ı ekseri ise, hissiyat suretinde kendilerini ihsas ederler ve hayattan kaynama suretinde kendilerini bildirirler.

Hem hayat, kâinatın tedbir ve idaresinde hükümferma olan rızık ve rahmet ve inayet ve hikmeti tazammun ediyor. Güya, hayat onları arkasına takıp, girdiği yere çekiyor. Meselâ, hayat bir cisme, bir bedene girdiği vakit, *Hakîm* ismi dahi tecelli eder, hikmetle yuvasını güzelce yapıp tanzim eder. Aynı hâlde *Kerîm* ismi de tecelli edip, meskenini hacatına göre tertip ve tezyin eder. Yine aynı hâlde *Rahîm* isminin cilvesi görünüyor ki, o hayatın devam ve kemali için türlü türlü ihsanlarla taltif eder. Yine aynı hâlde *Rezzak* isminin cilvesi görünüyor ki, o hayatın bekasına ve inkişafına lâzım maddî, manevî gıdaları yetiştiriyor ve kısmen bedeninde iddihar ediyor. Demek, hayat bir nokta-i mihrakiye hükmünde, muhtelif sîfat bir-biri içine girer, belki birbirinin aynı olur. Güya, hayat tamamıyla hem ilimdir, aynı hâlde kudrettir, aynı hâlde de hikmet ve rahmettir ve hakeza...

İşte, hayat bu cami mahiyet itibarıyla şuun-u zatiye-i Rabbaniyeye âyinedarlık eden bir âyine-i samediyettir. İşte bu sırdandır ki, *Hayy-ı Kayyum* olan *Zat-ı Vacibü'l-Vücud*, hayatı pek çok kesretle ve mebzuliyetle halk edip, neşir ve teşhir eder. Ve her şeyi hayatın etrafına toplatır, ona hizmetkâr eder. Çünkü, hayatın vazifesi büyüktür. Evet, samediyetin âyinesi olmak kolay bir şey değil, adî bir vazife değil.

adî: basit, önemsiz.

âyine: ayna.

âyinedar: ayna olan, bir şeyin özelliklerini, sıfatlarını gösteren.

âyine-i Samediyet: her şeyin, hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah'a muhtaç oluşunun aynası.

beka: süreklilik, devamlılık.

camî: toplayan, çeşitli özellikleri içinde bulunduran.

cilve: görüntü, yansıma.

güya: sanki.

hacat: hacetler, ihtiyaçlar, gerekli nesneler.

hakeza: bunun gibi.

Hakîm: her şeyi belirli gayelere yönelik, faydalı, anlamlı, yerli yerinde yaratan Allah.

halk: yaratma.

hayat: dirilik, canlılık, yaşayış.

Hayy-ı Kayyum: her canlıya hayat veren ve onları ayakta tutan, Allah.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde yapılması.

hissiyat: duygular.

hizmetkâr: hizmetçi.

hüküm: karar.

hükümferma: hüküm süren; geçerli olan.

idare: çevirme, yönetme.

iddihar: biriktirme, depolama.

ihsan: iyilik etme, bağışlama, ikrâm etme.

ihsas: hissettirme.

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

inkişaf: açılma, ortaya çıkma; gelişme.

itibarıyla: yönüyle, özelliğiyle.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kemal: olgunluk, mükemmellik.

Kerîm: ikrâm ve ihsanı bol olanı anlamında Allah'ın bir ismi.

kesret: çokluk.

kısım-ı ekser: büyük çoğunluk.

kudret: güç, kuvvet.

lâzım: gerekli.

mahiyet: bir şeyin hakikati, yapısı; özellik.

mebzuliyet: ucuzluk.

mesken: oturulacak, yaşanılan yer.

muhtelif: çeşitli, farklı.

neşir: yayma.

nokta-i mihrakiye: hareket noktası, odak noktası.

Rahîm: rahmeti her şeyi kuşatan, sonsuz şefkat ve merhamet sahibi Allah.

rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.

Rezzak: bütün yaratılmışların rızıkını veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah.

rızık: yiyecek, içecek şey.

samediyet: her şeyin Allah'a muhtaç olması, Allah'ın hiç bir şeye muhtaç olmaması.

sîfat: vasıflar, nitelikler.

sır: gizli hakikat, gerçek.

suret: biçim, şekil.

şuun-u zatiye-i Rabbaniye: varlıkları yaratan, ihtiyaçlarını gideren onları uyum içinde sevk ve idare eden Allah'ın yüce zatının gereği olan ve zatından ayrılmayan işler, fiiller.

taltif: lütuf ve ihsanda bulunma.

tanzim: düzenleme, tertipleme.

tazammun: içine alma, kapsama.

tecelli: görünme, yansıma, belirme.

tedbir: idare etme, çekip çevirme.

tertip: belirli bir sıra ile düzenleme.

teşhir: gösterme, sergileme.

tezyin: süsleme.

vazife: görev.

Zat-ı Vacibü'l-Vücud: varlığı zarfî ve zatî olan, varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah'ın yüce Zâtı.

adem: yokluk.

asıl: esas; aynı.

azat etmek: serbest bırakmak.

bürhan-ı rububiyet: Allah'ın bütün varlıklara muhtaç oldukları şeyleri vermesi, onları, yetiştir-
mesi, uyum içinde idare ve sevk
etmesinin delili.

cahil-i echel: en cahilden daha
cahil.

camit: cansız.

delâlet: delil olma, işaret etme.

eser-i hikmet: hikmet eseri, be-
lirli gayelere yönelik, faydalı, yer-
li yerinde yapılan iş.

Esma-i Hüsnâ: Allah'ın güzel
isimleri.

fail: iş yapan.

Fail-i Hakîm: her şeyi hikmetle
yapan Allah.

fenâ: yok olma.

had: sınır.

haps-i beden: beden hapsi.

hayat: dirilik, canlılık.

hayattar: canlı, yaşayan.

Hayy-ı Kayyum: her canlıya ha-
yat veren ve onları ayakta tutan,
Allah.

helâk: mahvolma, harap olma.

hesap: sayma, sayı.

hüccet-i vahdaniyet: Allah'ın bir-
liğinin delili.

hüküm: karar.

hükümrânlık: saltanat, hâkimi-
yet.

idam: öldürme, yok etme.

ilâh: Allah.

inkâr: reddetme, kabul etmeme.

inkıraz: yıkılma, son bulma, sön-
me.

lemaat: parıltılar.

masnât: sanatla yapılmış şeyler.

mazi: geçmiş zaman.

meccur olmak: zorunda kalmak.

meretebe: derece.

mevt: ölüm, vefat.

Muhyi: ölüleri diriltiren, hayat ve-
ren Allah.

muntazam: düzenli.

Mümît: diriltip can verdiğini za-
manı gelince öldüren Cenab-ı
Hak.

müstakbel: gelecek zaman.

müstesna: hariç, ayrı.

paydos: bir işi bırakırtmak için
söylenir.

Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve

İşte, göz önünde her vakit gördüğümüz bu had ve he-
saba gelmeyen yeni yeni hayatlar ve hayatların asılları ve
zatları olan ruhlar, birden ve hiçten vücuda gelmeleri ve
gönderilmeleri, bir *Zat-ı Vacibü'l-Vücut* ve *Hayy-ı Kay-
yum*'un vücut-u vücudunu ve sıfât-ı kudsiyesini ve Es-
ma-i Hüsnasını, lemaatın güneşi gösterdiği gibi gösteri-
yorlar. Güneşi tanımayan ve kabul etmeyen adam, nasıl
gündüzü dolduran ziyayı inkâr etmeye mecbur oluyor;
öyle de, *Hayy-ı Kayyum*, *Muhyi* ve *Mümît* olan şems-i
ehadiyeti tanımayan adam, zeminin yüzünü belki mazi
ve müstakbeli dolduran zihayatların vücudunu inkâr et-
meli ve yüz derece hayvandan aşağı düşmeli, hayat mer-
tebesinden düşüp camit bir cahil-i echel olmalı.

Yirmi Dördüncü Pencere

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ¹

Mevt, hayat kadar bir bürhan-ı rububiyettir, gayet kuv-
vetli bir hüccet-i vahdaniyettir. ² *الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ*

delâletince, mevt adem, idam, fenâ, hiçlik, failsiz bir in-
kırız değil, belki bir *Fail-i Hakîm* tarafından hizmetten
terhis ve tahvil-i mekân ve tebdil-i beden ve vazifeden
paydos ve haps-i bedenden azat etmek ve muntazam bir
eser-i hikmet olduğu, Birinci Mektupta gösterilmiş.

Evet, nasıl zemin yüzündeki masnât ve zihayatlar ve
hayattar zemin yüzü bir Sâni-i Hakîmin vücut-u vücuduna

1. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. Her şey helâk olup gidiçidir—Ona bakan yüzü müstesna. Hüküm ve hükümrânlık Onundur; siz de Ona döndürüleceksiniz. (Kasas Suresi: 88.)

2. Ölü mü de, hayatı da yaratan Odur. (Mülk Suresi: 2.)

hikmetle yaratan Allah.

sıfât-ı kudsiye: Allah'ın kusur
ve noksanlardan uzak sıfatla-
rı.

şems-i ehadiyet: her bir var-
lıkta cilveleri görülen güneş;
Allah.

tahvil-i mekân: mekân de-
ğişmesi.

tebdil-i beden: beden de-
ğiş-
tirme.

terhis: göreve son verme.

vücut-u vücut: varlığı gerek-
li olma, olmaması imkânsız
olma.

vücuda gelme: var olma, ya-
ratılma.

vücut: varlık.

zat: kendi.

Zat-ı Vacibü'l-Vücut: varlığı
zarurî ve zatî olan, varlığı baş-
kasının varlığına bağlı değil,
kendinden olup ezeli ve ebe-
di olan Allah'ın yüce zatı.

zemin: yer.

zihayat: hayat sahibi.

ziya: ışık.

ve vahdaniyetine şahadet ediyorlar; öyle de, o zihayatlar, ölümleleriyle bir *Hayy-ı Bâkî*'nin sermediyetine ve Vahidiyetine şahadet ediyorlar. Yirmi İkinci Sözde, mevt, gayet kuvvetli bir bürhan-ı vahdet ve bir hüccet-i sermediyet olduğu ispat ve izah edildiğinden, şu bahsi o söze havale edip yalnız mühim bir nüktesini beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Nasıl zihayatlar vücutları ile bir Vacibü'l-Vücut'un vücuduna delâlet ediyorlar; öyle de, o zihayatlar ölümleleriyle bir *Hayy-ı Bâkî*'nin sermediyetine, Vahidiyetine şahadet ediyorlar. Meselâ, yalnız bir tek zihayat olan zemin yüzü, intizamâtı ile, ahvaliyle Sâni gösterdiği gibi; öldüğü vakit, yani kış beyaz kefeni ile ölmüş o zemin yüzünü kapaması ile nazar-ı beşeri ondan çeviriyor veyahut nazar o giden bahar cenazesinin arkasından maziye gider, daha geniş bir manzarayı gösterir. Yani her biri birer mu'cize-i kudret olan zemin dolusu bütün geçen baharlar misillü, yeni gelecek birer harika-i kudret ve birer hayat-tar zemin olan bahar dolusu hayattar mevcudat-ı arziye-nin gelmelerini ihsas ve vücutlarına şahadet ettiklerinden, öyle geniş bir mikyasta, öyle parlak bir surette, öyle kuvvetli bir derecede, bir *Sâni-i Zülcelâl*'in, bir *Kadîr-i Zülkema*'nin, bir *Kayyum-u Bâkî*'nin, bir *Şems-i Sermedi*'nin vücub-u vücuduna ve vahdetine ve beka ve sermediyetine şahadet ederler ve öyle parlak delâili gösterirler ki, ister istemez bedahet derecesinde ¹ **أَمِنْتُ بِاللّٰهِ الْوَاحِدِ الْوَاحِدِ** dedirtir.

1. Her bir şeyi bütün küdsî sıfat ve isimleriyle birden yönelen, zat ve sıfatlarında eşsiz ve tek olan Allah'a iman ettim.

ahval: hâller, durumlar.
bahis: bahsedilen, anlatılan şey, konu.
bedahet: açıklık, ispata ihtiyaç duymamak.
beke: sonsuza kadar var olma.
beyan: anlatma, açıklama.
bürhan-ı vahdet: Allah'ın birliğini gösteren delil.

delâil: deliller.
delâlet: delil olma.
gayet: çok, son derece.
harika-i kudret: Allah'ın kudretinin harikası.
hayattar: canlı, yaşayan.
Hayy-ı Bâkî: sonsuz, bâkî bir hayatın sahibi olan Allah.
hüccet-i sermediyet: Allah'ın varlığının ebedî ve sonsuz ol-

masının delili.
ihsas: hissettirme.
iman: inanma, kabul etme.
intizamât: düzenlemeler, düzenlilikler.
ispat: kanıtlama, doğruluğunu delillerle ortaya koyma.
izah: açıklama.
Kadîr-i Zülkema: sonsuz kemal ve kudret sahibi olan, Al-

lah.

Kayyum-u Bâkî: sonsuz hayat sahibi olan ve her şeyi her an ayakta tutan Allah.

kefen: ölümlerin sarıldığı beyaz bez; kışın yağın kar.

kudsi: mukaddes, yüce, temiz.

manzara: görüntü, genel görünüş.

mazi: geçmiş zaman.

mevcudat-ı arziye: dünyadaki varlıklar.

mevt: ölüm, vefat.

mikyâs: ölçek, ölçü.

misillü: benzer, gibi.

mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.

mühim: önemli.

nazar: bakış.

nazar-ı beşer: insanın dikkati, bakışı.

nükte: herkesin anlayamadığı ince mana.

Sâni: her şeyi sanatlı bir şekilde yapan Allah.

Sâni-i Zülcelâl: her şeyi sanatlı bir şekilde yaratan, sonsuz hasmet ve yücelik sahibi Allah.

sermediyet: sonsuzluk, ebedîlik, süreklilik.

sıfat: vasıf.

suret: biçim, şekil, tarz.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

Şems-i Sermedi: ebedî güneş, varlığı ebedî olan ve her şeyi nurlandıran Allah.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.

vahdet: birlik.

vahidiyet: birlik.

vücub-u vücut: varlığı gerekli olma, olmaması imkânsız olma.

vücut: var olmak, varlık.

zat: büyüklük ve yücelik sahibi Allah'ın zatı.

zemin: yer, yeryüzü.

zihayat: hayat sahibi.

Elhâsıl: ¹ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا sırınca, hayattar bu

zemin, bir baharda Sânia şahadet ettiği gibi, onun ölmesiyle, zamanın geçmiş ve gelecek iki kanadına dizilmiş mu'cizat-ı kudretine nazarı çeviriyor, bir bahar yerine binler baharı gösteriyor; bir mu'cize yerine binler mu'cizat-ı kudretine işaret eder.

Ve onlardan her bahar, şu hazır bahardan daha kat'î şahadet eder. Çünkü, mazi tarafına geçenler zahiri esbaplarıyla beraber gitmişler, arkalarında yine kendileri gibi başkalar yerlerine gelmişler. Demek, esbab-ı zahiriye hiçtir; yalnız bir Kadîr-i Zülcelâl onları halk edip, hikmetiyle esbaba bağlayarak gönderdiğini gösteriyor.

Ve gelecek zamanda dizilmiş hayattar olan zemin yüzleri ise, daha parlak şahadet eder. Çünkü yeniden, yoktan, hiçten yapıp, gönderilecek yere konup, vazife görürüp, sonra gönderilecekler.

İşte ey tabiata saplanan ve bataklıkta boğulmak derecesine gelen gafil! Bütün mazi ve müstakbele ulaşacak hikmetli ve kudretli manevî el sahibi olmayan bir şey, nasıl bu zeminin hayatına karışabilir? Senin gibi hiç ender hiç olan tesadüf ve tabiat buna karışabilir mi? Kurtulmak istersen, “Tabiat, olsa olsa bir defter-i kudret-i İlâhiyedir; tesadüf ise, cehlimizi örten gizli bir hikmet-i İlâhiyenin perdesidir” de, hakikate yanaş.

cehil: cahillik, bilgisizlik.
defter-i kudret-i İlâhiye: Allah'ın kudret defteri.
elhâsıl: sonuç olarak, kısacası.
esbap: sebepler.
esbab-ı zahiriye: görünen sebepler.
gafil: gerçekleri görmeyen, önemsemeyen, iyi düşünmeyen.
hakikat: gerçek.
halk etmek: yaratmak.
hayattar: canlı, yaşayan.
hiç ender hiç: hiç içinde hiç, hiç bir şey.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve yerli yerinde olması.
hikmet-i İlâhiye: mahlûkâtın yaratılışında Allah'ın gayeleri.
Kadîr-i Zülcelâl: sonsuz büyük-lük, haşmet ve kudret sahibi, Allah.
kat'î: kesin, şüphe-siz.
kudret: güç, kuvvet.
manevî el: gizli el, gizli tasarruf sahibi.
mazi: geçmiş zaman.
mu'cizat-ı kudret: kudret mu'cizeleri.
mu'cize: Allah'ın kudretiyle meydana gelen ve benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

1. Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor! (Rum Suresi: 50.)

müstakbel: gelecek zaman.
nazar: bakış.
Sâni: her şeyi sanatlî bir şekilde yapan Allah.
sırınca: hakikatinin bildirdi-

ğine göre.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

tabiat: doğa, Allah'ı inkâr edenlerin yaratıcı bir güç olarak gördükleri içinde yaşadıkları

gımız doğa ve madde âlemi.

tesadüf: rastgelme, rastlantı.

vazife: görev.

zahiri: görünen.

zemin: yer, yeryüzü.

Yirmi Beşinci Pencere

Nasıl ki, madrup, elbette daribe delâlet eder; sanatlı bir eser, sanatkârı icap eder; velet, validi iktiza eder; tahtiyet, fevkiyeti istilzam eder, ve hakeza... Bütün umur-u izafiye tabir ettikleri, birbirsiz olmayan evsaf-ı nisbiye misillü, şu kâinatın cüz'iyatında ve hey'et-i umumiyesinde görünen imkân dahi, vücubu gösterir. Ve bütün onlarda görünen infial, bir fiili gösterir. Ve umumunda görünen mahlûkiyet, hâlîkiyeti gösterir. Ve umumunda görünen kesret ve terkip, vahdeti istilzam eder. Ve vücup ve fiil ve hâlîkiyet ve vahdet, bilbedahe ve bizzarure, mümkün, münfail, kesir, mürekkep, mahlûk olmayan, *Vacib ve Fail, Vahid ve Hâlık* olan mevsuflarını ister.

Öyle ise, bilbedahe, bütün kâinattaki bütün imkânlar, bütün infialler, bütün mahlûkiyetler, bütün kesret ve terkipler, bir *Zat-ı Vacibü'l-Vücut, Fa'alün Lima Yürüd, Hâlık-ı Külli Şey'e, Vahid-i Ehad'e* şahadet eder.

Elhâsıl: Nasıl imkândan vücup görünüyor, infialden fiil ve kesretten vahdet; bunların vücudu, onların vücuduna kat'iyen delâlet eder. Öyle de, mevcudat üstünde görünen mahlûkiyet ve merzukiyet gibi sıfatlar dahi sâniyet, rezzakiyet gibi şe'nlerin vücutlarına kat'î delâlet ediyor. Şu sıfâtın vücudu dahi, bizzarure ve bilbedahe, bir *Hallâk* ve bir *Rezzak Sâni-i Rahîm*'in vücuduna delâlet eder.

bilbedahe: apaçık bir şekilde.
bizzarure: kesinlikle, zorunlu olarak.
cüz'iyat: ufak tefek şeyler, önemsiz, değersiz şeyler; tek maddeden meydana gelenler, bütüne ait olmayıp özel olanlar.
darip: vurucu, döven.

delâlet: delil olma, gösterme.
elhâsıl: sonuç olarak, kısacası.
evsaf-ı nisbiye: kıyaslamayla olan vasıflar, diğerlerine göre diye anlatılan vasıflar.
Fa'alün Lima Yürüd: dilediği şeyi, dilediği gibi ve en mükemmel şekilde yapan, Allah.

fail: işi yapan, özne; Allah.
fevkiyet: üstte olma.
fiil: iş, oluş.
hakeza: bunun gibi.
Hâlık: yaratıcı, Allah.
Hâlık-ı Külli Şey: kâinatta mevcut olan her şeyin yaratıcısı, Allah.
hâlîkiyet: yaratıcılık.

Hallâk: yaratan, Allah.
hey'et-i umumiye: hepsi birden, tamamı.
icap etme: gerektirme.
iktiza: gerektirme.
imkân: olabilirlik; varlığı ile yokluğu eşitken Allah'ın var etmesiyle var olan, Allah'ın varlığını ispatlayan delil.
infial: fiilden etkilenme.
istilzam: gerektirme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kat'i: kesin, şüphesiz.
kat'iyen: kesin olarak, kesinlikle.
kesir: çok.
kesret: çokluk.
madrup: dövülmüş, vurulmuş.
mahlûk: yaratılmış.
mahlûkiyet: yaratılmışlık.
merzukiyet: rızıklanma.
mevcudat: varlıklar.
mevsuf: vasıflanan, kendisinde bir sıfat bulunan.
misillü: benzeri, gibi.
mümkün: yaratılanlar, Allah'ın dışındaki bütün varlıklar.
münfail: fiilden etkilenen.
mürekkep: iki veya daha çok maddenin karışmasından meydana gelmiş şey.
Rezzak: bütün yaratılmışların rızıkını veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah.
rezzakiyet: rızık verici olmak.
sanatkâr: sanatla uğraşan, usta.
sanatlı: ustaca ve güzel yapılmış.
Sâni-i Rahîm: sonsuz şefkat ve merhamet sahibi, her şeyi sanatla yapan Allah.
sâniyet: sanatla yapmak.
sıfat: vasıf, özellik.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şe'n: hâl, keyfiyet, durum, özellik, yapı, istidat; iş; yeni iş; yeni olan hâl.
tabir etme: isimlendirme.
tahtiyet: altta olma.
terkip: sentez, birleştirme.
umum: bütün, umumî.
umur-u izafiye: birbirsiz olmayan ve birbirine nispet ve kıyaslamayla anlaşılan nitelikler, karanlık-aydınlık, acı-tatlı gibi.
Vacip: varlığı zorunlu olan, Allah.
vahdet: birlik.
Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.
Vahit: bir, tek Allah.
valid: baba.
velet: çocuk.
vücup: varlığı zorunlu olma.
vücut: varlık.
Zat-ı Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan, varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah'ın yüce zatı.

Demek, her bir mevcut, taşıdığı yüzler bu çeşit sıfatlar lisaniyla, *Zat-ı Vacibü'l-Vücut*'un yüzler Esma-i Hüsnası-na şahadet ederler. Bu şahadetler kabul edilmezse, mevcudatın bütün bu çeşit sıfatlarını inkâr etmek lâzım gelir.

Yirmi Altıncı Pencere ^(HAŞİYE)

Şu kâinatın mevcudatı yüzünde tazelenen ve gelip geçen cemaller ve hüsünler, bir *Cemal-i Sermedî* cilvelerinin bir nevi gölgeleri olduğunu gösterir.

Evet, ırmağın yüzündeki kabarcıkların parlayıp gitmesinden sonra arkadan gelenlerin gidenler gibi parlamaları, daimî bir şemsin şualarının âyineleri olduklarını gösterdikleri gibi; seyyal zaman ırmağında seyyar mevcudatın üstünde parlayan lemaat-ı cemaliye dahi bir *Cemal-i Sermedî*'ye işaret ederler ve Onun bir nevi emareleridirler.

Hem, kâinat kalbindeki ciddî aşk, bir *Mâşuk-u Lâyezalî*'yi gösterir.

Evet, ağacın mahiyetinde olmayan bir şey, esaslı bir surette meyvesinde bulunmadığı delâletiyle, şecere-i kâinatın hassas meyvesi olan nev-i insandaki ciddî aşk-ı lâhutî gösterir ki, bütün kâinat—fakat başka şekillerde—hakikî aşk ve muhabbet bulunuyor. Öyle ise, kalb-i kâinatdaki şu hakikî muhabbet ve aşk, bir Mahbub-u Ezeli'yi gösterir.

HAŞİYE: Şu Pencerenin umuma değil, ehl-i kalbe ve ehl-i muhabbete hususiyeti var.

aşk: şiddetli sevgi.
aşk-ı lâhutî: Cenab-ı Hakka olan sevgi ve muhabbet.
âyine: ayna.
cemal: güzellik.
Cemal-i Sermedî: sürekli güzellik.
ciddî: gerçek, hakikat.
cilve: görüntü, akis, yansıma.
daimî: sürekli, devamlı.
delâlet: delil olma, gösterme.
ehl-i kalp: kalp ehli.
ehl-i muhabbet: sevgi ehli.
emare: belirti, işaret.
esas: asıl, temel, dip, kök.
Esma-i Hüсна: Allah'ın güzel isimleri.
hakiki: gerçek.
hassas: duyarlı, ince ruhlu, en küçük şeyleri hisseden.
haşîye: dipnot, açıklayıcı not.
hususiyet: özellik.
hüsün: güzellik.
inkâr: reddetme, kabul etmeme.
işaret: gösterme, bildirme.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kalb-i kâinat: kâinatın kalbi.
lemaat-ı cemaliye: güzellik parl-tıları.
lisan: dil.
Mahbub-u Ezeli: Ezeli Sevgili, varlığının başlangıcı olmayan ve bütün yaratılışların çok sevdiği Allah.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, niteliği, yapısı.

Mâşuk-u Lâyezalî: varlıklar tarafından çokça sevilen ve sürekli var olan Allah.
mevcudat: varlıklar.
mevcut: varlık.
muhabbet: sevgi.
nev-i insan: insan türü, insanlar.

nevi: tür, çeşit.
seyyal: akıcı, akan.
seyyar: gezici, gezen, yer değiştiren.
sıfat: vasıflar, özellikler.
suret: biçim, görünüş.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şecere-i kâinat: kâinat ağacı.

şems: güneş.
şua: ışın, ışın demeti.
umum: herkes.
Zat-ı Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan, varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah'ın yüce zatı.

Hem, kâinatın sinesinde çok suretlerde tezahür eden incizaplar, cezveler, cazibeler, ezeli bir hakikat-i cazibedarın cezbiyle olduğunu hüşyar kalplere gösterir.

Hem mahlûkatın en hassas ve nuranî taifesi olan ehl-i keşif ve velâyetin ittifakıyla, zevk ve şuhuda istinat ederek, bir *Cemîl-i Zülcelâl*'in cilvesine, tecellisine mazhar olduklarını ve o *Celîl-i Zülcemal*'in kendini tanıttırılmasına ve sevdirilmesine zevk ile muttali olduklarını müttefikan haber vermeleri, yine bir *Zat-ı Vacibü'l-Vücut*'un, bir *Cemîl-i Zülcelâl*'in vücuduna ve insanlara kendini tanıttırmasına kat'iyen şahadet eder.

Hem, kâinat yüzünde ve mevcudat üstünde işleyen kalem-i tahsin ve tezyin, o kalem sahibi Zatin esmasının güzelliğini vazihan gösteriyor.

İşte, kâinat yüzündeki cemal ve kalbindeki aşk ve sine-sindeki incizap ve gözlerindeki keşif ve şuhut ve hey'atındaki hüsn ve tezyinat, pek lâtif, nuranî bir pencere açar. Onun ile bütün esması cemile bir *Cemîl-i Zülcelâl*'i ve bir *Mahbub-u Lâyezali*'yi ve bir *Ma'bud-u Lemyezel*'i hüşyar olan akıl ve kalplere gösterir.

İşte ey maddiyat karanlığında, evham zulûmatında, boğucu şübehat içinde çırpınan gafil! Kendine gel, insan-niyete lâîk bir surette yüksel, şu dört delik ile bak, cemal-i vahdeti gör, kemal-i imanı kazan, hakikî insan ol.

aşk: şiddetli sevgi.
cazibe: çekim.
Celîl-i Zülcemal: cemal ve büyüklük sahibi Allah.
cemal: güzellik.
cemal-i vahdet: birliğin güzelliği.
cemil: güzel.

Cemîl-i Zülcelâl: azameti ve yüceliği sınırsız, güzelliği sonsuz olan Allah.
cezebe: çekme, çekiş; kendinden geçme.
cezp: kendine doğru çekme.
cilve: görüntü, akis, yansıma.
ehl-i keşif ve velâyet: keşif

ehli; herkesin göremediği ve bilemediği gizli hakikatleri Allah'ın lütfuyla keşfedip bilenler, velîler.
esma: adlar, isimler.
evham: vehimler, kuruntular.
ezeli: başlangıcı olmama.
gafil: gerçekleri görmeyen,

önemsemeyen, iyi düşünmeyen.
hakikat-i cazibedar: çekici hakikat, gerçek.
hakiki: gerçek.
hassas: duyarlı, ince ruhlu, en küçük şeyleri hissedilen.
hey'at: hey'etler, kısımlar.
hüsün: güzellikler.
hüşyar: uyanık.
incizap: cezp edilme, çekilme.
insaniyet: insanlık, insan olma.
istinat: dayanma.
ittifak: birleşme, fikir birliği.
kâinat: evren, bütün âlemler, varlıklar.
kalem-i tahsin ve tezyin: güzelleştirme ve süsleme kalemi.
kat'iyen: kesinlikle.
kemal-i iman: imanın mükemmelliği, mükemmel iman.
keşif: Allah'ın bildirmesiyle gizli olan bir şeyin öğrenilmesi, ortaya çıkması.
lâtif: hoş, güzel.
lâyık: yakışır.
Ma'bud-u Lemyezel: varlığı hiçbir zaman son bulmayan ve ibadete lâyık tek ilâh olan Allah.
maddiyat: maddî ve cismanî şeyler.
Mahbub-u Lâyezali: bütün yaratılmışlar tarafından çok sevilen ve varlığının sonu olmayıp sürekli var olan Allah.
mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.
mazhar: yansıma ve görünme yeri.
mevcudat: varlıklar.
muttali: bilme, farkına varma.
müttefikan: birleşerek, fikir birliğiyle.
nuranî: nurlu.
sine: göğüs, kalp.
suret: biçim, şekil.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şuhut: görme, şahit olma.
şübehat: şüpheler.
taife: topluluk, gurup.
tecelli: görünme, yansıma, belirme.
tezahür: görünme.
tezyinat: süsler, süslemeler.
vazihan: açıkça, açık şekilde.
vücut: varlık.
Zac: Allah.
Zat-ı Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan, varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah'ın yüce zatı.
zevk: tatma, tat, haz.
zulûmat: karanlıklar.

Yirmi Üçüncü Pencere

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ¹

Kâinatta, esbap ve müsebbebat görünen eşyaya bakıyoruz ve görüyoruz ki, en âlâ bir sebep, en adî bir müsebbebe kuvveti yetmiyor. Demek, esbap bir perdedir; müsebbepleri yapan başkadır.

Meselâ, hadsiz masnuattan yalnız cüz'î bir misal olarak, insan başı içinde bir hardal küçüklüğünde bir yerde yerleştirilen kuvve-i hafızaya bakıyoruz, görüyoruz ki; öyle bir cami kitap, belki kütüphane hükmündedir ki, bütün sergüzeşt-i hayatı, içinde karıştırılmaksızın yazılıyor. Acaba şu mu'cize-i kudrete hangi sebep gösterilebilir: telâfif-i dimağiye mi, basit şuursuz hüceyrat zerreleri mi, tesadüf rüzgârları mı? Hâlbuki, o mu'cize-i sanat, öyle bir zatın sanatı olabilir ki, beşerin haşırde neşredilecek büyük defter-i a'malinden muhasebe vaktinde hatıra getirilecek ve işlediği her fiilleri, yazıldığını bildirmek için bir küçük senet istinsah edip, yazıp, aklının eline verecek bir Sâni-i Hakîm'in sanatı olabilir.

İşte, beşerin kuvve-i hafızasına misal olarak bütün yumurtaları, çekirdekleri, tohumları kıyas et; ve bu cami', küçücük mu'cizelere sair müsebbebatı da kıyas et. Çünkü, hangi müsebbebe ve masnua baksan, o derece harika bir sanat var ki; değil onun adî, basit sebebi, belki bütün esbap toplansa, ona karşı izhar-ı acz edecekler. Meselâ, büyük bir sebep zannedilen güneşi ihtiyarlı, şuurlu

adi: değersiz, sıradan, basit.
âlâ: yüce, yüksek.
basit: bayağı, kıymetsiz, sıradan.
beşer: insan, insanlık.
camî: toplayan, çeşitli şeyleri içinde bulunduran.
cüz'î: küçük.
defter-i a'mal: insanların işlediği ve yaptığı şeylerin kaydedildiği defter.
esbap: sebepler.
eşya: şeyler, varlıklar.
fiil: iş, oluş, amel, hareket.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hâlbuki: hakikat ve doğrusu şudur ki.
hardal: çok küçük tohumları olan bir bitki.
harika: olağanüstü vasıflar taşıyan ve hayranlık hissi uyandıran.
haşır: Allah'ın kıyametten sonra ölen bütün insanları diriltip bir yere toplaması.
hatıra getirilmek: hatırlanmak.
hüceyrat: hücreler, hücrecikler.
hükmünde: gibi, değerinde.
ihtiyar: seçme gücü, tercih, irade.
istinsah: kopya etme.
izhar-ı acz: âcizliğini gösterme.
kâinat: evren, varlıklar.
kıyas: karşılaştırma.
kuvve-i hafıza: hafıza gücü.
kuvvet: güç.
masnu: sanatla yapılmış şey.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
meselâ: örnek olarak.
misal: örnek.
mu'cize: Allah'ın kudretiyle meydana gelen benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hak'ın kudretinin mu'cizesi.
mu'cize-i sanat: sanat mu'cizesi.
muhasebe: hesap görme, sorgu.
müsebbebat: bir sebeple meydana gelenler, sebeplerin sonuçları.
müsebbep: bir sebeple meydana gelen, sebebin sonucu.
neşredilmek: yaymak.
perde: örtü.
sair: diğer, başka.
sanat: eser, ustalık, güzellik.
Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve

1. Allah her şeyin yaratıcısıdır ve O her şey üzerinde hakkıyla görüp gözeticidir. (Zümer Suresi: 62.)

hikmetle yaratan Allah.
sebeb: neden.
sergüzeşt-i hayat: hayat serüveni, hikâyesi.

suur: bilinç, kavrama gücü, anlayış.
telâfif-i dimağiye: beyinde bulunan kıvrımlar.
tesadüf: rast gelme, rastlantı.
vakit: zaman.
zat: kişi, şahıs.
zerre: en küçük parça, atom.

farz ederek ona denilse, “Bir sineğin vücudunu yapabilir misin?” Elbette diyecek ki: “*Hâlık*’ımın ihsanı ile, dükkânımda ziya, renkler, hararet çok. Fakat, sineğin vücudunda göz, kulak, hayat gibi öyle şeyler var ki, ne benim dükkânımda bulunur ve ne de benim iktidarım dahilindedir.”

Hem, nasıl ki müsebbepteki harika sanat ve tezyinat, esbabı azledip, müsebbibülesbap olan *Vacibü'l-Vücud*’a işaret ederek, ¹ **وَالَيْهِ يَرْجِعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ** sırınca, Ona teslim-i

umur eder; öyle de, müsebbebata takılan neticeler, gayeler, faydalar, bilbedahe perde-i esbap arkasında bir *Rabb-i Kerîm*’in, bir *Hakîm-i Rahîm*’in işleri olduğunu gösterir. Çünkü, şuursuz esbap, elbette bir gayeyi düşünüp çalışmaz. Hâlbuki, görüyoruz; vücuda gelen her mahlûk bir gaye değil, belki çok gayeleri, çok faydaları, çok hikmetleri takip ederek vücuda geliyor. Demek, bir *Rabb-i Hakîm ve Kerîm*, o şeyleri yapıp gönderiyor, o faydaları onlara gaye-i vücut yapıyor.

Meselâ, yağmur geliyor. Yağmuru zahiren intaç eden esbap, hayvanatı düşünüp, onlara acıyıp, merhamet etmekten ne kadar uzak olduğu malûmdur. Demek, hayvanatı halk eden ve rızıklarını taahhüt eden bir *Hâlık-ı Rahîm*’in hikmetiyle imdada gönderiliyor. Hatta, yağmura “rahmet” deniliyor. Çünkü, çok âsâr-ı rahmet ve faydaları tazammun ettiğinden, güya yağmur şeklinde rahmet tecessüm etmiş, takattur etmiş, katre katre geliyor.

Hem, bütün mahlûkatın yüzüne tebessüm eden bütün ziynetli nebatat ve hayvanattaki tezyinat ve gösterişler,

Hâlık-ı Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi yaratıcı, Allah.

halk: yaratma.

hararet: sıcaklık, ısı.

harika: olağanüstü, hayranlık uyandıran.

hayat: dirilik, canlılık.

hayvanat: hayvanlar.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde yapılması.

ihsan: iyilik, bağış, yardım; verme.

iktidar: güç yetme.

imdat: yardım, yardıma yetişme.

intaç eden: netice veren.

katre katre: damla damla.

mahlûk: yaratılmış, yaratık.

mahlûkat: yaratılmışlar, yaratıklar.

malûm: bilinen.

merhamet: acımak, şefkat göstermek.

müsebbebat: bir sebeple meydana gelenler, neticeler.

müsebbep: bir sebeple meydana gelen, sebebin sonucu.

müsebbibülesbap: bütün sebepleri yaratan ve sahibi olan Allah.

nebatat: bitkiler.

netice: sonuç.

perde-i esbap: sebepler perdesi.

Rabb-i Hakîm: hikmet sahibi Allah, iş ve emirleri hikmetli ve yanlışsız olan Cenab-ı Hak.

Rabb-i Kerîm: sonsuz ikram, cömertlik ve iyilik sahibi, her şeyi idare ve terbiye eden Allah.

rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.

rızık: yiyecek, içecek şey.

sanat: ustalık, güzelliik.

şuursuz: bilinçsiz, akılsız.

taahhüt etme: garanti verme, üzerine alma.

takattur: katreleşme, damlalaşma.

tazammun: içine alma.

tebessüm: gülümseme.

tecassüm: cisimleşme, maddî yapıya bürünme.

teslim-i umur: işlerin teslimi

tezyinat: süsler, süslemeler.

Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vücuda gelme: yaratılma, ortaya çıkma.

vücut: beden.

zahiren: görünüşte.

ziya: ışıık.

ziynet: süs.

1. Bütün işler Ona [Allah’a] döndürülür. (Hüd Suresi: 123.)

âsâr-ı rahmet: rahmet eserleri.
azletmek: ayırmak, uzaklaştırmak.
bilbedahe: apaçık bir şekilde.

esbap: nedenler, sebepler.
farz etmek: var saymak.
gaye: maksat, hedef.
gaye-i vücut: varlık gayesi.
güya: sanki.

Hakîm-i Rahîm: her şeyi gaye ve hikmetlerle yaratan, çok çok merhametli, Allah.
Hâlık: her şeyi yoktan yaratan, yaratıcı; Allah.

âciz: güçsüz, zayıf.
adi: basit, sıradan, değersiz.
ayet: delil.
azletmek: uzaklaştırmak, ayırmak.
bîçare: çaresiz, zavallı.
bilbedahe: apaçık bir şekilde.
cahil: bilgisiz.
camit: cansız.
delâlet: işaret, delil olma.
delil: şahit, belge, tanık.
dizgin: idare, yönetim.
elhâsıl: sonuç olarak, kısacası.
esbap: sebepler.
esbapperest: Allah'ı unutup sebeplere haddinden fazla değer veren.
eşya: şeyler, varlıklar.
evham: vehimler, kuruntular.
gaye: maksat, hedef.
gayet: son derece, çok.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: gerçek.
icat: yoktan var etme, yaratma.
icraat: işler, faaliyetler.
ilim: doğru ve faydalı bilgi.
isnat: dayandırma.
işaret: gösterme, bildirme.
izah: açıklama.
kat'iyen: kesin olarak.
keyfiyet: mahiyet, özellik.
kıymet: değer.
kudret: güç, kuvvet.
maharet: ustalık, beceriklilik.
Maruf: her şeyi hakkıyla bilen ve yarattıkları tarafından bilinen Allah.
mühim: önemli.
müsebbep: sebeple meydana gelen, sebebin sonucu.
perde-i gayp: gayp perdesi; manevî âlemlerin görünmesini engelleyen mahiyeti bizzat bilinmeyen perde.
rububiyet: rablık, Allah'ın her zaman, her yerde, her yarattığına muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye ve tedbir, besleyicilik ve malikiyet durumu.
sanat: eser.
sanatlı: ustaca ve güzel yapılmış, değerli.
Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.
Sâni-i Kadîr: her şeye gücü yeten, sonsuz güç ve kudret sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

bilbedahe, perde-i gayp arkasında bu süslü ve güzel sanatlar ile kendini tanıttırmak ve sevdirmek ve bildirmek isteyen bir Zat-ı Zülcelâl'in vücub-u vücuduna ve vahdetine delâlet ederler. Demek eşyadaki süslü vaziyetler, gösterişli keyfiyetler, tanıttırmak ve sevdirmek sıfatlarına kat'iyen delâlet eder. Sevdirmek ve tanıttırmak sıfatları ise, bilbedahe, Vedûd, Maruf bir Sâni-i Kadîr'in vücub-u vücuduna ve vahdetine şahadet eder.

Elhâsıl: Sebep gayet adî, âciz ve ona isnat edilen müsebbep ise, gayet sanatlı ve kıymetli olduğundan, sebebi azleder. Hem, müsebbebin gayesi, faydası dahi cahil ve camit olan esbabı ortadan atar, bir Sâni-i Hakîm'in eline teslim eder. Hem, müsebbebin yüzündeki tezyinat ve maharetler, kendi kudretini zîşuurlara bildirmek isteyen ve kendini sevdirmek arzu eden bir Sâni-i Hakîm'e işaret eder.

Ey esbapperest bîçare! Bu üç mühim hakikati ne ile izah edebilirsin? Sen nasıl kendini kandırabilirsin? Aklın varsa, esbap perdesini yırt, ¹ **وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ** de, hadsiz evhamdan kurtul.

Yirmi Sekizinci Pencere

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ السِّنِّتِكُمْ
 وَالْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ ²

1. Allah birdir, bir olur. Her şeyin anahtarı Onun yanında, her şeyin dizgini Onun elindedir. rububiyetin de, icraatında ve icatlarında bir şeriki yoktur.

2. Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin, seslerinizin ve simalarınızın farklılığı da yine Onun ayetlerindendir. İlim sahipleri için elbette bunda deliller vardır. (Rum Suresi: 22.)

sebeb: sebep.
sıfat: vasıf.
sima: yüz, çehre.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şerik: ortak.
teslim etme: verme, bırakma.

tezyinat: süsler, süslemeler.
vahdet: birlik.
vaziyet: durum, hâl.
Vedûd: kullarını çok seven ve şefkat eden, kendisine çok sevgi beslenen Allah.
vücub-u vücud: varlığı gerek-

li olmak, olmaması imkânsız olmak.
Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.
zîşuur: şuur sahibi, bilinçli.

Şu kâinata bakıyoruz, görüyoruz ki; hüceyrat-ı beden-
den tut, tâ mecmu-u âleme şamil bir hikmet ve tanzim
var.

Hüceyrat-ı bedene bakıyoruz, görüyoruz ki; mesalih-i
bedeni gören ve idare eden birisinin emriyle, kanunuyla,
o küçücük hüceyrelerde ehemmiyetli bir tedbir var. Mi-
deye, nasıl bir kısım rızık iç yağı suretinde iddihar olunup
vakt-i hacette sarf edilir; aynen o küçücük hüceyrelerde
de o tasarruf ve iddihar var.

Nebatata bakıyoruz; gayet hakîmâne bir terbiye, bir
tedbir görünüyor.

Hayvanata bakıyoruz; nihayet derecede kerîmâne bir
terbiye ve iâşe görüyoruz.

Kâinatın erkân-ı azîmesine bakıyoruz; mühim gayeler
için haşmetkârâne bir tedvir ve tenvir görüyoruz.

Âlemin mecmuuna bakıyoruz; muntazam bir memle-
ket, bir şehir, bir saray hükmünde âlî hikmetler, galî ga-
yeler için mükemmel bir tanzimat görüyoruz. Otuz İkinci
Sözün Birinci Mevkîfında izah ve ispat edildiği üzere,
bir zerreden tut, tâ yıldızlara kadar zerre miktar şirke yer
bırakmıyor. Öyle birbirlerine manen münasebettardılar
ki, bütün yıldızları musahhar etmeyen ve elinde tutma-
yan, bir zerreye rububiyetini dinlettiremez. Bir zerreye
hakikî Rab olmak için bütün yıldızlara sahip olmak lâzım
gelir. Hem, Otuz İkinci Sözün İkinci Mevkîfında izah ve

âlem: kâinat.
âli: yüce, yüksek.
ehemmiyet: çok önemli ol-
ma.
emir: buyruk.
erkân-ı azîme: büyük ve
önemli esaslar.
galî: kıymetli.
gaye: maksat, netice.
gayet: çok, son derece.
hakiki: gerçek.
hakîmâne: belirli gayelere
yönelik, faydalı, anlamlı ve
yerli yerinde olarak.

haşmetkârâne: haşmetli bir
şekilde.
hikmet: her şeyin belirli ga-
yelere yönelik olarak, manalı,
faydalı ve tam yerli yerinde
yapılması.
hüceyrat-ı beden: beden
hücreleri.
hüceyre: hücrecik.
hükümünde: gibi.
iâşe: yaşatma, besleme, yedi-
rip içirme.
idare: yönetme.
iddihar: biriktirme, depola-

ma.
ispat: kanıtlama, doğruluğu-
nu delillerle ortaya koyma.
izah: açıklama.
kâinat: bütün âlemler, varlık-
lar.
kerîmâne: cömertçe yardım
ve ihsanda bulunarak.
manen: mana itibarıyla, ma-
naca.
mecmu: bütün, tamam.
mecmu-u âlem: âlemin bü-
tünü.
mesalih-i beden: bedene ge-

rekli ve faydalı işler.
muntazam: düzenli.
musahhar: boyun eğen, emir al-
tına giren.
mühim: önemli.
mükemmel: tam, eksiksiz.
münasebettar: ilgili, alakalı.
nebatat: bitkiler.
nihayet: son.
Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği
nimetlerle yarattıklarını sevk ve
idare eden Allah.
rızık: yiyecek, içecek şey; besin,
gıda.
rububiyet: rablık, Allah'ın her za-
man, her yerde, her yarattığına
muhtaç olduğu şeyleri vermesi,
terbiye ve tedbiri, besleyicilik ve
malikiyet durumu.
sarf: harcama.
suret: biçim, şekil.
şamil: içine alan, kaplayan, çev-
releyen.
şirk: Allah'a ortak koşma.
tanzim: düzenleme.
tanzimat: düzenlemeler.
tasarruf: idare etme, kullanma.
tedvir: çekip çevirme, idare et-
me.
tenvir: nurlandırma.
terbiye: besleme, yetiştirme, bü-
yütme.
vakt-i hacet: ihtiyaç vakti, ihtiyaç
anı.
zerre miktar: azıcık, çok az.
zerre: en küçük parça, atom.

ispat edildiği üzere, semavatın halk ve tesviyesine muktedir olmayan, beşerin simasındaki teşahhusu yapamaz.

Demek bütün semavatın Rabbi olmayan, bir tek insanın simasındaki alâmet-i farika olan nakş-ı simavîyi yapamaz. İşte kâinat kadar büyük bir pencere ki; onunla bakılsa, **اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ۖ لَهُ مَقَالِيدُ** ¹

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ayetleri büyük harflerle kâinat sahifeleğinde yazılı olduğu akıl gözüyle de görülecek. Öyle ise, görmeyenin ya akli yok, ya kalbi yok veya insan suretinde bir hayvandır.

Yirmi Dokuzuncu Pencere

alâmet-i farika: bir şeyi diğerlerinden ayrı kılan şey.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

beşer: insan, insanlık.

derhatır ettirmek: hatırlatmak, hatıra getirmek.

garibâne: garip olarak.

hakkiyla: lâikıyla.

halk: yaratma.

ispat: doğruyu delillerle ortaya koyma, kanıtlama.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

mana: anlam.

muktedir: gücü yeten.

mütefekkirâne: tefekkür ederek, düşünerek.

nakış: işleme, resim, süs.

nakş-ı simavî: yüzdeki nakış; insanların, Allah tarafından yüzlerine işlenmiş ve Onun varlık ve birliğine işaret eden nakış.

nazara ilişmek: dikkatini çekmek.

nevi: tür, çeşit.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle yaratıklarını sevk ve idare eden Allah.

sair: diğer.

semavat: semalar, gökler.

seyahat: yolculuk.

sikke: mühür, damga.

sima: yüz, çehre.

suret: biçim

tasarruf: idare etme.

tedbir: idare etme, çekip çevirme.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma,

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يَسْبَحُ بِحَمْدِهِ ²

Bir bahar mevsiminde, garibâne, mütefekkirâne, seyahate gidiyordum. Bir tepeliğin eteğinden geçerken parlak bir sarı çiçek nazarıma ilişti. Eskiden vatanımda ve sair memleketlerde gördüğüm o cins sarı çiçekleri derhatır ettirdi. Şöyle bir mana kalbe geldi ki:

Bu çiçek kimin turrası ise, kimin sikkesi ise ve kimin mührü ise ve kimin nakşı ise, elbette bütün zemin yüzündeki o nevi çiçekler onun mühürleridir, sikkeleridir.

1. Allah her şeyin yaratıcısıdır. O her şey üzerinde hakkıyla görüp gözeticidir. • Göğlerin ve yerin tedbir ve tasarrufu Ona aittir. (Zümer Suresi: 62-63.)

2. Hiçbir şey yoktur ki, Onu övüp, Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

onu şanına lâik ifadelerle düzgün yaratma.

turra: mühür, damga.

teşahhus: şahıslanma, bir şey-kil ve kimlik kazanma.

zemin: yer.

Şu mühür tahayyülünden sonra, şöyle bir tasavvur geldi ki: Nasıl bir mühür ile mühürlenmiş bir mektup, o mühür, o mektubun sahibini gösterir; öyle de, şu çiçek, bir mühür-ü Rahmanîdir. Şu enva-ı nakışlarla ve manidar nebatat satırlarıyla yazılan şu tepecik dahi bu çiçek Sâniinin mektubudur. Hem, şu tepecik dahi bir mühürdür. Şu sahra ve ova bir mektub-u Rahmanî hey'atını aldı.

İşbu tasavvurdan şöyle bir hakikat zihne geldi ki: Her bir şey, bir mühür-ü Rabbanî hükmünde, bütün eşyayı kendi Hâlık'ına isnat eder, kendi kâtibinin mektubu olduğunu ispat eder.

İşte, her bir şey öyle bir pencere-i tevhittir ki, bütün eşyayı bir Vahid-i Ehad'e mal eder. Demek her bir şeyde, hususan zihayatlarda öyle harika bir nakış, öyle mu'cizekâr bir sanat var ki; onu öyle yapan ve öyle manidar nakşeden, bütün eşyayı yapabilir ve bütün eşyayı yapan, elbette o olacaktır. Demek, bütün eşyayı yapmayan, bir tek şeyi icat edemez.

İşte ey gafil! Şu kâinatın yüzüne bak ki; birbiri içinde hadsiz mektubat-ı Samedâniye hükmünde olan sahaif-i mevcudat ve her bir mektup üstünde hadsiz sikke-i tevhit mühürleriyle temhir edilmiş bütün bu mühürlerin şahadetlerini kim tekzip edebilir? Hangi kuvvet onları susturabilir? Kalp kulağı ile hangisini dinlesen, **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** dediğini işitirsin.

1. Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet ederim.

enva-ı nakış: nakış çeşitleri, türleri.
eşya: şeyler, varlıklar.
gafil: gerçekleri görmeyen, önemsemeyen, iyi düşünme-

yen.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: gerçek.
Hâlık: yoktan var eden, yaratıcı, Allah.

harika: olağanüstü, hayranlık uyandıran.
hey'at: şekiller, suretler.
hususan: özellikle.
hükmünde: gibi.

icat: yoktan var etme, yaratma.
ilâh: tanrı, kendisine ibadet edilen şey.
isnat: dayandırma.
ispat: doğruyu delilleriyle ortaya koyma, kanıtlama.
işbu: işte bu.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kâtip: yazan, yazıcı.
manidar: manalı, anlamlı.
mektubat-ı Samedâniye: Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarını anlatan, Allah'ın birliğini gösteren varlıklar.
mektub-u Rahmanî: sonsuz rahmet sahibi Allah'a ait her biri birer mektup gibi manalar ifade eden varlıklar.
mektup: haberleşme maksadıyla yazılan ve manalar ifade eden kâğıt.
mu'cizekâr: mu'cizeli.
mühür-ü Rabbanî: varlıkları yaratan, ihtiyaçlarını gideren, yetiştiren, onları uyum içinde sevk ve idare eden Allah'ı gösteren mühür.
mühür-ü Rahmanî: sonsuz rahmet sahibi olan Allah'ı gösteren mühür.
mühür: damga aleti.
nakış: süs, işleme.
nakşeden: nakış yapan, işleyen.
nebatat: bitkiler.
pencere-i tevhit: Cenab-ı Hakkın birliğini gösteren pencere.
sahaif-i mevcudat: varlıkların meydana getirdiği sayfalar.
sanat: ustalık ve güzellik.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sikke-i tevhit: birlik mührü.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
tahayyül: hayal etme.
tasavvur: düşünme; zihinde tasarlama.
tekzip: yalanlama.
temhir edilmek: mühürlenmek.
Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.
zihayat: hayat sahibi.
zihin: akıl.

Onuzuncu Pencere

âciz: zayıf, güçsüz.

amiriyet: yöneticilik, amirlik, emredici oluş.

cüz'î: az.

emsal: eş, benzer.

esas: asıl, temel.

feyiz: ilham, bereket, ilim.

hâkimiyet: hükmediş, egemenlik.

harap olmak: yıkılmak, bozulmak, perişan olmak.

havale: bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma.

helâk: yok olma.

hercümerç: karmakarışık.

hudus: varlıkların yok iken sonradan meydana gelmeleri ve bu hakikatin Allah'ın varlığının bir delili olması.

hüküm: karar, emir.

hükümlanlık: hâkimiyet, saltanat.

icra: uygulama, yerine getirme.

imkân: olabilirlik; varlığı ile yokluğu eşitken Allah'ın var etmesiyle var olan, Allah'ın varlığını ispatlayan delil.

ispat-ı Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zâtî olan, varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah'ın ispatı.

iştirak: ortak olma, ortaklık.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

kanun: yasa.

kıyas: karşılaştırma.

memleket: ülke.

muavenet: yardım.

muhakkik: gerçekleri araştıran ve delilleriyle bilen âlimler.

muhtaç: ihtiyacı olan.

muhtar: seçilmiş idareci.

mukteza: gerekli olan.

müdahale: karışma, el atma.

müdûr: idareci.

müesses: kuruluş.

müstesna: istisna olan, hariç.

mütakellimin: kelâm âlimleri; iman esaslarını izah ve ispat eden âlimler.

nahiye: bucak; köyden biraz büyük yerleşim birimi.

nizam: düzen.

numune: örnek.

padişah: hükümdar, sultan.

rakip: bir işte birbirinden üstün olmaya çalışanlarda her biri.

redd-i müdahale: başkalarının müdahalesini reddetme, karışmasını kabul etmeme.

ref etmek: ortadan kaldırmak.

rububiyet: rablik, Allah'ın her za-

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَهُ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا ۚ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ
إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۚ

Şu pencere, *imkân* ve *hudus*'a müesses umum mütakelliminin penceresidir ve ispat-ı *Vacibü'l-Vücud*'a karşı caddeleridir. Bunun tafsilâtını, *Şerhü'l-Mevakıf* ve *Şerhü'l-Makasid* gibi, muhakkiklerin büyük kitaplarına havale ederek, yalnız Kur'an'ın feyzinden ve şu pencereden ruha gelen bir iki şuaı göstereceğiz. Şöyle ki:

Amiriyet ve hâkimiyetin muktezası rakip kabul etmektir, iştiraki reddetmektir, müdahaleyi ref' etmektir. Onun içindir ki, küçük bir köyde iki muhtar bulunsa, köyün rahatını ve nizamını bozarlar. Bir nahiyede iki müdür, bir vilâyette iki vali bulunsa, hercümerç ederler. Bir memlekette iki padişah bulunsa, fırtınalı bir karma karışığa sebebiyet verirler.

Madem hâkimiyet ve amiriyetin gölgesinin zayıf bir gölgesi ve cüz'î bir numunesi, muavenete muhtaç âciz insanlarda böyle rakip ve zıddı ve emsalinin müdahalesini kabul etmezse, acaba saltanat-ı mutlaka suretindeki hâkimiyet ve rububiyet derecesindeki amiriyet, bir *Kadîr-i Mutlak*'ta ne derece, o redd-i müdahale kanunu ne kadar esaslı bir surette hükmünü icra ettiğini kıyas et.

1. Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisi de harap olup giderdi. (Enbiya Suresi: 22.)

2. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. Her şey helâk olup gidiçidir—Ona bakan yüzü müstesna. Hüküm ve hükümlanlık Onundur; siz de Ona döndürüleceksiniz. (Kasas Suresi: 88.)

man, her yerde, her yarattığına muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye ve tedbiri, besleyicilik ve malikiyet durumu.

saltanat-ı mutlaka: Allah'ın kayıtsız şartsız tüm kâinatta geçerli olan hâkimiyeti ve

idaresi.

sebebiyet: sebep olma.

suret: biçim, şekil.

Şerhü'l-Makasid: büyük ke-

lâm âlimi Saadeddin Taftaza-

nî'nin meşhur eseri.

Şerhü'l-Mevakıf: meşhur ke-

lâm âlimlerinden Seyyid Şerif

Cürcanî'nin eseri.

sua: ışın demeti.

tafsilât: ayrıntılar.

umum: bütün.

vali: ilin birinci derecedeki

sorumlusu ve idarecisi.

vilâyet: il.

zıt: aksi, tersi.

Demek, ulûhiyet ve rububiyetin en kat'î ve daimî lâzımı vahdet ve infirattır. Buna bir bürhan-ı bâhir ve şahid-i kat'î kâinattaki intizam-ı ekmel ve insicam-ı ecmeldir.

Sinek kanadından tut, tâ semavat kandillerine kadar öyle bir nizam var ki, akıl, onun karşısında hayretinden ve istihsanından ¹ **سُبْحَانَ اللَّهِ، مَا شَاءَ اللَّهُ، بَارَكَ اللَّهُ** der, secde eder. Eğer zerre miktar şerike yer bulunsa idi, müdahalesi olsa idi, ² **لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا** ayet-i kerîmesinin delâletiyle, nizam bozulacaktı, suret değişecekti, fesadın âsârı görünecekti. Hâlbuki,

فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ۖ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ³

delâletiyle ve şu ifade ile, nazar-ı beşer kusuru aramak için ne kadar çabalasa, hiçbir yerde kusuru bulamayarak, yorgun olarak menzili olan göze gelip, onu gönderen münekkitt aklı diyecek: “Beyhude yoruldum. Kusur yok” demesiyle gösteriyor ki, nizam ve intizam, gayet mükemmeldir. Demek, intizam-ı kâinat vahdaniyetin kat'î şahididir.

Gel gelelim *hudus*’a.

Mütekellimîn demişler ki: “Âlem mütegayyirdir. Her mütegayyir hâdistir. Her bir hâdisin bir muhdisi, yani mucidi var. Öyle ise, bu kâinatın kadim bir mucidi var.”

Biz de deriz: Evet kâinat hâdistir. Çünkü görüyoruz; her asırda, belki her senede, belki her mevsimde bir

yıf.

hudus: varlıkların yok iken sonradan meydana gelmeleri ve bu hakikatin Allah'ın varlığının bir delili olması.

ifade: söz, anlatım.

infirat: tek başına olma.

insicam-ı ecmel: çok güzel düzenlilik, uyumluluk.

intizam: düzenlilik.

intizam-ı ekmel: çok mükemmel düzen.

intizam-ı kâinat: kâinattaki düzen.

istihsan: güzel bulma, beğenme.

kadim: varlığının öncesi ve başlangıcı olmayan.

kâinat: evren, bütün âlemler, varlıklar.

kat'i: kesin.

kusur: eksiklik, noksan, yanlış.

lâzım: gerek, gerekli.

menzil: yer, mekân.

mucit: yeni bir şey icat eden, yoktan var eden.

muhdis: ihdas eden, yeniden çıkaran, önceden olmayan bir şeyi yapan, icat eden, kuran.

mübarek: feyizli, bereketli.

müdahale: karışma, el atma.

mükemmel: noksansız, tam, eksiksiz.

münekkitt: eleştiren, eleştirici.

mütegayyir: değişen.

mütekellimîn: kelâm âlimleri; iman esaslarını izah ve ispat eden âlimler.

nazar-ı beşer: insanın bakışı.

nizam: düzen.

noksan: eksiklik, azlık.

rububiyet: rablık, Allah'ın her zaman, her yerde, her yarattığına muhtaç olduğu şeyleri vermesi, terbiye ve tedbiri, besleyicilik ve malikiyet durumu.

secde: baş eğme, başı yere koyma; namazda, alınla beraber burunu yere koyma şeklindeki ibadet hâli, şekli.

semavat kandilleri: ışık verip gökyüzünü aydınlatan yıldızlar ve gezegenler.

sene: yıl, on iki aylık zaman parçası.

sıfat: nitelik, vasıf.

suret: biçim, şekil.

şahid-i kat'i: kesin şahit.

şahit: şahit, tanık.

şerik: ortak.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.

vahdet: birlik.

zat: büyüklük ve yücelik sahibi Allah'ın Zâtı.

zerre miktar: azıcık, çok az.

1. Allah, zatında sıfatlarında ve fiillerinde bütün kusur ve noksanlardan uzaktır. • Allah dilemiş ne güzel yaratmış! • Allah ne mübarek yaratmış!

2. Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisi de harap olup giderdi (Enbiya Suresi: 22.)

3. Haydi, çevir gözünü: En küçük bir kusur görüyor musun? • Sonra tekrar gözünü çevir. Kusur bulamaz, hor ve hakir sana döner; o göz bitkindir artık. (Mülk Suresi: 3-4.)

âlem: dünya, kâinat, varlıklar.

âsâr: eserler.

asır: yüzyıl.

ayet-i kerîme: Kur'an'ın her bir cümlesi.

beyhude: boş yere, boşuna.

bürhan-ı bâhir: açık delil.

daimî: sürekli.

delâlet: işaret, gösterme.

fesat: bozulma.

fiil: iş, davranış.

gayet: çok, son derece.

hâdis: sonradan olan.

hakir: küçük, aşağı, adî.

harap olmak: yıkılmak, bozulmak, perişan olmak.

hayret: hayranlık.

hor: kıymetsiz, değersiz, za-

adem: yokluk.

âlem: dünya, kâinat.

arşi ve süllemî: varlıkların zincirleme sebepler neticesinde birbirini meydana getirdiği görüşü olan "devir ve teselsül"ün batıl olduğunu ispatlamak için kullanılan mantıklı bir delil.

bahis: konu, mevzu.

berahin: deliller, kanıtlar.

bürhan: delil.

delil-i kat'î: kesin delil.

devir: varlıkların birbirini meydana getirdiği veya zincirleme sebeplerin neticesi olduğunu savunan batıl bir görüş.

ehl-i şuur: şuur ve bilinç sahipleri.

esbap: sebepler.

Hâlık-ı külli şey: kâinatta var olan her şeyin yaratıcısı, Allah.

halk: yaratma, yaratış.

hükümünde: gibi.

icat: yoktan var etme, yaratma.

imkân: olabilirlik; varlığı ile yokluğu eşitken Allah'ın var etmesiyle var olan, Allah'ın varlığını ispatlayan delil.

iptal: geçersiz kılmak.

ispat: doğruyu delilleriyle ortaya koyma, kanıtlama.

Kadîr-i Zülcelâl: kudreti her şeyi kuşatan, sonsuz büyüklük ve yücelik sahibi Allah.

kâinat: evren, âlem, varlıklar.

kâinat-ı müteceddide: devamlı yenilenen kâinat, evren.

lâzım: gerek, gerekli.

meşhur: şöhretli, bilinen.

misafirhane: misafirlerin ağırlandığı yer.

mucit: yeni bir şey icat eden, yoktan var eden.

mu'cizat-ı kudret: kudret mu'cizeleri.

muhal: imkânsız.

mutlaka: kesinlikle, şüphesiz.

mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar, imkân dahilindekiler, olabilir şeyler.

müşavi: eşit, denk.

müsemma: isimlendirilmiş.

mütেকellimîn: kelâm âlimleri; iman esaslarını izah ve ispat eden âlimler.

mütesaviyyütarafeyn: iki tarafın birbirine denk olması, varlık veya yokluk konusunda eşit du-

kâinat, bir âlem gider, biri gelir. Demek, bir Kadîr-i Zülcelâl var ki, bu kâinatı hiçten icat ederek, her senede, belki her mevsimde, belki her günde birisini icat eder, ehl-i şuura gösterir ve sonra onu alır, başkasını getirir. Birbiri arkasına takıp, zincirleme bir surette zamanın şeridine asıyor. Elbette, bu âlem gibi, birer kâinat-ı müteceddide hükmünde olan her bahar da, gözümüzün önünde hiçten gelen ve giden kâinatları icat eden bir Zat-ı Kadîr'in mu'cizat-ı kudretidirler. Elbette, âlem içinde her vakit âlemleri halk edip değiştiren zat, mutlaka şu âlemi dahi o halk etmiştir ve şu âlemi ve rûy-i zemini o büyük misafirlere misafirhane yapmıştır.

Gelelim *imkân* bahsine.

Mütেকellimîn demişler ki: "İmkân, mütesaviyyütarafeyndir. Yani, adem ve vücut, ikisi de müsavî olsa, bir tahsis edici, bir tercih edici, bir mucit lâzımdır. Çünkü, mümkinat birbirini icat edip, teselsül edemez. Yahut, o onu, o da onu icat edip, devir suretinde dahi olamaz. Öyle ise, bir Vacibü'l-Vücut vardır ki, bunları icat ediyor."

Devir ve teselsülü on iki bürhan, yani arşî ve süllemî gibi namlar ile müsemma meşhur on iki delil-i kat'î ile devri iptal etmişler ve teselsülü muhal göstermişler. Silsile-i esbabı kesip, Vacibü'l-Vücut'un vücudunu ispat etmişler.

Biz de deriz ki: Esbap, teselsülün berahiniyle âlemin nihayetinde kesilmesinden ise, her şeyde *Hâlık-ı Külli Şey'e* has sikkayı göstermek daha kat'î, daha kolaydır.

rumda olma.

nam: ad, isim.

nihayet: son.

rûy-i zemîn: yeryüzü.

sikke: mühür, damga.

siksile-i esbap: sebepler zinciri.

suret: biçim, şekil.

tahsis: ayırma.

tercih: seçme, daha çok beğenme.

teselsül: art arda gelme, birbirini takip etme, zincirleme.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendin-

den olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vücut: var olma, varlık.

Zat: büyüklük ve yücelik sahibi Allah.

Zat-ı Kadîr: her şeye gücü yeten sonsuz güç ve kudret sahibi Allah.

Kur'an'ın feyzi ile, bütün Pencerele ve bütün Sözler o esas üzerine gitmişler. Bununla beraber, imkân noktasının hadsiz bir vüs'atı var, hadsiz cihetlerle *Vacibü'l-Vücud*'un vücudunu gösteriyor. Yalnız mütekellimînin teselsülün kesilmesi yoluna—elhak, geniş ve büyük olan o caddeye—münhasır değildir. Belki had ve hesaba gelmeyen yollar ile *Vacibü'l-Vücud*'un marifetine yol açar. Şöyle ki:

Her bir şey, vücudunda, sıfâtında, müddet-i bekasında, hadsiz imkânât, yani gayet çok yollar ve cihetler içinde mütereddit iken, görüyoruz ki, o hadsiz cihetler içinde vücutça muntazam bir yolu takip ediyor. Her bir sıfatı da mahsus bir tarzda ona veriyor. Müddet-i bekasında bütün değiştirdiği sıfat ve hâller dahi böyle bir tahsis ile veriliyor. Demek, bir muhassısın iradesiyle, bir müreccihin tercihiyle, bir mucid-i hakîmin icadıdır ki; hadsiz yollar içinde, hikmetli bir yolda onu sevk eder. Muntazam sıfatı ve ahvali ona giydiriyor.

Sonra, infirattan çıkarıp, bir terkipli cisme cüz yapar; imkânât ziyadeleşir. Çünkü, o cisimde binler tarzda bulunabilir. Hâlbuki, neticesiz o vaziyetler içinde neticeli mahsus bir vaziyet ona verilir ki, mühim neticeleri ve faydaları ve o cisimde vazifeleri gördürülüyor.

Sonra, o cisim dahi diğer bir cisme cüz yaptırılıyor. İmkânât daha ziyadeleşir. Çünkü, binlerle tarzda bulunabilir. İşte, o binler tarz içinde bir tek vaziyet veriliyor, o vaziyet ile mühim vazifeler gördürülüyor, ve hakeza...

ahval: hâller, durumlar, vaziyetler.
cihet: yön.
cisim: varlık; beden, madde.
cüz: kısım, parça.
elhak: gerçekten.
esas: asıl, temel.
feyiz: ilim, irfan.

gayet: çok.
had: sınır.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakeza: bunun gibi.
hâl: durum.
hesap: sayı.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı,

faydalı ve tam yerli yerinde yapılması.
icat: yoktan var etme, yaratma.
imkân: olabilirlik; varlığı ile yokluğu eşitken Allah'ın var etmesiyle var olan, Allah'ın varlığını ispatlayan delil.

imkânât: olabilirlikler; varlığı ile yokluğu eşitken Allah'ın var etmesiyle var olanlar, Allah'ın varlığını ispatlayan delilleri.
infirat: yalnız kalma, tek başına olma.
irade: dileme, isteme, tercih.
mahsus: özel.
marifet: bilme, tanıma.
Mucid-i Hakîm: her şeyi hikmetle yaratan, yoktan var eden Allah.
muhassıs: tahsis edici, ayıncı, bir tarafa ait kılan.
muntazam: düzenli.
müddet-i beka: devamlılık süresi.
mühim: önemli.
münhasır: ait, mahsus.
mütekellimîn: kelâm âlimleri; iman esaslarını izah ve ispat eden âlimler.
mütereddit: tereddütte kalmış, kararsız.
netice: sonuç.
neticesiz: sonuçsuz.
sevk: gönderme, yollama, ulaştırma.
sıfat: vasıf, özellik.
sıfât: vasıflar, özellikler.
tahsis: bir tarafa ait kılma, ayırma.
tarz: biçim, şekil.
tercih: seçme.
terkipli: birleştirilmiş.
teselsül: art arda gelme, birbirini takip etme, zincirleme.
Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
vazife: görev.
vaziyet: durum, hâl.
vücut: var olma, varlık.
vüs'at: genişlik.
ziyade: çok.
ziyadeleşmek: artmak, fazlalaşmak.

alay: üç taburdan meydana gelen askeri kuvvet.

Amir-i Alim: sonsuz ilim sahibi olan idareci, Allah.

asap: sinirler.

beden: vücut, gövde.

bölük: takımlardan oluşan askeri birlik.

cisim: madde.

cüz: kısım, parça.

emir: buyruk.

fırka: tümen.

Hakim-i Müdebbir: ilmiyle her şeyin sonunu görüp idare eden, ona göre hikmetle iş gören Allah.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

has: özel.

hey'et: kısım, yapı.

hey'et-i umumiye: genel yapı, bütün.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde yapılması.

his: duyu

hükümünde: değerinde, gibi.

idare-i beden: bedenin idaresi.

ihtiyar: irade, seçme gücü, tercih.

ilân: duyurma, bildirme.

imkânât: olabiliirlikler; varlığı ile yokluğu eşitken Allah'ın var etmesiyle var olanlar, Allah'ın varlığını ispatlayan deliller.

intizam: düzenli, tertipli olma.

irade: dileme, tercih.

itibarıyla: önemiyle; yönüyle, ...açısından.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kat'i: kesin.

lisan: dil.

mahsus: özel.

mevcudat: varlıklar.

muayyen: belirlenmiş.

muhafaza: koruma.

münasebet: bağlantı, ilişki.

mürekkebat: iki veya daha çok maddenin karışmasından meydana gelmiş şeyler.

mürekkep: iki veya daha çok şeyin karışmasından meydana gelmiş şey.

mütedahil: birbiri içinde, iç içe.

nefer: rütbesiz asker, er.

nispet: bağ.

ordu: bir devletin silahlı kuvvetlerinin tamamı.

Sâni: her şeyi sanatlı bir şekilde yaratan Allah.

Sâni-i Hakîm: her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

sevk: gönderme, yollama, ulaştır-

ma.

sıfat: vasıf, özellik.

sıfât: sıfatlar, vasıflar, özellikler.

sıhhat: sağlık.

suret: biçim, şekil.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

tabur: dört bölükten meydana

gelen askeri birlik.

takım: en küçük askeri topluluk.

terkip: birleştirme; birkaç maddenin birleşmesinden meydana gelen varlık.

vazife: görev.

vücub-u vücut: varlığı gerek-

li olmak, olmaması imkânsız olmak.

vücut: gövde, beden; var olma, varlık.

Zat: büyüklük ve yücelik sahibi Allah'ın zatı.

zerre miktar: azıcık, çok az.

ziyade: çok, fazla.

Gittikçe daha ziyade kat'î bir Hakîm-i Müdebbir'in vücub-u vücudunu gösteriyor, bir Amir-i Alim'in emriyle sevk edildiğini bildiriyor. Cisim içinde cisim, birbiri içinde cüz olup giden bütün bu terkiplerde, nasıl bir nefer, takımında, bölüğünde, taburunda, alayında, fırkasında, ordusunda mütedahil o hey'etlerden her birisine mahsus birer vazifesi, hikmetli birer nispeti, intizamlı birer hizmeti bulunuyor. Hem, nasıl ki senin göz bebeğinden bir hüceyre, gözünde bir nispeti ve bir vazifesi var, senin başın hey'et-i umumiyesi nispetine dahi hikmetli bir vazife-i ve hizmeti vardır. Zerre miktar şaşırsa, sıhhat ve idare-i beden bozulur. Kan damarlarına, his ve hareket asaplarına, hatta bedenin hey'et-i umumiyesinde birer mahsus vazifesi, hikmetli birer vaziyeti vardır. Binlerle imkânât içinde, bir Sâni-i Hakîm'in hikmetiyle o muayyen vaziyet verilmiştir.

Öyle de, bu kâinattaki mevcudat, her biri kendi zatı ile, sıfatı ile, çok imkânât yolları içinde has bir vücudu ve hikmetli bir sureti ve faydalı sıfatları nasıl bir Vacibü'l-Vücud'a şahadet ederler; öyle de, mürekkebatı girdikleri vakit, her bir mürekkepte daha başka bir lisanla yine Sâniini ilân eder. Git gide tâ en büyük mürekkebe kadar nispeti ve vazifesi, hizmeti itibarıyla Sâni-i Hakîm'in vücub-u vücuduna ve ihtiyarına ve iradesine şahadet eder. Çünkü, bir şeyi bütün mürekkebatı hikmetli münasebetleri muhafaza suretinde yerleştiren, bütün o mürekkebatın Hâlık'ı olabilir. Demek, bir tek şey binler lisanlarla Ona şahadet eder hükmündedir.

İşte, kâinatın mevcudatı kadar değil, belki mevcudatın sıfât ve mürekkebatı adedince imkânât noktasından da *Vacibü'l-Vücut*'un vücuduna karşı şahadetler geliyor.

İşte ey gafil! Kâinatı dolduran bu şahadetleri, bu sedaları işitmemek!.. Ne derece sağır ve akılsız olmak lâzım geliyor; haydi sen söyle.

Otuz Birinci Pencere

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝¹ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ
لِّلْمُوقِنِينَ ۝² وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ

Şu pencere insan penceresidir ve enfüsîdir. Ve enfüsî cihetinde şu pencerenin tafsilâtını binler muhakkikîn-i evliyanın mufassal kitaplarına havale ederek, yalnız feyz-i Kur'ân'dan aldığımız birkaç esasa işaret ederiz. Şöyle ki:

On Birinci Sözde beyan edildiği gibi, “İnsan öyle bir nüsha-i camiadır ki, Cenab-ı Hak bütün esmasını insanın nefsi ile insana ihsas ediyor.” Tafsilâtını başka Sözlere havale edip yalnız üç noktayı göstereceğiz.

BİRİNCİ NOKTA: İnsan üç cihetle esma-i İlâhiyeye bir âyinedir.

Birinci vecih: Gecede zulûmat, nasıl nuru gösterir; öyle de, insan zaaf ve acziyle, fakr ve hacatıyla, naks ve kusuruyla bir *Kadir-i Zülcelâl*'in kudretini, kuvvetini, gınâsını, rahmetini bildiriyor ve hakeza, pek çok evsaf-ı İlâhiyeye bu suretle âyinedarlık ediyor. Hatta, hadsiz aczinde

enfüsî: nefse ait, kişinin iç dünya-sıyla ilgili.

esas: asıl, temel.

esma: adlar, isimler.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

evsaf-ı İlâhiye: Allah'ın sıfatları.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

feyz-i Kur'ân: Kur'ân'ın verdiği ilham, bereket ve ilim bolluğu.

gafil: gerçekleri görmeyen, önemsemeyen, iyi düşünmeyen.

gınâ: zenginlik.

hacat: ihtiyaçlar.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

ihsas: hissettirme.

iman: Allah'a inanma.

imkânât: olabilirlikler; varlığı ile yokluğu eşitken Allah'ın var etmesiyle var olanlar, Allah'ın varlığını ispatlayan deliller.

Kadir-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük, haşmet ve kudret sahibi, Allah.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kudret: güç, kuvvet.

kusur: eksiklik; yanlış, hata.

mevcudat: varlıklar.

mufassal: ayrıntılı, detaylı.

muhakkak: şüphesiz, kesinlikle.

muhakkikîn-i evliya: evliyadan gerçekleri araştırın ve delilleriyle bilen âlimler.

mürekkebat: iki veya daha çok maddenin karışmasından meydana gelmiş şeyler.

naks: noksan, eksiklik.

nefis: kendi, şahıs.

nüsha-i cami: çok geniş ve birçok özelliği içinde bulunduran nüsha.

rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.

seda: ses.

sıfât: vasıflar, özellikler.

suret: biçim, şekil.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

tafsilât: ayrıntılar.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vecih: yön.

vücut: varlık.

zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.

zulûmat: karanlıklar.

1. Muhakkak ki Biz insanı en güzel bir şekilde yarattık. (Tîn Suresi: 4.)

2. Kesin olarak iman edenler için yeryüzünde nice deliller vardır. • Kendi nefislerinizde de böyle deliller vardır. Hâlâ görmez misiniz? (Zariyat Suresi: 20-21.)

acz: âcizlik, zayıflık, güçsüzlük.

âyine: ayna.

Cenab-ı Hak: Allah; hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

cihet: yön.

delil: bir hükmün ya da fikrin doğruluğunu kanıtlayan şey.

a'dâ: düşman.
alât: aletler, organlar.
âyinedar: ayna tutan, bir şeyin özelliklerini gösteren.
aza: organlar.
bârigâh-ı rahmet: Cenab-ı Hak-
 kın yarattıklarına merhamet et-
 me makamı.
basar: görme.
bir nebze: bir parça, biraz.
cevârih: cevherler; insanın yapı-
 sında bulunan maddî-manevî or-
 ganlar ve kabiliyetler.
cihazat: cihazlar, donanım; or-
 ganlar, duygular.
cihet: yön.
cüz'i: az.
cüz'iyat: ufak tefek şeyler,
 önemsiz, değersiz şeyler; tek
 maddeden meydana gelenler,
 bütüne ait olmayıp özel olanlar.
daima: sürekli, her zaman.
dergâh: huzur, makam.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
esma: adlar, isimler.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
Ganî-i Rahîm: sınırsız zenginlik
 sahibi olan, şefkat ve merhamet
 sahibi Allah.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakeza: bunun gibi.
hâkimiyet: hükmetme, emrinde
 ve yönetiminde bulundurma.
hâkimiyet-i rububiyet: rablığın
 hâkimiyeti; Allah'ın her zaman,
 her yerde, her mahlûka muhtaç
 olduğu şeyleri vermesi, onları ye-
 tiştirmesi, uyum içinde idare ve
 sevk ederek onlara hükmetmesi.
Hâlik: yoktan yaratan, yaratıcı;
 Allah.
havas: duygular, duygular.
hissiyat: hisler, duygular.
hüsnütakvim: yaratılışın en gü-
 zel şekilde ve tam kıvamda olu-
 şu.
hüsnüterbiye: güzel terbiye.
idare: yönetme.
ilim: bilme, biliş, bilgi.
izah: açıklama.
Kadîr-i Rahîm: çok merhametli
 olan ve her şeye gücü yeten, Al-
 lah.
Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan,
 cömertçe veren Allah.
kudret: güç, kuvvet.
Lâtif: çok lütfet ve ihsanda bulu-
 nan Allah.
letaif: lâtifeler, insanın yapısında
 bulunan hassas duygular.
mahiyet-i camia: çok manaların
 ve özellikleri içinde toplayan ma-
 hiyet, yapı.
maksat: kastedilen, istenilen şey
Malik: her şeyin gerçek sahibi
 olan Allah.
malikiyet: sahiplik.
maneviyat: mana âlemine ait

ve nihayetsiz zaafında, hadsiz a'dâsına karşı bir nokta-i istinat aramakla, vicdan, daima Vacibü'l-Vücut'a bakar. Hem, nihayetsiz fakrında, nihayetsiz hacatı içinde, niha- yetsiz maksatlara karşı bir nokta-i istimdat aramaya mec- bur olduğundan, vicdan, daima o noktadan bir Ganî-i Rahîm'in dergâhına dayanır, dua ile el açar. Demek, her vicdanda şu nokta-i istinat ve nokta-i istimdat cihetinde iki küçük pencere Kadîr-i Rahîm'in bârigâh-ı rahmetine açılır; her vakit onunla bakabilir.

İkinci vecih âyinedarlık ise, insana verilen numuneler nev'inden *cüz'i ilim, kudret, basar, sem', malikiyet, hâki- miyet* gibi *cüz'iyat* ile, Kâinat Malikinin ilmine ve kudre- tine, basarına, sem'ine, hâkimiyet-i rububiyetine âyine- darlık eder; onları anlar, bildirir. Meselâ, ben nasıl bu evi yaptım ve yapmasını biliyorum ve görüyorum ve onun malikiyim ve idare ediyorum; öyle de, şu koca kâinat sa- rayının bir ustası var, o usta onu bilir, görür, yapar, idare eder ve hakeza...

Üçüncü vecih âyinedarlık ise: İnsan, üstünde nakışları görünen esma-i İlâhiyeye âyinedarlık eder. Otuz İkinci Sözün Üçüncü Mevkîfının başında bir nebze izah edilen, insanın mahiyet-i camiasında nakışları zahir olan yetmiş- ten ziyade esma vardır. Meselâ, yaratılışından *Sâni, Hâ- lık* ismini ve hüsnütakviminden *Rahman ve Rahîm* isim- lerini ve hüsnüterbiyesinden *Kerîm, Lâtif* isimlerini ve hakeza, bütün aza ve alâtı ile, cihazat ve cevârihi ile, letaif ve maneviyatı ile, havâs ve hissiyatı ile ayrı ayrı esmanın ayrı ayrı nakışlarını gösteriyor.

şeyler.

mecbur olmak: zorunda kal- mak, muhtaç olmak.

mevkîf: bölüm, kısım.

nakış: süs, işleme.

nev: çeşit, tür.

nihayetsiz fakr: sınırsız fakir- lik.

nihayetsiz hacat: sınırsız ihti- yaçlar.

nihayetsiz maksat: sınırsız gayeler, arzular.

nihayetsiz: sonsuz.

nokta-i istimdat: yardım di-

leme noktası.

nokta-i istinat: dayanak noktası.

numune: örnek.

Rahîm: rahmeti her şeyi ku- şatan, sonsuz şefkat ve mer- hamet sahibi olan Allah.

Rahman: rahmeti bütün her- kese yayılan ve bütün yaratıl- mışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

Sâni: her şeyi sanatlı bir şekil- de yaratan, Allah.

sem': işitme, işitiş.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendin- den olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vecih: yön.

vicdan: iyiyi kötüden, hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı olan ahlâkî duygu; his, duygu; din, inanç.

zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.

zahir: görünen.

ziyade: çok, fazla.

Demek, nasıl esmada bir İsm-i Azam var; öyle de, o esmanın nukuşunda dahi bir nakş-ı azam var ki, o da in-sandır.

Ey kendini insan bilen insan! Kendini oku. Yoksa, hayvan ve camit hükmünde insan olmak ihtimali var.

İKİNCİ NOKTA: Mühim bir sırr-ı ehadiyete işaret eder. Şöyle ki:

İnsanın, nasıl, ruhu bütün cesedine öyle bir münasebeti var ki, bütün azasını ve eczasını birbirine yardım ettirir. Yani, irade-i İlâhiye cılvəsi olan evamir-i tekviniye ve o emirden vücud-u haricî giydirilmiş bir kanun-u emrî ve lâtife-i Rabbaniye olan ruh, onların idaresinde, onların manevî seslerini hissetmesinde ve hacatlarını görmesinde birbirine mâni olmaz; ruhu şaşırtmaz, ruha nispeten uzak yakın bir hükmünde, birbirine perde olmaz. İsterse çoğunu birinin imdadına yetiştirir, isterse beden her cüz'ü ile bilebilir, hissedebilir, idare edebilir. Hatta, çok nuraniyet kesb etmiş ise, her bir cüz'ü ile görebilir ve işitebilir.

Öyle de, ¹ **وَلِلّٰهِ اَمْتَلُ الْأَعْلٰی** , Cenab-ı Hakkın madem

Onun bir kanun-u emri olan ruh küçük bir âlem olan insan cisminde ve azasında bu vaziyeti gösteriyor, elbette âlem-i ekber olan kâinatta o Zat-ı Vacibü'l-Vücud'un irade-i külliyesine ve kudret-i mutlakasına hadsiz fiiller, hadsiz sedalar, hadsiz dualar, hadsiz işler, hiçbir cihette Ona ağır gelmez, birbirine mâni olmaz, o Hâlık-ı Zülcelâl'i meşgul etmez, şaşırtmaz. Bütününü birden görür, bütün

me gücü, kudreti.

irade-i külliye: Cenab-ı Hakkın her şeye hâkim olan ve her şeyi kuşatan iradesi.

İsm-i Azam: Cenab-ı Hakkın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.

işaret: gösterme, bildirme.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

kanun-u emrî: doğrudan Allah'ın emrinden gelerek vasıtasız işleyen kanun.

kesb etme: kazanma, bir özelliğe sahip olma.

kudret-i mutlaka: Allah'ın, sonsuz ve sınırsız kudreti.

lâtife-i Rabbaniye: doğrudan doğruya Cenab-ı Hak ile bağ kurarak Rabbani duygu.

manevî: maddî olmayan, manaya ait; ruha ait, içe ait; fıkri, hissi; görünmeyen.

mâni: engel.

meşgul etmek: iş yapamaz hale getirmek.

mühim: önemli.

münasebet: ilişki, bağlantı.

nakş-ı azam: büyük işleme, süsleme.

nispeten: oranla, kıyasla.

nukuş: nakışlar, işlemeler.

nuraniyet: nur özelliği.

ruh: manevî varlık. can.

seda: ses.

sırr-ı ehadiyet: Allah'ın her bir varlıkta görülen birlik tecellisinin sırrı.

vaziyet: durum, hâl.

vücud-u haricî: maddî vücüt, beden.

Zat-ı Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan, varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah'ın yüce zatı.

1. En yüce sıfatlar Allah'ındır. (Nahl Suresi: 60.)

âlem: dünya.

âlem-i ekber: en büyük âlem; kâinat.

aza: organlar.

beden: vücüt, gövde.

camit: cansız.

Cenab-ı Hak: Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.

ceset: beden, gövde, vücüt.

cihet: yön.

cılve: görüntü, yansıma, akis.

cisim: beden, vücüt.

cüz': kısım, parça.

cüz'ü: parçası, kısmı.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ecza: parçalar, kısımlar.

esma: adlar, isimler.

evamir-i tekviniye: yaratılışla ilgili emirler.

fiil: iş, oluş.

hacat: ihtiyaçlar.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

Hâlık-ı Zülcelâl: Celâl, azamet ve kibriya sahibi yaratıcı anlamında Allah'ın bir sıfatı.

hissdebilmek: algılamak.

hükmünde: gibi, değerinde.

idare: yönetme.

ihtimal: olabirlik.

imdat: yardım.

irade-i İlâhiye: Cenab-ı Hakkın iradesi, dilediğini yapabil-

sesleri birden işitir. Yakın, uzak birdir. İsterse bütünü birinin imdadına gönderir. Her şey ile her şeyi görebilir, seslerini işitebilir ve her şey ile her şeyi bilir., ve hakeza...

ÜÇÜNCÜ NOKTA: Hayatın pek mühim bir mahiyeti ve ehemmiyetli bir vazifesi var. Fakat, o bahis Hayat Penceresinde ve Yirminci Mektubun Sekizinci Kelimesinde tafsilî geçtiğinden ona havale edip, yalnız bunu ihtar ederiz ki:

Hayatta hissiyat suretinde kaynayan memzuç nakışlar, pek çok esma ve şuunat-ı zatiyeye işaret eder. Gayet parlak bir surette Hayy-ı Kayyum'un şuunat-ı zatiyesine âyinedarlık eder. Şu sırrın izahı, Allah'ı tanımayanlara ve daha tam tasdik etmeyenlere karşı, zamanı olmadığından kapıyı kapıyoruz.

Otuz İkinci Pencere

aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.

âyinedar: ayna tutan, bir şeyin özelliklerini gösteren.

bahis: konu.

din: Allah tarafından belirlenen ve peygamberler vasıtasıyla insanlara tebliğ edilen, insanlara dünya ve ahirette saadet yollarını gösteren sistem.

ehemmiyet: önemli.

esma: adlar, isimler.

gayet: çok, son derece.

hak: doğru, gerçek.

hakeza: bunun gibi.

havale etme: bırakma, gönderme.

hayat: dirilik, canlılık.

Hayy-ı Kayyum: her hususta iktidarı olan, her canlıya hayat veren ve onları ayakta tutan, Allah.

hidayet: doğru yol olan İslâmiyet.

hissiyat: hisler, duygular.

ihtar: hatırlatma.

imdat: yardım.

izah: açıklama.

lâyık: yakışan, uygun.

mahiyet: nitelik, özellik, yapı, esas.

memzuç: karışmış, iç içe geçmiş, kaynaşmış.

Miraç: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in, Recep ayının 27 gecesinde Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ
وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ۚ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا
إِلَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۚ

Şu Pencere sema-i risaletin güneşi, belki güneşler güneşi olan Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmin penceresidir. Şu gayet parlak ve pek büyük ve çok nuranî Pencere, Otuz Birinci Söz olan Miraç Risalesiyle, On Dokuzuncu Söz olan Nübüvvet-i Ahmediye (Aleyhissalâtü Vesselâm) Risalesinde ve on dokuz işaretli olan On

1. Bütün dinlere üstün kılmak üzere Resulünü hidayet ve hak din ile gönderen Odur. Buna şahit olarak Allah yeter. (Fetih Suresi: 28.)

2. De ki: Ey insanlar! Ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın gönderdiği peygamberim. Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Dirilten de Odur, öldüren de. (A'raf Suresi: 158.)

mu'cizesi.

mühim: önemli.

nakış: süs, işleme.

nurani: nurlu.

nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in peygamberliği.

Resul: Allah'ın elçisi; Peygam-

berimiz Hz. Muhammed.

risale: belirli bir konuda yazılmış küçük eser.

sema-i risalet: peygamberlik seması.

sıfat: vasıf, özellik.

sır: gizli hakikat.

suret: biçim, şekil.

şahit: doğrulayıcı.

şuunat-ı zatiye: Allah'ın yüce zatının gereği olan ve zatından ayrılmayan işler, fiiller.

tafsili: ayrıntılı.

tasdik: kabul etme, doğrulama.

vazife: görev.

Dokuzuncu Mektupta ne derece nuranî ve zahir olduğu ispat edildiğinden, o iki Sözü ve o Mektubu ve o Mektubun On Dokuzuncu İşaretini bu makamda düşünüp, sözü onlara havale edip, yalnız deriz ki:

Tevhidin bir bürhan-ı natıkı olan Zat-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm risalet ve velâyet cenahlarıyla, yani kendinden evvel bütün enbiyanın tevatürle icmalarını ve ondan sonraki bütün evliyanın ve asfiyanın icmakârâne tevatürlerini tazammun eden bir kuvvetle, bütün hayatında, bütün kuvvetiyle vahdaniyeti gösterip, ilân etmiş ve âlem-i İslâmiyet gibi geniş, parlak, nuranî bir pencereyi, marifetullaha açmıştır. İmam-ı Gazalî, İmam-ı Rabbânî, Muhyiddin-i Arabî, Abdülkadir-i Geylânî gibi milyonlar muhakkikîn-i asfiya ve siddikîn o pencereden bakıyorlar, başkalarına da gösteriyorlar. Acaba böyle bir pencereyi kapatacak bir perde var mı? Ve onu ittiham edip, bu pencereden bakmayanın akli var mı? Haydi, sen söyle.

Onuz Üçüncü Pencere

1 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۖ قِيمًا
2 الرَّكِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

Bütün geçmiş Pencereleler Kur'an denizinden bazı katreler olduğunu düşün. Sonra, Kur'an'da ne kadar âb-ı hayat hükmünde olan envar-ı tevhit var olduğunu kıyas edebilirsin. Fakat, bütün o Pencerelelerin menbaı ve madeni ve aslı olan Kur'an'a gayet mücmel bir surette,

1. Hamd o Allah'a mahsustur ki, kuluna kitabı indirmiş ve o kitapta hiçbir tezat ve eğrilige yer vermemiştir. O kitabı dos doğru indirmiştir. (Kehf Suresi: 1-2.)

2. Elif lâm râ. Bu bir kitaptır ki, insanları Rablerinin izniyle inkâr karanlıklarından iman nuruna çıkarman için sana indirdik. (İbrahim Suresi: 1.)

Abdülkadir-i Geylânî: bkz. Şahıs Bilgileri.
âb-ı hayat: hayat suyu.
âlem-i İslâmiyet: İslâm dünyası.
aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.

asfiya: Hz. Peygamberin yolundan giden safiyet, ilim ve takva sahibi büyük zatlar.
aslı: esası.
bürhan-ı natık: konuşan delil; Allah'ın varlığını ve birliğini ispat eden Hz. Muhammed.
cenah: taraf.

elif: Arapça alfabesinde bir harf.
enbiya: nebîler, peygamberler.
envar-ı tevhit: Allah'ın birliğine inanmanın meydana getirdiği aydınlıklar, nurlar.
evliya: velîler, Allah'ın dostlu-

ğunu kazanmış, keramet gösteren kullar.

evvel: önce.

gayet: çok, son derece.

hamd: methetme, övme; Allah'a karşı memnuniyeti överek ve şükrederek bildirme.

havale: bırakma, gönderme.

hayat: ömür, yaşanan süre.

icma: bir konu üzerinde fikir birliğine varma.

icmakârâne: fikir ve söz birliği edercesine, topluluk olarak.

ilân: duyurma, bildirme.

İmam-ı Gazalî: bkz. Şahıs Bilgileri.

İmam-ı Rabbânî: bkz. Şahıs Bilgileri.

iman: Allah'a inanma.

inkâr: reddetme, kabul etmeme.

ispat: delillerle doğruluğunu ortaya koyma.

ittihâm: suçlamak.

katre: damla.

kıyas: karşılaştırma.

lam: Arapça alfabesinde bir harf.

mahsus: özel.

marifetullah: Allah'ı isim ve sıfatlarıyla tanıma ve bilme.

menba: kaynak.

muhakkikîn-i asfiya: Hz. Peygamberin çizgisinde yaşayan ve hakikatleri delilleriyle bilen ilim ve takva sahibi büyük zatlar.

Muhyiddin-i Arabî: bkz. Şahıs Bilgileri.

mücmel: kısa, özetlenmiş.

nur: aydınlık.

nuranî: nurlu.

ra: Arapça alfabesinde bir harf.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle yaratıklarını islah ve terbiye eden Allah; yaratan, büyüten, terbiye eden.

risalet: elçilik.

siddikîn: doğru sözlü olanlar, sözünde, işinde doğru olanlar, samimiyetle iman etmiş olan ve bunun gereğine tam olarak uyanlar.

suret: biçim, şekil.

tazammun: içinde bulundurma.

tevatür: sağlam bilgi, haber; yapılan söylemelerini aklın kabulle nemeyeceği bir topluluk tarafından verilen bilgi.

tevhit: birleme, kâinattaki her şeyin bir olan Allah'a ait olduğunu bilme ve inanma.

tezat: zıtlık.

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı.

velâyet: velîlik.

zahir: görünen.

Zat-ı Ahmediye: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in zatı, şahsı.

arş-ı Rahmani: bütün yaratılmışların şefkat ve merhametle besleyip büyüten Rahman isminin tasarruf dairesi, makamı.

asıl: esas.

basit: sade, olağan..

esas: asıl, temel.

gayet: çok, son derece.

hata: yanlış.

havale: bırakma, gönderme.

hayal: hayal duygusu.

hesap: sorgulama.

hisse: pay.

i'caz-ı Kur'an: Kur'an'ın mu'cizeliği.

ihtar: hatırlatma.

iman: inanma, inanç.

inşaallah: Allah isterse, Allah dilerse

istima: dinleme.

kâfi: yeterli.

kalp: gönül.

kanaat: inanma.

kat'i: kesin.

kavi: kuvvetli.

kemalât-ı hakikiye: gerçek mükemmellikler, faziletler, olgunluklar.

kusur: eksiklik, noksan.

makam: kıyam edilen, durulan, durulacak yer; durak.

manzara: görüntü.

marifetullah: Allah'ı isim ve sıfatlarıyla tanıma, anlama, bilme.

medar: dayanak noktası, kaynak.

merhamet: acımak, şefkat göstermek.

muhakkak: şüphesiz, kesinlikle.

muhatap: hitap olunan, kendisine söz söylenilen.

mülhit: dinsiz, inkâr eden.

mü'min: Allah'a iman eden, inan.

niyaz: yalvarma, yakarma.

nurani: nurlu.

pencere-i camia: geniş kapsamlı pencere.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle yaratıklarını ıslah ve terbiye eden Allah; yaratan, büyüten, terbiye eden.

ruh: insan ve hayvanlardaki dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan maddî olmayan cevher, manevî varlık.

tahkiki: araştırmaya dayanan

taklidi: araştırmadan taklide dayalı

tarz: biçim, şekil.

terakkiyat: yükselmeler, ilerlemeler, gelişmeler.

tevbe: işlenmiş bir günahın pişmanlık duyup bir daha işlemek üzere söz verme, Allah'tan af dileme.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

gayet basit bir tarzda bakılsa dahi, yine gayet parlak nuranî bir pencere-i camiadır. O pencere ne kadar kat'î ve parlak ve nuranî olduğunu Yirmi Beşinci Söz olan İ'caz-ı Kur'an Risalesine ve On Dokuzuncu Mektubun On Sekizinci İşaretine havale ediyoruz. Ve Kur'an'ı bize gönderen Zat-ı Zülcelâl'in Arş-ı Rahmanîsine niyaz edip deriz:

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا ۖ رَبَّنَا لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ
إِذْ هَدَيْتَنَا ۖ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۖ وَتَبَّ
عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

İhtar

Şu Otuz Üç Pencereyi olan Otuz Üçüncü Mektup, imanı olmayanı inşaallah imana getirir, imanı zayıf olanın imanını kuvvetleştirir, imanı kavi ve taklidî olanın imanını tahkikî yapar, imanı tahkikî olanın imanını genişlendirir, imanı geniş olana bütün kemalât-ı hakikiyenin medarı ve esası olan marifetullahta terakkiyat verir, daha nuranî, daha parlak manzaraları açar.

İşte bunun için, “Bir pencere bana kâfi geldi, yeter” diyemezsin. Çünkü, senin aklına kanaat geldi, hissesini aldı ise, kalbin de hissesini ister, ruhun da hissesini ister, hatta hayal de o nurdan hissesini isteyecek. Binaenaleyh, her bir pencerenin ayrı ayrı faydaları vardır. Miraç Risalesinde asıl muhatap mü'min idi; mülhit ikinci derecede, istima makamında idi. Şu risalede ise, muhatap

1. Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme. (Bakara Suresi: 286.)

2. Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola eristirdikten sonra kalplerimizi sapıklığa meylettirme. (Âl-i İmran Suresi: 8.)

3. Ey Rabbimiz! Bu hizmetimizi kabul buyur. Her şeyi hakkıyla işiten de, her şeyi hakkıyla bilen de ancak Sensin. (Bakara Suresi: 127.)

4. Muhakkak ki tevbeleri çok kabul eden ve çok merhamet eden ancak Sensin. (Bakara Suresi: 128.)

münkirdir; istima makamlarında mü'mindir. Bunu düşünüp öylece bakmalı. Fakat, maatteessüf, mühim bir sebebe binaen şu Mektup gayet sür'atle yazıldığından ve hatta müsvedde hâlinde kaldığından, elbette bana ait olan tarz-ı ifadede müşevveşiyyet ve kusurlar olacaktır. Nazar-ı müsamaha ile bakmalarını ve ellerinden gelirse, ıslahlarını ve mağfiret ile bana dua eylemelerini ihvanlarımdan isterim...

² وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى ¹ وَالْمَلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهَوَى

³ سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ وَعَلَى آلِهِ

⁴ وَصَحْبِهِ وَسَلِّمْ آمِينَ

âl: aile, evlât, çoluk, çocuk.

âlem: dünya.

âmin: "yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" anlamında duanın sonunda söylenir.

Ashap: Sahabeler, Hz. Peygamberi görmüş ve onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler, arkadaşlar.

azar: paylama.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

elbette: kesinlikle.

gayet: çok, son derece.

hidayet: doğru yol olan İslâmiyet.

hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde yapılması.

ihvan: kardeşler.

ıslah: iyileştirme, düzeltme.

istima: dinleme.

kusur: eksiklik, noksan.

levm: kınama.

maatteessüf: ne yazık ki.

mağfiret: bağışlama.

makam: yer.

mühim: önemli.

mü'min: Allah'a iman eden, inanan.

münkir: inkâr eden, inanmayan.

müsvedde: karalama, yazı taslağı.

müşevveşiyyet: kanşıklık.

nazar-ı müsamaha: hoşgörü bakışı.

nefis: insanın kötülüğü isteyen, sevk eden, iyilikten ve ibadetlerden hiç hoşlanmayan yanı.

rahmet: acıma, merhamet etme, şefkat gösterme.

salât: rahmet, mağfiret ve dua.

selâm: barış, rahatlık, selâmet, esenlik.

sür'at: hız, acele.

tarz-ı ifade: ifade tarzı, söyleyiş, anlatış şekli.

tenzih: Allah'ı şanına lâyık olmayan şeylerden, her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma.

Zat: Hz. Muhammed.

1. Selâm hidayete uyanlara olsun. (Taha Suresi: 47.)

2. Levem, azar ve kötülük nefsinin kötü isteklerine uyana olsun.

3. Seni her türlü kusur ve noksandan tenzih ederim. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

4. Allah'ım, âlemlere rahmet olarak gönderdiğin zata, onun Âl ve Ashabına salât ve selâm eyle... Âmin.

Risale-i Nur Külliyyatından

Lemaat

¹ مِنْ بَيْنِ هِلَالِ الصَّوْمِ وَهِلَالِ الْعِيدِ

Lekirdekler Lîçekleri

**Risale-i Nur Şakirtlerine küçük bir mesnevî ve
imanî bir divandır.**

Müellifi

Bediüzzaman
SAİD NURSÎ

Bu risale, 1921 yılında, Üstad Bediüzzaman Hazretleri Dârülhikmeti'l-İslâmiye azası iken telif edilmiş ve yine ilk defa Osmanlıca hattıyla aynı yıl Evkaf-ı İslâmiye Matbaasında basılmıştır. (Baskı tarihi, bu ilk baskının iç kapağında Rumî tarihle 1337-1339 olarak yazılmıştır.)

divan: klasik Türk edebiyatı şairlerin şiirlerinin toplandığı kitap.
imani: iman ile ilgili, imana dair.
lemaat: Kur'an'ın nurundan pınltılar.
Mesnevi: her beyti kendi arasında kafiyeli nazım şeklinde yazılan Mevlâna'nın divanına izafeten verilen isim.
müellif: eser telif eden, yazar.
şakirt: talebe, öğrenci.

Bu *Lemaat* namındaki eserin, sair divanlar gibi bir tarzda bir iki mevzu ile gitmediğinin sebebi: Eski eserlerinden Haki-kat Çekirdekleri namındaki, kısacık vecizeleri bir derece izah etmek için, hem nesir tarzında yazılmış, hem de sair divanlar gibi hayalâta, mizansız hissiyata girilmemiş olmasıdır. Baştan aşağıya mantık ile hakaik-ı Kur'âniye ve imaniye olarak, ya-nında bulunan biraderzadesi gibi bazı talebelerine bir ders-i il-mîdir, belki bir ders-i imanî ve Kur'ânîdir. Üstadımızın baştaki ifadesinde dediği gibi, biz de anlamışızdır ki, nazma ve şiire hiç meyli ve onlarla iştigali de yoktur. ¹ وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ sırrının bir numunesini gösteriyor.

Bu eser. birçok meşagil ve Dârülhikmet'teki vazife içinde, yirmi gün Ramazan'da, günde iki veya iki buçuk saat çalışmak suretiyle manzum gibi yazılmıştır. Bu kadar kısa zamanda ve manzum bir sahife on sahife kadar müşkül olduğu cihetle, bir-den, dikkatsiz, tashihsiz böyle söylenmiş, tabedilmiştir. Bizce Risale-i Nur hesabına bir harikadır. Hiçbir nazımlı divan bunun gibi tekellüfsüz, nesren okunabilir görülmüyor. İnşaallah bu eser bir zaman Risale-i Nur Şakirtlerine bir nevi mesnevî ola-cak. Hem bu eser, kendisinden on sene sonra çıkan ve yirmi üç senede tamamlanan Risale-i Nur'un mühim eczalarına bir işaret-i gaybiye nev'inden müjdeli bir fihrist hükmündedir.

Risale-i Nur Şakirtlerinden
Sungur, Mehmed Feyzi, Hüsrev

* * *

1. Biz ona şiir öğretmedik. (Yâsin Suresi: 69.)

biraderzade: kardeş çocuğu, yeğen.

cihet: yön, sebep.

Dârülhikmet: 1918-1922 yıl-ları arasında şeyhülislâmlığa

bağlı olarak faaliyet gösteren, Bediüzzaman'ın da görev yaptığı İslâm akademisi hüvi-yetinde ilmî kuruluş.

ders-i ilmi: ilim dersi.

ders-i imanî ve Kur'ânî: iman ve Kur'ân dersi.

divan: klasik Türk edebiyatı şairlerin şiirlerinin toplandığı kitap.

ecza: bir bütünün küçük parçala-rı.

eser: yazılmış ve basılmış kitap.

fihrist: bir kitabın içindekiler dizi-ni, kataloğu.

hakaik-ı Kur'âniye ve imaniye: Kur'ân-ı Kerim'in ve inancın ger-çekleri.

harika: mükemmel.

hayalât: hayal ürünü olan şeyler.

hesabına: adına, namına.

hissiyat: duygular.

ifade: belirtme, anlatma.

inşaallah: Allah'ın izni ve müsa-adesi ile.

işaret-i gaybiye: gizli işaret, gi-zerimli ifade.

iştigal: meşgul olma, uğraşma.

izah: açıklama.

mantık: düşünce ve muhakeme doğruluğu; doğru fikir ve akla uy-gun söz söyleme.

manzum: nazım, şiir; düzenli, di-zili.

Mesnevi: edebî bir tür olan mes-nevî şeklinde yazılmış eser, her beytinin mısraları kendi araların-da kafiyeli nazım şekli; Mevlâ-na'nın divanı.

meşagil: insanı uğraştıran işler.

mevzu: konu.

mizansız: ölçüsüz, kafiyesiz.

mühim: önemli.

müjde: sevinçli haber.

müşkül: zor, güç.

nam: isim, ünvan.

nazım: şiir.

nesir: düz yazı.

nesren: düz yazı şeklinde.

nev: tür, çeşit.

nevi: türü, çeşidi.

numune: örnek.

Ramazan: Kur'ân'ın nazil olduğu mübarek oruç ayı.

sair: diğer.

sebeb: neden.

sır: gizem, ayetin ifade ettiği gizli anlam.

şakirt: talebe, öğrenci.

tab': yayınlama, basma.

tarz: biçim, şekil.

tashihi: düzeltme.

tekellüfsüz: zahmetsiz, külfetsiz.

tembih: hatırlatma, uyarı.

Üstat: Bediüzzaman Said Nursî Hazretleri.

vazife: görev.

vecize: özlü sözler.

İhtar

¹ الْمَرْءُ عَدُوٌّ لِمَا جَهِلَ kaidesiyle, ben dahi nazım ve kafiye bil-

mediğimden ona kıymet vermezdim. Safiye'yi kafiye feda etmek tarzında, hakikatin suretini nazımın keyfine göre taşıyarak etmek hiç istemezdim. Şu kafiyesiz, nazımsız kitapta en âli hakikatlere, en müşevveş bir libas giydirdim.

Evvelâ, daha iyisini bilmezdim; yalnız manayı düşünüyordum.

Saniyen, cesedi libasa göre yontmakla rendeleyen şuarâya tenkidimi göstermek istedim.

Salisen, Ramazan'da kalp ile beraber nefsi dahi hakikatlerle meşgul etmek için, böyle çocukça bir üslûp ihtiyar edildi.

Fakat, ey kâri! Ben hata ettim; itiraf ederim. Sakın sen hata etme; yırtık üslûba bakıp o âli hakikatlere karşı dikkatsizlik ile hürmetsizlik etme.

âli: yüksek, yüce.
ceset: beden.
evvelâ: birincisi.
feda: uğruna verme, gözden çıkarma.
hakikat: gerçek.
hürmet: saygı.
ihtar: hatırlatma.
ihtiyar: seçme.
itiraf: eksik ve kusurunu kabul edip söyleme.
kafiye: şiirde mısra sonundaki ses uyumu.
kaide: düstur, prensip, kural.
kalp: insanın manevî, ruhanî yönü.
kâri: okuyucu, okuyan.
keyif: arzu, istek.
kıymet: değer.
libas: elbise.
mana: anlam.
meşgul etmek: uğraştırmak.
müşevveş: kanşık.
nazım: dizme, düzene koyma; şi-

* * *

1. Kişi bilmediğinin düşmanıdır.

ir şeklinde ifade ve yazılar.
nefis: insanın maddî, bedeni yönü.
Safiye: kafiye uğruna şairin hanımını boşadığı kadının is-

mi.
salisen: üçüncüsü.
saniyen: ikincisi.
suret: şekil, hey'et.
suara: şairler.

tağyir: değiştirme.
tarz: biçim.
tenkit: eleştiri.
üslûp: ifade şekli, anlatım biçimi.

İfade-i Meram

Ey kâri! Peşinen bunu itiraf ederim ki: Sanat-ı hat ve nazımda istidadımdan çok müştekiyim. Hatta, şimdi ismimi de düzgün yazamıyorum. Nazım, vezin ise; ömrümde bir fıkra yapamamıştım. Birden bire zihnime, nazma musırrâne bir arzu geldi. Sahabelerin gazevatına dair Kürtçe *Kavl-i Nevâlâ Sisebân*¹ namında bir destan vardı. Onun ilâhî tarzındaki tabîî nazmına ruhum hoşlanıyordu. Ben de kendime mahsus onun tarz-ı nazmını ihtiyar ettim, nazma benzer bir nesir yazdım. Fakat, vezin için kat'iyen tekellüf yapmadım. İsteyen adam, nazmı hatıra getirmeden, zahmetsiz, nesren okuyabilir. Hem, nesren olarak bakmalı; tâ mana anlaşılın.

Her kıt'ada ittisal-i mana vardır. Kafiye de tevakkuf edilmesin. Külâh püskülsüz olur; vezin de kafiyesiz olur, nazım da kaidesiz olur. Zannımca lâfız ve nazım, sanat-ça cazibedar olsa, nazarı kendiyle meşgul eder. Nazarı manadan çevirmemek için, perişan olması daha iyidir.

Şu eserimde üstadım Kur'ân'dır, kitabım hayattır, muhatabım yine benim. Sen ise, ey kâri, müstemisin. Müstemiin tenkide hakkı yoktur; beğendiğini alır, beğenmediğine ilişmez. Şu eserim, bu mübarek Ramazan'ın feyzi (HAŞİYE) olduğundan, ümit ederim ki, inşaallah din kardeşimin kalbine tesir eder de lisanı bana bir dua-i mağfiret bahşeder veya bir Fatiha okur...

HAŞİYE: Hatta, tarihi نَجْمُ ادَبٍ وُلِدَ لِهَالِكِي رَمَضَانَ çıkmış. Yani, "Ramazan'ın iki hilâleden doğmuş bir edep yıldızıdır." (Bin üç yüz otuz yedi eder.)

1. Molla Ağa ez-Zibarî tarafından kaleme alınan dört yüz beyitlik *Siseban Vadisi Kasidesi* isimli kasidedir.

arzu: istek.
bahsetme: verme, hediye etme.
cazibedar: çekici.

destan: kahramanlık öyküleri.
dua-i mağfiret: bağışlanmak için edilen dua.

Fatiha: Fatiha Suresi.
feyiz: öğrenilen bir bilgiden veya yapılan bir ibadetten sonra elde edilen manevî ka-

zanım.
gazevat: küçük çapta yapılan sa-
vaşlar.
haşiye: dipnot.
hayat: yaşayış, yaşama.
ifade-i meram: dilek ve maksadı-
nı ifade etme, anlatma.
ihtiyar: seçme; hür irade, ser-
bestlik.
ilâhî: Cenab-ı Hakka dair yakanş.
istidat: kabiliyet
itiraf: eksik ve kusurunu kabul
edip söyleme.
ittisal-i mana: anlam bütünlüğü.
kafiye: mısra sonlarındaki ses
uyumu, uyak.
kaidesiz: kuralısız.
kâri: okuyan, okuyucu.
kat'iyen: kesinlikle.
Kavl-i Nevâlâ Sisebân: Kürtçe
bir destan ismi.
külâh: başa giyilen kalpak.
kıt'a: bölüm, şiirde dörtlük.
lâfız: söz.
lisan: dil.
mahsus: müstakil olarak birine
has olan, özel.
muhatab: kendisiyle konuşulan
kişi.
musırrâne: ısrar ederek.
müstemî: dinleyen.
müşteki: şikâyetçi.
nam: ad.
nazar: göz, insanların fikir ve dü-
şünceleri.
nazım: şiir.
nesir: düz yazı.
nesren: düz yazı şeklinde.
püskül: külâha ve başlığa takılan
süs.
Sahabe: Hz. Peygamberi görmüş
ve onun sohbetinde bulunmuş
mü'min kimse.
sanat-ı hat: yazı sanatı, yazı yaz-
ma.
tabîî: normal.
tarz: biçim, şekil.
tarz-ı nazım: şiir tarzı.
tekellüf: gösterişe kaçmama ve
zorlamama.
tenkit: eleştiri.
tevakkuf: durma, takılıp kalma.
üstat: hoca, öğretmen.
vezin: ölçü, şiirde aruz ve hece
ölçüsü.
zan: araştırmaya dayanmayan
tahminî bilgi.

Eddâî (HAŞİYE 1)

Yıkılmış bir mezarım ki, yığılmıştır içinde
Said'den yetmiş dokuz emvat (HAŞİYE 2) bââsâm âlâma.
Sekseninci olmuştur mezara bir mezar taş,
Beraber ağlıyor (HAŞİYE 3) hüsrân-ı İslâma.
Mezar taşımla püremvat enindar o mezarımla
Revanım saha-i ukba-i ferdâma.
Yakînim var ki, istikbal semavâtı, zemin-i Asya
Bahem olur teslim yed-i beyza-i İslâma.
Zira yemin-i yümn-i imandır;
Verir emnüeman ile enâma...

HAŞİYE 1: Bu kıt'a, onun imzasıdır.

HAŞİYE 2: Her senede iki defa cisim tazelandığı için, iki Said ölmüş demektir. Hem, bu sene Said yetmiş dokuz senesindedir. Her bir senede bir Said ölmüş demektir ki, bu tarihe kadar Said yaşayacak.

HAŞİYE 3: Yirmi sene sonraki bu şimdiki hâli, hiss-i kablelvuku ile hissetmiş.

âlâm: üzüntüler, elemeler ve sıkıntılar.

bââsâm: günahlarıyla, hatalarıyla beraber.

bahem: beraberce.

eddâî: dua eden anlamında, eskiden ulemanın imza yerine yazdıkları terim.

emn-ü emân: emniyet ve güven, rahat ve huzur.

emvat: ölümler.

enâm: tüm canlılar.

enindar: iniltili.

haşıye: dipnot.

hissetmek: algılamak.

hiss-i kablelvuku: vuku bulmadan önce hissetmek.

hüsrân-ı İslâm: İslâmın kayıpları, sıkıntıları.

istikbal: gelecek.

püremvat: pek çok ölümler.

revanım: yürümekteyim.

saha-i ukba-i ferda: yakın gelecekteki; ahiret sahası, mahşer meydanı.

semavat: semalar, gökler.

yakîn: kesin inanç.

yed-i beyza-i İslâm: İslâmın parlak eli.

yemin-i yümn-i iman: imanın bereketli eli, uğurlu, sadetli tarafı.

zemin-i Asya: Asya kıt'ası.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ

وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ¹

TEVHİDİN İKİ BÜRHAN-I MUAZZAMI

Şu kâinat tamamıyla bir bürhan-ı muazzamdır. Lisan-ı gayp, şahadetle müsebbihtir, muvahhittir. Evet, tevhid-i Rahman'la, büyük bir sesle zakirdir ki: ² لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ.

Bütün zerrat-ı hüceyratı, bütün erkân ve azası birer lisan-ı zakirdir; o büyük sesle beraber der ki: لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ.

O dillerde tenevvü var, o seslerde meratip var. Fakat, bir noktada toplar onun zikri, onun savtı ki: لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ.

Bu bir insan-ı ekberdir; büyük sesle eder zikri. Bütün eczası, zerratı, küçücük sesleriyle, o bülent sesle beraber der ki: لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ.

Şu âlem halka-i zikri içinde okuyor aşrı, şu Kur'ân maşrık-ı nuru. Bütün zîruh eder fikri ki: لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ.

Bu Furkan-ı Celîlü's-Şan, o tevhide natik bürhan; bütün ayat sadık lisan, şuaatı barika-i iman. Beraber der ki: لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ.

aşır: Kur'an'dan on ayetlik bölümler.

ayat: Kur'an'ın cümleleri; deliller anlamında kâinat sayfasının Allah'ın birliğine delil olan her parçası.

aza: organ.

barika-i iman: imanın parlaması.

bülent: yüksek.

bürhan: delil.

bürhan-ı muazzam: en büyük deliller.

ecza: parçalar, kısımlar.

erkân: esaslar, kaideler.

fikir: düşünce.

Furkan-ı Celîlü's-Şan: şanı yüce Kur'an.

ger: eğer.

halka-i zikir: zikir halkası.

kâinat: evren, yaratılan her şey.

lisan-ı ekber: büyük dil.

lisan-ı gayp: görünmeyen dil, hâl dili.

lisan-ı zakir: konuşan dil.

maşrık-ı nur: nur kaynağı, ışığın doğduğu yer.

meratip: mertebeler.

muvahhit: Allah'ın birliğine inanan, kabul eden.

müsebbih: Allah'ı tesbih eden, sanatı ve mükemmelliği ile öven.

natik : konuşan.

sadık lisan: doğru dil.

savt: ses.

şahadet: şahit olma, şahitlikte bulunma.

şuaat: ışıklar, panlıklar, nurlar.

tenevvü: çeşitlilik.

tevhid-i Rahman: Rahman olan Allah'ın birliği, varlıktaki rahmet sahibinin birliği.

tevhit: Allah'ın bir olduğu inancı.

zakir: zikreden, hatırlayan ve dili ile ifade eden.

zerrat: atomlar.

zerrat-ı hüceyrat: hücrelerin atomları.

zikir: Allah'ı hatırlamak ve anmak; anma.

zîruh: ruh sahibi canlılar.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, Peygamberlerin Efendisi olan zata ve onun bütün Âl ve Ashabına salât olsun.

2. Ondan başka ilâh yoktur. (Âl-i İmran Suresi: 18; Tevbe Suresi: 129; Hûd Suresi: 14.)

Kulağı ger yapıştırırsan şu Furkan'ın sinesine, derinden tâ derine, sarihan iştirsin, semavî bir seda der ki:
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ¹.

O sestir gayeten ulvî, nihayet derece ciddî, hakikî pek samimî; hem nihayet munis ve mukni ve bürhanla mücehhezdir. Mükerrer der ki: **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ**.

Şu bürhan-ı münevverde, cihat-ı sittesi şeffaf ki, üstünde münakkaştır müzehher sikke-i i'caz içinde parlayan nur-u hidayet der ki: **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ**.

Evet, altında nescolmuş mühefhef mantık ve bürhan, sağında akli istintak, mürefref her taraf, ezhan “Sadakte” der; ki, **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ**.

Yemîn olan şimalinde, eder vicdanı istişhat. Emâmında hüsnühayırdır, hedefinde saadettir. Onun miftahıdır her dem ki, **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ**.

Emâm olan verâsında ona mesnet semavîdir ki, vahy-i mahz-ı Rabbanî. Bu şeş cihet ziyadardır; bürucunda tecellidar ki, **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ**.

Evet, vesvese-i sârik, bâvehim şüphe-i târik, ne haddi var ki o mârik girebilsin bu bârik kasra. Hem şârik ki, sureler şâhik, her kelime bir melek-i natik ki, **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ**.

O Kur'ân-ı Azîmüştan, nasıl bir bahr-i tevhit. Bir tek katre, misal için bir tek Sure-i İhlâs; fakat kısa bir tek

bahr-i tevhit: her harfî, cümlesi, ayeti ve suresi Allah'ın birliğini ifade eden deniz.
bârik: parlak, aydınlık.
bâvehim: şüphelerle, vehim ve kuruntularla.
bürhan: delil.
bürhan-ı münevver: nurlu delil-lerle süslenmiş.
büruc: burçlar.
ciddî: önemli, samimî.
cihat-ı sitte : altı yön.
emâm: önünde, bir şeyin ön tarafı.
ezhan: zihinler.
Furkan: hakkı batıldan ayıran Kur'an.
gayeten: son derece.
had: yetki, değer.
hakikî: gerçek.
hedef: gelecek, istikbal.
her dem: her zaman, her an.
hüsnühayır: güzel ve hayır.
istintak: konuşurma.
istişhat: şahit tutma.
kasır: saray.
katre: su damlası.
Kur'ân-ı Azîmüştan: namı yüce Kur'an.
mantık: doğru fikir ve akla uygun söz söyleme, düşünce ve muhakeme doğruluğu.
mârik: dinsiz.
melek-i natik: konuşan melek.
mesnet: dayanak.
miftah: anahtar.
misal: örnek.
mukni: akla uygun, ikna edici.
munis: cana yakın, insana soğuk değil.
mücehhez: her ihtiyacı görecektik şekilde tamamlanmış.
mühefhef: zarif, ince ve nazik.
mükerrer: tekrar tekrar ifade edilmiş.
münakkaş: nakışlarla süslü.
mürefref: ince ve zarif.
müzehher: çiçeklerle donanmış.
nesc: dokuma.
nihayet derece: son derece.
nur-u hidayet: doğru yolda götüren hidayet nuru.
saadet: mutluluk.

1. Ondan başka ilâh yoktur. (Âl-i İmran Suresi: 18; Tevbe Suresi: 129; Hûd Suresi: 14.)

sadakte: doğru söyledin, seni tasdik ederim.
sarihan: açıkça.
seda: yüksek ses.
semavî : semadan, ilâhî kaynaktan gelen; ilâhî.
sikke-i i'caz: mu'cize, taklit edilmeyenlik mührü.
sine: göğüs.
sur: kale duvan.
sure: Kur'ân'ın bölümleri.
sure-i İhlâs: saf tevhidî ifade

eden, tevhit suresi olan İhlâs Suresi.
şâhik: yüksek ve yüce.
şârik: nur saçan.
şeffaf: parlak, içini gösteren.
şeş cihet: altı yön.
şimal: kuzey.
şüphe-i tarik: yol şüphesi, yolun şüpheli oluşu.
tecellidar: tecelli eden, ilâhî kudret eseri olan.
ulvî: yüce.

vahy-i mahz-ı Rabbanî: yalnızca varlıkları yaratan, besleyen ve terbiye eden Allah'ın sözü.
verâ: mahlûkatın ötesi, dünyadan sonraki hedef.
vesvese-i sârik: hırsızların kuruntusu.
vicdan: insanın doğruyu bulma duygusu.
yemin: sağ yol, sağ cihet.
ziya: aydınlık, ışık.

remzi, nihayetsiz rumuzundan. Bütün enva-ı şirki reddeder, hem de yedi enva-ı tevhidi eder ispat; üçü menfi, üçü müspet, şu altı cümlede birden:

Birinci cümle: ¹ **قُلْ هُوَ** karinesiz işaretir. Demek itlak-

la tayindir. O tayinde taayyün var. Ey ² **لَا هُوَ إِلَّا هُوَ**.

Şu, tevhid-i şuhuda bir işaretir. Hakikatbin nazar, tevhide müstağrak olursa, der ki: ³ **لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ**.

İkinci cümle: ⁴ **اللَّهُ أَحَدٌ** 'dir ki, tevhid-i ulûhiyete tasrihtir. Hakikat, hak lisanı der ki: ⁵ **لَا مَعْبُودَ إِلَّا هُوَ**.

Üçüncü cümle: ⁶ **اللَّهُ الصَّمَدُ** 'dir. İki cevher-i tevhide sadettir. *Birinci dürrü* tevhid-i rububiyet. Evet nizam-ı kevn lisanı der ki: ⁷ **لَا خَالِقَ إِلَّا هُوَ**.

İkinci dürrü tevhid-i kayyumiyet. Evet, serâser kâinat-ta, vücut ve hem bekada, müessire ihtiyaç lisanı der ki: ⁸ **لَا قَيُّومَ إِلَّا هُوَ**.

Dördüncü: ⁹ **لَمْ يَلِدْ** 'dir. Bir tevhid-i celâli müstetirdir.

Envâ-ı şirki reddeder, küfrü keser bîiştibah.

Yani tagayyür, ya tenasül, ya tecezzi eden elbet ne hâlıktır, ne kayyumdur, ne ilâh.

dil.
hakikat: bir şeyin aslı, esası ve doğrusu.
hakikatbin: gerçeği gören.
Hâlık: yaratıcı.
itlak: bir tarif ve isim ile sınırlanmamış, geniş bırakılmış.
ihtiyaç lisanı: ihtiyaç dili.
ilâh: ma'bud-u hakikî olan Allah.
ispat: deliller ve şahitlerle gerçeği ortaya koymak.
işaret: delil, emare.
karinesiz: bilinenden bilinmeyişi çıkaracak ipucu, delil.
Kayyum: kâinatı atomlardan yıldızlara kadar ayakta tutan, varlığı devam ettiren Allah.
ma'bud: ibadete lâyık olan.
menfi: bir şeyin olmayacak ciheti, hakikatın aksi.
meşhut: görünen.
müessir: tesir eden, üzerinde iş gören, tasarruf eden.
müspet: delillerle doğruluğu anlaşılmış, bir şeyin olur yönü.
müstağrak: içine girip boğulmak.
müstetir: saklı, gizli.
nazar: göz, görüş.
nihayetsiz: sonsuz.
nizam-ı kevn lisanı: kâinattaki mükemmel düzenin ifadesi, diliyle.
remiz: işaret, ince nükte.
rumuz: incelikler, gizli sırlar.
sadeff: içinde inci bulunan kabuk.
Samed: her şeyin kendisine dayanması, onun hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.
serâser: baştan başa.
taayyün: meydana çıkarak belirleme.
tagayyür: değişim, başkalaşma.
tasrih: açıklık, berraklık.
tayin: belirlenmiş.
tecezzi: küçük parçalara ayrılma.
tenasül: üreme, çoğalma.
tevhid-i celâli: kâinatın büyüklüğüne göre yaratıcının da azameti ve büyüklüğünden kaynaklanan her işi bizzat yapması.
tevhid-i kayyumiyet: atomlardan galaksilere her şeyi ayakta, sabit tutanın bir olması.
tevhid-i rububiyet: yaratan, rızık veren ve terbiye ederek kemale erdirenin bir olması.
tevhid-i şuhut: göze hitap eden her şeyde Allah'ın birliğini anlama.
tevhid-i ulûhiyet: Allah'ın kâinata idare etmesinden kaynaklanan birlik, iştiraksizlik ve yardıma muhtaç olmaması.
tevhit: Allah'ın birliği.
vücut: varlık.
yedi enva-ı tevhit: vücut, kıdem, beka, vahdaniyet gibi tevhit nurunun yedi sıfatı.

1. De ki: O... (İhlâs Suresi: 1.)

2. Ondan başka o yoktur.

3. Ondan başka meşhut yoktur.

4. Allah birdir. (İhlâs Suresi: 1.)

5. Ondan başka ma'bud yoktur.

6. Allah Samed'dir; her şey Ona muhtaçtır, O ise hiçbir şeye muhtaç değildir. (İhlâs Suresi: 2.)

7. Ondan başka hâlık yoktur.

8. Ondan başka kayyum yoktur.

9. Allah doğurmamıştır. (İhlâs Suresi: 3.)

beka: sonsuzluk, ebediyet.

bîiştibah: şeksiz, şüphesiz.

cevher-i tevhit: tevhidin özü,

cevheri.

dürr: inci.

enva-ı şirk: yardımcı ve işti-

rakçilerin her çeşidi; şirkin her

çeşidi.

hak lisanı: gerçeği anlatan

asıldan münfasıl: bir kökten ayrılan, bir yere bağlı olan.
berahin: deliller.
beşer: insan topluluğu.
bürhan: delil.
çâh: içine düşülen kuyu, çukur.
dalâlet: iman ve İslâmdan ayrılma; sapkınlık, doğru ve hak yoldan ayrılma.
ef'al: işler, fiiller.
ekseri: çoğu zaman.
elbette: kesinlikle.
esbapperest: sebepleri aşırı derecede önemseyen.
ezele: başlangıcı olmama hakikati.
fikr-i tevellüt: tenasül fikri, Allah'ın oğul edinme iddiası.
gâhbâgâh: zaman zaman.
gümrah: yoldan çıkma.
ilâh: kendisine ibadet edilen Allah.
İsa: Hristiyanların Allah'ın oğlu dediği Allah'ın kudreti ile Hz. Meryem'den babasız olarak yarattığı peygamber.
kadim: başlangıcı olmayan.
karargâh: karar verilen, konuşulunan yer.
lâfız: ifade, ibare, söz.
maddeden tevellüt: her hangi bir maddeye bağımlı olan, maddeden türeyen.
manen: manaca.
melâike: melekler.
miktar-ı kamet: harfleri, kelime-leri sayısınca.
müddeten hâdis: sonradan var olan.
münderiç: içine konulmuş.
mürettep: dizilmiş.
müsel: peş peşe, silsilevari, arka arkaya.
nazargâh: dikkat edilen, bakılan yer.
nazir: benzer.
netaic: sonuçlar.
netice: sonuç.
nev': çeşit.
nev-i beşer: insan türü, insanlık.
nücumperest: yıldızlara ilâhlık vererek onlara tapanlar.
penah: koruyucu, sığınak ve dayanacak merci.
sanemperest: putları Allah'ın ve meleklerin temsilcisi ve aracısı görenler.
sehergâh: seher vakti.
sıfat: hâl, keyfiyet, nitelik.
şebih: benzeme.
şerik: ortak.
şirk: Allah'a yardımcı ve ortak ya-kıştırması; ortak koşmak; ortak.
tabiatperest: varlık ve olayların yaratıcısı olarak tabiatı kabul eden, Allah'a inanmayan, tabiatçı.
tevellüt: doğma.
tevhid-i cami: tevhidin tüm ince-

Velet fikri, tevellüt küfrünü, ¹ **لَمْ** reddeder, birden ke-ser atar. Şu şirktendir ki, olmuştur beşer ekserisi güm-rah.

Ki İsa (a.s.), ya Üzeyir'in, ya melâik, ya ukulün tevel-lüt şirki meydan alıyor nev-i beşerde gâhbâgâh.

Beşincisi: ² **وَلَمْ يُولَدْ**. Bir tevhid-i sermedî işareti şöyle-dir: Vacip, kadim, ezelî olmazsa, olmaz İlâh.

Yani, ya müddeten hâdis ise, ya maddeden tevellüt, ya bir asıldan münfasıl olsa, elbette olmaz şu kâinata pe-nah.

Esbapperestî, nücumperestlik, sanemperestî, tabiat-perestlik şirkin birer nev'idir; dalâlette birer çâh.

Altıncı: ³ **وَلَمْ يَكُنْ**. Bir tevhid-i camidir; ne zatında na-ziri, ne ef'alinde şeriki, ne sıfâtında şebihî, **لَمْ** lâfzına na-zargâh.

Şu altı cümle manen birbirine netice, hem birbirinin bürhanı; müseleldir berahin, müretteptir netaic şu sure-de karargâh.

Demek, şu Sure-i İhlâs'ta, kendi miktar-ı kametinde, müsel, hem mürettep otuz sure münderiç. Bu, bunla-ra sehergâh.

⁴ **لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ**

1. Olumsuzluk edatı (değildir).
2. O doğurulmamıştır. (İhlâs Suresi: 3.)
3. Olmadı. (İhlâs Suresi: 4.)
4. Gaybı Allah'tan başka kimse bilmez. (Ayetten iktibas, İslâmî bir kaide: "Göklerde ve yerde olanlar gaybı bilmez, onu ancak Allah bilir." (Neml Suresi: 65.)

liklerini içinde toplamak.

tevhid-i sermedi: sonsuza kadar devam edecek olan Al-lah'ın birliği hakikati.
ukul: akıllar.

Üzeyir: Yahudilerin Allah'ın oğlu dediği, yüz yıl ölümüne gönderdiği peygamber.
vacip: zorunlu, aklın zarurî, olmazsa olmaz bir hakikat.
zat: kendi.

SEBEP SİRF ZAHİRİDİR

İzzet ve azamet ister ki, esbab-ı tabîî perdedar-ı dest-i kudret ola aklın nazarında.

Tevhit ve Celâl ister ki, esbab-ı tabîî dâmenkeş-i tesir-i hakikî ola ^(HAŞİYE) kudret eserinde.

VÜCUT, ÂLEM-İ CİSMANÎDE MÜNHASİR DEĞİL

Vücudun hasra gelmez muhtelif envainı, münhasır olmaz, sıkışmaz şu şahadet âleminde.

Âlem-i cismanî bir tenteneli perde gibi, şulefeşan gaybî avalim üzerinde.

KALEM-İ KUDRETTE İTTİHAT, TEVHİDİ İLÂN EDER

Eser-i itkan-ı sanat, fîtratın her köşesinde, bilbedahe reddeder esbabının icadını.

Nakş-ı kilkî, ayn-ı kudret; hilkatın her noktasında bizzarure reddeder vesaitin vücudunu.

BİR ŞEY HER ŞEYSİZ OLMAZ

Kâinatta serbeser sırr-ı tesanût müstetir, hem münteşir. Hem cevanipte tecavüp, hem teavün gösterir.

Ki, yalnız bir Kudret-i âlemşümuldür yaptırır, zerreyi her nispetiyle halk edip yerleştirir.

HAŞİYE: Hakikî tesirden elini çeksin, icada karışmasın demektir.

âlem-i cismanî: bedensel; görünen madde âlemi.
avalim: âlemler, dünyalar.
ayn-ı kudret: bizatihi kudretin kendisi.
bilbedahe: apaçık, aşikâr.
bizzarure: zorunlu olarak, mecburiyetle.
Celâl: Allah'ın son derece azameti ve büyüklüğü.
cevanipte: her taraf, bütün yönlerde.

dâmenkeş: elini eteğini çeken, bir işten feragat eden.
enva: çeşit.
esbab-ı tabîî: tabiatdaki sebepler, maddeler.
esbap: sebepler.
eser: ortaya konan bir iş, sanat ve yapı.
fîtrat: yaratılış.
gaybî: görünmeyen.
halk etmek: yaratmak.
hasra gelmez: sayıya gelme-

yen, sayılamayan.
haşiye: dipnot.
hilkat: yaratılan varlık.
icat: yapıcılık, yoktan yaratma.
ilân: duyurmak.
itkan-ı sanat: sanattaki mükemmellik, harikalık.
ittihat: birlik.
izzet-i azamet: Allah'ın hiçbir şeye muhtaç olmayan büyüklüğü.

kâinat: yaratılan her şey.
kalem-i kudret: ilâhî kudretin kelimelerine benzetilen atomlarla tabiatı yazan kudret kalemi.
kudret: Allah'ın her şeye gücü yetmesi.
kudret-i âlemşümul: tüm varlığı ve âlemleri kuşatan ilâhî kudret.
muhtelif: çeşitli, değişik; pek çok.
münhasır: has, ait olmak.
münteşir: her yere yayılmış.
müstetir: gizliden gizliye var olan.
nakş-ı kilkî: kalemle yapılan nakış.
nispet: oranlama.
perdedar-ı dest-i kudret: ilâhî kudret elinin önündeki perde, perdelik.
reddetmek: kabul etmemek.
sebeb: neden.
serbeser: baştan başa kadar.
sırf: sadece, yalnızca.
sırr-ı tesanût: dayanışma, yardımlaşma gerçeği, sırrı.
şahadet âlemi: göz ile görünen.
şulefeşan: ışık saçan.
teavün: yardımlaşma.
tecavüp: ihtiyaca cevap verme.
tentene: arkasını gösteren dantel perde.
tesir-i hakikî: gerçek tesir.
tevhit: birleme, Allah'ın birliğine ve Ondan başka ilâh olmadığına inanma.
vesait: vasıtalar, sebepler.
vücut: varlık.
zahiri: görüntü.
zerre: atom.

Kitab-ı âlemin her satırıyla her harfi hayy; ihtiyaç sevk ediyor, tanıştırır.

Her nereden gelirse gelsin, nida-i hacete lebbeykzen-dir; sırr-ı tevhit namına etrafı görüştürür.

Zihayat her harfi, her bir cümleye müteveccih birer yüzü, hem de nazır birer gözü baktırır.

• • •

GÜNEŞİN HAREKETİ CAZİBE İÇİNDİR; CAZİBE, İSTİKRAR-I MANZUMESİ İÇİNDİR

Güneş bir meyvedardır, silkinir; tâ düşmesin müncezip seyyar olan yemişleri.

Ger sükûtuyla sükûnet eylese, cezbe kaçır, ağlar feza-da muntazam meczupları.

• • •

KÜÇÜK ŞEYLER BÜYÜK ŞEYLERLE MERBUTTUR

Sivrisinek gözünü halk eyleyendir mutlaka, güneşi, hem Kehkeşi halk eylemiş.

Pirenin midesini tanzim edendir mutlaka, Manzume-i Şemsiyeyi nazmeylemiş.

Gözde rü'yet, midede hem ihtiyacı derç edendir mutlaka, sema gözüne ziya sürmesi çekmiş, zemin yüzüne gıda sofrası sermiş.

• • •

cazibe: çekme gücü; çekicilik.
cezb: çekim gücü.
derç etmek: içine koymak, yerleştirmek.
feza: sema, uzay.
ger: eğer, şayet.
gıda sofrası: yiyecek, nimet sofrası.
halk eylemek: yoktan yaratmak.
halk eylemiş: yaratmış.
hay: canlı, diri.
istikrar: düzen, kararlılık.
istikrar-ı manzume: sistemin istikrarı, kararlılığı.
Kehkeşan: galaksi, Samanyolu galaksisi.
kitab-ı âlem: Allah'ın kudreti ile yarattığı kâinat kitabı.
lebbeyk: buyur.
lebbeykzen: buyur diyen.
manzume-i şemsiye : güneş sistemi.
mezcup: cezbeye kapılan.
merbut: bağlı.
meyvedar: verimli, bir faydayı netice veren.
muntazam: düzenli.
mutlaka: kesinlikle.
müncezip: cazibeye kapılıp çekilen.

müteveccih: yüzünü dönmüş, yönelmiş.
nam: ad.
nazmeylemek: dizmek, terzip etmek.
nazır: bakan.
nida-i hacet: ihtiyaç sesi.
rü'yet: görme.

sema: uzay, feza.
sevk etmek: göndermek.
seyyar: gezici, dolaşan.
silkinmek: titremek,
sükûnet: durma, hareketsizlik.
sükût: durma, sessizlik.
sürme: göze çekilen süs.

sırr-ı tevhit: birlik sırrı, Allah'ın birliği sırrı.
tanzim: düzenleme.
yemiş: meyve.
zemin yüzü: yer yüzü.
zihayat: canlı.
ziya: ışıık.

KÂİNATIN NAZMINDA BÜYÜK BİR İ'CAZ VAR

Kâinatın, gör ki, telifinde bir i'caz var. Ger bütün esbab-ı tabiiye, bilfarzülmuhal, ola her biri muktedir bir fa-il-i muhtar.

O i'caza karşı nihayet acz ile bilimtisal ederek secde ki: ¹ سُبْحَانَكَ لَا قُدْرَةَ فِينَا رَبَّنَا أَنْتَ الْقَدِيرُ الْأَزَلِيُّ ذُو الْجَلَالِ

• • •

KUDRETE NİSPET HER ŞEY MÜSAVİDİR

² مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَنْفَسٍ وَاحِدَةً

Bir kudret-i zatiyedir, hem ezeli; acz tahallül edemez.

Onda meratip olmayıp, mevani tedahül edemez. İsterse küll, isterse cüz, nispet tefavüt eylemez.

Çünkü her şey bağlıdır her şey ile. Her şeyi yapamayan bir şeyi de yapamaz.

• • •

KÂİNATİ ELİNDE TUTAMAYAN, ZERREYİ HALK EDEMEZ

Tesbih gibi nazmeyleyip kaldıracak arzumızı, şümusu, nücumu; hasra gelmez.

Şu fezanın başına, hem sinesine takacak öyle kuvvetli ele bir kimse malik olmaz.

Dünyada hiçbir şeyde dava-i halk edip, iddia-i icat edemez.

• • •

cüz': parça, bütünün bir kısmı.

dava-i halk: yaratma iddiası.

esbab-ı tabiiye: tabiatta bulunan toprak, su, madde gibi sebepler

ezeli : ezel ile ilgili, öncesiz.

fail-i muhtar: istediğini yapabilen.

feza: uzay, gökyüzü.

ger: sayet.

halk etme: yaratma.

hasra gelmemek: sayıya ve sınırlamaya gelmemek.

i'caz : olağanüstü, mu'cize, anlamaktan bile âciz olduğumuz mü-kemmellik.

iddia-i icat: yoktan varlığa çıkarma iddiası.

kâinat: evren, tüm varlıklar, yaratılan her şey.

kudret: sonsuz güç, iktidar.

kudret-i zatiye: bizzat kendinde var olan sonsuz güç.

küll: parçalanmamış, bütün.

malik olmak: sahip olmak, gücü yetmek.

meratip: mertebeler, dereceler.

mevani: engeller, mânialar.

muktedir: güçlü.

müsavi: aynı seviyede, denk, eşit.

nazım: dizme, tertip etme.

nihayet acz: son derece âciz kalmak.

nispet: oranlama.

sine: göğüs.

şümus: güneşler.

tahallül: içine sızma, girme.

tedahül: içine girmek, kanşma, müdahale etme.

tefavüt: farklılık gösterme.

tesbih: namaz tesbihatını yapmak için ipe dizilen sayılı taş.

zerre: maddenin en küçük yapı taşı, atom.

1. Seni her türlü noksan sıfattan tenzih ederiz, ey Rabbimiz! Sen ezeli kadırsın ve celâl sahibisin.

2. Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. (Lokman Suresi: 28.)

acz: güçsüzlük, âcizlik.

arz: dünya küresi.

bilfarzülmuhal: olması im-

kânsız, ama varsayalım ki...

bilimtisal: tutunarak, kudre-

tine boyun eğerek.

İHYA-İ NEV, İHYA-İ FERT GİBİDİR

Mevtâlûd bir nevm ile kışta uyuşmuş bir sinek, nasıl onun ihyası kudrete ağır gelmez;

Şu dünyanın mevti de, ihyası da öyledir. Bütün zîruh ihyası onda fazla nazlanmaz.

TABİAT BİR SANAT-I İLÂHİYEDİR

Değil tabi' tabiat, belki matba'. Değil nakkaş, o belki bir nakıştır.

Değil fail, o kabildir. Değil mastar, o mistardır. Değil nazım, o nizamdır.

Değil kudret, o kanundur. İradî bir şeriattır, değil haric-i hakikattar.

VİCDAN, CEZBESİYLE ALLAH'I TANIR

Vicdanda mündemiçtir bir incizap ve cezbe. Bir cazibin cezbiyle, daim olur incizap.

Cezbe düşer zîşuur; ger Zülcemal görünse, etse tecelli daim pürşaa, bihicap.

Bir Vacibü'l-Vücuda, Sahib-i Celâl ve Cemal, şu fitrat-ı zîşuur, kat'î şahadetmeap. Bir şahidi o cezbe, hem diğeri incizap.

bihicap: perdesiz.
cazip: her şeyi kendine çeken, cezp edici.
cezbe: çekicilik, çekim gücü.
daim: devamlı.
fail: yapan.
fitrat-ı zîşuur: şuurlu ve akıllı insanın vicdanı.
ger: eğer, şayet.
haric-i hakikattar: gerçek vücudu olan (vücud-u haricî giymiş), gerçekte var olan bir varlık.
ihya: hayat verme, diriltme
ihya-i fert: bir ferdi diriltme.
ihya-i nev: bir türe hayat verme.
incizap: çekim gücüne kapılan, çekilen.
iradî şeriat: bir kasıt ve irade eseri olan kanun.
kabil: kabul eden yapılan.
kanun: yüksek bir irade tarafından konmuş olan kural.
kat'î: kesinlikle.
kudret: ilâhî güç ve kuvvet.
mastar: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.
matbu: tab olunmuş, yapılmış.
mevt: ölüm.
mevtâlûd: ölüme benzer.
mistar: cetvel, bir şeyin çıkması-na yarayan alet.
mündemiç: yerleştirilmiş.
nakkaş: nakış ustası.
nakış: nakış ustasının sanatı, süsü.
nazım: düzen koyucu.
nev: tür.
nizam: düzen.
pürşaa: çok gösterişli, göz alıcı

parlaklıkta.
şahib-i Celâl ve Cemal: son derece azamet ve büyüklük ve güzellik sahibi.
sanat-ı ilâhî: Allah'ın eseri ve sanatı.
şahadetmeap: tekrar, tekrar şahitlik etme.

şahit: bir olayı gösteren ve delil olan şey.
tâbi : yapan, tab eden.
tabiat: madde âlemi, varlıklar.
tecelli: isim ve sıfatların eşyada görünmesi, yansımaları.
Vacibü'l-Vücud: varlığı aklen

zarurî ve gerekli olan Allah.
vicdan: insanda gerçeği bulma, iyi ve kötüyü ayırma, hüküm verme merkezi.
zîruh: canlı, ruhu sahibi.
zîşuur: akıllı, ve şuur sahibi.
Zülcemal: her güzelliğin sahibi olan Allah.

FİTRATIN ŞAHADETİ SADIKADIR

Fıtratta yalan yoktur; ne dediyse doğrudur. Çekirdeğin lisanı meyl-i nümûv der: “Ben sümbüllenip meyvedar...” Doğru çıkar beyanı.

Yumurtanın içinde, derin derin söyler hayatın meyelânı ki, “Ben piliç olurum; izn-i İlâhî ola.” Sadık olur lisanı.

Bir avuç su, bir demir gülle içinde eğer niyet etse incimat, bürüdetin zamanı.

İçindeki inbisat meyli der: “Genişlen! Bana lâzım fazla yer.” Bir emr-i biemânî.

Metin demir çalışır, onu yalan çıkarmaz. Belki onda doğruluk, hem de sıdk-ı cenanî,

O demiri parçalar. Şu meyelânlar bütün birer emr-i tekvinî, birer hükm-ü Yezdani,

Birer fitrî şeriat, birer cilve-i irade. İrade-i İlâhî, idare-i ekvanî,

Emirleri şunlardır: Birer birer meyelân, birer birer imtisal, evamir-i Rabbanî.

Vicdandaki tecelli aynen böyle cilvedir ki, incizap ve cezbe iki musaffa canı,

İki mücellâ camdır; akseder içinde Cemal-i Lâyezalî, hem de nur-u imanî.

aksetmek: yansıma.

beyan: ifade etme.

bürüdet: soğukluk.

can: ruh.

Cemal-i Lâyezalî: ebedî devam edecek olan, her şeyi son derece güzel olan Allah'ın güzel işleri ve güzelliği, mü-

kemmelliği,

cezbe: çekme, çekim gücü.

cilve: yansıma, görünme.

cilve-i irade: İlâhî iradenin eşyaya ve tabiata yansıması, görünmesi.

emir: iş, bir işin yapılmasını isteme.

emr-i biemânî: önünde durulmaz bir emir.

emr-i tekvinî: yaratma emri ile ilgili, yaratma emrine, işine ait.

evamir-i Rabbanî: Rabbe ait, terbiye ve terakkiye yönelik emirler ve fiiller.

fitrat: yaratılış.

fitrî şeriat: yaratılışa ve tabiata ait Allah'ın iradesi olan kanunlar.

hükm-ü Yezdani: Allah'ın hükmü, kanunu.

idare-i ekvanî: kâinatın, varlıkların idaresi.

imtisal: işi benimseme, emre uyuma.

inbisat: genişleme, yayılma.

incimat: katılma, donma.

incizap: çekilme.

irade-i İlâhî: Allah'ın irade, dileme sıfatı.

izn-i İlâhî: Allah'ın izni.

lisan: dil.

metin: sağlam.

meyelân: meyletme, yönelme, işe yönelme.

meyl-i nümûv: büyüme ve gelişme isteği.

meyvedar: meyveli.

musaffa: saflaştı, kötülükten arınmış.

mücellâ cam: parlak cam.

niyet: kalbin ameli olan iyi düşünce.

nur-u imanî: imanın güzel ve parlak ışığı.

sadık: doğru.

sadika: doğru.

sümbüllenme: başak ve filiz verme.

sıdk-ı cenanî: kalpten gelen doğruluk.

şahadet: bir şeye delil ve şahit olma.

tecelli: Allah'ın emir, iş, fiil ve sıfatlarının aksetmesi, görünmesi.

vicdan: insanın iyiyi seçme ve bulma kabiliyeti.

NÜBÜVVET BEŞERDE ZARURİYEDİR

Karıncayı emîrsiz, arıları yâsubusuz bırakmayan kudret-i ezeliye, elbette,

Beşeri de bırakmaz şeriatsız, nebîsiz. Sırr-ı nizam-ı âlem böyle ister elbette.

• • •

MELEKLERDE MİRAC, İNSANLARDA ŞAKK-I KAMER GİBİDİR

Bir miracı kerametle melekler, gördüler elhak ki; müsellem bir nübüvvette muazzam bir velâyet var.

O parlak zat, Burak'a binmiş de berk olmuş, kamervari serâser âlem-i nuru da görmüştür.

Şu şahadet âleminde münteşir insanlara hissî büyük bir mu'cize nasıl ki ¹ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ ² 'dir.

Bu miraçtır âlem-i ervahtaki sakinlere en büyük bir mu'cize ki, ² سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى 'dir.

• • •

KELİME-İ ŞAHADETİN BÜRHANI İÇİNDEDİR

Kelime-i şahadet; vardır iki kelâmı: Birbirine şahittir, hem delil ve bürhandır.

Birincisi sâniye bir bürhan-ı limmî'dir; ikincisi evvele bir bürhan-ı innî'dir.

• • •

âlem-i ervah: ruhlar âlemi.
âlem-i nur: görmediğimiz meleklerin mekânı olan nur âlemi.
berk: şimşek.
beşer: insanlık.
burak: Cennete has binek.
bürhan: delil.
bürhan-ı innî: ustadan esere, kâ-nundan olaya ulaştırın "tüme varım" metodu.
bürhan-ı limmî: eserden ustaya, olaydan kanuna giden "tüm-den gelim" prensibi.
elbette: kesinlikle.
elhak: gerçekten.
emir: lider, bey.
evvel: birinci, önceki.
hissi: göze ve diğer duygulara hitap eden.
kamervari: aya benzer, ay gibi.
kelime-i şahadet: "Lâ ilâhe illallah Muhammedürresulullah" kelâmı.
kudret-i ezeliye: başlangıcı olmayan kudret.
melek: Allah'ın nurdan yarattığı varlıklar.
mirac-ı keramet: keramet merdiveni, mertebeler katetmesi.
Mirac: Peygamberimizin âlemleri seyredererek Allah'ın huzuruna çıkması.
muazzam: çok değerli ve büyük.
mu'cize: ancak Allah'ın kudreti ile yapılan ve peygamberin ricası ile olan harika olaylar, işler.
münteşir: yayılmış olan.
müsellem: doğruluğu kesinlikle kabul edilmiş.
nebi: peygamber.
nübüvvet: peygamberlik.
parlak zat: mükemmel insan.
sakin: duran, yerleşmiş olan.
sani: ikincisi.

1. Ay yarıldı. (Kamer Suresi: 1.)

2. Gece seyahat ettiren Allah, her türlü noksandan münezzehtir. (İsra Suresi: 1.)

serâser: baştan başa.

sırr-ı nizam-ı âlem: âlemdeki mükemmel düzenin sırrı.

şahadet âlemi: gözümüzün

gördüğü madde âlemi.

şahit: delil olan.

şakk-ı kamer: ayın ikiye ayrılması mu'cizesi.

velâyet: Allah'a yaklaşma, dostluk.

yâsub: arı beyi.

zaruriye: zorunlu.

HAYAT BİR ÇEŞİT TECELLİ-İ VAHDETTİR

Hayat bir nur-u vahdettir; şu kesrette eder tevhit tecelli. Evet, bir cilve-i vahdet eder kesretleri tevhit ve yekta.

Hayat bir şeyi her şeye eder malik. Hayatsız şey, ona nispet ademdir cümle eşya.

RUH, VÜCUD-U HARİCİ GİYDİRİLMİŞ BİR KANUNDUR

Ruh bir nuranî kanundur, vücud-u haricî giymiş bir namustur, şuuru başına takmış.

Bu mevcut ruh, şu makul kanuna olmuş iki kardeş, iki yoldaş.

Sabit ve hem daim fitrî kanunlar gibi, ruh dahi hem âlem-i emir, hem irade vasfından gelir.

Kudret vücud-u hissî giydirir, şuuru başına takar, bir seyyale-i lâtifeyi o cevhere sadef eder.

Eğer envadaki kanunlara kudret-i Hâlık vücud-u haricî giydirirse, her biri bir ruh olur.

Ger vücudu ruh çıkarsa, başından şuuru indirirse, yine lâyemut kanun olur.

HAYATSIZ VÜCUT ADEM GİBİDİR

Ziya ile hayatın her biri mevcudatın birer keşşafıdır. Bak; nur-u hayat olmazsa,

Vücut ademâlûddur, belki adem gibidir. Evet, garip, yetimdir hayatsız ger kamerse.

adem: yokluk.

ademâlûd: yokluk ile karışık.

âlem-i emir: Allah'ın iradesinin kanun şeklinde tam tecelli ettiği kanunlar âlemi.

cevher: bir şeyin özü, esası, temel yapı taşı.

cilve-i vahdet: Allah'ın tüm

varlıkta görünen birliği.

cümle esya: bütün şeyler, varlıklar.

daim: devamlı.

enva: türler, varlık çeşitleri.

fitrî: Allah'ın yarattığı gibi, doğal.

ger: eğer.

irade: dileme, tercih etme.

kamer: ay. (ay ışığını kaybettikçe görünmez olur.)

kanun: varlıkların uymak durumunda kaldığı kurallar.

kesret: çokluk.

keşşaf: açığa çıkaran, keşfeden.

kudret-i Hâlık: yaratıcı kudret.

lâyemut: ölümsüz.

makul: akla uygun.

malik: sahip, mülk sahibi.

namus: kanun, nizam.

nispet: kıyas, oranlama.

nuranî: nurlu, parlak, münevver.

nur-u hayat: hayat nuru, hayat ışığı.

nur-u vahdet: tüm canlılardaki hayat gerçeğinin bir elden çıkmasını ifade eden birlik nuru.

ruh: can, hayat ve duygulardan oluşan canlının manevî yönü.

sabit: devamlı, değişmez.

sadef: içinde inciyi saklayan kabuk, özü saklayan dış beden.

seyyale-i lâtife: akıcılık özelliği olan manevî varlık.

şuur: idrak, düşünce, bilinç.

tecelli: yansıma, görünme.

tecelli-i vahdet: eşyada Allah'ın birliğinin yansıması.

tevhit: Allah'ın bir olduğunun ifadesi.

vasıf: özellik, sıfat.

vücud-u haricî: beden, maddî vücut.

vücud-u hissî: duyu organları ile kavranan varlıkların vücutları.

yekta: tek, eşsiz.

HAYAT SEBEBİYLE KARINCA KÜREDEN BÜYÜK OLUR

Ger mizanülvücutla karıncayı tartarsan, onda çıkan kâinat küremize sıkışmaz.

Bence küre hayvandır. Başkaların zannınca meyyit olan küreyi ger getirip koyarsan,

Karıncanın karşısına, o zîşuur başının nısıfı bile olmaz.

NASRANİYET İSLÂMİYETE TESLİM OLACAK

Nasraniyet ya intifa, ya ıstıfa bulacak. İslâma karşı teslim olup terk-i silâh edecek.

Mükerreren yırtıldı, Prutluğa tâ geldi. Prutlukta görmedi ona salâh verecek.

Perde yine yırtıldı, mutlak dalâle düştü. Bir kısmı lâkin bazı yakınlaştı tevhide; onda felâh görecek.

Hazırlanır şimdiden, (HAŞİYE) yırtılmaya başlıyor. Sönmezse, saffet bulup İslâma mal olacak.

Bu bir sır-ı azîmdir. Ona remiz ve işaret: Fahr-i Rûsul demiştir: “İsa, şer'im ile amel edip ümmetimden olacak.”

HAŞİYE: Bu dehşetli Harb-i Umumî neticesindeki vaziyete işaret eder. Belki İkinci Harb-i Umumîden tam haber verir.

dalâl: doğru yoldan çıkma, sapma, azıp eğri yola, batıla sapma.

Fahr-i Rûsul: peygamberlerin kendisi ile övündüğü ve övdüğü peygamber.

felâh: kurtuluş.

ger: eğer, şayet.

hayvan: canlı.

ıstıfa: saflaşma, anınma, temizlenme.

intifa: sönme, yok olma.

meyyit: ölü.

mizanülvücut: varlık ölçüsü, terazisi.

mükerreren: defalarca.

Nasraniyet: Hristiyanlık.

nısf: yarım, yarı.

Prutluk: Protestan mezhebi.

remiz: işaret.

saffet: anınmışlık, saflık ve te-

mizlik.

salâh: düzelme, iyileşme.

sırr-ı azim: büyük sır.

şer'i: İslâm şeriati, İslâm kuralları.

terk-i silâh: savaşı, silâhı terk etme.

tevhid: Allah'ın birliği inancı.

zîşuur: bilinçli, şuurlu, anlayış sahibi.

TEBEÎ NAZAR, MUHALÎ MÜMKÜN GÖRÜR

Meşhurdur ki, ıyдын hilâline bakardı cemaat-i kesire.
Kimse bir şey görmedi.

Zevalî bir ihtiyar yemin etti ki, “Gördüm.” Hâlbuki
gördüğü, kirpiğinin takavvüs etmiş beyaz bir kılı idi.

O kıl oldu onun hilâli. O mukavves kıl nerede, hilâl ol-
muş kamer nerede? Ger anladın şu remzi,

Zerrattaki harekât, kirpik-i aklın olmuş, birer kıl-ı zul-
mettar, kör etmiş maddî gözü.

Teşkil-i cümle enva failini göremez, düşer başına dalâl.

O hareket nerede, Nazzam-ı Kevn nerede? Onu ona
vehmetmek, muhal ender muhal!

KUR'ÂN ÂYİNE İSTER, VEKİL İSTEMEZ

Ümmetteki cumhuru, hem avamın umumu, bürhan-
dan ziyade, mehazdaki kudsiyet şevk-i itaat verir, sevk
eder imtisale.

Şeriat, yüzde doksanı müsellemaat-ı şer'î, zaruriyat-ı di-
nî birer elmas sütundur.

İçtihadî, hilâfî, fer'î olan mesail, yüzde ancak on olur.
Doksan elmas sütunu, on altının sahibi

Kesesine koyamaz, ona tâbi kılamaz. Elmasların ma-
deni, Kur'ân ve hem hadistir. Onun malı; oradan her za-
man istemeli.

Kitaplar, içtihatlar Kur'ân'ın âyinesi, yahut dürbün ol-
malı. Gölge, vekil istemez o Şems-i Mu'cizbeyan.

avam: halk.
âyine: ayna, bir şeyi olduğu
gibi yansıtır, gösterir.
bürhan: aklın kabul edeceği
delil.

cemaat-ı kesire: büyük top-
luluk.
cumhur: çoğunluk.
dalâl: doğru yoldan çıkma,
sapma, azıp eğri yola, batıla

sapma.
dürbün: uzakta göze görün-
meyen şeyleri yaklaştırmaya
yarayan alet.
fail: bir fiili yapan.

fer'i: dinin aslından sayılmayan
teferruat meseleler, ayrıntılar.

ger: eğer.

hadis: Peygamberimizin sözleri,
fiilleri ve kabulleri.

hilâfî: üzerinde ihtilâf, ayrılık söz
konusu olan meseleler.

hilâl: yeni çıkan ay.

icthâat: dinî ilimlerde ihtisas ehli
olan bilginlerin kesin olmayan
hususlarda Kur'ân ve sünnetten
çıkdıkları hükümler.

id: bayram.

imtisal: benimseme, uyma.

kirpik-i akl: aklın kirpiği. Aklın,
gerçekleri anlamasına engel olan
şeyleri anlatmak için kullanılan
benzetme.

kudsiyet: kutsal, kusur ve nok-
sandan uzak olan.

kıl-ı zulmettar: hakikati, gerçeği
örtten tüy.

maden: kaynak, elmasların çıktığı
yer.

mehaz: kaynak, menba.

mesail: meseleler.

muhal: aklın kabul etmesi im-
kânsız olan şey.

muhal ender muhal: imkânsızlık
içinde imkânsızlık.

mukavves: yay şekline giren.

müsellemaat-ı şer'i: doğruluğu is-
pat edilen, şüphe edilmeyen di-
nin temel kuralları.

Nazzam-ı Kevn: varlık âlemine
düzen veren Allah.

remiz: incelik, sır, gerçek.

sevk: yönlendirme.

sütun: direk.

şems-i mu'cizbeyan: mu'cizeli
bir şekilde izah ve açıklamalar ile
varlık âlemini aydınlatan Kur'ân
güneşi.

şevk-i itaat: itaat etme, emre ve
kurala uyma arzusu.

tâbi kılma: uydurma, uymaya
mecbur etme.

takavvüs: yay gibi kıvrılmış.

teşkil-i cümle enva: bütün nevi-
leri, türleri yapan, şekil veren.

umum: genel, bütün.

ümme: millet, bir peygambere
tâbi olanlar.

vehmetmek: bilgisizlikten kay-
naklanan kuruntu ve vehme ka-
pılmak.

zaruriyat-ı dinî: dince yapılması
zorunlu olan ve hükmü açık olan
emirler.

zerrat: atomlar.

zevali: ölüme yakınlaşmış.

ziyade: çok fazla.

MUBTİL, BATILI HAK NAZARIYLA ALIR

İnsandaki fitratı mükerrerrem olduğundan, kasten hakkı arıyor.

Bazen gelir eline, batılı hak zanneder, koynunda saklıyor.

Hakikati kazarken, ihtiyarı olmadan dalâl düşer başına; hakikattir zanneder, kafasına geçirir.

KUDRETİN ÂYİNELERİ ÇOKTUR

Kudret-i Zülcelâl'in pek çoktur mir'atları. Her biri ötekinden daha eşef ve eltaf pencereler açıyor bir âlem-i misale.

Sudan havaya kadar, havadan tâ esîre, esîrden tâ misale, misalden tâ ervaha, ervahtan tâ zamana, zamandan tâ hayale,

Hayalden fikre kadar muhtelif âyineler, daima temsil eder şuunat-ı seyyale.

Kulağınla nazar et âyine-i havaya: Kelime-i vahide, olur milyon kelimat.

Acip istinsah eder o kudretin kalemi; şu sırr-ı tenasülât.

TEMESSÜLÜN AKSAMI MUHTELİFEDİR

Âyinede temessül, münkasım dört surete: ya yalnız hüviyet, ya beraber hasiyet, ya hüviyet hem şule-i mahiyet, ya mahiyet hüviyet.

acip: hayrete düşürücü, hayranlık uyandırıcı.

âlem-i misale: dünyadaki eşyanın ve manaların hakikatlerinin ve misali hüviyetlerinin yansıdığı ve filiz verdiği madde ötesi âlem.

âyine: ayna.

âyine-i hava: hava aynası, havada yansıyan görüntüler.

batıl: gerçek olmayan.

daima: devamlı.

dalâl: doğru yoldan çıkma, sapma, azıp eğri yola, batıla sapma.

eltaf: çok lâtîf, çok güzel ve hoş.

ervah: ruhlar.

esir: atomların içini ve tüm kâinatı dolduran maddeden lâtîf, nurdan kesif madde.

eşef: çok şeffaf, çok parlak.

fitrat: yaratılış, Allah'ın yarattığı şey.

hakikat: gerçek.

hasiyet: hususiyet, özellik.

hayal: zihinde tasarlanıp canlandırılan şey, hülya.

hüviyet: özellik, bir şeyin mahiyeti, kimlik.

ihtiyar: tercih, özgürce seçme.

istinsah: yazarak, yaparak çoğaltma.

kasten: kasıtlı olarak, gerçekte isteyerek.

kazmak: aramak.

kelimat: sözler.

kelime-i vahit: bir tek söz.

Kudret-i Zülcelâl: azamet sahibi yüce Allah'ın gücü.

mahiyet: bir şeyin iç yüzü.

mir'at: ayna.

misal: görüntü.

muhtelif: çeşitli.

mükerrerrem: şerefli, saygıdeğer.

münkasım: çeşitli kısımlara ayrılmış.

suret: şekil, biçim.

sırr-ı tenasülât: üreyerek çoğalma sırrı.

şule-i mahiyet: bir şeyin özelliğini yansıtan parıltı.

şuunat-ı seyyale: devamlı olarak akıp giden işler, icraatlar, fiiller.

temessül: yansıma, görünme.

temsil: bir şeyin misli, benzerini yapma.

Eğer misal istersen, işte insan ve hem şems, melek ve hem kelime. Kesifin timsalleri, âyinede oluyor birer müteharrik meyyit.

Bir ruh-u nuranînin, kendi mir'atlarında timsalleri oluyor birer hayy-ı murtabıt. Aynı olmazsa eğer, gayri dahi olmayıp, birer nur-u münbasıt.

Ger şems hayvan olaydı, olur harareti hayatı, ziya onun şuuru. Şu havâssa maliktir âyinede timsali.

İşte budur şu esrarın miftahı: Cebrail hem Sidre'de, hem suret-i Dihyede, meclis-i Nebevîde,

Hem kim bilir kaç yerde! Azrail'in bir anda Allah bilir kaç yerde ruhları kabzediyor. Peygamberin bir anda,

Hem keşf-i evliyada, hem sadık rüyalarda ümmetine görünür, hem haşirde umum ile şefaitle görüşür.

Velîlerin abdalı çok yerlerde bir anda zuhur eder, görünür.

• • •

MÜSTAIT, MÜÇTEHİT OLABİLİR; MÜŞERRİ OLAMAZ

İçtihadın şartını haiz olan her müstait, ediyor nefsi için nas olmayanda içtihat. Ona lâzım, gayre ilzam edemez.

Ümmeti davetle teşri edemez. Fehmi, şeriattan olur, lâkin şeriat olamaz. Müçtehit olabilir, fakat müşerri' olamaz.

İcma ile cumhurdur, sikke-i şer'i görür. Bir fikre davet etmek, zann-ı kabul-ü cumhur şart-ı evvel oluyor.

abdal: Allah dostlarından haram ve şüpheli şeyleri yemekten kaçınan, farzları tam yapıp haramlardan ve günahlardan azamî kaçınarak fazla nuranîleşerek bir anda birkaç yerde görünebilme melekesi kazananlar.
âyine: yansıtıcı ayna.

Azrail: mahlûkatın ruhlarını almakla mükellef melek.
Cebrail: vahiy meleği.
cumhur: çoğunluk, kamuoyu, ümmetin çoğunluğu.
esrar: sırlar, gizemler.
fehîm: anlama, kavrama.
gayr: başkası.
ger: eğer, şayet.

haiz: bir şeyi yapmaya sahip, ehliyet kazanmış kişi.
hararet: ısı.
haşir: öldükten sonra ahiret âleminde cesetlerin yeniden hayatlanması ve Allah'ın huzurunda toplanmaları.
havas: duyular, duygular.
hayy-ı murtabıt: hayat ile

bağlantılı, canlı, diri.
icma: fikir birliği, bir konuda bilginlerin ortak görüşü.
içtihat: Kur'ân' ve hadisten hüküm çıkarma.
ilzam: mecbur tutma, zorlama.
kesif: katı, yoğun.
keşf-i evliya: Allah dostlarının manevî âlemde bazı sırlara, hakikatlere vâkıf olmaları.
lâzım: gerekli.
meclis-i Nebevî: Peygamber huzuru.
meyyit: ölü.
miftah: anahtar.
mir'at: ayna.
misal: örnek.
müçtehit: dinî ilimleri öğrenerek Kur'ân ve hadisten hüküm çıkarma derecesine ulaşan ihtisas sahibi bilgin.
müstait: istidat, kabiliyet ve ihtisas sahibi.
müşerri: kanun koyucu ve uymaya zorlayıcı.
müteharrik: hareketli.
nas: Kur'ân ve Hadis gibi temel dinî kaynaklar.
nur-u münbasıt: yayılmış, genişlemiş nur.
ruhları kabzetmek: mahlûkatın ruhlarını cesetlerinden çıkarıp almak.
ruh-u nuranî: nuranî varlıkların ruhları.
sadık rüya: doğru ve gerçeği yansıtan rüya.
Sidre: yedinci kat gökte, Peygamberimizin de çıkabildiği en son makam; Arşın sağ yanında bulunduğu rivayet edilen ve ötesine hiç bir yaratığın geçemediği bir ağaç.
sikke-i şer'i: dinin amacını yansıtan şeriat mührü.
suret-i Dihye: Hz. Dihye suretinde, onun görünüşünde.
şart-ı evvel: birinci kural, ilk şart.
şefaât: af için yüce Allah'ın huzurunda aracı olma.
şems: güneş.
şeriat: kanun, dinî hükümler, toplumu ilgilendiren dinî hükümler, kurallar.
şuur: idrak, bilinç.
teşri: dinî hüküm koyma, kanun vazetme.
timsal: aynada yansıyan görüntü, suret, resim.
veli: Allah'ı bilen ve dostluğuna sığınan.
zann-ı kabul-ü cumhur: çoğunluğun kabulüne dayanma.
ziya: ışık.
zuhur: ortaya çıkma, görünme.

Yoksa davet bid'attır, reddedilir. Ağzına tıklır, onda daha çıkamaz.

• • •

NUR-U AKIL KALPTEN GELİR

Zulmetli münevverler bu sözü bilmeliler: Ziya-i kalpsiz olmaz nur-u fikir münevver.

O nur ile bu ziya mezcolmazsa zulmettir; zulüm ve cehli fıskırır. Nurun libasını giymiş bir zulmet-i münevver.

Gözünde bir nehar var; lâkin ebyaz ve muzlim. İçinde bir sevad var ki, bir leyl-i münevver.

O içinde bulunmazsa, o şahmpare göz olmaz, sende bir şey göremez. Basiretsiz basar da para etmez.

Ger fikret-i beyzada süveyda-i kalp olmazsa, halita-i dimağî ilim ve basiret olmaz. Kalpsiz akıl olamaz.

• • •

DİMAĞDA MERATİB-İ İLİM MUHTELİFEDİR, MÜLTEBİSE

Dimağda meratip var, birbiriyle mültebis, ahkâmları muhtelif. Evvel tahayyül olur, sonra tasavvur gelir.

Sonra gelir taakkul, sonra tasdik ediyor, sonra iz'an oluyor, sonra gelir iltizam, sonra itikat gelir.

İtikadın başkadır, iltizamın başkadır. Her birinden çıkar bir hâlet: Salâbet itikattan,

Taassup iltizamdan, imtisal iz'andan; tasdikten iltizam, taakkulde bîtaraf, bîbehre tasavvurda,

ahkâm: hükümler, kanunlar, emirler.
akıl: us, idrak, düşünme, anlama ve tedbir alma, iyi ve kötüyü; hayır ve şerri ayırt edebilme özelliği.
basar: göz; görüş.
basiret: gerçeği görme.
basiretsiz: ileri görüşü, kavrayışı ve anlayışı olmayan.
bîbehre: mahrumiyet, nasipsizlik.
bid'at: Kur'an ve sünnetin yerine geçen hüküm, dinin kabul etmediği, reddettiği şey.
bîtaraf: tarafsız.
cehil : bilgisizlik, cehalet, cahillik.
davet: bir şeyi kabul etmeye çağırma.
dimağ: beyin, akıl ve suur.
ebyaz: beyazlık.
fikret-i beyza: parlak fikirler.
hâlet: durum, hâl.
halita-i dimağî: dimağda, beyinde, akılda bulunan fikirler yumağı.
iltizam: benimseme, taraftar olma.
imtisal: emre uyma, itaat etme.
itikat: iman, inanç.
iz'an: basiret, anlayış, zekâ..
kalp: manevî yapıdaki his ve duyguların merkezi; gönül, dil.
lâkin: ama, fakat.
leyle-i münevver: aydınlık gece, her şeyi gösteren karanlık.
libas: elbise.
meratib-i ilim: bilgi basamakları, mertebeleri, dereceleri.
mezcolma: bir araya gelme, birleşme, bütünleşme.
muhtelif: çeşitli.
muzlim: karanlık, aydınlığı görmeyen.
mültebis: kanştıran, birbiri ile iç içe olan.
münevver: bilgili, kültürlü kimse, aydın.
nehar: gündüze benzeyen beyazlık.
nur: ışık, aydınlık. (kalp nuru)
nur-u akıl: aklın aydınlatıcı ışığı.
nur-u fikir: fikir aydınlığı.
salâbet: hakta sebat etme, sağlam duruş sergileme.
sevad: siyahlık.
süveyda-i kalp: kalpteki basiret

ve idrak merkezi; kalbin ortasında var olduğu kabul edilen ilâhî aşkın tecelli ettiği yer.
şahmpare: iç yağ parçası.
taakkul: akıl yürütme.
taassup: körü körüne inanca.
tahayyül: hayal etme.

tasavvur: tasarlama, zihinde şekil verme.
tasdik: onaylama, doğrulama.
ziya: ışık, parlaklık. (fikir ışığı)
ziya-i kalp: kalp ışığı, maneviyatı anlama kabiliyeti.
zulmet: karanlık, anlaşılmaz.

zulmet-i münevver: uydurmacılığın, yalanın, bilgisizliğin karanlığı.
zulmetli: maneviyatı kavramayan, manevî yönü karanlık olan.
zulüm: haksızlık.

Tahayyülde safsata hâsıl olur, mezcine eğer olmaz muktedir.

Batıl şeyleri güzel tasvir etmek, her demde, safî olan zihinleri cerhdir, hem idlâli.

• • •

HAZMOLMAYAN İLİM TELKİN EDİLMEMELİ

Hakikî mürşid-i âlim koyun olur, kuş olmaz; hasbî verir ilmini.

Koyun verir kuzusuna hazmolmuş musaffa sütünü.

Kuş veriyor ferhine lüabâlûd kayını.

• • •

TAHRİP ESHELDİR; ZAYIF TAHRİPÇİ OLUR

Vücut-u cümle ecza, şart-ı vücut-u küldür. Adem ise, oluyor bir cüz'ün ademiyle; tahrip eshel oluyor.

Bundandır ki, âciz adam, sebab-i zuhur-u iktidar-ı müspete hiç yanaşmaz. Menfice müteharrik, daim tahripkâr olur.

• • •

KUVVET HAKKA HİZMETKÂR OLMALI

Hikmetteki desatir, hükûmette nevaris, hakta olan kavanin, kuvvetteki kavaid birbiriyle olmazsa müstenit ve mütemit,

Cumhur-u nâs olmaz ne müsmir ve müessir. Şeriat-ı şeair kalır mühmel, muattal; umur-u nâs olmaz müstenit ve mütemit.

• • •

âciz adam: güçsüz insan.
adem: bir şeyin olmaması, yok olması.
batıl: hak olmayan, gerçek dışı.
cerh: yaralama.
cumhur-u nâs: kamuoyu, kamu vicdanı, çoğunluk.

cüz'ün ademi: bütünü oluşturan bir parçanın olmaması.
daim: devamlı.
desatir: prensipler.
eshel: daha kolay, yapmaktan daha kolay.
ferh: kuş yavrusu.
hak: doğru, gerçek, insanlığa

faydalı yol.
hasbî: karşılık beklemeden, samimî, Allah rızası için.
hazmolma: sindirme, özümseme.
her dem: her zaman.
hikmet: yüksek bilgi; akıl, söz ve hareketteki uygunluk.

hizmetkâr: hizmet eden.
hükûmet: yönetim.
idlâl: sapıtırma, hak yoldan ayırmak.
iktidar-ı müspet: gücünü olumlu, yapıcı yönde kullanma.
kavaid: kurallar.
kavanin: prensipler.
kay: kusmuk.
kuvvet: güç, iktidar.
lüabâlûd: kusmuk, tükürükle karışık yiyecek.
menfice: olumsuz, yıkıcı bir şekilde.
mezç: kaynaştırma, bütünleştirme.
muattal: uyulmama, uygulanmama, basıboş kalma.
muktedir: gücü kudreti yerinde.
musaffa: arınmış, tertemiz, saf, berrak.
mutemir: kendisine itimat edilen, güvenilen.
müessir: tesirli.
mühmel: ihmal edilme, uygulanmama.
mürşid-i âlim: insanları aydınlatan, hakkı, doğru yolu gösteren bilgin.
müsmir: meyveli.
müstemit: yardım alma.
müstenit: dayanma, kendisine dayanan.
müteharrik: hareket etmek.
nevamis: kanunlar.
safî: saf, karışmamış, bulanmamış.
safsata: uydurma, gerçek dışı.
sebab-i zuhur-u iktidar-ı müsbet: olumlu iş ve icraatı ortaya çıkaran sebep.
şart-ı vücut-u küll: büyük bir bütünün varlığının şartı.
şeair: namaz, ezan, cami gibi İslâm âlâmetleri, sembolleri.
şeriat: ayet ve hadislerle, kıyas, icma-i ümmet ve büyük mezhep imamlarının içtihatları üzerine kurulan İslâm dini kuralları, İslâm şeriatı.
tahayyül: hayal etme.
tahrip: yıkmak.
tahripkâr: yıkıcı davranma, yapıcı olmama.
tasvir: ifade etme, suret giydirmek.
telkin: öğüt verme, fikir aşılama.
umur-u nâs: insanlara ait işler.
vücut-u cümle ecza: bir bütünü oluşturan küçük parçaların hepsinin bir araya gelmesi.
zihin: beyin, akıl.

BAZEN ZIT, ZIDDINI TAZAMMUN EDER

Zaman olur zıt, zıddını saklarmış. Lisan-ı siyasette lâfız, mananın zıddıdır. Adalet külâhını, ^(HAŞİYE 1)

Zulüm başına geçirmiş; hamiyet libasını, hıyanet ucuz giymiş. Cihad ve hem gazâyâ, bâğî ismi takılmış. Esaret-i hayvanî, istibdad-ı şeytanî, hürriyet nam verilmiş. Zıtlarda emsal olmuş, suretlerde tebadül, isimlerde tekabül, makamlarda becayış-i mekânî.

• • •

MENFAATİ ESAS TUTAN SİYASET CANAVARDIR

Menfaat üzere çarhı kurulmuş olan siyaset-i hâzıra, müfteristir, canavar.

Aç olan canavara karşı tahabbüp etsen, merhametini değil, iştihasını açar.

Sonra döner, geliyor; tırnağının, hem dişinin kirasını senden ister.

• • •

KUVA-İ İNSANİYE TAHDİT EDİLMEDİĞİNDEN CİNAYATI BÜYÜK OLUR

Hayvanın hilâfına, insandaki kuvalar fitrî tahdit olma-
mış. Onda çıkan hayrüşer, lâyetenâhi gider.

Onda olan hodgâmlık, bundan çıkan hodbinlik, gurur, inat birleşse, öyle günah oluyor ^(HAŞİYE 2) ki, beşer şimdiye kadar

HAŞİYE 1: Bu zamanı tam görmüş gibi bahseder.

HAŞİYE 2: Bunda da bir işaret-i gaybiye var.

adalet: hak sahibine hakkını vermek, düzen ve denge.

bâğî: asi, serkeş; haksızlık eden.

bazen: ara sıra.

becayış-i mekânî: karşılıklı yer değiştirme.

beşer: insanlık.

cinayet: büyük suç, insanlık suçları, toplumun tümünü ilgilendiren cinayetler.

çarh: bir şeyin merkezi, etrafında dönen odak noktası.

emsal: bir şeyin yerine geçme, benzeri olma.

esaret-i hayvanî: hayvanî duyguların esiri olmak.

fitrat: yaratılış, Allah'ın yarattığı şekil.

gurur: boş şeylerle övünme, böbürlenme.

haşiye: dip not.

hayrüşer: hayır ve şer.

hilâf: zıt, tersi.

hodbinlik: bencil, enaniyetli ve kibirli.

hodgâmlık: kendini düşünmek.

inat: yanlıştâ ve hatada ısrar etme.

istibdad-ı şeytanî: şeytanın boyunduruğuna, emri altına girmek.

iştiha: yeme isteği.

kuva: duygular.

kuva-i insaniye: insanın duyguları, duygusal yönü.

külâh: keçeden yapılan ucu sivri püsküllü bere.

lâfız: ağızdan çıkan söz, kelime.

lâyetenâhi: sonu olmayan, sınırlanmayan, doyumsuz.

lisan-ı siyaset: siyaset dili, siyasî

literatür.

makam: mevki, mertebe.

mana: anlam.

menfaat: şahsî çıkar.

merhamet: acıma, koruma, iyilikte bulunma.

müfteris: yırtıcı, parçalayıcı.

nam: ad, asıl ismi dışında al-

dığı lâkap.

siyaset-i hâzıra: şimdiki siyaset.

suret: şekil, görüntü.

tahabbüp: sevmek, sevgi gösterisinde bulunma.

tahdit: sınırlama, sınırlarını belirleme.

tazammun: içine almak, kapsamak.

tebadül: yer değiştirme, biri birinin yerine geçme.

tekabül: biri birine karşılık olma, yerine geçme.

zulüm: haksızlık.

zıt: bir şeyin tersi, aksi.

Ona isim bulmamış. Cehennemin lüzumuna delil olduğu gibi, cezası da yalnız Cehennem olabilir.

Hem meselâ, bir adam tek yalancı sözünü doğru göstermek için, İslâmın felâketini kalben arzu eder.

Şu zaman da gösterdi: Cehennem lüzumsuz olmaz, Cennet ucuz değildir.

• • •

BAZEN HAYIR ŞERRE VASITA OLUR

Havastaki meziyet, filhakika sebeptir tevazu, mahviyete; olmuş maatteessüf sebab-i tahakküme, tekebbüre hem illet.

Fakirlerdeki aczi, âmilerdeki fakrı, filhakika sebeptir ihsan ve merhamete.

Lâkin maatteessüf müncer olmuştur şimdi zillet ve esarete. Bir şeyde hâsıl olan mehasin ve şerefse, havas ve rüesaya o şey peşkeş edilir.

O şeyden neş'et eden seyyiat ve şer ise, efrat ve hem avama taksim, tevzi edilir.

Aşiret-i galipte hâsıl olan şerefse, "Hasan Ağa, afe-rin!"

Hâsıl olan şer ise, efrada olur nefrin. Beşerde şerr-i hazin!

• • •

acz: güçsüzlük.
âmi: basit, sıradan; avam ile ilgili.
arzu: istek.
aşiret-i galip: toplumun, aşi-retin ileri gelenleri.
avam: halk, sıradan insanlar.
bazen: ara sıra.

beşer: insanlık âlemi.
Cehennem: ahiretteki ceza yurdu.
ceza: cinayetin ve suçun kar-sılığı.
efrat: fertler, bireyler, halkın çoğunluğu.
esaret: başkasının tutsağı ol-

mak.
fakir: muhtaç, ihtiyacı olan.
filhakika: gerçekte, doğrusu.
hâsıl olmak: meydana gel-mek.
haşiye: dip not.
havas: malca ve makamca yüksek mertebede bulunan-

lar.
hayır: iyi ve faydalı olan şey.
ihsan: iyilik yapma ve bağış yap-ma.
illet: sebep ve vasita olmak.
ışaret-i gaybiye: bilinmeyen gizli ve gizemli şeylerle ilgili alâmetler.
lâkin: ama, fakat.
lüzum: ihtiyaç, gereklilik.
maatteessüf: ne yazık ki, üzüntü ile.
mahviyet: kendini toprak gibi değersiz hissetme, başkalarına değer verme.
mehasin: övünç kaynağı olan şeyler.
merhamet: acıma ve yardım et-me.
meziyet: üstün özellikler, vasıflar ve mal, makam gibi üstünlükler.
müncer: sonuçlama, neticede.
nefrin: nefretler, beddua, lânet.
neş'et : doğma, ortaya çıkma, kaynaklanma.
peşkeş: hakkı olmayana hakkı olmayan şeyi verme.
rüesa: reisler, idareciler.
sebeb-i tahakküm: zorbalık ve baskı sebebi.
sebeb: neden, vesile ve vasita olan şeyler.
seyyiat: günahlar.
şer: kötü ve zararlı olan şey, kö-tülük.
şeref: yüce, yücelik, övünülecek davranışlar.
şerr-i hazin: üzücü, hüznün verici kötülük.
taksim: bölme, bölüştürme.
tekebbür: kendini üstün, başka-larını değersiz görme, kibirlenme.
tevazu: alçak gönüllülük, kendini kimseden üstün görmeme ve herkesle beraber olma özelliği.
tevzi: dağıtma, paylaşırma.
vasita: araç.
zillet: alçaklık, ezilmişlik.

GAYE-İ HAYAL OLMAZSA, ENANİYET KUVVETLEŞİR

Bir gaye-i hayal olmazsa, yahut nişyan basarsa, ya tenâsi edilse; elbette zihinler enelere dönerler, etrafında gezerler.

Ene kuvvetleşiyor, bazen sinirleniyor. Delinmez, tâ “nahnü” olsun. Enesini sevenler, başkaları sevmezler.

HAYAT-I İHTİLÂL MEVT-İ ZEKÂT, HAYAT-I RİBADAN ÇIKMIŞ

Bilcümle ihtilâlât, bütün hercüfesadat, hem asıl, hem madeni, rezail ve seyyiat, bütün fasit hasletler,

Muharrik ve menbaı iki kelimedir tek, yahut iki kelâm-
dır.

Birincisi şudur ki: “Ben tok olsam, başkalar acından ölse, neme lâzım.”

İkincisi: “Rahatım için zahmet çek. Sen çalış, ben yiyim. Benden yemek, senden emekler.”

Birinci kelimedede olan semm-i katili, hem kökünü kesecek, şâfi deva olacak tek bir devası vardır.

O da zekât-ı şer’î ki, bir rükn-ü İslâmdır. İkinci kelimedede zakkum-u şecer münderiç. Onun ırkını kesecek, riba-
nın hurmetidir.

Beşer salâh isterse, hayatını severse, zekâtı vazetmeli, ribayı kaldırmalı.

beşer: insanlık.
bilcümle: hepsi, bütün.
deva: ilâç, çare, tedbir.
emek: çalışma, çabalama.
enaniyet: benlik, bencilik.
ene: ben duygusu, benlik.
fasit: bozuk.
gaye-i hayal: amaç, gaye, hedef, vizyon, hayal edilen amaç.
haslet: huy, duygu, özellik.
hayat-ı ihtilâl: karışıklık ve ihtilâl-le hayat veren sebepler.
hayat-ı riba: faizin canlanması.
hercüfesadat: fitne, fesat ve kar-
gaşalar.
hurmet: yasak olma, haram ol-
ma, haramlık.
ihtilâlât: karışıklık, anarşi, ihtilâl-
ler.
ırkını kesmek: kökünü kesip ku-
rutmak.
meden: define, hazine, öz, cev-
her.
menba: kaynak, herhangi bir şe-
yin çıktığı yer, pınar.
mevt-i zekât: zekât müessesesi-
nin ölümü.
muharrik: tahrik eden, harekete
getiren.
münderiç: yerleştirilmiş, içine al-
mış.

nahnü: biz, biz şuuru.
nişyan: unutmama, unutkanlık.
rezail: düşüklük getiren, al-
çaltan durumlar.
riba: faiz.
rükn-ü İslâm: İslâm dininin
farzı, temel kuralı.
salâh: asayiş, düzelme ve iyi

yola girme.
semm-i katil: öldürücü zehir.
seyyiat: kötülükler, günahlar.
şâfi: şifa veren.
tek: bir.
tenâsi: unutturma, unutturul-
mak.
vazetmek: yerleştirmek, ku-

ral olarak koymak.
zahmet: sıkıntı.
zakkum-u şecer: acı ve ze-
hirli zakkum ağacının meyve-
si.
zekât-ı şer’î: dinin emri olan
zekât.
zihin: hafıza, beyin, akıl.

BEŞER, HAYATINI İSTERSE ENVA-I RİBAYI ÖLDÜRMELİ

Tabaka-i havastan tabaka-i avama sıla-i rahim kopmuşdur. Aşağıdan fırlıyor

Seda-i ihtilâli, vaveylâ-i intikamı, kin ve haset enîni. Yukarıdan iniyor

Zulüm ve tahkir ateşi, tekebbürün sıkleti, tahakküm saikası. Aşağıdan çıkmalı.

Tahabbüp ve itaat, hürmet ve hem imtisal. Fakat merhamet ve ihsan yukarıdan inmeli,

Hem şefkat ve terbiye. Beşer bunu isterse sarılmalı zekâta, ribayı tart etmeli.

Kur'ân'ın adaleti bab-ı âlemde durup, ribaya der: "Yasaktır; hakkın yoktur, dönmeli."

Dinlemedi bu emri, beşer yedi bir sille. (HAŞİYE) Müthişini yemeden bu emri dinlemeli.

BEŞER ESİRLİĞİ PARÇALADIĞI GİBİ ECİRLİĞİ DE PARÇALAYACAKTIR

Bir rüyada demiştim: Devletler, milletlerin hafif muharebesi, tabakat-ı beşerin şedit olan harbine terk-i mevki ediyor.

Zira beşer, edvarda esirlik istemedi, kaniyla parçaladı. Şimdi ecir olmuştur; onun yükünü çeker, onu da parçalıyor.

HAŞİYE: Kuvvetli bir işaret-i gaybiyedir. Evet, beşer dinlemedi, İkinci Harb-i Umumi ile dehşetli silleyi de yedi.

bab-ı âlem: dünya kapısı.
beşer: insanlık, insanlık âlemi.
dehşetli: korkunç.
ecir: ücretle çalışma.
ecirlik: ücretli çalışma.
edvar: devirler, asırlar, çağlar.
emir: Allah'ın buyruğu.

enin: inleme, sızlama.
enva-ı riba: faizin her çeşidi.
esirlik: kölelik.
harp: savaş.
haset: kıskançlık, başkalarının kötülüğünü, değerli şeylerinin elinden çıkmasını isteme.

haşiye: dip not.
hayat: sağlıklı yaşama.
hürmet: saygı gösterme.
ihsan: iyilik ve yardım etme.
ikinci harb-i umumi: ikinci dünya savaşı.
imtisal: emrin gereğini yapma.

işaret-i gaybiye: geleceğe dönük bir işaret.
itaat: emrine ve arzusuna uyma.
kin: kalpte bulunan düşmanlık.
merhamet: acıma, şefkat gösterme.
muharebe: savaş.
müthiş: dehşete düşüren.
riba: faiz.
saika: herkesi etkileyen şiddetli yüksek ses.
seda-i ihtilâl: ihtilâl, karışıklık sesleri.
sille: tokat.
sıklet: ağırlık.
sıla-i rahim: akraba ziyaret ve ilişkileri.
şedit: şiddetli.
şefkat: karşılıksız fedakarlık yapma.
tabaka-i avam: normal, işçi, çiftçi, esnaf olan halk tabakası.
tabaka-i havas: seçkinler, zenginler ve idareciler tabakası.
tabakat-ı beşer: insanlığın geçirdiği gelişim tabakaları.
tahabbüp: sevgi gösterisi, kendini sevdirmeye çalışma.
tahakküm: hükmetme, baskı uygulamama.
tahkir: hakaret etme.
tart etmek: kovma, uzaklaştırma.
tekebbür: büyüklenme, başkalarını küçük görme.
terbiye: iyi yönde eğitme.
terk-i mevki: yerini terk etme.
vaveylâ-i intikam: öç alma feriyadı.
zekât: malın kırkta birinden fakire verme.
zulüm: haksızlık yapma.

Beşerin başı ihtiyar; edvar-ı hamsesi var. Vahşet ve bedeviyet, memlûkiyet, esaret, şimdi dahi ecirdir, başlamıştır, geçiyor.

• • •

GAYRİMEŞRU TARİK, ZİDD-I MAKSUDA GİDER

adavet: düşmanlık.

akıbet: sonuç.

batıl: hak olmayan, gerçek dışı.

bedeviyet: göçebelik.

cebîr: Cebriye mezhebi, görüşü, zorlama.

cebri: insanı kaderin zorladığını, insanın iradesinin olmadığını savunan Cebriye mezhebi.

cınayat: cinayetler, zulümler.

dane-i hakikat: hakikat çekirdeği, hakikatin bir parçası.

düstur-u azim: büyük ve önemli bir prensip.

edvar-ı hamse: beş devir.

esaret: savaşlar sonucu düşme.

fasık-ı mahrum: günaha dalmak istediği hâlde başaramayan.

gaddarâne: gaddarca, zorla, zulmederek.

galiben: çoğunlukla.

gayr-i meşru: dinin ve kanunun yasakladığı, helâl olmayan.

İtizal: Ehl-i Sünnet ve inançlarından ayrılan takım ve onun mezhebi, Mutezile.

kader: her şeyin Allah'ın bilgisinde olması.

lezzet: tatlılık.

maasi: günahlar, hatalar.

mahal: yer.

mahbup: sevgili.

mahsus: özel, has, hususî.

maksat: istenen amaç.

masiyet: günah.

mazi: geçmiş zaman.

memlûkiyet: kölelik, kulluk.

mesaip: musibetler, belâlar.

mevcut: var olan.

mezhep: yol, usul ve Allah'ın rızasına götüren yol.

muhabbet: sevgi.

musibet: belâ ve felâket.

mücazat: ceza görme.

mükâfat: ödül.

münderiç: içine yerleştirilmiş.

müstakbel: gelecek.

nazar: bakma, bakış açısı geliştirme.

necat: kurtuluş.

şeriat: ayet ve hadislerle, kıyas, icma-ı ümmet ve büyük mezhep imamlarının içtihatları üzerine kurulan İslâm dini kuralları, İslâm şeriatı.

talib-i hakikat: hakikati isteyen,

¹ الْقَاتِلُ لَا يَرِثُ bir düstur-u azîmdir: “Gayrimeşru tarik ile bir maksada giden zat, galiben maksudunun zıddıyla görür mücazat.”

Avrupa muhabbeti gayrimeşru muhabbet, hem taklit ve hem ülfet.

Akıbeti mükâfat: Mahbubun gaddarâne adaveti, cınayat.

Fasık-ı mahrum, bulmaz ne lezzet ve ne necat.

• • •

CEBİR VE İTİZALDE BİRER DANE-İ HAKİKAT BULUNUR

Ey talib-i hakikat! Maziye, hem musibet; müstakbel ve masiyet ayrı görür şeriat. Maziye, mesaibe nazar olur kade-re;

Söz olur Cebriye. Müstakbel ve maasi, nazar olur tek-life; söz olur İtizale. İtizal ile Cebir şurada barışırlar.

Şu batıl mezheplerde birer dane-i hakikat mevcut, münderiçtir, mahsus mahalli vardır. Batıl olan, tamimdir.

• • •

1. Katil öldürdüğü kimseye vâris olamaz. (Tirmizî, Feraiz: 17; Ebu Davud, Diyat: 18; İbni Mâce, Feraiz: 8; Müsned, 1:49.)

talip olan.

tamim: yayma, genelleştirme, herkesi mecbur etme.

tarik: yol, usul.

teklif: insanın sorumlu olması.

ülfet: alışkanlıktan kaynaklanan gâflet, bilgisizlik.

vahşet: ilkelik.

zat: kişi, şahıs, fert.

zıdd-ı maksut: amacının zıddı, tersi.

ACZ VE CEZA' BÎÇARELERİN KÂRIDIR

Ger istersen hayatı, çareleri bulunan şeyde acze yapışma.

Ger istersen rahatı, çaresi bulunmayan şeyde ceza'a sarılma.

• • •

BAZEN KÜÇÜK BİR ŞEY BÜYÜK BİR İŞ YAPAR

Öyle şerait oluyor, tahtında az bir hareke, sahibini çıkarıyor tâ âlâyıllıyyin.

Öyle hâlât oluyor ki, küçük bir hareket, kâsibini indiriyor tâ esfelisafilin.

• • •

BAZILARA BİR AN BİR SENEDİR

Fıtratların bir kısmı birden bire parlıyor. Bir kısmı tedricîdir, şey'en şey'en kalkıyor. Tabiat-ı insanî ikisine de benziyor.

Şeraite bakıyor, ona göre değişir. Bazen tedricî gider. Bazen dahi oluyor barut gibi zulmanî; birden bire fışkırıyor.

Nuranî bir nâr olur; bazı olur bir nazar, fahmı elmas ediyor. Bazı olur bir temas, taşı iksir ediyor. Bir nazar-ı peygamber

Birden bire kalbeder bir bedevî cahil, bir arif-i münevver.

hâlât: hâller, durumlar.

hareke: hareket.

iksir: dokununca madeni altına çevirdiği düşünülen madde.

kalbetme: değiştirme, başka şekle dönüştürme.

kâr: kazanç, fayda, menfaat.

kâsib: kazanan, yapan.

nâr: ateş.

nazar: bakış, bakış açısı, düşünce.

nazar-ı peygamber: peygamberrin kalbe tesir eden bakışı, sözleri.

nuranî: nur ile ilgili, ışıklı.

şerait: şartlar, durumlar.

şey'en şey'en: ağır ağır, yavaş yavaş.

tabiat-ı insanî: insanın ahlâkı, huyu, özelliği

tahtında: altında.

tedricî: yavaş, yavaş.

temas: dokunma.

zulmanî: karanlıkla ilgili, karanlıklı.

acz: zayıflık, güçsüzlük.

âlâyıllıyyin: Allah katında bulunan yüceler yücesi makam.

arif-i münevver: Allah'ı tanıyarak kalbi nurlanan kişi.

barut: aniden patlayıcı madde.

bedevî: göçebe, çadırdaki yaşıyan.

bîçare: çaresiz, zavallı, şaşkın.

cahil: bir şeyi yanlış bilen ve tanıyan, Allah'ı tanımayan.

ceza: ağlama, sızlanma, telâşa kapılma.

çare: tedbir, çıkış yolu.

elmas: çok değerli taş, mücevher.

esfel-i safilin: Allah'ın öfkelerini çekenlerin gideceği aşağılar aşağısı yer.

fahm: kömür.

fıtrat: yaratılan kabiliyet.

ger: şayet, eğer.

Eğer mizan istersen: İslâmdan evvel Ömer, İslâmdan sonra Ömer.

Birbiriyle kıyası: bir çekirdek, bir şecer. Def'aten verdi semer o nazar-ı Ahmedi, o himmet-i Peygamber.

Ceziretûlarap'ta, fahm olmuş fitratları kalbetti elmaslara, birden bire serâser,

Barut gibi ahlâkı parlattırdı, oldular birer nur-u münevver.

• • •

YALAN BİR LÂFZ-I KÂFİRDİR

Bir dane sıdk, yakar milyonla yalanı. Bir dane-i hakikat, yıkar kasr-ı hayali. Sıdk büyük esastır, bir cevher-i ziyali.

Yeri verir sükûta—eğer çıksa zararlı. Yalana yer hiç yoktur, çendan olsa faydalı. Her sözün doğru olsun, her hükmün hak olmalı.

Lâkin hakkın olamaz her doğruyu söz etmek. Bunu iyi bilmeli. ¹ خُزْ مَا صَفَا دَعْ مَا كَدَّرْ kendine düstur etmeli.

Güzel gör, hem güzel bak; tâ güzel düşünmeli. Güzel bil, hem güzel düşün; tâ leziz hayatı bulmalı.

Hayat içinde hayattır hüsnüzanda emeli. Suizanla yestir, saadet muharribi, hem de hayatın katili.

• • •

barut: patlayıcı madde.
cevher-i ziyali: aydınlık, aydınlattıcı değerli mücevher.
Ceziretûlarap: Arap Yarımadası.
çendan: gerçi.
dane: tohum, kırıntı.
dane-i hakikat: hakikatin bir parçası.
def'aten: aniden.
düstur: prensip, kural, kanun.
emel: ümit, gelecek ile ilgili hayaller.
esas: temel prensip.
fahm: kömür.
fitrat: Allah'ın yarattığı şekilde.
hak: doğru, gerçek.
himmet-i Peygamber: Peygamberin ciddi gayreti, çalışması.
hüküm: bir konuda verilen karar.
hüsnüzan: iyi ve güzel düşünce, başkaları hakkında iyi niyetli olma.
kalbetme: değiştirme.
kasr-ı hayal: hayalî saray.
katil: öldüren.

1. Çirkin ve keder vereni bırak, güzel ve huzur verene bak.

kıyas: oranlama, mukayese etme.
lâfz-ı kâfir: inkârcının sözü.
lâkin: ama, fakat.
mizan: ölçü, terazi.
muharrip: yıkan, tahrip eden.
nazar-ı Ahmedi: Peygamberimizin bir teveccühü, bakışı.

nur-u münevver: parlak nur, aydınlık.
saadet: mutluluk, bahtiyarlık.
semer: meyve, mahsul.
serâser: baştan başa.
suizan: kötü ve karamsar düşünce, başkaları hakkında art niyetli olma.

sükût: susmak, konuşmamak.
sıdk: doğruluk, doğru söz, fiil ve davranış.
şecer: ağaç.
yeis: gelecek konusunda ümitsiz ve karamsar düşünme.

BİR MECLİS-İ MİSALÎDE ŞERİATLA MEDENİYET-İ HÂZİRA, DEHA-İ FENNÎ İLE HÜDA-İ ŞER'Î MUVAZENELERİ

Birinci Harbin Mütareke başında, bir Cuma gecesinde bir rüya-i sadıkada, misalî âleminde, bir meclis-i azîmde benden sual ettiler:

“Mağlûbiyet sonunda İslâmın âleminde ne hâl peyda olacak?” Asr-ı hâzır mebusu sıfatıyla söyledim; onlar da dinlediler.

Eski zamandan beri istiklâl-i İslâmın bekası, hem kelimetullahın i'lâsı için, farz-ı kifaye-i cihadı, o lâzıme-i diyanet,

Deruhte ile, kendini yekvücut-u vahdanî, İslâmın âlemine fedaya vazifedar, hilâfete bayraktar görmüş olan bu devlet,

Şu millet-i İslâmın felâket-i mazisi, getirecek de elbet İslâmın âlemine saadet ve hürriyet. Olur geçen musibet

İstikbalde telâfi. Üçü veren, üç yüzü kazandıran, etmiyor elbette hiç hasaret. Hâlini istikbale tebdil eder, zihimmet.

Zira ki şu musibet, hayatımız mâyesi olan şefkat, uhuvvet, tesanüd-ü İslâmı harikulâde etti. İnkişaf-ı uhuvvet,

Tesri-i ihtizazî; tahrib-i medeniyet. Deniyet-i hâzıra sureti değişecek, sistemi bozulacak; zuhur edecek o vakit,

İslâmî medeniyet. Müslümanlar, bilihtiyar elbet evvel girecek. Muvazene istersen: şer'in medeniyeti-şimdiki medeniyet;

asr-ı hâzır: içinde bulunduğumuz çağ.
bayraktar: önde bayrak taşıyan.
beka: devamlılık, süreklilik.
bilihtiyar: kendi arzusu ile tercih etme.
cihad: maddî-manevî imkânlarla, Allah için din adına yapılan mücadele.
deha-i fennî: aklın fennî bilimlerden faydalanarak gös-

terdiği harikalar.
deniyet-i hâzıra: şimdiki ah-lâkî çöküntü.
deruhte: üzerine görev olarak alma.
evvel: önce.
farz-ı kifaye: bir kısım Müslümanın yerine getirmesi ile diğerlerinin üzerinden kalkan farzlar (cenaze namazı gibi).
farz-ı kifaye-i cihad: bir kısım da olsa, Müslümanların

mutlaka yapması gereken ve bu şekilde farz olan cihad.
feda: malını ve canını verme, gözden çıkarma.
felâket-i mazi: geçmişte yaşanan felâket.
hâl: içinde bulunulan durum.
harikulâde: şaşırtıcı, olağanüstü mükemmel,
hasaret: zarar, kayıp.
hilâfet: din ve dünya işlerini yürüten idarî makam.

hüda-i şer'î: dinin insanları iyi ve hayra yönlendirmesi.
hürriyet: özgürlük.
i'lâ: yükseltme, yüceltme.
inkişaf-ı uhuvvet: kardeşlik duygusunun gelişmesi.
İslâmî medeniyet: İslâmın getirdiği medeniyet.
istikbal: gelecek.
istiklâl-i İslâm: Müslümanların bağımsızlığı, hürriyeti.
Kelimetullah: Allah'ın ismi ve kelâmı olan Kur'an.
lâzıme-i diyanet: dinin ve din-darlığın gereği.
mağlûbiyet: yenilgi.
maye: kaynak, temel, esas.
mebus: görevli temsilci.
meclis-i azim: büyük meclis.
meclis-i misali: temsilcilerin toplandığı ve önemli kararların alındığı kurul.
medeniyet: şehirlilik, toplumda yaşama ve kurallara uygun davranma, uygarlık.
medeniyet-i hâzıra: günümüz medeniyeti, toplum hayatı.
misali âlem: görüntüden ibaret olan rüya âlemi.
musibet: sıkıntı, belâ ve felâket.
muavazene: kıyaslayarak değerlendirme, ölçü, karşılaştırma.
mütareke: Mondros ateşkes antlaşması.
peyda olmak: meydana gelmek, ortaya çıkmak.
rüya-i sadıka: yorumu çıkan gerçek ve doğru rüya.
saadet: mutluluk.
sual etme: sorma.
suret: şekil.
sıfat: bir şeyi niteleyen özellikler.
şefkat: koruma sevgisi.
şeriat: ayet ve hadislerle, kıyas, icma-i ümmet ve büyük mezhep imamlarının içtihatları üzerine kurulan İslâm dini kuralları, İslâm şeriatı.
şer'in medeniyeti: şeriatın, dinin istediği medeniyet.
tahrib-i medeniyet: medeniyetin maddî-manevî yıkımı.
tebdil: değiştirme.
telâfi: eksikliği giderme, tamamlama.
tesanüd-ü İslâmî: İslâmın emrettiği dayanışma.
tesri-i ihtizaz: sarsıntının artması, hızlanması.
uhuvvet: kardeşlik.
vazifedar: görevli, görevine çok bağlı.
yekvücut-u Vahdanî: tek bir beden hâlinde.
zihimmet: din-millet sevgisi ve gayretine sahip.
zira: çünkü.
zuhur: ortaya çıkış.

Esaslara dikkat et, âsârlara nazar et. Şimdiki medeniyet esasatı menfidir. Menfi olan beş esas ona temel, hem kıymet.

Onlarla çarh kurulur. İşte nokta-i istinat: hakka bedel kuvvettir. Kuvvet ise, şe'nidir tecavüz ve tearuz. Bundan çıkar hıyanet.

Hedef-i kastı, fazilet bedeline hasis bir menfaattir. Menfaatin şe'nidir tezahum ve tehasum. Bundan çıkar cinayet.

Hayattaki kanunu, teavün bedeline, bir düstur-u cidal-dır. Cidalin şe'ni budur: tenazu ve tedafü. Bundan çıkar sefalet.

Akvamların beyinde rabıta-i esası: Aharın zararına müntebih unsuriyet. Başkaları yutmakla beslenir, alır kuvvet.

Milliyet-i menfiye, unsuriyet, milliyet; şe'ni olur daima böyle müthiş tesadüm, böyle feci telâtum. Bundan çıkar helâket.

Beşincisi şudur ki: Cazibedar hizmeti, heva, hevesi teşci, teshil; hevesatı, arzuları tatmin. Bundan çıkar sefa-hat.

O heva, hem heves, şe'ni budur daima: İnsanı mem-suh eder, sîreti değiştirir. Manevî meshediyor; değişir in-saniyet.

Şu medenilerden çoğunun eğer içini dışına çevirirsen, görürsün: Başta maymunla tilki, yılanla ayı, hıncır; sîreti olur suret.

âhar: başkaları, diğerleri.
akvam: kavimler, milletler.
âsâr: eserler, ürünler, sonuçlar.
beyn: ara, arasında.
cazibedar: çekici, cezp edici.
cidalin şe'ni: mücadelenin gereği.
cinayet: cana kıyma ve o derece büyük suç.
çarh: devamlı şekilde işleyen ve dönen kader döngüsü.
daima: devamlı.
düstur-u cidal: mücadele prensi-bi.
esasat: prensipler, kurallar.
esaslar: prensipler, ölçüler, uyula-cak kurallar.
fazilet bedeline: fazilet yerine.
feci: korkunç, çok kötü.
hakka bedel: hakkın karşılığı, hakkın yerine geçen.
hasis: alçakça.
hedef-i kastı: ulaşmak istediği amaç.
helâket: yok oluş, mahvolma.
heva: nefsin arzu ve istekleri.
heves: nefsin hoşuna giden şey.
hevesat: nefsin hoşuna giden şeyler.
hıncır: domuz.
hıyanet: ihanet, kötülük etme.
insaniyet: insanlık.
kıymet: değer.
manevî mesh: ahlâk ve karakterin değişmesi.
medenî: şehirli, kültürlü ve bilgili olan, kibar ve nazik olması gereken.
memsuh: çirkinleştirilmiş, biçimsiz ve çirkin şekle girmiş.
menfaat: çıkar.
menfi: yıkıcı, tahrip edici, bozucu.
milliyet: ırkçılığı esas alan millet sevgisi.
milliyet-i menfiye: zararlı milliyetçilik, ırkçılık.
müntebih: uyanık, uyanmış.
müthiş: dehşet verici.
nazar: bakma.
nokta-i istinat: dayanak noktası.

rabıta-i esas: temel bağ.
sefahat: ahlâksızlık, eğlence ve zevke düşkünlük.
sefalet: yoksulluk, perişanlık.
sîret: ahlâk ve karakter.
suret: şekil, dış görünüş.
şe'n: özellik, belirleyici nitelik.
şe'ni: gereği, özelliği.

tatmin: doyuma ulaşma.
tearuz: muaraza, çatışma.
tecavüz: haddini aşma, saldıрма.
tedafü: itişme, kakışma.
tehasum: düşmanlık.
telâtum: dalgalanma.
temel: bir şeyin üzerine bina

edildiği kaide.
tenazu: çekişme ve kavgat
tesadüm: çarpışma, vuruşma.
teşci: cesaretlendirme.
tezahum: sıkıntı, zahmet verme.
unsuriyet: ırkçılık.

Gelir hayali karşına, postlarıyla tüyleri. İşte şununla görünür meydanaiki âsârı. Zemindeki mevazın mizanıdır Şeriat.

Şeriattaki rahmet, sema-i Kur'ân'dandır. Medeniyet-i Kur'ân esasları müspettir. Beş müspet esas üzere döner çarh-ı saadet:

Nokta-i istinad, kuvvete bedel haktır. Hakkın daim şe'nidir adalet ve tevazün. Bundan çıkar selâmet, zail olur şekavet.

Hedefinde menfaat yerine fazilettir. Faziletin şe'nidir muhabbet ve tecazüp. Bundan çıkar saadet, zail olur adavet.

Hayattaki düsturu, cidal, kıtal yerine düstur-u teavündür. O düsturun şe'nidir ittihat ve tesanüt; hayatlanır cemaat.

Suret-i hizmetinde, heva-heves yerine hüda-i hidayetdir. O hüdanın şe'nidir insana lâıyk tarzda terakki ve refahet,

Ruha lâzım surette tenevvür ve tekâmül. Kitlelerin içinde cihetülvahdeti de tart eder unsuriyet, hem de menfi milliyet.

Hem onların yerine rabıta-i dindir, nispet-i vatanîdir, alâka-i sınıftır uhuvvet-i imanî. Şu rabıtanın şe'nidir, samimî bir uhuvvet,

Umumî bir selâmet. Hariç etse tecavüz, o da eder tedafü. İşte şimdi anladın, sırrı nedir ki küsmüş, almadı medeniyet.

adalet: hak sahibine hakkını vermek.
adavet: düşmanlık.
alâka-i sınıfı: sınıf, meslek ilgisini.
âsâr: eserler, çalışmanın neticesi olan işler.
cemaat: topluluk, bir amaca

yönelmiş gurup.
cidal: mücadele, kavga.
cihetülvahdet: birleştiren, birlik yönü.
çarh-ı saadet: saadet ve mutluluk döngüsü.
daim: devamlı.
düstur-u teavün: yardımlaş-

ma prensibi.
esas: kök, temel.
fazilet: hiçbir çıkarı değil, Allah rızası ve doğruluğun gereğini yapma.
hak: doğru, gerçek.
hariç: dışardan, yabancı ülkeden.

hedef: amaç, gaye.
heva: nefsin kötü arzuları.
heves: nefsin hoşuna giden gereksiz oyun ve eğlenceler.
hüda-i hidayet: doğru ve hak yola iletme, götürme.
hüdanın şe'ni: ilâhî kaynaklı olmanın gereği ve sonucu.
ittihat: birlik, beraberlik.
kitle: topluluk, toplum.
kıtal: öldürme.
lâıyk: uygun, ödüle değer.
lâzım: gerekli.
medeniyet-i Kur'ân: Kur'ân'ın medeniyeti
menfaat: çıkar ve faydayı gözetme.
menfi milliyet: milletini sevmeye duyusunu yanlış değerlendirme, ırkçılık.
mevazın: mizanlar, ölçüler.
mizan: ölçü, terazi.
muhabbet: sevgi.
müspet: olumlu, yapıcı.
nispet-i vatani: vatandaşlık bağı.
nokta-i istinat: dayanak noktası.
post: hayvan derisi,
rabıta: ilgi, bağ.
rabıta-i din: din bağı, dinin birleştirici yönü.
rahmet: acıma, merhamet etme, iyilik ve ihsanda bulunma.
refahet: bolluk, bereket, rahatlık.
saadet: mutluluk.
samimi: yakın, sıcak.
selâmet: dert ve sıkıntılardan kurtuluş, esenlik.
sema-i Kur'ân: Kur'ân'ın yüceliği.
suret: suret, şekil.
suret-i hizmet: hizmet şekli.
sır: gizem, bilinmeyen gizli yönü.
şekavet: mutsuzluk, sızlanma ve sıkıntı.
şe'ni: işi, sonucu, belirgin özelliği.
şeriat: din, dinin şaşmaz ölçü ve kuralları.
tart: koymak, sürmek, çıkarmak.
tarz: şekil, biçim.
tecavüz: saldırı.
tecavüz: birbirine yakınlık hissetme, cezp etme, çekme.
tedafü: savunma, müdafaa.
tekâmül: ilerleme, yükselme.
tenevvür: aydınlanma, nurlanma.
terakki: gelişme, ilerleme.
tesanüt: dayanışma.
tevazün: dengeli ve ölçülü davranma.
uhuvvet: kardeşlik.
uhuvvet-i imanî: imanının sağladığı kardeşlik.
umumi: herkesi ilgilendiren.
unsuriyet: ırkçılık, kendi milletini üstün görme.
zail: yok olma, geçip gitme.
zemin: yer.

Şimdiye kadar İslâmlar ihtiyarıyla girmemiş. Şu medeniyet-i hâzıra onlara yaramamış. Hem de onlara vurmuş müthiş kayd-ı esaret.

Belki nev-i beşere tiryak iken zehir olmuş. Yüzde seksenini atmış meşakkat ve şekavet. Yüzde onu çıkarmış müzahref bir saadet.

Diğer onu bırakmış beyne beyne bîrahahat. Zalim ekalin olmuş, gelen rıbh-ı ticaret. Lâkin, saadet odur: külle ola saadet.

Lâakal ekseriyete olsa medar-ı necat. Nev-i beşere rahmet nazil olan şu Kur'ân, ancak kabul ediyor bir tarz-ı medeniyet:

Umuma, ya eksere verirse bir saadet. Şimdiki tarz-ı hâzır, heves serbest olmuştur, heva da hür olmuştur. Hayvanî bir hürriyet.

Heves tahakküm eder. Heva da müstebittir. Gayrizarurî hacatı havaic-i zarurî hükmüne geçirmiştir. İzale etti rahat.

Bedavette bir adam dört şeye muhtaç iken, medeniyet yüz şeye muhtacı fakir etmiştir. Sa'y-i helâl, masrafa etmemiştir kifayet.

Onda hile, harama beşeri sevk etmiştir. Ahlâkın esasını şu noktadan bozmuştur. Cemaate, hem nev'e, vermiştir servet, haşmet.

Ferd-i şahsı ahlâksız, hem fakir eylemiştir. Bunun şahidi çoktur: Kurun-u Ulâdaki mecmu-u vahşet ve cina-yet, hem gadir ve hem hıyanet,

ahlâk: insanlık seciyesi, yaratılıştaki insanlığın gereği olan güzel davranışlar.
ahlâksız: insanlık şerefine yakışmayan işler, davranışlar yapan.
bedavet: göçebe devri.
beyne beyne: iyi ve kötünün arasında.
bîrahahat: rahatsız.
cemaat: toplum.
cinayet: kan dökme, büyük suçlar.
ekal: azınlık.
ekser: çoğunluk.
ekseriyet: çoğunluk.
esas: temel prensip.
fakir: muhtaç, ihtiyaç sahibi.
ferd-i şahsı: birey olarak insan.
gadir: acımasızlık, zulüm.
gayr-i zarurî: gereksiz.
hacat: ihtiyaçlar.
haram: hakkı olmayan şey, dinin yasakladığı şeyler.
haşmet: görkemlilik, ihtişam.
havaic-i zarurî: yemek, içmek, giyinmek gibi temel ihtiyaçlar.
hayvanî hürriyet: hiçbir kural tanımayan hayvanlara ait özgürlük.
heva: nefsin gereksiz arzuları.
heves: nefsin arzularına uygun işler.
hile: aldatma, desise ve yalan.
hıyanet: ihanet, kötülük etme.
ihtiyar: kendi arzu ve isteği.
izale etme: gidermek.
kayd-ı esaret: esaret zinciri, kölelik bağı.
kifayet: yetme, yetişme.
kurun-u ulâ: ilk çağ.
küll: bütün, genel.
lâakal: en az.
lâkin: ancak.
masraf: gider.
mecmu-u vahşet: vahşilik, kural tanımazlıkların hepsi.
medar-ı necat: kurtuluş sebebi.
medeniyet: şehirlilik, gelişmişlik.
medeniyet-i hâzıra: bu günün medeniyeti.
meşakkat: sıkıntı, zahmet.
muhtaç-ı fakir: şiddetle ihtiyaç duyan.
müstebit: baskıcı, zorba.
müthiş: dehşetli, korkunç.
müzahref: sahte yaldızlı süs.
nazil: Allah katından gelen.

nev: insanlık türü.

nev-i beşer: insanlık.

rahmet: her çeşit iyilik ve ihسان.

rıbh-ı ticaret: ticaretten gelen kâr.

saadet: refah, mutluluk, rahat.

sa'y-i helâl: helâl kazanç.

serbest: başıboş, hiçbir kayda bağlı olmayan.

servet: zenginlik.

sevk etme: yönlendirme.

şahit: delil, gören.

şekavet: sıkıntıdan şikâyet.

tahakküm: baskı, zorlama.

tarz-ı hâzır: günümüzdeki durum.

tarz-ı medeniyet: uygarlık şekli.

tiryak: ilaç.

umum: genel, herkes.

zalim: zulmeden.

zehir: öldürücü madde.

Şu medeniyet-i habise tek bir defada kustu. Midesi (HAŞİYE) daha bulanır. Âlem-i İslâmdaki istinkâf-ı manidar, hem de bir cây-ı dikkat.

Kabulde muztariptir, soğuk da davranmıştır. Evet, Şeriat-ı Garrada olan nur-u İlâhî, hassa-i mümtazıdır istiğna-i istiklâliyet.

O hassadır, bırakmaz ki o nur-u hidayet, şu medeniyet ruhu olan Roma dehası ona tahakküm etsin. Onda olan hidayet,

Bundaki felsefe ile mezcolmaz; hem aşılınmaz, hem de tâbi olamaz. İslâmiyet ruhunda şefkat, izzet-i iman beslediği şeriat,

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan tutmuş yed-i beyzada hakaik-ı şeriat. O yemîn-i beyzada birer asa-i Mûsa'dır. Sehhar medeniyet istikbalde edecek ona secde-i hayret.

Şimdi buna dikkat et: Eski Roma, Yunanın iki dehası vardı; bir asıldan tev'emdi. Biri hayalâlûddu, biri maddeperestti.

Su içinde yağ gibi imtizaç olamadı. Mürur-u zaman istedi, medeniyet çabaladı, Hristiyanlık da çalıştı. Temzici-ne muvaffak hiç biri de olmadı.

Her biri istiklâlini filcümle hıfzeyledi. Hatta el'an âdet- ta o iki ruh, şimdi de cesetleri değişmiş. Alman, Fransız oldu.

HAŞİYE: Demek daha dehşetli kusacak. Evet, iki Harb-i Umumî ile öyle kustu ki, hava, deniz, kara yüzlerini bulandırdı, kanla lekeledi.

âdeta: sanki.
âlem-i İslâm: Müslümanların yaşadığı coğrafya, İslâm dünyası.
asa-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın mu'cizeli asası.
asıl: esas, temel.
cây-ı dikkat: dikkate değer.

deha: olağanüstü akıl ve zekâ.
el'an: şimdi.
filcümle: kısmen, nihayet, sonunda.
hakaik-ı şeriat: şeriatın, dinin gerçekleri.
harb-i umumî: birinci dünya savaşı.
hasa: özellik.
hasa-i mümtaz: seçkin özellik.
haşiye: dip not.
hayalâlûd: hayal ile karışık.
hidayet: dinin gösterdiği hak yol.

hıfzeyleme: koruma.
imtizaç: birbiriyle karışma, kaynaşma.
istiğna-i istiklâliyet: tam bağımsızlık, kimseye minnet duymama.
istikbal: gelecek.
istiklâl: bağımsızlık, özgürlük.
istinkâf-ı manidar: anlamlı çekimserlik.
izzet-i iman: imanın verdiği şeref ve gayret.
Kur'ân-ı mu'cizbeyan: ifadeleri ve hakikatleri ile eşsiz olan Kur'ân.
maddeperest: maddeci, maddeye tesir verenler.
medeniyet: toplumda oluşan kültür, sanat.
medeniyet-i habise: medeniyetin çirkin yönü.
mezç: karışma, birleşme, bütünleşme.
muvaffak: başarılı.
muztarip: sıkıntılı.
mürur-u zaman: zamanın geçmesi.
nur-u hidayet: hak yola sevk eden aydınlık.
nur-u İlâhî: Allah'ın nuru.
Roma dehası: Allah'ı inkâr ve putperestlikten kaynaklanan dünya servet ve haşmeti.
secde-i hayret: hayretten secde etme.
sehhar medeniyet: aldatıcı medeniyet.
şefkat: koruma sevgisi.
şeriat-ı garra: nurlu, parlak şeriat.
tâbi olma: uyma, arkasından gitme.
tahakküm: baskı ve zorbalık.
temziç: kaynaştırma.
tev'em: ikiz.
yed-i beyza: mu'cizeli, parlak, hayır getiren el.
yemin-i beyza: sağ el.
Yunan dehası: Sokrat, Eflâtun felsefesinden kaynaklanan dünyevi Yunan zekâsı.

Güya bir nevi tenasuh başlarından geçmişti. Ey birader-i misalî! Zaman böyle gösterdi. O ikiz iki deha, öküz gibi reddetti,

Temzicinin esbabını. Şimdi de barışmadı. Madem onlar tev'emdi, kardeş ve arkadaşta, terakkide yoldaştı; birbiriyle dövüştü, hiç de barışmadılar.

Nasıl olur ki; aslı, hem madeni, matlâi başka çeşit olmuştu; Kur'ân'da olan nuru, şeriat hidayeti, şu medeniyetin ruhu olan Roma dehası birbiriyle barışır, hem mezç ve ittihadı?

O deha ile bu hüda menşeleri ayrıdır. Hüda semadan indi, deha zeminden çıktı. Hüda kalpte işliyor; dimağı da işletir.

Deha dimağda işler; kalbi de karıştırır. Hüda ruhu eder tenvir, daneleri sümbüllettirir. Karanlıkları tabiat onunla ışıklanır.

İstidad-ı kemali birden bire yol alır. Nefs-i cismanî yapar hizmetkâr-ı emirber. Meleksima ediyor insan-ı himmetperver.

Deha ise, evvelâ nefse ve cisme bakıyor, tabiata giriyor, nefsi tarla ediyor; istidad-ı nefsanî neşvünema buluyor.

Ruhu eder hizmetkâr; taneleri kuruyor. Şeytanın simasını beşerde gösteriyor. Hüda, hayateyne saadet veriyor, dâreyne ziya neşrediyor, insanı yükseltiyor.

birader-i misalî: temsilde geçen kardeş, arkadaş gibi.
dâreyn: dünya ve ahiret, her iki dünya.
deha: maddeci akıl; olağanüstü akıl ve zekâ.
dimağ: insanın dünyaya bakan akıl yönü.
esbap: sebepler.
güya: sanki.
hizmetkâr-ı emirber: emrinde çalıştırma.
hüda: ilâhî kaynaklı hak yol ve prensipleri; hak ve doğru olan yol.
insan-ı himmetperver: gayretli, kabiliyetli insan.
istidad-ı kemal: olgunlaşma, gelişme kabiliyeti.
istidad-ı nefsanî: nefsin gelişmeye müsait arzu ve istekleri.
ittihat: birlik olma.
kalp: insanın manevî yönü.
Kur'ân'ı nuru: Kur'ân'ın getirdiği hak ve hidayet aydınlığı.
maden: kaynak.
matlâ: doğuş yeri.
medeniyetin ruhu: günümüz medeniyetine şekil veren anlayış.
meleksima: meleğe benzetme.
menşe': kaynak.
mezç: kaynaşma, birleşme.
nefis: beden, insanın cismanî yönü.
nefs-i cismanî: insanın bedeni ve hayvanî yönü.
neşretme: yayma.

neşvünema: gelişme, filizlenme ve büyüme.
nevi: tür, çeşit.
Roma dehası: Romalıların maddeci felsefesi.
saadet: mutluluk ve refah.
sema: ilâhî, Allah'tan gelen.
sima: yüz, görünüş.

sümbülletme: filiz verdirme ve gelişmeye başlatma.
şeriat hidayeti: dinin gösterdiği aydınlık yol.
tane: tohum, kabiliyet ve istidat tohumları.
temziç: kaynaştırma.
tenasuh: ruhların beden de-

ğıştirmesi inancı, reenkarnasyon.
tenvir: aydınlatma, ışıktandırma.
terakki: gelişme, ilerleme.
tev'em: ikiz.
zemin: yer.
ziya: ışık.

Deccalmisal ^(HAŞİYE) deha-i a'ver, bir dâr ile bir hayatı anlar, maddeperest olur ve dünyaperver. İnsanı yapar birer canavar.

Evet, deha sağır tabiata tapar. Kör kuvvete fermanber. Fakat hüda şuurlu sanatı tanır, hikmetli kudrete bakar. Deha, zemine küfran perdesi çeker. Hüda, şükran nuru nu serper.

Bu sırdandır deha a'mâ-i asam, hüda semî-i basîr. Dehanın nazarında zemindeki nimetler sahipsiz ganimettir; minnetsiz gasp ve sirkat, tabiattan koparmak, canavarca his verir.

Hüdanın nazarında, zeminin sinesinde, kâinatın yüzünde serpilmiş olan niam, rahmetin semeratı, her nimetin altında bir yed-i muhsin görür, şükran ile öptürür.

Bunu da inkâr etmem: Medeniyette vardır mehasin-i kesire. Lâkin, onlar değildir ne Nasraniyet malı, ne Avrupa icadı,

Ne şu asrın sanatı. Belki umum malıdır. Telâhuk-u efkârdan, semavî şerayiden, hem hacat-ı fitrîden, hususî şer-i Ahmedî,

İslâmî inkılâptan neş'et eden bir maldır; kimse temelük etmez. Misalîler meclisi, o meclisin reisi tekrar sordu. Hem dedi:

“Musibet olur her dem hıyanet neticesi, mükâfatın sebebi. Ey şu asrın adamı! Kader bir sille vurdu, kazaya da çarptırdı.

HAŞİYE: Bunda da bir ince işaret var.

a'mâ-i asam: kör ve sağır.

dâr: dünya, diyar.

deccal-misal: deccal gibi.

deha: felsefî zekâ.

deha-i a'ver: sadece dünyayı gören tek göz, bir gözü kör deha ve akıl.

dünyaperver: dünyayı se-

ven.

fermanber: buyruğa uyan, boyun eğen.

ganimet: emeksiz kazanç, yağma, savaşta elde edilen mal.

gasp: zorla alınan mal, bir malın üzerine oturma, haksız

kazanç.

hacat-ı fitrî: yaratılıştan insana verilen ihtiyaçlar.

haşıye: dipnot.

hikmet: fayda ve maslahata yönelik gizli sebep; kâinata ve yaratılıştaki ilâhî gaye..

hususan : bilhassa, özellikle.

hüda: ilâhî kaynaklı hak yol ve prensipleri.

hıyanet: hainlik, anlaşma ve diğerlerine ihanet.

icat: yoktan meydana getirme.

İslâmî inkılâp: İslâm dininin gerçekleştirdiği değişim ve gelişim.

kader: ezelde takdir edilen ilâhî plan.

kaza: kaderin hükmünü icrası, olayın vuku bulması.

kudret: güç ve iktidar.

küfran perdesi: inkâr ve nankörlük arkasına sığınma.

lâkin: ama, fakat.

maddeperest: maddeye tesir veren, maddeye önem veren.

mehasin-i kesire: pek çok güzellikler.

minnet: iyilik karşısında manevî borçlu hissetme.

misalîler meclisi: rüyada, yakazada bulunan temsilciler.

musibet : felâket ve belâ.

mükâfat: ödül, iyilik, ihsan.

Nasraniyet: Hristiyanlık.

neş'et: kaynak.

niam: nimetler.

nimet: iyilik, lütf, ihsan, bağış.

semavî şerayı: ilâhî kaynaktan vahiyle gelen din.

semerat: meyveler, faydalar.

Semî-i Basîr: işiten ve gören Allah.

sille: tokat.

sirkat: çalma, hırsızlık.

şer-i Ahmedî: Peygamberimizin getirdiği din ve Kur'an'dan çıkan İslâmiyet.

şuur: anlama kabiliyeti.

şükran nuru: nimetin kıymetini bilme ve nimeti verene minnet duyma.

şükran: teşekkür, minnettarlık.

telâhuk-u efkâr: fikirlerin zaman içinde birleşmesi, birikimi.

temellük: sahiplenme.

yed-i Muhsin: ihsan ve ikram eden el.

zemin: yer.

“Hangi ef’alinizle kazaya, hem kadere şöyle fetva verdiniz ki, kaza-i İlâhî musibetle hükmetti, sizleri hırpaladı?

“Hata-i ekseriyet olur sebep daima musibet-i amme-ye.” Dedim: Beşerin dalâlet-i fikrîsi, Nemrudâne inadı,

Firavunâne gururu şıştı, şıştı zeminde, yetiştı semavata. Hem de dokundu hassas sırr-ı hilkate. Semavattan indirdi

Tufan, taun misali, şu harbin zelzelesi, gâvura yapıştırdı semavî bir silleyi. Demek ki şu musibet, bütün beşer musibetiydi.

Nev’en umuma şamil, bir müşterek sebebi, maddiyyunluktan gelen dalâlet fikri idi; hürriyet-i hayvanî, hevanın istibdadı.

Hissemizin sebebi, erkân-ı İslâmîde ihmal ve terkimizdi. Zira Hâlık Teâlâ yirmi dört saatten bir saati istedi.

Beş vakit namaz için, yalnız o saati, bizden yine bizim için emretti, hem istedi. Tembellikle terk ettik, gafletle ihmal oldu.

Şöyle de ceza gördük: Beş senede, yirmi dört saatte daima talim ve meşakkatle tahrik ve koşturmakla bir nevi namaz kıldırıldı.

Hem, senede yalnız bir ay oruç için, nefsimizden istedi; nefsimize acıdık. Kefareten beş sene cebren oruç tutturdu.

Kendi verdiği malından, kırkından, ya onundan birini zekât istedi; Buhl ile, hem zulmettik, haramı karıştırdık, ihtiyarla vermedikti.

beşer musibeti: insanlığa gelen felâket.

buhl: cimrilik.

cebren: zorla, ister-istemez.

daima: devamlı, her zaman.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma, batıla yönelme.

dalâlet-i fikrî: fikir bozukluğu,

yanlış fikir ve kanaatler edinmek.

ef’al: davranış, amel.

erkân-ı İslâmî: İslâmın şartlar olan beş temel şart.

fetva: karar, dinî hüküm.

firavunâne gurur: Firavun Ram- ses’in Hz. Mûsa karşısında gösterdiği gurur.

gaflet: unutkanlık, farkında olmama, ihmal.

gâvur: imansız.

Hâlık-ı Teâlâ: yüce yaratıcı.

harp: savaş.

hassas: ince, en küçük şeyi bile ölçebilen.

hata-i ekseriyet: çoğunluğun günahı ve hatası.

hevanın istibdadı: nefsin kötü arzularına esir olması.

hisse: pay.

hürriyet-i hayvanî: hayvanlar gibi kural tanımaz bir özgürlük anlayışı.

ihmal: önemsememe, görevi umursamama ve yapmama.

ihtiyar: istek, arzu ve tercih.

kaza-i İlâhî: Allah’ın hükmünü uygulamaya koyması.

kefaret: günaha karşılık ceza.

maddiyyunluk: maddeye taparcasına değer verme düşüncesi.

meşakkat: sıkıntı.

musibet: belâ, felâket.

musibet-i amme: herkese isabet eden felâket.

müşterek: ortak.

Nemrudâne inat: Nemrut’un Hz.

İbrahim’e gösterdiği inat gibi inat.

nev’en: tür olarak, cins olarak.

nevi: bir çeşit, bir şekilde.

semavat: gökler, meleklerin mekânı.

semavi sille: semadan gelen

tokat, felâket.

sırr-ı hilkat: yaratılış sırrı, yaratılma amacı.

tahrik: harekete geçirme.

talim: öğrenme, eğitim.

taun: salgın ölümcül hastalık gibi felâketler.

tufan: su baskını.

umuma şamil: herkesi ilgilendiren.

zekât: bir senelik malın kırkıta biri.

zelzele: deprem.

zemin: yeryüzü.

zulmetmek: haksızlık yapmak.

O da bizden aldırıldı müterakim zekâtı; haramdan da kurtardı. Amel, cins-i cezadır; ceza, cins-i ameldir. Salih amel ikiye:

Biri müspet ve ihtiyarî; biri menfi, ıztırarî. Bütün âlâm, mesaip, a'mal-i salihadır; lâkin menfidir, ıztırarî. Hadis teselli verdi:

Bu millet-i günahkâr kanıyla abdest aldı, fiilî bir tevbe etti. Mükâfat-ı acili: Şu milletin humsu, dört milyonu çıkardı,

Derece-i velâyet, mertebe-i şahadet ile gazilik verdi, günahı sildi. Bu meclis-i âlî-i misalî, bu sözü tahsin etti.

Ben de birden uyandım, belki yakaza ile yeni yattım. Bence, yakza rüyadır;

Rüya, bir nevi yakazadır. Orada asrın vekili, burada Said Nursî.

CEHİL, MECAZİ ELİNE ALSA HAKİKAT YAPAR

İlmin elinden eğer cehlin eline düşse mecaz, eder inkılâp hakikate; hem açar hurafata kapılar.

Küçüklüğümde gördüm ki, hasfolmuştu kamer; sordum ben validemden: Dedi, “Yılan yutmuştur.” Dedim, “Neden görünür?”

Dedi, “Orada yılanlar böyle nimşeffaf olur.” İşte böyle bir mecaz, hakikat zannedilmiş. Medar-ı şems ve kamer,

Tekatu noktaları olan re's ve zenep te arzın haylûletiy-le, bir emr-i îlâhiyle münhasıf olur kamer.

âlâm: elemeler, musibetler.
a'mal-i salih: dinin emir ve yasaklarına uygun güzel davranışlar, fiiller.
amel: sevap ve günah olan fiiller.
arz: yer, dünya.
asrın vekili : misalî mecliste

20. asrın temsilcisi.
cehil: bilgisizlik, bir konuyu yanlış bilmek.
ceza: kusur sonucu verilen azap, sıkıntı.
cins-i amel: amelin şekli, çeşidi.
cins-i ceza: cezanın şekli, çeşidi.

şidi.
derece-i velâyet: evliya mertebesine çıkma.
emr-i îlâhî: Allah'ın emri.
fiilî tevbe: felâketten ders alarak bir daha o kusuru işlememe.
gazilik: din ve vatan için sa-

vaşa katılarak sağ kalanlara verilen manevî makam.
günah: dinin yasakladığı fiiller, kusur.
hadis: Peygamberimizin sözleri.
hakikat: gerçek.
haram: dinen yasak olan şey.
hasf (husuf): ay tutulması.
heyûlet: araya girip engel olma.
hums: beşte bir.
hurafat: boş ve batıl inanç ve düşünceler.
ihtiyarî: tercih ederek, seçerek.
inkılâp: değişim, dönüşüm.
kamer: ay.
lâkin: ama, fakat.
mecaz: gerçek anlamı dışında başka manayı anlatan kelime.
meclis-i âlî-i misalî: görüntüler, rüya âleminde (âlem-i misal) toplanmış olan yüksek temsilciler meclisi.
medar-ı şems ve kamer: güneş ve ayın yörüngesi.
menfi: olumsuz, negatif.
mertebe-i şahadet: din ve vatan için canını verenlere verilen manevî şehitlik makamı.
mesaip: musibetler ve belâlar.
millet-i günahkâr: kusurlu olan toplum.
mükâfat-ı acil: peşin ödül.
münhasıf: tutulma.
müspet: pozitif, olumlu.
müterakim: biriken.
nevi : çeşit.
nimşeffaf: yarı saydam, içini gösteren.
re's: baş.
salih amel: doğru, Allah'ın emrine uygun fiil ve davranış.
tahsin: güzel bulma, övgü ile memnuniyeti ifade etmek.
tekatu: kesişme, kesme, çatışma.
teselli: musibete uğrayana rahatlatıcı söz söyleme.
valide: anne.
yakaza: uyanıklık hâli.
zekât : bir senelik malın kırkta biri.
zenep: kuyruk.
ıztırarî: mecburî, zorunlu, ister-istememez.

İki kavs-i mevhum tinnîn yâd edilmiş, hayalî bir teşbihle isim müsemma olmuş. Tinnîn ise yalıdır.

• • •

MÜBALÂĞA ZEMM-İ ZİMNİDİR

Hangi şeyi vasfetsen, olduğu gibi vasfet. Medhin mübalâğası bence zemm-i zımnîdir.

İhsan-ı İlâhîden fazla ihsan, ihsan değildir...

• • •

ŞÖHRET ZALİMEDİR

Şöhret bir müstebittir; sahibine mal eder başkasının malını. Meşhur Hoca Nasreddin, letaifi içinde, zekâtı asıl malı. (HÂŞİYE)

Rüstem-i Sistanî, onun hayal şanı, garet etti bir asır mefahir-i İran'ı. Gasp ve garetle şişti, o namdar hayalî, hurafata karıştı, attı nev-i insanı.

• • •

DİN İLE HAYAT KABİL-İ TEFRİK OLDUĞUNU ZANNEDENLER FELÂKETE SEBEPTİRLER

Şu Jön Türkün hatası: Bilmedi o, bizdeki din hayatın esası; millet ve İslâmiyet ayrı ayrı zannetti.

Medeniyet müstemir, müstevli vehmeyledi; saadet-i hayatı içinde görüyordu. Şimdi zaman gösterdi:

HÂŞİYE: Yani, onda biri.

asıl: esas, kendisine ait olan.
asır: yüzyıl.
esas: temel, olmazsa olmazı.
garet etme: yağma etme, yutma, sahiplenme.
gasp: zorla alma.
haşiye: dipnot.
hayal şanı: hayalde büyütülen şöhret.
hurafat: batıl inançlar, mitoloji.
ihsan: ikram, bağış.
ihsan-ı İlâhî: Allah'ın vergisi.
isim: ad, ünvan.
İslâmiyet: İslâm dini.
işaret-i gaybiye: geleceğe işaret etme.
Jön Türk: yeni Türk, Avrupalılaşma hayranı olan Türkler.
kabil-i tefrik: ayırma imkânı.
kavs-i mevhum: hayalî yay, yö-rünge.
letaif: fıkra, nükte.
medeniyet: aklın ürünü olan, hayata geçirilen kültür ve sanat, gelişmişlik.
medih: övgü.
mefahir-i İran: İran'ın övündüğü tüm kahramanca olaylar.
meşhur: herkesçe tanınan, bilinen.
millet: aynı dine ve dile mensup topluluk.
muzır: zararlı.
mübalâğa: abartma.
müsemma: asıl yerine geçen benzetme ismi. benzetme için verilen isim gerçek isim olmuş.
müstebit: baskıcı, zorlayıcı, zorba.
müstemir: devamlı.
müstevli: her yere yayılmış.
namdar hayalî: ünlü hayalî kahraman.
nev-i insan: insanlık, insanlık türü.
Rüstem-i Sistanî: İranlıların millî kahramanı.
saadet-i hayat: hayatın mutluluğu.
sekerat: ölüm anı.

sistem: mantık bütünlüğü içindeki fikir ve prensipler bütünü.
şöhret: meşhur olma, herkesçe tanınma, bilinme.
tecrübe-i kat'iye: kesin tecrübe.
teşbih: benzetme.

tinnîn: iki büyük yılan.
vasfetmek: nitelemek, özelliğini ifade etmek.
vehmeylemek: hayal etmek, esassız, gerçek dışı hayallere kapılmak.
yâd edilme: anılma, isimlendirilme.

zalime: haksızlık ve zulme sebep.
zannetmek: sanmak.
zekât: kırkta bir.
zem: yermek, kötöleme.
zemm-i zımnî: gizli kötöleme, ayıplama.
zımnî: gizli.

Medeniyet sistemi ^(HAŞİYE) bozuktu, hem muzırdı. Tec-rûbe-i kat'ıye bize bunu gösterdi.

Din hayatın hayatı, hem nuru, hem esası. İhya-i dinle olur, şu milletin ihyası. İslâm bunu anladı.

Başka dinin aksine, dinimize temessük derecesi nispeten milletin terakkisi.

İhmali nispetinde idi milletin tedennisi. Tarihî bir hakikat, ondan olmuş tenâsi.

MEVT, TEVEHHÜM EDİLDİĞİ GİBİ DEHŞETLİ DEĞİL

Dalâlet vehmidir, mevti dehşetlendirir. Mevt tebdil-i câmedir, ya tahvil-i mekândır; sicinden bostana çıkar.

Kim hayatı isterse, şehadet istemeli. Şehidin hayatına Kur'an işaret eder. Sekeratı tatmamış her bir şehit, kendini hayy biliyor, görüyor. Lâkin yeni hayatı daha nezih buluyor.

Zanneder ki ölmemiş. Meyyitlere nispeti, dikkat et, şuna benzer: İki adam, rüyada lezaiz envana cami güzel bahçede, ikisi geziyorlar. Biri rüya olduğunu bilir; lezzet almıyor.

Onu müferrah etmez; belki teessüf eder. Öbürüsü biliyor ki, âlem-i yakzadır; hakikî lezzet alır, ona hakikî olur.

Rüya misalin zıllı, misal ise berzahın zıllı olmuştur. On-
dan, onların düsturları birbirine benziyor.

HAŞİYE: Tam bir işaret-i gaybiyedir; sekeratta olan dinsiz, zalim medeniyete bakıyor.

aksi: tersi, karşıtı, zıddı.
âlem-i yakaza: uyanıklık hâli.
belki: kesinlikle, bilâkis.
berzah: ara mekân, dünya ile ahiret mekânı arası kabir âlemi.
bostan: bahçe, geniş ve aydınlık mekân.

camî: toplanmış.
dalâlet: sapıklık, batıl düşünce ve inanç.
dehşetlendirmek: korkutucu hâle getirmek.
dehşetli: korkunç.
derece: mertebe.
düstur: prensip, kural.

enva: nevilere, türler, çeşitler.
hakikat: gerçek.
hakikî: gerçek.
hayy: diri, canlı.
hayatın hayatı: cana can kat-
tan, hayata hayat veren.
ihmal: boş verme, önemse-
meme.

ihya-i din: dinin canlanması, ha-
yatlanması.
lâkin : ama, fakat.
lezaiz: tatlı ve zevkli şeyler.
lezzet: zevk.
mevt: ölüm.
meyyit: ölü.
milletin ihyası: milletin, toplu-
mun dirilmesi, canlanması.
misal: temsil âlemi.
müferrah: huzur ve rahata ermiş.
nezih: temiz, kibar.
nispet: kıyas, oran, ölçü.
nispeten: kıyasla, oranla.
nur: ışık, aydınlık.
öbürü: diğeri.
rüya: uykuda görülen misalî şey-
ler.
sekerat: ölüm anı.
sicîn: zindan, dar ve karanlık me-
kân.
şehadet: şehitlik.
şehit: Allah yolunda canını feda
eden.
tahvil-i mekân: yer değişikliği.
tarihi: tarihte görülen.
tebdil-i can: elbise, beden de-
ğiştirme.
tedenni: alçalmak, gerilemek,
düşüklük.
teessüf: acı ve üzüntü.
temessük: yapışma, sarılma, tu-
tulma.
tenâsi: unutma.
terakki: gelişme.
tevehhüm: kuruntu, esassız ve
yanlış düşüncelere kapılmak.
vehmi: hayalî, kuruntu eseri.
zıll: gölge.

abd: kul.
adalet-i ilâhî: Allah'ın adaleti.
adalet-i Kur'ânî: Kur'ân'ın adaleti, ilâhî adalet.
ademî: insanla ilgili.
âlem: dünya, varlık sınıflarının her biri.
aleyhinde: karşısında, lehinde olmayan.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
beniâdem: insanlık, insanoğlu.
beşer: insan.
beyhude: boşu boşuna, faydasız.
celp etmek: kendine çekme.
cemaat: toplum, gurup.
düstur-u azîm: büyük ve değerli prensip.
efkâr: fikirler.
ekal: az, azınlık.
ekal-i zalim: zalim azınlık.
ekser: çoğunluk.
ekserin-i avam: halkın çoğunluğu.
feda etmek: heba etmek, yok etmek, uğruna vermek.
feda: gözden çıkarma.
fert: birey.
haif: korkak.
harap: yıkma.
hasım: düşman.
havf: korku.
heder: faydasız, boş.
heves: nefesine uyma.
hodgâm: bencil, kendini düşünen.
hırs: öfke.
imha: yok etme.
iptal-i hakk-ı nev: bir nev'in hakkını elinden almak.
iptal-i hakkı: hakkı vermemek, hakkını elinden almak.
iraka-i dem: kan akıtma, kan dökme.
ismet-i beşer: insanın masum oluşu, kendini günahattan sakınması.
istiaze: şeytanın şerrinden Allah'a sığınma.
kudret: güç ve iktidar.
kurban: feda etmek.
lâkin: ama, fakat.
mahz-ı adalet: adaletin tâ kendisi.
mâni: engel.
masum: günahsız.
misli: benzeri.
nazara: insanların dikkatine.
nazir: eş, benzer.
nev: tür, sınıf.
nev-i beşer: insanlık âlemi.
siyaset: temelinde yalan, menfaat, tarafgirlik bulunan menfî, zararlı siyaset anlayışı.
siyaset-i medenî: günümüz medeniyetinin aldatıcı ve menfaatçi siyaseti.
sünnet-i daimi: devamlı, değişmez Allah'ın kuralı.

SİYASET, EFKÂRIN ÂLEMİNDE BİR ŞEYTANDIR; İSTIAZE EDİLMELİ

Siyaset-i medenî, ekserin rahatına feda eder ekalli. Belki ekall-i zalim, kendine kurban eder ekserin-i avamı.

Adalet-i Kur'ânî, tek masumun hayatı, kanı heder göremez, onu feda edemez, değil ekseriyete, hatta nev'in umumu.

Ayet-i ¹ **مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ** iki sırr-ı azîmi vaz ediyor

nazara. Biri mahz-ı adalet. Bu düstur-u azîmi

Ki, fert ile cemaat, şahıs ile nev-i beşer, kudret nasıl bir görür; adalet-i İlâhî, ikisine bir bakar. Bir sünnet-i daimî.

Şahs-ı vahit hakkını kendi feda ediyor; lâkin feda edilmez, hatta umum insana. Onun iptal-i hakkı, hem iraka-i demi,

Hem zeval-i ismeti; iptal-i hakk-ı nev'in, hem ismet-i beşerin mislidir, hem naziri. İkinci sırrı budur: Hodgâmî bir âdemî,

Hırs ve heves yolunda bir masumu öldürse, eğer elinden gelse, hevesine mâni ise harap eder dünyayı, imha eder benî Âdem'i

• • •

ZAAF HASMI TEŞÇİ EDER. ALLAH ABDİNİ TECRÜBE EDER; ABD ALLAH'INI TECRÜBE EDEMEZ

Ey haif ve hem zaif! Havf ve zaafın beyhude, hem senin aleyhinde tesirat-ı haricî teşçi eder, celp eder.

1. Kim bir cana kıymamış birisini öldürürse... (Mâide Suresi: 32.)

sırr-ı azîm: büyük sır.
şahs-ı vahit: bir tek fert.
şahıs: fert, birey.
şeytan: insanı Allah yolundan ve hayırdan uzaklaştıran ruhânî ve cinnî varlık.

tecrübe etmek: deneme, sınama.
tesirat-ı haricî: dışarıdan tesir etme, dış etkenler.
teşçi: cesaretlendirmek.
umum: herkes, genel.

vazetme: koyma, hüküm verme.
zaaf: zayıflık, güçsüzlük.
zaif: güçsüz.
zeval-i ismet: günahsızlığın sona ermesi.

Ey vesveseli vehham! Muhakkak bir maslahat, mazarat-ı mevhumu için feda edilmez. Sana lâzım hareket; netice Allah'ındır.

İşine karışılmaz. Allah çeker abdini meydan-ı imtihanı, "Böyle yaparsan eğer, böyle yaparım Ben" der.

Abd ise hiç yapamaz Allah'ını tecrübe. "Rabbim muvaffak etsin, ben de bunu işlerim" dese, tecavüz eder.

İsa'ya demiş şeytan: "Madem her şeyi O yapar; kader birdir, değişmez. Dağdan kendini at. O da sana ne yapar?"

İsa dedi: "Ey mel'un! Abd edemez Rabbini tecrübe ve imtihan."

BEĞENDİĞİN ŞEYDE İFRAT ETME

Bir derdin dermanı başka derde dert olur, panzehiri zehir olur. Derman hadden geçerse, dert getirir, öldürür.

İNADIN GÖZÜ MELEĞİ ŞEYTAN GÖRÜR

İnadın işi budur: Şeytan yardım ederse birisine, "melek" der, rahmeti de okutur.

Muhalif tarafında eğer meleği görse, libasını değiştirmiş onu şeytan zanneder; adavet, lânet eder.

abd: kul.
adavet: düşmanlık.
derman: ilâç.
dert: hastalık.
feda: terk etme.
hadden geçme: aşırıya kaçma.
hareket: faaliyet.
ifrat: haddi aşma.
imtihan: deneme, sinama.

inat: körü körüne ısrar ve direnme.
İsa: babasız dünyaya gelen ve İncil nazil olan peygamber.
lânet: beddua etme.
lâzım: gerekli.
libas: elbise.
maslahat: fayda.
mazarrat: zarar.
melek: günahsız nuranî var-

lık.
mel'un : lânete uğramış.
mevhum: hayali.
meydan-ı imtihan: imtihan yeri.
muhakkak: kesin.
muhalif: karşısında bulunan, zıt.
muvaffak: başarı.
netice: sonuç.

panzehir: şifa verici ilâç.
Rab: yaratıcı, terbiye edici ve ızzık verici Allah.
rahmet okuma: hayır dua etme.
şeytan: insanı Allah yolundan ve hayırdan uzaklaştıran ruhanî ve cinnî varlık.
tecavüz: sınırına girme.
tecrübe: deneme, sinama.
vehham: kuruntuya kapılan, şüpheli.
vesvese: kuruntu, şüphe.
zehir: öldürücü her şey.

HAKKI BULDUKTAN SONRA EHAK İÇİN İHTİLÂFİ ÇIKARMA

Ey talib-i hakikat! Madem hakta ittifak, ehakta ihtilâf-
tır. Bazen hak, ehaktan ehaktır. Hem de olur hasen, ah-
senden ahsen.

İSLÂMİYET, SELM VE MÜSALEMETTİR; DAHİLDE NIZA VE HUSUMET İSTEMEZ

Ey âlem-i İslâmî! Hayatın ittihatı. Ger ittihat istersen,
düsturun bu olmalı:

¹ هُوَ الْحَقُّ yerine ² هُوَ حَقٌّ olmalı; ³ هُوَ الْحَسَنُ yerine
⁴ هُوَ الْأَحْسَنُ olmalı.

ağdiye: gıdalar, besinler.
ahsen: daha iyi.
ahsenden ahsen: en iyiden daha iyi.
âlem-i İslâmî : İslâm dünyası.
battal: gerçek dışı.
dahil: içeri.
derman: ilaç.
dert: sıkıntı, belâ.
düstur: prensip, kural.
ehak: en doğrusu, daha haklı.
ehaktan ehak: en doğrudan da-
ha doğru.
ger : eğer.
hacat: ihtiyaçlar.
hak: gerçek, doğru.
hasen: iyi.
hayat: canlılık.
hubb-u nefis: nefisini sevmek.
husumet: düşmanlık.
ihtilâf: ayrılığa düşme, bölünme.
ilişme: dokunma, rahatsız etme.
istidat: kabiliyet, yetenek.
ittifak: birlik, beraberlik.
ittihat: birlik, beraberlik, birleş-
me.
madde-i vahide: bir tek madde.
madem: durum böyle ise.
maraz: hastalık.
meslek: usul, metot.
mezhep: Allah rızasına giden yol.
müsalemet: emniyet ve güven
içinde yaşamak.
Müslim: Müslüman.
niza: çekişme.
panzehir: tedavi edici.
selm: barış, esenlik.
taaddüt: sayıca çokluk.
talib-i hakikat: gerçeği öğren-
mek isteyen.
tekessür: çokluk.

Her Müslim kendi meslek, mezhebine demeli: “İşte bu
haktır; başkasına ilişmem. Başkaları güzelse, benim en
güzelidir.”

Dememeli: “Budur hak; başkaları battaldır. Yalnız be-
nimkidir güzeli; başkaları yanlıştır, hem çirkindir.”

Zihniyet-i inhisar, hubb-u nefisten geliyor. Sonra ma-
raz oluyor; niza ondan çıkıyor.

Dert ile dermanlar taaddüdü hak olur; hak da taaddüt
eder. Hacat ve ağdiyenin tenevvüü hak olur; hak da te-
nevvü’ eder.

İstidat, terbiyeler tekessürü hak olur; hak da tekessür
eder. Bir madde-i vahide, hem zehir ve hem panzehir.

1. Sadece o haktır.
2. O haktır.
3. Sadece o iyidir.
4. O en iyidir.

tenevvü: çeşitlilik.
terbiye: eğitim.

zehir: öldürücü.
zihniyet-i inhisar: yalnız ba-

na ait anlayışı, tekelsizlik zihni-
yeti.

İki mizaca göre mesail-i fer'ide hakikat sabit değil, iza-
fi ve mürekkep. Mükellefin mizaçlar,

Ona bir hisse verip, ona göre ederek tahakkuk ve te-
rekküp, her mezhebin sahibi mühmel mutlak hükmeder.

Mezhebinin hududu tayinini bırakır temayül-ü mizaca.
Taassub-u mezhebî, tamime sebep olur.

Tamimin iltizamı, sebep olur nizaa. İslâmiyetten evvel
tabakat-ı beşerde derin uçurumlar,

Hem tebaud-u acibi istedi, bir vakitte taaddüd-ü enbi-
ya, tenevvü-ü şerayi, müteaddit mezhepler.

Beşerde bir inkılâp İslâmiyet yaptırdı. Beşer tekarüp
etti; şer' etti ittihat, vahit oldu peygamber.

Seviye bir olmadı; mezhep taaddüt etti. Terbiye-i va-
hide kâfi geldiği zaman, ittihat eder mezhepler.

• • •

İCAT VE CEM-İ EZDATTA BÜYÜK BİR HİKMET VAR; KUDRET ELİNDE ŞEMS VE ZERRE BİRDİR

Ey birader-i kalb-i hüşyar! Ezdadın cem'indendir tecel-
li-i iktidar. Lezzet içinde elem, hayrın içinde şerri,

Hüsnün içinde kubhu, nef'in içinde dârı, nimet için-
de nikmet, nurun içinde nârı, bilir misin ki sırrı?

Hakaik-ı nisbiye sübut, takarrür etsin. Bir şeyde çok
şey olsun; bulsun vücut, görünsün. Sür'at-i hareketle bir
nokta bir hat olur.

beşer: insanlık.
cem: birleştirme.
cem-i ezdat: zıtları birleştir-
me.
dâr: zarar.
elem: acı.
ezdat: zıtlar.
hakaik-ı nisbiye: göreceli,

başkalarına nispetle ve kıyas-
la ortaya çıkan gerçekler.
hakikat: gerçek.
hayır: iyilik.
hikmet: her şeyin anlamlı,
faydalı ve birçok amaca yö-
nelmiş olması.
hudut: sınır.

hükmetme: hüküm verme,
karar ve fetva verme.
hüsün: güzellik.
icat: yaratma.
iltizam: taraftarlık.
inkılâp: değişim, dönüşüm.
İslâmiyet: İslâm dini.
ittihat: birleşme.

izafi: göreceli, değişken.
kâfi: yeterli.
kalb-i hüşyar: kalbi uyanık, akıllı
ve düşünceli.
kubuh: çirkinlik.
kudret: güç ve iktidar.
lezzet: zevk.
mesail-i fer'i: esasta olmayan te-
ferruata ait meseleler.
mezhep: Cenab-ı Hakkın rızasına
giden yol; dinde Allah rızasına gi-
den yolları sistemleştiren bilgin-
ler.
mizaç: farklı kabiliyet ve şekilde
yaratılmış olmak.
mutlak: sınırlamaya girmeme.
mühmel: kayıt koymadan.
mükellefin: yükümlüler, sorum-
lular.
mürekkep: birden fazla şeyler-
den oluşan.
müteaddit: birden fazla.
nâr: ateş.
nef': fayda.
nikmet: sıkıntı ve üzüntüye se-
bep her şey.
nimet: faydalanılan her şey.
niza: çekişme.
nur: aydınlık, ışıık.
seviye: mertebe, derece.
sübut: kararlı hale gelme, gerçek-
leşme.
sür'at-i hareket: hareket hızı.
sır: gizem, mahiyetinin bilinme-
mesi.
şems: güneş.
şer': din, Allah'ın emri, şeriat.
şer: kötülük.
taaddüd-ü enbiya: peygamber-
lerin çokluğu.
taaddüt: ayrı ayrı, çok.
taassub-u mezhebi: mezhep ta-
assubu, mezhebi dışındakini sa-
pıklıkla suçlama.
tabakat-ı beşer: insanlarda bulu-
nan farklı tabakalar.
tahakkuk: gerçekleşme.
takarrür: yerleşme.
tamim: genelme, herkese yay-
maya, duyurma.
tayin: belirleme.
tebaud-u acip: hayret verici de-
recede birbirinden uzaklaşma.
tecelli-i iktidar: gücünü göster-
me.
tekarüp: yaklaşma.
temayül-ü mizaç: fitrat, yaratılış-
ta verilen kabiliyetler.
tenevvü-ü şerayi: şeriatların,
dinlerin çeşitli olması.
terbiye-i vahide: herkesin aynı
seviyede eğitim alması.
terekküp: farklı şeylerden birleş-
miş olan.
vahit: bir tek.
vakit: zaman.
vücut: meydana çıkma.
zerre: atom.

Çevirmenin sür'atı yapar bir lem'a-i nur, daire-i nura-nî. Hakaik-ı nisbiye vazifesi dünyada daneler sümbül olur.

Kâinatın çamuru, revabıt-ı nizamı, alâik-ı nakşını odur teşkil ediyor. Ahirette bu nisbî emirler orada hakaik olur.

Hararette meratip, ona olmuştur sebep tahallül-ü bürudet.

Hüsündeki derecat kubhun tedahülüdür; sebep, illet oluyor.

Ziya zulmete borçlu; lezzet eleme medyun; sıhhat, marazsız olmaz.

Cennet olmazsa belki Cehennem tazip etmez. Zemherirsiz olmuyor; ger zemherir olmazsa, o da ihrak edemez.

O Hallâk-ı Lemyezel, halk-ı ezdat içinde hikmetini gösterdi; haşmeti etti zuhur.

O Kadîr-i Lâyezal, cem-i ezdat içinde iktidarı gösterdi; azamet etti zuhur. Madem o Kudret-i İlâhî lâzime-i zatî olur.

O Zat-ı Ezeli'ye, hem zarure-i naşie; onda zıddı olamaz, acz tahallül edemez, onda meratip olamaz. Her şeye nispeti bir; hiçbir şey ağır olmuyor.

O kudretin zıyasına güneş mişkât olmuştur. Bu mişkâtın nuruna deniz yüzü âyine, şebnemlerin gözleri birer mir'at olmuştur.

Denizin geniş yüzü gösterdiği güneşi, çîn-i cebinindeki katreler de gösterir; şebnemin küçük gözü yıldız gibi parlıyor.

acz: güçsüzlük.

alâik-ı nakış: şekil, nakış oluşturan bağlar.

âyine: yansıtma özelliğine sahip ayna.

azamet: mükemmel yücelik ve büyüklük.

Cehennem: en büyük ceza evi.

cem-i ezdat: zıtları birleştirme.

Cennet: sonsuz mutluluk yurdu, en büyük mükâfat.

çîn-i cebin: alın buruşukluğu, alını kırışık.

daire-i nurani: nurdan bir daire, nurlu daire.

derecat: basamaklar, mertebeler.

elem: sıkıntı, üzüntü.

ger: eğer, şayet.

hakaik: gerçekler.

hakaik-ı nisbiye: göreceli, başkalarına nispetle ve kıyasla ortaya çıkan gerçekler, benzer hakikatler.

halk-ı ezdat: zıtları yaratma.

Hallâk-ı Lemyezel: sonu olmayan yaratıcı Allah.

hararet: ısı.

haşmet: heybet ve kudret.

hikmet: anlamlı, faydalı ve pek çok amaca yönelik yaratma, ilâhî gaye.

hüsün: güzelliik.

ihrak: yakma.

iktidar: hükmetme gücü.

illet: temel sebep, neden.

Kadîr-i Ezeli: başı sonu olmayan güç ve iktidar sahibi Allah.

kâinat: yaratılan her şey, bütün varlıklar, evren.

katre: su damlası.

kubuh: çirkinlik.

kudret: güç ve iktidar.

Kudret-i İlâhî: Allah'ın sonsuz kudreti.

lâzime-i Zatî: zatının gereği.

lem'a-i nur: ışık parıltısı.

lezzet: zevk.

maraz: hastalık.

medyun: borçlu.

meratip: dereceler.

mir'at: ayna.

mişkât: kandil, ampul.

nisbî emirler: kıyaslama yoluyla oluşan işler, gerçekler.

nispet: kıyas, ölçü.

revabıt-ı nizam: düzeni sağlayan kanunlar.

sümbül: filiz verme.

Aynı hüviyet tutar; şebnem, deniz bir olur güneşin nazarında. Kudreti tanzir eder. Şebnemin göz bebeği küçük cük bir güneştir.

Şu muhteşem güneş de küçücük bir şebnemdir. Göz bebeği bir nurdur ki, şems-i kudretten gelir, o kudrete kamer olur.

Semavat bir denizdir; bir nefes-i Rahman'la cîn-i cebinlerinde mevcelenip, katarat ki, nücüm ve hem şümus-tur.

Kudret tecelli etti, o katarata serpti nuranî lemaatı. Her bir güneş bir katre, her bir yıldız bir şebnem, her bir lem'a timsaldır.

O feyz-i tecellinin küçücük bir aksidir o katremisal güneş. Eder mücellâ camını o lüme'ye zücace dürrimisal parlıyor.

O şebnemmisal yıldız, lâtif gözü içinde bir yer yapar lem'aya; lem'a olur bir siraç, gözü olur zücace, misbahı nurlanıyor.

MEZİYETİN VARSA HAFÂ TÜRABINDA KALSIN; TÂ NEŞVÜNEMA BULSUN

Ey zîhassa-i meşhure! Taayyünle zulmetme. Ger perde-i hafânın altında sen kalırsan, ihvanına verirsın ihvan ve bereketi.

Her bir ihvanın altında sen çıkması, hem de o sen olması imkân ve ihtimali, her birine celp eder bir nazar-ı hürmeti.

sür'at: hız.
sıhhat: sağlıklı olma.
şebnem: çiğ.
tahallül: içine girme.
tahallül-ü bürudet: soğuşun müdahalesi, içine girmesi.
tane: tohum.
tazip: azap verme.

tedahül: müdahale, içine girme.
vazife: görev.
zarure-i naşie: kendisinde bulunması zorunlu olan, aynı düşünülmesi mümkün olmayan.
Zat-ı ezeliye: başlangıcı olmayan yüce Allah.

zemherir: şiddetli yakıcı soğuk.
ziya: ışıık.
zulmet: karanlık.

akis: yansıma.
bereket: artma, çoğalma.
celp etme: çekmek.
cîn-i cebin: alın buruşukluğu.
dürrimisal: inci gibi.
feyz-i tecelli: rahmetin nurlu yansımasından doğan feyiz ve bereket.
ger: sayet, eğer.
hafâ: gizlilik.
hüviyet: özellik, mahiyet.
ihsan: bağış, iyilik, ikram.
ihhtimal: olabirlik.
ihvan: kardeş.
imkân: elverişli şartlar.
kamer: ay.
katarat: su ve yağmur damlaları.
katre misal: damla misal.
katre: damla.
kudret: güç, kuvvet ve iktidar.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
lâtif: güzel, hoş.
lem'a timsal: parıltı örneği.
lem'a: parıltı.
lemaat: parıltılar.
lüme'ye: parıltıcık.
mevce: küçük dalgaçık.
meziyet: üstün özellik.
misbah: lâmba.
muhteşem: hayranlık uyandıran, haşmetli.
mücellâ cam: parlak cam.
nazar-ı hürmet: saygılı bakışlar.
nefes-i Rahman: rahmet sahibi yüce Allah'ın rahmet esintisi.
neşvünema: filizlenme, hayat bulma, büyüme ve gelişme.
nuranî: nur saçan, nurlu.
nurlanma: aydınlanma.
nücüm: yıldızlar.
perde-i hafâ: gizlilik perdesi.
semavat: gökler.
siraç: kandil.
şebnem: sabah düşen çiğ.
şebnemmisal: çiğ gibi.
şems-i kudret: kudret güneşi.
şümus: güneşler.
taayyün: meydana çıkma, görünme.
tanzir: benzetme.
tecelli: yansıma.
türab: toprak.
zîhassa-i meşhure: değerli özelliklere sahip kişi.
zulmetmek: başkalarına haksızlık yapmak.
zücace: cam.

Eğer taayyün edip, perde altından çıksan, mükerrem iken altında, üstünde zalim olursun. Güneş iken orada, burada gölge edersin,

İhvanını düşürttürüp hem nazar-ı hürmetten. Demek taayyün ve teşahhus, zalim birer emirdir. Sahih doğru böyle ise, hem de böyle görürsün.

Nerede kaldı yalancı tasannu ve riya ile kisb-i teşahhus, şöhrat? İşte bir sırr-ı azîm ki hikmet-i ilâhî, hem o nizam-ı ahsen.

Bir ferd-i fevkalâde, kendi nev'i içinde setr ile perde çeker, bununla kıymet verdirir, hem de eder müstahsen.

İşte sana misali: İnsan içinde velî, ömür içinde ecel, olmuş meçhul ve mühmel. Cuma'da müstetirdir bir saat, kabul olur dua edersen.

Ramazan'da münteşir bir leyle-i zûkadir. Esmâ'ül-Hüsna'da muzmer iksir-i İsm-i Azam. Bu misallerin haşmeti, hem de o sırr-ı hasen,

İphamda izhar eder, ihfada ispat eder. Meselâ, ecelin iphamında bir muvazene vardır; her dakikada tutar ne vaziyet alırsan.

Kefeteyn-i havfüreca, hizmet-i ukba—dünya tevehhüm-ü bekaî, lezzet-i ömrü verir. Yirmi sene müphem bir ömür olsa ahsen.

Nihayeti muayyen bin senelik bir ömre. Zira nısfı geçerse, her saati geldikçe güya adım atarak darağacına gidersin.

ahsen: en güzel.
dua: Allah'a yalvarma.
ecel: ölüm zamanı.
emir: iş.
Esma-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.
ferd-i fevkalâde: olağanüstü özelliklere sahip kişi.
güya: sanki.
haşmet: heybet, görkem.
hikmet-i ilâhî: Allah'ın bir faydayı, maslahatı gözetmesi.
hizmet-i ukba-dünya: dünya ve ahirete ait işlerin yapılması.
ihfa: gizlilik.
ihvan: kardeş.
iksir-i İsm-i Azam: kendisi ile dua edilince reddedilmeyen en yüce ve değerli isim.
ipham: gizleme, saklama.
ispat: ortaya koyma.
izhar: açıklama, gösterme.
kefeteyn-i havf-u reca: ümit ve korkunun dengelenmesi.
kisb-i teşahhus-u şöhrat: şöhratle kendine değer kazandırma.
leyle-i zûkadir: Kadir Gecesi.
lezzet-i ömür: hayatın tadı.
meçhul: gizli, bilinmeyen.
misal: örnek.
muayyen: belli.
muvazene: dengeleme, ölçülü yapmak.
muzmer: saklı.
mühmel: bırakılmış, tayin edilmemiş.
mükerrem: şerefli.
münteşir: yayılmış.
müphem: belirsizlik.
müstahsen: beğenilen.
müstetir: gizlenmiş, örtülmüş.
nazar-ı hürmet: saygı ve saygılı duruş.

nevi: tür.
nihayet: sonuç.
nizam-ı ahsen: en güzel düzen.
nısf: yarı.
riya: gösteriş.
sahih: gerçek.
setr: örtme.

sırr-ı azîm: büyük sır.
sırr-ı hasen: güzel ve önemli sır.
taayyün: görünme, ortaya çıkma, belirlenme.
tasannu: yapmacık davranış.
teşahhus: belirlenme, şahıs olarak ortaya çıkma.

tevehhüm-ü bekaî: sonsuza kadar yaşama hayali.
vaziyet alma: durum tespiti yapma.
veli: Allah dostu.
zalim: haksızlık, adaletsizlik yapan.
zira: çünkü.

Şey'en şey'en üzölmek ve hem de teselli vermez; sen de rahat etmezsin.

ALLAH'IN RAHMET VE GAZABINDAN FAZLA TAHASSÜS HATADIR

Allah'ın rahmetinden fazla rahmet edilmez. Allah'ın gazabından fazla gazap edilmez.

Öyle ise, işi bırak o Âdil-i Rahîm'e. Fazla şefkat elem-
dir; fazla gazap zemîme.

İSRAF SEFAHATİN, SEFAHAT SEFALETİN KAPISIDIR

Ey müsrifli kardeşim! Tegaddi noktasında bir iken iki lokma; bir lokma bir kuruşa, bir lokma on kuruşa.

Hem ağza girmeden, hem boğazdan geçtikten, müsa-
vi bir olurlar. Yalnız ağızda, o da kaç saniyede, bîhuşe ve-
rir nûşe.

Zevkî bir fark bulunur, daim onu aldatır o kuvve-i za-
ika; bedene, hem mideye kapıcı müfettişe.

Onun tesiri menfi, müspet değil. Vazife yalnız kapıcı-
yı taltif ve memnun etmek. Nûş verirsın o bîhuşe.

Aslî vazifesinde onu müşevveş etmek, tek bir kuruş ye-
rine on bir kuruşu vermek, olur şeytanî pîşe.

İsrafın en sefihi, tebzirin en sakîmi, bir tarzdır bir çeşi-
di. Heves etme bu işe.

Âdil-i Rahîm: adaletle iş gö-
ren sonsuz merhamet ve rah-
met sahibi Allah.
aslî: temel, asıl görev.
bîhuş: akılsız, sersem.
bîhuşe: akılsız, sersem.
elem: acı, üzüntü.
gadap: öfke.

hata: kusur.
israf: savurganlık.
kuvve-i zaika: dil, tat alma
duygusu.
menfi: olumsuz.
müfettiş: denetçi, denetle-
yen.
müsavi: eşit.

müspet: olumlu.
müsrif: savurgan.
müşevveş: düzensiz, karma
karışık.
nûş: içecek şey.
nûşe: iştret, içme.
rahmet: merhamet, acıma.
sakim: kötü, hastalıklı.

sefahat: akılsızlık edip sonunu düşünmeyerek, nefsinin arzuları-
na ve isteklerine boyun eğen ve
harcama yapan.
sefalet: perişanlık, yoksulluk.
sefih: akılsız, malın ve paranın
değerini bilmeyen.
şefkat: koruma duygusu.
şey'en şey'en: azar azar.
şeytanî pîşe: şeytana yakışan
alışkanlık.
tahassüs: duygulanma, hislen-
me.
taltif: lütfetme, sözle ve hediye
ile onore etme.
tarz: şekil.
tebzir: israf, malı yok yere dağıt-
ma.
tegaddi: beslenme.
teselli: ferahlandırma, üzüntüsü-
nü giderme.
tesir: eser bırakma, etkileme.
zemîme: beğenilmeyen kötü
davranış. israf: savurganlık.
zevkî: tat veren.

ZAİKA TELGRAFÇIDIR; TELZİZ İLE BAŞTAN ÇIKARMA (HAŞİYE)

Rububiyet-i İlâh hikmet ve inayeti, ağızla hem burunla, iki merkezi teşkil eylemiştir içinde hudut karakolu; hem

Muhbirleri de koymuş. Şu âlem-i sağırde damarları telefon, asapları telgraf hükmüne vazeylemiş. Şamme telefonlu, hem

Telgrafa zaika inayet memur etmiş o Rezzak-ı Hakikî, erzak üstüne koymuş rahmetten bir tarife: taam ve levn ve hem

Rayiha. İşte şu havâss-ı selâse, o Rezzak canibinden birer ilânname, birer davetname, bir izinname, hem

Bir dellâldır ki, muhtaç ve müşteriler, hep onlarla celp olur. Mürtezak hayvanlara zevk ve rû'yet ve şemm, birer alet vermiş. Hem

Taamları muhtelif ziynetlerle süsletmiş. Hevâî gönülleri avutup, lâkaytları tehyiç ile cezp etmiş. Vakta, taam girse hem

Ağza, birden bire zaika her tarafa bir telgraf çekiyor bedenin aktârına. Şamme telefon veriyor, gelen taam nev'i, hem

Çeşitleri de söyler. Hacetleri muhtelif, ayrı ayrı mürtezak, ona göre davranır, ona da hazırlanır ya cevab-ı red gelir; hem

Kapı dışarı atar, yüzüne de tükürür. İnayet tarafından madem buna memurdur; zevki baştan çıkarma, hem

HAŞİYE: İktisat Risalesinin çekirdeğidir. Belki on sahife olan İktisat Risalesini kablelvücut on satırda okumuş.

aktâr: etraf, çevre, her taraf.
âlem-i sağır: küçük âlem olan insan bedeni.
alet: araç, makine gibi vasıtalar.
asap: damarlar.
avutma: aldatma.
baştan çıkarmak: doğru yoldan ayırma.
beden: vücut.
canip: yön.
celp: çekme.
cevab-ı red: red cevabı verme.
cezp: çekmek.
davetname: davetiye.
dellâl: duyuru yapan.
erzak: yiyecek- içecek.
hacet: ihtiyaç duyulan şey.
haşiye: dip not.
havâî: nefsin isteklerine uyan.
havâss-ı selâse: görme, tatma, koklama üç duygu.
hikmet: her şeyin anlamlı, faydalı ve birçok amaca yönelmiş olması, ilâhî gaye.
hudut: sınır.
İktisat Risalesi: Lem'alar eserinin 19. Lem'ası.
ilânname: duyuru.
inayet: yardım, iyilik.
izinname: izin belgesi.
kablelvücut: varlığından önce.
lâkayt: ilgisiz, duyarsız.
levn: renk.
memur: görevli.
merkez: odak noktası.
muhbir: haber veren.
muhtaç: ihtiyaç sahibi.
muhtelif: ayrı ayrı.
mürtezak: rızıklanan.
müşteri: alıcı.
müteheyyiç: heyecanlandırıcı.
rahmet: rızık verme, acıma, şefkat etme.

rayiha: koku.
Rezzak-ı Hakikî: gerçekte rızık veren.
rububiyet-i ilâhî: Allah'ın terbiye ediciliği.
rû'yet: görmek.
şamme: koku alma duygusu, burun.

şemm: koku.
taam nev'i: yiyecek çeşitleri.
taam: yiyecek.
tarife: öğretme, yol gösterme, tanıtıcı liste.
telgrafçı: telgraf ile haber veren.
telziz: zevk ve lezzet alma,

tatlandırma.
vakta: ne zaman ki.
vazeylemek: koymak, yerleştirmek.
zaika: tat alma duygusu, dil.
zevk: tat.
ziynet: süs.

Telziz ile aldatma. Sonra o da unuttur doğru iştiha nedir. Bir iştiha-i kâzip gelir, başına çatar. Hatası, maraz ile, hem

İlletlerle cezalar gelir. Hakikî lezzet, hakikî iştihadan çıkar; doğru iştiha, sadık bir ihtiyaçtan. Bu lezzet-i kâfide şah, hem

Geda beraber; hem bahemdir, bir dinar ve bir dirhem. O lezzet berhemzened, eleme olur merhem.

NİYET GİBİ, TARZ-I NAZAR DAHİ ÂDETİ İBADETE ÇEVİRİR

Şu noktaya dikkat et: Nasıl olur niyetle mübah âdât, ibadat; öyle, tarz-ı nazarla fûnun-u ekvan, olur maarif-i İlâhî,

Tetkik dahi tefekkür. Yani, ger harfi nazarla, hem sanat noktasında “Ne güzeldir” yerine, “Ne güzel yapmış Sâni; nasıl yapmış o mâhî!”

Nokta-i nazarında kâinata bir baksan, nakş-ı Nakkaş-ı Ezel, nizam ve hikmetiyle lem’a-i kasıt ve itkan, tenvir eder şübehi.

Döner ulûm-u kâinat, maarif-i İlâhî. Eğer mana-i ismiyle, tabiat noktasında “Zatında nasıl olmuş” eğer et-sen nigâhı,

Bakarsan kâinata, daire-i fûnunun daire-i cehil olur. Bîçare hakikatler, kıymetsiz eller kıymetsiz eder. Çoktur bunun güvâhı.

âdât: alışkanlıklar.
âdet: alışkanlık.
bahem: beraber, birlikte.
berhemzened: birlikte çalışın.
bîçare: çaresiz, ne yapacağını şaşırılmış.
daire-i cehil: cehalet, yanlış

değerlendirme dairesi.
daire-i fûnun: fen bilgileri dairesi.
dinar: altın para.
dirhem: gümüş para.
doğru iştiha: acıkma sonucu yemek isteği.
eğer: şayet.

elem: acı, ızdırıp, sıkıntı.
fûnun-u ekvan: fizik, kimya, biyoloji gibi kâinattaki müspet ilimler.
geda: köle.
ger: eğer.
güvâh: bilen, şahit olan.
hakikî : gerçek.

harfi nazar: varlıktan yaratıcıya intikali sağlayan bakış.
hikmet: her şeyin anlamlı, faydalı ve birçok amaca yönelmiş olması, ilâhî gaye.
ibadat: uhrevî sevaba medar işler.
ibadet: Allah rızasına götüren ve Allah'ın isteği doğrultusunda olan iş.
illetler: sebepler.
iştiha: yeme içme isteği.
iştiha-i kâzip: yalancı iştiha.
itkan: sağlam ve mükemmel sanat.
kâinat: evren, yaratılan her şey.
kıymetsiz: değersiz.
lem'a-i kasıt: her şeyde bir amacın gözetildiğinin işaretinin olması.
lezzet: zevk.
lezzet-i kâfi: yeteri kadar zevk.
maarif-i İlâhî: Allah'ı tanıtan ilimler, bilgiler.
mâhî: ay gibi güzel, güzel yaratıcı.
mana-i isim: varlığın kendine bakan yönü.
maraz: hastalık.
merhem: yaraya sürülen ilaç.
mübah: yemek, içmek gibi insanlık gereği olan davranışlar.
nakş-ı Nakkaş-ı Ezel: başlangıcı olmayan Allah'ın ezelde ilmi ile her şeyin güzel şeklini yapması ve kendisinin de bu açıdan nakkaş, yani nakışçı olması.
nigâh: bakış.
niyet: kalbin ameli olan dilek.
nizam: düzen.
nokta: önemli husus.
nokta-i nazar: bakış noktası, bakış açısı.
sadık: gerçek, doğru.
sanat: işlemede ustalık.
Sâni: sanatkâr, yaratıcı usta Allah.
şah: padişah, kral.
şübehat: şüpheler.
tabiat: yaratılan her şey.
tarz-ı nazar: bakış açısı, bakış şekli.
tarz-ı nazar: bakış açısı.
tefekkür: faydalı, varlık üzerinde kurallı düşünme.
telziz: lezzet, zevk alma.
tenvir: aydınlatma, nurlandırma.
tetkik: araştırma.
ulûm-u kâinat: varlıktan çıkan tabiat ilimleri.
zatında : kendi üzerinde, şahsında, özünde.

BÖYLE ZAMANDA TEREFFÜHTE İZN-İ ŞER'Î BİZİ MUHTAR BIRAKMAZ

Lezaiz çağırdıkça, “Sanki yedim” demeli. “Sanki yedim” düstur eden, bir mescidi yemedi. (HAŞİYE)

Eskide ekser İslâm filcümle aç değildi. Tenauma ihtiyar bir derece var idi.

Şimdi ise ekseri açlığa düştü kaldı. Telezzüze ihtiyar izn-i şer'î kalmadı.

Sevad-ı azam, hem ekseriyet-i masumun maişeti basittir. Tegaddi besatetiyle onlara tâbi olmak,

Bin kere müreccahtır, ekalliyet-i müsrife, ya bir kısım sefihe tegaddide tereffüh noktasında benzemek.

• • •

ZAMAN OLUR Kİ, ADEM-İ NİMET, NİMETTİR

Hafıza bir nimettir. Fakat ahlâksız bir adamda, musibet zamanında, nisyan ona racihtir.

Nisyan da bir nimettir. Yalnız her günün âlâmını çek-tirir, müterakim olmuş âlâmı unutturur.

• • •

HER MUSİBETTE BİR CİHET-İ NİMET VAR

Ey musibetzedede! Musibetin içinde bir nimet münderiç-tir; dikkat et de, onu gör. Nasıl her şeyde vardır,

Bir derece-i hararet; her musibette vardır bir derece-i nimet. Daha büyüğü düşün küçüktteki nimetin,

HAŞİYE: İstanbul'da Sankiyedim namında bir mescit var. “Sanki yedim” diyen adam, hevesinden kurtardığı paralarla bina etmiş.

adem-i nimet: nimetin yokluğu.
ahlâksız: görgüsüz, kural tanı-maz.
âlâm: elemeler, acılar.
basit: sade.
besatet: sadelik, basitlik.
bina etmek: üzerine ev yapmak, bir şey inşa etmek.
cihet-i nimet: nimet yönü.
derece-i hararet: sıcaklığın dere-celeri.
derece-i nimet: nimet mer-tebe-leri.
düstur: ilke, prensip.
ekalliyet-i müsrif: israfçı azınlık.
ekser: pek çok, çoğunluk.
ekseriyet-i masum: günahsız, al-datılmamış çoğunluk.
filcümle: genellikle, çoğunlukla.
hafıza: insanın her şeyi muhafaza ettiği beyindeki bilgi deposu.
haşiye: dipnot.
heves: nefsin arzusu.
ihtiyar: seçme, tercih, irade.
İslâm: Müslümanlar.
izn-i şer'î: dinin izni.
lezaiz: lezzetler, zevk verecek iş-ler.
maişet: geçim.
mescit: namaz kılınan küçük me-kân, cami.
muhtar: kendi iradesine, kendi hâline bırakmak.
musibet: sıkıntı, felâket.

musibetzedede: sıkıntıya uğra-yan.
münderiç: içinde saklanmış.
müreccah: tercih edilen, üs-tün tutulan.
müterakim: birikmiş.
nimet: insanı mutlu eden her şey.

nisyan: unutkanlık.
racih: tercih edilen.
sefih: malın değerini bilme-yen akılsız.
sevad-ı azam: Müslümanla-rın ekseriyeti, çoğunluk.
tâbi olmak: uymak, peşinden gitmek.

tegaddi: gıda alma, yeme iç-me.
telezzüz: zevk ve lezzet pe-şinde koşma.
tenaüm: nimetlerden çokluk-la faydalanma.
tereffüh: bolluk içinde refah-la yaşama.

Dereceyi görerek, Allah’a çok şükür et. Yoksa isti’zamlar ürkersen, “Of, of!” ile üflersen, o da aksine şişer.

Şişer de dehşetlenir. Eğer merak da etsen, bir iken ikiyeleşir. Kalpte olan misali, döner hakikat olur.

Hakikatten ders alır, sonra döner, başlıyor, kalbini tokatlıyor.

BÜYÜK GÖRÜNME, KÜÇÜLÜRSÜN

Ey enesi çifteli, kafası da kibirli! Şu mizanı bilmeli: Her adam için elbet cemiyet-i beşerde, içtimaî binada,

Görmek görünmek için, şu mertebe denilen bir penceresi var. Ger pencere kamet-i kıymetinden yüksekse, tekebbürle tetavül edecek,

Uzanacak. Ger pencere, kamet-i himmetinden alçaksa, tevazuyla takavvüs edecek, eğilecek.

Kâmillerde, büyüklük mikyasıdır küçüklük; nakıslarda, küçüklük mizanıdır büyüklük.

HASLETLERİN YERLERİ DEĞİŞSE, MAHİYETLERİ DEĞİŞİR

Bir haslet; yer ayrı sima bir. Kâh dev, kâh melek, kâh salih, kâh talih. Misali şunlardır:

Zayıfın kaviye karşı izzet-i nefsi sayılan bir sıfat, ger olursa kavide, tekebbür ve gururdur.

Kavinin bir zayıfa karşı da tevazuu sayılan bir sıfatı, ger olursa zayıfta, tezellül ve riyadır.

Bir ulülemir, makamında olursa ciddiyeti, vakardır, mahviyeti zillettir.

aksine: tersine.
cemiyet-i beşer: toplum.
ciddiyet: yerinde ve zamanında davranış.
dehşet: büyümek, ürkütme.
ene: benlik, ego.
enesi çifteli: çok enanîyetli, bencillik ve benlik duygusu

gelişmiş.
ger: eğer.
gurur: kendisiyle övünme.
hakikat: gerçek hüviyeti, mahiyeti.
haslet: huy, karakter.
içtimaî bina: sosyal hayat binası.

isti’zam: büyütme, şişirme.
izzet-i nefis: vakar, şeref ve haysiyeti koruma duygusu.
kâh: bazen.
kalbi tokatlamak: kalbe sıkıntı vermek.
kalp: insanın manevî ve duygusal merkezi.

kamet-i kıymet: değer derecesi, uzunluk.
kâmil: olgun, fazilet ve kemal sahibi.
kavi: güçlü.
kibir: kendisini büyük gösterip başkasını küçük görmek.
mahiyet: nitelik, özellik.
makam: mevki, mertebe.
merak: derin düşünceye kapılmak.
mertebe: derece.
mikyas: ölçü.
misal: temsili, küçük hakikati.
mizan: değerlendirme ölçüsü, ölçü.
nakıs: noksanlık, kendini eksik ve değersiz görmek.
riya: gösteriş.
salih: hayırlı, iyi.
sima: görünüş.
sıfat: özellik, belirgin özellik.
şükür: minnet duygusu ile teşekkür etme.
takavvüs: bükülme, eğilme.
talih: şerli, kötü.
tekebbür: kendini beğenmişlik.
tevazu: alçak gönüllülük, herkeşe değer verme özelliği.
tezellül: alçalma.
ulülemir: idareci.
ürkmek: sakınmak, çekinmek.
vakar: makamın gereğini yapmak.
zayıf: güçsüz.

Hanesinde bulunsa, mahviyeti tevazu, ciddiyeti kibirdir.

Mütekellim-i vahde olsa eğer bir zatta, müsamaha hamiyet, fedakârlık bir haslet, bir amel-i salihdir.

Mütekellim-i maalgayr olsa eğer o zatta, müsamaha hıyanet, fedakârlık bir sıfat, bir amel-i talihtir.

Tertib-i mebadide tevekkül, tembelliktir. Terettüb-ü netice noktasındaki tefviz, tevekkül-ü şer'idir.

Semere-i sa'yine, kısmetine rıza ise, memduh bir kanaattir, meyl-i sa'ye kuvvettir.

Mevcut mala iktifa, mergup kanaat değil, belki dühimmetliktir. Misaller daha çoktur.

Kur'ân mutlak zikreder salihat ve takvayı. İphamında remzeder makamatin tesiri. İcazı bir tafsildir; sükûtu geniştir.

• • •

¹ "الْحَقُّ يَعْلُو" BİZZAT, HEM AKİBET MURATTIR

Ey arkadaş! Bir zaman bir sail dedi: "Madem الْحَقُّ يَعْلُو haktır. Neden kâfir Müslime, kuvvet hakka galiptir?"

Dedim: Dört noktaya bak; bu müşkül de hallolur. Birinci nokta şudur: Her hakkın her vesilesi hak olması lâzım değildir.

Öyle de, her batılın her vesilesi batıl olması yine lâzım değildir. Neticesi şu çıkar: Hak olan bir vesile, batıl vesileye galiptir.

akibet: sonuç, netice.
amel-i salih: hayırlı, faydalı davranış.
batıl: gerçek dışı, yanlış.
dühimmetlik: gayretsizlik.
fedakârlık: değerli şeyleri gözden çıkarma.
galip: üstün gelme.
hak: gerçek, hakikat, doğru olan şey.
hallolma: çare olma.
hamiyet: kutsal değerleri koruma gayreti.
hane: ev.
icaz: veciz, az öz anlamlı ifade.
iktifa: yetinme.
ipham: üstü kapalı bırakma.
kâfir: Allah'ı inkâr eden.
kanaat: gönül tokluğu.
kibir: kendini beğenmişlik.
kuvvet: güç.
kısmet: kendine ayrılan hisse.
lâzım: gerekli.
mahviyet: kendine değer vermemişlik.
makamat: makamlar, durumlar.
memduh: beğenilen.
mergup: ananan, beğenilen.
meyl-i sa'y: çalışma arzusu.
mutlak: sınırsız.
müsamaha: hoşgörü.
Müslim: Allah'a inanan, hükmüne teslim olan.
müşkül: zorluk.
mütekellim-i vahde: kendi şahsı namına konuşan (1. tekil şahıs, yani "ben").
mütekellim-i maalgayr: başkaları adına konuşan (1. çoğul şahıs, yani "biz").
netice: sonuç.
remiz: işaret.
rıza: memnuniyet.
sail: soru soran.
salihat: Allah'ın emrettiği hayırlı ameller.
semere-i sa'y: çalışmanın sonucu.
sükût: sessiz kalma.
sıfat: vasıf, özellik.
tafsil: teferruatlı, geniş izah.
takva: Allah korkusu.
tefviz: işleri Allah'a bırakma.
terettüb-ü netice: sonuç alma.

1. Hak yücedir. (Bu ifade, Buharî'de yer alan bir hadiste "İslâm yücedir. Ondan yüce hiçbir şey yoktur" (Buharî, Cenaiz: 79.) şeklinde yer alır.)

tertib-i mebadî: ön çalışma, ön şart.
tevekkül: Allah'a güvenme.
tevekkül-ü şer'i: dinin istedi-

ği tevekkül.
vesile: sebep, vasıta.
yüce: galip, yenilgi kabul etmez.
zât: şahıs, ferden kendisi.
zikretmek: hatırlamak, anmak.
zillet: düşüklük, değersizlik.

Dolayısıyla, bir hak bir batıla mağlûptur. Muvakkaten, bilvasıta olmuştur. Yoksa bizzat, hem daima değildir.

Lâkin akıbetülakıbe, her dem yine hakkındır. Kuvvetin bir hakkı var, bir sırr-ı hilkatı var. İkinci nokta şudur:

Her Müslimin her vasfı Müslim olmak vacip iken, haricen her dem vaki, sabit değildir.

Öyle de, her kâfirin her vasfı kâfir olmak, küfründen neş'et etmek yine lâzım değildir.

Her fasıkın her vasfı fasık olmak, fıskından neş'et etmek, öyle de, her dem sabit değildir.

Demek bir kâfirin Müslim olan bir vasfı, Müslimdeki lâmeşru vasfına galip olur. Bilvasıta, o kâfir dahi ona galiptir.

Hem, dünyada hayatın hakkı şamil ve âmmdır. O rahmet-i ammenin bir cilve-i manidar, onun bir sırr-ı hikmeti var; küfür mâni değildir.

Üçüncü nokta şudur: O Zat-ı Zülcelâl'in iki vaf-ı kemalden iki şer'î tecelli, vaf-ı iradeden gelen meşietle takdirdir.

O da şer-i tekvinî. Vaf-ı kelâmdan gelen şeriat-ı meşhure. Teşriî evamire karşı itaat, isyan

Nasıl olur; öyle de, tekvinî evamire itaat ve isyan olur. Birincisi galiben dâr-ı uhrada görür

Mucazatı, sevabı; ikincisi ağılebe dâr-ı dünyada çeker mükâfat ve ikabı. Meselâ, nasıl sabrın mükâfatı zaferdir,

ağılebe: genellikle.
akıbetülakıbe: en sonunda, ahirette.
âm: genel, umumî.
bilvasıta: vasıtalı, dolaylı olarak.
cilve-i manidar: anlamlı görünü.

daima: devamlı.
dâr-ı dünya: yaşadığımız dünya evi.
dâr-ı uhra: ahiret memleketi.
dem: an, vakit.
ehak: en doğru, en gerçek.
evamir: emirler, buyruklar.
galiba: çoğunlukla.

haricen: dış dünyada, toplumda.
ikap: ceza.
iki şer'î: iki şeriat, iki kanun.
isyan: itaatsizlik etme, buyruklara uymama.
itaat: uyma, uygulama.
kâfir: inkârcı.

küfür: inkâr, dini ve prensiplerini kabul etmeme.
lâkin: ama, fakat.
lâmeşru: doğru olmayan, dinin kabul etmediği.
lâzım: gerekli.
mağlûp: yenilgiye uğramış.
mâni: engel.
meşiet: dileme, bir şeyin olmasını isteme.
muvaqqat: geçici.
mucazat: cezalar.
mükâfat: ödül.
Müslim: Müslüman, Allah'ın emirlerine teslim olan.
neş'et: kaynaklanma, doğma.
rahmet-i amme: her şeyi kaplayan Allah'ın rahmeti.
sabit: oluşmuş, geçerli.
sevap: mükâfat, ödül gerektiren davranış.
sırr-ı hikmet: hikmet sırrı, fayda ve amaca uygun olması.
sırr-ı hilkat: yaratılış sırrı.
şamil: kapsamlı.
şer-i tekvinî: tabiat kanunları.
şeriat-ı meşhure: bilinen şeriat olan Kur'an ve din.
takdir: plan, program, kader.
tecelli: ortaya çıkmak.
tekvinî: tabiata ait.
teşri: dinî kurallar, dinden kaynaklanan kurallar.
vacip: gerekli, fıkhta yapılması farza yakın olan ibadet ve emirler.
vaki: meydana gelen, olan.
vasf-ı irade: dileme, isteme sıfatı.
vasf-ı kelâm: Allah'ın kelâm, konuşma sıfatı.
vasf-ı kemal: mükemmel özellikler.
vasıf: özellik.
Zat-ı Zülcelâl: sonsuz haşmet ve büyüklük sahibi olan Allah.

Ataletin mücazâtı sefalet; öyle de, sa'yin sevabı olur servet. Sebatta da galebedir mükâfat. Zehirin ikabı bir maraz, panzehirin sevabı bir sıhhattir.

Bazen iki şeriat evamiri bir şeyde beraber müçtemidir; her birine bir cihet. Demek tekvinî emre itaat ki, bir hak-tır.

İtaat galip olur o emrin isyanına ki, bir tavr-ı batıldır. Bir batıla vesile olmuş olursa bir hak, vaktaki galip olsa

Bir batıla ki, olmuş o da vesile-i hak. Bilvasıta bir hakkın bir batıla mağlûptur. Fakat bizzat değildir.

Demek, ¹ **الْحَقُّ يَعْلُو** bizzat demektir. Hem akıbet mu-rattır; kayd-ı haysiyet maksuttur. Dördüncü nokta şudur:

Bir hak bilkuvve kalmış. Yahut kuvvetsiz kalmış. Ya mahlûttur, hem mahşuş. Ona da bir inkişaf, ya bir taze kuvvet vermek lâzım gelmiştir.

Mühezzep ve müzehhep yapmak için muvakkat, batıl ona musallat. Tâ ki sebîke-i hak ne miktar lüzum vardır,

Tâ mahz ve halis çıksın mebadide, dünyada batıl etse galebe, fakat kazanmaz harbi. “Akıbetülmüttakîn” ona vurur bir darbe;

İşte, batıl mağlûptur. **الْحَقُّ يَعْلُو** sırrı onu çarpar ikaba; işte hak da galiptir.

• • •

akıbet: sonuçta.
akıbetülmüttakîn: “sonuçta Al-lah’tan korkanlar kurtulurlar” ger-çeği.
atalet: tembellik.
batıl: yanlış fikir ve düşünceler.
bilkuvve: potansiyel güç olarak.
bilvasıta: vasıtalı.
bizzat: kendisi.
cihet: yön.
darbe: yumruk, öldürücü vuruş.
evamir: emirler,
galebe: üstün gelme, baskın.
galip: üstün.
halis: hiçbir şey katılmamış, saf.
harp: savaş.
ikap: ceza.
inkişaf: gelişme.
kayd-ı haysiyet: şerefini koruma sınırın.
mağlûp: yenilgi.
mahlût: karışık.
mahşuş: kararlı.
mahz: tam, bizzat, saf.
maksut: istenen.
maraz: hastalık.
mebadî: başlangıç.
miktar: ölçü.
musallat: sataşan.
muvakkat: geçici.
mücazat: cezalar.
müçtemi: toplanmış.
mühezzep: terbiye edilmiş,
mükâfat: ödül.
müzehhep: yaldızlanmış, süslen-miş.
panzehir: ilâç.
sa'y : çalışma.
sebat: kararlılık.
sebîke-i hak: hakkın toplandığı kılçe.

1. Hak yücedir. (Bu ifade, Buharî’de yer alan bir hadiste “İslâm yücedir. Ondan yüce hiçbir şey yoktur” (Buharî, Cenaiz: 79.) şeklinde yer alır.)

sefalet: perişanlık, yoksulluk.
servet: zenginlik.
sevap: mükâfat, ödül.
sıhhat: sağlamlık, hiçbir has-

talığı olmama.
sır: gizli hikmet ve faydalar.
seriat: din.
tavr-ı batıl: yanlış tavrı.

tekvinî: tabiata ait.
vakta: ne zaman ki.
vesile-i hak: hak ve doğruya sebep olan.

BİR KISIM DESATİR-İ İÇTİMÂİYE

İçtimâî hey'ette düsturları istersen: Müsavatsız adalet, önce adalet değil. Temasülse, tezaadın mühim bir sebebi-dir.

Tenasüipse, tesanüdün esası. Sıgar-ı nefistir tekebbü-rün menbai. Zaaf-ı kalptir gururun madeni. Olmuş acz, muhalefet menşei. Meraksa, ilme hocadır.

İhtiyaçtır terakkinin üstadı. Sıkıntıdır muallime-i sefa-hat. Demek sefahatin menbai sıkıntı olmuş. Sıkıntıysa, madeni yeisle suizandır.

Dalâlet fikrîdir; zulûmat kalbîdir; israf cesedîdir.

KADINLAR YUVALARINDAN ÇIKIP BEŞERİ YOLDAN ÇIKARMIŞ; YUVALARINA DÖNMELİ

اِذَا تَانَتْ الرِّجَالُ السُّفَهَاءُ بِالْهُوسَاتِ اِذَا تَرَجَّلَ النِّسَاءُ
(HAŞİYE) 1 النَّاشِرَاتُ بِالْوَقَاحَاتِ

Mim'siz medeniyet, taife-i nisâyı yuvalardan uçurmuş, hürmetleri de kırmış, mebzul metayı yapmış. Şer-i İslâm onları

Rahmeten davet eder eski yuvalarına. Hürmetleri ora-da; rahatları evlerde, hayat-ı ailede. Temizlik ziynetleri;

HAŞİYE: Tesettür Risalesinin esasıdır. Yirmi sene sonra müellifinin mah-kûmiyetine sebep gösteren bir mahkeme, kendini ve hâkimlerini ebedî mahkûm ve mahcup eylemiş.

1. Sefih erkekler, hevesatlarıyla kadınlaşırsa, o zaman açık saçık kadınlar da hayâsızlıkla er-kekleşirler. (Üstadımızın Arapça bir ifadesi)

acz: âcizlik, zayıflık.
adalet: herkese hakkıyla mu-amele etmek.
beşer: insan.

cesedi: bedene ait.
dalâlet : yanlış düşünceler.
davet: çağırma.
desatir-i içtimaiye: toplum

ve hayatla ilgili prensipler.
düstur: prensip.
gurur: kendini beğenmişlik.
haşiye: dipnot.

hürmet: saygı.
hürmeti kırmak: saygıyı kırmak.
içtimâi: toplumu ilgilendiren.
israf: gereksiz harcama.
kalbî: kalbe ait.
kısım: takım, bölüm.
maden: kaynak.
mahcup: utanmış.
mahkeme: hüküm verilen yer.
mahkûm: tutuklu.
mahkûmiyet: tutuklanma, hapse atılma.
mebzul meta: ortalık malı.
menşe': kaynak.
merak: öğrenme arzusu.
mim'siz medeniyet: alçaklık.
muallime-i sefahat: zevk ve eğ-lence öğretmeni.
muhalefet: zıt ve aykırı davranış, her şeye karşı çıkma.
müellif: yazar, telif eden.
müsavat: eşitlik.
rahmeten: acıma ve koruma.
sebeup: vasıta.
sefahat: zevk ve eğlence peşinde koşma.
suizan: başkaları hakkında kötü niyet taşıma.
sıgar-ı nefis: kişinin basitliği, kü-çüklüğü.
sıkıntı: ne yapacağını bilememe, şaşkınlık.
şer-i İslâm: İslâm dini.
taife-i nisâ: kadınlar, kadınlar sı-nıfı.
tekebbür: büyülenme, başkala-rını küçük görme.
temasül: birbirinin benzeri olma.
tenasüp: uyum, uygunluk.
terakki: gelişme, ileri gitme.
tesanüt: dayanışma.
tezat: zıddiyet.
üstat: maharetli öğretmen.
yeis: ümitsizlik.
yuvalardan uçurmak: evlerinden dışarı atmak.
zaaf-ı kalp: kalbin iman ve mari-fet yönünden zayıflığı.
ziynet: süs, güzellik esyası.
zulûmat: kalbin bulanıklığı, ka-ranlık, kalp katılığı.

ahlâk-ı seyyie: kötü huylar.
 alçaklık: düşkünlük, basitlik.
 azîm: büyük.
 beşer: insan, insanlık
 beyn: arasında.
 biçare: çaresiz, ne yapacağını, ne-
 reye gideceğini şaşırms.
 birdenbire: aniden.
 cazibe: çekim gücü.
 celp etmek: kendine çekmek.
 dehşet: ürkütücü.
 demir sebat : demir gibi sağlam
 olmak.
 depretmek: oynatmak, kımıldat-
 mak.
 esbab-ı ifsat: bozguncu komite-
 ler, sebepler.
 evlât: çocuklar.
 habis ervahlar: kötülükten ve
 günahlardan hoşlanan ruhlar.
 haset: kıskançlık.
 haşiye: dipnot.
 haşmet: görkem, heybet.
 hevesat: nefsin kötü arzuları.
 heykel: taştan yapılan resimler,
 şekiller.
 hissiyat-ı ulviye: yüce duygular.
 hodgâmlık: bencilik.
 hüsnühulk: güzel ahlâk.
 hüsnükemal: olgunluğunun gü-
 zel olması.
 hırçınlaşmış: dünyaya, mala ve
 maddeye saldıran.
 inkişaf: açılma, açığa çıkma.
 ismet: günahsızlık, her çeşit ku-
 surdan uzaklık.
 Kadîr-i Zülcelâl: büyüklük sahibi
 her şeye gücü yeten Allah.
 karı: kadın.
 lâzım: gerekli.
 lütf-u cemel: güzellik, hoşluk.
 meclis-i ihvan: kardeşler medisi.
 medenî: şehirlî, bilgili ve kültürlü.
 memnu: dinin yasakladığı.
 meyyit: ölü, kâğıttaki resim.
 meyyite: kâğıtta hareketsiz ka-
 dın resmi.
 muinler: yardımcılar.
 muncemî heves: hevesine esir
 kadınların donmuş suretleri.
 müstehiyâne: şehvetle, arzu ve
 istekle.
 mütebessim: gülen.
 mütecessim riya: meşhur riya-
 kârların taşlaşmış riyaları.
 müthiş: korkunç, dehşetli.
 nazar: bakış.
 nefis: insanın bedensel yönü.
 nefsanî nazar: nefsin hoşuna gi-
 den bakış.
 nev-i vahit: tek bir tür.
 rahmet: korunmaya muhtaç.
 reddetmek: kabul etmeme.
 rekabet: birbirini rakip görme,
 yarışma.
 riya: gösteriş.
 rol: takındığı tavrı.
 sebep: vasıta, araç.

Haşmetleri hüsnühulk, lütuf ve cemali ismet, hüsnüke-
 mali şefkat, eğlencesi evlâdı. Bunca esbab-ı ifsat, demir
 sebat kararı

Lâzımdır, tâ dayansın. Bir meclis-i ihvanda, güzel karı
 girdikçe, riya ile rekabet, haset ile hodgâmlık depretir
 damarları.

Yatmış olan hevesat birden bire uyanır. Taife-i nisâda
 serbestî inkişafı, sebep olmuş beşerde ahlâk-ı seyyienin
 birden bire inkişafı.

Şu medenî beşerin hırçınlaşmış ruhunda, şu suretler
 denilen küçük cenazelerin, mütebessim meyyitlerin rolle-
 ri pek azîmdir; Hem müthiştir tesiri. (HAŞİYE)

Memnu heykel, suretler, ya zulm-ü mütehaccir, ya mü-
 tecessit riya, ya muncemî hevestir, ya tılsımdır; celp
 eder, o habis ervahları.

• • •

TASARRUF-U KUDRETİN VÜS'ATİ, VESAİT VE MUİNLERİ REDDEDER

O Kadîr-i Zülcelâl, tasarruf-u kudreti, tevessü-ü tesiri
 noktasında oluyor şemsimiz zerremisal.

Nev-i vahitte olan tasarruf-u azîmi mesafesi vâsidir. İki
 zerre beyrinde cazibeyi ele al,

HAŞİYE: Nasıl meyyite bir karıya nefsanî nazarla bakmak nefsin dehşet-
 le alçaklığını gösterir; Öyle de, rahmete muhtaç bir biçare meyyitenin gü-
 zel tasvirine müstehiyâne bir nazarla bakmak, ruhun hissiyat-ı ulviyesini
 söndürür.

serbestî inkişafı: hürriyetle-
 rin gelişimi.
 suret: şekil, resim; kadın re-
 simleri.
 şefkat: çocuklara olan karşı-
 lıksız sevgi ve merhamet.
 şems: güneş.
 taife-i nisâ: kadınlar sınıfı.
 tasarruf-u azîm: büyük tesir

ve tasarruf.
 tasarruf-u kudret: Allah'ın
 sonsuz kudreti.
 tasvir: suret, resim.
 tesir: etki.
 tevessü-ü tesir: tesir sahası-
 nın genişliği.
 tılsım: insanı büyü gibi etkile-
 yen şey, büyü.

vâsi: geniş.
 vesait: araçlar, vasıtalar.
 vüs'at: genişlik, her yeri kap-
 laması.
 zerre misal: atom gibi.
 zerre: atom.
 zulm-ü mütehaccir: zalimin
 taşlaşmış zulmü.

Git de, tâ Şemsüşşûmus ve Kehkeşan beynindeki cazibenin yanında koy. Yüğü bir kar tanesi bir melek, şemsi ele almış bir şemsmisal

Meleğin yanına gelir. İğne kadar bir balığı, balına balığı da yan yana bırak. O Kadîr-i Ezeli-i Zülcelâl

Tecelli-i vâsii, asgardan tâ ekbere itkan-ı mükemmeli birden tasavvura al. Cazibe ve nevamis, vesail-i pürseyyal

Gibi örfî emirler, tecelli-i kudrete, tasarruf-u hikmete birer isim olması; odur yalnız meal.

Başka meali olmaz. Beraber de bir düşün; bileceksin bizzarure ki, esbab-ı hakikî vesait-i zîmisal,

Muinler, hem şerikler birer emr-i batıldır, birer hayal-i muhal, o kudret nazarında. Hayat vücuda kemal,

Makamı büyük, mühimdir. Buna binaen derim: Küremiz, âlemimiz neden mutî, musahhar olmasın, hayvan-misal?

O Sultan-ı Ezel'in bu tarz hayvan tıyuru kesretle mün-teşirdir şu meydan-ı fezada, muhteşem ve pürcemal.

Bostan-ı hilkatinde salmış da döndürüyor. Onlardaki nağamat, bunlardaki harekât, tesbihattır o akval,

İbadettir o ahval, Kadim-i Lemyezel'e, Hakîm-i Lâyezal'e. Küremiz hayvana pek benziyor; âsâr-ı hayat, gösteriyor. Eğer yumurta kadar küçölse, bilfarz-ı muhal.

Mini mini bir hayvan olması pek muhtemel. Yuvarlak bir huveyne, küre kadar büyüse, o da böyle olması pek karip bir ihtimal.

ahval: hâller.
akval: sözler.
âlem: dünya.
âsâr-ı hayat: hayat belirtileri.
asgar: en küçük.
bilfarz-ı muhal: varsayım, imkânsız mümkün sayarsak.
binaen: buna dayanarak.
bizzarure: mecburen, zorun-

lu olarak, ister istemez.
bostan-ı hilkat: yaratılış bahçesi.
cazibe: çekme, çekim gücü.
ekber: en büyük.
emr-i batıl: asılsız işler, gerçek dışı emirler.
esbab-ı hakikî: gerçek sebepler.

Hakîm-i Lâyezal: varlığına nihayet olmayan her işi hikmetle yapan Allah.
harekât: hareketler.
hayal-i muhal: imkânsız hayal.
hayvan-misal: canlıya benzer.
huveyne: hayvancık, mikro

organizma, en küçük canlı.
ibadet: Allah'ın rızasına uygun fiiller, işler.
ihimal: olabilir.
isim olma: Allah'ın işine anlaşılması için bir isim takılması.
itkan-ı mükemmel: son derece sağlamlık, mükemmellik.
Kadim-i Lemyezel: varlığının başlangıcı ve sonu olmayan Allah.
Kadîr-i Ezeli-i Zülcelâl: başı sonu olmayan azamet sahibi, her şeye kadir Allah.
karip: yakın.
Kehkeşan: Samanyolu galaksisi.
kemal: olgunluk, mükemmellik.
kesret: çokluk.
kudret nazarında: Allah'ın kudretine göre.
küre: dünya, küre-i arz.
makam: mevki, mertebe.
meal: tercüme, açıklama, tabiat kanunlarının anlamı.
melek: nuranî varlıklar.
meydan-ı feza: uzay boşluğu.
muhtemel: olabilirlik.
muhteşem: haşmetli, hayret verici.
muinler: yardımcılar.
musahhar: emrinde.
muti: itaat eden.
münteşir: yaygın.
nağamat: güzel sesler, nağmeler.
nevamis: Allah'ın iradesinin tecellisi olan tabiat kanunları.
örfî emirler: herkesin kabul ettiği olduğu tabiatla geçerli tabiat kanunları.
pürcemal: güzelliklerle dolu.
Sultan-ı Ezel: başlangıcı ve sonu olmayan padişah.
şemsmisal melek: güneşe benzer, her yerde iş görebilen melek.
şemsüşşûmus: güneşler güneşi.
şerikler: ortaklar.
tane: bir tek.
tasarruf-u hikmet: fayda ve amaç gözetilerek yapılan icraat.
tasavvur: düşünme, hayal etme.
tecelli-i kudret: Allah'ın kudretinin her yerde görünmesi.
tecelli-i vâsi: geniş, her yeri kaplayan tecelli ve zuhur.
tesbihat: Allah'a yapılan övgüler.
tuyur: kuşlar.
vesail-i pürseyyal: her yere yayılmış olan sebepler, vasıtalar.
vesait-i zimisal: sadece görüldüğü ibaret olan vasıtalar, sebepler.

âbid-i müsebbih: Allah'ı tanıyan ve onu övgü ile zikreden kul.

ahval: hâller, tavırlar, davranışlar.

âlem: evren, kâinat.

âlem-i asgar: en küçük âlem, en küçük dünya.

caiz: dinen günahı olmayan, helâl olan.

cevahir-i fert: atom, maddenin en küçük yapı taşı.

cezalet: ifadenin acı ve kulağa hoş gelmesi.

cezaletli: acı ve güzel ifade.

cüz-ü fert: atom, maddenin en küçük parçası.

derece-i kemal: olgunluk, mükemmellik derecesi.

ef'al: fiiller, davranışlar, hareketler.

erkân: temel unsurlar.

esir: atomun içini ve kâinatı dolduran, atomların tarlası olan madde.

ger: eğer, sayet.

Hâlık-ı Lemyezel: ezeli ve ebedî yaratıcı Allah.

harekât: hareketler, fiiller.

hayretfeza: hayret verici.

hilkat: yaratılış.

ihtiyarî: isteğe bağlı.

ilân: duyuru.

insan-ı ekber: en büyük insan.

ıstılah: kavram, kelimeye yüklenen özel anlam.

ittihat: birleşmek.

Kadîr-i Lâyezal: gücüne kudreti-ne baş ve son olmayan Allah.

kalem-i kudret: kudret kalemi.

kelâm-ı pürmeal: pek anlamlı kelime.

kemmen: sayıca, nicelik bakımından.

keyfen: kıymet ve nitelikçe değerli olan.

kibr-i sanatmeal: sanat ve mana bakımından büyüklük.

lâzım: gerekli.

mahlûk-u bifasal: kocaman yaratık.

mecal: güç, takat.

melâike: melekler, nurdan yaratılmış varlıklar.

memur: görevli.

meşiet-i Rabbani: Allah'ın dilemesi, istemesi.

muhatap: kendisine hitap edilen, konuşulan kişi.

musahhar: boyun eğen, emrine amade.

mutî: itaat eden.

mükellef: bir sorumluluk altına giren, yükümlü kişi.

müsavi: denk.

Nakkaş-ı Ezeli: ezelden ebede en mükemmel nakış ustası olan Allah.

nispet: oran.

pürceal: güzellik dolu.

Âlemimiz insan kadar küçülse, yıldızlar zerreler sureti-ne dönerse, bir zîşuur hayvana dönmesi caiz olur; akıl da bulur mecal.

Demek âlem erkânlarıyla birer âbid-i müsebbih, birer mutî musahhar Hâlık-ı Lemyezel'e, Kadîr-i Lâyezal'e.

Kemmen büyük olması, keyfen büyük olması her vakit lâzım gelmez. Zira, daha cezaletlidir saat-i hardalmısal,

Bir saatten ki, timsali Ayasofî kadardır. Bir sineğin hil-kati hayretfezadır filden. O mahlûk-u bifasal,

Ger kalem-i kudretle bir cüz-ü fert üstüne esîrin cevahir-i ferdiyle yazılsa, bir Kur'ân ki, sıgar-ı sahife nispeti, bir kibr-i sanatmeal.

Sahife-i semada yıldızlarla yazılan bir Kur'ân-ı Kerîm'e, cezaletle müsavi. Nakkaş-ı Ezelinin sanatı her tarfa pürceal ve pürkema.

Her tarafta böyledir. Derece-i kemalde kalemdeki itti-hat, tevhidi ilân eder bu kelâm-ı pürmeal; iyi bir dikkate al.

• • •

MELÂİKE BİR ÜMMETTİR; ŞERİAT-I FITRÎYE İLE MEMURDUR

Şeriat-ı İlâhî ikidir. Hem iki sıfattan gelmiş iki insan muhatap, hem de mükellef olmuş. Sıfat-ı iradeden gelen şer-i tekvinî.

İnsan-ı ekber olan âlemin ahvalini, hem de harekâtını, ki ihtiyarî değil, tanzim eden şer'dir. O meşiet-i Rabbânî,

Yanlış bir ıstılahla "tabiat" da denilir. Sıfat-ı kelâmın-dan gelen şeriat ise, âlem-i asgar olan insanın ef'alini,

pürkema: en mükemmelliği yakalamış olan.

saat-i hardal-misal: hardal tohumu küçüklüğünde saat.

sahife-i sema: gökyüzü say-fası.

suret: şekil.

sıfat: özellik.

sıfat-ı irade: Allah'ın bir şeyi dileme, isteme özelliği.

sıfat-ı kelâm: Allah'ın konuşma sıfatı.

sıgar-ı sahife: küçük sayfa.

ser: şeriat, kanun, dini ve fennî kanunların hepsine ver-tilen isim.

ser'i tekvinî: kâinattaki varlıkların tâbi olduğu tabiat ka-nunları.

şeriat: din, kanun ve Allah'ın koyduğu kuralları.

şeriat-ı fitrî: Allah'ın yarattığı varlıklara koyduğu tabiat ka-nunları.

şeriat-ı ilâhî: Allah'ın kanunları.

tanzim: düzenleme.

tevhit: Allah'ın birliği inancı.

timsal: görüntü.

ümme: millet, aynı inancı paylaşanlar.

vakit: zaman.

zerre: atom.

zira: çünkü.

zîşuur: akıllı, bilinçli, şuur sa-hibi.

Ki ihtiyarî olmuş, tanzim eden şer'dir. İki şer' bir yerde bazen eder içtima. Melâike-i İlâhî, bir ümmet-i azîme, hem bir cünd-ü Sübhanî,

Birinci şer'e olmuş hamele-i mümtesil, amele-i mü-messil. Hem onlardan bir kısmı ibad-ı müsebbihtir; bir kısmı da müstağrak, arşın mukarrebîni.

MADDE RİKKAT PEYDA ETTİKÇE HAYAT ŞİDDET PEYDA EDER

Hayat asıl, esastır; madde ona tâbidir, hem de onunla kaimdir. Bir hurdebinî huveyn havâss-ı hamsesiyle insa-nın havâssını

Muvazene edersen görürsün: İnsan ondan ne derece büyükse, havâssı o derece onunkinden aşağı. O huvey-ne işitir kardeşinin sesini,

Hem de görür rızkını. Ger insan kadar büyüse, havâs-sı hayretfeza, hayatı şulefeşan, rû'yeti de berkâsâ bir nur-u asumanî.

İnsan, bir kitle-i mevattan bir zihayat değildir. Belki de milyarlarla zihayat hüceyratından mürekkep ve zihayat bir hücre-i insanî.

إِنَّ الْإِنْسَانَ كَصُورَةٍ «يَس» كُتِبَتْ فِيهَا سُورَةُ «يَس»
فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ¹

1. Şüphesiz insan, içerisinde Yâsin Suresi yazılmış "Yâsin" kelimesine benzer. "Yaratıcılık mer-tebelerinin en güzelinde olan Allah'ın şanı ne yücedir. (Mü'minin Suresi: 14.)"

amele-i mümessil: kanunu temsil ederek yapmaya çalış-an.
arş: Allah'ın isim ve sıfatları-nın ilk tecelligâhı olan varlık.
berkâsâ: şimşek gibi.
cünd-ü Sübhanî: Allah'ın as-

kerleri.
ger: eğer.
hamele-i mümtesil: emri üzerine alıp yapmaya çalışan.
havass: duygular.
havass-ı hamse: beş duyu.
hayat: canlılık.

hayretfeza: şaşırtıcı, hayret verici.
hurdebinî: mikroskobik.
huveyn: mikroorganizma.
huveyne: mikroorganizma.
hüceyrat: hücreler.
hücre-i insanî: insanın hücre-

si.
ibad-ı müsebbih: Allah'ı tesbih eden, işlerini öven kullar.
içtima: toplanmış olma.
ihtiyarî: isteğe bağlı.
kaim: ayakta duran, var olmaya devam eden.
kitle-i mevat: ölü, cansız yığınlar.
melâike-i İlâhî: Allah'ın melekle-ri.
mukarrebîn: Allah'a manen ya-kın melekler.
muavazene: karşılaştırma.
mürekkep: terkip edilmiş, birleş-miş.
müstağrak: içinde boğulmuş, kendinden geçmiş.
nur-u asumanî: göklerin nuru.
rikkat peyda etmek: incelmek, maddeden ruha doğru gitmek.
rû'yet: görme.
rızık: yiyecek, insanın faydalandı-ğı her şey.
şer': din, dinî kanun; tabiata ko-nulan kanun.
şer'î: dinî, dinin emri olan kural-lar.
şiddet: kuvvet, tesir.
şulefeşan: ışık saçan.
tâbi: uyan, itaat eden.
tanzim: düzenleme.
ümmet-i azîme: büyük millet, büyük topluluklar.
zihayat: canlı.

MADDİYYUNLUK BİR TAUN-U MANEVÎDİR

Maddiyyunluk bir taun-u manevî; beşere de tutturdu şu, müthiş bir sıtmayı. (HAŞİYE) Hem de ani çarptırdı bir gazab-ı İlâhî. Telkin, hem de taklit,

Tenkide kabiliyet-i tevessüü nispeten, o taun da ediyor tevessü' ve intişar. Telkini fenden almış, medeniyetten taklit.

Hürriyet, tenkit vermiş; gururundan dalâlet çıkmış.

• • •

VÜCUTTA ATALET YOK; İŞSİZ ADAM, VÜCUTTA ADEM HESABINA İŞLER

En bedbaht, sıkıntılı, muztarip, işsiz olan adamdır. Zira ki atalet, vücut içinde adem, hayat içinde mevttir.

Sa'y ise, vücudun hayatı, hem hayatın yakazasıdır elbet.

• • •

RİBA İSLÂMA ZARAR-I MUTLAKTIR

Riba atalet verir, şevk-i sa'yi söndürür. Ribanın kapıları, hem de onun kapıları olan bu bankaların her

Dem nef'i ise, beşerin en fena kısmınadır. Onlar da gâvurlardır. Gâvurlardaki nef'i, en fena kısmınadır; onlar da zâlimler. Her

HAŞİYE: Eski Harb-i Umumiye işaret eder.

adem: yokluk, hareketsizlik.
anî: birden bire.
atalet: tembellik, hareketsizlik.
bedbaht: tâlî'siz, bahtı kötü; akıl-sız.
beşer: insanlık.
dalâlet: yanlış fikir ve kanaate kapılma.
dem: an, vakit, zaman.
fen: tabiat ilimleri.
fenâ: kötü.
gâvur: imansız, dinsiz.
gazab-ı İlâhî: Allah'ın öfkesi.
gurur: kendini övme.
harb-i umumi : genel savaş, birinci dünya savaşı.
haşiye: dipnot.
hayat: canlılık.
hesabına: adına, namına.
hürriyet: özgürlük.
intişar: yayılma.
kabiliyet-i tevessü: genişleme, yayılma kabiliyeti.
maddiyyunluk: maddecilik.
medeniyet: şehir kültürü.
mevt: ölüm.
muztarip: sıkıntılı.
müthiş: dehşetli, şaşırtıcı.
nefi: fayda.

nispeten: kıyasla, oranla.
riba: faiz.
sa'y : çalışma.
sıtma: titreme hastalığı.
şevk-i sa'y: çalışma isteği, gayreti.
taklit: başkasına benzemeye çalışma.

taun: bulaşıcı olan ve kitle ölümüne neden olan veba hastalığı.
taun-u manevî: manevî taun hastalığı.
telkin: fikir verme, akıl verme.
tenkit: eleştiri, iyiyi kötüden

ayırmak amacı ile eleştirmek.
tevessü: genişleme.
vücut: varlık.
yakaza: uyanıklık.
zalim: insanların hakkını yiyen, haksızlık yapan.
zarar-ı mutlak: kesin zarar.
zira: çünkü.

Dem zalimlerdeki nef'i en fena kısmınadır. Onlar da sefihlendir. Âlem-i İslâma bir zarar-ı mutlakdır. Mutlak be-şer her

Dem refahı nazar-ı şer'ide yoktur. Zira harbî bir gâvur hürmetsiz, ismetsizdir; demi hederdir. Her

De.....m.

KUR'ÂN, KENDİ KENDİNİ HİMAYE EDİP HÂKİMİYETİNİ İDAME EDER (HAŞİYE)

Bir zatı gördüm ki yeis ile müptelâ, bedbinlikle hasta idi. Dedi: "Ülema azaldı; kemiyet keyfiyeti. Korkarız, di-nimiz sönecek de bir zaman."

Dedim: Nasıl kâinat söndürülmezse, iman-ı İslâmî de sönemez. Öyle de, zeminin yüzünde çakılmış mismarlar hükmünde her an

Olan İslâmî şeair, dinî minarat, İlâhî maâbid, şer'î ma-âlim itfa olmazsa, İslâmiyet parlayacak anbean.

Her bir mabet bir muallim olmuş, tab'ıyla tabâyie ders verir. Her maâlim dahi birer üstat olmuştur; onun lisan-ı hâli eder telkin-i dinî; hatasız, hem bînısyân.

Her bir şeair bir hoca-i dânnâdır; ruh-u İslâmî daim en-zara ders veriyor. Mürur-u a'sar ile sebep-i istimrar-ı za-man;

HAŞİYE: 35 sene evvel yazılan bu makam, bu sene yazılmış tarzını gös-teriyor. Demek Ramazan bereketiyle yazdırılmış bir nevi ihbar-ı gaybidir.

âlem-i İslâm: İslâm dünyası.
anbean: sürekli, devamlı.
bedbinlik: karamsarlık.
bereket: az bir şeyle çok fay-da sağlamak.
beşer: insan.
bînısyân: unutmadan, unut-turmadan.

daim: devamlı.
dem: an, vakit, zaman.
dinî minarat: cami minarele-ri.
enzar: bakışlar.
gâvur: imansız, dinsiz.
hâkimiyet: egemenlik.
harbî: düşman, savaşan.

haşıye: dip not.
heder: faydasız, boş yere..
her dem: her zaman.
himaye: koruma.
hoca-i dânnâ: bilgin, mahir öğ-retmen.
hürmetsiz: insan haklarına saygısız.

idame : devam ettirme.
ihbar-ı gaybî: gelecekte ve gizli sırlardan haber verme.
ilâhî maâbid: ibadethane olan camiler, mescitler.
iman-ı İslâmî: İslâm inancı.
İslâmî şeair: İslâmî temsil eden semboller.
ismetsiz: masum olmayan.
itfa: sönme.
kâinat: evren, yaratılan her şey.
kemiyet: sayı çokluğu.
keyfiyet: kalite, değer.
lisan-ı hâli: hâl dili.
maâlim: dine ve imana ait mese-leler, bilgiler.
mabet: ibadet edilen yer.
mismar: çivi.
muallim : öğretmen.
mutlak: kesin, sadece.
müptelâ: bağımlı, bir alışkanlığa tutkun.
mürur-u asar: asırların geçmesi.
nazar-ı şer'î: dinin gözünde.
nevi: çeşit.
refah: bolluk, bereket, geçim ra-hatlığı.
ruh-u İslâm: İslâmın ruhu.
sebeb-i istimrar-ı zaman: zama-nın sürekliliği sebebiyle.
sefih: akılsız, müsrif, yasak zevk ve eğlencelere düşkün olan.
şeair: İslâmî semboller.
şer'î maâlim: dini kitaplar ve me-seleleri içine alan kitaplar.
tab': karakter, yaratılıştan gelen özellikler.
tabâyî: mizaçlar ve kabiliyetler.
telkin-i din: dinin hakikatlerini anlatma.
ulema: bilginler.
üstat: sahasında otoriter, ihtisas sahibi öğretmen.
yeis: ümitsizlik.
zarar-ı mutlak: kesin zarar.
zat: şahsın kendisi.
zemin yüzü: yer yüzü.
zira: çünkü.

ahkâm-ı İslâmiyet: İslâm dinine ait hükümler.

aktâr-ı İslâmî: İslâm dünyasını dört bir tarafı.

asuman: gök yüzü.

avalim: âlemler, dünyalar.

bedihiyat : delil ve ispata gerek kalmadan herkesçe kabul edilen gerçekler.

beyan: ifade etme.

cây-ı dikkat: dikkate, üzerinde durmaya değer.

delâil: deliller.

delil: bir şeyi ispata yarayan belge.

envar-ı İslâmiyet: İslâmiyet nuru.

erkân-ı İslâmiyet: İslâmın temel meseleleri.

esbap: sebepler.

gayr-i mahdud: sınırsız.

güya: sanki.

hafız: koruyan.

hatib-i mu'cizbayan: ifadesi mu'cize olan ve devamlı okunarak insanlara hitap eden Kur'an.

hutbe-i ezeli: Allah'ın ezelde okuduğu, ebede kadar hitap eden hutbe.

içtimâî hayat: toplum hayatı.

içtimâî yakza: toplumsal uyanıklılık.

ihtar: şiddetle hatırlatma,

ins-ü can: insanlar ve cinler.

intibah-ı İslâm: İslâmiyetin uyanması.

istinat: dayanma.

kâfi: yeterli.

lâsiyyema: bilhassa, özellikle.

maâbid: ibadethaneler.

maâlim: dinin akait ve ibadete ait meseleleri.

mekân: mesken, ikametgâh.

mezheb-i zayıf: zayıf bir görüş, müntesibi az olan bir düşünce ekolü.

mizan: ölçü, denge.

murtabit: bağlı, bağlanmış.

münhasır: bir şeye has olan.

mürur: zamanın geçmesi.

müsellemat: doğruluğu ve kesinliği herkesçe kabul edilen esaslar.

müstenit: dayanan.

nazariyat: teoriler ve görüşler.

nutuk: bir topluluğa yapılan konuşma.

rûtbe: birine meziyetinden dolayı verilen paye, ünvan.

sütun-u elmas: elmas direk.

sütun-u iman: iman direği.

sır: gizem.

şâfi: faydalı, hastalığı giderici, tedavi edici.

şair: İslâmî semboller.

tahaccür: taşlaşma.

talim: öğretim, eğitim.

Güya tecessüm etmiş, envar-ı İslâmiyet, şairi içinde. Güya tasallüp etmiş, zülâl-i İslâmiyet, maâbidi içinde. Birer sütun-u iman.

Güya tecessüt etmiş, ahkâm-ı İslâmiyet, maâlimi içinde. Güya tahaccür etmiş, erkân-ı İslâmiyet, avalimi içinde. Birer sütun-u elmas; onunla murtabittir zemin ile asuman.

Lâsiyyema, bu Kur'an-ı Hatib-i Mu'cizbayan, daima tekrar eder bir hutbe-i ezeli. Aktâr-ı İslâmîde kalmamış hiç de bir köy, hem dahi hiç bir mekân.

Nutkunu dinlemesin, talimi iştmesin. ¹ اَنَا لَهُ لِحَافُطُونَ

sırrı ile, hafızlıktır pek de büyük bir rûtbe. Tilâvet ise, ibadet-i insücân.

Onun içinde talim, hem müsellematı tezkir. Tekerrür-ü zamanla nazariyat kalbolur müsellemata, hem döner bedihiyata. İstemez daha beyan.

Zaruriyat-ı dinî, nazariyattan çıkıp zaruriyat olmuştur. Tezkir ise kâfidir, ihtar ise vâfidir. Şâfidir her dem Kur'an,

İhtara, hem tezkire. Şu intibah-ı İslâm, hem içtimâî yakza her birine veriyor, umuma ait olan delâil ve hem mizan.

Madem içtimâî hayat İslâmda başlamıştır; her birinin imanı kendine mahsus olan delile münhasıran değil, müstenit vicdan.

Belki cemaatin kalbinde gayrimahdud esbaba dahi eder istinat. Hatta cây-ı dikkattir: Bir mezheb-i zayıfı, mürur ettikçe zaman,

1. Onu koruyucu olan da Biziz. (Hicr Suresi: 9.)

tasallüp: sertleşmiş.

tecessüm: maddî yapıya bürünmüş, cisimleşmiş.

tecessüt: ceset şekline girmiş.

tekerrür-ü zaman: zamanın tekrarlanması.

tezkir: anma, hatırlama, hatırlatma.

tilâvet: okuma.

umum: genel.

vâfi: yeterli.

vicdan: insanın hakkı kabul etme duygusu.

zaruriyat: olmazsa olmaz kesin hükümler.

zaruriyat-ı dinî: dinin temel kuralları.

zemin: yer.

zülâl-i İslâmiyet: İslâmiyetin saf, temiz suyu.

İptali müşkül olur. Nerede kaldı ki İslâm, vahiy ile fitrat gibi iki metin esasa hem istinat etmiştir, hem bu kadar a'sarda nazîâne hükümrân.

Rasih esaslarıyla, bâhir eserleriyle kürenin yarısıyla iltihâm peyda etmiş, bir ruh-u fitrî olmuş. Nasıl küsufa girer? Kûsufîtan çıkmış el'an.

Fakat, maatteessüf, bazı zevzek kefare, safsatalı adamlar şu kasr-ı âlînin metin esaslarına ilişir, buldukça imkân.

Onları deprettirir. Esaslara ilişilmez, onlarla oynanılmaz. Sussun şimdi dinsizlik; iflâs etti o teres. Bestir tecrübe-i küfran ve yalan.

Bu âlem-i İslâmın âlem-i küfre karşı en ileri karakol, şu dârülfünun idi. Lâkayt ve gafletlikle hasm-ı tabiat-yılan,

Gediği açtı cephenin arkasında, dinsizlik hücum etti, millet epey sarsıldı. En ileri karakol, İslâmiyet ruhuyla tenevvür etmiş cinan,

En mütesallip olmalı, en müteyakkız olmalı; yahut o dar olmamalı, İslâmı aldatmamalı. İmanın yeri kalptir; dimağ ise oluyor ma'kes-i nur-u iman.

Bazen da mücahittir, bazen süpürgecidir. Dimağda vesveseler, hem pek çok ihtimaller kalp içine girmese, sarsılmaz iman, vicdan.

Yoksa bazılarının zannınca iman dimağda olsa, ruh-u iman olan hakkalyakîne ihtimalât-ı kesire olur birer hasm-ı bîaman.

âlem-i İslâm: İslâm dünyası.
âlem-i küfür: küfür, inkârcılar dünyası.
âsâr: eserler.
bâhir: aşikâr, apaçık.
bazılar: birkaç kişi.
bes: yeter.
cephe: savaşmak için karşıya geçip yer açma.
cinan: kalpler, canlar; Cennet-

ler, bahçeler.
dâr: hane, ev, mekân.
dârülfünun: üniversite.
deprettirme: sarsma, hareket ettirme.
dimâğ: beyin, akıl.
el'an: şimdi,
esas: temel prensip, gerekli kural.
esaslar: prensipler.

fitrat: yaratılış.
gaflet: dalgınlık, umursamazlık.
hakkalyakîn: hakikatine erecek, yaşayarak görme.
hasm-ı bîaman: insafsız düşman.
hasm-ı tabiatyılan: yılan tabiatındaki düşman.
hücum: saldırı.

hükümrân: hükmeden.
ihhtimal: olasılık, olabirlik.
ihhtimalât-ı kesire: pek çok ihtimaller.
iltihâm: kaynaşma, iç içe girme.
iman: inanç.
imkân: olabirlik.
iptal: ortadan kaldırmak.
istinât: dayanma.
kalp: insanın manevî yönü.
kasr-ı âlî: yüce, büyük saray.
küfran: nankörlük.
küre: yer, dünya.
kûsuf: perdelenme, kararma, tutulma.
lâkayt: ilgisiz, duyarsız.
maatteessüf: üzülenek ifade etme.
ma'kes-i nur-u iman: iman nurunun yansıdığı yer.
metin: sağlam.
mücahit: cihad eden, mücahede eden.
müşkül: zor.
mütesallip: dayanıklı, sağlamlaştırılmış.
müteyakkız: uyanık.
nazîâne: hükmü her yere geçerli olan.
rasih: sağlam.
ruh-u fitrî: yaratılıştan gelen ruh.
ruh-u iman: imanın ruhu, imanın hakikati.
safsata: saçma, hayalî sözler ve fikirler.
tenevvür: aydınlatma, nurlandırma.
teres: deyyus, şerefsiz.
vahiy: Allah'ın peygamberlere hitabı.
vesvese: kuruntu.
vicdan: hakkı kabul duygusu.
zan: töhmet, yanlış düşünceye kapılma.
zevzek: geveze, rastgele konuşmayı seven.

Arabî ibare: Arapça metin.
ayet: Allah'ın sözü.
balîğ : ulaşan.
bekçi-i iman: imanın koruyucusu.
belâgat-i ayet: ayetin mükemmel, düzgün, kusursuz, az kelime ile çok anlamları ifade etmesi.
belîğ: maksadını az, öz ve güzelce ifade etme.
beşer: insan.
bilbedahe: apaçık.
Cuma: kutsal gün.
delil-i iman: imanının delili.
dimağ: beyin, akıl.
hadis: Peygamberimize ait olan söz.
hâdis: olay.
hads: sezgi.
hakkalyakin: hakikatine vâkıf olma,
hasm-ı biaman: insafsız düşman.
hâsıl: meydana gelme.
haşiye: dip not.
hissetme: duyma, algılama.
hiss-i sadis: altıncı his.
Hutbe-i Arabî: Arapça hitabe.
huzur: insanın kendini Allah'ın huzurunda bilmesi ve hissetmesi.
ibare-i Arabî: Arapça ifade, metin.
ihtar: hatırlatma.
ihtimalât-ı kesire: pek çok ihtimaller.
ilham: Allah'ın kalplere gizli hatırlatması.
kalp: insanın manevî yönü.
kelâm: kelime, cümle, söz.
kulüp: kalpler.
lisan-ı Ahmedî: Peygamberimizin dili, ifadesi.
maalkifaye: yeterli olmakla beraber.
maksut: kastedilen, istenen.
matlûp: istenilen.
muhal: imkânsız, aklen mümkün olmayan şey.
mukabele: karşılık verme.
muvazene: karşılaştırma, kıyaslama.
mübelleğ : tebliğ görevini yapan.
müsellemat: dinin herkesçe kabul edilen farzları.
müsellemat-ı şer'i: dinin herkesçe kabul edilmiş olan kesin esasları.
naks-ı vahdet: birliği gösteren nakış, birlik nakışı.
nazariyat: doğruluğu ispat edilmiş teoriler, görüşler.
ruh-u iman: imanının ruhu, hakikati.
suur: bilinç, akıl, idrak.

Kalp ile vicdan, mahall-i iman. Hads ile ilham, delil-i iman. Bir hiss-i sadis, tarik-ı iman. Fikir ile dimağ, bekçi-yi iman.

• • •

TALİM-İ NAZARİYATTAN ZİYADE TEZKİR-İ MÜSELLEMATA İHTİYAÇ VAR

Zaruriyat-ı dinî, müsellemat-ı şer'î, kulûplarda hâsıldır, ihtar ile huzuru, tezkir ile şuuru.

Matlûp da hâsıl olur. İbare-i Arabî ^(HAŞİYE) daha ulvî ediyor tezkiri, hem ihtar.

Onun için Cuma'da hutbe-i Arabiye, zaruriyatı ihtar, müsellematı tezkir, maalkifaye olur onun tarz-ı tezkiri.

Nazariyatı talim onda maksut değildir. Hem İslâmın vahdanî simasında şu Arabî ibare bir nakş-ı Vahdettir; kabul etmez teksiri.

• • •

HADİS DER AYETE: "SANA YETİŞMEK MUHAL"

Hadis ile ayeti muvazene edersen, bilbedahe görürsün: Beşerin en belîği, vahyin de mübelliği, o dahi balîğ olmaz

Belâgat-i ayete. O da ona benzemez. Demek ki, lisan-ı Ahmedîden gelen her bir kelâm her dem onun olmaz.

• • •

HAŞİYE: On sene sonra gelen bir hâdiseyi hissetmiş, mukabeleye çalışmış.

talim: öğretme, eğitime.

talim-i nazariyat: teorik bilgileri öğrenme.

tarik-i iman: imanının yolu.

tarz-ı tezkir: hatırlatma şekli.

teksir: çoğaltma.

tezkir: anma, hatırladığını ifade etme hatırlatma.

tezkir-i müsellemat: kesinliği herkesçe kabul edilen gerçekleri hatırlatma.

ulvî : yüce, kutsal.

vahdanî sima: birlik içindeki sima, görünüş.

vahiy: Allah'ın peygamberleri ile konuşması ve fermanı.

vicdan: hakikati kabul eden duygu.

zaruriyat: dince yapılması farz olan ameller.

zaruriyat-ı dinî: dinin yapılmasını zorunlu kıldığı kesin hükümler.

ziyade: daha çok.

İCAZ İLE BEYAN İ'CAZ-I KUR'ÂN

Bir zaman rüyada gördüm ki, Ağrı Dağı altındayım. Birden o dağ patladı, dağ gibi taşları âleme dağıttı, sarsıtı cihanı.

Füc'eten bir adam yanımda peyda oldu. Dedi ki: "İcaz ile beyan et, icmal ile icaz et bildiğin enva-ı i'caz-ı Kur'ân'ı."

Daha rüyada iken tabirini düşündüm. Dedim, şurada ki infilâk, beşerde bir inkılâba misal. İnkılâpta ise elbet hûda-i Furkanî,

Her tarafta yükselip hem de hâkim olacak. İ'cazının beyanı zamanı da gelecek. O saile cevaben dedim: "İ'caz-ı Kur'ânî, yedi menabi-i külliyyeden tecelli, hem yedi anasırdan tereküp eder.

Birinci menba: Lâfzın fesahatinden selâset-i lisanı, nazmın cezaletinden, mana belâgatinden, mefhumların bedaatinden, mazmunların beraatinden, üslûpların garabetinden birden tevellüt eden barika-i beyanı,

Onlarla oldu mümteziç, mizac-ı i'cazında acip bir nakş-ı beyan, garip bir sanat-ı lisanı. Tekrarı hiçbir zaman usandırmaz insanı.

İkinci unsur ise, umur-u kevnîyede gaybî olan esaset, İlâhî hakaikten gaybî olan esrardan, gaybî-i asumanî.

Mazide kaybolan gaybî olan umurdan, müstakbelde müstetir kalmış olan ahvalden birden tazammun eden bir ilmülguyup hızanı.

acip: hoş, garip, hayrete dü-
şürücü.
ahval: hâller, durumlar.
âlem: dünya, kâinat.
anasır: geniş temel kaynak-
lar, unsurlar.
bârîka-i beyan: açık, parlak
ifade.

bedaat: orijinal, benzersiz ifa-
de.
belâgat: yerine göre kusur-
suz ifade.
beraat: üstünlük.
beşer: insan.
beyan: açıklamak, ifade et-
mek.

cezalet: acııcı ifade.
cihan: tüm dünya.
enva-ı i'caz-ı Kur'ân:
Kur'ân'ın mu'cize olan yönle-
ri.
fesahat: doğru ve düzgün
söyleyiş, açık ve güzel ifade.
füc'eten: aniden, birden bire.

garabet: hayret verici ifade.

garip: güzel.

gaybî esaset: görmediğimiz
âlemlere ve ahirete ait esaslar.

gaybî esrar: insanlarca meçhul
olan sirlara, inceliklere ait mese-
leler.

gaybî umur: bilinmeyen, gayp
âlemine ait işler.

gaybî-i asumanî: gökyüzünün bi-
linmeyen yönleri.

hâkim: her şeyi hükmü altına
alan.

hûda-i Furkanî: Hakkı batıldan
ayırarak Kur'ân'ın insanlığa göster-
diği doğru yol.

i'caz: benzerini yapmada insanlı-
ğın âciz oluşu.

i'caz-ı Kur'ân: Kur'ân'ın mu'cize
olan ve insanlığın anlamakta ve
ifadede âciz kaldığı ifadeleri.

icaz: az, öz, çok anlamlı veciz ifa-
de.

icmal: özet, kısa ifade.

ilâhî hakaik: Allah'ın isim ve sı-
fatlarına, işlerine ve icraatlarına
ait hususlar.

ilmülguyup hızan: gayp ilminin
hazinesi.

infilâk: şiddetli patlama.

inkılâp: değişim, dönüşüm.

lâfız: ifade, kelime.

mana: anlam.

mazi: geçmiş zaman.

mazmun: kavram.

mefhum: sözün ifade ettiği an-
lam.

menba: kaynak.

menba-ı külliye: büyük ve geniş
kaynaklar.

mizac-ı i'caz: mu'cize olan yapısı.

mümteziç: birleşik.

müstakbel: gelecek zaman.

müstetir: gizli, perdeli.

nakş-ı beyan: ifadenin nakış gibi
düzgün ve hoş şekli.

nazım: diziliş, tertip, vezin.

peyda olma: ortaya çıkma.

sail: soran.

sanat-ı lisan: konuşma sanatı.

selâset-i lisan: dilin açık ve anla-
şılır olması.

tabir: yorumlama.

tazammun: içine alma, kapsama.

tecelli: yansıma.

terekküp: bir araya gelme, bir-
leşme.

tevellüt: doğma, meydana gel-
me.

umur-u kevnîye: kâinatla ilgili iş-
ler.

unsur: esaslar, kökler, kaynaklar.

üslûp: ifade tarzı.

ahkâm: hükümler.

ahkâmda istiap: dini hükümleri içine alma.

Âlimü'l-Guyûb lisanı: bilinmeyen ve görünmeyen âlemleri bilen Allah'ın dili, ifadesi, sözleri.

anı: onu.

beyan: anlatım, açıklama, ifade etme.

camiiyet: genişlik, her şeyi kapsaması.

cem' etme: toplama.

cihet: yön.

cinan: Cennetler, gönüller.

delâlet: söz ile mana arasındaki münasebet.

desatir: prensipler, kurallar.

erkân: esaslar, temel hususlar.

esbab-ı emn: emniyet ve güven veren sebepler.

ezvak-ı arifin: Allah'ı bilenlerin zevklerine uygun.

fitrat: yaratılışa uygun.

gayat: gayeler, hedefler.

hakaik-ı ahval: hâllerin gerçek yönleri.

harika şariat: dünya ve ahiret işlerini düzenlemede hayret verici kurallar.

harika: mükemmel.

hıfz eyleme: ezberleme, koruma.

ittırat: düzenli ve dengeli olma.

i'caz: mu'cizeli.

i'caz-ı beyan: mu'cizevi ifadeler.

ictimai hayat: toplumsal yaşayış.

ihata: kapsama, kuşatma.

ihimalât: pek çok ihtimaller.

ilim: bilgi, bilim.

istiğrak: derinine dalma.

istinbat: ayet ve hadislerden hüküm çıkarma işi.

ışarat: âlâmetler, işaretler.

ittihat: birlik, beraberlik.

lâfız: söz, kelime.

lem'a-i nurani: nurlu parıltı.

makasid: amaçlar, kastedilen hususlar.

mana: anlam.

menahic-i hükema: İslâm filozoflarının metodları.

menba: kaynak.

meratib-i delâlât: delillerin, kaynakların dereceleri, mertebeleri.

meşarib-i evliya: velîlerin hizmet ve ibadet şekli.

mezahib-i salikin: hak yolda gidenlerin Allah rızasına ulaştıran yolları.

mizan: ölçü, denge, ölçülü ifadeler.

mutabakat: uygunluk.

muvaazenet: dengelilik, dengeleme.

mûraat: uyma, gözetme.

müstahsen: herkesçe beğenilen ve övülen, güzel.

nazar-ı belâgat: edebiyat ve belâgat ilmine göre.

Âlimü'l-Guyûb lisanı, şahadet âlemiyle konuşuyor er-kânı, rumuz ile beyanı, hedef nev-i insanî, i'cazın bir lem'a-i nuranî.

Üçüncü menba ise, beş cihetle harika bir camiiyet vardır: Lâfzında, manasında, ahkâmda, hem ilminde, makasid mizanı.

Lâfzı tazammun eder pek vâsi ihtimalât, hem vücuh-u kesire ki, her biri nazar-ı belâgatte müstahsen, Arabiye-ce sahih, sırr-ı teşriî lâıyk görüyor anı.

Manasında, meşarib-i evliya, ezvak-ı arifini, mezahib-i salikin, turuk-u mütekellimîn, menahic-i hükema, o i'caz-ı beyanı

Birden ihata etmiş, hem de tazammun etmiş delâletinde vüs'at, manasında genişlik. Bu pencere ile baksan, görürsün, ne geniştir meydanı.

Ahkâmdaki istiap; şu harika şariat ondan olmuş istinbat, saadet-i dâreynin bütün desatirini, bütün esbab-ı emni.

İctimai hayatın bütün revabıtını, vesail-i terbiye, hakaik-ı ahvali birden tazammun etmiş onun tarz-ı beyanı.

İlmindeki istiğrak: hem ulûm-u kevnîye, hem ulûm-u ilâhî, onda meratib-i delâlât, rumuz ile ışarat, sureler suralarında cem etmiştir cinanı.

Makasid ve gayatta, muvaazenet, ittırat, fitrat desatirine mutabakat, ittihat, tamam mûraat etmiş, hıfz eylemiş mizanı.

nev-i insan: insan türü.

revabit: insanı ve toplumu birbirine bağlayan bağlar,

rumuz: işaret, işaretler..

saadet-i dâreyn: dünya ahiret mutluluğu.

sahih: doğru, düzgün, Arapça dil bilgisi kurallarına uygun.

sureler suru: Kur'ân surelerinin içinde.

sırr-ı teşriî: dinî kuralların, emir ve yasakların hikmetleri, sırları.

şahadet âlemi: görünen âlem, dünya.

tarz-ı beyan: ifade şekli.

tazammun: içine alma, kapsama.

turuk-u mütekellimîn: ke-lâm, İslâm felsefesi bilgileri-

nin takip ettiği usulleri.

ulûm-u ilâhî: ilâhiyat ilimleri.

ulûm-u kevnîye: kâinatı inceleyen fennî bilimler.

vâsi: geniş.

vesail-i terbiye: insanlığı terbiye eden araçlar, vasıtalar.

vücuh-u kesire: pek çok yönler.

vüs'at: genişlik.

İşte lâfzın ihatasında, mananın vüs'atinde, hükmün istiadında, ilmin istiğrakında, muvazene-i gayatta camiyyet-i pürşanı!

Dördüncü unsur ise, her asrın derece-i fehmine, edebî rütbesine, hem her asırdaki tabakata, derece-i istiadat, rütbe-i kabiliyet nispetinde ediyor bir ifaza-i nuranî.

Her asra, her asırdaki her tabakaya kapısı küşade. Güya her demde, her yerde taze nazil oluyor o kelâm-ı Rahmanî.

İhtiyarlandıkça zaman, Kur'ân da gençleşiyor. Rumuzu hem tavazzuh eder, tabiat ve esbabın perdesini de yırtar o hitab-ı Yezdani.

Nur-u tevhidi, her dem her ayetten fışkırır. Şahadet perdesini gayp üstünde kaldırır. Ulviyet-i hitabı, dikkate davet eder o nazar-ı insanı,

Ki, o lisan-ı gayptır; şahadet âlemiyle bizzat odur konuşur. Şu unsurdan bu çıkar: Harika tazeliği bir ihata-i ummanî.

Te'nis-i ezhan için akl-ı beşere karşı İlâhî tenezzülât. Tenzilin üslûbunda tenevvüü, munisliğidir mahbub-u insücânı.

Beşinci menba ise, nakil ve hikâyatında, ihbar-ı sadıkada, esasî noktalardan hazır müşahit gibi bir üslûb-u bedî-i pürmaani

Naklederek, beşeri onunla ikaz eder. Menkulâtı şunlardır: İhbar-ı evvelini, ahval-i ahirîni, esrar-ı Cehennem ve Cinanı,

ahval-i ahirîn: sonradan geleceklerin başlarına gelecek hâller.

akl-ı beşer: insan aklı.

ayet: Kur'ân'ın her cümlesi.

camiiyet-i pürşan: kapsamının çok şanlı ve ünlü olması.

Cinan: Cennetler.

derece-i fehim: anlama derecesi.

derece-i istiadat: kabiliyet mertebesi.

edebî rütbe: edebiyat yönünden yüksek derecede olması.

esbab: sebepler.

esrar-ı Cehennem: Cehenneme ait gizli gerçekler.

gayp: görünmeyen âlemler.

güya: sanki.

her dem: her zaman.

hikâyat: hikâyeler, anlatmalar.

hitab-ı Yezdani: Allah'ın hitabı, sözü.

hükmün istiabi: hükümleri, kanunları, kuralları içermesi.

ifaza-i nuranî: parlak şekilde feyiz vererek kalbi ve aklı aydınlatması.

ihata-i ummanî: deniz gibi geniş olarak her yeri kuşatması.

ihbar-ı evvelin: öncekilerin haberleri.

ihbar-ı sadika: doğru haberler.

ikaz: uyarma.

ilmin istiğrakı: ilmin derinliğine dalması,

Kelâm-ı Rahmanî: merhametli olan Allah tarafından rahmet için gelen mukaddes sözler.

küşade: açık.

lâfzın ihatası: kelimelerin kapsamlarının çok geniş olması.

lisan-ı gayp: görmediğimiz ulvî âlemlerin dili.

mahbub-u ins ü cân: insanların ve cinlerin sevgilisi.

mananın vüs'ati: anlamların çok genişliği.

menba: kaynak.

menkulât: naklettigi, ifade ettiği şeyler.

munislik: insanın alışkın olduğu şekilde.

muvazene-i gayat: amaçların ve hedeflerin dengeli ve ölçülü olması.

müşahit: şahit olan, gören.

nakil: ulaştırma, birbirine bilgi verme.

nazar-ı insan: insanın gözünde, insanın dikkatli bakışına sunma.

nazil olma: yeniden insanlığın ihtiyacına göre semadan inme.

nispet: oran.

nur-u tevhid: her şeyde bir olan Allah'ı gösteren birlik mührü olan nur.

rumuz: işaretler, gizli ifadeler.

rütbe-i kabiliyet: kabiliyetlerinin yüksek derecede olması.

şahadet: şahit olma.

tabakat: tabakalar, dereceler.

tabiat: canlı-cansız yaratılmış her şey, doğa.

tavazzuh: açığa çıkma.

tenevvü: çeşitlilik.

tenezzülât: eğilmeler, seviyeye inmeler.

te'nis-i ezhan: zihinlere alışık olduğundan zihni okşaması.

tenzil: yukardan aşağıya inme.

ulviyet-i hitap: hitabın yüceliği.

unsur: asıl ve esasla ilgili madde-ler.

üslûb-u bedî-i pürmaani: çok anlamlı bir anlatış tarzı.

Hakaik-ı gaybiye, hem esrar-ı şahadet, serair-i İlâhî, revabıt-ı kevnîye dair hikâyatıdır hikâyet-i ayanî

Ki, ne vaki reddeylemiş, ne mantık tekzip etmiş. Mantık kabul etmezse, red de bile edemez. Semavî kitapların ki, matmah-ı cihanî.

İttifakî noktalarda musaddıkane nakleder. İhtilâfî yerlerinde musahhihâne bahseder. Böyle naklî umurlar bir “ümî”den sudûru harika-i zamanî.

Altıncı unsur ise, mutazammın ve müessis olmuş din-i İslâma. İslâmiyet misline ne mazi muktedirdir, ne müstakbel muktedir; araştırsan zaman ile mekânı.

Arzımızı senevî, yevmî dairesinde şu hayt-ı semavîdir, tutmuş da döndürüyor. Küreye ağır basmış, hem dahi ona binmiş; bırakmıyor isyanı.

Yedinci menba ise, şu altı menbadan çıkan envar-ı sitte, birden eder imtizaç. Ondan çıkar bir hüsün, bundan gelir bir hads, vasıta-i nuranî.

Şundan çıkan bir zevktir. Zevk-i i'caz bilinir; tabirine lisanimiz yetişmez. Fikir dahi kasırdır; görünür de, tutulmaz o nücüm-u asumanî.

On üç asır müddette meylüttelhaddî varmış Kur'ân'ın a'dâsında; şevk-i taklit uyanmış Kur'ân'ın ahababında. İşte i'cazın bir bürhanı.

Şu iki meyl-i şeditle yazılmıştır, meydanda. Milyonlarla kütüb-ü Arabiye gelmiştir kütüphane-i vücuda. Onlar ile tenzili, düşerse bir mizanı,

a'dâ: düşman.
ahbap: dost.
bürhan: delil.
din-i İslâm: İslâm dini.
envar-ı sitte: altı nur.
esrar-ı şahadet: gördüğümüz dünyanın gizli gerçekleri, sırları.
hads: sezgi gücü.
hakaik-ı gaybiye: gizli kalmış gerçekler.
harika-i zamanî: zamanında eşsiz olan.
hayt-ı semavi: semadan, gökten gelen ip, bağ.
hikâyat: peygamberlere ait hikâyeler.
hikâyet-i ayanî: açık ve net anlatımlı hikâyeler.
hüsün: güzelliik.
i'caz: mu'cize, benzerini yapmakta acze düşme.
ihtilâfî: görüş ayrılığı olan hususlar.
imtizaç: kaynaşma.
isyan: itaatsizlik, emre itaatsizlik.
ittifakî: üzerinde görüş birliği olan hususlar.
kasır: köşk, saray.
küre: dünya yuvarlağı.
kütüb-ü Arabî: Arapça kitaplar.
kütüphane-i vücut: oluşturulan kütüphaneler.
lisan: dil.
matmah-ı cihanî: dünyanın çok arzuladığı ve beklediği şey.
mazi: geçmiş zaman.
mekân: yerleşim alanı.
meyl-i şedit: şiddetli meyl, arzu, istek.
meylüttelhaddî: karşı çıkma eğilimi.
misil: benzer.
mizan: ölçü, denge.
muktedir: güçlü.
musaddıkane: doğruluğu onaylanarak.
musahhihâne: yanlışları düzelterek anlatma.
mutazammın: içine alan, kapsayan.
müessis: kurucu, tesis eden.
müstakbel: gelecek zaman.
naklî: nakille gelen, nakledilen.
nücüm-u asumanî: gökteki yıldızlar.
revabıt-ı kevnîye: kâinat ile

gayp âlemi arasındaki ilişkiler.
semavi: ilâhî kaynaklı, gökten gelen.
senevî: yıllık.
serair-i ilâhî: Allah'a ve ilâhiyat ilimlerine ait tüm konular ve gizli, gizemli gerçekler.

sudûr: ortaya çıkış.
şevk-i taklit: taklit etme, benzetme arzusu.
tabir: yorum.
tekzip: yalanlama.
tenzil: semadan indirilen.
umur: işler.
ümî: okuması yazması ol-

mayan.
vaki: olmuş, meydana gelmiş.
vasıta-i nuranî: nurlu, parlak araçlar, vasıtalar.
yevmî: günlük.
zevk-i i'caz: mu'cize olmanın verdiği zevk.

Muvazene edilse, değil dâna-i bîmüdanî, hatta en âmî adam, göz kulakla diyecek: “Bunlar ise insanî; şu ise asumanî.”

Hem de hükmedecek: Şu bunlara benzemez, rütbesinde olamaz. Öyle ise, ya umumdan aşağı—bu ise, bilbedahe malûm olmuş butlanı.

Öyle ise umumun fevkindedir. Mazmunları o kadar zamanda, kapı açık, beşere vakfedilmiş; kendine davet etmiş ervahıyla ezhanı.

Beşer onda tasarruf, kendine de mal etmiş. Onun mazmunları ile yine Kur’ân’a karşı çıkmamış; hiçbir zaman çıkamaz, geçti zaman-ı imtihanı.

Sair kitaplara benzemez, onlara ma’kis olmaz. Zira yirmi sene zarfında müneccemen hacetlere nispeten nüzulü, müteferrik, mütekatı, bir hikmet-i Rabbanî.

Esbab-ı nüzulü muhtelif, mütebayın. Bir maddede es’ile mütekerrir, mütefavit. Hâdisat-ı ahkâmı müteaddit, mütegayyir. Muhtelif, mütefarık nüzulünün ezmanı.

Hâlât-ı telâkkisi mütenevvi, mütehalif. Aksam-ı muhatap müteaddit, mütebaid. Gayat-ı irşadında mütederriç, mütefavit. Şu esaslara müstenit binaî, hem beyanî,

Cevabî, hem hitabî. Bununla da beraber, selâset ve selâmet, tenasüp ve tesanüt, kemalini göstermiş. İşte onun şahidi: Fenn-i beyan-ı maani.

Kur’ân’da bir hassa var; başka kelâmda yoktur. Bir kelâmı işitsen, asıl sahib-i kelâmı arkasında görürsün, ya içinde bulursun. Üslûp, âyine-i insanî.

aksam-ı muhatap: muhatapların kısım kısım oluşu.
âmî: sıradan, cahil.
asumanî: gökten gelen.
âyine-i insanî: insanı tanıtan, değerini gösteren ayna.
beşer: insanlık.
beyanî: istenilen ifadelerle.

bilbedahe: apaçık, herkesçe bilinen.
binaî: üzerine bina edilen.
butlan: yanlışlık, batıl oluş.
cevabi: cevap mahiyetinde.
dâna-i bîmüdanî: ilmi çok yüksek bilgin, eşsiz âlim.
ervah: ruhlar.

esas: temel değerler.
esbab-ı nüzul: ayetlerin indirilme sebepleri.
es’ile: sualler, sorular.
ezhan: zihinler.
ezman: zamanlar.
fenn-i beyan-ı maani: edebiyat ilimlerinden belâgat ve

beyan ile ilgili bilimler.

fevk: üstünde.

gayat-ı irşat: doğru yolu gösterme amaçları ve hedefleri.

hacet: ihtiyaç.

hâdisat-ı ahkâm: hükümlere, kanun ve kurallara zemin oluşturan olaylar.

hâlât-ı telâkki: anlayış farklılığındaki psikolojik etkenler.

hasa: özellik, duyu.

hikmet-i Rabbanî: Rabbin hikmeti, amaca ve gayeye dönük olması.

hitabi: her tabakaya hitap eder şekilde.

insani: insanlıkla ilgili, insanca.

kelâm: söz.

kemal: olgun, mükemmel.

ma’kis: aksetme, karşılaştırma, benzer olma, kıyas.

mal etme: sahiplenme.

malûm: bilinen.

mazmun: kavram, geniş anlamalı kelime.

muhtelif: ayrı ayrı, çeşitli.

muvasene: kıyas, karşılaştırma.

müneccemen: parça, parça, bölüm, bölüm.

müstenit: dayanan.

müteaddit: sayıca çok.

mütebaid: birbirinden uzak.

mütebayın: birbirinden farklı.

mütederriç: derece derece, basamak basamak.

mütefarık: farklı farklı.

mütefavit: çeşitli, farklı farklı.

müteferrik: ayrı ayrı, kısım, kısım.

mütegayyir: değişken, değişen.

mütehalif: birbirine muhalif.

mütekatı: kesik kesik.

mütekerrir: tekrar eden.

mütenevvi: çeşit çeşit.

nispeten: kıyasla.

nüzul: nüzul edip gökten inmesi.

sahib-i kelâm: sözün sahibi.

sair: diğerleri.

selâmet: güven verici.

selâset: kolay, açık ve ahenkli ifade.

şahit: bir hâdiseyi gören ve tanıklık eden.

tasarruf: sarf etme, kullanma.

tenasüp: uygunluk.

tesanüt: bir birini destekler şekilde.

umum: genel, bütün.

üslûp: ifade tarzı.

vakfetmek: insanların genel istifadesine sunmak, bağışlamak.

zaman-ı imtihan: imtihan, deneme zamanı.

zira: çünkü.

Ey sail-i misalî! Sen ki icaz istedin; ben de işaret ettim. Eğer tafsîl istersen, haddimin haricinde. Sinek seyretmez asumanı.

Zira o kırk enva-ı i'cazından yalnız bir tekini ki, cezalet-i nazımdır, *İşaratü'l-İ'caz*'da sıkışmadı tıbyanı.

Yüz sahife tefsirim ona kâfi gelmedi. Senin gibi ruhânî ilhamları ziyade; ben istiyorum senden tafsîl ile beyanı.

...

أَوَّلَ شَمَرِ دَسْتِ أَدَبٍ غَرِبَ هَوَسُ بَارِ هَوَاكَارِ دَهَادَارِ
دَابِ أَدَبٍ أَبَدَ مَدَّتِ قُرْآنِ ضِيَابَارِ شِفَاكَارِ هُدَادَارِ

{ ULAŞMAZ DEST-İ EDEB-İ GARB-İ HEVESBAR-İ HEVAKÂR-İ
DEHADAR / DE'B-İ EDEB-İ EBED-MÜDDET-İ KUR'ÂN-İ
ZİYABAR-İ ŞİFAKÂR-İ HÜDADAR }¹

Kâmilîn insanların zevk-i maâlisini hoşnut eden bir hâlet, çocukça bir hevese, sefiğçe bir tabiat sahibine hoş gelmez,

Onları eğlendirmez. Bu hikmete binaen, bir zevk-i süflî, sefiğ, hem nefsi ve şehvanî, içinde tam beslenmiş; zevk-i ruhîyi bilmez.

Avrupa'dan tereşsuh etmiş şu hâzır edebiyat, romanvari nazarla Kur'ân'da olan letaif-i ulviyet, mezâyâ-i haşmeti göremez, hem tadamaz;

Kendindeki mihengi ona ayar edemez. Edebiyatta vardır üç meydan-ı cevelân; onlar içinde gezer, haricine çıkamaz:

asuman: gökler.
ayar etme: kıymet biçme, değerlendirmek.
beyan: söz, ifade.
cezalet-i nazım: ifadenin acıklığı ve çekiciliği.
de'b-i edep: edep kuralları; ahlâk.
dest-i edep: edebiyat eli.
ebed-müddet: sonsuza kadar.
enva-ı icaz: mu'cize çeşitleri.
garb-ı hevesbar: Batının hevesinden kaynaklanan.
had: yetki.
hâlet: durum, duygu.
hariç: dışında.
hevakâr-ı dehadar: nefsin istek ve arzularından çıkan dehaya dayanan.
heves: nefsin hoşuna giden basit zevkli duygu.
hüdadar: hidayet verici.
icaz: kısa, öz ve anlamlı.
İşaratü'l-İ'caz: Bediüzzaman'ın Doğu cephesinde yazdığı tefsir.
kâfi: yeterli.
kâmilin: kemal ve fazilet sahibi.
Kur'ân-ı ziyabar: ışık ve nur saçan Kur'ân.
letaif-i ulviyet: yüksek duygular.
meydan-ı cevelân: hareket alanı.
mezâyâ-i haşmet: heybetli, haşmetli vasıflar.
mihenk: değer belirten ölçü.
nefsi: bedene ait.
romanvari nazar: romana benzer bakış açısı.
ruhanî ilham: ruha gelen sezgiler, doğuşlar.
sail-i misalî: hayaldeki temsili soru soran.
sefiğ: zevk ve eğlenceye düşkün budala, akılsız.
şehvani: şehvetle alâkalı.
şifakâr: şifa veren.
tabiat: doğa, canlı-cansız eşya.
tafsil: geniş izahlı; uzatmak.

1. Heva düşkünü, hevese dayalı dehasının bir ürünü olan Batı edebiyatının eli, ebede kadar devam eden Kur'ân'ın nur ve şifa saçan, hidayet bahşeden ahlâkına ulaşamaz.

tefsir: Kur'ân'ın yorumlu açıklaması.
tereşsuh: sızmak, kaynaklanmak.

tıbyan: açıklama, açıkça anlatma.
zevk-i maâli: yüce değerli zevkler.

zevk-i ruhi: ruha ait yüksek zevkler.
zevk-i süflî: aşağılık zevkler.
ziyade: ... dan fazla.

Ya aşkla hüsündür, ya hamaset ve şehamet, ya tasvir-i hakikat. İşte yabanî edebse, hamaset noktasında hakpe-restliği etmez;

Belki, zalim nev-i beşerin gaddarlıklarını alkışlamakla, kuvvetperestlik hissini telkin eder. Hüsün ve aşk noktasında aşk-ı hakikî bilmez;

Şehvetengiz bir zevki nefislere de zerk eder. Tasvir-i hakikat maddesinde, kâinata sanat-ı İlâhî suretinde bakmaz,

Bir sıbga-i Rahmanî suretinde göremez; belki, tabiat noktasında tutar, tasvir ediyor, hem ondan da çıkamaz.

Onun için, telkini aşk-ı tabiat olur; maddeperestlik hissi, kalbe de yerleştirir, ondan ucuzca kendini kurtaramaz.

Yine, ondan gelen dalâletten neş'et eden ruhun ıztırabatına, o edepsizlenmiş edeb, müsekkîn, hem münevvim, hakikî fayda vermez.

Tek bir ilâcı bulmuş, o da romanlarıymış. Kitap gibi bir hayy-ı meyyit, sinema gibi bir müteharrik emvat. Meyyit hayat veremez.

Hem tiyatro gibi tenasuhvari, mazi denilen geniş kabrin hortlakları gibi şu üç nevi romanlarıyla hiç de utanmaz.

Beşerin ağzına yalancı bir dil koymuş, hem insanın yüzüne fasık bir göz takmış, dünyaya bir alüfte fistanını giydirmiş, hüsnumücerret tanımaz.

alüfte: iffetsiz kadın.
aşk: aşırı, ölçüsüz sevgi, tutku.
aşk-ı hakikî: gerçek sevgi.
aşk-ı tabiat: ölçüsüz tabiat sevgisi.
beşer: insanlık.
dalâlet: yanlış inançtan kay-

naklanan sapıklık.
edepsiz: ahlâk dışı, ahlâka uygun olmayan.
emvat: ölümler.
fasık: günahkâr.
fistan: elbise.
gaddarlık: haksızlık, haddi tecavüz etmek.

hakikî: gerçek.
hakperestlik: hakkı üstün tutmak.
hamaset: kahramanlık.
hayy-ı meyyit: canlı cenaze.
hiss: duygu.
hortlak: ölünün aniden dirilmesi.

hüsnumücerret: mükemmel, noksansız güzellik.
hüsün: güzellik.
ıztırabat: sıkıntılar, üzüntüler.
kâinat: canlı-cansız bütün varlıklar, madde âlemi.
maddeperestlik: maddeye taparcasına değer verme, tesir verme.
mazi: geçmiş zaman.
meyyit: ölü.
münevvim: uyutucu.
müsekkîn: sakinleştirici.
müteharrik : hareketli.
nefis: beden.
neş'et: kaynaklanma.
nev-i beşer: insanlık.
nevi: çeşit.
sanat-ı İlâhî: Allah'ın sanatı, mükemmel eserleri.
suret: resim, şekil.
sıbga-i Rahmanî: Rahman olan Allah'ın rahmetinden çıkan boya ve sanat.
şehamet: akıl ve zekâdan kaynaklanan cesaret.
şehvetengiz: şehvet uyandıran.
tabiat: doğa, canlı-cansız eşya.
tasvir: anlatma, resmini ortaya koyma.
tasvir-i hakikat: gerçeklerin ortaya konulması, resmedilmesi.
telkin: aşılama.
tenasuhvari: ruhların beden değiştirmesi şeklinde.
yabanî edeb: batı edebiyatı.
zalim: haksızlık yapan, zulmeden.
zerk etme: aşılama.
zevk : tat, hoşla gitmek.

Güneşi gösterirse, sarı saçlı güzel bir aktristi kârie ihtar eder. Zahiren der: “Sefahat fenadır, insanlara yakışmaz.”

Netice-i muzırıyı gösterir. Hâlbuki sefahate öyle müşevvikane bir tasviri yapar ki, ağız suyu akıtır, akıl hâkim kalamaz.

İştihayı kabartır, hevesi tehyiç eder; his daha söz dinlemez. Kur’ân’daki edebse, hevayı karıştırmaz.

Hakperestlik hissi, hüsnümücerret aşkı, cernalperestlik zevki, hakikatperestlik şevki verir. Hem de aldatmaz.

Kâinata tabiat cihetinde bakmıyor. Belki bir sanat-ı İlâhî, bir sıbga-i Rahmanî noktasında bahseder; akılları şaşırtmaz.

Marifet-i Sâniin nurunu telkin eder, her şeyde ayetini gösterir. Her ikisi rikkatli birer hüznü de veriyor; fakat birbirine benzemez.

Avrupazade edebse, fakdülahbaptan, sahipsizlikten neş’et eden gamlı bir hüznü veriyor; ulvî hüznü veremez.

Zira sağır tabiat, hem de bir kör kuvvetten mülhemâne aldığı bir hiss-i hüzn-ü gamdar. Âlemi bir vahşetzar tanır; başka çeşit göstermez.

O surette gösterir, hem de mahzunu tutar, sahipsiz de olarak yabancılar içinde koyar, hiçbir ümit bırakmaz.

Kendine verdiği şu hiss-i heyecanla git gide ilhada kadar gider, ta’tile kadar yol verir. Dönmesi müşkül olur; belki daha dönemez.

aktrist: artist.

âlem: varlık.

Avrupazade edeb: Avrupa taklitçisi edebiyat.

ayet: delil, bürhan.

bahsetmek: anlatma, ifade etme.
cemalperestlik zevki: güzelliğe düşkünlük tadı.

fakdülahbap: yalnızlık, dostsuzluk, ahabın yokluğu.

fenâ: kötü.

gamlı hüzn: yalnızlıktan kaynaklanan üzüntü.

hakikatperestlik şevki: gerçeğe tutkunluk heyecanı.

hakperestlik hissi: gerçeği bulma arzusu.

heva: aklın başıboş, ölçüsüz arzusuna göre hareket etme.

heves: nefsin hoşuna giden arzu ve istekler.

his: duygu.

hiss-i heyecan: korkutucu, ürkütücü duygu.

hiss-i hüzn-ü gamdar: ümitsizlik veren acı ve acınacak üzüntü.

hüsnümücerret aşkı: noksansız güzellik sevgisi.

ihtar: hatırlatma.

ilhad: hiçbir değer tanımayan dinsizlik.

iştihâ: yeme içme arzusu.

kâinat: madde âlemi, varlık.

kâri: okuyucu, okuyan.

kör kuvvet: insanın ihtiyacını ve kendisini görmeyen güç.

mahzun: üzüntü verici.

marifet-i Sâni: sanatkâr ustayı tanıma.

mülhemâne: sezinlenen, ilham alınan.

müşevvikârâne: teşvik edercesine.

müşkül: zor.

neş’et etme: kaynaklanma.

netice-i muzır: zararlı sonuç.

nur: ışık, aydınlık.

rikkatli hüzn: şefkatten kaynaklanan üzüntü.

sağır tabiat: insanı dinlemeyen eşya.

sanat-ı ilâhî: Allah’ın eseri.

sefahat: haram zevklere düşkünlük.

suret: şekil.

sıbga-i Rahmanî: merhametli olan Allah’ın rahmetinin boyası.

tasvir: hayale resmetme.

ta’til: Allah’ı inkâr, her şeyi

red etme.

tehyiç: heyecan vermek.

telkin: aşılama.

ulvî hüzn: yüce, değerli üzüntü.

vahşetzar: ürkütücü.

yabanî: insanı yalnız bırakan.

zahiren: görünüşte.

Kur'an'ın edebi ise, öyle bir hüznü verir ki, âşıkane hüzündür, yetimâne değildir. Firakulahbaptan gelir; fakdulahbaptan gelmez.

Kâinatta nazarı, kör tabiat yerine, şuurlu, hem rahmetli bir sanat-ı İlâhî onun medar-ı bahsi. Tabiattan bahsetmez.

Kör kuvvetin yerine, inayetli, hikmetli bir kudret-i İlâhî ona medar-ı beyan. Onun için, kâinat vahşetzar suret giymez.

Belki muhatab-ı mahzunun nazarında oluyor bir cemiyet-i ahabap. Her tarafta tecavüp, her canipte tahabbüp; ona sıkıntı vermez.

Her köşede istinas, o cemiyet içinde mahzunu vazedi-
yor bir hüzn-ü müştakane; bir hiss-i ulvî verir, gamlı bir hüznü vermez.

İkisi birer şevki de verir. O yabanî edebın verdiği bir şevk ile nefis düşer heyecana, heves olur münbasıt; ruha ferah veremez.

Kur'an'ın şevki ise, ruh düşer heyecana, şevk-i maâlî verir. İşte bu sırta binaen, şeriat-ı Ahmediye (a.s.m.) lehviyatı istemez.

Bazı alât-ı lehvi tahrim edip, bir kısmı helâl diye izin verip; demek hüzn-ü Kur'ânî veya şevk-i tenzilî veren alet zarar vermez.

Eğer hüzn-ü yetimî veya şevk-i nefsanî verse, alet haramdır. Değişir eşhasa göre; herkes birbirine benzemez.

alât-ı lehvi: çalgı ve müzik aletleri.
alet: araç, vasıta.
âşıkane hüzn: sevgiyi netice veren üzüntü.
canip: taraf, yön.
cemiyet-i ahabap: dostlar meclisi.

eğer: şayet.
eşhas: şahıslar, bireyler, fertler.
fakdulahbap: dostsuzluk, yalnızlık.
ferah: rahatlık, genişlik.
firakulahbap: dosttan ayrılmak.

gamlı hüzn: yalnızlıktan kaynaklanan üzüntü.
haram: yasak.
helâl: müsaade etme.
heves: nefsin düşük arzuları.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak. manalı, faydalı ve tam yerli yerinde

olması.

hiss-i ulvî: yüce duygu.

hüzn-ü Kur'ânî: Kur'an'ın verdiği kudsî üzüntü.

hüzn-ü müştakane: kavuşma şevki içindeki üzüntü.

hüzn-ü yetimî: terk edilmişlik, kimsesizlik üzüntüsü.

inayet: yardım.

istinas: yakınlaşma, dostluk kurma.

kâinat: varlık âlemi.

kör kuvvet: sonucu görmeyen kontrolsüz güç.

kudret-i İlâhî: Allah'ın gücü, kuvveti.

Kur'an'ın edebi: Kur'an'ın edebiyatı.

Kur'an'ın şevki: Kur'an'ın verdiği gayret ve heyecan.

lehviyat: insanı alçaltan oyun ve eğlenceler.

mahzun: üzüntülü.

medar-ı bahsi: söz konusu.

medar-ı beyan: açıklama sebebi.

muhatab-ı mahzun: dosttan ayrılık üzüntüsü içindeki muhatap.

münbasıt: yayılma, genişleme.

nefis: beden, kişi.

rahmetli: rahmet sonucu.

ruh: insanın manevî yönü.

sanat-ı İlâhî: Allah'ın eseri ve sanatı.

suret: şekil.

şeriat-ı Ahmediye: Peygamberimizin dini.

şevk: gayret, heyecan.

şevk-i meali: yüksek gayret.

şevk-i nefsanî: bedene ait düşük, insanı alçaltan gayretler.

şevk-i tenzil: dine ait, ahirete yönelik gayret.

şuurlu: bilindî.

tahabbüp: karşılıklı sevgi, muhabbet.

tahrim: yasaklama.

tecavüp: isteğine cevap veren.

vahşetzar: ürküntü ve terk edilmişlik duygusu veren yer.

vazetmek: koymak.

yabanî edeb: batı edebiyatı.

yetimâne: kimsesizlik.

DALLAR, SEMERATI, RAHMET NAMINA TAKDİM EDİYOR

Şecere-i hilkatın dalları her tarafta semerat-ı niamı zî-
ruhun ellerine zahiren uzatıyor.

Hakikatte bir yed-i rahmet, bir dest-i kudrettir ki, o se-
meratı, o dalları içinde sizlere uzatıyor.

O yed-i rahmeti, siz de şükür ile öpünüz. O dest-i kud-
reti de minnetle takdis ediniz.

FATİHA'NIN AHİRİNDE İŞARET OLUNAN ÜÇ YOLUN BEYANI

Ey birader-i püremel! Hayalini ele al, benimle beraber
gel. İşte bir zemindeyiz. Etrafına bakarız; kimse de gör-
mez bizi.

Çadır direkleri hükmünde yüksek dağlar üstünde, ka-
ranlıklı bir bulut tabakası atılmış. Hem o dahi kaplatmış
zeminimizin yüzü,

Müncemit bir sakfolmuş. Fakat altı, yüzü açkılmış; o
yüz güneş görürmüş. İşte bulut altındayız; sıkıyor zulmet
bizi.

Sıkıntı da boğuyor; havasızlık öldürür. Şimdi bize üç
yol var, bir âlem-i ziyadar. Bir kere seyrettimdi, bu ze-
min-i mecazî.

Evet, bir kere buraya da gelmişim, üçünde ayrı ayrı
gitmişim. Birinci yolu budur: Ekseri burdan gider. O da
devr-i âlemdir, seyahate çeker bizi.

ahir: son.

âlem-i ziyadar: aydınlık dünya.

beyan: ifade etme, anlatma.

birader-i püremel: çok uzun arzu
ve emeller peşinde koşan, hayal-
ci kardeş.

dest-i kudret: kudret eli.

devr-i âlem: varlık dünyasında
gezinti.

ekser: çoğunlukla.

Fatiha: Kur'ân-ı Kerim'in ilk sure-
si.

hakikat: gerçek.

hayal: gerçekte olmayan zihnin
canlandığı temsiller.

işaret olunan: tarif edilen, göste-
rilen.

kaplama: kuşatma.

minnet: yapılan iyiliği bilme ve
karşısında ezilme.

müncemit : donmuş.

namına: adına.

rahmet: merhamet, yaratma, ır-

zıklandırma, esirgeme.

sakf: tavan.

semerat: meyveler, faydalar
ve nimetler.

semerat-ı niam: nimet mey-
veleri.

seyahat: yolculuk.

secere-i hilkat: yaratılış ağa-

cı.

şükür: Allah'a imanla minnet
ve teşekkürü ifade etmek.

takdim: sunma.

takdis: kudsi bilme, her türlü
noksan ve eksiklikten arındır-
ma.

yed-i rahmet: merhamet ve

şefkat eli.

zahiren: görünüşte.

zemin yüzü: yer yüzü.

zemin: yer.

zemin-i mecazi: gerçekte ol-
mayan hayali yer.

ziruh: ruhlı, ruh sahibi.

zulmet: karanlık.

İşte biz de yoldayız, böyle yayan gideriz. Bak şu saharanın kum deryalarına, nasıl hiddet saçıyor, tehdit ediyor bizi.

Bak şu deryanın dağvari emvacına: O da bize kızıyor. İşte, elhamdülillâh, öteki yüze çıktık. Görürüz güneş yüzü.

Fakat çektiğimiz zahmeti ancak da biz biliriz. Of, tekrar buraya döndük; şu zemin-i vahşetzar, bulut damı zulmettar. Bize lâzım, revnaktar eder kalpteki gözü

Bir âlem-i ziyadar. Fevkalâde eğer bir cesaretin var; gireriz de beraber, bu yolu. Pürhatarkâr ikinci yolumuzu,

Tabiat-ı arzı deleriz, o tarafa geçeriz. Ya fitrî bir tünelden titreyerek gideriz. Bir vakitte bu yolda seyrettim de geçtim, bînaz ve pürniyazı.

Fakat o zaman tabiatın zemini eritecek, yırtacak bir madde var idi elimde. Üçüncü yolun o delil-i mu'cizi;

Kur'ân onu bana vermişti. Kardeşim, arkamı da bırakma, hiç de korkma. Bak, hâ şurada tünelvari mağaralar, tahtelarz akıntılar, beklerler ikimizi;

Bizi geçirecekler. Tabiat da, şu müthiş cümudiyeleri de, seni hiç korkutmasın. Zira, bu abus çehresi altında merhametli sahibinin tebessümlü yüzü.

Radyumvari o madde-i Kur'ân'ı ışıkla sezmiştim. İşte, gözüne aydın! Ziyadar âleme çıktık. Bak şu zemin-i pürnazî,

öteki: diğeri.
pürhatarkâr: tehlikelerle dolu, çok tehlikeli.
pürniyaz: yalvararak.
radyumvari: radyum gibi.
revnaktar: güzel süslerle bezenmiş.
sahra: çöl, ova.
tabiat: varlıklar.
tabiat-ı arz: yerin altı.
tahtelarz: yer altı.
tebessüm: gülümseme, gülüş.
tehdit: korkutma, göz dağı verme.
tünelvari: tünel gibi.
vakit: zaman.
zemin: yer.
zemin-i pürnaz: çok nazlı yer.
zemin-i vahşetzar: ıssız, ürkütücü yer.
ziyadar: ışıklı.

abus çehre: asık, ekşi suratlı.
âlem: dünya.
âlem-i ziyadar: aydınlık, ışıklı âlem.
bînaz: nazlanmadan.
cümudiyet: katılık.
dağvari: dağ gibi.
dam-ı zulmettar: karanlıklı tavan.

delil-i mu'ciz: insanların benzerini yapmaktan âciz kaldığı deliller.
derya: deniz.
elhamdülillâh: Allah'a hamd olsun.
emvaç: dalgalar.

fevkalâde: mükemmel, olağanüstü.
fitrî: yaratıldığı şekilde, doğal.
hiddet: öfke.
lâzım: gerekli.
madde-i Kur'ân: Kur'ân'ın maddesi.
merhamet: rahmet edici.

âb-ı leziz: lezzetli su.
âlem-i nur-u enver: nurların içinde bulunan dünya.
âlem-i ziya: aydınlık dünya.
cebel-i aziz: şerefli, üstün dağ.
cebel-i selâmet: emniyet ve güven veren dağ.
Cebelü'l-Kamer: Nil nehrinin çıktığı Kamer dağı.
Cudi-i İslâmiyet: Hazret-i Nuh'un gemisini üzerinde taşıyan Cudi dağı gibi olan İslâmiyet.
feza-i lâtif: çok hoş uzay.
himmet: gayretin sonucu yapılan yardım ve kazanım.
hüda: hidayet yolu, hidayet, İslâmiyet.
ilzam: lüzumunu, önemini ifade etme.
Kur'ân-ı Ezher: parlak, her şeyi aydınlatan Kur'an.
meğer: eğer, şayet.
menba: kaynak.
Muhammedü'l-Haşimî: Haşimî soyundan gelen ahir zaman peygamberi.
muhteşem: ihtişamlı, mükemmel.
müezzîn-i azam: en büyük müezzîn.
müzeyyen: süslü.
niyaz: Allah'a dua etme.
nur-u cemal: güzellik nuru.
semavat: gökler.
ser çekme: baş kaldırma.
şecere-i semavî: semavî ağaç.
şecere-i tuba: kökleri Cennette, dalları dünyaya uzanmış olan tuba ağacı.
şehbazi: beyaz doğan kuşu.
şer-i enver: çok nurlu şeriat, din.
şeriat cibali: şeriat dağı.
şirin: güzel, hoş.
tayyare: uçak.
tedelli: uzanıp eğilmiş.
timsal: görüntü.
Uhud-u tevhit: Uhud Dağı gibi sağlam ve sarsılmaz tevhit inancı.
zahmet: sıkıntı.
zemin yüzü: yer yüzü.
zemin: yer.
ziya-i nesim: tatlı, hoş rüzgâr, esinti.
zülâl-i Nil: temiz ve berrak akan Nil nehri.

Bu feza-i lâtif, şirin; yahu, başını kaldır, bak; semavata ser çekmiş, bulutları da yırtmış, aşağıda bırakmış, davet ediyor bizi.

Şu şecere-i tuba, meğer o Kur'an imiş; dalları her tarafta uzanmış. Tedelli eden bu dala biz de asılmamız; oraya alsın bizi.

O şecere-i semavî, bir timsali, zeminde olmuş şer-i enverî. Demek zahmet çekmeden o yol ile çıkardık bu âlem-i ziyaya, sıkmadan zahmet bizi.

Madem yanlış etmişiz; eski yere döneriz, doğru yolu buluruz. Bak üçüncü yolumuz, şu dağlar üstünde durmuş olan şehbazi,

Hem de bütün cihana okuyor bir ezanı. Bak müezzîn-i azama, Muhammedü'l-Haşimî (a.s.m.), davet eder insanı âlem-i nur-u envere, ilzam eder niyaz ile namazı.

Bulutları da yırtmış, bak bu hüda dağlarına; semavata ser çekmiş, bak şeriat cibaline; nasıl müzeyyen etmiş zeminimizin yüzü gözü.

İşte çıkmalıyız buradan, himmet tayyaresiyle. Ziya-i nesim orada, nur-u cemal orada. İşte buradadır Uhud-u tevhit, o cebel-i azizî;

İşte şuradadır Cudi-i İslâmiyet, o cebel-i selâmet. İşte Cebelü'l-Kamer olan Kur'an-ı Ezher. Zülâl-i Nil akıyor o muhteşem menbadan; iç o âb-ı lezizi.

فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ۞ وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ
 رَبِّ الْعَالَمِينَ ۚ

1. Yaratıcılık mertebelerinin en güzelinde olan Allah'ın şanı ne yücedir. (Mü'minun Suresi: 14.)
 2. Dualarımız ise şu sözle sona erer: Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. (Yunus Suresi 10. ayetten itibaren.)

Ey arkadaş! Şimdi hayali baştan çıkar, akli kafaya geçir. Evvelki iki yolun mağdub ve dâllîn yolu; hatarları pek çoktur, kıştır daim güz, yazı.

Yüzde biri kurtulur: Eflâtun, Sokrat gibi. Üçüncü yol sehildir, hem karib-i müstakimdir. Zayıf, kavi müsavi; herkes o yoldan gider. En rahatı budur ki: şehit olmak, ya gazi.

İşte neticeye gireriz. Evet, deha-i fennî—evvelki iki yoldur ona meslek ve mezhep. Fakat hüda-i Kur’ânî—üçüncü yoldur onun sırat-ı müstakimi. İsal eder o bizi.

اللَّهُمَّ « اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ » صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ « ۱

• • •

HAKİKÎ BÜTÜN ELEM DALÂLETTE, BÜTÜN LEZZET İMANDADIR HAYAL LİBASINI GİYMİŞ MUAZZAM BİR HAKİKAT

Ey yoldaş-ı hüşdar! Sırat-ı müstakimin o meslek-i nuranî, mağdub ve dâllînin o tarik-ı zulmanî, tam farklarını görmek eğer istersen, ey aziz!

Gel, vehmini ele al, hayal üstüne de bin. Şimdi seninle gideriz zulümat-ı ademe. O mezar-ı ekberi, o şehir-i püremvatı bir ziyaret ederiz.

Bir Kadîr-i Ezelî, kendi dest-i kudretle bu zulümat-ı kıt’adan bizi tuttu çıkardı, bu vücuda bindirdi, gönderdi şu dünyaya, şu şehir-i bilezaiz.

aziz: saygın, muhterem.
dalâlet: yanlış fikir ve kanaatle doğru yoldan sapmak.
dâllîn: ilim ve felsefe yolu ile hak yoldan sapanlar.
deha-i fennî: fen ve felsefe ile gelişmiş akıl.
dest-i kudret: kudret eli.
Eflâtun: Platon (MÖ: 429-347) Sokrat’ın talebesi olan Yunan filozofu.
elem: ızdırıp, acı.
gazi: Allah yolunda mücadele ederek zafer kazanan.
hakikat: gerçek.
hakiki: gerçek.
hayal: zihinde canlandırılan gerçek dışı hülyalar.
hüda-i Kur’ânî: Kur’ân’ın hidayete götüren yolu.
iman: Allah’ın birliğine ve ahirete inanma.
isal etmek: ulaştırmak.
Kadîr-i Ezelî: varlığının başlangıcı ve sonu olmayan sonsuz güç ve kudret sahibi.
karip: yakın.
kavi: kuvvetli.
lezzet: zevk.
libas: elbise.
mağdub: Allah’ın öfkesini çekenler.
meslek: felsefi yol ve metot.
meslek-i nuranî: aydınlık nurlu yol, metot ve sistem.
mezar-ı ekber: en büyük mezar.
mezhep: Allah rızasına götüren yol ve usul.
muazzam: çok büyük.
müsavi: eşit.
müstakim: istikametli, doğru yol.
sehil: kolay.
Sokrat: Socrates (MÖ: 470-400) akılla Tevhidi bulan Yunan filozofu.
sırat-ı müstakim: istikametli doğru yol.
şehit olmak: Allah yolunda hayatını feda etmek.
şehir-i bilezaiz: lezzet vermeyen şehir.
şehir-i püremvat: ölülerle dolu şehir.
tarik-ı zulmanî: karanlıklı yol.
vehim: zan ve kuruntu.
vücut: varlık.
yoldaş-ı hüşyar: uyanık yol arkadaşı.
zayıf: güçsüz.
ziyaret: görmeye gitme.
zulümat-ı kıt’a: karanlıklar ülkesi.
zulümat-ı adem: yokluk karanlıkları.

1. Allah’ım, “Bizi doğru yola ilet. • Kendilerine nimet ve ihsanda bulunduğu peygamberlerinin ve onlara tâbi olan salih kullarının yoluna ilet, azabına uğrayanların ve sapmış olanların yoluna değil.” (Fatiha Suresi: 6-7.) Âmin.

İşte şimdi biz geldik şu âlem-i vücuda, o sahra-i haile. Gözümüz de açıldı, şeş cihette biz baktık. Evvel istitafkârâne önümüze bakarız.

Lâkin beliyyeler, elemeler, önümüzde düşmanlar gibi tehacüm eder. Ondandır korktuk, çekindik. Sağa sola, anasır-ı tabâyie bakarız, ondan medet bekleriz.

Lâkin biz görüyoruz ki, onların kalpleri kasiye, merhametsiz. Dişlerini bilerler, hiddetli de bakarlar. Ne naz dinler, ne niyaz.

Muztar adamlar gibi, me'yusâne, nazarı yukarıya kaldırdık. Hem istimdatkârâne, ecram-ı ulviyeye bakarız; pek dehşetli tehditkâr da görürüz.

Güya birer gülle, bomba olmuşlar, yuvalardan çıkmışlar, hem etraf-ı fezada pek sür'atlı geçerler. Her nasılsa ki onlar birbirine dokunmaz.

Ger birisi yolunu kazara bir şaşırsa, eliyazübillâh, şu âlem-i şahadet ödü de patlayacak. Tesadüfe bağlıdır; bundan dahi hayır gelmez.

Me'yusâne nazarı o cihetten çevirdik, elim hayrete düştük. Başımız da eğildi, sinemizde saklandık. Nefsimize bakarız, mütalâa ederiz.

İşte işitiyoruz: Zavallı nefsimizden binlerle hacetlerin sayhaları geliyor, binlerle fâkatlerin eninleri çıkıyor. Teselli beklerken tevahhuş ediyoruz.

Ondan da hayır gelmedi. Pek ilticakârâne vicdanımıza girdik. İçine bakıyoruz, bir çareyi bekleriz. Eyvah, yine bulmayız. Biz medet vermeliyiz.

âlem-i şahadet: görünen madde âlemi.

âlem-i vücut: varlık dünyası.

anasır-ı tabâyî: tabiatla bulunan unsurlar, dağlar, taşlar ve varlıklar.

beliyyeler: belâ ve musibetler.

cihet: yön.

çare: fayda, menfaat.

ecram-ı ulviye: gökteki cisimler, gezegenler, yıldızlar.

elemeler: acı ve üzüntü.

elim: acı ve üzüntü verici.

eliyazübillâh: Allah korusun.

enin: acı ve üzüntüden inleme.

etraf-ı feza: gök yüzü, uzayın çevresi.

eyvah: yok mu kurtaran.

fâkat: yoksulluk, fakirlik, ihtiyaç.

ger: eğer.

gülle: top mermisi.

güya: sanki.

hacet: ihtiyaç.

hayret: şaşkınlık.

hayır: fayda.

hiddet: öfke.

ilticakârâne: sığınır gibi.

istimdatkârâne: yardım ister şekilde.

istitafkârâne: merhamet isteye-ne yakışır şekilde.

kasiye: katı, sert.

kazara: aniden, birden bire, bir kaza sonucu.

lâkin: ama, fakat.

medet: imdat, yardım isteme.

merhamet: acıma duygusu.

me'yusâne: ümitsizce.

muztar: zorda kalma, çaresiz.

mütalâa: etraflıca inceleme.

naz: cilve.

nazar: bakışını çevirme, bakma, gözü çevirme.

nefis: beden, insanın bedensel yönü.

niyaz: dua, yalvarış.

ödü patlamak: çok korkmak,

korkudan ölmek.

pek dehşetli: çok korku verici.

sahra-i hail: korku veren çöl.

sayha: yüksek ses.

sine: göğüs.

şeş cihet: altı yön.

tehacüm: hücum etme.

tehditkâr: tehdit edici, korkutucu.

tesadüf: rastlantı.

teselli: yatıştırma.

tevahhuş: korkutma.

vicdan: insanın iyiyi kötünden ayırma kabiliyeti.

zavallı: çaresiz.

Zira onda görünür; binlerle emelleri, galeyanlı arzular, heyecanlı hissiyat, kâinata uzanmış. Her birinden titreriz, hiç yardım edemeyiz.

O âmâl, sıkışmışlar vücut-u adem içinde; bir tarafı ezele, bir tarafı ebeye uzanıp gidiyorlar. Öyle vüs'atleri var; ger dünyayı yutarsa o vicdan da tok olmaz.

İşte bu elîm yolda nereye bir başvurduk, onda bir belâ bulduk. Zira mağdub ve dâllin yolları böyle olur. Tesadüf ve dalâlet o yolda nazarendaz.

O nazarı biz taktık, bu hale böyle düştük. Şimdi dahi hâlimiz ki mebde ve meadı, hem Sâni ve hem haşri muvakkat unutmuşuz.

Cehennemden beterdir, ondan daha muhriktir, ruhu muzu eziyor. Zira o şeş cihetten ki onlara başvurduk; öyle hâlet almışız.

Ki, yapılmış o hâlet, hem havf ile dehşetten, hem acz ile ra'şetten, hem kalâk ve vahşetten, hem yütüm ve hem yeisten mürekkep viddansûz.

Şimdi her cihete mukabil bir cepheyi alınız, def'ine çalışırız. *Evvel*, kudretimize müracaat ederiz. Vâesefa görürüz

Ki âcize, zaife. *Saniyen*, nefiste olan hacatın susmasına teveccüh ediyoruz. Vâesefa, durmayıp bağırlar görürüz.

Salisen, istimdatkârâne, bir halâskârı için bağırrı, çalırırız; ne kimse işitiyor, ne cevabı veriyor. Biz de zannediyoruz:

âcize: âciz, güçsüz, kuvvetsiz.
acz: zayıflık.
âmâl: gelecekle ilgili istek ve arzular.
arzu: istek.
belâ: felâket, musibet.
beter: daha kötü.
Cehennem: azap yurdu.

cephe: başkasına karşı açılan yön.
cihet: yön.
dalâlet: sapıklık.
dâllin: ilim ve felsefe ile yoldan çkanlar.
def'ine çalışmak: giderilmesi için uğraşmak, uzaklaştırma-

ya çalışmak.
dehşet: ürperti ve heyecan.
ebed: sonunun ve nihayetin bulunmaması.
elim: acı ve üzüntü veren.
emeller: arzu ve istekler.
evvel: önce.
ezel: başı olmamak.

galeyan: azgın, coşkun
ger: eğer.
hacat: ihtiyaçlar.
hâl : durum.
halâskâr: kurtarıcı.
hâlet: hâl, durum, vaziyet.
haşir: beden'in ölümden sonra dirilmesi.
havf: korku.
hissiyat: duygular.
istimdatkârâne: medet ve yardım istemesine.
kâinat: varlıklar.
kalâk: sıkıntı, huzursuzluk.
kudret: güç, kuvvet.
mağdub: Allah'ın öfkesini çekenler.
mead: sonuç, son nokta.
mebde: başlangıç.
muhrik: yakıcı.
mukabil: karşı.
muvakkat: geçici.
mürekkep: oluşmuş, bir araya gelmiş.
nazarendaz: göz gezdiren, bakan.
nefis: insanın bedensel yönü.
ra'şet: titreyiş, ürperme.
ruhu ezmek: ruhu rencide etmek.
salisen: üçüncüsü.
Sâni : her şeyi sanatlı ve mükemmel bir şekilde yaratan Allah.
saniyen: ikincisi.
şeş cihet: altı yön.
tesadüf: rastlantı.
teveccüh: yönelme, ilgilenme.
vâesefa: ne yazık ki, yazıklar olsun.
vahşet: yabancılık ve yalnızlıktan kaynaklanan korku.
vicdan: insanın iyiyi kötünden ayırma duygusu.
vicdansûz: vicdanı yakan.
vücut-u adem: yokluğun var olması, yokluk âlemi.
vüs'at: genişlik.
yeis: ümitsizlik.
yütüm: kimsesizlik, yetimlik.
zaife: güçsüz, zayıf.
zannetmek: tahmin etmek.
zira: çünkü.

Her bir şey bize düşman, her bir şey bizden garip. Hiçbir şey kalbimize bir teselli vermiyor; hiç emniyet bahşetmez, hakikî zevki vermez.

Rabian, biz ecram-ı ulviyeye baktıkça, onlar nazara verir bir havf ile dehşeti. Hem vicdanın müz'ici bir tevahhuş geliyor akılsûz, evhamsaz.

İşte, ey birader! Bu dalâletin yolu, mahiyeti şöyledir. Küfürdeki zulmeti bu yolda tamam gördük. Şimdi de gel kardeşim, o ademe döneriz.

Tekrar yine geliriz. Bu kere tarikımız sırat-ı müstakimdir, hem imanın yoludur. Delil ve imamımız, inayet ve Kur'ân'dır, şehbaz-ı edvarpervaz.

İşte Sultan-ı Ezel'in rahmet ve inayeti vakta bizi istedi, kudret bizi çıkardı, lütfen bizi bindirdi kanun-u meşiete etvar üstünde perdaz.

Şimdi bizi getirdi, şefkat ile giydirdi şu hil'at-ı vücudu. Emanet rütbesini bize tevcih eyledi; nişanı, niyaz ve namaz.

Şu edvar ve etvarın, bu uzun yolumuzda birer menzil-i nazdır. Yolumuzda teshilât içindir ki, kaderden bir emirname vermiş sahifede cephemiz.

Her nereye geliriz, her hangi taifeye misafir oluyoruz; pek uhuvvetkârâne istikbal görüyoruz. Malımızdan verimiz, mallarından alırız.

Ticaret muhabbeti, onlar bizi beslerler, hediyelerle süslerler, hem de teşyi ederler. Gele gele, işte geldik, dünya kapısındaız, iştiriyoruz avaz.

adem: yokluk.
akılsûz: akli tırmalayan, akla ters gelen.
avaz: cıglık.
bahşetmek: bağışlamak, vermek.
birader: kardeş.
dalâlet: doğru yoldan ayrılmak.
dehşet: korku, ürkütücülük.
delil : bürhan.
ecram-ı ulviye: gök cisimleri, gezegenler ve yıldızlar.
edvar: devirler, asırlar.
emanet: korunması gerekli değerli şey.
emirname: emir yazısı, yönetmelik.
emniyet: güven.
etvar: tavırlar, hâller.
evhamsaz: kuruntuya kapılan.
garip: yalnız, kimsesiz.
hakiki: gerçek.
havf: korku.
her hangi: hangisi olursa olsun.
her nere: nerede.
hil'at-ı vücud: beden elbisesi.
imam: önder, rehber.
iman yolu: doğru inancın insana gösterdiği yol.
inayet: yardım.
istikbal: gelecek.
kader: takdir, alın yazısı.
kalbe teselli vermek: kalbi rahatlatmak.
kanun-u meşiet: Allah'ın dileme, irade kanunu.
kere: defa.
kudret: güç, kuvvet.
Kur'ân: Allah'ın kelâmı.
küfür: Allah'ı ve ahireti inkâr.
mahiyet: nitelik, bir şeyin esası.
mal: değerli eşya.
menzil-i naz: naz makamı.
misafir: yolcu.
müz'ic: sıkıcı, sıkıntılı.
namaz: Allah'a ibadetin adı.
nazara vermek: insanların görüşüne, dikkatine sunmak.
nişan: alâmet, iz.
niyaz: dua, yalvarış.
perdaz: yönlendirici, düzenleyici.
rabian: dördüncüsü.
rahmet: merhamet.
sahife: yazı yazılan kâğıt, sayfa.

Sultan-ı Ezel: başlangıcı olmayan güç sahibi, padişah.
sırat-ı müstakim: istikametli, doğru yol.
şefkat: acıma ve koruma duygusu.
şehbaz-ı edvarpervaz: her zaman hâkimiyet kanadını

inanınların üstünde tutan.
taife: gurup, topluluk.
tarik: yol.
teshilât: kolaylaştırma.
teşyi etmek: uğurlama.
tevahhuş: korku verme.
tevcih etme: yöneltme.
ticaret: alış veriş.

uhuvvetkârâne: kardeşçesine.
vakta: ne zaman ki.
vicdan: insanın duygusal yönü.
zevk: lezzet.
zulmet: karanlık.

Bak, girdik şu zemine, ayağımızı bastık şahadet âlemi-
ne; şehri âyine-i Rahman, gürültühane-i insan. Hiçbir
şey bilmeyiz; delil ve imamımız,

Meşiet-i Rahman'dır. Vekil-i delilimiz, nazenin gözleri-
miz. Gözlerimizi açtık, dünya içine saldık. Hatırına gelir
mi evvelki gelişimiz?

Garip, yetim olmuştuk, düşmanlarımız çoktu; bilmez-
dik hamîmizi. Şimdi nur-u imanla, o düşmanlara karşı,
bir rûkn-ü metnimiz,

İstinadî noktamız, hem himayetskârımız, defeder düş-
manları. O iman-ı billâhtır ki ziya-i ruhumuz, hem nur-u
hayatımız, hem de ruh-u ruhumuz.

İşte kalbimiz rahat, düşmanları aldırılmaz, belki düşman
tanımaz. Evvelki yolumuzda, vakta vicdana girdik; iştittik
ondan binlerle feryadüfizar ve avaz.

Ondan belâya düştük. Zira âmâl, arzular, istidat ve his-
siyat daim ebedi ister. Onun yolunu bilmezdik. Bizden
yol bilmemezlik; onda fizar ve niyaz.

Fakat, elhamdülillâh, şimdi gelişimizde bulduk nokta-i
istimdat ki, daim hayat verir o istidat, âmâle; tâ ebedülâ-
bâda onları eder pervaz.

Onlara yol gösterir, o noktadan istidat. Hem istimdat
ediyor, hem âb-ı hayatı içer, hem kemaline koşuyor o
nokta-i istimdat, o şevkengiz remzünaz.

İkinci kutb-u iman ki, tasdik-i haşirdir. Saadet-i ebedî
o sadevin cevheri. İman bürhanı, Kur'ân; vicdan, insanî
bir râz.

âb-ı hayat: hayat suyu.
âmâl: emeller, arzular.
arzular: istekler.
avaz: çığlık.
belâ: musibet.
belki: bilâkis.
bürhan: delil.
cevher: değerli temel esaslar.

daim: devamlı.
def etmek: kovmak, uzak-
laştırmak.
delil: rehber.
ebed: sonsuz.
ebedülâbâd: ebedler memle-
keti, sonsuz olan ahiret haya-
tı.

elhamdülillâh: Allah'a hamd
olsun.
evvel: önce.
fakat: ama.
feryadüfizar: bağırıp çağır-
ma.
fizar: ağlama, bağırma.
garip: yabancı.

gürültühane-i insan: insanın gü-
rültü, patırtı yeri.
hamî: koruyucu.
hayat vermek: canlandırmak.
himayetskâr: koruyucu şekilde.
hissiyat: duygular.
imam: önder.
iman: inanç.
iman-ı billâh: Allah'ın birliğine
iman.
insanî râz: insanın anlaşılabilir sır-
rı.
istidat: kabiliyet.
istimdat: medet ve yardım alma.
istinadî nokta: dayanak noktası.
kalp: insanın manevî yönü.
kemal: olgunluk, mükemmellik.
kutb-u iman: iman kutbu.
meşiet-i Rahman: Rahman olan
Allah'ın dilemesi.
nazenin: ince, nazenin duyarlı.
niyaz: dua ve yalvarma.
nokta-i istimdat: medet alınacak
nokta, yer.
nur-u hayat: hayatın nuru.
nur-u iman: iman nuru.
pervaz: kanat çırpma, uçma.
remzünaz: işaret ve zerafet.
ruh-u ruhumuz: ruha ruh veren.
rûkn-ü metin: sağlam esaslar,
prensipler.
saadet-i ebedi: sonsuz mutluluk.
sadevin: inciyi koruyan kabuk.
şahadet âlemi: görünen âlem,
dünya.
şehrayin-i Rahman: Allah'ın bay-
ram yeri hâline getirdiği yer küre-
si.
şevkengiz: şevke getiren.
tâ: oraya kadar.
tasdik-i haşir: öldükten sonra di-
rilmeyi kabul etme, onaylama.
vakta: ne zamanki.
vekil-i dellilimiz: delil olarak gö-
rünen.
vicdan: insanın duygusal yönü, iç
âlemi, içsel kontrol mekanizması.
yetim: kimsesiz.
zemin: yer.
zira: çünkü.
ziya-i ruhumuz: ruhumuzun ışığı.

Şimdi başını kaldır, şu kâinata bir bak, onun ile bir konuş. Evvelki yolumuzda pek müthiş görünürdü. Şimdi de mütebessim, her tarafa gülüyor, nazeninâne niyaz ve avaz.

Görmez misin: Gözümüz arımsal olmuştur, her tarafa uçuyor. Kâinat bostanıdır, her tarafta çiçekler. Her çiçek de veriyor ona bir âb-ı leziz.

Hem ünsiyet, teselli, tahabbübü veriyor. O da alır getirir, şehd-i şahadet yapar. Balda bir bal akıtır o esraren-giz şehbaz.

Harekât-ı ecrama, ya nücüm, ya şümusa nazarımız kondukça, ellerine verirler Hâlık'ın hikmetini, hem mâye-i ibreti; hem cilve-i rahmeti alır, ediyor pervaz.

Güya şu güneş, bizlerle konuşuyor. Der: “Ey kardeşlerimiz! Tevahhuşla sıkılmayınız. Ehlen sehlen, merhaba, hoş teşrif ettiniz. Menzil sizin; ben bir mumdar-ı şehnaz.

“Ben de sizin gibiyim; fakat safî, isyansız, mutî bir hizmetkârım. O Zat-ı Ehad-i Samed ki, mahz-ı rahmetiyle hizmetinize beni musahhar-ı pürnur etmiş. Benden hararet, ziya; sizden namaz ve niyaz.”

Yahu, bakın kamere. Yıldızlarla denizler, her biri de kendine mahsus birer lisanla, “Ehlen sehlen, merhaba,” derler. “Hoş geldiniz, bizi tanımaz mısınız?”

Sırr-ı teavünle bak, remz-i nizamla dinle. Her birisi söylüyor: “Biz de birer hizmetkâr, rahmet-i Zülcelâl'in birer âyinedarıyız; hiç de üzölmeyiniz, bizden sıkılmayınız.

âb-ı leziz: çok tatlı su.

arımsal: arı gibi

avaz: cıgık, yüksek ses.

âyinedar: ayna tutan.

bostan: bahçe

cilve-i rahmet: rahmetin bir parıltısı.

ehlen sehlen: hoş geldiniz, safe getirdiniz.

esraren-giz: gizemli, sır dolu.

evvel: önce.

güya: sanki.

Hâlık: yaratıcı Allah.

hararet: ısı.

harekât-ı ecram: gezegenlerin, gök cisimlerinin hareketleri.

hikmet: her şeyin bir amaca ve faydaya dönük olması.

hizmetkâr: hizmet eden.

hoş: güzel.

kâinat: varlık dünyası, varlıklar.

kamer: ay.

lisan: dil.

mahsus: has, özel.

mahz-ı rahmet: sadece rahmetin gereği.

mâye-i ibret: ibret levhası.

menzil: mekân, yer.

merhaba: rahat ediniz.

mumdar-ı şehnaz: ışık veren güzel.

musahhar-ı pürnur: nur saçan hizmetçi.

mutî: itaat eden.

mütebessim: gülen, gülümseyen.

nazar: bakış.

nazeninâne: nazlı bir şekilde.

niyaz: dua ve yalvarış.

nücüm: yıldızlar.

pervaz: kanat çırpma, uçma.

rahmet-i Zülcelâl: celâl ve azamet sahibi olan Allah'ın rahmet ve şefkati.

remz-i nizam: düzeni işaret etmesi.

safi: katıksız, temiz, arınmış.

sırr-ı teavün: yardımlaşma sırrı.

sehbaz: yiğit, delikanlı.

şehd-i şahadet: varlıkların Allah'ın birliğine delil olmalarından doğan bal gibi lezzet.

şümus: güneşler.

tahabbüb: sevgi, sevmek.

teselli: rahatlatma.

tevahhuş: korku, ürküntü.

ünsiyet: alışkanlık, dostluk.

Zat-ı Ehad-i Samed: her şeyin kendisine muhtaç olduğu bir tek zat olan Allah.

ziya: ışık.

“Zelzele naraları, hâdisat sayhaları sizi hiç korkutmasın, vesvese de vermesin. Zira onlar içinde bir zemzeme-i ezkâr, bir demdeme-i tesbih, velvele-i nazûniyaz.

“Sizi bize gönderen o Zat-ı Zülcelâl, ellerinde tutmuştur bunların dizginlerini.” İman gözü okuyor yüzlerinde ayet-i rahmet, her biri birer avaz.

Ey mü'min-i kalb-i hüşyar! Şimdi gözlerimiz bir parça dinlensinler. Onların bedeline hassas kulağımızı imanın mübarek eline teslim ederiz, dünyaya göndeririz. Dinle-sin leziz bir saz.

Evvelki yolumuzda bir matem-i umumî, hem vaveylâ-i mevtî zannolunan o sesler, şimdi yolumuzda birer neva-zûnamaz, birer avazûniyaz, birer tesbihe ağaz.

Dinle, havadaki demdeme, kuşlardaki civcive, yağ-murdaki zemzeme, denizdeki gamgama, ra'dlardaki rak-raka, taşlardaki tıktıka birer manidar nevez.

Terennümat-ı hava, naarat-ı ra'diye, nağamat-ı em-vaç, birer zikr-i azamet. Yağmurun hezecatı, kuşların se-caatı birer tesbih-i rahmet, hakikate bir mecaz.

Eşyada olan asvat, birer savt-ı vücuttur; “Ben de va-rım” derler. O kâinat-ı sâkit, birden söze başlıyor: “Bizi camit zannetme, ey insan-ı boşboğaz!”

Tuyurları söylettirir ya bir lezzet-i nimet, ya bir nüzul-ü rahmet. Aynı ayrı seslerle, küçük ağazlarıyla rahmeti al-kışlarlar. Nimet üstünde iner, şükür ile eder pervaz.

Remzen onlar derler: “Ey kâinat, kardeşler! Ne güzeldir hâlimiz, şefkatle perverdeyiz, hâlimizden memnunuz.” Sivri dimdikleriyle feza-yı saçıyorlar birer avaz-ı pürnaz.

ağaz: diller, ağızlar.
asvat: sesler.
avaz: yüksek ses.
avaz-ı pürnaz çok nazlı ses-ler.
avazûniyaz: yalvarış sesleri.
ayet-i rahmet: rahmetin gös-tergesi.

camit: cansız.
civcive: civciv sesleri.
demdeme: gürültülü, yüksek sesler.
demdeme-i tesbih: Allah'ı övmekten çıkan coşkulu ses-ler.
dimdik: gaga, kuşların küçük

ağızları.
feza: sema, gök yüzü.
gamgama: dalga sesleri.
hâdisat: olaylar, hâdiseler.
hakikate mecaz: hakikati ifa-de eden sesler.
hâl: durum.
hassas: çok küçük şeyleri his-

seden.
hezecat: ölçülü sesler, nağmeler.
insan-ı boşboğaz: ileri geri, bilir bilmez konuşan insan.
kâinat: “kün” emri ile yaratılan her şey.
kâinat-ı sâkit: sessiz görünen tüm varlıklar.
leziz: lezzetli.
lezzet-i nimet: nimetin zevki, ta-di.
manidar: anlamlı.
matem-i umumî: genel yas.
mübarek: bereketli, uğurlu.
mü'min-i kalb-i hüşyar: kalbi uyanık mü'min.
naara: sayha, haykırış.
naarat-ı ra'diye: gök gürültüsü.
nağamat-ı emvaç: deniz dalgası-nın sesleri.
nevaz: tatlı ahenkli ses.
nevazûnamaz: tatlı bir ses tonu ile ibadet etme.
nimet: insanın fayda gördüğü her şey.
nüzul-ü rahmet: rahmetin indiril-mesi.
pervaz: kanat çırparak uçmak.
perverde: donanmış olmak.
ra'd: şimşek.
rahmet: hayat verme, merha-met, koruma, rızıklandırma.
rakraka: gök gürültüsü.
remzen: işaret ederek.
savt-ı vücut: varlığın, hayatın ifa-desi, varlığın sesi.
sayha: haykırma.
saz: güzel ses.
secaat: ritimli, tempolu ses.
şefkat: acıma ve koruma duygu-su.
şükür: nimeti verene teşekkür etme, minnet duyma.
terennümat-ı hava: havanın es-mesinden çıkan güzel ses.
tesbihe ağaz: Allah'ı öven ağızlar, diller.
tesbih-i rahmet: rahmet zikri.
tuyur: kuşlar.
tıktıka: taşın çıkardığı sesler.
vaveylâ-i mevtî: ölüm çığlıkları.
velvele-i nazûniyaz: Allah'a yal-varma ve dileklerini sunmaktan doğan coşkulu sesler.
vesvese: kuruntu.
Zat-ı Zülcelâl: büyüklük ve aza-met sahibi zat.
zelzele: deprem.
zemzeme: yağmurun pırtırtıları.
zemzeme-i ezkâr: Allah'ı anmak-tan doğan güzel nağmeler.
zikr-i azamet: Allah'ı zikirden çı-kan büyük ses.
zira: çünkü.

âlâm: üzüntüler, elemeler.
âlem-i misali: hayalî ve temsili âlem.
berendaz: kaldırıp atan.
dalâlet: sapıklık, doğru yoldan ayrılma.
dâllin: akıl ve ilimle dalâlete düşenler.
elem: acı, üzüntü.
elem-i elim : acı verici üzüntü.
elem-i yeis: ümitsizlik acısı.
elim: üzücü.
ezkâr: Allah'ı anmalar, zikirler.
feryadüfizar: bağırıp çağırma.
fizar: bağırıp çağırma.
güya: sanki.
hâlet: duygu.
hayalî vehim: hayalimizdeki kuruntu.
hayat: canlılık.
heva: nefsin hoşuna giden şeyler.
heves: bayağı arzu ve istekler.
hevesat-ı sihirbaz: sihirli, cezp edici, nefsin hoşuna giden işler.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak. manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması.
hiss-i elim: acı ve üzüntü veren duygu.
hissolmak: tatmak, hissetmek, duymak.
hüda: hidayet yolu, İslâmiyet.
ihrak: yakmak.
ihsas: hissettirme.
iman nuru: imanın aydınlığı.
iptal-i his: hissi susturmak.
ittifak-ı evhamsaz: kuruntu ve vehim veren birliklilik.
iz: işaret, âlâmet.
lezaiz: lezzetler.
lezzet: zevk alma.
maden-i lezzet: zevk ve lezzet kaynağı.
mağdub: Allah'ın öfkesini çekenler.
memzuc: karışık.
merhem: ilâç.
meşgale: iş, bir şeylerle uğraşma, uğraşı.
mizan: ölçü ve denge.
muhtaç: ihtiyaç sahibi.
musiki: müzik.
muztar: zorda kalma, mecbur olma.
nispeten: kıyasla.
nizam: düzen, sistem.
nuranî tarik: nurlu, aydınlık yol.
reddetmek: kabul etmemek.
ruh: insanın manevî yönü.
sefahat: akılsızlık, oyun ve eğlenme düşkünlüğü.
sırat-ı müstakim: doğru yol.
şaşaa-i medenî: medeniyetin

Güya bütün kâinat ulvî bir musikidir; iman nuru işitir ezkâr ve tesbihleri. Zira hikmet reddeder tesadüf vücudunu; nizam ise tart eder ittifak-ı evhamsaz.

Ey yoldaş! Şimdi şu âlem-i misalîden çıkarız, hayalî ve himden ineriz, akıl meydanında dururuz, mizana çekeriz, ederiz yolları berendaz.

Evvelki elim yolumuz, mağdub ve dâllin yolu. O yol verir vicdana, tâ en derin yerine, hem bir hiss-i elîmi, hem bir şedit elemin. Şuur onu gösterir; şuura zıt olmuştuz.

Hem kurtulmak için de muztar ve hem muhtacı; ya o teskin edilsin, ya ihsas da olmasın. Yoksa dayanamayız; feryadüfizar dinlenmez.

Hüda ise şifadır; heva iptal-i histir. Bu da teselli ister, bu da tegafül ister, bu da meşgale ister, bu da eğlence ister. Hevesat-ı sihirbaz,

Tâ vicdanı aldatsın, ruhu tenvim edilsin, tâ elem hissolmasın. Yoksa o elem-i elim, vicdanı ihrak eder; fizara dayanılmaz, elem-i yeis çekilmez.

Demek sırat-ı müstakimden ne kadar uzak düşse, o derece nispeten şu hâlet tesir eder, vicdanı bağırıtır. Her lezzetin içinde elemin var birer iz.

Demek heves, heva, eğlence, sefahatten memzuc olan şaşaa-i medenî, bu dalâletten gelen şu müthiş sıkıntıya bir yalancı merhem, uyutucu zehirbaz.

Ey aziz arkadaşım! İkinci yolumuzda, o nuranî tarikte bir hâleti hissettik. O hâletle oluyor hayat maden-i lezzet; âlâm olur lezaiz.

görmekli işleri.
sedid elem: şiddetli acı.
şifa: sıhhat.
şuur: idrak ve bilinç.
tâ: oraya kadar.
tart etmek: kovmak.
tegafül: gaflete düşme, vazifesini unutmama, Allah'ı unut-

ma.
tenvim: uyutma.
tesadüf: rastlantı.
tesbih: Allah'ı her türlü kusurdan yüce tutarak şanına lâyık ifadelerle anma.
teselli: sakinleştirme.
tesir: etki.

teskin: sakinleştirme.
ulvi: yüce, kudsi.
vicdan: insanın iyiyi kötüden ayırma duygusu.
vücut: varlık.
yoldaş: yol arkadaşı.
zehirbaz: zehirleyen.
zira: çünkü.

Onunla bunu bildik ki, mütefavit derecede, kuvvet-i iman nispetinde ruha bir hâlet verir. Ceset ruhla mütezzizdir, ruh vicdanla mütezziz.

Bir saadet-i acile, vicdanda münderiştir. Bir firdevs-i manevî, kalbinde mündemiştir. Düşünmekse deşmektir, şuur ise şiar-ı râz.

Şimdi ne kadar kalp ikaz edilirse, vicdan tahrik edilse, ruha ihsas verilse, lezzet ziyade olur. Hem de döner ateşi nur, şitası yaz.

Vicdanda firdevslerin kapıları açılır; dünya olur bir Cennet. İçinde ruhlarımız, eder pervazüperdaz, olur şehbazüşehnaz, yelpaz namazüniyaz.

Ey aziz yoldaşım! Şimdi Allahısmarladık. Gel, beraber bir dua ederiz, sonra da buluşmak üzere ayrılırız.

اللَّهُمَّ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ، آمِينَ¹

• • •

ANGLIKAN KİLİSESİNE CEVAP (HAŞİYE)

Bir zaman bîaman İslâmın düşmanı, siyasî bir dessas, yüksekte kendini göstermek isteyen vesvas bir papaz, desise niyetiyle, hem inkâr suretinde,

Hem de boğazımızı pençesiyle sıkıdığı bir zaman-ı elimde, pek şematetkârâne bir istifhamıyla, dört şey sordu; bizden,

HAŞİYE: Yüz maşaallah bu cevaba!

ihsas: hissettirme.
ikaz: uyarma.
inkâr: red etmek.
istifham: soru sorma.
kalp: insanın manevî bünyesindeki hislerin ve duyguların merkezi; gönül.
kuvvet-i iman: iman gücü.
lezzet: zevk.
mündemiç: yerleştirilmiş.
münderiç: içine alma.
mütefavit: farklılık, çeşitlilik.
mütezziz: lezzet ve zevk veren.
namazüniyaz: namaz ibadeti ve Allah'a dua etme, yalvarma.
nispetinde: oranında, ölçüsünde.
papaz: din adamı.
pençe: yırtıcı hayvanların tırnaklı ayağı.
perdaz: kanat çırpma, uçma.
pervaz: kanatlanmak, kanat çırpma.
ruh: insanın manevî yönü.
saadet-i acile: peşin mutluluk.
şehbazüşehnaz: yiğitlik ve güzellik.
şematetkârâne: başkasının düşüşü kötü duruma sevinircesine.
şiar-ı râz: gizli işaretler.
şitası yaz: kış gibi görünen şeyin gerçekte yaz olması.
şuur: bilinç, idrak, anlayış.
tahrik: harekete geçirme.
vesvas: vesvese, şüphe tohumu eken.
vicdan: insanın iyiyi kötünden ayırma duygusu.
yelpaz: yelpaze, uçmak için hava akımı oluşturma.
zaman-ı elim: kötü zaman, sıkıntılı zamanımızda.
ziyade: fazla.

1. Allah'ım, "Bizi doğru yola ilet (Fatiha Suresi: 6.)" Âmin.

Anglikan Kilisesi: İngilizlerin resmî devlet kilisesi.

ateşi nur: ateş gibi görünen şeyin nur olması.

aziz: değerli.

bîaman: merhametsiz, insafsız.

Cennet: mükâfat yurdu.

ceset: beden.

dessas: aldatıcı, hileci.

firdevs: Cennetin en güzel bahçesi.

firdevs-i manevî: manevî Cennet gibi.

hâlet: duygu.

Altı yüz kelime istedi. Şematetine karşı yüzüne “Tuh!” demek, desisesine karşı küsmekle sükût etmek, inkârına karşı da,

Tokmak gibi bir cevap-ı müskit vermek lâzımdı. Onu muhatap etmem. Bir hakperest adama böyle cevabımız var. O dedi *birincide*:

“Muhammed (Aleyhissalâtü Vesselâm) dini nedir?” Dedim: “İşte Kur’ân’dır: Erkân-ı sitte-i iman, erkân-ı hamse-i İslâm esas maksad-ı Kur’ân.” Der *ikincisinde*:

“Fikir ve hayata ne vermiş?” Dedim: “Fikre tevhit, hayata istikamet. Buna dair şahidim: ¹ فَاسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتُ ² .” Der *üçüncüsünde*:

“Mezahim-i hâzıra nasıl tedavi eder?” Derim: “Hurmet-i riba, hem vücut-u zekâtla. Buna dair şahidim, ³ وَاحْلَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا ⁴ , ⁵ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ” Der *dördüncüsünde*:

“İhtilâl-i beşere ne nazarla bakıyor?” Derim: “Sa’y asıl, esastır. Servet-i insaniye zalimlerde toplanmaz; saklanmaz ellerinde. Buna dair şahidim:

⁶ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى ⁷ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

asıl: temel amaç ve kural.
cevab-ı müskit: susturucu cevap.
erkân-ı hamse-i İslâm: İslâmın beş şartı.
erkân-ı sitte-i iman: imanın altı şartı.
esas: temel, prensip, ilke.
hakperest: hakkı savunan.
hurmet-i riba: faizin yasaklanması.
ihtilâl-i beşer: toplumdaki karışıklık ve ihtilâller.
inkâr: reddetme, kabul etmeme.
istikamet: doğru ve orta yol.
lâzım: gerekli.
maksad-ı Kur’ân: Kur’ân’ın amacı.
mezahim-i hâzıra: içinde bulunulan acı tablo.
muhatap: kendisi ile konuşulan.
nazar: bakış açısı.
sa’y: çalışma, gayret ve iş görme.
servet-i insaniye: zenginlik kaynakları ve sermaye.
sükût: susmak.
şahit: delil.
şematet: başkasının düştüğü kötü duruma sevinme.
tedavi: sağlığına kavuşturma.
tevhit: birlik, bir Allah inancı.
vücut-u zekât: zekâtın emredilmesi, uygulanması.
zalim: zulmeden, haksızlık yapan.

1. Emrolunduğun gibi dos doğru ol. (Hûd Suresi: 112.)

2. De ki: O Allah birdir. (İhlâs Suresi: 1.)

3. Allah, faizin bereketini giderip onu mahveder. (Bakara Suresi: 276.)

4. Allah, alış verişini helâl, faizi haram kılmıştır. (Bakara Suresi: 275.)

5. Namazı dos doğru kılın, zekâtı verin. (Bakara Suresi: 43.)

6. İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır. (Necm Suresi: 39.)

7. Altını ve gümüşü biriktirip de onu Allah yolunda harcamayanları ise, acı bir azapla müjdele. (Tevbe Suresi: 34.)

Konferans

Teşrinisani 1950'de Ankara Üniversitesinde profesör ve mebuslarımız ve Pakistanlı misafirlerimiz ve muhtelif fakülte talebelerinin huzurunda fakülte mescidinde gece yarısına kadar devam eden bir mecliste verilen ve büyük alâka ve ehemmiyetle dinlenmiş olan bir konferanstır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ¹

İman ve İslâmiyet âb-ı hayatına susamış kıymetli kardeşlerim,

Evvelâ, itiraf edeyim ki, bu konferansın verildiği kürsüde bulunmuş olmak itibarıyla sizlerden farkım yoktur. Sizin bir kardeşinizim. Hem, bu konferans benim çok muhtaç olduğum gayet nafi bir dersimdir. Muhatap kendimdir. Dersimi, müzakere nev'inden, siz mübarek kardeşlerime okuyacağım. Kusurlar bendendir, kemal ve güzelliğler istifade ettiğim *Risale-i Nur* eserlerine aittir.

Bir mâni başımıza gelmezse, haftada bir defa olarak devam edeceğimiz dinî konferanslardan, bugün, birincisi imana dairdir. Çünkü, Bediüzzaman Said Nursî'nin Birinci Millet Meclisinde beyan ettiği gibi, “Kâinatta en

ehemmiyet: önem, değer.

eser: telif, kitap.

evvelâ: her şeyden önce.

ezel: başlangıcı olmayan, önce-sizlik.

fakülte: üniversiteye bağlı temel ihtisas dallarından biri.

gayet: son derece.

hamd: övme.

huzur: yan, karşı, ön.

iman: inanç, itikat.

İslâmiyet: Müslümanlık.

istifade: faydalanma.

itibar: değer.

itiraf: başkalarının bilmediği gizli bir şeyi söyleme.

kâinat: evren, tüm varlıklar.

kemal: kusursuz, mükemmellik.

konferans: dinleyicilere her hangi bir mevzu hakkında bilgi vermek gayesiyle yapılan konuşma.

kusur: noksan, özür.

kürsü: oturulacak yüksekçe yer.

kıymet: değer.

mahsus: bir kişiye has olan, lâyük.

mâni: engel.

mebus: milletvekili.

meclis: ortam, topluluk.

mescit: namaz kılınacak yer.

minnet: şükür, teşekkür etme.

misafir: konuk.

muhatap: kendisine söz söylenilen.

muhtaç: ihtiyaç içinde olan.

muhtelif: çeşitli.

mübarek: tebriğe değer, kutlu.

müzakere: karşılıklı fikir söyleme.

nafi: faydalı.

nev': çeşit.

profesör: üniversitede görevli öğretim üyesi.

Rab: her şeyin maliki, yaratan, büyüten, terbiye eden Allah.

Rahim: sonsuz merhamet sahibi ve mahlûkata çok şefkat eden Allah.

Rahman: rahmeti bütün herkese yayılan ve bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan rahmetin sahibi Allah.

salât: Hz. Muhammed'e, Ashabına, ailesine Allah'ın rahmet ve mağfiretini, meleklerin istigfarını ve mü'minlerin dualarını dileme.

selâm: selâmet, esenlik.

şükür: nimet ve iyiliğin sahibini tanıma ve ona karşı minnet duyma.

talebe: öğrenci.

Teşrinisani: Kasım.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Efendimiz Muhammed'e (a.s.m.), bütün âl ve Ashabına salât ve selâm olsun.

âb-ı hayat: hayat suyu.

âl: aile, sülâle.

alâka: ilgi.

âlem: cihan, bütün yaratılmışlar.

Ashap: Sahabeler.

beyan: anlatma.

dair: alâkalı.

ebed: sonsuzluk.

yüksek hakikat imandır, imandan sonra namazdır.” Bunun için, biz de konferansımızın Kur’ân, iman, Peygamberimiz Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm Efendimiz hakkında olmasını münasip gördük. İkincisi de inşaallah namaz ve ibadete ait olacaktır.

Bu mevzuları bize ders verecek bir eser aradık. Nihayet bu hayatî ve ebedî ihtiyacımızı, asrımızın fehmine uygun ve ikna edici bir tarzda ders veren ve yarım asra yakındır büyük bir itimat ve emniyete mazhar olmakla en muteber dinî bir eser olan *Risale-i Nur*’u intihap ettik.

Şimdi, ilk konferansımızın niçin iman mevzuunda olduğunu izah ile, bu eser ve müellifi hakkında gayet kısa olarak malûmat vereceğiz. Şöyle ki:

Bu asırda, din ve İslâmiyet düşmanları, evvelâ imanın esaslarını zayıflatmak ve yıkmak plânını, programlarının birinci maddesine koymuşlardır. Hususan bu yirmi beş sene içinde, tarihte görülmemiş bir hâlde münafıkane ve çeşit çeşit maskeler altında imanın erkânına yapılan suikastlar pek dehşetli olmuştur. Çok yıkıcı şekiller tatbik edilmiştir.

Hâlbuki, imanın rükünlerinden birisinde hâsıl olacak bir şüphe veya inkâr, dinin teferruatında yapılan lâkaytlıktan pek çok defa daha felâketli ve zararlıdır. Bunun içindir ki, şimdi en mühim iş, taklidî imanı tahkikî imana çevirerek imanı kuvvetlendirmektir, imanı takviye etmektir, imanı kurtarmaktır. Her şeyden ziyade imanın esasatıyla meşgul olmak, kat’î bir zaruret ve mübrem bir ihtiyaç,

asır: yüzyıl.
dehşet: korkunç.
din: kaideleri Allah tarafından belirlenen ve peygamberler vasıtasıyla insanlara tebliğ edilen, insanlara dünya ve ahirette saadet yollarını gösteren sistem.
ebedî: sonu olmayan.
emniyet: eminlik, güven.
erkân: rükünler, esaslar.
esas: asıl, temel.
esasat: esaslar.
eser: telif, kitap.
evvelâ: ilk önce.
fehîm: anlayış.
felâket: musibet, çok zarar.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek.
hâlbuki: oysa ki.
hâsıl: meydana gelen.
hayatî: hayat için önemli.
hususan: özellikle.
ibadet: Allah’ın emrettiklerini yerine getirme.
ihtiyaç: gereklilik, muhtaç oluş.
ikna: inanma, inandırılma.
iman: inanç, itikat.
inkâr: reddetme, inanmama.
inşaallah: Allah izin verirse.
intihap: seçme.
İslâmiyet: Müslümanlık.
itimat: güven.
izah: açıklama, anlatma.
kat’î: kesin.
konferans: dinleyicilere her hangi bir mevzu hakkında bilgi vermek gayesiyle yapılan konuşma.
lakayt: ilgisiz.
malûmat: bilgiler.
mazhar: erişmiş, kavuşmuş.
meşgul: ilgilenme, uğraşma.
mevzu: konu.
muteber: itibarlı, değerli.
mübrem: kaçınılmaz.

müellif: telif eden, yazar.
mühim: önemli.
münafık: içi kâfir, dışı Müslüman görünümü veren kimse.
münafıkane: münafık gibi.
münasip: uygun.
namaz: İslâmın beş şartından biri.

nihayet: sonunda.
rükün: esas, asıl.
suikast: kötü düşünceler.
şüphe: kuşku.
tahkiki: inceden inceye araştırarak.
taklidi: taklitle yapılan.
takviye: kuvvetlendirme, te-

yt etme.
tarz: biçim, suret.
tatbik: uygulama.
teferruat: ayrıntılar.
zarar: ziyan, kayıp.
zaruret: mecburiyet, zorunluluk.
ziyade: fazla.

hatta mecburiyet hâline gelmiştir. Bu, Türkiye’de böyle olduğu gibi, umum İslâm dünyasında da böyledir.

Evet, temelleri yıpratılmış bir binanın odalarını tamir ve tezyine çalışmak, o binanın yıkılmaması için ne derece bir fayda temin edebilir? Köklerinin çürütülmesine çabalanan bir ağacın kurumaması için dal ve yapraklarını ilâçlayarak tedbir almaya çalışmak, o ağacın hayatına bir fayda verebilir mi?

İnsan, saray gibi bir binadır. Temelleri erkân-ı imaniyedir. İnsan bir şeceredir. Kökü esasat-ı imaniyedir.

İmanın rükünlerinden en mühimi, iman-ı billâhtır, Allah’a imandır; sonra nübüvvet ve haşirdir. Bunun için, bir insanın en başta elde etmeye çalıştığı ilim, iman ilmidir. İlimlerin esası, ilimlerin şahı ve padişahı iman ilmidir.

İman, yalnız icmalî bir tasdikten ibaret değildir. İmanın çok mertebeleri vardır. Taklidî bir iman, hususan bu zamandaki dalâlet, sapkınlık fırtınaları karşısında çabuk sönür. Tahkikî iman ise sarsılmaz, sönmez bir kuvvettir. Tahkikî imanı elde eden bir kimsenin iman ve İslâmiyeti dehşetli dinsizlik kasırgalarına da maruz kalsa, o kasırgalar bu iman kuvveti karşısında tesirsiz kalmaya mahkûmdur. Tahkikî imanı kazanan bir kimseyi, en dinsiz feylesoflar dahi bir vesvese veya şüpheye düşürtemez.

İşte bu hakikatlere binaen, biz de tahkikî imanı ders vererek imanı kuvvetlendirip, insanı ebedî saadet ve selâmete götürecektir Kur’ân ve iman hakikatlerini cami bir

bina: yapı.
binaen: den dolayı.
camî: toplayıcı.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak.
dehşet: korku.
ebedî: sonu olmayan.
erkân-ı imaniye: imana ait

esaslar.
esas: asıl, temel.
esasat-ı imaniye: iman esasları.
feylesof: felsefe ile uğraşan.
hakikat: gerçek, esas.
hâl: durum.
haşir: Allah’ın, ölüleri diriltip

mağşere çıkarması.
hatta: hem de.
hususan: bilhassa, özellikle.
ibaret: meydana gelen.
icmalî: kısaca, topluca.
ilim: bilgi.
iman: inanç, itikat.
iman-ı billâh: bir Allah’a

iman.
İslâmiyet: Müslümanlık.
kuvvet: güç, kudret.
mahkûm: mecbur.
maruz: hücumla uğrama, uğrama..
mecburiyet: zorunluluk.
mertebe: derece.
mühim: önemli.
nübüvvet: nebilik, peygamberlik.
padişah: hükümdar, sultan.
rükün: esas.
saadet: mutluluk.
selâmet: salımlık, emînlik.
şecere: ağaç.
şüphe: kuşku.
tahkikî iman: imana dair bütün meseleleri inceden inceye araştırarak ve ispatlarını öğrenerek meydana gelen sağlam ve sarsılmaz iman.
tahkikî: araştırarak.
taklidi: taklitte yapılan.
tasdik: doğrulama.
tedbir: önlem.
temin: sağlama.
tesir: etki.
tezyin: süsleme.
umum: bütün.
vesvese: şüphe, kuruntu.

eseri, sebat ve devam ve dikkatle okumayı kat'iyetle lâzım ve elzem gördük. Aksi takdirde, bu zamanda dünyevî ve uhrevî dehşetli musibetler içine düşmek, şüphe götürmez bir hakikat hâlinindedir. Bunun için, yegâne kurtuluş çaremiz Kur'ân-ı Hakîm'in imanî ayetlerini ve bu asra bakan ayet-i kerîmelerini tefsir eden yüksek bir Kur'ân tefsirine sarılmaktır.

Şimdi, “Böyle bir eser bu asırda var mıdır?” diye bir sualin içinde hâsıl olduğu, nuranî bir heyecanı ifade eden simalarınızdan anlaşılmaktadır.

Evet, bu çeşit ihtiyacımızı tam karşılayacak olan bir eseri bulmak için çok dikkat ve itina ile aradık. Nihayet, hem Türk gençliğine, hem umum Müslümanlara ve beşeriyete Kur'ânî bir rehber ve bir mürşid-i ekmel olacak bir eserin Bediüzzaman Said Nursî'nin *Risale-i Nur* eserleri olduğu kanaatine vardık. Bizimle beraber, bu hakikate *Risale-i Nur*'la imanını kurtaran yüz binlerle kimseler de şahittir.

Evet, yirminci asırda küllî ve umumî bir rehberlik vazifesini görecektir Kur'ânî bir eserin müellifinin şu hususiyetleri haiz olmasını esas ittihaz ettik. Bu hasiyetlerin de tamamıyla *Risale-i Nur*'da ve müellifi Bediüzzaman Said Nursî'de mevcut olduğunu gördük. Şöyle ki:

Birincisi: Müellifin yalnız Kur'ân-ı Hakîm'i kendine üstat edinmiş olması...

İkincisi: Kur'ân-ı Hakîm, hakikî ilimleri havi bir kitab-ı mukaddestir. Ve bütün asırlarda insanların umum tabakalarına hitap eden ezeli bir hutbedir. Bunun için,

asır: yüzyıl, zaman.
ayet-i kerime: Kur'ân'ın ayeti.
beşeriyet: insanlık.
çare: çıkış yolu.
dehşetli: korkunç, korku verici.
dikkat: ince eleme.
dünyevî: dünya ile ilgili.
elzem: daha lüzumlu.
esas: asıl, temel.
eser: telif, kitap.
ezeli: öncesiz, başlangıcsız.
haiz: sahip.
hakikat: gerçek.
hakiki: gerçek.
hasiyet: bir şeye has vasıf.
hâsıl: ortaya çıkan.
havi: kapsayan, içine alan.
heyecan: coşkunluk.
hitap: bir topluluğa karşı konuşma, nutuk.
hususiyet: ayrıncı özellik.
hutbe: ilâhî emirleri hatırlatan konuşma.
ifade: anlatma.
ihtiyaç: gereklilik.
iman: inanç, itikat.
imani: imana dair.
itina: özen gösterme.
ittihaz: edinme.
kanaat: inanma, fikir.
kat'iyet: kesinlik.
kitab-ı mukaddes: kutsal olan kitap.
Kur'ânî: Kur'ân'a uygun.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
külli: herkesi kapsayan.
lâzım: gerekli.

mevcut: var.
musibet: felâket, belâ.
müellif: telif eden, yazar.
mürşid-i ekmel: en mükemmel ve kusursuz doğru yol gösterici.
Müslüman: İslâm dininden olan.
nuranî: nurlu.
rehber: kılavuz.
sebat: kararlılık, azimlilik.
sima: yüz, çehre.
sual: soru.
şahit: tanık.
şüphe: kuşku.
tabaka: topluluk, sınıf.

tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı.
uhrevî: ahirete dair.
umum: bütün.
umumî: herkesle alakalı.
üstat: öğretici, muallim.
vazife: görev.
yegâne: biricik, tek.

Kur'an'ı tefsir ederken, hakikatin safı olarak ifade edilmesi ve böylece hakikî bir tefsir olması için, müfessirin kendi hususî meslek ve meşrebinin tesiri altında kalmamış ve hevesi karışmamış olması lâzımdır. Ve hem de Kur'an'ın manalarını keşifle tezahür eden Kur'an hakikatlerinin tespiti için elzemdir ki, o müfessir zat her bir fende mütehasıs geniş bir fikre, ince bir nazara ve tam bir ihlâsa malik bir allâme ve hem gayet âlî bir deha ve nüfuzlu, derin bir içtihat ve bir kuvve-i kudsiyeye sahip olsun.

Üçüncüsü: Kur'an tefsirinin tam bir ihlâsla telif edilmiş olması ki, müellifin Cenab-ı Hakkın rızasından başka hiç-bir maddî manevî menfaati gaye edinmemesi ve bu ulvî hâletin müellifin hayatındaki vukuatlarda müşahede edilmiş olması,

Dördüncüsü: Kur'an'ın en büyük mu'cizelerinden biri si de, gençlik ve tazeliğini muhafaza etmesidir; ve o asırda inzal edilmiş gibi, her asrın ihtiyacını karşılayan bir veçhesi olmasıdır.

İşte, bu asırda meydana getirilen bir tefsirde, Kur'an-ı Hakîm'in asrımıza bakan veçhesinin keşfedilip, avamdan en havassa kadar her tabakanın istifade edebileceği bir üslûpla izah ve ispat edilmiş olması,

Beşincisi: Müfessirin Kur'an ve iman hakikatlerini cerh edilmez delil ve hüccetlerle ispat ederek tedris etmesi, yani pozitivizmi (ispatiyecilik) bir esas ittihaz etmiş olması,

âli: yüce.
allâme: ilmî seviyesi çok yüksek olan âlim.
asır: yüzyıl.
avam: halk tabakası.
cerh: yaralanma.
deha: olağanüstü zekâ sahibi kimse.

delil: bir davayı, meseleyi ispatı yarayan şey, bürhan.
elzem: daha lüzumlu, gerekli.
esas: temel.
fen: tecrübe ve ispatla meydana gelmiş ilimler.
fikir: akıl, düşünce.
gaye: maksat.

gayet: son derece.
hakikat: gerçek, esas.
hakikî: gerçek.
hâlet: hâller.
havas: üst tabaka, okumushal, âlimler.
heves: arzu.
hususî: özel, şahsî.

hüccet: delil.
icthât: Kur'an ve sünnete uygun şekilde bir konuda fikir ortaya koyma, görüş açısı.
ifade: anlatma.
ihlâs: halis, samimî, içtenlik.
ihtiyaç: muhtaç oluş, zaruret.
iman: inanç, itikat.
inzal: indirilme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme, kanıtlama.
istifade: faydalanma.
ittihaz: edinme, kabul etme.
izah: açıklama yapma.
keşif: açma, gizli bir şeyi meydana çıkarmak, Allah tarafından ilham edilme.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
kuvve-i kudsiye: kudsi kuvvet.
lâzım: gerekli.
maddi: para, mal, vb. şeylerle ilgili.
malik: sahip.
mana: anlam.
manevî: ruhî, hissî.
menfaat: fayda.
meslek: usul, tutulan yol.
meşrep: hareket tarzı, tavır.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
muhafaza: koruma.
müellif: telif eden, yazar.
müfessir: tefsir eden, açıklayan.
müşahade: görölme.
mütehasıs: ihtisas sahibi.
nazar: bakış, fikir.
nüfuz: bir kimsenin sözünün geçerli olması.
pozitivizm: gerçeğin deney ve gözlemle elde edilebileceği görüşünü savunan felsefî doktrin.
rıza: razı olma, hoşnutluk.
safî: saf.
sahip: malik.
tabaka: sınıf.
tedris: öğretme, ders verme.
tefsir: Kur'an'ın mana bakımından izahı.
telif: eser ortaya koyma.
tesir: etki.
tespit: belirleme.
tezahür: ortaya çıkma.
ulvî: yüce.
üslûp: ifade tarzı.
veçhe: yön, yüz, taraf.
vukuat: vak'alar, olaylar.
zat: kişi.

ahlâk: insanın yaratılıştan gelen hususiyetler.

allâme: ilmi seviyesi çok yüksek olan âlim.

amil: yapan, işleyen.

azamî: en çok, nihayet derecede.

belîğ: belâgatle anlatılan, düzgün ve sanatlı.

benlik: nefsi önde tutma, kibir.

beyan: anlatma.

cesaret: cesurluk, yiğitlik.

derk: anlama, kavrama.

enaniyet: bencilik, egoistlik.

fetva: bir mesele hakkında dinî meselelere tam vâkıf kimseler tarafından verilen şer'î hüküm.

gayet: son derece.

hadim-i Kur'ân: Kur'ân'ın hizmetkârı.

hakikat: gerçek, esas.

haslet: tabiat, meziyet.

hulâsa: özet olarak, sözün kısası.

ihlâs: halis, samimî.

iktisat: harcamalarda aşırı davranmama, her hususta itidal üzere bulunma.

ilim: bilgi.

ilzam: susturma.

iman: inanç, itikat.

İslâmî: İslâma uygun.

istihkâr: hakir görme, hor görme.

işkence: eziyet.

ittiba: tâbi olma, uyma.

kanaat: elindekini yeterli görüp fazlasını istememe.

Kur'ânî: Kur'ân'a uygun.

Kur'ân-ı Kerim: Hz. Muhammed'e vahiy ile indirilen en son İlâhî kitap.

kuvve-i kudsiye: kudsî kuvvet.

lemaat: parlıtılar.

mahviyet: alçak gönüllülük.

malik: sahip.

mâni: engel olan.

mazhar: sahip olma, şereflenme.

mesele: problem.

mezhep: bir dinin bazı noktalarında görüş farkları bulunan kollarından her biri.

musahhar: boyun eğen.

müessir: tesir eden.

müfessir: tefsir eden, açıklayan.

nafiz: nüfuzlu, tesirli.

nazar: dikkat.

nefis: şehvet, gazap, fazilet gibi şeylerin kaynağı.

Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed.

risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap.

risalet-i Ahmediye: Peygamber Efendimizin peygamberliği.

ruh: insandaki canlılığın ve diriliğin, iradeyle ilgili ve irade dışı ha-

Altıncısı: Ders verdiği Kur'ânî hakikatlerin hem aklı, hem kalbi, hem ruhu ve vicdanı tenvir ve tatmin ve nefsi musahhar etmesi ve şeytanı dahi ilzam edecek derecede kuvvetli ve gayet belîğ, nafiz ve müessir olması,

Yedincisi: Hakikatlerin derkine de mâni olan benlik, gurur, ucub ve enaniyet gibi kötü hasletlerden kurtarıp, tevazu ve mahviyet gibi yüksek ve güzel ahlâklara sahip kılması,

Sekizincisi: Kur'ân-ı Kerim'i tefsir eden bir allâmenin Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmin sünnetine ittiba etmiş olması ve Ehl-i Sünnet ve Cemaat mezhebi üzere ilmiyle amel olması ve azamî bir züht ve takva ve azamî ihlâs ve dine hizmetinde azamî sebat, azamî sıdk ve sadakat ve fedakârlığa, azamî iktisat ve kanaate malik olması şarttır.

Hulâsa olarak, müfessirin Kur'ânî risaleleriyle, risalet-i Ahmediyenin (a.s.m.) azamî takva ve azamî ubudiyeti ve kuvve-i kudsiyesiyle de velâyeti Ahmediyenin lemaatına mazhar olmuş hadim-i Kur'ân bir zat olması...

Dokuzuncusu: Müfessirin Kur'ânî ve şer'î meseleleri beyan ederken şu veya bu tazyik ve işkenceyi nazara almayan, her hangi bir tesir altında kalarak fetva vermemesi ve ölümü istihkâr edip dünyaya meydan okuyacak bir iman kuvvetiyle hakikati pervasızca söyleyen İslâmî şecaat ve cesarete malik olan bir müfessir olması gerektir.

reketlerin ve idrak kabiliyetinin kaynağı, nefis.

sadakat: tam ve mükemmel bağlılık.

sahip: malik.

sebat: kararlı olma, karardan vazgeçmeme.

sünnet: Hz. Muhammed'in Müslümanlara örnek olan söz, fiil ve takrirleri.

sıdk: doğruluk.

şart: yerine getirilmesi icap eden şey.

secaat: yiğitlik, cesurluk.

şer'i: şeriatla alâkalı.

takva: Allah'ın emirlerini tutup azabından korunma.

tatmin: insan kalbinin manevî olarak doyması.

tazyik: zorlama, baskı.

tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı.

tenvir: nurlandırma.

tesir: etki.

tevazu: alçak gönüllülük.

ubudiyet: kulluk.

ucub: kendini beğenmişlik.

velâyet-i Ahmediye: Pey-

gamberimizin vefatından sonra nübüvvet tarzındaki hizmetinin sureten, fiilen ve şeklen sona ermesiyle velâyet tarzında bu makamda devam eden manevî hizmet tarzı.

vicdan: iyiyi kötünden, hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı olan duygu.

zat: kişi.

züht: nefsi ve dünyevî arzuları terk etme, Allah korkusuyula günahlardan kaçınma.

Hem, idam plânlarının tatbik edildiği ve bir tek dinî risale neşrettirilmediği dehşetli bir devirde, bilhassa imha edilmesi ve söndürülmesi hedef tutulan Kur'ânî, şer'î esasatı telif ve neşretmiş olduğu meydanda olmakla bir müşid-i kâmil ve İslâmın bu asırda hakikî bir rehber-i ek-meli ve Kur'ân'ın muteber bir müfessir-i azamı olmuş ol-ması lâzımdır.

İşte bu zamanda, yukarıda mezkûr dokuz şart ve husu-siyetlerin, müellif Said Nursî'de ve eserleri olan Nur Ri-salelerinde aynıyla mevcut olduğu, hakikî ve mütebahhir ulema-i İslâmın icma ve tevatür ve ittifakıyla sabit olmuş-tur. Ve hem intibaha gelmekte olan bu millet-i İslâmiye-ce, Avrupa ve Amerikaca malûm ve musaddaktır.

İşte arkadaşlar, biz, böyle bir tefsir-i Kur'ân arıyor ve böyle bir müfessir istiyorduk.

Kıymetli kardeşlerim,

Böyle dehşetli bir asırda, insanın en büyük meselesi, imanı kurtarmak veya kaybetmek davasıdır. Umumî harpler, beşere intibah vermiş, dünya hayatının fânîliği-ni ihtar etmiştir ve bâkî bir âlemde, ebedî bir saadet için-de yaşamak hissini uyandırmıştır. Elbette böyle muaz-zam bir davayı şaşırtıcı ve aldatıcı bir zamanda kazana-bilmek için, bir dava vekili bulmakta ^(HAŞİYE) çok dikkatli olmamız lâzımdır. Bunun için tetkikatımızı biraz daha ge-nişleteceğiz. Şöyle ki:

HAŞİYE: Bu zamanda böyle bir dava vekilinin Risale-i Nur olduğuna, Ri-sale-i Nur'la imanlarını kurtaran milyonlarca kimseler şahittir.

âlem: dünya, cihan.
asır: yüzyıl.
bâkî: sürekli ve kalıcı olan.
beşer: insanlık.
bilhassa: özellikle.
dava: iddia, ülkü.
dehşetli: korkunç.
devir: zaman.
ebedî: sonu olmayan.
esasat: esaslar.
eser: telif, kitap.
fânî: ölümlü, geçici.
hakiki: gerçek.
haşiye: dipnot.

hayat: yaşam.
hedef: gaye, maksat.
his: duygu.
hususiyet: ayıncı özellik.
icma: fikir birliği.
ihtar: hatırlatma.
iman: inanç, itikat.
imha: yok etme, ortadan kal-dırma.
intibah: uyanık olma, uyanık-lık.
İslâm: Hz. Muhammed'in kendisine gelen vahiy ile teb-liğ buyurduğu din, Müslü-

manlık.
ittifak: fikir birliği etme.
Kur'ânî: Kur'ân'a uygun.
lâzım: gerekli.
malûm: bilinen.
meşale: problem.
mevcut: var olan.
mezkûr: zikredilen, adı ge-çen.
millet-i İslâmiye: İslâm mille-ti.
muazzam: çok büyük, ehem-miyetli.
musaddak: tasdik olunmuş.

muteber: değerli.
müellif: telif eden, yazar.
müfessir: tefsir eden, açıklayan.
müfessir-i azam: en büyük tefsir edici.
müşid-i kâmil: en kâmil, olgun irşat edici.
mütebahhir: bilgi bakımından engin olan.
neşretmek: yaymak.
rehber-i ekmel: en mükemmel rehber.
risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap.
saadet: mutluluk.
sabit: tespit edilmek.
şer'î: şeriatla ilgili.
tatbik: uygulama.
tefsir-i Kur'ân: Kur'ân tefsiri, açıklaması.
telif: eser ortaya koyma.
tetkikat: incelemeler.
tevatür: bir haberin aklın kabul-lenemeyeceği kadar sayı ve sağ-lamlıktaki bir topluluk tarafından aktarılması.
ulema-i İslâm: İslâm âlimleri.
umumî harp: cihan savaşı.

Asrımızdan evvelki İslâmiyetin ilm-i kelâm dâhîleri ve dinimizin harika imamları ve Kur'ân-ı Hakîm'in dâhî müfessirlerinin vücuda getirdikleri eserler kıymet takdiri mümkün olmayacak derecede kıymettardır. O zatlar, İslâmiyetin birer güneşidirler. Fakat bu zaman, o büyük zatların yaşadığı zaman gibi değildir.

Eski zamanda dalâlet, cehaletten geliyordu. Bunun yok edilmesi kolaydır. Bu zamanda dalâlet, Kur'ân ve İslâmiyete ve imana taarruz, fen ve felsefe ve ilimden geliyor. Bunun izalesi müşküldür. Eski zamanda ikinci kısım, binden bir bulunuyordu; bulunanlardan, ancak binden biri, irşat ile yola gelebilirdi. Çünkü, öyleler hem bilmiyorlar, hem kendilerini bilir zannedyorlar.

Hem, bundan evvelki asırlarda, müspet ilimlerin yirminci asırdaki kadar terakki etmemiş olduğu malûm-nuzdur.

Şu hâlde, bu asırda dünyaya yayılmış olan dinsizlik ve maddiyyunluğ kökünden yıkabilmek, hak ve hakikat yolunu gösterip beşeri sırat-ı müstakime kavuşturmak, imanı kurtarabilmek için, ancak ve ancak Kur'ân-ı Hakîm'in bu asra bakan veçhesini keşfedip, umumun müstefit olabileceği bir şekilde tefsir edilmesi elbette bu asırda kabil olacaktır.

İşte, Bediüzzaman Said Nursî, Kur'ân-ı Kerîm'deki bu asrın muhtaç olduğu hakikatleri keşfedip, Nur Risalelerinde, herkesin kabiliyeti nispetinde istifade edebileceği bir tarzda tefsir ve izah etmek muvaffakiyetine mazhar

asır: yüzyıl.
beşer: insanlık.
cehalet: bilmezlik, cahillik.
dâhî: son derece zeki.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma, doğru yoldan ayrılma.
derece: ölçü.
eser: telif, kitap.
evvelki: önceki.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
fen: tecrübe ve ispatla meydana gelmiş ilimler.
hakikat: gerçek.
harika: olağanüstü.
ilim: bilgi.
ilm-i kelâm: kelâm ilmi.
imam: önder.
iman: inanç, itikat.
irşat: doğru yolu gösterme.
İslâmiyet: semavî dinlerin sonuncusu.
istifade: faydalanma.
izah: açıkça ortaya koyma.
izale: giderme.
kabil: olabilir, mümkün.
kabiliyet: yetenek.
keşfetmek: gizli bir sırı ortaya çıkarmak.
keşif: meydana çıkarma.
Kur'ân-ı Kerîm: Hz. Muhammed'e vahiy ile indirilen en son ilâhî kitap.
kıymet: değer.
kıymettar: kıymetli, değerli.
maddiyyunluk: her şeyi madde ile değerlendirenlerin mesleği, materyalizm.

malûm: bilinen.
mazhar: nail olma, şereflenme.
muhtaç: ihtiyaç içinde bulunana.
muvaffakiyet: başarma.
müfessir: tefsir eden, açıklayan.

mümkün: olabilir.
müspet ilim: fen ilimleri.
müstefit: faydalanan.
müşkül: zor.
nispet: ölçü.
sırat-ı müstakim: doğru yol.
taarruz: şiddetli saldırı.
takdir: ölçme.

tarz: biçim, suret.
tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı; açıklama.
terakki: yükselme, gelişme.
umum: herkes.
vecih: yön.
vücut: meydana getirme.
zat: kişi.

olmuştur. Bunun içindir ki, *Risale-i Nur*, emsali görülmemiş bir şaheserdir kanaatine varılmıştır.

Ve yine *Risale-i Nur*'daki bu imtiyazdan dolayıdır ki, bu mübarek İslâm milletinden milyonlarca bahtiyar kim-seler, tercihen ve ziyade bir ihtiyaç duyarak, büyük bir iş-tiyak ve sevgiyle senelerce devam eden tazyikatlar içeri-sinde *Risale-i Nur*'u okumuşlardır.

Hem, *Risale-i Nur* ihtiyaç zamanında telif edildiğinden, Türkiye ve İslâm dünyası genişliğinde gelişmiş ve dünyayı alâkadar eden bir imtiyaza mazhar olduğunu gözle göstermiştir.

Kıymetli kardeşlerim,

Said Nursî, kırk sene evvel İstanbul'da iken, “Kim ne isterse sorsun” diye, harikulâde bir ilânât yapmıştır. Bunun üzerine o zamanın meşhur âlim ve allâmeleri, Bediüzzaman'ın hücreğine katile katile gidip, her nevi ilimlere ve muhtelif mevzulara dair sordukları en müşkül, en muğlâk sualleri Bediüzzaman duraklamadan doğru olarak cevaplandırmıştır.

Böyle had ve hududu tayin edilmeyen, yani “Şu veya bu ilimde veya mevzuda, kim ne isterse sorsun” diye bir kayıt konulmadan ilânât yapmak ve neticede daima muvaffak olmak, beşer tarihinde görülmemiş ve böyle ihatalı ve yüksek bir ilme sahip böyle bir İslâm dâhîsi, şim-diye kadar zuhur etmemiştir; Asr-ı Saadet müstesna...

Hatta o zamanlarda, Mısır Camiü'l-Ezher Üniversitesi reislerinden meşhur Şeyh Bahîd Efendi, İstanbul'a bir seyahat için geldiğinde, Kürdistan'ın sarp, yalçın kayaları

alâkadar: ilgilendirme.
âlim: bilgin.
allâme: ilmi seviyesi çok yüksek olan âlim.
Asr-ı Saadet: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in peygamber olarak dünyada bulunduğu devir.

bahtiyar: bahtlı, mes'ut.
beşer: insanlık.
cevap: soruya verilen karşılık, yanıt.
dâhî: son derece zeki.
daima: sürekli.
dair: alâkalı.
emsal: örnekler.

evvel: önce.
had: sınır.
harikulâde: olağanüstü.
hudut: sınırlar.
hücre: küçük oda.
ihata: kapsamlı, kuşatıcı.
ihtiyaç: gereklilik.
ilânât: ilânlar.

ilim: bilgi.
imtiyaz: ayrıcalık.
İslâm: Hz. Muhammed'in kendisine gelen vahiy ile tebliğ buyurduğu din, Müslümanlık.
istiyak: şevklenme, arzu.
kanaat: inanma.
kayıt: sınır.
Kürdistan: Osmanlı devleti zamanında bir coğrafi bölge adı.
kıymetli: değerli.
mazhar: nail olma, şereflenme.
meşhur: tanınmış.
mevzu: bahis, konu.
muğlâk: kapalı.
muhtelif: çeşitli.
muvaffak: başarılı.
mübarek: kutlu.
müstesna: hariç.
müşkül: güç, zor.
netice: sonuç.
nevi: çeşit.
reis: başkan.
sahip: malik.
sarp: çetin, zor.
seyahat: gezi.
sual: soru.
şaheser: üstün eser.
Şeyh Bahîd Efendi: Mısır Camiü'l-Ezher üniversitesi eski dekanı.
tayin: belirtme.
tazyikat: baskılar.
telif: eser ortaya koyma.
tercihen: tercih ederek.
yalçın: çok dik, sarp.
ziyade: fazla.
zuhur: görünme, meydana çıkma.

arasından gelerek, İstanbul'da bulunan Bediüzzaman Said Nursî'yi ilzam edemeyen İslâm uleması, Şeyh Bahîd'den bu genç hocanın (Bediüzzaman'ın) ilzam edilmesini isterler. Şeyh Bahîd de, bu teklifi kabul ederek bir münazara zemini arar. Ve bir namaz vakti, Ayasofya Camiinden çıkılıp çayhaneye oturulduğunda, bunu fırsat telâkki eden Şeyh Bahîd Efendi, Bediüzzaman Said Nursî'ye hitaben: مَا تَقُولُ فِي حَقِّ الْأَوْرُوبَانِيَّةِ وَالْعُثْمَانِيَّةِ , yani: “Avrupa ve Osmanlı Devleti hakkında ne diyorsunuz? Fikriniz nedir?”

Şeyh Bahîd Efendi Hazretlerinin bu sualden maksadı Bediüzzaman Said Nursî'nin şek olmayan bir bahr-i umman gibi ilmini ve ateşpare-i zekâsını tecrübe etmek dğildi. Zaman-ı istikbale ait şiddet-i ihatasını ve idare-i âlemdeki siyasetini anlamak fikrinde idi.

Buna karşı Bediüzzaman'ın verdiği cevap şu oldu:

إِنَّ الْأَوْرُوبَا حَامِلَةٌ بِالْإِسْلَامِيَّةِ فَسَتَلِدُ يَوْمًا مَا وَإِنَّ الْعُثْمَانِيَّةَ
حَمَلَةٌ بِالْأَوْرُوبَانِيَّةِ فَسَتَلِدُ أَيضًا يَوْمًا مَا

Yani, “Avrupa bir İslâm devletine, Osmanlı Devleti de bir Avrupa devletine hamiledir; bir gün gelip doğuracaktır.”

Bu cevaba karşı, Şeyh Bahîd Hazretleri, “Bu gençle münazara edilmez. Ben de aynı kanaatte idim; fakat bu kadar veciz ve belîğâne bir tarzda ifade etmek, ancak Bediüzzaman'a hastır” demiştir.

ateşpare-i zekâ: ateş parçası gibi zekâ.

bahr-i umman: Hind Okyanusu.

belîğâne: belîğ bir şekilde.

cevap: soruya verilen karşılık, yanıt.

fikir: düşünce, görüş.

hamile: gebe.

has: mahsus.

hazret: saygı, ululama maksadıyla kullanılan tabir.

hitaben: söyleyerek.

hoca: dinî bilgisi çok olan kimse, din görevlisi.

idare-i âlem: dünyanın idaresi.

ifade: anlatma.

ilim: bilgi.

ilzam: susturma.

İslâm uleması: İslâm âlimleri.

kanaat: görüş.

maksat: gaye.

münazara: tartışma.

siyaset: devlet işleri ile ilgili görüş veya anlayış.

sual: soru.

şek: şüphe.

Şeyh Bahîd Hazretleri: Mısır Camiü'l-Ezher Üniversitesi eski dekanı.

şiddet-i ihata: kavrama gücünün şiddeti.

tarz: biçim, suret.

tecrübe: deneyim.

teklîf: yapılması veya kabulü için sunma.

telâkki: kabul etme, alma.

vakit: zaman, an.

veciz: kısa ve özlü söz.

zaman-ı istikbal: gelecek zaman.

Nitekim, Bediüzzaman'ın dediği gibi, ihbaratın iki kutbu da tahakkuk etmiş. Bir iki sene sonra Meşrutiyet devrinde, şeair-i İslâmiyeye muhalif çok âdât-ı ecnebiyeyi ahzetmek ve gittikçe Türkiye'de yerleştirmekle; ve şimdi Avrupa'da Kur'ân'a ve İslâmiyete karşı gösterilen hüsnüalâka ve bilhassa bahtiyar Alman milletinde fevç fevç İslâmiyeti kabul etmek gibi hâdiseler, o ihbarı tamamıyla tasdik etmişlerdir.

İşte, büyük ulema-i İslâm ve meşayih-i kiram, çok tecrübe ve imtihanlarla şöyle bir kanaate varmışlardır ki, Bediüzzaman ne söylerse hakikattir. Bediüzzaman'ın eserleri sünihat-ı kalbiye olup, cumhur-u ulemanın tasdik ve takdirine mazhardır.

Ehl-i ilim, ehl-i tasavvuf ve ehl-i mektep ve fen, Bediüzzaman'ın eserlerinden sadece istifaza ve istifade ederler. Evet, üç aylık bir tahsili bulunan ve kırk seneden beri Kur'ân-ı Kerîm'den başka bir kitapla iştigal etmeyen, yüz otuzu Türkçe, on beşi Arapça olan eserlerini telif ederken hiçbir kitaba müracaat etmediği, henüz hayatta olan kâtipleri tarafından şehadet edilen, esasen kütüphanesi de bulunmayan, yarım ümmî bir zat, öyle misilsiz bir ilânatla, ulûm-u cedide de dahil mütenevvi ilimlerde, yüksek âlimler ve büyük mürşitlerle, genç yaşında yaptığı münazaraların hepsinde muvaffak olduğu meydanda bulunan, ittifaklı olan meseleleri tasdik ve ihtilâflı olanları tashih eden, kendisi için "Bediüzzaman'ın cevap vermeyeceği bir sual yoktur" diye allâmeler tarafından tasdik edilen ve Avrupa'nın bir kısım idraksiz ve garazkâr

hâdis: olay.
hakikat: gerçek, doğru.
hayat: yaşam.
hüsnüalâka: güzel ilgi.
idraksiz: anlayışsız.
ihbar: haber verme.
ihbarat: haber vermeler.
ihtilâf: fikir ayrılığı.
ilânat: ilânlar.
ilim: bilgi.
imtihan: deneme sınama.
İslâmiyet: semavî dinlerin sonuncusu.
istifade: faydalanma.
istifaza: feyizlenme.
iştigal: meşgul olma.
ittifak: fikir birliği.
kanaat: görüş, fikir.
kâtip: yazıcı.
Kur'ân-ı Kerîm: Kur'ân; Hz. Muhammed'e vahiy ile indirilen en son ilâhî kitap.
kutup: iki noktadan her biri.
kısım: parça, grup.
mazhar: nail olma, kavuşma.
mesele: konu, problem.
meşayih-i kiram: izzet ve ikram sahibi seyhler.
Meşrutiyet: Osmanlılarda 1908 değişikliğiyle devam eden hukukî ve siyasi dönem.
millet: ulus.
misilsiz: benzersiz.
muhalif: muhalefet eden.
muvaffak: başarılı.
münazara: tartışma.
müracaat: başvurma, danışma.
mürşit: doğru yolu gösteren, rehber.
mütenevvi: çeşit çeşit.
sual: soru.
sünihat-ı kalbiye: kalbe ait hatırlayışlar, içe doğuşlar.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
şeair-i İslâmiye: İslâma sembol olmuş iş ve ibadetler.
tahakkuk: gerçekleşme.
tahsil: öğrenim.
takdir: kıymet verme, beğenme.
tasdik: doğrulama.
tashih: düzeltme.
tecrübe: deneyim.
telif: eser ortaya koyma.
ulema-i İslâm: İslâm âlimleri.
ulûm-u cedide: yeni ilimler.
ümmî: okuma yazması olmayan.
zat: kişi.

âdât-ı ecnebiye: yabancı âdetleri.
ahzetmek: almak.
âlim: bilgin.
allâme: ilmi seviyesi çok yüksek olan âlim.
bahtiyar: bahtlı, mes'ut.
bilhassa: özellikle.

cevap: soruya verilen karşılık, yanıt.
cumhur-u ulema: âlimlerin çoğunluğu.
dahil: içinde.
ehl-i ilim: ilim sahipleri.
ehl-i mektep: mektepli, okulu olanlar.

ehl-i tasavvuf: tasavvuf ve tarikat ehli.
esasen: aslında.
eser: telif, kitap.
fen: tecrübi, ispatla meydana gelmiş ilimler.
fevç fevç: akın akın.
garazkâr: kinli.

feylesoflarının, müteşabih ayet-i kerîme ve hadis-i şeriflere yaptığı taarruzlarını, o ayet ve hadislerin birer mu'cize olduğunu eserleriyle ispat ederek itirazlarını kökünden yıkan ve böylece evhama düşürülen bazı ehl-i ilmi de kurtarıp, İslâmiyete olan hücumları akim bırakan Said Nursî gibi bir müellifin, elbette dâhî bir müfessir-i Kur'ân ve onun ilminin vehbî ve vâsi olduğuna, eserleri olan Nur Risalelerinin bir hayat boyunca okumaya lâayık harika bir şaheser olduğuna şüphe edilemez.

Müteyakkız kardeşlerim,

Hem bizim, hem İslâm dünyasının ebedî hayatının necatını, kurtulmasını temin edecek ve bizi tenvir ve irşat ederek dalâletten muhafaza edecek bir eser intihap etmekte, bu kadar dikkatli olmamız çok lüzumludur. Çünkü bu zamanda, türlü türlü aldatmalarla, perde arkasından İslâm gençliğini yoldan çıkarmaya çalışıyorlar.

Bir eser okunacağı veya bir söz dinleneceği zaman, evvelâ **مَنْ قَالَ وَلَمْ يَنْ قَالَ وَفِيمَا قَالَ**, yani “Kim söylemiş? Kime söylemiş? Niçin söylemiş? Ne makamda söylemiş?” olan bir kaide-i esasiyeyi nazar-ı itibara almalı.

Evet, kelâmın tabakatının ulviyeti, güzelliği ve kuvvetinin menbaı, şu dört şeydir: Mütেকellim, muhatap, maksat ve makam. Yoksa, her ele geçen kitap okunmamalı, her söylenen söze kulak vermemelidir. Meselâ, bir kumandanın, bir orduya verdiği arş emriyle, bir neferin arş sözü arasında ne kadar fark vardır. Birincisi, koca bir

akim: neticesiz, başarısız.
arş: askere yürümesi için verilen emir.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti.
dâhî: son derece zeki.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma.
ebedî: sonu olmayan, sürekli.
ehl-i ilim: ilim sahipleri.
eser: telif.
evham: vehimler, kuşklar.
evvelâ: ilk önce.
feylesof: filozof.
hadis: Peygamberimizden aktarılan sözlerin genel adı.
hadis-i şerif: Peygamberimizden aktarılan sözlerin genel adı.
harika: olağanüstü.
hücum: saldırma.
ilim: bilgi.
intihap: seçme.
irşat: doğru yolu gösterme.
İslâm: Hz. Muhammed'in kendisine gelen vahiy ile tebliğ buyurduğu din, Müslümanlık.
İslâmiyet: semavî dinlerin so-nuncusu.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
itiraz: bir fikre, bir hükme karşı çıkma.
kaide-i esasiye: temel prensip.
kelâm: söz.
kumandan: komutan.
lâyık: uygun, münasip.
makam: yer.
maksat: gaye, amaç.
menba: kaynak.
meselâ: misal olarak.
mu'cize: benzerini yapmaktan

insanların âciz kaldığı şey.
muhafaza: koruma.
muhatap: konuşulan kimse.
müellif: telif eden, yazar.
müfessir-i Kur'ân: Kur'ân müfessiri, tefsir eden.
mütেকellim: konuşan.
müteşabih: Kur'ân-ı Kerîm'de

lâfzî ve manası açık olmayan.
müteyakkız: uyanık.
nazar-ı itibar: dikkate alma.
necat: kurtuluş.
nefer: rütbesiz asker, er.
şaheser: üstün eser.
şüphe: kuşku.
taarruz: saldırı.

tabakat: tabakalar.
temin: sağlama.
tenvir: nurlandırma.
ulviyet: ulvîlik, yücelik.
vâsi: geniş, engin.
vehbî: çalışmakla kazanılmayıp Allah'ın lûtfu ile olan.

orduyu harekete getirir; aynı kelâm olan ikincisi, belki bir neferi bile yürütemez.

İşte, bu dört esastan dolayı ve hem Said Nursî'ye karşı kalplerinde büyük bir sevgi taşıyan yüz binlerle kimse-ler, sevgiyle üstatlarının en küçük hâline dahi, büyük bir ehemmiyet vererek onları öğrenip ittiba etmek, uymak arzusunu taşıdıklarından, buradaki bir kısım kardeşleri-miz, Üstadımızın hayatı, eserleri, meslek ve meşrebi hakkında malûmat verilmesini ısrarla istediler.

Fakat, Bediüzzaman gibi bir zatın hayatı ve eserleri ve seciyelerini tam ifade edemeyeceğiz. Bu hakikat, basiret- li ehl-i ilim olan ediplerce de itiraf edilmiş olduğundan, bu hizmet, bizim haddimizden çok uzaktır. Hem, Bediü- zaman hakkında malûmat almak isteyen kardeşlerimize, bunun ancak ve ancak *Risale-i Nur* külliyyatını dikkat ve devamlı okumak suretiyle mümkün olduğunu arz ederiz.

Aziz kardeşlerim,

Bu mübarek vatan ve milletin ve âlem-i İslâmın ebedî saadetini ve kurtuluşunu ve dolayısıyla yeryüzünde umu- mî sulh ve selâmeti temin edecek bir inayet ve kudrete malik olan *Risale-i Nur*'un şahs-ı manevîsinde şöyle ga- yet sağlam kuvvetler toplanmış ve imtizaç etmiştir:

1. Yüksek bir kuvvet ve bütün kemalâtın üstadı olan *hakikat-i İslâmiye*.

2. *Şehamet-i imaniye*. Yani tezellül etmemek, bîçare- lere tahakküm ve tekebbür etmemek.

3. Müslümanlığın insana verdiği izzet ve şeref, terakki ve teâlînin en mühim amili olan *izzet-i İslâmiye*.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi.

amil: yapıcı, sebep.

arz: sunma.

arzu: istek, heves.

aziz: muhterem.

basiret: doğru ve ölçülü gö- rüş.

bîçare: çaresiz.

ebedî: sonu olmayan, sürekli.

edip: güzel ve sanatlı söz söy- leyen veya yazan.

ehemmiyet: önem.

ehl-i ilim: ilim sahipleri.

esas: asıl, temel.

eser: telif.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek.

hakikat-i İslâmiye: İslâmiyet hakikati.

hizmet: bir işin yapılması için çalışma.

ısrar: ayak direme.

ifade: anlatma.

imtizaç: kaynaşma.

inayet: yardım.

itiraf: başkalarının bilmediği gizli bir şeyi söyleme.

ittiba: tâbi olma, uyma.

izzet: değer, yücelik.

izzet-i İslâmiye: İslâmın gerektir- diği haysiyet, şeref.

kelâm: söz.

kemalât: faziletler, kemaller.

kudret: kuvvet.

kuvvet: güç, kudret.

malik: sahip.

malûmat: bilgiler.

meslek: gidiş, tutulan yol.

meşrep: hareket tarzı, tutum.

millet: ulus.

mübarek: feyizli, kutlu.

mühim: önemli.

mümkün: imkân dahilinde.

nefer: rütbesiz asker, er.

Risale-i Nur Külliyyatı: Bediüzza- man Said Nursî'nin yüz otuz par- ça risaleden oluşan külliyyatı.

saadet: mutluluk.

seciye: huy, karakter.

selâmet: salimlik, eminlik.

sulh: barış.

suret: biçim, tarz.

şahs-ı manevî: belli bir kişi olma- yıp bir cemaatten meydana ge- len manevî şahıs.

şehamet-i imaniye: imandan ge- len coşkunculuk.

şeref: yücelik, onur.

tahakküm: zorbalık etme.

teâlî: yücelme.

tekebbür: kibirlenme, büyüklük satma.

temin: sağlama.

terakki: yükselme.

tezellül: kendini hor ve hakir gösterme.

umumi: herkesle alâkalı.

üstat: bir ilim veya sanatta üstün olan kimse, öğretici, muallim.

zat: kişi.

âciz: güçsüz, zavallı.
âlem-i İslâm: İslâm âlemi.
âlim: bilgin.
allâme: ilmi seviyesi çok yüksek olan âlim.
Arabi: Arapça.
asır: yüzyıl.
belâgat: sözün düzgün, kusursuz, yerinde ve hâlin ve makamın içine göre söylenmesi.
cemaat: bir imama uyup namaz kılan Müslümanlar topluluğu, topluluk.
cephe: savaş sahası.
dehşet: büyük korku hâli, korkma, ürkme.
eser: telif, kitap.
eser-i azîm: büyük eser.
fesahat: dilin doğru, düzgün, açık ve akıcı şekilde kullanılması.
hâdis: vakia, olay.
hadis-i şerif: Peygamberimizden aktarılan sözlerin genel adı.
hak: doğru.
hakikat: gerçek.
hakiki: gerçek.
harikulâde: olağanüstü.
harp: savaş.
hayır: iyilik.
husus: bilhassa, özellikle.
hükümdar: padişah.
i'caz: mu'cize oluş.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
İşaratü'l-i'caz: Bediüzzaman Said Nursî'nin, Risale-i Nur Külliyyatında yer alan bir eseri.
itim: güvenme.
itiraf: başkalarının bilmediği gizli bir şeyi söyleme.
ittiba: tâbi olma, uyma.
izhar: açığa vurma, gösterme, meydana çıkarma.
Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavi kitapların sonuncusu.
Kur'an-ı Kerim: Hz. Muhammed'e vahiyyle indirilen en son ilâhî kitap.
kısım: parça.
mâsadak: doğrulayıcı.
mazhar: nail olma, şereflenme.
meal: anlam, mana.
mesele: ehemmiyetli konu.
meşhur: tanınmış.
misilsiz: benzersiz.
muazzam: çok büyük.
muharebe: savaş.
mücahit: din uğruna din düşmanlarıyla, Allah rızası için savaşan.
müellif: telif eden, yazar.
müttakî: günah ve haramdan uzak duran, takva sahibi.
namaz: İslâmın beş şartından biri.
nevbet: sıra, nöbet.

Arkadaşlar,

Şu mealde bir hadis-i şerif var ki: “Hakikî âlimler, zalim hükümdarlara karşı hak ve hakikati pervasızca söyleyen âlimlerdir.” İşte biz, ancak böyle ve müttakî bir allâmenin söz ve eserlerine itimat edebiliriz.

Asrımızda ise, hayatındaki vakıalar ve eserleriyle bu hadis-i şerife mâsadak olan *Risale-i Nur* meydandadır. Müellif Bediüzzaman dinî mücahedesi ve Kur'an'a hizmetinde ve ubudiyetinde, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın Sünnet-i Seniyesine tam ittiba etmiş bir mücahittir. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz, dünyanın en muazzam siyasî hâdisesi olan Bedir Muharebesinde, Sahabe-i Kirama, nöbet nöbet cemaatle namaz kıldırmıştır. Yani, vacip olmayan, hususan muharebe zamanında terk edilebilen, “cemaatle namaz kılmak” gibi bir hayrı, dünyanın en büyük siyasî vak'asına tercih etmiştir, üstün tutmuştur. Ufak bir sevabı, harp cephesinin o dehşetleri içinde dahi terk etmemiştir.

Bediüzzaman, gönüllü alay kumandanı olarak katıldığı Rus Harbinde, harp cephesinde, avcı hattında, Kur'an'ın bir kısmının tefsiri olan meşhur Arabî *İşaratü'l-i'caz* tefsirini telif etmiş ve bu eser-i azîm, âlem-i İslâm'da en büyük âlimlerin takdir ve tahsinine mazhar olmuş ve tam anlamaktan âciz kaldıklarını ve öyle bir tefsir görmediklerini itiraf etmişlerdir ki, Kur'an-ı Kerim'in en ince nükte ve en derin meselelerini ve misilsiz i'caz ve harikulâde yüksek belâgat ve fesahatini izhar ve ispat etmiştir. Hatta bir harfin nüktelerini izhar ederken, avcı ateş hattında,

nükte: ince söz ve mana.

pervasız: korkusuz.

Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed.

Sahabe-i Kiram: cömert, şeref sahibi, soyu temiz Sahabeler.

sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâ-

fat.

siyasî: siyasetle ilgili.

Sünnet-i seniye: Hz. Muhammed'in yüksek hâl, söz, tavır ve tasvipleri.

tahsin: beğenme, güzel bulma.

takdir: kıymet verme, beğenme.

tefsir: Kur'an'ın mana baki-

mından izahı.

telif: eser ortaya koyma.

tercih: öne alma, seçme.

terk: bırakma.

ubudiyet: kulluk.

vacip: dinî bakımdan yapılması şart olan.

vak'a: olay.

vakia: olay, hâdis.

zalim: zulmeden, gaddar.

düşman topları zihnini ondan çevirememiş, harbin dağ-
dağa ve dehşetleri mâni olamamıştır.

Ezan-ı Muhammedînin (a.s.m.) yasak edildiği ve
bid'aların cebren umuma yaptırıldığı zulümatlı ve dehşet-
li bir devirde, Nur Talebeleri, o uydurma ezanı okuma-
mışlar ve böyle bid'alara karşı, kendilerini kahramanca
muhafaza ederek, bid'alara girmemişlerdir.

İman ve İslâmiyetin ortadan kaldırılmaya çalışıldığı ve
bir âlimin gizliden gizliye dahi bir tek dinî eser neşrede-
mediği fecaat devrinde, Bediüzzaman, nefyedildiği yer-
lerde zalim müstebitlerin tarassudat ve tazyikatı içinde,
gizliden gizliye yüz otuz adet imanî eser telif ve neşret-
miştir. Bununla beraber, geceleri pek az bir uykudan
sonra, esaret altında inleyen İslâm milletlerinin necat ve
salâhı için dualar etmiş, dergâh-ı İlâhiyeye iltica ederek
yalvarmıştır.

Evet, Hazret-i Üstat, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Ves-
selâm Efendimizin sünnet-i seniyesine tam iktida etmiş-
tir.

Bediüzzaman'ın bu hâli de, bütün İslâm mücahitlerine
ve umum Müslümanlara bir örnektir. Yani, cihad ile ubu-
diyet ve takvayı beraber yapıyor, birini yapıp, diğerini ih-
mal etmiyor. Cebbar ve zalim din düşmanlarının plânı-
yla hapisanelere sevk edilip, tecrid-i mutlakta ve gayet
soğuk bir odada bırakılması ve şiddetli soğukların ve has-
talıkların ıztırapları ve titremeleri ve ihtiyarlığın takatsiz-
likleri içinde bulunması dahi telifata noksanlık vermemiş-
tir.

âlim: bilgin.
bid'a: dinin aslına uymayan
âdet ve uygulamalar, sonra-
dan ortaya çıkan.
cebbar: zorba.
cebren: zorla.
cihad: din için çalışma, savaşı-
ma, mücadele etme.
dağdağa: gürültü.
dehşet: korkunç.

dergâh-ı İlâhiye: Cenab-ı
Hakkın dergâhı, kapısı.
devir: zaman.
dinî: dinle ilgili.
esaret: esirlik.
eser: telif.
ezan: Müslümanları ibadete
çağırarak için yüksek sesle
yapılan davet.
Ezan-ı Muhammedî: Hz. Mu-

hammed'in tebliğ ettiği dinin
ezanı.
fecaat: acıklı durum.
gayet: son derece.
harp: savaş.
Hazret-i Üstat: Bediüzzaman
Said Nursî Hazretleri.
ıztırap: kuvvetli acı, aşırı
elem.
ihmal: önemsememe, bırak-

ma.
iktida: tâbi olma, uyma.
iltica: sığınma.
iman: inanç, itikat.
imani: imana dair.
İslâmiyet: Müslümanlık.
mâni: engel olan.
muhafaza: koruma.
Müslüman: İslâm dininden olan.
müstebit: zulüm ve baskı yapan.
necat: kurtuluş.
nefiy: sürgün etme.
neşir: dağıtma, yayma.
plan: program.
Resul-i Ekrem: çok cömert, ke-
rim olan peygamber, Hz. Muham-
med .
salâh: düzelme, iyileşme.
sevk: gönderme.
sünnet-i seniye: Hz. Muham-
med'in yüksek hâl, söz, tavır ve
tasvipleri.
takat: güç, kuvvet.
takva: Allah'ın emirlerini tutup
azabından korunma.
tarassudat: gözetmeler.
tazyikat: baskılar.
tecrid-i mutlak: mutlak olarak
yalnızlığa itilme.
telif: eser ortaya koyma.
telifat: telifler.
ubudiyet: kulluk.
umum: bütün, herkes.
zalim: zulmeden, gaddar.
zihin: bilinç, dimağ.
zulümat: karanlıklar.

Siddık-ı Ekber (r.a.) demiştir ki: “Cehennemde vücudum o kadar büyüsin ki, ehl-i imana yer kalmasın.” Bediüzzaman, bu gayet ulvî seciyenin bir lem’acığına mazhar olmak için, “Birkaç adamın imanını kurtarmak için Cehenneme girmeye hazırım” diye fedakârlığın şahikasına yükselmiş ve böyle olduğu, Kur’ân ve İslâmiyetin fedâî ve muhlis bir hadimi olduğu, seksen senelik hayatının şahadetiyle sabit olmuştur.

Kur’ân ve iman hizmeti için Bediüzzaman’ın haysiyetini, şerefini, ruhunu, nefisini, hayatını feda ettiği, maruz kaldığı o kadar şedit zulüm ve işkencelere ve giriftar edildiği çok musibet ve belâlara karşı gösterdiği son derece sabır, tahammül ve itidal, birer şahid-i sadık hükmündedirler.

Bediüzzaman, Kur’ân, iman, İslâmiyet hizmeti için dünyevî rahatlıklarını feda etmiş; dünyevî, şahsî servetler edinmemiş, züht ve takva ve riyazet, iktisat ve kanaatle ömür geçirerek dünya ile alâkasını kesmiştir.

Bu cümleden olarak, Müslümanların refah ve saadeti için, bütün ömür dakikalarını sırf iman hizmetine vakf ve hasretmek ve ihlâsa tam muvaffak olmak için, kendini dünyadan tecrit ederek, mücerret kalmıştır. Evet, Bediüzzaman iman ve İslâmiyet hizmeti için her şeyden bu derece fedakârlık yapan, fakat bütün bunlarla beraber ubudiyet, züht ve takvada da bir istisna teşkil eden tarihî bir İslâm fedaîsi ve Kur’ân-ı Hakîm’in muhlis bir hadimi payesine yükselmiştir.

alâka: ilişki, bağ.
belâ: musibet, sıkıntı.
dünyevî: dünyaya ait.
ehl-i iman: inananlar.
feda: gözden çıkarma, uğruna verme.
fedâî: uğurda canını vermeye hâzır bulunan, canını esirgemeyen.
fedakârlık: feda etme, özveri.
gayet: son derece.
giriftar: tutkun, düşkün.
hadim: hizmetçi.
haysiyet: şeref, itibar.
ihlâs: halis, samimî.
iktisat: tutum, tasarruf.
iman: inanç, itikat.
İslâm: Hz. Muhammed’in kendisine gelen vahiy ile tebliğ buyurduğu din, Müslümanlık.
İslâmiyet: Müslümanlık.
istisna: ayrı tutma.
işkence: eziyet, azap.
itidal: orta hâlde olma, ölçülülük.
kanaat: elindekiyle yetinme.
Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.
lem’acık: parıltıcı.
maruz: bir şeyin karşısında, tesiri altında bulunma.
mazhar: kavuşma.
muhlis: ihlâslı, samimî.
musibet: felâket, belâ.
muvaffak: başarılı.
mücerret: yalnız.
nefis: can ve beden, kendi, şahsı.
ömür: hayat.
paye: rütbe.
refah: rahatlık, sıkıntısız yaşama.
riyazet: nefsi terbiye, dünya lezzetlerinden ve rahatından sakınma.
ruh: insandaki canlılığın ve diriliğin, idrak kabiliyetinin kaynağı, nefis.
saadet: mutluluk.
sabit: ispatlanmış.
sabır: zorluklara dayanma gücü.
servet: zenginlik.

seviye: derece.

Siddık-ı Ekber: en büyük doğrulayıcı; Hz. Ebu Bekir.

sırf: sadece.

şahadet: şahitlik.

şahid-i sadık: doğru sözlü şahit.

şahika: zirve, doruk.

şahsî: kendine ait.

şedit: şiddetli.

şeref: yücelik, onur.

tahammül: yüke katlanma.

takva: Allah’ın emirlerini tutup azabından korunma.

tecrit: ilişkiyi kesme.

teşkil: oluşturma.

ubudiyet: kulluk.

ulvî: yüksek, yüce.

vakf ve hasretmek: bağışlamak, mahsus kılmak.

vücut: beden.

zulüm: haksızlık.

züht: nefsi ve dünyevî arzuları terk etme.

Bediüzzaman'ın, *Risale-i Nur* davasında öyle bir itminanı, öyle bir sıdk ve sadakati, öyle bir sebat ve metaneti, öyle bir ihlâsı vardır ki, din düşmanlarının o kadar şiddetli zulüm ve istibdatları, o kadar hücum ve tazyikatları ve bunlarla beraber maddî yokluklar içinde bulunması, davasından vazgeçirememiş ve küçük bir tereddüt dahi ika edememiştir.

Said Nursî, Eski Said tabir ettiği gençliğinde felsefede çok ileri gitmiştir. Garbın Sokrat'ı, Eflâtun'u, Aristo'su gibi hakikatli feylesofları ve Şarkın İbni Sina, İbni Rüşd, Farabî gibi dâhî hükemalarından felsefe ve hikmette Kur'an-ı Hakîm'in feyziyle çok ileri geçmiş ve Kur'an'dan başka halâskâr ve hakikî rehber olmadığını dava etmiş ve *Risale-i Nur* eserlerinde ispat etmiştir. Bu hakikatlerde şüphesi olan olursa, Üstat ahirete teşrif etmeden bizzat şüphesini izale edebilir.

Said Nursî, Kur'an ve imana hizmet mesleğini ihtiyar edip, hiçbir maddî ve manevî menfaat, salâhat ve velîlik gibi manevî makamları maksat ve gaye etmeden, sırf Cenab-ı Hakkın rızası için hizmet yapmıştır. Basiretli ehl-i ilim tarafından bütün Müslümanlarca “Zuhuru beklenen siyâsî ve dinî bir halâskârdır” gibi şahsına verilen yüksek mertebeyi Bediüzzaman hiddetle reddetmiş, kendisinin ancak Kur'an'ın bir hizmetkârı ve *Risale-i Nur* Talebelerinin bir ders arkadaşı olduğuna inanmış ve beyan etmiştir.

ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
basiret: doğru ve ölçülü görüş, feraset.
beyan: açık söyleme.
bizzat: kendisi.
dâhi: son derece zeki.
dava: takip edilen fikir, iddia,

ülkü.
dini: dinle alâkalı.
ehl-i ilim: ilim sahipleri.
eser: telif.
felsefe: bir şeyin nazarî yönü; hayat tarzı, yaşama şekli ile ilgili düşünce.
feyiz: bereket.

feylesof: filozof.
garb: batı.
gaye: maksat.
hakikat: gerçek.
hakikatli: gerçekçi.
hakiki: gerçek.
halâskâr: kurtarıcı.
hiddet: kızgınlık, gadap.

hikmet: yüksek bilgi.
hizmetkâr: hizmetçi.
hücum: saldırı.
hükema: filozoflar.
ihlâs: halis, samimî.
ihtiyar: kendi isteğiyle seçme.
ika: yaptıрма.
iman: inanç, itikat.
ispat: doğruyu delillerle gösterme, kanıtlama.
istibdat: zulüm, tahakküm, baskı.
itminan: huzur bulma, güvenme.
izale: giderme.
Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
maddi: para, mal vb. şeylerle ilgili.
makam: mevki.
maksat: amaç.
manevî: manaya ait, ruhî, hisî.
menfaat: fayda.
mertebe: derece, paye.
meslek: tutulan yol.
metanet: sağlamlık.
Müslüman: İslâm dininden olan.
rehber: kılavuz.
rıza: razı olma, hoşnutluk.
sadakat: tam ve mükemmel bağlılık.
salâhat: dindarlıkta çok ileri olma hâli, günahsız ve temiz oluş.
sebat: kararlı olma, azımlılık.
siyâsî: siyasete ait.
sıdk: doğruluk, halisîyet.
sırf: sadece.
şahıs: kendisi.
şark: doğu.
şüphe: kuşku.
tazyikat: baskılar, zorlamalar.
tereddüt: çekinme, karar veremeliklik.
teşrif: şereflendirme.
zuhur: meydana çıkma.
zulüm: haksızlık, eziyet.

akıl: insanda bulunan düşünce, anlama hassası.
âlim: bilgin.
aşikâr: açık.
basiret: doğru ve ölçülü görüş.
delil: bir davayı, meseleyi ispata yarayan şey, bürhan.
dünyevî: dünya ile ilgili, dünyaya ait.
ehl-i ilim: ilim sahipleri.
ehl-i kalp: gönül ehli.
emsalsiz: benzersiz.
fart-ı zekâ: çok ileri derece zeki olmak.
fatinûlasır: asrın en zekisi.
fazıl: faziletli.
feraset: anlayışlılık, çabuk sezis.
fetanet: çabuk kavrayış ve anlayış.
hafıza: insanda hatırlama hassesi, bellek.
hasse: duygu.
hayal: insanın zihninde tasarladığı şey.
hizmet-i Kur'âniye: Kur'an hizmeti.
idare: yönetme, çekip çevirme.
ihtiyar: seçme, tercih.
iktidar: idareyi elde bulundurma.
inayet: yardım, ihsan.
inayet-i İlâhiye: Allah'ın yardımı.
istihdam: bir hizmette kullanma.
kâfi: yeter.
kalbî: kalple ilgili.
kısım: takım, bazı.
letaif: duygular.
makale: belli bir konu üzerinde yazılmış gazete yazısı.
malik: sahip.
manevî: manaya ait.
mantık: düşünce ve muhakeme doğruluğu.
matbuat: kitaplar, gazeteler v.s. gibi basılı yayınlar.
menetmek: yasaklamak.
merhum: rahmete kavuşmuş, ölmüş.
meşgul: ilgilenen, uğraşan.
mevzu: konu.
millet: ulus.
Millî Müdafaa Vekâleti: Millî Savunma Bakanlığı
misal: örnek.
muhterem: saygı değer.
musaddak: tasdik olunmuş.
müstahsen: beğenilmiş.
müthiş: dehşetli.

Millî Müdafaa Vekâletinde yirmi beş sene hizmet görmüş muhterem, âlim bir zatın, şimdi aramızda bulunan bir kısım arkadaşlarımızla, evvelki gün ziyaretine gittiğimiz vakit, Bediüzzaman Hazretleri hakkında demişti ki: “Bediüzzaman’ın nasıl bir zat olduğunu anlayabilmek için *Risale-i Nur* külliyyatını dikkatle, sebatla okumak kâfidir. Size bir misal olarak, yalnız dünyevî iktidarı bakımından derim ki: Bediüzzaman, *Risale-i Nur*’un şahs-ı manevîsiyle yalnız bir devleti değil, dünya yüzündeki milletlerin idaresi ona verilse, onları selâmet ve saadet içinde idare edecek bir iktidar ve inayete maliktir.”

Evet, Bediüzzaman nadire-i hilkattır. Fakat, yirmi beş senedir hem kendini, hem talebelerini siyasetten menetmiştir, dünyevî işlerle meşgul değildir.

Bediüzzaman’ın *Risale-i Nur*’u telif ettiği zamanlarda ve hizmet-i Kur’âniyede istihdam edildiği anlarda; zekâsı, fetaneti, akli, mantığı, zihni, hayali, hafızası, teemmül, feraseti, sezis ve kavrayışı, sür’at-i intikali ve ruhî, kalbî, vicdanî hasseleri, duyguları ve manevî letaifinin emsalsiz bir tarzda olması, istihdam edildiğine aşikâr bir delildir ki, kendi ihtiyarıyla, keyfiyle değil, inayet-i İlâhiye ile Kur’ân’a hizmetkârlık etmiş bir derecede olduğu, basiretli ehl-i ilim ve ehl-i kalpçe musaddak ve müstahsen-dir.

Mısır’da fazıl ulemadan, merhum Abdülaziz Çavuş, Bediüzzaman’ın fatinûlasır olduğu ve müthiş bir fart-ı zekâyâ malik bulunduğu mevzuunda, Mısır matbuatında makale neşretmiştir.

nadire-i hilkat: yaratılış olarak benzersiz olan.
neşretmek: yaymak.
ruhî: ruhla ilgili.
saadet: mutluluk.
sebat: kararlılık, azimlilik.
selâmet: salimlik, emniyet.
siyaset: politika.

sür’at-i intikal: çabuk anlama, kavrama.
şahs-ı manevî: belli bir kişi olmayıp bir cemaatten meydana gelen manevî şahıs.
talebe: öğrenciler.
tarz: biçim, suret.
teemmül: etraflıca düşünme,

inceden inceye düşünme, hesaplama.
telif: eser ortaya koyma.
ulema: âlimler.
vakit: zaman.
vicdanî: vicdanla ilgili.
zat: kişi.
zihin: bilinç, dimağ.

Büyük ve salâbetli bir âlim olan şeyhülislâm merhum Mustafa Sabri Efendi, Mısır'da *Risale-i Nur*'a sahip çıkmış ve Camiü'l-Ezher Üniversitesinde en yüksek bir mevkîe koymuştur.

Risale-i Nur, İslâmiyetin gayet keskin ve elmas bir kılıcıdır. Bu hakikatlere bir delil ise, Bediüzzaman'ın zalim hükümdarlara ve kumandanlara, ölümü istihkâr ederek, hakikati pervasızca tebliğ etmesi ve dünyayı saran dinsizlik kuvvetine mukabil hakaik-ı Kur'âniye ve imaniyeyi, kendini feda ederek, istibdadın en koyu devrinde neşretmesi ve bu kudsî hakikate, cansiperâne hizmet etmesidir.

Bir müddeiumumî, iddianamesinde, “Bediüzzaman, ihtiyaçladıkça artan enerjisiyle dinî faaliyete devam etmektedir”; Denizli mahkemesi ehl-i vukuf raporunda, “Evet, Said Nursî'de bir enerji vardır. Fakat bu enerjisini tarikat veya bir cemiyet kurmakta sarf etmemiş, Kur'ân hakikatlerini beyan ve dine hizmete sarf ettiği kanaatine varılmıştır” denilmektedir.

Din aleyhindeki eski hükûmetlerin vekillerinden birisi, antidemokratik kanunların Millet Meclisinde müzakeresi esnasında, “Bediüzzaman Said-i Nursî'nin dinî faaliyeti ne, yirmi beş seneden beri mâni olamıyoruz” demiştir.

Biz de deriz ki: Evet, Said Nursî Hazretleri, emsali görülmemiş dinamik ve enerjik bir zattır. Bediüzzaman'ın harika bir insan olduğunu, din düşmanları olan muarızları dahi kalben tasdik ve takdir etmektedirler.

aleyh: karşı.
âlim: bilgin.
beyan: anlatma.
cansiperâne: canını feda edercesine.
cemiyet: birlik.
delil: bir meseleyi ispata yarayan şey, bürhan, kanıt.

devir: zaman.
din: kaideleri Allah tarafından belirlenen ve peygamberler vasıtasıyla insanlara tebliğ edilen, insanlara dünya ve ahirette saadet yollarını gösteren sistem.
dinamik: hareketli.

dinî: dinle alakalı, dinle ilgili.
ehl-i vukuf: bir mesele hakkında bilgi ve yetki sahibi olanlar.
emsal: benzerler.
enerjik: enerji dolu.
esna: sıra.
faaliyet: çalışma.

feda: gözden çıkarma.
gayet: son derece.
hakaik-ı Kur'âniye ve imaniye: iman ve Kur'ân hakikatleri.
hakikat: gerçek, esas.
harika: olağanüstü.
hazret: saygı, ululama.
hükûmet: yönetim.
hükûmdar: padişah.
iddianame: iddia yazısı.
İslâmiyet: Müslümanlık.
istibdat: keyfî uygulama, zulüm ve tahakküm.
istihkâr: hakir görme, küçümseme.
kalben: samimî, yürekten.
kanaat: görüş, fikir.
kanun: yasa.
kudsi: mukaddes.
kumandan: komutan.
mâni: engel olma.
merhum: rahmete kavuşmuş, ölmüş.
mevki: makam.
muarız: karşı çıkan, muhalif.
mukabil: karşılık.
müddeiumumî: savcı.
müzakere: karşılıklı fikir söyleme, görüşme.
neşretmek: yaymak.
pervasızca: korkusuzca.
rapor: her hangi bir işte, bir konuda yapılan inceleme ve araştırma sonucu.
sahip: gözetken, koruyan.
salâbet: sağlamlık, manevî kuvvet.
sarf: harcama.
şeyhülislâm: din işleriyle, mahkemelerle, medrese ve ilim tahsil eden talebelerin işleriyle görevli kişi.
takdir: kıymet verme, beğenme.
tarikat: Allah'a ulaşmak için, şeyhin gözetiminde tutulan yol.
tasdik: doğrulama.
tebliğ: bildirme, duyurma.
vekil: nazır, bakan.
zalim: zulmeden, gaddar.
zat: kişi.

Said Nursî, bazen bir talebesine *Risale-i Nur*'dan okuyuvermek nimetini lûtfettiği zaman der ki: “Bu benim dersimdir. Ben kendim için okuyorum. Bu risaleyi şimdiye kadar belki yüz defa okumuşum. Fakat, şimdi yeni görüyorum gibi tekrar okumaya ihtiyaç ve iştiyakım var.”

Hem yine der ki: “Ben başkaları için kitap yazmamışım. Kendim için yazmışım. Kur’ân’dan bulduğum bu devalarımı arzu edenler okuyabilir.”

Evet, Bediüzzaman itikat ediyor ve diyor ki: “Ben, derse, terbiyeye ve nefsimi ıslaha muhtacım...” Bediüzzaman gibi bir zat böyle derse, bizim bu eserlere ne kadar muhtaç olduğumuz artık kıyas edilsin.

Bediüzzaman Said Nursî, bütün hayatında şan ve şöhretten, hürmetten kaçmış ve insanlardan istiğna etmiştir. Arabî bir eserinde, şöhret hakkında diyor ki: “Şöhret ayn-ı riyadır ve kalbi öldüren zehirli bir baldır. İnsanı, insanlara abd ve köle yapar. Yani, nam ve şöhret isteyen adam, halklara kendini beğendirmek, sevdirmek için, insanlara riyakârlık, dalkavukluk yapar. Tasannukâr tavırlar takınır. O belâ ve musibete düşersen, **أَنَا لِلَّهِ وَأَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ**¹

de.”

Üstat, şöhretten fiilen ve hâlen bu kadar kaçmasına rağmen, her ne hikmetse, insanlar âdeta bir sevk-i İlâhî varmış gibi, istimdatkârâne ona koşmuşlardır ve ona akın etmektedirler. Ve onun mahz-ı hak olan bu kudsi seciyesi, *Risale-i Nur* gibi cihanşümül bir esere hadim olmuştur.

abd: kul.
âdeta: sanki.
Arabî eser: Arapça eser
arzu: istek, heves.
ayn-ı riya: gösterişin tâ kendisi.
bazen: zaman zaman.
belâ: musibet, sıkıntı.
cihanşümül: dünya çapında.
dalkavuk: şaklaban, çıkarı için başkasına aşırı saygı ve hayranlık gösteren.
deva: ilaç.
eser: telif, kitap.
fiilen: iş hâlinde, yaparak.
hadim: hademe, hizmet eden.
hâlen: hareket ve davranış olarak.
halk: insanlar.
hikmet: gizli sebep, İlâhî gaye.
hürmet: ihtiram.
ıslah: iyileştirme, düzeltme.
ihtiyaç: gereklilik.
istiğna: çekinme, aza kanaat etme, olanla yetinme.
istimdatkârâne: medet umarak.
iştiyak: aşırı isteme, arzu etme.
itikat: inanma.
kalp: insanın manevî bünyesindeki hislerin ve duyguların merkezi; gönül.
kudsi: mukaddes.
kıyas: karşılaştırma.
lûtfetmek: başışlamak, ihsan etmek.
mahz-ı hak: Hakın tâ kendisi.
muhtaç: ihtiyacı olan.
musibet: felâket.
nam: ad.
nefis: şehvet, gazap, fazilet gibi şeylerin kaynağı; ruh ve can.
nimet: iyilik, ihsan.

1. Biz Allah'ın kullanıyız; sonunda yine ona döneceğiz. (Bakara Suresi: 156.)

rağmen: olduğu hâlde.

risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap.

riyakâr: gösteriş yapan, iki yüzlü.

seciye: huy, karakter.

sevk-i İlâhî: Allah'ın sevk etmesi.

şan: şöhret, ün.

şöhret: ün, şan.

talebe: öğrenci.

tasannukâr: yapmacık hareket.

terbiye: eğitim.

zat: kişi.

Bediüzzaman, küçük yaşından beri halkların mukabil-siz hediyeelerinden istiğna etmiştir. Hediye kabul etmemeyi meslek edinmiştir. Zindandan zindana, memleketten memlekete sürgün edildiği zamanlarda, ihtiyarlığın tahmil ettiği zarureetler içinde dahi, bu seksen senelik istiğna düsturunu bozmamıştır. En has bir talebesi, bir lokma bir şey hediye etse, mukabilini verir; vermese dokunur.

Neden hediye kabul etmediğinin sebeplerinden birisi olarak der ki: “Bu zaman, eski zaman gibi değildir. Eski zamanda imanı kurtaran on el varsa, şimdi bire inmiş. İmansızlığa sevk eden sebepler eskiden on ise, şimdi yüze çıkmış. İşte böyle bir zamanda imana hizmet için, dünyaya el atmadım, dünyayı terk ettim. Hizmet-i imaniyemi hiçbir şeye alet etmeyeceğim” der.

Hazret-i Üstat, kendi şahsı için birisi zahmet çekse, bir hizmetini görse, mukabilinde bir ücret, bir teberrük verir. Aksi hâlde, ruhuna ağır gelir, hoşuna gitmez.

Bediüzzaman Said Nursî, Kur’ân, iman ve dine yaptığı hizmetinde, senelerden beri, mütemadî bir tarassut ve tecessüs, takibat ve tetkikat altında bulundurulmuştur. Yalnız ve yalnız rıza-i İlâhî için, yalnız ve yalnız hakikat için İslâmiyete hizmet ettiği ve hizmet-i Kur’âniyesini hiçbir şeye alet etmediği müteaddit mahkemelerde de sabit olmuştur.

Eğer bu mezkûr hakikatlere ve eserlerindeki hak ve hakikati gören hakperestlerin Bediüzzaman ve eserlerinde

memleket: diyar.
meslek: gidiş, tutulan yol.
mezkûr: zikredilen.
mukabil: karşılık.
müteaddit: çeşitli.
mütemadi: sürekli.
rıza-i ilâhî: Allah rızası.
sebeb: neden.
sevk: yönlendirme.
sürgün: uzaklaştırma, sürülme,
nefiy.
şahıs: kendi varlığı.
tahmil: yükleme.
takibat: soruşturma.
talebe: öğrenci.
tarassut: gözetim.
teberrük: bereketlenmek.
tecessüs: bir insanın özel durumunu araştırıp öğrenme arzusu, merak.
terk: vazgeçme.
tetkikat: incelemeler.
zahmet: sıkıntı, eziyet.
zaruret: çaresizlik, muhtaçlık.
zindan: hapisane.

aksi hâlde: tersine.
alet etmek: vasıta yapmak.
alet: vasıta.
düstur: prensip.
eser: telif.
hak: doğru.
hakikat: gerçek, doğru.
hakperest: doğruluk ve hak-

tan taviz vermeyen.
hâl: durum.
has: seçkin.
Hazret-i Üstat: Üstat Hazretleri, Bediüzzaman Said Nursî.
hediye: karşılıksız olarak verilen şey.
hizmet-i imaniye: imana ait

hizmet.
hizmet-i Kur’âniye: Kur’ân’ın hizmeti.
iman: inanç, itikat.
İslâmiyet: Müslümanlık.
istiğna: çekinme, aza kanaat etme, olanla yetinme.
lokma: az miktar.

gördükleri ve neşrettikleri âlî meziyet ve yüksek hakikate mugayir en küçük bir şey olsa idi, en büyük ilâvelerle, şaşaalarla ve yaygaralarla, bu yirmi beş sene içinde, din düşmanları tarafından dünyaya ilân edilecekti.

Nitekim, bütün bütün iftira ve ithamlarla, cebbar, müstebit din düşmanlarının tahrikâtıyla mahkemelere sevk edildiği zaman, gazetelerin birinci sayfalarında, bire yüz ilâvelerle teşhir ettirilmesi, tahkikat ve muhakeme neticesinde hiçbir suç olmadığı tahakkuk ederek, beraat ettiği vakit sükût edilmesi, bu hakikatin aşikâr çok delillerinden bir tanesidir.

Bediüzzaman, din kardeşlerine ziyade şefkatlidir. Onların elemleriyle elem çektiği, İslâm dünyasında hürriyet ve istiklâl için can veren, fedâi İslâm mücahitlerinin acılarıyla muztarip olduğu, Kur'ân ve İslâmiyete yapılan darbeler anında çok ıztıraplar çektiği, böyle acı acıların tesiratıyla, zaten pek az yediği bir parça çorbasını da yiyemediği çok defa görülmüş ve görülmektedir.

Ekser günleri hastalıklar ve sıkıntılarla geçmektedir. Bir Nur Talebesinin yazdığı gibi, “Ey millet-i İslâmın ebedî refah ve saadeti için, dünyada rahatlık görmeyen müşfik Üstadım! Senin devam eden hastalıkların cismanî değildir. Dinimize icra edilen istibdat ve zulüm sona ermedikçe, âlem-i İslâm kurtulmadıkça senin ıztırabın dinmeyecektir.” Evet biz de bu kanaatteyiz.

Fakat, o elîm acılar, Bediüzzaman'ı asla ye'se düşürmemiş, bilâkis öyle küllî ve umumî bir dinî cihada ve dua

âlem-i İslâm: İslâm âlemi.

âli: yüce.

asla: hiç bir vakit.

aşikâr: açık.

beraat: temize çıkma.

bilâkis: aksine.

cebbar: zorba.

cismanî: maddî ve cisimli olmak.

darbe: vurma, vuruş.

delil: bir davayı, meseleyi ispata yarayan şey, bürhan, kanıt.

dini: dine ait.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ebedî: sonu olmayan, sürekli.

ekser: daha ziyade, çoğu.

elem: üzüntü, tasa.

elim: çok dert ve keder veren.

fedai: canını esirgemeyen.

hakikat: gerçek, doğru.

hürriyet: serbestlik, hür oluş.

ıztırap: aşırı elem, sıkıntı.

icra: yürütme.

iftira: olmayan bir suçu birine yükleme, bühân.

ilân: duyurma, bildirme.

ilâve: ekleme.

istibdat: zulüm, tahakküm ve baskı.

istiklâl: bağımsızlık.

itham: suçlama.

kanaat: inanma, görüş.

külli: bütüne ait, umumî.

meziyet: fazilet.

millet-i İslâm: İslâm milleti.

mugayir: zıt, muhalif.

muhakeme: akıl yürütme.

muztarip: acı çeken, sıkıntılı.

mücahit: cihad eden.

müstebit: baskı yapan zorba.

müşfik: şefkatli.

neşretmek: yaymak.

netice: sonuç.

refah: bolluk.

saadet: mutluluk.

sevk: gönderme.

sükût: susma.

şaşaa: parlama.

şefkatli: merhamet.

tahakkuk: gerçekleşme.

tahkikat: araştırmalar.

tahrikât: tahrikler.

tesirat: etkiler, tesirler.

teşhir: gösterme, sergileme.

umumi: herkese ait.

vakit: zaman.

yaygara: gürültü çıkarma.

yeis: ümitsizlik.

ziyade: çok, fazla.

zulüm: haksızlık, eziyet.

ve ubudiyete sevk etmiştir ki: “Kurtuluşun çare-i yegâne-si, Kur’ân’a sarılmaktır” demiş ve sarılmış. Kur’ân’da bulduğu deva ve dermanları kaleme alarak, bu zamanda bir halâşkâr-ı İslâm ve nev-i beşerin saadetine medar olan *Risale-i Nur* eserlerini meydana getirmiştir.

Hunhar din düşmanlarının, dünyevî satvet ve şevketle-ri Bediüzzaman’ı kat’iyen ataletе düşürtememiştir. “Vazifem Kur’ân’a hizmettir. Galip etmek, mağlûp etmek Cenab-ı Hakka aittir” diye iman ederek, bir an bile faaliyet-ten geri kalmamıştır. Evet, Hazret-i Üstat öyle bir himmet-i azîmeye maliktir ki, ona icra edilen müthiş meza-lim, bu himmetin mukabilinde tesirsiz kalmaya mahkûm olmuştur.

Bediüzzaman, arz ve semavattaki mevcudatı hayret ve istihsanla temaşa eder, kırlarda ve dağlarda hususan bahar mevsiminde çok gezinti yapar, o seyrangâhlarda zihnen meşguliyet ve dakik bir tefekkür ve daimî bir huzur hâlindedir. Ağaç ve nebatat ve çiçekleri, “² مَا شَاءَ اللَّهُ بَارَكَ اللَّهُ ۞ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ¹” Ne güzel yaratılmışlar” diyerek, ibret nazarıyla onları seyreder, kâ-inat kitabını okur. Her aza ve hasseleri gibi, gözünü de daima Cenab-ı Hak hesabına ve izni dairesinde çalıştırır. Gözü, şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir mütalâacısı ve şu âlemdeki mu’cizat-ı sanat-ı Rabbaniyenin bir seyircisidir. Ve şu küre-i arz bahçesindeki rahmet çiçeklerinin bir mü-barek arısı derecesindedir.

derman: çare.
deva: ilaç, çare.
dünyevi: dünyaya ait.
eser: telif.
galip: üstün gelme, yenme.
halâşkâr-ı İslâm: İslâm kurtarıcısı.
hasse: duygu.
Hazret-i Üstat: Üstat Hazretleri, Bediüzzaman Said Nursî.
himmet: gayret, çalışma.
himmet-i azîme: büyük gayret.
hunhar: kan döken, zalim.
hususan: bilhassa.
ibret: ders çıkarma.
icra: uygulanma.
iman: inanç, itikat.
istihsan: güzel bulma, beğenme.
izin: müsaade.
kat’iyen: kesin olarak.
kitab-ı kebir-i kâinat: büyük kâ-inat kitabı.
küre-i arz: yeryüzü.
mağlûp: yenilme.
mahkûm: mecbur.
malik: sahip.
medar: sebep, vesile.
meşguliyet: meşgul olma.
mevcudat: yaratılmış şeylerin ta-mamı.
mezalim: zulümler, haksızlıklar.
mu’cizat-ı sanat-ı Rabbaniye: her şeyi kendi ölçüleri içerisinde terbiye eden Allah’ın sanatının mu’cizeleri.
mukabil: karşılık.
mübarek: bereketli, kutlu.
mütalâa: etraflıca düşünme.
müthiş: dehşetli, korkunç.
nazar: bakış.
nebatat: bitkiler.
nev-i beşer: insan nev’i.
rahmet: şefkat etme, merhamet etme.
saadet: mutluluk.
satvet: ezici kuvvet, güç.
semavat: gökler.
sevk: gönderme, yönlendirme.
seyrangâh: gezme yeri.
şevket: heybet, büyüklük.
tefekkür: derin düşünme.
temaşa: bakıp seyretme.
tesir: etki.
ubudiyet: kulluk.
vazife: görev.
zihnen: zihin olarak.

1. Allah dilemiş, ne güzel, ne mübarek yaratmış.

2. Yaratıcılık mertebelerinin en güzelinde olan Allah’ın şanı ne yücedir. (Mü’min Suresi: 14.)

âlem: dünya, cihan.
arz: yer, dünya.
atalet: tembellik.
aza: organlar, uzuvlar.

Cenab-ı Hak: Allah.
çare-i yegâne: tek çare.
daima: her vakit.
daimî: devamlı.

daire: manevî bir emrin hük-münün geçerli olduğu yer.
dakik: ince.
derece: mertebe.

allâme: ilmi seviyesi çok yüksek olan âlim.

arz etmek: sunmak.

beyanat: açıklamalar.

dâhi: son derece zeki.

daima: her zaman.

edip: güzel ve sanatlı söz söyleyen veya yazan.

emsal: benzer.

faziletperver: fazileti seven, fazilet sahibi.

felsefe: hikmet bilgisi.

feylesof: filozof.

gayet: nihayet.

emsal: benzer.

hak: doğru.

hakikat: gerçek.

hakikatbin: hakikati gören, anlayan.

hakikatperver: hakikati seven, koruyan.

hakiki: gerçek.

hakperest: doğruluk ve haktan taviz vermeyen.

harikulâde: fevkalâde.

hizmetkâr: hizmetçi.

hulâsa: özet, sözün kısası.

hususî: özel, şahsî.

hususiyet: hususilik, ayrıncı özellik.

içtimaiyatçı: toplum bilimci.

ihlâs-ı etem: tam ve mükemmel ihlâs.

ihlâs-ı tamme: tam bir ihlâs.

ilim: bilgi.

ilm-i mantık: mantık ilmi.

istibdat: baskı, zulüm ve tahakküm.

itibar: değer.

kemalât: faziletler, mükemmelilikler.

mahviyet: alçak gönüllülük, fazla tevazu.

malik: sahip.

mantık: doğru düşünme, akla uygun söz söyleme.

mertebe: derece.

mevzu: konu.

mezkûr: adı geçen.

muhtakik: gerçeği araştıran.

muttali: bilgili, haberdar.

müdakkik: dikkatle araştıran.

müellif: telif eden, yazar.

müfessir-i Kur'an: Kur'an müfessiri.

mümtaz: üstün tutulmuş, seçkin.

müstakim: doğru.

mütebahhir: bilgisi deniz gibi geniş ve engin olan.

mütakellim-i azam: en büyük konuşan.

mütevazî: alçak gönüllü.

nazir: benzer.

nazirsiz: benzersiz.

nefer: tek kişi, fert.

nevet: nöbet, görev, bekleme.

Üstat, hususî hayatında mütevazî, vazife başında vakurdur. Tevazu ve mahviyette numune-i misal olacak bir mertebededir. Bu mevzuda der ki: “Bir nefer nöbette iken, başkumandan da gelse, silâhını bırakmayacak. Ben Kur'an'ın bir hizmetkârı ve bir neferiyim. Vazife başında iken karşıma kim çıkarsa çıksın, ‘Hak budur’ derim, başımı eğmem.”

Hulâsa olarak arz ederiz ki: Bediüzzaman, ihlâs-ı tamme malik, harikulâde, hakikî bir müfessir-i Kur'an'dır. Hem ihlâs-ı etemme vasıl olmuş, kahraman ve yekta bir hadim-i Kur'an'dır. *Risale-i Nur*'un müellifi olmak itibarıyla hem bir mütakellim-i azamdır, hem ilimde gayet derecede mütebahhir ve rasih, muhtakik ve müdakkik bir allâmedir, hem ilm-i mantığın yüksek, nazirsiz bir üstadıdır.

Talikat namındaki telifatı, mantıkta bir şaheserdir. Hem mümtaz ve hakperest ve hakikatbin bir dâhîdir, hem Kur'an'la barışık müstakim felsefenin hakikatperver bir feylesofudur, hem nazirsiz bir sosyolog (içtimaiyatçı) ve bir psikolog (ruhiyatçı) ve bir pedagoğdur (terbiyeci), hem daima hakikat terennüm etmiş ve eden, yüksek ve emsalsiz ve dâhî bir müellif ve ediptir.

Said Nursî, senelerden beri şiddetli bir istibdat ve takyidat altında bulundurulup tanıtılmadığı ve hem de kendisi, şahsî kemalâtını setrettiği, gizlediği için, mezkûr sıfatların her birisine muttali olamayan bulunabilir. Hem bunlar ve hem *Risale-i Nur*'un hususiyetleri hakkındaki beyanatımız, hakikatperver ve faziletperver ve bu

numune-i misal: örnek alınacak kişi.

pedagoğ: eğitici, terbiye edici.

psikolog: ruh bilimci.

rasih: ilimde derinleşmiş olan.

ruhiyatçı: ruh bilimci.

setretmek: örtmek.

sosyolog: sosyoloji bilgini.

sıfat: nitelik, vasıf.

şaheser: üstün eser, fevkalâde.

şahsî: kendine ait.

takyidat: kayıt altına alma.

telifat: telifler.

terennüm: güzel güzel anlatma.

tevazu: alçak gönüllülük.

vakur: ağırbaşlı.

vasıl: ulaşan.

vazife: görev.

yekta: tek, eşsiz.

zamanda bir kısım ulema-i hakikînin ve ehlullahın ittifak ve icma kuvvetindeki hükümleridir, hem de bizim kat'î kanaatlerimizdir.

Bediüzzaman öyle bir ilim ve sıfatlara malik olduğuna en muteber ve en birinci ve en hakikî delilimiz, Bediüzzaman Said Nursî'dir. Kimin şüphesi varsa, *Risale-i Nur*'u okusun. Evet, biz zikrettiğimiz ve edeceğimiz bu hakaik-ı uzmayı, bütün İslâm dünyasına ve umum beşeriyet âlemine ifşa ve ilân ediyoruz. Evet, bin seneden beri âlem-i İslâmiyet ve insaniyet, *Risale-i Nur* gibi bir esere intizar ediyordu.

Bediüzzaman Said Nursî, çok ilimlerde müstesna birer eser yazabilirdi. Fakat o “Zaman, imanı kurtarmak zamanıdır” demiş ve bütün himmet ve mesaisini ve hayatını ulûm-u imaniyenin telif ve neşrine hasretmiştir. Evet, Hazret-i Üstat, ulûm-u imaniyeyi neşretmekle, âlem-i İslâm ve âlem-i insaniyeti hayattar ve ziyadar eylemiştir. Cenab-ı Hak, o büyük Üstattan ebediyen razı olsun, uzun ömürler versin. Âmin, âmin, âmin.

Risale-i Nur, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın bu asırda bir mu'cize-i maneviyesi olan yüksek ve parlak bir tefsirdir. Evet, *Risale-i Nur* kalplerin fatihi ve mahbubu, ruhların sultanı, akılların muallimi, nefislerin mürebbî ve müzekkisidir. *Risale-i Nur*'un bir hususiyeti de, Mektubat'ın birinci cildinin yüz yirmi dokuzuncu sayfasındaki şu bahistir:

“Bazı Sözlerde, ulema-i ilm-i kelâmın mesleğiyle, Kur'ân'dan alınan minhac-ı hakikînin farkları hakkında

hususiyet: ayıncı özellik.
hüküm: karar.
icma: fikir birliğine varma.
ifşa: duyurma, açığa vurma.
ilân: duyurmak.
ilim: bilim.
iman: inanç, itikat.
insaniyet: insanlık.
intizar: ümit ederek bekleme.
ittifak: fikir birliği etme.
kanaat: görüş.
kat'i: kesin.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.
kısım: takım.
mahbup: sevgili.
malik: sahip.
mesai: çalışma.
meslek: gidiş, tutulan yol.
minhac-ı hakikî: gerçek, hakikî yol.
muallim: öğretmen.
mu'cize-i maneviye: manevî olan mu'cize.
muteber: değerli, geçerli.
mürebbî: terbiye edici.
müstesna: benzeri olmayan, seçkin.
müzekki: temizleyici.
nefis: şehvet, gazap, fazilet gibi şeylerin kaynağı, ruh, can.
neşir: yaymak, dağıtmak.
neşretmek: yaymak, dağıtmak.
ruh: insan ve hayvanlardaki dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan gayr-i maddî cevher.
sultan: padişah.
sıfat: nitelik, vasıf.
şüphe: kuşku.
tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı.
telif: eser ortaya koyma.
ulema-i hakikî: gerçek âlimler.
ulema-i ilm-i kelâm: kelâm âlimleri.
ulûm-u imaniye: imanı ilimler.
umum: bütün.
zikretmek: anlatmak.
ziyadar: ışıklı, nurlu.

âlem: dünya, cihan.
âlem-i insaniyet: insanlık âlemi.
âlem-i İslâmiyet: İslâm âlemi.
âmin: kabul eyle anlamında duanın sonunda söylenir.
asır: yüzyıl.

bahis: konu.
beşeriyet: insanlık.
Cenab-ı Hak: Allah.
delil: şahit, bürhan.
ebediyen: ebedî olarak.
ehlullah: Allah dostu.
eser: telif.
fatih: fetheden, açan.

hakaik-ı uzma: en büyük hakikat.
hakikî: gerçek.
hasretmek: mahsus kılmak.
hayattar: canlı.
Hazret-i Üstat: Üstat Hazretleri, Bediüzzaman Said Nursî.
himmet: çalışma, gayret.

şöyle bir temsil söylemişiz ki, meselâ, bir su getirmek için, bazıları küngân (su borusu) ile uzak yerden, dağlar altında kazar, su getirir. Bir kısmı da her yerde kuyu kazar, su çıkarır. Birinci kısım çok zahmetlidir; tıkanır, kesilir. Fakat, her yerde kuyular kazıp su çıkarmaya ehil olanlar, zahmetsiz, her bir yerde suyu buldukları gibi; ay-nen öyle de, ulema-i ilm-i kelâm, esbabı nihayet-i âlem-de teselsül ve devrin muhaliyeti ile kesip, sonra Vacibü'l-Vücut'un vücudunu onunla ispat ediyorlar. Uzun bir yol-da gidiliyor. Amma, Kur'ân-ı Hakîm'in minhac-ı hakikîsi ise, her yerde suyu buluyor, çıkarıyor. Her bir ayeti, birer asa-i Mûsa gibi, nereye vursa âb-ı hayat fışkırtıyor. **وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَذُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ¹** düsturunu her şeye okutturuyor.

“Hem, iman yalnız ilim ile değil, imanda çok letaifin hisseleri var. Nasıl ki bir yemek mideye girse, o yemek muhtelif asaba, muhtelif bir surette inkısam edip tevzi olunuyor. İlim ile gelen mesail-i imaniye dahi, akıl mide-sine girdikten sonra, derecata göre ruh, kalp, sır, nefis ve hakeza, letaif kendine göre birer hisse alır, masseder. Eğer onların hissesi olmazsa, noksandır.” İşte, *Risale-i Nur* her yerde suyu buluyor, çıkartıyor. Evvelce gidilen uzun yolu kısaltıyor ve müstakim ve selâmetli yapıyor.

Eski hükema, ahkâm-ı şer'iyeden ve akaid-i imaniye-den bazıları için, “Bu nakildir, iman ederiz, akıl buna yetişmez” demişler. Hâlbuki, bu asırda akıl hükmediyor. Bediüzzaman Said Nursî ise, “Bütün ahkâm-ı şer'ie ve

âb-ı hayat: hayat suyu.
ahkâm-ı şer'ie: şeriâtın esas ve kanunları.
akaid-i imaniye: imanî esaslar.
akıl: idrak, fehim.
asa-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın mu'ci-zeli değneği.
asap: sinirler.
asır: yüzyıl.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
derecat: dereceler.
devir: nakil, aktarma.
düstur: kanun, kaide.
ehil: lâyük.
esbap: sebepler.
hakeza: bunun gibi.
hâlbuki: oysa ki.
hisse: pay, nasip.
hükema: âlimler, filozoflar.
ilim: bilgi.
iman: inanma, inanç, itikat.
inkısam: bölünme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve su-resinde sayısız hikmet ve fayda-lar bulunan Kur'ân.
küngân: su borusu.
letaif: duygular.
massetmek: emerek çekme.
mesail-i imaniye: imanî mesele-ler.
meselâ: misal olarak.
minhac-ı hakikî: gerçek, hakikî yol.
muhaliyet: imkânsızlık.
muhtelif: çeşit çeşit, çeşitli.
müstakim: doğru.
nakil: rivayet.

1. Her şeyde Allah'ın varlık ve birliğini gösteren bir pencere vardır. (İbnü'l-Mu'tez isimli bir Arap şairin şiirinden alınmış bir mısra. İbni Kesir, *Tefsirü'l-Kur'ânî'l-Azîm*, 1:24.)

nefis: şehvet, gazap, fazilet gibi şeylerin kaynağı, ruh, can
nihayet-i âlem: âlemin sonu.
noksan: eksiklik.
Risale-i Nur: Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
ruh: insan hayatının temeli ve dirilik sebebi olan gayr-i maddî cevher.
selâmetli: tehlikelerden ve kötülüklerden korunma.
suret: biçim, tarz.
sır: kalbe konulan bir lâtife.
temsil: benzetme.
teselsül: zincirleme.
tevzi: dağıtmak.

ulema-i ilm-i kelâm: kelâm ilmi âlimleri.
Vacibü'l-Vücut: varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
vücut: var oluş.
zahmet: sıkıntı, meşakkat.

hakaik-ı imaniye aklîdir. Aklî olduğunu ispata hazırım” demiş ve *Risale-i Nur*’da ispat etmiştir.

Risale-i Nur’da, müstesna bir edebiyat ve belâgat ve icaz, nazirsiz, cazip ve orijinal bir üslûp vardır. Evet, Bediüzzaman zatına mahsus bir üslûba maliktir. Onun üslûbu, başka üslûplarla muvazene ve mukayese edilemez. Eserlerin bazı yerlerinde, edebiyat kaidesine veya başka üslûplara nazaran pek münasip düşmemiş gibi zannedilen bir noktaya rastlanırsa, orada gayet ince bir nükte, bir ima veya ince bir mana veya hikmet vardır. Ve o beyan tarzı, oraya tam muvafıktır. Fakat, o ince inceliği âlimler de birden pek anlamadıklarını itiraf etmişlerdir. Bunun için, Bediüzzaman’ın eserlerindeki hususiyet ve incelikleri *Risale-i Nur*’la fazla iştigal etmemiş olanlar, birden intikal edemezler.

Büyük şairimiz, edebiyatımızın medar-ı iftihar merhum Mehmed Akif, bir üdeba meclisinde, Victor Hugo’lar, Shakespeare’ler, Descartes’lar, edebiyatta ve felsefede Bediüzzaman’ın bir talebesi olabilirler” demiştir.

Edip ve şairler, zeval ve firaktan ağlamışlar, ölümden vaveylâ etmişlerdir. Güz mevsimini hüznle tasvir etmişlerdir. Hatta, dünyaca meşhur Arap edipleri, “eğer firak olmasa idi, ölüm ruhlarımızı almak için yol bulup gelemezdi” manasında,

لَوْ لَا مُفَارَقَةُ الْأَحْبَابِ مَا وَجَدَتْ لَهَا الْمُنَايَا إِلَى أَرْوَاحِنَا سُبُلًا
demişlerdir.

Bediüzzaman ise, “Kâinattaki zeval, firak ve adem zahirîdir. Hakikatte firak yok, visal var. Zeval ve adem yok,

adem: yokluk.

aklî: akla dayanan, mantıklı.

âlim: bilgin.

belâgat: sözün düzgün, kumsursuz, yerinde ve hâlin ve makamın icabına göre söylenmesini öğreten ilmin adı.

beyan: anlatma.

cazip: çekici.

edebiyat: duygu, düşünce, hayal ve olayları en güzel şekilde, sözlü veya yazılı olarak ifade etme sanatı.

edip: edebiyatçı.

eser: telif, kitap.

felsefe: hikmet bilgisi.

firak: ayrılık.

güz: sonbahar.

hakaik-ı imaniye: iman hakikatleri.

hakikat: gerçek.

hikmet: gizli sebep, ilâhî gaye.

hususiyet: ayıncı özellik.

hüzün: keder, üzüntü.

icaz: az sözle çok şey anlatma.

ima: işaret etme.

intikal: geçme, konu değiştirme.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

istigal: uğraşmak.

itiraf: gizli bir şeyi söyleme.

kaide: kural.

kâinat: bütün âlemler, varlıklar.

mahsus: kişiye has olan.

malik: sahip.

mana: anlam.

meclis: topluluk.

medar-ı iftihar: övünme sebebi.

merhum: rahmete kavuşmuş, ölmüş.

meşhur: tanınmış.

mukayese: karşılaştırma.

muvafilek: uygun.

muvazene: ölçü.

münasip: uygun.

müstesna: başkasına benzemeyen, seçkin.

nazaran: göre.

nazirsiz: benzersiz.

nükte: ince mana.

orijinal: özgün.

Risale-i Nur: Bediüzzaman Said Nursî’nin eserlerinin adı.

ruh: insandaki canlılığın ve diriliğin ve idrak kabiliyetinin kaynağı.

şair: şiir yazar.

talebe: öğrenci.

tarz: biçim, suret.

tasvir: bir şeyi çeşitli ifade şekilleri ile ifade etme.

üdeba: edebiyatçılar.

üslûp: ifade tarzı.

vaveylâ: çığlık, yaygara.

visal: kavuşma.

zahiri: görünüşte.

zat: kendi.

zeval: yok olma.

ahbap: dostlar.
ahlâk: huylar.
ahlâk-ı seyyie: kötü ahlâk.
ahz-ı ücret: ücret alma.
âlem-i bâkî: ahiret âlemi.
âlem-i fânî: fânî dünya.
azap: eziyet, şiddetli acı.
beka: ebedîlik.
beşer: insan.
bostan-ı cinan: Cennet bahçeleri.
dalâlet: doğru yoldan ayrılma, azma, iman ve İslâmiyetten ayrılma.
davet: çağrı.
dehşet: korku.
ehl-i hidayet: hidayete erişmiş kimseler.
ehl-i Kur'ân: Kur'ân'a inanıp ona uyanlar.
elem: maddî-manevî ızdırap.
esas: asıl, temel.
fazl: iyilik, lütuf.
fesat: kötülük, arabozanlık.
fitne: karışıklık, arabozan.
gayrimesru: meşru olmayan
gurur: böbürlenme.
hakiki: gerçek.
his: duygu.
hissiyat: hisler, duygular.
hodfuruşluk: kendini beğendirme, çalışın.
ibadet: Allah'ın emrettiklerini yerine getirme.
iman: inanç, itikat.
imtihan: sinama.
İslâmiyet: Müslümanlık.
ispat: doğruyu delillerle gösterme, kanıtlama.
izzet: itibar, şeref.
kâinat: bütün âlemler, varlıklar.
kibir: büyüklük taslama.
küfür: Allah'a ve dine inanmama, inkâr.
külfet: zahmet.
lezzet: lezzetli.
mağlûp: yenilme, yenilmiş.
mahviyet: alçak gönüllülük, fazla tevazu.
mazhar: kavuşma, erişme.
muhafaza: koruma.
mukabil: karşılık.
muavazene: denge, ölçü.
mükâfat: ödül.
nail: muradına ermiş.
nevbet: sıra, görev, bekleme, nöbet.
nevi: çeşit.
nifak: iki yüzlülük, münafıklık.
paydos: istirahat.
Rahman-ı Rahim: Rahman ve Rahim olan Allah.
Risale-i Nur: Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
ruh: insandaki canlılığın ve diriliğin ve idrak kabiliyetinin kaynağı.
sefahat: zevk ve eğlenceye aşırı düşkünlük.

teceddüt var. Ve kâinatta her şey bir nevi bekaya mazhardır. Ölüm, bu âlem-i fâniden âlem-i bâkîye gitmektir. Ölüm, ehl-i hidayet ve ehl-i Kur'ân için, öteki âleme gitmiş eski dost ve ahbaplarına kavuşmaya vesiledir. Hem hakikî vatanlarına girmeye vasıttır. Hem zindan-ı dünyadan, bostan-ı cinana bir davettir. Hem, Rahman-ı Rahîm'in fazlından, kendi hizmetine mukabil ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir. Hem vazife-i hayat külfetinden bir terhistir. Hem ubudiyet ve imtihanın talim ve talimatından bir paydostur. Azrail Aleyhisselâm bugün gelse, hoş geldin, safa geldin diye gülerecek karşılayacağım" diyor.

Bediüzzaman, beşeri *Risale-i Nur*'la sefahat ve dalâletten kurtarıırken, korku ve dehşet vermek tarzını takip etmiyor. Gayrimesru bir lezzetin içinde yüz elemi gösterip, hissi mağlûp ediyor. Kalp ve ruhu hissiyata mağlûp olmaktan muhafaza ediyor. *Risale-i Nur*'da muvazenelerle küfür ve dalâlette, bir zakkum-u Cehennem tohumu olduğunu ve dünyada dahi Cehennem azapları çektiğini ve iman ve İslâmiyet ve ibadette bir Cennet çekirdeği ve lezzetler ve zevkler ve Cennet meyveleri bulunduğunu, dünyada dahi bir nevi mükâfata nail eylediğini ispat ediyor.

Risale-i Nur, nifak ve şikakı, tefrikayı, fitne ve fesadı kaldırıp, kardeşliği, uhuvvet-i diniyeyi, tesanüt ve teavünü yerleştirir. *Risale-i Nur* mesleğinin bir esası da budur.

Risale-i Nur, gurur ve kibir ve hodfuruşluk ve zillet gibi, ahlâk-ı seyyieden kurtararak, tevazu ve mahviyet ve izzet ve vakar gibi güzel ahlâklara sahip kılar.

şikak: uyuşmazlık, nifak.
talim: eğitim.
talimat: eğitimler.
tarz: biçim, suret.
teavün: yardımlaşma.
teceddüt: yenilenme.
tefrika: nifak, ayrılık.
terhis: serbest bırakma.

tesanüt: dayanışma.
tevazu: alçak gönüllülük.
ubudiyet: kulluk.
uhuvvet-i diniye: din kardeşliği.
vakar: ağırbaşlılık.
vasıta: aracı.
vatan: yurt.

vazife-i hayat: hayat görevi.
vesile: sebep, vasıta.
zakkum-u Cehennem: Cehennemde meyvesi acı olan bir ağaç.
zillet: hakirlik, aşağılık.
zindan-ı dünya: dünya zindanı.

Risale-i Nur, insan olan bir insana, acz ve fakrını derk ettirir. Bediüzzaman der ki: “İnsan, acz ve fakrını anlamakla, tam Müslüman ve abd olur.”

Bu dinsizleri mağlûp etmek için, yeni tahsili de yapalım diyenler veya yapanlar, Nur Risalelerini devam ve sebatla mütalâa ederek, bu hedeflerine vasil olurlar ve çare-i yegâne de budur. Hem böylelikle mektep malûmatları da maarif-i İlâhiyeye inkılâp eder.

Ey bin seneden beri İslâmiyetin bayraktarlığını yapan bir milletin torunları olan cengâver ruhlu kardeşlerim! Bu zamanın ve gelecek asırların Müslümanları ve bizler, Kur’ân-ı Azîmüşşan’ın tefsiri olan öyle bir rehber muhtacız ki, tahkikî iman dersleriyle, iman mertebelerinde terakki ve teâlî ettirsin. Hem, korkak değil, bilâkis Risale-i Nur Talebeleri gibi cesur ve kahraman ve faal ve amel-i salih sahibi, mütedeyyin, müttakî ve bununla beraber şahsî rahatlık ve menfaatlerini iman ve İslâmiyetin kurtuluşu uğrunda feda eden, fedaî ve mücahit Müslümanlar yetiştirtsin, neme lâzımcılıktan kurtarsın. Hem, tarruz ve işkenceler ve ölüm ihtimalleri karşısında, tahkikî iman kuvvetinden gelen bir cesaretle, Kur’ân ve İslâmiyet cephesinden asla çekilmeyen, “Ölürsem şehidim, kalırsam Kur’ân’ın hizmetkârıyım” diyen ve yılgınlık hâline düşmeyen sadık ve ihlâslı, yalnız Allah rızası için hizmet eden, Nur Talebeleri gibi İslâmiyet hadimleri yetiştirtsin, böyle muazzez Müslümanlar meydana getirsin.

Evet, bu asra öyle bir Kur’ân tefsiri lâzım ve elzemdir ki, *Risale-i Nur* gibi, akıl, fikir ve mantığı çalıştırsın, ruh

inkılâp: değişim, dönüşüm.

İslâmiyet: Müslümanlık.

ışkence: maddî-manevî sıkıntı, zulüm.

kahraman: yiğit, cesur.

Kur’ân-ı Azîmüşşan: şan ve şerefi yüce olan Kur’ân.

lâzım: gerekli.

maarif-i İlâhiye: İlâhî bilgiler.

mağlûp: yenilme.

malûmat: bilgiler.

mantık: doğru düşünme.

mektep: okul.

menfaat: fayda.

mertebe: derece.

muazzez: izzet sahibi, muhterem.

muhtaç: ihtiyacı olan.

mücahit: Allah rızası için ve Allah’ın adını yüceltmek gayesiyle savaşan.

Müslüman: İslâm dininden olan.

mütalâa: etraflıca düşünmek.

mütedeyyin: dindar.

müttaki: takva sahibi.

rehber: kılavuz.

Risale-i Nur: Bediüzzaman Said Nursî’nin eserlerinin adı.

ruh: hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

sadık: doğru sözlü.

sebat: kararlılık, azimlilik.

şahsî: hususî.

şehit: canını Allah yolunda veren.

tarruz: şiddetle saldırma.

tahkikî iman: imana dair bütün meseleleri inceden inceye araştırarak meydana gelen sağlam iman.

tahkikî: araştırmaya dayalı.

tahsil: öğrenim.

teâlî: yücelme.

tefsir: Kur’ân’ın mana bakımından izahı.

terakki: yükselme.

vasıl: ulaşma.

abd: kul.

acz: zayıflık, güçsüzlük.

amel-i salih: iyi amel.

asla: hiç bir zaman.

asır: yüzyıl.

bilâkis: aksine.

cengâver: yiğit.

cephe: taraf, yön.

cesaret: cesurluk.

cesur: cesaretlî.

çare-i yegâne: tek çare.

derk: anlama, kavrama.

elzem: pek lüzumlu.

faal: aktif, çalışan.

fakr: fakirlik.

feda: uğruna kendini verme.

fedaî: canını esirgemeyen.

fikir: düşünce.

hadim: hizmetkâr.

hedef: amaç.

hizmetkâr: hizmetçi.

ihlâslı: samimî.

ihtimal: olabirlik, olasılık.

iman: inanç, itikat.

aşikâr: açık.
beşer: insanlık.
cebbar: zorba.
cehd: gayret.
delil: bürhan, kanıt.
ehl-i hakikat: hakikat ve doğruyu bulan kimseler.
entrika: hile, desise.
eşedd-i zulüm: zulmün en şiddetlisi.
feda: uğruna kendisini verme.
fedai: canını esirgemeyen.
gaddar: zalim.
gaflet: Allah'tan uzaklaşıp nefsinin arzularına dalma.
hâdi: hidayet veren.
hasiyet: hususî fayda, özellik.
havi: içine alan, kuşatan.
ihlâslı: samimî.
ihya: canlandırma, hayat verme.
iman: inanç, itikat.
insafsız: merhametsiz ve adaletsiz.
intibah: uyanıklık.
inziva: bir köşeye çekilme, dünya işlerinden vazgeçme.
İslâm: peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed'in kendisine gelen vahiy ile tebliğ buyurduğu din.
İslâmiyet: Müslümanlık.
ışkence: eziyet, maddî-manevî sıkıntı.
ittiba: tâbi olma, uyma.
mahkeme: hüküm yeri.
maruz kalmak: uğramak, bir şeyin tesirinde kalmak.
muhalif: karşı.
mukavemet: karşı koyma, direnç.
müdafa: savunma.
Müslüman: İslâm dininden olan.
numune-i imtisal: örnek alınacak kişi.
plan: program.
refah: rahatlık.
saadet: mutluluk.
sabit: ispatlanmış.
sebat: kararlılık, azimlilik.
sünnet-i Peygamberi: Hz. Peygambere ait sünnet.
sünnet-i seniye: Hz. Muham-

ve kalp ve vicdanı tenvir etsin. Müslümanları, beşeri uyandırsın, intibah versin, gafletten kurtarsın, sırat-ı müstakim olan Kur'ân yolunu göstere sin. Sünnet-i Seniye ve İslâmiyetin şairine muhalif olarak yaptırılan ve yapılan şeyleri fark ettirip Sünnet-i Peygamberîye (aleyhissalâtü vesselâm) ittibâi ders versin ve ihya etmek cehdini uyandırsın.

İşte, *Risale-i Nur*'un böyle hasiyetleri havi bir Kur'ân tefsiri olduğu, otuz seneden beri meydandadır ve ehl-i hakikatin tasdikiyle sabittir. Hem, amansız din düşmanlarının plânlarıyla mahkemelere sürüklenen *Risale-i Nur* Talebelerinin müdafaaları ve bu talebelerin İslâmiyete hizmetleri esnasında, gizli İslâmiyet düşmanı, insafsız, cebbar zalimlerin entrikalarıyla maruz kaldıkları ışkencelerden yılmamak, şahıslarını düşünmeden, yani şahsî refahlarını İslâmın refah ve saadeti için feda ederek sıddıkiyetle sebat etmeleri ve eşedd-i zulme mukavemet etmeleri, aşikâr bir delil teşkil etmektedir.

Evet, hem yirmi beş seneden beri *Risale-i Nur*'la iman hizmetine bütün varlığını vakfeden ve şimdiye kadar “gaddar din düşmanlarının” çok defalar tecavüz ve taarruzuna ve taharriyata maruz kaldığı hâlde, yirmi beş senedir inziva içinde, *Risale-i Nur*'un naşirliğini yapan Nur kahramanları ağabeylerimiz, bizlere birer numune-i imtisal olan iman ve İslâmiyet fedaîleridir.

İşte, biz Müslümanlar, böyle bir tefsir-i Kur'ân arıyor, böyle bir hâdiyi bekliyorduk. O ihlâslı Nur Talebeleri ki,

med'in yüksek hâl, söz, tavır ve tasvipleri.
sıddıkiyet: sadakat, doğruluk.
sırat-ı müstakim: doğru yol.
şahsî: hususî, kişisel.
şair: dinin âlâmetleri, işaretleri.

taarruz: hücum.
taharriyat: araştırmalar, incelemeler.
talebe: öğrenci.
tasdik: doğrulama.
tecavüz: saldırma, başkasının hakkına dokunma.
tefsir: Kur'ân'ın mana baki-

mından izahı.
tefsir-i Kur'ân: Kur'ân tefsiri.
tenvir: nurlandırma.
teşkil: oluşturma.
vicdan: iyiyi kötüden, hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı olan ahlâkî duygu.
zalim: zulmeden, gaddar.

“Cenab-ı Hak Hafız’dır. Ben onun inayeti ve himayeti altındayım. Başıma ne gelse hayırdır” diye iman etmekle beraber, amel ederler. İman hizmetini yaparlar. Din düşmanlarına yakalanmamak ve canlarından kıymetli olduğuna inandıkları Nur Risalelerini onlara kaptırmamak için de ihtiyat ederler. Şahıslarına gelecek zararları nazar-ı itibara almadan hizmetlerine devam ederler. Hapse, zindana atılıp, işkence yapıldığı zamanda, onlar yine üstatları Bediüzzaman ile âlakadardır. Eğer gizlice bir imkân bulurlarsa, onlar yine *Risale-i Nur* ile meşguldürler. Hatta, “Belki hapse atılırım, Nur Risalelerimi vermezler, çalışmaktan mahrum kalırım” diye bazı Nurları ezberleyen talebeler de olmuştur.

Muhlis bir Nur Talebesi, hapishaneden çıkarıldığı vakit, güya o kırbaçlı, falakalı, türlü türlü işkenceli hapishane, ona bir kuvvet, bir enerji kaynağı olmuş, sadakat ve teyakkuzla Nur hizmetinde koşturmak için bir kırbaç tesiri yapmış gibi, üstadına daha ziyade yakınlaşır ve eskinden daha fazla Nurlara çalışır, neşriyat yapar.

Afyon hâdisesinde, Bediüzzaman hapiste iken, muallim bir Nur Talebesi, savcılıkta Risale-i Nur ve Üstadı hakkında kahramanca cevaplar verdiği için, savcı kızmış, “Şimdi seni hapse atarım” diye tehdit etmiş. O İslâm fedâisi muallim de cevaben, “Ben hazırım, derhal hapse gönderin” demiştir.

Yine Afyon mahkemesinde, bir Nur Talebesi hakkında tevkif kararı veriliyor, fakat adliye bulamaz. O talebe

adliye: mahkeme.
alâkadar: ilişkili, bağlı.
amel: uygulama.
cevaben: cevap olarak.
cevap: soruya verilen karşılık, yanıt.
falaka: iki ucunda bir ipin iki uçları bağlı olan bir ceza aleti.

güya: sanki.
Hafız: her şeyi muhafaza altına alan Allah.
himayet: koruma.
ihtiyat: tedbirli hareket etme.
iman: inanç, itikat.
imkân: elverişli şart.

inayet: yardım.
işkence: eziyet, maddî-manevî sıkıntı.
kıymetli: değerli.
mahrum: yoksun.
meşgul: ilgilenme, uğraşma.
muallim: öğretici.
muhlis: ihtlâslı, samimî.

nazar-ı itibar: dikkat.
neşriyat: yayınlar..
sadakat: tam ve mükemmel bağlılık.
savcı: yargıç katında sanıkları kovuşturan görevli.
talebe: öğrenci.
tehdit: gözdağı verme, korkutma.
tevkif: tutuklama.
teyakkuz: uyanıklık.
vakit: zaman.
zindan: hapishane.
ziyade: fazla.

bundan haberdar olur. Diğer Nur kardeşleri gibi, “Üstadım ve kardeşlerim hapisde iken, nasıl hariçte kalabilirim?” diyerek, savcılığa teslim olup, hapse girer.

Aynı bu hapisanede, bir Nur Talebesini sehven tahliye ederler. O da, “Üstadım ve kardeşlerim henüz hapistedirler. Hem istinsahını tamamlayacağım yeni telif edilen Nur Risaleleri var” diye düşünerek, hapisane müdürüne, “Benim kırk gün sonra tahliye edilmem lâzım. Ceza müddetim daha bitmedi” der. Hesap ederler ki, hakikaten böyledir, tekrar hapse koyarlar.

Hamîyet-i diniye meziyetine lâayık anlayışlı kardeşlerim,

Said Nursî, kendi hakkında verilen böyle bir malûmatı görürse, diyeceklerdir ki, “Niçin böyle yapıyorlar? Şahsının ehemmiyeti yok. Kıymet Kur’ân’dan tereşşuh eden ve Kur’ân-ı Hakîm’in malı olan *Risale-i Nur*’dadır. Ben bir hiçim.”

Üstadın şahsının mazhar ve âyine olduğu, Kur’ânî hakikatler ve Nurlar itibarıyla ve neşrettiği iman ve İslâmiyet dersleriyle, ihlâs-ı tamme ile, umumî ve küllî bir tarzda Kur’ân’a ve dine hizmet etmesiyle, onun hakkındaki takdir ve tahsinler, mana-i harfî ile şahsına ait kalmıyor. Kur’ân ve İslâmiyete racidir. Allah nam ve hesabınadır. Din düşmanları tarafından, ona yapılan düşmanlık ve tarruzlar da, Bediüzzaman’ın hadimliğini yaptığı Kur’ân ve İslâmiyetin ortadan kaldırılması maksad-ı mahsusuna

âyine: ayna.

ceza: suç, kusur sonunda tatbik edilen müeyyide.

din: kaideleri Allah tarafından belirlenen ve peygamberler vasıtasıyla insanlara tebliğ edilen, insanlara dünya ve ahirette saadet yollarını gösteren sistem.

ehemmiyet: önem.

haberdar: haberli, bilgisi olan.

hadim: hizmetkâr.

hakikaten: gerçekten.

hamîyet-i diniye: din uğruna fedakârlıkta bulunma, çalışma.

ihlâs-ı tamme: tam bir samimiyet.

iman: inanç, itikat.

İslâmiyet: Müslümanlık.

istinsah: örneğini çıkarma, çoğaltma.

itibar: değer, itibar.

Kur’ânî hakikat: Kur’ân’dan gerçekler.

Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.

küllî: umumî.

kıymet: değer.

lâyık: yaraşır, uygun.

lâzım: gerek.

maksad-ı mahsus: özel gaye.

malûmat: bilgiler.

mana-i harfî: kendi başına var olmayıp bir bütünün içinde kazanı-

lan anlam.

mazhar: nail olma, şereflenme.

meziyet: üstünlük vasfı, fazilet.

müddet: süre.

nam: ad.

neşretmek: yaymak.

raci: geri dönen.

Risale-i Nur: Bediüzzaman Said Nursî’nin eserlerinin adı.

sehven: yanlışlıkla.

şahıs: kendi, zat.

taarruz: saldırı, hücum.

tahliye: serbest bırakma.

tahsin: beğenme, güzel bul-

ma.

takdir: kıymet verme, beğenme.

tarz: biçim, suret.

tekrar: yeniden.

telif: ortaya konulmuş eser.

tereşşuh: sızma.

umumî: herkese ait.

matuftur. Zira hakaik-ı Kur'âniye ve imaniyeyi cami, o cihanşümül *Risale-i Nur* eserleri ona ihsan edilmiştir.

İşte bu bedihî hakikati bilen, maskeli, gizli ve münafık iman ve İslâmiyet muarızları ve düşmanları, yarım asra yakındır, Bediüzzaman'ın çürütemedikleri şahsını, yalan ve yaygaralarla hâlâ çürütmeye çabalıyorlar. Maksatları, *Risale-i Nur* rağbet ve revaç görüp intişar etmesin, iman ve İslâmiyet inkişaf etmesin. Hâlbuki, Said Nursî'ye iliştikçe *Risale-i Nur* parlıyor, neşriyat dairesi genişliyor. Birer numune olan yirmi beş sene içindeki hâdiseler meydandadır.

İslâmiyet düşmanları, bir taraftan tamamıyla yalan propagandalarına ve taarruzlarına devam ederken, diğer taraftan da Nur Talebelerinin, Üstatları ve *Risale-i Nur* hakkında, istidatları nispetinde istifade ve istifazalarından doğan minnet ve şükranlarını ifade eden takdirkâr yazı ve sözlerden mürekkep bir nevi müdafaalarını perdeler arkasından men etmeye çalışıyorlar. Bunun için, safdil gördükleri dostların dostlarına veya dostlara samimî görünerek “İfrata gidiyorsunuz” gibi, birtakım şeyler söylettiriyorlar. İşte, böyle sinsi, böyle dессas, böyle entrikalı, çeşitli iftiralarla bizi korkutmaya, yıldırmaya ve susturmaya çalışıyorlar.

Evet, acaba hiç akıl kârı mıdır ki, din düşmanları, iftira ve yalanlardan ibaret yaygaralarını yapsınlar da, bizler hakikati izhar tarzıyla müdafa etmekte susalım? Acaba hiç mümkün müdür ki, İslâmiyet düşmanlığıyla, Üstat

istifaza: feyizlenme.
izhar: gösterme.
maksat: gaye.
maske: bir kimsenin gerçek hâlini gizleyen unsur.
matuf: yönelik.
men: engelleme.
minnet: iyiliğe karşı duyulan şükür hissi.
muarız: muhalif.
müdafa: savunma.
mümkün: olabilir.
münafık: kalbinde küfrü gizlediği hâlde Müslüman görünen.
mürekkep: iki veya daha fazla şeyin karışmasından meydana gelen; karışmış, birleşik.
neşriyat: yayınlar.
nevi: çeşit.
nispet: oran.
numune: örnek.
propaganda: bir inanç, düşünce, vb. başkalarına tanıtmak, benimsetmek amacıyla yapılan faaliyet.
rağbet: itibar etme, değer, ilgi.
revaç: değer, geçerlilik.
Risale-i Nur: Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
safdil: safça konuşan.
samimî: candan, gönülden.
sinsi: gizlice ve kurnazca.
şahıs: zat, kişilik.
şükran: teşekkür etme.
taarruz: saldırı, hücum.
takdirkâr: takdir edercesine.
tarz: biçim, suret.
yaygara: asılsız ve gereksiz bağrımalar.
zira: çünkü.

asır: yüzyıl.
bedihi: apaçık.
camî: toplayan, içine alan.
cihanşümül: dünya çapında.
dessas: desise eden, hileci.
hâdis: olay.
hakaik-ı Kur'âniye ve imaniye: iman ve Kur'ân hakikatleri.
ri.
hakikat: gerçek.
hâlâ: şimdi, şimdiye kadar.
hâlbuki: oysa ki.
ibaret: oluşan, müteşekkil.
ifade: anlatma.
ifrat: aşırılık.
iftira: olmayan bir suç baş-

kasına yükleme.
ihsan: ikram etme, lütf.
iman: inanç, itikat.
inkişaf: açılma, keşfolunma.
intişar: yayılma.
İslâmiyet: Müslümanlık.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istifade: faydalanma.

acip: tuhaf.
akim: neticesiz.
asla: hiç bir vakit.
ayn-ı hak: hakkın, gerçeğin tâ kendisi.
beden: vücut, cisim.
beyan: anlatma.
cebbarâne: zorbalıkla.
ceset: maddî vücut
derece: ölçü
ebleh: ahmak.
emsalsiz: benzersiz.
eser: telif.
feylesof: filozof.
hak: doğru.
hakikat: gerçek.
hakkanîyet: hak ve adaletle uygunluk, doğruluk.
hunhar: zalim.
icra-i faaliyet: bir işe başlama.
ilân: duyurma.
insafsız: merhametsiz.
irtikâp: kötü bir iş yapma.
İslâmiyet: Müslümanlık.
itham: suçlama.
izhar: gösterme.
kabil-i kıyas: kıyaslanabilir.
kat'a: hiçbir vakit, asla.
kellâ: kesinlikle.
küfr-ü mutlak: kesin ve tam bir küfür.
Kıymetli: değerli.
mahz-ı hakikat: hakikatin tâ kendisi.
mevki: makam.
misilsiz: benzersiz.
muhafaza: koruma.
mukabil: karşı.
müberra: temize çıkmış, müstesna.

Bediüzzaman hakkında zalimâne ve cebbarâne haksızlıkları irtikâp eden o insafsız propagandacılar, yalanlarını savururken, biz, Üstat ve *Risale-i Nur*'un hakkaniyetini ilân ederek, o acip yalanlarını akim bırakmaya çalışmayalım? Acaba eblehlik ve safderunluk olmaz mı ki, Kur'ân ve imanın hunhar ve müstebit zalim düşmanları, Kur'ân ve İslâmiyeti ve dini, *Risale-i Nur*'la, küfr-ü mutlaka karşı müdafaa ve muhafaza hizmetini yapan Bediüzzaman aleyhtarlığında, mütemadiyen uydurmalarla seslerini yükseltsinler de, biz, hak ve hakikati beyan ve ilân etmekte sükût edelim, susalım? Veya "Biraz susun" gibi bir şeyle, paravanalar, perdeler arkasında icra-i faaliyet yapan o gizli dinsizlere bir nevi yardım etmiş veya desteklemiş olalım? Asla ve kellâ, kat'a ve asla susmayacağız! Ve hem susturamayacaklardır. Durmayacağız ve hem durduramayacaklardır. Bu can bu kafesten çıkınca ya kadar, bu ruh bu cesetten ayrılıncaya kadar, bu nefes bu bedenden gidinceye kadar, *Risale-i Nur*'u okuyacağız, neşredeceğiz. *Risale-i Nur*'un mahz-ı hakikat ve ayn-ı hak olduğunu ve Bediüzzaman Said Nursi'nin, yapılan ithamlardan tamamıyla münezzeh ve müberra olduğunu, iftiracı ve tertipçi, hunhar din düşmanlarına mukabil, izhar ve ilân edeceğiz.

Kıymetli kardeşlerim,

İslâm tarihinde, altın sahifelerde mevkileri bulunan büyük ve nazirsiz zatlar meydana gelmiştir. O misilsiz zatların tefsirleri ve eserleri, hiçbir Avrupalı feylesofun eseriyile kabil-i kıyas olmayacak derecede emsalsizdir. O büyük

müdafaa: savunma.
münezzeh: uzak, beri.
müstebit: baskıcı.
mütemadiyen: sürekli olarak.
nazirsiz: benzersiz.
nefes: soluk.
neşretmek: yaymak, dağıt-

mak.
nevi: çeşit.
paravana: perde, görünmeyi önlemek için araya konulan engel.
ruh: hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
safderun: temiz kalpli, saf gö-

nüllü.
sahife: sayfa.
sükût: susma.
tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı.
zalim: zulmeden, gaddar.
zalimâne: zalimce.
zat: kişi.

İslâm müellifleri ve İslâm dâhîleri, her hangi bir hükûmetin, senelerce ağır bir esaret ve koyu bir istibdadı tahtında olmaksızın Kur'ân ve İslâmiyete hakkıyla ve halis bir surette hizmet etmişlerdi. Tarihte eşine rastlanmayan bir istibdad-ı mutlak ve eşedd-i zulüm altında ve dehşetli bir esaret içinde bırakılan ve kendini ve eserlerini imha etmeye çalışan din düşmanlarına mukabil, bir şahs-ı manevî olan Bediüzzaman Said Nursî, Resul-i Ekrem (a.s.m.) Efendimizin sünnetine tam ittiba ederek, yaptığı dinî cihad-ı ekberinde, beşer tarihinde misli görülmemiş bir tarzda muvaffak ve muzaffer olmuştur.

Bediüzzaman gibi, yüz otuz parça imanî eserlerini şiddetli bir istibdat, tazyikat ve takyidat altında, gizliden gizliye telif edebilmek, hem kuvvetli bir takva ve ubudiyete sahip olmak ve hem bunlarla beraber, harp cephesinde fedaî olarak gönüllü askerleriyle muharebe etmiş olmak ve harp cephesinde avcı hattında dahi, fırsat buldukça Kur'ân'ın en ince nüktelerini ve harika i'cazını beyan eden bir Kur'ân tefsiri telif etmiş olmak ve aynı zamanda nefis mücadelesinde de galip olup, nefsinin de dine hizmetkâr yapmak ve hürriyeti gasp edilerek, ücra bir köye sürgün edilip, tecrid-i mutlak ve tarassutlar ve her türlü azaplar içinde ablukaya alınıp engizisyon zulümlerini çok geride bırakan hâkim bir kuvvetin tazyikatı altında, canî canavarların pek vahşî işkenceleri içinde “sırren tenevveret” sırrıyla, perde altında *Risale-i Nur* eserleri gibi eserler neşretmek ve böylece cihanın maddî, manevî “Fatih”i olan Resul-i Ekrem (a.s.m.) Sünnet-i Seniyesi-nin bir hizmetkârı olarak, bugün milyonlara baliğ olan

gasp: başkasının malını rızası olmadan zorla alma.
hâkim: hükmeden.
halis: saf.
harika: olağanüstü.
hizmetkâr: hizmetçi.
hükûmet: yönetim.
hürriyet: iradenin ve seçme kabiliyetinin serbestçe kullanılması.
i'caz: mu'cizelik.
imani: imanla ilgili.
imha: ortadan kaldırma.
istibdad-ı mutlak: tam baskı.
istibdat: baskı.
ışkence: eziyet, azap.
ittiba: tâbi olma, uyma.
maddi: madde ile alakalı, cismanî.
manevî: ruhî.
misil: benzer.
muharebe: savaşma.
mukabil: karşılık.
muvaffak: başarılı.
muzaffer: yenmiş, galip gelmiş.
mücadele: savaşma.
müellif: telif eden, yazar.
nefis: kötülüğe sevk eden, şehvî istekleri kamçılıp hayırlı işlerden alıkoyan güç.
neşretmek: yaymak, dağıtmak.
nükte: ince mana.
Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed.
Risale-i Nur: Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
sahip: malik.
suret: biçim, tarz.
sünnet: Hz. Muhammed'in Müslümanlara örnek olan mübarek söz, fiil ve takrirleri.
Sünnet-i Seniye: Hz. Muhammed'in yüksek hâl, söz, tavır ve tasvipleri.
sürgün: uzaklaştırma.
sırran tenevveret: gizli ve sır perdesi altında aydınlatma, hizmeti yaygınlaştırma.
şahs-ı manevî: belli bir kişi olmayıp bir cemaatten meydana gelen manevî şahıs.
taht: alt.
takva: Allah'ın emirlerini tutup azabından korunma.
takyidat: kayıtlamalar, sınırlandırmalar.
tarassut: gözetme.
tarz: biçim, suret.
tazyikat: baskılar, zorlamalar.
tecrid-i mutlak: tam bir şekilde yalnızlığa mahkûm etme.
tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı.
telif: eser ortaya koyma.
ubudiyet: kulluk.
ücra: tenha ve uzak yer.
vahşî: yabanî.

abluka: etrafını sarıp dışarı ile alakasını kesme.
azap: eziyet, ıskence.
baliğ: erişmiş.
beşer: insanlık.
beyan: anlatma.
canî: cinayet işlemiş.
cihad-ı ekber: en büyük ci-

had.
cihan: âlem.
dâhî: son derece zeki.
dehşetli: korkunç.
dini: dine ait.
engizisyon: Katolik kilisesinin dehşetli işkenceler yapan mahkemesi.

esaret: esirlik.
eser: telif, kitap.
eşedd-i zulüm: zulmün en şiddetlisi.
fatih: fetheden, açan.
fedaî: canını esirgemeyen.
fırsat: uygun zaman ve hâl.
galip: yenen.

bir camiayı, inayet-i İlâhî ile, Kur'ân-ı Hakîm'in cadde-i kübrasında selâmetle ilerletmek ve mü'minlerin ve beşeriyetin sadece dünyalarını değil, ebedî saadetlerini temine *Risale-i Nur* gibi bir eserle vesile olmak, bu mezkûr hususiyetlerin manevî şahsında toplanması, *Risale-i Nur* müellifi Bediüzzaman Said Nursî gibi, tarihte hangi bir zata daha nasip olmuştur acaba?

Evet kardeşlerim,

Risale-i Nur, öyle bir ziya-i hakikat, öyle bir bürhan-ı hak ve bir sirac-ı hakikat neşrediyor ve iki cihanın saadetini temin edecek Kur'ân ve iman hakikatlerini ders veriyor ve öyle bir lütf-u İlâhîdir ki, yirmi beş seneden beri çoluk-çocuk, genç-ihtiyar, kadın-erkek, muallimi feylesofu, talebesi, âlimi, mutasavvıfı gibi, her bir tabaka-i insaniye, bu Nurun âşığı, bu Nurun pervanesi, bu Nurun meclûbu, bu Nurun muhibbi olmuşlar, bu Nura koşmuşlar, bu Nurun sinesine atılmışlar, bu Nurdan medet istemişler. Milyonlarca bahtiyar kimselerden müteşekkil muazzam bir kitle bu nurla nurlanıp, bu nurla kurtulmuşlardır.

Evet kardeşlerim,

Mahzen-i mu'cizat ve mu'cize-i kübra olan Kur'ân-ı Azîmüşşan'ın hakikî bir tefsiri olan *Risale-i Nur*, o kadar merakaver, o kadar cazibedar, o kadar dehşetli ve muazzam hakikatleri ders veriyor ve mesaili ispat ediyor ki, iman ve İslâmiyetin kıt'alar genişliğinde inkişaf ve fütuhatına medar oluyor ve olacaktır.

Evet, *Risale-i Nur*, kalplere o derece bir aşk ve muhabbet, ruhlara o kadar bir vecd ve heyecan vermiş,

âlim: bilgin.
aşk: şiddetli sevgi.
bahtiyar: bahtlı, mes'ut.
beşeriyet: insanlık.
bürhan-ı hak: Hakkın bürhanı.
cadde-i kübra: büyük cadde, Kur'ân yolu.
camia: topluluk.
cazibedar: çekici, cazibeli
cihan: dünya, âlem.
dehşetli: korkunç.
derece: miktar.
ebedî: sonu olmayan.
eser: telif.
feylesof: filozof.
fütuh: fetihler.
hakikat: gerçek, esas.
hakiki: gerçek.
heyecan: ruhi coşkunluk.
hususiyet: ayırtıcı özellik.
iman: inanç, itikat.
inayet-i İlâhî: Allah'ın yardımı.
inkişaf: açılma.
İslâmiyet: Müslümanlık.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kitle: yığın.
Kur'ân-ı Azîmüşşan: şan ve şerefi yüce olan Kur'ân.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve surisinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
kıt'a: ülke, ana kara.
lütf-u İlâhî: Allah'ın lütfu.
mahzen-i mu'cizat: mu'cizelerin toplu bulunduğu, içinde saklandığı (kitap).
manevî: manaya ait.
meclûp: âşık, tutkun.
medar: sebep.
medet: inayet, yardım.
merakaver: merak verici.
mesail: meseleler.
mezkûr: adı geçen.
muallim: öğretmen.
muazzam: çok büyük, önemli.
mu'cize-i kübra: en büyük mu'cize.
muhabbet: ülfet, sevmek.
muhip: seven.
mutasavvıf: tasavvuf ehli.
müellif: telif eden, yazar.
mü'min: inanan.

müteşekkil: meydana gelmiş, kurulmuş.
neşretmek: yaymak.
Risale-i Nur: Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
ruh: hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
saadet: mutluluk.

selâmet: salımlık, emniyet.
sine: gönül, kalp.
sirac-ı hakikat: hakikat kandili.
şahıs: zat.
tabaka-i insaniye: insan sınıfları.
talebe: öğrenciler.

tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı.
temin: sağlama.
vecd: kendini kaybedecek şekilde hislenme.
vesile: aracı, sebep.
zat: kişi.
ziya-i hakikat: hakikat ışığı.

akıl ve mantıkları öyle bir tarzda ikna etmiş ve öyle bir itminan-ı kalp hâsıl etmiştir ki, milyonlarca Nur Talebelerine, kendini defalarca okutmuş, yazdırmış ve bir ömür boyunca mütalâa ettirmiş ve senelerden beri âdeta kendi kendini neşretmiştir.

Aziz kardeşlerim,

Ecnebi parmağıyla idare edilen zındıka komiteleri, İslâmiyeti imha için, İslâm memleketlerinde, bilhassa Türkiye’de öyle desiselerle entrikalar çevirmişler, haince dolaplar döndürmüşler, hunharâne ve vahşiyâne zulümler irtikâp ve şeytanî ve menfur plânlar tatbik etmişler ve iğfalâtta bulunmuşlar; iblisâne, sinsi metotlar takip etmişler ve kardeşi kardeşle çarpıştırmışlar ve öyle aldatıcı yalan ve propagandalar ve yaygaralar yapmışlar, fitne ve fesat ve tefrika tohumları saçmışlardır ki; bunlar İslâmın bünyesinde derin rahneler açmış ve büyük tahribatlar yapmıştır.

Fakat, o musibetler, Cenab-ı Hakkın imdadı ile, tahrik ve istihdam olunan Bediüzzaman Said Nursî gibi ihlâs-ı tamımı kazanmış olan bir zat vasıtasıyla, rahmet-i İlâhî ile medetres ve şifaresan ve cihanpesent ve cihanşümül bir mahiyeti haiz *Risale-i Nur* eserlerinin meydana gelmesine sebep olmuştur. Ve aynı zamanda, Müslümanları uyandırmış; onları halâs, kurtuluş çarelerini aramaya sevk etmiştir. Ebedî ahiret hayatlarını kurtarmak için, hakikî iman derslerini almak ve Allah’a iltica ve emirlerine itaat etmek ihtiyacını şiddetle hissettirmiş ve bu husustaki gaflet ve kusurâtı; o musibetlerin ihtar ettiğini idrak

âdeta: sanki.
ahiret: kıyametten sonra kurulacak olan âlem.
bilhassa: özellikle.
bünye: yapı, yapılış.
Cenab-ı Hak: Allah.
cihanpesent: cihana meydan okuyan.

cihanşümül: dünya çapında.
çare: derman.
desise: hile, oyun.
ebedî: sonu olmayan, sürekli.
ecnebi: yabancı.
emir: buyruk.
entrika: hile, desise.
eser: telif, kitap.

fesat: bozukluk, fenalık.
fitne: karışıklık.
gaflet: gafillik.
hain: hıyanet eden.
haiz: sahip.
hakikî: gerçek, doğru.
halâs: kurtuluş.
hâsıl: meydana gelme.

hunharâne: zalimce.
husus: konu.
iblisâne: şeytancasına.
idare: yönetme.
idrak: anlama.
iğfalât: iğfal etmeler, aldatmalar.
ihlâs-ı tam: tam ihlâs.
ihtar: hatırlatma.
ihtiyaç: zaruret.
ikna: inandırma.
iltica: sığınma.
iman: inanç, itikat.
imdat: yardım.
imha: yok etme, ortadan kaldırma.
irtikâp: kötülük etme.
İslâmiyet: Müslümanlık.
istihdam: bir hizmette kullanma, çalıştırma.
itaat: boyun eğme, uyma.
itminan-ı kalp: yürekte inanma; kalbinde şüphe ve vesvese kalmamak.
komite: kurul.
kusurât: kusurlar, noksanlıklar.
mahiyet: nitelik.
medetres: yardım ve imdat yetiştiren, yardımcı.
memleket: yurt, vatan.
menfur: kendisinden nefret edilen, sevilmeyen.
metot: yöntem.
musibet: felâket, belâ.
Müslüman: İslâm dininden olan.
mütalâa: etraflıca, dikkatlice düşünme.
neşretmek: yaymak.
plan: program.
propaganda: bir inanç, düşünce, vb. başkalarına tanıtmak, benimsetmek amacını güden ve çeşitli vasıtalarla yapılan faaliyet.
rahmet-i İlâhî: Allah’ın rahmeti.
rahne: yara.
Risale-i Nur: Bediüzzaman Said Nursî’nin eserlerinin adı.
sebeb: neden, vesile.
sevk: yönlendirme, gönderme.
sinsi: gizli bir şekilde kötülük yapma.
şeytanî: şeytana yakışır.
şiddet: çokluk.
şifaresan: şifa ulaştırıcı.
tahribat: yıkımlar, harap etmeler.
tahrik: harekete geçirme.
tarz: biçim, suret.
tatbik: yerine getirme, uygulama.
tefrika: nifak, ayrılık.
vahşiyâne: vahşice.
vasıta: aracılık.
yaygara: asılsız ve gereksiz bağırma.
zat: kişi.
zulüm: haksızlık, eziyet.
zındıka: dinsizlik.

akamet: sonuçsuzluk.
aleyh: karşıt.
barbar: vahşî, zalim.
belâ: felâket.
cemahir-i müttefika-i İslâmiye: Birleşik İslâm devletleri
cereyan: olma, meydana gelme.
cihangir: cihanı zapteden.
duçar: uğramış.
ecnebi: yabancı.
eczahane-i kübra: en büyük ec-zahane.
edviye: ilâçlar, devalar.
elmas hakikat: hakikat madeni.
emperyalist: sömürgeci.
esas: asıl, temel.
eser: telif.
fevkalâde: olağanüstü.
fütuhat: fetihler.
habis: pis, kötü.
hâk: yer.
hâkim: her şeyi hükmü altında tutan.
hâkimiyet-i mutlaka: mutlak hâkim olma.
halâskâr: kurtarıcı.
haris: hırslı.
hikmet: gizli sebep, gaye.
hunhar: zalim.
hükümrân: hâkim.
hürriyet: serbestlik, hür oluş.
ihzar: hazırlama.
imânî: imanla ilgili.
inkîşaf: açılma, keşfolunma.
inşaallahü teâlâ: Allah izin verir-se.
intaç: netice verme.
İslâmî: İslâma ait.
İslâmiyet: Müslümanlık.
istiklâl: bağımsızlık.
ittihad-ı İslâm: İslâm birliği.
komite: kurul.
Kur'ân-ı Azîmüşşan: şan ve şere-fi yüce olan Kur'ân.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve su-resinde sayısız hikmet ve fayda-lar bulunan Kur'ân.
menfaat: fayda.
mezkûr: adı geçen.
millet: ulus.
muamele: davranma.
musibet: felâket, belâ.
muzır: zararlı.
mücahid-i İslâm: İslâm mücahidi.
müellif: telif eden, yazar.
mü'min: inanan.
müstakil: bağımsız.
müstakim: doğru.
müstebit: baskıcı.
müstemele: sömürge.

ettirmiştir. Zaten, insanların, mü'minlerin başına gelen belâ ve musibetlerin hikmeti budur.

Evet, o ecnebilerin canavarlar gibi yaptıkları muamele ve zulümler, İslâm dünyasında, hürriyet ve istiklâl ve itti-had-ı İslâm cereyanını da hızlandırmıştır. Nihayet, müs-takil İslâm devletlerinin teşkilini intaç etmiştir. İnşaallahü Teâlâ, cemahir-i müttefika-i İslâmiye de meydana gelecek ve İslâmiyet dünyaya hâkim ve hükümrân olacaktır. Rahmet-i İlâhîden kuvvetle ümit ve niyaz ediyoruz.

İşte, *Risale-i Nur* müellifi Bediüzzaman Said Nursî, öy-le bir mücahid-i İslâmdır ki, ve telifatı *Risale-i Nur* öyle uyandırıcı ve öyle halâskâr ve öyle fevkalâde ve cihangir bir eserdir ki, din aleyhindeki bütün o komitelerin belle-rini kırmış, mezkûr muzır ve habis faaliyetlerini akamete duçar ve dinsizlik esaslarının temel taşlarını, paramparça etmiş ve köküyle kesmiştir. Ve İslâmî ve imanî fütuhatı, perde altında kalpten kalbe inkîşaf ettirmiş ve Kur'ân-ı Azîmüşşan'ın hâkimiyet-i mutlakasına zemin ihzar etmiş-tir.

Evet, *Risale-i Nur* o tahribatı Kur'ân'ın elmas hakikat-leriyle ve Kur'ân-ı Kerîm'deki en kısa ve en müstakim bir tarikle tamir ve o yaraları Kur'ân-ı Hakîm'in eczahane-i kübrasındaki edviyelerle tedavi ediyor ve edecektir.

Hem, masum Müslümanların kanlarını sömüren ve servetleri tahaccür etmiş millet kanı olan parazit, tufeyli ve aç gözlü canavar ve barbar emperyalistleri, müs-temlekeçileri ve onların içimizdeki, sadece şahsî menfa-at zebunu, zalim, hunhar, haris ve müstebit uşaklarını,

nihayet: sonunda.
niyaz: yalvarma.
parazit: başkalarının sırtın-dan geçinen.
Rahmet-i İlâhî: Allah'ın rah-meti.
Risale-i Nur: Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.

servet: zenginlik, varlık.
shahsî: hususî.
tahaccür: katılma, taş ke-silme.
tahribat: tahripler, yıkımlar.
tamir: düzeltme.
tarik: yol.
tedavi: iyileştirme.

telifat: telifler.
teşkil: meydana gelme, oluş-ma.
tufeyli: parazit, asalak.
zalim: zulmeden, gaddar.
zaten: aslında.
zebul: âciz, zayıf.
zulüm: haksızlık, eziyet.

hâk ile yeksan edip izmihlâl ve inhidam-ı mutlakla mağ-lûp eden ve edecek yegâne çarenin, Kur'ân-ı Mu'cizül-beyan'ın bu asırda bir mu'cize-i manevîsi olan *Risale-i Nur* eserleri olduğunda, basiretli İslâm mücahitleri ve âlimleri, icraat ve müşahedata müstenit yakînî bir kanaat-i kat'îye ile müttefiktirler.

Evet, tarih-i beşer, *Risale-i Nur* gibi bir eser göstermiyor. Demek anlaşılıyor ki *Risale-i Nur* Kur'ân'ın emsalsiz bir tefsiridir.

Evet, Bediüzzaman Said Nursî'ye yalnız âlem-i İslâm değil, Hristiyan dünyası da medyun ve minnettardır ki, dinsizliğe karşı umumî cihadında mazhar olduğu muvaffakiyet ve galibiyetten dolayı Roma'daki Papa dahi, kendisine resmen tebrik ve teşekkürname yazmıştır.

Şimdi *Risale-i Nur* Külliyyatından, iman, Kur'ân ve Hazret-i Peygamber (a.s.m.) Efendimiz hakkında olan eserlerden bazı kısımları aynen okuyacağım. Siz bu eserleri elde edip tamamını okursunuz. Okurken, belki izah edilmesini isteyen kardeşlerimiz olacaktır. Fakat, bu hususta arz edeyim ki, Üstadımız Bediüzzaman, bir Nur Talebesine *Risale-i Nur*'dan bazen okuyuvermek lütfunu bahşederken, izah etmiyor, diyor ki: “*Risale-i Nur*, imanî meseleleri lüzumu derecesinde izah etmiş. *Risale-i Nur*'un hocası *Risale-i Nur*'dur. *Risale-i Nur*, başkalarından ders almaya ihtiyaç bırakmıyor. Herkes istidadı nispetinde kendi kendine istifade eder. Aklınız her bir meseleyi tam anlamasa da, ruh, kalp ve vicdanınız hissesini alır. Ne kadar istifade etseniz, büyük bir kazançtır.”

âlem-i İslâm: İslâm âlemi.
asır: yüzyıl.
bahşetmek: bağışlamak.
basiret: ince görüş ve sezis.
cihad: savaşma.
çare: derman.
emsalsiz: benzersiz.
eser: telif.

galibiyet: üstünlük.
hisse: pay, nasip.
husus: konu.
icraat: işler, uygulanan şeyler.
ihtiyaç: muhtaç.
iman: inanç, itikat.
imani: imana dair.

inhidam-ı mutlak: mutlak yıkılış.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istifade: faydalanma.
izah: açıklama.
izmihlâl: yok olup gitme.
kanaat-i kat'îye: kesin bir kanaat, inanç.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.
lütuf: ihsan.
mağlûp: yenilmiş.
mazhar: nail olmuş, erişmiş.
medyun: borçlu.
mesele: konu, problem.
minnettâr: minnet duyan.
mu'cize-i manevî: manevî mu'cize.
muvaffakiyet: başarı.
mücahit: cihad eden.
müstenit: dayanak.
müşahadat: gözlemler.
müttefik: ittifak eden, birleşmiş.
nispet: ölçü, oran.
resmen: resmî olarak.
Risale-i Nur Külliyyatı: Bediüzzaman Said Nursî'nin yüz otuz parça risaleden oluşan külliyyatı.
ruh: hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
tarih-i beşer: insanlık tarihi.
tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı.
teşekkürname: teşekkür belgesi.
umumî: herkese ait.
vicdan: iyiyi kötüden, hayrı şerden ayırt etmeye yardımcı olan ahlâkî duygu.
yakînî: şüphe edilmeyecek bilgi.
yegâne: biricik.
yeksan: düz, denk, aynı seviyede.

âlim: bilgin.
asır: yüzyıl.
aşk: şiddetli sevgi.
aynen: aynı şekilde.
basiret: ince görüş ve sezis.
beyan: anlatma.
cemaat: topluluk.
cevap: karşılık.
cihanbaha: cihan değerinde.
cihandeder: cihan kıymetinde.
derk: anlama, kavrama.
devir: dönem.
ebediyen: ebedî olarak.
efdal: daha faziletli.
fasihi: açık, güzel ve anlaşılır.
fehîm: anlayış.
gayet: son derece.
hakaik-ı Kur'âniye: Kur'ân ait olan ve ondan gelen gerçekler.
hakikat: gerçek.
hulâsaten: hulâsa olarak, kısaca.
hürmet: ihtiram.
icaz: az sözle çok şey ifade etme.
ihtiyaç: muhtaç oluş.
ilim: bilgi.
iman: inanç, itikat.
inhidam: çökme, yıkılma.
intikal: naklölünme, geçme.
istifade: faydalanma.
istifaza: feyizlenme.
izah: açıklama.
izahat: açıklamalar.
kadirşinas: değer bilir, iyilik bilir.
kudret: güç, kuvvet.
kuvvet: kudret.
küfr-ü mutlak: mutlak dinsizlik.
kıymet: değer.
lûgat: sözlük.
mahiyet: nitelik.
malûmat: bilgiler.
mana: anlam.
mesele-i imaniye ve Kur'âniye: imanı ve Kur'ânî meseleler.
mevcudiyet: varlık.
muhabbet: üflet, sevgi.
mücmel: öz olarak anlatılmış.
müessir: tesirli.
nesil: kuşak.
nükte: ince mana.
risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap.
Risale-i Nur: Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
ruh u can: ruhu ve canı ile.
tafsilât: ayrıntılar.
tahkiki iman: imana dair bütün meseleleri inceden inceye araştırarak meydana gelen sağlam iman.
tarûmar: karma karışık.

Okunan Türkçe veya Arapça bir risalenin izahı, başka bir risalede varsa, onu getirip okuyor. *Risale-i Nur*'daki gayet ince nükteleri derk eden basiretli âlimler de der ki: Bir âlimin yüksek bir ilmi olabilir, fakat *Risale-i Nur*'u cemaate okurken tafsilâta girişip eski malûmatlarıyla açıklarsa, bu izahatı, *Risale-i Nur*'un beyan ettiği asrımızın fehmine uygun ve ihtiyacına tam cevap veren hakikatlerin anlaşılmasında ve tesiratında ve *Risale-i Nur*'un mahiyetinin derkinde bir perde olabilir. Bunun için, bazı lûgatlerin manalarını söyleyerek aynen okumak daha müessir ve daha efdaldır.

İstanbul Üniversitesindeki kardeşlerimiz de böyle okuyorlar. Biz de hulâsaten deriz ki: *Risale-i Nur*, gayet fasihi ve vecizdir. Sözün kıymeti icazındadır, kısalığındadır. Bir mesele-i imaniye ve Kur'âniye umuma ders verilirken, mücmel olarak tedrisinde daha fazla istifaza ve istifade vardır.

Ey Üstadımız Efendimiz,

Umum kadirşinas insanlar *Risale-i Nur*'u ve sizi ebediyen tebcil ve tekrim edeceklerdir. Tahkiki iman dersleriyle imanımızı kurtaran cihanbaha ve cihandeder bir kıymette olan *Risale-i Nur*'u bütün ruhucanımızla, bütün mevcudiyetimizle seviyor ve tekrim ediyoruz. Bu aşk ve bu muhabbet, bu tazim ve bu hürmet, nesilden nesile, asırdan asıra, devirden devire intikal edecekler.

Evet, *Risale-i Nur*'daki hakaik-ı Kur'âniye öyle bir kuvvettir ki, bu kudret karşısında küfr-ü mutlakın ve dinsizliğin temelleri tarûmar olacak, inhidam çukurlarına

tazim: ululama, saygı.

tebcil: yüceltme, saygı gösterme.

tedris: okutma.

tekrim: hürmet, saygı gösterme.

tesirat: etkiler, tesirler.

umum: bütün, herkes.
veciz: kısa ve özlü söz.

yuvarlanarak geberecektir. Bakî kalanlar, iman ve Kur'ân nuruyla felâh ve necat bulacaklardır. Evet, dağları, taşları pamuk gibi dağıtacak, demir ve granitleri yağ gibi eritecek derecede olan bu kuvvet-i Kur'âniye, dünyayı nur ve saadete gark edecek. Bu Nur-u Kur'ân, imanların kurtuluşunda dünyaya hâkim ve hükümrân olacaktır.

1 وَأَخِرِ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

bâkî: ebedî.
felâh: kurtuluş.
gark: boğma.
hâkim: her şeye hükmeden.
hükümrân: hâkim.
iman: inanç, itikat.
kuvvet-i Kur'âniye: Kur'ân'ın kuvveti.
necat: kurtulma, selâmet.
nur-u Kur'ân: Kur'ân nuru.
saadet: mutluluk.

1. Onların duaları ise şu sözlerle sona erer: "Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. (Yunus Suresi: 10.)

aciz: güçsüz, kuvvetsiz.

affeyle: bağışla.

aleyhisselâtü vessalâm: salat ve selam onun üzerine olsun.

âmin: Ya Rabbi kabul eyle anlamında duanın sonunda söylenen söz.

bîçare: çaresiz.

Cennetü'l-Firdevs: Cennetin altıncı tabakası.

cihan: dünya, âlem.

cinnî: cin cinsinden olan.

defter-i hasenat: iyilikler, sevaplar defteri, insanların yaptığı iyiliklerin yazıldığı manevi defter.

şakirt: talebe, öğrenci.

şer: kötülük, fenalık.

hasene: sevap, güzel ve hayırlı iş.

hizmet-i imaniye: imana ait hizmet, iman ve Kur'an hakikatlerinin ikna edici ve ilmi delillilerle anlaşılmasına hizmet etme.

ihlâs: samimiyet, bir işi karşılık beklemeksizin sırf Allah rızası için yapma.

ihsan: yapılan işi en güzel şekilde yapma, ibadet ve kulluğu Allah'ı sanki görüyormuş gibi yerine getirme.

insî: insan cinsinden olan

İsm-i Azam: en büyük isim, Cenab-ı Hakkın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamaıyla akılları benzerini yapmaktan aciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

kusurat: kusurlar, eksiklikler.

mazhar eylemek: kavuşturmak, erişirmek.

mecmua: çeşitli konularla ilgili yazıların toplanmasından meydana gelen kitap.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا اللَّهُ * يَا رَحْمَنُ * يَا رَحِيمُ * يَا فَرْدُ * يَا حَيُّ *
يَا قَيُّوْمُ * يَا حَكَمُ * يَا عَدْلُ * يَا قُدُّوسُ

İsm-i Azamın hakkına ve Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın hürmetine ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmun şerefine, bu mecmuayı bastıranları ve mübarek yardımcıları Cennetü'l-Firdevste saadet-i ebediyeye mazhar eyle, âmin. Ve şu hizmet-i imaniye ve Kur'âniyede daima muvaffak eyle, âmin. Ve defter-i hasenatlarına Sözler Mecmuasının her bir harfine mukabil bin hasene yazdır, âmin. Ve Nurların neşrinde sebat ve devam ve ihlâs ihsan eyle, âmin.

Yâ Erhamerrahimîn! Umum Risale-i Nur Şakirtlerini iki cihanda mes'ut eyle, âmin. İnsî ve cinnî şeytanların şerlerinden muhafaza eyle, âmin. Ve bu âciz ve bîçare Said'in kusurâtını affeyle, âmin.

Umum Nur Şakirtleri namına

Said Nursî

mes'ut: saadetli, mutlu, bah-tiyar.

muhafaza eylemek: korumak.

mukabil: karşılık olarak, karşılığında.

muvaffak: başarılı, Allah'ın yardımına kavuşan.

mübarek: hayırlı, kutlu.

namına: adına, hesabına, yerine.

neşir: dağıtma, yayma, herkese duyurma.

Resul-i Ekrem: en cömert, kerim peygamber Hz. Muhammed (a.s.m.).

saadet-i ebediye: sonsuz, hiç bitmeyen mutluluk.

sebat: kararlı olma, kararlılık.

umum: bütün.

yâ erhamerrahimîn: merhamet edenlerin en merhametlisi, acıyıp esirgeyenlerin en şefkatlisi olan Allah.

Fihrist

Ayat-ı Kur'âniyenin bir nevi tefsiri olan **Risale-i Nur** eczalarından **Sözler** mecmuasının mücmel bir fihristesidir.

Birinci Söz 15

¹ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'in çok esrar-ı mühimme-sinden bir sırrını güzel bir temsil ile tefsir eder. Ve Bismillâh ne kadar kıymettar bir şair-i İslâmiye olduğunu gösteriyor.

On Dördüncü Lem'anın İkinci Makamı 19

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'in en mühim beş altı sırlarını tefsir ediyor. Ve بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Kur'an'ın bir hulâsası ve bir fihristesi ve miftahı olduğunu gösterdiği gibi, arştan ferşe kadar uzanmış bir hatt-ı kudsi-i nurani olmakla beraber, Saadet-i Ebediye kapısını açan bir anahtar ve her mübarek şeye feyiz ve bereket veren bir menba-ı envar olduğunu beyan eder. Bu İkinci Makam, en birinci risale olan Birinci Söze bakar. Âdeta Risale-i Nur eczaları bir daire hükmünde olup, müntehası iptidasına بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ hatt-ı mübareğiyle ittihat ediyor. Ve bu makamda altı sır yerine otuz yazılacaktı; şimdilik altı kaldı. Kısadır, fakat

hatt-ı kudsi-i nurani: nurlu kut-sal hat, çizgi.
hatt-ı mübarek: hayırlı, uğurlu.
hulâsa: bir şeyin özü, esası, temel kısmı.
iptida: başlangıç.
ittihat: birleşme, birleştirme.
kıymettar: kıymetli, değerli.
makam: kısım, bölüm.
mecmua: dergi, kitap.
menba-ı envar: nurların kaynağı.
miftah: anahtar.
mübarek: hayırlı, kutlu.
mücmel: öz, özet.
mühim: önemli.
münteha: son uç.
nevi: çeşit, cins.
risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap, broşür.
saadet-i ebediye: ahirette Cennet hayatı; sonu olmayan mutluluk, sonsuz mutluluk.
sır: giz; insanın aklının erişemediği ilâhî hikmet.
şair-i İslâmiye: İslâm sembolü.
tefsir: Kur'an'ın anlam bakımından açıklaması, yorumu; açıklama, yorum.
temsil: benzetme, örnek.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. (Fatiha Suresi: 1.)

âdeta: sanki.

arş: göğün en yüksek katı.

ayat-ı Kur'âniye: Kur'an

cümleleri, Kur'an ayetleri.

bereket: bolluk, mutluluk.

beyan: anlatma, bildirme.

daire hükmünde: yuvarlak,

çember gibi.

ecza: parça, kısım.

esrar-ı mühimme: önemli

sırlar.

ferş: yeryüzü, dünya.

feyiz: bolluk, bereket.

fihrist: içindikiler.

fihriste: liste.

gayet büyük hakaiki tazammun ediyor. Bunu dikkatle okuyan, ¹ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ne kadar kıymettar bir hazine-i kudsiye olduğunu anlar.

İkinci Söz

32

² الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ mealinde ve iman hakkındaki ayetlerin mühim bir sırrını gayet makbul bir temsil ile tefsir eder.

Üçüncü Söz

35

³ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا ayetinin mealinde ve ubudiyet hakkındaki ayetlerin mühim bir hakikatini mantıkî bir temsil ile tefsir ediyor.

Dördüncü Söz

39

⁴ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ayetinin mealinde ve namaz hakkındaki ayetlerin mühim bir sırrını gayet makul ve mantıkî bir temsil ile tefsir ediyor. Zerre miktar insafı bulunanı teslim mecbur ediyor.

Beşinci Söz

42

⁵ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ayetinin mealinde ve takva ve ubudiyet hakkındaki ayetlerin ve vazife-i ubudiyet ve takvanın mühim bir

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
gayet: son derece.
hakaik: doğrular, gerçekler.
hakikat: gerçek.
hazine-i kudsiye: mukaddes, kutsal hazine.
iman: inanma, inanç.
insaf: vicdana uygun hareket.
kıymettar: kıymetli, değerli.
makbul: geçerli, muteber.
makul: akla yakın, akla uygun.
mantıkî: akla uygun.
meal: anlam, mana, kavram.
mecbur: zorunda bırakılma.
miktar: derece, ölçü.
mühim: önemli.
namaz: İslâmın beş şartından biri olan ibadet.
sır: giz; insanın aklının erişemediği ilâhî hikmet.
takva: Allah'tan korkma.
tazammun: ihtiva etme, içine alma.
tefsir: açıklama, yorum.
temsil: benzetme, örnek.
teslim: doğru olduğunu kabul etme.
ubudiyet: kulluk.
vazife-i ubudiyet: kulluk vazifesi.
zerre: en küçük.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. (Fatiha Suresi: 1.)
2. O takva sahipleri ki, görmedikleri hâlde, Allah'a ve Onun bildirdiklerine iman ederler. (Bakara Suresi: 3.)
3. Ey insanlar! Rabbinize kulluk ediniz. (Bakara Suresi: 21.)
4. Şüphesiz namaz, mü'minler üzerine belli vakitler için farz olarak yazılmıştır. (Nisâ Suresi: 103.)
5. Şüphesiz ki Allah takvaya sarılanlarla, iyilik yapan ve iyi kullukta bulunanlarla beraberdir. (Nahl Suresi: 128.)

. 46

. 53

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ¹ ve إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ²

ayetlerinin mealinde, mahiyet-i dünya ve dünyada mahiyet-i insan ve insanda mahiyet-i din hakkındaki ayatın mühim bir sırrını, Suhuf-u İbrahim'de aslı bulunan, güzel ve parlak bir temsil ile tefsir etmekle beraber, dünyanın mahiyetini ve dünyadaki ruh-u insanî ve insandaki dinin kıymetini göstermekle beraber; dinsiz insan en bedbaht mahlûk olduğunu ispat etmekle ve şu âlemin tılsımını açan ve ruh-u beşeri zulmetten kurtarmak çarelerini göstermekle beraber, gayet lâtif ve güzel bir muvazene ile, fasık olan bedbaht adamın müthiş vaziyetini, salih olan bahtiyar adamın saadetli vaziyetini gösteriyor.

âlem: cihan; kâinat.

asıl: kendi.

ayat: Kur'an ayetleri.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

bahtiyar: tâlî'î, mutlu.

bedbaht: tâlî'siz.

çare: çıkış yolu.

din: Allah tarafından belirlenen ve peygamberler vasıtasıyla insanlara sunulan, insanlara dünya ve ahirette mutluluk yollarını gösteren ilâhî sistem.

fasık: günahkâr.

gayet: son derece.

hikmet-i tahsis: ayırmanın sebebi, gerekçesi.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kat'i: kesin, şüphesiz.

kıymet: değer, baha.

lâtif: yumuşak, hoş, güzel.

mahiyet: iç yüz, nitelik.

mahiyet-i din: dinin hakikati, iç yüzü.

mahiyet-i dünya: esası, hakikati, iç yüzü.

mahiyet-i insan: insanın hakikati, iç yüzü.

mahlûk: Allah tarafından yaratılmış, yaratık.

malûm: bilinen, belli.

meal: anlam, mana, kavram.

muvazene: karşılaştırma, ölçü.

mühim: önemli.

müthiş: dehşet veren, korkunc.

ruh-u beşer: insan ruhu.

ruh-u insanî: insanın benliği, ruhu.

saadet-i dâireyn: dünya ve ahiret mutluluğu.

saadetli: mutlu.

salih: hayırlı, dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden.

sır: giz; dikkat, insanın aklının erişemediği ilâhî hikmet.

suhuf-u İbrahim: Hz. İbrahim'e gönderilen sayfalar.

tarz: biçim, şekil.

tefsir: açıklama, izah, yorum.

temsil: örnek; benzetme; öğüt için anlatılan küçük hikâye.

tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır.

vaziyet: durum.

vesile-i saadet: mutluluğa sebep olan.

zulmet: karanlık.

Dokuzuncu Sûz

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ³ وَلَهُ الْحَمْدُ
فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ⁴

ayetinin mealinde ve beş vakit namaz hakkındaki ayatın gayet mühim bir sırrını Beş Nükte ile tefsir etmekle beraber, malûm olan beş vakit namazın o vakitlere hikmet-i tahsisini o kadar güzel ve şirin bir tarzda beyan ediyor ki, zerre miktar şuuru bulunan bir insan, bu cazibedar hikmet ve

1. Allah Teâlâ ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. O Hayy'dır; ezeli ve ebedî hayat sahibidir. O Kayyum'dur; varlığı için hiçbir sebebe ihtiyacı olmadığı gibi, bütün esya Onun yaratmasıyla ve tedbirleriyle devam eder ve vücutta kalır, beka bulur. (Bakara Suresi: 255.)

2. Şüphesiz ki, Allah katında makbul din İslâm dinidir. (Âl-i İmran Suresi: 19.)

3. Akşama erdiğinizde ve sabaha kavuştuğunuzda Allah'ı tesbih edin. (Rum Suresi:17.)

4. Göklerde ve yerde olanların hamd ve senası Ona mahsustur. Gündüzün sonuna doğru ve öğle vaktine girince de Allah'ı tesbih edip namaz kılın. (Rum Suresi: 18.)

parlak hakikate karşı teslime mecbur olur. Ve cesed-i insan, havaya, suya, gıdaya muhtaç olduğu gibi, ruh-u insan da namaza muhtaç bulunduğunu gayet kat'î bir surette beyan eder.

Onuncu Söz

82

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

1 ¹ اِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

mealinde ve haşir ve ahiret hakkındaki ayatın mühim bir hakikatini, on iki mantıkî ve makul suret-i temsiliye ile ve on iki hakaik-ı kâtıa-i bâhire ile tefsir etmekle beraber, iman-ı bilahireti o kadar kuvvetli bir surette ispat eder ki, bütün bütün kalbi ölmemiş ve bütün bütün akli sönmemiş bir insan o ispata karşı teslim olur, izn-i İllâhî ile imana gelir. İmana gelmezse de inkârdan vazgeçmeye mecbur olur.

On Birinci Söz

197

وَالشَّمْسُ وَضُحَيْهَا * وَالْقَمَرُ إِذَا تَلِيهَا * وَالنَّهَارُ إِذَا

جَلِيهَا * وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَاهَا * وَالسَّمَاءُ وَمَا بَنِيهَا * وَالْأَرْضُ

وَمَا طَحِيهَا * وَنَفْسٌ وَمَا سَوَّيَا * فَالْهَمَّا فُجُورَهَا

2 ² وَتَقْوَاهَا * قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيَاهَا * وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيَاهَا

3 ³ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

ahiret: öteki dünya.

ayat: Kur'ân ayetleri.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

beyan: anlatma.

cazibedar: çekici, alımlı.

cesed-i insan: insan bedeni.

gayet: son derece.

hakaik-ı kâtıa-i bâhire: apaçık, kesin gerçekler.

hakikat: gerçek.

haşir: bütün insanların, kıyametten sonra, tekrar diriltilip mahşerde toplanmaları.

hikmet: ilâhî gaye.

iman: inanma, inanç.

iman-ı bilahiret: ahirete iman.

inkâr: reddetme, inanmama

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

izn-i ilâhî: Allah'ın izni.

kalp: insanın manevî yapısındaki hislerin ve duyguların merkezi.

kat'î: kesin, şüphesiz.

makul: akla uygun, aklın kabul edeceği.

mantıkî: akla uygun.

meal: anlam, mana, kavram.

mecbur: bir işi yapmak zorunda bırakılmış, zorunda bırakılma.

miktâr: ölçü, değer.

muhtaç: ihtiyacı olan.

mühim: önemli.

ruh-u insan: insanın manevî varlığı.

suret: şekil, biçim.

suret-i temsiliye: örneklendirerek, benzetme için küçük hikâyeler anlatarak.

şirin: tatlı.

şuur: anlama, tanıma.

tarz: biçim, şekil.

tefsir: açıklama.

teslim: doğru olduğunu kabul etme.

zerre: en küçük.

1. Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan, elbette ölüleri de öylece diriltecektir; O her şeye hakkıyla kadirdir. (Rum Suresi: 50.)

2. Yemin olsun güneşe ve aydınlığına. • Ve onu takip eden aya. • Ve onu gösteren güne. • Ve onu örten geceye. • Ve gökyüzüne ve onu bina edene. • Ve yeryüzüne ve onu yayıp döşeyene • Ve insana ve onu intizamla yaratana. • Sonra da ona kötülüğü bildirip ondan sakınmayı ilham edene. • Nefsini günahlardan arındıran kurtuluşa ermiştir. • Nefsini günah daldıran da hüsrana düşmüştür. (Şems Suresi: 1-10.)

3. Cinleri ve insanları ancak Bana iman ve ibadet etsinler diye yarattım. (Zariyat Suresi: 56.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.
ayât: Kur'an ayetleri.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
azam: en büyük.
cihazat-ı insaniye: insandaki du-yular, organlar.
daire: alan.
ekmel: daha mükemmel ve ku-sursuz olan.
enva-ı tecelliyat: görünmelerin çeşitleri.
fazilet: erdem, değer.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek.
harika: her zaman rastlanmayan, olağanüstü.
hikmet-i felsefe: felsefe ilmi.
hikmet-i Kur'aniye: Kur'an'a has hikmet.
i'caz: kimsenin yapamayacağı şeyleri yapma.
ispat: doğruyu delillerle göster-me.
işaret: bildirme, gösterme.
kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.
mahiyet-i insaniye: insanın esa-sı, aslı, iç yüzü.
mu'cizâne: mu'cizeli bir şekilde.
mu'cize: benzerini yapmakta in-sanların gücünün yetmediği şey.
muhtaç: ihtiyacı olan.
mukabele: karşılık verme.
muntazam: düzenli.
muvazene: ölçü.
mühim: önemli.
rububiyet: Cenab-ı Allah'ın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye etmesi, besleyicili-ği.
rububiyet-i ilâhiye: Allah'ın ter-biye ediciliği.
saray: büyük konak, kasır.
sukut: düşme.
suret: şekil, biçim.
tefsir: açıklama.
temsil: örnek; benzetme.
ubudiyet: kulluk.
ubudiyet-i insaniye: insanın kul-luğu.
ulvi: yüce.
vezâif-i ubudiyet: kulluk görev-leri.
vüs'atli: geniş, kuvvetli.

ayetlerinin yüksek ve geniş bir hakikatini Sure-i Şems'in mu'cizâne işaret ettiğini ve kâinatı mun-tazam bir saray suretinde gösterdiğini ulvî ve vüs'atli bir temsil ile tefsir etmekle beraber, mahi-yet-i insaniyedeki vezaif-i ubudiyet ve cihazat-ı in-saniyeyi ve rububiyet-i İlâhiyenin enva-ı tecelliya-tına karşı ubudiyet-i insaniyenin mukabelelerini o kadar güzel bir surette ispat ediyor ki, Sure-i Veş-şemsin mu'cizâne olan işaretini harika bir surette ve en azîm bir dairede azam bir Rububiyeti ekmel bir ubudiyetle karşılaştııyor.

On İkinci Söz

214

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۚ وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ

¹ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ ayetlerinin mealinde ve hikmet-i

Kur'aniyenin fazileti hakkında yüzer ayatın mü-him bir hakikatini, hikmet-i felsefe ile hikmet-i Kur'aniyenin muvazenesi suretinde gayet parlak bir temsil ile tefsir etmekle, Kur'an'ın bir mu'cize-sini ve i'cazını ve onun karşısında hikmet-i felse-fenin aczini ve sukutunu harika bir surette ispat eder, körlere de gösterir. Bu Söz, On Birinci Söz gibi gayet mühimdir. Herkes onlara muhtaçtır.

On Üçüncü Söz

225

İki Makamdır.

1. Kime hikmet verilmişse, iste ona pek çok hayır verilmiştir. (Bakara Suresi: 269.) • Biz Kur'an'ı hak ile indirdik. O da hak ile indi. (İsra Suresi: 105.)

BİRİNCİ MAKAM 225

¹ وَنَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ayeti ile

² وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ ayetinin mealinde ve

hikmet-i Kur'âniyenin kudsiyeti ve vüs'ati ve şiir-
den istiğnası hakkındaki ayatın mühim bir sırrını
tefsir etmekle beraber, Kur'an-ı Mu'cizülbeyan'ın
yüksek mu'cizâne hikmetini, felsefenin aşağı ve
dar hikmeti ile muvazene ediyor. Hikmet-i
Kur'âniyedeki kesret ve vüs'ati ve felsefenin fakr
ve iflâsını muhtasar beyan etmekle beraber,
Kur'an'ın şiirden istiğnasının ve adem-i tenezzü-
lünün sebebi, hakaik-ı Kur'âniyenin yüksekliği ve
parlaklığı olduğunu gösterir. Ve mühim bir temsil
ile bir nevi i'caz-ı Kur'âniyeyi beyan eder.

İKİNCİ MAKAM 232

Gençliği dalâlet ve sefahat uçurumuna düşmek-
ten kurtaran ve imanda bu dünyada dahi hakikî
bir Cennet lezzeti ve dalâlette ise Cehennemî bir
azap ve sıkıntı bulunduğunu misallerle izah ve is-
pat eden bir derstir.

İKİNCİ MAKAMIN HAŞİYESİ 241

Mahpuslara teselli hakkında dört mektuptur.

İKİNCİ MAKAMIN ZEYLİ 250

Leyle-i Kadir'de ihtar edilen bir mesele-i mühim-
medir.

adem-i tenezzül: tenezzülsüzlük.

ayat: Kur'an ayetleri.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

azap: sıkıntı, acı.

beyan: anlatma, açık söyleme.

Cehennemî: Cehenneme has, Ce-
henneme ait.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ay-
rılmak.

fakr: muhtaçlık.

felsefe: her şeyi akıl ile açıklama-
ya çalışan, maneviyatı reddeden
materyalist görüşün hayata bakı-
şı ve yaşam şekli ile ilgili düşün-
ce.

hakaik-ı Kur'âniye: Kur'an'a ait
ve ondan gelen gerçekler.

hakiki: gerçek.

haşiye: dipnot.

hikmet: herkesin bilmediği gizli
sebeup; gizli, bilinmeyen nokta;
ilâhî gaye.

hikmet-i Kur'âniye: Kur'an'a
mahsus hikmet.

i'caz-ı Kur'âniye: Kur'an'ın yük-
sek ve erişilmez ifadesi.

iflâs: tükenme, bitme.

ihtar: uyarı, uyarma.

iman: inanma, inanç.

ispat: doğruyu delillerle göster-
me.

istiğna: gereksinimsizlik.

izah: açıklama yapma.

kesret: çokluk.

kudsiyet: kutsallık, mukaddeslik.

Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıkla-
malarıyla akılları benzerini yap-
maktan âciz bırakan Kur'an-ı Ke-
rîm.

Leyle-i Kadir: Kadir Gecesi; Ra-
mazan ayının son on günü içinde
bulunan en hayırlı gece.

lezzet: zevk, haz, keyif.

mahpus: hapsedilmiş.

meal: anlam, mana.

mesele-i mühimme: önemli so-
run.

misal: örnek.

mu'cizâne: mu'cizeli bir şekilde.

muhtasar: kısaltılmış, kısa, özet.

muvazene: ölçü.

mühim: önemli.

nevi: çeşit, cins.

sebeup: neden.

sefahat: yasak şeylere.

sır: insanın aklının erişemediği
ilâhî hikmet.

tefsir: açıklama.

temsil: örnek; benzetme.

teselli: avunma.

vüs'at: genişlik, bolluk.

zeyil: ek, ilâve.

1. Biz Kur'an'dan mü'minler için bir şifa ve rahmet olan şeyi indiriyoruz. (İsra Suresi: 82.)

2. Biz Peygambere şiir öğretmedik; bu ona yakışmaz da. (Yâsin Suresi: 69.)

Dar akıllara sığışmayan yüksek ve geniş bir kısım hakaik-ı Kur'âniyeyi göze görünen emsal ve nazireleriyle fehme takrip ediyor. Meselâ,

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ۖ وَلَا رَطْبٌ وَلَا
يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ۖ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ ۖ
إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ۖ
وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ ۖ

ahir: en sonra.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

beyan: anlatma.

cevap: soruya verilen karşılık, yanıt.

ders-i ibret: ibret dersi.

ehemmiyet: önem, kıymet, değer.

emsal: örnekler; eş, benzer.

esaret: tutsaklık.

esir: tutsak.

fehîm: anlama.

gafil: olanın bitenin farkında olmayan.

gayet: son derece.

hakaik-ı Kur'âniye: Kur'ân'a ait olan ve ondan gelen gerçekler.

hakikat: gerçek.

hatime: son söz.

ikna: kabul ettirme, inandırma.

kalp: insanın manevî bünyesindeki hislerin ve duyguların merkezi.

kısım: parçalara ayrılmış bir şeyin her bölümü.

meselâ: örnek olarak, örneğin.

mesale: problem, sorun.

müessir: eser ve iz bırakan; tesirli; işleyen.

nazire: örnek, karşılık, misil.

nefis: şehevî istekleri kamçılıyıp hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nefs-i emmare: insanı kötülüğe sürükleyen nefis.

sille-i ikaz: uyarıcı tokat.

sual: soru.

takrip: yaklaştırma.

ayetlerinin gayet yüksek ve gayet geniş hakikatlerini temsil ve tanzir ile akla kabul ettirir ve kalbi ikna eder bir tarzda beyan ediyor.

ON DÖRDÜNCÜ SÖZÜN HATİMESİ 275

Gafil kafaya bir tokmak ve bir ders-i ibrettir. Ahirinde nefis-i emmareye müessir bir sille-i ikaz var. Nefse esir olan onu okusa ve kabul etse, esaretten kurtulur.

ON DÖRDÜNCÜ SÖZÜN ZEYLİ 278

Zelzele hakkında ehemmiyetli altı suale cevaptır.

1. Gökleri ve yeri altı günde yaratmıştır. (A'raf Suresi: 54.)

2. Yaş ve kuru ne varsa apaçık bir kitapta yazılmıştır. (En'am Suresi: 59.)

3. Gökler de Onun kudretiyle dürlmüştür. (Zümer Suresi: 67.)

4. Bir şeyin olmasını murat ettiği zaman, Onun işi sadece "Ol" demektir; o da olurur. (Yâsin Suresi: 82.)

5. Kıyametin gerçekleşmesi ise göz açıp kapayıncaya kadardır. (Nahl Suresi: 77.)

tanzir: benzetme.

tarz: biçim, şekil.

temsil: örnek; benzetme.

zelzele: yer sarsıntısı, deprem.

rem.

zeyil: ek, ilâve.

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا

¹ **لِلشَّيَاطِينِ** ayetinin mealinde ve melâike ile şeytanların mübarezeleri hakkındaki ayatın, kozmoğrafyacılardan dar akıllarına yerleşmeyen mühim bir sırrını, “Yedi Basamak” namıyla yedi muhkem hüccet ve metin bir mukaddeme ile tefsir ediyor. Ve şu ayetin semasından evham-ı şeytaniye-i recmedip tart eder.

ON BEŞİNCİ SÖZÜN ZEYLİ 299

Kur’ân’ın kelâmullah ve Hazret-i Muhammed (a.s.m.) Allah’ın Resulü olduğunu mukni delillerle ispat eden, münazara tarzında yazılmış belîğ bir risaledir.

أَمَّا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ۖ فَسُبْحَانَ

² **الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ** ayetlerinin mealindeki çok ayatın ifade ettiği “ehadiyet-i zatiyesi ile külliyyet-i ef’al; ve vahdet-i şahsiyesi ile muinsiz umumiyet-i rububiyet; ve ferdaniyetiyle şeriksiz şümül-u tasarrufat; ve mekândan münezzehiyetiyle her yerde hazır bulunması; ve nihayetsiz ulviyetiyle her şeyle yakın olması; ve bir tek

kuşuklar.

ferdaniyet: birlik, teklik.

hâzır: her yerde var olan.

hüccet: delil.

ifade: anlatma.

ispat: delil ve şahit göstererek doğruyu ortaya koyma.

kelâmullah: Allah kelâmı, Kur’ân-ı Kerim.

kozmoğrafya: astronomi.

külliyyet-i ef’al: fiillerin genelliği ve çokluğu.

meal: anlam, mana.

mekân: yer, mesken, ikametgâh.

melâike: melekler.

metin: sağlam, dayanıklı.

muhkem: kuvvetli.

muin: yardımcı.

mukaddeme: ön söz, takdim.

mukni: ikna eden, inandırıcı.

mübarez: kavga, dövüşme.

mühim: önemli.

münazara: tartışma.

münezzehiyet: hiçbir şeye muhtaç olmama.

nam: isim, ad.

nihayetsiz: sonsuz.

recmetmek: taşlamak.

resul: elçi, peygamber.

risale: belli bir konuda yazılmış küçük kitap.

sema: gök; felek.

sır: insanın aklının erişemediği ilâhî hikmet.

şerik: ortak.

şeytan: Hz. Âdem’in üstünlüğü-nün kabulü anlamında ona secde edilmesi ile ilgili ilâhî emre uymadığı için semadan kovulan ve o zamandan beri âdemoğullarını doğru yoldan çıkartmaktan geri durmayan lânetlenmiş varlık, iblis.

şümül-ü tasarrufat: Cenab-ı Hakkın sahiplik ve idare edişinin kapsamlılığı.

tart: kovma.

tarz: biçim.

tefsir: açıklama.

ulviyet: ulvîlik, yücelik.

umumiyyet-i rububiyet: Cenab-ı Hakkın idare ve terbiye ediciliğinin her şeyi kapsamaması.

vahdet-i şahsiye: şahsın birliği.

zeyil: ek, ilâve.

1. And olsun ki, dünya semasını Biz kandillerle süsledik. Şeytanlar için o kandilleri birer taş yaptık. (Mülk Suresi: 5.)

2. Bir şeyin olmasını murat ettiği zaman, Onun işi sadece “Ol” demektir o da olur. • Şanı ne yücedir Onun ki, her şeyin hüküm ve tasarrufu Onun elindedir. Siz de Ona döndürüleceksiniz. (Yâsin Suresi: 82-83.)

ayat: Kur’ân ayetleri.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

belîğ: belâgatle, düzgün olarak meramını anlatan.

delil: kanıt.

ehadiyet-i zatiye: Allah’ın birliği, teklîği.

evham-ı şeytaniye: şeytanî

Zat-ı Ehad olmakla her şeyi bizzat elinde tutmak” olan hakaik-ı âliye-i Kur’âniyenin Dört Şua namıyla gayet mühim bir sırrını tefsir ediyor. Ve o hakaikı müstakim akıllara ve selim kalplere teslim ettiriyor.

On Yedinci Sür

328

ahiret: öbür dünya.

ahzüita: ödeme, ihsan ve bahş alma.

ayat: Kur’ân ayetleri.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.

bizzat: kendisi.

cazibedar: çekici.

cilve: yansıma.

elem-i mevt: ölüm sıkıntısı.

elem-i zeval: sona erme acısı.

gayet: son derece.

hakaik: doğrular, gerçekler.

hakaik-ı âliye-i Kur’âniye: Kur’ân’ın yüce gerçekleri.

hakikat: gerçek.

imtihan: sınav, ölçme.

ism-i Kahhar: Cenab-ı Hakkın “kahredici kuvvet ve kudret sahibi” anlamındaki Kahhar ismi.

kalp: insanın manevî bünyesindeki hislerin ve duyguların merkezi, ruh, Allah’ın tecelli ettiği yer

kiyâfet: kılık, şekil.

kıymettar: kıymetli.

lezzet-i hayat: yaşama lezzet ve zevki.

mahiyet: sonuç.

meal: anlam, mana.

misafirhane: geçici bekleme yeri.

muvakkat: geçici.

müddet: süre.

mühim: önemli.

nam: ad, isim.

Rahman: Cenab-ı Hakkın, “mü’min-kâfir, iyi-kötü ayırımı yapmadan, bütün yaratılmışların rızıklarını ve geçim şekillerini içine alan, her şeyi kaplayan, merhamet, acıma ve şefkat sahibi” oluşunun ismi.

selim: temiz, samimî.

seyyar: hareketli.

sır: insanın aklının erişemediği ilâhî hikmet.

suret: biçim.

sürur: sevinç.

şua: ışık, parlaklık.

tefsir: açıklama.

teslim: doğrulama.

teşhîrâh: sergi yeri.

tezgâh: sergi yeri, iş işleme yeri.

ticaretgâh: ticaret yeri.

visal: ulaşma, kavuşma.

Zat-ı Ehad: tek ve hiçbir şeye muhtaç olmayan zat, Allah.

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لِّهَا لِنَبْلُوهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۖ وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ۝ ۱ وَمَا ۲ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ

ayetlerinin meallerinde, lezzet-i hayat içinde elem-i mevt; ve sürur ve visal içinde elem-i zeval hakkındaki ayatın mühim bir sırrını ve ism-i Kahhar’a karşı Rahman isminin cilvesini gayet güzel bir suretle gösterip tefsir ediyor. Ve ehl-i iman için dünyanın mahiyetini, seyyar bir ticaretgâh ve muvakkat bir misafirhane ve birkaç günlük bir teşhîrâh ve kısa bir müddet için işleyecek bir tezgâh ve ahzüita için yol üstünde kurulmuş bir pazar olduğunu gösterip, dünyadan berzah ve ahiret tarafına insan seyahatini sevdirebilir ve dehşetini izale eder. Ve bu Sözü’nün ahirinde bazı nüshalarda “Siyah Dutun Meyvesi” namıyla kıymettar ve cazibedar ve şiir kıyafetinde birkaç hakikat var.

1. Yeryüzünde ne varsa Biz dünya için bir süs olarak yarattık ki, insanlardan hangisi daha güzel işler yapacak diye onları imtihan ederim. • Onun üzerindeki her şeyi Biz elbette kupkuru bir toprak hâline getireceğiz. (Kehf Suresi: 7-8)

2. Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir oyalanmadır. (En’am Suresi: 32.)

Kalbe Farisî Olarak Tahattur Eden	
Bir Münacat	336
Ehl-i Gaflet Dünyasının Hakikatini Tasvir	
Eden Birinci Levha	350
Ehl-i Hidayet ve Huzurun Hakikat-i	
Dünyalarına İşaret Eden İkinci Levha	351
Barla Yaylası, Çam, Katran, Ardiç,	
Karakavağın Bir Meyvesi	353
Yıldızları Konuşturan Bir Yıldızname	361
Ün Sekizinci Söz	363

Bu söz, İki Makamdır. İkinci Makamı yazılmamış.

BİRİNCİ MAKAMI 363

Üç Noktadır.

Birincisi: لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُجِبُونَ

¹ 1 أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا 1 ayetinin, fahre meftun,

şöhrete müptelâ, medhe düşkün, hodbin nefsi emmarenin kafasına sille-i tedibi vuran bir sırrını,

İkincisi: ² 2 أَحْسَنَ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ 2 'nın çirkin ve bah-

si hilâf-ı edep görünen şeylerin güzel cihetlerini gösteren bir sırrını,

Üçüncüsü: ³ 3 إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ 3

ayetinin risalet-i Ahmediyeye (a.s.m.) dair ince, fakat kuvvetli bir delilini gösteren bir sırrını tefsir eder.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

azap: ceza, eziyet.

bahis: konu.

cihet: yön, taraf.

dair: ilgili.

delil: kanıt.

ehl-i gaflet: dünyaya daldığından, ahiretin farkında olmayan.

ehl-i hidayet: doğru yolda olanlar.

fahir: övünme.

Farisi: Farsça.

hakikat: gerçek.

hakikat-i dünya: dünya hayatının iç yüzü.

hilâf-ı edep: edep dışı.

hodbin: enaniyetli, bencil.

huzur: gönül ferahlığı.

işaret: bildirme, gösterme.

kalp: insanın manevî bünyesindeki hislerin ve duyguların merkezi; gönül, dil; ruh.

kuvvet: etkileme gücü.

levha: çerçevesiz duvara asılan hat.

medih: övme.

meftun: vurgun, düşkün, tutkun.

münacat: Allah'a dua etme, yalvarma.

müptelâ: düşkün.

nefs-i emmare: insanı kötülüğe sürükleyen nefis, insana kötü ve günah olan işlerin yapılmasını emreden nefis.

nokta: konu ile ilgili önemli bölüm.

risalet-i Ahmediye: Peygamber Efendimizin peygamberliği.

sır: insanın aklının erişemediği ilâhî hikmet.

sille-i tedip: terbiye tokadı.

şöhret: ün; ad, san.

tahattur: hatırlama.

tasvir: bir şeyi yazıyla veya başka ifade şekilleriyle anlatma.

tefsir: açıklama.

1. Yaptıkları kötülüklerle sevinen ve yapmadıkları hayırlarla övülmekten hoşlanan kimseleri, sakın azaptan kurtulur zannetme. (Âl-i İmran Suresi: 188.)

2. O her şeyi en güzel şekilde yarattı. (Secde Suresi: 7.)

3. [De ki:] Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin. (Âl-i İmran Suresi: 31.)

1 **يَسْ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ** • **إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ** ayetle-

ayat: Kur'an ayetleri.
ayat-ı Kur'âniye: Kur'an ayetleri.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bakar: öküz, siğir.
bürhan: delil, kanıt.
dair: ilgili.
desise: hile, entrika, dolap.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek.
hasım: düşman.
Hazret-i Adem: ilk insan ve ilk peygamber.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî gaye.
hikmettar: hikmetli.
ihtar: hatırlatma.
ilzam: susturma.
ispat: delil ve şahit göstererek doğruyu ortaya koyma.
itiraz: bir fikri, hükmü veya durumu kabul etmeyip çürütmeye kalkışma.
izhar: açığa vurma.
kat'î: kesin, şüphesiz.
lemaat-ı i'caziye: mu'cizevî parlıklar.
mahvetme: yok etme.
manidar: ince anlamlı.
meal: anlam, mana.
melek: Allah'ın nurdan yarattığı, iradeleri, cinsiyetleri, yeme ve içmeleri olmayan, çeşitli şekillere girebilen, gözle her zaman görülemeyen, Allah'ın emirlerine tam itaat eden mahlûk.
muannit: inatçı.
mu'cizat-ı enbiya: peygamber mu'cizeleri.
mu'cize-i Kur'âniye: Kur'an'a ait mu'cize.
muhkem: sağlam.
mühim: önemli.
müthiş: dehşetli, korkunc.
nam: ad, isim.
perişan: kederli, hüznü.
reşha: sızıntı, damla.
risalet-i Ahmediye: Peygamber Efendimizin peygamberliği.
secde: baş eğme.
şeytan: Hz. Âdem'in üstünlüğünün kabulü anlamında ona secde edilmesi ile ilgili ilâhî emre uymadığı için semadan kovulan ve o zamandan beri âdemoğullarını doğru yoldan çıkartmaktan geri durmayan lânetlenmiş varlık, iblis.
şüphe: tereddüt.
tarz: biçim, şekil.
tefsir: açıklama.
tenkit: eleştiri.
zebih: boğazlama, kesme.

rinin mealindeki yüzer ayatın en mühim hakikatleri olan risalet-i Ahmediyeyi (a.s.m.) On Dört Reşha namıyla on dört kat'î ve parlak ve muhkem bürhanlarla tefsir ve ispat ediyor. Ve en muannit bir hasmı dahi ilzam eder. Güneş gibi risalet-i Ahmediyeyi (a.s.m.) izhar ediyor.

Yirminci Söz

İki Makamdır.

BİRİNCİ MAKAM

Sure-i Bakara'nın başında, Hazret-i Âdem'e meleklerin secdesi ve bir bakaranın zebhi ve taşlardan su çıkması hakkındaki üç mühim ayete karşı şeytanın gayet müthiş üç şüphesini öyle bir tarzda reddedip mahveder ki, şeytanı ve şeytan gibi insanları öyle desiselerden perişan edip vazgeçiriyor. Çünkü onlar, tenkit ve itirazlarıyla lemaat-ı i'caziyenin kapısını açtırttılar. O üç ayetten üç lem'a-i i'caziye göründü.

İKİNCİ MAKAM

Mu'cizat-ı enbiya (aleyhimüsselâm) yüzünde parlayan bir mu'cize-i Kur'âniyeyi göstermekle beraber, mu'cizat-ı enbiyaya dair ayat-ı Kur'âniyenin ne kadar manidar ve hikmettar olduklarını gösterir. Ve Kur'an'da kapalı kalmış çok defineler bulunduğunu ihtar eder.

1. Yâ sin. • Hikmet dolu Kur'an'a yemin olsun ki • sen Allah tarafından insanlara gönderilmiş peygamberlerdensin. (Yâsin Suresi: 1-3.)

İki Makamdır

BİRİNCİ MAKAMI 424

Namazın o kadar güzel bir tarzda kıymetini ve faydasını gösterir ki, en tembel ve en fasık adama dahi namaza karşı bir iştıyak verir ve gayrete getirir.

İKİNCİ MAKAMI 433

Şeytanın çok istimal ettiği mühim desiselerini iptal ediyor. Ve vesvesesiyle mü'minlerin kalbinde açtığı yaraların beşine, güzel merhemler tarif ediyor.

Yirmi İkinci Söz 442

² فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ¹ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ mealinde ve tevhid-i hakikî hakkındaki yüzer ayatın mühim bir hakikatini İki Makam ile tefsir eder.

BİRİNCİ MAKAM 442

Gayet güzel ve parlak ve muhkem bir hikâye-i temsiliye ile on iki basamak hükmünde On İki Bürhan ile vahdaniyet-i İlahiye'yi o kadar kat'î bir surette ispat eder ki, en mütemerrit müşrikleri de tevhide mecbur ediyor. Ve kolay, fakat kuvvetli; ve basit, fakat parlak bir surette Vacibü'l-Vücut'un vücudunu ve vahdetini ve ehadiyetini bütün sıfat ve esmasıyla ispat eder.

ayat: Kur'an ayetleri.
basit: yalın, sade; kolay.
bürhan: delil, kanıt, tanık.
define: kıymeti ve değeri yüksek olan.
fasık: günahkâr.
esma: isimler.
ehadiyet: Allah'ın birliği.
gayet: son derece.
gayret: çalışma.
hakikat: gerçek.
hikâye-i temsiliye: örnek hikâye.
iptal: bozma, çürütme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme, kanıtlama.
istimal: kullanma.
iştıyak: aşırı istek.
kalp: insanın manevî bünyesindeki hislerin ve duyguların merkezi.
kat'î: kesin, şüphesiz.
kıymet: değer.
meal: anlam, mana, kavram.
mecbur: zorunda bırakılma.
merhem: acıyı dindiren şey.
muhkem: tam, eksiksiz.
mühim: önemli.
mü'min: Allah'a, Onun birliğine inanan.
müşrik: Allah'a şirk koşan.
mütemerrit: inatçı.
suret: biçim, tarz, yol, usul, me-tot, üslup.
sıfat: sıfatlar.
tarif: tanım.
tarz: biçim, şekil.
tefsir: açıklama.
tembel: çalışmayı sevmeyen.
tevhid-i hakikî: Cenab-ı Hakkın varlığını ve birliğini kanıta dayalı bir şekilde kabul etme ve bunu anlayabilme.
tevhit: Allah'ın bir olduğuna inanma.
Vacibü'l-Vücut: "varlığı başkasının varlığına bağlı olmayıp kendinden, ezeli-ebedî olan" anlamında, Allah'ın bir sıfatı.
vahdaniyet-i İlahiye: Allah'ın bir, tek olması.
vesvese: şüphe.
vücut: varlık.

1. Bil ki: Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)

2. Allah her şeyin yaratıcısıdır. (Zümer Suresi: 62.)

adet: sayı, miktar.
ayat: Kur'an ayetleri.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
beyan: anlatma, açıklama.
bürhan-ı bâhir: büyük ve geniş delil.
bütün: hepsi.
dair: ilgili.
delil: kanıt, bürhan.
esma: Allah'ın zatını adlandırdığı isimleri.
esma: isimler.
evsaf-ı celâliye ve cemaliye ve kemaliye: Allah'ın sonsuz güzellik, ululuk, yücelik ve mükemmellikteki vasıfları, sıfatları.
fehîm: anlama, anlayış.
gayet: son derece.
hâb-ı gaflet: gaflet uykusu.
hakikat: gerçek.
hakikat-i tevhîd: tevhit gerçeği.
hikâye-i temsiliye: örnek hikâye.
îman: inanma, inanç.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
istidadat-ı insaniye: insanî kabiliyetler.
kat'i: kesin.
küllî: bütüne ait.
lem'a: parlıt.
makbul: geçerli, muteber.
makul: akla yakın, akla uygun.
marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.
meal: anlam, mana.
mebhas: bölüm; bab.
medar: dayanak noktası, sebep, vesile.
mevcudat: var olan her şey.
muannit: inatçı.
muhakkak: şüphesiz, mutlak.
muhtaç: ihtiyacı olan.
müstesna: hariç.
nam: ad, isim.
nokta: konu ile ilgili önemli bölüm.
nükte: gizli anlam; ince anlamlı, düşündürücü, zarif ve şakalı söz.
perde: örtü.
sıfât: hâl, keyfiyet, nitelik.
sırr-ı azîm: büyük sır.
suret: biçim, tarz.
taallük: ilişki, ilgi.
tedenniyat-ı insaniye: insanlığın alçalışı, gerilemesi.
tefsir: açıklama.
terakkiyat-ı insaniye: insanlığın yükselişleri, ilerlemesi, gelişmesi.

Hakikat-i tevhidi ve tevhid-i hakikîyi On İki Lem'a namıyla hikâye-i temsiliyenin perdesi altında on iki bürhan-ı bâhire ile vahdaniyet-i İlâhiyeyi ispat etmekle beraber, evsaf-ı celâliye ve cemaliye ve kemaliyesini vahdaniyet içinde ispat ediyor. O lem'alardaki deliller o kadar kat'îdir ki, hiçbir şüphe yeri kalmıyor. Ve o kadar küllîdirler ki, mevcudat adedince, belki zerrat sayısınca, marifetullaha pencereler açıyor. Ve onunla Vacibü'l-Vücud'un vücudunu umum sıfât ve esmasıyla en muannitlere karşı ispat ediyor.

İfîrî Üçüncü Söz

495

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ ۝
 ۱ سَافِلِينَ ۝ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

ayetlerinin mealindeki çok ayatın imana dair ve terakkiyat ve tedenniyat-ı insaniyeye medar hakikatlerini Beş Nokta ile ve Beş Nükte içinde herkese taallûk eden ve herkes ona muhtaç olan on mebhas ile o sırr-ı azîmi tefsir eder. İstidadat-ı insaniye ile vezaif-i insaniyeyi gayet makul ve makbul bir surette beyan eder.

Bu Söz, şimdiye kadar binler adamı hâb-ı gafletten kurtardığı gibi, çoklarını da imana getirmiş; gayet kıymettar ve yüksek olmakla beraber, temsillerle fehmi kolaylaşmış, herkes onun dilini anlıyor.

1. Muhakkak ki Biz insanı en güzel bir şekilde yarattık. • Sonra da onu en aşağı seviyeye indirdik. • Ancak iman eden ve güzel işler yapanlar müstesna. (Tîn Suresi: 4-6.)

temsil: örnek; benzetme.

tevhid-i hakikî: gerçek tevhit.

umum: bütün.

Vacibü'l-Vücud: "varlığı başkasının varlığına bağlı olma-

yıp kendinden, ezeli-ebedî olan" anlamında, Allah'ın bir sıfatı.

vahdaniyet: birlik, teklik.

vahdaniyet-i İlâhiye: Allah'ın bir ve tek oluşu.

vahdet: birlik.

vezaif-i insaniye: insana ait görevler.

vücüt: varlık.

zerrat: zerreler, atomlar.

¹ **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ٱلْأَوْهَلُ ٱلْأَسْمَاءُ ٱلْحُسْنَى** ayetinin mealinde

ve Esmâ-i Hüsnanın cilveleri hakkındaki çok ayatın muazzam bir hakikatini “Beş Dal” namıyla mebahis-i azîme ile tefsir ediyor.

Birinci ve İkinci Dalları, mühim esrarın muhtasar bir hazinesidir.

Üçüncü Dal, hadislere gelen evhamı on iki kaide ile reddeder, evhamın esaslarını keser.

Dördüncü Dal, kâinat sarayında istihdam olunan nebatat ve hayvanat ve insan ve melâike taifelelerinin sırr-ı istihdamlarını ve güzel vazife-i ubudiyet ve tesbihlerini ve haşmet-i rububiyet-i İlâhiyeyi cazibedar bir tarzda beyan eder.

Beşinci Dal, **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ٱلْأَسْمَاءُ ٱلْحُسْنَى** ayeti-

nin şecere-i nuraniyesinin hadsiz meyvelerinden beş meyvesini gayet parlak ve güzel bir surette gösteriyor. Bu Beş Meyve ve Otuz Birinci Sözün ahirindeki Beş Meyve, çok şirindirler. Tatlı ilim isteyenler onları alsın okusun.

قُلْ لِّئِنْ جُمِعَتِ ٱلْأَنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَآ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا

² **ٱلْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا** aye-

tinin hakikatini teyit eden yüzer ayatın en mühim

fehim: anlama, anlayış.

gayet: son derece.

hadis: Peygamberimiz Hz. Muhammed'e veya başkasına ait olmasına rağmen onun onayladığı söz, iş, emir ve davranış.

hadsiz: sınırsız.

hakikat: gerçek.

haşmet-i rububiyet-i İlâhiye: tek ilâh olan Allah'ın terbiye ediliğindeki yücelik.

hayvanat: hayvanlar.

hazine: hazne; define.

ibadet: kulluk görevi.

ilim: bilgi, bilim.

istihdam: hizmet ettirme, çalıştırma.

kaide: usul, kural.

kâinat: yaratılmış olan şeylerin tamamı.

kıymettar: kıymetli, değerli.

lâyık: yakışan, yaraşan.

meal: anlam, mana.

mebahis-i azîme: önemli bölümler.

melâike: melekler.

muazzam: çok büyük; önemli.

muhtasar: kısa, özet.

mühim: önemli.

nam: ad, isim.

nebatat: bitkiler.

ret: reddetme; geri çevirme.

saray: büyük konak, kasır.

sırr-ı istihdam: çalıştırmanın sırrı, hikmeti, gerekçesi.

suret: biçim.

şecere-i nuraniye: nurlu ağaç.

şirin: tatlı.

taife: topluluk, fırka.

tarz: biçim, şekil.

tefsir: açıklama.

temsil: örnek; benzetme.

tesbih: Allah'a söz, iş, davranış, durum ve kalp ile içten ibadet etme.

teyit etme: doğrulama, destekleme.

vazife-i ubudiyet: kulluk vazifesi.

1. O Allah ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. En güzel isimler Onundur. (Taha Suresi: 8.)

2. De ki: And olsun, eğer bu Kur'an'ın benzerini getirmek için insanlar ve cinler bir araya toplanıp da hepsi birbirine yardımcı olsalar, yine de onun benzerini getiremezler. (İsra Suresi: 88.)

ahir: son.

ayat: Kur'an ayetleri.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

beyan: anlatma, açıklama.

cazibedar: çekici.

cilve: yansıma.

esas: temel, kök.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.

esrar: sırlar; gizli, bilinmeyen.

evham: kuşkular.

ait: ilişkin.

and olsun: yemin olsun, yemin ederim.

avam: halkın büyük kısmı.

ayat: Kur'an ayetleri.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

bazı: bir kısım.

beyan: anlatma, açıklama.

binaen: dayanarak.

çendan: gerçi.

esbab-ı mühimme: önemli nedenler.

esrar-ı kaderiye: "kader" inancının gizleri.

fikir: akıl, düşünme, düşünce.

hakikat: gerçek.

hatime: son söz, bir eserin sonuç kısmı, nihayet, bitiş.

hatve: adım.

havas: bilginler, âlimler.

hayrihi ve şerrihi minallâhi te-âlâ: "Hayır ve şer, her ikisi de Allah'tandır" anlamındaki iman esaslarından altıncısı.

i'caz-ı Kur'ânî: Kur'an'ın mu'cize-liği.

ilâahir: sona kadar.

iman-ı bilkader: kadere iman.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

istirahat-ı kalp: kalp rahatlığı.

izahlı: açıklamalı.

Kelâmullah: Allah'ın kelâmı, Kur'an-ı Kerim.

Levh-i Mahfuz: Allah'ın ezeli ilmiyle kâinata olmuş ve olacak şeylerin yazıldığı levha.

meal: anlam, mana.

mebhas: kısım.

medar: neden, vesile, dayanak noktası.

muannit: inatçı.

muhtasar: kısa, özet.

mübarek: hayırlı.

mücmel: öz, kısa.

mühim: önemli.

müstakim: doğru, istikametli.

nısf-ı ahir: son yar.

nısf-ı evvel: ilk yar.

secde: baş eğme.

selim: sağlam, temiz, samimî.

serfûru: boyun eğme.

sırr-ı kader: kader gizli.

suret: biçim.

sür'atli: hızlı.

takrip: yaklaştırma, yanaştırma.

taife: sınıf, tabaka.

tarik: usul; yol.

tefsir: açıklama.

tekemmül-ü ruh: ruhun olgun-

bir hakikati olan i'caz-ı Kur'ânîyi tefsir eder. Üç Şua içinde kırk vücuh-u i'caziyeyi beyan ve tefsir ediyor ki; Kur'an kelâmullah olduğunu, gündüzdeki ziya güneşin vücudunu gösterdiği gibi, öylece gösterir ve ispat eder. Nısf-ı evvel çendan sür'atli telif edilmiş, fakat istirahat-i kalp ile yazıldığı için izahlıdır. Nısf-ı ahir, bazı esbab-ı mühim-meye binaen muhtasar ve mücmel kalmıştır. Fakat, bununla beraber her taifeye göre (ve ne fikirde bulunursa bulunsun) bu mübarek Söz, i'caz-ı Kur'an'ı ona gösterir ve ispat eder. Bu Söz şimdiye kadar i'caz-ı Kur'an'a karşı çok muannitleri serfûru ettirerek secdeye getirmiş.

Yirmi İkinci Söz

751

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ • وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ الْآعِنَدْنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ
الْأَبْقَدَرِ مَعْلُومٍ • وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ •

(ilâahir) mealindeki ayatın sırr-ı kadere ait ve iman-ı bilkader, hayrihi ve şerrihi minallâhi teâlâ'nın ispatına medar mühim bir hakikatini Dört Mebhas ile öyle bir surette tefsir eder ki, havassın fikirleri yetişmediği esrar-ı kaderiye, basit avamların zihinlerine takrip edip anlattırıyor. Hatimesinde, en kısa ve en selim ve en müstakim bir tarikin esasını Dört Hatve namıyla tezkiye-i nefsin ve tekemmül-ü ruhun medarı olan dört mühim dersi veriyor. Ve Hatimenin hatimesinde

1. Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Hiçbir şey yoktur ki, hazineleri Bizim yanımızda olmasın. Her şeyi Biz belirli bir miktar ile indiririz. (Hicr Suresi: 21.)

2. Biz her şeyi Levh-i Mahfuz'da tek tek yazdık. (Yâsin Suresi: 12.)

laşması.

telif: kitap yazma.

teyit etme: doğrulama, des-

tekleme.

vücuh-u i'caziye: mu'cize

oluş yönleri.

vücut: var olma, var oluş.

zihin: anlayış, kavrayış.

ziya: ışık.

mesail-i müteferrikadan altı mesele var ki, birisi Sure-i Fethin ahirindeki ayetin bir sırr-ı i'caziyesini açıyor.

Yirmi Yedinci Söz

778

وَلَوْ رَدُّهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمْ

¹ الشَّيْطَانِ إِلَّا قَلِيلًا ayetinin mealindeki ayatın içti-

hada dair mühim bir hakikatini tefsir eder. Ve bu zamanda haddinden tecavüz edip içtihatattan dem vuranların haddini bildirip, ihtilâf-ı mezahibin sırrını güzel beyan eder. “Bu zamanda eski zaman gibi içtihat edebiliriz” diyenlerin ne kadar yanlış, hata ettiklerini ispat eder. Bu Sözün Zeylinde Sahabe-i Güzinin evliyadan yüksek olan mertebelerini gayet parlak bir surette ve kat’î bir tarzda ispat etmekle beraber, Sahabelerin nev-i beşer içinde enbiyadan sonra en mümtaz şahsiyetler olduklarını ve onlara yetişilmediğini kat’î bir surette ispat eder.

Yirmi Sekizinci Söz

807

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا

1. Hâlbuki bu haberi yayacak yerde Peygambere ve mü'minlerden ihtisas ve salâhiyet sahibi kimselere müracaat etselerdi, elbette o kimselerden hüküm çıkarmaya ehliyetli olanlar için doğrusunu bilirlerdi. Eğer üzerinizde Allah'ın lütuf ve rahmeti olmasaydı, pek azınız müstesna, muhakkak şeytana uyup gitmiştiniz. (Nisâ Suresi: 83.)

ahir: son.
avam: halkın büyük kısmı.
ayat: Kur'an ayetleri.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
basit: sade.

beyan: anlatma, açıklama.
dair: ilgili.
dem vurmak: bir şeyden ge-

lişi güzel bahsetmek.
ders: öğüt, nasihat.
enbiya: nebîler, peygamberler.
esas: asıl, temel.
evliya: keramet sahibi olanlar.
gayet: son derece.
had: sınır, yetki, gerçek değer.
hakikat: gerçek.
hata: yanlış, yanlışlık.
hatve: adım.
icthâat: hüküm çıkarma.
ihtilâf-ı mezahib: mezheplerdeki fikir ayrılıkları.
ihtisas: uzmanlık.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kat'î: kesin.
lütuf: ikram ve yardımda bulunma.
meal: anlam, mana.
medar: sebep, vesile, dayanak noktası.
mertebe: derece.
mesail-i müteferrika: değişik meseleler.
mesele: konu.
muhakkak: mutlaka.
mühim: önemli.
mümtaz: seçkin, imtiyazlı.
müracaat etmek: baş vurma.
müstesna: hariç.
nam: ad, isim.
nev-i beşer: insanlık.
rahmet: esirgeme, bağışlama.
Sahabe: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in mübarek yüzünü görmekle şereflenen ve sohbetlerine katılan mü'min kimse.
Sahabe-i Güzin: seçkin Sahabeler, Hz. Muhammed'in en yakın dört arkadaşı Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali.
salâhiyet: yetki.
sır: giz; tecrübe ve yetenek ile anlaşılabilen en zor ve en ince yan, insanın aklının erişemediği ilâhî hikmet.
sırr-ı i'caziye: mu'cize oluşun gizli.
suret: biçim.
şahsiyet: yüksek kişi.
takrip: yaklaştırma, yanaştırma.
tarik: usul, yol.
tarz: biçim.
tecavüz: aşma, söz ve hareketle ileri gitme.
tefsir: açıklama.
tezkiye-i nefis: nefisini temizleme.
zeyil: ek, ilâve.
zihin: anlayış, kavrayış.

Arabiyyülibare: Arapça söz, ibare.

ayat: Kur'ân ayetleri.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

beka: ebedilik, sonu olmama.

beka-i ruh: ruhun ebediliği, ölümsüzlüğü.

beyan: anlatma, açıklama.

bürhan: delil, kanıt.

bürhan-ı bâhir: büyük, geniş ve açık delil.

ceset: vücut, beden, cisim.

cevap: yanıt

cihet: yön, taraf.

dair: ilgili.

ebedi: sonsuz.

esas: asıl, temel, kök.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek.

hakkanîyet: hak ve adalete uygunluk.

haşır: bütün insanların, kıyametten sonra, tekrar diriltilip mahşerde toplanmaları.

hulâsa: öz, esas.

huri: Cennet kızı, Cennet güzeli.

ikna: kabul ettirme.

iktibas: alıntı.

ispat: doğruyu delillerle gösterme; kanıtlama.

kat'î: kesin.

lâsiyyema: bilhassa, özellikle.

lezaiz-i cismaniye: bedensel lezzet ve zevkler.

makam: durak.

meal: anlam, mana.

medar: dayanak noktası, sebep, vesile.

medar-ı tenkit: eleştiri sebebi.

melâike: melekler.

menşe: esas, kaynak.

mesele: sorun, problem.

muhtelif: çeşitli.

mühim: önemli.

rızık: yiyecek, içecek.

ruh: insan ve hayvanlardaki dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi.

saadet-i ebediye: sonsuz mutluluk.

sual: soru.

suret: biçim.

tazammun: ihtiva etme, içine alma.

teyit: doğrulama.

vücut: varlık.

قَالُوا هَذَا الَّذِي رَزَقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأَتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا

¹ آيَاتٍ أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

te ve saadet-i ebediyeye dair hakikatini teyit eden yüzer ayatın mühim bir hakikatini iki makamla tefsir eder.

Birinci Makam, “Beş Sual ve Cevap” namıyla Cennetin lezaiz-i cismaniyesine ve huriler hakkındaki medar-ı tenkit olmuş meseleleri öyle güzel bir surette beyan eder ki, herkesi ikna eder.

İkinci Makam, Arabiyyülibare olarak on iki “Lâsiyyema” kelimesiyle başlar ve gayet kuvvetli ve kat'î ve hiçbir cihette sarsılmaz, haşre dair, Cennet ve Cehennemin hakkaniyetine medar binler bürhanı tazammun eden bir bürhan-ı bâhirdir ki, o bürhan Onuncu Sözün menşei ve esası ve hulâsasıdır.

Yirmi Dokuzuncu Söz

818

³ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي ² وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَمَلَكِهِ

⁴ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ

⁵ مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَبْعَثُكُمْ إِلَّا كَنْفَسٍ وَاحِدَةٍ

ayetlerinin mealindeki yüzer ayatın haşır ve beka-i ruha ve melâikeye dair üç mühim hakikatini

1. İman edenler ve güzel işler yapanları müjdele: Altlarından ırmaklar akan Cennetler olacaktır. O Cennetlerden rızık olarak bir meyve yediklerinde, "Bu daha önce yediğimiz rızıktandır" derler. Rızıkları dünyadakine benzer şekilde kendilerine sunulur. Orada onlar için tertemiz kadınlar vardır. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. (Bakara Suresi: 25.)

2. De ki: Ruh, Rabbinin emrindedir. (İsra Suresi: 85.)

3. Mü'minler, Allah'a ve meleklerle iman ederler. (Muhtelif ayetlerden iktibasla ifade edilmiş hâli.

4. Kıyametin gerçekleşmesi ise göz açıp kapayıncaya kadar, yahut ondan da yakındır. (Nahl Suresi: 77.)

5. Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. (Lokman Suresi: 28.)

tefsir eder. Beka-i ruhu o kadar güzel ispat eder

esbab-ı mucibe: gerektiren sebepler.
feylesof: filozof, felsefeci.
gayp: insan tarafından bilinmeyen konular ve âlemler.
gayet: son derece.
günah: Allah'ın emirlerine karşı davranma.
hakikat: gerçek.
halletme: çözme.
haşir: bütün insanların, kıyametten sonra, tekrar diriltiip mahşerde toplanmaları.
hasiye: dipnot, derkenar.
haş-i ekber: büyük diriltiis ve toplanma.
hikmet: herkesin bilmediği gizli sebep; gizli, bilinmeyen nokta.
hüsrân: düş kırıklığı, acı son.
ispat: doğruyu delillerle gösterme; kanıtlama.
itiraz: karşı çıkma, karşı durma.
kıyamet: dünyanın sonu; kâinatın yıkılıp dağılması.
mantıkî: akla uygun, mantıklı.
meal: anlam, mana.
mecal: güç, kuvvet.
melâike: melekler.
menş: kaynak; asıl, esas.
muamma: karışık, manası zor anlaşılır şey.
muamma-i acibe: hayret verici, anlaşılmaz iş.
mühim: önemli.
mülzem: susturulan, susturulmuş.
münkir: Allah'ın varlığını kabul ve tasdik etmeyen.
nam: ad, isim.
nefis: kendisi.
nükte: ince ve derin mana.
remiz: işaret.
ruh: insan ve hayvanlardaki dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi.
sır: giz; insanın aklının erişemediği ilâhî hikmet.
silsile-i diyanet: dinî değerler zinciri.
silsile-i felsefe: felsefe zinciri.
suret: biçim, tarz.
tahakkuk: gerçekleşme, kesinleşme.
tahavvülât-i zerrat: atomlardaki bir hâlden başka bir hâle geçme.
tarz: biçim, şekil.
tefsir: açıklama.
teslim: doğrulama, doğru olduğunu kabul etme.
tılsım-ı kâinat: kâinatın gizli sırrı, evrenin gizli.
vücut: varlık.
zerre: atom, küçük parçacık.

ki, cesedin vücudu gibi, ruhun bekasını gösterir.

HAŞİYE: Yirmi Dokuzuncu Sözü'n göz ile görünen bir kerameti var. Ez-cümle on altı sayfasında ihtiyarsız, tasannusuz, her sayfanın satırlarının başlarında on altı elif gelmesidir. Bu tevafuku görmek isteyenler, eski harfli nüshasına müracaat etsinler.

1. Nefsini günahlardan arındıran kurtuluşa ermiştir. • Nefsini günaha daldıran da hüsrana düşmüştür. (Şems Suresi: 9-10.)

2. Gaybı bilen Rabbime yemin olsun ki, ne göklerde ve ne de yerde zerre kadar bir şey On-dan uzak kalamaz. Bundan küçük veya büyük ne varsa hepsi apaçık bir kitapta yazılmıştır. (Sebe' Suresi: 3.)

ahir: son.

akli: akla dayanan, mantıklı düşünce.

ayat: Kur'an ayetleri.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

beka: ebedilik, sonu olmama.

beyan: anlatma, açıklama.

ceset: vücut, beden, cisim.

dair: ilgili.

enaniyet-i insaniye: insanın sadece kendine güvenmesi.

ayat: Kur'an ayetleri.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
beyan: anlatma, açıklama.
cisim: beden.
dair: ilgili.
delil: kanıt, belge.
derece: değer, miktar.
enaniyet-i insaniye: insanın sadece kendine güvenmesi.
feylesof: felsefe ile uğraşan, filozof.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek.
halletme: çözme, çözülme.
harekât: hareketler.
hatime: son söz, bir eserin sonuç kısmı.
hayret: şaşkınlık, şaşımak.
hikmet: her şeyin belirli gayelere yönelik olarak, manalı, faydalı ve tam yerli yerinde olması; herkesin bilmediği gizli sebep; gizli, bilinmeyen nokta.
hususan: bilhassa, ayrıca, özellikle.
hükümünde: değerinde.
İsm-i Azam: Cenab-ı Hakkın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kanun-u azim: büyük kanun.
kat'i: kesin, şüpheşiz.
keşif: açma, meydana çıkarma; gizli bir şeyi bulma.
kışla: askerî birlik.
mektep: okul.
memur: emir altında olan, bir amirin emri ile hareket eden.
Mescid-i Aksâ: Kudüs'teki büyük cami.
Mescid-i Haram: Mekke'de, içinde Kâbe'nin bulunduğu büyük cami (Harem-i Şerif).
misafirhane: geçici bekleme yeri.
muamma: anlamı gizli ve güç anlaşılır söz.
muamma-i acibe: hayret verici, anlaşılmaz iş.
muazzam: çok büyük.
muhteşem: ihtişamlı, görkemli.
muntazam: düzenli.
musahhar: boyun eğen, emir altına giren;
muti: itaat eden, boyun eğen.
mühim: önemli.
münezzeh: muhtaç olmayan, uzak olan.
seyahat: yolculuk.
seyrüsefer: yolculuk.
sır: giz; insanın aklının erişemediği İlâhî hikmet.
Sultan-ı Ezeli: kudret, kuvvet ve hükümlerinin başlangıcı olmayan Allah.
suret: biçim, tarz.
tahavvülât-ı zerrat: atomlardaki bir hâlden başka bir hâle geçme.

Ve melâikenin vücutlarını Amerika insanların vücutları gibi ispat eder. Ve haşır ve kıyametin vücut ve tahakkuklarını o kadar mantıkî ve aklî bir surette ispat eder ki, hiçbir feylesof, hiçbir münkir itiraza mecal bulamaz. Teslim olmazsa da, mülzem olur. Hususan ahirindeki "Remizli Nüktenin Sırrı" namıyla haşr-i ekberin esbab-ı mucibesini ve hikmetlerini öyle bir tarzda beyan eder ki; tılsım-ı kâinatın üç muammasından bir muamma-sını gayet parlak bir surette halleder." (HAŞİYE)

Onuzuncu Sûz

872

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا * وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا * عَالَمُ
 الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ
 وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ *

ayetlerinin enaniyet-i insaniye ve tahavvülât-ı zerrat hakkındaki hakikate dair gelen ayatın iki mühim sırrını İki Maksat ile beyan eder.

BİRİNCİ MAKSAT

872

Enaniyet-i insaniyenin muamma-i acibesini hallederek silsile-i diyanet ile silsile-i felsefenin menşelerini gayet parlak bir tarzda gösterir.

1. Ayetlerimizden bir kısmını ona göstermek için kulumu bir gece Mescid-i Haramdan alıp, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâya seyahat ettiren Allah her türlü noksandan münezzehtir. (İsra Suresi: 1.)

2. Kayan yıldız yemin olsun. (Necm Suresi: 1.)

tarz: biçim, şekil.

tecelli: Cenab-ı Hakkın güzel isimlerinin kâinatta ve insanlarda yansıması, görünmesi.
tılsım: herkesin bilip çözemediği sır.

tılsım-ı kâinat: evrenin sırrı.

umum: bütün.

zerrat: zerreler, moleküller, atomlar.

zerre: parçacık, maddenin en küçük parçası.

zihayat: hayat sahibi, canlılar.

Tahavvülât-ı zerratin tılsımını keşfediyor. Zerratin harekâtını o derece hikmetli ve muntazam gösteriyor ki, o umum zerreler Sultan-ı Ezelinin muhteşem ve muazzam bir ordusu ve mutî ve musahhar memurları olduğunu kat'î delillerle ispat eder. Yirmi Dokuzuncu Söz nasıl ki tılsım-ı kâinatın üç muammasından birisini keşfetmiş; bu Otuzuncu Söz dahi akılları hayrette bırakan ve feylesofları sersemleştiren o tılsımın üç muammasından ikinci muammasını halletmiştir. Hususan hatimesinde, yedi hikmet ve yedi kanun-u azîm ile bir İsm-i Azamın tecellisini göstermekle, tahavvülât-ı zerratin hikmetini gayet kat'î ve parlak bir surette gösterdiği gibi, zîhayat cisimlerini, o zerratin sey-rüseferine bir misafirhane ve bir kışla ve bir mektep hükmünde gösterir, ispat eder.

Onuz Birinci Söz 910

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي ۞ وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ۚ

ayetlerinin hakikatini teyit eden ayatın en mühim bir hakikati olan Mirac-ı Ahmediyeyi (a.s.m.) ve o Miraç içinde kemalât-ı Muhammediyeyi (a.s.m.) ve o kemalât içinde risalet-i Ahmediyeyi (a.s.m.) ve o risalet içinde çok esrar-ı rububiyeti tefsir eder ve kat'î delillerle ispat eder bir risaledir. Muhtelif tabakattan

icma: bir konu üzerinde fikir birliğine varma, fikir birliği.

ilâh: tannı.

inşikak-ı kamer: ayın ikiye bölünmesi.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

itiraz: karşı çıkma.

kabul: uygun bulma.

kat'î: kesin, şüphesiz.

kemalât: üstünlükler, mükemmellikler.

kemalât-ı Muhammediye: Hz. Muhammed'in üstün özellikleri, mükemmellikleri.

lâzım: gerekli.

mâni: engel, özür.

meftun: vurgun, hayran olma.

mesale-i Miraç: Miraç sorunu, problemi.

miktâr: cüz, kısım, parça.

Mirac-ı Ahmediye: Peygamber Efendimizin Mescid-i Haram'dan başlayıp, Mescid-i Aksâ'ya uğrayarak, Sidre-i Münteha'ya kadar Hz. Cebrail'in eşliğinde süren, Cenab-ı Hakkin sohbetine mazhar olup, tekrar geri dönüş yolculuğu.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

mu'cize-i Ahmediye: Peygamber Efendimize ait mu'cize.

muhtasar: kısaltılmış, kısa, özet.

muhtelif: çeşitli.

mühim: önemli.

reddetmek: çürütmek.

risalet: elçilik, peygamberlik.

risalet-i Ahmediye: Efendimiz Hz. Muhammed'in peygamberliği.

suret: biçim, tarz.

şakk-ı kamer: Peygamberimizin, Cenab-ı Hakkin izniyle, bir parmak işaretleriyle ayı ikiye bölmesi; ayın ikiye bölünmesi.

şecere-i nuraniye-i Miraç: nurdan bir ağaç gibi olan Miraç.

suur: anlama, anlayış, idrak, bilinç.

tabakat: tabakalar.

tarz: biçim, şekil.

tasvir: bir şeyi yazıyla veya başka ifade tarzlarıyla anlatma.

tefsir: açıklama.

teyit: doğrulama, destekleme.

vacip: zorunlu.

vuku: düşme; olma, meydana gelme.

zahir: açık.

zerre: bir parça, en küçük.

zevk: manevi haz, tat, lezzet.

zeyil: ek, ilâve.

1. Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisi de harap olup giderdi. (Enbiya Suresi: 22.)

2. De ki: O Allah birdir. (İhlâs Suresi: 1.)

3. O Allah'tır, Samed'dir; her şey Ona muhtaçtır, O ise hiçbir şeye muhtaç değildir. (İhlâs Suresi: 2.)

ahir: son.

ayat: Kur'an ayetleri.

delil: kanıt, belge.

esrar-ı rububiyet: Allah'ın terbiye ediciliği anlamındaki

Rab sıfatına ait sırlar, gizler.

feylesof: felsefe ile uğraşan, filozof.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek.

harap olma: alt-üst olma, yıkılma.

hayran: çok beğenen, hayranlık hisseden.

husus: özellikle.

adet: sayı, miktar.

ayat: Kur'an ayetleri.

ayat-ı Kur'aniye: Kur'an'ın ayetleri.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

beyan: anlatma, açıklama.

bilhassa: özellikle, hususan.

bütün: hep, hepsi.

dair: ilgili.

delil: kanıt, belge.

derç: sokma.

ehadiyet-i zatiye: Allah'ın zatına ait birlik.

ehl-i dalâlet: yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kimseler.

ehl-i tevhit: Cenab-ı Hakkın birliğine inanan ve sadece bir Allah'a bağlanıp ibadet eden kimse.

eşya: şeyler, cansız varlıkların hepsi.

evham: vehimler, kuşku.

evvel: önce.

fert: şahıs, kişi.

gayet: son derece.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hakikat: gerçek.

hakikat-i muazzama-i Kur'aniye: Kur'an'ın çok büyük, önemli gerçeği.

hâl: durum, vaziyet.

hatime: bir eserin sonuç kısmı.

hayal: hülya; kuruntu, sanı.

ikna: bir kanaati, fikri, düşünceyi kabul ettirme.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

itirazat: itirazlar, karşı çıkımlar.

izale: giderme, giderilme; ortadan kaldırma.

kâinat: yaratılmış şeylerin tamamı.

kalp: insanın manevî bünyesindeki hislerin ve duyguların merkezi.

kat'î: kesin, şüphesiz.

kesb: çalışıp, kazanma.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama.

külliyet-i kudsiye: genel, kapsamlı bir kutsallık.

lâtif: tatlı, nazik, narin.

mantıkî: akla uygun, mantık kurallarına uygun.

meal: anlam, mana.

mecbur: zorunda bırakılma.

mesail: konular.

mesale: sorun, problem.

mu'cizâne: mu'cizeli bir şekilde.

muhal: imkânsız.

muhavere-i temsiliye: benzetmelere dayanan konuşma.

muhtaç: gereksinim, ihtiyaç içinde olma.

mühim: önemli.

mümteni: imkânsız; olamazlık.

netice: sonuç.

olan insanlardan bu risaleyi kim görmüşse, karşısında hayran olup, akıldan uzak mesele-i Miracı en zahir ve vacip ve lâzım bir tarzda gösterdiğini kabul ediyorlar. Hususan o şecere-i nuraniye-i Miracın ahirlerinde beş yüz meyveden “Beş Meyve” sini o kadar güzel tasvir eder ki, zerre miktar zevki, şuuru bulunan onlara meftun olur.

ZEYİL

955

Şakk-ı kamer mu'cizesine bu zaman feylesoflarının ettikleri itirazlarını “Beş Nokta” ile gayet kat'î bir surette reddedip, inşikak-ı kamerin vukuuna hiçbir mâni bulunmadığını gösterir. Ve ahirinde de beş icma ile şakk-ı kamerin vuku bulduğunu gayet muhtasar bir surette ispat eder. Şakk-ı kamer mu'cize-i Ahmediyesini güneş gibi gösterir.

Onuz İkinci Söz

962

Üç Mevkıftır.

BİRİNCİ MEVKİF

962

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَ اللَّهِ لَفَسَدَتَا ۚ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۚ²
³اللَّهُ الصَّمَدُ¹ ayetinin mealindeki yüzer ayatın vah-

daniyete dair en mühim hakikatını öyle bir surette ispat eder ki, şirk ve küfür yolunu muhal ve mümteni gösterir. Kâinatın etrafından küfür ve şirki tart eder. Zerrat adedince vahdaniyetin delilleri bulunduğunu beyan eder. Gayet lâtif ve yüksek ve mantıkî bir muhavere-i temsiliye suretinde

1. De ki: O Allah birdir. • O Allah'tır, Samed'dir, her şey Ona muhtaçtır, O ise hiçbir şeye muhtaç değildir. (İhlâs Suresi: 1-2.)

red: reddetme.

Samed: herkesin ihtiyaç duyduğu, Onun kimseye ihtiyacı olmayan Allah.

sırr-ı ehadiyet ve vahdet: her bir varlık ve varlık âleminin bütününde görülen birlik sırrı.

suret: biçim, tarz.

şahıs: kişi, kimse, fert.

şirk: Allah'a ortak koşma.

tart: kovma.

tedbir: idare etme, çekip çevirme.

temsil: örnek; benzetme.

terbiye: besleme, yetiştirme, büyütme; besleyip büyütme.

teslim: doğrulama, doğru olduğuna kabul etme.

teşvikat: kuşkuya düşürme-

ler, şüphede bırakmalar.

vahdaniyet: birlik, teklik.

vazih: açık, ayan.

Zat-ı Akdes-i İlâhiye: en kudsi ve en mübarek sıfatların sahibi olan Allah'ın Zatı.

zerrat: zerreler, atomlar, atom altı parçacıklar.

zeyil: ek, ilâve.

hadsiz geniş mesaili o temsil içinde derç edip gösterir. Ve zeylinde gayet lâtif birkaç mesele var ki, hakikat oldukları hâlde şirin en parlak ve geniş hayalinden daha parlak, daha geniştir.

İKİNCİ MEVKİF

984

¹ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ 'in hakikatine dair

sırr-ı ehadiyete ve vahdete gelen teşkikat ve evhamı izale eder. Ehl-i dalâletin, ehl-i tevhide karşı ettikleri itirazatı kat'î bir surette reddediyor. Birinci Mevkıftan daha kuvvetli, ayat-ı Kur'âniyenin vahdaniyete dair mu'cizâne ispatlarını gösterir. Ehadiet-i Zatiye ile bütün eşyayı birden bir anda tedbir ve terbiye etmek olan hakikat-i muazzama-i Kur'âniyeyi gayet güzel ve vazıh bir temsil ile ispat eder. Aklı ikna ve kalbi teslime mecbur eder. Ve bilhassa bu İkinci Mevkıfın hatimesinden evvel ikinci temsilin neticesinde Zat-ı Akdes-i İlâhiyeden hiçbir şey saklanmadığını ve hiçbir şey Ondan gizlenemediğini, hiçbir fert Ondan uzak kalmadığını, hiçbir şahıs külliyet-i kudsiye kesb etmeden Ona yanaşmadığını; ve rububiyetinde ve tasarrufunda bir iş bir işe mâni olmadığını; ve hiçbir yer Onun huzurundan hâlî kalmadığını, her şeyde bakar ve işitir sem' ve basarının cilvesi bulunduğunu, silsile-i eşya emirlerinin sür'at-i cereyanlarına birer tel, birer damar hükmüne geçtiğini, esbap ve vesait sırf zahiri bir perde olduğunu, hiçbir yerde bulunmadığı hâlde her yerde ilim ve

çevreleyen ezeli kuvveti.

kurbîyet: yakınlık.

maddî: maddeye ait, cismanî.

mahdut: sınırlanmış.

mâni: engel; engel olan alıkoyan.

meal: anlam, mana.

mesail-i mühimme: önemli sorunlar, problemler.

muhasebe-i a'mal: yapıp edinenlerin.

muhtaç: ihtiyacı olan, gereksinim sahibi.

mukaddes: takdis edilmiş, mübarek.

müberra: temize çıkmış, aklanmış.

mücerret: soyut; saf, halis.

mümkün: var edilmiş olanlar.

münezzeh: bir şeye ihtiyacı bulunmayan, tenzih edilmiş, uzak, beri.

neşir: kıyamet günü bütün ölülerin dirilmesi.

rububiyet: Cenab-ı Allah'ın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye etmesi, besleyiciliği, tedbirinde bulundurması.

sem': işitme, işitiş, duyma.

sır: giz; insanın aklının erişemediği ilâhî hikmet.

sırr-ı ehadiyet: Allah'ın her bir varlıkta ayrı ayrı gözlenen, onlarda yansıyan birlik tecellisinin sırrı, gizî.

silsile-i eşya: obje zinciri, cansız varlıklar zinciri.

suret: biçim, tarz.

sür'at-i cereyan: akış, oluşun hızı, hızı.

şuhut: görüş, vâkıf olma, haberli olma.

tabakat-ı vücut: varlık sınıfları.

tagayyür: değişme, başkalaşma; bozulma.

tagyir: değiştirme.

tahayyüz: yer tutma, yer alma.

tahrip: harap etme, yıkma, bozma.

tamir: onarma, düzeltme.

tasarruf: güzel idare etme; kul lanma hakkı.

tebdil: dönüştürme.

tebeddül: başkalaşma, değişme.

tecezzi: parçalara ayrılma, bölünme.

temekkün: mekân tutma, yer tutma, yerleşme.

tercüme: bir sözü bir dilden başka bir dile çevirme; çeviri.

vesait: vasıtalar, sebepler.

zahiri: görünen.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. • Dünya hayatı ise aldatıcı bir menfaatten başka bir şey değildir. (Âl-i İmran Suresi: 185.)

2. Asıl hayata mazhar olan ise ahiret yurdu. (Ankebut Suresi: 64.)

Arabiyyülibare: Arapça söz.

ayat: Kur'ân ayetleri.

basar: görme.

beyan: anlatma, açıklama.

cilve: yansıma.

dâmen-i izzet: Cenab-ı Hak'ın Zat, isim, sıfat ve kudsi hâlleri bakımından, her türlü kusur ve noksandan uzak oluş vasfı için yapılan bir ben-

zetme, "yücelik, şereflilik eteği" anlamında.

emir: buyruk, buyrultu; olgu.

esbap: nedenler, sebepler.

gayet: son derece.

hâl: durum, vaziyet.

hâli: bir şeyden uzak, müstesna.

hassa: özellikli.

haşır: bütün insanların, kıya-

metten sonra, tekrar dirilitilip mahşerde toplanmaları.

hatime: son.

hususan: özellikle.

ifade: anlatma; ders verme.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kesif: yoğun.

kesir: bol; çok.

kudret: Allah'ın bütün varlığı

âlem: dünya.

Anglikan Kilisesi: İngilizlerin resmî kilisesi.

beyan: anlatma, açıklama.

cevap: soruya verilen karşılık.

divan: Klasik Türk Edebiyatı şairlerinin şiirlerinin toplandığı kitap.

ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; azgın ve sapkın kimseler.

ehl-i hidayet: hidayette ve doğru yolda olanlar.

elim: acı verici, acıklı.

gaye: netice.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek.

hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.

hususan: özellikle.

inbisat: yayılma, açılma.

lâkin: ama, fakat.

lâyık: uygun.

maatteesüf: üzülerek; üzüntüyle ifade etmek gerekir ki.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, hakikati, iç yüzü.

mahsus: özel, ayrılmış olan.

muhabbet: sevgi.

muhtasar: kısaltılmış, özet.

mukabil: karşılık olarak.

muvazene: karşılaştırma, mukayese.

mücmel: öz, özet.

müdkkik: dikkatli.

mühim: önemli.

müsta'cel: acele ettiren, sıkıştıran.

müthiş: dehşetli, korkunç.

nefis: kendisi.

netice: sonuç.

sair: diğer.

sema-i hakikat: gerçek seması, gerçeğin yüceliği.

semerat-ı dünyeviye ve uhreviye: dünya ve ahiret yönelik sonuçlar.

sems: güneş.

tazammun: ihtiva etme.

tefsir: açıklama.

imani: imana ait olan, imanla ilgili.

mesnevî: Mesnevî şeklinde yazılmış eser.

nısf-ı ahir: son yarısı.

şakirt: talebe, öğrenci.

vazih: açık.

kudretiyle bulunduğunu, hiçbir tahayyüz ve temekküne muhtaç olmadığını ve uzaklık ve güçlük ve tabakat-ı vücudun perdeleri Onun kurbiyetine ve tasarrufuna ve şuhuduna mâni olmadığını ve maddilerin, mümkünlerin, kesiflerin, kesirlerin, mahdutların hassaları Onun dâmen-i izzetine yanaşamadığını; ve tagayyür ve tebeddül ve tahayyüz ve tecezzi gibi emirlerden mücerret, münezze, müberra ve mukaddes olduğunu gayet güzel bir surette ispat eder. Bu İkinci Mevkıfın hatimesinde sırr-ı ehadiyete dair Arabiyyülbare gayet mühim bir parça tercümesiyle beraber gayet parlak bir surette çok mesail-i mühimmeyi ifade eder. Hususan insanın muhasebe-i a'mali için haşır ve neşri yapmak, koca kâinatı tağyir ve tebdil ve tahrip ve tamir etmek sırrını beyan eder.

ÜÇÜNCÜ MEVKİF 1020

¹ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿١﴾

² إِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ ﴿٢﴾ ayetlerinin mealindeki

yüzer ayatın mühim bir hakikatini gayet mühim bir muvazene ile beyan eder. Ehl-i dalâlet hakkındaki hayat-ı dünyeviye ne kadar müthiş neticeler getirdiğini ve ehl-i hidayet hakkında ne kadar güzel neticeler ve gayeler verdiğini gösterir. Hususan muhabbet hakkındaki semerat-ı dünyeviye ve uhreviye, ehl-i dalâlet için ne kadar elim, ehl-i hidayet için ne kadar hoş olduğunu gösterir.

1. Onlara gerek içinde yaşadıkları âlemin her tarafında, gerekse kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz-tâ ki Kur'an'ın hak olduğu onlara iyice açıklanmış olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi? (Fussilet Suresi: 53.)

Ekler

SÖZLER NEŞİR TARİHÇESİ

ŞAHIS BİLGİLERİ

YER BİLGİLERİ

AYET İNDEKSİ

HADİS İNDEKSİ

ŞAHIS İNDEKSİ

YER İNDEKSİ

GENEL İNDEKS

TARİHSEL GELİŞİM VE OLAYLAR İÇİNDE BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ

SÖZLER TELİF TARİHÇESİ

(1926-1933)

1926	Birinci Söz	Türkçe
1926	İkinci Söz	Türkçe
1926	Üçüncü Söz	Türkçe
1926	Dördüncü Söz	Türkçe
1926	Beşinci Söz	Türkçe
1926	Altıncı Söz	Türkçe
1926	Yedinci Söz	Türkçe
1926	Sekizinci Söz	Türkçe
1926	Dokuzuncu Söz	Türkçe
1926	Onuncu Söz	Türkçe
	On Birinci Söz	Türkçe
	On İkinci Söz	Türkçe
	On Üçüncü Söz	Türkçe
	On Dördüncü Söz	Türkçe
1933	On Dördüncü Sözün Zeyli	Türkçe
	On Beşinci Söz	Türkçe
	On Altıncı Söz	Türkçe
	On Yedinci Söz	Türkçe
1927	On Sekizinci Söz	Türkçe
	On Dokuzuncu Söz	Türkçe
1926	Yirminci Söz	Türkçe
1926	Yirmi Birinci Söz	Türkçe
1926	Yirmi İkinci Söz	Türkçe
1929	Yirmi Üçüncü Söz	Türkçe
	Yirmi Dördüncü Söz	Türkçe
1927	Yirmi Beşinci Söz	Türkçe
	Yirmi Altıncı Söz	Türkçe
1929	Yirmi Yedinci Söz ve Zeyli	Türkçe
	Yirmi Sekizinci Söz	Türkçe
1928-30	Yirmi Dokuzuncu Söz	Türkçe
1928-30	Otuzuncu Söz	Türkçe
1928-30	Otuz Birinci Söz	Türkçe
1928-30	Otuz İkinci Söz	Türkçe
1928-30	Otuz Üçüncü Söz	Türkçe

- A -

ABDÜLAZİZ ÇAVIŞ: 1876 yılında İskenderiye'de doğan Abdülaziz Çavış 1929 yılında Kahire'de vefat etti. Kendisi aslen Tunusludur. Mısır'da Camiü'l-Ezher'de okudu. Mısır devleti tarafından tahsil için İngiltere'ye Oxford Üniversitesine gönderildi. Orada Arap dili alanında öğretim üyeliği yaptı. Daha sonra Mısır'a döndü ve Maarif Vekâletinde sekiz yıl müfettişlik yaptı. İngilizlerin sömürgeciliğine karşı mücadele etti. 1907 yılında memurluktan ayrıldı ve siyasî mücadeleye başladı. Dört yıl el-Liva gazetesinde başyazarlık yaptı. Mısır'da iki yıl hapis yattı. Şiddetli baskılar sonucu Mısır'dan ayrılarak 1912 yılında İstanbul'a geldi. İstanbul'da el-Hidaye dergisini çıkardı. Arapça yayın yapan el-Hilâlü'l-Osmanî isimli bir gazete çıkardı. Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiye'de çalıştı. Bu sırada Bediüzzaman'ı tanıdı. Daha sonra tekrar Mısır'a döndü burada Üstatla ilgili "Fatinülasır" başlıklı bir makale yazdı. İngiliz Anglikan Kilisesinin sorduğu sorulara cevap verdi. Bunlar daha sonra Anglikan Kilisesine cevap ismiyle yayınladı.

ABDÜLKADİR-İ GEYLÂNİ (GAVS-I AZAM): Abdülkadir-i Geylânî. (ö. 561/1165-66) Kadiriye tarikatının kurucusu. 470'te (1077) Gilân eyalet merkezine bağlı Neyf köyünde doğan Geylânî'nin babası, Ebu Salih Mûsa'nın dindar bir kimse olduğu bilinmekle birlikte, devrin tanınmış sûfilerinden Ebu Abdullah Savmai'nin kızı olan annesi Ümmü'l-Hayır Emetü'l-Cebbar Fatıma'nın da kadın velîlerden olduğu kabul edilir. Küçük yaşta annesini kaybeden Abdülkadir, dedesi Savmai'nin himayesinde büyür ve tahsiline devrin ilim ve kültür merkezi olan Bağdat'ta devam eder. Orada, Ebu Galip bin Bakillânî, Cafer es-Serrac, Ebu Talip bin Yusuf gibi âlimlerden hadis; Ebu Said Muharrimî, Ebu Hattab gibi hukukçulardan fıkıh; Zekeriya-i Tebrizî gibi dilcilerden de dil ve edebiyat öğrenimi görür. Kısa zamanda usul ve fûru ve mezhepler konusunda geniş bilgi sahibi olur ve Ebu'l-Hayır Muhammed bin Müslim Debbas vasıtasıyla tasavvufa intisap eder. Bağdat'a gittiği zaman mensup olduğu Şafîî mezhebini bırakarak mizacına daha uygun gelen Hanbelî mezhebine giren Abdülkadir-i Geylânî, hayatının sonuna kadar her iki mezhebe göre fetva vermiş, ancak yaşadığı dönemde Hanbelîlerin imamı olmuş ve bundan dolayı kendisine "Muhyiddin" (dini ihya eden) ünvanı verilmiştir.

ABDÜLKAHİR-İ CÜRCANİ: (ö.471/1078-79) Arap dil bilgini ve edebiyat nazariyatçısı. Ortaçağın önemli kültür merkezlerinden biri olan Cürcan'da doğan Cürcanî, Arap dil bilgisini, meşhur âlim Ebu Ali Farisî'nin yeğeni ve talebesi Ebü'l-Hüseyn Muhammed bin Hasanü'l-Farisî'den okudu. Dilin bütün inceliklerine vâkıf olan Cürcanî, dili özellikle nahvi bir "Arap mantığı" niteliğinde ele alması sebebiyle şöhret buldu. Bu özelliğiyle "İmamü'n-nühat" (büyük dil bilgini) diye tanınır ve "Belâgat Şeyhi" ünvanıyla anılır. Cürcanî'nin belâgat konusundaki görüşleri, Kur'ân'ın i'cazı etrafında geliştirilen tartışmalara dayanır. O, kelâm ilminin önemli konularından biri olan nübüvvet bahsini doğrudan ilgilendiren i'caz meselesi ile nazım görüşünü dil açısından ele alıp incelemiştir. Eserleri: Esrarü'l-Belâgat; Delâilü'l-l'caz; Risaletü's-Safîye; Avami-lü'l-Mi'e; Kitabül-Müktesid fi Şerhi'l-İzah; Tetimme fi'n-Nahv; Kitab-ı Tasrif.

ÂDEM (A.S.): Cenab-ı Allah'ın yarattığı ilk insan ve insanlığın atasıdır. Allah, Hz. Adem (a.s.) ve eşi Hz. Havva'yı ilk önce Cennete koymuştur. Fakat, daha sonra onun ve neslinin fitratlarına yerleştirilmiş olan bütün istidat ve kabiliyetlerinin açığa çıkabilmesi, Esmâ-i Hüsnâ'sının tamamını gösteren parlak birer ayna olabilmelerini temin etmek için vazifelendirerek imtihan dünyasına indirmiştir. Hz. Âdem (a.s.) ilk peygamber olarak görevlendirilmiş ve kendisine on sahifeden oluşan kitapçık verilmiştir. Allah'ın seçkin kıldığı kişiler arasında sayılmış olduğundan

“safıyyullah” ve insanlığın ilk atası olması sebebiyle de “ebü'l-beşer” ünvanıyla anılmaktadır. İlk insan ve ilk peygamber Hz. Adem (a.s.) bin yıl gibi uzun bir süre yaşamıştır.

AHMED-İ CEZERÎ: Ahmed-i Cezerî 1570 senesinde Cizre'de dünyaya geldi. Yaşadığı devrin meşhur âlimlerinden Molla Taha'dan ders aldı. İcazet aldıktan sonra Hasankeyf'e geldi. Burada öğrencilerine ders verdi. Daha sonra Cizre'de Kızıl Medrese ismiyle meşhur olan medrese-de ders verdi. Burada vefat etti, kabri medresenin bahçesindedir. Ahmed-i Cezerî'nin kaside ve gazel şeklinde pekçok şiiri vardır. Hulûsî Yahyagil, Üstadın Ahmed-i Cezerî hakkında şöyle dediğini söyler: “Mevlâna Celâleddin-i Rumî, Molla Ahmed-i Cezerî ve Mevlâna Cami, her üçünün de makamı birdir. Bunlar üçü de manen bir seviyededir.”

ALİ (R.A.): Hz. Ali (r.a.). Hz. Peygamberin damadı, Hulefa-i Raşidîn'in dördüncüsüdür. Hicretten yaklaşık yirmi iki yıl önce (m. 600) doğduğu rivayet edilen Hz. Ali'nin babası Hz. Peygamberin amcası Ebu Talib, annesi de Fatıma bint Esed b. Haşim'dir. Hz. Muhammed'in peygamberliğine ilk iman eden çocuk olan Hz. Ali, Hicret sırasında Mekke'de kalmış, geceyi Hz. Peygamberin yatağında geçirerek onun evde olduğu kanaatini uyandırmıştır. Hicretin ikinci yılında Hz. Peygamberin (a.s.m.) kızı Fatıma ile evlenen Hz. Ali'nin bu evlilikten Hasan, Hüseyin ile Zeynep ve Ümmü Gülsüm adlı çocukları olmuştur. (Muhsin adlı çocukları ise henüz bebekken ölmüştür.) Esedullah (Allah'ın aslanı) ünvanıyla anılmıştır. Hz. Peygambere kâtiplik de yapan Hz. Ali, Hudeybiye Anlaşmasını yazmıştır. Mekke'nin fethinden sonra Kâbe'deki putları imha etme görevi ona verilmiştir. İlk üç halife döneminde de idarî görevlerde bulunan Hz. Ali, Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle birlikte seçimle halife olmuştur. Hz. Ali'nin hilâfeti döneminde İslâm tarihinin en üzücü olaylarından Cemel Vakası (Hz. Aişe önderliğindeki ordu ile yapılan savaş) ile Hz. Muaviye ile yapılan Siffin savaşları meydana geldi. Hicrî 19 veya 21 Ramazan'ında (26 veya 28 Ocak 661'de) Kûfe'de, Haricî Abdurrahman b. Mülcem tarafından zehirli bir hançerle şehit edildi. Hz. Ali Kufe'ye (Necf) defnedilmiştir. Hz. Ali'nin, kendisine Hz. Peygamber (a.s.m.) tarafından verilen “Ebu Turab” lakabından başka “el-Murtaza” ve “Esedullâhi'l-Gâlib” gibi lakapları da vardır. Çocukluğunda puta tapmadığı için daha sonraları “Kerremallahu Vec-heh” dua cümlesiyle de anılmıştır.

ARİSTO (M.Ö. 384-322): Müslüman filozoflar üzerinde önemli etkileri olan İlk Çağ Yunan filozofudur. Trakya'daki Stageira'da doğdu. 367 yılında Atina'ya tahsile giderek Eflâtun'un akademisine girdi. Önceleri Eflâtun'un başarılı bir talebesi olan Aristo, daha sonra onun felsefî sistemini eleştiren başarılı bir rakibi oldu. 347'de hocasının ölümü üzerine Assos'a giderek buradaki akademide ders verirken siyaset ve ahlâk alanındaki düşüncelerini kaleme aldı. 8 yıl Makedonya kralı Filip'in oğlu İskender'i eğiten Aristo, bununla “cihan imparatorunu yetiştiren üstat” ünvanını aldı. Babasının ölümünden sonra tahta çıkan Kral İskender, 335'de Asya seferine çıkınca Aristo Atina'ya gidip kendi okulunu kurdu. (Lykeion-Lise) Burada ders verdi. 12 yıl süren bu dönemde felsefî düşüncelerini temellendirerek çağının bütün ilimlerini sistematize etti ve yüze yakın sistematik ve didaktik eser meydana getirdi. Aristo'nun mantık, fizik, metafizik ve ahlâk alanlarında olmak üzere dört yüze yakın eseri vardır.

AZRAİL (A.S.): Dört büyük melekten biri olup Cenab-ı Hak tarafından insanların ruhlarını almakla görevlendirilmiştir. Ölüm meleği de denilmektedir.

– B –

BAYEZİT-İ BİSTAMÎ: (ö.264 /875) İlk büyük mutasavvıflardandır. “Silsile-i Âliyye” denilen büyük âlim ve velîlerin beşincisidir. “Sultanü'l-Arifin” lakabıyla meşhurdur. Künyesi Ebu Yezid'dir. Asıl ismi Tayfur bin İsa'dır. Hicrî 160 veya 188 tarihinde İran'da Hazar Denizi kenarında

Bistam'da vefat etti. Bayezid tasavvuf tarihinde sekr, fenâ, melâmet, tevhit, marifet, muhabbet, miraç ve isar gibi konulardaki sözleri ve sathiyeleriyle tanınır.

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSÎ: Yüzyılımızın yetiştirdiği önde gelen İslâm mütefekkirlerinden biridir. 1878'de Bitlis'in Hizan kazasına bağlı İsparit nahiyesinin Nurs köyünde dünyaya gelmiş, 23 Mart 1960'da Şanlıurfa'da Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Keskin zekâsı, harikulâde hafızası ve üstün kabiliyetleriyle çok küçük yaşlardan itibaren dikkatleri üzerinde toplayan Said Nursî, normal şartlar altında yıllar süren klâsik medrese eğitimi üç ay gibi kısa bir zamanda tamamlamıştır. Gençlik yıllarını alabildiğine hareketli bir tahsil hayatı ile değerlendirmiş; ilimdeki üstünlüğünü, devrinin ulemasıyla çeşitli zeminlerde yaptığı münazaralarda fiilen ispatlamıştır. Bu meziyetleriyle ilim çevresine kendisini kabul ettirerek, "Bediüzzaman" yani "çağın eşsiz güzelliği" lakabı ile anılmaya başlamıştır. Said Nursî medrese eğitimiyle dinî ilimlerde kazandığı ihtisası, çeşitli fenlerde yaptığı tetkiklerle tamamlamış; bu arada devrinin gazetelerini takip ederek ülkedeki ve dünyadaki gelişmelerle ilgilenmiştir. Diğer taraftan, doğup büyüdüğü Şark topraklarının sıkıntı ve problemlerini bizzat yaşayarak gören Said Nursî, en zarurî ihtiyacın eğitim olduğu kanaatine varmış; bunun için de Şarkta din ve fen ilimlerinin birlikte okutulacağı bir üniversite kurulmasını temin için yardım istemek maksadıyla 1907'de İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da da ilim dünyasına kendisini kısa sürede kabul ettiren Bediüzzaman, çeşitli gazetelerde yazdığı makalelerle, o günlerde Osmanlı ve İstanbul'u çalkalayan hürriyet ve meşrutiyet tartışmalarına katılmış; meşrutiyete İslâm namına sahip çıkmıştır. Eski Said döneminde (1876-1926) daha çok siyasal ve sosyal konular üzerinde yoğunlaşır. Siyasal ve sosyal faaliyetlerde bulunan birçok cemiyet ve derneklerle ilişki içerisinde olur. Bu dönemde Nutuk, İki Mekteb-i Musibetin Şehadetnamesi yahut Divan-ı Harbi Örfî, Muhakemat, Hutbe-i Şamiye, İşârâtü'l-İcâz, Hutuvat-ı Sitte, Hakikat Çekirdekleri, Sünuhat, Rumuz, Kızıl İcâz, Lemaat, Tulûat, İşarat, Hubab adlı eserlerini kaleme alır. Eski Said'den Yeni Said'e geçiş sürecinde kaleme aldığı eseri ise Mesnevî-i Nuriye'dir. Yeni Said diye isimlendirdiği dönem de, 1926 yılında Barla'ya sürülmesiyle başlar ve 1950 yılına kadar devam eder. Bu dönemde Üstat Bediüzzaman daha çok ruhî ve kalbî tefekkürü ve bunun neticesi olan manevî irşat misyonunu üstlenir. İmanî meseleler üzerinde yoğunlaşarak, bir Kur'ân tefsiri olan Risale-i Nur'u kaleme alır. Bütün mesaisini Kur'ân'ın kutsallığına çevirmek, imanı korumak ve güçlendirmek için sarf eder. Bu dönem Risale-i Nur'u yazdığı dönemdir. Sözler, Mektubat, Lem'alar, Sualar, Asa-yı Mûsa, Sikke-i Tasdik-i Gaybî ve Nur'un ilk Kapısı adlı eserler bu dönemde telif edilir. Kastamonu Lâhikası, Barla Lâhikası, Emirdağ Lâhikası da bu dönemde teşekkül eder.

BELKIS: Sebe Melikesi; Hz. Süleyman devrinde yaşamış ve ona tâbi olmuştur. Belkis'la ilgili kıssa Kur'ân'da Neml Suresi, 20-44. ayetlerinde anlatılmaktadır.

– C –

CEBRAİL (CİBRİL) (A.S.): Dört büyük melekten, Cibril, Cibril-i Emin, Ruhül-Emin, Ruhül-Kudüs isimleriyle de bilinen vahiy meleği. Allah tarafından peygamberlere vahiy götürmekle vazifeli melek.

CELÂLETTİN-İ SÜYUTÎ: (h. 849/911-m. 1445/1505) Arap dilinde en fazla eser veren müelliflerinden biridir. Süyutî, h. 849'da (1445) Mısır'ın Suyut şehrinde doğmuştur. Asıl adı Abdurrahman bin Ebu Bekir Muhammed'dir. Babası Kemaleddin Ebu Bekir, Şafii fakihlerindendir. Babasından ve devrin çeşitli âlimlerinden ilimler tahsil eden Süyutî'nin hocaları arasında Askalanî, Cilânî, Kudsî gibi şahsiyetler vardır. Henüz 17 yaşında iken ilk eserini yazan Süyutî, başta tefsir, hadis ve fıkıh olmak üzere, nahiv, maanî, bedî', beyan gibi ilimlere de vakıftır. Hadisteki derin ilmi sebebiyle Şeyhül-Hadis ismiyle de bilinir. Süyutî Hicrî 911'de (1505) de vefat etti.

Eserleri: Camiü's-Sağır; Celâleyn Tefsiri; Tarihü'l-Hulefa; Tercümanü'l-Kur'ân fi'l-Tefsiri'l-Müsned; Kitabü'd-Durr; Mufhamatü'l-Akran; Mecmuu'l-Behraya; Behçetü'l-Marziya.

– D –

DAVUD (A.S.): Kur'ân-ı Kerim'de adı geçen, İsrailoğullarına gönderilen ve kendisine kutsal kitapların ikincisi olan Zebur verilen peygamberdir. Zebur Hz. Davud'a (a.s.) İbrani diliyle, Ramazan ayında indirilmiştir. 150 sureden ibaret olup, içinde haram ve helâl gibi ahkâma dair meseleler yoktur. Daha çok tesbih, tehlil, zikir, nasihat ve öğütlerden ibarettir. Hz. Davud (a.s.) aynı zamanda İsrailoğullarının devlet başkanıydı. Kendi zamanında Kudüs'ü başşehir yapmış ve iktidarı merkezileştirmiştir. Hz. Davud (a.s.) nübüvvet ve saltanatı şahsında birleştiren ilk peygamber olmuştur. Hz. Davud (a.s.) zamanında İsrailoğullarının hükümranlığı Fırat Nehrin-den Kızıldeniz kıyılarına kadar yayılmıştır. Devleti yönetirken adaleti öncelikle kendisi icra etmiştir ve davalara bizzat bakarak neticelendirmiştir. Hz. Davud (a.s.) Hz. Süleyman'ın (a.s.) babasıdır. Hz. Davud'a (a.s.) mu'cize olarak eliyle demiri hamur gibi yumuşatıp şekillendirmek özelliği verilmiştir. Bununla birlikte Hz. Davud, (a.s.) kendisine ihsan edilen güzel ve etkili seisiyle de bilinmektedir. O, Zebur-ı Şerif'i okurken bütün mahlûkatın onunla birlikte Cenab-ı Hakki tesbihe başlayacak derecede kendinden geçtiği rivayetler arasındadır. Hz. Davud'un (a.s.) m.ö.1010 tarihinde vefat ettiği nakledilir. Kendisinden sonra maddî ve manevî saltanatını, oğlu olan Hz. Süleyman (a.s.) devam ettirmiştir.

DESCARTES: Orta Çağ düşünürlerinden modern çağ düşüncesinin kavşak noktasında olan dönemin özelliklerini yansıtan Fransız filozof ve matematikçisidir. Metafizik bakımından idealisttir, metodik bir şüpheden yola çıkar. Bu metot, yanılğı ve ön yargıları önlemek, eleme yoluyla şüphe edilemez bir gerçeğe ulaşmak için, her şeyden şüphe etmeye dayanır. Descartes, filozof olduğu kadar, analitik geometriyi icat eden, cebir işaretlerini basitleştiren, fizyolojik psikolojinin öncülüğünü yapan bir bilgin olarak da önemli bir şahsiyettir.

DIHYE: Adı, Dihye bin Halife bin Ferve el-Kelbî'dir. Kuzey Arabistan'da Kelb Kabilesine mensuptur. Genç yaşta Müslüman olarak Sahabe olmuştur. Uhud Gazvesinden itibaren önemli savaşlarda bulunmuştur. Hz. Peygamberin Bizans İmparatoru Heraklius'a yazdığı İslâma davet mektubunu götürmüştür. Dihye, Ashabın en yakışıklılarından olup, iri cüsseli ve beyaz tenli idi. Cebrail'in Dihye suretine girerek Hz. Peygambere vahiy getirdiği kaynakların ittifakla bildirdiği bilgiler arasındadır. Dihye'nin (r.a.) rivayet ettiği hadis sayısı beş civarındadır. Hicrî 50 yılında Suriye'de vefat ettiği rivayet edilir.

– E –

EBU BEKİR (R.A.) (SİDDİK-I EKBER): ilk Müslümanlardan olup, Hulefa-i Raşidin'in birincisidir. Adı, Ebu Bekr Abdullah bin Ebi Kuhafe Osman b. amir el-Kureysi et-Teymi'dir. Fil Vak'asından üç yıl kadar sonra Mekke'de doğdu. Annesi Ümmü'l-Hayr Selma bint Sahr, Mekke döneminde; babası Ebu Kuhafe, Mekke fethinden hemen sonra Müslüman olmuştur. Cahiliye döneminde Abdü'l-Ka'be olan adının Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber tarafından Abdullah olarak değiştirildiği rivayet edilir. Birçok lakabı vardır, ancak onun en meşhur lakabı Siddık'tır. Bu lakap kendisine Miraç olayını hiç tereddüt etmeden kabul ettiği için bizzat Resul-i Ekrem tarafından verilmiş ve onunla şöhret bulmuştur. Mekke'de ilk dönemde onun vasıtasıyla birçok kimse Müslüman olmuştur. Ticaretle uğraşan Ebu Bekir Mekke döneminde Kureyşli müşriklerin işkencelerine maruz kalan birçok Müslümanı büyük bedeller ödeyerek hürriyetine kavuşturmuştur. Hicret'te Hz. Peygambere arkadaşlık etmiş, birlikte Medine'ye Hicret etmişlerdir. Hz. Peygamberin kumandanlığını yaptığı bütün savaşlara katılmış, Hudey-

biye ve Veda Haccında bulunmuştur. Resulullahın vefatından sonra Müslümanlarca halifelîğe seçilerek İslâm tarihinin ilk halifesi olmuştur. İki yıl kadar bu makamda Müslümanların başında kalmış ve Hicrî 13 yılında Medine'de vefat etmiştir. Hz. Ebu Bekir, Hz. Resul-i Ekrem'in yanına defnedilmiştir.

EBU CEHİL: "Cehalet babası" demek olan bu kelime, Hazret-i Resul-i Ekrem (a.s.m.) zamanında, mu'cizeleri ve çok delilleri ve Peygamber Aleyhissalatü Vesselâmi gördüğü halde iman etmeyen din düşmanı puta tapan gururlu bir müşrikin lakabıdır. Bedir Gazasında öldürüldü.

EBU TALİP: Hz. Peygamberin amcasıdır. Adı, Ebu Talip Abdülmenaf b. Abdulmuttalip b. Haşim el-Kureyşî el-Haşimî'dir. 535 yılında Mekke'de doğdu. Hz. Peygamberin babası Abdullah ve amcası Zübeyr'in öz kardeşidir. Babası Abdulmuttalip ölümünden önce, sekiz yaşında olan Muhammed'in bakımını ve himayesini kendisine vasiyet etmişti. Haşimoğullarının reisi olan Ebu Talip, Hz. Ali'nin de (r.a.) babasıdır. Müslüman olmayan, fakat Resulullahı ölünceye kadar himayesinde bulunduran ve her zaman onun yanında bulunan Ebu Talib 619 yılında Mekke'de vefat etmiştir.

EBU'L-ALÂ-İ MAARRÎ: Meşhur Arap filozofu ve şairidir. Kör olmasına rağmen fevkalâde hafızasıyla tanınmış, ümitsizlik ve kötümserlikle ilgili kasideleriyle meşhur olmuştur. Lügat, edebiyat, gramer, fıkıh ve tarih tahsili aldı. Müslüman olmadığı hâlde, İslâm toplumu içinde yaşamış ve hürriyet içinde kitaplarını yazmıştır. (m. 973-1057)

EFLÂTUN (ÖL. M.Ö. 347): İslâm felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlk Çağ Yunan filozoflarından biridir. Kendisine omuzunun veya alnının genişliğinden dolayı Platon denmiş ve tarih boyunca hep bu adla anılmıştır. Arapçada "p" sessizinin bulunmaması ve yan yana iki sessiz harfin telâffuzundaki güçlük sebebiyle adı, İslâmî literatürde Felâtun veya daha yaygın olan Eflâtun şeklini almıştır. Hocası Sokrat'ın demokrasi adına idam edilmesinin ızdırabını yaşayan Eflâtun'un felsefesini, bu sebeple sosyal düzen ve insanın saadeti meseleleri teşkil eder. Eflâtun'un en önemli hocası Sokrat olmakla beraber, Kritilos, Timaios, Arkitas, şair Homeros ve Hesiodos gibi şahsiyetler onun fikir ve ilham kaynaklarından bazılarıdır. Tarihe "Akademi" olarak geçen okulun da kurucusu olan Eflâtun'un en ünlü talebesi Aristo'dur. Eflâtun m.ö. 347 yılında, seksen yaşlarında iken ölmüş ve Akademi'nin bahçesine defnedilmiştir. Eserleri: Devlet, Devlet Adamı ve Kanunlar.

EŞ'ARÎ (EBU'L-HASAN, 873-936): Eş'ariye diye bilinen kelâm mezhebinin kurucusudur. Ehl-i sünnet akidesinin gelişip yayılmasına olan önemli katkılarından dolayı "Nasirüddin" lâkabıyla da anılır. Ehl-i sünnet itikadını ayetlere ve hadislerle göre izah ve şerh ederek tespit etmiştir. Ehl-i sünnet mezhebi itikadına tercümanlık ederek İslâmiyete büyük hizmeti dokunmuştur. İtikada dair meydana koyduğu hakikatleri kabul edenlere Eş'arî; mezhebine ise Eş'ariye denilmektedir.

— F —

FARABÎ (870-950): İslâm felsefesini metot, terminoloji ve problemleri açısından temellendiren, ses olayını ilk defa fizikî yönden açıklayan ünlü Türk filozofudur. Felsefedeki şöhreti Aristo'ya yakın olan Farabî'nin asıl adı Ebu Nasr Muhammed b. Muhammed bin Tarhan bin Uluğ'dur. Türkistan'ın Farab şehrinde dünyaya gelen Farabî ilk öğrenimini burada yaptıktan sonra İran'da Farsça, Bağdat'ta Arapça öğrendi. Latin ve Yunan dillerini kavradı. Uzun zaman Bağdat'ta kalan ve burada felsefe, mantık, tıp hakkında eserler yazan Farabî, daha sonra Mısır ve Halep'e gitti. 950'de Dimaşk'ta vefat eden Farabî, Aristo'dan sonra "muallim-i sani" adıyla anılmıştır. İlimleri dil, mantık, matematik, fizik-metafizik ve medenî ilimler şeklinde tasnif eden

Farabî 100'den fazla eser bırakmıştır. Eserlerinden bazıları: el-Medinetü'l-Fazıla, es-Siyasetü'l-Medeniye, İhsâu'l-Ulûm, v.d.

FATİMA (R.A.): Bi'setten yaklaşık bir yıl önce 609 yılında Mekke'de doğdu. Hz. Peygamberin soyunu devam ettiren kızı, Hz. Ali'nin (r.a.) de hanımıdır. Hz. Peygamberin en küçük kızı olan Hz. Fatıma'nın, Hz. Ali'den üçü erkek ikisi kız olmak üzere beş çocuğu olmuştur. Resulullahın ölümünden beş buçuk ay sonra 632'de Medine'de vefat etti ve Cennetü'l-Bâkiye defnedildi. Hz. Fatıma'dan 18 hadis rivayet edilmiş olup hepsi Kütüb-i sittede yer almaktadır.

FİRAVUN: Eski Mısır'da krallara verilen üvandır. Fakat bu unvan İslâmî kaynaklarda Hz. Mûsa ile mücadele eden Mısır kralı için kullanılmaktadır.

Eski Mısır'da mülkü ve yönetimi elinde bulunduran firavunlar aynı zamanda ilâhların yer yüzündeki temsilcileri sayılıyor ve ibadetler onlar adına yapılıyordu. Hazret-i Mûsa ile mücadele eden Firavun da aynı şekilde ilâhlık iddia eden, zalim, kibirli, ve inatçı bir kişiydi. Kendi halkını eziyor özellikle İsrailoğullarına büyük zulümler yapıyordu. Cenab-ı Hak ilâhlık davasından ve yaptığı zulümlerden vazgeçmesi ve İsrailoğullarını serbest bırakması için ona Hz. Mûsa'yı ve kardeşi Hz. Harun'u gönderdi. Kendisinden istenilenleri kabul etmeyen Firavun, kendi zulmünden kurtulmak için Mısır'dan çıkan Hz. Mûsa ve İsrailoğullarını kovalarken ordusu ve taraftarlarıyla birlikte Kızıldeniz'de boğuldu.

– H –

HARUN (A.S.): Hz. Mûsa'nın (a.s.) büyük kardeşidir ve onun yardımcısı olarak İsrailoğullarına peygamber gönderilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de yirmi yerde adı geçer ve genellikle adı Hz. Mûsa (a.s.) ile beraber zikredilir. İsrailoğullarının nankörlükleri üzerine Cenab-ı Hakkın onları Tih Çölünde kalmaya mahkûm ettiği kırk senenin sonlarına doğru, Hz. Mûsa'dan (a.s.) bir kaç sene evvel vefat etmiştir. Tur-i Sina civarında Murran Dağında bir mağaraya defnolunmuştur. Bugün mezarının yeri belli ve meşhurdur.

HASAN (R.A.): Hz. Peygamberin torunu, Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin büyük oğludur. Hicri 3. yılda Medine'de dünyada geldi. İsmi bizzat Hz. Peygamber vermiştir ve kulağına ezan okumuştur. Hz. Hasan babasının hilâfetinde yanında bulunmuş, babası şehit edilince Küfelilerin biatıyla halife seçilmiştir. Resul-i Ekrem'in torunu Hz. Hasan, Muaviye'nin davasında ısrarlı davranması karşısında Müslüman kanının dökülmesini istemeyerek hilâfetten feragat etmiştir. Resullullah, o ve kardeşi için "Cennetin Efendileri" diye haber vermiştir. Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere "Şerif" unvanı verilmiştir. Hicrî 49/669'da Medine'de vefat eden Hz. Hasan Hz. Peygamberden 13 hadis rivayet etmiştir. Hz. Hasan kardeşi Hz. Hüseyin'le birlikte Hz. Peygamberin neslini günümüze kadar devam ettiren iki kişiden biridir.

HOCA NASREDDİN: Türkler arasında söylenen nükteli ve lâtifeli fıkraların kahramanı, efsane olmuş halk filozofudur. Akşehirli efsanevî hoca, tarihî şahsiyeti yanında folklor sahasında girmiş, halk edebiyatına mal olmuş şumullü bir düşünce ve zekâ örneğidir. Fıkraları fikir ve sanat mahsullerine ilham kaynağı olmuştur. Hayatı hakkında kesin bir bilgi yoktur.

HIZIR: Hz. Hızır, Hz. Mûsa döneminde yaşayan, Kur'ân-ı Kerim'in Kehf Suresinde bahsi edilen, kendisine ilâhî bilgi ve hikmet öğretilen kişidir. Peygamber olup olmadığı konusunda değişik görüşler bulunmasına rağmen velâyeti konusunda ittifak edilmektedir. Otsuz ve çorak bir mekâna oturduğunda ansızın o otsuz yerin yeşillenmesi sebebiyle, yeşillik manasına gelen Hızır namıyla yad edilmiştir. Hz. Hızır'ın halen hayatta olduğunu ve hayatın beş tabakasından ikincisinde yaşadığını Bediüzzaman Hazretleri Mektubat adlı eserinde ifade etmektedir. Bu hayat tabakasının kendine özel şartları, bizim yaşadığımız hayattan çok daha farklıdır. Me-

selâ, mecbur kalmadan istedikleri zaman yemek içmek, bir vakitte birçok yerlerde bulunabilmek gibi bir derece serbest hayat mertebesidir. Hz. Hızır, başta Buharî ve Müslim olmak üzere pek çok hadis kitaplarında çeşitli bölümlerde geçmektedir.

HÜSEYİN (R.A.): Hz. Hüseyin b. Ali, Hz. Peygamberin (a.s.m.) torunu, Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin küçük oğludur. Hicretin 4. yılında Medine'de doğdu. Adını Hz. Peygamber kulağına ezan okuyarak, Araplarca pek bilinmeyen Hüseyin olarak koydu. Sekiz adet hadis rivayet eden Hz. Hüseyin, ağabeyi Hasan gibi ilk iki halife döneminde cereyan eden önemli olaylarda fiilen yer almadı. Hz. Osman'ın evinin isyankârlar tarafından kuşatılması üzerine ağabeyi ile birlikte halifeyi korumak ve evine su taşımak üzere babaları Hz. Ali tarafından görevlendirildi. Babası halife seçilince onun bütün seferlerine katıldı. Babasından sonra ağabeyine biat etti. Hz. Hasan, Hz. Muaviye ile anlaştığında Medine'ye geldi. Hz. Hüseyin, Muaviye'den sonra oğlu Yezit'e biat etmeyip Mekke'ye gitti. Kûfelilerin ısrarlı davetleri üzerine Kûfe'ye hareket etmek üzere Mekke'den ayrıldı (680). Kerbelâ'ya geldiğinde Yezit'in orduları tarafından feci bir şekilde şehit edildi. Hz. Hüseyin "Şehit" lâkabıyla meşhurdur. Hz. Hüseyin'in soyundan gelenler "Seyyid" ünvanıyla tanınmışlardır.

HÜSEYİN-İ CİSRİ: 1261'de (1845) Trablusşam'da doğdu. Soyu baba tarafından Hz. Peygambere ulaştığı bildirilmektedir. Adı, Hüseyin b. Muhammed b. Mustafa el-Cisr'dir. On sekiz yaşına kadar Trablusşam'da dinî ilimler okudu. Daha sonra Beyrut'a, oradan da Ezher'e gidip orada ilim tahsil etti. Halveti tarikatına intisap etti. Babası ve amcasının ölümünden sonra tarikat hizmetlerini Trablusşam'a gelerek yürüttü ve burada talebe yetiştirme ve eser yazmakla meşgul oldu. Hüseyin el-Cisr, Batının kalkınmasının temelinde eğitim yattığına inanıyor, bunun için de Batıdakine benzer sanat ve meslek okullarının açılmasının gerektiğini söylüyordu. II. Abdulhamid döneminde Trablus'ta Medresetü'l-Vataniyye'yi açtı. Bizzat müdürlük görevi üstlendiği bu okul, programında Arap dili ve edebiyatının yanı sıra dinî ve modern ilimlerin bir arada okutulduğu ilk İslâmî mektep olmuş ve birçok ünlü kişiler yetiştirmiştir. Cisrî, bu medrese kapanınca Beyrut'ta Medresetü's-Sultaniyye'nin müdürlüğüne getirildi. Daha sonra II. Abdulhamid tarafından saray hocalığına tayin edildi, fakat birkaç ay sonra sıhhi sebeplerle Trablusşam'a geri döndü. Hüseyin el-Cisr, şarkiyatçıların tenkitlerine karşı İslâm inancını savunmak için Batı düşüncesiyle ilgilenmiş, bu dönemde Müslümanların kendi şahsiyetini koruyarak varlıklarını sürdürmeleri için gayret sarf etmiştir. Eserlerinden bazıları şunlardır: Risaletü'l-Hamidiyye fi Hakikati't-Diyaneti'l-İslamiyye ve Hakikiyyeti's-Şeriatil-Muhammediyye; Huşunü'l-Hamidiyye li-Muhafazati'l-Aka'idi'l-İslamiyye; Hediyyetü'l-Elbab fi Cevahiri'l-Adab; Ziyetü'l-Maşune; İşaratü'l-Latife.

HÜSREV (ALTINBAŞAK): 1899'de Isparta'da doğdu. 1977'de İstanbul'da vefat etti. Bediüzzaman'la birlikte, Eskişehir, Denizli ve Afyon hapislerinde beraber bulundu. Isparta kahramanlarından, Risale-i Nur'un hizmetkârlarından idi. En müşkül ve karanlık günlerde Nur Risalelerine hizmet etmişti. Yüzlerce Risaleyi bir matbaa gibi çoğaltmıştı. Güzel bir hatta sahipti. Tevafuklu Kur'an-ı Kerim'i ilk defa yazanlardandır.

- İ -

İBNİ ABBAS (Ö. 68)/M. 687-688): Hz. Peygamberin amcası Abbas bin Abdülmuttalip'in oğludur. Annesinin adı ilk Müslüman kadınlardan Ümmü'l-Fazl Lûbaba'dır. Mekke'de doğmuştur. Tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilen ve çok hadis rivayet edenler arasında yer alan Sahabîdir. 1160 tane hadis rivayet etmiştir. Kur'an-ı Kerim'in inceliklerini anlayıp yorumlaması için Hz. Peygamberin özel olarak dua ettiği Abdullah bin Abbas'ın tefsir ilmindeki üstünlüğü daha ilk devirlerde, hemen herkes tarafından kabul edilmiştir. Ayetlerin nüzul sebeplerini, na-

sih ve mensuhunu çok iyi bildiği gibi Arap edebiyatına olan vukufu da mükemmeldi. Bu sebeple Ashap devrinden itibaren Rû'l-Ümme, Tercümânü'l-Kur'ân" unvanıyla anılagelmıştır. Eserleri: Tefsiru ibn Abbas, Garîbu'l-Kur'ân, Mesâilü'n-Nâfi b. el-Ezrak, el-Lugât fi'l-Kur'ân, Kasîdetü'l-Medh.

İBNİ RÜSD: Meşhur İslâm bilginlerinden İbni Rüşd (1126. 1198), mütefekkir, doktor, astronom ve matematikçidir. Aristo yorumlayıcısı olmakla meşhur olan İbni Rüşd'ün eserleri yüz yıllarca Avrupa'da okutulmuştur. Avrupalılarca Averroes olarak bilinen İbni Rüşd'ün fikirleri İbni Rüşdçülük (averroisme) diye tanınan felsefî ceryanlarda asırlarca devam etmiştir. 1126'da Endülüs'ün Kurtuba şehrinde doğan ve asıl adı Ebu Velid Muhammed bin Ahmet bin Muhammed olan İbni Rüşd, ilk öğrenimini Kurtuba'da yaptı. Kelâm, fıkıh, edebiyat ve tıp öğrendi. Şiirle de ilgilenen İbni Rüşd, Sevil (Sevilla) kadılığı yaptı. Daha sonraları Farabî, Gazalî ve İbni Sina'nın eserlerini okuyan İbni Rüşd, çağdaşı olan İbni Zuhur ve İbni Tufeyl'in yakın dostu oldu. Aristo'nun eserlerini iyice tetkik eden İbni Rüşd Aristo'nun eserlerine serhler yaptı ve Aristo ile Eflatun'un felsefesini uzlaştırmaya çalıştı. Eserleri: Külliyyat; Tehafetü't-Tehafüt; Kitabü Ma Ba'be't-Tabia; Faslü'l-Makal ve'l-Keşfan Menahici'l-Edille.

İBNİ SİNA: Ebu Ali el Hüseyin bin Abdullah (980-1037). Garp Ortaçağında Avicenna diye tanınan İbni Sina, ilk tahsilini Buhara'da gördü ve on yaşında iken Kur'ân'ı ezberledi. Değişik hocalardan hesap, fıkıh ve kelâm tahsil ettikten sonra Nâtîli adlı bir âlimden mantık ve felsefe öğrendi. Felsefî bilgilerinin temellerini Farabî'ye borçlu olan İbni Sina, metafiziği Farabî'nin el-İbâna adlı eserinden öğrenir. Aristo'yu ancak Farabî'yi okuduktan sonra anlayabildiğini ifade eden İbni Sina'nın fikir inkişafında müdürlüğünü yaptığı Şivan el-Hikma adındaki Samanoğulları Saray Kütüphanesinin büyük rolü olmuştur. Samanî hükümdarının vefatından sonra, memlekette meydana gelen siyasî karışıklıklar yüzünden Buhara'dan çıkmaya mecbur olan İbni Sina, sırasıyla Harizm, Irak-ı Acem, Cürcan ve Rey'e gitmeye mecbur oldu. Büyük bir filozof olduğu kadar ünlü bir hekim de olan İbni Sina, tıp alanındaki eserleriyle İslâm dünyasının yanı sıra, Avrupa'daki tıp ilmini de derinden etkiledi. Eserleri Avrupa üniversitelerinde 600 sene temel kitap olarak okutulan İbni Sina'nın tıp, mantık, felsefe, fizik, tabiiyat, psikoloji ve birçok ilme dair 270 kadar eseri vardır. 1037 yılında vefat etmiştir ve kabri İran'ın Hemedan şehrinde dir.

İBRAHİM (A.S.): Kur'ân-ı Kerîm'de adı çokça geçen bir peygamberdir. Onun dini, Kur'ân-ı Kerîm'de Hanif olarak adlandırılmıştır. Hz. İbrahim'e (a.s.) 10 sayfalık kitap nazil olmuştur. Hz. Peygamber Efendimizin de atasıdır. Urfa'da doğduğu rivayet edilmektedir. Hz. İbrahim, zamanının kralı Nemrut'u tevhit inancına davet etmiştir. Kabul etmeyen Nemrut, Hz. İbrahim'i ateşe attırmış, fakat mu'cize olarak ateş onu yakmamıştır. Her zaman Allah'ın dostluğunu istemesi ve sadece ondan medet beklemesi sebebiyle kendisine Habibullah veya Halilürrahman denilmiştir. Hz. İbrahim, yaşı bir hayli ilerlemiş olmasına rağmen çocuğu olmamıştı ve Allah'tan bir evlât istedi ve bu duası kabul edildi. İlk önce Hz. İsmail, daha sonra diğer eşinden Hz. İshak doğdu. Bu sırada Hz. İbrahim, oğlu İsmail'i kurban etme olayıyla imtihan edildi. Oğlu İsmail (a.s.) ile Kâbe'yi yeniden inşa eden Hz. İbrahim, Kudüs'ün el-Halil bölgesinde medfundur.

İDRİS (A.S.): Hz. İdris Hz. Şit'in torunlarından olup ondan sonra peygamber olarak görevlendirilmiştir. Adı Kur'ân-ı Kerim'de dört yerde geçmektedir. Kendisine otuz safheli suhuf indirilmiş ve onu okuyarak insanları hakka ve hıdayete devet etmiştir. Hz. İdris ilk olarak yazı yazan ve terzilik yapan insan olma şerefine sahiptir. Hz. İdris, Hz. İsa gibi semaya çekilmiştir ve onun gibi hayatı bir sema tabakasında devam etmektedir. Bediüzzaman, Mektubat adlı

eserinde Hz. İdris ile Hz İsa'nın üçüncü hayat tabakasında yaşadıklarını ifade etmiştir. Dünya-ya ait cisimleriyle birlikte, fakat beşerî ihtiyaçlardan uzaklaşarak nuranîleşmiş bir halde, melek hayatı gibi bir hayata mazhar olmuşlardır.

İMAM-I AZAM (EBU HANİFE): Ebu Hanife Numan bin Sabit. (m. 699/767) Hanefî mezhebi-nin imamı, büyük müctehit Ebu Hanife İslâm'da hukukî düşüncelerin ve içtihat anlayışının gelişmesinde önemli pay sahibidir. Daha çok Ebu Hanife veya İmam-ı Azam diye anılır. Milâdî 699 yılında Kûfe'de doğan Ebu Hanife'nin nesebi Numan bin Sabit bin Züta bin Mâh'tır. Küçük yaşlarda Kur'ân'ı ezberleyen Ebu Hanife kıraat ilmini kıraat-ı seb'a âlimlerinden Asım bin Behdele'den öğrenmiştir. Devrin seçkin âlimleriyle görüşüp onlardan faydalanma imkânı bulan Ebu Hanife'nin asıl hocası, döneminde Kûfe Re'y ekolünün üstadı kabul edilen Hammad bin Ebu Süleyman'dır. Hammad'ın ölümü üzerine onun yerine ders okutmaya başlamış ve ömrünün sonuna kadar buna devam etmiştir. Halkın fikhî meselelerine çözümler aradı ve içtihatlar yaptı. Fıkıh alanındaki derin bilgisinin yanı sıra, hakikati söylemekten ve onun mücadelesini vermekten çekinmeyen bir kişiydi. Ebu Hanife ilmi uğraşması sebebiyle, daima hayatın ve fikhî problemlerin içinde olmuş ve pek çok içtihatlarda bulunmuştu. En meşhur eserleri: Müsned, Fikhü'l-Ekber, Fikhü'l-Ebsat, Âlim ve'l-Müteallim ve Risale'dir.

İMAM-I GAZALÎ: Asıl adı Hüccetü'l-İslâm Ebu Hamid Muhammed b. Ahmet el Gazzalî'dir. Eş'ari kelâmcısı, Şafii fakihî, mutasavvîf ve filozoflara yönelttiği eleştirilerle tanınan İslâm düşünürüdür. Hicrî 450'de (1058) Horasan'da, Meşhed'de (Tus) dünyaya geldi. Babasının mesleğinin yün tacirliği olmasından dolayı kendisine "Gazzalî" ve zamanında İslâma yöneltlen itirazlara cevap vererek itiraz edenleri susturduğu için de "Hüccetü'l-İslâm" denilmiştir. Kelâm, fıkıh, hadis, felsefe, tasavvuf, mantık gibi ilimlerde yüksek bir mevkiye sahiptir. Bu sahalarda birçok önemli eserleri bulunmaktadır. Hicrî 505'te (1111) Tus'da vefat eden ve oraya defnedilen Gazalî'nin eserlerinden bazıları şunlardır: El-Münkız; İhya-ü Ulumi'd-Din; Kimya-yı Saadet; Tehafütü'l-Felasife; Kistasü'l-Müstakim.

İMAM-I RABBANÎ: Hindistanlı büyük bir âlim olup, Hicrî ikinci bin yılının başında gelen (müceddid-i elf-i sani) ünvanına sahiptir. İnanç ve fikir açısından büyük karışıklıkların olduğu bir dönemde Hicrî 971'de (1563) Hindistan'ın Serhend kasabasında doğmuştur. Asıl adı Ahmet olan İmam-ı Rabbanî Hazretlerinin soyu Hz. Ömer'e (r.a.) dayandığından Farukî, memleketinden dolayı Sirhindî lakaplarıyla tanınmaktadır. İlk eğitimini din âlimi olan babası Abdülehad'den almıştır. Daha sonra Silyakût şehrine giderek kadî Badehşani'den fıkıh, kelâm ve tefsir dersleri alarak eğitimini tamamlamış ve icazet almıştır. Daha sonra Delhi'ye giderek Nakşî şeyhi Bakibillah'ın yanında tasavvuf ilmini iki ay gibi kısa bir sürede tamamlayarak irşat izni almıştır. İmam-ı Rabbanî döneminde zararlı düşünce ve fikirler tarikat yoluyla verildiğinden onun mücadelesi de bu yolla olmuştur. Hayatı boyunca tekke ve medrese ehlini birleştirmek için büyük gayret sarf etmiştir. Tarikatları ve özellikle de Nakşî tarikatını, iman hakikatlerinin anlaşılmasına vasıta yapmak suretiyle gerçek kimliğine büründürmüştür. Eski zamanda büyük zatlar tarafından rivayet edilen, "Mütekelliminden ve ilm-i kelâm ulemasından birisi gelecek, bütün iman ve İslâm hakikatlerini aklı ikna edecek bir tarzda ayan beyan ispat edecek" sırrını kendisiyle gerçekleştirmesini istediğini ifade etmiştir. Bu sır içindir ki, özellikle hayatının son zamanlarında bütün gayretini doğrudan doğruya iman hakikatlerinin neşri üzerine yoğunlaştırmıştır. Hayat tarzı ve hizmet şekliyle herkesin takdirini kazanması itibarıyla İmam-ı Rabbanî lakabıyla anılmıştır. Cihangir Şah döneminde hapse atılmış; fakat, orada da hizmet ve irşadına devam etmiştir. İmam-ı Rabbanî döneminin hastalıklarını üç sebebe bağlamaktadır. Bunlar; idarecilerin dinden uzaklaşmaları, âlimlerin menfaat ve korku sebebiyle Kur'ân ve

sünnetten ayrılmalari ve tasavvuf ehlinin tarikati şeriatıtan uzaklaştırmaları olarak sıralanmıştır. İmam-ı Rabbanî 1624 yılında 63 yaşında iken memleketi Serhend'de vefat etmiştir.

İMAM-I ŞAFİİ: (ö.820) Şafii mezhebinin kurucusudur. h. 150 (767) yılında Gazze'de doğan Şafii, Mekke'de Müslim el-Zinci ve Sufyan bin Uyeyne'den hadis ve fıkıh tahsil etti. 20 yaşlarında Medine'ye Malik bin Enes'in yanına giderek onun ölümüne kadar orada kaldı. Malik bin Enes'in Muvatta adlı eserini ezbere bilen Şafii, 195'ten itibaren Bağdat'ta hocalığa başladı. İmam-ı Şafii h. 204'te (820) Fustat'te vefat etti. İmam-ı Şafii sadece mevcut bütün fıkıh malzemesini elden geçirmekle kalmamış, fıkıh ilminin usullerini ve temellerini araştırarak usul-i fıkıhın kurucusu addolunmuştur. İmam-ı Şafii'nin talebeleri arasında Zafaranî, Ebu Savr, Ahmed bin Hanbel, Karabisi gibi tanınmış âlimler de vardır. Şafii mezhebi bugün Güney Arabistan'da, Bahreyn'de, Malaya Adalarında, Dağıstan'da, Tangonyika'da ve bazı Orta Asya bölgelerinde hakimdir. Eserleri: Kitâbü'l-Umm; Kitap-ı Fikhü'l-Ekber; Kitâbü Vasiyyetü's-Şafii

İSA (A.S.): Hz. İsa ulu'l-azm olan peygamberlerdendir. Hakikî Hristiyanlık dininin peygamberi olan Hz. İsa'ya dört büyük kitabın üçüncüsü olan İncil-i Şerif nazil edilmiştir. Hz. Meryem'in oğlu olan Hz. İsa, Allah'ın yaratıcı kudretinin bir nişanesi olarak doğmuştur. Hz. İsa'nın bir ünvanı ve sıfatı Mesih'tir. Kur'ân-ı Kerim'de onun meziyetlerinden bahsedilmekte ve gösterdiği mucizelerden haber verilmektedir. Dört büyük semavî kitaptan biri olan İncil, kendisinden sonra havariler tarafından yazılmıştır. Ancak sonraları tahrif edilmiş, asliyetini koruyamamıştır. Hz. İsa, Peygamber Efendimizden "ümî peygamber" şeklinde bahsetmiştir. İncil'in çeşitli bölümlerinde Peygamberimizin geleceğinden haber verilmektedir. Düşmanları ve kendisine inanmayanlar tarafından öldürölmek istenen Hz. İsa Cenab-ı Hak tarafından göğeyi yükseltilmiş, kendisini öldürmek isteyenler ise yanlışlıkla Hz. İsa'ya çok benzeyen Yuda isminde birini çarına germişlerdir.

İSRAFİL (A.S.): Melâike-i Kiram olarak adlandırılan dört büyük melekten bir tanesidir. Kıyamet günü "sur"u üförmekle vazifelidir. Hz. İsrâfil "sur"u iki kez üfleyecektir. İlk üflemesiyle kıyamet kopacak, ikinci üflemesinden sonra ise kıyamette ölenler diriltilecek ve haşır meydana çağılacaktır.

- K -

KARUN: Hz. Mûsa (a.s.) döneminde mevki hırsı, cimriliği ve kıskançlığı ile tanınmış çok zengin bir Yahudidir. Simya alanındaki geniş bilgisinden dolayı çok kibirlenir ve Hz. Mûsa'nın (a.s.) kavmini küçük görerek horlar. Hazineleeri altın ile dolu olduğu halde vergi ödemeyi kabul etmez. Karun, Hz. Mûsa'yı (a.s.) zina işlemekle suçlar. Bunun bir iftira olduğu ortaya çıkınca Mûsa (a.s.) da ona beddua eder ve büyük bir deprem olur. Bu depremle birlikte Karun hazineleri ile birlikte yok olur.

- L -

LEBİD: İslâmîyet öncesi, cahiliye devrinde "Muallâka Şairleri"nden meşhur bir şair olan Lebid, genç yaşta kabilesi içinde ehemmiyetli bir konum elde etti. Muallâkat-ı Seb'a'da (Yedi Asık) yayınlanan kasidesi ile ün kazandı ve meşhur Arap şairlerinden birisi olarak tarihe geçti. Hicretten sonra Müslüman olup Hz. Peygamberden (a.s.m.) ilgi ve destek gördü. Kasidede olduğu kadar, hicviye ve mersiye de başarılı kabul edilen Lebid, canlı ve güçlü tasvirleriyle bilinmektedir.

- M -

MATÜRİDİ: İmam Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed el Matürîdî. Kelâmda Matürîdî kolunun reisi olan İmam-ı Matürîdî'nin hayatı hakkında fazla bir şey bilinmemektedir. Matü-

ridî, Semerkant şehrinin Matürîd köyündendir. Amelde Hanefî mezhebinden olanlar, itikatta (inanç akidelerinde) Matürîdî mezhebindendir. İmam Matürîdî ehl-i sünnet itikadına muhalif görüşleri eserleri ile reddederek ıslahına çalışmıştır. Eş'arî'nin muasırı olan İmam Matürîdî, Mu'tezilenin sünnet ehline ve düşüncelerine saldırıya geçtiği bir dönemde adını duyurmuştur. Hicrî 333 (Milâdî 944) yılında vefat etmiştir.

MEHMET AKİF (ERSOY) (1873-1936): İstiklâl Marşı şairi Mehmet Akif Ersoy Fatih'te doğdu. Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebini birincilikle bitiren Mehmet Akif dört yıl kadar Rumeli, Anadolu, Arnavutluk ve Arabistan'ı görevli olarak dolaştı. Arkadaşı Eşref Edip'le birlikte Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad adlı dergileri çıkaran Mehmet Akif, şiirlerini, makale ve tercümelelerini de bu dergilerde neşretti. Birinci Mecliste Burdur milletvekili olan Mehmet Akif, Maarif Vekâletinin (Millî Eğitim Bakanlığı) açtığı İstiklâl Marşı Yarışmasını kazandı ve 12 Mart 1921'de T.B.M.M.'nde oy çokluğu ile kabul edildi. 500 liralık ödülü kabul etmeyerek paranın tamamını Dârü'l-Mesâî adlı hayır kurumuna bağışladı. Hayatının son yıllarını Mısır'da geçiren Mehmet Akif 1936'da İstanbul'da öldü ve Edirnekapı'ya defnedildi. Şiirlerini Safahat adlı yedi bölümden oluşan eserinde toplamıştır.

MEHDÎ: Kelime anlamı olarak "Hidayete eren, doğru yolu tutan, hidayete vesile olan" anlamında kullanılır. Hadislere göre ahir zamanda tevhidi esas alarak imanı muhafaza edip İslâmiyeti hurafelerden ve bid'alardan arındırarak zamanın anlayışına göre yenileyecek olan âlim ve önder zattır. Yine bazı hadislere göre kıyamet yaklaşınca zulmü ve şirki ortadan kaldırarak inananlara saadet ve adaleti getirecek. Ehl-i Beytin neslinden gelen imamdır.

MEHMET FEYZİ: 1912'de Kastamonu'ya bağlı Müderris Atabey köyünde doğdu. Bediüzzaman Said Nursî'nin 1936 yılında Kastamonu'ya sürgün edilmesinden iki yıl sonra kendisiyle tanıştı. Altı yıl boyunca Üstada hizmette bulundu. Nur Risalelerinde ve özellikle de Kastamonu Lâhikası'nda Bediüzzaman Mehmet Feyzi'yi Risale-i Nur'un faal bir kâtibi olan Hüsrev Altınbaşak adındaki talebesine benzeterek, "Küçük Hüsrev" lakabıyla bahseder. Arapça tahsili de olan Mehmet Feyzi Pamukçu, Üstatla birlikte Risale-i Nur'ları baştan sona kadar okudu. Denizli (1943) ve Afyon (1948) hapishanelerinde Üstatla beraber tutuklu kaldı. Nur Talebeleri arasında ehl-i ilim bir zat olan Mehmet Feyzi, 1990 yılında Kastamonu'da vefat etti.

MEVLÂNÂ CÂMÎ: 1414 Senesinde İran'ın Cam kasabasında doğdu. Adı Abdurrahman bin Nizameddin Ahmet'tir. Câmî ve Mevlâna isimleriyle meşhur oldu. Anadolu'da Molla Câmî diye tanındı. Din ve fen bilgilerinde âlim ve şairdi. Küçüklüğünde Semerkant'taki Nizamiye Medreselerine giderek ders aldı ve zekâsı ile dikkat çekti. Din ilimleri yanında fen ilimleri ile de uğraşıyordu. Zamanın büyük astronomi bilgini Ali Kuşçu'dan ders almıştır. Kısa zamanda aklî ve naklî ilimlerin tahsilini tamamlayarak zamanın önemli beş âliminden biri oldu. Herat'ta Sadüddin Kaşgarî'den tasavvuf ilmini öğrendi. Molla Câmî 1492 senesinde Herat'ta vefat etti. Fars edebiyatının en büyük şairleri arasında yer alır. Aynı zamanda Arap dili ve edebiyatında son derece üstündü. Molla Câmî'nin değişik ilimlerde pek çok önemli eseri vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Nefahâtü'l-Üns, Şevahidü'n-Nübüvve...

MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN-İ RUMÎ: Celâleddin Muhammed Rumî. Hicrî 604, Milâdî 1207'de Horasan'ın Belh şehrinde doğdu. Ünvanı Mevlâna'dır. Babası "Sultanü'l-Ulema" olarak bilinen Muhammed Bahaeddin-i Veled'dir. Anadolu'ya hicret ettiğinde "Rumî" diye anıldı. Konya'ya ailesiyle birlikte yerleşti. Hicrî 672 yılında Konya'da vefat etti. Eserlerinden bazıları: Mesnevî, Divan-ı Kebir; Fihi Mafih; Mecalis-i Seb'a; Mektubat'dır.

MİKÂİL (A.S.): Dört büyük melekten birisi olan Mikâil (a.s.) tabiat olaylarına, hayvanlara ve bitkilere, rızka ve yağmura nezaret etmekle görevli melektir. Kur'ân-ı Kerîm'de adı bir yerde, Bakara Suresinin 98. ayetinde zikredilmektedir: Ayette, "Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikâil'e düşman olursa, bilsin ki, Allah da inkârcı kâfirlerin düşmanıdır" denilmektedir.

MİMAR SİNAN: Osmanlının en güçlü dönemlerinde yaşadı. Hassa mimarları örgütünü düzenleyip yönetmesinin yanı sıra, gerçekleştirdiği eserlerle klâsik Osmanlı mimarlığının oluşumunu sağladı. Mimar Sinan, 84 cami, 50'yi aşkın mescit, 57 medrese, 7 dârülkura, 22 türbe, 17 imamet, 3 dârüşşifa, su yolları ve kemerler, 8 köprü, 20'ye yakın kervansaray, 35 köşk ve saray, 40 civarında hamam inşa etti. Kalfalık eseri olarak nitelendirdiği Süleymaniye ve usta-lık eseri olarak nitelendirdiği Selimiye Camii, Koca Sinan'ın şaheser eserleri arasındadır.

MUHAMMED (A.S.M.): Fahr-i Âlem, Hatemü'l-Enbiya, İmamü's-Sakaleyn, Muhammedü'l-Emin, Rahmetenlilâlemîn, Seyyidü'l-Kevneyn (a.s.m.) gibi ünvanlarla anılan son peygamberdir. Milâdî 571 yılında, Nisan ayının yirmisinde, Kamerî aylardan Rebiülevvel ayının on ikinci gecesinde Mekke'de dünyaya geldi. Hz. Muhammed daha doğmadan babasını, 6 yaşında iken de annesini kaybetmiştir. Annesi ölünce dedesi Abdülmuttalip onu himayesi altına aldı. Dedesi de ölünce, bu sefer amcası Ebu Talip onun bakımını üstlendi. Hz. Muhammed 25 yaşında iken kendisinden 15 yaş büyük olan Hz. Hatice ile evlendi. Evlilikleri Milâdî 595 yılına rastlamaktadır. Daha sonra Hz. Peygamberin Hz. Hatice'den sırayla Kasım, Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm, Fatıma ve Abdullah adında altı çocuğu oldu. Hz. Muhammed, Hatice-i Kübra dediği zevcesi hayatta olduğu müddetçe bir başka kadınla evlenmedi. Daha gençliğinde dürüstlük ve doğruluğu ile kendisine El-Emin (güvenilir kimse) dedirten Hz. Muhammed her yönüyle örnek bir insan kişiliğini sergiliyordu. Hz. Muhammed kırk yaşında iken, Milâdî 610 yılında Hira Dağında kendisine peygamberlik vazifesi verildi. Kendisine ilk inananlar ise eşi Hz. Hatice, çocuklardan Hz. Ali, hür erkeklerden Hz. Ebu Bekir, azatlı kölelerden Hz. Zeyd, kölelerden Hz. Bilâl-i Habeşî (r.a.) oldu. Daha sonraları Hz. Osman, Talha bin Ubeydullah, Halit bin Saïd, Sa'd bin Ebî Vakkas Müslüman oldular. Bunlara en son Hz. Ömer eklendi. Hicretten bir buçuk sene önce, Recep ayının 27. gecesinde İsrâ ve Miraç mu'cizesi meydana geldi. 621 yılında Akabe mevkiinde Medinelilerle I. Akabe Biatı yapıldı. 622 yılında ise II. Akabe Biatı yapıldı. Mekkeli müşriklerin zulümlerinin artması üzerine 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret edildi. Hicretin 2. senesi, Milâdî 13 Mart 624'te müşriklere karşı Bedir Savaşını kazandı. 630 yılında Mekke fet-hedildi. Mekke'nin çevresi ve Kâbe putlardan temizlendi. Peygamberimiz ömrünün son yılında Arafat'ta 120.000 Sahabîye Veda Hutbesini verdi. Bu hutbe ilk insan hakları bildirisi olarak kabul edilir. Hz. Muhammed (a.s.m.) Hicretin 11. senesi Rebiülevvel ayının on ikisi, Pazar-tesi günü (Milâdî 8 Haziran 632) ruhunu Rahman'a teslim etti.

MUHYİDDİN-İ ARABİ: Adı, Ebu Bekir Muhammed b. Ali'dir. 1165'te Endülüs'ün Mürsiyye kasabasında dünyaya geldi. İbni Arabî ve Şeyh-i Ekber diye meşhur oldu. Küçük yaştan itibaren tahsile başlayarak pek çok âlimin derslerinde bulunup naklî ve aklî ilimleri öğrendi. Tefsir, fıkıh, hadis ve kıraat ilimlerinde büyük bir âlim oldu. Daha sonraları tasavvufa yönelerek zamanının âlimlerinden ve Seyyid Abdülkadir Geylânî'nin ruhaniyetinden feyz aldı. Zamanının ilminden ve feyzinden istifade edilen belli başlı büyük âlimlerinden oldu. 1194 Endülüs'ten ayrılarak Tunus'a ve oradan Fas'a gidip çeşitli ilim meclislerinde bulundu. Tekrar Endülüs'e dönüp Kurtuba'ya geldi. Sonra 1201'de tekrar Endülüs'ten Tunus'a geçti. Hac için yola çıkarak Mısır ve Kudüs'e uğradı. Hacdən sonra çeşitli yerleri dolaşarak Konya'ya gitti ve 1230 da Şam'a giderek oraya yerleşti. Tasavvuftaki yüksek derecesi sebebiyle sekr halinde iken tevhit (vah-

det-i vücud) konusundaki sözleri yanlış anlaşılıp iftiraya uğradıysa da zamanının devlet adamları tarafından himaye edildi. 1240 senesinde 78 yaşında Şam'da vefat etti. Yavuz Sultan Selim Mısır Seferi sırasında Şamlılarca çöplük haline getirilen kabrinin yanında cami ve dergâh yapılmasını emrederek onun kabrinin değerini bulmasını sağladı. Muhyiddin-i Arabî'nin pek çok kıymetli eseri vardır. Fütuhât-i Mekkiyye, Füsûsu'l Hikem, Muhtasar en meşhurlarıdır.

MÛSA (A.S.): İsrailoğullarına gönderilen ve kendisine büyük kitapların ilki olan Tevrat indirilen büyük peygamberlerdendir. Tevrat Hz. Mûsa'ya levhalar halinde indirilmiştir. Hz. Mûsa Mısır'da dünyaya gelmiştir. Soyu Hz. İbrahim'e dayanır. Kardeşi Hz. Harun kendisine yardımcı olarak peygamber olarak görevlendirilerek Firavuna gönderilmiş ve Firavunu tevhide davet etmiş, fakat kabul edilmeyince kendine iman eden İsrailoğulları ile birlikte Mısır'dan mukaddes topraklara gelmiş ve orada kendisine Tevrat levhaları indirilmiştir. Hz. Mûsa'nın zamanında kendinde zahir olan mu'cizelerinin en meşhurları asası ve yed-i beyzasıdır (beyaz el). Âsası ile vurduğu taşın on iki gözünden su çıkarmasıyla meşhurdur. Hz. Şuayb'ın kızıyla evlenen Hz. Mûsa mukaddes topraklara varamadan vefat etmiştir.

MUSTAFA SABRİ EFENDİ: Osmanlının son dönemindeki ilim ve siyaset adamlarından biridir. 1869 yılında Tokat'ta doğdu 1954'te Mısır'da vefat etti. Mustafa Sabri Efendi 22 yaşında Fatih Camiine müderris oldu. 1900 yılında II. Abdülhamit'in kitapçılığına getirildi. 1908'de Tokat mebusu seçildi. Dârülhikmeti'l-İslâmiyede görev yapan Mustafa Sabri Efendi 1919'da Damat Ferit Paşa kabinesinde Şeyhülislâm oldu. 1922 yılında Kahire'ye giden ve oraya yerleşen Mustafa Sabri Efendi Ezher Üniversitesinde hocalık yaptı. Büyük bir âlim olan ve Risale-i Nur'lara sahip çıkan Mustafa Sabri Efendi Mısır'da vefat etti.

MUSTAFA SUNGUR: Bakınız SUNGUR

MÜSEYLİME-İ KEZZAB: Peygamberimiz Hz Muhammed ile aynı dönemde yaşamış olan Müseylime-i Kezzab Suudi Arabistan'ın Necid bölgesinde peygamberlik ilan eden ve yalancı peygamber olarak tarihe geçen şahıstır. Peygamberimiz hayattayken faaliyetlerde bulunan ve taraftar toplamaya çalışan Müseylime-i Kezzab muvaffak olamadı. Peygamberimizin vefatından sonra da iddiasından vazgeçmemesi üzerine. Hz Ebu Bekir'in hilâfeti döneminde Halid Bin Velid komutasındaki bir ordu Müseylime üzerine gönderildi. Yapılan savaşta Müseylime ve taraftarları mağlup edildi. Hz. Hamza'yı bir kargı ile şehid eden Vahşi yine aynı şekilde kargı ile Müseylimeyi öldürdü.

– N –

NEMRUT: Hz. İbrahim'in peygamber olarak gönderildiği bölgede saltanat sürdüğü rivayet edilen Babil'in kurucusu ve hükümdarı; Cenab-ı Hakka karşı kibir taslayarak isyan eden ve Hz. İbrahim'i ateşe attıran kâfir hükümdar.

NUH (A.S.): Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen peygamberlerden olan Hz. Nuh, insanlığın ikinci atasıdır. Kırk yaşına gelince sapıklığı had safhaya gelmiş olan kavmini imana davetle görevlendirilmiştir. Ancak kavminden çok az kimse iman etmiştir. Kavminin çoğunluğunun kendini dinlememesi ve sapıklıklarının daha da artması üzerine Nuh Tufanı olarak bilinen hâdis meydana gelmiş, dünyayı kaplayan bu su tufanı ile Hz Nuh'a iman etmeyenler helâk olmuştur. İman edenler ise Hz. Nuh'un Allah'ın emriyle yapmış olduğu gemiye binerek kurtulmuşlardır. Hz. Nuh, ayrıca gemiye, yeryüzündeki hayvanlardan da birer çift almıştır. Hz. Nuh'un 1050 sene yaşadığı ve 950 sene peygamberlik yaptığı rivayet edilmektedir.

ÖMER (R.A.): Müslümanların ikinci halifesidir. Sahabenin en büyüklerinden olan Hz. Ömer, Aşere-i Mübeşşere'dendir, yani hayatlarında iken Cennetle müjdelenen Sahabelerdendir. Hz. Muhammed, kırkinci kişi olarak İslâma giren Hz. Ömer'e, hak ile bâtılı birbirinden ayırt eden manasına gelen "Faruk" ünvanını verdi. Hz. Ömer, Allah ve Resulullah sevgisinde, cömertlikte, tevazuda, idarecilikte, ilimde, ibadette, hulâsa bütün güzel hasletlerde zirvede olan bir Sahabedir. İslâmın ikinci halifesi olan Hz. Ömer devrinde İslâm toprakları bir hayli genişlemiştir. Irak, Suriye, Mısır ve İran toprakları bir baştan bir başa fethedildi. Medine'de temeli atılan küçük İslâm devleti onun devrinde büyük bir devlet oldu. Hz. Ömer idaresinin temelinde adalet vardı. Memurlarını ve valilerini halktan soruştururdu. Halkın içinde dolaşarak ihtiyaç sahiplerini araştırırdı. Gayrimüslimlerin hakkını korurdu. Devletin malına karşı hassastı. Yaklaşık on bir sene halifelik yapan Hz. Ömer, altmış üç yaşında iken şehit edildi.

ÖMER HAYYAM: İsmiinin tamamı Gıyaseddin Ebu'l-Feth b. İbrahim el-Hayyam'dır. İranlı olan Ömer Hayyam 1048 yılında Horasan'da doğdu 1122 yılında öldü. Selçuklu hükümdarı Melikşah zamanında yaşadı. Daha çok şair olarak bilinen Ömer Hayyam aynı zamanda büyük bir filozof, matematikçi ve astronomi bilginiydi. Yaşadığı dönemde ve ülkesinde yaptığı bilimsel çalışmalarla ün yapmışsa da daha çok rubailerıyla meşhur olmuştur. Şiirlerini farsça yazmıştır. Şiirlerinde genellikle insanın tabiat karşısındaki acizliği, hayatın ve ölümün manası gibi felsefi konuları işleyen Ömer Hayyam aşk, şarap ve kadın tasvirlerine de sıkça yer vermiştir. Dünyanın fani güzelliklerinin keyfinin çıkarılmasını ve nefsanî arzuların tatminini öneren Hayyam Hedonizm olarak bilinen 'haz felsefesi' ne sahipti.

RÜSTEM-İ SISTANİ: Zaloğlu Rüstem diye de bilinen, savaşlarda gösterdiği cesaret, güçlülük ve yiğitlik özellikleriyle efsaneleştirilen bir kahramandır. Tarihi vak'a olarak, gerçekten böyle bir şahsın yaşayıp yaşamadığı bilinmemektedir. İran edebiyatındaki mübalâğa unsurunun ortaya çıkardığı ve bir topluluğun kahramanlıklarının tek bir şahısta gösterildiği bir olgu olarak kabul edilmektedir.

SAİD NURSÎ: Bakınız BEDIÜZZAMAN SAİD NURSÎ

SA'D-I TAFTAZANÎ: (1322-1395) Belâgat, mantık, matematik, kelâm, fıkıh ve diğer ilimlerde tanınmış bir âlim olup Şark ve İslâm dünyası medreselerinde okunan birçok kitabın müellifidir. Hicrî 722'de (1332) Horasan'da büyük bir kasaba olan Taftazan'da doğdu. Hicrî 797 (1395) yılında vefat etti. Taftazanî hem Şafii, hem de Hanefi fıkhı hakkında eserler vermiştir. Eserleri: Şerhü'l-Tasrifü'l-İzzî. (Sa'diya) 2. İrşad; Mutavval; Muhtasarü'l-Maani; Şerhü'l Kısım el-Salis mine'l-Miftah; Şerhü'l-Şemsiya; Makasid; Tahzibü'l-Mantık ve'l-Kelam; Şerhü'l-Akaid el-Nasafiya; Talvih ila Keşf hakaikü'l-Tankih; Miftah.

SATİH: Peygamberimizin doğumundan önce Arabistan'da yaşayan, kehanetleriyle meşhur Arap kâhini. Satih devamlı yatak üzerinde yatan ve yer değiştireceği zaman halı gibi yuvarlanan kemik ve adaleden mahrum, hilkat garibesi bir insandı. Bu yüzden kendisine "organlarının zayıflığından dolayı ayağı kalkamayan" manasına gelen satih deniliyordu. Satih kendisine sorulan bir rüya hakkında yaptığı yorumda Peygamberimizin geleceğini önceden haber vermişti.

SEKKÂKÎ: (1160-1299) Tanınmış bir dil ve belâgat âlimi olup 555'te (1160) Harizm'de doğdu. Sekkâkî lakabını son derece güzel hakkâklık yapmasından dolayı almıştır. Sekkâkî, Hane-

fi fakihleri arasında yer alır ve bu sahada iki hocası Hayatî ve Harisî vardır. Sekkâkî 626 (1299) yılında öldü. Sekkâkî'nin en önemli eseri, Miftahü'l-Ulum'dur.

SEYYİD ŞERİF CÜRCANÎ: Arap dili, kelâm ve fıkıh âlimidir. Adı, Ebu'l-Hasan Ali bin Muhammed bin Ali es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcanî'dir. 1340 yılında Cürcan yakınlarında bulunan Ta-kû'de doğmuştur. İlk tahsilini memleketinde yaptıktan sonra önce Herat, sonra da Mısır'a gidip on yıl kalarak aklî ilimleri Mübarek Şah'tan, naklî ilimleri de Ekmeleddin el-Babetî'den okudu. Tahsilini tamamladıktan sonra ülkesine döndü. Şiraz'da Dârüşşifa Medresesi müderrisliğine getirildi. On yıl kaldığı bu medresede öğretim faaliyetleri yanında telif çalışmalarını da yürüttü. Timur'un Şiraz'ı alması üzerine Semerkant'a götürüldü ve orada on sekiz yıl başmüderrislik yaptı. İlmi münazaralarda gösterdiği başarısıyla tasavvufa karşı ilgi duyarak Nakşibendî tarikatine girdi. Timur'un ölümünden sonra Şiraz'a geri dönerek ilmî faaliyetlerine devam etti. 1413 yılında Şiraz'da vefat etti. Cürcanî yaşadığı döneme kendi damgasını vuran ve sonraki yüzyıllarda etkisini devam ettiren çok yönlü âlimlerden biridir. Çok geniş bir sahada telif, şerh ve haşiye türünde eserler vermiştir. Arap dili, feraiz ve kelâmıla ilgili eserleri medreselerde yüzyıllar içinde el kitabı hâline gelmiştir. Kelâm tasavvuf, felsefe, Arap dili, mantık, astronomi, aritmetik, sarf, nahiv, belâgat, tefsir, hadis, fıkıh gibi değişik ilimlere dair 100 civarında eser yazmıştır. Bunların belli başlıları şunlardır: Şerhü'l-Mevakîf, Risale fi'l-Mantık, et-Tarifât, Haşiye ala Şerhi Muhtasari'l-Münteha, Tercümanü'l-Kur'ân.

SHAKESPEARE: William Shakespeare. (1564-1616.) İngiliz aydınlanma çağıının en büyük yazarı olarak kabul edilen Shakespeare, oyun yazarı olarak da tiyatro sahasında dünyada en büyük isimler arasındadır. Shakespeare, Stanford'da doğmuş, Londra'ya giderek tiyatro çalışmalarına başlamış; aktör, oyun yazarı ve yönetmen olarak büyük üne kavuşmuştur. Kraliçe Elizabeth tarafından desteklenen ve korunan Shakespeare, Normanca ve Lâtincenin güçlü etkisi altındaki İngilizceyi bir yazı ve edebiyat dili haline getirmiştir. Eserlerinden bazıları: Hamlet; Makbet; Romeo ve Juliet; Kral Lear; Venedik Taciri; Hırçın Kız.

SOKRAT (SOCRATES): M. Ö. 470 (Bazı kaynaklar da 469, 468 tarihlerini gösterirler) yılında doğdu. Hayatı boyunca sadece üç kez Atina'dan ayrıldı. Her sınıftan insanla rahatça dost olur, her konuyu açık bir şekilde tartıştırdı. Devletin yanlış politikalarını eleştirmekten çekinmezdi. Her zaman açık yüreklilikle bilgisinin yetersizliğini ifade ederdi. Yazılı eser bırakmadı ancak, başta Eflâtun (Plâton) olmak üzere talebeleri tarafından fikirleri kayda geçirilerek günümüze kadar ulaşmasını sağladılar. Dolayısıyla bilinen ve tanınan Sokrat, Eflâtun'un yazdığı ve bildirdiği Sokrat'tır. Kendisi yazı yazmaktan çok konuşmayı seven ve yazmayı pek sevmeyen bir kişiliğe sahipti. Sokrat önceleri tabiatla, canlıların çoğalma ve ölümleriyle ilgilendi. Bununla beraber matematikle de ilgilendi. Bu arada insanların inançlarıyla ilgilenip bunları sorgulamaya başladı. Yanlış olarak gördüğü şeyleri eleştirdi. Bilahare bu davranışı idam edilmesine kadar sürüp gidecek bir serüveni de başlatmış oldu. Bilim ve bilgi konusunda insanların eksik taraflarını göstermeye ve sahip olduklarını zannettikleri bilgilerin yetersizliği ve eksikliğini göstermeye çalıştı. Yazma yerine konuşmayı tercih eden Sokrat, bu işi yalnız değil de insanlarla birlikte ve onları düşünmeye yönlendirerek yapmaya çalıştı. Karşısındakine sorular sormak suretiyle konuşturmaya çalıştı. İnsanın kendisini tanıması üzerinde kafa yordu. Bilginin amacının pratik bir yaşama sanatı olduğuna ve ahiret hayatının varlığına inandı. Sokrat, insanları farklı inançlara yöneltmek, geleneklere karşı gelip sarsmak, gençliği yoldan saptırmak şeklindeki ithamlarla yargılanarak idama mahkûm edildi (M.Ö. 400 veya 399).

SUNGUR: 1929 yılında Eflâni’de doğdu. İlkokuldan sonra dine karşı takındığı tavırla bilinen Kastamonu Gökkyö Enstitüsüne kaydoldu. Çalışkan bir talebe olan Mustafa Sungur küçükken aldığı dinî eğitimin etkisiyle buradaki menfi ortamdan fazla etkilenmedi.

1945 senesinde, 16 yaşında iken evlendi. Mustafa Sungur Risale-i Nur’ları 1946 senesinde Kececi Mehmet Efendi ve Ahmet Fuat Efendi vasıtasıyla tanıdı. Bediüzzaman Hazretleriyle tanıştıktan sonra ona mektuplar yazmaya başladı. Mustafa Sungur mektuplarında çoğunlukla köy enstitüsünde edindiği izlenimlerden bahsediyordu. 1947 yılında Emirdağ’ında Üstadıyla ilk kez bizzat görüştü.

1948 yılında Afyon davası sebebiyle tutuklanan Bediüzzaman Hazretlerini Afyon’da tekrar ziyaret etti. Bu ziyaretten sonra Üstadına gönderdiği bir mektuptan dolayı mahkemeye çıkarıldı ve 6 ay ceza aldı. Bu cezadan dolayı memuriyetten çıkarıldı.

Mustafa Sungur’un hiç çıkmamak üzere Nur hizmetinde bulunmaya başlaması ise şu şekildedir: Mustafa Sungur Afyon’da Bediüzzaman Hazretleri ile beraberken, İzmir taraflarında imamlık yapan babası Mehmet Efendi oğlunu şikâyet maksadıyla Bediüzzaman Hazretlerine gelir. Bunun üzerine Bediüzzaman Hazretleri Sungur’un babasıyla konuşur ve onu ikna eder. Mustafa Sungur bu hadiseden sonra devamlı olarak Nur hizmetinde bulunmaya başlar. Bediüzzaman Hazretlerinin vefatından sonra da kendisini tamamen Risale-i Nur hizmetine vakfeder.

Bediüzzaman Hazretlerinin farklı yıllarda yazdığı vasiyetnamelerde ismi bulunan Mustafa Sungur 1954 yılından itibaren Bediüzzaman Hazretlerinin vefat ettiği 1960 yılına kadar doğrudan hizmetinde bulundu ve Risale-i Nur’u ve hizmet prensiplerini bizzat kendisinden ders aldı. Hizmetteki meşakkatlerden yılmayan ve sarsılmayan Nur Talebelerinden olan Mustafa Sungur Kur’ân ve iman hizmeti uğrunda bir çok defa tutuklandı.

SULTAN MAHMUD (GAZNEVÎ) (970-1030): Gazneli Mahmud adıyla meşhurdur. Gazneliler devletinin en büyük hükümdarıdır. Küçük yaşlarından itibaren cesareti ve zekâsıyla dikkat çekmiştir. Savaşlar dışında adam öldürmemeye azamî gayret göstermiş, esir aldığı bir çok hükümdara karşı merhametli davranıp, adil olmaya çalışarak saltanat sürmüştür. Hindistan’a on yedi sefer düzenlemiş ve bu bölgede İslâmiyetin yayılmasında büyük etkisi olmuştur. Şiire ve şairlere olan merakından ötürü sarayında çok sayıda şairi konuk etmiştir. Dünyevî hazlara da düşkün olduğu söylenen sultanın eğlence meclisleri de teşkil ettiği nakledilmektedir. Risale-i Nur’da geçen Farsça dizelerinden birinde ismi zikredilmektedir. (Sözler, s. 205. Mahmud, 970 yılında Gazne’de doğdu. Gazneliler devletinin hükümdarı olan Sebüktegin’in oğlu olması itibarıyla küçük yaşından itibaren iyi bir eğitim almaya başladı. Cesareti ve zekâsıyla dikkatleri üzerine çekti. Babası henüz hayatta iken kendisinden küçük olan Mahmud’un kardeşi İsmail’i tahta çıkarmaya karar verdi. Ancak, güçlü bir irade ve kudrete sahip olan büyük oğul Mahmud bunu kabul etmedi. Babasının kararına karşı çıkan Mahmud, kardeşiyle giriştiği mücadeleyi kazanarak Gazneli tahtını ele geçirdi (998). Sultan Mahmud, iktidarı eline geçirdikten sonra zayıflamaya başlayan Samanî’lerin işlerine müdahale etmeye başladı. Onların tanımadığı Bağdat’taki Abbasî halifeliği adına hutbe okuttu. Bunun üzerine halife tarafından kendisine, “Yeminü’d-devle ve emini’l-mille” lakapları verildi. Karahanlıların müdahalesi sonucu Samanîlerin ortadan kalkmasıyla toprakları Karahanlılar ve Gazneliler tarafından paylaşıldı. Bu arada Sultan Mahmud, Horasan’da iktidarını sağlamlaştırdı (Erdoğan Mercil, Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, TTK., 2. Baskı, Ankara 1993, s. 36-37). Sultan Mahmud, putperest olan Gûr bölgesi üzerine yönelerek buraları kontrol altına almaya çalıştı. Buraya iki sefer düzenledi. Ayrıca, İslâm dinini öğretecek hocaları bölgeye gönderdi. Ancak, Gûr bölgesinde tamamen

hakimiyet sağlayamadı. Daha sonra Hindistan'a yönelindi. Gazne'nin coğrafi konumu ve Kuzey Hindistan ovalarına hakimiyeti bölgeye yapılan seferleri kolaylaştırdı. Hindistan'a toplam on yedi sefer düzenlendi. Sultanın gayesi, bazı şarkiyatçıların iddia ettikleri gibi zengin kaynakları ele geçirmek değildi. Asıl amacı İslâmîyeti Hindistan'a yaymaktı. Buradaki başarılar, Sultan Mahmud'un İslâm dünyasında büyük bir sempati ve şöhret kazanmasına vesile oldu. Abbasî halifesi, sultan hem kendisine hem de ailesine şeref lakapları gönderdi. Sultan Mahmud, Karahanlılara karşı üstünlük sağladı. Batı yönünde de ilerleme sağlayarak sınırlarını Irak'a doğru genişletti. Burada bulunan Büveyhîleri mağlup etti ve Irak'ın önemli bir bölümünü topraklarına kattı. Ancak, iktidarının sonuna doğru, Türkmenlerin Amu-Derya'yı geçmeleri ve Horasan'a yerleşmelerine izin vermesi, sonraki dönemde devleti için büyük sıkıntılara vesile oldu. Çok büyük başarılarla imza atıp devletine parlak dönem yaşatan Sultan 1030 tarihinde Gazne'de vefat etti. Öldüğü zaman devletin sınırları batıda Azerbeycan'a, doğuda Hindistan'ın Ganj vadisine, Harezm'den Hint Okyanusu sahillerine kadar uzanıyordu. Kalabalık ordusunu binlerce kilometrelik sahada, her hangi bir sızıltıya meydan vermeden sevk ve idare etme başarısını gösteren Sultan Mahmud, coğrafi konumu ve iklim şartlarına uygun muharebe tekniklerini tatbik etti. Askerî sınıflar yetiştirmede büyük bir maharet gösterdi. Sultan Mahmud, ilim adamlarına büyük değer verdi ve bir çoğunu himayesine aldı. Harezm'i ele geçirdikten sonra meşhur Ebu Reyhan el-Birunî'yi Gazne'ye getirtti. Birunî, Sultanın Hindistan'a yaptığı seferlere katılma şansını elde etti. Birunî, bu seferler neticesinde Hindistan hakkında edinmiş olduğu muhtelif konulara ait bilgileri kaleme aldı ve Tahkik Mali'l-Hind adlı büyük eserini vücuda getirdi. Hindistan'ın dinî, ilmî yapısı ve coğrafyası hakkındaki çok önemli bilgilere bu eserinde geniş yer ayırdı. Ayrıca Birunî'nin hocalarıyla beraber, ünlü hekim ve filozof olan Ebü'l-Hayr İbnü'l-Hammar'ı da başkentine getirdi. Diğer taraftan tarih yazıcılığı açısından da parlak bir dönem yaşandı. Mimarî faaliyetlere de büyük önem veren Sultan Mahmud, halkın istifadesine sunulan çarşı, köprü, su yolu kemerleri gibi eserlerin inşa edilmesini sağladı. Çok sayıda cami yaptırdı. Allah'tan korkan, zeki, cesur, ileri görüşlü, ihtiyatlı ve adil bir hükümdar olarak tanındı. Adaleti sağlamada gösterdiği titizliğe, Nizamülmülk'ün Siyasetname adlı eserinde kayıtlı bir hadisede oğlunu yargılamaktan çekinmemesi örnek olarak gösterilmektedir (Doğuştan Günümüze İslâm Tarihi, Çağ Yay., 6. C., İstanbul 1987, s. 256).

SÜFYAN: Ahir zamanda geleceği ve ümmetin karanlık günler yaşamasına sebep olacağı sahih hadislerde bildirilen dehşetli, dinsiz ve münafık şahıs.

SİDDİK SÜLEYMAN: Siddik Süleyman Kervancı 1898 yılında Barla'da doğdu. 1965 yılında Barla'da vefat etti. Kabri de Barla'dadır. Üstat 1926 yılında Barla'ya sürgün edildiğinde onunla tanıştı . Üstat Barla'da kaldığı sekiz yıl boyunca ona sadakatle hizmet ettiği için "siddik" ünvanını aldı. Uzun yıllar Nurlar için çalıştı. Güzel hatıyla Nurları yazdı. Risale-i Nur'dan 28. Söz olan "Cennet Bahsi" onun bahçesinde yazıldı. Bu bahçe Risale-i Nur'da Cennet Bahçesi diye geçer. Siddik Süleyman'ın Risale-i Nur'da fikir ve hislerine ait birçok mektubu bulunmaktadır.

SÜFYAN İBNİ ÜYEYNE (725-813): Tabiînin önde gelen hadis ve tefsir âlimlerindendir. Kûfe'de doğdu. Henüz dört yaşındayken Kur'ân-ı Kerîm'i ezberledi. Yedi yaşlarında hadis yazmaya başladı. Süfyan bin Uyeyne, Kûfe'den Mekke'ye gelerek yerleşti ve vefatına kadar orada kaldı. Pek çok âlimler yetiştirdi. İmam-ı Şafîi onun talebelerindendir. Hadis ve tefsir ilimlerine dair kitaplar telif etmiştir. Bunlardan ikisi, el-Tefsir ve el-Cami'dir.

SÜLEYMAN (A.S.): Kur'an-ı Kerîm'de adı geçen peygamberlerden olan Hz. Süleyman, İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilmiştir. Hz. Davut'un oğlu olup onun saltanat ve peygamberliğine vâris kılınmıştır. Hz. Süleyman kırk sene hem peygamberlik yapmış, hem de

devleti idare etmiştir. Beytül-Makdis'i (Mescid-i Aksa) yaptıran Hz. Süleyman'ın cinleri ve hayvanları emrinde çalıştığı ve insan, hayvan ve cinlerden oluşan muhteşem bir ordusunun bulunduğu bilinenler arasındadır. Hz. Süleyman'ın Saba Melikesi Belkis'i dinine davet etmesi üzerine Belkis, kavmiyle birlikte iman etmiştir.

– Ş –

ŞAMLI HAFIZ TEVFİK: Bakınız TEVFİK.

ŞA'RANÎ (1492-1565): Asıl adı Abdülvehhab bin Ahmet bin Ali el-Hanefî'dir. Saçlarını uzattığı için daha çok "Şa'ranî" lâkabıyla bilinmektedir. Şa'ranî Mısır'da doğdu. Tahsilini Kahire'de tamamladı. Tasavvuf, akait, fıkıh, ansiklopedi, gramer ve tıp gibi alanlarda eserler telif etti. Yazdığı eserlerde tekke ve medrese ilimlerine yer verdi ve bu ilimleri uyumlu bir şekilde işledi.

Dört mezhebin birleştiği ve ayrıldığı konuların ele alındığı Mizan-ı Şa'ranî adlı eseri bilinen en meşhur eseridir. Şah-ı Nakşibend: Asıl adı Bahaeddin Muhammed B. Muhammed'ül Buha-rî'dir. Şah-ı Nakşibend olarak meşhur olan Bahaeddin'e bu ünvanın ne zaman verildiği bilinmemekle beraber, devamlı olarak yapılan gizli zikrin kalblerde vücuda getirdiği "nakş"a iza-feten verildiği genel kabul görmüştür.

Muharrem 718'de (1318) Buhara yakınlarındaki Kasrıarifan (Kasrîhindüvan) köyünde doğdu. Üç günlük bebek iken dedesinin müşşidi Baba Muhammed Semmasi tarafından manevî evlât olarak kabul edildi. Daha sonra Semmasi, onu müridi Emir Külal'a teslim ederek tasavvuf ter-biyesiyle yetiştirilmesini istedi.

Bahaeddin, tarikatın adap ve usulünü öğrendiği sıralarda, bir gece rüyasında, kendisinin doğumundan bir asır evvel vefat etmiş olan Abdülhalik-ı Gücdüvani'yi görür ve onun mane-vî şahsiyetine intisap eder. Evvelâ tasavvufu öğrenip bilahare ilmî eğitimini tamamlamış ol-duğundan, "Üveysî" lakabıyla anılmaya başlanır. Mezarlığı dolaşırken yakın zamanda vefat eden Şeyhi Semmasi ve diğer büyük zatları mana âleminde müşahade eder. Bu sırada Güc-düvani Hazretlerinin kendisine, "Dinin emir ve yasaklarına uy, ruhsatlara ilgi gösterme, azi-metlere sadık kal, Peygamber (a.s.m.) ve Ashabının yolundan git!" şeklindeki tavsiye ve ikaz-ları, manevî âleminde büyük bir etki yapar. Bu ikazlardan sonra hayatında ruhsatları değil de azimetleri (fetva yerine takvayı) esas alıp, cehrî zikirden hafî zikre yönelir.

Mutat olarak devam ettirilen ve gizli zikirle sesli zikri bir arada icra eden müritlerin aksine Bahaeddin'in tamamen gizli zikirleri icra etmesi dikkat çeker, yanlış yaptığı düşüncesiyle şey-he şikâyet edilir. Bunun üzerine Seyyid Külal; ona dokunmamalarını, memur olduğu şeyi yap-tığını söyleyerek ikaz eder. Bilâhare artık Bahaeddin'e verebileceği bir şeyinin kalmadığını, git-mekte serbest olduğunu söyler. Bahaeddin eğitimini tamamladıktan sonra köyüne döndü. Burada talebe yetiştirmeye başladı. İki kez hacca gitti. 3 Rebiülevvel 791'de (2 Mart 1389) 73 yaşında iken, doğduğu köyde Hakkın rahmetine kavuştu.

Buhara ile Şah-ı Nakşibend arasında büyük bir bağ oluşmuş, Buharalılar onu "belâyı defe-den hace" (hace-i belâ-gerdan) olarak anıp şehirlerinin manevî koruyucusu olarak saymışlar-dır. Onun manevî varlığının etkisiyle Buhara, bütün Orta Asya Müslümanları nezdinde ilim ve maneviyat merkezi addedilmeye başlanmıştır. Baba tarafından nesebi İmam-ı Cafer-i Siddık Hazretlerine dayanan Şah-ı Nakşibend; kerametlerin fazla bir değer taşımadığını, bir tarikata bağlanmanın yeterli olmadığını ifade ederek, tekkelerde fazla oturmamasıyla geleneksel sū-filikten farklı hareket etmiştir. Bahaeddin, ilim adamlarına değer verdiği gibi onlar da kendisi-ne hürmet etmişlerdir. O, "Bilmiyorsanız zikir ehline sorunuz" (Enbiya Suresi, 7.) ayet-i kerime-sini, ilim adamlarına danışmayı emrettiği şeklinde tefsir etmiştir. (TDV İslam Ansiklopedisi, IV. C., s. 458-459).

Şah-ı Nakşibend ile büyük kuvvet bulan tarikatı, Orta Asya, Horasan ve çevresinin Sünnileşmesinde çok etkili olmuştur. Kerametlerin açıklanmasına karşı olup, özellikle bu konuda talebelerini ikaz etmiştir. Bu sebebledir ki, Nakşî tarikatında “kerameti gizlemek, göstermekten daha büyük keramettir” düsturu esas alınmıştır. Kendisinde kerametın görülmemesinin sebebini soran birine, Şah-ı Nakşibend, “Sırtımızda bunca günah kamburu varken, halâ ayakta kalmamızdan daha büyük keramet olur mu?” şeklinde karşılık vermiştir. Tarikatın önemli bir özelliğini teşkil eden gizli zikir ile kalbin fethi, benlik ve enaniyet mikrobunun öldürülmesi, kötülüğü emreden nefsin öldürülmesi amaçlanmıştır. (Mesnevi-i Nuriye, s. 89.)

ŞEDDAT: Yemen’de yaşadığı rivayet edilen Âd Kavmi hükümdarlarından biridir. Nemrut ve Firavun gibi ilâhlık davasında bulunan zalim bir hükümdardır. Cennete benzetmek maksadıyla “İrem Bağları” denilen bir bağ yaptırmış ve görkemli binalar inşa ettirmiştir. Hz. Hûd’un peygamberliğine inanmayıp onun ilâhî devetine karşı çıkmıştır. Azgınlıkta çok ileri giden Şeddat Allah’ın gazabına uğramış ve kavmiyle birlikte helak edilmiştir.

ŞEYH BAHİD EFENDİ (1854-1935): Mısır’ın ve İslâm dünyasının tanınmış âlimlerindendir. Ezher Üniversitesi mezunudur. Aynı zamanda Ezher Üniversitesinde ders veren hocalardandır. Mısır Başmüftülüğünde bulunmuştur. İslâm dünyasının ve Müslümanların güncel meseleleriyle ilgilenerek eserler kaleme alan bir âlimdir. Risale-i Nur’da kendisinden, “Câmiü’l-Ezher’in Reis-i Uleması olan Şeyh Bahid Hazretleri (r.a.)” (Emirdağ Lâhikası, s. 345.) olarak söz edilmektedir. Asıl adı Muhammed Bahit’tir. Künyesi Muhammed Bahit bin Hüseyin el-Mutiî (Matî) şeklindedir.

Muhammed Bahit, 1854 yılında Mısır’ın Asyut eyaletine bağlı Mutia (Matia) köyünde doğdu. Muhtelif âlimlerden fıkıh, usul-ı fıkıh, hadis, tefsir, mantık, belâgat ve Arap dili alanlarında dersler aldı. Ezher Üniversitesinde okuyarak 1875 yılında mezun oldu. Akabinde mezun olduğu üniversitede müderris olarak görev yapmaya başladı. Bu görevini beş yıl devam ettirdi. 1880 tarihinde Kalyubiye eyaleti kadılığına tayin edildi. Böylece hocalık görevinden sonra adlî görev almış oldu. Muhammed Bahit, Kalyubiye kadılığından sonra Minye, Asyut, İskenderiye, Port Said kadılıklarında da bulundu. Kadılık görevini sürdürürken diğer taraftan da Adalet bakanlığında müftülük ve müfettişlik yüksek devlet memurlukları ile Türk kadısı Nesib Efendinin yerine vekâleten Mısır başkadılığı da yaptı. Bu muhtelif görevlerden sonra, 1914 yılında Mısır Başmüftülüğüne tayin edildi.

Başmüftülük görevini yaklaşık yedi yıl sürdüren Muhammed Bahit, 1921 yılında emekli oldu. Ancak, bundan sonra da boş durmayarak evinde ilmî çalışmalarına devam etti. Eğitim-öğretimle meşgul olduğu gibi, kendisine danışılan konularda fetvalar verdi. İslâm dünyasında önemli bir konum ve saygınlığa ulaşmış olması itibarıyla muhtelif konuları içeren ve farklı yerlerden kendisine gönderilen sayısız mektuplara muhatap oldu. Daha çok fıkıh konularıyla ilgili meseleleri içeren mektuplar alırken, aynı zamanda evi de fetva soranlarla dolup taşardı. Muhammed Bahit, çalışmalarını sürdürürken yazmış bulunduğu fetvaları farklı bölgelerinde bulunan talebelerine gönderebilmek ve kendisine sorulan soruları cevaplayabilmek maksadıyla özel kâtipler tuttu. Bu hizmetler için gereken masrafları bizzat kendisi karşıladı. Kâtiplerine maaş verdiği gibi mektup ve kitaplarının posta masraflarını da kendisi üstlendi.

Çok yönlü bir âlim olan Muhammed Bahit, Risale-i Nur’da kendisinden söz edilen önemli şahsiyetlerdendir. Bediüzzaman ile görüşüp tanışması İkinci Meşrutiyet’in ilânının ilk yılına rastlamaktadır. Daha çok genç yaşta İstanbul’a gelip kendisine sorulan her soruya ikna edici cevaplar veren Said Nursî, ulemanın ve özellikle Meşihat dairesindeki âlimlerin dikkatini çekti. Vermiş olduğu cevaplar nedeniyle kendisiyle fikrî tartışmalara girmenin hiç de kolay olmadığı görülmekteydi. Bediüzzaman ile tartışmalara girmekten çekinen bazı şahıslar, bir seya-

hat vesilesiyle İstanbul'da bulunan Mısır'ın ve Ezher'in ünlü âlimlerinden Şeyh Muhammed Bahit Efendiye durumu bildirdikten sonra kendisiyle görüşüp ilzam etmesini isterler. Yani Bediüzzaman'ı cevap veremez hale getirip, susturmasını isterler.

Muhammed Bahit, Bediüzzaman ile görüşmek ve yakından tanımak gayesiyle uygun bir fırsatı kollamaya başladı. Ayasofya'da kılınan bir namaz sonrasında bir çayhanede oturarak görüşmeye başladılar. Aralarında çok önemli bir diyalog cereyan etti. Her iki âlim de Müslümanların mukadderatları ile yakından ilgilendiklerinden karşılıklı soru-cevapta da bu konu gündeme geldi. Bediüzzaman'ın ilmî durumunu tartmak ve aynı zamanda Müslümanların geleceği hakkındaki düşüncelerini öğrenmek maksadıyla kendisine, "Osmanlı hükümetindeki hürriyete ne diyorsun ve Avrupa hakkında fikrin nedir?" diye sordu. Bediüzzaman, kendisine sorulan soruya karşılık Şeyh Muhammed Bahit'e şu cevabı verdi:

"Osmanlı hükümeti Avrupa ile hâmilelerdir; Avrupa gibi bir hükümeti doğuracak. Avrupa da İslâmiyete hâmilelerdir; o da bir İslâm devleti doğuracak." (Emirdağ Lâhikası, s. 345.) Bu cevap karşısında hayranlığını gizlemeyen Şeyh Muhammed Bahit, kendisiyle aynı kanaatte olduğunu bildirdi. Kendisi de aynı düşünceye sahip olmakla beraber, Bediüzzaman'ın bu kadar veciz ve keskin beyan tarzına hayran olduğunu belirtti. "Bu gençle münazara edilmez" (Tarihçe-i Hayat, s. 50.) dedi. Akabinde, bu kadar veciz ve beliğane bir tarzda ifade etmenin ancak Bediüzzaman'a has olduğunu ifadelerine ekledi.

Şeyh Muhammed Bahit'in soru sormaktaki amacı Bediüzzaman'ı cevap veremez duruma düşürüp susturmak değildi. Bediüzzaman ile ilgili sözler duyduktan sonra kendisiyle görüşüp müthiş zekâsını tecrübe etmek ve gelecek hakkındaki fikirlerini öğrenmek istedi. Bir bakıma sorduğu soru ile ufkunu ve siyaset âlemindeki cereyanları ne şekilde ihata edip gördüğünü ölçtü. Aldığı cevaptan sonra kullandığı ifadeler, kendisinin hakşinas biri olduğunu ve aynı zamanda memnun kaldığını göstermektedir.

Şeyh Muhammed Bahit ve Bediüzzaman arasında güzel bir sohbet ile başlayan samimî dostluğun daha sonra da devam ettiği anlaşılmaktadır. Mısır'a dönen Şeyh'in çevresindekilere Bediüzzaman'ı anlatması ve yayın faaliyetleri, Bediüzzaman ve dolayısıyla sonraki yıllarda Risale-i Nur'un Mısır'da yayılmasına önemli katkı yaptı. Bediüzzaman'ın lehinde muhtelif zamanlarda övücü makaleler yazıldı. Özellikle Abdullah Çavuş'un El-Ahram gazetesindeki makalesi büyük övgüleri dile getirdi. (Tarihçe-i Hayat, s. 613; Abdulkadir Badıllı; Bediüzzaman Said-i Nursî Mufassal Tarihçe-i Hayatı, s. 272.)

Muhammed Bahit, uzun ve bereketli bir ömür sürdü ve 18 Ekim 1935 tarihinde Kahire'de vefat etti. Muhtelif konularla ilgili olarak eserler yazmış olması, güncel meselelerle ilgili yakından ilgilendiğini göstermektedir. Nitekim Bediüzzaman'a sorduğu soru da ilginç ve aynı zamanda günceldir. Yazdığı eserlerde; Kur'ân-ı Kerîm'in tercümesi ile ilgili tartışmalara katıldı, günün meseleleri ile ilgili ilmî ve aktif bir şekilde düşüncelerini sergiledi, İslâm'da hükümetin şekli, din ve sosyal hayatta kadının yeri, İslâmın ilim ve teknolojiye bakışı gibi muhtelif konularda düşüncelerini dile getirdi.

ŞIK: Bu isim İslâmiyetten önce farklı zamanlarda yaşamış iki ayrı Arap kâhinine aittir. Bunlardan ilki Arapların ilk kâhinlerinden biridir. İkincisi ise El-Yaşkari adındaki Şık'tır. Bu ikinci Şık yine kendisi gibi meşhur olan Arap kâhini Satih'le aynı dönemde yaşamıştır. Şık da yine Satih gibi Peygamberimizin geleceğini müjdeleyen kâhinlerden biridir.

-T-

TEVFİK: Asıl ismi Tevfik Göksü olan Şamlı Hafız Tevfik 1887 yılında Barla'da doğdu. 1965 yılında Barla'da vefat etti. Kabri de Barla'dadır. Subay olan babası Veli Bey ile beraber yirmi yıl

Şam'da kalmasından dolayı "Şamlı" lakabıyla anılmıştır. Üstadın, Şam'da Emeviye Camiinde verdiği vaazı babasıyla birlikte dinlemiştir. Babası ona Üstadı göstererek, "Bu zat meşhur bir zattır. Ona iyi bak, ileride bu zata hizmet edeceksin" demiştir. Babasını bu sözün seneler sonra gerçekleştiren. Üstat Barla'ya sürgün edildiği yıllarda ona talebe, Nurlara kâtip olur.

– Ü –

ÜVEYSÜ'L-KARANİ: Peygamber Efendimiz zamanında yaşamış büyük velî. Asıl ismi Üveys bin amir el-Karnî'dir. Yemen'in Karn köyünde doğdu; doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Hicrî 37 (657) yılında şehit edildi. Peygamber Efendimizin sağlığında Müslüman oldu. Fakat onu göremediği için Sahabi olamadı. Tabiinin büyüklerinden olduğu hadis-i şerif ile bildirildi. Veysel Karanî Yemen'de deve güder, geçimini onunla sağlardı. En önemli vasfı Peygamber Efendimize olan aşkı, ibadete canla başla devamı ve annesine olan saygı ve sevgisidir. Peygamber Efendimiz vefatına yaklaşıncı, hırkasının Veysel Karanî'ye verilmesini istedi ve vefatından sonra Hz. Ömer ve Hz. Ali (r.a.) tarafından hırka ona teslim edildi. Veysel Karanî'ye hediye edilen hırka-i şerif günümüzde İstanbul-Fatih'deki Hırka-i Şerif Camiinde her sene Ramazan ayında ziyarete açılmaktadır.

ÜZEYR (A.S.): Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçmekle birlikte peygamber olup olmadığı hakkında tartışma olan bir zattır. Yine Kur'ân-ı Kerîm'de, Yahudilerin ona Allah'ın oğlu iftirasında bulunduklarından bahsedilmektedir.

-V-

VİKTOR HUGO (1802-1855): 19. yüzyılın en meşhur yazarlarından biri olan Victor Hugo 1802 yılında Paris'te doğdu. Romantizm akımının öncülerindendir. Eserlerini bu çizgide yazmıştır. Haksızlıklara karşı çıkan, duyarlı bir yazardır. Sefiller, Notre Dame'ın Kamburu, Hernani, Doksanüç İhtilâli, İdam Mahkûmunun Son Günü, Deniz İşçileri en tanınmış eserleridir. Victor Hugo 1855 yılında ölmüştür.

– Y –

YE'CÜC-ME'CÜC: Kur'ân ve hadislerde kıyamete yakın zamanda çıkacağı belirtilen, ortalığı fitne, fesat ve anarşiye boğacak olan kısa boylu çapulcu iki kavmin adıdır.

YUNUS (A.S.): Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen Hz. Yunus (a.s.) İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir. Musul yakınlarında bulunan Ninova halkına peygamber olarak gönderilmiştir. Yunus İbni Metta adıyla meşhur olan Yunus (a.s.), kendisini balık yuttuğundan dolayı Kur'ân-ı Kerîm'de Zennun ve Sahib-i Hut ünvanlarıyla zikredilir. Otuz yaşlarında peygamber olarak görevlendirilen Hz. Yunus (a.s.), halkını otuz üç sene hakka davet etmiş, ancak kendisine sadece iki kişi iman etmiştir. O da şehri terk edince, halkı gelecek bir azaptan korkup kendisine iman etmişlerdir. Hz. Yunus da tekrar geri dönerek irşada devam etmiştir.

YUSUF (A.S.): Hz. Yusuf, Hz. Yakup'un en küçük oğludur. Hz. Yakup'un (a.s.) on iki oğlu vardı. En küçükleri ve en güzelleri Hz. Yusuf olması nedeniyle, babasının ona karşı daha fazla bir şefkati ve sevgisi vardı. Kardeşleri babalarının ona karşı aşırı şefkati ve sevgisini kıskanarak, bir yolunu bulup onu Kenan bölgesinde bir kuyuya attılar. O civardan geçen bir kervan tarafından kuyudan çıkartılan Hz. Yusuf (a.s.) Mısır'a götürüldü ve Mısır Azizine satıldı. Yaşının ilerlemesiyle güzelliği artan ve bütün dikkatleri üzerine toplayan Hz. Yusuf (a.s.), Mısır Azizinin eşi Züleyha'nın iftirasına uğrayarak hapse atıldı. Bir müddet hapiste kaldı ve orada iken kendisine peygamberlik verildi. Hapiste kaldığı esnada gece gündüzün birbirinden fark edilememesi nedeniyle namaz vakitlerinin tayininde güçlük çekiyordu. İlk saat onun tarafından Mısır zindanlarında icat edilmişti. Mısır hükümdarının bir rüyasını güzel bir şekilde tabir ettiği için zin-

dandan çıkarılmasına emir verildi. Hz. Yusuf ise suçsuzluğunun ispat edilmesinden sonra bu davete icabet edeceğini bildirdi. Suçsuz olduğu 12 sene zindan hayatı sonunda böylece anlaşılmış oldu. Mısır Azizinin ölümü sebebiyle iyice çıkmaza giren maliye işlerine, hükümdar tarafından görevlendirildi ve Züleyha ile nikâhı yapıldı. Mısır Azizliği sırasında Kenan'da bulunan babası Hz. Yakup ve kardeşlerini Mısır'a getirtti ve oraya yerleşmelerini sağladı. Hz. Yusuf (a.s.) 120 yaşında iken vefat etti. Hz. Yusuf (a.s.) dünya saltanatına erişmiş; anne, baba ve kardeşlerine tekrar kavuşmuş olduğu saadetli bir durumda iken ölümünü istemesi sebebiyle, Kur'an-ı Kerim'de övgüyle ve siddikiyet ünvanıyla yad edilmiştir.

– Z –

ZEMAŞŞERİ: Harezmi kasabalarından Zemahşer'de 1075 yılında dünyaya geldi. Adı, Ebu'l-Kasim Mahmud b. Ömer ez-Zemahşeri el-Harizmi'dir. Büyük bir müfessir, dilci ve kelâm âlimidir. İlk tahsilini doğduğu yerde yaptıktan sonra ilim ve medeniyet merkezi olan Buhara'ya gitmiştir. Burada muhtelif hocalardan fıkıh, tefsir, hadis, kelâm, mantık, felsefe ve Arapça dersleri aldı. Bu dönemde Harezmi ve Horasan'ın bir çok şehrine giderek bilgilerini artırdı. 1124 yılında Mekke'ye gelerek uzun bir süre kaldı. Eserlerinin bir çoğunu burada yazmıştır. Kendisine Mekke'de uzun süre kaldığından Carullah lâkabı verilerek "Carullah Zemahşerî" adıyla meşhur olmuş, ayrıca "Fahr-ı Harezmi" ünvanı da verilmiştir. Mekke'de uzun müddet kaldıktan sonra Harezmi'e dönmüş ve burada 1143 senesinde vefat etmiştir. Zemahşerî itikatta ateşli bir Mutezile, fıkıhta ise Hanefidir. Zemahşerî İslâmî ilimler, nahiv ve edebiyatta çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Elli civarında eseri olduğu bildirilmektedir.

ZEYD BİN HARİSE (R.A): Peygamberimizin azat ettiği kölelerindendir. Zeyd bin Harise Cahiliye döneminde, daha küçük bir çocukken, kabilesine yapılan bir baskınla kaçırılır ve köle olarak satılmak üzere Ukaz Panayırına getirilir. Panayırdaki kendisini gören Hz Hatice onu satın alır ve daha sonra Peygamberimize hediye eder. O zaman Hz. Zeyd 8 yaşındadır ve Peygamberimize henüz peygamberlik gelmemiştir. Baskında kaçırıldıktan sonra her yerde Zeyd bin Haris'i arayan babası, oğlunun Peygamberimizde olduğunu öğrenir ve birgün onu istemek için Peygamberimize gelir. Peygamberimiz ise Hz. Zeyd'in babasına oğlunun gitme ya da kalma konusunda hür olduğunu; oğlu istediği takdirde kendisiyle gitmesine izin vereceğini belirtir. Bunun üzerine kendisine fikri sorulan Hz. Zeyd Peygamberimizin yanında kalmak istediğini, babasıyla gitmek istemediğini belirtir. Bu olaydan sonra Peygamberimiz, Hz. Zeyd'i azad eder ve evlâtlığına alır. Zeyd bin Haris Bedir Savaşına katılmış, bir çok savaşta kumandanlık etmiştir. Hicrî 8. yılda Mute Savaşında şehit olmuştur.

ZİYA PAŞA (1829-17 MAYIS 1880): Ziya Paşa İstanbul'da doğdu. Asıl adı Abdülhamit Ziyaüddin'dir. Mekteb-i Ulûm-ı Edebiyede okudu. Farsça ve Arapça öğrendi. 1845'te Sadaret-i Uzman Mabeyn-i Hümayuna kâtip olarak girdi. Fransızca'yı burada öğrendi. Sultan Abdülaziz ve M. Reşit Paşadan destek gördü. M. Reşit Paşanın ölümü üzerine Ali Paşa ile sürtüşmeye girmesi, Fuat Paşa ile iyi ilişkiler kuramaması üzerine, İstanbul'dan uzaklaştırılmak için Kıbrıs mutasarrıflığına tayin edildi. Bunun üzerine Yeni Osmanlılar cemiyeti ile iş birliği içinde Mustafa Fazıl Paşanın davetine uyarak Namık Kemal ile birlikte Paris'e gitti (1867). Oradan Londra'ya geçti ve Namık Kemal ile birlikte Hürriyet gazetesini çıkardı. Ali Paşanın ölümü üzerine yurda döndü. İstanbul'da önemli görevlere getirilen Ziya Paşa, II. Abdülhamit döneminde İstanbul'dan uzaklaştırılmak için Suriye valiliğine tayin edildi (1877). Bu görevi önce Konya'ya, sonra da Adana'ya nakledildi. Orada vefat etti.

- A -

AFYON: Ayfon'un nüfusu 900 bine yakındır. Yüzölçümü olarak 14.555 km2 'dir. Afyon adını 2300 yıldan beri ekilen haşhaş bitkisinden almıştır. M.Ö. 7000 yılından başlayarak günümüze kadar yerleşim yeri olan ilin sınırları içinde Hitit, Frig, Grek, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı gibi uygarlıklar egemen olmuştur. Selçuklu Türklerinin 1071 yılında Anadolu'yu fethetmeleri sonucunda Afyon Türklerin hakimiyetine girmiştir.

AMERİKA: Kuzey Amerika kıt'asında yerleşik, 50 eyaletten oluşan, teknoloji bakımından dünyanın en önde gelen ülkesi. Yaklaşık 200 yıllık tarihine rağmen, bütün dünyaya hükmetme gayreti içerisinde. 250 milyonluk nüfusu dünyanın bütün ırklarını barındırıyor. Bütün dinlerin mensuplarının bulunduğu Amerika Birleşik Devletleri (ve Avrupa) hakkında Bediüzzaman Hazretleri İslâmiyete hamile olduğundan ve yakında bir İslâm devleti doğuracağından bahseder. Başşehri Washington DC olan ABD ile Türkiye'nin dostluğu 1950 Kore Savaşından sonra daha da artarak devam etmektedir.

ARABİSTAN YARIMADASI (CEZİRETÜ'L-ARAP): Üç tarafı denizlerle çevrilidir. Hz. Muhammed (a.s.m) öncesinde, topluluklar arası ayrılıklar vardı. Hz. Muhammed (a.s.m) döneminde sosyal olarak bir bütünlük sağlanıp var olan toplumsal çatışmalar sona erdi. Peygamber Efendimiz ilk İslâm devletini burada kurmuştur.

ASYA: Dünyayı teşkil eden beş kıt'anın en büyüğü olan Asya kıt'ası, aynı zamanda insanlık tarihinin de başladığı yerdir. Bu eski kıt'ada medeniyetler kurulmuş, medeniyetler yıkılmıştır. En önemli yönü ise bütün dinlerin bu kıt'ada ortaya çıkmasıdır. Mukaddes mekânların ve şehirlerin yer aldığı ülkelerin hemen hemen hepsi Asya'da bulunmaktadır.

AVRUPA: Beş kıt'anın yüzölçümü bakımından en küçüğü. Ancak fikir, kültür, siyaset ve medeniyet mefhumları açısından en önde gelenidir. Özellikle yeni Türkiye Cumhuriyetinin fikir, kültür, siyaset ve ekonomisi bakımından çok önemlidir. 1900'ların ortalarından itibaren Türk insanı Avrupa'ya adım atmış ve giderek varlığını gösterir hale gelmiştir. Şu anda Müslümanlık, Avrupa'nın pek çok ülkesinde resmî din olarak tanınmakta; pek çok Avrupa kuruluşu ve önemli kişileri de İslâmiyetle yakından ilgilenmektedir. Bediüzzaman'ın, "Avrupa İslâma hamiledir" ifadesi de yerini bulmaktadır.

AYASOFYA CAMİİ: Mimarisi, ihtişamı, büyüklüğü ve işlevselliği yönünden ilk ve son ünik uygulama olarak görülen Ayasofya; Osmanlı camilerine fikir bazında da olsa esin kaynağı olan, doğu-batı sentezinin bir ürünüdür. Bu eser dünya mimarlık tarihinin günümüze kadar ayakta kalmış en önemli anıtları arasında yer almaktadır. Bu nedenle, Ayasofya, tarihî geçmişinin yanı sıra, mimarisi, mozaikleri ve Türk çağı yapıları ile yüzyıllar boyunca tüm insanlığın ilgisini çekmiştir. Ayasofya 916 yıl kilise, 481 yıl cami olmuştur; 1935'den bu yana müze olarak tarihî işlevini sürdürmektedir.

- B -

BABİL: Babylon Kenti etrafında kurulmuş çok eski bir imparatorluktur. Babil, Nuh Tufanından sonra Nemrut'un kralı olarak hüküm sürdüğü Sümer ülkesinin dört şehriden birisidir. Babil ayrıca ünlü kulesi ile meşhurlaşmıştır. Kule ile ilgili bilgileri Tevrat'ın ikinci bölümünde rastlanmaktadır. Babil Kulesinin yedi kat olduğu bildirilmektedir. Babil Kulesi Tevrat'ta anlatıldığı

üzere Nemrut'un Allah'a karşı gelme ve Allah'a saldırmak için bu kuleyi yaptığı bildirilmektedir. Dolayısıyla bu kule Allah karşı gelmeyi sembolize etmektedir.

BARLA: Isparta ili, Eğirdir ilçesine bağlı olan Barla, Eğirdir'in 25 km kuzeybatı uzantısı, 18 km kıyı şeridi olan 3052 nüfuslu 104 Km2 yüzölçümlü güzel bir yerleşim yeridir. Bediüzzaman Said Nursî Hazretleri 1926 ile 1934 yılları arasında burada sürgün yaşamıştır. Risale-i Nur Külliyyatının büyük bir bölümünün telif edildiği Barla, şu anda Nur Talebelerinin olduğu kadar halkımızın da rağbet ettiği güzel vatan köşelerinden birisidir. Huzur ve sükûnet arayanların kolayca gidebilecekleri bir mekân olan Barla'da temiz konaklama tesisleri bulunmaktadır.

BARLA DENİZİ: Bakınız. Eğirdir Gölü.

BASRA: Irak'ın ikinci büyük şehridir. 2003 sayımlarına göre nüfusu 2.600.000'dir. Uzun süre Osmanlıların idaresinde bulunan şehir I. Dünya Savaşı sırasında İngilizler tarafından işgal edilmiş, daha sonra ise Irak devletinin bir vilâyeti olmuştur. Basra, coğrafi konumundan dolayı tarih içerisinde oldukça gözde bir merkez haline gelmiştir.

BEYTÜ'L-MAKDİS: İslâm'da üç mukaddes mescitten biri olan Kudüs'teki mescit. Müslümanların ilk kiblesi. Kudüs Camii ve Mescid-i Aksa da denir. Mescid-i Aksâ; en uzak mescit demektir. Mekke'ye bir aylık mesafede olduğu için bu isim verilmiştir. Beytül-Makdis tabiri Kur'ân-ı Kerîm'de geçmez, hadis-i şeriflerde zikredilir.

– C –

CAMİÜ'L-EZHER: 10. yüzyılda Fatımîlerin kurduğu El Ezher Cami ve Üniversitesi, Mısır'ın en önemli kültür merkezleri arasında yer alır. Bir zamanlar Türkiye'den binlerce öğrenciye evsahipliği yapan bu külliye, şimdi sadece 200 kadar Türk öğrenciyi ağırlıyor. YÖK'ün despotik uygulamaları sonucunda denkliği kabul edilmeyen bu üniversite Türkler için mahzuniyetin ifadesi olsa da İslâm dünyası için bir Oxford olmayı sürdürüyor. El Ezher, yabancıları bünyesine çekerken, Mısırlı gençler ise dünya devlerinin okulları tarafından paylaşılmıyor.

CEBEL-İ KAMER: İslâm kaynaklarına göre Nil Nehri, Ekvator'un güneyinde kalan Cebel-i Kamer'den (Ay Dağı) çıkar. Bu dağdan çıkan on nehir, beşer beşer olmak üzere aynı bölgede iki göle dökülmektedir. Bu göllerin her birinden bir veya birkaç nehir çıkıp kuzey yönünde akarak üçüncü bir göle karışır ve bu gölden itibaren de, Mısır Nil'i başlar. Günümüz kaynaklarında Nil Nehrinin kaynağı olarak Ekvator çizgisinde yer alan ve Afrika'nın en büyük ve en önemli gölü olan Victoria Gölü gösterilmektedir. Bu göl 68.000 kilometre karelik alanıyla dünyanın ikinci büyük gölüdür. Uganda, Tanzanya ve Kenya'nın bu göl ile sınırı bulunur. Nil Nehrinin en uzaktaki kaynağı olarak da Burundi'deki Doğu Afrika Göller bölgesinde yer alan Kagera Irmağı gösterilir. Bu ırmak Tanzanya, Ruanda ve Uganda'nın sınırlarını oluşturduktan sonra Victoria Gölüne katılır.

"Mısır'ın kumistanını bir Cennete çeviren Nil-i Mübarek, Cenup tarafından, Cebel-i Kamer denilen bir dağdan mütemadiyen küçük bir deniz gibi tükenmeden akıyor. Altı aydaki sarfiyatı dağ şeklinde toplansa ve buzlansa, o dağdan büyük olur. Halbuki o dağdan ona ayrılan yer, mahzen altı kısmından bir kısım olmaz. Varidatı ise; o mıntıkai harrede pek az gelen ve susamış toprak çabuk yuttuğu için mahzene az giden yağmur, elbette o muvazene-i vâsiyai muhafaza edemediğinden, o Nil-i mübarek âdet-i Arziye fevkinde bir gaybî Cennet'ten çıkıyor diye rivayeti, gayet manidar ve güzel bir hakikati ifade ediyor."

CEBEL-İ TUR: Süveyş ve Akabe Körfezi arasındaki Tur Dağına verilen isimdir. Hristiyanlar ve Yahudiler tarafından kutsal sayılmaktadır. Hz. İsa'nın buradan göğe yükseldiğine inanılmaktadır.

– Ç –

ÇAM DAĞI: Isparta'nın Barla ilçesinde yer almaktadır. Said Nursî Hazretlerinin Barla'da kaldığı zamanda sık sık çıktığı bir dağdır.

ÇİN SEDDİ: Bakınız Sedd-i Çin.

– D –

DENİZLİ: Denizli sanayisi ve ticareti çok gelişmiş olup, Türkiye'nin en hızlı kalkınan merkezlerinden biridir. Said Nursî Hazretleri 1944 senesinde Denizli Hapishanesinde tutuklu olarak bulunmuştur. "Meyve Risalesi" adlı eserini burada telif etmiştir. Bediüzzaman Said Nursî 1944 tarihinde yanındaki beraber hüküm giydiği talebeleri ile birlikte beraat etmiştir.

DİYADIN: Ağrı ilinin bir ilçesidir.

– E –

EĞİRDİR GÖLÜ: Isparta ili sınırları içinde yer alan ve kuzey-güney uzanımlı büyük bir çöküntü alanının kuzey sınırında oluşmuş tektonik bir göl olan Eğirdir Gölü, 482 km2 yüzölçümü ile Türkiye'nin dördüncü büyük gölüdür. Gölde Eğirdir'e bir yolla bağlanmış bulunan iki küçük yarım adacık bulunmaktadır. Birincisi Can Ada, ikincisi ise, Yeşilada'dır. Gölde su ürünlerinden balık ve kerevit bulunmaktadır.

EMİRDAĞ: Emirdağ Afyon iline bağlı 100.000 nüfuslu bir ilçedir. Antik dönemde Aura, Roma ve Bizans dönemlerinde Amorium olarak anılan tarihî kentin kalıntıları Emirdağ'a 13 km2 mesafede yer almaktadır. Said Nursî Hazretleri burada kalmaya mecbur bırakılmıştır.

ERZİNCAN: Erzincan Doğu Anadolu Bölgesinde dokuz ilçeden oluşan bir ildir. 2000 yılı nüfus sayımlarına göre nüfusu 316.841'dir. Tarihî olarak birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Erzincan 26 Ağustos 1071 tarihinden sonra Türk ve Osmanlı hakimiyeti altına girmiştir.

– F –

FIRAT: Fırat Nehri, Türkiye'nin en verimli ve su potansiyeli en yüksek ırmağıdır. Toplam uzunluğu 2.800 km'dir. Türkiye sınırları içinde kalan bölümün uzunluğu ise 971 km'dir. Nehir üzerine Türkiye'nin en büyük barajları inşa edilmiştir.

– H –

HÂLE (HALLEY): Ünlü kuyruklu yıldıza ismini vermiş olan bilim adamının ismidir. 1656-1742 yılları arası yaşamıştır. Tam adı Edmund Halley'dir. Halley kuyruklu yıldızının yörüngesi ile ilgili yaptığı çalışmalarda yıldızın yörüngesini 76 yıl olarak belirlemesine karşın bu çalışmasının doğruluğunu göremeden ölmüştür.

HİNDİSTAN: Asya'nın güney yarımadası ve kıt'anın Hint Okyanusuna doğru uzanmış ucu olan Hindistan, Yakındoğu ile Uzakdoğu'yu ayırır. Geri kalmış ve ayrıca çok kalabalık, tarih boyunca göç ve istilâlara uğramış bir ülkedir. İlkçağda burada millî bir devlet, siyasî bir otorite kurulmamıştı. Kast sistemi ile yönetiliyordu. Baharatı bol bulunduğu, bu yüzden de baharat yolunun başladığı yerdir. Çin'den sonra dünyanın en kalabalık ikinci ülkesidir.

– İ –

İSPANYA: Avrupa'nın güneybatısında İber Yarımadasında yer alan ve krallıkla yönetilen bir ülkedir. Portekiz ile birlikte İber Yarımadasını oluşturur. Kuzeydoğusunda Pireneler ve Andorra ve Fransa'dan ayrılır. Başkenti Madrid'tir. İspanya 17 özerk bölgeye ayrılmıştır.

İSTANBUL: İstanbul Türkiye'nin en çok nüfuslu ve sanayisi en çok gelişmiş kentidir. Büyük metropoller arasında gösterilen İstanbul'un tarihî ve coğrafi özellikleri dolayısıyla dünyanın en

gözde şehirlerinden birisidir. İstanbul'da genel olarak Akdeniz iklimi koşulları görülür. Bu iklim, kıyı bölgelerle iç kesimlerde biraz ayrılıklar gösterir. İstanbul sırasıyla Roma İmparatorluğu (324-395), Bizans İmparatorluğu (395-1453), Osmanlı İmparatorluğu (1453-1923) gibi büyük imparatorluklara sahiplik yapmıştır. Üstadın İstanbul'la ilk buluşması 1907 yılında olmuştur. Doğuda Rus Harbinde Ruslara esir düşen Said Nursî, daha sonra Kosturma, Varşova-Almanya üzerinden İstanbul'a tekrar gelir. Bir süre Çamlıca Tepesinde ikamet eder. 1918'de Osmanlı İmparatorluğu döneminin ilim akademisi sayılan Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiye üyeliğini yapar. Bundan sonra kısa aralıklarla Yûsâ Tepesinde, Sarıyer'in Fıstıklıbağlar'da ikamet eder. 1952 yılında Gençlik Rehberi mahkemesi dolayısıyla İstanbul'a tekrar gelmiştir.

İSTANBUL BOĞAZI: Karadeniz ile Marmara Denizini birleştiren su yoluna verilen isimdir. İstanbul'un Rumeli (Avrupa) ve Anadolu (Asya) yakalarını birbirinden ayırır. Uzunluğu düz olarak 30 km'dir. İstanbul Boğazı üzerinde 1973 yılında açılan 1073 m. boyundaki Boğaziçi Köprüsü ve 1986'da açılan 1090 m. boyundaki Fatih Sultan Mehmet Köprüsü iki yakayı birbirine bağlamaktadır. Boğazı alttan geçecek Marmaray Projesinin 2008'de tamamlanması beklenmektedir.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ: İstanbul Üniversitesinin kuruluş tarihi 1453 yılına kadar uzanmaktadır. Sovyet tıp bilgini Danişefski, dünyanın en eski tıp fakültesinin İstanbul'da olduğu görüşündedir. Üniversitelerde okutulan bilimler Osmanlı'nın yükselme ve gerileme dönemine paralel olarak işlenen bilimlerde değişmiştir. Örnek olarak yükselme dönemi olan Beyazıt, Yavuz ve Kanunî Süleyman Medreseleri ilâhiyat, edebiyat, hukuk ve tabii bilimler işlerken; duraklama ve gerileme döneminde ise deneyi ve gerçekliği reddeden, bilimsellik özelliğini yitiren bir sistem içine girmişlerdir.

İSVEÇ: Baltık Denizi kıyısında, Finlandiya ile Norveç arasında yer alan bir Kuzey Avrupa ülkesidir. Yaklaşık 9 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Yüzölçümü 449.964 km2 dir.

– J –

JAPONYA: Uzakdoğu'da, adalardan oluşan bir ülkedir. Hiçbir ülke ile kara sınırı yoktur. Ülkenin resmî adı Nihonkoku, eski Çince'de "Güneş doğan ülke" anlamına gelmektedir.

– K –

KÂBE: Hicaz'da Mekke-i Mukerreme'de, Harem-i Şerif'in ortasında bulunan kutsal bina; yeryüzünde Allah'a adanmış ilk mabed, beytullah. Müslümanların namaza başlarken yöneldikleri cihet, kible. Müslümanların hacı olmak için Kurban Bayramında ziyaret ettikleri mekân.

KARADENİZ: Türkiye'nin kuzeyinde bulunan denizdir. Karadeniz'i çevreleyen ülkeler Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Rusya, Ukrayna ve Gürcistan'dır. Yüzölçümü, yaklaşık olarak 460.000 km2 olan Karadeniz oldukça derindir. En derin noktası 2020 metredir. Kıyılardan itibaren hemen derinleşir. Tuzluluk oranı % 0.18 civarındadır.

KASTAMONU: Eski bir yerleşim merkezi olan Kastamonu il merkezi ve ilçelerinde bir çok eski eser ziyarete açıktır. Belli başlıları Araç, Taşköprü, Küre, Abana ilçeleri sit alanı kapsamındadır. Taşköprü'de Zimbilli Tepe (Pompeipolis), İnebolu'da Abeş Kalesi, Geriş Tepesi, Çatalzeytin'de Ginolu Koyu, Cide İlçesinde Gideros Koyu arkeolojik sit alanıdır. Türkiye'nin en meşhur ve kaliteli sarımsağı Kastamonu da üretilir ve sunta ve baklalı zincir (zintas) üretimi yapılır.

Bediüzzaman Said Nursî Hazretleri 1936 ilkbaharında Eskişehir hapsinden tahliye olduktan sonra Kastamonu'ya mecburî ikamet için sevk edilir. Burada Araba Pazarı semtinde polis karakolu karşısında bir eve yerleştirilir. Kastamonu Lâhikası Üstadın burada ikameti esnasında

yazdığı ve gelen mektuplardan oluşturulmuştur. Ayrıca Ayetü'l-Kübra olan yedinci Şua da burada yazılmıştır. 1943'e kadar burada kaldıktan sonra tekrar tutuklanarak talebeleriyle beraber Denizli hapsine sevk edildi.

Kastamonu ilinin ilçeleri; Abana, Ağlı, Araç, Azdavay, Bozkurt, Cide, Çatalzeytin, Daday, Devrekani, Doğanıyurt, Hanönü, İhsangazi, İnebolu, Küre, Pınarbaşı, Seydiler, Şenpazar, Taşköprü ve Tosya'dır.

KÜFE: Irak'ın güneyinde bulunan bir şehirdir. İslâm kültürlerinde merkezlere yakınlığından dolayı Küfe önemli bir kent haline gelmiştir.

KÜRDİSTAN: Osmanlı devleti zamanında bir doğu yöresine verilen isim.

– M –

MEDİNE: Kur'ân'da Yesrip diye anılır. Ahzap Suresi, 13. ayetinde Müslümanlarca Medinetü'n-Nebi (Peygamber Ülkesi) ya da Medinetü'l-Münevvere (Aydınlanmış Ülke) olarak bahsedilir. Hz. Muhammed'in 622 yılında Mekke'den göçetmek zorunda kaldığı, 300 km kuzey'deki kent. Peygamber Efendimizin mübarek kabri-i şerifi, Mescid-i Nebevî diye bilinen Peygamber mescidi Medine'de ve binlerce Sahabenin defnedildiği Cennetü'l-Baki mezarlığı da bu şehirdedir.

MEKKE: Arabistan'da Kâbe'nin bulunduğu, Hz. Peygamberin (a.s.m.) doğduğu mukaddes şehir.

MESCİD-İ HARAM: Mekke'de iç avlusunda başta Kâbe olmak üzere Zemzem Kuyusu ve Makam-ı İbrahim gibi İslâmın en kutsal yerlerinin yer aldığı cami, Hz. Muhammed zamanında Mekke'de yaptırılmış olup, zamanla cemaate dar gelmesi üzerine Hz. Ömer'in çevredeki yapıları yıktırmasıyla geniş bir alana kavuşmuştur. Zaman içerisinde pekçok ek yapılan cami bugünkü biçimini 16. yüzyılda Kanunî Sultan Süleyman ve II. Selim'in yaptırmış olduğu bölümlerle almıştır.

MISIR: Mısır Arap Cumhuriyeti Kuzey Afrika'nın en kalabalık ülkesidir. Nüfusun büyük bir bölümü Nil Nehri boyunca yerleşmiştir.

Asya kıtasında yer alan bölümü Sina Yarımadası ile birlikte 1.020.000 km'lik bir yüzölçüme sahiptir. Batıda Libya, güneyde Sudan ve kuzeydoğuda Filistin ve İsrail'le kara sınırı bulunmaktadır. Mısır'ın kuzeyde Akdeniz'e, doğuda Kızıldeniz'e kıyısı bulunmaktadır.

Mısır antik medeniyetiyle ünlü bir ülkedir ve dünyanın en çok ilgi çeken tarihsel anıtları yine buradadır. Gize Piramitleri, Karnak Tapınağı ve Krallar Vadisi en önemli tarihsel anıtlardır.

Özellikle Şeyhülislâm merhum Mustafa Sabri Efendi, Mısır'da Risale-i Nur'a sahip çıkmış ve el-Ezher Üniversitesine tanıtmıştır.

– N –

NEHRÜSSEMÂ: Samanyolu da denilen yıldızlar kümesine verilen addır.

NEPTÜN: Güneş sisteminin Güneş'ten uzaklık sırasına göre 8. gezegenidir. Adını Roma deniz tanrısı Neptunus'tan alır. 1846 yılında Urbain Le Verrier ve Johann Gottfried Galle tarafından bulunmuştur. Gaz devleri sınıfına girmektedir.

NİL: Mısır'dan geçip Akdeniz'e dökülen meşhur büyük nehir. Mısır'a hayat verdiği söylenir. Ayrıca Dünyanın en uzun nehridir (6.695 km).

NORVEÇ: Kuzey yarımkürede yer alan soğuk bir iklimi olan İskandinav ülkesi.

– P –

PAKİSTAN: İngiliz sömürgesindeki Hindistan'da yaşanan kanlı bir mücadele sonrası gerçekleşen bölünme ile 14 Ağustos 1947'de kurulmuştur. Başkenti İslâmad'dır.

– R –

RUSYA: Rusya Federasyonu ya da Rusya, Doğu Avrupa ile Kuzey Asya'ya yayılmış ve 17,075,400 km2'lik yüz ölçümü ile dünyanın en geniş ülkesidir. Nüfus olarak ise sıralamada sekizincidir.

Said Nursî Hazretleri, I. Dünya Savaşı esnasında gönüllü milis albayı olarak savaşırken üç talebesiyle birlikte Ruslara esir düşmüş, daha sonra Sibiry'a'da bulunan esir kampına götürülmüştür. Bu dönemdeki hayatıyla ilgili bilgiler Risale-i Nur'da mevcuttur.

– S –

SAHRA-İ KEBİR: Afrika'nın en büyük çölüne verilen isimdir. Diğer bir ismi ise "Büyük Sahra Çölü"dür.

SAMANYOLU: Güneş Sistemini barındıran galaksiye verilen addır.

SANKİYEDİM CAMİİ: Fatih ilçesinde Sinanağa Mahallesi, Kırbacı Sokakta yer alan caminin, en kayda değer özelliği, ilgi çekici hikâyesidir. Keçeci Hayreddin veyahut Adanalı Şakir Efendi'nin -hikayenin kahramanının bu iki kişiden hangisi olduğu net olarak bilinmemektedir- ne zaman bir yiyecek dükkânının önünden geçse, ne zaman canı bir şey çekse, sağ cebinde bulunan parayı çıkarıp sol cebine koyarmış bu zat. Hemen üstüne de, "Sanki yedim" diyerek bir doyum hissi hissedermiş. Bu zat öldükten sonra evinde bulunan paralarla yaptırılmış bu cami. Günümüzden takribi 300 yıl önce yapıldığı varsayılan Sankiyedim Camii, I. Dünya Savaşından kısa bir süre önceki Fatih yangınında ağır bir tahribata uğramış, 50 sene yıkık bir halde kaldıktan sonra 1959-1960 tarihlerinde halkın gayretleriyle ihya edilmiştir.

Kayda değer bir mimarî özelliği bulunmayan camii, fevkani ve betonarme olarak yapılmış olup, bir büyük ve dört çeyrek kubbesi kurşunla kaplıdır. Caminin arka tarafında mahfili yer almaktadır. Minaresi ise tek şerefeli ve betonarme suretinde yapılmıştır. Cami, bugün civardaki apartmanların arasına sıkışmış bir halde faaliyetine devam etmektedir.

SEDD-İ ÇİN: Çin'in kuzeybatısı boyunca uzanan dünyanın en uzun savunma duvardır. Kallıntıları Po Hay Körfezinde deniz kıyısında başlar. Pekin'in kuzeyinden geçerek batıya yönelir ve Huang-Ho Nehri'ni ikiye bölerek güneybatıya uzanır. Gobi Çölünün güneyinden batıya yönelerek devam eder.

İlk set, M.Ö. 7. yüzyılda Chu Krallığı tarafından, günümüzdeki Henan eyaletinde yapılmış olup fazla uzun değildir. M.Ö. 3. yüzyılda Hun, Tunguz ve Moğolların saldırılarını durdurmak ve ülkenin kuzey sınırlarını korumak için İmparator Qin Shin Huang (Çe-Huang-Ti), burayı boydan boya aşılmaz bir savunma duvarıyla kapatmaya karar verdi. M.Ö.221 yılında daha önceki kralıkların yaptırdığı duvarları birleştirecek uzattı. M.Ö.3. yüzyıldan M.S.17. yüzyıla kadar Çinliler seddi uzatmaya devam etmişlerdir. Seddi onaran ve savunma amaçlı kullanan son hanedan Ming Hanedanı (1368-1644) olmuştur.

Seddin yıkılmış olan kısımlarıyla birlikte uzunluğu 10.000 kilometreyi bulur. Bugün ayakta duran kısım Ming Hanedanı devrinden kalan 3.000 kilometrelik settir. Ancak asıl inşaat, M.Ö.221 ile M.S.608 yılları arasında yapılmıştır.

Çin Seddi, en uzun sürede yapılan ve en çok insan çalıştırılan yapıdır. M.S.555'te Beijing ile Datong arasındaki 500 km.lik duvarın yapımında 1.800.000 kişi çalıştırılmıştır. Badaling dağı-

nın üzerinden geçen seddin sadece 200 metrelik kısmını yapmak için bile binlerce kişi çalıştırılmış ve bu kişilerin isimleri bir taşla yazılmıştır.

SERENDİP ADASI: Hindistan'ın güneyinde yer alan Seylân Adasının diğer bir ismidir.

SÜPHAN DAĞI: Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan volkanik bir dağ. Van Gölünün kuzeyinde Bitlis ili sınırları içerisinde. Yüksekliği 4.058 metredir. Ağrı Dağından sonra Türkiye'nin ikinci yüksek sönmüş yanardağı konisidir. Doruk kesimlerinde, çapı 400 metreye kadar olan krater çukurları yer alır.

Orman örtüsünden yoksun olan Süphan Dağında yazın çıkan yaylalar vardır. Dağda ayrıca üç krater gölü bulunur.

SÜREYYA: Ülker veya Süreyya (m45, Yedi Kız Kardeş veya Pervin olarak da anılır) bir açık yıldız kümesidir. Boğa Takımyıldızına (Taurus) dahildir. Dünya'ya en yakın olarak açık yıldız kümelerindendir ve büyük ihtimalle de en ünlü ve çıplak gözle en güzel gözükenerlerdendir. Ülker yıldız kümesinin yaklaşık olarak 440 ışık yılı (135 parsek) uzaklıkta olduğu bilinmektedir.

– S –

ŞAM: Suriye'nin başkentidir. Dünya tarihi boyunca, hiç aralıksız en uzun süre kullanılan şehir olarak anılır. Şu anki nüfusu yaklaşık 2 milyondur. En bilinen tarihî mekanlardan biri Emevî Camiidir.

– T –

TUR-İ SİNA: Sina Dağı. Mısır'da Sina Yarımadasının ortagüney kesimindeki granit doruk. Hz. Musa'nın Allah'ın (c.c.) çağrısı üzerine Ondan emirleri almak üzere günlerce kaldığı kutsal kabul edilen dağdır. Hz. Mûsa, burada Allah (c.c) ile konuşmuş ve Ondan on emiri almıştır.

– V –

VAN: Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinin Yukarı Murat-Van bölümündeki Van Gölü kapalı havzasındadır. Kuzeyden Ağrı'nın Doğubeyazıt, Diyarbakır ve Hamur ilçeleri; Güneyden Siirt'in Pervari; Şırnak'ın Beytüşşebap, Hakkâri'nin merkez ve Yüksekova ilçeleri ile çevrilidir. Doğusunda ise İran devlet sınırı yer alır.

Yüzölçümü 19.069 km² dir. Van merkez ilçesinin yüzölçümü 2.289 km², ilin gerçek alanı toplam 21.823 m² dir.

Van, Doğu Anadolu Bölgesinin volkanik dağlarla kaplı çukur kesiminde bulunan Van Gölü'nün doğu kıyısına 5 km uzaklıkta hafif eğimli bir alan üzerine kuruludur. Ortalama yüksekliği 1725 m.'dir. Türkiye'nin en büyük gölü olan ve bir bölümü Van ilinde kalan Van Gölü, bu dağlık bölümün ortasında yüksek dağlarla çevrelenmiş bir çöküntü durumundadır.

– Y –

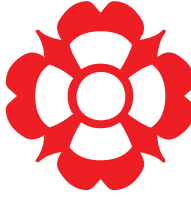
YEMEN: Orta Doğu, Arap Denizi, Aden Körfezi ve Kızıldeniz kıyısında, Umman ile Suudi Arabistan arasında yer alır.Yemen fiziksel coğrafya bakımından kıyılardan iç kesime doğru sıralanan üç ana bölgeye ayrılır. Dar kıyı ovası, Yemen platosu ve geniş çöllük alanlar. Kesin sınırlarla birbirinden ayrılmayan bu bölgeler arasında bazı geçiş kuşakları da yer alır.

Eski çağlardan beri çeşitli kültür ve uygarlıkların buluşma noktası olan Yemen'de Akdeniz'den Hindistan'a kadar uzanan bir kuşağın izleri görülür.

YENİ DÜNYA: Bakınız Amerika.

ZÜHAL: Diğer adı Satürn gezegenidir. Güneş sisteminin güneşten uzaklık sırasına göre 6. gezegenidir. Büyüklük açısından Jüpiter'den sonra ikinci sırada gelir. Çıplak gözle izlenebilen 5 gezegenden biri (diğerleri, Merkür, Venüs, Mars ve Jüpiter) olarak eski çağlardan beri insanlığın dikkatini çekmiştir.

ZÜHRE: Diğer adı Venüs gezegenidir. Güneş Sisteminde Güneş'e uzaklık bakımından ikinci gezegendir. Büyüklüğü açısından Dünya ile benzerlik gösterdiğinden Dünya ile kardeş gezegen olarak da bilinmektedir. Gökyüzünde Güneş'e yakın konumda bulunduğu ve yörüngeyi Dünya'ninkine göre Güneş'e daha yakın olduğundan yeryüzünden sadece Güneş doğmadan önce veya battıktan sonra görülebilir. Bu yüzden Venüs Akşam Yıldızı veya Sabah Yıldızı olarak da isimlendirilir. Bir diğer adı da "Çoban Yıldızı"dır. Görülebildiği zamanlar, gökyüzündeki en parlak cisim olarak dikkat çeker.

AYET İNDEKSİ

Açıklama: Ayet İndeksi, ayetlerin okunuş metninin ilk kelimesine göre alfabetik sıraya konulmuştur.

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Ahsene külle şey'in halâka-hü.	318, 365, 1004, 1082.	Secde Suresi, 32:7.	أَحْسَنَ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ
Ahsenülhâlikîn.	1004, 1006.	Mü'minun Suresi, 23:14.	أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ
Akrabü ileyhi min hablil verîd.	224, 913.	Kaf Suresi, 50:16.	أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ
Alâ sururin mütekabilîn.	1057.	Hicr Suresi, 15:47; Saffat Suresi, 37:44.	عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ
Allahü haliku külli şey'in ve hüve alâ külli şey'in vekîl.	272, 463, 1108, 1112.	Zümer Suresi, 39:62.	اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ
Allahü lâ ilâhe illâ hüve le-hülesmaülhüsna.	531, 533, 1087.	Taha Suresi, 20:8.	اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى
Allahü lâ ilâhe illâ hüve le-yecmeanneküm ilâ yevmil kıyâmeti lâ raybe fihi ve men asdeku minallâhi ha-dişen.	154.	Nisâ Suresi, 4:87.	اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا
Allahü lâ ilâhe illâ hüvelhayyü'l-kayyum.	60, 68.	Bakara Suresi, 2:255.	اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ
Allahü nurussemavati velardı meselü nûrihî kemış-kâtin fihâ misbahun elmis-bahu fî zücâcetin ezzücâcetü keennehâ kevkibun dürriyyün yükadü min şeceratin, mübareketin, zeytûnetin, lâ şarkıyyetin velâ garbiyyetin, yekâdû zeytûhâ yüdü ve lev lem temse-shu nârun, nûrun alâ nûrin, yehdillâhü linûrihî men yeşâu...	399-400, 711.	Nur Suresi, 24:35.	اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَوَةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ ...

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Allahü nûrüsemavatı ve-lardı.	432, 500.	Nur Suresi, 24:35.	اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
Allahü veliyyüllezîne âme-nû yuhricühüm minezzulû-matı ilennur.	497, 499.	Bakara Suresi, 2:257.	اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
Allahüllezî halâkasemavati velarda ve enzele minesse-mai ve ahraca bihî mines-semaratı rızkan leküm. Ve sehbara lekümü'l-fülke li-tecriye fı'l-bahri biemrihî ve sehbara lekümü'l-enhar.	683.	İbrahim Suresi, 14:32.	اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ
Allahüssamed.	475, 984, 1133.	İhlâs Suresi, 112:2.	اللَّهُ الصَّمَدُ
Alleme âdemelesmae küle-hâ.	388.	Bakara Suresi, 2:31.	عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا
Allemehü şedîdülkuvâ.	910.	Necm Suresi, 53:5.	عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى
Amme yetesâelûn.	164.	Nebe Suresi, 78:1.	عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ
Bienne rabbeke evhâlehâ.	155, 278, 870.	Zilzal Suresi, 99:5.	بِإِنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا
Bieyyikümülmiftûnü.	656.	Kalem Suresi, 68:6.	بِإِيَّكُمْ الْمِفْتَاحُ
Bismillâhirrahmanirrahîm.	14-31, 159.	Fatiha Suresi, 1:1.	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
Biyedihi melekûtü külli şey'in.	321, 324, 325.	Yâsin Suresi, 36:83.	بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ
Da'vâhüm fihâ sübhanek allâhümme ve tahiyyetühüm fihâ selâmün ve âhiru da'vâhüm enilhamdü lillâhi rabbilâlemîn.	909.	Yunus Suresi, 10:10.	دَعَوِيهِمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Duribet aleyhimü'z-zilletü velmeskenetü.	651.	Bakara Suresi, 2:61.	ضَرَبْتُ عَلَيْهِمُ الدِّالَّةَ وَالْمُسْكَنَةَ
Efelâ ya'kılûn.	388.	Yâsin Suresi, 36:68.	أَفَلَا يَعْقِلُونَ
Efelem yenzurû ilessemâi fevkahüm keyfe beneynâha.	711.	Kaf Suresi, 50:6.	أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا
Efelem yenzurû ilessemâi fevkahüm keyfe beneynâha ve zeyyennâhâ.	979.	Kaf Suresi, 50:6.	أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا
Efelem yenzurû ilessemâi fevkahüm keyfe beneynâha vezeyyennâhâ vemâle-hâ min furûcin.	616, 699, 711, 979.	Kaf Suresi, 50:6.	أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ
Efetümârûnehü alâ mâ yerâ.	911.	Necm Suresi, 53:12.	أَفْتَمَارُونَهُ عَلَى مَا يَرَى
Elâ bizikrillâhi tetmeinnül kûlub.	1078.	Ra'd Suresi, 13:28.	أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ
Elem nec'alil arda mihâden.	674, 1098.	Nebe Suresi, 78:6.	أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا
Elem tera ennellâhe yescüdü lehü men fissemavâti ve men filardı veşşemsü velkameru vennücûmü vel-cibâlü veşşeceru veddevâbbü ve kesîrûn minennâs ve kesîrûn hakka aleyhil azâbü ve men yühinillâhü femâ lehü min mükrim innellahe yef'alü mâ yeşâü.	563.	Hac Suresi, 22:18.	أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ
Elem tera ennellâhe yüzci sehâben sümme yüellifü beynehü sümme yec'alühü rükâmen feteral vedka yahrucü min hilâlîhi ve yünezzilü minessemâi min cibalin fîha min beredin feyusîbü...	686.	Nur Suresi, 24:43.	أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ ...

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Elestü birabbiküm.	185, 641.	A'raf Suresi, 7:172.	أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ
Elhamdülillâh.	223, 614, 630.	Fatiha Suresi, 1:2; En'am Suresi, 6:1; Kehf Suresi, 18:1; Sebe Su- resi, 34:1; Fâtır Suresi, 35:1.	الْحَمْدُ لِلَّهِ
Elhamdülillâhi Fâtırıssema- vati velardı câilel melâiketi rusülen üli ecnihatin mes- nâ vesülâse verübâa yezî- dü filhalkı mâ yeşâü innel- lahe alâ külli şey'in kadîr.	694.	Fâtır Suresi, 35:1.	الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكِةَ رُسُلًا أُولَىٰ أَجْنَحَةٍ مِّثْنَىٰ وَثُلُثَ رَبَّاعٍ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
Elhamdülillâhillezî enzele alâ abdihi'l-kitabe velem yec'al lehü ıvecen.	231, 1123.	Kehf Suresi, 18:1.	الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا
Elif lâm mim.	223, 599, 602.	Bakara Suresi, 2:1; Rum Suresi, 30:1.	الم
Elif lâm râ.	223, 1123.	Yûnus Suresi, 10:1; Hûd Sure- si, 11:1; İbrahim Suresi, 14:1.	الر
Elif lâm râ, kitâbün enzel- nâhü ileyke litühricennâse minezzulümâtı ilennûr.	1123.	İbrahim Suresi, 14:1.	الرَّكِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
Elif lâm râ, kitâbün uhki- met ayatühü sümme fussi- let min ledün hakîmin ha- bîr.	223, 266.	Hûd Suresi, 11:1.	الرَّكِتَابُ أَحْكَمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ
Elkâriatü.	155, 377, 711.	Karia Suresi, 101:1.	الْقَارِعَةُ
Elkıya fı Cehenneme külle keffarin anîdin.	311.	Kaf Suresi, 50:24.	الْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ
Ellezî ahsene külle şey'in halekahü.	1082.	Secde Suresi, 32:7.	الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ
Ellezî biyedihî melekûtü külli şey'in.	1100.	Yâsin Suresi, 36:83.	الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Ellezi ceale leküm mineşşecerilahdari nâran.	190, 646-647, 688.	Yâsin Suresi, 36:80.	الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا
Ellezi halâka fesevvâ.	1079.	A'lâ Suresi, 87:2.	الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّىٰ
Ellezi halâkalmevte velhayate.	1100.	Mülk Suresi, 67:2.	الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ
Ellezîne yû'minûne bilgaybi.	32.	Bakara Suresi, 2:3.	الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ
Elmüflihûne.	636, 637.	Bakara Suresi, 2:5.	الْمُفْلِحُونَ
Em halâkussemavati velarda bel lâ yûkinûn.	621, 624.	Tur Suresi, 52:36.	أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلًا لَا يُوقِنُونَ
Em huliku min gayri şey'in.	623.	Tur Suresi, 52:35.	أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ
Em huliku min gayri şey'in em hümülhalikun.	621, 623.	Tur Suresi, 52:35.	أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ
Em hümülhalikun.	624.	Tur Suresi, 52:35.	أَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ
Em indehüm hazâinü rabbike em hümülmusaytirûn.	621, 625.	Tur Suresi, 52:37.	أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمْ الْمُصِيطَرُونَ
Em indehümülgaybü fehüm yektübûn.	621, 627.	Tur Suresi, 52:41.	أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ
Em lehülbenâtü ve lekümülsenûn.	621.	Tur Suresi, 52:39.	أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ
Em lehüm ilâhün gayrullâhi sübhanallâhi ammâ yüşrikûn.	621, 628.	Tur Suresi, 52:43.	أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ
Em lehüm süllemün yestemiüne fihi felye'ti müstemihüm bisultanin mübîn.	621, 625.	Tur Suresi, 52:38.	أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Em te'müruhüm ahlâmü- hüm bihâzâ em hüm kav- mün tâğûn.	621, 623.	Tur Suresi, 52:32.	أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ
Em tes'elühüm ecran fe- hüm min mağramin müs- kalûn.	621, 626.	Tur Suresi, 52:40.	أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ
Em yekulûne şâirün nete- rabbesu bihî raybelmenûn.	621, 622, 656.	Tur Suresi, 52:30.	أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ تَتْرَبُّسُ بِهِ رَبِّبٌ الْمُنُونَ
Em yekulûne tekavve lehü bel lâ yû'minûn.	621, 623.	Tur Suresi, 52:33.	أَمْ يَقُولُونَ نَقُولُ لَهُ بَلٌّ لَا يُؤْمِنُونَ
Em yürîdüne keyden fellezî- ne keferû hümûlmekîdûn.	621, 627.	Tur Suresi, 52:42.	أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمْ الْمُكِيدُونَ
Ennâri zatilvekud.	399.	Buruc Suresi, 85:5.	النَّارِ ذَاتِ الْوُفُودِ
Enne sabebnelmâe sabben.	685.	Abese Suresi, 80:25.	أَنَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا
Ennessemavati velarda kâ- netâ ratkan fefetaknâhü- mâ.	633, 711.	Enbiya Suresi, 21:30.	أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا
Erhamürrahimîn.	1003, 1006.	A'raf Suresi, 7:151.	أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ
Errahmânü alelarşistevâ.	629.	Taha Suresi, 20:5.	الرَّحْمَنِ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى
Eşşecerilahdari.	647.	Yâsin Suresi, 36:79.	الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ
Eşşemsü tecrî.	385.	Yâsin Suresi, 36:38.	الشَّمْسُ تَجْرِي
Evelem yeralinsanü ennâ halâknâhü min nutfetin fe- izâ hüve hasîmün mübîn.	190, 687.	Yâsin Suresi, 36:77.	أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ
Evelem yerallezîne keferû ennessemavati velarda kâ- netâ ratkan.	711.	Enbiya Suresi, 21:30.	أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Evelem yerav iletayri fev- kahüm sâffâtın ve yakbid- ne mâ yümsikühünne illar- rahmanü innehü biküllü şey'in basır.	715.	Mülk Suresi, 67:19.	أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفَاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ أَنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ
Eyuhıbbü ehadüküm en ye'küle lahme ahîhi mey- ten.	614-615.	Hucurât Sure- si, 49:12.	أَيُّحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا
Fa'lem ennehü lâ ilâhe illal- lâhü vestağfir lizenbik.	637.	Muhammed Suresi, 47:19.	فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذُنُوبِكَ
Fâlikulhabbi vennevâ.	230, 500, 706.	En'âm Suresi, 6:95.	فَالِقُ الْخَبِّ وَالنَّوَى
Fasbir inne va'dallâhi hak- kun.	655.	Rum Suresi, 30:60.	فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ
Feâminü billâhi ve resûli- hinnebiyyil ümmiyyillezî yü'minü billâhi ve kelimatihî vettebiühü lealleküm tehtedûn.	582.	A'raf Suresi, 7:158.	فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ
Febieyyi âlâi rabbikümâ tü- kezzibân.	295, 601.	Rahman Sure- si, 55:34, 36.	فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
Feelhemehâ fücûrahâ ve takvâhâ.	213.	Şems Suresi, 91:8.	فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا
Feemmâ men sekulet me- vâzinühü.	155.	Karia Suresi, 101:6.	فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ
Feenbetnâ fihâ habben.	685.	Abese Suresi, 80:27.	فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا
Feerselnâ ileyhâ rûhenâ fe- temessele lehâ beşeran se- viyyen.	408	Meryem Sure- si, 19:17.	فَارْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا
Feersilûni.	313, 645, 646.	Yusuf Suresi, 12:45.	فَارْسِلُونِ
Feevhâ ilâ abdihî mâ evhâ.	910.	Necm Suresi, 53:10.	فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Fehüve fî îşetin râdiyetin	155.	Karia Suresi, 101:7.	فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ
Fein lem tef'alû ve len tef'alû.	656.	Bakara Suresi, 2:24.	فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَكِنْ تَفْعَلُوا
Fekale lehâ ve lîlardı'tiyâ tav'an ev kerhen kaletâ âteynâ tâiîne.	698.	Fussilet Suresi, 41:11.	فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ آتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ
Fekale lehüm resulullâhi nâkatellâhi ve sükyâhâ.	312.	Şems Suresi, 91:13.	فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا
Fekâne kâbe kavseyini ev ednâ.	910.	Necm Suresi, 53:9.	فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ
Fekezzebûhü feakarûhâ fedemdeme aleyhim rabbühüm bizenbihim fesevvâhâ.	312.	Şems Suresi, 91:14.	فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهُمَا فَمُدَّمْ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ يَذِّنِبُهُمْ فَمُوزَوَاهُمْ
Fekulnadrib biasâkelhace-re.	17, 402.	Bakara Suresi, 2:60.	فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ
Fekulnadrib biasâkelhace-re, fenfecerat minhüsnete aşrete aynen.	402.	Bakara Suresi, 2:60.	فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عِينًا
Felâ tüzekkû enfüseküm.	774.	Necm Suresi, 53:32.	فَلَا تَرْكُوا أَنْفُسَكُمْ
Fe'l-âsîfâtî asfen.	836.	Mürselât Sure-si, 77:2.	فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا
Felemmâ efele kale lâ uhibbül âfilîn.	344.	En'am Suresi, 6:76.	فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أَحِبُّ الْآفِلِينَ
Felfârikati ferkân.	836.	Mürselât Sure-si, 77:4.	فَالْفَارِقَاتِ فَرَقًا
Felillâhilhüccetülbâligatü.	154, 298.	En'âm Suresi, 6:149.	فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ
Felmüdebbirâti emran.	836.	Naziat Suresi, 79:5.	فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا
Felmülkiyâti zikran.	836.	Mürselât Sure-si, 77:5.	فَالْمُلْكِيَّاتِ ذِكْرًا
Felye'tû bihadîsin mislihî in kânû sadıkîn.	621.	Tur Suresi, 52:34.	فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Felyenzurilinsanü ilâ taâmi-hi.	685.	Abese Suresi, 80:24.	فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ
Felyevme nüneccîke bibe-denike.	649.	Yunus Suresi, 10:92.	فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِيَدِنَا
Femâ beket aleyhimüsse-maü velardu.	1038.	Duhan Suresi, 44:29.	فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ
Femen ezlemü mimmen kezebe alellahi.	303.	Zümer Suresi, 39:32.	فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ
Femen ya'mel miskale zerratin hayran yerah.	155, 870.	Zilzal Suresi, 99:7.	فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ
Femen yekfur bittâğûti ve yû'min billâhi fekadistem-seke bilurvetilvüska lenfi-sâme lehâ vallahü semîun alîm.	887.	Bakara Suresi, 2:256.	فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ
Fenzur ilâ âsâri rahmetillâhi keyfe yuhyilarda ba'de mevtihâ inne zâlike lemuh-yilmevtâ ve hüve alâ külli şey'in kadîr.	82, 139, 154, 159, 478, 615.	Rum Suresi, 30:50.	فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
Fenzur ilâ âsâri rahmetillâhi keyfe yuhyilarda ba'de mevtihâ.	977, 1098.	Rum Suresi, 30:50.	فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
Ferciilbasara hel terâ min fütûr.	1068, 1115.	Mülk Suresi, 67:3.	فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ
Fesda' bimâ tü'mer.	609, 723.	Hicr Suresi, 15:94.	فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ
Fesetübsiru ve yübsirüne.	656.	Kalem Suresi, 68:5.	فَسْتَبْصِرْ وَيُصِرُّونَ
Fessâbikati sebkan.	836.	Naziât Suresi, 79:4.	فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا
Festakim kemâ ümirte.	1214.	Hûd Suresi, 11:112.	فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ
Fesübhânallâhi hîne tüm-süne.	645.	Rum Suresi, 30:17.	فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ
Fesübhânallâhi hîne tüm-süne ve hîne tûsbihûn.	70, 158, 176.	Rum Suresi, 30:17.	فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Fesübhânellezî biyedihi melekûtü külli şey'in.	1092.	Yâsin Suresi, 36:83.	فَسُبْحَانَ الَّذِي يَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ
Fesübhânellezî biyedihi melekûtü külli şey'in ve ileyhi turceûn.	191, 314, 325, 335, 463, 689, 1092.	Yâsin Suresi, 36:83.	فَسُبْحَانَ الَّذِي يَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
Fetebârekallâhü ahsenül-halikîn.	679, 1004, 1006, 1204.	Mü'minûn Suresi, 23:14.	فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ
Fetemennevülmevte	651.	Bakara Suresi, 2:94.	فَتَمْنُو الْمَوْتَ
Fettekunnâralletî ve kûdû-hennâsü velhicâratü.	620.	Bakara Suresi, 2:24.	فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ
Fe'tû biasrı suverin mislihi müftereyâtın.	620.	Hûd Suresi, 11:13.	فَاتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ
Feümmühü hâviyeh.	155.	Karia Suresi, 101:9.	فَأْمُهُ هَاوِيَّةٌ
Fezâlikümüllahü rabbikü-mülhakku.	674.	Yunus Suresi, 10:32.	فَذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ
Fezekkir femâ ente bi-ni'meti rabbike bikâhinin velâ mecnûn.	621.	Tur Suresi, 52:29.	فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ
Fî bid'i sinîne lillâhilemru.	656.	Rum Suresi, 30:4.	فِي بَضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ
Fîhi şifaün linnâsi inne fî zâlike laâyeten likavmin yetefekkerûn.	681.	Nahl Suresi, 16:69.	فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
Filfûlilmeşhûn.	399.	Yâsin Suresi, 36:41.	فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ
Gullibetirrûm.	655.	Rum Suresi, 30:2.	غُلِبَتِ الرُّومُ
Hâ mîm.	223.	Mü'min Suresi, 40:1.	حَمْ
Hâ mîm. Ayn sin kaf.	602.	Şûra Suresi, 42:1-2.	حَمْ عَسَقَ
Halâkaküm vemâ ta'melûn.	272, 715.	Saffat Suresi, 37:96.	خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Halâkassemavati velarda.	258, 272.	En'âm Suresi, 6:73.	خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
Halâkassemavati velarda fi sitteti eyyâmin.	230, 266, 680, 706.	A'raf Suresi, 7:54; Hadid Suresi, 57:4.	خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ
Halâkassemavati velarda vecealezzulûmati vennur.	715.	En'âm Suresi, 6:1.	خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ
Hâlidînâ fi hâ ebedâ.	742.	Nisâ Suresi, 4:57. 122; Mâide Suresi, 5:119; Tevbe Suresi, 9:100; Tegabûn Suresi, 64:9; Talâk Suresi, 65:11; Beyyine Suresi, 98:8.	خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا
Hasbünallâhü ve ni'mel-vekil.	525.	Âl-i İmran Suresi, 3:173.	حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ
Hel etâ alel insâni.	613.	İnsan Suresi, 76:1.	هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ
Hel etâke hadisülgâşiyeh.	164, 613.	Gâşije Suresi, 88:1.	هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ
Hel terâ min fütûr.	488.	Mülk Suresi, 67:3.	هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ
Hüvellezî cealel lekümûlar-da zelûlen femsû fî menâ-kibiha ve külû min rızkihî ve ileyhinnüşûr.	407.	Mülk Suresi, 67:15.	هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ اللَّشُّورُ
Hüvellezî ersele resûlehü bilhüda ve dînilhakı liyüz-hirahü aleddîni küllihî	655, 1122.	Fetih Suresi, 48:28.	هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ
Hüvellezî halâka leküm mâ filardı, cemîan sümme Stevenson ilestemâi...	673, 928.	Bakara Suresi, 2:29.	هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ ...
Hüvellezî yüsavviruküm filerhâmi keyfe yeşâü.	230, 714.	Âl-i İmran Suresi, 3:6.	هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ
İhdinassiratelmüstakîm.	80, 1205.	Fatiha Suresi, 1:6.	إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
İkterabetissâatü.	548.	Kamer Suresi, 54:1.	اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ
İkterabetissâatü venşekkal kamerü.	955.	Kamer Suresi, 54:1.	اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ
İlâ rabbihâ nâzirah.	641.	Kıyamet Suresi, 75:23.	إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ
İlâhinnâs.	536.	Nâs Suresi, 114:3.	إِلَهَ النَّاسِ
İllelezîne âmenû ve ami-lüssâlihâtı.	495, 1068.	Tin Suresi, 95:6.	إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
İmmâ yeblüganne indekel-kibera ehadühümâ ev kilâ-hümâ felâ tekul lehümâ üf-fin.	376, 653, 697, 1041.	İsra Suresi, 17:23.	أَمَّا يَلْعَنَ عِنْدَكَ الْكَبِيرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كَلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفٍّ
İn hüve illâ vahyün yühâ.	376, 653, 697.	Necm Suresi, 53:4.	إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ
İn kânet illâ sayhaten vahideten.	185.	Yâsin Suresi, 36:53.	إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً
İn kânet illâ sayhaten vahideten feizâhüm cemîun le-deynâ mühdarûn.	227, 318.	Yâsin Suresi, 36:53.	إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ
İn küntüm tuhibbûnellâhe fettebiûni yuhbibkûmullâh.	367, 578.	Âl-i İmran Suresi, 3:31.	إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحِبِّكُمْ اللَّهُ
İnde sidreti ednâ.	911.	Necm Suresi, 53:14.	عِنْدَ سِدْرَةِ آدْنَىٰ
İnde hâ cennetülme'vâ.	911.	Necm Suresi, 53:15.	عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ
İnellahe ye'mûru biladli ve-lihsâni ve itâi zil-kurbâ ve yenhâ anil-feşâi velmün-keri velbağyi.	716.	Nahl Suresi, 16:90.	إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ
İnellezîne ted'ûne min dû-nillâhi len yahlûku zübâ-ben vele-victemeû leh.	420.	Hac Suresi, 22:73.	إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Innâ aradnelemânete ales-semavati velardı velcibâli.	223, 268, 872.	Ahzâb Suresi, 33:72.	إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ
Innâ aradnelemânete ales-semavati velardı velcibâli feebeayne en tahmilnehâ ve eşfakna minhâ ve ha-melehâlinšanü innehü kâ-ne zalûmen cehûlâ.	872.	Ahzâb Suresi, 33:72.	إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَيُّنَ أَنْ تَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا
Innâ cealnâ mâ alelardı zî-neten lehâ lineblüvehüm eyyühüm ahsenü amelâ.	328.	Kehf Suresi, 18:7.	إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا
Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn.	56, 1234.	Bakara Suresi, 2:156.	إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ
Innâ sehharnelelcibâle ma-ahü yüsebbihne.	268, 409.	Sâd Suresi, 38:18.	إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ
Innâ sehharnelelcibâle ma-ahü yüsebbihne bilaşıyyi velişrak.	409.	Sâd Suresi, 38:18.	إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ
Inne fi halkissemaavati velardı vahtilâfilleyli vennehâ-ri velfülkilletî tecrî filbahri bimâ yenfeunnâse vemâ enzelellâhü...	676.	Bakara Suresi, 2:164.	إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرَى فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ...
Inne fissemaavati velardı le-ayatin lilmü'minîn.	1085.	Câsiye Suresi, 45:3.	إِنَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ
Inne rabbekümüllâhüllezî halâkassemavati velarda fi sitteti eyyâmi, sümmeste-vâ alelarşı, yuğşilleyli vennehâre yetlûbühü hasîsâ veşşemse velkamere...	680.	A'raf Suresi, 7:54.	إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارُ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ...

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
İnne rabbî alâ külli şey'in hafîz.	1081.	Hûd Suresi, 11:57.	إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيزٌ
İnne yevmelfasli kâne mî-katen.	674.	Nebe Suresi, 78:17.	إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا
İnneddârelahirete lehiyel hayevân.	810, 906.	Ankebût Sure-si, 29:64.	وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْخَيَوَانُ
İnneddîne indellâhilislâm.	60, 368.	Âl-i İmran Su-resi, 3:19.	إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ
İnnehü min Süleymane ve innehü bismillâhirrahmanir-rahîm.	19.	Neml Suresi, 27:30.	إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٍ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
İnneke leminelmürselîn.	617.	Yâsin Suresi, 36:3.	إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ
İnnelebrare lefi naîm.	154.	İnfitar Suresi, 82:13.	إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ
İnnellâhe alâ külli şey'in kadîr.	695, 739.	Bakara Suresi, 2:20; Fâtır Suresi, 35:1.	إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
İnnellâhe lâ yahfâ aleyhi şey'un filardı velâ fissemâi.	714.	Âl-i İmran Su-resi, 3:5.	إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ
İnnellahe maallezînettakav vellezînehüm muhsinûn.	42.	Nahl Suresi, 16:128.	إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ
İnnellâhe ye'mürüküm en tezbehû bakaraten.	387.	Bakara Suresi, 2:67.	إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذَبَحُوا بَقَرَةً
İnnellâheşterâ minelmü'mi-nîne enfüsehüm ve emvâ-lehüm bienne lehümülcen-nete.	46, 48.	Tevbe Suresi, 9:111.	إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ
İnnellezîne âmenû ve ami-lüssalihati lehüm cennâtün tecrî min tahtihelenhâr.	742.	Burûc Suresi, 85:1.	إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
İnnemâ emruhû izâ erâde şey'en en yekûle lehü kün feyekûn.	269, 314, 318, 320, 698.	Yâsin Suresi, 36:82.	إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ
İnnemâ ûtîtühü alâ ilmin.	524.	Kasas Suresi, 28:78; Zümer Suresi, 39:49.	إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
İnnessalâte kânet alelmü'-minîne kitaben mevkûtâ.	424.	Nisâ Suresi, 4:103.	إِنَّا صَلَّوْهُ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا
İnneşşirke lezulmün azîm.	140, 876.	Lokman Suresi, 31:13.	إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ
İyyâke na'büdü.	25, 80.	Fatiha Suresi, 1:5.	إِيَّاكَ نَعْبُدُ
İyyâke na'büdü ve iyyake nestaîn.	25, 26, 27, 77, 80, 581, 1006.	Fatiha Suresi, 1:5.	إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ
İyyâke nestaîn.	206, 508.	Fatiha Suresi, 1:5.	إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ
İz hüm aleyhâ kuûdün.	399.	Burûc Suresi, 85:6.	إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ
İz yağşessidrate mâ yağşâ.	911.	Necm Suresi, 53:16.	إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى
İza zülziletildardu zilzâlehâ.	155, 164, 278, 870.	Zilzal Suresi, 99:1.	إِذَا زُلْزِلَتْ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا
İzaşşemsü küvvirat.	164, 192, 193, 194, 377, 689, 711, 863.	Tekvir Suresi, 81:1.	إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ
İzessemaün fetarat.	164, 192, 377, 689, 711, 863.	İnfitar Suresi, 82:1.	إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ
İzessemaün şakkat.	164, 192, 604, 689, 711.	İnşikak Suresi, 84:1.	إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ
İzessuhufü nüşirat.	192, 193, 690.	Tekvir Suresi, 81:10.	إِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ
İzin bease eşkâhâ.	312.	Şems Suresi, 91:12.	إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا
Kad efleha men zekkâhâ.	213, 775, 875.	Şems Suresi, 91:9.	قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا
Kâf velkur'ânilmecîd.	311, 616.	Kaf Suresi, 50:1.	قَ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ
Kale men yuhyilizâme ve-hiye ramîm.	885.	Yâsin Suresi, 36:78.	قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ
Kâle men yühyilizâme ve-hiye ramîm.	154, 189, 191, 617, 689, 885.	Yâsin Suresi, 36:78.	قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Kalellezî indehü ilmün minelkitabi ene âtûke bihî kable en yertedde ileyke tarfûke felemmâ raâhû müstekırren indehü.	405.	Neml Suresi, 27:40.	قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ
Kalet yâ eyyühelmeleü innî ulkiye illeyye kitâbün kerîm.	19.	Neml Suresi, 27:29.	قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوْا إِنِّي أَتِي بِكِ كِتَابٌ كَرِيمٌ
Kalû belâ.	185.	A'raf Suresi, 7:172.	قَالُوا بَلَىٰ
Kalû sübhaneke lâ ilme lenâ illâ mâ allemtenâ inneke entelalîmülhakîm.	681.	Bakara Suresi, 2:32.	قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
Kayyimen.	1123.	Kehf Suresi, 18:2.	قِيَمًا
Kelen'âmi belhüm edallü.	584.	A'raf Suresi, 7:179.	كَأَلَا نِعَامٌ بَلْ هُمْ أَصْلُ
Kezâlikelhurûc.	616.	Kaf Suresi, 50:11.	كَذَلِكَ الْخُرُوجُ
Kezzebet semûdü bitağvâhâ.	312.	Şems Suresi, 91:11.	كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوِيهَا
Kul bifadlillâhi ve birahmetihî febizâlike felyefrahû hüve hayrün mim mâ yecmeûn.	580.	Yunus Suresi, 10:58.	قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ
Kul eûzü birabbinnâs.	536.	Nâs Suresi, 114:1.	قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ
Kul hüvallâh.	260, 262, 263, 264, 475, 533, 984, 1133, 1212.	İhlâs Suresi, 112:1.	قُلْ هُوَ اللَّهُ
Kul hüvallâhü ehad.	263, 264, 475, 533, 598-599, 984, 1135, 1214.	İhlas Suresi, 112:1.	قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ
Kul in küntüm tuhibbûnel-lâhe fettebiûnî yuhbibkü-müllâh.	367.	Âl-i İmran Suresi, 3:31.	قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Kul leinic temaatil insü vel-cinnü.	659.	İsra Suresi, 17:88.	قُلْ لِّئِنْ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ
Kul leinic temaatil insü vel-cinnü alâ en ye'tû bimisli hâzelkur'âni lâ ye'tüne bimislihi velev kâne ba'dü-hüm liba'din zahîran.	416, 588, 656, 659, 665, 719.	İsra Suresi, 17:88.	قُلْ لِّئِنْ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا
Kul lev kâne maahû âlihe-tün kemâ yekulûne izen lebteğav ilâ zilarşı sebîlâ.	695.	İsra Suresi, 17:42.	قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَابْتَغَوْا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا
Kul mâ yû'beübiküm rabbî levlâ duaüküm.	505.	Furkan Suresi, 25:77.	قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ
Kul men biyedihi melekûtü külli şey'in.	1081.	Mü'minun Suresi, 23:88.	قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ
Kul men yertzüküküm minnessemâi velardı emmen yemliküssem'a velebsâre ve men yuhricülhayye minelmeyyiti ve yuhricülmey-yite minelhayyi ve men yüdebbirulemre feseyekulûnellahe fekul efelâ tettek-un.	674.	Yunus Suresi, 10:31.	قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَ يُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ
Kul terabbesû feinnî ma-aküm minel müterabbisîn.	621, 656.	Tur Suresi, 52:31.	قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ
Kul ûhiye illeyye ennehüs-temea neferun minelcinni.	836.	Cin Suresi, 72:1.	قُلْ أَوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ
Kul yâ eyyühannâsü innî resulullâhi ileyküm cemî-anillezî lehü mülküssemavati velardı lâ ilâhe illâ hü-ve yuhyî ve yümît.	1122.	A'raf Suresi, 7:158.	قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ
Kul yuhyihellezî enşeehâ evvele merratin.	855, 851, 853.	Yâsin Suresi, 36:79.	قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Kul yuhyihellezî enşeehâ evvele merratin vehüve bi-küllî halkın âlîm.	154, 189, 617, 850, 851, 853.	Yâsin Suresi, 36:79.	قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ
Kulillâhümme mâlikelmülki.	222, 604, 678.	Âl-i İmran Suresi, 3:26.	قُلِ اللَّهُ مَالِكُ الْمُلْكِ
Kulillâhümme mâlikelmülki tû'tilmülke men teşâü.	604, 678.	Âl-i İmran Suresi, 3:26.	قُلِ اللَّهُ مَالِكُ الْمُلْكِ يُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ
Kulillâhümme mâlikelmülki tû'tilmülke men teşâü ve tenziülmülke mimmen teşâü.	604.	Âl-i İmran Suresi, 3:26.	قُلِ اللَّهُ مَالِكُ الْمُلْكِ يُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ
Kulirrûhu min emri rabbî.	818, 843.	İsra Suresi, 17:85.	قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي
Kulnâ yâ nâru kûnî berden ve selâmen alâ İbrahîme.	412.	Enbiya Suresi, 21:69.	قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ
Kutile ashabü'l-uhdûd.	399.	Büruc Suresi, 85:4.	قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُحْدُدِ
Kün feyekûn.	56, 80, 138, 169, 189, 191, 195, 269, 314, 318, 320, 323, 618, 698.	Yâsin Suresi, 36:82.	كُنْ فَيَكُونُ
Lâ ilâhe illâ hüve.	260, 262, 263, 264, 349, 492.	Bakara Suresi, 2:163.	لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
Lâ ilâhe illallâh.	60, 68, 259, 371, 374, 422, 637.	Muhammed Suresi, 47:19.	لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
Lâ tahsebennellezîne yefrahûne bimâ etev ve yuhîb-bûne en yuhmedû bimâ lem yef'alû felâ tahseben-nehüm bimefâzetin mine-lazâbi ve lehüm azâbün elîm.	363.	Âl-i İmran Suresi, 3:188.	لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبْنَهُمْ بِمَقَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
Lâ uhibbülâfilîn.	79, 344-349, 585.	En'am Suresi, 6:76.	لَا أُحِبُّ الْأَفْلِينَ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Lâ ya'lemül'l-gaybe illâllah.	330, 553, 1136.	Neml Suresi, 65.	لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ
Lâ yâ'zübü anhö miskalü zerratin fissemavati velâ filardı velâ asgarü min zâlike velâ ekberu illâ fi kitabın mübîn.	267, 891.	Sebe Suresi, 34:3.	لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ
Lâ yesbikunehü bilkavli ve-hüm biemrihî ya'melüne.	836.	Enbiya Suresi, 21:27.	لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ
Lehö mekalîdüssemavati velardı.	463, 1112.	Zümer Suresi, 39:63.	لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
Lehölesmaülhüsna.	1087.	Taha Suresi, 20:8.	لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى
Lekad halâknelinsâne fi ah-seni takvîm.	495, 1038, 1119.	Tîn Suresi, 95:4.	لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ
Lekad künte fi gafletin min hâzâ fekeşefnâ anke gıta-ke febasarükelyevme ha-dîdün.	311.	Kaf Suresi, 50:22.	لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ
Lekad raâ min ayati rabbi-hilkübrâ.	911.	Necm Suresi, 53:18.	لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى
Lem yelid.	1135.	İhlas Suresi, 112:1.	لَمْ يَلِدْ
Lem yelid ve lem yûled.	667, 1133, 1134.	İhlâs Suresi, 112:3.	لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ
Letedhulünne mescidelharame inşaallahü âminîne muhallikîne ruuseküm ve mukassirîne lâ tehâfün.	655.	Fetih Suresi, 48:27.	لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ
Lev enzelnâ hâzel Kur'âne alâ cebelin leraeytehü.	223.	Haşir Suresi, 21.	لَوْ أَنْزَلْنَاهُ هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْنَاهُ
Lev kâne fihimâ âlihetün illallâhü lefesedetâ.	622, 628, 962, 976, 1114, 1115.	Enbiya Suresi, 21:22.	لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا
Leyse kemislihî şey'un ve hüvessemîul basîr.	28.	Şûra Suresi, 42:11.	لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ
Leyse lilinsân illâ mâseâ.	1214.	Necm Suresi, 53:39.	لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى
Mâ dalle sâhibüküm vemâ gavâ.	653.	Necm Suresi, 53:2.	مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Mâ halkuküm velâ ba'sü-küm illâ kenefsin vâhidetin.	152, 223, 862, 1139.	Lokman Suresi, 31:28.	مَا خَلَقُكُمْ وَلَا بَعَثُكُمْ إِلَّا كُنُفْسٍ وَاحِدَةً
Mâ kâne Muhammedün ebâ ehadin min ricâliküm.	668.	Ahzâb Suresi, 33:40.	مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ
Mâ kezebelfüâdü mâ raâ.	910.	Necm Suresi, 53:11.	مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى
Mâ min dâbbetin illâ hüve âhizün binâsiyetihâ .	321, 463, 714-715, 1081.	Hûd Suresi, 11:56.	مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا
Mâ min dâbbetin illâ hüve âhizün binâsiyetihâ inne rabbi alâ sıratın müstakîm.	463.	Hûd Suresi, 11:56.	مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
Mâ yelfizu min kavlin illâ ledeyhi rakîbün atîdün.	311.	Kaf Suresi, 50:18.	مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ
Mâ zâğalbasaru.	381, 560, 911.	Necm Suresi, 53:17.	مَا زَاغَ الْبَصَرُ
Mâ zâğalbasaru vemâ tağâ.	560, 911.	Necm Suresi, 53:17.	مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى
Mâliki yevmiddîn.	80.	Fatiha Suresi, 1:4.	مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ
Mâşaallâhü lâ kuvvete illâ billâhi.	272.	Kehf Suresi, 18:39.	مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ
Melikinnâs.	536.	Nâs Suresi, 114:2.	مَلِكِ النَّاسِ
Melkâriatü.	155, 711.	Karia Suresi, 101:2.	مَا الْقَارِعَةُ
Men katele nefsen bigayri nefsin.	1168.	Mâide Suresi, 5:32.	مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ
Men yuhyilizâme	191, 689, 885.	Yâsin Suresi, 36:78.	مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ
Menittehaze ilâhehü hevâ-hü.	774.	Furkan Suresi, 25:43.	مَنْ أَنْخَزَ إِلَهُهُ هَوِيَهُ
Metâan leküm velienâmi-küm.	685.	Abese Suresi, 80:32.	مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ
Min şerril vesvâsil hannâs.	536.	Nâs Suresi, 114:4.	مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Muhammediün resulullâhi vellezîne maahû eşiddâü alelküffâri ruhamâü beynehüm.	368, 792.	Fetih Suresi, 48:29.	مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ
Mukallibülleyli vennehar.	78.	Nur Suresi, 24:44.	مُقَلِّبُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
Musahhirüşsemsi velkamer.	78.	Ra'd Suresi, 13:2.	مُسَخِّرُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ
Mükarrinîne filasfâd.	407.	Sad Suresi, 38:38.	مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ
Nârun hâmiyeh.	155.	Karia Suresi, 101:11.	نَارٌ حَامِيَّةٌ
Rabbena inneke câmiunnâ-si liyevmin lâ raybe fihi innellahe lâ yuhlifü'l-mîâd.	494.	Âl-i İmran Suresi, 3:9.	رَبَّنَا أَنْتَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ
Rabbena lâ tûâhiznâ in ne-sînâ ev ahta'nâ.	326, 423, 494, 719, 816, 871, 871, 954, 1124.	Bakara Suresi, 2:286.	رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا
Rabbena lâ tûâhiznâ inne-sînâ ev ahta'nâ. Rabbena vela tahmil aleyna isran kemâ hameltehü allelezîne min kablinâ...	494.	Bakara Suresi, 2:286.	رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ
Rabbena lâ tüziğ kulûbenâ be'da iz hedeytenâ.	1124.	Âl-i İmran Suresi, 3:8.	رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا
Rabbena lâ tüziğ kulûbenâ be'da iz hedeytenâ ve heblenâ min ledünke rahmeten inneke entel vehhâb.	326, 494, 720, 909, 954.	Âl-i İmran Suresi, 3:8.	رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ
Rabbena mâ halâkte hâzâ bâtilen sübhaneke fekinâ azabennâr.	817.	Âl-i İmran Suresi, 3:191.	رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Rabbena tekabbelminnâ inneke entessemlâlim.	954, 1124.	Bakara Suresi, 2:127.	رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
Rabbi eûzü bike min he-mezaîşşeyatın.	298, 433.	Mü'minun Suresi, 23:97.	رَبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ
Rabbîşrahî sadrî.	529, 719.	Taha Suresi, 20:25.	رَبِّ اشرحْ لِيْ صَدْرِيْ
Rabbüssemavati velardı.	170, 258, 291, 562.	Ra'd Suresi, 13:16; İs-ra Suresi, 17:102; Kehf Suresi, 18:14.	رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
Rahmetî vesiat külle şey'in.	329.	A'raf Suresi, 7:156.	رَحْمَتِيْ وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ
Rızkan lilibâdi ve ahyeynâ bihî beldeten meyten kezâlikelhurûc.	699.	Kaf Suresi, 50:11.	رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَاَحْيَيْنَا بِهِ بَلَدَةً مِّثْلًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ
Sıratallazîne en'amte aleyhim gayrilmağdûbi aleyhim veleddâllîn.	887, 1205.	Fatiha Suresi, 1:7.	صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ
Sebbeha.	223.	A'la Suresi, 87:1; Haşır Suresi, 59:1; Saf Suresi, 61:1.	سَبَّحَ
Sebbeha lillâhi mâ fissema-vati velardı ve hüvelazizül-hakîm.	600.	Hadid Suresi, 57:1.	سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
Sebbihîsme rabbikela'lâ.	1079.	A'lâ Suresi, 87:1.	سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى
Selâmün aleyküm tıbtüm fedhulûhâ halidîne.	868.	Zümer Suresi, 39:73.	سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ
Semi'nâ ve ata'nâ.	206.	Bakara Suresi, 2:285; Nisâ Suresi, 4:46; Mâide Suresi, 5:7; Nur Suresi, 24:51.	سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا
Sun'allâhillezî etkane külle şey'in.	318.	Neml Suresi, 27:88.	صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ
Sübhanehü bel ibâdün mükremün.	836.	Enbiya Suresi, 21:26.	سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Sübhânehü veteâlâ ammâ yekulüne ulüvvên kebîra.	695.	İsrâ Suresi, 17:43.	سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا
Sübhanেকে lâ ilme lenâ illâ mâ allemtenâ inneke entel alîmülhakîm.	31, 81, 265, 286, 298, 326, 397, 423, 494, 529, 719, 750, 790, 816, 871, 909, 954, 961, 976, 1061, 1125.	Bakara Suresi, 2:32.	سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
Sümme cealnâhü nutfeten fî kararîn mekîn.	679.	Mü'minûn Suresi, 23:13.	ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ
Sümme denâ fetedellâ.	910.	Necm Suresi, 53:8.	ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ
Sümme enzele aleyküm min ba'dilgammi emeneten nûâsen yağsâ tâifeten minküm.	610.	Âl-i İmran Suresi, 3:154.	ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَىٰ طَائِفَةً مِّنْكُمْ
Sümme halâknennutfete alakaten fehalâknalalakate mudgaten fehalâknelmudgate izâmen fekesevnelizâme lahmen sümme enşe'nâhü halkan âhara fetebarekâllahü ahsenülhalikîn.	679.	Mü'minûn Suresi, 23:14.	ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ
Sümme kaset kulûbüküm min ba'di zâlike fehiye kelhicarati ev eşeddü kasveten ve inne minelhicarati lemâ yetefecceru minhülenharü ve inne minhâ lemâ yeşsakkaku feyahrücu minhülmâu ve inne minhâ lemâ yahbitu min haşyetil-lâhi vemâllâhü bigafilin ammâ ta'melün.	390.	Bakara Suresi, 2:74.	ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ
Sümme kaset kulûbüküm min ba'di zâlike fehiye kelhicarati ev eşeddü kasveten.	387, 390, 618.	Bakara Suresi, 2:74.	ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً
Sümme radednâhü esfele safilîn.	495, 1038.	Tin Suresi, 95:5.	ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Sümme şakaknelarda şak- kan.	685.	Abese Suresi, 80:26.	ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا
Sümmerciilbasara kerratey- ni yenkalib ileykelbasaru hâsien vehüve hasîr.	1115.	Mülk Suresi, 67:4.	ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ
Sümmestevâ ilessemâi fe- sevvâhünne seb'a semâvât.	928.	Bakara Suresi, 2:24.	ثُمَّ أَسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّيْنَهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ
Sümmestevâ ilessemâi ve- hiye duhânün.	640, 698.	Fussilet Suresi, 41:11.	ثُمَّ أَسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ
Tâ hâ.	602.	Taha Suresi, 20:1.	طه
Ta'rucülmelâiketü verrûhu ileyhi fî yevmin kâne mik- dârühü hamsîne elfe sene- tin.	269, 321, 716.	Meâric Suresi, 70:4.	تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ
Tebziraten ve zikrâ liküllü abdin münîbin.	699.	Kaf Suresi, 50:8.	تَبَصَّرَةٌ وَذِكْرَىٰ لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ
Tekâdü temeyyezü minel- gayzi.	613.	Mülk Suresi, 67:8.	تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ
Tenezzelülmelâiketü verrû- hu fihâ biizni rabbihim.	818, 836.	Kadir Suresi, 97:4.	تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ
Tevekkeltü alellâh.	61, 500.	Hûd Suresi, 11:56.	تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ
Tüsebbihu lehüssemava- tüsseb'u velardu.	223, 228, 268, 600, 695, 1089.	İsra Suresi, 17:44.	تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ
Tüsebbihu lehüssemava- tüsseb'u velardu ve men fî- hinne.	223, 268, 600, 695, 1089.	İsra Suresi, 17:44.	تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ
Tüsebbihu lehüssemava- tüsseb'u velardu ve men fî- hinne ve in min şey'in illâ yüsebbihu bihamdihi velâ- kin lâ tefkahüne tesbîha- hüm innehü kâne halîmen gafûra.	695.	İsrâ Suresi, 17:44.	تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Tüsebbihu lehüssemava-tüsseb'u velardu ve men fi-hinne ve in min şey'in illâ yüsebbihu bihamdihî.	695, 1089.	İsra Suresi, 17:44.	تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّعْيُ وَالْأَرْضُ بِحَمْدِهِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ
Ud'ûnî estecib leküm.	505.	Mü'min Suresi, 40:60.	أَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ
Ullimnâ mantıkattayri.	409, 410.	Neml Suresi, 27:16.	عَلِّمْنَا مَنَظِقَ الطَّيْرِ
Ülâike hümülmüflihûn.	636.	Bakara Suresi, 2:5.	أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ
Vallâhü halâka külle dâb-betin min mâin feminhûm men yemşî alâ batnihî ve minhûm men yemşî alâ ricleyni ve minhûm men yemşî alâ erbain yahlûkul-lahü mâ yeşâü innellâhe alâ külli şey'in kadîr.	686.	Nur Suresi, 24:45.	وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
Vallâhü yâ'simuke minen-nâsi.	656.	Mâide Suresi, 5:67.	وَاللَّهُ يَعْصِيكَ مِنَ النَّاسِ
Ve adallahüllezîne âmenû minküm ve amilüssalihati leyestahlefellezîne min kablihîm ve leyümekki-nenne lehûm dînehümüllezî irtedâ lehûm ve leyübed-dilennehûm min ba'di havfi-hîm emnen.	656.	Nur Suresi, 24:55.	وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا أَسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا
Ve ahîru da'vahûm enil-hamdülillâhi rabbilalemîn.	494, 530, 720, 909, 954, 1204, 1255.	Yunus Suresi, 10:10.	وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
Ve akimüssalâte ve âtüzze-kâte.	661, 1214.	Bakara Suresi, 2:43.	وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
Ve alleme âdemelesmâe küllehâ.	414, 681.	Bakara Suresi, 2:31.	وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا
Ve alleme âdemelesmâe küllehâ sümme aradehûm alelmelâiketi fe kale enbi-ûnî...	681.	Bakara Suresi, 2:31.	وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي...

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Ve âtâkûm min külli mâ seeltümühü ve in teuddû ni'metallâhi lâ tuhsûhâ.	683, 1077.	İbrahim Suresi, 14:34.	وَأَتَيْكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا
Ve âteynâhülhikmete ve faslehitâb.	404.	Sâd Suresi, 38:20.	وَأَتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصَلَ الْخِطَابِ
Ve beşşirillezîne âmenû ve amilussalihâtî...	807, 870-871.	Bakara Suresi, 2:25.	وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ...
Ve câet küllü nefsin maahâ saikun ve şehîdün.	311.	Kaf Suresi, 50:21.	وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ
Ve câet sekretülmevti bil-hakkı zâlike mâ künte min-hü tahîdün.	311.	Kaf Suresi, 50:19.	وَجَاءَتْ سَكْرَتُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ
Ve cealeşsemse siracen.	385, 607.	Nuh Suresi, 71:16.	وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا
Ve cealnâ fihâ cennatin min nahîlin ve a'nabin.	640.	Yâsin Suresi, 36:34.	وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ
Ve cealnâha rücumen liş-seyatîn.	287, 295.	Mülk Suresi, 67:5.	وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ
Ve ehallallahülbey'a ve harrerribâ.	661, 1214.	Bakara Suresi, 2:275.	وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا
Ve ehracetilardu eskâlehâ.	155, 278, 870.	Zilzal Suresi, 99:2.	وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَنْقَالَهَا
Ve elennâ lehülhadîd.	404, 409.	Sebe Suresi, 34:10.	وَالنَّارُ لَهُ الْحَدِيدَ
Ve elkat mâ fihâ ve tehal-let.	604.	İnşıkak Suresi, 84:4.	وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ
Ve emmâ men haffet mevâzinühü.	155.	Karia Suresi, 101:8.	وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ
Ve enzele minessemâi ve ahraca bihî minessemarâti rızkan lekûm ve sahhare lekûmülfulke litecriye fil-bahri biemrihî ve sahhare lekûmülenhâr.	1076.	İbrahim Suresi, 14:32.	وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمْ الْفُلُكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمْ الْأَنْهَارَ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Ve erselnarriyâha levâkiha feenzelnâ minessemâi mâ-en feeskaynâkümûhü ve-mâ entüm lehü bihâzinîn.	1092.	Hicr Suresi, 15:22.	وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ
Ve eselnâ lehü aynelkitri.	404.	Sebe Suresi, 34:10.	وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ
Ve eûzü bike rabbi en yahdurûni.	433.	Mü'minûn Suresi, 23:98.	وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ
Ve evhâ rabbüke ilennahli.	715.	Nahl Suresi, 16:68.	وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ
Ve ezinet lirabbihâ ve hukkat.	604.	İnşikak Suresi, 84:2. 5.	وَأَذْنَتْ لِرَبِّهَا وَحَقَّتْ
Ve fâkiheden ve ebben.	685.	Abese Suresi, 80:31.	وَفَاكِهَةً وَأَبًّا
Ve hadâika gulben.	685.	Abese Suresi, 80:30.	وَحَدَاتٍ غُلْبًا
Ve halâknâ lehüm min mislihî mâ yerkebûn.	399.	Yâsin Suresi, 36:42.	وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ
Ve halâknâküm ezvâcen.	674, 1098.	Nebe Suresi, 78:8.	وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا
Ve hüm alâ mâ yef'alûne bilmü'minîne şuhudûn.	399.	Burûc Suresi, 85:7.	وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ
Ve hüm min ba'di galebi-him seyağlibûne.	655-656.	Rum Suresi, 30:3.	وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلِبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ
Ve hüve bilufukila'lâ.	910.	Necm Suresi, 53:7.	وَهُوَ بِالْأَفْقِ الْأَعْلَىٰ
Ve hüvelalîmülkadîr.	1028.	Rum Suresi, 30:54.	وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ
Ve hüvelazîzülhakîm.	1028.	İbrahim Suresi, 14:4.	وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
Ve hüvelazîzürrahîm.	739.	Rum Suresi, 30:5.	وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ
Ve hüvellezî yebdeulhalka sümme yuîdühü ve hüve ehvenü aleyhi.	853.	Rum Suresi, 30:27.	وَهُوَ الَّذِي يَبْدُؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Ve hüvellezi yebdeülhalka sümme yuîdühü ve hüve ehvenü aleyhi ve lehül meselüla'lâ fissemavati velardı ve hüvelazizühakîm.	159, 739, 853, 1028.	Rum Suresi, 30:27.	وَهُوَ الَّذِي يَبْدِئُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
Ve ileyhi yürceulemru küllühü.	1109.	Hûd Suresi, 11:123.	وَالَيْهِ يَرْجِعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ
Ve immâ yenzeğanneke mineşşeytani nezğun feste-iz billâhi innehü hüvesse-mîulalîm.	299.	Fussilet Suresi, 41:36.	وَأَمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
Ve in küntüm fî raybin mimma nezzelnâ alâ abdinâ fe'tû bisûretin min mislihi ved'û şühedâeküm min dûnillâhi in küntüm sadîkîn.	593, 619.	Bakara Suresi, 2:23.	وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
Ve in min şey'in illâ indenâ hazâinühü.	463, 751, 1081, 1092.	Hicr Suresi, 15:21.	وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ
Ve in min şey'in illâ indenâ hazâinühü vemâ nezzilihü illâ bikaderin ma'lûmin.	463, 751, 1092.	Hicr Suresi, 15:21.	وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ
Ve in min şey'in illâ yüsebbihu bihamdihî.	103, 247, 260, 299, 1020, 1028, 1080.	İsra Suresi, 17:44.	وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ
Ve in tezaherâ aleyhi feinellahe hüve mevlâhü ve cibrîlû ve salihülmü'minîne ve melâiketü ba'de zâlike zahîrûn.	296.	Tahrim Suresi, 4.	وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ
Ve in yerav âyeten yü'ridû ve yekûlû sihrun müstemirrun.	955, 956.	Kamer Suresi, 54:2.	وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعَرِّضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ
Ve indehü mefatihulgaybi.	222.	En'âm Suresi, 6:59.	وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ
Ve ineben ve kadben.	685.	Abese Suresi, 80:28.	وَعَنبًا وَقَضْبًا
Ve innâ lecâilûne mâ aleyhâ saîden cüruzen.	328.	Kehf Suresi, 18:8.	وَأَنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Ve inne leküm filen'âmi le-ibraten nûsküküm mimmâ fî bütûnihî min beyni fersin ve demin lebenen halisan sâigan lişşâribîn.	681.	Nahl Suresi, 16:66.	وَأَنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّقِصِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبْنَا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ
Ve inne minelhicarati lemâ yetefecceru minhülenhâru.	395.	Bakara Suresi, 2:74.	وَأَنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ
Ve inne minhâ lemâ yehbitu min haşyetillâh.	393, 394.	Bakara Suresi, 2:74.	وَأَنَّ مِنْهَا لَمَّا يَهِيطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ
Ve inne minhâ lemâ yeşşakkaku feyahrucü minhül-mâü.	394.	Bakara Suresi, 2:74.	وَأَنَّ مِنْهَا لَمَّا يَشَقُّ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ
Ve innelfüccâra lefî cahîm.	154.	İnfitar Suresi, 82:14.	وَأَنَّ الْفُجَارَ لَفِي جَحِيمٍ
Ve iyyâke nestaîn.	206.	Fatiha Suresi, 1:5.	وَايَّاكَ نَسْتَعِينُ
Ve iz kulnâ lilmelâiketiscü-dû liâdeme feseceđû illâ iblîse.	387.	Bakara Suresi, 2:34.	وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ
Ve iza kurielkur'ânü feste-miü lehü ve ensitü lealle-küm türhamûn.	313.	A'raf Suresi, 7:204.	وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
Ve izelardü müddet.	604.	İnşikak Suresi, 84:3.	وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ
Ve izelbihâru füccirat.	863.	İnfitar Suresi, 82:3.	وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ
Ve izelcibâlü süyyirat.	863.	Tekvir Suresi, 81:3.	وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ
Ve izelkevâkibün tesarat.	863.	İnfitar Suresi, 82:2.	وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَشَرَتْ
Ve izennücûmün kederat.	863.	Tekvir Suresi, 81:2.	وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ
Ve kad hâbe men dessâhâ.	213, 876.	Şems Suresi, 91:10.	وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا
Ve kad halâkaküm etvâ-ren.	851.	Nuh Suresi, 71:14.	وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Ve kadaynâ ilâ benîsrâile filkitabi letüfsidünne filardı merrateyni.	650.	İsra Suresi, 17:4.	وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَآئِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ
Ve kale karînü hü hâzâ mâ ledeyye atîdün.	311.	Kaf Suresi, 50:23.	وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَىٰ عَتِيدٍ
Ve kalelinsânü mâ lehâ.	155, 278, 870.	Zilzal Suresi, 99:3.	وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا
Ve kalellezîne keferû lâ te'tînassâtü kul belâ ve rabbî lete'tiyenneküm âli- milgaybi lâ yâ'zübü an hü miskalü zerratin fissemava- ti velardı velâ asgarü min zâlike velâ ekberü illâ fî ki- tabin mübîn.	891.	Sebe Suresi, 34:3.	وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ
Ve kezâlike yectebîke rab- büke ve yüallimüke min te'vîlilehadîsi ve yütimmü ni'metehü aleyke ve alâ âli ya'kube kemâ etemmehâ alâ ebeveyke min kablü lb- rahîme ve lshaka inne rab- büke alîmün hakîm.	677.	Yusuf Suresi, 12:6.	وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُمِثُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلٍ يَعْقُوبُ كَمَا آتَمَّهُ عَلَىٰ أَبْوَكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَأَسْحَقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
Ve kîle yâ erdublâi mâeki ve yâ semâü aklii vegîdal- mâü ve kudiyelemrü ves- tevet alelcüddiyyi ve kîle bu'den lilkavmizzalimîn.	312, 605.	Hûd Suresi, 11:44.	وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ أَقْلَعِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَىٰ الْجُودَىٰ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
Ve kitâbin mestur.	656, 711.	Tûr Suresi, 52:2.	وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ
Ve kulilhamdü lillâhi seyürî- küm ayâtihî feta'rifühnehâ.	711.	Neml Suresi, 27:93.	وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سِيرَ بِكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا
Ve kulilhamdü lillâhi seyürî- küm ayâtihî feta'rifühnehâ vemâ rabbüke bigafilin ammâ ta'melün.	711.	Neml Suresi, 27:93.	وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سِيرَ بِكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ
Ve külle şey'in ahseynahü fî imâmin mübîn.	267, 751.	Yâsin Suresi, 36:12.	وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Ve lehü men fissemavati velardı küllün lehü kanitûn.	159.	Rum Suresi, 30:26.	وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهُ قَانِتُونَ
Ve lehülhamdü fissemavati velardı ve aşıyyen ve hıne tüzhirûne.	70, 158, 176.	Rum Suresi, 30:18.	وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ
Ve lehülmeselûla'lâ fise-mavati velardı ve hüvelazî-zülhakîm.	28, 159, 645, 739, 853, 1028.	Rum Suresi, 30:27.	وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
Ve lein messethüm nefha-tün min azâbi rabbike.	596.	Enbiya Suresi, 21:46.	وَلَكِنَّ مَسْتَطَهِّمٌ نَفْحَةً مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ
Ve lein seeltehüm men ha-lâkassemavati velarda le-yekûlunnellâh.	985.	Zümer Suresi, 39:38.	وَلَكِنَّ سَعَلَتْهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ
Ve lekad halâkna linsâne min sülâletin min tîn.	679.	Mü'minûn Su-resi, 23:12.	وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ
Ve lekad halâkna linsâne ve na'lemü mâ tüvesvisü bihî nefsihü ve nahnü akrabü ileyhi min hablilverîd.	224, 715-716, 913.	Kaf Suresi, 50:16.	وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ
Ve lekad raâhü nezleten ûhrâ.	911.	Necm Suresi, 53:13.	وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ
Ve lekad zeyyennessema-eddünya bimesabiha ve cealnâhâ rücumen lişşeyatîn.	287, 601.	Mülk Suresi, 67:5.	وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ
Ve lem yekün lehü küfü-ven ehad.	667, 1134.	İhlâs Suresi, 112:4.	وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ
Ve lem yûled.	1136.	İhlas Suresi, 112:4.	وَلَمْ يُولَدْ
Ve len yetemennevhü ebe-den.	656.	Bakara Suresi, 2:95.	وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا
Ve letecidennevhüm ahra-sennâsi alâ hayatin.	650.	Bakara Suresi, 2:96.	وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَىٰ حَيَاةٍ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Ve lev raddûhü ilerrasûli ve ilâ ulilemri min hüm leali-mehüllezîne yestenbitüne-hü minhüm.	778.	Nisâ Suresi, 4:83.	وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ
Ve lillâhi gaybüsemavati velardı vemâ emrussâati il-lâ kelemhilbasari ev hüve akrabü innallâhe alâ külli şey'in kadîr.	155, 185, 187.	Nahl Suresi, 16:77.	وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
Ve lillâhilmeselûla'lâ.	21, 152, 230, 270, 293, 322, 486, 564, 668, 706, 914, 936, 1121.	Nahl Suresi, 16:60.	وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى
Ve'l-ilmü indellah	552	Mülk Suresi: 26; Ahkaf Suresi: 23	وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ
Ve lisüleymanerrîha gudüv-vühâ şehrun ve ravâhühâ şehrun.	401.	Sebe Suresi, 34:12.	وَلَسُلَيْمَنَ الرِّيحَ غُدُوها شَهْرٌ وَرَوَّاحُها شَهْرٌ
Ve mâ allemnahüşşi'ra	225, 227, 622, 1129.	Yâsin Suresi, 36:69.	وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ
Ve mâ allemnahüşşi'ra ve-mâ yenbagî lehü.	225, 227, 622.	Yâsin Suresi, 36:69.	وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ
Ve mâ edrake mâhiyeh.	155.	Karia Suresi, 101:10.	وَمَا أَذْرِيكَ مَا هِيَّةُ
Ve mâ edrake melkâriatü.	155.	Karia Suresi, 101:3.	وَمَا أَذْرِيكَ مَا الْقَارِعَةُ
Ve mâ emrussâati illâ kelemhil besari.	185, 187, 269, 320.	Nahl Suresi, 16:77.	وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ
Ve mâ emrussâati illâ kelemhil besari ev hüve akra-bü.	187, 320.	Nahl Suresi, 16:77.	وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ
Ve mâ hâzihilhayatüddün-yâ illâ lehvün velâibün ve inneddâralâhirete lehiyel-hayevân.	810.	Ankebût Sure-si, 29:64.	وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ
Ve mâ kaderullahe hakka kadrihî velardu cemîan kabzetühü yevmelkiyameti vessemavatü matviyyâtün biyemînihi.	272.	Zümer Suresi, 39:67.	وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Ve mâ kaderullahe hakka kadrihî velardu cemîan kabzetühü yevmelkıyame-ti.	223, 272, 1108, 1112.	Zümer Suresi, 39:67.	وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
Ve mâ nakamû minhüm il-lâ en yü'minû billâhilazîzil-hamîd.	399.	Burûc Suresi, 85:8.	وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ
Ve mâ rabbûke bizallâmin lilabîd.	850, 854.	Fussilet Suresi, 41:46.	وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ
Ve mâ teşâüne illâ enyeşâ-ellah.	272, 640.	İnsan Suresi, 76:30.	وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ
Ve mâ yentiku anilhevâ.	653.	Necm Suresi, 53:3.	وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ
Ve mâlhayatüddünyâ illâ leibün ve lehvün.	328, 711.	En'âm Suresi, 6:32.	وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ
Ve mâlhayatüddünya illâ metâülgurûr	275.	Âl-i İmran Su-resi, 3:185.	وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ
Ve men ya'mel miskale zerratin şerran yerah.	155, 870.	Zilzal Suresi, 99:8.	وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ
Ve men yü'tel hikmete fe-kad ütiye hayren kesîra.	214.	Bakara Suresi, 2:269.	وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا
Ve mimmâ razaknâhüm yünfikun.	597-598.	Bakara Suresi, 2:3.	وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ
Ve min ayatihî.	645.	Rum Suresi, 30:22.	وَمِنْ آيَاتِهِ
Ve min ayatihî en halâka leküm min enfüsiküm ez-vâcen liteskünû ileyhâ ve ceale beyneküm mevedde-ten ve rahmeten inne fî zâ-like leayatin likavmin yetefekkerûn.	158.	Rum Suresi, 30:21.	وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
Ve min ayatihî en halâka-küm min türabin sümme izâ entüm beşerün tenteşir-rûn.	158.	Rum Suresi, 30:20.	وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Ve min ayatihî en teku-messemâû velardu biemri-hî sümme izâ deâküm da'veten minelardı izâ en-tüm tahrücün.	158.	Rum Suresi, 30:25.	وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ
Ve min ayatihî halkusse-mavati velardı vahtilâfû el-sinetiküm ve elvaniküm.	26, 158, 644, 985, 1110.	Rum Suresi, 30:22.	وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَالْوِلَايَاتِكُمْ
Ve min ayatihî halkusse-mavati velardı vahtilâfû elsinetiküm ve elvaniküm inne fî zâlike leayatin lilâlimîn.	26, 158, 985, 1110.	Rum Suresi, 30:22.	وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَالْوِلَايَاتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ
Ve min ayatihi menâmü-küm billeyli venneharî veb-tigâüküm minfadlihi inne fî zâlike leâyâtin likavmin yesmeûn.	158.	Rum Suresi, 30:23.	وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ
Ve min ayatihi yürükümül-berka hafven ve tamean ve yünezzilü minessemâi mâen feyuhî bihilarda ba'de mevtiha inne fî zâlike leayatin likavmin ya'kılûn.	158.	Rum Suresi, 30:24.	وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْجِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ
Ve mineşşeyâtini men ye-gûsûne lehü ve ya'melûne amelen dûne zâlik.	407.	Enbiya Suresi, 21:82.	وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ
Ve nahnü akrabü ileyhi min hablilverid.	269, 321, 715- 716.	Kaf Suresi, 50:16.	وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ
Ve nefsin vemâ sevvâhâ.	197, 213.	Şems Suresi, 91:7.	وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيَهَا
Ve nezzelna minessemâi mâen mübaraken feenbet-na bihî cennatin ve habbel-hasid.	699, 979.	Kaf Suresi, 50:9.	وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Ve nüfiha fissûri fesaika men fissemavati ve men filardı illâ men şâellâh.	711.	Zümer Suresi, 39:68.	وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ
Ve nüfiha fissuri zâlike yev-mülvaîd.	311.	Kaf Suresi, 50:20.	وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ
Ve nünezzilü minelkur'âni mâ hüve şifâün ve rahmetün lilmü'minîne.	225.	İsrâ Sure-si, 17:82.	وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ
Ve sahhare lekümüşşemse velkamere dâibeyni vesahhare lekümülleyla venne-hâre.	683, 1076.	İbrahim Suresi, 14:33.	وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبِينَ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ
Ve sahhareşşemse velka-mer.	230.	Ra'd Suresi, 13:2.	وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
Ve tekûnülçibalü kelîhnil-menfûş.	155.	Karia Suresi, 101:5.	وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ
Ve terâ keşîran minhüm yüsâriüne filismi veludvâni ve eklihîmüssuhte lebi'se mâ kânû ya'melûn.	650.	Mâide Suresi, 5:62.	وَتَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْأَنْثَمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السَّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعمَلُونَ
Ve tilkelemsâlü nadribühâ linnâsi leallehüm yetefek-kerûn.	442.	Haşir Suresi, 21.	وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ
Ve tûb aleynâ inneke en-tettevvâbürrahîm.	1124.	Bakara Suresi, 2:128.	وَتُبَّ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ
Ve üبریülekmehe velebrasa ve ühyilmevtâ biiznillah.	403.	Âl-i İmran Su-resi, 3:49.	وَأُبرئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِ الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ
Ve yadribullâhülemsâle lin-nâsi leallehüm yetezekke-rûn.	442.	İbrahim Suresi, 14:25.	وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ
Ve yekulû sihrun müstem-mirrun.	956.	Kamer Suresi, 54:2.	وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ
Ve yes'avne filardı fesaden vallahü lâ yuhîbülmüfsi-dîn.	650.	Mâide Suresi, 5:64.	وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Ve yessirlî emrî.	529, 719.	Taha Suresi, 20:26.	وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي
Ve yuhiyilarda ba'de mevti-hâ.	1104.	Rum Suresi, 30:19.	وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
Ve zannûni iz zehebe mü-ğâdiben fezanne en len nakdira aleyhi fenâdâ fiz-zulûmâtî en lâilâhe illâ ente sübhaneke innî küntü minezzalimîn.	836.	Enbiya Suresi, 21:87.	وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ
Ve zeytûnen ve nahlen.	685.	Abese Suresi, 80:29.	وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا
Vehlül ukdeten min lisânî.	529, 719.	Taha Suresi, 20:27.	وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي
Velâ ratbin velâ yabisin illâ fî kitabın mübîn.	267, 398, 761.	En'âm Suresi, 6:59.	وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَافِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ
Velâ ta'sev filardı müfsidîn.	650.	Bakara Suresi, 2:60.	وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ
Velâ yehâfü ukbâhâ.	312.	Şems Suresi, 91:15.	وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا
Velarda medednâhâ ve el-kaynâ fihâ revâsiye ve en-betnâ fihâ min külli zevcin behîcin.	699.	Kaf Suresi, 50:7.	وَالْأَرْضُ مَدَدْنَاهَا وَالْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ
Velardı vemâ tahâhâ.	197, 213.	Şems Suresi, 91:6.	وَالْأَرْضِ وَمَا طَحْيَاهَا
Velardu cemîan kabzatühü yevmelkiyâmeti vessema-vatü matviyyâtün biyemînî.	272, 714.	Zümer Suresi, 39:67.	وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ
Velcibâle evtaden.	587, 631, 674, 1098.	Nebe Suresi, 78:7.	وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا
Velkamere kaddernâhü menâzila hattâ âdekelurcû-nîl kadîm.	606.	Yâsin Suresi, 36:39.	وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ
Velkameri izâ telâhâ.	197, 213.	Şems Suresi, 91:2.	وَالْقَمَرَ إِذَا تَلَاهَا
Velkur'ânîlhakîm.	617.	Yâsin Suresi, 36:2.	وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Velleyli izâ yağsâhâ.	197, 213.	Şems Suresi, 91:4.	وَالَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا
Vellezî kaddera fehedâ.	1079.	A'lâ Suresi, 87:3.	وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ
Vellezîne keferû evliyâühü- müttâğûtü yuhricûnehüm minennûri ilezzulûmat.	499.	Bakara Suresi, 2:257.	وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ
Vellezîne yeknizûnezzehe- be velfiddade velâ yünfiku- nehâ fî sebîlillâhi febeşsir- hüm biazâbin elîm.	1214.	Tevbe Suresi, 9:34.	وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ
Velmürselâtî.	640, 836.	Mürselât Sure- si, 77:1.	وَالْمُرْسَلَاتِ
Velmürselâtî urfen.	836.	Mürselât Sure- si, 77:1.	وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا
Vemtâzülyevme eyyühel- mücrimûn.	868.	Yâsin Suresi, 36:59.	وَأَمَّا زُورَ الْيَوْمِ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ
Vennahle bâsikâtin lehâ tel'un nedîdün.	699.	Kaf Suresi, 50:10.	وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ
Vennâşirati neşran.	836.	Mürselât Sure- si, 77:3.	وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا
Vennâşitati neştan.	836.	Naziat Suresi, 79:2.	وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا
Vennâziati garkan.	836.	Naziat Suresi, 79:1.	وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا
Vennecmi izâ hevâ.	653, 911.	Necm Suresi, 53:1.	وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ
Vennehâri izâ cellâhâ.	197, 213.	Şems Suresi, 91:3.	وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰهَا
Venşekkal kamer.	939, 960, 1140, 1142.	Kamer Suresi, 54:1.	وَأَنشَقَّ الْقَمَرُ
Vesia kürsiyyihüssemavati velarda velâ yeûdühü hıf- zuhümâ.	682, 715.	Bakara Suresi, 2:255.	وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا
Vesia kürsiyyihüssemavati velarda velâ yeûdühü hıf- zuhümâ ve hüvelaliyyüla- zîm.	682.	Bakara Suresi, 2:255.	وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Vessabihati sabhan.	836.	Naziat Suresi, 79:3.	وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا
Vessemâi vemâ benâhâ.	197, 213.	Şems Suresi, 91:5.	وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنِيهَا
Vessemâvâtü matviyyâtün biyemînihi.	230, 272, 640, 706, 714.	Zümer Suresi, 39:67.	وَالسَّمَوَاتِ مَطْوِيَّاتٍ بِيَمِينِهِ
Veşsemse velkamera ven-nücûme musahharâtin bi-emrihi.	680, 715.	A'raf Suresi, 7:54.	وَالشَّمْسِ وَالْقَمَرِ وَالنَّجْمِ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهٖ
Veşsemse ve duhâhâ.	197, 213.	Şems Suresi, 91:1.	وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا
Veşsemseü tecrî.	587, 607, 634, 1095.	Yâsin Suresi, 36:38.	وَالشَّمْسُ تَجْرِي
Veşsemseü tecrî limüstekar-rin lehâ	607, 634.	Yâsin Suresi, 36:38.	وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا
Veşsemseü tecrî limüstekar-rin lehâ zâlîke takdîrulazî-zûlalîm.	1095.	Yâsin Suresi, 36:38.	وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ
Vettayra mahşûraten.	410.	Sad Suresi, 38:19.	وَالطَّيْرِ مَحْشُورَةً
Vetteku fitteneten lâ tûsî-bennellezîne zalemû min-küm hâssaten.	280.	Enfal Suresi, 8:25.	وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً
Vettûr.	711.	Tur Suresi, 52:1.	وَالطُّورِ
Vezariyat.	640.	Zariyat Suresi, 51:1.	وَالذَّارِيَّاتِ
Vildânün muhalledûn.	1057.	Vakia Suresi, 56:17; İnsan Suresi, 76:19.	وَلِدَانٍ مُّخْلَدُونَ
Vücûhün yevmeizin nâzîra-tün.	641.	Kiyamet Sure-si, 75:22.	وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ
Yâ cibâlü evvî bî maahü vettayra ve elennâ lehül-hadîd.	409.	Sebe Suresi, 34:10.	يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرُ وَالنَّاءُ الْحَدِيدُ
Yâ ehlelkitâbi teallev ilâ kelimetin sevâin beynenâ ve beyneküm.	658.	Âl-i İmran Su-resi, 3:64.	يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayat No:	Ayet Metni
Yâ erdublaî mâeki ve yâ semâü akliî.	222, 312, 605, 698.	Hûd Suresi, 11:44.	يَا أَرْضُ اْبْلَعِي مَاتَكَ وَيَا سَمَاءُ اْقْلَعِي
Yâ eyyühannâsütteki rab-beküm inne zelzeletessâati şey'ün azîm.	154, 164.	Hac Suresi, 22:1.	يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ
Yâ eyyühennâsü'büdû.	35.	Bakara Suresi, 2:21.	يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا
Yâ Hâmânübni lî sarhan.	649.	Mü'min Suresi, 40:36.	يَا هَامَّانُ ابْنِ لِي صِرْحًا
Yâ ma'seralcinni velinsi inisteta'tüm en tenfüzû min aktarissemavati velardı fenfüzû lâ tenfüzûne illâ bi-sultân.	295, 600-601.	Rahman Sure-si, 55:33.	يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ
Yâ nâru kûnî berden ve se-lâmen.	17.	Enbiya Suresi, 21:69.	يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا
Ya'lemü mâ yüsirrûne ve-mâ yü'linün.	272.	Bakara Suresi, 2:77.	يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ
Yâsîn.	602, 617.	Yâsin Suresi, 36:1.	يَسْ
Ye'tillâhü bikavmin yuhib-bühüm ve yuhibbûnehü ezilletin alelmü'minîne eiz-zetin alelkâfirîne.	656.	Mâide Suresi, 5:54.	يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ
Yefkahû kavli.	529, 719.	Taha Suresi, 20:28.	يَفْقَهُوا قَوْلِي
Yehdî ilerrüşdi feâmennâ bihî velen nüşrike birabbî-nâ ehaden.	836.	Cin Suresi, 72:2.	يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا
Yehûlü beynelmer'i ve kal-bihî.	230, 640.	Enfal Suresi, 8:24.	يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ
Yekâdü zeytühâ yudîu ve lev lem temseshü nârun, nûrun alâ nûrin.	400.	Nur Suresi, 24:35.	يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ يَكَادُ زَيْتُهَا
Yemhakullâhürribâ.	1214.	Bakara Suresi, 2:276.	يَمَحَقُ اللَّهُ الرِّبَا
Yevme izin tühaddisü eh-bârehâ.	155, 278, 870.	Zilzal Suresi, 99:4.	يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Yevme natvissemâe ketay-yis sicilli ilkütüb.	223, 227, 714.	Enbiya Suresi, 21:104.	يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجْلِ لِلْكِتَابِ
Yevme teravnahâ tezhelü küllü mürdiatin ammâ er-daat vetedaü küllü zâti hamlin hamlehâ veteran-nâse sükârâ veme... ilâ âhir.	154.	Hac Suresi, 22:2.	يَوْمَ تَرَوْنها تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ
Yevme tubeddelü'l-ardu gayral ardi.	865, 906.	İbrahim Suresi, 14:48.	يَوْمَ تُبَدِّلُ الْأَرْضَ غَيْرَ الْأَرْضِ
Yevme yekûnü'n-nâsü kel-ferâşil mebsûs.	155.	Karia Suresi, 101:4.	يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ لَمَبْثُوثٍ
Yevmeizin yesdürünnâsü eştâten liyûrav a'mâlehüm.	155, 870.	Zilzal Suresi, 99:6.	يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَاءُ لَهُمْ
Yuğsilleyile'n-nehâre yetlû-bühü hasîsâ.	222, 227, 266, 680.	A'raf Suresi, 7:54.	يَغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا
Yuğsilleyile'n-nehâre yetlû-bühü hasîsen veşsemse velkamere vennücûme musahharatin biemrihî.	222, 266, 680.	A'raf Suresi, 7:54.	يَغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ
Yuhricülhayye minelmeyyiti ve yuhricülmeyyite minelhayyi ve yuhyilarda ba'de mevtiâ ve kezâlike tührecün.	158, 176, 1104.	Rum Suresi, 30:19.	يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ
Yûsufü eyyühessiddik.	313, 645.	Yusuf Suresi, 12:46.	يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ
Yübeddilullâhü seyyiâtihim hasenâtin.	512.	Furkan Suresi, 25:70.	يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ
Yuğsilleyile'nnehara yatlû-bühü hasîsen.	227.	A'raf Suresi, 7:54.	يَغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا
Yuğsilleyile'nnehara yatlû-bühü hasîsen veşsemse velkamera vennücûme musahharatin biemrihî.	222.	A'raf Suresi, 7:54.	يَغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ

Okunuşlar	Sayfa No	Sure Adı, No/ Ayet No:	Ayet Metni
Yükallibullahülleyle venne- hâre inne fî zâlike leibraten liûlilebsâr.	686.	Nur Suresi, 24:44.	يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ
Yürselü aleykümâ şüvâzün min nârin ve nühâsün felâ tentesirrâni.	295, 601.	Rahman Sure- si, 55:35.	يُرْسِلُ عَلَيْكُمْ شَوَاطِئَ مِنْ نَارٍ وَنَحَّاسٍ فَلَا تَتَنَصَّرَانِ
Yüsebbihu lillâhi mâ fisse- mavati ve mâ filardıl meli- kil kuddûsil azîzil hakîm.	228.	Cuma Suresi, 1.	يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ
Yüzebbihûne ebnâeküm ve yestehyûne nisâeküm.	650.	Bakara Suresi, 2:49.	يَذَّبِحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ
Zâlikelkitabü lâraybe fihi hüden lilmüttakîn.	599.	Bakara Suresi, 2:2.	ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ
Zû mirratin festevâ.	910.	Necm Suresi, 53:6.	ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى

Hadis İndeksi

Hadisin meâli

Sayfa No

Acbüzzenep.	s. 854, 1000.
Ahir zamanda beni görmeyen ve iman getiren, daha ziyade makbuldür.	s. 803.
Ahlâk-ı İlâhiye ile muttasıf olup Cenab-ı Hakka mütezellilâne teveccüh edip, aciz, fakir, kusurunuzu bilip dergâhına abd olunuz.	s. 882.
Ashabım yıldızlar gibidir; hangisine uysanız doğru yolu bulursunuz.	s. 801.
Ashabıma sövmeyin; sizden birisi Uhud Dağı kadar altın bağışlasa, Ashabımdan birinin bir avuçluk bağışının yerini tutamaz.	s. 806.
Bazı ehl-i Cehennem bir dişi, dağ kadar olur.	s. 135.
Bazı ehl-i Cennete dünya kadar bir yer veriliyor; yüz binler kasır, yüz binler huri ihvan ediliyor.	s. 814.
Ben göklere ve yerlere sığmam, fakat mü'min kulumun kalbine sığarım.	s. 212.
Benim gözüm uyur, fakat kalbim uyumaz.	s. 561.
Bir bedevî ["Emrolunduğun şeyi açıkla." (Hicr Suresi: 94)] kelâmını işittiği anda secdeye gitti. Ona dediler: "Müslüman mı oldun?" "Yok," dedi. "Ben şu kelâmın belâgatine secde ediyorum."	s. 609.
Bir güzel söz, bir abdi azat etmek gibi bir sadaka-i azîmenin yerine geçer.	s. 557.
Bir misal-i lâtif suretinde bir temsil-i manevî rivayet ediyor ki: Birinci günü bir sene, ikinci günü bir ay, üçüncü günü bir hafta, dördüncü günü eyyam-ı saire gibidir. Çıktığı zaman dünya ıstıtır. Kırk günde dünyayı gezer.	s. 551.
Bu gürültü, yetmiş senedir yuvarlanıp, tâ ancak bu dakika Cehennem dibine düşen bir taşın gürültüsüdür.	s. 548.
Büyük bir nur lâmbası, güneştir ki, arzın şarktan geri dönmesiyle yeniden güneşin görünmesi, kucağında peygamberin (a.s.m.) yatmasıyla ikinci namazını kılmayan İmam-ı Ali (r.a.) o mu'cizeye binaen ikinci namazını edaen kılmış.	s. 460.
Cenab-ı Hak yetmiş bin hicap arkasındadır.	s. 321.
Cenab-ı Hak, lisan-ı hikmetle ona demiş ki: "Seninle ibadımın ortasında musibetler, hastalıklar perdesini bırakacağım-tâ şekvaları onlara gidip senden küsmesinler." ..	s. 466.
Cennetin sekiz tabakası birbirinden yüksek oldukları hâlde, umumun damı Arş-ı Azamdır.	s. 812.
Din kolaylıktır.	s. 438.
Dünya ahiret mezraasıdır.	s. 147, 1018.
Dünya muhabbeti bütün hataların başıdır.	s. 803.
Dünya tel'in edilmiş, cife ismiyle yâd edilmiş.	s. 1017.

- Dünyanın, Cenab-ı Hakkın yanında bir sinek kanadı kadar kıymeti olsaydı,
kâfirler bir yudum suyu ondan içemeyecek idiler. s. 554.
- Ehl-i Cennet ruhları, berzah âleminde yeşil kuşların cevflerine girerler ve Cennette
gezerler. s. 820.
- Elfaz-ı Kur'âniye öyle bir tarzda vazedilmiş ki, her bir kelâmın, hatta her bir
kelimenin, hatta her bir harfin, hatta bazen bir sükûnun çok vücuhu bulunuyor,
her bir muhatabına ayrı ayrı bir kapıdan hissesini verir. s. 631.
- Fatiha'nın Kur'ân kadar sevabı vardır; Sure-i İhlâs, sülûs-ü Kur'ân; Sure-i İza
Zülzile'ti'l-Ardu, rub'u; Sure-i Kul Yâ Eyyühe'l-Kâfirûn, rub'u Sure-i Yâsin,
on defa Kur'ân kadar... s. 555-556.
- Şıkk ve Satih gibi meşhur iki kâhinin nübüvvet-i Ahmediyeden (a.s.m.) biraz
evvel, nübüvvetine ve Ahir zaman Peygamberi o olduğuna beyanatları... s. 939.
- Şu üç nehrin menbaları Cennettendir. s. 396.
- Gıybet katl gibidir. s. 557.
- Gök dondurulmuş bir dalgadır. s. 928.
- Hak (İslâm) yücedir. Ondan yüce hiçbir şey yoktur. s. 1180, 1182.
- "Hamd o Allah'a mahsustur ki, Göklerin Rabbi, Yerlerin Rabbi, Âlemlerin Rabbidir.
Göklerde ve yerde kibriya Ona mahsustur. Onun kudreti her şeye galiptir ve
hikmeti her şeyi kuşatır. Hamd o Allah'a mahsustur ki, Göklerin Rabbi,
Yerlerin Rabbi, Âlemlerin Rabbidir. Göklerde ve yerde azamet Onundur.
Onun kudreti her şeye galiptir ve hikmeti her şeyi kuşatır. Mülk de Ona aittir.
O Göklerin Rabbidir. Onun kudreti her şeye galiptir ve hikmeti her şeyi kuşatır. ... s. 558.
- Hamele-i Arş ve yer ve göklerin melâike-i müekkelleri ve sair bir kısım melekler
hakkında Muhbir-i Sadıkın tasvir ettiği, meselâ kırk binler başlı, her başında
kırk binler lisan ve her lisanda kırk binler tarzda tesbihat ettiklerini... s. 835.
- Has ibadına öyle ikramlar edecek; ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne kalb-i
beşere hutur etmiştir. s. 130.
- Hazret-i Azrail Aleyhisselâm, Cenab-ı Hakka demiş ki: "Kabz-ı ervah vazifesinde
Senin ibadın benden şekva edecekler."
- Huriler yetmiş hulleyi giydikleri hâlde, bacaklarının kemiklerindeki ilikleri
görünüyor. s. 813.
- Katil öldürdüğü kimseye vâris olamaz. s. 1154.
- Kişi sevdiğiyle beraberdir. s. 811, 1058.
- Kim bunu okursa, Mûsa ile Harun'un sevaplarının misli verilir:
- Kim iki rekât namazı filân vakitte kılsa, bir hac kadardır. s. 557.
- Kısra-i Farisin saray-ı meşhuresi olan Eyvanı inşakak etmesi ve on dört şerefenin
düşmesi... s. 492, 939.

- Kulum Beni nasıl tanırsa, onunla öyle muamele ederim. s. 62.
- Kurban olarak kesilen bir koyuna, ahirette cismanî bir vücud-u bâkî vererek
Sırat üstünde, sahibine burak gibi bir bineklik mertebesini vermekle
mükâfatlandırıyor. s. 329.
- Mahlûkatının sayısınca, Zatına lâayık şekilde, Arşının ağırlığına ve kelimelerinin
mürekkebi miktarınca hamd ederek Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. s. 581.
- Meclis-i Nebevîde küçük bir cemaatin, cüz'î bir hâdisî ünvanıyla, milel-i insaniye
içinde hırs-ı hayat ve havf-ı mematla en meşhur olan millet-i Yehudun... s. 651.
- Muhakkak ki Allah, bu dini facir adamla da teyit ve takviye eder. s. 769.
- Mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır. s. 581.
- Namaz dinin direğidir. s. 39.
- Nesillerin en hayırlısı, benim içinde bulunduğum nesildir. s. 801.
- O şuhut, bütün lezaiz-i Cennetin o derece fevkindedir ki, onları unuttur. Ve şuhuttan
sonra ehl-i şuhudun hüsnücemali o derece fazlalaşır ki, döndükleri vakit,
saraylarındaki aileleri çok dikkatle, zorla tanıyabilirler. s. 1018-1019, 1060.
- O zat nasıl şu kâinatın çekirdeğidir. Kâinat onun nurundan halk olmuş. s. 939, 945-946.
- Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım. s. 123.
- Velâdet-i Ahmediye (a.s.m.) gecesinde Kâbe'deki sanemlerin sukutu... s. 939
- "Yaratıcılık mertebelerinin en güzelinde olan Allah'ın şanı ne yücedir!" (Mü'minin
Suresi, 23:14) içinde kendi kendine görünüyor ve kendi kendine görünüyor ve
kendini dedirtiyor. Hatta, vahyin bir kâtibi, şu ayeti yazarken, daha şu kelime
gelmezden evvel şu kelimeyi söylemiştir. "Acaba bana da mı vahiy gelmiş?"
zannında bulunmuş. s. 679.

Şahıs İndeksi

A

Abdülaziz Çavuş • 1232.
 Abdülkadir-i Geylânî (Gavs-ı Azam) • 352, 356, 380, 932, 1123.
 Abdülkahir-i Cürcanî • 670, 723.
 Âdem (a.s.) • 120, 187, 294, 378, 387, 388, 389, 414, 416, 417, 641, 648, 654, 681, 822, 830, 872, 877, 936, 1068.
 Ahmed-i Cezerî • 353.
 Ali (r.a.) • 1049.
 Aristo • 880, 888, 1231.
 Azrail (a.s.) • 466, 1147, 1242.

B

Bediüzzaman Said Nursî
 Eski Said • 159, 334, 520, 522, 541, 769, 844, 1229.
 Yeni Said • 334, 365, 520, 522.
 Belkis • 405.

C

Cebraîl (Cibril) (a.s.) • 316, 815, 1147.
 Celâleddin-i Süyutî • 793.

D

Davud (a.s.) • 404, 409, 410, 411.
 Descartes • 1241.
 Dihye • 316, 1147.

E

Ebu Bekir (r.a.) (Siddık-ı Ekber) • 280, 422, 958.
 Ebu Bayezid-i Bistamî • 380.
 Ebu Cehil • 280, 284, 422, 958.
 Ebu Talip • 956.
 Ebu'l-Alâ-i Maarî • 885.

Eflâtun • 880, 888, 1205, 1231.
 Eş'arî • 759.

F

Farabî • 880, 884, 888, 1231.
 Fatıma • 669.
 Feyzi (Mehmet, Pamukçu) • 1129.
 Firavun • 473, 623, 641, 649, 734, 878, 882.

H

Harun (a.s.) • 558, 559.
 Hasan (r.a.) • 669.
 Hoca, Nasreddin • 1166.
 Hugo, Victor • 1241.
 Hücetülislâm (Gazalî) • 885.
 Hüseyin (r.a.) • 669.
 Hüseyin-i Cîsrî • 371, 939.
 Hüsrev (Altınbaşak) • 1129.

İ

İbni Abbas • 995.
 İbni Rüşd • 1231.
 İbni Sina • 880, 884, 888, 1231.
 İbrahim (a.s.) • 344, 346, 347, 413.
 İdris (a.s.) • 401.
 İmam-ı Azam (Ebu Hanife) • 380, 789.
 İmam-ı Gazalî • 380, 885, 1123.
 İmam-ı Rabbanî (Ahmed Farukî) • 380, 932, 1058, 1123.
 İmam-ı Şafîî • 380, 788.
 İsa (a.s.) • 403, 535, 583, 593, 667, 919, 1049, 1136, 1144, 1169.
 İsrail (a.s.) • 335, 618, 854.

L

Lebid • 723.

M

Matüridî • 759.
 Mehmet Akif (Ersoy), 1241.
 Mevlâna Camî • 348, 349, 459.
 Mevlâna Celâleddin-i Rumî • 359.
 Mikâil • 567.
 Muhammed (a.s.m.) • 54, 77, 105, 118, 163, 172, 182, 203, 307, 310, 370, 416, 722, 748-749, 785, 849, 869, 922, 924, 925, 938, 944, 1122, 1202.
 ~ -in ahlâkı • 373, 375.
 ~ -in âlemlere rahmet oluşu • 31.
 ~ -in duası • 375, 377.
 ~ -in esmaya mazhariyeti • 30.
 ~ -in inkılâbı • 372, 373, 375.
 ~ -in İsm-i Azama mazhariyeti • 30.
 ~ -in mu'cizesi : Kur'ân • 315, 318.
 ~ -in külliyeti • 315, 318.
 ~ -in mahbubiyeti • 30.
 ~ -in manevî şahsiyeti • 318, 370, 371.
 ~ -in nuru • 315, 318, 372, 373.
 ~ -in nübüvvet delilleri • 370, 371.
 ~ -in nübüvvet ve velâyeti • 1142.
 ~ -in ubudiyet ve risaleti • 377.
 ~ -in ubudiyeti • 374.
 ~ -in ümmetine şefkati • 30.
 ~ -in vahdaniyet delili oluşu • 30.
 Muhammed-i Arabî (a.s.m.) • 235, 310.
 Muhyiddin-i Arabî • 796.

Mûsa (a.s.) • 17, 362, 363, 389,
593, 618, 638, 651, 716,
734, 744, 919.

Mustafa Sabri Efendi • 1233.

Müseylime-i Kezzab • 595,
653, 785, 786.

N

Nemrut • 473, 878, 882.

Nuh (a.s.) • 401.

Ö

Ömer (r.a.) • 1154.

Ömer Hayyam • 885.

R

Rüstem-i Zal (Sistani) • 1164.

S

Sa'd-ı Taftazanî • 955.

Satîh • 939.

Sekkakî • 670, 723.

Seyyid Şerif Cürcanî • 1008.

Shakespeare • 1241.

Socrates • 1205, 1231.

Sungur, Mustafa • 1129.

Süfyan İbni Uyeyne • 780,
786, 798-799.

Süleyman (Kervancı, Sıddık) •
815.

Süleyman (a.s.) • 401, 404,
408, 410.

Ş

Şa'ranî • 790.

Şah-ı Nakşibend • 380.

Şamlı Hafız Tevfik (Göksu) •
852, 901.

Şeddat • 878, 882.

Şehbaz-ı Kalender • 356.

Şehnaz-ı Çelkezî • 356.

Şeyh Bahit Efendi • 1224.

Şık • 939.

Ü

Üveysü'l-Karanî • 1062.

Y

Yunus (a.s.) • 312.

Yusuf (a.s.) • 401, 1019, 1060.

Z

Zemahşerî • 670, 723.

Zeyd bin Harise • 668.

Ziya Paşa • 334.

Yer İndeksi

A

Afyon • 1245.
Amerika • 37, 174, 226, 252,
283, 429, 841, 959, 1221.
Arabistan (Ceziretölarap) •
372, 375, 458, 592.
Asya • 1132.
Avrupa • 334, 780, 862, 896,
959, 1156, 1163, 1198,
1221, 1225.
Ayasofya Camii • 902, 1186,
1224.

B

Babil Kalesi • 878.
Barla • 202, 269, 275, 815.
Barla Yaylası • 353, 355.
Barla Denizi • bk. Eğirdir Gölü.
Basra • 551.
Beytül-Makdis • bk. Mescid-i
Aksâ.
Boğaz • bk. İstanbul Boğazı.

C

Camii'l-Ezher • 1223, 1233.
Cebel-i Kamer • 396.
Cebel-i Tur • 395.
Ceziretölarap • bk. Arabistan.

Ç

Çam Dağı, 361.
Çin, 794, 958.
Çin Seddi, 553.

D

Denizli, 243, 248, 249, 1233.
Dicle, 395, 396.
Diyadin, 396.

E

Eğirdir Gölü • 988.
Emirdağ • 732.
Erzincan • 285.

F

Fırat • 395, 396.
Finlandiya • 251.

G

Gelincik Dağı • 478.

H

Hâle • 957.
Hind • bk. Hindistan.
Hindistan • 794.

İ

İngiltere • 251, 958.
İspanya • 958.
İstanbul • 275, 299, 522, 824,
887, 1178, 1223.
İstanbul Boğazı • 350.
İstanbul Üniversitesi • 1254.
İsveç • 251.
İzmir • 279, 285.

J

Japonya • 958.

K

Kâbe • 436, 593, 722, 939.
Karadeniz • 440.
Kastamonu • 253, 283.
Kûfe • 551.
Kürdistan • 1223.

M

Medine • 370, 551.
Mekke • 370.
Mescid-i Aksâ • 693, 911, 912.
Mescid-i Haram • 693, 911,
912.
Mısır • 389, 396, 648, 649, 878,
1223, 1233.
Müküs • 396.
Müşteri • 694.

N

Nehrüssema • bk. Samanyo-

lu.

Neptün • 932.
Nil • 389, 395, 396.
Norveç • 251.

O

Osmanlı Devleti • 1223.

P

Pakistan • 1215.

R

Roma • 1161.
Rusya • 273, 552.

S

Sahra-i Kebir • 389.
Samanyolu • 928.
Sankiyedim Camii • 1178.
Sedd-i Çin • 553.
Serendip Adası • 957.
Süphan Dağı • 478.
Süreyya • 607, 812.

Ş

Şam • 406, 551.
Şemsüşşümus • 1097.

T

Tepelice • 355.
Tur-i Sina • 394.
Türkiye • 1217, 1223, 1225,
1251.

V

Van • 396.

Y

Yemen • 406.
Yeni Dünya (Amerika) • 841.

Z

Zühal • 694.
Zühre • 694.

Genel İndeksi

- âbâ • 678, 1045.
abd • 29, 45, 118, 147, 510, 525, 879, 882, 1030, 1037, 1062, 1234.
~ Allah'ı tecrübe edemez • 1168.
~ Rabbini tecrübe edemez • 1169.
~i azat etmek • 557.
~in iradesi • 760.
~in kisb ve istidadi • 753.
abdâl • 317, 816.
~ velîlerin • 1147.
abdest • 41, 437, 438, 1165.
~in bozulması • 789, 790.
sinekler ~i ihtar eder • 187.
abd-i aziz • 218.
abd-i has • 948.
abd-i hudabın • 351.
abd-i külli • 508.
abd-i mahsusa • 917.
abd-i mü'min • 559, 754.
abdiyet • 525.
Abdülaziz Çaviş • 1232.
Abdülkadir-i Geylânî • 1123.
Abdülkahir-i Cürcanî • 670, 723.
abes • 446, 450, 749, 845, 846.
abesiyet • 120, 127, 169, 373, 511, 573, 845, 884, 897.
~le kâinatı tahkir • 754.
safahat-kârâne ~ • 173.
abesiyet-i mutlak • 143, 877.
âb-ı hayat • 17, 327, 392, 402, 459, 676, 680, 683, 687, 966, 1094, 1123.
~ çeşmesi • 603.
~in temizlenmesi • 967.
Âb-ı Kevser • 613, 459.
âb-ı leziz • 889.
âbid
~ melekler • 566.
abide • 882.
âbid-i müsebbih • 1186.
âbülhayat-ı marifet • 489.
acaib-i masnuat • 975, 1099.
acaib-i masnuat-ı ilâhiye • 1096.
acaib-i mülk ve melekût • 931.
acaib-i sanat • 949, 978, 1086, 1100.
acaib-i sanat-ı ilâhiye • 693, 911, 975.
acaibülmahlûkât • 412.
acbüzzenep • 854, 1000.
acı dügelek • 573.
âciz • 47, 345, 770, 1029, 1207.
~ âciz olanı istemez • 352.
~ adam • 1149.
aciz ile ~ • 218.
âciz-i mutlak • 624.
acube-i sanat • 509.
acz • 29, 56, 57, 71, 134, 206, 211, 324, 373, 504, 508, 512, 513, 524, 525, 577, 620, 773, 777, 817, 857, 881, 882, 883, 886, 1139, 1155, 1172, 1183, 1207, 1243, 1259.
~ ve nefis • 777.
~ ve fakrın cenahları • 504.
~ ve zaafîrî anlamak • 56.
~deki kudret • 523, 1082.
~deki kuvvet • 351.
~i izhar etmek • 77.
~ini göstermek • 773.
beşerin ~i • 58.
fakirlerdeki ~ • 1151.
insanın ~i • 523.
zelilâne ~ • 173.
aczâlûd • 465.
acz-i beşerî • 55, 276.
~nin neticesi • 738.
acz-i mutlak • 1081.
aç • 819.
~ hayvanların imdadına gelenler • 481.
~ ve tok • 661, 1152.
taam ~ olana verilir • 288.
açık saçıklık • 664, 1183.
açıklık • 1178.
Ad kavmi • 144.
adalet • 86, 88, 95, 96, 111, 112, 113, 114, 141, 143, 144, 165, 167, 169, 171, 173, 379, 405, 406, 663, 785, 796, 809, 850, 881, 1047, 1150, 1159.
~ kanunu • *Bakınız:* kanun-u adl.
~ terazisi • 131.
~ ve dünya • 147.
~ eli • 113.
~ iki şiktir • 144.
~le iş görülüyor • 113.
âlî bir ~in emaratı • 95.
Allah'ın ~i • 283.
eşyada görünen ~in tevzini • 151.
kahir bir ~ • 141.
~in emaratı • 143.
kâinattaki ~ • 111.
~in haşre delâleti • 86.
mazlumların rahmet ve ~ten hisseleri • 280.
Mutasarrıf-ı Hakîm'in ~i ve haşır • 173.
müsavatsız ~ • 1183.
adalet-i hakikiye • 142.
adalet-i ilâhî • 1168.
adalet-i ilâhiye • 854.
adalet-i Kur'ânî • 1168.
adalet-i Kur'âniye • 663.
adalet-i mahza • 854.
adalet-i mutlak • 171, 173.
adalet-i tamme • 406.
adaletperver • 1015.
adaletullah • 279.
âdât • 374.
âdât-ı ecanip.
~in istilâsı • 778.
âdât-ı ecnebiye • 1225.
âdât-ı içtimaiye • 789.
âdât-ı nâs • 548.
âdavet • 117, 250, 1159, 1169.
Adem • 187, 389.
~'e secde • 387.
~'in esma talimi • 681.
melâikenin ~'e secde etmesi • 388, 648.
şeytanın ~'e secde etmemesi • 388, 648.
adem • 273, 274, 510, 554, 585, 749, 754, 767, 768, 845, 875, 950, 975, 1143, 1149.
~ perdeleri • 691.
~ şerr-i mahzurdır • 767.
~ ve esir ve sema perdeleri • 193.
ademâbâd.
~ kuyusu • 952.
ademâlûd • 1143.
~ bir zulûmat • 499.
adem-i abesiyet • 845.
adem-i af
kûfrün ~fı • 140.
adem-i ifa • 754.
adem-i ilim • 757.
adem-i israf • 845.
adem-i kabul • 273, 307, 308.
adem-i mes'ûliyet • 752.
adem-i nimet • 1178.
adem-i rû'yet • 825.
adem-i sırf • 855, 861.
adem-i tasdik • 511.
adem-i vücut • 825.
ademistan • 880.
âdet.
~ perdesi • 225, 652.
~lerin ibadet olması • 582, 1177.
âdet-i ilâhiye • 302, 636.
âdetullah • 284.
âdil • 33, 111, 114, 141, 151, 281, 855, 1047.
~ hâkimler • 878.
~ isminin haşre delâleti • 86, 96, 112, 141, 142.
Âdil-i Bilhak • 1016.
Âdil-i Hakîm • 756.
Âdil-i Mutlak • 465.
Âdil-i Rahîm • 809, 1175.
adiyat • 225.
~ perdesi • 652.
adl • 113, 142, 296, 415, 1046, 1047.
Adl-i Hakem • 1065.
adliye
~ dairesi • 531. *Bakınız:* daire-i adliye.
~nin mahkemesi • 663.
adlühikmet • 986.
adüvv-ü kâfir • 296, 601.
afak • 333.
afak-ı âlem • 528.
afak-ı azamet-i ulûhiyet • 325.
afakî • 840, 900.
afat.
~ çekirge gibi ~ • 553.
aff-ı ilâhî • 881.
afyon • 1245.
~ büzü • 445.
~ mahkemesi • 1245.
ağaç • 16, 44, 101, 114, 115, 257, 268, 285, 320, 327, 356, 359, 444, 447, 448, 449, 451, 454, 456, 457, 460, 646, 647, 683, 686, 690, 694, 696, 762, 814, 896, 944, 972, 978, 997, 998, 1001, 1072, 1074, 1085, 1086, 1090, 1091. *Bakınız:* eşcar.
~ ve çekirdek • 121.
~ ve fihristesi • 448.
~a misal-i musağğar • 998.
~in bekası • 585.
~in budanması • 999.
~in cihetülvaahdeti • 585.

~in dal ve budakları • 998.
 ~in dalları, yaprakları • 763.
 ~in fihriste-i cihazatı • 112.
 ~in fihristesi • 999.
 ~in icat edilmesi • 999.
 ~in kanun-u teşekkülâtı • 840.
 ~in kavanin-i hayatiyesi • 183.
 ~in kavanin-i teşkiliyesi • 993.
 ~in keyfiyat ve vaziyetleri ve hey'etleri • 763.
 ~in meyvesi • 131.
 ~in mucidi • 969.
 ~in mukadderat-ı hayatı • 764.
 ~in programı • 101, 840, 892.
 ~in ruh programı • 138.
 ~in ruhu • 835, 904.
 ~in sahife-i a'mali • 112.
 ~in semereleri • 485.
 ~in tarihçe-i hayatı • 112.
 ~in tesbihatı • 430, 833.
 ~in teşkili ve tasviri • 1001.
 ~in vazife-i fitriyesi ve ubudiyeti • 833.
 ~in vazifeleri • 835, 905.
 ~in zerrati • 904.
 ~ların "ba'sû ba'delmev't"e maz-hariyetleri • 187.
 ~ların dallarının suret-i intışarı • 392.
 ~ların dirilip yeşillenmesi • 688.
 ~ların hayatlarının tahiyatı • 360.
 ~ların ibadeti • 356.
 ~ların kahramanları • 366.
 ~ların kökleri • 17.
 ~ların lisan-ı hâlleri • 1092.
 ~ların meyveleri, tohumları • 91.
 ~ların müekkel melâikeleri • 359.
 ~ların tesbihatı • 268.
 ~ların teşkili • 391.
 ~ların ubudiyetleri • 192.
 ~ların vazifeleri • 192.
 ~ların vaziyet-i fakirâneleri • 1081.
 ~ların yürümesi mu'cizesi • 459.
 ~ların zikri • 360.
 badem ~ı • 835.
 baharda ~lar • 109.
 başında muhtelif yemişler olan ~ • 61.
 çam ~ı • 284.
 çınar ~ı • 993, 995.
 ~nın manevî nuru • 994.
 ~nın tesbihi • 269.
 dellâlmisal ~lar • 355.
 incir ~ı.
 ~nın kanun-u teşekkülâtı • 843.
 incir ~ı • 64.
 kibrit yerine ateş çıkaran ~ • 647.
 ölmüş ~ların dirilip yeşillenmesi • 190.
 ağdiye • 1170.
 ağız • 1176.
 ~daki bir tek kelime • 990.
 ağlayış • 665.
 Ağrı Dağı • 1193.
 ağız-u nazdarâne • 855.
 ahali
 mukim ~ • 95, 144.
 ahabab-ı uhrevî • 665.

ahbab • 1040, 1042, 1045, 1048, 1058.
 ~ı yetim görmek • 350.
 ~in gittiği yere iştiyak • 330.
 ~lara muhabbet • 1050.
 ~lara visal • 1032, 1034.
 ~larımız kabrin öbür tarafındalar • 276.
 ~ların yüzde doksan dokuzu • 330.
 kabir ~a kavuşturur • 335.
 salih ~lara muhabbet • 1057.
 yüzde doksan dokuz ~ • 509.
 ahbapsızlık • 665.
 ahenk.
 hoş bir ~ • 672.
 Ahir • 668.
 ahir zaman • 75, 803.
 ~ peygamberi • 939.
 ~nin Asr-ı Saadeti • 73.
 ~ şahısları • 551.
 ~ vukuatı • 546.
 ~da gelecek eşhaslar • 550.
 ~da ilim ve fûnun • 418.
 Ahir Zaman Peygamberi • 787.
 ahiret • 36, 41, 99, 122, 130, 138, 139, 151, 168, 169, 175, 195, 236, 244, 249, 275, 421, 430, 437, 517, 522, 529, 550, 554, 559, 561, 563, 603, 604, 614, 620, 706, 736, 742, 780, 782, 803, 838, 848, 856, 864, 868, 869, 886, 899, 906, 936, 947, 997, 999, 1048, 1049, 1052, 1059, 1172, 1231, 1261.
Bakınız: dâr-ı ahiret, dâr-ı uhra, diyâr-ı aher, mahkeme-i kübra, mecma-ı aher.
 ~ akidesi • 160.
 ~ âlemi • *Bakınız:* âlem-i uhrevî-ye, âlem-i ahiret.
 ~ azabı
 ~ndan kurtaracak hakikat • 247.
 ~ dârülkudrettir • 187.
 ~ hayatı • *Bakınız:* hayat-ı uhrevî-ye, hayat-ı ahiret.
 ~ hayatlarını kurtarmak • 1251.
 ~ kapısı • 509.
 ~ mezraası • 147, 1059.
 ~ nimetleri • 67.
 ~ saadeti • 38.
 ~ sevgisi • *Bakınız:* hubb-u ahiret.
 ~ tarlası • 554.
 ~ ve Allah • 169, 173, 738.
 ~ ve dünya • 147, 149, 196, 331, 549, 640, 689, 803.
 ~ yolu ve ayat-ı kat'iye • 150.
 ~e bakan dualar ve davalar • 167.
 ~e iman • 56. *Bakınız:* iman-ı bi-lahiret, iman-ı ahiret.
 ~ ve hayat-ı dünyevîye • 177.
 ~in önemine dair temsil • 53.
 ~dan gelen teselli • 196.
 ~i avam lisanıyla beyan eden temsil • 82.
 ~i düşünmemek • 1029.
 ~i ifade eden hatimeler • 739.
 ~i iktiza eden kudsî sıfatlar • 167.
 ~i inkâr, dünyayı inkârdır • 147.
 ~i kurtarmak • 232.

~i maksud-u hakikî yapmamak • 804.
 ~i tasdik eden • 232.
 ~in binaları • 906.
 ~in delâil-i vücudu • 122.
 ~in izleri ve teraşuhatı • 167.
 ~in mezraası • 554, 1043.
Bakınız: mezraa-i ahiret.
 ~in muhabbeti • 1059.
 ~in perdesi • 710.
 ~in saadet-i ebediyesi • 677.
 ~in tarlası • 1018.
 ~in unutulması • 710.
 ~te cismanî bir vücud-u bâkî • 329.
 ~te diriliş • 853.
 ~te eşyanın inşa edilmesi • 187.
 ~te kudret ve rahmetin tezahürleri • 187.
 ~te nur-u hayat • 810.
 ~te ve dünyada ebedî sürur • 236.
 ~te zerreler • 810.
 ~teki durum • 929.
 ~teki hadika ve bağ • 604.
 ~teki harika ef'aller • 687.
 ~teki saadet • 242.
 âlem-i ~ • 142.
 bütün esma-ı ilâhiye ~i iktiza eder • 151.
 Cenab-ı Hakkın ~te harika ef'al-leri • 190.
 dünya ~e nispeten zindandır • 98.
 evliyanın ~in vücuduna şaha-detleri • 195.
 hayat-ı dünyevîyeyi ~e tercih edenler • 750.
 insan ~te mahsul alıyor • 145.
 insanın ~ tarafına seyahati • 1266.
 muhabbetin ~teki neticeleri • 1054.
 Resul-i Ekrem'in ubudiyeti ve ~in kapısı • 123.
 ahir-ı hayat • 499.
 ahir-i ömür • 503.
 ahkâm • 643.
 ahkâm-ı ilâhiye • 622, 783, 798.
 ~nin değişmesi • 788.
 ahkâm-ı İslâmiye • 666.
 ahkâm-ı İslâmiyet • 1190.
 ahkâm-ı kat'iye-i İslâmiye • 784.
 ahkâm-ı kudsîye • 784.
 ahkâm-ı mesture • 782.
 ahkâm-ı rububiyet • 682.
 ahkâm-ı şer'iye • 783, 786, 1240.
 ~ akıldır • 1240.
 ~nin teferruat kısmı • 787.
 ahkâm-ı şeriat • 785.
 Ahkemü'l-Hâkimin • 760.
 ahlâf • 593.
 ahlâk
 ~in esasının bozulması • 1160.
 ~in fena hâlde sarsılması • 664.
 ~in parlaması • 1156.
 ~in tahribi • 664.
 beşerin ~ı • 163.
 güzel ~ • 1220, 1242.
 kötü ~ • *Bakınız:* ahlâk-ı seyyie.
 ahlâk-ı hasene • 308, 374, 940.
 ahlâk-ı içtimaiye.
 ~nin bozulması • 796.
 ahlâk-ı ilâhiye • 881, 882.

ahlâk-ı rezile • 44.
 ahlâk-ı seyyie • 346, 1184, 1242.
 ~nin menbai • 661.
 ahlâk-ı seyyie-i vahsiyâne • 374.
 ahlâk-ı umumiye • 789.
 ahlâkiyyun • 163.
 ahlâkî
 ~ mektepler • 661.
 ~ terbiyegâh • 660.
 ahlâksız • 61, 1160, 1178.
 ahlâksızlık • 661.
 Ahmed-i Cezerî
 ~nin Kürtçe fıkrası • 353.
 ahsen-i suret • 138.
 ahsen-i takvim • 147, 207, 212,
 509, 512, 518, 526, 528, 529,
 876, 948.
 ~deki hüsnümasnuiyet • 151.
 ahseniyet • 1005.
 ahval-i ahirîn • 1195.
 ahval-i berzahiye • 657.
 ahval-i beşeriye • 787.
 ahval-i Cennet • 807.
 ahval-i dünyeviye • 426.
 ahval-i maziye • 654.
 ahval-i muhavvifâne • 49.
 ahval-i uhreviye • 603, 657.
 ahval-i vücudiye.
 ~ ve fitriye • 968.
 ahyâ
 ~yı mevat görmek • 350.
 ahyar • 290.
 ahyar-ı semaviyyîn • 292.
 ahz-ı asker • 33, 34, 604.
 ahz-ı misak • 395.
 ahz-ı ücret • 69, 775, 1242.
 ahzüita • 1266.
 aile
 ~vî hayat.
 ~in zehirlenmesi • 664.
 ~hayatı • 162, 663. *Bakınız:* ha-
 yat-ı aile.
 ~nın saadeti • 162.
 mes'ut ~ • 1057.
 akaid-i imaniye • 27, 1240.
 akaid-i insaniye • 831.
 akarij • 576.
 akciğer • *Bakınız:* ree.
 akibet
 hissiyat ~i görmez • 241.
 Akibetülmüttakîn • 1182.
 akıl • 33, 41, 49, 50, 52, 74, 110,
 148, 181, 289, 306, 345, 351,
 358, 373, 514, 516, 519, 538,
 543, 576, 583, 584, 614, 615,
 618, 623, 665, 716, 768, 804,
 816, 822, 828, 848, 849, 885,
 897, 922, 927, 951, 968, 1027,
 1029, 1054, 1074, 1124, 1148,
 1243, 1251, 1253.
 ~duygusu • *Bakınız:* kuvve-i ak-
 liye.
 ~ gözü • 287, 562, 802.
 ~ ve fikir • 237.
 ~ ve hissiyat • 241.
 ~ ve şuur ve his • 182.
 ~a kapı açmak • 546, 551, 957.
 ~dan sukut edenler • 624.
 ~dan uzaklık • 111.
 ~ı hâkim yapanlar • 625.
 ~ı hüşyar adam • 493.
 ~in aynı ikap olması • 350.
 ~in bir hizmetkârı • 149.

~in bir tazip aletine dönmesi • 748.
 ~in ehl-i dalâlete zulmü • 237.
 ~in feryadı • 345.
 ~in ihtiyarı • 959.
 ~in istimali • 538.
 ~in iz'acı • 49.
 ~in kör olması • 798.
 ~in musibetli bir belâ olması • 177.
 ~in nazar-ı zahirîsi • 465.
 ~in nuru • *Bakınız:* nur-u akil.
 ~in tacizi • 49.
 ~in tekemmülü • 657.
 ~ları başında olan gürûh • 200.
 ~ları bozulmuş gürûh • 201.
 ~ları fetheden • 374.
 hezeyancı ~ • 92, 135.
 manaların ~larda ibka etmesi • 129.
 nuranî ~ • 848.
 âkil • 66, 307.
 akılfürûş • 627.
 akide-i haşriye • 160.
 akik • 214.
 âkilünnebat • 824.
 âkilüssemek • 824.
 akis
 güneşin ~i • 152.
 akl-ı beşer • 657, 707.
 akl-ı dünyevî • 348.
 akl-ı evvel • 884.
 akli • 541.
 akraba • 1045. *Bakınız:* akarip.
 akran • 1013.
 akrebiyet • 716.
 ~in inkişafı • 799.
 akrebiyet-i İlâhiye • 916.
 akrep • 524.
 aksam-ı huruf • 610.
 aksam-ı ihsanat • 1053.
 aksam-ı kelâmiye • 613.
 aksam-ı tevhit • 712.
 aks-i nur • 212.
 aks-i seda • 409, 410.
 akşam • *Bakınız:* mağrip.
 ~ namazı • 76.
 ~nın vakti • 506.
 aktab-ı aşîkîn • 630.
 aktap • 308.
 aktâr-ı âlem • 632.
 ~ sergileri • 115.
 aktâr-ı arz
 ~in Rabb-i Azîmi • 325.
 aktâr-ı İslâmî • 1190.
 aktâr-ı memleket • 198.
 aktâr-ı zemin • 1085.
 aktrist • 1200.
 akvam-ı beşeriye • 787.
 akyyuvur • *Bakınız:* küreyvat-ı bey-
 za.
 alâik-ı nakış • 1172.
 alaka • 688, 851.
 ~ ve neş'e-i ulâ • 190.
 alâka-i hayatiye • 748.
 alâka-i sınıfî • 1159.
 âlâm • 767, 1132, 1165, 1178,
 1212.
 alâmet
 risaleti ispat eden bütün ~ler • 180.
 alâmet-i farika • 987, 1067, 1112.
 alâmet-i kıyamet • 546, 551, 552.
 âlâm-ı firak • 276.

âlâm-i hazinâne • 49.
 alât
 insana verilen ~ • 517.
 kıymettar ~ • 143.
 alât-ı lehvî • 1201.
 alay
 ~ kumandanı • 1228.
 âlâyılliyyin • 118, 120, 212, 280,
 305, 378, 495, 509, 512, 517,
 526, 785, 1036, 1155.
 âlâyılliyyin-i insaniyet • 508.
 âlâyılliyyin-i kemalât • 795.
 âlem • 202, 207, 266, 373, 457,
 553, 863, 927, 1036, 1116,
 1185, 1186, 1200.
 ~ mütegayyirdir • 1115.
 ~ ve insan • 446, 1027, 1186.
 ~in bir çekirdeği • 468.
 ~in bir fihristesi • 446.
 ~in damı • 928.
 ~in hâdisatı • 499.
 ~in hâdisat-ı maziyesi • 764.
 ~in hikmeti • *Bakınız:* hikmet-i
 âlem
 ~in keyfiyeti • 431.
 ~in mecmuundaki hikmetler • 1111.
 ~in miftahı • 873.
 ~in misal-i musağğarları • 986.
 ~in mutasarrıfı • 110.
 ~in nizam-ı külliyesi • 451.
 ~in nüsha-i musağğarası • 20.
 ~in seması • 928.
 ~in tenevvürü • 431.
 ~in tilsimi • 60, 1260.
 ~in ustası • 211.
 ~leri nurlandırmak • 744.
 bâkî ~ • 130.
 ebedî ~ • 162.
 ebedî bir ~ • 1036.
 edvar-ı ömr-ü ~ • 72.
 fânî ~ • 130.
 manen mesrûrâne ~ • 34.
 muhteşem ~ • 456.
 on sekiz bin ~ • 202.
 ölecek ~.
 ~in dirilmesi • 866.
 tilsimli ~in anahtarları • 458.
 alemdar
 zekâvette ~ • 334.
 âlem-i ahiret • 122, 132, 142, 145,
 174, 514, 553, 554, 865, 928,
 947, 1053.
 geniş ve bâkî ve azametli ~ • 78.
 âlem-i arz • 499, 927, 928, 936.
 âlem-i arzî • 513.
 âlem-i arziye • 938.
 âlem-i asgar • 1064, 1186.
 âlem-i bâkî • 169, 196, 233, 1242.
 âlem-i bâtın • 827.
 âlem-i beka • 49, 128, 168, 174,
 195, 330, 554, 810, 866, 903,
 949, 1034.
 Allah'ın ~daki ihsanatı • 168.
 âlem-i berzah • 49, 73, 240, 499,
 514, 838, 928, 994, 1034, 1037,
 1050.
 âlem-i beşeriye • 880.
 âlem-i cismanî • 944, 1137.
 ~deki mu'cizat-ı fitrat • 820.
 âlem-i cismaniyet • 288, 820.
 âlem-i cismaniyet • 927.
 âlem-i dünya • 72.
 ~nın imkân-ı mevdi • 862.

âlem-i ebedî
~ ve bu âlem • 557.
âlem-i ebediyet • 558, 809.
~te zerrat-ı cisim • 810.
âlem-i ekber • 1064, 1065, 1121.
âlem-i emir • 842, 843, 1143.
âlem-i ervah • 36, 55, 132, 174,
184, 269, 317, 328, 522, 827,
838, 841, 994, 1075, 1142.
âlem-i fânî • 196, 1242.
âlem-i fenâ • 866, 868.
âlem-i gayp • 80, 132, 174, 183,
184, 382, 396, 589, 625, 627,
713, 749, 829, 892, 893, 899,
1031.
~ arkasında hitap eden Zat •
181.
~in defterleri • 749.
~in lisanı • 492, 729.
~ ve şahadet kitabı.
~nin müfessiri • 589.
âlem-i hakikat.
~in şemsüşşumusu • 832.
âlem-i insaniyet • 872, 877, 881,
882, 1239.
~in mürebbisi • 382, 589.
~in saadeti • 878.
âlem-i irade • 842.
âlem-i İslâm • 489, 924, 1228,
1236, 1239, 1253.
~ ve âlem-i küfür • 1191.
~a bir zarar-ı mutlak • 1189.
~daki istinkâf-ı manidar • 1161.
~in ebedî saadeti • 1227.
~in esareti • 399.
~in şeması • 304.
âlem-i İslâmî • 1170.
âlem-i İslâmiye • 702.
âlem-i İslâmiyet • 1123, 1239.
~in bedr-i münevverî • 489.
~in temelleri • 383.
âlem-i kebir • 72.
~in listesi • 211.
~in safahatı • 468.
âlem-i kesif • 864.
~ ve süflî • 908.
âlem-i kesret • 997.
âlem-i küfür • 802.
~ ve âlem-i İslâm • 1191.
~ün en kesafetlisi • 552.
âlem-i lâtif • 864.
âlem-i maddiyat • 827.
âlem-i mahşer • 1037.
âlem-i mana • 141, 142, 264, 269,
829.
~ ve mevcudat • 145.
âlem-i maneviye-i İslâmiye.
~nin güneşi • 382.
âlem-i medeniyet.
~ tarafına tecavüz • 552.
âlem-i melekût • 827, 833, 834,
835, 841, 899.
âlem-i menam • 561.
âlem-i misal • 145, 264, 265, 269,
317, 431, 514, 899, 928, 994,
1146.
~de sevr ve hut timsali • 548.
~in mevcudatı • 991.
âlem-i misali • 1212.
âlem-i mubsırat • 929, 1054.
âlem-i mülk • 833.
~ ve melekût • 141, 579.
âlem-i nur • 233, 1142.
~ kapısı • 338.

âlem-i nur-u enver • 1204.
âlem-i rahat • 331.
âlem-i rahmet • 1032, 1034.
âlem-i sağır • 1176.
âlem-i süflî • 944.
~nin manevi tezgâhları • 946.
âlem-i şahadet • 131, 184, 288,
294, 382, 492, 589, 729, 749,
820, 827, 829, 833, 848, 864,
892, 893, 1206.
hayat ~in ziyasıdır • 183.
âlem-i tagayyür • 263.
âlem-i uhrevî • 809.
âlem-i uhreviye.
~ binası • 903.
âlem-i ulvî • 927, 960.
~ye çıkmak • 938.
âlem-i vücup.
~un künuzu • 873.
âlem-i vücut • 1206.
âlem-i yakza • 1167.
âlem-i ziya • 1204.
âlem-i ziyadar • 1202, 1203.
âlem-i zulûmat • 73.
Âlemin Rabbi • 108.
alet-i hevesat • 663.
alet-i inkişaf • 875.
alet-i mülâhaza • 1002.
alet-i tazip • 148.
alet-i tenasül-ü insan • 366.
alet-i tes'it • 148.
Alevîler • 669.
alış veriş • 332.
~in bir ibadet hükmünü alması •
582.
âli • 167.
~ daimî bir yer • 97.
âlicenap • 1014.
âlihe • 878, 881, 903.
Alim • 101, 109, 121, 211, 320,
379, 533, 674, 678, 681, 684,
687, 968, 1023, 1025, 1026,
1030, 1035, 1084.
~ zihayata icabet eder • 121.
âlim • 216, 619, 635, 1250.
hakikî ~ler • 1228.
müdkakkik ~ler • 759.
Müslüman ~ • 215.
alimâne.
~ tasarrufat • 121.
Alim-i Hakim • 136.
âlim-i ilm-i celp • 405.
Alim-i Külli Şey • 895.
Alim-i Mutlak • 134, 467, 967,
1074, 1077, 1082.
~in kudreti, hikmeti • 901.
Âlimül'-Guyüb • 1194.
Allah • 18, 258, 277, 306, 307,
309, 310, 461, 626, 637, 674,
675, 676, 739, 1078, 1095,
1122, 1147, 1169, 1246.
~ abdini tecrübe eder • 1168.
~ birdir • 464, 471, 922, 923.
~ dünyada dahi ceza verir • 110.
~ hakikî mahbuptur • 349.
~ hesabına bakmak • 217.
~ hesabına muhabbet • 576.
~ hitabatını peygamberlerle ve
kitaplarla gösterir • 182.
~ için • *Bakınız:* lillâh.
~ için mülâkat • 1050.
~ katı • *Bakınız:* dergâh-ı ilâhî.
~ kelâmı • *Bakınız:* kelimat-ı ilâ-
hiye.

~ namına hareket • 17, 18, 52.
~ namına iftira eden • 306.
~ namına istimal • 339.
~ namına vermek • 598.
~ rızası • 1243.
~ ve ahiret • 169, 173, 738.
~ ve ilmi • 749.
~ ve Muhammed-i Arabî • 235.
~ ve Peygamber • 235.
~a abd ve asker olmak • 52.
~a acz ile sığınmak • 57.
~a asker olmak • 38.
~a hamd etmek.
~ için kullanılan kelimeler •
Bakınız: elfaz-ı tahmidiye.
~a yalvarma • *Bakınız:* tazarru.
~a her şey musahhardır • 452.
~a hiçbir fert uzak kalamaz •
318.
~a iltica etmek • 1251.
~a iman • 1217. *Bakınız:* iman-ı
billâh.
~a sığınma • *Bakınız:* istiaze.
~a şükretmek • 33, 815, 1179.
~a teşekkür etmenin misali •
454.
~a yalvarmak • 57.
~'i bilme • *Bakınız:* marifetullah.
~'i bilmeyen • 910.
~'i bulmak • 351.
~'i inkâr • 647, 877.
~'i inkâr eden • 624.
~'i tanıma ve nefis • 452.
~'i tanımak • 922, 1140.
~'i tanımamak • 1029.
~'i tanımamanın misali • 455,
456.
~'i tanımanın misali • 454, 455.
~'i tanıyan, itaat eden • 259.
~'i unutan • 259.
~'i zikretmek • 1078.
~in adaleti • *Bakınız:* adalet-i
ilâhî.
~in âdâtı • 326.
~in akılsız hayvanları • 625.
~in âyineleri.
~nin misali • 458.
~in azabı • 306.
~in azamet-i kibriyası • 167.
~in bâkî sıfatları • 470.
~in bekası.
~nin misali • 457.
~in birliği • 696. *Bakınız:* vah-
daniyet.
~ni gösteren delil • *Bakınız:*
bürhan-ı tevhit.
~nin misali • 448, 453, 457.
~nin şahitleri • *Bakınız:* şeva-
hid-i vahdaniyet.
~in büyük saati • 846.
~in cemalini iki vecihle görmesi
• 87.
~in dest-i kudreti • 464.
~in emirleri.
~ni insanlara ulaştıran •
Bakınız: mübellîğ-i marziyat.
~in emirlerine itaat etmek •
1251.
~in emri • 303.
~in esması.
~nin garaiib-i nukuşu • 328.
~in fermanı • 221, 590.
~in gazabı • 1175.

~'in güneşi vazifelendirmesi • 194.
 ~'in hadsiz sahaveti • 86.
 ~'in hatemi • 480.
 ~'in hikmeti • 452.
 ~'in ihsanı • *Bakınız*: ihsan-ı ilâhî.
 ~'in ilânnameleri.
 ~'nin misali • 453.
 ~'in ilmi dahilinde bulunanlar • *Bakınız*: ilm-i ilâhî.
 ~'in ismi • *Bakınız*: ism-i ilâhî.
 ~'in isimlerinin tecelli ettiği nokta • *Bakınız*: nokta-i mihrakiye.
 ~'in işleri, fiilleri • *Bakınız*: şu-unat-ı ilâhiye.
 ~'in izni • 333.
 ~'in izzet-i celâli • 167.
 ~'in kelâmı • 221, 300, 302, 590.
 ~'in kemalâtı • 87.
 ~'in keremi • 452.
 ~'in kudret eli • *Bakınız*: dest-i kudret.
 ~'in kudreti • 480.
 ~'in kuvveti • 452.
 ~'in malı • 755.
 ~'in merhameti • 452.
 ~'in muhabbeti • 212.
 ~'in mu'cizeleri.
 ~'nin misali • 448.
 ~'in nakışları.
 ~'nin misali • 458.
 ~'in namıyla • 333.
 ~'in namıyla hareket • 909.
 ~'in namıyla işlemek • 109.
 ~'in nimetleri • 17. *Bakınız*: ni-amat-ı ilâhiye.
 ~'in nuru • 464, 878.
 ~'in oyunu, düzeni • *Bakınız*: mekr-i ilâhî.
 ~'in rahmeti • 1175.
 ~'nin vüs'at-i şümül • 329.
 ~'in rızası • *Bakınız*: rıza-i ilâhî.
 ~'in saltanatı.
 ~'nin misali • 457.
 ~'in sanatı.
 ~'nin misali • 454, 458.
 ~'in sanatları • 87.
 ~'in sikkeleri.
 ~'nin misali • 446.
 ~'in şununatı.
 ~'nin misali • 444.
 ~'in tekvini emirleri • *Bakınız*: evamir-i tekviniye-i ilâhiye.
 ~'in varlığı • 749.
 ~'in varlığına, birliğine iman.
 ~'in ehemmiyetini anlatan temsil • 53.
 ~'in ziya-i rahmeti • 29.
 ~'tan bahsetmeyen muallimler • 253.
 ~'tan havf eden • 575.
 ~'tan korkmayan kavim • 395.
 ~'tan şekva etmek • 246.
 abd ~'i tecrübe edemez • 1169.
 beşer ~'i taklit edemez • 303.
 eşya ~'tan uzaktır • 271.
 fûnun ~'tan bahseder • 253.
 Hazret-i Muhammed ~'in resu-lüdür • 1265.
 her şey ~'a şahadet ediyor • 452.
 her şey ~'i gösteriyor • 452.

her şey ~'in emriyle hareket eder • 452.
 hiçbir şey ~'a ağır gelmez • 480.
 hiçbir şey ~'tan gizlenmez • 480.
 iyiliği ~'tan bilmek • 66.
 kâfirin ~'in düşmanı olmasının sırrı • 117.
 şefkatli ve kudretli ~ • 88.
 zemin ~'i tanıttırır • 1100.
 zerreler ~'in memurudurlar • 473.
 Allahaismarladık • 575, 1033.
 Allahü ekber • 335, 410, 500, 528, 858.
 ~ zikri • 771.
 allâme
 müttakî bir ~ • 1228.
 Allâmü'l-Guyûb • 746.
 ~'un kelâmı • 729.
 Alman • 1161.
 ~ milletinde İslâmiyet • 1225.
 altın • 214, 445, 468.
 alyuvar • *Bakınız*: küreyvat-ı ham-ra.
 a'mâ-i asam • 1163.
 a'mal.
 haşirde insanların ~i • 192.
 muhasebe-i ~ defteri • 132.
 muvazene-i ~ • 174.
 umurun defter-i ~leri • 170.
 âmâl • 845.
 ulvî ~ • 846.
 a'mal-i beşeriye.
 ~de harika fertler • 556.
 ~nin netaic-i uhreviyesi • 929.
 a'mal-i salih • 1165.
 âmâl-i sermediyet.
 insandaki ~ • 196.
 amel • 503.
 ~ cins-i cezadır • 1165.
 ~ defteri • *Bakınız*: defter-i a'mal.
 ~in ayn-ı riya olması • 350.
 ~lerin fazilet ve sevabı.
 ~na dair ehadis-i şerife • 553.
 ~lerin sevabı • 555.
 insan ~lerinden sual edilecek • 133.
 netice-i ~lerin hıfzedilmesi • 146.
 sahife-i ~ • 132.
 amelesi • 568.
 ~ ve efendi • 789.
 ~nin tarz-ı maişeti • 789.
 derecat ve rûtbeleri olan ~ • 565.
 dört nevi ~ • 564.
 amelesi • 1187.
 amelelik • 789.
 amel-i salih • 1036, 1037, 1042, 1180, 1243.
 amel-i talih • 1180.
 amel-i uhrevî • 582, 1018.
 amenna • 206.
 Amerika • 37, 174, 226, 251, 252, 283, 841, 958, 959, 1221.
 ~ insanları • 1275.
 ~ tavukları • 429.
 âmi • 432, 631, 784.
 ~ hizmetkâr • 564.
 ~lerdeki fakr • 1151.
 Amir-i Âlim • 1118.
 Amir-i Mutlak • 921.
 amiriyet • 1114.

~in muktezası • 1114.
 âmiyâne • 464.
 âmm • 637.
 her şeye ~ isim • 532.
 Amme Suresi • *Bakınız*: Sure-i Amme.
 ana • 161. *Bakınız*: valide.
 anahtar
 esrarın ~ları • 200.
 anarşilik • 253.
 anarşistik • 553.
 anasır • 23, 454, 483, 736, 743, 990.
 ~in ubudiyetkârâne hizmetleri • 1075.
 ~ların hikmetle tavzif edilmeleri • 1099.
 anasır-ı arzîye • 468.
 anasır-ı asliye • 647.
 anasır-ı camide.
 ~nin zîhayat maddelere inkılâbı • 1081.
 anasır-ı esasiye • 866.
 anasır-ı külliye • 283.
 anasır-ı maneviye • 144.
 anasır-ı tabâyî • 1206.
 anasır-ı zahiriye • 144.
 andelib-i zîşan • 571.
 angarya • 42, 43.
 Anglikan Kilisesi • 1213, 1280.
 ân-ı seyyal • 339.
 an-ı seyyale • 127, 770, 916.
 Ankara Üniversitesi • 1215.
 ankebut • 569.
 antidemokratik.
 ~ kanunlar • 1233.
 antika.
 ~ makineler • 446.
 ~ nevilere • 170.
 ~ sanatlar • 528.
 kıymetler ~ • 215.
 münakkas ~ • 215.
 müteharrir ~ sanatları • 446.
 antikacı.
 ~ların çarşısı • 496.
 antika-i sanat-ı Rabbaniye • 896.
 Arabî • 215, 783, 807.
 ~ fıkralar • 977.
 ~ İşaratü'l-l'caz • 1228.
 ~ kitaplar • 594.
 ~ risaleler • 588.
 ~ risaleleri • 463.
 ~ tefekkür • 997.
 Arabî Katre risalesi • 717.
 Arabî Nur Risalesi.
 ~nden On Üçüncü Ders • 370.
 Arabî Risale-i Nur • 588, 739.
 Arabî Risale'tü'n-Nur • 463.
 Arabiyyülbare • 398, 996, 1274, 1279.
 Arap • 609.
 ~ edipleri • 727, 1241.
 Arapça • *Bakınız*: lisan-ı Arabî.
 araştırma • *Bakınız*: taharri.
 ardıc • 353.
 ~ ağacı • 357.
 arı • 503, 569, 572, 682, 822, 905.
 bal ~sı • 342, 343, 410, 468, 822.
 arimisal • 1210.
 arizî
 ~ ve zafî • 153.
 mümkinat ~dir • 154.
 arif • 637, 1076.

~lerin mezakları • 639.
 arif-i billâh • 56.
 arif-i münevver • 1155.
 arifin
 ~ tabakası • 668.
 Aristo • 880, 888, 1231.
 arkadaş
 ebedî ~ • 1056.
 ebedî ~lık • 162.
 arkadaşâne
 ~ münasebet • 162.
 arkadaşlık.
 daimî ~ • 162.
 kabre kadar ~ • 276.
 arş • 20, 121, 153, 229, 301, 305, 307, 356, 368, 379, 509, 698, 706, 816, 860, 919, 922, 929, 932, 943.
 ~in mukarrebîni • 1187.
 ~tan ferşe deveran • 922.
 emir ve iradenin ~i • 261.
 ferşten ~a şükran • 335.
 insanî ~ • 20.
 insanın ~a getirilmesi • 929.
 rezzakîyet ~ının hamelesi • 567.
 Arş-ı Azam • 122, 221, 301, 309, 316, 323, 379, 491, 493, 590, 784, 812, 919, 921.
 arş-ı azamet • 76.
 arş-ı ehadiyet • 489.
 arş-ı kemalât • 585.
 arş-ı manevî • 301.
 arş-ı marîfetullah • 493.
 Arş-ı Rahman • 335, 929.
 Arş-ı Rahmani • 1124.
 arş-ı rububiyet • 202, 680, 695, 917.
 arşı • 1116.
 Arşürrahman • 702.
 arz • 67, 202, 291, 376, 388, 397, 420, 484, 698, 701, 705, 822, 928, 929, 975, 1096, 1139.
 ~ bir şecere-i kudrettir • 130.
 ~ insana beşiktir • 124.
 ~ madenlere mahzen yapılmış • 171.
 ~ semavata denk tutulmuş • 170.
 ~ siması • 19.
 ~ taamlara ambar yapılmış • 171.
 ~ vazifesine çalışır • 109.
 ~ ve sema • 293, 735.
 ~yaprakları • 527.
 ~ ve semavat • 202, 291, 605, 606, 624, 640, 682, 684, 724, 737, 743, 745, 856, 876, 987.
 ~in asl-ı hilkatı • 645.
 ~in asl-ı hilkatleri • 644.
 ~in Hâlık'ı • 221.
 ~in hilkatı • 26, 676.
 ~in tezyin edilmesi • 694.
 ~in vazifeleri • 1039.
 ~in yaratılışı • 202.
 ~in azamet-i maneviyesi • 290, 563.
 ~in devamlı tagayyürü • 291.
 ~in ehemmiyet-i san'aviyesi • 563.
 ~in ehemmiyeti ve haşır • 173.
 ~in evvel-i hilkatı • 1098.
 ~in gömleği • 971.
 ~in halîfesi • 170, 765.
 ~in Hâlık'ı ve Rabbi • 173.

~in haylûleti • 1165.
 ~in her tarafına hükmeden • 170.
 ~in medar-ı senevisi • 931.
 ~in namazı • 378.
 ~in sekenesi • 291.
 ~in semavata mukabil tutulması • 563.
 ~in seyrüseyahatı • 1096.
 ~in sür'atlı tahavvülü • 291.
 ~in zikri • 534.
 ~lı şerirlerin ihtilâtı • 297.
 Kur'ân'da ~ve semavat • 291.
 mahşer-i acayip olan ~ • 139.
 arz-ı didar • 228, 600, 705.
 arz-ı münacat • 75.
 arz-ı ubudiyet • 77, 210.
 arzu • 698, 1035, 1158, 1207, 1209.
 ebede uzanan -lar • 339.
 insanın ~ları • 149, 509.
 Sâni-i Zülcelâl'in ~ları • 105.
 zihayatın en gizli bir ~su • 121.
 arzu-yu lâhiye • 942.
 asa • 402.
 asab-ı muharrike • 901.
 asabî • 436.
 asabiyyet • 615.
 asabiyyet-i nev'îye.
 ~ ve millîye • 876.
 asa-i Mûsa • 17, 716, 1161, 1240.
 asâ-i Mûsa • 638, 744.
 asap • 472, 966, 1118, 1176.
 âsâr • 1038.
 ~in destgâhı • 676.
 âsâr-ı acibe • 541.
 âsâr-ı azamet • 861.
 âsâr-ı azîme • 551.
 âsâr-ı beşeriye • 277, 623.
 âsâr-ı ceberut • 649.
 âsâr-ı haşmet • 544, 923.
 âsâr-ı hayat • 827, 1185.
 âsâr-ı hikmet • 625.
 âsâr-ı ihsan • 1006.
 âsâr-ı lâhiye • 1032.
 âsâr-ı kemal • 694.
 âsâr-ı lütuf.
 ~ ve merhamet • 924.
 âsâr-ı meşhude-i âlem • 488.
 âsâr-ı mu'cizekârâne • 198, 935.
 âsâr-ı nuraniye • 978.
 âsâr-ı Rabbaniye • 603.
 âsâr-ı rahmet • 1094, 1109.
 ~ ve inayat • 625.
 âsâr-ı rububiyet • 917.
 âsâr-ı sanat • 127, 768, 1033, 1088.
 insandaki ~ • 496.
 asar-ı terakkiyat.
 ~ ve kemalât • 33.
 Asa-yı Mûsa • 252.
 asayış.
 ~in temini • 128.
 asfiya • 150, 168, 172, 203, 308, 317, 382, 489, 492, 702, 712, 725, 879, 1012, 1037, 1075.
 ~nin eserleri • 591.
 ~nin icmakârâne tevâtürleri • 1123.
 ~nin meşrepleri • 535.
 Muhammed-i Arabî bütün ~nın serveridir • 105.
 ashab-ı akıl • 829.
 ashab-ı irfan • 707.

~ ve hikmet • 230.
 ashab-ı kemalât.
 ~in dünyayı terk etmeleri • 803.
 Ashab-ı Nebî • 292.
 ashap • 265, 1075.
 asır • 709.
 ~ların derece-i fehmi • 1195.
 ~ların tabakâtı • 1195.
 muannit ve mühlit ~ • 721.
 şu ~.
 ~a müteveccih hitap • 658.
 şu ~in adamı • 1163.
 şu ~in zulümatlı sahili • 458.
 vücuda gelmiş ~ • 133.
 asi • 36, 43.
 ~ beşer • 274.
 ~ divane • 284.
 ~lerin mahpus edilmesi • 92.
 asker • 52.
 ~ ordusunun bir gayesi • 128.
 askeri.
 fenn-i ~ • 255.
 askeriye • 531.
 ~ dairesi • *Bakınız*: daire-i asker-riye.
 askerlik.
 ~ nizamı • 36.
 ~ temsilâtı • 14.
 ~te fazlalık yoktur • 128.
 aslan • 498.
 ~in yavrusu • 523.
 aç ~ ve zayıf yavrusu • 109.
 tavuğun ~a saldırmaması • 523.
 asl-ı hilkat-ı arz • 396.
 asl-ı nübüvvet.
 ~i inkâr edenler • 625.
 asl-ı vesvese • 441.
 asliyyet • 537.
 asma.
 ~ çubuğu • 480.
 asr • 73, 75.
 ~ namazı • 76.
 Asr-ı Cahiliyyet • 228, 600, 704.
 asr-ı hakikat • 785.
 asr-ı hakikatbin • 549.
 asr-ı hâzır.
 ~ mebusu • 1157.
 asr-ı nur • 785.
 Asr-ı Saadet • 119, 372, 375, 458, 550, 795, 1223.
 ~ ceziresi • 458.
 ahır zaman Peygamberinin ~i • 73.
 zaman-ı Âdem'den ~e kadar vukuat • 654.
 asr-ı Sahabe • 785.
 asuman • 677.
 ~ ve zemin • 290.
 asumanî • 1197.
 asvat.
 ~ nakli • 264.
 ~ zikirdir • 351.
 Asya • 1132.
 ~ münafıkları • 310.
 âşık • 637, 819.
 ~ların manzum kitapları • 346.
 hüsün ~ ister • 288.
 mahbubundan ayrılmış ~lar • 357.
 mecazî ~ların divanları • 346.
 ulvî bir ~ • 665.
 aşılama • 999.
 aşire • 770, 931.
 aşire-i dakika • 981.

aşiret reisi • 1044.
 aşiret-i galip • 1151.
 aşk • 205, 773, 777, 848, 1018, 1022, 1024, 1046, 1076, 1106, 1107, 1199.
 kâinat kalbindeki ~ • 1106.
 mecazî ~ • 575.
 aşk-ı beka • 748.
 insandaki ~ • 196.
 aşk-ı ebedî • 344.
 aşk-ı hakikî • 1199.
 aşk-ı kimyevî • 967.
 aşk-ı lâhûtî • 1106.
 aşk-ı mukaddes • 1013.
 aşk-ı tabiat • 1199.
 aşkname • 346.
 aşr-ı mişar • 523.
 at.
 musahhar bir ~ • 68.
 atalet • 752, 768, 1188, 1237.
 ~in mücazâtı • 1182.
 atardamar • *Bakınız:* şerayın.
 atasözü • *Bakınız:* durub-u emsal, darbimesel.
 atâya-i Rahmaniye • 569.
 ateş • 412, 646, 647, 826.
 ~ ve ışıık • 823.
 ~e dayanır bir gömlek • 413.
 ~e karşı mukavemet • 413.
 ~e karşı zırh • 413.
 ~in bürdetiyle ihrakı • 412.
 ~in derecatı • 412, 413.
 ateşli.
 ~ demirler • 296.
 ateşpare-i zekâ • 1224.
 atkı • 23.
 ~ ipi • 969.
 nuranî ~ • 23.
 atmaca kuşu.
 ~nun serçelere tasliti • 366.
 atmosfer • *Bakınız:* cevvi-hava.
 Atûf • 535.
 avalim • 856.
 avalim-i uhreviye • 589.
 ~nin haritası • 382.
 avalim-i ulviye • 936, 946.
 ~ ve ruhiye ve cismaniye • 822.
 ~nin lâmbası • 975.
 avam • 391, 634, 661, 1151.
 ~ lisanı • 14.
 ~ tabakası • 667.
 ~ ve havas.
 ~in muvazenelerinin esası • 661.
 ~da kaderin cây-ı istimali • 752.
 ~i kine sevk eden kelime • 661.
 avam-ı melâike.
 ~nin ilhamatı • 221.
 avam-ı Müslimîn • 630, 783.
 avam-ı nâs • 784.
 ~in ilhamatı • 221.
 avan-ı tekemmül • 75.
 avaz • 1209.
 avaz-ı hususî • 571.
 avazüniyaz • 1211.
 avcı • 275.
 Avrupa • 896, 1221, 1224, 1225.
 ~dan tereşşuh etmiş edebiyat • 1198.
 ~ devleti • 1224.
 ~ feylesofları • 310, 1226.
 ~ feylesofu • 802.
 ~hâdisat-ı azimesi • 661.
 ~ icadı • 1163.

~ kâselisleri • 959.
 ~ meftunları • 334.
 ~ muhabbeti • 1154.
 ~ ve Osmanlı Devleti • 1224.
 ~lı feylesof • 1248.
 felsefe-i ~ • 664.
 Avrupazade.
 ~ edeb • 1200.
 ay • 101, 114, 193, 202, 268, 295, 481, 506, 526, 601, 680, 683, 691, 700, 833, 1089. *Bakınız:* kamer.
 ~ tutulması • 506. *Bakınız:* husufat, hasf, arzın haylûleti.
 ~ vazifesine çalışır • 109.
 ~in ikiye bölünmesi mu'cizesi • *Bakınız:* şakk-ı kamer.
 ~in teshiri • 644.
 âyâ • 614.
 Ayasofî • 1186.
 Ayasofya Camii • 1224.
 Ayasofya kubbesi • 902.
 ~ndeki taşlar • 902.
 ayat • 603, 723.
 ~in cevherleri • 628.
 ~in manalarının özellikleri • 602.
 ~in nücumları • 418.
 Cemal-i Mukaddesin ~ı • 116.
 ayat-ı beyyinat • 507, 1053, 1055.
 ayat-ı beyyinat-ı Kur'âniye • 155.
 ayat-ı Furkaniye • 721.
 ayat-ı haşriye • 164.
 ayat-ı ilâhiye.
 ~yi tefekkür etmek • 435.
 ayat-ı kat'îye.
 ~ ve ahiret yolu • 150.
 ayat-ı kâtîa • 166.
 ayat-ı kemal • 488.
 ayat-ı Kur'âniye • 332, 420, 493, 599, 761, 853.
 ~ nelere delâlet eder? • 643.
 ~deki camiiyet • 644.
 ~nin hikmettarlığı • 1268.
 ~nin i'câzı • 717.
 ~nin lemaatı • 1066.
 ~nin tefsiri • 1257.
 ayat-ı kübra.
 semavî ~ • 159.
 ayat-ı Rabbaniye • 693.
 ayat-ı rububiyet • 680.
 ayat-ı tekviniye • 150, 217, 487, 493, 589, 761, 869, 891, 937.
 kâinatın ~si • 151.
 ayat-ı vahdaniyet • 644.
 ayet • 491, 560, 628, 637, 643, 705, 716.
 ~ ve Kur'an • 559.
 ~i tenkit eden medeniyet • 662.
 ~in belâgatı.
 ~ne secde eden edip • 723.
 ~in derece-i belâgatı • 724.
 ~in meratibi • 637.
 ~in semere ve gayeti zikretmesi • 684.
 ~in te'kil ve teyidi • 673.
 ~in üslûbunu anlatan temsil • 605.
 ~in zecri • 695.
 ~lerdeki münasebet-i maneviye • 226.
 ~lerin diğerlerine müteveccih yüzleri • 226.
 ~lerin haşri işareti • 165.

~lerin hatimelerindeki fezlekeler • 672, 673, 697.
 ~lerin lisan-ı remzi • 411.
 ~lerin maani-i sarihaları • 419.
 ~lerin manası.
 ~nı açıklayan • *Bakınız:* tercüman-ı ayat.
 ~lerin mebde ve maktaları • 651.
 ~lerin necimleri • 226.
 ~lerin öşr-i mişarı • 936.
 ehl-i fen tarafından itiraza uğramış ~ler • 586.
 gayptan haber veren ~ler • 655.
 hadis ile ~in muvazenesi • 1192.
 hafîyi izhar eden ~ • 645.
 hak söyleyen ~ler • 362.
 işaretata misal ~ler • 673.
 medar-ı tenkit olmuş ~ler • 586.
 şeytanların şüphelerine maruz olmuş ~ler • 586.
 tehdit ~lerinin tekrarı • 743.
 tekrar edilen ~ • 736.
 tekrarı lüzumlu olan ~ • 737.
 zahiriyyi ihfa eden ~ • 645.
 Ayetel-Kürsî • 222, 682.
 ~ harflerinin sevabı • 555.
 âyet-i celile • 531.
 âyet-i kerîme • 716, 855.
 âyet-i Kur'an • 1035.
 âyet-i Kur'âniye.
 ~de riba • 662.
 âyet-i kübra • 489.
 kitab-ı kebirin ~sı • 370.
 âyet-i müessesme • 358.
 âyet-i rahmet • 1211.
 âyet-i tenzil • 836.
 âyet-i zulûmat • 733.
 Ayetül-Kübra • 172.
 Ayetünnur • 733.
 ayı • 116.
 âyine • 131, 915, 991. *Bakınız:* mir'at.
 ~ ve güneş • 220.
 ~ler mahzeni • 316.
 ~lerde tezahür eden esmanın tecelliyatı • 331.
 ~lerin kabiliyetleri • 540.
 ~nin iki veçhi • 465.
 ~nin kabiliyeti • 914.
 cami bir ~ • 141.
 âyinedar
 müşak ~lar • 114.
 âyinedarlık • 104, 511, 543.
 âyine-i cemal • 317, 994.
 âyine-i cemal-i Zat-ı Ehadiye • 948.
 âyine-i esma • 1059.
 âyine-i hava • 1146.
 âyine-i insanî • 1197.
 âyine-i kalp • 915.
 âyine-i mahlûkat • 933.
 âyine-i müşak • 76.
 âyine-i ruh • 559, 915.
 âyine-i Samed • 1043.
 ~ olan kalp • 344.
 âyine-i Samedâniye • 496.
 âyine-i Samediyet • 1101.
 âyine-i tecelliyat-ı esma-i ilâhiye • 808.
 âyinemisal • 757, 875.
 ~ mevcudat • 116.
 aynelyakın • 168, 239, 244, 262, 263, 264.
 ~ derecesinde itikat • 167.

ayn-ı adl • 512.
 ayn-ı belâhat • 989.
 ayn-ı edep • 366.
 ayn-ı hak • 553.
 ayn-ı hayat • 184.
 ayn-ı hikmet • 281.
 ayn-ı kudret • 1137.
 ayn-ı lezzet • 1044.
 ayn-ı lika • 1034.
 ayn-ı matlûp
 ~u vermek • 505.
 ayn-ı muhabbet • 1044.
 ayn-ı rahmet • 281.
 ayn-ı riya • 1234.
 ayn-ı şems • 544.
 ayn-ı şükran • 1044.
 ayn-ı şükûr • 1049.
 ayn-ı visal • 351.
 ayniyet • 136.
 ayrılık
 ~ çiğliği • *Bakınız:* vaveylâ-i firak.
 ayyaş • 47, 665.
 aza • 1086.
 ~ların derece-i ihtiyaçları • 852.
 azab-ı elim • 1032.
 aza-i beden • 1077.
 aza-i esasi • 485.
 aza-i İbrahim • 17.
 azamet • 75, 167, 464, 466, 565, 858, 1172.
 ~in izzeti • *Bakınız:* izzet-i azamet.
 ~li harekât • 124.
 azamet-i ilâhiye • 506.
 azamet-i kibriya • 167.
 güneşin ~sı • 271.
 azamet-i kudret • 392, 608, 634, 856.
 ~in destgâhı • 695.
 azamet-i kudret-i ilâhiye • 680, 1096.
 azamet-i nuraniyet.
 güneşin ~i • 271.
 azamet-i rububiyet • 136, 608, 676, 714, 1074.
 azamet-i saltanat • 1095.
 azamet-i Sâni • 385.
 azamet-i şevket-i rububiyet • 1096.
 azamet-i ulûhiyet • 1071.
 azam-ı mahlûkat • 218.
 azam-ı menfaat • 218.
 azap • 62, 65, 240, 518, 1033.
 ~ memuru • 613.
 ~in dehşetli gösterilmesi • 596.
 ~tan kurtaracak hakikat • 247.
 dehşetli ~ • 278.
 ebedî ~ • 755.
 insan ebedî bir ~a müstahak olabilir • 106.
 korku ~i • 279.
 manevî ~ • 1030.
 mütemerriit kavimlere gelen ~lar • 110.
 nihayetsiz ~ • 106, 207.
 şiddetli bir ~ • 504.
 azat.
 abdi ~ etmek • 557.
 azîm.
 ~ heybet tahtında umumî bir itaat • 109.
 Aziz • 534.
 ~ isminin haşre delâleti • 85.
 abd-i ~ • 218.

azm • 851.
 azot • 472, 907, 967.
 Azrail (a.s.) • 466, 1242, 1147.
Bakınız: Hamele-i Arş.

B

bââsâm • 1132.
 baba • 161. *Bakınız:* peder.
 bab-ı beka • 351.
 bab-ı cûd.
 ~ ve cemal • 114.
 bab-ı haşmet ve sermediyet • 124.
 bab-ı hıfz ve hafiziyet • 130.
 bab-ı hikmet.
 ~ ve adalet • 111.
 bab-ı hikmet, inayet, rahmet, adalet • 141.
 bab-ı ihya ve imate • 135.
 bab-ı insaniyet • 147.
 bab-ı kerem
 ~ ve rahmet • 108.
 bab-ı risalet ve tenzil • 149.
 bab-ı rububiyet.
 ~ ve saltanat • 108.
 bab-ı şefkat • 118.
 bab-ı vaat ve vait • 134.
 Babil • 878.
 badem
 ~ ağacı • 835.
 ~ çiçekleri • 923.
 bad-i tecelli • 369.
 bad-iheva.
 gençliğini ~ edenler • 240.
 bağ • 90, 272, 320, 604, 700.
 ~ ve hazineler • 125.
 ~dan çıkan mahsulât • 430.
 ahiretteki ~ • 604.
 bâğî • 1150.
 ~ dünyaperest • 626.
 bağistan-ı Cinan • 1034.
 bağistan-ı kerem • 480.
 bağistan-ı rahmet • 1035.
 bahar • 57, 81, 89, 93, 101, 109, 130, 134, 137, 154, 169, 192, 195, 254, 255, 257, 267, 328, 365, 466, 477, 478, 526, 616, 635, 678, 689, 690, 847, 858, 978, 1000, 1027, 1028, 1040, 1047, 1048, 1091, 1103, 1104, 1112, 1116, 1237.
 ~ bahçelerinin hilkatı • 122.
 ~ fırtınası • 500.
 ~a meşru muhabbet • 1058.
 ~ mahzen-i erzak bir vagondur • 83.
 ~ masnuatı • 906.
 ~ mevcudatının tabakatı • 93.
 ~ meyvedar ağaçtır • 130.
 ~ mu'cizatı • 294.
 ~ ve Cennet • 122.
 ~ ve haşır • 134.
 ~ ve kış • 846.
 ~da hafiziyet • 132.
 ~da haşrin numuneleri • 177.
 ~da hayvanların ihyalı • 187.
 ~da inşalar, icatlar • 186.
 ~da yeryüzü mahşerdir • 122.
 ~da zemin yüzü • 449.
 ~i halk edilmesi • 154.
 ~i halkı • 191.
 ~i sevmek • 1043.
 ~in halk edilmesi • 688, 855.
 ~in icadı • 133, 858.

~in manaları • 1052.
 ~in mebdeleri • 186.
 ~in zikri • 535.
 berzahın ~ı • 74.
 evvel-i ~ • 72.
 haşr-i ~i • 136, 192.
 bahçe • 815.
 bahçecilik • 430.
 bahir • 705.
 bahr-i belâgat • 605.
 bahr-i Furkan • 491.
 bahr-i hakaik • 106, 714.
 bahr-i muhit-i esîri • 632.
 bahr-i muhit-i havai • 420, 632.
 bahr-i muhit-i Kur'ânî • 643.
 bahr-i müsebbih • 268.
 bahr-i tevhit • 1134.
 bahs-i Kur'ânî • 419.
 bahtiyar • 32, 33, 36, 39, 64, 244, 259, 1260.
 ~ cemaat • 203.
 baid
 masnuat Sâni'den ~dir • 270.
 Bâis • 1046.
 bakar
 ~a ibadet eden millet • 389.
 ~i kutsayan sekene • 389.
 ~in zebhi • 389.
 Bakara
 ~ Suresi • *Bakınız:* sure-i Bakara.
 ~nın zebhi • 1268.
 ~yı kesmek • 648.
 bakarpereştik • 389, 648.
 bakır • 445. *Bakınız:* nühas.
 ~i eritmek • 404. *Bakınız:* izabe-i nühas.
 bakıye-i âsar • 73, 78.
 bâkî • 48, 97, 124, 129, 207, 839, 841, 842, 843, 1046.
 ~ âlem • 107, 130, 169, 171.
 ~ bir insan • 585.
 ~ esma.
 ~nın cilveleri • 1036.
 ~ kanun • 843.
 ~ makamlar • 141.
 ~ matlûp • 330.
 ~ memleket • 139.
 ~ meskenler • 144.
 ~ meyveler • 95, 1036.
 ~ Rabbin hakikî dostları • 173.
 âlem-i ~ • 169.
 Allah'ın ~ sıfatları • 470.
 dâr-i ~ • 150.
 fânî âlemin ~ Hâlik'ı • 107.
 fânî ömrün ~ye tebdili • 333.
 fânide ~ye yol bulmak • 146.
 fânide, ~ye isal eden yol • 347.
 hayat-ı ~ye • 169.
 kavaninin ~ kalması • 843.
 ruh ~ bir mahbubu arar • 345.
 Bâkî-i Lâyezal.
 ~in arş-ı azameti • 76.
 Bâkî-i Sermedî • 79.
 baklava • 467.
 bal • 447, 467, 524.
 ~arısı • 342, 343, 410, 468, 822.
 şifalı en tatlı ~ • 109.
 zehirli ~ • 239.
 zehirli bir ~ • 237.
 balık • 44, 548.
 ~ların semizliği • 108.
 Bani-i Zülcecal
 dünya ve ahiretin ~i • 565.
 banka • 1188.

~ kapısı • 662.
 ~ların tesisi • 650.
 barbar
 ~ emperyalistler • 1252.
 bârekâllah • 206, 216, 229, 248, 528, 749.
 bârgâh-ı huzur • 81.
 bârgâh-ı merhamet • 569.
 bârik • 1134.
 barışmak • 247, 248.
 Bâri • 1026.
 bârigâh-ı rahmet • 1120.
 barika-i beyan • 1193.
 barika-i iman • 1133.
 Barla • 275, 361, 815.
 ~ ağzı • 269.
 ~ bağ ve bahçeleri • 815.
 ~ bahçeleri • 202.
 ~ Denizi • 988.
 Barla Yaylası • 355.
 basamak-ı miraciye • 324.
 basar • 995, 1120, 1278.
 basiretsiz ~ • 1148.
 Basîr • 121, 122, 320, 379, 532, 1084.
 Basîrâne.
 ~ faaliyet • 1067.
 suret-i ~ • 121.
 basiret • 1148.
 basiretsizlik • 65.
 Basra • 551.
 bast-ı mukaddemat • 700.
 ba'sû ba'delmevî • 187, 1099.
 bataklık • 633.
 batı • *Bakınız*: garp.
 ~nın hevesatı • 218.
 Batı edebiyatı.
 ~ ve Kur'ân edebi • 1198.
 batıl • 308, 794, 1146, 1154, 1182.
 ~ âliheler • 903.
 ~ hikâyeler • 620.
 ~ ilâhlar • *Bakınız*: âlihe.
 ~ mezhepler • 1154.
 ~ şeyler güzel tasvir etmek • 1149.
 ~ ve hak • 1180, 1181, 1182.
 ~a tarafgirlik • 300.
 ~ın dellâli • 794.
 bâtın • 131.
 batın.
 ~ ve fercin hizmeti • 208.
 ~daki necaset • 435.
 bâtın-ı kalp • 575, 1043.
 bâtın-ı umur • 717.
 battal • 1170.
 bâvehim • 1134.
 Bayezit • 300.
 Bayezit Cami-i Şerifi • 299.
 Bayezit-i Bistamî • 380.
 bayram.
 ~ günü • *Bakınız*: ıyd.
 ~ gününde resmigeçit • 89.
 ~ namazı • 325.
 taife-i nebatatın ~ı • 89.
 ulvî ~ • 328.
 bayram-ı Rabbaniye • 329.
 becayiş-i mekânî • 1150.
 bedaat • 613, 1193.
 bedaat-i harika • 602.
 bedahet • 622.
 bedavet • 1160.
 bedayi • 204.
 bedbaht • 33, 97, 1260.
 bedbin • 32.

bedbinlik • 885, 1189.
 beden • 852.
 ~ hüceyreleri.
 ~nin yıkılması • 851.
 ~ hüceyresi • 852.
 ~ uzuvları • 851.
 ~ ve ~ hüceyresi • 968.
 ~deki hüceyre • 965.
 ~in hey'et-i umumiyesi • 1118.
 ~in hüceyratı • 112, 965.
 ~in temizlenmesi • 966.
 ~lerin zerratı ve letaifi • 618.
 beden-i insan • 67, 966, 971.
 beden-i insanî • 967.
 ~nin bina edilmesi • 854.
 beden-i insaniye.
 ~deki hararet-i gariziye • 967.
 beden-i misalî • 840, 922.
 beden-i zîhayat • 902.
 bedevî • 558, 609, 647.
 ~ cahil • 1155.
 bedevîlik • 788.
 bedeviyet • 787, 1154.
 bedî.
 ~ üslûplar • 697.
 bedihî.
 ~ kader • 763, 764, 765.
 bedihiyat • 1190.
 Bedir • 322.
 Bedir Muharebesi • 1228.
 Bediüzzaman • 1223, 1224, 1225, 1227, 1228, 1229, 1230, 1231, 1232, 1233, 1234, 1236, 1237, 1238, 1239, 1241, 1242, 1245, 1247, 1248, 1249.
 ~ ve eserleri • 1235.
 ~ harika bir insandır • 1233.
 ~ hediyeleden istiğna etmiştir • 1235.
 ~'ı anlamak • 1232.
 ~'in eserleri • 1225, 1241.
 ~'in hadimliği • 1246.
 ~'in hayatı • 1230.
 ~'in istihdam edildiğine deliller • 1232.
 ~'in maruz kaldığı işkenceler • 1230.
 ~'in mevcudatı temaşası • 1237.
 ~'in üslûbu • 1241.
 ~'in din kardeşleri • 1236.
 ~'in dinî mücahedesı • 1228.
 ~'in hayatı ve eserleri • 1227.
 ~'in mahkemelere sevk edilmesi • 1236.
 ~'in ubudiyeti • 1228.
 Bediüzzaman Said Nursî • 1215, 1218, 1222, 1224, 1235, 1239, 1240, 1248, 1249, 1250, 1251, 1252, 1253.
 ~'nin hayatı • 1234.
 ~'nin ilmi ve zekâsı • 1224.
 Bediüzzaman Said-i Nursî • 1233.
 bedr-i münevver • 669.
 âlem-i İslâmiyetin ~i • 489.
 behimat • 990.
 behimiyat • 109.
 beis • 435.
 beka • 113, 120, 122, 128, 142, 207, 378, 379, 764, 839, 841, 842, 843, 851, 866, 1103, 1242.
 ~ en büyük hacettir • 113.
 ~ fenâdan çıkıyor • 346.
 ~ lezzeti • *Bakınız*: lezzet-i beka.

~ ve insan • 118, 129, 147.
 ~ ve ruh-u beşer • 129.
 ~ ve saadet • 121.
 ~sı olmayan istihsan edici • 116.
 ~yı belâ görmek • 350.
 beşer ~ ister • 120.
 Cenab-ı Hak ~ hacetimizi mühmel bırakmaz • 113.
 dâr-ı ~ • 179.
 dünyadan ~ya giden yol • 346.
 eşya ~ için yaratılmıştır • 129.
 fânî malın ~ bulması • 49.
 insanın ~ duası • 178.
 kasrın ~sı • 201.
 mevcudat ~ya mazhurdur • 121.
 nev-i insanın ~ duası • 178.
 ruhun ~sı • 840, 843.
 ruhun ba'delmemat ~sı • 840.
 bekaâlüd.
 ~ bir mahviyet • 81.
 beka-i ervah • 841.
 beka-i nev • 626.
 beka-i nevî • 809.
 beka-i ruh • 818, 838, 1274.
 beka-i şahsî • 809.
 bekasız.
 ~ meşherler • 143.
 bekçi-yi iman • 1192.
 belâ • 333, 848.
 ~ veren • 333.
 cihan dolu ~ • 333.
 belâgat • 387, 397, 416, 418, 553, 592, 593, 595, 602, 613, 619, 638, 651, 665, 666, 667, 724, 738, 739, 1193, 1228.
 ~ düsturu • *Bakınız*: düstur-u belâgat.
 ~ metâi • 593.
 ~te en ileride olan kavim • 593.
 âyetin ~ine secde eden edip • 723.
 i'cazkâr bir ~ • 295.
 icazlı bir ulvî ~ • 737.
 kelâmın ~ine secde eden bedevî • 609.
 Kur'ân'ın ~i • 311, 312, 381.
 Kur'ân'ın ~indeki i'caz • 595.
 medeniyet ve Kur'ân'ın ~i • 664.
 mübalâğalı bir ~ • 666.
 belâgat-i âyet • 1192.
 belâgat-i beyan • 738.
 belâgat-i eda • 418.
 belâgat-i harika • 600.
 belâgat-i harikulâde • 592.
 belâgat-i irşadiye • 397.
 belâgat-i irşat • 397.
 belâgat-i Kur'âniye • 418, 592.
 ~nin kemalâtı • 587.
 belâgat-i maneviye • 600.
 belîğ • 609, 619, 723.
 ~ medih • 269.
 kâinatın en ~ tercümanı • 216.
 beliyyat • 767.
 ~ ve insan • 504.
 ~'ın menbaı • 554.
 beliyye.
 ~ler ve kader • 767.
 ~lerin istilâsı • 506.
 beliyye-i amme • 783.
 bencilik • *Bakınız*: hodgâmlık.
 benîâdem • 272, 277, 391, 392, 396.
 ~'in bülbül-ü zülkur'ânı • 571.
 nev-i ~ • 170, 171.

benîsrail • 389, 391, 392, 394, 396, 618, 650, 651.
 ~ ulemaları • 547.
 benlik • 1220.
 beraat • 248, 613.
 beraberlik.
 sermedi ~ • 162.
 Berahime • 625.
 berahin.
 ~ ve mucizat • 150.
 berahin-i aklıye • 869.
 berahin-i aklıye-i kat'iye • 850.
 berahin-i haşriye • 176.
 berahin-i lâtife-i aklıye • 855.
 berahin-i tevhit • 624.
 berat.
 mahşerde senet ve ~ • 428.
 berd • 412.
 bereket • 15, 289, 1173, 1257.
 berhemzened • 1177.
 berk • 41, 263, 317, 696, 917, 931, 1037, 1089, 1142.
 berk-i hatif • 374.
 berk-i zail • 377.
 berzah • 55, 500, 509, 522, 537, 641, 820, 1032, 1051, 1058, 1266.
 ~ karanlığında lüzumlu bir ışık • 73.
 ~ seyahati • 1034.
 ~in baharı • 74.
 ~in zillî • 1167.
 ~ların darlığı • 544.
 ~ların tavassutu • 540.
 ~ta azap • 240.
 mahdüt ~ • 540.
 berzah-i esma • 925.
 berzahî.
 ~ menziller • 1037.
 besatet • 483.
 besatin-i daim • 290, 563.
 Besmele • 25, 556.
 ~nin azamet-i kadri • 25.
 ~nin nuru • 19.
 Kur'ân'da ~ • 25.
 beşaret • 168, 875.
 beşer • 290, 948, 949, 999.
 ~ Allah'ın taklidini yapamaz • 303.
 ~ beka ister • 120.
 ~ fikri • 612.
 ~ haşri • 135, 136.
 ~ kelâmı • 300, 301, 302.
 ~ musibeti • 1164.
 ~ terakkiyatı • 402.
 ~ ve cin • 294.
 ~de bir inkılâp • 1193.
 ~in ahlâkı • 163.
 ~in amelleri • 132.
 ~in âsar ve kanunları • 658.
 ~in beyninin parçalanması • 882.
 ~in cevher-i ruhu • 847.
 ~in dalâlet-i fikrîsi • 1164.
 ~in ebed tarafındaki yolculuğu • 1037.
 ~in en acip dalâleti • 267.
 ~in en müthiş korkusu • 1034.
 ~in hafızası • 131.
 ~in idare ve ahlâk ve içtimaiyatı • 163.
 ~in idaresi • 163.
 ~in ihya edilmesi • 136.
 ~in ilhamları • 591.

~in ilm-i cüz'îsi • 231.
 ~in isyanı • 283.
 ~in kelâmı ve Kur'ân • 702.
 ~in kemali • 847.
 ~in muhaveratı • 302.
 ~in ruhu • 854.
 ~in saadetinin selbi • 219.
 ~in sanatları ve sinekteki sanat • 420.
 ~in simasındaki teşahhus • 1112.
 ~in tekarüp etmesi • 1171.
 ~in terakkiyatı • 399, 416.
 ~in ukulü • 657.
 ~in ulûm-u mütearifesi • 838.
 ~in ve Kur'ân'ın kelimatı • 701, 702.
 ~in ve sair nevelerin fertlerinin mahiyeti • 847.
 ~in yaraları • 251.
 ~in yaratılışı • 136.
 asi ~ • 274.
 ömr-ü ~ • 171.
 beşerî.
 ~ harikalar • *Bakınız:* havarik-i beşeriye.
 beşik • 603.
 bevl • 435.
 beyanat-ı ayat-ı Kur'âniye • 807.
 beyanat-ı Furkaniye • 229, 230.
 beyanat-ı Kur'âniye • 231, 613, 614, 618, 628, 706, 707.
 beyan-ı ifhamiye • 621.
 beyan-ı Kur'ân • 595, 621, 642.
 beyder.
 mahşer bir ~dir • 140.
 beyin.
 ~in kıvrımları • *Bakınız:* telâfif-i dimağiye.
 beşerin ~inin parçalanması • 882.
 beynennâs.
 ~ iştihar bulmuş hikâyeler • 547.
 ~ tearûf etmiş bazı kıssa ve hikâyat • 547.
 biat • 77.
 biçare • 97.
 ~ feryat • 333.
 ~lerin kârı • 1155.
 bid'a • 717, 778, 1229.
 ~ların revacı • 792.
 bid'akârâne.
 ~bir hiyanet • 779.
 bid'at • 1148.
 bidayet.
 ~te güneş ve seyyareler • 634.
 bidayet-i hilkat.
 ~te sema ve arz • 634.
 bidayet-i icat • 321.
 bigayr-i hisap • 128.
 bihemta • 200.
 bîhuş • 1175.
 bilet.
 ikramiye ~i • 238, 239.
 bilhads-i sadık • 591.
 bilimtisal • 1139.
 bina • 906.
 bina-i İslâmiyet.
 ~in hutut-u nuraniyesi • 801.
 bir • 349.
 bir şey.
 ~den her şeyi yapmak • 103, 467.
 birader-i püremel • 1202.

biricik • 596.
 Birinci Harbin Mütareke başı • 1157.
 Birinci Millet Meclisi • 1215.
 birlik.
 ~ âlâmeti • 454.
 Bismillâh • 15, 16, 17, 18, 335, 383, 891, 908, 1257.
 ~ ile hareket eden • 16.
 ~ zikirdir • 18.
 ~in kuvvetini anlatan temsil • 15.
 Bismillâhirrahmanirrahîm • 149, 536, 736, 909.
 bitarafâne.
 ~ muhakeme • 299, 300, 439, 440, 701.
 ~nin tehlikesi • 301.
 bitarafılık • 300.
 bitki.
 ~lerin hayatı • *Bakınız:* hayat-ı nebat.
 bitkiler • *Bakınız:* nebatat.
 boğuşmak • 219, 659.
 borc-u fitrat • 76.
 boru • 617, 618.
 ~ ile çağırılma • 853.
 ~ sesi • 137, 687.
 İsrâfil'in ~su olan Sur • 185.
 ordunun ~ sesiyle toplanması • 185.
 taburun ~ ile toplanması • 189.
 bostan • 17, 320, 449, 457, 701.
 bostan-ı beka • 68.
 bostan-ı cinan • 56, 69, 331, 1242.
 bostan-ı hilkat • 1185.
 böcek • *Bakınız:* hevam.
 ~lerin bûlbülleri • 570.
 denizdeki ~in iâşesi • 226.
 elsiz bir ~ten yumuşak bir libas • 109.
 ipek ~i • 410.
 bu'diyet.
 ~imiz • 799.
 Miraç ~imizi gösterir • 321.
 bu'd-u mutlak • 1085.
 budak • 690.
 Budeî • 627.
 buhl • 1164.
 bulgur.
 ~ çorbası • 558.
 bulut • 193, 603, 634, 677, 686, 687, 691, 709, 889, 890, 959, 1071, 1094.
 ~ların emre boyun eğdirilmesi • *Bakınız:* teshir-i sehap.
 ~ların sesi • 696.
 ~ların telifi • 687.
 ~ların toplanması • 687.
 bulutsuz • 633.
 burak • 56, 57, 329, 917, 922, 1037, 1142.
 Sırat Köprüsünde ~ • 428.
 burak-ı tevfik • 493.
 burak-ı tevfik-i ilâhî • 931.
 burç • 287, 294, 694, 819, 826.
 burun • 1176.
 butlan • 622, 1197.
 bûlbûl • 569, 570, 905.
 ~ ve gül • 568, 569.
 ~lerin en efdali • 571.
 ~ün cüz'î maaşı • 569.
 ~ün dili • 569.
 ~ün konuşması • 568.

  n nağamat-ı hazinesi • 569.
yıldızların nure   an bir    • 571.
b  b  l   z  lkur' n • 571.
büleğa • 619.
  ların en büyük dâhîleri • 697.
büleğa-ı Arap • 593.
bülent
~ ses • 1133.
b  l      a  ı • *Bakınız:* sinn-i teklif.
bürhan-ı ehadiyet • 486.
bürhan-ı Hak • 374, 1250.
bürhan-ı hakikat • 586.
bürhan-ı inn   • 1142.
bürhan-ı limm   • 1142.
bürhan-ı mantikî • 1001.
bürhan-ı münevver • 1134.
bürhan-ı nure   an • 361, 982.
bürhan-ı rububiyet • 1102.
bürhan-ı tevhit • 371, 458.
bürhan-ı vahdaniyet • 258.
bürhan-ı vahdet • 822, 1103.
bürhan-ı vahidiyet • 486.
büruc • 1134.
büruc-u samiye
~nin sekeneleri • 823.
bürudet • 413, 857.
~in zamanı • 1141.
ateşin ~iyle ihrakı • 412.
Bütün   lemlerin Rabbi • 940.
büyüklük
~ve k    kl  k • 1179.
büyüme.
~ meyli • *Bakınız:* meyl-i n  m  v.
büyümek • 863.
~ zamanındaki hareketler • 1072.
b  z  r
afyon ~  • 445.

C

cadde-i kübra • 777, 803.
cadde-i nuranî • 945.
cadde-i nuraniye • 890, 1033, 1082.
cadde-i umumiyeye-ı akliye • 156.
cahil • 1087.
cahilâne • 225.
cahil-i echel • 1102.
cam • 317.
cami • 136, 349.
~ bir   yine • 141.
~ bir istidat • 509.
en ~ bir mu'cize-i kudret • 225.
camia • 1046.
camidat
~ı konuşturmak • 411.
camidat-ı meyyite-i samite • 373.
cami-i kebir • 724.
camiyet • 24, 212, 416, 652, 1194.
camiyet-i fitrat • 106.
camiyet-i harikulâde • 631.
camiyet-i istidat • 388, 415.
camiyet-i lâfziye • 637, 639.
camiyet-i mahiyet • 1045.
camiyet-i p  r  an • 1195.
camit • 265, 447, 607, 608, 1121.
~ maddeler • 811.
~ zerreler • 810.
Cami  'l-Ezher Universitesi • 1233.
c  n • 826.
canavar • 44, 51, 109, 498, 499, 887.
~ hayvan • 502.
~a karşı tahabb  p etmek • 1150.
~ların diyk-ı maişeti • 108.
canavarcık • 534.
cansiperâne.
~ hizmet • 1233.
casus
~ şeytanlar • 297.
c  y-ı dikkat • 523, 1161.
cazibe • 928, 966, 1016, 1097, 1107, 1138, 1185.
~ kanunu • 1096.
~nin nakli • 264.
cazibedar
~ fitne • 241.
cazibedarlık • 514.
cazibe-i rahmet • 972.
cazibe-i rahmet-i Rahman • 929.
cazibe-i umumiye • 635.
Cebab-ı Hak
~k  n kudreti • 137.
ceb  net • 37.
cebb  r • 534, 597, 881, 1229, 1236.
~ ma  rur • 218.
cebb  r  ne
~   edit inzibat • 660.
cebb  r-ı hodf  ru   • 218.
cebel
~lerin   ahs-ı manev  leri • 410.
cebel-i aziz   • 1204.
Cebel-i Kamer • 396.
cebel-i sel  met • 1204.
Cebel-i Tur • 395.
Cebel  'l-Kamer • 1204.
ceberut • 653.
Cebir • 1154.
Cebrail (a.s.) • 1147. *Bakınız:* Ha-mele-i Ar  .
Hazret-i ~ • 316.
Cebri • 758.
Cebriye • 1154.
cehalet • 283, 1222.
Cehennem • 52, 65, 114, 136, 140, 147, 162, 163, 165, 174, 240, 277, 293, 311, 428, 495, 593, 603, 604, 613, 620, 637, 691, 743, 744, 766, 817, 855, 865, 866, 868, 972, 975, 1030, 1151, 1195, 1207, 1230, 1274.
~ ateşi
~ne karşı zırh • 413.
~ fikrinin gençlere etkisi • 162.
~ ve Cennet • 794, 1172.
~ ve güneş • 194.
~ ve kâfir • 51.
~de idam-ı ebedî • 594.
~de zemherir bulunur • 413.
~e girmek • 512.
~i inkâr • 817.
~in bir taşı • 548.
~in dibine düşen ta   • 548.
~in lüzumu • 1151.
~in tohumu • 817.
~in vücudu ve icadı • 817.
~in zakkumları • 946.
dünyada ~ azapları • 1242.
ehl-i ~.
~in cinayeti • 135.
ehl-i dalâlet için ~ vardır • 167.
manen ~ • 69.
manevî ~ • 66, 234, 748, 750.
Cehennemî
~ bir azap • 1263.

~ hâlet • 33.
Cehennemnümün.
~ sahra • 389.
cehil • 134, 900, 1148, 1165.
~ dairesi • *Bakınız:* daire-i cehil.
~ içindeki hayat ve şuur • 1082.
~ ve hulfülvaat • 134.
~ vesveseyi davet eder • 433.
zulmet-i ~ • 228.
cehl-i az  m • 903.
cehl-i mutlak • 877, 1081.
cehl-i mürekkep • 424, 877.
~in menşei • 652.
cel  l • 29, 70, 75, 110, 167, 206, 416, 465, 466, 527, 817, 975, 1089, 1137.
~ ve   zzet Sahibi • 109.
~li bir haysiyet, namus • 85.
~li tasarrufat • 73.
Cenab-ı Hakkın ~i • 110.
evsaf-ı ~ • 101.
insan ~ sillesine mazurdur • 110.
Rabbin ~li isimleri • 166.
Celâleddin-i Süyûtî • 793.
celâlet.
cel  l-i kudsiyet • 139.
celâliye • 1270.
celâlli
~ bir icaz • 737.
celb-i ervah • 408.
celb-i ervah-ı tayyibe • 408.
celb-i rızık • 543.
celb-i suret ve savt • 406.
~ların hududu • 407.
celevat-i cemaliye • 899.
Celil • 124, 134, 534, 1053.
~ isminin haşre delâleti • 91.
Celil • 267.
Celil-i Cemil • 527.
Celil-i Lâyezal • 77.
Celil-i Pürkemal • 322.
Celil-i Zülcemal • 318, 936, 1107.
Celil-i Zülcemal • 534.
cemaat • 269, 460, 551, 614.
~in kalbi • 1190.
~in riyaseti • 717.
~in şahıs hükmüne girmesi • 789.
~le kılınan namaz • 325.
~le namaz kılmak • 1228.
~lerin rabitaları • 219, 660.
~lerin rabitası • 218, 659.
~lerin reisleri • 96.
~lerin rüesaları • 92.
bahtiyar ~ • 203.
cemaat-i beşeriye.
~yi yanlış yola sevk edenler • 717.
cemaat-ı   sl  miye • 43.
~nin imamları • 801.
cemaat-i kesire • 957.
cemaat-ı kübra
kâinatın ~sı • 80.
cemaat-ı uzma • 120.
Peygamberimizin ~da niyazı • 378.
cemadat • 565, 571, 572, 698, 833, 905, 990.
~ âlemi • 852.
~in ubudiyetkar  ne hizmetleri • 1075.
~tan daha aşağı • 624.

cemahir-i müttefika-i İslâmiye • 1252.
 cema1 • 71, 87, 114, 117, 118, 122, 123, 167, 206, 380, 416, 527, 576, 577, 814, 839, 882, 933, 934, 936, 937, 948, 949, 951, 975, 1008, 1010, 1011, 1013, 1016, 1022, 1023, 1024, 1027, 1028, 1038, 1058, 1060, 1089, 1106, 1107.
 ~ mertebeleri • 1051.
 ~ sahibi • 197, 934.
 ~ ve hüsnün cilvesi • 116.
 ~in âyinesi • 1008.
 ~in bekası • 487.
 ~in derecatı • 950.
 ~in mehasini • 104, 941.
 ~in mikyaslari • 117.
 ~in vahdeti • 487.
 ~in vücudu • 487.
 ~li bir 'icaz-ı belâgat • 737.
 âli, nazirsiz gizli bir ~ • 117.
 Allah'ın ~ini iki vecihle görmesi • 87.
 Allah'ın başkalarının nazarıyla sevgili ~ine bakması • 117.
 Allah'ın kendi ~ine bakması • 117.
 daimî ~ • 87, 117.
 ebedî ve sermedî ~ • 207.
 evsaf-ı ~ • 101.
 gayet ~de bir kemal-i sanat • 104.
 kernalde olan bir ~ gösterici ister • 104.
 mahfî, nazirsiz ~ • 87.
 melkin manevî ~i • 199.
 misilsiz ~ • 76.
 misilsiz manevî ~ • 116.
 misilsiz sermedî ~ • 114.
 mukaddes ~ • 116.
 Rabbin ~li isimleri • 166.
 ulvî ~ • 1017.
 Cema1 Sahibi • 487, 933.
 Cema1-i Bâkî • 76.
 cema1-i bîmîsal • 75, 1051.
 cema1-i esma • 104.
 cema1-i hüsn • 117.
 Cema1-i Lâyezalî • 1141.
 cema1-i manevî • 198, 935, 936, 937, 1023.
 Allah'ın ~si • 87.
 Cema1-i Mukaddes • 116.
 cema1-i mutlak • 179.
 cema1-i nakîş • 355.
 cema1-i rahmet • 281, 1038, 1071, 1072, 1089, 1090, 1092.
 Cema1-i rububiyet • 123, 380, 1087.
 cema1-i sanat • 856, 892, 933, 981, 1072, 1093.
 cema1-i sermedî • 1011, 1106.
 cema1-i suret • 372, 879.
 cema1-i şefkat • 1042.
 cema1-i vahdet • 1107.
 cema1-i zat • 77.
 cema1-i zatî • 1025.
 cema1iye • 1270.
 cema1î.
 ~ beyan • 606.
 cema1perest • 1051.
 cema1perestlik • 1200.
 cem-i ezdat • 1171, 1172.
 cem-i zıddeyn • 857.

~ muhaldır • 154.
 Cemil • 114, 134, 267, 534, 1024, 1053.
 ~ bir kerem • 109.
 ~ isminin haşre delâleti • 87, 117.
 cemîle • 1107.
 Cemil-i Bâkî • 77.
 dünyanın ~'ye bakan yüzü • 332.
 Cemil-i Bîmîsal • 322.
 Cemil-i Lemyezel • 77.
 Cemil-i Mutlak • 143.
 Cemil-i Zülcelâl • 362, 509, 534, 936, 1017, 1107.
 ~'in dest-i hikmeti • 983.
 Cemil-i Zülkema1 • 318, 1027.
 cemiyat-ı hayriye • 660, 661.
 cemiyet • 269, 1233.
 cemiyet-i ahabap • 1201.
 cemiyet-i azîme.
 ~nin bir reisi • 458.
 cemiyet-i beşeriye • 43, 66.
 cemiyet-i uzma • 80.
 Cenab-ı Erhamürrâhimîn • 1057.
 Cenab-ı Hak • 45, 49, 50, 131, 147, 193, 203, 207, 241, 360, 398, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 466, 501, 505, 506, 508, 533, 542, 548, 554, 571, 579, 581, 604, 616, 625, 626, 646, 647, 678, 688, 690, 691, 692, 693, 751, 755, 756, 760, 799, 861, 873, 886, 911, 912, 915, 917, 919, 953, 954, 964, 973, 991, 1000, 1005, 1019, 1039, 1043, 1045, 1047, 1048, 1049, 1050, 1053, 1054, 1056, 1121, 1237, 1239.
 ~ beşeri kendine muhatap itti-haz etmiştir • 136.
 ~ birdir, şeriki yoktur • 464.
 ~ bize çok yakındır • 322.
 ~ ezeldir, ebedidir • 668.
 ~ Hafîz'dir • 1245.
 ~ hâliktir, muhsindir • 1005.
 ~ her şeye yakındır • 913, 926.
 ~ hesabına çalışmak • 452.
 ~ hesabına muhabbet • 1049.
 ~ mekândan münezzehdir • 913.
 ~ vaadini elbette yapacaktır • 135.
 ~ yetmiş bin hicap arkasındadır • 321.
 ~tan hiçbir şey saklanamaz • 317.
 ~tan nispet kesilemez • 473.
 ~ka abd olmak • 510, 1030.
 ~ka abd olmanın ehemmiyetini anlatan temsil • 46.
 ~ka âit muhabbet • 1033.
 ~ka benzemek • *Bakınız:* teşeb-büh-ü bilvacip.
 ~ka hürmet • 111.
 ~ka ibadati takdim etmek • 80.
 ~ka ibadet ve tesbih eden melekler • 567.
 ~ka iman • 56.
 ~ka imana işaret eden hikâye-i temsiliye • 462.
 ~ka karşı vecihler • 1020.
 ~ka olan muhabbet • *Bakınız:* aşk-ı lâhutî.

~ka şevk göstermek • 212.
 ~ka teveccüh • 882.
 ~ka tevekkül • 1029.
 ~ka vasıl olacak tarikler • 773.
 ~ka velet nispet eden • 626.
 ~ka yol bulmak • 777.
 ~kı tanımak • 62, 1029.
 ~kı tanımamak • 100.
 ~kı tekzip eden kâfir • 817.
 ~kın acaib-i masnuatı • 975.
 ~kın ahirette harika ef'alleri • 190, 687.
 ~kın antika sanatı • 496.
 ~kın âyinesi.
 ~olduğu cihetle sevmek • 576.
 ~kın azîm tasarrufatı • 675.
 ~kın bir hatemi.
 ~nin misali • 448.
 ~kın bir ilânnamesi.
 ~nin misali • 448.
 ~kın bir isminin tecellisi • 905.
 ~kın cema1 ve kemal ve ihsanı • 951.
 ~kın cema1i • 355.
 ~kın cema1-i rahmeti • 809.
 ~kın Cenneti binası • 122.
 ~kın cûd ve keremi • 205.
 ~kın dağlara ihsanı • 409.
 ~kın dâmen-i izzeti • 1279.
 ~kın delâil-i vücup ve vahdaniyeti • 463.
 ~kın derece-i iktidar ve hikmeti • 981.
 ~kın ef'alinin cilveleri • 919.
 ~kın dergâh-ı rahmeti • 1062.
 ~kın dostları • 1042.
 ~kın ef'alî, âsârı • 674.
 ~kın ef'alî, şuuu • 668.
 ~kın ehadiyeti ve vahdaniyeti • 1073.
 ~kın emri • 647.
 ~kın emri ve nehyi • 437.
 ~kın envâr-ı kudsiye-i esmaiyesi • 994.
 ~kın esma ve sıfâtı • 577, 1033, 1038.
 ~kın esma ve sıfâtının iktizası • 150.
 ~kın esması • 730, 886, 1018, 1119.
 ~na karşı olan muhabbet • 1045.
 ~nî inkâr eden • 1032.
 ~nî sevmek • 1043.
 ~nın sahifesi • 1043.
 ~nın tezahüratı • 770.
 ~kın esmasının âyineleri • 554.
 ~kın esmasının kemalâtı • 104.
 ~kın evamiri • 392.
 ~kın evamir-i tekvinîyesi • 861.
 ~kın fazlî ve keremi • 506, 512.
 ~kın fiilleri • 677.
 ~kın güzel bir nimeti • 1043.
 ~kın hakkaniyet ve sıdkı • 106.
 ~kın havl ve kuvveti.
 ~ne iltica • 341.
 ~kın hayat-ı içtimaiyedeki tasarrufatı • 678.
 ~kın hazain-i rahmeti • 147.
 ~kın hesabı • 567.
 ~kın hesabına muhabbet • 1042.
 ~kın hikmeti • 452, 505, 698.

~nin misali • 505.
 ~kın himayeti • 1245.
 ~kın hünerleri
 ~nin misali • 447.
 ~kın ibadı • 168.
 ~kın ihsanat-ı azimesi • 190.
 ~kın ihsanı • 579, 1040.
 ~kın ilim ve hikmeti • 987.
 ~kın ilmi • 997, 1278.
 ~kın iltifatat-ı rahmeti • 1045.
 ~kın imdadı • 1251.
 ~kın inayati • 755.
 ~kın inayeti • 341, 1245.
 ~kın inayet-i azimi • 755.
 ~kın insana verdiği sermaye • 1043.
 ~kın iradesi • 571.
 ~kın isimleri • 533.
 ~kın isimlerinin cilveleri • 168.
 ~kın İsm-i Azamı • 157.
 ~kın izzet-i celâli • 167.
 ~kın izzeti, haysiyeti • 135.
 ~kın kabza-ı kudreti • 986.
 ~kın kabza-ı rububiyeti • 986.
 ~kın kâinatı halk etmesi • 683.
 ~kın kelâmı • 301.
 ~kın kelimatı • 221.
 ~kın kemalâtı • 1008.
 ~nin misali • 447.
 ~kın kemali • 1004.
 ~kın kemal-i adaleti • 809.
 ~kın kemal-i kudreti • 676.
 ~kın kendi cemaline bakması • 117.
 ~kın kudreti • 191, 626, 647, 688, 689, 698, 855, 859, 902, 984, 997, 1279.
 ~nin mensucati • 675.
 ~nin misali • 445, 446.
 ~kın kudretinin mu'cizati • 898.
 ~kın kudretinin tasarrufatı • 532.
 ~kın kurbiyeti • 1279.
 ~kın kurbiyetini kazanmak • 799.
 ~kın kuvveti • 571, 647, 698.
 ~kın kuvveti, emri • 834.
 ~kın küfû, mesili yoktur • 668.
 ~kın letaif-i rahmeti • 1054.
 ~kın mahiyeti • 626.
 ~kın mahlûkları, masnuları • 681.
 ~kın makarr-ı saltanatı • 98.
 ~kın makbul ibadı • 1042.
 ~kın marifeti • 770, 1018.
 ~kın marziyatı • 924.
 ~kın marziyatını anlamak • 798.
 ~kın mektubâtı • 1043.
 ~kın meşiet-i iradesi • 678.
 ~kın misafirleri • 953.
 ~kın misliyet suretine icadı • 136.
 ~kın muhabbeti • 1017, 1041, 1059.
 ~kın muhabbeti namına sevmek • 1040.
 ~kın mülkü • 876.
 ~kın mülkünde şeriki yoktur • 695.
 ~kın münezzehiyeti • 667.
 ~kın namı • 567.
 ~yla sevmek • 576.
 ~kın namına hareket • 16.
 ~kın namına muhabbet • 1052.
 ~kın namına sevmek • 1042.

~kın nimeti • 1051.
 ~kın rahmeti • 341, 575.
 ~nin şefkati • 575.
 ~kın rızası • 1219, 1231.
 ~kın rububiyetinin saltanatı • 206.
 ~kın saltanatına dellâl olmak • 921.
 ~kın sanatı • 468.
 ~nin misali • 447.
 ~kın sanatına meşher • 291.
 ~kın sıfat ve ef'ali • 1004.
 ~kın sıfat ve esması • 874.
 ~kın sıfatı • 730, 1005.
 ~nin tecelliyatı • 770.
 ~kın sıfatları.
 ~nin tecelliyatı • 532.
 ~kın sohbeti ve münacatı • 914.
 ~kın şuhudu • 1279.
 ~kın taht-ı emri • 986.
 ~kın takdiri • 761.
 ~kın tasarrufatı • 532.
 ~kın tasarrufu • 755, 894, 1279.
 ~kın temaşası • 355.
 ~kın terhibi • 613.
 ~kın teveccühü • 474.
 ~kın vaadi • 167, 1056.
 ~kın verdiği sabır • 427.
 ~kın vücub-u vücudu ve vahda-niyeti • 463.
 ~kın vücudu • 626.
 ~kın zat ve sıfat ve esması • 1033, 1040.
 ~kın zat ve sıfatı • 991.
 ~kın zatı • 626.
 ~kın zatına rabt-ı kalbetmek • 804.
 ~tan saklanılmaz • 646.
 aczini ~ka karşı görmek • 773.
 eşyanın ~ka isnat edilmesi • 486.
 her şey ~ka musahhardır • 450.
 her şey ~ka secde eder • 564.
 kâinat ~ka emirber nefer hük-mündedir • 191.
 kâinat ~ka emirberdir • 688.
 Kur'an ~kın kelâmıdır • 708.
 Kur'an'ın ~ka karşı nispeti • 718.
 mevcudat ~ka musahhardır • 972.
 nefis ve malını ~ka satmak • 1259.
 Cenab-ı Hakîm-i Mutlak • 548.
 Cenab-ı Hakk • 72.
 ~ı tesbih ve tazim ve şükür • 70.
 Cenab-ı Hakkın ~i hulfülvaade te-nezzül etmez • 93.
 Cenab-ı Hâlik.
 ~'ı tanımak • 34.
 Cenab-ı Kerîm-i Mutlak • 67.
 Cenab-ı Mün'im-i Hakikî • 73, 208.
 Cenab-ı Mün'im-i Muhyî • 327.
 Cenab-ı Rezzak-ı Kerîm • 44.
 Cenab-ı Vacibü'l-Vücud • 897.
 cenah-ı himaye.
 rububiyetin ~si • 112.
 Cennet ~si • 86.
 cenaze • 337, 952.
 ~yi mumyalamak • 649.
 Cennet • 40, 49, 82, 114, 115, 122, 127, 133, 136, 140, 147, 161, 162, 163, 174, 218, 235, 264, 277, 293, 343, 361, 379, 396,

414, 428, 495, 500, 509, 514, 578, 579, 603, 604, 613, 614, 637, 641, 665, 761, 766, 807, 808, 810, 811, 812, 813, 814, 816, 820, 855, 865, 866, 868, 889, 922, 928, 930, 932, 943, 947, 950, 951, 953, 982, 1014, 1017, 1023, 1027, 1028, 1038, 1045, 1055, 1056, 1057, 1058, 1059, 1060, 1213, 1274.
 Bakınız: firdevs, cinan.
 ~ çekirdeği • 1242.
 ~ çiçekleri • 361.
 ~ çocukları • 1057.
 ~ ehli • 814.
 ~ fikri • 161.
 ~ hayatı • 1060.
 ~ hurileri.
 ~ tarzındaki ağaçlar • 109.
 ~ kapısı ve ayat-ı kat'îye • 150.
 ~ kuşları • 288, 820.
 ~ lezaizi • 1017.
 ~ lezzetleri • Bakınız: lezaiz-i Cennet.
 ~ meyveleri • 67, 699, 1242.
 ~ meyvesi • 1055. Bakınız: meyve-i Cennet.
 ~ salonunun perdesi • 337.
 ~ ucuz değildir • 1151.
 ~ ve bahar • 122.
 ~ ve Cehennem • 794, 1172.
 ~ ve dünya • 811.
 ~ ve insan • 496.
 ~ ve mü'min • 51.
 ~ yemişleri • 51.
 ~ e girmek • 512.
 ~i ihbar edenler • 196.
 ~i inkâr eden • 196.
 ~in aksam-ı ziyne • 813.
 ~in âyineleri • 1059.
 ~in binası • 122.
 ~in çekirdeği • 817.
 ~in en büyük lezaizi • 809.
 ~in icadı • 178.
 ~in intizar salonu • 69.
 ~in kemalât ve mehasini • 1018.
 ~in letaifi • 807.
 ~in lezaiz-i cismaniyesi • 1274.
 ~in mehasin ve kemalâtı • 1060.
 ~in mehasini • 1019.
 ~in meyveleri • 946, 947.
 ~in mezraası • 1018.
 ~in sekiz tabakası • 812.
 ~in sübutuna iki şahid-i sadıkın şahadetleri kâfidir • 196.
 ~in vesile-i icadı • 119.
 ~misal bahçe • 767.
 ~te dostlar • 811, 812.
 ~te insanın duyguları, lâtifeleri • 813.
 ~te kazarat yoktur • 814.
 ~te taş ve ağaç • 811.
 beş yüz senelik ~ • 1060.
 Cenab-ı Hakkın ~i binası • 122.
 Cenab-ı Hakkın ~ine mezraa • 291.
 cismaniyetin ~le alâkası • 808.
 çocuklar ve ~ fikri • 160, 161.
 dünyada ~ lezzeti • 1263.
 ehl-i hidayet için ~ vardır • 167.
 Kadir-i Mutlak'ın ~in icadı • 122.
 Kur'an ~i • 836.
 nehirlerin menbaları, ~tendir • 396.

niam-ı ~.
 ~in numuneleri • 127.
 zahiren ~ • 69.
 Cennet-i bâkiye • 179, 807, 948, 1013.
 Cennet-i kâzibe-i dünyeviye • 68.
 cennet-i Kur'âniye • 808, 836.
 Cennetmisal • 953.
 ~bir mevkî-i mübarek • 389.
 Cennetü'l-Me'vâ • 930, 946.
 cep.
 ~ feneri • 498, 499.
 cereyan.
 ~ eden kuvvetler • 828.
 cereyan-ı azîm • 552.
 cerh.
 zihinleri ~ • 1149.
 cesaret • 37.
 İslâmî ~ • 1220.
 cesed-i insan • 1261.
 cesed-i misalî • 289.
 cesed-i mübarek • 930.
 cesed-i necmî • 922.
 ceset • 840, 864, 906, 930.
 ~ ve ruh • 840, 1213.
 haşirde ~lerin ihyasına misal • 186.
 haşirde ruhların ~lerine gelmesine misal • 185.
 havas ile mücehhez ~ • 328.
 cesetler • *Bakınız:* ecsat.
 cev • 687.
 cevab-ı kasem • 213.
 Cevâd • 114, 128.
 ~ isminin haşre delâleti • 87.
 cevâdâne.
 ~ faaliyet • 908.
 Cevâd-ı Kerîm • 57.
 cevâd-ı melik • 200.
 Cevâd-ı Mutlak • 507, 508.
 ~in merhameti • 841.
 cevahir • 197, 856, 1094.
 cevahir-i âliye • 422, 905.
 cevahir-i hidayet.
 ~in sadeî • 702.
 cevânip • 1137.
 cevârih.
 ~in gaye-i yegânesi • 208.
 cevelân • 765, 766.
 cevher • 214. *Bakınız:* cevahir.
 cevherci • 215.
 cevher-i beyanî • 628.
 cevher-i ruh • 847.
 cevher-i tevhî • 1135.
 cevher-i ziyalî • 1156.
 Cevşenü'l-Kebir • 536, 737.
 cevvi • feza • 153.
 cevvi • hava • 540, 687, 696, 709.
 ~da bulutların icat ve ifnâsı • 138.
 cevvi • hava • 846.
 cevvi • sema • 1071, 1089.
 ceza • 84, 111, 131, 752, 1164.
 ~ cins-i ameldir • 1165.
 ~ya müstahak olmak • 92.
 ehl-i inkârın ~sı • 232.
 münkirlerin ~sı • 135.
 ceza' • 1155.
 cezaevi • *Bakınız:* dâr-ı mücazat.
 ceza-i amel • 512.
 cezalet • 416, 418, 612, 736, 739, 740, 1186.
 Kur'an'ın nazmındaki ~ • 595.
 nazmın ~i • 1193.

cezalet-i beyan • 418, 999.
 cezalet-i beyaniye • 701.
 cezalet-i harika • 595, 596.
 cezalet-i nazım • 1198.
 cezalet-i nazmiye • 595, 599.
 cezalet-i nizam • 671.
 cezbe • 33, 636, 849, 1016, 1107, 1138, 1140, 1141.
 cezb-i Rahmânî • 799.
 cezire • 119, 458.
 cezire-i vâsia • 374.
 Ceziretûlarap • 119, 372, 375, 458, 1156.
 ~ ahalisi • 592.
 ~nin belîğ bir edibi • 593.
 ~nin mefahirleri • 592.
 ~nin vukuat-ı tarihîyeleri • 592.
 cıbal • 876.
 ~in çıkmaları • 710.
 cibilliyet.
 insanın ~i • 774.
 cıdal • 218, 659, 883, 1159.
 ~in şe'ni • 1158.
 düstur-u ~in şe'ni • 219.
 ciddiyet.
 asl-ı vesvese ~e vesiledir • 441.
 cife • 1017.
 cihad • 42, 1150, 1229, 1236.
 umumî ~ • 1253.
 cihad-ı ekber • 1249.
 cihan.
 ~ dolu belâ • 333.
 cihangir.
 ~ bir eser • 1252.
 cihanpesent • 1251.
 cihanşümûl • 1251.
 ~ eser • 1234.
 ~ eserler • 1247.
 ~ hikmetler • 693.
 cihat-ı hidayet • 401.
 cihat-ı münasebat • 612.
 cihat-ı sitte • 336, 591, 1134.
 cihazat • 255.
 ~i inayette ihzar eden • 177.
 ~in gaye-i yegânesi • 208.
 fıtratta vazedilen ~ • 210.
 insana verilen ~ • 517.
 insanın ~ça zenginliği • 519.
 insanın istidadındaki ~ • 149.
 cihazat-ı hayvaniye • 467.
 ~nin icat edilmesi • 68.
 cihazat-ı insaniye • 52, 149, 1262.
 ~nin gayesi • 208.
 ~nin vazifeleri, lezzetleri • 1054.
 cihazat-ı maneviye • 45, 513, 514.
 cihazat-ı mühimme • 177.
 cihaz-ı mahsus • 519.
 cihetülvahtet • 584, 1159.
 cilve-i akis • 860.
 cilve-i cermal-i esma • 1012.
 cilve-i ef'al • 317, 994.
 cilve-i Ehadiyet • 262.
 cilve-i esma • 538, 1023, 1091.
 ~nin temessülâtı • 1058.
 cilve-i esma-i ilâhiye • 1031.
 cilve-i etemm • 28.
 cilve-i hayat • 183, 184.
 cilve-i irade • 993, 1141.
 cilve-i irade-i ilâhiye • 993.
 cilve-i rahmet • 523, 1091, 1210.
 cilve-i samediyet • 212.
 cilve-i vahdaniyet • 264.
 cilve-i vahdet • 1143.
 cilve-i zatî • 21.

cimrilik • *Bakınız:* buhl.
 cin • 89, 128, 407, 408, 625, 727, 734, 824, 1027.
 ~ ve beşer • 294.
 ~ ve ins • 174, 203, 224, 287, 288, 326, 396, 417, 601, 619, 630, 819, 906, 941, 946, 948, 950, 951, 1016, 1023.
 ~ münacatı • 302.
 ~ ubudiyetleri • 288.
 ~ ve melek • 372.
 ~ ve şeytanların netice-i efkârları • 666.
 ~e ders • 217.
 ~in bütün güzel sözleri • 666.
 ~in isyanı • 295.
 ~in kuvaları • 291.
 ~in küfrânı • 296.
 ~in muhakemesi • 1016.
 ~in mürşidi • 302.
 ~in tuğyanı • 295.
 ~in ubudiyeti • 819.
 ~nin temerrütleri • 295.
 Kur'an'ın ~e zecri • 295.
 nazarları • 170.
 ~ ve insan.
 ~in güzel sözleri • 222.
 ~ler insana musahhar olabilir • 407.
 ~lerin ecnas-ı muhtelifeleri • 826.
 ~lerin teshiri • 407, 408.
 ~lerle muhabere • 408.
 ~lerle temas • 407.
 cinan • 1191, 1194, 1195.
 cinayet • 114, 279, 696, 783, 855, 1158, 1160. *Bakınız:* iraka-i dem.
 ~in kardeşliğe kalbi • 248.
 ~lerin cezaları • 744.
 küfür ~i mutlakadır • 140.
 küfür nihayetsiz bir ~tir • 106.
 münkirlerin ~i • 135.
 nihayetsiz ~ • 207, 511.
 cinayet-i amme • 743.
 cinayet-i sariye • 274.
 cinnî.
 ~ler ve nev-i beşer • 658.
 ~lerle görüşmek • 836.
 cins.
 bir ~in bütün envaı • 485.
 cins-i lâtif • 813.
 cirim • 1095, 1096.
 ~lerin derece-i itaat ve musahharîyetleri • 981.
 cisim • 809.
 ~ tazelenmesi • 1132.
 ~ ve ruh • 930.
 cismanî • 809.
 ~ aletlerin vezaifi • 809.
 ~ mu'cizat-ı fıtrat • 288.
 ~lerin akisleri ve misalleri • 992.
 cismaniyat.
 ~a âyine olan şeyler • 317.
 cismaniyet • 579, 808, 809.
 ~in ebediyette ve Cennetle alâkası • 808.
 ~ten mücerret • 626.
 cism-i hayvanî • 339, 810, 814.
 ~nin halk edilmesi • 445.
 cism-i insânî • 810.
 cism-i Muhammedî • 922.
 cism-i mübarek • 929.
 cism-i nuranî • 922.

cism-i zihayat • 809, 810, 894.
 coğrafya • 1070.
 coğrafyacı • 1099, 1100.
 ~ bir edip • 632.
 cömert.
 sınırsız ~lik • 1085.
 cüd • 114, 115, 128, 205, 841.
 ~ ve hikmet • 128.
 Cudi-i İslâmiyet • 1204.
 cüd-u mutlak • 1085.
 Cuma • 549, 1157.
 ~da dua etmek • 1174.
 ~da hutbe-i Arabiye • 1192.
 cumhur • 1147.
 cumhur-u nâs • 1149.
 cumhur-u ülema • 1225.
 cühûd • 294.
 cümle-i tevhidiye.
 ~ ve esmaiye ve uhreviye • 739.
 cümudiye • 1203.
 cümud-u mutlak • 1081.
 cünd-ü Sübhânî • 1187.
 cünud • 296.
 cünudullah • 297.
 cürüm.
 ~den zecir • 615.
 cüz'î ihtiyarî • 755.
 cüz'î irade • 760.
 cüz'î.
 ~ bir hayat • 497.
 ~ ihtiyar • 272, 1030.
 ~ iktidar • 211.
 ~ ilim • 211.
 ~ irade • 211.
 ~ maksat.
 ~ı küllîleştirmek • 692.
 ~ telezzüz • 513.
 cüz'iyat • 1093.
 cüz'iyet • 537, 579, 925, 926.
 ~ içinde bir küllî • 525.
 cüz'î-yi hakikî • 315.
 cüz'î-yi müşahhas • 315.
 cüzdan • 97.
 ~ sahibi • 97.
 küçük ~lar • 91.
 zabitin ~ı • 97.
 cüz-i ihtiyar • 363, 420, 758.
 ~a itimat etmemek • 341.
 cüz-i ihtiyarî • 338, 339, 341, 439, 512, 571, 572, 751, 752, 754, 755, 756, 757, 761, 893, 994.
 ~ ile kaderin tevfiği • 756.
 ~ ve iman • 339.
 ~den vazgeçmek • 341.
 ~nin meydan-ı cevelânı • 339.
 ~nin üssülesası • 759.
 hayvanatın ~leri • 568.
 meleklerin ~leri • 568.
 cüz-i ihtiyariye • 439, 760.
 cüz-i lâyetecenza • 338, 340.
 cüz-ü fert • 1186.

çadır • 632.
 ~ın kazıkları • 632.
 bedevî ~ları • 632.
 çağırışım • *Bakiniz*: tedai-yi efkâr.
 çalışmak.
 ~ ve yemek • 661.
 çam • 353, 447.
 ~ ağacı • 284.
 Çam Dağı • 361.
 çanta • 36.

çare-i necat • 341.
 çarh-ı saadet • 1159.
 çarpışmak • 219, 659.
 çarşı-yı âlem • 1093.
 ~ sergileri • 125.
 çarşı-yı ticaret.
 manevî ~ • 593.
 çay • 1093, 1099.
 çekim kanunu • *Bakiniz*: cazibe kanunu.
 çekirdek • 16, 91, 101, 103, 109, 112, 127, 131, 133, 138, 141, 142, 183, 186, 192, 257, 267, 284, 285, 444, 513, 514, 585, 680, 690, 762, 763, 764, 840, 843, 892, 896, 944, 969, 998, 999, 1000, 1085, 1091, 1108.
 ~ ve kuvve-i hafıza • 174.
 ~in açılarak neşvünema bulması • 822.
 ~in gayesi • 145.
 ~in hareketi • 121.
 ~in lisanı • 1141.
 ~in manevî cihazatı • 513.
 ~lerin esnafı • 907.
 ~teki zerreler • 904.
 âlemin bir ~i • 468.
 incir ~i • 468.
 kavun ~i • 445.
 misallerin ~ten verilme sebebi • 146.
 çekirdek-i aslî • 183, 945.
 çekirge.
 ~ âfetinin istilâsı • 411.
 ~ gibi âfat • 553.
 çengelcik.
 nebatata verilen ~ • 573.
 çeşme • 392, 1093.
 ~ ve göl • 290.
 çeşme-i rahmet • 426.
 çeşm-i dil • 982.
 çıkırık • 1097.
 çınar.
 ~ ağacı • 993, 995.
 ~nın tesbihi • 269.
 ~ ağacı.
 ~nın manevî nuru • 994.
 çiçek • 89, 109, 130, 131, 146, 154, 186, 267, 394, 445, 447, 470, 472, 483, 539, 540, 640, 690, 696, 832, 835, 839, 855, 856, 858, 894, 895, 1022, 1023, 1027, 1071, 1074, 1085, 1086, 1090, 1091, 1094, 1112, 1113.
 ~ çok cihetlerle bâkî kalır • 129.
 ~in halk edilmesi • 688.
 ~in kanun-u teşekkülâtı • 839.
 ~in kanun-u teşekkülûl • 839.
 ~in programı • 112.
 ~in sun'u • 858.
 ~in timsal-i sureti • 839.
 ~in vazifesi • 129.
 ~lerin aksamı • 454.
 ~lerin dostları • 365.
 ~teki esma • 1028.
 günagün ~ler • 202.
 misallerin ~ten verilme sebebi • 146.
 çift • 603.
 ~ olmak • *Bakiniz*: izdivaç.
 ~ sürmek • 508.
 çiftçilik • 566.
 çiftçimisal
 ~ melâikelerin reisi • 834.

çiftlik • 40, 47.
 çiğnemek • 990.
 çilehane-i uzlet • 243.
 Çin • 794, 958.
 Çin Seddi • *Bakiniz*: Sedd-i Çinî.
 çin-i cebin • 1172, 1173.
 çirkin.
 ~ mahlûklar ve hâdiseler • 367.
 geçici ~lik • 162.
 çirkinlik • 437.
 çobanlık • 566.
 çocuk • 44, 504, 524. *Bakiniz*: velle.
 ~lar ve Cennet fikri • 160, 161.
 ~ları sevip okşamak • 1057.
 ~ların kuvve-i maneviyeleri • 161.
 ~un ağlaması • 523.
 Cennet ~ları • 1057.
 insan ~a benzer • 523.
 vefat eden ~lar • 1057.
 çocukluk • 809.
 çöl • 632.
 çuha • 445, 467.

D

dadı • *Bakiniz*: dâye.
 dafia • 966.
 ~nın nakli • 264.
 dağ • 33, 319, 388, 393, 394, 395, 409, 410, 411, 449, 451, 460, 603, 604, 631, 632, 633, 700, 821, 1071, 1093, 1094, 1098, 1099. *Bakiniz*: cibal, cebel.
 ~ misillü mezar • 649.
 ~ın parçalanması • 395.
 ~ın tecelli ile parçalanması • 393.
 ~lar ırmakların menbaları olmaz • 395.
 ~lar zemininize kazık yapılmış • 631.
 ~ların aslı • 396.
 ~ların daire-i ufkı • 685.
 ~ların elisine-i mahsusaları • 410.
 ~ların Hazret-i Davud'a iktidaları • 409.
 ~ların hurucu • 633.
 ~ların menafizi • 633.
 ~ların silsileleri • 632.
 ~ların tesbihatı • 410, 412.
 ~ların uçması • 865.
 ~ların zuhuru • 633.
 dişin ~ kadar olması • 135.
 mağaralı ~ • 409.
 dağdağa.
 ~lı dünya hayatı • 43.
 dağdağa-i hayat-ı cismaniye.
 müz'ic ~ • 331.
 dağdağa-i kalbî • 161.
 dağdağa-i tagayyür • 868.
 dağılma.
 çabuk ~lar • 145.
 sür'atli ~lar • 94.
 dâhî • 592, 884, 888, 1238.
 ~ hükemalar • 657, 1231.
 bûleğaların en büyük ~leri • 697.
 dâhiye-i hilkat • 362, 983.
 daimâne
 ~ saadet • 78.
 Daim-i Bâkî • 76.

daimi

~ arkadaşlık • 162.
 ~ bir memleket • 84, 107.
 ~ hapis ve zindan • 99.
 ~ manzaralar • 128.
 ~ menziller • 143.
 ~ meskenler • 141.
 ~ refakat • 162.
 ~ saadetgâh • 141.
 ~ saraylar • 93.
 ~ suretler • 146.
 ~ yer • 97.
 daimüttecelli.
 ~ bir Cemal Sahibi • 487.
 daire-i adliye • 292.
 daire-i ahiret.
 ~in maarif-i gamızası • 639.
 daire-i askeriye • 292.
 daire-i azam • 920.
 daire-i azamiye • 921.
 daire-i azîme • 859, 1032.
 daire-i cehil • 1177.
 daire-i ehadiyet • 938.
 daire-i esbap • 565.
 daire-i esma.
 ~ ve sıfat • 932.
 daire-i fûnun • 1177.
 daire-i hakikat-i irşat • 372.
 daire-i haşir • 999.
 daire-i haşmet • 124.
 daire-i hikmet • 636.
 ~ ve adl • 1047.
 daire-i hususiye • 935.
 daire-i hükûmet • 292.
 daire-i iktidar • 973.
 ~ kısadır • 340.
 daire-i ilim • 986.
 ~ ve tahmin • 558.
 daire-i imkân • 230, 707.
 daire-i imkânî • 692.
 daire-i ismet • 492.
 daire-i kudret • 271.
 daire-i külliye • 322.
 daire-i melekût • 230, 707.
 daire-i memleket • 141.
 daire-i meşihat • 292.
 daire-i meşrua • 236.
 daire-i muhit • 859.
 daire-i mülk • 874.
 daire-i mülkiye • 292.
 daire-i mümkinat • 579, 757, 874, 893.
 ~in hikmeti • 639.
 ~in katedilmesi • 931.
 daire-i nazmiye • 598.
 daire-i nezaret • 525.
 daire-i nuranî • 1172.
 daire-i nübüvvet • 797.
 daire-i rububiyet • 368, 419, 921.
 ~in kemalât ve şüunatı • 419.
 ~in tayyareleri • 420.
 daire-i saltanat • 974.
 daire-i sıfat • 533.
 daire-i tasarruf • 880, 916, 986.
 daire-i tasarrufat • 516.
 daire-i tedbir.
 ~ ve irade • 735.
 daire-i teklif • 605.
 ~ ve tecrübe ve imtihan • 605.
 daire-i ubudiyet • 368, 420, 755.
 ~in vezaif ve ahvalı • 419.
 daire-i ufk-u cibali • 685.
 daire-i ufuk • 685.
 daire-i vahidiyet • 1028.

daire-i velâyet • 797.
 ~teki süleha • 797.
 daire-i vücup • 230, 707, 931.
 ~un ulûm-u hakikiyesi • 639.
 daire-i vücut • 749.
 dakika • 931.
 dal • 109, 454, 690, 1091, 1202.
 dalâl • 1144, 1145, 1146.
 dalâlet • 34, 37, 100, 101, 102, 234, 237, 251, 260, 264, 267, 273, 282, 283, 308, 309, 330, 334, 416, 439, 470, 492, 499, 573, 657, 717, 734, 755, 876, 878, 881, 887, 952, 960, 963, 1029, 1031, 1034, 1036, 1078, 1079, 1087, 1136, 1164, 1188, 1199, 1205, 1207, 1208, 1212, 1217, 1226, 1242, 1263.
 ~ fikridir • 1183.
 ~ istib'attan ileri gelir • 111.
 ~ ve küfür zulûmatı • 458.
 ~ vehmidir • 1167.
 ~in kalesi olan tabiat • 252.
 ~in menbâi • 652.
 ~in mesleği • 111.
 ~in tahribatı • 778.
 ~te gidenler için kabir • 232.
 bu zamanda ~ • 1222.
 eski zamanda ~ • 1222.
 nazar-ı ~.
 ~in gördüğü hayat • 184.
 tabiat ~i • 533.
 dalâletâlud • 499, 665.
 ~ felsefe • 888.
 ~ mütemerrit insancık • 493.
 dalâlet-i fikrî • 1164.
 dalâlet-i pişve • 884.
 dalğış • 713.
 dalkavukluk • 1234.
 dâllîn • 203, 626, 1205, 1207, 1212.
 damar • 17, 112, 393, 901, 965, 966, 1118, 1176. *Bakınız:* asap.
 insanda ~ların vazifesi • 966.
 dâmen-i izzet • 995, 1279.
 dâmenkeş-i tesir-i hakikî • 1137.
 damga.
 ~lar maliksiz olamaz • 84.
 damga-i vahdet • 528.
 damlalar • *Bakınız:* katarat.
 dâna-i bîmüdani • 1197.
 darağacı • 53, 55, 56, 232, 234, 238, 239, 549, 1174.
 ~ndan kurtaran tılsım • 238.
 kabir ~ • 234.
 darbimesel • 725, 749.
 dâreyn • 1162.
 dâr-ı ahiret • 107, 118, 174, 180, 196, 550, 903, 1016, 1053.
 ~ ve imanın beş rûknü • 175.
 dâr-ı ahiret.
 ~in açılmasının sebebi • 379.
 dâr-ı bâkî • 150.
 dâr-ı beka • 179, 1014, 1053, 1056, 1057, 1058.
 dâr-ı cinan • 591.
 dâr-ı dünya • 207, 810, 854.
 dâr-ı ebedî • 148.
 dâr-ı ebediyet • 812.
 dâr-ı elem • 810.
 dâr-ı fânî • 34, 150.
 dâr-ı imtihan • 73, 123, 422, 441.
 ~ lâmbasının söndürülmesi za-manı • 76.

~in açılmasının sebebi • 379.
 dâr-ı lezzet • 810.
 dâr-ı mücazat • 110, 111.
 ~ ve mükâfat • 173.
 ~ ve zindan • 85.
 dâr-ı mükâfat • 111.
 ~ ve ihsan • 85.
 dâr-ı saadet • 110, 114, 166, 168, 169, 174, 177, 196, 810, 812, 814, 1034, 1056.
 ~ ve kâinat • 809.
 ~in açılması • 123.
 ~te gençlik • 1056.
 ~te ihsan • 815.
 dâr-ı tecrübe • 548.
 dâr-ı teklif • 280.
 dâr-ı uhra • 1181.
 dâr-ı ziyafet • 86, 115.
 dârülfûnun • 1191.
 dârülhikmet • 1129.
 dünya ~tir • 187.
 dârülkudret.
 ahiret ~tir • 187.
 Dârüsselâm • 126, 207.
 dava-i Ahmediye • 647.
 dava-i halk • 1139.
 dava-i hilâfet-i kübra • 414.
 dava-i mücerret • 988, 989.
 dava-i nübüvvet • 955, 957, 958, 959.
 ~in ispatı • 957.
 dava-i risalet • 416.
 dava-i şîrk • 989.
 davet • 735.
 davet-i Rahmaniye • 337.
 davetname • 1094.
 Davudvari • 411.
 dayanışma • *Bakınız:* tesanüt.
 dâye • 878.
 deccal • 551, 552.
 ~ hakkında hadis-i şerif • 551.
 deccalmisal • 1163.
 def'î.
 ~vücut-u eşya ~ olur • 318.
 define.
 ~nin cevahiri • 713.
 define-i ilim.
 ~in miftahı • 418.
 defter-i a'mal • 174, 1108.
 umurun ~leri • 170.
 defter-i amel • 79.
 defter-i ekber • 91.
 defter-i hasenat • 247.
 defter-i iltifat-ı Rahmaniye • 221, 590.
 defter-i kebir • 91, 764.
 defter-i kudret-i ilâhiye • 1104.
 değışen.
 ~ perdeler, manzaralar • 93.
 deha • 1162, 1163.
 ~nın nazarında nimetler • 1163.
 Yunanın iki ~sı • 1161.
 deha-i a'ver • 1163.
 deha-i fennî • 1157, 1205.
 dehiyyun • 878, 882.
 dehşet • 1208.
 dekaik-i hikmet • 319.
 dekaik-i nimet.
 ~ ve hikmet • 26.
 dekaik-ı sanat • 127, 420, 1090.
 dekaik-ı şefkat • 20.
 delâil-i haşriye • 150.
 delâil-i nübüvvet • 106, 722, 939.
 ~ ve hakikat-i haşriye • 163.

delâil-i nübüvvet-i Ahmediye • 381.
 delâil-i vahdaniyet • 392, 644, 754.
 delikanlı • 162.
 ~ların hissiyatları • 161.
 delil-i adalet • 850.
 delil-i iman • 1192.
 dellâl • 104, 446, 924, 936.
 mehasin-i Rububiyetin ~ları • 115.
 dellâl-i saltanat • 168, 459, 489.
 dellâllık • 204, 294, 925, 940.
 dellâlmisal.
 ~ ağaçlar • 355.
 demdeme-i nebat.
 ~ ve hava • 358.
 demdeme-i tesbih • 1211.
 demir • 445, 467, 1141.
 ~ gülle • 1141.
 ~ harfler • 475.
 ~i tel gibi inceltmek • 404.
 ~in işlenmesi • 404.
 ~in parçalanması • 1141.
 ~in yumuşatılması • 404.
Bakınız: telyin-i hadid.
 suyun ~i parçalaması • 861.
 demirci.
 ~ler çarşısı • 496.
 denî.
 ~ muannit • 217.
 deniyet-i hâzıra • 1157.
 deniz • 33, 683, 700, 1099, 1210, 1211.
 ~ ve içindekiler • 452.
 ~ yüzü • 559, 1172.
 ~in geniş yüzü • 152.
 ~in istilâsı • 633.
 ~in istilâsından toprağın kurta-
 rılması • 1098.
 ~in kabarcıkları • 539, 540.
 ~lerin yanması • 865.
 ~lerin yüzlerinin âyine olması • 540.
 fırtınalı bir ~ • 534.
 denizaltı • *Bakınız:* tahtelbahir.
 Denizli.
 ~ hapsi • 248, 732, 748.
 ~ndeki zatlar • 243.
 ~ mahpusları • 249.
 deprem • *Bakınız:* zelzele.
 derç • 267.
 derd-i maişet • 43, 44, 108, 276, 517, 798.
 ~in meşgalesi • 428.
 ~in zarurî işleri • 429.
 dere • 393.
 derecat • 509.
 derece-i belâgat • 697.
 derece-i cemal • 1024.
 derece-i hakkalyakın • 537.
 derece-i hararet • 1178.
 derece-i i'caz • 592.
 derece-i inkıyat.
 ~ ve itaat • 604.
 derece-i kemal • 980, 1024, 1088, 1186.
 derece-i nimet • 1178.
 derece-i sadakat • 580.
 derece-i sanat.
 ~ ve maharet • 980.
 derece-i velâyet • 1165.
 derekât • 509.
 dereke • 97, 511.
 hayvanlıktan çok aşağı bir ~ • 52.

Dergâh-ı İlâhî • 71, 104, 356.
 dergâh-ı ilâhi.
 ~ye elçisi • 104.
 dergâh-ı ilâhiye • 507, 835, 1229.
 dergâh-ı Kadiû'l-Hacat • 788.
 dergâh-ı rahmet • 79, 1062.
 dergâh-ı rububiyet • 210.
 dergâh-ı Samedâniye • 75.
 dergâh-ı ulûhiyet • 834.
 derk-i kusur • 438.
 derman.
 ~ ve dert • 1170.
 ~in hadden geçmesi • 1169.
 her derdin ~i mümkündür • 403.
 ders • 1215.
 ~in tabakatı • 666.
 dershane • 252.
 hapishanenin ~ olması • 243, 250.
 Dershane-i Nuriye • 252.
 ders-i ibret • 275.
 ders-i iman • 730.
 ders-i imanî • 1129.
 ders-i Kur'ân • 733.
 ders-i Kur'ânî • 630, 1129.
 ders-i marifet • 780.
 ders-i tevhit • 730.
 dert.
 ~ ve derman • 1170.
 ~in dermanı • 1169.
 her ~e deva • 644.
 her ~in dermanı mümkündür • 403.
 maddî ~lerin ilâcı • 403.
 manevî ~lerin dermanı • 403.
 derun • 935.
 ~daki manzum murassalar • 198.
 desatir-i hareket • 267.
 desatir-i hikmet • 1065.
 desatir-i hikmet-i Sübhaniye • 393.
 desatir-i içtimaiye • 1183.
 desatir-i ilm-i ilâhî • 892.
 desatir-i mahsusa • 852.
 desatir-i umumiye • 1065.
 Descartes • 1241.
 desise • 55, 627, 1214, 1268.
 şeytanî ~ler • 308.
 şeytanın ~leri • 1269.
 desise-i nefsiye • 756.
 desise-i şeytaniye • 805.
 dessas • 54, 55.
 ~ hodgâm • 218.
 ~ zındıklar • 627.
 siyasî bir ~ • 1213.
 destan • 1131.
 destgâh • 846.
 âsârın ~ı • 676.
 destgâh-ı dünya • 467.
 destgâh-ı imtihan • 207.
 dest-i gaybî • 451, 455, 457.
 dest-i hikmet • 362, 983.
 dest-i ihtiyar • 989.
 dest-i kerem • 1091.
 Dest-i Kudret • 133, 151, 392, 464, 764, 823, 858, 866, 1202, 1205.
 ~in perdesi • 501.
 dest-i mu'cize • 401.
 dest-i sanat • 198, 935.
 dest-i teşvik • 401.
 deva • *Bakınız:* edviye.
 ~yı ayn-ı dâ görmek • 350.
 devâ-i illet • 435.
 devair-i külliye • 324.

devair-i masnuat • 985.
 devair-i rububiyet • 919.
 devair-i ubudiyet • 325.
 devam-ı beka • 129.
 deve • 17, 498, 681.
 ~kuşu • 275.
 deveran-ı dem • 391, 472.
 deveran-ı dünya • 846.
 devir ve teselsül • 1116.
 devlet • 42.
 devr-i âlem • 1202.
 Dihye • 316.
 diyk-ı maişet • 108.
 Dicle • 395, 396.
 dikenli.
 ~ çiçekler • 521, 522.
 ~ nebatat • 572.
 ~ otlar ve ağaçlar • 366.
 dikkat-i muvazenet • 671.
 dil • 50, 52.
 ~deki kuvve-i zaika • 50, 808, 1054.
 ~in tat alma hissi • *Bakınız:* za-
 ika-i lisanîye.
 ~lerdeki farklar • 987.
 dilencilik • 57.
 dimağ • 764, 882, 904, 964, 1162, 1191.
 ~ ile fikir • 1192.
 ~da vesveseler • 1191.
 ~daki meratip • 1148.
 din • 66, 235, 308, 660, 739, 1189, 1236, 1248.
 ~ aleyhindeki eski hükümetler • 1233.
 ~ aleyhindeki felsefe • 976.
 ~ aleyhindeki komiteler • 1252.
 ~ bağı • *Bakınız:* rabita-i dinî.
 ~ bir imtihandır • 422, 546.
 ~ düşmanları • 1216, 1229, 1231, 1233, 1236, 1237, 1244, 1245, 1246, 1247, 1248, 1249.
 ~ hizmeti • 1235.
 ~ kardeşliği • *Bakınız:* uhuvvet-i diniye.
 ~ muhabbeti • 303.
 ~ namına • 303.
 ~ sahipleri • *Bakınız:* ehl-i edyan.
 ~ tedrisatı • 252.
 ~ ve hayat • 1166, 1167.
 ~de hareç yoktur • 438.
 ~deki kolaylık • *Bakınız:* dindeki yûsr.
 ~deki yûsr • 438.
 ~e ait olan • *Bakınız:* diyanet.
 ~e hizmet • 1220, 1233, 1246.
 ~e hizmet etmekle gururlanmak • 769.
 ~e uygun olmayan lezzet • *Bakınız:* lezzet-i gayrimeşrua.
 ~imize temessük derecesi • 1167.
 ~in kıymeti • 1260.
 ~in şe'ni • 219.
 ~in teferruatında yapılan lâkayt-
 lık • 1216.
 ~in zaruriyatı • 779. *Bakınız:* za-
 ruriyat-ı dinî.
 ~siz insan • 1260.
 başka • • 1167.
 insanda ~in mahiyet ve kıymet-
 leri • 60.

İslâmdan önceki hak ~ler • *Bakınız:* edyan-ı sabika-i sema-
viye.
kabil-i neşih olmayan ~ • 279.
mensuh ve tahrif edilmiş ~ • 279.
nefsini ~e hizmetkâr yapmak • 1249.
dindar • 303. *Bakınız:* mütedeyyin.
Din-i Hak • 252.
~daki mehasin-i ahlâk • 940.
Din-i Mübin.
~in esası • 383.
dinî.
~ cihad-ı ekber • 1249.
~ faaliyet • 1233.
~ halâşkâr • 1231.
~ konferans • 1215.
~ minarat • 1189.
~ zaruretler • *Bakınız:* zaruriyat-
ı dinî.
rabita-i ~ ve sınıfı ve vatânî • 219.
dinleyen.
~ ve söyleyen • 569.
dinsiz • 248, 362, 983, 1243.
~ felsefe • 217.
~ feylesoflar • 887, 1217.
~ insan • 60.
~ mülhit • 910.
~ şakirt • 217.
~ ve Müslümanın muvazenesi • 235.
ecnebi ~ • 235.
gizli ~ler • 1248.
sekeratta olan ~ • 1167.
dinsizlik • 805, 1191, 1217, 1222, 1233, 1252, 1254.
~e karşı umumî cihad • 1253.
muvakkaten ~ • 300.
direk • 603, 632.
diriliş.
ikinci ~ • *Bakınız:* neş'e-i uhra.
dirilmek • 846.
diriltileme.
çürümüş kemiklerin ~si • 189.
diriltmek • 646.
küre-i arz-ı ~ • 124.
diritnot • 152.
diş.
~in dağ kadar olması • 135.
divan • 1129.
imânî bir ~ • 1126.
mecazî âşıkların ~ları • 346.
nazımlı ~ • 1129.
divane • 33, 39.
~nin hezeyanı • 626.
asi ~ • 284.
divan-ı eş'ar • 346.
divan-ı nübüvvet.
~in fatıhası • 414.
Diyadin • 396.
diyanet • 877, 878, 881.
~ silsilesi • 878. *Bakınız:* silsile-i diyanet, silsile-i diyanet.
diyar-ı aher • 93, 139. *Bakınız:* ahiret.
~e gitmeye şevk • 330.
diyar-ı saadet • 99.
dizgin • 689.
doğru • 1156.

her ~yu söz etmek • 1156.
doğruluk • 785, 786, 796. *Bakınız:* sîdk.
yalancılığın ~ğa tercih edilmesi • 786.
dolap • 1097.
dost • 1040, 1042.
~ların toplandığı yer • *Bakınız:* mecma-ı ahhap.
Cennette ~lar • 812.
Hakîm'in sadık ~ları • 167.
Kâinatın Sahibinin ~ları • 172.
Rabbin hakikî ~ları • 173.
dört mezhep haktır • 438.
dua • 37, 57, 72, 302, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 510, 517, 523, 536, 579, 735, 740, 745, 750, 753, 761, 1050, 1120, 1121, 1125, 1229, 1236.
~ ile ubudiyet • 503.
~ kapıları • 327.
~ vakti • 506.
~nin bitmesi • 506.
~ların makbuliyeti • 1069.
~lisanı • 525.
~nın ehemmiyetini anlatan tem-sil • 53.
~nın gayesi • 508.
~nın kabul olması • 505.
~nın şe'ni • 383.
bazı ~ların evkat-ı mahsusaları • 506.
Cenab-ı Hakkın fermanında ~ • 505.
Cuma'da ~ etmek • 1174.
fiilî ~ • 507.
hâlen ~ • 523.
hâlî ~ • 507.
her ~ya cevap var mıdır? • 505.
ilim ve ~ • 504.
insanın beka ~sı • 178.
kabule karin ~ • 120.
kâinatın ~ları • 508.
kâinatın harekâtı ~dır • 121.
kalbî ~ • 507.
kâlen ~ • 523.
kâlî ~ • 507.
kalp ile ~ • 508.
lisan ile ~ • 508.
nebatatın ~ları • 507, 572.
nev-i insanın ~sı • 178.
Rab mahlûkunun ~sını iştir • 119.
Resul-i Ekrem'in ~sı • 120, 121.
Resul-i Ekrem'in ~sı • 119, 120.
~nın maksadı • 120.
tavren ~ • 523.
ubudiyet-i Ahmediyenin ruhu ~dır • 121.
yağmur ~sı • 506.
zîhayatın ~sı • 507.
dua-i fiilî • 501, 507, 508.
dua-i mağfiret • 1131.
duhan • 641.
dühimmetlik • 1180.
durub-u emsal • 116, 547, 592, 644.
dut • 1086.
duygu • 210, 1100.
muhit ~lar • 964.
zahîrî ve bâtinî ~lar • 1073.
duyu • *Bakınız:* havâs.
~ organı • *Bakınız:* hasse.
dükkân-ı Rabbanî • 255.

dülger • 1088.
dülgerlik • 902, 1009, 1088.
dümençilik • 128.
dün • 431.
dünya • 48, 55, 56, 60, 66, 67, 69, 72, 73, 80, 82, 107, 134, 236, 275, 276, 333, 342, 347, 529, 554, 620, 634, 709, 710, 711, 813, 815, 846, 863, 864, 868, 953, 1023, 1033, 1034, 1037, 1040, 1046, 1048, 1049, 1059, 1205, 1259. *Bakınız:* küre-i arz.
~ ahiret mezraasıdır • 147.
~ ahirete nispeten zındandır • 98.
~ âyineler mecmuasıdır • 331.
~ azabı.
~ndan kurtaracak hakikat • 247.
~ bir kitab-ı Samedanîdir • 331.
~ bir meydan-ı imtihan-ı insü-candır • 34.
~ bir mezraadır • 140, 331.
~ bir misafirhanedir • 332, 421.
~ bir saat hükmündedir • 709.
~ bir talimgâh-ı beşer ve hay-vandır • 34.
~ bir zikirhane-i Rahman'dır • 34.
~ dağdağaları • 47.
~ dâr-ı teklîfir • 280.
~ dârülhikmettir • 187, 413.
~ fenâya gider • 710.
~ geçicidir • 709.
~ hangi rûkûn üzerinde bina edilmiştir? • 710.
~ hayatı • 250. *Bakınız:* hayat-ı dünyeviye.
~na müştak olmak • 770.
~nın fânîliği • 1221.
~ hikmetli bir misafirhanedir • 126.
~ mescidi • 870.
~ meşguliyetleri • *Bakınız:* me-şagil-i dünyeviye.
~ meydan-ı tecrübedir • 280.
~ misafirhanedir • 149.
~ muhabbeti • 803.
~ muvakkat bir seyrangâhtır • 332.
~ saadeti • 38.
~ seyyar bir ticaretgâhtır • 332.
~ şecere-i hayretnümadır • 130.
~ tecrübe meydanıdır • 551.
~ ve ahiret • 78, 147, 149, 196, 331, 549, 640, 689, 803.
~ ve Cennet • 811.
~ ve sinek kanadı • 554.
~ ve yıldızlar • 562.
~ ve zaman • 709.
~ yükü • 1030, 1035.
~ zulûmatta yuvarlanır • 338.
~da Cennet lezzeti • 1263.
~da hikmet, adalet, inayet ve merhamet • 144.
~da hikmet, inayet, rahmet ve adalet • 147.
~da hüsün ve cemal • 813.
~da icad-ı eşya • 187.
~da mahiyet-i insan • 1260.
~da meydana gelen olaylar • *Bakınız:* hâdisat-ı kevnîye.
~da saadet • 333.

~da ve ahirette ebedî sürür • 236.
 ~daki acayip ef'al • 687.
 ~daki âsâr-ı Rabbaniye • 603.
 ~daki ef'al-i İlâhiye • 603.
 ~daki hilkat • 853.
 ~daki ruh-u insanî • 1260.
 ~dan bekaya giden yol • 346.
 ~dan müfarakat.
 ~ı hafifleştiren hakikatler • 332.
 ~lar birer misafirdir • 266.
 ~nın ~ cihetiyle ademi • 770.
 ~nın açılıp kapanması • 641.
 ~nın ahirete bakan ve bakmayan yüzleri • 529.
 ~nın bir yıllık hareketi • *Bakınız:* hareket-i seneviye.
 ~nın Cemil-i Bâkiye bakan yüzü • 332.
 ~nın Cenab-ı Hakkın yanında kıymeti • 554.
 ~nın cümudeti • 710.
 ~nın dirilmesi • 864.
 ~nın dirilmesinin imkânı • 862.
 ~nın ebediyet-i mevhumesi • 711.
 ~nın eceli • 549, 550.
 ~nın ecel-i fitrisi • 863.
 ~nın ehvali • 1030.
 ~nın fenâsı • 550, 1031.
 ~nın hurufat ve nukuşları • 712.
 ~nın ihya edilmesi • 862.
 ~nın iptidası • 706.
 ~nın kapanması • 691.
 ~nın kendi kendine bu sureti alması muhaldir • 126.
 ~nın kıyamet iptidasındaki harabiyeti • 73.
 ~nın kıymettar mehasini • 1019.
 ~nın lezzeti, zevki • 235.
 ~nın mahiyeti • 331, 1260, 1266.
 ~nın manası • 331.
 ~nın mehasin ve kemalâtı • 1060.
 ~nın mevti • 862, 865.
 ~nın mevti ve ihyası • 1140.
 ~nın muhabbeti • 585, 1019.
 ~nın nur ve saadete gark etmesi • 1255.
 ~nın ölmesi • 865, 869.
 ~nın saadeti • 782.
 ~nın saadetkârâne saltanatı • 677.
 ~nın sanatkârı • 642.
 ~nın sekerata başlaması • 865.
 ~nın sekeratı • 78, 865.
 ~nın sevicecek yüzleri • 803.
 ~nın tahkir edilmesi • 1017.
 ~nın tel'in edilmesi • 1017.
 ~nın vefatı • 76.
 ~nın yaşaması • 549.
 ~nın yüzleri • 554, 1018.
 ~nın zarurî işleri • 1018.
 ~nın zerratı • 906.
 ~ya ait gaye • 128.
 ~ya ait meseleler • *Bakınız:* afa-kî.
 ~ya aşk manasıdır • 331.
 ~ya hasr-ı nazar • 275.
 ~ya lüzumlu olan şeyler • *Bakınız:* levazimat-ı arzîye.
 ~ya muhabbet • 1052, 1059.

~ya müptelâ • 942.
 ~yı bırakmak • 804.
 ~yı çirkin görmek • 1019.
 ~yı hercümerç eden taifeler • 553.
 ~yı sevmek • 1043, 1059.
 ~yı tahkir edenler • 1018, 1019.
 ~yı terk etmek • 403.
 ~yı unutmayan • 541.
 ~yı ve mahlûkatı sevmek • 1043.
 Allah ~da dahi ceza verir • 110.
 Cenab-ı Hakkın ~daki acayip ef'alı • 190.
 dağdağalı ~ hayatı • 43.
 dâr-ı ~ • 207.
 ehl-i hakikatin ~ya nefreti • 1018.
 fânî ~ • 114, 338, 421, 426.
 geçici ~ • 114.
 insan ~da ekiyor • 145.
 karanlık ~ • 79.
 kıyamet ~nın ecelidir • 549.
 mevt-i ~ • 188.
 muvakkat ~ • 112.
 Resul-i Ekrem'in risaleti ve ~nın kapısı • 123.
 saltanat-ı ~ • 149.
 Dünya Savaşı • *Bakınız:* Harb-i Umumî.
 dünyaperest • 520, 574, 626.
 ~ nefis • 428.
 ~lerin dünyası • 554.
 dünyaperestlik • 346, 421.
 ~in terki • 358.
 dünyaperver • 1163.
 dünyevî.
 ~ idam • 594.
 ~ lezzetler • *Bakınız:* lezaiz-i dünyeviye.
 ~ lezzeteki elemeler • 244.
 ~ maksatlar • 506.
 ~ nezairler • 689.
 ~ nimet • 67.
 dürr • 1135.
 dürrimisal • 1173.
 düstur • 97.
 düstur-u belâgat • 911.
 düstur-u cidal • 219, 659, 660, 883, 1158.
 ~in şe'ni • 219.
 düstur-u faaliyet • 726.
 düstur-u hayat • 218.
 düstur-u hikmet • 884.
 düstur-u lâhî • 663.
 düstur-u küllî • 388, 390, 648.
 ~nin ucu • 388.
 düstur-u külliye-i meşhude • 388.
 düstur-u mütearife • 273.
 düstur-u nübüvvet • 881.
 düstur-u rahmet • 1077.
 düstur-u teavün • 219, 481, 660, 883, 1077, 1159.
 ~ün şe'ni • 219.
 düstur-u umumî • 650.
 düşman • 32, 250, 952, 1208, 1209.
 düşmanlık • 250.
 düşünmek • 989.

E

eazım-ı insaniye.
 ~nın netaic-i efkârı • 713.
 eazım-ı muhakkikin • 957.
 ebceci.
 ~ hesabı • 612.
 ebed • 40, 207, 641, 660, 706, 708, 758, 849, 866.
 ~ aynı • ömürdür • 351.
 ~ için halk olunan • 426.
 ~de refakat • 166.
 ~e karşı olan ihtiyaç • 849.
 insan ~e gidecektir • 149.
 insan ~e namzettir • 855.
 insan ~ için halk edilmiştir • 149.
 ebedî • 117.
 ~ âlem • 162.
 ~ arkadaş • 1056.
 ~ arkadaşlık • 162.
 ~ azap • 755.
 ~ bir âlem • 1036.
 ~ bir ömür • 1035.
 ~ bir saadet • 1221.
 ~ bir vücut • 869.
 ~ güzellik • 162.
 ~ hayat • 162.
 ~a mazhar • 337.
 ~ makam-ı saadet • 69.
 ~ memleket • 141.
 ~ müteşekkîr • 117.
 ~ saadet • 1217, 1250.
 ~e namzet • 337.
 ~ sakinler • 141.
 fânî eşyadaki ~ manalar • 146.
 idam-ı ~ • 172.
 mevt-i ~ • 179.
 ebediyet • 207, 809, 810, 839.
 ~i isteyen ruh-u insan • 75.
 cismaniyetin ~le alâkası • 808.
 ebediyet-i mevhum • 711.
 ebediyetin • 839.
 ebedülâbâd • 53, 57, 166, 522, 839, 843, 1209.
 ebeveyn • *Bakınız:* valideyn.
 ebna-i cins • 453, 568, 1067.
 ebrar • 203, 436.
 Ebu Bekir-i Sıddık • 422, 958.
 Ebu Bekirler • 280.
 Ebu Cehil • 284, 958.
 Ebu Cehil-i Lâin • 422.
 Ebu Cehiller • 280.
 Ebu Hanife • 380.
 Ebu'l-Alâ-i Maarî • 885.
 ebvab-ı sema • 298.
 ecanip.
 ~ fikir • 334.
 ecdat • 1045.
 eccl • 55, 67, 248, 259, 466, 549, 952, 1032, 1034, 1259.
 ~ cellâdı • 239.
 ~ gizlidir • 233, 239, 243.
 ~ insanı bekler • 147.
 ~ meçhuldür • 1174.
 ~e dost bakmak • 335.
 ~i mesrurâne karşılamak • 330.
 ~in iphamı • 1174.
 dünyanın ~i • 549.
 eccl-i fitrî • 863.
 eccl-i insan • 549.
 eccl-i şahsî • 550.
 echel • 877.
 echel-i mutlak • 903.

ecir • 1153, 1154.
 ecirlik • 1153.
 ecnas-ı mahlûkat • 946.
 ecnas-ı muhtelif • 287, 652.
 ecnas-ı nebatat • 1099.
 ecnebi • 32, 215, 216, 584.
 ~ dinsiz • 235.
 ~ feylesof • 215.
 ~ parmağı • 1251.
 ~ ve Müslümanı anlatan temsil • 583.
 ~lerin âdetleri • *Bakınız:* âdât-ı ecanip.
 ~lerin kemalât-ı ahlâkiyeleri • 584.
 ~lerin zulümleri • 1252.
 ecream • 979, 1089, 1095.
 ~ı idare eden kudret • 675.
 ~ların dalgalanması • 865.
 ~ların harekâtı • 710.
 ecream-ı semaviye • 181.
 ~ ölü değildir • 181.
 ~nin gözleri • 361.
 ecream-ı ulviye • 826, 830, 865, 1206, 1208.
 ecsad-ı insaniye.
 kıyamette ~nin inşasına misaller • 187.
 ecsam-ı camide-i seyyare • 820.
 ecsam-ı hayvaniye • 288.
 ecsam-ı lâtif • 830.
 ecsam-ı nâmiye • 1072.
 ecsam-ı nuranî • 932.
 ecsam-ı seyyare • 288, 826.
 ecsat.
 haşirde ~dın inşasının misali • 186.
 ecza • 450.
 eczahane • 254.
 eczahane-i hikmet • 403.
 eczahane-i kübra • 415.
 küre-i arz ~sı • 254.
 ecza-i asliye • 138, 189, 618.
 ~nin Sur-u İsrâfil'in borusuyla toplanması • 189.
 ecza-i bedenî • 809.
 ecza-i esasiye • 854.
 eda-i feraiz • 57.
 edeb-i muâşeret.
 ins ve cinnin ~i • 302.
 edebiyat • 1241.
 ~imizin medar-ı iftihar • 1241.
 ~taki meydan-ı cevlân • 1198.
 medeniyetin ~i • 664.
 edebiyat-ı ecnebiye • 666.
 edep • 665.
 ~li muamele ve vaziyet • 200.
 Kur'an'ın ~bi • 664.
 edepsiz • 444.
 ~lere lâyük hapis • 201.
 edepsizlik • 885.
 sâni-i zıssanın düsturlarına ~ • 201.
 edip • 594, 619, 697, 723, 1238, 1241.
 Arap ~leri • 1241.
 belîğ bir ~ • 593.
 en dâhî ~ler • 592.
 mütefennin ~ler • 723.
 edvar-ı hamse • 1154.
 edvar-ı ömr-ü âlem • 72.
 edviye • 415.
 edyan-ı sabıka-i semaviye • 660.
 edyan-ı semaviye • 289.

~nin icmaı • 865.
 ef'al.
 ~in mükemmeliyeti • 488.
 kâinattaki ~ • 922.
 ef'al-i acibe-i ilâhiye • 190, 687.
 ef'al-i azime • 157.
 ef'al-i beşeriye.
 ~de harika fertler • 556.
 ef'al-i hakîmâne • 922.
 ef'al-i ihtiyariye • 567, 989.
 ~ ve içtimaiye • 968.
 ef'al-i ilâhiye • 603, 1051.
 ef'al-i kerîmâne • 96, 145.
 ef'al-i Rabbaniye • 230, 706.
 ef'al-i uhreviye • 191, 689.
 efazıl-ı benîâdem • 379.
 efdal.
 mahlûkatın en ~i • 119.
 efendi.
 ~ ve amele • 789.
 efkâr • 630, 845, 848.
 ~in keyfiyetleri • 436.
 kâinatı ihata etmiş ~lar • 149.
 efkâr-ı amme-i âlem • 802.
 efkâr-ı amme-i İslâmiye • 802.
 Eflâtun • 880, 888, 1205, 1231.
 efrad-ı mahsusa • 925.
 Eğirdir Gölü • 988.
 eğlence • 49, 1212.
 ~ aletleri • *Bakınız:* alât-ı lehvi.
 eğlence-i masumâne • 411.
 Ehad • 18, 991.
 ehadis.
 ~i tefsir edenler • 551.
 ~in müşkülâtı • 561.
 ~teki külliyyet • 557.
 ehadis-i şerife • 560.
 ~ ravileri.
 ~nin bazı kavilleri • 547.
 ~yi inkâr edenler • 546.
 amellerin sevabına dair ~ • 553.
 ehadiyet • 20, 173, 315, 487, 740, 821, 900, 915, 917, 919, 934, 975, 984, 991, 993, 994, 995, 1002, 1006, 1017, 1028, 1067, 1073, 1087, 1089, 1121, 1278, 1279.
 ~ dairesi • *Bakınız:* daire-i ehadiyet.
 ~ sikkesi • 26, 27, 474, 477.
Bakınız: sikke-i ehadiyet.
 ~ ve samediyet-i ilâhiye • 21.
 ~in mührü • *Bakınız:* hatem-i ehadiyet.
 ~in tecellisi • *Bakınız:* tecelli-i ehadiyet.
 cilve-i ~ • 262.
 ehadiyet-i zat-ı ilâhiye • 314.
 ehadiyet-i zatiye • 474, 991, 992, 1265, 1278.
 ehak • 1170.
 ehemmiyet-i san'aviye.
 arzın ~si • 290.
 ehl-i adalet • 960.
 ehl-i ahiret • 1018.
 ehl-i akıl • 96, 387, 828, 829.
 ~ ve tahkik • 379.
 ehl-i arz • 120, 378, 961.
 ehl-i aşk • 27, 535.
 ~ tabakası • 668.
 ehl-i belâgat • 312.
 ehl-i Cehennem.
 ~in cinayeti • 135.
 ehl-i Cennet • 814, 816, 932, 1060.

~ ruhları • 820.
 ~e edilen ihsan • 814.
 ~in insanları • 922.
 ~in reisi • 932.
 ehl-i dalâlet • 68, 112, 146, 167, 234, 244, 283, 476, 514, 515, 529, 622, 805, 893, 984, 989, 1003, 1012, 1017, 1029, 1030, 1032, 1033, 1034, 1079, 1278.
 ~ için Cehennem vardır • 167.
 ~ için geçmiş zaman • 237.
 ~ için gelecek zaman • 237.
 ~ için kabir • 68, 232.
 ~ ve ehl-i hidayet • 1279.
 ~e mücazat • 108.
 ~in çektiği yaralar • 1033.
 ~in dünyası • 554.
 ~in efkâr-ı batılası • 71.
 ~in evhamları • 732.
 ~in fikr-i küfrîleri • 310.
 ~in hayatı • 237.
 ~in inkârı • 1039.
 ~in itikatsızlığı • 237.
 ~in mahbubu • 1033.
 ~in ölmesi • 1039.
 ~in simasında kaynayan rasas • 613.
 ~in tevehhümleri • 127.
 ~le ehl-i iman mahiyetleri • 1038.
 aklın ~e zulmü • 237.
 mezhepsiz ~ • 806.
 ehl-i dikkat • 502, 587, 604, 1090.
 ehl-i din • 829.
 ehl-i diyanet • 805.
 ehl-i dünya • 583, 1048.
 ~nin mel'abe-i hevesatı • 1018.
 ehl-i ebed • 128.
 ehl-i edyan • 828, 830, 831.
 ehl-i felsefe • 111, 146, 561, 562, 893.
 ~nin efkârı • 888.
 ehl-i fen • 587, 1225.
 ~ tarafından itiraza uğramış ayetler • 586.
 ehl-i fikir • 538, 982.
 ~ ve nazar • 536.
 ehl-i gaffet • 267, 268, 282, 529, 755, 893, 1004, 1005, 1033, 1048, 1050, 1052, 1053, 1259.
 ~ dünyası • 350, 1267.
 ~e göre zelzele • 281.
 ~in hayatı • 237.
 ehl-i hak • 301, 758.
 ehl-i hakikat • 215, 239, 240, 251, 294, 308, 644, 707, 1017, 1244.
 ~ ve erkân-ı imaniye • 537.
 ~ ve kemal • 885.
 ~e misal • 538.
 ~e muallim • 302.
 ~in dünyaya nefreti • 1018.
 ehl-i hidayet • 68, 112, 529, 1242, 1259, 1267.
 ~ için Cennet vardır • 167.
 ~ ve ehl-i dalâlet • 1279.
 ~ ve huzur.
 ~un dünyası • 351.
 ehl-i hikmet • 561, 562, 829.
 ~ nazarıyla küre-i arz • 562.
 ehl-i huzur • 529, 755, 1267.
 ehl-i içtihat • 638.
 şu zamanın ~i • 783, 785.
 ehl-i ihtisas • 140, 832.
 ~ ve müşahede • 38, 51, 57.

- ehl-i ilhad • 283, 555, 587.
 ~in Kur'ân hakkında tevehhüm-leri • 384.
 ehl-i ilham • 960.
 ehl-i ilim • 546, 756, 805, 1225, 1226, 1227, 1231, 1232.
 ehl-i iman • 127, 203, 244, 245, 249, 277, 283, 285, 554, 730, 734, 748, 755, 792, 1039, 1230.
 ~ için dünyanın mahiyeti • 1266.
 ~ için kabir • 68, 232.
 ~ ve taat için kabir • 234.
 ~in dünyadan gitmesi • 1039.
 ~in dünyası • 749.
 ~in hataları • 279.
 ~in imamı • 370.
 ~in ölmesi • 1039.
 ~in zevali • 1039.
 ~la ehl-i dalâletin mahiyetleri • 1038.
 ehl-i inkâr • 832.
 ahirete inananmayan ~ • 232.
 ehl-i insaf • 301.
 ehl-i ispat • 140, 832.
 ehl-i isyan • 755.
 ehl-i itizal.
 ~e lâıyk vesvese • 437.
 ehl-i kalp • 1232.
 ehl-i kemal.
 ~e rehber • 302.
 ehl-i keşfelkubur • 240, 838.
 ehl-i keşif • 230, 547, 643, 655, 707, 838, 960, 1060, 1107.
 ~ ve zevk ve şuhut • 1012.
 ~in tevatürü • 289.
 ehl-i kitap • 658, 739.
 ehl-i kubur.
 ~un bakiye-i âsârı • 78.
 ehl-i Kur'ân • 68, 562, 1242.
 ~ için kabir • 68.
 ~'in cadde-i nuraniyesi • 890.
 ehl-i küfür • 167, 261, 583.
 ~ ve tuğyan • 203.
 ~ün cinayetleri • 279.
 ehl-i marifet • 1018.
 ehl-i medeniyet.
 ~in meşahir-i insaniyeye muhabbeti • 1051.
 ehl-i mektep • 1225.
 ehl-i mesalik ve meşarip • 382.
 ehl-i nakil • 828.
 ehl-i namus.
 ~ ve mübarek • 1031.
 ehl-i nefiy • 832.
 ehl-i nübüvvet • 538.
 ehl-i rivayet-i sadıka • 960.
 ehl-i salâhat • 805.
 ehl-i saltanat • 406.
 ehl-i sefahat • 234, 236, 244, 583, 1032.
 ehl-i semavat • 120, 294, 378, 961.
 Ehl-i Sünnet • 438.
 ~ ve Cemaat • 758.
 Ehl-i Sünnet ve Cemaat • 437.
 ~ mezhebi • 1220.
 ~in icmai • 793.
 ehl-i şirk • 277, 984, 987, 990.
 ehl-i şuhut • 838, 1060.
 ehl-i şuur • 998, 1090, 1116.
 ehl-i şükür • 277.
 ehl-i tabiat • 146.
 ehl-i tahkik • 401, 459, 848, 958, 960, 1060.
 ~ ve keşif • 149.
 ~in icmai • 643.
 ehl-i tahkikat • 106.
 ehl-i takva • 41, 792, 805.
 ehl-i tarikat • 27.
 ehl-i tasavvuf • 1225.
 ehl-i tefekkür • 535, 941.
 ~ için mütalâagâh • 329.
 ehl-i tefsir • 638, 892.
 ehl-i temaşa • 941.
 ehl-i teslis • 1049.
 ehl-i tetkik • 311, 770.
 ehl-i tevhit • 984, 990, 991, 1278.
 ehl-i tuğyan • 282.
 ~in iskâtı • 299.
 ehl-i usulüddin • 562, 638.
 ehl-i usulülfıkıh • 638.
 ehl-i vahdetülvücut • 28, 777.
 ehl-i vahdetüşşuhut • 777.
 ehl-i velâyet • 239, 406, 408, 538, 545, 547, 550, 655, 770, 800, 1017, 1107.
 ~in dünyayı terk etmeleri • 803.
 ehl-i zenb.
 ~in tevbeğâhı • 369.
 ehl-i zevk.
 ~ ve keşif • 38, 51, 57.
 ehl-i zındıka • 286.
 ehl-i zikir • 262.
 ehlî.
 ~ ve yabanî hayvanlar • 516.
 ehlullah • 1239.
 ~in mergup dünyaları • 1018.
 ehram • 649.
 ejder.
 ~ ağzı • 335.
 ejderha • 498.
 ekall-i zalim • 1168.
 ekalliyet-i müsrife • 1178.
 ekl • 809, 810, 811, 814, 989.
 ekmel.
 intizam-ı ~ • 184.
 eksen • *Bakınız*: mihver.
 ekserîn-i avam • 1168.
 ekseriyet-i masum.
 ~un maişeti • 1178.
 el.
 gizli bir ~ • 444.
 el-Bakara • 387.
 elbise • 255, 518. *Bakınız*: libas.
 müzeyyen ~ler • 85.
 elçi • 105, 220, 941, 942.
 dergâh-i lâhiye ~si • 104.
 sadık ~ler • 168.
 ümmetin ~si • 203.
 elektrik • 186, 399, 400, 820, 826, 888, 889, 927, 928.
 ~ lâmbaları • 420.
 ~ sür'atı • 930.
 ~e işaret eden ayetler • 729.
 ~in nakli • 264.
 azim ~ lâmbası • 451.
 büyük ~ lâmbası • 583.
 fenn-i ~ • 257.
 elektrikçi • 256.
 elem • 33, 51, 427, 523, 768, 847, 1003, 1036, 1205. *Bakınız*: âlâm.
 ~ aynı ~ lezzettir • 351.
 ~ ve lezzet • 245, 1172.
 ~e merhem • 1177.
 ~lerin ruhta bâkî kalması • 342.
 ~li mecazî muhabbetler • 346.
 dünyevî lezzetteki ~ler • 244.
 gayrimeşru lezzetteki ~ler • 235.
 lezzet firakıyla ~ verir • 127.
 lezzetin ~e kalbetmesi • 110.
 manevî ~ler • 1078.
 zeval-i lezzettir • 115.
 zeval-i ~ • 245.
 zeval-i ~ lezzettir • 87.
 zeval-i lezzet ~dir • 87.
 elem-i elim • 1212.
 elem-i manevî • 233.
 elem-i mevt • 1266.
 elem-i yeis • 1212.
 elem-i zeval • 1266.
 elfaz-ı Kur'âniye • 631.
 ~ ve insanın elfazı • 702.
 elfaz-ı tahmidiye.
 zeminin ~si • 268.
 el-Hak • 675.
 Elhamdülillâh • 99, 245, 335, 409, 461, 892, 947, 1055.
 ~ şükürdür • 18.
 elhükmü ilgalip • 881.
 elif • 875.
 elim • 32, 34.
 eliyazübillâh • 583.
 elli.
 bir kırkı, iki ~ yapan zat • 459.
 elma • 133, 484, 1044.
 ~ lezzeti • 1044.
 ~ya muhabbet • 1044.
 elmas • 197, 214, 454, 455, 713, 714.
 ~ gibi bir ruh • 422.
 ~ kılıç • 252.
 ~in kömüre kalbetmesi • 497.
 eltaf.
 ~ pencereler • 1146.
 eltaf-ı lâhiye.
 ~nin müdecisi • 997.
 elvah-ı kaderiye • 183.
 elvah-ı mahfuza • 131, 174.
 elvah-ı misaliye • 174, 749.
 elvan-ı ibadet.
 esnaf-ı mahlûkatın ~leri • 72.
 elvan-ı seb'a • 21, 315, 316.
 emâm • 1134.
 emanet • 52.
 ~te hiyanet cezası • 47, 52.
 emanet-i kübra • 131, 148, 388, 411, 511, 742.
 ~nin hamili • 765.
 emarat.
 Cemal-i Mmukaddesin ~ı • 116.
 emarat-ı haşir • 846.
 emarat-ı haşriye • 846.
 emek.
 ~ ve yemek • 1152.
 emel • 847.
 ~i aynı-elem görmek • 350.
 ~lerin bekasız kalması • 342.
 insanın ebede uzanmış ~leri • 149.
 sermede yayılan ~ler • 340.
 emin • 309.
 emir • 437, 643.
 ~in kuvvet ve ulviyeti • 699.
 Emirdağ • 732.
 emn-i emanet.
 ~ ile mücehhez • 207.
 emniyet • 34.
 emniyet-i tamme • 37.
 emnüeman • 765, 1132.
 emperyalist • 1252.
 emr-i batıl • 1185.
 emr-i biemânî • 1141.

emr-i ezeli • 861.
 emr-i gaybî • 387.
 emr-i ilâhî • 397, 437, 553.
 ~nin bir ünvanı • 892, 893.
 emr-i ilâhiye
 ~nin arşı • 264.
 emr-i itibarî • 754, 759, 760.
 emr-i küfrî.
 ~de tefekkür • 439.
 emr-i manevî • 762.
 emr-i müheyyic • 435.
 emr-i nafiz • 698.
 emr-i nisbî • 759, 760.
 emr-i sabit • 760.
 emr-i tekvinî • 320, 513, 1141.
 emr-i zekât • 627.
 emsal • 643.
 emvac-ı zeval • 709.
 emvat.
 ~in ruhları • 922.
 enâm • 1132.
 enaniyet • 313, 510, 512, 538, 873, 874, 876, 877, 881, 885, 1220.
 ~e istinat etmek • 517.
 ~e itimat • 499.
 ~i bırakmak • 511, 525, 544, 776.
 ~i kavi olanlar • 546.
 ~in kuvvetleşmesi • 1152.
 ~ine dayanan insan • 342.
 ~ten teberri • 341.
 enaniyet-i insaniye • 499, 1275.
 enaniyet-i nev'îye • 876.
 enbiya • 92, 115, 134, 168, 172, 203, 233, 235, 239, 291, 371, 400, 489, 492, 693, 793, 831, 869, 878, 912, 917, 920, 1008, 1040, 1048, 1075, 1273.
 ~ mu'cizeleri • 149.
 ~ ve ~ silsilesi • 879.
 ~ ve kerametleri • 371.
 ~ların hâlâtı ve vukuatı • 654.
 ~ların ittifakla haşrı ihbarları • 92.
 ~ların manevî kemalâtı • 400.
 ~ların usul-u dinleri • 912.
 ~ların usul-ü dinleri.
 ~ne vâris-i mutlak • 693.
 ~nın ahireti haber vermeleri • 195.
 ~nın icması • 850.
 ~nın ittifakı • 647.
 ~nın kıssaları • 744, 745.
 ~nın kütüp ve suhurları • 591.
 ~nın kütüpleri ve meşrepleri • 591.
 ~nın mu'cizatları • 625.
 ~nın mu'cizeleri • 400, 414, 416, 417.
 ~nın mühim hâdisatı • 641.
 ~nın necatları • 734, 737.
 ~nın nübüvvetleri • 168, 744.
 ~nın pederi • 414.
 ~nın reisi • 370.
 ~nın sayısı • 195.
 ~nın serveri • 416, 537.
 ~nın sırr-ı ubudiyeti • 120.
 ~nın şefaati • 1058.
 ~nın şeriatları • 535.
 ~nın tevatürle icmaları • 1123.
 ~ya dair olan ayetler • 418.
 ~ya gelen vahiy • 223.
 ~ya itiba etmek • 419.

~ya muhabbet • 1050, 1058.
 ~ya muhabbetin faydasız kalması • 1049.
 ~yı sevmek • 1042.
 ervah-ı ~ • 289.
 Muhammed-i Arabî bütün ~nın imamıdır • 105.
 silsile-i ~ • 677.
 enbiya-i salife • 536, 787.
 ~ ve erkân-i imaniye • 536.
 endişe-i helâket • 233.
 endişe-i istikbal • 235.
 ene • 577, 872, 873, 875, 876, 877, 879, 880, 881, 885, 887, 1152.
 ~nin emanete hıyaneti • 876.
 ~nin hainâne vaziyeti • 877.
 ~nin hakikati • 879.
 ~nin iki veçhi • 879.
 ~nin mahiyet ve neticesi • 872.
 ~nin mahiyeti • 875, 876, 879.
 ~nin mahiyeti ve sırr-ı ilkati • 873.
 ~nin malikiyeti • 879.
 ~nin manası • 880.
 ~nin rububiyeti • 875.
 ~nin vazifesi • 879, 880.
 ~nin vücudu • 875, 879, 880.
 ~nin yüzleri • 875.
 ~si çifteli • 1179.
 ~sini sevenler • 1152.
 enfüsî • 840, 900, 1119.
 engizisyon.
 ~ zulûmleri • 1249.
 enhar • 392, 1099.
 ~in nebeanları • 395.
 enîn • 1153.
 enin • 240.
 enkaz-ı maddiye • 906.
 emsal-i atıye • 649.
 enva-ı âlem.
 ~ ve insan • 468.
 enva-ı cünud • 89.
 enva-ı ehl-i şîrk • 963.
 enva-ı hayat.
 ~in en ednası • 822.
 enva-ı hayvanat • 1099.
 enva-ı i'caz • 705, 1198.
 enva-ı i'caz-ı Kur'ân • 1193.
 enva-ı ibadat.
 ~in fihristesi • 203.
 enva-ı ihsanat • 809.
 had ve hesaba gelmez ~ • 101.
 enva-ı kâinat • 118.
 ~in bilânçoları • 986.
 enva-ı kemalât • 488, 1028.
 enva-ı lezaiz • 1014, 1045.
 ~ ve kemalât • 1059.
 enva-ı mahlûkat • 22.
 enva-ı masnuat • 122.
 üç yüz bin ~ • 101.
 enva-ı mat'umat • 808, 1014.
 enva-ı mehasin • 1010.
 enva-ı mevcudat • 80.
 enva-ı muhabbet • 1054.
 enva-ı nakış • 1113.
 enva-ı nimet • 1053.
 enva-ı rahmet
 ~ve şefkat • 1013.
 enva-ı riba • 1153.
 enva-ı sağire • 563.
 enva-ı şîrk • 881, 1135.
 enva-ı tevhit • 1135.
 enva-ı zevilhayat.

~ ve zevilervahın meskeni • 170.
 envar • 317, 331, 400, 994.
 ~in zulûmat olması • 350.
 envar-ı esrar • 215.
 envar-ı hidayet • 702.
 envar-ı hüsün.
 ~ ve cemal • 1038.
 envar-ı iman • 591.
 envar-ı imaniye • 492.
 ~ ve tesbihiye • 797.
 envar-ı İslâmiye • 802.
 envar-ı İslâmiyet • 1190.
 envar-ı kudsiye-i esma • 317.
 envar-ı kudsiye-i esmaiye • 994.
 envar-ı Kur'âniye.
 ~nin neşri • 800.
 envar-ı marifet • 877.
 Zat-ı Zülcelâl'in ~i • 475.
 envar-ı Rahîmiyet.
 ~ ve şefkat • 27.
 envar-ı tevhit • 1123.
 envar-ı vücudiye • 237.
 envar-ı vücut • 768.
 envar-ı mahlûkat • 205.
 erbabülenna • 625, 828.
 Erhamürrâhimin • 45, 574.
 erkân • 1194.
 erkân-ı azîme.
 ~deki tedvir ve tenvir • 1111.
 erkân-ı hamse.
 İslâmiyetin ~si • 231.
 erkân-ı hamse-i İslâm • 1214.
 erkân-ı hamse-i İslâmiye • 716.
 erkân-ı imaniye • 308, 537, 545, 738, 745, 910, 947, 952, 1217.
 ~ ve ehl-i hakikat • 537.
 ~ ve enbiya-i salife • 536.
 ~ ve hakikat-i haşriye • 163.
 ~ ve haşir • 173.
 ~nin inkişafı • 537.
 ~nin kutb-u azamî • 463.
 ~nin nuru • 910.
 ~nin usulü • 910.
 ~ye dair eserler • 716.
 erkân-ı İslâmî.
 ~de ihmal ve terkimiz • 1164.
 erkân-ı İslâmiye • 308.
 ~ye karşı gelmek isteyenler • 806.
 erkân-ı İslâmiyet • 1190.
 erkân-ı sitte.
 imanın ~si • 230.
 erkân-ı sitte-i iman • 1214.
 erkân-ı sitte-i imaniye • 716.
 erke • 662.
 ~lerin kadınlaşmaları • 1183.
 ervah • 181, 184, 185, 224, 289, 408, 630, 829, 1146, 1197.
 ~ semadan geliyor • 289.
 ~in mutmain olmaları • 1078.
 ~in tayyareleri • 288, 820.
 ~lara ezeliyet isnat edenler • 886.
 habis ~lar • 1184.
 vefat etmiş insanların ~ı • 841.
 ervah-ı âfîin • 880.
 ervah-ı âliye • 422, 546, 867.
 ervah-ı bâkiye • 838.
 ~ sahibi olan insan • 129.
 ervah-ı emvat • 289.
 ervah-ı enbiya
 ~ ve evliya • 289.
 ervah-ı habise • 293, 408.

~nin iz'acatı • 543.
 ~nin teshiri • 407, 408.
 ervah-ı neyyire
 ~ ashabi • 1075.
 ~ ashabi haşri haber veriyor • 139.
 ervah-ı safile • 422, 546, 867.
 ervah-ı safiye.
 ~ cemaatleri • 500.
 ervah-ı tayyibe • 293, 566.
 erzak • 254, 255, 646, 1083, 1176.
 ~ memurları • 966.
 ~in mahzenleri • 968.
 ~taki tecelli-i rububiyet • 852.
 erzak-ı hayvaniye.
 ~ ve insaniye • 93.
 erzak-ı maddiye.
 ~ ve maneviye • 483.
 Erzincan • 285.
 ~ zelzelesi • 285.
 esalib-i Kur'âniye • 603, 629.
 esaret • 1151, 1154.
 nefis ve heves ~i • 99.
 esaret-i hayvanî • 1150.
 esasat-ı faside • 880, 882, 884, 885.
 esasat-ı imaniye • 547, 1217.
 esasat-ı islâmiye.
 ~nin madenî • 702.
 esasat-ı Kur'âniye.
 ~ ve medeniyetin esasları • 659.
 esasat-ı sadika • 882.
 esasat-ı sanat • 417.
 esas-ı ubudiyet • 74, 504.
 esassız.
 ~ merhamet ve hürmet • 162.
 esbab-ı emn • 1194.
 esbab-ı hakikî • 1185.
 esbab-ı ifsat • 1184.
 esbab-ı kâinat • 358.
 esbab-ı maddiye • 396.
 esbab-ı mucibe • 379.
 esbab-ı nüzul • 671.
 esbab-ı tabii • 1137.
 esbab-ı tabiiye • 412, 1139.
 esbab-ı zahiri • 858.
 esbab-ı zahiriye • 294, 327, 635, 823, 990, 1104.
 ~nin bir hikmeti • 465.
 ~nin perdesi • 868.
 esbab-ı zahiriye-i süfliye • 487.
 esbap • 260, 265, 296, 326, 347, 457, 465, 466, 470, 476, 487, 501, 561, 685, 756, 823, 852, 858, 876, 879, 883, 884, 885, 964, 970, 971, 973, 974, 989, 990, 995, 1005, 1006, 1032, 1033, 1067, 1078, 1084, 1097, 1104, 1108, 1109, 1110, 1116, 1137, 1278.
 ~ bir perdedir • 464.
 ~ ile müsebbebat mabeyni • 685.
 ~ perdesi • 413, 1005, 1110.
Bakınız: perde-i esbap.
 ~ sırf zahirîdir • 465.
 ~ ve müsebbebat • 685.
 ~ yalnız bahanedir • 284.
 ~ba bir nevi ulûhiyet verenler • 628.
 ~ba isnat • 154.
 ~ba teşebbüs • 501, 507.
 ~bı perde telâkki eden • 542.
 ~bın hikmeti • 465.

~bın icat kabiliyetinden azledilmesi • 685.
 ~bın içtimai • 507.
 ~bın perdesi • 1195.
 eşyanın ~ba isnat edilmesi • 486.
 felsefe ~a tesir verir • 886.
 icadın müteaddit ~ba verilmesi • 134.
 kâinatı ~a vermek • 755.
 süfli ~ • 497.
 esbapperest • 534, 628, 881, 890, 963, 1110.
 ~ gafil • 464.
 esbapperesti • 1136.
 esef • 240, 242.
 eser.
 ~den müessire geçmek • 527.
 bir ~ okunmadan önce neye dikkat edilmeli? • 1226.
 eser-i dest.
 melikin ~i • 200.
 eser-i hikmet • 1102.
 eser-i itkan-ı sanat • 1137.
 eser-i mükemmel • 1088.
 eser-i nuranî • 469.
 eser-i rahmet • 330.
 eser-i Samedanî • 347.
 eser-i sanat • 645.
 ~ ve hikmet • 645.
 eser-i sun' • 472.
 eser-i tasannu.
 ~ ve tekellûf • 641.
 esfel-i safilîn • 118, 120, 305, 310, 378, 495, 501, 509, 526, 529, 548, 785, 976, 1036.
 esfelisafilîn • 280, 1155.
 esfelüssafilîn • 606.
 esîr • 317, 823, 824, 826, 927, 928, 991, 1146, 1186. *Bakınız:* bahr-i muhit-i esîrî.
 ~ denizi • 420.
 ~ perdeleri • 691.
 adem ve ~ ve sema perdeleri • 193.
 esirlik • 1153.
 Eski Roma • 1161.
 Eski Said • 159, 334, 520, 522, 541, 769, 844, 1231.
 ~in Yeni Said'e inkılâbı • 887.
 eslâf • 593.
 esliha • 255.
 esma • 116, 230, 477, 533, 674, 695, 937, 1059, 1065, 1122.
 ~ ve insan • 535, 537.
 ~ yoluyla müsemmayı bulmak • 347.
 ~ların âyineleri • 113.
 ~ların mükemmeliyeti • 488.
 ~nin âsâarını göstermek • 469.
 ~nin cilvelerinin renkleri • 537.
 ~nin cilvesi • 1058.
 ~nin derece-i azamî • 545.
 ~nin dürbünü • 415.
 ~nin Hazret-i Âdem'e talimi • 414.
 ~nin matlâları • 686, 687.
 ~nin mertebe-i azamları.
 ~nin mazharı • 537.
 ~nin taallümü • 414.
 ~nin tecelliyatı • 331.
 ~nin tecelliyatları • 1053.
 ~nin tezahürü • 989.
 ~ya muhabbet • 1046.

âleme tecelli eden ~ • 212.
 Allah'ın ~sının garaib-i nukuşu • 328.
 Allah'ın ~sının nokta-i mihrakiyesi • 470.
 cemal-i ~ • 104.
 Cenab-ı Hakkın ~sının âyineleri • 554.
 Cenab-ı Hakkın ~sının kemalâtı • 104.
 Fahr-i Kâinatın ~dan şefaât talebi • 122.
 hakikî ~ • 1008.
 Hakîm'in ~sıyla kendini bildir-mesi • 141.
 sabit, nuranî, küllî ~ • 680.
 Sâni-i Hakîm'in ~sı ve âlem-i beka • 195.
 Sâniin ~sına ait gayeler • 366.
 ulvî ve küllî ~ • 1027.
 zeminde yazılan ~ • 1028.
 esma ve sıfat.
 Cenab-ı Hakkın bütün ~ının iktizası • 150.
 esma-i Fâtır • 832.
 Esma-i Hüsnâ • 270, 292, 293, 532, 535, 579, 582, 637, 672, 673, 691, 712, 855, 867, 869, 915, 936, 1038, 1098, 1102, 1106.
 ~ ile münacat • 352.
 ~ manzumesi • 352.
 ~ ve hayat • 212.
 ~nin âyineleri • 554.
 ~nin cilveleri • 1271.
 ~nin meratipieri • 1008.
 ~nin Müsemma-i Zülcelâl'i • 695.
 ~nin nakışları • 572, 581.
 ~nin tecellileri • 868.
 ~yı taallüm etmeliyiz • 414.
 Esma-i Hüsnâ • 777.
 ~nin nakışları • 768.
 ~nin nukuşu • 768.
 esma-i ilâhiye • 121, 145, 192, 211, 230, 384, 572, 673, 679, 685, 690, 706, 754, 803, 936, 1005, 1016, 1020, 1026, 1028, 1046, 1119, 1120.
 ~ âyinesi • 1059.
 ~nin anahtarı • 873.
 ~nin âyineleri • 1034.
 ~nin âyinesi • 803, 1043.
 ~nin cilve-i cemalleri • 274.
 ~nin cilve-i nakşı • 1020.
 ~nin cilve-i şuanatı • 710.
 ~nin cilveleri • 210.
 ~nin defineleri • 204.
 ~nin hazinelerinin keşşafı • 589.
 ~nin sanatları • 210.
 ~nin tecelliyatı • 207, 808, 898.
 ~nin tefsir-i vazihı • 589.
 ~nin tezyifi • 511.
 ~yi inkâr • 511.
 âyine-i tecelliyat-ı ~ • 808.
 bütün ~ ahireti iktiza eder • 151.
 haşri iktiza eden ~ • 151.
 küfür ~nin hukukuna bir teca-vüzdür • 140.
 esma-i kudsiye • 118, 145, 1065.
 esma-i kudsiye-i ilâhiye • 122, 208, 379, 511.
 ~nin cilveleri • 202, 204.
 ~nin defineleri • 210.

~nin nukuşları • 526.
 ~yi inkâr • 106.
 esma-i kudsiye-i nuraniye • 1027.
 esma-i külliye • 696.
 esma-i Rabbaniye • 415, 527.
 esmar • 896.
 Esmâ'ül-Hüsnâ • 1174.
 esnaf-ı mahlûkat.
 ~ın elvan-ı ibadetleri • 72.
 esnaf-ı masnuat • 946.
 esnam • 878, 881.
 esrar.
 ~ın anahtarları • 200.
 esrar-ı kaderiye • 1272.
 esrar-ı Rabbaniye • 629.
 esrar-ı rahmet • 27.
 esrar-ı rububiyet • 1276.
 esrar-ı şahadet • 1196.
 eş • *Bakınız*: refika-i hayat.
 Eş'arî • 759.
 Eş'ariye • 759.
 eşcar • 89, 411, 451, 895, 896.
 eşedd-i ihtiyâç • 1032.
 eşedd-i istibdat • 250.
 eşedd-i zulûm • 250, 1244, 1249.
 eşef.
 ~ pencereler • 1146.
 eşhas-ı ahir zaman • 551.
 eşhas-ı harika • 551.
 eşkâl-i muntazama • 1072.
 eşrar • 207, 290.
 eşrar-ı arzın • 292.
 eşref • 989, 990.
 eşya • 358.
 ~ Allah'tan uzaktır • 271.
 ~ beka için yaratılmıştır • 129.
 ~ birbirine yardım eder • 451.
 ~ mabeynleri • 435.
 ~ vücudundan evvel yazılıdır • 763.
 ~da olan asvat • 1211.
 ~nın asıl menşeleri • 472.
 ~nın bir anda nakli • 405.
 ~nın esbaba isnat edilmesi • 486.
 ~nın halk edilmesi • 270.
 ~nın icadının bir tek Zata verilmesi • 134.
 ~nın insana ait gayesi • 366.
 ~nın intizamâtı • 894.
 ~nın kemalâtı • 1003.
 ~nın neticeleri, nesilleri • 892.
 ~nın vücuda gelişi • 1069.
 ~nın yazılı olması • 267.
 ~nın zikri • 360.
 fânî ~ bâkî meyveler verirler • 146.
 eşya-i dünyeviye • 770.
 eşya-i mevcudat.
 ~ı fânî muzır görmek • 350.
 eşya-i şeffafe • 315.
 et • 445.
 murdar bir ~ • 947.
 nebatata verilen ~ • 573.
 etkiya-i ümmet • 816.
 etraf-ı feza • 1206.
 etvar-ı gâflet • 277.
 etvar-ı hayat • 842.
 evamir-i hâkimâne • 918.
 evamir-i ilâhiye • 316, 391, 567, 623, 892.
 evamir-i Kur'âniye • 514.
 evamir-i mutlakâ • 419.
 evamir-i Rabbanî • 1141.

evamir-i Sübhaniye • 329.
 evamir-i teklifiye • 404.
 evamir-i tekviniye • 153, 183, 302, 405, 571, 763, 764, 861, 892, 907, 908, 1015, 1121.
 evamir-i tekviniye-i ilâhiye • 708.
 evamir-i umumiye-i külliye • 918.
 evc-i kemalât • 961.
 evham • 34, 37, 975, 1110.
 ~ zulûmatı • 1107.
 ~ın zulûmatı • 1034.
 muzlîm ve zulûmatlı bir ~ • 65.
 evhamâlûd.
 ~ akıl • 888.
 evham-ı faside • 955.
 evham-ı seyyie • 836.
 evham-ı şeytaniye • 1265.
 evhamüşübehat • 591.
 evkat.
 ~a takılan kemalât • 212.
 evlât • 1041, 1048, 1184.
 ~a muhabbet • 1050.
 ~a muhabbet-i meşrua • 1057.
 ~ın vefatı • 1042.
 kablelbulûğ ~ı vefat edenlere müjde • 1057.
 evlilik.
 ~ hayatı • *Bakınız*: muamele-i zevciye.
 evliya • 92, 115, 134, 149, 168, 172, 203, 233, 291, 317, 371, 382, 489, 590, 702, 712, 725, 793, 816, 831, 869, 878, 879, 960, 1008, 1012, 1017, 1037, 1040, 1048, 1075.
 ~ ilhamatı • 221.
 ~ kalpleri • 922.
 ~ meşhudatları • 536.
 ~ ve tevhîd • 537.
 ~ların eseri • 713.
 ~ların ittifakla haşri ihbarları • 92.
 ~ların keşfiyatlarında tehalüfleri • 536.
 ~nın ahiretin vücuduna şahadetleri • 195.
 ~nın büyüklükleri ve Sahabe • 806.
 ~nın icmâkârâne tevâtürleri • 1123.
 ~nın muhakkikleri • 602.
 ~nın risaleleri ve meslekleri • 591.
 ~nın sayısı • 195.
 ~nın seyyidi • 370.
 ~nın şefaathleri • 1058.
 ~nın taht-ı riyaseti • 500.
 ~nın tarikatleri • 535.
 ~nın tevâtürü • 850.
 ~nın ve Sahabe-i Güzinin mertebeleri • 1273.
 ~ya muhabbet • 1050, 1058.
 ~ya muhabbetin faydasız kalması • 1049.
 ~yı sevmek • 1042.
 evrah-ı ~ • 289.
 kabri ihbar eden ~ • 233.
 evliya-i abdaliye • 323.
 evliya-i arifin • 630.
 evliya-i ümmet • 945.
 evride • 472, 901, 965, 966.
 evsaf-ı âliye.
 ~deki hakikî lezzet • 1013.
 evsaf-ı celâl • 101.
 evsaf-ı celâliye • 869.

~ ve cemaliye ve kemaliye • 1270.
 evsaf-ı cemel • 101.
 ~ ve celâl • 975.
 evsaf-ı cemaliye • 869.
 evsaf-ı ilâhiye • 1119.
 evsaf-ı kemal • 102, 903.
 evsaf-ı kemaliye.
 ~ ve cemaliye ve celâliye • 487.
 evsaf-ı kudsiye • 1098.
 evsaf-ı Muhammediye • 370.
 evsaf-ı nisbiye • 1105.
 evsaf-ı Rabbaniye • 1064.
 evsaf-ı rububiyet • 873.
 Evvel • 668.
 evvel-i bahar • 72.
 evvel-i fitrat • 944.
 evvah • 240, 242.
 evvan • 939.
 eyyam-ı Kur'âniye • 266.
 eyyam-ı saire • 551.
 ezan • 1204.
 İsrâfil'in ~ı • 335.
 ezan-ı haşir • 335.
 Ezan-ı Muhammedi • 1229.
 ezdat • 1003, 1010, 1013.
 ~ın cem'i • 1171.
 ~ın halk edilmesi • *Bakınız*: halk-ı ezdat.
 ~ın toplanması • *Bakınız*: cem-i ezdat.
 kâinatla ~ • 866.
 ezel • 641, 660, 706, 708, 757, 758.
 Ezel ve Ebed Sultanı • 80, 272, 293, 473, 532, 918, 1097.
 Ezel, Ebed Sultanı • 936.
 ezeli • 1136, 1139.
 ~ ve ebedî bir Zatın âyinesi • 426.
 ~ ve ebedî zat • 22.
 ezeliyet • 487, 886.
 ezhar • 896.
 ezkar • 1212.
 ezvac.
 ~ın hukukuna merhamet • 297.
 ezvak.
 ulvî ve manevî ~ • 237.
 ezvak-ı mecazî • 359.
 ezvak-ı arifin • 1194.
 ezvak-ı mahsusa • 519.

F

faaliyet-i hakîmâne • 1067.
 faaliyet-i mu'ciznûma • 480.
 faaliyet-i Rabbaniye.
 ~ ve hayat • 183.
 ~nin mahşeri • 290, 563.
 Fa'alûn Lima Yürüd • 1105.
 fabrika • 170, 447, 454, 456, 485, 895, 896.
 manevî ~ • 473, 476.
 fabrikatör • 254.
 facir • 854.
 fahir • 363, 364, 752, 755, 769, 775.
 ~ ile tenkis • 363.
 ~e girmemek • 804.
 ~e meftun • 363.
 fahişehane • 662.
 fahl • 569.
 Fahr-i Âlem • 458, 956.
 Fahr-i Kâinat

~ın isteği • 122.
 Fahr-i Kâinat
 ~ne istiyor? • 379.
 fahr-i risalet • 786.
 Fahr-i Rûsul • 1144.
 faik • 222, 592.
 fail • 875, 922, 1105, 1140.
 ~ muktedir • 855, 862.
 ~in kemal-i esması • 1010.
 ~in kemal-i evsafı • 1010.
 ~in kudreti • 866.
 Fail-i Hakîm • 1102.
 fail-i muhtar • 271, 326, 358, 451, 470, 852, 859, 1139.
 fail-i mükemmel • 1010.
 Fail-i Zülcelâl • 843.
 ~'in kemal-i esması • 488.
 faiz • *Bakınız:* riba.
 ~in çeşitleri • *Bakınız:* enva-ı riba.
 ~in haram olması • *Bakınız:* hurmet-i riba.
 fâkât • 1206.
 fâkdûlahbap • 665, 1200, 1201.
 fakir • 47, 78, 97, 243, 661, 1160.
 ~lerdeki acz • 1151.
 ~leri kine sevk eden kelime • 661.
 ~lerin haset ve bedduaları • 626.
 komünizmde ~ ve zengin • 242.
 fakr • 29, 71, 206, 211, 218, 340, 341, 351, 373, 504, 508, 512, 513, 538, 577, 601, 777, 881, 882, 883, 1243, 1259.
 ~ içindeki servet • 1082.
 ~ ile fahretmek • 57.
 ~ ve servet • 678.
 ~ı izhar etmek • 77.
 ~ın Rahman ismine isali • 773.
 ~ını Cenab-ı Hakka karşı görmek • 773.
 ~larını izhar edenler • 206.
 beşerin ~ı • 58.
 mahlûkatın ~ve ihtiyacı • 72.
 fakr-ı insanî • 55, 276.
 fakr-ı mutlak • 1081.
 fakrîpçe • 465.
 fakûlûte.
 ~ mescidi • 1215.
 fânî • 48, 97, 585, 770, 1018.
 ~ fânî olanı istemez • 345, 352.
 ~ âlem • 79, 130.
 ~ dünya • 114, 338, 421, 426.
 ~ eşya bâkî meyveler verirler • 146.
 ~ malın beka bulması • 49.
 ~ masnuat • 128.
 ~ mevcudat • 151.
 ~ ömrün bâkiye tebdili • 333.
 ~ ömür • 79, 425.
 ~ bir şey çok cihetlerle bâkî kalır • 129.
 ~de bâkiye yol bulmak • 146.
 ~de, bâkiye isal eden yol • 347.
 ~lerin manaları • 764.
 dâr-ı ~ • 150.
 en büyük ~ • 149.
 fânî • 495.
 fânîlik • 749.
 Farabî • 880, 884, 888, 1231.
 Farisî • 336.
 ~ beyitler • 355, 585.
 ~ fıkralar • 344.

fariza-i hilkat • 769.
 fariza-i ömür • 207.
 fart-ı zekâ • 1232.
 farz • 243, 873, 999, 1000.
Bakınız: feraiz.
 ~ namaz • 74, 81.
 ~ı terk etmek • 429.
 ~ namazını kılmak • 245, 247.
 hapiste kılınan ~ namazı • 242.
 farz-ı kifaye-i cihad • 1157.
 farz-ı muhal • 310.
 fasık • 33, 49, 885, 1181, 1260, 1269.
 ~ feylesof • 37.
 ~ın kalbi • *Bakınız:* kalb-i fasık.
 fasık-ı gafil • 1067.
 fasık-ı hasir • 44.
 fasık-ı mahrum • 1154.
 fasih • 690, 1254.
 ~ tesbih • 269.
 fasit • 438.
 ~ hasletler • 1152.
 fasl-ı bahar.
 ~in iptidası • 93.
 Fâtır • 107, 218, 694.
 ~'a bakan hikmetler • 884.
 Fâtır-ı Alîm • 1073.
 Fâtır-ı Bîmisal • 768, 1065.
 Fâtır-ı Hakîm • 50, 513, 539, 568, 572, 634, 820, 957.
 ~'in yaratması • 573.
 Fâtır-ı Hakîm-i Zülcemal.
 ~ isminin haşre delâleti • 93.
 Fâtır-ı Kerîm • 906.
 Fâtır-ı Kerîm-i Zülcemal • 896.
 Fâtır-ı Rahîm • 329.
 Fâtır-ı Rahman • 694.
 Fâtır-ı Zülcelâl • 144, 204, 266, 297, 391, 395, 397, 528, 567, 570, 571, 573, 577, 632, 694, 775, 777, 833, 834, 842, 864, 898.
 ~'in medayih-i bâhiresi • 978.
 Fâtır-ı Zülcemal • 466, 527, 1007.
 Fatih • 1249.
 Fatiha • 79, 223, 556, 1202.
 ~ Besmelede münderiştir • 643.
 ~'nin fihristesi • 27.
 ~'nin sevabı • 555.
 imam arkasında ~okunması • 788, 789.
 Fatiha-ı Şerife • 72, 887.
 fatinûlasır • 1232.
 faydasızlık • 120, 127.
 faysal • 654.
 fazilet • 66, 218, 219, 560, 660, 793, 800, 1158, 1159.
 ~in şe'ni • 219.
 ~nur âleminde • 560.
 hakikî • 1007.
 fazilet-i a'mal • 800.
 fazilet-i cüz'îye • 793.
 fazilet-i külliye • 793, 803.
 fazilet-i uhreviye • 800.
 fazl • 1016.
 fazl-ı ilâhî • 555.
 Fazl-ı Rahman • 462.
 fecaat.
 ~ devri • 1229.
 fecir • 72, 74.
 fecr-i haşir • 335.
 fedakârâne.
 ~ merhamet • 162.
 fedakârlık • 1180, 1220, 1230.

~ın şahıkası • 1230.
 aile hayatında ~ • 162.
 ulvî • 665.
 felâh • 637, 1144.
 felâhat • 389.
 felâket • 1166.
 felâsife • 886.
 müşrik • 625.
 felâsife-i abesiyyun • 623.
 felsefe • 57, 217, 384, 543, 560, 561, 635, 712, 781, 878, 879, 880, 881, 884, 885, 886, 887, 897, 963, 964, 965, 967, 968, 970, 974, 1036, 1161, 1222, 1231, 1238, 1241. *Bakınız:* fenn-i hikmet.
 ~ esbaba tesir verir • 886.
 ~ hikmeti • 225.
 ~ ilmi • *Bakınız:* ilm-i felsefe.
 ~ silsilesi • 878. *Bakınız:* silsile-i felsefe. *Bakınız:* silsile-i felsefe.
 ~ silsilesinin dâhileri • 880.
 ~ şakirtleri • 100.
 ~ ulûmunun mahsul-ü hikmetleri • 225.
 ~ ve Kur'ân • 334, 563, 636.
 ~ ve Kur'ân-ı Kerîm • 226.
 ~ ye göre güneş • 385.
 ~de insanın hilkatı • 225.
 ~de yavruların iaseleri • 226.
 ~nin bir düstur-u itikadiyesi • 883.
 ~nin dünyaya bakışı • 708.
 ~nin düsturları • 884.
 ~nin düsturu • 884.
 ~nin esasat-ı fasidesi • 882, 884.
 ~nin fakr ve iflâsı • 226, 1263.
 ~nin hayat-ı içtimaiyedeki düsturları • 883.
 ~nin hikmeti • 214.
 ~nin ilim ve ibreti • 226.
 ~nin lâkaytlığı • 225.
 ~nin merdiveni • 543.
 ~nin meş'um nazarı • 885.
 ~nin netaic-i vahimesi • 884.
 ~nin revaçları • 779.
 ~nin şakirtleri • 888.
 ~nin şaşaa-i sûriyesi • 884.
 ~nin tilmizi • 217.
 ~nin ve Kur'ân'ın hikmeti • 1263.
 ~nin zu'mu • 880.
 din aleyhindeki ~ • 976.
 dinsiz • 217.
 firavunlaşmış • 973.
 Kur'ân ve ~nin muvazenesi • 225.
 medeniyet-i hâzıra ~si • 659.
 şeytanlaşmış • 973.
 felsefe-i Avrupa • 664.
 felsefe-i beşeriye • 652.
 ~ ve hikmet-i Kur'âniye • 708.
 felsefe-i maddiye • 781.
 felsefe-i sakime • 710.
 felsefe-i tabiyye • 416, 878, 888.
 ~ ve maddiye • 798.
 ~nin tasallutu • 780.
 felsefi • 1077.
 ~ meselelerin kıymeti • 386.
 fen • 57, 170, 252, 258, 396, 399, 408, 415, 654, 929, 1020, 1188, 1219, 1222. *Bakınız:* fûnun.
 ~ ve Kur'ân • 562.

~nin hakikat-i âliyesi • 415.
 en geniş ve nuranî ~ • 666.
 her ~ Allah'tan bahseder • 253.
 Kur'an'ın ve ~lerin hikmetinin
 fakrını anlatan temsil • 214.
 fenâ • 128, 333, 346, 350, 551,
 554, 585, 775, 868.
 ~ perdesi • 129.
 ~bab-ı bekadır • 351.
 ~da mahvolan maksut • 345.
 beka ~dan çıkıyor • 346.
 insan ~dan müteallimdir • 147.
 mevcudatın ~ları • 116.
 nefis-i emmare cihetiyle ~ • 346.
 sureten ~ • 129.
 fenâ-i dünya • 803, 1034.
 fenâ-i mutlak • 120, 121, 855.
 fenâ-i nefis • 800.
 fenalık • 64, 66.
 ~in tecavüzü • 510.
 fener.
 cep ~i • 498, 499.
 fennî • 284.
 fenn-i askerî • 255.
 fenn-i belâgat • 638, 1002.
 fenn-i beşeriye.
 ~nin hududu • 401.
 fenn-i beyan • 435, 609.
 fenn-i beyan-ı maani • 1197.
 fenn-i elektrik • 257.
 fenn-i hendese • 1020.
 fenn-i hikmet • 1020.
 fenn-i hikmetüleşya • 257.
 fenn-i iâşe • 255.
 fenn-i kıraat • 257.
 fenn-i kimya • 967.
 fenn-i kitabet • 257.
 fenn-i maani • 638.
 ~ ve beyanı • 670.
 fenn-i makine • 254.
 fenn-i mantık • 309, 841, 1001.
 fenn-i menafîülâza • 845.
 fenn-i sarf • 1088.
 fenn-i tıp • 254, 1020.
 ferî • 1145.
 ferah-ı münezzeh • 1013.
 feraiz • 238, 239, 802.
 ~i işlemek • 774.
 ~i terk etmek • 44.
 feraiz-i diniye • 43.
 feraiz-i ilâhiye • 52.
 feraset • 1232.
 ferc.
 ~in hevesatı • 218.
 batın ve ~in hizmeti • 208.
 Ferdaniyet • 314, 1265.
 ferd-i fevkalâde • 1174.
 ferd-i hasnâ • 1026.
 ferd-i mükemmel • 557.
 ferd-i mümtaz • 121, 933.
 Ferd-i Samed • 1077.
 ferid-i kevnûzaman • 122, 379.
 ferik • 324, 325, 920.
 ferikiyet • 322.
 ferman • 98, 170, 934.
 ~daki turra-i azam • 461.
 ~in üslûpları • 461.
 Allah'ın ~i • 221.
 merhametkâr bir ~ • 46.
 nuranî ~ • 461.
 padişahın ~i • 222.
 semavî ~ • 170.
 ulvî ~ • 913.
 ferman-ı ahkem • 48.

ferman-ı azam • 98, 99, 139, 461.
 ferman-ı celli • 843.
 ferman-ı ezeli • 578.
 ferman-ı haşir • 176.
 ferman-ı ilâhî • 159.
 ferman-ı Rahmani • 407.
 ferman-ı zîşan • 103.
 ferş • 20, 121, 153, 229, 368, 509,
 706.
 ~ten Arşa deveran • 922.
 ~ten Arşa şükran • 335.
 fert.
 ~lerin simaları.
 ~ndaki teşahhusat • 645.
 harika ~ • 556, 557.
 feryadûfizar • 1209, 1212.
 feryat • 333, 1050.
 ~ etmek • 1042.
 ferzendâne.
 ~ münasebet • 162.
 fesahat • 592, 609, 610, 613, 736,
 1193, 1228.
 ~ metâi • 593.
 ~in hikmeti • 609.
 Kur'an'ın ~i • 311.
 yekta bir ~ • 672.
 fesahat-i harika • 609.
 fesahat-i lâfziye • 610, 612.
 fesat • 437, 553, 1242, 1251.
 ~a götüren esaslar • *Bakınız:*
 esasat-ı faside.
 ~ komitelerine karışan millet •
 650.
 fetanet • 1232.
 Fetih.
 ~ Suresi • *Bakınız:* Sure-i Fetih.
 fetva • 789, 790, 1164, 1220.
 fevkazzaman • 799.
 feyiz • 66, 380, 541, 748, 875,
 1257.
 güneşin verdiği ~ • 539.
 ruhların nuranî ~leri • 841.
 feylesof • 215, 310, 313, 543, 623,
 633, 802, 900, 955, 957, 1231,
 1238, 1250, 1275, 1277.
 ~ âlim • 903.
 ~lar ve Peygamberimiz • 375.
 ~ların hücumları • 802.
 ~un eseri • 216.
 ~un kitabı • 215.
 Avrupa ~ları • 310, 1226.
 Avrupalı ~ • 1248.
 dinsiz ~lar • 887, 1217.
 ecnebi ~ • 215.
 fasık ~ • 37.
 kozmografyacı bir ~ • 635.
 mektepli ~ • 541.
 sa'yi beyhude giden ~ • 543.
 yeni zamanın ~u • 634.
 feylesofâne.
 ~ safsatıyat • 83.
 Feyyaz-ı Mutlak • 507.
 feyz-i ilâhî • 554, 560.
 feyz-i iman • 335.
 feyz-i Kur'an • 157, 390, 462, 870,
 1119.
 feyz-i sohbet-i Nübüvvet • 550.
 feyz-i tecelli • 582, 1173.
 feyz-i ziya • 859.
 feza • 636, 1139, 1211.
 ~yı dolduran madde • 927.
 feza-i âlem • 826, 865, 974.
 ~in ziyneti • 975.
 feza-i itlak • 230, 706.

feza-i kâinat • 982.
 feza-i lâtif • 1204.
 feza-i ulvî • 927.
 feza-i vesîa.
 ~ sekeneler • 829.
 fezail-i kelâmiye • 651.
 fezleke • 673, 674, 684, 695.
 ~ ile hatime • 680.
 ~ ile icmal • 677.
 ~li bir sanatçık • 655.
 ayetlerin hatimelerindeki ~ler •
 697.
 fezleke-i tevhit • 741.
 fıkra-i Arabiye • 771.
 fırak-ı dâlile.
 ~nin imamları • 717.
 Fırat • 395, 396.
 fırka-i dâlile • 758.
 fırtına • 263, 283, 365, 500.
 bahar ~sı • 500.
 fırtınalı.
 ~ bir deniz • 534.
 ~ yağmur • 365.
 fışk • 35, 38, 58, 1029, 1181.
 fıtrat • 45, 131, 348, 575, 615, 848,
 1033, 1073, 1080, 1137, 1155,
 1191.
 ~ desatiri • 1194.
 ~ en ebediyeti isteyen • 426.
 ~in camiiyeti • 519.
 ~in şahadeti • 1141.
 ~ta israf yoktur • 845.
 ~ta vazedilen cihazat • 210.
 ~ta yalan yoktur • 1141.
 insan ~i • 340.
 insandaki ~ • 1146.
 insanın ~i • 774.
 kemal-i ~ • 225.
 fıtrat-ı beşer • 251.
 fıtrat-ı beşeriye • 251.
 fıtrat-ı ilâhiye • 975.
 ~nin nişanları • 89.
 fıtrat-ı insaniye • 505.
 fıtrat-ı insaniyet • 120.
 fıtrat-ı selime • 746, 865.
 fıtrat-ı zîşuur • 849, 1140.
 fitrî • 42.
 ~ kanun • 284.
 ~ kanunlar • 1143.
 ~ şariat • 1141.
 fihrist • 1129.
 fihriste • 64, 641, 877, 892.
 ağacın ~si • 101.
 fihristecik • 762.
 fihriste-i nuraniye • 72.
 fihriste-i sanat-ı Rabbaniye • 267.
 fihriste-i vücut • 267.
 fiil • 510, 598, 1105.
 ~in kemali.
 ~neye delâlet eder? • 487.
 ~lerin neticeleri • 129.
 kavi ile ~i birleştirmek • 699.
 fiil-i Rububiyet • 284.
 fiilî.
 ~ bir tevbe • 1165.
 ~ dua • 507.
 fikir • 18, 519, 989, 1214, 1243.
 ~ ile dimağ • 1192.
 ~ nuru • 847.
 ~ ve akıl • 237.
 ~leri kabul ettirmek • 418.
 mü'minin ~i • 1035.
 fikret-i beyza • 1148.
 fıkra-i avam • 629.

fıkr-i beşer • 602.
 fıkr-i felsefe • 561.
 fıkr-i küfrî • 552.
 fıkr-i tabiat • 710.
 fıkr-i tevellüt.
 ~ küfrü • 1136.
 fil.
 ~ ve sinek • 1186.
 Finlandiya • 251.
 fırak • 33, 52, 55, 56, 74, 79, 86,
 115, 276, 329, 542, 749, 1003,
 1030, 1033, 1034, 1050, 1241.
 ~ların hüznüleri • 748.
 ~ta çok elem görmek • 350.
 ~tan müteallim olan ruh-u insan
 • 75.
 ebedî ~ • 237.
 güzün ~ perdeleri • 365.
 fırak-ı ebedî • 68, 509, 848, 950,
 1031, 1034.
 fırak-ı elim • 1030.
 fırak-ı elimâne • 76.
 fırak-ı Lâyezalî • 244.
 fırakulahbap • 665, 1201.
 firavun • 217, 313, 623, 650, 734,
 878, 882.
 ~ ve karınca • 473.
 ~ların tenasuh fikri • 649.
 ~laşmış maddiyyun • 624.
 ~laşmış şeytanlar • 291.
 ~un vezirine emri • 649.
 gark olan ~ • 649.
 gark olan ~un cesedi • 649.
 Mısır ~ları • 649.
 nefsi ~laşmış • 47.
 Firavunâne.
 ~ bir hüküm • 880.
 ~ gurur • 1164.
 Firavuniyet.
 nefsin ~i • 499.
 firavunlaşmış.
 ~ felsefe • 973.
 firavunluk • 885.
 nefsi-i emmarenin ~u • 886.
 firavun-u zelli • 217.
 firdevs • 1213.
 firdevs-i manevî • 1213.
 firkatî.
 ~ bir esaret • 369.
 fişek.
 işaret ~leri • 294, 298.
 fitne • 1242, 1251.
 cazibedar ~ • 232, 241.
 fizar • 1209.
 fizar-ı istimdatkârâne • 121, 379.
 fizyolojik.
 ~ anatomi • *Bakınız*: fenn-i me-
 nafiülaza.
 fonograf • 409, 411, 909.
 ~ işletmek • 411.
 fonograf-ı Rabbânî • 1015.
 fotoğraf • 264.
 ~ makinesi • 265.
 padişaha mahsus bir büyük ~ •
 91.
 suret alan ~lar • 90.
 Fransız • 1161.
 Frankî • 84.
 fuhiyat.
 ~komünizm ~i teşvik eder • 242.
 fukara.
 ~nın zenginlerle çarpışması •
 650.
 Furkan • 216, 305, 334, 1134.

Furkan-ı Ahkem • 492.
 Furkan-ı Celfilü's-Şan • 1133.
 fuzuliyâne.
 ~ emirler • 698.
 fuccar • 207, 436.
 Fülânün tavilünnecat • 1002.
 fûnun • 258, 388, 414, 417, 648,
 877, 1020, 1032.
 ~ dairesi • *Bakınız*: daire-i fû-
 nun.
 ahir zamanda ~ • 418.
 fûnun-u acibe • 197, 934.
 fûnun-u beşeriye.
 ~ye teşvik • 419.
 fûnun-u ekvan • 1177.
 fûnun-u hafiye.
 ~nin hududu • 408.
 fûnun-u hâzıra • 781.
 fûnun-u hikmet • 198.
 fûtur.
 ~un gayrete inkılâbı • 427.
 ibadetteki ~ • 428.
 füyuzat • 1058, 1076.
 füyuzat-ı nimet • 73.

G

gabavet • 643.
 gadab-ı ilâhî • 736.
 gaddar • 854.
 ~ zalimler • 171.
 ~ların ömürleri • 171.
 gaddarlık • 1199.
 gadir • 169, 1160.
 gadri mutlak • 173.
 gafil • 18, 33, 40, 276, 285, 783,
 1082, 1087, 1092, 1095, 1104,
 1107, 1113, 1119, 1264.
 ~ insan • 512, 520.
 ~ kafaya bir tokmak • 275.
 esbapperest ~ • 464.
 gafilâne.
 ~ telezzüz • 1044.
 gaflet • 73, 75, 237, 246, 251, 252,
 275, 308, 326, 327, 336, 396,
 421, 424, 434, 529, 533, 551,
 561, 576, 585, 704, 710, 711,
 734, 748, 755, 776, 797, 861,
 885, 1030, 1091, 1092, 1164,
 1244, 1251.
 ~ perdesi • 1018. *Bakınız*: per-
 de-i gaflet.
 ~ sersemliği • 234.
 ~ tavırları • *Bakınız*: etvar-ı gaf-
 let.
 ~ uykusu • 652.
 ~ uykusuna dalmamak • 67.
 ~in hicap olması • 350.
 ~in huzura kalbetmesi • 582.
 ~in zevâlî • 351.
 ~ten kurtulmak • 777.
 Sâni'den ~ edilemez • 102.
 vazifeyi unutturan ~ • 130.
 zulmet-i ~ • 228.
 gaflet-i mutlaka • 549.
 gafletlik • 1191.
 gafletpişe • 665.
 galebe • 881.
 galebe-i i'caz-kârâne • 661.
 galeyan.
 gençlerin şiddet-i ~da olan his-
 siyatları • 161.
 galib-i esma.
 ~ ve sîfât • 915.

gam • 240.
 ~lı bir hüznün • 1201.
 Ganî • 883.
 Ganî-i Alelittlak • 29, 883.
 Ganî-i Kerim • 513.
 Ganî-i Mutlak • 79, 206, 528, 1082.
 Ganî-i Rahim • 1120.
 garabet • 602.
 üslûpların ~i • 1193.
 garaib-i fen • 399.
 garaib-i mahlûkat • 1100.
 garaib-i sanat • 924.
 gardiyan • 249.
 ~ların kazançları • 246.
 garet • 1166.
 garip • 1208, 1209.
 Garp • 251.
 gasp • 1163, 1166.
 gâvur • 903, 1164, 1188.
 harbî bir ~ • 1189.
 gavvas • 713.
 ~ dalgıç • 713.
 gayat • 482.
 gayat-ı fitrat • 366.
 gayat-ı hayatiye • 210.
 gayat-ı vücut.
 ~ üç kısımdır • 127.
 gaybaşına • 652.
 gaybaşinalık • 627.
 gaybî.
 ~ esasat • 1193.
 ~ haberler • 627.
 ~ umur • 1193.
 ~ zat • 445.
 gaybî-i asumanî • 1193.
 gaybubet • 345.
 gaye.
 ~ler hikmeti gösterir • 128.
 hiçbir şey ~siz değil • 276.
 gaye-i cüz'îye • 145.
 gaye-i emel • 637.
 gaye-i hakikiye • 849.
 gaye-i hayal • 557, 1152.
 gaye-i ibadet • 218.
 gaye-i insaniyet • 881.
 gaye-i vücut • 128.
 gayp.
 ~ âlemi • 291.
 ~ perdesi • 454.
 ~tan haber veren ayetler • 655.
 gayr • 1007.
 ~e bakan faziletler • 1007.
 ~in müdahalesi • 682.
 ~in nazarı • 198.
 ~in tasavvuru • 1007.
 gayret • 91, 108, 111.
 ~sizlik • *Bakınız*: Dûnhimmetlik.
 fûturun ~e inkılâbı • 427.
 insan ~ sillesine mazurdur •
 110.
 izzet ~ ister • 85.
 gayretullah • 279.
 gayr-i mahdud • 899.
 gayr-i meşru.
 ~ lezzet • 1031.
 ~ lezzetler • 583.
 gayr-i mef'ul • 611.
 gayrimeş'ur.
 ~ hisler • 822.
 gayrimeş'ur • 237, 239, 240, 1033.
 ~ daire.
 ~deki lezzet • 1036.
 ~ lezzet • 1242.
 ~ lezzetteki elemeler • 235.

~ meyiller • 783.
 ~ muhabbet • 1033, 1154.
 ~ sebeplerle zaruret • 783.
 ~ tarik • 1154.
 gençliğin ~ zevki • 240.
 gayrimeşrua.
 hevesat-ı ~ • 239.
 lezzet-i ~ • 235.
 gayrimütenahi.
 ~ bir kudrete istinat • 338.
 Allah'ın ~ ilmi • 263.
 gaz.
 zararlı ~lar • *Bakınız:* gazat-ı muzırıra.
 gazâ • 1150.
 gazab-ı ilâhî • 1188.
 gazap.
 Allah'ın ~ı • 1175.
 gazat-ı muzırıra.
 ~nın tasfiyesi • 1099.
 ~nın tersibi • 633.
 gazi • 1205.
 gazilik • 1165.
 gebelik.
 ~i mümkün olan • *Bakınız:* kabil-i telâkkuh.
 gece • 67, 73, 78, 202, 481, 603, 846.
 ~ hayvanları • *Bakınız:* leyli hayvanlar.
 ~ ve gündüz • 78, 608, 641, 680, 683, 684, 689, 709, 846, 981.
 ~ü çeviren Zat • 678.
 ~ün deveranı • 604, 607.
 ~ün ihtilâf ve deveranı • 644.
 ~ün nuranî ayetleri.
 ~nin nikaplanması • 506.
 ~ ve gündüz deveranı • 72.
 altı ay ~ • 552.
 bin aya mukabil ~ • 555.
 gece gündüz.
 ~ sayıları • *Bakınız:* sahaif-i leyli ve nehar.
 ~ün ihtilâfı • 676.
 gece-gündüz • 487, 545.
 ~ sahifeleri • 635.
 ~ün tebdili • 138.
 geçici.
 ~ kararsız vaziyetler • 95.
 geçim.
 ~ derdi • *Bakınız:* derd-i maişet.
 geçmiş • *Bakınız:* mazi.
 ~ elemeler • 584.
 ~ günlerin zahmeti • 427.
 ~ musibet saatleri • 246.
 ~ zaman • 336, 499.
 ~in elemeleri • 518.
 geda • 1177.
 gelececek • *Bakınız:* müstakbel.
 ~ belâ günleri • 246.
 ~ korkular • 584.
 ~ nesil • *Bakınız:* nesl-i ati.
 ~ zaman • 1104.
 ~in korkuları • 518.
 Gelincik Dağı • 478.
 gemi • 458, 501, 632, 676, 683.
 ~ suretindeki oyuncak • 152.
 gemici • 401.
 gemi-i Cebbar • 362, 983.
 genç.
 biçare ~ • 242.
 kahrman ~ • 242.
 ~lere verilen tembih • 236.

~lerin hissiyatları • 161.
 ~lerin nefis ve hevaları • 161.
 ~lerin teessüfleri • 240.
 ~lerin vartaları • 241.
 ~lerle muhavere • 232.
 ~lik suiistimalâtı • 240.
 gençlik • 51, 236, 522, 575, 1040, 1052, 1263.
 ~ damarı • 241.
 ~ hevesatı • 241.
 ~ kemali • 73.
 ~ nimetine karşı bir şükür • 236.
 ~ nimetine şükür • 243.
 ~ saikası • 235, 240.
 ~ sarhoşluğu • 529.
 ~ ve ihtiyarlık • 1052.
 ~ zevali • 130.
 ~e muhabbet • 1051, 1056.
 ~i sevmek • 1043.
 ~in bâki meyveleri • 1052.
 ~in gayrimeşru zevki • 240.
 ~in sefahatkârâne zevkleri • 239.
 ~in taşkınlık saikası • 240.
 ~ini badiheva edenler • 240.
 ~te kazanılan ibadetler • 1052.
 ebedî ~ • 236, 1056.
 ebedî parlak ~ • 242.
 hayat ve ~ ve hevesat • 236.
 sefahatte gitmiş ~ • 240.
 gerçek.
 ~lerin toplandığı yer • *Bakınız:* mecma-i hakaik.
 gezegen • *Bakınız:* seyyare.
 gezegenler • *Bakınız:* seyyarat.
 gıda • 1077, 1086, 1101, 1138.
 ~ maddeleri • *Bakınız:* mevadd-ı gıdaiye.
 ~ zerrati • 1077.
 gıda-i ervah • 819.
 gıda-i manevî • 637.
 gılafl-ı lâtif • 840.
 gınâ • 665.
 ~yı fakrda bilmek • 775.
 gınâ-i ilâhiye • 211, 881.
 gınâ-i mutlak • 1081.
 gınâ-i Rabbaniye • 211.
 gıpta • 1041.
 gıyas • 348.
 gıybet • 614, 615, 947.
 ~ katl gibidir • 557.
 girift • 616.
 gizli.
 ~ bir el • 444.
 gök • 1095.
 ~ cisimleri • *Bakınız:* ecram-ı semaviye.
 ~ cisimlerinin sessizliği • *Bakınız:* sükût-u ecram.
 ~ cismi • *Bakınız:* cirim.
 ~ gürültüsü • *Bakınız:* ra'd.
 ~ ve yer • 606.
 ~in altı günde icat edilmesi • 478.
 ~ ve zemin • 604, 606, 645.
 ~lerin ve yerlerin yaratılışı • 266.
Bakınız: semavat ve arzın yaratılışı.
 zemin ile ~ler • 289.
 gök gürlemesi • 711, 1094, 1095.
 gök gürültüsü • 178, 263.
 gökler • 928.
 gökyüzü • 202, 600, 704.
 göl.

~ ve çeşme • 290.
 gölge.
 ~lerin asılları, menbaları • 88.
 gömlek • 970.
 arzın ~i • 971.
 muhteşem bir ~ • 482.
 münakkas ~ • 970.
 görenek • 308.
 görmek • 117.
 ~ hayatın alâmetidir • 180.
 görünmek • 117.
 göz • 50, 52, 516, 578, 618, 768, 929, 1054, 1138. *Bakınız:* basar.
 ~ kapamak • 307.
 ~ ve kulaklarımızın maliki • 675.
 ~ün vazifesi • 1054.
 insan ~ü • 519.
 göz bebeği • 926, 1173.
 ~ndeki bir hüceyre • 1118.
 ~ndeki zerre • 901.
 güneş ~mizden daha yakındır • 318.
 gramer • *Bakınız:* fenn-i sarf.
 gufran • 369.
 günâğün.
 ~ ubudiyet • 207.
 gurbetli.
 ~ bir esaret • 369.
 gurup • 345, 552.
 ~ eden mahbuplar.
 ~a perestiş edenler • 76.
 ~ etme zamanı • 76.
 gurur • 363, 438, 502, 592, 593, 624, 752, 1150, 1179, 1183, 1188, 1220, 1242.
 ~ ve istiğfar • 438.
 ~u bırakmak • 525.
 ~un tahribi • 364.
 Firavunâne ~ • 1164.
 gururlanmak • 752.
 gururlanmamak • 755.
 gül • 569.
 ~ ve bülbül • 568, 569.
 gül-ü Muhammedi • 54.
 gümrâh • 1136.
 gümüş • 214, 445.
 gün • 431.
 şu ~ • 337.
 vücuda gelmiş ~ • 133.
 günâh • 44, 51, 253, 520, 1150, 1165.
 ~ işlememek • 43.
 ~ işlememenin ehemmiyetini anlatan temsil • 42.
 ~lara kefarete • 277.
 ~lardan çekinmek • 238.
 ~lardan tevbe etmek • 245.
 ~sızlık • *Bakınız:* ismet.
 hapis ~lara mânidir • 242, 245.
 günâhkâr • *Bakınız:* fuccar.
 gündüz • 67, 78, 202, 481, 603.
 ~ hayvanları • *Bakınız:* neharî hayvanlar.
 ~ ve gece • 846.
 altı ay ~ • 552.
 güneş • 20, 21, 29, 101, 114, 124, 139, 193, 202, 220, 268, 270, 271, 283, 295, 316, 317, 321, 376, 385, 397, 451, 460, 469, 472, 481, 484, 506, 526, 539, 540, 541, 543, 544, 545, 562, 601, 603, 607, 608, 634, 635, 636, 642, 680, 683, 691, 696,

700, 815, 833, 835, 856, 859, 914, 923, 926, 971, 972, 973, 980, 981, 992, 994, 1027, 1077, 1089, 1095, 1096, 1097, 1108, 1138, 1172, 1173. *Bakınız:* şems.
 ~ bir meyvedardır • 636.
 ~ döner • 385, 607.
 ~ infisal edecektir • 691.
 ~ memuriyetinden infisal edecektir • 193.
 ~ memur-u musahhardır • 194.
 ~ silkindir • 636.
 ~ tutulması • 506. *Bakınız:* küsufat.
 ~ vazifesine çalışır • 109.
 ~ ve âyine • 220.
 ~ ve Cehennem • 194.
 ~ yüzündeki iki leke • 691.
 ~e ibadet edenler • 691.
 ~e nasıl yanaşabiliriz? • 318.
 ~in aksi • 152, 915.
 ~in aksi ve işığı • 486.
 ~in âsarı • 540.
 ~in ateşindeki sekeneler • 823.
 ~in âyinesi • 539, 540, 543.
 ~in azamet-i kibriyası • 271.
 ~in azamet-i nuraniyeti • 271.
 ~in bekası ve birliği • 486.
 ~in berzahsız teveccühü • 540.
 ~in bir gün seyri bitecek • 635.
 ~in bir hafta gurup etmediği yer • 552.
 ~in bir maddesi • 284.
 ~in bütün seyyaratı ile sür'atı • 1097.
 ~in cereyan-ı sürisi • 635.
 ~in cilve-i aksi • 471.
 ~in cilve-i in'ikâsı • 469.
 ~in cilve-i misaliyesi • 469.
 ~in cilveleri • 486.
 ~in cilvesi • 152.
 ~in daire-i ihatası • 271.
 ~in doğması • *Bakınız:* tulû.
 ~in gurubu • 440, 506.
 ~in harareti • 544.
 ~in hareketi • 1138.
 ~in hicapsız teveccühü • 540.
 ~in ifazası • 539.
 ~in in'ikâsı • 539.
 ~in kayıtsız nuru • 318.
 ~in kendi merkezinde hareketi • 636.
 ~in mertebe-i asliyesi • 318.
 ~in mihveri • 635.
 ~in nur ve harareti • 271.
 ~in nuraniyeti • 1001.
 ~in tecellisi • 539.
 ~in teshiri • 644.
 ~in teveccüh ve ifazası • 540.
 ~in timsali • 542.
 ~in tulû • 440.
 ~in ufile meyletmesi • 75.
 ~in vazifesi • 193, 608.
 ~in yanması • 256.
 ~in yüzündeki iki leke • 193.
 ~in zatı ile görüşmek • 322.
 ~in ziyası.
 ~ndaki yedi renk • 539.
 Allah'ın ~i vazifelendirmesi • 194.
 bidayette ~ ve seyyareler • 634.
 felsefeye göre ~ • 385.
 insanın ~ten uzaklığı • 926.

lem'alar bir tek ~in cilve-i in'ikâsıdır • 179.
 maddî ~ • 541.
 manevî ~ • 541.
 saray-ı âlemin ~i • 489.
 güneşçik.
 camın zerreciklerinde olan ~ler • 471.
 günlük.
 ~işler • *Bakınız:* yevmî işler.
 güruh • 200.
 akılları bozulmuş ~ • 201.
 gürültüthane-i insan • 1209.
 güvercin • 410.
 ~lerle oynamak • 411.
 güz • 73, 75, 76, 130, 192, 689, 748, 906, 1241.
 ~ mevsiminin haşın tahribatı • 365.
 ~ün bıraktığı tohumlar ve kökler • 183.
 güzel.
 ~ ahlâk • 32, 62, 63.
 ~ düşünmek • 62, 1156.
 ~ fikir • 63.
 ~ neticeler • 281.
 ~ yapılmış • 1051.
 dünya ~i • 116, 356.
 güzelliği • 437.
 ~in meratibi • 153.
 ebedî ~ • 162.
 güzeleran-ı hayat.
 ~ bir uykudur • 342.

H

habbe • 1090.
 haber-i vahit • 958.
 hâb-ı gaflet • 1270.
 hâb-ı rahat • 603, 684.
 Habib-i Ekrem • 1008, 1009.
 Habib-i Ekrem Aleyhi Efdalüssalâ-tü ve Ekmelüsselâm.
 ~in miracı • 911.
 habib-i hakikî • 1008.
 habibiyyet • 224.
 Habibullah • 276, 795.
 ~in nübüvveti • 168.
 habip • 350, 1008, 1009.
 ~ resul • 104.
 habis.
 ~ ervahlar • 1184.
 hac • 325.
 ~ miftahı • 325.
 ~ ve iki rekât namaz • 557.
 hacalet • 364.
 hacaletaver • 366.
 hacat.
 gayrizarurî ve zarurî ~ • 1160.
 hacat-ı beşeriye • 219, 643.
 ~yi tezyit etmek • 659.
 hacat-ı fitrî • 1163.
 hacat-ı hayvaniye • 1094.
 hacat-ı insaniye • 510.
 hacat-ı maneviye • 382.
 ~nin mercii • 589.
 hacat-ı zaruriye.
 ~ler için dua • 507.
 hacc-ı şerif • 325.
 hacet.
 ~lerini izhar edenler • 206.
 beka en büyük ~tir • 113.
 cihan kadar ~ • 341.
 her ~e gıda • 644.
 hacet-i amme • 120, 378.
 hacı • 325.
 had.
 hiçbir şeyin ~dinden tecavüz etmemesi • 109.
 hadd-i bulûğ • 207, 1057.
 hadd-i mevhum • 874.
 hademe • 272.
 hâdî • 589.
 hadika.
 ahiretteki ~ • 604.
 hadim-i Kur'an • 1220, 1238.
 hadis • 266, 547, 560, 1145.
 ~ ile ayetin muvazenesi • 1192.
 ~e ilişilme • 548.
 ~in inkârına kalkışmamalı • 560.
 ~lere gelen evhamın reddedilmesi • 1271.
 insafsızların zihnini kurcalayan ~ • 554.
 hâdisat • 499.
 ~in tazyikâtı • 500.
 hâdisat-ı arzîye • 393.
 hâdisat-ı cevviye • 294.
 hâdisat-ı dünyeviye • 264.
 hâdisat-ı kâinat • 135.
 hâdisat-ı keviyye • 276, 726.
 ~nin mufasssal fihristesi • 469.
 hâdisat-ı necmiye • 294.
 hâdisat-ı semaviye • 294, 958.
 hâdisat-ı tarihiye • 399.
 hâdisat-ı cüz'îye-i gaybiye • 388.
 hâdisat-ı ezeliye • 641.
 hâdisat-ı misaliye • 887.
 hâdisat-ı Muhammediye • 745.
 hâdisat-ı rububiyet • 284.
 hâdisat-ı semaviye • 959.
 hâdisat-ı şer'îye • 739.
 hadis-i şerif.
 ~e mäsadac • 1228.
 hadrevat • 633, 700.
 hads.
 ~ ile ilham • 1192.
 hads-i kalbî • 838.
 hads-i kat'î • 831.
 hafız • 251, 299, 734, 784.
 hafıza • 129, 131, 927, 1178.
 ~ kuvveti • *Bakınız:* kuvve-i hafıza.
 hafıza-i kübra • 91.
 hafızlık • 1190.
 hafî.
 ~ bir hüsnün letaifi • 116.
 hafiflik • 36.
 Hafiz • 130, 151, 855, 1245.
 ~ isminin ahirete delâleti • 138.
 ~ isminin haşre delâleti • 91, 132.
 hafizâne • 193, 690.
 ~ bir kitabet • 175.
 Hafiz-i Âlîm • 764.
 Hafiz-i Hakîm • 839.
 Hafiz-i Rahîm • 79.
 Hafiz-i Zülcelâl • 131.
 hafiziyet • 130, 131, 132.
 ~ kanunu • 131.
 ~in tecellisi • 132.
 baharda ~ • 132.
 umuma şamil bir ~ • 682.
 haif • 1168.
 Hak • 58, 144, 147, 219, 308, 334, 360, 526, 584, 636, 660, 675, 676, 692, 753, 760, 785, 786, 788, 794, 795, 881, 1042, 1046,

1047, 1146, 1158, 1159, 1170, 1182.
 ~'tan Hakka feryat • 334.
 ~'tan halka • 915.
 ~ aldatmaz • 376.
 ~ ismini gösteren temsil • 1046.
 ~ isminin en büyük bir şuaı • 168.
 ~ kapısı • 335.
 ~ sahibine ~kını vermek • 113.
 ~ tarikler • 773.
 ~ ve batıl • 1180, 1181, 1182.
 ~ ve kuvvet • 1180.
 ~ yolu • 1222.
 ~ka serfûru etmeme • 623.
 ~kın dellâli • 795.
 ~kın kanunları • 306.
 ~kın kelâmı • 617.
 ~kın şe'ni • 219.
 ~kın şuhudu.
 ~nda berzahların ortaya düşme-
 si • 537.
 ~ta ittifak • 1170.
 ~ta olan kavanin • 1149.
 kuvvet ~ka hizmetkâr olması • 1149.
 Hak Sübhanehü ve Teâlâ • 569.
 hakaikaşına.
 ~ bir hitap • 372.
 hakaik-ı acibe • 225.
 hakaik-ı ahval • 1194.
 hakaik-ı âliye-i ilâhiye • 712.
 hakaik-ı âliye-i Kur'âniye • 1266.
 hakaik-ı dakika • 384.
 hakaik-ı erkân-i imaniye • 952.
 hakaik-ı esma • 937.
 ~ ve sıfât • 707.
 hakaik-ı eşya • 1020, 1028.
 hakaik-ı gamıza • 629.
 hakaik-ı gamıza-i ilâhiye • 629.
 hakaik-ı gaybiye • 657, 899, 1196.
 hakaik-ı ilâhiye • 418, 657, 682.
 hakaik-ı imaniye • 440, 1033, 1129, 1233, 1247.
 ~ akıldir • 1241.
 ~nin menbâi • 702.
 hakaik-ı İslâmiye • 728, 802.
 ~nin makuliyeti • 82.
 hakaik-ı kâti'a-i bâhire • 1261.
 hakaik-ı kevniye • 657.
 ~ ve ilâhiye • 702.
 hakaik-ı kudsiye • 215.
 hakaik-ı Kur'âniye • 314, 619, 714, 721, 802, 941, 1129, 1233, 1247, 1254, 1263, 1264.
 hakaik-ı mevcudat • 770.
 hakaik-ı mümkünat • 418.
 hakaik-ı nisbiye • 867, 1171, 1172.
 hakaik-ı nübüvvet • 561.
 hakaik-ı sabite • 680.
 hakaik-ı sevabiye • 559.
 hakaik-ı şeriat • 1161.
 hakaret • 525.
 Hakem • 1046.
 hakendiş • 32.
 hakikat • 864, 1061, 1130, 1146, 1177.
 ~ Sahibinin kemaline hürmet et-
 mek • 66.
 ~ ve suret • 864.
 ~ yolu • 1222.
 ~e gidenler • 538.
 ~in misalleri • 538.
 ~in hüsnünü derk etmek • 66.

~in ilimleri • 639.
 ~in şecere-i uzması • 713.
 zahirden ~e geçmek • 800.
 Hakikat Çekirdekleri • 1129.
 hakikatbin • 652.
 ~ aldanmaz • 376.
 hakikat-ı cismaniye • 811.
 hakikat-ı amiriyet • 698.
 hakikat-ı azîme-i hâkimâne-i ami-
 râne • 715.
 hakikat-ı camia • 716.
 hakikat-ı cazibedar • 849.
 hakikat-ı daime • 514.
 hakikat-ı din • 66.
 hakikat-ı dünya • 66, 712.
 hakikat-ı ekber-i haşriye • 168.
 hakikat-ı hariciye • 829, 843.
 hakikat-ı haşir • 545.
 hakikat-ı haşriye • 163, 164, 165, 175.
 ~nin neticeleri • 163.
 hakikat-ı insaniye • 148.
 hakikat-ı İslâmiye • 1227.
 hakikat-ı kerîmâne • 715.
 hakikat-ı kıyamet • 545.
 hakikat-ı Kur'âniye • 244, 270.
 hakikat-ı külliye • 513, 713.
 hakikat-ı külliye-i daime • 585.
 hakikat-ı mahbube • 22.
 hakikat-ı meçhule • 284.
 hakikat-ı mevcudat • 415.
 hakikat-ı mevî.
 ~in temsili • 238.
 hakikat-ı milliyet • 553.
 hakikat-ı Mirâç • 917, 920.
 ~in temsilleri • 917.
 hakikat-ı muazzama-i Kur'âniye • 1278.
 hakikat-ı Muhammediye • 746.
 ~nin nuru • 748.
 hakikat-ı Muhammediye • 745.
 hakikat-ı muhita • 715.
 hakikat-ı mutlaka • 713.
 hakikat-ı mümkünat • 706.
 hakikat-ı namaz • 432.
 hakikat-ı nevmiye • 561.
 hakikat-ı nuraniye • 230, 432, 706.
 hakikat-ı ömür • 931.
 hakikat-ı Rahîmâne-i Müdebbirâne • 715.
 hakikat-ı rahmet • 23.
 ~in intifası • 110.
 hakikat-ı rakîbâne • 715.
 hakikat-ı rasiha-i âliye • 150.
 hakikat-ı ruhiye • 842.
 hakikat-ı sabite • 701, 842, 880.
 hakikat-ı salât • 197, 325.
 hakikat-ı sevap • 558.
 hakikat-ı tevekkül • 341.
 hakikat-ı tevhîd • 1270.
 hakikat-ı ubudiyet-i Ahmediye • 122.
 hakikat-ı ulviye • 716.
 hakikat-ı ulya • 99.
 hakikat-ı uzma • 718.
 hakikat-ı zaman • 893.
 hakikatperestlik • 1200.
 hakiki.
 ~ vatan • 69.
 Hakîm • 36, 90, 101, 107, 109, 111, 114, 128, 141, 151, 187, 211, 216, 281, 292, 314, 320, 413, 415, 481, 482, 535, 635, 636, 645, 678, 681, 684, 855,

870, 874, 944, 946, 981, 1010, 1020, 1023, 1025, 1026, 1030, 1035, 1036, 1046, 1050, 1069, 1083, 1084, 1101.
 ~ bir Sâni • 113.
 ~ isminin haşre delâleti • 86, 112, 141, 142, 143.
 muhakkik bir ~ • 634.
 mütehasıs bir ~ • 632.
 tefekkürün ~ ismine isali • 773.
 hâkim • 40, 90, 215, 216, 255, 531, 922, 923.
 ~ bir hikmet • 113.
 ~'e dehalet etmek • 64.
 ~'e hizmetkâr olmak • 64.
 ~'in küllî hitabı • 925.
 ~'in rızasını istemek • 64.
 ~in hizmetkârları • 203.
 âdil ~ler • 878.
 bir kanun ~siz olmaz • 100.
 bütün âlemlerin ~i • 283.
 kahhar ~ • 292.
 hâkimâne • 109, 192, 690.
 ~ faaliyet • 1067.
 ~ gayeler • 684.
 ~ idare • 503.
 ~ işler • 444, 895.
 ~ tasarrufat • 121.
 ~ terbiyet • 1084.
 suret-i ~ • 121.
 hâkim-i adaletpişe • 406.
 hâkim-i âdil • 292, 531, 919.
 Hâkim-i Arz ve Semavat • 921.
 Hâkim-i Bilhak • 148.
 Hâkim-i Ezel ve Ebed • 948.
 Hâkim-i Ezel.
 ~ ve Ebed • 914.
 Hâkim-i Ezeli • 16, 171.
 Hâkim-i Ezeli • 216, 867, 869.
 Hâkim-i Hafız • 91.
 hâkim-i hakim • 216, 923, 941, 1065.
 hâkim-i ilâhî • 344.
 Hâkim-i Kadîr • 393.
 Hâkim-i Lâyezal • 1185.
 Hâkim-i Mutlak • 142, 143, 415, 441, 505, 525, 549, 760, 967, 1016, 1048, 1054, 1074.
 hâkim-i mutlak • 263, 447, 448, 923, 972.
 ~'in makasidini bildirmesi • 925.
 Hâkim-i Müdebbir.
 ~'in vücud-u vücudu • 1118.
 hâkim-i namdar • 214.
 Hâkim-i Rahîm • 277, 397, 499, 686, 1035, 1109.
 ~'e şekva • 441.
 ~'in vücub-u vücudu • 1099.
 hâkim-i zîşan • 201, 216.
 Hâkim-i Zülcelâl • 254, 265, 362, 392, 899, 957, 972, 983.
 Hâkim-i Zülcelâl • 295, 601.
 Hâkim-i Zülcemal • 478, 835, 1025.
 Hâkim-i Zülkermal • 510, 1079, 1087.
 ~'in icraat-i ilâhiyesi • 78.
 ~'in vücub-u vücudu • 1099.
 Hâkim-i Zülkermal • 916.
 hâkimiyet • 132, 904, 968, 1114, 1120.
 ~in muktezası • 1114.
 Allah'ın ~i • 283.
 muazzam ~ve haşir • 139.

sermediyet-i ~ • 171.
 hâkimiyet-i amme • 220, 913.
 hâkimiyet-i mutlaka • 1252.
 hâkimiyet-i nev'îye • 284.
 hâkimiyet-i rububiyet • 1120.
 hakkıyakîn • 168, 263, 1191.
 ~ iman • 697.
 hakkaniyet • 135, 308, 493, 592, 617, 726, 796.
 hakk-ı hayat • 880, 1016.
 hakk-ı kelâm • 419, 420.
 hakk-ı vücut • 1016.
 haknûma • 652.
 hakperest • 216, 1214, 1235.
 hakperestlik • 421, 1199, 1200.
 haksızlık • 1041.
 halâşkâr-ı İslâm • 1237.
 halâvet • 416.
 Hâle • 957.
 hâlen.
 ~ dua • 523.
 hâlet-i kudsiye • 934.
 Hâlik • 36, 40, 48, 53, 68, 103, 121, 150, 186, 253, 258, 261, 277, 284, 288, 292, 323, 364, 388, 513, 518, 533, 539, 565, 574, 581, 584, 590, 624, 625, 631, 649, 675, 815, 858, 870, 874, 914, 924, 933, 1003, 1004, 1042, 1050, 1067, 1078, 1080, 1105, 1109, 1113, 1118, 1120, 1135.
 ~'a tahıyyat • 210.
 ~'ımızın kitabı • 721.
 ~'in azamet-i rububiyeti • 608.
 ~'in dergâh-ı rububiyeti • 210.
 ~'in emaneti • 51.
 ~'in en sevgili mahlıku • 118.
 ~'in hikmeti • 1210.
 ~'ne itimat etmek • 56.
 ~'in ihsanını • 607.
 ~'in izn-i manevîsi • 783.
 ~'in kudreti.
 ~'ne istinat etmek • 56.
 ~'in külli şüunatı • 148.
 ~'in malikiyeti • 874.
 ~'in muhit sıfatları • 148.
 ~'in namına hareket • 51.
 ~'in nihayetsiz tecelliyatı • 148.
 ~'in rahmeti • 524.
 ~'in sanat-ı Rabbaniyesi • 273.
 ~'in sıfât ve şüunatı • 879.
 ~'in vaat ettiği ahiret • 195.
 ~'in vahdaniyeti • 211.
 ~'i inkâr eden • 624.
 ~'in vahdaniyetinin hakkaniyeti • 378.
 Allah'a ~ ismiyle yanaşmak • 323.
 arzin ~'ı ve Rabbi • 173.
 fânî âlemin bâkî ~'ı • 107.
 kâinatın ~'ı • 533.
 Kur'ân ~'in hitabıdır • 728.
 semavat ve arzin ~'ı • 221, 783.
 vücudunu ~'in yolunda feda eden • 342.
 vücut ~'in mülküdür • 343.
 Hâlık Teâlâ • 1164.
 Hâlık-ı Âlem • 991.
 ~'in beyanı ve kelâmı • 642.
 ~'in cemali • 940.
 ~'in kemalâtı • 1003.
 Hâlık-ı Arz ve Semavat • 78, 283, 754.

hâlık-ı ef'al • 759.
 Hâlık-ı Hakîm • 923, 959.
 hâlık-ı hayır • 628.
 Hâlık-ı Kâinat • 640, 653.
 ~'in rububiyeti • 733.
 ~'in en camî âyinesi • 183.
 ~'in en sevdiği masnuu • 195.
 ~'in icraatı • 1006.
 Hâlık-ı Kerîm • 343, 905, 1083.
 Hâlık-ı Külli Şey • 466, 467, 469, 568, 886, 1105, 1116.
 ~'in vücub-u vücudu • 1075.
 Hâlık-ı Lemyezel • 1186.
 Hâlık-ı Mevî ve Hayat • 78, 467.
 Hâlık-ı Rahîm • 122, 159, 328, 534, 1035, 1069, 1073, 1109.
 ~'in rahmetiyle • 156.
 Kur'ân ~'in kelâmıdır • 727.
 Hâlık-ı Semavat ve Arz • 754.
 ~'in marziyatları • 779.
 hâlık-ı şer • 628.
 Hâlık-ı Zülcelâl • 102, 211, 409, 410, 477, 567, 578, 625, 629, 635, 653, 696, 854, 868, 880, 884, 886, 985, 1004, 1121.
 ~ her şeye yakındır • 532.
 ~'den havf etmek • 575.
 ~'in esması, sıfâtı, kemalâtı • 258.
 ~'in evamirine karşı mübareze • 885.
 ~'in hikmeti • 607, 998.
 ~'in kelâmı • 702.
 ~'in kendini tanıttırması • 205.
 her şey ~'e muhtaçtır • 1081.
 Hâlık-ı Zülkemat.
 ~'in kemalâtı • 1007.
 hâlikîyet • 1105.
 ~ mertebeleri • 1003.
 ~'in meratibi • 1004.
 hâli.
 ~ dua • 507.
 ~ iman • 751.
 halîçe • 970.
 halife • 292, 406, 531, 696.
 arzin ~'si • 170, 765.
 halife-i arz • 207, 528.
 halife-i manevî • 388.
 halife-i zemin • 373, 404, 411.
 halifelik • 404.
 halim • 218.
 halis • 834, 1182.
 halisen livechillâh • 568, 571.
 halita-i dimağî • 1148.
 halk • 624, 635, 676, 683, 688, 753, 763, 820, 823, 824, 826, 856, 880, 945, 966, 998, 1004, 1069, 1098, 1101, 1104, 1112, 1116, 1137, 1138, 1139.
 ~a muhabbet • 574.
 ~tan Hakka • 915.
 ~tan havf • 574.
 baharı ~ edilmesi • 154.
 baharın ~ edilmesi • 855.
 bir şeyi ~ eden her şeyi yapabilir • 134.
 bir tek insanın ~'ı • 152.
 cism-i hayvanının ~ edilmesi • 445.
 dünü ~ eden, yarını ~ edebilir • 133.
 elmayı ~ eden, baharı ~ edebilir • 133.
 eşyanın ~ edilmesi • 270.

hayvanatı ~ eden • 1109.
 insanların ~ olunması • 152.
 semavat ve arzin altı günde ~ edilmesi • 137.
 zihayâtı ~ etmek • 468.
 zihayatların ~ edilmeleri • 633.
 halka-i zikir • 360, 636, 748, 1133.
 ~'in serzakiri • 371.
 halk-ı cedide • 851.
 halk-ı ezdat • 1172.
 halk-ı şer • 753.
 Hallâk • 1105.
 Hallâk-ı Bîmisal • 906.
 Hallâk-ı Kâinat • 873.
 Hallâk-ı Lemyezel • 1172.
 Hallâk-ı Rahîm • 902.
 hallâkiyet • 667.
 hallâkiyet-i ilâhiye • 290, 563.
 hamam.
 ~da erkek ve kadın • 242.
 hamaset • 1199.
 hamd • 70, 71, 73, 75, 76, 111, 205, 564, 694, 775, 800, 833, 906, 953, 1076. *Bakınız:* tahmi-dat.
 hamdüsena • 77, 527, 633.
 hâme-i zerrin-i kudret • 982.
 hamele-i Arş • 268.
 hamele-i mümtesil • 1187.
 hamız-ı karbon • 967.
 hamî-i meçhul • 507.
 hamise • 931.
 hamit • 1076.
 hamiyet • 1150, 1180.
 hamiyet-i diniye • 1246.
 han • 522.
 hane.
 ~nin bekası • 549.
 bir ~ ustasız olmaz • 101.
 hanedan • 677.
 Hanefî • 788, 789.
 hane-i devvar • 362, 983.
 hane-i hayatımız • 633.
 hane-i insan • 342.
 Hanîfen Müslimen • 413.
 Hannan • 535, 1024, 1025, 1027.
 Hannan-ı Mennan • 1013.
 hapis • 241, 244, 1245, 1246.
 ~ endişesi • 241.
 ~ günahlara mânidir • 242, 245.
 ~ musibeti • 249.
 ~ yerine Risale-i Nur dersi • 243.
 ~e düşünlere teselli • 245.
 ~in ehemmiyetli sebebi • 249.
 ~te kılınan farz namazı • 242.
 ~te yapılan ibadet • 245.
 ~te zahmetlerin rahmete çevrilmesi • 244.
 ~ten istifade etmek • 244.
 daimî ~ • 99.
 Denizli ~'si.
 ~sindeki zatlar • 243.
 dünyada ~ korkusu • 428.
 edepsizlere lâyük • 201.
 hapishane • 240, 242, 1229, 1245, 1246.
 ~nin dershane olması • 250.
 ~nin istirahatthane olması • 243.
 haps-i beden
 ~den azat etmek • 1102.
 haps-i ebedî • 232, 245, 428, 620.
 haps-i münferit • 232, 233, 234.
 harab-ı âlem • 843.

harab-ı arz • 971.
 haram • 52, 437, 782, 1160, 1164, 1165, 1201.
 ~ muameleler • 783.
 ~a dalmış adam • *Bakınız:* recul-i facir.
 ~a girmeye ihtiyaç yoktur • 523.
 ~bir tarzda sarhoş olmak • 783.
 ~ı helâl etmek • 783.
 ~in helâl derecesine gelmesi • 782.
 harama • 1048.
 haramiyet • 784.
 harap.
 hanenin ~ edilmesi • 511.
 hararet • 289, 927, 928, 967.
 ~ ve hareket • 967.
 ~ ve kuvvet • 636.
 ~in derecatı • 153.
 ~te meratip • 1172.
 ~teki meratip • 857.
 hararet-i gariziye • 967.
 hararet-i ruh • 827.
 Harb-i Umumi • 1188.
 Harb-i Umumi • 250, 283, 605, 1144, 1161.
 İkinci ~ • 1144, 1153.
 harbî.
 ~ bir gâvur • 1189.
 hareç • 438.
 dinde ~ yoktur • 438.
 harekât • 931.
 ~in bir rengi • 931.
 harekât-i ecrâm • 1210.
 harekât-i muttarıda • 851, 852.
 harekât-i salâtiye • 324.
 harekât-i zerrât • 893, 898, 904, 950, 953.
 hareket.
 ~ ve hararet • 636, 967.
 hareket-i cezbekârâne • 900.
 hareket-i devriye • 966.
 hareket-i mezbuhane • 337.
 hareket-i seneviye • 929.
 ~de alınan mesafe • 972.
 harem • 162.
 harf.
 ~in kâtibi • 448.
 bir ~ kâtipsiz olmaz • 83, 100.
 harf-i manidar.
 ~ olan mevcudat • 217.
 harfî.
 ~ nazar • 1177.
 haric-i hakikattar • 1140.
 harika.
 ~ fert • 556, 557.
 harika-i beşeriye • 414.
 harika-i hikmet • 896.
 harika-i hikmet-i Rabbaniye • 44.
 harika-i kudret • 1103.
 harika-i sanat • 18, 127, 133, 146.
 ~ murassaati • 127.
 harika-i sanat-i hâlıkane • 362, 983.
 harika-i zamanî • 1196.
 harikapişe • 467.
 harikiyet-i lâfziye • 639.
 haris • 1252.
 harita-i kudsiye • 72.
 harman.
 mahşer bir ~dır • 140.
 harp • 43, 665, 1153.
 ~ cephesi • 1249.
 ~in zelzelesi • 1164.

Rus ~bi • 1228.
 umumi ~ler • 1221.
 Harun (a.s.) • 559.
 Mûsa ve ~ Aleyhisselâm.
 ~ların sevapları • 558.
 Hasan • 669.
 hasaret • 1029.
 hasbî.
 ilmi ~ vermek • 1149.
 hasen • 437.
 hasenat • 37, 745, 752, 761, 946.
 ~ı icat eden • 752.
 ~ı isteyen • 752.
 defter-i ~ • 247.
 ümmetin işlediği ~ • 943.
 hasene • 512.
 haset • 1041, 1153, 1184.
 hasf • 710, 1165.
 hâsıl-ı bilmastar • 760.
 hasım.
 zaaf ~ı teşci eder • 1168.
 hasiyet • 1146.
 haslet • 1179.
 kötü ~ler • 1220.
 hasım.
 ~in bir vekil-i fuzulîsi • 440.
 hasm-ı bieman • 1191.
 hasm-ı tabiatıyılan • 1191.
 hasnâ • 1026, 1027.
 hasret • 240.
 hasr-ı fikir • 518.
 hasr-ı muhabbet • 527.
 hasr-ı nazar • 435.
 dünyaya ~ • 275.
 hassa.
 hayatın yirmi dokuz ~sı • 177.
 hayatın yirmi sekizinci ~sı • 176.
 hassa-i mümtaz • 1161.
 hassase • 901, 965.
 hasse • 48, 49, 50.
 hasta • 240, 243.
 hastahane • 240, 242.
 hastalık • 234, 966.
 ~lar perdesi • 466.
 haşerat • 524.
 haşır • 40, 55, 81, 82, 99, 135, 138, 150, 151, 152, 154, 156, 163, 165, 166, 169, 170, 173, 174, 175, 185, 187, 191, 266, 320, 378, 383, 478, 517, 522, 545, 603, 604, 615, 616, 641, 673, 674, 688, 689, 699, 701, 816, 818, 844, 846, 847, 850, 853, 855, 856, 862, 869, 886, 922, 999, 1000, 1058, 1108, 1147, 1207, 1217, 1261, 1274, 1275, 1279. *Bakınız:* mahkeme-i kübra.
 ~ akidesi.
 ~nin faydaları • 160.
 ~ ayetleri • *Bakınız:* ayat-ı haşriye.
 ~ misalleri • 122.
 ~ numuneleri • 122, 478.
 ~ ve bahar • 134.
 ~ ve iman-ı bilkader • 174.
 ~ ve iman-ı bilkader rûknü • 174.
 ~ ve iman-ı beş rûknü • 175.
 ~ ve insanın ehemmiyeti • 173.
 ~ ve kitab-ı kâinatın manaları • 175.
 ~ ve mu'ciznûma bir kâtip • 137.
 ~de a'malin neşri • 690.

~de cesetlerin ihyasına misal • 186.
 ~de ecdadın def'aten inşasının misali • 186.
 ~de insanları ihya edecek zat • 191.
 ~de insanların a'mali • 192.
 ~de ruhların cesetlerine gelmesine misal • 185.
 ~deki huruç • 701.
 ~deki inkılâbat-ı azîme • 192, 689.
 ~e akıl ile gidilmemesinin bir sırrı • 157.
 ~e mâni hiçbir şey yoktur • 139.
 ~e şahadet ve delâlet eden erkân-ı imaniye • 173.
 ~i aklına sığdıramayanlar • 908.
 ~i iktiza eden esma-i ilâhiye • 151.
 ~i inkâr eden adam • 647.
 ~i inkâr edenler • 700.
 ~i ilzam etmek • 700.
 ~i ispat eden berahin-i uzma • 159.
 ~i vazıh bir tarzda beyan eden temsil • 82.
 ~in bürhan-ı kâtî • 378.
 ~in emareleri • *Bakınız:* emarat-ı haşir.
 ~in gerekçeleri • *Bakınız:* haşrın muktazileri.
 ~in hayat-ı insaniyeye zarurîyatı • 160.
 ~in hayatî neticeleri • 160.
 ~in icadı • 133.
 ~in inkârı • 167.
 ~in meratibi • 999.
 ~in muktazileri • 139.
 ~in nazireleri • 192.
 ~in numuneleri • 616, 647.
 ~in numunesi • 195.
 ~in sabahı • 74.
 ~in temsilleri • 137.
 Âdil isminin ~e delâleti • 86, 96, 112.
 ayetlerin ~i işareti • 165.
 Aziz isminin ~e delâleti • 85.
 bahar ~ine benzeyen emareler • 138.
 baharda ~in numuneleri • 177.
 berahin-i ~iye • 176.
 beşer ~i • 135, 136.
 bir tek insanın ~i • 152.
 Celîl isminin ~e delâleti • 91.
 Cemîl isminin ~e delâleti • 87, 117.
 Cevâd isminin ~e delâleti • 87.
 dünyevî ~ • 701.
 enbiya ve evliyaların ittifakla ~i ihtarları • 92.
 enva-ı mahlûkatın ~i • 135.
 Fâtır-ı Hakîm-i Zülcelmal isminin ~e delâleti • 93.
 ferman-ı ~ • 176.
 Hafîz isminin ~e delâleti • 91, 132.
 hakikat-i ekber-i ~iye • 168.
 Hakîm isminin ~e delâleti • 86, 112.
 haşmet-i Rububiyetin ~e delâleti • 90.
 hayatın ~e münasebeti • 176.

Hayy-ı Kayyum isminin ~e delâleti • 95, 136.
 Hazret-i Muhammed'in davalarında ~ • 164.
 insanın ~i • 478.
 insanların ~ edilmesi • 137, 152, 153, 154.
 izzetin ~e delâleti • 85.
 kabiliyetlerin zevali ~i gösterir • 151.
 Kadir isminin ~e delâleti • 138.
 kâinattaki adaletin ~e delâleti • 86.
 kâinattaki hikmetin ~e delâleti • 86.
 Kerem isminin ~e delâleti • 110.
 Kerim isminin ~e delâleti • 85.
 Kur'an'da ~ • 139, 164.
 ~e işaret eden iki ayet • 159.
 Kur'an'ın ~i kabul ettirmesi • 700.
 Kur'an-ı Hakîm'in ~i ispatı • 190.
 merhametin ~e delâleti • 85.
 misal-i ~ numuneleri • 138.
 Mucib isminin ~e delâleti • 89, 119.
 münacat-ı Ahmediyenin ~e delâleti • 88.
 namusun ~e delâleti • 86.
 Rahim isminin ~e delâleti • 86, 89, 96, 141.
 Rahmet isminin ~e delâleti • 110.
 Rakib isminin ~e delâleti • 91.
 saltanat-ı rububiyetin ~e delâleti • 90.
 saltanat-ı ulûhiyetin ~e delâleti • 85.
 Sâni-i Kadîr-i Zülcelâl isminin ~e delâleti • 93.
 şe'n-i rububiyetin ~e delâleti • 85.
 üç yüz binden ziyade envain ~ edilmesi • 136.
 void-i ilâhî ve ~ • 134.
 Haşir Sözü • 111.
 haşîye • 170.
 haşmet • 124, 220, 457, 612, 1160, 1172.
 ~in izharı • 296.
 ~li icraat • 124.
 Cenab-ı Hakkin ~ine mazhar memleket • 107.
 hükûmetin hikmeti ve ~i • 128.
 haşmet-i hâkimiyet • 921.
 haşmet-i padişahî • 559.
 haşmet-i Rububiyet • 124, 294, 1006, 1097.
 ~in haşre delâleti • 90.
 haşmet-i rububiyet-i ilâhiye • 1271.
 haşmet-i saltanat • 171, 292, 724, 974, 1072, 1098.
 haşmet-i saltanat-ı ilâhiye • 737.
 haşmet-i saltanat-ı Ulûhiyet • 1096.
 haşmetli.
 ~ bir rububiyet-i mutlaka • 169.
 haşmetnûma.
 ~ icraat • 532.
 haşr-ı azam • 157, 545.
 ~i tarfetûlayında vücuda gelebilir • 186.
 ~in bir anda vücuda gelmesine misal • 185.

haşr-ı baharî • 136, 192, 690.
 haşr-ı beşer • 857.
 haşr-ı cismanî • 138, 536, 808, 856.
 ~deki saadet-i ebediye • 850.
 ~nin keşşafı • 850.
 haşr-ı ekber • 136.
 ~in esbab-ı mucibesi ve hikmetleri • 1275.
 haşr-ı imanî.
 hisn-ı hasinde olan ~ • 152.
 haşyet • 393.
 hat.
 ~ sanatı • *Bakınız*: sanat-ı hat.
 hata-i ekseriyet • 1164.
 hatar • 435, 1205.
 hatem • 466, 467, 469, 477, 484, 485, 528.
 Allah'ın ~i • 480.
 hikmetle değişen ~ler • 487.
 mu'ciznûma zatın ~i • 453.
 müzeyyenat üstündeki ~ler • 199.
 Sâniin ~i • 484.
 zihayattaki ~ler • 469.
 hatem-i divan-ı nübüvvet • 416, 960.
 hatem-i ehadiyet • 24, 26.
 hatem-i inayet • 23.
 hatem-i mahsus • 68.
 Hatem-i Rabbanî • 469.
 hatem-i Rahîmiyet • 23.
 hatem-i rahmaniyet • 25.
 hatem-i rahmet • 24.
 hatem-i rububiyet • 464.
 hatem-i tevhit • 481.
 hatem-i vahdet • 480.
 hatem-i vahidiyet • 477, 479.
 Hatemü'l-Enbiya • 787.
 Hatemülenbiya • 370.
 hatırat-ı kalp • 508.
 hatiat.
 ~in menşei • 554.
 hatib-i Rabbanî • 568.
 hatif.
 ~lerin meşhur beşaratı • 371.
 hatime.
 fezleke ile ~ • 680.
 hatip • 592, 784.
 bütün insanlara ~ • 370.
 hatt-ı kudsi-i nuranî • 1257.
 hatt-ı münasebet • 226.
 hava • 144, 260, 261, 262, 263, 264, 317, 452, 632, 633, 826, 991, 1077, 1146, 1211. *Bakınız*:
 bahr-ı muhit-i havai.
 ~ ve toprak ve su • 476.
 ~daki zerreler • 472.
 ~nın emirber nefer olması • 261.
 ~nın intizamı • 262, 263.
 ~nın reşhaları • 540.
 ~nın tarağı • 633.
 ~nın taranması • 1099.
 ~nın tasfiye edilmesi • 633.
 ~nin temevvüdü • 261.
 ~nın vazifeleri • 263.
 ~nın zerreleri • 539, 896.
 ~nın zerresi • 894, 895.
 ~su ve toprak • 265.
 ~ya binmek • 402.
 ~ziya ve toprak • 273.
 sahife-i ~iyenin kitabeti • 264.
 unsur-u ~inin vazifeleri • 264.
 ziya ve ~ • 472.

hava-i nesimi • 411, 425.
 havaic-i zarurî • 1160.
 havarik • 417.
 havarik-i beşeriye • 419.
 havarik-i fitrat • 970.
 havarik-ı kudret • 56.
 havarik-ı medeniyet • 420.
 havarik-ı rahmet • 319.
 havarik-ı sanat • 294, 399, 417, 868.
 havarik-ı sun'îye • 415.
 havas • 661, 768, 1151.
 ~ ile mücehhez ceset • 328.
 ~ tabakası.
 ~nı zulme sevk eden kelime • 661.
 ~ ve avam.
 ~in muvazenelerinin esası • 661.
 ~ ve saadet-i ebediye • 149.
 ~taki meziyet • 1151.
 mütecessis ~ • 208.
 havâs • 797, 1053, 1059, 1120.
 akil defterindeki ~ • 149.
 insanın içindeki ~ • 142.
 havâss-ı hamse • 1187.
 havâss-ı selâse • 1176.
 havass-ı zahire • 811.
 havâss-ı zahire.
 ~ ve bâtına • 822.
 havf • 57, 574, 1168, 1207, 1208.
 ~ bir kamçıdır • 575.
 ~ elim bir belâdır • 575.
 ~ kime tevcih edilmeli? • 575.
 ~ ve reca ortasında bulunmak • 549.
 ~ta lezzet vardır • 56.
 başkaların ~ından nasıl kurtulunur? • 576.
 tatlı bir ~ • 65.
 havf-ı memat • 651.
 havfullah • 57, 575.
 havuz.
 ~da yıkanan iki adam • 442.
 havz-ı ekber • 809.
 Hay • 360, 1027.
 hayâ.
 ~ perdesi • 663.
 hayal • 41, 289, 317, 340, 359, 434, 514, 816, 922, 927, 951, 1124, 1146.
 ~ gücü • *Bakınız*: kuvve-i hayaliye.
 ~ sür'atı • 930.
 kuvve-i ~iye • 149.
 hayalâlüd • 1161.
 hayalât • 1129.
 hayal-i muhal • 1185.
 hayal-i şân • 1166.
 hayâsızlık • 1183.
 hayat • 36, 44, 51, 52, 177, 180, 181, 182, 184, 210, 250, 276, 288, 327, 350, 351, 475, 485, 486, 579, 604, 617, 647, 709, 767, 768, 770, 820, 821, 822, 823, 826, 827, 829, 840, 841, 864, 883, 893, 928, 1035, 1040, 1100, 1101, 1102, 1104, 1122, 1131, 1143, 1144, 1155, 1185, 1212, 1214.
 ~ âlemi • 827.
 ~ âlem-i şâhadetin ziyasıdır • 183.

~ arkadaşı • *Bakınız:* refika-i hayat.
 ~ esastır • 1187.
 ~ gençlik ve hevesat • 236.
 ~ hikmetnûma bir sözdür • 212.
 ~ hırsı • 651.
 ~ imanın altı erkânını ispat ediyor • 176.
 ~ kanunları • *Bakınız:* kavanin-i hayat.
 ~ kelime-i mektubedir • 212.
 ~ lezzeti • *Bakınız:* lezzet-i hayat.
 ~ rızık ister • 578.
 ~ sahibi • *Bakınız:* zihayat.
 ~ şeceresi • 177.
 ~ ve din • 1166, 1167.
 ~ ve Esmâ-i Hüsnâ • 212.
 ~ ve faaliyeti-i Rabbaniye • 183.
 ~ ve Hayy-ı Ezeli'nin vücub-u vücudu • 182.
 ~ ve iman • 238.
 ~ ve iman-ı bilkader • 183.
 ~ ve kâinat • 182.
 ~ ve melâikeye iman • 180.
 ~ ve risalet-i Muhammediye • 182.
 ~ ve ruh • 182.
 ~ ve şuur ve his • 182.
 ~ ve vahy-i Kur'ânî • 182.
 ~ ve vücut • 823.
 ~ vermek • 470.
 ~ yolu • 499.
 ~ yükü • 330.
 ~ yükü ağırdır • 51.
 ~ isteyenler • 1167.
 ~ sevmek • 1043.
 ~ zehirleyen amel • 614.
 ~ımız mâyesi • 1157.
 ~ın hayatı • 721.
 ~ın başına gelen her şeyin güzel olduğunu anlatan temsil • 768.
 ~ın gayatı • 213.
 ~ın gayeleri • 209, 211.
 ~ın gayesi • 729.
 ~ın hakkı • 1181.
 ~ın haşre münasebeti • 176.
 ~ın kemal-i saadeti • 209.
 ~ın mahiyeti • 209, 211, 212.
 ~ın mahiyeti ve vazifesi • 1122.
 ~ın mülk ve melekûtiyet vecihleri • 823.
 ~ın müteaddit neticeleri • 127.
 ~ın nuru • 823, 908.
 ~ın saadet içindeki kemali • 212.
 ~ın sırr-ı hakikati • 209, 212.
 ~ın sırrını anlatanlar • 179.
 ~ın sureti • 209, 212.
 ~ın tarz-ı vazifesi • 212.
 ~ın tasaffi etmesi • 768.
 ~ın tekâlifî • 74.
 ~ın tenevvür etmesi • 822.
 ~ın vazifesi • 1101.
 ~ın yakazası • 1188.
 ~ın yirmi dokuz hassası • 177.
 ~ın yirmi sekizinci hassası • 176.
 ~ın yükü • 1034.
 ~ın ziyası • 821, 822.
 ~ını suiistimal etmeyenler • 179.
 ~ların asılları ve zatları • 1102.
 ~sız bir cisim • 821.

~sız vücut • 1143.
 ~taki sikkeler • 469.
 ~taki tecelli-i kudret ve hikmet • 468.
 ~taki tesbihat-ı Rabbaniye • 907.
 ~ilve-i ~ • 183.
 ~ebedî ~ • 162.
 ~en küçük zihayatta ~ • 822.
 ~en yüksek tabaka-i ~ • 129.
 ~gayat-ı ~iye • 210.
 ~hazinelere cami' olan ~ • 213.
 ~ilk ~ • *Bakınız:* neş'e-i ulâ.
 ~iman olmadan ~ • 237.
 ~kâinat ~ için yaratılmış • 181.
 ~lefafeîli ~ • 288.
 ~lezziz ~ • 1156.
 ~mevteki ~ • 351.
 ~mukadderat-ı ~iye • 183.
 ~muvakkat bir ~ • 124.
 ~peygamberlere iman ve ~ • 181.
 ~sırr-ı ~ • 181, 183.
 ~uzun ve mes'udâne bir ~ • 97.
 Hayat Penceresi • 1122.
 hayat-ı ahiret • 837.
 hayat-ı aile • 1183.
 hayat-ı bâkiye • 169, 242, 251, 517, 1035, 1043.
 ~ ümidi • 161.
 ~ye mazhar olacak insanlar • 179.
 ~ye müteveccih olmak • 69.
 ~mahpusların ~leri • 244.
 hayat-ı beşer.
 ~in iki müthiş yarası • 661.
 hayat-ı beşeriye.
 ~nin muaveneti • 503.
 hayat-ı beşeriye-i sefihâne • 650.
 hayat-ı cismaniye • 810.
 hayat-ı daime.
 ~ için sa'y etmek • 429.
 hayat-ı dünyeviye • 41, 45, 171, 177, 203, 208, 251, 342, 512, 513, 517, 518, 519, 520, 522, 781, 1259, 1279.
 ~ lezzeti • 517.
 ~ ve ahirete iman • 177.
 ~nin gurubu • 440, 870.
 ~nin iç yüzü • 1259.
 ~nin levazımatı • 428.
 ~nin temini • 779.
 ~nin zevkleri • 514.
 ~ye âşık • 520.
 ~yi ahirete tercih edenler • 750.
 ~yi gaye-i hayal etmek • 517.
 ~yi gaye-i maksat yapmak • 45.
 ~yi hayat-ı uhreviye tercih eden • 781.
 hayat-ı ebediye • 41, 52, 177, 178, 421, 425, 512, 514, 517, 582, 664.
 ~nin mukaddimesi • 500.
 Hayat-ı Ezeliye • 184.
 ~nin şuaatı • 182.
 ~ve peygamberler ve kitaplar • 181.
 hayat-ı fâniye • 209.
 ~yi esas maksat yapmak • 69.
 hayat-ı hayvanî • 495.
 hayat-ı hayvaniye • 632.
 hayat-ı içtimaiye • 66, 218, 404, 614, 643, 662, 663, 678, 722, 788, 789, 878, 883.
 ~nin gayesi • 146.

~nin kemali • 421.
 ~nin medarı • 161.
 ~ve hikmet-i Kur'âniye • 214.
 ~ve nev'iye • 549.
 ahiret ~nin üssülesasıdır • 160.
 haşrin ~ye lüzumu • 160.
 hayat-ı içtimaiye-i beşer • 664.
 hayat-ı içtimaiye-i beşeriye • 218, 383, 516, 650, 661.
 ~ semasının güneşleri • 831.
 ~de nokta-i istinat • 659.
 ~nin düstur-u hayatı • 659.
 ~nin gayesi • 659.
 ~nin hedefi • 659.
 hayat-ı içtimaiye-i insan • 676.
 hayat-ı içtimaiye-i insaniye • 650, 795.
 ~ve iman-ı haşrî • 163.
 hayat-ı ihtilâl • 1152.
 hayat-ı insaniye • 24, 764, 848, 904.
 haşrin ~ye zaruriyeti • 160.
 hayat-ı kâinat.
 ~vahy-i Kur'ân ~ın ruhudur • 182.
 hayat-ı kalbiye • 643.
 hayat-ı maddiye • 770.
 hayat-ı maddiye-i nefsiye • 770.
 hayat-ı maneviye • 183, 643.
 ~ve uhreviye • 45.
 ~ye mazhariyet • 184.
 hayat-ı mes'udâne • 1060.
 hayat-ı Muhammediye • 182.
 ~ve hayat-ı kâinat • 182.
 hayat-ı mutlaka • 1081.
 hayat-ı nebat • 822.
 hayat-ı riba • 1152.
 hayat-ı sermediye • 180, 181.
 hayat-ı siyasiye • 253, 722.
 hayat-ı şahsiye • 217, 549, 722, 882.
 ~ve hikmet-i Kur'âniye • 214.
 ~nin düsturları • 652.
 ~nin gayesi • 146.
 hayat-ı uhreviye • 161, 177, 643, 870.
 ~nin inşası • 178.
 ~nin tulûu • 440.
 ~yi gaye-i maksat yapmak • 45.
 hayat-ı dünyeviye ~ye tercih eden • 781.
 hayat-ı umumiye.
 ~nin manevî bir cılsesi • 183.
 hayat-ı 809.
 hayat-ı 809.
 hayat-ı 809.
 ~maddeler • 811.
 hayat-ı 809.
 ~eşyanın ~ları • 184.
 hayır • 15, 140, 281, 510, 511, 794, 796, 875, 878, 1245.
 ~toplulukları • *Bakınız:* cemiyat-ı hayriye.
 ~ve şer • 66, 1151.
 ~ve şer ortasındaki ayrılık • 794.
 ~a şevk • 557.
 ~ı kabul etmek • 364.
 ~in dellâli • 795.
 ~in içinde şer • 1171.
 ~in şerre kalbi • 364.
 ~lara yönelme duygusu • *Bakınız:* meylân-ı hayır.
 haymenişin.
 ~bir edip • 632.

- hayret • 324, 528.
 ~in istihfafa meyletmesi • 117.
 hayretâlûd.
 ~ bir muhabbet • 81.
 hayr-ı kesir • 753.
 hayr-ı mahz • 578.
 hayr-ı mutlak • 143.
 ~tan gelen hayır • 364.
 hayriyet • 576.
 hayrüşer • 1150.
 haysiyet.
 ~ edepsizlerin tedbini ister • 85.
 hayt-ı münasebet • 945.
 hayt-ı semavî • 1196.
 hayt-ı vuslat • 584.
 hayvan • 33, 44, 89, 128, 201, 203, 208, 237, 268, 446, 457, 483, 484, 526, 583, 584, 600, 709, 762, 1060, 1069, 1072, 1074, 1121, 1150, 1176.
 ~ cisimleri • **Bakınız:** ecsam-ı hayvaniye.
 ~ türleri • **Bakınız:** enva-ı hayvanat.
 ~ ve insan • 237, 502, 517, 519.
 ~daki hususî inkişaf • 519.
 ~dan aşağı • 235, 237.
 ~dan aşağı bir derece • 209.
 ~dan aşağı düşmek • 455.
 ~dan daha aşağı • 624.
 ~in aldığı lezzet • 518, 584.
 ~in lezzeti ve elemi • 572.
 ~in vazife-i asliyesi • 503.
 ~lar istihdam edilebilirler • 410.
 ~lar tohumları nasıl dağıtıyorlar? • 573.
 ~larda haşır ve neşir • 846.
 ~ların ihtiyaçları • **Bakınız:** hacat-ı hayvaniye.
 ~ların ihya edilmesi • 847.
 ~ların istidadi • 503.
 ~ların istidat dili • 410.
 ~ların kasidehan enisleri • 570.
 ~ların organları • **Bakınız:** cihazat-ı hayvaniye.
 ~ların ölümleri • 365.
 ~ların tesbihatı • 570.
 ~ların tesbihi • 570.
 ~ların zikirleri • 535.
 ~ların zikri • 570.
 baharda ~ların ihyaları • 187.
 canavar ~ • 502.
 hurdebinî bir ~ın duyguları • 827.
 insan ~a benzer • 573.
 insan suretindeki ~lar • 308.
 leyli ~lar • 570.
 muzır ~ • 624.
 mübarek ~lar • 17.
 hayvanat • 23, 24, 45, 115, 136, 163, 228, 255, 264, 276, 290, 329, 483, 534, 563, 565, 567, 568, 571, 676, 685, 696, 705, 824, 833, 895, 968, 969, 1023, 1047, 1068, 1071, 1077, 1089.
 ~ insana hizmetkâr olabilir • 410.
 ~ kabileleri • 568.
 ~ ve nebatat.
 ~in kumandanı • 581.
 ~in tedbir ve terbiye ve idaresi • 20.
 ~ ve nebatat envainın haşredilmesi • 478.
 ~a edilen ihsan • 568.
 ~a verilen ücret • 905.
 ~ı halk eden • 1109.
 ~in cüz'î maaşları • 570.
 ~in cüz'î ihtiyaçları • 568.
 ~in çoğu insana hizmetkârdır • 411.
 ~in duaları • 745.
 ~in erzakı • 451.
 ~in halk edilmesi • 67.
 ~in hedâyâları • 571.
 ~in ibadâtı • 571.
 ~in icadı • 191.
 ~in icat edilmesi • 688.
 ~in ilhamatı • 221.
 ~in ilhamları • 591.
 ~in manevî çobanlarının reisi • 834.
 ~in melek-i müekkeli • 834.
 ~in nefisleri • 568.
 ~in sec'âlî tesbihatı • 571.
 ~in sırr-ı istihdamları • 1271.
 ~in tahiyatları • 571.
 ~in teneffüs ve telkikleri • 676.
 ~in tesbihatı • 571.
 ~in zayıfları • 119.
 ~taki terbiye ve iâşe • 1111.
 ~taki tezyinat • 1109.
 ~taki zerrat • 904.
 dört yüz bin çeşit nebatat ve ~ • 254.
 insan ~a benzer • 573.
 Malikülmülkün ~ı • 565.
 hayvanat-ı ehliye • 410, 498, 516.
 hayvancık.
 kuvvetsiz ~lar • 451.
 hayvan-ı fânî-i zail • 511.
 hayvan-ı natık • 951.
 hayvanî.
 ~ maaş • 574.
 ~ nefis • 525.
 ~ şehvet duygusu • **Bakınız:** kuvve-i şehevîye-i behimiye.
 ~ yaşayış • 517.
 üç yüz bin nebatî ve ~ taifeler • 257.
 hayvanlık.
 ~tan çok aşağı bir dereke • 52.
 hayy • 1138.
 Hayy-ı Bâkî.
 ~nin sermediyeti • 1103.
 Hayy-ı Ezeli.
 ~nin vücub-u vücudu ve hayat • 182.
 Hayy-ı Kayyum • 135, 360, 1013, 1082, 1101, 1102.
 ~ isminin haşre delâleti • 95.
 ~'un bütün esma ve şuuratı • 1100.
 ~'un hatemleri • 468.
 ~'un şuurat-ı zatîyesi • 1122.
 ~'un tecelli-i İsm-i Azamî • 474.
 ~'un vücub-u vücudu • 1102.
 Hayy-ı Kayyum-u Ezeli.
 ~nin cilve-i azamî • 181.
 hayy-ı meyyit • 1199.
 hayy-ı murtabî • 1147.
 hazain-i rahmet • 808, 809, 949.
 ~in anahtarları • 113.
 ~in müştemilâtı • 141.
 Cenab-ı Hakkın ~i • 147.
 hâzır • 505.
 hâzır.
 ~ ve nazır • 531.
 hazin • 32.
 hazine • 90, 115.
 Allah'ın tükenmez ~leri • 86.
 bağ ve ~ler • 125.
 bitmez ~ler • 114.
 kıymetli ~ler • 126.
 padişahın hakikî ~leri • 89.
 hazine-i ebediye • 41, 234, 239.
 kabrin ~ye çevrilmesi • 234.
 hazine-i esrar • 358.
 hazine-i gaybiye • 941.
 hazine-i gayp • 226, 395.
 hazine-i hassa • 97.
 padişahın ~sı • 460.
 hazine-i hassa-i rahmet • 50.
 hazine-i ilm-i tevhîd • 227.
 hazine-i kemalât.
 ~in anahtarı • 418.
 hazine-i kudret • 899.
 hazine-i kudsîye • 1258.
 hazine-i Kur'ânîye • 252.
 hazine-i manevîye • 527.
 hazine-i nur • 30.
 hazine-i rahmet • 16, 30, 72, 193, 330, 360, 396, 445, 484, 508, 678, 686, 691, 898, 942.
 ~ kapısı • 37, 543.
 ~in anahtarı • 508.
 hazine-i ulûm • 225.
 hazine-i uzma • 416.
 Hazineler Sahibi.
 ~ kemalâtını beyan etmek ister • 104.
 hazineli.
 ~ kazık • 603.
 Hazret-i Âdem • 120, 388, 416, 417, 641.
 ~ şeytana alındı • 414.
 ~'e meleklerin secdesi • 1268.
 ~'in hilâfet meselesi • 681.
 ~'in ilmi • 681.
 ~in mu'cize-i kübrası • 414.
 ~in mu'cizesi • 414.
 esmanın ~'e talimî • 414.
 Hazret-i Ali • 1049.
 Hazret-i Azrail • 466.
 ~ bir perdedir • 466.
 Hazret-i Cebrael • 174, 316, 815.
 Hazret-i Davud • 404, 409, 410.
 ~in mu'cizeleri • 409.
 ~in tesbihatı • 409.
 dağların ~'a iktidaları • 409.
 Hazret-i Fatîma.
 ~'nın nesl-i mübareki • 669.
 Hazret-i İbrahim • 412.
 ~ ve gömleği • 413.
 ~in bir mu'cizesi • 412.
 Hazret-i İdris • 401.
 Hazret-i İsa • 584, 919.
 ~'nın ahlâk-ı ulviyesi • 403.
 ~'nın bir mu'cizesi • 403.
 Hazret-i İsrâfil
 ~in Sur'u • 854.
 Hazret-i Mikâil • 567, 834.
 Hazret-i Muhammed • 163, 924, 1122.
 ~ Allah'ın resulüdür • 1265.
 ~in davalarında haşır • 164.
 ~in hakkaniyeti ve haşır • 163.
 ~in mu'cizeleri ve sözlerinin misali • 459.
 ~in sözlerinin misali • 460.
 Hazret-i Mûsa • 302, 389, 559, 584, 919.

- ~nın asası • 394.
 ~nın bir mu'cizesi • 402.
 ~nın şecere-i meşhuresi • 647.
 Hazret-i Nuh • 401.
 ~'un bir mu'cizesi • 401.
 Hazret-i Peygamber • 316, 583, 816.
 ~ Efendimiz • 1253.
 ~in derece-i sıdkı • 785.
 ~in nuru • 584.
 Hazret-i Süleyman • 401, 410.
 Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm • 404, 405, 407, 408, 1060.
 ~in bir mu'cizesi • 401.
 Hazret-i Üstat • 1229, 1235, 1237, 1239.
 Hazret-i Yunus • 312.
 Hazret-i Yusuf • 401, 741, 1019, 1060.
 ~ ve ecdadına edilen nimetler • 677.
 ~'un bir mu'cizesi • 401.
 hazz-ı nefis • 834.
 hedâyâ • 454, 455.
 manevî ~ • 841.
 hedâyâ-i Rahmaniye • 484.
 ~nin tablacıları • 990.
 hedâyâ-i rahmet • 320.
 hediye • 454.
 hediye-i ilâhiye • 30.
 hediye-i Rahmaniye • 52.
 hediye-i rahmet • 18, 1049.
 hediye-i ubudiyet • 580.
 helâket • 333, 456, 594, 622, 1034, 1158.
 dünyada ve ahirette ~ • 723.
 helâket-i ebediye • 44.
 helâl • 783, 1201.
 ~ çalışma • *Bakınız:* sa'y-i helâl.
 ~ dairesi genişler • 52.
 ~ rızık • *Bakınız:* rızık-i helâl.
 ~ sa'y • 523.
 haramı ~ etmek • 783.
 haramın ~ derecesine gelmesi • 782.
 vasıta-i rızık-ı ~ • 44.
 helva • 467.
 zehirli ~ • 238.
 hemcins • 667.
 hemheme-i hava • 359.
 hemze • 611, 612, 614.
 hendese • 415, 1021.
 her şey • 582.
 ~ yazılıdır • 762.
 ~den bir tek şey yapmak • 467.
 ~i bir tek şey yapmak • 68, 103.
 ~i yapamayan bir şeyi yapamaz • 1139.
 ~i yapamayan hiçbir şeyi yapamaz • 133.
 ~in vücudundan sonrası yazılıdır • 763.
 hercüfesadat • 1152.
 hercümerc-i dünyeviye • 431.
 hercümerc • 576.
 ~ âlem • 576.
 dünyayı ~ eden taifeler • 553.
 Herkül Burcu • 1097.
 herzekârâne • 332.
 heva • 44, 51, 99, 516, 663, 1037, 1049, 1056, 1158, 1159, 1160, 1164, 1200, 1212.
 ~ya tâbi insan • 36.
 gençlerin ~ları • 161.
 heva-i nefis • 359, 402.
 hevaî.
 ~ gönüller • 1176.
 hevâm • 569.
 hevaperestâne • 505.
 heves • 99, 1056, 1158, 1159, 1160, 1168, 1178, 1200, 1201, 1212.
 ~ kördür • 241.
 ~e tebaiyet • 82.
 muncemî ~ • 1184.
 hevesat • 162, 578, 710, 803, 882, 1158, 1183, 1184.
 ~ ve hayat ve gençlik • 236.
 ~in tatmini • 218.
 aldâtıcı ~ • 232.
 zararlı ~ • 1049.
 hevesat-ı gayrimeşrua • 239.
 hevesat-ı nefsanîye • 219, 659, 660.
 ~nin tecavüzâtı • 219.
 hevesat-ı rezile • 663.
 hevesat-ı sihirbaz • 1212.
 hevesat-ı süfliye • 208.
 heves-i mütecessim • 663.
 heves-i nefsanîye • 50.
 heveskârâne • 235, 505.
 ~ şarkılar • 278.
 hevheve-i yaprak • 359.
 hey'et-i mecmua-i insaniye • 901.
 heybet-i rububiyet • 325.
 heyecan • 1200.
 heykeltaş • 1021.
 hezeyyat • 408.
 hezeyancı.
 ~akıl • 135.
 hezeyan-ı küfrî • 305, 308.
 hıfz • 130, 132.
 ~ muhasebe içindir • 91.
 âlem-i ahirette ~ • 132.
 âlem-i gaypta ~ • 132.
 neticelerin ~ edilmesi • 94.
 hıfz-ı hayat.
 ~ cihadı • 89.
 hıfz-ı hudut • 128.
 hıfz-ı ziynet • 129.
 hırkat.
 muhabbetin ~e kalbetmesi • 110.
 hırs • 626, 1168.
 insanın ~ı • 814.
 hırs-ı hayat • 651.
 hırs-ı muaraza • 594.
 hırsız • 430.
 hırsızlık • 464.
 hırs-ı can • 374.
 hısn-ı hasin.
 ~de olan haşr-i imanî • 152.
 hisset • 626.
 hisset-i nefis • 435.
 hiyanet • 1150, 1158, 1160, 1163, 1180.
 hiyarcık • 573.
 hiyatat-ı kâmile-i muhita-i sanat • 472.
 hıız.
 yüksek ~ • 930.
 Hızır • 53, 55.
 hicap • 327, 790.
 ~ların nispet-i ref'i • 222.
 yetmiş binler ~ • 323.
 hicran-ı ebedî • 849.
 hicran-ı lâyezalî • 848.
 hiçbir
 ~ boğazı • 335.
 hidayet • 45, 58, 80, 228, 387, 493, 591, 610, 627, 677, 704, 1161.
 ~ güneşi • *Bakınız:* şems-i hidayet.
 ~ nuru • *Bakınız:* nur-u hidayet.
 ~ yönleri • *Bakınız:* cihat-i hidayet.
 Resul-i Ekrem'in ~i • 119.
 şariat ~i • 1162.
 hidayetbahş • 652.
 hidayeteda • 380, 665.
 hidayet-i ilâhiye • 499, 673.
 hidayet-i Kur'ân • 391.
 hidayet-i Rahmaniye • 492.
 hiddet-i Rabbaniye • 736.
 hidemat-ı hayatiye • 907.
 hidemat-ı mahlûkat.
 ~in ücretleri • 868.
 hidemat-ı Rabbaniye • 905.
 hidemat-ı tesbihiye • 834.
 hidrojen • *Bakınız:* müvellidülmâ.
 hıffet • 289, 293, 456, 765.
 zahîrî bir ~ • 35.
 hikâye.
 Sözlerin ~leri • 1002.
 hikâyet-i iyanî • 1196.
 hikem.
 ~de bin sakam görmek • 350.
 hikem-i cesime • 900.
 hikmet • 22, 23, 24, 25, 27, 57, 86, 90, 95, 96, 111, 112, 113, 114, 128, 131, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 167, 169, 171, 173, 216, 263, 269, 270, 274, 277, 281, 284, 294, 320, 326, 379, 394, 404, 405, 416, 431, 450, 452, 466, 467, 500, 507, 524, 538, 544, 617, 623, 636, 645, 677, 678, 749, 782, 809, 845, 853, 878, 886, 900, 904, 912, 923, 929, 936, 944, 957, 964, 965, 966, 968, 969, 971, 972, 982, 1000, 1021, 1023, 1025, 1046, 1047, 1055, 1059, 1068, 1079, 1082, 1084, 1088, 1089, 1091, 1093, 1096, 1098, 1101, 1104, 1109, 1111, 1117, 1118, 1176, 1177, 1201, 1210, 1212, 1231.
 ~ defineleri • 50.
 ~ eseri • *Bakınız:* eser-i hikmet.
 ~ içinde dakik bir sanat • 318.
 ~ kanunu • *Bakınız:* kanun-u hikmet.
 ~ nazarı • *Bakınız:* nazar-ı hikmet.
 ~ ve cûd • 128.
 ~ ve dünya • 147.
 ~ ve illet • 550.
 ~ ve seha • 128.
 ~ yeri • *Bakınız:* dârülhikmet.
 ~in intizamâtı • 143, 153.
 ~in kemalî • 1098. *Bakınız:* kemal-i hikmet.
 ~in mizânı • *Bakınız:* mizân-i hikmet. *Bakınız:* mizân-i hikmet.
 ~in tecelliyâtı • 1000.
 ~leri saklayan perdeler • 367.
 ~lerin en büyüğü • 142.
 ~teki desatir • 1149.
 Allah'ın ~i • 283.

- bâhir bir ~ • 141.
 ~in intizamâtı • 95.
 Cenab-ı Hakkın ~ine medar • 291.
 Cenab-ı Hakkın ~li tasarrufâtı • 532.
 cihanşümûl ~ler • 693.
 eşyada görünen ~in tanzimi • 151.
 gayeler ~i gösterir • 128.
 hakikî ~ • 770.
 hâkim bir ~ • 113.
 hükûmetin haşmeti ve ~i • 128.
 hüsnüsanat içinde bir ~ • 113.
 icattaki ~ • 1171.
 ilm-i ~ • 217.
 İbnî Sina gibi bir dâhi-i ~ • 156.
 kâinatattaki ~ • 111.
 ~in haşre delâleti • 86.
 lâtif ~ • 1053.
 masnua takılan ~ler • 142.
 Mutasarrıf-ı Hakîm'in ~i ve haşır • 173.
 münfail mistar-ı ~ • 268.
 nihayetsiz ~ • 101.
 nihayetsiz ~e bürhan • 112.
 Sâniin kudret ve ~i • 143.
 hikmetfeşan.
 ~ kitab-ı mukaddes • 221.
 hikmet-i âlem • 197.
 hikmet-i âliye • 886, 934.
 hikmet-i âliye-i kâinat • 652.
 hikmet-i amme • 173, 1083.
 sanat-ı eşyada görünen ~ • 481.
 hikmet-i beşer • 1015.
 hikmet-i beşeriye • 664, 822.
 hikmet-i cüz-i ihtiyariye • 752.
 Hikmet-i Ebediye • 195.
 hikmet-i ezeliye • 867.
 hikmet-i felsefe • 217, 218, 666, 1262.
 ~ ve Kur'ân • 1262.
 hikmet-i felsefiye • 664.
 ~nin aczi • 664.
 hikmet-i fenniye • 214.
 hikmet-i hakikiye • 142.
 hikmet-i hilkat • 876.
 kâinatın ~i • 170.
 hikmet-i hükûmet • 86.
 hikmet-i ilâhî • 282, 1174.
 hikmet-i ilâhiye • 280, 392, 393, 524, 550, 788, 845, 854, 930, 965, 973.
 ~nin muktezası • 989.
 ~nin muntazam kanunları • 186.
 ~nin perdesi • 1104.
 ~nin semavatı • 414.
 ~ye iftira etmek • 52.
 hikmet-i imhal • 696.
 hikmet-i insaniye • 652.
 ~nin dünyaya bakışı • 708.
 hikmet-i ipham • 550.
 hikmet-i irşat.
 ~in iktizası • 545.
 hikmet-i kâinat • 946.
 hikmet-i Kur'ân • 664.
 ~in ilmi ve amelî i'cazı • 664.
 ~in tilmizi • 218.
 hikmet-i Kur'âniye • 214, 218, 219, 635, 1262.
 ~ ve felsefe-i beşeriye • 708.
 ~deki kesret ve vüs'at • 1263.
 ~nin fazileti • 1262.
 ~nin gayesi • 660.
 ~nin i'cazı • 664.
 ~nin kudsiyeti • 1263.
 ~nin mu'cizeliği • 664.
 ~nin nokta-i istinadı • 660.
 hikmet-i Mîraç • 933.
 hikmet-i mutlaka • 148.
 hikmet-i müzahrefe.
 ~ düsturları • 884.
 hikmet-i Rabbanî • 963, 1197.
 hikmet-i Rabbaniye • 506, 677, 854, 893, 1000.
 ~nin mu'cizesi • 997.
 ~nin muktezası • 187.
 ~nin telvihatı • 998.
 hikmet-i risalet • 959.
 hikmet-i rububiyet • 959.
 hikmet-i sermediye • 868.
 hikmet-i tabiye • 412, 710.
 ~nin bir feylesofu • 633.
 hikmet-i tamme • 844.
 Hikmetli Kur'ân • 617.
 hikmetli.
 ~ bir rububiyet-i mutlaka • 169.
 hikmetsizlik • 127, 900.
 hikmettar • 115.
 hikmetüleşya • 415.
 fenn-i ~ • 257.
 hil'at-ı vücut • 1208.
 hilâf • 92, 135.
 hilâfet • 681, 1157.
 insan ~le mükerrerdir • 132.
 insan verilen ~ rütbesi • 148.
 melâikelere karşı ~ • 414.
 hilâfet-i arziye • 742.
 hilâfet-i kübra • 131, 220, 913.
 hilâfet-i rûy-i zemîn • 409.
 hilâf-ı akıl • 41.
 ~ ve hikmet • 41, 628.
 hilâf-ı edep • 366.
 hilâf-ı hakikat • 281, 547.
 hilâf-ı hikmet • 281.
 hilâf-ı iman.
 ~ zannetmek • 439.
 hilâf-ı vaki • 536, 547.
 hilâfı • 1145.
 hilâl • 459, 606, 982.
 ~ olmuş kamer • 1145.
 hile • 784, 1160.
 ~ ile cem-i mal eden millet • 650.
 hilebaz.
 ~ şarlatan • 627.
 hileli.
 ~ tilki ve maymun • 108.
 hilkat • 366, 367, 447, 829, 845, 946, 1137.
 ~ ağacı • 607.
 ~ şeceresi • 25, 191, 688, 1065.
 ~in muamması • 925.
 ~te abesiyet yoktur • 845.
 ~teki hüsnüsanat • 113.
 ~teki intizam, hikmet • 358.
 bahar bahçelerinin ~i • 122.
 dünyadaki ~ • 853.
 intizam-ı ~ • 225.
 muamma-i ~ • 229.
 semavat ve arzın ~i • 72.
 ~ şecere-i ~ • 229.
 hilkat-i âlem • 640, 657, 923.
 ~in muamma-i acibesi • 652.
 ~in neticeleri • 737.
 hilkat-ı arz • 971.
 ~ ve semavat • 985.
 hilkat-i ceset • 641.
 hilkat-i eşya • 858.
 hilkat-i insan • 26, 197.
 ~ devri • 73.
 ~in etvarı • 679.
 hilkat-i insaniye • 190, 688.
 hilkat-i kâinat • 728.
 ~taki hikmet-i tamme • 844.
 hilkat-i mevcudat • 845.
 hilkat-i Rabbaniye • 608.
 hilkat-i semavat ve arz • 26.
 hilkat-i semavat.
 ~ ve arz • 987, 989.
 himaye • 15.
 himayet • 524.
 himayetkâr • 1209.
 himmet • 1204.
 ~in inkisam etmesi • 780.
 himmet-i Peygamber • 1156.
 Hind • 794.
 Hindistan.
 ~ cevizi • 455.
 his • 1118.
 ~ kördür • 241.
 ~ ve şuur ve akıl • 182.
 ~ ve şuur ve hayat • 182.
 menfaatler ve sair galip ~ler • 163.
 hisal-i hamide • 940.
 hisse-i ders • 666.
 hisse-i fehîm • 667.
 hiss-i amme • 629.
 hiss-i elîm • 1212.
 hiss-i heyecan • 1200.
 hiss-i hüzn-ü gamdar • 1200.
 hiss-i kablelvuku • 1132.
 hiss-i sadis • 1192.
 hiss-i ulvî • 1201.
 hissiyat • 252, 519, 1053, 1101, 1120, 1122, 1129, 1207, 1209.
 ~ akıbeti görmez • 241.
 ~ ve akıl • 241.
 ~in gaye-i yegânesi • 208.
 ~in taşkınlıkları • 242.
 gençlerin ~ları • 161.
 hissiyat-ı insaniye • 1059.
 hissiyat-ı ulviye • 219, 660, 785, 794.
 ~nin sönmesi • 1184.
 hissiyat-ı ulviye-i insaniye.
 ~nin tahrîbi • 664.
 hitabat-ı Ezeliye • 382.
 hitabat-ı ezeliye-i Sübhaniye • 589.
 hitabat-ı Sübhaniye • 147, 181.
 hitab-ı ezeli • 702.
 hitab-ı mürşidâne • 658.
 hitab-ı Yezdânî • 1195.
 hitap • 590.
 ~ makamı • 527.
 hizbüşşeytan • 310.
 hizmet • 81, 578, 775.
 cansiperâne ~ • 1233.
 imana ve Kur'ân'a ~ • 244.
 hizmetçi • 209.
 hizmet-i askerîye • 322.
 hizmet-i bendegâne • 273.
 hizmet-i imaniye • 1235.
 hizmet-i kudsiye • 800.
 hizmet-i Kur'âniye • 1232, 1235.
 hizmet-i külliye • 832.
 hizmet-i Mevlâ.
 ~ için el bağlamak • 76.
 hizmet-i Sübhaniye • 570.
 hizmet-i ubudiyet • 990.

hizmet-i ukba-dünya • 1174.
 hizmetkâr • 128, 273, 518.
 Hoca Nasreddin • 1166.
 hoca-i dâna • 1189.
 hodbin • 32, 47, 333, 351, 499, 560.
 ~ nefis-i emmare • 1267.
 ~lerin inkârları • 625.
 hodbinlik • 364, 1150.
 ~te bihemta • 363.
 hodendiş • 32.
 menfaatperest ~ • 218.
 hodfûruş • 882.
 ~ların tekzipleri • 627.
 hodfûruşâne.
 ~ düstur • 883.
 hodfûruşluk • 502, 1242.
 hodgâm • 32, 333, 366.
 ~ insan • 117.
 dessoras ~ • 218.
 hodgâmi.
 ~ bir âdemî • 1168.
 hodgâmlık • 366, 1150, 1184.
 hodpesent • 216.
 hortlak • 1199.
 Hristiyan.
 ~ dünyası • 1253.
 Hristiyanlık • 1161. *Bakınız:* Nasra-niyet.
 Hû • 360, 383.
 Hubab.
 ~ Risalesi • 336.
 hubb-u ahiret • 1019.
 hubb-u dünya • 1029.
 hubb-u fâniyat • 1034.
 hubb-u maâli • 795.
 hubb-u mehasin • 748.
 hubb-u nefis • 1170.
 hubb-u zat • 880.
 hububat • 447, 646, 674, 686, 701, 1085.
 hubup • 128.
 hud'a.
 ~ ile cem-i mal eden millet • 650.
 ~nın emaresi • 642.
 Hudâ • 982.
 Huda.
 ~ mülkü • 333.
 hudabin • 32, 333.
 hudabinlik • 364.
 hudaperest • 32.
 hudud-u azamet-i rububiyet • 272.
 hudud-u icraat • 230, 706.
 hudud-u kibriya • 230, 706.
 hudud-u mülk • 295, 601.
 hudus • 1114, 1115.
 hukuk.
 ibadının ~u • 114.
 küfür, mahlûkatın ~una bir teca-vûzdür • 140.
 hukuk-u hayat • 360.
 hulâsa • 680.
 ~lı bir söz • 655.
 hulâsa-i fikr-i küfrî • 622.
 hulâsa-i ubudiyet.
 nev-i beşerî ~i • 122.
 hulf • 92, 135.
 hulfülvaat • 134, 428.
 ~ ve cehil • 134.
 ~ zillettir • 139.
 Cenab-ı Hakkın izzeti ~e tenez-zül etmez • 93.
 hulfülvâit • 139.

hulle • 413, 813, 1056.
 hulle-i inayet • 482.
 hulle-i rahmet • 482.
 hulle-i sanatnûma • 320.
 hums-u beşer • 374.
 hunhar • 1252.
 hunharâne.
 ~zulûmler • 1251.
 hurafat • 416, 470, 476, 886, 1165, 1166.
 hurdebini.
 ~ bir hayvanın duyguları • 827.
 ~ huveyn • 1187.
 ~ zihayatlar • 695.
 huri • 162, 578, 807, 813, 814, 816, 1023, 1027, 1056, 1274.
 ~ libası • 613.
 hurma • 606, 607, 640, 681, 701.
 hurmet-i riba • 661, 1214.
 huruf • 637.
 ~un nukuşu • 215.
 ~un vaziyet-i muntazaması • 612.
 huruf-u hecâ • 610.
 huruf-u hecâye • 610.
 huruf-u Kur'âniye • 729.
 huruf-u mevcudat.
 ~in tezyinatı • 217.
 husuf • 506.
 ~ namazı • 506.
 husuf küsuf.
 ~ namazı • 325.
 husufat • 710.
 husumet • 1170.
 Hut • 548.
 hutbe • 783, 784, 957.
 bilinen lisan ile ~ okunması • 784.
 hutbe-i Arabiye • 784, 1192.
 hutbe-i ezeli • 1190.
 hutbe-i ezeliye • 221, 372, 590, 638, 658, 870.
 hutbe-i şîrin • 361.
 huteba • 619.
 hutut-u maneviye • 599.
 hutut-u nuraniye • 801.
 huveyn.
 ~ ve insan • 1187.
 ~in havâssı, hayatı • 1187.
 huzur • 253, 582.
 ~ makamı • 527.
 gaffletin ~a kalbetmesi • 582.
 huzur-u daimî • 464, 777.
 huzur-u ilâhî • 316, 436, 816.
 huzur-u iman • 337.
 huzur-u kibriya • 76, 191, 323, 689.
 huzur-u Nebevî • 316, 816.
 ~de işitilen ses • 548.
 huzur-u Rahman • 56, 331.
 huzur-u şahane • 324.
 huzuzat • 775.
 huzuzat-ı nefsanîye • 213.
 hüccet-i haşriye • 166.
 hüccet-i Kur'âniye • 721.
 hüccet-i sermediyet • 1103.
 hüccet-i tevhit • 262.
 hüccet-i vahdaniyet • 1102.
 hüccetülislâm • 885.
 hüceyrat • 112, 902, 965, 986, 1086, 1108.
 ~in enkazları • 966.
 ~in tamir edilmesi • 966.

hüceyrat-ı beden • 481, 883, 965, 1074, 1111.
 hüceyrat-ı bedeniye • 966, 1077.
 hüceyre • 965, 971, 986.
 ~lere erzak dağıtımı • 966.
 ~nin rizkı • 853.
 ~nin vazifeleri • 966.
 beden ~leri.
 ~nin yıkılması • 851.
 beden ~si • 852.
 göz bebeğindeki bir ~ • 1118.
 hücre-i insanî • 1187.
 hücre-i talim • 677.
 hûda • 1049, 1162, 1163, 1204, 1212.
 ~nın nazarında niam • 1163.
 hûda-i Furkanî • 1193.
 hûda-i hidayet • 1159.
 hûda-i Kur'ânî • 1205.
 hûda-i şer'î • 1157.
 Hüdhd-ü Süleymanî • 412.
 hükema.
 ~nın yüksek kısmı • 884.
 dâhî ~lar • 657.
 hükema-i dâle • 625.
 hükema-i hakikiye • 1012.
 hükema-i İslâmiye • 630.
 hükema-i İsrakiyyun • 712.
 ~un kitapları • 714.
 ~un Meşaiyyun kısmı • 828.
 hükm-ü Kur'ânî • 66, 761.
 hükm-ü Yezdanî • 1141.
 hükûmet • 98, 252.
 ~ dairei • *Bakınız:* daire-i hükû-met.
 ~in haysiyeti • 86.
 ~in hikmeti ve haşmeti • 128.
 ~teki nevamis • 1149.
 Risale-i Nur'un ~e faydaları • 253.
 hükûm • 964.
 ~leri icra ettirmek • 418.
 ~ün hikmeti ve illeti • 782.
 ahir vakitte ~ • 418.
 hüner.
 saray sahibinin ~leri • 199.
 hürrmet • 23, 111, 162, 580, 661, 1041, 1049, 1050, 1153, 1183.
 ~in tahkire meyletmesi • 117.
 aile hayatında ~ • 163.
 Allah için ~ • 1041.
 hayret ve ~in tahkire meyletme-si • 87.
 raiyetin melike ~leri • 199.
 sun'î bir ~ • 163.
 vefadarâne ~ • 162.
 hürrmet-i Nebî.
 ~nin azameti • 297.
 hürriyet • 60, 1029, 1150, 1157, 1188, 1236, 1249.
 ~ lezzeti • *Bakınız:* lezzet-i hür-riyet.
 hayvanî bir ~ • 1160.
 İslâm dünyasında ~ • 1252.
 hürriyet-i hayvanî • 1164.
 Hüseyin • 669.
 Hüseyin-i Cîsrî • 939.
 Hüseyin-i Cîsrî Risale-i Hamidi-ye'si • 371.
 hüsnüahlâk.
 ~ dersi • 243.
 hüsnüamel.
 ~in rüyeti • 438.
 hüsnübâsar • 1007.

hüsnübilgayr • 365.
 hüsnübizat • 365.
 hüsnücemal • 171, 697, 714, 813.
 ~e malik olan beyan-ı Kur'an • 595.
 hüsnüfikir • 66.
 hüsnühaslet • 66.
 hüsnühatime • 79, 168.
 hüsnühayır • 1134.
 hüsnühilkat • 975.
 hüsnühulk • 1184.
 hüsnüifham • 391.
 hüsnüistikbal • 568.
 hüsnüistimal • 513, 567.
 hüsnükelâm • 1007.
 hüsnükerem • 1007.
 hüsnümahfi.
 Allah'ın ~si • 87.
 hüsnümaîşet • 108.
 hüsnümasnuiyet • 151.
 hüsnümetanet.
 nazmın ~i • 592.
 hüsnümüaşeret • 1049, 1057.
 hüsnümücerret • 1199, 1200.
 hüsnünakış • 892.
 hüsnüniyet • 66.
 hüsnünur • 1007.
 hüsnüsanat • 113, 123, 319, 320, 321, 367, 380, 394, 479.
 ~ içinde bir hikmet • 113.
 hüsnüsanat • 819, 1069, 1079, 1082, 1086.
 hüsnüsiret • 372.
 hüsnüsiret • 879, 1007, 1042, 1049, 1056.
 hüsnüsiret • 1007, 1042.
 ~e muhabbet • 1049.
 ~in zevali • 1042.
 hüsnütakvim • 1120.
 hüsnütemasül • 671.
 hüsnüterbiye • 1120.
 hüsnüterbiye • 482.
 hüsnüzan • 63, 66, 1156.
 hüsnüzatî • 104, 940.
 hüsrân-ı İslâm • 1132.
 hüsn • 117, 437, 814, 819, 1011, 1013, 1016, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1038, 1107, 1199.
 ~ âşık ister • 288.
 ~ ve cemalin cilvesi • 116.
 ~ zâtî midir? • 437.
 ~deki derecat • 857, 1172.
 ~ün derecatı • 117.
 ~ün içinde kubuh • 1171.
 ~ün letaîfî • 104, 941.
 hafî bir ~ün letaîfî • 116.
 her şeyde ~ ciheti vardır • 365.
 münezzeh ~ • 116.
 hüsnüperest • 1051.
 hüşyar • 228, 561.
 ~ yıldızlar • 80.
 hüviyet • 1146, 1173.
 hüviyet-i süriye • 315.
 hüzn-ü Kur'ânî • 1201.
 hüzn-ü müştakane • 1201.
 hüzn-ü yetimî • 1201.
 hüzn • 665.
 ~ iki kısımdır • 665.
 ~nün ilâcı • 752.
 gamlı bir ~ • 1201.
 müştakane, ümitkârâne bir ~ • 665.
 ulvî ~ • 1200.

ırkçılık • *Bakınız:* unsuriyet.
 ırmak • 392, 395, 683, 1093, 1099.
 ~ın kabarcıkları • 458, 486.
 dağlar ~ların menbaları olamaz • 395.
 iskat
 ~ ve küfür • 140.
 islah
 Risale-i Nur'un ~ı • 243.
 ışıık • 57, 420, 826. *Bakınız:* ziya.
 ~ ve ateş • 823.
 ıtlak • 636, 1135.
 ittirat • 1194.
 ıyd
 ~in hilâli • 1145.
 ıztırabat • 1078, 1079.
 zeminde ~ • 290.
 ıztırıp • 576.
 ıztırar
 ~ lisanı • 113, 144.
 ıztırarî • 667, 1165.
 iane-i gaybiye • 483.
 iaşe • 195, 254, 1083, 1111.
 denizdeki böceğin ~si • 226.
 felsefede yavruların ~leri • 226.
 fenn-i ~ • 255.
 Rahmanî ~ ambarı • 255.
 iaşe-i rizkî • 1084.
 iaşe-i umumî • 481.
 iaşe-i umumiyeye • 1084.
 ibad • 130, 167, 296, 701, 783, 936.
 ~ın hukuku • 114.
 makbul ~ • 1042.
 mes'ut ~ • 144.
 ibadat • 72, 519, 528, 783, 1033, 1076, 1177.
 Cenab-ı Hakka ~ı takdim etmek • 80.
 enva-ı ~ın fihristesi • 203.
 nihayetsiz ~ • 288.
 ibadat-ı mahsusa • 809, 1015.
 ibadat-ı umumiyeye • 1075.
 ibadet • 36, 37, 38, 41, 44, 45, 111, 208, 218, 243, 244, 253, 410, 421, 430, 438, 498, 506, 525, 564, 565, 573, 581, 582, 608, 769, 803, 805, 819, 882, 968, 1018, 1049, 1051, 1052, 1056, 1059, 1185, 1216, 1242.
 ~ saatleri • 246.
 ~ ve insan • 45.
 ~in ehemmiyetini anlatan temsil • 35.
 ~in gayesi • *Bakınız:* gaye-i ibadet.
 ~in manası • 71.
 ~in vakti • 506.
 ~lerin tenevvüü.
 ~nü anlatan temsili • 564.
 ~te yalnız bugünü düşünmeliyiz • 427.
 ~teki fütur • 428.
 ~ten alıkoyan şeyler • 429.
 âdetlerin ~ olması • 582, 1177.
 ağaçların ~i • 356.
 ağır şerait altında ~ • 244.
 alış verişin bir ~ hükmünü alması • 582.
 aza ve aletlerin ~i • 51.
 bir sene ~ • 796, 800.

geçmişteki ~ külfeti • 426.
 gelecekteki ~ vazifesi • 426.
 gençlikte kazanılan ~ler • 1052.
 hapiste yapılan ~ • 245.
 her şey Cenab-ı Hakka ~ eder • 564.
 hususî ~ • 507.
 mahlûkâtın ~leri • 148.
 meleklerin ~leri • 566, 568.
 menfaat için ~ • 217.
 mevcudatın ~i • 132.
 nebatatın ~i • 572.
 ibadet-i insücân • 1190.
 ibadet-i mahsusa • 506.
 ibadet-i tefekkürîye • 732.
 ibadet-i ulya • 119.
 ibadetskâr • 952.
 ibad-ı mükerrem • 830.
 ibad-ı müsebbih • 1187.
 ibadullah • 829, 830, 1097.
 ibare-i Arabî • 1192.
 ibda-i sanat • 874.
 ibka • 49, 129, 131, 277, 764, 839, 842.
 manaların akıllarda ~ etmesi • 129.
 ruhun ~ edilmesi • 906.
 ibka-i nam • 649.
 İblis • 310.
 ~in ilkaatı • 387.
 ~in ilzamı • 299.
 İbni Abbas • 995.
 İbni Rüşd • 1231.
 İbni Sina • 156, 880, 884, 888, 1231.
 ~ ve adî bir adam • 303.
 İbrahim (a.s.) • 734. *Bakınız:* Hazret-i İbrahim.
 İbrahimvari • 79, 346, 347, 348, 413, 585.
 ibret • 127, 680, 682.
 ~ için dağların kaldırılması • 137.
 ibretnüma • 128, 649.
 ~ mu'cizatlar • 443.
 icabet • 123.
 Alîm zîhayata ~ eder • 121.
 her şeye ~ eden Allah • 118.
 icabî • 667.
 icad-ı eşya • 893, 1085.
 ~daki sühulet-i mutlaka • 1085.
 ~daki sür'at-i mutlaka • 1085.
 dünyada ~ • 187.
 icad-ı ilâhî • 753, 754.
 ~nin adaleti • 754.
 icad-ı mevcudat.
 ~in gayesi • 999.
 icap • 782.
 icat • 133, 134, 270, 271, 285, 291, 320, 321, 339, 402, 446, 479, 480, 507, 510, 511, 568, 603, 618, 667, 675, 684, 685, 688, 701, 753, 754, 759, 782, 854, 856, 861, 869, 875, 879, 886, 890, 893, 895, 900, 902, 917, 969, 970, 971, 972, 973, 986, 990, 993, 998, 999, 1006, 1015, 1027, 1065, 1073, 1078, 1083, 1094, 1113, 1116, 1117, 1137, 1139.
 ~ şerikleri yoktur • 987.
 ~ ve insan • 510.
 ~dın bir tek zata verilmesi • 456.

~dın müteaddit esbaba verilmesi • 134.
 ~taki hikmet • 1171.
 baharda ~ • 186.
 baharın ~ı • 858.
 Cenab-ı Hakkın ~ına bir mahşer • 291.
 Cenab-ı Hakkın misliyet suretinde ~ı • 136.
 cevâdâne ~ • 563.
 cevâdâne ~ın medarı • 290.
 elmayı ~ eden, baharı ~ edebilir • 133.
 eşyanın ~ının bir tek Zata verilmesi • 134.
 gök ve yerin altı günde ~ edilmesi • 478.
 hasenatı ~ eden • 752.
 kâinattaki ~ • 922.
 kemal-i intizam ile ~ • 478.
 mahlûkatın ~ edilmesi • 449.
 müsebbebin ~ı • 684.
 nutfeden zihayâtın ~ı • 445.
 sebepten müsebbebin ~ı • 684.
 i'caz • 226, 228, 311, 390, 653, 701, 703, 704, 705, 733, 734, 735, 738, 784, 850, 911, 1139, 1193, 1194, 1196, 1228, 1262.
 ~ın lemaatı • 587.
 ~ın ulüvv-ü nazmı • 358.
 ~lı bir icaz • 738.
 ~lı bir ulvî belâgat • 737.
 icaz içinde bir ~ • 312.
 Kur'ân'ın ~ı • 214, 220, 461.
 Kur'ân'ın belâgatindeki ~ • 595.
 Kur'ân'ın derece-i ~ını anlatan temsil • 229.
 Kur'ân'ın ulviyet-i ~ı • 223.
 zemzeme-i ~ • 228.
 i'caz-ı belâgat • 394, 737.
 i'caz-ı beyan • 1194.
 i'caz-ı icazî • 739.
 i'caz-ı kat'î • 732.
 i'caz-ı Kur'ân • 309, 311, 315, 391, 659, 673, 1193, 1272.
 ~ın sırrı • *Bakınız:* sırr-ı i'caz-ı Kur'ân.
 i'caz-ı Kur'ân Risalesi • 390.
 i'caz-ı Kur'ânî • 595, 1193, 1272.
 i'caz-ı Kur'ânîye • 1263.
 ~nin lem'aları • 721.
 i'caz-ı manevî • 716.
 i'cazî
 ~ lem'a-i icaz • 651.
 i'cazkâr
 ~ beyanat • 673.
 ~ bir belâgat • 295.
 ~ bir turra • 99.
 i'cazkârâne • 615, 643, 1039.
 i'cazlı
 ~ beyan • 606.
 ~ misal • 617.
 icaz • 298, 313, 391, 643, 645, 646, 647, 1180, 1193, 1198, 1254.
 ~ içinde bir i'caz • 312.
 ~lı bir ulvî belâgat • 737.
 celâllî bir ~ • 737.
 Kur'ân'ın ~ı • 311.
 icaz-ı Kur'ânî • 648.
 icazkârâne • 615, 1039.
 ~ beyan • 312.
 icazlı
 ~ beyan • 606.

~ misal • 617.
 icl • 389.
 icl Hâdisesi • 648.
 icma • 93, 134, 140, 166, 195, 371, 831, 865, 1076, 1147, 1239.
 enbiyanın ~ı • 850.
 icma-ı azîm • 172, 831.
 icma-ı manevî • 828, 832.
 icmal • 385, 432, 646, 738.
 fezleke ile ~ • 677.
 icmalî • 464.
 icmalli
 ~ beyan • 606.
 icraat • 89, 98, 921, 1006.
 haşmetli ~ • 918.
 vüs'at-i mutlaka içinde ~ • 479.
 icraat-ı cesime-i Rabbaniye • 81.
 icraat-ı hakîmâne • 96, 144, 923.
 icraat-ı ilâhiye • 78, 148.
 icraat-ı Rabbaniye • 391, 604.
 icraat-ı rububiyet • 113.
 icra-i hükûmet • 629.
 iç yağı • 1111.
 içecek • *Bakınız:* şûrb.
 içilmeyen
 ~ iksir • 201.
 içki
 ~ müptelâsı • 783.
 içtihadat • 785.
 içtihadat-ı safiyâne • 779.
 içtihadat-ı şer'îye • 782.
 içtihad-ı şer'î • 781.
 içtihadî • 1145.
 içtihadiye • 805.
 içtihat • 778, 779, 780, 781, 794, 798, 805, 1145, 1147, 1219, 1273.
 ~a mâniler • 778.
 ~ı anlatan temsil • 778.
 ~ın tahsili • 780.
 arziye ve semavî ~ • 782.
 halis bir ~ • 785.
 hevesî, felsefî ~ • 783.
 semavî, şer'î ~ • 783.
 şeriat namına ~ • 782.
 içtima • 458.
 bir saatlik ~ • 94.
 sür'atlı ~lar • 94.
 içtimaat-ı beşeriye.
 ~yi zirûzeber eden taifeler • 553.
 içtimaat-ı hayatiye • 145.
 içtimaat-ı insaniye.
 ~yi nurlandıran sıdk • 786.
 içtimâî
 ~ hayat • 1190. *Bakınız:* hayat-ı içtimaiye.
 ~ hayatın revabıtı • 1194.
 ~ hey'ette düsturlar • 1183.
 ~ yakaza • 1190.
 içtimaiyat
 beşerin ~ı • 163.
 içtimaiyatçı • 1238.
 içtimaiyat-ı beşeriye.
 ~nin sohbetleri, ahvalleri • 780.
 içtimaiyat-ı insaniye • 779.
 içtimaiye-i beşeriye.
 ~nin düsturları • 652.
 içtimaiyyun • 163.
 idadiye • 190, 787.
 idam • 259, 841.
 idame-i hayat • 483, 507.

idam-ı ebedî • 172, 173, 232, 233, 244, 259, 593, 742, 750, 950, 1032.
 idare • 24, 27, 675, 1068.
 beşerin ~sı • 163.
 hakîmâne ~ • 503.
 idare-i beden
 ~in bozulması • 1118.
 idare-i ekvanî • 1141.
 idare-i kâinat
 ~ta hükûmferma olan irade • 180.
 iddia-i icat • 1139.
 iddihar • 1111.
 ideal • *Bakınız:* gaye-i hayal.
 idlâl • 1149.
 idrak-ı maâlî • 816.
 ifade-i mana • 129.
 ifa-i vaat • 134.
 ifaza • 539.
 güneşin ~sı • 539.
 ifaza-i nurani • 1195.
 iffet • 236.
 ifhâm • 613, 628.
 ifham • 613, 628, 629.
 ~ makamı • 631.
 ifrat • 441, 713, 1169.
 ifrit
 ~lerin celp ve teshiri • 408.
 ifsat.
 ~ sebepleri • *Bakınız:* esbab-ı ifsat.
 kâfûr, istidad-ı insaniyi ~ eder • 140.
 iftihar • 752.
 iftikar • 108, 324.
 iftikarat
 ~ mevcudatın ~ı • 483.
 iftirak • 665.
 iftirakat-ı mevtiye • 145.
 iğfal • 308.
 iğne
 bir ~ ustasız olmaz • 83.
 ihanet • 171.
 ihata • 1047.
 ihata-i ilmiye • 134, 136.
 ihata-i kudret • 1072.
 ihata-i rububiyet • 715.
 ihata-i ummanî • 1195.
 ihbar
 ~ etmenin kolaylığını gösteren temsil • 196.
 ihbarat-ı gaybiye • 655, 656, 657.
 ihbarat-ı sadıka • 932.
 ihbar-ı evvelin • 1195.
 ihbar-ı gaybî • 1189.
 ihbar-ı sadıka • 1195.
 ihfa • 1174.
 ihkak-ı hak • 1015, 1016.
 ihlâs • 305, 1219, 1220, 1230, 1231, 1243, 1244.
 ihlâs • 555, 556.
 ~ Suresi • *Bakınız:* Sure-i ihlâs.
 ihlâs Suresi • *Bakınız:* Sure-i ihlâs.
 ihlâs-ı etem • 1238.
 ihlâs-ı tam • 1251.
 ihlâs-ı tamme • 1238, 1246.
 ihrak
 ~ ve zemherir • 1172.
 ateşin bürüdetiyle ~ı • 412.
 ihсан • 36, 66, 110, 115, 118, 169, 454, 482, 542, 578, 579, 839, 849, 951, 1006, 1027, 1038,

- 1040, 1090, 1091, 1101, 1151, 1153, 1173.
 ~a karşı perestîş eden ruh-u insan • 75.
 ~ın derecatı • 950.
 Cenab-ı Hakkın ~ları • 98.
 merhamet ~sız olamaz • 85.
 ihşanat • 166, 454, 699, 923, 1017, 1037, 1045, 1065, 1066, 1083.
 ~ın lisan-ı hâlleri • 205.
 ~ın numuneleri • 125.
 âlem-i bekadaki ~ı • 168.
 melikin ~ ile muhabbeti • 199.
 ihşanat-ı azîme • 190, 688.
 ihşanat-ı ilâhiye • 814.
 ihşanat-ı külliye-i ilâhiye.
 ~nın ma'kesi • 70.
 ihşanat-ı Rabbaniye • 1032.
 ihşanat-ı rahîmâne • 96, 145.
 ihşanat-ı Rahmaniye • 978.
 ihşanat-ı şahane • 1006.
 ihşan-ı Hâlık • 385.
 ihşan-ı ilâhî • 554.
 ~den fazla ihşan • 1166.
 ihşan-ı mahsus • 327.
 ihşanperverâne.
 ~ umumî perdeler • 450.
 ihtar • 1190.
 ihtifal • 458.
 ihtifâlât • 145.
 ~ saadet-i uzma içindir • 95.
 ihtifâlât-ı mühimme • 142.
 ihtilâfat • 857, 868.
 zeminde ~ • 290.
 ihtilâf-ı metâli • 955, 958, 959.
 ihtilâf-ı mezahip • 1273.
 ihtilâl
 ~e parmak karıştıran millet • 650.
 ihtilâlât • 1152.
 ihtilâlât-ı beşeriye • 661.
 ihtilâl-i beşer • 1214.
 ihtilâlât • 101, 479, 1074.
 ihtimal
 delilden neş'et etmeyen ~ • 441.
 ihtimalât-ı kesire • 1191.
 ihtimal-i imkânî • 440.
 ihtimamkârlık • 1085.
 ihtirak • 967.
 ihtirasat • 775.
 ihtiyacat • 373.
 insanın ~ının kesreti • 519.
 mahlûkatın fakr ve ~ı • 72.
 mevcudatın ~ı • 483.
 ihtiyac-ı fitrî • 593, 1040, 1069.
 ~ lisani • 113, 144, 507, 684.
 ihtiyac-ı ifham • 738.
 ihtiyac-ı mahlûkat • 483.
 ihtiyac-ı mutlak
 ~ içindeki zihayat • 24.
 ihtiyaç • 206, 211, 340, 341, 504, 861, 881, 883, 1046, 1177, 1183. *Bakınız:* hacat.
 ihtiyar • 108, 130, 196, 240, 243, 430, 551, 625, 756, 757, 759, 760, 989, 990, 1040, 1049, 1050, 1118.
 ~ hayatı gösterir • 180.
 ~ ve kasd-ı ilâhî • 282.
 ~ı elinden almamak • 957.
 ~ın ref'i • 759.
 ~ların kabre tahammülü • 161.
 ~ların ruhları • 161.
 geçici ~lık • 162.
 İhtiyar Risalesi • 238.
 ihtiyare
 ~ karı • 162.
 ihtiyar-ı âmm • 284.
 ihtiyar-ı Rabbaniye • 327.
 ihtiyarî • 1165.
 ihtiyarlanmak • 1052.
 ihtiyarlık • 55, 75, 234, 242, 330, 522, 529, 1052.
 ~ vakti • 73.
 ~ ve gençlik • 1052.
 ihtiyat
 ~ akçesi • 431.
 ihtizazât • 633.
 ihvan • 1125, 1173, 1174.
 ihya • 135, 136, 139, 470, 478, 485, 675, 676, 688, 689, 701, 847, 1140.
 ~ üstündeki turralar • 469.
 baharda hayvanların ~ları • 187.
 bir nefsin ~sı • 154.
 Cenab-ı Hakkın beşeri ~ etmesi • 136.
 dünyanın ~ edilmesi • 862.
 haşirde cesetlerin ~sına misal • 186.
 haşirde insanları ~ edecek zat • 191.
 hayvanların ~ edilmesi • 136.
 insanların ~ edilmesi • 154.
 koca arzı ~ eden • 135.
 nefsin ~sı • 857.
 sineğin ~sı • 862.
 zevilervahın ~sı • 862.
 zîruh ~sı • 1140.
 ihya-i âlem • 844.
 ihya-i arz • 616.
 ihya-i din • 1167.
 ihya-i fert • 1140.
 ihya-i nev • 1140.
 ihzarat • 130.
 ikab-ı ilâhî • 597.
 ikap • 596, 756, 1181, 1182.
 ikazat-ı ilâhiye • 67.
 ikazat-ı Sübhaniye • 130.
 iki başlı insan • 226.
 ikinci
 ~ diriliş • *Bakınız:* neş'e-i uhra.
 ikindi • *Bakınız:* asr.
 ~ namazı • 75, 460.
 ikram • 109, 110, 199, 482.
 Rahman'ın ~ı • 130.
 ikram-ı Rahmani • 525.
 ikramiye
 ~ bileti • 238, 239.
 iksir
 içilmeyen ~ • 201.
 iksir-i İsm-i Azam • 1174.
 iksir-i nuranî • 794.
 iktidar • 108, 260, 964, 971, 1172.
 cüz'î ~ • 211.
 sultan-ı mu'cizekârın ~ı • 137.
 iktidar-ı hayatiye • 503.
 iktidar-ı ilmî • 524.
 iktidar-ı zatî • 523.
 iktidarsız.
 ~ yavruların hüsnü maişeti • 108.
 iktila
 ~ mevcut mala ~ • 1180.
 iktisat • 128, 1220, 1230.
 İktisat Risalesi • 1176.
 iktiza-i makam • 738.
 ilâ • 634.
 ilâh • 1136.
 ~ bizden ne istiyor? • 377.
 ilâh • 260, 619, 628, 1135.
 batıl ~lar • *Bakınız:* âlihe.
 mevcudat adedince ~lar • 103.
 ilâhî • 1131.
 ilâhî
 ~ bilgiler • *Bakınız:* maarif-i ilâhî.
 ~ hakaik • 1193.
 ~ isim • 23.
 ~ maâbid • 1189.
 ~ sırlar • *Bakınız:* serair-i ilâhî.
 ~ tenezzülât • 1195.
 ilâhlık • *Bakınız:* ulûhiyet.
 ilânât-ı Rabbaniye • 115.
 ilân-ı sürur • 568.
 ilânname • 446.
 zîşuura okutturulan ~ • 115.
 ilhad • 952, 953, 1200.
 ilham • 223, 278, 572.
 ~ ile hads • 1192.
 hayvana verilen ~ • 503.
 ilhamat • 221, 293, 591.
 ~ın derecatı • 221.
 avam-ı melâikenin ~ı • 221.
 avam-ı nâsın ~ı • 221.
 evliya ~ı • 221.
 hayvanatın ~ı • 221.
 melâike-i izam ~ı • 221.
 ilhamat-ı gaybiye • 1072.
 ilham-ı evliya • 547.
 ilham-ı ilâhî • 410.
 ilik
 kemik içindeki ~ • 813.
 ilim • 23, 131, 253, 260, 263, 296, 415, 418, 473, 504, 538, 544, 587, 598, 674, 677, 678, 702, 874, 894, 895, 900, 963, 966, 968, 971, 999, 1011, 1021, 1023, 1025, 1047, 1068, 1090, 1101, 1120, 1148, 1165, 1222, 1223, 1238, 1239, 1240.
 ~ içinde azîm bir kudret • 318.
 ~ ile gelen mesail-i imaniye • 1240.
 ~ malûma tâbidir • 757.
 ~ ve dua • 504.
 ~ ve merak • 1183.
 ~ vesveseyi tart eder • 433.
 ~de taklit • 304.
 ~i faydasız giden feylesof • 543.
 ~i hasbî vermek • 1149.
 ~in mertebeleri • *Bakınız:* mera-tib-i ilim.
 ~lerin şahı ve padişahı • 1217.
 ahir zamanda ~ • 418.
 cüz'î ~ • 211.
 en yüksek ve en dakik ~ • 666.
 gayr-i mütenahi bir ~ • 479.
 gayrimütenahi ~ • 263.
 gerçek ~ler • *Bakınız:* ulûm-u hakikiye.
 güzel ~ • 1011.
 hazzolmayan ~ • 1149.
 ihatalı bir ~ • 964.
 ihatalı ve yüksek bir ~ • 1223.
 iman ~ı • 1217.
 muhit ~ • 894, 964.
 muhit bir ~ • 102.
 muhit bir ~ sahibi • 510.
 ilka • 652.

illet • 782, 848, 1177.
 ~ ve hikmet • 550.
 illet-i tamme • 759.
 illiyet • 858.
 ilmelyakın • 168, 195, 233, 262, 263, 265.
 ~ derecesinde iman • 167.
 ilm-i belâgat • 401, 587.
 ~in dâhileri • 723.
 ~in imamları • 738.
 ilm-i beyan • 638, 670.
 ilm-i cüz'î • 231.
 ilm-i esrar-ı huruf uleması • 602.
 ilm-i ezeli • 758.
 ilm-i felsefe
 ~ ve hükeması • 216.
 ilm-i hikmet • 217, 384.
 ~ ehl-i fenne hitap eder • 384.
 ilm-i ilâhî • 180, 757, 763, 764, 886.
 ~nin azametli ihatası • 886.
 ~nin bir ünvanı • 892, 893.
 ~nin ünvanları • 892.
 ilm-i ilâhiye • 183.
 ilm-i kelâm • 960, 988.
 ~ dâhileri • 1222.
 ~in dâhî muhakkikleri • 727.
 ~in kaidelerinden birisi • 440.
 ilm-i mantık • 1001.
 ~in üstadı • 1238.
 ilm-i muhit • 180, 317, 708, 718, 894, 994.
 ilm-i muhit-i ilâhî • 1066, 1096.
 ilm-i sarf • 760.
 ~ ve nahvin kaideleri • 638.
 ilm-i usul • 309, 988.
 ~ ve hikmet • 759.
 ilm-i yakını • 492.
 ilmi
 vücut-u ~ • 184.
 ilmiye • 531.
 ilmülguyup
 ~ hızan • 1193.
 iltibas • 27.
 iltica • 71, 76, 79, 506, 507, 575, 881.
 ~nin ehemmiyetini anlatan temsil • 53.
 iltifat
 ~in gılaflı • 1044.
 iltifatat-ı âsar • 210.
 iltifatat-ı ebediye-i Rahmaniye • 589.
 iltifatat-ı Rahmaniye • 67, 382, 1036.
 iltifatat-ı rahmet • 1045.
 iltifatat-ı şahane • 1044.
 iltifat-ı Rahmani • 1055.
 iltifat-ı rahmet • 79.
 iltifat-ı şahane • 1044.
 iltizam • 1148.
 ilzam • 628.
 ilzam-ı hüccet • 959.
 imam • 302, 400, 960, 1208, 1209, 1222.
 dâhî ~lar • 670, 723.
 ehl-i iman-ın ~ı • 370.
 fırak-ı dâllenin ~ları • 717.
 ilm-i belâğatin ~ları • 738.
 İmam Ali • 460.
 İmam-ı Azam • 789.
 İmam-ı Gazalî • 380, 885, 1123.
 İmam-ı Mübin • 763, 764, 892, 893.

İmam-ı Mübin • 893.
 İmam-ı Rabbânî • 315, 380, 655, 932, 1058, 1123.
 İmam-ı Şafîî • 25, 788.
 iman • 34, 37, 51, 56, 66, 101, 108, 111, 159, 167, 168, 172, 174, 208, 234, 236, 237, 239, 249, 250, 258, 259, 301, 305, 338, 368, 387, 413, 464, 495, 496, 499, 501, 502, 504, 505, 514, 527, 528, 538, 541, 561, 579, 584, 593, 620, 623, 624, 625, 633, 666, 685, 707, 721, 727, 728, 730, 740, 741, 750, 752, 753, 784, 795, 802, 817, 821, 959, 960, 982, 998, 999, 1000, 1036, 1037, 1039, 1042, 1079, 1124, 1190, 1191, 1205, 1208, 1209, 1211, 1212, 1215, 1216, 1217, 1218, 1220, 1221, 1222, 1229, 1235, 1237, 1240, 1242, 1243, 1245, 1253, 1258, 1261, 1263, 1270.
 ~ bekçisi • *Bakınız*: bekçi-yi iman.
 ~ bir intisaptır • 495.
 ~ bir vesikadır • 338.
 ~ cenazeyi nasıl gösterir? • 337.
 ~ dalının bir budağı • 231.
 ~ delili • *Bakınız*: delil-i iman.
 ~ dersleri • 585, 1246.
 ~ dünyayı nasıl gösterir? • 338.
 ~ fedâileri • 1244.
 ~ hakikatleri • 243, 741, 1219, 1250. *Bakınız*: hakaik-i imaniye, hakaik-i imaniye
 ~ hakikatlerini cami bir eser • 1218.
 ~ hakikatlerinin izahı • 253.
 ~ hizmeti • 1230, 1235, 1244. *Bakınız*: hizmet-i imaniye.
 ~ ile itaat edenlerin taltifi • 113.
 ~ ilmi • 1217.
 ~ kabir kapısını nasıl gösterir? • 338.
 ~ kabri nasıl gösterir? • 337.
 ~ kuvvettir • 500.
 ~ lezzeti • *Bakınız*: lezzet-i iman.
 ~ mahalli • *Bakınız*: mahall-i iman.
 ~ maziye nüfuz edebilir • 339.
 ~ mezarı nasıl gösterir? • 336.
 ~ muhafızları • 285.
 ~ müstakbele hulûl edebilir • 339.
 ~ nurdur • 497, 500.
 ~ nuru • 1255.
 ~ olmadan hayat • 237.
 ~ parıltısı • *Bakınız*: barika-i iman.
 ~ ruhu • *Bakınız*: ruh-u iman.
 ~ şu günün nasıl gösterir? • 337.
 ~ tariki • *Bakınız*: tarik-i iman.
 ~ toprağı nasıl gösterir? • 337.
 ~ ve iman hakikatleri dairesi • 244.
 ~ ve cüz-i ihtiyarı • 339.
 ~ ve hayat • 238.
 ~ ve insan • 502.
 ~ ve insaniyet • 502.
 ~ ve küfür • 794.
 ~ ve saadet-i ebediye • 233.
 ~a hizmet • 244, 1231.

~a kuvvet ve senet • 802.
 ~a zarar veren bir şek • 439.
 ~a zıt • *Bakınız*: hilâf-i iman.
 ~daki saadeti anlatan temsil • 32.
 ~ı kurtarabilmek • 1222.
 ~ı kurtarmak • 1216, 1221, 1230, 1239.
 ~ı tecdit etmek • 77.
 ~ı zayıf olan • 546, 560.
 ~ımızın kurtulması • 156.
 ~in beş rûknü ve haşır • 175.
 ~in bir nur olduğunu gösteren temsil • 497.
 ~in bir nuru • 579.
 ~in düşmanları • 1248.
 ~in envarı • 301.
 ~in erkân-i sittesi • 230, 707.
 ~in erkânına yapılan suikastlar • 1216.
 ~in esasları • *Bakınız*: erkân-i sitte-i iman.
 ~in hakaik-i gaybiyesi • 942.
 ~in inkişaf ve fütuhâtı • 1250.
 ~in inkişafı • 1247.
 ~in izzeti • *Bakınız*: izzet-i iman.
 ~in kuvveti • 500. *Bakınız*: kuvvet-i iman.
 ~in kuvvetlenmesi • 1124.
 ~in mehasini • 495.
 ~in mertebeleri • 1217.
 ~in neticesi • 1060.
 ~in nihayet hududu • 751.
 ~in nuru • 237, 525, 1035.
 ~in rûkûnleri • 739, 784, 1216.
 ~nden en mühimi • 1217.
 ~in şartları • *Bakınız*: erkân-i imaniye.
 ~in ulûmu • 630.
 ~in yeri • 1191.
 ~in yümnü • 528.
 ~ını kaybedenler • 301.
 ~lara mükâfat • 207.
 ~ların kurtuluşu • 1255.
 düşmanları • 1247.
 hakikî ~ dersleri • 1251.
 hakikî ~ı elde eden adam • 500.
 hakkalyakın ~ • 697.
 hâlî ve vicdanî ~ • 751.
 hayat ~in altı erkânını ispat ediyor • 176.
 hikmet ve adalete ~ • 112.
 ilmelyakın ve aynelyakın derecesinde ~ • 167.
 kadere ~ • 761.
 kadere ve kazaya ~ • 184.
 Kur'ân ~a davet eder • 630.
 melâikeye ~ ve hayat • 180.
 meslek-i ~iye • 260.
 peygamberlere ~ ve hayat • 181.
 Sahabelerin ~ı • 802.
 şuhut derecesinde ~ • 1018.
 tahkikî ~ • 157, 1124, 1217, 1243.
 ~ dersleri • 1254.
 tahkikî ve taklidî ~ • 1216.
 taklidî ~ • 1217.
 tarik-ı ~ • 66.
 vesveseye ve şüpheye düşen ~ • 802.
 yakın-i ~î ile iman • 271.

iman-ı ahiret
 ~in kuvveti • 196.
 iman-ı bilahiret • 196, 1261.
 ~ten gelen teselli • 196.
 iman-ı bilkader • 1272.
 ~ ve haşır • 174.
 ~ ve hayat • 183.
 iman-ı billâh • 173, 253, 463, 489, 504, 739, 1209, 1217.
 İman-ı billâh velyevmilahir • 1259.
 iman-ı ekmel • 168.
 iman-ı haşrî • 160, 165.
 ~nin bir neticesi • 163.
 iman-ı İslâmî • 1189.
 iman-ı kâmil • 844.
 imanî • 541.
 ~ bir divan • 1126, 1280.
 ~ esaslar • *Bakınız:* akaid-i imaniye.
 ~ eserlerin telifi • 1229, 1249.
 ~ fütuhât • 1252.
 ~ mesele • *Bakınız:* mesele-i imaniye.
 ~ meseleler • 1253. *Bakınız:* mesele-i imaniye, mesail-i imaniye.
 ~ uhuvvet • *Bakınız:* uhuvvet-i imanî.
 imansızlık • 1235.
 imate • 135, 139.
 imdadat-ı Rahmaniye • 520.
 imdat
 ~ına yetişmek • 660.
 mahlûkuna ~ eden Cenab-ı Hak • 118.
 imkân • 440, 1105, 1114, 1116, 1117.
 imkânât • 133, 1117, 1118, 1119.
 ~in ziyadeleşmesi • 1117.
 imkân-ı tahrip • 837.
 imkân-ı zatî • 440.
 imkân-ı zihnî • 440.
 imtihan • 867.
 ~ meydanı • 107. *Bakınız:* meydan-ı imtihan.
 ~ neticeleri • 868.
 ~in iktizası • 280.
 din bir ~dir • 422.
 imtihanat
 zeminde ~ • 290.
 imtihan-ı ulvî • 293.
 imtihanın • 69.
 imtina
 ~ derecesinde müşkülât • 111.
 ~ derecesinde suubet • 134.
 imtisal • 153, 1145, 1148, 1153.
 kemal-i ~ • 153.
 imtiyaz • 101, 135, 477, 1074, 1086.
 ~in kemali • *Bakınız:* kemal-i imtiyaz.
 imtiyaz-ı etem • 479.
 imtizacat • 633.
 imtizac-ı kimyeviye • 967.
 imtizaç • 967.
 ~tan hararet hâsıl olmasının hikmeti • 967.
 in'am • 169, 199, 347, 482, 1027, 1040, 1045.
 daimî ~ • 115.
 kerem ~ etmek ister • 85.
 nimetten ~a geçmek • 347.
 in'amat • 328.
 in'amat-ı İlâhiye • 75.

in'amat-ı külliye-i İlâhiye • 81.
 in'amat-ı Rahmaniye • 73.
 in'am-ı İlâhî • 1055.
 in'amperver • 368.
 in'idam • 485.
 in'ikâs • 539, 793.
 güneşin ~i • 539, 540.
 güneşin ~ının tecellisi • 471.
 hususî ~ • 539.
 inabe • 1076.
 inat • 308, 1150, 1169.
 Nemrudâne ~ • 1164.
 inayet • 22, 23, 24, 95, 96, 141, 143, 144, 166, 169, 177, 320, 379, 406, 852, 945, 1021, 1023, 1025, 1065, 1084, 1101, 1176, 1201, 1208, 1227, 1232.
 ~ sırrı • *Bakınız:* sırr-ı inayet.
 ~ ve dünya • 147.
 ~in inkisam etmesi • 780.
 ~in işaretatı • 143.
 ~in kemali • *Bakınız:* kemal-i inayet.
 Cenab-ı Hakkın ~i • 341.
 eşyada görünen ~in tezyini • 151.
 zahir bir ~ • 141.
 ~in işaretatı • 95.
 inayethah • 369.
 inayet-i azîm • 755.
 inayet-i daime • 195.
 inayet-i Ezeliye • 845, 868.
 inayet-i İlâhî • 1250.
 inayet-i İlâhiye • 246, 249, 392, 1232.
 inayet-i Rabbaniye • 159.
 inayet-i sermediye • 867.
 inayet-i tamme • 481, 1083.
 inbisat • 765.
 İncil • 371, 654, 793, 939.
 incimat • 397, 710, 1141.
 incir • 895.
 ~ ağacı • 64.
 ~nin kanun-u teşekkülâtı • 843.
 ~ ağacının çamur yemesi • 109.
 ~ çekirdeği • 468.
 ~ ve ağacı • 473.
 incizabat • 849.
 incizab-ı muhabbet-i Şems-i Ezel • 929.
 incizap • 219, 660, 799, 849, 861, 1016, 1107, 1140, 1141.
 inek • 17, 430, 681.
 ~e tapmak • *Bakınız:* bakarpe-restlik.
 ~i kesmek • 387, 648.
 infial • 510, 517, 1105.
 infilâk • 797.
 infirat • 200, 1115, 1117.
 İngiltere • 251, 958.
 inhidam-ı mutlak • 1253.
 inhilâl • 841, 863.
 inkâr • 117, 135, 171, 273, 308, 455, 493, 548, 552, 560, 623, 624, 626, 627, 646, 689, 714, 737, 742, 830, 885, 1213, 1214, 1261.
 ~ etmek ve kabul etmemek • 307.
 ~dan müteallim olmamak • 625.
 ~in müşkül olduğunu gösteren temsil • 196.
 dünyayı ve kendini ~ • 452.

hâlık ~ eden • 624.
 her şeyi ~ eden Sofestailer • 96.
 hodbinlerin ~ları • 625.
 küfür, cilve-i esmayı ~dır • 140.
 şarlatanların ~ları • 625.
 inkilâbat • 73, 633, 690, 842.
 inkilâbat-ı azîme • 689.
 kıyamet ve haşirdeki ~ • 192.
 inkilâbat-ı berzahiye.
 ~ ve uhreviye • 500.
 inkilâbat-ı beşeriye • 831.
 inkilâbat-ı madeniye • 281.
 inkilâb-ı azîm • 81, 797.
 inkilâb-ı azîm-i içtimai • 796.
 inkilâb-ı azîm-i İslâmî • 794.
 inkilâb-ı ezdat • 123.
 inkilâb-ı hakaik • 123.
 ~ muhaldir • 96.
 inkilâb-ı İlâhî • 798.
 inkilâp • 94, 457, 797.
 âlemdeki umumî ~lar • 450.
 beşerde bir ~ • 1193.
 umum ~lar • 366.
 inkiraz • 809, 869.
 inkıyat • 206.
 inkişaf • 867.
 inkişaf-ı uhuvvet • 1157.
 ins • 89.
 ~ ve cin • 174, 203, 287, 288, 326, 396, 417, 601, 619, 630, 819, 906, 941, 946, 948, 950, 951, 1016, 1023.
 ~ münacatı • 302.
 ~ nazarları • 170.
 ~ ubudiyetleri • 288.
 ~ ve melek • 372.
 ~ne ders • 217.
 ~nin bütün güzel sözleri • 666.
 ~nin edeb-i muâşeretî • 302.
 ~nin isyanı • 295.
 ~nin kuvaları • 291.
 ~nin küfrânı • 296.
 ~nin muhakemesi • 1016.
 ~nin müşridi • 302.
 ~nin temerrütleri • 295.
 ~nin tuğyanı • 295.
 ~nin ubudiyetî • 819.
 Kur'an'ın ~e zecri • 295.
 cin ve ~ • 224.
 insan • 22, 25, 28, 29, 33, 37, 55, 66, 72, 98, 109, 111, 113, 114, 128, 131, 147, 190, 234, 237, 254, 258, 331, 366, 367, 373, 402, 446, 448, 468, 495, 496, 509, 510, 516, 518, 524, 525, 528, 535, 542, 549, 562, 565, 573, 574, 581, 584, 683, 684, 696, 702, 804, 814, 815, 833, 839, 841, 847, 863, 873, 915, 925, 927, 933, 942, 944, 948, 951, 953, 983, 989, 990, 998, 999, 1014, 1015, 1023, 1026, 1027, 1029, 1034, 1035, 1036, 1037, 1053, 1054, 1060, 1064, 1072, 1077, 1107, 1114, 1119, 1120, 1121, 1147, 1187, 1217, 1234. *Bakınız:* nev-i benîâdem.
 ~ âcizdir • 51, 74, 171.
 ~ âciz-i mutlaktır • 22, 23.
 ~ ademe gidip kaçamaz • 134.
 ~ ahirette mahsul alıyor • 145.
 ~ aklı ve Kur'an • 713.

~ âlemin nüsha-i musağğarasıdır. • 20.
 ~ başboş değil • 24, 457.
 ~ başboş değildir • 110, 129, 190, 1098.
 ~ bedeni • 113, 967, 968. *Bakınız:* âlem-i şağir.
 ~ biçare mahlûktur • 512.
 ~ bilmediği ve yetişmediği şeye düşmandır • 87.
 ~ bir misafir memurdur • 75.
 ~ bir yolcudur • 517.
 ~ bu âleme niçin geldi? • 504.
 ~ cesetleri • *Bakınız:* ecsad-ı insaniye.
 ~ çekirdeğe benzer • 513.
 ~ çocuğa benzer • 523.
 ~ çocuk hükmündedir • 504.
 ~ dünyaya meftundur • 330.
 ~ ebed için halk edilmiştir • 149.
 ~ ebede gidecektir • 149.
 ~ ebede namzettir • 855.
 ~ eşyaya muhtaçtır • 1067.
 ~ fakirdir • 51, 74.
 ~ fakir-i mutlakır • 23.
 ~ gözü • 519.
 ~ hayvana benzer • 573.
 ~ hayvanata benzer • 573.
 ~ hilâfet ve emanetle mükerrerdir • 132.
 ~ iktidarsızdır • 74.
 ~ istidatça en ulvî yaratılmıştır • 147.
 ~ kâinatla alâkadardır • 766.
 ~ kimi sever? • 950.
 ~ kisbinin zulmü • 754.
 ~ melâikeye benzer • 573.
 ~ memur ve misafirdir • 526.
 ~ mevcudatla en ziyade alâkadardır • 196.
 ~ mizaç itibarıyla gayet zayıftır • 171.
 ~ müşahitlik derecesindedir • 133.
 ~ nasıl kıymet alır? • 495.
 ~ ne surette yaratılmıştır? • 105.
 ~ nefsinin metheder • 774.
 ~ nefsinin sever • 774.
 ~ neleri sever? • 576.
 ~ nihayetsiz nimetlere muhtaçtır • 147.
 ~ penceresi • 1119.
 ~ semere-i âlemdir • 290.
 ~ semere-i kâinatır • 20.
 ~ siması • 19.
 ~ ~ndaki nakş-ı simavî • 1112.
 ~ suretindeki hayvanlar • 308.
 ~ suretine inkılâp • 851.
 ~ tanzimat memurudur • 148.
 ~ ve âlem • 446, 1027, 1186.
 ~ ve beka • 118, 129, 147.
 ~ ve beliyat • 504.
 ~ ve Cennet • 496.
 ~ ve cin.
 ~ ~nin güzel sözleri • 222.
 ~ ve esma • 535, 537.
 ~ ve hayvan • 237, 502, 517, 519.
 ~ ve huveyn • 1187.
 ~ ve ibadet • 45.
 ~ ve icat • 510.
 ~ ve iman • 502.
 ~ ve iyilik • 510.
 ~ ve kabir • 133.

~ ve kâinat • 509.
 ~ ve nebatat • 573.
 ~ ve saadet-i ebediye • 148.
 ~ vücudu • 851.
 ~ vücudunun değiştirilmesi • 851.
 ~ zabıtlık derecesindedir • 133.
 ~ zayıf • 51, 74.
 ~ ~a düşmanlık eden mahlûkat • 648.
 ~ ~a hakikî ma'bud • 510.
 ~ ~a musahhar hizmetkârlar • 517.
 ~ ~a verilen alât • 517.
 ~ ~a verilen cihazat • 517.
 ~ ~a verilen cihazat • 517.
 ~ ~a verilen cihazat-ı acibe: • 517.
 ~ ~a verilen ehemmiyet • 136.
 ~ ~a verilen havâs.
 ~ ~ saadet-i ebediyye mütevecchihtir • 149.
 ~ ~a verilen hilâfet rütbesi • 148.
 ~ ~a verilen istidat • 148, 519.
 ~ ~a verilen kuvveler • 514.
 ~ ~a verilen nimetler • 684.
 ~ ~a verilen numuneler • 1120.
 ~ ~da damarların vazifesi • 966.
 ~ ~da dinin mahiyet ve kıymetleri • 60.
 ~ ~da mahiyet-i din • 1260.
 ~ ~daki akıl ve fikir • 237.
 ~ ~daki âmâl-i sermediyet • 196.
 ~ ~daki âsâr-ı sanat • 496.
 ~ ~daki aşk-ı beka • 196.
 ~ ~daki cihazat-ı maneviye • 519.
 ~ ~daki dinin kıymeti • 1260.
 ~ ~daki duygular • *Bakınız:* kuva-i insaniye.
 ~ ~daki fitrat • 1146.
 ~ ~daki iki cihet • 510.
 ~ ~daki iki vecih • 512.
 ~ ~daki kuvalar • 1150.
 ~ ~daki manevî vücutlar • 927.
 ~ ~daki meyl-i tekemmül • 845.
 ~ ~daki sanat-ı Rabbaniye • 496.
 ~ ~daki şevk-i ebediyet • 196.
 ~ ~daki zayıflık ve âcizlik • 330.
 ~ ~ı memsuh eden • 1158.
 ~ ~in ~ olması • 146, 208.
 ~ ~in acz ve fakrı • 171.
 ~ ~in acz ve fakrını anlaması • 1243.
 ~ ~in aczi • 523, 524.
 ~ ~nin kudreti • 523.
 ~ ~in aczi ve fakrı • 1034.
 ~ ~in ahiret tarafına seyahati • 1266.
 ~ ~in akıl defterindeki havâs • 149.
 ~ ~in alât ve cihazatı • 519.
 ~ ~in âmâlî ve efkârı • 847.
 ~ ~in Arşa getirilmesi • 929.
 ~ ~in beka duası • 178.
 ~ ~in bir sofrâ-i nimeti • 684.
 ~ ~in camiiyeti • 809.
 ~ ~in camiiyet-i istidadı • 415.
 ~ ~in cehli • 524.
 ~ ~in Cennette ihsanat-ı ilâhiyye mazhariyetini anlatan temsil • 815.
 ~ ~in cevheri • 854.
 ~ ~in cihazatça zenginliği • 519.
 ~ ~in cihazat-ı maneviyesi • 513.

~ ~in cinayeti • 855.
 ~ ~in değiştirdiği bedenler • 846.
 ~ ~in dest-i ihtiyarı • 989.
 ~ ~in duyguları • 519.
 ~ ~in duyguları ve lâtifeleri • 813.
 ~ ~in düşmanları • 258, 1030, 1036.
 ~ ~in ebede uzanmış emelleri • 149.
 ~ ~in ef'ali • 1186.
 ~ ~in ef'al-i ihtiyariyesi • 989.
 ~ ~in ehemmiyeti • 24, 106.
 ~ ~ ve haşır • 173.
 ~ ~in ehemmiyetli bir istidadı vardır • 110.
 ~ ~in ehemmiyetli bir vazifesi vardır • 110.
 ~ ~in elfazı ve elfaz-ı Kur'âniye • 702.
 ~ ~in en büyük meselesi • 1221.
 ~ ~in esmaya muhtaç olması • 1045.
 ~ ~in fakrı • 524.
 ~ ~in fitratı • 1046.
 ~ ~in fitrat-ı zîşuuru • 849.
 ~ ~in gaye-i aksâsı • 417.
 ~ ~in gaye-i yegânesi • 417.
 ~ ~in güneşten uzaklığı • 926.
 ~ ~in hadsiz ihtiyacı ve teellümü • 171.
 ~ ~in hakikati • 770.
 ~ ~in Hâlik'ı ve Rabbi • 173.
 ~ ~in hasseleri • 519.
 ~ ~in haşrı • 478.
 ~ ~in havfı ve muhabbeti • 574.
 ~ ~in hayat ve mematı • 190, 688.
 ~ ~in hayatına lüzumlu şeyler • *Bakınız:* levazımat-ı hayat-ı insaniye.
 ~ ~in hayvandan aşağı düşmesi • 518.
 ~ ~in hevesatı • 803, 1018.
 ~ ~in hırsı • 814.
 ~ ~in hürriyeti • 766.
 ~ ~in icat ve hayır ciheti • 510.
 ~ ~in ihtiyacı • 509.
 ~ ~in ihtiyacı • 524.
 ~ ~in ihtiyaçları • 258. *Bakınız:* hacat-ı beşeriye.
 ~ ~in iki maaşı vardır • 574.
 ~ ~in iktidarı kısıdır • 74.
 ~ ~in intizamı • 855.
 ~ ~in iradesi • 761, 766.
 ~ ~in istidadındaki cihazat • 149.
 ~ ~in isyanı • 606.
 ~ ~in isyankârâne amelleri • 695.
 ~ ~in iyilik ve icat ciheti • 510.
 ~ ~in kalbi • 574, 999.
 ~ ~in kalbine ve iradesine müdahalesi • 640.
 ~ ~in kalp cüzdanındaki letaif • 149.
 ~ ~in kemal-i hilkatı • 225.
 ~ ~in kesrete dalması • 585.
 ~ ~in kıymeti • 496.
 ~ ~in kudreti • 766.
 ~ ~in letaifi ve hasseleri • 804.
 ~ ~in lezzeti • 518.
 ~ ~in mahiyeti • 132, 147, 513, 842, 855, 1046. *Bakınız:* mahiyet-i insaniye.
 ~ ~in mahiyet-i âyinesi • 21.
 ~ ~in mahiyet-i camiası • 1120.
 ~ ~nin siması • 20.

~ın mahiyet-i hakikiyesi • 121, 845.
 ~ın mahiyet-i maneviyesi • 24, 513.
 ~ın mahiyetinin ehemmiyeti • 114.
 ~ın mahlûkata rûhaniyeti • 414.
 ~ın mahlûkatın üstüne çıkması • 373.
 ~ın manevî duyguları • *Bakınız:* letaif-i insaniye.
 ~ın menafii • 884.
 ~ın mesruriyeti • 1014.
 ~ın mevcudatın ibadetine müdahalesi • 133.
 ~ın muhasebe-i a'mali • 106.
 ~ın münacatı • 536.
 ~ın nebatî cismaniyeti ciheti • 525.
 ~ın nefsi • 573, 1119.
 ~ın ömrü kısadır • 74.
 ~ın rahm-i madere düştüğü âvân • 72.
 ~ın ruhu ve cesedi • 1121.
 ~ın saadet ve şekaveti • 509.
 ~ın sabrı kısadır • 74.
 ~ın sergüzeşt-i hayatı • 764.
 ~ın sergüzeşt-i hayatıyesi • 765.
 ~ın sermayesi • 340.
 ~ın sesi ve siması • 26.
 ~ın seyyiatı • 752.
 ~ın sima-i manevîsi • 27.
 ~ın sukut etmesi • 1036.
 ~ın suret-i camiası • 28.
 ~ın şer ve tahrîp ciheti • 510.
 ~ın tahakkümü • 505.
 ~ın tahrîp ve adem ciheti • 510.
 ~ın tedenniyatı • 574.
 ~ın telezüzü • 566.
 ~ın terakki ve tedennisi • 509.
 ~ın terakkiyatı • 574.
 ~ın topraktan yeniden çıkarılması • 647.
 ~ın ubudiyeti • 526.
 ~ın vazife-i asliye-i fıtriyesi • 504.
 ~ın vazife-i asliyesi • 502, 520.
 ~ın vazife-i fıtriyesi • 503.
 ~ın vazifesi • 294, 421, 640.
 ~ın vazifesi ve mertebesi • 525.
 ~ın vazifesinin azameti • 114.
 ~ın vazifesiyle maaşı • 574.
 ~ın vefatı • 73.
 ~ın vücudundaki zerrat • 904.
 ~ın yaratılışı • 148, 1120.
Bakınız: hilkat-i insan.
 ~ın zaaf ve aczi • 1119.
 ~ın zaafı • 523.
 ~ının kuvveti • 523.
 ~ın zenginliği • 519.
 ~ların elemi • 1031.
 ~ların haşredilmesi • 137, 152, 153, 154.
 ~ların mevtleri • 1046.
 ~ların ruhları • 1000.
 ~ların sanatları • 496.
 ~ların sırr-ı istihdamları • 1271.
 ~ların tenevvüü • 535.
 ~ların yaptığı eserler • *Bakınız:* âsâr-ı beşeriye.
 bâkî bir ~ • 585.
 bütün ~lara hatip • 370.
 Cennette ~ın duyguları, lâtifele-ri • 813.

dünyaya gelişinde ~ • 503.
 ecel ve kabir ~ı bekler • 147.
 ervah-ı bâkiye sahibi ~ • 129.
 felsefede ~ın hilkatı • 225.
 hakikî ~ • 942.
 Hâlik'in ~ı meleklerle tercihi • 148.
 haşerata mağlûp olan ~ • 524.
 her asırdaki ~ âlemi • 130.
 her şey ~a musahhar kılınmış • 136.
 hodgâm ~ • 117.
 iki başlı ~ • 226.
 kainat ~a musahhar edilmiştir • 23.
 kâinat ~a müteveccihdir. • 25.
 Kur'ân'da ~a asi vaziyeti verilmesi • 754.
 küfrün ~a etkisi • 497, 502.
 mahlûkat ~a musahhar edilmiştir • 411.
 merak ~ı tahrik eder • 376.
 mevcudat ~a musahhardır • 523, 648.
 saadet cihetinde ~ ve serçe kuşu • 177.
 şefkate lâyıf olmayan ~ • 1031, 1032.
 tabakat-ı ömr-ü ~ • 72.
 üç ayaklı ~ • 226.
 vücut ~da emanettir • 343.
 insan-ı asi • 646.
 insan-ı ekber • 549, 927, 1186.
 insan-ı gafil • 529.
 insan-ı himmetperver • 1162.
 insan-ı kâmil • 536, 804.
 insan-ı mü'min • 56, 331.
 insanî • 1197.
 ~ arş • 20.
 insaniyet • 74, 147, 162, 247, 579, 615, 881, 1030, 1158.
 ~ âlemi • *Bakınız:* âlem-i insaniyet.
 ~ hayatında en mühim iş • 678.
 ~ ve iman • 502.
 ~ın cihazatı.
 ~nın gayesini anlatan temsil • 208.
 ~ın eceli • 549.
 ~ın fıtrat-ı asliyesi • 504.
 ~ın gayesi • 881.
 ~ın gayet-i kemali • 882.
 ~ın gayetülgayâtı • 880.
 ~ın küllî haceti • 163.
 ~ın mahiyeti • 163.
 ~ın saadeti • 589.
 ~ın terzili • 511.
 ~ın ulvî hakikati • 163.
 ~ın yarıları • 163.
 ~ten sukut edenler • 624.
 insaniyet-i kübra • 579, 589.
 insanoğlu
 ~nun yaratılışı • *Bakınız:* fıtrat-ı beşer.
 insibağ • 793.
 insicam • 20, 612, 679, 1085.
 insicam-ı ahkem • 823.
 insicam-ı ecmel • 628, 1115.
 inşa • 617, 853.
 baharda ~ • 186.
 haşrede ecdadın ~sının misali • 186.

inşikak-ı kamer • 955, 957, 959, 960, 1277.
 ~ı görmeye mâniler • 959.
 intibah-ı İslâm • 1190.
 intifa • 273, 274.
 intikam • 241, 247, 650.
 ~ azabı • 248.
 ~ endişesi • 247.
 intisap • 496.
 intişar • 993.
 en ziyade ~ eden zihayatlarıdır • 180.
 intizam • 20, 86, 90, 123, 152, 153, 183, 431, 447, 481, 855, 859, 860, 922, 967, 969, 1047, 1085, 1088, 1096.
 ~ın kemali • *Bakınız:* kemal-i intizam.
 ~ın ruhu • 844.
 ~lı suretler • 131.
 ~sızlık içinde kemal-i ~ • 227.
 havanın ~ı • 262, 263.
 kâinatın ~ı • 171.
 kâinattaki ~ • 111.
 muhit ~ • 1048.
 Zat-ı Kadîr'in mükemmel ~ı • 94.
 zeminin ~ı • 277.
 intizamat • 98, 886, 972, 1083, 1103.
 intizamat-ı âlem • 635.
 intizamat-ı sanat • 226.
 intizam-ı âlem • 123.
 ~ın hikmeti • 820.
 intizam-ı askerî • 35.
 intizam-ı belâgat • 699.
 intizam-ı ef'al • 1058.
 intizam-ı ekmel • 184, 270, 628, 968, 1115.
 intizam-ı faik • 380.
 intizam-ı hakîmâne • 393, 645.
 kasr-ı kâinatın ~si • 77.
 intizam-ı hilkat • 225, 358.
 intizam-ı kader • 763.
 intizam-ı kâinat • 1115.
 intizam-ı kâmil-i ekmel • 823.
 intizam-ı kastî • 844.
 intizam-ı maddî • 764.
 intizam-ı manevî • 764.
 intizam-ı mutlak • 479, 1087.
 intizam-ı tam • 479.
 intizamperver • 33.
 intizamperverâne • 474.
 intizamsızlık • 695.
 inzal-i kütüp • 182.
 inzibat • 306.
 Malikin ~a ihtimamı • 132.
 şedit ~ ve nizamat • 661.
 ip
 ~ ve ipe takılan taam • 451.
 kalınca bir ~ • 454.
 ipek • 467, 524.
 ~ böceği • 410.
 ipham • 385, 549, 557, 1174.
 iptal-i hak • 1168.
 iptal-i hakk-ı nev' • 1168.
 iptal-i his • 1030, 1212.
 iptida
 ~daki icat • 318.
 iptidâî • 787.
 iptida-i hilkat-i âlem • 133.

irade • 131, 625, 702, 760, 1118, 1143.
 ~ hayatı gösterir • 180.
 ~ ve kasd-ı ilâhî • 282.
 ~nin mecmua-i kavanini • 893.
 ~nin şe'ni • 760.
 ~nin tazammunu • 697.
 ~nin tecellisi • 861.
 abdin ~si • 760.
 âlemin ~ edilmesi • 867.
 Allah'ın ~si • 283.
 cüz'î ~ • 211.
 hayata verilen ~ • 211.
 insanın ~si • 761.
 irade • 830.
 irade-i cüz'îye-i insaniye • 760.
 irade-i ezeliye • 667.
 irade-i Ezeliye • 830, 861, 863.
 irade-i içtihat • 781.
 irade-i ihtiyariye • 284.
 irade-i ilâhî • 1141.
 irade-i ilâhiye • 341, 1121.
 ~nin arşı • 264.
 ~nin bir ünvanı • 893.
 ~nin ünvanı • 893.
 irade-i külliye • 284, 317, 760, 994, 1035, 1121.
 irade-i mutlaka • 470.
 irade-i nazife
 ~nin kavanini • 893.
 irade-i nimet • 1022.
 irade-i Rabbaniye • 893.
 irade-i şamile • 180.
 irade-i tahsin • 367, 942, 943, 1021.
 irade-i tezyin • 943.
 iradi
 ~ bir şeriat • 1140.
 iraka-i dem • 1168.
 İranlılar
 ~in ettikleri iftiharlar • *Bakınız:* mefahir-i İran.
 irca • 284.
 irhasat • 939.
 ~in binler rumuzatı • 371.
 irsal-i rûsul • 182.
 irşadat
 üstadın ~ı • 201.
 irşad-i Nebevî • 550.
 irşadî
 ~ bir lem'a-i i'caz • 397.
 irşat • 250, 372, 385, 394, 613, 629, 643, 741, 1222, 1226.
 irşatkâr
 ~ bir mükâleme • 741.
 irtibat
 ruhanî ~ • 1050.
 irtikâp • 83.
 is'af • 118.
 İsa (a.s.) • 535, 667, 1049, 1144, 1136, 1169.
 ~ zamanı • 593.
 isim
 ~in kemali • 487.
 Cenab-ı Hakkın ~leri • 533.
 has bir ~ • 532.
 her şey muhit ~ • 532.
 İslâm • 399, 1151, 1160, 1167, 1178, 1190, 1191, 1248.
 ~ âlemi • 1157. *Bakınız:* âlem-i İslâm.
 ~ âlimleri • *Bakınız:* ulema-i İslâm.
 ~ birliği • *Bakınız:* ittihad-ı İslâm.

~ dâhileri • 1249.
 ~ dâhisi • 1223.
 ~ devleti • 1224.
 ~ devletleri • 1252.
 ~ dini • *Bakınız:* din-i İslâm.
 ~ dünyası • 1217, 1223, 1236, 1239.
 ~nda hürriyet ve istiklâl • 1252.
 ~ dünyasının ebedî hayatı • 1226.
 ~ edebiyatçıları • *Bakınız:* üdeba-i İslâmiye.
 ~ esasları • 1191.
 ~ eserleri • 1191.
 ~ fedaîsi • 1230, 1245.
 ~ filozofları • *Bakınız:* hükema-i İslâmiye.
 ~ gençliği • 1226.
 ~ hakikatlerinin makuliyeti • 82.
 ~ hükeması • 884.
 ~ memleketleri • 1251.
 ~ milleti • 1223. *Bakınız:* millet-i İslâm.
 ~ milletleri
 ~nin necat ve salâhı • 1229.
 ~ mücahitleri • 1229, 1236.
 ~ mücahitleri ve âlimleri • 1253.
 ~ müellifleri • 1249.
 ~ nişanı • 15.
 ~ ruhu • *Bakınız:* ruh-u İslâm.
 ~ şeriatı • *Bakınız:* şeriat-ı İslâmiye.
 ~ uleması • 1224.
 ~ ve Türk gençleri • 242.
 ~ yazıları • 84.
 ~a zarar-ı mutlak • 1188.
 ~dan evvel Ömer • 1156.
 ~in âlemi • 1157.
 ~in bu asırda hakikî bir rehber-ı ekmeli • 1221.
 ~in bünyesinde derin rahneler açanlar • 1251.
 ~in düşmanı • 1213.
 ~in esası • *Bakınız:* rûkn-ü İslâm.
 ~in esasları • *Bakınız:* esasat-ı İslâmiye, erkân-ı hamse-i İslâm.
 ~in hükümleri • *Bakınız:* ahkâm-ı İslâmiye.
 ~in hüsrânı • *Bakınız:* hüsrân-ı İslâm.
 ~in istiklâlî • *Bakınız:* istiklâl-i İslâm.
 ~in nurlu hakikatleri • *Bakınız:* neyyirat-ı İslâmiye.
 ~in refah ve saadeti • 1244.
 ~in şartları • *Bakınız:* erkân-i İslâmiye.
 ~in terbiyesi • *Bakınız:* terbiye-i İslâmiye.
 ~in vahdanî siması • 1192.
 İslâmî
 ~ dayanışma • *Bakınız:* tesanüd-ü İslâmî.
 ~ fütuhât • 1252.
 ~ hükümetler • 789.
 ~ iman • *Bakınız:* iman-ı İslâmî.
 ~ inkılâp • 1163.
 ~ medeniyet • 1157.
 ~ seair • 1189.
 ~ şecaat ve cesaret • 1220.
 İslâmiyet • 34, 111, 207, 247, 248, 413, 492, 514, 525, 547, 579,

593, 627, 728, 752, 781, 784, 948, 1170, 1171, 1189, 1191, 1196, 1215, 1217, 1222, 1225, 1229, 1230, 1242, 1243, 1244, 1246, 1248, 1249, 1251, 1252.
 ~ âlem-i manevîsinin güneşi • 589.
 ~ âleminde çirkin şeyler • 595.
 ~ cenahları • 489.
 ~ dersleri • 1246.
 ~ düşmanı • 1244.
 ~ düşmanları • 1216, 1247.
 ~ düşmanlığı • 1247.
 ~ esasları • *Bakınız:* erkân-ı İslâmiyet.
 ~ fedaîleri • 1244.
 ~ hadimleri • 1243.
 ~ hamileri • 285.
 ~ hizmeti • 1230.
 ~ hükümleri • *Bakınız:* ahkâm-ı İslâmiyet.
 ~ için ilân-ı harp • 800.
 ~ merkezi • *Bakınız:* merkez-i İslâmiyet.
 ~ muarızları • 1247.
 ~ nurları • *Bakınız:* envâr-ı İslâmiyet.
 ~ nuru • *Bakınız:* nur-u İslâmiyet.
 ~ ruhu • 1161.
 ~ ve millet • 1166.
 ~ ve Nasraniyet • 1144.
 ~e cinayet • 779.
 ~e hizmet • 1235, 1244.
 ~e olan hücumlar • 1226.
 ~e yapılan darbeler • 1236.
 ~in bayraktarlığı • 1243.
 ~in elmas bir kılıcı • 1233.
 ~in erkân-ı hamsesi • 231, 707.
 ~in güneşleri • 1222.
 ~in hakikatli ilimleri • 726.
 ~in ilm-i kelâm dâhileri • 1222.
 ~in inkişaf ve fütuhâtı • 1250.
 ~in inkişafı • 1247.
 ~in kökleşmesi • *Bakınız:* tesis-i İslâmiyet.
 ~in mâ ve ziyası • 589.
 ~in menbâi • 726.
 ~in nazariyat kısmı • 779.
 ~in nihayet hududu • 751.
 ~in şecere-i nuraniyesi.
 ~nin kökleri • 801.
 ~in tesisi • 735, 800.
 ~in umdeleri • 784.
 ~in zaruriyatı ve müsellemlatı • 784.
 ~ten evvel tabakat-ı beşer • 1171.
 ismet • 879, 1184.
 ~ melâikenin ~i • 626.
 ismet-i beşer • 1168.
 ism-i Âdil • 111.
 ism-i Adl ve Mukaddir • 415.
 ism-i Alîm
 ~ ve Hakîm • 1025.
 İsm-i Azam • 157, 221, 222, 309, 323, 474, 489, 491, 545, 560, 590, 908, 919, 1070, 1121, 1174.
 ~ zilline mazhar bir mü'min • 560.
 ~in mazharı • 545, 682.
 ~in tecellî-i azamı • 908.
 ~in tecellisi • 147, 157, 1276.

- ism-i cami • 637.
 ism-i Cellîl • 124.
 ism-i Cemîl ve Celîl • 134.
 ism-i Cevâd • 128.
 ~ ve Cemîl • 114.
 ism-i fail • 760.
 ism-i Hafız ve Rakîb • 130.
 ism-i Hak • 1047.
 ~kın şuaatı • 770.
 ism-i Hakîm • 111, 128, 413, 415, 870, 946.
 ism-i Hakîm, Kerîm, Âdil, Rahîm • 141.
 ism-i Hakk • 147.
 ism-i Hannan
 ~ ve Rahman • 1024.
 ism-i Hayy-i Kayyum • 135.
 ism-i İlâhî • 23, 415.
 ism-i Kadîr • 919.
 ism-i Mucîb • 118.
 ism-i Nur • 314.
 ism-i Rab • 108.
 ism-i Rahman • 28.
 İspanya • 958.
 ispat • 613.
 ispat-ı Vacibü'l-Vücud • 1114.
 ispatiyecilik • 1219.
 ispiritizma • 408.
 ispiritizmacı • 625.
 israf • 845, 846, 1175.
 ~ cesedidir • 1183.
 ~çı azınlık • *Bakınız:* ekalliyet-i müsrife.
 israfat • 240.
 İsrâfil • *Bakınız:* hamele-i Arş.
 ~'in borusu olan Sur • 185.
 ~'in ezanı • 335.
 ecza-i asliyenin Sur-u ~'in boru-
 suyla toplanması • 189.
 İstanbul • 275, 522, 824, 887, 1178, 1223, 1224.
 ~ Bayezit Cami-i Şerifi • 299.
 ~ Boğazı
 ~ndaki Yûşa Tepesi • 350.
 ~ Üniversitesi • 1254.
 istasyon • 40.
 istatistikçi
 ~ fen • 429.
 isti'zam • 1179.
 istianat • 80.
 Cenab-ı Hakka ~ı takdim etmek
 • 80.
 istiane • 75, 77, 536, 581.
 istiap • 1194.
 istiaze • 536, 1168.
 istib'at • 111, 455, 456, 479, 615, 618, 647, 688, 689, 853, 861.
 ehl-i felsefe ~ ile inkâra gider • 111.
 istibdad-ı mutlak • 1249.
 istibdad-ı şeytanî • 1150.
 istibdat • 1231, 1233, 1236, 1238.
 istidadat
 gayrimahdut ~ • 847.
 istidadat-ı insaniye • 1270.
 istidadat-ı maneviye • 845.
 istidad-ı beşer • 422.
 istidad-ı hayat • 209.
 istidad-ı ihzarî • 780.
 istidad-ı insanî
 ~ ve küfür • 140.
 istidad-ı kemal • 1162.
 istidad-ı muhabbet • 1038.
 istidad-ı nefsanî • 1162.
 istidat • 538, 854, 1059, 1088, 1170, 1209.
 ~ çekirdeği • 514.
 ~ çekirdekleri • 868.
 ~ dili • 572.
 ~ lisanı • 113, 144, 507, 513, 684.
 ~ ve ilim • 504.
 ~a göre hisse • 812.
 ~a göre saadet • 90, 125.
 ~ların inkişafı • 867.
 cami bir ~ • 509.
 insana verilen ~ • 148, 519.
 insanın ~ındaki cihazat ve sa-
 adet-i ebediye • 149.
 istidlâl
 ~ıyle hakikate giden • 538.
 istidraç • 628.
 istifade-i huzuzat • 775.
 istifham-ı inkârî-i taaccübî • 622.
 istiğfar • 52, 71, 364, 438, 761, 881.
 ~ ve gurur • 438.
 istiğna • 628, 1235.
 istiğna-i istiklâliyet • 1161.
 istiğna-i mutlak • 24, 29, 626, 987.
 istiğna-i zatî • 29.
 istiğrak • 27.
 istihdam • 605.
 istihfaf • 737.
 istihraç • 602.
 istihsan • 204, 206, 368, 528, 697.
 ~ edici • 116.
 bekası olmayan ~ edici • 116.
 hadsiz ~ • 117.
 melikin işlerini ~ • 199.
 mütehayyir ~ ediciler • 117.
 istikamet • 1214.
 istikbal • 133, 336, 499, 880.
 ~ imkânattır • 133.
 ~ semavatı • 1132.
 Kadîr ~in icadına muktedirdir • 133.
 karanlık ~ • 79.
 istikbalî • 687.
 istikbal-ı siyasi • 293.
 istikbaliyat • 752.
 istiklâl • 200, 465, 1236.
 İslâm dünyasında ~ • 1252.
 istiklâl-i İslâm
 ~'in bekası • 1157.
 istikrar • 636.
 istikrar-ı manzume • 1138.
 istimal
 Allah namına ~ • 339.
 istimdat
 ~ lisanı • 525.
 istinadî
 ~ nokta • 1209.
 istinat • 1190.
 gayrimütenahi bir kudrete ~ • 338.
 istinatgâh • 341.
 istinbat • 547, 551, 690, 798.
 istinbat-ı ahkâm • 798.
 istinca • 790.
 istinkâf-ı manidar • 1161.
 istinsah • 893, 898.
 istintak • 492.
 istirahat • 768.
 ~ zamanı • 75.
 istirahat-ı şahsiye • 248.
 istirahat-i amme • 421.
 istirahat-i kalbiye • 161.
 istişhat • 492, 1134.
 İsveç • 251.
 isyan • 167, 170, 696, 754, 755, 885. *Bakınız:* masiyet.
 ~ eden edepsizlerin tedip edil-
 mesi • 112.
 beşerin ~ı • 283.
 fermana ~ • 98.
 tarik-ı ~ • 66.
 işâ • 73, 78, 79.
 ~ namazı • 81.
 işaret-ı cernal • 488.
 işaret-ı haşriye • 846.
 işaret-ı i'caziye • 697.
 işaret-ı Kur'âniye • 421, 1061.
 işaret-ı Kur'âniye • 729.
 işaret-ı Rabbaniye • 283.
 işaretü'l-i'caz • 381, 398, 588, 595, 596, 599, 602, 603, 619, 638, 639, 661, 672, 739, 928, 1198, 1228.
 işaret-i Ahmediye • 959.
 işaret-i gaybiye • 649, 669, 1129, 1150, 1153, 1167.
 işitme
 Cenab-ı Hakkın her şeyi ~si • 692.
 işitmek • *Bakınız:* sem'.
 ~ hayatın âlâmetidir • 180.
 işrakıyyun • 828, 884.
 ~un kitapları • 713.
 işret • 33, 54.
 işsiz
 ~ adam • 1188.
 iştiha • 435, 1177, 1200.
 dünyadaki lezzet ~ açar, doyur-
 maz • 127.
 iştiha-i kâzip • 1177.
 iştiyak • 861, 1046.
 iştiyakat • 849.
 it • 514, 515, 516.
 itaat • 71, 206, 661, 859, 860, 861, 1153.
 ~ ve saadet-i ebediye • 233.
 azîm heybet tahtında umumî bir
 ~ • 109.
 fermana ~ • 98.
 kâinatın ~i • 861.
 mümkinatın ~i • 861.
 raiyetin ~le melike muhabbeti • 199.
 zerrenin ~i • 861.
 itibarî
 ~ teşahhuslar • 899.
 itidal • 1230.
 itikadat-ı umumiye • 831.
 itikad-ı umumî • 831.
 itikat • 167, 439, 580, 584, 1148.
 hadsiz bir ~ • 580.
 itikatsızlık
 ehl-i dalâletin ~i • 237.
 itiraz • 465.
 İtızal • 1154.
 itkan-ı muhkem • 823.
 itkan-ı mükemmel • 1185.
 itminan • 1231.
 itminan-ı kalp • 56, 545, 1251.
 itminan-ı nefis • 314.
 ittiba-ı sünnet • 774.
 ittifak • 219, 660.
 ittifak-ı evhamsaz • 1212.
 ittifak-ı mutlak • 1085.
 ittihad-ı İslâm • 1252.
 ittihad-ı sikke • 485.

ittihat • 269, 1159, 1171.

~ için düstur • 1170.

ittikan • 319.

ittisal-i mana • 1131.

iyi

~ ve fena • 66.

iyilik • 64, 556, 775.

~ ve insan • 510.

~i Allah'tan bilmek • 66.

iz'an • 439, 528, 1148.

kat'î ~ • 157.

iz'an-ı aklî • 838.

iz'an-ı kalbî • 439.

iz'an-ı yakîn • 547.

iz'anrubâ-i kâinat • 982.

İzâ Zülzile'ti'l-Ardü • 556.

izabe-i nuhas • 405.

izafî • 1171.

izafi

~ emirler • *Bakınız:* umur-u iza-

fiye.

izdivaç • 633, 662.

~in hikmeti • 662.

izhar-ı acz • 510.

izmir

~ zelzelesi • 277, 285.

izn-i şer'î • 1013, 1178.

izzet • 91, 108, 110, 111, 167, 464,

465, 466, 565, 595, 653, 794,

817, 858, 1016, 1242.

~ gayret ister • 85.

~ ve zillet • 678.

~in haşre delâleti • 85.

aczsiz ~ • 77.

Cenab-ı Hakkın ~i • 110.

~ hulfülvaade tenezzül etmez

• 93.

ciddî ve ~li Sultanın vaatleri •

165.

saltanat sahibinin ~i • 85.

izzet

Celâl ve ~ Sahibi • 109.

izzetâlûd

~ bir tezellül • 81.

izzet-i azamet • 1137.

izzet-i celâl • 167.

Cenab-ı Hakkın ~i • 167.

izzet-i iktidar • 92, 134.

izzet-i iman • 1161.

izzet-i İslâmiye • 1227.

izzet-i kudret • 173.

izzet-i kudsiyet

Kur'an'ın ~i • 223.

izzet-i mağrurâne • 626.

izzet-i nefis • 1179.

izzet-i Rabbanîye • 737.

izzet-i rububiyet • 76.

J

Japon • 958.

Japonya • 958.

Jön Türk

~ün hatası • 1166.

K

kabahat • *Bakınız:* kubuh.

kabarcık

~ların yüzünde güneşin cilvesi •

102.

Kâbe • 436, 723.

~deki sanemlerin sukutu • 939.

~nin duvarı

~na yazılmış olan kaside •

593. ~ndaki kasideler • 723.

Kab-ı Kavseyn • 223, 693, 728,

911, 912, 917, 921, 942, 943,

961.

kabih • 437, 438.

kabil • 1140.

kabile

~ reisi • 15.

kabil-i istifade • 1098.

kabil-i nesih

~ olmayan din • 279.

kabil-i sükna • 1098.

kabil-i telâkkuh • 662.

kabil-i telkîh • 662.

kabil-i teshir • 504.

kabil-i tevfiik • 115.

kabiliyet • 559.

~lerin kaydı • 544.

~lerin tezahürü • 867.

gayrimahsur ~ • 847.

kabiliyet-i camia

~nın zevalı haşri gösterir • 151.

kabiliyet-i hayır • 512.

kabiliyet-i hilâfet • 388.

kabiliyet-i mahiyet • 1082.

kabiliyet-i ruhiye • 1011.

kabiliyet-i şer • 512.

kabiliyet-i zatiye • 1088.

~nin mükemmeliyeti • 488.

kabir • 36, 40, 55, 57, 58, 67, 73,

76, 190, 233, 236, 239, 243,

246, 276, 331, 336, 500, 522,

640, 641, 646, 688, 689, 1030,

1032, 1034, 1037, 1259.

~ ahababa kavuşturur • 335.

~ darağacı • 234.

~ gecesinde lüzumlu bir ışık •

73.

~ insanı bekler • 147.

~ kapısı • 338.

~de gıda ve ziya • 428.

~e girmek için üç yol • 232.

~e gülererek girmek • 335.

~e ışık • 430.

~e kadar arkadaşlık • 276.

~in arkasında ebede giden cad-

de • 338.

~in hazine-i ebediyeye çevril-

mesi • 234.

~in hortlakları • 1199.

~in öbür tarafı • 276.

~in zulûmatı • 1030.

~ve insan • 133.

ehl-i dalâlet için ~ • 68, 232.

ehl-i iman için ~ • 232.

ehl-i iman ve taat için ~ • 234.

ihtiyarların ~e tahammülü • 161.

sefahatte gidenler için ~ • 232.

kabr-i ekber • 337.

kabristan • 240.

kabul • 517.

~ etmemek ve inkâr etmek •

307.

kabul-ü adem • 308.

kabul-ü şer'îye • 582.

kabul-ü teslimî • 546.

kabza-i ilim

~ ve kudret • 986.

kabza-i kudret • 292, 986.

~ ve ilim • 986.

kabza-i rububiyet • 484, 986.

kabza-i tasarruf • 467, 468, 484,

853, 901, 949, 971, 974, 985,

986.

kabza-i tedbir

~ ve terbiye • 986.

kabz-ı ervah • 466.

kader • 176, 513, 640, 751, 752,

753, 754, 755, 756, 757, 758,

761, 762, 763, 765, 767, 893,

902, 907, 908, 969, 970, 998,

1065, 1079, 1154, 1163, 1164,

1169, 1208. *Bakınız:* mukadde-

rat-ı hayatiye.

~ ihtiyarı teyit eder • 757.

~ ile cüz-i ihtiyarının tevfiiki •

756.

~ defteri • 893.

~ kalemî • 112, 175, 267, 472,

765, 907. *Bakınız:* kalem-i ka-

der.

~ mistardır • 765.

~ sırrı • *Bakınız:* sırr-ı kader.

~ ve kudret kalemî • 138.

~den gelen miktar-ı manevî •

762.

~e iman • 761, 765, 766.

Bakınız: iman-ı bilkader.

~in lezzetini gösteren temsil •

766.

~e ve kazaya iman • 184.

~i inkâr • 758.

~in aynı adaleti • 753.

~in hükmü • 893.

~in intizamâtı • 153.

~in kanunu • 765.

~in manevî yazısı • 907.

~in meşhut işaretleri • 998.

~in mikyası ve kalemî • 764.

~in nizamı • 764.

~in tecellisi • 763.

~in tecelliyâtı • 763.

avamda ~in cây-i istimali • 752.

bedihî ~ • 763, 764, 765.

elvah-ı ~iye • 183.

Levh-i Kaza ve ~ • 184.

maddî ve manevî ~ kalemî •

765.

muhit bir ~ • 175.

nazarî ~ • 763, 764.

Risale-i ~ ve haşır • 174.

kader-i ilâhî • 753, 892, 975.

~nin adaleti • 754.

kader-i ilâhiye • 248.

kaderî

~ miktar • 763.

kadın • 662, 663. *Bakınız:* taife-i

nisâ.

~ cenazesi

~ne nazar-ı şehvetle bakmak

• 664.

~ eş • *Bakınız:* zevce.

~ resimlerine bakmak • 664.

~a temas • 789.

~in cemali • 1042.

~in en cazibedar güzelliği •

1042.

~in hukuk-u hürrmeti • 1042.

~in şefkati • 1042.

~in zevcinden davası • 692.

~ların erkekleşmeleri • 1183.

~ların hürrmeti • 663.

~ların suretlerine bakmak • 664.

~ların yuvalarından çıkmaları •

1183.

- ecnebi ~lara temas • 790.
 ecnebi ~larla ihtilâl • 789.
 güzel ve aldatıcı ~ • 238.
 Kur'ân ~a sülüs verir • 662.
 Kur'ân'ın ~lar için emri • 663.
 medeniyetin ~lara etkisi • 663.
 kadın-erkek
 ~ mabeyninde hürmet • 663.
 kadim • 1136.
 Kadim-i Bâkî • 75.
 Kadim-i Lemyezel • 76, 1185.
 kadir • 473, 480.
 Kadir • 90, 101, 107, 121, 211, 259, 281, 320, 379, 533, 535, 545, 687, 856, 883, 919, 968, 981, 1030, 1035, 1069, 1084.
 ~ isminin haşre delâleti • 138.
 ~ istikbalin icadına muktedirdir • 133.
 ~'in azamet-i kudreti • 856.
 ~'in azameti ve kudreti • 856.
 ~'in kemal-i kudreti • 856.
 Kadir-i Âlîm • 326.
 Kadir-i Âlîm
 ~'in teşhizi • 573.
 Kadir-i Âlîm-i Mutlak • 1082.
 Kadir-i Ezeli • 472, 863, 865, 923, 1205.
 Kadir-i Ezeli-i Zülcelâl • 1185.
 Kadir-i Hakîm • 167, 478, 764, 823, 1095, 1099.
 Kadir-i Kayyum • 634.
 Kadir-i Kerîm • 79.
 Kadir-i Külli Şey • 467, 1048.
 ~'in nişanı • 68.
 Kadir-i Lâyezal • 1172, 1186.
 Kadir-i Mutlak • 22, 78, 134, 140, 270, 282, 319, 467, 471, 500, 506, 624, 883, 886, 895, 901, 923, 967, 979, 984, 985, 987, 1033, 1035, 1077, 1082, 1099, 1114.
 ~ vasıtalarından müstağnidir • 324.
 ~'in dergâhı • 509.
 ~'in kudreti • 154.
 ~'nin nuranî tecelliyatı • 153.
 ~'in memur-u musahharı • 472.
 ~'in Nur ismi • 271.
 ~'in vücub-u vücudu • 474, 1074.
 ~'in vücub-u vücudunu • 1097.
 ~'in Cenneti icadı • 122.
 zerrelere ~'in memurudurlar • 471.
 kadir-i mutlak • 879.
 Kadir-i Rahîm • 16, 136, 513, 1034.
 ~'in bârîgâh-ı rahmeti • 1120.
 Kadir-i Zülcelâl • 51, 70, 74, 78, 134, 191, 281, 282, 292, 510, 633, 680, 689, 777, 856, 929, 945, 1070, 1074, 1079, 1087, 1097, 1099, 1104, 1116.
 ~'in derece-i kudret ve hikmeti • 980.
 ~'in esması • 203.
 ~'in haşmet-i sultanı • 361, 982.
 ~'in rahmeti • 1119.
 ~'in şeriatı • 975.
 ~'in vücubu • 1071.
 ~'in vücub-u vahdeti • 1071.
 ~'in mu'cizatı • 133.
 ~'in tasarruf-u kudreti • 1184.
 Kadîr-i Zülkemat • 362, 478, 632, 980, 983, 1025, 1103.
 kadrişinas
 ~ insanlar • 1254.
 Kadiû'l-Hacat • 118, 503.
 kâf nun tezgâhı • 762.
 Kaf
 Sure-i ~
 ~daki icaz • 313.
 kafa
 ~ feneri • 298, 493.
 kafile
 gaipden gelen ~ • 451.
 kafile-i mahlûkat • 126.
 kafile-i mevcudat • 1100.
 kâfir • 33, 51, 313, 399, 421, 622, 724, 755, 817, 903, 1181.
 ~ düşman • *Bakınız:* adüvv-ü kâfir.
 ~ ve Cehennem • 51.
 ~ ve Müslim • 1180.
 ~'in Allah'ın düşmanı olmasının sırrı • 117.
 ~'in Müslim olan bir vasfı • 1181.
 ~'in ruhu • *Bakınız:* ruh-u kâfir.
 ~lerin dünyaları • 749.
 ~lerin kemiklerin dirilmesini inkâr etmeleri • 616.
 ~lerin küfriyatları • 310.
 kâfirâne
 ~ itham • 207.
 ~ tecavüzün dehşeti • 743.
 kafiye • 1130, 1131.
 Safiye'yi ~ye feda etmek • 1130.
 kahhar • 329, 596.
 ~ bir nizam-ı i'câzî • 652.
 ~ hâkim • 292.
 ~ ve Rahman • 1266.
 ~'in kâinatı harap etmediğinin hikmeti • 696.
 Kahhar-ı Zülcelâl • 167, 696, 1016.
 ~'in celâlli tasarrufatı • 73.
 kahir • 444, 866.
 kâhin • 610, 622, 627, 939.
 ~'lerin mütevatir şehadâtı • 371.
 kahir
 ~ bir adalet
 ~'in emarâtı • 143.
 kahraman
 ~ genç • 242.
 kahraman-ı millî • 593.
 kahramanlık • 250.
 kaht • 1036.
 kahtugalâ • 1031.
 kaide-i külliye • 673, 682, 691.
 kâinat • 27, 58, 173, 182, 216, 373, 480, 482, 623, 653, 675, 683, 708, 736, 741, 754, 761, 762, 821, 864, 866, 873, 875, 886, 898, 916, 925, 927, 944, 948, 974, 988, 992, 1001, 1006, 1010, 1011, 1015, 1064, 1065, 1075, 1077, 1092, 1105, 1107, 1111, 1113, 1121, 1133, 1135, 1136, 1137, 1139, 1177, 1199, 1200, 1201, 1210, 1211, 1215.
 ~ anahtarı • 50.
 ~ bir elden çıkmıştır • 172.
 ~ bir musika-i zikriyedir • 535.
 ~ bir tek zatın mülküdür • 173.
 ~ Cenab-ı Hakka emirber nefer hükümdedir • 191.
 ~ Cenab-ı Hakka emirberdir • 688.
 ~ cilve-i hayatla ziyadardır • 184.
 ~ hâdistir • 1115.
 ~ Hakîm bir Sâni ister • 101.
 ~ Hâlik-ı Zülcelâl'i tesbih eder • 696.
 ~ haşre şahadet ediyor • 150.
 ~ hayat için yaratılmış • 181.
 ~ içinde boğulmak • 585.
 ~ insana müteveccihtir • 25.
 ~ kalbindeki aşk • 1106.
 ~ kapıları • 873.
 ~ kitabı • 624, 1237.
 ~'nin manaları • 712.
 ~'nin mütalâacıları • 819.
 ~ kitab-ı kebirî • 257.
 ~ kitabının mütalâacıları • 287.
 ~ kitaptır • 100.
 ~ Muhammed (a.s.m.) için yaratılmış • 172.
 ~ Muhammed'in (a.s.m.) dirilmesini dava eder • 172.
 ~ nakkaşsız olmaz • 100.
 ~ Sâni
 ~'nin konuşması ve konuşturması • 653.
 ~ saraydır • 101.
 ~ sarayının ustası • 1120.
 ~ siması • 19, 23, 24, 28.
 ~ Sultanı • 283.
 ~ şehir-i muhteşemi • 256.
 ~ tabiata isnat edilemez • 476.
 ~ tılsımı • 873, 925.
 ~ ulvî bir musikidir • 1212.
 ~ ve dâr-ı saadet • 809.
 ~ hayat • 182.
 ~ ve insan • 509.
 ~a meydan okuyabilen adam • 500.
 ~a Rab • 692.
 ~a tahkir • 217.
 ~ı Cenab-ı Hakka vermek • 755.
 ~ı esbaba vermek • 755.
 ~ı hapse mahkûm tahayyül etmek • 777.
 ~ı idama mahkûm zannetmek • 777.
 ~ı yapan ve idare eden • 641.
 ~ı zelzeleye veren fermanlar • 871.
 ~'in abesiyetle tahkiri • 754.
 ~'in ayat-ı tekviniyesi • 151, 493.
 ~'in bir güzel takvimi • 526.
 ~'in bir misal-i musağgarı • 446, 468, 474, 496.
 ~'in bir sebep-i vücudu • 574.
 ~'in büyük neticesi • 170.
 ~'in cemaat-ı kübrası • 80.
 ~'in çamuru • 1172.
 ~'in çekirdeği • 938.
 ~'in çekirdek-i aslısı • 944.
 ~'in daire-i imkânisi • 692.
 ~'in daire-i kübrası • 23.
 ~'in dilencililiği • 502.
 ~'in duaları • 508.
 ~'in ebedileştirilmesi • 868.
 ~'in eczaları • 865.
 ~'in en camî bir meyvesi • 574.
 ~'in en mühim neticesi • 177.
 ~'in en mükemmel meyvesi • 195.
 ~'in en münevver meyvesi • 938.
 ~'in fevki • 924.
 ~'in fihristesi • 113, 970.

~ın güzel bir takvimi • 508.
 ~ın hakaiki • 142.
 ~ın hakikati • 1020.
 ~ın hakikî güzelliği • 217.
 ~ın Hâlıkı • 653.
 ~ın harekâtı ve hidematı • 121.
 ~ın haritası • 211.
 ~ın hayattar olması • 829.
 ~ın hey'et-i mecmuası • 20, 480.
 ~ın hikmet-i hilkati • 170, 177.
 ~ın hulâsası ve neticesi • 696.
 ~ın intizamı ve adaleti • 171.
 ~ın itaati • 861.
 ~ın kalbi • 1100.
 ~ın kalbi, merkezi • 290.
 ~ın mâbîhilitiharı • 416.
 ~ın mahiyet-i hakikiyeleri • 121.
 ~ın maksad-ı âlâsı • 417.
 ~ın maliki • 874.
 ~ın manasız bir derekeye düşmesi • 106.
 ~ın mayesi • 1016.
 ~ın merkezi, hulâsası arzıdır • 170.
 ~ın mevti • 863.
 ~ın meyvesi • 951, 998.
 ~ın misal-i musağğarı • 133.
 ~ın mucidi • 1115.
 ~ın Mutasarrıf-ı Hakikî'si • 78.
 ~ın nazmı • 1139.
 ~ın netice-i hilkati • 736.
 ~ın nizamat-ı külliyesi • 901.
 ~ın nuru • 574.
 ~ın nûsha-i musağğarası • 863.
 ~ın ölümü • 344.
 ~ın rabıtası • 574.
 ~ın sebeb-i hilkati • 170.
 ~ın sergüzeşti • 742.
 ~ın sırrı • *Bakınız: sırr-ı kâinat*
 ~ın tağyir ve tebdili • 1279.
 ~ın tahavvülâtı • 105.
 ~ındaki maksat • 941.
 ~ın tahkiri • 511.
 ~ın tahrip edilmesi • 999.
 ~ın tahrip ve tamiri • 838.
 ~ın tahrip ve tebdili • 999.
 ~ın tedbir ve idaresi • 1101.
 ~ın tedbiri • 675.
 ~ın telifi • 1139.
 ~ın tenevvüü • 535.
 ~ın tercümanı • 216.
 ~ın teşekkülü • 945.
 ~ın tilsımı • 924.
 ~ın tilsım-ı muğlâkı • 53, 652, 873.
 ~ın ulvî ve süflî tabakatı • 1070.
 ~ın vücudu ve icadı • 999.
 ~ın yüzleri • 858.
 ~ta en mühim netice • 180.
 ~ta ezdat • 866.
 ~ta kudret-i mutlak • 180.
 ~ta tasarruf eden kudret • 180.
 ~taki âlemlerin mizanı • 211.
 ~taki cilve-i ehadiyet • 993.
 ~taki hikmetler, faydalar • 845.
 ~taki hüsün ve kemal ve cemal • 1009.
 ~taki makasid-ı ulya • 921.
 ~taki nizam-ı ekmal • 844.
 ~taki tahvilât • 124.
 ~taki tertib-i esbap • 989.
 ~taki zeval, firak ve adem • 1241.

~tan zemin intihap edilmiştir • 172.
 bedîi ve zail ~ • 107.
 Fahr-i ~ın isteği • 122.
 idare-i ~ta hükümferma olan irade • 180.
 insan ~la alâkadardır • 766.
 kitab-ı ~ın manaları ve haşır • 175.
 muntazam ~ • 102.
 müzeyyen bir ~ • 103.
 nur-u imandan evvel ~ • 952.
 risalet-i Muhammediye ~ın hulâsasıdır • 182.
 tilsım-ı ~ • 229.
 Kâinat Maliki • 1120.
 Kâinat Ustası • 903.
 kâinat
 ~ insana musahhar edilmiştir • 23.
 kâinat-ı azîme • 945.
 kâinat-ı müteceddide • 1116.
 kâinat-ı sâkit • 1211.
 kâinat-ı seyyale • 468.
 Kâinatın Sahibi • 105, 172.
 ~nın dostları • 172.
 ~nın nazar-ı istihsanı • 170.
 kal'a-i semaviye-i arziye • 726.
 kalâk • 1207.
 kalb-i beşer • 468.
 kalb-i fasik • 66.
 kalb-i hüşyar • 1171.
 kalb-i insan
 ~ın mütemadiyen incinmesi • 177.
 ~ın yaranlanması • 576.
 kalb-i insanî
 ~ nasıl kemali bulur? • 543.
 kalb-i kâinat
 ~taki muhabbet ve aşk • 1106.
 kalb-i salih • 66.
 kalbî
 ~ dua • 507.
 kalem • 475.
 kalem-i kader • 133, 146, 261, 263, 265, 267, 448, 764, 765, 853, 867, 868.
 kalem-i kudret • 146, 169, 204, 212, 217, 261, 263, 265, 339, 448, 607, 616, 710, 867, 891, 902, 1137, 1186.
 ~ın mektubatı • 527.
 ~ın menşuru • 466.
 kalem-i kudret-i Samedâniye • 476.
 kalem-i tahsin • 1107.
 kalem-i tezyin • 1107.
 kâlen
 ~ dua • 523.
 kalıb-ı manevî • 762.
 kâlî
 ~ dua • 507.
 kalkale • 602.
 kalp • 19, 33, 41, 44, 48, 52, 92, 100, 222, 237, 252, 266, 293, 306, 325, 334, 339, 344, 348, 358, 393, 431, 433, 434, 436, 514, 516, 519, 614, 618, 665, 765, 768, 770, 804, 816, 844, 849, 904, 922, 927, 934, 950, 951, 953, 968, 1010, 1017, 1027, 1029, 1054, 1066, 1072, 1124, 1130, 1148, 1162, 1191,

1213, 1240, 1244, 1250, 1253.
Bakınız: kulüp.
 ~ en mutazarrır olmak • 434.
 ~nın ağlaması • 344.
 ~ gözü • 500.
 ~ ile dua • 508.
 ~ katılığı • 396.
 ~ kulağı • 1113.
 ~e kut ve gınâ • 428.
 ~e lezzet ve zevk • 616.
 ~i müteyakkız adam • 493.
 ~ile vicdan • 1192.
 ~imizle Rabbimize bakmak • 415.
 ~ın ağlayan ağlamaları • 369.
 ~ın bozulması • 434, 439.
 ~ın daire-i hayatı • 339.
 ~ın derece-i hayatı • 770.
 ~ın gıdası • 425.
 ~ın kasavetle mukavemeti • 392.
 ~ın kemal-i hürriyeti • 766.
 ~ın kıymetşinaslığı • 527.
 ~ın kut ve kuvveti • 425.
 ~ın lezzetleri • 1036.
 ~ın sersem olması • 781.
 ~ın tasfiyesi • 538.
 ~ın telefonu • 221.
 ~ın teneffüsü • 429.
 ~ın ye'se düşmesi • 433.
 ~leri sönmüş güruh • 201.
 ~leri teshir eden • 374.
 ~leri yerinde olan güruh • 200.
 ~lerin katılaşması • 391.
 ~teki göz • 1203.
 ~teki siyah nokta • *Bakınız: süveyda-i kalp.*
 ~ten uzanan nispet-i Rabbaniye • 92.
 insanın ~i • 574.
 manaların ~ten çıkmaları • 434.
 kamçı-yı teşvik • 441.
 kamer • 23, 318, 322, 376, 420, 539, 540, 541, 543, 606, 608, 678, 684, 702, 923, 926, 949, 955, 959, 960, 961, 981, 982, 1077, 1095, 1097, 1165, 1173, 1210.
 ~ zulümatlıdır • 543.
 ~e aşık hayatlı bir katre • 538.
 ~ın bir menzili • 606.
 ~ın iki parça olması • 459, 958.
 ~ın münhasır olması • 1165.
 hilâl olmuş ~ • 1145.
 şakk-ı ~ • 106, 224.
 kamer-i münir • 960.
 kamervari • 917.
 ~ serâser • 1142.
 kamet • 120, 319.
 mu'ciznûma ~ • 214.
 kamet-i himmet • 1179.
 kamet-i kıymet • 1179.
 kâmil • 1179.
 ~ insanlar • 120.
 ~lerin meslekleri • 639.
 nuranî ~ insanlar • 378.
 Kâmil-i Mutlak • 79.
 Kâmil-i Zülcehal • 1027.
 kâmilîn
 ~ insanlar • 1198.
 kan • 965, 966, 1118.
 ~ davaları • 247.
 ~daki karbonun alınması • 967.
 ~daki küreyvat • 966, 986.

- ~daki küreyvat-ı hamra • 964.
 ~ı telvis eden unsur • 967.
 ~in cevlânı • 966.
 ~in safî olması • 967.
 ~in tasfiye edilmesi • 967.
 ~in vazifeleri • 966.
 kanaat • 57, 1180, 1220, 1230.
 kanun • 1140.
 bâkî ~ • 843.
 bir ~ hâkimsiz olmaz • 100.
 emrî ~lar • 843.
 kanunî • 857.
 kanuniyet
 Allah'ın ~ şeklinde âdâtı • 326.
 kanun-u adl • 907, 908.
 kanun-u belâgat • 911.
 kanun-u cemal • 908.
 kanun-u emrî • 842, 993, 1121.
 ~nin duygularının merkezi • 993.
 kanun-u emriye-i mu'ciznûma • 467.
 kanun-u hafiziyet • 131.
 kanun-u hikmet • 906, 908.
 kanun-u ihata-i ilmî • 908.
 kanun-u ilâhî • 635, 753.
 kanun-u ilm-i muhit • 907.
 kanun-u kader • 902.
 kanun-u kayyumiyet • 908.
 kanun-u kerem • 883, 902, 905, 908, 1077.
 kanun-u küllî • 1065.
 kanun-u meşiet • 1208.
 kanun-u mübareze • 293, 297.
 kanun-u müsabaka • 293.
 kanun-u Rabbanî • 636, 929.
 kanun-u rahmet • 906, 908.
 kanun-u Rububiyet • 905, 908.
 kanun-u tahsin
 ~ ve cemal • 905.
 kanun-u teavün • 293.
 kanun-u tekâmül • 863, 864.
 kanun-u tenasül • 293.
 kanun-u teşekkülât • 843.
 nebatatın ~ı • 129.
 kanun-u umumî • 1005.
 ~nin ucu • 388.
 kanun-u vahdet • 485.
 kanun-u zişuur • 843.
 kapıcı • 515, 516, 896.
 ~ müfettiş • 1175.
 kaptan • 502.
 kar • 469.
 ~in gayeleri ve neticeleri • 366.
 ~in parçalarında güneşin cilvesi • 102.
 ~in şişecikleri • 540.
 karaağaç
 ~ ve sinek • 447.
 Karadeniz
 ~in yere batması • 440.
 karakter • *Bakınız:* cibilliyet.
 karargâh • 1136.
 karbon • 472, 907, 967.
 ~ ile müvellidülhumuza • 967.
 kandaki ~un alınması • 967.
 karbondioksit • *Bakınız:* hamız-ı karbon.
 kardeş • 1215.
 ~in etini yemek • 615.
 kardeşâne
 ~ münasebet • 162.
 kardeşlik • 1242. *Bakınız:* uhuvvet.
 cinayetin ~e kalbi • 248.
 karı
 güzel ~ • 1184.
 ihtiyare ~ • 162.
 meyyite ~ya nefsanî nazarla bakmak • 1184.
 karınca • 569.
 ~ ve Firavun • 473.
 ~ ve küre • 1144.
 karib-i müstakim • 1205.
 karine-i taayyün • 262.
 karip
 Sâni masnuata ~tir • 270.
 karpuz • 455.
 Karun • 524.
 karye • 275.
 kasaid-i vataniye • 665.
 kasas • 643.
 kasas-ı Kur'âniye • 638.
 kasavet • 392, 395, 396, 397.
 kasavet-i vahşiyâne • 794.
 kasavetli
 ~ ahval-i dünyeviye • 426.
 kasd-ı ilâhî • 282.
 kasem • 213, 617.
 kasır
 ~ın bekası • 201.
 ~in meliki olan seyid • 199.
 ~in mükemmelliği • 488.
 ~in tebdil ve tahvil • 202.
 muhteşem ~ • 198.
 vücud-u ~ın dâisi • 201.
 kasırlufehim • 666.
 kaside • 100.
 kaside-i letafetnûma • 128.
 kaside-i manzume-i hikmet • 511.
 kaside-i methiye • 892, 909.
 kâsib • 1155.
 kasr-ı âlem • 211.
 kasr-ı âlî • 1191.
 kasr-ı İslâmiyet
 ~ten yeni kapılar açmak • 778.
 kasr-ı kâinat
 ~in intizam-ı hakîmânesi • 77.
 Kastamonu • 253, 283.
 kasr-ı tezyin • 942, 1021.
 kat'î
 ~ cüzdan • 97.
 katarat • 288, 315, 486, 1173.
 kat-ı intisap • 497.
 kat-ı meratip • 324, 799, 917, 925.
 ~ etmiş velî • 325.
 kâtib-i mu'ciznûma
 ~nın kemalât-ı maneviyesi • 937.
 katil • 243, 248, 760.
 ~in tevbe etmesi • 248.
 kâtip • 258.
 bir harf ~siz olamaz • 83, 100.
 harfin ~i • 448.
 harikulâde ~ • 448.
 her şeyi kaydeden ~ler • 90.
 kitap ~siz olmaz • 100.
 mu'ciznûma bir ~ ve haşır • 137.
 katl • 247, 248, 784.
 ~in halk edilmesi • 760.
 gıybet ~ gibidir • 557.
 katran • 353, 447.
 katre • 469, 470, 476, 539, 540, 541, 543, 559, 605, 696, 1089, 1172, 1173.
 ~ risalesi • 962.
 ~nin göz bebeği • 559.
 kamere âşık hayatlı bir ~ • 538.
 mizanlarla süzülüşü ~ • 468.
 Katre Risalesi • 463.
 katre-i fikir
 ~in dürbünü • 543.
 katremisal • 1173.
 kavak ağaçları
 ~nın raksları • 748.
 kavanin • 842.
 ~in bâkî kalması • 843.
 kavanin-i âdet • 402, 406.
 kavanin-i âdetullah • 862.
 kavanin-i emriye • 842.
 kavanin-i hayat • 183, 503.
 kavanin-i hayat-ı şahsiye • 643.
 kavanin-i hayatiye • 183.
 kavanin-i içtimaiye
 ~nin beyanı • 740.
 kavanin-i ilâhiye • 733.
 kavanin-i ilm-i ezeli • 1065.
 kavanin-i külliye • 1065.
 kavanin-i mahsusa • 851.
 kavanin-i muayyene • 852.
 kavanin-i rahmet • 402.
 kavanin-i teşekkülât • 894.
 kavanin-i ubudiyet • 974.
 kavga • *Bakınız:* niza.
 ~ kapısı
 ~nı kapamak • 662.
 Kavi • 883.
 Kavi-i Mutlak • 1082.
 kavil • 547, 598.
 ~ ile fiili birleştirmek • 699.
 kavim
 ~lerin azabı • 737.
 ~lerin azapları • 736.
 mütemerrit ~ler • 144.
 ~e gelen azaplar • 110.
 kavil • 398.
 Kavli-i Nevâlâ Sîsebân • 1131.
 Kavm-i Âd • 144.
 Kavm-i Âd ve Semud • 734.
 kavm-i Firavun
 ~un garkı • 641.
 kavm-i Mûsa • 395, 648.
 kavm-i Nuh • 606.
 Kavm-i Semud • 144, 312.
 kavs-i mevhume • 1166.
 kavun • 455, 581.
 ~ çekirdeği • 445.
 kavuşma
 gerçek ~ • *Bakınız:* ayn-ı lika.
 kavvat • 50.
 kayd-ı esaret • 1160.
 kayd-ı haysiyet • 1182.
 kayd-ı maddiyat
 ~tan tecerrüt • 324.
 kayıt
 ~lardan tecerrüt • 318, 322.
 inceden ince olan ~ • 175.
 müdakkikane bir ~ • 175.
 Kayyum • 1027, 1135.
 kayyumiyet • 1135.
 ~ kanunu • *Bakınız:* kanun-u kayyumiyet.
 Allah'ın ~i • 283.
 Kayyum-u Bâkî • 49, 75, 1103.
 Kayyum-u Sermedî • 75.
 kaza • 506, 640, 1065, 1163, 1164.
 ~ ve kader-i ilâhiye • 248.
 ~ya ve kadere iman • 184.
 Levh-i ~ve Kader • 184.
 kaza-i hacet • 435.
 kaza-i ilâhî • 1164.
 kaza-i ilâhiye
 ~ye vasıta • 248.

kaza-i şehvet • 662.
~ lezzeti • 662.
kazan • 449, 453, 457.
kazanç
~ın şartı • 247.
kazık • 632.
hazineli ~ • 603.
kâzip • 1002.
kaziye-i mümkün • 557.
kazurat
Cennette ~ yoktur • 814.
kebair
~i terk • 43.
~i terk etme
~nin ehemmiyetini anlatan
temsil • 53.
~i terk etmek • 57, 774.
keçi • 17, 498, 516, 681.
keder • 240, 520.
kedi • 534.
~ler niçin insan şivesiyle zikre-
derler? • 534.
~lere neden mübarek denilir? •
534.
~lerin yâ Rahîm nidası • 534.
~lerin zikirleri • 534.
kefare • 1164.
günahlara ~ • 277.
kefaretüzzünup
zelzele ~tur • 279.
kefere • 1191.
kefeteyn-i havfüreca • 1174.
kehanetfüruş • 625.
Kehkeş • 1138.
Kehkeşan • 1185.
~ ağsanı • 362, 983.
~ın halka-i kübrası • 362, 983.
kelâm • 214, 219, 222, 593, 603,
609, 637, 830, 917, 934, 989,
1197.
~ ilmi âlimleri • *Bakınız:* ulema-i
ilm-i kelâm.
~ mütekellime bakıyor • 697.
~in belâgati
~ne secde eden bedevi •
609.
~in emir ve nehiy olması • 697.
~in halâveti • 610.
~in kuvveti • 697.
~in tabakaları • 697.
~in tabakatının ulviyeti • 1226.
~in taraveti • 610.
~in ulviyet ve kuvveti • 697.
~in ulviyeti ve belâgati • 728.
Allah'ın ~ı • 221.
Allah'ın ~ı • 300, 302.
başka ~lar ve Kur'ân • 697.
beşer ~ı • 300, 301, 302.
Cenab-ı Hakkin ~ı • 301.
sair ~lar ve Kur'ân • 701.
kelâmat-ı hikmet • 483.
kelâm-ı beşer • 610.
kelâm-ı ezeli • 591.
kelâm-ı ilâhî • 619.
kelâm-ı pürmeal • 1186.
kelâm-ı Rabbanî
~nin medarı olan risalet • 180.
kelâm-ı Rahmanî • 1195.
kelâm-ı tevhidî • 962.
Kelâmulullah • 221, 302, 344, 491,
591, 722.
Kur'ân ~tır • 301, 305, 307.
kelimat • 826.
kelimat-ı ilâhiye • 214, 219, 591.

Kur'ân'ın dışındaki ~ • 221.
kelimat-ı kitab-ı kâinat • 868.
kelimat-ı kudret • 348, 894.
kelimat-ı Kur'âniye • 608, 638,
747.
kelimat-ı mübareke • 71, 797.
kelimat-ı tesbihiye • 1090.
semavatın ~si • 268.
kelime • 637, 1147.
kelime-i hikmet • 146.
kelime-i hikmeteda • 128.
kelime-i hikmetnûma • 228, 600,
705.
kelime-i kudret • 468.
kelime-i maneviye • 849.
kelime-i şahadet • 1142.
kelime-i tesbihfeşan • 228, 600,
705.
kelime-i vahide • 1146.
kelimetullah
~in ilâsı • 1157.
kemat • 70, 87, 118, 206, 415, 527,
576, 577, 839, 845, 933, 934,
949, 951, 1003, 1007, 1008,
1010, 1011, 1013, 1016, 1022,
1024, 1028, 1038, 1060, 1061,
1215.
~ neye delâlet eder? • 487.
~ sahibi • 197, 574, 934.
~de olan bir cemat gösterici is-
ter • 104.
~i ~sizlikte bilmek • 775.
~i ayn-ı heba görmek • 350.
~in derecatı • 950.
~in derecesi • *Bakınız:* derece-i
kemat.
~ine sa'y etmek • 538.
evsaf-ı ~ • 102.
hakikî ~ • 1007, 1009, 1017.
kusursuz ~ • 76, 87.
kusursuz ebedî ~ • 114.
münafi-i ~ rabita • 667.
nisbî ~ • 1007.
Kemat Sahibi • 933.
kematât • 108, 258, 400, 414, 415,
417, 514, 519, 537, 751, 767,
775, 827, 849, 906, 935, 936,
937, 943, 1003, 1004, 1005,
1008, 1009, 1010, 1011, 1012,
1017, 1028, 1038, 1227.
~ kaynağı • *Bakınız:* menba-ı
kematât..
~in izharı • 924.
~in kıymetinin sukut etmesi •
116.
~in lem'aları • 1011.
~in madenî • 935.
~in menbaı • 1017.
~in mezâyâsı • 544.
~in tohumları
~na cami bir istidat • 519.
ahiret ~in esasatıdır • 160.
Allah'ın ~ını gösteren ilânlar •
87.
daimî ~ • 116.
dünyevî, uhrevî ~ • 417.
gizli, kusursuz ~ • 116.
hakikî ~ • 1008.
hayret verici ~ • 87.
kusursuz ~ • 117.
melikin ~ının âsarı • 199.
müntezir ve mütecellî ~ • 934.
nisbî ~ • 1010.
padişahın ~ı • 89.

ruhu ~a kamçılmak • 219.
Sânî-i Zülcelâl'in ~ı • 116.
saray sahibinin ~ı • 199.
seyl-i kâinattaki ~ • 1012.
Zat-ı Vahid'in ~ı • 173.
kematât-ı Ahmediye • 910.
kematât-ı beşeriye • 1020.
~nin nihayetleri • 414.
kematât-ı fenniye • 1036.
kematât-ı hakikiye • 1124.
kematât-ı ilâhiye • 899, 936, 1018,
1045.
vahdet ~nin medarıdır • 173.
kematât-ı ilmiye • 415, 722.
kematât-ı insaniye • 219, 492, 660,
794, 804, 917.
~nin neşvünema bulması • 208.
kematât-ı kibriya • 324.
kematât-ı maneviye • 937.
kematât-ı medeniyet • 524.
kematât-ı muhabbet • 1017.
kematât-ı Muhammediye • 1276.
kematât-ı sanat • 367, 1089.
kematât-ı vücut • 821.
kematât-ı zatiye • 1010, 1025.
kemat-ı acz • 975.
kemat-ı akıl • 622.
kemat-ı bîzeval • 75.
kemat-ı ciddiyet
~ ve emniyet • 657.
kemat-ı dikkat • 460.
kemat-ı ef'al • 1007, 1010.
~ neye delâlet eder? • 488.
kemat-ı emniyet • 500.
kemat-ı esma • 1010.
~ neye delâlet eder? • 488.
kemat-ı etem • 537.
kemat-ı evsaf • 1010.
kemat-ı fitrat • 225.
kemat-ı haşmet • 306, 973.
kemat-ı hayret • 697, 949.
~ ve istihsan • 635.
kemat-ı hikmet • 101, 128, 178,
321, 391, 457, 856, 898, 899,
901, 965, 968, 969, 970, 971,
972, 973, 1046, 1067, 1071,
1072, 1074, 1080, 1083, 1086,
1089, 1093, 1096, 1098, 1099.
~ ve intizam • 133.
kemat-ı hilkat • 319.
kemat-ı hüsnüsanat • 479, 1085.
kemat-ı iftikar • 528.
kemat-ı ihtilâl • 1086.
kemat-ı ihtiram • 722, 725, 729.
kemat-ı ilâhiye • 881.
kemat-ı ilmi • 386.
kemat-ı iman • 755, 953, 1107.
kemat-ı imtisal • 153, 1075.
kemat-ı imtiyaz • 1086.
~ ve teşhis • 136.
kemat-ı inayat • 1083.
kemat-ı inkiyaf • 191, 688.
kemat-ı intizam • 22, 24, 93, 101,
122, 129, 138, 227, 271, 296,
320, 333, 394, 442, 449, 457,
573, 617, 675, 839, 892, 893,
896, 898, 899, 921, 964, 969,
970, 971, 972, 1068, 1072,
1073, 1075, 1082, 1096, 1099.
~ ve hikmet • 132.
~ ve itaat • 29.
~ ve mizan • 136.
kemat-ı istidat • 1009.
kemat-ı istikamet • 671.

kema-i iştihâ • 1045.
kema-i itaat • 118, 571, 696, 698, 921, 1075.
kema-i itina
~ ve ihtimam • 178.
kema-i kabiliyet • 1009.
kema-i kudret • 320, 676, 856, 1073, 1074, 1079, 1080, 1086, 1087, 1095.
kema-i kudret-i ilâhiye • 978.
kema-i lezzet • 56.
~ ve saadet • 767.
kema-i manevî • 198, 935.
kema-i merak • 949.
kema-i merhamet • 46, 1041, 1047.
kema-i mevzuniyet • 1073, 1085.
kema-i mizan • 972, 982, 1068, 1074, 1082, 1096.
~ ve intizam • 467.
kema-i mutlak • 154, 577.
kema-i muvazene • 713.
kema-i nizam • 679.
kema-i rahat • 766, 1037, 1053.
kema-i rahmet • 6, 93, 1071, 1086, 1096.
kema-i rububiyet • 71, 933, 974, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1084, 1090, 1092.
kema-i sadakat • 815.
kema-i safa • 767.
kema-i saltanat • 981.
kema-i sanat • 356, 839, 893, 975, 1029, 1086, 1090.
~ ve sıfat • 1009.
gayet cemalde bir ~ • 104.
kema-i sermediyet • 77.
kema-i sıfat • 1007.
kema-i sıfat
~ neye delâlet eder? • 488.
kema-i sühulet • 17, 473.
~ ve intizam • 467.
~le işleyiş • 767.
kema-i şebabet • 629.
kema-i şefkat • 118, 195, 482, 1041, 1047, 1083.
kema-i şuun
~ neye delâlet eder? • 488.
kema-i taaccüp • 516.
kema-i tazim • 633.
kema-i tefrik • 1086.
kema-i tenasüp • 670.
kema-i ulûhiyet • 1080.
kema-i vuzuh
~ ile fasl • 404.
kema-i zat • 488, 1007, 1009.
kema-i zatî • 487, 1024.
kema-i zillet • 592.
kema-i ziyet • 973, 1073.
kemaliye • 1270.
kemberbeste-i hizmet-i Mevlâ • 81.
kemberbeste-i ubudiyet • 76.
kemik • 112.
~ içindeki ilik • 813.
~lere hayat verilmesi • 647.
~lerin hayat bulması • 688.
çürümüş ~lerin dirilmesi • 616, 617.
çürümüş ~lerin dirilmesi • 189, 646.
odun gibi ~lerin hayat bulması • 190.
kemiyyet • 559.
kendi

~ kendine • 624.
~ni beğenmek • 775.
dikkatli işler ~ne olmaz • 450.
işler ~ne olmaz • 449.
kenz-i azam-ı Kitabullah • 491.
kenz-i ginâ • 351.
keramet • 149, 1075, 1142.
külfetin ~e iltihakı • 427.
Yirmi Dördüncü Sözdeki ~ • 1275.
keramet-i kübra • 915.
keramet-i uzma • 960.
kerem • 108, 110, 142, 169, 205, 226, 452, 496, 503, 578, 579, 580, 849, 906, 1013, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1090.
~eli • 109. *Bakınız:* dest-i kerem
~in'am etmek ister • 85.
~isinin haşre delâleti • 110.
cemil bir ~ • 109.
Cenab-ı Hakkın ~i • 110.
sahavetli bir ~ • 457.
saltanat sahibinin ~i • 85.
ulvî bir ~ • 109.
kerem-i mütecessit • 1022, 1023.
keremnamdar • 879.
kerim • 40.
Kerim • 79, 108, 109, 121, 122, 141, 151, 379, 481, 482, 517, 535, 568, 686, 951, 953, 1013, 1023, 1024, 1025, 1026, 1030, 1045, 1046, 1047, 1053, 1067, 1069, 1083, 1084, 1091, 1101, 1120.
~ isminin haşre delâleti • 85, 142.
kerîmâne
~ terbiyet • 1084.
Kerim-i Mutlak • 1056, 1077.
Kerim-i Rahim • 478.
Kerim-i Zülcemal • 1092.
kesafet • 710, 820, 995.
~in zulmeti • 994.
~li toprak • 288.
kesif • 315, 647.
~ bir zulûmat • 497.
~ cismanîler • 992.
~in timsalleri • 1147.
kesir • 1105.
kesp • 512.
kesret • 1105.
~e dalmak • 585.
~te boğulmuş olanlar • 562.
~ten vahdete yüzleri çevirmek • 348.
vahdetten ~e geçiş • 485.
zeminin yüzünde ~ • 946.
kesret-i mahlûkat • 170.
kesret-i mevcudat • 998.
kesret-i mutlaka • 1085.
keşf-i evliya • 1147.
keşfiyat • 167, 714, 1032, 1076.
keşif • 149, 195, 1075.
keşmekeş • 1078.
keşşaf • 421.
keşşaf-ı zihikmet
tılıs-ı kâinatın ~i • 489.
Kevser • 416.
keyfemayeşa
~ hareket • 766.
keyfiyat
~in tahakkuku • 821.
keyfiyat-ı zahiriye • 823.
keyfiyet • 559.

keyif
meşru dairededeki ~ kâfidir • 235.
killet • 596, 597.
~teki azap • 597.
şek ~e bakar • 596.
kıraat • 619.
~v e kitabet ehli • 654.
fenn-i ~ • 257.
kıraat-ı Kur'an • 746.
kırk
bir ~i, iki elli yapan zat • 459.
kısmet • 1180.
kıssa • 547.
enbiyanın ~ları • 744, 745.
kıssa-i Mûsa • 383, 390, 637, 638, 648, 651, 744.
kıssat • 637.
kış • 73, 76, 137, 255, 365, 481, 748, 1103.
~ ve bahar • 545, 846.
~ ve kıyamet • 134.
~ ve yaz • 78, 293, 487, 607, 608, 689, 981.
~in bârid beyaz sahifesi • 78.
~in beyaz kefeni • 73.
kışır • 864.
kıtal • 1159.
kıtık • *Bakınız:* kahtugala.
kır • 405.
kıyam • 76, 81, 228, 704.
salâta ~ etmek • 79.
kıyamet • 120, 133, 136, 188, 251, 266, 311, 320, 545, 549, 550, 553, 603, 604, 616, 701, 735, 837, 846, 847, 853, 855, 856, 862, 868, 869, 1275.
~ alâmetleri • 546.
~ çeşitleri • 846.
~ dünyanın eceldir • 549.
~ günü • 603.
~ gününün halk edilmesi • 133.
~ kopması • 173.
~ misalleri • 122.
~ numuneleri • 138.
~ ve kış • 134.
~ yakındır • 549.
~in emsal ve numuneleri • 136.
~in ipham-ı vakti
~ndeki hikmet-i ilâhiye • 550.
~in nazireleri • 192.
~in vakti • 549.
~te dağların dağılması • 604.
~te ecdad-ı insaniyenin inşası-na misaller • 187.
~te semavatın parçalanması • 604.
~te seyyar dağlar • 687.
~teki inkilâbat-ı azîme • 192.
~teki tasarrufat-ı rububiyet • 689.
dünyanın ~ iptidasındaki harabi-yeti • 73.
meydan-ı ~ • 136.
Resul-i Ekrem'in ~ hakkında söz-zü • 550.
kıyamet-i kübra • 545, 846.
~nın tereşşuhâtı • 847.
kıyamet-i kübra-i umumiye • 847.
kıyamet-i nev'iye • 846, 847.
kıyamet-i şahsiye • 847.
kıyamet-i umumiye • 847.
kıyas-ı adli • 854.
kıyas-ı binnefs • 876.
kıyas-ı temsili • 1001.

kıymetsizlik • 120.

kız

~ kardeş • 663.

~ ve zevce nazarı • 668.

~ların sesleri • 278.

kibir • 592, 593, 624, 1180, 1242.

Bakınız: ucub.

kibirlenme • *Bakınız:* tekebbür.

kibirli • 1179.

kibirlilik • *Bakınız:* hodbinlik.

kibr-i sanatmeal • 1186.

kibriya • 206, 527, 1006.

~ nihaysiz • ~ 77.

kibriya-i uluhiyet • 272.

kimsesizlik

~in vahşeti • 543.

kimya • 967.

kimyager • 215.

kimyevi

~ kaynaşma • *Bakınız:* imtizac-i

kimyeviye.

kin • 117, 1153.

kinai • 1002.

~ mana • 1002.

~ misali • 1002.

kinaiyat • 82, 1002.

kinaye • 1002.

kisb-i • 799.

kisb-i insanî • 759.

kisb-i şer • 753.

kisb-i teşahhus • 1174.

kisp • 339, 754, 760.

Kisra-i Faris

~in saray-ı meşhuresi • 939.

kitabet • 592, 619, 893.

~ ve kiraat ehli • 654.

fenn-i ~ • 257.

hafizâne bir ~ • 175.

kitabet-i fitriye • 267.

kitabet-i kudret • 431, 893.

kitabet-i kudsiye • 367.

kitab-ı âlem • 1138.

~in fihristeleri • 986.

~in mütalâacısı • 525.

kitab-ı davet • 383.

kitab-ı dua • 383, 589.

kitab-ı dua ve ubudiyet • 382.

kitab-ı ekber

~in fezlekesi • 211.

kitab-ı emir ve davet • 382.

kitab-ı emir

~ ve davet • 589.

kitab-ı fikir • 589.

kitab-ı hikmet • 589.

kitab-ı hikmet ve şeriat • 382.

kitab-ı hikmet-i Samedâniye • 373.

kitab-ı hikmetnûma • 320.

kitab-ı kâinat • 370, 468, 476, 891, 936.

~in maanisi • 384.

~in manaları ve haşir • 175.

~in Nakkaş'ı • 258.

~in safha-i rengini • 982.

~in tercüman-ı ayatı • 77.

~taki intizam-ı sanat • 226.

kitab-ı kebir • 448, 480, 741.

~in ayet-i kübrası • 370, 489.

~in hurufatı • 217.

kâinat ~i • 257.

kitab-ı kebir-i âlem • 477.

kitab-ı kebir-i kâinat • 50, 1237.

~in bir tercüme-i ezeliyesi • 589.

~in tercüme-i ezeliyesi • 382.

~in verdiği ders • 487.

kitab-ı marifet • 749.

kitab-ı mu'ciznûma • 630.

kitab-ı mukaddes • 221, 589, 590, 1218.

Kitab-ı Mübin • 215, 304, 398, 763, 764, 892, 893.

kitab-ı Samedanî • 734.

kitab-ı semavî • 590.

insücan bir ~ • 591.

kitab-ı şeriat • 589, 741.

kitab-ı ubudiyet • 589.

kitab-ı zikir • 383, 589, 741.

kitab-ı zikir ve marifet • 382.

kitabullah • 499.

kitap • 475, 1199.

~in manası • 937.

~ların ehemmiyeti • 181.

~ların indirilmesi • 181.

her ~ okunmamalıdır • 1226.

lâyemut bir ~ • 169.

muallimsiz ~ • 201.

nazil olan ~ların ehemmiyeti • 182.

kitle-i azîme-i mayia-i nâriye • 385.

kizb • 785, 786, 795.

~ ve sıdk

~in ortasındaki mesafe • 786.

~ ve sıdk mabeynindeki mesafe • 794.

~ ve sıdk ortasındaki mesafe • 796.

~in dellâli • 794.

koklama • *Bakınız:* şamme.

koku • 1054, 1094. *Bakınız:* rayi-

ha.

temiz ve güzel ~ • *Bakınız:* reva-

yih-i tayyibe.

komünizm • *Bakınız:* şimalden ge-

len cereyan.

~ fuhiyatı teşvik eder • 242.

~de zengin fakir çatışması • 242.

konserve

~ kutusu • 445, 455.

korku • 1030. *Bakınız:* havf.

~ azabı • 279.

en müthiş ~ • 1034.

lezzetli ~ • 575.

koyun • 17, 498, 681.

kurban olarak kesilen bir ~ • 329.

kozmoğrafya • 256, 287, 429, 980, 1070.

~ kanunları • 932.

~ya göre yıldızlar • 256.

kozmoğrafyacı • 298, 1097, 1265.

~ bir feylesof • 635.

köfte • 445.

kök • 17, 183, 186, 267, 393, 456, 1074.

~lerdeki ukde-i hayatiye • 1081.

~lerin intişar etmesi • 17.

~lerin nazik damarları • 392.

~ ağaç ve ot ~leri • 134.

köle • 564, 1234.

kömür • 445.

~ gibi bir ruh • 422.

elmasın ~e kalbetmesi • 497.

köprü • 497, 498, 499, 522, 641.

kör

~ tesadüf • 448.

kötü

~ hasletler • 1220.

kötülük • *Bakınız:* seyyiat.

~ yapmak • *Bakınız:* kisb-i şer.

~lere yönelme duygusu •

Bakınız: meyelân-i şer.

köy

~ün bekası • 549.

bir ~ muhtarsız olmak • 83.

köylü • 789.

köylülük • 788.

kubbe-i âlî • 459.

kubbe-i sema • 632, 982.

kubh-u mutlak • 179.

kubuh • 437, 857.

~ zatî midir? • 437.

~un tedahülü • 1172.

kudret • 16, 23, 103, 129, 131,

166, 173, 256, 263, 281, 326,

361, 473, 513, 577, 674, 702,

757, 762, 853, 857, 858, 859,

861, 862, 866, 867, 874, 879,

894, 895, 963, 965, 966, 968,

969, 970, 971, 972, 982, 998,

999, 1000, 1034, 1035, 1068,

1096, 1101, 1120, 1139, 1140,

1143, 1171, 1172, 1173, 1185.

~ defteri • 893.

~ harikası • *Bakınız:* harika-i

kudret.

~ kalemi • *Bakınız:* kalem-i kud-

ret.

~nin nakışları • *Bakınız:* nu-

kuş-u kalem-i kudret

~ konserveleri • 455.

~ mastardır • 765.

~ mu'cizeleri • *Bakınız:* mu'ci-

zat-i kudret.

~ sahibi • 445.

~ ve kader kalemi • 138.

~ yeri • *Bakınız:* dârülkudret.

~in Kur'ân-ı kebirinin ayatı • 761.

~in mu'cizatı • 74.

~i aczde bilmek • 775.

~in âyineleri • 1146.

~in cilveleri • 567.

~in defter-i ekberi • 893.

~in gizli defineleri • 212.

~in her şeyi kaplaması •

Bakınız: şümül-ü kudret.

~in izzeti • 465.

~in kalemi • 1146.

~in kemali • *Bakınız:* kemal-i

kudret.

~in mübâşeret-i • 465.

~in mücemessem rumuzatı • 998.

~in nispeti • 859.

~ni anlatan temsiller • 859.

~in tasarrufatı • 918, 1000.

~in tazammunu • 697.

~in tecelliyatı • 1000.

Allah'ın ~i • 283.

azim ~ • 1053.

Cebab-i Hakkın ~i • 137.

Cenab-ı Hakkın ~ine mazhar • 291.

Cenab-ı Hakkın ~inin tasarrufatı • 532.

daire-i ~ • 271.

dest-i ~ • 151.

ecramı idare eden ~ • 675.

gayrimütenahi bir ~e istinat • 338.

hadsiz ~ • 77.

hayata verilen ~ • 211.

izzet-i ~ • 173.

Kadîr-i Mutlak'ın ~i • 154.
 kâinata tasarruf eden ~ • 180.
 mu'cizat-ı ~in en antikaları • 146.
 muhit ~ • 894.
 nakş-ı kalem-i ~ • 101.
 nihayetsiz ~ • 101, 510.
 nihayetsiz bir ~ • 479.
 Sâniin ~ve hikmeti • 143.
 şümüllü bir ~ • 964.
 zafî ~ • 859.
 Kudret-i âlemşümül • 1137.
 Kudret-i Ezeliye • 195, 762, 823, 843, 857, 861, 1142.
 kudret-i fâtıra • 366, 470, 478, 830, 864, 893.
 kudret-i Hâlik • 1143.
 Kudret-i İlâhî • 1172, 1201.
 kudret-i ilâhiye • 152, 179, 211, 391, 393, 857, 881, 893, 1082.
 ~nin bir saat-i kübrası • 709.
 ~nin bir ünvanı • 893.
 ~nin mu'cizeleri • 202.
 ~nin ünvanı • 893.
 ~ye bir perde • 466.
 kudret-i kâmile • 869, 893.
 kudret-i mutlaka • 180, 317, 994, 1081, 1121.
 kudret-i Rabbanîye • 391, 752.
 ~ mu'cizatı • 1100.
 ~nin mu'cizatı • 520.
 ~nin programı • 975.
 kudret-i Samedâniye • 37, 71, 74, 465.
 ~ matbahları • 50.
 ~nin azamet-i âsârı • 71.
 ~nin izzeti ve kemali • 465.
 ~nin sikkesi • 67.
 kudret-i Vahid-i Ehad
 ~'in mu'cizesi • 974.
 kudret-i zatiye • 857, 1139.
 Kudret-i Zülcelâl
 ~'in mir'atları • 1146.
 kudsiyet • 1145.
 Kur'an'ın ~i • 220.
 Küfe • 551.
 Kul Yâ Eyyühe'l-Kâfirûn • 555, 556.
 kulak • 263, 516, 578, 768, 929, 1054, 1211.
 göz ve ~larımızın maliki • 675.
 kule
 firavunun istediği ~ • 649.
 kulluk • *Bakınız:* ubudiyet.
 kulüp
 ~a kut ve gıda • 609.
 ~un mutmain olmaları • 1078.
 kulüb-u münevvere • 1075.
 ~ aktabı haşri haber veriyor • 139.
 kulüp • 630.
 kumandan • 153, 322, 605, 927.
 mükerrerem ~ • 97.
 sersem ~ • 426.
 Kumandan-ı Akdes • 256.
 kumandan-ı azam • 255, 292, 322, 531, 604, 605, 920, 921, 927.
 ~in şahs-ı manevîsi • 926.
 kumandanlık • 324.
 ~ dairesi • 920.
 ~ ünvanı • 920.
 kumar • 41.
 kumaş • 518.
 çiçekli ~ • 445.

münakkaş ~lar • 453.
 mütennevvi ~lar • 449.
 kumaş-ı hikmet
 münakkaş bir ~ • 482.
 Kur'an • 27, 30, 58, 166, 172, 203, 214, 216, 221, 222, 228, 247, 250, 299, 300, 301, 303, 306, 307, 309, 311, 314, 332, 334, 383, 386, 387, 388, 391, 392, 398, 401, 403, 418, 420, 422, 461, 492, 526, 536, 538, 545, 549, 555, 586, 589, 590, 591, 594, 608, 609, 610, 617, 619, 620, 623, 624, 629, 630, 637, 638, 639, 641, 642, 643, 644, 646, 648, 652, 653, 657, 658, 661, 663, 669, 671, 674, 677, 687, 692, 693, 701, 702, 704, 713, 714, 716, 718, 724, 726, 727, 730, 732, 737, 739, 740, 741, 743, 744, 745, 746, 747, 752, 759, 773, 777, 779, 784, 793, 824, 830, 832, 850, 888, 889, 937, 942, 943, 1003, 1005, 1029, 1037, 1055, 1058, 1059, 1060, 1114, 1117, 1119, 1123, 1124, 1131, 1133, 1145, 1160, 1162, 1167, 1180, 1186, 1189, 1190, 1197, 1203, 1204, 1208, 1209, 1214, 1216, 1217, 1219, 1222, 1225, 1230, 1231, 1234, 1237, 1238, 1239, 1243, 1244, 1246, 1248, 1249, 1250, 1253, 1268.
 ~ âlemi kapıları • 836.
 ~ âyine ister • 1145.
 ~ ayn-ı haktır • 726.
 ~ bazen maddî cüz'iyatı zikreder • 680.
 ~ beşer kelâmı değildir • 300, 721, 726.
 ~ beşer kelâmı farz edilemez • 304, 305, 306, 308.
 ~ bir hutbe-i ezeliyedir • 638.
 ~ bütün zamanlara hitap eder • 422.
 ~ Cenab-ı Hakkın kelâmıdır • 708.
 ~ Cenneti • 836.
 ~ dellâli • 253.
 ~ dünyaya şeffafilet verir • 711.
 ~ esma-i ilâhiyeyi gösteriyor • 679.
 ~ Fatiha'da munderiçtir • 643.
 ~ gafleti dağıtır • 711.
 ~ güneşinden gözünü yuman • 298.
 ~ hakikatleri • 1219, 1233.
Bakınız: hakaik-ı Kur'âniye
 ~ hakîmdir • 314.
 ~ Hâlik'in hitabıdır • 728.
 ~ Hâlik-ı Kâinatın kelâmıdır • 309.
 ~ Hâlik-ı Rahîm'in kelâmıdır • 727.
 ~ hizmeti • 1230, 1235. *Bakınız:* hizmet-i Kur'âniye
 ~ için sahibüyled • 301.
 ~ içinde, binler ~ • 226.
 ~ ilm-i muhite isnat ediyor • 231.
 ~ imana davet eder • 630.
 ~ imtiyaz ve ittihadı gösteriyor • 671.
 ~ kadına sülüs verir • 662.

~ kâinatın hâlikını tanıttırır • 384.
 ~ kelâmullahıdır • 301, 305, 307, 309, 722, 1265, 1272.
 ~ kemal-i intizamı gösteriyor • 671.
 ~ kitab-ı şeriatıdır • 740.
 ~ lemaatları • 253.
 ~ medeniyeti • *Bakınız:* medeniyet-i Kur'an.
 ~ menba-ı hakaiktir • 216.
 ~ menba-ı haktır • 727.
 ~ meydan okuyor • 593.
 ~ mu'cizedir • 309, 620, 721, 722, 728, 729.
 ~ mu'cizesi • *Bakınız:* mu'cize-i Kur'âniye.
 ~ müessistir • 383.
 ~ müteaddit muhatabın esnafına müteveccihdir • 671.
 ~ neden felsefenin mevcudattan bahsettiği gibi etmiyor? • 384.
 ~ neden medeniyet harikalarını tasrih etmiyor? • 419.
 ~ nedir? • 588.
 ~ niçin bazı hâdisat-ı cüz'iyeyi tekrarlar? • 387.
 ~ niçin medeniyet harikalarını sarahatle zikretmiyor? • 421.
 ~ niçin nazil olmuştur? • 422, 671.
 ~ niçin taşların bazı hâlât-i tabiiyesini beyan eder? • 388, 390.
 ~ nuru • 1255.
 ~ okumak • 383.
 ~ parlak bir güneştir • 418.
 ~ sair kitaplara benzemez • 1197.
 ~ semavîdir • 721.
 ~ sözü az söyler • 636.
 ~ sözü mutlak bırakır • 637.
 ~ şakirtleri
 ~nin akıbetleri • 207.
 ~ tefsiri • 1218, 1219, 1244, 1249.
 ~ tenezzülât-ı kelâmiye ile nazil olmuştur • 671.
 ~ umum kitapların fevkindedir • 309, 594.
 ~ umum zamanlara hükümrandır • 165.
 ~ umuma hitap eder • 384, 658.
 ~ umumun fevkindedir • 1197.
 ~ ve ayet • 559.
 ~ ve başka kelâmlar • 697.
 ~ ve beşerin kelâmı • 702.
 ~ ve felsefe • 334, 563, 636.
 ~ ve felsefenin muvazenesi • 225.
 ~ ve fen • 562.
 ~ ve hikmet-i felsefe • 1262.
 ~ ve insan aklı • 713.
 ~ ve medeniyet-i hâzıra • 660.
 ~ ve mukaddes kitaplar • 165.
 ~ ve Risale-i Nur • 729.
 ~ ve sair kelâmlar • 701.
 ~ ve şakirtleri • 216.
 ~ Yahudilere şiddetli davranıyor • 651.
 ~'a en büyük makam verilmesinin sebebi • 221.
 ~'a hizmet • 244, 1228, 1237, 1246.
 ~'a karşı muaraza • 659.

~'a karşı suikast • 747.
 ~'a kimse nazire getiremez • 642.
 ~'a kulak verenler • 203.
 ~'a muaraza • 663.
 ~'ya teşebbüs edildi mi? • 595.
 ~'a nazire yapılamaz • 620, 623.
 ~'a yapışmak ve ahkâmıyla amel etmek • 66.
 ~'da bahsedilen gün • *Bakınız:* eyyam-ı Kur'âniye.
 ~'da bazı tahşidatın sebebi • 296.
 ~'da Besmele • 25.
 ~'da beşerin mükâfat ve mücazâtı • 742.
 ~'da Cenab-ı Hakkın ahirette harika ef'alleri • 190.
 ~'da güneş • 385.
 ~'da haşır • 139, 154, 164, 185.
 ~'e işaret eden iki ayet • 159.
 ~'da hayat-ı içtimaiye-i beşer • 664.
 ~'da insana asi vaziyeti verilmesi • 754.
 ~'da matvî cümleler • 312.
 ~'da mu'cizâne icazlar • 313.
 ~'da olan letaif-i ulviyet • 1198.
 ~'da saltanat-ı rububiyet • 680.
 ~'da tekrar edilen bahisler • 742.
 ~'da tekrar edilen maksatlar • 383.
 ~'da tufan • 312.
 ~'da zat-ı Ahmediye • 745.
 ~'da zikrolunan vukuatın hulâsaları ve ruhları • 655.
 ~'daki edeb • 1200.
 ~'daki fezlekeler • 654.
 ~'daki hassa • 1197.
 ~'daki ilm-i hakikat • 331.
 ~'daki tekrar • 744.
 ~'daki tekrarat • 732.
 ~'i dinlemek ve hükümüne mutî olmak • 66.
 ~'i dinleyen insan • 331.
 ~'i hıfzeden âlim • 780.
 ~'i inkâr edenler • 956.
 ~'i kabul etmeye çalışan hatipler • 251.
 ~'i kaldırmaya çalışan adama hitap • 493.
 ~'i okumak • 744.
 ~'i tahkir • 216.
 ~'i tanzir etmek
 ~ için şiddetli sebepler • 594.
 ~'i tefsir edenler • 728.
 ~'i tilâvet edenler • 725.
 ~'in "Kelâmullah" ünvanı • 221.
 ~'in a'dâsındaki meylüttehaddî • 1196.
 ~'in adaleti • 1153. *Bakınız:* adalet-i Kur'âniye.
 ~'in ahbabı • 1196.
 ~'in ahkâm ve hikmet ve belâgati • 666.
 ~'in ahkâmı • 1194.
 ~'in ahval-i maziyye dair ihbaratı • 654.
 ~'in ahval-i maziyyeyi ihbarı • 654.
 ~'in altı ciheti nuranîdir • 726.

~'in asıl maksatları • *Bakınız:* maksad-ı asliye-i Kur'âniye.
 ~'in ayetleri • 228, 652, 704, 714.
 ~'in ayetleri ve maksatları • 670.
 ~'in âyinesi • 1145.
 ~'in azameti • 223.
 ~'in azîm tehdidatı
 ~'nin hikmetleri • 272.
 ~'in bahri • 717.
 ~'in bahr-i ilmi • 640.
 ~'in basit kelimatları • 651.
 ~'in belâgati • 311, 312, 381, 722, 723, 727.
 ~'indeki vech-i i'caz • 592.
 ~'in belâgatindeki i'caz • 595.
 ~'in beyan
 ~'ının beraati • 592.
 ~'in beyanatı • 326, 652. *Bakınız:* beyanat-ı Kur'âniye.
 ~'in beyanat-ı Furkaniyesi • 229.
 ~'in beyanat-ı kevnîyesi • 657.
 ~'in beyanı • 386, 613, 672.
 ~'ndaki beraat • 612.
 ~'in bir harfi
 ~'ndeki hikmet • 636.
 ~'in bir hulâsası • 1257.
 ~'in bir kısmının tefsiri • 1228.
 ~'in cadde-i nuraniyesi • 1033.
 ~'in camiiyet-i harikası • 651.
 ~'in camiiyet-i harikulâdesi • 631.
 ~'in Cenab-ı Hakka karşı nispeti • 718.
 ~'in Cenab-ı Hakkın yanında ehemmiyeti • 223.
 ~'in cenahları • 725.
 ~'in cihat-ı sittesi • 492.
 ~'in cihet-i rûhaniyeti • 214.
 ~'in cihet-i tefevvukunu anlatan temsiller • 219.
 ~'in cihet-i ulviyeti • 219.
 ~'in cümleleri • 598, 612.
 ~'in cümleleri ve hey'etleri • 670.
 ~'in dehşetli tehdidi • 295.
 ~'in derece-i belâgati • 697.
 ~'in dersi • 630, 666, 714, 727. *Bakınız:* ders-i Kur'ânî.
 ~'in dostları • 723.
 ~'in dünyaya bakışı • 708.
 ~'in dünyayı hallaç etmesi • 711.
 ~'in düsturları, kanunları • 660.
 ~'in düşmanları • 723, 1248.
 ~'in edebi • 664.
 ~'nin verdiği hüzn • 1201.
 ~'in ehemmiyeti • 182.
 ~'in ehemmiyetini anlatan temsil • 53.
 ~'in elmas hakikatleri • 1252.
 ~'in elmas kılıcı • 251.
 ~'in emrettiği tarzda muhabbet • 1048.
 ~'in emsalsiz bir tefsiri • 1253.
 ~'in en mühim fesahati • 311.
 ~'in esasları • *Bakınız:* esasat-ı Kur'âniye.
 ~'in esrarı • 718.
 ~'in evamiri
 ~'ni imtisal etmek • 57.
 ~'in fesahati • 311, 610.
 ~'in feyzi • 318, 629, 892.

~'in galebe-i i'cazkârânesi • 661.
 ~'in garabeti • 725.
 ~'in gençliği • 629, 658, 725.
 ~'in gözü • 672.
 ~'in güneşi • 228, 705, 1035.
 ~'in hakaik-i ilâhiyye dair beyanatı • 657.
 ~'in hakikati • *Bakınız:* hakikat-i Kur'âniye.
 ~'in hakikatleri • 227.
 ~'in hakikî tercümesi mümkün değildir • 784.
 ~'in hâkimiyet-i nuraniyesi • 729.
 ~'in hakkaniyeti • 726.
 ~'in hakkaniyetini ispat eden deliller • 168.
 ~'in halâveti • 610, 725.
 ~'in harfleri • 631.
 ~'in harflerinin kudsi imtiyazları • 730.
 ~'in haşrı kabul ettirmesi • 700.
 ~'in hedefi ve gayesi • 591.
 ~'in her bir harfi • 729.
 ~'in her tabaka insana muvafık gelmesi • 653.
 ~'in hikmeti • 712, 776. *Bakınız:* hikmet-i Kur'âniye.
 ~'in hikmet-i ulviyesi • 673.
 ~'in hitabı • 733.
 ~'in hizmetkârı • 1231, 1238, 1243.
 ~'in hurufatındaki esrarlı intizam • 612.
 ~'in hükümleri ve kanunları • 658.
 ~'in hüsnüintizam • 671.
 ~'in i'cazı • 220, 592, 701, 712, 727, 1249.
 ~'in i'caz-ı belâgati • 394.
 ~'in i'caz-ı beyanı • 672.
 ~'in i'caz-ı manevisi • 664, 716.
 ~'in i'cazkârâne icazı • 644.
 ~'in icaz-ı mu'cizi • 390.
 ~'in ihbarat-ı gaybiye • 657.
 ~'in ihbarat-ı gaybiyesi • 657.
 ~'in ilmi • 1194, 1195.
 ~'in ilmindeki camiiyet-i harika • 639.
 ~'in inkılâbı • 722.
 ~'in ins ve cine zecri • 295.
 ~'in ins ve cinni sevkı • 417.
 ~'in ipham ve icmalı • 384.
 ~'in irşadâtı • 660.
 ~'in irşadı • 1053.
 ~'in irşat ettiği tarzda muhabbet • 1049.
 ~'in istikbale ait ihbarat-ı gaybiyesi • 655.
 ~'in izzet-i kudsiyeti • 223.
 ~'in kadınlar için emri • 663.
 ~'in kâinat müteveccih olan ayatı • 712.
 ~'in kâinatça makbuliyeti • 727.
 ~'in kelâmı • 598, 631.
 ~'yla ilgili misal • 703.
 ~'in kelimatı • 598.
 ~'in kelimeleri • 612.
 ~'in kudsi imtiyazları • 735.
 ~'in kudsiyeti • 220.
 ~'in kuvvetli esbabı, zayıf bir şeye karşı tahşidi • 296.

~'in lâfızları • *Bakınız:* elfaz-ı Kur'âniye.
 ~'in lâfzı • 592, 1194, 1195.
 ~'in lâfzındaki camiyyet • 631.
 ~'in lâfzındaki fesahat-i harikası • 609.
 ~'in lemaat-i i'cazı • 631, 718.
 ~'in letafet-i beyanı • 394.
 ~'in lisan-ı semavîsi • 600.
 ~'in lisan-ı ulvîsi • 704.
 ~'in lütf-u irşadı • 390.
 ~'in maanisi • 592.
 ~'in mahiyeti • 741.
 ~'in makamı • 701.
 ~'in makamı ve revacı • 591.
 ~'in makasadı • 1194.
 ~'in manaları • 612, 630.
 ~'in manası • 613, 1194, 1195.
 ~'in manasındaki camiyyet-i harika • 639.
 ~'in manasının özelliği • 600.
 ~'in manzum olmadığının sebebi • 226.
 ~'in maziye ait ihbarat-ı gaybiyesi • 654.
 ~'in mebahisindeki camiyyet-i harika • 640.
 ~'in menbai • 697.
 ~'in mertebe-i belâgati • 724, 741.
 ~'in mertebe-i kudsiyesi • 222.
 ~'in mesaili • 303.
 ~'in mevtâlûd tabirleri • 711.
 ~'in meydan-ı muarazaya daveti • 723.
 ~'in meyvesi • 591.
 ~'in meziyetleri • 729.
 ~'in meziyetleri ve nükteleri • 747.
 ~'in misali • 461.
 ~'in misli olamaz • 728.
 ~'in misli yoktur • 252.
 ~'in mu'cizâne belâgati • 295.
 ~'in mu'cizâtı • 718, 722.
 ~'in mu'cize-i maneviyesi • 252.
 ~'in mu'cizelerinden birisi • 1219.
 ~'in mu'cizesi • 718, 722, 1262.
 ~'in muarazaya daveti • 592.
 ~'in muhatabı • 671.
 ~'in muteber bir müfessir-i azamı • 1221.
 ~'in müfessir-i hakikîsi • 266.
 ~'in müteşabihâtı • 561.
 ~'in müthiş vaitleri
 ~nin hikmetleri • 272.
 ~'in nakli • 1196.
 ~'in nakş-ı i'cazı • 718.
 ~'in nassı • 843.
 ~'in nazar-ı gaybîni • 654.
 ~'in nazarında valideynin hukuqları • 1041.
 ~'in nazmı • 595.
 ~'in nefs-i ihbarı • 850.
 ~'in nevhisi
 ~nden içtinap etmek • 57.
 ~'in nokta-ı istinadı • 591.
 ~'in nurefşan neyyirâtı • 711.
 ~'in nuru • 629, 685, 908.
 ~'in parlak ışıkları • 300.
 ~'in perdeleri • 666.
 ~'in saltanat-ı kudsiyesi • 729.
 ~'in selâseti • 311, 313, 671.
 ~'in selâset-i nazmı • 670.

~'in semavatı • 418.
 ~'in sözlerine karşı kulağını kapayanlar • 658.
 ~'in sühulet-i beyanı • 671.
 ~'in şahadeti • 730.
 ~'in şakirtleri • 712, 716, 735.
 ~'in şebabeti • 658, 725.
 ~'in şevki • 1201.
 ~'in şiddetli zecri • 295.
 ~'in şiirden istignası • 1263.
 ~'in taraveti • 610, 629.
 ~'in tarifi • 591.
 ~'in tarz-ı beyanı • 1194.
 ~'in tasvirâtı • 699.
 ~'in tasviri • 229, 706.
 ~'in tavrı • 652.
 ~'in tazelîği • 725.
 ~'in tedavisi • 662.
 ~'in tefsiri • 1219.
 ~'in tehditleri • *Bakınız:* tehdidat-ı Kur'âniye.
 ~'in tekraratı • 383, 384, 718, 746, 747.
 ~ndaki lem'a-i i'caz • 383.
 ~'in tekrarı • 1193.
 ~'in tekrar-ı tilâveti • 725.
 ~'in tercümanı • 726.
 ~'in tercümesi • 747.
 ~'in tilmizleri • 630.
 ~'in ulûm-u kevnîyede icmalî • 718.
 ~'in ulviyet ve hüsnü • 697.
 ~'in ulviyet-i i'cazı • 223.
 ~'in usandırmamasının hikmeti • 609.
 ~'in üslûbu • *Bakınız:* üslûb-u Kur'an.
 ~'in üslûbu • 602, 613.
 ~'in üslûp ve icazı
 ~ndaki camiyyet-i harika • 643.
 ~'in üslûpları
 ~nın misali • 461.
 ~'in vazife-i asliyesi • 419.
 ~'in ve beşerin kelimatı • 701, 702.
 ~'in ve felsefenin hikmeti • 1263.
 ~'in ve fenlerin hikmetinin farkını anlatan temsil • 214.
 ~'in vech-i i'cazı • 722, 738.
 ~'in verdiği hüznü • 665.
 ~'in vuzuğu • 311.
 ~'in vücuh-u i'cazı • 106.
 ~'in yolu • 1053.
 ~'in zemzeme-i belâgati • 724.
 ~a hizmet • 1231.
 ~a yapılan darbeler • 1236.
 ~da hilkat-ı insan • 679.
 ~in aksam-ı muhatabı • 1197.
 ~in belâgati • 736.
 ~in esbab-ı nüzulü • 1197.
 ~in gayat-ı irşadı • 1197.
 ~in gençleşmesi • 1195.
 ~in hâdisât-ı ahkâmı • 1197.
 ~in hâlât-i telâkkisi • 1197.
 ~in harflerindeki sevap • 734.
 ~in i'cazı • 736.
 ~in kuvveti • *Bakınız:* kuvvet-i Kur'âniye.
 ~in misli getirilemez • 734.
 ~in nakil ve hikâyâtı • 1195.
 ~in semadan gelmesi • 735.
 ~in tekraratı • 735.

~yla usandırmaması • 734.
 ~in üslûbu • 1197.
 beyanat-ı ~iye • 231.
 bu asra lâzım olan ~ tefsiri • 1243.
 her vakit bütün ~'i okumayanlar • 643.
 i'caz-ı ~ • 309.
 ins ve cin ~'i tanzir edemez • 666.
 Kitab-ı Mübin ~'dan ibarettir • 398.
 medeniyete karşı ~'in galebesi • 659.
 medeniyetin ve ~'in belâgati • 664.
 musanna ve murassa ~ • 215.
 müzeyyen ~ • 215.
 seda-i ~ • 49.
 tarik-ı ~ • 66.
 ulema-ı bâtın için ~ • 655.
 vahy-i ~ hayat-ı kâinatın ruhudur • 182.
 Kur'an edebi
 ~ ve Batî edebiyatı • 1198.
 Kur'an'ın ehl-i kitaba hitabı • 658.
 Kur'an-ı azim-i kâinat
 ~in müfessiri • 216.
 Kur'an-ı Azîmüşşan • 41, 72, 106, 370, 734, 1134.
 ~'in hakikî bir tefsiri • 1250.
 ~'in hâkimiyet-i mutlakası • 1252.
 ~'in tefsiri • 1243.
 ~'in fevki • 222.
 Kur'an-ı camî • 231.
 ~in nusus ve vücuhu • 707.
 Kur'an-ı ekber-i âlem • 257.
 Kur'an-ı Ezher • 1204.
 Kur'an-ı Hakîm • 26, 48, 150, 166, 215, 216, 225, 229, 266, 310, 367, 382, 384, 387, 388, 389, 390, 391, 396, 399, 400, 416, 422, 478, 537, 556, 563, 564, 610, 654, 673, 691, 796, 872, 892, 897, 911, 941, 946, 956, 985, 999, 1003, 1036, 1053, 1055, 1218, 1246.
 ~ cin ve inse mürşittir • 302.
 ~ ehl-i şuurâ imamdır • 302.
 ~ her asra müteveccihdir • 666.
 ~ tezauf-u sevabı • 555.
 ~nı anlatan misal • 556.
 ~ tilmizleri • 100.
 ~ ve Sure-i Yâsin'in hurufatı • 556.
 ~ ve şiirin hayalâtı • 226.
 ~de semavat ve arz • 291.
 ~in asrımıza bakan veçhesi • 1219.
 ~in ayetleri
 ~nin cilveleri • 890.
 ~nin hatimleri • 672, 673.
 ~in bu asra bakan veçhesi • 1222.
 ~'in cadde-i kübrası • 1250.
 ~'in cümleleri
 ~nin intizamı • 596.
 ~'in dâhî müfessirleri • 1222.
 ~'in eczahane-i kübrası • 1252.
 ~'in en mühim dersi • 196.
 ~'in feyzi • 154, 156, 1231.
 ~'in halis bir tilmizi • 522.
 ~'in harfleri • 556.

~'in haşri ispatı • 190, 688.
 ~'in hikmeti • 217.
 ~'in hikmet-i kudsiyesi • 214.
 ~'in i'caz-kârâne ihtarları • 784.
 ~'in imânî ayetleri • 1218.
 ~'in irşadî bir lem'a-i i'cazı • 397.
 ~'in kâinattan bahsi • 1018.
 ~'in kelîmatı
 ~'ndaki i'caz • 214.
 ~'in kelimeleri
 ~'ndeki nizam • 596.
 ~'in maanisi
 ~'ndeki kudsiyet • 214.
 ~'in minhac-ı hakikisi • 1240.
 ~'in mu'cizâne icazı • 311.
 ~'in muhlis bir hadimi • 1230.
 ~'in müteşabihâtı • 561.
 ~'in Resul-i Ekrem'e sözü • 655.
 ~'in sevabı • 555.
 ~'in şakirtleri • 203.
 ~'in tefsiri • 1222.
 ~'in ulviyeti, hakkaniyeti, i'cazı • 712.
 ~'in vücuh-u i'cazı • 381, 416.
 ~'in yolu • 1029.
 ~'in üslûpları, kıymeti, hakaikı • 703.
 cemiyat-ı hayriye ~e mağlûp düşmüştür • 660.
 Kur'an-ı Hakîm-i Mu'cizûlbeyan • 588.
 Kur'an-ı Hatib-i Mu'cizbeyan • 1190.
 Kur'an-ı kebir
 ~'deki İsm-i Azam • 489.
 Kur'an-ı Kerîm • 295, 630, 706, 869, 1186, 1222, 1225.
 ~ ve felsefe • 226.
 ~'deki en kısa bir tarik • 1252.
 ~'in derin meseleleri • 1228.
 ~'in ilim ve hikmeti • 226.
 ~'in tefsiri • 1220.
 Kur'an-ı Mu'cizûlbeyan • 20, 25, 242, 251, 252, 258, 262, 321, 389, 401, 417, 418, 619, 670, 706, 721, 728, 732, 734, 738, 826, 830, 832, 850, 1161.
 ~ kimin kelâmı olabilir? • 642.
 ~ ve hakikat-i haşriye • 164.
 ~'da ahiret ve haşir • 175.
 ~'da ahiretteki inşa • 187.
 ~'daki hakikat-i mümkinat • 229.
 ~'in beyanatı • 225.
 ~'in bir mu'cize-i manevîsi • 1253.
 ~'in bir mu'cize-i maneviyesi • 1239.
 ~'in derece-i i'cazı • 728.
 ~'in derece-i i'cazını anlatan temsil • 229.
 ~'in en yüksek derece-i i'cazını gösteren temsil • 705.
 ~'in esas-ı i'cazı • 311.
 ~'in haşri ispatı • 999.
 ~'in her asırda şebabiyeti • 653.
 ~'in i'cazı • 226.
 ~'in ihbarat-ı gaybiyesi • 653, 654.
 ~'in ihbarat-ı kat'iyesi • 850.
 ~'in makam-ı ifhâmdaki ilzamı • 621.
 ~'in mu'cizâne hikmeti • 1263.
 ~'in sureleri ve ayetleri • 651.
 ~'in veh-i i'cazı • 704.

~'in verdiği neşe • 665.
 ~'daki tekrarat • 743.
 ~'in dersi • 629.
 ~'in nüzul ettiği zaman • 593.
 Kur'an-ı Mübin • 533.
 ~'in kemal-i tenasübü • 670.
 ~'in nüzulü • 670, 671.
 Kur'an-ı Mürşit
 ~ umuma hitap eder • 385.
 Kur'anî
 ~ bir eser • 1218.
 ~ bir rehber • 1218.
 ~ esasat • 1221.
 ~ hakikatler • 1220, 1246.
 ~ mesele • *Bakınız:* mesele-i Kur'aniye.
 ~ meseleler
 ~'in beyanı • 1220.
 ~ risaleler • 1220.
 hükm-ü ~ • 66.
 kuraklık • *Bakınız:* kaht
 Kur'an
 ~'in üslûpları • *Bakınız:* esalib-i Kur'aniye.
 kurban
 ~ olarak kesilen bir koyun • 329.
 kurbiyet • 104, 270, 542, 799, 834, 915, 926, 1279.
 ~e müşerref olmak • 926.
 nübüvvetteki ~ • 799.
 kurbiyet-i ilâhiye • 321, 799.
 kurbiyet-i mekân • 300.
 kurb-u huzur • 924, 936.
 Cenab-ı Hakkın ~u • 139.
 kurb-u şahane • 99, 950.
 Kureş
 ~ müşrikleri ve ümmîleri • 738.
 ~'in rüesası
 ~'ndan bir belîğ • 610.
 kuru direk
 ~'in ağlaması mu'cizesi • 939.
 kurun-u salife • 110.
 kurun-u uhra • 549.
 kurun-u ulâ • 549.
 ~'daki mecmu-u vahşet • 1160.
 kurun-u vusta • 549.
 kusur • 465, 577, 777, 881.
 ~unu Cenab-ı Hakka karşı gör-
 mek • 773.
 kusûr-i semaviye
 ~'nin sekeneleri • 823.
 kusursuz
 ~ kemal • 76.
 kuş • 412, 1082, 1211. *Bakınız:* tu-
 yur. *Bakınız:* tuyur.
 ~'ların arkadaş olması • 412.
 ~'ların cıvıldaşmaları • 1094.
 ~'ların istidat dili • 410.
 ~'ların lisanları • 410.
 bülbül ~u ve gül • 568.
 Cennet ~ları • 288.
 deve ~u • 275.
 serçe ~u • 428.
 kutb-u iman • 1209.
 kutb-u şimalî • 552.
 kut-u kulüp • 819.
 kuva-i insaniye • 1150.
 kuva-i sariye • 828.
 kuvve • 966.
 kuvve-i aklıye • 878, 882.
 kuvve-i bâsıra • 811.
 kuvve-i cazibe • 471, 878.
 kuvve-i dafia • 471, 878.
 kuvve-i gadabiye • 516, 878, 882.

kuvve-i hafıza • 91, 265, 749, 763, 764, 1108.
 ~ ve çekirdek • 174.
 ~ya misal • 1108.
 kuvve-i hafıza-i insaniye • 469.
 kuvve-i hayaliye • 149, 265, 811.
 kuvve-i kudsiye • 1219, 1220.
 kuvve-i manevî • 430.
 kuvve-i maneviye • 160.
 ~'nin takviyesi • 550.
 kuvve-i musavvire • 471.
 kuvve-i müfekkire • 439.
 kuvve-i müvellide • 471.
 kuvve-i şamme • 1054.
 ~'nin vazife-i şükranıyesi • 1054.
 kuvve-i şehevîye • 516.
 kuvve-i şehevîye-i behimiye • 878, 881.
 kuvve-i zaika • 50, 808, 811, 1054, 1175.
 kuvvet • 218, 219, 265, 659, 660, 697, 881, 886, 891, 1158, 1159, 1163, 1200.
 ~ hakka hizmetkâr olmalı • 1149.
 ~ ve cazibe • 636.
 ~ ve hak • 1180.
 ~'in hakkı • 1181.
 ~'in sırr-ı hikâti • 1181.
 ~'in şe'nî • 219.
 ~siz hayvancıklar • 451.
 ~teki kavaid • 1149.
 aczde tam ~var • 351.
 ahir vakitte ~ • 418.
 felsefenin esasında ~ • 881.
 maddî ~ • 405.
 tükenmez bir ~'in medarı • 508.
 kuvvet-i hikmet • 296.
 kuvvet-i ilâhiye • 881.
 kuvvet-i iman • 802, 1213.
 kuvvet-i kudsiye • 799.
 kuvvet-i Kur'aniye • 1255.
 kuvvet-i mutlaka • 1081.
 kuvvetperestlik • 1199.
 kuyruklu yıldız • 37, 188, 710, 957.
 kuzey • *Bakınız:* şimal.
 küçüklük
 ~ ve büyüklük • 1179.
 küduret • 710, 820.
 ~li su • 288.
 küffar • 292, 700, 956.
 ~'in inatları • 956.
 ~'in tehdit edilmesi • 638.
 küfran • 364, 601, 737, 1191.
 ~ perdesi • 226, 1163.
 ins ve cinnin ~ı • 296.
 nimetlere karşı ~ • 207.
 tarik-ı ~ • 66.
 küfran-ı nimet • 277, 504, 524.
 küfriyat • 310.
 küfr-ü mutlak • 750, 1248, 1254.
 kûfûr • 34, 106, 112, 135, 140, 167, 170, 171, 207, 273, 308, 434, 439, 495, 497, 511, 696, 704, 737, 743, 750, 754, 755, 786, 795, 817, 963, 1031, 1079, 1135, 1181, 1242, 1277.
 ~ affa kabil değildir • 140.
 ~ âlemi • *Bakınız:* âlem-i kûfûr.
 ~ bir fenalıktır • 511.
 ~ bir tahriptir • 511.
 ~ bir zulm-ü azımdır • 140.
 ~ cinayet-i mutlakadır • 140.
 ~ istib'attan ileri gelir • 111.

~ nihayetsiz bir cinayettir • 106.
 ~ olan fikir • *Bakınız:* fikr-i küfrî.
 ~ saçmalığı • *Bakınız:* hezeyan-ı küfrî.
 ~ ve dalâlet zulûmatı • 458.
 ~ ve iman • 794.
 ~ yolu • 111.
 ~deki zulmet • 1208.
 ~e sukut • 548.
 ~ün insana etkisi • 497, 502.
 ~ün zulûmatı • 301.
 fikr-i tevellût ~ü • 1136.
 Kur'ân ~ün zulûmatını dağıtır • 228.
 münkirlerin ~ü • 743.
 kûfûv • 667, 668.
 külfet • 775.
 ~in keramete iltihakı • 427.
 küll-i âlem • 485.
 küllî
 ~ maaş • 574.
 ~ makasid • 691.
 külliyyat-ı şûun • 132.
 külliyyet • 318, 537, 557, 579, 842, 926, 995, 1027.
 ~ kesb etme • 991.
 ehadisteki ~ • 557.
 külliyyet-i ef'al • 314, 1265.
 külliyyet-i kudsiye • 1278.
 küll-ü nuranî • 579.
 Kün • 861, 865.
 künuz-u esma-i ilâhiye
 ~nün keşşafı • 374, 382.
 künuz-u mahfiye • 873.
 Kûrîstan • 1223.
 küre
 ~ ve karınca • 1144.
 küre-i arz • 138, 171, 182, 254, 255, 256, 277, 282, 600, 832, 856, 859, 916, 928, 949, 969, 971, 972, 985, 986, 1096.
 ~ bir kafadır • 1098.
 ~ deposunun Sahibi • 255.
 ~ eczahane-i kübrası • 254.
 ~ siması • 20.
 ~ ve semavat • 290, 291.
 ~ ve zihayat • 180.
 ~ı diriltmek • 124.
 ~in bahar ordugâhı • 255.
 ~in ef'al ve ahvalı • 282.
 ~in hakaret ve kesafeti • 826.
 ~in hızı • 254.
 ~in ihya olması • 181.
 ~in müekkel meleği • 835.
 ~in sür'atı • 1099.
 ~in ustası • 254.
 ~in vazife-i tesbihiyesi • 832.
 ~in yaşaması • 549.
 ehl-i hikmet nazarıyla ~ • 562.
 küre-i zemin • 632, 946.
 ~in karnindaki inkılâbat • 633.
 küremiz • 1185.
 ~ hayvana benziyor • 1185.
 küreyvat • 986.
 küreyvat-ı beyza • 966.
 ~nün vazifeleri • 966.
 küreyvat-ı hamra • 902, 964, 965, 966, 971.
 ~nün vazifesi • 965.
 ~ya rububiyet iddia eden şahıs • 964.
 Kürtçe • 1131.
 küsmek • 248.
 küsmemek • 248.

kûsuf • 506.
 ~ namazı • 506.
 kûsufat • 710.
 kütüb-ü Arabiye • 1196.
 kütüb-ü mukaddese • 166, 939.
 ~nin reis-i enveri • 537.
 ~nin tefevvukları • 222.
 kütüb-ü salife • 654.
 ~nin ihtilâf ettikleri noktalar • 654.
 ~nin ittifak ettikleri noktalar • 654.
 kütüb-ü semaviye • 242, 371, 869, 886.
 kütük • 91.
 kütüp
 ~ün şahadeti • 166.
 kütüphan-e-i ilâhî • 50.
 kütüphan-e-i mukaddese • 382.
 kütüphan-e-i vücut • 1196.

L

lâ ilâhe illallah • 374.
 lâfz-ı kâfir • 1156.
 lâfz-ı kinaî • 1002.
 lâfz-ı Kur'ânî • 630.
 lâfz-ı mücessem • 348.
 lâfziye • 639.
 lâhm • 851.
 lâhm-ı mahsus • 68.
 lâkaytlık • 307, 551.
 asl-ı vesvese ~ı atar • 441.
 felsefenin ~ı • 225.
 lâmba
 azim elektrik ~sı • 451.
 lâmeşru
 ~ vasıf • 1181.
 lânet • 1169.
 Lâsiyyema • 1274.
 lâşe
 murdar ve mikrop yuvası bir ~ • 163.
 lâtif • 535, 647, 930, 1023, 1024, 1025, 1026, 1120.
 ~ bir rabita • 865.
 ~ bir rahmet • 109.
 ~ masnuat • 127.
 lâtifâne • 193, 690.
 lâtife • 516, 1042.
 ~lerin karanlığa düşmesi • 583.
 lâtife-i Rabbanîye • 1121.
 ~nin hava-i nesimi • 425.
 zînur bir ~ • 426.
 lâyetmut
 ~ bir kitap • 169.
 ~ kanun • 1143.
 lâyük-ı muhabbet • 1040.
 lâyiha-i temyiz
 mahkemeyi susturan ~ • 663.
 lâzime-i diyanet • 1157.
 lâzime-i zatî • 1172.
 lâzım-ı hüküm • 667.
 lebbeyk • 481, 854.
 lebbeykzen • 1138.
 Lebîd
 ~in kızı • 723.
 lehviyat • 659, 710, 1201.
 cazibedar ~ • 232.
 lehviyat-ı muharreme • 522.
 lem'a • 1173.
 ~lar bir tek güneşin cilve-i in'ikâsıdır • 179.

lem'a-i i'caz • 603, 610, 630, 649, 718.
 irşadî bir ~ • 384.
 lem'a-i i'caz-ı Kur'ân • 398, 423, 718.
 lem'a-i i'caziye • 602, 718, 1268.
 lem'a-i icaz • 651.
 lem'a-i ihtiyar • 844.
 lem'a-i kasit
 ~ ve itkan • 1177.
 lem'a-i muhabbet-i ilâhiye • 1017.
 lem'a-i nur • 1172.
 lem'a-i nuranî • 1194.
 lem'a-i tecelli-i rahmet • 57.
 lem'a-i vahidiyet • 262.
 Lem'alar • 418.
 Lemaat • 299, 381, 390.
 lemaat-ı cemal-i esma • 1012.
 lemaat-ı cemaliye • 1106.
 lemaat-ı hikmet • 768.
 lemaat-ı hüsün
 ~ ve cemal • 1027.
 lemaat-ı i'caziye • 651, 697, 718, 1268.
 lemaat-ı kasit • 844.
 letafet • 289, 293, 628, 629, 1056.
 ~lı hayat • 820.
 haşmetli bir ~ • 535.
 manevî ~ • 904, 905.
 letafetli • 426.
 ~ hayat • 288.
 letaif • 514, 516, 768, 797, 849, 943, 1053, 1120, 1240.
 ~ ve saadet-i ebediye • 149.
 ~in gaye-i yegânesi • 208.
 ~in nakli • 264.
 ~in vazife-i asliyelere • 516.
 ~in vazifeleri, lezzetleri • 1054.
 insana verilen ~ • 517.
 insanın kalp cûzdanındaki ~ • 149.
 letaif-i aşere • 773.
 letaif-i Cennet • 1058.
 letaif-i insaniye • 210, 519, 808.
 letaif-i maneviye • 797, 968.
 letaif-i rahmet • 1054.
 letaif-i re'fet • 20.
 letaif-i ulviyet • 1198.
 levazimat
 ~ı rahmetle ihzar eden • 177.
 levazimat-ı arziye • 293.
 levazimat-ı beytiye • 143.
 levazimat-ı hayat-ı insaniye
 ~nin hazinesi • 633.
 levazimat-ı hayatiye • 1077, 1098.
 levazimat-ı insaniye • 1094.
 levha
 nizam ve mizan ~ları • 174.
 levha-i hakikat • 529.
 levha-i sanat • 368.
 levha-i tefekkür • 368.
 Levh-i Kaza ve Kader • 184.
 Levh-i Mahfuz • 91, 263, 265, 267, 763, 764, 893.
 Levh-i Mahfuz-u Azam • 91, 893.
 levh-i mahy, ispat • 263, 893, 894.
 levn • 1176.
 Leyle-i Berat
 ~ta okunan ayetler
 ~in sevabı • 555.
 Leyle-i Kadir • 250, 548, 1263.
 ~de okunan ayetler
 ~in sevabı • 555.
 leyle-i zûkadir • 1174.

leyl-i münevver • 1148.
leyli

~ hayvanlar • 570.

lezaiz • 1178.

lezaiz-i Cennet • 1060.

lezaiz-i cismaniye • 808.

lezaiz-i dünyeviye • 213.

lezaiz-i maneviye • 808.

lezaiz-i mat'umat • 811.

lezaiz-i nameşrua • 522.

lezzet • 427, 576, 577, 579, 810,

1003, 1008, 1013, 1177, 1205.

~ firakıyla elem verir • 127.

~ içinde elem • 1171.

~ ve elem • 245, 1172.

~in ayn-ı elem olması • 350.

~in eleme kalbetmesi • 110.

~in elem-i zevali • 518.

~in hiçe inmesi • 768.

~in zehirli bir şerbet olması •

1048.

~leri hissedecek istidatlar • 809.

bir ~ için nihayet zillet • 217.

dünyevî ~teki elemeler • 244.

elemli ~ • 1045.

elemsiz ~ • 244, 1045.

gayrimeşru ~ • 583, 1031.

gayrimeşru ~teki elemeler • 235.

hakikî ~ • 1007.

hakikî ve daimî ~ • 1036.

hayvanatın ~i • 565.

hazır ~ • 241.

maddî ~ • 1044.

manevî ~ • 564, 847, 1036.

zeval-i ~ • 245.

~ elemidir • 115.

zeval-i ~ elemidir • 87.

zeval-i elem ~tir • 87.

lezzet-i azîme • 235.

lezzet-i beka • 1007.

lezzet-i cüz'îye • 905.

lezzet-i gayrimeşrua • 235.

lezzet-i hayat • 1007, 1029.

~ içinde elem-i mevt • 1266.

lezzet-i hürriyet • 1033.

lezzet-i iman • 1007.

lezzet-i kâfi • 1177.

lezzet-i kudsiye • 1013.

lezzet-i maddiye • 209.

lezzet-i maneviye • 565.

lezzet-i marifet • 1007.

lezzet-i muhabbet • 1007.

lezzet-i nefsiye • 577.

lezzet-i nimet • 1211.

lezzet-i nisbiye • 1013.

lezzet-i ömür • 1174.

lezzet-i rahmet • 1007.

lezzet-i ruhanî • 1050.

lezzet-i şefkat • 1007.

lezzet-i vücut • 1007.

libas • 209.

~ elsiz bir böcekten yumuşak bir ~

• 109.

lika • 142, 379.

lillâh • 247, 1041, 1050.

lisan

~ ile dua • 508.

lisan-ı acz • 503, 504.

lisan-ı Ahmedi • 1192.

lisan-ı Arabî • 747.

lisan-ı ekber • 1133.

lisan-ı fakr • 503.

lisan-ı gayp • 492, 493, 1133,

1195.

lisan-ı hâl • 15, 16, 120, 121, 151,

210, 264, 379, 484, 507, 523,

572, 832, 1080.

~ ve kâl • 118.

~ ihsanatın ~leri • 205.

lisan-ı hikmet • 466.

lisan-ı ızdırar • 507, 1069.

lisan-ı ismet • 406.

lisan-ı istidat • 360, 406, 507.

lisan-ı kâl • 210, 1080.

lisan-ı Kur'ân • 585.

lisan-ı mahsus • 253, 571, 1080.

lisan-ı nahvî • 747.

lisan-ı natik • 525.

lisan-ı siyaset • 1150.

lisan-ı şahadet • 1080, 1091.

lisan-ı şer'î • 287.

lisan-ı tesbih • 1080.

lisan-ı zakir • 1133.

lise

~ talebeleri • 253.

livechillâh • 218, 507.

lokma • 453.

lû'lû • 214.

lû'lûmisal

~ murassaat • 320.

lûmey'a • 1173.

lûmme-i şeytanî • 434.

lûtf-u ilâhî • 1250.

lûtf-u irşat • 391, 643, 735.

lûtf-u mücessem • 1022, 1023.

lûtf-u rububiyet • 482.

Lûtf-u Yezdan • 335.

lütuf • 20, 119, 169, 226, 482, 503,

849, 866, 1022, 1023, 1024,

1025, 1026, 1036, 1090.

lüzum-u zatî • 857.

M

mâ • 1077.

~ ve türab • 472.

maâbid • 1190.

ilâhî ~ • 1189.

maadin • 23.

maâlî-i ahlâk • 794.

maâlim • 1189, 1190.

şer'î ~ • 1189.

maâliyat • 665.

ruhu ~a teşvik etmek • 219.

ruhun ~a teşvik edilmesi • 660.

maani-i cemile • 899.

maani-i irşadiye • 401.

maani-i mukaddese • 435, 1015,

1016.

maani-i mukaddese-i muhabbet •

1014.

maarif • 388.

~ en ehemmiyetli ve mütenevvi ~

• 666.

maarif-i hakikiye • 643.

maarif-i ilâhî • 1177.

maarif-i ilâhiye • 643, 652, 1243.

maasi • 752, 767.

maaş • 564, 565.

zabitin ~ı • 97.

maaş-ı cüz'î • 570.

mabet • 830, 1189.

Ma'bud • 26, 79, 389, 566, 576,

607, 667, 675, 774, 1037, 1038,

1043.

batıl ~ • 1032.

hakikî ~ • 349.

insana hakikî ~ • 510.

nefsin ~'una isyanı • 776.

zevalde defnolan ~ • 345.

Ma'bud ve Mahbub-u Hakikî • 78.

ma'budiyyet • 510.

Ma'bud-u Bâkî • 426.

Ma'bud-u Bilhak • 147.

~kın vücub-u vücudu • 1075.

Ma'bud-u Cemil-i Zülcelâl • 324.

Ma'bud-u Ezeli

~nin vücub-u vücudu • 1076.

Ma'bud-u Hakikî.

~nin hamd ve tesbihi • 774.

Ma'bud-u Lâyezal

~lin vücub-u vücudu • 1076.

Ma'bud-u Lemyezel • 79, 1107.

Ma'bud-u Mutlak • 1075.

Ma'bud-u Zülcelâl • 581.

madde • 826, 827, 1187.

~ perdesi • 827.

~ ve ~nin hareketi • 827.

~den mücerret ve muallâ • 317,

994.

~ile mukayyet • 994.

~ile mukayyet masnular • 994.

~nin gayesi ve meyvesi • 497.

~nin incelemesi • 827.

~nin kıymeti • 495, 496.

~nin rikkat peyda etmesi • 1187.

madde-i hayat • 67, 184.

madde-i hayvaniye • 497.

madde-i kesife • 544, 823.

madde-i Kur'ân • 1203.

madde-i lâtime • 820, 823, 851.

madde-i maneviye • 413.

madde-i mayia

~dan incimat etmiş taşlar • 396.

madde-i nur • 824.

madde-i seyyale • 1098.

maddeperest • 1161, 1163.

maddeperestlik • 1199.

maddî

~ kemalât • 400.

~ kuvvet • 405.

~ nuranînin akisleri • 316.

~ şeylerin akisleri • 315.

maddiyyat • 827, 885.

~ karanlığı • 1107.

~a tevaggul eden • 541.

~ta çok ileri gidenler • 828.

maddiyyun • 261, 828, 878, 882,

884, 891, 897, 903, 964.

~ fikri • 838.

~firavunlaşmış ~ • 624.

maddiyyunluk • 1164, 1188, 1222.

~ taunu • 746.

ma'dele-i ulya • 96.

maden • 452, 1071, 1094, 1099.

~leri bulmak, çıkarmak • 404.

~lerin değişmesi • *Bakınız:* inkî-

lâbat-ı madeniye.

~lerin hareketi • 282.

arz ~lere mahzen yapılmış •

171.

maden-i desais • 305.

maden-i lezzet • 810, 1212.

maden-i manevî • 430.

maden-i nimet • 822.

maden-i nur • 1073.

maden-i şefkat • 1049.

madenî

~ inkılâbat • 282.

madeniyat

~ın tahrik ve tavzif • 904.
 mağdub • 1205, 1207, 1212.
 mağrip • 73, 76.
 ~ namazı • 77.
 mağrur • 15, 47, 501, 601, 751, 769.
 ~ insan • 342.
 ~ insanlar • 805.
 cebbar ~ • 218.
 mâh • 1177.
 mahall-i gark
 ~ denizi • 649.
 mahall-i iman • 1192.
 mahall-i karar • 635.
 mahall-i saadet • 115.
 mahall-i taallük-u kudret • 859.
 mahall-i ziyafet • 114.
 maharet • 1065, 1082, 1085.
 maharet-i fevkalâde • 655.
 maharet-i sanat • 1090.
 Mahbub • 1076.
 Ma'bud ve ~-u Hakikî • 78.
 mahbubat-ı mecaziye • 347.
 mahbubetünlizatiha • 1008.
 mahbubiyet • 773, 799, 960.
 kâinat namına ~ • 934.
 Mahbub-u Bâkî • 79, 585.
 mahbub-u bilhak • 1008.
 Mahbub-u Ezeli • 577, 578, 1106.
 Mahbub-u Hakikî • 346, 777.
 mahbub-u insücân • 1195.
 mahbub-u kulüp • 374.
 Mahbub-u Lâyezal • 79.
 ~'in tecelli-i cemali • 347.
 Mahbub-u Lâyezali • 349, 1107.
 mahbub-u lizatihi • 933, 1008.
 Mahbub-u Sermedî • 347, 426.
 Mahbub-u Zülkemal • 1017.
 mahbup • 576, 1024, 1037, 1038.
 hakikî ~ • 349, 1040.
 mecazî ~ • 1040.
 ruh bâkî bir ~u arar • 345.
 mahdudiyet • 995.
 mahdut • 579.
 mahfuza
 elvah-ı ~ • 174.
 mahiyet • 756, 860.
 ~ ve ilim • 504.
 mahiyet-i beşeriye • 875.
 mahiyet-i din • 1260.
 mahiyet-i dünya • 1260.
 mahiyet-i eşya • 861, 1020.
 mahiyet-i hayat • 212.
 mahiyet-i hayvaniye • 860.
 mahiyet-i insan • 1260.
 mahiyet-i insaniye • 251, 446, 448, 877, 883, 915, 1078, 1262.
 ~nin yıkılması • 497.
 mahiyet-i mücerrede • 860.
 mahiyet-i mücerrede-i ruhaniye • 828.
 mahiyet-i mücerret • 860.
 mahiyet-i nefislemriye • 316.
 mahiyet-i sevap • 559.
 mahiyet-i zatiye
 ~nin mükemmeliyeti • 488.
 mahkeme • 1235.
 adliye ~si • 663.
 ~yi susturan lâyiha-i temyiz • 663.
 mahkeme-i kübra • 85, 86, 91, 92, 95, 96, 97, 110, 112, 114, 133, 134, 135, 136, 175, 675, 868.

saltanatın ~ya delâleti • 85.
 mahkeme-i kübra-i haşir • 279.
 mahlûk • 442, 443, 496, 695, 1105, 1109.
 ~ların dertlerini görmek • 692.
 ~ların feryatlarını işitmek • 692.
 ~ların misali • 444.
 en mühim ~ • 178.
 mahlûkat • 477, 483, 704, 1038, 1046, 1083, 1088, 1109.
 ~ insana musahhar edilmiştir • 411.
 ~a edilen muhabbet • 576.
 ~a menşe • 634.
 ~a verilen ihsanatın • 625.
 ~a zabiti • 581.
 ~i neşelendiren fermanlar • 871.
 ~i sevmek • 1043.
 ~ içindeki nizam • 679.
 ~ın en efdali • 119.
 ~ın fakr ve ihtiyacı • 72.
 ~ın gurubu • 73.
 ~ın hizmetlerinin bitmesi • 868.
 ~ın hukuklarına tecavüz • 737.
 ~ın hukukuna tecavüz • 743.
 ~ın ibadetleri • 148.
 ~ın mehasini • 1008, 1009.
 ~ın netaic-i amelleri • 946.
 ~ın secde-i kübrası • 80.
 ~ın tahiyat-ı mübarekeleri • 77.
 ~ın tahribatı • 130.
 ~ın tarz-ı tesbihatı • 148.
 ~ın terbiye edilmesi • 21.
 ~ın tesbih ve tahmit ve takdisi • 737.
 ~ın tesbihi • 695.
 ~ına tasarruf eden • 170.
 acip ~ • 499.
 bütün ~ın efdali • 310.
 insanın ~a rûchaniyeti • 414.
 kâfile-i ~ • 126.
 Muhammed-i Arabî bütün ~ın ekmelidir • 105.
 mahlûkat-ı ilâhiye • 679.
 mahlûkiyet • 533, 1105.
 ~ın envai • 1004.
 mahlûk-u bîfasal • 1186.
 Mahmûd • 1076.
 mahpus • 65, 248, 249.
 ~lara teselli • 1263.
 ~lara yardım etmek • 246.
 ~ların hayat-ı bâkiyeleri • 244.
 ~ların Risale-i Nur'a ihtiyaçları • 241.
 ~un farz namazını kılması • 243.
 Denizli ~ları • 249.
 mahreç • 611.
 mahsulât • 898.
 ~ın mahiyetleri • 898.
 bağdan çıkan ~ • 430.
 mahsulât-ı maneviye • 899.
 mahşer • 133, 140, 170, 932, 1016, 1032, 1100.
 ~de senet ve berat • 428.
 baharda yeryüzü bir ~dir • 122.
 mahşer-i acayıp • 130, 139, 509, 676, 677, 687, 693, 911.
 ~ ve garaip • 975.
 mahşer-i ekber • 335.
 mahşer-i huveynat • 181, 826.
 mahşer-i masnuat • 946.
 mahşermüma • 130.
 mahviyet • 528, 1151, 1220, 1242.

mahz • 1182.
 mahzen-i ebedî • 809.
 mahzen-i erzak.
 bahar ~bir vagonudur • 83.
 mahzen-i mu'cizat • 382, 588, 1250.
 mahz-ı adalet • 1168.
 mahz-ı cehalet • 989.
 mahz-ı edebî • 366.
 mahz-ı emir • 271.
 mahz-ı fazl • 512, 579.
 mahz-ı hakikat • 553.
 mahz-ı hikmet • 877.
 mahz-ı lütuf • 324.
 mahz-ı rahmet • 324, 327, 1210.
 mahz-ı vahy-i Rabbanî • 492.
 mâ-i rahmet • 327.
 mâ-i zemzem • 609, 735.
 mâide-i semaviye • 630.
 maişet • 789.
 ~e ticaretgâh • 684.
 ~imizin hazinesi • 633.
 makam • 697, 907.
 manevî ~lar • 1231.
 sabit ~lar • 95, 144.
 sabit bir ~ • 566.
 makamât • 509.
 makamât-ı âliye • 203, 500, 945.
 makam-ı ahsen-i takvim • 876.
 makam-ı âlâ • 758.
 makam-ı âlâ-i ubudiyet • 504.
 makam-ı âlî • 784.
 makam-ı fahir • 951.
 makam-ı hürmet • 726.
 makam-ı ihfâm • 621.
 ~ ve ilzam • 618.
 makam-ı irşat • 618.
 makam-ı ispat • 615, 617.
 makam-ı kudsi • 745.
 makam-ı küllî • 925.
 makam-ı medih • 614.
 makam-ı nübüvvet • 677.
 makam-ı rububiyet • 1075.
 makam-ı tazim • 617.
 makam-ı tercip
 ~ ve teşvik • 613.
 makam-ı terhip
 ~ ve tehdit • 613.
 makam-ı tevhit • 262.
 makam-ı zem
 ~ ve zecir • 614.
 makarr-ı daimî • 98.
 makarr-i ebedî • 665.
 ~ nokta-i nazarı • 421.
 makarr-ı saltanat • 88, 89, 91.
 Cenab-ı Hakkın ~ı • 98.
 makasid-ı âliye-i kudsiye • 562.
 makasid-ı asliye-i Kur'âniye • 673.
 makasid-ı ilâhiye • 933.
 makasid-ı irşadiye-i Kur'âniye • 740.
 makasid-ı Kur'âniye • 383, 673.
 makasid-ı Rabbanîye • 1015.
 makasid-ı rububiyet • 172.
 makasid-ı sanatperverâne • 368.
 makasid-ı ulya • 921.
 makasit • 1035.
 makbul
 ~ vakitler
 ~ e tesaduf eden ayetler.
 ~ in sevabı • 555.
 makbul-ü melek • 591.
 makdurat • 857.
 ma'kes-i nur-u iman • 1191.

- ma'kes-i vahiy • 92.
makine • 447, 453, 514.
~lerin lisan-ı hâlleri • 446.
antika ~ler • 446.
fenn-i ~ • 254.
kutu kadar bir ~ • 446.
müteharrik ~ler • 446.
zihayat ~ • 258.
makine-i Rabbaniye.
seyyar • 254.
makinist • 254.
maksad-ı irşadî • 547.
maksad-ı Kur'ân • 398.
maksad-ı küllî • 597.
maksat • 697.
Maksud • 1076.
maksud-u bizzat • 94.
maksut.
hakikî ~ • 349.
maktul • 248.
~ün akrabası • 247.
~ün hukuku • 282.
makuliyet • 111.
mal • 575, 598.
~ını Cenab-ı Hakka satmak • 46, 1259.
mevcut ~a iktifa • 1180.
malâyani
~ meşgaleler • 429.
malâyaniyat • 416, 712.
malâyaniyat-ı rezile • 436.
Malik • 78, 443, 454, 484, 821, 870, 874, 876, 877, 879, 880, 889, 897, 963, 964, 968, 1035.
~in bizden isteği • 443.
~in inzibata ihtimamı • 132.
~in rahmetle rububiyeti • 119.
bütün kâinatı ~ • 484.
haşmetli ~in cezası • 457.
memleketin tek bir ~i • 444.
sarayın ~i • 453.
Malik-i Ebedî • 16.
Malik-i Hakikî • 49.
Malik-i Kerîm • 218.
Malik-i Mülk
~e memlûk olmak • 351.
Malik-i Rahîm • 34.
malik-i zîşan • 564.
Malik-i Zülcelâl • 296, 601, 879, 916.
semavat ve arzın ~i • 565.
Malik-i Zülkemat • 461.
malikiyet • 516, 874, 1120.
farazî ~ • 876.
Hâlik'in ~i • 874.
muvakkat bir ~ • 879.
zahirî ~ • 874.
Malikü'l-Mülk • 642, 871, 879, 949.
Malikü'l-Mülk Velmelekût • 914.
Malikü'l-Mülk-ü Zülcelâl • 141, 898, 949.
Malikü'l-Mülk-ü Zülcelâl-i Velce-
mal-i Velikram • 569.
Malikü'l-Mülk-ü Zülcelâl-i Velikram
• 568.
malikülmülk • 564.
~ün hayvanatı • 565.
~ün maksadı • 565.
malûm
~ ilme tâbi değildir • 757.
malûmiyet • 183.
malûl • 759.
malûliyet • 858.
mana • 216, 826, 827, 868, 944.
~ların akıllarda ibka etmesi • 129.
~ların derç edilmesi • 638.
~ların kalpten çıkmaları • 434.
~nın ehemmiyeti • 1131.
~ya ilişmeyen kitap • 215.
âlem-i ~ • 142.
münezzeh ~lar • 434.
nakıştan ~ya geçmek • 347.
mana-i harfî • 217, 777, 875, 877, 1246.
mana-i harfî • 776, 1018, 1043.
mana-i irşadî • 618.
mana-i isim • 1177.
mana-i ismî • 217, 885.
mana-i ismi • 776, 777, 876, 880, 1043.
mana-i kinaî • 1002.
mana-i kinaîye • 1002.
mana-i melâike • 829, 830.
mana-i ulvî
~ ve küllî • 325.
manasızlık
~ ve küfür • 140.
mancınık • 294, 298.
Mançur • 552.
manda • 681.
mânend-i belâbil • 333.
manevisi
~ cihazat mizanları • 204.
~ dertlerin dermanı • 403.
~ hacat muhtelifir • 383.
~ hayatın eseri • 184.
~ hedâyâ • 841.
~ ipler • 1097.
~ kemalât • 400.
~ lezzet • 564, 847.
~ makamlar • 1231.
~ rızık isteyen insaniyet • 579.
~ terakki kapısı • 280.
~ yağmur • 366.
insandaki ~ vücutlar • 927.
ruh-u ~ • 269.
manevî
~ hayat • *Bakınız:* hayat-ı mane-
viye.
anasır-ı ~ye • 144.
maneviyyat • 844, 845, 906, 1053, 1120.
~a karşı yabanileşme • 780.
~in gaye-i yegânesi • 208.
manevîye • 639.
manevra • 90.
manidar
harf-i ~ olan mevcudat • 217.
manidarlık • 511.
mantık • 1129, 1243, 1251.
~ ilmi • *Bakınız:* ilm-i mantık,
fenn-i mantık.
~ta bir şaheser • 1238.
mühfêf ~ • 1134.
manzar-ı âlâ • 758.
manzum • 333, 1129.
âşıkların ~ kitapları • 346.
manzume-i rahmet • 146.
Manzume-i Şemsiye • 634, 985, 1095, 1096, 1097, 1138.
~ ordu • 1097.
maraz • 435, 1170, 1177, 1182.
~ ve sıhhat • 1172.
maraz-ı hayalî • 436.
maraz-ı kalbî • 436.
maraz-ı kalp • 746.
maraz-ı vesvese • 433.
marifet • 205, 503, 527, 538, 579, 874, 890, 999, 1000, 1033, 1076, 1117.
~ nurları • *Bakınız:* envâr-ı mari-
fet.
~ tabakaları • 462.
~in garibeleri • 198, 934.
~in ihatası • 573.
~ lezzeti • *Bakınız:* lezzet-i mari-
fet.
mahbup bir ~ • 65.
meleklerin ~i • 566.
marifet-i lâhiye • 226, 716, 1078.
marifet-i Sâni • 226.
~in nuru • 1200.
Marifetullah • 253, 504, 666, 741, 803, 804, 1074, 1123, 1270.
~in muhabbeti • 1019.
~ta derecat-ı arifin • 545.
~ta terakkiyat • 1124.
~ta terakkiyat-ı maneviye • 475.
Maruf • 1024, 1025, 1076, 1110.
maruz-u tagayyür • 842.
marzî-i lâhî • 554.
marziyat
Sâni-i Zülcelâl'in ~i • 105.
marziyat-ı lâhiye • 936, 953.
~nin mübelliği • 917.
marziyat-ı Rabbaniye • 798, 948, 949.
masiva • 1007.
masiyet • 273, 754, 1154.
~ten sabır • 427.
maskaralık • 502.
maslahat • 141, 142, 248, 250, 782, 1079, 1169.
~ ve faydalara riayet edilmesi • 112.
~ların en mühimi • 142.
masnua takılan ~lar • 142.
maslahat-ı beşeriye • 662.
maslahat-ı irşad-ı umumî • 551.
masnu • 129, 131, 367, 454, 457, 484, 496, 696, 909, 963, 965, 1026, 1079.
~daki güzellik • 882.
~ların tarz-ı teşkilâtı • 102.
~un lisan-ı hâlî • 1024.
masnuat • 104, 105, 202, 361, 469, 476, 477, 517, 520, 532, 919, 933, 943, 986, 1015, 1026, 1034, 1038, 1079, 1086, 1102.
~ elfazdır • 348.
~ Sâni'den baiddir • 270.
~ üstündeki sikkeler • 199.
~in kemal-i intizamı • 1073.
~in mevzuhiyeti • 981.
~in sanatı • 204.
~in suretleri • 128.
~in ustabaşısı • 525.
~taki mu'cizeler • 205.
~taki tahsinat ve tezyinat • 942.
fânî ~ • 128.
hareket etmeyen ~ • 963.
lâtîf ~ • 127.
müzeyyen ~ • 114.
Sâni ~a karıptır • 270.
masnuat-ı cemile • 487.
masnuat-ı fâniye • 347.
masnuat-ı lâhiye • 808, 834, 897, 1093.
~nin nesci, nakşı • 452.
masnuat-ı muntazama • 392.
masnuat-ı Rabbaniye • 990.

masnuat-ı sağıre • 329.
 masnuat-ı sayfiye
 ~taifeleri • 93.
 masnu-u münevver • 1023.
 mastar • 760, 842, 1140.
 mastar-ı merre • 596.
 masum • 280.
 ~ların zelzeleden zarar görme-
 sinin nedeni • 279.
 ~un öldürülmesi • 1168.
 musibetlerde ~lar • 280.
 zelzelede ~lara rahmet • 280.
 masumiyet • 405.
 maşaallah • 87, 116, 206, 229,
 248, 528, 749.
 maşrık-ı nur • 1133.
 mâşuk • 575.
 Mâşuk-u Lâyezalî • 1106.
 mâşuk-u mecazî • 777.
 nev-i beşerin ~si • 251.
 mat'umat • 86, 93, 114, 578, 607,
 1014, 1054.
 matba' • 1140.
 matbah • 202.
 matbaha-i kudret • 17.
 matbaha-i mu'ciznûma • 455.
 matbaha-i rahmet • 44, 320, 457.
 matbu • 475.
 matemhane-i umumî • 32, 372.
 ~nin zikirhaneye inkılâbı • 373.
 matemhane-i umumiye • 33.
 matem-i umumî • 1211.
 matlâ • 685.
 matlûb
 her ~a cevap veren zat • 88.
 matlûbat • 144.
 matlûp
 hakikî ~ • 349.
 matmah-ı cihanî • 1196.
 Matürîdî • 759.
 matvî
 Kur'an'da ~ cümleler • 312.
 mavzer • 250.
 mâye-i ibret • 1210.
 mayî • 1098.
 maymun
 hileli ~ • 108.
 mazarrat-ı mevhum • 1169.
 mazhar
 ~ların kabiliyetleri • 540.
 mazhar-ı camî • 582.
 mazhar-ı hitap • 222.
 mazhar-ı ilham • 92.
 mazhar-ı tahavvülât • 291.
 mazhariyet-i azîme • 324.
 mazhariyet-i esma • 147.
 mazhariyet-i münkeşife • 507.
 mazi • 95, 143, 183, 497, 500, 757,
 770, 847.
 ~ silsilesi • 757.
 ~ vukuattır • 133.
 ~nin tarlası • 401.
 ~ye ait emel ve elemeler • 339.
 mazlum.
 ~ ve zalim • 280.
 ~ ve zalimlerin ömürleri • 854.
 ~ların ömürleri • 171.
 ~ların rahmet ve adaletten his-
 seleri • 280.
 ~un şahs-ı manevîsi • 615.
 ~un zilleti • 86, 110.
 me'yus ~lar • 171.
 mazmun • 849, 1197.
 me'lûf • 608.

me'yus
 ~ mazlumlar • 171.
 me'yusâne • 32.
 ~ nazar • 1206.
 me'yusiyyet • 1032.
 elîm ve dehşetli ~ • 161.
 mevtten çıkan ~ • 161.
 zelzelenin verdiği ~ • 278.
 zevelden çıkan ~ • 161.
 mead • 738.
 meal-i icmalî • 673.
 meal-i icmalîye • 784.
 mebadî • 762.
 mebadî-i zaruriye • 831.
 mebahis-i esasiye.
 ~ ve mühimme • 641.
 mebahis-i külliye • 640.
 mebde-i hayat • 499.
 mebde-i hilkat.
 ~in toprağı • 337.
 mebde-i Vahdet • 933.
 mebus • 1215.
 zülçenaheyn bir ~ • 104.
 mebzuliyet • 455, 456, 479, 486,
 629, 1086.
 mecaz • 1165.
 mecazî
 ~ âşıkların divanları • 346.
 ~ merhamet • 163.
 mecerretüssema • 928.
 mechure • 602.
 meclis • 1215.
 meclis-i âlî-i misalî • 1165.
 meclis-i halvet • 570.
 meclis-i ihvan • 1184.
 meclis-i imtihan • 867.
 meclis-i misalî • 1157.
 meclis-i münevver • 336.
 meclis-i Nebvî • 651, 1147.
 mecma-ı ahbab • 336.
 mecma-ı aher • 854.
 mecma-ı âlî • 293.
 mecma-ı ekber • 335.
 ~de muamele • 95.
 ~de muhasebe • 146.
 mecma-i enbiya • 693, 912.
 mecma-ı hakaik • 305.
 mecma-i kâinat • 257.
 mecma-i kavanin • 975.
 mecmu-u âlem • 1111.
 mecmu-u Kur'an • 672.
 mecmu-u vahşet • 1160.
 mecnun • 622, 627.
 Mecusî • 628.
 Mecusiler • 973.
 meczup • 277, 362, 636, 983,
 1138.
 medar-ı envâr • 880.
 medar-ı fahir • 306, 557, 786, 961.
 nev-i insanın ~i • 536.
 medar-ı ibret • 394.
 medar-ı iftihar • 593.
 medar-ı ihtilâf • 739.
 medar-ı kemal • 803.
 medar-ı maişet • 607, 683.
 medar-ı necat • 1160.
 medar-ı rububiyet • 124.
 medar-ı senevî • 633.
 medar-ı sevap
 ~ ve ikap • 756.
 medar-ı sıdk
 ~ ve kizb • 1002.
 medar-ı sürur • 951.
 medar-ı şeamet • 557.

medar-ı taayyüş • 824.
 medar-ı tekilî • 437.
 medar-ı tenkit
 ~ olmuş ayetler • 586.
 medayih-i bâhire • 978.
 Medenî • 1158.
 ~ sure ve ayetler • 739.
 medenî beşer
 ~in ruhu • 1184.
 medeniyet • 614, 661, 662, 663,
 666, 789, 955, 1032, 1036,
 1159, 1160, 1161, 1166, 1167,
 1188.
 ~ fanteziyeleri • 250.
 ~ harikaları • *Bakınız:* havarik-i
 medeniyet.
 ~ ruhu • 1161.
 ~e karşı Kur'an'ın i'cazı • 659.
 ~in cemiyat-ı hayriyeleri • 660.
 ~in düsturları • 659.
 ~in edebiyatı • 664, 665.
 ~in edebiyatının şe'nî • 665.
 ~in harikaları • 729.
 ~in kadınlara etkisi • 663.
 ~in kanunları • 660.
 ~in ruhu • 664, 1162.
 ~in ve Kur'an'ın belâğati • 664.
 ~in ve Kur'an'ın esasları • 659.
 ~teki mehasin-i kesire • 1163.
 İslâmî ~ • 1157.
 mim'siz ~ • 458, 1183. *Bakınız:*
 deniyet-i hâzıra.
 muhakemesiz ~ • 662.
 sehhar ~ • 1161.
 şer'in ~i • 1157.
 şimdiki ~ esasatı • 1158.
 medeniyet-i Avrupa.
 ~nın tahakkümü • 780.
 medeniyet-i beşeriye • 410, 779,
 795.
 ~ harikaları • 419, 420.
 ~nin hercümerç edilmesi • 553.
 ~nin zirûzeber olması • 553.
 medeniyet-i habise • 1161.
 medeniyet-i hâzıra • 659, 664,
 1157, 1160.
 ~ felsefesi • 659.
 ~ ve Kur'an • 660.
 ~nın harikaları • 421.
 ~nın mağlûbiyeti • 664.
 medeniyet-i insaniye • 66.
 medeniyet-i Kur'an • 1159.
 medeniyet-i sefihe • 710.
 medet • 508.
 ~ istemek • 503.
 medih • 204, 205, 364, 613, 614.
 ~e düşkün • 363.
 ~in mübalâğa • 1166.
 bellig ~ • 269.
 Medine • 370, 551.
 ~ ve Mekke sureleri • 738.
 medine-i medeniyet-i insaniye •
 516.
 medrese
 eski ~ler ve Nur Medreseleri •
 253.
 Medrese-i Yusufiye.
 üçüncü ~ • 246.
 mefahir-i İran • 1166.
 meftun • 116.
 mehafetullah • 56.
 meharic-i huruf • 990.

mehasin • 328, 752, 767, 775, 849, 943, 1012, 1038, 1151.
 ilmi ve manevî ~ • 1011.
 kendi ~ini bir mir'atta görmek • 117.
 seyl-i kâinata ~ • 1011.
 mehasin-i ahlâk • 592, 940, 1009.
 mehasin-i ahlâkıye • 652, 785.
 mehasin-i maddiye • 1011.
 mehasin-i maneviye • 945.
 mehasin-i medeniye • 1033.
 mehasin-i Rububiyet.
 ~in dellâlları • 115.
 mehasin-i saltanat • 925.
 mehasin-i sanat • 924.
 Mehdi • 546, 550, 551.
 ~ hakkındaki rivayatin ihtilâfâtı • 551.
 Mehmed Akif • 1241.
 mehmuse • 602.
 mekadir • 762.
 mekân
 ~dan münezzeh olma • 971.
 ~dan münezzehiyet • 314, 1265.
 âli ~lar • 95, 143.
 mekân-i arz • 709.
 mekân-ı muayyen • 694.
 Mekke • 370, 738.
 ~ve Medine sureleri • 738.
 Mekki
 ~ayetler
 ~in tarz-ı belâgatleri • 740.
 ~sure • 739.
 ~sureler • 738.
 mekremler-i uzma • 96.
 mekr-i ilâhî • 628.
 mektep
 ~malûmatları • 1243.
 Mektubat • 1239.
 mektubat-ı Rabbaniye • 204, 373, 511.
 mektubat-ı Samedâniye • 106, 120, 121, 338, 497, 554, 607, 635, 710, 867, 886, 896, 948, 981, 1018, 1032, 1034, 1113.
 ~nin bir nüsha-i camiası • 948.
 mektub-u hakaiknûma • 128.
 mektub-u Rahmani • 1113.
 mektup • 484.
 ~postacıları • 411.
 Mektuplar • 418.
 mel'un • 593, 1169.
 melâik • 1136.
 melâike • 128, 181, 203, 224, 287, 288, 292, 329, 361, 388, 565, 566, 569, 573, 626, 667, 702, 754, 818, 819, 820, 824, 826, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 836, 838, 922, 928, 941, 947, 1060, 1186, 1274.
 ~ihbaratı • 174.
 ~ile şeytanların mübarezeleri • 1265.
 ~manası • 828.
 ~semadan geliyor • 289.
 ~ve şeytanların mübarezesi • 293.
 ~vücutları • 830.
 ~ler cüz'iyete münhasır değiller • 694.
 ~lere karşı hilâfet • 414.
 ~lere karşı kabiliyet-i hilâfet • 388.

~lere rûçhaniyet • 681.
 ~leri kanatlarla teşhiz etmek • 695.
 ~lerin ubudiyetleri • 1075.
 ~lerin hâdis-e-i mağlûbiyetleri • 681.
 ~lerin hizmetleri • 568.
 ~lerin mescidi • 975.
 ~lerin meskenleri • 928.
 ~lerin mükâfatı • 566.
 ~lerin sırr-ı istihdamları • 1271.
 ~lerin sür'atı • 932.
 ~lerin tefeyyüzleri • 566.
 ~lerin tesbihatı • 834.
 ~lerin timsalleri, mescitleri • 833.
 ~lerin varlığını anlatan temsil • 824.
 ~lerin vücudu • 928.
 ~lerle görüşme • 927.
 ~lerle görüşmek • 835.
 ~lerle muhavere • 831.
 ~nin Âdem'e secde etmesi • 388, 648.
 ~nin cinsleri • 826.
 ~nin ibadâtı • 835.
 ~nin ihtilâf-ı ibadâtı • 535.
 ~nin ismeti • 626.
 ~nin kabulünde tereddüt gösteren • 828.
 ~nin makbulü • 932.
 ~nin merakıpları • 288.
 ~nin merkeplerinin tesbihatı • 820.
 ~nin sefine ve merakibi • 820.
 ~nin tasdiki • 821.
 ~nin ubudiyeti • 626.
 ~nin vücudu • 818, 828.
 ~nin vücudu ve vazife-i ubudiyetleri • 174.
 ~nin vücutları • 1275.
 ~ye iman ve hayat • 180.
 ~ye karşı rûçhaniyet • 511.
 ~yi kabul etmeyen • 910.
 ağaçların müekkel ~leri • 359.
 çiftçimsal ~lerin reisi • 834.
 insan ~ye benzer • 573.
 semanın ~leri • 975.
 semavat âlemindeki ~ler • 361.
 şahs-ı Âdem'e ~lerin itaati • 388.
 melâike-i arziye • 566.
 melâike-i ilâhî • 1187.
 melâike-i izam
 ~ilhamatı • 221.
 melâike-i mukarrebîn
 insanlar ile görüşen ~ • 174.
 melâike-i müekkel • 268, 567.
 melâikeler
 ~in tesbihatları • 833.
 melâikemisal • 702.
 melâiketullah • 548.
 melce
 dünyevî saadet için bir ~ • 162.
 melek • 89, 174, 223, 268, 297, 361, 566, 567, 614, 694, 727, 734, 878, 922, 1023, 1027, 1142, 1147, 1169, 1185.
 ~lisani • 567.
 ~seyranı • 982.
 ~lerde Miraç • 1142.
 ~lerin binekleri • 297.
 ~lerin cüz-i ihtiyarîleri • 568.

~lerin çoban ve çiftçiler mesa-besinde olanları • 567.
 ~lerin gıdaları • 566.
 ~lerin hamdi • 566.
 ~lerin ibadetleri • 566, 568.
 ~lerin ilhamları • 591.
 ~lerin kazandıkları tenaüm • 566.
 ~lerin kisbi • 568.
 ~lerin marifeti • 566.
 ~lerin mesireleri • 297.
 ~lerin muhabbeti • 566.
 ~lerin nebatata nezaretleri • 567.
 ~lerin nezaretleri • 567.
 ~lerin telezüzleri • 566.
 ~lerin tesbihatı • 268.
 ~lerin tesbihi • 566.
 ~lerin ubudiyetleri • 566, 568.
 ~lerin vüs'at-i ubudiyetleri • 268.
 ~lerin zikri • 566.
 ~lerle görüşen zatlar • 1075.
 âbid ~ler • 566.
 Hâlık'ın insanı ~lere tercihi • 148.
 Hazret-i Âdem'e ~lerin secdesi • 1268.
 küre-i arzın müekkel ~i • 835.
 müekkel ~ • 269.
 seyyarat ~lere tayyare yapılmış • 139.
 şemse müekkel ~ • 826.
 yağmura müekkel olan ~ • 826.
 meleke • 503.
 meleke-i ameliye • 503.
 meleke-i sanat • 1088.
 melek-i ilham • 436.
 melek-i müekkel • 269, 567, 828, 834, 835.
 melek-i natik • 1134.
 melekî
 ~maaş • 574.
 meleksima • 1162.
 melekût • 465, 713, 900, 912, 929.
 melekûtiyet • 465, 858, 861, 862.
 melekûtiyet-i eşya • 857, 858.
 ~nın şeffâfiyeti • 153.
 melekûlbihar • 828.
 melekûlcibal • 828.
 melekûlemtar • 828.
 melfuz • 611.
 melik • 33, 202, 878.
 ~in ihsanat ile muhabbeti • 199.
 ~in tezyinatı • 199.
 kasrın ~i olan seyyid • 199.
 Melik-i Kadir • 202.
 melik-i zîşan • 201.
 memat • 56, 486, 604.
 meme
 validelerin ~leri • 451.
 memer • 1100.
 memleket
 ~in anasırı • 454.
 ~in harap olması • 444.
 ~in mu'ciznûma sultanı • 459.
 bâkî ~ • 139.
 bekasız ~ • 96.
 daimî bir ~ • 84, 98, 107.
 kararsız, mütegayyir ~ • 98.
 muntazam ~ hâkimsiz olamaz • 83.
 muntazam bir ~ • 442.
 muvakkat ~ • 97.
 müstakar bir ~ • 149.

müterakki ~ • 456.
 tebdil edilecek ~ • 84.
 zevalsiz, müstakar bir ~ • 98.
 memleket-i Rabbaniye • 734.
 memlûk • 564, 566, 1035.
 memlûkiyet • 1154.
 memnu
 ~ heykel, suretler • 1184.
 memur • 465.
 memurin-i lâhiye • 511.
 memuriyet
 ~e bir nazır • 466.
 memur-u lâhî • 606, 894.
 memur-u mahsus
 padişahın bir ~u • 459.
 ~nun nutku • 459.
 ~nun tebliği • 460.
 memur-u musahhar • 472, 499, 691.
 güneş ~dır • 194.
 memur-u muvazzaf • 472.
 menabi-i aşere • 855.
 menabi-i külliye • 1193.
 menafi-i umumiye • 421.
 menahic-i hükema • 1194.
 menazir-ı sermediy • 290, 563.
 menazil-i lâtime • 317, 992.
 menba-i edep • 367.
 menba-i envâr • 491, 1257.
 menba-i hayat • 826.
 menba-i hurafat • 305.
 menba-i kemalât • 305.
 menba-i vahdet • 998.
 menfaat • 217, 218, 219, 249, 503, 576, 577, 659, 660, 1008, 1158, 1159.
 ~i esas tutan siyaset • 1150.
 ~in şe'ni • 219, 1158.
 ~ler ve sair galip hisler • 163.
 azam-i ~ • 218.
 maddî manevî ~ • 1219.
 maddî ve manevî ~ • 1231.
 şahsî ~ zebunu • 1252.
 menfaat-i hasise • 217.
 menfaat-i ibadullah • 421.
 menfaat-i kavmiye • 218.
 menfaat-i nefsiye • 577.
 menfaat-i şahsiye • 218.
 menfaatperest
 ~ hodendiş • 218.
 menfî • 1158, 1165, 1175.
 ~ adalet • 144.
 ~ milliyet • 219, 659, 1159.
 ~ce müteharrik • 1149.
 menfur • 614.
 mensucat • 674, 675.
 ~in destgâhı • 676.
 mensucat-ı ebediye • 290.
 ~nin tezgâhı • 563.
 mensucat-ı Rabbaniye • 635.
 mensucat-ı sanat • 677.
 mensuç • 484.
 menşe • 170.
 menşe-i hayat • 327.
 menşe-i mu'cizat • 896.
 menzil
 daimî ~ler • 95, 143.
 sebatsız ~ler • 95.
 menzil-i dünya • 143.
 menzil-i naz • 1208.
 merak • 618, 1078, 1179.
 ~ insanı tahrik eder • 376.
 ~ ve ilim • 1183.
 merakip

melâikenin ~leri • 288.
 meratib-i delâlât • 1194.
 meratib-i esma • 1046.
 meratib-i hâlikiyet • 1004.
 meratib-i ihsan
 ~ ve cemal • 1038.
 meratib-i ilim • 1148.
 meratib-i kemalât
 ~ta seyrüsülûk • 917.
 meratib-i kibriya • 325.
 meratib-i külliye • 318, 926.
 meratib-i külliye-i esmaiye • 693, 911.
 meratib-i külliye-i Rububiyet • 325.
 meratib-i külliyyet • 322.
 meratib-i muhabbet • 1016, 1046.
 meratib-i münkeşife-i meşhude • 325.
 meratib-i tevhit • 940.
 meratip • 509, 857, 1139, 1172.
 kuvvet ve zaafça ~ • 153.
 merâyâ • 315.
 merâyâ-i esma-i lâhiye • 373.
 merâyâ-i mevcudat • 379.
 merâyâ-i nazife • 317, 992.
 merâyâ-i Sübhaniye • 511.
 mercan • 214.
 mercur • 793.
 merdüt • 783.
 Mergub • 1076.
 merhamet • 20, 22, 36, 88, 95, 96, 118, 123, 141, 143, 144, 162, 241, 452, 503, 508, 661, 735, 841, 849, 1013, 1041, 1151, 1153.
 ~ ihsansız olamaz • 85.
 ~e lâyık olmayan insan • 1031, 1032.
 ~in haşre delâleti • 85.
 ~in sikkesi • *Bakınız:* sikke-i merhamet.
 aile hayatında ~ • 162, 163.
 Cenab-ı Hakkın ~i • 98.
 Kadir'in ~i • 121.
 mecazî ~ • 163.
 melikin ~i • 199.
 saltanat sahibinin ~i • 85.
 şefkatli ve fedakârâne ~ • 162.
 vâsi bir ~ • 141.
 ~in semeratı • 95, 143.
 merhamet-i lâhiye • 669, 1052.
 ~ye dehalet etmek • 438.
 merhamet-i mutlaka • 148.
 merhametkâr • 33.
 ~ bir ferman • 46.
 merhametkârâne • 243.
 merhametsizlik • 179, 661.
 merhum • 664, 1013.
 merkez-i İslâmiyet • 278.
 merkez-i kalp • 718.
 merkez-i saltanat • 551.
 merkez-i tasarruf • 917, 994.
 mertebe-i âliye • 414.
 mertebe-i emanet-i kübra • 414.
 mertebe-i feyz-i vücud • 905.
 mertebe-i haşır • 1000.
 mertebe-i hayat
 en basit ~ • 129.
 mertebe-i kübra • 533.
 mertebe-i külliye • 323, 542.
 ~de ubudiyet • 325.
 mertebe-i külliye-i ubudiyet • 324.
 mertebe-i muvaffakiyet • 726.
 mertebe-i rububiyet • 629.

mertebe-i şahadet • 1165.
 mertebe-i şuhut
 ~un tafsilâtı • 544.
 mertebe-i tefekkür • 771.
 mertebe-i tevhit • 598.
 mertebe-i ulya • 915.
 mertebe-i uzma • 545.
 mertebe-i velâyet • 356.
 merzukiyet • 1105.
 mes'uliyet • 97, 751, 752, 756, 760.
 ~i deruhte etmek • 755.
 ~i kadere havale etmek • 756.
 ~i nefis çekerek • 753.
 mes'uliyet-i maneviye • 406, 514.
 mes'ut • 813, 1017, 1037.
 ~ aile • 1057.
 ~ ibad • 144.
 mesafe
 birkaç dakikada binler sene ~ katetmek • 930.
 mesafe-i maneviye • 685, 687.
 mesail-i azime • 384.
 mesail-i dakika • 784.
 mesail-i fer'î • 1171.
 mesail-i fer'iye • 547.
 mesail-i İslâmiye • 553, 752.
 ~de şüphe • 439.
 ilim ile gelen ~ • 1240.
 mesail-i İslâmiye
 ~nin tabakatı • 546.
 mesail-i Kur'âniye • 664.
 mesaip • 752, 767, 1165.
 mesalih • 753.
 mesalih-i beden • 1111.
 mesalih-i hayat • 1081.
 mesalih-i hayatiye • 1094.
 Mescid-i Aksâ • 693, 911, 912.
 mescid-i azam • 335.
 Mescid-i Haram • 693, 911, 912.
 mescid-i kebir • 58, 207.
 mescid-i kebir-i âlem • 494, 819.
 mescid-i seyyar • 362, 983.
 mescit • 370, 431, 642, 830, 833, 1100, 1178.
 mesele-i akaid-i kelâmiye • 756.
 mesele-i imaniye • 1254.
 mesele-i Kur'âniye • 1254.
 mesele-i Miraç • 1277.
 mesh
 ~ manevî ~ • 1158.
 mesken • 1099.
 ~in tezyin edilmesi • 1101.
 bâkî ~ler • 95, 144.
 müstemir ~ler • 90, 125.
 sekene-i zeminin ~i • 393.
 mesken-i seyyar • 1097.
 meslek
 ~in mesakı • 590.
 meslek-i felsefe • 887.
 ~nin esasat-ı fasidesi • 885.
 meslek-i imaniye • 260.
 meslek-i nurânî • 1205.
 meslek-i şirk • 990.
 meslek-i tevhit • 987.
 mesmuat
 ~ âlemi • 929, 1054.
 Mesnevî
 ~ bir divan • 1280.
 bir nevi ~ • 1129.
 mesrur • 33.
 mesruriyet
 insanın ~i • 1014.
 mesruriyet-i kudsiye • 1013.

mess-i nisvan • 789.
 mest • 1016, 1017.
 meş'um • 49, 50, 62, 110, 148, 583.
 meşagil
 ~in tazyiki • 75.
 meşagil-i dünyeviye • 429.
 ~nin kesreti • 428.
 meşahir-i insaniye
 ehl-i medeniyetin ~ye muhab-
 beti • 1051.
 Meşaiyyun • 828, 890.
 meşakkat • 767, 1160.
 ~in sevaba inkilâbı • 427.
 meşarib-i evliya • 1194.
 meşayih-i kiram • 1225.
 meşher • 90, 107, 125, 170, 197, 936, 1100.
 ~her dakika tahavvül ediyor • 125.
 bekasız ~ler • 95.
 her dakika tahavvül eden ~ • 90.
 sanayi-i garibe-i sultanienin ~i • 84.
 ziynetli ~lere muhabbet • 1052.
 meşhergâh-ı arz • 572.
 meşhergâh-ı sanat • 698.
 meşher-i acayip • 1099.
 meşher-i azam • 95, 146, 809.
 meşher-i azam-ı kâinat • 257.
 meşher-i eşya • 143.
 meşher-i sanat • 1043.
 meşher-i sanat-ı ilâhiye • 115, 978.
 meşher-i sun-i Rabbânî • 734.
 meşhudat • 714, 717.
 evliya ~ları • 536.
 meşhudiyyet • 183.
 meşhur
 ~ insanlar • *Bakınız:* meşahir-i insaniye.
 meşiet • 327.
 idare-i kâinatta hükümferma olan ~ • 180.
 meşiet-i ilâhiye • 678.
 ~nin muktezası • 989.
 meşiet-i Rabbânî • 1186.
 meşiet-i Rahman • 1209.
 meşihat
 ~ dairesi • *Bakınız:* daire-i meşihat.
 meşuk • 440.
 meşkür • 205, 1076.
 meşrep • 590.
 ~in mezakı • 590.
 asfiyanın ~leri • 535.
 meşru.
 ~ daire • 1036, 1041.
 ~ dairedeki keyif kâfidir • 235.
 ~ dairedeki zevkler • 523.
 ~ muhabbet • 1044, 1056.
 ~in neticeleri • 1053.
 Meşrutiyet • 1225.
 metalib-i hikmet • 1081.
 metalip • 483.
 metanet • 612, 1231.
 Kur'ân'ın nazmındaki ~ • 595.
 methüsenâ • 79, 694.
 metin • 309.
 ~ bir tesanüt • 670.
 metn-i ehadis • 551.
 metn-i hadis • 547.
 mevadd-ı fânîye • 511.
 mevadd-ı gıdaie • 481.
 mevadd-ı muzırâ • 513.

mevadd-ı süfliye • 422.
 mevadd-ı şerire • 389.
 mevalid-i tûrabiye • 468.
 mevalit • 852.
 mevani • 1139.
 mevat • 315.
 ahyâyı ~ görmek • 350.
 mevazin
 ~ mizânı • 1159.
 mevcudat • 121, 124, 135, 151, 217, 347, 353, 373, 499, 623, 625, 696, 754, 777, 848, 867, 886, 891, 908, 923, 937, 950, 953, 988, 1011, 1027, 1032, 1034, 1052, 1078, 1081, 1089, 1105, 1106, 1107, 1118.
 ~ adedince ilâhlar • 103.
 ~ âyineleri • 122.
 ~ başıboş değiller • 1035.
 ~ Cenab-ı Hakka musahhardır • 972.
 ~ Hâlik'ı tesbih ediyor • 696.
 ~ insana musahhardır • 523.
 ~a mevcudat hesabına bakmak • 217.
 ~in akıbeti • 346.
 ~in birbirine teavünü, tecavübü, tesanüdü • 1077.
 ~in en küçüğü • 963.
 ~in gayeleri • 145.
 ~in hakaikı • 1020.
 ~in harekâtı • 1016.
 ~in intizam ile çalışmaları • 481.
 ~in keşşafı • 821, 829, 1143.
 ~in kıymetsiz, manasız olması • 121.
 ~in mahiyeti ve vücudu • 756.
 ~in makamı • 511.
 ~in maksadı • 146.
 ~in metalibi
 ~ umulmadık yerden veriliyor • 483.
 ~in muavenetleri • 481.
 ~in niyazı • 120.
 ~in özleri • 145.
 ~in sıfatları • 1106.
 ~in suretleri • 1080.
 ~in suretlerinin timsalleri • 132.
 ~in şehadat-ı sadıkaları • 886.
 ~in tabakatı • 923.
 ~in tanzimi • 180.
 ~in tesbihat ve ibadetleri • 132.
 ~in tesbihatı • 268, 520.
 ~in tesbihatları • 819.
 ~in teşkilâtının kanunları • 131.
 ~in yaratılışı • 1079.
 ~in yüzleri • 145.
 ~in zikirleri • 704.
 ~taki âdet ve ülfet perdesi • 225.
 ~taki cemal ve kemal ve ihsan • 951.
 ~taki cemal ve kemalât • 949.
 ~taki incizap ve cezbe ve cazibe kanunları • 1016.
 âyinemisal ~ • 116.
 güzel ve sanatlı ~ • 116.
 mevcudat-ı âlem • 600, 704, 724.
 ~in levazımatı • 483.
 ~in vahdaniyete şahadetleri • 962.
 mevcudat-ı arziye • 1103.
 ~nin halifesi • 581.
 mevcudat-ı bahariye
 ~ tabakatı • 93.

mevcudat-ı hariciye
 ~nin melek-i müekkelleri • 834.
 ~nin tesbihatları • 833.
 mevcudat-ı kâinat • 494.
 mevcudat-ı lâfite • 487.
 mevcudat-ı muntazama-i kâinat • 488.
 mevcudat-ı müteavine • 1077.
 mevcudat-ı seyyale • 487, 525.
 mevcudat-ı seyyare • 468.
 mevcudat-ı zaile • 347.
 Mevcud-u Hakikî • 347.
 Mevcud-u Lemyezel • 1076.
 mevcud-u müzeyyen • 1023.
 mevki-i mübarek
 Cennetmisal bir ~ • 389.
 Mevlâna Cami • 348, 459, 792.
 ~nin kelâmı • 349.
 Mevlâna Celâleddin-i Rumi • 359.
 Mevlevî • 277, 900, 929, 966.
 mevsim • 254, 266, 604, 607, 683, 1071, 1083, 1115.
 ~lerdeki tecdit • 115.
 ~lerin değişmesi • 124, 644.
 mevsimbemevsim • 320, 922.
 mevsim-i hazinâne • 75.
 Mevsuf-u Zülkemat
 ~in kemal-i şunu • 488.
 mevt • 68, 329, 500, 709, 742, 775, 809, 840, 846, 863, 865, 893, 952, 1032, 1034, 1050, 1099, 1102, 1103, 1167, 1188, 1259.
 ~ tebdil-i mekândır • 331.
 ~e benzeyen uyku • 846.
 ~e dost bakmak • 335.
 ~i istemek • 651.
 ~i istememek • 651.
 ~i mesrûâne karşılamak • 330.
 ~idam değildir • 331.
 ~in elemi • *Bakınız:* elem-i mevt.
 ~teki hayat • 351.
 ~ten çıkan me'yusiyet • 161.
 ~ten kaçmak • 770.
 hakikat-i ~in temsili • 238.
 iftirakat-ı ~iye • 145.
 mevtâlud • 649.
 ~ bir nevm • 1140.
 ~ hâdisat-ı hayatiye • 277.
 mevt-i dünya • 188, 837, 843, 865.
 mevt-i ebedî • 179.
 mevt-i zekât • 1152.
 mevzun
 ~ nukuş • 198.
 mevzuniyet • 975.
 ~in kemali • *Bakınız:* kemal-i mevzuniyet.
 masnuatın ~i • 981.
 meydan • 90.
 devamsız ~lar • 95.
 her saat tebdil edilen ~ • 90.
 muvakkat ~ • 97.
 meydan-ı cevelân • 1002.
 meydan-ı feza • 1185.
 meydan-ı garaip • 133.
 meydan-ı imtihan • 68, 90, 93, 94, 107, 125, 141, 291, 292, 509, 548, 1169.
 ~da olanlar başıboş değil • 89.
 meydan-ı imtihan-ı insücan • 34.
 meydan-ı iptilâ • 143.
 meydan-ı kıyamet • 136.
 meydan-ı maişet • 603.
 meydan-ı mübareze • 292.

meydan-ı müsabaka • 293, 441.
 meydan-ı tayeran-ı ervah • 331.
 meydan-ı tecrübe • 207, 280.
 meylân • 759.
 ~daki tasarruf • 759.
 meylân-ı hayır • 761.
 meylân-ı şer • 761.
 meyhane • 240.
 meyl • 847, 861.
 meyl-i cinsiyet • 1008.
 meyl-i merhamet • 1022.
 meyl-i nümûv • 1141.
 meyl-i sa'y • 1180.
 meyl-i saadet • 845.
 meyl-i saadet-i ebediye • 848.
 meyl-i tekemmül • 845.
 meyl-i tevessü • 781.
 meylütevessü • 781.
 meylütevsi • 781.
 meyve • 67, 89, 91, 101, 109, 115, 128, 130, 131, 134, 146, 186, 367, 394, 445, 447, 448, 451, 456, 472, 585, 646, 680, 683, 686, 690, 694, 696, 764, 832, 894, 895, 963, 997, 998, 999, 1040, 1072, 1074, 1085, 1086, 1090, 1091, 1094.
 ~ kurtları • 44.
 ~ ve Gençlik Rehberi • 242.
 misallerin ~den verilme sebebi • 146.
 şecere-i hilkatin bir ~si • 374.
 ~lere muhabbet • 1049.
 ~lerin envai • 454.
 ~lerin teşekkülü • 456.
 ~nin Altıncı Meselesi • 252.
 ~nin mucidi • 969.
 meyve-i âlem • 942.
 meyve-i bâkî • 729.
 meyve-i Cennet • 906, 947.
 meyve-i kudsiye • 948.
 meyve-i Miraç • 952.
 meyve-i mu'cize • 118.
 meyve-i münevver • 934.
 meyve-i zişuur • 585.
 meyveler • 1071.
 mezahib-i salikîn • 1194.
 mezahim-i hâzıra
 ~nın tedavisi • 1214.
 mezahip • 788, 805.
 mezhahir • 1013.
 mezar • 1051, 1132.
 ~ taşı • 1132.
 dağ misillü ~ • 649.
 mezar-ı ekber • 336, 498, 499, 500, 880, 1051, 1205.
 mezaristan • 1051.
 ~a ünsiyetkârâne bakmak • 1051.
 mezâyâ • 943.
 ~nın icmai • 697.
 mezâyâ-i haşmet • 1198.
 mezheb-i hak • 437, 438.
 mezheb-i Hanefî • 789, 790.
 mezheb-i zayıf • 1190.
 mezhep • 437, 787, 788, 789, 1170, 1171.
 ~in sahibi • 1171.
 ~lerin hak olduğunu anlatan temsil • 788.
 ~lerin taaddüdü • 788, 1171.
 dört ~
 ~ haktır • 438.
 mezhepler • 805.

mezhepsiz
 ~ ehl-i dalâlet • 806.
 mezhepsizlik • 805.
 meziyet • 1173.
 tebeddül etmeyen ~ler • 1007.
 meziyet-i cezalet • 673, 677, 680, 687.
 meziyet-i i'caziye • 672.
 Mezkûr • 1076.
 mezmum • 615.
 mezraa • 563.
 dünya bir ~dır • 140.
 muvakkat ~ • 290.
 mezraa-i ahiret • 1052, 1059.
 mezraa-i dünya • 899.
 ~nın bir mahzen-i ebedîsi • 809.
 mezraa-i masnuat • 483.
 mezraa-i semaviye
 nuranî bir ~ • 556.
 Mısır • 389, 396, 677, 878, 892, 1232, 1233.
 ~ bakarpereştiği • 648.
 ~ firavunları • 649.
 ~ matbuatı • 1232.
 ~ milleti • 389.
 Mısır Camiü'l-Ezher Üniversitesi • 1223.
 mide • 50, 578, 1111, 1138, 1175.
 ~ye giren gıdalar • 1086.
 mide-i insaniyet • 579.
 miftah
 âlemin ~ı • 873.
 miftah-ı kenz • 351.
 mihenk • 1198.
 Mihmandar-ı Kerîm • 65, 332.
 mihrap • 370.
 mihver • 865.
 güneşin ~i • 635.
 Mikail • *Bakınız*: hamele-i Arş.
 mikrop • 624, 1030, 1036. *Bakınız*: huveyn.
 mikroskobik.
 ~ canlılar • *Bakınız*: hurdebini zihayat.
 miktar-ı kamet • 1136.
 miktar-ı muayyen • 893.
 miktar-ı muayyene • 1023.
 miktar-ı muntazam • 1079.
 miktar-ı muntazama • 762.
 miktar-ı sûrî • 765.
 milal-i insaniye • 651.
 millet • 253, 576.
 ~in ihyası • 1167.
 ~in tedennisi • 1167.
 ~in terakkisi • 1167.
 ~ve İslâmiyet • 1166.
 dört yüz bin ~ • 255.
 dünyadaki ~lerin idaresi • 1232.
 siyasî ~ • 594.
 Millet Meclisi • 1233.
 millet-i günahkâr • 1165.
 millet-i İbrahim • 413.
 millet-i İbrahimiye • 585.
 millet-i İslâm • 784.
 ~in felâket-i mazisi • 1157.
 ~in refah ve saadeti • 1236.
 millet-i İslâmiye • 1221.
 millet-i küfriye • 100.
 millet-i Yehud • 651.
 ~un mukadderat-ı istikbaliyesi • 651.
 Millî Müdafaa Vekâleti • 1232.
 milliyet • 660, 1158.
 menfi ~ • 219, 659, 1159.

milliyet-i menfiye • 1158.
 mim • 459.
 mimar • *Bakınız*: dülger.
 Mimar Sinan • 902.
 minarat
 dinî ~ • 1189.
 minber • 370, 784.
 minhac-ı hakikî • 1239.
 minnet • 597.
 ~ etmemek • 247.
 minnettarlık • 115.
 mir'at • 1172.
 mir'at-ı Hak • 351.
 mir'at-ı ruh • 822.
 mirac-ı Ahmediye • 915, 1276.
 ~nin bir meyvesi • 952.
 mirac-ı azam
 ~a en elyak Muhammed-i Arabî'dir • 939.
 mirac-ı azîm • 938, 942.
 mirac-ı cüz'î • 693, 912.
 mirac-ı marifet • 1089.
 mirac-ı münevver • 880.
 mirac-ı Nebevi • 945.
 mirac-ı Nebeviye • 910.
 mirac-ı suud • 786.
 Miraç • 25, 224, 321, 324, 910, 913, 914, 915, 916, 920, 921, 922, 924, 925, 932, 933, 934, 943, 945, 949, 950, 951, 960, 1142.
 ~in bâtını • 915.
 ~in emsali • 932.
 ~in hikmeti • 933.
 ~in hikmetlerinden bahseden temsil • 937, 938.
 ~in mebdעי • 911.
 ~in meyveleri • 947.
 ~in meyvesi • *Bakınız*: meyve-i miraç.
 ~in semeratı ve faydası • 947.
 ~in sırrı • *Bakınız*: sırr-ı miraç.
 ~in sırr-ı lüzumu • 223, 913.
 bir nevi ~ • 81.
 meleklerde ~ • 1142.
 ubudiyetin ~ı • 585.
 Miraç Risalesi • 1122, 1124.
 mirî
 ~ malı • 83.
 misafirhane • 84, 87, 90, 125, 903, 953, 1043, 1053, 1266.
 ~ her gün dolar, boşanır • 90, 125.
 dünya hikmetli bir ~dir • 126.
 geçici ~ • 97.
 kararsız ~ler • 99.
 muvakkat ~ • 98, 107.
 şaşaalı bir ~ • 337.
 misafirhane-i âlem • 80.
 misafirhane-i dünya • 117, 124, 125, 141, 276, 1031, 1037.
 ~daki vaziyet • 126.
 misafirhane-i Rahman • 1034.
 misafirhane-i Rahmaniye • 256.
 misafirhane-i terbiye • 908.
 misafir-i aziz • 948.
 misafir-i Rabbani • 496.
 misafir-i Rahman • 1034.
 misal • 1146, 1167.
 ~in zillî • 1167.
 misal-i haşır numuneleri • 138.
 misal-i muhabbet • 374.

- misal-i musağğar • 72, 986, 993, 998.
 kâinatın ~i • 496.
 kâinatın bir ~i • 446, 468, 474.
 misbah • 420, 641, 1173.
 misbah-ı nevvâr • 362, 983.
 misil
 ~ini iade • 318.
 misilsiz • 200.
 ~ cemal • 76.
 miskin
 ~ mütemerrit • 217.
 misliyet • 219.
 ~ lisanı • 484.
 mistar • 1140.
 mistar-ı hikmet
 münfail ~ • 268.
 mistar-ı kader • 204.
 mişkât • 1172.
 mizac-ı i'caz • 1193.
 mizac-ı ruh.
 mukavemetsiz ~ • 161.
 mizaç • 1171.
 mükellefin ~lar • 1171.
 mizan • 131, 132, 860, 875, 886, 1047, 1091.
 ~ ile iş görüldüğüne bürhan • 113.
 muhit ~ • 1048.
 mizan-ı ekber • 174.
 mizan-ı hacet • 1094.
 mizan-ı hikmet • 617, 969, 1094, 1096.
 mizan-ı ilmî • 908.
 mizan-ı mahsus • 981.
 Mizan-ı Şa'ranî • 790.
 mizanülvücut • 1144.
 model • 319, 320.
 modellik • 768.
 Moğol • 552.
 mu'cizâne • 675.
 ~ bir işaret-i gaybiye • 649.
 ~ ilim ve ihata • 1047.
 mu'cizat • 74, 235, 361, 371, 380, 480, 492, 619, 730, 802, 937, 939, 982, 1075.
 ~ve berahin • 150.
 ibretnüma ~lar • 443.
 Resul-i Ekrem'in ~i • 106.
 ~nın kuvveti • 150.
 mu'cizat-ı Ahmediye • 459, 718.
 mu'cizat-ı ayat • 133.
 mu'cizat-ı bâhire • 166.
 mu'cizat-ı enbiya • 398, 399, 400, 401, 423, 718, 1268.
 ~ ayetleri • 401.
 mu'cizat-ı fitrat • 288, 820.
 mu'cizat-ı kudret • 127, 133, 291, 319, 320, 361, 396, 483, 682, 735, 762, 868, 897, 898, 970, 1054, 1070, 1104, 1116.
 ~in en antikaları • 146.
 mu'cizat-ı kudret-i İlâhiye • 685, 967.
 Mu'cizat-ı Kur'âniye • 587.
 Mu'cizat-ı Kur'âniye Risalesi • 729.
 mu'cizat-ı Müseviye • 394.
 mu'cizat-ı nakış • 56.
 mu'cizat-ı rububiyet • 686.
 mu'cizat-ı sanat
 ~in meşheri • 290, 562.
 mu'cizat-ı sanat-ı Rabbaniye • 50, 1237.
 mu'cize • 64, 164, 168, 233, 401, 402, 403, 404, 405, 416, 417, 444, 445, 593, 603, 618, 628, 649, 664, 718, 729, 850, 941, 957, 958, 961, 1104, 1108, 1142.
 ~keyfiyet • 1084, 1087.
 ~ler ve haşir • 164.
 enbiya ~leri • 149.
 enbiyanın ~leri • 417.
 Hakîm'in ~leri • 95.
 Hazret-i Muhammed'in ~leri ve haşir • 163.
 Kâinatın Sahibinin ~ler ile ikramı • 172.
 kudret-i İlâhiyenin ~leri • 202.
 Kur'ân'ın ~si • 1262.
 Nakkaş-ı Ezeli'nin ~leri • 94.
 risaleti ispat eden bütün ~ler • 180.
 Sâni-i Kadîr'in ~leri • 94.
 şakk-ı kamer ~si • 1277.
 mu'cize-i Ahmediye • 718, 955.
 mu'cize-i Ahmediye • 1277.
 mu'cize-i bâhire • 958.
 mu'cize-i bâkî • 586.
 mu'cize-i ebediye • 417.
 mu'cize-i ekber • 252.
 mu'cize-i kudret • 18, 145, 147, 290, 362, 470, 496, 509, 562, 814, 896, 983, 1091, 1103, 1108.
 mu'cize-i kudret-i bâhire • 511.
 mu'cize-i kudret-i Samedâniye • 948.
 mu'cize-i Kur'âniye • 718, 1268.
 mu'cize-i kuvvet • 446.
 mu'cize-i kübra • 106, 252, 382, 740, 960, 1250.
 mu'cize-i kübra-i Ahmediye • 417, 588.
 mu'cize-i maneviye • 746.
 mu'cize-i Mûsa • 394.
 mu'cize-i nübüvvet • 959.
 mu'cize-i rahmet • 226.
 mu'cize-i risalet • 224.
 mu'cize-i sanat • 1108.
 mu'cize-i sanat-ı Samedâniye • 44.
 mu'cize-i ubudiyet • 224.
 mu'cizekâr • 115, 445, 652.
 mu'cizekârâne
 âsâr-ı ~ • 198.
 mu'ciz-i hikmet • 982.
 mu'ciznûma • 447.
 ~ bir kitap • 372, 937.
 ~ bir zat • 450.
 ~ kamet • 214.
 ~ zat • 455.
 muaccel
 ~ maaş • 574.
 muacciz • 49.
 mualecesiz
 ~ halk • 320.
 muallâ • 71.
 Muallâkat-ı Seb'a • 593, 723.
 muallim • 105, 374, 924, 925, 936, 1189, 1250.
 lise ~leri • 253.
 muallime-i sefahat • 1183.
 muallim-i hakaik • 794.
 muallim-i ukul • 374.
 muallimsiz
 ~ kitap • 201.
 muamelât-ı gaybiye • 655.
 muamele-i şer'iye • 582.
 muamele-i ubudiyet.
 gaibâne ~ • 205.
 muamele-i zevciye • 809, 810.
 muammaâlûd
 ~ kâinat • 377.
 muamma-i hilkat • 229.
 ~i keşif ve fetheden • 706.
 muamma-i müşkülûşa • 873.
 muamma-i rububiyet • 924.
 muannit • 217, 740, 1087, 1270, 1272.
 denî ~ • 217.
 muaraza • 594, 595.
 ~sından âciz kalınan Kur'ân • 658.
 Kur'ân'a karşı ~ • 659.
 muaraza-i bilhuruf • 594.
 muarra • 71.
 muarrif
 ~ üstadın nutku • 200.
 ~ üstat • 199.
 Rabbimizi tarif eden ~ler • 370.
 sadık ve müdakkik bir ~ • 200.
 muattıl • 1087.
 muattıla • 624.
 muayyen
 ~ vaziyet • 1118.
 muazzez
 ~ Müslümanlar • 1243.
 mubtıl • 1146.
 mucib • 118, 1069.
 ~ isminin haşre delâleti • 89, 119.
 mucib-i bizzat • 886.
 Mucid-i Hakikî
 ~den gaflet etmek • 776.
 ~nin bir âyine-i tecellisi • 776.
 mucid-i hakîm
 ~in icadı • 1117.
 Mucid-i Küll-i Mevcut • 322.
 mucit • 971, 1116.
 kâinatın ~i • 1115.
 mucizat-ı kudret
 ~i saklayan felsefe • 225.
 mudga • 688, 851.
 ~dan hilkat-i insaniyeye kadar olan neş'et • 190.
 mudhike • 502.
 Mufaddıl • 1092.
 mugalâta • 308.
 mugayyebat-ı hamse • 327, 549.
 Muğis • 687.
 muhabbet • 77, 111, 205, 574, 575, 576, 577, 579, 848, 950, 1016, 1018, 1019, 1022, 1024, 1027, 1028, 1033, 1037, 1038, 1040, 1041, 1042, 1043, 1044, 1046, 1049, 1051, 1058, 1076, 1106, 1159, 1279.
 ~ cazibesıyla sülûk • 542.
 ~ ile refakat eden müştaqlar • 166.
 ~ kime tevcih edilmeli? • 575.
 ~ lezzeti • *Bakınız*: lezzet-i muhabbet.
 ~ pencereleri • 462.
 ~in adavete dönmesi • 87, 117.
 ~in ahiretteki neticeleri • 1054.
 ~in dünyadaki neticeleri • 1054.
 ~in hırkat olması • 1048.
 ~in hırkate kalbetmesi • 110.
 ~in sebebi • 576.

- ~ler niçin verilmiştir? • 577.
 ahbaplara ~ • 1050.
 ahiretin ~i • 1059.
 aile hayatında ~ • 162.
 Allah için ~ • 1041.
 bahara meşru ~ • 1058.
 Cenab-ı Hak hesabına ~ • 1049.
 Cenab-ı Hakka ait ~ • 1033.
 Cenab-ı Hakkın ~i • 1059.
 dünyaya ~ • 1052, 1059.
 elemli mecazî ~ler • 346.
 enbiya ve evliyaya ~ • 1050, 1058.
 evlâda ~ • 1050.
 gayrimeşru ~ • 1033, 1154.
 gençliğe ~ • 1051.
 güzel şeylere ~ • 1051.
 hadsiz ~ • 178.
 hakikî ~ • 1007.
 hüsnüsurete ~ • 1049.
 kalb-i kâinatı ~ • 1106.
 Kur'ân'ın emrettiği tarzda ~ • 1048.
 mecazî ~ • 357.
 meleklerin ~i • 566.
 melikin ih sanat ile ~i • 199.
 meşru ~ • 1044, 1056.
 ~in neticeleri • 1053.
 nefis hesabına ~ • 1048.
 nefisperverâne ~ • 1044.
 nefsanî ~ • 1044.
 nefse ~ • 577, 1049, 1055.
 neticesiz ~ • 1053.
 nihayetsiz ~ kime mahsustur? • 576.
 nihayetsiz bir ~ • 117.
 nur-u ~ • 179.
 raiyetin melike ~i • 199.
 refika-i hayata ~ • 1049, 1056.
 salih ahbaplara ~ • 1057.
 Sâniin ~i • 367.
 taamlara ~ • 1049.
 ziynetli meşherlere ~ • 1052.
 muhabbethane
 hapishanenin ~ olması • 243.
 muhabbet-i gayrimeşrua • 578.
 muhabbet-i hakikiye • 849.
 muhabbet-i ilâhiye • 525, 943, 1044.
 ~nin tecellisi • 1016.
 muhabbet-i meşrua • 1043, 1057.
 ~nin uhrevî neticesi • 1055.
 muhabbet-i Rahman • 1049.
 muhabbet-i vücut • 748.
 muhabbet-i zatiye • 577, 1046.
 muhabbetullah • 575.
 ~in neticesi • 1060.
 muhabere • 590.
 muhaddisin • 960.
 muhaddisin-i muhaddesûn • 547.
 muhafaza • 129, 131, 132, 267.
 ~ muhasebe içindir • 91.
 ihatalı ~ • 175.
 kemal-i intizam ile ~ • 267.
 muhafaza-i nefis • 208.
 Muhakemat • 159.
 muhakeme
 bîtarafâne ~ • 299, 300, 440, 701.
 muhakkik • 229, 639, 706, 727.
 ~ bir hakim • 634.
 ~lerin büyük kitapları • 1114.
 ~lerin mezhepleri • 639.
 muhakkikîn • 382, 489, 590, 630, 1012.
 muhakkikîn-i asfiya.
 ~ ve siddikîn • 1123.
 muhakkikîn-i evliya • 492, 1016, 1020.
 ~nın mufasssal kitapları • 1119.
 muhakkikîn-i İslâmiye • 562.
 muhalât • 308.
 muhalefet • 1183.
 muhalif-i hak • 536.
 muhalif-i hikmet • 662.
 muhaliyet • 456.
 Muhammed (a.s.m.) • 203, 307, 578, 745, 746, 925.
 ~ dini • 172, 1214.
 ~ duası • 119.
 ~ imam ve mefhardir • 172.
 ~ mahbub-u kulûptur • 118.
 ~ mürebbî-i ervahtır • 118.
 ~ Rabbin en büyük abdidir • 118.
 ~ resulullahtır • 310.
 ~ ruhen diri ve haydır • 172.
 ~'in avanesi • 203.
 ~'in defter-i hasenatı • 745.
 ~'in hayatı • 172.
 ~'in kudsi hizmetlerinin mükâfatı • 173.
 ~'in mu'cizatı • 722.
 ~'in nuru • 172, 745.
 ~'in şakirtleri • 203.
 ~'in şefaati • 746.
 ~in mu'cizatı • 416.
 ~in mu'cize-i kübrası • 416.
 ~in mu'cizesi • 722.
 ~in nuru • 749.
 hayat-ı ~iye
 ~ ve hayat-ı kâinat • 182.
 kâinat ~'in dirilmesini dava eder • 172.
 kâinat ~için yaratılmış • 172.
 risalet-i ~iye
 ~ ve hayat • 182.
 ~ ve şuur-u kâinat • 182.
 ~nin nuru ve kâinat • 182.
 terbiye-i ~iye • 236.
 Muhammed-i Arabî • 105, 571, 849, 916, 938, 940, 941, 942, 943.
 ~ bütün asfiyanın serveridir • 105.
 ~ bütün enbiyanın imamıdır • 105.
 ~ bütün mahlûkatın ekmelidir • 105.
 ~ bütün mukarrebînın akrebidir • 105.
 ~ bütün mürşitlerin sultanıdır • 105.
 ~ bütün resullerin seyyididir • 105.
 ~ güzel ahlâklı idi • 310.
 ~ kitab-ı kâinatın tercümanı • 77.
 ~ mahlûkatın efdalidir • 310.
 ~ mübellîg-i marziyattır • 77.
 ~ resullerin ekmelidir • 310.
 ~ resulullahtır • 310.
 ~ saltanat-ı rububiyetin dellâlidir • 77.
 ~ ve Allah • 235.
 ~ ve Müslüman • 235.
 ~nin münacatı • 536.
 ~ın sözleri • 850.
 ~nin mu'cizatı • 869.
 ~nin nuru • 938.
 ~nin risaletine şahadet etmek • 77.
 ~nin tebligatı • 940.
 ~nin terbiyesi • 235.
 Muhammed'ül-Emin • 619, 623, 785.
 Muhammed'ül-Hasimî • 1204.
 muharebe • 43, 594.
 muharebe-i bissüyük • 594.
 muharrike • 966.
 muharrip • 1156.
 muhasebe • 129.
 ~ eleği • 131.
 ~ vakti • 764.
 hıfz ve muhafaza ~ içindir • 91.
 muhasebe-i a'mal • 1279.
 ~ defteri • 132.
 muhassala-i mesai • 666.
 muhassıs • 1117.
 muhatap-ı ilâhî • 496.
 muhatap-ı mahzun • 1201.
 muhatap-ı Samedâniye • 728.
 muhatap • 697.
 küllî ~ • 141.
 mütefekkir bir ~ • 147.
 muhavere • 698.
 muhavere-i temsiliye • 962.
 muhayyirülukul
 ~ tezyinat • 923.
 muhbir • 93.
 Muhbir-i Sadık (a.s.m.) • 268, 816, 834, 947.
 kabri ihbar eden ~ • 233.
 muhdîs • 1115.
 muhip • 1024, 1076.
 muhit • 874.
 ~ sıfatlar • 874.
 her şey ~ isim • 532.
 muhkem
 ~ defter • 97.
 muhlis • 834.
 Muhsin • 535, 1025, 1046, 1091.
 muhtac-ı fakir • 1160.
 muhtaç • 365.
 muhtar
 bir köy ~sız olmaz • 83.
 fail-i ~ • 271.
 muhtemel • 440.
 muhterem
 şefkate lââyik ~ler • 161.
 Muhyî • 135, 329, 474, 545, 687, 1027, 1046, 1102.
 ~ isminin
 ~ haşre delâleti • 136.
 ~ isminin cilve-i azamı • 179.
 Muhyiddin-i Arabî • 408, 655, 1123.
 ~ ve Sahabeler • 796.
 muin • 667, 879, 1184, 1185.
 mukabele • 859.
 mukaddeme-i mükâfat-ı lâhika • 578.
 mukadder • 758.
 mukadderat • 184.
 ~ piyango • 234.
 ~in nizam ve mizan levhalarının da kaydı • 174.
 mukadderat-ı beşer.
 ~ piyango • 239.
 mukadderat-ı hayatiye • 183, 1079.

mukaddes • 71, 167, 179, 1014, 1279.
 ~ bir mezraa-i semaviye • 556.
 ~ kitaplar • 165, 166. *Bakınız:* kütüb-ü mukaddese.
 ~ şeyi görmek • 435.
 ~ zuhurat • 532.
 kitab-ı ~ • 221.
 Mukaddir • 415, 1020, 1023, 1025, 1026.
 mukarrebîn
 arşın ~i • 1187.
 Muhammed-i Arabî bütün ~in akrebidir • 105.
 mukattaat • 602, 603.
 mukattaat-ı huruf • 655.
 mukayyet • 579.
 ~ güneş • 540.
 mukim
 ~ ahali • 144.
 ~ mahlûklar • 141.
 mukni • 602.
 muktedir • 33, 450, 1047, 1139.
 mukteza-i adl
 ~ ve hikmet • 907.
 mukteza-i belâgat • 739, 745.
 mukteza-i hakikat
 ~ ve hikmet • 941.
 mukteza-i hikmet • 906.
 mukteza-i ihata-i ilmî • 907.
 mukteza-i ism-i Hakîm • 944.
 mumdar-ı şehnaz • 1210.
 mumya • 649.
 cenazeyi ~lamak • 649.
 Munazzım • 1023, 1026.
 munis • 498, 618.
 munislik • 1195.
 muntazam
 ~ memleket hâkimsiz olamaz • 83.
 murassa • 115, 368, 935.
 ~ nişanlar • 85, 89, 90.
 derundaki manzum ~lar • 198.
 murassaat • 109, 198, 935.
 harika-i sanat ~ı • 127.
 murassaat-ı rahmet • 978.
 murassaatlı
 ~ libaslar • 896.
 murdar.
 ~ bir et • 947.
 ~ ve mikrop yuvası bir lâşe • 163.
 Mûsa (a.s.) • 303, 647, 648, 734.
 ~ davası • 649.
 ~ ve Harun Aleyhisselâm
 ~ların sevapları • 558.
 ~ zamanı • 593.
 ~ın asası • 618.
 ~ın kıssası • 638.
 ~ın mu'cizatı • 618.
 musaddak • 639.
 musaffa
 ~ can • 1141.
 musahhar ~ • 500.
 musahhar • 17, 24, 320, 1185.
 ~ memur • 500.
 her şey insana ~ kılınmış • 136.
 mevcudatın birbirine ~ kılınması • 136.
 musahhar-ı pürnur • 1210.
 musahhariyet • 481.
 her şeyin Allah'a ~inin misali • 450.
 musalâha • 247.

musanna • 115, 368.
 ~ kâinat • 216.
 Musavvir • 535, 1009, 1010, 1023, 1025, 1026.
 musavvire • 966.
 musibat-ı dünyeviye • 67.
 musibet • 56, 234, 280, 281, 578, 755, 768, 848, 1031, 1052, 1164, 1178, 1251. *Bakınız:* me-saip.
 ~ elemi • 426.
 ~ zahmeti • 426.
 ~e karşı sabır • 427.
 ~e karşı tahassun etmek • 37.
 ~ler ve kader • 767.
 ~lerde masumlar • 280.
 ~lerin hikmeti • 1252.
 ~lerin ihtarı • 1251.
 ~teki nimet • 1178.
 dünyevî ve uhrevî ~ • 1218.
 manevî ~ • 278.
 sabır her ~e kâfi gelebilir • 427.
 şefkatin ~e kalbetmesi • 110.
 umumî ~ • 279.
 musibet-i amme • 279, 1164.
 musibet-i semaviye
 ~ ve arziye • 733.
 musibetler.
 ~ perdesi • 466.
 musibetli • 97.
 musibetzede • 1178.
 ~lerin elim zayıyatı • 277.
 ~nin imdadına koşan zat • 88.
 musika-i llâhî • 1015.
 musika-i zikriye
 kâinat bir ~dir • 535.
 musiki.
 ulvî bir ~ • 359.
 Mustafa Sabri Efendi • 1233.
 mutabık-ı makam • 739.
 mutabık-ı vaki • 1002.
 mutasarrıf • 121, 255, 532, 685, 687, 726, 964, 968, 990, 1077.
 ~ nev'-i insana bakıyor • 171.
 âlemin ~ı • 110.
 şefkatli bir ~ • 171.
 Mutasarrıf-ı Âlîm • 121.
 Mutasarrıf-ı Hakikî • 78.
 Mutasarrıf-ı Hakîm • 173.
 Mutasarrıf-ı Kadîr
 ~'in insanı görür • 178.
 Mutasarrıf-ı Kadîr-i Rahîm • 121.
 Mutasarrıf-ı Zîşan • 136.
 mutasavvere • 325.
 mutasavvıf • 1250.
 mutasavvıfın
 ~in kitapları • 714.
 mutavassıt • 741, 745.
 ~ bir tabaka • 667.
 mutekit • 309.
 muteriz • 534.
 mutezile • 438, 625, 716, 758.
 ~ imamları • 885.
 mutî • 1185.
 ~ ahali • 200.
 ~lerin mes'ut edilmesi • 92.
 semanın ahâlisi ~dirler • 289.
 mutî-i kanun-u llâhî • 36.
 mutlak • 874.
 mutmain • 764.
 muvahhit • 1076, 1133.
 muvakkat • 495.
 ~ binalar • 93.
 ~ bir hayat • 124.

~ merhamet ve hümet • 162.
 ~ meydan • 149.
 ~ ve fânî zemin • 171.
 muvazene • 128, 153, 859, 860, 1005.
 muvazene-i a'mal • 174.
 muvazenet • 862.
 muzır • 1167.
 ~ mahlûkat • 648.
 ~ serseri • 243.
 ~ şeylerin tasallutu • 506.
 ~ vesvese • 441.
 muztar • 507.
 mü'min • 34, 51, 56, 111, 248, 496, 562, 751, 755, 884, 910, 950, 952, 1035, 1037, 1124, 1125.
 ~ âbâ ve ecdadı • 1045.
 ~ için kabir • 67.
 ~ için musibat-ı dünyeviye • 67.
 ~in niyeti ve ameli • 581.
 ~in ruhu • *Bakınız:* ruh-u mü'min.
 ~in yediği meyvelerin şükrü • 906.
 ~ler taltif edilecektir • 112.
 ~lere gelen musibetlerin hikmeti • 1252.
 ~lere mükâfatı • 108.
 ~lerin imamı • 932.
 ~ ve Cennet • 51.
 fasık, müptedi bir ~ • 885.
 İsm-i Azam zılline mazhar bir ~ • 560.
 mert ve vicdanlı ~ • 249.
 mü'min-i kalb-i hüşyar • 1211.
 mübah • 41, 1177.
 mübahat • 786, 794.
 mübalâğa • 553, 555, 1166.
 mübarek • 1257.
 ~ kelimeler • *Bakınız:* kelimat-ı mübareke.
 ~ zat • 935.
 mübareze
 ~ kanunu • *Bakınız:* kanun-u mübareze.
 mübareze-i maneviye • 294.
 mübareze-i ulviye • 294.
 mübaşeretisiz
 ~ halk • 320.
 mübellîğ • 924, 936.
 mübellîğ-i marziyat • 77.
 müberhen • 591.
 müberra • 71, 77, 1279.
 mücadele • 43, 44, 280.
 ~ ile terakkیات • 566.
 mücadele-i a'dâ • 128.
 mücahid-i İslâm • 1252.
 mücahit • 43, 1191, 1228, 1229, 1236.
 ~ Müslümanlar • 1243.
 mücazat • 91, 93, 108, 114, 139, 169, 1181.
 daimî bir ~ • 175.
 dâr-ı ~ • 111.
 ~ ve mükâfat • 173.
 ehl-i dalâlete ~ • 108.
 isyan edenlere ~ • 85.
 mücaze • 553, 555.
 mücellâ • 1173.
 ~ cam • 1141.
 Mücemmil • 1091.
 mücerret • 591, 1279.
 müçtehidin • 630, 805, 806.

- müçtehidîn-i izam • 785.
 ~a karşı müsavat davası • 804.
 ~a müsavat davası • 805.
 müçtehit • 25, 727, 780, 1147.
 ~lerin me hazları • 639.
 müdakkik
 ~ âlimler • 759.
 müdakkikane
 ~ bir kayıt • 175.
 müdakkikîn-i ulema • 630.
 müdavele-i hissiyat • 1094.
 müddet-i beka • 1117.
 müddet-i hayat • 840.
 müddet-i ömür • 67.
 Müdebbir • 187, 211, 255, 256, 257, 292, 443, 481, 687, 1010, 1067, 1077.
 ~'in emri • 481.
 ~e lâkayt kalmamalıyız • 443.
 ~i tanımak • 443.
 müdebbirâne • 193, 415, 690.
 Müdebbir-i Hakîm • 481.
 Müdebbir-i Rahîm-i Zülcemal • 483.
 müeccel
 ~ maaş • 574.
 müekkel
 ~ bir melek • 567.
 ~ melek • 269.
 küre-i arzın ~ meleği • 835.
 melâike-i ~ • 268.
 melek-i ~ • 269.
 müellif • 1238.
 müessir • 618, 1149.
 müessire
 tabiat-ı ~ • 268.
 müessir-i hakikî • 830.
 Müessir-i Zülktidar.
 ~'in kemal-i ef'ali • 488.
 müessis • 383.
 müezzîn-i azama • 1204.
 müfadale • 1005.
 müfarakat • 345.
 müfarakat-ı Ahmediye • 957, 939.
 müferrah • 33.
 müfessir • 937, 960, 1220, 1221.
 Kur'ân-ı azîm-i kâinatın ~i • 216.
 müfessir-i Kur'ân • 1226, 1238.
 müfettiş • 625.
 müfettiş-i şakir • 50.
 müflis • 365.
 müfsit • 310.
 müftehir • 769.
 müftereyat • 620.
 müfteris • 1150.
 mühendis • 215, 1009.
 mühendislik • *Bakınız:* fenn-i hendese.
 mühezzep • 1182.
 mühr-ü Rabbânî • 1113.
 mühr-ü Rahmanî • 1113.
 mühr-ü vahdaniyet • 963.
 mühür • 1112, 1113.
 müjde • 952.
 müjde-i saadet-i ebediye • 742.
 mükâbere • 308.
 mükâfat • 84, 85, 91, 93, 108, 114, 131, 139, 169, 854, 1181, 1182.
 ~yurdu • *Bakınız:* dâr-ı mükâfat.
 daimî bir ~ • 175.
 dâr-ı mücazat ve ~ • 173.
 mü'minlere ~ • 108.
 mükâfat-ı ruhaniye • 330.
 mükâleme • 221, 222, 590, 591.
 sultanın ~si • 220.
 mükâleme-i ulviye • 389.
 mükellefin
 ~ mizaçlar • 1171.
 ~in mensucat-ı amelleri • 906.
 mükemmeliyet-i hilkat • 479.
 mükerrrem • 132.
 mükrim • 1013.
 mükrimâne • 450.
 Müküs Nahiyesi • 396.
 mülâkat.
 ~ lezzeti • 1050.
 Allah için ~ • 1050.
 ebedî ~ • 1057.
 mülâzım • 920.
 mülevves • 1031.
 ~ lezzet • 1031.
 ~ şeyin hatıra gelmesi • 435.
 mülhit • 277, 552, 553, 586, 626, 910, 916, 922, 929, 938, 1124.
 dinsiz ~ • 910.
 mülk • 465, 858, 898, 900, 912.
 mülk ü melekût • 693.
 mülkiye • 531.
 ~ dairesi • *Bakınız:* daire-i mülkiye.
 ~ müfettişi • 535.
 mültebis • 1148.
 mûmaselet
 ~ lisani • 484.
 nebatat ve hayvanatın ~leri • 483.
 mûmessilât-ı habise • 297.
 Mûmîr • 135, 329, 1102.
 mûmkin • 1105.
 mûmkinat
 ~ arızidir • 154.
 ~ birbirini icat edemez • 1116.
 ~in itaatı • 861.
 ~ta zıtlar • 857.
 adî, nakis, fânî ~ • 153.
 mûmkûn • 440.
 mûmtaz • 121, 678.
 mûmteniâtün bizzat • 988.
 mûn'adim • 273.
 Mûn'im • 642, 686, 1024, 1025, 1026, 1040, 1091.
 ~'i bulmak • 347.
 Mûn'im-i Hakikî • 18, 205, 683, 1005.
 ~'nin dergâhı • 75.
 Mûn'im-i Kerîm • 527.
 Mûn'im-i Rahîm • 1094.
 Mûnâcat • 166, 336, 436, 526, 1076.
 risale-i ~ • 166.
 mûnâcat
 ins ve cinnin ~ı • 302.
 mûnâcat-ı Ahmediye • 120.
 mûnâcat-ı Ahmediye
 ~'nin haşre delâleti • 88.
 mûnâcat-ı esmaiye • 352.
 mûnâcat-ı Müseviye • 394.
 mûnâcat-ı Peygamberî
 ~deki tekrar • 737.
 mûnafık • 248, 548, 747, 958, 1247.
 ~ların takbih edilmesi • 638.
 Asya ~ları • 310.
 şarlatan ~lar • 627.
 yalancı, vicdansız ~ • 623.
 mûnafıkane • 1216.
 mûnafî edep • 433.
 mûnafî his
 ~ ve bedahet • 628.
 mûnafî-i kemal.
 ~ rabîta • 667.
 mûnakâşa • 289, 1041.
 mûnakâşat
 zeminde ~ • 290.
 mûnakkaş • 115, 214, 1069.
 ~ antika • 215.
 ~ kumaşlar • 453.
 mûnasebat-ı hafîye • 435.
 mûnasebat-ı rızkiye • 471.
 mûnasebet-i hafîye • 612.
 mûnasebet-i hayaliye • 435.
 mûnasebet-i siyak-ı kelâm • 911.
 mûnazara • 1225.
 mûnazara-i faraziye • 962.
 mûnazâunfîh • 300.
 mûncemîr
 ~ heves • 1184.
 mûnderîç • 1136.
 mûneccim • 506.
 mûnekkîr • 560.
 mûnevver
 ~ kalplerin kutupları • 166.
 zulmetli ~ler • 1148.
 mûnevverülkalp • 37.
 mûnevvim • 1199.
 Mûnevvir • 257, 535, 1025.
 mûnezzeh • 71, 77, 167, 179, 1279.
 mûnezzehiyet
 mekândan ~ • 314, 1265.
 mûnfail • 1105.
 ~ mistar-ı hikmet • 268.
 nefis ~dir • 364.
 mûnfasıl • 1136.
 mûnip • 1076.
 mûnekad • 320.
 mûnkerat
 ~ zamanı • 778.
 mûnkîr • 135, 159, 493, 744, 903, 1064, 1068, 1070, 1073, 1075, 1125, 1275.
 ~lerin cinayeti • 135.
 ~lerin ikna edilmesi • 957.
 ~lerin ilzamı • 586.
 ~lerin küfrü • 743.
 zalim ~ler • 743.
 mûnkîr-i cahil • 1067.
 mûnkîr-i gafil • 1084, 1089.
 mûntakim • 243, 597.
 mûntebih
 ~ unsuriyet • 1158.
 mûnteha-i miraç • 911.
 mûnteşir • 1137.
 mûnzevî
 ~ salihler • 243.
 müptedi • 885.
 Mürebbî • 187, 481, 687, 1046, 1067, 1077.
 ~'nin kuvveti • 481.
 Mûrebbî-i Hakîm-i Zülcelâl • 483.
 mürebbî-i nüfus • 374.
 mürebbiyâne • 193, 415, 690.
 müreccih • 759, 760, 1117.
 mürekkebat • 1073, 1118.
 mürekkep • 1105, 1171.
 mürettep • 1136.
 Mürettip • 187.
 mûrit • 1076.
 mürşelîn • 489, 869, 878.
 mürşid-i âlim • 1149.
 mürşid-i ekmel • 1218.
 mürşid-i kâmil • 1221.

mürşid-i mutlak • 302.
 mürşid-i Rabbânî • 50.
 mürşit • 382, 639, 677, 1225.
 ~lerine itimat edip, tembellik etmek • 669.
 hakikî ~ • 589.
 mürtezak • 1176.
 mürur-u a'sar • 1189.
 mürur-u zaman • 56.
 müsabaka
 ~ kanunu • *Bakınız*: kanun-u müsabaka.
 müsabakat.
 zeminde ~ • 290.
 müsalemet • 1170.
 müsamaha • 1180.
 müsavat
 ~sız adalet • 1183.
 müsbit
 ~ ve nafi • 140.
 müsebbebat • 501, 684, 989, 1108.
 ~a takılan neticeler • 1109.
 ~ ve esbap • 685.
 esbap ile ~ mabeyni • 685.
 müsebbep • 1108, 1110.
 ~in gayesi • 1110.
 ~in icadı • 684.
 ~in yüzündeki tezyinat • 1110.
 ~teki sanat ve tezyinat • 1109.
 ~ ve sebep • 685, 758.
 sebepten ~in icadı • 684.
 müsebbep • 507, 508.
 ~in gayeleri, semereleri • 684.
 Müsebbibü'l-Esbap • 326.
 müsebbibülesbap • 1109.
 müsebbih • 362, 952, 983, 1133.
 zakir ~ • 351.
 müsekkîn • 1199.
 müselleme • 725.
 müsellemat • 1190.
 ~in tezkiri • 1192.
 müsellemat-ı şer'î • 1145, 1192.
 müselsel • 1136.
 müsemma • 331, 477, 1017, 1065, 1116.
 esma yoluyla ~yı bulmak • 347.
 Müsemma-i Zülcelâl • 695, 696.
 Müsemma-i Zülcemal
 ~in kemal-i sıfâtı • 488.
 Müseylime • 595, 653, 785, 786, 795.
 Müseylime-i Kezzab • 595, 785, 794, 795.
 Müslim • 952, 1170, 1181.
 ~ ve kâfir • 1180.
 ~deki lâmeşru vasıf • 1181.
 kâfirin ~olan bir vasfı • 1181.
 Müslüman • 38, 234, 547, 583, 609, 637, 723, 727, 1157, 1218, 1229, 1231, 1243, 1244.
 ~ âlim • 215.
 ~ olmayan • *Bakınız*: ecnebi.
 ~ ve dinsizin muvazenesi • 235.
 ~ ve ecnebiyi anlatan temsil • 583.
 ~ ve Muhammed-i Arabî • 235.
 ~ların avamları • *Bakınız*: avam-ı Müslimîn.
 ~ların kanlarını sömürenler • 1252.
 ~ların refah ve saadeti • 1230.
 ~ların uyandırılması • 1251.
 mes'ut • 242.

muazzez ~lar • 1243.
 mücahit ~lar • 1243.
 müttakî ~ • 43.
 namuslu ~ büyükleri • 515.
 Müslümanlık
 ~in verdiği izzet ve şeref • 1227.
 müsmir • 623, 1149.
 müspet • 510, 1159, 1165, 1175.
 ~ adalet • 144.
 ~ ilimler.
 ~in terakki etmeleri • 1222.
 müsrifli • 1175.
 Müstağni • 883.
 Müstağni-i Alelîtlak • 29, 1024.
 müstağni-i mutlak • 987.
 müstağniyetün anha • 988.
 müstahsin • 117.
 müstait • 1147.
 müstakar • 636.
 ~ bir kâinat • 107.
 ~ bir memleket • 149.
 müstakbel • 95, 183, 401, 497, 500, 757, 770, 847.
 ~deki ahval • 1193.
 ~e ait emel ve elemmler • 339.
 müstebit • 1160, 1166, 1236, 1252.
 müstefit • 1222.
 müstekreh • 615.
 müstemi • 1131.
 müstemir • 1166.
 ~ sahavet • 126.
 müstemlekeci • 1252.
 müstetir • 1137.
 müstevli • 1166.
 müşabehet
 nebatat ve hayvanatın ~leri • 483.
 müşahadat • 1076.
 müşahade • 167, 206, 294.
 ~ edici • 116.
 müşahitlik • 133.
 müşakele-i cinsiye • 1008.
 müşakelet • 1008.
 müşerref • 132, 924.
 müşerrefiyet • 914.
 müşerri • 1147.
 müşerri' • 1147.
 müşevveşiyet • 652, 672.
 müşfik • 33, 1014, 1047.
 müşfikane
 ~ terbiye • 503.
 müşir • 324, 920.
 müşiriyet • 322.
 müşkülât • 455, 456.
 müşrik • 607, 610, 963.
 ~ felâsife • 625.
 mütemerrit ~ler • 1269.
 müştak • 117.
 ~ların devam-ı vücutları • 117.
 ~ seyirci • 117.
 zail ~ • 117.
 müştehiyat • 630.
 müşteki • 217.
 Müşteri • 694.
 mütalâa
 ~ makamı • 204.
 mütalâagâh • 128, 749.
 müteaffin • 826.
 müteallikat • 1013.
 mütebahhir
 ~ ulema • 592.
 ~ ulemanın tasdiki • 960.
 mütebeddil
 ~ şuunat • 263.

mütecebbir
 ~ zalim • 623.
 müteceddit
 ~ âlemler • 291.
 mütecessit
 ~ rıya • 1184.
 mütecezzi • 626.
 mütediyyin • 40, 854, 1243.
 müteellim • 33, 365, 576.
 müteezzi • 609.
 mütefekkir • 839.
 ~ bir muhatap • 147.
 ~ istihsan ediciler • 288, 819.
 mütehakkim • 625.
 müteharrik • 634, 963.
 ~ antika sanatları • 446.
 ~ makineler • 446.
 mütehasıs • 654.
 mütehayyir
 ~ istihsancı • 117.
 ~ takdir ediciler • 288, 819.
 mütekellim • 697, 919.
 ~in derecesi • 697.
 mütekellim-i azam • 1238.
 Mütekellim-i Ezeli • 733.
 mütekellim-i maalgayr • 1180.
 mütekellim-i vahde • 1180.
 mütekellimîn • 630, 1114, 1115, 1116, 1117.
 ~in mütebahhirin uleması • 885.
 mütelezziz • 576, 577.
 mütemeddin • 794.
 mütemerrit • 217, 601.
 ~ kavimler • 144.
 ~e gelen azaplar • 110.
 ~ müşrikler • 1269.
 miskin ~ • 217.
 mütenasip • 610.
 mütesallip • 1191.
 mütesanî • 610.
 mütesaviyyüttarafeyn • 1116.
 müteselsil • 685.
 müteşekkir • 839.
 ebedî ~ • 117.
 mütevatir • 957.
 mütevazî • 15.
 tilmiz-i ~ • 218.
 müteyakkız • 1191.
 mütezelliâne
 ~bir niyaz • 438.
 müttakî • 637, 1243.
 ~ bir allâme • 1228.
 ~ Müslüman • 43.
 müttefekunaleyh • 418, 639.
 müvellide • 966.
 müvellidülhumuza • 472, 907, 967.
 ~ ile karbon • 967.
 müvellidülmâ • 472, 907.
 müyülât • 845.
 müz'ic • 49, 1031.
 ~ dağdağa-i hayat-ı cismaniye • 331.
 ~ vesvese • 441.
 müzaheme • 289.
 müzahref • 882.
 müzahrefat-ı arziye • 297.
 müzehhep • 1182.
 müzeyyen • 115, 1024, 1069.
 ~ elbiseler • 85.
 ~ masnuat • 114.
 müzeyyenat • 127, 443, 607, 1046.
 ~ üstündeki hatemler • 199.
 Müzeyyin • 535, 1010, 1025.

N

na'y
kâinatın zevalini ilân eden ~ • 344
na'y-i mevt • 350
nadim • 334
nadire-i hikmet • 362, 983
nafaka • 42, 43, 598
nafaka-i dünyeviye • 430
nafaka-i uhreviye • 430
nafi
müsbet ve ~ • 140
nağamat • 34, 535, 569
lâtif ~ • 570
nağamat-ı emvaç • 1211
nağamat-ı zikriye • 411
nağme-i fesahat • 610
nahl • 569
nahnü • 1152
nakış • 101, 202, 448, 453, 696, 922, 1112, 1113, 1140
~ ve nakkaş • 448
~taki hüsün • 882
~tan manaya geçmek • 347
âlî ~lar • 497
sarayın ~larının rumuzları • 198
taşlardaki ~ • 448
nakil • 654
~ vasıtaları • Bkz. vesait-i nakliye
nakkaş • 214, 258, 645, 922, 1009, 1140
~ ve nakış • 449
~ın cemalinin cilvesi • 882
~ın sanatı
~nın misali • 448
kâinat ~sız olmak • 100
mu'cizüma ~ • 448
Nakkaş-ı Alîm • 319
Nakkaş-ı Ezeli • 137, 319, 477, 608, 898, 937
~nin esması • 477
~nin kalem-i kudreti • 891
~nin sanatı • 1186
Nakkaş-ı Zülcelâl • 267
nakkaşlık • 1009
nakl-i asvat • 264
naks • 577, 881
nakş-ı acib-i sanat • 470
nakş-ı azam • 23, 24, 1121
nakş-ı beyan • 1193
nakş-ı ekmele
Hayy-ı Kayyum-u Ezeli'nin ~i • 181
nakş-ı hikmet • 358, 645
nakş-ı i'caz • 697
nakş-ı i'cazî • 599, 673
nakş-ı kalem • 464
nakş-ı kalem-i kudret • 101
nakş-ı kilki • 1137
nakş-ı Nakkaş-ı Ezel • 1177
nakş-ı nazmî-i i'cazî • 599
nakş-ı nezih-i sanat • 822
nakş-ı sanat • 268, 832, 902, 986, 1090
nakş-ı şefkat • 23
nakş-ı Vahdet • 1192
Nakşibendi
~ tariki • 803
nam • 1234
namaz • 40, 41, 42, 44, 57, 70, 72, 74, 203, 206, 285, 324, 325,

424, 425, 426, 428, 429, 431, 432, 436, 437, 438, 580, 669, 784, 789, 796, 948, 1164, 1204, 1208, 1210, 1216, 1258, 1261
~ ile iltica etmek • 79
~ vakitleri • 74, 81
~nin hikmet-i tahsisi • 1260
~a niyet • 431
~da Resul-i Ekrem'e salât getirmek • 120
~da ruh, kalp ve akıl • 41
~daki hareketler • Bkz. harekât-ı salâtiye
~dan alıkoyan şeyler • 429
~dan hoşlanmayan nefis • 40
~dan sonraki tesbihat • 1066
~dan zevk almak • 427
~ı tadil-i erkân ile kılmak • 774
~ı terk eden • 44, 430
~ın arkasındaki tesbihat • 774
~ın beş vakte hikmet-i tahsisi • 70
~ın çekirdekleri • 71
~ın derecatı • 432
~ın dersi • 356
~ın edeb-i nezihânesi • 435
~ın ef'al ve akvali • 72
~ın ef'al ve erkânı • 932
~ın ehemmiyetini anlatan temsil • 53
~ın ezkârı • 204
~ın hakikati • Bkz. hakikat-i salât
~ın harekât ve ezkârı • 71
~ın harekâtı • 204
~ın kasredilmesi • 782
~ın kıymetini anlatan temsil • 39
~ın kıymeti ve faydası • 1269.
~ın makamâtı • 204
~ın manası • 70, 71
~nı te'kit ve takviye • 71
~ın vakti • 70
~ın zamanlara tahsisi • 81
~sız insan • 40
akşam ~ı • 76
~nın vakti • 506
asr ~ı • 76
bayram ~ı • 325
beş vakit ~ • 1260
beş vakit ~ kılmak • 57
cemaatle ~ kılmak • 1228
cemaatle kılınan ~ • 325
farz ~ • 74, 81
farz ~ı
~ terk etmek • 429
farz ~ını kılmak • 245, 247
geçmişteki ~ın meşakkati • 426
gelecekte kılacağımız ~lar • 427
gelecekteki ~ hizmeti • 426
hapiste kılınan farz ~ı • 242
husuf küsuf ~ı • 325
iki rekât ~ve hac • 557
ikindi ~ı • 75, 460
işâ ~ı • 81
küsuf ve husuf ~ları • 506
mağrip ~ı • 77
mahpusun farz ~ını kılması • 243
nefsin ~daki kusuru • 428
Resul-i Ekrem'in azametli ~ı • 119
seferde ~ • 782
yağmur ~ı • 325, 506
yatısı ~ı • 79
zuhr ~ı • 75
namazünüyaz • 1213
name-i nur • 982
name-i nurîn-i hikmet • 361
namesru
~ tecavüzata set • 660
namus • 595, 789, 842, 1143
~ edepsizlerin tedibini ister • 85
~ meselesi • 241
~lu Müslüman büyüklüğü • 515
~un haşre delâleti • 86
namusluluk • 236
namus-u ikram • 883
namus-u şefkat • 1077
namus-u zihayat • 843
nankörlük • 1092
nar • 455, 892, 895
~ın değeri • 486
nâr • 826
~ ve nur • 823
narat-ı ra'diye • 1211
nâr-ı aşk • 544
nâr-ı beyza • 412
nâr-ı hayat • 967
nas • 1055, 1058, 1060
nasarâ • 739, 802
~ ulemaları • 547
nasayih-i hafiye • 784
nasihat • 598
Nasraniyet • 1163
~ ve İslâmiyet • 1144
nass-ı hadis • 195
nass-ı kat'î • 960
nass-ı Kur'ân • 1057
naşizelik • 1056
naz • 579
nazar • 289, 340
~ların asıllarına çevrilmesi • 127
nazargâh • 1136
nazargâh-ı enâm • 417
nazar-ı Ahmedî • 1156
nazar-ı belâgat • 1194
nazar-ı beşer • 616
nazar-ı dalâlet • 734, 952, 953
~ın gördüğü hayat • 184
nazar-ı dekaikaşına • 198
nazar-ı dikkat • 527
nazar-ı gaffet • 561, 734, 748
nazar-ı gaypbini • 654
nazar-ı hikmet • 276, 835
nazar-ı hürmet • 1173, 1174
nazar-ı ibret • 225, 332, 353, 520, 526
nazar-ı istihsan
~ları celp eden ferman • 461
Kâinatın Sahibinin ~ı • 170
nazar-ı küllî • 713
nazar-ı nübüvvet • 561
nazar-ı peygamber • 1155
nazar-ı şehvet • 664
nazar-ı şuhut • 266, 267
~ ve işhat • 210
nazar-ı umumî • 629
nazarî
~ kader • 763, 764
nazariyat-ı diniye • 805
nazariyat-ı şer'iye • 784
nazdar • 136
nazenin • 136

nazım • 598, 612, 619, 1130, 1131, 1140
 ~a benzer bir nesir • 1131
 ~ın cezaleti • 592, 1193
 ~ın hüsnümetaneti • 592
 nazır • 505
 hazır ve ~ • 531
 nazır-ı mahir • 50
 nazır-ı umumî • 834
 nazik • 136
 insan hayvanat içinde en ~tir • 147
 nazir • 879
 mahlûkat Allah'ı ~den tenzih eder • 695
 nazirsiz • 200
 nazm-ı garib-i hikmet • 470
 naz-niyaz zemzemesi • 358
 Nazzam-ı Kevn • 1145
 nebat • 268, 451, 600, 709, 963, 1090
 ~ın çiçek açması • 1090
 ~ın tesbihati • 430
 nebatat • 23, 24, 67, 89, 109, 115, 136, 228, 255, 264, 276, 290, 411, 451, 476, 481, 483, 526, 563, 565, 567, 568, 571, 646, 686, 696, 700, 701, 705, 833, 895, 896, 904, 963, 968, 969, 1023, 1047, 1068, 1071, 1077, 1081, 1085, 1089, 1113
 ~ cinsleri • Bkz. ecnas-ı nebatat
 ~ hayatı • 764
 ~ kökleri • 847
 ~ taifeleri • 568
 ~ ve hayvanat
 ~ın tedbir ve terbiye ve idaresi • 20
 ~ ve hayvanat envainın haşre-dilmesi • 478
 ~ ve insan • 573
 ~a verilen çengelcik • 573
 ~ın duaları • 507, 572, 745
 ~ın eserleri • 572
 ~ın ibadeti • 572
 ~ın kanun-u teşekkülâtı • 129
 ~ın neşvüneması
 ~na menşe • 472
 ~ın niyetleri • 581
 ~ın rızık edilmesi • 904
 ~ın sırr-ı istihdamları • 1271
 ~ın teellümatı yoktur • 572
 ~ın telezüzatları • 572
 ~ın teneffüs ve telkihleri • 676
 ~ın tesbihat-ı maneviyeleri • 567
 ~ın tesbihatları • 192
 ~ın tohumları ve çekirdekleri • 581
 ~ın ubudiyetleri • 192
 ~ta haşır ve neşir • 846
 ~taki terbiye ve tedbir • 1111
 ~taki tezyinat • 1109
 dikenli ~ • 572
 dört yüz bin çeşit ~ve hayvanat • 254
 meleklerin ~a nezaretleri • 567
 nev-i hayvanatın ~a derece-i aşkı • 569
 taife-i ~ın bayramı • 89
 toprak ~a analık eder • 391
 nebati
 üç yüz bin ~ ve hayvanî taifeler • 257
 nebî • 677, 793, 1142

~ ve velî • 223
 ~nin feyzi • 560
 ~nin taht-ı riyaseti • 500
 Kur'ân'da ~ hakkına hürmet • 297
 Nebi-i Peygamber • 344
 necaset • 789
 batnının batinındaki ~ • 435
 necim • 670
 necisin • 105
 necm-i ayet • 227
 ~in bir lem'ası • 491
 necm-i sakıp • 228, 704
 nedamet • 33, 364
 nef'
 ~in içinde dâr • 1171
 nefer • 153, 178
 ~ ve kumandanı • 926
 ~ ve serasker • 323
 ~in teçizatı • 456
 nefes • 967
 ~in geldiği yer • 966
 nefes-i Rahman • 1173
 nefh-i Sur • 311
 nefis • 14, 18, 19, 33, 43, 44, 49, 51, 55, 99, 128, 208, 218, 275, 276, 314, 324, 347, 348, 358, 363, 374, 424, 425, 431, 516, 525, 526, 551, 573, 574, 576, 577, 578, 579, 582, 583, 584, 751, 752, 755, 769, 770, 775, 776, 777, 804, 833, 840, 873, 875, 877, 885, 1033, 1034, 1040, 1048, 1056, 1072, 1119, 1130, 1147, 1162, 1164, 1199, 1201, 1206, 1220, 1240
 ~ âlemdeki tabiata benzer • 364
 ~ başıboş değil • 276
 ~ bir nevi rububiyet dava eder • 776
 ~ fail değildir • 364
 ~ hesabına hareket • 50
 ~ hesabına muhabbet • 1048
 ~ kendini serbest bilir • 776
 ~ mazhar değildir • 364
 ~ mücadelesi • 1249
 ~ müzekkâ değil • 769
 ~ niçin yaratılmıştır? • 364
 ~ seyyahtır • 16
 ~ sırf dünya için yaratılmamıştır • 428
 ~ üç sabır ile mükelleftir • 427
 ~ ve Allah'ı tanıma • 452
 ~ ve tabiatın tesiri • 364
 ~ zemme müstahaktır • 363
 ~e ait gaye • 128
 ~e bakan gayeler • 127
 ~e binmek • 1049
 ~e esir olan • 1264
 ~e itimat • 512
 ~e muhabbet • 577, 1044, 1049, 1055
 ~e tâbi olanlar • 203
 ~e zulmetmek • 52
 ~i Cenab-ı Hakka vermek • 755
 ~i firavunlaşmış • 47
 ~i gemlemekle bağlamak • 219
 ~i hayra sevk etmek • 1056
 ~i huzuzat ve ihtirasatta unutmak • 775
 ~i kesafet peyda eden • 541
 ~i mevtte ve hizmette düşünmek • 775
 ~i sevmek • Bkz. hubb-u nefis

~i tebrie etmemek • 775
 ~i tezkiye etmemek • 775
 ~in aczi • 16
 ~in ademinde vücudu vardır • 776
 ~in açkalığı • 1184
 ~in desiseleri • Bkz. desise-i nefsiye
 ~in düşmanı • 16
 ~in fakrı • 16
 ~in firavuniyeti • 499
 ~in hacatı • 16
 ~in hevesatı • 513, 665
 ~in hoşuna giden hazlar • Bkz. huzuzat-ı nefsanîye
 ~in ihyası • 857
 ~in istekleri • Bkz. hevesat-ı nefsanîye
 ~in istidadı • 428
 ~in kemali • 364
 ~in lezzetleri • 1036
 ~in ma'buduna isyanı • 776
 ~in mahiyeti • 577
 ~in mahiyetindeki cihazat-ı kesire • 800
 ~in mehasini • 542
 ~in meziyeti • 364
 ~in muhabbeti • 542
 ~in muktezası • 775
 ~in şatahat ve bâlâpervazâne davaları • 777
 ~in tembelliği • 402
 ~in tezkîyesi • 538, 775, 776
 ~in tuğyanı • 744
 ~in vazife-i aslıyesi • 429
 ~in vazife-i fıtratı • 364
 ~in vazifesi • 364
 ~in vücudunda adem vardır • 776
 ~inde kusuru görmek • 775
 ~ine mağlûp • 201
 ~ine malik • 351
 ~ine talip insan • 333
 ~ine zulmetmek • 41
 ~ini Cenab-ı Hakka satmak • 1259
 ~ini dine hizmetkâr yapmak • 1249
 ~ini temize çıkarma • Bkz. tezkiye-i nefis
 ~ini unutmak • Bkz. nıyan-ı nefis
 ~inin vücudu
 ~nu inkâr eden Sofestaîler • 145
 ~lere hükmeden • 165
 ~leri fetheden • 374
 ~leri terbiye eden Sultan-ı Zîşan • 165
 ~lerine hile edenler • 627
 ~sini Cenab-ı Hakka satmak • 46
 ~te olan hacat • 1207
 ~teki hasseler • 1056
 aldatici ~ • 92, 135
 dünyaperest ~ • 428
 elemlemler müptelâ ~ • 342
 gafil ~ • 209
 gençlerin ~leri • 161
 hayvanatın ~leri • 568
 hayvanî ~ • 525
 insan ~ini sever • 774
 imtinan-ı ~ • 314
 mağrur ~ • 16

mes'uliyeti ~çeker • 753
 namazdan hoşlanmayan ~ • 40
 sabırsız ~ • 426
 sersem ~ • 427
 şikemperver ~ • 425
 nefisperest • 364, 574
 nefisperver • 42
 nefiy • 510
 ~i ispat etmek müşküldür • 196
 nefrin • 1151
 nefsanî • 1050
 ~ muhabbet • 1044
 nefsi • 1198
 ~ lezzet ve menfaat • 577
 nefsi-i amel • 566
 nefsi-i bihuş • 318
 nefsi-i cismanî • 1162
 nefsi-i emmare • 61, 66, 100, 511,
 514, 584, 755, 789, 1037, 1043,
 1267
 ~ cihetiyle fenâ • 346
 ~ hesabına hareket • 51
 ~nin cüz'î hürriyeti • 766
 ~nin firavuniyeti • 766
 ~nin firavunluğu • 886
 ~nin muktezası • 775
 ~nin rububiyeti • 766
 ~nin terbiye edilmesi • 789
 ~ye sille-i ikaz • 1264
 ~yi gemlemekle bağlamak • 660
 ~yi okşayan zevk • 885
 ~yi öldürenler • 800
 nefsi-i ibadet • 566
 nefsi-i insaniye • 753, 808
 nefsi-i kâfir
 ~ hayra kabiliyetsizdir • 140
 nefsi-i nâdan • 314
 nefsi-i pürheves • 48
 nefsi-i pürvesvas • 321
 nefsi-i rezile • 208
 nefisülemir • 437, 543
 nefy-i nefiy • 343
 nefy-i ulûhiyet • 667
 nehar • 1148
 ~ âlemi • 73
 neharî
 ~ hayvanlar • 570
 nehir • 395, 396, 683. Bkz. enhar
 ~lerin menbaları • 396
 nehiy • 437, 643
 nehy-i ilâhî • 437
 nekais • 767
 nekal • 596
 neml • 569
 Nemrudâne
 ~ inat • 1164
 Nemrut • 291, 623, 878, 882
 ~ ve sinek • 473
 Neptün • 932
 nereden • 105
 nereye • 105
 nesc-i nakış • 986
 nesil • 662
 nesir • 1131
 nazma benzer bir ~ • 1131
 nesl-i ati • 337
 Nessac
 ~in cilve-i esması • 970
 neş'e
 ikinci ~ • 854
 neş'e-i uhra • 190, 688, 853
 neş'e-i ulâ • 190, 688, 853. Bkz.
 alaka.
 neş'et

insanın ~i • 688
 neşe • 665
 ~ iki kısımdır • 665
 Kur'ân'ın verdiği ~ • 665
 neşe-i lütf • 1091
 neşir • 135, 169, 170, 173, 478,
 846, 847, 999, 1279
 ~in numunesi • 195
 enva-ı mahlûkâtın ~i • 135
 Risale-i Nur'un ~i • 253
 üç yüz binden ziyade envain ~
 edilmesi • 136
 neşr-i ahkâm-ı Kur'âniye • 800
 neşr-i dünyeviye • 604
 neşr-i envâr • 639
 neşr-i insanî • 1000
 neşr-i suhuf • 192
 ~ naziresi • 690
 ~ ve iman-ı bilkader • 174
 neşvünema • 863, 867, 898
 netaic-i hayat
 ~ üç kısımdır • 127
 ~in en ulvîsi • 127
 netaic-i rahmet • 1014
 netaic-i uhreviye • 929
 netaic-i uzma
 kâinatı ~ • 921
 netaic-i vahime • 884
 netice-i amel
 ~lerin hifzedilmesi • 146
 netice-i hayat • 128
 netice-i hilkat • 509
 netice-i hilkat-i beşeriye • 42
 netice-i hilkat-i insaniye • 417
 netice-i hilkat-i semavat • 181
 netice-i imtihan • 546
 netice-i nimet-i sabıka • 578
 netice-i sanat • 769
 nevamis • 1185
 nevazünamaz • 1211
 nevi • 842
 ~in bekası • 662
 bir ~in bütün efradı • 485
 nev-i benîâdem • 170, 171, 306
 nev-i beşer • 120, 122, 388, 401,
 734
 ~ ve cinnîler • 658
 ~e rûçhaniyet verilmiş • 388
 ~in andelib-i zıssanı • 571
 ~in en efdalî • 793
 ~in en mümtaz şahsiyetleri •
 195
 ~in hassaları • 389
 ~in hikmet-i hakikiyesi • 589
 ~in tarik-ı kemalâtı • 389
 ~in yıldızları • 140
 ~in zulûmleri • 736
 nev-i hayvanat
 ~in nebatata derece-i aşkı • 569
 nev-i 'icaz • 228, 735
 nev-i insan • 171, 969, 971, 1106
 ~in Arş ve ferşi çınlatan duası •
 178
 ~in beka duası • 178
 ~in en büyük gayesi • 178
 ~in medar-ı fahri • 536
 Mutasarrıf ~a bakıyor • 171
 zeminden ~ intihap edilmiştir •
 172
 nev-i insanî • 1194
 nev-i vahit • 1184
 nevm
 mevâlûd bir ~ • 1140
 nevmâlûd • 561

nevm-i gaflet
 ~te olan insanlar • 534
 Nevruz
 ~ günü • 93
 Nevruz-u Sultanî • 93
 ney • 359
 neyyirât-ı İslâmiye • 228, 705
 nezafet-i medeniye • 790
 nezaret • 294
 ~in şümülü • 573
 hayretkârâne ~ • 526
 meleklerin yaptıkları ~ • 566
 nezaret-i şahane
 Sultanın ~si • 273
 nısf-ı arz • 374
 nısf-ı ekal • 602
 nısf-ı kutr • 517
 niam
 hüdânın nazarında ~ • 1163
 niamat-ı ilâhiye • 678
 niam-i Cennet
 ~in numuneleri • 127
 niam-i ilâhiye • 75, 684
 nida-i hacet • 1138
 nıfak • 551, 1242
 nikâh • 810, 811
 nikmet • 848
 nimetin ~e kalbetmesi • 110
 nimetin ~olması • 576
 Nil-i mübarek • 389, 395, 396
 nimbedevî • 789
 nimet • 37, 70, 88, 142, 169, 198,
 210, 347, 377, 514, 527, 681,
 683, 684, 686, 694, 775, 848,
 935, 942, 1022, 1024, 1025,
 1027, 1038, 1178. Bkz. niam
 ~ içinde nikmet • 1171
 ~in nikmet olması • 576
 ~in nikmete kalbetmesi • 110
 ~in şükrü • 367
 ~in yemişleri • 205
 ~lerin numuneleri • 127
 ~lerin reisi, neticesi • 848
 ~lerin şükrü • 580, 769
 ~lerin şükrünü anlatan temsil •
 580
 ~lerin tenkisi • 363
 ~ten in'ama geçmek • 347
 ahiret ~leri • 67
 dehanın nazarında ~ler • 1163
 dünyevî ~ • 67
 elemsiz ~ • 1049
 insana verilen ~ler • 684
 yeryüzü bir sofrâ-i ~tir • 114
 nimetdide • 694
 nimet-i ilâhiye • 404, 684
 nimet-i vücut • 841
 nimetlendirmek • 115
 nimetlenme • Bkz. tenaum
 nimetlenmek • 115
 nimetperverâne • 642
 nimmedenî • 789
 nimnuranî
 ~ masnular • 317, 994
 nimşeffaf • 994, 1165
 ~ âyine-i cemal • 317
 nisâ • 669
 nisâ-i dünyeviye • 813
 nisbî
 ~ kemalât • 1010
 ~ vasıflar • Bkz. evsaf-ı nisbiye
 nisep • 844
 nispet-i Rabbaniye • 915
 kalpten uzanan ~ • 92

- nispet-i ref
 hicapların ~i • 222
 nispet-i vatânî • 1159
 nisyan • 1152, 1178
 ~ perdesi • 73
 nisyan-ı mutlak
 ~ hapsi • 777
 nisyan-ı nefis • 775
 nişan • 454, 459
 mu'ciznûma zatın ~i • 453
 murassa ~lar • 85, 90
 nişane-i tasdik • 233
 niyaz • 285, 373, 425, 579, 1204,
 1208, 1209, 1210
 mevcudatın ~i • 120
 mütezellilâne bir ~ • 438
 zihayâtın en hafif bir ~i • 121
 niyazdar • 136
 niyaz-ı ıstırhamkârâne • 121, 379
 niyet • 41, 127, 580, 581, 1177
 ~ler ibadet gibi kabul edilir • 581
 küllî bir ~ • 580
 niyet-i halise • 560
 niza • 1170, 1171
 nizam • 62, 131, 183, 844, 967,
 1115, 1140, 1177, 1212
 ~a tâbi olmak • 36
 ~in ruhu • 844
 hiçbir şey ~sız değil • 276
 ulvî bir ~ • 865
 nizamât-ı âlem • 1081
 nizamât-ı âliye • 974
 nizamât-ı askeriye • 901
 nizamât-ı külliye • 451, 901
 nizamât-ı muayyene • 851, 852
 nizam-ı ahsen • 1174
 nizam-ı âlem • 474, 844
 nizam-ı ekmele • 844
 nizam-ı fitrat • 862
 nizam-ı garip
 vaziyet-i huruftaki ~ • 612
 nizam-ı i'cazî • 652
 nizam-ı kaderî • 319
 nizam-ı kanun • 766
 nizam-ı kevn • 1135
 nizam-ı umumî • 474
 nizamsız
 hiçbir şey ~ değil • 276
 Nokta Risalesi • 844, 851, 856
 Nokta
 ~ namında bir risale • 152
 ~ namında risale • 288
 ~ risalesi • 463
 nokta-i istîmdat • 259, 1120, 1209
 nokta-i istinat • 74, 218, 219, 259,
 585, 1120, 1158, 1159
 Kur'ân'ın ~i • 492
 nokta-i kemal • 860, 905
 nokta-i mihrakiye • 24, 212, 290,
 474, 563, 1101
 nokta-i nazar • 128, 561, 1177
 Norveç • 251
 nöbet
 ağır şerait altında ~ • 244
 nukuş • 488
 hayretfeza ~ • 922
 hurufun ~u • 215
 mevzun ~ • 198
 nukuş-u âliye • 703
 nukuş-u esma • 767
 nukuş-u esma-i ilâhiye • 497
 nukuş-u esma-i Rabbaniye • 495
 nukuş-u kalem-i kudret • 203
 nukuş-u misaliye • 900
 nukuş-u sanat • 867, 868
 nukuş-u tecelliyat • 867
 numune • 90, 127
 ~lerin asılları • 88
 dünyadaki ~ler • 125
 insana verilen ~ler • 1120
 nimetlerin ~leri • 127
 padişahın ihsanatının ~leri • 90
 numunegâh
 masnuatın ~i • 290, 563
 numune-i ekber
 ~ ve azam • 265
 nun • 459, 611
 nur • 58, 271, 300, 314, 316, 334,
 362, 418, 432, 539, 541, 543,
 566, 579, 600, 765, 770, 785,
 823, 826, 878, 890, 907, 944,
 945, 948, 982, 1001, 1012,
 1124, 1148, 1173, 1213
 ~ âlemi • 983. Bkz. âlem-i nur
 ~ dairesindeki uhuvvet • 248
 ~ denizi • 820
 ~ hazinesi • Bkz. hazine-i nur
 ~ hizmeti • 1245
 ~ isminin âyinesi • 992
 ~ isminin kesif âyinesi • 270
 ~ kabiliyeti • 922
 ~ kahramanları • 1244
 ~ kapısı • 335
 ~ lâmbası • 460
 ~ medreseleri • 253
 ~ risaleleri • 1246
 ~ şakirtleri • 252
 ~ talebeleri • 249, 1247
 ~ talebesi • 1246
 ~ ve nâr • 823
 ~ ve zulmet • 293
 ~ları ezberleyen talebeler •
 1245
 ~ların neşriyatı • 1245
 ~un âşığı • 1250
 ~un birinci kâtibi • 901
 ~un hakikatleri • 242
 ~un hizmeti • 246
 ~un içinde nâr • 1171
 ~un in'ikâsı • 432
 Allah'ın ~u • 464, 878
 fikir ~u • 847
 güneşin verdiği ~ • 539
 hayatın ~u • 908
 kâinatın rengini değiştirecek ~ •
 693, 912
 manevî ~ • 904, 905
 Muhammed'in (a.s.m.) ~u • 172
 Resul-i Ekrem'in ~u • 121
 sevap ~ âleminde • 560
 sinek kanadı kadar ~ • 554
 Sırat Köprüsünde ~ • 428
 Zat-ı Ahmediyenin ~u • 946
 Nur kardeşleri • 1246
 Nur Risaleleri • 1221, 1222, 1226,
 1243, 1245
 Nur Talebeleri • 1229, 1243, 1244,
 1251
 Nur Talebesi • 1236, 1245, 1253
 nuranî • 120, 316, 647, 816, 842,
 991, 1001, 1011, 1050
 ~ akıl • 848
 ~ bir hayt-ı münasebet • 945
 ~ bir kanun-u emrî • 129
 ~ bir nâr • 1155
 ~ bir zat • 53, 815
 ~ ferman • 461
 ~ hikmet • 58
 ~ hizmetkârlar • 186
 ~ insanlar • 120
 ~ kâmil insanlar • 378
 ~ kanun • 1143
 ~ kanun-u emrî • 839
 ~ lemaat • 1173
 ~ meslek • 890
 ~ perdeler • 532
 ~ ruhlar • 166
 ~ ruhların aksi • 316
 ~ sekaneler • 823
 ~ tarik • 1212
 ~ yol • 80
 ~ zakirler • 371
 ~lerin akisleri • 992
 ~lerin her yerde bulunmaları •
 992
 ruhların ~ feyizleri • 841
 nuranî silsile
 ~nin bedr-i munevver • 669
 nuraniyat • 317
 nuraniye • 316
 nuraniyet • 152, 153, 271, 317,
 994, 1025, 1121
 ~le şahadet • 432
 ~li âlemler • 331
 ~li zevlildrak • 288, 820
 güneşin azamet-i ~i • 271
 nurefşan • 665, 696
 nuristan
 ruhların ~i • 880
 nuristan-ı Rahmân • 1034
 nurlanmak • 810
 Nurlar • 241, 1246
 ~dan hüsnüahlâk dersi • 243
 ~in dersi • 244
 ~in tesellileri • 249
 mahpuslara ~ dersi • 248
 nur-u Ahmedî • 582
 nur-u akıl • 1148
 nur-u asumanî • 1187
 nur-u azam • 916
 nur-u azam-ı nübüvvet • 793
 nur-u cermal • 1204
 nur-u ezeli • 948
 nur-u fikir • 1148
 nur-u Hak
 ~ ayan görmek • 351
 ~ nihan görmek • 350
 nur-u hakikat
 Kur'ân'daki ~ • 331
 nur-u hakikateda • 228, 600, 705
 nur-u hayat • 820, 823, 827, 864,
 907, 908, 1143, 1209
 ahirette ~ • 810
 nur-u hidayet • 403, 1134, 1161
 nur-u hidayeti • 79
 nur-u ilâhî • 499, 1161
 nur-u iman • 331, 462, 495, 496,
 500, 551, 944, 1209
 ~dan evvel kâinat • 952
 nur-u imanî • 1141
 nur-u İslâmiyet • 924
 nur-u kabir • 53
 nur-u kasit • 844
 nur-u Kur'ân • 335, 600, 1255
 nur-u marifet • 397
 nur-u muhabbet • 179
 nur-u Muhammedî • 945
 nur-u münbasit • 1147
 nur-u munevver • 1156
 nur-u nübüvvet • 779
 nur-u ruh • 827
 nur-u tevhit • 252, 472, 894, 1195

nur-u vahdaniyet • 471, 1100
 nur-u Vahdet • 933, 1143
 nur-u vücut • 343
 nur-u vücut
 ~un nuru • 819
 Nurü'l-Envar • 995
 nüş • 1175
 nutfе • 472, 688, 764, 851
 ~ suyu • 467
 ~den alākaya olan neş'et • 190
 ~den halk etmek • 640
 ~den zihayatin icadı • 445
 ~lerin aksanı • 907
 ~lerin suyu • 265
 nutuk
 ~yaver-i ekremin ~u • 88, 119
 nübüvvet • 224, 561, 744, 794, 877, 878, 879, 881, 919, 939, 1142, 1217
 ~ beşerde zaruriyedir • 1142
 ~ davası • Bkz. dava-i nübüvvet
 ~ düsturu • Bkz. düstur-u nübüvvet
 ~ mu'cizesi • Bkz. mucize-i nübüvvet
 ~ silsilesi • Bkz. silsile-i nübüvvet
 ~ ve velâyet • 794, 797
 ~ veraseti ve sohbeti • 799
 ~in delilleri • Bkz. delâil-i nübüvvet
 ~in düstur-u hakîmânesi • 884
 ~in hayat-ı içtimaiyedeki neticesi • 883
 ~in hayat-ı şahsiyedeki neticesi • 882
 ~in ismeti • 411
 ~in netaic-i âliyesi • 883
 ~in tariki • 540
 ~in tasdik edilmesi • 958
 ~teki kurbîyet • 799
 delâil-i ~ • 106
 Habibullahın ve enbiyanın ~leri • 168
 vezaif-i ~ • 105
 nübüvvet-i Ahmediye • 382, 939
 ~ nuru • 793
 ~ Risalesi • 1122
 nücum • 981, 1139, 1173, 1210
 ~un derece-i inkıyat ve itaati • 980
 ~un harekâtı • 928
 nücumperest • 881, 974
 nücumperestlik • 1136
 nücum-u asumanî • 1196
 nücum-u sevabite • 963
 nüfus
 ~a deva ve şifa • 609
 nüfus-u emmare • 424, 752
 nüfus-u habise • 297
 nüfus-u seb'a • 773
 nühas • 405
 ~ı eritmek • 404
 şuvazlı ~lar • 296
 nühuset • 293
 nükte-i belâgat • 674, 682, 691, 695
 nükte-i tevhit • 260
 nüsha • 357
 nüsha-i camia • 1119
 nüsha-i musağğara • 20, 863
 nüsuc-u levhiye • 900
 nüvat
 zerdali ~ı • 445

nüve-i emr-i Rabbanî • 993
 nüve-i imtisal • 861
 nühethgâh • 89, 498
 nüzul • 654
 zuhur ve ~ zamanının tebeddülü • 326
 nüzul-ü rahmet • 1211

O

ocak • 202.
 odun
 ~ gibi kemiklerin hayat bulması • 190.
 oksijen • *Bakınız:* müvellidülhumuza.
 onbaşı • 322, 323.
 ordu • 89, 137, 255.
 ~nun bir kumandanla tahriki • 153.
 ~nun boru sesiyle toplanması • 185.
 ~nun mu'cizekâr kumandanı • 255.
 ~nun tahriki • 860.
 ~nun teşhizatı • 456.
 asker ~sunun bir gayesi • 128.
 mutî ve muhteşem ~ • 178.
 ordugâh
 ~ serâser • 89.
 parlayan bir ~ • 90.
 süngülerini takmış ~ • 89.
 ordumisal
 ~ zevilhayat • 618.
 ~ zihayat • 617.
 ordu-yu Sübhanî • 186, 255.
 oruç • 784, 1164.
 Osmanlı
 ~ Devleti • 1224.
 ~ ve Avrupa • 1224.
 ot • 646, 686, 690, 1072.
 ~ların kahramanları • 366.
 ~ların kökleri • 17.
 ~ların ubudiyetleri • 192.
 ~ların vazifeleri • 192.
 otomobil • 953.
 ova • 393, 449.

Ö

öfke
 ~ duygusu • *Bakınız:* kuvve-i gadabiye.
 öğle • *Bakınız:* zuhr.
 öksüz • 665.
 öküz • 498, 516, 548. *Bakınız:* sevr.
 ölecek
 ~ âlem
 ~in dirilmesi • 866.
 ölmek • 846.
 ~ istemek • 56.
 ölmüş
 ~ ağaçların dirilip yeşillenmesi • 190.
 ölü • 315.
 ~lerin ruhları • *Bakınız:* ervah-ı emvat.
 ölüm • 55, 56, 58, 67, 239, 243, 276, 487, 854, 863, 1034, 1050, 1103, 1169, 1220, 1233, 1241, 1242. *Bakınız:* mevt.
 ~ gerçeği • *Bakınız:* hakikat-i mevt.

~ her vakit gelebilir • 233
 ~ korkusu • *Bakınız:* havf-ı me-mat.
 ~ ölmüyor • 243.
 ~ vakti • 750.
 ~den memnun olmak • 330.
 ~e benzeyen uyku • 79.
 ~e muvakkat bir hayat rengi • 403.
 ~lerin çocuklara etkisi • 161.
 dehşetli ve ağlatıcı ~ler • 160.
 Ömer Hayyam • 885.
 Ömer
 İslâmdan evvel ~ • 1156.
 ömr-ü bâkî • 79, 585.
 ömr-ü beşer • 171, 846.
 ömr-ü dünya • 549.
 ömr-ü fitrî • 863.
 ömr-ü galibî • 67.
 ömr-ü vasatî • 67.
 ömr-ü zail
 ~in bâkiye inkılâp etmesi • 49.
 ömür • 127, 342.
 ~ kıسادır, doymaya kâfi değil • 127.
 ~ sermayesi • *Bakınız:* sermaye-i ömür.
 ~ün ayn-ı heva olması • 350.
 ~ün ibka etmesi • 41.
 ~ün nefs-i amel olması • 351.
 ~ün yirmi dörtte biri • 425.
 altmış sene ~ • 522.
 bir milyon sene ~ • 149.
 ebedî bir ~ • 1035.
 fânî ~ • 425.
 fânî ~ nasıl bâkî meyveler verebilir? • 582.
 fânî ~ün bâkiye tebdili • 333.
 hakikî ~ bugündür • 431.
 müphem bir ~ • 1174.
 örf • 547.
 örfi
 ~ emirler • 1185.
 örümcek • 569.
 oşr-i mişar • 936.
 övünmek • *Bakınız:* hodfûruşluk.

P

padişah • 18, 43, 259, 531, 558.
 ~a mahsus bir büyük fotoğraf • 91.
 ~in bir memur-u mahsusı • 459.
 ~in fermanı • 99.
 ~in harika sanatlarının antikalar-ı • 90.
 ~in hazine-i hassası • 460.
 ~in ihsanatının numuneleri • 90.
 ~in kurbü • 97.
 ~in marziyatı dairesinde amel • 200.
 ~in tercüman-ı evamiri • 99.
 merhametkâr ~ • 292.
 padişah-ı âlî • 292.
 Padişah-ı Bîmisal • 606.
 Padişah-ı Ezeli
 ~'nin şiddetli tehditleri • 744.
 padişah-ı raiyetperver • 406.
 padişah-ı ruhanî • 668.
 Padişah-ı Zülcelâl • 259.
 padişahlık • 455.
 Pakistanlı
 ~ misafirler • 1215.
 palaska • 453.

pamuk • 445, 467.
 panzehir • 1169, 1170.
 ~in sevabı • 1182.
 Papa
 Roma'daki ~ • 1253.
 papağan • 410.
 ~ları konuşturmak • 411.
 papaz • 1213.
 parlaklık • 679.
 parmak
 Resul-i Ekrem'in ~larından su akması • 106.
 patiska • 445, 467.
 pazar • 518.
 pedagog • 1238.
 peder • 1057.
 ~ ve valide
 ~ye hürmet ve muhabbet • 1041.
 ~ye karşı muhabbet • 1049.
 ~ ve veledi • 1041.
 ~ ve zevç nazarı • 668.
 ~ine isyan eden • 1041.
 pederâne
 ~ münasebet • 162.
 penah • 1136.
 pencere • 50.
 ~lerin faydaları • 1124.
 pencere-i tevhit • 1113.
 Pencereler • 1117, 1280.
 Pencereler Risalesi • 352.
 perde • 364.
 nuranî ~ler • 533.
 perdedar-ı dest-i kudret • 466, 1137.
 perde-i cümud-u tabiat • 600, 704.
 perde-i cümüt
 ~ ve tabiat • 228.
 perde-i dalâlet • 622.
 perde-i esbap • 1109.
 perde-i gaflet • 1073, 1084, 1087, 1089.
 perde-i gayp • 169, 180, 229, 454, 705, 923, 1067, 1110.
 perde-i hacalet • 366.
 perde-i hafâ • 1173.
 perde-i hikmet • 482, 1083.
 perde-i inayet • 482, 1083.
 perde-i izzet
 ~ ve azamet • 324.
 perde-i nizam ve selâset • 670.
 perde-i rahmet • 1083.
 perde-i rahmet-i amme • 482.
 perde-i türabiye • 632.
 perde-i ülfet • 228, 705.
 perde-i zahiriye • 377, 879.
 perestîş • 76, 542, 632.
 perestîşkâr • 882.
 perişan • 130.
 pervane • 376.
 pervazüperdaz • 1213.
 perverde • 88, 527.
 pest • 653.
 peygamber • 166, 235, 404, 583, 693, 787, 1147, 1171. *Bakınız:* enbiya.
 ~ nazarı • *Bakınız:* nazar-ı peygamber.
 ~ ve Allah • 235.
 ~ himmeti • *Bakınız:* himmet-i Peygamber.
 ~i bilmek • 922.
 ~i tanımayan • 910.
 ~imizin zevce alması • 669.

~in davası • 956.
 ~in Sahabîleri • *Bakınız:* Ashab-ı Nebî.
 ~ler ve ulûhiyet • 103.
 ~lere iman ve hayat • 181.
 ~lerin ehemmiyeti • 181.
 ~lerin gelmesi • 787.
 ~lerin ittifaklı hakikatleri • 725.
 ~lerin mu'cizeleri • *Bakınız:* mu'cizat-ı enbiya.
 ~lerin necatları • 736.
 ~lerin sanatları • 401.
 ~lerin toplandığı yer • *Bakınız:* mecma-ı enbiya.
 ahir zaman ~i • 939.
 ~nin Asr-ı Saadeti • 73.
 eski ~ler
 ~in ümmetleri • 545.
 Peygamber (a.s.m.) • 460, 638, 811, 911, 919.
 ~ mü'minlerin kızlarını alması • 669.
 ~ sözleri • 550.
 ~ pederâne muamelesi • 669.
 ~imizin pederâne şefkati • 669.
 ~in evlâd-ı zükûru • 669.
 ~in nesli • 669.
 Peygamberimiz (a.s.m.) • 370, 374, 545, 622.
 ~ ef'âlî, ahvâlî, etvarî • 302.
 ~ merakaver hakaikî gösterir • 376.
 ~ misali • 459, 460.
 ~ mu'cizatı ve hasaisi • 302.
 ~ risaleti • 374.
 ~ sohbeti • *Bakınız:* sohbet-i nebeviye.
 ~ ve feylesoflar • 375.
 ~'in duası • *Bakınız:* münacat-ı Peygamberî.
 ~'in nuru • *Bakınız:* nur-u nübüvvet.
 ~e ittiba • 623.
 ~in acaib-i vezaifi • 380.
 ~in acip haberi • 376.
 ~in ahlâk-ı hamidesi • 371.
 ~in ciddiyeti • 372.
 ~in davası • 372.
 ~in dersi • 377.
 ~in duası • 378, 379.
 ~in garaib-i icraatı • 380.
 ~in harika icraatı • 374, 375.
 ~in hediye-i hidayeti • 374.
 ~in hidayeti • 378.
 ~in istikbalden verdiği haber • 377.
 ~in kâinatın çekirdeği olduğunu anlatan temsil • 944.
 ~in kâinatın en münnevver meyesi olduğunu anlatan temsil • 945.
 ~in kemal-i emniyeti • 371.
 ~in kuru direğin ağlaması mu'cizesi • 957.
 ~in kuvvet-i imanı • 371.
 ~in metaneti • 372.
 ~in mu'cizatı • 371.
 ~in namazı • 378.
 ~in niyazı • 378.
 ~in nuru • 373, 374.
 ~in parmağından su içirmesi • 939.
 ~in parmak

~larından su akması mu'cizesi • 957.
 ~in risaleti • 379.
 ~in secaya-i galiyesi • 371.
 ~in sözleri • 623.
 ~in sözlerinde hilâf bulunamaz • 376.
 ~in takvası • 371.
 ~in ubudiyeti • 372, 374, 379.
 kâinatın ~in nurundan halk olduğunu anlatan temsil • 945.
 Peygamberimiz Resul-i Ekrem Efendimiz • 1216.
 Peygamberimiz
 ~in evlâdım demesi • 668.
 peygamberlik
 ~ delilleri • *Bakınız:* delâil-i nübüvvet.
 ~ güneşi • *Bakınız:* şems-i nübüvvet.
 pırlanta • 214.
 piliç • 1141.
 pire
 ~nin midesi • 1138.
 pişdar • 400.
 piyango • 41, 238.
 ezeli mukadderat ~su • 234.
 mukadderat-ı beşer ~su • 239.
 postacılık
 mektup ~ı • 411.
 pozitivizm • 1219.
 profesör • 1215.
 program • 513, 641, 766, 892, 895, 1085.
 ağacın ~ı • 101, 448.
 çiçeğin ~ı • 112.
 faaliyet-i Rabbaniyenin bir nevi ~ı • 183.
 güzel ~ • 1011.
 propaganda • 252, 1251.
 propagandacılar • 1248.
 propaganda-i siyaset • 796.
 Protestanlık • *Bakınız:* Prutluk.
 Prutluk • 1144.
 psikolog • 1238.
 pusula • 518.
 put • *Bakınız:* esnam.
 putperestlik • *Bakınız:* sanempe-restlik.
 püremvat • 1132.
 pürşaa • 1140.

R

ra'd • 696, 1089, 1211.
 ra'set • 1207.
 Rab • 40, 48, 52, 108, 110, 235, 256, 258, 325, 341, 433, 468, 474, 475, 493, 583, 675, 676, 692, 721, 923, 926, 963, 964, 968, 983, 1062, 1111, 1169.
 ~ bütün nekaisten pak ve müberradır • 71.
 ~ insanı sever • 171.
 ~ kendini insana sevdirebilir • 171.
 ~be iltica • 37.
 ~be musahhar • 362.
 ~bi takdis etmek • 755.
 ~bimizi tarif eden muarrifler • 370.
 ~bimizin isteği • 798.
 ~bin ahkâmı • 203.
 ~bin en büyük abdi • 118.
 ~bin hakikî dostları • 173.

- ~bin ihsan ve in'amatı • 72.
 ~bin kendini tanıttırması • 111.
 ~bin tavsif ve tarifi • 203.
 abd ~'bini tecrübe edemez • 1169.
 âlemlerin ~bi • 221, 292, 590.
 bütün âlemlerin ~bi • 283, 940.
 insanın Hâlik'i ve ~bi • 173.
 kâinata ~ • 692.
 kâinatın ~bi • 914.
 kalbimizle ~bimize bakmak • 415.
 Kur'ân ~bimizi tarif eder • 382.
 menfaatli şeyi ~ tanıyan • 217.
 semavatın ~bi • 1112.
 şefkat ve merhamet sahibi bir ~ • 118.
 Yerler ve Gökler ~binin marziyatı • 780.
 Rabbanî • 909, 1091.
 hilkat-i kâinatı ~ maksatlar • 728.
 Rabbaniye
 faaliyet-i ~ ve hayat • 183.
 hikmet-i ~nin muktezası • 187.
 seyyar makine-i ~ • 254.
 Rabbena • 120, 378, 572, 605.
 Rabb-i Âlâ • 77.
 Rabb-i Azîm
 ~'i tesbih etmek • 77.
 aktâr-ı arzın ~i • 325.
 Rabb-i Hakîm • 1094.
 ~ ve Kerîm • 1109.
 Rabb-i Kerîm • 126, 207, 1095, 1109.
 Rabb-i Rahîm • 166, 526, 527, 1072.
 ~'e itimat etmek • 56.
 ~'e teveccüh • 507.
 ~'in vaatleri ve tehditleri • 166.
 Rabb-i Zülcelâl • 469.
 Rabbülâlemin • 79, 206, 222, 532, 565, 918, 942, 948.
 ~in arşı • 222.
 rabîta
 lâtif bir ~ • 865.
 münafî-i kemal ~ • 667.
 rabîta-i din • 1159.
 rabîta-i dinî
 ~ ve sınıfı ve vatanî • 219, 660.
 rabîta-i esas • 1158.
 rabîta-i hayat
 ~ ve beka • 626.
 rabîta-i vahdet • 682.
 ~ ve birlik • 682.
 rabîa • 931.
 rabt-i kalp • 789.
 racih • 793.
 radyo • 261, 278, 552.
 radyumvarî • 1203.
 Rafizîler • 1049.
 rağbet
 kudsî bir ~ • 367.
 rahat • 128, 1155.
 rahat-ı beşeriye
 ~yi selp eden kelime • 661.
 rahat-ı kalp ve vicdan • 36.
 rahat-ı kalp
 ~ ile kabre gitmek • 330.
 rahat-ı ruh • 76.
 rahatlık • 36.
 yalancı bir ~ • 35.
 Rahîm • 36, 79, 107, 108, 109, 118, 121, 122, 141, 151, 259, 281, 327, 379, 482, 534, 535, 686, 692, 855, 874, 923, 951, 1010, 1013, 1024, 1025, 1026, 1030, 1036, 1045, 1046, 1047, 1050, 1067, 1083, 1084, 1091, 1101, 1120.
 ~ isminin haşre delâleti • 86, 89, 96, 141, 142.
 ~'in terbiyesi • 122.
 Rahman-ı ~ • 111.
 şefkatî ~ ismine isalî • 773.
 validelerin ~ şefkatleri • 109.
 rahîmâne • 119, 297, 415.
 ~ cîveller • 166.
 ~ faaliyet • 1067.
 ~ terbiyet • 1084.
 suret-i ~ • 121.
 Rahîm-i Hakîm • 1036.
 Rahîm-i Kerîm • 425.
 Rahîm-i Mutlak • 148, 558, 1056, 1077.
 Rahîm-i Sermedî • 77.
 Rahîm-i Zat-ı Zülcelâl • 1035.
 Rahîm-i Zülcelâl • 81, 480, 510.
 ~'in dergâhına niyaz • 74.
 ~'in vücub-u vücudu • 1087.
 Rahîmiyet • 27, 1036.
 ~ hatemi • 27.
 rahîmiyet-i ilâhiye • 737.
 Rahman • 23, 28, 56, 205, 327, 329, 535, 568, 771, 1013, 1024, 1025, 1027, 1038, 1040, 1045, 1047, 1099, 1120.
 ~ namına hareket • 17.
 ~ ve Kahhar • 1266.
 ~'in ikramı • 130.
 ~'in iltifatı • 347.
 ~'in rahmeti • 951.
 fakrın ~ ismine isalî • 773.
 ruhu ~'a teslim etmek • 352.
 Rahman-ı Rahîm • 79, 111, 127, 167, 848, 1014, 1036, 1083.
 ~'in fazlı • 69, 1242.
 ~'in in'amı • 1040.
 Rahman-ı Zülcelâl • 24.
 ~'in rahmeti • 950.
 Rahman-ı Zülkemal • 81.
 Rahmani • 1086.
 ~ iâse ambarı • 255.
 ~ meslek • 890.
 ~ sofralar • 457.
 Rahmanırrahîm • 504, 571, 1047.
 ~ ismini gösteren temsil • 1046.
 Rahmanürrahîm • 578, 1065.
 rahmet • 16, 17, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 30, 50, 66, 76, 108, 110, 111, 115, 119, 127, 141, 142, 166, 167, 169, 177, 178, 206, 207, 221, 281, 289, 327, 332, 341, 379, 380, 426, 427, 480, 482, 496, 507, 527, 534, 571, 577, 579, 580, 591, 608, 614, 662, 664, 692, 695, 746, 753, 809, 814, 816, 839, 848, 849, 950, 951, 953, 1013, 1022, 1024, 1025, 1028, 1034, 1035, 1050, 1053, 1055, 1059, 1062, 1084, 1090, 1091, 1101, 1109, 1160, 1169, 1176, 1183, 1184, 1201, 1202, 1208, 1211, 1237.
 ~ eserleri • *Bakınız*: âsâr-ı rahmet, âsâr-ı rahmet.
 ~ hazineleri • 50, 402, 517.
 ~ hazinesi • 327. *Bakınız*: hazine-i rahmet.
 ~ hediyyeleri • 455.
 ~ ışıkları • *Bakınız*: şuaat-ı rahmet.
 ~ içinde hüsnüsanat • 123.
 ~ isminin haşre delâleti • 110.
 ~ kanunu • *Bakınız*: kanun-u rahmet.
 ~ kapıları • 574.
 ~ kapısı • 335, 337.
 ~ lezzeti • *Bakınız*: lezzet-i rahmet.
 ~ sikkesi • 27. *Bakınız*: sikke-i rahmet.
 ~ ve dünya • 147.
 ~'in hedayası • 74.
 ~e mukabil şükür • 111.
 ~in arşı • 25.
 ~in büyük bir hazinesi • 109.
 ~in cemalî • *Bakınız*: cemal-i rahmet.
 ~in cîvelleri • 567, 848.
 ~in cîlvesi • *Bakınız*: cîlve-i rahmet.
 ~in erzak hazineleri • 130.
 ~in güzelliği • *Bakınız*: cemal-i rahmet.
 ~in kemalî • 466. *Bakınız*: kemal-i rahmet.
 ~in meyveleri • 205.
 ~in mezheresi • 1018.
 ~in mührü • *Bakınız*: hatem-i rahmet.
 ~in nüzulü • *Bakınız*: nüzul-ü rahmet.
 ~in semeratı • 1163.
 ~in şefkatî ve şefaati • 22.
 ~in vüs'atı • 130, 608.
 ~nin değeri • 456.
 ~nin vüs'at-ı şümülü • 329.
 Allah'ın ~i • 1175.
 Cenab-ı Hakkın ~i • 110.
 Cenab-ı Hakkın ~ine mezher • 291.
 Cenab-ı Hakkın hazain-i ~i • 147.
 eşyada görünen ~in taltifi • 151.
 geniş bir ~in cîlvesi • 110.
 hakikat-i ~in intifası • 110.
 lâtif bir ~ • 109.
 manzume-i ~ • 146.
 mazlûmların ~ ve adaletten hisseleri • 280.
 Mutasarrıf-ı Hakîm'in ~i ve haşır • 173.
 nihayetsiz ~ • 77.
 sırr-ı ~ • 179.
 şeriattaki ~ • 1159.
 uhrevî ~ hazineleri • 168.
 vasıta-i ~ • 677.
 zahiren ~e uygun gelmeyen hâdise • 366.
 zelzele ~tir • 281.
 Rahmeten lilâlemin • 30.
 rahmeten lilâlemin • 302.
 rahmet-i amme • 1181.
 rahmet-i bâkiye • 195.
 rahmet-i bînihaye
 ~nin kâşifi • 374.
 rahmet-i cemal • 1038.
 rahmet-i Hâlik • 385.
 rahmet-i ilâhî • 1251, 1252.

- rahmet-i ilâhiye • 71, 202, 524, 575, 752, 848, 881, 943, 1042.
 ~ hazineleri • 50.
 ~nin âsârı • 356.
 ~nin hazineleri • 204, 210.
 ~nin hediyesi • 997.
 rahmet-i mutlaka • 179.
 rahmet-i mücesseme • 30.
 rahmet-i Rahman • 30, 68, 127, 591.
 ~ ve ruh-u beşer • 73.
 rahmet-i vâsia • 173, 481, 1083, 1084.
 rahmet-i vâsia-i muhita • 221, 590.
 rahmet-i Zülcelâl • 1210.
 rahm-ı mader • 55, 447, 522.
 insanın ~e düştüğü âvân • 72.
 rahve • 602.
 raiyet • 90, 198, 220.
 ~in hukuku • 86.
 ~in melike muhabbeti • 199.
 mahiyetçe en cami ve mühim ~ • 125.
 mes'ut ~ • 95.
 müştak ve müteşekkik mutî ~ • 88.
 saltanat-ı rububiyetin ~i • 124.
 üç yüz elli milyondan ziyade ~ • 118.
 raiyetperver • 33.
 Rakib • 130, 625.
 ~ isminin haşre delâleti • 91.
 rakik • 618.
 Ramazan • 352, 549, 732, 1130, 1174.
 ~ bereketi • 1189.
 ~ hilâli • 307.
 ~nin sübutu • 140.
 ~'in feyzi • 1131.
 ~'in hürmetini tutmayan memleket • 285.
 ~'in iki hilâli • 1131.
 Ramazan-ı Şerif • 278, 299, 732, 887.
 rasas • 613.
 ravza-i cinan • 68.
 rayiha • 826, 1176.
 rayiha-i tayyibe • 566.
 re'fet • 1053.
 re'fet-i Rabbaniye • 524.
 re's • 1165.
 recm
 şeytanın ~i • 298.
 şeytanların ~ edilmeleri • 601.
 recm-i şeytan • 297.
 recm-i şeytan • 294, 975.
 recul-i facir • 769.
 red • 273, 560.
 ree • 966.
 refah
 ~a erme • *Bakınız:* tereffüh.
 refahet • 1159.
 refakat
 daimî ~ • 162.
 ebedde ~ • 166.
 muhabbet ile ~ eden müştaklar • 166.
 sûrî bir ~ • 162.
 ref-i tesettür
 ~ fıtrata münafidir • 663.
 refika • 1048.
 refika-i hayat • 162, 1040, 1042, 1056.
 ~a muhabbet • 1049, 1056.
 ~ı günahlardan muhafaza etmek • 1056.
 rehber • 105, 236, 639, 924, 935, 942.
 rehber-i ekmel • 1221.
 rehber-i kemalât • 794.
 rehber-i mutlak • 644.
 rehberlik • 942.
 küllî ve umumî bir ~ • 1218.
 reis • 677.
 enbiyanın ~i • 370.
 muazzez ~ • 97.
 reis-i enver
 kütüb-ü mukaddesenin ~i • 537.
 rekabet • 1184.
 remz-i hikmet • 552.
 remz-i hikmet-i kâinat
 ~in miftahı • 850.
 remz-i kudret • 864.
 remz-i nizam • 1210.
 remz-i ulvî • 415.
 renk • 1094. *Bakınız:* levn.
 ~lerin sebep-i vücudu • 821.
 resmigeçit • 89, 90, 127, 328, 329.
 resmigeçitmîsal • 978.
 resmikuşat • 359.
 resul • 104, 203, 368, 404, 617, 627.
 ~lerin gönderilmesi • 181.
 ~un ubudiyeti • 104.
 ~ü dinleyenler • 203.
 ~ün risaleti • 959.
 bütün ~lerin ekmele • 310.
 habip ~ • 104.
 Muhammed-i Arabî ~lerin ekmele • 310.
 Muhammed-i Arabî bütün ~lerin seyyididir • 105.
 Resul-i Ekrem • 30, 103, 105, 119, 150, 166, 492, 537, 547, 548, 560, 668, 726, 794, 795, 802, 931.
 ~ Efendimizin sünneti • 1249.
 ~ namazda ~e salât getirmek • 120.
 ~ ümmetin ubudiyetini tazammun eder • 120.
 ~e getirilen salâvat • 120.
 ~e iktida • 120.
 ~e ittiba eden ümmet • 119.
 ~e tebaiyet • 120.
 ~'in duası • 120.
 ~'in sünneti ve tebaiyeti • 30.
 ~in feyzi • 811.
 ~in hizmetkârı • 668.
 ~in kıyamet hakkında sözü • 550.
 ~in mertebe-i ismeti • 560.
 ~in miracı
 ~nin mebdei • 693.
 ~in sünneti • 1220.
 ~in Sünnet-i Seniyesi • 1228.
 ~in şahs-ı manevîsi • 802.
 ~in şefaati • 954.
 ~i görmeden iman getirmek • 803.
 ~in duası • 88, 120, 121, 122.
 ~in esmâdan şefaât talebi • 122.
 ~in maksudu • 88.
 ~in mu'cizati
 ~nin kuvveti • 150.
 ~in niyazı • 120.
 ~in nuru • 121.
 ~in risaleti • 123.
 ~in risaleti ve dünyanın kapısı • 123.
 ~in sohbeti • 793.
 ~in sünnet-i seniyesi • 1249.
 ~in ubudiyeti • 119, 122, 123.
 ~ ve ahiretin kapısı • 123.
 ~nin maksadı • 120.
 Kur'an-ı Hakîm'in ~e sözü • 655.
 Resul-i Ekrem Efendimiz • 1228.
 ~in Sünnet-i Seniyesi • 1229.
 Resul-i Ekrem • 166.
 ~'in saadet-i ebediye hususundaki duası • 120.
 ~e selâm etmek • 77.
 ~in azametli namazı • 119.
 ~in duası • 119.
 ~in mu'cizati • 106.
 ~in nutku • 119.
 Resul-i Ekrem
 ~in duası • 119.
 Resul-i Kerîm • 48.
 Resulullah • 305, 310.
 reşahat-ı hidayet • 697.
 reşahat-ı ihtiyar • 844.
 reşâşat • 673.
 reşha • 539, 540, 541, 542.
 güneşe bakan saffetli bir ~ • 538.
 reşhamîsal • 544.
 revabıt • 844.
 revabıt-ı kevnîye • 1196.
 revabıt-ı nizam • 1172.
 revak-ı uhrevî • 67.
 revan • 1132.
 revayih-i tayyibe • 566.
 revolver • 250.
 rezail • 1152.
 Rezzak • 17, 36, 53, 482, 535, 578, 678, 686, 1047, 1083, 1084, 1101, 1105, 1176.
 rezzakane
 ~ terbiyet • 1084.
 Rezzak-ı Hakîkî • 43, 430, 678, 851, 1176.
 ~'nin inayeti • 852.
 Rezzak-ı Hakîm • 851.
 Rezzak-ı Kerîm • 50, 328, 568, 902, 1083.
 ~'in vücub-u vücudu • 1073.
 Rezzak-ı Rahîm
 ~'in rahmeti
 ~ne itimat etmek • 57.
 rezzakiyet • 1083, 1105.
 ~ arşının hamelesi • 567.
 rıbh • 343.
 rıhlet • 710.
 rıza • 753.
 rıza-i ilâhî • 218, 219, 637, 660, 1235.
 ~ye nail olmak • 637.
 rızık • 44, 108, 146, 195, 507, 597, 678, 683, 685, 686, 701, 851, 852, 853, 1038, 1071, 1083, 1084, 1101, 1109, 1187.
 ~ duasını bilen ve işiten • 178.
 ~ ihtiyar ile makûsen mütenasiptir • 108.

- ~ zevki • 808.
Allah'ın ~ vermesi • 327.
her şey ~a muhtaç mıdır? • 482.
hayat ~ister • 578.
manevî ~ isteyen insaniyet • 579.
rızk-ı helâl
~ iktidar ile alınmaz • 108.
vasıta-ı ~ • 44.
riba • 650, 1153, 1188.
~nın hurmeti • 1152.
ayet-i Kur'âniyede ~ • 662.
ribh-i ticaret • 1160.
rica
~ kapısı • 696.
rical • 669.
rikkat-i cinsiye • 162, 615.
risale • 590.
Arabî ~ler • 588.
risale-i Arabiye • 672, 718, 873.
Risale-i Hamidiye • 939.
Risale-i Kader • 280.
~ ve haşir • 174.
risale-i Münacat • 166.
Risale-i Nur • 232, 233, 236, 242, 248, 253, 721, 722, 729, 732, 733, 736, 738, 739, 743, 745, 747, 749, 756, 1129, 1215, 1216, 1218, 1221, 1223, 1228, 1231, 1233, 1234, 1237, 1239, 1240, 1241, 1242, 1243, 1244, 1245, 1246, 1247, 1248, 1249, 1250, 1252, 1253, 1254, 1257.
~ davası • 1231.
~ eczaları • 1257.
~ külliyyatı • 1227, 1232, 1253.
~ mesleği
~nin bir esası • 1242.
~ müellifi • 1250, 1252.
~ okumak • 1234.
~ şakirtleri • 1280.
~ talebeleri • 168, 1243.
~nin müdafaaları • 1244.
~ ve Kur'an • 729.
~ ve şakirtleri • 733.
~da imanı meseleler • 1253.
~daki hakaik-ı Kur'âniye • 1254.
~daki imtiyaz • 1223.
~dan okumak • 1253.
~la iman hizmeti • 1244.
~un cemaate okunması • 1254.
~un hakkaniyeti • 1248.
~un hasiyetleri • 1244.
~un hizmeti • 252.
~un hocası • 1253.
~un hususiyetleri • 1238, 1239.
~un hüccetleri • 721.
~un hükümete faydaları • 253.
~un ıslahı • 243.
~un mahiyeti • 1251.
~un müellifi • 1238.
~un neşri • 253.
~un şahs-ı manevîsi • 232, 1227, 1232.
~un telif edildiği zamanlar • 1232.
~un tervici • 253.
~un üslubu • 1241.
~un vazifesi • 252.
~a muhtacız • 1234.
hapis yerine ~ dersi • 243.
mahpusların ~a ihtiyaçları • 241.
terbiye için ~ • 243.
Risale-i Nur Şakirtleri • 1126, 1129.
Risale-i Nur Talebeleri • 1231.
risalet • 104, 106, 119, 149, 163, 203, 489, 492, 668, 669, 744, 915, 916, 943, 945, 959, 961, 1123.
~i ispat eden bütün alâmetler • 180.
~in hücceti • 617.
~in vazifesi • 942.
kelâm-ı Rabbanînin medarı olan ~ • 180.
mu'cize-i ~ • 224.
Resul-i Ekrem'in ~i • 123.
rûbte-i ~ • 105.
ulûhiyet ~siz olamaz • 105.
vahyi ilâhînin medarı olan ~ • 180.
risalet-i Ahmediye • 367, 744, 958, 959, 1267, 1268, 1276.
~nin takva ve ubudiyeti • 1220.
risalet-i Ahmediye • 370.
risalet-i Muhammediye • 745.
~nin nuru ve kâinat • 182.
risalet-i Muhammediye
~ kâinatın hulâsasıdır • 182.
~ ve hayat • 182.
~ ve suur-u kâinat • 182.
riya • 502, 663, 1174, 1179, 1184.
~dan kurtulmak • 769.
~mütecessit ~ • 1184.
riya-i mütecessit • 663.
riyakâr • 769, 882.
riyakârâne
~ gösteriş • 882.
riyakârlık • 1234.
riyazet • 1230.
Roma
~ dehası • 1161, 1162.
~daki Papa • 1253.
Eski ~ • 1161.
roman • 1198, 1199.
romancı • 665.
rububiyat
haşmetli ~ • 532.
rububiyet • 77, 108, 113, 119, 124, 169, 211, 221, 283, 464, 484, 507, 528, 533, 576, 591, 608, 678, 733, 737, 853, 874, 879, 884, 919, 923, 925, 969, 971, 972, 981, 1048, 1053, 1070, 1072, 1075, 1083, 1102, 1111, 1114, 1115, 1135, 1278.
~ dava eden • 649.
~ dava eden ahmak • 484.
~ sikkesi • *Bakınız*: sikke-i rububiyet.
~ şerikleri yoktur • 987.
~ ve ubudiyet • 1262.
~in azameti • *Bakınız*: azamet-i rububiyet.
~in cenah-ı himayesi • 112.
~in daire-i külliyesi • 283.
~in dellâllığı • 573.
~in en büyük mazharı • 168.
~in haşmeti • 114, 169, 465.
Bakınız: haşmet-i rububiyet.
~in hikmeti • 169, 923.
~in ilânı • 924.
~in kemali • *Bakınız*: kemal-i rububiyet.
~in kemal-i kudreti • 71.
~in kudsiyeti, paklığı • 71.
~in külliyyat-ı şuuunu • 132.
~in mehasin-i saltanatı • 925.
~in mertebe-i azamı • 629.
~in mertebeleri • 532, 918.
~in mütenevvi terbiyeleri • 533.
~in nihayetsiz hazine-i rahmeti • 72.
~in saltanatı • 71, 112, 206.
Bakınız: saltanat-ı rububiyet.
~in sıfât ve şuuunatı • 873.
~in şefkati • 169.
~in şuuunatı • 565, 713.
~in tecelli-i azamı • 491.
~in tecelliyyatı • 567.
~in temaşager nazırları • 465.
~in vahdeti • *Bakınız*: vahdet-i rububiyet.
~in vasıfları • *Bakınız*: evsaf-ı rububiyet.
cemal-i ~ • 123.
dergâh-ı ~ • 210.
has bir ~ • 532.
her şey Allah'ın ~ine münkaddır • 326.
hudud-u azamet-i ~ • 272.
insana ~ dava eden şahıs • 968.
küreyvat-ı hamraya ~ iddia eden şahıs • 964.
medar-ı ~ • 124.
mevhum ~ • 874, 876.
nefis bir nevi ~ dava eder • 776.
saltanat-ı ~ • 124.
saltanat-ı ~in dellâlları • 287.
sermedî ~ ve haşir • 139.
zerreye ~ iddia eden şahıs • 963.
zerreye ~ iddiası • 971.
rububiyet-i amme • 104, 131, 132, 147, 292, 733, 736.
~ye temas eden ameller • 131.
rububiyet-i ilâh • 1176.
rububiyet-i ilâhiye • 24, 629, 741, 917, 990.
~nin dellâli saltanatı • 489.
~nin enva-i tecelliyyatı • 1262.
~nin hatemi • 67.
rububiyet-i mevhume • 874.
rububiyet-i mutlaka • 147, 169, 221, 590.
rububiyet-i mutlaka-i ilâhiye • 28.
rububiyet-i saltanat • 132.
rububiyet-i Sübhaniye • 148.
ruh • 26, 41, 44, 48, 50, 179, 181, 237, 245, 252, 288, 306, 321, 322, 328, 329, 337, 339, 348, 358, 383, 514, 516, 618, 665, 765, 804, 816, 820, 823, 826, 827, 839, 840, 841, 842, 843, 864, 897, 906, 922, 927, 951, 968, 1000, 1027, 1029, 1046, 1054, 1072, 1088, 1102, 1121, 1124, 1143, 1159, 1162, 1201, 1213, 1240, 1243, 1250, 1253.
Bakınız: ervah.
~ âlemi • 827.
~ bâkî bir mahbubu arar • 345.
~ bâkîdir • 838, 842.
~ cisme hâkimdir • 907.
~ en ulvî • 925.
~ sahibi • *Bakınız*: zîruh.
~ sür'atı • 930.
~ ve ceset • 840, 1213.
~ ve cisim • 930.
~ ve hayat • 182.

~ ve vicdan • 1213.
 ~a mâ ve ziya • 609.
 ~lar âlemi • *Bakınız:* âlem-i ervah.
 ~ları alma • *Bakınız:* kabz-ı ervah.
 ~ları teshir eden • 374.
 ~ların kabzedilmesi • 1147.
 ~ların nuristanı • 880.
 ~ların uçuş meydanı • *Bakınız:* meydan-ı tayeran-ı ervah.
 ~lu birer sübut-u ilmi • 184.
 ~u kemalâta kamçılama • 219, 660.
 ~u maâliyata teşvik etmek • 219.
 ~u Rahman'a teslim etmek • 352, 771.
 ~u teslim etme • *Bakınız:* teslim-i ruh.
 ~un âb-ı hayatı • 425, 426.
 ~un âlî lezaizi • 808.
 ~un ba'delmemat bekası • 840.
 ~un bekası • 840, 843, 1274.
 ~un daire-i hayatı • 339.
 ~un derece-i hayatı • 770.
 ~un fenâsı • 841.
 ~un hissiyat-ı ulviyesinin sönmesi • 1184.
 ~un ızırabâtı • 1199.
 ~un ibka edilmesi • 906.
 ~un istiklâliyeti • 840.
 ~un kemal-i hürriyeti • 766.
 ~un lezzetleri • 1036.
 ~un libası • 840.
 ~un maâliyata teşvik edilmesi • 660.
 ~un manevî güzelliği • 1011.
 ~un ölümsüzlüğü • *Bakınız:* beka-i ruh.
 ~un rahatı • 429.
 ~un sersem olması • 798.
 ~un tekemmülâtı • 1046.
 ~un teneffüsü • 75.
 ~un terakkiyatı • 657.
 ~un ziyası • 823.
 ağacın ~u • 835.
 beşerin ~u • 854.
 elmas gibi bir ~ • 422.
 haşirde ~ların cesetlerine gelmesine misal • 185.
 insanların ~ları • 1000.
 iyi ~lar • *Bakınız:* ervah-ı tayyibe.
 kömür gibi bir ~ • 422.
 kötü ~lar • *Bakınız:* ervah-ı habise.
 ulvî ~ • 930.
 vefat edenlerin ~ları • 840.
 ruhanî • 317, 702, 727, 809, 819, 824, 828, 831, 833, 838, 941, 991, 994.
 ~ ilham • 1198.
 ~ irtibat • 1050.
 ~ mahlûklar • 824.
 ~lerin maarifi • 713.
 ~lerin meskenleri • 928.
 ~lerin sübutu • 828.
 ~lerin temessülü • 408.
 ~lerin ubudiyetleri • 1075.
 ~lerin varlığını anlatan temsil • 824.
 ~lerle görüşen zatlar • 1075.
 ruhanîler • 1027.

ruhaniyat • 287, 288, 328, 329, 569, 818, 819, 820, 826, 828, 830, 832, 991, 1023.
 ~a âyine • 317.
 ~ın kabulünde tereddüt gösteren • 828.
 ~ın vasıta-i seyahati • 317.
 ~ın vücudu • 818.
 ~ların ecnas-ı muhtelifeleri • 826.
 ruhaniyet • 408.
 ruhefza • 889.
 ruhi
 haşrin ~ faydaları • 160.
 ruhiyatçı • 1238.
 ruhsat-ı şer'iye • 782.
 ruh-u âlî • 922.
 ruh-u bâkî • 840.
 ruh-u beşer • 37, 53, 75, 76, 79, 839, 1032, 1045.
 ~ ve beka • 129.
 ~ın ebediyetle merbutu • 839.
 ~ın zulmetten kurtarılması • 1260.
 rahmet-i Rahman'a muhtaçtır • 73.
 ruh-u beşerî
 ~nin zulûmattan kurtarılması • 60.
 ruh-u fitrî • 1191.
 ruh-u iman • 1191.
 ruh-u insan • 75, 1261.
 ruh-u insanî • 60, 839, 841, 843, 1260.
 ruh-u İslâm • 1189.
 ruh-u kâfir • 66.
 ruh-u kâinat • 182.
 ruh-u manevî • 269, 513.
 ruh-u Muhammediye • 922.
 ruh-u mü'min • 66.
 ruh-u nuranî • 1147.
 ruh-u ruh • 1209.
 ruh-u şeriat
 ~tan yabanî zaman • 782.
 ruhureyhan • 765.
 rumuz • 1194.
 rumuzat-ı hayatiye • 210.
 rumuzat-ı neşriye • 846.
 Rumuzat-ı Semaniye • 729.
 rumuz-u celâl • 488.
 Rus Harbi • 1228.
 Rus
 zeminin ~ları bırakma sebebi • 279.
 Rusya • 552.
 rûy-i arz
 ~ mescidi • 572.
 ~ın sahifesi • 138.
 rûy-i zemin • 93, 122, 136, 267, 315, 319, 328, 358, 410, 414, 415, 449, 633, 898, 1027, 1083, 1086, 1116.
 ~ bir mezraadır • 567.
 ~ bir tarladır • 567.
 ~ meydana • 89.
 ~i bahçeye çevirmek • 407.
 ~i etrafıyla görmek • 406.
 ruzname • 877.
 rû'yet • 917, 951, 1060, 1061, 1138, 1176.
 ~e mazhar olmak • 637.
 rû'yet-i cemal • 934, 951.
 rû'yet-i cemal-i ilâhî • 931, 1017.
 rû'yet-i Cemalullah • 665, 950.

rû'yet-i İlâhiye • 637.
 rûçhaniyet • 681, 760.
 nev-i beşere ~ verilmiş • 388.
 rûesa • 1151.
 rûkn-ü imanî • 174.
 rûkn-ü imaniye • 761.
 rûkn-ü İslâm • 1152.
 rûkû
 ~ ile aczini izhar etmek • 75.
 ~a gitmek • 76, 77.
 ~a varmak • 80.
 aczele ~a gidenler • 206.
 huzû ile ~a gitmek • 71.
 Rûstem-i Sistani • 1166.
 rûsul • 166.
 rûtbe • 564.
 muayyen ~ • 566.
 zabitin ~si • 97.
 rûtbe-i kabiliyet • 1195.
 rûtbe-i risalet • 105.
 rûya • 816, 930, 947, 1165, 1167.
 ~ tabiri • 561.
 sadık ~lar • 1147.
 rûya-i sadıka • 838, 1157.
 rûzgâr • 261, 676, 683, 1093.
 ~ların esmesindeki vazifeleri • 640.

S

Sa'd-ı Taftazanî • 957.
 sa'y • 1188, 1214.
 ~ sermaye ile mübareze neticesi • 661.
 ~in sevabı • 1182.
 sa'y-i helâl • 430, 1160.
 sa'y-i maddî • 516.
 saadat
 dünyevî, uhrevî ~ • 417.
 saadet • 66, 331, 351, 579, 1013, 1156, 1159, 1160, 1162, 1237, 1260.
 ~ çarhı • *Bakınız:* çarh-ı saadet.
 ~ ve beka • 121.
 ~ yeri • *Bakınız:* dâr-ı saadet.
 ~in sebebi • 119.
 ahiret ~in esasatıdır • 160.
 beşerin ~inin selbi • 219.
 daimâne ~ • 78.
 daimî ~ • 201.
 daimî bir ~ • 97.
 dâr-ı ~ • 168.
 dünyevî ~ • 162.
 ebedî ~ • 1217, 1250.
 hayattaki ~ • 244.
 iki cihan ~i • 308.
 iki cihanın ~i • 1250.
 iki cihanın ~leri • 735.
 imandaki ~i anlatan temsil • 32.
 istidat göre ~ • 90, 125.
 müzahref ~ • 1160.
 sûrî ~ • 659.
 saadetaver • 948, 951.
 saadet-i acile • 1213.
 saadet-i azîme • 566.
 saadet-i bâkiye • 120.
 saadet-i beşer • 421.
 saadet-i beşeriye • 664.
 saadet-i dâreyn • 69, 219, 492, 501, 660, 716, 726, 728, 1194, 1259.
 saadet-i dünya • 1029.
 saadet-i dünyeviye • 377, 782, 798.

saadet-i ebedî • 1209.
 saadet-i ebediye • 38, 50, 80, 111,
 119, 120, 122, 136, 142, 207,
 233, 251, 264, 379, 428, 500,
 558, 579, 591, 637, 641, 665,
 677, 693, 742, 761, 780, 795,
 798, 843, 844, 845, 848, 849,
 850, 855, 880, 912, 942, 950,
 951, 953, 999, 1032, 1037,
 1038, 1045, 1257, 1274.
 ~ hazinesi bileti • 239.
 ~ insanlara müjdeleniyo • 167.
 ~ ve havas ve letaif • 149.
 ~ ve iman • 233.
 ~ ve insan • 148.
 ~ yolu • 338.
 ~nin delil-i satı • 378.
 ~nin kapısı • 500.
 ~nin muhbiri • 374.
 ~nin sebeb-i husulü • 119, 378.
 ~nin vesile-i vusulü • 119.
 saadet-i hayat • 1166.
 ~ cihetinde insan ve serçe kuşu
 • 177.
 saadet-i hayatiye • 1033.
 saadet-i Lâyezâfî • 234.
 saadet-i sermediye • 239.
 saadet-i uhreviye • 52, 782.
 saadet-i uzma • 92, 95, 97, 112,
 134, 135, 146.
 saat • 41, 72, 401, 846, 930, 931.
 saatçi • 401.
 saat-i hardalmisal • 1186.
 saat-i icabe-i dua • 549.
 saat-i kıyamet • 549.
 saat-i kübra • 72, 635, 709.
 saat-i uzma • 846.
 sabah • 846. *Bakınız:* fecir.
 sabah-ı haşir • 74.
 sabavet • 55.
 sabır • 56, 246, 755, 1230.
 ~ her musibete kâfi gelebilir •
 427.
 ~ içinde şükür • 245.
 ~in ehemmiyetini anlatan temsil
 • 53.
 ~in mükâfâtı • 1181.
 ~sız nefis • 426.
 masiyetten ~ • 427.
 musibete karşı ~ • 427.
 taat üstünde ~ • 427.
 sabia • 931.
 Sabiiyyun • 626.
 Sabiiyyunlar • 974.
 sabit
 ~ bir makam • 566.
 ~ suretler • 95.
 saçmal
 ~ tüfek
 ~gibi bir kuvvet • 573.
 sadâ-i semavî • 492.
 sadaka • 277, 280, 430, 597, 598.
 ~ neler ile olur? • 598.
 sadaka-i azîme • 557.
 sadaka-i maneviye • 247.
 sadakat • 247, 308, 1220, 1231.
 sadakatsizlik
 ~le tahkir • 691.
 Sadakte • 1134.
 sadık • 168, 309.
 ~ elçiler • 168.
 ~ esaslar • *Bakınız:* esasat-ı sa-
 dıkâ.
 ~ rüyalar • 1147.

Hakîm'in ~ dostları • 167.
 muhbir-i ~ • 268.
 Sadıku'l-Va'dî'l-Kerîm • 167.
 sadise • 931.
 safâ-i kalp • 657.
 saffet • 542, 592.
 saff-i evvel • 800.
 Safiye
 ~'yi kafiye feda etmek • 1130.
 safsata • 217, 308.
 ~lı adamlar • 1191.
 safsatiyat • 83.
 sağır
 ~ tabiat • 448.
 Sahabe • 793, 798, 801, 803, 804,
 805.
 ~ ve evliyanın büyüklüğü • 806.
 ~ ve süleha • 792.
 ~ ve velîler • 793.
 ~lere karşı iddia-i rûçhan • 804.
 ~lerin cüz'î hadiseleri • 735.
 ~lerin dakikaları • 800.
 ~lerin dereceleri • 794.
 ~lerin dünyası • 803.
 ~lerin dünyaya girmeleri • 803.
 ~lerin hissiyatları ve letaifleri •
 797.
 ~lerin hizmetleri • 800.
 ~lerin imanı • 802.
 ~lerin kelimat-ı mübarekeden
 hisseleri • 797.
 ~lerin kemal-i salâhatları • 802.
 ~lerin kıymeti • 803.
 ~lerin makamı • 798.
 ~lerin makamları • 799.
 ~lerin nefisleri • 800.
 ~lerin sohbeti • 793.
 ~lerin takvaları • 802.
 ~lerin ümmetin hasenatından
 hissedarlıkları • 801.
 ~lerin velâyeti • 797.
 ~lerin zamanı • 794, 798.
 ~nin istidadı ve fikirleri • 798.
 ~nin istinbat ve içtihadı • 798.
 ~nin kazandığı fazilet • 797.
 ~nin takvaları, metanetleri •
 796.
 Sahabe-i Güzin
 ~in ve evliyanın mertebeleri •
 1273.
 Sahabe-i Kiram • 1228.
 Sahabeler • 550, 785, 793, 795,
 797, 798, 799, 800, 801, 802,
 806, 960, 1273.
 ~ ve Muhyiddin-i Arabî • 796.
 ~in adaleti ve sıdkı • 785.
 ~in gazevatı • 1131.
 ~in hizmetlerinin büyüklüğünü
 anlatan misaller • 801.
 ~in ibadetteki dereceleri • 796.
 ~in kıyameti karip zannetmeleri
 • 550.
 ~in mergup dünyaları • 1018.
 saha-ı ukba-i ferda • 1132.
 sahaif-i a'mal • 131.
 sahaif-i âlem • 644.
 sahaif-i arz ve sema • 382.
 sahaif-i leyl ve nehar • 466.
 sahaif-i mevcudat • 1113.
 sahaif-i nukuş-u Sübhaniye • 338.
 sahavet • 114, 115, 118, 456, 879,
 1085, 1087.
 Allah'ın hadsiz ~i • 86.
 müstemir ~ • 126.

sahavet-i cûd • 117.
 sahavet-i mutlak • 528.
 sahavet-i mutlaka • 479.
 sahavetkârâne • 198.
 sahavetli • 1014.
 ~ bir kerem • 457.
 sahavetperverâne
 ~ sofralar • 450.
 Sahib-i Âlem • 940.
 Sahib-i Celâl
 ~ ve Cemal • 1140.
 Sahib-i Dünya ve Ahiret • 871.
 Sahib-i Hakikî • 49.
 Sahib-i Kâinat • 172, 948.
 sahib-i kemalât • 308, 1008.
 sahib-i mertebe-i hilâfet-i arziye •
 511.
 Sahib-i Miraç • 832.
 Sahib-i Zülcelâl • 461.
 ~'i tezkibe yeltenen adam • 493.
 sahibbüyed • 300.
 sahife-i a'mal • 192, 690.
 ağacın ~i • 112.
 sahife-i âlem • 20.
 sahife-i amel • 132.
 sahife-i arz • 480.
 sahife-i ayat-ı tekvinîye • 373.
 sahife-i fitrat • 339.
 sahife-i hava • 263.
 sahife-i havaiye
 ~nin kitabeti • 264.
 sahife-i ibret • 734.
 sahife-i sema • 1186.
 sahife-i semavî • 459.
 Sahip • 443, 452, 454.
 kâinatın ~i • 493.
 Sahip • 452.
 sahipsizlik • 665, 1200.
 sahir • 627.
 sahra • 15, 320, 632, 1071.
 Cehennemünüm ~ • 389.
 yeşil ~ • 93.
 sahra-i azîme • 887.
 sahra-i bedeviyet • 228, 600, 704.
 sahra-i hail • 1206.
 Sahra-i Kebir • 389, 953.
 sahranişin • 607.
 sahtekârlık • 303.
 ~ alâmetleri • 653.
 Said • 316, 516, 521, 1132.
 Eski ~ • 159, 334, 520, 522,
 541, 769.
 Yeni ~ • 334, 365, 520, 522.
 Said Nursî • 1165, 1226, 1227,
 1231, 1232, 1234, 1246, 1247.
 ~nin eserleri • 1226.
 ~ni telifi • 1225.
 ~nin ilmi • 1226.
 ~nin harikulâde ilânâtı • 1223.
 ~nin şahsî kemalâtı • 1238.
 ~ve eserleri
 ~nin hususiyetleri • 1221.
 Said Nursî Hazretleri • 1233.
 saika
 gençlik ~sı • 235.
 Saik-i Hakîm • 852.
 sakar • 240.
 sakil • 602, 610, 612, 647.
 salâbet • 1148.
 salâh • 140.
 salâhat • 1231.

salât

~a kıyam etmek • 79.
 namazda Resul-i Ekrem'e ~ getirmek • 120.
 ümmetin ~ları • 120.
 salât-ı kübra • 119, 120, 335.
 ~da dua • 378.
 salâvat • 30, 317, 380, 943.
 ~ta hadsiz adetlerin hikmeti • 582.
 her şey namına ~ • 582.
 Resul-i Ekrem'e getirilen ~ • 120.
 ümmetin ~ları • 120.
 salâvat-ı şerife • 489.
 salâvat-ı tayyibe • 77.
 salih • 637, 1260.
 ~ ahbablara muhabbet • 1057.
 ~ amel • 1165.
 münzevi ~ler • 243.
 salihat • 1180.
 salise • 931.
 saltanat • 77, 92, 124, 221, 256, 591.
 ~ haşmeti • 558.
 ~ın adaleti • 411.
 ~ın daireleri • 531.
 ~ın dellâlları • 465.
 ~ın haşmeti • 86, 198, 934.
Bakınız: haşmet-i saltanat.
 ~ın haşmetindeki kerem • 608.
 ~ın mahkeme-i kübraya delâleti • 85.
 ~ın makarr-ı daimisi • 98.
 ~ın mertebeleri
 ~ndeki isim ve âlâmetler • 531.
 ~la müşerref peygamber • 405.
 ~ sahibinin keremi • 85.
 bin üç yüz elli sene ~ • 118.
 dellâl-i ~ • 168.
 dünyanın ~ı • 677.
 haşmet-i ~ • 171.
 insaniyet ~ının sebebi • 524.
 Mutasarrıf-ı Hakîm'in ~ı ve haşır • 173.
 Rububiyet-i ~ • 132.
 sermedî ~ • 125.
 zevalsiz ~ • 93.
 saltanat-ı amme-i Sübhaniye • 221, 590.
 saltanat-ı azîme
 ~nın medarı ve makarrı • 93.
 saltanat-ı dünya • 149.
 saltanat-ı ilâhiye
 insan dellâl-i ~dir • 106.
 saltanat-ı insaniyet • 524.
 saltanat-ı külliye • 104.
 saltanat-ı mutlaka • 1114.
 saltanat-ı rububiyet • 124, 134, 167, 204, 294, 465, 526, 572, 680, 834, 917, 921, 936, 974, 975.
 ~ın azameti • 295.
 ~ın dellâli • 77, 917.
 ~ın dellâlları • 287, 324, 819.
 ~ın haşre delâleti • 90.
 ~ın kat'î muktaziyatı • 167.
 ~ın mehasininin dellâli • 374.
 ~ın raiyeti • 124.
 ~ın şeari • 982.
 saltanat-ı şahane • 918.
 saltanat-ı ulûhiyet • 108, 925.
 ~ın haşre delâleti • 85.

~in turrası • 67.
 ~inin sermedî bir medarı • 169.
 saltanat-ı uzma • 107, 220, 222, 913.
 saltanat-ı zatiye • 544.
 Samanyolu • 928.
 Samed • 18, 991.
 ~ âyinesi • 575.
 Samedâniyet • 104.
 samediyet • 475, 626, 975, 991, 1068.
 ~ cilvesi • *Bakınız:* cilve-i same-diyet.
 ~ turrası • 474.
 ~in âyinesi • 1101. *Bakınız:* âyi-ne-i Samediyet.
 samediyet-i ilâhiye • 21.
 samimî
 ~ hürmet ve muhabbet • 664.
 samine • 931.
 sanat • 57, 101, 103, 112, 116, 133, 170, 320, 366, 399, 401, 404, 405, 407, 408, 415, 448, 453, 487, 654, 874, 896, 922, 923, 943, 970, 1015, 1020, 1022, 1086, 1087, 1091, 1093, 1113, 1163.
 ~ eserleri • *Bakınız:* âsâr-ı sanat.
 ~ harikaları • 198.
 ~ harikası • *Bakınız:* acaib-i sanat.
 ~ incelikleri • *Bakınız:* dekaik-i sanat.
 ~ mu'cizesi • *Bakınız:* mu'cize-i sanat.
 ~ nakşı • *Bakınız:* nakş-ı sanat.
 ~ça birbirinden ayrı meşherler • 95.
 ~in cemali • *Bakınız:* cemal-i sanat.
 ~in harikaları • 934.
 ~in ileri hududu • 408.
 ~in istihsanı • 367.
 ~in kemali • *Bakınız:* kemal-i sanat.
 ~in kıymeti • 496.
 ~in yed-i beyzası • 1023.
 ~ların işaretleri • 198.
 ~ların mükemmeliyeti • 488.
 ~taki ustalık • *Bakınız:* maharet-i sanat.
 acip ve garip ~ • 1099.
 âlî ~lar • 497.
 Allah'ın ~ları • 87.
 antika ~lar • 572.
 antika bir ~ • 496.
 bedî ~ • 526.
 harika ~ antikaları • 125.
 harika ~ numuneleri • 122.
 harika-i ~ • 133.
 kâinattaki ~
 ~ neye delâlet eder? • 488.
 memlekette intişar eden ~lar • 454.
 mükemmel ~ • 1011.
 müteharrik antika ~ları • 446.
 şuurlu ~ • 1163.
 zemin yüzündeki ~lar • 1099.
 sanat-ı âliye • 403.
 sanat-ı beşeriye
 ~nin hududu • 401.
 ~ye delâlet • 419.
 sanat-ı ecnel

Hayy-ı Kayyum-u Ezeli'nin ~ı • 181.
 sanat-ı eşya
 ~da görünen hikmet-i amme • 481.
 sanat-ı harika • 480.
 sanat-ı hat
 ~ ve nazım • 1131.
 sanat-ı ilâhî • 1199, 1200, 1201.
 sanat-ı ilâhiye • 495, 1052, 1140.
 ~nin harikası • 997.
 ~nin mensucatı • 674.
 sanat-ı lisan • 1193.
 Sanat-ı Rabbaniye • 273, 495, 496, 570, 608, 975.
 ~ murassaati • 89.
 insandaki ~ • 496.
 sanatkâr • 101, 367, 368, 401, 421, 450, 645.
 dünyanın ~ı • 642.
 haddinden tecavüz etmiş ~ • 216.
 sanatkârâne • 467.
 ~ bediaların icadı • 480.
 Sanatkâr-ı Zülcemal • 367.
 sanatkârlık • 1085.
 sanatlı • 896.
 ~ işler • 449.
 ~ libaslar • 896.
 sanatperver • 115, 923, 1015.
 sanatperverâne • 198, 642.
 sanayi-i beşeriye
 ~nin esası • 404.
 sanayi-i garibe • 197, 202, 934.
 sanayi-i garibe-i sultaniye
 ~nin meşheri • 84.
 sanayi-i lâfite • 198.
 sanayi-i umumiye • 404.
 sandukça • 762.
 sandukça-i cevahir • 491.
 sandukça-i uhreviye • 431.
 sanem • 620, 878, 882.
 sanemmisal • 882.
 ~ dünyevî mahbuplar • 575.
 sanemperest • 628, 881.
 sanemperestî • 1136.
 sanemperestlik • 663.
 sanemperstlik • 663.
 Sâni • 101, 103, 116, 127, 134, 151, 179, 257, 284, 360, 368, 454, 467, 497, 642, 645, 708, 710, 769, 809, 923, 941, 942, 943, 945, 968, 970, 974, 981, 1023, 1025, 1026, 1028, 1039, 1051, 1054, 1078, 1090, 1103, 1104, 1113, 1118, 1120, 1177, 1207.
 ~ hesabına bakmak • 217.
 ~den gaflet edilemez • 102.
 ~'e tesbihat • 210.
 ~a bakan dünyanın yüzü • 712.
 ~a müteveccih manevî cihetler • 497.
 ~e ait gaye • 128.
 ~e ait neticeler • 884.
 ~e bakan yüzler • 367.
 ~e intisap • 496.
 ~e karşı vazifeler • 708.
 ~in âyi-ne-i marifeti • 385.
 ~in azameti • 607.
 ~in azamet-i kudretini • 608.
 ~in cemali • 217.
 ~in cemalinin cilvesi • 882.
 ~in haşmeti • 607.

- ~in hikmeti • 904.
~in icadı
~nın misali • 446.
~in ihtiyarı • 886.
~in insanla konuşmaması muhaldır • 642.
~in isimleri • 708.
~in kemalâtı • 936, 941.
~in kudret ve hikmeti • 143.
~in kudreti • 987.
~in makasıdı • 925.
~in makasıdı sanatperverânesi • 368.
~in mehasin-i sanatı • 115.
~in mektubu • 963.
~in muhabbeti • 367.
~in nakşı • 113.
~in nazarında mahbup • 943.
~in rububiyeti • 211.
~in sikkesi • 483.
~in şerhî yoktur • 988.
~in unutulması • 710.
~in vahdaniyeti • 1095.
~nin ilve-i kudreti • 261.
~nin esmasına ait gayeler • 366.
~nin perestîliği • 367.
masnuat ~den baiddir • 270.
memleketin tek bir ~i • 444.
sarayın ~i • 198.
Sermedî ~ • 107, 130.
tek bir ~in masnuları • 485.
sânî • 1142.
Sânî-i Âlem • 933.
~in kemal-i sanatı • 940.
~in mu'cizeli sanatları • 170.
Sânî-i Âlim • 923.
Sânî-i Basîr • 50.
Sânî-i Hakîm • 151, 205, 319, 326, 328, 635, 644, 809, 847, 851, 854, 863, 870, 873, 902, 904, 905, 966, 967, 1023, 1031, 1043, 1067, 1073, 1074, 1083, 1091, 1093, 1094, 1098, 1108, 1110, 1118.
~in esması ve âlem-i beka • 195.
~in rububiyeti • 1070.
~in vücubu • 1071, 1072.
~in vücubu ve vahdeti • 1071.
~in vücub-u vücudu • 1069, 1072, 1073, 1082, 1102, 1118.
~in vücub ve vahdeti • 1071.
Sânî-i Hakîm-i Zülcelâl • 896.
Sânî-i Kadîr • 868, 987.
~ masnuata kariptir • 270.
~in vücub-u vücudu • 1110.
Sânî-i Kadîr-i Zülcelâl
~ isminin haşre delâleti • 93.
Sânî-i Kâinat • 903, 951.
~in nazar-ı inayeti • 945.
~in en cami bir âyinesi • 999.
Sânî-i Kerîm • 329, 1094.
Sânî-i Külli Şey • 466.
Sânî-i Mevcudat • 934, 948.
Sânî-i Mu'cizüma • 483.
Sânî-i Muhteşem • 916.
Sânî-i Mukaddes • 1070.
Sânî-i Rahîm • 1105.
Sânî-i Vahid • 485.
Sânî-i Zîşan
~in düsturlarına edepsizlik • 201.
Sânî-i Zülcelâl • 56, 101, 105, 115, 118, 125, 128, 206, 261, 269, 270, 358, 431, 466, 477, 495, 496, 527, 573, 632, 635, 717, 768, 833, 834, 835, 853, 855, 858, 867, 868, 876, 929, 936, 952, 975, 980, 1007, 1015, 1025, 1026, 1065, 1089, 1103.
~in acaib-i sanatı • 978.
~in ilve-i esması • 835.
~in ef'al ve eserleri • 673.
~in esması • 347, 348, 749, 776, 896.
~in ibda-i sanatı • 874.
~in iradesi • 897.
~in kanunu • 944.
~in kemalâtı • 896.
~in makasıdı külliyesi • 833.
~in medayihî • 892.
~in merhametinin tecelliyatı • 849.
~in rububiyeti • 981.
~in saltanatı ve sanatı • 980.
~in sanatında harekât • 930.
~in tavzif etmesi • 845.
~in tecelliyat-ı esması • 358.
~in vahdaniyeti • 77.
~in vücub-u vücudu • 1089, 1091.
Sânî-i Zülcelâl'in kendini tanıttırması • 942.
Sânî-i Zülcelâl-i Velikram • 633.
Sânî-i Zülcemal • 297, 461, 916.
~e muhabbet ve iştiyak • 204.
~in esması • 1028, 1091.
~in rahmeti • 848.
Sânî-i Zülkemal • 527, 936.
~in vücub-u vücudu • 1074.
sânîyet • 1105.
saniye • 931.
Sankiyedim
~ mescidi • 1178.
sapan
~ taşları • 635.
Kadîr kere-i arzı ~ taşı gibi çevirir • 138.
saray • 89, 101, 105, 143, 198, 199, 442, 452, 455, 457, 514, 515, 516, 935.
~ ehli • 516.
~in hikmetleri • 198.
~in maliki • 453.
~in menzilleri • 202.
~in muarrii • 200.
~in nakışları • 448.
~in tilsimi • 455.
~in sâni • 198, 935.
~in sekeneleri • 825.
~in tilsimi • 200.
~in ustası • 446.
~ sahibi
~nin kemalâtı • 935.
daimî ~ • 93, 125.
daimî ~lar • 90.
has ve yüksek ~ • 200.
muntazam ~ • 456.
müebbet ~ları havi bir memleket • 92.
semavî ~lar • 694.
saray-ı acip
~in ustası • 452.
saray-ı âlem • 833, 936, 937, 1009.
~in güneşi • 489.
~in Sâni • 941.
~in seyircileri • 819.
saray-ı kâinat • 568.
saray-ı muhteşem • 454, 703.
~in Sahibi • 452.
saray-ı saadet • 234.
sarhoş • 51, 201, 529, 665.
haram bir tarzda ~ olmak • 783.
sarhoşça • 278.
sarhoşluk • 32, 49, 1033.
sarı
~ çiçekler
~in tohumları • 572.
sârık • 753.
sarraf • 215.
sath-ı arz • 202, 370, 477, 484.
sathî
~ nazarla bakış • 307.
satır-ı nuranî • 20.
Satih • 939.
Satürn • *Bakınız:* Zühâl.
satvet • 1237.
savaş • *Bakınız:* harp.
savcı • 1245.
savt • 611, 826.
~in sūr'atı • 930.
savt-ı vücut • 1211.
sayha-i ihya • 81.
sebat • 842, 1182, 1231, 1244.
sebatsız
~ menziller • 143.
sebeb-i azil • 691.
sebeb-i istimrar-ı zaman • 1189.
sebeb-i kurbiyet • 435.
sebeb-i muhabbet • 1008.
sebeb-i tahakküm • 1151.
sebeb-i zuhur-u iktidar-ı müspet • 1149.
sebepe • 684, 1108, 1110, 1137.
Bakınız: esbap.
~ bir perdedir • 684.
~ tahtı • 434.
~ ve müsebbep • 685, 758.
~ten müsebbebin icadı • 684.
~şuursuz ~ler • 448.
sebîke-i hak • 1182.
sebir ve taksim • 309.
sec'a • 570.
hayvanatın ~lı tesbihatı • 571.
secaya-i âliye • 375, 795.
secaya-i hasene • 881.
secaya-i samiye • 940.
seccade • 431.
secde • 71, 75, 76, 77, 80, 206, 312, 316, 507, 528, 609, 635, 723, 1139, 1272.
her şey Cenab-ı Hakka ~ eder • 564.
secde-i hayret • 632, 1161.
secde-i itaat • 393.
secde-i kübra
mahlûkatın ~sı • 80.
Sed • 552.
seda
~ların envaları • 1054.
seda-i hacet • 1077.
seda-i ihtilâl • 1153.
seda-i Kur'ân • 49.
seda-i semavî • 789.
Sedd-i Çini • 553.
sefahat • 35, 38, 40, 58, 83, 173, 234, 241, 242, 598, 752, 805, 1029, 1033, 1051, 1158, 1175, 1183, 1200, 1212, 1242, 1263.
~te gidenler için kabir • 232.
~te gitmiş gençlik • 240.

sefahatkârâne
 gençliğin ~ zevkleri • 239.
 sefalet • 659, 1158, 1175, 1182.
 sefaletthane • 240.
 sefer • 782.
 ~de namaz • 782.
 sefer-i imtihan • 55.
 sefih • 1189, 1198.
 ~ erkekler • 1183.
 sefihâne • 235.
 sefillik • 435.
 sefine • 128, 401, 501, 632.
 ~nin gark olması • 754.
 sefine-i hayat • 500.
 sefine-i Rabbaniye • 1014, 1096, 1099.
 sefine-i sultanîye • 128, 273, 501, 570.
 sefine-i Sübhaniye • 255.
 seha • 115, 128.
 ~ ve hikmet • 128.
 sehâp • 687.
 seher • 369.
 sehrgâh • 1136.
 sehhar
 ~ medeniyet • 1161.
 sehil • 1205.
 sehl-i mümteni • 629.
 sekene
 semavata münasip ~ler • 181.
 sekene-i arz • 289, 294.
 ~ ve hava • 289.
 sekene-i habise • 389.
 sekene-i semavat • 329.
 sekene-i zemin • 694.
 ~in meskeni • 393.
 sekerat • 311, 609, 864, 865, 1167.
 ~ta olan dinsiz • 1167.
 ~ta olanlar • 735.
 Sekkaki • 670, 723.
 selâm
 namazda Resul-i Ekrem'e ~ getirmek • 120.
 selâmet • 15, 34, 670, 1159, 1197.
 faik bir ~ • 670.
 umumî ~ • 1227.
 selâmet-i kalp • 66.
 selâset • 312, 313, 592, 610, 613, 628, 670, 671, 672, 1197.
 Kur'an'ın ~i • 311.
 raik bir ~ • 670.
 selâset-i fitriye • 735.
 selâset-i lâfiye • 610, 612.
 selâset-i lisan • 1193.
 Selef-i Salihîn • 781.
 ~ asrı • 779.
 ~in müçtehidin-i izamı • 785.
 selim • 218.
 selis
 ~ bir fesahat • 609.
 selm • 1170.
 selsebil • 807.
 ~ çeşmesi • 613.
 sem' • 995, 1120, 1278.
 sema • 289, 297, 466, 562, 624, 632, 633, 634, 640, 641, 676, 683, 685, 696, 698, 700, 710, 917, 928, 956, 1027, 1065, 1138.
 ~ denizi • 271.
 ~ ihtiyarlığa, harabiyete gidiyor • 710.
 ~ perdeleri • 691.
 ~ ve arz • 293, 735.

~ yaprakları • 527.
 bidayet-i hilkatte ~ • 634.
 ~ ve zemin • 674, 683.
 ~in hamd ve sitayişleri • 694.
 ~a mütevakfî nakil • 654.
 ~da tasarruf eden bir ilâh • 649.
 ~nın ahalisi • 289.
 ~nın itiradı • 289.
 ~nın melâikeleri • 975.
 ~nın nuraniyeti • 289.
 ~nın sükûneti • 289.
 ~nın tavanı • 981.
 ~nın tesbihatı • 835.
 ~nın yeşil perdesi • 607.
 ~nın yüzü • 979.
 ~nın yüzündeki hareket • 980.
 ~nın yüzündeki mahlûkatın intizamı • 981.
 ~nın yüzündeki sükûnet • 979.
 ~nın zikri • 534.
 ~ya çıkmak için yol • 289.
 ~ya gidebilenler • 289.
 ~ya taş atan şeytanlar • 291.
 adem ve esir ve ~ perdeleri • 193.
 melâike ve ervah ~dan geliyor • 289.
 su ~dan gönderiliyor • 686.
 sema-i Kur'an • 491, 1159.
 sema-i risalet • 960.
 ~in güneşi • 1122.
 semavat • 121, 223, 294, 362, 379, 388, 484, 560, 625, 640, 819, 826, 917, 927, 943, 946, 973, 974, 975, 980, 981, 983, 985, 1000, 1023, 1089, 1164, 1173, 1204.
 ~ âlemindeki melâikeler • 361.
 ~ denizi • 469.
 ~ ehli
 ~nin nazar-ı dikkatleri • 170.
 ~ ehline mescid-i seyyar • 362.
 ~ kandilleri • 628, 976, 1115.
 ~ muhtelifir • 927.
 ~ sekeneleri • 287, 289, 297.
 ~ ve arz • 202, 291, 605, 606, 624, 640, 682, 684, 724, 737, 743, 745, 856, 876, 985, 987.
 ~ı halk eden • 190, 688.
 ~in altı günde halk edilmesi • 137.
 ~in asl-ı hilkati • 645.
 ~in asl-ı hilkatleri • 644.
 ~in Hâlık'ı • 221.
 ~in hilkati • 26, 676.
 ~in meyvesi • 688.
 ~in tezyin edilmesi • 694.
 ~in vazifeleri • 1039.
 ~in yaratılışı • 202.
 ~ ve küre-i arz • 290, 291.
 ~ ve zemin
 ~in ağlaması • 1039.
 ~a münasip sekeneler • 181.
 ~a uruç etmek • 414.
 ~ı inkâr eden • 910.
 ~in ecrâmı • 1089.
 ~in hâlini rasat etmek isteyen Firavun • 649.
 ~in halk ve tesviyesi • 1112.
 ~in kelimat-ı tesbihiyesi • 268.
 ~in Rabbi • 1112.
 ~in sekeneleri • 818, 819.
 ~in sekenesi • 960.
 ~in tesbihatı • 833.

~in vücudu ve taaddüdü • 928.
 arz ~a denk tutulmuş • 170.
 arzın ~a mukabil tutulması • 563.
 Kur'an'da arz ve ~ • 291.
 netice-i hilkat-i ~ • 181.
 sekene-i ~ • 329.
 yedi tabaka ~ • 695.
 semavat ve arz
 ~in hilkati • 72.
 semavat-ı hakaik • 493.
 semavat-ı lâtife • 829.
 semavi • 1134.
 ~ ayat-ı kübra • 159.
 ~ bir seda • 1134.
 ~ dinler • *Bakınız:* edyan-ı semaviye.
 ~ ferman • 136, 170.
 ~ fermanlar • 869.
 ~ haberler • 625.
 ~ hâdiseler • *Bakınız:* hâdisat-ı semaviye.
 ~ kitaplar • 1196. *Bakınız:* kütüb-ü semaviye.
 ~in hakkaniyeti • 168.
 ~ meslek • 890.
 ~ saraylar • 694.
 ~ suhufar • 165.
 ~ tokat • 172, 279.
 semaviye • 782.
 ecrâm-ı ~ ölü değildir • 181.
 semek • 297.
 semerat • 482, 1202.
 ~in mahzenleri • 947.
 semerat-ı cüz'îye • 145.
 semerat-ı dünyeviye • 1279.
 semerat-ı ef'al • 946.
 semerat-ı harika • 202.
 semerat-ı insaniye • 422.
 semerat-ı niam • 1202.
 semerat-ı rahmet • 483.
 semerat-ı uhreviye • 899, 1279.
 semere • 483.
 mühim ~ler • 684.
 semere-i âlem • 562.
 ~ olan insan • 290.
 semere-i Miraç • 953.
 semere-i sa'y • 683, 1180.
 semere-i şecere-i hilkat • 374.
 Semî • 121, 122, 379, 1084.
 ~nin tedbiri • 122.
 sem-i hikmet • 353.
 semî-i basir • 1163.
 Semî-i Mutlak • 692.
 semizlik
 balıkların ~i • 108.
 semli havai • 967.
 semm-i katil • 1152.
 Semud
 kavm-i ~ • 312.
 kavm-i Âd ve ~ • 144.
 sena • 72, 73, 204, 205, 258, 528, 836.
 sene • 83, 709, 846.
 vücuda gelmiş ~ • 133.
 senet
 küçük ~ler • 91.
 serâ • 121.
 ~ ve Süreyya • 301.
 serair-i ilâhî • 1196.
 serasker • 322, 323.
 ~ ve nefer • 323.
 serbestiyet • 60.

- serçe • 45, 503, 694.
 ~ kuşu • 428.
 ~nun istidadı • 366.
 saadet cihetinde insan ve ~ kuşu • 177.
 serdar
 silsilelerin ~i • 677.
 Serendip Adası • 957.
 serfiraz • 677, 939.
 serfûru • 688.
 sergerdan • 1017.
 ~ zeminimiz • 823.
 sergi • 64, 89, 197.
 ~lerde temaşa • 90.
 aktâr-ı âlem ~leri • 115.
 sergüzeşt-i hayat • 763, 765, 1108.
 sergüzeşt-i hayatiye • 174.
 seriütteessür
 ihtiyaçların ~ ruhları • 161.
 seriüzzeval • 127.
 serkeş • 769.
 sermaye
 insanın ~si • 340.
 sa'y, ~ile mübareze neticesi • 661.
 sermaye-i ömür • 41, 209, 517.
 ~ün gayesi • 208.
 sermedî • 117, 124.
 ~ beraberlik • 162.
 ~ manzaralar • 868.
 ~ Sâni • 130.
 ~ temaşagâhlar • 264.
 ~ tesbihat • 146.
 Sermedî Sâni • 107.
 sermediyet • 124, 487, 839, 1103.
 sermediyet-i hâkimiyet • 171.
 sermediyet-i ulûhiyet • 76.
 sermest-i cam-i aşk • 348.
 sersem • 273.
 ~ kumandan • 426.
 ~ nefis • 427.
 ~in safsatası • 626.
 serseri • 40, 61.
 muzir ~ • 243.
 server • 105.
 servet • 1160, 1182.
 ~ ve fakr • 678.
 ~in şaşaası • 198, 934.
 tükenmez ~ • 114.
 servet-i insaniye • 1214.
 serzakir • 409.
 halka-i zikrin ~i • 371.
 ses • 645. *Bakınız:* savt.
 ~ nakli • 406. *Bakınız:* nakl-i asvat.
 ~ yankılanması • *Bakınız:* aks-i seda.
 ~lerdeki farklar • 987.
 sevab-ı a'mal • 557.
 sevab-ı ef'al • 800.
 sevad • 1148.
 sevad-i azam • 1178.
 sevap • 351, 558, 559, 560, 729, 756, 809, 1035, 1036, 1050, 1181, 1228.
 ~ nur âleminde • 560.
 meşakkatî ~a inkılâbı • 427.
 sevinç
 kedersiz ~ • 244.
 sevk-i ilâhî • 1234.
 sevk-i kelâm • 602.
 sevmek
 eşyayı iztirapsız ~ • 576.
 sevr • 548.
 ~e ibadet eden millet • 389.
 ~i kutsayan sekene • 389.
 seyahat • 32, 40.
 seyahat-i cüz'î • 693.
 seyahat-i hayaliye • 887, 888.
 seyahat-i hayaliye-i fikriye • 260.
 seyir • 198.
 ~in merasimi • 199.
 seyirci
 müştak ~ • 117.
 mütehayyir ~ler • 114.
 seyl-i kâinat • 904.
 ~in bir havz-ı ekberi • 809.
 ~taki mehasin ve kemalât • 1012.
 seyl-i mevcudat • 1011.
 seyl-i şuunat • 866.
 seyl-i zaman • 953.
 seyrangâh • 498.
 akılları hayrette bırakacak ~lar • 89.
 dünya muvakkat bir ~tir • 332.
 seyrangâh-ı daimî • 87, 118.
 seyr-i afakî • 799.
 seyr-i enfûsî • 799.
 seyr-i umumî • 693, 911.
 seyrüsefer • 810.
 seyrüseyahat • 694, 925, 1097.
 seyrüsülûk • 793, 800, 915, 917, 921, 932, 938, 945.
 manevî ~ • 925.
 seyrüsülûk-u velâyet • 799.
 seyyah • 721.
 seyyal
 ~ âlemler • 266.
 seyyalât-ı lâtife • 824, 826, 927, 928.
 seyyale-i lâtife • 1143.
 seyyar • 1138.
 ~ kâinatlar • 266.
 ~ makine-i Rabbaniye • 254.
 seyyarat • 288, 385, 420, 484, 820, 853, 928, 963, 972, 980, 985, 1097.
 ~ meleklerle tayyare yapılmış • 139.
 ~in fennen harekâtı • 930.
 ~in harekâtı • 928.
 ~in hareketleri • 124.
 seyyare • 188, 469, 539, 562, 634, 635, 636, 820, 928, 972, 1096, 1097.
 bidayette güneş ve ~ler • 634.
 on iki ~ • 1095, 1096.
 zerre ile ~ • 271.
 seyyiat • 37, 752, 753, 761, 946, 1151, 1152.
 ~a merciyeti kabul etmek • 755.
 ~in mes'uliyeti • 752.
 seyyid • 105, 518, 520, 1077.
 evliyanın ~i • 370.
 Seyyid Şerif-i Cürcanî • 1008.
 Seyyid-i Kerîm • 34.
 Seyyidimiz Muhammedü'l-Emin • 489.
 Seyyidü'l-Mürselîn • 1008.
 seyyie • 511, 512, 752, 754.
 seyyit • 200, 203, 564.
 ~in kudreti
 ~ne istinat • 218.
 ~in methi • 564.
 ~in namı, hesabı • 564.
 kasrın meliki olan ~ • 199.
 Shakespeare • 1241.
 sıbga • 118.
 sıbga-i Rahmanî • 1199, 1200.
 Sıddık-ı Ekber • 1230.
 sıddıkiyet • 1244.
 sıddıkin • 134, 166, 305, 308, 382, 489, 492, 590, 630, 869, 878, 960.
 ~ tabakası • 668.
 sıdk • 92, 135, 308, 489, 610, 726, 785, 786, 795, 796, 1156, 1220, 1231.
 ~ ve kizb
 ~in ortasındaki mesafe • 786.
 ~ ve kizb mabeynindeki mesafe • 794.
 ~ ve kizb ortasındaki mesafe • 796.
 ~in dellâli • 795.
 sıdk-ı cenanî • 1141.
 sıfat • 1010, 1083, 1088, 1100, 1117.
 ~in kemali • 487.
 ~ların mükemmeliyeti • 488.
 ~ların tecelliyatı • 918.
 çok ~tan yapılmış hakikat • 1100.
 faydalı ~lar • 1118.
 Hâlik'in muhit ~ları • 148.
 sıfat • 118, 230, 317, 937, 1117, 1118.
 ~in mebdeleri • 1010.
 ~in vücudu • 1105.
 hakikî ~ • 1008.
 Rahman-ı Rahîm ~i • 167.
 sıfât-ı lâhiye • 211, 230, 384, 706, 875.
 ~nin tercüman-ı satı • 589.
 sıfat-ı lâhiye
 yedi ~ • 180.
 sıfat-ı irade • 843, 1186.
 sıfat-ı kelâm • 1186.
 sıfat-ı kudsiye • 77, 1005, 1102.
 Sıfât-ı Mukaddese • 579.
 sıfat-ı mutlaka • 211.
 sıfât-ı seb'a • 316.
 sigar-ı nefis • 1183.
 sigar-ı sahife • 1186.
 sigırcık
 ~ kuşları • 411.
 sıhhat • 1182.
 ~ ve maraz • 1172.
 ~in bozulması • 1118.
 sıkıntı • 1183.
 manevî ~ • 766.
 sıklet • 611.
 sıklet-i maneviye • 277.
 sıla-i rahim • 615, 1153.
 sınıfı
 rabıta-i dinî ve ~ ve vatanî • 219.
 sır • 514, 516, 804, 1240.
 ~ın derece-i hayatı • 770.
 Sırat • 55, 329.
 Sırat Köprüsü • 1032.
 ~nde nur ve burak • 428.
 sırat-ı müstakim • 80, 1205, 1208, 1212, 1222, 1244.
 ~ ehli • 890.
 sırr-ı ahsen-i takvim • 520.
 sırr-ı azîm-i i'caz • 672.
 sırr-ı belâgat • 684.
 sırr-ı camiiyet • 808.

- sırr-ı ehadiyet • 1002, 1121, 1278, 1279.
~ ve samediyet • 991.
sırr-ı hayat • 181, 183, 184.
sırr-ı hikmet-i hilkat • 68.
sırr-ı hilkat • 1164.
sırr-ı hilkat-i âlem • 372.
sırr-ı i'caz-ı Kur'ân
~ hakkında temsil • 913.
sırr-ı iman • 68.
sırr-ı imtihan • 867.
sırr-ı inayet • 266.
sırr-ı insanî
zîşuur bir ~ • 426.
sırr-ı irşat • 959.
sırr-ı istihdam • 1271.
sırr-ı kader • 280, 752, 756, 1272.
sırr-ı kâinat • 372.
sırr-ı miraç
~ hakkında temsil • 913.
sırr-ı nizam-ı âlem • 1142.
sırr-ı rahmet • 179.
sırr-ı teavün • 1210.
sırr-ı teklif • 280, 422, 546, 867, 957, 958, 959.
sırr-ı tenasülât • 1146.
sırr-ı tesanüt • 1137.
sırr-ı teşrîî • 1194.
sırr-ı tevfiğ • 128.
sırr-ı tevhit • 358, 1138.
sırr-ı ubudiyet • 507.
enbiyanın ~i • 120.
sırr-ı Vahdet • 998.
sıbab-ı kelâm • 639.
Sidre • 1147.
Sidretü'l-Münteha • 223, 693, 911, 912, 930, 943.
~daki Cennetü'l-Me'vâ • 946.
sığa • 596.
sigara • 375.
sihir • 593, 649, 659, 878, 956.
sihirbaz
~ların yapamayacağı sanatlar • 94.
sikke • 362, 445, 454, 466, 467, 475, 477, 484, 485, 487, 528, 568, 886, 983, 1068, 1112, 1116.
~ler maliksiz olamaz • 84.
hayat üstündeki ~ • 468.
hayat üzerindeki ~ • 467.
hayattaki ~ler • 469.
masnuat üstündeki ~ler • 199.
mu'ciznûma zatın ~si • 453.
vahdet ~si • 454.
sikke-i ehadiyet • 20, 21, 24, 25, 26, 474, 475, 477, 1067.
sikke-i hassa • 68.
sikke-i i'caz • 492, 617, 1134.
~ lem'aları • 726.
sikke-i kudret • 464, 968, 969.
sikke-i kübra-i rahmaniyyet • 20.
sikke-i kübra-i ulûhiyyet • 20.
sikke-i mahsusa • 478.
sikke-i merhamet • 24.
sikke-i rahmet • 23, 24.
sikke-i rububiyet • 19.
sikke-i samediyet • 963, 1068.
sikke-i şer'i • 1147.
sikke-i tevhit • 478, 479, 985, 989, 1113.
sikke-i ulya-i rahîmiyyet • 20.
sikke-i uzma-i rahmet • 24.
sikke-i Vahdet • 486, 963, 968, 971, 974.
sikke-i Vahid-i Ehad • 1068.
silâh • 36, 255.
mirî ~ • 35.
silâh-ı insanî • 339.
sille
semavî bir ~ • 1164.
sille-i azap • 524.
sille-i tahkir
~ ve tekrîr • 885.
sille-i te'dip • 584.
sille-i tedip • 144, 651.
silsile
~lerin serdarı • 677.
silsile-i berahin • 645.
silsile-i cevahir • 645.
silsile-i diyanet • 878, 1275.
silsile-i enbiya • 677.
silsile-i esbap • 716, 1116.
silsile-i eşya
~ emirleri • 1278.
silsile-i felsefe • 878, 880, 1275.
~ ve hikmet • 878.
silsile-i hakaik • 628.
silsile-i hasenât • 761.
silsile-i hilkat-i kâinat • 644.
silsile-i i'caz • 645.
silsile-i icaz-ı i'cazî • 645.
silsile-i ihsanat • 646.
silsile-i kâinat • 863.
~in neticesi • 866.
silsile-i nur • 645.
silsile-i nübüvvet • 878, 886.
~ ve diyanet • 877, 878.
~in esasat-ı sadıkası • 882.
silsile-i şuunat • 641, 645.
silsile-i vücud-u ilmi • 183.
sima • 24, 645, 1025, 1112.
~daki teşahhus • 1112.
~lardaki farklar • 987.
~lardaki teşahhusat • 989.
Allah'ın muayyen bir ~ vermesi • 327.
sinek • 288, 376, 430, 470, 624, 694, 820, 1109.
~ icadî • 688.
~ kanadı • 282, 628, 976, 1115.
~ kanadı ve dünya • 554.
~ ve fil • 1186.
~ ve karaağaç • 447.
~ ve Nemrut • 473.
~in küçük kulakçı • 630.
~in vücudu • 973.
~ler abdesti ihtar eder • 187.
~lerin bir senede neşrolan efradı • 187.
~lerin bülbülleri • 570.
~lerin tohumcukları • 447.
~teki sanat ve beşerin sanatları • 420.
baharda ~lerin haşirleri • 187.
sinema • 1199.
~ perdeleri • 94, 101, 734.
sinemacı • 665.
sinema-i uhreviye • 264.
sinir • *Bakınız:* asap.
sinn-i kemal • 809.
sinn-i teklif • 456, 1057.
sinn-i temyiz • 781.
sirac-ı hakikat • 374, 493, 801, 1250.
sirac-ı musahhar • 608.
sıraç • 385, 1173.
siret • 1158.
~i değıştiren • 1158.
sirkat • 753, 754, 1163.
sis • 959.
sitayiş • 694.
sivrisinek
~ gözü • 1138.
~in sesi • 178.
Siyah Dutun Meyvesi • 1266.
siyak-ı kelâm • 639.
siyaset • 594, 779, 781, 1168, 1224, 1232.
~ lisanı • *Bakınız:* lisan-ı siya-set.
~ propagandası • 786.
menfaati esas tutan ~ • 1150.
siyaset-i hâzıra • 783, 1150.
siyaset-i medenî • 1168.
siyaset-i rûy-i zemin • 251.
siyasi
~ bir dessas • 1213.
~ halâskâr • 1231.
~ karşılama • *Bakınız:* istikbal-i siyasî.
~ millet • 594.
en muazzam ~ hâdise • 1228.
siyasiye
hayat-ı ~ • 253.
siyasiyyun • 163.
siyer • 458.
Sofestaî • 98, 308, 477.
~ eblehler • 96.
Sofestaîler • 145.
sofra • 457.
Rahmanî ~lar • 457.
sahavetperverâne ~lar • 450.
sofra-i erzak-ı umumiye • 482.
sofra-i nimet • 57, 526, 578, 579, 1014.
sofra-i Rahman • 410, 449.
sofra-i Rahmanirrahîm • 812.
sofra-i rızk-ı umumî • 482.
soğukluk • *Bakınız:* bürudet.
sohbet • 1050.
fırsaksız ~ • 1058.
sohbet-i bâkî • 79.
sohbet-i nebeviye • 793, 794, 811.
Sokrat • 1205, 1231.
sonsuz
~ hayat • *Bakınız:* hayat-ı bâki-ye.
sormak • 614.
sosyal
~ hayat • *Bakınız:* hayat-ı içti-maiye.
~ prensipler • *Bakınız:* desatir-i içtimaiye.
insanlığın ~ hayatı • *Bakınız:* hayat-ı içtimaiye-i beşeriye.
sosyolog • 1238.
söylemek • 989, 990.
~ hayatın vücuduna işaret eder • 180.
söyleyen
~ ve dinleyen • 569.

- söz
~ün kıymeti • 1254.
güzel ve çirkin ~ • 947.
Sözler • 418, 1117, 1239.
~deki kıyasat-ı temsiliyeler • 1002.
~in hikâyeleri • 1002.
su • 67, 144, 317, 393, 397, 402, 445, 452, 467, 632, 685, 701, 820, 1141, 1146. *Bakınız:* mâ.
~ cetvelleri • 391.
~ çıkarma mu'cizesi • 459.
~ damarları • 391, 648.
~ hava ve toprak • 265.
~ semadan gönderiliyor • 686.
~ ve toprak ve hava • 476.
~daki inbisat meylî • 1141.
~ların biriktirilmesi • 1099.
~ların cevalânı • 391.
~yun demiri parçalaması • 861.
~yun gönderilmesi • 700.
~yun katreleri • 540.
~yun mahzeni • 633.
kûduretlî ~ • 288.
taştan ~ çıkması • 648.
zihayatların ~dan halk edilemele-ri • 633.
sual • 517.
her ~a cevap veren zat • 88.
Kur'ân mükerrer ~lere cevap verir • 383.
sual-i azîm
üç müşkül ~ • 372.
sual-i hacet • 481.
sual-i müşkül
üç ~ • 105, 941.
subh-u haşir • 863.
subh-u kıyamet • 846.
sudûr-u gayr-i ihtiyarî • 667.
sufuf-u ibad • 1100.
suhre • 428.
suhuf
semavî ~lar • 165.
Suhuf-u İbrahim • 1260.
suhuf-u semaviye • 166, 242.
~nin tefevvukları • 222.
suiyede • 433.
suifehim • 560.
suiihtiyar • 529.
suiihtiyar • 783, 1031.
suiistimal • 242.
süimizaç • 513.
suizan • 1156, 1183.
sukut • 378, 497, 509, 514, 515, 516, 521, 583, 1029, 1032, 1036.
insaniyetin ~ etmesi • 163.
küfre ~ • 548.
sukut-u mutlak • 235.
sukut-u ruh • 664.
sulh • 248.
umumî ~ • 1227.
sultan • 22, 88, 89, 90, 128, 197, 257, 274, 292, 376, 502, 531.
~in ahbarı • 376.
~in derece-i haşmeti • 980.
~in emirleri • 601.
~in hazineleri • 197.
~in marziyatı • 199.
~in mükâlemesi • 220.
~in nam ve vasıfları • 531.
~in nezaret-i şahanesi • 273.
~in taht-ı saltanatı • 629.
~in ünvanları • 920.
ciddi ve izzetli ~ın vaatleri • 165.
ezel ebed ~ı • 202.
ezel ve ebed ~ı • 80, 272.
Bakınız: Sultan-ı Ezel ve Ebed.
zihayatlara bir nevi ~ • 242.
Sultan Mahmut • 357.
sultan-ı azîm
~in bir adı neferi • 473.
Sultan-ı Cihan • 56.
sultan-ı ervah • 374.
Sultan-ı Ezel ve Ebed • 22, 29, 206, 322, 948.
~in marziyatı • 949.
~in sikke-i hassası • 68.
sultan-ı ezel
~ ve ebed • 1006, 1037.
~in hayvan tuyuru • 1185.
~in rahmet ve inayeti • 1208.
Sultan-ı Ezeli • 89, 1037.
~nin bir ordusu • 1276.
~nin memurları • 465.
Sultan-ı Ezeli ve Ebedî • 921.
Sultan-ı Kâinat • 743.
sultan-ı mu'cizekâr
~in iktidarı • 137.
sultan-ı mutlak • 22.
Sultan-ı Sermedî • 29, 143, 359.
~nin kemalâtı, kudreti, hikmeti, adaleti • 173.
sultan-ı zîfûnun • 934.
~ ve zîşuun • 936.
Sultan-ı Zîşan • 197, 295, 459, 934.
~in haşre işareti • 165.
Sultan-ı Zülcelâl • 29, 127, 923, 978, 1097.
Sultanü'l-Evliya • 1008.
sun • 1065.
sun' • 1021, 1023, 1025.
sun'î
~ bir hürmet • 163.
Sur • 854.
İsrail'in borusu olan ~ • 185.
sure • 25, 383, 603, 619, 620, 643, 723.
~lerde hakikat-i haşriye • 164.
~lerin başlarındaki huruf • 602.
~lerin faziletleri • 555.
~ni muhal görenler • 555.
~nin hazinesi • 643.
Sure-i Amme • 603, 981.
sure-i Bakara • 1268.
Sure-i Feth • 793.
Sure-i Fetih • 729.
~in ahirindeki ayet • 1273.
Sure-i İhlâs • 227, 555, 556, 598, 667, 1134, 1136.
~in harfinin haseneleri • 556.
~in harflerinin sevabı • 555.
Sure-i İzâ Zülteitil Ardu • 555.
Sure-i Kaf
~daki icaz • 313.
sure-i Kul Yâ Eyyühe'l-Kâfirün • 555.
sure-i Kur'âniye • 257.
Sure-i Mürselât • 737.
Sure-i Nur • 733.
Sure-i Rahman
~da tekrar edilen ayet • 737.
Sure-i Şems • 1262.
Sure-i Veşşems • 1262.
Sure-i Yâsin • 475, 555, 556.
~ ve Kur'ân-ı Hakîm'in hurufatı • 556.
~in hurufatı • 556.
Sure-i Yusuf • 313.
suret • 90, 127, 434, 762, 864, 1079, 1158.
~ ve hakikat • 864.
~lerin terkip edilmesi • 146.
dünyadaki ~ler • 125.
hikmetli ~ler • 1118.
mahsus ölçülerle ~ giydirmek • 113.
masnuatın ~leri • 128.
mülevves ~ler • 434.
nimetlerin ~leri • 127.
suretçe
~ birbirinden ayrı meydanlar • 95.
suret-i Basirâne • 121, 379.
suret-i basitâne-i zahirâne • 384.
suret-i Dihye • 1147.
suret-i fâniye • 347.
suret-i Hakîmâne • 121, 379.
suret-i hizmet • 1159.
suret-i icmalî • 417.
suret-i istimal • 97.
suret-i libas • 1079.
suret-i mülevvese • 435.
suret-i Rahîmâne • 121, 379.
suret-i Rahman • 27, 28.
suret-i zaife-i vâhiye • 844.
suretperestlik • 663, 664.
sûrî • 437.
~ bir refakat • 162.
~ güzellik • 215.
~ saadet • 659.
~ vücut • 749.
~ ziyinet • 583.
Sur-u İsrailî • 189, 618.
sudur-u hâdisat • 589.
sudur-u hikmet • 735.
suubet • 111, 455, 456.
imtina derecesinde ~ • 134, 485.
suud • 509.
suver-i Kur'âniye
~nin nasihatleri • 784.
~nin tercümesi • 784.
Sübhan
ikazat-ı ~iye • 130.
Sübhanallah • 528, 1090.
Sübhanî
ordu-yu ~ • 186.
sübut-u ilmî • 184.
sücut
~a gitmek • 81.
süeda • 203.
süflî • 514.
~ esbap • 497.
süfliyet • 925.
Süfyan • 546, 550, 780.
~in iptida-i tahsil-i fitrîsi • 781.
vukuat-ı ~iye • 551.
Süfyan ibni Uyeyne • 780, 799.
sühulet • 136.
sühulet-i fevkalâde • 485.
sühulet-i mutlaka • 479, 485.
sükûnet • 161, 636, 768.
sükût • 636, 637, 768.
sükût-u ecrâm • 980.
süleha
~ ve Sahabe • 792.
daire-i velâyetteki ~ • 797.
süleha-i ümmet • 745.
Süleyman (a.s.) • 406.
Süleyman'ın bahçesi • 815.

süllemi • 1116.
sülük • 637.
muhabbet cazibesıyla ~ • 542.
nefis ve akıl ve kalbin ~ları • 538.
sülüs-ü Kur'ân • 555.
sümbül • 1090.
sündüşmisal
~ çarşaf • 320.
~ libaslar • 109.
sünger • 634.
süngü
~lerini takmış ordugâh • 89.
sünnet • 30, 437, 714.
~in ehemmiyeti • 325.
sünnet-i daimî • 1168.
sünnet-i Peygamberi • 1244.
sünnet-i seniye • 582, 717, 746, 1244.
sünühat-i kalbiye • 1225.
Süphan Dağı • 478.
sür'at • 136.
sür'at-i harekât • 930.
sür'at-i mutlaka • 479, 1086.
Süreyya • 121, 607.
~ ve serâ • 301.
~ yıldızlarının dairesi • 606.
sürme
~li formalar • 90.
sürur • 33.
sürur-u mes'udiyetkârâne • 951.
süslendirmek
küre-i arzı ~ • 124.
süt • 681.
~ kutusu • 455.
sütun-u iman • 1190.
süveyda-i kalp • 1148.

Ş

Şâfi • 415, 1020, 1190.
Şâfiî • 380, 789.
~lerin kametten sonra Resul-i Ekrem'e dua etmesi • 120.
Şah
büyük ve küçük ~ • 888.
şahadet • 206, 210, 280, 294, 528, 1167.
~ âlemi • 1137, 1142, 1194, 1195, 1209. *Bakınız:* âlem-i şahadet.
~ perdesi • 1195.
~ rütbesi • 329.
fitrî ~ • 1080.
şahadetmeap • 1140.
şahap • 298, 420.
atılan ~ların manaları • 297.
Şah-ı Geylânî • 380.
Şah-ı Nakşibend • 380.
şahid-i âdil • 231.
Şahid-i Ezeli • 127, 210.
şâhik • 1134.
şahika • 498.
şahmpare • 1148.
şahs-ı Âdem
~'e melâikelerin itaati • 388.
~'e talim-i esma • 648.
şahs-ı insani • 842.
~nin haşredilmesi • 847.
~nin şuuru ve tasavvurâtı • 842.
~nin unsur-u zihayatı • 842.
şahs-ı maddî • 1003.
şahs-ı manevî • 269, 370, 551, 557, 832, 926, 1003, 1249.

Risale-i Nur'un ~si • 232.
şahsi
~ hayat • *Bakınız:* hayat-ı şahsiye.
şahsiye-i insaniye
ahiret ~nin üssülesasıdır • 160.
şahsiyet-i âdemiyet • 875.
şahsiyet-i maneviye • 531, 918.
şai-be-i taklit • 642.
şair • 610, 622, 632, 1241.
büyük ~ • 1241.
şairâne
~ bir fikir • 636.
bülbulün ~ konuşması • 568.
şak • 459.
şakir • 114, 373, 1076.
şakirt
~lerin ikazatı • 201.
dinsiz ~ • 217.
Kur'ân ve ~leri • 216.
şakk-i kamer • 106, 224, 371, 416, 939, 955, 956, 957, 958, 960, 1142, 1277.
~in vukuuna delâlet • 960.
Şam • 406, 551.
şamme • 1176.
şarab-ı muhabbet • 1016.
şarap • 784, 1031.
şârik • 1134.
şâri • 582.
şarkı • 665.
heveskârâne ~lar • 278.
şarlatan
~ münafıklar • 627.
~ların fenalıkta muvaffakiyetleri • 628.
~ların inkârları • 625.
hilebaz ~ • 627.
şart-ı adî • 760.
şart-ı vücud-u küll • 1149.
şaşaa-i cemel • 786.
şaşaa-i medenî • 1212.
şayan-ı temaşa • 523.
şe'n • 533.
şe'n-i merhamet • 91.
şe'n-i Rububiyet • 108.
~in haşre delâleti • 85.
şe'n-i zatî
~nin kemali • 487.
şear • 1189, 1190.
İslâmî ~ • 1189.
şear-i İslâmiye • 783, 1225, 1257.
~nin ehemmiyeti • 325.
şebabet • 658.
daimî bir ~ • 658.
şebnem • 1173.
~in gözü • 1172.
~lerin gözleri • 1172.
şebnemmisal
~ yıldız • 1173.
şecaat
İslâmî ~ • 1220.
şecer
~in hikmet-i hilkatı • 978.
şecere • 130, 944, 992.
şecere-i azam • 944.
şecere-i azîme • 707, 877.
şecere-i bâkiye • 511, 514.
şecere-i hayat
~in gayesi • 177.
şecere-i hayretnüma
dünya ~dır • 130.
şecere-i hilkat • 229, 706, 863, 866, 934, 944, 994.

~in bir meyvesi • 474.
~in bir programı • 892.
~in bir semeresi • 468.
~in dalları • 1202.
~in meyvesi • 290, 448, 584, 974.
~in zîşuur meyvesi • 367.
şecere-i kâinat • 944, 945, 998.
~in bir meyvesi • 514.
~in çekirdeği • 489.
~in en camî meyvesi • 136.
~in meyvesi • 915, 1106.
~in semeresi • 999.
~in silsilesi • 183.
şecere-i kudret
arz ~tir • 130.
şecere-i mel'üne • 761.
şecere-i mübareke • 725.
şecere-i nuraniye • 230, 371, 531, 706.
şecere-i nuraniye-i Miraç • 1277.
şecere-i ömür
~ün başı • 337.
şecere-i semavî • 1204.
şecere-i Tuba • 702, 746, 872, 945, 1204.
şecere-i Tuba-i Cennet • 746.
şecere-i Tuba-i maneviye • 947.
şecere-i Tuba-i nur • 230, 706.
şecere-i Tuba-i nübüvvet • 802.
şecere-i tuba-i ubudiyet • 878, 880.
şecere-i Zakkum • 872, 878, 881.
şecere-i zihayat • 863.
şeddât • 878, 882.
şedide • 602.
şefaât • 168, 1147.
enbiya ve evliyanın ~leri • 1058.
şefaâtçı • 16, 23, 24, 29, 57, 626.
şeffaf • 270, 315.
şeffafat • 152, 486.
şeffafiyet • 152, 153, 679, 859, 885.
~ peyda eden zikir • 560.
melekûtiyet-i eşyanın ~i • 153.
Şefik • 109.
şefik • 618.
şefkat • 24, 27, 118, 119, 205, 247, 341, 524, 597, 614, 661, 685, 773, 848, 1013, 1022, 1027, 1035, 1041, 1045, 1055, 1056, 1083, 1153, 1157, 1161, 1175, 1184, 1208, 1211, 1236.
~ lezzeti • *Bakınız:* lezzet-i şefkat.
~ madenleri • 663.
~ sinesi • 575.
~e lâyük muhteremler • 161.
~in kemali • *Bakınız:* kemal-i şefkat.
~in lezzeti • 1013.
~in musibet olması • 1048.
~in musibete kalbetmesi • 110.
~in Rahim ismine isali • 773.
~li bir Mutasarrıf • 171.
aile hayatında ~ • 162.
Allah için ~ • 1041.
Cenab-ı Hakkın ~i • 88.
melikin ~i • 199.
nihayet derecede ~ • 178.
validelerin rahim ~leri • 109.
şefkat-i cinsiye • 748.
şefkat-i rahîmâne • 794.
şefkat-i rububiyet • 167.

- şefkatli
~ bir rububiyet-i mutlaka • 169.
~ merhamet • 162.
- şehamet • 1199.
- şehamet-i imaniye • 1227.
- Şehbaz ü Şehnaz • 1213.
- şehbaz-ı edvarpervaz • 1208.
- Şehbazî Kalender • 356.
- şehbazî • 1204.
- şehd-i şahadet • 1210.
- şehvani • 1198.
- ~ sevmekler • 575.
- şehir • 516.
- mükemmel ~ • 456.
- mükemmel bir ~ • 442.
- Şehir Otelî • 748.
- şehirlilik • 789.
- şehit • 800, 1167, 1205, 1243.
- ~in hayatı • 1167.
- ~in meyyitlere nispeti • 1167.
- Şehnaz-ı Çelkezi • 356.
- şehrayin • 33, 328.
- şehrayin-i Rahman • 1209.
- şehr-i bilezaiz • 1205.
- şehr-i püremvat • 1205.
- şehr-i Rahmani • 734.
- şehvet • 50.
- hayvanî ~ duygusu • *Bakınız:* kuvve-i şehvehiye-i behimiye.
- şehvetengiz
~ bir zevk • 1199.
- şek • 440.
- ~ kıllete bakar • 596.
- imana zarar veren bir ~ • 439.
- şekavet • 1159, 1160.
- şekavet-i ebediye • 38, 737, 795.
- şekavet-i uhreviye • 502.
- şekerleme • 445.
- şekl-i mahsus • 893.
- şekl-i umumî • 1023.
- şekva • 273, 465.
- Allah'tan ~ etmek • 246.
- şematet • 1214.
- şemm • 1176.
- Şemme • 873.
- şems • 23, 153, 315, 608, 636, 678, 684, 702, 859, 914, 949, 959, 981, 985, 1096, 1147, 1165, 1171. *Bakınız:* şûmus.
- ~ ve zerre • 858.
- ~e müekkel melek • 826.
- ~in aksi • 542.
- ~in âsâr-ı acibesi • 544.
- ~in cazibesi • 929.
- ~in cilveleri • 540.
- ~in mihverî • 1097.
- ~in timsali ve aksi • 859.
- Şems Suresi • *Bakınız:* Sure-i Şems.
- Şems-i Cemal • 351.
- şems-i ehadiyet • 1102.
- Şems-i Ezel ve Ebed • 29, 926.
- Şems-i Ezel ve Ebed Sultanı • 915.
- Şems-i Ezeli • 543, 642.
- ~nin nur-u vahdaniyeti • 471.
- ~nin şuaları • 470.
- ~nin turraları • 469.
- ~nin vücub-u vücudu • 471.
- ~nin envarı • 212.
- ~nin nuru ve sohbeti ve münacatı • 915.
- ~nin tecelliyat-ı nuraniyesi • 470.
- şems-i hidayet • 374, 380.
- şems-i kemalât • 304.
- şems-i kudret • 1173.
- Şems-i Mu'cizbeyan • 1145.
- şems-i Nübüvvet • 801.
- ~in manevî ve maddî nesli • 669.
- ~in ziya-i sohbeti • 785.
- Şems-i Sermed • 322, 353, 377, 771.
- Şems-i Sermedî • 396.
- ~nin lemaat-ı cemal-i esması • 1012.
- ~nin vücub-u vücudu • 1103.
- şemsîmisal • 1185.
- şemsüşşûmus • 832, 1097, 1185.
- şer • 281, 294, 364, 510, 511, 753, 794, 795, 796, 875, 876, 878, 1151.
- ~ ve hayır • 1151.
- ~ ve hayır ortasındaki ayrılık • 794.
- ~den nefreti tahrik etmek • 557.
- ~re merci olmak • 364.
- ~rin dellâli • 794.
- hâdiselerin ~ olarak hükmedilmesi • 366.
- şer' • 1171, 1186, 1187.
- ~in medeniyeti • 1157.
- şer'î
~ esasat • 1221.
- ~ maâlim • 1189.
- ~ meseleler
~in beyanı • 1220.
- ~ tecelli • 1181.
- şerai-i hayat • 503, 632, 825.
- şerai-i hayat-ı dünyeviye
~nin ağırlaşması • 780.
- şerai-i hayat-ı şahsiye • 643.
- şerai-i hayatiye • 503, 824, 825.
- şerarat • 673.
- şeraret • 291, 293.
- şerayin • 472, 901, 965, 966.
- şeref • 620, 1151.
- meleklerin kazandıkları ~ • 566.
- şeref-i insaniyet • 374.
- şeref-i nev-i insan • 122, 379.
- Şerhül-Makasid • 1114.
- Şerhül-Mevakif • 1008, 1114.
- şer-i Ahmedî • 1163.
- şer-i enverî • 1204.
- şer-i İslâm • 1183.
- şer-i tekvinî • 1181, 1186.
- şeriat • 582, 739, 773, 787, 789, 790, 818, 832, 940, 975, 1142, 1145, 1147, 1149, 1154, 1157, 1159, 1161, 1186, 1194, 1204.
- ~ dersi • 740.
- ~ evamiri • 1182.
- ~ hidayeti • 1162.
- ~ mizanları • 790.
- ~ namına içtihat • 782.
- ~ semaviyedir • 782.
- ~a uymayan • *Bakınız:* lâmeşru.
- ~in çeşitlenmesi • *Bakınız:* te-nevvü-ü şerayi.
- ~in hakikati • 776.
- ~in hakkaniyeti • 371.
- ~in hükümleri • *Bakınız:* ahkâm-ı şer'iye.
- ~in ilimleri • 639.
- ~in tesisi • 735.
- ~in ve şu zamanın nazarı • 782.
- ~ların değişmesi • 787.
- ~taki rahmet • 1159.
- enbiya-i salife zamanındaki ~lar • 787.
- enbiyanın ~ları • 535.
- fitrî ~ • 1141.
- iradî bir ~ • 1140.
- şeriat-ı Ahmediye • 1201.
- şeriat-ı fitriye • 879, 1186.
- şeriat-ı fitriye-i kübra • 862.
- Şeriat-ı Garra • 1161.
- Şeriat-ı Garra-i Muhammediye • 826.
- şeriat-ı ilâhî • 1186.
- şeriat-ı ilâhiye
~nin hameleleri • 830.
- şeriat-ı İslâmiye • 308.
- şeriat-ı kübra • 787.
- ~nin müctehitleri • 727.
- Şeriat-ı Kübra-i İslâmiye • 231.
- ~nin hüsnütenasübü ve resane-ti • 707.
- şeriat-ı meşhure • 1181.
- şeriat-ı tekviniye
~nin hamelesi • 830.
- şerik • 625, 667, 879, 963, 990, 1032, 1185. *Bakınız:* şürekâ.
- ~lerden istiğna-i mutlak • 987.
- ~lerin vekili • 964, 968.
- mahlûkat Allah'ı ~ten tenzih eder • 695.
- şerik-i saltanat • 465.
- şerik-i saltanat-ı Rububiyet • 324.
- şerik-i ulûhiyet
~ yoktur • 987.
- şerr-i cüz'î • 753.
- şerr-i hazin • 1151.
- şerr-i kesir • 753.
- şetim • 434.
- ~ hükümdür • 434.
- şûphenin ~e dönmesi • 433.
- şevahid-i vahdaniyet • 396.
- şevk • 569, 618, 861.
- hadsiz ~ • 117.
- şevket • 559.
- şevk-i ebediyet
insandaki ~ • 196.
- şevk-i itaat • 1145.
- şevk-i maâlî • 1201.
- şevk-i nefsanî • 1201.
- şevk-i sa'y • 1188.
- şevk-i taklit • 594.
- şevk-i tenzili • 1201.
- şeyatin • 292.
- ~in recmî • 297.
- Şeyh Bahîd • 1224.
- Şeyh Bahîd Efendi • 1223, 1224.
- Şeyh Bahîd Hazretleri • 1224.
- Şeyh Geylânî (k.s.)
~nin Esma-i Hüsnâ manzumesi • 352.
- Şeyh Geylânî • 356.
- Şeyh-i Geylânî • 932.
- şeyhülislâm • 1233.
- şeytan • 43, 54, 58, 263, 291, 298, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 307, 308, 309, 311, 313, 374, 407, 408, 424, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 526, 601, 625, 648, 744, 747, 876, 887, 968, 984, 1029, 1168, 1169, 1220.
- ~ gibi şahıslar • 217.
- ~ insana hizmet edebilir • 407.
- ~ taşlanması • *Bakınız:* recm-i şeytan.

~ ve şeytan gibi insanlar • 1268.
 ~ ve melâikelerin mübarezesi • 293.
 ~ ve şakirtleri • 309.
 ~nın yolu • 301.
 ~a karşı münazara • 300.
 ~a tâbi olanlar • 203.
 ~ın Âdem'e secde etmemesi • 388, 648.
 ~ın bir vekil-i fuzulîsi • 440.
 ~ın desiseleri • 1269.
 ~ın desisesi • 299, 301.
 ~ın ifhâmî • 299.
 ~ın siması • 1162.
 ~ın şüphesi • 1268.
 ~ın taraftarları • *Bakınız:* hizbüş-şeytan.
 ~ın tekebbür ve imtinalı • 388.
 ~ın vesvesesi • 1269.
 ~lar insana musahhar olabilir • 407.
 ~ların güllelerle recmedilmeleri • 296.
 ~ların recmedilmeleri • 601.
 ~ların taşlanması • *Bakınız:* recm-i şeyatin.
 ~ların teshiri • 407, 408.
 ~ların vesveselerine maruz olmuş ayetler • 586.
 casus ~lar • 297.
 cin ve ins ~ları • 44.
 firavunlaşmış ~lar • 291.
 Hazret-i Âdem ~a aldandı • 414.
 insan suretinde ~lar • 283.
 melâike ile ~ların mübarezeleri • 1265.
 semaya taş atan ~lar • 291.
 vesvese ~ın eline verilmiş • 441.
 şeytanat • 784.
 şeytanî • 622.
 ~ desiseler • 308.
 ~ istibdat • *Bakınız:* istibdad-ı şeytanî.
 ~ pişe • 1175.
 ~ vehimler • *Bakınız:* evham-ı şeytaniye.
 ~ vesveseler • 150. *Bakınız:* vesvese-i şeyatin.
 şeytaniyet • 304.
 şeytanlaşmış
 ~ felsefe • 973.
 Şıkk • 939.
 şıkk-ı muhalif
 ~i iltizam etmek • 440.
 şiar-ı râz • 1213.
 şiddet-i galeyân
 gençlerin ~da olan hissiyatları • 161.
 şiddet-i şefkat • 767.
 şiddet-i tehdit • 695.
 şifa • 1212.
 şifâresan • 1251.
 şifre-i ilâhiye • 602.
 şifremisal • 602.
 şiiir • 333, 592, 593, 622.
 ~in hayâlâtı ve Kur'an-ı Hakîm • 226.
 ~in şe'ni • 227.
 Kur'an'ın ~den istiğnası • 1263.
 şikak • 1242.
 şikâyat-ı Kur'âniye
 ~nin hikmetleri • 272.
 şikâyet
 ~e hakları olan mevcudat • 274.

şikemperver • 42.
 ~ nefis • 425.
 Şimal • 251, 552.
 şimendifer • 83, 89, 399, 400, 521, 522, 523, 552, 729.
 mazi ve müstakbele giden • ~ 95.
 şimşek • 261, 263, 313, 420, 1089, 1094. *Bakınız:* berk.
 şirk • 260, 682, 696, 876, 877, 878, 881, 973, 984, 985, 989, 1029, 1079, 1111, 1135, 1136, 1277.
 ~in altı envai • 598.
 farazi bir • ~ 876.
 ukulün tevellüt ~i • 1136.
 şirkâlûd • 277, 884.
 şirk-i azîm • 884.
 şöhet • 364, 1166, 1174, 1234.
 ~e müptelâ • 363.
 şöhetperest • 649.
 şöhetperestlik • 520.
 şuaat-ı ayniye • 1073.
 Şuaat-ı Marifetünnebi • 381.
 şuaat-ı merhamet-i ilâhiye • 20.
 şuaat-ı rahmet • 768.
 Şualar • 418.
 şuarâ • 1130.
 şuhud-u kalbî • 541.
 şuhud-u kevnîye • 541.
 şuhut • 195.
 nazar-ı ~ • 266, 267.
 şule • 512.
 şulefeşan
 ~ gaybî avalim • 1137.
 şule-i hikmet • 844.
 şule-i mahiyet • 1146.
 şuunat • 145, 317, 533.
 mukaddes ~ • 1013.
 Rahman-ı Rahîm'in ~ı • 167.
 şuunat-ı esma-i ilâhiye • 899.
 şuunat-ı hakîmâne • 150.
 şuunat-ı ilâhiye • 72, 73, 78, 327, 604, 875.
 şuunat-ı kesire • 991.
 şuunat-ı Rabbaniye • 1064.
 şuunat-ı seyyale • 1146.
 şuunat-ı ulûhiyet • 873.
 şuunat-ı zatiye • 1088, 1122.
 ~nin kemali • 1010.
 şuun-u ilâhiye • 211.
 ~nin kavli şarihi • 382, 589.
 şuun-u mukaddese • 211.
 şuun-u münezzeh • 1015.
 şuun-u Rabbaniye • 230, 706.
 şuun-u zatiye • 488, 1010, 1088.
 ~nin kemali • 1010.
 şuun-u zatiye-i Rabbaniye • 1101.
 şuur • 181, 496, 541, 647, 753, 821, 822, 823, 827, 928, 1143, 1212, 1213.
 ~ âlemi • 827.
 ~ ve his ve akıl • 182.
 ~ ve his ve hayat • 182.
 muhit bir • ~ 1081.
 şuurâne
 ~ tasarrufat • 121.
 şuurkârâne • 109.
 şuur-u kâinat
 ~ ve risalet-i Muhammediye • 182.
 vahy-i Kur'an ~in aklıldır • 182.
 şuur-u küllî • 474.
 şuvaz
 ~lı nühaslar • 296.

şübehat • 622.
 şükran • 1163.
 ~ nuru • 1163.
 şükretmek • 520.
 şükür-ü küllî • 525, 580.
 şükür-ü manevî • 1054, 1055.
 şükür unutturana • ~ 130.
 şükür • 18, 23, 34, 57, 69, 70, 71, 72, 75, 76, 111, 115, 127, 204, 205, 208, 245, 258, 333, 364, 523, 527, 571, 631, 675, 755, 769, 775, 800, 815, 881, 906, 953, 1027, 1033, 1040, 1044, 1045, 1076, 1202, 1211.
 ~ kapıları • 327.
 ~ü unutturana sarhoşluk • 130.
 ~ün ehemmiyetini anlatan temsil • 53.
 ~ün ifası • 205.
 gençlik nimetine • ~ 243.
 küllî • ~ 210.
 nimetlerin ~ü • 580.
 nimetlerin ~ünü anlatan temsil • 580.
 rahmete mukabil • ~ 111.
 raiyetin ~ ile melike hürmeleri • 199.
 sabır içinde • ~ 244, 245.
 şükürsüz • 277.
 şümül • 733.
 şümül-u tasarrufat • 1265.
 şümül-ü hikmet • 1072.
 şümül-ü kudret • 281.
 şümül-ü rahmet • 715.
 şümül-ü tasarruf • 715.
 şümül-ü tasarrufat
 şeriksiz • ~ 314.
 şümüs • 1139, 1173, 1210.
 şüphe • 433, 439, 440.
 ~nin şetme dönməsi • 433.
 akla girmiş bir • ~ 439.
 hayale gelen bir • ~ 439.
 mesail-i imaniyede • ~ 439.
 tasdik-i akliye girmiş bir • ~ 439.
 şüphe-i târik • 1134.
 şübe • 809, 810, 811, 814.
 şürekâ • 987.
 şüzuzat-ı kanuniye • 326.

T

taaddüd-ü enbiya • 1171.
 taaddüd-ü ezvaç • 662.
 taaddüd-ü gayat • 128.
 taaddüd-ü merkez • 485.
 taakkul • 439, 1148.
 taallüm • 503.
 ~le tekemmül • 503.
 taam • 17, 68, 85, 178, 198, 202, 451, 467, 519, 819, 1040, 1048, 1176.
 ~ aç olana verilir • 288.
 ~in lezzeti ve derecatı • 211.
 ~lara muhabbet • 1049.
 ~lara muhabbet-i meşruanın uhrevî neticesi • 1055.
 Kadir ~ları cisme çevirir • 467.
 taammül • 503.
 taassub-u mezhebî • 1171.
 taassup • 1148.
 taat • 236.
 ~ üstünde sabır • 427.
 taayyün • 183, 1135, 1173, 1174.
 taayyünat • 886.

taayyûnat-ı itibariye • 898.
 tab' • 1189.
 tabaka-i avam • 385, 733, 1153.
 tabaka-i azîme • 391.
 tabaka-i hâkimiyet • 921.
 tabaka-i havas • 1153.
 tabaka-i hayat
 ~ en yüksek ~ • 129, 814.
 tabaka-i hükûmet
 ~ mertebeleri • 531.
 tabaka-i insaniye • 822, 1250.
 tabaka-i mesturiyet • 229, 705.
 tabaka-i tevhit • 682.
 tabaka-i türabiye • 632, 648, 1098.
 tabaka-i ulâ • 668.
 tabakat-ı âliye • 329.
 tabakat-ı avam • 735.
 tabakat-ı beşeriye • 658, 787.
 tabakat-ı cemal
 ~in medarı • 1017.
 tabakat-ı ehl-i kemal • 308, 644.
 tabakat-ı evliya • 637.
 tabakat-ı hitabiye • 613.
 tabakat-ı hüsün
 ~ ve cemal ve fazl ve kemal • 1016.
 tabakat-ı kâinat
 ~a nazır • 917.
 tabakat-ı kelâmiye • 643.
 tabakat-ı kemal
 ~ ve muhabbet • 1038.
 tabakat-ı kesret • 938.
 tabakat-ı kümmelîn-i insaniye • 1020.
 tabakat-ı mahlûkat • 921.
 tabakat-ı mevcudat • 466, 925.
 en basit ~ • 839.
 tabakat-ı ömr-ü insan • 72.
 tabakat-ı rahmet • 1053.
 tabakat-ı vücut • 829.
 ~un perdeleri • 1279.
 tabâyi • 1189.
 tabâyi-i esasiye • 647.
 tabiat • 146, 260, 265, 267, 283, 284, 476, 497, 561, 573, 852, 879, 881, 886, 887, 888, 893, 963, 964, 965, 967, 968, 970, 971, 975, 990, 1030, 1031, 1032, 1067, 1070, 1082, 1084, 1087, 1098, 1100, 1104, 1140, 1162, 1163, 1177, 1186, 1199, 1200, 1201, 1203.
 ~a saplananlar • 890.
 ~ bataklığı • 634.
 ~ dalâleti • 414, 533.
 ~ fikrî • 711. *Bakınız:* fikr-i tabiat.
 ~ gecesi • 543.
 ~in perdesi • 878, 1195.
 ~in tecavüzatı • 789.
 ~in vazifesi • 975.
 ~in zulûmatı • 888.
 ~ niçin yaratılmıştır? • 364.
 ~ perdesi • 228.
 ~ tağutu • 652.
 dalâletin kalesi olan ~ • 252.
 kâinat ~a isnat edilemez • 476.
 nefis âlemdeki ~a benzer • 364.
 nefis ve ~in tesiri • 364.
 sağır ~ • 264, 448.
 sert ve sağır ~ • 251.
 Tabiat Risalesi • 252.
 tabiat-ı arz • 1203.
 tabiat-ı insanî • 1155.
 tabiat-ı müessire • 268.

tabiatperest • 216, 364, 649, 665, 881, 963.
 tabiatperestlik • 476, 1136.
 Tâbiîn • 550.
 tabiiyyun • 17, 261, 828, 878, 882, 884, 890, 891, 967.
 ~un fikr-i küfrisi • 552.
 tabir • 561.
 tabir-i sarfiye • 596.
 tablacı • 18, 449, 457.
 tablacılık • 16.
 tabla-i erzak • 451.
 tabla-i nimet • 450.
 tabur • 137.
 ~un boru ile toplanması • 189.
 taburmisal
 ~ ceset • 617, 618.
 tabut • 337.
 tadiil-i erkân • 774.
 tafdil • 1005.
 tafsil • 432, 738.
 tafsil-i mahiyet
 mevcudatın ~i • 562.
 tagayyûr • 866, 867, 869, 995, 1135.
 ~ün esbabı • 868.
 arzın devamlı ~ü • 291.
 tagayyûrat • 373, 842, 865.
 tagayyûrat-ı âlem • 857.
 tagayyûrat-ı sûriye • 326.
 tağî
 ~ dünyaperest • 626.
 ~ zalimler • 623.
 tağut • 887.
 tabiat ~u • 652.
 tahabbûp • 482, 1153.
 tahakkuk • 1171.
 tahakküm • 1151, 1153, 1227.
 tahakkümü • 988, 989.
 tahallül-ü bürüdet • 1172.
 tahammül • 1230.
 tahannün • 482, 1022, 1024, 1025.
 taharet
 zahîrî ~ • 435.
 taharri
 ~den neş'et eden vesvese • 437.
 asl-ı vesvese ~ye dâidir • 441.
 taharrük
 ~ eden âyineler • 487.
 tahassungâh • 162.
 tahattur-u hükm-ü şer'î • 582.
 tahavvül • 867, 868.
 ~ eden nakışlar • 487.
 arzın sür'atlı ~ü • 291.
 her dakika ~ eden meşher • 90.
 küllî ~ler • 366.
 meşher her dakika ~ ediyor • 125.
 tahavvülât • 449, 457, 865, 1071.
 kâinatın ~i • 105.
 ~ndaki maksat • 941.
 tahavvülât-ı zerrat • 891, 892, 897, 903, 908, 1275, 1276.
 ~in hikmeti • 1276.
 ~in hikmetleri ve vazifeleri • 897.
 tahayyül • 439, 1148, 1149.
 ~ hüküm değildir • 434.
 ~ü hakikat fevehhüm etmek • 434.
 tahayyül-ü küfür • 434, 439.
 tahayyül-ü şetim • 434.
 tahayyüz • 995, 1279.

tahdid-i kayıt • 317.
 tahdît • 1021.
 tahiiyyat • 1080.
 ağaçların hayatlarının ~ı • 360.
 Hâlik'a ~ • 210.
 tahiiyyat-ı maneviye • 567.
 tahiiyyat-ı muayyene • 1015.
 tahiiyyat-ı mübareke • 77.
 tahiiyye • 580.
 tahkik • 383, 701.
 tahkikat • 1075.
 tahkikî
 ~ iman • 157, 1216, 1217, 1243.
 ~ dersleri • 1254.
 tahkir • 65, 1153.
 dünyanın makbul ~i • 1019.
 hürmetin ~e meyletmesi • 87.
 kâinata ~ • 217.
 kâinata karşı bir ~ • 106, 140.
 mevcudatı ~ edenler • 207.
 tahlil • 1074.
 tahmidat • 269, 946.
 tahmidat-ı Rabbaniye • 359.
 ~ kasideleri • 909.
 tahmit • 204, 256.
 tahribat • 583, 752, 754, 755, 761.
 merhametsiz ~ • 250.
 tahrib-i medeniyet • 1157.
 tahrim • 1201.
 tahrip • 510, 511, 512, 754, 841.
 ~ esheldir • 1149.
 ~ ve tamir • 273.
 ~in intişarı • 510.
 memleketin ~ edilmesi • 94.
 sür'atlı ~ler • 94.
 tahsin • 482, 528, 1025.
 tahsis-i taabbüt • 527.
 tahtelarz • 888.
 tahtelbahir • 420.
 tahtezzemin • 391, 889.
 taht-ı Belkis • 405, 406.
 taht-ı emir
 ~ ve idare • 29.
 taht-ı riyaset • 498.
 taht-ı tasarruf • 483, 1077.
 taht-ı tasdik • 492, 493.
 taht-ı tedbir • 472.
 tahvil • 1065.
 tahvil-i mekân • 1102, 1167.
 taife-i ilmiye • 725.
 taife-i mahlûkat • 556.
 taife-i nebatat
 ~in bayramı • 89.
 taife-i nisâ • 1184.
 ~nın eğlencesi • 1184.
 ~nın haşmetleri • 1184.
 ~nın hüsnekemali • 1184.
 ~nın lütuf ve cemali • 1184.
 ~nın rahatları • 1183.
 ~nın yuvalarından uçmaları • 1183.
 ~nın ziynetleri • 1183.
 takaddüs • 173.
 takat-ı beşer • 723, 728.
 takayyüt • 995.
 takdir • 1021.
 ~ edici • 116.
 hakîmâne bir ~ • 175.
 melikân sanatını ~ • 199.
 takdir-i ilâhiye • 678.
 takdis • 70, 77, 167, 202, 204, 256, 258, 696, 1080, 1202.
 takdisat • 257.

taklidi
~ iman • 1216, 1217.
taklil • 596.
taklit
ilimde ~ • 304.
taklitçilik • 653.
taklitgâh • 290, 563.
takrir • 383.
taksimûla'mal • 713.
takva • 36, 40, 308, 437, 1180, 1220, 1229, 1230, 1249, 1258.
takva-i kâmile • 781.
takvim • 877.
kâinatın bir güzel ~i • 526.
kâinatın güzel bir ~i • 508.
takvimcilik • 1077.
takvîdat • 1238.
talâk • 783.
talebe • 1250.
taleb-i hakikat • 1078.
taleb-i rû'yet • 393, 395.
taleb-i tezyin • 367.
talib-i hakikat • 1154, 1170.
Talikat • 1238.
talim • 43, 255, 628.
~ makamı • 631.
talimgâh
dünya bir ~tır • 97.
talimgâh-ı beşer
~ ve hayvan • 34.
talim-i esma • 388, 414, 415, 417.
şahs-ı Âdem'e ~ • 648.
talim-i nazariyat • 1192.
taltif • 1083.
eşyada görünen rahmetin ~i • 151.
iman ile itaat edenlerin ~i • 113.
mü'minler ~ edilecektir • 112.
taltifat • 1083.
tamam-ı vazife
~ ve terhis • 129.
tamim
~in iltizamı • 1171.
tamir
~ ve tahrip • 273.
tanımak
~ perdeleri • 462.
tanzim • 170, 457, 635, 1021, 1023, 1111.
tanzimat • 448, 1083, 1111.
~ kanunları • 448.
taraf-ı ilâhî • 72.
taraf-ı muhalif • 300.
~i iltizam etmek • 440.
taftarlık
zulme ~ • 279.
tarassudat-ı semaviye • 955.
tarassut • 1249.
taravet • 602.
tarfetülayn • 224.
tarif
~ edici • 198.
sarayın ahaliye ~i • 198.
sarraf bir ~ edici • 104.
tarih • 458, 958.
tarihçe-i hayat • 131, 267, 763.
tarih-i hayat • 690.
tarik
acz ve fakr ve şefkat ve tefekkür
~i • 773.
acz, fakr, şefkat, tefekkür ~i • 776.
en keskin ~ • 777.
en müstakim bir ~ • 1252.

en müstakim bir ~ın esası • 1272.
eslem ~ • 777.
gayrimeşru ~ • 1154.
hafî ~ • 773.
hak ~ler • 773.
kısa ~ • 777.
kısa ~ın evradı • 774.
nurânî ~ • 1212.
nübüvvetin ~i • 540.
ubudiyet ~i • 773.
umumî ~ • 777.
tarikât • 725, 773, 800, 803, 1233.
~in ilimleri • 639.
evliyanın ~leri • 535.
tarik-ı berzahîye • 67.
tarik-ı cehriye • 773.
tarik-ı iman • 66, 1192.
tarik-ı isyan • 66.
tarik-ı Kur'ân • 66.
tarik-ı küfran • 66.
tarik-ı Nakşî • 804.
tarik-ı Nakşibendî • 803.
tarik-ı ubudiyet • 804.
tarik-ı zulmanî • 1205.
tarla • 483.
~ hükümünde olan dünya • 97, 107.
~ ve mahsulât • 452.
tart • 293.
tarfetülayn
haşr-ı azam ~da vücuda gelebilir • 186.
tarz-ı hayat-ı içtimaiye • 787, 788.
tarz-ı maişet • 789.
tarz-ı medeniyet • 1160.
tarz-ı nazar • 1177.
tarz-ı nazım • 1131.
tarz-ı tesbihat
mahlûkatın ~i • 148.
tarz-ı teşkilât • 103.
masnuların ~i • 102.
tarz-ı vahdet • 841.
tasannu • 502.
yalancı ~ • 1174.
tasannuat • 303.
tasannukâr
~ tavırlar • 1234.
tasarruf • 479, 759, 783, 966, 970, 994, 1006, 1030, 1032, 1111, 1278, 1279.
âlemdede ~ eden Zat • 112.
kâinatta ~ eden kudret • 180.
mahlûkatına ~ eden • 170.
tasarrufat • 121, 533, 675, 678, 919, 989, 1000, 1005, 1006.
celâllî ~ • 73.
Cenab-ı Hakkın kudretinin ~i • 532.
kudretin ~i • 918.
tasarrufat-ı acibe • 687.
tasarrufat-ı azime • 271, 676.
tasarrufat-ı azime-i bahariye • 479.
tasarrufat-ı azime-i yevmiye • 74.
tasarrufat-ı celâliye • 78.
tasarrufat-ı gaybiye • 294.
tasarrufat-ı hakîmâne • 393.
tasarrufat-ı ilâhiye • 391, 392, 919.
tasarrufat-ı kudret • 385, 858.
tasarrufat-ı kudret-i ilâhiye • 607.
tasarrufat-ı muntazama-i acibe • 608.
tasarrufat-ı Rabbaniye • 78, 604.
tasarrufat-ı Rububiyet • 689.

kıyamet ve haşirdeki ~ • 192.
tasarruf-u azim • 1184.
tasarruf-u hakikî • 568.
tasarruf-u hikmet • 1185.
tasarruf-u ilâhî
~nin âyinesi • 70.
tasarruf-u kudret • 1184.
tasarruf-u rububiyet • 682.
tasavvur • 439, 1148.
tasavvurat-ı insaniye • 848.
tasavvur-u dalâlet • 439.
tasavvur-u vahiy • 582.
tasavvur-u zeval • 346, 523.
tasdik • 439, 1148.
tasdik-i aklî • 439.
tasdik-i haşir • 1209.
tasia • 931.
tasrif-i hava • 327.
tasvir • 1094.
tasvirici • 215.
tasvir-i hakikat • 1199.
taş • 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 467, 1094, 1098, 1211.
~ tabakası • 391, 648.
~nın vazifeleri • 391.
~ toprağa dâyeli ed • 391.
~lar zevilhayata hazinedarlık ediyor • 392.
~lardaki nakış • 448.
~lardan su çıkması • 1268.
~ların evamir-i tekviniyeye karşı yumuşaklıkları • 393.
~ların hikmetleri • 393.
~ların kemal-i inkiyadı • 392.
~ların musahharîyeti • 395.
~ların parçalanması • 393, 394.
~ların tabaka-i muazzaması • 392.
~ların yuvarlanması • 395.
~tan su çıkması • 648.
madde-i mayıadan incimat etmiş ~lar • 396.
tat • 1094.
~ alma • *Bakınız:* zaika.
ta'til • 714, 877, 1200.
tatlik • 668, 783.
taun • 500, 1031, 1036. *Bakınız:* veba.
taun-u manevî • 1188.
tavaif-i mevcudat • 921.
tavattun
nebatat ve hayvanatın ~ları • 483.
tavren
~ dua • 523.
tavr-ı batıl • 1182.
tavsifat-ı Rabbaniye • 793.
tavuk
~un aslana saldırması • 523.
~un civcivlerini himaye etmesi • 1013.
~un yavrusu
~nun zaafı • 523.
~un yavrusunu himayesi • 109.
tayeran • 401, 694.
tayr-ı müsebbih
~ ve hamit • 268.
tayyare • 89, 399, 403, 552, 729.
seyyarat meleklerle ~ yapılmış • 139.
tayyare-i beşer • 419.
tayy-ı meratip • 915.
tazarru • 438.
tazim • 70, 71, 528.

tazip • 34, 144.
 ~e müstahak olmak • 428.
 lâhiyâne ~ • 173.
 şiddetli ~ • 209.
 tâziyâne-i ~ • 144.
 zeval ve teb'id ile ~ • 88.
 zulmanî bir alet-i ~ • 148.
 tâziyâne-i tazip • 144.
 tazyik • 75.
 tazyikat
 hâdisatın ~ı • 500.
 tazyikat-ı dünyeviye
 ~ hapsi • 502.
 te'kit • 383.
 te'nis-i ezhan • 1195.
 teanuk • 20, 481.
 tearrûf • 1022, 1024, 1025, 1091.
 tearuz • 1158.
 tearûf-u umumîye • 548.
 teavûn • 20, 481, 660, 670, 1077,
 1137, 1158, 1242.
 ~ kanunu • *Bakınız*: kanun-u te-
 avûn.
 düstür-u ~ün şe'ni • 219.
 teb'id • 88.
 teb'iz • 596, 597.
 tebaiyet • 60, 61, 62, 537, 793,
 1058.
 Resul-i Ekreme ~ • 120.
 tebaud-u acip • 1171.
 tebdil • 94, 1065.
 memleketlerin ~ edilmesi • 137.
 tebdil-i beden • 1102.
 tebdil-i câme • 1167.
 tebdil-i diyar • 94.
 tebdil-i hayat-ı içtimaiye • 722.
 tebdil-i memleket • 99.
 ~ delilleri • 98.
 tebeddül • 125, 867, 995.
 tebeddülât • 93, 373, 431, 865,
 866.
 tebeddülât-ı ahval • 710.
 tebeî • 879.
 ~ nazar • 1145.
 ~ nazarla bakış • 307.
 teberri • 173.
 tebligat • 98.
 muarrif üstadın ~ı • 199.
 yaver-i ekremin ~ı • 98.
 tebliğ • 372, 460, 622, 786, 924.
 ~ makamı • 784.
 cin ve inse ~ • 203.
 vazife-i ~ • 105.
 tebzir • 1175.
 tecahül • 61.
 tecavüp • 20, 481, 670, 1077,
 1137.
 ulvî bir ~ • 670.
 tecavüz • 219, 659, 789, 1158,
 1159, 1169.
 kâfirâne ~ün dehşeti • 743.
 tecavüzat • 161, 761.
 ~a set çekmek • 789.
 nameşru ~a set • 660.
 tecazüp • 1159.
 tecdid-i biat • 118.
 tecdit • 971, 999.
 teceddüt • 1025, 1074, 1242.
 tecelli • 226.
 cüz'î bir ~ • 539.
 Esma-i Hüsnâ'nın ~ etmesi •
 532.
 güneşin ~si • 539.
 has bir ~ • 532, 539.

küllî ve umumî bir ~ • 539.
 tecelligâh • 866.
 tecelli-i akis
 güneşin ~i • 469.
 tecelli-i azam • 915.
 tecelli-i azamet-i kudret • 676.
 tecelli-i celâl • 486.
 tecelli-i cemat • 347.
 tecelli-i cemaliye • 486.
 tecelli-i ehadiyet • 212, 933.
 tecelli-i icat • 946.
 tecelli-i iktidar • 1171.
 tecelli-i İsm-i Azam • 474.
 tecelli-i kudret • 1185.
 hayattaki ~ ve hikmet • 468.
 tecelli-i kübra-i adl • 1016.
 tecelli-i merhamet • 822.
 tecelli-i muhabbet • 578, 934.
 tecelli-i rahmet • 676.
 ~ ve hikmet • 676.
 ~ ve kudret • 676.
 tecelli-i rububiyet • 676, 677, 852.
 tecelli-i saltanat-ı ulûhiyet • 676.
 tecelli-i sıfat • 317, 925, 994.
 tecelli-i sırr-ı ehadiyet • 470.
 tecelli-i vahdet • 486, 821, 1143.
 tecelli-i vâsi • 1185.
 tecelli-i zat • 915.
 tecelliyat • 899, 1005.
 azamî ~ • 682.
 Hâlik'ın nihayetsiz ~ı • 148.
 tecelliyat-ı Celâliye • 73, 293, 393,
 566, 899.
 tecelliyat-ı Celâliye-i Sübhaniye •
 365.
 tecelliyat-ı Cemaliye • 78, 566.
 ~ ve celâliye ve kemaliye • 899.
 tecelliyat-ı esma • 809.
 ~nın mazharı • 290, 563.
 ~yı tezyif • 754.
 tecelliyat-ı esma-i İlâhiye • 898.
 tecelliyat-ı esmaiye • 946.
 tecelliyat-ı icadiye • 897.
 tecelliyat-ı İlâhiye • 604.
 bütün ~ • 917.
 tecelliyat-ı kemal • 1012.
 tecelliyat-ı nuraniye • 470.
 tecelliyat-ı rahmet • 56, 73.
 tecelliyat-ı Samedâniye • 1100.
 tecelliye-i Celâliye • 394.
 tecerrüt • 859, 860.
 tecezzi • 995, 1135.
 tecrid-i mutlak • 1229, 1249.
 tecrübe • 867.
 ~nın neticeleri • 868.
 tecrübe-i hizmet • 125.
 tecrübe-i küfran
 ~ ve yalan • 1191.
 tecziye • 144, 854.
 teşhizat • 90, 97.
 tedafü • 1158, 1159.
 tedai
 ~de mücaveret • 436.
 tedai-yi efkâr • 436.
 tedbir • 379, 507, 1068, 1094,
 1111, 1278.
 Semîin ~i • 122.
 tedbir-i hükûmet • 292.
 tedbir-i ulûhiyet • 682.
 tedenni • 548.
 ins ve cin ~ye mazhardır • 291.
 milletin ~si • 1167.
 tedenniyat • 290, 573, 574.
 tedenniyat-ı insaniye • 1270.

tedip • 112, 518.
 ~e müstahak olmak • 428.
 hiddetli ~ • 209.
 namus edepsizlerin ~ini ister •
 85.
 sille-i ~ • 144.
 tedip
 edepsizlerin ~i • 110.
 tedrisat
 din ~i • 252.
 tedvin-i şariat • 735.
 tedvir • 986, 1048, 1111.
 tefekkür • 204, 210, 439, 448, 520,
 526, 527, 673, 677, 680, 682,
 773, 819, 943, 1051, 1177,
 1237.
 ~ün dereceleri • *Bakınız*: merte-
 be-i tefekkür.
 ~ün Hakîm ismine isali • 773.
 tefekkûrat • 528.
 tefekkür-ü dalâlet • 439.
 tefer'un • 752.
 teferruat • 739, 1093.
 teferruat-ı şer'îye • 740.
 tefessüh • 513, 514.
 tefevvuk • 612.
 tefrigat • 130.
 tefrih • 34.
 tefrik • 136, 1074, 1086.
 tefrika • 1242, 1251.
 tefriş
 zeminin ~ edilmesi • 700.
 tefrit • 713.
 tefsir • 561, 639, 655, 728, 960,
 1222, 1248, 1257.
 güzel ve nafi ~ • 216.
 üç yüz elli bin ~in tasdiki • 663.
 tefsir-i Arabî • 381.
 tefsir-i Kur'ân • 1221, 1244.
 tefsir-i şerif • 215.
 tegaddî • 1175, 1178.
 tegaddi-i hüceyrat • 989.
 tegafül • 1212.
 teganni
 tesbihatın nağamatıyla ~ • 570.
 tehcüm • 1030.
 tehasum • 1158.
 tehavûn
 asl-ı vesvese ~ü defeder • 441.
 tehdidat • 755.
 şiddetli ~ • 274.
 tehdidat-ı Kur'âniye • 744.
 tehdit • 613.
 ~ ayetlerinin tekrarı • 743.
 ciddî ve izzetli Sultanın ~leri •
 165.
 Kur'ân'ın dehşetli ~i • 295.
 Rabb-i Rahîm'in ~leri • 166.
 şiddetli ~ • 93.
 teheccüt • 73.
 tehliil • 33.
 tek • 200.
 tek şey
 ~den her şeyi yapmak • 67, 68.
 tekâlif-i şer'îye • 805.
 tekâmül • 867, 1159.
 tekatu • 1165.
 tekbir • 33, 71, 204, 368.
 tekebbür • 502, 510, 859, 1151,
 1153, 1179, 1183, 1227.
 tekeddür • 885.
 telcelilik
 ~ anlayışı • *Bakınız*: ağdiye.
 tekellüfat • 303, 714.

tekemmül • 503, 504.
 taallümle ~ • 503.
 tekemmülât-ı insaniye • 1033.
 tekemmülât-ı ruhiye • 1036.
 tekemmül-ü ruh • 1272.
 tekemmül-ü zatı • 880.
 tekessür • 626.
 teklif • 751, 752.
 ~ sırrı • *Bakınız:* sırr-ı teklif.
 ~in iktizası • 280.
 teklifat-ı ilâhiye
 ~ bir iptilâdır • 422.
 teklif-i dinî • 439.
 teklif-i ilâhî
 ~ bir tecrübedir • 422.
 teklif-i ilâhiye • 755.
 tekmil • 198.
 tekrâr • 738.
 ~ edilen ayet • 736.
 tekrarat-ı Kur'âniye • 732, 738.
 tekrâr-ı ayet • 383.
 tekrîr • 383.
 teksir-i efrat • 479.
 tekvinî
 ~ emir • 1182.
 tekvir • 193, 690.
 tekzip • 626, 627, 628.
 küfür mahlûkata karşı ~tir • 140.
 mümkünler Allah'ı ~ eder • 135.
 tel
 demiri ~ gibi inceltmek • 404.
 telâfif-i dimağiye • 1108.
 telâhuk-u efkâr • 724, 1163.
 telâkki-i bilkâbul • 960.
 telâtum • 1158.
 telefon • 92, 220, 261, 411, 531, 966, 1066, 1176.
 kalbin ~u • 221.
 padişahla görüşecek ~ları olan rüesalar • 92.
 telefoncu • 261.
 televvüs • 435.
 telezüz • 115, 127, 128, 1014, 1178.
 cüz'î ~ • 513.
 gafilâne ~ • 1044.
 telezüzat • 810.
 telgraf • 261, 399, 552, 966, 1176.
 telgrafçı • 261.
 tel-i musiki • 411.
 telif
 hakîmâne, mürşidâne ~ • 216.
 telifat • 1229.
 telkîh • 264, 633.
 telkinat-ı şeytaniye • 439.
 telkin-i dinî • 1189.
 telyin-i hadid • 404, 405.
 telziz • 1176, 1177.
 temasül • 1183.
 temaşa • 214, 982.
 temaşagâh • 328.
 sermedî ~lar • 264.
 temaşagâh-ı sanat-ı ilâhiye • 642.
 temaşager • 204, 324.
 temayül-ü mizaç • 1171.
 tembellik • 273, 669, 1164, 1180.
 temeddüh • 775.
 temekkün • 995, 1279.
 temellük
 nefsin ~le gasbı • 364.
 temenni • 698.
 temerrüt • 283.
 beşer ve cinlerin ~leri • 294.
 serserinin ~ü • 444.

temessül
 ~ün aksamı • 1146.
 temessülât • 533.
 temessül-ü ervah • 408.
 temevvüç
 havanın ~ü • 261.
 temin-i asayiş • 128.
 temiz
 ~lerin meskeni olan sema • 297.
 temizlik • 1183.
 temsil • 1001.
 ~lerin hikâyeler suretinde yazılması sebebi • 82.
 temsilât • 629.
 ~in hikâyeler suretinde zikredilmesi • 1001.
 temsilât-ı maddiye • 991.
 temsil-i cüz'î • 1001.
 temsil-i dürbünü • 1002.
 temsilî
 ~ hikâye • 1003.
 temyiz • 616, 1074.
 tenâsi • 1152.
 tenasuh • 649, 1162.
 tenasuhvarî • 1199.
 tenasül • 626, 662, 905, 1135.
 ~ kanunu • *Bakınız:* kanun-u tenasül.
 tenasüp • 20, 670, 672, 1183, 1197.
 muhkem bir ~ • 670.
 ranâ bir ~ • 672.
 tenaum • 1014, 1178.
 daimî ~ • 115.
 tenazu • 1158.
 tenebbüh • 822.
 teneffüs • 264.
 tenevvuat • 373.
 tenevvür • 1159.
 tenevvü-ü esma • 535.
 tenevvü-ü şerayi • 1171.
 tenezzüh • 127, 128, 173, 198.
 ~ için dağların kaldırılması • 137.
 meleklerin aldıkları ~ • 566.
 tenezzül
 tezellüle ~ etmeyen • 218.
 tenezzülât-ı kelâmiye • 735.
 tenvim
 ~ edilen adam • 561.
 tenvin • 611.
 tenvin-i tenkirî • 596.
 tenvir • 542, 1011, 1025, 1111, 1162, 1226.
 tenzih • 204.
 ~ makamı • 204.
 tenzil • 149.
 ~in üslûbu • 1195.
 tepe • 1071, 1099.
 Tepelice • 355.
 terahhum • 205, 482, 1022, 1024, 1025.
 terahhumat • 849.
 terakki • 503, 514, 516, 1159.
 ~nin üstadı • 1183.
 ins ve cin ~ye mazhardır • 291.
 milletin ~si • 1167.
 terakkiyat • 290, 414, 535, 573, 574, 1032.
 ~in hakikat-i âliyesi • 415.
 ~ta kat-ı meratip edenler • 644.
 mücahede ile ~ • 566.
 terakkiyat-ı beşeriye • 524, 1036.
 ~nin harikaları • 418.

~nin nihayetleri • 414.
 terakkiyat-ı fenniye • 415.
 terakkiyat-ı insaniye • 422, 1270.
 terakkiyat-ı maddiye • 400.
 terakkiyat-ı maneviye • 324, 400, 1036.
 terakkiyat-ı medeniye • 980.
 terakkiyat-ı medeniyet • 1029.
 terakkiyat-ı ruhiye
 ~ ve fikriye • 999.
 teravih • 278.
 terazi
 azîm ~ • 860.
 hassas ve büyük ~ • 153.
 terbiye • 24, 281, 379, 514, 542, 675, 1068, 1083, 1111, 1153, 1278.
 ~ için Risale-i Nur • 243.
 ~ler tekessürü • 1170.
 haksızları ~ etmek • 144.
 müşfikane ~ • 503.
 Rahîm'in ~si • 122.
 rububiyetin mütenevvî ~leri • 533.
 terbiyecî • 1238.
 terbiyegâh • 290, 563.
 terbiyehane
 hapishanenin ~ olması • 243.
 terbiye-i ahlâkiye
 Kur'an'ın ~si • 217.
 terbiye-i ilâhiye • 283.
 terbiye-i islâmiye • 236.
 terbiye-i Kur'âniye • 242.
 terbiye-i medeniye • 208.
 terbiye-i Muhammediye • 236.
 terbiye-i vahide • 1171.
 terbiye-i vahit • 485.
 terbiyet
 hakîmâne ~ • 1084.
 tercih • 759, 760.
 ~ ve tereccüh • 759.
 tercüman
 Kur'an-ı azîm-i kâinatın ~ı • 216.
 tercüman-ı ayat • 77.
 tercüman-ı ebedî • 589.
 tercüman-ı evamir
 padişahın ~i • 99.
 terdat • 383.
 tereccüh • 760.
 ~ ve tercih • 759.
 tereddüt • 439.
 tereffüh • 1178.
 terekküp • 1171.
 terennümat-ı hava • 1211.
 teres • 1191.
 tereşsuhat
 ~lar ve su menbâi • 91.
 terettüb-ü esbap • 858.
 terettüb-ü netice
 ~ noktasındaki tefviz • 1180.
 tergip • 553, 613, 643.
 terhip • 553, 613, 643.
 terhis • 255, 952.
 ~ tezkeresi • 244.
 hizmetten ~ • 1102.
 terhisat • 33, 34, 255, 1047.
 ~ zamanı • 47.
 vazifelerin ~i • 130.
 terhisat-ı umumiye • 33.
 terk • 273, 333.
 terk-i dünya • 333, 803.
 terk-i kebair • 57.
 terk-i masiva • 77, 804.
 terk-i mevki • 1153.

- terkibat-ı mevcudat • 1074.
terkip • 851, 1074, 1105, 1117, 1118.
tertib-i esbap • 989.
tertib-i hikmet • 685.
tertib-i mahlûkat • 917.
tertib-i mebadî • 1180.
tertip • 1094.
tervîç
Risale-i Nur'un ~i • 253.
terzi • 319, 401.
terzilik • 472.
tesadûf • 121, 265, 276, 284, 373, 497, 511, 573, 602, 612, 678, 852, 886, 891, 897, 964, 975, 1030, 1031, 1067, 1077, 1084, 1087, 1093, 1096, 1097, 1098, 1099, 1104, 1108, 1206, 1207, 1212.
~ Allah'ın işine karışamaz • 320, 326.
kör ~ • 448.
serseri ~ • 264.
tesadüfî • 446.
tesadüfî • 61, 281, 444, 450.
tesadüm • 1158.
tesamu-u umumîye • 548.
tesanüd-ü islâmî • 1157.
tesanüt • 20, 219, 481, 660, 670, 1077, 1159, 1183, 1197, 1242.
~dün kemali • 671.
metin bir ~ • 670.
tesavi-i tarafeyn • 862.
tesbih • 34, 70, 71, 77, 202, 204, 256, 358, 373, 525, 559, 564, 569, 570, 573, 696, 724, 796, 797, 881, 952, 1028, 1139, 1211, 1212, 1271.
~ eden deniz • *Bakınız:* bahr-i müsebbih.
~ lisanı • *Bakınız:* lisan-ı tesbih.
fasih ~ • 269.
hadsiz adetle ~ • 581.
hayvanların ~i • 570.
mahlûkatın ~i • 695.
mahsus ~ • 507.
meleklerin ~i • 566.
nebatın ~leri • 1090.
semavatın kelimat-ı ~iyesi • 268.
vazife-i ~iye • 269.
tesbihat • 210, 257, 269, 358, 409, 410, 573, 690, 763, 832, 834, 899, 904, 946, 953, 1031, 1080, 1185.
~ın nağamatıyla teganni • 570.
~ta hadsiz adetlerin hikmeti • 582.
ağaçların ~ı • 268.
aza ve aletlerin ~ı • 51.
dağların ~ı • 410.
hayatî ~ • 907.
hayvanatın sec'alı ~ı • 571.
hayvanların ~ı • 570.
mahlûkatın tarz-ı ~ı • 148.
meleklerin ~ı • 268.
mevcudatın ~ı • 132, 268, 520.
mevcudatın ~ları • 819.
namazdan sonraki ~ • 1066.
namazın arkasındaki ~ • 774.
nebatatın ~ları • 192.
nebatın ~ı • 430.
sermedî ~ • 146.
ulvî ~ • 571.
yıldızların ~ı • 268.
tesbihat-ı cezbeeda • 353.
tesbihat-ı hususiye • 1015.
tesbihat-ı ilâhiye
~ neşîdeleri • 909.
tesbihat-ı mahsusa • 820.
tesbihat-ı Nebeviye • 396.
tesbihat-ı Rabbaniye • 835, 899, 907.
tesbih-i ilâhî • 900.
tesbih-i küllî
mevcudatın ~si • 268.
tesbih-i rahmet • 1211.
teselli • 338.
ahirete imandan gelen ~ • 196.
kabrin öbür tarafında ~ • 276.
teselli-i kalp • 76.
teselsül • 1116, 1117.
~ ve devir • 1116.
teselsül-ü ilel • 858.
tesettür • 663.
Tesettür Risalesi • 1183.
tesettür-ü nisvan • 663.
teshilât • 1208.
teshir • 504, 524.
~ in şükrü • 504.
zîhayat mevcudatını ~ eden • 170.
teshirat • 972.
dehşetli ~ • 124.
teshir-i akıl
~ ve iz'an • 591.
teshir-i hava • 401.
teshir-i ilâhî • 270.
teshir-i Rabbaniye • 525.
teshir-i sehap • 327.
teshir-i şems
~ ve kamer ve nücum • 981.
tesirat-ı haricî • 1168.
tesir-i hakikî • 466.
tesir-i icadî • 989.
tesir-i üslûp • 665.
tesis-i islâmiyet • 735, 800.
teslih • 1072.
teslim • 37, 172, 501, 1258, 1261.
teslim-i kalp
~ ve vicdan • 591.
teslim-i ruh • 259.
teslim-i umur • 1109.
teslimiyet • 538, 541, 547.
tesri-i ihtizaz • 1157.
tesviye • 1112.
teşabüh • 20.
teşahhus • 645, 1174.
teşahhusat • 860, 899, 1067.
~in ihtilâfatı • 326.
~in renkleri, müzahrefatları • 858.
teşahhusat-ı itibariye • 899.
teşahhusat-ı muvakkat • 898.
teşahhusat-ı vecihiye • 987.
teşahhusat-ı zahiriye • 860.
tesbih
~lerin hikâyeler suretinde yazıl-ması sebebi • 82.
teşbihat • 629.
teşebbüh-ü bilvacip • 880, 882.
teşehhüt • 77.
teşekkîyat-ı firak • 359.
teşekkül-ü ervah • 829.
teşekkür • 368.
teşekkürat-ı Rahmaniye • 359.
teşhir • 89, 170, 220, 943.
vassaf bir ~ edici • 104.
teşhîrgâh • 90, 125, 1266.
teşhîrgâh-ı arz • 141.
teşhîrgâh-ı dünya • 210.
teşhîrgâh-ı enâm • 206.
teşvik • 596.
teşvikat-ı vehmiye • 957.
teşkil
sür'atli ~ler • 94.
teşkilât • 919.
~ programları • 448.
teşri • 1147.
teşrifat
~ merasimi • 199.
teşrik-i mesai • 662.
tetavül • 1179.
tetkikat-ı felsefe • 710.
~ ile âlûde olmayan bir âlim • 633.
tev'em • 1161, 1162.
tevaful
Yirmi Dördüncü Sözdeki ~ • 1275.
tevahhus • 1206, 1208, 1210.
tevakuf • 768.
tevatür • 93, 134, 140, 195, 289, 371, 831, 838, 957, 1012, 1076.
~ kuvvetinde melâike ihbaratı • 174.
evliyanın ~ü • 850.
tevatür-ü manevî • 831.
tevazu • 364, 1151, 1179, 1180, 1220, 1242.
tevazün • 1159.
tevbe • 242, 243, 249, 369, 522, 761.
~ kapısı • 520.
fiilî bir ~ • 1165.
günahlardan ~ etmek • 245.
katilin ~ etmesi • 248.
tevbe-kâr • 243.
tevaccüh-ü ehadiyet • 317, 994.
tevaccüh-ü ilâhî • 582.
teveddüt • 1022, 1024, 1025, 1091.
tevehhüm • 434, 439, 440, 873.
ehl-i dalâletin ~leri • 127.
tevehhüm-ü bekaî • 1174.
tevehhüm-ü ebediyet • 425.
tevehhüm-ü küfür • 439.
tevehhüm-ü zarar • 434.
tevekkül • 37, 44, 51, 56, 71, 333, 341, 501, 502, 510, 522, 761, 1029, 1033, 1034, 1180.
~ eden ve etmeyen
~in misalleri • 501.
~ün ehemmiyetini anlatan tem-sil • 53.
tevekkülsüz • 336.
~ insan • 502.
tevekkülsüzlük • 798.
tevekkül-ü şer'î • 1180.
tevellüdât • 34.
tevellüt • 633, 662, 667, 1136.
~e mazhar şeyler
~in ulûhiyetini nefyetmek • 667.
ukulün ~ şirki • 1136.
tevessü • 781.
tevessü-ü tesir • 1184.
tevfik • 45, 852, 901.
kabil-i ~ • 115.
Kâinatın Sahibinin ~ler ile ikra-mı • 172.
tevfik-i ilâhî • 99.

tevfik-i hareket • 451, 474, 833, 900, 901.
 tevfik-i ilâhî • 807.
 tevfik-i ilâhiye • 511.
 tevhid-i âmi ve zahiri • 464.
 tevhid-i camî • 1136.
 tevhid-i celâl • 1135.
 tevhid-i hakikî • 462, 464, 1269, 1270.
 tevhid-i Hâlık • 1078.
 tevhid-i ilâhî • 850, 883.
 tevhid-i kayyumiyet • 1135.
 tevhid-i Rahman • 1133.
 tevhid-i rububiyet • 1135.
 tevhid-i sermedi • 1136.
 tevhid-i şuhut • 1135.
 tevhid-i ulûhiyet • 1135.
 tevhit • 37, 206, 383, 465, 466, 501, 528, 561, 607, 637, 673, 696, 730, 735, 737, 738, 741, 742, 940, 943, 953, 962, 982, 1003, 1076, 1079, 1113, 1123, 1133, 1134, 1135, 1137, 1138, 1143, 1144, 1186, 1214, 1269.
 ~ delilleri • *Bakınız*: berahin-i tevhit.
 ~ dersi • 740.
 ~ mertebesi • *Bakınız*: mertebe-i tevhit.
 ~ nurları • *Bakınız*: envâr-ı tevhit.
 ~ nuru • *Bakınız*: nur-u tevhit.
 ~ Uhud'u • *Bakınız*: Uhud-u tevhit.
 ~ ve evliya • 537.
 ~e işaret eden hikâye-i temsiliye • 462.
 ~i ifade eden fezlekeler • 739.
 ~iki kısımdır • 464.
 ~in kısımları • *Bakınız*: aksam-ı tevhit.
 ~in mertebeleri • 738.
 ~ten gelen yûsr • 485.
 hazine-i ilm-i ~ • 227.
 nükte-i ~ • 260.
 tabaka-i ~ • 682.
 tevhitkârâne
 ~ düstur • 883.
 tevil • 561.
 tevilât • 714.
 tevit • 636, 667.
 Tevrat • 371, 654, 793, 939.
 tevsî • 598, 781.
 tevziat
 ~ memuru • 430, 1014.
 teyakkuz
 asl-i vesvese ~a sebeptir • 441.
 teyit • 383.
 tezahum • 1158.
 tezahür • 116.
 tezahûrat-ı cemaliye • 293.
 tezahûrat-ı hayatiye • 210.
 tezahür-ü rububiyet • 417.
 tezat • 1183.
 tezauf-u sevap
 Kur'an-ı Hakîm ~i • 555.
 tezekkî • 808.
 tezellül • 1179.
 ~e tenezzül etmeyen • 218.
 Cenab-ı Hak ~ü kabul etmez • 93.
 hulfülvaat ~dür • 139.
 tezevvüç • 663.
 tezgâh • 447, 896, 1266.

elma dokunan ~ • 133.
 tezkir • 628, 1190, 1192.
 tezkir-i müsellemaat • 1192.
 tezkiye • 654.
 tezkiye-i nefis • 657, 1272.
 ~ etmemek • 774.
 tezyîf
 küfür, esma-i ilâhiyeyi ~tir • 140.
 tezyin • 64, 101, 104, 170, 482, 542, 1025, 1065, 1083, 1094.
 tezyinat • 90, 126, 127, 215, 488, 819, 923, 1083, 1107.
 dünyadaki ~ • 127.
 melikin ~i • 199.
 muhayyirûlukul ~ • 923.
 tezyinat-ı zahiriye • 215.
 tıbb-ı Rabbanî • 403.
 tılsimat-ı Kur'aniye • 408.
 tılsım-ı hayretfeza • 873.
 tılsım-ı kâinat • 229, 642, 657, 706, 872, 1275, 1276.
 ~in keşşafı • 917.
 ~in keşşaf-ı zihikmeti • 489.
 tılsım-ı Kur'ânî • 239.
 tılsım-ı muğlâk • 53, 105, 372, 873, 941.
 tılsım-ı muğlâk-ı âlem
 ~in miftahı • 850.
 tılsım-ı müşkülküşa • 53.
 tıp • 415, 593, 1020.
 ~taki terakkiyatın hududu • 403.
 fenn-i ~ • 254.
 tibyan • 1198.
 ticaret • 32, 33, 35, 40, 333, 520.
 ~ kazancı • *Bakınız*: ribh-i ticaret.
 ~ muhabbeti • 1208.
 kârlı ~ • 46, 343.
 mühim bir ~ • 519.
 ticaretgâh • 337, 1266.
 dünya seyyar bir ~tir • 332.
 ticarethane • 822.
 ticaret-i azime • 48.
 tilâvet • 1190.
 tilki • 44.
 hileli ~ • 108.
 tilmiz
 fakir ve zayıf ~ • 218.
 felsefenin ~i • 217.
 hikmet-i Kur'an'ın ~i • 218.
 tilmiz-i Kur'an • 334.
 tilmiz-i mütevasi • 218.
 timsal
 masnuatın ~leri • 128.
 timsal-i akis • 859.
 timsal-i münevver • 72.
 timsal-i rahmet • 374.
 timsal-i suret
 nebatatın ~i • 129.
 tinnin • 1166.
 tiryak • 254.
 tiryak-ı nafi • 795.
 tiyatro • 514, 1199.
 tiyatrocü • 665.
 tohum • 16, 91, 103, 127, 129, 131, 267, 445, 447, 472, 473, 585, 762, 764, 839, 895, 998, 1000, 1069, 1074, 1081, 1085, 1090, 1091, 1108.
 ~ neye delâlet eder? • 483.
 ~da derç edilen program • 112.
 ~daki zerreler • 904.
 ~ların ecnası • 907.
 ~ların kemal-i imtiyazları • 1086.

~ların sümbüllenmesi • 366.
 hayvanlar ~ları nasıl dağıtıyorlar? • 573.
 kıldan kanatçıkları olan ~ • 572.
 tohumcuk • 132, 136, 186, 192, 267, 290, 472, 690, 839, 896, 997, 1090.
 tok
 ~ ve aç • 661, 1152.
 tokat
 semavî ~ • 172, 279.
 toplanma
 haşmetli ~lar • 145.
 toplardamar • *Bakınız*: evride.
 toprak • 67, 144, 260, 391, 393, 397, 445, 452, 468, 472, 473, 513, 543, 632, 633, 634, 646, 647, 676, 686, 808, 820, 895, 1074, 1081, 1098.
 ~a analık eden tabaka • 648.
 ~ hava ve su • 265.
 ~in hamisi • 633.
 ~in rahmet kapısına kalbi • 337.
 ~in şeffafları • 539.
 ~in zerreleri • 896.
 ~ rızıkımızı düşünez • 686.
 ~ tabakası • *Bakınız*: tabaka-i türabiye.
 ~taki madenler • *Bakınız*: mevalid-i türabiye.
 ~ ve su ve hava • 476.
 ~ zerresi Cenab-ı Hakkın memurudur • 103.
 ~ ziya ve hava • 273.
 kesafetli ~ • 288.
 taş ~a dâyelik eder • 391.
 Tuba-i Cennet • 34.
 tuba-i hilkat • 362, 983.
 tufan • 606, 641, 743, 1031, 1036.
 Kur'an'da ~ • 312.
 tuğyan • 112, 273, 601.
 ~ etmiş felsefe • 974.
 beşer ve cinlerin ~ları • 294.
 ins ve cinnin ~i • 295.
 tûl-i ömür • 1049.
 tulû • 72, 552, 685.
 tulumbacık • 451.
 Tur-i Sina • 302, 394.
 turra • 68, 200, 362, 445, 461, 464, 467, 469, 470, 477, 484, 485, 528, 983, 1112.
 ~lar maliksiz olamaz • 84.
 i'cazkâr bir ~ • 99.
 ihya üstündeki ~lar • 469.
 mu'ciznûma zatın ~sı • 453.
 Samediyet ~sı • 474.
 Sâniin ~sı • 484.
 zihayat üstündeki ~ • 470.
 turra-i azam • 461.
 turra-i ehadiyet • 971, 974.
 turra-i fitrat • 968.
 turra-i garra • 466.
 turra-i Samediyet • 475.
 turra-i vahdet • 477.
 turuk-u mütekellimin • 1194.
 tuyur • 1185, 1211.
 ~ insana hizmetkâr olabilir • 410.
 ~dan istifade etmek • 411.
 tuyurun hudrun • 820.
 tüccar • 966.

tüfek
~ atan adam • 758.
saçmalı ~
~ gibi bir kuvvet • 573.
tünel • 521, 522.
türab
ve mâ • 472.
Türk
~ gençliği • 1218.
İslâm ve ~ gençleri • 242.
Türkiye • 1217, 1223, 1225.
~deki desiseler, entrikalar • 1251.

U

ubudiyet • 37, 38, 69, 71, 77, 81, 108, 119, 206, 210, 234, 259, 308, 324, 417, 421, 507, 510, 512, 514, 520, 528, 538, 578, 579, 584, 624, 690, 769, 800, 819, 820, 833, 834, 835, 842, 876, 881, 960, 973, 1054, 1229, 1230, 1237, 1242, 1249, 1258.
~ hizmeti • *Bakınız:* hizmet-i ubudiyet.
~ tariki • 773.
~ vazifesi • *Bakınız:* vezaif-i ubudiyet.
~ ve rububiyet • 1262.
~in hulâsası • 206.
~in miracı • 585.
~in neticesi • 738.
~in semerati • 506.
~le tevfik-i hareket • 112.
arz-ı ~ • 210.
dua ile ~ • 503.
enbiyanın sırr-ı ~i • 120.
gaibâne muamele-i ~ • 205.
günâgün ~ • 207.
güzel bir ~ • 78.
insanın ~i • 526.
melâikenin ~i • 626.
meleklerin ~leri • 568.
meleklerin vüs'at-i ~leri • 268.
mertbe-i külliyyede ~ • 325.
mu'cize-i ~ • 224.
nebatatın ~leri • 192.
nev-i beşerin hulâsa-i ~i • 122.
Resul-i Ekrem'in ~i • 119.
Resul-i Ekrem'in ~i • 119.
resulün ~i • 104.
ruhanî ve melâikelerin ~leri • 1075.
vazife-i ~ • 79.
vüs'atlı ~ • 288.
ubudiyet-i Ahmediye
~nin ruhu • 121.
ubudiyet-i evliya • 800.
ubudiyet-i fiiliye • 503.
ubudiyet-i hassa • 1006.
ubudiyet-i insaniye • 1262.
ubudiyet-i külliye • 104, 105, 573, 942.
~ ile müşerref • 325.
insan ~ye mazhurdur • 106.
ubudiyet-i külliye-i insaniye • 417.
ubudiyet-i mahza • 879.
ubudiyet-i Muhammediye • 118.
ubudiyetkârâne
~ hüküm • 881.
~ muhabbet • 1056.
ucub • 769, 775, 1220.
~a girmemek • 804.

~dan kurtulmak • 769.
uçurum • 498.
ufk-u tecelliyat • 325.
uhrevî • 687.
~ âlemler • 899.
~ menziller • 1037.
~ meyveler • 582.
~ rahmet hazineleri • 168.
~ servet • 218.
~ ücret • 810.
uhreviye • 506.
hayat-ı ~ • 253.
uhud-u tevhit • 1204.
uhuvvet • 219, 660, 1050, 1157, 1159.
~in inkişafı • *Bakınız:* inkişaf-i uhuvvet.
Nur dairesindeki ~ • 248.
uhuvvet-i diniye • 1242.
uhuvvet-i imanî • 1159.
uhuvvet-i İslâmiye
hapisteler ~ • 250.
uhuvvetkârâne • 1208.
ukde-i hayat • 994.
ukde-i hayatiye • 654, 822, 993, 1081.
ukuk • 1041.
ukul • 630.
~e kuvvet ve gınâ • 609.
ukul-ü aşere • 625, 828.
ukul-ü beşer • 1015.
ukul-ü müstakime
~nin deliller ile tasdikleri • 726.
ukul-ü nuraniye • 1075.
~ erbabı haşri haber veriyor • 139.
ukul-ü selime • 830.
ulema
~nın azalması • 1189.
mütebahhir ~nın tasdiki • 960.
ulema-i bâtin
~ için Kur'ân • 655.
ulema-i hakikî • 1239.
ulema-i ilm-i huruf • 718.
ulema-i ilm-i kelâm • 562, 716, 1239, 1240.
ulema-i İslâm • 156, 1225.
~in icma ve tevatür ve ittifakı • 1221.
ulema-i muhakkikîn • 756.
ulema-i şeriat • 783.
ulema-i usulüfıkıh • 630.
ulûhiyet • 77, 167, 169, 206, 464, 470, 525, 552, 561, 626, 878, 879, 940, 982, 1053, 1115, 1135.
~ dava edenler • 878.
~ davası • 881.
~ risaletsiz olamaz • 105.
~ ve peygamberler • 103.
~in azamet-i haşmeti • 221, 590.
~in daireleri • 532, 918.
~in en büyük medarı • 168.
~in kemali • *Bakınız:* kemal-i ulûhiyet.
~in şuunatı • 713.
kibriya-i ~ • 272.
saltanat-ı ~ • 108.
ulûhiyet-i mutlaka • 102.
ulûm • 388, 417, 648.
~un evhama kalbolması • 350.
ahir zamanda ~ • 418.
ulûm-u âliye-i İlâhiye • 562.

ulûm-u Arabiye • 587, 638.
ulûm-u arziye • 781.
ulûm-u bedia • 197, 934.
ulûm-u cedide • 1225.
ulûm-u hakikiye
~nin esası, ruhu • 504.
ulûm-u ilâhî • 1194.
ulûm-u İlâhiye • 677.
ulûm-u imaniye • 1239.
ulûm-u İslâmiye • 165, 727.
ulûm-u kâinat • 1177.
ulûm-u kevnîye • 643, 652, 1194.
ulûm-u mütearife • 228, 705, 838.
ulûlazım • 302.
ulûlemlir
~in ciddiyeti • 1179, 1180.
~in mahviyeti • 1179, 1180.
ulvî
~ bayram • 328.
~ bir âşık • 665.
~ bir nizam • 865.
~ fedakârlık • 665.
~ ferman • 220, 913.
~ gayeler • 95, 127.
~ hisler • *Bakınız:* hissiyat-ı ulviye.
~ makasid • 924.
~ ruh • 930.
~ tesbihat • 571.
~ üslûplar • 652.
~ vazife • 120.
netaic-i hayatın en ~si • 127.
ruhen ~ • 925.
ulviye • 847, 1046.
ulviyet • 416, 492, 697, 698, 796.
nihayetsiz ~ • 314, 1265.
ulviyet-i hitap • 1195.
ulviyet-i ifade • 602.
ulviyet-i mahiyet • 1009.
umumî
~ harpler • 1221.
~ musibet • 279.
umumiyyet-i Rububiyet • 314, 1265.
umur
bekasız ~lar • 93.
muhteşem ~lar • 93.
nakıs ~lar • 93.
tekemmülsüz ~lar • 93.
umur-u azîme • 692.
umur-u dünya
tekemmülsüz ~ • 139.
umur-u gaybiye • 627.
umur-u gaybiye-i istikbaliye • 422.
umur-u hasise • 465, 823.
umur-u izafiye • 1105.
umur-u kevnîye • 1193.
umur-u nâs • 1149.
umur-u uhreviye • 657.
unsur • 452, 1093.
yeknesak ~lar • 452.
unsuriyet • 219, 659, 660, 1158, 1159.
~in şe'ni • 219.
müntebih ~ • 1158.
unsur-u hava • 261.
~nin vazifeleri • 264.
unsur-u kesif • 967.
unsur-u muhit • 852.
unutma • *Bakınız:* nisan.
urefa • 590.
uruc-u küllî • 693, 911.
uruc-u ruhanî • 932.

usanç • 428.
 nefse ne ~ verir? • 425.
 usta • 443, 454, 641.
 bir hane ~sız olmaz • 101.
 bir iğne ~sız olmaz • 83.
 memleketin ~sı • 444.
 ustabaşı • 400.
 insan mevcudat içinde ~dır • 106.
 ustalık • 1009.
 usul-ü daimî • 127.
 usul-ü diniye • 638.
 usul-ü fıkıh • 1001.
 usul-ü imaniye • 536.
 usul-ü kelâmiye • 759.
 usulüddin • 441, 727.
 usulülfıkıh • 441.
 uyanıklık • *Bakınız*: teyakkuz.
 uyku • 846.
 ~da ıztırap • 561.
 ~da olan bir adam • 561.
 ölüme benzeyen ~ • 79.
 uyûn • 392.
 uzak
 ~tan eşyayı ihzar etmek • 405.
 uzay • *Bakınız*: feza-i vesîa.
 uzuv • 851.
 zîhayatın ~larına hikmetlerin ta-
 kılması • 142.

Ü

ücret • 564, 565.
 ücret-i cüz'îye • 128, 662.
 ücret-i dünyeviye • 142.
 ücret-i kemal • 904, 905.
 ücret-i maneviye • 330.
 ücret-i muaccele • 810.
 üç ayaklı insan • 226.
 üdeba
 ~ meclisi • 1241.
 üdeba-i İslâmiye • 885.
 ülfet
 ~ perdesi • 225, 797.
 ümitsizlik • 695. *Bakınız*: yeis.
 ümmet • 122.
 ~in elçisi • 203.
 ~in hasenatı • 801.
 ~in işlediği hasenat • 943.
 ~in salâtları ve salâvatları • 120.
 ~in salâvatı • 943.
 ~in takvalıları • *Bakınız*: etkiya-i
 ümmet.
 ümmet-i azîme • 1187.
 ümmet-i İslâmiye • 100.
 ümmet-i Muhammediye • 306,
 960.
 ümmî • 592, 619, 629, 654, 1196.
 ~ zat • 459.
 ~nin ilmi • 707.
 ümmîlik • 592.
 ümmiyet • 740.
 üniversite • *Bakınız*: dârülfünun.
 ünsiyet • 337, 338, 505.
 ünüset • 626.
 ünvan • 533.
 ünvan-ı azam • 533, 920.
 ünvan-ı ilâhî • 919.
 ünvan-ı mukaddese • 936.
 üreme • *Bakınız*: tenasül.
 üslûb-u âlî • 604, 607, 738.
 üslûb-u bedî • 603.
 üslûb-u bedî • 602, 672.
 üslûb-u bedî-i pürmaani • 1195.

üslûb-u belâgat • 739.
 üslûb-u beyan • 609, 613.
 üslûb-u ifade
 lâtif, ulvî ~ • 607.
 üslûb-u Kur'ân • 609.
 ~'in cemiyeti • 643.
 üslûp
 ~ların bedaatı • 592.
 ~ların garabeti • 1193.
 ~ların müstahsenliği • 592.
 ~un haşmeti • 605.
 ulvî ~ • 740.
 ulvî ~lar • 652.
 üstat • 888.
 üstadâne
 ~ işler • 895.
 Üstad-ı Ezeli • 657.
 üstad-ı ezeliye • 888.
 üstad-ı küll • 896.
 üstat • 198, 200, 203, 374, 400,
 1189, 1231, 1236, 1239, 1245,
 1246, 1247, 1254.
 ~in ehemmiyeti • 201.
 ~in irşadatı • 201.
 ~in kudsi seciyesi • 1234.
 ~in talimatı • 202.
 ~in tevazu ve mahviyeti • 1238.
 ~in ubudiyeti • 203.
 muarrif ~ • 199.
 muarrif ~in nutku • 200.
 muarrif ~in tebligatı • 199.
 nev-i beşere ~ • 235.
 vücud-u ~ • 201.
 Üstat Bediüzzaman • 1248, 1253.
 Üveysül-Karanî • 1062.
 Üzeyir • 1136.
 üzümlemek • 1175.
 üzüm • 640, 681.
 ~ ağacı • 769.
 ~ asması • 116.
 ~nın salımları ve daneleri •
 480.
 ~ çubukları • 444.

V

vaat • 134, 643.
 Celîl'in ~inin haşre delâleti • 91.
 ciddî ve izzetli Sultanın ~leri •
 165.
 Kahhar-ı Zülcelâl'in ~leri • 167.
 kalem sahibinin ~i • 169.
 kavi ~ • 93.
 mükerrer ~ • 134.
 padişahın ~i • 92.
 padişahın ~inde hulf izzetine
 zıttır • 92.
 Rabb-i Rahîm'in ~leri • 166.
 Vacib • 1105.
 Vacibü'l-Vücud • 150, 322, 470,
 487, 730, 900, 903, 984, 995,
 1067, 1069, 1075, 1098, 1103,
 1109, 1114, 1116, 1117, 1118,
 1119, 1120, 1140, 1240.
 ~a benzemek • 880, 883.
 ~un bütün sıfat ve esması •
 1269.
 ~un mahiyeti • 883.
 ~un marifeti • 890, 1117.
 ~un sıfatı • 875.
 ~un umum sıfat ve esması •
 1270.
 ~un vahdaniyeti • 475.
 ~un vahdeti • 900, 1084, 1095.

~un ve vahdeti ve ehadiyeti •
 1269.
 ~un vücudu • 1270.
 ~un vücudu ve vahdeti • 168,
 900.
 vacip • 437, 759, 1136, 1181.
 vacit • 776.
 vagon • 254, 522.
 vahdaniyet • 77, 104, 164, 206,
 207, 211, 349, 392, 463, 475,
 489, 494, 528, 608, 616, 628,
 676, 696, 940, 962, 985, 989,
 1073, 1076, 1087, 1092, 1095,
 1100, 1102, 1103, 1115, 1123,
 1270, 1277, 1278.
 ~ mührü • *Bakınız*: mühr-ü vah-
 daniyet.
 ~ ve küfür • 140.
 ~in bürhanı • 974.
 ~in delilleri • *Bakınız*: delâil-i
 vahdaniyet.
 ~in delilleri • 103.
 ~in nuru • *Bakınız*: nur-u vahda-
 niyet.
 bürhan-ı ~ • 258.
 cilde-i ~ • 264.
 hâlıkın ~inin hakkaniyeti • 378.
 lem'a-i ~ • 262.
 Vahdaniyet-i ilâhiye • 382, 489,
 1064, 1269, 1270.
 ~nin dellâllığı • 132.
 vahdaniyet-i Rabbaniye • 1096.
 vahdet • 21, 25, 26, 105, 173, 361,
 454, 474, 561, 585, 626, 696,
 730, 841, 942, 963, 975, 982,
 984, 997, 998, 1066, 1067,
 1069, 1070, 1071, 1072, 1073,
 1074, 1075, 1076, 1079, 1082,
 1083, 1084, 1091, 1092, 1095,
 1097, 1098, 1099, 1103, 1105,
 1110, 1115, 1278.
 ~ âyineleri • 997.
 ~ kemalât-i ilâhiyenin medarıdır
 • 173.
 ~ nuru • *Bakınız*: nur-u vahdet.
 ~ sikkesi • 454. *Bakınız*: sikke-i
 vahdet.
 ~in âyineleri • 998.
 ~in cemalî • *Bakınız*: cemal-i
 vahdet.
 ~in delili • *Bakınız*: bürhan-ı
 vahdet.
 ~in maddî âyinesi • 998.
 ~in nakşî • *Bakınız*: nakş-ı vah-
 det.
 ~in tecellisi • *Bakınız*: tecelli-i
 vahdet.
 ~teki kolaylık • 769.
 ~ten gelen yûsr • 485.
 ~ten kesrete geçiş • 485.
 kesretten ~e yüzleri çevirmek •
 348.
 Vahdet-i Ehadiyet • 858.
 vahdet-i ilâhiye
 ~nin bürhan-ı maddîsi • 997.
 vahdet-i kalem • 485.
 vahdet-i nev'îye • 454.
 vahdet-i rububiyet • 1069.
 vahdet-i şahsiye • 314, 1265.
 Vahib-i Hayat • 571.
 ~'in nukuş-u esması • 767.
 Vâhibü'l-Hayat • 210.
 Vahid • 1076, 1105.

- Vahid-i Ehad • 103, 486, 528, 616, 858, 974, 995, 1048, 1067, 1075, 1077, 1098, 1105, 1113.
 ~in kemal-i rububiyeti • 974.
 ~in ispat edilmesi • 984.
 vahid-i kıyasî • 211, 873, 875, 876.
 vahidiyet • 20, 21, 25, 315, 483, 740, 1005, 1017, 1028, 1103.
 vahit • 454, 1171.
 vahiy • 278, 289, 550, 572, 627, 1191, 1192.
 ~in bir kâtibi • 679.
 ~in ilhamı ve irşadı • 828.
 enbiyaya gelen ~ • 223.
 vahşet • 1154, 1207.
 ~ yatağı • 335.
 vahşetgâh • 499.
 vahşet-i mutlaka • 22.
 vahşetzar • 1200, 1201.
 vahşiyané
 ~zulümler • 1251.
 vahy-i ilâhî
 ~nin medarı olan risalet • 180.
 ~nin tebliğ makamı • 784.
 vahy-i Kur'ân
 ~ hayat-ı kâinatın ruhudur • 182.
 ~ şuur-u kâinatın aklıdır • 182.
 vahy-i Kur'ânî
 ~ ve hayat • 182.
 vahy-i mahz-ı Rabbanî • 1134.
 vahy-i semavî • 499, 591, 726.
 vaid-i ilâhî
 ~ ve haşir • 134.
 vait • 134, 643.
 dehşetli ~ler • 274.
 vakar • 1179, 1242.
 vakıa-i ebediye • 641.
 vakıa-i hayaliye • 520, 887.
 vakıf
 ~ malı • 83.
 vakt-i fecir • 369.
 vakt-i gaflet • 955, 958.
 vakt-i seher • 369.
 valid • 667.
 valide • 1057.
 ~ ve peder
 ~e hürmet ve muhabbet • 1041.
 ~e karşı muhabbet • 1049.
 ~lerin memeleri • 451.
 ~lerin rahîm şefkatleri • 109.
 ~lerin şefkatleri • 24, 57, 575.
 ~nin evlâdının mes'udiyetleri • 1013.
 ~nin şefkatli sinesi • 56.
 ~nin yavruyu korkutması • 575.
 valideyn • 1048.
 ~ ve velet • 1041.
 ~e muhabbet-i meşrua • 1057.
 Kur'ân'ın nazarında ~in hukukları • 1041.
 Van • 396.
 vâris • 626, 1046.
 vâris-i istidat
 Hazret-i Âdem'in ~i • 414.
 vâris-i mutlak • 912.
 vâsıf-i irade • 1181.
 vâsıf-i kelâm • 1181.
 vâsil
 ~ların meşrepleri • 639.
 vasıta-i nakl-i hüznün • 373.
 vasıta-i nesil • 569.
 vasıta-i nuranî • 1196.
 vasıta-i rahmet • 677.
 vasıta-i rızk-ı helâl • 44.
 vasıta-i seyahat • 889.
 vasıta-i seyir
 ruhaniyatın ~i • 317.
 vasıta-i tekessür
 ~ ve teavün • 626.
 vâsi
 ~ bir merhamet
 ~in semeratı • 143.
 vatan • 253.
 hakikî ~ • 69.
 vatan-ı aslî • 665.
 ~ye meyelân-ı şevkengiz • 329.
 vatani
 rabıta-i dinî ve sınıfı ve ~ • 219.
 vaveylâ • 848.
 vaveylâ-i firak • 426.
 vaveylâ-i intikam • 1153.
 vaveylâ-i mevî • 1211.
 vaveylâ-i ruhî • 161.
 vazife
 ~lerin hitama ermesi • 130.
 ~lerin terhisatı • 130.
 her şeyin ~sine çalışması • 109.
 vazifedarlık • 511.
 vazife-i beşeriyet • 881.
 vazife-i dünyeviye
 ~nin uhrevî ücreti • 810.
 vazife-i fitrat • 74, 769, 905.
 vazife-i fitriye • 519, 876.
 vazife-i fitriye-i Rabbanîye • 329.
 vazife-i hayat • 34, 207, 208.
 ~tan terhis • 329.
 vazife-i ibadet • 834.
 vazife-i insaniye • 42.
 vazife-i insaniyet • 526.
 vazife-i külliye • 832.
 vazife-i tebliğ • 105.
 vazife-i tefekkür
 ~ ve ubudiyet • 819.
 vazife-i tesbihiye • 269.
 vazife-i ubudiyet • 79, 406, 427, 500, 514, 516, 526, 696, 820, 835, 975, 1258, 1271.
 vazife-i ubudiyet-i dünyeviye • 80.
 vazifeperver • 42.
 vaziyet-i dalâletkârâne • 948.
 vaziyet-i huruf
 ~taki intizam-ı acip • 612.
 vaziyet-i marziye • 508.
 vaziyet-i mevhum • 948.
 vaziyet-i mevhum-e-i canhıraşâne • 950.
 veba • 365.
 vecd • 121, 379, 409, 571, 1250.
 vech-i i'caz • 728, 738.
 veciz • 1254.
 vecize • 1129.
 veda-i hazinâne • 76.
 Vedûd • 535, 1016, 1017, 1024, 1025, 1026, 1110.
 vefadarâne
 ~ hürmet • 162.
 vefat • 56.
 ~ eden çocuklar • 1057.
 ~ edenlerin ruhları • 840.
 ~ etmiş insan • 73.
 dehşetli ve ağılatıcı ~lar • 160.
 kâlebulûğ evlâdı ~edenlere müjde • 1057.
 mazlum ve zalimlerin ~içindeki müsavlatları • 171.
 vefat-ı Nebevî • 793.
 vefiyat • 34, 234, 238.
 vehbî • 799.
 vehham • 1169.
 vehim • 33, 99, 135, 440, 831.
 yalancı ~ • 92, 135.
 vehmî
 ~ bir emir • 829.
 ~ düstur • 829.
 vekil-i umumî • 508.
 velâdet-i Ahmediye gecesi • 939.
 velâyat • 914.
 velâyet • 540, 799, 800, 915, 945, 960, 961, 1123, 1142.
 ~ derecesi • *Bakınız:* derece-i velâyet.
 ~ ve nübüvvet • 794, 797.
 ~in hak tarikatları • 725.
 ~lerin derecatı • 915.
 velâyet-i Ahmediye • 794, 913, 914.
 ~ nuruyla sohbet • 794.
 ~nin keramet-i kübrası • 915.
 velâyet-i Ahmediye
 ~nin lemaatı • 1220.
 velâyet-i kübra • 797.
 velet • 667, 1136.
 ~ ve pederi • 1041.
 ~ ve valideyn • 1041.
 veletperverlik • 1057.
 velî • 166, 797, 913, 922, 929.
Bakınız: evliya.
 ~ meçhuldür • 1174.
 ~ ve nebî • 223.
 ~lerin abdalı • 1147.
 ~lerin tabakaları • *Bakınız:* tabakat-ı evliya.
 ~nin münacatı • 913.
 ~nin namazı • 432.
 kâmil ~ • 932.
 kat-ı meratip etmiş ~ • 325.
 münacat eden ~ • 222.
 veli
 makbul ~ • 549.
 velî-i kâmil • 921.
 velî-i nimet • 948.
 velîler • 793.
 ~ ve Sahabe • 793.
 velîlik • 1231.
 velveleâlûd • 353, 358.
 velvele-i gınâ • 665.
 velvele-i istiğrap • 226.
 velvele-i istihşar • 368.
 velvele-i naz ü niyaz • 1211.
 velvele-i takdir
 ~ ve istihşar • 642.
 verâ • 1134.
 veraset
 nübüvvet ~i • 799.
 veraset-i Ahmediye • 545.
 Veraset-i Ahmediye • 560.
 veraset-i nübüvvet • 562.
 ~ ve siddikiyet • 797.
 vesail-i irtibat • 409.
 vesail-i pürseyyal • 1185.
 vesail-i terbiye • 1194.
 vesait • 858, 883, 884, 995, 1006, 1137, 1184, 1278.
 ~ perdesi • 1005.
 vesait-i muhabere • 409.
 vesait-i nakliye • 683, 1099.
 vesait-i süriye • 990.
 vesait-i zimîsal • 1185.
 vesika
 iman bir ~dır • 338.
 vesile-i hak • 1182.

vesile-i kat'iye • 505.
 vesile-i saadet • 374, 1259.
 vesile-i teshil
 ~ ve takrip • 993.
 vesvese • 293, 390, 433, 436, 437,
 438, 439, 441, 790, 838, 984,
 1091, 1211.
 ~ neye benzer? • 433.
 ~li adam • 434, 438, 439.
 ~in heyecanı • 434.
 ~li arkadaş • 448.
 ~nin hikmeti • 441.
 ~nin sureti • 387.
 ~nin zararı • 434.
 cehil ~yi davet eder • 433.
 ehl-i İtízale lâiyk ~ • 437.
 ilim ~yi tart eder • 433.
 şeytanî ~ler • 150.
 şeytanın ~si • 1269.
 taharriden neş'et eden ~ • 437.
 vesvese-i sârik • 1134.
 vesvese-i siyasiye • 784.
 vesvese-i şeyatin • 784.
 vesveseli
 ~ adam • 440.
 vezaif
 mütevenni ~ • 288.
 vezaif-i insaniye • 1270.
 vezaif-i mevcudat
 ~in faydaları • 868.
 vezaif-i nübüvvet • 105.
 vezaif-i telkih
 ~ ve tevlit • 572.
 vezaif-i ubudiyet • 566, 834, 835,
 921, 930, 1262.
 ~ ve tesbihat • 834.
 vezaif-i ubudiyetkârâne • 708.
 vezin • 226, 1131.
 vezir • 879.
 vıcdan • 32, 51, 306, 347, 348,
 615, 756, 848, 849, 1010, 1120,
 1134, 1140, 1190, 1191, 1206,
 1207, 1208, 1209, 1212, 1213,
 1244, 1253.
 ~ azapları • 250.
 ~ hastalığı • 746.
 ~ ile kalp • 1192.
 ~ ve ruh • 1213.
 ~daki tecelli • 1141.
 vıcdanî
 ~ iman • 751.
 ~ olan incizap ve cezbe • 849.
 Victor Hugo • 1241.
 vird-i zeban • 15, 58.
 virt • 558, 559.
 visal • 1003, 1032, 1034, 1241.
 ~in nefis-i zeval olması • 350.
 vukuat-ı Mehdiye • 551.
 vukuat-ı Süfyaniye • 551.
 vukuat-ı zamaniye • 547.
 vuku-u muayyen • 550.
 vuzuh • 312.
 vuzuh-u ifham • 671.
 vücub-u ilâhiye • 1064.
 vücub-u Sâni • 982.
 Vücub-u Vacip • 1067.
 vücub-u vahdet • 1071.
 vücub-u vücüt • 180, 626, 1069,
 1072, 1073, 1074, 1075, 1076,
 1079, 1082, 1087, 1089, 1091,
 1092, 1097, 1098, 1099, 1102,
 1103, 1110, 1118.
 vücub-u vücüt • 463, 471, 474,
 984.

Zat-ı Hayy-ı Kayyum'un ~u • 180.
 vücub-u zekât • 661, 1214.
 vücud-u adem • 1207.
 vücud-u bâki • 329.
 vücud-u cismanî • 328.
 vücud-u cümle ecza • 1149.
 vücud-u eşya
 ~ nasıl olur? • 318.
 vücud-u hakikî • 347.
 vücud-u haricî • 183, 184, 759,
 842, 843, 1121, 1143.
 vücud-u hissî • 842, 1143.
 vücud-u ilmî • 183, 184.
 vücud-u insan • 851.
 vücud-u insaniyet • 875.
 vücud-u İslâmiye
 ~nin tahribi • 781.
 vücud-u kasır
 ~in dâisi • 201.
 vücud-u manevî • 184.
 vücud-u Sâni • 361.
 vücud-u üstat • 201.
 vücud-u Vacibü'l-Vücud • 716.
 vücud-u zahirî • 839.
 vücuh-u i'caz • 416, 417, 493, 704.
 Kur'ân'ın ~ı • 106, 381, 588.
 vücuh-u i'caziye • 588, 1272.
 vücuh-u irşadî • 401.
 vücuh-u kesire • 1194.
 vücup • 485, 487, 784, 1069,
 1070, 1072, 1105.
 ~ derecesinde sühulet • 111.
 vücup ve vahdet-i Sâni • 473.
 vücüt • 273, 351, 487, 510, 511,
 578, 756, 761, 767, 768, 826,
 829, 875, 1118.
 ~ Hâlık'ın mülküdür • 343.
 ~ hayr-ı mahzûr • 767.
 ~ insanda emanettir • 343.
 ~ lezzeti • *Bakınız:* lezzet-i vü-
 cut.
 ~ meratibi • 857.
 ~ ve hayat • 823.
 ~ta bin adem görmek • 350.
 ~ta en mühim mevki • 327.
 ~u giymek • 350.
 ~un beka bulması • 343.
 ~un en parlak nuru • 767.
 ~un envai • 1137.
 ~un hayatı • 1188.
 ~un kemali • 821.
 ~un müşkül olması • 1078.
 ~un müteaddit gayeleri • 127.
 ~un neticesi ve gayesi • 183.
 ~un nuru • 821.
 ~un yükü • 1034.
 ~una dayanan insan • 342.
 ~undan evvel her şey yazılıdır • 762.
 ~unu Hâlık'ın yolunda feda
 eden • 342.
 ~unu unutmak • 804.
 ebedî ve sabit bir ~ • 869.
 eşyanın ~a gelişi • 1069.
 hayatsız ~ • 1143.
 mahsus ölçülerle ~ vermek • 113.
 manevî ve gaybî ve ilmî ~lar • 749.
 nihayetsiz ~ kazanmak • 776.
 vüs'at • 136, 492.
 vüs'at-i hallâkiyet • 715.
 vüs'at-i hikmet • 634.

vüs'at-i iman • 728.
 vüs'at-i istidat • 942.
 vüs'at-i mutlaka • 479.
 vüs'at-i ubudiyet
 meleklerin ~leri • 268.
 vüsuk
 kuvvetli bir ~ • 657.

Y

yâ Atûf • 535.
 yâ Aziz • 534.
 yâ Cebbar • 534.
 yâ Celîl • 534.
 yâ Celîl-i Zülcemal • 534.
 yâ Cemil • 534.
 yâ Cemil-i Zülcelâl • 534.
 yâ Hannan • 535.
 yâ Kerîm • 535.
 yâ Lâtîf • 535.
 yâ Muhsin • 535.
 yâ Musavvir • 535.
 yâ Münevvir • 535.
 yâ Müzeyyin • 535.
 yâ Rabbena • 572, 605.
 yâ Rahîm • 534, 535.
 kedilerin ~ nidası • 534.
 yâ Rahman • 535.
 yâ Rezzak • 535.
 Yâ Sabûr • 427.
 yabanî
 ~ ve ehlî hayvanlar • 516.
 yağ • 467.
 yağmur • 294, 395, 500, 633, 634,
 674, 687, 698, 753, 1095, 1109,
 1211.
 ~ kataratı • 820.
 ~ menşe-i hayattır • 327.
 ~ namazı • 325.
 ~ ve duası • 506.
 ~nın vakti • 506.
 ~a müekkel olan melek • 826.
 ~dan zarar gören adam • 753.
 ~un evkat-ı nüzulü • 327.
 ~un şıptıları • 1094.
 fırtınalı ~ • 365.
 yağmursuzluk • 506.
 Yahudi • 739.
 ~ milleti • *Bakınız:* millet-i Ye-
 hud.
 ~nin maruz olduğu katliamlar
 • 650.
 ~lere müteveccih iki hüküm-ü
 Kur'ânî • 650.
 ~lerin tevbih edilmesi • 638.
 yakaza • 1165.
 yakınlık • *Bakınız:* kurbîyet.
Bakınız: akrebiyet.
 yakîn • 440, 1132.
 yakîn-i hükmî • 988.
 yakîn-i ilmî • 440.
 yakîn-i imanî • 440.
 ~ ile iman • 271.
 yakîn-i kat'î • 1001.
 yakîn-i şuhudî • 831.
 yakut • 714.
 yakza • 1165.
 yakzan • 561.
 yalan • 306, 375, 622, 784, 785,
 786, 796, 848, 1156, 1191.
Bakınız: kizb

yalancı
~ söz • 1151.
~ tasannu • 1174.
~ vehim • 135.
yalancılık • 817.
~in doğruluğa tercih edilmesi • 786.
yaprak • 17, 130, 134, 186, 445, 447, 690, 696, 894, 1072, 1074, 1086, 1090, 1091.
yaratılış • 131, 1079. *Bakınız:* hil-kat, fıtrat.
~ ağacı • *Bakınız:* şecere-i hil-kat.
~ hikmeti • *Bakınız:* hikmet-i hil-kat.
~in başlangıcı • *Bakınız:* bida-yet-i icat.
~in mükemmelliği • *Bakınız:* mükemmeliyet-i hilkat.
eşyanın ~ı • 204.
göklerin ve yerlerin ~ı • 266.
yaratma • 624.
yardımlaşma • *Bakınız:* teavün.
~ prensibi • *Bakınız:* düstur-u te-avün.
Yargıtay
~a yazılan yazı • *Bakınız:* lâyi-ha-i temyiz.
yâr-ı bâkî • 353, 771.
yarın • 431.
Yâsin • 555, 556.
Yâsin-i Şerif
~in sevabı • 556.
yaşama
~ kabiliyeti • *Bakınız:* istidad-ı hayat.
yaşamak
~ tekâlif • 330.
yatsı • *Bakınız:* işâ.
~ namazı • 79.
yaver-i ekrem • 46, 48, 99, 103, 198, 935. *Bakınız:* Resul-i Ekrem.
~in maksudu • 88.
~in nutku • 88, 119.
~in tebligatı • 98.
yavru • 44, 534.
~larının rızık ve terbiyeleri • 119.
âciz ve zayıf ~ların terbiyesi • 110.
aslanın ~su • 523.
felsefede ~ların işşeleri • 226.
nahif ~ların imdadına koşanlar • 481.
tavuğun ~su
~nun zaafı • 523.
validenin ~yu korkutması • 575.
yaygara • 1251.
yaz • 76, 130, 138, 328, 466, 477, 479, 481, 526, 635, 1085.
~ mevsiminin ortası • 73.
~ ve kış • 293, 487, 607, 608.
~in intihası • 93.
~in müzeyyen yeşil sahifesi • 78.
~in zemin yüzü • 449, 457.
Ye'cüc ve Me'cüc • 552.
ye's • *Bakınız:* yeis.
yed-i beyza • 1161.
yed-i beyza-i İslâm • 1132.
yed-i kudret • 500.
yed-i muhsin • 1163.
yed-i rahmet • 1202.

yedi renk
~in inhilâl ve inkisarı • 542.
~in istihale-i in'ikâsiyesi • 539.
Yehud • 802.
yeis • 277, 437, 439, 695, 696, 1156, 1183, 1189, 1207.
~ elemi • *Bakınız:* elem-i yeis.
~in ilâci • 752.
~in zulûmatı • 543.
yeknesak • 327.
~ perdesi • 326.
yeknesaklık • 768.
yekta • 200.
yekvücud-u vahdanî • 1157.
yelpek • 1213.
yemek • 989. *Bakınız:* taam. *Bakınız:* ekl.
~ ve çalışmak • 661.
~ ve emek • 1152.
~te insanın dest-i ihtiyarı • 989.
Yemen • 406, 956.
yemin-i beyza • 1161.
yemin-i yümn-i iman • 1132.
Yeni Dünya • 841.
Yeni Said • 365, 520, 522.
Eski Said'in ~e inkilâbı • 887.
Yeni
~ Said • 334.
yer • 678. *Bakınız:* arz.
~in dirilmesi • 678.
~lerin ve göklerin yaratılışı • 266.
~ ve gök • 606.
yer yüzü • 815.
yeryüzü • 202. *Bakınız:* sath-ı arz, rûy-i zemin.
~ bir sahifedir • 100.
~in sofa-i nimettir • 101, 114.
~ küresi • *Bakınız:* küre-i zemin.
~ sergi hükmündedir • 528.
~ndeki işleyiş • 479.
~nın dirilmesi • *Bakınız:* ihya-i arz.
yeşillik • *Bakınız:* hadrevat.
yetim • 665, 1209.
yetimâne
~ ağlayış • 885.
Yetim-i Ebu Talip • 956.
yetmiş bin
~e yakın nuranî perdeler • 532.
yevm • 846.
yevm-i fasıl • 603, 674.
yevmî işler
~in avan-ı tekemmül • 75.
~in neticelenmesi zamanı • 75.
yıl • 522.
yılan • 524, 648, 1165, 1166.
yıldız • 29, 80, 101, 202, 227, 228, 256, 257, 268, 295, 296, 297, 361, 420, 422, 466, 562, 600, 601, 607, 624, 626, 644, 680, 694, 696, 700, 704, 736, 815, 820, 826, 833, 835, 856, 923, 927, 928, 932, 963, 970, 971, 972, 974, 975, 976, 980, 981, 982, 985, 1000, 1027, 1060, 1065, 1089, 1173, 1210. *Bakınız:* nücum, ecrâm.
~ böceği • 92, 135, 298, 304, 342, 577, 1035.
~ cinsinin bir nev'i • 297.
~ hâdiseleri • *Bakınız:* hadisat-ı necmiye.
~ ve zerre • 480.

~lar ve dünya • 562.
~lar ve zerreler • 857.
~lara tapan • *Bakınız:* nûcumpe-rest.
~ları icat eden • 973.
~ların bülbülü • 571.
~ların çarpışması • 865.
~ların denizleri • 928.
~ların diğerlerine müteveccih yüzleri • 227.
~ların efratları • 297.
~ların fezada dağılması • 641.
~ların hareketleri ve büyüklükle-ri • 980.
~ların hızı • 256.
~ların lisan-ı hâl ile konuşmaları • 361.
~ların matlâları • 685.
~ların ömrü • 256.
~ların serzakiri • 571.
~ların sukut etmeleri • 710.
~ların tesbihatı • 268.
Süreyya ~larının dairesi • 606.
şebnemmisal ~ • 1173.
yıldız
~ların büyüklüğü • 256.
yıldızmisal
~ rahmet hediyeleri • 320.
Yirmi Dördüncü Söz
~deki keramet • 1275.
yirminci
~ asır • 1222.
yiyecek
~ zerreleri • *Bakınız:* zerrat-ı ta-amiye.
yok
~ yok olsa, var olur • 343.
yolcu
hizmetkâr ~ • 40.
yolculuk • 522. *Bakınız:* rihlet.
yumurta • 1108, 1141.
~ların envai • 907.
Yunan • 878.
~in iki dehası • 1161.
Yusuf
Sure-i ~ • 313.
Yûşa Tepesi • 350.
yuva
~nın tanzim edilmesi • 1101.
yümn-i iman • 207.
yüsr
dindeki ~ • 438.
yütüm • 1207.
yüz
nuranî, güzel ~ • 880.
yüzbaşı • 322.

Z

zaaf • 206, 211, 218, 373, 504, 524, 525, 601, 881, 883, 1168.
~ hasmî teşci eder • 1168.
~ içindeki kuvvet • 1082.
~ı izhar etmek • 77.
aczinî ve ~ını anlamak • 56.
insanın ~ı • 523.
~nın kuvveti • 523.
zaaf-ı kalp • 1183.
zaaf-ı mutlak • 1081.
zabit • 96, 97, 535.
~in cüzdânı ve defteri • 97, 148.
muhterem ~ • 97.
zabitlik • 133.
zâd-ı ahiret • 53, 430.

- zafer • 665, 1181.
 zahir • 131.
 ~den hakikate geçmek • 800.
 akıl ~e müptelâdır • 345.
 zahir-i miraç • 915.
 zahir-i şeriat • 438.
 zahiri
 ~ intizamsızlıklar • 367.
 ~ perde altındaki güzellikler • 365.
 ~ suret • 129.
 ~ taharet • 435.
 zahirperest • 348, 366.
 zahirperestlik • 366.
 zahmet
 geçmiş günlerin ~i • 427.
 zaife • 1042.
 zaika • 1176.
 zaika-i lisaniye • 519.
 zail • 495, 1018.
 zakir • 373, 952, 1133.
 ~ müsebbih • 351.
 ~lerin zikirleri • 1076.
 nurani ~ler • 371.
 zakkum • 613.
 zakkum-u Cehennem • 34, 761.
 ~ tohumu • 1242.
 zakkum-u şecer • 1152.
 zalim • 280, 743, 1188, 1189, 1199, 1214, 1229, 1252.
 ~in izzeti • 86, 110.
 ~lerin ömürleri • 171.
 ~lerin teşci edilmesi • 881.
 ~ münkirler • 743.
 ~ ve mazlum • 280.
 ~ ve mazlumlara ömürleri • 854.
 gaddar ~ler • 171.
 tağı ~ler • 623.
 zaman • 101, 522, 709, 868, 893, 931, 1116, 1146.
 ~ ve dünya • 709.
 ~in saat-i kübrasına • 982.
 ~in taksimi • 328.
 ~la kayıtlı olmadan • *Bakınız:* fevkazzaman.
 zaman-ı Âdem • 822.
 ~den Asr-ı Saadete kadar vukuat • 654.
 zaman-ı hayat • 67.
 zaman-ı hâzır • 143, 184, 339, 709.
 zaman-ı hazır • 641.
 zaman-ı imtihan • 1197.
 zaman-ı İsa • 593.
 zaman-ı istikbal • 133.
 zaman-ı mazi • 133, 401, 499, 880.
 ~deki zulûmat • 880.
 zaman-ı Mûsa • 593.
 zaman-ı müstakbel • 401.
 Zaman-ı Sahabe • 547.
 zaman-ı vahit • 930, 931.
 zan • 439.
 zann-ı galibi • 546.
 zann-ı galip • 1001.
 zann-ı kabul-ü cumhur • 1147.
 zann-ı zarar • 435.
 zaptedilme
 bütün muamele ve işlerin ~si • 91.
 zarar • 503.
 ~a rızasıyla giren • 241.
 zarfiyet • 635.
 zarure-i naşie • 1172.
 zaruret • 783.
 gayrimeşru sebeplerle ~ • 783.
 zaruret-i zihniye • 440.
 zaruriyat
 ~in ihtarı • 1192.
 zaruriyat-ı dinî • 1145, 1190, 1192.
 zaruriyat-ı diniye • 806.
 ~nin imtisali tariki • 781.
 ~yi terk etmek isteyenler • 805.
 Zat • 320.
 ~in kelâmı • 231.
 dünü icat eden ~ • 133.
 sarayı yapan ~in ef'ali ve evamiri
 ~ni beyan eden ferman • 461.
 Zat-ı Ahmediye • 30, 120, 745, 832, 917, 919, 930, 932, 945, 946, 949, 961, 1123.
 ~nin ubudiyeti • 940.
 ~nin duası • 121.
 ~nin kemalâtı • 939.
 ~nin nuru • 121.
 zat-ı Ahmediye
 ~nin nuru • 946.
 Kur'an'da ~ • 745.
 Zat-ı Akdes • 21, 26, 29, 861, 995.
 ~i tanımak • 210.
 ~in cilve-i ef'ali • 994.
 ~in irade-i külliyesi • 317.
 ~in kurbiyeti • 995.
 ~in tasarrufu • 995.
 ~in tecelli-i sıfâtı • 994.
 ~e hiçbir iş ağır gelmez • 318.
 Zat-ı Akdes-i lâhî
 ~nin şeriki yoktur • 28.
 Zat-ı Akdes-i lâhiye • 857.
 ~den hiçbir şey saklanmaz • 1278.
 zat-ı azam • 461.
 Zat-ı Celîl-i Zülcelal • 114, 324, 921.
 Zat-ı Cemîl-i Zülcelâl • 114.
 Zat-ı Cemîl-i Zülcelâl • 487.
 zat-ı cismaniye • 814.
 Zat-ı Ehad • 25, 1266.
 Zat-ı Ehad ve Samed • 626.
 ~in tecellisi • 915.
 Zat-ı Ehad-i Samed • 68, 212, 470, 1210.
 ~in hatemleri • 480.
 ~in irade sıfâtı • 994.
 Zat-ı Ehadiye • 27.
 Zat-ı Ehadiyet • 25.
 ~in mektubu • 476.
 Zat-ı Ezeli • 1172.
 Zat-ı Hafiz-i Bizeval • 840.
 Zat-ı Hakîm • 141.
 Zat-ı Hakîm-i Hafiz • 138.
 Zat-ı Hakîm-i Zülcelâl • 840.
 Zat-ı Hayy-ı Kayyum • 179, 180, 359.
 zat-ı lâhiye
 ~nin bürhan-ı kâtı • 589.
 Zat-ı Kadîr • 138.
 ~in mu'cizat-ı kudreti • 1116.
 Zat-ı Kadîr-i Âlîm • 189, 618.
 Zat-ı Kadîr-i Hakîm • 179.
 ~in habibi • 179.
 ~in sevgili muhibbi • 179.
 Zat-ı Kerim • 517, 542.
 Zat-ı Kibriya • 921.
 zat-ı mu'ciznûma • 460, 478, 1065.
 ~nin doğru bir tercümanı • 459.
 ~nin enva-ı mu'cizatı • 489.
 zat-ı muazzam
 bütün hâdisatı kaydettiren ~ • 91.
 zat-ı Muhammediye • 748, 945.
 Zat-ı Mukaddes • 202, 1080.
 Zat-ı Mukaddese-i lâhiye
 ~nin tenzihî • 364.
 zat-ı müşahhas
 ~in külliyyet kesb etmesi • 991.
 Zat-ı Rahîm-i Kerim • 1041.
 Zat-ı Rahman-ı Rahîm • 169.
 Zat-ı Rahmanirrahîm • 28, 1013.
 zat-ı semavî • 55.
 Zat-ı Vacibü'l-Vücud • 28, 168, 1077, 1080, 1101, 1102, 1105, 1106, 1107.
 ~u bulmak • 776.
 ~un irade-i külliyesi • 1121.
 ~un tecelliyat-ı kemali • 1012.
 Zat-ı Vahid • 173.
 ~in kemalâtı • 173.
 zat-ı zifûnun • 937.
 zat-ı zişuun
 ~un kemali • 487, 1010.
 Zat-ı Zülcelâl • 23, 29, 49, 101, 111, 112, 154, 224, 263, 266, 268, 320, 327, 396, 478, 487, 641, 694, 822, 869, 947, 992, 1008, 1037, 1084, 1211.
 ~ her şeye yakındır • 271, 323, 926.
 ~e evlât isnat etmek • 626.
 ~in Arş-ı Rahmanîsi • 1124.
 ~in cemal-i bîmisali • 1051.
 ~in Ehadiyeti • 915.
 ~in envâr-ı marifeti • 475.
 ~in esma ve mahlûkatı • 1017.
 ~in kemali ve cemali • 1009.
 ~in kibriyası • 80.
 ~in kudreti • 1097.
 ~in rûyeti • 1060, 1061.
 ~in şunatı • 949.
 ~in tecelli-i kudret ve iradesi • 994.
 ~in tercümanı • 937.
 ~in ünvanları ve cilveleri • 1046.
 ~in vasf-ı kemali • 1181.
 ~in vücub-u vücudu • 1098, 1110.
 ~in ahkâmı • 292.
 ~in esması • 1008.
 her şey ~den nihaysiz uzaktır • 323.
 her şey ~den uzaktır • 926.
 ordular icat eden ~ • 138.
 Zat-ı Zülcelâl'i Velkema • 951.
 Zat-ı Zülcelal • 482.
 ~ ve Kemal • 1013.
 Zat-ı Zülkema
 ~in ayat-ı kemali • 488.
 zatî • 841, 880.
 ~ kudret • 859.
 ~ olan bir şeye meratip yoktur • 154.
 ~ ve arzı • 153.
 Kadîr-i Mutlak'ın kudreti ~dir • 154.
 zatiye • 857, 1007.
 zayıf • 97, 1168.
 zayıt
 musibetzedelerin elîm ~i • 277.
 Zebur • 939.

zecir • 606, 614, 643.
 ayetin ~ri • 695.
 zehir • 1169, 1170.
 ~in ikabı • 1182.
 ~li bir bal • 237.
 ~li helva • 238.
 zehirli
 ~ bal • 239.
 zehr-i katil • 795.
 zekâ • 593.
 zekât • 784, 1152, 1153, 1164, 1165, 1166.
 ~ emri • 627.
 ~in farz olması • *Bakınız:* vü-cub-u zekât.
 zekât-ı şer'î • 1152.
 zekâvet
 ~te alemdar • 334.
 zekâvetli
 ~ tilki ve maymun • 108.
 zekâvetsiz • 108.
 zeki
 ~ kavim • 593, 594.
 zelâka • 602.
 zellil • 97, 130.
 ~ bir abd • 510.
 zeliâne
 ~ acz • 173.
 zelzele • 276, 277, 278, 281, 282, 283, 285, 365, 393, 500, 633, 709, 710, 1030, 1031, 1036, 1098, 1211, 1264.
 ~ daimî kazancı kazandırabilir • 281.
 ~ hataların neticesidir • 279.
 ~ kefaretüzzünüptur • 279.
 ~ vazifeden men' edilse • 281.
 ~de masumlara rahmet • 280.
 ~nin ahali-i İslâmiyeye bakması • 285.
 ~nin devamından gelen korku • 278.
 ~nin hususî olmamasının sebebi • 281.
 ~nin irticacı • 633.
 ~nin manevî esbabı • 281.
 ~nin Müslümanlara inmesinin sebebi • 279.
 ~nin umumî şekle girmesinin sebebi • 279.
 ehl-i gaffete göre ~ • 281.
 Erzincan ~si • 285.
 İzmir ~si • 277, 285.
 masumların ~den zarar görmesinin nedeni • 279.
 zelzele-i firak • 358.
 zelzele-i hercümerç • 979.
 zelzele-i raksnûma • 353.
 zelzele-i sekerat • 76.
 zelzele-i zeval
 ~ ve firak • 950.
 zelzele-i zeval-i dünya • 347.
 zelzeleli
 ~ bir zemin • 534.
 zem • 613, 614, 615.
 Zemahşeri • 670, 723.
 zemberekvari
 ~ bir cereyan • 635.
 zemherir
 ~ ve ihrak • 1172.
 ~in bürdetiyle ihrakı • 413.
 zemin • 28, 267, 287, 290, 391, 420, 562, 603, 632, 633, 634, 641, 646, 676, 683, 696, 700,

823, 829, 899, 978, 1023, 1065, 1100, 1102, 1103, 1104, 1138.
 ~ Allah'ı tanıttırır • 1100.
 ~ ile gökler • 289.
 ~ ve asuman • 290.
 ~ ve gök • 604, 606, 645.
 ~lerin haşmet-i hilkati • 740.
 ~ ve sema • 674, 683.
 ~nin hamd ve sitayişleri • 694.
 ~ ve semavat
 ~in ağlaması • 1039.
 ~ yüzü • 355, 392.
 ~nün mütelemmi şeffafatı • 486.
 ~ yüzünün ziyneti • 277.
 ~de yazılan esma • 1028.
 ~deki rahmet hazineleri • 402.
 ~deki terakkiyatın hikmeti • 290.
 ~den nev-i insan intihap edilmiştir • 172.
 ~e lâzım olan şeyler • 289.
 ~in dar sahifesi • 169.
 ~in direği • 633.
 ~in elfaz-ı tahmidiyesi • 268.
 ~in halifesi • 1098.
 ~in hareketi ve vazifesi • 1098.
 ~in hiddeti ve gadabı • 633.
 ~in sultanı • 178.
 ~in tesbihatı • 835.
 ~in tesbih-i küllîsi • 268.
 ~in ubudiyeti • 835.
 ~in zihayatlarla şenlendirilmesi • 644.
 ~in zîşuurlarla şenlendirilmesi • 819.
 baharda ve yazın ~in yüzü • 449.
 kâinattan ~intihap edilmiştir • 172.
 muvakkat ve fânî ~ • 171.
 yazın ~ yüzü • 457.
 zelzeleli bir ~ • 534.
 zemin-i Asya • 1132.
 zemin-i pürnazî • 1203.
 zemin-i vahşetzar • 1203.
 zemm-i zımnî • 1166.
 zemzeme-i ezkâr • 1211.
 zemzeme-i hamd
 ~ ve şükran • 642.
 zemzeme-i hayvan
 ~ ve eşcar • 358.
 zemzeme-i i'caz • 228, 705.
 zemzeme-i Kur'ân • 609.
 zemzeme-i şükran • 368.
 zenep • 1165.
 zengin • 661.
 ~leri zulme sevk eden kelime • 661.
 fukaranın ~lerle çarpışması • 650.
 komünizmde ~ ve fakir • 242.
 zer • 573.
 zerdali
 ~ nüvati • 445.
 zerrat • 28, 29, 736, 810, 853, 856, 892, 893, 899, 902, 906, 908, 963, 986, 994, 1074. *Bakınız:* zerre.
 ~a tesadüf karışamaz • 852.
 ~in hareketi • 905, 1276.
 ~in hareketindeki hikmet • 903.
 ~in hareketindeki vazifeler • 897.

~in hareketi • 908.
 ~in hareketleri • 851.
 ~in haşredilmesi • 908.
 ~in istihdamı • 762.
 ~in tahavvülâtı • 900.
 ~in tahrik edilmesi • 898, 899.
 ~in tahrik ve tavfiz edilmesi • 898, 899.
 ~in vezaifi ve hareketi • 964.
 ~taki hareket • 1145.
 ağacın ~ı • 904.
 gıda ~ı • 1077.
 hayvanattaki ~ • 904.
 insanın vücudundaki ~ • 904.
 zihayatta ~ hareketi • 903.
 zerrat-ı arziye • 906.
 zerrat-ı asliye • 854.
 zerrat-ı cisim
 âlem-i ebediyette ~ • 810.
 zerrat-ı esasiye • 138, 189, 618, 854.
 ~nin Sur-u İsrail'in borusuyla toplanması • 189.
 zerrat-ı hüceyrat • 1133.
 zerrat-ı kâinat • 471.
 zerrat-ı mevcudat • 351.
 zerrat-ı taamiye • 481, 883.
 zerre • 102, 264, 270, 472, 473, 475, 740, 872, 891, 894, 895, 900, 901, 902, 903, 908, 963, 964, 970, 971, 1082, 1139, 1171. *Bakınız:* zerrat.
 ~ acz-i mutlak • 474.
 ~ ile seyyare • 271.
 ~ ve Şems • 858.
 ~ ve yıldız • 480.
 ~ler âlemi • 1074.
 ~ler Allah'ın memurudurlar • 473.
 ~ler başıboş değil • 907.
 ~ler bir ordu-yu Sübhanidir • 186.
 ~ler Cenab-ı Hakkın memurlarıdır • 103.
 ~ler emirber nefer hükmündedir • 124.
 ~ler Kadîr-i Mutlak'ın memurudur • 471.
 ~ler muhit bir ilme malik değildir • 102.
 ~ler muhit bir kudrete malik değil • 102.
 ~ler ve yıldızlar • 857.
 ~lerin değişimleri • *Bakınız:* tahavvülât-i zerrat.
 ~lerin hareketi • *Bakınız:* hareket-i zerrat.
 ~lerin hareketi • 762.
 ~lerin havadan meyveye geçmeleri • 102.
 ~lerin inkılâbat-ı acibeleri • 852.
 ~lerin istihdam edilmesi • 964.
 ~lerin mebbe-i hareketi • 909.
 ~lerin nurlandırılması • 903.
 ~lerin seyrüseyahatları • 902.
 ~lerin tevakkufu • 762.
 ~lerin toplanmaları • 854.
 ~lerin vazifesi • 903.
 ~nin cümudiyeti • 474.
 ~nin hareketi • 900.
 ~nin hareket ve vazifesi • 872, 891.
 ~nin hareketi ve vazife görmesi • 987.

~nin itaati • 861.
 ~nin manevî alnı • 907.
 ~nin nispet ve vazifeleri • 901.
 ~nin tahavvül • 894.
 ~nin tahrik edilmesi • 900.
 ~nin vazifeleri • 474, 900.
 ~nin vazifesinin hitamı • 892.
 ~ye rububiyet iddia eden şahıs • 963.
 ~ye rububiyet iddiası • 971.
 ~yi gören güneşi de görür • 178.
 ahirette ~ler • 810.
 camit ~ler • 810.
 göz bebeğindeki ~ • 901.
 havadaki ~ler • 472.
 havanın ~leri • 896.
 havanın ~si • 894, 895.
 hüceyrat ~leri • 1108.
 rızık için gelen ~ler • 902.
 toprağın ~leri • 896.
 toprak ~si • 895.
 zihayâtın ~leri • 765.
 zerrecik • 102.
 zerre-i havaiye • 895.
 zerre-i şeffafe • 152.
 zeval • 33, 52, 55, 56, 58, 74, 79, 86, 88, 110, 115, 342, 345, 351, 487, 775, 868, 952, 1033, 1241.
 ~ elemi • 357.
 ~ ile acılanan mülâkatlar • 346.
 ~den çıkan me'yusiyet • 161.
 ~e mahkûm olan bir seyirci • 117.
 ~e mahkûm, güzel olamaz • 344.
 ~in tasavvuru • 87, 117.
 ~lerin hüznüleri • 748.
 ~siz zat • 458.
 mevcudatın ~leri • 116.
 zevalûlûd
 ~ mülâkatlar • 346.
 zeval-i elem • 245.
 ~ lezzettir • 87, 115.
 zeval-i eşya • 1034.
 zeval-i ismet • 1168.
 zeval-i lezzet • 245, 346.
 ~ elemdir • 87, 115.
 ~in tasavvuru • 346.
 zevce • 692.
 ~ ve kız nazarı • 668.
 zevç • 692.
 ~ ve peder nazarı • 668.
 kadının ~inden davası • 692.
 zevilervah • 823.
 enva-ı ~in meskeni • 170.
 zevilhayat • 210, 823.
 enva-ı ~in meskeni • 170.
 zevilidrak • 287, 819, 823.
 nuraniyetli ~ • 288.
 zevk • 19, 618, 1176.
 ~e müptelâ biçareler • 235.
 ~e müptelâ insan • 244.
 hakiki ~ • 244.
 rızık ~i • 808.
 zevk-i bâkî • 358.
 zevk-i hakikat • 359.
 zevk-i icaz • 1196.
 zevk-i mahsus • 570.
 zevk-i mahsusa • 566.
 zevk-i manevî • 234.
 zevk-i mecazî • 359.
 zevk-i ruhî • 1198.
 zevk-i süflî • 1198.
 Zeyd • 668.

ziddiyet • 435.
 zilliyet • 537.
 zındık • 252, 747, 885, 903.
 dessoras ~lar • 627.
 zındıka • 283, 885, 984.
 ~ komiteleri • 1251.
 zıt • *Bakınız:* ezdat.
 ~dın ~dını saklaması • 1150.
 ~ların birbirine karıştırılması • 867.
 ~ların cevelângâhı • 858.
 ~ların tasfiyesi • 868.
 zicemal • 950, 1024.
 zidergâh-ı ilâhî • 369.
 zihassa-i meşhure • 1173.
 zihâşmet • 202.
 zihayat • 24, 28, 33, 34, 138, 287, 470, 474, 475, 485, 644, 749, 769, 819, 821, 822, 823, 825, 826, 829, 839, 842, 843, 884, 894, 908, 928, 933, 942, 986, 1014, 1015, 1020, 1024, 1026, 1027, 1067, 1077, 1079, 1097, 1098, 1102, 1103, 1113, 1138, 1276.
 ~ âlemi • 852.
 ~ mevcudatını teshir eden • 170.
 ~ ve hitabat-ı Sübhaniye • 181.
 ~ ve küre-i arz • 180.
 ~ zemini şenlendirir • 180.
 ~a hikmetlerin takılması • 142.
 ~i halk etmek • 468.
 ~in ahval ve etvarı • 765.
 ~in halk edilmesi • 824.
 ~in kendine mahsus tesbihleri • 356.
 ~in manevî hâlâtı • 765.
 ~in metalibi • 1066.
 ~in nazarları • 749.
 ~in neticesi ve hikmeti • 884.
 ~in şekli, miktarı • 762.
 ~in zerreleri • 765.
 ~in ziyası • 819.
 ~lara bir nevi sultan • 242.
 ~ların işşeleri • 1083.
 ~ların sudan halk edilmeleri • 633.
 ~ların ubudiyetkârâne vazifeler görmeleri • 1075.
 ~taki hatemler • 469.
 anasır-ı camidenin ~ maddelere inkılâbı • 1081.
 nutfeden ~in icadı • 445.
 zihimmet • 1157.
 zihniyet-i inhisar • 1170.
 zihhsan • 950.
 zîlim • 932.
 zîiman • 932.
 zîkalp • 932.
 zîkemal • 950.
 zikir • 18, 34, 571, 573, 724, 735, 738, 740, 796, 797, 900, 943, 952, 983, 1028, 1133.
 ~ meclisleri • 498.
 ~in şe'ni • 383.
 cezbeli bir ~ • 636.
 hayvanların ~i • 570.
 meleklerin ~i • 566.
 mevcudat-ı âlemin ~i • 228.
 şeffafiyet peyda eden ~ • 560.
 zikirhane • 33, 373, 642.
 zikirhane-i Rahman • 34.

zîkr-i azamet • 1211.
 zîkr-i cehrî • 571, 998.
 zîkr-i hafî • 570.
 zîkr-i ilâhî
 ~nin halka-i kübrası • 349.
 zîkr-i kalbî-i hafî • 998.
 zîkudret • 202.
 zilecniha • 227.
 zillet • 502, 1151, 1179, 1242.
 ~ ve izzet • 678.
 bir lezzet için nihayet ~ • 217.
 hulfülvaat ~dir • 139.
 zina • 784.
 zinazar • 932.
 zindan • 89, 98, 259, 1245.
 ~ları havi bir memleket • 92.
 daimî ~ • 99.
 zindan-ı dünya • 56, 68, 69, 331, 1242.
 zindan-ı ebedî • 233.
 zindan-ı mezar • 68.
 zînur
 ~ bir lâtime-i Rabbaniye • 426.
 ziraat • 389.
 zîruh • 195, 507, 823, 825, 826, 827, 829, 1133, 1202.
 ~ ihyası • 1140.
 ~ meyveler • 447.
 ~ların en eşrefi • 330.
 Zîşuun
 ~'ün kemal-i zatı • 488.
 zîşuur • 27, 98, 105, 117, 128, 129, 130, 205, 212, 225, 287, 288, 818, 819, 820, 822, 826, 827, 839, 842, 843, 923, 924, 928, 933, 936, 941, 942, 948, 951, 975, 1024, 1110, 1140, 1144.
 ~ bir sır-ı insanî • 426.
 ~ ibadullah • 1097.
 ~ ve hitabat-ı Sübhaniye • 181.
 ~a ibretnûma bir mütalâagâh • 128.
 ~a okutturulan ilânname • 115.
 ~ların nazar-ı istihsanı • 923.
 ~un halk edilmesi • 824.
 ~un mir'at-ı ruhu • 822.
 ~un nazarları • 749.
 zîvücüt • 843.
 ziya • 144, 289, 452, 634, 821, 927, 928, 1077, 1095, 1138, 1143.
 ~ hava ve toprak • 273.
 ~ metainı neşretmek • 691.
 ~ sür'atı • 930.
 ~ ve hava • 472.
 ~ ve zulmet • 1172.
 ~nın nakli • 264.
 ~nın tabakası • 153.
 Ziya Paşa • 334.
 ziyafet • 109, 198.
 mahall-i ~ • 114.
 muhteşem ~ler • 85.
 ziyafetgâh • 498.
 ziyafet-i amme • 198, 935.
 ziyafet-i ilâhiye • 329.
 ziyafet-i rahmaniye • 500.
 ziya-i hakikat • 372, 1250.
 ziya-i irade • 844.
 ziya-i kalp • 1148.
 ziya-i marifet • 396.
 ziya-i ruh • 1209.

- ziynet • 101, 143, 1021, 1023, 1024, 1026, 1090.
 ~li levazımat • 526.
 her nevi ~ • 813.
- ziynet-i suret • 367.
 ziynet-i sûrî • 885.
- zu'm • 900.
- zühr • 73, 75.
 ~ namazı • 75.
- zuhur
 ~ ve nüzul zamanının tebeddülü • 326.
- zuhurat • 533.
- zulmanî
 ~ bir alet-i tazip • 148.
- zulmet • 824, 826, 1148.
 ~ bahri • 820.
 ~ ve nur • 293.
 ~ ve ziya • 1172.
 ~li münevverler • 1148.
- zulmet-i cehil • 704.
 ~ ve gaflet • 228, 600.
- zulmet-i evham • 121.
- zulmet-i gaflet • 704.
- zulmet-i kesafet
 ~ten münezzeh ve müberra • 317.
- zulmet-i küfür • 495.
- zulmet-i müzevver • 1148.
- zulmetli
 ~ kafalar • 1012.
- zulmetmek
 kendi kendine ~ • 65.
- zulm-ü mutlak • 179.
- zulm-ü mütehaccir • 663, 1184.
- zulüm • 161, 167, 173, 277, 663, 854, 881, 1148, 1150, 1153.
 ~e taraftarlık • 279.
 cin ve nev-i beşerin ~leri • 737.
- münkirlerin ~ü • 743.
- zulümat • 497, 1034.
 ~ kalbidir • 1183.
- dünya ~ta yuvarlanır • 338.
- zulümat-ı adem • 342, 768, 776, 1032, 1205.
- zulümat-ı gaflet • 499.
- zulümat-ı kıt'a • 1205.
- zulümatlı
 ~ meslek • 987.
- zücac • 1173.
- Zühal • 694.
 ~in etrafındaki halkalar • 429.
- zühre • 539, 540, 541, 542, 694.
 ~ çiçeği • 541.
 ~ namıyla nakışlı bir çiçek • 538.
- zühremisal • 542.
- züht • 1220, 1230.
- zülâl-i İslâmiyet • 1190.
- zülâl-i Nil • 1204.
- Zülcelâl
 Zat-ı Cemîl-i ~ • 114.
- Zülcemal • 1140.
- Zat-ı Celîl-i ~ • 114.
- zülcenaheyn • 203.
- ~ bir mebus • 104.
- Zülzileti'l-Ardı • 555.
- zümrüt • 197

Tarihsel Gelişim ve Olaylar İçinde Bediüzzaman Said Nursî

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
1878	• Bitlis'in Hizan Kazasına bağlı Nurs köyünde doğdu.	• II. Abdülhamit Kanun-u Esasi'nin 113. madde'si gereğince meclisi tatil etti ve 1. Meşrutiyet dönemi sona erdi. (14 Şubat). • Ali Suavi Vak'ası (20 Mayıs). • Prizren'de Arnavut birliği kuruldu. (10 Haziran). • Osmanlı Devleti Halep Fermanını ilan etti. (23 Ekim)	• Arnavutların toprak bütünlüğü ve özerklikleri Osmanlı Devletince tanındı. • Kars, Ardahan ve Batum Rusya'ya bırakıldı. • Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsızlığına kavuştu. • Doğu Bayazıt tekrar Osmanlılara geçti. • Ruslar Sofya ve Edirne'yi işgal etti. (20 Ocak). • Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Ayestafanos Antlaşması imzalandı. (3 Mart). • Kıbrıs'ın İngiltere tarafından yönetilmesini öngören Kıbrıs Antlaşması imzalandı. (4 Haziran). • Berlin Kongresi sona erdi ve Berlin Antlaşması imzalandı. (13 Temmuz). • Haleppa Fermanına bağlı olarak Girit adasında Rum çoğunluğu olan bir temsilciler meclisi kuruldu. (Ekim)
1879		• Osmanlı Devleti Bosna-Hersek bölgesinde Avusturya egemenliğini kabul etmek zorunda kaldı. (21 Nisan)	• Almanya Avusturya ile ittifak kurarak Rusya'yı yalnız bıraktı. • Matematikçi Albert Einstein doğdu. • Rusya'da Stalin ve Troçki doğdu.
1880		• Ünlü devlet adamı ve şair Ziya Paşa öldü. (18 Mayıs). • Ülgün şehri Karadağ'a terk edildi. (27 Kasım)	• İngiltere'de liberal parti seçimleri kazandı ve William Gladstone hükümeti kuruldu.
1881		• Yıldız Mahkemesi (27 Haziran). • Teselya Yunanistan'a terk edildi. (2 Temmuz). • Mısır'da Vatanîler isyan çıkardı. (9 Eylül). • Düyun-u Umumiye İdaresi kuruldu. (20 Aralık)	• Rus Çarı 2. Aleksandr öldürüldü. • Almanya, Avusturya ve Rusya arasında Üç İmparatorlar Ligi Antlaşması imzalandı. • Fransızlar Tunus'u işgal etti. (12 Mayıs)
1882		• İskenderiye'de Müslüman ve Hristiyan mücadelesi başladı. (12 Haziran)	• Bismark'ın girişimleriyle Almanya, Avusturya ve İtalya arasında İngiltere'ye yönelik Üçlü İttifak imzalandı. (20 Mayıs). • İngiltere Mısır'ı işgal etti. (13 Eylül). • İlk hidroelektrik santral inşa edildi. (ABD)
1883			• Rusya'da Komünist Parti kuruldu.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
1884		• Mithat Paşa Taif zindanında öldürüldü. (7 Mayıs)	
1885			• Hindistan'da Ulusal Kongre kuruldu. • Almanya'da Benz motor üzerine çalışmalar yapıldı. • Bulgaristan özerk Osmanlı vilayeti olan Doğu Rumeliyi işgal etti (18 Eylül). • Bükreş antlaşması imzalandı. (19 Ekim)
1886	• Molla Muhammed Emin Efendinin medresesinde öğrenim hayatına başladı. • Nurs'a geri döndü.	• Doğu Rumeli buhranı yaşandı.	• Doğu Afrika İngiltere ve Almanya arasında paylaşıldı.
1887	• Öğrenim için Pirmis köyüne gitti. • Öğrenim için ağabeyi Molla Abdullah ile Nurşin köyüne ve Seyhan yaylasına gitti. • Tağ medresesinde öğrenime devam etti.	• Pozitivist ve materyalist Beşir Fuad'ın deneysel intiharı. (6 Şubat)	• İsviçre'de Ermeni Hınçak Örgütü kuruldu. • Bismarck Almanya ve Rusya'nın ortak politikalar üzerinde anlaşmasını sağlayan ittifak antlaşmasını Rusya'ya kabul ettirdi.
1888		• Deutsche Bank ile yapılan anlaşma sonucu Osmanlı Devleti üzerindeki İngiliz, Fransız ve Avusturya'nın mali baskısı azaltıldı. (27 Eylül). • Almanlar Anadolu Demiryolları Kumpanyasını kurdu. (6 Ekim). • Namık Kemal öldü. (2 Aralık)	• Brezilya'da kölelik kaldırıldı.
1889		• İbrahim Temo, Abdullah Cevdet ve İshak Sükuti önderliğinde İttihad-ı Osmani Cemiyeti kuruldu. (21 Mayıs). • Yemen'de Zeydiler isyan etti. • II. Abdülhamit tarafından Uzakdoğu'ya gönderilen Ertuğrul Fırkateyni Japonya sularında battı. 581 kişi öldü. (16 Eylül)	• Japon İmparatoru Meiji, Bismarck Almanya'sını örnek alan bir Anayasa çıkardı. • Alman İmparatoru II. Wilhelm İstanbul'u ziyaret etti.
1890	• Molla Muhammed'in refakatinde Doğubayezit'a hareket etti.	• Erzurum'da Ermenilerle Türkler arasında çatışma yaşandı. (Haziran)	• Almanya Başbakanı Bismarck görevinden ayrıldı.
1891	• Doğubeyazıt'ta Şeyh Mehmet Celali Medresesine geldi	• Ahmet Vefik Paşa öldü (1 Nisan). • Servet-i Fünun dergisi çıkmaya başladı.	
1892	• Öğrenimini Şeyh Mehmet Celali medresesinde tamamladı, icazet aldı ve Siirt'e gitti. • Molla Fethullah Efendi tarafından Bediüzzaman lakabı verildi		• Herbert J. Gladstone İngiltere'de müstemlekeler bakanı oldu.
1893	• Siirt'te alimlerle münazara etti. • Tillo'ya gitti. • Miran aşireti reisi Mustafa Paşayı zulümden men etti. • Cizre alimleriyle münazara etti.		

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
1894	• Mardin'e gitti.	• Büyük İstanbul depremi yaşandı. (10 Temmuz). • Sason kasabasında ilk Ermeni isyanı meydana geldi.	• Rusya'da tahta Çar II. Nikola geçti. • Rusya-Fransa ittifak yaptı.
1895	• Bitlis'e sürgün edildi. • Bitlis valisi Ömer Paşa'nın konağında kalmaya başladı.	• Yemen'de Zeydiler ikinci kez isyan etti. • Mehmed Murat Efendi Mizan gazetesini çıkarmaya başladı. • Ermeniler İstanbul'da bir protesto yürüyüşü düzenlediler (30 Eylül). • İttihad-ı Osmani Cemiyeti Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti adını aldı.	• Çin-Japon savaşı başladı. • Rusya'da Lenin İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği'ni kurdu. • Ahmet Rıza Paris'te Meşveret gazetesini çıkardı. • Röntgen X ışınlarını keşfetti. • Marconi telsiz telgrafı icat etti. • Sinema ilk kez halka gösterildi.
1896		• Ermeniler Osmanlı Bankasının İstanbul şubesine saldırdılar. • Bağdat demiryolu Konya'ya ulaştı.	• Theodor Herzl Yahudilerin ulusal yurt isteklerini dile getiren Yahudi Devleti (Judenstaat) eserini yazdı.
1897	• Van valisi Hasan Paşanın daveti üzerine Van'a gitti. • Tahir Paşanın konağında ikamet etmeye başladı. • Pozitif bilimlere ait eserleri incelemeye başladı. • Horhor Medresesini kurdu ve ders vermeye başladı.	• Servet-i Fünun dergisi kapatıldı. • Hasan Paşanın yerine Van Valiliğine Tahir Paşa atandı.	• Radyum keşfedildi. • Theodor Herzl Dünya Siyonist Teşkilatını kurdu. • Osmanlı-Yunan Savaşı başladı (18 Nisan). • Batılı Devletlerin Osmanlı-Yunan savaşına müdahalesiyle Girit Yunanlılara bırakıldı. • Girit'e iç işlerinde bağımsızlık verildi. (18 Aralık).
1898		• Alman İmparatoru II. Wilhelm İstanbul'u ikinci kez ziyaret etti. • Girit terk edildi. (5 Kasım). • Girit'teki Türkler Anadolu'ya göç etti. (21 Aralık).	• Girit'te isyan çıktı ve büyük devletler Osmanlılardan adadaki askerlerini çekmesini istedi. (4 Ekim). • Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi kuruldu.
1899	• Kızıl İ'caz isimli Arapça eserini telif etti.		• İngiltere'de Avam Kamarasında sömürgelerle ilgili görüşmeler yapıldı ve Müstemlekeler Bakanı Herbert J. Gladstone, "Kur'an'ı ortadan kaldırmalıyız" dedi.
1900		• Hicaz demiryolunun inşasına başlandı. • İstanbul'da Darülfünun açıldı. (15 Ağustos).	• Çin'de Boxer ayaklanması. (Haziran). • Batılı Devletlerin gönderdiği uluslararası birlik Pekin'i ele geçirdi.
1902		• Osmanlı Liberal Kongresi Prens Sabahaddin öncülüğünde toplandı. (4-9 Şubat). • Bağdat Demiryolları inşası yapılan ihale anlaşmasıyla Almanlara verildi. (18 Mart). • Prens Sabahaddin Teşebbüs-ü Şahsî ve Adem-i Merkeziyet Cemiyetini kurdu.	• II. Abdülhamit'in yönetimine karşı örgütlenen Jön Türkler, Paris'te I. Jön Türk Kongresini topladı, Terakki ve İttihat Cemiyeti kuruldu. (4 Şubat).

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
1903	Tahir Paşa ile münakaşa etti ve Hizan'a döndü.	- Makedonya'da 30 bin civarında Bulgar çeteci Osmanlı yönetimine karşı ayaklanma başladı. (2 Ağustos). - Makedonya'daki Osmanlı yönetimine karşı gelişen şiddet olayları nedeniyle Sadrazam Said Paşa azledildi, yerine Rumeli Islahat Komisyonu Başkanı Mehmet Ferit Paşa getirildi. (10 Ocak).	- Avrupa'da ekonomik kriz başladı. - Rus Sosyal Demokrat Partisi Belçika'da toplantı yaptı. - Wright Kardeşlerin yaptığı ilk motorlu uçak uçtu. (17 Aralık).
1904		V. Murat vefat etti. (29 Ağustos). - ABD ve İngiltere'deki tersanelerde yapılan Mecidiye ve Hamidiye kruvazörleri, İstanbul'a getirildi ve donanmaya dahil edildi. Kruvazörler, Abdülhamid döneminde donanmaya katılan ilk modern gemilerdi. (1 Eylül). - İkinci Sason isyanı başladı. - Yusuf Akçura'nın Üç Tarz-ı Siyaset yazısı yayınlandı.	Pasifik'te Rus-Japon Savaşı başladı. (10 Şubat).
1905		Ermeni Komitesi 2. Abdülhamit'e bombalı saldırı tertipledi. (21 Temmuz).	1. Rus Devrimi başladı. (21 Ocak). - Rus-Japon savaşı Japonya'nın sürpriz galibiyeti ile sonuçlandı. (1904-1905). - Japonya ve Rusya arasında yapılan Portsmouth Barışından sonra Mançurya bölgesi Japonların kontrolüne geçti, Rusya Kore'nin bağımsızlığını tanımak zorunda kaldı. - Rusya'da Meşrutiyet ilan edildi.
1906		Selanik'te Osmanlı Hürriyet Cemiyeti kuruldu.	İran'da Meşrutiyet ilan edildi.
1907	Bediüzzaman İstanbul'a gitti.	- Erzurum ayaklanması, Bitlis ayaklanması, Diyarbakır ayaklanması. - Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile Jön Türklerin Paris kolu İttihat ve Terakki Cemiyeti adı altında birleşti. (27 Eylül).	- Paris'te II. Jön Türk Kongresi yapıldı. (27-29 Aralık). - Einstein izafiyet teorisini geliştirdi.
1908	- Şekerci Hanı'nda "her suale cevap verilir; fakat sual sorulmaz" diye ilan etti. (Şubat-Mart). - Mısır El-Ezher Üniversitesi öğretim görevlilerinden Şeyh Bahid Efendi ile görüştü. - Hükümet tarafından Toptaşı Tımarhanesine gönderildi. - Tımarhane doktorunun "Bediüzzaman'da zerre kadar mecnunluk eseri varsa, dünyada akıllı adam yoktur" şeklindeki raporu üzerine alelacele tımarhaneden çıkarılıp tevkifhanede nezaret altına alındı.	- Kolağası Resneli Niyazi ve Binbaşı Enver Beyler isyan ederek dağa çıktılar. (3 Temmuz). II. Meşrutiyet ilan edildi. (23 Temmuz). - Osmanlı Ahrar Fırkası kuruldu. (14 Eylül). - Meclis-i Mebûsan açıldı (17 Aralık). - Sırat-ı Müstakim dergisi yayınlandı. - Avusturya mallarına karşı boykot başladı.	- Reval Mülakatı yapıldı. (9 Haziran). - Bulgaristan bağımsızlığına kavuştu. (5 Ekim). - Avusturya Bosna-Hersek'i ilhak etti. (5 Ekim). - Girit Yunanistan'a bağlandı.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
	• Meşrutiyetin ilanı ile serbest bırakıldı. • II. Meşrutiyet ilanının üçüncü gününde İstanbul'da, daha sonra Selanik'te meşrutiyete dair bir nutuk verdi. • Mizancı Murad'ın, Şehzadebaşı'nda Ferah Tiyatrosunda verdiği konferansta çıkan kargaşayı yatıştırdı. • Hamallarla konuşarak boykotun daha etkili hale getirilmesine çalıştı. • Nutuk 1 isimli eserini yazdı. (1908-1909).		
1909	• Bayezid Talebe İhtimamında talebeleri yatıştırdı. (27 Şubat). • Ayasofya Mevlidi'nde heyecanlı kalabalığı yatıştırdı. (3 Nisan). • 31 Mart olayında askerlere hitap ederek isyandan vazgeçmelerini sağladı. (16 Nisan). • 31 Mart Ayaklanmasında, herkesi sükunete ve soğukkanlılığa davet ettiği makalelerini neşretti (Serbesti gazetesinde) (17 Nisan). • 31 Mart Vak'asına karıştığı iddiasıyla tevki edildi, Divan-ı Harb-i Örfi'de yargılandı ve be- raat etti (30 Nisan - 25 Mayıs). • <i>İki Mekteb-i Musibetin Şehadetnamesi (Divan-ı Harb-i Örfi)</i> eserini telif etti.	• Osmanlı Demokrat Fırkası kuruldu (6 Şubat). • Bayezid Talebe İhtimamı. (27 Şubat). • Serbesti gazetesi başyazarı Hasan Fehmi öldürüldü. (7 Nisan). • 31 Mart Vak'ası patlak verdi. (13 Nisan). • Adana'da Ermeni olayları vuku buldu. Yaklaşık 30.000 kişi öldü. (14 Nisan). • Hareket Ordusu Yeşilköy'e ulaştı; İstanbul'da sıkıyönetim ilan etti. (19 Nisan). • II. Abdülhamid tahttan indirildi. (27 Nisan). • V. Mehmed Reşad padişah oldu. (27 Nisan). • 31 Mart olayı ile ilgisi olanlar sıkıyönetim mahkemelerine çıkarıldılar. • 1876 Anayasasında (Kanun-ı Esasî) değişiklik yapıldı. (21 Ağustos).	• Lenin'in Materyalizm ve Ampirikritisizm eseri yayımlandı.
1910	• İstanbul'dan ayrılarak İnebolu, Batum ve Tiflis'e gitti. (Mart). • Van'a gitti. • Meşrutiyet ve anayasa ile ilgili olarak şark aşiretlerini ziyaret etti, sorularına cevap verdi. • Reçetetü'l Avam, Reçetetü'l-Ulema veya Saykalü'l-İslam isimli eserlerini yazdı.	• Çırağan Sarayı yandı. (19 Ocak). • Ahali Fırkası kuruldu. (21 Şubat). • İttihad ve Terakki Fırkası bölünmeye başladı. (Şubat). • Arnavutluk isyanı başladı. (1 Nisan). • Gazeteci Ahmed Samim öldürüldü. (fail-i meçhul) (9 Haziran). • Osmanlı Sosyalist Fırkası kuruldu. (Eylül).	• Japonya Kore'yi ilhak etti. • Meksika'da halk ayaklanması başladı.
1911	• Şam'a gitti. Şam Emeviye Camii'nde, kalabalık bir topluluğa hitap etti. • İstanbul'a gelerek Sultan Reşad'ın Rumeli seyahatine katıldı. (5 Haziran). • <i>Hutbe-i Şamiye, Münazarat, Muhakemat, Devaü'l-Ye's</i> isimli eserlerini yazdı.	• Rumeli seyahatine çıkan Sultan Reşad İstanbul'dan hareket etti. (5 Haziran). • Abdullah Cevdet İhtihat dergisini çıkardı. • Türk Yurdu dergisi çıktı. • Selanik'te Genç Kalemler dergisi çıktı.	• Panço Villa ve Emiliano Zapata'nın, bir yıl önce başlattığı ayaklanmanın ardından Meksika'da darbe oldu. (10 Nisan). • İtalya, Trablusgarp ve Bingazi'nin tahliyesi için Osmanlı Devletine ultimatom verdi. (28 Eylül). • İtalyanlar Trablusgarp ve Bingazi'ye saldırdı ve işgal etti. (29 Eylül).

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
			- Çin'de Sun Yat-San liderliğindeki devrimciler, Manchu hanedanını yıktı. (10 Ekim). - İtalya Trablusgarp ve Bingazi'yi topraklarına kattığını dünyaya duyurdu. (5 Kasım). - Marie Curie, radyoaktiflik konusunda kendi başına yaptığı çalışmalardan dolayı Nobel Ödülü aldı; böylece bu ödülü iki kez alan ilk kişi oldu. - Ernest Rutherford, atomun merkezinde bir çekirdek olduğunu gösterdi.
1912.	- Batum, Tiflis yoluyla Van'a gitti. <i>Teşhisü'l-İllet</i> isimli eserini yayınladı.	V. Mehmed Reşad meclisi dağıttı (18 Ocak). - Türk Ocakları kuruldu. (25 Mart). - Milli Meşrutiyet Fırkası kuruldu (15 Temmuz). - İttihat ve Terakki komitesi hükümetten düştü. (16 Temmuz).	- İlk seferinde buz dağına çarparak batan, dönemin en büyük transatlantik Titanik'te 1517 yolcu yaşamını yitirdi. (15 Nisan). - İtalyanlar Rodos, On iki Ada ve Çanakkale Boğazına saldırdı. (18 Nisan). 1. Balkan Savaşı başladı. (8 Ekim). - Osmanlı Devleti ile İtalya arasında Uşi Antlaşması imzalandı. (15 Ekim). - Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti. (28 Kasım).
1913	- Van'da Medresetü'z-Zehra'nın temelini attı. - Şeyh Selim isyanına engel olmaya çalıştı. - Talikat isimli eserini yazdı.	- Babîâli baskını yapıldı (23 Ocak). - İttihat ve Terakki yeniden iktidar oldu. - Sadrazam Mahmud Şevket Paşa öldürüldü. (11 Haziran). - İttihat ve Terakki'nin siyasi terör devri başladı. - Said Halim Paşa sadrazamlığa atandı. (12 Haziran). - Edirne geri alınarak Garbi Trakya Türk Cumhuriyeti kuruldu. (21 Temmuz).	- Londra Barış Antlaşması imzalandı. (30 Mayıs). II. Balkan savaşı başladı. (29 Haziran). - Osmanlı-Bulgar barışı: İstanbul Antlaşması imzalandı. (29 Ağustos). - Osmanlı-Yunan barışı: Atina Antlaşması imzalandı. (14 Kasım).
1914	- Birinci Dünya savaşında talebeleriyle birlikte Gönüllü Milis Alayı kurarak Ermeniler ve Ruslarla mücadele etti. <i>İşaratü'l-İcaz</i> isimli eserini yazmaya başladı.	- Binbaşı Enver Bey Harbiye Nazırı oldu ve Paşa unvanını aldı. (3 Ocak). - Meclis-i Mebusan süresiz tatil edildi. (2 Ağustos). - Osmanlı Devleti, Almanya ve Üçlü İttifak ülkeleri ile birleşme kararı aldı (2 Ağustos). - Kapitülasyonlar kaldırıldı. (9 Eylül). - Cihad-ı Ekber ilan edildi. (14 Kasım). - Enver Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetlerinin Sarıkamış harekatı başladı. (22 Aralık).	- Panama Kanalı açıldı. - Avusturya Macaristan veliahdı Fransios Ferdinand Saraybosna'da Sırp milliyetçisi Princip tarafından katledildi (28 Haziran). - Avusturya Sırbistan'a savaş açtı (28 Temmuz). 1. Dünya Savaşı başladı. (1 Ağustos). - Almanya Rusya'ya savaş ilan etti. (1 Ağustos). - Almanya Fransa'ya savaş ilan etti. (3 Ağustos). - İngiltere Almanya'ya savaş ilan etti. (4 Ağustos). - Avusturya Rusya'ya savaş ilan etti. (6 Ağustos).

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
			- Japonya Almanya'ya savaş ilan etti. (23 Ağustos). - Ruslar Doğu Bayazıt'da saldırı. (31 Ekim). - Rusya Osmanlı Devletine savaş ilan etti. (3 Kasım). - İngiliz ve Fransız savaş gemileri Çanakkale tabyalarını topa tutmaya başladı. (3 Kasım). - İngiltere ve Fransa Osmanlı Devletine savaş ilan etti. (5 Kasım). - Osmanlı Devleti İtilaf Devletlerine savaş ilan etti. (11 Kasım). - Rus donanması Trabzon'u bombaladı. (17 Kasım).
1915		- Cemal Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetlerinin Mısır Seferi yapıldı: Kanal Hezimet. (Ocak-Şubat). - Van'da Ermeni isyanı başladı. (15 Nisan). - Doğu Anadolu'da Ruslarla işbirliği yapan Ermeni nüfus iç bölgelere taşındı: Tehcir uygulaması. (27 Mayıs).	- İngilizler Adana'yı işgal etti. (23 Ocak). - Müttefikler Çanakkale Boğazını geçmeye çalıştı: Çanakkale Savaşı (19 Şubat). - Bulgaristan, Türkiye ve Almanya'nın yanında savaşa katıldı. (6 Eylül).
1916	Bitlis savunması sırasında Ruslara esir düştü ve Kostroma'ya götürüldü (2 Mart).	- İngilizler ve Fransızlar Gelibolu'yu terk etti. - Rus taarruzu başladı, Erzurum, Rize, Trabzon ve Erzincan işgal edildi. (11 Ocak). - Hicaz Emiri Şerif Hüseyin isyan başlattı. (27 Haziran). - Şerif Hüseyin krallığını ilan etti (6 Kasım). - Hicaz ve Mekke kaybedildi.	- Sykes-Picot Anlaşması imzalandı. (16 Mayıs). - Romanya İtilaf Devletlerine katıldı. (17 Ağustos). - Einstein'in izafiyet teorisi yayınlandı.
1917	Rusya'daki Çarlık Rejimini yıkan ayaklanma ve devrim sırasında esir kampından firar etti.	- Vehid Vahdetin Almanya'yı ziyaret etti. - Yıldırım Orduları Grubu kuruldu. - Irak ve Suriye Cepheleri çöktü. - Filistin Osmanlı hakimiyetinden çıktı. (9 Aralık).	- ABD İtilaf Devletlerine katıldı ve Almanya'ya savaş ilan etti (6 Nisan). - Rusya'da Bolşevik ihtilali yapıldı. - St. Jean de Maurienne Anlaşması imzalandı. (17 Nisan). - Rusya'da yeni bir ayaklanma çıktı. Sosyalistler Bolşevik Hükümetini devirerek, 1. Dünya Savaşından çekildiler. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kuruldu. (9 Ekim). - Balfour Bildirgesi ile Filistin'de Yahudiler'e yurt vaat edildi. (2 Kasım).
1918	- Varşova, Berlin, Viyana üzerinden İstanbul'a geldi. - Darü'l-Hikmet-ül İslamiye üyeliğine atandı. (26 Ağustos).	II. Abdülhamid vefat etti. (10 Şubat). - Sultan Reşad vefat etti. (3 Temmuz). - İttihat ve Terakkinin ileri gelenleri ülkeyi terketti. (2/3 Kasım). - İtilaf Devletleri İstanbul'u işgal etti. (13 Kasım).	- Wilson Prensipleri yayınlandı. (8 Ocak). - İttifak Devletleri ile Rusya arasında Brest-Litovsk Anlaşması imzalandı. (3 Mart). - Mondros Mütarekesi imzalandı. (30 Ekim). I. Dünya Savaşı sona erdi. - Çekoslovakya Devleti kuruldu.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
1919	• <i>Nokta</i> risalesini yazdı. • Abdurrahman Nursî tarafından Bediüzzaman Said Nursî'ye ait ilk Tarihçe-i Hayat yazıldı.	• Damat Ferit Paşa kabinesi kuruldu. Hürriyet ve İtilaf Fırkası iktidara geçti (4 Mart). • İzmir işgal edildi. (15 Mayıs). • Mustafa Kemal İstanbul Hükümeti tarafından Anadolu'ya gönderildi. (19 Mayıs). • Erzurum Kongresi yapıldı. (23 Temmuz-7 Ağustos). • Sivas Kongresi yapıldı. (4-12 Eylül). • Sivas Kongresi Heyeti Temsiliyesi ile Ali Rıza Paşa Hükümeti temsilcileri görüştü: Amasya Mülakatı(22 Ekim).	• Komünist Enternasyonal'in (II. Enternasyonal) kuruluşu. (4 Mart). • İtilaf Devletleri Almanya ile Versailles Antlaşması imzalandı. (28 Haziran). • İtilaf Devletleri Avusturya ile St. Germain Antlaşması'nı imzaladı. (10 Eylül). • İtilaf Devletleri Bulgaristan ile Neuilly Antlaşması'nı imzaladı. (27 Kasım). • Mısır'da milliyetçi ayaklanma meydana geldi. • Rutherford alfa parçacıklarını kullanarak bir elementin başka bir elemente yapay dönüşümünü gerçekleştirdi. • Atlas Okyanusu uçakla aşıldı.
1920	• Bediüzzaman'ın da içinde bulunduğu birçok aydın tarafından Yeşilay Cemiyeti kuruldu. • İngilizlere karşı Hutuvat-ı Sitte isimli eserini neşretti. • Hakikat Çekirdekleri 1 ve Sünuhat isimli eserlerini yazdı.	• İstanbul'da son Meclis-ı Mebusan açıldı. (12 Ocak). • Son Osmanlı Mebusan Meclisince Misak-ı Milli kabul edildi. (28 Ocak). • İstanbul İtilaf Devletleri tarafından işgal edildi (16 Mart). • T.B.M.M. açıldı. (23 Nisan). • Türkiye Komünist Partisi kuruldu.	• San Remo Konferansı yapıldı. (24 Nisan). • İtilaf Devletlerinin Macaristan ile Trianon Antlaşması imzalandı. (4 Haziran). • Osmanlı ile İtilaf Devletleri arasında Sevr Antlaşması imzalandı. (10 Ağustos). • Bakü'de Doğu Milletleri Kongresi toplandı. (1-8 Eylül). • Milletler Cemiyeti kuruldu. • İtalya'da Benito Mussolini, Ulusal Faşist Partisini kurdu. • Dünyada ilk genel radyo yayınları yapıldı. • Ermenistan ile Osmanlı arasında Gümrü Antlaşması imzalandı. (2 Aralık).
1921	• Anglikan Kilisesinin suallerine cevap verdi. • Şeyhülislam Dürrizade Abdülâh Efendinin Kuvay-ı Milliye aleyhine verdiği fetvaya karşı Anadolu hareketini destekleyen bir fetva yayınladı. • <i>Hakikat Çekirdekleri 2, Lemaat, Şuaat, Rumuz ve Tuluat</i> isimli eserlerini yazdı. • 1921-1923 yılları arasında Mesnevi-i Arabi (33. Lem'a) isimli eserini yazdı.	• I. İnönü Muharebesi yapıldı. (6/10 Ocak). • Londra Konferansı yapıldı. (21 Şubat-11 Mart). • Türk-Rus Dostluk ve Kardeşlik antlaşması imzalandı. (16 Mart). • İstiklal marşı kabul edildi. (12 Mart). • II. İnönü Muharebesi yapıldı. (31 Mart/1 Nisan). • Sakarya Meydan Muharebesi yapıldı. (23 Ağustos/13 Eylül). • Fransa ile Barış (20 Eylül).	• Yunan kralı I. Aleksandros bir maymunun ısırması sonucu öldü, yerine Konstantin kral oldu. • İran'da Rıza Han iktidara geldi. • Çin Komünist Partisi kuruldu.
1922	• T.B.M.M. hükümeti ileri gelenlerinin daveti üzerine Ankara'ya gitti ve resmi merasimle karşılandı (19 Kasım). • Ankara'da Katre, Zeylül'l-Katre, Habbe, Zeylül'l-Habbe, Zerre, Şemme, Zeyl eserlerini yazdı.	• Büyük Taarruz başladı. (26 Ağustos). • Yunan Başkumandanı Trikopis esir edildi. (30 Ağustos). • İzmir işgalden kurtarıldı. (9 Eylül).	• İtalya'da Mussolini iktidara geldi. • İrlanda bağımsızlığını ilan etti. • Lenin yeni ekonomik politikasını ilan etti.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
		- Mudanya Mütarekesi. (11 Ekim). - Saltanat kaldırıldı. (1 Kasım). - Abdülmecit Efendi Halife oldu. (16 Kasım). - Sultan Vahdettin bir İngiliz zırhlısı ile İstanbul'dan ayrıldı. (17 Kasım). - Lozan Barış Konferansı başladı. (20 Kasım). - Çanakkale işgalden kurtuldu. (26 Kasım).	
1923	- Mecliste milletvekillerinin namazda gösterdikleri ihmal dolayısıyla 10 maddelik beyanname yayınladı. (1 Şubat). - Ankara'dan ayrılarak Van'a gitti. - Tedrisat Umum Müdürlüğüne Van'da vazifeli kadrosu verildi. - Zühre, Zührenin Zeyli, Habab, Zeylül Habab, isimli eserlerini yazdı.	- Büyük Millet Meclisinde Medresetü'z-Zehra hakkında kanun teklifi verildi. (2 Mart). - Lozan Barış Antlaşması imzalandı. (24 Temmuz). - Cumhuriyet ilan edildi. (29 Ekim). - Ziya Gökalp'in Türkçülüğün Esasları isimli kitabı yayınlandı. - Ankara başkent kabul edildi. (13 Kasım).	- Fransa, Almanya'nın Ruhr bölgesini işgal etti. - İran bağımsızlığına kavuştu.
1924	Şeyh Said'in isyana davetini reddetti.	- Hilafet ilga edildi ve Osmanlı hanedan mensupları yurt dışına çıkartıldı. (3 Mart). - Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. (3 Mart). - Şer'îye ve Evkaf Bakanlığı kaldırıldı. (3 Mart). - Türkiye İş Bankası kuruldu. (26 Ağustos).	- Lenin öldü. - Hicaz Emiri Hüseyin kendisini halife ilan etti. (7 Mart).
1925	- Van'dan alınarak mecburi ikamete tabi tutulmak üzere Burdur'a gönderildi. - Nur'un İlk Kapısı'nı yazdı.	- Şeyh Said Ayaklanması meydana geldi. (13 Şubat). - Aşar vergisi kaldırıldı. (17 Şubat). - Takrir-ı Sükun Kanunu çıktı. (4 Mart). - İstiklal Mahkemeleri yeniden toplandı. - Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatıldı. (3 Haziran). - Şapka kanunu çıkarıldı. (25 Kasım). - Tekke ve zaviyeler kapatıldı. (30 Kasım). - Türkiye ve Sovyet Rusya arasında saldırmazlık paktı imzalandı. (17 Aralık).	- Almanya'da Hindenburg Cumhurbaşkanı oldu. - Avrupa'da Lokarno Dönemi başladı. (Almanya, Belçika, Fransa, İngiltere ve İtalya arasında akdedilen antlaşmalarla sınır tayinleri) (16 Ekim).
1926	- İsparta'ya sürgüne gönderildi. (25 Ocak). - İsparta'nın Barla köyünde mecburi ikamete tabi tutuldu. (20 Şubat). - Risale-i Nur'un telifine başladı. - Onuncu Sözü yazdı. - Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci, Sekizinci, Dokuzuncu, Yirminci, Yirmi Birinci ve Yirmi İkinci Sözleri yazdı.	- Medeni Kanun kabul edildi. (17 Şubat). - Yeni Ceza Kanunu kabul edildi. (1 Mart). M. Kemal'e karşı düzenlenecek suikast ortaya çıkarıldı. (İzmir Suikastı) (15 Haziran).	Almanya Milletler Cemiyetine kabul edildi.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
1927	On Sekizinci ve Yirmi Beşinci Sözleri yazdı.	- İstiklal Mahkemeleri kaldırıldı. (7 Mart). M. Kemal 2. CHF kurultayında nutkunu okudu. (15-20 Ekim).	- İbni Suud kendisini Hicaz ve Necid kralı ilan etti. - İlk sesli film yapıldı.
1928	1928-1930 arasında Yirmi Dokuzuncu, Otuzuncu, Otuz Birinci, Otuz İkinci, Otuz Üçüncü Sözleri yazdı. - Yirminci ve Yirmi Dördüncü Mektupları yazdı.	- İstanbul'da Türkçe hutbe okunmaya başlandı. (3 Şubat). - Anayasanın dinle ilgili hükümleri kaldırıldı. (10 Nisan). - Uluslararası Sayıların Kabulü Hakkındaki Kanunun kabulü. (20 Mayıs). - Yeni Türk Harfleri kabul edildi. (1 Kasım).	- Kellog Paketi ile ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Polonya, Belçika ve Çek Cumhuriyeti diplomaside barış ve güvenlik siyaseti üzerinde anlaştı. - Yunanistan'da Elefterios Venizelos başbakan oldu. - İskoç bakteriyolojist Alexander Fleming, pek çok zararlı bakteriyi yok ettiği bilinen bir 'küf' buldu. Bu küfe 'Penicillium Notatum' adını verdi. (15 Eylül).
1929	- Birinci, On Üçüncü, On Dokuzuncu, Yirmi Yedinci ve Otuz Üçüncü Mektupları yazdı. - Yirmi Yedinci Sözü yazdı.	- Ticaret Kanunu kabul edildi. (13 Mayıs). - Türkiye gümrük bağımsızlığına kavuştu.	- New York Borsasının çökmesiyle ABD'nin hızlı yükselişi kesintiye uğradı. - Dünyada ekonomik bunalım başladı.
1930	İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Dokuzuncu, On Altıncı ve On Yedinci Mektupları yazdı.	- Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruldu. (12 Ağustos). - İrtica iddiaları yüzünden Serbest Cumhuriyet Fırkası kendini feshetmek zorunda bırakıldı. (17 Kasım). - Menemen Olayı meydana geldi. (23 Aralık).	- Hint Ulusal Kongresi ilk defa tam bağımsızlık isteğiyle ortaya çıktı. - Gandhi ikinci sivil itaatsizlik girişimini başlattı. - Londra'da ABD, İngiltere ve Japonya silahsızlanma girişimlerine yönelik anlaşmalar yaptı. (Ocak).
1931	On Altıncı Mektubun Zeyli, Yirmi Altıncı Mektubun İkinci Kısım ve Yirmi Sekizinci Mektubun Birinci Parçasını yazdı.	- Türk Tarih Kurumu kuruldu. (12 Nisan). - T.B.M.M'nin 6. Dönemi fevkalade toplantısında Mustafa Kemal 3. kez cumhurbaşkanı seçildi. (4 Mayıs).	- Viyana'daki Kredit-Anstalt Bankasının iflası ile uluslararası ödemeler mekanizması çöktü. İflaslar dünya ekonomisini daha da fazla bunalıttı. - İspanya'da cumhuriyet ilan edildi.
1932	- Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Lem'aları yazdı. - Yirmi Altıncı Mektupları yazdı.	- İstanbul'da Yerebatan Camiinde Hafız Yaşar Okur tarafından ilk kez Türkçe Kur'an okundu. (22 Ocak). - Halkevleri kuruldu. (19 Şubat). - Türk Dil Kurumu kuruldu. (12 Temmuz). - Türkiye, Milletler Cemiyetine üye oldu. (18 Temmuz). - Ayasofya Camii kapatıldı. - Kadro dergisi çıkmaya başladı.	- Japonlar Manchurya'yı işgal etti. (Mart). - Japonya Rusya ile komşu oldu. - Irak bağımsız krallık oldu. - İbni Suud tarafından Suudi Arabistan Krallığı kuruldu.
1933	- Sekizinci, On Birinci ve On Yedinci Lem'aları yazdı. - On Dördüncü Sözün Zeyli, Yirmi Üçüncü Mektup ve Yirmi Sekizinci Mektubun İkinci Parçasını yazdı.	- İstanbul'da camilerde ezan ve kamet Türkçe okunmaya başlandı. (7 Şubat). - Yeni İstanbul Üniversitesi açıldı. (18 Kasım). 1. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlandı.	- Almanya'da Nazi Partisi iktidara geçti. - Avrupa'da silahsızlanma politikaları gündeme gelmeye başladı. - Alman cumhurbaşkanı Von Hindenburg Hitler'i şansöyeliğe getirdi.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
1934	- Barla'daki ikametine son verilerek Isparta'ya getirildi. - Yirmi Dokuzuncu Mektubun Birinci Kısmı, Onuncu, On İkinci, On Dördüncü, On Altıncı, On Sekizinci, Yirminci, Yirmi Birinci, Yirmi İkinci, Yirmi Dördüncü, Yirmi Beşinci ve Yirmi Altıncı Lem'aları yazdı. - İktisad Risalesi, Hastalar Risalesi ve İhtiyarlar Risalesini yazdı.	- Balkan Antantı kuruldu. (9 Şubat). - Soyadı Kanunu çıktı. (21 Haziran). - Ayasofya Camiinin müzeye çevrilmesi için kanun çıktı. (24 Kasım). - Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı. (5 Aralık).	Almanya'da Hitler devlet başkanı oldu.
1935	- Talebeleri ile birlikte tutuklanarak Eskişehir hapisanesine getirildi. - Yirmi Yedinci, Yirmi Sekizinci, Yirmi Dokuzuncu ve Otuzuncu Lem'aları yazdı.	- Kapatılan Ayasofya Camii müze olarak açıldı. (1 Şubat). - Atatürk 4. kez cumhurbaşkanlığına seçildi.	- İngiltere ve Almanya Deniz Silahlarının Kısıtlanmasına Yönelik Antlaşma imzalandı. - İtalya Habeşistan'ı işgal etti. (5 Ekim).
1936	- Kastamonu'ya sürgün edildi. - Birinci ve İkinci Şu'at yazdı. - Kastamonu Lahikasını yazdı.	- Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açıldı. (9 Ocak). - Ankara'da Devlet Konservatuarı kuruldu. (6 Mayıs). - Montreux Boğazlar Sözleşmesi imzalandı. (20 Temmuz). "İstiklal Marşı" şairi Mehmet Akif Ersoy vefat etti. (27 Aralık).	- Japonya ile Almanya Anti-Komintern Patkı imzalandı. (25 Kasım). - Filistin'de Yahudi göçüne karşı Araplar isyan etti. - İspanya'da General Franco önderliğinde iç savaş başladı.
1937	Üçüncü Şu'at yazdı.	- Altı Ok anayasaya girdi. (5 Şubat). - Karabük Demir ve Çelik Fabrikasının temel atma töreni yapıldı. (3 Nisan). - Hatay'ın Bağımsızlık Antlaşması TBMM tarafından onaylandı. (14 Haziran). - Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında Tahran'da Sâ'dâbat Paktı imzalandı. (8 Temmuz). - İnönü Başbakanlıktan çekildi. Görevi Celal Bayar devraldı. (25 Ekim).	- Cenevre'de yapılan Milletler Cemiyeti toplantısında, Hatay'ın bağımsızlığı kabul edildi. (27 Ocak). - Türkiye-Mısır Dostluk, İkamet ve Tabiiyet Antlaşması yapıldı. (7 Nisan).
1938	Dördüncü, Beşinci ve Yedinci Şu'atları (Ayet'ül Kübra) yazdı.	- Sadabat Paktı TBMM tarafından onaylandı. (14 Ocak). - Hatay Millet Meclisi açıldı ve Tayfur Sökmen devlet başkanlığına seçildi. (2 Eylül). - Ankara Radyosu yayına başladı. (28 Ekim). M. Kemal öldü. (10 Kasım). - İsmet İnönü cumhurbaşkanı seçildi (11 Kasım).	- Almanya Avusturya'yı ilhak etti. (12 Mart). - Japonya Çin'i işgal etti. - Türkiye ve Fransa, Hatay'da eşit sayıda asker bulundurmaları konusunda anlaşma yaptı. Birlikler Hatay'a girdi. (3-4 Temmuz).
1939		- Hatay Türkiye'ye katıldı. (29 Haziran). - Türk-İngiliz ve Fransız İttifakı, Ankara'da imzalandı (Ankara Paktı). (19 Ekim). 33.000 kişinin öldüğü Erzincan Depremi yaşandı. (27 Aralık).	- Almanya Çekoslovakya'yı işgal etti. - Almanya, İtalya ile ittifak antlaşması imzalandı. (22 Mayıs). - Almanya-Sovyet Saldırmazlık Paktı imzalandı. (23 Ağustos). - Almanya, Polonya'ya saldırdı. (1 Eylül). 2. Dünya Savaşı başladı. (1 Eylül). - İngiltere ve Fransa Almanya'ya savaş ilan etti. (3 Eylül).

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
1940	• Onuncu Şuâ yazdı.	• Köy Enstitüleri Kanunu TBMM'de kabul edildi. (17 Nisan).	• Almanya Paris'i işgal etti. (14 Haziran). • Alman-Fransız Silah Bırakma Antlaşması imzalandı. (22 Haziran). • Almanya, Londra'yı havadan bombaladı. (7 Eylül). • İtalya, Fransa ve İngiltere'ye savaş ilan etti.
1941		• Türkiye ve Rusya arasında Saldırmazlık Deklarasyonu imzalandı. (24 Mart). • Türkiye ve Almanya arasında Saldırmazlık Deklarasyonu imzalandı. (18 Haziran). • Refah gemisi Kıbrıs yakınlarında bir torpille batırıldı. (23 Haziran). • Varlık Vergisi Kanunu çıkarıldı. (11 Kasım).	• Japonya, ABD'nin Pearl Harbour üssüne saldırdı. (7 Aralık). • Almanya ABD'ye savaş ilan etti. (11 Aralık).
1942	• Sekizinci Şuâ yazdı.	• Almanya'nın Türkiye Büyükelçisi Von Papen'e suikast düzenlendi. • Varlık Vergisi uygulaması başladı.	• İngiltere ve ABD arasında Birleşmiş Milletler ittifakı kuruldu. Daha sonra bu ittifaka 22 devlet daha katıldı. (Ocak).
1943	• Kastamonu'dan Isparta'ya sevk edildi. • Isparta'da sorgulamadan sonra talebeleriyle Denizli Ağır Ceza Mahkemesine sevk edildi. • On Birinci ve On Üçüncü Şuâları yazdı.	• Amerikan başkanı Roosevelt, İngiltere başbakanı Churchill ve Türkiye'yi temsilen İsmet İnönü Kahire'de buluştular. (7 Aralık).	• Afrika'da İtalyan ve Alman birlikleri teslim oldu. (Mayıs). • Müttefikler Sicilya'ya saldırdı. Mussolini iktidarı düştü. (Haziran). • Alman ordusu Stalingrad'da teslim oldu.
1944	• On İkinci Şuâ yazdı. • Denizli Ağır Ceza Mahkemesi, talebeleriyle birlikte beraatına karar verdi. (15 Haziran). • Denizli'den Emirdağ'a sürgün edildi. (1 Ağustos). • Temyiz mahkemesi beraat kararını onayladı. (30 Aralık).	• Irkçılık-Turancılık davası başladı. (7 Eylül).	• II. Dünya savaşında müttefikler Normandiya çıkartmasını yaptı. • Arjantin'de Peron iktidarı başladı.
1945		• Türkiye Almanya ile Japonya'ya kağıt üzerinde savaş ilan etti. (23 Şubat). • Dörtlü karar ilan edildi. (7 Haziran). • Tan Gazetesi öğrenciler tarafından basıldı. (4 Aralık). • Anayasanın dili sadeleştirildi.	• Yalta Konferansı başladı. (4 Şubat). • İtalya müttefiklere teslim oldu. (29 Nisan). • Almanya kayıtsız şartsız teslim oldu. (7 Mayıs). • A.B.D. Hiroşima'ya atom bombası attı. (6 Ağustos). • A.B.D. Nagasaki'ye atom bombası attı. (9 Ağustos). • Japonya silah bırakma antlaşmasını imzaladı. (2 Eylül). • ABD Başkanı Truman zafer ilan etti ve İkinci Dünya Savaşı sona erdi. (2 Eylül). • Birleşmiş Milletler Örgütü kuruldu. (24 Ekim).

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
1946	Risale-i Nur'lar teksir ile çoğaltıldı.	- Demokrat Parti kuruldu. (7 Ocak). - Amerikan filosu İstanbul'u ziyaret etti. (5-9 Nisan). - Tek dereceli milletvekili seçim kanunu kabul edildi. (5 Haziran). - İlk çok partili seçim yapıldı. (21 Temmuz). - Demokrat Parti 63 milletvekili ile meclise girdi. (21 Temmuz).	İlk elektronik bilgisayar yapıldı.
1947	Risale-i Nur'lar ilk defa Avrupa ülkeleri ve ABD'ye gönderildi.	Türkiye IMF'ye katıldı. (11 Mart).	- Truman Doktrini ile ABD Avrupa devletlerini tekrar kalkındırma politikasını hayata geçirdi. (12 Mart). - Pakistan bağımsızlığına kavuştu. - Yunanistan'da iç savaş başladı.
1948	- Talebeleri ile Afyon Ağır Ceza Mahkemesine sevk edildi. (28 Ocak). - On Dördüncü Şuayı yazdı.	Kurtuluş Savaşı komutanlarından Kazım Karabekir vefat etti. (25 Ocak).	- Gandhi öldürüldü. (30 Ocak). - İsrail devleti kuruldu. (14 Mayıs). - Çekoslovakya, Polonya ve Macaristan'da komünistler iktidara geldi.
1949	- Afyon'da talebeleriyle beraber tevkif edildi. - Afyon Hapishanesinden tahliye oldu. (20 Eylül). - Emirdağ'a gitti. (2 Aralık). - On Beşinci Şuayı yazdı.	- İlkokullara seçimli din dersi konuldu. (1 Şubat). - Ankara'da İlahiyat Fakültesi kuruldu. (4 Haziran). - Türkiye Avrupa Konseyine kabul edildi. (8 Ağustos).	- Çin'de komünist devrim başarıya ulaştı. - Endonezya bağımsızlığını kazandı. - NATO kuruldu. (4 Nisan). - Ürdün bağımsızlığına kavuştu.
1950	Seçim başarılarından dolayı Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı tebrik etti.	- Demokrat Parti iktidara geldi. (14 Mayıs). - Celal Bayar cumhurbaşkanı oldu. - Adnan Menderes başbakan oldu. - Arapça ezan okuma yasağı kaldırıldı. (16 Haziran). - Radyoda Kur'an ve dini program yayın yasağı kaldırıldı. (5 Temmuz). - Genel af kanunu çıkarıldı. (14 Temmuz). - DP hükümeti komünistlere karşı savaşmak üzere 4500 kişilik bir tugayı Birleşmiş Milletler emrinde Kore'ye gönderdi. (25 Temmuz). - İlkokullara mecburi din dersi konuldu. (21 Ekim).	Kore savaşı başladı.
1951	- Hristiyan âleminin bir nevi ruhani lideri olan Papa'ya <i>Zülfikar</i> kitabı gönderildi. (22 Şubat). - Şapka Kanununa muhalefet gerekçesiyle Emirdağ'da mahkemeye verildi.	Türkiye, NATO'ya katılma protokolünü imzaladı. (17 Ekim).	- İlk nükleer santraller kuruldu. - Libya bağımsızlığına kavuştu.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
1952	- Gençlik Rehberi Mahkemesinden dolayı İstanbul'a gitti. (22 Ocak). - Emirdağ'a döndü. - Afyon Mahkemesi duruşmasına katıldı. (30 Mayıs). - Samsun'da Büyük Cihad Gazetesinin yayını sebebiyle dava açıldı. - İngiliz asıllı müsteşrik bir yabancı Seb'a Semavat hakkında yedi günlük bir konferans vermeye başladı. Bediüzzaman'ın cevabı ve Nur Talebelerinin faaliyetleriyle konferansın ikinci günü Türkiye'yi terketti.	- Türkiye NATO'ya üye oldu. (18 Şubat). - Osmanlı hanedanının kadın üyelerine Türkiye'ye gelebilmeleri için izin verildi. (16 Haziran). - Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) kuruldu. (31 Temmuz). - Köy Enstitüleri kapatıldı. (10 Ağustos).	Mısır'da krallığa karşı askeri darbe yapıldı ve Cemal Abdünnasır başkan oldu. (23 Temmuz).
1953	- İstanbul'da Rum Ortodoks Patriği Althenagoras ile görüştü. - Isparta'da hakkında yeni bir dava açıldı ve Isparta'ya gitti. - Isparta'ya yerleşmek üzere geldi. (23 Ağustos).	- Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında dostluk işbirliğini öngören antlaşma imzalandı. (Şubat). - Dumlupınar denizaltısı, Çanakkale Boğazında Naboland isimli İsveç şilebiyle çarpıştı. (4 Nisan).	- Jeoseph Stalin öldü. (5 Mart). - Cemal Abdünnasır Mısır'da cumhuriyet rejimini hayata geçirdi. - Kore Savaşı ateşkesle sonuçlandı. - Francis Crick ile James Watson DNA molekülünün yapısını keşfetti.
1954		- Türkiye Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzaladı. (20 Mart). - Genel seçimler DP'nin zaferi ile sonuçlandı. (2 Mayıs).	- Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında "İttifak, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması" (Balkan Paketi) imzalandı. (9 Ağustos). - Cenevre Konferansı yapıldı. - Cezayir'de bağımsızlık mücadelesi başladı. - Tunus ve Cezayir bağımsızlığına kavuştu.
1955	CENTO'nun kuruluşundan dolayı Cumhurbaşkanı ve Başbakanı tebrik etti.	- İstanbul'da gayrimüslimlere yönelik saldırılar başladı. (6-7 Eylül Olayları). - Hürriyet Partisi kuruldu. (20 Aralık).	- Türkiye ve Irak arasında ortak güvenlik ve savunmayı öngören Bağdat Paketi imzalandı. (24 Şubat). 4 Nisan'da İngiltere, 23 Eylül'de Pakistan, 3 Kasım'da İran bu pakta üye oldu. - Varşova Paketi imzalandı.
1956	- Afyon mahkemesi bütün Risale-i Nur'ların beraatine ve sahiplerine iadesine karar verdi. (Haziran). - Risale-i Nurlar'ın yayınlanması serbest bırakıldı.	Hükümet ortaokullarda din derisi okutulmasını kararlaştırdı. (13 Ağustos).	- Süveyş Kanalı bunalımı. - Polonya'da ayaklanma başladı. - İngiliz Hükümeti Başpiskopos Makarios'u sürgüne gönderdi. - Fas bağımsızlığına kavuştu.
1957	- Yapılan davet üzerine Isparta Askeri Tugay Camiinin temelini attı. (Nisan). - Genel seçimde DP'yi desteklediğini belirtti.	- Sanayi Bakanlığı kuruldu. (27 Mayıs). - Genel seçimleri DP kazandı. (27 Ekim).	- ABD'de Eisenhower doktrini kabul edildi. (5 Ocak). - Avrupa Ekonomik Topluluğu kuruldu. (25 Mart). - İlk uzay uydusu Sputnik fırlatıldı. (4 Ekim). - Vietnam'da iç savaş başladı. - Makarios serbest bırakıldı.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
1958		• Erzurum'da Atatürk Üniversitesi açıldı. (17 Kasım).	• Suriye ve Mısır Birleşik Arap Cumhuriyetini oluşturdu. (1 Şubat). • Irak, Ürdün'le Arap esasına dayalı bir federasyon kurdu. (14 Şubat). • Irak'ta kraliyet devrildi ve yerine cumhuriyet rejimi ilan edildi. (14 Temmuz).
1959	• Nur talebelerinin davetleri üzerine Konya ve Ankara'ya ziyaretlerde bulundu.	• Menderes uçak kazası geçirdi. (17 Şubat).	• Kıbrıs'ı bağımsız bir devlete dönüştüren Londra Anlaşması imzalandı. (19 Şubat). • Türkiye-ABD ikili anlaşması imzalandı. (5 Mart). • Nijerya bağımsızlığına kavuştu.
1960	• İstanbul'daki Nur talebelerinin daveti üzerine İstanbul'a gitti. (1 Ocak). • Ankara'ya son ziyaretini gerçekleştirdi. (11 Ocak). • Ankara'ya gitmesini yasaklayan hükümet kararı üzerine Emirdağ'a gitti. • Emirdağ'dan Isparta'ya geçti. (20 Ocak). • Isparta'dan ayrılarak Urfa'ya gitti. • Urfa'da İpek Palas Otelinde vefat etti. (23 Mart). • Halilü'r-Rahman Camii avlusundaki mezarına defnedildi. (24 Mart). • Naaşı kabrinden alınarak bilinmeyen bir yere götürüldü. (12 Temmuz).	• Tahkikat komisyonu kuruldu. (18 Nisan). • Ankara ve İstanbul'da öğrenci yürüyüşleri oldu. (28 Nisan). • Milli Birlik Komitesi hükümete darbe yaptı. (27 Mayıs). • Devlet Planlama Teşkilatı kuruldu. (1 Ekim). • DP'li yöneticilerin yargılandığı Yassıada mahkemesi başladı. (14 Ekim). • Milli Birlik Komitesi 14 üyesini ihraç etti. (15 Kasım).	• Willard Frank Libby, arkeoloji, jeoloji, jeofizik ve bilimin diğer dallarında, yaş tayini için karbon 14 yönteminin kullanımının keşfettiği için Nobel Ödülü'nü kazandı. • Rusya'ya iltica eden iki NSA görevlisi ABD'nin 40 ülkenin haberleşmesini dinlediğini açıkladı.

